ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံတော်
သာသနာရေးဦးစီးဌာန

တိပိဋကတ
ပါဠိ-မြန်မာအဘိဓာန်

အတွဲ = ၄၊ အပိုင်း - ၂

(ဥဒ - ဥဋ္ဌရာဇ)
(အဘိဓာန်ပုဒ်ပေါင်း ၆၃၇၈-ပါဝင်သည်)

မန္တလေးမြို့
မစိုးရိမ်နာယကစာချအဖွဲ့က ရေးသားပြုစုသည်။

ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံတော်
သာသနာရေးဦးစီးဌာနပုံနှိပ်တိုက်၌ ရိုက်နှိပ်သည်။

၂၅၄၇ ကောလာ ၁၃၆၅ ၂၀၀၃

ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံတော်
သာသနာရေးဦးစီးဌာန

တိပိဋကတ
ပါဠိ-မြန်မာအဘိဓာန်

အတွဲ = ၄၊ အပိုင်း - ၂

(ဥဒ - ဥဋ္ဌေရာဇ)
(အဘိဓာန်ပုဒ်ပေါင်း ၆၃၇၈-ပါဝင်သည်)

မန္တလေးမြို့
မစိုးရိမ်နာယကစာချအဖွဲ့က ရေးသားပြုစုသည်။

ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံတော်
သာသနာရေးဦးစီးဌာနပုံနှိပ်တိုက်၌ ရိုက်နှိပ်သည်။

သာသနာ ၂၅၄၇ ကောဇာ ၁၃၆၅ ၂၀၀၃

၂၅၉၀၁

ရန်ကုန်မြို့၊ ကမ္ဘာအေး၊ သာသနာရေးဝန်ကြီးဌာန
သာသနာရေးဦးစီးဌာန ပုံနှိပ်တိုက်တွင်
ညွှန်ကြားရေးမှူး ဦးညွန့်မောင်
(မှတ်ပုံတင်အမှတ်-၀၃၈၄၃၃/၀၂၄၀၅)က
ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေသည်။

တိပိဋကပါဠိ-မြန်မာအဘိဓာန်

၉ – သရ၊ အတွဲ–၄၊ အပိုင်း–၂။

နိဒါန်း

နမော တဿ ဘဂဝတော အရဟတော သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဿ။

မစိုးရိမ်နာယက စာချအဖွဲ့၏ ကြိုးပမ်းချက်ဖြင့် တိပိဋကပါဠိ-မြန်မာအဘိဓာန် (၉-သရပိုင်း။ အတွဲ-၄။ အပိုင်း-၂။)သည် သုတေသီပညာရှင်များ၏ အကျိုးအတွက် ပေါ်ထွက်လာခဲ့ပြန်ပေပြီ။ သုတေသီ ပညာရှင်များအဖို့ မည်သို့မှတ်ချက်ချမည် မသိသော်လည်း ကျမ်းပြုအဖွဲ့ အနေဖြင့်ကား ပါဠိဝေါဟာရများကို မြန်မာလို အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုရာ၌ ခေတ်နှင့်လျော်ညီသည့် အကောင်းဆုံး အဘိဓာန်တို့တွင် တစ်ကျမ်းတစ်ဆူအဖြစ် ပါဝင်နိုင်အောင်, မြန်မာစာပေပီသသ ဖတ်တတ်ခါစ ပုဂ္ဂိုလ်များပင် ရှင်းရှင်းလင်းလင်း နားလည်နိုင်အောင်, ၉-သရပိုင်းဆိုင်ရာ ဝေါဟာရပုဒ်များ စုံလင်နိုင်သမျှ စုံလင်အောင် အစွမ်းကုန်ကြိုးစား၍ ရှာဖွေရေးသားထားကြောင်း ရှေးဦးစွာ ဖော်ပြလိုပါသည်။

ခွင့်ပန်ချက်။ ။အစွမ်းကုန်ကြိုးစား၍ ရှာဖွေရေးသားထားသည်ဟု ဆိုသဖြင့် ဤအဘိဓာန်သည် ၉-သရပိုင်းဆိုင်ရာ ပါဠိဝေါဟာရများ တစ်ပုဒ်မကျန် လုံးဝပြည့်စုံနေသော အဘိဓာန်ဖြစ်သည် ဟူ၍ကား မယူဆစေလိုပါ။ တစ်ကြိမ်တည်းဖြင့် ဝေါဟာရရှိသမျှ ၉-ဦ-သရပိုင်းဆိုင်ရာ ပုဒ်အားလုံး မကျန်ရအောင် စုံလင်သောအဘိဓာန်ဟူသည်မှာ မြန်မာပြည်၌ မဆိုထားဘိ ကမ္ဘာ့နိုင်ငံ အများ၌ပင် မိမိတို့သက်ဆိုင်ရာ အဘိဓာန်များကို ပြုစုရာ၌ ဝေါဟာရများ စုံလင်နိုင်သမျှ စုံလင်အောင် နှစ်ပေါင်းများစွာ ရှာဖွေစုဆောင်း၍ အကြိမ်ကြိမ် ပြင်ဆင်ရိုက်နှိပ်ထုတ်ဝေနေရပါသည်။

လိုကွက်ကို ဖြည့်စွက်ခြင်း။ ။သို့ရာတွင် ပါဠိဘာသာသည် ဝေါဟာရအသစ်မတိုးသော ဘာသာသေ ဖြစ်သည့်အားလျော်စွာ သက်ဆိုင်ရာ ပါဠိကျမ်းစာများမှ ရှိသမျှ ပါဠိဝေါဟာရပုဒ်စုကို ထုတ်နုတ်၍ ရေးသားထားသဖြင့် ကမ္ဘာ့အဘိဓာန်များ တစ်ကြိမ်ပုံနှိပ်

ထုတ်ဝေခြင်းထက် ဤပါဠိမြန်မာအဘိဓာန်ကို တစ်ကြိမ်ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေခြင်းက ပို၍ဝေါဟာရပုဒ်စုံလင်နိုင်မည်ကိုကား ယုံမှားစရာမရှိပါ။ ဘက်စုံ တိုးတက်နေပါသည် ဆိုသော ကမ္ဘာ၌ ပါဠိဘာသာပေါ် ပေါက်ခဲ့သည်မှာ နှစ်ပေါင်းရာထောင်မက ကြာမြင့်ခဲ့ပြီဖြစ်သော်လည်း ပါဠိဝေါဟာရပုဒ်များ အားလုံးပါဝင်သော ပြည့်စုံသည့် ပါဠိအဘိဓာန်မရှိသေးဘဲ ဖြစ်နေခြင်းမှာ ကမ္ဘာ၏ လိုကွက်တစ်ရပ်ဖြစ်ပါသည်။ ယင်းကမ္ဘာ၏ လိုကွက်ကို တိပိဋကပါဠိ-မြန်မာ အဘိဓာန်များ ရေးသားပြုစုထုတ်ဝေခြင်းဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံမှ ဖြည့်စွက်လိုက်ပေသည်။ နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ၏ စာပေယဉ်ကျေးမှု တိုးတက်ရေးအမှတ်အသားကို အဘိဓာန်များ "စံထား" ၍ တိုင်းတာဆုံးဖြတ်ကြသည် ဟုဆိုလျှင် မြန်မာနိုင်ငံသည် ပါဠိဘာသာစာပေယဉ်ကျေးမှုနှင့် ပတ်သက်၍ ကမ္ဘာ့ထိပ်ဆုံးနေရာသို့ ရောက်နေပြီဖြစ်ကြောင်း ဤတိပိဋကပါဠိ-မြန်မာ အဘိဓာန်များဖြင့် ရဲရဲတင်းတင်း ဝင့်ကြွားနိုင်ပါသည်။

အဘိဓာန် ၂-မျိုး

ကမ္ဘာ၌ ထွက်ပေါ်တည်ရှိသည့် အဘိဓာန်များကို အမျိုးအစားခွဲခြားကြည့်မည်ဆိုလျှင် အကျဉ်းချုပ်အားဖြင့် ၂-မျိုး ၂-စားသာ တွေ့ရပါသည်။ ယင်းတို့မှာ-

(၁) ဘာသာရပ်တစ်ခုခုကို အဘိဓာန်ဝင် တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ ယင်းဘာသာရပ်ဖြင့်ပင် ပြန်လည်အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော အဘိဓာန်။ ဥပမာ- အင်္ဂလိပ်ဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင် တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ အင်္ဂလိပ်ဘာသာဖြင့်ပင် ပြန်လည်အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော (Oxford) စသော အဘိဓာန်။ ဟိန္ဒီဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင်တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ ဟိန္ဒီဘာသာဖြင့်ပင် ပြန်လည်အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော ဟိန္ဒီသဒ္ဒတ္ထပါရိဇာတ စသောအဘိဓာန်။ သင်္ကတဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင် တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ သင်္ကတဘာသာဖြင့်ပင် ပြန်လည်အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော ထောမနိဓိ စသောအဘိဓာန်။ ပါဠိဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင် တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ ပါဠိ ဘာသာဖြင့်ပင် ပြန်လည်အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော အဘိဓာနပ္ပဒီပိကာသူစိ အဘိဓာန်၊ သဒ္ဒတ္ထ ရတနာဝလိ မဟာပါဠိ အဘိဓာန် စသည်တို့ဖြစ်သည်။

(၂) ဘာသာရပ်တစ်ခုခုကို အဘိဓာန်ဝင်တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ အခြားဘာသာရပ်တစ်ခုခုဖြင့် အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော ဘာသာပြန်အဘိဓာန်။ ဥပမာ-အင်္ဂလိပ်ဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင်တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ မြန်မာဘာသာဖြင့် အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော ဦးထွန်းငြိမ်း အဘိဓာန်၊ တက်တိုးအဘိဓာန်။ မြန်မာဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင်တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ အင်္ဂလိပ်

ဘာသာဖြင့် အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော ဂျပ်ဆင်-အဘိဓာန်။ သင်္ကတဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင် တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ အင်္ဂလိပ်ဘာသာဖြင့် အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော ဝီလျံ အဘိဓာန်၊ ပါဠိဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင် တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ အင်္ဂလိပ်ဘာသာဖြင့် အဓိပ္ပါယ်ပြသော P.T.S (PALITEXT SOCIETY) အဘိဓာန်။ ပါဠိဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင်တည်ပုဒ် အဖြစ်ထား၍ မြန်မာဘာသာဖြင့် ပြန်လည်အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော ဝိသုဒ္ဓါရုံပိဋကအဘိဓာန်၊ ဦးမောင်ကြီး ပါဠိအဘိဓာန်-စသည်တို့ဖြစ်သည်။

ထို ၂-မျိုးအနက် ဤတိပိဋက-ပါဠိမြန်မာအဘိဓာန်သည် ဒုတိယအမျိုးအစား၌ ပါဝင်သည့် ဘာသာပြန် အဘိဓာန်ဖြစ်ပါသည်။

အနက်မြန်မာပြန် ညှိယူသင့်သော ပါဠိမူကွဲများ

ပါဠိမတူလျှင် အနက်မြန်မာပြန် ကွဲပြားရမည်မှာ သဘာဝပင်ဖြစ်ပါသည်။ သို့ရာတွင် ဇာတ်ကြောင်းတစ်နေရာတည်းဖြစ်ပါလျက် ပါဠိကွဲပြားနေရာ၌ကား ယင်းကွဲပြားနေသည့် ပါဠိများကို အနက်မြန်မာပြန်ဆိုရာဝယ် ပါဠိတစ်ခုနှင့်တစ်ခု အလှမ်းကွာလွန်းမသွားအောင် ပြန်ဆိုသင့်သည်ဟု ထင်ပါသည်။ ယင်းအချက် ထင်ရှားစေရန် အောက်ပါ အဋ္ဌကထာဋီကာ များကို ညှိနှိုင်းလေ့လာ စေလိုပါသည်။

> စုမ္ဘဋ္ဌကကလဟေ ပန ဥဘယနဂရဝါသိကေသု ယုဒ္ဓတ္ထာယ နိက္ခန္တေသု သတ္ထာ ဂန္ဓာ အတ္ထာဒဏ္ဍာသုတ္တं ကထေသိ။ အံ၊ဌ၊၃။ ၂၃၅။ သာရတ္ထ၊၃။ ၄၃၆။
> စုမ္ဘဋ္ဌကကလဟံ(စုမ္ဘဋ္ဌကသာဋ္ဌကကလဟံ-က မူကွဲ) အာရဗ္ဘ ကထေသိ။ ဇာ၊ဌ၊၁။ ၂၂၄။ စုမ္ဘဋ္ဌကဥာတကကလဟန္တိ အဏ္ဏုပကံ ပဋိစ္စ ပဝတ္တံ ဥာတကာနံ ကလဟံ။ ဇာ၊ဋီ။
> တာသံ သာမိကာ ပဠ္ဌသတာ ရာဇာကုမာရာ ဥဒကစုမ္ဘဋ္ဌကကလဟေ သတ္ထု ဓမ္မဒေသနံ သုတ္တာ ပတ္ထိတာ။ မ၊ဌ၊၄။ ၂၄၂။
> ဘန္တေ ဥဒကကလဟောတိ အာဟံသု။ ဓမ္မ၊ဌ။ ၂။ဝ၆၆။

ဤ၌ သာကိယနှင့် ကောလိယတိုင်းသူပြည်သားများ စစ်မက်ဖြစ်ပွားရခြင်း အကြောင်းကို ပြဆိုရာတွင် စုမ္ဘဋ္ဌကကလဟ, ဥဒကစုမ္ဘဋ္ဌကကလဟ, ဥဒကကလဟ-ဟု ပါဠိသုံးမျိုး သုံးနှုန်းထားသည်ကိုတွေ့ရ၏။

တိပိဋကတ-ပါဠိမြန်မာအဘိဓာန်

အပရေဝါဒ၌ သာကိယနှင့် ကောလိယမြို့သားတို့၏ အစေခံမတို့သည် ရောဟိနီမြစ်သို့ ရေခပ်သွားကြစဉ် ခေါင်းခု (ခေါင်းမြီးစုတ်) လွှဲမှားမှုကို အကြောင်းပြု၍ တယောက်နှင့်တယောက် ခိုက်ရန်ဖြစ်ပွားကြသည်။ ယင်းမှစ၍ အမှိုက်ကစ ပြာသာဒ်မီးလောင် ဆိုသလို တပြည်ထောင်နှင့် တပြည်ထောင် စစ်မက်အကြီးအကျယ် ဖြစ်ပွားကြသည်ဟု ဆိုသည်။

သမာနဝါဒ၌ နှစ်ပြည်ထောင်သားတို့သည် ရောဟိနီမြစ်ကို ဆည် တည်ဆောက်၍ လယ်ယာစိုက်ပျိုးကြရာ မြစ်ရေလုယက်မှုကို အကြောင်းပြု၍ တပြည်ထောင်နှင့်တပြည်ထောင် စစ်မက်ဖြစ်ပွားကြသည်ဟု ဆိုသည်။

အဆိုအမိန့်နှစ်ခု ကွဲလွဲသည်အားလျော်စွာ ပါဠိအသုံးအနှုန်းလည်း ကွဲပြားကြသည်ဟု ယူဆရန်ရှိ၏။ ဇာတ်အဋ္ဌကထာ (ဇာ၊၆။၅။၄၄၁။)က "ကလဟံ ပဝတ္တေသုံ" ဟု သုံးနှုန်း၍၊ ဥပရိပဏ္ဏာသအဋ္ဌကထာ (မ၊၆၊၄။၂၄၂။) ကမူ ထိုအယူအဆ နှစ်မျိုးလုံး ပါဝင်အောင် ဥဒကစုမ္ဗဋကကလဟေ-ဟု သုံးနှုန်းလိုက်ဟန်တူပါသည်။

နိဿယနှင့် အယူအဆကွဲသော ပုဒ်များ

နိဿယနှင့် အယူအဆမတူကြသောပုဒ်များအကြောင်းကို ယခင်ထွက်ပြီး အတွဲများ၌ လည်း ရေးခဲ့ပါသည်၊ ယခုအတွဲ၌လည်း ထပ်မံရေးရပါဦးမည်။

ဥဒတ္တာနုဒတ္တ

သီလက္ခန်ပါဠိတော် (ဒီ၊၁။၉၇)၌ "ပေါရာဏံ မန္တ္တပဒံ ဂီတံ ပဝုတ္တံ သမိဟိတံ" ဟု ရှိ၏၊ အဋ္ဌကထာဆရာက "ဂီတန္တိ အဋ္ဌကာဒီဟိ ဒသဟိ ပေါရာဏကပြာဟ္မဏေဟိ သရသမ္ပတ္တိဝသေန သဇ္ဈာယိတံ" (ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၄၄) ဟု ဖွင့်လိုက်သည်။ ဋီကာဆရာက "ဂီတန္တိ ဂါယနဝသေန သဇ္ဈာ-ယိတံ၊ ဂါယနမ္ပိမ ဥဒတ္တာနုဒတ္တသရသမ္ပတ္တိဝနဝသေနေ၀ အဓိပ္ပေတန္တိ ဝုတ္တံ **သရသမ္ပတ္တိ-ဝသေနာ**တိ (သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၂၇၃) ဟု ဖွင့်သည်။ ဋီကာသစ်နိဿယ၌ "ဥဒတ္တာနုဒတ္တာဒိသရ-သမ္ပတ္တိဝနဝသေနေ၀-ဝမ်းမြောက်သည်၏အဖြစ် အဖန်တလဲလဲဝမ်းမြောက်သည်၏အဖြစ် အစရှိသောအသံကို ဖြစ်စေသည်၏အစွမ်းဖြင့်သာလျှင်" ဟု အနက်ပေးထားပါသည်၊ "ဥဒ-မောဒနေ၊ ဓာတ်ကျမ်း" ဟုလည်း မှာလိုက်သေး၏။ ဤအဘိဓာန်၌ ဥဒတ္တာနုဒတ္တ ကို အနက် မြန်မာပြန်ဆိုရာတွင် သီချင်းသီဆိုသောနေရာဖြစ်၍ အသံအနိမ့်အမြင့်အတက်အကျသာ ဖြစ်နိုင်သည်ဟု ယူဆ၍ "မြင့်သောအသံ နိမ့်သောအသံ" ဟုပြန်ဆိုထားသဖြင့် နိဿယနှင့် လုံးဝကွဲလွဲနေသည်ကိုတွေ့ရပါလိမ့်မည်။ ယင်းပုဒ်တို့ကြည့်။

ထို့ပြင် "ဥဘတောလောဟိတကူပဓာန"ပုဒ်ကိုလည်း ဝိနယဝိနိစ္ဆယဋ္ဌကာလာ "ဒွိဓာ ရတ္တူပဓာနက" ပုဒ်ထောက်၍ အနက်ပြန်ဆိုထားသည်ကို တွေ့ရပေမည်။

နေမင်းတစ်ဆူ ထွက်ပြူလာပြီ

ကမ္ဘာတည်စ ခါသမယ၌ ကမ္ဘာဦးသူ လူအများတို့သည် အမှောင်ထုကြီးအတွင်းဝယ် ကြောက်ရွံ့စိုးထိတ် အားငယ်စိတ်တို့ဖြင့် နေထိုင်ကြစဉ် အရှေ့လောကဓာတ်မှ ရောင်ခြည် တစ်ထောင် အလင်းဆောင်သော နေမင်းကြီး ထွက်ပေါ်လာခဲ့၏။ ထိုအခါ လူအများသည် "အမှောင်ကင်း၍ အလင်းရပေပြီ" ဟု ဝမ်းသာအားရ ရဲရင့်တက်ကြွစိတ် ဖြစ်ပေါ်လာရကား နေမင်းကြီးကို " သူရိယ (ရဲရင့်ခြင်းကို ဖြစ်စေသူ) ဟု သမုတ်ဝေါဟာ အမည်သညာ ပြုခဲ့ကြ၏။ ထိုအတူ အနက်မမြင် ပုဒ်မမြင်၍ ပင်ပန်းနွမ်းဟိုက် အမှောင်တိုက်ဝယ် စမ်းတဝါးဝါး စခန်း သွားနေကြရသည့် ပါဠိသုတေသီပညာရှင်များအဖို့ ဤတိပိဋကပါဠိမြန်မာ အဘိဓာန်ကျမ်း ကြီးသည် အတ္ထပဒ အလင်းပြ၍ အားရွှင်လန်း ရဲစွမ်းသတ္တိ ရာနှုန်းပြည့် ဖြစ်စေလျက် ပေါ်ထွက်လာရကား " နေမင်းတစ်ဆူ ထွက်ပြူလာပြီ" ဟူ၍ပင် ဆိုသင့်ဆိုထိုက် လှပေ၏။ ကမ္ဘာ့ပါဠိစာပေပညာရှင်များသည် ဤတိပိဋကပါဠိမြန်မာအဘိဓာန်ကျမ်း တည်းဟူသော နေမင်းကြီးကို အားကိုးအားထားပြု၍ ပိဋကသုံးသွယ် ကျမ်းပင်လယ်ကို အလွယ်တကူ ကူးမြောက်နိုင်ကြပါစေဟု ဆန္ဒပြုလိုက်ရပေသတည်း။

တိပိဋက ပါဠိမြန်မာအဘိဓာန်၌ အသုံးပြုသော ပါဠိ ,အဋ္ဌကထာ , ဋီကာ ကျမ်းစဉ်ပုံနှင့်

ကျမ်းအမည် သင်္ကေတများ

ဤတိပိဋက ပါဠိမြန်မာအဘိဓာန်၌ အသုံးပြုသော ပါ - ဋ္ဌ -ဋီ ကျမ်းစဉ်ပုံနှင့် သင်္ကေတပြပုံတို့ကို သိရှိရန် ဖော်ပြပါအံ့။

ကျမ်းစဉ်ပုံ။ ။ ဤအဘိဓာန်တွင် ပုဒ်တစ်ခုအတွက် ပါ-ဋ္ဌ-ဋီ ကျမ်းများကို အကိုးအကားပြုရာ၌ မူရင်းပဓာနကျသော ကျမ်းစာအုပ်အလိုက် ကိုးကားထားသည်၊ တနည်းအားဖြင့် ကျမ်းစာ အနုအရင့် အဆင့်အတန်း သုံးမျိုးခွဲ၍ ကိုးကားထားသည်။

ဥပမာ- ပါဠိတော်ပြီးမှ အဋ္ဌကထာကိုလည်းကောင်း၊ ထို့နောက်မှ ဋီကာကျမ်းများကိုလည်းကောင်း အကိုးအကားပြုသည်။

ယင်းပါဠိတော်တို့တွင်လည်း နိကာယ် ၅-ရပ် ပိဋကသုံးပုံတွင် ခုဒ္ဒကနိကာယ်ဝင် ဝိနည်း ၅-ကျမ်းကို ဦးစွာကိုးကား၍ ပြီးမှ ဒီဃနိကာယ်၊ မဇ္ဈိမနိကာယ်၊ သံယုတ္တနိကာယ်၊ အင်္ဂုတ္တရနိကာယ်နှင့် ကျန် ခုဒ္ဒကနိကာယ်ကျမ်းများကို အစဉ်အလိုက် ကိုးကားသည်။

ကျန် ခုဒ္ဒကနိကာယ်ဝင် ကျမ်းများတွင်လည်း (ပူးတွဲပါ ကျမ်းစဉ်ပုံ ဇယားအရ) အဘိဓမ္မာ ၇-ကျမ်းကို ဦးစွာကိုးကား၍ ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ် စသော ပါဠိတော်များကို ကိုးကားသည်။

သို့ရာတွင် အဘိဓာန်ဝင်ပုဒ်သည် ဝိနယဝေါဟာရပုဒ်ဖြစ်ပါမူ ဝိနည်းများကို ဦးစားပေး၍လည်းကောင်း၊ အခြား အဘိဓမ္မာဝေါဟာရ , သုတ္တန္တဝေါဟာရပုဒ်ဖြစ်ပါမူ အဘိဓမ္မာကျမ်း သုတ္တန်ကျမ်းများကို ဦးစားပေး၍လည်းကောင်း ကိုးကားသည်လည်း ရှိသည်။

ကျမ်းအမည် သင်္ကေတ။ ။ ပါဠိ ,အဋ္ဌကထာ , ဋီကာ ကျမ်းစာအမည်များကို ဖော်ပြရာ၌ အပြည့်အစုံ မဖော်ပြဘဲ အတိုကောက် သင်္ကေတနည်းဖြင့်သာ ပြဆို၍ နိကာယ်ကျမ်းစာအရေအတွက်အလိုက် ၁-၂-၃-၄ ဂဏန်းများဖြင့်လည်း ပူးတွဲပြဆိုထားပါသည်။

ဥပမာ- ဝိနည်းပါဠိတော် ၅-ကျမ်းတွင် နံပါတ် ၁-ဖြစ်သော ပါရာဇိကဏ် ပါဠိတော်ကျမ်းကို "ဝိ၊၁"ဟု သင်္ကေတပြု၍ သုံးစွဲထားသည်။

ဤနည်းဖြင့် ပူးတွဲပါကျမ်းစဉ်နှင့် သင်္ကေတဇယာများကို အသုံးပြု၍ ကိုးကားပါသည်။ အဘိဓာန်ဝင်တည်ပုဒ်များကို အက္ခရာစဉ်ရာ၌လည်း ပူးတွဲပါ ဇယားကို မူထား၍ အက္ခရာစဉ်ထားပါသည်။ (ဇယားကို ကြည့်။)

ကျမ်းစဉ်ပုံ နှင့် ကျမ်းအမည်သင်္ကေတ
ပါဠိတော်များ

ဦးရေ	ကျမ်းအမည်	သင်္ကေတ
	ဝိနယပိဋက	
၁	ပါရာဇိကပါဠိ	ဝိ၊၁။
၂	ပါစိတ္တိယပါဠိ	ဝိ၊၂။
၃	မဟာဝဂ္ဂပါဠိ	ဝိ၊၃။
၄	စူဠဝဂ္ဂပါဠိ	ဝိ၊၄။
	ဒီဃနိကာယ	
၆	သီလက္ခန္ဓဝဂ္ဂပါဠိ	ဒီ၊၁။
၇	မဟာဝဂ္ဂပါဠိ	ဒီ၊၂။
၈	ပါထိကဝဂ္ဂပါဠိ	ဒီ၊၃။
	မဇ္ဈိမနိကာယ	
၉	မူလပဏ္ဏာသပါဠိ	မ၊၁။
၁၀	မဇ္ဈိမပဏ္ဏာသပါဠိ	မ၊၂။
၁၁	ဥပရိပဏ္ဏာသပါဠိ	မ၊၃။
	သံယုတ္တနိကာယ	
၁၂	သဂါထာဝဂ္ဂနှင့် နိဒါနဝဂ္ဂ သံယုတ္တပါဠိ	သံ၊၁။
၁၃	ခန္ဓဝဂ္ဂနှင့် သဠာယတန-ဝဂ္ဂသံယုတ္တပါဠိ	သံ၊၂။
၁၄	မဟာဝဂ္ဂသံယုတ္တပါဠိ	သံ၊၃။
	အင်္ဂုတ္တရနိကာယ	
၁၅	အင်္ဂုတ္တရပါဠိ (၀)	အံ၊၁။
၁၆	အင်္ဂုတ္တရပါဠိ (ဒု)	အံ၊၂။
၁၇	အင်္ဂုတ္တရပါဠိ (တ)	အံ၊၃။

ဦးရေ	ကျမ်းအမည်	သင်္ကေတ
	အဘိဓမ္မပိဋက	
၁၈	ဓမ္မသင်္ဂဏီပါဠိ	အဘိ၊ဓ။
၁၉	ဝိဘင်္ဂပါဠိ	အဘိ၊ဝိ။
၂၀	(က) ဓာတုကထာပါဠိ	အဘိ၊က။
	(ခ) ပုဂ္ဂလပညတ်ပါဠိ	အဘိ၊ပု။
၂၁	ကထာဝတ္ထုပါဠိ	အဘိ၊က။
၂၂	ယမကပါဠိ (၀)	ယမက၊၁။
၂၃	ယမကပါဠိ (ဒု)	ယမက၊၂။
၂၄	ယမကပါဠိ (တ)	ယမက၊၃။
၂၅	ပဋ္ဌာနပါဠိ (၀)	ပဋ္ဌာန၊၁။
၂၆	ပဋ္ဌာနပါဠိ (ဒု)	ပဋ္ဌာန၊၂။
၂၇	ပဋ္ဌာနပါဠိ (တ)	ပဋ္ဌာန၊၃။
၂၈	ပဋ္ဌာနပါဠိ (စ)	ပဋ္ဌာန၊၄။
၂၉	ပဋ္ဌာနပါဠိ (မ)	ပဋ္ဌာန၊၅။
	ကျန် ခုဒ္ဒကနိကာယ	
၃၀	ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ္ဂပါဠိ	ပဋိသံ။
၃၁	(က) ခုဒ္ဒကပါဌပါဠိ	ခုဒ္ဒက။
	(ခ) ဓမ္မပဒပါဠိ	ဓမ္မ။
	(ဂ) ဥဒါနပါဠိ	ဥဒါန။
	(ဃ) ဣတိဝုတ္တကပါဠိ	ဣတိဝုတ်။
	(င) သုတ္တနိပါတပါဠိ	သုတ္တနိ။
၃၂	(က) ဝိမာနဝတ္ထုပါဠိ	ဝိမာန။
	(ခ) ပေတဝတ္ထုပါဠိ	ပေတ။
	(ဂ) ထေရဂါထာပါဠိ	ထေရ။
	(ဃ) ထေရီဂါထာပါဠိ	ထေရီ။

ကျမ်းစဉ်ပုံ နှင့် ကျမ်းအမည်သင်္ကေတ

အဋ္ဌကထာများ

ဦးရေ	ကျမ်းအမည်		သင်္ကေတ	ဦးရေ	ကျမ်းအမည်		သင်္ကေတ
	ကျန် ခုဒ္ဓကနိကာယ အဋ္ဌကထာများ				**ကျန် ခုဒ္ဓကနိကာယ အဋ္ဌကထာများ**		
၄၃	ဇာတကအဋ္ဌကထာ	(ပ)	ဇာ၊ဋ္ဌ၊	၄၈	ဇာတကအဋ္ဌကထာ	(ဆ)	ဇာ၊ဋ္ဌ၊
၄၄	။	(ဒု)	ဇာ၊ဋ္ဌ၊	၄၉	။	(သ)	ဇာ၊ဋ္ဌ၊
၄၅	။	(တ)	ဇာ၊ဋ္ဌ၊	၅၀	နေတ္တိအဋ္ဌကထာ		နေတ္တိ၊
၄၆	။	(စ)	ဇာ၊ဋ္ဌ၊	၅၁	ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂအဋ္ဌကထာ	(ပ)	ဝိသုဒ္ဓိ၊
၄၇	။	(မ)	ဇာ၊ဋ္ဌ၊	၅၂	။	(ဒု)	ဝိသုဒ္ဓိ၂။

ကျမ်းစဉ်ပုံ နှင့် ကျမ်းအမည်သင်္ကေတ

ဌီကာများ

ဦးရေ	ကျမ်းအမည်		သင်္ကေတ
	ဝိနယဌီကာ		
၁	ဝဇိရဗုဒ္ဓိဌီကာ		ဝဇိရ။
၂	သာရတ္ထဒီပနီ	(ပ)	သာရတ္ထ၊၁။
၃	။	(ဒု)	သာရတ္ထ၊၂။
၄	။	(တ)	သာရတ္ထ၊၃။
၅	ဝိမတိဝိနောဒနီဌီကာ	(ပ)	ဝိမတိ၊၁။
၆	။	(ဒု)	ဝိမတိ၊၂။
၇	(က)ကင်္ခါဝိတရဏီပုရာဏဌီကာ		ကင်္ခါ၊ဌီ။
	(ခ) ကင်္ခါဝိတရဏီအဘိနဝဌီကာ		ကင်္ခါ၊ဌီ၊သစ်။
	ဒီဃနိကာယဌီကာ		
၈	သီလက္ခန္ဓဝဂ္ဂဌီကာ		ဒီ၊ဌီ၊၁။
၉	သီလက္ခန္ဓဝဂ္ဂအဘိနဝဌီကာ(ပ)		သီ၊ဌီ၊သစ်၊၁။
၁၀	။	(ဒု)	သီ၊ဌီ၊သစ်၊၂။
၁၁	မဟာဝဂ္ဂဌီကာ		ဒီ၊ဌီ၊၂။
၁၂	ပါထိကဝဂ္ဂဌီကာ		ဒီ၊ဌီ၊၃။
	မဇ္ဈိမနိကာယဌီကာ		
၁၃	မူလပဏ္ဏာသဌီကာ	(ပ)	မ၊ဌီ၊၁။
၁၄	။	(ဒု)	မ၊ဌီ၊၂။
၁၅	မဇ္ဈိမ-ဥပရိ-ပဏ္ဏာသဌီကာ		မ၊ဌီ၊၃။
	သံယုတ္တနိကာယဌီကာ		
၁၆	သံယုတ္တဌီကာ	(ပ)	သံ၊ဌီ၊၁။
၁၇	။	(ဒု)	သံ၊ဌီ၊၂။
	အင်္ဂုတ္တရနိကာယဌီကာ		
၁၈	အင်္ဂုတ္တရဌီကာ	(ပ)	အံ၊ဌီ၊၁။
၁၉	။	(ဒု)	အံ၊ဌီ၊၂။
၂၀	။	(တ)	အံ၊ဌီ၊၃။
	အဘိဓမ္မပိဋကဌီကာ		
၂၁	(က) မူလဌီကာ	(ပ)	မူလဌီ၊၁။
	(ခ) အနုဌီကာ	(ပ)	အနုဌီ၊၁။
၂၂	(က) မူလဌီကာ	(ဒု)	မူလဌီ၊၂။
	(ခ) အနုဌီကာ	(ဒု)	အနုဌီ၊၂။
၂၃	(က) မူလဌီကာ	(တ)	မူလဌီ၊၃။
	(ခ) အနုဌီကာ	(တ)	အနုဌီ၊၃။
	ကျန်သောဌီကာ		
၂၄	ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂဌီကာ	(ပ)	ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။
၂၅	။	(ဒု)	ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၂။
၂၆	(က)နေတ္တိဌီကာ		နေတ္တိ၊ဌီ။
	(ခ) နေတ္တိဝိဘာဝိနီ		နေတ္တိ၊ဝိဘာ။

"ကျမ်းညွှန်းသင်္ကေတများ"

အံ။၁။ ၂။၃။	အင်္ဂုတ္တရပါဠိ (ပဒုတ)
အံ၊ဋီ။၁။ ၂။၃။	အင်္ဂုတ္တရဋီကာ (ပဒုတ)
အံ၊ဋ္ဌ။၁။ ၂။၃။	အင်္ဂုတ္တရအဋ္ဌကထာ (ပဒုတ)
အဋ္ဌသာ၊ယော။	အဋ္ဌသာလိနီယောဇနာ။
အနုဋီ၊၁။	ဓမ္မသင်္ဂဏီ အနုဋီကာ။
အနုဋီ၊ ၂။	ဝိဘင်္ဂ အနုဋီကာ။
အနုဋီ၊၃။	ပဋ္ဌာနရဏ အနုဋီကာ။
အပ။၁။ ၂။	အပဒါနပါဠိ (ပဒု)
အပ၊ဋ္ဌ။၁။ ၂။	အပဒါနအဋ္ဌကထာ (ပဒု)
အဘိ၊က။	အဘိဓမ္မပိဋက၊ ကထာဝတ္ထုပါဠိ။
အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂။၃။	အဘိဓမ္မပိဋက အဋ္ဌကထာ (၁) အဋ္ဌသာလိနီ။ (၂) သမ္မောဟဝိနောဒနီ။ (၃) ပဋ္ဌာနရဏ။
အဘိ၊ဓ။	အဘိဓမ္မပိဋက၊ ဓမ္မသင်္ဂဏီပါဠိ။
အဘိ၊ဓာ။	အဘိဓမ္မပိဋက၊ ဓာတုကထာပါဠိ။
အဘိ၊ပု။	အဘိဓမ္မပိဋက၊ ပုဂ္ဂလပညတ္တိပါဠိ။
အဘိ၊ဝိ။	အဘိဓမ္မပိဋက၊ ဝိဘင်္ဂပါဠိ။
အမရ၊ဘာသာဋီကာ။	အမရကောသနိသျှ။ အဘယာရာမဆရာတော် လက်ရေး စာကူးစက် မူ။
ဣတိဝုတ်။	ဣတိဝုတ္တကပါဠိ။
ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။	ဣတိဝုတ္တက အဋ္ဌကထာ။
ဥဒါန။	ဥဒါနပါဠိ။
ဥဒါန၊ဋ္ဌ။	ဥဒါနအဋ္ဌကထာ။
ကင်္ခ။	ကင်္ခါဝိတရဏီအဋ္ဌကထာ။
ကင်္ခ၊ဋီ။	ကင်္ခါဝိတရဏီ ပုရာဏဋီကာ။
ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။	ကင်္ခါဝိတရဏီ အဘိနဝဋီကာ။
ကင်္ခ၊ယော။	ကင်္ခါယောဇနာမဟာဋီကာ။
ကစ္စည်း။	ကစ္စည်းသဒ္ဒါကြီးပါဠိ။
ခုဒ္ဒက။	ခုဒ္ဒကပါဌပါဠိ။
ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။	ခုဒ္ဒကပါဌအဋ္ဌကထာ။

"ကျမ်းညွှန်းသင်္ကေတများ"

စရိယာ။	စရိယာပိဋကပါဠိ၊
စရိယာ၊ဋ္ဌ။	စရိယာပိဋကအဋ္ဌကထာ။
စူဠနိ။	စူဠနိဒ္ဒေသပါဠိ။
စူဠနိ၊ဋ္ဌ။	စူဠနိဒ္ဒေသ အဋ္ဌကထာ။
ဇာ၊၁။ ၂။	ဇာတကပါဠိ (ပ၊ဒု)
ဇာ၊ ဋ္ဌ။၁-၇။	ဇာတကအဋ္ဌကထာ (ပဌမ-သတ္တမ)။
ဏ္ဍာဒီ။	မောဂ္ဂလ္လာနဏ္ဍာဒီဝုတ္တိ။
တောင်ပေါက်၊ ဓာန်။သျှ။	တောင်ပေါက်ဆရာတော်ပြုစုသော အဘိဓာန်နိသျှသစ်။
ထေရ။	ထေရဂါထာ ပါဠိ။
ထေရ၊ဋ္ဌ။	ထေရဂါထာ အဋ္ဌကထာ။
ထေရီ။	ထေရီဂါထာ ပါဠိ။
ထေရီ၊ဋ္ဌ။	ထေရီဂါထာ အဋ္ဌကထကာ။
ဒီ။၁။ ၂။၃။	ဒီဃနိကာယပါဠိ (၁) သီလက္ခန္ဓဝဂ္ဂပါဠိ။ (၂) မဟာဝဂ္ဂပါဠိ။ (၃) ပါထိကဝဂ္ဂပါဠိ။
ဒီ၊ဋီ။၁။ ၂။၃။	ဒီဃနိကာယအဋ္ဌကထာ၏ အဖွင့်ဋီကာ (၁) သီလက္ခန္ဓဝဂ္ဂဋီကာ။ (၂) မဟာဝဂ္ဂဋီကာ။ (၃) ပါထိကဝဂ္ဂဋီကာ။
ဒီ၊ဋ္ဌ။၁။ ၂။၃။	ဒီဃနိကာယအဋ္ဌကထာ။ (၁)သီလက္ခန္ဓဝဂ္ဂအဋ္ဌကထာ။ (၂) မဟာဝဂ္ဂအဋ္ဌကထာ။ (၃) ပါထိကဝဂ္ဂအဋ္ဌကထာ။
ဓမ္မ။	ဓမ္မပဒပါဠိ။
ဓမ္မ၊ဋ္ဌ။၁။ ၂။	ဓမ္မပဒအဋ္ဌကထာ (ပ။ဒု)
ဓာန်။	အဘိဓာန် (အဘိဓာနပ္ပဒီပိကာ) ဂါထာနံပါတ်။
ဓာန်၊ဋီ။	အဘိဓာန်ဋီကာ။ ဂါထာနံပါတ်။
ဓာန်၊သျှ။သစ်။	အဘိဓာန်နိသျှသစ် (အဘယာရာမဆရာတော် ပြုစုသည်။)
နိတိ၊ဓာ။	သဒ္ဒနီတိဓာတုမာလာ။
နိတိ၊ဓာ၊သျှ။	သဒ္ဒနီတိဓာတုမာလာနိသျှ။
နိတိ၊ပဒ။	သဒ္ဒနီတိပဒမာလာ။
နိတိ၊ပဒ၊သျှ။	သဒ္ဒနီတိပဒမာလာနိသျှ။

"ကျမ်းညွှန်းသင်္केတများ"

နိ။	သဒ္ဒနီတိသုတ္တမာလာ။
နိ။သု။	သဒ္ဒနီတိသုတ္တမာလာနိသျှ။
နေ။	နေတ္တိပါဠိ။
နေ။ဋီ။	နေတ္တိဋီကာ။
နေ။ဋ။	နေတ္တိအဋ္ဌကထာ။
နေ။ဝိ။	နေတ္တိဝိဘာဝိနီ။
ပဋိ။	ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ္ဂပါဠိ။
ပဋိ။ဋ။၁။၂။	ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ္ဂအဋ္ဌကထာ (ပ။ဒု)
ပဋိ။ဂ်။	ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ္ဂဂဏ္ဌိ။
ပဋ္ဌာန။	ပဋ္ဌာနပါဠိ။
ပါစိတ်။ယော။	ပါစိတ္တိယာဒိယောဇနာ။
ပေဋကော။	ပေဋကောပဒေသပါဠိ။
ပေတ။	ပေတဝတ္ထုပါဠိ။
ပေတ။ဋ။	ပေတဝတ္ထုအဋ္ဌကထာ။
ဗုဒ္ဓဝံ။	ဗုဒ္ဓဝံသပါဠိ၊
ဗုဒ္ဓဝံ။ဋ။	ဗုဒ္ဓဝံသအဋ္ဌကထာ။
မ။၁။၂။၃။	မဇ္ဈိမပဏ္ဏာသပါဠိ။
မ။ဋီ။၁။၂။၃။	မဇ္ဈိမပဏ္ဏာသဋီကာ (ပ။ဒု။တ)
မ။ဋ။၁။၂။၃။ဌ။	မဇ္ဈိမပဏ္ဏာသအဋ္ဌကထာ (ပ။ဒု။တ။စ)
မဏိမ၊ဋ။၁။၂။	မဏိသာရမဉ္ဇူသာဋီကာ (ပ။ဒု)
မဟာနိ။	မဟာနိဒ္ဒေသပါဠိ။
မဟာနိ။ဋ။	မဟာနိဒ္ဒေသအဋ္ဌကထာ။
မိလိန္ဒ။	မိလိန္ဒပဉ္ဍပါဠိ။
မောဂ်။	မောဂ္ဂလ္လာနဗျာကရဏ။
မောဂ်။ပဋ္ဌိကာ။	မောဂ္ဂလ္လာနဗျာကရဏအဖွင့် ဝုတ္တိဝိဝရဏပဋ္ဌိကာ။
ယမက။၁။၂။၃။	ယမကပါဠိ (ပ။ဒု။တ)
ရူ။	ပဒရူပသိဒ္ဓိ။
ရူ။ဋီ။	ပဒရူပသိဒ္ဓိဋီကာ။
ဝဇိရ။	ဝဇိရဗုဒ္ဓိဋီကာ။
ဝဇိရ။သျှ။	ဝဇိရဗုဒ္ဓိဋီကာနိသျှ။
ဝိ။၁-၅။	ဝိနယပိဋကပါဠိ (၁) ပါရာဇိကကဏ္ဍ။ (၂) ပါစိတ္တိယ။ (၃) မဟာဝဂ္ဂ။ (၄) စူဠဝဂ္ဂ။ (၅) ပရိဝါရပါဠိ။

"ကျမ်းညွှန်းသင်္केတများ"

ဝိ၊ဌ။၁-၄။	ဝိနယပိဋကအဋ္ဌကထာ။ (၁) ပါရာဇိကကဏ္ဍအဋ္ဌကထာ ပထမအုပ်။ (၂) ၎င်း ဒုတိယအုပ်။ (၃) ပါစိတ္တာဒိအဋ္ဌကထာ။ (၄) စူဠဝဂ္ဂါဒိအဋ္ဌကထာ။
ဝိနယာလင်္ကာရ။၁။ ၂။	ဝိနယာလင်္ကာရဋီကာ (ပ။ဒု)
ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ။	ဝိနယဝိနိစ္ဆယ၊ ဂါထာနံပါတ်။
ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ဋီ။၁။ ၂။	ဝိနယဝိနိစ္ဆယဋီကာ (ပ။ဒု)
ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။	ဝိသုဒ္ဓါရုံပိဋကအဘိဓာန်။
ဝိမတိ။၁။ ၂။	ဝိမတိဝိနောဒနီဋီကာ (ပ။ဒု)
ဝိမာန။	ဝိမာနဝတ္ထုပါဠိ။
ဝိမာန၊ဌ။	ဝိမာနဝတ္ထုအဋ္ဌကထာ။
ဝိ၊သင်္ဂ။	ဝိနယသင်္ဂဟအဋ္ဌကထာ။
ဝိသုဒ္ဓိ။၁။ ၂။	ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂအဋ္ဌကထာ (ပ။ဒု)
ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ။၁။ ၂။	ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂမဟာဋီကာ (ပ။ဒု)
ဝီလျမ်။	ဆာမိုနီယာဝီလျမ်၏ သက္ကတအင်္ဂလိပ်အဘိဓာန်။
သံ။၁။ ၂။၃။	သံယုတ္တပါဠိ။
သံ၊ဋီ။၁။ ၂။၃။	သံယုတ္တဋီကာ (ပ။ဒု။တ)
သံ၊ဌ။၁။ ၂။၃။	သံယုတ္တအဋ္ဌကထာ (ပ။ဒု။တ)
သင်္ဂ။	အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂဟအဋ္ဌကထာ။ (အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂြိဟ်)
သာရတ္ထ။၁။ ၂။၃။	သာရတ္ထဒီပနီဋီကာ (ပ။ဒု။တ)
သီ၊ဋီ၊သစ်။၁။ ၂။	သီလက္ခဝဂ္ဂအဘိနဝဋီကာ (ပ။ဒု)
သုတ္တနိ။	သုတ္တနိပါတပါဠိ။
သုတ္တနိ၊ဌ။၁။ ၂။	သုတ္တနိပါတအဋ္ဌကထာ။ (ပ။ဒု)
သူစိ။	အဘိဓာနပ္ပဒီပိကာသူစိ။
C.P.D	A Critical Pāli Dictionary.
D.P.P.N	Dictionary of Pāli Proper Names.
P.T.S	The Pāli Text Society's Pāli-English Dictionary.

တိပိဋက

ပါဠိ-မြန်မာအဘိဓာန်

အတွဲ-၄၊ အပိုင်း-၂

နမော တဿ ဘဂဝတော အရဟတော သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဿ

ဥဒ၁ (ဗျ) (၁) ဆပိသဒ္ဒါ၏ အနက်၊မေး ခြင်း-အပျက်ထွေ၊ပဥ္စ။ (၂) အထူးကြိုခြင်း-ဝိကပ္ပန (ထိုသို့မဟုတ်၊ ထိုမှတပါး)။ (၃) ပုဒ်စပ်ခြင်း-ပဒသန္ဓိ၊ ပုဒ်ကို ပြည့် စေခြင်း၊ ပုဒ်ပြည့်ခြင်း-ပဒပါရိပူရိ။ (၁)(၂) ဥဒါ-ပျက်ထွေ ဝိကပ္ပနေ။ ဓာန်။၁၁၉၉။ ဥဒသဒ္ဒေါ အပျက်ထွေ ပဋေ္ဌဝိကပ္ပနေ အတ္ထန္ဆရသ ဝိကပ္ပနေ စ။ ဓာန်၊ဋီ။၁၁၉၉။ ဒေဝ နုသိ တွံ ဥဒ မာနုသီ နု။ ဇာ၊၁။၂၀၆။ ဥဒ မာနုသီတိ ဥဒါဟု မဟိဒ္ဓိကာ မာနုသီ တွန္တိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄၁။ (၂) ပညာဏဝါ သော ဥဒ ပညကပ္ပိ။ သုတ္တနိ။၄၄၃။ စူဠနိ။၁၃၂။ ဥဒ ပညကပ္ပိတိ ဥဒါဟု သမာပတ္တိညာဏာဒိနာ-----ဒိဋ္ဌိကပ္ပံ ဝါ ကပ္ပယတိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၁၂။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၃၂။ ကာယေန သံဝုတာ အာသီ၊ ဝါစာယ ဥဒ စေတသာ။ ထေရီ။ ၃ရ၉။ ဥဒါတိ အထ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၂၂။ (-သုတ္တနိ။၃၀ရ၃၁၄။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၁၅၉။ သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၁။ ၂ရ်ဂ။) (၃) နု သုတော ဥဒ ကဿစိ။

ဥဒ² (ဗျ) [ဥဒက-ကို ဥဒ-ပြု။မောဂ်၊ သျ။၃။ရ၂။ဥဒက-ကြည့်] ရေ။ ဝိသဒေါ ဝ နိက္ကမတိ အမက္ခိတော ဥဒေန။ ဒီ၂။ ၁၂။ မ၊၃။၁ဖ်၄။ ဥဒေနာတိ ဥဒကေန။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၃၁။ ဥဒကုမ္ဘ, ဥဒဗိန္ဒု-တို့လည်း ကြည့်။

ဥဒ³ (ပု) [ဥ+ဒါ+ကို] ပညာ၊ဉာဏ်။ ဥဌာရံ ဖလံ ဒေတိတိ ဥဒေါ၊ ကော သော?၊ ပဝိစယော။ နေတ္တိ၊ဝိ။ဖ်၉။ ဥဒတ္ထ-လည်းကြည့်။

ဥဒက² (နု) [ဥန္ဒ+က။ဥန္ဒတိ ဒြဝံ ကရောတိ-တိ- ဥဒကံ။ ထွာဒိ။၁၅။ ဥဒိ+ကွ။ဓာန်၊ဋီ။ ဖ်ဝ၁။] (က) ရေ၊အရည်။ (ခ) ရေအလျှဉ်။ (ဂ) ဥဒကံ နာမ ဘာဇနဂတံ ဝါ ဟောတိ။ ဝိ၁။ဖ်ဝ၃။ ဥဒကံ မညေ အာဒိတ္ထ (ဝိ၁။ ၂ဂ၈)-န္တိ ဥဒကံ ဝိယ အာဒိတ္ထံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ဖ်ဖ။ သုတ္တနိ။ဂ၂ဖ်။ မဟာနိ။၃၅၂။ ဥဒါတိ ပဒသန္ဓိ ပဒသံသဂ္ဂေါ ပဒပါရိပူရိ-----ပဒါနုပုဗ္ဗတာ ပေတံ ဥဒါတိ။ မဟာနိ။၃၅၃။

ဥဒကာ အစ္စုဂ္ဂမ္မ ဌိတာနီ (ဝိ၊၃။၁၀။ ဒီ၊ ၂။၃၃။ မ၊၁။၂၂၅။ သံ၊၁။၁၄၀)တိ ဥဒကံ အတိက္ကမိတ္တာ ဌိတာနိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၄၄။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၅၉။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၈၅။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၈၄။ (ခ) ဒ္ဝိန္နံ ဥဒကာန(အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၇၂။)နၾကိ ဒ္ဝိန္နံ ဥဒက-ပ္ပဝါဟာနံ။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၂၉။

ဥဒေ၂ (နာ) [(က) ဥဒက+ဥမ္ဗုဇ္ဇနာဒိ။ (ခ) ဥဒက+နာန။ နေတ္တိ၊ဝိ။၃၀၆။ နောက်ပုဒ်ကျေ။] (က) ရေ၌ငုပ်ခြင်း ပေါ်ခြင်းစသည်။ (ခ) ရေချိုးခြင်း။ (က) နဲ ဥဒကေန သုစိ ဟောတိ (ဥဒါန။၈၄) တိ ဇော္ဌ ဥဒကေနာတိ ဥဒကုမ္ဗုဇ္ဇနာဒိနာ။ ဥဒကုမ္ဗုဇ္ဇနာဒိ ဟိ ဣမ ဥတ္တရပဒလောပေန ဥဒကန္တိ ဝုတ္တံ ယထာ ရူပဘဝေါ ရူပန္တိ။ ဥဒါန။ဋ္ဌ။၆၉။ (–နေတ္တိ။၁၃၀။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၃၅။) (ခ) သော ဗဟုဇနော နာယကော ဥဒကေန ဥဒကနာနေန သုစိ နဲ ဟောတိ။ နေတ္တိ၊ဝိ။၃၀၆။

ဥဒေ၃ (တိ) [ဥဒက+ဏ] ရေ၌-ပြစ်-ပေါက်ကွဲ-သော။ တတော မစ္ဆေပိ ဇာနာထ၊ ဥဒကေ ဝါရိဂေါစရေ။ မ၊၂။၄၀၈။ ဥဒကေ်တိ ဩဒကေ ဥဒကမှိ ဇာတေ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၉၆။ (–မ၊ဋီ၊၃။၂၀၀။)

ဥဒေ၄ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥဒကမည်သော ဆရာကြီး။ (တပည့်ပရိသတ် များစွာကို အုပ်ချုပ် နေသော ဂိုဏ်းဆရာကြီးဖြစ်၏။ ရာမ၏သား ဖြစ်သောကြောင့် "ဥဒကော ရာမပုတ္တော"ဟု ပါဠိတော်၌ သုံးနှုန်းထားသည်၊ ထိုဆရာကြီးသည် မိမိ၏ ဖခင်ဖြစ်သူ ဆရာကြီးရာမထံမှ နေဝသညာနာသညာ ယတနသမာပတ်ထိုင်အောင် ကမ္မဋ္ဌာန်း အားထုတ်ပုံနည်းလမ်းကို သင်ယူရရှိထား သူဖြစ်၏။ မြတ်စွာဘုရား အလောင်းတော် သည်ပင်လျှင် နေဝသညာနာသညာယတန သမာပတ်ကိုရရှိရန် ထိုဥဒကဆရာကြီးထံ တွင် နည်းခံသင်ယူခဲ့ဘူး၏။ ထို့ကြောင့် ဥဒကဆရာကြီးသည် ဘုရားအလောင်း တော်၏ ငါးဦးမြောက် ဆရာဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ်ပါလျက် ဘုရားအလောင်းတော်ကို ဆရာ့အရာထားမ၍ ပူဇော်နိုင်သော ဆရာကြီး ဖြစ်၏။သို့သော်ဘုရား အလောင်းတော်နှင့် တွေ့စဉ်အချိန်တုံးက ဆရာကြီးသည် နေဝ သညာနာသညာယတနသမာပတ်ရရှိအောင် အားထုတ်ပုံ နည်းလမ်း ပရိကမ်မကိုသာ သိ၍ ထိုသမာပတ်ကိုကား မရရှိသေး၊ ထို ဆရာကြီးထံမှ သင်ယူရရှိသော အားထုတ် ပုံ နည်းလမ်းဖြင့် ကြိုးစားအားထုတ်သော ဘုရားအလောင်းတော်ကမူ ထိုသမာပတ်ကို အလွန်လျင်မြန် သွက်လက်စွာ ရရှိသွားလေ ပြီ၊ သို့သော် ဘုရားအလောင်းတော်သည် ယင်းသမာပတ်ကို ရရှိရုံမျှဖြင့် ဝင်ငုကွ ချုပ်ငြိမ်းရန် မဖြစ်နိုင်ကြောင်း သိရှိရ၍ ထိုဥဒကဆရာကြီးထံမှ ခွဲခွာ ကြွသွားတော် မူ၏။ ထိုချိန်ကျမှ သံဃဝကဖြစ်ပွားလျက် ကျန်ရစ်ခဲ့သော ဥဒကဆရာကြီးသည် ဘုရားအလောင်းတော်ကို အားကျ၍ အားထုတ်သဖြင့် နေဝသညာနာသညာ ယတနသမာပတ်ကိုရရှိလေသည်၊ မြတ်စွာ ဘုရားသည်ဘုရားအဖြစ်သို့ ရောက်၍ (၄၉)ရက် လွန်မြောက်ပြီးနောက် အဌမ သတ္တာဟအတွင်း၌ ဥဒကဆရာကြီးအား တရားဟောရန် ဆင်ခြင် ကြည့်ရှုတော် မူသောအခါ ညဉ့်ဦးယာမ်ကပင် ဆရာကြီး ကွယ်လွန်ကြောင်း သိတော်မူ၍ တရားဟော ကြွတော်မမူတော့ပေ၊ ဆရာကြီးကား ဘုရားရှင်၏ တရားတော်ကို နာယူခွင့် မရ ရှိနိုင်သော နေဝသညာနာသညာယတန အရှုပမြဟွာဘဝသို့ ကူးပြောင်းသွားသော ကြောင့် မင်ဖိုလ် တရားထူး အခွင့်အရေးမှ

လက်လွတ် ဆုံးရှုံး ရလေပြီတကား။ (ဝိ၊၃။ ၁၁။ မ၊၁။၂၂၁–၆။ မိလိန္ဒ။ ၂၃၀။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၃၉၊၁၄၀။) အယံ ခေါ ဥဒကော (ဥဒ္ဒကော။သီ၊သ္ဓာ) ထုမပုတ္တော ပဏ္ဍိတော ဗျတ္တော မေဓာဝီ။ ဝိ၊၃။၁၁။ မ၊၁။၂၂၆။ ဥဒကော သုဒံ ဘိက္ခဝေ ထုမပုတ္တော ဧဝံ ဝါစံ ဘာသတိ။ သံ၊၂။၃၀၄။ ဥဒကောတိ တဿ နာမံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၁။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၀၄။ (–ဒီ၊၃။၁၀၄။ မ၊၁။၂၂၁–၂၃၀၅။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၉၄။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ရရ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။ဓ၊၂၂၃၃၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ရ၊၉၄။)

ဥဒကအာဝါဋ (ပု) [ဥဒက+အာဝါဋ] ရေတွင်း။ မစ္ဆေ အာနေတွာ ပစ္ဆိမဝယ္ထုဘာဝေ ဥဒကအာဝါဋေ ဒိပိတွာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂၈။ (–ဝိ၊ ဋ္ဌ၊၃။၃၀၉။)

ဥဒကဥမ္မာဟနက (တိ) [ဥဒက+ဥမ္မာဟနက] ရေကို ထုတ်ဆောင်သော၊ ရေငင်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဥမ္မာဟနကတုလာ (ထီ) [ဥဒကဥမ္မာ ဟနကာ+တုလာ] ရေငင်သောမောင်း။ တုလန္တိ ပဏ္ဍိကာနံ ဝိယ ဥဒကဥမ္မာဟ– နကတုလံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၅၁။ တုလ (၉)–လည်း ကြည့်။

ဥဒကဥဿိဋ္ဌန (နာ) [ဥဒက+ ဥဿိဋ္ဌန] (၁) ရေခမ်း–ရေငင်–ခြင်း။(တိ)(၂) ရေခမ်းယူ– ရေငင်–ကြောင်းဖြစ် သော။ (၁) ဥဒကဥဿိ– ဋ္ဌနတ္တ–ကြည့်။ (ထီ)(၂)အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဥဿိဋ္ဌနယဏ္ဍိကာ (ထီ) [ဥဒကဥဿိဋ္ဌန +ယဏ္ဍိကာ] ရေခမ်းယူ–ရေငင်–ကြောင်းဖြစ် သောခွက်၊ရေငင်အိုး။ ဥဒဋ္ဌနီ–ကြည့်။

ဥဒကဥဿိဋ္ဌနတ္တ (ပု) [ဥဒကဥဿိဋ္ဌန+အတ္တ] ရေခမ်း–ရေငင်–ခြင်း,အကျိုး။ ဥဒက– ဥဿိဋ္ဌနတ္တာယ ပန ရဏ္ဍယဏ္ဍံ အဒိသ္သာ။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊၂။၂၀၅။

ဥဒကဥဿိဋ္ဌနဝါရက (ပု) [ဥဒကဥဿိဋ္ဌန+ ဝါရက] ရေခမ်းယူ–ရေငင်–ကြောင်းဖြစ် သော ခွက်၊ ရေငင်ပုံး၊ရေပုံး ။ ဥဒကဝါရက–ကြည့်။

ဥဒကဥိမိ (ထီ) [ဥဒက+ဥိမိ] ရေလှိုင်း။ တတော ကော စ ဃဋ္ဌပ္ပမာဏာ ဃဋ်ကာ ပါသာဏေဟိ ဃံသိယမာနာ ဥဒကဥိမိဟိ ပေါထိယမာနာ မဋ္ဌာ ဟုတ္တာ။ ဓမ္မပ၊ ၂။၁၃၀။ (–သာရတ္ထ၊၃။၃၀ ၂)။)

ဥဒကဩရောဟဏက (တိ) [ဥဒက+ဩရောဟဏက] ရေသို့သက်ဆင်းတတ်သော၊သူ။ ဥဒကောရောဟက (အံ၊ဋီ၊၃။၃၅၆)–ကြည့်။

ဥဒကကဋာဟ (နာ) [ဥဒက+ကဋာဟ] ရေ ဖျဉ်းအိုး။ (ကဋာဟ–လည်းကြည့်။) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒကဒေါဏိं ဥဒကကဋာဟန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂၆၀။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၄။ဂ၃။ ဝိ၊သင်္ခ၊ ၃ဝ၀။ ကင်္ခ။ ၂၆၃–၄။)

ဥဒကကဏ္ဍ (ထီ) [ဥဒက+ကဏ္ဍ] ရေနှင့် စပ်သော စကားရပ်။ ဥဒကကဏ္ဍယံ မဟာကုဋ္ဌိကာ ဥဒကစာဋိ ဥဒကမဏိကော။ ဝိမတိ၊ ၁။ဂ၅။

ဥဒကကန္ဒရ (ထီ၊ပု) [ဥဒက+ကန္ဒရ] ရေ ရှိသော ချောက်။ ကော ကိရ ပုရိသော ကေ မဂ္ဂံ အဂတပုဗ္ဗော အန္ဓဝန ဥဒက– ကန္ဒရံ ဝါ ဂမ္ဘီရံ ဥဒကစိက္ခလ္လံ အတိက္ကမိတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၃၅၀။ ကန္ဒရ–ကြည့်။

ဥဒကကပလ္လက (နာ) [ဥဒက+ကပလ္လက]

ရေခွက်။ အဒုံ ဟိ ဘန္တေ ပရိတ္တံ ဥဒကကပလ္လကေ ဥဒကံ။ အံ၊၁။၂၅၁။

ဥဒကကမ္ဘ (နာ) [ဥဒက+ကမ္ဘ] ရေဖြင့်-ရေခြုံ-ပြုအပ် သောအမှု။ ဥဒကကမ္ဘံ လဗ္ဘတု ဥပါသကာတိ ဝတ္တုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၅၉။ ဝိ၊သင်္ခ၊၅၁။

ဥဒကကရကာ (နာ) [ဥဒက+ကရကာ] ရေပြုလုပ်ခြင်း။ရေပြုလုပ်ပြခြင်း။ တေလံ ဂဟေတ္တာ ဥဒကကရကံ။ သံ၊ဌ၊၃။၁၄၀။

ဥဒကကလဟ (ပု) [ဥဒက+ကလဟ] ရေကို စွဲချိုးပြစ် သော-ငြင်းခုံခြင်း-ခိုက်ရန်ဖြစ်ခြင်း-အငြင်းအခုံ၊ရေအတွက် ခိုက်ရန်ဖြစ်ခြင်း။ ဘန္တေ ဥဒကကလဟောတိ အာဟံသု။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၁၆၆။

ဥဒကကာက (ပု) [ဥဒက+ကာက] ရေကျီးကန်။ တင်ကျီး (ဒင်ကြီး)။ အယမ္ပိ ဥဒကကာကော ကာဠကော။ ဇာ၊ဌ၊၂။၁၃၃။ (-ပဋိသံ၊ဌ၊ ၁။၃၁၁။)

ဥဒကကာကယောနိ (တိ) [ဥဒကကာက+ ယောနိ] ရေကျီး-တင်ကျီး-အမျိုးဇာတ်။ ဗောဓိသတ္တော ဟိမဝန္တပဒေသေ ဥဒက-ကာကယောနိယံ နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၁၃၆။

ဥဒကကီဠ (နာ) [ဥဒက+ကီဠ] ရေဖြင့် ပြု အပ်သော အမှု။(ရေဆေးခြင်း,ရေချိုးခြင်း စသည်အား လုံး ပါဝင်သည်။) ယေန ဗောဓိသတ္တသ ဥဒကကီဠံ ကရောန္တိ မာတုစ။ ဒီ၊ဋ၊၁၃။ မဟာ၊၁၆၄။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃၂ ၊ ၁ရ၊၁ဂဂ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ရ၊။ သံ၊ဌ၊၁။၁၄ရ။ သံ၊ ဌ၊၃။ ၂ ၂ ၃။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၃၃ဂ၊၃ဂ၅။) ဩဒက-ခ္ခက-လည်းကြည့်။

ဥဒကကီဠန (နာ) [ဥဒက+ကီဠန] (၁) ရေကစားခြင်း။ (တိ)(၂) ရေကစားရာဖြစ်သော။ (၁) ဥဒကကီဠနတ္ထ-ကြည့်။ (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကကီဠနဋ္ဌာန (နာ) [ဥဒကကီဠန+ဋ္ဌာန] ရေကစားရာ. အရပ်။ ဥဒကကီဠနဋ္ဌာနေ အသုကကာရကေနာတိ နု ဇာနာမိ။ ဇာ၊ ၁။ ၂ဂ၁။

ဥဒကကီဠနတ္ထ (ပု)[ဥဒကကီဠန+အတ္ထ] ရေကစား ခြင်းအကျိုး။ ဥဒကကီဠနတ္ထာယ အနောတတ္တဒဟံ ဂန္တွာ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၄၁ရ။

ဥဒကကီဠနဝေလာ(ထီ) [ဥဒကကီဠန+ဝေလာ] ရေကစားရန်-အချိန်-အခါ။ ဗောဓိသတ္တသ ဥဒကကီဠနဝေလာယ မဟာသတ္တေ ပါသာဏ-ဂုဟေ ဝိပန္နေ။ မဟာ၊ဌ၊၁၅ဂ။

ဥဒကကီဠာ (ထီ) [ဥဒက+ကီဠာ] ရေကစားခြင်း။ သာ ကေဒိဝသံ ဂဂ်ိယ ဥဒကကီဠံ ကီဠိဿာမီတိ တိတ္ထံ သဗ္ဗာပေတ္တာ။ မဟာ၊ဌ၊၄၃။ (-သံ၊ဌ၊ဌ၊၆၄။ အံ၊ဌ၊၁။ ၂ရ၀။ အံ၊ဌ၊ဌ။ ၂ ၁ ၃။ ဇာ၊ဌ၊ရ။ ၂ ၃။)

ဥဒကကီဠိကာ (ထီ) [ဥဒက+ကီဠိကာ] ရေကစားခြင်း။ ဥဒကကီဠိကံ ဒေဝ။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ၁ ၂ ၄၊(-၁ ၂ ၅)။

ဥဒကကုန္ဆ (ပု) [ဥဒက+ကုန္ဆ] ရေအိုး။ ကောစိ ဇလန္တံ ဇာတဝေဒံ ဥဒကကုမ္ဘေန နိဗ္ဗာပေယျ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၃ ၄။ (-ဥဒါန၊ဌ။ ၃ ၀ ရ။ ဇာ၊ဌ၊၁။ ၂ ၄။)

ဥဒကကုမ္ဘသတ (နာ) [ဥဒကကုမ္ဘ+သတ] ရေအိုးတရာ၊ ရေအိုးအရာ။ သော ဥဒကကုမ္ဘသတေဟိ ဥဒကကုမ္ဘသဟဿေဟိ ဓောဝိယမာနောပိ-----ဟောတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။ ၄ ၆။

ဥဒကဏ္ဍသဟဿ (နာ) [ဥဒကဏ္ဍ+သဟဿ] ရေအိုးတထောင်၊ရေအိုးအထောင်။အသက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကကောဋ္ဌက (ပု) [ဥဒက+ကောဋ္ဌက] ရေအုံ၊ ရေချိုးအိမ်၊ ရေချိုးခန်း၊ ရေလှောင်ကျင်း၊ သစ်ပင်ရင်းခံ ရေနေစေရန် တူးထားသော ရေကျင်း။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒကကောဋ္ဌကံ။ ဝိဝု။၂၉၇။ ဥဒကကောဋ္ဌကန္တိ ဥဒကကောဋ္ဌေ စာဋိ ဝါ ဒေါကိ ဝါ ဥဏ္ဏောဒကသ္မိ ပူရေတွာ တတ္ထ ပဝိသိတ္တာ သေဒကမ္မကရဏံ အနုဇာနာမီတိ အတ္ထော။ ဝိဒ္ဓ၊ဝု။ဝုရဝ။ မဇ္ဈိ အမ္မပဏ္ဍ ဘုဠ္ဓိတုကာမော အမ္မပေါတကသ္မ သမန္တာ ဥဒကကောဋ္ဌကံ ထိရံ ကတ္တာ ဗဟုတိ။ မဒ္ဒ၊၂။၂၄ဖ။ အံ၊ဋီ၊ ဝု။ဂ။ ဥဒကကောဋ္ဌကန္တိ အာလဝါလံ။ မ၊ဋီ၊ ၂။၂ဖ၉။ ဥဒကကောဋ္ဌကန္တိ ဇလာဝါဋံ။ အံ၊ ဋီ၊ဝု။၉။

ဥဒကခဏ္ဍ (နာ) [ဥဒက+ခဏ္ဍ] ရေကြောင့် ပျက်စီး ခြင်း။ ဥဒကခဏ္ဍံ နာမ ယတ္ထကတ္ထစိ ဥဒကံ အတိဗဟုံ ဝါ နဝါ ဟောတိ။ မ၊ဒ္ဒ၊ ၁။၁၅၉။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၃၄။

ဥဒကဂ္ဂ(ဏ္ဍ)သ (ပု) [ဥဒက+ဂ္ဂ(ဏ္ဍ)သ] ရေ ငုံခြင်း။ ဥဒကဂ္ဂသံ ဂဟေတ္တာ ဥစ္ဆိဒ္ဒဟတ္ထေန ဂကၠိတုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိဒ္ဓ၊၄။၄၉။ ဝိ၊သင်္ခ။၄၄၂။ ဥဒကေန ပတ္ထံ ဓောဝိတ္တာ ဥဒကဂ္ဂသံ ကရောတိ။ ဒီ၊ဒ္ဒ၊၁။၁ရ၀။ မ၊ ဒ္ဒ၊၁။၂ဖ၃။ သံ၊ဒ္ဒ၊၃။၂၂၂။ အဘိ၊ဒ္ဒ၊၂။ ၃၃ရ။ ဥဒကဂ္ဂသ္မိံ ဥဒကာဝဂ္ဂကာရကံ။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၂။ဂဂ။ (–သာရတ္ထ၊၃။၃ဂရ။ ဝိမတိ၊ ၂။၂၃၂။)

ဥဒကဂ္ဂသက (ပု) [ဥဒက+ဂ္ဂသက] ရေငုံခြင်း။ ဥဒကဂ္ဂသကံ ကတ္တာ ဥစ္ဆုကစ၀ရာဒိဒ္ဓ မုခေနေ၀ ဟရိတုံ ဥဒကေသု ဆဋ္ဌေတုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိမတိ၊၂။၆၅။

ဥဒကဝတ (တိ) [ဥဒက+ဝတ] ရေ၌-ရောက်သော-ဖြစ်သော။ ဥဒကဝတံ အဝ-နုဝုံဒ္ဓကဠေ၀ စတ္ထာရော စ ဟတ္ထပါဒေ နပသေယ္ယ။ သံ၊ဒ္ဒ၊၂။၂ရ။(–ပေဋကော။ဝ၁၂။ ကခ်။ ဋီ၊သစ်။ဝ၃၁။)

ဥဒကဝတိက (တိ) [ဥဒက+ဝတိက] ရေကဲ့ သို့ ဖြစ်ခြင်းရှိသော၊ ရေနှင့်အလားတူသော။ ဟိမဝတရကာ ဥဒကဝတိကာ ဇ၀။ ဝိ။ဒ္ဒ၊ ဝု။၁၁၉။(–အဘိ၊ဒ္ဒ၊၁။၁၂ဖ။ ဝဇီရ။၄ဝ၆။ မ၊ ဋီ၊၂။၁ဖ၃ရ။ ဝိနယာလင်္ကာရ၊၂။၁ရ။)

ဥဒကဝရုက (တိ) [ဥဒက+ဝရုက] ရေဖြင့်-ရေကြောင့်-လေးသော။ ယထာ ပုရိသော ဥဒကဝရုကံ နာ၀ံ သိတ္တာ။ သုတ္တနိ၊ဒ္ဒ၊၂။၂ဝ၀။

ဥဒကဝဟန (နာ) [ဥဒက+ဝဟန] ရေတို့ဖြင့် ရွှပ်ထွေး ထူထပ် များပြားရာ အရပ်၊ ရေ များရာ အရပ်၊ ရေတော။ (ကူးခပ်နိုင် ခဲသောရေနီတိ၊သုတ္တ၊သျှ။ ၁၁ဝ၆)။ ပဌမံ ဒဗ္ဗဝဟနံ------ဥဒကဝဟနံ ပဗ္ဗတဝဟနန္တိ အဋ္ဌာရသဝဟနာနိ ပဋိပါဋိယာ ပတ္တာ။ ဇာ၊ ဒ္ဒ၊၅။၄ရ။

ဥဒကဝါဟီ (တိ) [ဥဒက+ဝဟ+ဏီ။ဝီ–ဌ ဥဒကဝါဟိနီ] ရေကိုယူသော၊ ရေ၀င်သော၊ ရေမလုံသော။ ယထာ စ နာ၀ိကာ နာမ ဇဋ္ဌေ နာ၀ံ ဥဒကဝါဟိနီ ဆဋ္ဌေတ္တာ အနုပေက္ခာ၀ ဂစ္ဆန္တိ။ ဗုဒ္ဓ၀ံ၊ဒ္ဒ။၉ဝ။

ဥဒကဋ္ဌ (ပု) [ဥဒက+အဋ္ဌ] ရေ၏တန်ဘိုး။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကလ္ပါနုရူပ (တိ) [ဥဒကဋ္ဌ+အနုရူပ] ရေ၏တန်ဘိုး အား-သင့်လျော်-လျောက်ပတ်-သော။ သမ္ဗတ္ထ နိကွန္ဒဥဒကလ္ပါနုရူပေန (ထွက်သောရေတန်ဘိုးအား လျော်သော)

အဝဟာရေန ကာရေတမ္ဘော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၃၀၁။

ဥဒကဃဋ (ပု) [ဥဒက+ဃဋ] ရေအိုး။ ကေသ္ဝီ ဥဒကဃဋေ ကောဝ အာပတ္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၅၁။ ကခ်၊ဋီ၊သစ်။၃ရ၂။ (–ဝိ၊ဌ၊၂။၄၁။ စရိယာ၊ ဌ။၂၅၄။ ဝိမတိ၊၂။၁ဇ၂၊၂၅၁။)

ဥဒကစရ (တိ) [ဥဒက+စရ] ရေခ္ခ-လှည့်လည်သွား လာ-ကျက်စား-သော၊(ငါး)။ မစ္ဆော နာမ ဥဒကစရော ဝုစ္စတိ။ ဝိ။၂၊ ၁၁ဇ။

ဥဒကစာဋီ (ထီ) [ဥဒက+စာဋီ] ရေလှောင် အိုးကြီးအိုးစရည်။ အဝသေသံ ဥဒကစာဋိယံ အာလောဌေတွာ။ မ၊ဌ၊၃။၅ဇ။ (–သံ၊ဌ၊၁။၁၃၅။ အဘိ၊ဌ၊၁။ဖ၀။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၃၃။) ဥဒကမဏိက-လည်းကြည့်။

ဥဒကစာရီ (တိ) [ဥဒက+စရ+ဏီ] ရေခ္ခ-လှည့်လည်သွားလာ-ကျက်စား-သော။ ဥဒက-စာရိပိ ဟိ ကောစိ ကစ္ဆပါဒိ အဝါရိဂေါစရောပိ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၄ဂ။

ဥဒကစိက္ခလ္ဟ (ပု၊နှ) [ဥဒက+စိက္ခလ္ဟ။ စိက္ခလ္ဟ-ပုဒ်ရင်းခ္ခ(နှ)သာရှိ။] ရေနှင့်ရောသောညွှန်၊ ရေညွှန်။ ဥဒကသင်္ဂဟေ ဥဒကစိက္ခလ္ဟေ ဩကပုဏ္ဏေဟိ----တေနုပသင်္ကမိသု။ ဝိ၊ဌ။ ၃၅၁။ ဥဒကစိက္ခလ္ဟေတိ အဏ္ဏဿအဏ္ဏဿဌာနေ ဥဒကစိက္ခလ္ဟော ဥဌ္ဌဟိတ္တာ ----ဣဒိသေ စိက္ခလ္ဟေတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃ဂရ။ (–ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၁ဇ။) ဥဒကစိက္ခလ္ဟေ(ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၃ဂ)တိ ဥဒကမိဿေ ကဒ္ဒမေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၁ဇ။ (–ပေတ၊ဌ။ဇရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၅၀။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၂၃။) ဥဒဠ-လည်းကြည့်။

ဥဒကစုမ္ဗဋ (နှ) [ဥဒက+စုမ္ဗဋ] ရေခေါင်းခု။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကစုမ္ဗဋကလဟ (ပု၊နှ) [ဥဒကစုမ္ဗဋ+ ကလဟ] ရေခေါင်းခုကို အကြောင်းပြု၍ ခိုက်ရန်ဖြစ်ခြင်း၊ ရေခေါင်းခုရန်ပွဲ။ တာသံ သာမိကာ ပဠသတာ ရာဇကုမာရာ ဥဒက-စုမ္ဗဋကလဟေ သတ္တူ ဓမ္မဒေသနံ သုတ္တာ ပဗ္ဗဇိတာ။ မ၊ဌ၊၄။၂၄၂။ (ဓမ္မ၊ဌ၊၂။ခ၆ခ-အလားတူ ဇာတ်ကြောင်းခ္ခ ဥဒကကလဟ-သာရှိ။) စုမ္ဗဋကကလဟ-လည်းကြည့်။

ဥဒကဋ္ဌာဝိသဒ္ဒနနာဋ္ဌယန္တ (နှ) ဥဒကဓာရ-ဝိသဒ္ဒနနာဋ္ဌယန္တ?။ ·ဥဒကသေစနနာဋ္ဌကာ-ကြည့်။

ဥဒကစ္ဆိန္န (တိ) [ဥဒက+ဆိန္န] ပြတ်သော-ကုန်ခမ်းသော-ရေရှိသော၊ရေပြတ်သော၊ ရေကုန်ခမ်းသော။ ·ယထာ ဥဒကစ္ဆိန္နာယ ကုန္နဒိယာ ဥဒကံ၊ ဝေ မစ္ဆာနံ အာယု ခီယျတိ။ မဟာနိ၊ဌ။၁၃၃။

ဥဒကဆန္န(တိ) [ဥဒက+ဆန္န] ရေဖြင့်ဖုံးလွှမ်း အပ်သော။ ဥဒကဆန္နော ဝိယ ခါဏု ဝိလော-တိကပဋိစ္ဆာဒိတံ ဝိယ စ သတ္တံ ဟောတိ။ မ၊ ဋီ၊၁။၂၀ဝ။

ဥဒကဇ (တိ) [ဥဒက+ဇန+ကို] ရေခ္ခဖြစ်သော၊ သူ။(ရေသတ္တဝါ။) အထ ခေါ ဘေတ-ဗဟုတရာ သတ္တာ၊ ယေ ဥဒကဇာ။ သံ၊၁။ ၄၀၅။ (–ဇာ၊၂။၂၃၀။)

ဥဒကဇလ (နှ) [ဥဒက+ဇလ] မျှားစွာသောရေ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဇလရာသိ (ပု) [ဥဒကဇလ+ရာသိ] မျှားစွာသော ရေအစုအဝေး၊ ရေအပေါင်း။ အကျွာဘ် အမိတောဒကန္တိ စာလေတုံ အသက္ကုဏေယျံ အပရိမိတံ ဥဒကဇလရာသိ။ စူဠနိ၊ဌ။ဂ၂။

ဥဒကဇလ (နှ) [ဥဒက+ဇလ] ရေအညစ်

အကြေးရေအစေး။ ရေညှိ။ ယထာ စ ဟုဒ္ဒကော ဥဒကတလံ ဥဒကဗိန္ဒု ဥဒကလျှံ သက်နိုတ္တာ။ သံ၊ဌ၊၂။၂၉၅။ ဥဒကလျှန္ဓိ သန္ဓာနက် ဟုတ္တာ ဌိတံ ဥဒကမလံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၅၀။

ဥဒကလျှောတ (နာ) [ဥဒက+လျှောတ] ရေအညစ်အကြေး၊ ရေအစေး။ ရေညှိ။ ဥဒကလျှောတ (အဘိ၊ဌ၊၂။၃၁)နှင့် ဥဒကလသိက်။ မူလဋီ၊၂။ ၂၇။

ဥဒကလျှောကာ(ထီ) [ဥဒက+လျှောကာ၊ လျှောကာ-ကြည်။] ရေအညစ်အကြေး။ ရေအစေး။ ရေညှိ။ ဝါတော ဥဒကလျှောကသင်္ခါတံ ဥဒကလသိက် သံကနိုတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၆၆။ ဥဒကတလ-လည်းကြည်။

ဥဒကဝှလီ (ပု) [ဥဒက+အဝှလိ] ရေတလက်ခုပ်။ သော ကိရ ဝိပါသံ သန္ဓာရေတုံ အသက္ကောန္တော ဥဒကဝှလိ ဥက္ခိပိတ္တာ။ ဇာ၊ ၁၊၅။ရဂ။

ဥဒကဋ္ဌ (တိ) [ဥဒက+ဌာ+အ] ရေ၌-တည်သော-ထားအပ်သော။ ဥဒကဋ္ဌံ နာမ ဘဏ္ဍံ ဥဒကေ နိက္ခိတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊၁။၅၉။ (-ဝိ၊ဋီ၊၁။၂၇၅။ ဝိ၊ဋီ၊ခု။၂၇။)

ဥဒကဋ္ဌကထာ (ထီ) [ဥဒကဋ္ဌ+ကထာ] ရေ၌-တည်သောဘဏ္ဍာကို-ဆိုရာ-ဆိုကြောင်း-ဖြစ်သော စကားရပ်။ ဥဒကဋ္ဌကထာ နိဋ္ဌိတာ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။ ၂၇၇။

ဥဒကဋ္ဌပန(နာ) [ဥဒက+ဌပန] (၁) ရေထားခြင်း။ (တိ) (၂) ရေထားရာဖြစ်သော။ (၁) ဥဒက-ဌပနတ္ထ-ကြည်။ (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည်။

ဥဒကဋ္ဌပနဋ္ဌာန(နာ) [ဥဒကဋ္ဌပန+ဌာန] ရေထားခြင်းငှါ ပြုအပ်သောအရပ်၊ ရေထားရာအရပ်။ ဥဒကဋ္ဌပနဋ္ဌာနန္တိ ဥဒကဋ္ဌပနတ္ထာယ ပရိစ္ဆိန္နဋ္ဌာ ကတဋ္ဌာနံ။ ဝိမတိ၊၂။၂၃၃။ ဥဒကဋ္ဌာန-လည်းကြည်။

ဥဒကဋ္ဌပနတ္ထ (ပု) [ဥဒကဋ္ဌပန+အတ္ထ] ရေထားခြင်း ဆကျိုး။ အထက်ပုဒ်ကြည်။

ဥဒကဋ္ဌာန (နာ) [ဥဒက+ဌာန] (က)ရေထားခြင်းငှါ ပြုအပ်သောအရပ်၊ ရေထားရာအရပ်။ (ခ) ရေ၏ တည်ရာ-ရေရှိရာ-အရပ်။ (ဂ)ရေ၏တည်ရာခွက်၊ ရေခွက်။ (က) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒကဋ္ဌာနံ ဥဒက-သရာဝကံ။ ဝိ၊၄။၂၅ရ။ ဥဒကဋ္ဌာနန္တိ ဥဒက-တ္ထပနဋ္ဌာနံ။ ဝိ၊ဋီ၊၄။၅၀။ ဥဒကဋ္ဌပနဋ္ဌာန-လည်းကြည်။ (ခ) ကလာပဗဒ္ဓါနိ ပုပ္ပါနိ ဥဒကဋ္ဌာနေ ဝါ ရူကွေ ဝါ ဂစ္ဆေ ဝါ ဗန္ဓိတ္တာ ဌပေန္တိ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၂၀၆။ ဥဒကဋ္ဌာနံ ဂစ္ဆတိ။ ဝိ၊ဋီ၊၂။၁၁၅။ (-ဝိ၊ဋီ၊ခု။ခုရရ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁ခု၂၊ခု၂၁။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၁။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၁၂၅။ သာရတ္ထ၊ခု။ ခု၂၀။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊သစ်။၂၂ဂ။) (ဂ) ဥဒကာဓေနေတိ ဥဒကဘာဇနေ။ ဥဒက-ဋ္ဌာနေတိပိ ပါဌော။ မ၊ဋီ၊ခု။၈၈။ ဥဒကဋ္ဌာနန္တိ စ ခုဒ္ဒကဘာဇနံ။ မ၊ဋီ၊ခု။၅၉။ ဥဒကာဓာန-လည်းကြည်။

ဥဒကဋ္ဌာနကထာ (ထီ) [ဥဒကဋ္ဌာန+ကထာ] ရေ၏ တည်ရာအရပ်ကို အကြောင်းပြု၍ ပြောဆိုအပ်သော စကား။ ကုမ္ဘဋ္ဌာနကထာ-ကြည်။

ဥဒကဋ္ဌာနောကာသ(ပု) [ဥဒကဋ္ဌာန+ဩကာသ] ရေတည်ရာအရပ်၊ ရေရှိရာအရပ် ။ ဝဿိကေ စတ္တာရော မာသေ ဥဒကဋ္ဌာနောကာသေ ကမ္မံ ကာတုံ ဝဋ္ဋတိတိ။ ဝိ၊ဋီ၊ခု။ခုခုရ။

ဥဒကဏ္ဍ (ပု) [ဥဒက+အဏ္ဍ] နက်လည်းနက်၊ ကျယ်လည်းကျယ်သောရေ၊ ရေပင်လယ်၊ သမုဒ္ဒြာ။ သော ပသေယ္ယ မဟန္တံ ဥဒကဏ္ဍံ ။မ၊၁။၁ဂဂ။ သံ၊၂။ခုဂ၂။ မဟန္တံ ဥဒကဏ္ဍံ-

မဟန္တ ပုထုလ် ဂမ္ဘီရ ဥဒက်။ မ၊၁၂၂။၁၅။ ဥဒကဂ္ဂဝန္တ ဂမ္ဘီရ ပုထုလ် ဥဒက်။ သံ၊၁၊ ၃။၅၇။

ဥဒကတရဏ (နာ) [ဥဒက+တရဏ] ရေကူးခြင်း။ ဥဒကေသု ဩတာရေတွာ ဥဒကတရဏံ သိက္ခာပေန္တိ။ သံ၊၁၊၃။၁၆၂။

ဥဒကတလ (နာ) [ဥဒက+တလ] ရေအပြင်။ ထေရော------ပေါက္ခရဏိယာ ဥဒကတလေ ဌတွာ။ ဝိ၊၁၊၁။၄၁။ ယထာ စ ပုဗ္ဗဏ္ဍော ဥဒကတလံ ဥဒကပိန္ဓံ ဥဒကလ္လံ သက်ိုတွာ။ သံ၊၁၊၂။၂၉၅။ (–အဘိ၊၁၊၂။၃၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၆၆။) ဥဒကတလန္တိ ဥဒကပိဋ္ဌိ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၂၅၀။

ဥဒကတာရကာ (ထီ၊နာ) [ဥဒက+တာရကာ] ရေ၌ထင်သော အရိပ်။ရေပွက်၊(ကေစိ)။ ယသာ ဂမ္ဘီရေ ဥဒပါနေ ဥဒကတာရကာ ဝိယ အက္ခိတာရကာ ပညာယန္တိ။ ဝိ၊၁၊၃။၃၁၀။ ဥဒကတာရကာတိ ဩလောကေန္တာနံ ဥဒကေ ပဋိဗိမ္ဗကစ္ဆာယာ၊ဥဒကပုဗ္ဗုဋန္တိ ကေစိ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၂၅။ (–သာရတ္ထ၊၃။၂၆၄။)

ဥဒကတိတ္ထ (နာ) [ဥဒက+တိတ္ထ] ရေဆိပ်။ ဥဒကတိတ္ထေ ကာယိကံ ပါဂ္ဂဠိယံ ဒသ္သေတိ။ မဟာနိ။၁၅၂၃၀။ (–အံ၊၁၊၁။၂၆၁။ အံ၊၁၊ ၂။၅၂။)

ဥဒကတိတ္ထကတာ (ထီ) [ဥဒကတိတ္ထ+ကတာ] ရေဆိပ်ကို အဲကြောင်းပြု၍ ပြောဆိုအပ်သော စကား။ ကုမ္ဘဋ္ဌာနကထာ–ကြည်။

ဥဒကတိန္ဓ (တိ) [ဥဒက+တိန္ဓ] ရေဖြင့်-စွပ်-စို-သော၊ ရေစိုသော။ တေ တသ္မာ ဥဒကတိန္ဓာနိ ဝိယ နီလာနိ သိနိဒ္ဓါနိ ပတ္တာနိ ဥဒကပုဏ္ဏာ ဝိယ စ သာခါ ဒိသ္သာ။ ဇာ၊၁ ၄။၃၅၀။

ဥဒကတုမ္ဗ (ပုံ၊နာ) [ဥဒက+တုမ္ဗ] ရေဗူး၊ ရေဇိုးယဉ်၊ ရေကျည်တောက်။ ကုဏ္ဍိကာ ကုဋ္ဌနကော ဥဒကတုမ္ဗောတိ တေသံ ယောဇနာ။ ဝိ၊၁၊၃။၃၈၅။ ဥဒကတုမ္ဗောတိ ဥဒကုက္ခိပနကကုဋ္ဌကော။ သာရတ္ထ၊ ၃။၃၃၄။ ဥဒကတုမ္ဗော ဥဒကဃဋော။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၉၂။ ယထာ ဥဒကတုမ္ဗတော ပုရာတ္ထုဒကံ သဏ္ဌေန္တသ္ဝ နေဝ တံ အတ္ထနော ဟောတိ။ ဒီ၊၁၊၁။၁၈၁။ မ၊၁၊၁။၂၈၃။ သံ၊၁၊၃။၂၃၂။ အဘိ၊ ၁။၂။၃၄၅။ ဥဒကတုမ္ဗတောတိ ဝေဠုနာဠိအာဒိဥဒကဘာဇနတော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၅၂။ မ၊ ဋီ၊၁။၃ဝ၆။သံ၊ဋီ၊ ၂။၄ဝ၆။ ဝေဠုနာဠိအာဒိ-ဥဒကဘာဇနံ ဥဒကတုမ္ဗော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၁ဝ၆။

ဥဒကတုမ္ဗက (ပုံ၊နာ) [ဥဒက+တုမ္ဗက] ရေဗူး၊ ရေကရား။ ဥဒကတုမ္ဗကန္တိ ကုဏ္ဍိကံ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၂၀၁။ (ဌင်း၏ သံဝဏ္ဏေတမ္ဗ ဖြစ်သော ဒီ၊ ၁။၂။၂၂၄–၌ ဥဒကတုမ္ဗ –ဟုရှိ၏။)

ဥဒကတေမန (နာ) [ဥဒက+တေမန] ရေဖြင့်-စွပ်-စို-ခြင်း။ အပ္ပတိကာနိတိ ဥဒကတေမနေန အဲပ္ပတိကာနိ။ သံ၊၁၊၂။၂၅၁။ အံ၊ ဋီ၊၃။၁၃၅။ (–အံ၊ဋီ၊ ၂။၁ဝ၀။)

ဥဒကတေမိတ (တိ) [ဥဒက+တေမိတ] ရေဖြင့်စွပ်စိုစေအပ်သော၊ရေဆွတ်အပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည်။

ဥဒကတေမိတဂုံလိ (ထီ) [ဥဒကတေမိတ + အဂုံလိ] ရေဖြင့် စွပ်စိုစေအပ်သော-ရေဆွတ်အပ်သော-လက်ချောင်း။ ဥဒကတေမိတဂုံလိယာ တန္နုဒကပါနံ ဝိယ အတိတ္တိကရာ။ စရိယာ၊၁။၃ဝ၆။

ဥဒကတေလက (နာ) [ဥဒက+တေလက] ရေနှင့်ရော သောဆီ။ နာ ဥဒကတေလကေန

ကေသာ ဩသဏ္ဌေတမ္ဘာ။ ဝိ၊၄။၂၄၂။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။၄၃၃။ ဥဒကတေလကေနာတိ ဥဒက-မိဿကေန တေလေန။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၅။

ဥဒကတ္ထ (ပု) [ဥဒက+အတ္ထ] ရေဟူသောအကျိုး။ ဥဒကတ္ထာယ အာဝါဋံ ဝါ ပေါက္ခရဏီအာဒီနိ ဝါ ခဏန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၃။

ဥဒကတ္ထိက (တိ) [ဥဒက+အတ္ထိက] ရေကို-ရေမြင့်-အလိုရှိသော၊သူ။ ဇရေဒပါနံ ခဏမာနာ၊ ဝါတိဟ ဥဒကတ္ထိကာ။ ဇာ၊ဝ။ရ၃။ ဇာဋ္ဌ၊၂။၂ရ၀။ (-သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၅၆။)

ဥဒကထလစရ (တိ) [ဥဒကထလ+စရ] ရေ-ကြည်းကုန်း၌-လှည့်လည်-သွားလာ-ကျက်စား-သော။ ဥဒကထလစရသာ ပက္ခိနော။ ဇာ၊ ဝ။၅၄။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၉၃။ ဥဒကထလစရ- သာတိ ဥဒကေ စ ထလေ စ စရိတုံ သမတ္ထာသာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။ဝ၃ရ။

ဥဒကထာလ (ပု) [ဥဒက+ထာလ] ရေခွက်။ အောက်ပုဒ်ကြည်။

ဥဒကထာလဂတ(တိ) [ဥဒကထာလ+ဂတ] ရေခွက်၌ ထားအပ်သော။ ယထာ စ သလ္လကတ္ထအန္ဓေဝါသိကေသု ဥဒကထာလ-ဂတေ ဥပ္ပလပတ္တေ သတ္ထကမ္ပံ ဃိက္ခန္ဓေသု။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဝ။ဝ၃၃။ သာရတ္ထ၊၂။၂၃၀။ ဥဒက-ထာလဂတေတိ ဥဒကထာလိယံ ဌပိတေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၆၀။

ဥဒကထာလိ (ထီ) [ဥဒက+ထာလိ] ရေခွက်။ အထက်ပုဒ်ကြည်။

ဥဒကထေဝ (ပု) [ဥဒက+ထေဝ] ရေပေါက်၊ ရေအစက်။ ဥဒကဗိန္ဒု ဝုစ္စတိ ဥဒကထေဝေါ။ မဟာနိ။ဝ၀၄။ ဥဒကထေဝေါတိ ဥဒကဿ ထေဝေါ။ ဥဒကတ္ထေဝကောတိပိ ပါဌော။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၂၂၄။ (-သံ၊ဋီ၊၂။၂၂၄။)

ဥဒကတ္ထေဝက (ပု) [ဥဒက+ထေဝက] ရေပေါက်၊ ရေအစက်။ အထက်ပုဒ်ကြည်။

ဥဒကဒဿန (နဝ) [ဥဒက+ဒဿန] ရေကို မြင်ရခြင်း။ တဿ ဟိ ပုရိသဿ ဇာတဿရ-ဝနသဏ္ဌသ၀နတော ပဋ္ဌာယ ယာ၀ ဥဒက-ဒဿနာ ဟဋ္ဌပဟဋ္ဌကာလော ဝိယ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၆ဝ။

ဥဒကဒဟ (ပု) [ဥဒက+ဒဟ] ရေအိုင်၊ရေကန်။ သုခုမစ္ဆိကေန ဇာလေန ပရိတ္တံ ဥဒကဒဟံ ဩတ္ထရေယ္ယ။ ဒီ၊ဝ။၄၂။ ဥဒကရဟဒေါတိ ဥဒက- ဒဟော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၄၃၀။ ဥဒကံ ဒဟတိ ဓာရေတီတိ ဥဒကဒဟော။ အံ၊ဋီ၊ဝ။၉၇။

ဥဒကဒါန (နဝ) [ဥဒက+ဒါန] (၁) ရေကိုပေးကြောင်း ဖြစ်သော အရာ၀တ္ထု၊ (ကရားစသောရေခွက်။) (၂) ရေကို-လှူခြင်း-လှူကြောင်းဖြစ်သောစေတနာ၊ရေဇလှူ။ (၁) ဧကစ္စော ပတ္ထမုဒ၀ဋ္ဋိယာ ဥဒကဒါနံ အာဟရန္တောဝိယ ပတ္ထံ ဥန္နာမေတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၂၆ရ။ ဥဒကံ ဒီယတိ ဧတေနာတိ ဥဒကဒါနံ၊ ဘိက္ခာ- ရာဒိဥဒကဘာဇနံ။ မ၊ဋီ၊ဝ။ဝရ၀။ (၂) အောက်ပုဒ် ကြည်။

ဥဒကဒါနပုညဝ (နဝ) [ဥဒကဒါန+ပုညဝ] ရေအလှူ ဟူသောကုသိုလ်ကောင်းမှု။ ဥဒကဒါနပုညေန ဇောဒီသံ ဖလံ ပဋိလဘန္တိ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။ဝ၃ရ။

ဥဒကဒါယက (တိ) [ဥဒက+ဒါယက။ထိ-၌ ဥဒကဒါယိကာ] ရေကို ပေးလှူတတ်သော၊ သူ။ ဣတ္ထံ သုဒံ အာယသ္မာ ဥဒကဒါယကော ထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၊ဝ။၂၃၀။ အပ၊၂။ရ၀။ ဣတ္ထံ သုဒံ ဥဒကဒါယိကာ ဘိက္ခုနီ ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၊၂။ဝ၉ဂ။

ဥဒကဒါယကတ္ထေရအပဒါန(နဝ)[ဥဒကဒါယ

ကတ္တေရ+အပဒါန] ဥဒကဒါယက–ရေကိုပေးလှူသော–ထေရ်၏ အကြောင်းအရာ။ အပ၊ ၁။၂၂၉–၂၃၀။ အပ၊ ၂။ရဂ။

ဥဒကဒါယီကာထေရီအပဒါန (နာ) [ဥဒကဒါယီကာထေရီ+အပဒါန] ဥဒကဒါယီကာ–ရေကိုပေးလှူသော–ထေရီ၏ အကြောင်းအရာ။ အပ၊ ၂။၁၉ရ–ဂ။

ဥဒကဒါယီ (တိ) [ဥဒက+ဒါယီ]ရေကို–ယူတတ်–ယူလေ့ ရှိ–သော၊ရေ–ဝင်–ယို–သော (လေ့စသည်)။ ဒကမေသိန္ဓိ ဥဒကဒါယီ ဥဒကပွ–ဝေသနီ။ မဟာနိ၊ဌ။ဒ၊ရ။

ဥဒကဒိဋ္ဌ (တိ) [ဥဒက+ဒိဋ္ဌ] ရေကိုတွေ့မြင်ရာဖြစ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဒိဋ္ဌဌာန(နာ) [ဥဒကဒိဋ္ဌ+ ဌာန] ရေကိုတွေ့မြင်ရာအရပ်။ ဥဒကဒိဋ္ဌဌာနေ ဥဒက် ဆဠေ့ဿာမာတိ သတ္ထကေ သညာပေတ္တာ။ အံ၊ဌ၊ ၂။ဂ၁။

ဥဒကဒုလ္လဘ (တိ) [ဥဒက+ဒုလ္လဘ] ရေ၏ ခဲယဉ်းသဖြင့် ရအပ်ရာဖြစ်သော၊ ရေရခဲရာဖြစ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဒုလ္လဘကာလ(ပု) [ဥဒကဒုလ္လဘ+ကာလ] ရေရခဲရာဖြစ်သော အခါ၊ ရေရှားရာအခါ။ ဘာဇနဂတန္တိ ဥဒကဒုလ္လဘကာလေ ဥဒက–မကိကာဒီသု ဘာဇနေသု သင်္ဂေါပေတ္တာ ဌပိတံ။ ဝိ၊ဌ၊ဒ။ဃ၀၀။ (–အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဘရ။)

ဥဒကဒေ္ဝေ(ပု) [ဥဒက+ဒေ္ဝေ] ရေမြေ။ ဘဒ္ဒကော ဝတာယံ အာသီဝိသော ဥဒက–ဒေ္ဝေ ဝိယ ။သံ၊ဌ၊ဒ။ဘ ၂ ၂။

ဥဒကဒေ္ဝေ(ပု) [ဥဒက+ဒေ္ဝေ] ရေမြေ။ ကိ ပနေတရဟိ ဘိက္ခဝေ သာဂတော ဥဒကဒေ္ဝေ ဒမေတုံ သက္ခုဏေယျ။ ဇာ၊ဌ၊ဒ။ဃ၁ ၂။

ဥဒကဒေါဏိကာ (တိ) [ဥဒက+ဒေါဏိကာ] ရေစားကျင်း။ ရေဇလား။ ရေခွက်။ ဥဒက–ဒေါဏိကာယ ဥဒက် အာသိဉ္စိတမ္ပိ။ ဝိ၊ဌ။ဃ၉၀။

ဥဒကဒေါဏိ (တိ) [ဥဒက+ဒေါဏိ] ရေစားကျင်း။ ရေဇလား။ ရေခွက်။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒကဒေါဏိ ဥဒကဏ္ဍာဟန္တိ။ ဝိ၊ဌ။ ၂ ၆ဝ။ (–ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၂ ၄ ၁။) ဥဒကဒေါဏိပိ ကေဒါရုနာဝ ကတံ ဥဒကဘာဇနံ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂ ၄ ရ။

ဥဒကဓာရတ္ထ (ပု)[ဥဒကဓာရာ+အတ္ထ] ရေအလျှဉ် ဟူသော အကျိုး။ ဥဒကဓာရတ္ထာယ အာပေါကသိဏံ သမာပဇ္ဇတိ။ ဒီ၊ဌ၊ဒ။ ၅ ရ။

ဥဒကဓာရာ (တိ) [ဥဒက+ဓာရာ] ရေအလျှဉ်။ အန္ဓလိက္ခာ ဥဒကဓာရာ ပါတုဘဝိတ္ထာ ဘဂဝတော စိတက် နိဗ္ဗာပေသိ။ ဒီ၊ ၂။ ၁ ၃ ၅။ ဥဒကဓာရာတိ အဂ္ဂဗာဟုမတ္ထာဝိ ––– ဥဒကဓာရာ အာကာသ်တော ပတိတ္ထာ နိဗ္ဗာပေသိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ ၁ ၉ ၆။ (–ပဋိသံ။ ၁ ၂ ဝ။ ဝိ၊ ဌ၊ ဒ။ ၆ ၆။ ဒီ၊ဌ၊ ဒ။ ၅ ရ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ ၅ ၊ ၄ ၆။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ဂ ၉။ မ၊ဌ၊ ၃။ ၂ ၆ ၊ ၁ ၅ ဝ။ သံ၊ဌ၊ ၁။ ၁ ၅ ၃။ အံ၊ ဌ၊ ၂။ ၁ ၂ ၆။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ ၁ ၂။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။ ၁ ၃ ၉။ ဥဒါန၊ဌ။ ၁ ၂ ၅။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၁ ၂ ၃။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။ ၁ ၆ ၁။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ ၄ ၆။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၁ ၉ ၁။ သီ၊ ဌိ၊သစ်၊ ၁။ ၁ ၂ ၃ ၆။)

ဥဒကဓာရာနီပါတ (ပု) [ဥဒကဓာရာ+နိပါတ] ရေအလျှဉ် ကျခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဓာရာနိပါတနိရန္တရ (တိ) [ဥဒက–ဓာရာနိပါတ+နိရန္တရ] ရေအလျှဉ် ကျခြင်း၏ အကြားအလပ် မရှိသော၊ အဆက်မပြတ် ရေအလျှဉ်ကျခြင်း ရှိသော။ ဥဒကဓာရာနိပါတ–နိရန္တရ၏ နာမ် အဟောသိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၁။ ၄ ၃ ၉။

ဥဒကဓာရာနိမ္ဗာန (နာ) [ဥဒကဓာရာ+နိမ္ဗာန]

ရေ အလျှဉ်ကို ဖန်ဆင်းခြင်း။ ဝေဟာဒီနိတိ အာဒီသဒ္ဒေန သရီရတော ဥဒကဓာရာနိမ္မာနာဒီ သင်္ဂဟာတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၉၇။

ဥဒကဓာရာဝိဿဇ္ဇန (နာ) [ဥဒကဓာရာ+ ဝိဿဇ္ဇန] ရေအလျှဉ်ကို လွှတ်တတ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဓာရာဝိဿဇ္ဇနနာဠိယန္တ (နာ) [ဥဒကဓာရာဝိဿဇ္ဇန+နာဠိယန္တ] ရေအလျှဉ်ကိုလွှတ်တတ်သော ကျည်ထောက်ရှိသော ယန္တရားစက်။ ဥဒကသေစနနာဠိကာတိ ဥဒကစ္ဆဍ္ဍာဝိဿဇ္ဇနနာဠိယန္တာနိ (ဥဒကဓာရာ-ဝိဿဇ္ဇနနာဠိယန္တာနိ?)။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၁၉။

ဥဒကဓာရာဝိဿန္ဒ(ဝိဿန္ဒနက)ယန္တ (နာ) [ဥဒကဓာရာ ဝိဿန္ဒ (ဝိဿန္ဒနက) + ယန္တ] ရေအလျှဉ်ကို ယိုထွက်စေတတ်သော ယန္တရားစက်။ ဥဒကယန္တ-ကြည့်။

ဥဒကဓာရာဝေဂ (ပု) [ဥဒကဓာရာ+ဝေဂ] ရေအလျှဉ်၏ အဟုန်။ ပါသာဏော ဥဒကဓာရာဝေဂေန ဘိန္နော။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၁၉။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊၂။၁၆၁။

ဥဒကဓောဝန (နာ) [ဥဒက+ဓောဝန] ရေဆေးခြင်း။ ဥဒကဓောဝနကရဏဝတ္ထု-ကြည့်။

ဥဒကဓောဝနကရဏ (နာ) [ဥဒကဓောဝန+ ကရဏ] ရေဆေးခြင်းကိုပြုခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဓောဝနကရဏဝတ္ထု (နာ) [ဥဒကဓောဝန ကရဏ+ဝတ္ထု] ရေဆေးခြင်းကို ပြုခြင်းဟူသော ဝတ္ထု။ အတိအန္ဓော ပဝေသေတ္တာ ဥဒကဓောဝနကရဏဝတ္ထုဿ "ကခ်"ဋီ၊ သစ်။၄၆၉။

ဥဒကနိဏ္ဍမန (နာ) [ဥဒက+နိဏ္ဍမန] (၁) ရေထွက်ခြင်း။ (တိ)(၂) ရေထွက်ရာဖြစ်သော။ (၁) ဓမကရဏတော ဥဒကနိဏ္ဍမနသဒိသံ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၉။ (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကနိဏ္ဍမနစ္ဆိဒ္ဒ (နာ) [ဥဒကနိဏ္ဍမန+ဆိဒ္ဒ] ရေထွက် ရာအပေါက်၊ ရေထွက်ပေါက်။ တာနိ ဥ ဥဒကနိဏ္ဍမနစ္ဆိဒ္ဒါနိတိ အာဟ အပ-ဝါဟနစ္ဆိဒ္ဒါနိတိ။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၅၃။

ဥဒကနိဏ္ဍမနမဂ္ဂ (ပု) [ဥဒကနိဏ္ဍမန+ မဂ္ဂ] ရေထွက်ရာလမ်းကြောင်း။ နိဒ္ဒမနတုမ္ဗန္တိ သဿာဒီနံ အတ္ထာယ ဥဒကနိဏ္ဍမနမဂ္ဂံ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၄ရ။

ဥဒကနိဏ္ဍမနမဂ္ဂ (ပု) [ဥဒကနိဏ္ဍမန+မဂ္ဂ] ရေထွက်ရာလမ်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကနိဏ္ဍမနမဂ္ဂသမ္ဘန္န (တိ) [ဥဒကနိဏ္ဍမနမဂ္ဂ + သမ္ဘန္န] ရေထွက်ရာလမ်းနှင့် ပြည့်စုံသော။ နာ အပါယသမ္ဘန္နန္တိ ဥဒကနိဏ္ဍမနမဂ္ဂသမ္ဘန္နံ နာ ဟောတိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၂၉။

ဥဒကနိဒ္ဓုဘနဌာန(နာ) [ဥဒက+နိဒ္ဓုဘန+ဌာန] ရေကို ထွေးရာအရပ်။ နိဒ္ဓုဘနန္တိ ဥဒကနိဒ္ဓုဘနဌာနံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၈၈။

ဥဒကနိဒ္ဓမန (နာ) [ဥဒက+နိဒ္ဓမန] ရေပြွန်ပေါက်၊ ရေထုတ်ပြွန်။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒကနိဒ္ဓမနံ။ ဝိ၊၄။၂၅၁၊၂၁၃။ (-ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀၄။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၃၅၉။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။၂၃၄။)

ဥဒကနိဒ္ဓမနတုမ္ဗ (နာ) [ဥဒကနိဒ္ဓမန+တုမ္ဗ] ရေထုတ် သောပြွန်။ သုက္ခတဠာကဿ ဥဒကနိဗ္ဗဟနဌာနံ ဝါ ဥဒကနိဒ္ဓမနတုမ္ဗံ ဝါ ပိဒဟတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀၁။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၃၆။

ဥဒကနိဓာန (နာ) [ဥဒက+နိဓာန] (၁) ရေသိုလှောင်ခြင်း။ (၂) ရေသိုလှောင်ရာ။ (၁) မဟာပေါက္ခရဏီယော ကာရေတ္တာ တာသု

ဥဒကနိဓနံ ကာရေသိ။ ဇာ၊၆၊၆။၂၃၄။ (၂)သမုဒ္ဒသဒိသံ အညံ ဥဒကနိဓနံ နာမ နတ္ထိ။ သံ၊၆၊၁။၃၁၁(–၁၁၈)။

ဥဒကနိဗ္ဗ(ဗ္ဗာ)ဟန (နာ) [ဥဒက+နိဗ္ဗာဟန] (၁) ရေထုတ် ဆောင်ခြင်း၊ ရေလွှဲခြင်း။ (တီ)(၂) ရေထုတ်ဆောင် ရာဖြစ်သော။ (၁) တဿ အရေ အရေ ဃဋိကာနိ ဗန္ဓိတ္တာ ကေနဒ္ဓိဟိ ဝါ ပရိဗ္ဗမိယမာနဿ ဥဒကနိဗ္ဗာဟနံ ဝေဒိတမ္ပိ။ ဝေဒိရ။၅၂၄။ (တီ)(၂) ဥဒက-နိဒ္ဓမနတုမ္ဗ-ကြည်။

ဥဒကနိဗ္ဗဟနဋ္ဌာန (နာ) [ဥဒကနိဗ္ဗဟန+ဋ္ဌာန] ရေ-ထုတ်ဆောင်ရာ-လွှဲရာ-ဖြစ်သောအရပ်။ ဥဒကနိဒ္ဓမနတုမ္ဗ- ကြည်။

ဥဒကနိမိတ္တ (နာ) [ဥဒက+နိမိတ္တ] ရေဟူသော အမှတ်အသား၊ ရေနိမိတ်။ (သိမ်သမုတ်သောအခါ ပြောကြားအပ်သော သိမ်နိမိတ် ရှစ်မျိုးတွင် တစ်မျိုး ဖြစ်သည်။ ရေနိမိတ် အရာဝယ် ရေမရှိရာ အရပ်ဖြစ်မူ လှေ၌ လည်းကောင်း, အိုးစသည်တို့၌ လည်းကောင်း ရေထည့်၍ ရေနိမိတ် မကြားအပ်၊ မြေ၌တည်သော ရေကိုသာ ကြားအပ်၏။ ၎င်းရေသည်လည်း တွင်း, လေးထောင့်ကန်, တစ်ဘက်ဆည်ကန်, အလိုလို ဖြစ်သော (ဇာတဿရ) အိုင်, ဆားငန်ချောင်း စသည်တို့၌တည်သော မစီးသော ရေသာ အပ်၏။ ရေအလျှဉ်, လျှံတက်သော မြစ်, ရေမြောင်း စသည် တို့၌ တည်သော (စီးနေသော) ရေကား မဖအပ်။ အန္ဓကအဋ္ဌကထာ-၌ကား နက်သောတွင်း စသည် တို့၌တည်သော ထုတ်ဆောင်ဆွဲငင်၍ ယူအပ်သော ရေကို နိမိတ်မကြားအပ်ဟု ဆိုသည်။ ထိုစကားသည် မကောင်းသဖြင့် ဆိုအပ်သောစကားသာ၊ မိမိအထင် (အတ္တနော မတိ) မျှသာတည်း။ မစီးမဆင်း တည်တံ့ နေသောရေဖြစ်မူ အယုတ်ဆုံးအားဖြင့် ဝက်ထူး အပ်သော အိုင်၌ဖြစ်စေ, ကလေးသူငယ်တို့ ကစားသော ရေအိုင်၌ဖြစ်စေ, သိမ်သမုတ်ခါနီးမှ တွင်းတူး၍ လောင်းထည့်အပ်သော ရေပင် ဖြစ်စေ ကမ္ဘဝါစာ ရွှတ်ဖတ်ပြီးဆုံးသည် တိုင်အောင် တည်လျှင် နည်းသည်ဖြစ်စေ, များသည်ဖြစ်စေ အပ်၏။ သိမ်သမုတ်ပြီး၍ ရေခန်းသွားသော အခါ ထိုရေနိမိတ်ရှိရာ ဌာန၌ အမှတ် အသားပြုလုပ်ရန် ကျောက်ပုံ, သဲပုံ စသည်ကို ပြုလုပ်ထားရမည်၊ ကျောက်တိုင်, သစ်သား တိုင်ကိုသော်လည်း စိုက်ထားရမည်။ ဝိ၊၆၊ ၃။၃၂၂။ ဝိ၊သင်္ဂ၊။၁၀၄။) ပဌမံ နိမိတ္တာ ကိတ္တေတဗ္ဗာ ပဗ္ဗတနိမိတ္တံ ---နဒီနိမိတ္တံ ဥဒကနိမိတ္တံ။ ဝိ၊၃။၁၄၄။ (–ကခ်။၈၈။ ကခ်။ ဋီ၊သစ်။၁၄၁–၂။ ဝိနယာလင်္ကာရ၊ ဋီ၊၁။၃၀၃–၄။)

ဥဒကနိမုဂ္ဂ (တီ) [ဥဒက+နိမုဂ္ဂ] ရေနစ်-ရေငုပ်-သော၊သူ။ ဂဗ္ဘဂမနာဒီတိ အာဒိသဒ္ဒေန ဥဒကနိမုဂ္ဂအသညီဘူတကာလကတ-စတုတ္ထဇ္ဈာနသမာပန္နရူပါရူပဘဝသမဂ္ဂီ-နိရောဓသမာပန္နဘာဝေ သင်္ဂဟတိ။ အနုဋီ၊ ၁။၁၆၅။

ဥဒကနိမ္မာန (နာ) [ဥဒက+နိမ္မာန] ရေကို ဖန်ဆင်း ခြင်း။ ဥဒကနိမ္မာနေ အာပေါကသိဂ်။ သုတ္တနိ၊ ၆၊၁။၃၃။

ဥဒကနိဝါရဏ (နာ) [ဥဒက+နိဝါရဏ], ရေကို တားဆီးကြောင်းဖြစ်သောတာရိုး၊ ရေကာတာ။ အာဝရဏေန ဝါတိ ဒါရုအာဒိ နိခဏိတ္တာ ဥဒကနိဝါရဏေန။ ဝိမတိ၊၂။၁၆ရ။

ဥဒကနိဿန္ဒန (တီ) [ဥဒက+နိဿန္ဒန] ရေယိုစီး-ရေယိုထွက်-သော။အောက်ပုဒ်ကြည်။

ဥဒကနိဿန္ဒနလေဏ (နာ) [ဥဒကနိဿန္ဒန+လေဏ] ရေယိုစီး-ရေယိုထွက်-သော လှိုဏ်ဂူ

ရေလှိုက်ခေါင်း။ ဥဒကလေဏ– ကြည်။

ဥဒကနိဿိတ (တိ) [ဥဒက+နိဿိတ] ရေကို မှီသော၊ သတ္တဝါ (ငါး, မိကျောင်း စသည်)။ ယေ ဥဒကနိဿိတာ ပါဏာ၊ တေ နံ ခါဒေယျုံ။ သံ၊၁။၃၂၃။ ဥဒကနိဿိတာတိ မစ္ဆသုံသု–မာရာဒယော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၃။

ဥဒကနိဿေက (ပု၊နှ) [ဥဒက+နိဿေက] ရေကြွေင်းရေကျန်၊ (ရေဆေးထားသော ခြေထောက်မှ ကျကျန် ရစ်သော ရေကြွေင်းရေကျန်)။ ပါဒါနံ ဓောတံ ဥဒကနိဿေက(ဝိ၊ ၃။၁၈၆။)နွှဲ့ ပါဒါနံ ဓောတာနံ ဥဒကနိဿေကံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၄ရ။ (–ဝိ၊၃။၂၄၆။)

ဥဒကန္တ(ပု၊နှ) [ဥဒက+အန္တ] (၁)(က) ရေ။ (ခ) ရေဟူသော အဝိုင်းအခြား။ (၂) ရေ၏အနီး။ (၃) ရေ၏–ရေတို့၏–အဆုံး။ (တိ) (၄) (စင်ကြယ်စေခြင်းငှါ) အဆုံးဌ် ယူအပ်သော ရေရှိသော၊ ရေဆေး ခြင်းကိစ္စ အဆုံးရှိသော (မေထုန်အကျင့်) ။ (၁)(က) သာ ဟရိတန္တံ ဝါ ပန္ထန္တံ ဝါ သေလန္တံ ဝါ ဥဒကန္တံ ဝါ––– နိဗ္ဗာယတိ။ မ၊၁။ ၂၄၆။ (–အံ၊၂။၄၅၂။) ဥဒကန္တန္တိ ဥဒကံ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၁။ အံ၊ဋီ၊၃။၁ရ၆။ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၅၃။ ဝိမတိ၊၁။ရ၂။) (ခ) အဝဏ္ဏာ––––ဥဒကန္တံ ပတ္တာ အဂ္ဂိ ဝိယ နိဝတ္တေါ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၅။ သာ ဟရိတန္တံ ဝါ ပန္ထန္တံ ဝါ သေလန္တံ ဝါ ဥဒကန္တံ ဝါတိအာဒီသု မရိယာဒါယံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၉၆။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၃၄။ (–အံ၊ဋီ၊၂။၃၄ရ။) (၂) ဥဒကန္တေ(သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀)တိ ဥဒကသမီပေ။ သံ၊ဋီ၊၁။ဂ၃။ (၃) နဒန္တေ ဝါ ဥဒကန္တေ ဝါ ယတ္တ နာ ကသီယတိ။ မဟာနိ။၃ရ၆။ ဥဒကန္တေတိ ဥဒကာနံ ပရိယန္တေ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၉၄။ (တိ)(၄) ဥဒကံ အသ အန္တေ သုဒ္ဓတ္တံ အာဒီယတိတိ ဥဒကန္တံ (ဥဒကန္တော။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ)။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂၂။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၂၂၆။

ဥဒကန္တရာယ (ပု) [ဥဒက+အန္တရာယ] ရေဟူသော သေးရန်အန္တရာယ်၊ ရေအန္တရာယ်။ (ပါတိမောက်ပြခြင်း၏ အန္တရာယ် ၁၀–မျိုးတို့တွင် တစ်မျိုးဖြစ်သည်၊ ၄င်းအန္တရာယ် ဖြစ်ပေါ်လာပါက ပါတိမောက်ကို အကျဉ်း ပြခွင့် ရှိသည်။) တတြ မေ အန္တရာယာ ရာဇန္တ–ရာယော ––––ဥဒကန္တရာယော။ ဝိ၊ဋ္ဌ။၁၅၂။ မေယော ဝါ ဥဒ္ဒေတိ ဩယော ဝါ အာဂစ္ဆတိ၊ အယံ ဥဒကန္တရာယော။ ဝိ။ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ။ဋ္ဌ၃။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။ ၂၀၆။ ကင်ဒြီ၊သစ်။၁၂၉။

ဥဒကန္တသေဝီ (တိ) [ဥဒကန္တ+သေဝီ] ရေ၏ အနီး ဖြစ်သော ကမ်းစပ်ကို မှီဝဲသော(ရေငြွေ)။ မဏ္ဍူကဘက္ခာ ဥဒကန္တသေဝီ၊ အာသီဝိသံ မံ အဝိသာသပန္တိ။ ဇာ၊၁။၉၅။ မဏ္ဍူကဘက္ခာတိ စ ဥဒကန္တသေဝီတိ စ ဝဒန္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ။၁၅။

ဥဒကန္တိက (ပု၊နှ) [ဥဒက+အန္တိက] ရေ၏ အနီး။ တံ ကမ္ဘံ နိဟိတံ အဋ္ဌာ၊ နိဓိဝ ဥဒကန္တိကေ။ ဇာ၊၂။၂၆၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၁၂ရ။

ဥဒကပဋ္ဌရန္တ (တိ) [ဥဒက+ပဋ္ဌရန္တ] ရေ–ယိုစီး–ယိုတွက်–သော။ အထသ ဇလေ ကုမုဒါနိ အဘိရ္ဘပါနိ ဥဒကပဋ္ဌရန္တာနိ ဝိယ ဥပဋ္ဌဟိသု။ ဝမ္ဘ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆ရ။

ဥဒကပ(ပ္ပ)ဋိဂ္ဂါဟက (ပု) [ဥဒက+ပဋိဂ္ဂါဟက] ရေကိုခံယူတတ်သောအရာဝတ္ထု၊ ရေအခံ၊ လက်ဆေးခံ။ သစေ ဥဒကပ(ပ္ပ)ဋိဂ္ဂါဟကော ဟောတိ။ ဝိ၊၄။၃ဂ၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၂၃၄။

ဥဒကပဋိစ္ဆက (ပု)[ဥဒက+ပဋိစ္ဆက] ရေကိုခံယူတတ်သောအရာဝတ္ထု၊ ရေခံခွက်။ ဥဒက–ပဋိစ္ဆကော ဒါရုမယော ဝါ ဒန္တမယော ဝါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။ဂ၃။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၃ဝဂ။

ဥဒကပဋိစ္ဆန္န (တိ) [ဥဒက+ပဋိစ္ဆန္န] ရေဖြင့် ဖုံးလွှမ်းအပ်သော။ ဥဒကပဋိစ္ဆန္နော ဝိယ ခါဏု

ဝိလောတိကာ ပလိဝေဌိတံ ဝိယ ၀ သတ္တံ ဟောတိ။ အသိုဋ္ဌ၊၂၂ ၄၇၅။

ဥဒကပဋိစ္စာဒိ (တိ) [ဥဒက+ပဋိစ္စာဒိ] ရေဟူသော–အဖုံးအလွှမ်း–အကာအကွယ်။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ တိသော ပဋိစ္စာဒိယော ဣမေ ယထုပဋိစ္စာဒိ ဥဒကပဋိစ္စာဒိ ဝတ္ထုပဋိစ္စာဒိ။ ဝိ၊၄။၂၅၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၄၄၃။ (–ဝိ၊၅။၂၁၀။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၅၁။)

ဥဒကပဋိစ္စာဒိလက္ခဏပ္ပတ္ထ (တိ) [ဥဒက.ပဋိစ္စာဒိ+လက္ခဏပ္ပတ္ထ] ရေအဖုံးအလွှမ်းဟူသော–လက္ခဏာ–အမှတ်အသား–သို့ရောက်သော။ နာဘိပွမာဏမတ္တံ ဩတရတိ ထာဝတာ ဥဒကပဋိစ္စာဒိလက္ခဏပ္ပတ္ထတော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၃။

ဥဒကပဏ္ဍု (နာ)[ဥဒက+ပဏ္ဍု] ရေသိပ်ရေလှဲသိပ်သော်သိပ်။ ယောဟိ ဥဒကပဏ္ဍုနံ ဝါ ထလပဏ္ဍုနံ ဝါ နိဿိတော ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁၁၈။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂၀၈။ သမုဒ္ဒသာမုဒ္ဒိ–ကနဒီနိဿိတံ ဥဒကပဏ္ဍုနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၄၀။

ဥဒကပတန (နာ) [ဥဒက+ပတန] (၁) ရေကျခြင်း။ (တိ)(၂) ရေကျရာ ။ (၁) ဥဒကပတနတ္ထ–ကြည်။ (တိ)(၂) အောက်ပုဇ်ကြည်။

ဥဒကပတနဋ္ဌာန (နာ) [ဥဒကပတန+ဋ္ဌာန] ရေကျရာ အရပ်။ ပရိသောဝေ ပရိသောဝေတိ ဥဒကပတနဋ္ဌာနတော အန္တော ပဝေသေနသု နိသိဒေနသယေနသု ၀။ ဝိမတိ၊ဋီ၊၁။၁ဂ၃။ (–ကင်္ခာ။ ဋီ၊သင်္ခ။၁ဂ၄။)

ဥဒကပတနဋ္ဌာနပရိစ္ဆိန္န(တိ) [ဥဒကပတနဋ္ဌာန+ပရိစ္ဆိန္န] ရေကျရာအရပ်ပြင်ပိုင်းခြားအပ်သော။ ဆဒနတော ဥဒကပတနဋ္ဌာနပရိစ္ဆိန္နေ ဩကာသေ ဥဒကဿ ဩတိ ဟောတိ ၊ ဝ လဘတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁ ။ ဝိ။သင်္ခ။ဂ၀ဂ။

ဥဒကပတနဋ္ဌာနဗ္ဗန္ဓရ (နာ) [ဥဒကပတနဋ္ဌာန+အဗ္ဗန္ဓရ] ရေကျရာအရပ်၏ အတွင်း။ နိမ္ဗကောသသ ဟိ ဥဒကပတနဋ္ဌာနဗ္ဗန္ဓရံ ဝဿံ နာမ။ ကင်္ခာ။ ၁၁၅။

ဥဒကပတနတ္ထ (ပု) [ဥဒကပတန+အတ္ထ] ရေကျခြင်း အကျိုး။ ပရိမတ္ထလံ ဝါတိအာဒိ မဒ္ဓေ ဥဒကပတနတ္ထာယ အာကာသဂံဂဏ်ံ သေနာသနံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ ဝိမတိ၊ ၂။ဖ။

ဥဒကပတ္ထ (ပုန) [ဥဒက+ပတ္ထ] ရေခွက်။ ဩဒပတ္ထံကိန် နာမ ဥဒကပတ္ထံ အာမတ္တိတ္ထာ ဝါသေတိ။ ဝိ၊ဘ။၂၀၃။ န ဘိက္ခဝေ အာဒါသေ ဝါ ဥဒကပတ္ထေ ဝါ မုခနိမိတ္တံ ဩလောကေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊၄။၂၄၂။ ဝိ၊သင်္ခ။ ၄၃၃။

ဥဒကပတ္ထသမ္ပါ (တိ) [ဥဒကပတ္ထ+သမ္ပါ] ရေခွက် ဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်ခြင်း။ ကဠိယာဒိနိပိ ၀ ဥဒကပတ္ထသမ်ပေတ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၅။ ဝိ၊သင်္ခ။ ၄၃၃။

ဥဒကပပ္ပဋက (ပု) [ဥဒက+ပပ္ပဋက] (က) ရေလွှာ၊(ဝိ၊သင်္ခ၊သ္ဝ၊၁။ ၂၃ဖ–ဌ်ပမြေတီ ဟုမှာတားသည်။ မြေကြီးအတွင်းသို့ ရေဝင်သွားသောအခါ ထိုရေ၏ အထက်ပိုင်းကို ဖုံးဆုပ်လျက် သဲနု (သို့မဟုတ်) မြေညက်သည် အလွှာဖြစ်ပြီး ပေါ်လော ပေါ်နေ၏။ ရေခြောက်သွားသော်လည်း ထိုအလွှာသည် လေတိုက်ခတ်သောအခါ လွှင့်ရှားနေ၏ရင်း အလွှာသည် ဥဒကပပ္ပဋက–မည်၏။) (၁)ရေညှိ။ (က) ဥဒကေန ဝတ္ထာနေ ဥဒကပပ္ပဋကော နာမ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။ ဝိ၊သင်္ခ။ရ၅။ ဥဒကပပ္ပဋကောတိ ဥဒကေ အန္တောဘူမိယံ ဝဝိဋ္ဌေ တဿ ဥပရိဘာဂံ ဆာဒေတွာ ဝဋ္ဋကပံသု ဝါ မတ္တိကာ ဝါ ပဋလံ ဟုတ္ဝာ ပတမာနာ တိဋ္ဌတိ၊ ပလဝမာနာ ဥဋ္ဌာတိ၊ တသ္မိံ ဥဒကေ သုကွေဝိ ဏ ပဋလံ ဝါတေန

စလမာနာ တိဋ္ဌတိ၊ တံ ဥဒကပပ္ပဋဋကော နာမ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၀။ ဝိနယာလင်္ကာရဋီ၊ ၁။၁ဖ၄။ ဥဒကပပ္ပဋဋကော နာမ ဥပရိ ထဒ္ဒါ ဖရိုသ-ဝဏ္ဏော၊ ဟေဋ္ဌာ မုဒုနီလဝဏ္ဏော ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၇။ ဝိ၊သင်္ခ၊ရဂ။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ဇ၇ရ။) (၁) သေဝါလပဏကပရိယောနဒ္ဓါတိ သေဝါလေန စ ဥဒကပပ္ပဋဋကေန စ ပဋိစ္ဆန္နာ။ အ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၅ရ။ ဥဒကပပ္ပဋဋကေနာတိ နီလမဏ္ဍူကပိဋ္ဌိဝဏ္ဏေန ဥဒကပိဋ္ဌိ ဆာဒေတ္တာ နိဗ္ဗတ္တေန ဥဒကပိဋ္ဌိကေန ။အ၊ဋီ၊ ၃။ ၅၁။

ဥဒကပဗ္ဗတ (ပု) [ဥဒက+ပဗ္ဗတ] ဥဒကမည်သော တောင်။ ဝေဠုဝန် ပန ပရိက္ခိပိတ္တာ ----တတော ဥဒကပဗ္ဗတော နာမ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၅။ ၃ဇ။

ဥဒကပရိက္ခိတ္တ (တိ) [ဥဒက+ပရိက္ခိတ္တ] ရေဖြင့် ခြံရံ အပ်သော၊ ရေဝိုင်းနေသော။ သေသံ ဥဒကံဝိယ ဥဒကပရိက္ခိတ္တော ဩကာသော။ အ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၃ရ၊ ။

ဥဒကပရိခါ (ထီ) [ဥဒက+ပရိခါ] ရေကျုံး။ ပရိခဏ္ဍာပိ ကဒ္ဒမပရိခံ ဥဒကပရိခံ သုက္ခပရိခဏ္ဍ အပိ ကာရယေ။ အပ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၃ ၂ ၀။

ဥဒကပရိဘောဂ (ပု) [ဥဒက+ပရိဘောဂ] ရေကို သုံးဆောင်ခြင်း။ ရေကိုသုံးဆောင်ရာအခါ။ (ပါ၊ဧဏ္ဍီ၊သစ်)။ ဝနစ္ဆာယပ္ပဝေသန-ဥဒကပရိဘောဂေသု ဝိယ သုခံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ။ ၁ ၁ ၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၁ ဖ ၀။ မ္ဟာနီ၊ဋ္ဌ။ ၁ ၁ ၁။

ဥဒကပရိယန္တ (ပု) [ဥဒက+ပရိယန္တ] (၁) ရေ၏ အဆုံး၊ရေစပ်။ (တိ)(၂) ရေလျှင် အဆုံးအပိုင်း အခြားရှိသော။ (၁) မဟာပထဝီ ယာ၀ ဥဒကပရိယန္တာ အကမ္မိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၂ ၄ ၈။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၁ ၈။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂ ၀ ၂။) (တိ) (၂) အယံ မဟာပထဝီ ဥဒကပရိယန္တံ ကတ္တာ အနေကပ္ပကာရံ ကမ္မိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂ ၃ ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂ ဖ ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂ ၈ ။ ဥဒကပရိယန္တန္တိ ပထဝီ-သန္ဓာရကဥဒကပရိယောသာနံ ကတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊ ၁။ ၁ ၃ ရ ။

ဥဒကပရိယန္တိက (တိ) [ဥဒကပရိယန္တ+ဣက] ရေ-သပိတ်ဆေးရေ-ကို ယူခြင်း ဟူသော အဆုံးအပိုင်း အခြားရှိသော၊ သပိတ်ဆေးရေကို ယူသည်အခါကျမှ ဆွမ်းစားခြင်းကိစ္စ အပြီးသတ် ရပ်တန့်. ရခြင်းရှိသော။ သော ဟိ ဥဒက-ပရိယန္တိကော ဝါ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ဖ ၆ ။

ဥဒကဝရိယာဒါန (နာ) [ဥဒက+ပရိယာဒါန] ကုန်ခမ်းသော ရေရှိသော။ ယထာ မစ္ဆာ အပ္ပေါဒကေ ပရိတ္တောဒကေ ဥဒကပရိယာ-ဒါနေ---- ခဇ္ဇမာနာ ဖန္ဒန္တိ။ မဟာနီ။ ၃ ၇ ၊ ၃ ၂ ၀။ ဥဒကပရိယာဒါနေတိ ခီဏောဒကေ။ မဟာနီ၊ဋ္ဌ။ ၁ ၄ ၀ ။

ဥဒကပရိယာယ (ပု) [ဥဒက+ပရိယာယ] အရည်ဟော ဥဒကသဒ္ဒါ၏-ပရိယာယ်-စကားလှယ်။ ရသ-သဒ္ဒေါ ဥဒကပရိယာယော။ သာရတ္ထ၊ ၁။ ၄ ၅ ရ။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊ ၁။ ၂ ၀ ဖ ။

ဥဒကပရိယောသာန (တိ) [ဥဒက+ပရိယော သာန] ရေအဆုံးရှိသော။ ဥဒကပရိယန္တ (တိ)(၂)-ကြည့်။

ဥဒကပဝေသက (တိ) [ဥဒက+ပဝေသက] ရေသို့-ဝင်-သက်ဆင်း-သော။ ဥဒကော-ရောဟက (တိ)(၂)၊ ကြည့်။

ဥဒကပဝေသန (နာ) [ဥဒက+ပဝေသန] ရေဝင်ခြင်း။ ဥဒကပဝေသနဿာဘာ၀ေန အနဝဿုတာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၄။ ၂ ၁ ။

ဥဒကပသတ (ပု) [ဥဒက+ပသတ] တစ်လက်ဖက်မျှသော ရေ၊ ရေတစ်လက်ဖက်။ ဥဒကပသတမ္ပိ ဓာဟံ လဘိတ္တာ ဒေဒတ္တာ နပိဝိဿာမိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၅။ ၄ ၁ ရ ။

ဥဒကပါတ (ပု) [ဥဒက+ပါတ] (၁)ရေကျခြင်း။ (တိ) (၂) ရေကျရာ ။ (၁) သဟ ဥဒကပါတေန ပထဝီ ကမ္မီ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ဖ၁။ (–ဝိ၊ဌ၊၄။၁၂။ ဝိ၊သင်္ဂ၊။၃၀ရ။ ကခ်ီ၊ဋီ။၅၀။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ် ကြည့်။

ဥဒကပါတဌာန (နာ) [ဥဒကပါတ+ဌာန] ရေကျ ရာ အရပ်။ နီဗွေကောသဿ ဥဒကပါတဌာနေ ဌိတဿ မဇ္ဈိမဿ ပုရိသဿ သုပ္ပပါတော ဝါ မုသလပါတော ဝါ ဿရူပစာရော နာမ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၅၉။

ဥဒကပါတဌာနဗ္ဗန္ဓရ (နာ) [ဥဒကပါတဌာန+အဗ္ဗန္ဓရ] ရေကျရာ အရပ်အတွင်း။ နီဗွေကောသဿ ဥဒကပါတဌာနဗ္ဗန္ဓရံ ဿရံ နာမ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၅၉။

ဥဒကပါတန (နာ) [ဥဒက+ပါတန] ရေကိုကျစေခြင်း။ ရေကျခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကပါတနဘယ (နာ) [ဥဒကပါတန+ဘယ] ရေကို ကျစေခြင်း–ရေကျခြင်း–မှ ကြောက်ခြင်း။ တုမှာကံ ဘရိရေ ဥဒကပါတနဘယေန နဿြတရတိ။ သံ၊ဌ၊၁။၃၃။

ဥဒကပါတိ (တိ) [ဥဒက+ပါတိ] ရေခွက်။ ကောဥဒကပါတိ တိဋ္ဌတု။ ဝိ၊ဌ၊၁။၄၄။ (–ဝိ၊ဌ၊၂။၁၄၂။ မဟာ၊ဌ၊၁။၁၂၉။ မဟာ၊ဋ၊၂။၁၂ရ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၂၆၈။)

ဥဒကပိစ္ဆိလ(ပိစ္ဆိလ) (ပု) [ဥဒက+ပိစ္ဆိလ (ပိစ္ဆလ)] ရေညှိ၊ မှော်။ ပဏကေနာတိ ဥဒကပိစ္ဆိလေ (ပိစ္ဆိလ)နေ။ သံ၊ဌ၊၂။၄၄ရ။ အံ၊ဌ၊၃။၅၉။

ဥဒကပိဋ္ဌ (နာ) [ဥဒက+ပိဋ္ဌ] ရေပြင်။ ဥဒကပိဋ္ဌေ ရဇ္ဇုကေသု တိဏာနိ သဏ္ဌရိတ္တာ ဌပေန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၇ဖ။ ဥဒကပိဋ္ဌေ အလာဗုကဌာဟံ ဝိယ အပ္ပကေနေဝ ဥပ္ပလဝန္တိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၂ဂ။ ပုရိသော ဥဒကပိဋ္ဌေ နိဝန္တံ သုံသုမာရံ ဒိသ္မာ။ သံ၊ဌ၊၂။၂ရ။ ဥဒကပိဋ္ဌေ နိဝန္တန္တိ ဥဒကံ ပရိယ္ယဝ–ဝသေန နိပန္နံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၂၂။

ဥဒကပိဋ္ဌိ (တိ) [ဥဒက+ပိဋ္ဌိ] ရေပြင်။ ဥဒကပိဋ္ဌိ ဆာဒေတ္တာ နိဗ္ဗတ္တပဏ္ဏကေန ပရိယောနဒ္ဓေါ။ သံ၊ဌ၊၂။၂၁ဝ။ (–အံ၊ဌ၊၁။၁ဂ၀။ မေ၊ဌ၊၁။၃၅၅။ မဟာနိ၊ဌ။၁ဝ၆၊ဝ၂၉။ သံ၊ဋီ၊ ၁။ဝ၂၂။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၅ဝ။)

ဥဒကပိဋ္ဌိက (တိ) [ဥဒကပိဋ္ဌိ+ဏိက] ရေပြင်ဌ် ဖြစ်သော၊ (ရေမှော်ရေညှို)။ ဥဒကပဗ္ဗဌက–ကြည့်။

ဥဒကပိပါသာ (ထီ) [ဥဒက+ပိပါသာ] ရေတပ် –ရေမွတ်သိပ်– ခြင်း။ သော တံ ပေါက္ခရဏီ အာဂမ္ဘ ဝိနေယျ ဥဒကပိပါသံ။ မ၊ဌ။ဝ၅၂။ (–စူဠနိ။၂၆ဖ။ မ၊ဌ၊ဌ။ဌ၂၄။)

ဥဒကပိပါသာဝိနယန (နာ) [ဥဒကပိပါသာ+ဝိနယန] ရေတပ်ခြင်းကိုပယ်ဖျောက်ခြင်း။ ဥဒကံ အနောရောဟန္တဿ ဥဒကံ နိဿာယ ဥဒကပိပါသာဝိနယနံ ——နတ္ထိ။ အံ၊ဌ၊၂။ဝ၂ရ။

ဥဒကဝုဏ္ဏ (နာ) [ဥဒက + ဝုဏ္ဏ] ရေသုတ် အဝတ်၊ ရေသုတ်ပုဝါ။ ဥပါဟနာ ပါဒုကာယော၊ အတော ဥဒကဝုဏ္ဏေန ။ အပ၊ ၁။ ၃ဝ၅။ (–ဏ္ဍတိဝုတ်၊ဌ။ဌ၄ရ။)

ဥဒကဝုဏ္ဏစောဠ (ပု) [ဥဒကဝုဏ္ဏ+စောဠ] ရေသုတ် –ပုဆိုး–အဝတ်။ ဥဒကဝုဏ္ဏစောဠေ ဒတ္တာ ဗုဒ္ဓေ ဂဏ္ဍတ္ထမေ။ အပ၊ဌ။ဝ၃ဖ။

ဥဒကဝုဏ္ဏီ (ထီ) [ဥဒက + ဝုဏ္ဏီ] ရေသုတ်။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒကဝုဏ္ဏီ စောဠကေနပိ ပစ္ဆိဒ္ဒရိတုံ။ ဝိ၊ဌ။၂ဖ၀။ (–ဝိ၊၂။၂ဌ၀။ ဝိ၊ဌ၊ဌ။၅ဌ၊ဂ၄။ ကခ်ီ။၂ဖ၄။)

ဥဒကဝုဏ္ဏ (တိ) [ဥဒက+ဝုဏ္ဏ] ရေပြင်ပြည့်သော။ ပူရော ဝိဝရောတိ ဥဒက–

ပုဏ္ဏော အပါရူတမုခေါ။ အံ၊ဌ၊၂။၃၂၂ရ။ (–အဘိ၊ဌ၊၂။ဖ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၅ရ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၅၀၈။)

ဥဒကပုပ္ပ(ပုဗ္ဗ)ဋ္ဌ (ပုဒ်) [ဥဒက+ပုပ္ပ(ပုဗ္ဗ)ဋ္ဌ] ရေပွက်၊ ရေပူဖေါင်း၊ ရေစီဖေါင်း။ ဥဒကပုပ္ပဋ္ဌာဒယော ဝိယ ဓုရဘာဝဝိရဟိတာ။ ဒီ၊ဌ၊၂။ ၂၂၈။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၀၅။) သေယျထာပိ ဘိက္ခဝေ သရဒသမယေ ထုလ္လဖုသိတကေ ဒေဝေ ဝဿန္တေ ဥဒကေ ဥဒကပုဗ္ဗဋ္ဌံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ စေဝ နိရုဇ္ဈတိ စ။ သံ၊၂။၁၁၅။ (–မဟာနိ။၃၂၁။ စူဠနိ။၁၈၃။ ဒီ၊ဌ၊၂။၄၃။ မ၊ဌ၊၃။၂၀၉၊၂ဖ၄။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၀။) သေယျထာပိ ဗြာဟ္မဏ ထုလ္လဖုသိတကေ ဒေဝေ ဝဿန္တေ ဥဒကပုဗ္ဗဋ္ဌံ ခိပ္ပံယေဝ ပဋိဝိဂစ္ဆတိ။ အံ၊၂။၅၀၂။ (–စူဠနိ၊ဌ။၉ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၉၂။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၃၊၁၈ဂ။) ပုပ္ပဋ္ဌ ,ပုဗ္ဗဋ္ဌ ,ဗုဗ္ဗဋ္ဌ–လည်းကြည့်။

ဥဒကပုပ္ပ(ဗုဗ္ဗ)ဋ္ဌက (ပုဒ်) [ဥဒက+ပုပ္ပ(ဗုဗ္ဗ)ဋ္ဌက] ရေပွက်၊ ရေပူဖေါင်း။ ရေစီဖေါင်း။ ဆိန္ဒါဝဆိန္ဒါဒီဘာဝတော ဥဒကပုဗ္ဗဋ္ဌက်။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ ဌ။၁၉၃။ ဒေဝေ ဝဿန္တေ ဥဒကပိဋ္ဌေ မဟန္တာနိ မဟန္တာနိ ဥဒကဗုဗ္ဗုကာနိ ဥပ္ပဇ္ဇိတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၇၁။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၄ဖ။ မ၊ဋီ၊ ၁။၃၄ဖ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၄၄။)

ဥဒကပူဇက (တိ) [ဥဒက+ပူဇက] ရေဖြင့် ပူဇော်သော၊ သူ။ ဣတ္ထံ သုဒံ အာယသ္မာ ဥဒကပူဇကော ထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္တာ။ အပ၊၁။၁၅ရ၊၃ဝ၆။

ဥဒကပူဇကတ္ထေရ (ပု) [ဥဒကပူဇက+ထေရ] ရေဖြင့် ပူဇော်သောထေရ်။ သုဝဏ္ဏဝဏ္ဏံ သမ္ဗုဒ္ဓန္ဆိအာဒိကံ အာယသ္မတော ဥဒကပူဇကတ္ထေရဿ အပဒါနံ။ အပ၊ဌ၊၂။၁၂၄။

ဥဒကပူဇာ (ထီ) [ဥဒက+ပူဇာ] ရေဖြင့်ပူဇော်ခြင်း။ ဗောဓိရုက္ခေ သိဋ္ဌိတံ ဥဒကပူဇံ ကာတုံ ရဇနံ ပစိတုံ လဗ္ဘတိ။ ဝိဌ၊၁။၃၄၂။ (–သာရတ္ထ၊၂။၁ဖ၅။) ဥဒကပူဇန္ဆိ စေတိယင်္ဂဏေ သိဋ္ဌနာဒိပူဇံ။ ဝိမတိ၊၁။၂၀၄။

ဥဒကပူရ (တိ) [ဥဒက+ပူရ] ရေပြင့် ပြည့်သော။ ထေန ဂတမဂ္ဂေ ဥဒကပူရာနိ စေဝ ဝိဝိဓသဿဖလာဖလာနိ စ တာနိ ဘုဉ္ဇာနာနိ ပညာယန္တိ။ အံ၊ဌ၊၂။ရ၀။ (–အဘိ၊ဌ၊ ၂။၂၄၃။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၃၁၂။ ဇာ၊ဌ၊၂။ဖ၅ရ။ ဇာ၊ ဌ၊၃။၂ဖ၄။)

ဥဒကပ္ပဋိဋ္ဌဟ (ပု) [ဥဒက+ပဋိဋ္ဌဟ] ရေကိုခံယူတတ် သောဝတ္ထု၊ ရေအခံ၊ လက်ဆေးခံ။ ဥဒကပ္ပဋိဋ္ဌဟေ ဥဒကံ အာသိဉ္စိတမ္ပိ။ ဝိ၊ဌ။၃၀၁။

ဥဒကပ္ပဒေသ (ပု) [ဥဒက+ပဒေသ] ရေရှိရာအရပ်။ ဝိပန္နဋ္ဌနာဝါ ပန ယံ ယံ ဥဒကပ္ပဒေသံ ဖရိတ္တာ ဋ္ဌိတာ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၀၉။

ဥဒကပ္ပနသုတ္တ (နာ) [ဥဒကပ္ပန+သုတ္တ] (နည်းသော) ရေနှင့်တူစွာ ကြံစည်၍ ဟောသောသုတ်။ ဥဒကပ္ပနသုတ္တံ၊ ဣဒံ မရဏံ။ ပေဋကော။ ၁ရ၂။

ဥဒကပ္ပဝါဟ (ပု) [ဥဒက+ပဝါဟ] ရေအလျှဉ်။ သောတန္ဆိ ဥဒကပ္ပဝါဟော ဝုစ္စတိ။ ကစ်။ဋီ၊ သစ်။၁၄၅။ နဒီသောတောဝ နဒီယံ ဥဒကပ္ပဝါဟော ဝိယ ဝတ္တတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၄ဂ။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၂။၉၃။ မ၊ဋီ၊၁။၃၅၉။ သံ၊ ဋီ၊၂။၄ဖ၃။

ဥဒကပ္ပဝေသန (တိ) [ဥဒက+ပဝေသန။(ထိ–ဋ္ဌ ဥဒကပ္ပဝေသနီ)] ရေဝင်–ရေယိုစီ–သော။ ဒကမေသိန္ဆိ ဥဒကဒါယီ ဥဒကပ္ပဝေသနီ။ မဟာနိ၊ဌ။ဖ၅ရ။

ဥဒကပ္ပဝေသနီ (ထီ) [ဥဒကပ္ပဝေသန+ဣ] ရေဝင်–ရေယိုစီ–သော။အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကပ္ပသာဒက(တိ) [ဥဒက+ပသာဒက] ရေကို

ကြည်လင်စေတတ်သော။ ရည်ညွှန်း ဥဒက-ပွသာဒကော မဏိ ဘဝေယျ။ မိလိန္ဒ။၃၄။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၁၆၂။

ဥဒကပွသာဒကမဏိ (ပု) [ဥဒကပွသာဒက+မဏိ] ရေကို ကြည်လင်စေတတ်သော ပတ္တမြား။ ပသာဒနရသာ ဥဒကပွသာဒကမဏိ ဝိယ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၁၆၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၉၄။

ဥဒကပွဟာရ (ပု) [ဥဒက+ပဟာရ] ရေဖြင့်-ပုတ်ခတ်-ပက်ဖျန်း-ငြိမ်းသတ်-ခြင်း။ ဥဒက-ပွဟာရေန ဇာလံ အပ္ပဝတ္တံ ကတ္တာ။ မဋ္ဌ၊ ၂။၂၅၀။ (-မဋ္ဌ၊ ၂။၂၆၃။)

ဥဒကဖါသုက (တိ)[ဥဒက+ဖါသုက] ရေဖြင့် ချမ်းသာခြင်း ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဖါသုကဌာန (နဝ) [ဥဒကဖါသုက+ဌာန] ရေဖြင့် ချမ်းသာရာ-ရေရရှိလွယ်ရာ-အရပ်။ ဟောဒိသတ္ထော ပန နဂရေ ပိဏ္ဍာယ စရိတ္တာ ဥဒကဖါသုကဌာနေ မိဿကောဒနံ ဘုဉ္ဇိတ္တာ။ မဋ္ဌ၊၃၊ဖ ၂။(-သံ၊ဋ္ဌ၊၃။ဂ၁။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ ၂၁။ အပ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၄၇။)

ဥဒကဖုသိတ (နဝ) [ဥဒက+ဖုသိတ] ရေပေါက်၊ ရေစက်။ ဒွေ ဝါ တီဏိ ဝါ ဥဒကဖုသိတာနိ ဥဒ္ဓရေယျ။ သံ၊၁။၃၅၃။ ဥဒကဖုသိတာနိတိ ဥဒကဗိန္ဒူနိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၁ဝ။ (-ဝိ၊ ၂။၁၅ရ။ မ၊ ၃။၃၄ဝ။ သံ၊ ၂။၃ဝ၅။ သံ၊၃။၄ဝ၁။)

ဥဒကဖုသိတဂဏနာ (ထီ) [ဥဒကဖုသိတ +ဂဏနာ] ရေပေါက်အရေအတွက်။ တဋ္ဌ ဒုက္ကဋံ ဥဒကဖုသိတဂဏနာယ ဒေကတ္တာ။ ကင်္ခ၊ ဋီ၊သစ်။၃၃၅။

ဥဒကဖုသိတသမ္ဘိဿ (တိ) [ဥဒကဖုသိတ + သမ္ဘိဿ] ရေပေါက်နှင့်ရောနှောသော။ သတ္ထာဟဝဒ္ဓလိကာ ဥဒကဖုသိတသမ္ဘိဿေန သိတဝါတေန-------အဟောသိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၄ဝ။ (-ဝိမတိ၊ ၂။ဂ၆။)

ဥဒကမဟုဿာဝ (ပု) [ဥဒက+မဟုဿာဝ] ရေများသည်၏အဖြစ်၊ ရေများခြင်း။ တသ္မာ သာ ဝိတိ ဥဒကမဟုဿာဝေန နာဂါနုရူပတာယ နာဂဝိတိတိ သမညာ ဂတာ။ သာရတ္ထ၊၁။ ၂၆ ၂။ ဒီဃ၊ဋီ၊၃။၄၄။

ဥဒကဗိန္ဒု (ပုဒ်နဝ) [ဥဒက+ဗိန္ဒု] ရေပေါက်။ ယာဝ ဥဒကဗိန္ဒုမ္ပိ ပီ မေ ဒယာ ပစ္စုပဋ္ဌိတာ ဟောတိ။ မ၁။၁ဝ ၂။ ယာဝ ဥဒကဗိန္ဒုမ္ပိ ပီတိ ယာဝ ဥဒကထေဝကေပိ မမ ဒယာ ပစ္စုပ-ဋ္ဌိတာ ဟောတိ။ မ၁။၁။၃၅၁။(-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄ဂ။)

ဥဒကဗိန္ဒက (တိ) [ဥဒက+ဗိန္ဒ+က] ရေမှုံးစေ-ရေစာတ်-ရှိသော။ ဣမေ ခေါ ပန ဥဒက-ဗိန္ဒကာ သုခုမာလာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၄။

ဥဒကဗုဗ္ဗုဋ (ပုဒ်နဝ) [ဥဒက+ဗုဗ္ဗုဋ] ရေပွက်၊ ရေပူပေါင်း၊ရေစီပေါင်း။ ဥဒကပုပ္ဖုဋ-ကြည့်။

ဥဒကဗုဗ္ဗုဋက (နဝ) [ဥဒကဗုဗ္ဗုဋ+က] ရေပွက်၊ ရေပူပေါင်း၊ရေစီပေါင်း။ ဥဒကပုပ္ဖုဋက-ကြည့်။

ဥဒကဘ္ဘာဟတ (တိ) [ဥဒက+အဘ္ဘာဟတ] ရေသည်-ရွေး ရွှဆောင်-တိုက်ခတ်-အပ်သော။ ဥဒကဘ္ဘာဟတာနိဿ စိဝရာနိ အလ္လာနိ ဇာတာနိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၃ဝ။ ဥဒကဘ္ဘာဟတာနိတိ ဥဒကေန အဘိအဟတာနိ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂၉၅။

ဥဒကဘယ (နဝ) [ဥဒက+ဘယ] ရေဘေး။ စတ္တာရိမာနိ ဘိက္ခဝေ ဘယာနိ ----- အဂ္ဂိဘယံ ဥဒကဘယံ ရာဇဘယံ။ အံ၊၁။၄၃၆။ (-အဘိ၊ဝိ။၃၉ဝ။ မဟာနိ။ ၂၈၉။)

ဥဒကဘရိတ (တိ) [ဥဒက+ဘရိတ] ရေဖြင့် ပြည့်သော။ အနာမသိတ္တာ ဥဒကဘရိတာနိ နိန္နဌာနာနိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ ၂။၁၃ ၂။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ဖ၆။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁၃၄။)

ဥဒကဘာနေ (နာ) [ဥဒက+ဘာနေ] ရေရွက်၊ ရေဖူး။ ဥဒကဘာနေံ နာ သံဝိဇ္ဇတိ။ ဝိ၊၄။၂၆၀။ အာသနသာလာယ ဥဒကဘာနေံ ရိတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၅၀။ ဝိ၊သင်္ခ၊၁၆။

ဥဒကဘာရ (ပု) [ဥဒက+ဘာရ] ရေတည်းဟူသောဝန်။ အထ ပုရိသော အာဂစ္ဆေယျ ဥဒကဘာရံ အာဒါယ။ မဟာ၊၁၃၈။

ဥဒကဘာဝါဓိဋ္ဌာန(နာ) [ဥဒက+ဘာဝ+အဓိဋ္ဌာန] ရေ-အဖြစ်-ဖြစ်အောင်-အဓိဋ္ဌာန်ခြင်း။ တတ္ထြာတိ တသ္မိံ ပထဝိယာ ဥဒကဘာဝါ-ဓိဋ္ဌာနေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၆။

ဥဒကဘိန္နေ (တိ) [ဥဒက+ဘိန္နေ] ရေသည်-ခွဲ-ဖျက်သီး-အပ်သော။ ကန္ဒရံ(ကန္ဒရော)နာမ "က"ဣလဒ္ဓနာမေန ဥဒကေန ဒါရိတော ဥဒကဘိန္နော ပမ္ဗတပဒေသော။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၁။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၂၃။

ဥဒကဘိန္နဋ္ဌာန (နာ) [ဥဒကဘိန္န+ဋ္ဌာန] ရေသည်-ခွဲ-ဖျက်သီး-အပ်သောအရပ်။ ဥဒက-ဘိန္နဋ္ဌာနေ သကဒုစ္ဆံ လဂ္ဂိ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁ရရ။ (-စာ၊ဋီ၊၁။၁၄။)

ဥဒကဘိန္နောကာသ (ပု) [ဥဒကဘိန္န+ဩကာသ] ရေသည်-ခွဲ-ဖျက်သီး-အပ်သော နေရာအရပ်။ ဥဒကဘိန္နောကာသံ သလ္ဂ-ကျေတွာ။ စာ၊ဋီ၊၁။၁၅။

ဥဒကဘိရုက (တိ) [ဥဒက+ဘိရုက] ရေကြောက်သော၊သူ။ ဥဒကဘိရုကော ပုရိသော ဩတိဏ္ဏဋ္ဌာနေယေဝ နိမုဇ္ဇိတွာ။ အဘိ၊ဋီ၊ဌ။၁၀၂။ အံ၊ဋီ၊ဌ။၁၅၄။ (-စာ၊ဋီ၊ရ။၅။)

ဥဒကဘိရုကစာတိက (တိ) [ဥဒကဘိရုက+စာတိ+က] ရေကို ကြောက်သောသဘော ရှိသော၊သူ။ တေ ပန ဒွေပိ ဥဒကဘိရုက-စာတိကာ၀။ စာ၊ဋီ၊၆။၁ရ၂။

ဥဒကဘေရီ (ထီ) [ဥဒက+ဘေရီ] ရေထည့်ထားအပ်သောစည်၊ ရေစည်။ ဥဒကဘေရိတိ ဥဒကေန ပကွိတ္တာ ဘေရီ။ ပါစိတ်၊ ယော။ ၁၆၄။

ဥဒကဘေရီဝါဒိတ (နာ) [ဥဒကဘေရီ+ဝါဒိတ] ရေစည်တီးခြင်း၊ ရေစည်တီးသံ၊ ရေ၌အိုးကို မှောက်၍ တီးခြင်း(ရွှေဥမင်နိသျ)။ ယံကိဉ္စိ ဝါဒိတန္တိ------အန္တမသော ဥဒကဘေရီ-ဝါဒိတမ္ပိ။ ဝိ၊ဌ၊။၂၀၁။ (-ကခ်။ဌ၁ရ။ ကခ်။ ဋီ၊သစ်။၄ရ၁။)

ဥဒကမဂ္ဂ (ပု) [ဥဒက+မဂ္ဂ] ရေဝင်လမ်း။ ပဌမံ ဒေဝေ ဝုဋ္ဌေ ပဆ္ဆာ ဥဒကမဂ္ဂေါ ဥဒကံ ပဝိသိတ္တာ။ သံ၊ဌ၊၂။ရ၃။ အံ၊ဌ၊၂။၃ဝ၆။

ဥဒကမဏိက (ပု) [ဥဒက+မဏိက] (၁) ကြီးသော ဝမ်းရှိသောရေအိုး၊ ရေလှောင်အိုးကြီး၊ အိုးစရည်။ (၂) ရေပေါက်။ (၁) ဥဒကမဏိကံ ပတိဋ္ဌာပေတွာ (ဥပဋ္ဌပေတွာ)။ မ၊၂။၁၆။ သံ၊၂။၃ရ၉။ ဥဒါန။၁၄၄။ ဥဒကမဏိကန္တိ မဟာကုဋ္ဌိကံ ဥဒကစာဋိ။ မ၊ဌ၊၃ဝ၁။ သံ၊ဌ၊ရ။ဂ၆။ ဥဒါန၊ဌ။ဝ၆၉။ (၂) ဃဋံ ဥိဂ္ဂမ်ိ ဌပေတွာ ဥဒကမဏိကာနံ ပဆ္ဆေဒံ အာဂမယမာနော အဋ္ဌာသိ။ သံ၊ဌ၊၂။၂၅ဝ။ ဥဒကမဏိကာနန္တိ ဥဒကထေဝါနံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၂၄။

ဥဒကမဏ္ဍူက (ပု) [ဥဒက+မဏ္ဍူက] ရေ၌ဖြစ်သော ဖါး၊ ရေဖါး။ မဏ္ဍူကန္တိ ထလမဏ္ဍူကံ၊ သော ဟိ ဥဒ္ဓုမာယိကာတိ ဝုစ္စတိ၊ နာ ဥဒကမဏ္ဍူကော။ မ၊ဋီ၊၂။၁ဝ၃။

ဥဒကမဏ္ဍလာသီ (တိ) [ဥဒကမဏ္ဍ+လာသီ] ရေမျှကို ရသော၊သူ။ ဥဒကမဏ္ဍလာသီ ဝိ၊ဟ အညောပိ ဥဒ္ဒေသဘတ္တံ အလဘိတ္တာ။

ဝဇိရ။၅၂၉။

ဥဒကမတ္ထသိတ္ထ (တိ) [ဥဒကမတ္ထ+သိတ္ထ] ရေမျှဖြင့် -သွန်းလောင်းအပ်-ပြုတ်ဖြောအပ်-သော။ ဥဒကမတ္ထသိတ္ထံ အလောကကပတ္ထဉ္ဉ ပရိဘုဉ္ဇိတ္တာ။ ဇာ၊၂။၃ဝ၁။ (-ဇာ၊၂။၄။၂၃ရ။)

ဥဒကမတ္ထက (ပုဒ်နာ) [ဥဒက+မတ္ထက] ရေ၏အထက်၊ ရေပေါ်။ ဥဒကမတ္ထကေ သာခါယ ကေဖလမ္ပိ အနဝသေသေတ္တာ ။ဇာ၊၂။၃၅ဝ။

ဥဒကမလ (နာ) [ဥဒက+မလ] ရေ၏အညစ်အကြေးရေညှိ။ ပဂကန္တိ ဥဒကမလံ။ အံ၊ဌ၊ဂ။၉ဂ။ (-မူလဌ၊ဂ။ဂ၉။) ဥဒကလ္လေ-လည်းကြည့်။

ဥဒကမလ္လက (ပုဒ်နာ) [ဥဒက+မလ္လက] ရေခွက်။ ပုရိသော လောကကပလ္လံ ပရိတ္ထ ဥဒကမလ္လကေ ပက္ခိပေယျ။ ဓမ်ဝ။၂၅ဝ။ ဥဒကမလ္လကေတိ ဥဒကသရာဝေ။ အံ၊၆။ ၂။၂၂ဝ။

ဥဒကမာတိကာ (တိ) [ဥဒက+မာတိကာ] ရေလာသော မြောင်း။ ရေသွင်းမြောင်း။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒကမာတိကံ ဥဒကနိဒ္ဓမနဿ။ ဝိ၊၄။ ၂ဝ၆။ ဥဒကမာတိကန္တိ ဥဒကဿ ဆာဂမနမာတိကံ။ ဝိ၊၆။ ၄။ ၅ဝ။ (-ဆံ၊၆။ ၂။ ၂ဝ၉။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၄ဝ၁။ ကခ်ိ။ ဌ၊ သစ်။ ၁ဝ၄။)

ဥဒကမာဌက (ပုဒ်) [ဥဒက+မာဌက] ရေအိုးစင်။ ဒ္ဓောဝရံ အဂ္ဂိသာလံ ।အထော ဥဒကမာဌကံ။ အပဒာ။ ၄ ၂ ။ ထေရဗ္ဗ။ ။ ၄ ၆ ၅ ။ (-သံ ၊ ၆ ။ ။ ၂ ၈ ဝ ။)

ဥဒကမိဿ (တိ) [ဥဒက+မိဿ] ရေနှင့်ရောသော။ ယဒိ ဥဒကမိဿံ ဥဒကဂတိကံ ဟောတိ။ ဝဇိရ။ ၄ ၈ ၆ ။ (-ဝိသုဒ္ဓိ။ ဌ ။ ၁ ။ ၄ ၁ ၉ ။)

ဥဒကမိဿက (တိ) [ဥဒက+မိဿက] ရေနှင့်ရောသော။ ဥဒကတေလက-ကြည့်။

ဥဒကမုတ္ထ (တိ) [ဥဒက+မုတ္ထ] ရေမှလွတ်ရာ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကမုတ္ထဌာန (နာ) [ဥဒကမုတ္ထ+ဌာန] ရေမှလွတ်ရာ အရပ်။ ဂုဟာတိ ပံသုဂုဟာ၊ သာ ဥနမေ ဥဒကမုတ္ထဌာနေ အဟောသိ။ မဗ္ဗ၊ ၃ ။ ၁ ၅ ။ (-မ ၊ ဌ ။ ၃ ။ ၁ ဝ ရ ။)

ဥဒကယန္တ (နာ) [ဥဒက+ယန္တ] ရေအလျှင်ကိုယူ ထွက်စေသော ယန္တရားစက်၊ ရေစက်၊ ရေထုတ်စက်၊ ရေငင်စက်။ တေသု တေသု ပဒေသေသု ဥဒကယန္တာနိ ကရောန္တိ။ ဒီ၊ ၂ ။ ၄ ၆ ။ မ ၊ ၂ ။ ၁ ၄ ၉ ။ ၁ ၅ ။ . ဆံ ၊ ၂ ။ ၁ ၂ ၆ ။ သာရတ္ထ ၊ ၂ ။ ၁ ၉ ၁ ။ ဥဒကယန္တာနီတိ ဥဒကဓာရဝိဿန္ဒ(ဝိဿန္ဒနက)ယန္တာနိ။ ဒီ၊ ၂ ။ ၄ ၄ ။ အံ ၊ ဌ ။ ၂ ။ ၁ ၁ ၉ ။ ဥဒကယန္တာနီတိ ဥဒကဝါဟကယန္တာနိ။ မ ၊ ဌ ။ ၂ ။ ၁ ဝ ၅ ။

ဥဒကရက္ခသ (ပု) [ဥဒက+ရက္ခသ] ရေကို စောင့်သော-ရက္ခိသ်-ဘီလူး။ ရေစောင့်ဘီလူး။ ဝိရူပေါ ဗီဘစ္ဆော ဥဒကရက္ခသော။ မ ၊ ဌ ။ ၁ ။ ၂ ။ ၅ ။ အံ ၊ ဌ ။ ၂ ။ ၃ ၃ ။ (-မ ၊ ဌ ။ ၈ ၁ ။)

ဥဒကရထ (ပု) [ဥဒက+ရထ] (၁) သမုဒ္ဒြာ။ (၂) ရေအိုင်၊ ရေကန်။ (၁)(၂) ဥဒကရထဒေါ စ နာမ ကတ္ထစိ သမုဒ္ဒေါပိ ဝုစ္စတိ --- ကတ္ထစိ ဧလာသယောပိ ---၊ သော ဟိ ဥဒကဝသေန ရထော စက္ကုရထာဒီကံ ဒဒါတိတိ ဥဒကရထဒေါ။ သြကာရဿ အကာရံ ကတ္တာ။ သဒ္ဒဝိဒူ ပန ဥဒကံ ဟရ- တိတိ ဥဒကရထဒေါ နိရုတ္တိနယေနာတိ ဝဒန္တိ။ သီ ၊ ဌ ။ သစ် ၊ ၂ ။ ၁ ၆ ၃ ။ (၁) ရထဒေါတိ ဥဒကရထဒေါ။ ဒီ ၊ ၂ ။ ၁ ၄ ၅ ။ ဥဒကရထဒေါဘိ ဧလမိ။ ဒီ ၊ ဌ ။ ၁ ၅ ၃ ။ (၂) သေယျထာပိ မဟာရာဇ ဥဒကရထဒေါ ဝမ္ဘိရော ဥမ္မိဒေါဒကော။ ဒီ ၊ ၁ ။ ရ ဝ ။ (-မ ၊ ၁ ။ ၃ ၄ ။ မ ၊

၂။ ၂၀၈။ မဟု။၁၃၅။) သေယျထာပိ ဘိက္ခဝေ ဥဒကရဟဒေါ အာဝိလော လုဒ္ဓိတော ကလလီဘူတော။ အံ၊၁။၈။ ဥဒကရဟဒေါတိ ဥဒကဒဟော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၃။ ဥဒကပုဏ္ဏော ရဟဒေါ ဥဒကရဟဒေါ။ အံ၊ဋီ၊၁။၉၈။

ဥဒကရဟဒသုတ္တ (နဝ) [ဥဒကရဟဒ+သုတ္တ] ရေအိုင် လေးမျိုးနှင့်တူသော ပုဂ္ဂိုလ်လေးမျိုးကို ဟောကြား ရာဖြစ်သောသုတ်၊ ဥဒကရဟဒ-သုတ်။ အဂုတ္တရ- နိကာယ၊ စတုတ္ထနိပါတပါဠိ၊ ၃-ပဏ္ဏာသက၊ ၁-၀၈၊ ၄-သုတ်။ အံ၊၁။၄၁၉-၄၂၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂၆။

ဥဒကရဟဒူပမ (တိ) [ဥဒကရဟဒ+ဥပမာ] ရေအိုင် ဥပမာရှိသော၊ ရေအိုင်နှင့်တူသော။ စတ္တာရော ဥဒကရဟဒူပမာ ပုဂ္ဂလာ။ အံ၊ ၁။၄၁၉။ အဘိ၊ပု။၁၀၈၊၁၅၃။

ဥဒကရာဇိ (ထီ) [ဥဒက+ရာဇိ] ရေ၏ အရေး အကြောင်း။ တိရေ အက္ကန္တဥဒကလေခါ နာမ ကာလုဿိယံ ဂတာ တိရသမီပေ ဥဒကရာဇိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၆၅။

ဥဒကရာသိ (ပု) [ဥဒက+ရာသိ] ရေအစု။ မဟာ ဧသော ဘိက္ခဝေ ဥဒကရာသိ မဟာ ဥဒကက္ခန္ဓော။ သ၊၂။၃၆၆။ နေတ္တိ။၁၃၃။ (-သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂၁။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၈၂။ နေတ္တိ၊ဝိ။ ၃၁၀။)

ဥဒကရူဟ (တိ) [ဥဒက+ရုဟ] ရေ၌-ဖြစ်သော-ပေါက်သော။ ဥဒကရုဟာ စ ယေ'တ္ထိ ပုပ္ဖဇာတာ။ ဝိမာန။၅၁။ ဥဒကရုဟာတိ ယထာဝုတ္တေ ပဒုမာဒိကေ သန္ဓာယ ဝဒတိ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၁၄၃။

ဥဒကလသိကာ (ထီ) [ဥဒက+လသိကာ] ရေ အညစ်အကြေး၊ ရေအစေး၊ ရေညှိ။ ဥဒက-ဧလ္လိက- ကြည်။

ဥဒကလေခါ(ထီ) [ဥဒက+လေခါ] ရေ၌ရေးခြစ် အပ်သော အရေးအကြောင်း။ အယံ ဝေရုပေါ ပုဂ္ဂလော ဥဒကလေခါ ဝိယ ခိပ္ပံ သံသန္ဒနှတော ဥဒကလေခူပမောတိ ဝုစ္စတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၆၆။

ဥဒကလေခူပမ (တိ) [ဥဒကလေခါ+ဥပမာ] ရေ၌ ရေးခြစ်အပ်သော အရေးအကြောင်း-လျှင်ဥပမာ ရှိသော-နှင့်တူသော။ တယောမေ ဘိက္ခဝေ ပုဂ္ဂလာ-----ဥဒကလေခူပမော ပုဂ္ဂလော။ အံ၊၁။၂၈၆။ အဘိ၊ပု။၁၀၆။ (-အဘိ၊ပု။၁၃၃။)

ဥဒကလေဏ (နဝ) [ဥဒက+လေဏ] ရေလှိုက်ရှု၊ ရေလှိုက်ခေါင်း။ မဟာသမုဒ္ဒေ ဥဒကလေဏံ မာပေတွာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၄၉။ ထေရဿ ဥဒက-လေဏံ ပဝိသိတ္တာ နိသိန္နကာလော ဝိယ အဟောသိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁၄။ ဥဒကလေဏန္တိ ဥဒကနိဿန္ဒနလေဏံ။ မ၊ဋီ၊၂။၃၂၁။

ဥဒကလေသ (ပု) [ဥဒက+လေသ] ရေနှင့် တူသော အရာ၊ ရေအတု။ နဝ ဣတ္ထ ဥဒကံ သန္ဒတိ ဥဒကလေသော နာမ ဣသ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၁၀။ ဝါတလေသ(သံ၊ဋီ၊၂။၂၆၄)နှင့် ယှဉ်ကြည်။

ဥဒကဝဋ္ဋိ (ထီ) [ဥဒက+ဝဋ္ဋိ] ရေလုံးရေခဲ၊ ရေအစု၊ရေအလျှဉ်။ ဥဒကဿ ဝေရာတိ ဥဒကဝဋ္ဋိယော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၃၁။ ဥဒကဝဋ္ဋိယောတိ ဥဒကကွန္ဓာ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၉။ မ၊ဋီ၊၃။၃၃၉။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၉၆။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၈၉။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၈၉။ သာရတ္ထ၊၂။၃၃၉။)

ဥဒကဝုန္န (တိ) [ဥဒက+ဝုန္န] ရေ၏ တိုးဝှားရာ-ရေကြီးရာ-ဖြစ်သော။ အောက် ပုဒ်ကြည်။

ဥဒကဝုန္နသမယ (ပု) [ဥဒကဝုန္န+သမယ] ရေ၏ တိုးပွားရာ-ရေကြီးရာ-အခါ။ ဥဒက-

ဝရုနသမယေ(သံဒ္ဒ၊ ၂။၁၀၄)တိ သဗ္ဗဒီဝသော သု ----ဥဒကဿ ဝရုနသမယေ။ သံဋီ၊ ၂။၁ ၂၃။

ဥဒကဝတ္ထုပဇ္ဇိတ္ထာဒီ (ထီ) [ဥဒက+ဝတ္ထု+ ပဇ္ဇိတ္ထာဒီ] ရေဟူသော အဝုံးအလွှမ်း အဝတ်ဟူသော အဝုံး အလွှမ်း။ သေ နယော ဥဒကဝတ္ထုပဇ္ဇိတ္ထာဒီသုပိ။ ဝဇီရ။၅ ၂၄။

ဥဒကဝတ္ထု (နဂ) [ဥဒက+ဝတ္ထု]ရေနှင့်စပ်သော-ဝတ္ထု-အကြောင်းအရာ၊ ရေကိုခိုးသော ရဟန်းအကြောင်း။ ဥဒကဝတ္ထုဿ ယဒါ ဥဒကံ ဒုလ္လဘံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ဝ၄ ၂။

ဥဒကဝပ္ပ (တိ) [ဥဒက+ဝပ္ပ] ရေ၌ စိုက်ဖျိုးအပ်သော။ ဥဒကဝပ္ပေ ဗီဇေဟိ အပ္ပ-တိဋ္ဌိတောကာသေ----ဥဒကေန အာသိတ္တံ။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၁ဝ၆။

ဥဒကဝမန (တိ) [ဥဒက+ဝမန] ရေကို အန်ထုတ်သော။ နိကုဋ္ဌိတဘာဝေန ဥဒက-ဝမနော ဃဋော နာ တံ ပုန မုခေန ဂဏှာတိ။ သံဋီ၊ ၂။၄၁၁။

ဥဒကဝန္တ (တိ) [ဥဒက+ဝန္တ] ရေရှိ-ရေနှင့် ပြည့်စုံ-သော။ ဥဒကဝန္တံ ဖလမရိယပူဇိတံ။ ဇာ၊ ၂။၁ဝ၈။ ဥဒကဝန္တန္တိ တေသု တေသု ဌာနေသု ဥဒကသမ္ပန္နံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၄ဝ၃။

ဥဒကဝါတ (ပု) [ဥဒက+ဝါတ] ရေနှင့် ရောသော လေ။ ဥဒကဝါတဿ ဒဒေယ္ယ။ သံ၊ ဝ။၉၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁ ၂ရ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂ ၂၅။ ဥဒကဝါတံ ဒဒေယ္မာတိ ဥဒကမိဿံ ဝါတံ ဥပနေယ္ယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၅၄။ (-သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၈။)

ဥဒကဝါရ (ပု) [ဥဒက+ဝါရ] (ပေးအပ်သော) ရေ-အလှည့်-အကြိမ်။ ရေ-ပေး-ခပ်-အလှည့်-အကြိမ်။ ယော ဥဒကဝါရေ သမ္ပတ္ထေ နု လဘတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ဝ၀။ ဥဒကဝါရံ ပဋိသေဓေန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။ ၁ဘရ။ ဥဒကဝါရန္တိ ကေဒါရေသု သဿာနံ ဒါတဗ္ဗဥဒကဝါရံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၄ဝ။ (-ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။ဝ ၂။ စရိယာ၊ ဋ္ဌ။၁၉ဝ။)

ဥဒကဝါရက (ပု) [ဥဒက+ဝါရက] ရေခပ်-ဆိုး-ပုံ။ရေငင်ပုံ။ တတြ နေဝဿ ဝဋ္ဋ နဥဒကဝါရကော။ သံ၊၁။ဝ၃၉။ ဥဒက-ဝါရကောတိ ဥဒကဥဿိဋ္ဌနဝါရကော။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၁၄။ (-မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁၉ဝ။)

ဥဒကဝါရကာလ (ပု) [ဥဒကဝါရ+ကာလ] ရေအလှည့် အကြိမ်-ရောက်ရာ-ဖြစ်ရာ-အခါ။ ဥဒကဝါရကာလေ ဥဒကံ အလဘန္တာနံ မိလာတဘာဝေန အညတ္ထံ ဘဝေယ္ယ။ မ၊ ဋ္ဌ၊ဝ။၁ ၂ ၂။

ဥဒကဝါလိကာ (ထီ) [ဥဒက+ဝါလိကာ] ရေစိုသော သဲ။ ဥဒကအာဝါဋေ ပဝေသေတ္တာ ဥဒကဝါလိကာယ ပူရေတ္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၀၉။ ဝိ၊ သင်္ဘ၊၁၄၁။ ဥဒကဝါလိကာယာတိ ဥဒက-တိန္ဓေန မရှုနာ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂ရ၀။

ဥဒကဝါသစုဏ္ဏ (နဂ) [ဥဒက+ဝါသစုဏ္ဏ] ရေကို ထုံမွှေးစေကတ်သော အမှုန့်။ ဝါသဏ္ဌာယ နာနာပုပ္ပါနိ စေဝ ဥဒကဝါသ-စုဏ္ဏာနိ စ ပက္ခိပိတ္တာ။ မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ ။ သံ၊ဋ္ဌ ၊ ဝ။ဂ၅။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ဝ၆ ၉။

ဥဒကဝါသီ (တိ) [ဥဒက+ဝါသီ] ရေ၌နေလေ့ရှိ သော၊သူ။ ဒကာသယာတိ ဥဒကဝါသိနော မစ္ဆကစ္ဆပါဒယော။ သံ၊ဋ္ဌ။ ၂ ၆ဝ။

ဥဒကဝါဟ (ပု) [ဥဒက+ဝါဟ] ရေအလျှဉ်၊ ရေစီးကြောင်း။ ကေ၊ နာဂဘဝနဝါမိ ဥဒကဝါဟ် ပတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၅။

ဥဒကဝါဟက (ပု) [ဥဒက+ဝါဟက] (၁) ရေအလျှဉ်။ (၂) ရေမြောင်း။ ရေမြောင်းကြီး၊

မြောင်းမကြီး။ (၁) မဟာဥဒကဝါဟကော သဠာယိ (သဠာယတိ)။ ဝိ၁၃။၄။ အံ၁။၁။၁၈၀။ ဥဒကဝါဟကောတိ ဥဒကောဃော၊ဥဒက-သောတောတိ ပေါရာဏာ။ ဝဇိရ။၄၁၄။ ဥဒကဝါဟကော တိ ဥဒကကောဃော။ သာရတ္ထ၊၃။၂၀ရ။ ဝိမတိ၊၂။၉ရ။ ဥဒက-ဝါဟကောတိ နဒီပူရော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၆၅။ (၂) ကုန္ဒဒီသဒီသံ ဥဒကဝါဟကံ ခဏန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ရ။ ဥဒကဝါဟကန္တိ မဟာမာတိကံ။ သာရတ္ထ၊၂။၁၄၁။ ဝိမတိ၊၁။၁၈၀။ ဥဒက-ဝါဟက(ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅၉)-နန္တိ ဥဒကမာတိကံ။ သာရတ္ထ၊၂။၄၁၁။ မဟာမာတိကန္တိ မဟန္တံ ဥဒကဝါဟကံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၄၄။

ဥဒကဝါဟကယန္တ (နာ) [ဥဒကဝါဟက+ယန္တ] ရေကို ထုတ်ဆောင်ကြောင်းပြစ်သော ယန္တရားစက်။ ဥဒကယန္တ-ကြည်။

ဥဒကဝါဟနရဇ္ဇု (တိ) [ဥဒကဝါဟန+ရဇ္ဇု] ရေငင်ကြိုး။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒက-ဝါဟနရဇ္ဇုံ။ ဝိ၄။၂၅၉။

ဥဒကဝါဟိနီ (ထီ) [ဥဒက+ဝါဟိနီ] ရေမြောင်း၊မြောင်းလက်တက်။ ခုဒ္ဒိကာ ဥဒကဝါဟိနိယော သာခါ ဝိယာတိ သာခါ။ သံ၊ဋီ၊၂။၆၆-ရ။အံ၊ဋီ၊၂။ ၁၉၄။

ဥဒကဝိနာသ (ပု) [ဥဒက+ဝိနာသ] ရေ၏ ပျက်စီးခြင်း။ ဥဒကဝိနာသော ဝိယ ဣဒ္ဓိဝိနာသော စ ဟောတိ။ မူလဋီ၊၁။ရ။

ဥဒကဝိနိမုတ္တ (တိ) [ဥဒက+ဝိနိမုတ္တ] ရေမှ လွတ် ပြီးသော။ တံ အာကာသဋ္ဌ ဝါ တီရဋ္ဌ ဝါ ဥဒကဝိနိမုတ္တံ ဂဏှတော အဝဟာရော နတ္ထိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ရ။

ဥဒကဝိပ္ပန္နန (နာ) [ဥဒက+ဝိပ္ပန္နန] ရေတုန်လှုပ်ခြင်း၊ရေပွက်ခြင်း။ ဥဒကဝိပ္ပန္နနေနေ၀ ဟိ မဇ္ဈော ခုဒ္ဒကော မဟန္တော ဝါတိ ပညာယတိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၀၂။

ဥဒကဝိပ္ပန္နိတ (တိ) [ဥဒက+ဝိပ္ပန္နိတ] ရေတုန်လှုပ်ခြင်း။ ရေပွက်ခြင်း။ ဥဒကဝိပ္ပန္နိတေနေ၀ ဟိ မဇ္ဈော ခုဒ္ဒကော မဟန္တော ဝါတိ ဉာယတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃။

ဥဒကဝုဋ္ဌိ (ထီ) [ဥဒက+ဝုဋ္ဌိ] ရေပေါက်၊ မိုးရေပေါက်။ ပဗ္ဗမ်ယေ၀ ဥဒကဝုဋ္ဌိ ပါတယီသု။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၅။

ဥဒကဝုဋ္ဌိပါတန (နာ) [ဥဒကဝုဋ္ဌိ+ပါတန] ရေပေါက်-မိုးရေပေါက်-ကိုကျစေခြင်း။ ဥဒကဝုဋ္ဌိပါတနာဒိ တသ္မိ ပါ၀ကမ္မေ အသမ္ဘိဘူတာနမ္ပိ သမနုညတာယ အန္တော-ကရဏတ္ထံ ကတံ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၁-၂။

ဥဒကဝုဋ္ဌိသမုပ္ပါဒန (နာ) [ဥဒကဝုဋ္ဌိ+သမုပ္ပါဒန] ရေပေါက်-မိုးရေပေါက်-ကိုပြစ်စေခြင်း။ အာပေါကသိဏ၀ေသေန ပထ၀ိယံ ဥမ္မုဇ္ဇနနိမုဇ္ဇနံ ဥဒကဝုဋ္ဌိသမုပ္ပါဒနံ---၀ေမာဒီနိ ဣဒ္ဓိန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁ရ၀။

ဥဒကဝေ၀ (ပု) [ဥဒက+ဝေ၀] ရေအဟုန်။ သီဃသောတာယ ဟာရဟာရိနိယာ နဒိယာ ဥဒကဝေ၀ေန ဟေဋ္ဌတော ၀ုယ္ဟတိ။ ဣတိ၀ုတ်၊ဋ္ဌ။၃၂၆။

ဥဒကသံယုတ္တ (တိ) [ဥဒက+သံယုတ္တ] ရေနှင့်ယှဉ်သော။ အာသ၀ေ ဟိ ဥဒကသံယုတ္တာ ပထ၀ီ ဥဒကေန အဘိဘူတာ။ မူလဋီ၊၁။၁၄ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၉၂။

ဥဒကသကဋ (နာ) [ဥဒက+ဘာရ+သကဋ] ရေဟူသော ဝန်ရိုသော-ရေကို တင်ဆောင်လာသော-လှည်း။ ရေလှည်း။ ဝိသမဘူမိ-ဘာဂပတ္တံ ပန ဥဒကသကဋံ ဝိယ နိစ္စလော

ဟုတ္တာ ဂစ္ဆတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁ရ၁။ မ၊ဌ၊၁။၂၆၄။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၃၈။ ဥဒကသကဋ္ဌန္တိ ဥဒကသာရသကဋ် (ဥဒကသာရသကဋ်?)။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၂။ဂ၈။(–အံ၊ဌ၊၃။၃၁၃။)

ဥဒကသင်္ဂဟ (တိ)[ဥဒက+သင်္ဂဟ] ရေသည် သိမ်း ယူအပ်သော၊ရေလွှမ်းသော။ ဒေဝ ဝဿန္တေ ဥဒကသင်္ဂဟေ ဥဒကစိက္ခလ္လေ ဩကပုဏ္ဏေဟိ ---တေနုပသက်မိသု။ ဝိ၊ ၃။၃၅၁။ ဥဒကသင်္ဂဟေတိ ဥဒကေန သင်္ဂဟိတေ ဃဋိတေ သံသဋ္ဌေ။ ဝိ၊ဌ၊၃။ ၃ရ။

ဥဒကသကုဏိကာ (ထီ) [ဥဒက+သကုဏိကာ] ရေငှက်မငယ်။မဟာပဒေ၊ ဥဒက် ကတ္တာ ဥဒက– သကုဏိကာ ဝိယ နိမုဇ္ဇိတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။၁၃၆။ (–ဥဒါန၊ဌ။၃၄၄။)

ဥဒကသဏ္ဌာရိက (တိ) [ဥဒက+သဏ္ဌာရိက] ရေ၌–ကျင်လည်–ကျက်စား–သွားလာ–သော။ နာဂသရိရံ ပါတုဘဝတိ ဥဒကသဏ္ဌာရိကံ မဏ္ဍူကဘက္ခံ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၀၄။ (–ဝိမတိ၊၂။၁၂၃။)

ဥဒကသညာ (ထီ) [ဥဒက+သညာ] ရေဟူသော အမှတ်သညာ။ တဏှာ ဟိ နိရုဒကကန္တာရေ မရိစိကာယ ဥဒကသညာ ဝိယ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၅၆။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၂၈။ (–ကင်္ခာ၊ဋီ၊သစ်။၄၀၈။)

ဥဒကသဏ္ဌာနက (တိ) [ဥဒက+သဏ္ဌာနက] ရေ၏ ကောင်းစွာတည်ရာဖြစ်သော၊ ရေ ကောင်းစွာတည်နိုင်သော။ အောက်ပုံ၌ကြည့်။

ဥဒကသဏ္ဌာနကပွဒေသ (ပု) [ဥဒက သဏ္ဌာနက+ပဒေသ] ရေကောင်းစွာ တည်နိုင် သောအရပ်။ အဌ ဝါ ဒသ ဝါ ဃရေ ဥဒကသဏ္ဌာနကပွဒေသေ အာသိဋ္ဌိတ္တာ တတ္ထ အာသိဋ္ဌိတမ္ဘံ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၃၃။ ဥဒက– သဏ္ဌာနကပွဒေသေတိ ယတ္ထ ဘူမိဘာဂေ ဥဒကံ နိက္ခိတ္တံ သန္ဌိဋ္ဌတိ၊ နိ သဟသာ ပရိက္ခယံ ဂစ္ဆတိ၊ ထာဒိသေ ပဒေသေ။ သာရတ္ထ၊၃။ရ၃။ (–ဝိမတိ၊၂။၄၅။)

ဥဒကသဒ္ဒ (ပု) [ဥဒက+သဒ္ဒ] ရေသံ။ ဝါတသဒ္ဒေ ဥဒကသဒ္ဒေ မနုဿသဒ္ဒေ။ အဘိ၊ ဝ။၁၆၅။ အဘိ၊ဝိ။ရ၂။ ဥဒကသ္မာ သန္ဓမာနသ ဝါ ပဋိဟတသ ဝါ သဒ္ဒေ ဥဒကသဒ္ဒေ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၅၆။ (–အဘိ၊ဌ၊၂။၅။)

ဥဒကသန္ဓောသ (ပု) [ဥဒက+သန္ဓောသ] ရေ ဖြင့် ရောင့်ရဲတင်းတိမ်ခြင်း။ (အဘယ်အရပ်၌ ရေသည် နှစ်သက်ဖွယ် ရှိသနည်း၊ အဘယ် အရပ်၌ နှစ်သက်ဖွယ် မရှိသနည်းဟု မစိစစ်မှု၍ ဖွတ်လျော်ရန် သင့်လျော်သော ရေတစ် မျိုးမျိုးဖြင့် ဖွတ်လျော် ခြင်းသည် ဥဒက– သန္ဓောသ မည်၏။) ကတ္ထ ဥဒကံ မနာပံ ကတ္ထ အမနာပန္တိ အဝိစာရေတ္တာ ယေန ကေနစိ ဓောဝနုပဂေန ဥဒကေန ဓောဝနံ ဥဒကသန္ဓောသော နာမ။ ဒီ၊ဌ၊၃။၁၉၄။ အံ၊ ဌ၊၂။၂၈၀။ စူဠနိ၊ဌ။၁၁၁။

ဥဒကသန္ဓာရက (တိ) [ဥဒက+သန္ဓာရက] ရေကို ဆောင် တတ်သော။ တေ ဝါယန္တာ သဗ္ဗဿ သဟသာဓိက နဝယောဇနသတသဟဿ ဗဟလံ ဥဒကသန္ဓာရကံ ဝါတံ ဥပစ္ဆိန္နန္တိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၄၈။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅၄။)

ဥဒကသန္ဓာရကဝါတ (ပု) [ဥဒကသန္ဓာရက +ဝါတ] ရေကို ဆောင်တတ်သော လေ။ တေ ဝါယန္တာ ဥဒကသန္ဓာရကဝါတံ ဥပစ္ဆိန္နန္တိ။ အံ၊ ဌ၊၃။၂၅၀။ (–မ၊ဋီ၊၁။ရ၉။)

ဥဒကသန္ဓာရကဝါယုခန္ဓ (ပု) [ဥဒကသန္ဓာရက+ ဝါယုခန္ဓ] ရေကို ဆောင်တတ်သော လေအစု။ အဓေတိ ဟေဋ္ဌာ ယာဝ ဥဒကသန္ဓာရက– ဝါယုခန္ဓာ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၄ရ၅။

ဥဒကသန္ဓိရဒ္ဓ (တီ) [ဥဒက+သန္ဓိရဒ္ဓ] ရေသည်ပိတ်ဆို့အပ်သော။ 'အနာသယ-ဂါမိတာယ ဥဒကသန္ဓိရဒ္ဓေါပိ အမဂ္ဂေါ ဝုတ္တော။ မဇ္ဈိ၂။ရာ။

ဥဒကသပ္ပ (ပု) [ဥဒက+သပ္ပ] ရေမြွေ။ အန္ဓရာ ကိဠိ ဥဒကသပ္ပံ ဝါ ဝါဠမစ္ဆံ ဝါ ဒိသ္မာ ဘီတော ပလာယတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂၈၆။ (–သံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၉၄။ သံ၊ဌ၊ဝ။ ၅၃။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၃၁။)

ဥဒကသပ္ပသီသ (နာ) [ဥဒကသပ္ပ+သီသ] ရေမြွ၏ ဦးခေါင်း။ ဒေ္ဓ၊ဘသီသန္တိ ဥဒကသပ္ပသီသံ။ ဝိမတိ၊ဝ။ဝ၆၈။

ဥဒကသပ္ပသီသသဏ္ဌာန (နာ) [ဥဒကသပ္ပ သီသ+သဏ္ဌာန] ရေမြွဦးခေါင်းပုံသဏ္ဌာန်။ ဒေ္ဓ၊ဘသီသန္တိ ဥဒကသပ္ပသီသသဏ္ဌာနံ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၁ ၂ ၀။

ဥဒကသဘာဝ (ပု) [ဥဒက+သဘာဝ] သဘောတူသော–လျောက်ပတ်သော–ရေ။ ထေရာ အရညေ ဝသမာနာ ဝနသဘာဝံ ဥဒက-သဘာဝံ ဘိက္ခာစရသဘာဂဠ သလ္လကွေတ္တာ အရညေ ဝသန္တိ။ အံ၊ဌ၊ဝ။ဝ၅၅။ (–အံ၊ဋီ၊ ၁။ဝ၆ ၂။)

ဥဒကသမီပ (နာ) [ဥဒက+သမီပ] ရေအနီး။ ဥဒက သမီပံ ဂန္တွာ မုခံ ဓောတိ။ ထေရ၊ဌ၊ ၁။ဝ၀၄။

ဥဒကသမုဒ္ဒ(တီ) [ဥဒက+သမုဒ္ဒ] ရေနှင့်ပြည့်စုံသော။ အညတရသ္မိံ ဥဒကသမုဒ္ဒေ ရမဏီယေ ဘူမိဘာဂေ မဟာဝနသဏ္ဌော အဟောသိ။ ဒီ၊ ဌ၊ ၂။ရ၄။ (–မဇ္ဈိ၊ဝ။ဝ၄။)

ဥဒကသမ္ဓိန္ဒ (တီ) [ဥဒက+သမ္ဓိန္ဒ] ရေနှင့်-ရောစပ်- ရောမြှမ်း–သော။ အဂိလာနသ ဥဒကသမ္ဓိန္ဒံ ပါနပရိဘောဂေန ပရိဘုဉ္ဇိတုံ။ ဝိ၊ဝ။ဝ၀၄။ (–ဝိ၊ဌ၊ဝ။ဝ၄၄။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ရ၃။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။၉၉။)

ဥဒကသမ္ဓိန္ဒဌာန (နာ) [ဥဒကသမ္ဓိန္ဒ+ဌာန] ရေနှင့်ရော မြှမ်းရာအရပ်။ တဇ္ဇာတိကေ ဥဒကသမ္ဓိန္ဒဌာနေ ဓုရဝါဟဂေါဏံ ဂဏှတိ ဝဒန္တိ။ အဘိ၊ဌ၊ဝ။ဝ၉၀။ မဟာနိ၊ဌ။ဝ၆၀။

ဥဒကသမ္ဘေဒ (ပု) [ဥဒက+သမ္ဘေဒ] ရေနှင့်ရောစပ်ခြင်း။ တေသု စာယံ ဥဒကသမ္ဘေဒေါ ဂရုကံ လဟုကံ ကရောတိ။ ဝဇိရ။ ၂၆၉။

ဥဒကသမ္ဘေဒဝိသေသ (ပု) [ဥဒကသမ္ဘေဒ+ဝိသေသ] ရေနှင့် ရောစပ်ခြင်း အထူး။ သုက္ကကသင်္ဂ ယာဝဇီဝိကန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ၊ ကသ္မာ ဥဒက သမ္ဘေဒဝိသေသတော။ ဝဇိရ။ ၂၆၉။

ဥဒကသရာဝ (ပု) [ဥဒက+သရာဝ] ရေခွက်။ ဥဒကမလ္လက–ကြည်။

ဥဒကသရာဝက (ပု) [ဥဒက+သရာဝက] ရေခွက်။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒကဌာနံ ဥဒကသရာဝကန္တိ။ ဝိ၊ဌ။ ၂၅ရ။ (–အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၄ဝ။)

ဥဒကသာဌက (ပု) [ဥဒက+သာဌက]ရေသနုပ်၊ ရေလဲအဝတ်။ ဥဒကသာဌကံ ဒတ္တာ ပဏ္ဍာမိ။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။ဝ၅။ (–ဝိ၊သင်္ဂ။ဝ၁ဝ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ဝ၆ ၂။ မ၊ဌ၊ဝ။ဝ၄၅။ အဘိ၊ဌ၊ဝ။ဝ၆ဝ။)

ဥဒကသာဌိကစီဝရ (ပု၊နာ) [ဥဒကသာဌိကာ+စီဝရ] ရေသနုပ်သင်္ကန်း။ သစေပိ ဥဒက-သာဌိကစီဝရံ မဟဏ္ဍ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။ ၂ဝ၅။ (–ကင်္ခာ၊ဌီ၊သစ်။ ၄ရ၄။)

ဥဒကသာဌိကာ (တီ) [ဥဒက+သာဌိကာ] ရေသနုပ်၊ရေချိုးအဝတ်။ ဘဂဝတာ ဘိက္ခုနီနံ ဥဒကသာဌိကာ အနုညာတာ ဟောတိ။ ဝိ၊ ၂။ဝ၆၆။ ဥဒကသာဌိကာ နာမ ယာယ နိဝတ္ထာ နဟာယတိ။ ဝိ၊ ၂။ဝ၆ရ။ (–ဝိ၊ဝ။ ၄ဝ၆ ၊ ၄ဝ၈။

သံ၌၊၁။၃၈။ ဓမ္မ၊၌၊၁။၃၁၈။)

ဥဒကသာဇီ (တိ) [ဥဒက+သာဇီ။ သာဇီ-ကြည်] ရေသနုပ်။ ဧုဝံ ဥဒကသာဇီဣ၊ ပကိတ် အတိဝုဒ္ဓကံ။ ဝိ၊၃။၄၂၉။

ဥဒကသာဓရဏ (တိ) [ဥဒက+သာဓရဏ] ရေနှင့် ဆက်ဆံသော။ ဥဒကသာဓရဏာ ဘောဂါ။ အံ၊၂။၂၂၆။

ဥဒကသာမန္တာ (ဗျ) [ဥဒက+သာမန္တာ။ ရူ။၁၃-၄] ရေ၏အနီး။ ဝေါကၠရကီအာဒီနံ ထိုင်ရာ ဘီဇိုတွာ ဥဒကသာမန္တာ ပတတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။၂၁။ ဝိ၊သင်္ဂီ၊ဟ၊။ရ၅။

ဥဒကသာရသကဒ (သိုင်း၊သစ်၊၂။ဂ၀) ၌ရှိသော ၎င်းပါဋိသည်-ဥဒကသာရသကဒ-မှ ဖျက်လာသော ပါဋိ ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ဥဒကသကဒ-ကြည်။

ဥဒကသာလ (ပု) [ဥဒက+သာလ] ရေရှိသော-ရေထွက်သော-အင်ကြင်းပင်။ ဥဒက-သာလတောပိ (ဥဒကံ သာလတောပိ-ဟူသော မူကွဲပါဋိက ဝိုကောင်း သည်။) အဇ္ဇုန္နမိတ္တာ ဘဂ္ဂဝတော စိတကံ နိမ္မာပေသိ။ ဒီ၊၂။၁၃၅။ ဥဒကသာလတောတိ ပရိဝါရေတ္တာ ဌိတ-သာလရုက္ခေ သန္ဓာယေတံ ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဋ၊၂။၁၉၆။

ဥဒကသိဒ္ဓန (နာ) [ဥဒက+သိဒ္ဓန] (၁) ရေကို သွန်းလောင်း ခြင်း။ (၂) ရေအိုးငယ်။ (၁) ကာလေန ကာလံ ဥဒကသိဒ္ဓနံ ဝိယ ဓမ္မသဝနံ။ မဟာ၊၂။၂၄ရ။ (-အံ၊ဋီ၊၃။၈။ ဝိမတိ၊ ၁။၂၉၉။ မဟာ၊ဋီ၊၂။၂၆၉။ (၂) နာ သင်္ကောမိ စာဌိ ဟုတ္တာ ဥဒကသိဒ္ဓနံ ယောတုံ။ ထေရ၊ ဌ၊၂။ ၃ရ၅။ အပ၊ဌ၊၁။၂၃၄။ (ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၆၀၊ ရ၂-အလားတူဇာတ်ကြောင်း၌ ဥဒဒ္ဓန-ဘာဝပွတ္တိ-ဟုရှိသည်။)

ဥဒကသိဒ္ဓနကာလ (ပု) [ဥဒကသိဒ္ဓန+ကာလ] ရေသွန်းလောင်းရာအခါ။ ဥဒကသိဒ္ဓနကာလေ တတော တတော ဝိဿရိတ္တာ-----ကရောတိ။ မဟာ၊ဋီ၊၂။၂၆၉။ (-အံ၊ဋီ၊၃။၉။)

ဥဒကသိဒ္ဓနပရိယောသာန (တိ) [ဥဒကသိဒ္ဓန+ပရိယောသာန] ရေသွန်းလောင်းခြင်းလျှင် အဆုံးရှိသော။ အာစမနကုမ္ဘိယာ ဥဒကသိဒ္ဓန- ပရိယောသာနံ သမ္ဘံ ဝတ္ထံ ကာတဗ္ဗမေဝ။ ဝိ၊သင်္ဂီ၊ဟ၊။၂၃ဝ။

ဥဒကသိဒ္ဓနသဒ္ဒ (ပု) [ဥဒကသိဒ္ဓန+သဒ္ဒ] ရေသွန်းလောင်းသောအသံ။ ပါနီယဃဋ-ပရိဘောဇနီယဃဋေသု ဥဒကသိဒ္ဓနသဒ္ဒမ္ပိ ဃဏ္ဍီကသဒ္ဒမ္ပိ ကရောန္တသ နာ ဇာနာတိ။ ဓမ္ဓ၊ ဌ၊၁။၃၁၄။

ဥဒကသိတ္ထ (တိ) [ဥဒက+သိတ္ထ] ရေဖြင့်-ဖြောအပ်-ပြုတ်အပ်-သော။ ဖလေ အသတိ ပတ္ထာနိ ဥဒကသိတ္ထာနိ ခါဒေန္တော။ စရိယာ၊ ဌ။၂၂။ (-ဇာ၊ဌ၊၄။၂၃ရ။)

ဥဒကသိတ္ထပတ္ထ (နာ) [ဥဒကသိတ္ထ+ပတ္ထ] ရေဖြင့်-ဖြောအပ်-ပြုတ်အပ်-သော သစ်ရွက်။ အောက်ပုဒ်ကြည်။

ဥဒကသိတ္ထပတ္ထမိဿ(တိ) [ဥဒကသိတ္ထပတ္ထ +မိဿ] ရေဖြင့်-ဖြောအပ်-ပြုတ်အပ်-သော သစ်ရွက်နှင့်ရောပြွမ်းသော။ ကပ္ပေါ အလောကက် အဓူပနံ ဥဒကသိတ္ထပတ္ထမိဿံ သာမ-ကနိဝါရယာဂုံ ပါယေသိ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၁၃၂။

ဥဒကသိနေဟ (ပု) [ဥဒက+သိနေဟ] ရေဟူသော အစေး။ ရေအစေး။ သေ့ဟာနုဂတာတိ ဥဒကသိနေဟေန အနုဂတာ။ ဒီ၊ဌ၊၃။၁၉၅။ မဟာ၊၂။၂၂၂။ အံ၊ဌ၊၃။၉။ (-အံ၊ဋီ၊၃။၁၂။)

ဥဒကသိရာ (တိ) [ဥဒက+သိရာ] ရေကြော။

တာဟိ တာဟိ ဥဒကသိရာဟိ ဥဒ္ဓိဇ္ဇတိတိ ဥဒ္ဓိဒံ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၂၆၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၁၃၈။ အ၀ဋီ၊၃။ ၂ ။

ဥဒကသုတ္တ (နာ) [ဥဒက+သုတ္တ] ဥဒကသုတ်။ (ရာမ၏ သားဖြစ်သူ ဥဒကသည် အမှန်တကယ် ဂညာရှိ (၀ေဒဂူ) မဟုတ်ပါဘဲလျက် ၀ေဒဂူဖြစ်သည် ဟု လည်းကောင်း, အလုံးစုံကို အောင်မြင်ပြီးသူ (သမ္မဇိ) မဟုတ်ပါဘဲလျက် သမ္မဇိ ဖြစ်သည် ဟုလည်းကောင်း, ဝဏ္ဏဒုက္ခ အမြစ်ကို တူးဖြိုပြီးသူ (ဂဏ္ဍမူလ အပလိ၁တ) မဟုတ်ပါဘဲလျက် တူးဖြို ပြီးသူ ဖြစ်သည်ဟု လည်းကောင်း ပြောဆိုနေကြောင်း မိန့်ကြား တော်မူပြီးနောက် ၀ေဒဂူ, သမ္မဇိ, ဂဏ္ဍမူလ အပလိ၁တ အစစ်အမှန်ကို ဟောကြားတော် မူရာသုတ်)။ သံယုတ္တ နိကာယ၊ သဠာယတန ဝဂ္ဂ သံယုတ္တပါဠိ။ ၁–သံယုတ်၊ ၅–ဝဂ်၊ ၁၀–သုတ်။ သံ၊ ၂။၃၀၄–၅။

ဥဒကသုဒ္ဓိ (ထီ) [ဥဒက+သုဒ္ဓိ] ရေဖြင့်စင်ကြယ်အောင်ပြုခြင်း။ (ပဿာ၀မဂ်ကို ရေဆေးခြင်း)။ ဥဒကသုဒ္ဓိယာ ဩ၀ါဒေါ၊ ဘိက္ခုနီသု ပ၀ုစ္စတိ။ ၀ိ၊၅။ ၂၅၇။

ဥဒကသုဒ္ဓိက (ထီ၊နာ) [ဥဒက+သုဒ္ဓိက] (၁) ရေဖြင့် စင်ကြယ်အောင်ပြုခြင်း၊ (ပဿာ၀မဂ်ကို) ရေဆေး ခြင်း။ (တီ)(၂) (က) (မိမိကိုယ်ကို) ရေဖြင့်စင် ကြယ်အောင်ပြုသော။ (၁) (မကောင်းမှုအကုသိုလ် တို့ကို) ရေဖြင့် စင်ကြယ်အောင် ပြုသော–ရေဖြင့် စင်ကြယ်၏ဟု အယူအဆ ရှိသော၊သူ။ (၁) ဥဒက–သုဒ္ဓိကံ နာမ မုတ္တကရဏသာ ဟောနာ ၀ုစ္စတိ။ ၀ိ၊ ၂။၃၄၄။ အတိ၀မ္မိရံ ဥဒကသုဒ္ဓိကံ အာဒီယန္တိ(၀ိ၊ ၂။၃၄၄။)တိ အတိအနှော ပ၀ေသေတ္တာ ဥဒကေန ဟောနံ ကုရုမာနာ။ ၀ိ၊ဋီ၊၃။၁၉၇။ ဥဒကေန ဟောနံ ကုရုမာနာတိ ဣမိနာ ဥဒကသုဒ္ဓိကန္တိပဒဿ ဥဒကေန သုဒ္ဓိယာ ကရဏန္တိ အတ္ထံ ဒဿေတိ။ ပါစိတ်၊ ယော။၁၆၁။ (–၀ိ၊၃။ ၂၅၅။ ၀ိ၊၅။၁၀၆။ ကင်္ခ။၃၁၄။ ၀ိ၊ဋီ၊ဋီ။၁၆၀။) (တီ)(၂) (က) အ၀ဇ္ဇဒဿိဝေ၀ေ ဘန္တေ နယာနဂရုကာ မနုဿာ ဥဒကသုဒ္ဓိကာ။ ၀ိ၊၃။ ၂၅၅–၇။ (၁) သဂါရ၀ေါ နာမ ဗြာဟ္မဏော–––––– ဥဒကသုဒ္ဓိကော ဥဒကေန ပရိသုဒ္ဓိံ ပ၀ေတိ။ သံ၊၁။၁၄၄။ (–ထေရီ၊ဋီ။ ၂၀၇။ သံ၊ဋီ၊၁။ ၂၈၀။)

ဥဒကသုဒ္ဓိကဘာ၀ (ပု) [ဥဒကသုဒ္ဓိက+ဘာ၀] ရေဖြင့် စင်ကြယ်အောင် ပြုသည်၏အဖြစ်။ အောက် ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကသုဒ္ဓိကဘာ၀ဇာနနတ္တ(ပု) [ဥဒကသုဒ္ဓိကဘာ၀+ဇာနန+အတ္တ] (မိမိကိုယ်တိုင်နှင့် သတ္တလောကသည်)ရေဖြင့်–စင်ကြယ်အောင် ပြုသည်–စင်ကြယ်သည်–၏အဖြစ်ကို သိစေခြင်း အကျိုး။ ဥဒကသုဒ္ဓိကဘာ၀ဇာနနတ္တာယ(သံ၊ ဋီ၊၃။၁၄၁)တိ အတ္တနော ဥဒကသုဒ္ဓိကဘာ၀ံ ဇာနနတ္ထံ စေ၀, လောကဿ စ ဥဒကေန သုဒ္ဓိ ဟောတီတိ ဣမဿ အတ္တဿ ဇာနန–တ္ထဉ္စ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၀၁။

ဥဒကသုဒ္ဓိပစ္စယ (ပု) [ဥဒကသုဒ္ဓိ+ပစ္စယ] ရေဖြင့် စင်ကြယ်အောင်ပြုခြင်း ဟူသော အကြောင်း။ ဥဒကသုဒ္ဓိပစ္စယေ သတိပိ ဖဿသာဒီယနေ ယထာဝုတ္တပရိစ္ဆေဒေ အနာပတ္တိ။ ၀ဇိရ။၃၆၈။ (–သာရတ္ထ၊၃။၁ ၂၃။)

ဥဒကသုဒ္ဓိပရိယောသာန (ထီ) [ဥဒကသုဒ္ဓိ+ပရိယောသာန] ရေဖြင့်စင်ကြယ်အောင် ပြုခြင်းလျှင် အဆုံးရှိသော။ ဥဒကသုဒ္ဓိပရိ–ယောသာနတာယ ဩ၀ကန္တိကော။ မဇ္ဈိ၊ ၂။၈၇။

ဥဒကသေစန (ပုဒ်နာ) [ဥဒက+သေစန] (ပု)(၁) ဥဒကသေစန မည်သော၊သူ(စကြ၀ဠာမင်း)။

(နာ)(၂) ရေသွန်းလောင်းခြင်း။ (တီ)(၃) ရေသွန်းလောင်းကြောင်း–ရေအလျှဉ်ထုတ်လွှတ်ကြောင်း–ပြစ်သော၊ ရေအလျှဉ်ထုတ်လွှတ်သော။ (ပု)(၁) ဥဒကသေစနာ နာမ အဋ္ဌေတေ စက္ခေဝတ္ထိနော။ အဝ၊၂။၁၄၅။ (နာ)(၂) ဆဋ္ဌိပရိစရဏေန ဝါ ဥဒကသေစနေန ဝါ ဝသု– ဃာတညေန ဝါ သုဒ္ဓိ နာမ နတ္ထိ။ ဇာ၊ ၆။၄။၃၀၁။ (တီ)(၃) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကသေစနနာဠိကာ (ထီ) [ဥဒကသေစန + နာဠိကာ] ရေအလျှဉ်ကို ထုတ်လွှတ်သောကျည် တောက်ရေထုတ်ပိုက်။ သုဝဏ္ဏရဇတ–မဏိပဝါဠမယာဝ ဥဒကသေစနနာဠိကာ ဟောန္တု။ အံ၊၆၊၂။၁၂၅။ ဥဒကသေစန–နာဠိကာတိ ဥဒကစ္ဆဏ္ဍာဝိဿဇ္ဇနနာဠိယန္ဆာနိ (ဥဒကဓောဝိဿဇ္ဇနနာဠိယန္ဆာနိ?) ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၁၉။

ဥဒကသောဏ္ဍိကာ (ထီ) [ဥဒက+သောဏ္ဍိကာ] ကျောက်ရေကန်၊ ရေဆိုင်။ ပဿန္နသလိလာသု ဥဒက– သောဏ္ဍိကာသု နိဟာရော ဝိယ သရတိ။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၅၂။

ဥဒကသောဏ္ဍီ (ထီ) [ဥဒက+သောဏ္ဍီ] ကျောက်ရေကန်၊ ရေဆိုင်။ ဒွေ တိသော ပေါက္ခရဏီယော ဝါ ဥဒကသောဏ္ဍိယော ဝါ ဟောန္တိ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၃၄၃။ ဥဒကသောဏ္ဍိသု ဥဒကကိစ္စံ ကတ္တာ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၈၈။ မ၊ဋီ၊ ၂။၁၁၉။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၃၀၃။ အသိ၊ဋီ၊ ၂။၃၅၁။ မဟာနိ၊ဋီ။၈၃။ သာရတ္ထ၊၃။၃၉၂။

ဥဒကသောတ (ပု) [ဥဒက+သောတ] ရေအလျှဉ်။ ဥဒကဝါဟက–ကြည့်။

ဥဒကသ္ဆေဟ (ပု) [ဥဒက+သ္ဆေဟ] ရေဟူသော အစေး၊ ရေစေး။ သန္ဓရဟာဟိရော နာနီယပိဏ္ဍိ ဗုဒ္ဓာ ဥဒကသ္ဆေဟေနာတိ ဆာဟ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၁၃၆။

ဥဒကဟာရိကာ (ထီ) [ဥဒက+ဟာရိကာ] ရေကို ဆောင်ယူသော–ရေခပ်သော–မိန်းမ။ မမ ဘာဂံ ဂဟေတ္တာန၊ ဂစ္ဆ ဥဒကဟာရိကာ။ အပ၊ ၂။၂၀၁။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၅၂။

ဥဒကဟာရိယ (နာ) [ဥဒက+ဟာရိယ (=ဟရ+ဏျ)] ရေကိုဆောင်ယူခြင်း၊ ရေခပ်ခြင်း။ ဂတာ ဥဒကဟာရိယံ။ အပ၊ ၂။၂၉၄။ ထေရီ၊ ဋ္ဌ။၂၀ဂ။

ဥဒကဟာရိယာ (ထီ) [ဥဒကဟာရိကာ မှ က–ကို ယ– ပြု] ဥဒကဟာရိကာနှင့် အနက်တူ။ တာ နံ တတ္ထ ဂတာ ဝေါစုံ၊ နဒီ ဥဒကဟာရိယာ။ ဇာ၊ ၂။ ၃၃၃၊(–၃၃၅။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ရ။၂၉၄၊၂၉၅။)

ဥဒကဟာရီ (တီ) [ဥဒက+ဟရ+ဏီ။ထီ–ဌ်ဥဒကဟာရိနီ] ရေကိုဆောင်ယူသော၊ ရေခပ်သော၊သူ။ ဥဒကံ နေန္ဓိတိ နေတ္ထိကာ၊ ဥဒကဟာရိနော။ ထေရဂါ၊ ၂။၃၃၃။ တေန ဘေ ပန သမ္ပယေန သမ္ဘဟုလာ ဥဒက–ဟာရိနိယော ဘဂဝတော အဝိဒူရေန အတိ–ဏ္ဍမန္ဒိ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၄၀။

ဥဒကာကာရ (ပု) [ဥဒက+အာကာရ] ရေဟူသော အခြင်းအရာ၊ ရေ၏အသွင်။ ပဿန္ဆာနံ ယေဘုယ္ယေန ဥဒကာကာရေန ခါယတိ။ အံ၊ ဋီ၊ ၂။ ၂၅ဝ။

ဥဒကာဂမန (နာ) [ဥဒက+အာဂမန] ရေ–စီးဝင် ခြင်း–စီးဝင်ရာလမ်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကာဂမနသမ္ဘန္ဓ (တီ) [ဥဒကာဂမန+သမ္ဘန္ဓ] ရေ–စီးဝင်ခြင်း–စီးဝင်ရာလမ်း–နှင့်ပြည့်စုံသော။ နဒီ အာယသမ္ဘန္ဓန္တိ နဒီ ဥဒကာ–ဂမနသမ္ဘန္ဓံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၂ ၉။

ဥဒကာစမန (နာ) [ဥဒက+အာစမန] ရေမြည်–မျက်နှာကို–ဆေး–သုတ်သင်–ခြင်း၊ မျက်နှာ

သစ်ခြင်း။ ဥဒကာစမနာနိ စာ(သံ၊၂။၃၃၅)တိ ဥဒကေန မုခဝဠိမဇ္ဇနာနိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၃။ အာစမန-ကြည်။

ဥဒကာဒါန (နာ) [ဥဒက+အာဒါန] ရေခွက်။ ပဿသိ နော တွံ——ဥဒကာဒါနေ (ဥဒကာ-ဓာနေ။ မ၊၂။ရရ။) ဌပိတံ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁ရ၁။ ဥဒကဒါန၊ ဥဒကာဓာန-တိုလည်းကြည်။

ဥဒကာဓာန (နာ) [ဥဒက+ဓာ+ယု။ ဥဒက+အာဓာန] ရေခွက်။ အထ ဒေါ ဘဂဝါ ပရိတ္တံ ဥဒကာဝသေသံ ဥဒကာဓာနေ ဌပေတွာ။ မ၊၂။ရရ။ ဥဒကာဓာနေတိ ဥဒကဘာဇနေ၊ ဥဒကဌာနေတိပိ ပါဌော။ မဋ္ဌ၊၃။ ၈၈။ ဥဒကံ အနေန ဓီယတိ ဌပီယတိ ဝါ ဣတ္ထာတိ ဥဒကာဓာနံ၊ ဥဒကဌာနန္တိ စ ခုဒ္ဒကဘာဇနံ။ မဇ္ဈိ၊၃။၅၉။

ဥဒကာဓာနနိကုဇ္ဇန (နာ) [ဥဒကာဓာန+နိကုဇ္ဇန] ရေခွက်ကိုမှောက်ခြင်း။ ဥဒကာဝသေသသဒ္ဓေန-ဥဒကာဓာနနိကုဇ္ဇနဥက္ကုဋ္ဌနဒဿနသညိတာ စတသော ဥဒကာဓာနူပမာယော။ မဇ္ဈိ၊၃။၅၉။

ဥဒကာဓာနူပမာ(ထီ) [ဥဒကာဓာန+ဥပမာ] ရေခွက် ဥပမာ။ ပဌမမေဝ စတသော ဥဒကာ-ဓာနူပမာယော ——ဒသောတွာ။ မဋ္ဌ၊၃။ဂဂ-၉။ (-မဇ္ဈိ၊၃။၅၉။)

ဥဒကာနယန (နာ) [ဥဒက+အာနယန] ရေကိုသောင် ခြင်း။ တတ္ထေဝ ကသာဝပစနုဥဒကာ-နယနကုဋ္ဌကရဏနိယျာသဗန္ဓနာဒိ အဝစကမ္ပ-နာမ။ မဋ္ဌ၊၂။၃၀၀။ ဥဒကာနယနံ ဓောဝနာ-ဒိအတ္ထံ။ မဇ္ဈိ၊၂။ ၃၀၉။

ဥဒကာနုဂတ (တိ) [ဥဒက+အနုဂတ] (က) ရေသို့ အစဉ်လိုက်သော။ (ခ) ရေသည်-အစဉ်လိုက်-တွေ့ထိ-အပ်သော။ (ဂ) ဥဒကာနုဂတာ ဟုတ္တာ သဗ္ဗာ ပဗ္ဗတာဒိဝသေန သဏ္ဌိတာ ပထဝီဓာတု အန္ဓရဟိတာ ဟောတိ။ မဋ္ဌ၊၂။၁၂ရ။ ဥဒကာနုဂတာတိ ဥဒကံ အနုဂတာ ဥဒကဂတိကာ။ မဇ္ဈိ၊၂။၁၆ရ။ (ခ) ဥဒကာနုဂတံ ပန သဗ္ဗသမ္ဘိရဂတံ အဘိ-ဘဝိတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၅၀။ ဥဒကာနုဂတန္တိ ဥဒကေန အနုဂတံ ဖုဋ္ဌံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၅၄။

ဥဒကာနုဂ္ဂတ (တိ) [ဥဒက+အနုဂ္ဂတ (=နာ+ဥဂ္ဂတ)] ရေမှ-မပေါ်တက်-မပေါ်ထွက်-သော။ အပ္ပေကစ္စာနိ ဥပ္ပလာနိ ဝါ——— ဥဒကာနုဂ္ဂတာနိ အန္တောနိမုဂ္ဂပေါသီနိ။ ဝိ၊၃။၉။ ဒီ၊၁။ရ၁။ ဒီ၊၂။၃၃။ မ၊၁။၂၂၅၊၃၄၅။ မ၊ဋ္ဌ။၃ဝ၆။ အံ၊၂။၂၂။ မဟာနိ။၃၅၉။ စူဠနိ။၁ရရ။ ဥဒကာနုဂ္ဂတာနိတိ ဥဒကတော နာ ဥဂ္ဂတာနိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၆။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃ဝ။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၉။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂ရရ။ ဝိမတိ၊၂။ဂ၈။)

ဥဒကာနုပဿနာ (ထီ) [ဥဒက+အနုပဿနာ] ရေဟူ ၍အဖန်ဖန် ရှုခြင်း။ အနုဒကဘူတာယ မရိစိယာ ဥဒကာနုပဿနာ ဝိယ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၉၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ခ၂၀။

ဥဒကာနုပဿီ (တိ) [ဥဒက+အနုပဿီ]ရေဟူ၍ အဖန်ဖန်ရှုသော၊သူ။ အနုဒကဘူတာယဝိ မရိစိယာ ဥဒကာနုပဿီနော ဟောန္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ခ၄၀။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄ရ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀၈။

ဥဒကာဘာဝ (ပု) [ဥဒက+အဘာဝ] ရေမရှိခြင်း။ တသ္မာ သာ ဝိတိ ဥဒကာဘာဝေန အဇာနုရှုပတာယ အဇေတိတိ သမညာ ဂတာ။ သာရတ္ထ၊၁။ ၂၆၂။ ဒီ၊ဋီ၊ခ။၄၄။

ဥဒကာဘိရတ (တိ) [ဥဒက+အဘိရတ] ရေ၌-မွေ့လျော်-ဝေါ်ပိုက်-သော၊သူ။ ဒေဝ အမှာကံ ဟတ္ထိ ဥဒကာဘိရတာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။ ၂ရ။

ဥဒကာဘိသိတ္ထ (တိ) [ဥဒက+အဘိသိတ္ထ] ရေဖြင့်-သွန်းလောင်း-ပက်ဖျန်း-အပ်သော။

ဥဒကာသီသီတ္ထေ (သံ၊ဌ၊၁။၁၃၉) တိ ဥဒကေန အဘိသိဋ္ဌေ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၈၄။

ဥဒကာသီသေစန (နာ) [ဥဒက+အဘိသေစန] ရေဖြင့် သွန်းလောင်းခြင်း။ တယာ ပုဗ္ဗေ ကတ်ပါပံ တတ္ထ ဥဒကာဘိသေစနေန သဗ္ဗေ ဝဟုံ နိဟရေဒ္ဓုံ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၂၁၁(–၂၁၂)

ဥဒကာသီသေစနဟေတု (ပု) [ဥဒကာဘိသေစန+ဟေတု] ရေဖြင့် သွန်းလောင်းခြင်းဟူသော အကြောင်း။ ဥဒကာဘိသေစနဟေတု ပါပကမ္မတော ပမုစ္စတိတိ ဣဒံ အတ္ထဇာတံ ကော နု နာမ အက္ခာသိ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၂၁၁။

ဥဒကာလယ (ပု) [ဥဒက+အာလယ] ရေဟူသော–တည်ရာ–နေရာ–အိမ်။ ယတ္ထ သော ဥဒကာလယတော ဥဗ္ဗတော——ပရိပ္ပန္နတိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၈၃။

ဥဒကာဝဋ္ဋ (ပု) [ဥဒက+အာဝဋ္ဋ] ရေချာချာလည်ရာ အရပ်ရေဝဲ။ ဥဒကာဝဋ္ဋတော ဘယံ အာဝဋ္ဋဘယံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၈၄။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ ၃၄၈။

ဥဒကာဝသေသ (ပု) [ဥဒက+အဝသေသ] အကြွင်း အကျန်ဖြစ်သောရေ၊ ရေကြွင်းရေကျန်။ အထ ခေါ ဘဂဝါ ပရိတ္တံ ဥဒကာဝသေသံ ဥဒကာဓေနေ ဌပေတ္တာ။ မ၊ ၂။ရဝ။ အယဉ္စ ဥဒကာဝသေသေ ဥဒကာ–ဝသေသသညီ။ သာရတ္ထ၊ဋ။၃၄၈။ (–ဝိမတိ၊ ၂။၅၉၊ ၂၀ရ။)

ဥဒကာဝသေသသဏ္ဌန (နာ) [ဥဒကာဝသေသ +သဏ္ဌန] ရေကြွင်းရေကျန်ကိုစွန့်ခြင်း။ ဥဒကာဓေနနိကုဇ္ဇန–ကြည်။

ဥဒကာဝသေသသညီ (တိ) [ဥဒကာဝသေသ +သညီ] ရေကြွင်းရေကျန်ဟူသော အမှတ်ရှိသော။ ဥဒကာဝသေသ – ကြည်။

ဥဒကာသနဒါယက (တိ) [ဥဒက+အာသန+ဒါယက] ရေနှင့် နေရာကို ပေးလှူသော။ ဣတ္ထံ သုဒံ အာယသ္မာ ဥဒကာသနဒါယကော ဧကဝေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၊၁။၂၄၅။

ဥဒကာသယ (တိ) [ဥဒက+အာသယ] ရေဟူသော နေရာရှိသော၊ ရေခံနေသော။ ဥဒကာသယာတိ ဥဒကဝါသိနော မစ္ဆ–ကစ္ဆပါဒယော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉၃။ (သံဝဏ္ဏေ တမ္ဗပါဋိတော် –အံ၊၁။၃၄၂–၌ ဒကာသယာ–ဟုရှိ၏။)

ဥဒကာသာ (ထီ) [ဥဒက+အာသာ] ရေခံဖြစ်သော အလိုဆန္ဒ၊ ရေကိုလိုလားတောင့်တခြင်း။ တံ တိဏ္ဏာဝရဒုရဝရံ ဥဒကာသာယ ဥပေန္တိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀၁။

ဥဒကာသိဋ္ဌန (နာ) [ဥဒက+အာသိဋ္ဌန] (၁) ရေသွန်း လောင်းခြင်း။ (၂) ရေသွန်းလောင်းရာ။ (၁) ဥဒကာသိဋ္ဌနတ္ထ–ကြည်။(၂) အောက်ပုဒ်ကြည်။

ဥဒကာသိဋ္ဌနကာလ (ပု) [ဥဒကာသိဋ္ဌန+ကာလ] ရေသွန်းလောင်းရာ အခါ။ ဥဒကာ–သိဋ္ဌနကာလော ဝိယ ဓမ္မဒေသနာယ လဒ္ဓကာလော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၁။ အဘိ၊ဋ္ဌ၃။၆၄။

ဥဒကာသိဋ္ဌနတ္ထ (ပု) [ဥဒကာသိဋ္ဌန+အတ္ထ] ရေသွန်းလောင်းခြင်း အကျိုး။ ဗြာဟ္မဏ–ကုလာနိ လောကသမ္မတတ္ထာ ဥဒကာသိဋ္ဌန–တ္ထာယ အဒါသိ။ သာရတ္ထ၊ဋ။၁ရ၃။

ဥဒကာသိဝိသ (ပု) [ဥဒက+အာသိဝိသ] ရေမြွေ။ အထေကော ဥဒကာသိဝိသော မစ္ဆေ ခါဒန္တော တံ ကုမိနံ ပါဝိသိ။ ဇာတ၊၂။၂၁၁(–၂၁၉။)

ဥဒကာသေစန (နာ) [ဥဒက+အာသေစန]

ရေသွန်း လောင်းခြင်း။ ဥဒကာသေစန် ဝိယ သုတေန အနုဂ္ဂဏှန်။ အံ၊၆၊၃၁။ရ။

ဥဒကာတရဏ (နာ) [ဥဒက+အာဟရဏ] ရေကိုဆောင်ခြင်း။ ဟတ္ထကမ္မမ္မိ ဥဒကာ-ဟရဏ မတ္တံ ဝါ အပ္ပဟရိတကရဏမတ္တံ ဝါ နဝဋ္ဋတိ။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၃၂၀။

ဥဒကာဟာရ (တိ) [ဥဒက+အာ+ဟရ+ဏ] ရေကို သယ်ဆောင်သော၊သူ(ရေထမ်းသမား)။ တေသာဟံ ဥဒကာဟာရော။ ဇာ၊၂။၁ရ၆။ ဇာ၊ဋီ၊၆။၉၇။

ဥဒကာဋ္ဌ (နာ) [ဥဒက+အာဋ္ဌက] ကွမ်းစား-ပြည်-ပမာဏရှိသောရေ၊ရေကွမ်းစား၊ ရေပြည်။ မဟာသမုဒ္ဒေ နာ သုကရံ ဥဒကဿ ပမာဏံ ဂဟေတုံ တ္ထောကာနိ ဥဒကာဋ္ဌကာနိတိ ဝါ တ္ထောကာနိ ဥဒကာဋ္ဌကသတာနိတိ ဝါ တ္ထောကာနိ ဥဒကာဋ္ဌကသဟဿာနိတိ ဝါ တ္ထောကာနိ ဥဒကာဋ္ဌကသတသဟဿာနိတိ ဝါ။ အံ၊ ၁။၃၆၆။ အံ၊၂။၄၅-၆၊၂၉၆။ သံ၊၃။၃၄၉။ အဘိ၊ ဋီ၊၂။၁။ (-သံ၊၂။၅၄၆။)

ဥဒကာဋ္ဌကသတ (နာ) [ဥဒကာဋ္ဌက+သတ] ရေကွမ်း စား-ရေပြည်-အရာ။ ဥဒကာဋ္ဌက-ကြည်။

ဥဒကာဋ္ဌကသတသဟဿ (နာ) [ဥဒကာဋ္ဌက+ သတသဟဿ] ရေကွမ်းစား-ရေပြည်-အသိန်း။ ဥဒကာဋ္ဌက-ကြည်။

ဥဒကာဋ္ဌကသဟဿ (နာ) [ဥဒကာဋ္ဌက+ သဟဿ] ရေကွမ်းစား-ရေပြည်-အထောင်။ ဥဒကာဋ္ဌက-ကြည်။

ဥဒကီ (ထီ) [ဥဒက+အ+ဏ္ဍီ] ဥတုပန်းပွင့် သောမိန်းမ။ ဥတုမတီ ဥဒကီ ဏ္ဍာဒီနိုပိ တသာ နာမာနိ။ ဓာန်၊ဋီ။၂၃၉။

ဥဒကီဘူတ (တိ) [ဥဒက+ဘူတ] ရေကဲ့သို့ ဖြစ်၍ ဖြစ်သော။ ကလလနိဿိတဥဒကီ-ဘူတော ဝိယ အာဝိလောတိ အဓိပ္ပါယော။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၃၂၃။

ဥဒကုက္ခိပနက (တိ) [ဥဒက+ဥက္ခိပနက] ရေကို-မြှောက်ချီ-သယ်ဆောင်-ကြောင်း ဖြစ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကုက္ခိပနကကုဋ္ဌ (ပု) [ဥဒကုက္ခိပနက +ကုဋ္ဌက] ရေကို-မြှောက်ချီ-သယ်ဆောင်-ကြောင်းဖြစ်သော အိုးယေ်။ ဥဒကတုမ္ဗ-ကြည့်။

ဥဒကုက္ခေပ (ပု) [ဥဒက+ဥက္ခေပ] (က) ရေကို မြှောက်၍ ပစ်ချခြင်း။ (ခ) ရေကိုမြှောက်၍ ပစ်ချ ရာ အရပ်၊ ရေကျရာ-ရေတစ်ကျ-အရပ်။ (ဂ) ရေ တစ်ကျ သဲတစ်ကျ အရပ်ဖြင့် ပိုင်းခြားအပ်သော သိမ်၊ ဥဒကုက္ခေပသိမ်။ (က) ယံ မဏ္ဍိမဿ ပုရိသဿ သမန္တာ ဥဒကုက္ခေပါ (ဝိ၊ဝ။၁၅၀)တိ ယံ ဌာနံ မဏ္ဍိမဿ ပုရိသဿ သမန္တတော ဥဒကုက္ခေပေန ပရိစ္ဆိန္နံ။ ဝိ၊ဋီ၊ ၃။၃၃၄။ (ခ) ယတ္ထ ဧဝံ ခိတ္တံ ဥဒကံ ဝါ ဝါလိကာ ဝါ ပတတိ၊ အယမေကော ဥဒကုက္ခေပေါ။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၃၃၄။ (-ကခ်ီ။၉၁။) ဥဒကံ ဥက္ခိပိတ္မာ ခိပိယတိ တ္ထောတိ ဥဒကုက္ခေပေါ၊ ဥဒကဿ ပတနောကာသော။ ဝိမတိ၊၂။၁၆၂။ (-ဝိ၊ဋီ၊၁။၂၅၉။ ဝိနယာ-လင်္ကာရ၊ဋီ၊၁။၃၃၄။) (ဂ) ဥဒကုက္ခေပသိမာ-ကြည့်။

ဥဒကုက္ခေပပရိစ္ဆိန္နန (နာ) [ဥဒကုက္ခေပ+ ပရိစ္ဆိန္နန] ရေတစ်ကျ အရပ်ဖြင့် ပိုင်းခြားခြင်း။ ကုရုန္ဒိယံ ပန ဥဒကုက္ခေပပရိစ္ဆိန္နနေပိ ဒုက္ခရံ ဝုတ္တံ။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၁၃၅။

ဥဒကုက္ခေပပရိစ္ဆိန္န (တိ) [ဥဒကုက္ခေပ+ပရိစ္ဆိန္န] ရေတစ်ကျ အရပ်ဖြင့် ပိုင်းခြားအပ်သော။ အယံ

တေသု နဒီအာဒီသု ဥဒကုက္ခေပရိ- စ္ဆိန္နာ သီမာ သမာနသံဝါသာ စေဝ ဧကုပေါသထာ စ။ ကခ်။၉၁။ (-ဝိမတိ၊ ၂။၁၆၃။)

ဥဒကုက္ခေပရိစ္ဆေဒ (ပု) [ဥဒကုက္ခေပ+ ပရိစ္ဆေဒ] ရေတစ်ကျအရပ် အပိုင်းအခြား။ အတ္ထနော စ အညေသဉ္စ ဥဒကုက္ခေပ- ပရိစ္ဆေဒဿ အန္တရာ ----ဌပေတဗ္ဗော။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊၃၃၄။ (-ကခ်။၉၁။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၆၃။ ကခ်။ ဋီ။၆၊၁၄၈။)

ဥဒကုက္ခေပပမာဏ (တိ) [ဥဒကုက္ခေပ+ ပမာဏ] ရေတစ်ကျအရပ် အတိုင်းအရှည် ရှိသော။ ဥဒကုက္ခေပပမာဏာ သီမန္တရိကာ သုဝိညေယ္ယတရာ ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊၃။ ၂၇၅။

ဥဒကုက္ခေပသီမဋ္ဌ (တိ) [ဥဒကုက္ခေပသီမာ+ ဋ္ဌာ+အ] ဥဒကုက္ခေပသီမ်၌ တည်သော၊သူ။ ဧဝံ ဗဒ္ဓသီမာယံ ဂါမသီမာယံ ဝါ ကမ္မံ ကရောန္တေဟိပိ ဥဒကုက္ခေပသီမဋ္ဌေ သောဓေ- တွာဝ ကာတဗ္ဗံ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၆၄။

ဥဒကုက္ခေပသီမာ (ထီ) [ဥဒကုက္ခေပ+သီမာ] (ရေကိုသော်လည်းကောင်း, သဲကိုသော်လည်းကောင်း ပစ်လိုက်သဖြင့်) ရေကျရာ သဲကျရာ အရပ်-ရေတစ်ကျ, သဲတစ်ကျ အရပ်-ဖြင့် ပိုင်းခြား သတ်မှတ်အပ်သော သီမ်၊ ပတ်ပတ်လည် ရေတစ်ကျ သဲတစ်ကျ အတွင်း အရပ်ဟူသောသီမ်၊ ဥဒကုက္ခေပသီမ်၊ ရေသီမ်။ (ဤဥဒကုက္ခေပသီမ်သည် ဂါမသီမ်, သတ္တဗ္ဗန္တရ သီမ်တို့ကဲ့သို့ ကမ္မဝါစာဖြင့် မဖွဲ့အပ်, မသမုတ်အပ်သော အဗဒ္ဓသီမ် ဖြစ်သည်၊ ဤ ဥဒကုက္ခေပသီမ်နှင့် စပ်၍ မြတ်စွာဘုရားသည် ဝိနည်း မဟာဝါ ပါဠိတော်၌ မြစ်, သမုဒ္ဒြာ, ဇာတဿရအိုင်တို့၌ ကမ္မဝါစာဖြင့် သီမ် သမုတ်နေစရာ မလို၊ သံဃကံများကို ဆောင်ရွက် နိုင်ကြောင်း မိန့်တော်မူသည်။

ဥဒကုက္ခေပသီမ် ပြုလုပ်ပုံကား-ကြွေအံ ကစားသောသူတို့သည် သစ်သားလုံးကို ပစ်လိုက်သကဲ့သို့ အားအလယ်အလတ် ရှိသော ယောက်ျားသည် သံဃပရိသတ် အစွန်မှ နေလျက် ရေကို ပြစ်စေ, သဲကိုပြစ် စေ လက်ဖြင့်ယူ၍ စွမ်းအား ရှိသလောက် (တအားကုန်) သံဃပရိသတ်၏ ပတ်ပတ် လည်အရပ်တို့၌ ပစ်လိုက်ရမည်၊ ယင်းသို့ ပစ်အပ်သော ရေ (သို့မဟုတ်) သဲ ကျရာ အရပ်သည် ဥဒကုက္ခေပသီမ် တစ်ခုဖြစ်၏။ ပရိသတ်အစွန်မှ နေ၍ ရေသဲတို့ကို ပစ်လိုက်ရသောကြောင့် ဤဥဒကုက္ခေပသီမ် သည် ပရိသတ်များလျှင် များသလောက် ကျယ်ဝန်းသွား၏၊ အကယ်၍ ထိုမြစ် စသည်တို့၌ သံဃာနှစ်သင်းတို့သည် ကိုယ်စီ ကိုယ်၄ ဥဒကုက္ခေပသီမ် တစ်ခုစီဖြင့် ဥပုသ် ပဝါရကာစသော ကံတစ်ခုခုကို တပြိုင်နက် ဆောင်ရွက်လိုလျှင် ထိုသံဃာနှစ်သင်းတို့၏ ဥဒကုက္ခေပသီမ် နှစ်ခု အကြား၌ ဥဒကုက္ခေပ တစ်ခုကို ဥပစာအလို့ငှါ အပိုထားရမည်။ ဥဒကုက္ခေပ တစ်ခုစာထက် မလျှော့စေရ၊ လျှော့လျှင် မအပ်၊ ပိုလျှင်ကား အပ်၏။ ဝိ၊ ၃။၁၅၀။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၃၄။ ကခ်။၉၀၊၉၁။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။၁၉၅-၆။ ကခ်။ဋီ၊သစ်။၁၄၆။

"ထိုဥဒကုက္ခေပသီမ် တစ်ခုအတွင်း၌ ရဟန်းတစ်ပါးသည် အခြားရဟန်းများနှင့် နှစ်တောင်ထွာ ဟတ္ထပါသ် မစပ်ပဲ ဟတ္ထပါသ် ခွါ၍ နေလျှင် ဆောင်နေဆဲ ကံဟုက်၏" ဟု- ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃-၌မိန့်ဆို၏။ ကခ်ိဏ်ဋ္ဌကထာ၌မူ "ဥဒကုက္ခေပ သီမ်အပိုင်းအခြားမှ အပ၌ ထိုမျှလောက် အပိုင်းအခြားကို (အနတိက္ကမိတ္တာ ဒ္ဒိဂဏာပိ) မလွန်မူ၍ တည်သော ရဟန်း သည်လည်း ကံကို ပျက်စေ၏" ဟု နောက်ထပ် ဖြည့်စွက် မိန့်ဆိုထား၏။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၂၄၇-

၌"သံဃာနှစ်သင်းတို့ ဥဒကုဏ္ဍေပသိမ် အသီးသီးဖြင့်တူပြိုင်နက် ကံဆောင်ခြင်းနှင့် စပ်၍ ဆိုသောစကား ဖြစ်သောကြောင့် ထိုကံဆောင်ချိန်၌ ဥဒကုဏ္ဍေပတစ်ခုစာ အပိုမထားပဲ ကံဆောင်မှု သိမ်ဆက်စပ်မှု (သီမာသမ္ဗေဒ) ဖြစ်နေသောကြောင့် ကံပျက်ရသည် ဟူသောအဓိပ္ပါယ်ဖြင့် ဆိုလျှင်ကား ထိုကခ်ါစကားသည် သင့်လျော်ပါ၏" ဟု ဆိုထား၏။ ထိုသာဂတ္ထ၏ စကားကို (ဝိမတိ၊ ၂။၁၆၃)၌ ပယ်ထားသည်။ သိမ်မျိုးစုံ မဟာဋီကာ (၈၁) ၌လည်း "(အနတိတ္ထမိတ္ထာ ဌိတောပိ) ဟူသော ကခ်ါစကားအရ ကံပြုဆဲ သံဃာကိုသာယူပြီးလျှင် ကံပြုဆဲမဟုတ်သော သံဃာသည် ကံပြုဆဲသံဃာ၏ ဥဒကုဏ္ဍေပ ပမာဏ၏ အပြင်အပ၌ တစ်တောင့်တွင်ခွါ၍ ရဟန်းသံဃာ ရာထောင်မက ဝိုင်းဝန်း နေသော်လည်း ကံမပျက်ဟု မှတ်ကျသိရာ၏" ဟူ၍ ပိန့်ဆိုထား၏။ ထိုသိမ်မျိုးစုံ မဟာဋီကာ၌ပင် (နာ၊ရေ) ၌ "ဥဒကုဏ္ဍေပအရာ၌ ရေတစ်ကျ သဲတစ်ကျဟူရာမှာလည်း ရေတစ်ကျ သဲတစ်ကျ ပါ၍နေဖွယ်မရှိ၊ သိမ်ပမာဏ ပြုရုံ သာတည်း၊ တဲ့ချို့က ရေ, သဲ တစ်ခုခုပစ်မှ အပ်ကြောင်း ဆိုကြ သေး၏။ ပါဠိအဋ္ဌကထာ မလာရကား မသင့်လေ။------သို့သော်သိမ်ပမာဏသီ အောင် ပစ်မှုကို မတား မြစ်ပေ၊ ပစ်မှုသာ အပ်သည်ဟူ၍ အထင်မရှိ ကြရာ" ဟု ဆုံးဖြတ် တော်မူသေး၏။ ဤနေရာ၌ ထိုဥဒကုဏ္ဍေပ သိမ် ဖြစ်နိုင်သောမြစ်, သမုဒ္ဒရာ,ဇာတသရ ဆိုင်တို့၏ အနေအထား (လက္ခဏာ)ကို ပြဆို သင့်၏။

ထိုတွင် မြစ်ဟုဆိုရာ၌ တရားစောင့် သော မင်းတို့၏ လက်ထက်၌ လခွဲတစ်ကြိမ်, ဆယ်ရက်တစ်ကြိမ်, ငါးရက်တစ်ကြိမ် မိုးရွာသောအခါ တိမ်တိုက် ကင်းစင်သည်နှင့် တပြိုင်နက် ရေအလျှဉ် ပြတ်စဲသွားလျှင် မြစ်ဟုမခေါ်ရ၊ ထိုကဲ့သို့ မိုးကောင်းသောအခါ မိုးလေးလပတ်လုံး ရေအယဉ် မပြတ်စီးမှု၌ ဘိက္ခုနီ တစ်ဦးသည် ဒုံးဝန်းနှစ်ဘက်, ချက်ဟူသော အဝန်းသုံးပါးကို ဖုံးအုပ်လျက် ဝတ်ထားအပ်သော သင်းပိုင်ကို မချီမကြွ မမမူ၍ ကူးဖြတ်သွားလျှင် ထိုသင်းပိုင်ကို လက်တစ်လစ်, နှစ်သစ်မျှ စွတ်စိုနိုင်သော ရေရှိမှသာ မြစ်ဟု ခေါ်ရ၏။ ကခ်ါ။၉၀-၁။ ဝိ၊သင်္ဂ၊၁၉၅။

ထိုမြစ်သည် မရှည်လွန်းသည် ဖြစ်အံ့၊ စရ၍ ရေစီးသောနေရာမှ အစပြု၍ မြစ်ဝတိုင်အောင် သံဃာသည် ဟတ္ထပါသ်ဆက်စပ် ထိုင်နေလျှင် ဥဒကုဏ္ဍေပသိမ် ဖြစ်အောင် ပြုနေဖွယ်မလို၊ မြစ်တစ်ခုလုံးပင် ထိုရဟန်းတို့အတွက် သိမ်ဖြစ်တော့၏၊ (မြစ်တစ်ခုလုံး ရဟန်းတို့ ပြည့်နေသမျှ ရေတစ်ကျ သဲတစ်ကျ ပြုစရာ နောက်ထပ် ရေပြင် မကျန်တော့သောကြောင့် ရေတစ်ကျ သဲတစ်ကျ ပြုရန် မလိုတော့ဟူလို။)

မဟာသုမနထေရ်ကား "တစ်ယူဇနာ တိုင်တိုင် ရေစီးမှသာ မြစ်ဟုဆိုရ၍ ထိုမြစ်၌လည်း အထက်ပိုင်း ယူဇနာဝက်ကို ပယ်၍ အောက်ပိုင်း ယူဇနာဝက်၌ ကံပြုရမည်"ဟု ဆိုထား၏။ ထိုစကားကို မဟာပဒုမထေရ်က အကြောင်းယူတွဲပြု၍ ပယ်ရှားထားပုံမှာ- "အဝန်းသုံးပါးကို ဖုံးအုပ်၍ မည်သည့် နေရာကမဆို ကူးဖြတ်သွားသော ဘိက္ခုနီ ၏ သင်းပိုင်ကို ရေစွတ်မှု အပ်၏"ဟု မြစ်၏ပမာဏကို မြတ်စွာဘုရား ဟောထား တော်မူ၏၊ တစ်ယူဇနာဟုလည်းကောင်း, ယူဇနာဝက်ဟု လည်းကောင်း ဟောတော်မမူ။ ထို့ကြောင့် ဤပါဠိတော်၏ အလိုကျအတိုင်း ယခင်က သတ်မှတ်ပြဆိုခဲ့ပြီးသော လက္ခဏာ

ရှိသောမြစ်၏ အဦးအစ ရေစီးရာ (မြစ်ဖျား ခံရာ) နေရာမှစ၍ သံဃကံကို ပြုခြင်းငါ အပ်၏"ဟုအကြောင်းပြု၍ပယ်ဖျက်တော်မူသည်။

ရဟန်းတို့သည် မြစ်ထဲ၌ ကံပြုမည် ဟု ရည်ရွယ်၍ သွားကြရာ မြစ်သည် ကမ်းနှင့် အညီအမျှ ရေပြည့်နေသည် ဖြစ်အံ့၊ ရေသနုပ်ကို ဝတ်၍သော်လည်း မြစ်အတွင်း၌ ပင် ကံပြုအပ်၏၊ ရေသနုပ်ကို ဝတ်၍ ကံမပြုနိုင်လျှင် လှေပေါ်၌ နေ၍ ကံပြုအပ်၏။ သို့သော် သွားနေသော လှေ၌ကား ကံမပြု ကောင်း။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ရေတစ်ကျ အရပ်မျှသည်သာ သီမာဖြစ်၍ ထိုရေတစ်ကျ အရပ်(သီမာ)ကို လှေသည် အလျှင်အမြန် ကျော်ဖြတ်သွား နိုင်သည်၊ ယင်းသို့ ကျော်ဖြတ် သွားလျှင် တစ်ခုသောသီမာ၌ ဥတ်ထား၍ အခြားသော သီမာတစ်ခု၌ ကမ္မဝါစာ ဖတ်မိမည် ဖြစ်၏။ ထို့ကြောင့် လှေကို ထိုးဝါးဖြင့် ရပ်တန့်စေ၍သော်လည်းကောင်း, ကျောက်ချ၍သော်လည်းကောင်း, မြစ်အတွင်း၌ ပေါက်သောသစ်ပင်၌ ဖွဲ့ချည်၍ သော်လည်း ကောင်း ကံပြုအပ်၏။ သို့မဟုတ် မြစ်အတွင်း၌ ဖွဲ့ချည်ထားအပ်သော လင်ပုင်ခ်ိန်သော်လည်း ကောင်း, မြစ်အတွင်း ပေါက်သော သစ်ပင် ပေါ်၌ သော်လည်းကောင်း တည်နေ၍ ကံပြု အပ်၏။

အကယ်၍ ထိုသစ်ပင်၏ သစ်ကိုင်း သည်သော်လည်းကောင်း, သစ်ကိုင်းမှ ထွက်သော မြစ်ဖျဉ်းသည်သော်လည်းကောင်း, မြစ်ကမ်းဘေး ကျောင်းတိုက်အတွင်းရှိ ဝိဟာရသီမာ (ဗဒ္ဓသီမာ)၌ ဖြစ်စေ၊ ဂါမသီမာ၌ ဖြစ်စေ ဆိုက်ရောက်တည်နေအံ့၊ (ဝိဟာရသီမာ ဂါမသီမာ အတွင်းရှိ ရဟန်းတို့ကို ဟတ္ထပါသ် အတွင်းသို့ ပင်ဆောင်ခြင်း, သို့မဟုတ် ထိုဝိဟာရသီမာ ဂါမသီမာ အပြင်ဘက်သို့ ထိုရဟန်း များကို ထွက်စေခြင်း စသော အားဖြင့်) ဝိဟာရသီမာ ဂါမသီမာတို့ကို ရှင်းလင်း သုတ်သင်၍ သော်လည်းကောင်း, ထိုသစ်ကိုင်း ကို ဖြတ်၍သော်လည်းကောင်း ကံပြုအပ်၏၊ မြစ်ကမ်း၌ ပေါက်သော သစ်ပင်၏ သစ်ကိုင်း (သို့မဟုတ်) မြစ်ဖျဉ်းသည် မြစ်အတွင်းသို့ ဝင်နေလျှင် ထိုသစ်ကိုင်းမြစ်ဖျဉ်းတို့၌ လှေကိုချည်၍ ကံမပြုကောင်း။ ပြုလိုလျှင် ဂါမသီမာကိုသော်လည်း သုတ်သင်ရမည်၊ (ဂါမ သီမာအတွင်းရှိ ရဟန်းတို့ကို မိမိတို့ကံပြုသော ရဟန်းတို့၏ လှေပေါ် ဟတ္ထပါသ်သို့ ပင် ဆောင်ခြင်း, သို့မဟုတ် သူတို့၏ ကျောင်းတိုက် ဗဒ္ဓသီမာအတွင်းသို့ ဝင်နေစေခြင်း, သို့မဟုတ် ဂါမသီမာအပြင်ဘက်သို့ ထွက်သွားစေခြင်း အားဖြင့် သီမာကိုသော်လည်းကောင်း သုတ်သင် ရမည်ဟု ဆိုလို၏။) သို့မဟုတ် သစ်ကိုင်း မြစ်ဖျဉ်းတို့ကိုသော်လည်း ဖြတ်ရမည်၊ မြစ်ကမ်း၌ သစ်ငုတ်စိုက်၍ ထိုသစ်ငုတ်၌ ဖွဲ့ချည်ထားသော လှေပေါ်၌လည်း ကံမပြု အပ်။

မြစ်၌ တံတား ဆောက်အံ့၊ တံတားသည်လည်းကောင်း, တံတားခြေ တံတားတိုင်တို့သည် လည်းကောင်း, မြစ်အတွင်း၌ပင် တည်ရှိနေလျှင် တံတားပေါ် ၌ နေ၍ ကံပြုကောင်း၏၊ အကယ်၍ တံတားဖြစ်စေ, တံတားတိုင်ဖြစ်စေ ကမ်း၌ တည်နေလျှင် ထိုတံတားပေါ်၌ ကံမပြုကောင်း၊ သီမာကို သုတ်သင်ပြီးမှသာ ကံပြု ကောင်း၏၊ အကယ်၍ တံတားတိုင်တို့သည် မြစ်အတွင်း၌ တည်၍ တံတားသည်ကား မြစ်ကမ်း နှစ်ဘက်လုံးတို့၏ အထက်ကောင်းကင်၌ (မြေကြီးနှင့် မထိပဲ) တည်အံ့၊ တံတားပေါ်၌ နေ၍ ကံပြုကောင်း၏၊ မြစ်အတွင်း၌ ကျောက်တုံး ကျောက်ဆောင်သော်လည်း

ကောင်း, ကျွန်းယော်သော်လည်းကောင်း ရှိအံ့၊ ထို ကျောက်တုံး ကျောက်ဆောင်- ကျွန်းယော် တို့ကို မိုးမှန်မှန်ရွာသော မိုးလေးလပတ်လုံး ရေလွှမ်းမိုးလျှင် မြစ်ဟုပင် မေါ်ရသည်။ မိုးအလွန် ရွာသောအခါကျမှသာ ရေလွှမ်း မိုးသော အရပ်ကိုကားမယူအပ်၊ ထိုအရပ်ကို ဂါမသိမ်ဟုသာ ခေါ်ရသည်။

မြစ်မှ ရေမြောင်းသွယ်လိုသော သူတို့သည် မြစ်၌ တာရိုးတမ် (ရေကာတာ) ဆောက်ကြလျှင် ထိုရေကာတာ (တာရိုး) ကို လွှမ်းမိုး၍သော်လည်းကောင်း, ထုတ်ချင်း ထွင်းဖေါက်၍သော်လည်းကောင်း ရေစီးသွားအံ့၊ ရေစီးရာဌာနမှန်သမျှ အားလုံး၌ ကပ်ပြု ကောင်း၏။ ရေကာတာ ဆောက်လုပ်သဖြင့် ရေအလျှဉ် ပြတ်သွား၍ ရေမစီးတော့လျှင် ထို ရေမစီးသော နေရာ၌ ကပ်မပြုကောင်း၊ ရေကာတာ၏ အထက်၌လည်း ကပ်မပြုကောင်း၊ ရှေး၌ဆိုခဲ့ပြီးသော ကျောက်ဆောင်, ကျွန်းယော် အရပ်တို့ကဲ့သို့ ရေကာတာ အရပ်ကို ရေလွှမ်းမိုးလျှင် ထို ရေကာတာ(တာရိုး)ပေါ်၌ ကပ်ပြုကောင်း၏။ ထို ရေကာတာ (တာရိုး)သည် မြစ်၌ပင် ပါဝင်၏။

မြစ်ကိုဖျက်၍ တဘက်ဆည်ကန် ပြုကြကုန်အံ့၊ အောက်၌ ကန်သင်း ဖွဲ့ကြ ကုန်အံ့၊ ရေသည် အထက်မှ စီးလာ၍ တစ်ဘက်ဆည်ကန်ကို ပြည့်စေ၍လျက် တည်နေလျှင် ထို တဘက်ဆည်ကန်၌ ကပ်မပြုအပ်၊ အထက် ရေစီးရာ အရပ်၌ လည်းကောင်း, အောက်ဘက်သို့ လွှဲထုတ် အပ်သော ရေတို့ မြစ်ထဲ ပြန်စီးဝင်ရာ အရပ်၌ လည်းကောင်း ကပ်ပြုကောင်း၏။ မိုးမရွာသော မိုးအခါ၌ ဖြစ်စေ, ဆောင်းအခါ, နွေအခါ၌ ဖြစ်စေ ခြောက်သွေ့နေသော မြစ်၌လည်း ကပ်ပြုကောင်း၏။ မြစ်မှ ထုတ်အပ် (သွယ်အပ်) သော မြောင်း၌ကား ကပ်မပြုကောင်း။ အကယ်၍ ထိုမြောင်းသည် နောင်တချိန်၌ ပေါက်ကွဲ ပျက်စီး၍ မြစ်ဖြစ်သွားလျှင် ကပ်ပြုကောင်း၏။ အချို့သော မြစ်တို့သည် နောင်တချိန်၌ ရေလျှံတက်၍ ဂါမသိမ် နိဂမသိမ်တို့ကို လွှမ်းမိုးစီးသွားအံ့၊ ထိုဂါမသိမ် နိဂမသိမ်တို့သည် မြစ်ပင် ဖြစ်တော့၏။ (မိုးလေးလပတ်လုံး ရေတည်လျှင်) ကပ်ပြုကောင်း၏။ ဝိဟာရသိမ် (ဗဒ္ဓသိမ်)ကို ရေလွှမ်းမိုးလျှင်ကား ဝိဟာရ သိမ်ပင် ဖြစ်၏။ (ဝိဟာရသိမ် မပျက်ဟူလို)။

သမုဒ္ဒရာ၌ ကပ်ပြုသော ရဟန်း တို့သည် အထက်သို့ တက်သောရေ (ဒီရေ) ဖြစ်စေ, ပကတိ လှိုင်း တံပိုးတို့ ဖြစ်စေ အဟုန်ဖြင့်လာ၍ လွှမ်းမိုး ရာအရပ်၌ ကပ်မပြုကောင်း၊ ပကတိလှိုင်းတို့ ပြန်လျှော ကျသွား၍ ကောင်းစွာတည်တံ့သော ရေ၏ အစပိုင်း (အစွန်းပိုင်း) မှစ၍ အတွင်းအရပ် သည် သမုဒ္ဒရာမည်၏။ ထိုအရပ်၌ ကပ်ပြု ကောင်း၏။ အကယ်၍ ကပ်ပြုသော သံဃာကို လှိုင်းအဟုန် ရိုက်ခတ်လျှင် လှေ၌သော် လည်းကောင်း, ငြမ်း၌ သော်လည်းကောင်း နေ၍ ကပ်ပြုအပ်၏၊ ထိုလှေ, ငြမ်းတို့၌ အဆုံးအဖြတ်မှာ မြစ်၌ ဆိုခဲ့ပြီးသည်အတိုင်း ပင်တည်း၊ သမုဒ္ဒရာ၌ ကျောက်ဖျာရှိအံ့၊ ထိုကျောက်ဖျာကို တခါတရံ လှိုင်းတံပိုးများ လာရောက် လွှမ်းမိုး၍ တခါတရံ မလွှမ်းမိုးလျှင် ထိုကျောက်ဖျာ၌ ကပ်မပြုကောင်း၊ ထို ကျောက်ဖျာသည် ဂါမသိမ်သာတည်း၊ လှိုင်း တံပိုးတို့ လာသည် ဖြစ်စေ, မလာသည်ဖြစ်စေ ပကတိရေသည်ပင် ထိုကျောက်ဖျာကို လွှမ်းမိုးလျှင် ကပ်ပြုကောင်း၏။

သမုဒ္ဒရာ၌ ကျွန်းယော်ဖြစ်စေ, တောင်ဖြစ်စေ ရှိတတ်၏။ ထိုကျွန်းယော်, ထိုတောင်သည် တံငါသည်တို့ နေ့ချင်းပြန်

မသွားနိုင်လောက်အောင် ဝေးလျှင် အရည်သိမ်ဟုသာ ခေါ်ဝေါ်ရ၏။ ထင်ပါသည်တို့ နေ့ချင်းပြန် သွားနိုင်လောက်သော အရပ်အတွင်းကို ကား ဂါမသိမ်ဟု ခေါ်ရသည်။ သမုဒ္ဒရာသည် ဂါမသိမ်ကို ဖြစ်စေ, နိဂမသိမ်ကို ဖြစ်စေ လွှမ်းမိုးရှိ တည်အံ့၊ သမုဒ္ဒရာပင်ဖြစ်၏။ ထိုသမုဒ္ဒရာ၌ ကပ်ပြုကောင်း၏။ အကယ်၍ ဝိဟာရသိမ် (ဗဒ္ဓသိမ်)ကို လွှမ်းမိုးလျှင်ကား ဝိဟာရသိမ်ဟုသာဆိုရ၏။

ဇာတသရဆိုင် ဟူသည် တစုံတယောက်သောသူက တူးဖောက်ပြုလုပ်အပ်သည် မဟုတ်ပဲ အလိုအလျောက် ဖြစ်လာ၍ ဖြစ်၌ ဆိုအပ်ပြီးသည်အတိုင်း မိုးလေးလ ရေမပြတ်တည်နေသော ရေအိုင်ကို ဆိုလို၏။ ထိုပြင် မြစ်သမုဒ္ဒရာကို ဖောက်ခွဲ၍ စီးထွက်လာသော ရေ၏ တိုက်စား တူးဖြိုခြင်းကြောင့် ဖြစ်လာသော အိုင်သည်လည်း မိုးလေးလ ပတ်လုံး ရေမပြတ် တည်နေလျှင် ဇာတသရအိုင်ပင် မည်၏။ (ကခ်။၉၀–၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၁၉၅–ကြည်။) မိုးမှန်မှန် ရွာပါလျက် မိုးစဲ(မိုးရပ်)သည်နှင့် တပြိုက်နက် သောက်ဖို့,လက်ခြေ ဆေးကြောဖို့ပင် မရှိတော့ပဲ ရေပြတ်စဲ ခန်းခြောက်သွားလျှင် ဇာတသရအိုင် မဟုတ်၊ ဂါမခေတ်ပင် ဖြစ်၏။ မိုးမှန်မှန် ရွာရာ မိုးအခါ၌ မိုးလေးလပတ်လုံး ရေတည်မှသာ ဇာတသရအိုင်ဖြစ်သည်၊ ယင်းသို့ မိုးလေးလပတ်လုံး ရေတည်ရာအရပ်၌ ကပ်ပြုအပ်၏။ ရေနက်လျှင် ငြမ်းမှဲ့၍ ထိုငြမ်း၌ သော်လည်းကောင်း, တိုအိုင်အတွင်းရှိ သစ်ပင်၌ ဖွဲ့အပ်သော ငြမ်း၌ သော်လည်းကောင်း ကပ်ပြုအပ်၏။ ဇာတသရအိုင်အတွင်းရှိ ကျောက်ဖြာ, ကျွန်းယယ်တို့၌ အသုံး အပြတ်မှာ မြစ်၌ ဆိုအပ်ပြီးသည်အတိုင်းပင်တည်း။

အညီအမျှ မိုးရွာသောအခါ၌ ဇာတသရအိုင် ဖြစ်လောက်သော အရပ်သည် မိုးခေါင်သောအခါ၌ ဖြစ်စေ, ဆောင်းနွေတို့၌ ဖြစ်စေ ခန်းခြောက်၍ ရေမရှိသော်လည်း ထိုအရပ်၌ ကပ်ပြုကောင်း၏၊ အနွေက အဋ္ဌကထာ–၌ကား "အလုံးစုံသော ဇာတသရအိုင်သည် ခြောက်သွေ့၍ ရေမရှိလျှင် ဂါမခေတ် (ဂါမသိမ်)သို့သာ သက်ဝင်သည်" ဟု ဆို၏။ ထိုစကား မမှတ်ထိုက်၊ အကယ်၍ ရေမရှိသော ဇာတသရအိုင်၌ ရေတွင်းရေကန်စသည် တူးငြားအံ့၊ ဇာတသရ မဟုတ်တော့၊ ဂါမသိမ် ဖြစ်သွား၏၊ ဗူးသခွါးစသော သစ်ပင်တို့ စိုက်ပျိုးလျှင်လည်း ဇာတသရ ပျက်၍ ဂါမသိမ်ပင် ဖြစ်သွား၏။ (ဤ၌ ရေတွင်းရေကန်တူးရာ, ဗူးသခွါး စသည် စိုက်ပျိုးရာ အရပ်သာ ဂါမသိမ်ဖြစ်သွား၍ ဇာတသရအိုင်တစ်ခုလုံး ဂါမသိမ်ဖြစ်သွားသည်မဟုတ်။ ဝိမတိ၊၂။ ၁၆၈–ကြည်။)

အကယ်၍ ထိုဇာတသရအိုင်ကို ဖို၍ ကြည်းကုန်းဖြစ်အောင် ပြုငြားအံ့၊ သို့မဟုတ် အရပ်မျက်နှာတစ်ဘက်က ကန်သင်းဖွဲ့၍ ဇာတသရအိုင်ကို တစ်ဘက်ဆည်ကန် ပြုငြားအံ့၊ ထိုအားလုံးသော ကုန်းအရပ်, တဘက်ဆည်ကန်အရပ်သည် ဇာတသရအိုင် မဟုတ်တော့၊ ဂါမသိမ်သာ ဖြစ်တော့၏။

ဇလာဏီ (ဆားငံချောင်း, ဆားငံ အိုင်)ဟု ရှိသေး၏၊ ဝိမတိ၊၂။ ၁၆၈–အတိုင်း သမုဒ္ဒရာရေအဟုန်ကြောင့် နိမ့်ရှိုင်းသွားသော ငြောင်းငယ်ပုံသဏ္ဌာန်အားဖြင့် စီးဆင်းသော ချောင်းကို ဆားငံချောင်း, ဆားငံအိုင် ဟုခေါ်၏။ ထိုဆားငံချောင်းလည်း ဇာတသရအိုင်ပင် တည်း၊ မိုးလေးလရေတည်နေလျှင် ကပ်ပြုကောင်း၏။ ဝိ၊ဌာ။၃၃၄–ရ။ ကခ်။၉၀–၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၉၅–၉။)

ယာ ပနေသာ "သမ္ဘာ ဘိက္ခဝေ

နဒီ အသိမာ” တိအာဒိနာ နယေန နဒီအာဒိနံ သိမဘာဝံ ပဋိက္ခိပိတ္တာ ပုန “နဒိယာ ဝါ ဘိက္ခဝေ သမုဒ္ဒေ ဝါ ဇာတသရေ ဝါ ယံ မဏ္ဍိမသာ ပုရိသသာ သမန္တာ ဥဒကုက္ခေပါ၊ အယံ တတ္ထ သမာနသံဝါသာ ဧကူ-ပေါသထာ”တိ ဝုတ္တာ၊ အယံ ဥဒကုက္ခေပသိမာ နာမ။ ကဝိ။၉၀။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၉၅။ ပရိသ-ပရိယန္တတော ပဋ္ဌာယ သမန္တာ ယာဝ မဏ္ဍိမသာ ပုရိသသာ ဥဒကုက္ခေပေါ ဥဒကပထနဋ္ဌာနံ၊ တာဝ ယံ တံ ပရိစ္ဆိန္နဋ္ဌာနံ၊ အယံ တတ္ထ နဒီအာဒိသု အပရာ သမာနသံဝါသာ ဥဒကု-က္ခေပသိမာတိ။ ဝိမတိ၊၂။ ၁၆၂-၃။

ဥဒကုက္ခေပသိမာကမ္ဘ (နာ) [ဥဒကုက္ခေပသိမာ+ကမ္ဘ] ဥဒကုက္ခေပသိမ်ကို ပြုလုပ်ဖွယ် အမှု။ ဥဒကုက္ခေပသိမာကမ္ဘံ နတ္ထိ။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၃၃၄။ (-သာရတ္ထ၊၃။၂၇၄။)

ဥဒကုက္ခေပသိမာဓိကာရ (ပု) [ဥဒကုက္ခေပ သိမာ+အဓိကာရ] ဥဒကုက္ခေပသိမ် အကြောင်း အရာ။ တတ္ထ ဟိ ကဝိဝိတရကိယံ ဥဒကု-က္ခေပသိမာဓိကာရေ-----ဝုတ္တံ။ ဝဇိရ။၉၆။

ဥဒကုဂ္ဂမန (နာ) [ဥဒက+ဥဂ္ဂမန] ရေထွက်ရာ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကုဂ္ဂမနကာလ (ပု) [ဥဒကုဂ္ဂမန+ကာလ] ရေ ထွက်ရာအခါ။ နဒီတီရေ ခတကူပသ္မိံ ဥဒကုဂ္ဂမနကာလော ဝိယ အာစယော နိဗ္ဗတ္တိ။ အဘိ။ဋီ၊၁။၃၆၃။

ဥဒကု(ကူ)ပစ္ဆေဒ (ပု) [ဥဒက+ဥပစ္ဆေဒ] (က) ရေပြတ်ခြင်း။ (ခ) ရေပြတ်ရာအခါ။ (က) မယံ သမဏသာ ဂေါတမသာ ဥဒကူပစ္ဆေဒံ ကာတုံ ဝါယာမိမှာ။ ဥဒါန၊ဋီ။၃၄၄။ (ခ) ဥဒကု(ကူ)ပစ္ဆေဒတော ယာဝ သမ္ဘတ္တိ-မဟာမေဃော၊ ဣဒံ ဒုတိယမသင်္ခေယ်ကို။ ပဋိသံ၊ ဋီ၊၁။၃၃၂။ သာရတ္ထ၊၁။၂၈၅။

ဥဒကူပတ္ထိ (ထီ) [ဥဒက+ဥပတ္ထိ] ရေ၏ ဖြစ်ပေါ် ခြင်း။ ယထာ ဘဂဝတော ပုညာ-နုဘာဝေန ယေဝ တထာ ဥဒကူပတ္ထိယာ ပရိဒီပိတတ္ထာ။ ဥဒါန၊ဋီ။၃၄ဝ။

ဥဒကုမ္ဘ (ပု) [ဥဒက+ကုမ္ဘ။ ဥဒက သဒ္ဒါ၏ ကကို ချေ။ နိတိ၊သုတ္တ။၂၅ရ။ ဥဒက-ကိုဥဒ ပြု။မောဂ်၊၃။ရ၂။] ရေအိုး။ ယထာပိ မြေယွေ ဥဒကုမ္ဘော၊ ဘိန္နော အပ္ပဋိသန္ဓိယော။ ပေတ။ ၁၃ရ။ (-ဓမ္မ။၃၁။) ဥဒကုမ္ဘော---ဥဒကဃဋော။ ပေတ၊ဋီ။၆၁။ (-ဓမ္မ၊ဋီ၊၂။၁၁။)

ဥဒကုမ္ဘုဇ္ဇန (နာ) [ဥဒက+ဥမ္ဘုဇ္ဇန] ရေမှ-ရေငုပ်ရာမှ-ပေါ်ခြင်း။ အဂ္ဂိသာ ပါရိစရိယာယ၊ ဥဒကုမ္ဘုဇ္ဇနေန စ။ ဇာ၊၂။၃၂၆။ ဇာ၊ဋီ၊ရ။၂ရရ။ (-ဥဒါန၊ဋီ။၆၉။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၃၅။)

ဥဒကူပမ (တိ) [ဥဒက+ဥပမာ] ရေဟူသော ဥပမာ ရှိသော၊ ရေဖြင့် နှိုင်းခိုင်းအပ်သော။ သတ္တိမေ ဘိက္ခဝေ ဥဒကူပမာ ပုဂ္ဂလာ သန္တော သံဝိဇ္ဇမာနာ လောကသ္မိံ ။ အံ၊၂။၄၀၃။ ဥဒကူပမာတိ နိမုဇ္ဇနာဒိအာကာရံ ဂဟေတ္တာ ဥဒ်ကေန ဥပမိတာ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၄ဂ။ (-အဘိ၊ ပု။၁၁၂။)

ဥဒကူပမာသုတ္တ (နာ) [ဥဒကူပမာ+သုတ္တ] ရေဖြင့် နှိုင်းခိုင်းအပ်သော ပုဂ္ဂိုလ်(ဂ)မျိုးကို ဟောသောသုတ်၊ ဥဒကူပမာသုတ်။ အဂ်ုတ္တရ နိကာယ သတ္တက နိပါတပါဠိ၂-ဝဂ်၊၅-သုတ်။ အံ၊၂။၄၀၃-၅။

ဥဒကူပရိ (ဗျ) [ဥဒက+ဥပရိ] ရေ၏အထက်၌။ အာဒိကပ္ပေ ဥဒကူပရိ ပဌမံ ပထဝီဘာဝေန သဏ္ဌာတံ။ ဝိမတိ၊၁။၉၀။

ဥဒကူပသာဒ (တိ) [ဥဒက+ဥပသာဒ]ရေဖြင့်-ရေစက်ချ၍-စွန့်လျှအပ်သော။ နေဝ ကယေန နဝိက္ခယေန ပြာဟွကိယော ဥဒကူပသာဒံ။

အံ၂။၁၉၉။ ဥဒကူပသာဒန္တိ ဥဒကေန ဥပသာဒံ ပရိစ္ဆတ္တံ။ အံ၊ဌ၊၃။၆၆။

ဥဒကူမိကဇာတ (တိ) [ဥဒက+ဥမိက+ဇာတ] ဖြစ် သော ရေလှိုင်း တံပိုးနှင့် တူသော၊ ရေလှိုင်းတံပိုး ကဲ့သို့ဖြစ်သော။ သဒါတိ သဒါ သမ္ဘဒါ------ဥဒကူမိကဇာတံ။ မဟာနိ။၁၄။ (–စူဠနိ။၁၂၉၊၂၉၉။) ဥဒကူမိကဇာတန္တိ နိမ္ဗတ္တဥဒကဥမိတရင်ပီယ။ မဟာနိ။ဌ။၆၈။

ဥဒကူမိဂဇာတ(မဟာနိ။၂၆၉)သည် ဥဒကူမိက–ဇာတ မှ ဖျက်ယွင်းလာသောပုဒ်ဖြစ်သည်။

ဥဒကာဃ (ပု) [ဥဒက+ဩဃ] ရေအလျှဉ်။ ဒဝဌာယံ ဝါ ဥဒကောဃံ ဝါ အာဂစ္ဆန္တံ ဒိသ္မာ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၅၆။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၄၄ရ။ အဒ္ဓသ ဂင်္ဂ မဟတာ ဥဒကောဃေန ပူရိယမာနံ။ သံ၊ဌ၊ ၁။၁၉၂။ တခ်ဏညေ ဥဒကောဃော အန္ဓရ–ဓယီ။ ဝိမာန၊ဌ။၄၁။ (–ကခ်။၂၈၈။ သံ၊ဌ၊ ၂။၂၁၀။ အံ၊ဌ၊၃။၁ရ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၆၀။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၆၉။) ဥဒကဝါဟက–လည်းကြည့်။

ဥဒကောရောဓက (တိ) [ဥဒက+ဩရောဓက] ရေသို့ သက်ဆင်းသောဆူ။ နာထ ဘိက္ခဝေ ဥဒကောရောဓကဿ ဥဒကောရောဓက–မတ္တေန သာမည် ဝဒါမိ။ မ၊။၃၄၉–၃၅၀။ ဥဒကောရောဓကဿတိ ဒိဝသဿ တိက္ခတ္တုံ ဥဒကံ ဩရောဓန္တဿ။ မ၊ဌ၊၂။၂၂၆။ ဩဟွဏာ ဘန္တေ------ဥဒကောရောဓကာ အဂ္ဂိပရိစာရကာ။ သံ၊၂။ ၄၉၈။ နေတ္တိ။၃၉။ ဥဒကောရောဓကာတိ သာယံ ပါတံ ဥဒကံ ဩရောဓနကာ။ သံ၊ဌ၊၃။၁၄၁။ နေတ္တိ၊ဌ။ ၁၀၉။

ဥဒကောရောတ(နှ)ဏ (နှ) [ဥဒက+ ဩရောဓ (နှ) ဏ] (၁) ရေသို့သက်ဆင်းခြင်း။ (တိ)(၂) ရေသို့ သက်ဆင်းသောဆူ။ (၁) ဥဒကောရောဓဏေန အလ္လဝတ္ထာယ အလ္ဝ–ကေသာယ ဝေ ဘဝိတဗ္ဗံ။ ဥဒါန၊ဌ။၃၅၅။ ဥဒကောရောဓနံ ပန ဤဒိသော သိတ–ကာလေ ကေဝလံ သရီရမေဝ ဗာဟေတိ။ ထေရီ၊ ဌ။ ၂၁၂။ (–မ၊ဋီ၊၁။၂၈၁။) အထက်ပုဒ်လည်းကြည့်။ (တိ) (၂) ဥဒကောရောဓဏာ ကေစိ။ အပ၊၁။၂၀။ ဥဒကောရောဓဏာ ဥဒကပဝေသကာတိ အတ္ထော။ အပ၊ဌ၊၁။၂၄၆။

ဥဒကောရောဓနကမ္မ(နှ) [ဥဒကောရောဓန+ ကမ္မ] ရေသို့သက်ဆင်းခြင်းအမှု။ ဥဒကော–ရောဓနကမ္မံ ကရောတိ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၄၃။

ဥဒကောရောဓနာနုယောဂ (ပု) [ဥဒကော ရောဓန+အနုယောဂ] ရေသို့သက်ဆင်းခြင်း ကို အဖန်ဖန် အားထုတ်ခြင်း။ သာယ–တတိယကမ္မဋ္ဌာ ဥဒကောရောဓနာနုယောဂ–မနုယုတ္တော ဝိဟရတိ(ဝိဟရာမိ)။ ဒီ၊၁။၁၅။ ဒီ၊ဌ၊၃၄။ မ၊။၁၁၁၊၃ရ။ မ၊၂။၆။ အံ၊ဌ၊၃ဝ။ အဘိ၊ပု။၁၆၄။ မဟာနိ။ဌ၂ရ။ ပါတော မဇ္ဈန်္ဓိကေ သာယန္တိ ဒိဝသဿ တိက္ခတ္တုံ ပါပံ ပဝါဟေဿာမီတိ ဥဒကောရောဓနာနုယောဂံ အနုယုတ္တော ဝိဟရတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၉၄။ အံ၊ဌ၊ ၂။၂၄ရ။ အဘိ၊ဌ၊ဌ။ဌ၃။ မဟာနိ၊ဌ။ဌ၁ဝ။

ဥဒကောရောဓန္ဓ (တိ) [ဥဒက+ဩရောဓန္ဓ] ရေသို့ သက်ဆင်းသောဆူ။ စတ္တာရိမာနိ ဘိက္ခဝေ ဘယာနိ ဥဒကောရောဓန္ဓဿ ပါဋိကခီတမ္ဘာနိ။ အံ၊ဌ။၄ဌ၃။ (–မ၊ဋီ။၁၂၂။) ဥဒကောရောဓန္ဓဿတိ ဥဒကံ ဩတရန္တဿ။ အံ၊ဌ၊ ၂။ဌ၃ဌ။(–မ၊ဌ၊ဌ။၁၂ဌ။)

ဥဒကောသက္ကန (နှ) [ဥဒက+ဩသက္ကန]ရေ၏–ကျဆင်း–ယုတ်လျော့ခြင်း။ ထေရော ဥဒကောသက္ကနံ ဝါ အာဂမေတိ။ ဝိ၊ဌ၊ဌ။၂၆၈။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁ရ၂။

ဥဒဂါဟိနီ (တိ)[ဥဒ+ဂါဟိနီ] (ဝမ်းဗိုက်တွင်းသို့) ရေကို-ယူ-သွင်း-တတ်သော၊ ရေမလုံသော၊ ရေဝင်သော၊ ရေယိုသော(လှေ)။ ယထာပိ ဧဠေရဏာဝံ၊ပလုဂ္ဂံ ဥဒဂါဟိနိ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၀၈။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၅။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ။ ဥဒဂါဟိနိန္တိ ဥဒကဂါဟိနီ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ၊၉၅။

ဥဒဋ္ဌ (တိ) [ဥ+အဋ္ဌ။ ဥဋ္ဌတံ အဋ္ဌံ အသာ ဥဒဋ္ဌေ။ ဓန်၊ဋီ။ရ၀၈။ ဥဒဓေတ်ဟူ၍လည်း နီတိ၊ဓာ၊၉၃-၌ဆိုဏ်။ (ဥဒ-ဩ)] (က) မြင့်တက်သော အဖျားရှိသော၊ မြင့်တက်သော၊ တက်ကြွသော။ (၁) (ပီတိ အစွမ်းဖြင့်) တက်ကြွသော ကိုယ်စိတ်ရှိသော၊ကိုယ်စိတ် အားဖြင့်-ကိုယ်ရောစိတ်ပါ-တက်ကြွသော-ရွှင်ပျသော-ဖြူးကြွသော။ (၇) မြင့်မြတ်သော။ (ဂ) ဥဒဋ္ဌိ (ဝိမာန။၁၁ရ) တိ ဥဒဋ္ဌိယ ပီတိယာ ဥဒဋ္ဌစိတ္တာ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၃၃၆။ ဥန္နမ်တိတိ ဥဒဋ္ဌံ ဟောတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၁၂ရ။ (ဂ)(၁) အထ ခေါ သုဒိန္နော ကလန္ဒပုတ္တော---ဟဋ္ဌော ဥဒဋ္ဌေါ ပါဏိနာ ဂတ္တာနိ ပရိဗုဇ္ဇန္တော ဥဋ္ဌာသိ။ ဝိ၊ ၁။၁၆။ ဥဒဋ္ဌေါတိ ပီတိ၀သေန အဇ္ဈုန္နတ-ကာယစိတ္တော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၂။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂ရ၅။ ပီတိမာ ပန ပုဂ္ဂလော ကာယစိတ္တာနံ ဥဋ္ဌတတ္တာ အဇ္ဈဋ္ဌတတ္တာ "ဥဒဋ္ဌေါ"တိ ဝုစ္စတိ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ။၁။၁ဂရ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၆။ သာရတ္ထ၊၁။၁၁၅။ ဥဒဋ္ဌေါ (သုတ္တနိ။၃၅ရ) တိ ကာယေန စိတ္တေန စ အဇ္ဈုန္နတော။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၄၉။ (ဂ) ဥစ္စံ ကရောန္တောတိ ဥဒဋ္ဌံ ဥဋ္ဌာရံ ပကိတံ ကတ္တာ ဒဿေန္တော။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂ရ၆။

ဥဒဋ္ဌစိတ္တ (တိ) [ဥဒဋ္ဌ+စိတ္တ] တက်ကြွ-မတွန့်ဆုတ်-သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ ဥဒဋ္ဌ-စိတ္တာ သုမနာ၊ ပဿန္တီ လောကနာယကံ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၀၁။ ဥဒဋ္ဌစိတ္တာတိ ပီတိသောမနဿ-၀သေန ဥဒဋ္ဌစိတ္တာ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၅၄။ ဥဒဋ္ဌစိတ္တ (ဥဒါန။၁၃၅)နှင့် ထိနမိဒ္ဓ၀ိဂမေန သမ္ဘ-ဋ္ဌဟ၀သေန အလိနစိတ္တံ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၅ရ။

ဥဒဋ္ဌစိတ္တဒီ၀သ (ပု) [ဥဒဋ္ဌစိတ္တ+ဒီ၀သ] တက်ကြွ-ရွှင်ပျ-သောစိတ်ရှိရာနေ့။ သကလ-နဂရသ္မိ ဥဒဋ္ဌစိတ္တဒီ၀သေ ဇာတောတိ ဥဒါယိတ္တေ၀ နာမံ အကံသု။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၄။ သာရတ္ထ၊၃။၂၄၄။

ဥဒဋ္ဌတနုဇ (တိ) [ဥဒဋ္ဌ+တနု+ဇ(ဇန+ကွိ)] မြင့်တက်သော ခန္ဓာကိုယ်ဖြင့်ဖြစ်သော၊ အရပ် အမောင်းကောင်းသော၊သူ။ (မြန်မာပြန်-၁၂၉-၌ ရှင်လန်း တက်ကြွသော အမွေးရှိသော-ဟု ပြန်သည်။) တေ ပဿထ ဗြာဟ္မဏ---ဥဒဋ္ဌတနုဇံ ဟဠံ။ အပ၊ ၂။၁၃၄၊၁၄၀။ ထေရ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၈၀။

ဥဒဋ္ဌတေဇ (တိ) [ဥဒဋ္ဌ+တေဇ] ဥဋ္ဌတတေဇ (က) နှင့်အနက်တူ၊ ၎င်းကြည့်။

ဥဒဋ္ဌမန (တိ) [ဥဒဋ္ဌ+မန] တက်ကြွ-ရွှင်ပျ-သော စိတ်ရှိသော၊သူ။ မေဓာ၀ိနာ သဟာယေန သဒ္ဓိ အတ္ထမနော တုဋ္ဌမနော ဟဋ္ဌေမနော ပဟဋ္ဌမနော ဥဒဋ္ဌမနော မုဒိတမနော စရေယျ။ စူဠနိ။၂၅၆။ (-အပ၊ ၂။၁၃။)

ဥဒဋ္ဌမေ၀ယ (ပု) [ဥဒဋ္ဌ+မေ၀ယ] တက်ကြွ-ပြန့်ပြော-မွန်မြတ်-ကြီးစွာ-သောမိုး။ နဂါ နဂရေသု သုသံ၀ိဝုဋ္ဌာ။ ဥဒဋ္ဌမေ၀ယေန နဝေန သိတ္တာ။ ထေရ။၂၄၃။ ဥဒဋ္ဌမေ၀ယေန နဝေန သိတ္တာတိ ပဋ္ဌမုပ္ပန္နေန ဥဋ္ဌာရေန မဟာ ဟါ၀ုသမေ၀ယေန အဘိ၀ုဋ္ဌာ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ရရ။

ဥဒဋ္ဌိဟုတ္တ (နာ) [ဥဒ+အဋ္ဌ+ဟုတ္တ] ရေမီးကို-ပူဇော်-ပြုစု-စောင့်ရှောက်-ခြင်း။ ဥဒဋ္ဌိဟုတ္တံ ဥ၀တိဋ္ဌတော မမ။ ဇာ၊ ၂။၁၀၃။ ဥဒဋ္ဌိဟုတ္တန္တိ ဥဒကအဋ္ဌိဟုတ္တံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၄၂၂။ ဥဒက-

ဆင်ကိုဟုတန်ဆီ ဥဒကသာ စေဝ ဆင်ကိုသာ စ ဟုတ် ဟဝနံ ပူဇနံ။ ဗာဒျိုးသစ်။ ဗာဂျော။

ဥဒ္ဂ(ဂ္ဂ)ဒ္ဂ (တိ) [ဥဒဂ+ဥဒဂ] (ပီတိ၏ အစွမ်းဖြင့်) တက်ကြွတက်ကြွသော–အလွန်တက်ကြွသော–ကိုယ် စိတ်ရှိသော၊သူ။ ဝေ၀ဝုတ္တေ မဟာပြဟ္မာ––––ဟဋ္ဌပဟဋ္ဌော ဥဒဂ္ဂ–ဒဂ္ဂေါ ဟုတ္တာ သာဓုတီ ပဋိဿုကိတ္တာ ပဋိညံ အဒါသိ။ ဝိဒ္ဓ၊၁။၂၅။ ဥဒဂ္ဂဒဂ္ဂေါတိ သရီရ–ဝိကာရပ္ပါဒနပီတိ၀သေန ဥဒဂ္ဂဒဂ္ဂေါ။ ပီတိမာဟ ဟိ ပုဂ္ဂလော ကာယစိတ္တာနံ ဥဒ္ဂတတ္တာ "ဥဒဂ္ဂဒဂ္ဂေါ"တိ ဝုစ္စတိ။ သာရတ္ထ၊၁။၁၁။ ဝိမတိ၊၁။ ၂၆။ (–မ၊ ၂။ဝ၊ ၂ဝ။ မဗ္ဗ၊၁။၁၁၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ဝ၄၁။ ဓမ္မ၊ဗ္ဗ၊၁။ဝ၀ရ။ မ၊ဋီ၊ဝ။ ၂ရ၃။ သံ၊ဋီ၊ ၁။၁၆၃။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ဝ၀ရ။) ဟဋ္ဌပဟဋ္ဌော ဥဒဂ္ဂ–ဒဂ္ဂေါ သမ္ဘိယာယမာနော။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၂ရ၆။

ဥဒဂ္ဂ (နာ) [ဥဒဂ+ဂ္ဂ] တက်ကြွသော၊ ရှင်ပျသော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒဂ္ဂမန (တိ) [ဥဒဂ္ဂ+မန] တက်ကြွ–ရှင်ပျ–သော စိတ်ရှိသော၊သူ။ သမုဒ္ဂတတနူရှဟန္ဒိ သုဒ္ဓ ဥဒ္ဂတလောမံ ဥဒဂ္ဂလောမံ ဥဒဂ္ဂမနံ ၀ါ။ အပ၊ဗ္ဗ၊ ၂။ ၂၂ရ။

ဥဒဂ်ဏ်(နာ) [ဥဒ+အင်ဏ] ကွင်းပြင်၊ ရင်ပြင်၊ မြေ ပြင်။ ဥဒင်ဏေ တတ္ထ ပပံ အဝိန္ဒုံ။ ဗာ၊ ၁။၁။ အဘိ၊ဗ္ဗ၊ ၂။ ၄ရ၉။ ဥဒင်ဏေတိ ဣဒ္ဓေ ဥဒါတိ နိပါတော၊အင်ဏေတိ မနုဿာနံ သဉ္ဇရဏဋ္ဌာနေ၊ အနာ၀ါ၃ေ ဘူမိဘာဂေတိ အတ္ထော။ ဗာ၊ဗ္ဗ၊၁။ ၁ ၂၅။

ဥဒဂ်ဏ[1] (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥဒင်ဏတောင်။ ဟိမ၀န္တသာ၀ိဒူရေ၊ ဥဒင်ဏော နာမ ပဗ္ဗတော။ အပ၊ ၂။ရ၄။ ထေရ၊ဗ္ဗ၊၁။ ၉ရ၊ဝ၄ဝ။

ဥဒ္ဓိ၏ (ကြို) [ဥ+ဆိဒ(ဆိဒိ)+အ+တိ။ တိ–ကို အာ၊ပြု] ဖြတ်၏၊ ဖျက်ဆီး၏။ ယော ရာဂမုဒ္ဓိ၏ အသေသံ။ သုတ္တနိ။၁။ ဥဒ္ဓိ၏တိ ဥစ္ဆိန္နတိ ဘဗ္ဗတိ ဝိနာသေတိ၊ အတီတ–ကာလိကာနမ်ိ ဟိ ဆန္ဒသိ ဝတ္ထုမာနဝစနံ အကွရစိန္ဆကာ ဣစ္ဆန္ဒိ။ သုတ္တနိ၊ဗ္ဗ၊၁။ ၁၅။ ဥစ္ဆိန္နတိ–လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓုန (ပုဂ) [ဥ+အစိ+ယု။ ပါဠိ၌ ပုံလိုင်ဖြင့်ရှိ၏။ ထောမနီမိန္ဒင် ပါဠိအင်္ဂလိပ်, သက္ကတ အင်္ဂလိပ် အဘိဓာန်တို့၌ နုပုံလိုင်သာပြထား၏] ရေငင်ပုံး၊ ရေခပ်ဆိုးငယ်။ ဥဒ္ဓုနိက၊ ဥဒ္ဓုနီ–တို့ကြည့်။

ဥဒ္ဓုနဘာ၀ (ပု) [ဥဒ္ဓုန+ဘာ၀] ရေငင်ပုံး–ရေခပ်ဆိုး ငယ်–၏အဖြစ်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓုနဘာ၀ဝတ္ထု (တိ) [ဥဒ္ဓုနဘာ၀+ပတ္ထု] ရေငင်ပုံး–ရေခပ်ဆိုးငယ်–၏အဖြစ်သို့ ရောက်ခြင်း။ ဝိစရန္တသ မေ ဆန္ဒေ၀ါသိက–ဝါသော စာဋိယာ ဥဒ္ဓုနဘာ၀ပတ္ထိ၀ိယ ဟောတိ။ ဓမ္ဓ၊ဗ္ဗ၊၁။ ၆၀ရ၂။

ဥဒ္ဓုနိတ (ပု) [ဥဒ္ဓုန+ဣတ] ရေငင်ပုံး၊ရေခပ်ဆိုးငယ်။ သေယျထာပိ နာမ ဥဒကမဏိကော ဟုတ္တာ ဥဒ္ဓုနိကော အဿ။ မ၊ ၂။ ၂ ၃ဝ။ ဥဒ္ဓုနိကောတိ ဥဒကဝါရကော။ မ၊ဗ္ဗ၊ ၁။ ၁ ၉ဝ။ ဥဒ္ဓုနိကောတိ ဥဒ္ဓုနော။ မ၊ဋီ၊ ၁။ ၁ ၃ ၂။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓုနီ (တိ) [(က) ဥ+အစိ+ယု+နဒါဒိ ဣ။ (ခ) ဥဒ္ဓုနိ+ဏ] (က) ရေငင်ပုံး၊ရေခပ်ဆိုးငယ်။ (ခ) ရေခပ်ဆိုးငယ်နှင့်တူသော မိန်းမ။ (ဂ) (ခ) သုခ ဝတ ဓ ဇီ ၀ ဣ ဣ ၀ စမာနာ ဥဒ္ဓုနီ။ ဗာ၊ ၁ ၂ ၅။ ဥဒဂ် အဗ္ဗန်ဆီ တောယာတိ ဥဒ္ဓုနီ၊ စာဋိတော ၀ါ ကူပတော ၀ါ ဥဒကု–ဥ္ဃဏ်ဆန္ဒနဏ်ကာယေတံ နာမ်၊ သာ ပန ဥဒ္ဓုနီ ဝ်ယ၊ ဥဒဂ် ဝ်ယ ဏ်ကာ ယေန ယေန–တ္ထိကာ ဟောတိ၊ တံ တံ အာကရုတ်ယေ၀ါတိ အတ္ထော။ ဗာ၊ဗ္ဗ၊ ၁။ ၄ ၄ ၁။

ဥဒ္ဓလ (နာ) [ဥဒ+ဇလ] ရေညွှန်၊ ညွှန်နှင့် ရောသောရေ။ အညတရသာ ဘိက္ခုနော ဥဒ္ဓလံ ကိဉ္စနွသာ အသုစိ မုစ္စိ။ ဝိ၊၁။၁ရ၀။ ဥဒ္ဓလန္ဒီ ဥဒကစိက္ခဲလ္လာ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၁၉။ ဥဒကစိက္ခလ္ဝ–လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓလ၀ဏ္ဏ (နာ) [ဥဒ္ဓလ+ဝဏ္ဏ] ရေညွှန်ကို ကစားသောရဟန်း၏–ဝဏ္ဏ–အကြောင်းအရာ။ ဥဒ္ဓလ၀ဏ္ဏ[သုပိ ဇသော၀နယော။ ဝိ၊ဌ၊၂။ ၁၁၉။

ဥဒ္ဓာသီ (ကြို)[ဥ+ဌာ+ဣ] (နေရာမှ)ထရှိရပ်ပြီ။ တဿာ မာတာ ဥဒ္ဓာသီ၊ ခတ္တိယာ ဒေ၀ဝဏ္ဏိနီ။ ဇာ၊၂။ရ၀။ ဥဒ္ဓာသီတိ အာသနာ ဥဋ္ဌာယ ရညော သန္ဓိကံ ဂန္တွာ အဋ္ဌာသိ။ ဇာ၊ဌ၅။၃၂၂။ ဥဋ္ဌာတိ–လည်းကြည့်။

ဥဒဏ္ဍ (ပု) [ဥ(ဥဒ်)+အဟ] နေတက်ချိန်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒဏ္ဍသမယ (ပု) [ဥဒဏ္ဍ+သမယ] နေတက်ရာ–နေထွက်ရာ–အချိန်အခါ။ ပါတောဝ ပါတရာသမ္ပိ၊ဥဒဏ္ဍသမယံ ပတိ။ ဇာ၊၂။၁၃။ ဥဒဏ္ဍသမယံ ပတိတိ သူရိယုဂ္ဂမနဝေလာယ–မေ၀။ ဇာ၊ဌ၊၅။၁၆၅။

ဥဒေါရယီ (ကာ၊ကြို) [ဥ+တရ+ဏယ+ဣ] ကြွတက် စေပြီ၊ သွားအံ့သော အစီအရင်ကို ပြုပြီ။ တံ သပ္ပ၀ဏ္ဏံ ဥဒေါရယီ ရထံ။ ဇာ၊ ၂။၁၁၁။ ဥဒေါရယီတိ ဥဋ္ဌာရေသိ ဥက္ခိပိတ္တာ ဂမနသဇ္ဇမကာသိ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၄၃၃။

ဥဒေါရီ (ကြို) [ဥ+တရ+ဏ္ဍ] ကူးမြောက်–ကူးတက်–ပြီ။ တေနုဒေါရီ ဒုဒသမ္ပရေတော (ဇာ၊၁။ရ၄)တိ တေန ကာရဏေနမ္ပိ ––– ဥတ္ထိဏ္ဏော။ ဇာ၊ဌ၊၂။၂ဂရ။

ဥဒေါရိ (ကြို) [ဥ+တရ+ဣ] ကူးမြောက်–ကူးတက်–ပြီ။ သမာဟိတော ယော ဥဒေါရိ ဩဃံ။ သုတ္တနိ။၃၄၈။ (–ဥဒါန။၁ရ၀၊၁ဂ၂။ နေတ္တိ။၅၄၊၁၂၃။) ဥဒေါရိတိ ဥတ္ထိဏ္ဏော။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၁၃၅။ (–ဥဒါန၊ဌ။၃၂၉၊၃ရ၅။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၃၂။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၂၉ရ။)

ဥဒေါရိ[2] (ကာ+ကြို) [ဥ+တရ+ဏေ+ဣ] ကူးမြောက်စေပြီ၊ ထုတ်ဆောင်ပြီ။ ပဂေါ် ပေါသံ ပလိပေ ဗျသန်း ဗလီ ယထာ ဒုဗ္ဗလမုဒ္ဓရေယ္ယ။ ဧ၀မ္ပိ မံ တွံ ဥဒေါရိ ဟောတိ။ ဇာ၊၁။၃၅၂။ ဥဒေါရိတိ ကာမပဂ်ံတော ဥတ္ထာရယိ၊ ဥဒေါသိတိပိ ပါဌော။ အယမေ၀တ္ထော။ ဥဒ္ဓေါသိတိပိ ပါဌော၊ဥဒ္ဓရိတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ ဌ၊၄။၄၉၀။

ဥဒေါသီ (ကာ၊ကြို) [ဥ+တရ+ဏေ+ဣ]။ သ အာဂုံ] ကူးမြောက်စေပြီ၊ ထုတ်ဆောင်ပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဌ[3] (တိ) [ဥ+အာ+ဒါ+တ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ (ဥဒါတ္ထ–သံ။)] (၁) မြင့်သော၊ မြင့်တက်သော (အသံ)။ (၂) မြင့်မြတ်သော (ပညာ)။ (၁) ဥဒတ္ထာနုဒတ္ထာဒီ နှင့် ဥဒတ္ထာနု–ဒတ္ထာဒီသမ္ပါဒန–ကြည့်။(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဌ[4] (တိ) [ဥဒ+အတ္ထ] မြင့်မြတ်သောပညာ ရှိသော၊ မြင့်မြတ်သောအကျိုးကိုလည်း ပေးတတ်၍ မိမိသန္ဓာန်၌လည်း ဖြစ်သောပညာ ရှိသော၊ သူ။ တဏှာစရိတော ဥဒတ္ထော (ဥဒတ္ထော။ဌ။) သမာဓိန္ဒြိယေန ဒုက္ခာယ ပဋိပဒါယ ခိပ္ပါဘိညာယ နိယျာတိ ဈာနေဟိ နိဿယေဟိ။ နေတ္တိ။ရ။ ဥဒတ္ထောတိ ဥဒ–အတ္ထော၊ ဥဋ္ဌာရ၀ညောတိ အတ္ထော။ နေတ္တိ၊ ဌ။၅၁။ ဥဒတ္ထောတိ ဥဒအတ္ထော၊ ဥဋ္ဌာရံ ဗလံ ဒေတီတိ အတ္ထော၊ ဥဋ္ဌာရံ ဗလံ ဒေတီတိ ဥဒေါ ကော သော၊ ပ၀ိစယော။ အတ္ထနိ

နိုဗ္ဗတ္ထော အတ္ထော၊ ဥဒေါ အတ္ထော ယသ ပုဂ္ဂလဿာတိ ဥဒတ္ထောတိ ဝစနတ္ထော ကာတဗ္ဗော။ နေတ္တိ၊ဝိ။၆၉။ (–နေတ္တိ။၉၈။ နေတ္တိ ဝိ။၂၆၅။)

ဥဒတ္တပညာ (တိ) [ဥဒတ္တာ+ပညာ] မြင့်မြတ်သောပညာရှိသော၊သူ။ ဒုတိယာယ ပဋိပဒါယ ဟေတု နာမ တဏှာစရိတတာ ဥဒတ္တပညာတာ စ။ နေတ္တိ၊ဝိ။၆၉။

ဥဒတ္ထာနုဒတ္ထာဒီ (တိ) [ဥဒတ္ထ+အနုဒတ္ထ+အာဒိ] မြင့်သောအသံ, နိမ့်သောအသံ အစရှိသော။ သဒ္ဒါယိတန္တိ ဂါယနဝသေန သဒ္ဒါယိတံ၊ တံ ပန ဥဒတ္ထာနုဒတ္ထာဒီနံ သရာနံ သမ္ဘဒါဝသေနေဝ ဣစ္ဆိတန္တိ အာဟ "သရသမ္ဘတ္တိဝသေနာ"တိ။ ဒီ၊ ဋီ၊သ။၃၀၈။ အံ၊ဋီ၊၃။၅။ (–သီဋီ၊သစ်၊၂။၂၇၃။)

ဥဒတ္ထ (တိ) [ဥဒ+အတ္ထ] မြင့်မြတ်သောပညာရှိသော။ ဥဒတ္ထ – ကြည့်။

ဥဒဒ္ဓရိ (ကြို) [ဥ+ဝရ+ဏျိ] ထုတ်သောင်ပြီ။ မနုညံ ဘာသမာနဿ၊ ဂရုံ ဘာရံ ဥဒ္ဓရိ။ ဇာ၊ ၁။ရ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၇။ မနာပံ ပိယဝစနံ ဘာသမာနဿ ပြာဟ္မဏဿ ဂရုံ ဘာရံ ဥဒ္ဓရိ၊ ဥဒ္ဓရိတ္တာ ,ကရိတ္တာ ပဝဏ္ဏေသိတိ အတ္ထော၊ ဒကာရော ပနေတ္ထ ဗျဉ္ဇနသန္ဓိဝသေန ပဒ–သန္ဓိကရော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀၉။

ဥဒမီ (ပု) [ဥဒက+ဣ+ဣ။ ဇလာနိ ဥဒကာနိ စ နိမိယန္တေ မိယန္တေ စာတြာတိ ဇလနိမိ ဥဒမိ စ၊ ဥဒကဿ ဥဒါဒေသော။ ဓာန်၊ဋီ။ ၆၅၉။ ဥဒကံ ဒမာတိတိ ဥဒမိ။ ကစ္စည်း၊သုတ္တ။၅၅၁။ ရူပ္ပ၊ဒုဂ။ နိတိ၊သုတ္တ။၁၁ဂ။] (က) မျှားစွာသောရေ၏စုဝေးတည်နေရာအရပ်။ (ခ) ပင်လယ်၊ သမုဒ္ဒြာ။ (က) သမုဒ္ဒေါ ဥဒမိနံ သေဋ္ဌော၊ နဂ္ဂတ္ထာနဉ္စ စန္ဒိမာ။ သံ၊ဝ။၆ရ။ ဥဒမိနန္တိ ဥဒကနိဓာနာနံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁၁ဓ။ ဥဒကံ မိယတိ ဣတိ ဥဒမိ၊ မယောဒမိ။ သံ၊ဋီ၊ဝ။၁၆ရ။ ယထာ သမုဒ္ဒေါ ဥဒမိနံ ,မဂ္ဂေါ၊ နေရ္ရ နဂါနံ ပဝေရော သိလုစ္စယော။ အပါ၊ဝ။ ၁ဓ၀။ ထေရဋ္ဌ၊ဝ။ ၂၁ဓ။ (ခ) သေပ္ပမေယ္ယော ဥဒမိဝ ,သာဂရော။ ဝိမာန။ ၅၀၆ ။ အဘိ။ကာ။ ၄၀ ။ ,ဝိမာနဋ္ဌ။ဝ၆။ ဥဒမိဝ သာဂရောတိ ယထာ ,ဥဒကံ ,ဣ ,ဓိယတိတိ "ဥဒမိ"တိ လဒ္ဓနာမော သာဂရော... အပ္ပမေ–ယ္ယော။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။ဝ၄ဝ။ ဥဒမိမိဝ အဏ္ဏဝါနံ (စူဠနိ။ ၂ဝ၉)နှင့် ဝိတိဏ္ဏအဏ္ဏဝါနံ 'အနေ့ရေ' သမုဒ္ဒ ဝိယ အဓိဂစ္ဆိ။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။ဝ၃။

ဥဒဗ္ဗပမ (တိ) [ဥဒမိ+ဥပမာ] မဟာသမုဒ္ဒြာ လျှင် ဥပမာရှိသော၊ မဟာသမုဒ္ဒြာနှင့်တူသော၊ သူ။ ဥဒဗ္ဗပမော ,မဟာဝိရော၊ သော မေ ဗုဒ္ဓေါ နိမန္တိတော။ အပါ၊ဝ။ဒုဂ၃။ ,ထေရဋ္ဌ၊၂။ဒုဝ၅။

ဥဒပဒ္ဓထ (ကြို) [ဥ+ပဒ+ယ+တ္ထ။ တ္ထ ကို ထ ပြု] ဖြစ်ခဲ့ပြီ၊ ထင်ရှားဖြစ်ခဲ့ပြီ။ ဥဒပါဒိ–ကြည့်။

ဥဒပဒ္ဓိသု (ကြို) [ဥ+ပဒ+ယ+ဣ] ဖြစ်ခဲ့ကုန်ပြီ။ ဥဒပါဒိ–ကြည့်။

ဥဒပတ္ထ[1] (ပု) [ဥဒ+ပတ္ထ(ဥဒပါတြ–သံ)] ရေခွက်၊ ရေပြင်ပြည့်သောခွက်။ သေယျထာပိ ပြာဟ္မဏ ဥဒပတ္ထော သံသဋ္ဌော လာခါယ ဝါ ဟလိဒ္ဒိယာ ဝါ။ သံ၊ဝ။ဝ၀၆။ အံ၊၂။ ၂ဝ၂။ ဥဒပတ္ထောတိ ဥဒကဘရိတ ပါတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၂ဝ၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၆ရ။ (–ဝိမတိ၊ဝ။ ၂၆၉။)

ဥဒပ(ပ္ပ)တ္ထ[2] (တိ) [ဥ+ပဒ+တ။ ,ဥ+အပ+တ] (က) ပျံတက်သွားသော၊သူ။ (ခ) ထသွားသော၊ အိပ်ရာနေရာမှ ထပြေးသော၊သူ။ (က) ဥဒပ–တ္ထောတိ ,ဝေဟေန၊ ဗလိ ပက္ခိ ဒိဋ္ဌောမော။ ဇာ၊ ၁။ဝဂရ။ ဥဒပတ္ထောတိ ပိတု ဩဝါဒံ အကတ္တာ ကေဒိဝသံ ဂိဒ္ဓေဟိ သဒ္ဓိ, ဥပ္ပတိတော တေ ဩဟာယ ,ပိတရာ ကတိတ္ထဋ္ဌာနံ အဂမာသိ။

ဟာ၊ဌ၊ခု။၄၆၁။ (ခ) သော စ ဝေဂေနုဒပ္ပတ္တော၊ ကပိ ရုဟိရမက္ခိတော။ ဟာ၁။ခုဂဲခု။ ဥဒပ္ပ-တ္တောတိ ဥဒဋ္ဌိတော။ ဟာ၊ဌ၊၅။ရ၆။

ဥဒပတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဒ+တ္တာ။ ဥ+အပ+တ္တာ] ပျံတက်၍။ သော စ ဘက္ခပရိက္ခီကော၊ ဥဒ-ပတ္တာ ဝိဟာဂံမော။ ဟာ၊ ၂။၅၅။ ဥဒပတ္တာတိ ...သော ကာကော ဥဒကေ ပတိတ္ဝာတုံ အသက္ကောန္တော ဥပ္ပတိ၊ ဧဝံ ဥပ္ပတိတ္တာတိ အတ္ထော။ ဟာ၊ဌ၊၅။ ၂ရ၁။

ဥဒပါဒိ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏ္ဍိ။ ရူ၊ဌိ၊ဒ။ ၂ဝဝ။] ဖြစ်ခဲ့ပြီ၊ ဖြစ်ဘူးပြီ။ မဟာ အကာလမေဃော ဥဒပါဒိ။ ဝိ၊ခု။ခု။ ဧဝံ စိတ္တံ ဥဒပါဒိ(ဟာ၊ ၁။ ၂၄ခု)တိ...ဥပ္ပန္နံ။ ဟာ၊ဌ၊၅။၁၅။ **ဥဒပဇ္ဇိသု**-ဥဒပဇ္ဇိသူ(ဟာ၊ ၂။ခု၆ဂ)တိ ဥပ္ပဇ္ဇိသု။ ဟာ၊ဌ၊ရ။ ခု၆ရ။ **ဥဒပဇ္ဇထ**-ဥဒပဇ္ဇထ(ဝိမာန။ ၂ဂ)တိ ဥပ္ပဇ္ဇိတ္ထ။ ဝိမာန၊ဌ။၁ဝ၄။ ဝိပါကော ဥဒပဇ္ဇ-ထ(ပေတ။ခုခ)တိ ...ဖလံ ဥပ္ပဇ္ဇိ။ ပေတ၊ ဌ။၄၆-၄ရ။ (-ထေရ။ ၂ ၂၆၊ ၂ရ ၂။ ဟာ၁။ ၂ခုခ။ ထေရ၊ဌ၊၁။ ၁၁ ၂။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။ ၂၆၊ဂ၃။ ဟာ၊ဌ၊ ၄။ ၁ဝ၃။)

ဥဒပါန (ပုဒ်န) [ဥဒက+ပါန] (၁)(က) ရေတွင်း။ (ခ) ရေကန်၊ တစ်ဘက်ဆည်ကန်။ (ဂ) ရေ မြောင်း။ (၂) ဥဒပါနမည်သောဥယျဉ်။ (၁)(က) သေယျထာပိ အာဝုသော ကန္ဓာရမဂ္ဂေ ဥဒ-ပါနော။ သံ၁။ခုခုဂ။ ဥဒပါနောတိ ဝီသတိသ-ဟတ္ထဂမ္ဘီရော ပါနီယကူပေါ။ သံ၊ဌ၊ ၂။ ၁ဝ၄။ ဥဒပါနံ တိဏသ စ ဘုသသ စ ယာဝ မုခ-တော ပူရေသု(ဥဒါန။ ၁ရ၅)နှင့် ပါနီယကူပ်တိဏေန စ ဘုသေန စ မုခပ္ပမာဏေန ဝေသုံ။ ဥဒါန၊ဌ။ခုခုခ။ (-ဝိ၊ခု။ ၁ဂ၅။ ဝိ၊ဌ။ ၂ ၅ဂ၊ခုဝဝရ။ ပေတ။ ၁ ၅ ၆။ ဟာ၁။ ရဂ။ ဝိ၊ဌ၊ခု။ ခုဝ၁။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။ ၁ဌ ၂။ ၂ ၁ရ။ ဝိမာန၊ဌ။ ၄ဝ။ ပေတ၊ဌ။ ၁ ၁ ၂။ ဟာ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၅ ၅။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂ ခုခု။) (က) (ခ)(ဂ) ဟတ္ထ ဥဒပါနဿ၊ ယော ဒဒန္တိ ဥပသယံ။ သံ၁။ခုဝ။ ဥဒပါနန္တိ ယံကိဉ္စိ ပေါက္ခရဏီ-တဠာကာဒိ။ သံ၊ဌ၊ ၁။ ရခု။ တဠာကာဒီတိ အာဒိ-သဒ္ဒေန မာတိကံ သင်္ဂဏှာတိ။ သံ၊ဌ၊ ၁။ ၁ ၂ခု။ ဝိပသ္သိနော ဘဂဝတော၊ ဥဒပါနော ကတော မယာ(အပ၁။ ၂ဝ၈)တိ ဥဒကံ ပိဝန်တို့ တ္တောတိ ဥဒပါနော။ ကူပပေါက္ခရဏီတဠာကာနမေတံ အဓိဝစနံ။ အပ၊ဌ၊ ၂။ ၁ဝ၀။ (၂) ဂဂ်ါတီရေ ဥဒေနဿ ရညော ဥဒပါနံ နာမ ဥယျာနံ အတ္ထိ။ သံ၊ဌ၊ခု။ခု၈။

ဥဒပါနတရု (တိ) [ဥဒပါန+တရု] ရေတွင်း ကမ်းပါး။ ရေတွင်းနှုတ်ခမ်း။ ဟတ္ထိ ဥဒပါန-တရေ ဌပေတွာ တဿ ပါဒေ ယောတ္တံ ဗန္ဓိတ္တာ ယောတ္တေန ဥဒပါနံ သြတရိတ္တာ။ ဟာ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၅ ၅။

ဥဒပါနဒါယက (ပု) [ဥဒပါန+ဒါယက] ရေ တွင်းရေကန်လှူသောသူ။ ဣတ္ထံ သုဒံ အာယသ္မာ ဥဒပါနဒါယကော ထေရော ဣမာ ဂါ၊ထယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၁။ ၂ဝ၉။

ဥဒပါနဒါယကတ္ထေရ (ပု) [ဥဒပါနဒါယက+ထေရ] ရေတွင်းရေကန်လှူသောထေရ်၊ ဥဒပါနဒါယက ထေရ်။ (ဤထေရ်ရှင်မြတ်သည်ရှေးရှေးဘဝ ပေါင်းများစွာ၌ ကုသိုလ်ကောင်းမှု ပြည့်ကျင့် ဆည်းပူးခဲ့ပြီးလျှင် ရှေးရှေးဘုရားရှင်များ လက်ထက်၌မူ ပါရမီကုသိုလ်တို့ကို အထူးတလည် ကြိုးစားအားထုတ် ပြုလုပ်ခဲ့၏။ ဝိပဿီဘုရား ရှင်လက်ထက်တော်သို့ ရောက်သောအခါအမျိုး တစ်ဦးအိမ်၌ဖြစ်၍ အသက်အရွယ်ကြီးပြင်းလာ သော် ငါသည် သောက်ရေအလှူကို ပေးလှူသင့် သည်၊ ထိုအလှူကိုလည်း တခါတရံ၌သာပေးလှူ ခြင်းမျိုးမဟုတ်ပဲ အမြဲထာဝရ အလှူမျိုး ဖြစ်စေ သင့်သည်ဟု ကြံစည်စိတ်ကူး၍ ရေတွင်းကိုတူ-စေ၏။ ထိုရေတွင်း၌ရေရရှိလာသောအခါ အုတ် များစီ၍ ခိုင်မာအောင်ပြုလုပ်၏။ မြေအောက် မှ စိမ့်ထွက်သောရေတို့ဖြင့်ပြည့်သောအခါ ထိုရေတွင်းကို ဝိပဿီဘုရားရှင်အား လှူဒါန်း

လေသည်၊ မြတ်စွာဘုရားသည် သောက်ရေ လှူဒါန်းခြင်း၏ အကျိုးအာနိသင်ကို ဟောကြား တော်မူသည်။ ထိုအမျိုးကောင်းသားသည် ယင်းကောင်းမှု ကုသိုလ်ကြောင့် ကျင်လည် သမျှ လူနတ်ဘဝတိုင်း၌ ရေတွင်း ရေကန် သောက်ရေများ အလျှံအပယ် ပေါများစွာ စည်းစိမ်ချမ်းသာ ခံစားခဲ့ရ၏။ ငါတို့ မြတ်စွာ ဘုရား လက်ထက်တော်သို့ ရောက်လာသော အခါ တစ်ဦးသောအမျိုးအိမ်၌ ပဋိသန္ဓေ တည်နေ၍ ဖွားမြင်ပြီးနောက် အရွယ်ရောက် လတ်သော် ရတနာသုံးပါး၌ ကြည်ညြိုသော အမျိုးကောင်းသားပီပီ ရဟန်းပြုပြီး မကြာ မြင့်မီပင် ရဟန္တာအဖြစ်သို့ ရောက်ရှိလေ သည်။ ထိုအခါ ရှေးဘဝက မိမိပြုခဲ့ဘူးသော ကောင်းမှုကို ဆင်ခြင်၍ နှစ်သက်ဝမ်းမြောက် ခြင်း ဖြစ်သောကြောင့် ထိုရှေးကောင်းမှုတို့ကို ထုတ်ဖော် ဟောကြားတော်မူလေသတည်း။) ဝိပဿီနော ဘဂဝတောတိ အာဒိကံ အာယသ္မတော ဥဒပါနဒါယကတ္ထေရဿ အပဒါနံ။ အပ၊၂၊၂။၁၆၉။

ဥဒပါနဒူသက (တိ) [ဥဒပါန+ဒူသက] သောက်ရေတွင်းကို(ကျင်ကြီးကျင်ငယ်စွန့်လျှက်) ဖျက်ဆီးသော၊သူ။ တဒါ ဥဒပါနဒူသကော အယ-မေဝ သီဝိလော အဟောသိ။ ဇာ၊၂၊၂။၃၂၊၂၁။

ဥဒပါနဒူသကဇာတက (နာ) [ဥဒပါနဒူသက+ဇာတက] ဥဒပါနဒူသကဇာတ်၊ သောက်ရေ တွင်းကို ကျင်ကြီးကျင်ငယ်စွန့်လျှက် ဖျက်ဆီး သော မြေခွေးကို အကြောင်းပြု၍ ဟောကြား တော်မူသော ဇာတ်။ (မြတ်စွာဘုရား ဇေတ ဝန်ကျောင်း၌ သီတင်းသုံးတော်မူစဉ် ရဟန်း တော်များ၏ သောက်ရေတွင်းကို မြေခွေး တစ်ကောင်သည် ကျင်ကြီး ကျင်ငယ်စွန့်ကာ ဖျက်ဆီးပြီး ထွက်သွားလေ၏။ ကနေ့သည် ရေတွင်း အနီးသို့ ရောက်လာသော ထိုမြေခွေးကို သာဓုခေါ်ကြ၏။ ခဲမှန်သဖြင့် အထိနာသွားသော ထိုမြေခွေးသည် ထိုအချိန်မှစ၍ ထိုနေရာကို လှည့်ရှောင်ပင် မကြည့်ဝံ့တော့ပေ။ တရား သဘင်၌ ရဟန်းတော်များသည် ထိုမြေခွေး အကြောင်းကို ပြောဆိုနေကြစဉ် မြတ်စွာဘုရား ကြွလာတော်မူပြီးလျှင် ရှေးအခါကလည်း ထိုမြေခွေးသည် ဣသိပတန မည်သော ဤတောင်၌ ဤရေတွင်းကိုပင် ဖျက်ဆီးခဲ့ ဘူးကြောင်း, ရသေ့ အပေါင်းက ထိုမြေခွေးကို ဖမ်းဆီးခေါ်ဆောင် လာသဖြင့် ဘုရား အလောင်းဖြစ်သော ငါရသေ့က ဆုံးမပြုပါဒ ပေးခဲ့ဘူးကြောင်း ဟောကြားတော် မူလေ သည်။ ဇာ၊၁။ရ၉။ ဇာ၊၆၊၂။၃၂၀-၁။

ဥဒပါနဒူသကသီဝိလ (ပု) [ဥဒပါနဒူသက+ သီဝိလ] သောက်ရေတွင်းကို (ကျင်ကြီး ကျင်ငယ် စွန့်လျှက်) ဖျက်ဆီးသောမြေခွေး။ ဣဒံ သတ္ထာ ဇေတဝနေ ဝိဟရန္တော ဧကံ ဥဒပါနဒူသကသီဝိလံ အာရဗ္ဘ ကထေသိ။ ဇာ၊ ၆၊၂။၃၂၀။

ဥဒပါနနိဒဿန (နာ) [ဥဒပါန+နိဒဿန] ရေတွင်းကို ဥပမာ အဖြစ်ဖြင့် ညွှန်ပြခြင်း။ ရေတွင်းဥပမာ။ ဝေဠု ကတ္တာ ဣဒ ဥဒပါန-နိဒဿနမ္ပိ သမတ္ထိတန္တိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ သံ၊ဋီ၊၂။ ၁၂၂။

ဥဒပါနပနာဠိ (ထီ၊ပု) [ဥဒပါန+ပနာဠိ] ရေ တွင်းမှ သွယ်တန်းအပ်သော-ရေတံလျှောက် -မြောင်း-ပြွန်ချောင်း-ပိုက်လုံး။ အန္ဓော သုဝိသောဓိတံ ဝိသောဓေတွာ ဥဒပါနပနာဠိ ယောဇေတိ။ အံ၊ဋု။၁၆။

ဥဒပါနပနာဠိယတ္ထိက (တိ) [ဥဒပါနပနာဠိ + အတ္ထိက] ရေတွင်းမှ သွယ်တန်းအပ်သော ရေတံလျှောက်ဖြင့် အလိုရှိသော၊သူ။ သေယ္ယ-ထာပိ ဘိက္ခဝေ ပုရိသော ဥဒပါနပနာဠိ-

ယတ္ထိကော တိဏ္ဍ ကုဋ္ဌာရီ အာဒါယ ဝန်
ပဝိသေယျ။ အံ၊၃။၁၇။

ဥဒပါနသမီပ (နာ) [ဥဒပါန+သမီပ] ရေတွင်း၏
အနီးအရပ်။ အထ နံ ဂေါဒိဝသံ ဥဒပါနသမီပံ
အဂတံ သာမဏေရာ လေဠ္ဍုဟိ ပဟရိတ္ဝာ
ကိလမေသုံ။ ဇာ၊၆။၂။၃၂၀။

ဥဒပါနသာလာ (ထီ) [ဥဒပါန+သာလာ]
ရေတွင်း ဇရပ်။ ဥဒပါနသာလာ ကာရာပိတာ
ဟောတိ။ ဝိ၊၃။၁၉၅။ (–ဝိ၊၄။၃၀၇။ဝိ၊
သင်္ဂဟ။၂၁၇။)

ဥဒပါနသုတ္တ (နာ) [ဥဒပါန+သုတ္တ] ဥဒပါန
သုတ်။ ထိုသုတ်၌– မြတ်စွာဘုရားသည်
ရဟန်းသံဃာများစွာနှင့်အတူ မလ္လတိုင်း
နယ်ပယ်၌ ခရီးဒေသစာရီ ကြွချီတော်
မူလေသော် ထူဏမည်သော ပုဏ္ဏားရွာသို့
ရောက်တော်မူ၏။ ထိုအခါ ရတနာမြတ် သုံးပါး၌
မကြည်ညိုကုန်သော ထူဏရွာသား တို့သည်
မြတ်စွာဘုရား ကြွလာတော်မူခြင်း ကြောင့်
ပုဏ္ဏားတို့၏ ကျင့်စဉ်တရား ပျက်ပြား
သွားမည်စိုးရကား ထိုရွာ၌ မြတ်စွာဘုရားနှင့်
ရဟန်းတော်များ မနေနိုင်စေရန် မြတ်စွာဘုရား
ကြွတော်မူရာ လမ်းခရီး၌ရှိသော ရေတွင်းကို
မြက်အမှိုက်သရိုက်များဖြင့် ရေတွင်းနှုတ်ခမ်း
ရောက်အောင် လောင်းထည့် ဖို့သိပ်ကြကုန်၏။
မြတ်စွာဘုရားသည် လမ်းခရီးမှ ဘေးသို့ဖဲခွါပြီး
သစ်တပင်အောက်သို့ ကြွတော်မူပြီးလျှင် အရှင်
အာနန္ဒာကို ထိုရေတွင်းမှရေကို အခပ်ခိုင်းတော်
မူ၏။ အရှင်အာနန္ဒာသည် ယခုပင် ထိုရေတွင်း
ကို ရွာသားတို့က မြက်အမှိုက်သရိုက်များ
လောင်းထည့် ဖို့သိပ်ထားကြောင်း နှစ်ကြိမ်
တိတိ လျှောက်ထားသော်လည်း သုံးကြိမ်
တိတိပင် ရေအခပ်ခိုင်းမြဲ ခိုင်းနေတော်မူ
သောကြောင့် သပိတ်ကိုယူ၍ ရေခပ်သွား
၄လေ၏။ ထိုရေတွင်းအနီးသို့ အရှင်အာနန္ဒာ
ရောက်သည်နှင့် တပြိုင်နက် မြက်အမှိုက်သရိုက်
အားလုံးသည် ရေတွင်းနှုတ်ခမ်းမှ ဘေးသို့
လွင့်စင်သွားပြီး အမှိုက်သရိုက်ကင်းစင် ကြည်
လင် သန့်ရှင်းသော ရေသည် ရေတွင်း
နှုတ်ခမ်းမှ အပြင် ဘက်သို့ စီးထွက်တော
မည်ကဲ့သို့ ကျီးငှက်များပင် အလွယ်တကူ
ဆွဲသောက်နိုင်လောက်သည်အထိ ပြည့်လေ၏၊
အရှင်အာနန္ဒာသည် ထိုအဖြစ်ကို တွေ့မြင်
ရသဖြင့် မြတ်စွာဘုရား၏ ကြီးမားလှသော
တန်ခိုး အာနုဘော်ကို အလွန်အမင်း ဆုံ့ဩ
ခြင်း ဖြစ်ပြီးလျှင် သပိတ်ဖြင့် သောက်ရေကို
ခပ်ယူ၍ မြတ်စွာဘုရားဆီ ထိုအင်ကြောင်းကို
လျှောက်ထားကာ ဆက်ကပ်လေသည်။
မြတ်စွာဘုရားသည် "ကိ ကယိရ––––
စရေ"ဟူသော ဂါထာဖြင့် (ရွာသားတို့က
ရေတွင်းကို အမှိုက်သရိုက်တို့ဖြင့် ဖို့သိပ်ကြ
သော်လည်း) ရောက်ရာ အရပ်တိုင်း၌
အချိန်မရွေး ရေကို အလိုရှိသလောက် ရရှိ
နေလျှင် ထိုရေတွင်းကို အဘယ်မှာ အားကိုး
အားထား ပြုနေဘို့ လိုတော့အံ့နည်း၊
တရားဖြင့် ဖွဲ့နှောင်ချည်တုပ် ခံရသော
သတ္တဝါတို့သည် ကုသိုလ်ကောင်းမှု မပြုခဲကြ
သဖြင့် လိုတာမရ ဒုက္ခရောက်နေကြ၏၊
ထိုတရား၏ အရင်းအမြစ်ကို ပယ်ဖြတ်ပြီး သော
ငါကဲ့သို့သော သဗ္ဗညု မြတ်စွာဘုရား သည်
အဘယ်မှာလျှင် သောက်ရေ ရှာဘို့,
အခြားပစ္စည်းဥစ္စာရှာဘို့ ထိုထို ဤဤ လှည့်
လည်နေတော့အံ့နည်း–ဟူ၍ နှစ်သက် ရွှင်လန်း
ဥဒါန်းကျူးရင့်တော်မူ၏။ ဒုဒ္ဒက– နိကာယ
ဥဒါနပါဠိ၊ရ–ဝဂ်၊၉–သုတ်။ ဥဒါန။ ၁ရ၄–၅။
ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၄၃၂–၆။

ဥဒပါနာဘိမုခ (တိ) [ဥဒပါန+အဘိမုခ။
ထီ–၌ ဥဒပါနာဘိမုခီ] ရေတွင်းသို့–
ရှေးရှသော–ဦးတည်သော၊သူ။ ထေရော
ဘဂဝတော ပတ္တံ အာဒါယ ဥဒပါနာဘိမုခေါ

အဂမာသိ။ ဝိမာန၊ ၆။ ၄၁။ အညတရော ဗ္ဗတ္ထိ ဥဒကဘာဇနံ ဂဟေတ္ဝာ ဥဒကတ္ထာယ ဥဒပါနာဘိမုခီ ဂစ္ဆတိ။ ဝိမာန၊ ၆။၃၄။

ဥဒဗိန္ဒု (နာ) [ဥဒ+ဗိန္ဒု] ရေပေါက်။ လောဘော ပတိယတေ တမှာ၊ ဥဒဗိန္ဒုဝ ပေါကွရာ။ ဗ္ဗတိဝုတ်။ ၂၅၂။ ဥဒဗိန္ဒုဝ ပေါကွရာတိ ပဒုမိနိပဏ္ဍတော ဥဒကဗိန္ဒု ဝိယ။ ဗ္ဗတိဝုတ်၊ ၆။၂၆၃။ ယာဝန္တော ဥဒဗိန္ဒုနိ၊ ကာယသ္မိ နိပတိသု မေ။ စာ၁။၃၃။ စာ၆။၅၅။

ဥဒဗိန္ဒုနိပါတ (ပု) [ဥဒဗိန္ဒု+နိပါတ] ရေပေါက်ကျခြင်း။ ဥဒဗိန္ဒုနိပါတေန ဥဒကုမ္ဘော ပူရတိ။ ဓမ္မ။၃၁။ ဓမ္မ၆။၂။၁၃။

ဥဒမ္ဘဝီ (ကြို)[ဥ+ဟန+ဏျိ] ပယ်ဖြတ်လျက်သတ်၏။ ယော မာနမုဒမ္ဘဝီ အသေသံ။ သုတ္တနိ။ ၂၈၀။ အရဟတ္တမဂ္ဂေန အသေသံ ဥဒမ္ဘဝီ၊ အနဝသေသပ္ပဟာနဝသေန ဥစ္ဆိန္နန္တော ဝဝေတိတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သုတ္တနိ၆။၁။၁၃။

ဥဒမ္ဘတိ (ကြို) [ဥ+ဝဟ+ဘု] ဆွဲထုတ်ပြီ၊ တည်စေ ပြီ။ ယောနိသော ပဋိပဇ္ဇိတ္တာ၊ ဘဝေ စိတ္တံ ဥဒမ္ဘတိ။ ထေရ။ ၂၅၂။ အရိယမဂ္ဂေန ဟတ္ထေန ဥတ္ထာရိ၊ နိဗ္ဗာနတလေ ပတိဋ္ဌာပေသိန္တိ အတ္ထော။ ထေရ၆။၁။၃၅။

ဥဒမ္ဘတိ (ကြို) [ဥ+ဝဟ+ဏျိ] (က) ဆွဲထုတ်ပယ်နှုတ်ပြီ။ (ခ) ဆွဲငင်ပြီ။ (ဂ) ဘဝ-ထုမာယ ဝတ ဘော ဝဇာယ------သမ္ဘူလံ ဘဝံ ဥဒမ္ဘတိ။ မ၁။၄၀၆။ သမ္ဘူလံ ဘဝံ ဥဒမ္ဘတိတိ-----သမ္ဘူလံ ဘဝံ ဥဒမ္ဘတိ ဥဒ္ဓရိ၊ ဥပ္ပါဋေသိတိ အတ္ထော။ မ၆။၂။၃၁။ (ခ) မနာပံ ဘာသမာနဿ ဂရုံ ဘာရံ ဥဒမ္ဘတိ။ ဝိ၊ ၂။၈။ ဥဒမ္ဘတိတိ အာကဍ္ဎတိ။ ဝဇီရ။ ၂၈၈။ ဥဒ္ဓရိ-လည်းကြည့်။

ဥဒမ္ဘဟ (ကြို) [ဥ+ဝဟ+ယျ] ဆောင်ထု၏။ ပြစ်ထု၏။ ပရိဒေဝယမာနော စေ၊ ကိဠီ အတ္ထံ ဥဒမ္ဘဟေ။ သုတ္တနိ။၃၃။ စာ၁။ ၂၃ရ။ စာ၆။ ၄။၁ ၂၉။ ဥဒမ္ဘဟေတိ ဥဒမ္ဘဟေယျ စာရေယ္ယ။ အတ္ထနိ သဠ္ဠနေယျာတိ အတ္ထော။ သုတ္တနိ၆။ ၂။၁၀၁။ (-စာ၁။၆၄။ စာ၂။၃ရ၄။ စာ၆။ ၂။၂၀၄။ စာ၆။ရ။၃ရ၉။)

ဥဒမ္ဘဟေယျ (ကြို) [ဥ+ဝဟ+ယျ] ဥဒမ္ဘဟနှင့် အနက်တူ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒယ (ပု) [ဥ+ဟ+အ] (၁) ပြစ်ခြင်း။ (အကြောင်း တရားတို့၏ ပေါင်းဆုံမိခြင်း ကြောင့်) ပြစ်ခြင်းသဘော-ဥပါဒ်ခြင်း သဘော-ဟူသော အမှတ် လက္ခဏာ။ သခ်တ တရားတို့၏ အမှတ်လက္ခဏာ။ (၂) ပေါ်ထွက်ရာအခါ။ (၃) တက်ခြင်း။ (၄) အမြင့်အစောက်။ (၅) နေစသည်ထွက်ရာတောင်၊ ဥဒည်း တောင်။ (၆) (က) အတိုးအပွား၊ အမြတ်အစွန်း။ (ခ) အကျိုးအာနိသင်။ (ဂ) ဥဒယ မည်သူ။ သာသနာတော် ၌ ဥဒယမည်သူ ကိုးယောက်တွေ့ရ၏။ (ဃ) ဥဒယထေရ်၊ (တိသမြတ်စွာသုရား၏ ဒုတိယ အဂ္ဂသာဝက။) (ခ) ဥဒယထေရ်၊ (မဟာသာဝက ရှစ်ကျိပ်တွင်ပါဝင်သောထေရ်။) (ဂ) ဥဒယမင်း၊ (ဂဟ်မာလဇာတ်လာ ဘုရားအလောင်းတော်။) (ဃ) ဥဒယမင်း၊ (ဥဒယဘဒ္ဒဇာတ်လာ ဘုရားအလောင်းတော် ဥဒယဘဒ္ဒမင်း။) (င) ဥဒယရသေ့ ၊(ဗာဝရီပုဏ္ဏား ရသေ့ကြီး၏ တပည့်-၁၆-ဦးတွင် ပါဝင်သော ရသေ့။) (စ) ဥဒယပုဏ္ဏား။ (ဥဒယသုတ္တန်အဆုံး၌ ရတနာသုံးပါးကို ကိုးကွယ်ဆည်းကပ်သော ပုဏ္ဏား။) (ဆ) ဥဒယမည်သော ဝေဒပုဏ္ဏား။ (ဇ) ဥဒယ မင်းသား။ (အဇာတသတ်မင်း၏ သားဖြစ်သော ဥဒယဘဒ္ဒမင်းသား။) (ဈ) ဥဒယမည်သောဟုဏ္ဏား လုလင်။ (ဏ) (၁) ဥဒယာမည်သောမိဖုရား (ဘုရားအလောင်း

(ရ) ဥဒယမည်သူ။ (က) ဥဒယထေရ်၊ (တိသ မြတ်စွာဘုရား၏ ဒုတိယအဂ္ဂသာဝက။) ပြဟ္မ-ဒေဝေါ ဥဒယော စ၊ အဟောသုံ အဂ္ဂသာဝကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။ ၃၆၀။ (-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၆၈။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၂၈၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၄၉။ (ခ) ဥဒယထေရ်၊ (မဟာသာဝက ရှစ်ကျိပ်တို့တွင် ပါဝင်သော ထေရ်။) ဘဒ္ဒြ-ဝုဓေ ဥဒယော ပေါသာလော ------ဧတေ အသီတိ မဟာသာဝကာ နာမ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၅၄၂။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၃၂။ (ဂ) ဥဒယမင်း။ (ဂင်္ဂမာလဇာတ်လာ ဘုရားအလောင်းတော်။) အပ္ပဿ ကမ္မဿ ဖလံ မမေဒံ၊ ဥဒယော အဗ္ဗောဂမာ မဟတ္ထပ္ပတ္ထံ။ ဇာ၊၁။၁၈၀။ ဥဒယောတိ အတ္ထာနံ သန္ဓာယ ဝဒတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၄၂၈။ (ဃ) ဥဒယမင်း၊ (ဥဒယဘဒ္ဒ ဇာတ်လာ ဘုရားအလောင်းတော် ဥဒယ ဘဒ္ဒမင်း။) ဥဒယောဟသ္မိ ကလျာဏိ၊ သက်ရတ္တာ ဣဓာဂတော။ ဇာ၊၁။၂၃၃။ ကလျာဏဒဿနေ အဟံ ပုရိမဘဝေ တဝ သာမိကော ဥဒယော နာမ တာဝတိံသဘဝနေ သက္ကော ဟုတ္တာ နိဗ္ဗတ္တော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၁၃။ (င) ဥဒယရသေ့၊ (ဗာဝရီပုဏ္ဏားရသေ့ကြီး၏ တပည့်-၁၆-ဦးတွင် ပါဝင်သော ရသေ့။) ဘဒ္ဒြဝုဓေ ဥဒယော စ၊ ပေါသာလော စာပိ ပြာဟ္မဏော။ သုတ္တနိ။ ၄၃၂။ စူဠနိ။၄။ (စ) ဥဒယပုဏ္ဏား၊ (ဥဒယသုတ္တန် အဆုံးဌ် ရတနာသုံးပါးကို ကိုးကွယ်ဆည်းကပ်သော ပုဏ္ဏား။) (သံ၊၁။၁၇၅။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၅-ကြည့်။) ယေန ဥဒယဿ ပြာဟ္မဏဿ နိဝေသနံ တေနုပသင်္ကမိ။ သံ၊၁။၁၇၅။ (ဆ) ဥဒယမည်သော ဝေရဉ္ဇပုဏ္ဏား။ (ဝိ၊ဝ။၁-၆။အံ၊ ၃။၁၈-၂၄-ကြည့်။) မာတာပိတူဟိ ကတနာမ-ဝေယန ပနာယံ ဥဒယောတိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၈၃။ (ဇ) ဥဒယမင်းသား။ (အဇာတသတ် မင်း၏ သားဖြစ်သော ဥဒယဘဒ္ဒမင်းသား။) အဇာတသတ္တု ဗိမ္ဗိသာရံ ဃာတေသိ၊ ဥဒယော

တော် ဥဒယဘဒ္ဒမင်း၏ ဥဒယဘဒ္ဒါ မည်သောမိဖုရား။)

(ဘ)ဖြစ်ခြင်း၊ (အကြောင်းတရားတို့၏ ပေါင်းဆုံမိခြင်းကြောင့်) ဖြစ်ခြင်း-ဥပါဒ်ခြင်း-သဘောဟူသော အမှတ်လက္ခဏာ၊ သင်္ခတ တရားတို့၏ အမှတ်လက္ခဏာ။ တဿ နိဗ္ဗတ္တိလက္ခဏံ ဥဒယော။ ပဋိသं။၅၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၂၆၅။ တဿ ဇာတဿ ရူပဿ နိဗ္ဗတ္တိလက္ခဏံ ဇာတိ ဥပ္ပါဒံ အဘိနဝါကာရံ ဥဒယောတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၄။ နိဗ္ဗတ္တိလက္ခဏံ ဥဒယောတိ နိဗ္ဗတ္တနသည်တံ သင်္ခတလက္ခဏံ ဥဒယော ဥပ္ပါဒေါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၂၀။ (၂) ပေါ်ထွက်ရာအခါ။ သာ ဟိ ယသ္မာ တဿာ ဥဒယတော ပဋ္ဌာယ တေန သညာဏေန ဩသဓနိ ဂဏ္ဍုန္ဓိပိ ပိဝန္ဓိပိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၈၆။ (၃) တက်ခြင်း။ ကိရိယာယ ကိရိယန္ဆရူပလက္ခဏံ ဘာဝေန ဘာဝလက္ခဏံ၊ ယတော ဥဒယေ သတိ စန္ဒေ ဇာတော ရာဇပုတ္တောတိ။ ဝိမတိ၊ဋ၊ ၄၀။ (၄) အမြင့်၊ အစောက်။ ဒိယနုကုက္ကူ ဥဒယေန ကက္ကိကာ။ ဇာ၊ဋ၊၁၅၅။ ဥဒယေနာတိ ဥစ္စတ္တေန။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၂၉၈။ (၅) နေစသည် ထွက်ရာ တောင်၊ ဥဒည်းတောင်။ ပုဗ္ဗသေလော တု ဇောဒယော။ ဓာန်။၆၀၆။ ဥဒယန္တသ္မာ သူရိယာဒယောတိ ဥဒယော၊ သူရိယာဒိနမုဒယယောဂတော ဝါ ဥဒယော။ ဓာန်၊ဋီ။၆၀၆။ (ဥဒယဂိရိ၊ ဥဒယပဗ္ဗတ-တို့ လည်းကြည့်။) (၆) (က) အတိုးအပွား၊ အမြတ် အစွန်း။ (ဂ) တွေ့ကံ မူလံ ဘဝိဿတိ၊ တ္ထေကော ဥဒယော။ အံ၊ ၁။၁၁၄။ (-၅၂၀။ မဟာနိ။ ၃၀၁။) တဿ ဝိဂ္ဂယေ တ္ထေကော ဥဒယော ဘဝိဿတိ၊ ဣတ္ထိကာ ဝနိတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၈၆။(-၃ရ၀။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃ဒ၆။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၆ ၂။) (ခ) အကျိုးအာနိသင်။ အာနိသံသောတိ ဥဒယော။ မ၊ဋီ၊၁။ ၂၅၉။ (-မ၊ဋီ၊ ၂။၁၁။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၄၅။)

အစောတသတ္ထုံ။ ဒီဋ္ဌ၊၁။၁၃၉။ (ဗျ) ဥဒယ မည်သော ပုဏ္ဏားလုလင်။ ဥဒယောတိ တဿ ပြာဟ္မဏဿ နာမံ။ စူဠနိ။၁၅၅။ (ထီ) (၀) ဥဒယာမည်သောမိဖုရား၊ (ဘုရားအလောင်း တော် ဥဒယဘဒ္ဒမင်း၏ ဥဒယဘဒ္ဒါ မည်သော မိဖုရား။) ဥဒယ မာဝမာဒ စရသု ဓမ္မံ။ ဇာ၊၁။၂၃၃။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၃။

ဥဒယကာလ (ပု) [ဥဒယ+ကာလ] တက်ရာ–ပေါ်ထွက်ရာ–အခါ။ နိစ္စကာလံ သူရိယဿ ဥဒယကာလေ သူရိယမဏ္ဍလံ ဥလ္လောကေတ္တာ အတ္ထနော ရက္ခံ ကရောန္တော ဧဝं ဝဒတိ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁၉။ (–သာရတ္ထ၊၁။၁၃၈။ ဝိမတိ၊၁။၃၀။)

ဥဒယကုမာရ (ပု) [ဥဒယ+ကုမာရ] ဥဒယ သတို့သား၊ဥဒယမင်းသား။ ဥဒယကုမာရော–တိဿ နာမံ အကံသု။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၂၄။

ဥဒယကွဏ (ပု) [ဥဒယ+ခဏ] ဖြစ်ခြင်း၏ အခိုက်အတန့်ကာလ၊ ဖြစ်ရာခဏ၊ ဖြစ်ဆဲခဏ။ သဘာဝလက္ခဏေ သခ်ံတလက္ခဏဿ တာဝ–ကာလိကတ္တာမ်ိ ပါကဋံ ဟောတိ ဥဒယက္ခဏေ ဝယဿ, ဝယက္ခဏေ စ ဥဒယဿ အဘာဝါဝဟောတောတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၈။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၃၃။)

ဥဒယဂါမိ (တိ) [ဥဒယ+ဂမု+ဏိ။ ထို–ဌ ဥဒယ ဂါမိနီ] (၁) ကြီးပွား တိုးတက်ခြင်းသို့ ရောက်စေနိုင်သော၊ လက်ဦးပဌမ အားထုတ် သည်မှစ၍ ကြီးပွားတိုးတက် စေနိုင်သော။ (၂) (ခန္ဓာငါးပါးတို့၏) ဖြစ်ခြင်း သဘောကို ထိုးထွင်း သိမြင်နိုင်သော။ (၁) ပြာဟ္မဏ ဘိက္ခဝေ ဥဒယဂါမိနီ နာမ ပဋိပဒံ ပညပေန္တိ။ သံ၊ ဋ္ဌ၊၃။၃၁၄။ ဥဒယဂါမိနိန္တိ အတ္ထနော သမယေ ဝုဋ္ဌိဂါမိနီ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၁၆။ ဥဒယဂါမိနိန္တိ အာရမ္ဘတော ပဋ္ဌာယ သမ္ပတ္တိအာဝဟံ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၅၃၂။ (၂) ဥဒယတ္ထဂါမိနီယာတိ ဥဒယဂါမိနီယာ ဧဝေ အတ္ထဂါမိနီယာ စ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ၊၁၂၅။ ဥဒယတ္ထဂါမိနီ–လည်းကြည့်။

ဥဒယဂိရိ (ပု) [ဥဒယ+ဂိရိ]နေလစသည် ထွက်ရာတောင်၊ ဥဒည်းတောင်။ အောက်ပုဒ် ကြည့်။

ဥဒယဂိရိသီခရ (နာ) [ဥဒယဂိရိ+သီခရ] ဥဒည်းတောင်ထိပ်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒယဂိရိသီခရမတ္ထက (ပု) [ဥဒယဂိရိ သီခရ+မတ္ထက] ဥဒည်းတောင်ထိပ်၏ အထက်။ ဥဒယဂိရိသီခရမတ္ထကေ သရဒသမယဒိဝသ–ကရမိဝ ဆမ္ဘဏ္ဍရဲသီဟလေန အဘိဓ္ဓလန္ဆံ နိသိန္နံ ဘဂဝန္တံ ဒိသ္မာ စိန္တေသိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ၊၂၄၇။

ဥဒယဌာန (နာ) [ဥဒယ+ဌာန] တက်ရာ–ပေါ်ထွက်ရာ–အရပ်။ ဥဒယဌာနတော အာကာသံ ဥလ္လစ္ဆေန္တော။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၈၆။ သူရိယဿ ဥဒယဌာနာ ပုရတ္ထိမာ ဒိသာ နာမ ဟောတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၅၃။

ဥဒယတိ (ကြို) [ဥ+ဣ+အ+တိ] ဖြစ်၏။ အဝသေသပစ္စယသမာဂမေ ဥဒယတိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ မ၊ဋီ၊၂။၂၅၆။ ဥဒယန္တိ– ပေဋကော။ ၂၆ဂ။သံ၊ ဋီ၊၂။၁၀၂။

ဥဒယတ္ထဂါမိ (တိ) [ဥဒယတ္ထ+ဂမု+ဏိ။ ထို–ဌ ဥဒယတ္ထဂါမိနီ] (ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ ငါးပါးတို့၏) ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း–အဖြစ်အပျက်–သဘောကို ထိုးထွင်း သိမြင်နိုင်သော (ပညာ)။ ပညာ ဟောတိ ဥဒယတ္ထဂါမိနီယာ ပညာယ သမန္နာဂတော။ ဒီ၊ဋ္ဌ။ ၁၉ဂ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁၉၂။ သံ၊ဋ္ဌ။၁ရ၃။ အံ၊ဋ္ဌ။၂၅ဂ။ နေတ္တိ။ ၁ဝ၆။ အံ၊ဋီ၊၁။၁ဝ၁။ ဥဒယတ္ထဂါမိနီယာတိ ပဌမံ ခန္ဓာနံ ဥဒယဝယဂါမိနီယာ၊ ဥဒယဋ္ဌ ဝယဋ္ဌ ပဋိဝိဇ္ဈိတုံ သမတ္ထာယ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၂။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၂။ ဂတိအတ္ထာ ဓာတုသဒ္ဒါ ဗုဒ္ဓိအတ္ထာ

ရယာန္ဆိုတိ အာဟ " ဥဒယဗ္ဗ ဝယဗ္ဗ ပဋိဝိဒ္ဓိတုံ သမတ္ထာယာ"တိ။ မဇ္ဈိ၊၃။၁၇။ အံ၊ဌ၊၃။ ၂။ (–ဒီ၊ဌ၊၃။ ၂၁ ၂။ မ၊ဌ၊၃။ ၂ ၂ ၅။ သံ၊ဌ၊၃။ ၂ ၆ ၆။ အံ၊ဌ၊၃။ ၂ ၇။ ပဋိသံ၊ ဌ၊ ၂။ ၂။ ဥဒါန၊ဌ။ ၂ ၁ ၂။ မဟာနိ၊ဌ။ ၁ ၂ ၅။ နေတ္တိ၊ဌ။ ၂ ၆ ၄။ ဒီ၊ဌ၊၃။ ၂ ၄ ၇။ သံ၊ဌ၊ ၂။ ၄ ၈ ၉။ အံ၊ဌ၊ ၁။ ၁ ၀ ၁။ အံ၊ဌ၊၃။ ၂ ၄။)

ဥဒယတ္ထဂ်ံမနဿနတ္ထ (ပု) [ဥဒယတ္ထဂ်ံမန+ဿနတ္ထ] ဖြစ်ခြင်းချုပ်ခြင်းသို့ ရောက်ခြင်းကို–အဖြစ်အပျောက်သဘောကို–မြင်စေခြင်း အကျိုး– မြင်အောင်ပေါ်ပြခြင်းအကျိုး။ သုခ–ဝေဒနီယန္တိ ဧဝမာဒီပစ္စယဇေသေန ဥဒယ–တ္ထဂ်ံမနဿနတ္ထံ ဝုတ္တ။ မ၊ဌ၊၃။ ၂ ၀ ၉။

ဥဒယတ္ထိက (တိ) [ဥဒယ+အတ္ထိက] အတိုး အပွား–အမြတ်အစွန်း–မြင့်(ကို) အလိုရှိသော၊ ဆန္ဒ။ သေဒမျှထာပိ ဈာနေ ဗုရိသော ဥဒယတ္ထိကော အဿဟကိယံ ပေါသေယ္ယ။ အံ၊ ၁။ ၅ ၂ ၀။ ဥဒယတ္ထိကောတိ ဝနိ– အတ္ထိကော။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ၃ ၇ ၀။

ဥဒယဒဿန (နာ) [ဥဒယ+ဒဿန] (၁) ဖြစ်ခြင်း သဘောကို–ရှုမြင်ခြင်း–ရှုမြင်သော ဝိပဿနာဉာဏ်။ (၂) ဖြစ်ခြင်းသဘောကို–မြင်စေခြင်း–မြင်အောင် ပေါ်ပြခြင်း။ (၁) ဥဒယဒဿနေန ဥဗ္ဘေဒဒိဋ္ဌိယာ။ မ၊ဌ၊၁။ ၂ ၄။ သံ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၃ ၃။ အသိ၊ဌ၊၁။ ၃ ၈ ၆။ ဣတိဝုတ်၊ ဌ။ ၃ ၈ ၆။ မဇ္ဈိ၊၁။ ၆ ၅။ သံ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၀ ၅။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒယဒဿနတ္ထ (ပု) [ဥဒယဒဿန+အတ္ထ] ဖြစ်ခြင်းသဘောကို–မြင်စေခြင်း–မြင်အောင် ပေါ်ပြခြင်း–အကျိုး။ သမုဒယဝေသေန ဥဒယဒဿနတ္ထဿ ၀။ မဇ္ဈိ၊၃။ ၃ ၉ ၉။

ဥဒယဒဿနပညာ (ထိ) [ဥဒယဒဿနာ+ပညာ] ဖြစ်ခြင်းသဘောကို သိမြင်သော ပညာ။ ဥဒယဒဿနပညာ၀ေသာ ဒဿနဋ္ဌေန စက္ခု။ ဒီ၊ဌ၊ ၂ ။ ၅ ၂ ။

ဥဒယဒဿနပဋိ၀တ္ထိ (တိ) [ဥဒယဒဿနာ+ဝဋိ၀တ္ထိ] ဖြစ်ခြင်းသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းဟူသော အကျင့်။ ပစ္စယသမုဒယဋ္ဌေန ခန္ဓာနံ ဥဒယဒဿနပဋိ၀တ္ထိ ဝုတ္တာ ဟောတိ။ မူလဋီ၊ ၃။ ၃ ၀။

ဥဒယန (နာ) [ဥ+ဣ+ယု] တက်ခြင်း၊ ပေါ်ထွက်ခြင်း။ သူရိယုဂ္ဂမနန္တိ သူရိယသ ဥဒယနံ။ ဗုဒ္ဓ၀ံ၊ ၂ ၂ ၅။ (–ဒီ၊ဌ၊၁။ ၉ ၀။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊ ၁ ။ ၃ ၇ ၃။)

ဥဒယန္တ (တိ) [ဥ+ဣ+အ+အန္တ] တက်သော၊ ပေါ်ထွက် လာသော။ အတိ၊ရောစတိ ဝ၊ဣ၊ ဥဒယန္တော၀ ဘာ၊ဗုမာ။ ဝိမာန။ ၁ ၀ ၅။ ဥဒယန္တောတိ ဥဋ္ဌဟန္တော။ ဝိမာန၊ ၂ ၈ ၅။ (–သံ၊ဌ၊ ၁ ။ ၇ ၀။ အံ၊ဌ၊ ၄ ၄ ၉။ ဒီ၊ဌ၊ ၁ ။ ၃ ၁ ၂ ၄။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁ ။ ၁ ၆ ၀။)

ဥဒယန္တိ (ကြိ) [ဥ+ဣ+အန္တိ] ဖြစ်ကုန်၏။ ဥဒယတိ–ကြည့်။

ဥဒယ၀ဋ္ဋ (တိ) [ဥဒယ+ဝဋ္ဋ] ဥဒယ ပုဏ္ဏားလုလင်၏ အမေးပုစ္ဆာ။ သုတ္တနိပါတပါဠိ ၅–ပါရာယနဝဂ်၊ ၁၃–ဥဒယ မာဏ၀ပုစ္ဆာ။ သုတ္တ နိ။ ၄ ၄ ၆။ ကေမေကဿ စေ၀ိ ပဋ္ဌဿတိ––ကေမေကဿ စေ၀ိ ဥဒယ–ပဋ္ဌဿ။ စူဠနိ။ ၁ ၉ ၆။ (–အံ၊ဌ၊ ၂ ။ ၁ ၀ ၂ ။)

ဥဒယ၀ယ္ဗနာ (တိ) [ဥဒယ+ဝယ္ဗနာ] အတိုး အပွား–အမြတ်အစွန်း–ကို တောင့်တခြင်း။ ပဋ္ဌတိ သဟ၀ဍ္ဎကေဟိ သဒ္ဓိ ဝ၀ဋ္ဋနာ၀သေန ၀ါ ဥဒယ၀ယ္ဗနာ၀သေန ၀ါ နိ ကိဋ္ဌေယ္ယ။ သုတ္တနိ၊ ၂ ။ ၂ ၈ ၀။

ဥဒယ၀ယ္ဗတ (ပု) [ဥဒယ+ဝယ္ဗတ] ဥဒည်း တောင်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒယပမ္ဘတကူဋ (နာ) [ဥဒယပမ္ဘတ+ကူဋ] ဥဒည်းတောင်ထွတ်။ ဘဂဝါ-----ရတ္တဝရ-ပံသုကူလံ ပါရုပိတ္တာ ဂန္ဓကုဋိဒ္ဒါရတော နိက္ခမိ ကဋ္ဌနဂုဟာတော သီဟော ဝိယ ဥဒယ-ပမ္ဘတကူဋတော ဝုဏ္ဏစန္ဒော ဝိယ စ။ မ၊၆၊ ၃ဂ။ သံ၊၆၊၃ဝ။၈၉။ သာရတ္ထ၊၃။၃ဝ၈။

ဥဒယမ္ဘတညာဏ (နာ) [ဥဒယ+ဝယ+ညာဏ] (ရူပ်နာမ်တရား တို့၏) ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း-အဖြစ်အပျက်-ကိုသိသောညာဏ်။ (ဝိပဿနာတရားပွားများ အားထုတ်သော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၌ သမ္မသနညာဏ်, ဥဒယမ္ဘယညာဏ်, ဘင်ညာဏ်စသည်ဖြင့် အစဉ်အတိုင်း ဖြစ်ပေါ်လာသော ညာဏ်(၁၀)ပါးတို့တွင် ဒုတိယဖြစ်သောညာဏ်တည်း။) ထို ယောဂီ ပုဂ္ဂိုလ်သည် နိစ္စသညာစသည်တို့ကို ပယ်ရှား ခြင်းကြောင့် ညာဏ်အမြင် သန့်ရှင်းစင်ကြယ် လာသဖြင့် သမ္မသနညာဏ်၏ အတွင်းအထိပ် အပြီးအဆုံးသို့ ရောက်သောအခါ ဥဒယမ္ဘယညာဏ်ကို ရအောင် ဆက်လက် အားထုတ်ရ၏။ ယင်းသို့ အားထုတ်ရာ၌

(၁) ရှေးဦးစွာ အကျဉ်းနည်းအားဖြင့် အားထုတ် နှလုံးသွင်းခြင်း။

(၂) ထို့နောက်အကျယ်နည်းအားဖြင့် အားထုတ် နှလုံးသွင်းခြင်း-

ဟူ၍နှစ်မျိုးရှိ၏။ ထိုတွင် အကျဉ်းနည်းအားဖြင့် အားထုတ်နှလုံးသွင်းရာ၌ ထိုယောဂီ ပုဂ္ဂိုလ်သည် ဖြစ်ဆဲပစ္စုပ္ပန်ဖြစ်သော ရူပဝေဒနာ အစရှိသော ရူပ်နာမ်တရားတို့၏ ဖြစ်ပေါ်လာပုံ (ဥဒယသဘော)ကိုလည်းကောင်း, ဖျောက်ပြန်ပျက်စီးပုံ, ချုပ်ပျောက်ပုံ (ဝယသဘော)ကို လည်းကောင်း အထပ်ထပ် ရှုမှတ်၏။ ယင်းသို့ ရှုမှတ်သောအခါ ထိုယောဂီ၌ ဤသို့အသိညာဏ် ဖြစ်ပေါ်လာ၏-

ဤရူပ်နာမ်တရားများသည် ယခုလို ဖြစ်ပေါ်မလာမီ ရှေးက (ဖြစ်ပေါ်လာဘို့ အတွက်) ကြိုတင်၍ အဆင်သင့် စုဝေးနေကြသည်လည်းမဟုတ်၊ ဖြစ်ပေါ်ဆဲ အခိုက်မှာ လည်း အခြားတနေရာမှ သွားကနဲ ထွက်လာသကဲ့သို့ အစုလိုက် အပုံလိုက် ထွက်လာကြသည်လည်း မဟုတ်၊ ချုပ်ပျောက်ပျက်စီးနေဆဲ အခိုက်မှာလည်း အခြားအရပ်ဒေသသို့ ပြောင်းရွှေ့ သွားကြသည်လည်း မဟုတ်၊ ချုပ်ပျောက်ပျက်စီးပြီးသည့် အခါမှာလည်း တနေရာ၌ စုပုံထပ်နေကြသည်လည်း မဟုတ်၊ စောင်းတီးသောအခါ စောင်းသံ မမြည်မီက မြည်ဘို့ရာ အဆင်သင့် စုဝေး ရပ်တည်နေသော စောင်းသံ ဟူ၍လည်း မရှိ၊ စောင်းသံ မြည်နေဆဲအခါမှာလည်း ထိုစောင်းသံသည် အုပ်စုလိုက် ထွက်ပေါ်လာသည် မဟုတ်၊ ကွယ်ပျောက်နေဆဲ အခိုက်မှာလည်း ထိုစောင်းသံသည် အခြားတနေရာသို့ ပြောင်းရွှေ့ သွားသည်မဟုတ်၊ သူ၏မြည်ခြင်းကိစ္စ ပြီးသွားသည့် အခါမှာလည်း အခြားတနေရာ၌ စုဝေးရပ်တည်နေသည်လည်း မဟုတ်၊ အမှန်တကယ် အားဖြင့်ကား စောင်း, လက်ခတ်, စောင်းသမား၏ အားစိုက်တီးမှု ဝီရိယ ဤသုံးမျိုး ပေါင်းစပ်လိုက်ခြင်းကြောင့် ရှေးက အဆင်သင့် မရှိသော စောင်းသံသည် ရုတ်တရက် ပေါ်ထွက်လာ၏။ ပေါ်ထွက်လာပြီးနောက်ချုပ် ပျောက်သွား၏။ ဤအတူပင် အားလုံးသော ရူပ်နာမ်တရားတို့သည်လည်း ရှေးက အဆင်သင့် ရှိပြီး, ဖြစ်ပေါ်နှင့်ပြီး မဟုတ်သဲ့ ရုတ်တရက် ဖြစ်ပေါ်လာကုန်၏။ ဖြစ်ပေါ်ပြီးနောက် ချုပ်ပျောက်သွားကုန်၏။ ဤသို့ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၌ အသိညာဏ် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။

ယင်းသို့ ရူပ်နာမ်တို့၏ အဖြစ်အပျက်

(ဥဒယမ္မယ)သဘောကို အကျဉ်းနည်း နှလုံးသွင်းမှုပြုပြီးနောက် အကျယ်နည်းအားဖြင့်လည်း ဤသို့ နှလုံးသွင်းမှု ပြု၏။

ဥဒယမ္မယညာဏ် (၅၀)

ရူပကွန္ဓာ၏ ဖြစ်ခြင်း(ဥဒယ) သဘောကို ရှုသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ဖေါ်ပြလတ္တံ့သော ငါးမျိုးသော လက္ခဏာတို့ကိုလည်း ရှု၏။ (၁) ရူပကွန္ဓာသည် အကြောင်းမဲ့ ဖြစ်ပေါ်လာသည်မဟုတ်၊ ရှေးဘဝက အဝိဇ္ဇာဟူသော အကြောင်းတရား ရှိခဲ့ဖြစ်ခဲ့ခြင်းကြောင့်သာ ဤဘဝ၌ ရူပကွန္ဓာ ဖြစ် ပေါ်လာရ၏ ဟု အဝိဇ္ဇာဟူသော အကြောင်း ရှိခြင်း ဖြစ်ခြင်း (အတ္ထိတာလက္ခဏာ) ကိုလည်း ရှု၏။ (၂) ရှေးဘဝက တဏှာဟူသော အကြောင်း ရှိခဲ့ဖြစ်ခဲ့ ခြင်းကြောင့် ဤဘဝ၌ ရူပကွန္ဓာ ဖြစ်ရ၏ ဟု တဏှာဟူသော အကြောင်းတရား၏ ရှိခြင်း ဖြစ်ခြင်း (အတ္ထိတာလက္ခဏာ) ကိုလည်းရှု၏။ (၃) ထို့ရူပကွန္ဓာသည် ရှေးဘဝက အကြောင်းကံ ကြောင့်လည်း ဖြစ်ရ၏ဟု အကြောင်းကံ၏ ရှိခြင်း ဖြစ်ခြင်း လက္ခဏာကိုလည်း ရှု၏။ (၄) ယခုဘဝ၌ စားမျိုအပ်သော ကဗဠိ ကာရအာဟာရကြောင့်လည်း ဖြစ်၏ ဟု အာဟာရ အကြောင်းတရား၏ ရှိခြင်း ဖြစ်ခြင်း လက္ခဏာကိုလည်း ရှု၏။ (၅) ရူပကွန္ဓာ ဖြစ်နေသဲ့ အခိုက်အတန့် ခဏပိုင်း အချိန်အတွင်းမှာလည်း ထိုရူပကွန္ဓာ၏ ဖြစ်ခြင်း (နိုဗ္ဗတ္တိလက္ခဏာ) ကိုလည်းရှု၏။ ဤသို့အားဖြင့် လက္ခဏာ ငါးမျိုးတို့ကို ရှု၏။

ရူပကွန္ဓာ၏ ဖေါက်ပြန်ပျက်စီးခြင်း (ဝယ) သဘောကို ရှုသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ဖေါ်ပြလတ္တံ့သော ငါးမျိုးသော လက္ခဏာတို့ကို ရှု၏။ (၁) အဝိဇ္ဇာ၏ ချုပ်ပျောက်ပျက်စီးခြင်းကြောင့် ရူပကွန္ဓာလည်း ချုပ်ပျောက်ပျက်စီး၏ ဟု အကြောင်းအဝိဇ္ဇာ၏ ချုပ်ပျောက်ပျက်စီးခြင်း လက္ခဏာကိုလည်း ရှု၏။ (၂) တဏှာ၏ ချုပ်ခြင်း ကြောင့် ရူပကွန္ဓာလည်း ချုပ်ရ၏ ဟု အကြောင်း တဏှာ၏ ချုပ်ခြင်း လက္ခဏာကိုလည်း ရှု၏။ ထို့အတူ (၃) အကြောင်းကံ၏ ချုပ်ခြင်းလက္ခဏာကို လည်းကောင်း (၄) အာဟာရ၏ ချုပ်ခြင်း လက္ခဏာကိုလည်းကောင်း (၅) ရူပကွန္ဓာ ချုပ်ပျောက် ပျက်စီးနေသဲ့ အခိုက်အတန့် ခဏပိုင်း အချိန်အတွင်း၌ ရူပကွန္ဓာ၏ ဖေါက်ပြန် ပျက်စီးခြင်း (ဝိပရိဏာမ) လက္ခဏာကိုလည်းကောင်း ရှု၏။ ဤသို့အားဖြင့် ငါးမျိုးသော လက္ခဏာတို့ကို ရှု၏။ ဤသို့လျှင် အဖြစ်(ဥဒယ) သဘောကို ရှုရာ၌ လက္ခဏာငါးမျိုး ရှုပွားပြီး၊ အပျက်(ဝယ) သဘောကို ရှုရာ၌ လက္ခဏာငါးမျိုးတို့ကို ရှုပွားသောကြောင့် ရူပကွန္ဓာ၏ ဥဒယ သဘောကို ရှုရာ၌ အကျယ်နည်းအားဖြင့် လက္ခဏာ(၁၀)မျိုး တို့ကို ရှုပွား၏။

ထို့အတူ ဝေဒနာကွန္ဓာ၏ ဥဒယ သဘောကို ရှုရာ၌လည်း (၁) အဝိဇ္ဇာ (၂) တဏှာ (၃) ကံ (၄) ဖဿ ဟူသော အကြောင်းလေးမျိုး၏ ဖြစ်ခြင်း (ရှိခြင်း) လက္ခဏာကို ရှုခြင်းနှင့် (၅) နိုဗ္ဗတ္တိလက္ခဏာကို ရှုခြင်းအားဖြင့် လက္ခဏာငါးမျိုးကို ရှု၏။ ဝေဒနာကွန္ဓာ၏ ဝယလက္ခဏာကို ရှုရာ၌လည်း ထို အဝိဇ္ဇာ, တဏှာ, ကံ, ဖဿ ဟူသော အကြောင်း လေးမျိုး၏ ချုပ်ခြင်းလက္ခဏာကို ရှုခြင်းနှင့် ဝိပရိဏာမလက္ခဏာကို ရှုခြင်း အားဖြင့် လက္ခဏာငါးမျိုးတို့ကို ရှု၏။ ဤသို့လျှင် ဝေဒနာကွန္ဓာ၏ ဥဒယဝယသဘောကို ရှုရာ၌လည်း အကျယ်နည်း အားဖြင့် လက္ခဏာ(၁၀)မျိုးကို ရှု၏။

သညာကွန္ဓာ, သင်္ခါရကွန္ဓာတို့၌ လည်း ဝေဒနာကွန္ဓာနည်းတူပင် လက္ခဏာ

(၁၀)ပါးတို့ကို ရှု၏၊ ဝိညာဏကွန္ဓာ၌မူ ယခင်အကြောင်းလေးမျိုးတို့တွင် ဖဿနေရာ၌ နာမ်ရုပ်ကို လဲလှယ် ထည့်သွင်းယူရ၏။ ဤသို့အားဖြင့် ခန္ဓာငါးပါး၌ လက္ခဏာ(၅၀) ရှိသောကြောင့် ဥဒယမ္ဘယဉာဏ်သည်လည်း (၅၀)ပင် ရှိလေသည်။

ယင်းသို့ ရူပ်နာမ်ခန္ဓာတို့၏ အဖြစ်အပျက်သဘောကို အကျယ်ရှုရာ၌ အဝိဇ္ဇာအစရှိသော အကြောင်းတရားတို့၏ ဖြစ်ခြင်းကြောင့် ရူပ်နာမ်ခန္ဓာတို့ ဖြစ်ကြရပုံကိုလည်းကောင်း, အဝိဇ္ဇာအစရှိသော အကြောင်းတရားတို့၏ ချုပ်ခြင်းကြောင့် ရူပ်နာမ်ခန္ဓာတို့ ချုပ်ကြရပုံကိုလည်းကောင်း သိမြင်ခြင်းသည် (ပစ္စယ=) အကြောင်းအားဖြင့် အဖြစ်အပျက်သဘောကို သိမြင်ခြင်းမည်၏။ ရူပ်နာမ်ခန္ဓာတို့ ဖြစ်နေဆဲခဏ၌ ထိုရူပ်နာမ်ခန္ဓာတို့၏ ဖြစ်ခြင်း (နိဗ္ဗတ္တိ) လက္ခဏာကိုလည်းကောင်း, ဖေါက်ပြန် ပျက်စီးဆဲခဏ၌ ထိုရူပ်နာမ်ခန္ဓာတို့၏ ပျက်စီးခြင်း (ဝိပရိဏာမ) လက္ခဏာကိုလည်းကောင်း သိမြင်ခြင်းသည် ခဏ(အခိုက်အတန့်ကာလ) အားဖြင့် အဖြစ်အပျက် သဘောကို သိမြင်ခြင်းမည်၏။

ယင်းသို့ ပစ္စယအားဖြင့်လည်းကောင်း, ခဏအားဖြင့် လည်းကောင်း ရူပ်နာမ်ခန္ဓာတို့၏ အဖြစ်အပျက်သဘောကို သိမြင်သော ယောဂိပုဂ္ဂိုလ် သန္ဓာန်၌ (၁) သစ္စာလေးပါး (၂) ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်တရား (၃) နည်းအမျိုးအစား (၄) လက္ခဏာတို့သည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ ကုန်၏။

(၁) သစ္စာလေးပါးထင်ရှားလာခြင်း

ပစ္စယအားဖြင့် ဥဒယသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် ထိုရူပ်နာမ်တရားတို့ကို ဖြစ်စေတတ်သော အဝိဇ္ဇာစသော အကြောင်းတရားတို့ကိုပါ ထိုးထွင်းသိမြင်သောကြောင့် အကြောင်း သမုဒယသစ္စာသည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။ ခဏအားဖြင့် ဥဒယသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် ဇာတိဒုက္ခ (ဖြစ်ခြင်းဆင်းရဲ)ကိုပါ သိမြင်သောကြောင့် ဒုက္ခသစ္စာသည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလား၏။ ပစ္စယအားဖြင့် ဝယသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့်အကြောင်းမဖြစ်၍ အကျိုးမဖြစ်ခြင်း (ချုပ်ခြင်း)ကိုပါ သိမြင်လာသောကြောင့် နိရောဓသစ္စာသည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။ ခဏအားဖြင့် ဝယသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် မရဏဒုက္ခ (ပျက်စီးခြင်းဆင်းရဲ)ကိုပါ သိမြင်လာသောကြောင့် ဒုက္ခသစ္စာသည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။ ထိုယောဂိပုဂ္ဂိုလ်သန္ဓာန်၌ ရူပ်နာမ်တို့၏ အဖြစ်အပျက်ကိုသိမြင်သော ဝိပဿနာဉာဏ်သည် လောကီမဂ်ပင် ဖြစ်၏။ ထိုလောကီမဂ်အပေါ်၌ တွေ့ဝေမှုကို ပယ်သတ်နိုင်ခြင်းကြောင့် ထိုယောဂိပုဂ္ဂိုလ်၌ မဂ္ဂသစ္စာလည်း ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။

(၂) ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်ထင်ရှားလာခြင်း

ပစ္စယအားဖြင့် ရူပ်နာမ်တို့၏ ဥဒယသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် "ဤအကြောင်းတရားဖြစ်ပေါ်လာ၍ ဤအကျိုးတရား ဖြစ်ပေါ်လာရသည်"ဟု ထိုးထွင်း သိမြင်သောကြောင့် အနုလောမပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ် (ဖြစ်စဉ်အားလျော်သည် ကြောင်းကျိုးကွင်းဆက်)သည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။ ပစ္စယအားဖြင့် ရူပ်နာမ်တို့၏ ဝယသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် "ဤအကြောင်းတရား ချုပ်၍ ဤအကျိုးတရား ချုပ်ရသည်"ဟု ထိုးထွင်း သိမြင်သောကြောင့် ပဋိလောမ ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ် (ကြောင်းကျိုးဖြစ်စဉ်၏ ပြောင်းပြန် ပျက်စဉ်) သည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။ ခဏအားဖြင့်

ရူပ်နာမ်တို့၏ အဖြစ်အပျက်ကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် ရူပ်နာမ်သင်္ခတ တရားတို့၏ ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းလက္ခဏာ (သင်္ခတလက္ခဏာ)ကို ထိုးထွင်း သိမြင်သောကြောင့် ပဋိစ္စသမုပ္ပန္နဓမ္မ (အကြောင်းကိုစွဲ၍ဖြစ်သော အကျိုး) တရားတို့သည်ပေါ်လွင် ထင်ရှားလာ၏။

(၃) နည်းအမျိုးအစား ထင်ရှားလာခြင်း

ပစ္စယအားဖြင့် ရူပ်နာမ်တို့၏ ဥဒယသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် ကုသိုလ်အကုသိုလ် တည်းဟူသော အကြောင်းကံကို ပြုလုပ်သူက တခြား, အကျိုးကို ခံစားသူက တခြားမဟုတ်ဘဲ ဘဝဟောင်း ရူပ်နာမ်နှင့် ဘဝသစ် ရူပ်နာမ်တို့ အကြောင်းအကျိုး ဆက်စပ်နေခြင်းအားဖြင့် ရူပ်နာမ်ခန္ဓာအစဉ်သန္တာန်မပြတ်မစဲ တဆက်တည်း ဖြစ်မှုကို သိမြင်သောကြောင့် ဧကတ္တနည်း (အစဉ်သန္တာန်မပြတ်တစပ်တည်းဖြစ်ပုံနည်း) သည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။ ထိုအခါ ဥစ္ဆေဒဒိဋ္ဌိကို ကောင်းကောင်းကြီး ပယ်စွန့်နိုင်၏။

ခဏအားဖြင့် ရူပ်နာမ်တို့၏ ဖြစ်ခြင်းသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် (ဘဝဟောင်းနှင့် ဘဝသစ် ရူပ်နာမ် ခန္ဓာအစဉ်သည် တဆက်တည်း ဖြစ်နေသော်လည်း ဘဝသစ် ရူပ်နာမ်သည် ဘဝ ဟောင်း ရူပ်နာမ်မဟုတ်ဘဲ) အဟောင်းအဟောင်း ရူပ်နာမ်များ ချုပ်ပြီးတိုင်း ချုပ်ပြီးတိုင်း အသစ်အသစ် ရူပ်နာမ်များ ခဏတိုင်းခဏတိုင်း ဖြစ်ပေါ်နေခြင်းကို သိမြင်သောကြောင့် နာနတ္တနည်း (အဟောင်းအသစ်ကွဲပြား, တမျိုးတခြားစီဖြစ်ပုံနည်း)သည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။ ထိုအခါ သဿတဒိဋ္ဌိကို ကောင်းစွာပယ်စွန့်နိုင်၏။

ပစ္စယအားဖြင့် ရူပ်နာမ်တို့၏ ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းသဘောကို ရှုမြင်ခြင်း အားဖြင့် (အကြောင်းတရား ဖြစ်ခြင်းရှိသောကြောင့် အကျိုးတရား ဖြစ်ရ ရှိရသည်၊ အကြောင်းတရား မရှိလျှင် အကျိုးတရား မရှိတော့ပုံကို သိမြင်ခြင်းအားဖြင့်) ထိုအကြောင်းတရားတို့ကား ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါ တစ်ဦးတစ်ယောက်၏ အလိုဆန္ဒ ကြောင့်ကြ ဗျာပါရအတိုင်း ဖြစ်ရခြင်း မရှိဟု သိမြင်နိုင်သောကြောင့် အဗျာပါရနည်းသည် ထင်ရှားလာ၏။ ထိုအခါ ပုဂ္ဂိုလ်, သတ္တဝါ, ငါကောင်, အတ္တကောင်ဟု ယူဆသော အယူများ အတ္တဒိဋ္ဌိ ကို ကောင်းစွာ ပယ်စွန့်နိုင်၏။

ပစ္စယအားဖြင့် ရူပ်နာမ်တို့၏ ဖြစ်ခြင်းသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် သူ့အကြောင်းနှင့် သီလလျော်သော သူ့အကျိုးဖြစ်ပုံ အစဉ်အလာမမွှတ်ကို သိရခြင်းကြောင့် ဝေဝမွှတ်နည်းသည် ထင်ရှားလာ၏။ ထိုအခါ အကြောင်းကံမရှိဟု ယူဆသော အကိရိယဒိဋ္ဌိကို ကောင်းစွာ ပယ်စွန့်နိုင်သည်။

(၄) လက္ခဏာထင်ရှားလာခြင်း

ပစ္စယအားဖြင့် ရူပ်နာမ်တို့၏ ဖြစ်ခြင်းသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် ထိုရူပ်နာမ်တရားတို့မှာ အကျိုးတရား ဖြစ်ပေါ်လာအောင် ကြောင့်ကြ စိုက်ထုတ်ရမှု မရှိခြင်း, သူ့ဆိုင်ရာအကြောင်းတရားနှင့်သာ ဆက်စပ်လျက် ဖြစ်နေခြင်းကို သိရခြင်းကြောင့် သတ္တဝါကောင် အတ္တကောင် မရှိခြင်းဟူသော အနတ္တလက္ခဏာ ထင်ရှားလာ၏။

ခဏအားဖြင့် အဖြစ်အပျက်ကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် (၁) ဖြစ်ပြီးနောက် ချုပ်ပျောက်သွားခြင်းကိုလည်းကောင်း၊ ဥပါဒ်ဌိတင်ခဏမှ ရှေ့ပိုင်းနောက်ပိုင်းတို့၌ ဘာမျှ မရှိခြင်း, ဆိတ်သုဉ်း ခြင်းကိုလည်းကောင်း ထိုးထွင်းသိနိုင်သောကြောင့် အနိစ္စလက္ခဏာသည်

ထင်ရှားလာ၏။ (၂) အဖြစ် အပျက်တို့က နှိပ်စက်နေခြင်းကို သိရသောကြောင့် ဒုက္ခ လက္ခဏာထင်ရှားလာ၏။ (၃) ဖြစ်ပျက်နှစ်ရပ်တို့က ပိုင်းခြားကန့်သတ်မှုကို သိရသောကြောင့် ပထဝီ ဖယောစသော တရားတို့၏ ခက်မာခြင်း တွေ့ထိခြင်း စသော သဘာဝ လက္ခဏာသည်လည်း ထင်ရှားလာ၏။ (၄) တို့ ခက်မာခြင်း, တွေ့ထိခြင်း စသော သဘော လက္ခဏာ၌ ဥပါဒ်ဌိတဘင်ဟူသော သခ်ာတ လက္ခဏာသည် အခိုက်အတန့်အတွင်းသာ တည်ရှိနေပုံလည်း ထင်ရှားလာ၏။ အာဘော်ကြောင့် နည်း? ဖြစ်ဆဲခဏ၌ ပျက်မှုမရှိခြင်း, ပျက်ဆဲ ခဏ၌ ဖြစ်မှုမရှိခြင်းကို သိရသောကြောင့် တည်း။

ဤပြဆိုခဲ့သည့်အတိုင်း သစ္စာ လေးပါး, ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်, နည်း, လက္ခဏာများ ထင်ရှား ပေါ်လွင်လာသောအခါ " ဤ ရူပ်နာမ်သခ်ါရတို့သည် ရှေးက မရှိဘဲ ဖြစ်ပေါ်လာကြပါတကား၊ ဖြစ်ပေါ်လာပြီး လျှင်လည်း ချုပ်ပျောက်ပျက်စီးသွား ကြပါတကား" ဟု သခ်ါရတရားတို့ အသစ်အသစ် ဖြစ်ဖြစ်နေပုံသည် ယောဂီ ပုဂ္ဂိုလ်ဉာဏ်၌ ထင်ပေါ်လာကုန်၏။ ထို့ပြင် နေတက်ချိန်ခါ ဆီးနှင်းပေါက်ကဲ့သို့ လည်းကောင်း, ရေပွက်များကဲ့သို့လည်း ကောင်း အချိန်တိုလျှ တခဏမျှ တည်ရှိပြီး ပျက်စီးသွားပုံ, ရေမြှုပ်စိုင် ငှက်ပျောတုံး စသည်တို့ကဲ့သို့ အနှစ် သာရမရှိပုံ တို့သည်လည်း ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်ဉာဏ်၌ ထင်ပေါ်လာ ကုန်၏။

ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ဤအဆင့်သို့ ရောက်သည်အထိ အားထုတ်မိလျှင် "အပျက် ဘက်သို့ ဦးတည်လျက်သာ ဖြစ်နေသည်၊ ဖြစ်ပြီးပါက ပျက်စီးသွားသည်"ဟု သိမြင် ခြင်းအားဖြင့် ငါးဖယ်သော လက္ခဏာတို့ကို ထိုးထွင်းသိသော ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿနာ ဟု ခေါ်သော အနုစား တရုဏဝိပဿနာဉာဏ် ကို ရရှိပြီ ဖြစ်ပေသတည်း။

ဝိပဿနာ ညစ်ညူးကြောင်း "ဥပက္ကိလေသ" တရားများ

ဤ တရုဏဝိပဿနာ အဆင့်သို့ ရောက်သော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၌ ဝိပဿနု ပက္ကိလေသ ဟုခေါ် သောဝိပဿနာ ညစ်ညူး ကြောင်းတရား (၁၀) ပါးတို့ ဖြစ်ပေါ်လာ ကြလေကုန်၏။

(၁) ဩဘာသဟုခေါ်သော ဝိပဿနာ အလင်းရောင်။ ဝိပဿနာစိတ် ကြောင့်ဖြစ်သော ခန္ဓာကိုယ်ပေါ်၌ရှိသော အလင်းရောင်နှင့် ခန္ဓာကိုယ် အပြင်ပသို့ ဖြာထွက်နေသော အလင်းရောင်တည်း။ ထိုအလင်းရောင်သည် အချို့သောယောဂီ၌ မီးမီး ထိုင်သောနေရာမျှလောက်သာ လင်းနေ၏။ အချို့၌ တိုက်ခန်းတွင်းတစ်ခုလုံး, အချို့၌ တိုက်ခန်းပြင်ဘက်အထိ လင်းနေ၏။ တစ်ကျောင်းတိုက်လုံး, တစ်ဂါဝုတ်, ယူဇနာ ဝက်, တစ်ယူဇနာ စသည်အထိလည်း လင်း တတ်၏။ တချို့၌ မြေပြင်မှအထက် အကန့်ဌ ဘုံအထိ လင်းနေ၏၊ မြတ်စွာဘုရား၏ ထိုအရောင်အလင်းကား တစ်သောင်းသော လောကဓာတ်တစ်ခုလုံး ထိန်ထိန်လင်းနေ၏။ ထိုအခါ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၌ "ငါ၌ ရှေးက မပေါ်ထွက်ဘူးသော အလင်းရောင်များ ပေါ်ထွက် နေပါတကား၊ အမှန်ပင် ငါသည် မဂ်ဖိုလ်တရားထူး ရလေပြီ" ဟု အထင်အမြင် လွဲမှားတတ်၏။ ထိုသို့ လွဲမှားသော ယောဂီ ပုဂ္ဂိုလ်သည် ဝိပဿနာကမ္မဋ္ဌာန်း လမ်း ကြောင်းမှန်မှ ဘေးသို့ ချော်ထွက် သွားကာ ထိုအလင်းရောင်ကိုပင် သာယာနေလေ၏၊

ထို့ကြောင့် ထိုအလင်းရောင်သည် ဝိပဿနာ ညစ်ညူးကြောင်း (ဝိပဿနုပက္လိေသ) တရား ဖြစ်ရလေသည်။

(၂) ဉာဏ်၊ ဝိပဿနာဉာဏ်ပင်တည်း။ ဝိပဿနာဉာဏ်ကို အတွင်တ်အထိပ် ရောက်အောင် အားထုတ်သော ထိုယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ရူပ်နာမ်တရားတို့ကို နှိုင်းချိန်သုံးသပ်ရှုမှတ်သောအခါ သိကြားမင်း ပစ်လွှတ်အပ်သော ဝရဇိန်လက်နက်ကဲ့သို့ အရှိန်အဟုန်ထက်မြက်၍ တန်ခိုးစွမ်းအား ကြီးမားသော ဝိပဿနာဉာဏ်သည် ယောဂီသန္တာန်၌ ဖြစ်ပေါ်လာ၏၊ ထိုဉာဏ်ကိုလည်း မဂ်ဖိုလ် တရားထူးဟု အမှတ်မှားတတ်၏။

(၃) ပီတိ၊ ဝိပဿနာဉာဏ်နှင့် ယှဉ်သော ခုဒ္ဓကာပီတိစသော ပီတိငါးမျိုးတည်း။ ဘင်းပီတိငါးမျိုးသည် ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၏ ခန္ဓာကိုယ်တစ်ခုလုံး ပျံ့နှံ့လျက် နေ၏။

(၄)ပဿဒ္ဓိ၊ ဝိပဿနာစိတ်နှင့် ယှဉ်သော ကိုယ်စိတ် ငြိမ်းအေးခြင်း သဘောတည်း၊ ထိုပဿဒ္ဓိ ဖြစ်လာသောအခါ ညဉ့်သန်းစင်ရာ, နေ့သန်းစင်ရာအရပ်၌ ထိုင်နေသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၏ ကိုယ်စိတ်များသည် ပူပန်ခြင်း, လေးလံခြင်း, ကြမ်းတမ်း ခက်ထန်ခြင်း, အမှုကိစ္စ၌ မခန့်ခြင်း, မပြုစွမ်းနိုင်ခြင်း, မကျွမ်းခြင်း, ကောက်ကျစ်ခြင်း မရှိကုန်၊ ကိုယ်စိတ်တို့သည် ငြိမ်းအေးလျက်, ပေါ့ပါးလျက်, နူးညံ့လျက်,အမှုကိစ္စ၌ ခန့်လျက်, သန့်ရှင်းသန့်စွမ်းလျက်, ဖြောင့်မတ်လျက်သာ နေကုန်၏။ ထိုယောဂီသည် ဘာဝနာကင်းသည် သာမန်လူသားတို့ မခံစားရသော မွေ့လျော်မှု ချမ်းသာကို ခံစားနေရ၏။

(၅) သုခ၊ ဝိပဿနာစိတ်နှင့်ယှဉ်သော အလွန်မွန်မြတ်သော သုခတည်း၊ ထိုသုခ ဖြစ်လာသောအခါ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၏ တစ်ကိုယ်လုံး စိုပြေလန်းဆန်းလျက် နေ၏။

(၆) အဓိမောက္ခ၊ ဝိပဿနာစိတ်နှင့်ယှဉ်သော စိတ်စေတသိက်တရားတို့ကို ကြည်လင်စေတတ်သော အလွန်အားကောင်းသော သဒ္ဓါတရားတည်း။

(၇) ပဂ္ဂဟ (ခိုးပင်မြှင့်တင်တတ်သော ဝီရိယ)၊ ဝိပဿနာစိတ်နှင့် ယှဉ်သော မလျော့လွန်း, မတင်းလွန်းသော ကောင်းစွာချိုးပင့်မြှင့်တင်တတ်, အားထုတ်အပ်သော ဝီရိယတည်း။

(၈) ဥပဋ္ဌာန (စွဲကပ်တည်နေသော ထင်ပေါ်သော သတိ)၊ ဝိပဿနာစိတ်နှင့် ယှဉ်သည်ဖြစ်၍ ကောင်းစွာ စွဲကပ်ထင်ပေါ်နေသော မြေကြီးထဲ၌ စွဲမြဲစွာ စိုက်နှက်ထားသောတိုင်, မလှုပ်ရှားသည့် တောင်မင်းကြီးတို့နှင့် တူသော ထိုသတိသည် ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၌ ဖြစ်ပေါ်လာ၏။

(၉) ဥပေက္ခာ၊ (က) ဝိပဿနုပေက္ခာ (ခ) အာဝဇ္ဇနုပေက္ခာတို့တည်း။ (က) သင်္ခါရတရားတို့၏ အဖြစ်အပျက်တို့သည် အလွန်ထင်ရှားနေသည်ဖြစ်၍ ထိုအဖြစ်အပျက်ကို ရှုရာ၌ အလွန်ကြောင့်ကြ မစိုက်ရတော့ဘဲ အလယ်အလတ်အားဖြင့်သာ ရှုသော (လျစ်လျူရှုသော) တဏှာမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ တည်းဟူသော ဝိပဿနုပေက္ခာသည်လည်း ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၌ အလွန်အားကောင်းစွာ ဖြစ်လာ၏။ (ခ) ထိုထို ရူပ်နာမ်တို့၏ အဖြစ်အပျက်ကို ဆင်ခြင်သောအခါတိုင်း၌ သိကြားမင်း ပစ်လွှတ်အပ်သော ဝရဇိန်လက်နက်ကဲ့သို့လည်းကောင်း, ဖက်ရွက်၌ ပစ်လွှတ်အပ်သော ပူလောင်သော စဉ်းသွားမြားကဲ့သို့ လည်းကောင်း, အရှိန်အဟုန်

ကောင်းရှိ အလွန် ထက်မြက်သော အာဝဇ္ဇနုပေကွာ (မနောဒ္ဓါရာဝဇ္ဇာန်းနှင့် ဟုဉ်သော စေတနာဟူသော ဥပေကွာ) သည်လည်း ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၌ဖြစ်ပေါ်လာသည်။

(၁၀) နိကန္တိ၊ (ဝိပဿနာ၌ တပ်မက်ခြင်းသဘော)၊ အရောင်းအလင်း ဩဘာသ အစရှိသော အဆင်တန်ဆာတို့ဖြင့် ဆင်ယင်ထားသော ဝိပဿနာ၌ တပ်မက်တွယ်တာသော သိမ်မွေ့သော နိကန္တိသည်လည်း ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၌ ဖြစ်ပေါ်လာ၏၊ ထိုနိကန္တိကို ကိလေသာအညစ်အကြေးဟု သိရန် မလွယ်ကူပေ။

ထို (၁၀) ပါးတို့တွင် နိကန္တိကို ချန်လှပ်၍ ကျန်(၉)ပါးသည် ပင်ကိုယ်အားဖြင့် မည်းညစ်သော အကုသိုလ် မဟုတ်သော ကြောင့် ဥပက္ခာလေသ အစစ် မဟုတ်နိုင်၊ သို့သော် မည်းညစ်ခြင်း၏ အာရုံ အကြောင်းဝတ္ထုများ ဖြစ်ကြသောကြောင့် (ဥပစာရ အားဖြင့်တင်စား၍) ဥပက္ခာလေသ အမည် ရသည်။ နိကန္တိသည်ကား ပင်ကိုယ်ကပင် မည်းညစ်သော အကုသိုလ်လည်းဖြစ်၏၊ ဝိပဿနာဉာဏ် မည်းညစ် ခြင်း၏ အကြောင်းဝတ္ထုလည်း ဖြစ်၏။ ထိုကြောင့် နိကန္တိသည် ဥပက္ခာလေသ/အစစ်မည်၏။

ဥပက္ခာလေသ (၃၀) ဖြစ်ပွားလာပုံ

မည်းညစ်ခြင်း၏အကြောင်းဝတ္ထုနှင့်စပ်၍ ဩဘာသ, ဉာဏ်, ပီတိ စသည်ဖြင့် ဥပက္ခာလေသ (၁၀)ပါး ရှိ၏။ ထို(၁၀)ပါး တို့တွင် တစ်ပါးတစ်ပါး၌ ဒိဋ္ဌိ, မာန, တဏှာ ဟူသော အစွဲ(ဂါဟ)သုံးမျိုးစီ ဖြစ်နိုင်ရကား ဥပက္ခာလေသ (၃၀) ဖြစ်နိုင်၏၊ ဖြစ်နိုင်ပုံမှာ–(၁) ငါ့ကိုယ်မှ အရောင်အလင်း ပေါ်ထွက် နေလေပြီ ဟု စွဲလမ်းလျှင် ဒိဋ္ဌဂါဟ ဖြစ်၏၊ (၂) နှစ်သက်မြတ်နိုးဖွယ် အရောင်အလင်း ပေါ်ထွက်နေပါတကား ဟု စွဲလမ်း လျှင် မာနဂါဟ ဖြစ်၏။ (၃) ထိုအရောင်အလင်းကို တွယ်တာသာယာ နေလျှင် တဏှာ ဂါဟ ဖြစ်၏။ ဤသို့အားဖြင့် ဩဘာသ၌ အစွဲဂါဟ သုံးမျိုးဖြစ်၏၊ ထို့အတူ ဉာဏ်,ပီတိ စသည်တို့၌လည်း အစွဲဂါဟ သုံးမျိုးစီဖြစ်ရကား ဂါဟနှင့်စပ်လျှဉ်း၍ ဥပက္ခာလေသပေါင်း(၃၀) ဖြစ်လာနိုင်၏။

မဂ္ဂါမဂ္ဂညာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ

မကျွမ်းကျင် မလိမ္မာသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ထိုဩဘာသစသည်နှင့် တွေ့ကြုံသောအခါ စိတ်တုံ့လှုပ်၏၊ ပျံ့လွင့်၏၊ ဩဘာသစသည်တို့၌ ငါ့ဟာ, ငါ, ငါ၏ အတ္တကောင် ဟုရှု၏၊ ကမ္မဋ္ဌာန်း၌ ကျွမ်းကျင်လိမ္မာ၍ ကျွမ်းကန်နှံ့စပ်သော ပညာရှိ ယောဂီသည်ကား ထိုဩဘာသစသည်တို့ကို အနိစ္စ, ဒုက္ခ, အနတ္တ ဟုရှု၏။ ထိုသို့ရှုသောကြောင့် စိတ်တုံ့လှုပ်ခြင်း, ပျံ့လွင့်ခြင်း မဖြစ်။ ထို ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ထို (၃၀) သော ဥပက္ခာလေသ အရှုပ်အထွေးကို ဖြေရှင်းပြီးလျှင် "ဩဘာသစသည်သည် လမ်းမှန် (မဂ်) မဟုတ်၊ ငင်းတို့မှ ကင်းလွတ်၍ ရုပ်နာမ်တို့၏ အဖြစ်အပျက်ကို ရှုခြင်းဖြင့် လမ်းကြောင်း အတိုင်း သွားသော ဝိပဿနာ ဉာဏ်သည်သာ လမ်းမှန် (မဂ်)ဖြစ်သည်"ဟု မဂ္ဂ, အမဂ္ဂ= မဂ်ဟုတ်သည်, မဂ်မဟုတ်သည်ကို ခွဲခြားမှတ်သား၏။ ယင်းသို့ ခွဲခြားသိသောသန့်ရှင်း စင်ကြယ်သော ဉာဏ်အမြင်ကို မဂ္ဂါမဂ္ဂ ညာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ ဟုခေါ်သည်။

မဂ္ဂါမဂ္ဂညာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ၏ထူးခြားချက်

မဂ္ဂါမဂ္ဂညာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိအဆင့်သို့ မရောက်မီက ဥဒယမ္မယညာဏ်သည် ဝိပဿနာ ဉာဏ်, အလင်းရောင် (ဩဘာသ)စသည်ကို

ဖြစ်ပေါ်စေနိုင် လောက်အောင် ထက်မြက်သန့်ရှင်းသော်လည်း ထိုဩဘာသစသည်ကို အာရုံပြု၍ ဒိဋ္ဌိ,မာန,တဏှာ ဟူသော အညစ်အကြေးတို့ဖြင့် ညစ်နွမ်းနေသောကြောင့် ထိုဥဒယမ္မယဉာဏ်သည် တုံးမြဲ တုံးနေ၏။ မသန့်မရှင်း ဖြစ်လျက်သာ နေ၏။ မဂ္ဂါမဂ္ဂညာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ အဆင့်သို့ ရောက်ကာအခါ၌ကား ထိုအညစ်အကြေးတို့မှ ကင်းလွတ်၍ ထက်မြက်၏။သန့်ရှင်း၏။ တဖန် ထိုအညစ်အကြေးတို့မှ မလွတ်မြောက်သေးသော ဥဒယမ္မယဉာဏ်သည် အနိစ္စ စသော လက္ခဏာသုံးပါး တို့ကိုလည်း သဘာဝအမှန်အတိုင်း မမှတ်သားနိုင်သေး။ မဂ္ဂါမဂ္ဂညာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ အဆင့်ကို့ရောက်၍ ထိုအညစ်အကြေးတို့မှ ကင်းလွတ်သော ဥဒယမ္မယဉာဏ်သည်သာလျှင် ယင်းလက္ခဏာသုံးပါးကို မှတ်သားနိုင်၏။ ထို့ကြောင့် ဘင်ဉာဏ်စသော အထက်ဉာဏ်များသို့ တက်လှမ်းလိုသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် လက္ခဏာသုံးပါးကို ကွဲကွဲပြားပြား မှတ်သားနိုင်ခြင်းငှါ ရူပ်နာမ် တို့၏ အဖြစ်အပျက်ကို ရှုပွားသော ဥဒယမ္မယဉာဏ်ကိုပင် ဆက်လက်၍ ရှုပွားရ၏။

ဖြစ်ပျက်ရှုခြင်းကြောင့် လက္ခဏာသုံးပါးထင်ရှားလာပုံ

ရူပ်နာမ်တို့၏ အဖြစ်အပျက်ကို မရှုလျှင် တဆက်တည်း တစပ်တည်း ထင်မှတ်ရသော ရူပ်နာမ်အစဉ် (သန္တတိ) ပညတ်သည် မမြဲခြင်းအနိစ္စ လက္ခဏာကို မမြင်နိုင်အောင် ဖုံးအုပ်ထား၏။ ‘ဖြစ်အပျက်’ ကို ရှုလျှင်ကား ရူပ်နာမ်တို့၏ ဖြစ်ဆဲအခိုက်အတန့်သည် ပျက်ဆဲအခိုက်အတန့်သို့ မရောက်၊ ပျက်ဆဲ အခိုက် အတန့်သည်လည်း ဖြစ်ဆဲ အခိုက် အတန့်သို့ မရောက်၊ ဖြစ်ဆဲခဏကား ထခြား, ပျက်ဆဲခဏကား ထခြား ဟူ၍ တရားတစ်မျိုး တစ်စားတည်းသည်ပင် ခဏအားဖြင့် ကွဲပြားထင်ရှားစွာ ပေါ်လွင်လာ၏၊ ရှေ့ဆင့်နောက်ဆင့် တစ်ခုပြီး တစ်ခု ဖြစ်နေသော ရူပ်နာမ်တရားတို့သည် သံချောင်း သံလုံးများ စီထားသကဲ့သို့ တခြားစီ တခြားစီအားဖြင့် ကောင်းစွာ ထင်ရှားလာ၏၊ ထို့ကြောင့် ပြခဲ့သော သန္တတိပညတ် ပြိုကွဲပျက်စီးသွားပြီးလျှင် ဖြစ်မှု ပျက်မှု မမြဲမှု အနိစ္စလက္ခဏာသည် ပင်ကိုယ်သဘော အမှန်အတိုင်း ထင်ပေါ်လာ၏။

အဖြစ်အပျက်တို့က အမြဲမပြတ် နှိပ်စက် နေမှုကို မရှုလျှင် သွားရပ်ထိုင်လျောင်း အမျိုးမျိုးပြောင်းလဲနေသော ဣရိယာပုထ်သည် ဒုက္ခလက္ခဏာကို ဖုံးအုပ်ထား၏။ ဣရိယာပုထ် တစ်မျိုးကြောင့်ဖြစ် သော ဒုက္ခကို တခြားသော ဣရိယာပုထ်က ဖုံးအုပ်ထားသကဲ့သို့ ဖြစ်နေ၏။ထို့ကြောင့် ဒုက္ခလက္ခဏာကို မခြင်နိုင်တော့ပေ။ ရူပ်နာမ် သဘါဝတို့အပေါ်၌ ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း သဘောတို့က အမြဲနှိပ်စက်နေပုံကို နှလုံးသွင်းလျှင်ကား ထိုဣရိယာပုထ်တို့က ဒုက္ခ အမျိုးမျိုးကို ဖုံးအုပ်ထားပုံကို သိခြင်လာရ ကား ဒုက္ခလက္ခဏာသည်လည်း ပေါ်လွင် ထင်ရှားလာ၏။

ပထဝီ,အာပေါ စသော ရူပ်တရား, ဗဿ ဝေဒနာ စသော နာမ်တရား အမျိုးမျိုးတို့၏ ကွဲပြားခြားနားမှုကို နှလုံးမသွင်းခြင်းကြောင့် ထိုရူပ်နာမ်တရားတို့ကို တလုံးတခဲတည်း တစ်ခုတည်း တစ်ကောင်တည်း အနေအားဖြင့် ထင်မှတ်သော အစိုင်အခဲ (ဃန) ပညတ်သည် အနတ္တလက္ခဏာကို ဖုံးအုပ်ထား၏။ ပထဝီဓာတ်က တခြား, အာပေါဓာတ်ကတခြား စသည်ဖြင့်လည်းကောင်း,

ဖဿကတခြား, ဝေဒနာကတခြား စသည်ဖြင့် လည်းကောင်း ခွဲခြားစိတ်ဖြာ၍ နှလုံးသွင်း လျှင်ကား ထိုဃနပညတ်သည် ရေမြှုပ်စိုင်ကို လက်ဖြင့် ဆုပ်လိုက်သကဲ့သို့ ပြိုကွဲပျက်စီး သွား၏။ ထို့ကြောင့် အသက်ရှင်အတ္တကောင်, သူကောင်, ငါကောင် မဟုတ်တဲ့ ပထဝီ အာပေါ ဖဿ ဝေဒနာ စသော ဓာတ်သဘော သက်သက်မျှသာ ဖြစ်ပါတကား ဟူ၍ သိမြင် လာကာ အနတ္တလက္ခဏာသည် ပင်ကိုယ် သဘောမှန်အတိုင်း ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။ ဤပြဆိုခဲ့သည့်အတိုင်း လက္ခဏာသုံးပါး ပေါ်လွင်ထင်ရှား လာစေခြင်းငှါ ရုပ်နာမ်တို့၏ အဖြစ်အပျက်ကို သိမြင်သော ဥဒယဗ္ဗယ ဉာဏ်ကိုပင် ဆက်လက် ဖြစ်ပွားစေရ, အားထုတ်ရမည်ဖြစ်၏။ ယင်းသို့ အားထုတ် ခြင်းဖြင့် ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ် ရင့်သန်မှုသာလျှင် ဘင်ဉာဏ်, ဘယဉာဏ် စသော ဉာဏ်များ ဖြစ်ပေါ်လာမှုသည် ဖြစ်သတည်း။ ပဋိသံ။၅၂-၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၆၅-၆၊၂၇၅-၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ ၄၁၉၊၄၂၀၊၄၃၃။ ဧတေန ပညာသလက္ခဏ-ပရိဂ္ဂါဟကံ ဥဒယဗ္ဗယညာဏ် ဝုတ္တံ။ ဒီဃ၊ ၃။/၁၁၂။ မဇ္ဈိ၊၃။၂.၂၅။ အံ၊ဌ၊၃။၂၇။ (-ဒီဃ၊ ၂။၃၇၃။ မဇ္ဈိ၊၁။၂၉၁။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၆၀။ ပဋိသံ၊ ဌ၊၁။၂၇၅။ စရိယာ၊ဌ။၈။ သာရတ္ထ၊၁။၁၉၃၊၃၁၅။ မဇ္ဈိ၊၁။၃၃။ မဇ္ဈိ၊၂။၁ ၂၀။ မဇ္ဈိ၊၃။၄ ၂။ သံ၊ဋီ၊ ၁။၃၄။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၁၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁။)

ဥဒယမ္မယညာဏကထာ (ထီ) [ဥဒယဗ္ဗယ ညာဏ+ကထာ] ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ်ကို အကျယ် ဖွင့်ပြဆိုရာ အပိုင်းအခန်း။ (ပဋိသံ။ ၅၂-၅၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၆၅-၂၆၆၊၂၇၄။) ဝိတ္ထာရော ပန ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂေ ဥဒယဗ္ဗယညာဏကထာယံ ဝုတ္တော။ ဒီဃ၊၂။၃၃၃။ မဇ္ဈ၊၁။၂၉၁။

ဥဒယမ္မယညာဏပဋိပါဋိ (ထီ) [ဥဒယဗ္ဗယ ညာဏ+ပဋိပါဋိ] ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ်အစဉ်။ ဥဿဏ္ဌိတ္တာတိ ဥဒယဗ္ဗယညာဏပဋိပါဋိယာ အာယူဟိတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅၅။ (မ၊ဋီ၊၂။၂၆၅-၌ ဥဒယဗ္ဗယညာဏဒီညာဏပဋိပါဋိ-ဟုရှိ။)

ဥဒယမ္မယညာဏပရိယောသာန (ထီ) [ဥဒယ ဗ္ဗယညာဏ+ပရိယောသာန] ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ် ဟူသော အဆုံးရှိသော။ ဥဒယဗ္ဗယညာဏ-ပရိယောသာနာ တီရဏပရိညာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၇၆။

ဥဒယမ္မယညာဏာနုဘာဝ (ပု) [ဥဒယဗ္ဗယ ညာဏ+အာနုဘာဝ] ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ်၏-အာနုဘော်-အစွမ်း။ အထ ခေါ် ဥဒယဗ္ဗယ-ညာဏာနုဘာဝေန ဟစ္စကွတော ဥပဋ္ဌိတေသု ဥဒယဝယေသု ---အနိစ္စတော အနုပဿတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၄၁။

ဥဒယမ္မယညာဏုပ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥဒယဗ္ဗယ ညာဏ+ ဥပ္ပတ္တိ] ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ်၏ဖြစ်ခြင်း။ ဥဒယဗ္ဗယညာဏုပ္ပတ္တိ ဟိ ဣဒ နယ-ဝိပဿနာယ သမ္ဘဇ္ဈနန္တိ အဓိပ္ပေတံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၉၈။ (-ဣတိဝုတ်၊ဌ။၆၀။ မ၊ဋီ၊၂။၂၅၈။)

ဥဒယမ္မယညာဏုပ္ပါဒ (ပု) [ဥဒယဗ္ဗယညာဏ+ ဥပ္ပါဒ] (၁) ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ်ဖြစ်ခြင်း။ (၂) ဥဒယဗ္ဗယ ဉာဏ်ဖြစ်ရာအခါ။ (၁) ဝိပဿနာယ သတိ ဥဒယဗ္ဗယညာဏုပ္ပါဒေါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ ၃၇၆။ (၁)(၂) ဥဒယဗ္ဗယညာဏုပ္ပါဒတော ပဋ္ဌာယ သမ္မောဓိပဋိပဒါယံ ဌိတော နာမ ဟောတိ။ မ၊ဋီ၊၁။၃၈၀။

ဥဒယမ္မယညာဏုပ္ပါဒန (နာ) [ဥဒယဗ္ဗယ ညာဏ+ဥပ္ပါဒန] ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ်ကို ဖြစ်စေ ခြင်း။ ကလာပသမ္မသနာဒီကောပိ ဟိ သမ္ဘော ဘာဝနာဝိဓိ ဥဒယဗ္ဗယညာဏုပ္ပါဒနသော၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၂၆။

ဥဒယမ္မယညတ္ထဝုတ္ထိယာ (နာ) [ဥဒယမ္မယ+အညတ္ထ+ဝယာ] ဖြစ်ခြင်း, ပျက်ခြင်း, (တို့ဖြစ်ခြင်း,ပျက်ခြင်းမှ) တမျိုးတခြား ကွဲပြားသည်၏ အဖြစ်ဟူသော ရင့်ရော်ခြင်းတို့ကို ယူငင်မှတ်သားခြင်း၊ ဖြစ်ခြင်း, ပျက်ခြင်း, ရင့်ရော်ခြင်းတို့ကို ရှုမှတ်ဆင်ခြင်ခြင်း၊ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒယမ္မယညတ္ထပရိဂ္ဂါဟာ (တိ) [ဥဒယမ္မယ ညတ္ထ+ပရိဂ္ဂါဟာ။ ထိ–ဌ်ပရိဂ္ဂါဟိကာ။] ဖြစ်ခြင်း, ပျက်ခြင်း, ရင့်ရော်ခြင်းတို့ကို ယူငင်မှတ် သားတတ်သော။ ပဌမနှုန်း ဥပါဒါနက္ခန္ဓာနှင့် ဥဒယမ္မယညတ္ထပရိဂ္ဂါဟိက် ပဌသု ခဏေသု အနိစ္စန္တိ ဥပဂ္ဂနကသည် ဘာဝေတိ။ အံ၊ဌ၊၁၊ ၄၀၉။ ဥဒယော နိမ္မတ္တိလက္ခဏံ၊ ဝယော ဝိပရိဏာမလက္ခဏံ၊ အညတ္ထံ ဇရာ၊ ဥဒယမ္မယညတ္ထဂ္ဂဟဏေန အနိစ္စလက္ခဏံ ဒဿေတိ။ အံ၊ဋီ၊၁၊၂ရ၄။

ဥဒယမ္မယဒဿန (နာ) [ဥဒယမ္မယ+ဒဿန] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း–အဖြစ်အပျက်–ကိုရှုခြင်း–ကိုရှုပုံရှုနည်း။ ဝေ၀ သခ်ေပတော ဥဒယ–မ္မယဒဿနံ ဒဿေတွာ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁၊၂၃၅။ (–၂၃ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂၊၄၄၂။)

ဥဒယမ္မယဒဿနာဘိနိဝေသ (ပု) [ဥဒယမ္မယ ဒဿန+အဘိနိဝေသ] အဖြစ်အပျက်ရှုခြင်းကို နှလုံးသွင်းခြင်း။ သန္တတိပစ္စုပ္ပန္နေ ခဏပစ္စုပ္ပန္နေ ဝါ ဓမ္မေ ဥဒယမ္မယဒဿနာဘိနိဝေသော ကာတမ္ဗော၊ နိ အတိတာနာဂတေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၄၁၉။

ဥဒယမ္မယဓမ္မ (ပု) [ဥဒယမ္မယ+ဓမ္မ] (၁) ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်း သဘော။ (တိ)(၂) ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းသဘောရှိသည်၏အဖြစ် (ဘာ၀ပွားနေအနက်) ။ (၁) ဥဒယမ္မယဓမ္မေဟိ အဘိဏှပဋိပဒနတော ဒုက္ခမနုဗ္ဗေန ဒုက္ခံ။ မ၊ ဋီ၊၁။၁၆၁။ (တိ)(၂) ဝိညာဏ် ဥဒယမ္မယ–ဓမ္မတော အနိစ္စံ။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၃၂။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၉၄။)

ဥဒယမ္မယပညာ (ထီ) [ဥဒယမ္မယ+ပညာ] အဖြစ်အပျက်ကို သိမြင်သောဉာဏ်ပညာ၊ ဥဒယမ္မယဉာဏ်။ ပညဝန္ဓပုဂ္ဂလသေ၀နာ နာမ သမပညာသက္ခဏပရိဂ္ဂါဟိကာယ ဥဒယ–မ္မယပညာယ သမန္နာဂတပုဂ္ဂလသေ၀နာ။ ဒီ၊ ဋ၊၂။၃၃ရ။ အံ၊ဋ၊၁။၃၉၂။

ဥဒယမ္မယပဋိဝိဒ္ဓနေ (နာ) [ဥဒယမ္မယ+ပဋိဝိဒ္ဓနေ] အဖြစ်အပျက်ကို ထိုးထွင်းသိခြင်း။ ယော သတ္တာ ပဌမံ ခန္ဓာနံ ဥဒယမ္မယပဋိဝိဒ္ဓနေန စတုသစ္စ–ပဋိဝိဒ္ဓနေန စ ကိလေသေဟိ အာရကာ ဌိတတ္တာ အရိယာယ———ပညာယ ပရိဟီနာ။ ဣတိ၀ုတ်၊ဋ။၁၄၈။

ဥဒယမ္မယ၀(ဝ)ဋိ၀ိဒ္ဓန (နာ) [ဥဒယမ္မယ + ပဋိ၀ိဒ္ဓန] (၁) အဖြစ်အပျက်–ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်း–တို့က အဖန်ဖန်နှိပ်စက်ခြင်း။ (၂) အဖြစ်အပျက်–ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း–တို့ က အဖန်ဖန် နှိပ်စက်အပ်သည်၏ အဖြစ်။ (၁) ဥဒယမ္မယပဋိ၀ိဒ္ဓနံ ပဿတော ဒုက္ခ–လက္ခဏဿ။ စ္ဆဋ္ဌနိ၊ ၂။ (ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၂၄၅။ ဝိသုဒ္ဓိ ဋီ၊ ၂။၃၉၂။) ဥဒယမ္မယပ္ပဋိ၀ိဒ္ဓနာကာရ–လည်းကြည့်။ (၂) တေ ဥဒယမ္မယပဋိ–ဝိဒ္ဓနတော သပ္ပဋိဘယတော———ဒုက္ခန္တိ ဝါ ပဿ။ ထေရ၊ဋ၊ ၂။၄ရ၁။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၄၅၃။)

ဥဒယမ္မယ၀ဋိ၀ိဒ္ဓနဋ္ဌ (ပု) [ဥဒယမ္မယ ပဋိ၀ိဒ္ဓန+အတ္ထ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းတို့ က အဖန်ဖန် နှိပ်စက်အပ်သည်၏ အဖြစ်ဟူသော အနက်သဘော။ အနိန္ဒြိယဗဒ္ဓံ ဥဒယမ္မယ–ပဋိ၀ိဒ္ဓနဋ္ဌေန "ယဒနိစ္စံ တံ ဒုက္ခ"န္တိ သင်္ခေပတတ္တာ ဒုက္ခံ။ အဘိ၊ဋ၊၃။ ၂၅၆။ (–သီ၊ ဋီ၊သမ်၊၁။ ၂၈၅၊ ၄ဝ၉။ အနုဋီ၊ ၂။၁ရ၃။)

ဥဒယမ္မယဝ(ပ္ပ)ဒိုဝိဋ္ဌိတ (တိ) [ဥဒယမ္မယ+ပဒိ ဝိဋ္ဌိတ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းတို့က အဖန်ဖန် နှိပ်စက်အပ်သော။ ဥဒယမ္မယပဒိဝိဋ္ဌိတတ္တာ ဒုက္ခာ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၉၄။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၃၀။ ဒီ၊ ဋီ၊၃၊၂၂၀။ မဇ္ဈိ၊၁။၁၆၁။ မဇ္ဈိ၊၂။၉၅။ အနုဋီ၊ ၁။၃၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၆၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၉၃။)

ဥဒယမ္မယဝရိဂ္ဂါဟက (တိ) [ဥဒယမ္မယ + ဝရိဂ္ဂါဟက။ ထီ–ဌ်ပရိဂ္ဂါဟီကာ] အဖြစ်အပျက်–ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း–ကို သိမ်းယူတတ်သော။ ဝညာဝန္ဆောတိ ပဋ္ဌန် ၁ဒ္ဓာန် ဥဒယမ္မယ–ဝရိဂ္ဂါဟီကာယ ပညာယ သမန္နာဂတာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၂၀။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊၃၊၂၆၆။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၈၉။)

ဥဒယမ္မယဝရိစ္ဆိန္န (တိ)[ဥဒယမ္မယ+ပရိစ္ဆိန္န] အဖြစ်အပျက်–ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း–ဖြင့် ပိုင်းခြား အပ်သော။ ဝေဒနာ နာမယ် အနုစ္ဆေ–ကတာယ အာဒီအန္ဓဝတိ ဥဒယမ္မယပရိစ္ဆိန္နာ ခဏာဘင်္ဂရာ ထာဝကာလိကာ။ ဒီ၊ဋီ၊၃၊ ၂၂၀။ (–မဇ္ဈိ၊၁။၃၆၁။ မဇ္ဈိ၃။၆၈။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၂၁၃၊၃၅၆၊ ၄၆၅။)

ဥဒယမ္မယပရိစ္ဆိန္နာဝဗောဓ (ပု) [ဥဒယမ္မယ ပရိစ္ဆိန္န+အဝဗောဓ] အဖြစ်အပျက်–ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း–ဖြင့် ပိုင်းခြားအပ်သည်၏ အဖြစ်ကို ထိုးထွင်း၍သိခြင်း။ (သျှ၅။၁ရရ။) သဘာဝလက္ခဏမ္မိ ပါကဋံ ဟောတိ ဥဒယ–မ္မယပရိစ္ဆိန္နာဝဗောဓတော ။ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၆၈။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၄၂၅။)

ဥဒယမ္မယဝိဋ္ဌိတ (တိ) [ဥဒယမ္မယ+ဝိဋ္ဌိတ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းသဘောတို့သည် နှိပ်စက်အပ်သော။ ဥပေက္ခာဝေဒနာ စေဝ အဝသေသာ စ တေဘူမကာ သင်္ခါရာ ဥဒယ–မ္မယဝိဋ္ဌိတတ္တာ သင်္ခါရဒုက္ခံ နာမ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၈၈။

ဥဒယမ္မယဝ္ဓဒိုဝိဋ္ဌန (နာ) [ဥဒယမ္မယ+ပဒိ ဝိဋ္ဌန] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းတို့သည် အမြဲမပြတ်ထပ်တလဲလဲ နှိပ်စက်ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒယမ္မယဝ္ဓဒိုဝိဋ္ဌနာကာရ (ပု) [ဥဒယမ္မယဝ္ဓဒိုဝိဋ္ဌန+အာကာရ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းတို့သည် အမြဲမပြတ် ထပ်တလဲလဲ နှိပ်စက်ခြင်းဟူသောအခြင်းအရာ။ ဥဒယမ္မယ–ပ္ပဒိုဝိဋ္ဌနာကာရေနာ(မဇ္ဈ၊၂။၂၃၀)တိ ဥပ္ပါဒ–နိရောဓေဟိ ပတိ ပတိ အဘိက္ခဏံ ဝိဋ္ဌနာ–ကာရေန ဟေတုနာ ဒုက္ခာ။ မဇ္ဈိ၊၂။၂၅ရ။

ဥဒယမ္မယမနသိကာရ (ပု) [ဥဒယမ္မယ + မနသိကာရ] အဖြစ်အပျက်ကိုနှလုံးသွင်းခြင်း။ ဧဝံ သခေါ်ပတော ဥဒယမ္မယမနသိကာရံ ကတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၆၆။

ဥဒယမ္မယမနသိကာရဝိဓိ (ပု) [ဥဒယမ္မယ မနသိကာရ+ဝိဓိ]. အဖြစ်အပျက်ကို နှလုံးသွင်းပုံ အစီအစဉ်။ ဧဝံ သခေါ်ပတော ဥဒယမ္မယမနသိကာရဝိဓိမ် ဒသေတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ ၄၂ ၀။

ဥဒယမ္မယာမနသိကာရ (ပု) [ဥဒယမ္မယ+ အမနသိကာရ] အဖြစ်အပျက်ကို နှလုံးမသွင်းခြင်း။ ဩ စ ဩ သန္ဓတိ ဥဒယမ္မယာ–မနသိကာရေန ပဋိစ္စာဒိကာ ဇာတာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ ၄ ၃ ၆။

ဥဒယမ္မယဝန္တ (တိ) [ဥဒယမ္မယ+ဝန္တ] (၁) ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းသဘောရှိသော(တရား)။ (၂) ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်း သဘောရှိသည်၏အဖြစ်။ (၁) ဥဒယမ္မယဝန္ဓာနံယေဝ ဝတ ဧမ္မာနံ ဥဒယမ္မယညာဏံ ဥပ္ပါဒဝယေ အဒ္ဓသ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၃ ၀ ၉။ (–သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂ ၄ ၅။ မူလဋီ၊ ၂။ ၆ ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၃ ၉ ၄ ၊ ၄ ၂ ၂ ၊ ၄ ၈ ၀။ (၂) အနိစ္စတောတိ ဟုတ္တာ အဘာဝတော ဥဒယမ္မယဝန္ဓတော တာဝကာလိကတော ---အနိစ္စာတိ

ပဿိတမ္ဘာ။ ဗုဒ္ဓတိဝုတ်ဒ္ဌ။ခ၇။ (–သံ၊ဌ၊၃။ ၂။ ဥဒါန၊ဌ။ ၂၁၄။ မ၊ဦ၊၁။ခ၃၄။ မ၊ဦ၊ ၂။ဧ၄။ သံ၊ ဦ၊ ၂။၄၅၆။ အံ၊ဦ၊၃။ ၂၈ ၂။ မူလဦ၊ ၂။ဖ၀။)

ဥဒယမ္ဗယဝိနိစ္ဆယ (ပု) [ဥဒယမ္ဗယ+ဝိနိစ္ဆယ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းကို ဆုံးဖြတ်ခြင်း။ ရုပ်နာမ်တို့၏ အဖြစ်အပျက် ရှုပ်ရှုနည်းကို ဆုံးဖြတ်ချက်။ ဝိတ္ထာရော ပန ဥဒယမ္ဗယဝိနိစ္ဆယော သမ္ဘာကာရပရိပ္ဖုရော ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂေ ဝုတ္တော။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၅၄။ (–သံ၊ဌ၊ ၂။၄၅။)

ဥဒယမ္ဗယဝိပဿနာ (ထီ) [ဥဒယမ္ဗယ+ ဝိပဿနာ] (ရုပ်နာမ် တို့၏)အဖြစ်အပျက်ကို ရှုမှတ်ခြင်း။ ပဋ္ဌသု ခန္ဓေသု အတီနိဝိသိတ္ထာ ဝုတ္ထပ္ပကာရံ ဥဒယမ္ဗယဝိပဿနံ အာရဘိ။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၅၃။

ဥဒယမ္ဗယသဘာဝ (တိ) [ဥဒယမ္ဗယ+သဘာဝ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းသဘောရှိသော။ နဟိ ဒိပါဒိနံ ဥဒယမ္ဗယသဘာဝါနံ နိစ္စာနိစ္စနဝတ္ထမ္ဗ-သဘာဝတာ သတ္ထာ ဝတ္ထုံ။ မ၊ဦ၊၃။ ၂၃ ၂။

ဥဒယမ္ဗယာနုပဿန (ထီ၊နဝ) [ဥဒယမ္ဗယ+ အနုပဿ န] (ရုပ်နာမ်တို့၏) အဖြစ်အပျက် သဘောကို အဖန်ဖန်–ရှုခြင်း–ရှုတတ်သော် ဉာဏ်။ ပစ္စုပ္ပန္နာနံ ဓမ္မာနံ ဝိပရိဏာမာနုပဿနေ ပညာ ဥဒယမ္ဗယာနုပဿနေ ဉာဏံ။ ပဋိသံ။၁၊ ၅၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂ဖ၅။ တံ ဟိ ဥဒယမ္ဗယေ အနုပဿနတော ဥဒယမ္ဗယာနုပဿနာတိ ဝုစ္စတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ခ၉။ ဥဒယမ္ဗယာနု-ပဿနာယ ပုဗ္ဗဘာဂေ ဥပ္ပဇ္ဇေ ဩဘာသာ-ဒယော ဒသ ဝိပဿနုပက္ကိလေသေ ပဟာယ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ခ ၂။

ဥဒယမ္ဗယာနုပဿနာဉာဏ (နဝ) [ဥဒယမ္ဗယာ နုပဿနာ+ဉာဏ] ရုပ်နာမ်တရားတို့၏ အဖြစ် အပျက်ကို ရှုသောဝိပဿနာဉာဏ်၊ (ဥဒယ-မ္ဗယာနုပဿနာဉာဏ်။) တယိဒံ သမ္ဘမ္ဘိ အယံ ယောဂါဝစရော ဥပက္ကိလေသဝိမုတ္တေန ဝိတိဝဋ္ဌိပန္နဝိပဿနာသင်္ခါတေန ဥဒယ-မ္ဗယာနုပဿနာဉာဏေန ယာထာဝသရ-သတော သလ္လက္ခေတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂ရ၅။ (–ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ခ၉၊ ၂၃၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦ၊ ၂။၄၃၀။)

ဥဒယမ္ဗယာနုပဿနာနိဿန္ဒ (ပု) [ဥဒယမ္ဗယာ နုပဿနာ+နိဿန္ဒ] (ရုပ်နာမ်တို့၏) အဖြစ် အပျက်ကို ရှုခြင်း၏အကျိုး ။သုတ္တသ အတ္ထံ အညတ ဂဟေတ္တာ ဥဒယမ္ဗယာနုပဿနာ-နိဿန္ဒေန မဂ္ဂကွဂေပိ ဒုက္ခဿ ဝိပဿနာ ဥပဋ္ဌာတိ။ အနုဒီ၊၃။ ၁ဝ၄။

ဥဒယမ္ဗယာနုပဿနာနုတ္ထမ (ပု) [ဥဒယ-မ္ဗယာနုပဿနာ+အနုတ္ထမ] ဖြစ်ခြင်း-ပျက်ခြင်းကို အဖန်ဖန် ရှုဆင်ခြင်ခြင်း အစဉ်။ ဥဒယမ္ဗယံ ပဋိဝိဇ္ဈန္တော သမ္ဘာ ဒုဂ္ဂတိယော ဟေဿတိတိ အတ္ထော ယုဇ္ဇတိ ဥဒယမ္ဗယာ-နုပဿနာနုတ္ထမေန အရိယမဂ္ဂသမ္ဘဝတော။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ ၂၄၁–၂။

ဥဒယမ္ဗယာနုပဿနာပညာ (ထီ) [ဥဒယမ္ဗယာ နုပဿနာ+ပညာ] ဥဒယမ္ဗယာနုပဿနာဉာဏ် ပညာ၊ ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းကို အဖန်ဖန် ရှုဆင်ခြင်သော ဉာဏ်ပညာ။ ဥဒယမ္ဗယာ နုပဿနာပညာ ဒဿနဘူမိယာ ပဒဋ္ဌာန် နာမ ပဋ္ဌမမဂ္ဂါမိဂမဿ အာသန္နကာရဏတ္တာ။ နေတ္တိ၊ ဝိဘာ။ ၂၄၃။

ဥဒယမ္ဗယာနုပဿနာသမ္ဘဝ (ပု) [ဥဒယမ္ဗယာ နုပဿနာ+သမ္ဘဝ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းကို ရှု ဆင်ခြင်သော ဉာဏ်ဖြစ်သင့်ခြင်း။ သမ္ဘာဒိဋ္ဌိ-ပုရေက္ခာရော ဟုတ္တာ ဝိဟရန္တော ဥဒယမ္ဗယံ ပဋိဝိဇ္ဈိဿတိတိ အတ္ထော ယုဇ္ဇတိ သမ္ဘာဒိဋ္ဌိ-ပုရေက္ခာရဿ ဥဒယမ္ဗယာနုပဿနာ-သမ္ဘဝတော။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ ၂၄၁။

ဥဒယမ္ဘယာနုပဿနာသတိတ (တိ) [ဥဒယမ္ဘယာနုပဿနာ+သတိတ] ဥဒယမ္ဘယာနုပဿနာဉာဏ်နှင့် တကွဖြစ်သော။ ဥဒယမ္ဘ-ယာနုပဿနာသတိတတာယ စသော ဝိပဿနာ-မိသဟဂတာဝစနံ။ မဇ္ဈိ၊၁။ ၂၇၄။

ဥဒယမ္ဘယာနုပဿီ (တိ) [ဥဒယမ္ဘယ+အနုပဿီ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း-အဖြစ်အပျက်-ကို အဖန်ဖန်ရှုလေ့ရှိသော၊သူ။ ပဋ္ဌသု ဥပါ-ဒါနက္ခန္ဓေသု ဥဒယမ္ဘယာနုပဿီ ဝိဟာသိ (ဝိဟရတိ)။ ဒီ၊ ၂။၃၀။ ဒီ၊၃။ ၂၄၅။ သံ၊ ၂။၁၀၊ ၃၅။ ၃၁။ အံ၊၁။၃၅၊၄၀၃။ အတိ၊ဌ၊၁။ ၂၈၊။ ဥဒယမ္ဘယာနုပဿီတိ တမေဝ ပဌမံ ဒိဋ္ဌ ဥဒယဗ္ဗ ဝယဗ္ဗ အနုပဿမာနော။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၅ ၂။ (-မ၊၃။၁၅၆။ အံ၊ ၂။ ၂၆။ အံ၊၃။၄၊၅။ အံ၊ဌ၊ ၂။၃၀၃။)

ဥဒယမ္ဘယာဘာဝ (ပု) [ဥဒယမ္ဘယ+အဘာဝ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းတို့၏မရှိခြင်း။ ဇာတိ-ဇရောမရဏာနံ ဥဒယမ္ဘယာဘာဝတော ဇာတိ-ဇရောမရဏံ အနာမသိတ္တာ------ပေယျာလံ ကတံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ ၃၄။ သာ ဟိ ဥဒယမ္ဘယ-ဘာဝတော "နိ ကဒါစိ ခရတိတိ အက္ခရ"ဣ-ဝုတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊ ၁။ ၁ရ၂။ (-သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၃၆၀)။

ဥဒယဘဒ္ဒ (ထီ၊ပု) [ဥဒယ+ဘဒ္ဒ] (ပု)(၁) ဥဒယဘဒ္ဒ မင်းသား၊ ဥဒယဘဒ္ဒမင်း။ (က) ဘုရားအလောင်းတော်ဖြစ်သော ဥဒယဘဒ္ဒမည်သော-မင်းသား-မင်း။ (ခ) အဇာတသတ်မင်း၏သားဖြစ်သော ဥဒယဘဒ္ဒမည်သော-မင်းသား-မင်း။ (ထီ)(၂) ဥဒယဘဒ္ဒါ မည်သောမင်းသမီး။ (ပု)(၁)(က) အတသ မယာဇနသ ဟဒယံ ဝေဒေတ္တာ ဇာတဘာဝေန "ဥဒယဘဒ္ဒေါ"တိ နာမံ ကရိသု။ ဇာ၊ဌ၊ ၄။ ၁၀၆။ ဥဒယဘဒ္ဒဇာတက-လည်းကြည့်။ (ခ) ဣမိနာ မေ ဥပဿမေန ဥဒယဘဒ္ဒေါ ကုမာရော သမန္နာဂတော ဟောတု။ ဒီ၊ ၁။ ၄၄ရ။ (-ဒီ၊ဌ၊ ၁။ ၅၄။ သာရတ္ထ၊ ၁။ ၁၅၆။) (ထီ)(၂) တဿာပိ "ဥဒယဘဒ္ဒါ"တိ နာမံ ကရိသု။ ဇာ၊ဌ၊ ၄။ ၁၀၆။ ဥဒယဘဒ္ဒဇာတက-လည်းကြည့်။

ဥဒယဘဒ္ဒကုမာရီ (ထီ) [ဥဒယဘဒ္ဒါ+ကုမာရီ] ဥဒယဘဒ္ဒါမည်သောမင်းသမီး၊ (ဘုရား အလောင်း ဥဒယဘဒ္ဒမင်း၏ မိဖုရား။) အတ နေသံ အနိစ္စမာနုပေါ ဝေမာတိကံ ဘဂိနိ ဥဒယဘဒ္ဒကုမာရီ အဂ္ဂမဟေသီ ကတ္တာ ဟောဓိသတ္တံ ရဇ္ဇေ အဘိသိဉ္စိသု။ ဇာ၊ဌ၊ ၄။ ၁၀၆။ ဥဒယဘဒ္ဒဇာတက-လည်းကြည့်။

ဥဒယဘဒ္ဒဇာတက(နာ) [ဥဒယဘဒ္ဒ+ဇာတက] ဥဒယဘဒ္ဒဇာတ်။ (ပါဠိတော်၌ ဥဒယဇာတက ဟုသာ သုံးနှုန်းသည်။) (မြတ်စွာဘုရားသည် ဇေတဝန်ကျောင်းတော်၌ သီတင်းသုံး နေတော်မူစဉ် သာသနာတော်၌ မပျော်မွေ့သော ရဟန်းတစ်ပါးကို အကြောင်းပြု၍ ဟောကြား တော်မူအပ်သော တရားဒေသနာတော် ဖြစ်သည်။ မြတ်စွာဘုရားသည် ထိုမပျော်မွေ့သော ရဟန်းကို စစ်သေး မေးမြန်းတော် မူပြီးလျှင် ရှေးပညာရှိတို့သည် အလွန်စည်ကားမြဲ (၁၂) ယူဇနာရှိသော ဘုရားနန်ဗြိုဟ်၌ မင်းပြုစဉ် အခါ ဝယ် နတ်သမီးတမျှ ချောမောလှပသော မိဖုရားနှင့် အတူတကွ နှစ်ပေါင်း(၃၀)တိတိ ထိုက်ခန်းတစ်ခုတည်း၌ နေကြပါသော်လည်း တကျာပေမဖြင့် ဣန္ဒြေ ပျက်လောက်အောင် မိဖုရားကို မကြည့်ခဲ့ဖူးကြောင်း ဟောတော်မူ၏။

ဘုရားအလောင်းတော် ဥဒယဘဒ္ဒ မင်းသားသည် အတတ်ပညာအားလုံးကို အပြီး တိုင်တတ်မြောက်၍ အရွယ်ရောက်နေသော် လည်း မွေးရာပါ မြတ်ဖွယ်ရာယ အကျင့်ရှိသူ (ဇာတိမြတ်ဖွယ်စရာ) ဖြစ်ရကား မေထုန်အမှုနှင့် စပ်၍ ဒေါ်မက်မျှပင် မမက်ခဲ့ဖူးပေ၊ ကိလေသာ

တို့၌ စိတ်ဓာတ်ကပ်ငြိခြင်း အလျဉ်းမရှိ၊ ထီးနန်းစည်းစိမ်ကို ခံစားလိုစိတ်လည်း အလျဉ်းမရှိ။ သို့ဖြစ်၍ ထီးနန်းကို အလိုမရှိကြောင်း, ရှင်ဘုရင် မလုပ်လိုကြောင်း အတန်တန် ငြင်းပယ်နေပါလျက်ပင် အဖေတူအမေကွဲ ဖြစ်သော ဥဒယဘဒ္ဒါမင်းသမီးကို မိဖုရား တင်မြှောက်၍ ဘုရားအလောင်းမင်းသားကို အဘိသိက်သွန်းပြီး မင်းမြှောက်ကြ၏။ မင်းနှင့် မိဖုရားတို့သည် နှစ်ဦးလုံးပင် မေထုန်ရှောင်ကြဉ်မှု=ဗြဟ္မစရိယအကျင့်ကို ကျင့်ကာ တိုက်ခန်း တစ်ခုတည်း၌ အတူတကွ နေကြပါလျက် တပ်မက်သော တဏှာဖြင့် တစ်ဦးကို တစ်ဦး မကြည့်ကြ၊ ယယ်သွေးယယ်မှု ဖြူစင်သော စိတ်ဖြင့် ချစ်ခင်ကြင်နာစွာ နေထိုင်ကြ၏။ ငါတို့ နှစ်ယောက်တို့တွင် ရှေးဦးကွယ်လွန် သူသည် ဖြစ်ရာဘုံဘဝမှ လာရောက်၍ မည်သည့် ဘုံဘဝ၌ ဖြစ်နေကြောင်း ပြော စတမ်းဟု ဝန်ခံဂတိ ပြုလုပ်ထားကြ၏။

ယင်းသို့ဖြင့် ဗြဟ္မစရိယအကျင့်ကို ခိုင်မြဲစွာ ကျင့်၍ ချစ်ခင်စွာ နေထိုင်လာခဲ့ကြရာ နှစ်ပေါင်း (၇၀၀)ကြာသောအခါ ဘုရားအလောင်း ဥဒယဘဒ္ဒမင်းသည် ရှေးဦးစွာ ကွယ်လွန်၍ တာဝတိံသာနတ်ပြည်၌ သိကြားမင်း ဖြစ်လေ၏။ ထိုသိကြားမင်းသည် မျှားလှစွာသော အခြေအရံတို့ကြောင့် သိကြားမင်းဖြစ်ခါစ (၇)ရက်မျှကြာအောင် နောက်ကြောင်းကို ဘာမျှမစဉ်းစားနိုင်။ (၇)ရက်လွန်မှ ပြန်လည်စဉ်းစားမိသဖြင့် ရှေအပြည့် ထည့်ထားသော ရွှေခွက်ကိုယူဆောင်၍ ဥဒယဘဒ္ဒါ မိဖုရားထံသို့ သွားပြီးလျှင် မိမိကိုယ်ကို ဥဒယဘဒ္ဒမင်းဖြစ်ခဲ့ဘူးကြောင်းကို အသိမပေးသေးဘဲ ရိုးရိုးနတ်သားတစ်ဦး ဖြစ်ကြောင်းမျှ ကိုသာ ပြောကြား၍ ထိုဥဒယဘဒ္ဒါ မိဖုရားနှင့် အိပ်ရာတိုက်ခန်းအတွင်း၌ အတူတကွ အိပ်စက် ပေါင်းသင်းလိုကြောင်း စကားဆိုလေ၏။ ဥဒယဘဒ္ဒါ မိဖုရားသည်လည်း မိမိအနေဖြင့် ကွယ်လွန်သွားသော ဥဒယဘဒ္ဒမင်းက လွဲ၍ မည်သည့်နတ်, မည်သည့်လူကိုမျှ မတောင့်တကြောင်း၊ အသင်ယူခဲ့သော ရွှေခွက်လက်ဆောင်ကိုလည်း အလိုမရှိကြောင်း ပြောကာ နတ်သားကို တိုက်ခန်း အတွင်းမှ နှင်ထုတ်လေ၏။ နတ်သားသည် နောက်တစ်နေ့၌ ရှေအပြည့်ထည့်ထားသော ငွေခွက်လက်ဆောင်ကိုယူ၍ မိဖုရားထံ သွားရောက်ဖြားယောင်း သွေးဆောင်ပြန်လေရာ မိဖုရားက လုံးဝစကားမပြောဘဲနေသဖြင့် ထိုနေ့အတွက် လက်လျှော့ ပြန်သွားရ၏။ တတိယနေ့၌ကား နတ်သားသည် ငွေအပြည့် ထည့်ထားသော ကြေးခွက်လက်ဆောင်ကို ယူဆောင်လာခဲ့ပြီး မိဖုရားကို ဖြားယောင်းသွေးဆောင် ပြန်လေရာ ရွှေခွက်ငွေခွက် ကြေးခွက်လက်ဆောင်တို့ဖြင့် အဆင်ဆင့် ပစ္စည်းတန်ဘိုးလျှော့ချ၍ ဖြားယောင်းလူပျိုလှည့်သော အသင်နတ်သား၏ အပြုအမူသည် လောကသဘာဝ နှင့် မလျော်မကန် အလွန်ပင် ဆန့်ကျင်လှကြောင်း မိဖုရားက ပြောပြသောအခါ နတ်သားက လူ့လောက၌ အသက်နှင့် ရုပ်ရည်အဆင်းမှာ တစ်နေ့ ထက်တစ်နေ့ ဆုတ်ယုတ်နေသောကြောင့် သင့်အတွက် လက်ဆောင်ပစ္စည်းကိုလည်း တန်ဘိုးချရခြင်းဖြစ်ကြောင်း, ထို့ကြောင့် သင်သည် မိမိ၏ ရှေရောင်အဆင်း ရှိသော ခန္ဓာကိုယ်ကို အိုမင်းရင့်ရော်ခြင်း တည်းဟူသော ဇရာတရားက မလုယက် မဖျက်ဆီးသေးမီ မြတ်သောအကျင့်ကို ကျင့်သင့်ကြောင်း, သို့မှသာလျှင် သင်သည် ယခုထက်ပို၍ ရုပ်ရည်အဆင်း လှပလာမည်ဖြစ်ကြောင်း, နတ်များမှာမူ လူတို့ကဲ့သို့ မအိုဘဲ ပို၍ပို၍ အဆင်း

လှပ်လာပြီး စည်းစိမ်များလည်း ပိုချိပိုချ် များပြားလာကြောင်း ပြောပြ၏။ ထိုနောက် ဗိဇုရား၏ ဆက်လက်မေးမြန်းချက်အရ ထမလွန်ဘဝ ပြောင်းသွားသူတို့အတွက် မကြောက်မရွံ့ ရဲဝံ့စေသောတရားများ, နတ်ပြည်ရောက်ကြောင်း တရားများကိုလည်း နတ်သားက ဟောပြ၏။ ထိုစကားများကို ကြားရ၍ ဗိမိုကို မိဘများကဲ့သို့ သွန်သင်ဆုံးမသော အသင်နတ်သားသည် မည်သူ မည်ဝါဖြစ်သည်ကို အကျွန်ုပ်အား ပြောပြစေလိုကြောင်း ဗိဇုရားက မေးမြန်း၏။ထိုအခါ နတ်သားက–

ငါသည် ရှေးဘဝက သင်၏ခင်ပွန်း ဥဒယပင်ဖြစ်ကြောင်း ,ယခုအခါ တာဝတိံသာ နတ်ပြည်၌ သိကြားမင်းအဖြစ်သို့ ရောက်နေကြောင်း ,ရှေးဘဝထုံးက ဝန်ခံဂတိ ရှိခဲ့သောကြောင့် သင့်ထံသို့ ယခုလာခြင်း ဖြစ်ကြောင်း ပြောပြပြီး ဗိမိနေရာ တာဝတိံသာ နတ်ပြည်သို့ ပြန်သွားလေ၏။ ဗိဇုရားသည်လည်း နောက်တစ်နေ့၌ အမတ်တို့ကို တိုင်းပြည်အုပ်ချုပ်စေကာ ဗိမိကမူ မြို့တွင်း ဥယျဉ်သို့ သွား၍ ရဟေ့မ ပြုလုပ်ပြီး တရားအားထုတ် နေလေ၏။ ကွယ်လွန်သော အခါ တာဝတိံသာနတ်ပြည်၌ပင် ဘုရားအလောင်း သိကြားမင်း၏ ဗိဇုရားကြီး ဖြစ်လေ၏။ ခုဒ္ဓကနိကာယ ဇာတကပါဠိ၊ ကောဒဿက နိပါတ်၊ဥဒယဘဒ္ဒဇာတက (ဥဒယ– ဇာတက) ဇာ၊၁။ ၂၃၁–၂၃၄။ဇာ၊ဌ၊၄။ဝ၀၅–ဝ၁၅။

ဥဒယဘူတ (တိ) [ဥဒယ+ဘူတ] ရှေ့ပြေးထွက်ပေါ် လာသောတရားဖြစ်သော။ ပါတိ–မောက္ခသီလသံဝရော ဟိ ဘူရိယသ အရဏ–ဝ္ဘမနံ ဝိယ နိဗ္ဗာနသ ဥဒယဘူတော။ ဣတိ ဝုတ်၊ဌ။ ၂၉၂။ (–သာရတ္ထ၊ ၂။၆ဝ။ မဇ္ဈိ၊ဝ။ ၂၅၈။ ဓမ်ဒီ၊ဒု။ ၂၆၂။ အနုဋီ၊ ၂။ဝ၆၉။)

ဥဒယမဟာဝေပုဿ (တိ) [ဥဒယမဟာဝ+ပုဿ] ဥဒယပုဏ္ဏားလုလင်၏ အမေးပုစ္ဆာ။ ခုဒ္ဓကနိကာယ စူဠနိဒ္ဒေသပါဠိ၊ ပါရာယနဝဂ်၊ဝဒ–ပုစ္ဆာ၊ စူဠနိ။ဝ၊ဝ။

ဥဒယမဟာဝေပုဿနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥဒယမဟာဝ ပုဿ+နိဒ္ဒေသ] ဥဒယမဟာဝပုဿကို အကျယ်ဖွင့်ပြရာ အပိုင်းအခန်း ပါဠိတော်။ ခုဒ္ဓကနိကာယ စူဠနိဒ္ဒေသပါဠိ၊ ပါရာယနဝဂ်၊ဝဒ–ပုစ္ဆာနိဒ္ဒေသ၊ စူဠနိ။ ၁၅၄၊ဝ၆၂။

ဥဒယရာဇ (ပု) [ဥဒယ+ရာဇ] ဥဒယမည်သော မင်း။ ဥဒယ(ရ)(ဂ)–ကြည့်။ တတ္ထ ကိဉ္စိတ္ထ ဥဒယရာဇာ အမုမာသကရညော အကော် သိသံ ကတ္ထ နိ ပဇ္ဇိ။ ဇာ၊ဌ၊ဒု။၄၂၆။

ဥဒယဝယဂါမိနီ (တိ) [ဥဒယ+ဝယ+ဂါမိနီ] (ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ ငါးပါးတို့၏) ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း–အဖြစ်အပျက်–သဘောကို ထိုးထွင်းသိမြင်နိုင်သော(ပညာ)။ ဥဒယတ္ထဂါမိနီ–ကြည့်။

ဥဒယဝယနိဟရဏနယ (ပု) [ဥဒယဝယ+နိဟရဏ+နယ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းသဘောကို ထုတ်ဆောင်ပေါ်ပြ ကြောင်းနည်း။ နိ ကေဝလ် ခဏတော ဥဒယဝယနိဟရဏနယော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ဝ၃။

ဥဒယဝယပဋိပီဠန (နာ) [ဥဒယဝယ+ပဋိပီဠန] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းသဘောတို့၏ နှိပ်စက်ခြင်း။ ဘယဋ္ဌေနာတိ ဥဒယဝယပဋိပီဠနာဒိနာ သပ္ပဋိဘယတာယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဒ။ဇ၅ဝ။

ဥဒယမ္ဗယပ္ပဋိပီဠနာကာရ (နာ) [ဥဒယမ္ဗယ ပ္ပဋိပီဠန+အာကာရ] ဥဒယမ္ဗယပဋိပီဠနာ–ကာရ နှင့် အနက်တူ။ ၎င်းကြည့်။

ဥဒယဝယပရိစ္ဆိန္န(တိ) [ဥဒယဝယ+ပရိစ္ဆိန္န] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းတို့ဖြင့် ပိုင်းခြားအပ်သော။ သခ်ံတမ္ဘာနံ ဥဒယဝယပရိစ္ဆိန္နသ ပဝတ္တိ–

ခဏသာ ဘဝေါ နိရောဘေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦး၊၁။ ၂၈ရ။ (–မဇ္ဈိ၊၃။ ၂၅၁။ အံ၊ဦး၊ ၂။ ၃၃၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦး၊ ၁။ ၃၅၈ ၃၉၉။)

ဥဒယဝယဝရိစ္ဆိန္နဇရော (တိ) [ဥဒယဝယ ပရိစ္ဆိန္န+ဇရော]. ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းတို့ဖြင့် ဝိုင်းခြားအပ်သော–အိုခြင်း–ဇရော–သတ္တဝါ။ ယံ ဟိ နိစ္စံ န ဟောတိ တံ ဥဒယဝယပရိစ္ဆိ–န္နဇရောယ မရဏေနစာတိ ဒွေဓာ ဝိပရိဏတံ ဣတ္ထတ္ထရကွဏမေဝ စ ဟောတိ။ အံ၊ဦး၊ ၃။ ၂၉ရ။

ဥဒယဝယမတ္ထဂ္ဂဟဏ (နာ) [ဥဒယဝယ+ မတ္ထ+ဂဟဏ] အဖြစ်အပျက်မျှကိုသာ ယူခြင်း။ ဥဒယဝယမတ္ထဂ္ဂဟဏဟေတ္ထု ဥဒယဗ္ဗယ–ဒဿနဝသေနေဝ ဣမသ္မာ ဥဒကသ္မာ ပဝတ္ထ–နတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦး၊ ၂။ ၄၂ ၂၆။

ဥဒယဝယဝန္တု (တိ) [ဥဒယဝယ+ဝန္တု] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်း သဘောရှိသော။ (ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း သဘော ရှိသည်၏အဖြစ်။) တတော ဝေ ဥဒယဝယဝန္တတော ဝိပရိဏာ–မတော တာဝကာလိကတော စ တေ အနိစ္စာ။ အံ၊ဦး၊ ၃။ ၂၉ရ။

ဥဒယဝယာနုပဿီ (တိ) [ဥဒယဝယ+အနုပဿီ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းကို အဖန်ဖန် ရှုဆင်ခြင်လေ့ရှိသော၊ သူ။ တဿ စ ဥဒယဝယာနုပဿီ ဟောတိ။ မူလဇာ၊ ၂။ ၂ရ။

ဥဒယဝယာဘာဝ (ဂု) [ဥဒယဝယ+အဘာဝ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းသဘော၏ မဖြစ်နိုင်ခြင်း။ တယိဒံ ကေဝလံ ဝါစာဝတ္ထုမတ္တံ ဥဒယ–ဝယာဘာဝတ္ထဝတော။ အနုဋီ၊ ၃။ ၉ရ။

ဥဒယသမကာလ (တိ) [ဥဒယ+သမကာလ] တက်ထွန်းဖြစ်ပေါ်ခြင်းနှင့် ညီမျှသောကာလရှိသော။ ဥဒယသမကာလမေဝ ဟိ တန္နိဝတ္ထ–နိယနိဝတ္ထနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦး၊ ၂။ ၂၃ရ။

ဥဒယဆုတ္ထ (နာ) [ဥဒယ+ဆုတ္ထ] ဥဒယဆုတ်။ ဥဒယပုဏ္ဏားကို အကြောင်းပြု၍ ဟောကြားထားသောဆုတ်ဖြစ်သည်၊ ဘုရားရှင်သည် ဥဒယပုဏ္ဏားအိမ်သို့ ထပ်ခါတလဲလဲ ဆွမ်းခံကြွတော်မူသည်၊ထို့ကြောင့် ဥဒယပုဏ္ဏားက "ရှင်ဂေါတမသည် အရဟာ၌ မက်မောရ၍ ထပ်ခါတလဲလဲ ဆွမ်းခံကြွသည်" ဟုစွပ်စွဲလိုက်သည်၊ ဘုရားရှင်ကလည်း ယင်းသို့ အစွပ်စွဲခံရအောင် ထပ်ခါထပ်ခါ ဆွမ်းခံကြွဟန်တူပါသည်၊ ဘုရားရှင်က မျိုးစေ့ကို ထပ်ခါထပ်ခါ စိုက်ပျိုးကြရပုံ၊ မိုးလည်း ထပ်ခါထပ်ခါ ရွာရပုံ၊ လယ်ကိုလည်း ထပ်ခါထပ်ခါ ထွန်ယက်ကြရပုံ စသည်ဖြင့် လောကရေးရာ ထပ်ခါထပ်ခါ ပြုလုပ်ကြရပုံတို့ကို ဟောတော်မူပြီး ၊ဘဝသံသရာရေးရာ၌ ပညာနဲ့သူအဖို့ ထပ်ခါထပ်ခါ ပဋိသန္ဓေ နေရ၊ အိုရ၊ နာရ၊ သေရ၊သခြေ်ငင်းသို့ ပို့ဆောင်ခံရပုံကို ဟောကြားတော်မူသည်၊ ပညာရှိသူအဖို့မူကား ဘဝသံသရာမှ လွတ်မြောက်ရေးလမ်းစဉ်ကို သိမြင်ရသဖြင့် ထပ်ခါထပ်ခါ ပဋိသန္ဓေမနေရ၊ မအိုရ၊ မနာရ၊ မသေရတော့သဲ့ ဘဝသံသရာ ဝဋ်ဆင်းရဲမှ လွတ်မြောက်ရပုံကို ဟောတော်မူသည်။ သံယုတ္တနိကာယ၊သဂါထာဝဂ္ဂ သံယုတ္တ ပါဠိ၊ ၇–သံယုတ်၊ ၂– ဝဂ်၊ ၂–သုတ်။ သံ၊ ၁။ ၁၇၅–၆။

ဥဒယာ (ဝိ) [ဥ+ဣ+အ+ဣတ္ထိဧကတ အာပစ္စည်း] ဥဒယာမည်သောမီဖုရား။ ဥဒယ(ဝိ)(၈) ကြည့်။

ဥဒယာဝတ္ထာ (ဝိ) [ဥဒယ+အဝတ္ထာ] (၁) ဖြစ်ခြင်းအခိုက်အတန့်။ (တိ)(၂) ဖြစ်ခြင်းအခိုက်အတန့်ရှိသော။ (၁) ဥဒယမ္ဗယံ ပဿတော နု ဥဒယာဝတ္ထာ ဝယာဝတ္ထံ ပါပုဏာတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦး၊ ၂။ ၄၃ရ။ (တိ)(၂) အနိ–ဝတ္ထသဘာဝတာသင်္ခါတံ ဥဒယာဝတ္ထတာသင်္ခါတံ

ဝါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦ၊၂။၂၄၉။

ဥဒယာဝါသ (ပု) [ဥဒယ+အာဝါသ] ဥဒည်းတောင်–နေတွက်တောင်–ဟူသောနေရာဌာန။ ဥဒယတော ဥဒယန္တသ ဥဒယာ ဝါ သမုဒ္ဒ–ဋ္ဌတော သူရိယသ ပုဗ္ဗဂ်မ် ပုရေစရံ ဘဝိတုံ အရဟတိ ဝိယာတိ ·သမ္ဘဒ္ဓော။ သီ၊ဦ၊သစ်၊ ၁။၁၆၀။

ဥဒရ (နာ) [ဥ+ဒရ+အ။ ဥပုမ္ဘော ဒရ ဂမနေ၊ ဥဒရတိ ဥဒ္ဓံ ဂစ္ဆတိ ဝါယု ယတြာတိ ဥဒရံ။ ဓာန်၊ဦ။ ၂ရ၁။ ဥ+အရ+အ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်] (၁) ဝမ်းဗိုက်။ (၂) အစာသစ်။ (ဤ ဥဒရ ပုဒ်၌ ဝမ်းဗိုက်ဟူသော အနက်ကိုသာမက ဝမ်းဗိုက် အတွင်း၌ ရှိသော အစာသစ်ဟူသော အနက်ကိုပါ ဌာနုပစာရအားဖြင့် ယူ၍ အနက်ပြန် ဆိုရသည်။) (၃) အစာသစ် အိမ်။ (၁) ကထံ ဟိ နာမ တုမ္ဟေ မောဃပုရိသာ ဥဒရသ ကာရဏာ ဂိဟီနံ အညမညဿ ဥတ္တရိမနုဿဓမ္မဿ ဝဏ္ဏံ ဘာသိဿထ။ ဝိ၊၁။၁၁၄။ ဝိ၊၂။၃၃ရ။ (–ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၁၁ရ၊၁၂။ ဝိ၊ဌ၊၃။ ၁ရ၊၁ရ၀။) (၂) ဥဒရပူရ (၂) အနက်–ကြည်။ (၃) ဥဒရံ နာမ ဥဘတော နိ ပ္ပီ ဠိ ယမာ နဿ အလ္လသာဌကဿ မဇ္ဈေ သဠာတဖေါဋက–သဒိသံ အန္တပဋလံ။ အဘိ၊ဌ၊၂။ ၂၃ဝ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၂၅ဝ။ ဥဒရိယ (နာ) (၁) လည်းကြည်။

ဥဒရကာရဏ (နာ) [ဥဒရ+ကာရဏ] ဝမ်းတည်းဟူသောအကြောင်း။ မယာ နာမ ဥဒရ–ကာရဏာ ဘဂဝတော သိက္ခာပဒပညာပနံ ပဋိဗာဟိတံ။ မ၊ဌ၊၃။၁၀၅။

ဥဒရဂတ(တိ) [ဥဒရ+ဂတ] ဝမ်းဗိုက်အတွင်းသို့ ရောက်သော။ ယတော မဇ္ဈေ ဥဒရဂတေ စိတ္တံ သံကိလိသ္သတိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄၁၁။

ဥဒရဋ္ဌ (ပု) [ဥဒရ+အဋ္ဌ] ဝမ်းမီး။ ကမ္မ–တေဇောဓာတု။ ယံကိဉ္စိ အာမာသယေ ပတိတံ ဝါနဘောဇနာဒိကံ ဥဒရဋ္ဌိနာ ဖေဏုဒ္ဒေဟကံ ပဏ္ဍံ ပဏ္ဍံ နီသဒါယ ဝိသိတမိဝ သဏ္ဌာဘာဝံ အာပဇ္ဇိတ္တာ ––––သန္ဓိစိတ် ဟုတ္တာ တိဋ္ဌတိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။ ၂ရ၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၅၁။ ခုဒ္ဒကဌ။၄ရ။ (–သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၁ရ၃။ ပေတ၊ဌ။ခ၁။ ဝိမတိ၊ ၁။ ၂ဝ၃။)

ဥဒရဋ္ဌသန္ဓာပဝေဂကုထိတ (တိ) [ဥဒရဋ္ဌ+သန္ဓာပ+ဝေဂ+ကုထိတ] ဝမ်းမီးအပူဓာတ်၏အရှိန်အဟုန်ကြောင့် ကျိုက်ကျိုက်ဆူသော။ ဝေမေဝ နာနာပ္ပကာရပါနဘောဇနာဒိ–ဒန္ဓမုသလသဠုဏ္ဍိတ်––––ဥဒရဋ္ဌသန္ဓာပ–ဝေဂကုထိတ် ကိမိကုလာကုလ် ––––တိဋ္ဌတိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။ ၂ရ၁။ ခုဒ္ဒကဌ။၄၆။ (–ပဋိသံ၊ဌ၊ ၁။ရရ။)

ဥဒရဋ္ဌသန္ဓိပါတ (ပု) [ဥဒရဋ္ဌ+သန္ဓိပါတ] ဝမ်းမီး၏ပေါင်းစုမိခြင်း။ ပေါင်းစုမိသော ဝမ်းမီး၏ အရှိန်အဟုန်။ ဇီဝသ္ဓာပိပါသာဟိ ရူပ္ပနဋ္ဌ ဥဒရဋ္ဌသန္ဓိပါတေန ဟောတိ။ မ္ဘလဋ်၊၂။၅။

ဥဒရဂ် (နာ) [ဥဒရ+အဂ်] ဝမ်းပျဉ်း။ ဝမ်းဗိုက်အရေ၏ အရေးအကြောင်း။ ရောသိတိလ–စမ္ဘသ္မိ ।ဥဒရဂ်ေ မတာ ဝလီ။ ဓာန်။၉၉ခ။

ဥဒ်ရဿဝီ (ဝိ) [ဥဒရ+ဆဝီ] ဝမ်းဗိုက်၏ အရေ။ ဥဒရဿဝီ ဥပ္ပါဒေတ္တာ အန္တဂဏ္ဌိ နီဟရိတ္တာ ဘရိယာယ ဒသေသိ။ ဝိ၊ဝ။ခ၁ရ။ (–မ၊ဘ။၁၁၄။ မ၊ဌ၊ဘ။ခ၅၅။ မ၊ဦ၊၂။၁၅၊ခ၁ရ။)

ဥဒေဇီဝ္ဂါမ်ိတ (နာ) [ဥဒရ+ဇီဝ္ဂါမ်ိတ] ဝမ်းလျှာအသား။(လျှာနှင့်ပုံသဏ္ဌာန်တူ၍ နှလုံးသား၏ ဝဲဘက်ဘေးနှင့် ဝမ်းပျဉ်း(ဝမ်းအရေလွှာ)၏ အထက်ပိုင်း နံဘေး၌ မှီတည်နေသောအသား၊ ၎င်းကို သရက်ရွက်ဟု လည်းကောင်း, ဘေဟု

လည်းကောင်း , အပျဉ် (အဖျဉ်း) ဟု လည်းကောင်း ခေါ်၏။) ဝိဟာဂ–လည်းကြည်။ ဝိဟာကန္တိ ဥဒရဇိဂျိမ်သံ။ အဘိ၊ဌ၊၂။ ၂၂၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၄၉။ ဥဒရဇိဂျိမ်သန္တိ ဇိဂျိသဏ္ဌာနံ ဥဒရသာ မတ္ထကပသော တိဋ္ဌနကမ်သံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၃၀၀။ ဝိဟာကံ ဟဒယသာ ဝါမပသော ဥဒရပဋလသာ မတ္ထကပသံ နိဿာယ ဋ္ဌိတံ ဥဒရဇိဂျိမ်သံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ရ၆။

ဥဒရကီ (တိ) [ဥဒရ+အသတ္ထိ ဣ၏ပစ္စည်း+ ဣတ္ထိဧကတ္တ နိ (သို့မဟုတ်) ဣနီပစ္စည်း။ (အတိသာယန ၌ "အတိသာယနံ (အတိသယနေန) ဥဒရမဿ အတ္ထိတိ ဥဒရကီ ကညာ" ဟူသည်တည်း၊ ဒဏ္ဍာဒိ တို့ကဲ့သို့ ဝါ–ဖြင့် ဣ၏ပစ္စည်းသက်၍ ပြီးသော "ဥဒရီ"သဒ္ဒါ နောင် ယုဝဏ္ဍေဟိ နီ–ဖြင့် နီ ပစ္စည်းသက်၍ "ဃရဏ္ဍာဒယော"–ဟူသော သုတ္တ နိပါတနဖြင့် ဣ၏ကို အ၊ နကို ဏပြုလျှင် ဥဒရကီ–ဟုပြီး၏။ ကာသိကာဝုတ္တိ တတ္ထဟောဓိနီ တို့၌ "အတိသာယနေ ဥဒရီကီ ကညာ"–ဟု ဣ၏ကို အ မပြုမူ၍ ထုတ်၏။ မောဂ်ဃဋ္ဌိကာ၊ သျှ၊၂။နှာ–၁၁၈။] ဝမ်းဗိုက်ရှိသော၊ဝမ်းဗိုက် ကြီးသော အမျိုးသမီး။ အတိသယေ–နောဒရမဿ အတ္ထိ ဥဒရကီ ကညာ။ မောဂ်၊ ၄။ရ၈(ပဋ္ဌိကာ)။ ၎င်းသျှ။

ဥဒရတာပန (နာ) [ဥဒရ+တာပန] ဝမ်းဗိုက် ကိုမီးကင်ခြင်း။ ဥဒရတာပနေန အင်္ဂါဘေတေပိ တတ္ထေ တာဝတ္ထကေန နိမိတ္တေ ဥပဏ္ဍမော ကတော နာမ နဟောတိ။ ဝိမတိ၁။၂၅ရ။

ဥဒရတ္ထ (ပု) [ဥဒရ+အတ္ထ] ဝမ်း၏အကျိုး။ ဝမ်းစာ–အစာအာဟာရ–ဟူသောအကျိုး။ ဣဒါနိ ဥဒရတ္ထာယ အနုရဟာဝ အရဟတ္ထံ ပဋိဘာနိတ္ထာ လောကံ ဝဠေန္တော ဝိစရတိ။ အံ၊ဌ၊၁။၂၁၉။

ဥဒရဒူတ (ပု) [ဥဒရ+ဒူတ] ဝမ်း၏စေတမန်၊ အစာအာဟာရ၌ တပ်မက်သော တဏှာက ဝမ်းစာ (အစာအာဟာရ)အတွက် စေခိုင်းရာ ပြုလုပ်ရသော၊သူ။ မဟာရာဇ အဟံ တဏှာ–ဒူတော ဥဒရဒူတော။ ဇာ၊ဌ၊၂။၂၈၉။

ဥဒရန္တရ (နာ) [ဥဒရ+အန္တရ] (၁) ဝမ်းဗိုက်၏အလယ်အကြားအရပ်။ (၂) ဝမ်းဗိုက်၏အတွင်း။ (၁) တဿိ ခဏေ သိဂါလော သီဟသာ ဥဒရန္တရံ အတ္ထနော သီသံ ပဝေသေတ္တာ––––သီသေန ဥဒရံ ပဟရိ။ ဇာ၊ ဌ၊။၂၄။ (၁)(၂) ဥဒရန္တရ (ဝိသုဒ္ဓိ၁။၁၈၀) နှင့် နာသိဋ္ဌာနသညိတံ ကုစ္ဆိဝေမဇ္ဈံ၊ ဥဒရသာ ဝါ အဗ္ဘန္တရံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၀ရ။

ဥဒရပဋလ (နာ) [ဥဒရ+ပဋလ] (၁) ဝမ်းဖျဉ်း၊ ဝမ်းဗိုက်အရေလွှာ, အရေပြား။ (၂) အစာသစ်၏ တည်ရာ အူမလွှာ၊ အစာသစ်အိမ်ဟူသော ဝမ်းလွှာ အူခေါင်း။ (၁) ယထာ ဟိ အညေ အန္တော ကုစ္ဆိဂတာ––––ဥဒရပဋလံ ပိဋ္ဌိတော ကတ္တာ ပိဋ္ဌိကရုကံ နိဿာယ––––မဏ္ဍာ ဝိယ နိသိဒန္တိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၈။ မ၊ဌ၊၄။၁၂၉။ မနုဿာနံ ဟိ မဟန္တံ ပဋုပရိဿာဝနမတ္ထာ ဥဒရပဋလံ နာမ ယောတိ။ မ၊ဌ၊၃။၉၈။ (–သံ၊ဌ၊၁။၂၇၅။ အံ၊ ဌ၊၁။၂၁၄။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃ဝ၆။ ဓေ၊ဌ၊၂။၂၃၄။ ထေရ၊ဌ၊၁။၄၉။ သာရတ္ထ၊၂။၃၄၃။ သံ၊ဋီ၊ ၁။၃ဝ၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃ရ၂။) (၂) (ဝိဟာကံ) ဩကာသတော ဟဒယသာ ဝါမပသော ဥဒရပဋလသာ မတ္ထကပသံ နိဿာယ ဋ္ဌိတံ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၂၂၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၂၄၉။ ခုဒ္ဒကာ၊ဌ။၄၃။ (သေမှ) ဩကာသတော ဥဒရပဋလေ ဋ္ဌိတံ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၂၃၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၂၅၂။ ခုဒ္ဒကာ၊ဌ။၄။ (–မ၊ဌ၊၃။၃၅။ အဘိ၊ဌ၊၂။၅ဝ၊ဝ၁၊ဝ၈။ ပဋိသံ၊ ဌ၊၁။ရ၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၂၅၁။)

ဥဒရပဋလဗ္ဘန္တရ (နာ) [ဥဒရပဋလ+အဗ္ဘန္တရ] အစာသစ်အိမ်ဟူသော ဝမ်းလွှာ အူခေါင်း၏

အတွင်းအရပ်။ ယဉ္ စ အဘိဝနိုတံ------- ဥဒရပဋ္ဌလဗ္ဘန္ဓရေ ဝေ ကုဏပဂန္ဓံ သန္ဓိရမ္ဘိတ္ထာ တိဋ္ဌတိ။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၄၉။

ဥဒရပဋ္ဌလမ်သ (နာ) [ဥဒရပဋ္ဌလ+မသ] ဝမ်းပျဉ်းသား။ ကိသသရီရဿ ဧဝမ်သ-ဥိရုမ်သ--- ဥဒရပဋ္ဌလမ်သာနိ နိဿာယ။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၅၁။

ဥဒရပ(ပ္ပ)ဒေသ (ပု) [ဥဒရ+ပဒေသ] ဝမ်းဗိုက်အရပ်။ တဒဝသိဋ္ဌော ဥဒရပဒေသော ဗ္ဟဝ ကုစ္ဆိသဒ္ဒေန ဝုစ္စတိ။ မဇ္ဈိ၊၂။၁၇၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၄၃၁။

ဥဒရပရိယာယ (ပု) [ဥဒရ+ပရိယာယ] ဥဒရ သဒ္ဒါ၏-ပရိယာယ်-စကားလှယ်။ ကုစ္ဆိသဒ္ဒေါ ဥဒရပရိယာယော။ မဇ္ဈိ၊၂။၁၇၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၄၃၁။

ဥဒရပရိယောသာန (တိ) [ဥဒရ+ပရိယော သာန] ဝမ်းဗိုက်ဟူသော အဆုံးအဝိုင်း အခြားရှိသော၊ အဆုံးဝိုင်း၌ ဝမ်းဗိုက်ရှိသော (အထက်ဝိုင်းကိုယ်)။ ဥဒရပရိယောသာနံ ဇာတိရေက် ဥဒ္ဓုမာတက် ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁၈၀။ ဥဒရပရိယောသာနံ ဥပရိမသရီရံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၀၇။

ဥဒရပါဒ (တိ) [ဥဒရ+ပါဒ] ဝမ်းဗိုက်ဟူသော ခြေထောက်ရှိသော။ (ခြေထောက်သီးခြားမရှိ ပဲ ဝမ်းဗိုက်ကိုသာ ခြေထောက်အဖြစ် အသုံး ပြုရသော မြွေသတ္တဝါ။) ပါဒူဒရေတိ ဥဒရပါဒေ၊ ဥဒရံယေဝ ယေသံ ပါဒါတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ မဇ္ဈိ၊၃။၂၉၆။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊၂။၁၈၅။

ဥဒရပူရ (တိ) [ဥဒရ+ပူရ] (၁) ဝမ်းဗိုက် ကိုပြည့်၀ စေနိုင်လောက်သော၊ ဝမ်း၀နိုင် လောက်သော၊ ဝမ်း၀အောင် (ကြိုး၀ိ)။ (၂) အစာသစ်ဖြင့်ပြည့်သော (ခန္ဓာကိုယ်)။ (၁) သကလမ္ပိ ဂါမံ ဝိစရိတ္တာ ဥဒရပူရံ နေ လဘတိ။ ဒီဋ္ဌ၊၁။၂၈၈။ တဒါပိ ကေဒိ၀ယံ ဘတ္တ၀ေမနံ ဥဒရပူရံ လဘိ၊ သေသကာလေ ပန တေန ဥဒရပူရော အာဟာရော နာမ နေ လဒ္ဓပုဗ္ဗော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂၅၆။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀၉။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃။ ဓမ်၊ ဋ္ဌ၊၃။ရ၈။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၈၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၅၄။ မ၊ဋီ၊၂။၅၄။ (၂) ဖန်ဆပူရော ဥဒရပူရော၊ ယကၠနပေဋ္ဌသ ဝတ္ထိနော။ သုတ္တနိ။၃၀၈။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁၆၃။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၉၆။) ဥဒရသ ပူရော ဥဒရပူရော၊ ဥဒရန္တိ စ ဥဒရိယသော်တံ အဓိ၀စနံ၊ တဋ္ဌိ ဗ္ဗာနနာမေန "ဥဒရ"န္တိ ဝုတ္တံ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၈။

ဥဒရပေါသန (နာ) [ဥဒရ+ပေါသန] ဝမ်းကို-မွေးမြူခြင်း-ကျွေးမွေးခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒရပေါသနတပ္ပရ (တိ) [ဥဒရပေါသန+တပ္ပရ] ဝမ်းကို မွေးမြူခြင်းဟူသော ပဓာနလုပ်ငန်းရှိ သော၊သူ။ ဩဒရိကောတိ ဥဒရေ ပသုတော ဥဒရပေါသနတပ္ပရော။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆၁။

ဥဒရပေါသနတ္ထ (ပု) [ဥဒရပေါသန+အတ္ထ] ဝမ်းကို မွေးမြူခြင်းအကျိုး။ ကုမ္ဘီလဘယာနီတိ ဥဒရပေါသနတ္ထံ အကိစ္စကာရိတာ၀ေသေန ဩဒရိကတ္ထာဘယာနိ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၂၉၅။

ဥဒရဗဒ္ဓ (တိ) [ဥဒရ+ဗဒ္ဓ] ဝမ်းဗိုက်၌ဖွဲ့ချည် ရစ်ပတ်ထားအပ်သော၊ ခါး၌ ဝတ်ထား အပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒရဗဒ္ဓသာဋက (ပု) [ဥဒရဗဒ္ဓ+သာဋက] ဝမ်းဗိုက်၌ ဖွဲ့ချည်ရစ်ပတ်ထားအပ်သော-ခါး၌ဝတ်ထားအပ်သော-အ၀တ်ပုဆိုး။ အတ္ထနော အတ္ထနော ဥဒရဗဒ္ဓသာဋကမ္ပိ ဆဏ္ဍေတ္တာ ပလာယိသု။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။၂၅၄။

ဥဒရမ်သ (နာ) [ဥဒရ+မ်သ] ဝမ်းဗိုက်အသား။ ခဇ္ဇမာနန္တိ ဥဒရာဒီသု နိသီဒိတ္ထာ ဥဒရမ်သ-

ဩဇဋ္ဌမ်ိုးသမျှကိုကျွေးမွေးပြီးနောက် လုံ့ဝီရိယ လုံ့ဝီရိယ ခါဒိယမာန်။ ဒီဃ၊ ၂။ခုဝ၊ ၂။ မဇ္ဈိ၊ ၁။ ၂ရ။ (–အံ့ဘွယ်ခု။ဝဝ၄။)

ဥဒရဝဏ္ဏ (တီ) [ဥဒရ+ဝဏ္ဏ] ဝမ်းပျဉ်း။ ဝမ်းဗိုက်၏–အရေပြား–အရေလွှာ။ ဧဟိ ဘန္တေ ဥဒရဝဏ္ဏယံ ဃရေ့ဟိ။ ဝိ၊ဝ။၄၉၊(–ဝ၆ရ။)

ဥဒရဝဏ္ဏမ်သ (နာ) [ဥဒရဝဏ္ဏ+မ်သ] ဝမ်းပျဉ်းအသား။ ကိသသရီရသ ဧယံမ်သံ––– ဥဒရဝဏ္ဏမ်သန္တိ တောနိ နိဿာယ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ခ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဝ။ ၂၅၄။

ဥဒရဝရုန (နာ) [ဥဒရ+ဝရုန] ဝမ်းဗိုက်ကို ကြီးမားစေခြင်း။ ဒီဝသေ ဒီဝသေပိ ဝိလောတိကာဝေဌနေန စ ဥဒရဝရုနံ ဝဏ္ဏေသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။ခုရ။

ဥဒရဝါတ (ပု) [ဥဒရ+ဝါတ] (၁) ဝမ်းလေ၊ ဝမ်းဒ္ဒိုးဖြစ်သောလေ။ (၂) ဝမ်းလေ၏ဖေါက်ပြန်ခြင်း။ (၁)ထေရသ ကိရ ရတ္တိ ပဓာနေန ဝိတိနာမေတွာ ဌိတသ ဥဒရဝါတော ဥပ္ပဇ္ဇိ။ မဇ္ဈိ၊ဝ။ဧခ့။ (–အံ့ဘွယ်၊ ၁၊ ၂ခ၆။ ဓမ္မပဒ၊ ၂။ခ့ဝရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ခ့၅ ၂။ အံ့ဇိ၊ခ့။ဝခ့ဝ။) (၁)(၂) ဝါတေဟိတိ ဥဒရဝါတေဟိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၂ခ့ရ။ ဥဒရဝါတေဟိတိ ဝါတကတဝိဏ္ဏနတောဒနာ–ဒီဝသေန အပရာပရံ ဝတ္တမာနေဟိ ဥဒရ–ဝါတေဟိ၊ တသ္မာ ဝါ ဝိကာရေဟိ။ သံ၊ဇိ၊ ဝ။ ၂ရ၅။

ဥဒရဝါတာဗာဓ (ပု) [ဥဒရ+ဝါတာဗာဓ] ဝမ်းဒ္ဒိုးသော လေကြောင့်ဖြစ်သော အနာရောဂါ။ ဆထသ ဧကသ္မိံ ဒီဝသေ ဥဒရဝါတာဗာဓေ ဥပ္ပဇ္ဇိတွာ အတိဒုက္ခံ ဇနေသိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဝ။ခ့၉။ ဥဒရသန္နိဿိတော ဝါတာဗာဓေ ဥဒရဝါတာဗာဓေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဇိ၊ ဝ။ရဝ။

ဥဒရသဏ္ဌာန (နာ) [ဥဒရ+သဏ္ဌာန] ဝမ်းဗိုက်၏ အသွင်သဏ္ဌာန်။ ဣဒမသ သိသသဏ္ဌာနံ ––ဣဒံ ဥဒရသဏ္ဌာနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဝ။ဝရ၉။

ဥဒရသန္ဓိတ (နာ) [ဥဒရ+သန္ဓိက] ဝမ်းဗိုက်၏အနီး အရပ်။ အညိုဿ ဥဒရသန္ဓိကေ အညိုဿ သီသမ္မိ ဥဒရမ္မိ ပါဒါဝိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ရ။

ဥဒရသန္နိဿိတ (တ) [ဥဒရ+သန္နိဿိတ] ဝမ်းဒ္ဒိုမှီနေသော။ ဥဒရဝါတာဗာဓ–ကြည့်။

ဥဒရသာဌက (ပု) [ဥဒရ+သာဌက] ဝမ်းဗိုက်ခွံ–ဝတ်အင်္ကျီ–ဖွဲ့ချည်ရစ်ပတ်ထားအင်္ကျီ–သောပုဆိုး၊ ခါးဝတ်ပုဆိုး။ ပုဗ္ဗေ မယံ ဂဟပတိပုတ္တံ နိဿာယ ဥဒရသာဌကဿပိ အသာမိကာ ဇာတာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။ခ့ဝခ့။

ဥဒရဟေတု (ပု) [ဥဒရ+ဟေတု] ဝမ်းဟူသော အကြောင်း။ ဝမ်းစာ–အစာအာဟာရ–အတွက်။ ဣဒါနိ ဥဒရဟေတု အနာရဟာဝ သမာနော အရဟတ္တံ ပဋိဇာနိတွာ။ အပ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ခ့၄။

ဥဒရာဗာဓ (ပု) [ဥဒရ+အာဗာဓ] ဝမ်းဒ္ဒိုမှီသော လေနာ။ သတ္တု ဥဒရာဗာဓေ ဥပ္ပန္နေ အရညတော သောသဇ္ဇာနိ အာဟရိတ္ထ။ ထေရ၊ ဋ္ဌ၊ဝ။၄၄ဝ။

ဥဒရာဝဒေဟက(တီ) [ဥဒရ+အဝဒေဟက] ဝမ်းဗိုက်ကို ပြည့်ဝစေသော (ဗိုက်ပြည့်အောင်။ ကြိုးစိ)။ ယာဝဒတ္ထံ ဥဒရာဝဒေဟကံ ဘုဉ္ဇိတွာ။ ဒီ၊ခု။ဘ၉၉။ မ၊ဘ။ဘ၄၆။ အံ့ ၂။ဘ၉၆၊ ၂ဘ။ အဘိ၊ ဝ၊ခ၉ ၂။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၉၄၊ ၂ခ့၅။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ဘ။ ၂ ၂ရ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ဘ၆၆။ ဝဇိရ။၄ဘ။ သာရတ္ထ၊ ဘ။ခ့ဝ၈။ မ၊ဇိ၊ဘ။ခ့၅၆။ သံ၊ဇိ၊ ၂။၄၆ဝ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဇိ၊ဘ။ဘ၄၉၊ ၂၅၄။ ဥဒရာဝဒေဟကန္တိ ဥဒရပူရံ၊ တဉ္စိ ဥဒရံ အဝဒေဟနတော "ဥဒရာဝ–

ဒေဟက”ဆ္ဆိ ၀ုစ္စတိ။ ဒီဃ၊ဒု။၂၁၄။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၃ရ၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဒု။ရရ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄၈၆။ ဥဒရ-ဝဒေဟကဆ္ဆိ ဥဒရံ အ၀ဒီဟိတ္တာ ဥပစိနိတ္တာ ပူရေတ္တာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဒု။၆၅။ ဥဒရံ အ၀ဒီဟတိ ဥပစိနောတိ ပူရေတိတိ ဥဒရ၀ဒေဟက်၊ ဘာ၀နပုံသက်ဟော်၊ ဥဒရ၀ဒေဟက် ကတ္တာ ဥဒရံ ပူရေတ္တာတိ အတ္ထော။ တေနာဟ “ဥဒရံ အ၀ဒီဟိတ္တာ”တိအာဒိ။ အံ၊ဋီ၊ဒု။၅၆။ (-ဒီ၊ဋီ၊ ဒု။၂၄၉။ အံ၊ဋီ၊ဒု။ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၆၁။)

ဥဒရော၀ဒေဟကသောဇနေပရိဝဋ္ဋန (နာ) [ဥဒရ ၀ဒေဟက+သောဇနေပရိဝဋ္ဋန] ၀မ်းဗိုက်ပြည့် အောင် စားခြင်းကို လှောင်ကြဉ်ခြင်း။ ယာ၀ဒတ္ထံ ဥဒရော၀ဒေဟကသောဇနေပရိဝဋ္ဋနေန ၀ါ သေယျသုခ၀ဿသုခ၀ိဒ္ဓသုခါဒီနံ အဘာ၀တော အနု၀ဋ္ဋတာ။ အံ၊ဋီ၊ဒု။၁၂ရ။

ဥဒရိကဿ (တိ) ဥဒရကီ-ကြည့်။

ဥဒရိယ (နာ) [ဥဒရ+ဗ္ဗယ။ဥဒရေ ဘ၀ ဥဒရိယံ။ နိတိ၊သုတ္တ။ရရ၄(ဥဒယိ-သံ)] (နာ)(၁) အစာသစ်၊ စားသောက်မျိုချလိုက်သဖြင့် အစာသစ်အိမ်၌ တည်နေသောအစာ အာဟာရ။ (တိ)(၂) ၀မ်းဗိုက်၌ဖြစ်သော။ (နာ)(၁) အတ္ထိ ဗ္ဗမတ္ထိ ကာယေ ကေသာ ---ဥဒရိယံ ကရိသံ။ ဒီ၊၂။၂၃၃-၄။ မ၊၁။ရ၂။ သံ၊ဒု။၂၄၃။ အံ၊၂။၂၈၅။ အဘိ၊ဝိ။၈၄။ ခုဒ္ဒက။၂။ ဥဒရိယံ ဥဒရေ ဌိတံ အသိတပီတခါယိတသာယိတံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၃၃။ အာမာသယေ ဌိတော ပရိဘုတ္တာဟာရော ဥဒရိယန္တိ အဓိပ္ပေတန္တိ အာဟ “ဥဒရိယံ ဥဒရေ ဌိတံ အသိတပီတခါယိတသာယိတ”ဆ္ဆိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၄၄၁။ (-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃၀။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၅၀။ ရ။ဒုရရ။) (တိ) (၂) ဗ္ဗယ-ဂါမိယော ဥဒရိယော ဒိဝိယော။ မောဂ်၊၄။၂၅။

ဥဒရိယဘာ၀ (ပု) [ဥဒရိယ+ဘာ၀] အစာသစ် အိမ်၏-အသုံးပိုင်းအဖို့-အသုံးပိုင်းနေရာ။ ပရိစ္ဆေဒတော ဥဒရေပဋလေန စေ၀ ဥဒရိယ-ဘာ၀ေန စ ပရိစ္ဆိန္နံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၂၅၁။

ဥဒ၀ေသိတ (ပု) [(၁) ဥဒ+၀သ+တ။(၂) ဥ+အ၀+သိ+တ] ဘဏ္ဍာတိုက်။ ဥဒေါသိတ-ကြည့်။

ဥဒဿယေ (ကြို) [ဥ+အာ+သိ+သိ] တင်မြှောက်၏၊ တည်စေ၏။ ‘ယ’မဗ္ဗ ရဗ္ဗမှီ ဥဒဿယေ တုဝံ။ စာ၊၁။၃၆ရ။ ‘ယ’မဗ္ဗာတိ ယေန အနာဂုဝကမ္မေန အဗ္ဗ မံ ရဗ္ဗမှီ ဥဒဿယေ ဥဿာပေသိ ပတိဋ္ဌာပေသိ။ စာ၊ ဋ္ဌ၊၅။၂ရ။ ဥဒဿယေတိ ဌေ ဥအာသယေတိ ပဒစ္ဆေဒေါ ဒ္ဌေဗ္ဗောဒ-ကာရော အာဂမ-သန္ဓိစောသိ=သယေတိ စာတုဿ အတ္ထာ-တိသယယောဂ၀သေန ဗ္ဗ၀ ပတိဋ္ဌာနတ္ထတာ ဟောတိ။ တေနာဟ “ ဥဒဿယေ ဥဿာ-ပေသိ၊ ပတိဋ္ဌာပေသိ”တိ။ စာ၊ဋီ၊သစ်။

ဥဒဟာရ (ပု) [ဥဒ+ဟရ+ဏ။ထိ-ဌ် ဥဒဟာရိ။] (ပု)(၁) ရေကိုသယ်ဆောင်ခြင်း။ ရေထမ်းခြင်း။ ရေခပ်ခြင်း။ (တိ)(၂)ရေကိုသယ်ဆောင်သော၊ ရေထမ်းသော၊ရေခပ်သော၊သူ။ (ပု)(၁) အံ့သံ အသမ္ဗျသံ တေ၊ ဥဒဟာရယ ဂ၀ဿတော။ စာ၂။ရ၅။ ဥဒါဟာရယာတိ ဥဒကံ အာဟရိတုံ။ စာ၊ဋ္ဌ၊၅။၃ရ။ (တိ)(၂) ဥဒဟာရော နဒီ ဂ၀ဿ။ စာ၂။၁ရ၅။ အမှာကံ ဥဒဟာရော ဥဒကံ အာဟရိတုံ နဒီ ဂ၀ဿ။ စာ၊ဋ္ဌ၊၆။၉ရ။ (-စာ၊ ၂။၁ရ၅။ အ၀ဒါ၁။၄၂၁။ စာ၊ဋ္ဌ၊၆။၁၀၆။) ဥဒဟာရိ-လည်းကြည့်။

ဥဒဟာရတ (တိ) [ဥဒ+ဟရ+ဏ။ထိ-ဌ် ဥဒ-ဟာရိယာ။] (တိ)(၁) ရေကိုသယ်ဆောင်သော၊ ရေထမ်းသော၊ရေခပ်သော၊သူ။ (တိ)(၂) ရေကိုသယ်ဆောင်ခြင်း၊ရေခပ်ခြင်း။ (တိ)(၁) ကော နု မံ ဥသုနာ ဝိဇ္ဇိ၊ပမတ္ထံ ဥဒဟာရတ်။

ဇာ၊၂။ ၁ရ၄။ စရီယာ၊၆။၂၅၂။ ဇာ၊၆၊၆။၉၄။ (ထီ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒယာရီယာ (ထီ) [ဥဒ+ဟရ+ဏျ+အာ] ရေကို သယ်သောင်ခြင်း၊ရေခပ်ခြင်း။ ကုဋ် ဂဟေတ္တာ နိုက္ခမ္မ၊ အဂ္ဂို ဥဒယာရီယာ။ ဝိမာန်။၆၉။ ဥဒယာရီယာတိ ဥဒကဟာရိကာ၊ ဥဒကံ အာဟရန္တီ ဝိယ ဟုတ္တာတိ အဓိပ္ပါယော။ ဝိမာန်၊ ၆။၁၉၆။

ဥဒယာရီ (ထီ) [ဥဒ+ဟရ+ဏ+ဣ] ရေကို သယ် သောင်–ခဲရေခပ်–သောမိန်းမ။ ဥဒယာရီ အယံ သီတေ၊သဒါ ဥဒကမောတရီ။ ထေရီ။ ၄၀၆။ ဥဒယာရီတိ ဃဋေန ဥဒကံ ဝါဟိကာ။ ထေရီ၊၆။၂၁၀။

ဥဒယိယတိ (ကြို) [ဥ+ဓာ+ယ+တေ] ပေါင်းအပ်၏။ ကေတော ဩဒယိယတေ သမ္မိ ဣယတေ, ဥဒယိယတိ သမ္မဣယတိတိ ဝါ သမောဓာနံ။ ပါစိတ်၊ယော။၄၃၂။

ဥဒါန°(ပုဒ်နာ) [(၁) ဥ+အန+ဏ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ (၂) ဥဒ+ယု။ နီတိ၊ဓာ။၉၃။] (၁)(က) ဥဒါန်းစကား။ ဝမ်းမြောက်နှစ်သက် မြွက်ဆိုအပ်သော စကား။ ပီတိအဟုန်ကြောင့် ကျူးရင်မြွက်ဆိုအပ် သော စကား။ (ဆီခွက်မဆံ့၍ ဆီများလျှံထွက် လာသကဲ့သို့ နားထောင်မည့်သူ တစ်ဦးဦးကို ပြောပြောရန် မရည်ရွယ်ဘဲ ပီတိအဟုန်ကြောင့် မိုက်သိပ်မရသဖြင့် စိတ်နှလုံးအတွင်းမှ လျှံထွက် ကျူးရင် မြွက်ဆိုအပ်သောစကားကို ဥဒါန်း စကားဟုခေါ်၏။ ဤဥဒါန်းစကားသည် ဓမ္မသံဃဝေဝကြောင့် ကျူးရင် မြွက်ဆိုအပ် သည်လည်း ရှိ၏။ အချို့နေရာ၌ ဂါထာဖြင့် ကျူးရင်အပ်သော ဥဒါန်းဖြစ်၍ အချို့နေရာ၌ မူ "အညာသိ ဝတ ဘော ကောဏ္ဍညော" စသည်ဖြင့် စုဏ္ဍိယစကားပြေဝါကျဖြင့် ကျူး ရင်အပ်သော ဥဒါန်းဖြစ်၏။ များသော အားဖြင့်မူ ဂါထာဖြင့်ကျူးရင်ပြီး ဝိတိ သောမနဿကြောင့် ဖြစ်ပေါ်လာသော စကား ပင်တည်း။ မြတ်စွာဘုရား ကျူးရင်တော်မူအပ် သော ဥဒါန်း, ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ အရှင်မြတ်တို့ ကျူးရင်အပ်သော ဥဒါန်း, ဘုရားတပည့် ထေရ ထေရီတို့ ကျူးရင်အပ်သော ဥဒါန်း ဟူ၍ သုံးမျိုးရှိ၏။ ထို့အပြင် "အဟောဒါနံ ပရမဒါနံ၊ ကဿပေ သုပ္ပတိဋ္ဌိတံ" စသည်ဖြင့် သိကြားနတ် မင်းတို့ ကျူးရင်အပ်သော ဥဒါန်း၊ "နမောတဿ ဘဂဝတော" စသည်ဖြင့် အာရာမဒဏ္ဍပုဏ္ဏား စသော လူပုဂ္ဂိုလ်တို့ ကျူးရင်အပ်သော ဥဒါန်းများလည်း ရှိ၏။) ဥဒါန၊၆။၂၊၃။ သာရတ္ထ၊၁။ ၉၈–၁၀၁။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၁။ ၁၂၈–၁၃၀။ (သာဓက များလည်း ကြည့်။) (ခ) ဥဒါန်းပါဠိတော်၊ (ယင်းပါဠိတော်၌ ဝဂ်အားဖြင့်ရှစ်ဝဂ်၊ သုတ်ပေါင်း ရှစ်ဆယ်၊ ဂါထာပေါင်း ကိုးဆယ့်ငါး၊ ဘာဏဝါရပေါင်း ရှစ်ဘာဏဝါရ ခွဲ၊ အနုသန္ဓေပေါင်း ရှစ်ဆယ့် တစ်၊ ပဒပေါင်း နှစ်သောင်း တစ်ထောင့် တစ်ရာ(၂၁၁၀၀)၊ ဂါထာပါဒပေါင်း ရှစ်ထောင့် လေးရာနှစ်ဆယ့်သုံး (၈၄၂၃)။ အက္ခရာပေါင်း ခြောက်သောင်းခုနှစ်ထောင် သုံးရာရှစ်ဆယ် နှစ် (၆၀၃၈၂) ရှိ၏။ ဥဒါန၊၆။၂–၅။ (၂) ဥဒါနလေ၊ လည်ပင်း၌ တည်သောလေ၊ လည် ကြောင်း လေ။ (၁) (က) ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ (ဒီ၊၁။၄၄။ မ၊၁။၂၃၅။ သံ၊၁။၁၉၊၂၀။ အံ၊၁။၆ရ။ အံ၊ ၂။၂၀ဂ။)တိ ဥဒါဟာရံ ဥဒါဟရိ။ ယထာ ဟိ ယံ တေလံ ——ဝေမေဝ ယံ ပီတိဝစနံ ဟဒယံ ဂဟေတ္တံ နု သဗ္ဗောတိ၊အဓိကံ ဟုတ္တာ အန္တော အသဏ္ဌာဟိတ္တာ ဗဟိ နိက္ခမတိ၊ တံ ဥဒါနန္တိ ဝုစ္စတိ။ ဝေရှပ် ပီတိမယ် ဝစနံ နိစ္ဆာရေသိတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋ၁။၁၂၉။ မ၊ဋ၁၊၂။၁၀၂–၃။ သံ၊ ဋ၁။၅၈။ အံ၊ဋ၁၊၂။၄၂–၃။ အံ၊ဋ၁၊၃။ရ၀။ ဥဒါဟရိယတိ ဥဒ္ဓေဂပီတိဝသေနာတိ, တတော ဝါ ဥဒါဟရဏံ ဥဒါနံ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၄၆။ အံ၊ဋီ၊

ဝုတ်၏။ ဥဒါနန္တိ ကေနဋ္ဌေန ဥဒါနံ။ ဥဒါနနဋ္ဌေန (ဥဒါနဋ္ဌေန)။ ကိမိဒံ ဥဒါနံ . နာမ ဝိတိဝေဂသမုဋ္ဌာပိတော ဥဒါဟာရော။ ဥဒါန၊ ဋ္ဌ။၂။ သာရတ္ထ၊၁။၉၈။ သီ၊ဋီ၊သမ်၊၁။၁၂၈။ အယမ္ပိ ဥဒါနော ဝုတ္တော ဘဂဝတာ။ ဥဒါန။ ၈ရ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၄၂။ ဥဒါနာနိ သန္တိ ဧဝ။ ဥဒါန၊ ဋ္ဌ။၃။ သီ၊ဋီ၊သမ်၊၁။၁ဝ၀။ ဥဒါနံ ဥဒါနသ ပုဗ္ဗနိမိတ္တံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ဝ။ ဣမံ ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ(ဝိ၊ ဝ။၂)တိ ဣမံ ------ယဒါ ဟဝေ ပါတုဘဝန္တိ-တိအာဒိကံ သောမနဿယုတ္တညာဏသမုဋ္ဌာနံ ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ၊ အတ္ထမနဝါစံ နိစ္ဆာရေသိတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ဝ၆။ ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ (ဝိ၊ဝ။၂၁)တိ သံဝေဂဝသေန ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ၊ သံဝေဂဝသပဝတ္တံ ဝါစံ နိစ္ဆာရေသိတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊ဝ။၁၉၂။ (-သာရတ္ထ၊၁။၉၉။ ဝိမတိ၊ ၂။၉ဝ။ သီ၊ဋီ၊သမ်၊၁။၁၂၉။) (ခ) သုတ္တံ ဂေယျံ ----ဥဒါနံ ဣတိဝုတ္တက် ။မ၁။၁၈၆။ အံ၁။ဝ၁ဝ။ မဟာနိ ။၁၁၁။ သောမနဿညာဏ-မယိကဂါထာပဋိသံယုတ္တာ ဒွါသီတိ (ဒွေ အသီတိ) သုတ္တန္တာ ဥဒါနန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ(ဗ္ဗာ)။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၅။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၂၅၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ရ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၂ဝ၃။ ဣဒံ သုတ္တံ ဥဒါနေပိ သင်္ဂီတံ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၅၄။ (၂) ပါဏော ပါနော သမာနော ဘေဒါ နဗ္ဗာနာ စ ဝါယဝေါ။ အမရ။၁။ဖ၊ရ။ ဥဒါနော ကဏ္ဌဒေသေ ဝါ။ ဗ္ဗာနော သမ္ဘဝ်သန္ဓိသု။ ဓာန်၊ဋီ။ဝ၈။

ဥဒါန[1] (နဝ) [ဥ+ဒါ+ယု] ဥဒါန်းစကား၊ ဥဒ္ဒါန်း စကား။ အကျဉ်းချုပ်စကား၊ ပြဆိုပြီးပြဆိုလတ္တံ့ သော အနက်အဓိပ္ပါယ်တို့ကို နောင်အခါ အစီအစဉ်မရှိ ဖရိုဖရဲ တက္ကဲတပြားစီ မပြစ်ရ အောင် အကျဉ်းချုပ် အစီအစဉ်ပြုလုပ် ထိန်း သိမ်းထားသော စကား၊ ခေါင်းစဉ် မာတိကာ စကား။ ဝုစ္စမာနဿ ဟိ ဝုတ္တဿ ဝါ အတ္ထဿ ဝိဝဂ်ကိတ္တဘာဝေန ပဝတ္တိတုံ အဒတ္တာ ဥဒ္ဒံ ဒါနံ ရကွက် ဥဒါနံ (ဥဒ္ဒါနံ?)။ သင်ဟဝစနန္တိ အတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊သမ်၊၁။ဝ၆။

ဥဒါနကထာ (ထီ) [ဥဒါန+ကထာ] ဝမ်း ပြောက်ဝမ်းသာ ကျူးရင့်သောစကား။ ဥဒါန-ကထာယ ဝုတ္တဓမ္မာနံ ပရိပုဏ္ဏာနံ အတ္ထနိ သံဝိဇ္ဇမာနတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၂၄။

ဥဒါနဂါထာ (ထီ) [ဥဒါန+ဂါထာ] ဝမ်းပြောက် ဝမ်းသာ ကျူးရင့်အပ်သော ဂါထာ၊ ဥဒါန်း ဂါထာ။ ကေစိ "ယဒါ ဟဝေ ပါတုဘဝန္တိ ဓမ္မာ"တိ ဝန္ဓကေ ဥဒါနဂါထံ အာဟု(ဝဒန္တိ)။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊။၁၄။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ဝ၆။

ဥဒါနဂါထာသင်္ဂဟ (တိ) [ဥဒါနဂါထာ+သင်္ဂဟ] ဥဒါန်းဂါထာတို့ပြင့် ရေတွက်အပ်သော ဥဒါန်း ဂါထာ အရေအတွက်ရှိသော။ ဂါထာတော ပဏ္ဏနဝုတိဥဒါနဂါထာသင်္ဂဟံ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၄။

ဥဒါနဝိတ (နဝ) [ဥဒါန+ဂိတ] ဝမ်းပြောက် ဝမ်းသာ-ကျူးရင့်-သီဆို-အပ်သောသီချင်း။ ဟောဓိသတ္တောပိ-----ဣမာဟိ ဒ္ဒီဟိ ဂါထာဟိ ဥဒါနဝိတံ ဂါယိ။ ဇာတ၊ဝ။ဝ၈ရ။

ဥဒါနဝိတသဒ္ဒ (ပု) [ဥဒါနဝိတ+သဒ္ဒ] ဝမ်း ပြောက် ဝမ်းသာ-ကျူးရင့်-သီဆို-အပ်သော သီချင်းအသံ။ ပုရောဟိတော-----တဿ ဥဒါနဝိတသဒ္ဒံ သုတ္တာ စိန္တေသိ။ ဇာတ၊၄။၂ရဝ။ အံ၊ဋီ၊၁။ဝ၄ရ။

ဥဒါနဋ္ဌ (ပု) [ဥဒါန+အတ္ထ] ဝိတိအစွမ်း ဖြင့် ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့်-အပ်သည်၏ အဖြစ် ဟူသော-ခြင်းဟူသော-အနက်သဘော။ သောမနဿညာဏမယိကဂါထာပဋိ-သံယုတ္တာတိ ဘေတန ဥဒါနဋ္ဌေန ဥဒါနဋ္ဌ အနုတ္ထသည်ကဲ့ ဒဿေတိ။ သီ၊ဋီ၊သမ်၊၁။၁၂ဝ။ ဥဒါနနဋ္ဌ-လည်းကြည့်။

ဥဒါနဋ္ဌကထာ (ထီ) [ဥဒါန+အဋ္ဌကထာ] ဥဒါန ပါဠိ၏ အနက်ကို ဖွင့်ဆိုရာပြစ်သောကျမ်း။ ဥဒါန်းအဋ္ဌကထာကျမ်း။ (ဗဒရတိတ္ထကျောင်းနေ အရှင်မွေပါလထေရ် ရေးသားသည်၊ ပရမတ္ထဒီပနီ–ဟုလည်း ခေါ်သည်။ ဥဒါန၊ ၆။၃၉၃–ကြည့်။ တံ ပရမတ္ထဒီပနီယံ ဥဒါန–ဋ္ဌကထာယံ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ မဇ္ဈိ၊ ၂။၂၂၆။ (–သံဃီ၊ ၂။၆၀၊ ၂၃၄။)

ဥဒါနဒေသနာ (ထီ) [ဥဒါန+ဒေသနာ] ဥဒါန်းထရား တော်၊ ဥဒါန်းပါဠိတော်။ ဣတ္ထာဝတာ ဓမ္မဘဏ္ဍာဂါရိကေန ဥဒါနဒေသနာယ နိဒါနံ ဂဝေန္ဓေန။ ဥဒါန၊ ၆။၂၅။

ဥဒါနန (နာ) [ဥ+အန+ယု။ ဥဒ+ယု] ပီတိ၏ အစွမ်းဖြင့် ထုတ်ဆောင် ကျူးရင့်ခြင်း။ ဆောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒါနနဋ္ဌ (ပု) [ဥဒါနန+ဆတ္ထ] ပီတိ၏အစွမ်းဖြင့် ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့်–အပ်သည်အဖြစ် ဟူသော–ခြင်းဟူသော–အနက် သဘော။ ကေနဋ္ဌေန ဥဒါနံ?၊ ဥဒါနနဋ္ဌေန။ ဥဒါန၊ ၆။၂။ (–သာရတ္ထ၊ ၁။၉၈။)

ဥဒါနနာဒဝိဓိ (ပု) [ဥဒါနနာဒ+ဝိဓိ] ဥဒါန်း–ဝမ်းမြောက်စကား–ကျူးရင့်ခြင်း အစီရင်။ ဥဒါနနာဒဝိဓိနာ၊ ဂမ္ဘီရာ နိပုဏာ သုဘာ။ ထေရဂါ၊ ၁။၁။

ဥဒါနပါဠိ (ထီ) [ဥဒါန+ပါဠိ] ဥဒါန်းပါဠိတော်။ ခုဒ္ဒ။ နာ–ဂရ–ဘဒ္ဒရ။ ဓမ္မသင်္ဂီဟကေဟိ ဥဒါန–ပါဠိယံ သင်ယံ အနာရောပေတ္တာ ဓမ္မပဒေ သင်္ဂီတာ။ ဥဒါန၊ ၆။၃။ သာရတ္ထ၊ ၁။၁၀၁။ သီ၊ ဌီ၊ သစ်၊ ၁။၁၃၀။

ဥဒါနဗျာကရဏဂါထာ (ထီ) [ဥဒါနဗျာကရဏ+ဂါထာ] ဥဒါန်းစကား–ဝမ်းမြောက်စကား–မြွက်ကြား ကျူးရင့်သော ဂါထာ။ တဒါပိ သော ဘဂဝေါ အတ္ထနော ဥဒါနဗျာကရဏဂါထံ အဘာသိ။ သုတ္တနိ၊ ၆။၁။၅၉။ (–ရရ။)

ဥဒါနလက္ခဏ (နာ) [ဥဒါန+လက္ခဏ] ဥဒါန်းစကား၏– အမှတ်အသား–လက္ခဏာ။ ယံ ဝန–ဥဒါနလက္ခဏံ ဝုတ္တံ။ ဥဒါန၊ ၆။၂။ သာရတ္ထ၊ ၁။၁၀၀။

ဥဒါနသံဝဏ္ဏနာ (ထီ) [ဥဒါန+သံဝဏ္ဏနာ] ဥဒါန်းပါဠိတော်ကို ဖွင့်ဆိုရာစကားရပ်၊ ဥဒါန်းအဋ္ဌကထာ။ ပရမတ္ထဒီပနိယာ ခုဒ္ဒကနိကာယ–ဋ္ဌကထာယ ဥဒါနသံဝဏ္ဏနာယ ပဌမဗောဓိ–သုတ္တဝဏ္ဏနာ နိဋ္ဌိတာ။ ဥဒါန၊ ၆။၄၂။

ဥဒါနသင်ဟ (ပု) [ဥဒါန+သင်ဟ] အကျဉ်းချုပ် ခေါင်းစဉ် မာတိကာ ပြုလုပ်၍ သိမ်းယူကြောင်း စကား။ အကျယ်တဝင့်ပြုဆိုပြီး ပြုဆိုလတ္တံ့ သောအနက်အဓိပ္ပါယ်တို့ကို နောင်အခါ မေ့ပျောက် မသွားအောင်အလွယ်တကူ မှတ်ယူနိုင်ခြင်းငှါ အကျဉ်းချုံး, ခေါင်းစဉ် မာတိကာပြုလုပ် ထားအပ် သောဂါထာစကား။ (“မဂ္ဂဌိုဝဇ္ဇိပုတ္တာစ” အစရှိသော ဥဒ္ဒါန်း ဂါထာများ)။ ဥဒါနသင်ဟော နာမ––––– ဂါထာယော။ သီ၊ ဌီ၊ သစ်၊ ၁။၁၃၆။ ဥဒ္ဒါနသင်ဟ–လည်းကြည့်။

ဥဒါနသဒ္ဒ (ပု) [ဥဒါန+သဒ္ဒ] ပီတိ၏အစွမ်းဖြင့် ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့်အပ်သောအသံ၊ ဥဒါန်းကျူးရင့်သံ။ မာရော ဥဒါနသဒ္ဒေန .အာဂန္တွာ။ သုတ္တနိ၊ ၆။၂။၁၂၀။

ဥဒါနဿုတ္တ (နာ) [ဥဒါန+သုတ္တ] ဥဒါနသုတ်။ သံယုတ္တနိကာယ ခန္ဓဝဂ္ဂသံယုတ္တပါဠိ၊ ၁–သံယုတ်၊(၆)၁–ဝဂ်၊ ၃–သုတ်။ သံ၊ ၂။၄၅–၈။

ဥဒါနေတိ ²(ကြို) [(၁) ဥ+အန+ဏေ+တိ။ (၂) ဥ+အာ+နီ+အ+တိ။ ဥဒါနံ နောင် ကရဏတ်၏ အနက်၌ ဗာဟုပစ္စည်းသက်၍ ဥဒါနေ–ဟု ဖြစ်၏။

ဤ၀ိဘတ်, သ အာဂုံပြင့် ဥဒါနေသိ–ဟု ပြီးရသည်။ ဥဒါနေသိ– ဥဒါန်းပြုပြီ၊ (၀ါ) ကျူးရင့်ပြီ–ဟုပေး။ အဋ္ဌသာ၊ဘာသာဌီ၊၁။ ၆၉။] ထွက်ပေါ် စေ၏။ ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့်၏။ မြွက်ဆို၏။ ဤမ် ဥဒါန် ဥဒါနေသိ(ဝိ၊၃။၂) တိ ဤမ်———အတ္ထမနဝါစ် နိစ္စာရေသိတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၃၆။ ဥဒါနေသိ (ပဋိသံ။၃၃၂)တိ ဥဒါဟရိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၂၁၉။ ဥဒါနေတိ –မ၊ဌ၊၄။၆၉။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၀၉။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၄၃။ ဥဒါနေန္တိ– ဒီ၊၃။၁၈၃။ ဒီ၊ဌ၊၃။၁၈၃။ ဥဒါနေမိ –ဝိ၊ဌ။၃၄၀။ ဥဒါနေသိ – ဝိ၊၃။၁၆၊ ၂၈၆။ ဝိ၊ဌ။၃၃၉။ ဒီ၊၁။ဌ၄်၊ဌ၄်၊ဂ၊ဂ။ ဒီ၊၂။ရ၆၊ ၉၀၊၁၁၃။ မ၊၁။၂၃၅။ မ၊၂။၁ရ၆။ သံ၊၁။၁၉၊ ၂၀၊၂၆၊၁ဌ၆၂။ သံ၊၂။ဌ၅။ သံ၊၃။၂၃၀၊၃ရ၁။ အံ၊ ၁၊၂။၂၀ဂ။ အံ၊၃။၁၃၃၁။ ပဋိသံ။၃၃၂။ ဥဒါန။ ရရ၊၁၉၂။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၃၆။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၂၉။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၁ဌ၄။ မ၊ဌ၊၂။၁၀၂။ မ၊ဌ၊၃။ရ၀။၂၃ဂ။ အသီ၊ ဌ။၁။၁၂။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၂၁၉။ ဥဒါန၊ဌ။၃၅၂။ အံ၊ဋီ၊၁။ဂ၆။

ဥဒါနေတိ ၂ (ကြိ) [ဥဒါန+ဣ+တိ] ဥဒါန်း (ဥဒ္ဓါန်း) ပြုလုပ်၏။ အကျဉ်းချုပ်–ခေါင်းစဉ်မာတိကာ–ပြုလုပ်၏။ ဝိညာဏဝဇ္ဇံ သမ္ဗံ တေ၀ ဧမ္မေ ဥဒါနေတိ (ဥဒ္ဓါနေတိ?)။ မူလဋီ၊ ၃။၁ဂ။ (–အနုဋီ၊၃။၂၂)။

ဥဒါနေတွာ (ကြိ၊ဝိ) [(၁) ဥ+အန+ဏေ+တ္ဝာ။ (၂) ဥ+အာ+နီ+တ္ဝာ] ထွက်ပေါ် စေ၍၊ ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့်၍၊ မြွက်ဆို၍။ အနေက–ဇာတိသံသာရန္တိ ဥဒါနံ ဥဒါနေတ္ဝာ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ရ၉။ အံ၊ဌ၊၁။၂၂၄။

ဥဒါနေတ္ဝာ ၂ (ကြိ၊ဝိ) [ဥဒါန ၂+ဣ+တ္ဝာ] ဥဒါန်း (ဥဒ္ဓါန်း) ပြုလုပ်၍၊ အကျဉ်းချုပ်–ခေါင်းစဉ်မာတိကာ–ပြုလုပ်၍။ ဒသဝိ စရိယာ၀ိသေသေ ဥဒါနေတ္ဝာ နိဂမေတိ။ စရိယာ၊ဌ။၁၁၀။ မူလဋီ၊ ၃။၁ဂ။

ဥဒါနေန္တ (တိ) (၁) [ဥ+အန+ဏေ+အန္တ။ (၂) ဥ+အာ+နီ+အ+အန္တ ။တိ–၌ ဥဒါနေန္တိ။] ထွက်ပေါ် စေသော၊ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့်သော၊ မြွက်ဆိုသော၊သူ။ အာယသ္မတော ဘဒ္ဒိယသ –––– အတိက္ကက် ဥဒါနံ ဥဒါနေန္တသ။ ဥဒါန။၉၀။ (–။အံ၊ဌ၊၂။၂၁၂။) အရဟတ္တံ ပန ပတ္တာ ဥဒါနေန္တိ။ ထေရီ၊ဌ။၁၅။

ဥဒါနေန္တိ (ကြိ) [(၁)ဥ+အန+ဏေ+အန္တိ။ (၂) ဥ+အာ+နီ+ အ+အန္တိ] ထွက်ပေါ် စေကုန်၏၊ ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့်. မြွက်ဆိုကုန်၏။ ဥဒါနေတိ ၂–ကြည့်။

ဥဒါနေမိ (ကြိ) [(၁)ဥ+အန+ဏေ+မိ။ (၂) ဥ+အာ+နီ+အ+မိ] ထွက်ပေါ် စေ၏၊ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့်မြွက် ဆို၏။ ဥဒါနေတိ ၂–ကြည့်။

ဥဒါနေသိ (ကြိ) [(၁)ဥ+အန+ဏေ+ဤ ။ (၂) ဥ+အာ+နီ+အ+ဤ] ထွက်ပေါ် စေပြီ၊ ထုတ်ဆောင် ကျူးရင့်. မြွက်ဆိုပြီ။ ဥဒါနေတိ ၂–ကြည့်။

ဥဒါနုဒါန (နာ)[ဥဒါန+ဥဒါန] ဝမ်းမြောက်စကားကို ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့် မြွက်ဆိုခြင်း။ နစ္စာဒီဟိ ကိဉ္စနံ ဗုဒ္ဓဘာ၀ံ ပတ္တာ ဥဒါနုဒါနသ (ပဋ္ဌနိမိတ္တံ)။ ဗုဒ္ဓ၀ံ၊ဌ။ ၁၀၅။

ဥဒါ၀ (ပုံန) [ဥ+အော။ ဥ+အော+ဏ] တံတိုင်းခြေ။ ဥဒါ၀ေါ ဥ၀ကာရိကာ။ (တောင်ပေါက်မူ) ဓာန်။၂၀၃။ ဥဒ္ဓါ၀၊ဥဒ္ဓါ၀–တို့.လည်းကြည့်။ (တောင်ပေါက်၊ဓာန်၊သျ–၌ သံယုတ်နှင့် တက္ခရိုသော ဥဒ္ဓါ၀၊ဥဒ္ဓါ၀–ဟူသောပါဋ္ဌများ မသင့်. ကြောင်း မိန့်ဆိုထားသည်။)

ဥဒါယတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ဣ+ဏယ+တိ။ရှေ့ပြီးပုံ စလင်း ဂတ္ဌိ။၁၁၁–၂ ကြည့်။] ထစေ–ဖြစ်စေ–၏။ ကာရိတေ ဥဒါယတိတိ ရှေ့ ဘ၀တိ၊ ဥဗ္ဗာ၀ေတိတိ ဟိ အတ္ထော။ နီတိ၊ဓာ၊၂။

သမ္ဘယုတ္တမ္မေ ဥဒါယတိတိ ဥဒီ၊ ဥဋ္ဌာပေတိတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၁၈။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၁၄။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁ရ၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၅၁။ မဟာနိ၊ဌ။ ၁၁၆။

ဥဒါယီတ္ထေရ (ပု) [ဥဒါယီ+ထေရ] ဥဒါယီထေရ်။ (သာသနာတော်၌ ကာဠုဒါယီ,မဟာဥဒါယီ, လာဠုဒါယီ–ဟု ဥဒါယီထေရ် ၃–ပါးတွေ့ရ၏။) ဥဒါယီတ္ထေရော သတ္တု နိက္ခန္တဘာဝံ ဉတ္တာ။ အံ၊ဌ၊၁။၂၃၅။ (–ဝိ၊ဌ၊၂။၁၃၆။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၂၄၁။) ဥဒါယီ–လည်းကြည့်။

ဥဒါယီတ္ထေရနာဝ (ပု) [ဥဒါယီတ္ထေရ+နာဝ] မကောင်းမှု အကုသိုလ်–မရှိ–ကင်းဝေး–သော ကာဠုဒါယီ ထေရ်။ ဥဒါယီတ္ထေရနာဝေန ဒေသိတံ ဗုဒ္ဓနာဂံ ဣတရေ ဒီဃာသဝါ နာဂါ ဝိဇာနိသ္သန္တိ။ အံ၊ဌ၊၃။၁၁၃။

ဥဒါယိဝဋ္ဋ (ပု) [ဥဒါယီ+ဝဋ္ဋ] ဥဒါယီဝဏ်။ သံယုတ္တနိကာယ မဟာဝဋ္ဋသံယုတ္တပါဠိ၂–သံယုတ်၊၃–ဝဏ်။သံ၊၃။ရ၅–ရ၀။

ဥဒါယီ (ပု) [ဥ+ဍာ+ဏိ] ဥဒါယီမည်သူ။ (သာသနာတော်၌ ဥဒါယီမည်သူ ၅–ဦးတွေ့ရ၏။ ဥဒါယီမထေရ် ၄–ပါးနှင့် ဥဒါယီပုဏ္ဏားတို့ ဖြစ်ကြသည်။ (က) ကာဠုဒါယီမထေရ်သည် ပဒုမုတ္တရ ဘုရားရှင်လက်ထက် ဟံသာဝတီမြို့၌ ဖြစ်၍ မြတ်စွာဘုရားထံ ကုလပွဿာဒက တေဒဏ်ရာထူးကို ပန်ဆင်ပြီး ကုသိုလ် ကောင်းမှု ပြုလုပ်ခဲ့သည်။ နောက်ဆုံးဘဝ၌ ဂေါတမဘုရားအလောင်းတော် ပဋိသန္ဓေ နေသောနေမှာပင် ကပိလဝတ်မြို့ အမတ်တစ်ဦး၏နေအိမ်တွင် ပဋိသန္ဓေ ယူခဲ့သည်၊ ဘုရားအလောင်းတော်နှင့် တစ်နေ့တည်း ဖွားမြင်သော ဖွားဘက်တော်တစ်ဦး ဖြစ်သည်။ တစ်မြို့လုံး ဝမ်းသာရွှင်မျှ တက်ကြွသောနေ့၌ ဖွားမြင်သောကြောင့် ဥဒါယီဟု အမည်မှည့်၏။ အနည်းယေ် အသားမည်းသောကြောင့် ကာဠနှင့် တွဲ၍ ကာဠုဒါယီ ဟု အမည်တွင်သည်။ မြတ်စွာဘုရားအလောင်းတော်နှင့် ကစားဖော် ကစားဘက်လည်း ဖြစ်သည်၊ နောင်အခါ မြတ်စွာဘုရားထံ တရားနာရ၍ ဟေဘိကျွေ ရဟန္တာအဖြစ်သို့ ရောက်ရှိကာ ဘုရားရှင်အား ရာဇဂြိုဟ်မှ (ဆွေတော်မျိုးတော်တို့ရှိရာ) ကပိလဝတ်သို့ ပင့်ဆောင်ခဲ့ရာတွင် ဆွေတော်မျိုးတော်တို့ ကြည်ညြိုသဒ္ဓါတိုးပွားစေရန် ဟောပြောဆောင်ရွက်မှုကို အကြောင်းပြု၍ ကုလပွဿာဒကအရာ၌ တေဒဏ် ထားတော်မူသည်။ အံ၊ဌ၊၁။၂၃၃–၆။ ထေရ၊ဌ၊၂။၁၆၅–၁ရ၃။ ကာဠုဒါယီ–လည်းကြည့်။

(ခ)မဟာဥဒါယီထေရ်ကြီးသောကိုယ်ခန္ဓာရှိသောကြောင့် မဟာဥဒါယီဟု ခေါ်တွင်သည်၊ ဤမဟာဥဒါယီကို အကြောင်းပြု၍ နိသီဒိုင်အခင်း၏ အမြီတ်အဆောကို ခွင့်ပြုတော်မူသည်။ ဝိ၊၂။၂၂၁။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၈၆။ မဟာဥဒါယီကိုပင် ပဏ္ဍိတဥဒါယီထေရ် ဟုလည်း ဖွင့်ဆိုသည်ကို တွေ့ရသည်။ မ၊ဌ၊၃။၈၀။ သံ၊ဌ၊၃။၁၂၀။ ဤမဟာဥဒါယီထေရ်သည် ကပိလဝတ်ပြည်ဝယ် ပုဏ္ဏားမျိုး၌ ဖြစ်၍ ဆွေတော်မျိုးတော် ပရိသတ်၌ ပြအပ်သော မြတ်စွာဘုရား၏ တန်းခိုးအာနုဘော်ကို ဖူးမြင်ရကာ သဒ္ဓါဘရားဖြစ်ပွား၍ ရဟန်းပြုလျက် ဝိပဿနာတရား အားထုတ်ရာ မကြာမြင့်မီပင် ရဟန္တာအဖြစ်သို့ ရောက်ရှိလေသည်။ နာဂေါဝမသုတ်အဆုံး၌ မိမိ၏ ညာဏ်စွမ်းအလျောက် မြတ်စွာဘုရား၏ ဂုဏ်တော်တို့ကို ဆင်ခြင်အောက်မေ့ကာ ဂါထာတို့ဖြင့် ပွဲသဲ ချီးကျူးခဲ့လေသည်။ ထေရ၊ဌ၊၂။၂၅၈။ နာဂသုတ်အဖွင့် အဋ္ဌကထာ(အံ၊ဌ၊၃။၁၁၀)၌ကား ထိုသို့ချီးကျူးသော ဗုဒ္ဓိလ်မှာ

ကာဠုဒါယီဖြစ်သည်ဟု မိန့်ဆိုထားသည်။

(ဂ) လာဠုဒါယီ(လာလုဒါယီ) မထေရ်။ ထိုမထေရ်သည် ကောဝရိယ၏ သားဖြစ်၏။ ထေရဗျာ၂၂၅၅။ သေယျသကရဟန်း၏ ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာတည်း။ တုန်လှုပ်သော သားကောင်နှင့်တူ၏၊ အိပ်ခြင်းဌာ မွေ့လျော်သော လျှပ်ပေါ်လော်လီသော ရဟန်းတို့တွင် တစ်ဦးဖြစ်သည်။ ဝိဗျ၂။၁၀၅။ ဤလာဠုဒါယီကို အကြောင်းပြု၍ မြတ်စွာဘုရားသည် သိက္ခာပုဒ်များစွာ ပညတ်တော်မူခဲ့ရသည်၊ ၎င်းသိက္ခာပုဒ်တို့မှာ ကာယသံသဂ္ဂ သိက္ခာပုဒ် (ဝိ၁။၁ရ၂–၃)၊ ဒုဋ္ဌုလ္လဝါစာသိက္ခာပုဒ် (ဝိ၁။၁ဝ၆–ရ)၊ အတ္တကာမ ပါရိစရိယသိက္ခာပုဒ် (ဝိ၁။၁ဝ၂–၄)၊ သဉ္စရိတ္တသိက္ခာပုဒ် (ဝိ၁။၁ဝ၉၊၂၀၀) ၊ ပထမ အနိယတသိက္ခာပုဒ် (ဝိ၁။၂၈၅–၆)၊ ဒုတိယ အနိယတသိက္ခာပုဒ် (ဝိ၁။ ၈ဝ၊၂ဝ၀)၊ ပုရာဏစီဝရသိက္ခာပုဒ် (ဝိ၁။၃ဝ၆–ရ)၊ စီဝရပဋိဂ္ဂဟဏသိက္ခာပုဒ်(ဝိ၁။၃ဝ၈–၃၁ဝ)၊ ဓမ္မဒေသနာသိက္ခာပုဒ်(ဝိ၂။၃၂–၃)၊ စီဝရသိမ္ဗုန သိက္ခာပုဒ်(ဝိ၂။၈၅–၆)၊ ရဟောနိသဇ္ဇသိက္ခာပုဒ် (ဝိ၂။၉၃–၄)၊ သဉ္စိစ္စသိက္ခာပုဒ် (ဝိ၂။၁၆၃–၄) တို့ဖြစ်သည်။ (ဃ) သံဃာအား ပါတိမောက်ရွတ်ပြသော ကျီးကန်း အသံကဲ့သို့ အသံရှိသော ဥဒါယီရဟန်း။ (င) ဥဒါယီမည်သော ပုဏ္ဏား။

တယော ထေရာ ဥဒါယီ နာမ လာဠုဒါယီ ကာဠုဒါယီ မဟာဥဒါယီတိ။ ဒီဃ၂။ ၃ဝ၊ (–ထေရဗျာ၂။၂၅၈။အံ၊ဌီ၊ဝ၊ဝ၄။) (က) ဧဝံ ဝုတ္တေ အာယသ္မာ ဥဒါယီ ဘဂဝန္တံ တေဒဝေါစ။ အံ၂။ဝ၀ဝ။ အာယသ္မာ ဥဒါယီတိ ပဋိသမ္ဘိဒါပတ္တော ကာဠုဒါယိတ္ထေရော။ အံ၊ဌ၊ ဝ။၁ဝ၀။ သကလနဂရသ္မိ ဥဒဂ္ဂစိတ္တဒိဝသေ ဇာတောတိ ဥဒါယိတ္ထေ၀ နာမံ အကံသု။ ထေရံ ကာဠဝတုကတ္တာ ပန ကာဠုဒါယီ နာမ ဇာတော။ အံ၊ဌ၊၁။၂ဝ၄။ ထေရဗျာ၂။၁ဝ၅။ (–အံ၊ဝ။၂၄၂။ အံ၊ဌ၊ဝ။၂ရ၀။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၂ရ၀ရ။) (ခ) အာယသ္မာ ဥဒါယီ ဘဂဝန္တံ တေဒဝေါစ။ ဒီ၊ဝ။၉၅။ ဣမ ပဟာဥဒါယီ အဝိပ္ပေတော။ ဒီ၊ဌ၊ဝ။ရ၀။ ဥဒါယိတိ နာမံ၊မဟာသရီရတာယ ပန ထေရော မဟာဥဒါယိတိ ပညာယိတ္ထ။ ဒီ၊ဋီ၊ဝ။ရ၆။ (–ဝိ၂။၂၂ဝ။ မ၊၂။၅၉၊ဝ၁ဝ။ သံ၊ ၂။၄၂ဝ။ မ၊ဌ၊ဝ။ရ၀၊ဝ၁ဝ၄။ သံ၊ဌ၊ဝ။ဝ၂ဝ။) (ဂ) အဒ္ဓသ ခေါ အာယသ္မာ ဥဒါယီ အာယသ္မန္တံ သေယျသကံ။ ဝိ၁။ဝ၅ဝ။ ဥဒါယိတိ တဿ ထေရဿ နာမံ၊ အယဉ္စိ သေယျသကဿ ဥပဇ္ဈာယော လာဠုဒါယီ နာမ။ ဝိ၊ ဌ၊၂။ဝ၀၅။ (–မ၊ဝ။၂၅ဝ။ မ၊ဌ၊ဝ။ဝ၀ဝ။) (ဃ) အာယသ္မာ ဥဒါယီ သံဃဿ ပါတိမောက္ခဒ္ဒေသကော ဟောတိ ကာကဿရကော။ ဝိ၁။ဝ၅၅။ (င) အထခေါ ဥဒါယီ ဗြာဟ္မဏော ယေန ဘဂဝါ တေနုပသင်္ကမိ။ အံ၁။ဝ၅၂။

ဥဒါယီသုတ္တ (နာ) [ဥဒါယီ+သုတ္တ] ဥဒါယီသုတ်။ (ဥဒါယီအမည်နှင့် ၅–သုတ် တွေ့ရ၏။ ၂–သုတ်၌သာ ဥဒါယီပုဏ္ဏား, လာဠုဒါယီမထေရ်–ဟု အမည်သီးခြား တွေ့ရ၍ ကျန် ၃–သုတ်၌ မည်သည့် ဥဒါယီ ဟု မတွေ့ရ။

သဠာယတနဝဂ္ဂ သံယုတ်ပါဠိတော်လာ ဥဒါယီသုတ်၌ အရှင်ဥဒါယီက အရှင်အာနန္ဒာအား "မြတ်စွာဘုရားသည် ဤကာယကို အနတ္တဟု ဟောကြားသကဲ့သို့ ဝိညာဏ်ကိုလည်း အနတ္တဟု ဟောကြားပညတ်ခြင်းငှါ တတ်ကောင်းပါ၏လော" ဟု မေးမြန်းရာ ထိုကဲ့သို့ဟောကြားရန် တတ်ကောင်းကြောင်း အကျယ် ဖြေဆိုထားသည်။ ဤသုတ်၌ အနိစ္စဖြင့် အနတ္တလက္ခဏာကို ဟောတော်မူသည်။ သံ၂။ဝ၃၅–၆။ သံ၊ဌ၊ဝ။၅ဝ။

မဟာဝဂ္ဂသံယုတ် ပါဠိတော်လာ ဥဒါယီသုတ်၌ အရှင်ဥဒါယီသည် မြတ်စွာ

ဘုရားအထံတော်မှ ခန္ဓာ ငါးပါး ရှုပ်နာမ်နှင့် စပ်သော တရားကို နာရ၍ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ ငါးပါးတို့၏ ဖြစ်မှုပျက်မှုကို သုံးသပ်ဆင်ခြင်ကာ သစ္စာလေးပါးကို သိမြင်ရကြောင်း၊ "ဒီကာ ဇာတိ" စသော ပစ္စဝေက္ခဏာဉာဏ်အကျိုးငါ ကပ်၍ဆောင်နိုင်သော ဝိပဿနာလမ်းစဉ်နှင့် ဗောဇ္ဈင်တရားတို့ကို ရရှိကြောင်းကို အရှင် ဥဒါယီက မြတ်စွာဘုရားအား လျှောက်ထား သည်။ သံ၊၃။၇၉–၈၀။

အဂ္ဂိတ္ထရနိကာယ၊ စတုက္ကနိပါတ ပါဠိတော်လာ ဥဒါယီသုတ်၌ ဥဒါယီပုဏ္ဏားက မေးသဖြင့် မြတ်စွာဘုရားသည် ကိုယ်တော်မြတ် ချီးမွမ်းအပ်သော ယညနှင့် မချီးမွမ်းအပ်သော ယညကို ခွဲခြား၍ ဟောကြားတော်မူသည်။ အံ၊ ၁။၃၅၂–၃။

အဂ္ဂိတ္ထရနိကာယ၊ ပဉ္စကနိပါတ ပါဠိတော်လာဥဒါယီသုတ်၌ "အရှင်ဥဒါယီသည် မျှားစွာသော လူပရိသတ်ခြံရံလျက် တရား ဟောနေပါကြောင်း" အရှင်အာနန္ဒာက မြတ်စွာ ဘုရားအားလျှောက်ထားရာ မြတ်စွာဘုရားက "သူတပါးအား တရားဟောရန် မလွယ် ကူကြောင်း၊ သူတပါးကို တရားဟောသော ပုဂ္ဂိုလ်သည် မိမိသန္တာန်၌ တရားငါးမျိုးဖြစ်စေ၍ ဟောရမည်ဖြစ်ကြောင်း "ဟောတော် မူသည်။ အံ၊ ၂။၁၆၂၊

အဂ္ဂိတ္ထရနိကာယ၊ ဆက္ကနိပါတ ပါဠိတော်လာ ဥဒါယီသုတ်၌ မြတ်စွာဘုရားက လာဠုဒါယီအား အနုဿတိဌာနကို မေးတော် မူရာ အလိုတော်ကျအောင် မပြေနိုင်၍ အရှင် အာနန္ဒာအား ထဖန်မေးတော်မူရာ အရှင် အာနန္ဒာက အနုဿတိဌာနတို့ကို ပြောဆိုသည်။ အံ၊ ၂။၂၀၄–၆။

ဥဒါဝတ္ထု (ကြိုဝိ) [ဥ+အာ+ဝတု(ဝတ္ထု)+တွာ။ တမုဒါဝတ္ထိတွာ–ဟုဆိုလိုလျက် ဆန်းကြောင့် တမုဒါဝတ္ထု–ဟု ရှိနေသည်။] ပြန်လည်၍၊ ပြန်နှစ်၍။ တမုဒါဝတ္ထု ကလျာဏီ(ဇာ၊ ၂။ ၁၅) တိ တံ ကေသေ ပရာမသိတ္ဝာ ဌိတံ ဣသိ ဥဒါဝတ္ထိတ္ဝာ နိဝတ္ထိတ္ဝာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၁၆၉။ ဥဒါဝတ္ထာတိ ဣဒံ တွာပစ္စယန္တပဒံ၊ ဥဒသဒ္ဒေါ စ နိပါတမတ္တော၊ တေနာဟ ဥဒါဝတ္ထိတ္ဝာ နိဝတ္ထိတ္ဝာတိ။ ဇာ၊ဋီ၊သစ်၊ယံ။ကျော။

ဥဒါဝတ္ထိတ္ဝာ (ကြိုဝိ) [ဥ+အာ+ဝတု(ဝတ္ထု)+တွာ] ပြန်လည်၍၊ပြန်နှစ်၍။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒါသီနတ္ထ (နာ) [ဥဒါသီန+တ္ထ] လျစ်လျူရှု သည်၏ အဖြစ်။ ပကတိယာပိ ဥဒါသီနတ္ထာ ဘာတိသယံ တတ္ထ မဗ္ဗတ္ထတာ သဏ္ဌာတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၃၅–၆။

ဥဒါသီနဝုတ္ထိ (ထီ) [ဥဒါသီန+ဝုတ္ထိ] လျစ်လျူရှုသောအားဖြင့် ဖြစ်ခြင်း။ ဝိယာဒီ–သောဒေသု သဗ္ဗသတ္တေသု ဥဒါသီနဝုတ္ထိယာ သမဘာဝသော ဒဿနကိစ္စာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၃၀၀။

ဥဒါသီ(သီ)နဲ (တိ)[ဥ+အာသ+တ။တ–ကို ဣန်–ပြု။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။] (ဖေါ်ပြလတ္တံ့သောပါဠိဝါကျ တို့၌ "သိ၊သီ"ဟု ရဿ ဒီဃနှစ်မျိုး တွေ့ရသော်လည်း ထောမနိမိ၊ အမရကောသတို့နှင့် သဗ္ဗတအဂ်လိပ် အဘိဓာန်တို့၌ ဒီဃနှင့် ချည်းရှိသည်။) လျစ်လျူရှုသော၊ ချစ်ခြင်း, မုန်းခြင်း, ဝမ်းမြောက်ခြင်း, စိုးရိမ်ပူပန်ခြင်း မရှိဘဲ အလယ်အလတ် သဘောရှိသော၊သူ။ ယော ပန ဒ္ဒိသုပိ ဝတ္ထူသု မဗ္ဗတ္ထော ဥဒါသီနော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၇၅။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀၃။ မဗ္ဗတ္ထဝေဒနာ သုခါကာရေ ဒုက္ခာကာရေ စ ဥဒါသီနာ ဟောတိ။ မူလဋီ၊၁။၄၁။ ဥဒါသီနာတိ နတိအပနတိရဟိတာ။ အနုဋီ၊၁။၄၄။ အညဒတ္ထု ဥဒါသီနောဝ ဘဝေယျ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၂၉၄။ (–

မင္ဒ၊၁။၁၀၅။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ရ၊၂၅ရ။ ထေရ၊ ဌ၊၁။၁၁၉။ စူဠနိ၊ဌ၊၉၉။ သာရတ္ထ၊၁။၄၅ဖ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၄၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃ရ၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၅၉။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၁ရ။)

ဥဒါသီနစိတ္တ (တိ) [ဥဒါသီန+စိတ္တ] လျစ်လူ့ရှုသော စိတ်ရှိသော၊သူ။ ပမုဒိတောဝ ဒေတိ အာဒရဇာတော၊ နဥဒါသီနစိတ္တော။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၁။၂၅၅။

ဥဒါသီ(သီ)နတာ (တိ) [ဥဒါသီ(သီ)နတာ] လျစ်လူ့ရှုသည်၏အဖြစ်။ ဥပေက္ခာနုပြဿနာ သတ္တသခါရေသု ဥဒါသီနတာပိ အသခ်တာ-ဓိဂမသာ ဥပါယော။ မဏ္ဍိ၊၁။၁၉၂။ မဗ္ဗတ္ထပုဂ္ဂလံ အနုသာရန္တသာ ဥဒါသီနတာ သဏ္ဌာတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ရ၁ရ။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၅၉။)

ဥဒါသီနဓာတုက (တိ) [ဥဒါသီန+ဓာတု+က] လျစ်လူ့ရှု သောသဘောရှိသော၊သူ။ တတ္ထ သော သရီရဇဂ္ဂနေပိ ဥဒါသီနဓာတုကောဝ။ ဥဒါန၊ဌ။၁၄၉။

ဥဒါသီ(သီ)နပက္ခ (ပု) [ဥဒါသီ(သီ)နပက္ခ] (၁)လျစ်လူ့ရှုသောအဖို့။ (တိ)(၂) လျစ်လူ့ရှုသောအဖိုရှိသော။ (၁)ပဂ္ဂတိယာ သဘာဝေန ဣမသ္မိံ ဘိက္ခုနော ဥဒါသီနပက္ခေ ဌိတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ရ၁ရ။ (တိ) (၂) အလောဘေန စေတ္ထ သကပက္ခေသု သတ္တသခါရေသု နိမ္မုတော ဟောတိ။-----အဟောဟေန ဥဒါသီနပက္ခေသု။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁ရ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၁ရ၆။ (–မဟာနိ၊ဌ။၁၅၁။ မူလဋီ၊၁။၉၁။)

ဥဒါသီနပုဂ္ဂလ (ပု) [ဥဒါသီန+ပုဂ္ဂလ] လျစ်လူ့ ရှုသော ပုဂ္ဂိုလ်။ အထ ဥဒါသီနပုဂ္ဂလော ဟောတိ။ စရိယာ၊ဌ။၂၄၄။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ရ၅။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၁။၂ဖ၁။

ဥဒါဟရ (တိ) [ဥ+အာ+ဟရ+တ] ထုတ်ဆောင်အပ်သော။ ဥဒါဟရဏမ္ပိ အနုဒါဟရ-သဒိသမေဝ။ အဘိ၊ဌ၊၃။ ၂၁ဝ။ (–အံ၊ဌ၊၃။ ၅ဝ။ ဝိမတိ၊၁။ ၂ဖ၉။ ဝိမတိ၊၂။ ၂ဖ၂။)

ဥဒါဟရဏိတ (တိ) [ဥဒါဟရ+ဏိတ] ထုတ်ဆောင်အပ်သောဂါထာ။ ဣမ ဥဒါဟရဏိတ ဝိယ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁ဝ၀။

ဥဒါဟရဏဝေလာ (တိ) [ဥဒါဟရ+ဝေလာ] ထုတ်ဆောင် အပ်ရာ အခါ။ ယာသ ပုဂ္ဂလဿ သဟ ဥဒါဟရဏဝေလာယ ဓမ္မာဘိသမယော ဟောတိ။ အဘိ၊ပု။၁၄ရ။ ဒီ၊ဌ၊၂။ဖ၀။ မဏ္ဍ၊ ၂။၈၅။ သံ၊ဌ၊၂။၄။ မဟာနိ၊ဌ။၃ဝ၈။ သဟ ဥဒါဟရဏဝေလာယာတိ ဥဒါဟာရေ ဥဒါဟရ-မဏ္ဍေယေဝ။ အဘိ၊ဌ၊၃။ရ၃။ အံ၊ဋီ၊၂။ဝ၃ဝ။ (–ဒီ၊ဋီ၊၂။ဖ၄။ မူလဋီ၊ဝ။၄၁။)

ဥဒါဟရဏ (နဉ) [ဥ+အာ+ဟရ+ယု] (က) ထုတ်ဆောင်–မြွက်ဆို–ညွှန်ပြ–ခြင်း။ (၁) ထုတ်ဆောင်အပ်သော– ဥဒါဟရဏ်–ပြယုဂ်–ပုံစံ–သက်သေ–အထောက်အ ထား။ (က) သမယသဒ္ဒသ အတ္ထဒ္ဒါရေ အဘိသမယ-သဒ္ဒသ ဥဒါဟရဏ် ဝုတ္တနယေနေ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ မဏ္ဍိ၊၁။ဝ၅။ အံ၊ဋီ၊၁။ဝ၄။ (–မဏ္ဍိ၊၂။၁၄ဖ။ အံ၊ ဋီ၊ဝ။ဖ၀။) စဝံ အဿာဒါဒယော ဥဒါဟရဏ-ဝသေန သရူပတော ဒဿေတွာ။ နေတ္တိ၊ဌ။၄ဖ။ ဥဒါဟရဏဝသေနာတိ နိဒဿနဝသေန။ နေတ္တိ၊ဋီ။၄ဝ။ ဥဒါဟရဏဝသေနာ (နေတ္တိ၊ ဌ။၂၄၉)တိ နိဒဿနဝသေန ကေဒေသ-ဒဿနဝသေနာတိ အတ္ထော။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁ဝ၉။ ဥဒါဟရဏဝသေနာ (မူလဋီ၊ဝ။၄ရ) တိ နိဒဿနဝသေန၊ နဉ နိရဝသေသဒဿန-ဝသေန။ အနုဋီ၊ဝ။၄၉။ (–အနုဋီ၊၂။ဝ၄ဝ။) (၁) နဉ ဟိ သတ္ထာ ဧဝံ ဝုတ္တေ ပရဝါဒီနာ သဟမ္ပိကံ ဥဒါဟရဏ် ဥဒါဟရိတုံ။ အဘိ၊ဌ၊ ၁။ဝ၁။(–အဘိ၊ဌ၊၃။ဝ၄ရ၊၂ဝရ။)

ဥဒါဟရဏဝေါဿ (ပု) [ဥဒါဟရဏ+ဝေါဿ] ထုတ်ဆောင်- မြွက်ဆို-ကျူးရင့်-အပ်သော အသံ။ ဝါကျရကန္တိ ဥဒါဟရဏဝေါသော။ ဒီ၊ ဌ၊၁။ ၂၅၂။ မ၊ဌ၊၃။ ၂၈၆။ ဝါစာဝ ကရုတ်----ဥဒါဟရဏဝေါသောတိ ဝုတ္တံ။ ဝစီဘေဒ-သဒ္ဒေါတိ အတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၂၈၆။(-သာရတ္ထ၊၃။၁၈၁။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂၁။ မဇ္ဈိ၊၃။၁၉၁။)

ဥဒါဟရဏတ္ထ (တိ) [ဥဒါဟရဏ+အတ္ထ] ထုတ်ဆောင်-ညွှန်ပြ-ခြင်းအနက်ရှိသော။ နိဒဿနတ္ထောနာတိ ဥဒါဟရဏတ္ထေန။ အနုဋီ၊ ၂။၈။

ဥဒါဟရဏဒဿန (နာ) [ဥဒါဟရဏ+ဒဿန] ဥဒါဟရဏ်-ပြယုဂ်-ပုံစံ-သက်သေ-ကိုပြခြင်း။ ယထာတိအာဒိ ဥဒါဟရဏဒဿနေန ယထာ-ဂတ္ထသ အတ္ထသ ပါကဋကရဏ်။ အနုဋီ၊ ၃။၁၄။ (-အနုဋီ၊ ၂။၁၃၁၊ ၂၁၄။ အနုဋီ၊၃။ ၂၈၊ ၃၀ ၂။)

ဥဒါဟရဏဒဿနတ္ထ (ပု) [ဥဒါဟရဏဒဿန+ အတ္ထ] ဥဒါဟရဏ်-ပြယုဂ်-ပုံစံ-သက်သေ-ကိုပြခြင်းအကျိုး။ ယထာကထံ ဝိယာတိ အတ္ထိဘာဝသ ဥဒါဟရဏဒဿနတ္ထံ ပုစ္ဆာ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။၃၀၅။

ဥဒါဟရဏဒေါသ(ပု) [ဥဒါဟရဏ+ဒေါသ] ဥဒါ- ဟရဏ်-ပြယုဂ်-ပုံစံ-၏အပြစ်။ နှ ကိဋ္ဌ ဇာတံ္ဆ ပဋိညာဒေါသ ဟေတုဒေါသဥဒါဟရ-ဏဒေါသဒုဋ္ဌဒေါသတာယ နှ ကိဋ္ဌဇာတံ။ မ၊ ဋီ၊၃။၁၃၃။

ဥဒါဟရဏပုဗ္ဗက (တိ) [ဥဒါဟရဏ+ပုဗ္ဗ+က] ဥဒါဟရဏ်လျှင် ရှေ့သွားရှိသော။ တထာ ပန နိဒ္ဒိသန္တော ဥဒါဟရဏပုဗ္ဗကံ ဟေတုံ ဒဿေတုံ ယထာနာမာတိအာဒိ ဝုတ္တံ။ မ၊ဋီ၊၃။ ၂၈၆။

ဥဒါဟရဏမတ္တ (တိ) [ဥဒါဟရဏ+မတ္တ] ဥဒါဟရဏ်-ပြယုဂ်-ပုံစံ-မျှဖြစ်သော။ သာယာဝ အနပါယိနီတိ ဣဒံ သုခါနုဂမနသ ဥဒါ-ဟရဏမတ္တံ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၀၄။ (-အနုဋီ၊၃။၄၁။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၃၉။)

ဥဒါဟရဏယုတ္တဝါဒ (ပု) [ဥဒါဟရဏယုတ္တ+ ဝါဒ] ဥဒါဟရဏ်နှင့်ယှဉ်သော-အယူ-ဝါဒ။ ကာရကဝါဒါတိ ဥဒါဟရဏယုတ္တဝါဒံ ဝဒါ-မာတိ ကထေန္တာ။ မဟာနိ၊ဌ။ ၂၄၆။

ဥဒါဟရဏသာဓမ္မိယ (နာ) [ဥဒါဟရဏ+ သာဓမ္မိယ] ဥဒါဟရဏ်နှင့်-တူသော သဘော ဂုဏ်လက္ခဏာရှိသည်၏-တူသည်၏-အဖြစ်။ ဥဒါဟရဏသာဓမ္မိယာ သာဓျသာဓနံ ဟေတု။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၆ရ။

ဥဒါဟရဏသုတ္တ (နာ) [ဥဒါဟရဏ+သုတ္တ] ထုတ်ဆောင် အပ်သော-သုတ်-ပါဠိ။ စိရဋ္ဌိတတ္တံ -----ဥဒါဟရဏသုတ္တာနံ၊ လက္ခဏာနဿ သမ္ဘသော။ နေတ္တိ၊ဌ။ ၂ရ၅။ ဥဒါဟရဏ-သုတ္တသဒ်ါတံ ပါဠိ တသ္မိ တသ္မိ လက္ခဏ-ဘူတေ နေတ္တိဂန္ထေ သမ္ဘဒေ နိယော-ဇေန္တော။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၆။

ဥဒါဟရဏာဘာဝ (ပု) [ဥဒါဟရဏ+အဘာဝ] ဥဒါဟရဏ်-ပုံစံ-၏မရှိခြင်း။ ဝေမ္မိ နှ သိဒ္ဓတိ ဥဒါဟရဏာဘာဝတော။ အနုဋီ၊၃။၆၃။

ဥဒါဟရတိ (ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+အ+တိ] ထုတ်ဆောင်၏၊ မြွက်ဆို၏၊ပြောဆို၏။ နှ ယာဝ ဘဝါ ဘိက္ခုသံဃ အာရဗ္ဘ ကိဋ္ဌဒေဝ ဥဒါဟရတိ။ ဒီ၊ ၂။၈၅။ သံ၊၃။၁၃၃။ (-အံ၊ ၁။၅၁၀။) နှ ဥဒါဟရတိတိ ပစ္ဆိမံ ဩဝါဒံ နှ ဒေတိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၁၃ရ။သံ၊ဌ၊၃။ ၂၃ရ။ ဥဒါဟာရန္တိ-မ၊ဌ၊၁။ရ၂။ သံ၊ဌ၊ ၂။၄၀။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။၁၅၉။ သံ၊ ဋီ၊ ၂။၃၄ ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၃ရ။ ဥဒါဟရေယျ-ဝိ၊၃။ ၂၅ရ။ ဝိ၊၄။၄ ၂၉။ သံ၊၃။၁၃၃။ အံ၊ ၂။၁ရ၁။ သုတ္တနိ။ ၃၃ရ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၁၀၅။ ဥဒါဟာရိ-

အပ၊၁။ရ၀။ အပ၊၂။၉။ အပ၊၆။၂။၂ရ။ ဥဒါဟာသီ- ဟာ၊၆။၂။၂၉၃။ ဥဒါဟာရီဆုံ- အံ၊ ၆။၂။၂၀၈။ ဥဒါဟာရီသတိ- သံ၊၃။၁၃၃။ နေတ္ထိ၊၆။၃၅။

ဥဒါဟရန္တ (တိ) [ဥ+အာ+ဟရ+အန္တ] ထုတ်ဆောင်-မြွက်ဆို-သော၊သူ။ သမ္ဘာဒီဠ-သဟဂတေန စိတ္တေန"အတ္ထိ ဒိန္နေ"နိန္တိအာဒိနိ ဥဒါဟရန္တသာ ကမ္ဘံ မဇနောကမ္ဘံ ဟောတိ။ အဘိ၊ ၆။၁။၁၃ရ။ (-ထေရ၊၆။၂။၄၀၅။ နေတ္ထိ၊၆။၁၄၁၊ ၂၆၉။ ဟာ၊၆။၃။၂ရ၁။ နေတ္ထိ၊ဝိ။၂၁၉။၃၄ရ။)

ဥဒါဟရန္ဒီ (ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+အန္ဒီ] ထုတ်ဆောင်-မြွက်ဆို-ပြောဆို-ကုန်၏။ ဥဒါဟရတိ-ကြည့်။

ဥဒါဟရီဆု (ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+ဥ] ထုတ် ဆောင်-မြွက်ဆို-ပြောဆို-ကုန်ပြီ။ ဥဒါဟရတိ-ကြည့်။

ဥဒါဟရီ (ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+ဣ] ထုတ်ဆောင်-မြွက်ဆို-ကျူးရင့်-ပြီ။ ဥဒါဟရတိ-ကြည့်။

ဥဒါဟရီတ (တိ) [ဥ+အာ+ဟရ+တ] ထုတ်ဆောင်အပ်သော။ ပါဠိယာ ဘာဝနပ္ပဓာ ဥဒါ-ဟရီတဘာ၀သာ ပစ္ဆာကွတော ဝိညာယ-မာနတ္ထာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၅၃။

ဥဒါဟရီတမ္ဘ (တိ) [ဥ+အာ+ဟရ+တမ္ဘ] ထုတ်ဆောင်-မြွက်ဆို-အပ်သော။ တဒဟု-ပေါသဏေ စာတုဒ္ဒသေ ၀ါ ပန္နရသေ ၀ါ တသ္မိ ပုဗ္ဗလေ သမ္ဘဝီဘူတေ သံဝေဇေ္ဓ ဥဒါဟရီတမ္ဘံ။ ဝိ၊၄။၄၂၉။ (-ဥဒါန၊၆။၁၁၂။ နေတ္ထိ၊၆။၉၂။ ဝိမတိ၊၂။၂၆၂။ ကင်္ခါ၊ဋီ။၁၁၀။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၈၀။ မဇ္ဈိ၊၁။၁၉၈၊၂၆၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ဝ။၂၂၀။)

ဥဒါဟရီတုံ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+အာ+ဟရ+တုံ] ထုတ်ဆောင်ခြင်းငှါ။ နှ ဟီ သဏ္ဌာ ဝေ ဝုတ္တော ပရ၀ါဒီနာ သဟမ္ပေါ်ကံ ဥဒါဟရဏံ ဥဒါဟရီတုံ။ အသီ၊၆။၁။ ၃၁။

ဥဒါဟရီတွာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+အာ+ဟရ+တ္ဝာ] ထုတ် ဆောင်-မြွက်ဆို-၍။ ဥဒ္ဒါရတမ်ပုညဝိပါကံ ဥဒါဟရိတ္ဝာ။ ဗုတိဝုတ်၊၆။ရ၂။ အံ၊ ဋီ၊၃။၁၀၂။ (÷ဟာ၊၆။၂။၆၀။)

ဥဒါဟရီသတိ (ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+သတိ] ထုတ်ဆောင်-မြွက်ဆို-လတ္တံ-လိမ်မည်။ ဥဒါဟရတိ-ကြည့်။

ဥဒါဟရီ(ရိ)ယတိ (ကမ္ဘ၊ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+ယ+တေ] ထုတ်ဆောင်-မြွက်ဆို-အပ်၏။ သပ္ပတိတိ သဒ္ဒေါ။ ဥဒါဟရိယတိတိ အတ္ထော။ အဘိ၊၆။၂။၄၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၁ ၂။ အနုပသဂ္ဂသာ ဘုတသဒ္ဒသာ အတ္ထုဒ္ဒါရေ သဥ္ဇပသဂ္ဂေါပိ ဥဒါဟရိယတိ။ ဗုတိဝုတ်၊၆။၂၁။ (-မ၊ဋီ၊၂။၁၄၆။ အံ၊ဋီ၊၃။၆၀။ မူလဋီ၊၂။၃၄။ နေတ္ထိ၊ဋီ။၁၀၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ရေ၊ဝ့ရ၁။) ဥဒါဟရီယန္တိ-အနုဋီ၊ ၂။၁၁၀။ ဥဒါဟရီယိသတိ-နေတ္ထိ၊ဝိ။၄၉။

ဥဒါဟရီယန္တိ (ကမ္ဘ၊ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+ယ+အန္တေ] ထုတ်ဆောင်-မြွက်ဆို-အပ်ကုန်၏။ ဥဒါဟရိယတိ-ကြည့်။

ဥဒါဟရီယိသတိ (ကမ္ဘ၊ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+ယ+သတေ] ထုတ်ဆောင်-မြွက်ဆို-အပ်လတ္တံ။ ဥဒါဟရိယတိ-ကြည့်။

ဥဒါဟရေယျ (ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+ယေ၊] ထုတ်ဆောင်-မြွက်ဆို-ပြောဆို-ရာ၏။ ဥဒါဟရတိ-ကြည့်။

ဥဒါဟာရ (ပု) [ဥ+အာ+ဟရ+ဏ] ဥဒါန်း စကား၊ဝမ်းပြောက်နှစ်သက် မြွက်ဆိုအပ်သော

စကား။ ဝိတိအဟုန်ကြောင့် ကျွေးရင်မြှောက်ဆို အပ်သော စကား။ ဥဒါဟာရ(ပဋိသံဒ္ဓေ၂။ ၂၁၉။)နှင့် ဥဒါဟရဏဃောသနှင့် အတူတူ။ ပဋိသံ၊ ကတ္ထီ။ဒုဝုရ။ ဥဒါနံ ဥဒါဟာရောတိ အတ္ထတောကော်။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ဘဝ။ (–ဥဒါနဒ္ဓ။ ၂။ သာရတ္ထ၊ ဘ။၉၈။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဘ။ဘ ၂၈။) ဥဒါန-လည်းကြည့်။

ဥဒါဟာရဃောသ (ပု) [ဥဒါဟာရ+ဃောသ] ထုတ်ဆောင်– မြှောက်ဆို–ကျွေးရင်–အပ်သော အသံ။ ဝါစာဝ ကရဏ် ဝါကွာရဏ်၊ ဥဒါဟာရ-ဃောသော။ ဒီ၊ဋီ၊ဘ။ဒုဘ၅။

ဥဒါဟာရနိဗ္ဗောသ (ပု) [ဥဒါဟာရ+နိဗ္ဗောသ] ထုတ်ဆောင်–မြှောက်ဆို–ကျွေးရင်–အပ်သော အသံ။ ဗုဒ္ဓမဃဝိ ဥဒါနသ ဥဒါဟာရ-နိဗ္ဗောသော ဒသ်သဟာဿိလောကဓာတုံ ဖရိတ္တာ အဋ္ဌာသိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဒု။ဒု ၂၉၊

ဥဒါဟာရဝိသေသ (ပု) [ဥဒါဟာရ+ဝိသေသ] ထုတ်ဆောင်–မြှောက်ဆို–ကျွေးရင်–အပ်သော စကားအထူး။ သော အဓိကော ဟုတ္တာ ––– –ဥဒါဟာရဝိသေသော ဥဒါနန္တိ ဝုစ္စတိ။ ဥဒါန၊ ဒ္ဓ။ ၂။ သာရတ္ထ၊ဘ။ဘ၈။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဘ။ဘ ၂၉။

ဥဒါဟာသိ (ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+ဏျိ] ထုတ်ဆောင်ပြီ၊ မြှောက်ဆိုပြီ၊ ပြောဆိုပြီ။ ဥဒါဟရတိ-ကြည့်။

ဥဒါဟု (ဗျ) [ဥတာဟော–သံ။ အမရ။ ၂၄။ ၅။] ဝိကပ္ပ=အထူးကြိုစည်ခြင်း၊ တမျိုးတဖုံ ကြိုစည်ခြင်း။ (ထိုသို့မဟုတ်၊ သို့တည်းမဟုတ်-ဟု မြန်မာပြန်ဆိုရသည်)။ အာဟော တု ကိ ကိမုဒါဟု၊ဝိကပ္ပေ ကိမုတော'ဒ စ။ ဓာန်။ ဘဘ၃။ ကိ နု ခေါ် သော သမဏော သဿုယာ ဇာရော၊ ဥဒါဟု ဩဘာသတိ။ ဝိ၊ ၂။ဒု ၂။(–ဝိ၊ဒု။ဘ၄ဒု။ ဒီ၊ဘ။ဘ၄၅။ ဒီ၊ဒ္ဓ၊ဘ။ဘ ၂ ။)

ဥဒီ (ပု) [ဥ+ဗျ+ဏိ။ပါ၊ဂံ၊သစ်၊ ၂။ဘ၈။] (သမ္ဘယုတ်တရားတို့ကို) ထစေ–ကြွစေ–ထောင်စေ–ဖြစ်စေ–တတ်သောတရား (သမာဓိ)။ သမ္ဘယုတ္တဓမ္မေ ဥဒါယတီတိ ဥဒီ။ ဥဒ္ဓာ-ပေတီတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဒ္ဓ၊ဘ။ဘ၈။ အသိ၊ဒ္ဓ၊ ဘ။ ၂ ၁၄။ ပဋိသံ၊ဒ္ဓ၊ဘ။ဘ၈ဘ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဘ။ဘ ၅ ၁။ မဟာနိ၊ဒ္ဓ။ဘ ၁ ၆။ ကောဒီ–လည်းကြည့်။

ဥဒီကွတိ (ကြို) [ဥ+ဗျ+ကွ+အ+တိ] (ဘ)(က) ကြည့်ရှု။ (ခ) လျှစ်လျူရှု။ (၂) မျှော်လင့်-စောင့်မျှော်–ဆိုင်းငံ့–တောင့်တ–။ (ဘ) (က) ပလောဘယန္တိ မံ ယဒါ ဥဒီကွတိ။ ဇာ၊ ၂ ။ဒ ဝ။ ဥဒီကွတိတိ ဝေရှုပေဟိ နေတ္ထေဟိ ယဿ ခဏော ဩလောကေတိ။ ဇာ၊ဒ္ဓ၊ ၅ ၊ ၂ ၂ ရ။(ခ) ဥဒီကွသိ (ဇာ၊ ၂ ။ဒ ၅ ၂)တိ အဇ္ဈုပေကွသိ။ ဇာ၊ ဒ္ဓ၊ရ။ဒ ၂ ၉။ (၂) ဥဒီကွတိ(ဝိ၊ဒ္ဓ၊ဘ။ဖ ၈)တိ အပေကွတိ ပတ္ထေတိ။ သာရတ္ထ၊ဘ။ဘ ၈ ရ။ ဝိမတိ၊ ဘ။ဒ ၅ ၊။ ဥဒီကွတိ– ဇာ၊ဘ။ဒ ၈ ဒ ၊ ဒ ၈ ဖ ၊။ ဇာ၊ ၂ ။ဒ ဝ။ ထေရ၊ဒ္ဓ၊ ၂ ။ ၂ ၁ ရ။ ဇာ၊ဒ္ဓ၊ ၅ ၊ ရ ဒ ၊ ၂ ၂ ရ။ ဇာ၊ဒ္ဓ၊ ဖ ။ဒ ၂ ၉။ ဇာ၊ဒ္ဓ၊ရ။ ဒ ၂ ၈ ။ မ ၊ ဒ ၊ ၂ ။ ဇာ၊ဒ္ဓ၊ ဒ ။ ဒ ၂ ၈ ။ ဥဒီကွသိ– ထေရ်။ ၄ ၂ ၂ ။ ဇာ၊ ၂ ။ဘ ဝ ဖ ၊ ဒ ၅ ၅ ။ ဇာ၊ ၂ ။ ဘ ဝ ဖ ၊ ဒ ၅ ၅ ။ ထေရ်ဒ္ဓ၊ ၂ ဖ ၂ ။ ဇာ၊ဒ္ဓ၊ ၅ ။ ၄ ၂ ဖ ။ ဥဒီကွယမ္ပ–ဇာ၊ ၂ ။ ၂ ၉ ဒ ။ ဇာ၊ ဒ္ဓ၊ရ။ ၂ ဝ ဝ ။ ဥဒီကွသိ–ဇာ၊ ၂ ။ ၂ ၉ ၄ ။ ဇာ၊ဒ္ဓ၊ ရ။ ၂ ဝ ၄ ။ ဥဒီကွိသု – ဇာ၊ ၂ ။ ရ ၂ ။ ဇာ၊ဒ္ဓ၊ ၅ ။ ဒ ၂ ။ ဥဒီကွိသမ်– ဝိမာန်။ဘ ဘ ။ ထေရ။ ၂ ဖ ၉ ။ ဝိမာန်၊ ဒ္ဓ။ ၂ ၉ ရ။ ထေရ်ဒ္ဓ၊ ၂ ။ ဒ ။ ဥဒီကွိသမာမိ– မ၊ ဒ္ဓ၊ ၄ ၉ ရ။

ဥဒီကွန (နာ) [ဥ+ဗျ+ကွ+ယု] မျှော်လင့်–စောင့်မျှော်–တောင့်တ–ခြင်း။ သံ၊ဃ ပဋိမာနနန္တိ ဘိက္ခုသံ၊ဃ ပဋိမာနနံ ဥဒီကွနံ။ ပဋိသံ၊ ဒ္ဓ၊ဘ။ ၂ ၈ ဘ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂ ။ ဒ ၄ ၉ ။ သာရတ္ထ၊ဘ။ ဒ ၅ ၂ ။

ဥဒီကွန္တ (တိ)[ဥ+ဗျ+ကွ+အ+အန္တ ။ထိ–ဌ်ဥဒီကွန္တိ] (ဘ) ကြည့်ရှုသော၊သူ။ (ကြို၊ဝိ)ကြည့်ရှုလျက်။ (၂) စောင့်မျှော်–ဆိုင်းငံ့–သော။ (ကြို၊ဝိ) စောင့်မျှော်လျက်။ (ဘ) အန္တလိကွသ္မိ ပတ္ထာမိ၊

ြာဟွကာန် ဥဒီကွတ်။ ဇေါ၊။ဝ၁ဝ။ မ၊ဌ၊ဝ့။ ၅ရ။ ဇာ၊ဌ၊ဂ့။ဝ၏ဝ့။ အာဖဿသွန်ဆ် ဥဒီကွန္ဓောဝိဌ်ဌတော ပိဌ်ဌတော အနုဗန္ဓိ။ အပ၊ဌ၊ဘ။၂ဝ့ဝ့။ (–ပဌိသံ၊ဌ၊ဘ။ဘ၁၅။ စရိယာ၊ဌ။ဘ၀၈။ မ၊ဌ်၊ ၂။ဝ့ဂ။ သံ၊ဌ်၊ဘ။ဘ၆ဂ၆။) (၂) ပဌိမာနေန္ဓောတိ အာဂမေန္ဓော၊ အာဂမနသ ပတ္ထေန္ဓော ဥဒီကွန္ဓောတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌ၊ဘ။၂၄ရ။ (–သံ၊ ဌ၊ဘ။၂ရ၀။ အံ၊ဌ၊ဘ။၂၆၈။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ဘ။ဝရ။ ထေရီ၊ဌ။ဘ၉ဘ။ အပ၊ဌ၊ဘ။ဘ၉၆။ ဇာ၊ဌ၊ဘ။ဝ၆ဂ။) ထနိ အမ္မာ ဥဒီကွန်ဆ် သောက် ပဌိဝိနေသတိ။ ဇာ၊၂။ဝ၅၁ဝ။

ဥဒီကွမာန (တိ) [ဥ+ဗ္ဘကွ+အ+မာန] (၀) ကြည်ရွှသော၊သူ။(ကြီ၊ဝိ) ကြည်ရွှလျက်။ (၂) စောင့်မျှော်–ဆိုင်းငံ့–သော၊သူ။ (ကြီ၊ဝိ) စောင့်မျှော်လျက်။ (ခ) အဿုပုဏ္ဏေတိ နေတ္ထေတိ ထံ ပုရိသံ ဥဒီကွမာနော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဘ။၂၉၆။ (–ဇာ၊၂။၂ရ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ၊ဝ့ရ။ ဇာ၊ဌ၊၅။ဘ၉ဂ။) (၂) ကောသမ္ဗိဝါသိနော –––––သတ္ထု အာဂမနံ ဥဒီကွမာနာ ဒသဗလဿ မဟာသက္ကာရံ သဇ္ဇယိသု။ အံ၊ဌ၊ဘ။၂၅၂။ (–အံ၊ဌ၊ဝ့။၂၆ဝ။ ဓမ္မ၊ ဌ၊၂။၂ရ၀။ ဝိမာန၊ဌ။ဘဝ၀။ ထေရ၊ဌ၊ဘ။ဂ၀ဝ။ အံ၊ဌ်၊ဝ့။ဝ၅၉။)

ဥဒီကွသိ (ကြီ) [ဥ+ဗ္ဘကွ+အ+သိ] (က) ကြည်ရွှ၏။ (ခ)လျှစ်လျူရှု၏။ ဥဒီကွတိ (ခ)(က)(ခ)–ကြည်။

ဥဒီကွိသု (ကြီ) [ဥ+ဗ္ဘကွ+ဥံ] ကြည်ရွှကုန်ပြီ။ ဥဒီကွတိ (ခ)(က)–ကြည်။

ဥဒီကွိတု (ကြီ) [ဥ+ဗ္ဘကွ+တု] ကြည်ရွှတတ်သော၊သူ။ ဝိယစက္ခုနာ ဗဟုဇနံ ဥဒီကွိတာ အဟောသိ။ ဒီ၊ဝ့။ဘ၀ဝ။

ဥဒီကွိသံ (ကြီ) [ဥ+ဗ္ဘကွ+သံ။ ဘဝိဿန္တိ သံ ဝိဘတ်ကို အတိတ်ဌ်သက်။ ရှု။ဂ၅ရ–သုတ်ကြည်။ ထနည်း – ဥ+ဗ္ဘကွ+တ္ဝံ။ တ္ဝံ ဝိဘတ်ကို ဗ္ဘသံ ပြု သ တစ်လုံးကိုချေ။ နီတိ၊သုတ္တ။ဘ၁ဝ၀။] ကြည်ရွှပြီ။ ဥဒီကွတိ (ခ)(က)–ကြည်။

ဥဒီကွိဿာမိ (ကြီ) [ဥ+ဗ္ဘကွ+ဿာမိ] စောင့်မျှော်–ဆိုင်း ငံ့–ဆံ့–လိမ်မည်။ ဥဒီကွတိ (၂)–ကြည်။

ဥဒီကွေယျ (ကြီ) [ဥ+ဗ္ဘကွ+ယျ] ကြည်ရွှရာ၏။ ဥဒီကွတိ (ခ)(က)–ကြည်။

ဥဒီကွေသိ (ကြီ) [ဥ+ဗ္ဘကွ+အ+ယျာသိ။ ယျာ–ကိုချေ။] ကြည်ရွှပါလော။ ဥဒီကွတိ (ခ)(က)–ကြည်။

ဥဒီစွ (ကြီ၊ဝိ) [ဥ+ဗ္ဘ+တ္ထာ] အထက်သို့သွား၍ ထ၍။ ယော တံ အဒံသိ သစရာ ဥဒီစ္စ။ ဇာ၊ ဘ။၂ဝ၉။ ဥဒီစ္စာတိ ဥဒ္ဓံ ဂန္တ္ဝာ၊ ဝပ္ပိကဗီလတော ဥဋ္ဌဟိတ္ထာတိ အတ္ထော။ စရိယာ၊ဌ။၂ဝ၉။ ဇာ၊ ဌ၊ဂ။ဝ၂။

ဥဒီစ္စ[1] (ပု) [ဥဒီတ+ဏျ] (ခ) ဥဒီစ္စမည်သူ။ (တိ)(၂) ဖြစ်သော–ထင်ရှား–ကျော်စော–သော၊ သူ။ (ခ) အောက်ပုဒ်ကြည်။ (တိ)(၂) ြာဟွစ္စော ပုရေ အာသိ၊ ဥဒီစ္စော ဥဘတော အဟု။ ထေရ။ဝ၃၅။ ဥဒီစ္စော ဥဘတောတိ မာတိတော စ ပိတိတော စ ဥဘတော ဥဒီတော သံသုဒ္ဓဂဟကိကော။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။ဝ၃၅။

ဥဒီစ္စြာဟွဏ (ပု) [ဥဒီစ္စ+ြာဟွဏ] ဥဒီစ္စ ပုဏ္ဏား။(သျှ)။ အညတရသ ဥဒီစ္စြာဟွဏသ ပုတ္တော ဟုတ္ဝာ နိဗ္ဗတ္တိ။ ထေရ၊ဌ၊ဘ၊၂၂ဝ။(–ဇာ၊ဌ၊၂။ရ၅။ဇာ၊ဌ၊ဂ။ဝ၃ဝ။ဇာ၊ဌ၊၆။ဂ၁။)

ဥဒီစ္စြာဟွဏကုလ (နဝ) [ဥဒီစ္စ+ြာဟွဏ ကုလ] ဥဒီစ္စ ပုဏ္ဏားမျိုး။ ဥဒီစ္စြာဟွဏ–ကုလေ နိဗ္ဗတ္တိတ္ထာ ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၂ဝရ။ ဇာ၊ ဌ၊ဘ။ဝ၆ဝ၊ဝ၄ရ၊ဝ၄ဝ၊ဝ၉၅၊ဂ၃ဝ၊ဂ၅ရ၊ဂ၅ရ။ ဇာ၊

ဌ၂။၃၉၅။ ဇာ၊ဌ၊၃။၂၁ဂ။

ဥဒီစွမ်ြာဟွံ့ထစ္ေ (တိ) [ဥဒီစွ+ြမ်ာဟွံ့ကစ္ေ] ဥဒီစွပုဏ္ဏားဇာတ်ရှိသော၊သူ။ အာယသ္ဟာပိ ပုဏ္ေဏာ ဥဒီစွမ်ြာဟွံ့ကစ္ေေ်ာ။ မ၊ဌ၊၂။၆၁။ (–ဥဒါန၊ဌ။၂၂၁။)

ဥဒီစွမ်ြာဟွံ့ကမဟာသာ်လ့ကုလ (နာ) [ဥဒီစွ+ြမ်ာဟွံ့ကမဟာသာလကုလ] ထင်ရှားကျော်စော သော များသော ဥစ္စာနှစ်ရှိသောပုဏ္ဏားမျိုး။ ဥဒီစွမ်ြာဟွံ့ကမဟာသာလကုလာပဗ္ဗဇိတော ဆန္ဒပရိဗ္ဗာဇကော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁ရ၉။ (–ဒီ၊ဌ၊၃။၄၄။ အံ၊ဌ၊၁။၁၀၀။ ဇာ၊ဌ၊၂။ရ၅။)

ဥဒီစ္ဆတိ (ကြို) [ဥ+ဒိသ+အ+တိ] ကြည်ရှု၏။ ဥဒိစ္ဆရေ ဇဋိလာ။ ဝိ၊၃။၃၃။အပ၊ဌ၊၂။၂ရရ။ ဥဒိစ္ဆရေတိ ဥလ္လောကေသုံ၊ ပရိဝါရေသုန္တိ ဝါ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၃။၂၀၄။(–ဝိမတိ၊၂။၉၆။)

ဥဒီစ္ဆရေ (ကြို) [ဥ+ဒိသ+အန္တိ] ကြည်ရှုကုန်ပြီ၊ ခြံရံကုန်ပြီ။ ဥဒီစ္ဆတိ–ကြည်။

ဥဒိတ[၁](တိ) [ဥ+ဌ+တ] (၁) ပြောဆိုအပ်သော။ (၂) (က) အထက်သို့တက်သော။ (ခ) ဖြစ်သော၊ သူ။ (ဂ) ထင်ရှားကျော်စောသော၊သူ။ (ဃ) ဝုတ္တေ ဥဒိတမုဂ္ဂတေ။ဓာန်။၁၀ရ၅။ ဝုတ္တေ ဝတ္ထမ္ဘေ၊ ဥဋ္ဌတေ ဥဒ္ဓံ ဂတေ။ ဓာန်၊ဋီ။၁၀ရ၅။ (၂) (က) ဥဒိတော အဇောကာသေ(အပ၊ ၂။၁၁ဂ။)တိ သကလာကာသေ ဥဒိတော ဥဋ္ဌိတော ပါကဋဘူတော။ အပ၊ဌ၊၂။၂၂၆။ (ခ) ဥ–ဌတိ အယ် သဒ္ဒေါ ဥပ္ပန္နံ ဥဒိတန္တိ– အာဒိသု ဥပ္ပတ္တိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။ရ၉။ ဥဒိစ္ဆ[၂] –လည်းကြည်။ (ဂ) အလက်ာရတယောဒိတ်။ အလက်ာ။၂၅၂ (–၂၆ရ။)အလက်ာရတာယ အလက်ာရ–သဘာဝေန ဥဒိတ် ပသိဒ္ဓံ ဟောတိ။ အလက်ာ၊ ဋီ။၂၅၂။ ဥဒိတောတိ သမ္ဘဒ္ဓေ၊ ကိတ္တိတောတိ အတ္ထော။ အလက်ာ၊ဋီ။ ၂၆ရ။

ဥဒိတ[၂] (တိ) [ဝဒ+တ။ဝ ကို ဥ ပြု။ ဓာန်၊ ဋီ။ရ၅၅။ ဥဒ+တ] (က) ဆိုအပ်သော။ (ခ) ကျူးရင့်မြွက်ဆို အပ်သော။ (ဂ) ဥဒိရိတဗ္ဗ ကတိတ်၊ ဂဒိတ် ဘကိတော'ဒိတာ။ ဓာန်။ရ၅၅။ (ခ) ဥဒ–မောဒေ ကိဋ္ဌယဗ္ဗာတိ ဟိ အက္ခရ–စိန္တိကာ ဝဒန္တိ၊ ဌ္ဌဒ္ဓ ယေဘုယ္ယေန ဝုတ္တံ ဓမ္မသ်ဝေဂဝသေန ဥဒိတသ်ာပိ ––––ဥဒါနသ်ာ ဥဒါနပါဋိယ် အာဂတတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၂၉။

ဥဒိတောဒိတကုလ (နာ) [ဥဒိတ+ဥဒိတ+ကုလ] အလွန် ထင်ရှားကျော်စောသော အမျိုး။ ဥဒိတောဒိတကုလေ ဇာတာယ သုဇာတာယ ဒေဝိယာ ကုစ္ဆိသ္မိ ပဋိသန္ဓိ အဟောသိ။ ဗုဒ္ဓံ၊ ဌ။၂၂၆။

ဥဒိယတိ (ကမ္ေ၊ကြို) [ဥဒိ+ယ+တေ] တုန်လှုပ်–မွေ့နှောက်–အပ်၏။ သံသုဌ ဥဒိယတိ ဒေါဘိယတိ ––––အာလုဋ္ဌိယတိတိ သမုဒ္ဒေါ။ အပ၊ဌ၊၂။၂ရ၄။

ဥဒိယျတိ (ကြို) [ဥ+ဌ+ယ+တိ] ဖြစ်ပေါ်၏၊ ပေါ် ထွက်၏။ ပဋိဘာနံ ဥဒိယျတိ (ထေရ။ ၃ရ၀)တိ ကထေတုကမ္မတာယ သတိ ––––ပဋိဘာနံ ဥဌ္ဌဟတိ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၅၂ဂ။ (သံ၊ ၁။၁ဇ၁။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၅၅–တို့တွင် အလေးထူ ဂါထာ၌ ပဋိဘာနံ ဥဒိရယိ–ဟုရှိ၏။) ဥဒိရယတိ၊ဥဒိရယိ–တို့လည်းကြည်။

ဥဒိသ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဒိသ+တ္ဝာ] ရည်ရွယ်၍။ အောက်ပုဒ်ကြည်။ ဥဒ္ဒိသ–လည်းကြည်။

ဥဒိသကတ (တိ) [ဥဒိသ+ကတ] ရည်ရွယ်၍ ပြုအပ်သော။ ဥဒ္ဒိကတံ၊ဥဒိသကတံ။နိတိ၊သုတ္တ၊ နှာ။၄၁ဇ။ ဥဒ္ဒေသန္တိ နိမန္တနံ၊ ဥဒိသကတန္တိ ကေစိ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၁၄။

ဥဒိစိ(တိ) [(၁)ဥ+အစိ+အ+ဏ္ဍ။ (၂) ဥ+ဒ+အစိ+ အ+ဏ္ဍ] မြောက်အရပ်။ ပါစီ ပတိစ္ဆဒိစိတ္ထိ။

ပုဗ္ဗပစ္ဆိမဥတ္ထရာ။ဓာန်။၂၉။ ဥဒ္ဒံ အန္ဓတိ ရဝိ ယသ် သာ ဥဒီစိ၊ ယသ် ဝါ သီတရိယောဂ် ဒတ္ထာအန္ဓတိ၊ သာ ဥဒီစိ၊ ဝိယောဂတ္ထာဝါစကော ဟေတ္ထ ဥကာရော၊ဒသဒ္ဒေါ ဒါနတ္ထော။ ဥဒဠ္ဆတိ သီတရိယောဂဒါနတ္ထမာပဇ္ဇတေတိ ဥဒီစိ။ ဓာန်၊ ဋီ။၂၉။

ဥဒီရဏ (ထီ၊နာ) [ဥ+ဣရ+ယု] (က) ရွတ်ဆို အပ်သော စကားသံ။ (ခ) ရွတ်ဆိုခြင်း။ (ဂ) ဝါစာ ဂီရာ ဗျဗွတော ဥဒီရဏ် ဟောသော။ အဘိ၊ခ။၁၆၈။ ဥဒီရိယတိတိ ဥဒီရဏ်။ အဘိ၊ ဋီ၊၁။၃ဖ၁။ (–စူဋနီ။၂၀ဖ၊ အဘိ၊ဋီ၊၁။၁၂၈။) ဥဒီရဏာ စေ သံဂတ္တာ။ ဓာ၊၂။၄၈။ ဥဒီရဏာတိ ကထာ။ ဓာ၊ဋီ၊၅။၂၅ဝ။ (–အပ၊ဋီ၊၁။၁၂ရ။) (ခ) တသ အဘိလာပေ ဘာသနေ ဥဒီရဏေ တံ လပိတံ ဘာသိတံ ဥဒီရိတံ သဘာဝ–နိရုတ္တိသဒ္ဒံ အာရမ္မဏ် ကတ္တာ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။ ၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။ရ၁။ မဟာနိ၊ဋီ။၂၉ရ။

ဥဒီရယတိ (ကြို) [ဥ+ဣရ+ဏယ+တိ] (၁)(က) ပြောဆို– ဟောမြွက်–၏။ (ခ)အသံမည်–အသံထွက်–၏။ (၂) ပေါ်ထွက်၏။ (၃) မြွက်ဆိုအပ်၏။ (၁)(က) ဥဒီရယေ (မ၊၂။၄၁၁။)တိ ဘဏတိ။ မဋ္ဌ၊ဝ။၂၉၉။ ကလဟံ ဥဒီရယိ (ဓာ၊ ၂။၁ဝ၂)တိ ဣဒံ နာနာဂါဟံ ဝိဂ္ဂဟံ ကထေသိ ဝနေသိ။ ဓာ၊ဋီ၊၅။၄၂ဝ။ (ခ) ဥဒီရယန္တု (ဓာ၊ ၂။၁၅၄။)တိ သဒ္ဒံ မုဉ္စန္တု။ ဓာ၊ဋီ။၂ဖ။ (၂) ပဋိဘာနံ ဥဒီရယိ (သံ၊၁။၁၉၁။)တိ သမုဒ္ဒတော ဥမိယော ဝိယ အနန္တံ ပဋိဘာနံ ဥဋ္ဌဟတိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၅၂။ (၃) ဥဒီရယိ (ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၅၅)တိ ဥစ္စာရယိ၊ဝုစ္စတိ ဝါ။ ကမ္မဂ္ဂဟဏေ ကိရိယာပဒံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။ဖ၀။(–ဒီ၊ဋီ၊၁။၂ဝ၄။ မ၊ဋီ၊၁။၅ရ။ သံ၊ဋီ၊၂။ဝ၁။) ဥဒီရယေ (တိ ကို ပြော)–မ၊ ၂။၄ဝ၁။ မဋ္ဌ၊ဝ။၂၉၉။ ဥဒီရယန္တိ– အဘိ၊ ကာ။၄ဝ၂။ ဥဒီရယန္တု– ဓာ၊၂။၁၅၄။ ဓာဋ္ဌ၊ ဖ။၂ဖ။ ဥဒီရယေ–ဓမ္မ။ရ၂။ သုတ္တနိ။ဝ၁ရ။ ဓာ၊ ၁။ဝရ။ ဓာ၊၂။ဝ၀၂။၂၉၂။ ဓာဋ္ဌ၊ဝ။၄၂ဝ။ ဓာ၊ ဋ္ဌ၅။၄ဝ၉။ ဓာဋ္ဌ၊ရ။ဝ၉၉။ ဥဒီရယိ–သံ၊ဝ။ဝ၉ဝ။ ဆုပ၊ဝ။ဝ၆ဝ။ ဓာ၊၂။ဝ၀၂။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၅၅။ မ၊ ဋ္ဌ၊ဝ။၂ဝ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၅၂။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ။ ဓာ၊ဋ္ဌ ၅။၄ဝ၂။ ဒီ၊ဋီ၊ဝ။၂ဝ၄။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။ဖ၀။ မ၊ ဋီ၊ဝ။၅ရ။ သံ၊ဋီ၊၂။ဝ၁။ ဥဒီရယုံ– စရိယာ။ ၃၄၉။ ဥဒီရယိ– အပ၊ဝ။ရ၊၂၉ဝ၊ဝ၀ဝ၊ဝ၀၄။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၁ဝ။

ဥဒီရယန္တ (တိ) [ဥ+ဣရ+ဏယ+အန္တ] ပြော ဆို–ဟောမြွက်–သော၊သူ။ ဓမ္မမုဒီရယန္တာ (ဣတိဝုတ်။၂၄၉) တိ စတုသစ္စဓမ္မံ ကထေန္တာ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၅ဝ။ (–အပ၊ဝ။၂ရ၀။ အပ၊ဋ္ဌ ၂။ဝ၉ဖ။)

ဥဒီရယန္တု (ကြို) [ဥ+ဣရ+ဏယ+အန္တု] အသံ မည်–အသံထွက်–စေကုန်လော။ ဥဒီရယတိ–ကြည့်။

ဥဒီရယိ (ကြို) [ဥ+ဣရ+ဏယ+ဣ] ပြောဆိုပြီ။ ဥဒီရယတိ–ကြည့်။

ဥဒီရယိ (ကြို) [ဥ+ဣရ+ဏယ+ဣ] (၁) ပေါ်ထွက်၏။ (၂)မြွက်ဆိုအပ်၏။ (ဣ(၂) အနက်၌ ကံအနက် အတွင်းဝင်သော ကြိယာ ပုဒ်ဟု သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။ဖ၀–၌မိန့်ဆို၏။) ဥဒီရ–ယတိ–ကြည့်။

ဥဒီရယေ[1] (ကြို) [ဥ+ဣရ+ဏယ+တိ။တိ ကို ဧ ပြု] ပြောဆို၏။ ဥဒီရယတိ–ကြည့်။

ဥဒီရယေ[2] (ကြို) [ဥ+ဣရ+ဏယ+ယေ] ပြော ဆိုရာ၏။ ဥဒီရယတိ–ကြည့်။

ဥဒီရိတ (တိ) [ဥ+ဣရ+တ] (က) ပြောဆို အပ်သော။ (ခ) ပြောဆိုသော၊သူ။ (ဂ) ဖြစ်ပါ သော၊ထသော။ (ဃ) ဥဒီရိတဠ္ဆ ကထိတံ။ ဓာန်။ရ၅၅။ ဥဒီရိတံ(ဥဒါန။ဝ၃ဝ) ဘာသိတံ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂ဝ၈။ (–အပ၊ဝ။၅ဝ။ အပ၊ ၂။ဝ၉ဖ။) ဓာ

၁။၁၆၀။ ဝဠိသံ၊ဌ။၁။၅။ ဘာ၊ဌ။၅။၄၂၀။ သီ၊ဌိ၊ သစ်၊၁။၁၈။ (ခ) သာ ကောသိယေနာနုမတာ ဇုတိမတာ၊ ဥဒီရိတာ ဝဏ္ဏမဒေန မတ္တာ။ ဘာ၊ ၂။၁၁၀။ ဥဒီရိတာတိ တိဒသပုရံ ဂန္ဓာ သက္ကာသ သန္ဓိကေ အယံ သုဓာတိ ဥဒီရယိ။ ဘာ၊ဌ။၅။၄၃၅။ (ဂ) ခေမ ယဟိ တတ္ထ အရိ ဥဒီရိတော(ဘာ၊၁။၃၁။)တိ ယသ္မိ ဥဒကပိဋ္ဌေ ခေမဘာဝေါ နိဗ္ဗယဘာဝေါ ၊ တသ္မိ အတ္ထပစ္စတ္ထိကော သပတ္ထော ဥဋ္ဌိတော။ ဘာ၊ဌ။ ၁။၄၉၅။

ဥဒီရိယတိ (ကမ္မ[ကြို]) [ဥ+ဣ+ရ+ယ+တေ] ပြော ဆို- မြွက်ဆို-ဖေါ်။ ဥဒီရဏ(က)- ကြည်။

ဥဒီရေတိ (ကြို) [ဥ+ဣ+ရ+ဏေ+တိ] ပြောဆို- မြွက်ဆို-ဖေါ်။ ဥဒီရေသိ(ဘာ၊ ၂။၉၂)တိ ---- ပလပသိတိ အတ္ထော။ ဘာ၊ဌ။၅။၃၉၀။ ဥဒီရေတိ- ဘာ၊၁။၃၈။ ဘာ၊ဌ။၅။ ၈၂။ ဥဒီရေသိ- အ၀၊ ၂။၁၁၆။ ဘာ၊ ၂။၉၂။ ထေရ၊ ဌ၊ ၂။ဌ၂။ ဘာ၊ဌ။၅။၃၉၀။

ဥဒီရေသိ (ကြို) [ဥ+ဣ+ရ+ဏေ+ဣ] ပြောဆို- မြွက်ဆို-ပြီ။ ဥဒီရေတိ-ကြည်။

ဥဒုက္ခလ (နာ) (၁) [(၁) ဥဒ္ဓံ+ခ။ ဥဒ္ဓံ ကို ဥဒု, ခ-ကို ခလ ပြု ဒွေဘော်ပြု။ ဥဒ္ဓံ ခမသ ဥဒုက္ခလံ ။မောဂ်၊၁။ဌ၃။မောဂ်၊ပဋ္ဌိကာနှင့်သျှ၊ ၁။ဌ၃-တို့လည်းကြည်။ (၂) ဥဒ္ဓ+မုခ+အလ။ ဓ နှင့် မ ကိုချေ၊ ဥ နောင် အက လာ။ခ နောင် အလ ပစ္စည်းသက်။ ဥဒ္ဓံ မုခ- မသ္မာတိဥဒုက္ခလံ။ နီတိ၊သုတ္တ။၁၃၃၉။ (ဥဒ္ဓခလ, ဥလ္ဟခလ-သံ။)] ဆုံ၊ (စပါး, ရေပ်ံသီး စသည်တို့ကို ထည့်၍ ထောင်းရာ ဖြစ်သော ဆုံ။) (က) ဆုံယယ်၊ပုရစ်တွင်း၊ဆုံနှင့် တူသောတွင်းယယ်။ (တိုင်စသည် စိုက်ထူရန် ထွင်းထားသော အပေါက်။) ဥဒုက္ခလေ ကောဌ္ဌေတွာ ကောဌ္ဌေတွာ ပရိဘုဥ္ဇန္တိ။ ဝိ၊ ၁။ရ။ (က) ဟေဋ္ဌာ ဥဒုက္ခလေ ဥပရိ ဥတ္ထရုပါသကေ စ ပဝေသေတွာ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂၄၄။ ဝိ၊သင်ဟ။ ၂။ (-ဝိ၊ဌ၊၃။၃ ၂၄။ဝိ၊သင်ဟ။ ၁ရ။)ဥဒုက္ခလန္တိ ခုဒ္ဓကာဝါဋံ။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၂ရ၁။ ဥဒုက္ခလန္တိ ဥဒုက္ခလာဝါဋုသဒိသ- ခုဒ္ဓကာဝါဋံ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၄၄။ ဝိနယာလင်္ကာရ၊ ဋီ၊၁။၃၀၉။ (-အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၅၄။ဝိသုဒ္ဓိ၁။၃၄၉။)

ဥဒုက္ခလ (နာ) [ဥဒုက္ခလ+က] ဆုံယယ်။ ယတ္ထ ဝရုကိဟိ ပါသာဏဥဒုက္ခလကေသု။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၃၄၉။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၁။၄၄၀။

ဥဒုက္ခလကိစ္စ (နာ) [ဥဒုက္ခလ+ကိစ္စ] ဆုံယယ်ဖေါ်-အမှု-ကိစ္စ-အလုပ်။ ဟေဋ္ဌိမဒန္ဓာ ဥဒုက္ခလကိစ္စံ သာဓေန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၃၃၉။ အန္ဓောကတ္ထာ ပတိဋ္ဌာပနံ ဥဒုက္ခလကိစ္စံ။ သီ၊ဌိ၊သစ်၊ ၂။၁၀၃။

ဥဒုက္ခလကိစ္စသာဓန (နာ) [ဥဒုက္ခလကိစ္စ+ သာဓန] ဆုံယယ်ဖေါ်-အမှု-ကိစ္စ-အလုပ်-ကို ပြီး စေခြင်း။ဟေဋ္ဌာဒန္ဓာနံ ဥဒုက္ခလကိစ္စသာဓနံ။ မဗ္ဗ၁။ ၂ရ၁။ သံ၊ဌ၊၃။ ၂၃၁။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၃၄ဖ။ (-ဒီ၊ဌ၁။ ၁ရ၉။)

ဥဒုက္ခလဏ္ဍ (ပု) [ဥဒုက္ခလ+အတ္ထ] ဆုံဟူသောအကျိုး။ ဥဒုက္ခလဘဏ္ဍိက-ကြည်။

ဥဒုက္ခလပါသရတိတ (တိ) [ဥဒုက္ခလပါသ +ရဟိတ] ဆုံယယ်,ကွင်းတို့မှ ကင်းသော။ ကဝါဋုသ ဥဒုက္ခလပါသရဟိတတာယ ကေနသံဝရိတုံ ---ယောဇေန္တိ။ ဝိမတိ၁။ ၁ဖ၀။

ဥဒုက္ခလပါသာဏ (ပု) [ဥဒုက္ခလ+ပါသာဏ] တွင်းယယ်-အခေါင်းအပေါက်-ပါရှိသော ကျောက်တုံး။ ဥဒုက္ခလပါသာဏာနံ ဥပရိ ထမ္ဘေ ပတိဋ္ဌာပေတွာ။ ဘာ၊ဌ၊ ၅။

ဥဒုက္ခလဘဏ္ဍိက (ထီ၊နာ) [ဥဒုက္ခလ+ဘဏ္ဍိက]

ဆုံယေါ်ပြုလုပ်ရန် ဆောင်ယူထားသော သစ်ဘဏ္ဍာ၊ ဆုံဘဏ္ဍာ အသောက်အဉီ။ ဥဒုကွ-လဘဏ္ဍိက(ဝိ၊ဘ။၁၀၁)နှင့် ဥဒုကွလတ္ထာယ အာနိတ် ဒါရှုဘဏ္ဍံ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂၇၂။ ဝိမတိ၊ ၁။၂၃၃။

ဥဒုကွလယန္ဆက (နာ) [ဥဒုကွလ+ယန္ဆက] ဆုံယန္ဆရား။ ဥဒုကွလယန္ဆကေန ရုက္ခံ ပဝေ-ဌေတ္တာ နိဟရိတမ္ဘော ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ရဘ။

ဥဒုကွလဝတ္ထု (နာ) [ဥဒုကွလ+ဝတ္ထု] ဆုံ-ဆုံဘဏ္ဍာနှင့် စပ်သော-ဝတ္ထု-အကြောင်းအရာ။ ဥဒုကွလဝတ္ထု ဥတ္တာနမေဝ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၆၁။

ဥဒုကွလသဒ္ဒ (ပုဂ္ဂ) [ဥဒုကွလ+သဒ္ဒ] ဆုံ၏အသံ၊ ဆုံသံ။ အသောသီ ခေါ ဘဂဝါ ဥဒုကွလ-သဒ္ဒံ ။ဝိ၊ဘ။ရ။ (-ဝိ၊ဌ၊ဘ။၁၄၈။)

ဥဒုကွလသာလာ (ထီ) [ဥဒုကွလ+သာလာ] ဆုံထား ရုပြစ်သော-ဆုံရှိသော-ဧရပ်၊ ဆုံတဲ။ ဥဒုကွလသာလံ ပဝေသေတ္တာ သုပ္ပမုသလာဒီနိ ဒါပေသိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ဘ။၃ဝ၆ဘ။

ဥဒုကွလာဝါဋ (ပုဂ္ဂ) [ဥဒုကွလ+အာဝါဋ] ဆုံယေါ်တွင်း။ ဥဒုကွလ(က)-ကြည့်။

ဥဒုကွလိက (တီ) [ဥဒုကွလ+ဣက] (၁) ဆုံပြင်ထောင်း၍ စားသောသူ။ (ထီ) (၂) ဆုံယေါ်ဝုရစ်တွင်း၊တွင်းယေါ်။ (၁) အဂ္ဂိပါကီ အနဂ္ဂိ စ၊ ဒန္ဓော ဒုကွလိကာပိ စ။ အပ၊ဘ။ ၂ဝ။ ကေစေ့ ဥဒုကွလိကာ ဥဒုကွလေဟိ ကောဌေ့တ္တာ ခါဒန္တိ။ အပ၊ဌ၊ဘ။ ၂၄၅။ (ထီ)(၂) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ကဝါဋံ ပိဌသံဃာဋံ ဥဒုကွလိကံ ဥတ္တရပါသကံ။ ဝိ၊၄။ ၂၅ရ။(-၂၉၂။)

ဥဒုစိတ (တီ) [ဥ+ဥစိတ] အထက်၌ ဆည်းပူးအပ်-အသင့်သင့်ဆည်းပူးအပ်-တိုး ပွားစေအပ်-သော။ ဣမေဟိ သောဠသဟိ အာကာရေဟိ ဥဒုစိတံ စိတ္တံ သမုဒုစိတံ စိတ္တံ ကေတ္ထော ဘန္ဓိဿတိ။ ပဋိသံ။၁၆ ၂။ ဥဒုစိတံ စိတ္တံ သမုဒုစိတန္တိ ဥပစာရသုမိယံ စိတ္တံ ဥဒ္ဓံ ဥစိတံ သမ္မာ ဥဒ္ဓံ ဥစိတံ ၊ ဥပရူပရိကတ-ပရိစယံ သမ္မာ ဥပရူပရိကတပရိစယန္တိ အတ္ထော။ ဥဒုဇိတံ စိတ္တံ သမုဒုဇိတန္တိပိ ပါဌော၊ ဥပရိဘာဝါယ ဇိတံ ဥပရိဘာဝကရဏေဟိ ဝါ ဘာဝေဟိ ဇိတံ ဥဒုဇိတံ-----ဣမမသ္မိံ ပါဌေ ဥ ,ဒု ဣတိ ဒွေ ဒွေ ဥပသဂ္ဂါ ဟောန္တိ။ ဥရူဇိတံ စိတ္တံ သမ္မာရူဇိတန္တိပိ ပါဌော။ တ္ထောပိ ဇိတတ္ထော ယေဝ။ ဥရု အရူတိ ဣဒံ ပန နိပါတမတ္တမေဝါတိ ဝဒန္တိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ရဘ။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဒုဇိတ (တီ) [(၁) ဥ+ဒု+ဇိ+တ။ (၂) ဥဒု+ဇိ+တ] (၁) အထက်၌ ဖြစ်ခြင်းငှါ-အထက်၌ ဖြစ်ခြင်းကိုပြုတတ်သောဉာဏ်တို့ဖြင့်-အောင် အပ်သော။ (၂) အောင်မြင်အပ်-ခြိမ်းခြောက် အပ်-သော။ (၁)အထက်ပုဒ်ကြည့်။ (၂) ဆသု ဖဿာယတနေသု စိတ္တံ ဥဒုဇိတံ ဟောတိ သုဥဒုဇိတံ။ သံ၊ ၂။၄ဝဝ။ ဥဒုဇိတန္တိ တဇ္ဇိတံ-----ဥဒု, သုဒ္ဒုတိ ဣဒံ ပန နိပါတ-မတ္တမေဝ။ သံ၊ဌ၊ဘ။၁ဝရ။ သုတဇ္ဇိတ(သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၄၆) နှင့်ယှဉ်ကြည့်။

ဥဒုမ္ဗရ[1] (ပုဂ္ဂ၊နာ) [ဥ+ဒုဗ္ဗီ+အရ။ နိဂ္ဂဟီတ်လာ၊ ၈ တစ်လုံး ချေ။ ဓာန်ဋီ။၅၅၁။ (၂) ဥ+ဒု+ဝရ+ အ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်] (၁) ရေသဖန်းပင်။ (နာ)(၂) ရေသဖန်းသီး။(ဓာန်။၅၄၆-ကြည့်။) (၁) ကောဏာဂမနော ဘိက္ခဝေ ဘဂဝါ အရဟံ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါ ဥဒုမ္ဗရသ မူလေ အဘိ-သမ္ဗုဒ္ဓေါ။ ဒီ၊ ၂။၃။ ဝရံ မယှံ ဥဒုမ္ဗရော(ဓာ၊ ၁။၅၅)တိ မယှံ အယမေဝ ဥဒုမ္ဗရရုက္ခော ဝရံ။ ဓာ၊ဌ၊ ၂။၁၄၆။ (- အပ၊ဘ။ ၂၆ရ။ အပ၊ဌ၊ ၂။ဘ၉၂။) (နာ)(၂) ဥဒုမ္ဗရာ စိ'မေ ပဏ္ဍာ။ ဓာ၊ဘ။၉ဝ။ ဥဒုမ္ဗရာဒီနိ ရုက္ခဖလာနိ ခါဒိတ္တာ။ ဓာ၊ဌ၊ ၂။၄ဝ၃။ (-ဓာ၊ဘ။၃၅၉။ အံ၊ဌ၊ဘ။ ၂၃၉။)

ဥဒုမ္ဗရ၂ (ပု) [ယာဒီစ္ဆကနာမ်။ ဥဒုမ္ဗရ+ဏ ?] ဥဒုမ္ဗရ မည်သောမြို့။ အာယသ္မာ ရေဝတော ကဏ္ဍကုဋ္ဌာ ဥဒုမ္ဗရံ အဂမာသိ။ ဝိ၊၄။၄၉၇-၈။

ဥဒုမ္ဗရက (နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+က] ရေသဖန်းပင်။ ဥဒုမ္ဗရကာ ဗဟဝေါ။ အပဒာ။၄၀၆။

ဥဒုမ္ဗရကဋ္ဌ (နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ကဋ္ဌ] ရေသဖန်းသားထင်။ ပုရိသော သုက္ခံ ဥဒုမ္ဗရကဋ္ဌံ အာဒါယ အဂ္ဂိ အဘိနိမ္မတ္ထေယ္ယ။ မ၊ ၂။၃၃၁။ (-မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၈၈။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၁ ၂။)

ဥဒုမ္ဗရခန္ဓ (ပု) [ဥဒုမ္ဗရ+ခန္ဓ] ရေသဖန်းပင်၏ ပင်စည်။ ဝရုကီ သူကရံ ဥဒုမ္ဗရခန္ဓေယေဝ နိသီဒါပေတ္မာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၆ရ။

ဥဒုမ္ဗရခါဏု (ပု၊နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ခါဏု] ရေသဖန်းသစ်ငုတ်။ ဥဒုမ္ဗရခါဏုမတ္ထက-ကြည်။

ဥဒုမ္ဗရခါဏုက (ပု၊နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ခါဏုက] ရေသဖန်းသစ်ငုတ်။ ဥဒုမ္ဗရခါဏုမတ္ထကေ နိသီဒိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၆ရ။

ဥဒုမ္ဗရခါဏုမတ္ထက (နာ) [ဥဒုမ္ဗရခါဏု+မတ္ထက] ရေသဖန်း သစ်ငုတ်၏အထက်၊ ရေသဖန်းသစ်ငုတ်ထိပ်။ ဥဒုမ္ဗရခါဏုမတ္ထကေ နိသီဒတိ။ ဓမ္မ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁၀၀။

ဥဒုမ္ဗရခါဒီ(တီ) [ဥဒုမ္ဗရ+ခါဒ+ဏီ] ရေသဖန်းသီးကိုစားသောသူ။ ဥဒုမ္ဗရခါဒီဝါယံ ကုလပုတ္တော ဟောဂေ ခါဒတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ။၁၀၉၊၁၄ ၂။ (-အ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၂၃၉။)

ဥဒုမ္ဗရဇာတက (နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဇာတက] ဥဒုမ္ဗရ ဇာတ် ခုဒ္ဒကနိကာယ၊ ဇာတကပါဠိ၊ ၃-နိပါတ်။ ၅-ဝဏ်၊ ၂၉၈-ဇာတ်။ ဇာ၊ဋ္ဌ။ ၂ ။ ၄၀ ၂-၄။

ဥဒုမ္ဗရဒဏ္ဍ (ပု) [ဥဒုမ္ဗရ+ဒဏ္ဍ] ရေသဖန်းသားတောင်ဝှေး။ ရေသဖန်းသားတုတ်။ မာရော ပါပိမာ -----ဥဒုမ္ဗရဒဏ္ဍံ ဂဟေတ္မာ။ သံ၊ ၁။၁၁၈-၉။ (-သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆ရ။ သံ၊ဋီ၊၁၊ ၂၁၅။)

ဥဒုမ္ဗရဒါရု (နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဒါရု] ရေသဖန်းသား။ ဒွေ ‘ပိတာပုတ္တာ နဒ္ဒေဟိ စ ဥဒုမ္ဗရဒါရုဟိ စ ပစ္ဆေကဗုဒ္ဓသ ဝသနပဏ္ဍသာလံ ကရိသု။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၃၀ ၁။

ဥဒုမ္ဗရဒေဝီ (ထီ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဒေဝီ] ဥဒုမ္ဗရ ဒေဝီမည်သောမိန်းမ၊ ဥဒုမ္ဗရာမိဖုရား။ တက္ကသိုလ်ပြည် ဒီဃာပါမောက္ခဆရာကြီး၏ သမီးဖြစ်သည်။ ဆရာကြီးက တပည့်ကြီးဖြစ်သူ ပိဂုံတ္တရလုလင်အား မိမိသမီးကို ပေးလိုက်ရာ ပိဂုံတ္တရက မနှစ်သက်သော်လည်း ဆရာ့စကားကို မပယ်ရှားလိုခြင်း လက်ခံလိုက်၏၊ ဆရာကြီး၏ ဘုန်းကြီးသရေရှိသော သမီးနှင့် ယုတ်ညံ့သော ပိဂုံတ္တရလုလင်တို့သည် အတူ မအိပ်စက်ခဲ့ရပေ၊ ပိဂုံတ္တရလုလင်၏ ရပ်ရှာ ဒေသသို့ ပြန်ကြသောခါ လမ်းခရီးခံ ပိဂုံတ္တရ လုလင်က ရေသဖန်းပင်သို့တက်၍ သဖန်း သီးစားလေသော် ဆရာကြီးသမီးကလည်း စားလိုသဖြင့် သဖန်းပင်ပေါ်သို့ တက်ရောက် ချိန်၌ ပိဂုံတ္တရလုလင်သည် သဖန်းပင်ပေါ်မှ အမြန်ဆင်းလာပြီး ဆရာကြီးသမီး ပြန်ဆင်း မလာနိုင်အောင် သဖန်းပင်ကို ဆူးခက်တို့ဖြင့် ကာရံလျက် ထွက်ပြေးလေ၏။ ဝေဒေဟ (ဝိဒေဟရာဇ်)မင်းသည် ဥယျာဉ်ကစားရာမှ မြို့သို့အပြန်တွင် သဖန်းပင်ပေါ်ရှိ တိုမိန်းမကို မြင်လေရာ တပ်မက်သောစိတ်ဖြစ်၍ ကောက်ယူသိမ်းပိုက်ကာ မိဖုရားကြီးအရှေ့ ထင်မြှောက်ထားလေ၏။ ရေသဖန်းပင်ပေါ်မှ ရသော ကြောင့် ဥဒုမ္ဗရဒေဝီ-ဟု အမည်တွင်သည်။ ဥဒုမ္ဗရဒေဝီသည် မိမိကို စွန့်ပစ်ထွက်ပြေးသွားသော ပိဂုံတ္တရလုလင်ကို မြင်၍ ပြုံးမိသည်အတွက် ဘုရင်အမျက်ထွက်၍

သတ်မည် ပြုရာတွင် မဟောသဓပညာရှိက လျှောက်ထားသဖြင့် အသက်ချမ်းသာရာ ရခဲ့၏။ ထို့ကြောင့် မဟောသဓ ပညာရှိအား မိမိ၏ မောင်ငယ်အရာ၌ ထားလိုကြောင်း ဘုရင့်ထံ ဝန်ကြားကာ မောင်ငယ်အရာ၌ ထားခဲ့လေသည်။ စာ၊၌၊၆။၁၈၆-၇။ မဟောသဓပညာရှိ၏ စည်းစိမ်ဥစ္စာတို့ကို ဥဒုမ္ဗရဒေဝီမိဖုရားက စီမံခန့်ခွဲပေးသည်။ ဥဒုမ္ဗရဒေဝီမိဖုရားသည်ပင် မဟောသဓ ပညာရှိအတွက် ထိမ်းမြားမင်္ဂလာ ပြုသင့်ပြီ ဖြစ်ကြောင်း မင်းကြီးအားသံတော်ဦးတင်၏။ ထိုအကြောင်းကို မဟောသဓအား ပြောကြားရာ မဟောသဓသည် ဇနီးလောင်း ရှာရန် တွက်ခဲ့ရပေသည်။ စာ၊၌၊၆။၂၀၄။ ဥဒုမ္ဗရရှုကွေ့ လဒ္ဓတ္ထာ ဥဒုမ္ဗရဒေဝီတွေ့ဆုံသော နာမ်သဏ္ဌာန်သု။ စာ၊၌၊၆။၁၈၇။ ဥဒုမ္ဗရာ-လည်းကြည့်။

ဥဒုမ္ဗရပဒရ (ပု) [ဥဒုမ္ဗရ+ပဒရ] ရေသဖန်းသား-ပျဉ်ချပ်-ပျဉ်ပြား။ ဝိဒတ္ထိ ဗဟလ် ဥဒုမ္ဗရပဒရမ္ဘိ ----ဝိနိဝိဒ္ဓါတုံ သမတ္ထော။ အဘိ၊ဋီ။၂၄၂။ (-စာ၊ဋီ၊၂။၈၃။ စာ၊ဋီ၅။၁၃၈။)

ဥဒုမ္ဗရပုပ္ဖ (နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ပုပ္ဖ] ရေသဖန်းပွင့်။ ဥဒုမ္ဗရပုပ္ဖံ နာမ ပြာဟ္မဏ လောကေ နကေနစိ ပရိဘုတ္တပုပ္ဖံ။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊၁။၁၇။ (-ထေရဗျာ၊၁။၃၃ရ၊။ နိတိ၊သုတ္တ။၅၄၉။ ၎င်း၊ နာ။၁၉၈။)

ဥဒုမ္ဗရပုပ္ဖသဒိသ (တိ) [ဥဒုမ္ဗရပုပ္ဖ+သဒိသ] ရေသဖန်းပွင့်နှင့်တူသော။ ဥဒုမ္ဗရပုပ္ဖသဒိသာ ဇုလ္လဘဒဿနာ ဗုဒ္ဓါ ဘဂဝန္တော။ ထေရဗျာ၊ ၁။၃၃ရ။

ဥဒုမ္ဗရဖလ (နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဖလ] ရေသဖန်းသီး။ ဥဒုမ္ဗရဖလံ ဂယှ၊ ဗုဒ္ဓသေဋ္ဌသ'ဒါသ'ဟံ။ အပ၊ ၁။၃၄၂။

ဥဒုမ္ဗရဖလက (နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဖလက] ရေသဖန်းသား ပျဉ်ချပ်။ ဝိဒတ္ထိ ဗဟလ် ဥဒုမ္ဗရဖလကံ----ဝိနိဝိဒ္ဓါတုံ ဝဋ္ဋတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၂ရ-ဂ။ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၃၂၆။

ဥဒုမ္ဗရဖလဒါယက (ပု) [ဥဒုမ္ဗရဖလ+ဒါယက] ရေသဖန်းသီးကို ပေးလှူသောသူ။ အာယသ္မာ ဥဒုမ္ဗရဖလဒါယကော ထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၊ဂ။၃၄၂။

ဥဒုမ္ဗရဖလပွမာဏ (တိ) [ဥဒုမ္ဗရဖလ+ပမာဏ] ရေသဖန်းသီး အတိုင်းအရှည်ရှိသော။ ပမာဏ-တော ပန ဥဒုမ္ဗရဖလပွမာဏံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၄၂၃။

ဥဒုမ္ဗရဖလဝဏ္ဏ (တိ) [ဥဒုမ္ဗရဖလ+ဝဏ္ဏ] ရေသဖန်း သီးအဆင်းရှိသော။ တံ ဝဏ္ဏတော ရတ္တံ နာတိပဏ္ဍုဥဒုမ္ဗရဖလဝဏ္ဏံ။ အဘိ၊ဋီ၊ ၂။၂၂၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဂ။၂၄၉။

ဥဒုမ္ဗရဟောဓိ (ထီ၊ပု) [ဥဒုမ္ဗရ+ဟောဓိ] ရေသဖန်းဟောဓိပင်။ ကောနာဂမနဿ ဘဂဝ-တော ဥဒုမ္ဗရဟောဓိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဂ။ရ၃။ (-ဗုဒ္ဓဝံ၊ ဋ္ဌ။၃၀၂။)

ဥဒုမ္ဗရဘဒ္ဒပီဋ္ဌ(နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဘဒ္ဒပီဋ္ဌ] ရေသဖန်း သား ဖြင့်ပြုလုပ်အပ်သော ကောင်းမြတ်သော -အင်းပျဉ်-ထိုင်ခုံ-ကုလားထိုင်။ ရာဇာနော ဥဒုမ္ဗရဘဒ္ဒပီဋ္ဌေ နိသီဒါပေတ္တာ ။စာ၊ဋီ၊ ၂။၃၆ရ။ (-စာ၊ဋီ၊၄။၃၄၉။ သာရတ္ထ၊ဂ။၁၆၅။)

ဥဒုမ္ဗရဘိတ္တိပါဒ (တိ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဘိတ္တိပါဒ] ရေသဖန်းသားဟူသော နံရံအခြေရှိသော။ ဥဒုမ္ဗရဘိတ္တိပါဒံ နဋ္ဌဘိတ္တိကံ ပဏ္ဍသာလံ ကတ္တာ။ စာ၊ဋီ၊၄။၃၁၈။

ဥဒုမ္ဗရမူလ (နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+မူလ] ရေသဖန်းပင်၏ အနီး။ ရေသဖန်းပင်ရင်း။ ထေသု ဥဒုမ္ဗရမူလသ္မိံ၊ သူကရာ သုသမာဂတာ။ စာ၊

၁။ ၂၉၈။ ဥဒုမ္ဗရမူလဘိန္တိ ဥဒုမ္ဗရသာ မူလေ။ ဇာ၊၆၊၄။၃၄၉။ (–ဇာ၊၆၊၃။၁ ၂ ၂။)

ဥဒုမ္ဗရရုက္ခ (ဝု) [ဥဒုမ္ဗရ+ရုက္ခ] ရေသဖန်းပင်။ ဥဒုမ္ဗရရုက္ခော ဟောမိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၁။ ဇာဋ္ဌ၊ ၁။၅၁။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၃၀၅။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၉။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၄ ၂၃၉။)

ဥဒုမ္ဗရရုက္ခမူလ (နဝ) [ဥဒုမ္ဗရရုက္ခ+မူလ] ရေသဖန်းပင်၏ အနီး၊ ရေသဖန်းပင်ရင်း။ ဥဒုမ္ဗရရုက္ခမူလေ ရုက္ခစ္ဆာယာယ ဝသန္တသ။ အပ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၉ ၂။

ဥဒုမ္ဗရဝဏ္ဏ (တိ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဝဏ္ဏ] ရေသဖန်းသီး အဆင်းရှိသော။ ပပ္ပါသံ ဝဏ္ဏတော ရတ္တံ နာတိပရိပဏ္ဍဥဒုမ္ဗရဝဏ္ဏံ ။ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။၄၄။ ဥဒုမ္ဗ–ရဖလဝဏ္ဏ–လည်းကြည့်။

ဥဒုမ္ဗရဝန (နဝ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဝန] ရေသဖန်းတော။ ကေသို ဥဒုမ္ဗရဝနေ အနေကသဟဿာ သုဝါ ဝသိံသု။ ဓမ္ပ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၈၀။ (–သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၆ရ။)

ဥဒုမ္ဗရသဏ္ဌာန (တိ) [ဥဒုမ္ဗရ+သဏ္ဌာန] ရေသဖန်းသီး ပုံသဏ္ဌာန်ရှိသော။ အက္ခိကူပမံသံ အဒ္ဒပဏ္ဍဥဒုမ္ဗရသဏ္ဌာနံ။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။၃၆။

ဥဒုမ္ဗရသာခါ (ထီ) [ဥဒုမ္ဗရ+သာခါ] ရေသဖန်းပင်၏ အခက်။ ရေသဖန်းခက်။ ဇကိသာ ဥဒုမ္ဗရသာခါယ နိသိဒိတ္ဝာ ။ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၈၄။

ဥဒုမ္ဗရာ (ထီ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဏ+အာ(ဣတ္ထိဇောတက)] ဥဒုမ္ဗရာမည်သောမိဖုရား။ (မဟောသဓောတ်မှ ဝိဒေဟရာဇ်မင်း၏မိဖုရား၊ ထိုမိဖုရားသည် ယခုမြတ်စွာဘုရား လက်ထက်တော်၌ မင်္ဂလီကာမည်သော မိန်းမဖြစ်လာ၏။) ဥဒုမ္ဗရာ မင်္ဂလီကာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။၃၃ ၂။ ဥဒုမ္ဗရဒေဝီ–လည်းကြည့်။

ဥဒုမ္ဗရိကသုတ္တ (နဝ) [ဥဒုမ္ဗရိကာ+သုတ္တ] ဥဒုမ္ဗရိက–သုတ်၊ ဥဒုမ္ဗရိကာ မိဖုရား၏ အရင်ခဲ့နေသော နိဂြောဓပရိဗိုဇ်ထံသို့ ကြွရောက်၍ ဟောကြားသောသုတ် ဖြစ်သောကြောင့်, ဥဒုမ္ဗရိကသုတ်ဟု ခေါ်သည်။) ဒီဃနိကာယ ပါထိကဝဂ္ဂပါဠိ၊ ၂–သုတ်။ ဒီ၊ဝ။၃၀–၄၇။

ဥဒုမ္ဗရိကာ[1] (ထီ) [(ယာဒိစ္ဆကနာမ်)] ဥဒုမ္ဗရိကာမည်သောမိဖုရား။ နိဂြောဓော ပရိဗ္ဗာဇကော ဥဒုမ္ဗရိကာယံ ပရိဗ္ဗာဇကာရာမေ ပဋိဝသတိ။ ဒီ၊ဝ။ ၃၀။ ဥဒုမ္ဗရိကာယ ပရိဗ္ဗာဇကာရာမေတိ ဥဒုမ္ဗရိကာယ ဒေဝိယာ သန္တကေ ပရိဗ္ဗာဇ–ကာရာမေ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၆။ ဥဒုမ္ဗရိကာယာတိ သမ္ဗန္ဓေ သာမိဝစနန္တိ အာဟ ဥဒုမ္ဗရိကာယ ဒေဝိယာ သန္တကေ ပရိဗ္ဗာဇကာရာမေတိ။ ဥဒုမ္ဗရိကာယန္တိ ဝါ ပါဌော၊ တထာ သတိ အဓိကရဏေ တော် ဘုမ္မံ။ အယဉ္စေတ္ထ အတ္ထော၊ ဥဒုမ္ဗရိကာယ ရညော ဒေဝိယာ နိဗ္ဗတ္တိတော အာရာမော ဥဒုမ္ဗရိကာ၊ တသ္သ ဥဒုမ္ဗရိကာယံ။ ------ဝရဏာဒီ ပါ၌ ဝသေန စေတ္ထ နိဗ္ဗတ္တတ္ထောဇကသာ သဒ္ဒသ အဒဿနံ။ ဒီ၊ ဋီ၊ဝ။၃၄။(–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁၊ ၂ ၉ ၈။) ဩောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဒုမ္ဗရိကာ[2] (ထီ) [ဥဒုမ္ဗရိကာ+ဏ(=အက်)။ ဏ ပစ္စည်းကိုချေ၊ ပစ္စည်းကျေလျှင် မိမိပကတိ ပုဒ်၏ လိင်ကဲ့သို့ ဥဒုမ္ဗရိကာ ဟု (ထီ)လိင် ရှိရသည်။ အမ္ဗလဋ္ဌိကာ, အမ္ဗသဏ္ဌာတို့နှင့် ယှဉ်ကြည့်။) ဥဒုမ္ဗရိကာမိဖုရားသည် သောက်လုပ်စေအပ်သော အရံ၊ ဥဒုမ္ဗရိကာ မည်သော အရံ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒေတိ (ကြို) [ဥ+ဣ+အ+တိ] (၁) အထက်သို့ တက်၏၊ ထွက်ပေါ်၏။ (၂) ဖြစ်၏။ (၃) တိုးပွားဏ်။ (၁) ဥဒေတယံ စက္ခုမာ။ ဇာ၊ ၁။၃၈။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၉ ၂။ ဥဒေတိတိ ပါစီနလောက–

ဓာတုယော ဥဂ္ဂစ္ဆတိ။ ဗာဠ၊၂။၃၀။ အံ၊ဋီ၊၁။၆၉။ (၂) ကော ဥဒေတိတိ ကော်ဖြ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၁၁။ အဘိ၊ဌ၊၁၊၂၁၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၅၁။ (၃) သေဋ္ဌမုပနပ် (မုပဂမ်။ဗာ။) ဥဒေတိ ခ်ပ်ပ်။ အံ၊ ၁။၁၂၃။ ဗာ၁။၁၅ရ။ ဥဒေတိ ခ်ပ်ပ်နှင့် ခ်ပ်ပမေ ဝနုတိ။ အံ၊ဌ၊၂။၉၄။ ဥဒေတိ ခ်ပ်ပ်နှင့် သီဃမေ ဝ သီလာဒီဟိ ဂုဏေဟိ ဥဒေတိ၊ ဝုဒ္ဓိ. ဥပဂစ္ဆတိ။ ဗာ၊ဌ၊၃။၃၀၅။ ဥဒေန္တိ –သံ၊ ၂။၁၆ရ၊၁ရ၊ ၁ရ၃။ သံ၊ ဌ၊၂။၃၁၁။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၃၆။ သံ၊ ဋီ၊၂။၂၆၄။ ဥဒေဟိ –ဒီ၊ဌ၊၁။၃၃၄။

ဥဒေန¹ (ပု) [ဥတု+ဇန+ကွိ။ ဥတု+နေ။ မ၊ဌ၊ ၃။၂၂၄။ မဇ္ဈိ၊၃။၁၅၃။] (၁) ဥဒေနမည်သော မင်း၊ ဥဒေနမင်း။ ဥဒေနအမည်ဖြင့် မင်းလေး ယောက် တွေ့ရ၏။ (က) ကောသမ္ဗီပြည်ကို အုပ်စိုးခဲ့သော ဥဒေနမင်း ။ မ၊ဌ၊၃။၂၂၃–၄။ ထိုမင်းသည် အရှင်ပိဏ္ဍောလဘာရဒ္ဒါ၏အား အမျက်ထွက်၍ ပြစ်မှားခဲ့ဘူး၏။ နောင်အခါ၌ အရှင်ပိဏ္ဍောလဘာရဒ္ဒါ၏ တရားကို နာယူ ရ၍ပင် သရဏဂုဏ်တည်ခဲ့သည်။ သံ၊ဌ၊၃။၃၀–၉။ ဗာ၊ဌ၊၄။၃၃ရ။ ဥတေန ဟုလည်း မှတ်ကွဲ ရှိ၏။ ဥတေန–ကြည့်။ ရာဇာ ဥဒေနော ယေနာယဿာ ပိဏ္ဍောလဘာရဒ္ဒါဇော ၊ တေန– ပသက်မိ။ သံ၊၂။၃၂ရ။ ဒါရကဿ မေဃဥတ္တဿ ပဗ္ဗတဥဏ္ဍ ဂဟေတ္တာ ဗာတတ္တာ ဥဒေ့နောတိ (ဥတေနောတိ။က) နာမံ အကာသိ။ မ၊ဌ၊ ၃။၂၂၄။ သီတုဏ္ဍဥတုတော ဇေနော အာဂတော တိ ထ–ကာရဿ ဒကာရံ ကတ္တာ ဥဒေနောတိ နာမံ အကာသိ။ မ၊ဇ္ဈိ၊၃။၁၅၃။ (–အံ၊ဌ၊၁။၃၂၄။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၂ရ၊ ပေတ၊ ဌ။၁၃၁။ အပ၊ဌ၊၁။၃၃၉။ (ခ) သီဒ္ဓတ္ထ မြတ်စွာဘုရား၏ ခမည်းတော် ဥဒေနမင်း။ ဥဒေနော နာမ ခတ္တိယော။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၅ရ။ ဥဒေနော နာမ ရာဇာ ပိတာ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၂၆၆။(–၂၆၃။) (ဂ) ကေတ္ထမ္ဘိက မထေရ်၏ အလောင်းဖြစ်သော–၂၁–ကမ္ဘာ အထက်က ဖြစ်ခဲ့ဘူးသော ဥဒေနမင်း။ ကေဝိသတိကပ္ပမှီ၊ ဥဒေနော နာမ ခတ္တိယော။ အပ၊၁။၆၂။ (ဃ) ကောဏ္ဍည မြတ်စွာ ဘုရားထံ၌ ရဟန်း ပြုခဲ့သော ဥဒေနမင်း။ ဥဒေနရာဇ–ကြည့်။ (၂) ဥဒေန မည်သော မထေရ်။ ဥဒေန အမည်ဖြင့် မထေရ် သုံးပါး တွေ့ရ၏။ (က) သုမနမြတ်စွာဘုရား၏ အလုပ်အကျွေး ဖြစ်သော ဥဒေနမထေရ်။ ဥဒေနော နာမုပဋ္ဌာကော။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၃၁။ အဘိ၊ဌ၊၁။၆၂။ အပ၊ဌ၊၁။၄၄။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၁၉၀။ ဗာ၊ဌ၊၁။၄၂။ (ခ) ဗာရဏသီပြည် ခေမိယသရက် ဥယျဉ်၌ နေထိုင်ခဲ့ဘူးသော ဥဒေနမထေရ်။ အာယဿာ ဥဒေနော ဗာရဏသီယံ ဝိဟရတိ ခေမိယမ္ဗဝနေ။ မ၊၂။၃၆၄။ (ဂ) ပဒုမုတ္တရ မြတ်စွာဘုရား ပွင့်တော်မူစဉ်က ရသေ့ရဟန်း အဖြစ်ဖြင့် ဘုရားရှင်အား ပဒုမ္မာပန်းတို့ဖြင့် ပူဇော်ခဲ့သော ဥဒေန မထေရ်။ ထိုမထေရ် သည်ပင် ဗာရဏသီပြည် ခေမိယသရက် ဥယျဉ်၌ နေထိုင်ခဲ့သည် ဖြစ်ရာ၏၊(ခ) အနက်ကြည့်။ အာယဿာ ဥဒေနော ထေရော ဗ္ဗမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္တ။ အပ၊၁။၄၂ရ။ (–အပ၊ဌ၊၂။၂၀ရ။) (၃) ဥဒေနမည်သော ဥပါသကာ။ ကောသလေသု ဇနပဒေ ဥဒေနေန ဥပါသကေန သဒ္ဓိံ ဥဒ္ဓိဿ ဝိဟာရော ကာရာပိတော ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ။ ၁၉၄။ (၄) ဥဒေနမည် သောနတ်ဘီလူး။ ဥဒေန– စေတိယ ,, ဥဒေနယက္ခ–တို့ကြည့်။

ဥဒေန² (တိ) [ဥဒေန+က] ဥဒေနနတ်ဘီလူး ၏ နတ်ကွန်း နေရာ၌ ဆောက်လုပ်အပ်သော (ကျောင်း)ဥဒေန မည်သော နတ်ကွန်းကျောင်း။ ရမဏီယံ ဥဒေနံ စေတိယံ။ ဒီ၊၂။၈၆။ အံ၊ ၃။၁၂၉။ သံ၊၃။၂၂ရ။ ဥဒါန။ ၁၅၁။ ဥဒေနံ စေတိယန္တိ ဥဒေနယက္ခဿ စေတိယဋ္ဌာနေ

(ဝသနဋ္ဌာနေ) ကတဝိဟာရော ဝုစ္စတိ။ သံ၊ဌ၊ ၃၊၂၈၂။ အံ၊ဌ၊၃။၂၄ရ။ (–ဒီ၊၃။ရ။ ဥဒါန်၊ ဌ။၂၉၃။) အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဒေနစေတိယ (နာ)[ဥဒေန+စေတိယ] ဥဒေနဘီလူး၏နတ်ကွန်းနေရာ၌ ဆောက်လုပ်အပ်သောကျောင်း။ ဥဒေနနတ်ကွန်းကျောင်း။ ဥဒေနစေတိယန္တိ ဥဒေနယက္ခဿ စေတိယဋ္ဌာနေ ကတဝိဟာရော ဝုစ္စတိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၁၄၄။ ဥဒေနယက္ခဿ စေတိယဋ္ဌာနေတိ ဥဒေနဿ နာမ ယက္ခဿ အာယတနဘာဝေန ဣဋ္ဌကာဟိ စိတေ မဟာဇနဿ စိတ္တီကတ–ဋ္ဌာနေ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁၄ရ။ ဥဒေန[1]–လည်းကြည့်။

ဥဒေနတ္ထေရ (ပု) [ဥဒေန+ထေရ] ဥဒေနမည်သော မထေရ်။ ဟိမဝန္တဿာဝိဒူရေတိအာဒိကံ အာယသ္မတော ဥဒေနတ္ထေရဿ အပဒါနံ။ အပ၊ဌ၊ ၂။၂၀ရ။

ဥဒေနယက္ခ (ပု) [ဥဒေန+ယက္ခ] ဥဒေနမည်သော နတ်ဘီလူး။ ဥဒေနယက္ခဿ စေတိယဋ္ဌာနေ(သံ၊ဌ၊၃။ ၂၈၂။ အံ၊ဌ၊၃။၂၄ရ)တိ ဥဒေနဿ နာမ ယက္ခဿ ဒေဝါယတန–သင်္ခေပေန (အာယတနဘာဝေန) ဣဋ္ဌကာဟိ ကတေ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၅၀၃။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၂၅၁။

ဥဒေနရာဇ (ပု) [ဥဒေန+ရာဇ] ဥဒေနမည်သောမင်း။ (ကောဏ္ဍညမြတ်စွာဘုရား၏ အထံတော်၌ ရဟန်းပြုသော ဥဒေနမင်း။) ဒသဗလော ဇနပဒစာရိကံ စရန္တော ဥဒေနရာဇာနံ နာမ နဝုတိကောဋိဇနပရိဝါရံ ပမ္ဘာဇေသိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၁၆၅။

ဥဒေန္တ (တိ) [ဥ+ဣ+အ+အန္တ] အထက်သို့တက်သော၊တွက်ပေါ်သော။ ဥဒေန္တံ သတ–ရံသီဝ။ အပ၊၁။ ၁၉၅။ ဥဒေန္တံ ဥဂ္ဂစ္ဆန္တံ သတရံသီ သတပဘံ။ အပ၊ဌ၊ ၂။၁၆၄။

ဥဒေန္တိ (ကြိ) [ဥ+ဣ+အန္တိ] (၁) အထက်သို့တက်ကုန်၏၊ တွက်ပေါ်ကုန်၏။ (၂) ဖြစ်ကုန်၏။ ဥဒေတိ–ကြည့်။

ဥဒေတိ (ကြိ) [ဥ+ဣ+အ+တိ] တွက်ပေါ်ပါလော။ ဥဒေတိ–ကြည့်။

ဥဒေါသိတ (ပု) [(၁) ဥဒ+ဝသ+တ။ ဝ ကို ဩ ပြု။ ဓာန်၊ဋီ။ ၂၁၃။ (၂) ဥ+အဝ+သိ+တ။ အဝ ကို ဩ ပြု ဒ လာ၍ ဥဒေါသိတ ဟု ပြီး၏။ အဝ ကို ဩ မပြုလျှင် ဥဒဝသိတ ဟု ပြီး၏။ ဓာန်၊သျ၊သစ်။ ၂၁၃။ သခ်တ ကျွမ်းများနှင့်အညီ (ဒ)ဒွေးဘော်မဲ့နှင့် ပါ၍ မှန်ရှိစေရမည်။ တောင်ပေါက်၊ဓာန်၊သျ။ ၂၁၃။] ဂိုဒေါင်၊ ဘဏ္ဍာတိုက်၊ ကုန်တိုက် ။ဥဒေါသိတော ဘဏ္ဍာသာလာ။ ဓာန်။ ၂၁၃။ ဝသ အစ္ဆာဒနေ၊ တော။ ဥဒက် ဝသိတံ အစ္ဆာဒနံ ကတမနေနာတိ ဥဒေါသိတော၊ ဝသော တ္ထော။ ဓာန်၊ဋီ။ ၂၁၃။ ကေကုလဿ ဥဒေါသိတော အဟောသိ။ ဝိ၊ဝ။၃၀၀။ ဥဒေါသိတောတိ ယာနာဒီနံ ဘဏ္ဍာနံ သာလာ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၃၅။ ဥဒေါသိတောတိ ယာနာဒီနံ ဘဏ္ဍာနံ သာလာ။ ယော ဥဒဝသိတောတိပိ ဝုစ္စတိ။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊သစ်။ ၂၈၉။ (–အဘိ၊ဌ၊ ၂။၄၆၃။ ဝိမတိ၊ဝ။၃၁ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဝ။၅၃။)

ဥဒေါသိတသိက္ခာပဒ (နာ) [ဥဒေါသိတ+ သိက္ခာပဒ] ဥဒေါသိတသိက္ခာပုဒ်။ ဝိနယပိဋကပါဠိ၏–နိဿဂ္ဂိယကဏ္ဍ၊ ၁–ဝ၏ ၂–သိက္ခာပုဒ်။ ဝိ၊ဝ။ ၂၉ရ–၃၀ ၂။ တေန သမယေန ဗုဒ္ဓေါ ဘဂဝါတိ ဥဒေါသိတသိက္ခာပဒံ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၃ ၂။(–၂ ၂၆၊၃၀၉။)

ဥဒ္ဓ (ပု) [(၁)(၂) ဥဒိ+ဒ။ ရွ။ဝ၊ရ၁။ ဥန္ဒ+ဒက်။ ဥန္ဒ ကိလေဒေန၊နလောပေါ၊ ဥန္ဒတိ ကိလေဒတီတိ ဥဒ္ဓေါ။ ကွာဒီ။ ၉၆။ (ဥဒ္ဓြ–သံ)။ (၃) ဥ+ဣ+တ] (၁) ဖျံ။ (၂) နင်းနယ်

အပ်သော။ (၃) ပေါ်ထွက်သော။ (၁) ဇီနာ ဥဒ္ဓါ ဝိဝါဒေန။ ဇာ၊၁။၁၅၉။ ဇီနာ ဥဒ္ဓါတိ ဒွေ ဥဒ္ဓါဝိ ဝိဝါဒေနေ၀ ဣမံ မစ္ဆံ ဇီနာ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၃၁၆။ (–စရိယာ၊ဌ။၁၀၉။ ဇာ၊ဌ၊၃။၄၈၊ ၅၂၊၃၁၃။ ဇာ၊ဌ၊၅၊ ၄၄ရ။) (၂) ဥဒ္ဓသုတ–ကြည့်။ (၃) ဥဒ္ဓလောမီ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓကေန္ဓလောမီ (ထီ) [ဥဒ္ဓလောမီ+ကေန္ဓလောမီ။ ဓာန်။၃၁၃–နှင့် ဓာန်၊ဦ–တို့၌ဥဒ္ဓကေန္ဓလောမီနော–ဟုရှိသည်။] ဥဒ္ဓလောမီအခင်း, ကေန္ဓလောမီအခင်း။ ဥဒ္ဓကေန္ဓလောမီ စ ပလ္လင်္ကာ ‘မေ သုသဏ္ဌိတာ။ ဓမ၊၂။၂၀၂။ ထေရီ၊ဌ၊၅ရ။ ဥဒ္ဓလောမီ, ကေန္ဓလောမီ တို့လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓစမ္ဘ (နာ) [ဥဒ္ဓ+စမ္ဘ] ဖျံရေ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓစမ္ဘပရိကွင္ရ (တိ) [ဥဒ္ဓစမ္ဘ+ပရိကွင္ရ] ဖျံရေဖြင့်–ခြုံရံ–အနားကွပ်–အပ်သော။ ဥဒ္ဓ–စမ္ဘပရိကွဌာ ဥပါဟနာယော ဓာရေန္တိ။ ဝိ၊ ၃။ ၂ရ၄။

ဥဒ္ဓဏ္ဍ (ပု) [ဥ+ဒဏ္ဍ?] ဥဒ္ဓဏ္ဍမည်သော အဆောက်အဦး (အမိုးသုံးထပ်ရှိသော အိမ်ဟုဂင်း, အခန်းမပါ တံခါး တစ်ခုသာရှိသော ရှည်သောဧရပ်ဟုဂင်း, ဥစ္စာထားရာ ဘဏ္ဍာတိုက် ဟုဂင်း ဆိုကြ၏)။ ဥဒ္ဓဏ္ဍာ နိက္ခမိဿာမိ။ မဟာနိ။၅၁၊၁ရ၄။ စူဠနိ။ ၂၉ရ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၄ဝ၆၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၅။ ဥဒ္ဓဏ္ဍာ နာမ ကောပတိဿယဝိသေသော၊ တိသဒနဂေဟောတိပိ ဧကော။ မဟာနိ၊ဌ။၁ရ၁။ အဂ္ဂိကာ ကေဒ္ဓါရ ဒီဃသာလာ ကိရ ဥဒ္ဓဏ္ဍာ။ မူလဋီ၊ ၂။ ၂၁၉။ ဥဒ္ဓဏ္ဍာ အဂ္ဂိကာ ကေဒ္ဓါရ ဒီဃသာလာတိ ဝဒန္တိ၊ အပရေ ပန ဘဏန္တိ––––ဥဒ္ဓဏ္ဍာ ကောပတိဿယဝိသေသော၊ ယော ဘဏ္ဍသာလာ ဥဒေါသိတန္တိပိ ဝုစ္စတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဌီ၊၁။ ၅ဝ။

ဥဒ္ဓပေါတ (ပု) [ဥဒ္ဓ+ပေါတ] ဖျံယော်။ သုတ္တပေါတော စာတိ ဥဒ္ဓပေါတော စ။ စရိယာ၊ ဌ။ ၁ဝ၄။

ဥဒ္ဓဟ (ပု) [ဥ+ဟ+အ] အကျိုးစီးပွား၊ အတိုးအပွား။ ဓနတ္ထိကာ ဥဒ္ဓယံ ပတ္ထယာနာ။ ဝိမာန။ ၁၁ရ၊ ၁ ၂ ၁။ ပေတ။ ၁ဝ၉။ ဥဒ္ဓယန္တိ အာနိသံသံ အတိရေကလာဘံ။ ဝိမာန၊ဌ၊ ၃ဝ၆၊ (–၃ ၂ ၅)။

ဥဒ္ဓယှတိ (ကြို) [ဥ+ဒဟ+ယ+တိ] ပူလောင်–လောင်မြိုက်–၏။ သကလရဋ္ဌं ဥဒ္ဓယှတိ။ ဇာ၊ ဌ၊ ၅။ ၂ဝ၃။ ဥဒ္ဓယှတေ– ဇာ၊ ၂။ ၃ဝ၁။ ဇာ၊ဌ၊ ၅။ ၂ဝ၄။ ဥဒ္ဓယှိဿန္တိ– ပဋိသံ၊ဌ၊ ၁။ ၃ ၂ ၅ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၄ ၅ ၅။

ဥဒ္ဓယှတေ(ကြို) [ဥ+ဒဟ+ယ+တေ] ပူလောင် – လောင်မြိုက်–၏။ ဥဒ္ဓယှတိ– ကြည့်။

ဥဒ္ဓယှိဿန္တိ (ကြို) [ဥ+ဒဟ+ယ+ဿန္တိ] ပူလောင်– လောင်မြိုက်–ကုန်လတ္တံ့။ ဥဒ္ဓယှတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရူပ (နာ)[ဥဒ္ဓ+ရူပ] ဖျံ၏အခင်း။ ရတ္တဒုဿ–ဒီကာလေသု ကကဏ္ဌကရူပံ ဝိယ ဥဒ္ဓရူပံ ဝိယ စ––––ပကာသံ ကရောတိ။ မူလဋီ၊ ၂။ ၃ ၂ ၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဌီ၊ ၂။ ၁ ၃ ၀။

ဥဒ္ဓလောမိက (တိ) [ဥဒ္ဓလောမီ+က] ဥဒ္ဓလောမီနှင့်အနက်တူ။ တူလိုက် ဥဒ္ဓလောမိကံ။ ဝိ၊နိ၊ စ္ဆယ။ ၂ ၆ ၅ ၉။ ဥဒ္ဓလောမိကန္တိ ကေသော ဥဌတလောမံ ဥဏ္ဍာမယတ္ထရကံ။ ဥဒ္ဓလောမိတိ ––––ဒီဃနိကာယဋ္ဌကထာယံ ဝုတ္တံ။ ဝိ၊နိ၊ စ္ဆယ၊ ဌီ၊ ၂။ ၂ ၆ ၅ ၉။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓလောမီ (တိ) [ဥဒိတ+လောမ+ဏ္ဍ]။ ဣ ကို အ–ပြု၊ တ ကိုချေ၊ ဒ ကို ဒွေဘော်ပြု။ သီ၊ ဌီ၊သစ်၊ ၁။ ၃ ၆ ၀။ နိဂ္ဂဟီတ်လာ၍ “ဥဒ္ဓလောမီ” ဟုလည်း ပါ၍ရှိ၏။ အနက်တူဟု ပါစိတ်၊ယော၊

၃၄၀–၌ဆိုသည်။ ဝိ၊၆၊။၃၆၉–၌ "ဥဒ္ဓလောမီ" ဟုလည်း ပါ၍ရှိကြောင်း ဆိုသည်။] မျက်နှာတစ်ဖက်၌ ပေါ်ထွက်သော အမွေးရှိသော သားမွေးအခင်း။ တစ်ဖက်သာ သားမွေးရှိသော အခင်း။ (ဝိ၊၆)။ နှစ်ဖက်တို့၌ အမြီတ် အဆာရှိသော သားမွေးအခင်း၊ နှစ်ဖက် အဆာရှိသောသားမွေးအခင်း။(ဒီ၊၆)။ တစ်ဖက်၌ ပန်းပျောက်ချယ်သော သားမွေးအခင်း။(ကေစိ)။ ဥဒ္ဓလောမီ အခင်း။ ဆမ္ဘဂ္ဂိယာ ဘိက္ခု ဥစ္စာ–သယနမဟာသယနာနိ ဓာရေန္တိ၊ သေယျထိဒံ အာသန္ဒိ––––ဥဒ္ဓလောမီ။ ကေန္ဒလောမီ။ ဝိ၊ ၃။၂၈၀။ ဥဒ္ဓလောမီတိ ကေစေတာ ဥဂ္ဂတလောမံ ဥဏ္ဏာမယတ္ထရဏံ။ ဥဒ္ဓလောမီ–တိပိ ပါဌော။ ဝိ၊၆၊။၃၆၉။ ဥဒ္ဓလောမီ (ဒီ၊ ၁။ရ။ အံ၊၁။၁၈၂)တို့ ဥဘယတော ဒသံ ဥဏ္ဏာမယတ္ထရဏံ၊ ကေစိ ကေစေတာ ဥဂ္ဂတပုပ္ဖန္တိ ဝဒန္တိ။ ဒီ၊၆၊။ရ။ အံ၊၆၊ ၂။ရ၊။ ဥဒိတံ ဒ္ဝိသု လောမံ ဒသာ ယဿာတိ ဥဒ္ဓလောမီ၊ ဣ–ကာရသ အ–ကာရံ, တ–ကာရသ လောပံ, ဒ္ဝိဘာဝဉ္စ ကတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၆၃။ (–ဝိ၊ သင်္ဂဟ။၄၅၂။ သာရတ္ထ၊ဋီ။ ၂။၉၅။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၈၄။) ကေန္ဒလောမီ နှင့် ယှဉ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓသ (နာ) [ဥဒ+ဒသာ] နှစ်ဘက်တို့မှ ပေါ်ထွက်သော အမြီတ် အဆာရှိသော အခင်း။ ဥဒ္ဓိယ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓသုဓာ (တိ) [ဥဒ္ဓ+သုဓာ] နွားချေးနှင့်လည်းကောင်း, ပြာနှင့် လည်းကောင်း ရောရှိ နင်းနယ် အပ်သော မြေညက်၊ သုံးမျိုးစပ် မြေသရွတ်။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ပရိဏ္ဍာဏကိဋိကံ ဥဒ္ဓသုဓန္တိ။ ဝိ၊၄။၂၉၈။ ဥဒ္ဓသုဓန္တိ ဝဏ္ဏကဂေါမယေန စေဝ ဆာရိကာယ စ သဒ္ဓိံ မဒ္ဒိတမတ္ထိကံ။ ဝိ၊၆၊။၆၂။ "မဒ္ဒိတမတ္ထိက"နှင့် ဤမိုနာ ဥဒ္ဓသုဓန္တိ ဣတ္ထေ သုဓာသဒ္ဒသ လေပနသုမံ ဒသောတိ၊ သောနေသုမံ နိဝတ္ထောတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၄၇၂။

ဥဒ္ဓသယိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဒိသ+ဏယ+ဏျိ] ရှမြင်စေပြီ၊ ထင်ရှားပြုပြီ၊ ကိုယ်ထင်ပြုပြီ။ ဥဒ္ဓသေတိ– ကြည့်။

ဥဒ္ဓသေတမ္ဘ (တိ) [ဥ+ဒိသ+ဏေ+တမ္ဘ] အထက်၌–နောက်ကာလ၌–ရှမြင်စေအပ်–ပြသင့်–ပြတိုက်–ပြအပ်–သော၊(ရဟန်း ပြုပြီးနောက်၌ မကြာမကြာ သွားရောက်တွေ့ဆုံသင့်သော၊)သူ။ ဝဗ္ဗဇိတေန စ ပန တေ မာတာပိတရော ဥဒ္ဓသေတမ္ဘာ။ မ၊ ၂။၂၄၉။ ဥဒ္ဓသေတမ္ဘာတိ ဥဒ္ဓံ ဒသေတမ္ဘာ။ မ၊ဋီ၊၃။၂၀၃။ မ၊ဋီ၊၃။၁၄၁။

ဥဒ္ဓသေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဒိသ+ဏေ+တိ] ရှမြင်စေ ၏။ ထင်းရှားပြ၏။ ကိုယ်ထင်ပြ၏။ သော မေ တေနေဝ ပုရိမေန အတ္တဘာဝေန ဥဒ္ဓသေသိ။ အံ၊၂။၄၄၆။ ဥဒသေကိတိ ပုရိမသရီရသဒိသမေဝ သရီရံ မာပေတ္တာ––––အတ္တာနံ ဒသေတိ။ အံ၊ဋီ၊၀၃။၁၆၁။ ဥဒ္ဓသယိ–ပေတ။၁၆၉။ ပေတ၊ဋီ။၁၆၀။

ဥဒ္ဓသေတုံ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဒိသ+ဏေ+တုံ] ရှမြင်စေခြင်း–ထင်ရှားပြခြင်း–ငှာ။ ဤစ္ဆာမဟံ ဘန္တေ မာတာပိတရော ဥဒ္ဓသေတုံ။ မ၊ ၂။၂၅၀။

ဥဒ္ဓါန (နာ)[(၁)ဥ+ဒေ+ယု။ ဒေ ပါလနေ၊ ဒါယတီ ဒါနံ ဥဒ္ဓါနံ––––ဥဒ္ဓါနန္တိ ဝုတ္တသ အတ္ထသ ဝဏ္ဏမာနသ ဝါ ဝိပ္ပကိတ္ထာဘာဝေန နသိတုံ အဒတ္တာ ဥဒ္ဓံ ဒါနံ ရက္ခတိ ဥဒ္ဓါနံ၊သင်ဟဝစနန္တိ အတ္ထော၊အထဝါ မဗ္ဗဒ္ဓါနာဒီက ဥဒ္ဓါနံ။ နီတိ၊ ဓာ။ရ၃။ (၂) ဥ+ဒါ+ ယု။ ဓာန်၊ဋီ။၃၅၄။] (၁) ဥဒ္ဓါန်းစကား၊ အကျဉ်းချုပ် စကား။ပြဆိုပြီး ပြဆိုလတ္တံ့သောအနက် (သိက္ခာပုဒ်, သုတ်စသည်)တို့ကို နောင်အခါအစီအစဉ်မရှိ ဖရိုဖရဲ တက္ကဲတပြားစီ မဖြစ်ရအောင် အကျဉ်းချုပ် အစီ အစဉ်ပြုလုပ် စုစည်း

ထိန်းသိမ်းထားသောစကား။ ခေါင်းစဉ် မာတိကာစကား။ (ထိုဥဒ္ဓါန်းစကားတို့ကို ဝိနည်းပါဠိတော်ဝိနီတဝတ္ထုတို့၏ အစနှင့် ခန္ဓကတစ်ခု တစ်ခု၏ အဆုံးဌာ်ဌ လည်းကောင်း, အခန်းကဏ္ဍ တစ်ခုတစ်ခုနှင့် ဝဂ်တစ်ခုတစ်ခု တို့၏ အဆုံးဌာ်ဌလည်းကောင်း ဂါထာအဖြစ်ဖြင့် မြောက်များစွာတွေ့နိုင်၏။ နမူနာပြုရသော် – ဝိ၊၁။၄၁၊၄၂၊၆၉။၁၀၀။ ဝိ၊၃။၁၃၆–ရာ၁၉၀–၁။ ဒီ၊၁။၂၃၆။ ဒီ၊၂။၂၈၃။ ဒီ၊၃။၂၆၀။ မ၊၁။၉၁၊ ၁ရ၂–စသည်ဖြစ်၏။ ဥဒ္ဓါနဂါထာ–လည်းကြည့်။ စကားမြွက်စကားဂုက်။ (၂) အပေါင်းအစု (ဝါးတို့၏ အပေါင်းအစု၊ ဝါးအပုံ၊ ဝါးအတွဲ၊ ဝါးအစည်း။ ဓာတ်တို့၏ အပေါင်းအစု)။ (၃) နှောင်ပွဲခြင်း၊ ချုပ်နှောင်ခြင်း။ (၁) (၂) ကာမတိ ဥဒ္ဓါနတော် ဒွေ ကာမ ဝတ္ထုကာမ စ ကိလေသကာမ စ။ မဟာနိ။၁။ (–အဘိ၊ဌ၊ ၁။၁၀၄။) ဥဒ္ဓါနတောတိ ဝဂ္ဂဝသေန"မစ္ဆုဒ္ဓါန် ကိနေယ္ယာ"တိ အာဒိသု ဝိယ။ အထဝါ ဥပမ္ဘပရိ ဒါနတော ဥဒ္ဓါန်, ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ သောဓနတော ဗျဝဒါနဌေန ဝေါဒါန် ဝိယ။ ဝိတ္ထာရကထဏ္ဍာဘာဝေန ဝါ။ မဟာနိ၊ဌ။၉။ (၁) တတြိဒံ ဥဒ္ဓါန်။ နေတ္ထိ၊ဝ။ ဗ္ဗဒ် ဥဒ္ဓါနန္တိ ဗ္ဗဒ် ဝုတ္ထသော အတ္ထသ ဝိပ္ပကိဏ္ဏာဘာဝေန နသိတုံ အဒတ္ထာ ဥဒ္ဓံ ဒါန် ရက္ခတိ ဥဒ္ဓါန် သင်္ဂဟဝစနန္တိ အတ္ထော။ နေတ္ထိ၊ဌ။၁၈။ ဥဒ္ဓါနတောတိ ဥဒ္ဓေသတော သခေါ်ပတော။ မူလဋီ၊၁။၆၁။ ဝုဋ္ဌာနဂါမိနီယာ ဝိပဿနာယ အာဝိဘာဝတ္ထံ ဒ္ဒါဒသ ဥပမာ ဝေဒိတမ္ဘာ၊ တာသံ ဗ္ဗဒ် ဥဒ္ဓါန် –"ဝဏ္ဏလီ ကဏ္ဍသပ္ပေါ စ၊——အန္ဓကာရံ ဝိသေန စာ"တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၃၀၁။ (–မ၊ဌ၊၄။၁၀။) ဥဒ္ဓါနန္တိ ဥဒ္ဓေသော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၄ရ၁။ (–မ၊ဋီ၊၃။ ၂၁၈။) ဒေဝ တေသံ နော နိမိန် ဥဒ္ဓါန် ကထေထာတိ အာဟံသု။ အထ ရာဇာသူရိယုဂ္ဂမနေ နိမိ၊ အတော ဩဂ္ဂမနေ နိမိ၊ အန္ဓော နိမိ၊ ဗဟိ နိမိ၊——ရုက္ခဂ္ဂေသု မဟာနိမိ၊ သောဌသေတေ မဟာနိမိ။ ဓာဌု၊ဖ။၄ရ။ (–နေတ္ထိ၊ဝိ။ ၂၆။) (၂) ဗ္ဗမေ မစ္ဆေ ဂဟေတ္တာ ပါဒဋ္ဌနကာနိ အခုဋ္ဌနကာနိ ကဟာပဏဋ္ဌနကာနိ စ ဥဒ္ဓါနာနိ ကရောတိ။ မူ၊ဌ၊၁။ခုဖ ၂။ မစ္ဆုဒ္ဓါန–လည်းကြည့်။ ဓေတုဒ္ဓါန (နိတိ၊သုတ္တ။ခ၅ ၂)–လည်းကြည့်။ (ခ) ဥဒ္ဓါနန္တု စ ဗဒ္ဓနံ။ ဓန်။ခ၅၄။

ဥဒ္ဓါနဂါထာ (ထိ) [ဥဒ္ဓါန+ဂါထာ] (ထိုထို အကြောင်း အရာဝတ္ထုကို) ထုတ်သောင်ခ္ခ် ပြုတတ်သော ဂါထာ။ အကျဉ်းချုပ်ဂါထာ။ ဗုဒ္ဓမ ဝိနီတဝတ္ထုနှင့် ဘဂဝတာ သယံ ဝိနိစ္ဆိတာနံ တေသံ တေသံ ဝတ္ထူနံ ဥဒ္ဓါနဂါထာ နာမ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂ခ၆။ ဥဒ္ဓါနဂါထာတိ ဥဒ္ဒေသဂါထာ၊ သင်ဟဂါထာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သာရတ္ထ ၂။ ၉၉။ တံ တံ ဝတ္ထုံ ဥဒ္ဓရိတ္တာ ဒါနတော ဒဿနတော ဥဒ္ဓါနဘူတာ ဂါထာ ဥဒ္ဓါနဂါထာ၊ သင်ဟဂါထာ ဥဒ္ဒေသဂါထာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိမတိ၊ဌ။၁၅ခ။ (–အဘိ၊ဌ၊ခ။ ၂ရ၉။ ဗဒ္ဓိသံ၊ဌ၊ ၂။ခ ၂ ၂။)

ဥဒ္ဓါနသင်္ဂဟ(ပု) [ဥဒ္ဓါန+သင်္ဂဟ] အကျဉ်းချုပ် ခေါင်းစဉ် မာတိကာပြုလုပ်ခ္ခ် သိမ်းယူကြောင်း စကား၊ အကျယ်တဝင့် ပြဆိုပြီး ပြဆို လတ္တံ့သော အနက် အဓိပ္ပါယ်တို့ကို နောင်အခါ မေ့ပျောက် မသွားအောင် အလွယ်တကူ မှတ်ယူနိုင်ခြင်းငှါ အကျဉ်းချုံး ခေါင်းစဉ် မာတိကာ ပြုလုပ်ထားအပ်သော ဂါထာစကား။ ("မဂ္ဂ ဌ ဝဇ္ဇီ ဝုတ္ထာ စ"အစရှိသော ဥဒ္ဓါန်းဂါထာများ)။ အညမ္ပိ ဥဒ္ဓါနသင်္ဂဟ—— ပဏ္ဍာသသင်္ဂဟာဒိအနေကဝိဓ တိသု ပိဋကေသု သန္ဓိဿမာနံ သင်္ဂဟပ္ပဘေဒံ ဝဝတ္ထပေတ္တာ ဝေ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂ခ။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၂ဖ။ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၂ရ။ ဥဒ္ဓါနသင်္ဂဟော ပဌမပါရာဇိကာဒိသု အာဂတာနံ ဝိနီတဝတ္ထူအာဒီနံ သခေါ်ပတော သင်္ဂဟဒဿနဝသေန ဓမ္မသင်္ဂါဟကေဟိ

ကထိတာ...ဂါထာယော။ သာရတ္ထ၊၁။၁၀ရ-၈။

ဥဒ္ဓါဝ (ပုဒ်နာ)[ဥ+ဒီဝ+အ။ဣ ကို အာ ပြု။ ဓာန်ဦး။၂၀၃။ ဥ+အာဝ။ ဥ+အဝ+ဏ(ဥဒ္ဓါဝ-သံ)] (၁) တံတိုင်းခြေ။ (၂) အပိုင်းအခြား။ ကန်သင်း။ ကန်ပေါင်။ (၁) ဥဒ္ဓါပေါ (ဥဒါပေါ။ ဥဒ္ဓါပေါ။က။) ဥပကာရိကာ။ ဓာန်။၂၀၃။ ဥဒ္ဓါဝပရိခါဒီနိ ထိရာနိ ကရောန္တေဟိ။ ထေရ၊ ဌ၊၂။၂၄၃။ ဥဒ္ဓါဝ၊ ဥဒ္ဓါဝဝန္ဓ-တိုလည်းကြည့်။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓါဝဝတ္ထု(တိ) [ဥဒ္ဓါဝ+ဝတ္ထု] ကန်သင်းဖြင့်ဖွဲ့အပ်သော။ ဥဒ္ဓါဝဝတ္ထုံ ဥလ္လဇ္ဇိတ (ဇာ၊၂။၃၄၅)နှင့် တံ ဥဒကံ တိရမရိယာဒဗန္ဓံ ဝါတာဝဟာတံ ဥလ္လဇ္ဇိတံ ဟုတ္တာ တိဋ္ဌတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။ ဇာ၊သ္မု၊၄။၁၉ရ။ ဥဒ္ဓါဝဝတ္ထုန္တိ ဇတ္ထ ဥဒ္ဓါပေါ ဝုစ္စတိ မရိယာဒေါ။တေန ဝတ္ထုံ ဗန္ဓိန္တိ ဥဒ္ဓါဝဝတ္ထုံ ဥဒကန္တိ အတ္ထော ဒဿိတော။ ဇာ၊ဦ၊သစ်၊နီ၊ ဝမ်း။

ဥဒ္ဓါမ (တိ) [ဥ+ဒါမ] အနောင်အဖွဲ့-ကြိုးမှ လွတ် ကင်းသော(သူ(ဣန္ဒြေ)ခြင်း။) သုပ္ပဗုဒ္ဓသ မင်္ဂလသော ဥဒ္ဓါမော ဟုတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၃၀။

ဥဒ္ဓါရ (ပု) [ဥဒိ+အာရ] ဖျံ။ ဥဒ္ဓါရာ (ဇာ၊၂။၁၁၃)တိဥဒ္ဓါ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၄၄ရ။ ဥဒ္ဓါရာတိ ဥဒ္ဓါတိ ဣတ္ထ ဥဒန္တိ ကိလေဒေန္တိတိ ဥဒ္ဓါရာ။ ဥဒ=ကိလေဒနေတိ ဒန္ဓဇာတတိယက္ခရန္တ-ဓာတုတော အာရပစ္စယဝသေန သဒ္ဒိသ-ဒ္ဓေဘာဝဝသေန စ ပဒသိဒ္ဓိ ဝေဒိတဗ္ဗာ၊ အပစ္စယေ ပန သတိ ဥဒ္ဓါတိ။ ဇာ၊ဦ၊သစ်။ဇော၊ ဝမ်း။

ဥဒ္ဓါလ (ပု) [ဥ+ဒလ+ဏ] ငုပင်။ ဥဒ္ဓါလော ဝါတဝါတကော။ ဓာန်။၅၅၂။ ဝါတံ ဥဒ္ဓါလ-တိတိ ဥဒ္ဓါလော။ ဓာန်ဦ။၅၅၂။ ဘဒ္ဒေ အယံ ဝါတဝါတရုက္ခော ဥဒ္ဓါလော နာမ၊ ဣဒ ပဋိလဒ္ဓတ္တာ ဥဒ္ဓါလကောတိသ နာမံ ကရေယျာသိ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၂၉ရ။

ဥဒ္ဓါလက (ပု) [ဥဒ္ဓါလ+က] (၁) (က) ငုပင်။ (ခ) ငုပန်း။ (၂) ဥဒ္ဓါလက မည်သောသူ။ (၁) (က) ဥဒ္ဓါလကာ ပါဠလိယော စ ဖုလ္လာ။ ဝိမာန။ရ၊၁၀။ ဇာ၊ဝ။၃၄၂။ ဇာ၊၂။၃၃။ ဥဒ္ဓါလကာတိ ဝါတဝါတကာ၊ ယေ ရာဇရုက္ခာတိပိ ဝုစ္စန္တိ။ ဝိမာန၊ဌ။၃ရ။ ဥဒ္ဓါ-လကာ သောမရုက္ခာ။ ဇာ၊၂။၃၄၀။ ဥဒ္ဓါလ-ကာတိ ဥဒ္ဓါလရုက္ခာ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၃၀၅။ (-ဇာ၊ ဌ၊၅။'၂၁၀၊၄၃၃။) (ခ) ဥဒ္ဓါလကံ ဂဟေ-တ္ဝာနာ(အပါ၁။၂၅၄)တိ ... ဥဒ္ဓါလကပုပ္ပံ ဩခိနိတ္တာ။ အပါ၊ဌ၊၂။၁ဝ၉။ (-အပါ၁။၃၃၂။ ဇာ၁။၃၃၂။ ဇာ၊ဌ၊၄။၄၄၄။) (၂) ဥဒ္ဓါလ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓါလကဇာတက (နာ) [ဥဒ္ဓါလက+ဇာတက] ဥဒ္ဓါလကဇာတ်။ ခုဒ္ဒကနိကာယ ဇာတကပါဠိ၊ ၁၄-နိပါတ၊၄ရရ-ဇာတ်။ ဇာ၁။၂ရ၃-၅။ ကုဟကဝတ္ထု ဥဒ္ဓါလကဇာတကေ အာဝိ ဘဝိဿတိ။ ဇာ၊ဌ၊၁။၃၉ရ။ ဇာ၊ဌ၊၂။ဖ၂။ (-ဇာ၊ဌ၊၄။၂၉ဖ။)

ဥဒ္ဓါလကဇာတိက (တိ) [ဥဒ္ဓါလက+ဇာတိ+က] ငု-ငုပင်-သဘောရှိသော။ ဥပရိဘဒ္ဒ-ကာတိ ဥဒ္ဓါလကဇာတိကာယေဝ ရုက္ခာ။ ဇာ၊ ဌ၊ရ။၁ဖ၈။

ဥဒ္ဓါလကဒါယက (ပု) [ဥဒ္ဓါလက+ဒါယက] ငုပန်းကိုပေးလှူသောထေရ်။ အာယသ္မာ ဥဒ္ဓါလကဒါယကော ထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပါ၁။၂၅၄။

ဥဒ္ဓါလကပုပ္ပ (နာ) [ဥဒ္ဓါလက+ပုပ္ပ]ငုပန်း။ ဥဒ္ဓါလကပုပ္ပံ ဝိဋ္ဌန္ဓိတ္တာ ။ပေတ၊ဌ။၁၅ဖ။ (-အပါ၊ဌ၊၂။၁ဝ၉။)

ဥဒ္ဓါလကပုပ္ပဟတ္ထ (နာ) [ဥဒ္ဓါလကပုပ္ပ+ဟတ္ထ] လက်ဉ်ရှိသော ငုပန်း၊ ငုပန်း လက်တဆုပ်။ ဣန္ဒိုဝရာနံ ဟတ္ထကန္တိ ဥဒ္ဓါလကပုပ္ပဟတ္ထံ ဝါတဿာတကပုပ္ပကလာပံ။ ဝိမာန၁၂။၁၀၁။

ဥဒ္ဓါလကပုပ္ပိတ (ပု) [ဥဒ္ဓါလကပုပ္ပ+ဣတ] ငုပန်း လှုခဲ့ဘူးသောထေရ်။ ဣတ္ထံ သုဒံ အာယသ္မာ ဥဒ္ဓါလကပုပ္ပိယော ထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၊၁။၃၃၃။

ဥဒ္ဓါလန (နာ) [ဥ+ဒလ+ယု] ဖျက်ဆီးခြင်း၊ ဖေါက်ခြင်း။ ထုတ်ခြင်း။ ဥဒ္ဓါလနကံ -ကြည့်။

ဥဒ္ဓါလနက[1] (နာ) [ဥဒ္ဓါလန+က] ဖျက်ဆီးခြင်း၊ ဖေါက်ခြင်း၊ထုတ်ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓါလနက[2] (တိ) [ဥဒ္ဓါလနက[1]+အ] ဖျက်ဆီးခြင်း-ဖေါက်ခြင်း-ထုတ်ခြင်း-ရှိသော။ ယော ပန ဘိက္ခု မဠုံ ဝါ ပိဋ္ဌံ ဝါ တူလောနဒ္ဓံ ကာရာပေယ္ယ၊ဥဒ္ဓါလနကံ ပါစိတ္တိယံ။ ဝိ၊၂။၂၂၀။ (-ဝိ၊၅။၂၅၈။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၈၈။ ဝိ၊သင်္ခ၊။၄၅၃။ ကင်္ခ။၂ရ၀။) ဘေဒနက (ကင်္ခ။ ၂ရ၈)နှင့် ယှဉ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓါလပုပ္ပဘဋ္ဌိကာ (တိ) [ဥဒ္ဓါလပုပ္ပ+ဘဋ္ဌိကာ (ဘန္ဓ+ဏ္ဍ)] ငုပန်းကို ချီးမဲ့ကစားခြင်း။ တေ ဂဟေတ္တာ သာဏာနံ ဓောဝနသဒိသံ ... ကိဉ္စိ-တဇာတံ ယထာ "ဥဒ္ဓါလပုပ္ပဘဋ္ဌိကာ သာဏ-ဘဋ္ဌိကာ"တိ စ။ မဇ္ဈိ၊ဋီ။၂၀၃။

ဥဒ္ဓါလိတ (တိ) [ဥ+ဒလ+တ] ခွါအပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓါလိတစမ္ဘ (တိ) [ဥဒ္ဓါလိတ+စမ္ဘ] ခွါအပ်သော အရေရှိသော၊ အရေကိုခွါထားသော။ နိစ္စမ္ဘတိ ... သကလသရီရတော ဥဒ္ဓါလိ-တစမ္ဘာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၀၃။ ဥဒ္ဓါလိတစမ္ဘာတိ ဥပ္ပါဋိတစမ္ဘာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၁၃။

ဥဒ္ဓါလေ(လိ)ထွာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဒလ+တ္ဝာ] ဖျက်ဆီး-ဖေါက်ခွဲ-ခွါ-ထုတ်-၍။ တတ္ထေ၀ နံ ဂဟေတ္တာ ဥဒ္ဓါလိတ္တာ ခါဒိဿာမိ။ သံ၊၂။၃၃၅။ ပဋိလာဘေန, ဥဒ္ဓါလေတ္တာ ပါစိတ္တိယံ ဒေသေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊၂။၂၂၀။ (-သာရတ္ထ၊ဋီ။ ၁၀၁။) စမ္ပဲ ဥဒ္ဓါလေတ္တာ။ မ၊ဌ၊၁။၂၁ရ။ ဥဒ္ဓါလေတ္တာတိ ဥပ္ပါဋေတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၁။၃၃၃။

ဥဒ္ဒိဋ္ဌ (တိ) [ဥ+ဒိသ+တ] (က) ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ဟောကြား-ညွှန်ပြ-အကျဉ်းပြ-အပ်သော။ (၁) ရည်ညွှန်းအပ်သော။ (က) ဥဒ္ဒိဋ္ဌာ ခေါ အာယသ္မန္တော စတ္တာရော ပါရာဇိကာ ဓမ္မာ။ ဝိ၊၁။၁၅၀။ ဧတေ ဥဒ္ဒိဋ္ဌေ ဒွေ ဝိတက္ကေ နိဒ္ဒိသိတုံ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၁၄၁။ (-မ၊၁။၁၅၆။ မိလိန္ဒ။၁၅၂။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၀၃။ အဘိ၊ဌ၊၂။ရရ။ သာရတ္ထ၊၁။၃၂ရ။) (၂) ကလျာဏဘတ္တိကသ-ဂဟပတိနော ဘတ္တံ ဆွာတနာယ မေတ္တိယ-ဘူမဇကာနံ ဘိက္ခူနံ ဥဒ္ဒိဋ္ဌံ ဟောတိ။ ဝိ၊ ၁။၂၄၆။ ဝိ၊၄။၁၉၄။ ဥဒ္ဒိဋ္ဌံ ဟောတိတိ ပါပေတ္တာ, ဒိန္နံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၆၅။

ဥဒ္ဒိဋ္ဌဥဒ္ဒေသ (ပု) [ဥဒ္ဒိဋ္ဌ+ဥဒ္ဒေသ] ရွတ်ဆို အပ်ပြီးသော-ဥဒ္ဒေသ-ပါဠိ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဒိဋ္ဌဥဒ္ဒေသာပေက္ခ (တိ) [ဥဒ္ဒိဋ္ဌဥဒ္ဒေသ+အပေက္ခာ] ရွတ်ဆိုအပ်ပြီးသော-ဥဒ္ဒေသ-ပါဠိ-ကိုငဲ့ခြင်းရှိသော။ အ၀ေသေသံ သုတေန သာ၀ေတဗ္ဗံ ဥဒ္ဒိဋ္ဌဥဒ္ဒေသာပေက္ခတ္တာ အ၀-သေသ၀စနဿ။ ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၁၂၉။

ဥဒ္ဒိဋ္ဌကာရဏ (နာ) [ဥဒ္ဒိဋ္ဌ+ကာရဏ] အကျဉ်းအားဖြင့်ပြအပ်သောအကြောင်း။ ပုဗ္ဗူပ-နိဿယသမ္ပတ္တိယာတိအာဒိနာ ဥဒ္ဒိဋ္ဌကာ-ရဏာနိ ဝိတ္ထာရတော ဝိ၀ရိတုံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၈၀။

ဥဒ္ဒိဋ္ဌစောဒနာ (တိ) [ဥဒ္ဒိဋ္ဌ+စောဒနာ] ညွှန်ပြ-ဟောကြား-အပ်ပြီးသောစောဒနာ။

အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓိစ္စစေတနာပရိဗန္ဓေဒ (ပု) [ဥဒ္ဓိစ္စစေတနာ+ပရိဗန္ဓေဒ] ညွှန်ပြ–ဟောကြား–အပ်ပြီးသော စေတနာခြင်း၏ အပိုင်းအခြား။ ဝေ ... ဥဒ္ဓိစ္စစေတနာပရိဗန္ဓေဒံ ဒသေတွာ။ ဝိ၊ ၁။၂။၂၅၃။ (–သာရတ္ထ၊ ၂။၄ဝ၈။)

ဥဒ္ဓိစ္စညာဏ (နာ) [ဥဒ္ဓိစ္စ+ညာဏ] ညွှန်ပြအပ်သောဉာဏ်။ ဗုဒ္ဓါနီ ဆဟိ ရာသိဟိ ဥဒ္ဓိစ္စညာဏေသု စတုဝိသတိ သမာဓိညာဏ–နိဒ္ဒေသေ ... ဟောန္တိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ခ၂ခ–၂။

ဥဒ္ဓိစ္စဓမ္မ (ပု) [ဥဒ္ဓိစ္စ+ဓမ္မ] ညွှန်ပြအပ်သော တရား။ ပုရေဇာတပစ္စယေ ပနေသ ဥဒ္ဓိစ္စ–ဓမ္မေသု ကေမ္မမ္မိ နိ လဘတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၄။ ၂ခ၂–ခ။ (–ဗုဒ္ဓတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂ခ၄။ သာရတ္ထ၊ခ။ ၄ဝ၈။)

ဥဒ္ဓိစ္စပရိပုစ္ဆန (နာ) [ဥဒ္ဓိစ္စ+ပရိစ္ဆန] ရွတ်ဆိုသင်ယူ–အပ်ပြီးသော တရား၏ အနက်အဓိပ္ပါယ်ကို မေးမြန်းခြင်း။ ဂရုသံဝါသော ဥဒ္ဒေသော၊ ဥဒ္ဓိစ္စပရိပုစ္ဆနံ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၃ဝ၉ ၂။ ဥဒ္ဓိစ္စပရိပုစ္ဆနန္တိ ယထာဥဂ္ဂဟီတသ ဓမ္မသ အတ္ထပရိပုစ္ဆာ။ မ၊ဋီ၊ ၂။ရ၄။

ဥဒ္ဓိစ္စပါရာဇိက (တိ) [ဥဒ္ဓိစ္စ+ပါရာဇိက] ရွတ်ပြအပ်ပြီးသော ပါရာဇိက။

ဥဒ္ဓိစ္စပါရာဇိကပရိဒီပန (နာ) [ဥဒ္ဓိစ္စပါရာဇိက+ဝရိဒီပန] ရွတ်ပြအပ်ပြီးသော ပါရာဇိကလေးပါးတို့ကို ပြတတ်သော စကား။ ဥဒ္ဓိစ္စာ ဒေါ ... ဓမ္မာတိ ဗုဒ္ဓ ဥဒ္ဓိစ္စပါရာဇိက–ပရိဒီပနမေဝ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ခဝ၃။ ကင်္ခ၊ခ ၂ ၆။ ဥဒ္ဓိစ္စ–ပါရာဇိကပရိဒီပနမေဝါတိ ဥဒ္ဓိစ္စာနံ စတုန္နံ–ပါရာဇိကာနံ ပရိဒီပနဝစနမေဝ။ ကင်္ခ၊ဋီ၊ သစ်။ ၂ ၂ ၂။ (–ဝိမတိ၊ခ။ ၂ ၅ဝ။)

ဥဒ္ဓိစ္စပါဠိ (ထီ) [ဥဒ္ဓိစ္စ+ပါဠိ] ညွှန်ပြအပ်သောပါဠိ။ ကုဟနာတိအာဒီသုတိ ဟေဋ္ဌာ ဥဒ္ဓိစ္စပါဠိယာဝ ပဒုဒ္ဓါရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။ ၅ ၂။

ဥဒ္ဓိစ္စဗုဒ္ဓလ (ပု) [ဥဒ္ဓိစ္စ+ပုဒ္ဓလ] ညွှန်ပြအပ်သော ပုဂ္ဂိုလ်။ တတြာတိ တေသု ... ဟေဋ္ဌာ ဥဒ္ဓိစ္စပုဒ္ဓလေသု။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၃ ။ ၉ ၆။ (–ခုဒ္ဒက၊ ဋ္ဌ။ ၁ ၅ ၃။)

ဥဒ္ဓိစ္စလက္ခဏ (တိ) [ဥဒ္ဓိစ္စ+လက္ခဏ] အကျင့်ပြအပ် သောလက္ခဏာရှိသော။ ဒွေ ဓာဝိ ဥဒ္ဓိစ္စလက္ခဏဿ နိရောဿ နိဒ္ဒေသံ ဝဒန္တေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၄ ၆။

ဥဒ္ဓိစ္စသိက္ခာပဒ (နာ) [ဥဒ္ဓိစ္စ+သိက္ခာပဒ] အကျင့်ပြအပ်သောသိက္ခာပုဒ်။ ဧဝံ ဥဒ္ဓိစ္စ–သိက္ခာပဒံ ပဒါနုက္ကမေန ဝိဘဇိတ္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂ ၂ ၅၊ ၂ ၆ ၉။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၄ ၂ ၊ ခ ၄ ၊ ခ ၁ ခ ဝ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ခ။ ခ ရ ၄။

ဥဒ္ဓိယ (နာ) [ဥဘ+ဒသာ။ ဥဘယ+အသာ–ဖြင့်ပြီးသော ဥဒ္ဓသ ပုဒ်၏ အကို ဗျာပြု၊ သ ကို ယပြု၍ ဥဒ္ဓိယာ ဖြစ်သည်။ ဇာတ်ဦးကာသစ်။] မျက်နှာနှစ်ဖက်တို့မှ ပေါ်ထွက်သော–အမြီတ်–အသာ–ရှိသော အခင်း။ ဥဒ္ဓိယာနိ စ ကမ္မလာ (ဇာ၊ခ။ ၂ ၉ ၉) တိ ဥဒ္ဓိယာနိ နာမ ကမ္မလာ အတ္ထိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၄။ ၃ ၅ ၃။ ဥဒ္ဓိယာနိတိ ဥဒ္ဓလောမိ အတ္ထရက် ဝုတ္တံ၊ ဥဘတော ဒသာ အဿာတိ ဥဒ္ဓသာ၊ ဥဒ္ဓသာယေဝ အကာရဿ ဗျာကာရံ၊ သကာရဿ စ ယကာရံ ကတ္တာ ဥဒ္ဓိယာတိ ဝုတ္တံ။ ဇာတ်ဦးကာသစ်၊ ဇ။ ကျော။

ဥဒ္ဓိသ[1] (ကြို) [ဥ+ဒိသ+အ+ဟိ] ညွှန်ကြား–ညွှန်ပြ–လော။ ဥဒ္ဓိသတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသ[2] (ပု) [ဥ+ဒိသ+အ] ရည်ရွယ်–ရည်မှတ်–ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသက(တိ) [ဥဒ္ဓိသ+က] ရည်ရွယ်–ရည်မှတ်–ခြင်း ရှိသော(ပယောဂ)။ တတ္ထ ဥဒ္ဓိသကေ

(ဥဒ္ဓိသကေ ။က။ ဥဒ္ဓေသိကော။ ဝိုင္ဒ၊ ၂။၄၃)
ယံ ဥဒ္ဓိသ ပဟရတိ။ ကခ်ိ။ခ ၂၁။ ဥဒ္ဓိသန် ဥဒ္ဓိသော၊ သော တေသ အတ္ထိတိ ဥဒ္ဓိ-
သကော၊ ပယောဂေါ။ ကခ်ိ၊ဌာ၊ စ်။ ၂၁ခ။
ဥဒ္ဓေသိက-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓိသတိ (ကြို)[ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+တိ] (က)
ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ဟောကြား-၏။ (ဆရာက
တပည့်အား ရွတ်ဆို ပြခြင်း-သင်ကြားခြင်း-
ပို့ချခြင်း ၊ တပည့်က ဆရာအား ရွတ်ဆိုပြ
ခြင်း-သင်ယူခြင်း အားလုံး ပါဝင်သည်။ (ခ)
ညွှန်ပြ-ညွှန်ကြား-ညွှန်း-၏။ (ဂ) ရည်ညွှန်း-
အမျှပေးဝေ-၏။ (က) နှ တာဝ ဆာရိပုတ္တ
သတ္ထာ သာဝကာနံ သိက္ခာပဒံ ပညပေသိ၊
ဥဒ္ဓိသတိ ပါတိမောက္ခံ။ ဝိ၊ခ။ခဝ။ ယသ မေ
အာစရိယော ဥဒ္ဓိသတိ။ ဝိ၊ဌာ၊ ၂ခ။ (ခ)
ဒဗ္ဗော မလ္လပုတ္တော သံဃသ သေနာသနဗ္ဗ
ပညပေတိ၊ဘတ္တာနိ စ ဥဒ္ဓိသတိ။ ဝိ၊ ၂။၅၆၊
၂ဝခ။ (ဂ) ရာဇာ ဒက္ခိဏောဒကံ ဒေန္တော
"ဣဒံ မေ ဥတိနံ ဟောတု"တိ ဥဒ္ဓိသိ။ ပေတ၊
ဌ။ ၂ခ။ (က) ဥဒ္ဓိသတိ- ဝိ၊ခ။ခခ။ ဝိ၊ ၂။ခဝ၊
ခ၀ခ။ ဝိ၊ဌ။ခ၁ဂ။ ဒီ၊ ၂။ဌ၂။ ဝိ၊ဌ၊ခ။ ၂ခရ။
ဥဒ္ဓိသန္တိ- ဝိ၊ခ။ခ၅ခ၊ခရခ၊ခ၀ခ။ ဝိ၊ဌ၊ခ။ခ၃ခ။
ဝိ၊ဌ၊ဌ။ခ၄ခ။ ဝိ၊သင်ဟ။ ၂ဝခ။ ကခ်ိ။ ၂၅ ၂။
ကခ်ိ၊ဌိ၊သစ်။ခ၅ ၂၊ဌ၃ခ။ အံ၊ဌိ၊ခ။ ၂ခ၃။
ဥဒ္ဓိသာမိ-ဝိ၊ဌ၊ခ။ ၂ခရ။ ဥဒ္ဓိသဇု- ဝိ၊ခ။ခ၅ဖ။
ဝိ၊ဌ။ဌ၊ခရ။ အံ၊ခ။ဌ၄-၅။ ဥဒါန။ ခခ၀။ မဗ္ဗ၊
၂။ခ၀။ သံ၊ဌ၊ခ။ခခ။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ၂ခ၀။ ခ၃ဌ၊
ဌ။ဌ၆။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။ဖ။ ဥဒ္ဓသန္တု-ဝိ၊ ၂။ ၂ရဖ၊
၂၅၅၊ ၂ဌ၁၊ခ၀ခ၀။ ဥဒ္ဓိသဇ-ဝိ၊ဌ၊ဌ။ရ ၂။ ဝိ၊
သင်ဟ။ ၂ ၂ ၂။ ဥဒ္ဓိသေယျ-အံ၊ခ။ဌ၅။ ဥဒါန။
ခ၃ဌ။ ဝိ၊ဌ၊ခ။ခ၅။ ဥဒ္ဓိသေယျာဒေ-ဝိ၊ခ။ ၂ဌ၊
၂ဂ၊၅၅၊ဌ၀၊ခ၁ဖ၊ခ၅ခ။ ဝိ၊ဌ။ဌ ၂ဌ။
အံ၊ခ။ဌ၅။ ဥဒါန။ခ၃ဌ။ ဝိ၊ဌ၊ခ။ခ၅ဌ၊ခ၀ဌ၅။ ဝိ၊ဌ၊ ၂၊
ရ၀၊ခ၀ဖ။ ဥဒါန၊ဌ။ ၂ရ၀။ အံ၊ဌိ၊ခ။ ၂ခ ၂။

ဥဒ္ဓိသေသော-ဝိ၊ခ။ ၂ဖ။ ကခ်ိ၊ဌိ၊သစ်။ခ၃ဌ။
အံ၊ဌိ၊ ၂။ရ ၂။ ဥဒ္ဓိသိ-ဝိ၊ဌ၊ခ။ခ၅ဌ။ မွေ၊ဌ၊ခ။ဖ၊ခ။
အံ၊ဌိ၊ခ။ ၂ခ၃။ ဥဒ္ဓိသိသု- ဝိ၊ခ။ခ၀ခ။ ဝိ၊ဌ
၊ခ။ခ၅ဌ။ ဆာရတ္ထ၊ခ။ဌ၀ဌ။ ဥဒ္ဓိသိသေတိ- ဝိ၊
ခ။ ၂ဖ ၂။ ဥဒ္ဓိသိသောမိ-ဝိ၊ခ။ခ၄ဝ။ ဝိ၊ဌ။ဌ ၂ဌ။
အံ၊ခ။ဌ၅။ ဥဒါန။ခ၃ဌ။ ဝိ၊ဌ၊ခ။ခ၅ဌ။ ကခ်ိ။ဌ၀ဌ။
အံ၊ဌ၊ခ။ ၂ ၂ခ။ မွေ၊ဌ၊ ၂။ခ ၂ ၂ခ။ ဥဒါန၊ဌ။ ၂ဖ ခ။
အံ၊ဌိ၊ခ။ ၂ခ၃။ (ခ) ဥဒ္ဓိသတိ-ဝိ၊ ၂။ ၂၀ခ။
မိလိန္ဒ။ခ၀ ၂။ နေတ္ထိ၊ဌ။ခ။ မူလဌိ၊ခ။ခ၅ဌ။
အနုဌိ၊ခ။ခ ၂ ၂။ ဥဒ္ဓိသန္တိ- သာရတ္ထ၊ခ။ ၂ရ။
ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌိ၊ခ။ ၂ ၂ရ။ ဥဒ္ဓိသာမိ-ဝိ၊ဌ၊ ၂။ခ၀ခ။
ဥဒ္ဓိသ-ဝိ၊ခ။ ၂ဌ၃။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ခ၆ခ။ ဥဒ္ဓိသာတိ-
ဝိ၊ဌ။ခ၉ ၂။ အံ၊ဌ၊ခ။ဂ၅။ ဥဒ္ဓိသေယျ-ဝိ၊ခ။ ၂ဌ၃။
ဝိ၊ခ။ခ ၂။ ဝိ၊ဌ။ခ၉ ၂။ မ၊ခ။ ၂ ၂ရ။ မွေ။ဖ၊ဌ။
ဝိ၊ဌ၊ ၂။ခ၆ ၂။ ဝိ၊ဌ၊ခ။ ၂ဌ၅။ မ၊ဌ၊ ၂။ဌ၉။ ဗွေ
ဌ၊ ၂။ခ၅၀။ အံ၊ဌိ၊ခ။ခရ။ ဥဒ္ဓိသိ-အဘိ၊
ဂ။ ၂ခရ၊ဌ၅ ၂။ အဘိ၊ဌ၊ခ။ ၂ဂ၊ဌ။ ဥဒ္ဓိသိသန္တိ-
အပ၊ခ။ ၂ရ၊ဌ။ (ဂ) ဥဒ္ဓိသိသတိ-ခုဒ္ဓက၊
ဌ။ခရ၀။

ဥဒ္ဓိသထု (ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+ထု] ရွတ်
ဆို -ရွတ်ပြ-ဟောကြား-ပါလော။ ဥဒ္ဓိသတိ-
ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသထ (ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+ထ]
ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ကြကုန်လော။ ဥဒ္ဓိသတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသန (နာ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ယု] (က) (ပါဠိကို)
ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-သင်ယူ-ခြင်း၊ (ခ)
အကျဉ်းအားဖြင့် ဆိုခြင်း။ (ဂ) ရည်ညွှန်းခြင်း၊
အမျှပေးဝေခြင်း။ (က) မွေသ ဥဒ္ဓိသနေန-
---အညာသိ။ မဇ္ဈိ၊ ၂။ခ ၂ရ။ (-မဗ္ဗ၊ခ။ ၂ခ။ အံ၊
ဌိ၊ခ။ဂ ၂။) ဥဒ္ဓိသန် ဥဒ္ဓေသဂ္ဂဟဏံ။ မဇ္ဈိ၊ခ။ခ၀ ၂။
(ခ) လပတိ ဥဒ္ဓိသနဝသေန။ ဣတိဝုတ်၊
ဌ။ခ၅ဂ။ အံ၊ဌိ၊ ၂။ ၂ဂခ။ ကော ဥဒ္ဓေသောတိ
ကော် ဥဒ္ဓိသန် အတ္ထသ သံခိတ္တဝစန်။ သံ၊ဌိ၊
၂။ခ၀ရ၀။ (-မ၊ဌိ၊ခ။ ၂ရ။) (ဂ) ပေတာနံ

ဥဒ္ဓိသနဝသေန ဒါနမယ် ပုညံ ဥပစိနိတ္တာ။ ပေတာ၊၆။ ကာလေန ကာလံ ဒါနံ ဒတ္တာ တေသံ ဥဒ္ဓိသနံ။ မ၊ဋီ၊၃။၁၉၇။

ဥဒ္ဓိသနကိရိယာ (တိ) [ဥဒ္ဓိသန+ကိရိယာ] ရည်ညွှန်း–အမျှပေးဝေ–မှုကို ပြုခြင်း။ တေ စ မဟာရာဇာနော ပုဗ္ဗပေတဝတ္ထုဒေဝ–တာယော စ ဥဒ္ဓိသနကိရိယာယ ပဋိမာနိတာ ဟောန္တိ။ ပေတာ၊၆။၁၆။

ဥဒ္ဓိသန္တ[1] (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ) +အ+အန္တ] (က) (ပါဠိကို) ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–ပို့ချ–ဟောကြား–အကျဉ်းပြ–သော၊သူ။ (ခ) ရည်ညွှန်းသော၊ အမျှပေးဝေသော၊သူ။ (က) နဝကေန ဘိက္ခုနာ ဥဒ္ဓိသန္တေန သမကေ ဝါ အာသနေ နိသီဒိတုံ။ ဝိ၊၄။၃၁၉။ ဝိ၊သင်္ဂ၊၄။၂၂။ ဥဒ္ဓိသန္တေနာတိ ဥဒ္ဒေသံ ဒေန္တေန၊ ပါဠိံ ဝါစေ–န္တေနာတိ အတ္ထော။ ဝိနယာ,လင်္ကာရဋီ၊၂။၃၂၁။ (–ကသိ။၂၅၀။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၆၆။ အံ၊ဋီ၊၁။၃၅၆။ ဥဒါန၊ ဋီ။၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ရ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၉၉။ သာရတ္ထ၊ ၁။၁၀၀။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၃၀။) ပါဋိတော အတ္ထတော ဥဒ္ဓိသန္တေန စ နိဒ္ဒိသန္တေန စ သက္ကစ္စံ ဥဒ္ဓိသိတဗ္ဗံ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။၈။ မဟာနိ၊ ဋီ။၉။ (ခ) "ဣဒံ ဝေါ ဉာတီနံ ဟောတူ"တိ ဝေ ဣမံ ဒါနံ ဥဒ္ဓိသန္တေဟိ အမှာကဉ္စ ပုဗ္ဗာ ကတာ။ ခုဒ္ဒကာ၊ဋီ။၁၆။

ဥဒ္ဓိသန္တ[2] (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+မာန။ မာန ကို အန္တ ပြု] ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–အပ်သော။ ပါတိမောက္ခေ ဥဒ္ဓိသမာနေတိ ဥဒ္ဓိသန္တေ ဝါ ဥဒ္ဓိသာပေန္တေ ဝါ။ ဝိ၊၂။၁၈၈၊(–၁၉၀။) အာစရိယေ အတ္ထနော ရူပိယာ ဥဒ္ဓိသန္တေ ဝါ။ ဝိ၊ဋီ၊ခု။၁၄၅။ ဥဒ္ဓိသန္တေ ဝါတိ ဥဒ္ဓိ–သိယမာနေ ဝါ ... အန္တသဒ္ဒေါ ဟိ မာနသဒ္ဒကာရိဇယော။ ပါစိတ်၊ယော။၁၁ရ။

ဥဒ္ဓိသန္ဒီ (ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+အန္ဒီ](က) ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–ဟောကြား–၏။(ခ) ညွှန်ကြား–ညွှန်ပြ–ညွှန်း–၏။ ဥဒ္ဓိသတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသန္ဒု (ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+အန္ဒု] ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–ဟောကြား–ကုန်လော။ ဥဒ္ဓိသတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသမာန (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+မာန] ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–သော၊သူ။ ဆဗ္ဗဂ္ဂိယာ ဘိက္ခူ သံဃမဇ္ဈေ ပါတိမောက္ခံ ဥဒ္ဓိသမာနာ သဗ္ဗိစ္ဆ–န သာဝေန္တိ။ ဝိ၊ခု။၁၅၅။

ဥဒ္ဓိသာပန (နာ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+ယု] ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–စေခြင်း၊ ပါဠိကိုသင်ယူစေခြင်း။ သက္ကစ္စံ ဥဒ္ဓိသနံ သက္ကစ္စံ ဥဒ္ဓိသာပနန္တိ ပစ္စေကံ သက္ကစ္စံသဒ္ဒေါ ယောဇေတဗ္ဗော။ မ၊ဋီ၊ခု၊၁ရ။ ဥဒ္ဓိသန–လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓိသာပနတ္ထ (ပု) [ဥဒ္ဓိသာပန+အတ္ထ] ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–စေခြင်း ဟူသောအကျိုး၊ ပါဠိကို သင်ယူစေခြင်း အကျိုး။ ဥဒ္ဒေသတ္ထ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသာဝိယမာန (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ +ယ+မာန] ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–ဟောကြား–စေ အပ်သော၊ သင်ကြားစေအပ်သော၊သူ(ဆရာ)။ ဥဒ္ဓိသာပေန္တ[1]–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသာပေတဗ္ဗ (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ +တဗ္ဗ] ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–သင်ယူစေ–အပ်သော၊ ပို့ချအပ်သော၊သူ။ နဥဒ္ဓိသိတဗ္ဗံ၊ နဥဒ္ဓိ–သာပေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဋီ၊ခု။ရ၂။ ဝိ၊သင်္ဂ၊၂၂။

ဥဒ္ဓိသာပေတိ (ကား၊ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ ဏာပေ+တိ] (က) ရွတ်ဆိုစေ၏။ ရွတ်ပြစေ၏။ သင်ကြားနာယူစေ၏။ သင်ကြားပြသစေ၏။ (ဆရာက တပည့်အား ရွတ်ဆိုစေခြင်း=သင်ကြားနာယူစေခြင်း, တပည့်က ဆရာအား ရွတ်ပြစေခြင်း= ပို့ချစေခြင်း = သင်ကြားစေ

ခြင်း အားလုံးပါဝင်သည်။) (ခ) ညွှန်ကြား–ညွှန်ပြ–ညွှန်း–စေ၏။ (ဂ) ရည်ညွှန်းစေ၏၊ အမျှပေးဝေစေ၏။ (က) ပဒေန ဥဒ္ဓိသတိ ဝါ ဥဒ္ဓိသာပေတိ ဝါ။ ဝိ၊၂။၁၀၀။ အန္ဓေဝါသိကံ ပစ္စက္ခာမိတိ––––ယော မံ ဥဒ္ဓိသာပေတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၁၀။ သမာနာစရိယကံ ပစ္စက္ခာမိတိ––––ယော တံ ဥဒ္ဓိသာပေတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၁၀။ အာစရိယံ ပစ္စက္ခာမိတိ––––ယာဟံ ဥဒ္ဓိသာ–ပေမိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၁ရ။ (ခ) ဘတ္တာနိပိ နု ဥဒ္ဓိ–သာပေန္ဓိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၆၂။ အဲ၊ဋီ၊၁။၁ရ၀။ (ဂ)တံ ဒက္ခိဏံ မယှံ ဥဒ္ဓိသာပေယျာထ။ ပေတ၊ဌ။၃၃။ (က) ဥဒ္ဓိသာပေန္ဓိ–ဝိ၊၄။၃၁၉။ ဝိ၊ဌ၊၃။၉။ ကင်္ခ။၂၅၂။ ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၄၁၄။ ပါစိတ်၊ယော၊၀။ ဥဒ္ဓိသာပေထ–ဝိ၊ဌ၊၄။ရ၂။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။၂၂၂။ ဥဒ္ဓိသာပေမိ–ဝိ၊ဌ၊၁။၂၁ရ။ ´သာရတ္ထ၊၂။ရ၉။ ဥဒ္ဓိသာပေဿာမ–ဝိ၊ဌ၊၃။ ၃၅၄။ (ခ) ဥဒ္ဓိသာပေန္ဓိ– ဝိ၊ဌ၊၂။၁၆၂။ အဲ၊ဋီ၊၁။၁ရ၀။ (ဂ) ဥဒ္ဓိသာပေယျာထ–ပေ´တ၊ဌ။၃၃။

ဥဒ္ဓိသာပေတုံ(ကြိယာဝိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+တုံ] ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–စေခြင်းငှါ၊ သင်စေခြင်းငှါ။ နုသက္ကာ သုဒေန ဓာရေတုံ ဝါ ဥဒ္ဓိသိတုံ ဝါ ဥဒ္ဓိသာပေတုံ ဝါ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၃၃။ သံ၊ဌ၊၁။၉။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၁၂၆။ ဥဒါန၊ဌ။၂၀။

ဥဒ္ဓိသာပေတုကာမ (တိ) [ဥဒ္ဓိသာပေတုံ+ကာမ] ရွတ် ဆို–ရွတ်ပြ–သင်ယူ–စေခြင်းငှါ အလိုရှိ သော၊သူ။ သစေ ဥဒ္ဓိသာပေတုကာမော ဟောတိ၊ ဥဒ္ဓိသိတဗ္ဗော။ ဝိ၊၃။၅၉။ ဝိ၊ဌ။၃၉၄။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၂၂၆။

ဥဒ္ဓိသာပေတ္တာ (ကြိယာဝိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+တ္တာ] (က) ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–စေ၍၊သင်ယူစေ၍။ (ခ) ညွှန်ကြား–ညွှန်ပြ–ညွှန်း–စေ၍။ (ဂ) ရည်ညွှန်း–အမျှပေးဝေ–စေ၍။ (က) ထောက် ဥဒ္ဓိသာပေတ္တာ။ ဝိ ၊ဌ၊၂။၂၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၂ရ၀။ (–ဝိ၊ဌ၊၃။၆ရ။ မဇ္ဈိ၁။ ၁၅၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၆။) (ခ) သေနာသနံ ဥဒ္ဓိသာပေတ္တာ။ အဲ၊ဌ၊၁။၂၁၅။ (–ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၄၁၆။)။ (ဂ) မနုဿေဟိ ကတံ ဒါနံ တေသံ ပေတာနံ ဥဒ္ဓိသာပေတ္တာ။ ပေတ၊ ဌ။၂၄၅။

ဥဒ္ဓိသာပေထ (ကာရကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+ထ] ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–သင်ကြား–သင်ယူ–စေကုန်လော။ ဥဒ္ဓိသာပေတိ–ကြည်။

ဥဒ္ဓိသာပေန္ဓိ (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+အန္ဓိ] ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–ဟောကြား–စေသော၊ ပါဠိကို ပို့ချစေသော၊ ပါဠိကိုသင်ယူသော၊သူ(တပည့်)။ အနာပတ္တိ ကေတော ဥဒ္ဓိသာပေန္ဓော။ ဝိ၊၂။၂၆။ ထေရေန ဘိက္ခုနာ ဥဒ္ဓိသာပေန္ဓေန သမကေ ဝါ အာသနေ နိသီဒိတုံ။ ဝိ၊၄။၃၁၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ၊ ၄၂၅။ ကေတော ဥဒ္ဓိသာပေန္ဓောတိ အနုပသမ္ပန္နေန သဒ္ဓိ ကေတော ဥဒ္ဓေသံ ဂဏှန္တော၀ိ ကေတော ဝဒတိ၊ အနာပတ္တိ။ ဝိ၊ ဌ၊၃။၉။ ဥဒ္ဓိသာပေန္ဓေနာတိ ဥဒ္ဓေသံ ဂဏှန္တေန၊ ပါဠိ ဝါစာပေန္ဓေနာတိ အတ္ထော။ ဝိနယာ–လင်္ကာရဋီ၊၂။၃၂၁။ (–မိလိန္ဒ။၃၅၀။ သံ၊ဌ၊ ၃။၂၆ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။ရ၂။ မဇ္ဈိ၁။၁၃ရ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၉၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၉၉။)

ဥဒ္ဓိသာပေန္ဓ(တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+မာန။ မာန ကို အန္ဓ ပြု] ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–ဟော ကြား–စေအပ်သော၊ သင်ကြား စေအပ်သော၊ သူ(ဆရာ)။ အန္ဓေဝါသိကေန ဥဒ္ဓိသာပေန္ဓေ ဝါ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၄၆။ ဥဒ္ဓိသာပေန္ဓေ ဝါတိ ဥဒ္ဓိသာဝိယမာနေ ဝါ၊ အန္ဓသဒ္ဒေါ ဟိ မာနသဒ္ဒကာရိယော။ ပါစိတ်၊ယော၊၁၁ရ။ ဥဒ္ဓိသန္ဓ–လည်းကြည်။

ဥဒ္ဓိသာပေန္ဓိ (ကာရကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+အဲန္ဓိ] (က) ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–သင်ကြား–သင်ယူ–စေကုန်၏။ (ခ) ညွှန်ပြ–ညွှန်ကြား–

ညွှန်း–စေကုန်၏။ ဥဒ္ဓိသာပေတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသာပေမိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+မိ] ရွှတ်ဆို–ရွှတ်ပြ–သင်ကြား–သင်ယူ–စေ၏။ ဥဒ္ဓိသာပေတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသာဝေယျာထ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+ဃေျာထ] ရည်ညွှန်းစေ–အမျှပေး ဝေစေ–ကုန်ထုတ်၏။ ဥဒ္ဓိသာပေတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသာဝေဿာမ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+ဿာမ] ရွှတ်ဆို–ရွှတ်ပြ–သင်ကြား–သင်ယူ–စေကုန် လတ္တံ့။ ဥဒ္ဓိသာပေတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသာမိ (ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+မိ] (က) ရွှတ်ဆို–ရွှတ်ပြ–ဟောကြား–၏။ (ခ) ညွှန်ကြား–ညွှန်ပြ–ညွှန်း–၏။ ဥဒ္ဓိသတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသာတိ (ကြို) [ဥ+ဒိသ+အ+ဟိ] ညွှန်ကြားလော၊ ညွှန်ပြလော။ ဥဒ္ဓိသတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသိဿု (ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဥ] ရွှတ်ဆို–ရွှတ်ပြ–ဟောကြား–ကုန်ပြီ။ ဥဒ္ဓိသတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသိ (ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဣ] (က)ရွှတ်ဆို–ရွှတ်ပြ–ဟောကြား–ပြီ။ (ခ)ညွှန်ကြား–ညွှန်ပြ–ညွှန်း–ပြီ။ ဥဒ္ဓိသတိ– ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသိတ (တိ) [ဥ+ဒိသ+တ] ရည်ညွှန်း–အမျှပေးဝေ–အပ်သောဿူ။ ဒါနံ ဒတ္တာ နု ဥဒ္ဓိသိ–တတ္တာ ဆိန္နာသာ ဟုတ္တာ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၂၁။

ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘ (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+တမ္ဘ] (က) ရွှတ်ဆို–ရွှတ်ပြ–ခေါ်ဝေါ်ပြောဆို–အပ်သော။ (ခ) ညွှန်ကြား–ညွှန်ပြ–ညွှန်း–အပ်သော။ (က) သစေ ဥဒ္ဓိသာပေတုကာမော ဟောတိ၊ ဥဒ္ဓိသိ–တမ္ဘော။ ဝိ၊ဘု။၅၉၊ရဝ။ ဝေဠု ပန ဘိက္ခဝေ ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘံ။ ဝိ၊ဘု။၁၄၀။ (–၁၅၂။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၆။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဘု။၂၅၁။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဂ။ရ၂။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၁၆၀၊ ၂၀၆၊၂၂၆။ ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘတော (ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၁) ကထေတမ္ဘတော။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၀၁။ သောဠသ–ဝဿောတိ ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘော ဝေါဟာရိတမ္ဘော။ သာရတ္ထ၊၁။၁၂၀။ (ခ) ကထံ နု ခေါ ဘတ္တံ ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ။ခုခ၀။

ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘတ္ထမ (ပု) [ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘ+ကမ] ရွှတ်ဆို–ရွှတ်ပြ–အပ်သောအစဉ်။ သမ္ဘသိက္ခာပဒါနံ ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘတ္ထမဿ ဒဿိတတ္ထာ။ ဝဇိရ။ဌ၄ရ၊ (–ဌ၆၁။)

ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘဋ္ဌ (ပု) [ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘ+အတ္ထ] ညွှန်ပြ–ညွှန်း–အပ်သည်၏ အဖြစ်ဟူသောအနက်။ အဟံ ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘဋ္ဌေန ဥဒ္ဒေသော အဿာတိ မမုဒ္ဒေသိကော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ခ၈။ ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘ–ဋ္ဌေနာတိ "သတ္ထာ"တိ ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘဋ္ဌေန။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၄၆။ (–မဇ္ဈိ၊ဘု။၁၄၄။)

ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘတာ (ထီ) [ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘ+တာ] ရွှတ်ဆို–ရွှတ်ပြ–အပ်သည်၏အဖြစ်။ ဥဒ္ဒေသံ အာဂစ္ဆ–န္တိ သရူပေန ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘတံ အာဂစ္ဆန္တိ။ ကင်္ခါ။၁ဝ၄။ (–ကင်္ခါ၊ဋီ။၁ဖ၅။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၄၄။)

ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘလက္ခဏ (နဝ) [ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘ+လက္ခဏ] ရွှတ်ဆို–ရွှတ်ပြ–အပ်သောအမှတ်လက္ခဏာ။ ဥဒ္ဒေသော ဥဒ္ဒေသကာလေ ဥဒ္ဓိသိတမ္ဘ–လက္ခဏဿ တတ္ထ ဝုတ္ထတ္ထာ။ ကင်္ခါ။ဋီ။ခု။

ဥဒ္ဓိသိတုံ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+တုံ] (က) ရွှတ်ဆို–ရွှတ်ပြ–ဟော ကြား–ခြင်းငှာ။ (ခ) ညွှန်ကြား–ညွှန်ပြ–ခြင်းငှာ။ (က) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဂါတိမောက္ခံ ဥဒ္ဓိသိတုံ။ ဝိ၊ဘု။၁ဝ၀။ (–ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၂၀၅။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ခုခ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ဋ၉။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။ဋ၉။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂၆။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂၀။ ကင်္ခါ။ဋီ။ခု။) (ခ) ဗ္ရဟ္မာမဟံ ဘဒ္ဒေ–––––ဘတ္ထာနိ စ ဥဒ္ဓိသိတုံ။ ဝိ၊၁။ ၂၄၄။ (– ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ဖ၂။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ဖ၆။ သံ၊ဋီ၊၂။၁ဖ၄။)

ဥဒ္ဓိသိတု (ပု) [ဥ+ဒိသ+တု] ညွှန်းပြသူ၊ညွှန်းသူ။

နာဘိဇာနာမိ အညံ သတ္ထာရံ ဥဒ္ဓိသိတာ။ သံ၊ ၁။ ၄၁၉။ (ယင်းပါဠိ၏ အဖွင့်ဖြစ်သော သံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၁၆၆။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၁၆၄–တိဋ္ဌ ဥဒ္ဓိသိတုံ–ဟု ရှိ၏။) ဥဒ္ဓိသိတုံ–လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓိသိတ္ထာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသိ)+တ္ထာ] (က) ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–ဟောကြား–၍။ (ခ) ညွှန်ကြား–ညွှန်ပြ–လက်ခံယူစေ–၍။ (ဂ) အကျဉ်းအားဖြင့်ပြ၍။ (က) နိဒါန် ဥဒ္ဓိသိတ္ထာ အဝသေသံ သုတေန သာဝေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဒု။၁၅၁။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဒု။ဒု၁၈။ ဝိ၊သင်္ဂ၊ဟ။ ၂၀၅။ (–ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂ရ၁။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊သမ်။၁ ၂ရ။) (ခ) တေသံ ဥဒ္ဓိသိတ္ထာ အာဂစ္ဆာမိ။ ဒီ၊ ၂။ ၂၅ရ။ ဥဒ္ဓိသိတ္ထာတိ တေသံ အတ္ထာနဋ္ဌေ ပဋိသာမိတဘဏ္ဍကဋ္ဌ ဒသေ–တ္ထာ။ သမ္ဘဋ္ဌိစ္ဆာပေတ္ထာတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ဒု၉၈။ ဥဒ္ဓိသိတ္ထာတိ ဥပေစ္စ ဒသေတ္ထာ။ ဒီ၊ ဋီ၊ ၂။ဒု၅ ၂။ ဥဒ္ဓိသိတ္ထာ ပန ဧတံ ဒီသံ ရဿံ–––ဃာတေဟိတိ အာဏတ္ထော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၄၅။ အသိတိမဟာသာဝကေ ဥဒ္ဓိသိတ္ထာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဒု။ ၅ ၂။ (ဂ) ဘဂဝါ သံခိတ္တေန ဥဒ္ဒေသံ ဥဒ္ဓိသိတ္ထာ။ မ၊ဝ။၁ ၅၆။ မ၊ဒု။ ၂ ဒု ၂ ၂ ၆ ၅။ သံ၊ ၂။ ဒု ၁ ရ။ အံ၊ ဒု။ ၄ ဒု ၉။ ဥဒ္ဒေသံ ဥဒ္ဓိသိတ္ထာတိ မာတိကံ နိက္ခိပိတ္ထာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဒု။ ဒု ၁ ၆။

ဥဒ္ဓိသိတ္ထာန (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဒိသ+တ္ထာန] ညွှန်ပြ၍ ညွှန်း၍။ သံဃတော ဥဒ္ဓိသိတ္ထာန၊ ဘိက္ခူ နေတ္ထာန သံဃရံ။ အဝ၊ ၂။ ၁ ၁။

ဥဒ္ဓိသိ(သိ)ယတိ (ကမ္မ၊ကြိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသိ)+ယ+တေ] (က) ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–အပ်၏။ (ခ) ညွှန်ကြား–ညွှန်ပြ–ညွှန်း–အပ်၏။ (က) အယံ အနုဒ္ဓမာသံ ဥဒ္ဓိသိယတိ။ ဥဒါန်၊ဋ္ဌ။ ၂ ရ၁။ အာဏာပါတိမောက္ခမေဝ ဥဒ္ဓိသိယတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၁ ၅ ၅။ (–ကင်္ခာ၊ဋီ၊သမ်။ ၁ ၂ ရ၊ ၁ ၆ ၅။ အံ၊ဋီ၊ ဒု။ ၂ ဒု ၃။) (ခ) နာမဂေါတ္တဝသေန ဟိ သတ္ထော ဒတ္ထော တိသော ဂေါတမောတိ ဥဒ္ဓိသိယတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၁ ဝ ၀။ (–စူဠနိ၊ဋ္ဌ။ ၄ ရ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၁ ဒု ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၅ ၃ ၃။ သာရတ္ထ၊ ၁။ ၁ ဒု ၂ ၂။) (က) ဥဒ္ဓိသိယန္တိ–ဟုတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂ ၉ ၉။ အနုဒီ၊ ၁။ ၁ ၈ ၁ ၂။

ဥဒ္ဓိသိယမာန (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသိ)+ယ+မာန] (က) ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–အပ်သော။ (ခ) အကျဉ်းပြအပ် သော။ (က) ဝိတ္ထာရေန ဥဒ္ဓိသိယမာနေ ပါတိမောက္ခေ။ ဝိမတိ။ ၂ ။ ၅ ၁ ။ ဥဒ္ဓိသမာန (ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဒု။ ၁ ၄ ၆။ ကင်္ခာ။ ၂ ၅ ၂)–လည်းကြည့်။ (ခ) ဥဒ္ဒေသေန ဟိ ဥဒ္ဓိသိယမာနာနံ ဓမ္မာနံ အတ္ထိတာမတ္တံ ဝုစ္စတိ။ သာရတ္ထ၊ ၁။ ၂ ၃ ဝ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၁။ ၂ ၂ ၉။ (–အနုဒီ၊ ဒု။ ဒု။ နေတ္တိ၊ ဝိ။ ရ ၉။)

ဥဒ္ဓိသိဿတိ (ကြိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသိ)+သတိ] (က) ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–ဟောကြား–လတ္တံ့။ (ခ) ရည်ညွှန်း–အမျှပေး ဝေ–လတ္တံ့ ။ ဥဒ္ဓိသတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသိဿန္တိ (ကြိ) [ဥ+ဒိသ+သန္တိ] ညွှန်ကြား–ညွှန်ပြ–ညွှန်း–ကုန်လတ္တံ့။ ဥဒ္ဓိသတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသိဿာမိ (ကြိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသိ)+သာမိ] ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–အံ့–မည်။ ဥဒ္ဓိသတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသိယန္တိ (ကမ္မ၊ကြိ) [ဥ+ဒိသ+ယ+အန္တေ] ညွှန်ကြား–ညွှန်ပြ–ညွှန်း–အပ်ကုန်၏။ ဥဒ္ဓိ–သိ(သိ)ယတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသေယျံ (ကြိ) [ဥ+ဒိသ+ယေ္ယံ] ညွှန်ကြား–ညွှန်ပြ–ညွှန်း–ရာ၏–ရမူကား–ရလျှင်။ ဥဒ္ဓိသတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသေယျ (ကြိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသိ)+ယေ္ယ] ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–ဟောကြား–ရာ၏။ ဥဒ္ဓိသတိ– ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသေယျာထ (ကြိ) ဥ+ဒိသ(ဒိသိ)+ယေ္ယာထ] ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–ဟောကြား–ကုန်ရာ၏–ကုန်လော။ ဥဒ္ဓိသတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသေယျာမ (ကြိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသိ)+ယေ္ယာမ] ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–ကုန်အံ့။ ဥဒ္ဓိသတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဒိသ+ထာ] ရည်ရွယ်-ရည်ညွှန်း-ရည်မှတ်-အာရုံပြု-၍၊ ဘိက္ခု ပနေဝ ဥဒ္ဓိသာတိ ဘိက္ခုဿတ္ထာယ ဘိက္ခု အာရမ္မဏံ ကရိတ္မာ။ ဝိ၊၁။၃၁၈၊၃၂၆။ နု ဒါနာဟံ ဘန္တေ ဘဂဝန္တံ ဥဒ္ဓိသ ဝိဟရာမိ။ ဒီ၊၃။၂။ဘဂဝန္တံ ဥဒ္ဓိသာတိ ဘဂဝါ မေ သတ္ထာ၊ ဘဂဝတော အဟံ ဘြဝါဒံ ပဋိကရောမိတိ ဧဝံ အပဒိ-သိတ္မာ။ ဒီ၊ဋ၊၃။၂။

ဥဒ္ဓိသက (တိ) [ဥဒ္ဓိသ+က] ရည်ရွယ်-ရည်ညွှန်း-၍ပြုအပ်သော။ တတ္ထ ဥဒ္ဓိသကေ ယံ ဥဒ္ဓိသ ပဟရတိ။ ကင်။၁၂၁။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၁၉။ သာရီရိကံ ပါရိဘောဂိကံ ဥဒ္ဓိသကန္တိ။ ဇာဋ္ဌ၊ ၄။၂၂၉။ သာရတ္ထ၊၁။၁ရ၂။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၃။) ဥဒ္ဓိသက, ဥဒ္ဒေသိက-တို့လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓိသကစေတိယ (နာ) [ဥဒ္ဓိသက+စေတိယ] ရည် ရွယ်-ရည်ညွှန်း-၍ ပြုအပ်သော-စေတီ-ဘုရားဆင်းတု။ ဗုဒ္ဓပဋိမာ ဥဒ္ဓိသကစေတိယံ။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၁ဝ၈။ (-သာရတ္ထ၊၁။၁ရ၂။)

ဥဒ္ဓိသကတ (တိ) [ဥဒ္ဓိသ+ကတ] ရည်ညွှန်း-၍ပြုအပ်သော။ နု ဘိက္ခဝေ ဥဒ္ဓိသကတံ မံသံ ပရိဘုဥ္ဇိတမ္ပိ။ ဝိ၊၃။၃၃၄။ (-ဒီ၊၁။၁၅ရ။ မ၊ ၁။၁၁၁၊၃ဝ၀၊၃ရ၂။) ဥဒ္ဓိသကတန္တိ ဥဒ္ဓိသိတ္မာ ကတံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ရ၉။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ရ၂။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃ဝ၄။) "ဥဒ္ဓိသာ" တိ တ္မာပစ္စယန္တသဒ္ဒေါ "ကတ"န္တိ ဥတ္တရပဒေန သမာသောတိ အာဟ ဥဒ္ဓိသိတ္မာ ကတန္တိ။ ပါစိတ်၊ယောဇ၊၃၅၃။

ဥဒ္ဓိသကတန္တရာယ (ဝု) [ဥဒ္ဓိသကတ+ အန္တရာယ] ရည်ညွှန်း-၍ပြုအပ်သောလာဘ်၏-အန္တရာယ်-အင်္ဂနာင့်အယှက်-အတားအဆီး။ စတ္တာရော ခေါ ------ဥဒ္ဓိသကတန္တရာယော။ မိလိန္ဒ။၁၅ရ။

ဥဒ္ဓိသကတမံသ (နာ) [ဥဒ္ဓိသကတ+မံသ] ရည်ညွှန်း-၍ ပြုအပ် (သတ်အပ်) သော အသား။ ဥဒ္ဓိသကတမံသဠ ----ဒုက္ခဋ်။ ခုဒ္ဒသိက္ခာ။ ၁၁၄။ ဥဒ္ဓိသကတမံသန္တိ ဘိက္ခု ဥဒ္ဓိသိတ္မာ ကတံ ဥဒ္ဓိသကတံ၊တဠ ထံ မံသဠ။ ခုဒ္ဒသိ-က္ခာဘိနဝဋီကာ။ ၃၁၂။

ဥဒ္ဓိသကတမံသပရိဘောဂ (ပု) [ဥဒ္ဓိသကတ မံသ+ပရိဘောဂ] ရည်ညွှန်း-၍ ပြုအပ် (သတ်အပ်) သော အသားကို သုံးဆောင်ခြင်း။ ဥဒ္ဓိသကတမံသပရိဘောဂတော အကပ္ပိယ-မံသပရိဘောဂသ ဝိသေသံ ဒသေတုံ။ မ၊ ဋီ၊၃။၂၅။

ဥဒ္ဓိသစေတိယ (နာ) [ဥဒ္ဓိသ+ကတ+စေတိယ] ရည်ညွှန်း-၍ ပြုအပ်သော စေတီ။ သရီရ-စေတိယံ ဥဒ္ဓိသစေတိယံ ပရိဘောဂစေတိယန္တိ တိဝိ စေတိယာနိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ဖ၃။

ဥဒ္ဓိသမာန (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ယ+မာန] (က) ရွတ်ပြ-ရွတ်ဆို-အပ်သော။ (ခ) ရည်မှန်း-ရည်ညွှန်း-အပ်သော။ (က) ပါတိမောက္ခေ ဥဒ္ဓိသမာနေတိ ဥဒ္ဓိသန္တေ ဝါ ဥဒ္ဓိသာပေန္တေ ဝါ သဗ္ဗာယံ ဝါ ကထေန္တေ။ ဝိ၊၂။၁ဝ၈။ ဥဒ္ဓိသမာနေတိ အာစရိယေန အန္တေဝါသိ-ကဿ ဥဒ္ဓိသမာနေ။ ဝိ၊ဋ္ဌ။၃။၁၄၅။ ဥဒ္ဓိသ-မာနေတိ အာစရိယေန အန္တေဝါသိကဿ ဝုစ္စမာနေ ဝါ သဗ္ဗာယံ ဝသေန ပရိဝတ္တိယမာနေ ဝါ။ ကင်။၂၅၂။ (-ဝိ၊၂။၁ဝ၈။ ဝိ၊ဋ္ဌ။၁၄၄။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊ရ။ ဝိ၊သင်္ကာ။၂၁၁။) (ခ) တတ္ထိ အတ္ထနော ဥဒ္ဓိသမာနေ ပဟူတေ အန္ဒပါနမ္ပိ။ ခုဒ္ဒက၊ ဋ္ဌ။၁ရ၆။

ဥဒ္ဓိဝန (ထီ၊နာ) [ဥ+ဒိဝ+ယု] ထင်စွာပြခြင်း။ ဝိဘာဝေါ ကာရက် တေသု-ပတ္ထိယုဒ္ဓိဝနေ တထာ။ သုဗောဓာလင်္ကာရ။ ၃၄။ ဥတ္တာစနာ လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓိပနဝိဘာဝ (ပု) [ဥဒ္ဓိပန+ဝိဘာဝ] ဥဒ္ဓိပနဝိဘာဝ မည်သောအကြောင်းတရား။ ထင်ရှားဖေါ်ပြသော အကြောင်းတရား။ ဌာယီဘာဝ, ဗျဘိစာရီဘာဝ, သာတ္ထိကဘာဝ ဟူသော ဘာဝသုံးမျိုးတို့ကို-ထင်ရှားဖေါ်ပြသော-တိုးပွားလာစေသော-အခြေအရံ အကြောင်းတရား။ (မူရင်းအကြောင်းဖြစ်သော အာလမ္ဗဏဝိဘာဝ၏ အခြေအရံဖြစ်သော အကြောင်းတရားဟု ဆိုလို၏။ ဥပမာအားဖြင့် မိန်းမယောက်ျားတို့ အချင်းချင်း ချစ်ကြိုက်ခြင်းဟူသော ရတိဌာယီဘာဝ၌ မိန်းမသည် ယောက်ျား၏လည်းကောင်း, ယောက်ျားသည် မိန်းမ၏လည်းကောင်း မူရင်းအကြောင်းဖြစ်သော အာလမ္ဗဏဝိဘာဝမည်၏။ ထိန်ထိန်သာနေသောလရောင်နှင့် ပျော်မွေ့ဖွယ်ကောင်းသော ပန်းဥယျာဉ်စသည်တို့သည်ကား ထို အာလမ္ဗဏဝိဘာဝ၏ အခြေအရံ အကြောင်းအဖြစ်ဖြင့် အချစ်စိတ်ဖြစ်သော ရတိဌာယီဘာဝကို ထင်ရှားတိုးပွားလာစေသော ဥဒ္ဓိပနဝိဘာဝမည်၏။) ဥဒ္ဓိပနဝိဘာဝေါ စနွာဒိ။ အလင်္ကာ၊ ဋီ၊ဟောင်း၊ နှာ။၃၃၃။ စနွရမ္မ-ဒေသာဒိ ဥဒ္ဓိပနဝိဘာဝေါ။ သုဗောဓာလင်္ကာရ ဋီကာသစ်၊နှာ။၃၃ရ။

ဥဒ္ဓေက (ပု) [ဥ+ဒေက(=ဒေကိ)+အ။ဓာန်၊ ဋီ။၄၆၈။] (က) ကြိုးထိုးခြင်း။ (ခ) အထက်သို့ တက်သောလေ၊ ကြိုးထိုးသောလေ။ (က) ဣမသ္မိ ခေါ ရညော သပ္ပိ ပိတံ ပရိကာမေန္တ ဥဒ္ဓေကံ ဒဿတိ။ ဝိ၊၃။၃၀၈။ ဥဒ္ဓေကံ ဒဿတီတိ ဥဂ္ဂါရံ ဒဿတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၉၉။ (ခ) တတော ဥဂ္ဂတေန စ ဂဒ္ဒေန ဥဒ္ဓေကောဝိ မုခမ္ပိ ဒုဂ္ဂန္ဓံ ပူတိကုဏပသဒိသံ ဟောတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၅၂။ ဥဒ္ဓေကော ပိတ္ထာဒီဟိ ဝိနာ ကေဝလော ဥဒ္ဓင်္ဂမဝါတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၀၈။ (-မ၊ဋီ၊၂။၁ရ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၄၃၀။)

ဥဒ္ဓေသ (ပု) [ဥ+ဒိသ(ဒိသိ)+ဏ] (၁) အကျဉ်း-ပြဆို-ဟော-ကြောင်းဖြစ်သော စကားရပ်၊ အကျဉ်းစကား။ အကျဉ်းဒေသနာ၊ ခေါင်းစဉ်၊ မာတိကာ။ (၂) ပါဠိကို-ဘုရားစကားတော်ကို-ရွတ်ဆံ-ရွတ်ပြ-သင်ယူ-ပို့ချ-ခြင်း၊ ရွတ်ပြအပ်သည်၏ အပြစ်။ (၃) သင် ယူအပ်သော-ရွတ်ပြအပ်သော-ပါဠိ-ပါတိမောက်။ (၄) (က) ညွှန်ပြ-ပြောဆို-အပ်သောသဘော။ (ခ) ညွှန်ပြ-ပြောဆို-အပ်သောဆူ။ (၅) ညွှန်ပြပြောဆိုခြင်း။ (၆) ညွှန်ပြ-ပြောဆို-ကြောင်းဖြစ်သော-အရာဝတ္ထု-အမည်အနွယ်။ (ရ) ပင့်ဖိတ်ခြင်း။ ရည်ရွယ်အပ်-ရည်ရွယ်ချိပ်ပြုအပ်-သော (ဆွမ်းစသည်)(ကေစီ)။ (၈) ရည်ညွှန်းခြင်း၊အမျှပေးဝေခြင်း။

(၁) အကျဉ်း-ပြဆို-ဟော-ကြောင်းဖြစ်သော စကားရပ်၊ အကျဉ်းစကား၊ အကျဉ်းဒေသနာ၊ ခေါင်းစဉ်၊ မာတိကာ။ ဘဒ္ဒေက-ရတ္တသ ဘိက္ခဝေ ဥဒ္ဓေသဠ ဝိဘင်္ဂ ဒေသေဿာမိ။ မ၊ဝ၊၂၆။ ဥဒ္ဓေသ (မ၊ဒ။၁၅၆။ မ၊ဝ။၂၆၅။ သံ၊၂။၄ရ၈။ အံ၊ဝ။၄ဝ၉။) ဣတိ မာတိကံ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁ရ၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၃၆။ ဒေသေတမ္ဘမတ္ထံ ဥဒ္ဒိသတိ ဘေဒေနာတိ ဥဒ္ဒေသော၊ သခေါ်ပဒေသနာ ဝေ၊ ယသ္မာ ပန-----တသ္မာ အာဟ "ဥဒ္ဒေသဣ - မာတိက" ဣတိ။ မ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၆၆။ သမာသဝစနံ ဥဒ္ဒေသော၊ ဝိတ္ထာရဝစနံ နိဒ္ဒေသော။ နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၄၁၆။ (၂) ပါဠိကို-ဘုရား စကားတော်ကို-ရွတ်ဆံ-ရွတ်ပြ-သင်ယူ-ပို့ချ-ခြင်း။ ရွတ်ပြအပ်သည်၏ အပြစ်။ အညတိတ္ထိယပုဗ္ဗော နိ တိမ္ဗဒ္ဓနော ဟောတိ ဥဒ္ဒေသေ ပရိပုစ္ဆာယ။ ဝိ၊ဝ။၁ဝ၀။ ဥဒ္ဒေသေတိ ပါဠိ ဝရိယာပုဏနေ။ ပရိပုစ္ဆာယာတိ အတ္ထသဝနေ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂ရ၄။ အယံ ကာလော ဥဒ္ဒေသဿ(အံ၊၂။ ၄ရ၄)တိ

အယံ ဗုဒ္ဓဝစနံ ဥဂ္ဂဏှနကာလော။ အံ၊ဌ၊ ၃။၁၀၄။ ပါဠိယာ ဥဒ္ဒိသနံ ဥဒ္ဒေသော၊ အတ္ထကထနံ ပရိပုစ္ဆာ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၅၀။ ဥပဇ္ဈာယေန ဘိက္ခုဝေ သဒ္ဓိဝိဟာရိကော သင်္ဃောတမ္ဘော-အနုဂ္ဂဟေတမ္ဘော ဥဒ္ဒေသေန ပရိပုစ္ဆာယ။ ဝိ၊၃။၆၃။ ဥဒ္ဒေသောတိ ပါဠိဝါစနံ၊ ပရိပုစ္ဆာတိ ပါဠိယာ အတ္ထဝဏ္ဏနာ။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၂၆၃။ ဥဒ္ဒိသနံ ဥဒ္ဒေသောတိ ဝစနတ္ထေန ပါဠိဝါစနာ ဥဒ္ဒေသော နာမ။ ပါစိတ်၊ယော။၂၂၄။ စတ္တာရော ပါရာဇိကာ မဟာ ဥဒ္ဒေသံ အာဂစ္ဆန္တိ။ ပါတိမောက် ပါဠိ။၂။ ဥဒ္ဒေသံ အာဂစ္ဆန္တီတိ သရူပေန ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗတံ အာဂစ္ဆန္တိ။ ကင်္ခ။၁၀၄။ ဥဒ္ဒိသိယတိတိ ဥဒ္ဒေသော၊ ဘာဝပ္ပဓာနော ယံ နိဒ္ဒေသော၊တေနာဟ "ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗတ"န္တိ။ ကင်္ခ၊ ဋီ၊သစ်။၁၆၅။ (၃) သင်ယူ-ရွတ် ပြ-အပ်သော-ပါဠိ-ပါတိမောက်။ အနာပတ္တိ ဥဒ္ဒေသံ ဒေန္တော၊ ပရိပုစ္ဆံ ဒေန္တော။ ဝိ၊၂။၆၆။ဥဒ္ဒေသံ ဒေန္တောတိ အဌန္နံ ဂရုဓမ္မာနံ ပါဠိ ဥဒ္ဒိသင်္ဂေါ။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၆၆။ ဥဒ္ဒေသံ ပရိပုစ္ဆံ ဂဏှန္တိ သဇ္ဈာယန္တိ။ ဝိဋီ၊ ၂။၈။ ဥဒ္ဒေသံ ဒေန္တေန၊ ပါဠိ ဝါစေန္တေနာတိ အတ္ထော။ ဝိနယာလင်္ကာရဋီ။၂။၃၂၁။ ပဌမဟုပါလိ အာကာရေဟိ ---ကမ္မေန ဥဒ္ဒေသေန။ ဝိ၊၅။၃၄၉။ ဥဒ္ဒေသေနာတိ ပဌမဟုပါတိမောက္ခုဒ္ဒေသေသု အညတရေန ဥဒ္ဒေသေန။ ဝိ၊ဋီ၊၄။၂၂၂။ မ၊ဋီ၊၄။၈၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၃၅၄။ အဘိ၊ဋီ၊ ၂။၄၀၆။ ဥဒါနဋီ။၂၈။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၅။ သာရတ္ထ၊ ၂။၃၆၁။ ဥဒ္ဒိသိယတိတိ ဥဒ္ဒေသော ပါတိမောက္ခော။ ~ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၂၅၄။ ပဌ ဥဒ္ဒေသော နာမ နိဒါနုဒ္ဒေသော------ ဝိတ္ထာရုဒ္ဒေသောတိ။ ကင်္ခ။၄။ ဥဒ္ဒိသိယတိ သရူပေန ကထိယတိ တ္ထေ တေနာတိ ဝါ ဥဒ္ဒေသော။ ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၁၂၆။ (၄) (က) ညွှန်ပြ-ပြောဆို-အပ်သောသဘော။ ယေဟိ အာနန္ဒ အာကာရေဟိ------ယေဟိ ဥဒ္ဒေသေဟိ နာမကာယသ ပညတ္တိ ဟောတိ။ ဒီ၊၂။၅၃။ တတ္ထ တတ္ထ ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗတော ဥဒ္ဒေသာ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၉၁။ ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗတော ကထေတဗ္ဗတော ဥဒ္ဒေသာ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၃။ (ခ) ညွှန်ပြ-ပြောဆို-အပ်သောသူ။ အတ္ထာ ဥဒ္ဒေသော အသာ (တေသာ) တိ အတ္ထု-ဒ္ဒေသာ။ ဝိ၊ဋီ၊ ၂။၁၅၃။ ကင်္ခ။၁၃၄။ ဥဒ္ဒေ-သောတိ ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗော။ သာရတ္ထ၊ ၂။၃၃၄။ ကင်္ခ၊ ဋီ၊သစ်။ ၂၃၈။ ဥဒ္ဒေသောတိ သာမိသာဝေန ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗော။ ဝိမတိ၊၁။ ၂ရ၅။ သောဠသ-ဝဿောတိ ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗော ဝေါဟရိတဗ္ဗောတိ သောဠသဝဿုဒ္ဒေသော၊ သောယေဝ သောဠ-သဝဿုဒ္ဒေသိကော။ သာရတ္ထ၊၁။ ၁ ၂၀။ မမ-ဒ္ဒေသိက-လည်းကြည့်။ (၅) ညွှန်ပြပြောဆိုခြင်း။ သောဠသဝဿောတိ ဥဒ္ဒေသော ကထနံ အသ အတ္ထိတိ သောဠသဝဿုဒ္ဒေသိကော။ ဝိမတိ၊၁။ ၂၆။ (၆) ညွှန်ပြ-ပြောဆို-ကြောင်း ဖြစ်သော-အရာဝတ္ထု-အမည် အနွယ်။ ဥဒ္ဒေသော နာမ ယေန တေ ဝေရူပပရိကွာ-ရာတိ ဥဒ္ဒိသန္တိ။ ဝိ၊ဋီ၊ ၂။ ၃ ၄ ရ။ ဥဒ္ဒိသိယန္တိ အပဒိသိယန္တိ တေနာတိ ဥဒ္ဒေသော။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၂ ၁ ၁။ ပါစိတ်၊ယော။ ၃ ၁ ၃။ အာဂန္တု-ကာကာရ,အာဂန္တုကုဒ္ဒေသ, အာဝါသကာ-ကာရ, အာဝါသိကုဒ္ဒေသ-တို့လည်းကြည့်။ (ဂ) ပင့်ဖိတ်ခြင်း။ ရည်ရွယ်အပ်-ရည်ရွယ်၍ ပြုအပ်-သော(ဆွမ်းစသည်) (ကေစိ)။ ဥဒ္ဒေသဠ္ဍ နဿာဒိယိ။ ထေရ။ ၂ ရ ၀။ ဥဒ္ဒေသန္တိ နိမန္တနံ၊ ဥဒ္ဒိဿကတန္တိ ကေစိ။ ထေရ၊ဋီ၊ ၂။ ၁ ၄။ (ဃ) ရည်ညွှန်းခြင်း။ အမျှပေးဝေခြင်း။ ပေတာနဉ္စိ အတ္ထနော အနုမောဒနေန , ဒါယကာနံ ဥဒ္ဒေသေန,ဒက္ခိဏေယျသမ္ပဒါယ စာတိ တိဟိ အင်္ဂေဟိ ·ဒက္ခိဏာ သမိဒ္ဓတိ။ ခုဒ္ဒကဋီ။ ၁ ရ ၆။

ဥဒ္ဒေသက (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသိ)+ဏ္ဍ] (၁) ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-သော၊သူ။ (၂) ညွှန်ကြား-ညွှန်ပြ-သော၊သူ။ (၁) ဥဒ္ဒေသဏာနံ အနာပတ္တိ။ ဝိ၊

၃။၁ရ၄(–၁ရ၅၊၁ဝ၃။) (၂) ဥဒ္ဓေသကေန ဝိဏ္ဍပါတိကာနမ္ပိ နာ အတိက္ကာမေတမ္ပံ။ ဝိ၊ဌ၊ ၄။ဂ၅။ ဥဒ္ဓေသကေနာတိ ဘတ္တုဒ္ဒေသကေန။ ပါစိတ်၊ယော။၅၀၁။ (–ဝိ၊ဌ၊၄။ ၉၁။)

ဥဒ္ဓေသကရဏ (နာ) [ဥဒ္ဓေသ+ကရဏ] အကျဉ်း ဒေသနာ–မာတိကာ–ဥဒ္ဓေသ–ကိုပြုခြင်း။ တေန ဗဟုဝစနေန ဥဒ္ဓေသကရဏံ ဗဟုဝစနေန ပုစ္ဆာယ ကာရဏန္တိ ဒီပေတိ။ အနုဋီ၊၁။၁ဝ၂။

ဥဒ္ဓေသကာလ (ပု) [ဥဒ္ဓေသ+ကာလ] (၁) ပါဠိသင်ရာအခါ။ (၂) ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြ–ရာအခါ၊ ပါတိမောက်ပြုရာအခါ။ (၁) တေန ဥဒ္ဓေသ–ကာလေ အာဂန္တ္မာ ဥဒ္ဓေသံ ဂဟေတ္တာ။ ဝိမတိ၊ ၂။၂ဝ၄။ (–မဇ္ဈိ၊၁။၁၅၁။) (၂) အထ ခေါ ဥဒ္ဓေသကာလေ အာဝိကတာ ဟိသာ ဟသု ဟောတိတိ ဝတ္တာ။ ကင်္ခါ။၁ဝ၂။ ကင်္ခါဋီ။၃။

ဥဒ္ဓေသကွာမ (ပု) [ဥဒ္ဓေသ+ကမ] (၁) အကျဉ်း ဒေသနာအစဉ်၊ မာတိကာအစဉ်။ (၂) (ပါတိ မောက်ကို) ရွတ်ဆိုခြင်းအစဉ်၊ပါတိမောက်ပြစဉ်။ (၁) ဣန္ဒြိယဝိဘင်္ဂေ ပန ဣန္ဒြိယာနံ ဥဒ္ဓေသ–ကွာမေနေဝ ––––ဝေဒိတမ္ပံ။ ဝိ၊ဌ၊။၁၂၃။ အဘိ၊ဌ၊။၂၂ဝ။ ပဋိ သံ၊ဌ၊။၁ရ၊။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁ဝ၆။ (၂) ပဋ္ဌန္နံ ပါတိမောက္ခုဒ္ဒေသာနံ ဥဒ္ဓေသကွာမော သိဒ္ဓေါတိ ဝေဒိတမ္ပံ။ ဝဇိရ။၄ဝ၆။ (–ဒီဃ၊ ၂။၁ဝ၄။ အံ၊ဌ၊။ ၉ဝ။)

ဥဒ္ဓေသဂါထာ (ထီ) [ဥဒ္ဓေသ+ဂါထာ] အကျဉ်း ဂါထာ။ ဥဒ္ဓါနဂါထာ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓေသဂေါစရ (တီ) [ဥဒ္ဓေသ+ဂေါစရ] ပါဠိသင် ခြင်းလျှင် ကျက်စားရာရှိသော၊သူ။ ဂေါစရေသုပိ ––––နဝကမ္မဂေါစရော ဝါ ဥဒ္ဓေသဂေါစရော ဝါ ဝါသဝုရဂေါစရော ဝါ။ ဝိ၊ဌ၊။ ၂ဝ၄။ ကင်္ခါ ဋီ၊သစ်။၁ဖ၆။

ဥဒ္ဓေသဂ္ဂဟဏ (နာ) [ဥဒ္ဓေသ+ဂဟဏ] ပါဠိကို သင်ယူခြင်း။ ဥဒ္ဓေသဂ္ဂဟဏေ စ သဒ္ဓါယ–ကရဏီယေ စ နိရုဿုက္ကော။ သံ၊ဌ၊။ ၂ရဝ။ (–ကင်္ခါ။၁ဇ၂။ သာရတ္ထ၊ ၂။၄၂၁။ ကင်္ခါဋီ၊ သစ်။၃၅၀။ မဇ္ဈိ၊၃။၁ရ။)

ဥဒ္ဓေသဂ္ဂဟဏကာလ (ပု) [ဥဒ္ဓေသဂ္ဂဟဏ+ ကာလ] ပါဠိကိုသင်ယူရာ–အချိန်–အခါ။ သော ကိရ––––ဥဒ္ဓေသဂ္ဂဟဏကာလေ ပရိဟာသ–ကေဠိ အကာသိ။ မေ၊ဌ၊။၁၅၅။ ဇာ၊ဌ၊။၁ဝ၂။ အံ၊ဌ၊။၁ဖ၁။

ဥဒ္ဓေသဌာန (နာ) [ဥဒ္ဓေသ+ဌာန] အကျဉ်းပြု အပ်သော–မာတိကာ–အရာ။ အောက်ပုဒ် ကြည့်။

ဥဒ္ဓေသဌာနိယ (တိ) [ဥဒ္ဓေသဌာန+ဣယ] အကျဉ်းပြုအပ်သော–မာတိကာ–အရာ၌ တည် သော။ တတော သံဝိတ္ထတရာ အတ္ထဝဏ္ဏနာ ဥဒ္ဓေသဌာနိယာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊။၁ဝ။

ဥဒ္ဓေသတ္ထ (ပု) [ဥဒ္ဓေသ+အတ္ထ] ပါဠိသင်ယူ ခြင်း အကျိုး၊ ပါဠိကိုရွတ်ပြစေ၍ သရဇ္ဈယ်ခြင်း အကျိုး။ သော ကိရ ဥဒ္ဓေသတ္ထံ ရောဟဏံ အဂမာသိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊။ဂ၅။ ဥဒ္ဓေသတ္ထန္တိ ဥဒ္ဓိသာပနတ္ထံ၊ ပါဠိံ ဥဒ္ဓိသာပေတ္တာ သဇ္ဈာယိ–တုန္တိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊။၁ဖ၆။ (–ဒီဃ၊ဌ၊။ ၈ဝ။ မဇ္ဈ၊ဌ၊။၁၅၁။ အံ၊ဌ၊။၁ရ၊ဝ၁။ အံ၊ဌ၊ ၃။၃ဝ၂။)

ဥဒ္ဓေသတ္ထိက (တိ) [ဥဒ္ဓေသ+အတ္ထိက] ပါဠိ–သင်ခြင်းကို–သင်ခြင်းဖြင့်–အလိုရှိသော၊သူ။ သစေ ဥဒ္ဓေသတ္ထိကော၊ ဥဒ္ဓေသသမ္ပတ္တိ သလ္လက္ခေတ္တာ ။ဝိ၊ဌ၊။ဖ၆။ ဝိ၊သင်္ခ။ ၂ဂ၄။ဥဒ္ဓေသတ္ထိကောတိ ဥဒ္ဓေသံ အတ္ထိကော ဥဒ္ဓေသေန ဝါ။ ပါစိတ်၊ယော။ဂ၅ရ။

ဥဒ္ဓေသဒါန (နာ) [ဥဒ္ဓေသ+ဒါန] ပါဠိအဋ္ဌကထာ ကိုသင်ပေးခြင်း။ သတ္ထာစ္ဆ ဥဒ္ဓေသဒါနံ ––––

--ဓမ္မပဋိသန္ဓာရော နာမ။ ဒီ၊ဌ၊၃။၁၆၄။ အံ၊ ဌီ၊၂။၅၉။ ဥဒ္ဒေသဒါနန္တိ ပါဠိယာ အဌကထာယ စ ဥဒ္ဒိသနံ။ ဒီ၊ဌီ၊၃။၁၀၀။ (–ဝိ၊ဌ၊၄။၁၂၁။)

ဥဒ္ဒေသဒါနဝေလာ (တိ) [ဥဒ္ဒေသဒါန+ဝေလာ] ပါဠိ ဘဌကထာကို သင်ပေးရာအချိန်အခါ။ ဂစ္ဆာဝုသော သာမဏေရာဒီနံ ဥဒ္ဒေသဒါန-ဝေလာ ။မ၊ဌ၊၃။၁၀၈။

ဥဒ္ဒေသဒေသနာ (တိ) [ဥဒ္ဒေသ+ဒေသနာ] အကျဉ်း-ဒေသနာ-တရားတော်။ ဥပစယော သန္ဓတိတိ ဥဒ္ဒေသဒေသနံ ကတ္တာ။ အဘိ၊ဌ၊ ၁။၃၆၃။ (–မဇ္ဈိ၊၁။၁၉၀။ သံ၊ဌီ၊၂။၃၂၆။ ဝိသုဒ္ဓိ-ဌီ၊၁။၄၀၈။

ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသ (ပု)[ဥဒ္ဒေသ+နိဒ္ဒေသ] အကျဉ်း-ဒေသနာ,အကျယ်ဒေသနာ။ _တံ သဗ္ဗမ္ပိ ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသတော ဒ္ဋိတ်။ အဘိ၊ဌ၊ ၃။၁။ (–အဘိ၊ဌ၊၁။၉၇။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၁၃၉။ မ၊ ဌီ၊၂။၂၄၈။ မူလဌီ၊၁။၁၃။ အနုဌီ၊၃။၂။)

ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသကမ္မ (ပု) [ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသ+ကမ] အကျဉ်းဒေသနာ,အကျယ်ဒေသနာ်အစဉ်။ ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသကမ္မံ မာတိကာဝိဘင်္ဂကမ္မန္တိ-ဝေမာဒိ သဗ္ဗံ အနုရူပဝစနံ ပက္ခိပိတ္တာ ဝိသဇ္ဇေသိ။ ဝဇိရ။၂၃။

ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသဝစန (နာ) [ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသ+ ဝစန] အကျဉ်းပြစကား, အကျယ်ပြစကား။ ယာ တာတိ ဥဘယမေတံ ရတ္တိနံ ယေဝ ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသဝစနံ။ မ၊ဌ၊၁။၁ ၂၂။မ၊ဌီ၊၁။၂၁။

ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသဝါရ (ပု) [ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသ+ဝါရ] အကျဉ်းဒေသနာ,အကျယ်ဒေသနာတို့၏ အလှည့်အကြိမ်။ သင်ဟဝါရေ ဝိယ ဥဒ္ဒေသ-နိဒ္ဒေသဝါရေသုပိ ----ဒသောတိ။ နေတ္တိ၊ဌီ။၁။

ဥဒ္ဒေသန္တ[1] (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+အန္တ] (၁) ညွှန်ပြ-ဖေါ်ပြ-သော။(၂) ပါဠိကို-ရွတ်ဆို-ရွတ်ဆိုစေ-သော၊ ပါဠိသင်သော၊သူ။ (၁) ထတော ဇေဝတ် ဝိညာဏာဟာတူနံ ဝိသယံ ဥဒ္ဒေသန္တံ(နိသျ-ဌ်ဥဒ္ဒေသန္တိ-ဟုရှိသင့်ကြောင်း ဆိုဏ်။) ဒဿနကိစ္စံ ကရောန္တံ ----ဝုစ္စတိ။ ဝိသုဒ္ဓိဌီ၊၂။၄ရ၃။ (၂) ယသ ဟုဂ္ဂလသ ဥဒ္ဒေ-သတော ပရိပုစ္ဆတော ----ဓမ္မာဘိသမယော ဟောတိ။ အဘိ၊ဟု။၁၄ရ။ အောက်ပုဒ်လည်း ကြည့်။

ဥဒ္ဒေသန္တ[2] (ပု) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+မာန။ ပခုဏ္ဍ။ သုတ်မဟာဝါ အဌကထာနိသျ၊ပ။၁၉၃-ကြည့်။] ပါဠိကိုရွတ်စေခြင်း၊ပါဠိသင်ယူခြင်း။ (မာနကို အန္တ ပြန်။) ပါဠိကိုသင်ယူသော၊သူ။ ယသ ဟုဂ္ဂလသ ဥဒ္ဒေသတော ပရိပုစ္ဆတော ----ဓမ္မာဘိသမယော ဟောတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၆၀။ မ၊ဌ၊၂။၈၅-၆။ သံ၊ဌ၊၁။၁၈၅။ အံ၊ဌ၊၂။ ၃၃ရ။ ဥဒ္ဒေသတောတိ ဥဒ္ဒေသဟေတု၊ ဥဒ္ဒိသန္တသ ဥဒ္ဒိသာပေန္တသ ဝါ တိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌီ၊၂။ ၆၄။ မ၊ဌီ၊၂။၁၃ရ။ သံ၊ဌီ၊၁။၂၃၆။)

ဥဒ္ဒေသန္တေဝါသိတ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+အန္တေဝါသိက] ပါဠိသင်ယူသော အနီးနေတပည်။ ဥဒ္ဒေသ-န္တေဝါသိကာနံ ဝတ္ထုံ ကတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၃။ ၄၂၆။ ကခ်ါ၊ဌီ၊သစ်။၃၀၀။ (–ဝိမတိ၊ ၂။၂၀၄။)

ဥဒ္ဒေသပဌိပါဋိ (တိ)[ဥဒ္ဒေသ+ပဌိပါဋိ] အကျဉ်း-ဒေသနာအစဉ်။ ပဌိပါဋိယာတိ ဥဒ္ဒေသ-ပဌိပါဋိယာ။ မဌီ၊၃။၁၅။

ဥဒ္ဒေသပဌိလောမ (နာ) [ဥဒ္ဒေသ+ပဌိလောမ] အကျဉ်းဒေသနာပါဠိ၏-သန့်ကျင်ဘက်-အပြန်-ပြောင်းပြန်။ ဥဒ္ဒေသပဌိလောမတောပိ အယောနိသော ဘိက္ခဝေ မနသိကရတော-တိဏာဒီဟာ။ မ၊ဌ၊၁။၆၈။

ဥဒ္ဒေသပတ္ထ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+ပတ္ထ] ညွှန်-ကြား-ညွှန်းဆို-ဆုပ်သောသပိတ်။ ကောစိ

အာသနသာလတော အဋ္ဌ ဥဒ္ဓေသပတ္ထေ အာဟရာပေတ္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၉၁၊(–၉၂။ ဝဇိရ။ ၅၂၉။ သာရတ္ထ၊ဒု။၄၀၆။)

ဥဒ္ဓေသပတ္ထတ္ထ (ပု) [ဥဒ္ဓေသပတ္ထ+အတ္ထ] ညွှန်ကြား–ညွှန်းဆို–အပ်သောသပိတ်အကျိုး။ ဥဒ္ဓေသပတ္ထတ္ထာယ အာဂတောမှိတိ ဝဒန္တဿ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄၊၉၂။

ဥဒ္ဓေသပဒ (ပု) [ဥဒ္ဓေသ+ပဒ] (၁) အကျဉ်း–ညွှန်ပြ–ဟောပြ–ရွတ်ပြ–အပ်သောပုဒ်။ ခေါင်းစဉ်–မာတိကာ ပုဒ်။ (၂) ပုဒ်အားဖြင့်အကျဉ်း–ညွှန်ပြ–ဟောပြ–ရွတ် ပြ–ခြင်း။ (၁) မေထုန–ဓမ္မော နာမာတိ ဣဒံ နိဒ္ဒိသိတဗ္ဗဿ မေထုနဓမ္မဿ ဥဒ္ဓေသပဒံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂၁။ "ဒုက္ခေ အရိယသစ္စေ" တိ အာဒိသု ဥဒ္ဓေသ–ပဒေသု စေဝ "ဇာတိပိ ဒုက္ခာ"တိ အာဒိသု နိဒ္ဒေသပဒေသု စ ယံ ဝတ္တဗ္ဗံ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂၂။ ယာဝ "အကသိရလာဘီ"တိ ပဒံ ဣမိနာ တ္ထေကေန ဥဒ္ဓေသပဒေန မာတိကံ ဌပေတ္တာ။ မ၊ဋီ၊ဒု။၁၅။ (–ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ၆။) (၂) ဝိဟာရံ အာဂတဘိက္ခုနိယော သြဝါဒံ ဝါ ပဋိသန္ထာရံ ဝါ ဥဒ္ဓေယပဒံ ဝါ ထေရမေဝ နိဿာယ လဘန္တိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂။ ဥဒ္ဓေသပဒံ ဝါတိ ပဒသော ဥဒ္ဓေသမတ္တံ ဝါ။ မ၊ဋီ၊၂။ရ၈။

ဥဒ္ဓေသပဒုဒ္ဓါရ (ပု)[ဥဒ္ဓေသပဒ+ဥဒ္ဓါရ] ဥဒ္ဓေသပုဒ်–ခေါင်းစဉ်မာတိကာပုဒ်–တို့ကိုထုတ်ပြရာ အပိုင်းအခန်း။ တတ္ထေဝ ဝိဘင်္ဂေ ဥဒ္ဓေသ–ပဒုဒ္ဓါရာဒိသု သဒ္ဓါစ္စာနာနံ "သမ္ဘသာဒန"န္တိ ကောဓိကရဏတာဝစနေနေဝ။ အနုဋီ၊၁။၁ဝ၉။

ဥဒ္ဓေသပဗန္ဓ (ပု) [ဥဒ္ဓေသ+ပဗန္ဓ] သင်ယူအပ်သောပါဠိတော်အစဉ်။ ဥဒ္ဓေသမဂ္ဂ–ကြည်။

ဥဒ္ဓေသပရိစ္ဆေဒ (ပု) [ဥဒ္ဓေသ+ပရိစ္ဆေဒ] ဥဒ္ဓေသ အပိုင်းအခြား။ နိဒါနုဒ္ဒေသစသော ပါတိမောက် တို့ကို ပိုင်းခြားကန့်သတ်ကြောင်းဖြစ်သော စကားအစဉ်။ "သုဏာတု မေ ဘန္တေ သံဃော" တိအာဒိကံ ပဌမဟိ ဥဒ္ဓေသ–ပရိစ္ဆေဒေဟိ ဝဝတ္ထိတံ ဘိက္ခုပါတိမောက္ခံ။ ကင်။၈၄။ ဥဒ္ဓေသာ ပရိစ္ဆိဇ္ဇန္တိ ယေဟိ ဝက္ခမာနဝစနပဗန္ဓေဟိ တေ ဥဒ္ဓေသပရိစ္ဆေဒါ။ ကင်။ဋီ၊သစ်။၁၂၇။

ဥဒ္ဓေသပရိယာပန္န (တိ) [ဥဒ္ဓေသ+ပရိယာပန္န] ပါတိမောက်၌–ပါတိမောက္ခဒ္ဒေသ၌–အကျုံးဝင်သော (သိက္ခာပုဒ်)။ ဥဒ္ဓေသပရိယာပန္နေသု သိက္ခာပဒေသုတိ ပါတိမောက္ခပရိယာပန္နေသု သိက္ခာပဒေသု။ ဝိ၊၁။၂၇၂။ ဥဒ္ဓေသပရိယာ–ပန္နေသူတိ ဥဒ္ဓေသေ ပရိယာပန္နေသု အန္တော–ဂဓေသု၊---အန္တောပါတိမောက္ခဿ ဝတ္ထုမာ–နေသူတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၉၈။ ကင်။၁၄၃။ ဥဒ္ဒိသိယတိတိ ဥဒ္ဒေသော၊ပါတိမောက္ခော၊တဿိ ပရိယာပန္နာ အန္တောဂဓာ ဥဒ္ဓေသပရိယာပန္နာ၊ တေသု ဥဒ္ဓေသပရိယာပန္နေသု။ ကင်။ဋီ၊သစ်။ ၂၅၄။

ဥဒ္ဓေသပါဠိ (ပု) [ဥဒ္ဓေသ+ပါဠိ] အကျဉ်းချုပ် ဥဒ္ဓေသပါဠိ၊အကျဉ်းချုပ် ဟောကြားအပ်သော ပါဠိတော်။ တ္ထောဝတာတိ "ဣဓဝုသော။ပ။ နာနုသိက္ခန္တိ" တိ တ္ထေကေန ကဏ္ဍပက္ခေ ဥဒ္ဓေသပါဠေန။ မ၊ဋီ၊၁။၁၉၀။

ဥဒ္ဓေသဘတ္ထ (နာ) [ဥဒ္ဓေသ+ဘတ္ထ] ဥဒ္ဓေသဘတ်သံယာမှ ရည်ညွှန်းချီလျှအပ်သော ဆွမ်း။(ဝိ၊၄။သျ။) (ထေရ်စဉ်ဝါစဉ် ဆွမ်းစားအလှည့်) ညွှန်ပြခြင်းဖြင့်–ညွှန်ပြ၍–ရအပ်သော ရဟန်း တို့ကို လျှအပ်သောဆွမ်း။ (ရဟန်းသံဃာ အားလုံးကို မဟုတ်ဘဲ ရဟန်းသံဃာ အများ ထဲမှ ရဟန်းတစ်ပါးကို (သို့မဟုတ်) ရဟန်း နှစ်ပါးကို (သို့မဟုတ်) ဤရွေးကျမ်းသော ရဟန်းတို့ကို ဆွမ်းစားညွှန်ပြ ပင်ဆောင်ပေးပါဘုရား ဟု ဒါယကာ တစ်ဦးဦးက လျှောက်ထား သဖြင့် ထိုဒါယကာ

အလိုရှိသလောက် ထေရ်စဉ်ဝါစဉ် ရဟန်း အရေအတွက် သတ်မှတ် ညွှန်ပြ ပင့်ဆောင်၍ လှူအပ်သောဆွမ်း။) အနုစာနာမိ ဘိက္ခဝေ သံဃဘတ္တံ ဥဒ္ဒေသဘတ္တံ နိမန္တနံ။ ဝိ၊၄။၃၂၂။ မဗ္ဗ၊၁။၉၃။ ဥဒ္ဒေသဘတ္တန္ဆိအာဒီသု ကော် ဝါ ဒွေ ဝါ ။ပ။ဒသ ဝါ ဘိက္ခူ သံဃတော ဥဒ္ဒိသိတ္တာ ဒေထာတိ ဝေ ဥဒ္ဒေသေန လဒ္ဓဘိက္ခူနံ ဘတ္တံ ကာတုံ ဟ္ရစ္ဆန္တိ။ ဝိ၊ဗု၊ ၄။၈၈။ ကတိပယေ ဘိက္ခူ ဥဒ္ဒိသိတ္တာ (ဥဒ္ဒိသိတ္တာ ဥဒ္ဒေသေန) ဒါတဗ္ဗံ ဘတ္တံ ဥဒ္ဒေသဘတ္တံ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၆။ သာရတ္ထ၊၃။ ၂၃၄။ ဒီ၊ဋီ။၃။ ၂ ၂၈။ အံ၊ဋီ။ ၂။ ၂ရ၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ။၁။၉၃။ "ဥဒ္ဒေသေန လဒ္ဓဘိက္ခူနံ ဘတ္တံ ကာတုံ"ဆိုဋီ ဟ္ရမိနာ ဥဒ္ဒေသေန လဒ္ဓဘိက္ခူနံ ကာတဗ္ဗံ ဘတ္တံ ဥဒ္ဒေသဘတ္တန္ဆိ ဝစနတ္ထံ ဒဿေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၅၀၁။

ဥဒ္ဒေသမဂ္ဂ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+မဂ္ဂ] (က) သင်ယူ-ရွတ်ဆို-အပ်သော ပါဠိတော်အစဉ်။ သင်ယူ-ရွတ်ဆို-အပ်သော ကျမ်းစာအစဉ်။ အာစရိယ် ဝန္ဒိတ္တာ ပုနဒိဝသေ ဥဒ္ဒေသမဂ္ဂံ ပါပုဏိ။ မ၊ ဗု၊၁။၆၉။ ဥဒ္ဒေသမဂ္ဂန္ဆိ ယထာအာရဒ္ဓံ ဥဒ္ဒေသပဗန္ဓံ။ မဇ္ဈိ၊၁။၁၅၁။ (-အံ၊ဗု၊၁။၃၅။ ဇာ၊ဗု၊ ၂။ ၄ ၂။)

ဥဒ္ဒေသမဂ္ဂဝဏ္ဏနာ (ထီ) [ဥဒ္ဒေသမဂ္ဂ+ဝဏ္ဏနာ] သင်ယူအပ်သော ကျမ်းစာအစဉ် အဖွင့်။ တတြာယံ ဥဒ္ဒေသမဂ္ဂဝဏ္ဏနာ။ သုတ္တနိ၊ဗု၊ ၂။၈၅။ (သီလက္ခန် အဋ္ဌကထာ (ဒီ၊ဗု၊၁။ ၂ ၃ ၀)၌ တတြာယံ အနုပုဗ္ဗီကထာ-ဟုသုံ်းသည်။ ဤသုတ္တနိ၊ဗု-၌ကား ဥဒ္ဒေသမဂ္ဂဝဏ္ဏနာ-ဟု ပါဠိတစ်မျိုး သုံ်းထား၏။ ဥဒ္ဒေသမတ္ထ-ဝဏ္ဏနာ-ဟု (သီ၊သာ)မူရှိ၏။ အကျဉ်းမျှဖြစ်သောအဖွင့်-ဟု အနက်ပေး။)

ဥဒ္ဒေသယုတ္တ (တိ) [ဥဒ္ဒေသ+ယုတ္တ] ပါဠိသင်ခြင်း နှင့်ယှဉ်သော၊သူ။ ယေန ဝါ တေန ဝါ ယုတ္တော ဟောတု၊ နဝကမ္မယုတ္တော ဝါ ဥဒ္ဒေသယုတ္တော ဝါ။ ဝိ၊ဗု၊၁။ ၂ ၀ ၄။ ကင်ဒီ၊ သစ်။၁၆၅။

ဥဒ္ဒေသလက္ခဏ (နဝ) [ဥဒ္ဒေသ+လက္ခဏ] ပါတိမောက်-ရွတ်ဆိုခြင်း-ပြခြင်း-၏ လက္ခဏာ-အမှတ်အသား။ တေ ဥဒ္ဒေသလက္ခဏံ ဟ္ရာဝေါ ခန္ဓကေပိ ဝုတ္တတ္တာ။ ကင်ဒီ၊ဋီ။၃။

ဥဒ္ဒေသလာဘ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+လာဘ] ဥဒ္ဒေသ လာဘ်။ ရည်ညွှန်း၍ လှူအပ်သော လာဘ်။ သံ်ဃာအများ၏မှ ထေရ်စဉ်ဝါစဉ်အတိုင်း ညွှန်ပြပင့်ဆောင် လှူဒါန်းအပ်သော လာဘ်။ တတ္ထပ္ပဘေနေ ဥဒ္ဒေသလာဘော တသ္မိ ဥပစာရေ ဘိက္ခာစာရဝတ္တေနပိ ဌိတာနံ သမ္ဘဝံ ပါပုဏာတိ။ ဝိ၊ဗု၊၄။ ၉ ၀။

ဥဒ္ဒေသဝစန (နဝ) [ဥဒ္ဒေသ+ဝစန] (အလိုရှိ အပ်သော အနက်အဓိပ္ပါယ်ကို မသတ်မှတ်မူ၍) အကျဉ်းမျှပြဆို အပ်သောစကား။ ယောတိ ဥဒ္ဒေသဝစနံ၊ သောတိ နိဒ္ဒေသဝစနံ။ မ၊ ဗု၊ ၁။ ၄ ၂။ အဝိပ္ပေတသ အတ္ထသ အနိယမေတ္တာ ဝ်စနံ ဥဒ္ဒေသော၊ နိယမေတ္တာ ဝစနံ နိဒ္ဒေသောတိ အာဟ "ယောတိ ဥဒ္ဒေသဝစနံ၊ သောတိ နိဒ္ဒေသဝစန"န္တိ။ မဇ္ဈိ၊၁။ ၉ ၁။ "ဟ္ရမတ္ထိ သတိ ဟ္ရဒ် ဟောတိ၊ ဟ္ရမသ္ဝုပ္ပါဒါ ဟ္ရဒ် ဥပ္ပဇ္ဇတီ"တိ ဟ္ရဒ် ပဌိစ္စသမုပ္ပါဒနိဒ္ဒေသသ ဥဒ္ဒေသဝစနံ။ ပဋိသံ၊ဗု၊၁။ ၃ ၁ ၆။ (-မဟာနိ၊ ဗု။ ၉ ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၄ ၆ ၄။)

ဥဒ္ဒေသဝဏ္ဏနာ (ထီ) [ဥဒ္ဒေသ+ဝဏ္ဏနာ] အကျဉ်း ချုပ်ခေါင်းစဉ် မာတိကာ၏ အဖွင့်။ ယံ ပန ပစ္စယဝိဘင်္ဂသ ဥဒ္ဒေသဝဏ္ဏနာယံ ဝုတ္တံ။ အဘိ၊ဗု၊ ၃။ ၄ ၄ ၆။ (-ပဋိသံ၊ဗု၊ ၁။ ၂ ၉ ၄။)

ဥဒ္ဒေသဝါရ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+ဝါရ] (အကြောင်းအရာတို့ကို အကျယ်မဲ့ဖော် ပြမီ ရှေးဦးစွာ) အကျဉ်းချုပ်အားဖြင့် ပြဆိုအပ်

သော ဝါရ။ အယံ တာဝေတ္ထ ဥဒ္ဓေသ-ဝါရ၀သေန သင်ခေါ်ပကထာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၀။ (-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၉ရ၊၁၅ရ၊၁၉ဖ။)

ဥဒ္ဓေသဝါရကထာ (တိ) [ဥဒ္ဓေသဝါရ+ကထာ] ဥဒ္ဓေသဝါရ၏ အဖွင့်ဥဒ္ဓေသဝါရကို အကျယ်ဖွင့်ပြရာ အပိုင်းအခန်း။ ဥဒ္ဓေသဝါရကထာ နိဋ္ဌိတာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၅၂။ မဇ္ဈ၊၁။၂၅၁။

ဥဒ္ဓေသဝိဘင်္ဂသုတ္တ (နာ) [ဥဒ္ဓေသဝိဘင်္ဂ+သုတ္တ] ဥဒ္ဓေသဝိဘင်္ဂသုတ်၊ အကျဉ်းချုပ် မာတိကာဟူသော ဥဒ္ဓေသနှင့် အကျယ်ဝေဘန်ချက်ဟူသော ဝိဘင်းတို့ကို ဟောကြားရာသုတ်။ မြတ်စွာဘုရားသည် မာတိကာ ဥဒ္ဓေသကို ဟောကြားတော်မူ၍ အရှင်မဟာကစ္စာနထေရ်သည် ထိုဥဒ္ဓေသကို အကျယ်ဝေဘန်၍ ဟောကြားတော်မူ၏။ ရဟန်းတို့-----ဉာဏ်ဖြင့်စူးစိုက်၍ နှိုင်းချိန်သုံးသပ် ဆုံးဖြတ်သော ရဟန်း၏ စိတ်ဝိညာဏ်သည် (၁) အပြင်အပ ဗဟိဒ္ဓအာရုံ၌လည်း မပျံ့လွင့် မပြေးသွား၊ (၂) အတွင်း အဗ္ဗဇ္ဈတ္တအာရုံ၌လည်း ထွယ်တာ ငြိကပ် ရပ်တန့်မနေ၊ (၃) ယင်းသို့ဖြစ်လျှင် မည်သည့်အာရုံကိုမျှ မစွဲလမ်း မဖမ်းယူတော့ ရကား ထိတ်လန့်တုန်လှုပ်ခြင်း မဖြစ်တော့ပေ၊ ယင်းသို့ ထိတ်လန့်တုန်လှုပ်ခြင်း မဖြစ်နိုင်လောက်အောင် ရဟန်းသည် ဉာဏ်ဖြင့်စူးစိုက်၍ နှိုင်းချိန်သုံးသပ် ဆုံးဖြတ်ရမည်၊ ယင်းသို့မထိတ်လန့် မတုန်လှုပ်သောရဟန်းမှာ နောင်အခါ၌ ဇာတိ ဇရာ မရဏနှင့်သောက ပရိဒေ၀ အစရှိသော ဒုက္ခအားလုံး မဖြစ်နိုင်။ ဤမျှလောက်ဖြင့် မြတ်စွာဘုရားသည် အကျဉ်းဥဒ္ဓေသ (၃)မျိုးကိုမျှ ဟောပြပြီးနောက် အကျယ်ဆက်လက်၍ ဟောကြားတော်မမူတော့ပဲ ကျောင်းခန်းသို့ ကြွတော်မူ၏။ သို့ဖြစ်ရကား အကျယ်ဝေဘန်ချက်ကို ဆက်လက်၍ နာယူ လိုကြသော ရဟန်းတို့၏ တိုက်တွန်း ထောင်းပန်မှုကြောင့် အရှင်မဟာကစ္စာနထေရ်သည် ထိုဥဒ္ဓေသ (၃)မျိုးကို အကျယ်ဝေဘန် ဟောကြားတော် မူ၏။) မဇ္ဈိမနိကာယ ဥပရိပဏ္ဏာသပါဠိ၊၄-ဝိဘင်ဝဂ်၊ ၈-သုတ်။ မ၊၃။၂၆၅၊၂၇၃။ မဇ္ဈ၊၄။၁၉၀-၂။

ဥဒ္ဓေသဝိဘာဂ (ပု) [ဥဒ္ဓေသ+ဝိဘာဂ] ဥဒ္ဓေသကို ခွဲခြမ်းဝေဘန်ပြခြင်း။ (နိဒါနုဒ္ဒေသစသော ငါးပါးကို ခွဲခြားဝေဘန်ပြခြင်း ဖြစ်သည်။) ဂန္ဌဘေဒတော ဥဒ္ဓေသဝိဘာဂတော ဥဒ္ဓေသ-ပရိစ္ဆေဒတော စ ဝ၀တ္ထပေတ္တာ။ ကခ်ီ၊ဋီ၊ သစ်။၁၂၅၊(-၁၂ရ။)

ဥဒ္ဓေသဝိရောဓ (ပု) [ဥဒ္ဓေသ+ဝိရောဓ] ဥဒ္ဓေသ-မာတိကာ-နှင့်ဆန့်ကျင်ခြင်း။ အညတ္ထ "သတ္ထာ ကေ္ကပစာရော နာနေ္ကပစာရော"-တိအာဒိ ဥဒ္ဓေသဝိရောဓော သိယာ ဝိသင်္ခ်ေ အဒဿိတတ္ထာ။ ဝ၀ရ။ ၂၃၁။

ဥဒ္ဓေသဝိဟာရီ (တိ) [ဥဒ္ဓေသ+ဝိဟာရီ] ပါဠိတော်ကို-သင်ဆဲ- ရွတ်ဆို-ပို့ချ-ဟောပြ-ခြင်း (လုပ်ငန်းကိစ္စ)ဖြင့် နေလေ့ရှိသော၊ သူ။ ဝိဟာရေသုပိ ယထာဝိဟာရီ ဝါ တထာ-ဝိဟာရီ ဝါ ဟောတု၊ နဝကမ္မဝိဟာရီ ဝါ ဥဒ္ဓေသဝိဟာရီ ဝါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀၄။ ကခ်ီ၊ဋီ၊ သစ်။၁၆၅။

ဥဒ္ဓေသဝေလာ (ထီ)[ဥဒ္ဓေသ+ဝေလာ] ပါဠိသင်ယူရာအခါ။ ဥဒ္ဓေသဝေလာယံ ဥဒ္ဓေသံ ဂဏှာတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၈။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၆၀။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၃၅။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၆။

ဥဒ္ဓေသဝေဝစန(နာ) [ဥဒ္ဓေသ+ဝေဝစန] ဥဒ္ဓေသ သဒ္ဒါ၏-ဝေဝုစ်-ပရိယာယ်-စကားလှယ်။ ပါတိမောက္ခဝေဝစနာနိ ဝါ ဥဒ္ဓေသ-ဝေဝစနာနိ ဝါ ဥပဇ္ဈာယဝေဝစနာနိ ဝါ။ ဝိ၊ ၁။၃၃။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၁ရ။)

ဥဒ္ဓေသသီလ (တိ) [ဥဒ္ဓေသ+သီလ] ပါဠိတော်ကို-သင်အံ-ရွတ်ဆို-ပို့ချ-ဟောပြ-ခြင်းအလေ့အထရှိသောသူ။ နဝကမ္မသီလော ဝါ ဥဒ္ဓေသ-သီလော ဝါ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၀၄။ ကခါ၊ဋီ၊သစ်။၁၆၅။

ဥဒ္ဓေသသီသ (နာ) [ဥဒ္ဓေသ+သီသ] ဥဒ္ဓေသ-အကျဉ်းပြဆိုချက်-မာတိကာ-ကိုအကြီးအမှူး ပမာနပြုခြင်း။ ဥဒ္ဓေသသီသေန နိဒ္ဒေသော ဂဟိတော။ မဇ္ဈိ၊ဋီ။၁၄၄။ (ဒေသနာသီသ-လည်း ကြည့်။)

ဥဒ္ဓေသဟေတု (ပု) [ဥဒ္ဓေသ+ဟေတု] ပါဠိကို သင်အံ ပို့ချ ဟောပြခြင်းဟူသော အကြောင်း။ ဥဒ္ဓေသတောတိ ဥဒ္ဓေသဟေတု။ မဇ္ဈိ၊ဋီ။၁၃၇။

ဥဒ္ဓေသာဂတ (တိ) [ဥဒ္ဓေသ+အာဂတ] ပါတိမောက္ခ် လာသော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓေသာဂတပါဠိ (ထိ) [ဥဒ္ဓေသာဂတ+ပါဠိ] ပါတိမောက္ခ်လာသောပါဠိ။ ဣဒံ ဥဒ္ဓေသာ-ဂတပါဠိဝသေန ဝုတ္တံ။ မဇ္ဈိ၊ဋီ။၃၀၆။

ဥဒ္ဓေသာစရိယ (ပု)[ဥဒ္ဓေသ+အာစရိယ] ပါဠိကို-သင်ပြပေးသော-ပို့ချပေးသော-ဆရာ၊ စာပေ ကျမ်းဂန်ပို့ချပေးသောဆရာ။ နိဿယာ-စရိယော ဥဒ္ဓေသာစရိယော-------ဝန္ဒိယော။ ဝိ၊ဌ၊၄။၂၂၄။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၉၁။ ဝိမတိ၊ဋီ။၃၀၈။ မ၊ဋီ၊၁။၁၅၁။)

ဥဒ္ဓေသာဓိမုတ္တ (တိ) [ဥဒ္ဓေသ+အဓိမုတ္တ] ပါဠိကို (သင်အံပို့ချ ဟောပြမှု၌)-နှလုံးသွင်း-စိတ်ဝင်စား-စိတ်အားထက်သန်-သော၊သူ။ ဒေသနာယ ဥဒ္ဓေသာဓိမုတ္တော ဥဌာပေတွာ ဝိတ္ထာရိတတ္တာ-----ဝုတ္တံ။ သံဋီ၊ဋီ။၃၆၀။

ဥဒ္ဓေသာနုက္ကမ (ပု)[ဥဒ္ဓေသ+အနုက္ကမ] ဥဒ္ဓေသ-မာတိကာ-အစဉ်။ ဥဒ္ဓေသာနုက္ကမံ ဘိန္ဒိတ္တာ(မ၊ဌ၊၂။ရ၅)တိ ဥဒ္ဓေသာနုပုဗ္ဗီ လဝီတ္တာ။ မဇ္ဈိ၊ဋီ။၁၂၆။

ဥဒ္ဓေသာနုပုဗ္ဗီ (ထိ) [ဥဒ္ဓေသ+အနုပုဗ္ဗီ] ဥဒ္ဓေသ-မာတိကာ-အစဉ်။ ယထာ ဟေတုအာဒိနံ ပစ္စယာနံဥဒ္ဓေသာနုပုဗ္ဗီယာ ဒုကတိကာဒိယောနော ကတာ။ အနုဋီ၊ဋီ။၂ရ၂။ အထက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓေသာနုရူပ (တိ) [ဥဒ္ဓေသ+အနုရူပ] အကျဉ်း ညွှန်ပြချက်အားလျော်သော။ ဥဒ္ဒိဋ္ဌ-ဓမ္မေသု ဥဒ္ဓေသာနုရူပံ လဗ္ဘမာနဝိသေသ-ကထနံ ဝိသဇ္ဇနံ။ အနုဋီ၊ဋီ။၁ဂ၁။

ဥဒ္ဓေသာနုရူပဝုဏ (ပု) [ဥဒ္ဓေသာနုရူပ+ဝုဏ] အကျဉ်းညွှန်ပြချက်အား လျော်သော အကျိုး။ ယော တတ္ထ နိ သဗ္ဗေန သဗ္ဗံ ဥဒ္ဓေသာနုရူပဝုဏေန ဥပလဗ္ဘတိ။ အနုဋီ၊ဋီ။၁ဂ၁။

ဥဒ္ဓေသာနုဝိဓာယိနီ (ထိ) [ဥဒ္ဓေသ+အနုဝိဓာယိနီ] ဥဒ္ဓေသ-မာတိကာ-အားလျော်စွာ စီစဉ်ပြုလုပ်တတ် သော။ ဥဒ္ဓေသာနုဝိဓာယိနီ ဟိ ပုဗ္ဗာတိ။ အနုဋီ၊၁။၁ဓ၂။

ဥဒ္ဓေသာနုသာရီ (တိ) [ဥဒ္ဓေသ+အနုသာရီ] ဥဒ္ဓေသ-မာတိကာ-သို့အစဉ်လိုက်သော။ ဥဒ္ဓေသာနုသာရီနိ ပုဗ္ဗာနိဂမနာနိ။ အနုဋီ၊ ၁။၁ဓ၃။

ဥဒ္ဓေသာဝသာန (နာ) [ဥဒ္ဓေသ+အဝသာန] ဥဒ္ဓေသ-ပါရာဇိကုဒ္ဒေသ-၏အဆုံး။ ဣဒံ ဥပရိ ဥဒ္ဓေသာဝသာနေ "ကစ္စိတ္ထ ပရိသုဒ္ဓါ။ဝ။ တတိယမ္ပိ ပုစ္ဆာမိ"တိ ဇော် သန္ဓာယ ဝုတ္တန္တိ ဆာဟု။ ကခါ။၁ဝ၁။ ဥပရိ ဥဒ္ဓေသာ-ဝသာနေတိ ပါရာဇိကုဒ္ဒေသာဝသာနေ။ ကခါ၊ ဋီ၊သစ်။၁ဓ၁။

ဥဒ္ဓေသာရဟ (တိ) [ဥဒ္ဓေသ+အရဟ] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ဟောကြား-ခြင်းငှါ ထိုက်သော။ ဆဗ္ဗိ-ဓမ္မေတံ ဆဟိ ကာရဏေဟိ ဥဒ္ဓေသာရဟံ

နဲ ဟောတိ။ ဝဇိရ။ရဝ။ ကမ်ပီ။ဒီ။၁၆။ ယတ္ထေ-ဗ္ဗေသက်ဟေ ဥပါဒါယရူပပါဠိယံ ဥဒ္ဓေသာရတ်ံ နဲ ဇာတ်။ ဝဇိရ။၁ရ။

ဥဒ္ဓေသိက (တိ) [ဥဒ္ဓေသ+ဣက] (၁) ရည်ရွယ်ခြင်း-ရည်ညွှန်းခြင်း-ရှိသော (ပယောဂ)။ (၂) ခေါ်ဝေါ်ထိုက်သော၊သူ။ (၁) ဥဒ္ဓေသိကေ ယံ ဥဒ္ဓိဿ ပဟရတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၄၃။ (၂) ဒသဝဿုဒ္ဓေသိက(ဒီ၊၂။၂၆၄) သောဠသဝဿုဒ္ဓေသိက (ဝိ၊ဌ၊၁။၃၀။ မ၊ဌ၊၁။၃၂၆။) ကြည်။

ဥဒ္ဓေဟတိ (ကြို) [ဥ+ဒိဟ+အ+တိ] တက်၏။ ထ၏။ ဖေဏ် ဥဒ္ဓေဟတိ နဲ ဥပဓိယတိ။ သံ၊ဌီ၊၁။၁ရ၉။ ဖေဏုဒ္ဓေဟက-လည်းကြည်။

ဥဒ္ဓေဟိ(ဟေ)တ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဒိဟ+ဏေ+တ္တာ] တက် စေ၍၊ထစေ၍။ ဖေဏုဒ္ဓေဟကန္တိ ဖေဏ် ဥဒ္ဓေဟိတ္တာ။ အံ၊ဌ၊၃။၁ဝ၉။ ဖေဏုဒ္ဓေဟကန္တိ ဖေဏ် ဥဒ္ဓေဟေတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ။၁။၈၆။ ဖေဏုဒ္ဓေဟက-လည်းကြည်။

ဥဒ္ဓံ (ဗျ) [သတ္တမျတ္ထနိပါတ်ပုဒ်။ ရူ၊နာ။၁၃၃။ နိတိ၊သုတ္တ၊နာ။၃ဝ၀။ ဓာန်။၁၁၅၆။(ဥဒ္ဓမ်-သံ)] အထက်၊အထက်ဌ၊အထက်သို့။ ဥဒ္ဓံ တိရိယံ အပါစီနံ။ အံ၁။၃။၃၂၂။ ဗျတိဝုတ်။၂ရ၅။ (-ဗုဒ္ဓဝံ။၃ဝ၀။) ဥဒ္ဓန္တိ ဥပရိ။ အံ၊ဌ၊၂။၂၅၉။ ဗျတိဝုတ်၊ဌ။၃၄၄။ (-ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ ၄၅။)

ဥဒ္ဓံ ကောဋိက (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ကောဋိ+က] အထက်သို့ လှည့်သော အဖျားအချွန်ရှိသော။ ဟေဋ္ဌိမာ ဟေဋ္ဌိမဝါနုကဋ္ဌိကေ ဥဒ္ဓံ ကောဋိကာ ဟုတ္တာ ပတိဋ္ဌိတာ။ ခုဒ္ဒကၖ၊ဌ။၃၄။

ဥဒ္ဓံခိတ္တ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ခိတ္တ] အထက်-ဌ-သို့-ပစ်အပ်သော၊ မြှောက်ပစ်အပ်သော။ ...ပဏ္ဍကော မကိ ဥဒ္ဓံခိတ္တော ယေန ယေနေဝ ပတိဋ္ဌာတိ။ အံ၊ဌ။၄၉၉။

ဥဒ္ဓံ(ဒ္ဓ)ဂတ် (နာ) [ဥဒ္ဓံ+ဂတ်] ဂတ်မြစ်၏-အထက်-

အညာ။ အာနန္ဒ တွံ တိကိ ဝဟုကိသတာနိ အာဒါယ ဥဒ္ဓံဂတ် ဂန္တွာ ဘာရေ၊ဌ္ဌနိ ဂါဟာ-ပေတ္တာ။ ဇာ၊ဌ။၆။၂ရ၅။ ဥဒ္ဓဂတ် အဓောဂတ်။ မောဂ်၊ဌ။ဂ-ဆုတ်။

ဥဒ္ဓံဂမန (နာ) [ဥဒ္ဓံ+ဂမန] အထက်သို့ မြင့်တက်သွား ခြင်း။ ဝေ၀ နဒမာနာယ စသော ဥဒ္ဓံဂမနဝသေန ဥဒ္ဓေါ။ ဒီ၊ဌ၊၁။ဌ၀၁။ ဥဒ္ဓံ-ဂမနဝသေနာတိ ဥနၖတမဟူလတာယ ဥဌ္ဌန္တာ ဥဌ္ဌန္တာ ပဝတ္တနဝသေန။ ဒီဋီ၊၁။ဌ၆၂။

ဥဒ္ဓံဂမနာရဟ (တိ) [ဥဒ္ဓံဂမန+အရဟ] အထက် (ဘုံ) သို့ သွားခြင်းဌာတ္ထိုက်သော။ ကေ၀သတော ဥဒ္ဓံဂမနာရဟော ပုဂ္ဂလော အကနိဋ္ဌဂါမိဇေ နာမ။ သံ၊ဌီ၊၂။၄၂၀။

ဥဒ္ဓံဂါမိ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဂါမိ။ ထိဌ် ဥဒ္ဓံဂါမိနီ] အထက်သို့-အပေါ်သို့-တက်သော-ပေါ်သော၊ အထက်အညာသို့ ဆန်တက်သော။ ထတြ သမ္ပို ဝါ တေလ ဝါ။တံ ဥဒ္ဓံဂါမိ အသ်ိ။ သံ၊၂။၄၉၉။ နေတ္ထိ။၄ဝ။ ရာဇာ---ဥဒ္ဓံဂါမိဟိ နာ၀ါသတ်ာ ဒေဟိ ဝဟုကိနံ ဝသနဋ္ဌာနံ သမ္ဘာဝုကိ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၁ဂ။ ကေ၀ နာ၀ံ အဘိ-ရုဟေယ္ယု ဥဒ္ဓံဂါမိနိ ဝါ အဓောဂါမိနိ ဝါ။ ဝိ၊၂။၉ဝ။ ဥဒ္ဓံဂါမိနိန္တိ ဥဒ္ဓံ နဒိယာ ပဋိသောတံ ဂစ္ဆန္တိ။ ဝိဌ္ဌ၊ဌ။ရ၄။ (-ကမ်။၂၁၄။ မ၊ဌ၊ဌ။၆၂။ သာရတ္ထ၊ဌ။၅၁။ ကမ်ပီ၊ဌီ၊သစ်။ဌ၊ရရ။)

ဥဒ္ဓံဇာလ (နာ) [ဥဒ္ဓံ+ဇာလ] အထက်ကွန်ရက်၊ အထက်-မြစ်ရေအညာ-ဌ် ဖွဲ့ချည်အပ်သော ပိုက်ကွန်။ ကေ၀ ပဏ္ဍဟလ် ---ဗာရာဏသီ-ရညော ဥဒ္ဓံဇာလေ လဂ္ဂိ။ ဇာ၊ဌ၊ဌ။၃၅၀။

ဥဒ္ဓံဌိတ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဌိတ] အထက်ဌ်တည်သော၊ ထောင်မတ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည်။

ဥဒ္ဓံဌိတလောမ(တိ) [ဥဒ္ဓံဌိတ+လောမ] အထက်ဌ်တည်သော-ထောင်မတ်သော-အမွေးရှိသော၊

ကြက်သီးမွေးညှင်းထသော၊သူ။ လောမ-ဟံသောတိ ဥဒ္ဓံဌိတလောမတာ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၈။

ဥဒ္ဓံပါဒ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ပါဒ] အထက်ဌခြေထောက်ရှိသော၊ ခြေမိုးမျော်လျှက် ရှိသော၊သူ။ တမေနံ ဘိက္ခဝေ နိရယပါလာ ဥဒ္ဓံပါဒံ အဓောသိရံ ဂဟေတ္တာ ဝါသိဟိ တစ္ဆန္တိ။ မ၊၃။၂၀၄။ အံ၊ ၁။၁၄၀။

ဥဒ္ဓံပါဒအဓောသီသ(တိ) [ဥဒ္ဓံပါဒ+အဓောသီသ] ခြေထောက်မိုးမျှော်, ဦးခေါင်းစောက်ထိုးရှိသော၊သူ။ ဥဒ္ဓံပါဒအဓောသီသဘာဝေန ပရိဝတ္တေတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၉၈။

ဥဒ္ဓံမုခ (ဥဒ္ဓမ္မုခ) (တိ) [ဥဒ္ဓံ+မုခ] (က) အထက်သို့-လှည့်သော-မော်သော-မျက်နှာ-မျက်နှာဝ-ရှိသော၊သူ။ (ခ) အထက်သို့-လှည့်သော-ထောင်သော-နှုတ်သီးရှိသော၊သူ။ (က) ဥဒ္ဓံမုခံ ကတ္တာ ဝုနေယ္ယ။ မ၊ဌ၊၂။၁ရ၃။ သီသံ ဥက္ခိပိတ္တာ ဥဒ္ဓံမုခေါ ဟုတောစိတော စ ဩလောကေန္တော အာဟိဏ္ဍတိ။ ဘာရဏ္ဍ၊၂။၆၅။ ဩလောကမယာ ဥဒ္ဓမ္မုခါ ပဒုမာ။ အပ၊ဌ၊၁။၁ရ၃။ (-ဝိ၊ဌ၊၁။၁၅ရ။ သံ၊ဌ၊၁။၄၆။ ထေရ၊ဌ၊၁။၁၃၁။ မဟာနိ၊ဌ။၃၄၃။ ဝိမတိ၁။၂ရ၄။(က)(ခ) ပါနဘောဇနာဒီအဏ္ဏော-ဟရဏဝေလာယဿ ဥဒ္ဓံမုခါ (ဥဒ္ဓမ္မုခါ) ဟုတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၂၅၀။ ခုဒ္ဒကဌ။၄၆။

ဥဒ္ဓံမုခဆိဒ္ဒ (နာ) [ဥဒ္ဓံမုခ+ဆိဒ္ဒ] အထက်သို့ လှည့်သောမျက်နှာဝရှိသော အပေါက်။ ဥမ္မဂ္ဂ နာမ ဥဒ္ဓံမုခဆိဒ္ဒံ။ ဝိ၊ဌ၁။၂ရ၈။

ဥဒ္ဓံမုခပါဒ (တိ) [ဥဒ္ဓံမုခ+ပါဒ] အထက်သို့-မျက်နှာမူသော-ထောင်သော-ခြေထောက်ရှိသော၊သူ။ ဥဒ္ဓံမုခပါဒါ ဟုတ္တာ ပတန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၀၁။

ဥဒ္ဓံမူလ(တိ) [ဥဒ္ဓံ+မူလ] အထက်သို့ထောင်သော အပြစ်ရှိသော။ ဥမ္မူလမကာသိတိ ဥဒ္ဓံမူလံ အကာသိ။ ဆံ၊ဌ၊၁။၁၂၁။ (-ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၄၈။)

ဥဒ္ဓံမူလက (တိ) [ဥဒ္ဓံမူလ+က] အထက်သို့ ထောင်သောအပြစ်ရှိသော၊ ထက်အောက်ပြောင်းပြန် ဖြစ်သော။ ဣမဉ္စ ရဋ္ဌသမ္ဘတ္တိ ပရိဝတ္တေတ္တာ ဥဒ္ဓံမူလကံ ကတ္တာ။ သံ၊ဌ၁။ ၁၃၄။ ဆံ၊ဌ၁။၁၉၄။ ဥဒ္ဓံမူလကံ ကတ္တာတိ ဥမ္မူလံ ကတ္တာ။ သံ၊ဋီ၁။၁ရ၉။ ဆံ၊ဋီ၁။၂၀၄။

ဥဒ္ဓံဝဏ္ဏ (တိ)[ဥဒ္ဓံ+ဝဏ္ဏ] အထက်ဌတည်နေသော အညာရှိသော။ ဓရိသု မတ္ထကေ တတ္ထ၊ ဥဒ္ဓံဝဏ္ဏာ အဓေမုခါ။ အပ၁။၁၃ရ၊(-၂၉၅။ အပ၊၂။၁ရ၄။ ထေရ၊ဌ၁။၃၀၆။)

ဥဒ္ဓံဝါဟိတ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဝါဟိတ] အထက်သို့-အထက်ဘုံဘဝသို့-ပို့ဆောင်တတ်သော။ ဣတရော ပန အဝိဟာဒီသု ဥဒ္ဓံဝါဟိတ-ဘာဝေန ဥဒ္ဓမသာ တဏှာသောတံ------ ဥဒ္ဓံသောတော။ ဣတိဝုတ်ဌ။၄၈။

ဥဒ္ဓံဝါဟီ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဝဟ+ဏီ] အထက်သို့-အထက်ဘုံဘဝသို့-ပို့ဆောင်တတ်သော။ ဥဒ္ဓံ-ဝါဟိဘာဝေနာ(အဘိ၊ဌ၁။၄၉)တိ ဥဒ္ဓံ ဝဟတီတိ ဥဒ္ဓံဝါဟီ၊တဏှာသောတံ ထဏ္ဍသောတံ ဝါ၊တသ ဘာဝေါ၊ တေန ဥဒ္ဓံဝါဟိဘာဝေနာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ မူလဋီ၁။ခ၁။

ဥဒ္ဓံဝိရေစန (နာ) [ဥဒ္ဓံ+ဝိရေစန] (ခ) ဗျိုအံ့စေခြင်း၊ ဗျိုအံ့စေခြင်းအတတ်၊ သလိပ်, သည်းခြေ, လေ ဟူသောအပြစ်ဒေါသတို့ကို အထက်သို့-အံ့ထွက်စေခြင်း-အံ့ထွက်စေမှု-အတတ်ပညာ။(ပခုက္ကူ။ သျ-ဌ အထက်ဌ အပြစ်ကင်းအောင်ပြုခြင်းလည်းကောင်း၊ (ဝါ) အထက်ဌ သလိပ်, သည်းခြေ, လေ အပြစ်တို့ကို ကင်းအောင် ထုတ်ဆောင်ခြင်းလည်းကောင်းဟု အနက်ပေးသည်။) (၂) ဗျိုအံ့စေတတ်သောဆေး။ သလိပ်, သည်းခြေ, လေ

ဟူသောအပြစ်ဒေါသတို့ကို အထက်သို့အံ့ထွက်
စေတတ်သောဆေး။ (၁) ဥဒ္ဓံဝိရေစန(ဒီ၊
၁။၁၁)– နှင့် ဥဒ္ဓံ ဒေါသာနံ နိဟရဏံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊
၁။၉၂။ ဥဒ္ဓံဝိရေစနန္တိ ဝမနံ၊ ဥဒ္ဓံ ဒေါသာနံ
နိဟရဏန္တိ ဝုတ္တတ္တာ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၃၁။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊
၃။၁၉၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃ရရ။) (၂) တဿ သော
ဘိသက္ကော သလ္လကတ္တော ဘေသဇ္ဇံ ကရေယျ
ဥဒ္ဓံဝိရေစနံ အဓောဝိရေစနံ အဗ္ဗုဠံ။ မ၊
၂။၁ရ။ဥဒ္ဓံ ဝိရေစနံ ဒေတိ။ မူလဋီ၊၁။၉ရ။
(–ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၈၀။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၂၃။)

ဥဒ္ဓံသတိ (ကြို) [ဥ+ဓံသု+အ+တိ] လွင့်တက်၏။
နှ တတ္ထ ဒ္ဓံသတိ ရဇော(ဝိမာန။၁၀၅)တိ
မကိမယဘူမိကတ္တာ နှ တသ္မိံ ဝိမာနေ ရဇော
ဥဋ္ဌဟတိ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၂၈၅။ ရဇော နုဒ္ဓံသတိ
ဥဒ္ဓံ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၁၄။ အတိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃။
အနုဒ္ဓံသတိတိ နှ ဥဋ္ဌဟတိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၁၂၆။
ဥဒ္ဓံသဇော– နှ တတ္ထ ဒ္ဓံသတေ ရဇော (ဇာ၊
၂။၃၄၃)တိ တသ္မိံ ဝနေ အပ္ပမတ္တကောပိ
ရဇော နှ ဥဒ္ဓံသတေ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၁ဝ။

ဥဒ္ဓံသတေ (ကြို) [ဥ+ဓံသု+အ+တေ] လွင့်
တက်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓံသရ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+သရ+အ] (၁) အထက်–
အနာဂတ်သံသရာ–၌ (သံသရာဖြင့် စင်ကြယ်
လွတ်မြောက်မှုကို) အောက်မေ့ပြောဆိုသော၊
သူ။ (၂) အထက်–အနာဂတ်သံသရာ–၌
(သံသရာဖြင့် စင်ကြယ်လွတ်မြောက်မှုကို)
အောက်မေ့သော ဃယူ။ (၁) ဥဒ္ဓံသရာ သုဒ္ဓိ–
မနုတ္ထုနန္တိ။ သုတ္တနိ။၄၁၉။ မဟာနိ။၂၄၄။ တေ
————အဂ်ိရိယဒိဋ္ဌိယာ ဝါ ဥဒ္ဓံသရာ ဟုတ္တာ။
သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ရ၄။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၂၂။ (၂)
အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓံသရန္တ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+သရ+အန္တ] အထက်–
အနာဂတ်–ဖြစ်သောသံသရာဝါဒကို အောက်
မေ့သော၊အနာဂတ်သံသရာ–၌ တောင့်တလျက်
မရနိုင်ကုန်သည်တို့ကို သိသော၊သူ။ ဥဒ္ဓံသရ
(မ၊၃။၂၁)နှင့် ဥဒ္ဓံ ဝုစ္စတိ အနာဂတသံသာရ–
ဝါဒေါ။ အနာဂတံ သံသာရဝါဒံ သရန္တီတိ
အတ္ထော။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၄။ "ဥဒ္ဓံသရ"နှင့် ဥဒ္ဓံ ဂတံ
သရန္တာတိ, တံ ဒသေန္တော အာဟ ဥဒ္ဓံ
ဝုစ္စတီတိအာဒိ။ သရန္တာတိ ယတ္ထ ပတ္ထေန္တိ နှ
လဘန္တိ၊တံ ဇာနန္တာ။ မ၊ဋီ၊၃။၂၂ရ။ (ယင်းပုဒ်ကို
ပါဠိတော်, ပါဠိတော်သု–တို့၌ ဝါကျဖြင့် ဆိုပြီ။
အဋ္ဌကထာ ဋီကာတို့၌ သမာသ်ဖြင့် ဖွင့်ဆို
ထားသည်။) အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓံသရာဝါဒ (တိ) [ဥဒ္ဓံသရ+ဝါဒ] အထက်–
အနာဂတ်သံသရာ–၌ (သံသရာဖြင့် စင်ကြယ်
လွတ်မြောက်မှုကို) အောက်မေ့ပြောဆိုသော၊
သူ။ ဥဒ္ဓံ သရာ သုဒ္ဓိမနုတ္ထုနန္တီတိ သန္ဓေကေ
သမဏပြာဟ္မဏာ ဥဒ္ဓံသရာဝါဒါ။ ကတမေ
တေ သမဏပြာဟ္မဏာ ဥဒ္ဓံသရာဝါဒါ၊ ယေ
တေ သမဏပြာဟ္မဏာ အစ္ဆန္ဒသုဒ္ဓိကာ––––
တေ သံသာရေ သုဒ္ဓိ ––––ပရိမုတ္တိ ထုနန္တိ
ဝဒန္တိ။ မဟာနိ။၂၄၄။ ဥဒ္ဓံသရာဝါဒါတိ
သံသာရေန သုဒ္ဓိ ကထယန္တာ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၂၂။

ဥဒ္ဓံသော (ဗျ) အနာဂတ်။ ဥဒ္ဓံသ လောကသ္မိံ
ဝိဝါဒမေတိတိ ဥဒ္ဓံသော ဝုစ္စတိ အနာဂတံ။
မဟာနိ။၂၃၅။

ဥဒ္ဓံသောတ[1] (ပု) [ဥဒ္ဓံ+သောတ] အထက်ရေ
အလျှဉ်၊အထက်ရေညာ။ ဗဟု နာဝါသဝ်ားဒ္ရေ
ဗန္ဓာပေတ္တာ ဝနစရကေဟိ ဒေသိတမဂ္ဂေန
ဥဒ္ဓံသောတံ အဂမာသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ။၃။၃၅ဝ။ (–
ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဋ။ရ၈ရ။)

ဥဒ္ဓံသောတ[2] (တိ) [(၁) ဥဒ္ဓံ+ဝါဟိ+သောတ။
(၂) ဥဒ္ဓံ+ဂန္ဓာ+ပဋိလဘိတဗ္ဗ+သောတ]
အထက်အလျှဉ်ရှိသော။ (က) အထက် သုဒ္ဓါ
ဝါသဘုံသို့ ပို့ဆောင်တတ်သော တဏှာ

အလျှဉ်, ဝဋ်ဒုက္ခအလျှဉ်ရှိသော၊ (ဘဝခန္ဓာဌ် တပ်မက် တွယ်တာသော တဏှာအလျှဉ်နှင့် မချုပ်ငြိမ်းသေးသော ဝဋ်ဒုက္ခအလျှဉ်တို့ ကြောင့် ရှေးဦးပဌမ ဖြစ်ရာ သုဒ္ဓါဝါသဘုံမှ စုတေသေလွန်ပြီးနောက် အထက် သုဒ္ဓါဝါသ ဘုံ၌ ထပ်၍ ပဋိသန္ဓေတည်နေရဦးမည် ဖြစ်သော)။ (၁) အထက်သုဒ္ဓါဝါသဘုံသို့-သွားရောက်၍-သွားရောက်မှသာ-ရအပ်လတ္တံ့ သော အရဟတ္တမဂ် အလျှဉ်ရှိသော၊ (ရှေးဦး ပဌမဖြစ်ရာ သုဒ္ဓါဝါသဘုံ၌ အရဟတ္တမဂ်ကို မရနိုင်, ထိုဘုံမှ စုတေသေလွန် ပြီးနောက် အထက်သုဒ္ဓါဝါသဘုံသို့ရောက်မှသာ-အရဟတ္တ မဂ် ရမည်ဖြစ်သော-ရဟန္တာဖြစ်၍ ပရိနိဗ္ဗာန် စံရ မည်ဖြစ်သော)။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓံသောတအကနိဋ္ဌဂါမီ (တိ) [ဥဒ္ဓံသောတ+ အကနိဋ္ဌဂါမီ] ဥဒ္ဓံသောတ အကနိဋ္ဌဂါမီ မည်သော အနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (က) အထက် သုဒ္ဓါဝါသဘုံသို့ ပို့ဆောင်တတ်သော တဏှာ အလျှဉ်, ဝဋ်ဒုက္ခအလျှဉ် ရှိ၍ အကနိဋ္ဌဘုံသို့ ပဋိသန္ဓေ တည်နေသွားရောက်သော အနာဂါမ် ပုဂ္ဂိုလ်၊ဘဝခန္ဓာဌ် တပ်မက်တွယ်တာသော တဏှာအလျှဉ်နှင့် မချုပ်ငြိမ်းနိုင်သေးသော ဝဋ်ဒုက္ခအလျှဉ်တို့ကြောင့် ရှေးဦးပဌမဖြစ် သော သုဒ္ဓါဝါသမှ စုတေသေလွန်ပြီးနောက် အထက်ဆုံး သုဒ္ဓါဝါသဖြစ်သော အကနိဋ္ဌ ဘုံတိုင်အောင်ပင် ပဋိသန္ဓေ တည်နေသွား ရောက်ရသော အနာဂါမ် ပုဂ္ဂိုလ်။ (ခ) ရှေးဦး ပဌမ ဖြစ်ရာသုဒ္ဓါဝါသဘုံ၌ အရဟတ္တမဂ်ကို မရနိုင်သေး၍ ထိုဘုံမှ စုတေ သေလွန် ပြီးနောက် အထက်ဆုံး သုဒ္ဓါဝါသဖြစ်သော အကနိဋ္ဌဘုံသို့ရောက်မှသာ အရဟတ္တမဂ်ကို ရမည်ဖြစ်သော-ရဟန္တာဖြစ်၍ ပရိနိဗ္ဗာန် စံမည်ဖြစ်သော-အနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်။

ဤနေရာ၌ ဥဒ္ဓံသောတ အကနိဋ္ဌ ဂါမိနှင့် စပ်၍ ပုဂ္ဂိုလ်လေးမျိုး သိထားသင့်၏။ ထိုလေးမျိုးမှာ-

(၁) ဥဒ္ဓံသောတအကနိဋ္ဌဂါမီ= ဤကာမဘုံ၌ အနာဂါမိဖိုလ်ကို ရ၍ စုတေ သေလွန်ပြီးလျှင် အဝိဟာဘုံမှစ၍ အောက် သုဒ္ဓါဝါသလေးဘုံတို့၌ အစဉ်အတိုင်း ဖြစ်ကာဖြစ်ကာ စုတေပြီးနောက် အကနိဋ္ဌ ဘုံရောက်မှသာ ရဟန္တာဖြစ်၍ ပရိနိဗ္ဗာန် ဝင်စံရမည့် အနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (အဘိ၊ပု။၁၂၀။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃၃။ ၂၁၃။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၉။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၆၈။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၅၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၅၃၂။) (သို့မဟုတ်) အဝိဟာအစရှိသော အောက်သုဒ္ဓါဝါသဘုံ တစ်ခုခု၌ဖြစ်၍ စုတေပြီးနောက် ဘုံစဉ်အတိုင်း အကနိဋ္ဌဘုံသို့ ရောက်မှသာ ရဟန္တာဖြစ်၍ ပရိနိဗ္ဗာန်ဝင်စံရမည့် အနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (အံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၁၈။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၄၉။) (၂) ဥဒ္ဓံသောတ နှ အကနိဋ္ဌဂါမီ= အောက်ဖြစ်သော သုဒ္ဓါဝါသဘုံ၌ဖြစ်၍ စုတေပြီးနောက် အကနိဋ္ဌဘုံ တိုင်အောင် မသွားရောက်တော့ပဲ သုဒဿီဘုံ၌ဖြစ်၍ ပရိနိဗ္ဗာန်ဝင်စံရမည့် အနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၉။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၆၈ ။ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၅၃၂။) (သို့မဟုတ်) အဝိဟာ အစရှိသော အောက်သုဒ္ဓါဝါသဘုံတစ်ခုခု၌ ဖြစ်ပြီးလျှင် ထိုဖြစ်ရာဘုံ၌ ရဟန္တာ မဖြစ်သေးမူ၍ အကနိဋ္ဌဘုံတိုင်အောင်လည်း သွားရောက် ပဋိသန္ဓေ မတည်နေတော့ပဲ ထိုဖြစ်ရာဘုံမှ အထက် ဒုတိယ, တတိယ, စတုတ္ထ သုဒ္ဓါဝါသဘုံတစ်ခုခု၌ ဖြစ်၍ ပရိနိဗ္ဗာန်ပြုရမည့် အနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၁၈။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၁၃။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၅၈။) (၃) နှ ဥဒ္ဓံသောတ အကနိဋ္ဌဂါမီ= ဤကာမဘုံမှ စုတေပြီးနောက် အကနိဋ္ဌဘုံသို့သာ သွားရောက် ပရိနိဗ္ဗာန်စံမည့် အနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (၄) နှ ဥဒ္ဓံသောတ နှ အကနိဋ္ဌဂါမီ=အဝိဟာ

အစရှိသော အောက်သုဒ္ဓါဝါသ လေးဘုံတို့တွင် တစ်ဘုံဘုံ၌ ဖြစ်ပြီးလျှင် ထိုဖြစ်ရာ ဘုံ၌သာ ရဟန္တာဖြစ်၍ ပရိနိဗ္ဗာန်ဝင်စံမည့် အနာဂါမ် ပုဂ္ဂိုလ်။

တတော မုဒုတရာနိ ဥဒ္ဓံသောတ-အကနိट္ဌဂါမိဿ ဝိပဿနိုဒ္ဓိယာနိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁၊ ၂၆၈။ ပဌမနဲ့ ဩရမ္ဘာဂိယာနံ သံယောဇနာနံ ပရိက္ခယာ ဥဒ္ဓံသောတော ဟောတိ အကနိဋ္ဌ-ဂါမီ။ သံ၊ဋီ၊၆၄။ အံ၊၁။ ၂၃၅။ အံ၊ ၂။ ၄၀၅၊ ၄၅ ၂။ ကတမော စ ပုဂ္ဂလော ဥဒ္ဓံသောတော အကနိဋ္ဌဂါမီ။ ဣဓေကစ္စော ပုဂ္ဂလော ပဌမနဲ့ ဩရမ္ဘာဂိယာနံ သံယောဇနာနံ ပရိက္ခယာ--သော အဝိဟာ စုတော အတပ္ပံ ဂစ္ဆတိ၊ အတပ္ပါ စုတော သုဒဿံ ဂစ္ဆတိ၊ သုဒဿာ စုတော သုဒဿီ ဂစ္ဆတိ၊ သုဒဿီယာ စုတော အကနိဋ္ဌံ ဂစ္ဆတိ၊ အကနိဋ္ဌေ အရိယမဂ္ဂံ သဠေနေတိ ဥပရိဋ္ဌိမာနံ သံယောဇနာနံ ပဟာနာယ၊ အယံ ဝုစ္စတိ ပုဂ္ဂလော ဥဒ္ဓံသောတော အကနိဋ္ဌဂါမီ။ အဘိ။ပု။၁ ၂၀။ ဥဒ္ဓံဝါဟိဘာဝေန ဥဒ္ဓမဿတဏှာသောတံ ဝဋ္ဋသောတံ ဝါတိ ဥဒ္ဓံသောတော၊ ဥဒ္ဓံ ဝါ ဂန္တွာ ပဋိလဘိတဗ္ဗတော ဥဒ္ဓမဿ မဂ္ဂ-သောတန္တိ ဥဒ္ဓံသောတော။အကနိဋ္ဌံ ဂစ္ဆတီတိ အကနိဋ္ဌဂါမီ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဋု။၄ ၉။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၆၈။ ဒီ၊ဋီ၊ဋု။ ၂၄၈။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၄ ၉ ၂။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၁ ၈ ၉။ အံ၊ဋီ၊ဋု။ ၁ ၅ ၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၅ ၃ ၂။

ဥဒ္ဓံသောတဝဋ္ဋ (တိ) [ဥဒ္ဓံသောတ+ဝဋ္ဋ] ဥဒ္ဓံသောတ အကနိဋ္ဌဂါမီအနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်-သည် ကြဉ်ဖယ်အပ်သော-ကိုကြဉ်ဖယ်ထား သော၊ ဥဒ္ဓံသောတ အကနိဋ္ဌဂါမီ အနာဂါမ် ပုဂ္ဂိုလ်မှတပါးတခြားသော။ အကနိဋ္ဌသု ပန ဥဒ္ဓံသောတဝဋ္ဋာ စတ္တာရောတိ စတုဝိသတိ အနာဂါမိနော။ ခုဒ္ဒကဋီ၊ ၁ ၅ ၃။

ဥဒ္ဓ (တိ) [ဥ+ဂမု+တ(ဦ)ဒ-သံ)] အထက်အပေါ်၊ အထက်သို့-ထောင်မတ်သော-မြင့်တက်သော။ ဥဒ္ဓသဒ္ဒေါယံ တိလိဂိကောဥဂ္ဂစ္ဆတိတိ ဥဒ္ဓေါ။ တောဂမိသ ဒေါ။ နေရုတ္တောဟယော တု ဥပရိပရိယာယော ဥဒ္ဓံသဒ္ဒေါ။သော အဗျယ-မေဝ။ ဓာန်ဦ။ ၁ ၄ ၃။ ဥဒ္ဓက-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓကေန္ဒလောမိ (တိ) [ဥဒ္ဓ+ကေန္ဒ+လောမိ] ဥဒ္ဓလောမိအခင်း, ကေန္ဒလောမိအခင်း။ ဥဒ္ဓကေန္ဒလောမိ ၈ ပလ္လင်္ကာ မေ သုသဏ္ဌိတာ။ ထေရီဂါ။ ၅ ၅ ၃။ (ဥဒ္ဓလောမိ, ကေန္ဒလောမိ-တို့လည်းကြည့်။)

ဥဒ္ဓတ (ပု) [ဥဒ္ဓ+ကေ+အ။ ဥဒ္ဓံ ကတ္တာ ဧကေန မုခေန ဝါဒနတော ဥဒ္ဓေါ သဒ္ဒေါ ကာယတိ သဒ္ဒါယတီတိ ဥဒ္ဓကော။ ဓာန်ဦ။ ၁ ၄ ၃။ ဥဒ္ဓေါ ဟုတ္တာ ကာယတိ သဒ္ဒါယတိ။ ဝိပိ၊ဓာန်။(ဦ)ဒ-သံ)] အထက်သို့လှည့် သော မျက်နှာဝဖြင့် တီးအပ်သော မုရိုးစည်။ သင်္ခသဒ္ဒံ ဘေရိသဒ္ဒံ၊ အယော ဥဒ္ဓကသဒ္ဒက်။ (c.p.d ၌ ပြထားသော ဆင်ပလိပ်မူ။) အပ၊ ၁ ။ ၄ ၁ ၆။ (ဆဋ္ဌသံဂါယနာမှ ဥတုဇသဒ္ဒက်-ဟု ရှိ၏။)

ဥဒ္ဓဂင် (နာ) [ဥဒ္ဓံ+ဂင်] ဂင်မြစ်၏-အထက်ပိုင်း-အညာ။ ဥဒ္ဓံဂင်-ကြည့်။

ဥဒ္ဓဂါမီ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဂမု+ဏိ] အထက်သို့-တက်သော-ရောက်သော။ (က) အထက်ဘုံ ဘဝသို့-တက်သော-ရောက်သော။ (ခ) အထက်ရေပေါ်သို့ပေါ်တက်သော။ (က) တံ ဥဒ္ဓဂါမီ ဟောတိ ဝိသေသဂါမီ။ (ခ) တံ ဥဒ္ဓဂါမီ အသ ဝိသေသဂါမီ။ သံ၊ဋု။ ၃ ၂ ၂။

ဥဒ္ဓဋ္ဌ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+အဋ္ဌ(ဦ)ဒ-သံ)] (၁) (က) အထက်၌လှည့်သော-အထက်သို့ မော်နေ သော-အဗျူး-ဦးချွန်-ရှိသော။ (ခ) အထက်သို့ မျက်နှာလှည့်သော၊နောက်သို့ တွန့်ဆုတ်ခြင်း

မရှိသော။ (၂) အထက်အထက် နတ်ပြည်ခြောက်ဆုံတို့၌ မီးညွှန့်ဖျားနှင့်တူသောကဲ့အကျိုးရှိသော၊အထက်အထက် နတ်ပြည်ခြောက်ဆုံတို့၌ ဖြစ်စေတတ်သော။ (၃) အထက်သို့ထောင်နေသော အဖျား-ဦးချွန်-ရှိသော၊ (သွား။အောက်သွား)။ (၁)(က) ဥဒ္ဓဂ္ဂါနိ လောမာနိ ဇာတာနိ။ ဒီ၂။၁၅။ မ၂။၃၃ရ။ ရသဂ္ဂသဂ္ဂိ ဟောတိ ဥဒ္ဓဂ္ဂါသု ရသဟရဏီယော ဂိဝါယ ဇာတာ ဟောန္တိ သမာဘိ-ဝါဟိနိယော။ ဒီ၃။၁၃၅။ သူက် နာမ ဥဒ္ဓဂ္ဂံ ကတ္တာ ဌပိတံ ဟတ္ထံ ဝါ ပါဒံ ဝါ ဘိန္နတိ။ သံ၊ဌ၊၃။၁၆၄။ အံ၊ဌ၊၁။၄၂။ (က)(ခ) နှ မယာ အသုဂိန္ဒ အဓောမုခေန ပါရမိယော ပူရိတာ၊ ဥဒ္ဓဂ္ဂမေဝ ကတ္တာ ဒါနံ ဒိန္နံ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၅၅။ ဥဒ္ဓဂ္ဂမေဝါတိ အနောသက္ခိတဝိရိယတံ၊ ဥဿကောဋိကံ ကတ္တာတိ အတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၂၉၀။ (၂) ဥဒ္ဓဂ္ဂါ ဒက္ခိဏာ ဒိန္နာ ။ အံ၊ ၁။၃၈၀။ အံ၊၂။၄၀။ (ဥဒ္ဓဂ္ဂိကနှင့်ယှဉ်ကြည့်။) (၃) ဥဒ္ဓဂ္ဂါ စ အဓဂ္ဂါ စ ဒုမဂ္ဂပရိမဇ္ဈိတာ။ ဇာ၊၂။၁၄။ ဥဒ္ဓဂ္ဂါတိ ဟေဋ္ဌိမဒန္ဓာ။ ဇာ၊ဌ၊ ၅။၁၆ရ။ ဥဒ္ဓဂ္ဂါတိ ဥဒ္ဓံ အဂ္ဂါ ယေသံ ဟေဋ္ဌိမ-ဒန္ဓာနန္တိ ဥဒ္ဓဂ္ဂါ။ တေနာဟ "ဥဒ္ဓဂ္ဂါတိ ဟေဋ္ဌိမ-ဒန္ဓာ"တိ။ ဇာ၊ဋီ၊သစ်။

ဥဒ္ဓဂ္ဂ¹ (တိ)[ဥဒ္ဓံ+ဂမု+ဂ္ဂါ] အထက်သို့တက်သော။ ဥဗ္ဘေဂါ ပိတိ ဗလဝတိ ဟောတိ ကာယံ ဥဒ္ဓဂ္ဂံ ကတ္တာ အာကာသေ လဃုပနပ္ပမာဏပ္ပတ္တာ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၅၉။ မဟာနိ၊ဌ။ ၁၁၁။ ဥဒ္ဓဂ္ဂရာဇီ-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓဂ္ဂမန (နှ) [ဥဒ္ဓံ+ဂမန] အထက်သို့တက်ခြင်း။ ဝုဒ္ဓိန္တိအာဒီသု ဥဒ္ဓဂ္ဂမနေန ဝုဒ္ဓိ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၀၄။

ဥဒ္ဓဂ္ဂရာဇီ (တိ) [ဥဒ္ဓဂ္ဂ+ရာဇိ] အထက်သို့တက်သော (ခန္ဓာကိုယ်) အရေးအကြောင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓဂ္ဂရာဇီ (တိ) [ဥဒ္ဓဂ္ဂရာဇိ+ဣ] အထက်သို့တက်သော-(ခန္ဓာကိုယ်) အရေးအကြောင်း-နိသောအရေးအကြောင်း-ရှိသော၊သူ၊(ကျား)။ ဥဒ္ဓဂ္ဂရာဇီ မိဂရာဇာ၊ ဗလီ ဒါဌာဝုမော မိဂေါ။ ဇာ၊၁။၂၉၆။ ဥဒ္ဓဂ္ဂရာဇီတိ ဥဒ္ဓဂ္ဂါဟိ သရီရ-ရာဇီဟိ သမန္နာဂတော၊ ဗျဂ္ဃ သန္ဓာယေဝ - မာဟံသု။ ဇာ၊ဌ၊၄။၃၄၅။

ဥဒ္ဓဂ္ဂလောမ (တိ) [ဥဒ္ဓဂ္ဂ+လောမ] အထက်၌ အဖျားရှိသော-အထက်သို့ အဖျားလှည့်သော-အမွေး-မွေးညှင်း-ရှိသော၊သူ။ အယံ ဟိ ဒေဝ ကုမာရော ဥဒ္ဓဂ္ဂလောမော။ ဒီ၂။၁၅။ (-မ၊ ၂။၃၃ရ။ ဥဒ္ဓဂ္ဂလောမောတိ အာဝဋ္ဋ-ပရိယောသာနေ ဥဒ္ဓဂ္ဂါနိ ဟုတ္တာ မုခသောဘံ ဥလ္လောကယမာနာနိ ဝိယ ဌိတာနိ လောမာနိ အဿာတိ ဥဒ္ဓဂ္ဂလောမော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၉။ မ၊ဌ၊ ၃။၂၅၉။

ဥဒ္ဓဂ္ဂလောမလက္ခဏ (နှ) [ဥဒ္ဓဂ္ဂလောမတာ+ လက္ခဏ] ဥဒ္ဓဂ္ဂလောမတာ လက္ခဏာတော်၊ အထက်သို့အဖျားလှည့်သော မွေးညှင်းတော်-ရှိသည်၏အဖြစ်-ရှိခြင်း-ဟူသောလက္ခဏာတော်။ ထိုလက္ခဏာတော်သည် စကြဝဠမင်း, ဘုရားအလောင်းတော်, မြတ်စွာဘုရားတည်းဟူသော ယောက်ျားမြတ်တို့၏ လက္ခဏာတော်ကြီး (မဟာပုရိသလက္ခဏာတော်ကြီး) ဆုံးဆယ့်နှစ်ပါးတို့တွင် တစ်ပါးအပါအဝင် ဖြစ်၏၊ ထိုယောက်ျားမြတ်တို့၏ အမွေး (မွေးညှင်း)တော်တို့သည် လက်ျာရစ် လည်ပတ်လျက် (ခွေလျက်) ရှိပြီး ရွှေမျက်နှာတော်၏ ထင်တယ်သပ္ပါယ်ပုံကို မော်ရှ် ကြည့်နေသကဲ့သို့ ထင်ရလောက်အောင် မွေးညှင်းအဖျားအချွန်တို့သည် အထက်သို့ လှည့်နေမော်နေကြကုန်၏။ ယင်းသို့ မွေးညှင်းတော် တို့၏

အဖျား အထက်သို့ လှည့်နေခြင်းသည် ဥဒ္ဓဝဂ္ဂလောမတာ လက္ခဏာတော် မည်၏။ တထာဂတသ ပန——ဥဿာခ်ပါဒလက္ခဏဥ္စ ဥဒ္ဓဂ္ဂလောမလက္ခဏဥ္စ နိဗ္ဗတ္တတိ။ ဒီဃ၊၃၊၁၁၂။

ဥဒ္ဓဝိက (တိ) [ဥဒ္ဓဝ+ဣက] အထက်နတ်ပြည်၌ မြတ်သောအကျိုးကို ဖြစ်စေတတ်သော၊ အထက် အထက် နတ်ပြည်ခြောက်ဘုံတို့၌–မီးညွှန့်ဖျားနှင့် တူသော– မြတ်သော–ကံအကျိုး ရှိသော၊ အထက် အထက် နတ်ပြည်ခြောက်ဘုံ တို့၌ ကံအကျိုးပေးသော (ဒါန ကုသိုလ်)။ သမဏပြာဟ္မဏေသု ဥဒ္ဓဝိကံ ဒကွိကံ ပတိဋ္ဌာပေန္တိ ။ဒီ၊၁။၄၈။ (–ဒီ၊၃။၅၅။ သံ၊၁။၉၀။ အံ၊၁။၃၊ရ၉။ အံ၊၂။၃၊ရ၉။) ဥပရိဖလနိဗ္ဗတ္တနတော ဥဒ္ဓံ အဝ္ဍမဿ အတ္ထိတိ ဥဒ္ဓဝိကာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၃။ ဥပရိတိ ဒေဝလောကေ——ကမ္မဿ ကတတ္တာ နိဗ္ဗတ္တနတော တဿ ဖလံ တဿ အဝ္ဍိသိခါ ဝိယ ဟောတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၂၀။ အဝ္ဍ ဝိယာတိ အဝ္ဍ၊ ဖလံ၊——အပိ စ အဝ္ဍဿ ဥတ္ထမံ ဖလံ။ သံ၊ဋီ၊သမ်၊၂။၃၄။ ဥပရူပရိဘူမိသု ဖလဒါနဝသေန ဥဒ္ဓမဝ္ဍမဿာတိ ဥဒ္ဓဝိကာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃၊၃၆။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁၄။ ဥပရူပရိဘူမိသူတိ ဆကာမဝစ္ဆသခါတာသု ဥပရူပရိကာမဘူမိသု၊ ကမ္မဿ ဖလံ အဝ္ဍ နာမ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၃၀။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၀၉။ (–ဣတိဝုတ်၊ ဋ္ဌ။၃၊၂၃။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၉၂။)

ဥဒ္ဓဂ်တ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဂတ] အထက်သို့သွားခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓဂ်တိတ (တိ) [ဥဒ္ဓဂ်တ+ဣက] အထက်သို့–သွားခြင်း–တက်ခြင်း–သဘောရှိသော။ တထာ ဥဒ္ဓဂ်တိကာ တေဇောဓာတု။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၅၈။

ဥဒ္ဓဂ်မ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဂမု+အ။ ဥဒ္ဓံ ဂစ္ဆတီတိ ဥဒ္ဓဂ်မော။ ဓာန်၊ဋီ။၃၊ရ] အထက်သို့ ဆန်တက်သော(လေ)။ ဥဒ္ဓဂ်မာ ဝါတာ၊ အဓောဂမာ ဝါတာ၊ကုစ္ဆိသယာ ဝါတာ——ပဿာသော။ မ၊ ၁။၂၄၆။ မ၊၂။၈၅။ မ၊၃။၂၈၄။ အဘိ၊ဝိ။၈၆။ နေတ္တိ။၆၃။ မ၊ဋ္ဌ၊ခု၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ခု။ခု၄၄။ ဥဒ္ဓဂ်မာ ဝါတာတိ ဥဂ္ဂါရဟိတ္ထာ(ရာ)ဒိပဝတ္ထကာ ဥဒ္ဓံ အာရောဟနဝါတာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။ခု၁။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၆၆၊၆ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ခု။ခု၄၅။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။ခု၀။ မ၊ ဋီ၊ခ။ရ၈။

ဥဒ္ဓဂ်မန (နာ) [ဥဒ္ဓံ+ဂမန] အထက်သို့–သွားရောက်–ဖြစ်–ခြင်း။ အထက်သို့ မြင့်တက်သွားခြင်း။ တံတံပစ္စယသမာယောဂေ ဟိ ပုရိမဘဝသခ်ါတာ ပုရိမန္ဓတော ဥဒ္ဓဂ်မနံ သမုဂ္ဂမော။ မူလဋီ၊၂။ခရ။ ဧဝံ နဒမာနာယ စ ဿာ ဥဒ္ဓဂ်မနဝသေန ဥဒ္ဓေါ။ မ၊ဋ္ဌ၊ခု။၁၅၅။ ဥဒ္ဓံဂမန–လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓဂ်မနီယ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဂမု+အနီယ] အထက်အထက်အထူးသို့ ရောက်စေတတ်သော၊ ကြားနာသူတို့အား အထက်အထက်တရားထူးကို ရရှိစေ တတ်သော။ ဣမေ ကမ္မံ နာမ ဒီဃရတ္တံ ဘာသိတာ ဥဒ္ဓဂ်မနီယာ အတ္ထူ–ပသံဟိတာ ဝါစာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ခု။၁၁၂။ ဥဒ္ဓဂ်မနီယာတိ သုဏန္တာနံ ဥပရူပရိဝိသေသံ ဂမေန္တီတိ ဥဒ္ဓ–ဂ်မနီယာ။ ဒီ၊ဋီ၊ခု။၁၁၂။

ဥဒ္ဓဂ်မဝါတ (ပု) [ဥဒ္ဓဂ်မ+ဝါတ] အထက်သို့ ဆန်တက်သော လေ။ ဥဒ္ဓဂ်မဝါတာဒယော ဝိယ ဟိ ယော ဝါတာဓိကော ကလာပေါ။ မူလဋီ၊၁။၁၅၁။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ခ၀။၄၄၂။)

ဥဒ္ဓ်ဓ (နာ) [(၁)ဥဒ္ဓတ+ဣ။ ဟန=ဂတိယံ၊ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ ဟနတိ ဂစ္ဆတီတိ ဥဒ္ဓတော၊ တော၊ ဟနသ ဓော၊အသရူပဒ္ဓိတ္တံ၊ စိတ္တံ၊ ဥဒ္ဓတသ ဘာဝေါ ဥဒ္ဓစ္စံ။ ဓာန်၊ဋီ။၁၆၉။ (၂) ဥ+ဓ=ဓူ+တ္ဝ။ တ္ဝ ပစ္စည်းကြောင့် ဓူဓောတ်၏ ဦးကို အပြု၊ အသာဒီသဒ္ဒေဘော်လာ။ ဥဒ္ဓံ ဓုနာတိ ကမ္မတိတိ ဥဒ္ဓစ္စံ။ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ ဓုနနံ ဥဒ္ဓစ္စံ။ ကစ္စည်းသုတ်။

ဓ၃၈။ နိတိ၊သုတ္တ။၁၂၅၅၊၁၂၆၅။ (ကြောင်ဒွတ္ဒ-သံ)] တုန်လှုပ်သည်၏ အဖြစ်၊ အထက် သို့ ပျံ့လွင့်သောစိတ်၏ ဖြစ်ကြောင်းတရား။ ဥဒ္ဓစ္စစေတသိက်။ ဥဒ္ဓစ္စဟူသည် စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်း, မငြိမ်သက်ခြင်းသဘော, အာရုံတခုဌ် မတည်တံ့ခြင်း သဘောပင် ဖြစ်သည်။ ယင်းဥဒ္ဓစ္စသည်-စေတသော အဝူပသမ လက္ခဏ=(လေတိုက်ခတ်ခြင်းကြောင့် တုန်လှုပ်သောရေကဲ့သို့) စိတ်မငြိမ်သက်ခြင်း လက္ခဏာ ရှိ၏။ အနဝဋ္ဌာနရသ=(လေတိုက်ခတ်ခြင်းကြောင့် လှုပ်ရှားသော အလံတံခွန်ကဲ့သို့) ရပ်တည် မနေခြင်း, မတည်တံ့ခြင်းကိစ္စရှိ၏။ ဘန္တတ္တပစ္စုပဋ္ဌာန=(ကျောက်ခဲဖြင့် ပေါက်ခတ်လိုက်ခြင်းကြောင့် လွင့်တက်သောပြာကဲ့သို့) လွင့်တက်လှုပ်ရှားသော တရားအဖြစ်ဖြင့် ယောဂီတို့ဉာဏ်အား ရှေ့ရှုထင်ပေါ်လာ၏။ စေတသော အဝူပသမေ အယောနိသော မနသိကာရပဒဋ္ဌာန=စိတ်မငြိမ်သက်ခြင်းကြောင့်(ဝါ) (စိတ်မငြိမ်သက်ကြောင်း အာရုံကြောင့်) မသင့်လျော်သော အကြောင်းအားဖြင့် နှလုံးသွင်းခြင်း တည်းဟူသော နီးကပ်သော အကြောင်းရှိ၏။ အဘိ၊ဋ္ဌာ၊၂၉၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၉၉။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၅၂။ ကတမံ တသ္မိ သမယေ ဥဒ္ဓစ္စံ ဟောတိ၊ ယံ တသ္မိ သမယေ စိတ္တဿ ဥဒ္ဓစ္စံ အဝူပသမော စေတဝိသာ ဝိက္ခေပေါ ဘန္တတ္တံ စိတ္တဿ၊ ဣဒံ တသ္မိ သမယေ ဥဒ္ဓစ္စံ ဟောတိ။ အဘိ၊ဓ။၁၀၃။ ဝေမေဝ ခေါ သောဏ အစ္စာရဒ္ဓဝိရိယံ ဥဒ္ဓစ္စာယ သံဝတ္တတိ၊ အတိသိထိလဝိရိယံ ကောသဇ္ဇာယ သံဝတ္တတိ။ အံ၊၂။၃၃၀။ ဥဒ္ဓစ္စံ နာမ စိတ္တဿ ဥဒ္ဓတာကာရော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၃၃ရ။ (-ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀၉။) ဥဒ္ဓတဿ ဘာဝေါ ဥဒ္ဓစ္စံ၊ ယဿ ဓမ္မဿ ဝသေန ဥဒ္ဓတံ ဟောတိ စိတ္တံ၊ တံသမ္မယုတ္တာ ဝါ ဓမ္မာ၊သော ဓမ္မော ဥဒ္ဓစ္စံ။ အံ၊ဋီ၊၁။ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၅၀။(-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀၁။)

ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ (နာ)[ဥဒ္ဓစ္စ+ကုက္ကုစ္စ] ဥဒ္ဓစ္စ, ကုက္ကုစ္စ၊ စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်းသဘော, နောင်တတဖန် ပူပန်ခြင်းသဘော။ ယေန အနုပ္ပန္နံ ဝါ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ ဥပ္ပန္နံ ဝါ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စံ ဘိယ္ယော-ဘာဝါယ ဝေပုလ္လာယ သံဝတ္တတိ။ အံ၊ဝ။၃။ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စန္တိ ဥဒ္ဓစ္စဥ္စေဝ ကုက္ကုစ္စဥ္စ။ တတ္ထ ဥဒ္ဓစ္စံ နာမ စိတ္တဿ ဥဒ္ဓတာကာရော။ ကုက္ကုစ္စံ နာမ အကတကလျာဏဿ ကတပါပဿ တပ္ပစ္စယာ ဝိပ္ပဋိသာရော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆။

ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စနိဝရဏ (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ+နိဝရဏ] ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စနိဝရဏ။ ဝေမေဝ ခေါ ဝါသေဋ္ဌ ပဋ္ဌမေ နိဝရဏာ----- ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စနိဝရဏံ။ ဒီ၊ဝ။၂၃၁။ (-မ၊၂။၄၁၉။ အဘိ၊ဓ။၂၃၂။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁၁ဝ။)

ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စပရိယုဋ္ဌိတ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ + ပရိယုဋ္ဌိတ] ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ ထကြွသော၊ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စသည် လွှမ်းမိုး နှိပ်စက်အပ်သော။ သစေ ဘိက္ခဝေ ဘိက္ခု ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ-ပရိယုဋ္ဌိတော ဟောတိ။ မ၊ဝ။၃၉ရ။ (-အံ၊၂။၂၀၄။)

ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စပရေတ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ+ပရေတ] ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စသို့ အစဉ်လိုက်သော၊ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စသည် လွှမ်းမိုးအပ်သော။ ပုန စ ပရံ ဗြာဟ္မဏ ယသ္မိ သမယေ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ-ပရိယုဋ္ဌိတေန စေတသာ ဝိဟရတိ ဥဒ္ဓစ္စ-ကုက္ကုစ္စပရေတေန။ အံ၊၂။၂၀၄။ ဥဒ္ဓစ္စ-ကုက္ကုစ္စပရေတ(ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၄၂)နှင့် ဥဒ္ဓစ္စ-ကုက္ကုစ္စေန အဘိဘူတံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁ရ၀။

ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စပွဟာန (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ+ပဟာန] ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စကိုပယ်ခြင်း။ ဘဂဝါ ဘုဇိဿံ ဝိယ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စပွဟာနံ အာဟ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁၉၄။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၁။ မ၊ဋီ၊၂။၂၃၆။

ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စပွဿာနကာရီ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ ပွဿာန +ကာရီ] ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စကို ပယ်ရှားမှုကို ပြုလေ့ရှိသော၊သူ။ ဝုဒ္ဓသေဝိတာ စ----- ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စပွဿာနကာရီ ဝုတ္တာ။ မဇ္ဈိ၊၁။၃၃ရ၅။ အံ၊ဋီ၊၁။ဂရ။ (–မူလဋီ၊၂။၁၆၀။)

ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စဝိဝမ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ+ဝိဝမ] ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ ကင်းကွာခြင်း။ ဝိနိဝရဏစိတ္တန္တိ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စဝိဝမေန ဝိကွေ့ပယသ ဝိဂတတ္တာ တေန အပိယိတစိတ္တံ။ မဇ္ဈိ၊၃။၃၉။ (–အံ၊ဋီ၊ ၃။၂၂၄။)

ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စာဘာဝ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ+ အဘာဝ] ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ၏–မရှိခြင်း–မဖြစ်ခြင်း။ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စာဘာဝတော ဥဒ္ဓစ္စ–ကုက္ကုစ္စာဒီဟိ သံကိလေသေဟိ အသံကိ–လိဋ္ဌစိတ္တော သုပရိသုဒ္ဓမာနသော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၃၃၅။

ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စာဘိဘူတ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ+ အဘိဘူတ] ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စသည် လွှမ်းမိုးနိုပ်စက်အပ်သော။ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စာဘိဘူတေန ဂဟပတိ စေတသာ ဝိဟရန္တော အကိစ္စံ ကရောတိ၊ ကိစ္စံ အပရာဓေတိ။ အံ၊၁။၃၃ရ။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၂။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၉။)

ဥဒ္ဓစ္စဂ္ဂဟ (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ဂဟ] ဥဒ္ဓစ္စကို ယူခြင်း။ ဥဒ္ဓစ္စဂ္ဂဟကေနေဝ စေတ္တ ကိစ္စာ–ဟာရပဋိပက္ခာနံ သမာနတာယ ကုက္ကုစ္စမ္ပိ ဂဟိတမေဝါတိ ဒဋ္ဌမ္ဗံ။ ထေရဗ္ဗ၊၁။ ၂၀၉။

ဥဒ္ဓစ္စစရိယာ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+စရိယာ] ဥဒ္ဓစ္စမျိုက်၊ ဥဒ္ဓစ္စ အဖြစ်များခြင်း။ ဝိကွေ့ပဂတသ ဥဒ္ဓစ္စစရိယာ သာဟသာစရိယာ။ မဟာနိ။၃၃ရ။ ရာဂ၀စရိယာ–လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓစ္စစေတနာ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတာ+စေတနာ။ သဟဂတ–ကျေ] ဥဒ္ဓစ္စနှင့်အတူတကွ ဖြစ်သော စေတနာ။ ယထာ စ အဘိညာစေတနာ၊ ဧဝံ ဥဒ္ဓစ္စစေတနာပိ နေ ဟောတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၆၂။ မူလဋီ၊၂။၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၅၉။ ယသ္မာ ဥဒ္ဓစ္စစေတနာ ပဝတ္တိဝိပါကမေဝ ဒေတိ၊ နေ ပဋိသန္ဓိဝိပါကံ။ အနုဋီ။၂။၁၀၂။ (–အနုဋီ၊ ၁။၁၃၁။ အနုဋီ၊၂။၁၀၆။)

ဥဒ္ဓစ္စဒေါသ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စ+ဒေါသ] ဥဒ္ဓစ္စ ဟူသောအပြစ်။ ဓမ္မနိဗ္ဗာနကွန္တိယာ ဟိ ဥဒ္ဓစ္စဒေါသော ပဟီယတိ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၂၇၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၅၀။

ဥဒ္ဓစ္စဒေါသဝဏ္ဏနဝစန (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စဒေါသ ပဟာန+ဝစန] ဥဒ္ဓစ္စအပြစ်ပယ်ခြင်းကို ဟောတော်မူခြင်း။ ပဂ္ဂဟနိမိတ္တံ ဝတ္တာ သမထ–နိမိတ္တဝစနတော အစ္စာရမ္ဘေန ဥဒ္ဓစ္စဒေါသ–ပ္ပဟာနဝစနတော။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၂၇၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၂၅၀။

ဥဒ္ဓစ္စနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စ+နိဒ္ဒေသ] ဥဒ္ဓစ္စကို အကျယ်ဖွင့်ဆိုဟောကြားလုစကားရပ်။ အဘိ ဓမ္မာပိဋကဂ၊ ၁–စိတ္တုပ္ပါဒကဏ္ဍ၊ ဒွါဒသ အကုသလ။ အဘိ၊ဓ။၁၀၃–၄။ နိဒ္ဒေသ၀ါရသ ဥဒ္ဓစ္စနိဒ္ဒေသေ စိတ္တဿာတိ နေ သတ္တဿ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၃၀၁–၂။

ဥဒ္ဓစ္စနိဝရဏ (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စ+နိဝရဏ] (ကုသိုလ်ဖြစ်ခွင့်ကို) ပိတ်ပင်–တားဆီး–နှောင့်ယှက်–တတ်သော ဥဒ္ဓစ္စ။ ဥဒ္ဓစ္စနိဝရဏံ အဝိဇ္ဇာနိဝရဏေန နိဝရဏဒ္ဒေ၀ နိဝရဏ–သမ္မယုတ္တဘ္ဗ။ အဘိ၊ဓ။၂၃၅။ ဗျာပါဒနိဝရဏံ ပဋိစ္စ ဥဒ္ဓစ္စနိဝရဏံ။ ပဋ္ဌာန၊၃။၂၉ရ။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ရရ။ မူလဋီ၊၁။၁ရ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၀၅။)

ဥဒ္ဓစ္စပဏတိက (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ပဏတိ+ဏ] စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်း–စိတ်မတည်တံ့ခြင်း–ဟူသော ပင်ကိုယ် သဘောရှိသော၊ စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်း ဟူသော ပင်ကိုယ်အလေ့အထရှိသော၊သူ၊

ဥဒ္ဓတာတိ ဥဒ္ဓစ္စဝကတိကာ ဝိပ္ပန္နမာနစိတ္တာ။ မ။ဋ္ဌ။၁။၁၂၀။ သံ။ဋ္ဌ။၃။၂၈။ ဥဒ္ဓစ္စပကတိကာတိ ဥဒ္ဓစ္စသီလာ အနဝဋ္ဌိတသဘာဝါ။ မ။ဋီ။၁။၂၁၄။ ဥဒ္ဓဒ္ဓပကတိကာတိ ဝိက္ခိတ္တသဘာဝါ ဝိပ္ပန္နစိတ္တာတိ အတ္ထော။ သံ။ဋီ။၂။၅၁၃။

ဥဒ္ဓစ္စဝတ္ထု (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စ+ဝတ္ထု] (၁) ဥဒ္ဓစ္စစိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်း–ဟူသော အပို့ဥဒ္ဓစ္စအပို့။ (တိ)(၂) ဥဒ္ဓစ္စအဖို့ရှိသော။ ဤသကဲ့သို့ လိုနပကွဲ့ ဥဒ္ဓစ္စပကွဉ္ဇ အနုပဂ္ဂမ္မ။ သာရတ္ထ။၂။၂၄၄။ ဝိသုဒ္ဓိ။ ဋီ။၁။၃၄၂။ (–မ။ဋီ။၁။၁ရ၅။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓစ္စဝတ္ထုတ္တ (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စပက္ခ+တ္တ] ဥဒ္ဓစ္စအဖို့ရှိသည် ၏အဖြစ်။ ဗလဝဝိရိယံ မန္ဒသမာဓိ ဝိရိယသ ဥဒ္ဓစ္စပကွတ္တာ ဥဒ္ဓစ္စံ အဘိဘဝတိ။ ဒီ။ဋ္ဌ။၂။၃၃ရ။ မ။ဋ္ဌ။၁။၂၉၅–၆။ သံ။ဋ္ဌ။၃။၁၉၄။ အံ။ဋ္ဌ။၁။၃၃ရ။ အဘိ။ဋ္ဌ။၂။၂၆၄။ ဝိသုဒ္ဓိ။၁။၁၂၆။ သာရတ္ထ။၂။၂၂၃။

ဥဒ္ဓစ္စပက္ခိက (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စပက္ခ+ဣက] ဥဒ္ဓစ္စအဖို့ရှိသော။ သတိ ဟိ စိတ္တံ ဥဒ္ဓစ္စပက္ခိကာနံ သဒ္ဓါဝိရိယပညာနံ ဝသေန ဥဒ္ဓစ္စပါတတော ––––––– ရက္ခတိ။ ဒီ။ဋ္ဌ။၂။၃ရ။ မ။ဋ္ဌ။၁။၂၉၆။ သံ။ဋ္ဌ။၃။၁၉၅။ အံ။ဋ္ဌ။၁။၃၉၂။ အဘိ။ဋ္ဌ။၂။၂၆၅။ ဝိသုဒ္ဓိ။၁။၁၂၆။ သာရတ္ထ။၂။၂၂၄။ ဌာနစက်မာနိ ဥဒ္ဓစ္စပက္ခိကာနိ။ ဝဇိရ။၁၄၉။ သာရတ္ထ။၂။၁ရ။

ဥဒ္ဓစ္စပက္ခိကေကဒေသ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စပက္ခိက + ကေဒေသ] ဥဒ္ဓစ္စအဖို့ရှိသောတရား တစိတ်တဒေသ။ ဥဒ္ဓစ္စပက္ခိကေကဒေသေ ဂဏ္ဍန္ဆော "သဒ္ဓါဝိရိယပညာန"ဣ အာဟ။ ဒီ။ဋီ။၂။၃၂၅။ မ။ဋီ။၁။၃ရ၅။ သံ။ဋီ။၂။၄၃၅။

ဥဒ္ဓစ္စပက္ခိယ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စပက္ခ+ဣယ] ဥဒ္ဓစ္စအဖို့ရှိသော။ ဥဒ္ဓစ္စပက္ခိယေ ကောသဇ္ဇပက္ခိယေ စ ဝမ္မေ ဝဇ္ဇေန္တော ဝိရိယသမတ် ယောဇေတ္တော။ ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။၂။၄၄။ (–မ။ဋီ။၁။၃ရ၁။ ဝိသုဒ္ဓိ။ဋီ။၁။၁၅၄။)

ဥဒ္ဓစ္စပစ္စယ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စ+ပစ္စယ] ဥဒ္ဓစ္စ ဟူသော အကြောင်း။ တသ္မိံ သမယေ အဝိဇ္ဇာပစ္စယာ သင်္ခါရော ––– ဥဒ္ဓစ္စပစ္စယာ အဝိမောက္ခော ––––––တတ္ထ ကတမော ဥဒ္ဓစ္စပစ္စယာ အဝိမောက္ခော။ အဘိ။ဝိ။၁ရ၄–၅။

ဥဒ္ဓစ္စပရိယုဋ္ဌာန (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ပရိယုဋ္ဌာန] ဥဒ္ဓစ္စလွမ်းမိုးနှိပ်စက် လုယက်ဖျက်ဆီးခြင်း၊ ဥဒ္ဓစ္စထကြွ သောင်းကျန်းခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓစ္စပရိယုဋ္ဌိတ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ပရိယုဋ္ဌိတ] ဥဒ္ဓစ္စလွမ်းမိုးနှိပ်စက် လုယက်ဖျက်ဆီးအပ်သော။ ဥဒ္ဓတော ခေါ ပန အယမာယသ္မာ ဥဒ္ဓစ္စပရိယုဋ္ဌိတေန စေတသာ ဗဟုလံ ဝိဟရတိ၊ ဥဒ္ဓစ္စပရိယုဋ္ဌာနံ ခေါ ပန တထာဂတပ္ပ–ဝေဒိတေ ဓမ္မဝိနယေ ပရိဟာနမေတံ။ အံ၊ ၃။၃ရ၅။

ဥဒ္ဓစ္စပရိဋ္ဌာဟ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စ+ပရိဋ္ဌာဟ] စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်း ဟူသော ပူလောင်ခြင်းဥဒ္ဓစ္စအပူ။ ဥဒ္ဓစ္စပရိဋ္ဌာဟသ အနုပဋ္ဌာနံ သမာဓိန္ဒြိယသ အသာဒေါ ယောတိ။ ပဋိသံ။၂၀၅(–၂၀၆၊ ၂၂၂။)

ဥဒ္ဓစ္စပါတ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စ+ပါတ] ဥဒ္ဓစ္စ၌ကျခြင်း၊ ဥဒ္ဓစ္စ ဖြစ်ခြင်း။ ဝိပဿနာ သမထံ အနတိ–ဝတ္တမာနာ ဥဒ္ဓစ္စပါတံ နိ ကရောတိ။ ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ။၂။၁၉၉။ (–ထေရဋ္ဌ။၁။၁၀၉။)

ဥဒ္ဓစ္စပ္ပကတိတ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ပကတိ+က] စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်းဟူသော ပင်ကိုယ်သဘောရှိသော၊ သူ။ ဝဇ္ဇေ အဝဇ္ဇသညိတာယ ဥဒ္ဓစ္စပ္ပကတိကာ။ အံ၊ ၃။၄၀။

ဥဒ္ဓစ္စပ္ပဟေန (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ပဟေန] ဥဒ္ဓစ္စကို ပယ်စွန့်ခြင်း။ ကောသဇ္ဇပ္ပဟေနေန ဥဒ္ဓစ္စ–

ပ္ပယောနေန ——— သမ္ပယုတ္တာနံ ဆ ဥဿာနိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။ရဝ။

ဥဒ္ဓစ္စပ္ပဓာန (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ပဓာန] ဥဒ္ဓစ္စပြေန်း ခြင်းရှိသော။ ဥဒ္ဓစ္စပ္ပဓာနာ ကိလေသာ ဥဒ္ဓစ္စာဒိကိလေသာ။ မူလဋီ၊၁။၉၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၄၄။

ဥဒ္ဓစ္စဗဟုလတ္ထ(နဿ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ဗဟုလတ္ထ] ဥဒ္ဓစ္စ များသည်၏–များသောဥဒ္ဓစ္စရှိသည်၏–အပြစ်။ ဥဒ္ဓစ္စဗဟုလတ္ထာ အဂ္ဂပသန္ဓစိတ္တတာယ ဥဒ္ဓတာ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၁၆။

ဥဒ္ဓစ္စဘူမိ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ဘူမိ] ဥဒ္ဓစ္စ၏ဖြစ်ရာ ဘုံဌာန။ အစ္စာရဒ္ဓဝိရိယံ ကဃောတိ၊ ဥဒ္ဓစ္စ–ဘူမိတိ ကတာ အဘိပတ္ထိတံ ပေသေတိ။ ပေဋကော။ ၂၉၀။

ဥဒ္ဓစ္စမူလက (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+မူလ+က] ဥဒ္ဓစ္စဟူသော အကြောင်းရင်းရှိသော။ ဥဒ္ဓစ္စရင်–ကြည်။

ဥဒ္ဓစ္စမေဃဝါနိတ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+မေဃ+ဝါနိတ] ဥဒ္ဓစ္စဟူသော မိုးချုံးသံ ရှိသော။ ဥဒ္ဓစ္စမေဃဝါနိတံ သံယောဇနဝဏ္ဏလာဟကံ။ ထေရ။ ၃၂၄။ ဘန္တသဘာဝံ ဥဒ္ဓစ္စံ မေဃ–ဝါနိတံ မေဃဂဇ္ဇိတံ ဇောသန္ဓိ ဥဒ္ဓစ္စ–မေဃဝါနိတာ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀၆။

ဥဒ္ဓစ္စရင် (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စ+ရင်] ဥဒ္ဓစ္စဟူသော ပြိုအည်စ် အကြေ။ သော ဥဒ္ဓစ္စရင်သော စေဝ ဥဒ္ဓစ္စမူလကဿ သေသာကုသလရင်သော စ အပ္ပကတ္ထာ အပ္ပရင်ကြော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂။

ဥဒ္ဓစ္စဝမန (နဿ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ဝမန] ဥဒ္ဓစ္စကို ဖျိုအံ့ ခြင်း။ ဥဒ္ဓစ္စဝမနံ ကာရေတိ။ မိလိန္ဒ။၃၁၉။

ဥဒ္ဓစ္စဝိကွမ္ပန (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ဝိကွမ္ပန] ဥဒ္ဓစ္စကို ပယ်ခွါတတ်သော။ ဥဒ္ဓစ္စဝိကွမ္ပနဿ အဝိ–ကွေပဿ သမာဓိနဿ ဝ၀ေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၅၂၂။

ဥဒ္ဓစ္စဝိပ္ပယုတ္တ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ဝိပ္ပယုတ္တ] ဥဒ္ဓစ္စနှင့် မယှဉ်သော။ ဥဒ္ဓစ္စဝိပ္ပယုတ္တာ စရတိတိ ဝိညာဏစရိယာ။ ပဋိသံ။ရဝ။

ဥဒ္ဓစ္စဝိရဟိတ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ဝိရဟိတ] ဥဒ္ဓစ္စမှ ကင်းသော။ အနုဒ္ဓတောတိ ဥဒ္ဓစ္စဝိရဟိတော။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၄။ (–မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၄၁၄။)

ဥဒ္ဓစ္စသံဝရ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စ+သံဝရ] ဥဒ္ဓစ္စကို့ကောင်းမြတ် စောင့်ရှောက်ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓစ္စသံဝရဋ္ဌ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စသံဝရ+ဋ္ဌ] ဥဒ္ဓစ္စကို တားမြစ်စောင့်ရှောက်ခြင်းဟူသော အနက်သဘော။ ဥဒ္ဓစ္စသံဝရဋ္ဌေန သီလဝိသုဒ္ဓိ။ ပဋိသံ။၂၁၉။

ဥဒ္ဓစ္စသမယ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စ+သမယ] ဥဒ္ဓစ္စဖြစ်ရာ အခါ။ ဥဒ္ဓစ္စသမယေ စိတ္တံ သမာဓိနာ နိဂ္ဂဟေတဗ္ဗံ နာမ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၄၀။

ဥဒ္ဓစ္စသမ္ပယုတ္တ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+သမ္ပယုတ္တ] ဥဒ္ဓစ္စနှင့်ယှဉ်သော။ ဥဒ္ဓစ္စနှင့်အညီအမျှ ကျေပွန်အောအစရှိသော အပြားတို့ဖြင့် ယှဉ်သော။ ယသ္မိံ သမယေ အကုသလံ စိတ္တံ ဥပ္ပန္နံ ဟောတိ ဥပေက္ခာသဟဂတံ ဥဒ္ဓစ္စသမ္ပယုတ္တံ ရူပါရမ္မဏံ ဝါ။ အဘိ၊ဓ။၁၀၃။ အဘိ၊ဝိ။၁ရ၄။ ဥဒ္ဓစ္စေန သမ္ပယုတ္တန္တိ ဥဒ္ဓစ္စသမ္ပယုတ္တံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀၁။ (–သံ၊ဋ္ဌ။၂၄၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၈၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၂၁။

ဥဒ္ဓစ္စသမ္ပယုတ္တစေတုက္ခန္ဓ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စသမ္ပယုတ္ထ+စတုက္ခန္ဓ] ဥဒ္ဓစ္စနှင့်ယှဉ်သော လေးပါးသော နာမ်ခန္ဓာတရား။ ခန္ဓေ စာတိ ဥဒ္ဓစ္စသမ္ပယုတ္ထ–စတုက္ခန္ဓေ စ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ရ၃။

ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+သဟဂတ]

ဥဒ္ဓစ္စနှင့်–အတူတကွဖြစ်သော–ယှဉ်သော–ရောနှောသော၊ ဥဒ္ဓစ္စနှင့် အတူတကွ ကေဝ္ပါဒတာအစရှိသည်၏ အဖြစ်သို့ ရောက်သော။ ယော သိကွဝေ ဆန္ဒော ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတော ဥဒ္ဓစ္စသမ္ပယုတ္တော။ သံ၊ဂု။၂၄၂။ ဥဒ္ဓဝေနဝေါကိဏ္ဏတ္တာ ဆန္ဒော ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတော နာမ ဟောတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၈၉။ ပစ္စယဝိသေသဝေသနထာမဇောတေန ဥဒ္ဓစ္စေန သဟဂတံ သံသဋ္ဌန္တိ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတံ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၁၄။ မ၊ဋီ၊၁။၃၀၂။

ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတကိလေသ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတ+ကိလေသ] ဥဒ္ဓစ္စနှင့်တကွဖြစ်သော ကိလေသာ။ ဥဒ္ဓစ္စေ စ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတကိလေသေ စ ဆန္ဒေ စ နိ ကမ္မတိ။ ပဋိသံ။၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၄၅။ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတကိလေသေ စာတိ ဥဒ္ဓဝေနသဟဂတေ ကေပ္ပါဒါဒိဘာဝံ ဂတေ ဥဒ္ဓစ္စသမ္ပယုတ္တေ မောဟအဟိရိကအနောတ္တပ္ပကိလေသေ စ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၈၃။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅၂၂။)

ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတကွန္ဓ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတ+ခန္ဓ] ဥဒ္ဓစ္စနှင့် တကွဖြစ်သော ခန္ဓာ။ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတကွန္ဓေ နိ ဝေဒတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၈၃။

ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတစိတ္တ (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတ+စိတ္တ] ဥဒ္ဓစ္စ သဟဂုတ်စိတ်၊ ဥဒ္ဓစ္စနှင့် အတူဟကွ ဖြစ်သော စိတ်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတစိတ္တုပ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတစိတ္တ+ဥပ္ပတ္တိ] ဥဒ္ဓစ္စသဟဂုတ်စိတ်၏ ဖြစ်ခြင်း။ သြဘာသာဒီသု ဒသသု ဓမ္မေသု သန္ဌာတာဝသေန ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတစိတ္တုပ္ပတ္တိယာ ဝိကွေပသမ်ိတံ ဥဒ္ဓစ္စံ ဓမ္မုဒ္ဓစ္စံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၃။

ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတစိတ္တုပ္ပါဒ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတ+စိတ္တုပ္ပါဒ] ဥဒ္ဓစ္စနှင့် တကွဖြစ်သော စိတ်ဖေါ်ထသိက်။ ဥဒ္ဓစ္စေ စာတိ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတစိတ္တုပ္ပါဒေ ဥဒ္ဓစ္စေ စ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၈၃။ (–အနုဋီ၊၁။၁၃၁။)

ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတဓမ္မ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတ+ဓမ္မ] ဥဒ္ဓစ္စနှင့် အတူတကွ ဖြစ်သောတရား။ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတဓမ္မာနံ ဝိပါကော ဝိဘင်္ဂေ ဝုတ္တော။ အနုဋီ၊၁။၁၃၁။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၅၉။)

ဥဒ္ဓစ္စသီလ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+သီလ] ဥဒ္ဓစ္စ–စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်း –ဟူသော အလေ့ရှိသော။ ဥဒ္ဓစ္စပကတိက–ကြည့်။

ဥဒ္ဓဝေါဟာရ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ဟေတု+က] ဥဒ္ဓစ္စဟူသော အကြောင်းရှိသော၊ ဥဒ္ဓစ္စကြောင့်ဖြစ်သော။ ဣဒံ သမာဓိနာဘာဝေန ဥဒ္ဓစ္စဟေတုကော စိတ္တဝိဗ္ဗမော ဝုတ္တော။ မ၊ဋီ၊၁။၂၁၆။

ဥဒ္ဓစ္စာဓိက (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+အဓိက] လွန်ကဲသော ဥဒ္ဓစ္စရှိသော၊ ဥဒ္ဓစ္စလွန်ကဲသော။ ဒေါမနဿ–ပစ္စယာနံ ဥဒ္ဓစ္စာဓိကာနံ ကိလေသာနံ––––– ဧတေ အဓိဝစနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၄၄။

ဥဒ္ဓစ္စာနုဂတ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+အနုဂတ] ဥဒ္ဓစ္စသို့ အစဉ်လိုက်သော။ ဥဒ္ဓစ္စာနုဂတံ ဝိက္ခိတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၄၀။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁၅။ အံ၊ဋီ၊၃။၈၄။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၃။)

ဥဒ္ဓစ္စာနုပတိတ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+အနုပတိတ] ဥဒ္ဓစ္စ သို့ အစဉ်လိုက်သော။ အတိပဂ္ဂဟိတံ ဝိတ္တံ ဥဒ္ဓစ္စာနုပတိတံ သမာဓိသ ပရိပန္ထော။ ပဋိသံ။၁၆၅။ ဥဒ္ဓစ္စာနုပတိတန္တိ ဝိက္ခေပါနုဂတံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ၃။ ဝိက္ခေပါနုပတိတ (ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ၃) လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓစ္စာနုပလက္ခိတ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+အနုပလက္ခိတ] ဥဒ္ဓစ္စဖြင့် မမှတ်သားအပ်သော။ ဥဒ္ဓစ္စာ–နုပလက္ခိတတ္တာ ပန သဗ္ဗာကုသလာနံ အဝိဇ္ဇာနိဝရဏံ ဝိယ––––သိယာ။ မူလဋီ၊ ၁။၂၀၂။

ဥဒ္ဓစ္စာနုဝတ္ထန (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စ+အနုဝတ္ထန] ဥဒ္ဓစ္စသို့ အစဉ်လိုက်သော။ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတော ပန ဝုတ္တစိတ္တုပ္ပါဒေါ သေသမ္မောနံ ဥဒ္ဓစ္စာ-နုဝတ္ထနဘာဝေန တဒုပလက္ခိတော ဥဒ္ဓစ္စသ-ဝိသယဝိသေသော။ မူလဋီ၊၁။၂၀၁။

ဥဒ္ဓစ္စာဝဟ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+အာဝဟ] တုန်လှုပ်သည်၏ အဖြစ်ကိုဆောင်တတ်သော။ (ပခုက္ခု-သျှ၌ပျံ့လွင့်သည်၏အဖြစ်ကို ဆောင်တတ်သော-ဟု ပေးသည်။) ဥဒ္ဓစ္စာဝဟာယ ဥပ္ပါလာပနပိတိယာ ဧတေ အဓိဝစနံ။ ဒီဋ္ဌ၊၁။၅၃။ ယာယ ဥပ္ပန္နာယ ကာယစိတ္တံ ဝါတပူရိတ-ဘဿာဝိယ ဥဒ္ဓုမာယနာကာရပ္ပတ္တံ ဟောတိ၊ တဿာ ဂေဟသိတာယ ဩဒဂ္ဂပိတိယာ ဧတေ အဓိဝစနန္တိ သရူပံ ဒဿေတိ "ဥဒ္ဓစ္စာ-ဝဟာယာ" တိအာဒိနာ။ ဥဒ္ဓစ္စာဝဟာယာတိ ဥဒ္ဓတဘာဝါဝဟာယ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၂၇။ (-ဒီ၊ဋီ၊၁။၆၁။)

ဥဒ္ဓစ္ဆဒ (ပု) [ဥဒ္ဓံ+ဆဒ] အထက်၌ အမိုးရှိသော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓစ္ဆဒပါကာရ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္ဆဒ+ပါကာရ] အထက်၌ အမိုးရှိသော တံတိုင်း။ ပဋိသေနာယ အတ္ထနော အာရက္ခတ္ထာယ ဌပိတော ဖလက-ကောဋ္ဌကေ စေဝ ဥဒ္ဓစ္ဆဒပါကာရာဒိကေ စ။ မဟာဋီ၊၃။၆၀။

ဥဒ္ဓစ္ဆိဒ္ဒက (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဆိဒ္ဒက] အထက်၌ အပေါက် ရှိသော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓစ္ဆိဒ္ဒကဇာလဝါတပါန (နာ) [ဥဒ္ဓစ္ဆိဒ္ဒက+ဇာလဝါတပါန] အထက်၌အပေါက်ရှိသော ဇာကွန်ယက် ဖွဲ့တပ်အပ်သော လေသောက် ပြတင်း။ ရာဇာ တတော ပဌာယ တာသံ ပါသာဒေ ဥဒ္ဓစ္ဆိဒ္ဒကဇာလဝါတပါနာနိ ကာရေသိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၉။

ဥဒ္ဓစ္ဆိဒ္ဒကဝါတပါန (နာ) [ဥဒ္ဓစ္ဆိဒ္ဒက+ဝါတပါန] အထက်၌ အပေါက်ရှိသော လေသောက် ပြတင်း။ ရာဇာ ---- သမ္ဘဝဇ္ဇေသု ဥဒ္ဓစ္ဆိဒ္ဒကဝါတပါနာနိ ကာရေသိ။ ဓမ္မပဒ၊၁။ ၁၃၅။ (-ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၈၉။)

ဥဒ္ဓဋ္ဌ[1] (နာ) [ဥ+ဟန+တ။ဥဒ္ဓတ[2]-လည်းကြည့်] (၁) စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်းသော၊ ဥဒ္ဓစ္စစေတသိက်။ (တိ) (၂) အထက်သို့ လွင့်တက်သော၊ တက်ကြွသော၊(သျှ)။ (၁) ဥဒ္ဓစ္စ မုဒ္ဓဋ္ဌာတ။ ဓာန်။၁၆၉။ဓာန်ဋီ-၌ ဥဒ္ဓဝ-ဟု ရှိ၏။ (တိ)(၂) ဥဒ္ဓဋ် စိတ်ဟု ဥဒ္ဓစ္စပါတတော ရက္ခဏဝသေန နိဂ္ဂဟာတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၀၄။

ဥဒ္ဓဋ[2] (တိ) [ဥ+ဝရ+တ] (၁) (က) အထက်သို့ ဆောင်အပ်-ထုတ်ဆောင်အပ်-သော။ (ခ) နုတ်ယူ-ဆွဲနုတ်-အပ်သော။ (ဂ) ဆယ်ယူ အပ်သော။ (ဃ) ကြွချီအပ်သော။ (၂) ထုတ်ဆောင်သော၊သူ။ (၁) (က) သဟဇာတာဓိပတိ လမ္ဘမာနောပိ နု ဥဒ္ဓဋော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀၂။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၈၇။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀၈။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၈၃။) (ခ) ကေဒေသမတ္ထေန မေ အာဝုသော ဥဒ္ဓဋော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၇၂။ သမ္ဘလံ ဥဒ္ဓဋံ ဝိယ တဒါ အပ္ပဝတ္ထနက် အကာသိ။ မ၊ဋီ၊၂။၆၉။ (ဂ) တတ္ထတော ဥဒ္ဓဋမတ္ထမေဝ ခါဒိသူတိ အာဟ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉၀။ သာရတ္ထ၊ ၂။၄၃၀။ (ဃ) ဒုတိယေ ပါဒေ ဥဒ္ဓဋမတ္ထေ ပါရာဇိကန္တိ ဝဒန္တိ။ သာရတ္ထ၊၂။၁၅၂။ (၂) ဥဒ္ဓဋမနုဿ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓဋတဏှာသလ္လ (တိ) [ဥဒ္ဓဋ+တဏှာသလ္လ] ထုတ်-ဆွဲနုတ်-ဝယ်ရှား-အပ်သော တဏှာ ဟူသော ငြောင်ရှိ သော၊သူ။ သာ အဟံ အဒ္ဓ သမ္ဘော ဥဒ္ဓဋတဏှာသလ္လာ။ ထေရီ၊ ဋ္ဌ။၅၉။

ဥဒ္ဓဋတေလဝိန္ဒု (နာ) [ဥဒ္ဓဋ+တေလဝိန္ဒု]

ထုတ်ယူအပ်သော ဆီပေါက်။ ဩာက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓဋ္ဌတေလဗီန္ဒုမတ္ထ (တိ) [ဥဒ္ဓဋ္ဌတေလဗီန္ဒု + မတ္ထ] ထုတ်ယူအပ်သော ဆီပေါက်ပမာဏ ရှိသော။ ဣတ္ထိပုရိသာနံ ကလလရူပံ ဇာတိ-ဥဏ္ဏာယ ဧကေန ,အံသုနာ ဥဒ္ဓဋ္ဌတေလ-ဗီန္ဒုမတ္ထံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၃၈။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊ သစ်။၂၁၁။

ဥဒ္ဓဋ္ဌဒဏ္ဍ (ပု) [ဥဒ္ဓ+ဒဏ္ဍ] ထုတ်အပ်သော-ချမှတ်အပ်သော-အပြစ်ဒဏ်-အမိန့်အာဏာ။ ဥဒ္ဓဋ္ဌဒဏ္ဍေနာ(သံ၊ဌ၊၁။၁၂၂)တိ သမန္တတော ဥဗ္ဗတေန ဒဏ္ဍေန သာသနေန။ သံ၊ဋီ၊၁။၁ရ၂။

ဥဒ္ဓဋ္ဌဒါဋ္ဌ (တိ) [ဥဒ္ဓ+ဒါဋ္ဌ] ထုတ်အပ်သော အစွယ်ရှိသော၊ အစွယ်ကျိုးသော၊သူ။ ဥဒ္ဓဋ္ဌဒါဋ္ဌ ဝိယ သပ္ပါ နီမ္မဒါ ဟုတ္တာ ဗုဒ္ဓုပဋ္ဌာနဋ္ဌ ဓမ္မသဝနဋ္ဌ သက္ကစ္စံ အာဂမံသု။ မ၊ဌ၊၁။၅၈။ (–သံ၊ဌ၊၁။၂၉ရ။ ဇာ၊ဌ၊၁။၅၃၁။ ဇာ၊ဌ၊၂။၂၃ရ။ ဇာ၊ဌ၊၆။ရ။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၀၆။)

ဥဒ္ဓဋ္ဌဒါဋ္ဌသပ္ပသမ (တိ) [ဥဒ္ဓဋ္ဌဒါဋ္ဌ+သပ္ပ+သမ] ထုတ်အပ်သော အစွယ်ရှိသော-အစွယ်ကျိုးသော-မြွေနင့်တူသော။ ဥဒ္ဓဋ္ဌဒါဋ္ဌသပ္ပသဒိသ ဟုတ္တာ သကျော သခီလော သုခသမ္ဘာသော ဟောတိ။ ခုဒ္ဒက၊ ဌ။၁၂၁။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂ရ။ ကင်္ခာ၊ဋီသစ်။၁၂၃။

ဥဒ္ဓဋ္ဌပံသု (ပု၊နဝ) [ဥဒ္ဓ+ပံသု] ထုတ်အပ်သော မြေမှုန့်။ မူသိကုက္ကုရဏ္ဍေ မူသိကာတိ ဥဒ္ဓဋ္ဌပံသု။ ဝဇိရ။ ၂၉၆။

ဥဒ္ဓဋ္ဌပဋ (တိ) [ဥဒ္ဓ+ပဋ] ထုတ်အပ်သော ပြဿနာ။ ဣဒဏ္ဍိ ဟေဌာ "ဂရုက လဟုက"န္တိ အာဒိနာ ဥဒ္ဓဋ္ဌပဋေသု အနာဂတမ္ပိ-----ဝုတ္တံ။ ဝိမတိ၊ဌ။၂၉၄။

ဥဒ္ဓဋ္ဌပဒ (နဝ) [ဥဒ္ဓ+ပဒ] ထုတ်အပ်သောပုဒ်။ ဣမသ္မိဋ္ဌိ ဝါရေ ပုစ္ဆာယ ဥဒ္ဓဋ္ဌပဒေန ယေ ဓမ္မာ သမ္ပယုတ္တာ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၁ရ။ (–မူလဋီ၊ ၃။၂၃။ အနုဋီ၊၃။၂၉။)

ဥဒ္ဓဋ္ဌပဏာရ (တိ) [ဥဒ္ဓ+ပဏာရ] ထုတ်ဆောင်အပ်သောအပြားရှိသော။ ဧဝံပဏာရ-မေဝါတိ ပုစ္ဆာယ ဥဒ္ဓဋ္ဌပဏာရမေဝ။ ယံပဏာရံ ပုစ္ဆာယ ,ဥဒ္ဓဋ်ံ၊ တံပဏာရမေဝါတိ အတ္ထော။ အနုဋီ၊၃။၂၁။

ဥဒ္ဓဋ္ဌဘတ္တ (နဝ) [ဥဒ္ဓ+ဘတ္တ] (က) ထုတ်ယူ-ကော်ယူ-အပ်သောထမင်း။ (ခ) ထုတ်ယူ၍ ရအပ်သော ဝေစုဝေပုံပြစ်သော ထမင်း။ ဝေ၍ အပ်ရှိရအပ်သော ထမင်း (သျှ)။ (က) ကဋ္ဌဆ္ဆနာ ဥဒ္ဓဋ္ဌဘတ္တေ ပန ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၉၃။ (ခ) ဥဒ္ဓဋ္ဌဘတ္တံ အဟံ တုဒါ။ စရမာနသ္ဓ အဒါသိ ဘိက္ခုနော။ ဇာ၊ဌ။၁ရ၃။ ဥဒ္ဓဋ္ဌဘတ္တန္တိ အတ္ထနော ပတ္တကောဋ္ဌာသဝသေန ,ဥဒ္ဓရိတ္တာ လဒ္ဓဘာဂဘတ္တံ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၃၉၃။

ဥဒ္ဓဋ္ဌမနုဿ (ပု) [ဥဒ္ဓ+မနုဿ] ထုတ်ဆောင်သောလူ။ ပါသာဏတ္တမ္ဘေ ,ဥဒ္ဓဋ္ဌမနုဿနံ မူလံ ဒေထ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၄၉။ ဝိ၊သင်္ခ။၁၅။

ဥဒ္ဓဋ္ဌသပ္ပိ (နဝ) [ဥဒ္ဓ+သပ္ပိ] ထုတ်ဆယ်အပ်သော ထောပတ်။ သတဝါရံ တာပေတ္တာ ,ဥဒကေ ပက္ခိပိတ္တာ ,ဥဒ္ဓဋ္ဌသပ္ပိ သတဓောတသပ္ပိ။ မ၊ဋီ၊၁။ရရ။ မူလဋီ၊၂။၄၄။

ဥဒ္ဓဋ္ဌသလ္ဍ (တိ) [ဥဒ္ဓ+သလ္ဍ] ထုတ်အပ်-ဆွဲနုတ်အပ်-သော (ရာဂအစရှိသော) မြားကြောင့်ရှိသော။ သာဟံ သုဂတသ္ဓ သာဝိကာ၊ ----ဥဒ္ဓဋ္ဌသလ္ဍာ အနာသဝါ။ ထေရီ။၄၂၃။ (–နေတ္တိ။၄၆။) ,ဥဒ္ဓဋ္ဌသလ္ဍာတိ အတ္တနော သံဆ္ဌာနတ္ထာ သမုဒ္ဓဋ္ဌရာဂါဒိသလ္ဍာ။ ထေရီ၊ ဋီ။၂၆၄။

ဥဒ္ဓရ (တိ) [ဥ+ဓရ+တု] ထုတ်ဆယ်-ကယ်တင်-

တတ်သော။ ဥဒ္ဓဋ္ဌာတိပဒ် အပေက္ခိတ္တာ မယောဃပကွန္ဓာနံ သတ္ထာနန္တိ ကမ္မတ္ထေ သာမိဝစနံ။ အနုဋီ၊၁။၅။ (သံဝဏ္ဏေတဗ္ဗ ပြုစ်သော မူလဋီ၊၁။၃–ဌ ဥဒ္ဓတာ–ဟု ဒုန္ဓနှင့် ရှိ၏။)

ဥဒ္ဓတ၁ (တိ) [ဥ+ဟန်+တ။ ဟန ဂတိယံ၊ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ ဟနတိ ဂစ္ဆတီတိ ဥဒ္ဓတော၊ တော၊ ဟနသာ ဓော အသရူပဒ္ဒိတ္တံ။ ဓာန်ဋီ။၁၆၉။] (၁) တုန်လှုပ်သော၊ ပျံ့လွင့်သောစိတ်ရှိသော၊ မငြိမ်သက်သော၊သူ။ (အချို့နေရာ၌ စိတ်ရ၏။) (၂) ထောင်လွှား တက်ကြွသော၊ ပလွှားဝါကြွားသော၊သူ။ (၁) ဗဟုရဇာတိ ဝါတပဟရဏ–ကာလေ ဥဒ္ဓတေန ရဇကွန္ဒေန ပရိယောနဒ္ဓါ ဝိယ ဟောတိ။ အံ၊ဌ၊၃။ဂ၁။ ဣဓ ဘိက္ခဝေ ယသ္သ ပရိသာယံ ဘိက္ခု ဥဒ္ဓတာ ဟောန္တိ ဥန္နဠာ စပလာ မုခရာ ဝိကိဏ္ဏဝါစာ။ အံ၊ ၁။ရ၀။ ဥဒ္ဓတာတိ ဥဒ္ဓစ္စေန သမန္နာဂတာ။ အံ၊ဌ၊ဗ။၄၅။ ဥဒ္ဓတာ(မ၊ဘ။၂၂။ သံ၊၃။၂၃၅))တိ ဥဒ္ဓစ္စပကတိကာ ဝိပ္ပန္နမာနစိတ္တာ။ မ၊ဌ၊ဘ။၁၂၀။ သံ၊ဌ၊၃။၂ရ၀။ ဥဒ္ဓတော (ဣတိဝုတ်။၂၄၄)တိ စိတ္တဝိက္ခေပကရေန ဥဒ္ဓစ္စေန ဥဒ္ဓတော အဝူပသန္တော။ ဣတိဝုတ်ဌ။၂၃၆။ အယောသိ ဥဒ္ဓတာ ပုဗ္ဗေ စိတ္တေ အဝသဝတ္တိနီ (ထေရီ။ ၃၈၉)တိ––––––––ဥဒ္ဓတာ နာနာရမ္မဏေ ဝိက္ခိတ္တစိတ္တာ အသမာဟိတာ အယောသိ။ ထေရီ၊ဌ။ရ၂။

ဥဒ္ဓတ၂ (တိ) [ဥ+ရေ+တ] (က) အထက်သို့ ဆောင်အပ်–ထုတ်ဆောင်အပ်–ကောက်ယူအပ် –သော။ (၁) နုတ်ယူ–ဆွဲနုတ်–အပ်သော။ (ဂ) ဆယ်ယူအပ်သော။ (ဃ) ကြွချီအပ်သော။ (ဏ) ပရသာ ကောဋ္ဌာသတော ပရသာ ကုသံ ဥဒ္ဓရတိ၊ ဥဒ္ဓတမတ္တေ အဝဟာရော။ ကခ၊။ ၁၁၉။ (–ကခ၊ဋီ။၄၁။) (၁) ဥဒ္ဓတဒါဋ္ဌ–ကြည်။ (ဂ) သေဝါလောပိ ဥဒကတော ဥဒ္ဓတော အမိလာတော အဂ္ဂမိသော်ဟံ ဂစ္ဆတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။၂ရ။ (ဃ) သော ကမ္မဋ္ဌာနယုတ္တေနေဝ စိတ္တေန ပါဒံ ဥဒ္ဓရန္တော ဝိယုတ္တေန ဥဒ္ဓတေ ပဋိနိဝတ္တန္တော ဂါမသေ သမီပံ ဂန္တွာ။ မ၊ဌ၊ ၁။၂၆၃။ (–အဘိ၊ဌ၊၂။၃၃ရ။)

ဥဒ္ဓတအဝူပသန္တစိတ္တ (နာ) [ဥဒ္ဓတအဝူပသန္တ +စိတ္တ] ပျံ့လွင့် မငြိမ်းအေးသော စိတ်။ အောက်ပုဒ်ကြည်။

ဥဒ္ဓတအဝူပသန္တစိတ္တသန္ဓောသဟေတု (ပု) [ဥဒ္ဓတအဝူပသန္တစိတ္တသန္ဓောသ+ဟေတု] ပျံ့လွင့်မငြိမ်း အေးသောစိတ်ဟူသော မိမိအပြစ် ဟူသောအကြောင်း။ ဥဒ္ဓတအဝူပသန္တ–စိတ္တသန္ဓောသဟေတု ဟတေ တေ ဘောန္တော သမဏပြာဟ္မဏာ သေနာသနာနိ ပဋိသေဝါမိ။ မ၊ဘ။၂၂။

ဥဒ္ဓတစာရီ (တိ) [ဥဒ္ဓတ+စာရီ]တုံ့လှုပ်–မငြိမ်မသက်– ပြေးသွားသော။ ဘဂ္ဂေနာတိ ဣတောစိတောစ ပရိဗ္ဗမန္တေန ဥဒ္ဓတစာရိနာ။ သံ၊ဌ၊၃။၃၁ရ။ ဥဒ္ဓတစာရိနာတိ ယဒ္ဓန္ဓရာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၃၃။

ဥဒ္ဓတစိတ္တ (နာ) [ဥဒ္ဓတ+စိတ္တ] ပျံ့လွင့်သော–မငြိမ်သက်သော–စိတ်။ တဿ ဥဒ္ဓတစိတ္တဿ သမာဓိသမ္ဘောဇ္ဈင်္ဂါဒိသမုဋ္ဌာပနေန ဥဒ္ဓတ–ပတ္ထိတော နိသေဓနံ။ မ၊ဋီ၊၁။၃၉၀။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၃၉။

ဥဒ္ဓတဒါဋ္ဌ (တိ) [ဥဒ္ဓတာ+ဒါဋ္ဌာ] ထုတ်အပ်သော အစွယ်ရှိသော၊ အစွယ်ကျိုးသော၊သူ။ ဥဒ္ဓဋ္ဌဒါဋ္ဌော ဝိယ သပ္ပေါ နိတ္ထောဏော နိမ္မဒေါ––––ဟုတ္တာ ။ သံ၊ဌ၊၁။၂၉ရ။ (–အံ၊ဋီ၊၂။၂၁၀။)

ဥဒ္ဓတဒီနသာဝနိဋ္ဌယ (ပု) [ဥဒ္ဓတဒီနသာဝ +နိဋ္ဌယ] တက်ကြွထောင်လွှား ဝါကြွားသူ၏

အပြစ်, စိတ်ဓာတ် ကျဆင်း အားငယ်သူ၏ အပြစ်ကို နှိပ်ကွပ်ခြင်း။ ဟီနာဓိကဇနသေဝိတံ ဝုတ္တံ ပကာသေန္တော ဥဒ္ဓတဇိနဘာဝနိဂ္ဂဟံ ကရောတိ။ မဇ္ဈ၊၁။၁၅။ သံ၊ဌ၊၂။၂။ အံ၊ဌ၊၁။၁၃။ ဂ္ဂတိဝုတ်၊ဌ။၃၅။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၁၂၂။

ဥဒ္ဓတပံသု (ပု၊နာ) [ဥဒ္ဓတ+ပံသု] ထုတ်ယူအပ်သော မြေမှုန့်။ တတော ဥဒ္ဓတပံသုနာ ဟ္ဒဌကာ ကာရေတ္တာ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၀၃။ (–ဇာ၊ဌ၊၅။၄၉။)

ဥဒ္ဓတပါဋ (ပု) [ဥဒ္ဓတ+ပါဋ] ထုတ်ဆောင်အပ်သော ပါဋ်။ ကာဌကာတိပိ ဌိကာယံ ဥဒ္ဓတပါဋော။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၁။၃၂၆။

ဥဒ္ဓတမ္ဗလ (တိ) [ဥဒ္ဓတ+ဗလ] ထုတ်အပ်သော ဝေးစေ့ရှိသော၊သူ။ ဘိန္နာဂတေ အဟုံ ရာဇ၊ ဆဂလော ဥဒ္ဓတမ္ဗလော။ ဇာ၊၂။၂၆၆။ ဥဒ္ဓတပ္ပလောတိ ဥဒ္ဓတဗီဇော။ ဇာ၊ဌ၊၁။၁၂၈။

ဥဒ္ဓတဗီဇ (တိ)[ဥဒ္ဓတ+ဗီဇ] ထုတ်အပ်သော ဝေးစေ့ရှိသော၊သူ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓတဝိသ (တိ) [ဥဒ္ဓတ+ဝိသ] ထုတ်အပ်သော အဆိပ်ရှိသော၊သူ။ ဥဒ္ဓတဝိသောဝ သပ္ပေါ၊ ဆိန္နဝိသာဏောဝ ဥသဘော။ အပ၊၁။၃၃။ ဥဒ္ဓတဝိသော ဥပ္ပါဋိတယောရဝိသော သပ္ပေါ ဟ္ဝ၀။ အပ၊ဌ၊၁။၂၆၃။

ဥဒ္ဓတဝေသ (ပု) [ဥဒ္ဓတ+ဝေသ] ထောင်လွှားတက်ကြွဇောပလွှားဝါကြွားသော–သူ၏ အတွင်း။ အတိဂရုနော သမ္ဘာသမ္ဘုဒ္ဓသ သန္ဓိက် ဥဒ္ဓတဝေသေန ဂန္ဓံ နာ ယုတ္တံ။ မဇ္ဈ၃။၂၄၂။ (–ဇာ၊ဌ၊၅။၂၈၂။)

ဥဒ္ဓတသလ္ဍ (တိ) [ဥဒ္ဓတ+သလ္ဍ] အထက်သို့ ဆောင်ယူအပ်–ဆွဲနုတ်အပ်–သော (ရာဂ အစရှိသော) ငြောင့်ရှိသော၊သူ။ ဥဒ္ဓတ–သလ္ဍော(မဟာနိ။၄၅)တိ ဥဒ္ဓံ ဟဒ္ဒသလ္ဍော၊ ဥဒ္ဓရိတသလ္ဍော။ မဟာနိ၊ဌ။၁၆၃။

ဥဒ္ဓတသုတ္ထ (နာ) [ဥဒ္ဓတ+သုတ္ထ] ဥဒ္ဓတသုတ်။ ယင်းသုတ်၌ မျှားစွာသောရဟန်းတို့သည် မြတ်စွာဘုရား၏ အနီး တောကျောင်း၌ နေပြီးလျှင် မတည်မကြည် လျှပ်ပေါ်လော်လီ၍ နှုတ်စောင့်စည်းမှုမရှိပဲ ပြောလိုရာ ပြောလျက် သတိလွတ်ကင်းပြီး ဉာဏ်ပညာမရှိ ဖြစ်နေကြရာ ထိုအချိန်အခါ၌ ယင်းသို့သော အကြောင်းအရာကို မြတ်စွာဘုရား သိတော်မူသဖြင့် "အရကွီတေန ကာယေန" စသည်ဖြင့် ဥဒါန်း မြွက် ကြားတော်မူသည်။ ခုဒ္ဒကနိကာယ ဥဒါနပါဠိ။၄–၀၈၊၂–သုတ်။ ဥဒါန။၁၂၁။ ဥဒါန၊ ဌ။၂၁၆။

ဥဒ္ဓတာတာရ (ပု) [ဥဒ္ဓတ+အာကာရ] လွင့်တက်ခြင်း–ထုံ့လွင့်ခြင်း–မငြိမ်သက်ခြင်း–ဟူသော အခြင်းအရာ၊ အထက်၌ တုန်လှုပ်သောစိတ်၏ အမူအရာ ကြီယာ (သျှ)။ စိတ္တေ ပန ဥဒ္ဓတာကာရော အနေကဂ္ဂတာကာရော ဟောတိ။ မဇ္ဈ၁။ခုရ၅။ (–အံ၊ဌ၁။၂၆။ အဘိ၊ ဌ၁။ခုဝ၁။ ဂ္ဂတိဝုတ်၊ဌ။ခုခုရ။) ဥဒ္ဓစ္စ–လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓတာပတ္ထိ (ထိ) [ဥဒ္ဓတ+အာပတ္ထိ] ထုံ့လွင့်ခြင်းသို့ ရောက်ခြင်း။ ဥဒ္ဓတာပတ္ထိ အနုပါယ–သူတာ ဗျာပါရာပတ္ထိ အသကော်စဘာဝ တောတိ ဝုတ္တံ "ဥဒ္ဓစ္စဝသေန အာယူဟနာ"တိ။ အနုဋီ၊၂။၁ရ၀။ ဥဒ္ဓတစိတ္တ–လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓတု (တိ) [ဥ+ဒရ+တု] (က) ထုတ်ယူ–ဆွဲနုတ်–တတ်သော။ (ခ) ထုတ်ဆယ်–ကယ်တင်–တတ်သော။ (က) တသ နုတ္ထညော ကောစိ သလ္လာနံ ဥဒ္ဓတာ အညတြ မယာ။ ပဋိသံ။၁၂၂။ သလ္လာနံ ဥဒ္ဓတာတိ တေသံ သလ္လာနံ သတ္ထသန္ဓာနတော ဥဒ္ဓရိတာ ပုဂ္ဂလော။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၁၆။ (ခ) မဟောဃ–

ဝကွန္ဓာနံ သတ္ထာနံ နတ္ထညော. ကောစိ ဩ၊ သ၊ ဥဒ္ဓတာ အညတြ မယာ။ မူလဋီ၊၁။ ဥဒ္ဓ–ရည်းကြည်။

ဥဒ္ဓေဖေါ်ဏ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဖေါ+ဏ။ (ကြောင့်ဝိ ဖေါ်ဏ–သံ)] သေသူ့အတွက် သေသည့် နေ့မှစ၍ ဆယ်ရက် အတွင်း ထမင်းဆုပ် ပေးခြင်း။(ဓန်၊သူ၊သမ်။) မဲတတ္တံ ထဖေါ ဒါနံ၊ တိသ္မေတမုဒ္ဓဖေါ်ဏံ။ ဓန်။၄၂၃။ ထဖေါ မတဒိဝသေ မတတ္ထံ ယံ ဝိဏ္ဏပါတ–ဧလဠလျာဒိဒါနံ၊ တေ ဒါနံ ဖေါ ဥဒ္ဓေ ဘဝံ ဥဒ္ဓဖေါ်ဏံ နာမ။ ဓန်၊ဋီ။၄၂၃။

ဥဒ္ဓ(ဒ္ဓါ)နု (နာ) [ဥ+ဓာ+ယု။ ဥပရိ ဝိယတေ ထာလျာဒိကမသ္မိန္တိ ဥဒ္ဓနံ၊ဥဒ္ဓါနုဝိ၊ယု။ ဓန်၊ဋီ။၄၅၅။ (ဥဒ်ဌာန, ဥဒ္ဓါန–သံ။)] (၁) မီးဖို၊ ဖိုခနောက်၊ ခုံလောက်။ (၂)ဖိုခနောက်–ပြ–ထား–ခြင်း။ (၁) အပေါ်ကစွေ့ ဥဒ္ဓနာနိ ခဏန္တိ။ မ၊၂။၃၄။ သုတ္တနိ။၃၆၅။ (–ဝိ၊ဌ၊၂။၂၄၁။ ဝိ၊ဌ၊၃။ရေ၊၁၁ရ။ ဝိ၊သင်္ဂ၊ဟ။၅ရ၊၁၂၀။ ဒီ၊ဌ၊ဋ။ဝရ၉။) (၂) ဥဒ္ဓနပတ္ထပစနကုမ္ဘကာရ–ဝါပါဒိဝသေန ထထာ ထထာ အဒနာ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။၂၁။ (–ကခ်။ဝ၉၆။)

ဥဒ္ဓနကူဋ (ပုဂ္ဂ) [ဥဒ္ဓန+ကူဋ] မီးဖို–ဖိုခနောက်–ခုံလောက်–အစွန်း။ ဥဒ္ဓနကူဋသဒိသေဟိ ဟာနိသဒမ်သေဟိ အစ္ဆဂ္ဂတေဟိ သမန္နာ–ဂတော။ ဝိ၊ဌ၊ဋ။၃၁ ၂။ ဝိ၊သင်္ဂ၊ဟ။၁၄၄။

ဥဒ္ဓနကောဋိ (တိ) [ဥဒ္ဓန+ကောဋိ] ဖိုခနောက် အစွန်း။ ဥဒ္ဓနကောဋိတိ မတ္ထိကာဝိတ္ထောန ကတ်ာဥဒ္ဓနသ္မ ကောဋိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊ဋ။ဝ၀၆။ အောက်ပုဒ်လည်း ကြည့်။

ဥဒ္ဓနကောဋိသဏ္ဌာန (တိ) [ဥဒ္ဓနကောဋိ + သဏ္ဌာန] ဖိုခနောက်အစွန်း အသွင်သဏ္ဌာန် ရှိသော။ ဟာနိသဒမ်သံ ဥဒ္ဓနကောဋိသဏ္ဌာနံ။ အသီ၊ဌ၊ ၂ ၂ ၂ ၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ။ ၂ ၄ ၄။ ခုဒ္ဓက။ခု၆။

ဥဒ္ဓနဌာန (နာ) [ဥဒ္ဓန+ဌာန] မီးဖိုရှိရာအရပ်။ ကုဏ္ဍရောပိ ---- ဥဒ္ဓနဌာနေ ဆာရိကံ ဗျူဟိတ္တာ နိပန္နသ ပန ဟသုကံ ဟောတိ။ အသီ၊ဌ၊ဋ။ခ၅ ၂။ (–ဒီ၊ဌ၊ခ။၅။ မ၊ဌ၊၄။ဝရ၆။ သံ၊ဌ၊ခ။ဝ၁ဝ။ ဇာ၊ဌ၊ခ။၄ဝခ။)

ဥဒ္ဓနန္တရ (နာ) [ဥဒ္ဓန+အန္တရ] မီးဖို၏–အလယ်–အကြား–အတွင်း။ သုနခေါ------ဥဒ္ဓနန္တရေ ဆာရိကာယ နိပန္နော။ ဒီ၊ဌ၊ဋ။ခ၁ရ။ (–ဒီ၊ဌ၊ခ။၄။ မ၊ဌ၊၄။ဝရ၆။ ဇာ၊ဌ၊ ၂ ။ဝ ၂ ၁။)

ဥဒ္ဓနပန္တိ (ထီ) [ဥဒ္ဓန+ပန္တိ] မီးဖို–ဖိုခနောက်–အစဉ်–အတန်း။ ဒ္ဓါဒသယောဇနိကံ ဥဒ္ဓနပန္တိ ကတ္တာ မဟာဒါနံ ဒိန္နံ။ ဓမ္မပ၊ ၂ ။ဝ၄ ၂ ။(–ခ၅ ၆။ အံ၊ဌ၊ခ။ ၂ ၆ ၉။)

ဥဒ္ဓနပါဠိ (ထီ) [ဥဒ္ဓန+ပါဠိ] မီးဖို–ဖိုခနောက်–အစဉ်–အတန်း။ သော စ ဗြာဟ္မဏော ဥဒ္ဓနပါဠိ ဗန္ဓာပေတ္တာ။ သံ၊ဌ၊ဋ။ ၂ ၃ ရ။

ဥဒ္ဓနမတ္ထက (ပု) [ဥဒ္ဓန+မတ္ထက] မီးဖို၏ အထက်။ ဥဒ္ဓနမတ္ထကေ ဘာမိတိ။ ဓမ္မပ၊ ဌ ။ ၂ ၈ ရ။

ဥဒ္ဓနသဏ္ဌန (နာ) [ဥဒ္ဓန+သဏ္ဌန] မီးဖိုကို စီရင်ခြင်း။ ဝဒ္ဓလိဒိဝသေ သဏ္ဌနတ္ထာယ ဥဒ္ဓနသဏ္ဌနေပိ ကပလ္လသဏ္ဌနေပိ။ ဝိ၊ဌ၊ခ။ခ၉၉။ ကခ်။ဌ၊သမ်။၄ ၆ ၉။ (–ကခ်။ဝ၆ ၄။)

ဥဒ္ဓနသဏ္ဌာန (နာ)[ဥဒ္ဓန+သဏ္ဌာန] ဖိုခနောက် အသွင် သဏ္ဌာန်။ ဥဒ္ဓနသဏ္ဌာနေန ဌိတေသု တီသု လေဏ္ဍေသု။ သံ၊ဌ၊ခ။ ၂ ၃ ၄။

ဥဒ္ဓနာရောဝိတ (တိ) [ဥဒ္ဓန+အာရောပိတ] မီးဖိုပေါ်၌ တင်ထားအပ်သော။ ပဌမံ တာဝ ဥဒ္ဓနာရောပိတံ ဝိယ ဥဒကံ ပတ္ထုဓာပေတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊ဝ။၄ ၉ ရ။

ဥဒ္ဓနာလာတ (နာ) [ဥဒ္ဓန+အလာတ]. မီးဖို

ထင်းမီးစ။ မယီ ဂတေ ဣမံ ဝိသခံရိတ္တာ ဥဒ္ဓနာလာတံ ကရိသန္တိ။ မဇ္ဈေ။ဒ။

ဥဒ္ဓမာဟု (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဟာဟု] အထက်၌ လက်မောင်းရှိ-လက်မောင်းပြောက်ထား-သော၊ သူ။ ဥဒ္ဓမာဟုံ ဝိရှာနေ နိဗ္ဗောမတဏှိကာဒိကေ မဟာဒုက္ခံ ဝေဒိယမာနေ ပေတေ စ။ စရိယာ၊ ဌ။ဝ၁ဝ။

ဥဒ္ဓမာဃာတန[1] (နာ) [ဥဒ္ဓံ+အာဃာတန] သေသည်မှ-အထက်-နောက်-ကာလ၌ဖြစ်သော အသက်ရှင် အတ္တကောင်။ ဥဒ္ဓမာဃာတနိက-ကြည့်။

ဥဒ္ဓမာဃာတန[2] (ပု) (၁) [ဥဒ္ဓံ+အာဃာတန။ (၂) ဥဒ္ဓမာဃာတန+ဏ။ (၃) ဥဒ္ဓမာဃာတန+ပဝတ္တဝါဒ] ဥဒ္ဓမာဃာတနအယူဝါဒ။။ သေသည်မှ-အထက်-နောက်-ကာလ၌ အသက်ရှင်အတ္တကောင်ဟု-ဖြစ်သော-ယူဆသော-အယူဝါဒ။ သေသည်မှနောက်၌ အသက်ရှင်အတ္တကောင်သည် ဖေါက်ပြန်ပျက်စီးခြင်း မရှိပဲ အမြဲတည်ရှိ၏ဟူသော အယူဝါဒ။ ဓောတ်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓမာဃာတနိက (တိ) [ဥဒ္ဓမာဃာတန+ဣက] ဥဒ္ဓမာဃာတနအယူဝါဒရှိသော၊သေပြီးသည်မှ နောက်၌ ဖြစ်သော အသက်ရှင် အတ္တကောင်ကို ပြောဆိုနေကြသော၊ သေပြီးသည် နောက်၌ အသက်ရှင် အတ္တကောင်သည် ဖေါက်ပြန်ပျက်စီးခြင်း မရှိပဲ မြဲသည် ဟူသော အယူဝါဒရှိသော၊သူ။ သန္တိ ဘိက္ခဝေ ဧကေ သမဏာပြာဟ္မဏာ ဥဒ္ဓမာဃာတနိကာ သညီဝါဒါ ဥဒ္ဓမာဃာတံ သညီ အတ္တာနံ ပညပေန္တိ သောဠသဟိ ဝတ္ထူဟိ။ ဒီ၊ဝ။၂၈။ ဥဒ္ဓ-မာဃာတနိကာတိ အာဃာတံ ဝုစ္စတိ မရဏံ၊ ဥဒ္ဓမာဃာတနာ အတ္တာနံ ဝဒန္တိတိ ဥဒ္ဓ-မာဃာတနိကာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။။ဝ၀၉။ အာဃာတနာ ဥဒ္ဓန္တိ ဥဒ္ဓမာဃာတံ၊ မရဏတော ဥဒ္ဓံ ပဝတ္တော အတ္တာတိ အတ္တော။ "ဥဒ္ဓမာဃာတန"န္တိ ပဝတ္တော ဝါဒေါ ဥဒ္ဓမာဃာတနော သံဟာစရဏဝသေန တဒ္ဓိတဝသေန စ၊ အန္ဆလောပနိဒ္ဓေသော ဝါ သေ။သော ဧတေသန္တိ ဥဒ္ဓမာဃာတနိကာ၊ ဝေ သဒ္ဒတော နိပ္ပန္နံ အတ္တတော ဝေ ဒသေတုံ "ဥဒ္ဓမာဃာတနာ အတ္တာနံ ဝဒန္တိ"တိ ဝုတ္တံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဝ။၄၄၀။ (-ဒီ၊ဋီ၊ဝ။ဝရ၀။)

ဥဒ္ဓမာဃာတနိကဝါဒ (ပု) [ဥဒ္ဓမာဃာတနိက+ဝါဒ] ဥဒ္ဓမာဃာတန အယူရှိသူတို့၏ ဝါဒ။ သော ပေစ္စ ဘဝိဿာမိတိ ဥဒ္ဓမာဃာတနိက-ဝါဒဝသေနာယံ ဒိဋ္ဌိတိ အာဟ "သော အဟံ ဟရေလောကံ ဂန္တွာ နိစ္စော ဘဝိဿာမိတိ အာဒိ။ မ၊ဋီ၊၂။၉၁။

ဥဒ္ဓမာဃာတနိကသညီဝါဒ (ပု) [ဥဒ္ဓမာဃာတနိက+ သညီဝါဒ] ဥဒ္ဓမာဃာတန အယူရှိသူတို့၏-သညီဝါဒ-အသက်ရှင် အတ္တကောင်သည် သညာရှိသည်ဟူသော အယူဝါဒ။ယထာ စ ဥဒ္ဓမာဃာတနိကသညီဝါဒေ စတုတ္ထစတုက္ကေ သညီဝါဒါ ကေန္ဆလာဘီဝသေနေဝ ဒေသိတာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဝ။၄၄ရ။

ဥဒ္ဓမာယီကာ(တိ) [ဥဒ္ဓမာယ(=ဥဒ္ဓံ+မာ+ဏ) +ဣက]ˊ(၁) အထက်၌ နှိုင်းယှဉ်တိုင်းတာမှုကို ပြုစေတတ်သော၊ မို့မောက်ဖောင်းကြွသော။ (၂) ဥဒ္ဓမာယီကာမည်သော ဟာ။ (၃) ဗဟာလမတ္ထိကာတိ ပုနပ္ပုနံ ဒါနဝသေန ဥဒ္ဓမာယီကာ ဗဟာလမတ္ထိကာ။ စူဠနိ၊ဌ။ဝ၃ ၂။ (၂) ဧတေန ဥဒ္ဓမာယီကာဒိကာသ ထလေ မတ္ထူကသ နိဝတ္ထနံ ကတံ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ဝ။၂၄ရ။ ဥဒ္ဓမာယီကာ-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓမုခ(တိ) [ဥဒ္ဓံ+မုခ] အထက်သို့လှည့်သော မျက်နှာရှိသော၊ အထက်သို့ ရှေ့ရှသော။ အဓော ဌတ္တာ ဥဒ္ဓမုခံ ဒီနုပ္ပဟာရော ဥမ္မဂ္ဂေ

နာမ။ နေတ္ထိ၊ဌ။၂၃၄။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၄၈။)

ဥဒ္ဓမုဒ္ဓံ (ဗျ) [ဥဒ္ဓံ+ဥဒ္ဓံ] အထက်အထက်–နောက်နောက်–၌ကျသော–၌ဖြစ်သော။ ဥပ္ပတိတန္တိ ဥဒ္ဓမုဒ္ဓံ ပတိတံ ဂတံ ပဝတ္တန္တိ အတ္ထော၊ ဥပ္ပန္နန္တိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ။ ၁။၄။ သာရတ္ထ၊ဒု။၁ရ။ (–မ၊ဋီ၊ဒု။၄၀၃။)

ဥဒ္ဓမုဒ္ဓဘဝ (ပု) [ဥဒ္ဓမုဒ္ဓံ+ဘဝ] အထက်အထက်–နောက်နောက်–၌ ဖြစ်သော ဘဝ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓမုဒ္ဓဘဝဂါမိ (တိ) [ဥဒ္ဓမုဒ္ဓဘဝ+ဂါမိ] အထက် အထက်–နောက်နောက်–၌ ဖြစ်သောဘဝသို့ သွားရောက် သော်၊သူ။ ဥဒ္ဓမုဒ္ဓဘဝဂါမိနော ဟိ ဒေဝါ———တတော တတော ဘဝတော မုတ္တာဝိ မုတ္တမတ္တာဝ။ သီ၊ ဋီ၊သမ်၊၁။၁ဒု။

ဥဒ္ဓမ္ဘာဂ (ပု) [ဥဒ်+ဘာဂ] အထက်အဖို့၊ အထက်ဖြစ်သော–မဟာဂျုတ်အဖို့–ရူပဓာတ် အရူပဓာတ်အဖို့။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓမ္ဘာဝိယ (တိ) (၁) [ဥဒ္ဓမ္ဘာဂ + ဣယ။ (၂) ဥဒ်+ဘဝ+ဣ] (က) အထက်အဖို့၏ စီးပွားဖြစ်သော၊ အထက်ဖြစ်သော မဟာဂျုတ် အဖို့၏–ရူပဓာတ် အရူပဓာတ်အဖို့၏–စီးပွားဖြစ်သော၊အထက်ရူပဘုံ အရူပဘုံ၌–ဖြစ်ခြင်း၏–ပဋိသန္ဓေနေခြင်း၏–အကြောင်း ဖြစ်သော။ (၁) (ပဋိသန္ဓေနေခြင်း၏ အကြောင်း အဖြစ်ဖြင့်) အထက်ရူပဓာတ် အရူပဓာတ်သို့ ချဉ်းကပ်တတ်သော၊ အထက် ရူပဓာတ် အရူပဓာတ်၌ ပဋိသန္ဓေ တည်နေတတ်သော။ (က) (၁) ပဠိမာနိ ဘိက္ခဝေ ဥဒ္ဓမ္ဘာဝိယာနိ သံယောဇနာနိ၊ ကတမာနိ ပဠေ ရူပရာဂေါ အရူပရာဂေါ မာနော ဥဒ္ဓစ္စံ အဝိဇ္ဇာ။ သံ၊ ဝု။၅ဖ၊၁၂၀။ ဆံ၊ဝု။၂၅၂။ (က) ဥဒ္ဓမ္ဘာဝိယာ–နီတိ ဥပရိကောဋ္ဌာသိယာနိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝု။၁ရ၅။ ဥဒ္ဓမ္ဘာဂေါ မဟဂ္ဂတဘာဂေါ၊တဿ ဟိတာနိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၁ဝ၃။ (၁) ဥဒ္ဓံ ဝုစ္စတိ ရူပါရူပဓာတု၊ တတ္ထ ဥပပတ္တိနိပ္ဖါဒေနတော တံ ဥဒ္ဓံ ဘဇန္တိတိ ဥဒ္ဓမ္ဘာဝိယာနိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။ဝ၅၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄ရ၆။ (–အံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂ရ၉။) (ဂ) (၁) (–ဒီ၊ဝ။၁ရ၆။ သံ၊ ဝ။၅ဖ၊၁၂၀၊၂၁၁။ ဆံ၊ဝ။၂ဖ၉။ ၂ရ၀။ အဘိ၊ ပု။ ၁၂၅။ 'အဘိ၊က။ရ၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂ဝ။၁ရ၂။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ရ၉။ဝ၅၅။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ဝ၄။ နေတ္ထိ၊ ဋ္ဌ။ ၂၅၅။ ဩရမ္ဘာဂိယ–လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓမ္ဘာဝိယကိလေသ (ပု) [ဥဒ္ဓမ္ဘာဝိယ+ကိလေသ] ဥဒ္ဓမ္ဘာဝိယဖြစ်သောကိလေသာ၊ အထက်ရူပဘုံ အရူပဘုံ၌–ပဋိသန္ဓေ တည်နေ စေတတ်သော–ဖြစ်စေတတ်သော–ကိလေသာ။ စိတ္တဿ ဗဒ္ဓဘာဝကရာနံ ဥဒ္ဓမ္ဘာဝိယ–ကိလေသာနံ သဗ္ဗသော အဘာဝါ သမဏ–သုခုမာလော နာမ။ ဒီ၊ဋီ၊ဝ။ ၂ဝ၄။ ဆံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ဝ၁။ ဥဒ္ဓမ္ဘာဝိယ–လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓမ္ဘာဝိယသံယောဇန (နဝ) [ဥဒ္ဓမ္ဘာဝိယ+သံယောဇန] ဥဒ္ဓမ္ဘာဝိယသံယောဇဉ်၊ အထက်ရူပဘုံ အရူပဘုံ၌–ပဋိသန္ဓေတည်နေစေတတ်သော–ဖြစ်စေတတ်သော–သံယောဇဉ်–အနှောင်အဖွဲ့။ (ရူပရာဂ, အရူပရာဂ, မာန, ဥဒ္ဓစ္စ, အဝိဇ္ဇာ ဟူသောသံယောဇဉ်ငါးပါးကို ဥဒ္ဓမ္ဘာဝိယ သံယောဇဉ်ဟုခေါ်၏။ ဥဒ္ဓမ္ဘာဝိယ–ကြည့်) ပဠေ ဥဒ္ဓမ္ဘာဝိယသံယောဇနာနိ ဇဟေယျ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၂ဝ၊ (–ဂ၆။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၂ရ၂။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊ဝ။ ၄ရ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ဝ၊ရ၅။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ဝ၄။)

ဥဒ္ဓမ္ဘာဝိယသံယောဇနပဟာန (နဝ) [ဥဒ္ဓမ္ဘာဝိယ သံယောဇန+ပဟာန] ဥဒ္ဓမ္ဘာဝိယ သံယောဇဉ် ကိုပယ်သတ်ခြင်း။ တေန ပဠေ ဥဒ္ဓမ္ဘာဝိယ–သံယောဇနပဟာနံ ဒဿေတိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ဝ၂ရ။

ဥဒ္ဓမ္ဘာဝိယသံယောဇနသမုဋ္ဌိတ (တိ) [ဥဒ္ဓမ္ဘာဝိယသံယောဇန+သမုဋ္ဌိတ] ဥဒ္ဓမ္ဘာဝိယ

သံယောဇဉ်တို့ကို ပယ်သတ်တတ်သော။ အရဟတ္တမဂ္ဂေါ် ရှုပါရှုပဘာဝတော ဝုဋ္ဌာတိ ဥဒ္ဓမ္ဘာဂီယသံယောဇနသမုဂ္ဃါတဘာဝတော။ မ၊ ဋီ၊၃။၁၁၉။

ဥဒ္ဓမ္ဘာဂီယသုတ္တ (နာ) [ဥဒ္ဓမ္ဘာဂီယ+သုတ္တ] ဥဒ္ဓမ္ဘာဂီယသုတ်။ ဤသုတ်၌ ဥဒ္ဓမ္ဘာဂီယမည်သော သံယောဇဉ်ငါးမျိုးတို့ကို လည်းကောင်း, ထိုဥဒ္ဓမ္ဘာဂီယသံယောဇဉ်တို့ကို အထူးသိခြင်း, ဝိုင်းခြားသိခြင်း, ပယ်သတ်ခြင်းငှါ အရိယမဂ္ဂင်ရှစ်ပါးကို ဖြစ်ပွားစေရမည်ကိုလည်းကောင်း ဟောကြားတော်မူသည်။ သံယုတ္တနိကာယ။ မဟာဝဂ္ဂသံယုတ္တ နိကာယ ပါဠိ၊ ၁–မဂ္ဂသံယုတ်၊၈–ဩဃတက်၊၁၀–သုတ်။ သံ၊ ၃။၅၆–ရ။

ဥဒ္ဓမ္ဘာဂီယသညောဇန (တိ) [ဥဒ္ဓမ္ဘာဂီယ+သညောဇန] ဥဒ္ဓမ္ဘာဂီယဟု–သိမှတ်–ခေါ်ဝေါ်–အပ်သော (သံယောဇဉ်)။ ဥဒ္ဓမ္ဘာဂီယသညောဇန် အကုံ ၀ါ။ မ၊ဋီ၊၃။၇၈။

ဥဒ္ဓမ္မ (တိ) [ဥ+ဓမ္မ။ဥဒ္ဓဓိ–သံ] ထွက်သွားသော–ကင်းကွာသော–ပျက်စီးသော–တရားရှိသော၊ တရားမှကင်းကွာသော၊ ဓမ္မမဟုတ်သော။ ဣတိဝိဒံ ဝတ္ထု ဥဒ္ဓမ္မံ ဥဗ္ဗိနယံ အပဂတ–သတ္ထုသာသနံ။ ဝိ၊၄။၅၀၅။ ရသေန ရသံ သံသန္ဒိတ္တာ ဥဒ္ဓမ္မံ ဥဗ္ဗိနယံ သတ္ထုသာသနံ ဒီပေန္တိ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၁၆၂။ မ၊ဋီ၊၃။၁၁၀။ ဥဒ္ဓမ္မံ ဥဗ္ဗိနယန္တိ ဥဂ္ဂတဓမ္မံ ဥဂ္ဂတဝိနယဉ္စ၊ ယထာ ဓမ္မော စ ဝိနယော စ ဝိနသိသိဿတိ၊ ဧဝံ ကတ္တာတိ အတ္ထော။ ဝိမတိ၊၁။၉၆။ ဓမ္မတော ဥဂ္ဂတံ အပဂတံ ဥဒ္ဓမ္မံ။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊သစ်။၁၇၃။ (–ဝိ၊ဋီ၊၁။၂၀၀။ ဝိ၊ဋီ၊၂။၁ဝ၉။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၃ဝ၆။ ဝိ၊ဋီ၊၄။၂၂၂။ ကင်္ခါ။၁ဝ၆။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၅၂။ သာရတ္ထ၊၂။၃၅၉။ အံ၊ဋီ၊၂။၄၄။)

ဥဒ္ဓမ္မဥဗ္ဗိနယဒီပန (နာ) [ဥဒ္ဓမ္မ+ဥဗ္ဗိနယ+ဒီပန] တရားမှ ကင်းကွာအောင်, ဝိနည်းမှကင်းကွာအောင်–တရား ပျက်စီးအောင်, ဝိနည်းပျက်စီးအောင်–ဖေါ်ပြခြင်း–ပြောဟောခြင်း။ တေသံ ဝဇ္ဇီပုတ္တကာနံ ဥဒ္ဓမ္မဥဗ္ဗိနယဒီပနေ ဓမ္မ–သံဝေဂေန ထေရော —— အည် ဗျာကာသိ။ ထေရဂါ၊ဋီ။၁၉။

ဥဒ္ဓမ္မပဋိပတ္တိ (ထီ) [ဥဒ္ဓမ္မ+ပဋိပတ္တိ] တရားမှ ကင်းကွာသော–လွဲမှားသော–အကျင့်။ အာယတိဠ္ဠ ဘိက္ခုနံ ဥဒ္ဓမ္မပဋိပတ္တိယာ ပကာ–သနဝသေန ဘာသိတာ။ ထေရဂါ၊ဋီ။၃၄၈။

ဥဒ္ဓမ္မုခ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+မုခ] အထက်သို့–လှည့်သော–မော်သော–မျက်နှာရှိသော။ အဇ္ဇော–ဟရဏ ဝေလာယ စ ဥဒ္ဓမ္မုခါ ဟုတ္တာ။ အဘိ၊ ဋီ၊၂။၂၃၀။ ဥဒ္ဓံမုခ–လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓမ္မူလ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+မူလ] ဥဒ္ဓံမူလက နှင့် အနက်တူ။ ဣမာနိ စတ္တာရိ သင်္ဂဟဝတ္ထူနိ ဣမမ္ဗု ရဋ္ဌသမ္ဗတ္တိ ပရိဝတ္တေန္တာ ဥဒ္ဓမ္မူလံ ကတ္တာ။ ဣတိဝုတ်၊ဋီ။၉၀။

ဥဒ္ဓရ (ကြို) [ဥ+ဓရ+အ+ဟိ] (က) ထုတ်ဆောင်–ထုတ်ဆယ်–ကယ်တင်–ပါလော။ ဥဒ္ဓရတိ (က) ကြည့်။ (ခ) ပယ်နုတ်–ပယ်ရှား–လော။ ဥဒ္ဓရတိ (ဂ)ကြည့်။

ဥဒ္ဓရ[1] (တိ) [ဥ+ဓရ+အ] ဆောင်ယူတတ်သော၊ထိုးသုတ်ဖမ်းယူတတ်သော။ ကလန္ဒကာ ဥဏ္ဏသာ စ၊သေနကာ ဥဒ္ဓရာ ဗဟူ။ အပ၊၁။၄ဝ၇။

ဥဒ္ဓရဏ[2] (နာ)[ဥ+ဓရ+ယု] (က) ထုတ်ဆောင်–နုတ်–ခြင်း၊ထုတ်ယူခြင်း။ (ခ) မြှောက်–ကြွ–ချီမ–ခြင်း။ (ဂ) ရုပ်သိမ်းခြင်း။ (ဃ) ထိုးသုတ်ဖမ်းယူခြင်း။ (င) ထုတ်ဆယ်ကယ်တင်ခြင်း။ (တိ)(၂) ထုတ်ဆောင်–ထုတ်ဖေါ်–ဟောကြားရာဖြစ်သော။ (က)ထုတ်ဆောင်–

နုတ်–ခြင်း၊ထုတ်ယူခြင်း။ ဝိယူဟနေ ဗဟုကာ–နိုဝိ ဥဒ္ဓရဏ်–––– ပတ္တာ (ပဋိပ္ပဿဒ္ဓန္တိ)။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂ရ၃။ သိနေရူပါဒတော ဝါလိကာယ ဥဒ္ဓရဏ် နာမ ဘာရော။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၁၃၄။ (–ဝဇိရ။၁ ၂ရ။ မူလဋီ၊ ၂။၁ဝရ။ အနုဋီ၊၁။ ၂ဝ၆။ အနုဋီ၊ ၂။၁၁ရ။ အနုဋီ၊၃။ ၂၉၆။) (ခ) မြှောက်–ကြွ–ချီမ–ခြင်း။ ဥဒ္ဓရဏ် နာမ ပါဒဿ သူမိတော ဥက္ခိပန်။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၅ရ။ (–ဒီ၊ဌ၊ ၁။၃ရ၂။ သံ၊ဌ၊ ၂။၉၁။) (ဂ) ရွှမ်းသိမ်းခြင်း။ ဥဒ္ဓရဏာဒီနိ ကတ္တာ ဂမနေ (အနာပတ္တိ)။ ကခ်ီ။ ၂ဝ ၂။ (ဃ) ထိုးသုတ် ဖမ်းယူခြင်း။ ပထဝန္ဓရပမ္ဘတန္ဓရတော ပန တေသံ ဥဒ္ဓရဏ် ဒုက္ခရမေဝ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ရ၆။ (င) ထုတ်ဆယ် ကယ်တင်ခြင်း။ သမုဒ္ဓရီတိ ဥဒ္ဓရဏမကာသိ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၄ရ။ (တိ)(၂) ထုတ်ဆောင်–ထုတ်ဖေါ်–ဟောကြားရာဖြစ်သော။ ဥဒ္ဓရဏ–ဌာန–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရဏ၂ (နာ) [ဥဒ္ဓရဏ+ခဏ] ကြွ–ချီမ–ရာဖြစ်သော ခဏ၊ (ခြေထောက်) ကြွမြှောက်သဲ့ ခဏ။ ဥဒ္ဓရဏေတိ ဥဒ္ဓရဏကွဏေ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၁။ ၂၄ရ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၉၁။ မ၊ဋီ၊၁။၃၅ရ။ သံ၊ ဋီ၊ ၂။ ၄ဝ၆ ၂။

ဥဒ္ဓရဏကွဏ (ပု) [ဥဒ္ဓရဏ+ခဏ] ကြွ–ချီမ–ရာဖြစ်သော ခဏ၊ (ခြေထောက်) ကြွမြှောက်သဲ့ခဏ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓရဏဂတိက (တိ) [ဥဒ္ဓရဏ+ဂတိ+ဍုက။ ထိ–ဌ် ဥဒ္ဓရဏဂတိကာ။] ကြွချီခြင်းကို ဖြစ်စေခြင်းရှိသော၊(ခြေကို) ချီကြွစေတတ်သော (ဝါယောဓာတ်) အလား ရှိသော(သို့)။ ဥဒ္ဓရဏဂတိကာ ဟိ တေဇောဓာတု။ ဒီ၊ဋီ၊ ၁။ ၂၄ရ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၉ဝ။ မ၊ဋီ၊၁။၃၅ရ။ သံ၊ ဋီ၊ ၂။ ၄ဝ၆ ၁။

ဥဒ္ဓရဏဌာန (နာ) [ဥဒ္ဓရဏ+ဌာန] ထုတ်ဆောင်ရာ–ထုတ်ဖေါ်ဟောကြားရာ–ဌာန။ သေသာဟေတုကေသုပိ ဈာနဂိ ဥဒ္ဓဋ္ဌမ်ေ ဥဒ္ဓရဏဌာနေ စိတ္တုပ္ပါဒကဏ္ဍေ တိ အဓိ–ပ္ပါယော။ မူလဋီ၊၃။၁၉ ၂။

ဥဒ္ဓရဏတ္ထ (ပု) [ဥဒ္ဓရဏ+အတ္ထ] (၁)(က) ထုတ်နုတ်–ပယ်ရှား–ခြင်းအကျိုး။ (ခ) ထုတ်ဆယ်ကယ်တင် ခြင်းအကျိုး။ (တိ)(၂) ထုတ်ယူရွေးကောက်ခြင်း အကျိုးရှိသော။ (၁)(က) တေသံ အာလယာဒီနံ ဥဒ္ဓရဏတ္ထံ ဗုဒ္ဓါ ဝါ ဗုဒ္ဓသာဝကာ ဝါ ဝိတ္ထာရကထံ ကရေထန္တိ။ မ၊ဌ၊ ၂။၁ ၂၆။ (ခ) ဝိတ္ထာန္တန္တိ ဥဒ္ဓရဏတ္ထာယ ကတပရိယာယံ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၄ရ (–၁၄၆။) (တိ)(၂) အနေကတ္ထဒဿနဉ္စ အဓိပ္ပေတတ္ထသ ဥဒ္ဓရဏတ္ထမေဝ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၁ဝ။

ဥဒ္ဓရဏဒုက္ခ (နာ) [ဥဒ္ဓရဏ+အာပန္န+ဒုက္ခ] ထုတ်ယူခြင်းကြောင့် သင့်ရောက်သော ဒုက္ခ။ အာပတ်။ အထ ပန သဉ္ဇဿာဟောဝ ကုမ္ဘီ အာမသတိ၊ ဥဒ္ဓရဏဒုက္ခ ပဋိပ္ပဿဒ္ဓတိ။ ဝိ၊ ဌ၊၁။ ၂ရ ၂။ (–သာရတ္ထ၊ ၂။၁ဝ၃။)

ဥဒ္ဓရဏယောဂ (နာ) [ဥဒ္ဓရဏ+ယောဂ] ထုတ်ဆယ် ကယ်တင်ခြင်းငှါ သင့်လျော်သော။ သိလာယ သောပါနသဒိသာယ နရကတော ဥဒ္ဓရဏယောဂတံ ကရိတ္တာ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၄ရ။

ဥဒ္ဓရဏသဘာဝါဝဋ္ဌိတ (တိ) [ဥဒ္ဓရဏ သဘာဝ+အဝဋ္ဌိတ] ထုတ်ဆယ် ကယ်တင်ခြင်း သဘောဌ် ကောင်းစွာ တည်နေသော။ သံကိ–လေသပက္ခတော ဝုဋ္ဌဒုက္ခတော စ ဥဒ္ဓရဏ–သဘာဝါဝဋ္ဌိတေန စိတ္တေန။ မ၊ဋီ၊ ၂။၁၅၁။ ဥလ္လမ္ဗနကသဘာဝသဏ္ဌိတ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရဏာကာရ (ပု) [ဥဒ္ဓရဏ+အာကာရ] (က) (ခြေထောက်) ကြွခြင်း–မြှောက်ခြင်း–ဟူသော အခြင်းအရာ။ (ခ) ထုတ်ဆယ်

ကယ်တင်ခြင်း အခြင်းအရာ။ (က) ဥဒ္ဓရ-ဏာကာရသင္ဘိတ-ကြည့်။ (၁) ဥဒ္ဓရဏာ-ကာရေန ပဝတ္တာ ရူပမ္မာ ----အတိဟရက်ံ ပါပုတန္ဆီ။ ဒီဃ၊၁။၂၄ရ။ မ၊ဋီ၊၁။၃၅ရ။ သံ၊-ဋီ၊၂။၄ဖ၂။ (၁) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓရဏာကာရာဝဇ္ဇိတ (တိ) [ဥဒ္ဓရဏာကာရ+အဝဇ္ဇိတ] ထုတ်ဆယ်ကယ်တင်ခြင်း အခြင်းအရာအားဖြင့် ကောင်းစွာ သက်ဝင်တည်နေသော။ သကလသံကိလေသတော, ဝဋ္ဋ-ဒုက္ခတော စ ဥဒ္ဓရဏာကာရာဝဇ္ဇိတေန စိတ္တေန။ ဒီဃ၊၁။၂၃၉။

ဥဒ္ဓရဏာကာရသင္ဘိတ (တိ) [ဥဒ္ဓရဏာ-ကာရ+သင္ဘိတ] ထုတ်ဆယ်ကယ်တင်ခြင်း အခြင်းအရာအားဖြင့် ကောင်းစွာတည်သော။ သကလသံကိလေသတော, ဝဋ္ဋဒုက္ခတော စ ဥဒ္ဓရဏာကာရသင္ဘိတေန။ သီဒီ၊သစ်၊၂။ရ၃။

ဥဒ္ဓရဏာရမ္ဘ (ပု) [ဥဒ္ဓရဏ+အာရမ္ဘ] နုတ်ခြင်းဘို-အားထုတ်ခြင်း-အားထုတ်ရာအခါ။ ဝေ-ပဝိဋ္ဌသ ဥဒ္ဓရဏာရမ္ဘတော အန္ဓရာ ဌိတကာလော ဌိတံ နာမ။ သာရတ္ထ၊၂။ဂ၅။ ကခ်ီ၊ဒီ၊သစ်။ဘ၆ဖ။ (-ဝိမတိ၊ဘ။ဘ၄၂။)

ဥဒ္ဓရဏုဒ္ဓရိတမ္ဘတာဒ္ဓယ (နာ) [ဥဒ္ဓရဏ+ဥဒ္ဓရိတမ္ဘတာ+ဒ္ဓယ] ထုတ်ဆောင်အပ်ပြီးသည်၏အဖြစ်,ထုတ်ဆောင်ထိုက်သည်၏ အဖြစ်ဟူသော နှစ်ပါးအပေါင်း။ ဝေဠု အတ္ထသ ဥဒ္ဓရဏုဒ္ဓရိတမ္ဘတာဒ္ဓယံ အသက်- ရတော ဒဿိတံ ဟောတိ။ အနုဋီ၊၂။၉၅။

ဥဒ္ဓရတိ (ကြို) [ဥ+ဓရ+အ+တိ] (က) ထုတ်ဆောင်၏၊ ထုတ်ယူ၏၊ ဆွဲထုတ်၏။ (၁) ထုတ်ဆယ်-ကယ်တင်-၏။ (ဂ) ပယ်နုတ်-ပယ်ရှား-၏။ (ဃ) သိုမှီး-သိမ်းဆည်း-၏၊ ရှုပ်သိမ်း၏။ (င) ချီမ-ကြွေချီ-မြှောက်-၏။ (က) ထုတ်ဆောင်၏၊ထုတ်ယူ၏၊ဆွဲထုတ်၏။ ပံသုဝဏတိ ဝါ ဗျူဟတိ ဝါ ဥဒ္ဓရတိ ဝါ၊အာပတ္တိ ဒုက္ကဋသ။ ဝိ၊ဘ။၅၈။ ဥဒ္ဓရိသာမီ(ဇာ၊ဘ။ဘ၅ဝ) တိ နိဟရိသာမိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။ဘ၁ဂ။ ဥဒ္ဓရန္တိ-မ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ဝ၈။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂ဝ၆။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ဂ၄ဂ။ အနုဋီ၊ ၂။ဘ၅ ။ ဥဒ္ဓရသိ- အပ၊ဘ။ဘ၀၉။ ဥဒ္ဓရတု-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ဘ၁၅။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဘ။။ဘ၃ရ။ ဒီ၊ဋီ၊ဘ။ဂ၀ဂ။ ဥဒ္ဓရ- စူဋ္ဌနီ။၉ဂ။ ဥဒ္ဓရာမိ- ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂ဂ။ ဥဒ္ဓရေယျ- ဒီ၊ဘ။ရ၃။ မ၊ ၂။ ၂ဝ၉။ သံ၊ဘ။ဘ၅ဘ။ ပဋိသံ။ဘ၀၉။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ဘ၉ရ။ မ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ဘ၀ဘ။ ဥဒ္ဓရေ- ထေရ။ဘ၂ ၂ဂ။ ဥဒ္ဓရေယျုံ- မ၊ဘ။ဘ၀ဝ။ (မ၊ဘ။ဘ၀ဝ-လာ ဥဒ္ဓရေယျုံ-ကို မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ရ၀-ဌ္ဌ ခါဒေယျုံ-ဟုဖွင့်၏၊ ယင်းအဖွင့်ကို အလေးထားလျှင် ဥဒ္ဓရေယျုံ-ခဲစားကုန်ရာ၏-ဟု မြန်မာပြန်ရလိမ့်မည်၊ သို့ရာတွင် ပါဠိတော် ရှေနောက်အသွားအလာကို ထောက်ဆလျှင် ဤခဲနေရာ၌ ခဲစားကုန်ရာ၏ အနက်မဖြစ်သင့်။ တောအလုပ်သမားများက မာလောမျိုးစေ့ကို ထုတ်ဆောင် ယူငင်သွားခြင်းသာ ဖြစ်နိုင်သည်။) ဥဒ္ဓရေယျ- ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ဂ။ ဥဒ္ဓရိ-ဟုတိဝုတ်ဋ္ဌ။ဘ၄ ၂။ အံ၊ဋီ၊ဘ။ဘ၄ရ။ ဥဒ္ဓရိသာမိ- ဇာ၊ဘ။ဘ၅ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။ဘ၁ဂ။ ဥဒ္ဓရိသံ-ဇာ၊ ၂။ဘ၅ဘ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။ဘ၂ ၂။ (ခ) ထုတ်ဆယ်-ကယ်တင်-၏။ အတ္ထနာ ပလိပ-ပလိပန္ဆော ပရံ ပလိပပလိပန္ဆံ ဥဒ္ဓရိသတိ။ မ၊ဘ။၅ဂ။ မဟာနိ။ ၂ဂ။ (ဂ) ပယ်နုတ်-ပယ်ရှား-၏။ ယော စ ဘိသက္ကော ခိပ္ပံ သလ္လံ ဥဒ္ဓရတိ၊ ရောဂမပနေတိ။ မိလိန္ဒ။ ၂ဂ၃။ ဥဒ္ဓရာမိ- သံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ရ ၂။ ဥဒ္ဓရ- ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဖ၊ဂဖ။ ဥဒ္ဓရေ-ထေရ။ ၃ ၂ဂ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဘ၅ ၂။ ဥဒ္ဓရေယျ-ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ဂ၅။ ဥဒ္ဓရိ- မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဘ၃ဘ။ ဝိမာန၊ ဋ္ဌ။ဘ၀ရ။ ဥဒ္ဓရိသသိ- ထေရ။ဘ ၂ ၂ဂ။ ဥဒ္ဓရိသာမိ- ဒီ၊ဋီ၊ဘ။ဘ ၂ ၂ဂ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ဘ၀ဝ။ (ဃ) သိုမှီး-သိမ်းဆည်း-၏၊ ရှုပ်သိမ်း၏။ နိသိဒိသ္ဓာ သယံ ဂစ္ဆန္တော နေဝ ဥဒ္ဓရတိ။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊ဘ။ဂ၀။ (-ဝိ၊သင်ဟ။ဝ၉၊၉ဘ။) ဥဒ္ဓရေယျ-

ဝိ၂။၅၈။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၄ရ။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ဧ၉။ ကခ်ီ။၂၀၁။ **ဥဒ္ဓရီဆု-** ဝိ၂။၅၈။ **ဥဒ္ဓရီသန္တိ-** ဝိ၂။၅၈။ **ဥဒ္ဓရီသာမိ-** ဝိ၊ဌ၊၃။၄၂။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၉၃။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၃ဖ၄။ (၈) ချီမ-ကြွချီ-မြှောက်-၏။ နှ ကမ္မဋ္ဌာနဝိပွဿနာတွေနှ စိတ္တေနှ ပါဒ် ဥဒ္ဓရတိ။ ဒီ၊ဌ၊။၁ဖ၉။ မ၊ဌ၊။၂ဖ၂။ အတိ၊ဌ၊။၂၃၃ဖ။ **ဥဒ္ဓရီ-** ဒကွိုဏ် ပါဒမုဒ္ဓရီ-(ဗုဒ္ဓဝံ။၃၁၂။ ဇာ၊ဌ၊။၂၁)တိ ဒကွိုဏ် ပါဒ် ဥကွိပိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၁၂၄။

ဥဒ္ဓရသီ (ကြို) [ဥ+ဝရ+အ+သီ] ထုတ်ဆောင်၏။ ဥဒ္ဓရတိ (က) ကြည့်။

ဥဒ္ဓရတု (ကြို) [ဥ+ဝရ+အ+တု] ထုတ်ဆောင်ပါလော။ ဥဒ္ဓရတိ (က) ကြည့်။

ဥဒ္ဓရန္တ (တိ) [ဥ+ဝရ+အ+အန္တ။ ထီ-၌ ဥဒ္ဓရန္တီ] (က) ထုတ်ဆောင်-သယ်ဆောင်-သောသူ။ (ခ) ကြွမြှောက်သောသူ။ (ဂ) အရည ဂီတံ ဂါယိတွာ ဒါရှနိ ဥဒ္ဓရန္တိယာ ဧကိသာ ဣတ္ထိယာ ဂီတသဒ္ဒံ သုတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဌ၊။၁ဝ။ (ခ) ဒကွိုဏ် ပဌမ် ပါဒ်၊ ဥဒ္ဓရန္တော နရာသဘော။ မ၊ဌ၊ ၃။၁ဖ။ သံ၊ဌ၊။၃။ ဥဒါန၊ဌ။ ၃ရ၃။ မ၊ဋီ၊ ၃။၁၁။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၃ဖ။

ဥဒ္ဓရမာန (တိ) [ဥ+ဝရ+အ+မာန] ထုတ်ဆောင်-သယ်ဆောင်-သောသူ။ ဒါရှနိ ဥဒ္ဓရမာနံ ဧကံ ဣတ္ထိ ဒိဿွာ။ ဇာ၊ဌ၊။၁၅။ သီနေရှပါဒတော ဝါလုက် ဥဒ္ဓရမာနော ဝိယ ဒုဗ္ဗိညေယ္ယံ ကတ္တာ ကထေန္တောပိ ဂရှံ ကရော-တိယေဝ နာမ။ မ၊ဌ၊။၃။၃ဝ။

ဥဒ္ဓရာပန (နှ) [ဥ+ဝရ+ဏာပေ+ယု] ထုတ်ဆောင်-ဆွဲထုတ်-နုတ်-စေခြင်း။ ခါဏု-ကဏ္ဏကာဒီနံ ဥဒ္ဓရာပနဝေသေန မဂ္ဂံ သောဓေတွာ။ သာရတ္ထ၊ဌ။၁ဂ၄။

ဥဒ္ဓရာပေတမ္ဘ (တိ) [ဥ+ဝရ+ဏာပေ+တမ္ဘ] ထုတ်ဆောင်-ဖယ်ထုတ်-စေအပ်-စေထိုက်-သော။ ဘုသိကာ ဥဒ္ဓရာပေတမ္ဘာ(ဝိ၊ဌ။၃ဝ၄)-တိ ဘုသဝမပလာလမိဿညော ပလာလိကာ ပလာပေတမ္ဘာ။ ဝိ၊ဌ၊။၁ဝ၀။

ဥဒ္ဓရာပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဝရ+ဏာပေ+တိ] (က) ထုတ်ဆောင်-ဖယ်ထုတ်-ပယ်ရှား-စေ၏။ (ခ) ရှုပ်သိမ်းစေ၏။ သိမ်းဆည်းစေ၏။ (ဂ) အည် ဥဒ္ဓရာပေထ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁ဌ၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၅။ ဥဒ္ဓရာပေယျ -- အံ၊ဌ။၂ဌ၄။ (ခ) သယံ ဂစ္ဆန္တော နေဝ ဥဒ္ဓရတိ နှ ဥဒ္ဓရာပေတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၄ဝ။ (-ဝိ၊သင်္ဂဟ။ဌ၄။) **ဥဒ္ဓရာပေယျ-** ဝိ၂။၅၈။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ဧ၉။ ကခ်ီ။၂ဝ၁။ ကခ်ီ၊ဋီ၊ဌ။၃ဖ၄။ **ဥဒ္ဓရာပေဆုံ-**ဝိ၂။၅၈။ **ဥဒ္ဓရာ-ပေသန္တိ-** ဝိ၂။၅၈။

ဥဒ္ဓရာပေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဝရ+ဏာပေ+တ္တာ] (က) ထုတ်ဆောင်-ထုတ်ယူ-စေ၍။ (ခ) နုတ်စေ၍။ (ဂ) ရှုပ်သိမ်းစေ၍။ သိမ်းဆည်းစေ၍။ (ဃ) ဥဒ္ဓရာပေတ္တာ "ပါသာဏတ္ထမ္ဘေ ဥဒ္ဓရေမနုဿာနံ မူလံ ဒဿေထ"တိ ဝတ္ထုံ ဝဏ္ဏေတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁ဌ၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၅။ (-အပ၊ဌ၊။၃ဝ၂။) (ခ) ရာဇာ ပလိတံ သုဝဏ္ဏသဏ္ဌာနေ ဥဒ္ဓရာပေတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊။၁ဝ၉။ (ဂ) ဥဒ္ဓရာ-ပေတ္တာ ဂမ်နေပိ ဧသေဝနယော။ ကခ်ီ၊ဋီ၊ သစ်။၃ဖ၄။

ဥဒ္ဓရာပေထ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဝရ+ဏာပေ+ထ] ထုတ်ဆောင်ကြစေကုန်လော။ ဥဒ္ဓရာပေတိ (က)-ကြည့်။

ဥဒ္ဓရာပေယျ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဝရ+ဏာပေ+ယျ] ရှုပ်သိမ်း-သိမ်းဆည်း-စေကြားအုံ။ ဥဒ္ဓရာ-ပေတိ (ခ)-ကြည့်။

ဥဒ္ဓရာပေဆုံ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဝရ+ဏာပေ+ဆုံ] ရှုပ် သိမ်း-သိမ်းဆည်း-စေကုန်ပြီ။ ဥဒ္ဓရာပေတိ

(၁)–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရာမီ (ကြို) [ဥ+ဓရ+အ+မိ] ပယ်နုတ်အံ့၊ ဆွဲထုတ်အံ့။ ဥဒ္ဓရတိ (၇)–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရာတိ (ကြို) [ဥ+ဓရ+အ+တိ] ထုတ်ဆောင်လော။ ဥဒ္ဓရတိ (က)–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရီ (ကြို) [ဥ+ဓရ+ဣ] (က) ထုတ်ဆောင်ပြီ၊ ထုတ်ယူပြီ၊ ဆွဲထုတ်ပြီ။ ဥဒ္ဓရတိ(က)–ကြည့်။ (၂) နုတ်ပြီ၊ ပယ်ရှားပြီ။ ဥဒ္ဓရတိ (၇)–ကြည့်။ (၇) ကြွေမြောက်ပြီ။ ဥဒ္ဓရတိ (၈)–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရီသု (ကြို) [ဥ+ဓရ+ဥ] ရုပ်သိမ်းကုန်ပြီ။ ဥဒ္ဓရတိ (၁)–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရီတ (တိ) [ဥ+ဓရ+တ] (က) ထုတ်ဆောင်အပ်သော၊ ထုတ်ယူအပ်သော။ (၂) ဆွဲထုတ်နုတ်ပယ်အပ်သော။ (က) လောကုတ္တရေပိ ဩဠာရိကသုခုမတာ ဥဒ္ဓရီတာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၁၅။ (–ဝဇိရ။၄၉၅။) (၂) ဧဝံ တာလသ ပတိဋ္ဌိတောကာသော သမူလံ ဥဒ္ဓရီတေ တာလေ––––– တာလဝတ္ထု၊တိ ဝုစ္စတိ။ အံ၊ ၃ဝ၊ ၂၁၁။

ဥဒ္ဓရီတမ္ဘ (တိ) [ဥ+ဓရ+တမ္ဘ] (က) ထုတ်ဆောင်အပ်သော၊ ထုတ်ဆယ်–ကယ်တင်–အပ်သော၊သူ။ (၂) ပယ်နုတ်အပ်သော၊ နုတ်ပစ်အပ်သော။ (က) တကြပိ ဟိ ယောတ္ထံ ဝါ ဝတ္ထုံ ဝါ ဝကွိပိတ္တာ ဟတ္ထေန, ဂဟိတဘာဝံ ဥတ္တာ ဥဒ္ဓရီတမ္ဘာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဘ ၂ဧ။ သမ္ဘတ္ထ အသမ္ဘယ္ဟေန သစ္စာနိ ဥဒ္ဓရီတမ္ဘာနိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ ၂ဘ၉။ မ၊ဋီ၊ဘ။ဘ၁၅။ (ခ) သစေ ထမ္ဘာ ဘူမိယံ နိခါတာ ဥဒ္ဓရီတမ္ဘာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဘ၅။

ဥဒ္ဓရီတမ္ဘပုစ္ဆာ (ထီ) [ဥဒ္ဓရီတမ္ဘ+ပုစ္ဆာ] ထုတ်ဆောင်ထိုက်သော ပုစ္ဆာ။ ကုသလတ္ထိကေ ဥဒ္ဓရီတမ္ဘပုစ္ဆာနံ လမ္ဘမာနဝသေန ဝိဿဇ္ဇနံ ဒသေတုံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ဘ၃ဘ။

ဥဒ္ဓရီတသလ္ဟ (တိ) [ဥဒ္ဓရီတ+သလ္ဟ] အထက်သို့ ဆောင်ယူအပ်–ဆွဲနုတ်ထုတ်ယူအပ်–သောကြောင့်ရှိသော၊သူ။ ဥဒ္ဓတသလ္ဟ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရီတာနုရူပ (တိ) [ဥဒ္ဓရီတ+အနုရူပ] ထုတ်ဆောင်အပ်သော ပုဒ်အားလျော်သော။ အာသနဿ အဓိကံ၊ ဥဒ္ဓရီတာနုရူပံ။ ဝဇိရ။ ၂ဘ၁။

ဥဒ္ဓရီတုံ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဓရ+တုံ] (က) ထုတ်ဆောင်–ထုတ်ယူ–ဆွဲထုတ်–ခြင်းငှါ။ (၂) ထုတ်ဆယ်–ကယ်တင်–ခြင်းငှါ။ (ဃ) ပယ်နုတ်–ပယ်ရှား–ခြင်းငှါ။ (ဃ) ချီမ–ကြွ–မြောက်–ခြင်းငှါ။ (ဂ) အတ္ထပဋိလာဘော နာမ ပညတ္တိမတ္ထံ တေန္တိ ဥဒ္ဓရီတုံ နာသက္ခိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ဝ၁၄။ (–မူလဋီ၊ ၂။ဘ၄။) (ခ) တေ အတ္ထနာ ပလိပပလိပန္နာ နိ သတ္ထောန္တိ ပရံ ပလိပပလိ–ပန္နံ ဥဒ္ဓရီတုံ။ မဟာနိ။ ၂၄။ (ဂ) တာဒိသာနံ သတသဟဿာနမ္ပိ ဥပ္ပန္နံ သောကသလ္လံ သမ္ဘာသမ္ဘုဒ္ဓေါ ဥဒ္ဓရီတုံ ပဋိဗလော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ဧ၁။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ဘ၉ဧ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ဧ၀။) (ဃ) အဂ္ဂန္ဓပဒံ ယာဝ အဋ္ဌိတော အရုံ ဥဒ္ဓရိတုမေဝ နိ သတ္ထာ။ မ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ဘ၆ရ။

ဥဒ္ဓရီတုကာမ (တိ) [ဥဒ္ဓရီတုံ+ကမ+ဏ] ထုတ်ဆောင်–ထုတ်ဆယ်–ကယ်တင်–ခြင်းငှါ အလိုရှိသော၊သူ။ မမုဒ္ဓရီတုကာမော သော၊ အာဂစ္ဆိ ပဗ္ဗတုတ္ထမံ။ အပ၊ဘ။ဘ ၂ရ၊ (–ဘရရ၊ ၂ဘရ။)

ဥဒ္ဓရီတ္ထာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဓရ+ ထ္ထာ] (က) ထုတ်ဆောင်–ထုတ်ယူ–ဆွဲထုတ်–၍။ (၂) ထုတ်ဆယ်–ကယ်တင်–၍။ (ဂ) ပယ်နုတ်–ပယ်ရှား–၍၊ ခွါယူ၍။ (ဃ) ရုပ်သိမ်း ၍၊ ယူဆောင်သိမ်းဆည်း၍။ (ဂ) နိ ဟိ တံ ပညတ္တိ ဥဒ္ဓရိတ္ထာ အညော သတ္ထာ ဌပေတုံ သတ္ထောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ ၂ဝ၉။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။ဘရရ။

(ခ) ပုရိသော ပုရိသံ နရကပဟိတံ ပတန္တံ ကေသေသု ဂဟေတ္တာ ဥဒ္ဓရိတ္တာ ထလေ ပတိဋ္ဌာပေယျ။ ဒီဃ။၂၂၁။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၀၊၃၃ရ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဧ၉။ အနုဋီ၊၁။၅။) (ဂ) တာလရုက္ခံ သမူလံ ဥဒ္ဓရိတ္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဝ၄။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ဧ၉။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၅ဝ၆။) (ဃ) အနာပတ္တိ ဥဒ္ဓရိတ္တာ ဂစ္ဆတိ။ ဝိ၊၂။ဝ၆၂။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၄။)

ဥဒ္ဓရိယမာန (တိ) [ဥ+ဓရ+ယ+မာန] ထုတ်ဆောင်–ဆွဲထုတ်–အပ်ဘော၊သူ။ ဂူထကူပ–တော ဥဒ္ဓရိယမာနေန တေန အဟိနာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။ဧ၄။ အသိ၊ဋ္ဌ၊၃။ဝ၆ဧ။ (–ဗ္ဗတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁ဂ၅။)

ဥဒ္ဓရိယေယျ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ+ဓရ+ယ+ဏေ] ထုတ် ဆောင်အပ်ရာပါ၏လော။ ဥဒ္ဓရိယတိ–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရိဿံ (ကြို) [ဥ+ဓရ+သံ] ထုတ်ဆောင်အံ့၊ ထုတ် ဆယ်–ကယ်တင်–အံ့။ ဥဒ္ဓရတိ (ဂ)–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရိဿတိ (ကြို) [ဥ+ဓရ+သတိ] (က) ထုတ်ဆယ် –ကယ်တင်–လတ္တံ့။ ဥဒ္ဓရတိ (ခ)–ကြည့်။ (ခ) ပယ်နုတ်–ပယ်ရှား–လတ္တံ့။ ဥဒ္ဓ–ရတိ (ဂ)–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရိဿန္တိ (ကြို) [ဥ+ဓရ+သန္တိ] သိမ်းဆည်း–ကြ–ရုပ်သိမ်း–ကုန်လတ္တံ့။ ဥဒ္ဓရတိ (ဃ)–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရိဿာမိ (ကြို) [ဥ+ဓရ+သာမိ] (က) ထုတ်ဆောင်–ထုတ်ယူ–ဆွဲထုတ်–အံ့။ ဥဒ္ဓရတိ (က)–ကြည့်။ (ခ) သိမ်းဆည်းအံ့၊ ရုပ်သိမ်း အံ့။ ဥဒ္ဓရတိ (ဃ) ကြည့်။

ဥဒ္ဓရိယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ+ဓရ+ယ+တေ] (က) ထုတ်ဆောင်အပ်၏။ (ခ) နုတ်အပ်၏ (ကတိန် အာနိသင်ကို ပျက်ပြယ်စေအပ်၏)။ (ဂ) တတာ ယိ "ကကွဇ္ဇ ခရဂတ"န္တိအာဒိနာ လက္ခဏပဏာမိ ဥဒ္ဓရိယတိ။ မဏိ၊ဋ၁။ဝ၆ရ။ (–မူလဋီ၊၂။ခ၄။) (ခ) တံ ပန ကတိနံ ---- အန္တရဏ္ဍာရေန ဝါ ဥဒ္ဓရိယတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂ခ။ (–ကခ်။ခ၅ခ။ ဝိ၊သင်္ခ၊ဟ။ခ၀ခ။ သာရတ္ထ၊ ခ။ ခ၂၆။)

ဥဒ္ဓရေ (ကြို) [ဥ+ဓရ+အ+ယေ] (က) ထုတ်ဆောင်ရာ၏၊ ထုတ်ယူရာ၏၊ ဆွဲထုတ်ရာ၏။ ဥဒ္ဓရတိ (ဂ)–ကြည့်။ (ခ) နုတ်ရာ၏၊ ပယ်ရှားရာ၏။ ဥဒ္ဓရတိ (ဂ) ကြည့်။

ဥဒ္ဓရေယျ (ကြို) [ဥ+ဓရ+အ+ယေ] (က) ထုတ်ဆောင်ရာ၏၊ ထုတ်ယူရာ၏၊ ဆွဲထုတ်ရာ၏။ ဥဒ္ဓရတိ (က)–ကြည့်။ (ခ) နုတ်ရာ၏၊ ပယ်ရှားရာ၏။ ဥဒ္ဓရတိ (ဂ) ကြည့်။ (ဂ) ရုပ်သိမ်း–သိမ်းဆည်း–ရာ၏။ ဥဒ္ဓရတိ (ဃ)–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရေယျုं (ကြို) [ဥ+ဓရ+အ+ယေ၎ံ] ထုတ်ဆောင်–ထုတ်ဆယ်–ကယ်တင်–ကြားအံ့။ ဥဒ္ဓ–ရတိ (က)–ကြည့်။

ဥဒ္ဓရေယျုံ (ကြို) [ဥ+ဓရ+အ+ယေ၎ံ] ထုတ်ဆောင် ကုန်ရာ၏။ ဥဒ္ဓရတိ (က)–ကြည့်။

ဥဒ္ဓလောမ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+လောမ] အထက်သို့ ထောင်သော အမွေးရှိသော(ရဟန်း)။ ဥဒ္ဓ–လောမေန ပန အနုလောမနိပါတနတ္ထံ ဟတ္ထံ တေမေတ္တာ သီသံ ဃဋ္ဋေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၅။ (ပါစိတ်ယော၊၄၅၁–၌ ဥဒ္ဓလောမ ဟုရှိသည်။)

ဥဒ္ဓလောမီ (တိ) [ဥဒ္ဓလောမ+ဏီ] အထက်သို့ ထောင်သော အမွေးရှိသောအခင်း။ ဥဒ္ဓ–လောမိဋ္ဌ ကေနဋ္ဌ၊ ဗိမ္ဗောဟနသမာယုတ်။ အပ၊၂။ခရ။ ဟေရ၊ဋ္ဌ၊၁။ခ၀၆။ ဥဒ္ဓလောမီ–လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓဝ (နာ) [ဥ+ဓာဝ=ဓာဝု+အ၊ဓာဝ=ဂတိယံ၊ဥဒ္ဓံ ဓာဝတိ စိတ္တံ ဟေနာတိ ဥဒ္ဓဝံ၊အ၊ရသော။ ဓာန်၊ဋီ။ခ၆ဧ။] စိတ်ပြေးထွက်းမျှံ့လွင့်ကြောင်း

သဘောတရား။ ဗျို့ လွင်ခြင်း။ ဥဒ္ဓစ္စစေတသိက်။ ဥဒ္ဓစ္စ'မုဒ္ဓဝဏ္ဏတ။ ဓာန်။၁၆၉။

ဥဒ္ဓဿ (တိ) [ဥ+ခံသု+တ] (၁) တက်သော၊ ပေါ်ထွက်သော။ (၂) လွှမ်းမိုးဖျက်ဆီးအပ်သော။ (၁) နိုက္ခန္ဓေ ပစ္ဆိမေ ယာမေ ဥဒ္ဓဿ အရုဏေ နန္ဒိမုခီယာ ရတ္တိယာ ။ဝိ၊၃။၄၀၁။ အံ၊၃။၄၄။ ဥဒ္ဓဿ အရုဏေတိ ဥဋ္ဌတေ အရုဏသိသေ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၂၁။ သာရတ္ထ၊၃။၃၄၀။ (၂) တိဟိ မာလုဝလတာဟိ ဥဒ္ဓဿာ ပရိယောနဒ္ဓေ။ အံ၊၁။၂၀၅။ ယာယ အယံ လောကော ဥဒ္ဓဿာ ပရိယောနဒ္ဓေ။ အံ၊၁။ ၅၃၂။ ဥဒ္ဓဿာတိ ဥပရိ ခံသိတော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၉၂၊၃၅၅။

ဥဒ္ဓါတုံ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဓာ+တုံ] ထုတ်ဆောင်–ထုတ်ဆယ်–ကယ်တင်–ခြင်းငှါ။ အသက္ခိ ဝတ အတ္ထာနံ၊ ဥဒ္ဓါတုံ ဥဒကာထလံ။ ထေရ။၂၃၉။ ဇာ၊၁။၁၁၅။ ဥဒ္ဓါတုန္တိ ဥဒ္ဓရိတုံ။ ထေရဋ္ဌ၊ ၁။၂၃၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၂၂။

ဥဒ္ဓါဒိဘောဒ (တိ) [ဥဒ္ဓါဒိ+ဘောဒ] အထက်လောကအစရှိသော အပြား။ တေသု ဥဒ္ဓါဒိ–ဘေဒေသု ယံ ယံ ဂဏ္ဍန္တိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁၄။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၄၂။

ဥဒ္ဓါပ (ပုဒ်န) [ဥ+အာပ။ ဥ+အပ+ဏ။] တံတိုင်းခြေ။ နဂရဿ ဥဒ္ဓါပပါကာရာဒီနိ။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၊၃။၆၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၄၄။ ပါကာရဿ ထိရဘာဝံ ဥဒ္ဓမုဒ္ဓံ အာပေတိတိ ဥဒ္ဓါပံ၊ပါကာရမူလံ။ ဒီ၊ ဋီ၊၃။၆၁။ သံ၊ဋီ၊၂။၄ရရ။ (–အံ၊ဋီ၊၃။၃၅၀။) ဥဒါပ, ဥဒ္ဓါပ–တို့နှင့် ဆောက်ပုံဗဟုလည်း ကြည့်။

ဥဒ္ဓါပဝန္တ (တိ) [ဥဒ္ဓါပ+ဝန္တ] တံတိုင်းခြေရှိသော၊ တံတိုင်းခြေနှင့် ပြည့်စုံသော။ တမနုဂစ္ဆန္တော ပသေယ္ယ ပုရတော နဂရံ––––ပေါက္ခရဏီ–သမ္ပန္နံ ဥဒ္ဓါပဝန္တံ ရမဏီယံ။ သံ၊၁။၃၂၉။ ဥဒ္ဓါ–ပဝန္တန္တိ အာပတော ဥဋ္ဌတတ္တာ ဥဒ္ဓါပ–န္တိလဒ္ဓဝေါဟာရေန ပါကာရဝတ္ထုနာ သမန္နာ–ဂတံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀ရ။

ဥဒ္ဓါပသမ္ပန္န (တိ) [ဥဒ္ဓါပ+သမ္ပန္န] တံတိုင်းခြေနှင့်ပြည့်စုံသော။ ပုရံ ဥဒ္ဓါပသမ္ပန္နံ၊ ဗဟု–ပါကာရတောရဏံ။ ဇာ၊၂။၂၅၂။ ဥဒ္ဓါပသမ္ပန္နန္တိ ပါကာရဝတ္ထုနာ သမ္ပန္နံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၅။

ဥဒ္ဓါရ (ပု) [ဥ+ရေ+ဏ] (၁) ကြွေးမြီ။ (၂)(က) မြှောက်ခြင်း၊ ကြွတက်စေခြင်း။ (ခ) ထုတ်ဆောင်ခြင်း၊ ထုတ်ယူခြင်း။ (ဂ) ကထိန်နုတ်ခြင်း၊ ကထိန်အာနိသင် ဓါးပါးကို ဖျက်ပြယ်စေခြင်း။ (ဃ) ရောင်းထားအပ်ပြီး သောကုန်ပစ္စည်း၏ အရင်းအမြတ် နှစ်ရပ်လုံးကို သွားရှိ ယူခြင်း၊(ရှေဉမင် သျှ–ဒုနှာ၁၁ရ–ဌ) ကြွေးမြီကို ဆပ်စေခြင်း၊ ရောင်းသော ဥစ္စာအဖိုးကို ခံခြင်းသည် ဥဒ္ဓါရ–ဟုမှာ၏။ ယင်းအလို"ကြွေးတောင်းခြင်း, ကုန်ဖိုးခံယူခြင်း"ဟုပေး။) (င) အတိုးအပွား–အမြတ်အစွန်း–ကိုယူခြင်း။ (၃) အခိုက်အတန့်ပေးခြင်း၊ ငှါးရမ်းခြင်း။ (၄) အတိုးအပွား၊အမြတ်အစွန်း။ (၅) ထုတ်ဆောင်–ရွေးကောက်ထုတ်ဖော်–ထိုက်သောပုဂ္ဂိုလ် (ထုတ်ဖော် ဂုဏ်ပြုထိုက်သောပုဂ္ဂိုလ်)။ (၁) ကြွေးမြီ။ ဂါမကေ ဥဒ္ဓါရံ သောဝေဿာမိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။ဝ၁။ ဥဒ္ဓါရော တုဋ္ဌကံ ဝုတ္တံ။ ဓာန်။၄ရ၁။ ဥဒ္ဓရိယတေ ဂယ္ဟတေတိ ဥဒ္ဓါရော။ ဓာန်၊ဋီ။၄ရ၁။ ဌုကုကွေပေသု ဥဒ္ဓါရော။ ဓာန်။၁၁၂၄။ (–ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၀၈။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၅။) (၂)(က) မြှောက်ခြင်း၊ ကြွတက်စေခြင်း။အာဂန္တ္ဝာ ပန ထေယျ–စိတ္တေန ဂဏ္ဍတော ဥဒ္ဓါရေ ပါရာဇိကံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၀၅။ ဆဋ္ဌိတဝိဟာရတော မဗ္ဗပီဌာဒီနိ ထေယျစိတ္တေန ဂဏ္ဍန္တော ဥဒ္ဓါရေယေဝ ဘဏ္ဍဂ္ဂေန ကာရေတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။ခ၆။ ဝိ၊ သင်္ခ၊။၂၉၅။ (ခ) ထုတ်ဆောင်ခြင်း၊ထုတ်

ယူခြင်း။ မဟာပစ္စရိယာဒီသု ပန တသာ ဥဒ္ဓါရေ ပါရာဇိကံ ဝုတ္တံ။ ဝိဋ္ဌ၊၁။၂၇၇။ မာတိကာယ ဝုတ္တသာ သဗ္ဗိစ္ဆ ပဒေသ ဥဒ္ဓါရော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၇။ (ဂ) ကထိန်နုတ်ခြင်း၊ ကထိန် အာနိသင် ငါးပါးကို ပျက်ပြယ်စေခြင်း။ ဥဒ္ဓါရံ ဇာနာတိ ။ဝိ၊၅။၃၀၇။ ကခ်။ဋီ၊သစ်။၂၇၅။ ကထိနုဒ္ဓါရ-ဝသေန ဥဒ္ဓါရော ဝေဒိတမ္ဗော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၅၉။ ဝိ၊သင်္ကဟ။၄၁၂။ အန္ဓရာ ဥဒ္ဓရိယတိ၊ တသ္မာ ဥဒ္ဓါရော ဓမ္မကောတိ ဝုစ္စတိ။ ကခ်။၃၂၆။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၁၄။ ကခ်။ဋီ။၆၄-၉။ ဒံ၊ဋီ၊၂။၇၃။) (ဃ) ရောင်းထားအပ်ပြီး သောကုန်ပစ္စည်း၏ အရင်းအမြတ် နှစ်ရပ်လုံး ကို သွားချ၍ ယူခြင်း၊ (ရွှေဥမင် သျ-ဒု၊နှာ၊၁၁၇-၌ ကြွေးမြီကို ဆပ်စေခြင်း၊ရောင်းသော ဥစ္စာအဖိုးကို ခံခြင်းသည် ဥဒ္ဓါရ-ဟုမှာ၏။ ယင်းအလို "ကြွေးတောင်းခြင်း၊ ကုန်ဖိုး ခံယူခြင်း"ဟုပေး။) ဒါတုံ သင်္ကေတိတေ ဒီဝသေ ဂန္တ္မာ ဂဟဏံ ဥဒ္ဓါရော။ သာရတ္ထ၊ ၂။။၁။ ဧဝံ ပယောဇိတသ္မိံ လသ သဟ ဝမ္ပိယာ ဂဟဏဝါယာမေ ဥဒ္ဓါရော နာမ။ ဝိမတိ၊၁။၉၉။ (c) အတိုးအပွား-အမြတ်အစွန်း-ကိုယူခြင်း။ (၃) အခိုက်အတန့်ပေးခြင်း၊ ငှါးရမ်းခြင်း။ ဝမ္ပိဂဟဏဝသေန ပယောဇနေ ဥဒ္ဓါရော။---- -တာဝကာလိကဒါနံ ဥဒ္ဓါရောတိ စ ဝဒန္တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၃၀။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၇၅။ (c) အတိုးအပွား၊ အမြတ်အစွန်း။ ဥဒ္ဓရိ- တမ္ဗောတိ ဥဒ္ဓါရောတိ. ဟိ ဝမ္ပိ ဝုစ္စတိ။ မူလဋီ၊ ၂။၁၅၅။ (c) ထုတ်ဆောင်-ရွှေးကောက် ထုတ်ဖော်-ထိုက်သောပုဂ္ဂိုလ် (ထုတ်ဖော် ဂုဏ်ပြုထိုက်သော ပုဂ္ဂိုလ်)။ သီလသမ္ပန္နော -----သတ္တာနံ မဇ္ဈော သတ္တာနံ ဥဒ္ဓါရော။။ နေတ္တိ။၄။ သာရဂုဏဝသေနေ၀ သတ္တေသု ဥဒ္ဓရိတမ္ဗတော သတ္တာနံ ဥဒ္ဓါရော။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၁၂၀။

ဥဒ္ဓါရသောဓနတ္ထ (ပု) [ဥဒ္ဓါရသောဓန+အတ္ထ] ကြွေးမြီကိုသုတ်သင်ခြင်း-ကြွေးတောင်းခြင်း-အကျိုး။ ဧကော ကုဋုမ္ဗိကော အတ္ထနော ဘရိယံ ဂဟေတ္တာ ဥဒ္ဓါရသောဓနတ္ထာယ ဧနုပဒံ ဂန္တ္မာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၀၈။

ဥဒ္ဓါရသောဓပန (နာ) [ဥဒ္ဓါရ+သောဓပန] ကြွေးမြီ ကို စင်ကြယ်စေခြင်း၊ကြွေးတောင်းခြင်း။ ကေနစိဒေ၀ ကရဏီယေနာတိ ဥဒ္ဓါရ-သောဓပနာဒီနာ ကေနစိဒေ၀ ကတ္တမ္ဗေန။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၀၁-၂။

ဥဒ္ဓိ (ထီ) [ဥ+ဓာ+တိ] ဝက်စွယ်။ (ခွားလှည်း မှားဌ ဝင်ရိုး, ဇင်တုံး, လှည်းသန့်တို့ကို တခြားစီ ပြုတ်ထွက် မသွားအောင် လှည်းဆန့် ၌ ဖေါက်ထွင်း သွင်းလျှို ထားအပ်သော သစ်သားဝုတ်နှစ်ချောင်း။) တံ ဓုရေ ဂဟေတ္တာ ကဓုတော ဥဒ္ဓိနံ ပစ္ဆိမဇ္ဇေဟိ ပုရိမဇ္ဇေ အတိဂ္ဂန္တေ ပါရာဇိကံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉၂။

ဥဒ္ဓိခါဏုက (ပု) [ဥဒ္ဓိ+ခါဏုက] ဝက်စွယ်ဝုတ်။ အထ ဥဒ္ဓိခါဏုကာ နု ဟောန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉၂။ ဥဒ္ဓိယောဝ ဥဒ္ဓိခါဏုကာတိ ဝုတ္တာ။ ဝိမတိ၊ ၁။၁၀၁။

ဥဒ္ဓိတ (တိ) [ဥ+ဓာ+တ] ခွူးအပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓိတဘတ္တ (တိ) [ဥဒ္ဓိတ+ဘတ္တ] ခွူးလောင်းအပ်သော ထမင်းရှိသော၊ ခွူးလောင်းအပ်သော ဆွမ်းရှိ၍ ဆွမ်းပြည့်သော သပိတ်ကို လက်ဖြင့်ကိုင်ထားသော၊သူ (ပြည်၊သျ)။ ကော နု ဥဒ္ဓိတဘတ္တောဝ၊ ပူရဟတ္ထောဝ ပြာဟ္မဏော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၈၀။ ကော နု ဥဒ္ဓိတဘတ္တောဝါတိ ကော နု သော ဝမ္ပိတဘတ္တော ဝိယ၊ ကေ ဝမ္ပိတဘတ္တံ ဘတ္တပူရပါတိ ဟတ္ထေဟိ ဂဟေတ္တာ ဝိယ ကော နု ဧသော အာဂစ္ဆတီတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၂၅။

ဥဒ္ဓေနန (တိ) [ဥ+ဓေ+နာ+အန] ခါသော။

အဘိဥဒ္ဓေနန္တာ အဓိက် ဥဒ္ဓေနန္တာ။ ဝိမာန၊ဌ။ ၂၅၉။

ဥဒ္ဓေနိတ္ထာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဓေ+နာ+တ္ထာ] ခါ၍။ သုဝဏ္ဏဟံသော —— ဂိဝံ ပဋ္ဌယ ပကွေ ဥဒ္ဓေနိတ္ထာ ဟဋ္ဌတုဋ္ဌော ——နိကူဇတိ။ ထေရ၊ ဌ၊ ၂။၅၃၅။

ဥဒ္ဓေမာတ (တိ) [ဥ+ဓုမာတ=ဓေမာ=ဓုမာ(ဌာ)+တ။ အဋ္ဌသာဘာဒီ၊တ။၆၃။ (ဥဌာတ-သံ)] (က) အထက် အထက်သို့ မြင့်တက်သော၊ကြွတက်သော၊ဖောင်းပွသော၊ ဖူးဖူးရောင်သော။ (ခ) (သေသည်မှ) အထက် အထက်ဖြစ်သော နောက်နောက်ကာလ၌ လေဖြင့်ပြည့်သော သားရေအိပ်ကဲ့သို့ ဖောင်းပွသော-ဖူးဖူးရောင်သော-(အသေကောင်)။ (က) ပီတိယာ ဥဒ္ဓေမာတော ဝိယ ဘိဇ္ဈမာနော ဝိယ စ ဂစ္ဆတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၀၅။ ကောဓနဿာပိ အတ္ထနော ဓမ္မတာယ ဥဒ္ဓေမာတဿ ဝိယ စက္ကိုကတဿ စရကံ။ အံ၊ဌ၊ ၂။၉၂။ ဥဒ္ဓေမာတဿ ဝိယာတိ ကောဓေန ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ ဓုမာတကဿ ဝိယ ကောဓုပါယာသဿ အဝိဿဇ္ဇနတော။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၉၂။ (-ဓမ္မ၊ဌ၊၁။ ၂၃၄။) (ခ) ယဒါ စ သော မတော သေတိ၊ ဥဒ္ဓေမာတော ဝိနီလကော။ သုတ္တနိ။၃၀၈။ (-အပ၊ ၂။ ၂၅၅။)

ဥဒ္ဓေမာတဥဒရ (တိ) [ဥဒ္ဓေမာတ+ဥဒရ] ဖောင်းကြွသော-ဖူးဖူးရောင်သော-ဝမ်းဗိုက်ရှိသော၊ သူ။ ကာလင်္ဂရိဿတိတိ ဥဒ္ဓေမာတဥဒရော မရိဿတိ။ ဒီ၊ဌ၊၃။၅။ (-ဇာ၊ဌ၊ ၂။၃၀၂။ ဇာ၊ဌ၊ ၃။၄၅ ၂။)

ဥဒ္ဓေမာတက (တိ) [ဥဒ္ဓေမာတ+က] (ခ)(က) (သေသည်မှ) အထက်အထက်ဖြစ်သော နောက်နောက်ကာလ၌ လေဖြင့်ပြည့်သော သားရေအိပ်ကဲ့သို့ ဖောင်းပွသော-ဖူးဖူးရောင်သော-(အသေကောင်)။ (အဘိ၊ဌ၊ဌ။ ၆ ၂-လာ ဥဒ္ဓေမာတက ကို ဖူးဖူးရောင် ပွတက်ကြွလာသော အနာဟောင်း-ဟု ဘာသာဋီ ၌ အနက်ပြန်၏။) (ခ) (သေသည်မှ) အထက် အထက်ဖြစ်သော နောက်နောက်ကာလ၌ လေဖြင့်ပြည့်သော သားရေအိပ်ကဲ့သို့ ဖောင်းပွသော-ဖူးဖူးရောင်သော-စက်ဆုပ်ဖွယ်ဖြစ်သော (အသေကောင်)။ (၂) ဖူးဖူးရောင်သော သူသေကောင် အာရုံကို မှီ၍ ဖြစ်သော ပဋိဘာဂနိမိတ်၊ ဥဒ္ဓေမာတက ပဋိဘာဂနိမိတ်။ (၃) ဥဒ္ဓေမာတက ပဋိဘာဂနိမိတ်ကို အာရုံပြု၍ ရအပ်သော-တရား-ပထမစျာန်။ (ခ)(က)(ခ) သရီရံ သိဝထိကာယ ဆဋ္ဌိတံ ကောဟမတ် ဝါ ——-ဥဒ္ဓေမာတက် ဝိနီလက် ဝိပုဗ္ဗကဇာတ်။ ဒီ၊ ၂။ ၂၃၅။ မဇ္ဈ။ရ၃။ အံ၊ ၂။ ၂၈၅။ (ကမ္မာရ)ဘဿ ဝိယ ဝါယုနာ ဥဒ္ဓံ ဇီဝိတပရိယာဒါနာ ယုတ္တနုတ္ထမ် သမုဋ္ဌတေန သူနဘာဝေန ဥဒ္ဓေမာတတ္ထာ (ဓုမာတတ္ထာ) ဥဒ္ဓေမာတံ၊ ဥဒ္ဓေမာတမေဝ ဥဒ္ဓေမာတက်၊ ပဋိကူလတ္ထာ ဝါ ကုစ္ဆိတံ ဥဒ္ဓေမာတန္တိ ဥဒ္ဓေမာတက်။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ခုဝ၆။ အံ၊ဌ၊ခု။ခ၀ခု။ အဘိ၊ဌ၊ခ။ ၂၄ ၂။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၁။ ၂ခ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ခ။ခရခ။ အံ၊ဋီ၊ခ။ ၂ရခ။(-မ၊ ဌ၊ခ။ ၂ရရ။) ဥဒ္ဓေမာတတ္ထာတိ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ ဓုမာတတ္ထာ သူနတ္ထာ၊ ဥဒ္ဓေမာတမေဝ ဥဒ္ဓေမာတကန္တိ ကကာရေန ပဒေသုနမာဟ အနတ္ထန္ဆရတော ယထာ "ဝိတက် လောဟိ-တက"န္တိ။ ပဋိကူလတ္ထာတိ ဇီဝုစ္ဆနီယတ္ထာ၊ ကုစ္ဆိတံ ဥဒ္ဓေမာတံ ဥဒ္ဓေမာတကန္တိ ကုစ္ဆနတ္ထေ ဝါ အယံ ကကာရောတိ ဒသ္သေတုံ ဝုတ္တံ ယထာ "ပါပကော ကိတ္တိသဒ္ဒေါ အဗ္ဘုဂ္ဂစ္ဆတီ"တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဌ၊ခ။ ၂ဝ၁။ ဥဒ္ဓံ ဓုမာတံ သူနံ ဆဝသရီရံ ဥဒ္ဓေမာတံ၊ တဒေဝ ကုစ္ဆိတတ္ထေန ဥဒ္ဓေမာတက်။ ဝိဘာဝိနီ။ ၂ ၅ခ။ (-ဇ၊ ၂။ ၄ ၀ ၉။) ကုစ္ဆိတတ္ထေ ဥဒ္ဓေမာတက် ဝိနီလက်။ နီတိ၊သုတ္တ။ ၀ ၃ ၅။ (၂)(ခ) ဣမာနိ စ ပန ဥဒ္ဓေမာတကာဒီနိ

နိဿာယ ဥပ္ပန္နနိမိတ္တာနမ္ပိ နိမိတ္တေသု ပဋိလဒ္ဓဗ္ဗာနာနမ္ပိ တောနေဝ နာမာနိ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂၄၃။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂၁၉။ (၃) ဥဒ္ဓေမာတက-သခ်ိတံ စာနံ ဘာဝေတုကာမေန ယောဂိနာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၁၇၄။

ဥဒ္ဓေမာတကအသုဘနိမိတ္တ (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+အသုဘနိမိတ္တ] ဖူးဖူးရောင်သော အသေကောင်အသုဘနိမိတ်။ ဝတ္ထာဒီနာ ဆပ္ပကာ-ရေန တာဝ ဥဒ္ဓေမာတကအသုဘနိမိတ္တံ ဂဟေတဗ္ဗံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၁။ ၂၀၅။

ဥဒ္ဓေမာတကကမ္မဋ္ဌာန (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+ကမ္မဋ္ဌာန] ဖူးဖူးရောင်သော အသေကောင် အာရုံယူသောကမ္မဋ္ဌာန်း။ ဥဒ္ဓေမာတကကမ္မဋ္ဌာန်း။ တဒေဝ ကမ္မဋ္ဌာနန္တိ ဥဒ္ဓေမာတကကမ္မဋ္ဌာနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၁။ ၂၀၈။

ဥဒ္ဓေမာတကဌေဝရ (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+ကဌေဝရ] ဖူးဖူးရောင်သော သူသေကောင်။ သရီရန္တိ ဥဒ္ဓေမာတကကဌေဝရံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၁။ ၂၀၂။

ဥဒ္ဓေမာတကဌာန (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+ဌာန] ဖူးဖူးရောင်သော အသေကောင်ဟူသော အရုဌာန၊ ဥဒ္ဓေမာတကအရုဌာန။ ပရိတ္တေ ဥဒ္ဓေ-မာတကဌာနေ ဥပ္ပန္နနိမိတ္တာရမ္မဏံ ပရိတ္တာ-ရမ္မဏံ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂၄၃။

ဥဒ္ဓေမာတကနိမိတ္တ (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+နိမိတ္တ] ဖူးဖူးရောင်သော အသေကောင်အာရုံနိမိတ်၊ ဥဒ္ဓေမာတကပဋိဘာဂနိမိတ်။ ဥဒ္ဓေမာတက-သရီရေ ဥဒ္ဓေမာတကနိမိတ္တံ ဥပ္ပါဒေတွာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၁၇၄။ (–အဘိ၊ ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂၄၃။)

ဥဒ္ဓေမာတကပဋ္ဌပဘိဒ္ဓန (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+ပဋ္ဌ+ပဘိဒ္ဓန] ဖူးဖူးရောင်၍ မှည့်ရင့်လျက် ပေါက်ကွဲ ပျက်စီးခြင်း။ ဥပ္ပါဒေရောဘင်္ဂေတိ ဥဒ္ဓေမာတကပဋ္ဌပဘိဒ္ဓနတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၁။ ၄၁၉။

ဥဒ္ဓေမာတကပဋိဋ္ဌုလ (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+ပဋိဋ္ဌုလ] ဖူးဖူးရောင်၍ စက်ဆုပ်ဖွယ်ဖြစ်သော အသေကောင်။ တာဒိသေ ဥဒ္ဓေမာတ-ကပဋိဋ္ဌုလံ ဝိနီလကပဋိဋ္ဌုလန္တိ ဧဝံ နိမိတ္တံ ဂဏှိတဗ္ဗမေဝ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂၄၄။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၁၈၀။)

ဥဒ္ဓေမာတကပဋိဘာဂါရမ္မဏ (တိ) [ဥဒ္ဓေ-မာတက+ပဋိဘာဂါရမ္မဏ] ဥဒ္ဓေမာတက ပဋိဘာဂနိမိတ်လျှင် အာရုံ ရှိသော၊ ဥဒ္ဓေမာတက ပဋိဘာဂနိမိတ်ကို အာရုံပြုသော။ ဥဒ္ဓေမာ-တကပဋိဘာဂါရမ္မဏံ စာနံ ဥဒ္ဓေမာတက-သညာ။ ဝိမတိ၊ ၁။ ၁ ၂၉။ (–သာရတ္ထ၊ ၂။ ၅၁။)

ဥဒ္ဓေမာတကသညာ (တိ) [ဥဒ္ဓေမာတက+သညာ] ဥဒ္ဓေမာတကပဋိဘာဂနိမိတ်၌ (စက်ဆုပ်ဖွယ် အခြင်းအရာကို မှတ်ယူလျက် အပွနာအစွမ်း ဖြင့်) ဖြစ်သော ပဌမစျာန်သညာ။ ဒေ သမာဓိ ဥဒ္ဓေမာတကသညာဝသေန စိတ္တဿ ကေဝ္ဌတာ အဝိက္ခေပေါ။ ပဋိသံ။ ၄ ၇။ ဗုဒ္ဓ ပန ဥဒ္ဓေမာ-တကနိမိတ္တေ ပဋိကူလာကာရဂါဟိကာ အပွနာ-ဝသေန ဥပ္ပန္နာ သညာ ဥဒ္ဓေမာတကသညာ။ ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂ ၁ ၉။ ဥဒ္ဓေမာတကသညာ(ဝိ၊ ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂ ၀ ၇)တိ ဥဒ္ဓေမာတကနိမိတ္တေ ပဋိလဒ္ဓ-ပဌမဈာနသညာ။ ဝဇိရ။ ၉ ၄။ (–အဘိ၊ ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂ ၄ ၃။ ဝိမတိ၊ ၁။ ၁ ၂ ၉။)

ဥဒ္ဓေမာတကသညာသဟဂတ (တိ) [ဥဒ္ဓေမာ-တကသညာ+သဟဂတ] ဥဒ္ဓေမာတကသညာ-ဥဒ္ဓေမာတက ပဋိဘာဂနိမိတ်၌ အပွနာအနေ အားဖြင့် ဖြစ်သော ပဌမစျာန်သညာနှင့် တကွဖြစ်သော။ ပဌမံ စာနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရတိ ဥဒ္ဓေမာတကသညာသဟဂတံ။ အဘိ၊ ၀။ ၆ ၇။ ဥဒ္ဓေမာတကနိမိတ္တေ အပွနာဝသေန ဥပ္ပန္နာ

သညာ ဥဒ္ဓေမာတကသညာ၊တာယ ဥဒ္ဓေမာတ-
ကသညာယ သမ္ပယောဂဋ္ဌေန သဟဂတံ
ဥဒ္ဓေမာတကသညာသဟဂတံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄၃။

ဥဒ္ဓေမာတကသဏ္ဌာန (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+
သဏ္ဌာန] ဥဒ္ဓေမာတကသူသေကောင်၏
အသွင်သဏ္ဌာန်။ ဥဒ္ဓေမာတကသဏ္ဌာနဝသေ-
နေ၀၊ နာ ပါကတိကသဏ္ဌာနဝသေန။ ဝိသုဒ္ဓိ
ဋီ၊၁။ ၂၀၅။

ဥဒ္ဓေမာတကဿာဝပ္ပတ္ထ (တိ) [ဥဒ္ဓေမာတက+
သဿာ၀+ပတ္ထ] ဥဒ္ဓေမာတက သူသေကောင်၏
သဘောသို့ ရောက်သော။ ဆ၀သရီရဥ္စိ
ပဋိကွူလဘာ၀ံ အာပဇ္ဇမာနံ ဥဒ္ဓေမာတက-
သဿာ၀ပ္ပတ္ထံ ၀ါ သိယာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄၃။

ဥဒ္ဓေမာတကသရီရ (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+သရီရ]
ဥဒ္ဓေမာတကသူသေကောင်ခန္ဓာကိုယ်။ တတ္ထ
ဥဒ္ဓေမာတကသရီရေ ဥဒ္ဓေမာတကနိမိတ္တံ
ဥပ္ပါဒေတွာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၇၄။ (–ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၅။
ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၁၅။)

ဥဒ္ဓေမာတကသုတ္တ (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+သုတ္တ]
ဥဒ္ဓေမာတကသုတ်၊ ဥဒ္ဓေမာတကသညာကို
ပွားများအားထုတ်ခြင်းကြောင့် ချမ်းသာစွာ
ဒုနထိုင်ရကြောင်း ဟောပြရာ သုတ်။ သံယုတ္တ
နိကာယ၊ မဟာ၀ဂ္ဂပါဠိ၂–ဗောဇ္ဈင်သံယုတ်၊ ၅–
သုတ်။ သံ၊၃။၁၁၅။

ဥဒ္ဓေမာတကာကာရ(ပု) [ဥဒ္ဓေမာတက+အာကာရ]
ဥဒ္ဓ ေ မာတကသူသေကောင်၏–အခြင်းအရာ-
အသွင်အပြင်–အနေအထား–အခြေအနေ။
ဥဒ္ဓေမာတကာကာရေန ဝိဘူတဘာ၀ေန
ဥပဋ္ဌာတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၀၆။

ဥဒ္ဓေမာတပဏ္ဍပဘိဒ္ဓန (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတ+ပဏ္ဍ+
ဘိဒ္ဓန] ဖူးဖူးရောင်၍ မှည့်ရင့်လျက် ပေါက်
ကွဲခြင်း။ ကိလေသာသုစိပဏ္ဍရဏတော ဥပ္ပါဒ-
ဇရောဘင်္ဂေဟိ ဥဒ္ဓေမာတပဏ္ဍဘိဒ္ဓနတော စ။
ဒီဃ၊ဋီ၊၃။ ၆၈။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၂၉၈။

ဥဒ္ဓေမာတ၀ရိ၀ဏ္ဍ၀ဘိန္န (တိ) [ဥဒ္ဓေမာတ
+ပရိ၀ဏ္ဍ+ ၀ဘိန္န] ဖူးဖူးရောင်၍ မှည့်ရင့်
လျက် ပေါက်ကွဲ ဖျက်စီးသော။ ဥပ္ပါဒဇရော-
ဘင်္ဂေဟိ ဥဒ္ဓေမာတပရိ၀ဏ္ဍ၀ဘိန္နတာယ စ
၀ဏ္ဏတော။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၄၅။ (–ဓံ၊ဋီ၊ ၂။၃၃၁။)

ဥဒ္ဓေမာတပါဒ (တိ) [ဥဒ္ဓေမာတ+ပါဒ] ဖူး
ရောင်နေသော ခြေရှိသော၊သူ။ ၀ခုကီ တံ
ဥဒ္ဓေမာတပါဒံ ဒိသ္မာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၇။

ဥဒ္ဓေမာတဘာ၀ (ပု) [ဥဒ္ဓေမာတ+ဘာ၀]· ဖူးဖူး
ရောင်သည်၏ အဖြစ်။ စိတ္တဿ ဥဒ္ဓေမာတ-
ဘာ၀ေါ ထဒ္ဓလုခဘာ၀ေါ ။ မဏ္ဍီ၊၁။ ၂၀၀။

ဥဒ္ဓေမာတဘာ၀တရဏ (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတဘာ၀
+ကရဏ] ဖူးဖူးရောင်သည်၏ အဖြစ်ကို ပြုခြင်း။
ဥဒရဿ ဥဒ္ဓေမာတဘာ၀ကရဏေန။ အံ၊ဋီ၊
၁။၁၇၀။

ဥဒ္ဓေမာတဘာ၀ပစ္ဆုပဋ္ဌာန (တိ) [ဥဒ္ဓေမာတ
ဘာ၀ +ပစ္ဆုပဋ္ဌာန] အထက်သို့–မြင့်တက်-
ကြွတက်–သော တရားအဖြစ်ဖြင့် ရှေ့ရှု
ထင်ပေါ် လာသော။ (မာနော) အဟံကာရ-
ရသော ဥဒ္ဓေမာတဘာ၀ ပစ္ဆုပဋ္ဌာနော။ မဏ္ဍ
၁။၁၁၁။ (–ဣတိ၀ုတ်ဋ္ဌ။၄၇။) (အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉၇။
ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၉၉–တို့ဌ် ကေတုကမ္မတာပစ္ဆု-
ပဋ္ဌာနော–ဟု သုံးနှုန်းသည်။)

ဥဒ္ဓေမာတဘာ၀ပ္ပတ္ထ (တိ) [ဥဒ္ဓေမာတဘာ၀+
ပတ္ထ] ဖူးရောင်သည်၏ အဖြစ်သို့ ရောက်
သော။ ဥဒ္ဓါ၊ဋီတာပိတိ ဥဒ္ဓေမာတဘာ၀ပ္ပတ္ထာပိ။

ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၀၆။

ဥဒ္ဓုမာတဘာဝလက္ခဏ (တိ) [ဥဒ္ဓုမာတဘာဝ+လက္ခဏ] ကြွတက်-မောက်ကြွ-သော တရား၏ အဖြစ်ဟူသော-လက္ခဏာ-အမှတ်အ သား-ရှိသော။ စိတ္တသ ဥဒ္ဓုမာတဘာဝလက္ခဏော ထမ္ဘော။ မဋ္ဌ၊၁။၁၁၁။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၂၈၃။

ဥဒ္ဓုမာတလက္ခဏ (တိ) [ဥဒ္ဓုမာတ+လက္ခဏ] ကြွတက်-မောက်ကြွ-သောတရားအဖြစ်ဟူသောလက္ခဏာရှိသော။စိတ္တသ ဥဒ္ဓုမာတ-လက္ခဏေန ထမ္ဘိတဘာဝေန ဝိရဟိတော။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၄၅။ (-အံ၊ဋီ၊၃။၁၈။)

ဥဒ္ဓုမာတုဒရ (တိ) [ဥဒ္ဓုမာတ+ဥဒရ] ဖောင်းကြွသော ဝမ်းဗိုက်ရှိသော၊ သူ။ နဝါတ-ဘာရိတဘာဝေန ဝိယ ဥဒ္ဓုမာတုဒရော (အသ)။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၁ ၂။

ဥဒ္ဓုမာယတိ (ကြို) [ဥ+ဓမာ(ဓွာ)+အ+တိ] ဖောင်းကြွ၏။ဖူးရောင်၏။ စတုတ္ထေ ဒီဝသေ ဘာရိရံ ဥဒ္ဓုမာယိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၆၈။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။ ၆၉။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၄။)

ဥဒ္ဓုမာယန (နာ) [ဥ+ဓမာ(ဓွာ)+ယု။ အ ကို ဥ ပြု အာ ကို အာယ ပြု] (၁) တက်ကြွခြင်း။ ဖောင်းကြွခြင်း။ (တိ)(၂) ကြွတက်-ဖောင်းကြွ-သော၊သူ။ (၁) လောကိယဝါယုနာ ဘဿ ဝိယ ယေန တံ တံ ကလာပသ ဥဒ္ဓုမာယနံ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၀၅။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ဝ၃၀။ မဇ္ဈိ၊၁။ ၁၀၄။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၁ဝ၁။ (တိ)(၂) ဥဒ္ဓုမာယနဘာဝ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓုမာယနကာလ (ပု) [ဥဒ္ဓုမာယန+ကာလ] ဖောင်းကြွရာအခါ။ ဟတ္ထပါဒါနံ ဥဒ္ဓုမာယန-ကာလေ ဟတ္ထပါဒပိဋ္ဌိယော ကောဋ္ဌာ၄ပတ္တာ ဗဟလ် ကာရေသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၃ဝ၆။

ဥဒ္ဓုမာယနဘာဝ (ပု) [ဥဒ္ဓုမာယန+ဘာဝ] ကြွတက်-ဖောင်းကြွ-သောသူ၏ အဖြစ်။ ဘိယ္ယော သော မတ္ထာယ ဥဒ္ဓုမာယနဘာဝေါ ဒဋ္ဌမ္ဘော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၉ ၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၆ ၂။

ဥဒ္ဓုမ်ာယယနာကာရဝတ္ထု (တိ) [ဥဒ္ဓုမာယနာကာရ+ဝတ္ထု] ကြွတက်-ဖောင်းကြွ-ခြင်းဟူသော အခြင်းအရာသို့ ရောက်သော။ ယာယ ဥဗ္ဘနာယ ကာယစိတ္တံ ဝါတပူရိဘဿ ဝိယ ဥဒ္ဓုမာယနာကာရဝတ္ထုံ ဟောတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၆၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂ ၂ ၃။ မဇ္ဈိ၊ ၂။ ၉ ၉။

ဥဒ္ဓုမာယိ (ကြို) [ဥ+ဓမာ(ဓွာ)+ဏျိ] ဖောင်းကြွပြီ၊ ဖူးဖူးရောင်ပြီ။ ဥဒ္ဓုမာယတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓုမာယိကမဏ္ဍူက (ပု) [ဥဒ္ဓုမာယိကာ+မဏ္ဍူက] ဥဒ္ဓုမာယိကာမည်သော ဖားဖောင်းကြွလာတတ်သောဖား။ (ရင်းဖားသည် လက်သည်းခွံလောက်မျှသာရှိ၏၊ရေ၌ ကျက်စားသော ရေဖားမဟုတ်၊ သစ်ရွက်ခွေးအကြား, ခြံကြားတို့၌ ခိုအောင်းတတ်သော ကုန်းဖားဖြစ်၏၊ ပင်ကိုယ်သဘာဝအားဖြင့် ကြီးမားသည်မဟုတ်သော ထိုဖားသည် တုတ်အဖျားပိုင်း, နွယ်အဖျားပိုင်းတို့ဖြင့် ဖြစ်စေ, မြေမှုန့်ဖြင့် ဖြစ်စေ တို့ထိပုတ်ခတ် ခံရသော အခါ ပြန့်ကားကြီးမား လုံးဝိုင်း ဖောင်းကြွလာ၍ ဥသျှစ်သီးလောက် ကြီးမားလာဖြီး ခြေထောက်လေးချောင်းတို့ကို အတက်ထောင်လိုက်သဖြင့် မသွားမလာ နိုင်ဖြစ်ကာ ရန်သူကျီးကန်း စွန်ရဲတို့၏အစာ ဖြစ်ရလေ၏) ဥဒ္ဓုမာယိကမဏ္ဍူကော နာမ နော မဟာဠော၊ နခပိဋ္ဌိပ္ပမာဏော ဟောတိ၊-------ကာက-ကုလလာဒီဘတ္တမေဝ ဟောတိ။ မဋ္ဌ၊ ၂။ ၃ဝ။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓုမာယိကာ (တိ) [ဥ+ဓမာ+ဏျ+အာ] ဥဒ္ဓုမာယိကာ မည်သောဖား။ ဖောင်းကြွလာတတ်သောဖား။ အဘိကွဏ္ဍော သုမေဓော

သတ္တဲ့ အာဒါယ အဒ္ဓသ ဥဒ္ဓုမာယိကံ။ မ၊ ၁။၁၉၆။ ဥဒ္ဓုမာယိကန္တိ မဏ္ဍူကံ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၄။ မဏ္ဍူကန္တိ ထလမဏ္ဍူကံ၊ သော ဟိ ဥဒ္ဓုမာယိကာတိ ဝုစ္စတိ။ နု ဥဒကမဏ္ဍူကော။ မ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၃။ (–ဝိမာန၊ဋ္ဌ။ ၂၀၂။ သာရတ္ထ၊ ၁။ ၂၉၄။)

ဥဒ္ဓုမာယိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဓမာ+တ္တာ] (က) ဖူးဖူးရောင်၍။ (ခ) ဖူးဖူးရောင်စေ၍။ (ကာရိုတ်ကျေ)။ (က) ပါဒေါ ဥဒ္ဓုမာယိတ္တာ ပုဗ္ဗ ဂကို။ ဓာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၆။ (ခ) သရီရမ်သဿ ဥဒ္ဓုမာယိတ္တာ ဗဟလဘာဝတ္ထံ စတုရသ–မုဂ္ဂရေန ပေါထေတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ဂ၁။

ဥဒ္ဓေယျ (တိ) [ဥ+ဓာ+ဏျ။ ဏျ ကို ဓာတွန် အာ နှင့်တကွ ယေျ ပြု။] ထုတ်သောင် အပ်သော။ ဂုဏေယိ (ဂုဏေန) နာမမုဒ္ဓေယ္ယံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၄ ၂၀။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၃၀ဝ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂ ၇၇။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။ ၁ဝ၉။ ဥဒ္ဓေယျန္တိ ဥဒ္ဓရိတဗ္ဗံ။ မူလဋီ၊ ၁။ ၁ ၇၇။

ဥဒ္ဓြယ (ပု) [ဥ+ဌ+အ။ ဌ–ကို ဓြေ ၉–ကို အယ ပြု ဒ–လာ၊ ယင်း ဒ–ကို ဒ္ဓ ပြု ဓြော ဒ္ဓသ။ နီတိ၊သုတ္တ။ ၆၆။ ဥဒ္ဓယ–ကြည်။] အကျိုး အာနိသင်၊ အတိုးအပွား။ အမြတ် အစွန်း။ အာနိသံသောတိ ဥဒ္ဓြယော။ သံဋီ၊ ၂။ ၃ ၃ ၉။ (–ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၇။ သဥဒ္ဓြယာတိ သဝနိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၄ ၆။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၆ ၄။)

ဥဒ္ဓြယဖလ (နာ) [ဥဒ္ဓြယ+ဖလ] ထပ်ဆင့် တိုးတက် ကြီးပွားခြင်းဟူသော အကျိုး။ ဝိပါကာနိသံသေနာတိ ဥဒ္ဓြယဖလေန။ ဓံ၊ဋီ၊ ၂။ ၁ ၇ ၃။

ဥဒ္ဓြိယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ+ဒရ+ယ+တေ] ပြို ကွဲပျက်စီး၏။ ပထဝီ ဥဒ္ဓြိယတိ။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၆ ၆။ (အလားတူ ဓာတ် ကြောင်း၀ယ် မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၃ ၉ ၆–ရ–ဌ် ပထဝီ ဘိဇ္ဇတိ–ဟု သုံးနှုန်း၏။ ဓာ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၆ ၉–ဌ် ပထဝီ သံဝဋ္ဋတိ–ဟုသုံးနှုန်းသည်။ ပထဝီ ဥဒ္ဓြိယတိ၊ ပထဝီ ဘိဇ္ဇတိ၊ ပထဝီ သံဝဋ္ဋတိ–သုံး၀ါကျလုံးကို မြေပြို၏–ဟု ပြန်ရမည်။)

ဥဒ္ဓြေတ (ပု) [(၁)ဥ+ရိစ+ဏ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ (၂) ဥ+ဒေကိ+အ။ ဒေကိသဒ္ဒေါ်ဿာဟေသု၊ ဥဒ္ဓံ ဒေကတိ ဂန္ဓုမုဿဟတိတိ ဥဒ္ဓြေကော၊ ဧကဿ ဒကာရဿ ရော။ ဓာန်ဋီ။ ၄ ၆ ၈။ ဒ–လာပြီး နဂိုမူလ ဒ–အကွာရာ ကို ရ–ပြုပုံ ဆိုလိုဟန်တူသည်။] ကြို့ထိုးခြင်း၊ လေ တက်ခြင်း။ ဥဒ္ဓြေကော စေ၀ ဥဂ္ဂါရော။ ဓာန်။ ၄ ၆ ၈။

ဥန္ဒန (နာ) [ဥဒိ+ယု] စိုစွတ်ခြင်း။ အောက် ပုဒ်ကြည့်။

ဥန္ဒနဋ္ဌ (ပု) [ဥန္ဒန+ဓတ္ထ] စိုစွတ်ခြင်း–စိုစွတ် သည်၏အဖြစ်–ဟူသော အနက်သဘော။ သမ္ဘသော စ ဥန္ဒနဋ္ဌေန ကိလေဒနဋ္ဌေန သမုဒ္ဓေါ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။ ၁ ၅ ၃။

ဥန္ဒလောမိ (တိ) [ဥဒိတ+လောမ+ဏိ] ဥဒ္ဓ လောမိ နှင့် အနက်တူ။ နိဂ္ဂဟီတာဂမ်း ကတ္တာ ဥန္ဒလောမိတိပိ ပါဌော။ အယမေ၀ တ္ထော။ ပါစိတ်၊ယော။ ၃ ၄ ၀။

ဥန္ဒုရ(ပု) [ဥန္ဒ+ဥရ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ ဥန္ဒ ကိလေဒနေ၊ ဥန္ဒတိ ကိလေဒတိတိ ဥန္ဒုရော=အာ၃။ ဏာဒိ။ ၁ ၄ ၈။] ကြွက်။ ဝိဒိတံ ထုသံ ဥန္ဒုရာနံ။ ဓာ၊ ၁။ ၁ ၁ ၂။ (–ဓာ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၁ ၃ ၃။)

ဥန္ဒုရ (ပု) [ဥန္ဒ(ဥဒိ)+ဥရ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ ဥန္ဒ ပသဝနလ္ဂေဒနေသု ဥိရော။ ဓာန်ဋီ။ ၆ ၁ ၈။ ပံသု ဥန္ဒတိ ပသဝတိတိ ဥန္ဒုရော။ ကစ္စည်း။ ၆ ၆ ၀။ နီတိ၊သုတ္တ။ ၁ ၃ ၁ ၆။] ကြွက်။ ဥန္ဒုရာနံ ဝါ အာသယော ဟောတိ။ ဝိ၊ ၁။ ၂ ၂ ၆။ (–ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂ ၈ ၈။ ဓာ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၃ ၃ ၇။ သာရတ္ထ၊ ၁။ ၃ ၈ ၂။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊ သမ်။ ၂ ၃ ၉။)

ဥန္ဒုရခါ(ကွာ)ယီတ (တီ) [ဥန္ဒုရ+ခါယီတ] ကြွက်ကိုက်အပ်သော။ မူသိကစ္ဆိန္ဒနဲ့ ဥန္ဒုရ-ခါယီတ်။ ဒီ၊ဌ၊၁။၈၈။ ဒသ ဝံသုက္ကလာနိတိ သောသာနိုက်, ပါပကိုက်, ဥန္ဒုရက္ကာယီတ်, ဥပစိကက္ကာယီတ်။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၈၃။ (–ဆ၊ဌ၊၂။ ၂၇၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။။၆၀။ စူဠနီ၊ဌ။၀၃၀။)

ဥန္ဒုရဝစ္ဆာဝ (ပု) [ဥန္ဒုရဝစ္ဆ+ဘာဝ] ကြွက်ချေး၏ အဖြစ်။ အထသာ ဥန္ဒုရဝစ္ဆာဝံ ဥတ္တာ ဗလဝဒေါမနဿံ ဥပ္ပဇ္ဇိ။ ဆ၊ဌ၊၁။၂၁၈။

ဥန္ဒြီ(ဒြီ)ယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ+ဒရ+ယ+တေ။ C.P.D–ဌ ဥဒ္ဒြိယတိ–ဟုရှိ၏။] ပြိုကျ-ပျက်စီး–၏၊ ပြိုကွဲ–ပျက်စီး၏။ ထုလ္လနန္ဒာယ ဘိက္ခုနိယာ ပရိဝေဏံ ဥန္ဒြိယတိ။ ဝိ၊၂။၃၃၃။ ပရိဝေဏံ ဥန္ဒြိယတိတိ (ဥဒ္ဒြိယတိတိ၊သိ။ ဥဒ္ဒရိယတိတိ၊သ္ပ။) ပရိဝေဏံ ဝိနဿတိ ပရိပတတိတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၉၃။ ဝိနဿတိတိ ဟုမိနာ ဥန္ဒြိယတိတိ တ္ထေ ဥဒ်-ဓာတုယာ နဿနတ္ထံ ဒေသေတိ ဓာတုန-မနေကတ္ထတာ။ ပရိပတတိတိ ပရိဂလိတ္ထာ ပတတိ၊ ဟုမိနာ နဿနာကာရံ ဒေသေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၁၅၈။ ဥန္ဒြိယတိ(ဝိ၊ဌ။၂၀၆) တိ ပလုဒ္ဓတိ။ ဝိ၊ဌ၊ဌ။ဌ၅၁။ (–ဝိ၊ဌ။ဌ၂၈။ ဝိ၊သင်္ဂ်ဟ။၂၉၅။) ဥန္ဒြိယိ –မာ အမ္ဘာ ဥန္ဒြိယိ။ မ၊ဌ၊ဌ။၁ဌ။ မာ ဥန္ဒြိယိ မာ ဘိဇ္ဇိတ္ထာ ပတိ။ မ၊ဌ၊ဌ။၂၂ရ။ ဥန္ဒြိယိသတိ–ဟ္ထာဝတာ ပတဝိ ဥန္ဒြိယိသတိ။ ဒီ၊ဌ။ဌ၀။ ဥန္ဒြိယိသတိတိ ဘိဇ္ဇိသတိ၊ ထုသမုဒ္ဒိ ဝိယ ဝိပ္ပကိရိယိသတိ။ ဒီ၊ဌ။၂ဌ၁။ ဥန္ဒြိယိသတိတိ ဝိပ္ပကိရိယိသတိ၊ တေနာဟ "ဘိဇ္ဇိသတိ"တိ။ ဒီ၊ဌ၊ဌ။ဌ၀ဌ။ ဥန္ဒြိယိသတိတိ ဘိန္ဒိယိသတိ၊ ကမ္မရူပဥ္ဘေတ်၊ ပတဝိတိ ကမ္မကတ္ထု၀သေန ဝုတ္တတ္တာ ယတ "ကုသူလော ဘိဇ္ဇတိ"တိ၊ တေနာဟ "ဘိဇ္ဇိသတိ"တိ။ သံ၊ဌ၊သစ်၊၂။၂ဖ၃။ ဥန္ဒြိယတိ–ပတဝိ မညော ဥန္ဒြိယတိ(သံ၊ဌ။ဌ၁၅) တိ အယံ မဟာပတဝိ ပဌ၀ဌသဒ္ဒံ ကုရုမာနာ ဝိယ အဟောသိ။ သံ၊ဌ၊ဌ။ဌ၆၃။ ဥန္ဒြိယတိတိ ဝိပရိ၀တ္ထတိ။ သံ၊ဌ၊ဌ။၂ဌ၁။ (ဌ် အဖွင့်ကိုရှု၍ ပတဝိ–မြေကြီးသည်၊ဥန္ဒြိယတိ မညော-ချာချာလည်ယောင် တကား–ဟု အဓိပ္ပါယ် နက်ပေးနိုင်သည်။) ဥဒ္ဒြိယတိ–လည်းကြည့်။

ဥန္ဒြိယနကာလ (ပု) [ဥန္ဒြိယန+ကာလ] ပြိုကျ-ပျက်စီး–ရာအခါ။ မဟာပတဝိယာ ဥန္ဒြိယန-ကာလော ဝိယ မဟတိ ဝိဘိသနကာ အဟောသိ။ ဥဒါန၊ဌ။ဖ၁။ (–ထေရဌ၊၁။။ဌ၄ရ။)

ဥန္ဒြိယနသဒ္ဒ (ပု) [ဥန္ဒြိယန+သဒ္ဒ] ပြိုကွဲ-ပျက်စီး–ပြိုကျ–ခြင်းကြောင့် ထွက်ပေါ်လာသောအသံ၊ ပြိုကွဲပျက်စီးသံ။ မဟာ-ပတဝိဥန္ဒြိယနသဒ္ဒေါ ဝိယ အဟောသိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၂ဂ၅။ (–အပ၊ဌ၊၁။ဆ၅။ ဓာ၊ဌ၊၁။ရ၃။)

ဥန္ဒြိယိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ+ဒရ+ယ+အာ] ပြိုကျပြီ။ ဥန္ဒြိယတိ–ကြည့်။

ဥန္ဒြိယိသတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ+ဒရ+ယ+သတေ] ပြိုကွဲပျက်စီးလတ္တံ့။ ဥန္ဒြိယတိ–ကြည့်။

ဥန္ဒြိယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ+ဒရ+ယ+တေ] ပြိုကျ-ပျက်စီး–၏။ ဥန္ဒြိယတိ–ကြည့်။

ဥန္ဒ (တိ) [ဥန္ဒ+တ။သူစီ။ ဥန္ဒ ကြေဒနေ၊ ဟုနော, ဥနော ဝါ။ ဓာန်၊ဌ။ရ၅ဌ။] စိုစွတ်သော။ တိန္တော'လ္ဒ ကိလိန္နော'နာ။ ဓာန်။ရ၅ဌ။

ဥန္ဒဂ်လ (တိ) [ဥ+နဂ်လ] (ထွန်ယက်မှုမပြုပဲ) ထောင်ထားအပ်သော ထွန်တုံးရှိသော၊ ထွန်ယက်စိုက်ပျိုးခြင်းတည်းဟူသော လယ်ယာလုပ်ငန်းကိစ္စအားလုံး ရပ်နားထားသော၊ ထွန်တုံးပိတ်ခြင်း၊ ထွန်တုံးမောက်ခြင်း။ (ဓမ္မ၊ဌ။ဆ၂။) လုံး၀မထွန်မယက်ခြင်း။ ဥန္ဒဂ်လ-ဓာသမိမံ ကရောန္တူ(ဇာ၊၂။ဌ၁ဌ)တိ ဟုမံ ဓာသံ ကသနနဂ်လာနိ ဥဿာ၀ေတ္တာ ကေ-

မနွေ ဌပေတ္တာ ——— မနုဿာ မဟာဆက် ကရောန္တိ။ ဓာဠာ၊ဂ။ ၂၃၉။ သကလဓမ္မေ ဒီပံ ဥနၵံလံ ကတ္တာ။ ဓမ္မဠာ၊ ၂။ဂ။ (–ဓာဠာ၊ဘ။ ၂၄၅။ ဓာဠာ၊ ၂။ ၂၆၉။ ဓာဠာ၊ခု။ဘ၁ဂ၊ခု၉ခ။ ဓာဠာ ၄။ခု၅၅။) သကလဓမ္မေ ဒီပတလေ ဥနၵံလ–ဟောသိ။ မဠာ၊ခု။ ၂၁၅။

ဥန္ဓတ (တိ) [ဥ+နမ+တ] (၁) မြင့်တက်–မြင့်မောက်–သော။ (၂) တက်ကြွသော၊ထောင်လွှားသော၊သူ။ (၃) အထက်သို့ညွှတ်သော၊ ထောင်မတ်–တုန်လှုပ်–ယိုလွင့်–သော။ (၁) ဥန္ဓတာ ဘူမိပွဒေသာ ဩနမန္တိ။ ဒီ၊ဌာ၊ဘ။ ၄၆။ (၂) သတ္တာဟိ မာနေဟိ ဥန္ဓတော။ ပဋိသံ။ဘ ၂၄။ ဥဒါန၊ဌာ။ ၁ ၂ရ။ ဗ္ဘတိဝုတ်၊ဌာ။ ၁ခုရ။ (သတ္တမာန–သရုပ်ကို အတိ၊ဝိ။ ခု၉ရ–ကြည့်။) (၄) ဥဒ္ဓံ နတံ ဥန္ဓတံ၊ ဥဒ္ဓတံ ဝိကွိတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ဝ။

ဥန္ဓတဩနတ (တိ) [ဥန္ဓတ+ဩနတ] ထောင်လွှားတက်ကြွသော, အားငယ်ခံ့လျှိုးသော၊သူ။ (သုခစသော လောကဓမ်အကောင်းနှင့် တွေ့ကြုံသောအခါ မြင့်မောက်ဝင့်ကြွား ထောင်လွှားအားတက်နေ၍ ဒုက္ခစသော လောကဓမ်အဆိုးနှင့် တွေ့ကြုံသောအခါ နိမ့်ကျခံ့လျှိုး အားငယ်နေသော၊သူ။) ဌိတာ တေ ဗ္ဘန္ဓဝီလောဝ၊ နတေ ဥန္ဓတဩနတာ။ ထေရ၊ခု၁၅။ နတေ ဥန္ဓတဩနတာ၊ကဒါစိ ဝိ ဥန္ဓတာ ဝါ ဩနတာ ဝါ နဟောန္တိ။ ထေရ၊ဌာ၊ ၂။ ၂ ၄ရ။

ဥန္ဓတကာယ (ပု) [ဥန္ဓတ+ကာယ] ထောင်မတ်သော ခန္ဓာကိုယ်။ ဥန္ဓတကာယေန ဂစ္ဆန္တာ အညေ ပဿိဿန္တိ ဩနတာ ဂန္တာ ပရံ ဃာတေန္တိ။ ဒီ၊ဌာ၊ခု။ဘဝ။ ဥန္ဓတကာယေနာတိ အနောနတဘာဝေန သမုဿိတသရီရေန။ ဒီ၊ဋီ၊ခု။ဘဝ၉။

ဥန္ဓတကာယစိတ္တ (တိ) [ဥန္ဓတ+ကာယစိတ္တ] အထက်သို့ ညွှတ်သော ကိုယ်စိတ်ရှိသော၊သူ။ ထုဌော စေဝ ဥနၵတကာယစိတ္တော စ ဟုတ္တာ။ ဝိ၊ဌာ ၂။ဘ၉ဘ။

ဥန္ဓတစိ (ပု) [ဥန္ဓတ+အင်] မြင့်သောကိုယ်အင်္ဂါ။ ယဿ ကဿစိ ဂဟဏတ္ထံ ပဋိစ္ဆဒနော ဥနၵတင်္ဂါတိ ဗ္ဗဝ အဓိပ္ပေတော။ သံ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ဂ။

ဥန္ဓတဌာန (နဿ) [ဥန္ဓတ+ဌာန] မြင့်မောက်သော အရပ်။ အန္ဓမသော ဘူမိပွဒေသေပိ ဥနၵတ–ဌာနေ နိသိန္နသ ဒေသေတုံ န ဝဋ္ဋတိ။ ဝိ၊ဌာ ခု။ဘရဝ။ (–မဠာ၊ ၂။ ၆ဘ။ အံ၊ဌာ၊ဘ။ ခုရရ။)

ဥန္ဓတဒန္ဓိ (တိ) [ဥန္ဓတဒန္ဓ+ဣ] မြင့်တက်–ရှည်လျား–သောသွားရှိသော၊ အစွယ်ပြူးပြူး ရှိသော၊သူ။ ဥနၵဒန္ဓိ– ကြည့်။

ဥန္ဓတပ(ပ)ဒေသ (ပု) [ဥနၵတ+ပဒေသ] မြင့်မောက်သော အရပ်။ ဥနၵတပ(ပ)ဒေသေ နိသိန္နော အဂါရဝံ ပကာသေတိ။ ဝိ၊ဌာ။ ဘဝ။ ဒီ၊ဌာ၊ ၂။ ရ ၄။ မ၊ဌာ၊ဘ။ ဘ၁။ သံ၊ဌာ၊ဘ။ ၁။ အံ၊ဌာ ၂။ ဘ ၄။ မဟာနိ၊ဌာ။ ၂ ၆ဂ။

ဥနၵတပါ(ဝါ)ယ (တိ) [ဥနၵတ+ပါယ] အထက်သို့ တက်ခြင်းများသော၊ များသောအားဖြင့် အထက်သို့တက်သော၊(သူ။) ဥနၵာဒီ–ကြည့်။

ဥနၵတဘာဝ (ပု) [ဥနၵတ+ဘာဝ] မြင့်မောက်သည်၏ အဖြစ်။ ဥနၵတဘာဝေန ပံသုကူလံ ဝိယ ပံသုကူလံ။ မ၊ဋီ၊ဘ။ ၂ ၅ဘ။ (ဝိသုဒ္ဓိ၊ဘ။ ၅ ရ–၌ ပံသုကူလ ဖွင့်ရာတွင် အဋ္ဌဂ္ဂတဌေန–ဟုဖွင့်၏။ ယင်းအဖွင့်နှင့် ဤဋီကာ ဥနၵတ ဘာဝေန သည် သဘောတူပင် ဖြစ်၏။)

ဥနၵတာဝနတ (တိ) [ဥနၵတ+အဝနတ] မောက်လျှက် နိမ့်လျှက် နေသော၊ မြင့်သည်နေရာက မြင့်, နိမ့်သည်နေရာက နိမ့်သော။ ဝိဌိက–

ထုကော ဥနွတာဝနတော ဟောတိ။ မဟ။၁၅။ မဋ္ဌ၊၁။၃၅၅။

ဥနွတာဝနတိ (တိ) [ဥနွတ+အဝနတိ] တက်ကြွ ထောင်လွှားခြင်း,နိမ့်ကျင့်လျှိုးခြင်း၊ စိတ်နေ မြင့်ခြင်း, စိတ်ဓာတ်ကျခြင်း။ ယောဂါဝစရေန ဥနွတာဝနတိ နှ ကရကီယာ။ မိလိန္ဒ။၃၇၀။

ဥနွတိ (တိ) [ဥ+နမ+တိ] ထက်ကြွ–ထောင်လွှား–မာန်မူ–ခြင်း။ ယော ဝေရွေပေါ် မာနော မညနာ မညိတတ္တံ ဥနွတိ ဥနွမော။ အဘိ၊ ၈။၂၂၅။ မဟာနိ။ ၆၁။ ဥဿိတဋ္ဌေန ဥနွတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၀၄။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၈၃။

ဥနွတိလတ္ထဏ (တိ) [ဥနွတိ+လက္ခဏ] တက်ကြွ–ထောင်လွှား–ခြင်း လက္ခဏာရှိသော၊(မာန)။ သော ဥနွတိလက္ခဏော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၇။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၉၉။

ဥနွတုနွတ (တိ) [ဥနွတ+ဥနွတ] မြင့်မောက်, မြင့်မောက်သော။ သန္ဓိဌာနေသု မိလာယိတ္တာ မဇ္ဈေ ဥနွတုနွတာနိ ဟောန္တိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၅၄။ (–မ၊ဋီ၊၂။၃၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅၂။)

ဥနွတုနွတဌာန (နှ) [ဥနွတုနွတ+ဌာန] မြင့်မောက်, မြင့်မောက်သောနေရာဌာန။ ဥသု–ကာရာ ––––––တေလကဋ္ဌိကေန မဂ္ဂေတ္တာ ကုက္ကုဋ္ဌေ တာပေတ္တာ ဥနွတုနွတဌာနေ နမေန္တာ ဥဇုံ ကရောန္တိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၃၆။

ဥနွဒတိ (ကြို) [ဥ+နဒ+အ+တိ] (၁) ကြွေးကြော်၏၊ဟစ်အော်၏။ (၂) မြည်ဟီး၏။ ပဲ့တင်ထပ်၏။ (၁) မဟာဇနော တံ အစ္ဆရိယံ ဒိသ္မာ––––– မဟာပုရိသံ ပသံသတိ ဥနွဒတိ အပ္ပေါ်ဒေတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၈၁။ ဥနွဒန္တိ– နှ ခေါ အာနန္ဒ ဟ္ဘေ.ဝိယာသာဒါ ဟ္ဘဒါနေ၀ ဝိယာသံ ခါဒိတ္တာ ဥနွဒန္တိ၊ ပုဗ္ဗေပိ ဥနွဒန္တိယေ၀။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၈၃။ ဥနွဒီဆု– သဟာသမတ္တာ အမစ္စာ "ကာလိင်္ဂေ ပလာယတိ"တိ ဥနွဒီသု။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၆။ (၂) စက္ကဝါဠပဗ္ဗတေ ဥနွဒိ(ဥနွာဒိ)။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၁။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၅။ (–ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၆။)

ဥနွဒန္ဓ (တိ) [ဥ+နဒ+အ+အန္ဓ။ ထိ–ဌ ဥနွဒန္ဓိ] (၁) ကြွေးကြော်–ဟစ်အော်–သော၊သူ။ (၂) မြည်ဟီး–ပဲ့တင်သံပြု–သော။ (၁) တေ––––– အစ်ရဝတိ ဂန္ဓာ နဒိတိရေ ဥနွဒန္ဓာ ယုဒ္ဓန္တိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၈၆။ သုကထိတော ပဏ္ဍိတေန ပညတ္တိ ဥနွဒန္ဓာ သာဓုကာရသဟဿာနိ အဒီသု။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊၆။၁၈၂။ (၂) မဟာပထဝီ ဥဒကပရိယန္တံ ကတ္တာ ဥနွဒန္ဓိ ကမ္ပိတ္ထ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၅။ (–အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၅။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၃၃ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၃။)

ဥနွဒန္ဓိ (ကြို) [ဥ+နဒ+အ+အန္ဓိ] ကြွေးကြော်–ဟစ်အော်–ကြကုန်၏။ ဥနွဒတိ(၁) ကြည့်။

ဥနွဒန္ဓိ[၂] (တိ) [ဥ+နဒ+အ+အန္ဓ+ဏိ] မြည်ဟီး–ပဲ့တင်သံပြု–သော။ ဥနွဒန္ဓ (၂) ကြည့်။

ဥနွဒန္ဓိ[၂] (တိ) [ဥနွတဒန္ဓ+ဏိ] မြင့်တက်–ရှည်လျား–သော သွား–အစွယ်–ရှိသော၊သူ။ ဥနွဒန္ဓိ ဝိဇာနာဟိ၊ ဇာတံ သရဏတော ဘယံ။ ဇာ၊၁။၃၈။ ဥနွဒန္ဓိတိပိ တမေ၀ အာလပတိ၊ သော ဟိ ဥနွတာနံ ဒန္ဓာနံ အတ္ထိတာယ ဥနွတာ ဒန္ဓာ အသ အတ္ထိတိ ဥနွဒန္ဓိ၊ ဥနွတဒန္ဓိတိပိ ပါဌော်ယေ၀။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅။

ဥနွဒန္ဓိ[၃] (ထိ) [ဥနွတ+ဒန္ဓ။ ဟ္ဘတ္ထိဇောတက ဏ္ဍိပစ္ဆည်း သက်] မြင့်တက်–ရှည်လျား–သော သွားရှိသော (ခြင်္သေ့မ)။ အပရော နယော–တ၀ မိဂီ သီဟီ ဥနွဒန္ဓိ မမ ပုတ္တဒါရံ တဒ္ဓေန္ဓိ ယေနကာမံ ပဏာမေတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅။

ဥနွဒီ (ကြို) [ဥ+နဒ+ဏိ] မြည်ဟီးပြီ၊ ပဲ့တင်ထပ်ပြီ။ ဥနွဒတိ(၂) ကြည့်။

ဥနွဒီဆု (ကြို) [ဥ+နဒ+ဏိ] ကြွေးကြော်–

ဟစ်အော်–ကြကုန်ပြီ။ ဥန္ဒတိ(၁) ကြည့်။

ဥန္ဒီတ (တိ) [ဥ+နဒ+တ] ကျူးရင့်–တွန်ကျူး–အပ်သော။ အဗ္ဗုန္ဒီတာ သီခံဟိတိ မဓုရ–ဿရေန ဥန္ဒီတာ။ ထေရဗျ၂။၄၅၂။

ဥန္ဒီတ္တာ (ကြိုဝိ) [ဥ+နဒ+တ္တာ] ကြွေးကြော်၍၊ ဟစ်အော်၌၊ ကြုံးဝါး၍။ သဂါမံ ပဝိသိတ္တာ ဥန္ဒီတ္တာ ဗလကောဋ္ဌကံ ဘိန္ဒိတ္တာ။ ဇာဋ၂။၁။၃၀၀။ (–ဇာဋ၂။၃ဝ၆၃။)

ဥန္ဒမ (ပု) [ဥ+နမု+အ] (က) မြင့်မောက်သောအရပ်၊ ကုန်းမြင့်။ (ခ) မောက်ကြွား သောတရား(မာန)၊မောက်ကြွားသောသူ။ (က) ဥန္ဒမေ ဥဒကံ ဝုဋ္ဌံ၊ ယထာနိန္နံ ပဝတ္တတိ။ ခုဒ္ဒက။၈။ ပေတ။၁၂၉။ ယထာ ဥန္ဒမေ ထလေ ဥန္ဒတပ္ပဒေသော။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၂၇။ (–ဒီဃ၂။၁၄၀။ မ၊ဋ္ဌ၂။၁၅၄။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၁ရ၉။) (ခ) ဥန္ဒမတိ(က) ကြည့်။

ဥန္ဒမတိ (ကြို) [ဥ+နမု+အ+တိ] (က) မြင့်မောက်–မောက်ကြွား–တက် ကြွ–၏။ (ခ) တက်–ပေါ်ထွက်–လာ၏။ (က) နိန္ဒဋ္ဌာနံ ဥန္ဒမတိ၊ ဂစ္ဆန္တေ လောကနာယကေ။ မ၊ဋ္ဌ၂။၁၆။ သံ၊ဋ္ဌ၂။၉၁။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃ရ၃။ (–ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။ရ၆။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁ရ၃။ မ၊ဋီ၂။၁၁။ သံ၊ဋီ၊၂။၃ရ၆။) သော ဟသတိ ဥန္ဒမတိ (ဥန္ဒမတိ–၌ ဆန်းကြောင့် ဒီဃ။) စ တေနာတိ သော တေန ဇယတ္ထေန ဥန္ဒတော ဟောတိ ဥန္ဒမော ဇေတာ။ မဟာနိ။၁ရ၁–၂။ မာနေန စ ဥန္ဒမတိ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၂၄၉။ စိတ္တံ ဝိနိဝရဏံ ဟောတိ ဥန္ဒမတိ ဝနုတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၂။၁၆။ မ၊ဋ္ဌ၂။၁ရ၃။ ဥန္ဒမတိ နိ သကုံစတိ၊ အလီနဋ္ဌ ဟောတိတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋီ၂။၁၄။ ဥန္ဒမတိတိ ဥဒဂ္ဂံ ဟောတိ။ မ၊ဋီ၂။၁၂ရ။ **ဥန္ဒမန္တိ**–ဩနုတာ ဥန္ဒမန္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၁။၄၆။ သံ၊ဋ္ဌ၁။၂၂၄။ အံ၊ဋ္ဌ၁။၄၉။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၁။၁၂၀။ ဒါနေန ဝိယ၀ါစာယ၊ ဥန္ဒမန္တိ နမန္တိ စ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၂။၂၂ရ။ အံ၊ဋ္ဌ၂။၂၂၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၃ရ၀။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၀၆။ ဒီ၊ဋီ၂။၂၆၂–၃။ အံ၊ဋီ၂။၂ရ၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၁။ရ၆၂။) (ခ) ယာဝ နိ ဥန္ဒမတေ ပဘက်ရော (ဥဒါန။ ၁၆၉)တိ––––––သူရိယော နိ ဥဂ္ဂမတိ နိ ဥဒေတိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ရ၂၅။

ဥန္ဒမတေ (ကြို) [ဥ+နမု+အ+တေ] တက်–ပေါ်ထွက်–လာ၏။ ဥန္ဒမတိ(ခ) ကြည့်။

ဥန္ဒမန (နာ) [ဥ+နမု+ယု] တက် ကြွ–ထောင်လွှား–ခြင်း။ မာနန္တိ ဇာတိအာဒိဝတ္ထုကံ စေတသော ဥန္ဒမနံ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၄ရ။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၂။၁၅၁။)

ဥန္ဒမန္တ (တိ) [ဥ+နမု+အန္တ] တက်ကြွ–ထောင်လွှား–မောက်ကြွား–သောသူ။ ဝေ ဥန္ဒမတော စ "ယာ ဥန္ဒတိ"တိ ဂါထာ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၂၄၉။ ဥဏ္ဍမန္တ–လည်းကြည့်။

ဥန္ဒမန္တိ (ကြို) [ဥ+နမု+အ+အန္တိ] မြင့်မောက်ကုန်၏။ ဥန္ဒမတိ (က) ကြည့်။

ဥန္ဒမာဘာ၀ (ပု) [ဥန္ဒမ+အဘာ၀] တက်ကြွ–ထောင်လွှား–မောက်ကြွား–မှု၏ မရှိခြင်း။ ပညာယ ဥန္ဒမာဘာ၀ေါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၁။၂၃၄။

ဥန္ဒမီတ္တာ (ကြိုဝိ) [ဥ+နမု+တ္တာ] ကြွတက်၍၊ ဖောင်းကြွ၍။ တာ၀ဒေ၀ နိန္ဒဋ္ဌာနံ ဝါတပူရိတံ ဝိယ ကမ္မာရဘဿ ဥန္ဒမီတ္တာ ပထ၀ီသမံ ဟောတိ။ မ၊ဋ္ဌ၂။၂၅ရ။

ဥန္ဒမေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+နမု+ဏေ+တိ] မြင့်တက်စေ၏။တက်သွားစေ၏။ဖြောင့်တန်းစေ၏။ **ဥန္ဒမေဟိ**–သမုန္ဒမယာတိ ကောသဇ္ဇပက္ခတော သမုန္ဒမေဟိ၊––––တံ ဝီရိယာရမ္ဘ၀သေန သမ္မာ ဥန္ဒမေဟိ၊ အနောနတံ အနပနတံ ကရော–ဟိတိ အဓိပ္ပါယော။ ထေရဗျ၂။၁၀၉။ ဥန္ဒ–

မေန္ဆ–လည်းကြည့်။

ဥန္ဒမေတ္တာ (ကြိုဝိ) [ဥ+နမု+ဏေ+တ္တာ] မော့တက်စေ၍။ ဧကော မုခံ ဥန္ဒမေတ္တာ နက္ခတ္တာနိ ဂဏယန္တော ဝိယ စရန္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၉။ ဥန္ဒာမေတ္တာ–လည်းကြည့်။

ဥန္ဒမေန္ဆ (တိ) [ဥ+နမု+ဏေ+အန္ဆ] မြင့်တက်စေသောဟူ။ သမုန္နမယန္တိ သမ္မာ ဥန္ဒမေန္ဆော သမာပတ္တိဝသေန ကောသဇ္ဇပက္ခေ ပတိတုံ အဒတ္တာ တတော ဥဒ္ဓရန္တော ဝိရိယသမတ်ယောဇေန္တောတိ အတ္ထော။ ထေရဂ္ဂ၊၁။၁၀၉။

ဥန္ဒမေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+နမု+ဏေ+တိ] မြင့်တက်စေ၏၊ ဟက်သွားစေ၏၊ ပြောင့်တန်းစေ၏။ ဥန္ဒမေတိ–ကြည့်။

ဥန္ဒဟနာ (ထီ) [ဥ+နဟ+ယု] အထက်အထက်၌ ရစ်ပတ်ချည်နှောင်ခြင်း။ အထက်အထက်၌ နှောင်ဖွဲ့ခြင်း။ ရစ်ပတ်ချည်နှောင်ကြောင်းစကား။ လာဘသက္ကာရသိလောကသန္နိ–သိတသ ပါဝိစ္ဆသ ဣစ္ဆာပကတသ ယာ ပရေသံ အာလပနာ ----ဥန္ဒဟနာ သမုန္နဟနာ။ အဘိ၊ဝိ။၃၆၆။ မဟာနိ။၃၀၃။ ဥန္ဒဟနာတိ---- ထာဝ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ နဟနာ ဝေဌနာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ အထဝါ---ယာ ဝေဌပါ နိမ္မေဌေန္တသ္သာပိ ဝေဌနကကထာ၊ သာ ဥန္ဒဟနာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၆၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၆၊၂၊ရ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၊ရ၀။ ဥန္ဒဟနာတိ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ ဘဏ္ဍနာ ပလိဝေဌနာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၅၅။

ဥန္ဒဋ (တိ) [ဥ+နဋ] တက်ကြွသော ကျူရိုးနှင့်တူသော . မာနရှိသော၊သူ။ တက်ကြွသော အချိုးနှိုးသော မာနရှိသော၊သူ။ ယေ တေ ပုဂ္ဂလာ အဿဒ္ဓါ ----ဥဒ္ဓတာ ဥန္ဒဋာ စပလာ မုခရာ။ မ၊၁။၃၊။ (–သံ၊၁။၆၀။ သံ၊၃။၂၃၅။ အံ၊၁။ရ၀၊၂၆၉။ အံ၊၂။၁ရ၄၊၃၄၃။ ဥဒါန။၁၂၁။ ဣတိဝုတ်။၂ရ၀။ ထေရ။၃၁၂၊၃၄၁။ ဝိ၊ဌ၊၂။ရ၅။) ဥန္ဒဋာတိ ဥဋ္ဌတနဋာ၊ဥဋ္ဌိတ–တုစ္ဆမာနာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ မ၊ဌ၊၁။၁၅၆။ သံ၊ဌ၊၁။၁၀၆။ သံ၊ဌ၊၃။၂ရ၀။ အံ၊ဌ၊၂။၄၅။ တုစ္ဆဘာဝေန မာနော နဋော ဝိယာတိ နဋော၊ မာနသခ်ါတော ဥဋ္ဌတော နဋော ဟောသ္ခိ ဥန္ဒဋာ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၁၆။ မ၊ဋီ၊၁။၂၅၃။ သာရာ–ဘာဝေန တုစ္ဆတ္တာ နဋော ဝိယာတိ နဋော၊ မာနောတိ အာဟ" ဥန္ဒဋာတိ ဥဋ္ဌတနဋာ"တိ၊ တေနာဟ "ဥဋ္ဌိတတုစ္ဆမာနာ"တိ။ သံ၊ဋီ၊ ၁။၁၅ရ။ အံ၊ဋီ၊၂။၄၀၊၂၀၅။(– အံ၊ဌ၊၂။၂၃၃၊ ၂ရ၅။ အဘိ၊ဌ၊၃။၆ရ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၂ရ၂။ ဣတိဝုတ်၊ ဌ။၃၂၅။ ထေရ၊ဌ၊၂။၂၃၄၊၃၆၄။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂ရ၉။ ဝိမတိ၊၁။၂၄၁။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၁၃။ အနုဋီ၊ ၃။၅၁။)

ဥန္ဒာဒ (ပု) [ဥ+နာဒ] မြင့်တက်သော အသံ၊ ပဲ့တင်သံ။ ဥန္ဒာဒီ–ကြည့်။

ဥန္ဒာဒန (နဲ) [ဥ+နဒ+ဏေ+ယု] မြင့်တက်သောအသံ ဖြစ်စေခြင်း။ ဟောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥန္ဒာဒနတ္ထ (ပု) [ဥန္ဒာဒန+အတ္ထ] မြင့်တက်သောအသံ ဖြစ်စေခြင်းအကျိုး၊ ပဲ့တင်ထပ်မျှ အုတ်အုတ်ကျက်ကျက် ကြွေးကြော်ခြင်းအကျိုး။(သူ။) ဥဋ္ဌသေနောပိ သတ္ထုရိ အန္ဆောနဂရံ အပဝိဋ္ဌေယေဝ ဥန္ဒာဒနတ္ထာယ မဟာဇနဿ အဂ္ဂိလိသည် ဒတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။၃၄၂။

ဥန္ဒာဒယန္တ (တိ) [ဥ+နဒ+ဏယ+အန္ဆ] မြည်ဟီးစေသော၊ ပဲ့တင်သံကိုပြုစေသော၊ ပဲ့တင်ထပ်စေသော၊ မိုးကြိုးသံနှင့်တူသော အသံကိုပြုစေသော။ ဟောက်သော။ (ကြို၊ဝိ)၊ မြည်ဟီးစေလျက်၊ ပဲ့တင်ထပ်စေလျက်၊ ဟိန်းဟောက်လျက်။ အထ ထေရော အရုဏ–

သိခါယ ဝညာယမာနာယ မဟာပထဝီ ဥန္ဒာဒယန္တော ----- ပရိနိဗ္ဗာယိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၄၃။ သကလံ ပဗ္ဗတံ ဥန္ဒာဒယန္တော (ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃ရ)တိ ပထဝီကမ္ပနေန သကလံ ပဗ္ဗတံ ကေ၊ နိန္နာဒံ ကရောန္တော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၆၈။ ဝနေ ဥန္ဒာ-ဒယန္တေန သီဟေန ဝိယ။ သံ၊ဌ၊၃။၂၄၂။ ဥန္ဒာဒယန္တေနာတိ အသနိသဒိသံ ကရောန္တေန။ သံ၊ဋီ၊၂။၄ရ၅။

ဥန္ဒာဒယမာန (တိ) [ဥ+နဒ+ဏယ+မာန] မြည်ဟီး-ပဲ့တင်ထပ်-စေသော။ (ကြိ၊ဝိ) မြည်ဟီး-ပဲ့တင်ထပ်-စေလျက်။ ဒေဝတာ သာဓု-ကာရံ ဒဒမာနာ ဝနံ ဥန္ဒာဒယမာနာ မဓုရ-သရေန ဂှမ် ဂါထမာဟ။ ဇာ၊ဌ၊၁။၂၄၀။(-၃၃၅။)

ဥန္ဒာဒသဒ္ဒ (ပု) [ဥန္ဒာဒ+သဒ္ဒ] ဟစ်အော်ကြွေးကြော်သံ။ ယဿ ဥန္ဒဒန္တိယာ ဥန္ဒာဒသဒ္ဒေါ ယောဇနသဟဿတော ပဋ္ဌာယ ပထဝီဥန္ဒြ-ယန သဒ္ဒေါ ဝိယ သုယျတိ။ အပ၊ဌ၊၁။၈၅။ ဇာ၊ဌ၊၁။ရ၃။ (-ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ ၅၈။)

ဥန္ဒာဒသဟဿ (နာ) [ဥန္ဒာဒ+သဟဿ] ထောင်ပေါင်းများစွာသော ဟစ်အော် ကြွေးကြော်သံ။ မဟာဇနော ဥန္ဒာဒသဟဿာနိ ပဝတ္တေသိ။ ဇာ၊ဌ၅။၁၃ရ။

ဥန္ဒာဒိ (ကြိ) [ဥ+နဒ+ဏျိ] မြည်ဟီးပြီ၊ ပဲ့တင်ထပ်ပြီ။ ဥန္ဒဒတိ(၂) ကြည့်။

ဥန္ဒာဒိနီ (ထီ) [(၁) ဥ+နဒ+ဏိ+ဂှနီ။ (၂) ဥန္ဒာဒ+ဏျိ+ ဂှနီ] ဥန္ဒာဒိ-နှင့် အနက်တူ။ ၎င်းကြည့်။

ဥန္ဒာဒိ (တိ) [(၁) ဥ+နဒ+ဏိ။ (၂) ဥန္ဒာဒ+ဏျိ။ ထိ-ဌ ဥန္ဒာဒိနီ] . မြင့်တက်သော အသံရှိသော၊ ပဲ့တင်သံ ရှိသော၊သူ။ ဝေ ဝုတ္တေ တေ မာဏဝကာ ဥန္ဒာဒိနော ဥစ္စာသဒ္ဒ-မဟာသဒ္ဒါ အဟေသုံ။ ဒီ၊ဌ။၂၇၀။ တေန ခေါ ပန သမယေန ပေါဠိပါဒေါ ပရိဗ္ဗာဇကော မဟာတိယာ ပရိဗ္ဗာဇကပရိသာယ သဒ္ဓိံ နိသိန္နော ဟောတိ ဥန္ဒာဒိနိယာ ဥစ္စာသဒ္ဒမဟာသဒ္ဒါယ အနေကဝိဟိတံ တိရစ္ဆာနကထံ ကထေန္တိယာ။ ဒီ၊ဌ။၁၆ရ၊ (-၁၃၆။ ဒီ၊ဌ။၃၀၊၃၁၊၃၃။ မ၊ ၂။၁ဂ၁။အံ၊ဌ။၄၀၆။ ဒီ၊ဌ၊ဌ။၁ဂ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၁ဋ္ဌ။) ဥန္ဒာဒိနိယာတိ ဥစ္စံ နဒမာနာယ။ ဒီ၊ဌ၊ဌ။၃၀၁။ မ၊ဌ၊ဌ။၁၅။ ဥစ္စံ နဒမာနာယာတိ ဥစ္စံ ကတ္တာ သဒ္ဒံ ကရောန္တိယာ။ မ၊ဋီ၊ဌ။၁၀ရ။ ယတာ ဥန္ဒတပ္ပါယော သဒ္ဒေါ ဥန္ဒာဒေါ။ ဝေ ဝိပုလ-ဘာဝေန ဥပရူပရိ ပဝတ္တောပိ ဥန္ဒာဒေါတိ တဒုဘယံ ကေ၊ဌ၊ ကတ္တာ ပါဠိယံ "ဥန္ဒာဒိနိယာ"တိ ဝတ္တာ။ ဒီ၊ဋီ၊ဌ။ဌ၆၂။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊ ၂။ဌ၃ဌ။

ဥန္ဒာဒေတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+နဒ+ဏေ+တ္တာ] မြည်ဟီးစေ ၍၊ ပဲ့တင်ထပ်စေ၍။ ဒသ-သဟဿီလောကဓာတုံ ဥန္ဒာဒေတ္တာ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿာမိ။ အပ၊ဌ၊ဌ။ရ၆။ ဇာ၊ဌ၊ဌ။ရ၄။ သော မနုဿေဟိ ဂုမ္ဗပရိယန္တေ ဌတ္တာ ဥန္ဒာဒေတ္တာ ဂုမ္ဗေ ပဟာဌမတ္ထေယေ တတော နိက္ခမိ။ ဇာ၊ဌ၊ဌ။၂၅၆။ (-ဓမ္ဓ၊ဌ၊ ၂။ ၂၆၆။ ဇာ၊ဌ၊ဌ။ရ၊ ၄ဌ၂။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။ဌ၁။)

ဥန္ဒာဒေန္တ (တိ) [ဥ+နဒ+ဏေ+အန္တ] မြည်ဟီး-ပဲ့တင်ထပ်-စေသော၊သူ။ (ကြိ၊ဝိ) မြည်ဟီး-ပဲ့တင်ထပ်-စေလျက်။ ဒသသဟဿီ-လောကဓာတုံ ဥန္ဒာဒေန္တော ဥပ္ပဇ္ဇိ။ဒီ၊ဌ၊ ၂။၄။ မဟာသတ္တော ဝနံ ဥန္ဒာဒေန္တော ဓမ္မံ ဒေသေတိ။ ဇာ၊ဌ၊ဌ။ ၂၄ဝ။ သတ္ထာ တံ အနုဗန္ဓိတ္တာ ဥန္ဒာဒေန္တသ မဟာနေသ သဒ္ဒံ သုတ္တာ။ ဓမ္ဓ၊ဌ၊ ၂။ဌ၃ ၂။ (-ဇာ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဌ၆။)

ဥန္ဒာမ (ပု) [ဥ+နမု+ဏ] (၁) ကုန်းမြင့်အရပ်၊ အမြင့်ပိုင်း။ (၂) (မိမိဖြစ်ရာပုဂ္ဂိုလ်ကို) မြှောက်

ပင့်တတ်သောတရား (မာနတရား)။ (၁) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (၂) ယော ဝေရူပေါ မာနော မညနာ မညိတတ္တံ ဥန္နတိ ဥန္နာမော ဓဇော။ မဟာနိ။၆၀။ ယဿုပ္ပဇ္ဇတိ၊ တံ ပုဂ္ဂလံ ဥန္နာမေတိ ဥက္ခိပိတ္တာ ဌပေတိတိ ဥန္နာမော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၀၄။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၈၄။ (အဘိ၊ ၀။၂၂၅–ဌ်ဥန္နမ–ဟု ရဿနှင့် ရှိ။)

ဥန္နာမနိန္နာမ (ပု) [ဥန္နာမ+နိန္နာမ] ကုန်းမြင့်အရပ် ချိုင့်ဝှမ်းအရပ်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥန္နာမနိန္နာမီ (တီ) [ဥန္နာမ+နိန္နာမ+ဏျိ] ကုန်းမြင့်အရပ်ချိုင့်ဝှမ်းအရပ်ရှိသော၊ အမြင့်အနိမ့် ဖြစ်၍ မညီညာသော မြေပြင်ရှိသော။ ဣမ ဘိက္ခဝေ ခေတ္တं ဥန္နာမနိန္နာမီ စ ဟောတိ။ အံ၁။၆၉။ ဥန္နာမနိန္နာမီတိ ထလနိန္နဝသေန ဝိသမတလံ ။အံ၊ဋ္ဌ၁။၂၂၉။

ဥန္နာမေတိ (ကြို) [ဥ+နမ+ဏေ+တိ] မြောက်–ကြွ–စေ၏။ ပင့်မြှောက်၏။ ဆန့်တန်း၏။ သော ဂစ္ဆန္ဒော နု သတ္တိ ဥန္နာမေတိ။ မ၊၂။၃၃၈။ နု သတ္တိ ဥန္နာမေတိတိ ဂမ္ဘီရေ ဥဒကေ ဂစ္ဆန္ဒော ဝိယ နု ဥိရံ ဥန္နာမေတိ။ မ၊ဋ္ဌ၁။၂၆၆။(–မ၊ ဋ္ဌ၁။၃၉၀။ မ၊ဋီ၁။၁ရရ။) ဥန္နာမ (၂)လည်းကြည့်။

ဥန္နာမေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+နမ+ဏေ+တ္တာ] (က) ကြွတက်စေ၍၊ မြင့်တက်စေ၍။ (ခ) မော်၍၊ မော့၍။ (က) ဝါတပုဏ္ဏဘဿစမ္ပဲ ဝိယ ပထဝိ ဥန္နာမေတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။၄၀။ (ခ) ကာယံ ဥန္နာမေတ္တာ (သံ၊ဋ္ဌ၁။၁၃၈)တိ ကာယံ အဗ္ဗုန္နာမေတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၃ရရ။ (–သံ၊ဋ္ဌ၁။၂၀၅။) (ခ) ရာဟု အာဂန္တ္ဝာ နိပန္နံ ဘဂ္ဂဝန္တံ ဂိဝံ ဥန္နာမေတ္တာ နဘမဇ္ဈေ ပုဏ္ဏစန္ဒံ ဝိယ ဥလ္လောကေသိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၅၅။ (ခ) ဧကေ မုခံ ဥန္နာမေတ္တာ နက္ခတ္တာနိ ဂဏယန္တာ ဝိယ စရန္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၉။ မ၊ဋ္ဌ၁။၂၆၀။

ဥန္ဒိတတ (တီ) [ဥန္ဒိတ (ဥ+နိ+တ)+က] ထုတ်ချီ ဆောင်အပ်သော။ ဥန္ဒိတကော လောကသန္ဓိ–ဝါတော ဟညတိ နိစ္စမယာကော။ ပဋိသं။ ၁၂၃။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၂၆။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၃၉။ ဥန္ဒိ–တကောတိ ဥဂ္ဂဟေတ္တာ နီတော၊ ဇာတိယာ ဥဂ္ဂဟေတ္တာ ဇရာဒိဥပဒ္ဒဝါယ နီတောတိ အတ္ထော။ ကကာရော ပနေတ္ထ အနုကမ္ပါယ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၂။၂၀။

ဥပ (ဗျ) ဤဥပသဒ္ဒါကို နိပါတ်ပုဒ် အဖြစ်ဖြင့် လည်းကောင်း, ဥပသဂ(ဥပသာရ)ပုဒ် အဖြစ်ဖြင့်လည်းကောင်း နှစ်မျိုးတွေ့ရ၏။ ထိုတွင် နိပါတ်ဖြစ်သော ဥပသဒ္ဒါကို "ဥပနိတဝေယျာ–တိ ဥပါတိ နိပါတမတ္တံ"(ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၂။၂၁၆။)ဟူ၍ အနက်မရှိ ပဒါလင်္ကာရအဖြစ် အဖွင့်တွေ့ရ၏။ ဥပသာရဖြစ်သော ဥပသဒ္ဒါ၏ အနက်နှင့် ဥဒါဟရဏ်များမှာ–

(၁) ချဉ်းကပ်ခြင်း=ဥပဂမနဥပဂတ။ ဥပဂမနေ–နိသိန္နံ ဝါ ဥပနိသိဒေယျ။ ရူနှာ။ ၁၃၀။ နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၆၅။ ဓာန်။၁၁၈၅။ ဥပ–နိသိန္နောတိ ဥပဂန္တ္ဝာ နိသိန္နော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၂။၂၁၅။ ဥပညာသိန္ဒ ဥပဂန္တ္ဝာ ဂုဏ် အညာသိ။ အံ၊ဋ္ဌ၂။၅။ (၂) အနီး=သမီပ။ သမီပေ–ဥပနဂရံ။ ရူနှာ။၁၃၀။ နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၆၅။ ဓာန်။၁၁၈၅။ ဥပဿုတိန္ဒ ဿုတိသမီပံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၂။၁၄၉။ ဥပ–သုမ္ဘေယျာတိ ဘေတ္ထ ဥပသဒ္ဒေါ သမီပတ္ထော။ မ၊ဋီ၂။၂၃။ (၃) လားရောက်ခြင်း၊ဖြစ်ခြင်း၊ ပဋိသန္ဓေနေခြင်း=ဥပပတ္တိ။ ဥပပတ္တိယံ–ဘဂ္ဂံ လောကံ ဥပပဇ္ဇတိ။ ရူနှာ။၁၃၀။ နီတိ၊သုတ္တ၊ နှာ။၃၆၅။ (၄) အသင့်သင့်လျော်ခြင်း=ယုတ္တိ။ ဥပပတ္တိ ယုတ္တိ၊ ယထာ ဥပပတ္တိတော ဗ္ဟက္ကတိတိ ဥပေက္ခာ။ ရူနှာ။၁၃၀၊၁၃၁။ နီတိ၊ သုတ္တ၊နှာ။၃၆၅။ ဓာန်။၁၁၈၅။ ဝိ၊ဋ္ဌ၁။၁၂၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၁၅၅။ ဥပပတ္တိတော ယုတ္တိတော ဗ္ဟက္ကတိ။ ဝိဘာဝိနီ။ ၎။ (၅) တူသည်၏အဖြစ်

တူခြင်း=သာဒီသ။ သာဒီသော–ဥပမာနံ ဥပမာ။ ရှုနှာ။၁၃၁။ နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၆၅။ ဓာန်။ ၁၁၈၅။ (၆) အဝိုအလွန်=အဓိက။ အဓိကော–ဥပ၁ါရိယံ ဒေါကော။ရှုနှာ။၁၃၁။ ဥပ၁ါရိယံ ဒေါကော၊ ၁ါရိယာ ဒေါကော အဓိကောတိ အတ္ထော။ ဥပနိဿေ ကဟာပဏ်၊ နိဿသ ကဟာပဏ် အဓိကန္တိ အတ္ထော။ နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၆၄၅။ ဓာန်။၁၁၈၅။ (ရ) အထက်၌ ဖြစ်ခြင်း=ဥပရိဘာ၀၊ ဥပရိတ္တ။ ဥပရိဘာ၀ေ ဥပ–သမ္ဘဝေနော။ ရှုနှာ။၁၃၁။ နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၆၅။ ဓာန်။၁၁၈၅။ သာမဏေရဘူမိတော ဥပရိဘာ၀ံ သမ္ဘတ္တတ္တာ ဥပသမ္ဘဝေနော။ ရှုဒ္ဓိ၊နှာ။ရ၈။ ဥပရိ ဘဂ္ဂဘူတာ သမ္ဘဒါတိ ဥပသမ္ဘဒါ။ သာရတ္ထ၊ ၃။၁၈၂။ (၈) အစာမစားခြင်း၊ ဥပုသ်စောင့်ခြင်း=ဥနသန။ အနသနေ–ဥပ၀ါသော။ ရှုနှာ။၁၃၁။ နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၆၅။ ဓာန်။၁၁၈၅။ (၉) အပြစ်ပြောခြင်း၊ စွပ်စွဲခြင်း=ဒေါသက္ခာန။ ဒေါသက္ခာနေ ပရံ ဥပ၀ဒတိ။ ရှုနှာ။၁၃၁။ နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၆၅။ (၁၀) အမည်=သညာ။ သညာယ်–ဥပဓာ ဥပသဂ္ဂေါ။ ရှုနှာ။၁၃၁။ နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၆၅။ (၁၁) ရှေးဦးစွာပြုခြင်း=ပုဗ္ဗကမ္မ။ ပုဗ္ဗကမ္မေ– ဥပတ္ထာမော ဥပကာရော။ရှုနှာ။၁၃၁။ နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၆၆။ ဓာန်။၁၁၈၅။ (၁၂) ပူဇော်ခြင်း။ ပူဇာယံ(အစွဓနေ) ဗုဒ္ဓုပဋ္ဌာ–ကော မာတုပဋ္ဌာန်။ ရှုနှာ။၁၃၁။ နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၆၆။ ဓာန်။၁၁၈၅။ (၁၃) ယူထိုက်သော–ထင်ပေါ်လာသော–အခြင်းအရာ=ဂယှာကာရ။ ဂယှာကာရေ–သောစေယျပစ္စုပဋ္ဌာန်။ ရှုနှာ။ ၁၃၁။ နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၆၆။ ဓာန်။၁၁၈၅။ (၁၄) အလွန်အကဲပြင်းထန်စွာ=ဘုသ။ ဘုသတ္ထေ ဥပါဒါနံ ဥပါယာသော ဥပနိဿယော။ ရှုနှာ။၁၃၁။ နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၆၆။ ဓာန်။၁၁၈၅။ ဥပသဒ္ဒေါ ဘုသတ္ထောတိ အာဟ "ဗလ၀တရံ အာယာသော ဥပါယာသော"တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၃၉။ (၁၅) အနက်မရှိ ပုဒ်တန်ဆာ ပဒါလင်္ကာရ ဥပသာရမ္ဘ=ဥပသဂ္ဂမတ္တ။ ဥပဓာနာတိတိ စ ဥပသဂ္ဂမတ္တော ဥပသဒ္ဒေါ။ သာရတ္ထ၊ ၃။၄၁၀။ (၁၆) နိ၀တ္ထိ=ဆုတ်နစ်ခြင်း။ ဓာန်။၁၁၈၅။

ဥပကၛ(တိ) [ဥပ+ဂမု+ကွိ၊ဂ ကို ကပြု၊ထိ၌ ဥပိကာ] ချဉ်းကပ်တတ်သော၊သူ။ ကုလူပဂ–ကြည့်။

ဥပကၛ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပကမည်သူ။ ပါဠိအဋ္ဌကထာတို့၌ ဥပကမည်သူ သုံးဦးတွေ့ရ၏။ (က) ဒေ၀ဒတ်၏အလုပ်အကျွေးဖြစ်သော ဥပက။ အထ ခေါ ဥပကော မဏ္ဍိကာ–ပုတ္တော ယေန ဘဂ၀ါ တေနုပသင်္ကမိ။ အံ၊ ၁။၅၀၁။ ဥပကောတိ တဿ နာမံ၊–––––– သော ကိရ ဒေ၀ဒတ္တဿ ဥပဋ္ဌာကော။ အံ၊ ဋီ၊၂။၃၆၂။ (ခ) ဥပကမည်သော–ပရိဗိုဇ်–တက္ကတွန်း။ ထိုသူသည် ခပ်စောစော သရဏဂုမ်တည်သူ, အရိယာပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်သူ မဟုတ်သော်လည်း ပဋ္ဌ၀ဂ္ဂါ၊ဦးဦးတို့၏ အလျင်ကပင် မြတ်စွာဘုရားနှင့် တွေ့ရ၍ သာသနာတော်၌ ထင်ရှားသောပုဂ္ဂိုလ် ဖြစ်သည်၊ ထိုဥပက ပရိဗိုဇ်သည် ဟောဓိမဏ္ဍိုင်နှင့် ဂယာ၏ အကြား၌ ခရီးရှည် ကြွသွားတော်မူသော မြတ်စွာဘုရားကို တွေ့မြင်ရ၍ "အရှင်၏ဣန္ဒြေတို့ကား ကြည်လင်လှပါပေကုန်၏၊ အရေအဆင်းကလည်း ဖြူစင်သန့်ရှင်းလှပါ၏။ အရှင်သည် မည်သည့်ပုဂ္ဂိုလ်ကို ရည်စူး၍ (ဆရာ့အရာထား၍) ရဟန်းပြုပါသနည်း၊ အရှင်၏ ဆရာကား မည်သူပါနည်း၊ အဘယ်ဆရာ၏ တရားကို အသင် နှစ်သက်ပါသနည်း" ဟု မေး၏။ မြတ်စွာဘုရားက "ဥပက––––ငါသည် အလုံးစုံကို သိသူဖြစ်၏၊ အားလုံးသော အာရုံတရားတို့၌ ကိလေသာအစေးဓာတ်ဖြင့် ငြိကပ်တွယ်တာသူမဟုတ်၊ ငါ့မှာဆရာမရှိ၊ ငါနှင့်တန်းတူ ရည်တူပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးမျှ မရှိ" စသည်ဖြင့် မိန့်တော်မူ၏။ ထင်းသို့ မီန့်လသော် ဥပက

ပရိဝိုဇ်သည် "ဟုပေယ္ယာပါဝုသော= အရှင်ဘုရား မိန့်သည်အတိုင်း ဟုတ်နိုင်ပါတယ် (ဤလို ရူပကာယမျိုးဌ ဤသို့သော ဉာဏ်မျိုးရှိနိုင် ဖြစ်နိုင်ပါတယ်) "ဟုပြောဆိုပြီးလျှင် ဦးခေါင်းညိတ်၍ လမ်းရှောင်လွှဲကာ ဝက်ဟာရနေပုဒ်သို့ သွားလေ၏။ ဝိ၊၃။၁၁။ မ၊၁။၂၂၇။ မ၊၂။၂၉၄။ မ၊၆၊၂။၉၄။

ဥပကသည် ထိုဝက်ဟာရနေပုဒ်၌ သားမုဆိုးရွာတစ်ရွာကို မှီခိုနေထိုင်လသော် မုဆိုးအကြီးအကဲတစ်ဦးက သူ့ကို ပြုစုလုပ်ကျွေး၏။ မုဆိုးကြီးသည် အဝေးသို့ အမဲလိုက်ထွက်ခါနီးသောအခါ " ငါတို့၏ ရဟန္တာကြီးကို မမေ့ရစ်နဲ့" ဟု သူ၏သွီး "ဆာဝါ(စာပါ)"အား မှာကြားခဲ့၏ သွား၏။ ဥပကသည် နောက်တနေ့၌ မုဆိုးကြီးအိမ်သို့ ရောက်သွားသောအခါ လှပပြည့်ပြီးသော ဆာဝါသည် ထုမင်းဟင်းများ ချက်ပြုတ်ပြီး၍ ဆက်ကပ်ကျွေးမွေးရန် ဥပကထံ ချဉ်းကပ်လာသည်တွင် ဥပကသည် ဆာဝါကို မြင်သည်နှင့်တပြိုင်နက် စွဲလမ်းတပ်မက် နှစ်သက်လှသဖြင့် ဆက်ကပ်သော ဆွမ်းကိုပင် မစားနိုင်တော့ပဲ ခွက်ဖြင့် ထည့်ယူကာ ကျောင်းသို့ ပြန်သွား၍ ထိုဆွမ်းကို တနေရာ၌ ထားပြီးလျှင် "ဆာဝါ ကို ရလျှင် အသက်မသေ နေရမည်၊ မရလျှင် သေမည်"ဟူသော အလိုရမက်ဖြင့် အစာမစားပဲ လျှောင်းစက်နေလေ၏။ (ဂ)ရက်ပြည့်၍ တောလိုက်ထုမှ ပြန်လာသော မုဆိုးကြီးသည် ထိုအကြောင်းကို သိလသော် ဥပကကို လူဝတ်လဲစေ၍ အိမ်သို့ခေါ်ကာ သွီးဆာဝါနှင့် ထိမ်းမြားလေသည်၊ ဥပကနှင့် ဆာဝါတို့ ပေါင်းသင်းနေထိုင်၍ သားတစ်ယောက် ဖွားမြင်၏။ သားကို သုဘဒ္ဒဟု အမည်မှည့်၏။ ဆာဝါသည် သားငယ်ကလေး ငိုကြွေးသောအခါ "မံသယာရကဿ ပုတ္တ=သားထမ်းသမား၏သား၊ မာ ရောဒီ=မငိုနဲ့" စသည်ဖြင့် ကလေးရှေ့လျှက် ဥပကကို သရော်လေ၏။ ဥပက မခံချင်မှန်းသိသဖြင့် အကြိမ်ကြိမ် သရော်လေ၏။ထိုအခါ ဥပကသည် ဆာဝါနှင့်အတူ ပေါင်းသင်းနေထိုင်လိုစိတ် မရှိတော့သဖြင့် "ဟေ့ ကာဠ နိဝတ္ထသု (ကိုမဲ လာပါ ပြန်ခဲ့ပါ၊ ဘယ်ကိုမျှ မသွားပါနဲ့)" ဟု ဆာဝါက ထားမြစ်သည်ကိုပင် မလိုက်လျှောတော့ပဲ မြတ်စွာဘုရားသီတင်းသုံးတော်မူရာ သာဝတ္ထိမြို့ ဇေတဝန်ကျောင်းတော်သို့ ထွက်ခွါသွားလေ၏။ မြတ်စွာဘုရားသည် ဥပကကို ရဟန်းပြုပေး၍ ကမ္မဋ္ဌာန်းအားထုတ်စေရာ အနာဂါမိဖိုလ်၌ တည်၍ ကွယ်လွန်သောအခါ အဝီဟာဘုံ၌ ဖြစ်၏။ဥပကသည် ယင်းဘုံ၌ ဖြစ်လျှင်ဖြစ်ချင်း အရဟတ္တဖိုလ်သို့ရောက်လေ၏။ မ၊၁။၂။၉၄-၅။ ဆုတ္တနိပါ၊၁။၂၄၈။ ထေရီ၊၁။၂၃၄။ သာရတ္ထ၊၃။၁၆၅-၆။

အဒ္ဓသာ ခေါ ဥပကော အာဇီဝကော ဘဂဝန္တံ။ ဝိ၊၃။၁။ ဥပကော ပလဂ္ဂေါ စ ပတ္ထ၊ဿာတိ စ တေ တယော။ သံ၊၁။၃၂၂။ မ၊၁၊၄။၂၁ရ။ ထေရီ၊၁။၂၃ဝ။ သာရတ္ထ၊၃။၁၆၆။ ဥပကောတိအာဒီနိ တေသံ ထေရာနံ နာမာနိ။ သံ၊၁။၁။ရ၆။ မ၊ဋီ၊၃။၄ဝ၄။(-ဝိ၊၁။၃။)၂၄၅။ ဒီ၊၁။၂။၆၂။ မ၊၁။၂။၉၃။ အဘိ၊၁။၁။ရရ။ ဓမ္မ၊၁။၁။၅၅။ ဥဒါန၊၁။၄၉။ ဗုဒ္ဓဝံ၊၁။၂၂။နေတ္တိ၊ဝိ။၃၃၄။

(ဂ) ဥပကဒွန်းစကြား။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပကစကြာလ (ပု) [ဥပက+စကြာလ] ဥပကဒွန်းစကြား။ ကထံ ဥပကစကြာလံ ပဋိ-ကူလေသု ဓေမ္မေသု အပ္ပဋိကူလသညီ ဝိဟရတိ။ ပေဋကော။၂၉၅။

ဥပကစ္ဆ (နာ) [ဥပ+ကစ္ဆ။(ဥပကက္ခ-သံ)] လက်မောင်းရင်း၏ အကြားအရပ်၊ လက်ကတီးကြား။ ခွိုင်းကြား။ သမ္ဘာဝေ ဥပကစ္ဆေသု၊ မုတ္ထသ ကရဏေပိ ဝါ။ ဝိ၊ ဝိနိစ္ဆယ။၂ဃ၃ရ(ဂါထာ)။ ဥပကစ္ဆံ နာမ ဟတ္ထမူလန္တရံ။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ဋီ။

၁၉(ဂါထာ)။

ဥပကစ္ဆက (နာ) [ဥပကစ္ဆ+က။(ဥပကက္ခက–သံ)] (၁) လက်ကတီးကြား၊ ချိုင်းကြား။ (၂) ခါးတောင်းမြီး၊ ခါးတောင်းကျိုက်။ (မိလိန္ဒ၊မြန်။ ၃၀၃။) (၁) ဟေ ဘန္တေ ဥပကစ္ဆကေ ဃဋ္ဋေဟိ။ ဝိ၁။၄၉။ သမ္ဘာဝေ နာမ ဥဘော ဥပကစ္ဆကာ မုတ္ထကရဏ်။ ဝိ၂။၃၄၁။ အဟံ အယျပုတ္တံ ခန္ဓေ ကတ္တာ ကဏ္ဏက် ဒက္ခိဏ–ဟတ္ထေန ပရိက္ခိပန္တော ဥပကစ္ဆကေ ကတ္တာ ဥပ္ပတိတ္တာ ပါကာရံ အတိက္ကမိဿာမိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ ၆။၃၃၁။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၁။၂၃၀။ ဝိ၊ဋ္ဌ၃။၁၉ဖ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၄။၅၅။ ကခ်။၁၁၄၊၂၃၈၊၃၁၃။ သံ၊ဋ္ဌ၁။၁၃၅။ ဝဇိရ။၁၀၄။ ကခ်၊ဋီ၊သစ်။၄၃ရ၊၄ဖ၈။) (၂) ယော ကောစိ ယောဓော...ပဋိသတ္တုံ ဥပကစ္ဆ–ကေ ဂဟေတ္တာ အာကဍိတ္တာ။ မိလိန္ဒ။၂၃၃။

ဥပကစ္ဆကန္တရ (နာ) [ဥပကစ္ဆက+အန္တရ] လက်မောင်းရင်း၏ အကြားအရပ်၊ လက်ကတီးကြား၊ ချိုင်းကြား။ ယထာ မံ ဥပကစ္ဆကန္တရေ ကတ္တာ ဥတ္တရာသင်္ကေန ပဋိစ္ဆာဒေတ္တာ နဂရာ နီဟရတိ၊ တထာ ကရိဿာမိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၁။၄၅၀။

ဥပကစ္ဆန္တရ (နာ) [ဥပကစ္ဆ+အန္တရ] လက်ကတီးကြား၊ချိုင်းကြား၊ လက်ကတီးကြား–ချိုင်းကြား–ဌ် လွယ်ထားအပ်သော ရေကရား။ အဟံ အတ္တနော သာမိကံ အယျပုတ္တံ ခန္ဓေ နိသီ–ဒါပေတ္တာ ကဏ္ဏက် ဒက္ခိဏေန ဟတ္ထေန ကုစ္ဆိယံ ပရိက္ခိပန္တော ဥပကစ္ဆန္တရေ ကတ္တာ ပါကာရံ ဥပ္ပတိတ္တာ အတိက္ကမိဿာမိ။ အပ၊ ဋ္ဌ၁။ရ၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၁။ရ၄။ (–ဇာ၊ဋ္ဌ၅။၄၃၊၂၂၂။) ကစ္ဆကန္တရတောတိ ဥပကစ္ဆန္တရတော၊ ဥပ–ကစ္ဆေ လဂ္ဂိတကမဏ္ဍလုတောတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။ဂ၆။

ဥပကဋ္ဌန (ပု) [ဥပ+ကဋ္ဌန။ ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပကဋ္ဌနမည်သော သူဌေးသား။ (ဘိသဇာတ် တော်၌ ဟောတော်မူအပ်သော မဟာကဋ္ဌန, ဥပကဋ္ဌန အစရှိသော သူဌေးသား ညီအစ်ကို ခုနစ်ယောက်တို့တွင် တစ်ယောက်အပါအဝင် ဖြစ်သောသူ)။ ဥပကဋ္ဌနာဒယော ဆ, အဟဏ္ဍာတိ ဘာတရော သတ္တ, သမ္ဘကနိဋ္ဌာ ကဋ္ဌနဒေဝိ နာမ ဘဂိနီ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၁၉၃၊(–၁၉ဖ၊၂၀၂။)

ဥပကဋ္ဌနကုမာရ (ပု) [ဥပ+ကဋ္ဌန+ကုမာရ] ဥပ–ကဋ္ဌနမည်သော သတို့သား။ ဥပကဋ္ဌနကုမာ–ရောတိသ နာမံ ကရိသု။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၁၉၃။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၃၀၄။

ဥပကဋ္ဌနတာပသ (ပု) [ဥပကဋ္ဌန+တာပသ] ဥပကဋ္ဌနမည်သောရသေ။ ဗောဓိသတ္တသ ကနိဋ္ဌော ဥပကဋ္ဌနတာပသော ဥဋ္ဌာယ ဗောဓိသတ္တံ ဝန္ဒိတ္တာ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၁၉၃။

ဥပကဋ္ဌ (တိ) [ဥပ+ကဏ္ဍ ။ကဏ္ဍကို ကဋ္ဌပြု ကကိုသော်လည်းချေ။ ကဏ္ဍံ သမိပံ ဥပဂတံ ဥပကဋ္ဌော၊ ... ဣဓ ပန ကဏ္ဍသ ကဋ္ဌ–ဒေသော၊ ဏလောပေါ ဝါ။ ဓာန်၊ဋီ။ရ၀၅။ ဥပ+ကသ+တ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။(ဥပကဿ –သံ)] အနီးသို့ရောက်သော၊ နီးကပ်သော၊ အလွန်နီးကပ်သော။ အညတရော ဘိက္ခု ဥပကဋ္ဌာယ ဝဿူပနာယိကာယ သတ္ထေန ဂန္ဓကာမော ဟောတိ။ ဝိ၃။၂၁၁။ (–အဘိ၊ဝိ။၃။ မဟာနိ။ ၁၂၃။ ဝိ၊ဋ္ဌ၁။ရ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၁။ဂ။) ဥပကဋ္ဌာယာတိ အာသန္နာယ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၃။၃၅၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ရ၁။ (–မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၂၄၄။ သာရတ္ထ၊ ၁။၅၄။ ဝိမတိ၊ ၁။၁၅။)

ဥပကဋ္ဌဝဿူပနာယိကကာလ (ပု) [ဥပကဋ္ဌ+ဝဿူပနာယိကကာလ] နီးကပ်သော–ဝါကပ်–ဝါဆို–ရာ အချိန်အခါ၊ ဝါဆို–ဝါကပ်–ချိန်နီးသောအခါ။ ဗုဒ္ဓကာလေ ကိရ ဧကေကသ္မိံ သံဝစ္ဆရေ ဒွေ ဝါရေ ဘိက္ခူ သန္နိပတန္တိ ဥပကဋ္ဌဝဿူပနာယိကကာလေ စ ပဝါရကာ–ကာလေ စ။ သာရတ္ထ၊၁။၄၅၅။

ဥပကမုက (တိ) [ဥပ+ကမု+ကွ] ဆွဲငင်တတ်သော၊သူ။ ယထာ နာနာဗာဟာသု ဂဟေတ္တာ တတ္ထ ဥပကမုကာ ဒွေ ပုရိသာ။ မဗျ၊၁။ ၂၁ရ။ (–မဇ္ဈိ၊၁။၃၁၃။)

ဥပကမုတိ (ကြို) [ဥပ+ကမု+အ+တိ။(ဥပ္ပကမတိ–သံ)] ဆွဲငင်–ဆောင်ယူ–ဖြစ်စေ–၏၊ ဖြည့်စွက်–အစဉ်လိုက်–၏။ သာမည့် ဒုပ္ပရာမဋ္ဌ၊ နိရယာယုပကမုတိ။ သံ၊၁။၄ရ။ ဓမ္မ။၅ရ။ နိရယာယုပမုတိ၊ နိရယေ နိဗ္ဗတ္တာပေတိတိ အတ္ထော။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀ ၂။ (–သံ၊ဋီ၊၁။၁၄၀။) **ဥပကမုန္တိ**–ဒီ၊၁။၁၆၈။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀၄။ **ဥပကမေယျ**–ဒီ၊၃။၁၀၄။ **ဥပကမေယျုံ**–မ၊ ၂။ ၂၈။ သံ၊၁။၃ ၂၄။ မဗျ၊၃။ ၂၉၃။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ ၂၈။

ဥပကမုန (နာ) [ဥပ+ကမု+ယု] ဆွဲငင်–ဆောင်ယူ–ခြင်း။ ဥပကမုနံ အာဟရတိ၊အပ–ကမုနံ အပဟရတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၃ရ၄။

ဥပကမုနကာလ (ပု) [ဥပကမုန+ကာလ] ဆွဲငင်–ဆောင်ယူ–ရာအခါ။ တေသံ တံ ပုရိသံ နာနာဗာဟာသု ဂဟေတ္တာ အဂ်ါရကာသုံ ဥပကမုနကာလော ဝိယ ပုထုဇ္ဇနဿ ကမ္မာ–ယူဟနကာလော။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ဓ၄။

ဥပကမုနဋ္ဌ (ပု) [ဥပကမုန+အ+ဋ္ဌ] ဆွဲငင်–ဆောင်ယူ–ခြင်းအနက်သဘော။ ဧတံ ဘဝေသု ဥပကမုနဋ္ဌေန မနောသဠ္ဠေတနာ။ မဗျ၊၁။ ၂၁ရ။

ဥပကမုန္တိ (ကြို) [ဥပ+ကမု+အ+အန္တိ] ဆွဲငင်–ဆောင်ယူ–ဖြစ်စေ–ကုန်၏။ ဥပကမုတိ–ကြည့်။

ဥပကမိယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ကမု+ယ+တေ] ဆွဲငင်အပ်၏။ စိတ္တဝသိကော လောကော တတ္ထ တတ္ထ ဥပကမိယတိ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၃၅၉။

ဥပကမေယျ (ကြို) [ဥပ+ကမု+အ+ယေ] ဆွဲငင်–ဆောင်ယူ–ရာ၏။ ဖြည့်စွက်–အစဉ်လိုက်–ရာ၏။ ဥပကမုတိ–ကြည့်။

ဥပကမေယျုံ (ကြို) [ဥပ+ကမု+အ+ယေ] ဆွဲငင်–ဆောင်ယူ–ဖြစ်စေ–ကုန်ရာ၏။ ဥပက–မုတိ–ကြည့်။

ဥပကဏ္ဏ (နာ) [ဥပ+ကဏ္ဏ] နား၏အနီး၊နားရင်း။ မာ တွံ ဥပကဏ္ဏမှိ တာဠေသ (ထေရ။ ၂၅၈)ဣတိ တံ, နိဒ္ဒါယမာနံ ဥပကဏ္ဏမှိ ကဏ္ဏသမီပေ ဒေသနာဟတ္ထေန အဟံ မာ ပတာဠေသံ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၄ ၁၁။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပကဏ္ဏက (နာ) [ဥပကဏ္ဏ+က] နား၏အနီး၊ နားရင်း။ ဥပကဏ္ဏက် ဧပ္ပတိ။ ဝိ၊၅။ ၂ ၈ ၄။ (–ဝိ၊၃။ ၃ ၃ ၄။ အံ၊ ၂။ ၅ ၀။ အံ၊ဋ္ဌ။ ၃ ၁။) ဥပကဏ္ဏက် ဧပ္ပတိတိ "ဧဝံ ကထေတိ၊ မာ ဧဝံ ကထ–ယိတ္ထာ"တိ ကဏ္ဏမူလေ မဇ္ဈေတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၄။ ၂ ၀ ၄။ (–အံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၂ ၅ ၊ ၂ ၁ ၅။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၃ ၂ ၈။)

ဥပကဏ္ဏကဧပ္ပိ (တိ) [ဥပကဏ္ဏက+ဧပ္ပ+ဏိ] နား၏အနီး–နားရင်း–ခ်ဉ်ကိုးကိုးပြောဆိုတိုင်ပင်သောသူ။ ဣ ဥပကဏ္ဏကဧပ္ပိနာ ဘဝိတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ ၅။ ၂ ရ။ ဝိ၊သင်္ခ။ ၃ ၂ ၉။ ဥပကဏ္ဏကဧပ္ပိ(အံ၊ ၂။ ၁ ၂ ၀)တိ ကဏ္ဏမူလေ မဇ္ဈံ ဂဏှာတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၄ ၅ ။

ဥပကတ္ထမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ကရ+တမ္ဘ] ကျေးဇူးပြုအပ်သော။ ထေန ဥပကာရကေန ဥပကတ္ထမ္ဘံ

ဒသောန္ဟော "ကော ဓမ္မော ဘာဝေတမ္ဘော" တိ အာဟ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂ရရ။ (–အနုဋီ၊၃။ ၂၃၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၄၅၅။)

ဥပကတ္ထမ္ဘဥပကာရကသမ္မန္ဓ (ပု) [ဥပကတ္ထမ္ဘ+ဥပကာရက+သမ္မန္ဓ] ကျေးဇူးပြုအပ်, ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရားတို့၏ ဆက်စပ်ခြင်း။ အပ္ပ-နာသမာဓိနန္တိ ဥပကတ္ထမ္ဘဥပကာရကသမ္မန္ဓေ သာမိဝစနံ "ပုရိသဿ အတ္ထော"တိအာဒိသု ဝိယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁၀။

ဥပကတ္ထမ္ဘမ္မ (ပု) [ဥပကတ္ထမ္ဘ+ဓမ္မ] ကျေးဇူးပြုအပ်သောတရား။ အာဟရိတမ္ဘလ္ဟသိတမ္ဘာ အာဟာရိန္ဒြိယပစ္စယေဟိ ဥပကတ္ထမ္ဘဓမ္မာ။ အနုဋီ၊၃။ ၂၄၁။

ဥပကပ္ပ (တိ) [ဥပ+ကပ္ပ+အ] သုံးဆောင်-ခံစား-နိုင်ကြောင်းဖြစ်သော။ ဥပကပ္ပပုဒ္ဓ-ကြည့်။

ဥပကပ္ပတိ (ကြို) [ဥပ+ကပ္ပ+အ+တိ။ ဥပကလ္ပ တေ-သံ] (က) ဖြစ်၏၊ ထင်ရှားဖြစ်၏၊ ရောက်၏၊ ယှဉ်တွဲသုံးဆောင်ဖွယ်-ခံစားဖွယ်-မှီခိုနေ ထိုင်ရာ-အဖြစ်ဖြင့် ကပ်ရောက်၏-အဖြစ်ဖြင့် ဖြစ်၏။ စီးဝင်တူရိုး အကျိုးဖြစ်ထွေ ကပ်ရောက်လေ၏(နိတိ၊ဓာ။သျ)။ (၁) ပြီးစီး၏။ ပြည့်စုံ၏၊ စွမ်းနိုင်၏။ (ဂ) နှစ်သက်၏။ (က) ဝေမေဝ ဣတော ဒိန္နံ၊ ပေတာနံ ဥပကပ္ပတိ။ ခုဒ္ဒက။၈။ ပေတ။၁ ၂၉။ နိတိ၊ ဓာ။၃ ၂၅။ (–ခုဒ္ဒက။၉။ ပေတ။၁၃၀၊၁၃၄။ သံ၊ ဌ၊ ၂ ၂၅၁၊၃ ၂ ၁။ အံ၊ဌ၊၁။၁၆။) ဝေမေဝ ဣတော ဒိန္နံ၊ ပေတာနံ ဥပကပ္ပတိ နိဗ္ဗတ္တတိ၊ ပါတုဘဝတိတိ အတ္ထော။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။၁ရ၉။ ဥပကပ္ပတိ ဖလုပ္ပတ္တိယာ ဝိနိယုဇ္ဇတိ။ ပေတ၊ ဌ။ ၂ရ-၈။ (–အဘိ၊ဌ ၂။၅)။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။၁ရရ၊၁၈၁။ ပေတ၊ဌ။၁ရ၊ ၂ ၅၊ ၄ ၆။ စရိယာ၊ဌ။၁၀။ ထေရ၊ ဌ၊ ၂။ ၂ရရ။ သံ၊ဌီ၊ ၂။ ၂ ၂ ၃၊ ၂ ရ ၆။ အံ၊ဌီ၊၁။၅၁။ အံ၊ဌီ၊ ၂။၁၀၀။ အံ၊ဌီ၊၃။ ၁ ၃ ၅။ **ဥပကပ္ပန္တိ**-သံ၊ဌ၊ ၂။၃ ၂ ၁။ ဥပကပ္ပတု- ဣဒံ ဒါနံ ပေတာနံ ဉာတိသာလောဟိတာနံ ဥပကပ္ပတု။ အံ၊၃။ ၄ရ၈။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။၁ရရ။ ပေတ၊ဌ။ ၂ ၅။ ဥပ-ကပ္ပတူတိ ပါပုဏာတု။ အံ၊ဌ၊၃။ ၃ ၃ ၈။ **ဥပ-ကပ္ပန္တု**-ပေတ၊ဌ။ ၂ ၂ ၄။ **ဥပကပ္ပထ**-ဌာနေ ဌိတဿ ဒက္ခိဏာ ဥပကပ္ပထ(ပေတ။၁ဖ၆)တိ ---တဿ ပေတဿ ယဿ ဥပကပ္ပတိ ဝိနိ-ယောဂံ အဂမာသိ။ ပေတ၊ဌ။၁ ၅။ (၁) အယ္ဟ ခေါ ဒက္ခိဏာ ဒိန္နာ၊----ဌာနသော ဥပကပ္ပတိ။ ခုဒ္ဒက။၉။ ဥပကပ္ပတိတိ သမ္ပဇ္ဇတိ၊ ဖလတိတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။၁ဂ၁။ နှ သမ္ဘော သမ္ဘဒါ ဝေ၊ တဿ တံ ဥပကပ္ပတိ(ခုဒ္ဒက။၉) တိ ယေန ပုရိသေန နိဟိတော၊ တဿ သမ္ဘောပိ သမ္ဘကာလံ နှ ဥပကပ္ပတိ နှ သမ္ပဇ္ဇတိ၊ ယထာဝုတ္တကိစ္စသမတ္ထော နှ ဟောတိတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။၁ဝ၆။ (–သံ၊၁။ဝ၆။ ဓာ၊၁။ ၆ ၆။ သံ၊ဌ၊ ၂။ ၁ ၄ ၂။ ဓာ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၁ ၉။ သံ၊ဌီ၊၁။ ၁ ဝ ၆။) (ဃ) ဒါနတ္ထံ ဥပဘောတ္ထုံ ဝါ။ ယံ စည်း ဥပကပ္ပတိ။ ဓာ၊ ၂။ ဝ ၉။ ယံ စည်း ဥပကပ္ပတိတိ ပုညကာမတာယ ဒါနတ္ထံ ဝါ ဆတ္ထံ ဥဿာပေတ္တာ ရဇ္ဇမေဝ ဥပဘောတ္ထုံ ဝါ ယံ ဝါ အည်း တုမှာက် ရုစ္စတိ၊ တံ ကရောထ။ ဓာ၊ဌ၊၅။ ၃ ၃ ၃။

ဥပကပ္ပတု (ကြို) [ဥပ+ကပ္ပ+အ+တု] ဆိုက်ရောက်ပါစေသတည်း။ ဥပကပ္ပတိ(က)ကြည့်။

ဥပကပ္ပထ (ကြို) [ဥပ+ကပ္ပ+အာ။ ဟိယျတ္တနီ အာဝိဘတ်ကို ထပြု] သုံးဆောင်ခံစားဖွယ် အဖြစ်သို့ ရောက်ပြီ။ ဥပကပ္ပတိ(က)ကြည့်။

ဥပကပ္ပန (နှ) [ဥပ+ကပ္ပ+ယု။(ဥပကလ္ပန-သံ)] (၁)(က)သင့်လျော်အောင်စီမံခြင်း။ (ခ) ဖြစ်ခြင်း။ (၂)ဗျက်စီးစေတတ်သော၊ဗျက်ဆီးတတ်သော။ (၁)(က) အထ ခေါ အာနန္ဒ မဟာဘောဂါနမ္ပိ ဥပကပ္ပနဝေသေန မဟာ-

သုဒ္ဓသနဒါနသဒိသံ---ပရိဘုဥ္ဇိသု စ။ စရိယာ၊ ၆။၅၅။ ဒေဝတာ, ဣသိနံ ဥပကပ္ပနဝေသန ဒိဗ္ဗာနိ ယာဝုဒ္ဓကာဒိနိ ဒတ္တာ သန္ဓပ္ပေသိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၃၃၉။ (ခ) ကထံ ပန အစေတနာနံ နေသံ ပစ္စယာယာရဿ ဥပကပ္ပနန္တိ စောဒနံ သန္ဓာယ -----အာဟ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၂၅။(၂) ဥပကပ္ပနမေဿ-ကြည့်။

ဥပကပ္ပနသြေား (ထီ) [ဥပကပ္ပန+သြေား] သုံးဆောင်ခံစားဖွယ်-စားသောက်ဖွယ်-အဖြစ်သို့ ရောက်သောသြေား၊သုံးဆောင်ခံစားဖွယ်ဖြစ်သောသြေား။ ဒေဝတာ-----စတူသု မဟာ-ဒီပေသု ဒေဝမနုဿာနံ (ဒေဝါနဉ္စ မနုဿာနဉ္စ) ဥပကပ္ပနသြေား -----တတ္ထ ပက္ခိပိသု။ အပ၊ ၆။၁၀။၈၂။ ဇာ၊၆။၁။၈၀။

ဥပကပ္ပနက (တိ) [ဥပကပ္ပန+က] သုံးဆောင်ခံစားဖွယ်အဖြစ်သို့ ရောက်သော၊သုံးဆောင်ခံစားဖွယ်ဖြစ်သော။ မဟာဒုဂ္ဂတော အတ္ထနော ဥပကပ္ပနကံ ယာဝုဘတ္တံ ပတ္ထာသူပေယျမ္မိ တထာဂတဿ ဒဒေယ္ယ။ ဓမ္မ၊၆။၁။၃၃ဝ။(-ဓမ္မ၊ ၆။၂။၂ဝရ။ ဇာ၊၆။၁။၄၂၂။)

ဥပကပ္ပနကလူခါယာရ (ပု) [ဥပကပ္ပနက+ လူခါယာရ] သုံးဆောင်ခံစားဖွယ်ဖြစ်သော ကြမ်းတမ်းသော အစာအာဟာရ။ သော ဝေ အဟာရော ပတ္တော ပက္ခိပိတ္တာ ထေရဿ ပတ္တေ ဌပနကာလေ ကပဏာနံ ဥပကပ္ပနက-လူခါယာရော ဝိယ ပညာယိတ္တ။ ဥဒါန၊၆။၁ရ။

ဥပကပ္ပနစန္ဒနစုဏ္ဏ (နာ) [ဥပကပ္ပန+စန္ဒနစုဏ္ဏ] အသုံးအဆောင်ဖြစ်သော စန္ဒကူးမှုန့်။ ဒိဗ္ဗာနိပိ စန္ဒနစုဏ္ဏာနိတိ ဒေဝတာနံ ဥပကပ္ပနစန္ဒန-စုဏ္ဏာနိ။ ဒီ၊၆။၂။၁၆ရ။

ဥပကပ္ပနတူရိယ (နာ) [ဥပကပ္ပန+တူရိယ] အသုံးအဆောင်ဖြစ်သော တူရိယာ။ ဒိဗ္ဗာနိပိ တူရိယာနိတိ ဒေဝတာနံ ဥပကပ္ပနတူရိယာနိ။ ဒီ၊၆။၂။၁၆ရ။

ဥပကပ္ပနနိယာမ (ပု) [ဥပကပ္ပန+နိယာမ] ဘုဉ်းပေးသုံးဆောင်သော-နည်း-အစဉ်အလာ။ သော ဘဂဝန္တံ ဒိသ္မာ ဟဋ္ဌတုट्ठော အတ္ထနော ဥပကပ္ပနနိယာမေန အာဟာရံ ဥပနေသိ။ ထေရ၊၆။၂။၁၁၁-၂။

ဥပကပ္ပနမေဿ (ပု) [ဥပကပ္ပန+မေဿ] ကမ္ဘာကိုဖျက်ဆီးတတ်သောမိုး၊ ကမ္ဘာဖျက်မိုး။ ဒေဝေါ နဝဿတိတိ ပဋ္ဌမံ တာဝ ဥပကပ္ပန-မေဿော နာမ-----ဝဿတိ။ အံ၊၆၊၃။၁၀၀။ ဥပကပ္ပနမေဿောတိ ကပ္ပဝိနာသကမေဃံ သန္ဓာယ ဝဒတိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၀၉။

ဥပကပ္ပနယာန (နာ) [ဥပကပ္ပန+ယာန] သင့်လျော်အောင် စီမံအပ်သောယာဉ်။ ဘောနိ တာဝ နေသံ ဥပကပ္ပနယာနာနိ။ ဒီ၊၆၊၃။၁၄ရ။ (-ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၅ရ။)

ဥပကပ္ပန (တိ)[ဥပ+ကပ္ပ+အန] ပြီးစီးသော၊ ထင်ရှားဖြစ်သော။ ဝေမိဓပိ တံခဏံ ယေဝ ဥပကပ္ပန္တာ "ဌာနသော ဥပကပ္ပတိ"တိ ဝုတ္တာ။ ခုဒ္ဒက၊၆။၁၀၁။ ဥပကပ္ပတိ(က)လည်းကြည့်။

ဥပကပ္ပန္တိ (ကြို) [ဥပ+ကပ္ပ+အ+အန္တိ] ယှဉ်တွဲ သုံးဆောင်ဖွယ်-ခံစားဖွယ်-မှီခိုနေထိုင်ရာ-အဖြစ်ဖြင့် ကပ်ရောက်ကုန်၏-အဖြစ်ဖြင့် ဖြစ်ကုန်၏။ ဥပကပ္ပတိ(က)ကြည့်။

ဥပကပ္ပန္တု (ကြို) [ဥပ+ကပ္ပ+အ+အန္တု] သုံးဆောင်ခံစားဖွယ်အဖြစ်သို့ကပ်ရောက်စေကုန်သတည်း။ ဥပကပ္ပတိ(က)ကြည့်။

ဥပကပ္ပဗုဒ္ဓ (နာ) [ဥပကပ္ပ+ဗုဒ္ဓ] သုံးဆောင်-

ခ်ံစား-နိုင်ကြောင်း ကုသိုလ်ကောင်းမှု။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဏပွဝုညာဘာဝ (ပု) [ဥပဏပွဝုည+အဘာဝ] သုံးဆောင်-ခ်ံစား-နိုင်ကြောင်းကုသိုလ်ကောင်းမှု မရှိခြင်း။ ဒေဝလောကပရိယာပန္နခန်မနုဿာနံ ဥပဏပွဝုညာဘာဝတော ပုဗ္ဗေ အတ္ထနာ နိဟိတခန် "အသုဂေ စာ"တိ အာစိက္ခိတ္တာ ဂတော။ မဇ္ဈိ၊၃။၁၉။

ဥပဏပ္ပိတ (တိ) [ဥပ+ဏပ္ပ+ထ] စီမံပြုလုပ်အပ်သော။ ဒကွိဏေယျသု ယံ ကတန္တိ ယံ ဒကွိဏာယ အနုစ္ဆဝိဂေသု ဥပဏပ္ပိတံ၊ တံ သုဟုတံ သုယိဋ္ဌं သုပ္ပတ္ထန္တိ အတ္ထော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၀၃။

ဥပဏပ္ပေတိ (ကြိ) [ဥပ+ဏပ္ပ+ဏေ+တိ] (က) အဆင့်ဆင့်နောက်နောက်ကာလ၌-စီရင်-ဆောင်-၏၊ ဆက်သ၏။ (ခ) ကပ်၍ပြုပြင် စီရင်စေ၏၊ ကပ်၍ ပြီးစေ၏။ (ဂ) **ဥပဏပ္ပေထ-** တ္ထေက် နာမ မေ အနုဝဿံ ဗလီ ဥပဏပ္ပေထ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၂၁၄။ မဇ္ဈ၊၄။၁၅ရ။ ဥပဏပ္ပေထာတိ ဥပရူပရိ ကပ္ပေထ သံဝိဒ-ဟထ ဥပနေထာတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁၉ဖ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၅ဖ။ (ခ) အတထံ ဝါ ပန သန္ဓံ တထတ္ထာယ **ဥပဏပ္ပေဿာမိ**။ ဒီ၊ ၂။၅၄။ ဥပဏပ္ပေဿာမိတိ သမ္ပါဒေဿာမိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၉၅။ ဥပဏပ္ပေဿာမိတိ ဥပေစ္စ သမတ္ထယိဿာမိ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁၀ရ။

ဥပဏပ္ပေတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဏပ္ပ+ဏေ+တ္တာ] စီရင်၍။ ဟဏ္ဍံ ကတ္တာတိ ဟုနိတမ္ပံ ဒေယျမ္ပံ ဥပဏပ္ပေတ္တာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၀၂။

ဥပဏပ္ပေထ (ကြိ) [ဥပ+ဏပ္ပ+ဏေ+ထ] အဆင့်ဆင့်နောက်နောက်ကာလ၌-စီရင်-ဆောင်-ကြကုန်လော၊ ဆက်သကြကုန်လော။ ဥပဏပ္ပေတိ(က) ကြည့်။

ဥပဏပ္ပေဿာမိ (ကြိ) [ဥပ+ဏပ္ပ+ဏေ+ဿာမိ] ကပ်၍ပြုပြင် စီရင်စေအံ့၊ ကပ်၍ပြီးစေအံ့။ ဥပဏပ္ပေတိ(ခ)-ကြည့်။

ဥပဏရဏ (နာ) [ဥပ+ဏရ+ယု](က) အဆောက်အဦ၊ အသုံးအဆောင်ပစ္စည်းဝတ္ထု။ (ခ) အကြောင်း။ (ဂ) အပ္ပေ၀ နာမေတ္ထ ကိန္တိ ဥပဏရဏံ အဓိဂစ္ဆေယျန္တိ။ ဒီ၊ ၂။ ၂ရ၀။ ဌပေတ္တာ ဒဏ္ဍံ သမ္ဘမ္ဘိ အ၀သေသံ ဥပဏရဏံ သတ္ထာနံ ဝိဟေဌနဘာ၀တော သတ္ထန္တိ ဝေဒိတမ္ပံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၆၉။ (-မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၁၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၉ရ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၈၆။) (ခ) ဝိတ္ထိယာ ဥပဏရဏံ ဝိတ္ထူပဏရဏံ၊ တုဋ္ဌိကာရဏန္တိ ဟတ္ထော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၆၃။ ဥပဏရဏသဒ္ဒေ စေတ္ထ ကာရဏပရိယာယော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၃၀ ၂။ (-ပေဋကော။ ၂၃၉။)

ဥပဏရဏဂ်ဧ၀ိတ (နာ) [ဥပဏရဏ+အဂ်+ဧ၀ိတ] အသုံးအဆောင်ပစ္စည်းဝတ္ထု, ကိုယ်အင်္ဂါ, အသက်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဏရဏဂ်ဧ၀ိတတဏှာ (ထီ) [ဥပဏရဏဂ်ဧ၀ိတ+တဏှာ] အသုံးအဆောင်ပစ္စည်းဝတ္ထု, ကိုယ်အင်္ဂါ,အသက်တို့၌ တပ်မက်သော တဏှာ။ ဥပဏရဏဂ်ဧ၀ိတတဏှံ သမ္ဘဟနီတ္တာ သတ္ထာနံ ဟိတာဟိတဝိနိစ္ဆယကရဏဝသေန တိသော ပညာပါရမိယော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉၄။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။ ၂၉၀။)

ဥပဏရဏဂ်ဧ၀ိတန္ဓရာယဏရ (တိ) [ဥပဏရဏဂ်ဧ၀ိတ+အန္ဓရာယဏရ] အသုံးအဆောင်ပစ္စည်းဝတ္ထု,ကိုယ်အင်္ဂါ, အသက်တို့၏ အန္ဓရာယ်ကိုပြုတတ်သော၊သူ။ ဥပဏရဏဂ်ဧ၀ိတန္ဓရာယ-

ကရုန် ခမနဝသေန တိသော ခန္ဓိပါရမိယော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉၄။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၉၀။)

ဥပကရဏဂ်ီဝိတဟေတု (ပု) [ဥပကရဏဂ်ီဝိတ+ဟေတု] အသုံးအဆောင်ပစ္စည်း ဝတ္ထု, ကိုယ်အင်္ဂါ, အသက်ဟူသော အကြောင်း။ ဥပကရဏဂ်ီဝိတဟေတု သစ္စာပရိစ္ဆာဝဝသေန တိသော သစ္စပါရမိယော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉၄။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၉၀။)

ဥပကရဏတဏှာ (ထီ) [ဥပကရဏ + တဏှာ] အဆောက်အဦ–အသုံးအဆောင်ပစ္စည်း ဝတ္ထု–၌ တပ်မက်သော တဏှာ။ဟိတ္တာ မမတ္ထန္ဒီ ဣဒံ မမ, ဣဒံ မမာတိ ဥပကရဏတဏှံ စဇိတ္တာ။ ဒီ၊ဋ၂။ ၂၅၈။

ဥပကရဏဒါန (နပုံ)[ဥပကရဏ+ဒါန] အဆောက်အဦ–အသုံးအဆောင်ပစ္စည်းဝတ္ထု–ကို ပေးလှူခြင်း။ ဥပကရဏေဟိ ဝိနာ နိ ကဒါစိ သောဝသုခံ ဥပကရဏဒါနဋ္ဌ စာဝသမ္ဘတ္ထိ–ဟေတုကံ။ မဇ္ဈိ၊၁။ ၂ ၂၁။

ဥပကရဏပဋိဗဒ္ဓ (တိ) [ဥပကရဏ+ပဋိဗဒ္ဓ] အဆောက်အဦ–အသုံးအဆောင်ပစ္စည်း ဝတ္ထု–နှင့် စပ်သော။ အဲတ္ထာဘာဝပဋိဗဒ္ဓါနိ စေဝ ဥပကရဏပဋိဗဒ္ဓါနိ စ ကာမဂုဏပုတ္တါနိ ဩဘိနန္ဒမေဝ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၃၁။

ဥပကရဏဘဏ္ဍ - (နပုံ) [ဥပကရဏ+ဘဏ္ဍ] အဆောက်အဦ–အသုံးအဆောင်–ဖြစ်သော ဘဏ္ဍာ။ ဝရုကိအာဒယော ဝါ ရာဇဝလ္လဘာ ဝါ အတ္ထနော ဥပကရဏဘဏ္ဍံ ဝါ သယနဘဏ္ဍံ ဝါ ပဋိသာမေတ္တာ ဒေတတိ ဝဒန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၅ ၂။ ဝိသင်ဟာ။၄ရ။

ဥပကရဏဝိသေသ (ပု) [ဥပကရဏ+ဝိသေသ] အဆောက်အဦ–အသုံးအဆောင်–အထူး။ အယောမယော ဥပကရဏဝိသေသော ကုဒါလ နာမ။ သာရတ္ထ၊၁။ရ၃။

ဥပကရဏသမုဒါယ (ပု) [ဥပကရဏ+သမုဒါယ+သော နာ] အဆောက်အဦ–ပစ္စည်းဥစ္စာ–အပေါင်းကို ရှာမှီးစုဆောင်းခြင်း။ ပုဗ္ဗဘာဂေ ဥပကရဏသမုဒါယတော ပဘုတိ အာယူဟန–ဝသေန အာယူဟနသမဂ်ီတာ။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၂ ၂ဝ။

ဥပကရဏသမ္ဘတ္ထိ (ထီ) [ဥပကရဏ+သမ္ဘတ္ထိ] အဆောက်အဦ–အသုံးအဆောင်ပစ္စည်းဝတ္ထု–၏ပြည့်စုံခြင်း။ ဘူမိဘာဂသမ္ဘတ္ထိယာ မနုဿ–သမ္ဘတ္ထိယာ ဥပကရဏသမ္ဘတ္ထိယာ စ သာ နဂရီ ဥက္ကဋ္ဌဂုဏယောဂတော ဥက္ကဋ္ဌာတိနာမံ လဘိ။ မဇ္ဈိ၊၁။ ၄ ၃ဝ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၉ ၂။(–သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၂ ၁ ၁။)

ဥပကရဏသမ္ဘဒါ (ထီ) [ဥပကရဏ+သမ္ဘဒါ] အဆောက်အဦ–အသုံးအဆောင်ပစ္စည်း ဝတ္ထု–၏ပြည့်စုံခြင်း။ တတ္ထာယံ ဥပကရဏသမ္ဘဒါ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂ ၂ ၂။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁ ၂ ၄။

ဥပကရဏသမ္ဘန္ဓ (တိ) [ဥပကရဏ+သမ္ဘန္ဓ] အဆောက်အဦ–အသုံးအဆောင်ပစ္စည်း ဝတ္ထု–နှင့်ပြည့်စုံသော၊သူ။ အတ္ထသမ္ဘန္ဓော ဥပကရဏ–သမ္ဘန္ဓော ဟုတ္တာပိ နိ ပေါသေတိ။ သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၊၁။ ၁ ၆ ၂။

ဥပကရဏသိနေဟ (ပု) [ဥပကရဏ+သိနေဟ] အဆောက်အဦ၌–အသုံးအဆောင်ပစ္စည်း ဝတ္ထု၌–ငြိကပ်တွယ်တာခြင်း–ငြိကပ်တွယ်တာသော လောဘ။ ဥပကရဏသိနေဟာသု ပဟီ–နတ္တာ မနုဿေဟိ အလိတ္တော အသံသဋ္ဌော ကေနစိ ဝိဝိတ္တော။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ ၂ ၉။

ဥပကရဏသုခ (နပုံ) [ဥပကရဏ+ ဥပကရဏသုခ] အဆောက်အဦအသုံးအဆောင်, အဆောက်အဦ အသုံးအဆောင်ကို ခံစားခြင်းချမ်းသာ။ စာဝသမ္ဘတ္ထိယာ ဥပကရဏသုခသာ ဒါယကော။

မဇ္ဈ၊၁။၁၂၅။ ဥပကရဏေဟိ ဝိနာ နိ ကဒါစိ ဘောဂသုခံ ဥပကရဏဒါနဋ္ဌ စာဂသမ္ဘတ္တိ-ဟေတုကန္တိ အာဟ စာဂသမ္ဘတ္တိယာ ။ပ။ ဒါယကောတိ။ မဇ္ဈိ၊၁။၂၂၁။

ဥပကရဏာရဟ (တိ) [ဥပကရဏ+အရဟ] အဆောက်အဦပြုလုပ်ခြင်းငှါ ထိုက်သော။ ဥပကရဏ (က)-ကြည့်။

ဥပကရိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ကရ+တမ္ဘ] ကျေးဇူးပြု အပ်သော။ ယထာယောဂံ တံ တံ ဘူတ-ဂုဏေဟိ အနုဂ္ဂယ္ဟာဝဝတော ရူပါဒိဂုဟဏေ ဥပကရိတမ္ဘတောတိ အတ္ထော။ မူလဋီ၊၁။၁၄၂။ (-အနုဋီ၊၁။၁၅၉။)

ဥပကရောန္ဓ (တိ) [ဥပ+ကရ+ဩ+အန္ဓ] ကျေးဇူး ပြုသော။ သဒ္ဓါဒီသု ဥပကရောန္ဓေသု ဧဝ ဟညာ ဒဿနကိစ္စံ သာဓေတိ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၆၉။

ဥပကသုတ္တ (နဉ) [ဥပက+သုတ္တ] ဥပကသုတ်၊ ဤသုတ်၌ "သူတပါးကို ကဲ့ရဲ့ရှုတ်ချသော သူသည် ကုသိုလ်တရားတို့ကို မဖြစ်ပွားစေ သောကြောင့်ကဲ့ရဲ့ထိုက်သူ, အပြစ်ရှိသူ ဖြစ်သည်"ဟု မဂ္ဂိကာ၏သားဖြစ်သော ဥပက ကမြတ်စွာဘုရားအား လျှောက်ထားလေရာ "ယင်းသို့ဖြစ်လျှင် သင်သည်သာလျှင် သူတစ်ပါးကို ကဲ့ရဲ့ရှုတ်ချနေသူဖြစ်၍ ကုသိုလ် တရားကို မဖြစ်ပွားစေသောကြောင့် ကဲ့ရဲ့ထိုက်သူ ဖြစ်သည်" စသည်ဖြင့် မြတ်စွာဘုရားသည် ဥပကကို ဆုံးမတော်မူလေသည်။ အင်္ဂုတ္တရပါဠိ၊ ၄-နိပါတ်၊ ၄-ပဏ္ဏာသက၊ ၄-ဝဂ်၊ ၈-သုတ်။ အံ၊၁။၅၀၁။

ဥပကာရ (ပု) [ဥပ+ကရ+ဏ] (၁) ကျေးဇူး၊ ကျေးဇူးပြုခြင်း။ (တိ) (၂) ကျေးဇူးပြုတတ်သော။ (၁) ဧဝံ သင်္ဂဟေ ကယိရမာနေ ပုနပ္ပုနံ ပသီဒိသွာ ဥပကာရံ ကရိဿန္တိ။ ဝိ၊ဋီ၊၂။၆၈။ ပုဗ္ဗကာရိတိ ပဌမံ ဥပကာရဿ ကာရကော။ အံ၊ဋီ၊၂။၅၅။ (-ဝိ၊ဋီ၊၁။၂၄၉။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၃၅။ အံ၊ဋီ၊၂။၅၅။) (တိ)(၂) ဥပကာရော မိတ္တော သုဟဒေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဒီ၊ဋ၊၁။၁၅၂။(-၁၅၃။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊၁။၁၁ဂ။) ဒေဝဘူတသာပိ ဥပ-ကာရာနိ ပုညာနိ။ အံ၊၂။၂၈။ ဥပကာရာ စ ယာ နာရီ။ အပ၊၂။၂၆ဝ။

ဥပကာရက (တိ) [ဥပ+ကရ+ဏ္ဍ။ ထီ-ဌ် ဥပ-ကာရိကာ] ကျေးဇူးပြုတတ်သော။ အပ္ပမာဒေါ ကုသလေသု ဓမ္မေသူတိ သဗ္ဗတ္ထက် ဥပကာရကံ အပ္ပမာဒံ ကထေသိ။ ဒီ၊ဋ၊၁။၂၃၉။ ဝါစာ ကာယကမ္မဿ ဥပကာရိကာ။ အံ၊ဋ၊၁။၄ဝ၅။ အဘိ၊ဋ၊၂။၁ဝ၈။ ပဋိသံ၊ဋ၊၁။၁၅၁။

ဥပကာရကကမ္မဋ္ဌာနပရာယဏ (တိ) [ဥပ-ကာရက+ကမ္မဋ္ဌာန+ပရာယဏ] ကျေးဇူးပြု တတ်သော ကမ္မဋ္ဌာန်းလျှင် မှီခိုအားထား လည်းလျောင်းရာရှိသော၊သူ။ ထေ ဘိက္ခု---အတ္ထနော ဥပကာရကကမ္မဋ္ဌာနပရာယဏာ အဟောသုံ။ မဇ္ဈ၊၁။၆၁။

ဥပကာရကင် (နဉ) [ဥပကာရက+အင်] ကျေးဇူး ပြုတတ်သောအကြောင်းအင်္ဂါ။ သမတိတ္ထမကာ ဥပကာရကင်္ဂါနိ။ မဇ္ဈိ၊၂။၂၆၁။ (-နေတ္တိ၊ ဝိ။၂၃၂။)

ဥပကာရကဋ္ဌ (ပု) [ဥပကာရက+အတ္ထ] ကျေး ဇူး ပြုတတ်သည်၏အဖြစ်-ကျေးဇူးပြုခြင်း-ဟူသော အနက်သတော။ အပိ စ ဥပကာရ-ကဋ္ဌော ပစ္စယဋ္ဌော။ အဘိ၊ဋ၊၂။၁၂၆။ ပဋိသံ၊ ဋ၊၁။၃၁ဝ၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၅၈။ ဥပကာရဋ္ဌ-လည်းကြည့်။

ဥပကာရကတ္ထ (တိ) [ဥပကာရက+အတ္ထ] ကျေး ဇူး ပြုတတ်သည်၏ အဖြစ်ဟူသော အနက် ရှိသော။ ဥပကာရကတ္ထော ဝါ ပစ္စယော။

ဥဒါန၊၆။၃၈။

ဥပကာရကမ္မ (ပု) [ဥပကာရက+ကမ္မ] ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရား။ သီလသမာဓိနှင့် အန္တရေ ဥဘိန္နမ္ပိ ဥပကာရကမ္မာ ဥဒ္ဓိဌာ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၃၂၂။ (–သံ၊ဌ၊၁။၁၆၈။ သံ၊ဌ၊၂။၃၂၃။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၁၆၆။)

ဥပကာရကမ္မဒဿန (နာ) [ဥပကာရကမ္မ+ဒဿန] ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရားကို ပြခြင်း။ ဥပဌိတာ သတိတိအာဒီနိ ပန သမ္ဘ–ယုတ္တာဝိရိယသ ဥပကာရကမ္မဒဿနတ္ထံ ဝုတ္တာနိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၈၃။

ဥပကာရကမ္မပရိဒီပန (နာ) [ဥပကာရကမ္မ+ပရိဒီပန] ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရားကို ပြခြင်း။ အာစာရဂေါစရသမ္ပန္နောတိ ဟေဋ္ဌာ ပါတိမောက္ခသံဝရသ ဥပရိဝိသေသာနံ ယောဂသ စ ဥပကာရကမ္မပရိဒီပနံ။ ဥဒါန၊ ၆။၂၀၂။ (–ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၂၉၀။)

ဥပကာရကမ္မောသေဝန (နာ) [ဥပကာရကမ္မ+အာသေဝန] ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရားကို မှီဝဲခြင်း။ အနဝဇ္ဇကမ္မောနံ ဥပကာရကမ္မောသေဝနံ ဝိယ အနုပကာရကမ္မပရိဝဇ္ဇနမ္ပိ ပညာ–နိသေဝနေနေဝ ဟောတိ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၅၄။

ဥပကာရကနာနာဝဇ္ဇနုပစာရ (ပု) [ဥပကာရက + နာနာဝဇ္ဇန+ဥပစာရ] ကျေးဇူးပြုတတ်သော–အထူးထူးသောအာဝဇ္ဇန်းရှိသော–အာဝဇ္ဇန်းကွဲသော–ဥပစာ။ ပုဗ္ဗဘာဂေ ဧကဂ္ဂတာတိ ဣမိနာ အပ္ပနာယ ဥပကာရကနာနာဝဇ္ဇနု–ပစာရသ္သပိ သင်္ဂဟော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၁၁၀။

ဥပကာရကမ္မဋ္ဌာနပရာယဏ (တိ) [ဥပကာရ+ကမ္မဋ္ဌာန+ပရာယဏ] ကျေးဇူးပြုတတ်သော ကမ္မဋ္ဌာန်းလျှင် မှီခိုအားထား လည်းလျှောင်း ရာ ရှိသော၊သူ။ တေ ဘိက္ခူ ––––––အတ္တနော ဥပကာရကမ္မဋ္ဌာနပရာယဏာ အဟေသုံ။ ဣတိ၊ ဋီ၊၂။၂၁၁။

ဥပကာရကရဏ (နာ) [ဥပကာရ+ကရဏ] ကျေးဇူးပြုခြင်း။ ဥပဌာနံ နာမ ပါဒဓောဝန–သမ္ဘာဟနုဒ္ဓါဒနနှာပနေဟိ စတုပစ္စယ–သမ္ပဒါနေန စ ဥပကာရကရဏံ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၂၀။ (–နေတ္တိ၊ဋီ။၉၃။)

ဥပကာရကလက္ခဏ (တိ) [ဥပကာရက+လက္ခဏ] ကျေးဇူးပြုတတ်သည်၏အဖြစ်–ကျေးဇူးပြုခြင်း–ဟူသောအမှတ်အသား လက္ခဏာရှိသော။ လက္ခဏတော ပန ဥပ–ကာရကလက္ခဏော ပစ္စယော။ အဘိ၊ဌ၊၃။၃၄၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၆၄။ (–မူလဋီ၊၃။၁၆၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၂၆၈။)

ဥပကာရကသဘာဝ (တိ) [ဥပကာရက+သဘာဝ] ကျေးဇူးပြုတတ်သည်၏အဖြစ်–ကျေးဇူးပြု ခြင်း–ဟူသော သဘောရှိသော။ ဝေဒသဘာဝါတိ ကမ္မပစ္စယေန ဥပကာရက–သဘာဝါ။ အနုဋီ၊၃။၂၅ရ။

ဥပကာရကသုခသမ္ပဒါယက (တိ) [ဥပကာရက+သုခ+သမ္ပဒါယက] ကျေးဇူးပြုတော်မူသဖြင့် ချမ်းသာကိုပေးတတ်သော၊သူ။ စာဂသမ္ပ–တ္တိယာ ဥပကာရကသုခသမ္ပဒါယကော ဟိ သော။ ဝဝီရ။၃ရ။

ဥပကာရကိရိယာ (ထီ) [ဥပကာရ+ကိရိယာ] ကျေးဇူးပြုခြင်း။ အဓိကာရောတိ ဗုဒ္ဓေ ဥဒ္ဒိဿ အဓိကော ကာရော၊ သဝိသေသာ ဥပကာရ–ကိရိယာ။ ဣ၊ဋီ၊၁။၂၂၀။ (–မ၊ဋီ၊၂။၂၈၂။)

ဥပကာရခေတ္တ (နာ) [(၁) ဥပကာရ+ခေတ္တ။ (တိ)(၂) ဥပကာရခေတ္တ+ဏ] (၁) ကျေးဇူးတရား၏တည်ရာ။ (တိ) (၂) ကျေးဇူးပြုတတ်သော

လယ်ယာမြေကောင်း-နှင့်တူသော-သဖွယ်ဖြစ်သော။ (၁) အပစယမာနော ဂုဏခေတ္တေ ဥပကာရခေတ္တေ ဝါ။ နေတ္တိုင်ဦး။၁၀ရ။ ဂုဏ-ခေတ္တ-လည်းကြည့်။ (တီ)(၂) ဥပကာရ -ခေတ္တတာယ တံ အာဟုနံ အရဟန္တီတိ အာဟုနေယျာ။ ဗျာတိဝုတ်ဌ။ ၃၂၀။

ဥပကာရညုတာဒဿန (နာ) [ဥပကာရညုတာ+ဒဿန] ကျေးဇူးကိုသိလေ့ရှိသူ၏အဖြစ်ကိုပြခြင်း။ အတ္တနော နိဿယဘူတာနံ အာစရိယာနံ ပဏာမကရဏသ ဥပကာရ-ညုတာဒဿနံ။ ကခ်ီ။ဦး။၂။

ဥပကာရညူ (တီ) [ဥပကာရ+ဉ+ရ] ကျေးဇူးကိုသိလေ့ရှိသော၊သူ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပကာရဌ (ပု) [ဥပကာရ+အတ္ထ] (၁) ကျေးဇူးပြုတတ်သည်၏အဖြစ်-ကျေးဇူးပြုခြင်း-ဟူသော အနက်သဘော။ (တီ)(၂) ကျေးဇူးပြုခြင်း အနက် ရှိသော။ (၁) သမ္ဘာဒီဠိအာဒိကာ ဗျာမေ ဓမ္မာ ဥပကာရဌေန သမ္ဘာရာ ဟောန္တိ။ မဟာနီ၊ဌ။၂၆၅။ (တီ)(၂) ဥပကာရဌော ဝါ ပစ္စယော။ သာရတ္ထ၊ဝ။၁ဝ၅။

ဥပကာရတ္ထ (ပု) [ဥပကာရ+အတ္ထ] (၁) ကျေးဇူးပြုခြင်းအနက်။ (၂) ကျေးဇူးပြုခြင်းအကျိုး။ (၁) ကာရသဒ္ဒါ ဥပသဒ္ဒေန ဝိနာပိ ဥပကာရတ္ထံ ဝဒတိ။ ဒီ၊ဦ၊ဝ။၂ရ၆။ (၂) အထ မနုဿာ ဧဝ သံဃသ ဥပကာရတ္ထာယ သံဃကဘူမိ ခကိတ္ဝာ တံ နိဿာယ နိပ္ပန္နသဿတော ကပ္ပိယဘဏ္ဍံ ဒေန္တိ။ ဝိ၊ သင်္ဂ။ ၅ရ။ (-မ၊ဌ၊၁။၂၁၁။)

ဥပကာရမ္ဘ (ပု) [ဥပကာရ+ဓမ္ဘ] ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရား။ သပ္ပါယေ ဥပကာရဓမ္ဘေ သေဝန္တော တသ္မိံ တသ္မိံ ဌာနေ သီလကွန်ဒီ ပညာယ အနုဂ္ဂဏှာတိ နာမ။ အံ၊ဌ၊၂။၉ဝ။ (-အဘိ၊ဌ၊ဝ။ဝ၄။)

ဥပကာရဓမ္ဘဒဿန (နာ) [ဥပကာရဓမ္ဘ+ဒဿန] ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရားကိုပြခြင်း။ တေသံ-ပန ဥပကာရဓမ္ဘဒဿနတ္ထံ-----ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဦ၊ ဝ။၂ရ၅။

ဥပကာရပဋိပဒါ (ထီ) [ဥပကာရ+ပဋိပဒါ] ကျေးဇူးကိုရွက်ဆောင်တတ်သော-ကျေးဇူးပြုတတ်သော-အကျင့်။ ကထမေတံ နိဗ္ဗာနဿ ဥပကာရပဋိပဒါ နာမ ဇာတံ။ မ၊ဌ၊၄။၁ရ။ ဥပကာရပဋိပဒ(သံ၊ဌ၊ဝ။၄၆)နဿ ဥပကာရဝဟံ ပဋိပဒံ။ သံ၊ဦ၊၂။ဝ၁၆။ (-မ၊ဦ၊ဝ။၂ဝရ။)

ဥပကာရပဋိသံယုတ္တ (တီ) [ဥပကာရ+ပဋိသံယုတ္တ] ကျေးဇူးနှင့်စပ်ယှဉ်သော။ ဗျာဒံ ဒူတေယျံ နာမ ဌပေတ္တာ ပဌသဟခမ္မိကေ ရတနတ္တယဿ ဥပကာရပဋိသံယုတ္တဥ္စ ဂိဟိ-သာသနံ အညေသံ နှ ဝဋ္ဋတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။ရရ။

ဥပကာရပ္ပဓာန (တီ) [ဥပကာရ+ပဓာန] ကျေးဇူး ပြုခြင်းလျှင် ပဓာနရှိသော။ နှ ဟိ ဟေတု-ပစ္စယောတိအာဒိကော ဥဒ္ဒေသော ကုသလာဒိ-ဥဒ္ဒေသော ဝိယ ဓမ္မပ္ပဓာနော၊ အထ ခေါ ဓမ္မာနံ ဥပကာရပ္ပဓာနောတိ။ မူလဋီ၊ဝ။၁ဖ၈။

ဥပကာရဗဟုလ (တီ) [ဥပကာရ+ဗဟုလ] များသော ကျေးဇူးရှိသော၊သူ။ အသတိ စ တေသု ကထာဟံ သတ္ထာနံ ဥပကာရဗဟုလော ပဋိညာနုရူပံ ဥတ္တမံ သမ္ဘတ္တိ ပါပုဏိဿာမိ။ သီ၊ဦ၊သစ်၊ဝ။၂ဖ၈-၉။

ဥပကာရဘူတဓမ္မကာရီ (တီ) [ဥပကာရဘူတ+ဓမ္မ+ကာရီ] ကျေးဇူးပြုတတ်သည်ဖြစ်၍ဖြစ်သော-ကျေးဇူးပြုတတ်သော-တရားကို ပြုလေ့ရှိသော၊သူ။ အသပ္ပါယကာရီတိ နှ သပ္ပါယကာရီ နှ ဥပကာရဘူတဓမ္မကာရီ။ အံ၊ဌ၊၂။ဝ၃၈။

ဥပကာရမုခ (နာ) [ဥပကာရ+မုခ] ကျေးဇူးပြုခြင်းကိုရှေးရှုခြင်း။ အညေန ဝါ ဥပကာရမုခေန

ဂယ္ဟပဂေါ နာမ နတ္ထိ။ ဓမ္မဒ္ဒ၊၁။ ၂၀၄။

ဥပကာရဝစန (နဝ) [ဥပကာရ+ဝစန] ကျေးဇူးဟူသော–ကျေးဇူးပြုခြင်းဟူသော–ဟောနက်ရှိသော–အနက်ကိုဟောသော။ ဗဟုကာရတ္ထာ–တိ ဗဟူပကာရတ္ထာ၊ ဥပကာရဝစနော ဟောတ္ထ ကာရသဒ္ဒေါ။ သာရတ္ထ၊၁။၄၆။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၅၈။

ဥပကာရဝန္တု (တိ) [ဥပကာရ+ဝန္တု။ ထိ ၌ ဥပကာရဝတိ] ကျေးဇူးရှိသော၊သူ။ ဧဝံ အာမိ–သဒါနေန အာမိသသံဝိဘာဂေန အာမိသာ–နုဂ္ဂဟေန ဂဟဋ္ဌာ ဘိက္ခူနံ ဥပကာရဝန္တောတိ ဒသေတ္တာ။ ဣတိဝုတ်ဒ္ဒ။၃ ၂၃။ ကောရမ္ဘကော အာသေဝနာ ဥပကာရဝတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၄၈၅။ (–ဣတိဝုတ်ဒ္ဒ။၃၁၉။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂ရ၈။)

ဥပကာရဝိသေသ (ပု) [ဥပကာရ+ဝိသေသ] ကျေးဇူးအထူး။ ယထာဝုတ္တော ဥပကာရ–ဝိသေသော ဣဿရနိမ္မိတော၊ နာ ကမ္မုနာ တိ သာဓနီယမေတံ။ အနုဋီ၊၃။ဝ၅။

ဥပကာရသတ္ထု (နဝ) [ဥပကာရ+သတ္ထု] ကျေးဇူးပြုတတ်သော ကျမ်းဂန်။ ကေဒ္ဒ၊ဘန္တေ ကိရိယာ–ကပ္ပဝိကပ္ပေါ ကဝိနံ ဥပကာရသတ္ထံ။ သာရတ္ထ၊ ၁။၁ ၂၁။

ဥပကာရသန္ဓောသ (ပု) [ဥပကာရ+သန္ဓောသ] ကျေးဇူးကိုသိမ်း သုံးဆောင်ခြင်းဟူသော ရောင့်ရဲလွယ်ခြင်း။ ပိဏ္ဍပါတံ ပရိဘုဉ္ဇိတ္တာ သမဏဓမ္မံ အနုပါလေသာမိတိ ဧဝံ ဥပကာရံ ဥတ္တာ ပရိဘုဉ္ဇနံ ဥပကာရသန္ဓောသော နာမ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ရ၃။ စူဠနိ၊ဋီ။၁၁၅။

ဥပကာရသဘ္ဘာဝ (ပု) [ဥပကာရ+သဘ္ဘာဝ] ကျေးဇူးပြုခြင်း၏ထင်ရှားရှိသည်၏အဖြစ်။ အာမိ–သဒါနဓမ္မဒါနေဟိ ဥပကာရသဘ္ဘာဝတော။ သာရတ္ထ၊၁။၃၁၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၅၅။

ဥပကာရာနုပကာရ (တိ) [ဥပကာရ+အနုပကာရ] ကျေးဇူးပြုတတ်,ကျေးဇူးမပြုတတ်သော။ နိရောဓံ သမာပဇ္ဇနကေန ဘိက္ခုနာ ဥပကာရာနုပကာရာနိ အဂ်ါနိ ဇာနိတဗ္ဗာနိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၄၈။ (–အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၀၅။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၆၃။ အသိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၀၉။ အသိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၄။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁၅၁။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ရ၀။)

ဥပကာရာနုပကာရဓမ္မ (ပု) [ဥပကာရာနုပကာရ+ဓမ္မ] ကျေးဇူးပြုတတ်, ကျေးဇူးမပြုတတ်သော တရား။ တဿ ဧဝ ဘာဝနာယ ဥပကာရာနုပကာရဓမ္မာနံ ပဇာနနလက္ခဏာယ ပညာယ ဥပတ္ထမ္ဘိတံ။ သာရတ္ထ၊၁။၃၁၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။၈။

ဥပကာရာနုပကာရဝသပ္ပဝတ္ထိ (ထိ) [ဥပကာရာနုပကာရ+ဝသ+ပဝတ္ထိ] ကျေးဇူးပြုခြင်း, ကျေးဇူးမပြုခြင်း၏ အစွမ်းဖြင့် ဖြစ်ခြင်း။ သာဟိ ဝုတ္တာကာရေန ဗလဝတိ ဧဝနသန္ဓာနေ ဂုဏဝိသေသယုတ္တေသု ဥပကာရာနုပကာရ–ဝသပ္ပဝတ္ထိယာ––––– ဖလံ ဒေတိ။ မ၊ဋီ၊၃။ ၁၅၇။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃ရ၆။

ဥပကာရာနုဿရဏမတ္ထက (နဝ) [ဥပကာရ+အနုဿရဏမတ္ထက] ကျေးဇူးကို အောက်မေ့ရုံမျှ အောက်မေ့ခြင်း။ ဥပကာရာနုဿရဏ–မတ္ထကေနေဝ ဝုတ္တံ။ ဝဇိရ။၄၀၀။ သာရတ္ထ၊ ၃။၁၆၃။ (–မ၊ဋီ၊ ၂။၁၄၀။)

ဥပကာရာပကာရ (တိ) [ဥပကာရ+အပကာရ] ကျေးဇူးပြုတတ်, ကျေးဇူးမပြုတတ် (= ကျေးဇူးမဲ့ပြုတတ်)သော။ ယထာဝုတ္တဝတ္ထုတ္ထ–ယဿ ဥပကာရာပကာရေသု သတ္တသဓိရေသု မဇ္ဈတ္ထတာပဋိ လာဘာဝသေန တိ သော ဥပေက္ခာပါရမိယော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉၄။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။ ၂၉၀။

ဥပကာရာဝတ္ထာ (ထိ) [ဥပကာရ+အဝတ္ထာ]

ကျေးဇူးပြုခြင်း၏ အခိုက်အတန့်၊ (သတ္တဝါတို့၏) အကျိုးကိုဆောင်ရာအခါ။ ဟေတုအဝ-ဏ္ဍာယ ဖလာဝဏ္ဍာယ သတ္တာနံ ဥပကာရာဝ-ဏ္ဍာယ စာတိ တိသုပိ အဝဏ္ဍာသု လောကနာ-ထော ... အစ္ဆရိယမနုသော ဝုတ္တော။ အ၊ ဌ၊၁။၁၃၃။

ဥပကာရာဝဟ (တိ)[ဥပကာရ+အာဝဟ] ကျေးဇူးကိုရွက်ဆောင်တတ်သော။ ကေဠုဘန္ဓိ ကိရိ-ယာကပ္ပဝိကပ္ပေါ် ကဝိနံ ဥပကာရာဝဟံ သတ္ထုံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂၀။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၁၃။ သပ္ပါယသ အတ္ထနော ဥပကာရာဝဟသ ဒ္ဝမ္ဘဲ သပ္ပါယသမ္ဘဲ။ အ၊ဌ၊၂။၃၃ရ၊ဖ။ (–သီ၊ဌ၊သစ်၊၂။၅ဖ။ သံ၊ဌ၊၂။၄၅ရ။)

ဥပကာရိကာ[1] (ထီ) [ဥပ+ကရ+ဏ္ဍု+အာ] ကျေးဇူးပြုတတ်သော။ ဥပကာရက-ကြည့်။

ဥပကာရိကာ[2] (ထီ) [(၁) ဥပ+ကရ+ဏ္ဍ+အာ။ (၂) ဥပ+ကရ+ဏ္ဍ+အာ] တံတိုင်းခြေ။ နဂရ-ပကာရိကာတိ ဧတ္ထ ဥပကာရိကာတိ ပရေသံ အာရောဟနိဝါရဏတ္ထံ သမန္တာနဂရံ မါကာ-ရဿ အဓေဘာဂေ ကတသုဓာကမ္မံ ဓုဗ္ဗတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၄၅။ ပါကာရဿ အဓေဘာဂေ ကတ-သုဓာကမ္မံ ဌာနံ နဂရဿ သမီပေ ကတ္တမ္ဘတော ဥပကာရကရဏတော စ "ဥပကာရိကာ"တိ ဝုစ္စတိ။ သီ၊ဌ၊သစ်၊၂။၂ရ၅။

ဥပကာရိခေတ္တ (နဿ) [ဥပကာရိ+ခေတ္တ]ကျေးဇူးပြုသူဟူသော-ခေတ်-တည်ရာ၊ ကျေးဇူး-တရား၏တည်ရာ။ ခေတ္တ-လည်းကြည့်။ တတ္ထ သမဏပြဟ္မဏဂဟပတေန ဂုဏခေတ္တံ ဥပ-ကာရိခေတ္တဿ ဒသေတိ။ ဝုတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၂ဖ။ ယူထံ ပဟာယ ဧကေကော ဟုတ္ဝာ ဥပကာရိ-ခေတ္တံ ပူဇေဿာမီတိ မာတုပေါသနံ။ စရိယာ၊ ဋ္ဌ။၁၁၅။

ဥပကာရိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ကရ+တမ္ဘ] ကျေးဇူးပြုအပ်သော။ ရူပါဒီနံ ဂဟဏေ ဥပကာရိ-တမ္ဘတောတိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၉၁။

ဥပကာရိနဂရ (နဿ) [ဥပကာရိ+နဂရ] ဥပကာရီမည်သောမြို့၊ (သုမေဓမြတ်စွာဘုရား သစ္စာလေးပါးတရားဟောကြားတော်မူ၍ ကုဋေရှစ်သောင်းသော သတ္တဝါတို့ တတိယမဂ္ဂဘိသမယ ဖြစ်ရာမြို့တော်။) ယဒါ ပန ဥပကာရိ-နဂရေ သိရိနန္ဒနုယျာနေ စတ္တာရိ သစ္စာနိ ပကာသယိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၂၃ဖ။

ဥပကာရိယ (နဿ) [ဥပ+ကရ+ဏ္ဍ] အဆောက်အဦ၊ အသုံးအဆောင် ပစ္စည်းဥစ္စာဘဏ္ဍာ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပကာရိယဘာဒီသ(တိ)[ဥပကာရိယ+ဘာဒီသ] အဆောက်အဦ-အသုံးအဆောင်ပစ္စည်းဥစ္စာ-ဘဏ္ဍာ-နှင့်တူသော။ တံ သပ္ပဝဏ္ဍံ ဥဒဏ-ရယီ ရတ်၊ ဒဒ္ဒလ္လမာနံ ဥပကာရိယဘာဒီသံ။ ဇာ၊၂။၁၁၁။ ဥပကာရိယဘာဒီသန္တိ ဥပကရဏ-ဘဏ္ဍဟိ သဒိသံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၄၃ရ။

ဥပကာရီ[1] (တိ) [ဥပ+ကရ+ဏီ] ကျေးဇူးပြုတတ်သော၊သူ။ ဒေါသာ နာမ အမှာကံ ဥပကာရိနော နတ္ထိတိ တေသံ ဂုဏေ ကထေန္တော ဂစ္ဆတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဖ၅။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ဖ၁။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၃၅။ (–ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၀။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၃ရ။)

ဥပကာရီ[2] (တိ) [ဥပ+ကရ+ဏ+ဣတ္ထိဧကတ-ဏ္ဍ] (၁) တံတိုင်းခြေ။ (၂)ဥပကာရီမြို့။ (ဥပ-ကာရီအမည်ဖြင့် မြို့၂-မြို့တွေ့ရ၏။ ယခင် ရှိပြီး ပဏ္ဍာလမြို့တော်၏ အရံမြို့သစ် အဖြစ်ဖြင့် ဘုရားအလောင်းမဟောသမဟညာရှိကည်ထောင်အပ်သော ဥပကာရီမြို့၊ သုမေဓမြတ်စွာဘုရား သစ္စာလေးပါးတရား ဟောကြားတော်မူစဉ် ကုဋေရှစ် သောင်းသော သတ္တဝါတို့ ဓမ္မာဘိ-သမယ ဖြစ်ရာမြို့။ ဤသို့ ၂-မြို့တွေ့ရ၏။) (၁) အဒ္ဓါဝေလပနာ ဥပကာရိယော ပဏ္ဍန္ဓန်။

မ၊၁။၁ ၂၁။ စူဠနိ။ ၂၆၄။ အဒ္ဓါဝလေပနာ ဥပ-ကာရိယောတိ စေတ္ထ , မနုဿာ ဗါကာရပါဒိ အဿခုရသဏ္ဌာနေန ဟုတ္ဝကာဟိ စိနိတ္ထာ ဥပရိ ဆုဟယ လိမ္ဗန္ဓိ၊ ဝေ ကတာ ပါကာရပါဒါ ဥပကာရိယောတိ ဝုစ္စန္တိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၆ ၂။ စူဠနိ၊ ဋ္ဌ။၁ ၂ ၂။ ပါကာရသမီပါဘိသင်္ခရတာယ ပါကာ-ရပါဒါ ဥပကာရိယော၊ ယာ "ဥဒ္ဓါပါ"တိ ဝုစ္စန္တိ။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၄၃။ (၂) ဥဒေန္တံ အရုဏုဂ္ဂသ္မိံ၊ ဥပကာရိ ဥပါဂမိ။ ဇာ၊ ၂။ ၂၁၄။ ဥပကာရိန္တိ ပဏ္ဍာလနဂရံ ဥပါဒါယ မဟာသတ္ထော နာရိတတ္ထာ "ဥပကာရိ" တိ လဒ္ဓနာမကံ တံ နဂရံ ဥပါဂမိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။ ၂ ၉ ၃။ ဥပကာရိနဂရ-လည်းကြည့်။

ဥပကာသတိ (ကြို) [ဥပ+ကာသ+အ+တိ] ချီး-မြှောက်၏။ပြုစု၏။ နှစ်သက်ရောင့်ရဲစေ၏။ ဥပ-ကာသီ ဟုမ်ကာယ(ထေရီ။၃ ၉ ၀)နှင့် ဟုမ် မမ-ကာယ် အနုဂ္ဂကို သန္ဓပ္ပေသိ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။ ၉ ၁။

ဥပကာသီ (ကြို)[ဥပ+ကာသ+ဣ] ချီးမြှောက်-ပြု-စု-နှစ်သက်ရောင့်ရဲစေ-ပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပကာဋ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] (၁) ဥပကာဋ-မည်သော ပစ္စေကပုဒ္ဓါ။ (၂) ဥပကာဋမည်-သော ဇရေထိန်း။ (၁) ကာဋ္ဌူပကာဋာ ဝိဇိတော-ဇိတော စ၊ အဂ္ဂေါ စ ပဂ္ဂေါ စ ဂုတ္ထိဇိတော-စ။ မ၊ဋ္ဌ။၁ ၁ ၅။ (၂) ဟနန္ဓိ ဝိဇ္ဇန္ဓိ စ ပစ္ဆိမိတ္ထာ၊ ကာဋ္ဌူပကာဋာ နိရယမှိ ဃောရေ၊ ပုဗ္ဗေ နရံ ဒုက္ခရကမ္မကာရီ။ ဇာ၊ ၂။ ၂ ရ၁။ ကာဋ္ဌူပကာဋာ-တိ ဝေနာမကာ နိရယပါလာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။ ၁ ၄ ၁။

ဥပကိဏ္ဏ (တိ) [ဥပ+ကိရ+တ] ရောပြွမ်းသော။ ဗျမ္ဘံ သုနိမ္မိတံ တောရဏူပပန္နံ ရုစကုပကိဏ္ဏမိဒံ သုဘံ ဝိမာနံ။ ဝိမာန။ ၅ ၀။ ရုစကုပကိဏ္ဏန္တိ သုဝဏ္ဏ-ဝါလိကာဟိ သြကိဏ္ဏာ်။ ဝိမာနဋ္ဌ။ ခ၊ ၄ ၆။

ဥပကိရိတုံ (ဗျ) [ဥပ+ကိရ+တုံ] ကြဲပြန့်ခြင်း-ငှါ။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ မရုမ္ဗံ ဥပကိရိတုံ။ ဝိ၊ ၄။ ၃ ၀ ၀။

ဥပကိဏ္ဏ (နာ) [ဥပ+ကိဏ+ယု] ရွှင်မြူးတက်ကြွ-စေခြင်းသဘော။ "ဥပကိဏ္ဏ"နှင့် ဧကေ။ အ၊ ဌ၊ ၂ ။ ၁ ၈ ၂ ။ (ဝါယောဓာတ်က ကျန်ဓာတ်သုံးပါး-ကို တောင့်တင်းခိုင်မာအောင် ပြုလုပ်ထာ၌ "ဝိတ္ထမ္ဘန" ဟု သမာနဝါဒက သုံးနှုန်း၏။ ဧကေ-တို့က "ဥပကိဏ္ဏ"ဟုသုံးနှုန်းခြင်းပြစ်သည်။)

ဥပကုဋ္ဌ (နာ)[ဥပ+ကုဋ္ဌ] အမျက်ဒေါသ၏အနီး။ ယထာ. ဥပကုဋ္ဌံ သမီပကုဋ္ဌန္တိ ဝုစ္စတိ။ ကခ်ိ၊ ဌ ။ ၁ ၀ ၂ ။ ဥပသုတိ-လည်းကြည့်။

ဥပကုဋ္ဌ (နာ) [ဥပ+ကုဋ္ဌ] လွန်ကဲပြင်းထန်သော-နူနာ။(နိသျှဉ်-လွန်ကဲပြင်းထန်သော စက်ဆုပ်-အပ်သောအမှု-ဟုပေးသည်။) ဘုသံ ကုဋ္ဌ ဥပ-ကုဋ္ဌ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊ ၂ ။ ၃ ၂ ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂ ။ ၂ ၀ ၁-ဌ္ဌမ္ဘ ဥပကဋ္ဌ-ဟုရှိသည်။ ဥပါဒါန-လည်းကြည့်။

ဥပကူဇတိ (ကြို) [ဥပ+ကူဇ+အ+တိ] ဆက်စပ်-ရှု-ယှဉ်ပြိုင်၍-တုဖက်ပြိုင်ဆိုင်၍-တွန်၏-တွန်-ကျူး၏။ အတုလိုက်၍တွန်ကျူး၏။ ကူဇန္တမုပ-ကူဇန္တိ (ဇာ၊၁။ ၂ ရ ၂ ။ ဇာ၊ ၂ ။ ၃ ၃ ၃ ။)တိ ပဌမ-ကူဇမာနံ ပက္ခိ ပစ္ဆာ ဥပကူဇန္တိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။ ၂ ၉ ၀။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၄ ။ ၂ ၉ ၆ ။)

ဥပကူဇန္တ (တိ) [ဥပ+ကူဇ+အန္တ] အသံမည်-သော၊ တဒီဒီမည်သော၊သူ။ ပဌဝိဓာ ဘာမရ-ဂဏာ ဥပကူဇန္တာ ဝိစရန္တိ။ အ၊ဋ္ဌ၊ ၂ ။ ၁ ၂ ၅ ။

ဥပကူဇန္တိ (ကြို) [ဥပ+ကူဇ+အ+အန္တိ] ဆက်-စပ်၍-ယှဉ်ပြိုင်၍-တုဖက်ပြိုင်ဆိုင်၍-တွန်၏-တွန်ကျူး၏။ အတုလိုက်၍တွန်ကျူး၏။ ဥပကူ-ဇတိ-ကြည့်။

ဥပကူဇိတ (တိ) [ဥပ+ကူဇ+တ] တွန်ကျူးအပ်-သော(အသံ)။ ဟံသဂဏေဟိ ဥပကူဇိတာ ဝိရဝသံဃဋ္ဌိတာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၅ ။ ၁ ၀ ။ (-ဇာ၊ ၂ ။ ၂ ၂ ၂ ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။ ၁ ၄ ၃ ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။ ၁ ၆ ။)

ဥပကူဇီ (တိ) [ဥပ+ကူဇ+ဏီ] တွန်ကျူးသော

(ဌက်)။ ဥဘော ကာလူပကူဇိနော (ဇာ၊ ၂။၃၄ရ)တိ သာယ် ပါတော ပဗ္ဗတပါဒ် ကေ-နိန္နာဒ် ကရောန္တာ နိကူဇန္တိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃၃ဂ။

ဥပကူထိ(ဓိ)တ (တိ) [ဥပ+ကုထ+တ] အလွန်ဆင်းရဲဝင်ပန်းပူလောင်သော၊သူ။ သယေထ ပေါ်ဌပါဒေါ၀၊ မုမ္ဘရေ ဥပကူထိတော။ ဇာ၊ ၁။၅၂။ အနိယ္ဘာနိကဿ သစ္စံ ဘဏန္တော သယေထ ပေါ်ဌပါဒေါ၀၊ မုမ္ဘရေ ဥပ-ကူထိတော၊---ဥပကူဓိတောတိပိ ပါဌော၊ အယမေ၀တ္ထော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂၂။ ဥပကူဌိတ-လည်းကြည့်။

ဥပကူလ (နာ) [ဥပ+ကူလ] ကမ်း၏အနီး။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပကူလဇ (တိ) [ဥပကူလ+ ဇန+ကွိ] ကမ်း၏အနီး၌-ဖြစ်သော-ပေါက်သော။ ယတာ ၀ါရိ-၀ဟော ပူရော၊ ၀ဟေ ရုက္ခေပကူလဇေ။ ဇာ၊ ၂။၁၅၈။ ၀ဟေ ရုက္ခေပကူလဇေတိ ဥပ-ကူလဇေ ရုက္ခေ ၀ဟေယျ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။၃၃။

ဥပကူလိ(ဌိ)တ (တိ) [ဥပ+ကူလ+တ?] ထက်ဝက်-လောင်ကျွမ်း-မီးလောင်-မီးလောင်ခံရ-သော၊သူ။ မနမ္ပိ ဥပကူဌိတော။ ဇာ၊၁။၂၃။ မနမ္ပိ ဥပကူဌိတောတိ ထောကေနမ္ပိ စ္ဘာမော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၂၉။ သာ ဇရောယ ဥပကူလိတာ ဝိယ။ ထေရီ။၄၀၉။ ထေရီဋ္ဌ။၂၁၅။ ဥပကူထိတ-လည်းကြည့်။

ဥပကေဋ္ဌယမာန (တိ) [ဥပ+ကိဋ+ဏယ+မာန] ကစားအပ်သော၊သူ။ ယဒါ နာဂေါ ဣတ္ထိ-ပုရိသေဟိ ကုမာရကုမာရိကာဟိ သောဏ္ဍာဒီသု ဂ၀ေတ္တာ ဥပကေဋ္ဌယမာနော ဝိကာရံ နကရောတိ။ မဇ္ဈိ၊၃။၁၄၁။

ဥပဏ္ဍ (တိ) [ဥပ+ပစ+တ] အလွန်မှည့်သော၊ ရဲရဲနီသော၊ ကျိန်းစပ်သော။ တာတ တေမိယ ကုမာရ ------ရောဒမာနာယ မေ အက္ခီနိ ဥပဏ္ဍာနိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။၁၂။ ပဏ္ဍေနာတိ ဆဲ့ဌ-ဂတ္ကုဋ္ဌရောဂတာယ ဥပဏ္ဍေန ကုထိတေန။ ထေရီ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၅၁။ ဥပ္ပဏ္ဍ-လည်းကြည့်။

ဥပဏ္ဍန (တိ) [ဥပ+ကမု+တ] (သတ်ခြင်းငှါ) လုံ့လစိုက်ထုတ်ရာဖြစ်သော၊လုံ့လပြုအပ်ရာ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဏ္ဍနဒီ၀သ (ပု) [ဥပဏ္ဍန+ဒိ၀သ] (သတ်ခြင်းငှါ) လုံ့လစိုက်ထုတ်ရာနေ့၊ လုံ့လပြုအပ်ရာနေ့။ အယဉ္စိ ရာဇာ ဝိတရိ ဥပဏ္ဍနဒီ၀သတော ပဋ္ဌာယ-----ပဗုဏ္ဏိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂ဂ။

ဥပဏ္ဍမ (ပု) [ဥပ+ကမု+အ။(ဥပကြမ-သံ)] အားထုတ်ခြင်း။ လုံ့လ-ပြုခြင်း-စိုက်ထုတ်ခြင်း။ လုံ့လပယောဂ။ တံ ဥပဏ္ဍမေန ၀ါ ပဓာနေန ၀ါ သမ္ဘရာယ၀ေဒနီယံ ဟောတူတိ လဇ္ဇမေတံ။ မ၊၃။ရ။ ဥပဏ္ဍမေနာတိ ပယောဂေန။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၄။၃။ ဣမိနာ ဥပဏ္ဍမေန ပရိကၠယံ ပရိယာဒါနံ ဂစ္ဆေယ္ယ။ သံ၊၁။၁၅၃၊၃၉၀။ အံ၊၃။၃၉ဖ။ သုတ္တနိ။၃၈၁။ ဥပဏ္ဍမာ(ဇာ ၂။၁၉၅)တိ ကာရကပ္ပယောဂါ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဖ။၁၄၅။ တသ္မ ပဋ္ဌ သမ္ဘာရာ ဟောန္တိ ပါကော ပါကသည်တာ ဝ၀ကစိတ္တံ ဥပဏ္ဍမော တေန မရကန္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ဖ၉။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀၂။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၄။အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။။၁၄၀။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၉၈။ ဥပဏ္ဍလိဋ္ဌသ ဝိသာ၀ေ စိတ္ထသ ဥပဏ္ဍမေန ပရိယောဒပနာ-ဟောတိ။ အံ၊၁။၂၀ရ၊၂၁၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၂၀။ ဥပဏ္ဍမေနာတိ ပစ္စတ္ထပုရိသကာရေန ဥပါယေန ၀ါ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၉၅။ ဥပဏ္ဍမေနာတိ ပယောဂေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၈ဖ။

ဥပဏ္ဍမကရဏကွဏ (ပု) [ဥပဏ္ဍမကရဏ+ ၁ဏ] လုံ့လပြုရာ၁ဏ။ ၀ဝကော ပန သမ္ဘတ္ထ ဥပဏ္ဍမကရဏကွဏေယေ၀ ပါရာဇိကော။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊၂။၄၉။

ဥပဏ္ဍမကရဏဟေတု (ပု) [ဥပဏ္ဍမကရဏ+ဟေတု] လုံ့လပြုခြင်းဟူသော အကြောင်း။ ယာယ စေတနာယ ပဝတ္တမာနသာ ဧဝိတိ-ဒ္ဒြိယဿ နိဿယဘူတေသု မဟာဘူတေသု ဥပဏ္ဍမကရဏဟေတု တံမဟာဘူတပစ္စယာ ဥပ္ပဇ္ဇနကမဟာဘူတာ နုပ္ပဇ္ဇိဿန္တိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂၅၆။ (-ကာ၁်။ဌီ၊သစ်။၂၁၂။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊ ၁။၃၂၂။ အနုဌီ၊၁။ဂ၈။)

ဥပ်ဏ္ဍမဇာနနာကာရ (ပု) [ဥပဏ္ဍမဇာနန+အာကာရ] လုံ့လပြုခြင်းကို သိခြင်းဟူသော အခြင်းအရာ။ တေနေဝ ဥပဏ္ဍမဇာနနာ-ကာရေန သဒ္ဒီ ဇာနန္ဟောတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁ဝ၆။

ဥပဏ္ဍမတိ (ကြို) [ဥပ+ကမု+အ+တိ။ (ဥပကြာ-မတိ-သံ)] လုံ့လပြု၏၊ လုံ့လစိုက်ထုတ်၏၊ ကြိုးစားအားထုတ်၏။ အဗ္ဗတ္ထရူပေ စေတေတိ ဥပဏ္ဍမတိ မုစ္စတိ။ ဝိ၊၁။၁၅၅။ ဥပဏ္ဍမတိတိ တဒနုရူပံ ဝါယာမံ ကရောတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၁၂ (-၁၁၁၊၁၁၃-၄-၅-ဖ။) **ဥပဏ္ဍမန္တိ**- မ၊၁။ ၁၂၁။ ဥဒါန။၁ဖ၆။ မဟာနိ။၁ဖ၀။ စူဠနိ။ ၂ဖ၃။ ဥပဏ္ဍမန္တိတိ ပဟရန္တိ။ မ၊ဌ၊၁။၃ဖ၂။ ဥဒါန၊ဌ။၃၁ဂ။ မဟာနိ၊ဌ။၂ရ၃။ စူဠနိ၊ဌ။၁၂။ သမုဒါစရန္တိတိ ဥပဏ္ဍမန္တိ။ မ၊ဌ၊ ၂။၁၃၀။ တယိဒံ အမနာပေဟိ သမုဒါစရဏံ နာမ ပေါထန-ပဟရဏာဒိဝသေန ဥပဏ္ဍမနမေဝါတိ အာဟ "ဥပဏ္ဍမန္တိ"တိ၊ ဗာဓန္တိတိ အတ္ထော။ မ၊ဌ၊ ၂။၁ရ၂။ (-မ၊ဌ၊၄။ရရ။ ဆံ၊ဌ၊၁။၃၃ဖ။) **ဥပဏ္ဍမာမိ**- ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁ဝ၆။ သာရတ္ထ၊ ၂။၃ဝ၀။ **ဥပဏ္ဍမေယျ**- သံ၊ဌ၊ ၂။၁၃၁။ **ဥပဏ္ဍမေယ္ယုံ**- ဆံ၊၃။၁၃၉။ **ဥပဏ္ဍမေယျာမ**- သံ၊၁။၁ ၂ဖ။ **ဥပဏ္ဍမိ**-ဝိ၊ ၂။၄၁၅။ ဗာ၁။၃၄၅။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၂၀၃။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဂ၀။ ဗာ၊ဌ၊၄။၄ရဖ။ **ဥပဏ္ဍမိသု**- ဒီ၊ ၃။၅ဖ။ ဥပဏ္ဍမိသူတိ အာရဘိသု။ ဒီ၊ဌ၊၃။၃ဖ။ **ဥပဏ္ဍမုံ**- ဗာ၁။၃ဖ၄။ ဥပဏ္ဍမုန္တိ ပဟရိသု။ ဗာ၊ဌ၊၅။ ၂ဝ။ **ဥပဏ္ဍမိမု**- ဒီ၊၃။ရ၅။

ဥပဏ္ဍမဓာတု (ထီ) [ဥပဏ္ဍမ +ဓာတု] လုံ့လ ကြိုးကုတ် အားထုတ်ခြင်း ဓာတ်သဘော။ အတ္ထိ ဥပဏ္ဍမဓာတု။ အံ၊ ၂။ ၂ဒ၃။ ဥပဏ္ဍမ-ဓာတုတိ ဥပဏ္ဍမသဘာဝေါ။ အံ၊ဌ၊၃။ဝ၀ရ။

ဥပ်ဏ္ဍမန (နာ) [ဥပ+ကမ+ယု] အားထုတ်ခြင်း။ ရိုက်နှက်ပုတ်ခတ်ခြင်း။ တတော အနန္တရာ ဥပဏ္ဍမနဝသေန ပါဏိ ပဝတ္တတိ။ ဗာ၊ဌ၊၄။ ၁ ၂။ အောက်ပုဒ်နှင့် ဥပဏ္ဍမန္တိ(မ၊ဌ၊ ၂။ဝရ ၂)-တို့လည်းကြည့်။

ဥပ်ဏ္ဍမနကွဏ (ပု) [ဥပဏ္ဍမန+ခဏ] အား ထုတ်-လုံ့လပြု-ရာအခိုက်အတန့်ကာလ။ ပဝေသနကွဏေ ဖဿသ သာဒီယနသမ္ဘ-ဝတော ဗလဏ္ဍာရေန ဥပဏ္ဍမနကွဏေ ဝိယ ပါရာဇိကမေဝ။ ဝိမတိ၊ဝ။ဝ၄ဖ။

ဥပ်ဏ္ဍမနိမ္ဗတ္ထ (တိ) [ဥပဏ္ဍမ+နိမ္ဗတ္ထ] အား ထုတ် ခြင်း-လုံ့လပြုခြင်း-ကြောင့် ဖြစ်သော။ ဩပဏ္ဍမိကာတိ ဥပဏ္ဍမနိမ္ဗတ္ထာ။ မ၊ဌ၊ ၂။ဝ၈။ ဥပဏ္ဍမနိမ္ဗတ္ထံ ပန ပရိဟရဏမူလက ဩဏ္ဍ-ဒ္ဓိမတ္ထာနပေက္ခတ္ထာ။ မူလဋီ၊ ၂။ဖ ၂။

ဥပ်ဏ္ဍမန္ဓ (တိ) [ဥပ+ကမု+အန္ဓ] အားထုတ် သော၊လုံ့လပြုသော၊သူ။ တေသံ နော ရသ-ပထဝီ ဟတ္ထေဟိ အာလုပ္ပကာရကံ ဥပဏ္ဍ-မတံ ပရိဘုဥ္ဇိတုံ သယံပဘာ အန္ဓရဓယိ။ ဒီ၊ ၃။ရ၅။ တေသု ဥပဏ္ဍမန္ဓသ ပါရာဇိကံ။ ဝိ၊ ဌ၊၁။ ၂ ၂ဒ။(-ဝိမတိ၊ဝ။ဝ၄ဖ။)

ဥပ်ဏ္ဍမန္တိ (ကြို) [ဥပ+ကမု+အ+အန္တိ] အား ထုတ်ကုန်၏။ လုံ့လစိုက်ထုတ်ကုန်၏။ ညှဉ်းပန်း နှိက်စက်ကုန်၏၊ ရိုက်နှက်ကုန်၏၊သတ်ဖြတ် ကုန်၏။ ဥပဏ္ဍမတိ-ကြည့်။

ဥပ်ဏ္ဍမမရဏ (နာ)[ဥပဏ္ဍမ+မရဏ] လုံ့လ ပယောဂကြောင့် သေခြင်း။ ဗာတိကွယ-

မရက်=ဇာတိပစ္စယာ မရက် ဥပဏ္ဍမမရက် သရသမရက် အာယုက္ခယမရက် ပုညက္ခယ-မရကန္ဓိပိ တသေဝ နာမ်။ အဘိ၊ဌ၊၂။၉၅။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၃၅။ မဟာနိ၊ဌ။၆၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၃၃။ သာရတ္ထ၊၃။၁၇၄။ အနုဋီ၊၂။ရ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၂၈၈။

ဥပဏ္ဍမမဟတ္တနိဿိတ (တိ) [ဥပဏ္ဍမမဟတ္တ+နိဿိတ] လုံ့လပယောဂ များသည်၏အဖြစ်ကို မှီသော။ ပဋိပန္နဿ ဥပဏ္ဍမမဟတ္တ-နိဿိတတာ ပကတိယာ ကိလေသေဟိ အနဘိဘူတတာယ။ မ၊ဋီ၊၂။၂၁၃။

ဥပဏ္ဍမမဟန္တတာ (တိ) [ဥပဏ္ဍမ+မဟန္တတာ] လုံ့လပယောဂ-များ-ကြီးမား-သည်၏ အဖြစ်။ မဟန္တေ ပန ဥပဏ္ဍမမဟန္တတာယ အကုသလံ မဟန္တံ ဟောတိ။ ကခ်ီ။၂၄၅။ (-ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။ ၄၀၀ရ။)

ဥပဏ္ဍမမဟန္တတ္ထ (နာ) [ဥပဏ္ဍမ+မဟန္တတ္ထ] လုံ့လပယောဂ-များ-ကြီးမား-သည်၏ အဖြစ်။ မဟန္တေ ပန ဥပဏ္ဍမမဟန္တတ္ထာ အကုသလ-မဟတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၃၃။

ဥပဏ္ဍမဝန္တု (တိ) [ဥပဏ္ဍမ+ဝန္တု] လုံ့လပြုခြင်းသဘော-ဥပဏ္ဍမဓာတ်-ရှိသော၊သူ။ ဥပဏ္ဍမ-ဓာတုယာ သတိ ဥပဏ္ဍမဝန္တော သတ္တာ ပညာယန္တိ။ အဲ၊၂။၂၉ရ။

ဥပဏ္ဍမသဗ္ဘာဝ (ပု) [ဥပဏ္ဍမ+သဗ္ဘာဝ] လုံ့လပယောဂ၏ ထင်ရှားရှိသည်၏ အဖြစ်။ ဥပဏ္ဍ-မသဗ္ဘာဝတော ပန ထုလ္လစ္စယံ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၁၈။

ဥပဏ္ဍမသဘာဝ (ပု) [ဥပဏ္ဍမ+သဘာဝ] လုံ့လပြုခြင်းသဘော။ ဥပဏ္ဍမဓာတု-ကြည့်။

ဥပဏ္ဍမသမုဋ္ဌာပက (တိ) [ဥပဏ္ဍမ+သမုဋ္ဌာပက။ ထိ-ဌ်သမုဋ္ဌာပိကာ] လုံ့လပယောဂကို ဖြစ်စေတတ်သော။ တဿ ပန ပါဏေ ပါဏ-သညိနော ဧဝံတိန္ဒြိယုပစ္ဆေဒကဥပဏ္ဍမ-သမုဋ္ဌာပိကာ ကာယဝစီဒ္ဒါရာနံ အညတရ-ဒ္ဒါရပ္ပဝတ္တာ ဝဓကစေတနာ ပါဏာတိပါတော။ ဒီ၊ဌ၊၁။၆၈။ မ၊ဌ၊၁။၂၀၁။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၄၀။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။၁၆။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂၁ရ။ မဟာနိ၊ဌ။၉၈။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၀၁။

ဥပဏ္ဍမဟေတု (ပု) [ဥပဏ္ဍမ+ဟေတု] လုံ့လ ပယောဂဟူသော အကြောင်း။ ဇေတရတိ အတ္ထနော ဥပဏ္ဍမဟေတု ဒုက္ခဝေဒနံ ဝေဒိယ-မာနံ။ မ၊ဋီ၊၃။၂၁၃။

ဥပဏ္ဍမာပေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ကမ္မ+ဏာပေ+တ္တာ] လုံ့လပြုစေ၍။ ပရေနုပဏ္ဍမာပေတ္တာ၊ အဂ်ံဇာတံ ပနတ္ထနော။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ။ ၃၂၂၆-ဂ၊ထာ။

ဥပဏ္ဍမာဘာဝ (ပု) [ဥပဏ္ဍမ+အဘာဝ] လုံ့လ ပယောဂ၏မရှိခြင်း။ အရှုပကာယေ ဥပဏ္ဍ-မာဘာဝါ တဂ္ဂဟဏံ။ ဝဇိရ။ ၁၅၅။ (-သာရတ္ထ၊ ၂။၃၁၅။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။ ၂၂၆။)

ဥပဏ္ဍမာမိ (ကြို) [ဥပ+ကမ္မ+အ+မိ] လုံ့လပြု၏။ ဥပဏ္ဍမတိ-ကြည့်။

ဥပဏ္ဍမာရဟ (တိ) [ဥပဏ္ဍမ+အရဟ] လုံ့လ ပြုခြင်းငှါ ထိုက်သော။ အဗ္ဗတ္ထရှပါဒီသု ဥပဏ္ဍမာရဟံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၁၁။ (-ကခ်ီ၊ ဋီ၊သစ်။ ၂၂၅။)

ဥပဏ္ဍမာလတိ (ကြို) [ဥပဏ္ဍမ+အာလ+တိ] လုံ့လပြု၏။ စဂ္ဂဟဏေန အရဟာလဏ္ဍစ္ဆေတ ပစ္စယာ ဟောန္တိ----ဥပဏ္ဍမံ ကရောတိ ဥပဏ္ဍမာလတိ။ ကစ္စည်း၊သုတ်။ ၄၃၉။

ဥပဏ္ဍမိ (ကြို) [ဥပ+ကမ္မ+ဏ္ဍ] လုံ့လပြုပြီ။ ဥပဏ္ဍမတိ-ကြည့်။

ဥပဏ္ဍမိသု (ကြို) [ဥပ+ကမ္မ+ဏ္ဍ] လုံ့လပြုကုန်ပြီ၊ အားထုတ်ကုန်ပြီ။ ဥပဏ္ဍမတိ-ကြည့်။

ဥပဏ္ဍမီထုကာမ (တိ) [ဥပဏ္ဍမိတုံ+ကမု+ဏ] အားထုတ်ခြင်းငှါ–ရိုက်နှက်ပုတ်ခတ်သတ်ဖြတ်ခြင်းငှါ–အလိုရှိသော၊သူ။ ဣဒါနိ သဟတ္ထာ ဥပဏ္ဍမိတုကာမော အညတရဿ ကုမာရဿ. သရီရေ အဓိမုစ္စိတ္တာ ဝေရူပ် ပါသာဏံ. အဂ္ဂဟေသိ။ မ၊ဌ၊၂။ဝ၁ရ။

ဥပဏ္ဍမီတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ကမု+တ္တာ] လုံ့လပြု၍။ တဒါ ဟတ္ထေန ဥပဏ္ဍမီတ္တာ အသုစိ မောစေဟိ (ဝိ၊ဝ။၁၅၁)တိ တသ္မိံ ကာလေ ဟတ္ထေန ဝါယမိတ္တာ အသုစိမောစနံ ကရောဟိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။ဝ၀၅။

ဥပဏ္ဍမီမှ (ကြိ) [ဥပ+ကမု+မှာ] အားထုတ်ကုန်ပြီ။ ဥပဏ္ဍမတိ–ကြည့်။

ဥပဏ္ဍမီထမာန (တိ) [ဥပ+ကမု+ယ+မာန] လုံ့လပြုအပ်သော။ ယသ္မာ ပရေဟိ ဥပဏ္ဍ–မီယမာနဿ အဂ်ဧာတာဒိကာယစလနဿ ဝိဇ္ဇမာနတ္တာ။ ဝိမတိ၊ဝ။ဝ၄၂။

ဥပဏ္ဍမုံ (ကြိ) [ဥပ+ကမု+ဍံ] အားထုတ်ကုန်ပြီ။ ရိုက်နှက်ပုတ်ခတ်ကုန်ပြီ။ ဥပဏ္ဍမတိ–ကြည့်။

ဥပဏ္ဍမုခ (တိ) [ဥပဏ္ဍ+မုခ] ဖူးရောင်–ဖေါင်းကြွ–အဖုအဖုထ–သောနှုတ်ခမ်းရှိသော၊သူ။ (နှုတ်ခမ်းစပ်သောသူ၊သျှ။) ဥပ်ဏ္ဍမုခေါ နာမ ကုဓိတမုခေါ ဝုစ္စတိ။ ဝဇိရ။၄ဂ၉။ ဥပ္ပဏ္ဍမုခ–လည်းကြည့်။

ဥပဏ္ဍမေယျ (ကြိ) [ဥပ+ကမု+ဧယျ] လုံ့လပြုရာ၏။ ဥပဏ္ဍမတိ–ကြည့်။

ဥပဏ္ဍမေယျာမ (ကြိ) [ဥပ+ကမု+ဧယျာမ] လုံ့လပြုကုန်ရာ၏။ ဥပဏ္ဍမတိ–ကြည့်။

ဥပဏ္ဍမေယ္ယု (ကြိ) [ဥပ+ကမု+ဧယ္ယု] လုံ့လပြု–ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်–ကုန်ရာ၏။ ဥပဏ္ဍမတိ–ကြည့်။

ဥပဏ္ဍမီပတ္ထ (တိ) [ဥပဏ္ဍ+ဝိပတ္ထ] အုတက် အောက် အလုံးစုံကျွက်–ရဲရဲနီကျိန်းစပ်–ဖူးဖူးရောင်–သော။ တဝေဝ ပါဝိမ စကျွတိ ယံ ဝေလာကေ တိမိရကာစဒိဟိ ဥပဒ္ဒုတံ အနေ–ကရောဂါယတနံ ဥပဏ္ဍဝိပတ္ထံ၊ အန္ဓမသော ကာကစကျွပိ၊ သမ္ဗံ တံ တဝေဝ ဘဝတု။ သံ၊ဌ၊ဝ။ဝ၆၅။ ဥပဏ္ဍဝိပတ္ထန္တိ စကျွပါက–ရောဂေန ဥပရိ ဟေဋ္ဌာ စ သဗ္ဗသော ပတ္ထံ ကုထိတံ။ သံ၊ဋီ၊ဝ။၂ဝ၃။

ဥပဏ္ဍသရီရ (တိ) [ဥပဏ္ဍ+သရီရ] လွန်စွာ ကျက်သော ကိုယ်ရှိသော၊သူ။ မဟာသတ္တော သတ္တာဟံ လောကောဒကေန ဥပဏ္ဍသရီရော ဟုတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊၆။၄ရ။

ဥပဏ္ဍိတ (တိ) [ဥပ+ဏိ+တ] ဝယ်အပ်သော။ တတော အစ္ဆရသမ္ဘောဂသခါတံ ––– တေန ဝိဏ္ဍယေန ဘဝတော ဥပဏ္ဍိတော ဝိယ ဟောတိ။ ဥဒါန၊ဌ။၁၅၆။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပဏ္ဍိတက (တိ) [ဥပဏ္ဍိတ+က] ဝယ်ယူသောသူ၊ အဝယ်တော်၊ ဝယ်ယူအပ်သော–အဝယ်ခံရသောသူ။ ဥပဏ္ဍိတကော ကိရာယသ္မာ–နနွှာ။ ဥဒါန။ဝ၀၃။ အံ၊ဌ၊ဝ။၂၄၅။ ဓမ္မပဒ၊ ဝ။ရရ။ တေန ဝိဏ္ဍယေန ဘဝတော ဥပ္ပဏ္ဍိတော ဝိယ ဟောတိတိ ဝုတ္တံ ဥပဏ္ဍိတ–ကောတိ။ ဥဒါန၊ဌ။၁၅၆။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပဏ္ဍိတကဝါဒ (ပု) [ဥပဏ္ဍိတက+ဝါဒ] ဝယ်ယူသောသူဟုပြောခြင်း။ ဝယ်ယူသောသူ ဟူသော စကား။ အဝယ်တော်ဟူသောစကား။ ဝယ်ယူအပ်–အဝယ်ခံရသော–သူဟူသောစကား။

အာယသ္မန္တံ နန္ဒံ ဘတကဝါဒေန စ ဥပက္ကိတ-
ကဝါဒေန စ သမုဒါစရန္တီ။ ဥဒါန။၁၀၃။ မွေ-
ဌ။၁။ရဝ။ ဥပက္ကိတကဝါဒေနာတိ ယော
ကဟာပဏာဒီဟိ ကီဠိ ကီဏာတိ၊ သော
ဥပက္ကိတကောတိ ဝုစ္စတိ၊ အယမ္ပိ အာယသ္မာ
အစ္ဆရာနံ ဟေတု အတ္တနော ဗြဟ္မစရိယံ
ကီဏာတိ၊ တသ္မာ "ဥပက္ကိတကော"တိ ဝေ
ဝစနေန။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၁၅၆။

ဥပက္ကိတဝါဒ (ပု) [ဥပက္ကိတ+ဝါဒ] ဝယ်ယူ
သောသူဟုပြောဆိုခြင်း၊ ဝယ်ယူသောသူ
ဟူသော စကား။ ဥပက္ကိတဝါဒေန ကကုဒ-
ဓါဒိနိသုပိ စိတ္တံ ဝိရာဇေတွာ။ ထေရဋ္ဌ၊၁။၃၅၄။
အထက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပက္ကိတဝါဒစောဒနာ (ထီ) [ဥပက္ကိတဝါဒ+
စောဒနာ] ဝယ်ယူသောသူ-ဟုပြောဆိုခြင်းဖြင့်
စောဒနာခြင်း-ဟူသောစကားဖြင့် စောဒနာ
ခြင်း။ ပလုဋ္ဌမတ္တာဒိဒေဝ္ဆရာဒဿနေန ဟိ
ဥပက္ကိတဝါဒစောဒနာယ အတ္တနော ကာမရာဂါ-
ပနယနံ သန္ဓာယ ဝဒတိ။ ထေရဋ္ဌ၊၁။၃၅၄။

ဥပက္ကိလိဋ္ဌ (တိ) [ဥပ+ကိလိသ+တ] ညစ်ညူး
သော၊ညစ်နွမ်းသော။ တဋ္ဌ ဇ၊ ဒေါ ဒေါနဿ ကေဟိ
ဥပက္ကိလေသေဟိ ဥပက္ကိလိဋ္ဌံ။ အံ၊၁။၉။ အဘိ၊
ဋ္ဌ၊၁။၁၁၀၊၁၈၅။ ပဋိ၊သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၁ရ။ မွေ၊ဋ္ဌ၊
၁။၁၅။ အနုဋီ၊၁။ ၂၀၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၅၀။ ဥပက္ကိ-
လေသေဟိတိ ရာဂါဒီဟိ ဥပက္ကိလိဋ္ဌတ္တာ
ဥပက္ကိလိဋ္ဌံ နာမတိ ဝုစ္စတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၅။

ဥပက္ကိလိဋ္ဌစိတ္တ (တိ) [ဥပက္ကိလိဋ္ဌ+စိတ္တ] ညစ်နွမ်း
သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ ဧဝံ အဿာဒဝသေန
ဥပက္ကိလိဋ္ဌစိတ္တဿာပိ ယောဂိနော သစေ
ဥပဝိဒ္ဓာ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၉၁။ (-မ၊
ဋီ၊၁။၁၄၂။ မ၊ဋီ၊ ၂။၉။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၈၁။ အံ၊ဋီ၊
၃။၁၀၂။)

ဥပက္ကိလိဋ္ဌဘာဝ (ပု) [ဥပက္ကိလိဋ္ဌ+ဘာဝ] ညစ်
နွမ်းသည်၏အဖြစ်။ ပညာ ဒုဗ္ဗလာ ဟောတိ၊
နဿ ဗလဝတိ၊ ပဋိပက္ခေန ဥပက္ကိလိဋ္ဌ-
ဘာဝတော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၂၈။ (-အံ၊ဋီ၊ ၂။၁ရ၃။)

ဥပက္ကိလိဋ္ဌဘာဝကရဏ (နပုံ) [ဥပက္ကိလိဋ္ဌဘာဝ
+ကရဏ] ညစ်နွမ်းသည်၏အဖြစ်ကိုပြုခြင်း။
ဥပက္ကိလိဋ္ဌဘာဝကရဏေနာ (အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၀ရ။
သာရတ္ထ၊၃။၄၅၂) တိ မလီနဘာဝကရဏေန။
အံ၊ဋီ၊ ၂။၃၀၅။

ဥပက္ကိလိဋ္ဌဘာဝဒဿန (နပုံ) [ဥပက္ကိလိဋ္ဌဘာဝ
+ဒဿန] ညစ်နွမ်းသည်၏အဖြစ်ကိုပြုခြင်း။
ပကတိပရိယောဒါတဿ စိတ္တဿ အာဂန္တု-
ကေဟိ ဥပက္ကိလေသေဟိ ဥပက္ကိလိဋ္ဌဘာဝ-
ဒဿနတ္ထံ သံကိလိဋ္ဌဝတ္ထုဒဿနံ။ မ၊ဋီ၊၁။ ၂၆၉။

ဥပက္ကိလိဿတိ (ကမ္ပ၊ကြို) [ဥပ+ကိလိသ+
ယ+တေ]နှိပ်စက်-ပူပန်စေ-အပ်၏။ အင်္ဂေနေ
ဟိ စိတ္တံ ဥပက္ကိလိဿတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ ၂ရ။ မဟာနိ၊
ဋ္ဌ။၃၁၄။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၁၄၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၅။ ဥပ-
က္ကိလိဿတိတိ ဝိဗာဓိယတိ ဥပတာပိယတိတိ
အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၁။၃၁၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ရ။

ဥပက္ကိလေသ (ပု) [ဥပ+ကိလိသ+ဏ။ ဥပကြွေ
-သံ] ညစ်နွမ်းကြောင်း အညစ်အကြေး။ ကပ်ရှ
နှိပ်စက်ဖောက်သော အပြစ် အညစ်အကြေး၊
ညစ်နွမ်း စေတတ်သော အညစ်အကြေး၊
(အကုသိုလ်, သီးနှင်း မြူတိမ်စသည်)။
စတ္တာရောမေ သိက္ခဝေ စန္ဒိမသူရိယာနံ
ဥပက္ကိလေသာ။ ဝိ၊၄။၄၉ ၂။ အံ၊၁။၃၃ ၂။ သီ၊
ဋီ၊သစ်၊ဝ။၃ရ၄။ ဆာဒနံ ဗန္ဓနံ ဥပက္ကိလေသော။
အဘိ၊ဓ။ ၂၁ ၆။ ဥပက္ကိလေသာတိ ဝိရောစိတုံ
အဒတ္တာ ဥပက္ကိလိဋ္ဌဘာဝကရဏေန ဥပ-
က္ကိလေသာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃ဝရ။ သာရတ္ထ၊၃။၄၅၂။

အင္ဟာ မဟိကာ ဓူမော ရဇော ရာဟုတိ ဣမေဟိ ပဋ္ဌဟိ ဥပက္ခိုလေသေဟိ ဝိရဟိတာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂၉။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၇၀။

ဥပက္ခိုလေသကာရဏ (နာ) [ဥပက္ခိုလေသ+ကာရဏ] (ဝိပဿနာကို) ညစ်နွမ်းစေတတ်သော- (ဝိပဿနာ) ညစ်နွမ်းကြောင်းဖြစ်သော-အကြောင်းတရား။ ဝိပဿနာ ညစ်နွမ်းခြင်း၏ အကြောင်း။ ဣမာနိ ဒသ ဌာနာနိတိ ဣမာနိ ယထာဝုတ္တာနိ ဩဘာသာဒီနိ ဒသ ဥပက္ခိုလေသကာရဏာနိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၃၄။

ဥပက္ခိုလေသဇော (တိ) [ဥပက္ခိုလေသ+ဇော] ဝိပဿနာ ညစ်နွမ်းကြောင်းတရားဟူသော-အရှုပ်အထွေး-အမြွေးအယှက်။ သော ဇဝိ ဝိကွေပံ ဖဏ္ဍန္ဓနော တံ ဣမတ္တိသဝိဓံ ဥပက္ခိုလေသဇံ ဝိဇဇေတွာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၇၄။ သာရတ္ထ၊၂။၂၃၉။ (-ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၈။)

ဥပက္ခိုလေသဇောဇဋိတ (တိ) [ဥပက္ခိုလေသဇော+ဇဋိတ] ဝိပဿနာ ညစ်နွမ်းကြောင်းတရားဟူသောအရှုပ်အထွေး အမြွေးအယှက်သည် မြွေးယှက်အပ်သော၊သူ။ ယေသံ ဥပ္ပတ္တိယာ အကုသလော ယောဂါဝစရော တေသု မဂ္ဂဉ္ဈာနသည်ီ ဟုတ္တာ အမဂ္ဂမေဝ "မဂ္ဂေါ"တိ ဂဏှာတိ၊ ဥပက္ခိုလေသဇော-ဇဋိတော စ ဟောတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၈။

ဥပက္ခိုလေသဇာတ (တိ) [ဥပက္ခိုလေသ+ဇာတ] ညစ်နွမ်းကြောင်းတရား။ ဣဒံ ဝိပဿနာ-ဉာဏသဉ္ဇာတဥပက္ခိုလေသဇာတံ အဓိဂမသဒ္ဓမ္မ-ပတိရူပကံ နာမ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၆။

ဥပက္ခိုလေသဋ္ဌ (ပု) [ဥပက္ခိုလေသ+ဋ္ဌ] ညစ်နွမ်းကြောင်းအနက်သဘော။ ကောဓော ဓုမောတိ တဝ ဉာဏဂ္ဂိသ ဥပက္ခိုလေသဋ္ဌေန ကောဓော ဓုမော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၁ရ။

ဥပက္ခိုလေသတဗ္ဗိသောဓန (နာ) [ဥပက္ခိုလေသ+တ ဝိသောဓန] ညစ်နွမ်းကြောင်း တရားနှင့် ထိုညစ်နွမ်းကြောင်းတရားကို သုတ်သင်ခြင်း။ ဥပက္ခိုလေသတဗ္ဗိသောဓနေသု အာဒီနဝါ-နိသံသာဝဇောဓယောဂတော ဗုဒ္ဓိသမ္ပန္နော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၃၃။

ဥပက္ခိုလေသဒုမ္မလိကရဏဘာဝ (ပု) [ဥပက္ခိုလေသ+ဒုမ္မလိကရဏ+ဘာဝ] ညစ်နွမ်းကြောင်းတရား, ပညာကို အားနည်းအောင်ပြုတတ်သောတရား၏အဖြစ်။ သုရာပါနသ သုရာ ။ပ။ ယောဂသ စ အကုသလဘာဝေန ဥပက္ခိုလေသဒုမ္မလိကရဏဘာဝေါ ယုတ္တော။ အနုဋီ၊၁။၁ရ၊။

ဥပက္ခိုလေသဒေါသမောစန (နာ) [ဥပက္ခိုလေသဒေါသ+မောစန] ညစ်နွမ်းကြောင်းအပြစ်ဒေါသမှ ကင်းလွတ်ခြင်း။ ဥပက္ခိုလေသ-ဒေါသမောစနေန ဝိသေသံ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ ၁၆၈။

ဥပက္ခိုလေသဒေါသရဟိတ (တိ) [ဥပက္ခိုလေသဒေါသ+ရဟိတ] ညစ်နွမ်းကြောင်းအပြစ်မှကင်းသော။ ဥပက္ခိုလေသဒေါသရဟိတံ ဟိ ကမ္မံ တိဏာဒိဒေါသရဟိတံ ဝိယ သသ်ံ ဥဋ္ဌာရဖလံ အနုပက္ခိလိဋ္ဌံ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃ရ။

ဥပက္ခိုလေသန (နာ) [ဥပ+ကိလိသ+ယု] ညစ်နွမ်းခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပက္ခိုလေသနာရဟ (တိ) [ဥပက္ခိုလေသန+အရဟ] ညစ်နွမ်းခြင်းကိုတိုက်သော၊ ညစ်နွမ်းထိုက်သော။ ဥပက္ခိလိဋ္ဌန္တိ ပနေတံ ဥပက္ခိ-လေသနာရဟသ စိတ္တသ ဝသေန ဝုတ္တံ။ မဇ္ဈိ၊ဋ၊၂။၂ရ၊။

ဥပက္ခိုလေသနိဒ္ဓေသ (ပု) [ဥပက္ခိုလေသ+နိဒ္ဓေသ] ဥပက္ခိုလေသကို အကျယ်ညွှန်ပြ ရာအခန်း။ သယမေဝ ကိလေသော ဥပ-ကွိုလေသနိဒ္ဓေသေသု နိဒ္ဒိဋ္ဌော။ မူလဋီ၊၁။၁ရ၄။

ဥပက္ခီလေသပညာဒုဗ္ဗလီကရဏ (နာ) [ဥပက္ခီလေသ+ပညာဒုဗ္ဗလီကရဏ] ညစ်နွမ်းခြင်း, ပညာကိုအားနည်းအောင်ပြုခြင်း။ ပစ္စယ-နိဒ္ဒေသတောတိ ဥပက္ခီလေသပညာဒုဗ္ဗလီ-ကရဏာနံ ပစ္စယဘာဝနိဒ္ဒေသတော။ မူလဋီ၊ ၁။၁၇၄။

ဥပက္ခီလေသပါဠိ (ထီ) [ဥပက္ခီလေသ+ဒဿန+ပါဠိ] ညစ်နွမ်းပုံကိုပြသောပါဠိ။ ဥပက္ခီလေသ-ပါဠိ ဒဿေတွာ ဣဒါနိ ပရိသုဒ္ဓပါဠိဒဿနတ္ထံ ဒေသနမာရဘန္တော "ဣဓ နိကြောဓ"တိအာဒိ-မာဟ။ ဒီ၊၂၊၃၃။

ဥပက္ခီလေသပဗ္ဗဘေဒ (ပု) [ဥပက္ခီလေသ+ပဗ္ဗဘေဒ] ညစ်နွမ်းစေတတ်သော-ပူပန်စေတတ်, နှိပ်စက်တတ်သော-တရားအထူးအပြား။ ကိလေသာတိ ဥပက္ခီလေသပဗ္ဗဘေဒါ ကိလေသာ။ သံဒီ၊၂။၂၅၆။

ဥပက္ခီလေသမလ (နာ) [ဥပက္ခီလေသ+မလ] ညစ်နွမ်းကြောင်း-ညစ်နွမ်းစေတတ်သော-အညစ်အကြေး။ အဗ္ဘာ, မဟိကာ, ဓူမော, ရဇော, ရာဟုတိ ဣမေဟိ ဥပက္ခီလေသ-မလေဟိ ဝိမုတ္တံ စန္ဒံ ဣဝ။ အပဒ၊၂။၁၆၂။

ဥပက္ခီလေသမလာပဂမ (တိ) [ဥပက္ခီလေသမလ+အပဂမ] ညစ်နွမ်းကြောင်း အညစ်အကြေးတို့မှ-ကင်းသော-ကင်းခြင်းရှိသော-ကင်းသည်၏ အဖြစ်။ တဗ္ဗ ရာဂါဒိဥပက္ခီလေ-သမလာပဂမတော နိရုပက္ခီလေသံ နိမ္မလံ။ အံဋီ၊၃။၁၃။

ဥပက္ခီလေသယောဂ (ပု) [ဥပက္ခီလေသ+ယောဂ] ညစ်နွမ်းကြောင်းဖြစ်သော ရာဂ စသည်တို့နှင့် ယှဉ်ခြင်း။ ဥပက္ခီလေသယောဂေ ပန သတိ ဥပက္ခီလိဋ္ဌံ နာမ ဟောတိ။ ပဋိသံ၊ ၂။၂။၁၁ရ။

ဥပက္ခီလေသရဟိတ (တိ) [ဥပက္ခီလေသ+ရဟိတ] ညစ်နွမ်းကြောင်းအညစ်အကြေးမှကင်းသော။ ဝိသုဒ္ဓန္တိ အဗ္ဘာဒိဥပက္ခီလေသ-ရဟိတံ။ သုတ္တနိ၊၂။၂။၂၀၆။

ဥပက္ခီလေသဝတ္ထု (နာ) [ဥပက္ခီလေသ+ဝတ္ထု] ညစ်နွမ်းကြောင်းတရား(ဒိဋ္ဌိ မာန တဏှာ)တို့၏ ဖြစ်ရာဌာန။ ဣတ္ထ စ ဩဘာသဒယော ဥပက္ခီလေသဝတ္ထုတာယ ဥပက္ခီလေသာတိ ဝုတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၂၇၃။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂၃၈။ ဥပ-က္ခီလေသဝတ္ထုတာယာတိ နိပ္ပရိယာယတော ဒိဋ္ဌိမာနတဏှာ ဣမ ဥပက္ခီလေသာ၊ တေသံ ဝတ္ထုတာယ ဥပ္ပတ္တိဋ္ဌာနတာယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၄၃၂။ (-ပဋိသံ၊ ၂။၁ရ။ သံဒီ၊ ၂။၁ရ၀။)

ဥပက္ခီလေသဝတ္ထုဘာဝဝေဝတ္ထာန (နာ) [ဥပက္ခီလေသဝတ္ထု+ဘာဝ+ဝေဝတ္ထာန] ညစ်နွမ်း-ကြောင်းတရား၏ အကြောင်းဝတ္ထု၏ အဖြစ်ကို ပိုင်းခြားသတ်မှတ်ခြင်း။ အယံ ခေါ သော ဩဘာသော ဥပ္ပန္နောတိ ဥပက္ခီလေသဝတ္ထု-ဘာဝဝေဝတ္ထာနံ ဒဿေတွာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၄၃၃။

ဥပက္ခီလေသဝိဂမ (ပု) [ဥပက္ခီလေသ+ဝိဂမ] ညစ်နွမ်းကြောင်းအညစ်အကြေးမှကင်းခြင်း။ သာ စဿ ဥဗ္ဘိဒ္ဓတာ ဥပက္ခီလေသဝိဂမေန ဒ္ဒရဘာဝေန ဥပဌာနန္တိ အာဟ "မေဃဝိဂမေန ဒ္ဒရီဘူတ"န္တိ။ သာရတ္ထ၊ ၃။၁၄။ မ၊ ဋီ၊ ၃။၁၃၁။ (-နေတ္တိ၊ ဋီ။ ၁၁ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၁။ ၃၀၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ ၃ရ။)

ဥပက္ခီလေသဝိနိမုတ္တ (တိ) [ဥပက္ခီလေသ+ဝိနိမုတ္တ] ညစ်နွမ်းကြောင်းအညစ်အကြေးတို့မှ

ကင်းလွတ်သော၊ ကပ်ချိန်ပ်စက်တတ်သော အပြစ်တို့မှ ကင်းလွတ်သော။ ဒေဝတာနဠိ သုစရိတကမ္မနိဗ္ဗတ္တံ ဝိတ္ထသေမှရဟိရာဒီဟိ အပလိပုဒ္ဓံ ဥပက္ခီလေသဝိနိမုတ္တာတယ ဒ္ဝေရေပိ အာရမ္ဘကသမ္ဘဝဋ္ဌနသမတ္ထံ ဒီဗ္ဗံ ပသာဒစက္ခု ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၃ ၂။ (–ဣတိဝုတ်၊ဌ။၁ ၂၈။ မ၊ဋီ၊၃။၁၅၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၈၆၊၄၃၉။)

ဥပက္ခီလေသဝိမုတ္တ (တိ) [ဥပက္ခီလေသ+ဝိမုတ္တ] ညစ်နွမ်းကြောင်း ရာဂစသော အညစ်အကြေးတို့မှ လွတ်မြောက်သော။ ဥပ-က္ခီလေသဝိမုတ္တံ ပန ဝီထိပဋိပန္နံ ဝိပဿနာ-ဉာဏံ မဂ္ဂေါတိ မဂ္ဂဿ အမဂ္ဂဿ ဝဝတ္ထပေတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ ၂၃၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၈၄။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂၃၉။ (–ဝိ၊ဌ၊ ၂။၃ ၂။)

ဥပက္ခီလေသဝိမုတ္တိ (ထီ) [ဥပက္ခီလေသ+ဝိမုတ္တိ] ညစ်နွမ်းကြောင်း အညစ်အကြေး တို့မှ ကင်းလွတ် ခြင်း။ ပိတ္ထာဒီဟိ အနုပဒ္ဒ-တတ္တာ ကမ္မသ စ ဥဋ္ဌာရတာယ ဥပက္ခီ-လေသဝိမုတ္တိ ဝေဒိတမ္ဘာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၃။

ဥပက္ခီလေသဝိရဟိတ (တိ) [ဥပက္ခီလေသ+ဝိရဟိတ] ညစ်နွမ်းကြောင်းအညစ်အကြေးတို့မှ ကင်းသော။ ဘဂဝတော ဟိ ဧကန္တဝိသ-ဥပက္ခီလေသဝိရဟိတံ ဒိဗ္ဗစက္ခု။ ဝိ၊ဌ၊၁။၃ ၂။

ဥပက္ခီလေသဝိသုဒ္ဓိ (ထီ) [ဥပက္ခီလေသ+ဝိသုဒ္ဓိ] ညစ်နွမ်းကြောင်းအညစ်အကြေးတို့မှ စင်ကြယ် ခြင်း။ ဘာသတေတိ ဥပက္ခီလေသဝိသုဒ္ဓိယာ ဒီပေတိ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၈၆၊ (–မ၊ဋီ၊၃။၄၁၅။)

ဥပက္ခီလေသဝိဿောဓန (နဝ) [ဥပက္ခီလေသ+ဝိဿောဓန] (သမထဝိပဿနာတို့) ညစ်နွမ်း ကြောင်းဖြစ်သော တရားတို့မှ (စိတ်ကို) သုတ်သင်ခြင်း။ တေသံ ဘိက္ခူနံ ဥပက္ခီလေသ-ဝိဿောဓနံ အာဒိ ကတ္တာ အာသဝက္ခယာယ ပဋိပတ္တိဒဿနတ္ထံ။ မ၊ဌ၊၁။ဝ၃။ ဥပက္ခီလေသ-ဝိဿောဓနန္တိ သမထဝိပဿနုပက္ခီလေသတော စိတ္တဿ ဝိဿောဓနံ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၄ ၂။ (–သံ၊ဋီ၊ ၂။၁၈၃၊၅၀၄။ အံ၊ဋီ၊၃။၉၅၊ ၂၅ ၂။)

ဥပက္ခီလေသသုတ္တ (နဝ) [ဥပက္ခီလေသ+သုတ္တ] ဥပက္ခီလေသသုတ်၊ ညစ်နွမ်းကြောင်း တရား တို့ကို–စိတ်တို့ညစ်နွမ်းစေတတ်သော ဝိစိကိစ္ဆာ, အမနသိကာရ, စသော (၁၁)ပါးသော အညစ် အကြေးတို့ကို ဟောကြားရာသုတ်။ မြတ်စွာ ဘုရားသည် ကောသမ္ဗီမြို့၌ ခိုက်ရန်ဖြစ် မှုများနေကြသော ရဟန်းတို့ထံမှ ထွက်ခွါတော် မူလာခဲ့ရာ ပါစီနဝံသတောအုပ်သို့ ရောက်သော အခါ ယင်းတော်အုပ်၌ စိတ်တူကိုယ်မျှ ညီညွတ် စွာ သီတင်းဆုံးနေကြသော အရှင်အနုရုဒ္ဓါ, အရှင်နန္ဒိယ, အရှင်ကိမိလတို့အား ဤဥပက္ခီ လေသ(၁၁)ပါးကို ဟောကြားတော်မူသည်။ ဤသုတ်၌ ဝိစိကိစ္ဆာ, အမနသိကာရ, ထိနမိဒ္ဓ, ဆဗ္ဗိတဏှာ, ဥဒ္ဓစ္စလ္လ, အစ္စာရဒ္ဓဝိရိယ, အဇ္ဈတ္တိလိနဝိရိယ, အဘိဇပ္ပါ, နာနတ္တသညာ, အတိနိဗ္ဗာယိတတ္တ ဤ(၁၁)ပါးကို ဥပက္ခီလေသ ဟုခေါ်သည်။ မဇ္ဈိမနိကာယ၊ ဥပရိပဏ္ဏာသပါဠိ၊ ၃–ဝဂ်၊ ၈–သုတ်။ မ၊ဌ။၁၉၁–၂၀၁။

မဟာဝဂ္ဂသံယုတ္တပါဠိ (သံ၊ဌ။၈ ၂။) အဂုတ္တရနိကာယပါဠိ(အံ၊ ၂။၁ဌ)တို့၌ကား သံ, ကြေး, ခဲပုပ်, ခဲမဖြူ,ငွေ ဤ(၅)မျိုးသည် ရွှေ၏ အညစ်အကြေး ဥပက္ခီလေသ ဖြစ်သကဲ့သို့ ကာမစ္ဆန္ဒ, ဗျာပါဒ, ထိနမိဒ္ဓ, ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ, ဝိစိကိစ္ဆာ ဤ(၅)မျိုးကို စိတ်၏အညစ်အကြေး ဥပက္ခီလေသဟု ဟောတော်မူသည်။

ဥပက္ခီလေသသုတ္တဒေသနာကာလ (ပု) [ဥပက္ခီ လေသသုတ္တ+ဒေသနာကာလ] ဥပက္ခီလေသ သုတ်ကို ဟောရာအခါ။ တဒါတိ တသ္မိံ ဥပက္ခီလေသသုတ္တဒေသနာကာလေ။ မ၊ဋီ၊ ၂။၁၈၀။

ဥပက္ခီလေသဟရဏ (နဝ) [ဥပက္ခီလေသ+

ဟရဏ]ညစ်နွမ်းကြောင်း အကုသိုလ်တရားတို့ကို ပယ်ရှားတတ်သော။ ဟရိတေသု စ အတ္ထနော. ဥပက္ခီလေသေသု ပရသတ္တာနံ ဥပက္ခီလေသ-ဟရဏာနိ ဟောန္တိတိ ပဋိဟာရိယာနိ ဘဝန္တိ။ ဥဒါန၊ဌ။၁၀။ ဗုတိဝုတ်၊ဌ။၁၉။ သာရတ္ထ၊၃။ ၂၀ဖ။ မဇ္ဈိ၊၁။၂၇။ သံဃိ၊၁။၂၃။ ဇာ၊ဌိ၊၁။၂ဖ။ ဇာ၊ဌိ၊၂။၁၃၉။ မူလဋ္ဌ၊၁။ရ။

ဥပက္ခီလေသဟေတု (ပု) [ဥပက္ခီလေသ+ဟေတု] ညစ်နွမ်းကြောင်း အကုသိုလ်-ဟူသော အကြောင်း။ အထ ဝါ ဥပက္ခီလိဋ္ဌန္တိ ဗုဒ္ဓမိနာ ဥပက္ခီလေသဟေတု တတ္ထ ဝိဇ္ဇမာနံ ဝိသေသာဓာနမာဟ။ မဇ္ဈိ၊၁။၂ရ၀။

ဥပက္ခီလေသာဘာဝ (ပု) [ဥပက္ခီလေသ+အဘာဝ] ညစ်နွမ်းကြောင်းအကုသိုလ်မရှိခြင်း။ ဥပက္ခီလေသာဘာဝေန ပရိသုဒ္ဓစိတ္တာနံ ကိလေသေဟိ မုတ္တဘာဝေန ပရမဝေါဒါန-ပတ္တာနံ။ မဟာနိ၊ဌ။ဓ။ (-သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၁ဃ၆။)

ဥပက္ခီလေသာလောက (ပု) [ဥပက္ခီလေသ+အာလောက] ဝိပဿနာညစ်ညူးကြောင်းဖြစ်သော အရောင်အလင်း။ ဥပက္ခီလေသာ-လောကော ဝိယ သမ္ဘာယံ အာလောကော ဥဒကသမုဒ္ဒာနော ဝါတိ။ ဒီ၊ဌိ၊၃။၂၁ရ။

ဥပက္ခီလေသုပ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥပက္ခီလေသ+ဥပ္ပတ္တိ] ညစ်နွမ်းကြောင်းအကုသိုလ်ဖြစ်ခြင်း။ ဗုဒ္ဓမာနိ ဩဘာသာဒီနိ ဥပက္ခီလေသုပ္ပတ္တိယာ ဌာနာနိ ဥပက္ခီလေသဝတ္ထူနိ။ သံဃိ၊၂။၁ရ၀။

ဥပက္ခီလေသေတိ (ကြို) [ဥပ+ကိလိသ+ဏေ+တိ] (၁) ညစ်နွမ်းစေ၏။ညစ်နွမ်းအောင်ပြု၏။ (၂) ပူပန်စေ၏။ (၃) နှိပ်စက်၏။ ပဌ နိဝရဏာနိ စိတ္တံ ဥပက္ခီလေသေန္တိ ကိလိဋ္ဌံ ကရောန္တိ ဥပတာပေန္တိ ဝိဟေဌေန္တိ။ ဒီ၊ဌ၊၃။ဖ၄။ ဒီဋ္ဌဂါဟာ-ဒိဝ္ဘတ္ထ၊ဘာဝေန ဝိပဿနံ ဥပက္ခီလေသေန္တိ ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊ ၂။၄၂ရ။ (ဥပက္ခီလေသန္တိ-ဟု ဋီကာ ၌ ရှိသည်။)

ဥပက္ခီလေသေန္တိ (ကြို) [ဥပ+ကိလိသ+ဏေ+အန္တိ] (၁) ညစ်နွမ်းစေကုန်၏။ညစ်နွမ်းအောင်ပြုကုန်၏။ (၂) ပူပန်စေကုန်၏။ (၃) နှိပ်စက်ကုန်၏။ အုထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပက္ခီလေသောဝါဒ (ပု) [ဥပက္ခီလေသ+ဩဝါဒ] ဥပက္ခီလေသတရား(၁၁)ပါး-ဥပက္ခီလေသသုတ်-ကို ဟောကြားပြသဆုံးမခြင်း။ အနုရုဒ္ဓတ္ထေရဿ စ ဗုဒ္ဓမံ ဥပက္ခီ-လေသောဝါဒံ ဒါတုံ တတ္ထ ဂတော။ မဇ္ဈိ၊ ၃။၃၅ဝ။

ဥပကူ(ကွ)ဋ္ဌ (တိ) [ဥပ+ကုသ+တ။ဥပကြွမ္ဘ-သံ] ကဲ့ရဲ့-ရှုတ်ချ-ဆဲရေး-အပ်သော၊သူ။ ဥပကွ(ကွ)ဋ္ဌော ဝဏ္ဏဗလံ ဇဟာတိ။ ဇာ၊၁။၁၉၅။ ဥပကွ(ကွ)ဋ္ဌောတိ အတ္ထနာပိ ပရေဟိပိ ဥပကွ(ကွ)ဋ္ဌော ဂရဟိတော ဝိပ္ပဋိသာရိတာယ ဝဏ္ဏဉ္စ ဗလဉ္စ ဇဟာသိ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၄၉ဝ။ အနုပကွ(ကွ)ဋ္ဌ-လည်းကြည့်။

ဥပကွောသ (ပု) [ဥပ+ကုသ+တ] (က) ကဲ့ရဲ့-အပြစ်တင်-ဆဲရေး-ခြင်း။ (ခ) ကြွေးကြော်ခြင်း။ (ဂ) ဥပကွောသံ အဂ်သု။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၂၃၅။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၂၅၃။ (-ဓာန်။ဘ၂၀။) (ခ) ဧဝံ ဒုတိယမ္ပိ တတိယမ္ပိ မနုဿေဟိ ဥပကွောသေ ကတေ။ ဇာ၊ဌ၊၄။ရ၂။

ဥပကွောသတိ (ကြို) [ဥပ+ကုသ+အ+တိ] (က) ကဲ့ရဲ၏။ (ခ) ပြက်ရယ်ပြု၏။ ပြောင်လှောင်ပြက်ရှော် သရော်စွပ်စွဲ ဆဲရေး၏၊

(ကုသ၊သ)။ (၈) ကြွေးကြော်၏။ (က) ဥပ-ဏ္ဍောသတိ နံ သဘာဝေါ(ဇာ၊၁။၁၉၅)တိ အတ္ထာဝ တံ ပုဂ္ဂလံ ဂရဟတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၉။ (က)(ခ) ကော်သေန ဥပဏ္ဍောသတိ ဥပဝဒတိ။ ဒီ၊၁။၁၅၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊၄၁၀။ ဥပဏ္ဍောသတိတိ ဥပ(ပ္ပ)ဏ္ဍေတိ၊ (ဥပဟသနဝသေန ပရိ-ဘာသတိ)။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၈ရ။ အံ၊ဋီ၊ဋ္ဌ။၃၄၉။ **ဥပဏ္ဍောသန္တီ**-ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၆၀။ **ဥပ-ဏ္ဍောသိဿာမိ**- ဒီ၊၁။၁၅၄။ (၈) **ဥပဏ္ဍော-သထ**- ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၂၉ရ-၈။ **ဥပဏ္ဍောသိ**- ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၆၂။ **ဥပဏ္ဍောသိသု** -"ရဋ္ဌ နသိသ္သတိ၊ ရဋ္ဌ နသိသ္သတိ"တိ ဥပဏ္ဍောသိသု ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၅။ ၂၉ရ။(-ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ၊၄၁၄။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။ဧ၂၊၄ရ၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၂၅၀။) ဂုဏပရိဝုံသနေန ဝါ ဂရဟန္တီ နိန္ဒန္တီ ဥပဏ္ဍောသန္တီ ဝါတိ အတ္ထော။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။ခ၆၀။

ဥပဏ္ဍောသန (နာ) [ဥပ+ကုသ+ယု] ဟစ်အော်ကြွေးကြော်အပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဏ္ဍောသနသဒ္ဒ (ပု) [ဥပဏ္ဍောသန+သဒ္ဒ] ဟစ်အော်ကြွေးကြော်သောအသံ။ ဃောသောတိ ဥပဏ္ဍောသနသဒ္ဒေါ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၂၅ခ။

ဥပဏ္ဍောသထ (ကြို) [ဥပ+ကုသ+အ+ထ] ကြွေးကြော်ကြကုန်၏။ ဥပဏ္ဍောသတိ(ဂ)-ကြည့်။

ဥပဏ္ဍောသန္တ (တိ) [ဥပ+ကုသ+အန္တ] ကဲ့ရဲ့-ဆဲရေး-သောသူ။ ဣဿာဝသေနေဝ ဥပ-ဏ္ဍောသန္တော ဒုဿတိ။ မဇ္ဈ၊ဋ္ဌ။၁၀၀။ ဥပဏ္ဍော-သန္တောတိ အဏ္ဍောသဝတ္ထူဟိ အဏ္ဍောသန္တော။ မဇ္ဈိ၊ဋ္ဌ။ခ၆ရ၆။ (-စရိယာ၊ဋ္ဌ။၅၉၊၉၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။ရ၃။)

ဥပဏ္ဍောသန္တီ (ကြို) [ဥပ+ကုသ+အ+အန္တီ] ကဲ့ရဲ့ကုန်၏၊ ဆဲရေးကုန်၏။ ဥပဏ္ဍောသတိ (ဂ)-ကြည့်။

ဥပဏ္ဍောသိ (ကြို) [ဥပ+ကုသ+ဏှိ] ကြွေးကြော်ပြီ။ ဥပဏ္ဍောသတိ (ဂ)-ကြည့်။

ဥပဏ္ဍောသိသု (ကြို) [ဥပ+ကုသ+ဥံ] ကြွေးကြော်ကုန်ပြီ။ ဥပဏ္ဍောသတိ (ဂ)-ကြည့်။

ဥပဏ္ဍောသိတ္တာ (ကြို၊ဓိ) [ဥပ+ကုသ+တ္တာ] ကြွေးကြော်-ဟစ်အော်-၍။ အထ နာဂရာ သဒ္ဒိုပတိတ္တာ ရာဇဝံ၏ ဥပဏ္ဍောသိတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ခ။ခ၁ရ။

ဥပကွဲ့ (တိ) [ဥပ+ကရ+တ။ ဥပကရိယိတ္ထာ တိ ဥပကွတော, ဥပကွဒ္ဓော။ ရူနှာ။ခ၀ခ။ (ဥပသ္ဓတ-သံ)] ဖြစ်စေအပ်-စီစဉ်ထားအပ်-သော(သဒ္ဒတ္ထ)။ စုဆောင်းထားအပ် သော(အဓိပ္ပါယတ္ထ)။ ဘိက္ခု ပနေဝ ဥဒ္ဓိသ ဘဏ္ဍာ ထကသ ဂဟပတိသ ဝါ ဂဟပတာနိယာ ဓါ စီဝရစေတာပနံ ဥပကွဒ္ဓံ ဟောတိ။ ဓိ၊ဝ။ခ၁ဂ။ ဥပကွဒ္ဓံ ဟောတိတိ သဒ္ဓိတံ ဟောတိ သံဟရိတ္တာ ဌပိတံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၂၅ဝ။ ကင်္ခ။ခ၆ရ။ (-ဝဇိရ။၂၄၆။ ကင်္ခ။ ဌီ။ရ၊ခ၀ဂ)) ကဲ့ရဲ့ဒဏ္ဍသ ပြာဟွဏသ မဟာ-ယညော ဥပကွဒ္ဓော ဟောတိ။ ဒီ၊ဝ။ခ၂ဝ။ ဥပကွဒ္ဓောတိ သဒ္ဓိတော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၆ခ။ ဥပကွဒ္ဓော(အံ၊၂။၄၂ရ)တိ ပစ္ဆုပဒ္ဓိတော။ အံ၊ ဋ္ဌ၊ခ။ခ၆၆။ တံ ဥပကရတံ တေသံ တတော-သဒ္ဓနဿ အဟ ဥပကွဒ္ဓောတိ ပစ္ဆုပဒ္ဓိတောတိ။ အံ၊ဋီ၊ခ။ခ၂။

ဥပကွဲ့ဆိုကွာဝေ (နာ) [ဥပကွဲ့+သိကွာဝေ] စုဆောင်းစီစဉ်ထားအပ်သော သက်နှံးဘိုးငွေ နှင့်စပ်၍ပညတ်အပ်သောသိကွာပုဒ်၊ ဥပကွဲ့ သိကွာပုဒ်။ ဝိနယဝိဒုတ၊ ပါရာဇိကပါဠိ၊ ၄-နိဿဂ္ဂိယကဏ္ဍ၊ ၁-ဝဂ်၊ ဂ-သိကွာပုဒ်နှင့် ၉-သိကွာပုဒ်။ ဝိ၊ဝ။ခ၁ရ-ခ၂၂ခ။ တေန သမ-

ယေနာတိ ဥပဏ္ဍေသိက္ခာဝဏ်။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၅၀။

ဥပဏ္ဍတ (တိ) [ဥပ+ကရ+တ] ဥပဏ္ဍေ ထောင့်ကွင်းကြည့်။

ဥပဏ္ဍန (နာ) [ဥပ+ခန] ဝခုံး။ ဣသဿ ဥပဏ္ဍနမှာ၊ ဥဏ္ဍစ္ဆ စတုရဂုံလံ။ ဇာ၊၁။၂၅၉။ ဥပဏ္ဍနမှာတိ ခနတော။ ဇာ၊ဌ၊၄။၂၁၁။

ဥပဏ္ဍရ (ပု) [ဥပ+ကရ+အ။နိတိ၊ဆုတ္ထ။၁၂၂ရ။ (ဥပသ္ဆရ-သံ)] (၁) လှည်းသန့် (ရထင်သာမည) (တောင်ပေါက်ဓာန်၊သျှ)။ အပေါင် (ရထင်သာမည) (အဘယာရာမဓာန်၊သျှ)။(၂) အကြောင်းအသောက်အဦးပစ္စည်း၊ အကြောင်းအင်္ဂါ(ဓလျှ၊ဒါနုထပြောက် အောင်မြင်စေသော လျှ၊ဘွယ်ဝတ္ထုစသည်)။ (၁) ဥပဂရိယတေတိ ဥပဏ္ဍရော၊အဂ္ဂသောပရိ ကဠဝိသေသော၊ အမရကောသေ ပန ဥပဏ္ဍရသဒ္ဒသ သဗ္ဗ-ရထာဝယဝါစကတ္တံ ဝုတ္တံ" ရထင်ဆ ဥပဏ္ဍ-ရော"တိ၊ အပဏ္ဍရောတိပိ ပါဌော။ ဓာန်၊ဌီ။ ၃ရ၅။ (၂) ဥပဏ္ဍရေ(ကခ်။၂၆၂)တိ ဝါသိ-အာဒိဘဏ္ဍာနိ။ ကခ်၊ဌီ၊သစ်။၄၂၅။ ဝိမတိ၊ ၂။၂၄၆။ ဥပဏ္ဍရေတိ ဥပကရဏေ။ ဝိနယာ-လင်္ကာရဋီ၊၂။၁၅၅။(ဝိ၊ဌ၊၄။ဧ၃။ ဝိ၊သင်ဟ။ ၃ဝ၆-တို့၌ ဥပဏ္ဍရဟ်မတ္တေရ၊ ဥပကရဏဟ်သာ တွေ့ရ၏။ ကခ်ဋ္ဌသာ ဥပဏ္ဍရဟ် တွေ့ရ၏။) ယညဥပဏ္ဍရောတိ ဒါနဿ သာမန်။ သံ၊ဌီ၊ ၁။၁၃ရ။

ဥပဏ္ဍရဏ (နာ) [ဥပ+ကရ+ယု] စီစဉ်ခြင်း။ တံ ဥပဏ္ဍရဏံ တေသံ တတ္ထသဒ္ဓနန္တိ အာဟ။ ဒီ၊ဌီ၊၁။၃၂၂။

ဥပဏ္ဍလတိ (ကြို) [ဥပ+ခလ+အ+တိ] ချွတ်ချော်၏။ တေန ခေါ ပန သမယေန မနုဿာ ခိပန္တိ ဝါ ဥပဏ္ဍလန္တိ ဝါ။ ဒီ၊၂။၂၀၀။

ဥပဏ္ဍလန (နာ) [ဥပ+ခလ+ယု] ချွတ်ချော်ခြင်း။ သဟသာ ဥပဏ္ဍလနဂမနနိသိဒနဝုဋ္ဌာနပရိ-ဝတ္ထနာဒီသု...ဒုက္ခမနဘဝတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁ဝ၁။

ဥပဏ္ဍလန္တိ (ကြို)[ဥပ+ခလ+အ+အန္တိ] ချွတ်ချော်ကုန်၏။ ဥပဏ္ဍလတိ-ကြည့်။

ဥပဏ္ဍလိတ (တိ) [ဥပ+ခလ+တ] ချွတ်ချော်သော၊သူ။ အန္ဓသာ ဥပဏ္ဍလနံ ဝိယ အဝိဇ္ဇာ-ပစ္စယာ ဝိညာဏံ၊ ဥပဏ္ဍလ်တသ ပတနံ ဝိယ သင်္ခါရပစ္စယာ ဝိညာဏံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၁ဂ။

ဥပဏ္ဍလိတ္ဝာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ခလ+တ္ဝာ] ချွတ်ချော်၍။ အထ ခေါ ဓနုဗ္ဗာနီ ပြာဟ္ဝကီ ဥပဏ္ဍလိတ္ဝာ တိဏ္ဍတ္ထံ ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ။ မ၊၂။၄၂၄။ ဥပဏ္ဍလိတ္ဝာ ဝါ ပပတေယ္ယုံ။ အံ၊၂။ဧ၉၊၂ရ၁။ (-ဇာ၊ဌ၊ဃ။၄၁၂။)

ဥပဏ္ဍိတ္ဍတ (တိ) [ဥပ+ဝိတ္ဍ+က] အနီးဌ်ခြေကိုပစ်ချသော၊ အနီးဌ် ခြေကို ပစ်ချတုပ်ဝပ်၍တပည့်ဥပါသကာအဖြစ် ခံယူသော၊သူ။ (၂) ပစ်ပယ်သော။ (၁) ဥပဏ္ဍိတ္ဍကာ စ တေ ဘဂဝတော သမ္ဗဒ္ဓနိ(ပဋိသံ။ဝ၃ရ။ မဟာနိ။ ၁၄၀)တိ တေ ခတ္ထိယပဏ္ဍိတာဒယော ဘဂ-ဝတော ပဏ္ဍာဝိသဒ္ဓနေနေ၀ ဘဂဝတော သမီပေ ခိတ္ထကာ ပါဒဏ္ဍိတ္ထကာ (ပဏ္ဍိတ္ထကာ) သမ္ဗဒ္ဓနိ။ သာ၀ကာ ဝါ သမ္ဗဒ္ဓနိ၊ ဥပါသကာ ဝါတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၂၅ဂ။ မဟာနိ၊ ဌ။၂၆၂။ (၂) သြမဂ္ဂီ ကရောန္တိတိ ဥပဏ္ဍိ-တ္ထက်(သီ၊သျှ) ကရောန္တိ။ အံ၊ဌ၊၂။ဘ၀ဃ။

ဥပဏ္ဍိတ္ထကသမ္ဗတ္ထိသမနန္ဓရ (ဗျ) [ဥပဏ္ဍိတ္ထက သမ္ဗတ္ထိ+သမနန္ဓရ] ဥပသကာအဖြစ် ခံယူ ပြည့်စုံပြီးသည်၏အခြားမဲ့။ အထာတိ အနန္ဓရတ္ထော၊ တေသံ ဥပဏ္ဍိတ္ထကသမ္ဗတ္ထိသမနန္ဓရမေဝါတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၂၅ဂ။ မဟာနိ၊ဌ။၂၆၂။

ဥပဏ္ဍေဝ (ပု) [ဥပ+ဝိပ+ဏ] အဆင့်ဆင့်-ဆောင်ယူ၍-အပ်ဌမဖြစ်မူ၍-ပစ်ချအပ်သော။

ယောဂမာယန္တိ မစ္ဆုနောတိ မစ္ဆုနော ဝယောဂ် ပယောဂ် ပကွေပ် ဥပကွေပ် ဥပကွမ် အတ္ထန္တရံ အာဂစ္ဆန္တိ။ သံဒ္ဒေါ။၄၃၃။ တတ္ထ တတ္ထ ဥပရူပရိ စ ဝိဝိတာယ အဘာယ အတ္ထန္တရေ ဝေ ဟောန္တိ။ သံဒ္ဒီ၊ဝ။ရေ။ ဥပကွေပ(သံဒ္ဒေါ။၁၄၂)နှင့် ဗဟိ အဟုတ္တာ ပကွိုပိတမ္ပတ်။ သံဒ္ဒီ၊ဝ။ဝရေ။ ဩဘာနံ ဥပကွေပ(သံဒ္ဒေ၁။ဝရ၀)နှင့် ဥပနေတ္တာ ပကွိုပိ-တမ္ပန္တိ အတ္ထော။သံဒ္ဒီ၊၂။၄၂၀။(-အံဒ္ဒီ၁။၃၀ရ။)

ဥပကြွေသ(ဝု) [ဥပ+ကိလိသ+ဏ] ညစ်နွမ်းကြောင်း အညစ်အကြေး၊ ညစ်နွမ်း-ပူပန်-စေတတ်သော အညစ်အကြေး (အကုသိုလ် တရား)။ ဟတေသု စ အတ္ထနော ဥပကြွေသေသု ပရသတ္ထာနံ ဥပ-ကြွေသဟရဏာနိ စ ဟောန္တိ။ သီ၊ဒ္ဒီ၊သစ်၊ဝ။ ၁၄၅။ ဥပကွိလေသ-လည်းကြည့်။

ဥပကြွေသဟရဏ(တိ)[ဥပကြွေလ+ဟရဏ]ညစ်-နွမ်းကြောင်း-အညစ်အကြေး-အကုသိုလ်-ကို ပယ်ရှားတတ်သော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။ ဥပ-ကွိလေသဟရဏ-လည်းကြည့်။

ဥပဂ (တိ) [ဥပ+ဂမု+ကွိ] ကပ်ရောက်သော၊ သူ။ ကူလူပဂ, ကာယူပဂ, ယထာကမ္မူပဂ စသည်ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+ဟိ] ချဉ်းကပ်လော၊ ကပ်ရောက်လော။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆတိ (ကြို)[ဥပ+ဂမု+အ+တိ] ချဉ်းကပ်၏၊ ကပ်ရောက်၏။ အနီးသို့သွား၏။ ဆည်းကပ်-၏။ ယူဆ-စွဲလမ်း-၏။ ပုနဒေဝ ဓေနုံ ဥပဂ-စ္ဆတိ။ ဝိ၊ဒ္ဒေ၁။ဘ၂၁။ အဘိ၊ဒ္ဒေ၁။၂၁ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁၅ဝ။ (-ဝိ၁ဝ်။ဝ၃ဝ၄။ မ၊ဒ္ဒေ၁။ဝ၃ဝ၂။ မ၊ဒ္ဒေ-ဝ။ဝ၄ဖ။ သံ၊ဒ္ဒေ၁။ရ၃ရ။ အံ၊ဒ္ဒေ၁။ဝ၂၅ဝ။ မ၊ဒ္ဒီ၊ ၂။ဝ၃ရ။ **ဥပဂစ္ဆန္တိ**—ဝိ၊ဝ။၂၁၂။ ဒီ၊၂။ဝ၁။ အံ-၁။ရ၅။ နေတ္ထိ။ရ၂။ မ၊ဒ္ဒေ၁။ဝ၄ဝ။ အံ၊ဒ္ဒေ၁။၅၅ဝ။ ဣတိဝုတ်၊ဒ္ဒ။၂ဝ၁။ နေတ္ထိ၊ဒ္ဒ။ဝ၃၅။ အံ၊ဒ္ဒီ၊၂။ ဝ၄ဝ။ **ဥပဂစ္ဆသိ**—ဇာ၊ဒ္ဒ၊၂။၂ဝ၂။ **ဥပဂစ္ဆ-ထ**—ဇာ၊ဒ္ဒ၊ရ။၄ရ။ **ဥပဂစ္ဆာမိ**—ဝိ၊ဒ္ဒ၊၂။၅။ ဣတိဝုတ်၊ဒ္ဒ။ရ၂။ **ဥပဂစ္ဆာမ**—ဝိ၊ဒ္ဒ၁။ဝ၃ရ။ **ဥပဂစ္ဆန္တု**—ဇာ၊ဒ္ဒ၊ရ။ရ။ **ဥပဂစ္ဆ**—ဝိ၊ဒ္ဒ၁။၂ဖ။ ဓမ္မ၊ဒ္ဒ၊၂။ဝ၃ဖ။ **ဥပဂစ္ဆေယ္ယ**—ဝိ၁ဝ။ဝ၃ဝ။ မ၊ ဝ။ဝ၀ရ။ အံ၁။၂ရ။ ဝိ၊ဒ္ဒ၁။ဘ၂၁။ ဒီ၊ဒ္ဒ၁။ဝ၂ရ။ **ဥပဂစ္ဆေယ္ယုံ**—ဝိ၁ဝ။ဝ၃ဝ။ **ဥပဂစ္ဆေယ္ယံ**—ဒီ၊ဒ္ဒ၁။ဝ၀ဝ။ မ၊ဒ္ဒ၁။၂ဝ၁။ **ဥပဂစ္ဆိ**—ဝိ၁။၅ဝ။ ဒီ၁ဝ။ဘ။ သံ၊ဒ္ဒ၁။ဝ၅။ ပေတ၊ဒ္ဒ။၂၂ဝ။ သံ၊ဒ္ဒီ၊ ဘ။ရ၃။ **ဥပဂစ္ဆိ**—ဒီ၊ဒ္ဒ၂။ဖ၅။ အံ၊ဒ္ဒ၂။၂ရ၁။ ဓမ္မ၊ဒ္ဒ၁။ဝ၃ရ။ ဥဒါန၊ဒ္ဒ။ရ၀။ **ဥပါဂစ္ဆိ**—ဇာ၊ ၂။ဘ၅။ ဇာ၊ဒ္ဒ၊ဖ။၂ဝ။ **ဥပါဂမိ**—ဝိမာ်နေ။ဝ၅။ အပ၁ဘ။ဖ၆။ ဇာ၁။ဝ၃ဝ၀၊ ဝ၀ဘ။ ဓမ္မ၊ဒ္ဒ၁။ဘ၆။ ဝိမာနေ၊ဒ္ဒ။ဘ၅။ အပ၁ဒ္ဒ၊၂။ဘ၆။ ဇာ၊ဒ္ဒ၊ဝ။ဝ၄ဝ။ **ဥပဂစ္ဆုံ**—ဗုဒ္ဓဝံ။ဝ၂ဘ။ ဇာ၂။ဘ၅ဝ။ အဘိ၊ ဒ္ဒ၁။ရ၄ဝ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဒ္ဒ။ဘ၄ရ။ ဇာ၊ဒ္ဒ၁။ဝ၃ဝ။ ဇာ၊ဒ္ဒ-ဖ။၂ရ။ ဇာ၊ဒ္ဒ၊ရ။ဘ၁ဝ။ **ဥပဂစ္ဆိသု**—ဝိ၁။ရ၀။ ဝိ၊ဒ္ဒ၁။၂ဝ။ **ဥပါဂစ္ဆုံ**—သုတ္တနိ။ဝ၄ဝ။ ဇာ-၂။ဝ၃ရ။ စူဠနိ။ဘ၂ရ။ စူဠနိ၊ဒ္ဒ။ဘ၂ဝ။ ဇာ၊ဒ္ဒ-ဝ်။ဝ၃ရ။ **ဥပါဂမုံ**—သုတ္တနိ။ဝ၄ဝ။ စူဠနိ။ဘ၂ရ။ **ဥပါဂမိသု**—စူဠနိ၊ဒ္ဒ။ရ၃။ **ဥပဂစ္ဆိ** (အဗ္ဗတ္ထနိ ဩဝိဘတ်ကို ဟူပြု)—ဝိမာန၊ဒ္ဒ။ရ၂။ **ဥပါဂမိ**—ဝိမာန။ဘ၅။ ဇာ၂။၂ဖ၄။ ဝိမာန၊ဒ္ဒ။ရ၂။ ဇာ၊ဒ္ဒ။ဘ၂ဝ။ **ဥပဂစ္ဆိ**—မဟု။ဘ၀။ အပ၁။ဘ၅။ မ၊ဒ္ဒ၄။ဖ၀။ ထေရ၊ဒ္ဒ၁။ဝ၀ဝ။ ဝိမာန၊ဒ္ဒ။၂၂၂။ **ဥပဂစ္ဆိ**—မ၊ဒ္ဒ၂။ဝ၁ဘ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဒ္ဒ။၂ဖ။ **ဥပ-ဂမိ**—မ၊ဒ္ဒ၄။ဖ၀။ မ၊ဒ္ဒီ၊ဝ။၂ရ၀။ **ဥပါဂမိ**-ဗုဒ္ဓဝံ။ဝ၀ဝ။ အဘိ၊ဒ္ဒ၁။ဝ၆။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဒ္ဒ။ဒ၆။ **ဥပဂမိမှာ**—စရိယာ၊ဒ္ဒ။ဘ၂။ **ဥပါဂမုံ** (အဗ္ဗ-တ္ထနိ မှာ ဝိဘတ်ကို ဥံ ပြု တနည်း-ဝိဘတ်-ဝိပလ္လာသ)—စရိယာ။ ၄ဝ၁။ စရိယာ၊ဒ္ဒ။ဘ၂။

ဥပါဝမုမှာ- သုတ္ထနိ။၃၃၁။ သုတ္ထနိ။၆၂၂။ ဥပဂစ္ဆိတ္ထ-(အဗ္ဗတ္ထနီ အာဝိဘတ်ကို ထည့်) ပေတ။၁၈၆။ ပေတ။၆။၂၂၄။ ဥပါရု-ဇာ၊ ၂။၂၃၁၊၂၃၅။ ဇာ၊၆၊ရ။၄ရ။ ဥပဂမ်-မ၊၆၊ ၃။၂၃ရ။ ဥပါဂမ်-မ၊၂။၃၀၈။ ဥပဂမိ ဿတိ- ဥဒါန်၊၆။၂၂၄။ ဥပဂစ္ဆိဿာမိ -ဒီ၊ ၆၊၂။၃၃၁။ အံ၊၆၊၁။၁၈၂။

ဥပဂစ္ဆထ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+ထ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-ကြကုန်လော။ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆန္ဒ (တိ) [ဥပ+ဂမု+အန္ဒ။ ထိ၌ ဥပ ဂစ္ဆန္ဒ]. ချဉ်းကပ်- ကပ်ရောက်-သော၊သူ။ ဝဿံ ဥပဂစ္ဆန္ဒေန ---- သဒ္ဓါရဗဒေ္ဓ သေနာသနေ ဥပဂန္ဆပ္ပံ။ ဝိ၊၆၊၁။၂၄၈။ အံ၊၆၊ ၁။၂၆၁။ ဘာရတ္ထ၊၃။၂ရ၄။ ဘရိယာဘာဝံ ဥပဂစ္ဆန္ဒိယာ ဒလိဒ္ဒိတ္ထိယာ တေ ဒေဝ ဒေဝ ဝ။ ဝိ၊၆၊၂။၁ရ၂။

ဥပဂစ္ဆန္ဒိ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+အန္ဒိ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-ကြကုန်၏၊ယူဆ-စွဲလမ်း-ကြကုန်၏။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆန္ဒိ (တိ) [ဥပ+ဂမု+အန္ဒ+ဣ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သော၊သူ။ ဥပဂစ္ဆန္ဒ-ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆန္ဒု (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+အန္ဒု] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-စေကုန်သတည်း။ ဥပဂစ္ဆတိ- ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆမာန (တိ) [ဥပ+ဂမု+အ+မာန] ကပ်ရောက်သော။ တဒနန္တရံပန ပုရိမစိတ္တံ ဂေသန္ဆတိ ပရိဏာမနယေန တထတ္တံ ဥပဂစ္ဆမာနံ မဇ္ဈိမံ သမထနိမိတ္တံ ပဋိပဇ္ဇတိ နာမ။ မဟာနိ၊၆။၁၁၅။ ပဋိသံ။၆၊၂။ရ၆။

ဥပဂစ္ဆသိ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+သိ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-၏။ ဥပဂစ္ဆတိ- ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆာမ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+မ]. ကပ်ရောက်ကုန်အုံ့။ ဥပဂစ္ဆတိ -ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆာမိ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+မိ] ကပ်ရောက်၏။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥမဂစ္ဆီ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+ဣ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-ဆည်းကပ်-ယူဆ-ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆီသု (ကြို) [ဥပ+ဂမု+ဥ] ကပ်ရောက်ကြကုန်ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆိ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+ဣ]] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ -ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆိတမ္ဗ (တိ) [ဥပ+ဂမု+တမ္ဗ] ကပ်ရောက်-ဖေါ်-သင့်-ထိုက်-သော။ ပါတိမောက္ခုဒ္ဒေသကေန ဝိနာ နဝဿံ ဥပဂစ္ဆိတမ္ဗံ။ ဝိ၊သင်္ဘာ။၂၀၉။

ဥပဂစ္ဆိတ္ထ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အော] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆိဿာမိ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+ဿာမိ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-အုံ့။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆု (ကြို) [ဥပ+ဂမု+ဥ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-ဆည်းကပ်-ကုန်ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆေ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+ယေ] ကပ်ရောက်ရာ၏။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆေယျ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+ယေ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-ယူဆ-စွဲလမ်း-ငြားအုံ့။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆေယျုံ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+ယေ]

ကပ်ရောက်ကုန်ငြားဆဲ့။ ဥပဂစ္ဆတိ–ကြည့်။

ဥပဂဇ္ဇီ (ကြီ) [ဥပ+ဂမု+ဏ္ဍ] ကပ်ရောက်–ယူဆ–စွဲလမ်း–ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ–ကြည့်။

ဥပဂဇ္ဇီ (ကြီ) [ဥပ+ဂမု+ဏ္ဍိ] ချဉ်းကပ်–ကပ်ရောက်–ယူဆ–စွဲလမ်း–ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ –ကြည့်။

ဥပဂဏ္ဍိတမ္ဗ (တိ) [ဥပ+ဂဟ+တမ္ဗ] ခိုးမြောက်–ထောက်ပံ့–အပ်သော။ အဘိသိတ္ထခတ္ထိယာ ဘဒြအဿာဇာနီ ယာဒိရတနသမ္ပဒါ ဒေနနပိ ဥပဂဏ္ဍိတမ္ဗာ။ အံ၊ဌ၊၂။ရ၉။

ဥပဂတ (တိ) [ဥပ+ဂတ] (၁) ချဉ်းကပ်–ကပ်ရောက်–ရ–ပြည့်စုံ–သော၊သူ။ (၂) ကပ်ရောက်အပ်–သိအပ်–သော။ (၃) ကပ်ရောက်ရာ။ (၁) ဘဝဒိဋ္ဌိ အလ္လိနာ ဘဝဒိဋ္ဌိ ဥပဂတာ။ မ၊၁။၉၄။ ဝေရဉ္ဇ ဥပနိဿာယ ဝဿာဝါသံ ဥပဂတော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၄၄။ ဣမိနာ ပါတိမောက္ခ–သံဝရေန ဥပေတော ယောတိ သမုပေတော ဥပဂတော (ဥပါဂတော။ အသိ၊ဝိ။၂၅၄) ––––သမန္နာဂတော။ ဝိ၊ဌ၊၃။၅၃။ ဝန္ဒေတမနုတ္ထရံ ဓမ္မံ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁။ မ၊ဌ၊၁။၁။ သံ၊ဌ၊၁။၁။ အံ၊ဌ၊ ၁။၁။ ဥပဂတောတိ ပတ္တော၊ အဓိဂတောတိ အတ္တော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၀။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၈။ မ၊ ဋီ၊၁။၁၀။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၀။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၃။ (၂) ဥာတော စေဝ ဥပဂတော စ မဂ္ဂေါ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။၂၅၆။ တေဟိ ဥပဂတော ပဋိပန္နော မဂ္ဂေါ စ။ ဝိမတိ၊၂။၁၀၁။ (၃) ဥပဂတဌာန–ကြည့်။

ဥပဂတဂေါဏ (ပု) [ဥပဂတ+ဂေါဏ] ကပ်ရောက်သော်နွားမ။ တေ ပန ဒမ္မတံ ဥပဂတ–ဂေါဏာ စေဝ ခေနုယော စ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၉၉။

ဥပဂတဥာဏ (နဿ) [ဥပဂတ+ဥာဏ] ကပ်ရောက်အပ်သောဥာဏ်။ ယသ္မာ ပိဋ္ဌိတော ပိဋ္ဌိတော အနုမန္ဒန် နာမ အတ္ထိကေဟိ ဥပဥာတံ ဥပဂတဥာဏဿေဝ ဟောတိ။ ဝိမတိ၊၂။၁၀၁။

ဥပဂတဌာန (နဿ) [ဥပဂတ+ဌာန] ကပ်ရောက်–ချဉ်းကပ်–ရာ အရပ်။ ဘိက္ခဲ ဂယောတ္ထာ ဥပဂတဌာနာဒီသု ဒဿနေ သတိ ကထံ ပဋိပဇ္ဇိတမ္ဗန္တိ ပုစ္ဆတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၆၄။ (–သာရတ္ထ၊ ၁။၃၃၆။ မ၊ဋီ၊၁။၂၀၆။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၃။)

ဥပဂတဌာနာပရိစ္ဆာဂ (ပု) [ဥပဂတဌာန+ အပရိစ္ဆာဂ] ကပ်ရောက်ရာအရပ်ကို မစွန့်ခြင်း။ ဝါဌေဟိ ဥမ္မဂ္ဂါဒိကေဟိ ဥပဂတဌာနာပရိစ္ဆာဂါ လဘတိ။ ဝဇိရ။၄၆၉။

ဥပဂတတရ (တိ) [ဥပဂတ+တရ] အထူးသဖြင့်ကပ်ရောက်သော။ နိဿယပစ္စယမေဝ ဥပဂတတရံ ကတ္တာ ပုစ္ဆတိ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၂၁၂။

ဥပဂတပုတ္တိ (တိ) [ဥပဂတ+ပုတ္တ+ဏ္ဍတ္ထိဇောတ ကဿ အာပစ္စည်း] ကပ်ရောက်သော ဥတုပန်း–ရာသီပန်း–ရှိသော၊ ရာသီပန်း ပွင့်သော(မိန်းမ)။ ဥပဂတပုတ္တိ ဟိ ကုမာရီ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၂၀။

ဥပဂတဘိက္ခု (ပု) [ဥပဂတ+ဘိက္ခု] ကပ်ရောက်သောရဟန်း။ သတ္ထာရိ သဒ္ဓမ္မေ စ ဂါရဝေန ဥပဂတဘိက္ခုနံ ဝစနသမနန္တရမေဝ ဥပဠဟိသု။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၂၀။

ဥပဂတဝိဇာယနကာလ (တိ) [ဥပဂတ+ ဝိဇာယနကာလ+ဏ္ဍတ္ထိဇောတက အာပစ္စည်း] ဦးကပ်သော သားဖွားရာကာလရှိသော–သားဖွားချိန်နီးသော–မိန်းမ။ ဥပဝိညာတိ ဥပဂတဝိဇာယနကာလာ။ ပရိပက္ကဂဗ္ဘာ၊ နစိရသော ဝိဇာယိဿတိတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၃၉၉။ (–ထေရီ၊ဌ။၁၅၅။ မ၊ဋီ၊၃။၃၃၉။)

ဥပဂတသီလ (တိ) [ဥပဂတ+သီလ] ကပ်ရောက်သောသီလရှိသော၊သူ။ သီလသမ္ပတ္တိယာ သမာနဘာဝံ ဥပဂတသီလော သဘာဝတ္ထိ–ကောတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၃။၄၆၅။ အံ၊ဋီ၊

၃။၉၄။

ဥပဂန္ဓမ္ဗ (တိ) [ဥပ+ဂန္ဓမ္ဗ] ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ရ-ရယူ-သိ-အပ်သောသူ။ ကဒါ နု ခေါ် ဝ်ဿ် ဥပဂန္ဓမ္ဗံ။ ဝိ၃။၁၉၂။ အဝေစ္စပသာဒေါယေ အရကီ-ယတော ဖဏ္ဍော၊ ဥပဂန္ဓမ္ဗတောတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ မဋ္ဌ၁။၁ရ၈။ တသ္မာ ဗ္ဗော နု ကေန္ဓ-မေကတာ ဝါ နာနုတာ ဝါ ဥပဂန္ဓမ္ဗာ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၂။၁၅၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၂။၁ရ၈။ ဥပဂန္ဓမ္ဗတောတိ ဖဏ္ဍနော ဟိတသုခံ ပစ္စာသီသန္တေန ကေန္ဓေန အဓိဂန္ဓမ္ဗတော။ မဟာဋီ၁။၂ရ၆။ နု ကေန္ဓမေ၀ ကေတာ ဝါ နာနုတာ ဝါ ဥပဂန္ဓမ္ဗာ နု ဂဟေတမ္ဗာ။ မူလဋီ၂။၁၁၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၂။၃၁၄။

ဥပဂန္ဓမ္ဗဋ္ဌ (ပု) [ဥပဂန္ဓမ္ဗ+အတ္ထ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ရယူ-အပ်သည်၏အဖြစ်ဟူသောအနက်သတော။ သော ဥပဂန္ဓမ္ဗဋ္ဌေန ဥပယံ ရူပါဒီသု ကေမ္ပိ ဓမ္မံ ကီ ဥပေယ္ယ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၂၁။ ဥပဂန္ဓမ္ဗဋ္ဌေန အဝိယာ။သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၂။၂၂၀။

ဥပဂန္ဆုံ (ဗျ) [ဥပ+ဂမု+တုံ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-ခြင်းငါ။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဝဿံ ဥပဂန္ဆုံ။ ဝိ၃။၁၉၂။ အံ၊ဋ္ဌ၂။ရ။ ယဒါ ပန သဝိရံ ဥဒ္ဓုမာတကံ---- နဝဟိ ဝဏမုခေဟိ ပဂ္ဂဠိတပုဗ္ဗကုဏပဘာ၀ေန ဥပဂန္ဆုမ္ဗိ အသက္ကုဏေယ္ယုံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၁။၂၃၀။ ကီ ဘ၀ဝန္ဓံ သယံ ဒဿနာယ ဥပဂန္ဆုံ နု သက္ကောတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၁။၁၂၉။ ဥပေါသထပ္ပ၀ါရကံ ဥပဂန္ဆုံ အဒတ္တာ နိက္ကဠိဿန္တိ။ အံ၊ဋ္ဌ၂။၃၉၃။

ဥပဂန္ဆု (တိ) [ဥပ+ဂမု+တု] ကပ်ရောက်-သွားရောက်-သော၊သူ။ အသီတိ မေ အာ၀ုသော ဝဿာနိ ပဗ္ဗဇိတဿ နာဘိဇာနာမိ ဂါမန္တ၊ဝေနာသနေ ဝဿံ ဥပဂန္ဆာ။ မဟာ၃။၁၆ရ။ ပုန္ဗ္ဗ၀ဿာ၀ါတံ သံသာရံ အပရာပရံ ပရိ၀တ္ထ-နဝ၀ေန ဂန္ဆာရော ဥပဂန္ဆာရော ဟောန္တိ။ ဣတိ၀ုတ်၊ဋ္ဌ။၅၂။

ဥပဂန္ဆုကာမ (တိ) [ဥပဂန္ဆုံ+ကမု+ဏ] ကပ်ရောက်ခြင်းငှါအလိုရှိသော၊သူ။ အညတရော ဘိက္ခု ဝဇေ ဝဿံ ဥပဂန္ဆုကာမော ဟောတိ။ ဝိ၃။၂၁၁။ အရိယသာ၀ကောတိ အရိယသဿ ဗုဒ္ဓဿ ဘဂ၀တော သာ၀ကော, သာ၀ကဘာ၀ं ဥပဂန္ဆုကာမော။ ဣတိ၀ုတ်၊ဋ္ဌ။၂၄၀။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၅ရ၊၅၉။ ခုဒ္ဓက၊ဋ္ဌ။၁၉ရ။)

ဥပဂန္ဆာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဂန္ဆာ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ရောက်-ဆိုက်ရောက်-သွားရောက်-ထိရောက်-၍။ ကထံ ဟိ နာမ ဆဗ္ဗဂ္ဂိယာ ဘိက္ခု ဝဿံ ဥပဂန္ဆာ အန္တရာ၀ဿံ စာရိကံ စရိဿန္တိ။ ဝိ၃။၁၉၃။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၂။၂၁၅။ ဒီ၊ဋ္ဌ၁။၂ရ၅။ မ၊ဋ္ဌ၁။၁၅၆။ သံ၊ဋ္ဌ၁။၅၀။ အံ၊ဋ္ဌ၁။၁၅၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၁။၁၅၀။)

ဥပဂန္ဆာန (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဂန္ဆာန] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-ကြွရောက်-၍။ တမဟံ ဥပဂန္ဆာန၊ သရဏဂမနံ ဂဟိ။ အပ၁။ရ၃။ ၁ဏေန ဥပဂန္ဆာန၊ ဟောဝေတိ တံ မဟာမုနိ။ ဗုဒ္ဓ၀ံ။၃၂၁။ အဘိ၊ဋ္ဌ၁။၅၅။

ဥပဂမံ (ကြိ) [ဥပ+ဂမု+အ] ကပ်ရောက်ပြီ၊ ဆိုက်ရောက်ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ–ကြည့်။

ဥပဂမ (ပု) [ဥပ+ဂမု+အ] ကပ်ရောက်ခြင်း။ တဏှာဒိဋ္ဌိ၀ေသေန ဥပဂမဿ ဝုတ္ထတ္ထာ။ သံ၊ ဋီ၂။၂၂၂။

ဥပဂမန (နဝ) [ဥပ+ဂမု+ယု] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-စွဲလမ်း-ခြင်း။ ဥပဂမနံ ဥပါဒါနံ။ ပဋိသံ။၅၀။ မ၊ဋ္ဌ၁။၅၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၂။၁ရ၂။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၁။၂၂၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၂။၂၁၄။ ဥပဂမနံ ဥပါဒါနန္တိ ----ပ၀တ္ထံ ဥပဂမနံ ဒဋ္ဌ၀ဟတ်။

ပင်ိုသံ်ဌေ။။ ၂၂၃-၄။ ဥပဂမနံ ဥပါဒါနန္တိ ---ပဝတ္တံ ဥပဂမနံ ဂဟဏံ ပရာမသနံ၊ ဣဒံ ဥပါဒါနံ နာမ။ ဒေသီ၊ဌ၊၂။ဝ၃ဝ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၂ဝ၅။ (-ဝိ၊ဌ၊ဝ။ဂ၂။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂ဝ၄။ မ၊ ဋီ၊ဝ။၂၉၂။ မူလဋီ၊၂။၂ဝ၆။).

ဥပဂမနတ (တိ) [ဥပဂမန+က] ကပ်ရောက်-လာ၊ရောက်-သော၊သူ။ ပြဟွလောကူပ-ဂတာတိ ဝဋ်သန္ဓိဂ္ဂဟဏဝသေန ပြဟွလောကံ ဥပဂမနကာ အဟောသိ။ ပေတာ၊ဌ။ဝ၅၅။

ဥပဂမနကာရဏ (နာ) [ဥပဂမန+ကာရဏ] ကပ်-သွား-ရောက်ခြင်း၏ အကြောင်း။ ကုလာနံ အနုပဂမနကာရဏဘူ ဥပဂမနကာရဏဘူ ဝကာသေန္ဓော။ ဝမ္မ၊ဌ၊ဝ။။ ၂ဝ၆။

ဥပဂမနဋ္ဌ (ပု)[ဥပဂမန+အတ္ထ] ကပ်ရောက်-တတ်သည်၏အပြစ်-ကပ်ရောက်ခြင်း-ဟူသော အနက်သတော။ အဝဿံ ဥပဂမနဋ္ဌေန ပန ဝိဘဝေါ ဂတိ ဝမ္မာနံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။ဝ၉ဝ။

ဥပဂမနတ္ထ (ပု)[ဥပဂမန+အတ္ထ] (၁) ကပ်-ရောက်ခြင်းအနက်။ (တိ)(၂) ကပ်ရောက်ခြင်း-အနက်ရှိသော။ (၁) တေန ဥပဂမနတ္ထံ နိဝတ္တေတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဝ။။ ၂ဝ၁။ (တိ)(၂) ဥပ-သဒ္ဒေါ စ ဥပဂမနတ္ထော မဂ္ဂသဒ္ဒေနဝိ သမ္ဗန္ဓိတဗ္ဗောတိ ဒဿေတိ။ ဝိမတိ၊ ၂။ဝ၀ဝ။

ဥပဂ္ဂမနပဋိကွေပ (ပု)[ဥပ+ဂမန+ပဋိကွေပ] ကပ်ရောက်-ယူဆ-မှားကိုပယ်ခြင်း။ လိင် ဟောတ်၊ ယဒိဒံ နိစ္စတော ဥပဂမနပဋိကွေပေါ။ မ၊ဋီ၊ ၃။ ၂၉၂။

ဥပဂမနဘယ (နာ) [ဥပဂမန+ဘယ] ကပ်-ရောက်-ပေါင်းဆုံမိ-ခြင်းဟူသော ဘေး။ ဖဿဟာရေ ဥပဂမနဘယံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဝ။ဝ၃ဝ။ ဥပဂမနံ အပ္ပဟီနဝိပလ္လာသဿ အာရမ္ဘကေန သမောဓာနံ သင်္ကတိ သုခဝေဒနိယာဒိဖဿ-ပ္ပတ္တိ ဘယံ ဘယာနကံ။ ဝိဘင်္ဂ၊ဋီ၊ဝ။ဂ၁၅။

ဥပဂမနလက္ခဏ (တိ) [ဥပဂမန+လက္ခဏ] ကပ်ရောက်ခြင်း လက္ခဏာရှိသော။ ဓမ္မေသု ဥပဂမနလက္ခဏာ အတ္ထသညာ။ ပေဋကော။ ၂၄၉။

ဥပဂမနသဘာဝ (ပု) [ဥပဂမန+သဘာဝ] ကပ်-ရောက်-ယူဆ-ခြင်း၏ ထင်ရှားသည်၏ အပြစ်။ နု ပန ထေ အာလ္ဗ နိစ္စတော ဥပဂမနသဘာဝတော။ မ၊ဋီ၊ဝ။။ ၂၉၂။

ဥပဂမနသဘာဝ (တိ) [ဥပဂမန+သဘာဝ] ကပ် ရောက်ခြင်းသဘောရှိသော။ ဘဝဿ သံ်ဿာရဿ မူလဘာဝံ ကာရဏဘာဝံ ဥပဂမနသဘာဝါ ကာမာသဝါဒယော---ဝမုန်ဆယော။ ထေရ၊ဌ၊ဝ။။ ၂၅ဖ။

ဥပဂမနသီလ (တိ) [ဥပဂမန+သီလ] ကပ်ရောက်ခြင်းအလေ့ရှိသော၊သူ။ ဇာတိ-မရဏဂါမိနော ပုနပ္ပုနံ ဇနနမရဏသော ဥပဂမနသီလာတိ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ဝ၉ဝ။

ဥပဂမန (တိ) [ဥပ+ဂမု+အန] ကပ်ရောက်-သော၊ချဉ်းကပ်သော၊ဆည်းကပ်သော၊သူ။ သေဋ္ဌမုပဂမံ ဥဒေတိ ခ်ိပ်ပ်။ ဇာ၁။ဝ၅ရ။ ဒုဿဋ္ဌမုပဂမန္တိ သီလာဒီဟိ ဥတ္တရိတရံယော ဥပဂစ္ဆန္တော။ ဇာ၊ဌ၊ဝ။ဝ၀၅။

ဥပဂမီ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+ဏှိ] ကပ်ရောက်ပြီ၊ ယူဆပြီ၊ခွဲလမ်းပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိကြည့်။

ဥပဂမိတ (တိ) [ဥပ+ဂမု+ဏေ+တ] ရောက်စေ-အပ်သော၊သူ။ ပရဒေသတော ပဟရိတ္တာ အာနေတ္တာ ဒါသမ္ပေ ဥပဂမိတော ကရမရော-နိတောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။ဝ၁ဖ။ (-မူလဋီ၊ဝ။၅၃။ အနုဋီ၊ဝ။ရ၂။)

ဥပဂမိမှာ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+မှာ] ကပ်ရောက်

ကုန်ပြီ၊ ဆိုက်ရောက်ကုန်ပြီ။ ဥပဓစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဓမိဿတိ (ကြို) [ဥပ+ဓမု+ဿတိ] ကပ်ရောက်လတ္တံ့၊ ဆိုက်ရောက်လတ္တံ့။ ဥပဓစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဓမေတိ (ကာ+ကြို) [ဥပ+ဓမု+ဏေ+တိ] ကပ်ရောက်စေ၏။ ဝေ၀ ဝုတ္ထသံဿာရဝဋ္ဋ-ကာရဏံ ဟုတ္တာ ဥပဓမေန္တိ သံဿာရဥပ-ဓိမိနော ။ထေရဗျာ၁။ ၂၅ရ။

ဥပဓမေန္တီ (ကာ+ကြို) [ဥပ+ဓမု+ဏေ+အန္တီ] ကပ်ရောက်စေကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဓမ္မ (ကြို+ဝိ) [ဥပ+ဓမု+တ္ဝာ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ဆန်းဆို့ဆွား-အကြောင်းပြု-၍။ အသုကသ္မိံ နာမ သေနာသနေ ဝဿံ ဥပဓမ္ဓ-နိဋ္ဌတော။ ဝိ၊ဌ၊၂။ရ၅။ တေဟံ အရညေ ဒီဿာန၊ ဥပဓမ္ဓ ဂဏ် တဒါ။ အပ၊၁။ဖ၁။ ဥပဓမ္ဓ သမိပံ ဂန္ဓာ။ အပ၊ဌ၊၂။၄။

ဥပဓါမိ (တိ) [ဥပ+ဓမု+ဏိ] (၁)ကပ်ရောက်သော၊သူ။ (၂) ကပ်ရောက်စေသော။ ဇာတိဇရူပဓါမိ(အံ၊၁။၃၁၂) ဘ၀မူလော-ပဓါမိ(ထေရ။၂၄၁။ ထေရဗျာ၁။ ၂၅ဖ) ကြည့်။ (၂) ထဿ ဝမုန်ဆ် အာသ၀ါ သံဿာရံ ဥပဓါမိနော။ ထေရ။၂၄၁။ ဝေ၀ ဝုတ္ထ-သံဿာရ၀ဋ္ဋကာရဏံ ဟုတ္တာ ဥပဓမေန္တိ သံဿာရဥပဓါမိနော။ ထေရဗျာ၁။ ၂၅ရ။

ဥပဓါယတိ (ကြို) [ဥပ+ဝေ(ဂါ)+အ+တိ] ကပ်-၍-လိုက်၍-ယှဉ်ပြိုင်၍-တုဖက်၍-သီဆို၏-သီချင်းဆို၏။ အနာထမာနော ဥပဓါယတိ နစ္စတိ စ။ ဇာ၁။ဝုဖ၁။ ဥပဓါယတိတိ အညံ ဂါယန္ဆံ ဒီဿာ ဥပဓန္ဓာ ဂါယတိ၊ ဇာ၊ဌ၊၅။၁၁ဇ။

ဥပဓါယမာန (တိ) [ဥပ+ဝေ(ဂါ)+အ+မာန] ကပ်ရောက်-သီဆိုသော-အသံမည်ဇော၊သူ။ ဘမရမဓုကရဂဏာ ကုသုမရေဏုမဒမတ္တာ ဥပဓါယမာနာ ဝိယ ဝနန္တရေသု ဝိစရန္တိ။ မ၊ ဌ၊၂။၁၅ဝ။ ဥပဓါယမာနာ ဝိယာတိ ပယိရ-ပါသနဝ၀သေန ဥပေစ္စ ဂါယမာနာ ဝိယ။ မ၊ ဌ၊၂။၁ဝ၆။

ဥပဓိတိ (ထိ) [ဥပ+ဝေ+တိ] ဥပဂီတိဂါထာ၊ (အရိယာဂါထာ၏ နောက်ထက်ဝက်၌ ဆိုအပ်သောလကွာ အားလုံးဖြင့် ရှေနောက်ထုက်ဝက် နှစ်ပါးစုံ၌ ဖွဲ့ဆိုအပ်သောဂါထာ)။ အရိယာယံ ဒုတိယရေ၊ ဂဒီတာဒီလလကွဏ်ယံ တံ၊ ဘ၀တိ ဒုလေသု ဘယေသုပိ၊ ယဒိ ယသ္သ သာယမုပဓိတိ။ဆန်းကျမ်း၊ ဒုတိယပိုင်း၊ ၁၆-ခုမြောက်ဂါထာ။

ဥပဓု (နာ) [ဥပ+ဝေါ] နွားတို့၏အနီး။ ဝုန္ဒံ သမီပံ ဥပဓု။ ရူ၊နှာ။၁၈၂။ နိတိ၊သုတ္တ။၆ဧ၆-၈။ (-မောဂ်၊ဝု-ကတ္ထ၊ဌ-သုတ်။)

ဥပဝုတ္ထ (ပု) [ဥပ+ဝုပု+တ] ဥပဝုတ္ထထေရ်၊ ရှင်ဥပဝုတ်။ ဇဏ္ဍပိဿ ပဋ္ဌာ ဥပဝုတ္ထ-ကာလေ ပဿာဒဟေတုတ္ထာ အဓိ၀ါသေတိ။ ဝဇိရ။ဖ၃။

ဥပဝုတ္ထကာလ (ပု) [ဥပဝုတ္ထ+ကာလ] ရှင်ဥပဝုတ်လက်ထက်။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဝုတ္ထာဓိဋ္ဌာန (နာ) [ဥပဝုတ္ထ+အဓိဋ္ဌာန] ဥပဝုတ္ထထေရ်၏ အဓိဋ္ဌာန်ခြင်း။ ဣတ္ထ ဥပ-ဝုတ္ထာဓိဋ္ဌာနံ ဝတ္ထမ္ဘံ။ ဝဇိရ။ဖ၃။

ဥပဝုမ္ဘဝန (နာ) [ဥပဝုမ္ဘ+ဝန] အကွေ့ဖြစ်သောထော။ (ဇာတ်မြန်၊၄။၄၄ဝ။) ခြေ၏အနီးဖြစ်သောထော၊ (ဇာတ်ဋီကာ)။ ထာ——နဂရသော နာ့ဝိဒူရေ သုဝုဗ္ဗိတဖလိတံ ရမဏီယံ ဥပဝုမ္ဘ-ဝနံ ဂန္ဓာ။ ဇာ၊ဌ၊။၄ဝ၂။ ဥပဝုမ္ဘဝနန္တိ ဝုမ္ဘသ္သ သမီပေ ပ၀တ္ထတိတိ ဥပဝုမ္ဘံ၀နံ၊ ဥပဝုမ္ဘ-ဗ္ဗတ် ဝနန္တာတိ ဥပဝုမ္ဘ၀နံ။ ဥပ၀နန္တိပိ ပါဋ္ဌော။

ဇာတ်ငိုကာသစ်။ လက်ရေးမူ။

ဥပဂုယှ (ကြိုဝိ) [ဥပ+ဂုဟ+တွာ] ပွေ့ပိုက်၍၊ ပွေ့ဖက်၍။ ဟန္ဒ စ မံ ဥပဂုယှ၊ ပါဒေ တေ အမ္ဘ ဝန္ဒိတုံ ဒေဟိ။ ဇာ၂။၂၅၂။ ဥပဂုယှာတိ အာလိင်္ဂိတ္တာ ပရိသဇ္ဇိတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၉၆(သျှ၊ က)။

ဥပဂုယှဿု (ကြိ) [ဥပ+ဂုဟ+ယ+သု] ပွေ့ပိုက်လော၊ဖက်ယမ်းလော။ ဥပဂုယှဿုတိ အာလိင်္ဂိယာဟိ။ ဇာတ်ငိုကာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၁၆ ၌ ဥပဂူဟဿု-ရှိ၏။

ဥပဂု(ဂူ)ဟတိ (ကြိ) [ဥပ+ဂုဟ+အ+တိ။ ဂုဟဓာတ် ပွေ့ပိုက်ဖက်ယမ်းခြင်းအနက်ဟော။ ပြည်၊ဓာ၊သျှ။၂။၃၀၀] ပွေ့ပိုက်၏၊ပွေ့ဖက်၏။ အကာလစာရီ ပုဂ္ဂလ် ရာဂသင်္ဂါဒယော အနေကေ သင်္ဂါ သဇ္ဇန္တိ ပရိသဇ္ဇန္တိ ဥပဂုဟန္တိ အလ္လီယန္တိ။ သုတ္တနိပါ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၄။ **ဥပဂူဟ-** ဇာ၊ ၂။၂၅၃။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၉၆။ **ဥပဂူဟဿု-** ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၄၁၆။ **ဥပဂူဟိဿံ-** အပ၊၂။၂၄၂။ ဇာ၊ ၁။၁၀ရ။ ဇာ၊၂။၁၄။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ၊၄၁၆။

ဥပဂူဟ (ကြိ) [ဥပ+ဂုဟ+အ+ဟိ] ပွေ့ ပိုက်လော၊ ပွေ့ဖက်လော။ ဥပဂု(ဂူ)ဟတိ-ကြည့်။

ဥပဂူဟဿု (ကြိ) [ဥပ+ဂူဟ+အ+သု] ပွေ့ပိုက်လော၊ပွေ့ဖက်လော။ ဥပဂု(ဂူ)ဟတိ-ကြည့်။

ဥပဂူဟိတ္တာ (ကြိုဝိ) [ဥပ+ဂုဟ+တွာ] ပွေ့ပိုက်၍၊ ပွေ့ဖက်၍။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊သျှ-၌ ဥပဂူဟိတ္တာ-အပ္ပိပြု၍-ဟုပြန်ဆိုသည်။ အာလိင်္ဂိတ္တာတိ ဥပဂူဟိတ္တာ။ ဓံ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ၊၁၀၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၈၅။ အဟံ တေ မြတ္တစာရိနံ ဗဟာဟိ ဥပဂူဟိတ္တာ သိသေ ဥပသိဝ်ာယိတုံ လဘေယျံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၅။၃၄၉။ (-ဓမ္ဓ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၃။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ၊ရ။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊၂။၃၀၂။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ၊၄၁၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၄၀၉။

ဥပဂူဟိဿံ (ကြိ) [ဥပ+ဂုဟ+သံ] ပွေ့ပိုက်အံ့၊ ပွေ့ဖက်အံ့။ ဥပဂု(ဂူ)ဟတိ-ကြည့်။ (ပြည်၊ ဓာ၊သျှ-၌ ဥပဂုယှိဿံ-ဟုရှိ၏။)

ဥပဂွဏ္ဏ (နာ) [ဥပ+ဂဟ+ဏ္ဏာ+ယု] ယူငင်သိမ်းပိုက်ခြင်း၊ ချီးပင့်ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဂွဏ္ဏနလက္ခဏ (တိ) [ဥပဂွဏ္ဏန+လက္ခဏ] ယူငင်သိမ်းပိုက်ခြင်း-ချီးပင့်ခြင်း-လက္ခဏာရှိသော။ ဝေ၀ ခေါ မဟာရာဇ ဥပဂွဏ္ဏန-လက္ခဏာ သတိ ။မိလိန္ဒ။၃၇။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၄။

ဥပဂွဏ္ဏာတိ (ကြိ) [ဥပ+ဂဟ+ဏ္ဏာ+တိ] ယူငင်သိမ်းပိုက်၏၊ ချီးပင့်၏။ အနုပကာရေ အပ-နုဒေတိ၊ ဥပကာရေ ဥပဂွဏ္ဏာတိ။ မိလိန္ဒ။ ၃၇။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၅။

ဥပဃာတ (ပု) [ဥပ+ဟန+ဏ] (၁) သတ်ဖြတ်ခြင်း။ (၂) ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက် ဖျက်စီးခြင်း။ (၃) ဖျက်စီး-ဆုတ်ယုတ်-ခြင်း။ (၄) စိတ်ဆင်းရဲခြင်း။ (တိ) (၅) ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်တတ်သောတရား၊ ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်ကြောင်းတရား။ (၁) ဝေမ္ပိ ဘိက္ခဝေ ကုလုမ္ဘသ ဥပဃာတော ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၀၃။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁၃၃။ (ဝိ၊ဋ္ဌ၊သျှ-၌ သတ်ဖြတ်ခြင်းဟု လည်းကောင်း, အဘိ၊ဋ္ဌ၊သျှ-၌ ဖျက်စီးခြင်းဟု လည်းကောင်း ပြန်ဆိုကြ၏။) (၂) ဥပဃာတံ ဝိဝဇ္ဇယေ(ထေရ။၃၀၅)တိ ကာယေန ဥပ-ဃာတံ ပရိဝိဟေဋ္ဌုံ (ပရဝိဟေဋ္ဌုံ?) ဝိ၀-ဇ္ဇေယျ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀၆။ အနုပဃာတော-တိ ကဿစိ ဥပဃာတဿ ပရဝိဟေဋ္ဌနဿ အကရဏံ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ၊၂၃၀။ (၃) ဗလဿ ဥပဃာတတော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၄။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁၃၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၃၃။ သာရတ္ထ၊ဋီ၊၁။၁ရ၃။ နိဒါနတ္ထ ဥပဃာတံ ဝိနာသံ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၀။ (၄) အပ္ပမတ္တကံ ခေါ ပနေတံ ဟာဒိဒ် ပရုဿ

ဗုဒ္ဓလသာ ဥပဿာတော။ မဟာ။ ၂၉။ ဥပဿာ-တောတိ စက္ခာဘာဝေန ဝဏ္ဏသဏ္ဌာနသာ ဝိယ ဒုက္ခုပ္ပတ္တိ။ မဗျ။ ၄။ ၂၀။ ဥပဿာတောတိ စိတ္တ-ပ္ပဿာတော၊ ဖရသုပဿာတော ဝိယ... စိတ္တဒု-က္ခုပ္ပတ္တိ။ မဇ္ဈိ။ ၁။ ၂၃၉။ (တိ) (၅) သဒ္ဒကွော-သော ဓမ္မော သဥပဿာတော သဥပါယာ-သော။ မဟာ။ ၂၇၃။ ဥပဟနန္တိ ဘေနာတိ ဥပဿာတော။ အဘိ။ ဋီ။ ၂။ ၇၀။

ဥပဿာတ[1] (ပု) [ဥပ+ဿာ+တ] နမ်းရှူအပ်သော၊ သူ။ ဥပသိသိတ-ကြည့်။

ဥပဿာတက (နာ) [ဥပ+ဟန+ဏ္ဍ] (၁) ကပ်၍-သတ်ဖြတ်-ဖြတ်တောက်-ဖျက်ဆီး-တတ်သော-ကံ၊ ဥပဿာတကကံ။ (အားနည်းသော တပါး-သောက်ကိုလည်းကောင်း, ထိုကံ၏ အကျိုး-ဝိပါက်ဖြစ်သော ရှုပ်နာမ်ခန္ဓာ အစဉ်ကို လည်း-ကောင်း လုံးဝပျက်စီးအောင် ပူးကပ်သတ်ဖြတ် ဖျက်ဆီးတတ်သော-ကံ-စေတနာသည် ဥပ-ဿာတကကံမည်၏။ ဥပစ္ဆေဒကကံ-ဟုလည်း-ခေါ်၏။ အကုသိုလ်ကံ အချင်းချင်း, ကုသိုလ်-ကံ အချင်းချင်း ပယ်ရှား တားဆီးတတ်သည့် ဥပဿာတကကံလည်းရှိ၏။ အကုသိုလ်ကံ-မြောက်များစွာ ပြုလုပ်ထားသူ၌ အားကြီးသော အကုသိုလ်ဂရုကကံစသော ဥပဿာတကကံက-အားနည်းသော အကုသိုလ်ကံကို အကျိုး-မပေးနိုင်အောင် ပယ်ရှားတားဆီး၍ မိမိကသာ-ဝင်ရောက် အကျိုးပေး၏။ ထို့အတူ ကုသိုလ်-ကံပေါင်းများစွာ ပြုလုပ်ထားသူ၌လည်း အားကြီး-သော ကုသိုလ်ဂရုကကံစသော ဥပဿာတက-ကံက အားနည်းသော ကုသိုလ်ကံကို ပယ်ရှား-တားဆီး၍ မိမိကသာ ဝင်ရောက်အကျိုးပေး၏။ (မဗျ။ ၄။ ၁၈၄။ ပရမတ္ထဒီပနီဋီကာ။ ၂၁ ၂။) ကမ္မ-လည်းကြည့်။ (တိ)(၂) ကပ်၍-ညှဉ်းပန်း-နှိပ်စက်-နှောက်ယှက်-ဖျက်ဆီး-သတ်ဖြတ်-တတ်သော၊ ကြမ်းတမ်းသော။

(၁) ဥပဿာတကံ ပန သယံ ကုသလမ္ပိ အကုသလမ္ပိ သမာနံ အညံ ဒုဗ္ဗလကမ္မံ ဃာ-တေတွာ တဿ ဝိပါကံ ပဋိဗာဟိတ္တာ အတ္တ-နော ဝိပါကဿ ဩကာသံ ကရောတိ။ အံ၊ ဋီ။ ၂။ ၁၁၀။ ပဋိသံ၊ ဋီ။ ၂။ ၁ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၃၆။ အဘိဓမ္မတ္ထဝိကာသနီ ၁၆၀။ ယေန ပန ကမ္မုနာ ဇနကဿ ဝိပ္ပဋိသာရ-ဝိနောဒနတ္ထာ ရုဟတိ ဝိပ္ပဋိသာ-

ဆဲခြင်းကိုပြုတတ်သောသူ။ ဇော သမြတ္တ-စာရီနံ အကွိမ့် ပတိတရဇ် ဝိယ ဥပ-ဿာတကရော ဟုတ္တာ ဒုက္ခံ ဝိဟရတိ။ သံဒ္ဓ၊ ၂။၄၇။ သဗ္ဗဿာတိနန္တိ ဩကာသုံ လဘိတ္တာ သမ္ဗေသံ ဥပဿာတကရံ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၅၈။

ဥပဿာတကရဏ (နာ) [ဥပဿာတ+ကရဏ] သတ်ဖြတ်-ညှဉ်းဆဲ-မှုကိုပြုခြင်း။ အာဂု ကိရိ-ယာဟိ ဥပဿာတကရဏတော "ကာစော" တိ ဝုစ္စတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၁၃၇။

ဥပဿာတကာရ (တိ) [ဥပဿာတ+ကရ+ဏ။ ထိ-ဌ ဥပဿာတကာရီ] နှိပ်စက်-ညှဉ်းဆဲ-ခြင်းကိုပြုတတ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဿာတကာရီ (ထိ) [ဥပဿာတ+ကရ+ဏ+ ဣတ္ထိဧကတ္တ ဣ ပစ္စည်း] နှိပ်စက်-ညှဉ်း ဆဲ-ခြင်းကိုပြုတတ်သော(ဝေဒနာ)။ အထ ယာ အတ္ထနော နိဿယဿ ဥပဿာတကာရီ၊ သာ ဒုက္ခာ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၁၇၇။

ဥပဿာတန (နာ) [ဥပ+ဟန+ယု] သတ်ဖြတ်-ဖျက်ဆီး-ခြင်း။ အကုသလကမ္မဝိပါကဿ ဥပတ္ထမ္ဘနုပပီဠနုပဿတနာနိ န န သမ္ဘဝန္တိ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၇၄။

ဥပဿာတကရဏ (နာ) [ဥပဿာတ+အကရဏ] ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်-သတ်ဖြတ်-ဖျက်ဆီး-မှုကိုမပြု ခြင်း။ အနုပဿာတောတိ ကာယေန ကဿစိ ဥပဿာတာကရဏံ။ ဥဒါန၊ဌ။ ၂၃၀။

ဥပဿာတိက (ထိ၊နာ) [ဥပဿာတ+ဣက] ဖျက်ဆီးခြင်း၊မကျင့်ခြင်း။ ကာယိကေန ဥပဿာတိကေန သမန္နာဂတော ဟောတိ။ ဝိ၊ ၄။၃၂။ ဝိ၊၅။ ၂၂၁။ ဒွေ ဥပဿာတိကာ သိက္ခာပဿာတိကာ စ ဘောဂူပဿာတိကာ စ။ ဝိ၊၅။ ၂၁၄။ ကာယိကံ ဥပဿာတိကံ နာမ ကာယဒ္ဓါရေ ပညတ္တသိက္ခာပဒဿ အသိက္ခ-နဘာဝေန ဥပဟနနံ ဝုစ္စတိ၊ နာသနံ ဝိနာသနန္တိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊၄။၃။ ကာယိကေန ဥပဿာတိကေနာတိ ကာယဒ္ဓါရေ ပညတ္တ-သိက္ခာပဒဿ အသိက္ခနေန။ ယော ဟိ တံ နသိက္ခတိ ၊ သော နံ ဥပဿာတေတိ၊ တသ္မာ တဿ တံ အသိက္ခနံ "ကာယိကံ ဥပ-ဿာတိက"န္တိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၆၆။ သိက္ခာ-ပဿာတိကာ, သောဂူပဿာတိကာ (ဝိ၊ဌ၊၄။၁၆၁) တို့ကိုလည်းကြည့်။

ဥပဿာတိယတိ (ကမ္မ-ကြို) [ဥပ+ဟန+ယ+တေ] ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်-သတ်ဖြတ်-အပ်၏။ သတ္တာ ရူပဟေတု ရူပပစ္စယာ ရူပကာရဏာ ဟညန္တိ ဝိဟညန္တိ ဥပဟညန္တိ ဥပဿာတိယန္တိ။ စူဠနိ။ ၁၉၀။ ဥပဿာတိယန္တိတိ မရဏံ လဘန္တိ။ စူဠနိ၊ ဌ။၇၅။

ဥပဿာတိယန္တိ (ကမ္မ-ကြို) [ဥပ+ဟန+ယ+အန္တေ] ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်-သတ်ဖြတ်-အပ်ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဿာတိယမာန (တိ) [ဥပ+ဟန+ယ+ မာန] ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်-သတ်ဖြတ်-အပ်သော၊သူ။ ဝေ-ဟညမာနေ ဝိဟညမာနေ ဥပဟညမာနေ ဥပဿာတိယမာနေ ဒိသ္မာ။ စူဠနိ။၁၉၀။

ဥပဿာတီ (တိ) [ဥပ+ဟန+ဏီ] ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်-သတ်ဖြတ်-ဖျက်ဆီး-လေ့ရှိသော၊ သူ။ ပရူပဿာတီ (ဒီ၊ ၂။၄၂။ ဓမ္မ။၄၁။ ဝိ၊ဌ၊ ၁။၁၅၄)ကြည့်။

ဥပဿာတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဿ+တုံ] ကပ်၍ နမ်း ရှူခြင်းငှာ။ ဥပဿာတုံ လဘတေ နန္ဒ၊ မုဒ္ဓနိ ပြဟ္ဘစာရိနံ။ ဇာ၊ ၂။၈၀။ ဇာ၊ဌ၊၅။၃၄၉။

ဥပဿာတေတိ (ကြို) [ဥပ+ဟန+ဣ+တိ] ညှဉ်းဆဲ-သတ်ဖြတ်-နှိပ်စက်-ဖျက်ဆီး-၏။ ယော ဟိ တံ နသိက္ခတိ၊ သော နံ ဥပဿာ-

တေတိ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၆၆။ ဥပဿာတေတိ ဝိနာ-သေတိ။ ဝ၀ီ၊ရ။၅၅ရ။ သာရတ္ထ၊ဋ။၄ရ၂။ ပရံ ဥပဿာတေတိ ဗာဓေတိ ဝိဟီသတိ။ ဒီ၊၂။ ၆၉။ သာရတ္ထ၊၁။၄၄၂။ ကင်္ခ၊ဋီ၊သမ်။၁၅၁။

ဥပဿာတေတ္ထာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဟန+ဏော+တ္ထာ] သတ်ဖြတ်၍၊ ဖျက်ဆီး၍။ ဥပဿာတကကမ္မံ ပန ဥပဿာတေတ္ထာ။ အဋ၊ဋီ၊၂။၁၀၃။(-ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၃ရ၉။)

ဥပဿာတေန္တ (တိ) [ဥပ+ဟန+ဏော+အန္တ] ညှဉ်း-ဆဲ-သတ်ဖြတ်-ဖျက်ဆီး-သော၊သူ။ ကုလာနိ ဥပဿာတေန္တော ဝိယ ဟနန္တော ဝိယ အာဟိဏ္ဍာသိ။ သံ၊ဌ၊၂။၁၆၆။ သာရတ္ထ၊၁။၄၈။ သီ၊ဋီ၊သမ်၊၁။၆၀။

ဥပဿောသတိ (ကြိ) [ဥပ+ဃုသ+အ+တိ] ကြွေးကြော်၏။ ဟစ်အော်၏။ မနုဿာ "ရာဇာ နော ပလာယန္တီ"တိ သုဠုတရံ ဥပဿောသိသု။ ဇာ၊ဌ၊၆။ ၂၅၄။

ဥပဿောသိသု (ကြိ) [ဥပ+ဃုသ+ဥံ] ကြွေးကြော်-ဟစ်အော်-ကြကုန်ပြီ။ ဥပဿောသတိ-ကြည့်။

ဥပစယ (ပု) [ဥပ+စိ+အ] (၁) တိုးပွါးခြင်း။ ပွါးစီးခြင်း။(ဥပစယရူပ်။) (၂) တိုးပွါးကြောင်း ဖြစ်သော(ဩဒနကုမ္မာသ)။ (၃) (က) တိုးပွါးစေအပ်သော(ခန္ဓာကိုယ်)။ (ခ) တိုး-ပွါးသော(ခန္ဓာကိုယ်)။

(၁) (ဥပစယ, သန္ဓတိ, ဇရတာ, အနိစ္စတာ-ဟူသော လက္ခဏရူပ်လေး မျိုးတို့-တွင် နိပ္ပန္နရူပ်တို့၏ ဖြစ်ခြင်းသဘော ဟူသော ဇာတိရူပ်တစ်ခုတည်းကိုပင် ဝေနေယျသတ္တဝါ-တို့၏အလိုသို့လိုက်၍ ဥပစယ, သန္ဓတိ ဟူ၍ ရူပ်နှစ်မျိုးခွဲ ဟောတော်မူသောကြောင့် ဤ-နေရာ၌ ဥပစယရူပ် အကြောင်းကို ရေးလျှင် သူ၏တွဲဘက်ဖြစ်သော သန္ဓတိရူပ် အကြောင်း-ကိုလည်း အနည်းငယ်မျှဖေါ်ပြသင့်၏။ ထိုတွင် ဥပစယ ၌ ဥပ-သဒ္ဒါသည် "ဒါနံ. ဘိက္ခဝေ ပဏ္ဍိတုပညတ္တံ "စသည်တို့၌ကဲ့သို့ အဦးအစ ပထမ ဟူသော အာဒိအနက်ကိုလည်း ဟော၏။ "သမ္ဘဋ္ဌေ ဥပသိတ္တေ စ၊ တေ နိသီဒိသု မဏ္ဍပေ" စသည်တို့၌ကဲ့သို့ အထက်, နောက်, နောက်ထပ်ဟူသော ဥပရိအနက်ကိုလည်း ဟော၏။ ထို့ကြောင့် "အာဒိတော စယော ဥပစယော=အဦးအစ ပဋမဆုံးဖြစ်ခြင်း" ဟူသောဝစနတ္ထနှင့်အညီ နိပ္ပန္နရူပ်ဖြစ်သော (၁၁)ပါးခွဲသော ရူပ်အာယတနတို့၏ ရှေးဦးအစ ပဋမဆုံး ဖြစ်ခြင်း ဥပါဒ်ခြင်းသည်လည်း ဥပစယမည်၏။ ထို့နောက် "ဥပရိ စယော= ဥပစယော- အထက် အထက် (နောက်နောက်) ၌ဖြစ်ခြင်း" ဟူသောဝစနတ္ထနှင့်အညီ တဘဝ-အတွက် ရထိုက်သမျှရူပ်အားလုံး စုံလင်သည်-တိုင်အောင် နောက်ထပ် ဆက်ကာ ဆက်ကာ ဖြစ်ခြင်း တိုးပွါးခြင်းသည်လည်း ဥပစယမည်၏။ ဥပမာအားဖြင့် ဂဗ္ဘသေယျက သတ္တဝါတို့၌ ပဋိသန္ဓေခဏဝယ် ကာယ ဘာဝ ဝတ္ထုဒသက ရူပ်ကလာပ်တို့၏ ပဋမဆုံး ဖြစ်ပေါ် ဥပါဒ်-ခြင်းကိုလည်းကောင်း, ထို့နောက် ကောဒသမ သတ္တာဟ၌ (သို့မဟုတ် သတ္တမသတ္တာဟ၌) စက္ခု သောတ ဃာန ဇိဝှါဒသက ရူပ်ကလာပ်-တို့ ဖြစ်ကြသည်အထိ ရူပ်စုံလင်အောင် နောက်ထပ် ဆက်ကာ ဆက်ကာ ဖြစ်နေခြင်း-တိုးပွါးနေခြင်းကို လည်းကောင်း ဥပစယဟု-ခေါ်၏။ ယင်းသို့ ဖြစ်ထိုက်သမျှ ရူပ်များ-စုံလင်အောင် ဖြစ်ပြီးနောက် သေသည်အထိ ရူပ်ကလာပ်တို့ ဆက်ကာဆက်ကာ ဖြစ်နေ-ခြင်းကို သန္ဓတိဟုခေါ်၏။ သံသေဒဇ ဩပ-ပါတိက သတ္တဝါတို့၌ ပဋိသန္ဓေဥပါဒ်ခဏဝယ် စက္ခု သောတ ဃာန ဇိဝှါ ကာယ ဘာဝ-ဝတ္ထု ဒသကရူပ်ကလာပ်တို့ ပဋမဦးဆုံးဖြစ်ခြင်း,

အပြည့်အစုံဖြစ်ခြင်းကို ဥပစယဟုခေါ်၏။ ပဋိသန္ဓေ၏ ဥပါဒ်ခဏမှနောက်၌ ဆက်ကာ ဆက်ကာ မသေမချင်း ထိုရူပ်ကလာပ်တို့ ဖြစ်နေခြင်းကို သန္ဓတိဟုခေါ်၏။ မြင်ကမ်းပါး၌ ရေတွင်းတူးသောအခါ ပဌမဆုံး ရေထွက်လာခြင်းသည် ပဌမအနက်ဟော ဥပ–သဒ္ဒါ၏ ဥပစယနှင့် တူ၏။ ထို့နောက် ရေတွင်း၌ ရေပြည့်သည်တိုင်အောင် ဆက်ကာ ဆက်ကာ ရေထွက်နေခြင်းသည် ဥပရိအနက် ဟော ဥပ–သဒ္ဒါ၏ ဥပစယနှင့် တူ၏။ ရေတွင်းမှ ရေလျှံတက် စီးသွားခြင်းသည် သန္ဓတိနှင့် တူ၏။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃ဖ၃။ မူလဋီ၊၁။၁၅၂။ အနုဋီ၊ ၁။၁ဖ၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၀၂။ ဝိဘာဝိနီ။၂၀၂။ အဘိဓမ္မာ၀တာရ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၅၄–၅။ ပရမတ္ထ ဒီပနီ။၂ဂ၆–ရ။) ကတမံ တံ ရူပံ ရူပသ ဥပစယော၊ ယော အာယတနာနံ အာစယော၊ သော ရူပသ ဥပစယော၊ ဣဒံ တံ ရူပံ ရူပသ ဥပစယော။ အဘိ၊ဓ။၁ဖ၃။ သော ရူပသ ဥပစယောတိ ယော အာယတနာနံ အာစယော ပုနပ္ပုနံ နိဗ္ဗတ္တမာနာနံ၊ သောဝ ရူပသ ဥပစယော နာမ ဟောတိ၊ ဝုတ္တံ အတ္ထော။ အဘိ၊ဌ၊၁။ဌ၆ဌ။ ဇာတိရူပမေဝ ,ပနေတ္ထ ဥပစယသန္ဓတိနာမေန ပဝုစ္စတိ။ သင်ဟ။၁ဖ။ အာဒိတော စယော အာစယော၊ ပဌမုပ္ပတ္တိ၊ ဥပရိစယော ဥပစယော၊------ ပါဠိယံ ပန ဥပသဒ္ဒေါ ပဌမတ္ထော ဥပရိအတ္ထော စ ဟောတိတိ အာဒိစယော ဥပစယော၊ ဥပရိစယော သန္ဓတိ (ဥပစယော?) တိ အယမတ္ထော ဝိညာယတိတိ။ မူလဋီ၊၁။၁၅၂။ ယော အာယတနာနံ အာဒိစယတ္ထာ အာစယော ပုနပ္ပုနံ နိဗ္ဗတ္တမာနာနံ၊ သောဝ ရူပသ ဥပရိစယတ္ထာ ဥပစယောတိ အဓိပ္ပေတံ အတ္ထံ ဝါဠိယံ ယောဇေတွာ ဒဿေတုံ "ပါဠိယံ ပနာ"တိအာဒိ ဝုတ္တံ။ ဥပသဒ္ဒေါ ပဌမတ္ထော၊ "ဒါနံ ဘိက္ခဝေ ပဏ္ဍိတုပညတ္ထ"န္တိအာဒီသု ဝိယ၊ ဥပရိအတ္ထော စ၊ "သမ္ဘဒ္ဓေ ဥပသိတ္ထေစ၊ တေ နိသီဒီသု မဏ္ဍပေ"တိ အာဒီသု ဝိယ။ အနုဋီ၊ ၁။၁ဖ၆။ ပဌမံ ဥပရိစ စယော ပဝတ္ထိ ဥပစယော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ဂ၈။ ရူပသ ဥပစယော ပဌမုပ္ပါဒေါ ဝုတ္တော စ၊ "ဥပညတ္ထं ဥပသိတ္ထ"န္တိ အာဒီသု ဝိယ ဥပသဒ္ဒသ ပဌမုပရိအတ္ထသ နိဒဿနတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၀၂။ စယနံ စယော၊ ပိဏ္ဍာ၀သေန အဘိနိဗ္ဗတ္တိတိ အတ္ထော၊ အာဒိတော ဥပရိတော စ စယော ဥပစယော၊ ပဌမာဘိနိဗ္ဗတ္တိ ဥပရူပရိ ဝုတ္တိ စတိ အတ္ထော။ ပရမတ္ထဒီပနီ။၂ဂ၆။ (–အဘိ၊ဓ။၁ရ၃။ အဘိ၊ က။ရ၉။ ဓ၊ဌ၊၂။၁ဖ၃။ အံ၊ဌ၊၃။၃၅၂။ အဘိ၊ ဌ၊၃။၁ဂ၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ရ၄–၉။ အနုဋီ၊၁။၁ဖ၆။ အံ၊ဋီ၊၃။၃ဖ၄။ အဘိဓမ္မာ၀တာရ။၉ဖ။ အဘိဓမ္မာ၀တာရ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၅၄။ ဝိဘာဝိနီ။ ၂၀၂။) ကုတော တသ ဥပစယော။ ဥဒါန၊ ဌ။၃ဖ၆ရ။ ခီဏာသ၀သ ဘိက္ခုနော ကတသ ကုသလသ်သ အကုသလသ ဝါ ဥပစယော နတ္ထိ မဂ္ဂေနေ၀ သမုဿ္ဆိတတ္ထာ။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။၂၃ရ။ ပဋ္ဌာ၊ပါဒါနက္ခန္ဓာ ဥပစယ် ဂစ္ဆန္တိ။ မ၊ ၃။၃၃၅။ ဥပစယ် ဂစ္ဆန္တိတိ ဝုတ္တိ ဂစ္ဆန္တိ၊ ဝသီ– ဘာ၀ं ဂစ္ဆန္တိတိ အတ္ထော။ မ၊ဌ၊၄။၂၄ရ။ ဝုတ္တိ ဂစ္ဆန္တိတိ ပစ္စယသမောဓာနေန ဘ၀ယောနိ– ဂတိဌိတိသတ္တာ၀ါသပါဌိယာ အပရာပရံ ပရိ၀ုတ္တိ ဂစ္ဆန္တိ၊ ဧ၀ံဘူတာ ပဂုဏဘာ၀မာ– ,ပါဒိတာ သမထ၀ိပဿနာ၀ဍ္ဎာ ဝိယ သုဌ္ဌုတရံ ဝသီဘာ၀ं ပါပိတာ ဈာနာဘိညာ ဝိယ စ ဝသီဘူတာ ဟုတ္ဝာ ဥပရူပရိ ဗြူဟေန္တိတိ အာဟ "ဝသီဘာ၀ं ဂစ္ဆန္တိ"တိ။ မ၊ဋီ၊၃။ဌ၃၃။ (၂) ဥပစိယတိ ဧတေနာတိ ဥပစယော၊ ဩဒနကုမ္ဘာသံ ဥပစ်ယော ဧတသ္မာတိ ဩဒနကုမ္ဘာသ္မိ ဥပစယော။ မ၊ဋီ၊၂။၁ဝ၄။ (၃) (က) (ခ) ဩဒနကုမ္ဘာသ္မိ ဥပစယောတိ ဩဒ– နေန စေ၀ ကုမ္ဘာသေန စ ဥပစိတော ဝုတ္တော။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁ဖ၃ရ။ (–မ၊ဌ၊၂။၃၅။) ဩဒန–

ကုမ္ဘာသေဟိ ဥပစိယတိ ဝမ္ဘာပိယတိ, ဥပ-စယတိ ဝါ ဝမ္ဘတိတိ အတ္ထော သန္ဓာယ ဩဒနေနာတိအာဒိ ဝုတ္တံ။ သီဟဠိသမ်၊ ၂။၁၄၃။

ဥပစရိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+စရ+တမ္ဘ] ပြောဆိုအပ်သော။ သော မဒ္ဓေဝေနေ၀ ဥပစရိတမ္ဘော။ ဝိဒ္ဓ၊၄။ ၂၀ရ။ ဥပစရိတမ္ဘောတိ ကထေတမ္ဘော။ ပါစိတ်၊ယော။ ၆၀ရ။

ဥပစရိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+စရ+တ္တာ] အနီးအပါး-ဟိုဟိုဒီဒီ-လှည့်လည်သွားလာ၍။ ဥပ-စာရေတ္တာတိ ဥပဝရိက္ခိတ္တာ၊ ဥပစရိတ္တာ ဝါ။ ပ ဌိ သံ၊ဂ်။ ၃ရ၉။

ဥပစာရ (ပုဒ်၊နာ) [ဥပ+စရ+ဏ] (၁) ဥပစာ-အရပ်၊ အနီးအရပ်။ (၂) ဥပစာရစ္စာန်။ ဆပ္ပနာ၏ အနီးဌ ဖြစ်သော-စ္စာန်-စ္စာန်ဇော၊ ဥပစာရသမာဓိဇော။ (၃)(တိုက်ရိုက်မဟုတ်ပဲ) တင်စား၍ ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်း၊ တင်စား၍ ပြောဆိုအပ်သော စကား၊ ဥပစာစကား။ (ဖလူပစာရ=အကျိုး၏အမည်ကို အကြောင်းဌ တင်စား၍ ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်း၊ ကာရကူပစာရ=အကြောင်း၏အမည်ကို အကျိုးဌ တင်စား၍ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်း စသော ဥပစာများ။) (၄) လောကဝတ္တရား၊ လောကဝတ်အနေအားဖြင့် ပြောဆိုခြင်း၊ (လောကွတ် ပြောခြင်း)။ (၅) ပူဇော်ခြင်းဥာဏ်ပူဇော်ခြင်း၊ ဥာဏ်ပူဇော်ခ။ (၆) အနီးကပ်ပြုကျင့်ခြင်း၊ ကောင်းစွာပြုစုစောင့်ရှောက်ခြင်း။ (၇) လုပ်ကျွေးခစားခြင်း။ (၈) အကျင့်၊အကျင့်စာရိတ္တ။

(၁) ဥပစာအရပ်၊ အနီးအရပ်၊ ဃရူပစာရ (အိမ်၏အနီး) , ဂါမူပစာရ (ရွာ၏အနီး) စသည်ဖြင့် ဆိုင်ရာဒေသ အသီးသီး၏ အနီး ဥပစာ ဖြစ်သောအရပ်။ (ဝိနည်းသိက္ခာပုဒ်များ၌ အရာဌာနအားလျော်စွာ အနီးဥပစာ အရပ် သတ်မှတ်ချက် အမျိုးမျိုးရှိ၏။

ဒုတိယ ပါရာဇိက သိက္ခာပုဒ်ဝယ် ဃရ, ဃရူပစာရ, ဂါမ, ဂါမူပစာရ ဟူ၍ လေးမျိုးခွဲခြားရာ၌ (က) တံစက်မြီက် ရေပေါက်ကျရာအရပ်၏ အတွင်းကို ဃရ(အိမ်)ဟုခေါ်၍ (ခ) ထိုအိမ်တံခါး၌ ရပ်လျက် ခွက်ဆေးရေကို အိမ်အပြင်သို့ သွန်ပစ်သော မာတုဂါမ၏ ထိုခွက်ဆေးရေကျရာ အရပ်သည်လည်းကောင်း, ယင်းမာတုဂါမသည်ပင် အိမ်အတွင်း၌ ရပ်လျက် သိပ်အားမစိုက်ရဘဲ ပင်ကိုယ် ပစ်ရိုးပစ်စဉ် အတိုင်း အပြင်သို့ လွင့်ပစ်အပ်သော ဗန်းစကော, တံမြက်စည်းကျရာ အရပ်သည်လည်းကောင်း, အိမ်ရှေ့ မျက်နှာစာ အကာအရံသည်လည်းကောင်း ဃရူပစာရမည်၏။ (ဂ) ရွာအစွန်ဆုံးအိမ်၏ ဃရူပစာရ၌ ရပ်လျက် အားအလယ်အလတ်ရှိသော ယောက်ျား၏ အားစမ်းသည်အနေဖြင့် ပစ်အပ်သော ခဲတကျအရပ်၏ အတွင်းသည် ဂါမ (ရွာ)မည်၏၊ (ဃ) ထိုခဲတကျအရပ်မှ တဖန်နောက်ထပ် ဒုတိယပစ်အပ်သော ခဲကျရာအရပ်၏ အတွင်းသည် ဂါမူပစာရမည်၏။ အကာအရံ ရှိသော ရွာ၌ကား အကာအရံသည်ပင် ဂါမမည်၏။ အကယ်၍ ထိုရွာသည် တံခါးခုံ နှစ်ခုရှိအံ့၊ အတွင်းဘက် တံခါးခုံ၌ ရပ်လျက် လည်းကောင်း, တံခါးခုံ တစ်ခုသာရှိအံ့၊ တံခါးဘောင်တို့၏အလယ်၌ ရပ်လျက်လည်းကောင်း ပစ်အပ်သော ခဲကျရာအရပ်၏ အတွင်းဘက်သည် ဂါမူပစာရမည်၏။

ဝိကာလေဂါမပွဝေသန သိက္ခာပုဒ်၌ လည်း အကာအရံရှိသောရွာဖြစ်လျှင် အကာအရံကို ကျော်လွန်လျှင်လည်းကောင်း, အကာအရံ မရှိလျှင် ဒုတိယခဲတကျ ဂါမူပစာရသို့ ဆက်ရောက်လျှင်လည်းကောင်း ပါစိတ် အာပတ်သင့်သည်။

ဃရ ဃရူပစာရ စသည်တို့၌ တည်ရှိ

သော လာဘ်လာဘပစ္စည်းဝတ္ထုကို ခွဲဝေရာ၌လည်း ဤနယ်နိမိတ် သတ်မှတ်ချက်ကိုပင် အတည်ပြုရသည်။ (ဝိ၊ဌ၊၁။၂၅၉၊၂၆၀။ ကခ်။၁၁၅။ သာရတ္ထ၊၂။၁၂၅-၆။ သာရတ္ထ၊ ၃။၁၀၀။ ဝိမတိ၊၁။၁ရ၀-၁။)

ဘိက္ခုနီသံဃာဒိသေသ် ဂါမန္တရသိက္ခာပုဒ်၌ အကာအရံမရှိသောကျွန်၏ ဥပစာကို ပဌမခြေတစ်လှမ်းလွန်လျှင် ထုလ္လစည်း အာပတ်သင့်၏ဟု ဟောတော်မူရာ၌ကား ဃရူပစာရမှ ပဌမခဲတက္ကအရပ်ဖြစ်သော အကာအရံဖြစ်ထိုက်ရာ (ပရိက္ခေပါရဟ) အရပ်ကို ဥပစာရအဖြစ် ယူရ၏။ ဒုတိယခဲတက္ကို ဥပစာရကို မယူရ။ (သာရတ္ထ၊၃။၁၁ရ။ ဝိမတိ၊၂။ရ၃။)

ဒုတိယသေနာသနသိက္ခာပုဒ်, ရတနသိက္ခာပုဒ်, ဘိက္ခုနီအာရာမပွဝိသနသိက္ခာပုဒ်တို့၌ အကာအရံမရှိသောအာရာမ, အဗ္ဘာရာမတို့၏ဥပစာကို သတ်မှတ်ရာ၌ အရံ (ကျောင်းတိုက်)၏ အစွန်ဆုံး ကျောင်းမှ ခဲနှစ်ကျ အရပ်သည် အရံ၏ ဥပစာမည်၏။ အကာအရံမရှိသော အဗ္ဘာဝသထ၌ ယင်း အာဝသထ (နေရာအသောက်အဦ)၏ ဗန်းစကောကျရာ, ကျည်ပွေ့ကျရာအရပ်သည် အာဝသထ၏ ဥပစာမည်၏။ (ဝိ၊ဌ၊၃။၄၂၊၁၅၂။ သာရတ္ထ၊ ၃။၉၈။ ဝိမတိ၊၂။၅၄။)

ဒုတိယပါရာဇိက သိက္ခာပုဒ်၌ ကင်းခွန်ရှောင်လွှဲခြင်းနှင့်စပ်၍ အာပတ္တိဝိနိစ္ဆယ ချရာဝယ် အနီးဥပစာဆို, ရောက်ပြီးမှ ကင်းခွန်မပေးပဲ ရှောင်လွှဲသွားလျှင် ဒုက္ကဋ် အာပတ်သင့်၏ဟူသော ပညတ်ချက်၌ ကင်းခွန်ကောက်ရာ အရပ်၏ အပြင်ပတ်ပတ်လည် ခဲနှစ်ကျစည်းဝိုင်း အတွင်းအရပ်ကို ဥပစာဟုသတ်မှတ်၏။ (ဝိ၊ဌ၊၁။၃၁၆။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၅၃။)

သဟသေယျ သိက္ခာပုဒ်ဝယ် ကျေပစာရ (တူသောဥပစာရှိသော) ကျောင်းပြာသာဒ်ဟု ဆိုရာ၌ တံခါးပေါက် တစ်ခုတည်းဖြင့်ဝင်၍ အထက်ထပ် အောက်ထပ်နှင့် ပတ်ပတ်လည်အခန်းအသီးသီးသို့ဝင်နိုင်ထွက်နိုင်သော ကျောင်းပြာသာဒ်သည် (တံခါးပေါက်များစွာ ရှိသော်လည်း) ကျေပစာရ (တူသောဥပစာရှိသည်)ဟု ဆိုရ၏။အကယ်၍ တံခါးအသီးသီးတပ်၍ ကျောင်းအပြင်သို့ ထွက်ပြီးမှ အထပ်အသီးသီး, အခန်းအသီးသီးသို့ ဝင်ရထွက်ရလျှင်ကား ထိုကျောင်းပြာသာဒ်ကို နာနုပစာရ (ဥပစာ အမျိုးမျိုးရှိသည်)ဟု ဆိုရ၏။ (ဝိ၊ဌ၊၃။၁၂၊၁၃။ သာရတ္ထ၊ ၃။ရ။ ဝိမတိ၊၂။၅၅။)

ပုရာဏစီဝရမောဝါပန သိက္ခာပုဒ်၌ အနီးဥပစာ၌ ရပ်၍ အညာတိကာ ဘိက္ခုနီကို သက်နှံးအလျှော်ခိုင်း၍ အာပတ်သင့်ရာ၌ ထိုဘိက္ခုနီ၏ အနီး(၁၂)တောင် အတွင်းအရပ်ကို အနီးဥပစာဟု သတ်မှတ်၏။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၂၄၁။ ကခ်။၁၆၄။ သာရတ္ထ၊ ၂။၃၉၉။ ကခ်။ ဋီ၊သစ်။၃၀၃။ ထို့အတူ စီဝရပဋိဂ္ဂဟနသိက္ခာပုဒ်၌လည်း ရဟန်း၏ အနီးဥပစာ အတွင်း၌ ရပ်လျက် ဘိက္ခုနီက သက်နှံးကို လှမ်းပစ်၍ လှူရာ၌လည်း ရဟန်း၏ (၁၂) တောင်အတွင်းကိုပင် ဥပစာဟု သတ်မှတ်သည်။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၂၄၄။ သာရတ္ထ၊ ၂။၄၀၀။ ဝိမတိ၊၁။၃၂၄။

ပဒသောဓမ္မသိက္ခာပုဒ်၌ ပရိသတ်ကို စာချနေစဉ် ဥပစာအပြင်ဘက်က နေ၍ သာမဏေတစ်ပါး စာလိုက်ခြင်းနှင့် စပ်၍ အာပတ္တိဝိနိစ္ဆယချရာ၌ ပရိသတ်အစွန်မှ (၁၂)တောင် ကွာခြားသောအရပ်ကို ဥပစာဟု ယူရ၏။ ဝိ၊ဌ၊၃။၉။သာရတ္ထ။၃။၆။ ဝိမတိ၊၂။၄။

ဘိက္ခုနီဖနာပုစ္ဆာနိသီဒနသိက္ခာပုဒ်၌ ရဟန်း၏ ဥပစာအတွင်းဝယ် မပန်ကြားပဲ ထိုင်သောရဟန်းမ၏ အာပတ်သင့်ရာ၌လည်း ရဟန်း၏ ပတ်ပတ်လည် (၁၂)တောင် အရပ်ကိုပင် ဥပစာဟုယူရ၏။ ဝိ၊ဌ၊၃၂၂။ ကင်္ခာ။ ၃၅၂။ သာရတ္ထ၊၃။၁၂၈။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊သစ်။ ၄၈၄။

ပရိဝတ်ဆောက်တည်နေသော ရဟန်းသည် သံဃာ၏ ရှေ့ဆောင်ဦးစီး သံဃထေရ်အဖြစ်ဖြင့် ပကတတ်ရဟန်း၏ ရှေ့အနီး ဥပစာအတွင်းက မသွားရ၊ ဥပစာခြား၍ တစ်ပါးတည်း သီးသန့်သွားရမည် ဟူသော ပညတ်ချက်၌လည်း ပကတတ်ရဟန်း၏ ရှေ့(၁၂)တောင် အတွင်းအရပ်ကို ဥပစာဟု သတ်မှတ်၏။ ပကတတ်ရဟန်း၏ ရှေ့က သွားလိုလျှင် (၁၂)တောင် ဥပစာ ကွာခြား၍ သွားရမည်ဟု ဆိုလို၏။ ဝိ၊၄။၈၃။ ဝိ၊ဋ၊၄။၉။

ကျောင်းတိုက်အပြင်သို့ သွား၍ ပရိဝတ်ဆောက်တည်သော ရဟန်းသည် သူ၏ အနီး ဥပစာအတွင်းဝယ် အခြားသော ရဟန်းတပါး ဖြတ်သွားသည်ကိုမသိလိုက်၍ ရတ္တိစ္ဆေဒ ဖြစ်ရာ၌လည်း ထိုပရိဝတ်ဆောက်တည်သော ရဟန်း၏ (၁၂)တောင် ဥပစာအတွင်းကိုပင် ဆိုလို၏။ ဝိ၊ဋ၊၄။၁၈၊၃၁။

သံဃာ သင်းကွဲ၍ ကိုယ်နှုတ်ထိပါး ခိုက်ရန်ပွားကြသောအခါ အတန်းခွဲ, အုပ်စုခွဲ၍ တစုနှင့်တစု ဥပစာခြား၍ ထိုင်ရမည်သော ပညတ်ချက်၌ ဥပစာဟူသည် တပါးနှင့်တပါး လက်ဖြင့် ထိရောက်ပုံတ်ခတ်နိုင်လောက်သော အရပ်ဖြစ်သည် ဟု သာရတ္ထ၊၃။၃၄၈-၌မူ ဒေါသတွေ့ကျ်ော်လည်း မသင့်လျော်သော ကာယကံစသည် မဖြစ်စေနိုင်လောက်အောင် တပါးနှင့်တပါး ကွာခြား၍ ထိုင်ရသည်ကို ဥပစာခြားသည်ဟု ဆိုလိုကြောင်း ဖွင့်သည်။ ဥပစာရသီမာနှင့် ဒဿနူပစာရ, သဝနူပစာရ-တို့လည်းကြည့်။

ဝိဟာရသာ ဥပစာဇရ (ဝိ၊၂။၆၁)တို့ တသာ ဗဟိ အာသန္နေ ဩကာသေ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။၄၃။ ထံ တသာ နဂရသာ ဥပစာရေ ဝနံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၄၃။ ဥပစာရေတိ အာသန္န-ပ္ပဒေသေ။ သာရတ္ထ၊၂။၁၀၈။ အာဂမေသုန္တိ ဥပစာရေ အစ္ဆိသု။ ဝိ၊ဌ၊၃။၄၀၂။ ဥပစာရေတိ သုဘာနသာ အာသန္နေ ပဒေသေ။ သာရတ္ထ၊ ၃။၃၃၉။ ဝိမတိ၊၂။၁၉ရ။

(၂) ဥပစာရစ္ဆာန်။ အပ္ပနာ၏အနီးဌာ ဖြစ်သော-စ္ဆာန်-စ္ဆာန်ဇော၊ ဥပစာရသမာဓိ ဇော။ အာရမ္ဘဏူပနိဇ္ဈာနန္တိ သဟ ဥပစာရေန အဋ္ဌ သမာပတ္တိယော ဝုစ္စန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၁၆။ သဟ ဥပစာရေနာတိ သဒ္ဓိ ဥပစာရစ္ဆာနေန။ သာရတ္ထ၊၁။၃၆၃။ ယထာ ဂါမာဒီနံ အာသန္န-ပဒေသော ဂါမူပစာရော နဂရူပစာရောတိ ဝုစ္စတိ၊ ဧဝံ အပ္ပနာယ အာသန္နတ္တာ သမီပ-စာရတ္တာ ဝါ ဥပစာရာနိတိပိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၁၃၄။ သာရတ္ထ၊၂။၂၃၁။ အပ္ပနံ ဥပေစ္စ စရန္တိ ဥပစာရာနိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၁။၁၆၁။

(၃) (တိုက်ရိုက်မဟုတ်ပဲ) တင်စား၍ ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်း၊ တင်စား၍ ပြောဆို အပ်သောစကား၊ဥပစာစကား။ (ဖလူပစာရ=အကျိုး၏ အမည်ကို အကြောင်း၌ တင်စား၍ ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်း၊ ကာရဏူပစာရ= အကြောင်း၏ အမည်ကို အကျိုး၌ တင်စား၍ ခေါ်ဝေါ် ပြောဆိုခြင်း စသော ဥပစာများ။ ၎င်းတို့ကို ပုဒ်စစ်၌ကြည့်)။ ပဒရော ပဋိယတ္တာ-တိ ဥပစာရဝေါဟာရ ဝေါဟာရ ဝေါ ဟာ ဝေါ (ဒလိဒ္ဓါ) ပဒရမတ္တမေဝ ဒေတိ၊ ဥပစာရ ဝေါ ပန ဧဝံ ဝေါ။ သာရတ္ထ၊ ၃။၅၆။ ဥပစာရ ဝေါ ဟာ ရ ဝေါ ၊

ဥပလက္ခဏဝသေန ပဝါနဝသေန ဝါတိ အတ္ထော၊ နဂေဝလံ ပဒရာယေव၊ အညေပိ ပန ဗဟူ ခါဒနီယဘောဇနီယာ ပဋိယတ္ထာတိ အဓိပ္ပါယော။ ပါစိတ်၊ယော။၆၅။ ကာရဏော-ပစာရေန ဝါ "ကုသလာနံ ဘိက္ခဝေ ဓမ္မာနံ ------အနုသောမိ သက် ပုည"န္တိအာဒိသု ဝိယ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ၊၁၁၅-၆။

(၄) လောကဝတ္ထုရား။ လောကဝတ်အနေအားဖြင့် ပြောဆိုခြင်း၊ (လောကွတ်ပြောခြင်း)။ ဓမ္မဝသေန ဥပစာရဝသေန နိမန္တနာ ဓမ္မနိမန္တနာ။ သာရတ္ထ၊၂။၄၀၂။ ပါဠိယံ ဓမ္မနိမန္တနာတိ သမဏေသု ဝတ္ထုဗ္ဗာစာရ-ဓမ္မမတ္တဝသေန နိမန္တနာ၊ ဒါတုကာမတာယ ကတနိမန္တနာ နဟောတီတိ အတ္ထော။ ဝိမတိ၊ ၁။၃၅၂။

(၅) ပူဇော်ခြင်း၊ ဉာဏ်ပူဇော်ခြင်း၊ ဉာဏ်ပူဇော်ခ။ ဟေ တာတ ဇေယ်သဟသ္ဆ ယာတေဟိ၊ ဧဝံ တေ သိပ္ပသ ဥပစာရော ကတော ဘဝိဿတိ။ မဇ္ဈ၊၃။၂၂၈။

(၆) အနီးကပ်ပြုကျင့်ခြင်း၊ ကောင်းစွာ ပြုစုစောင့်ရှောက်ခြင်း။ ဟိတေန ဥပစာရေန ဇနေတိ။ မိလိန္ဒ။၁၅၅။ (ဥပစာရဝိပန္န-လည်းကြည့်)။

(၇) လုပ်ကျွေး ခစားခြင်း။ ဥပစာရော ဥပဋ္ဌာနေ အာသန္နေ စည္ဆရော ပနေ။ ဓာန်။၁၀၀၁။ (၈) ဥပစာရဝိပန္န-ကြည့်။

ဥပစာရက (တိ) [ဥပ+စရ+ဏ္ဍ] အနီးဌ် လှည့်လည်သော၊ ခြံရံစောင့်ရှောက်သော၊သူ။ အဒ္ဓသာသုံ ခေါ် အန္ဓေပုရေ ဥပစာရကာ မဟာမတ္တာ အဟေတသတ္ထုံ ကုမာရံ။ ဝိ၊ဌ။၃၅၁။

ဥပစာရကထာ (ထီ) [ဥပစာရ+ကထာ] ဥပစာ ဖြစ်သောစကား၊ အခေါ်အဝေါ်ဖြစ်သော စကား၊ ပြောဆိုရိုးစကား။ မယံ ခေါ် ဒေဝ ဣတ္ထိယော နာမ ပဗ္ဗဇိတာနံ ဥပစာရကထံ နဟနာမ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၆။

ဥပစာရကပ္ပနာ (ထီ) [ဥပစာရ+ကပ္ပနာ] တင်စား၍ ပြောဆိုမှု-ဥပစာ-တဒ္ဓမ္မုပစာ-ကို ကြံခြင်း။ ယာစနတ္ထေ ဝနုတေ ဣတိ ဝနန္တိ ဥပစာရ-ကပ္ပနာ ဝသေန ဝနသဒ္ဒေါ ဝေဒီတမ္ဘော။ မ၊ ဋီ၊၁။၄၅။

ဥပစာရကမ္မကရဏ (နဝ) [ဥပစာရ+ကမ္မ+ကရဏ] အနီးဌ်ဖြစ်သော ပြုအပ်သောအမှုကို ပြုခြင်း (သို့)။ ပယောဂကရဏန္တိ ဥပစာရကမ္မကရဏံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃ရ၆။

ဥပစာရကမ္မဌာန (နဝ) [ဥပစာရ+အာဝဟ+ကမ္မဌာန] ဥပစာရကမ္မဌာန်း၊ ဥပစာရဈာန်တိုင်အောင် ပို့ဆောင်နိုင်သော ကမ္မဌာန်း။ သိုဝတိကာနံ ပန အာဒိနဝါနုပဿနာဝသေန ဝုတ္ထတ္ထာ သေသာနိ ဒ္ဝါဒသာပိ ဥပစာရ-ကမ္မဌာနာနေဝါတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ဖ၃။ မဇ္ဈ၊၁။၂ရ၉။ ဥပစာရကမ္မဌာန(ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၂၀)န္တိ ပစ္စက္ခတော ဥပစာရဈာနာဝယံ ကမ္မဌာနံ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၅၅။ အံ၊ဋီ၊၃။၈၈။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၉၄။)

ဥပစာရကမ္မဌာနိက (တိ) [ဥပစာရကမ္မဌာန+ဏိက] ဥပစာရကမ္မဌာန်းရှိသော၊သူ။ ဥပစာရ-ကမ္မဌာနိကော ဟုတ္ဝာ ဝိပဿနံ ဝဍ္ဎေတ္ဝာ အရဟတ္တံ ပါပုဏာတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၈။

ဥပစာရဝတ (တိ) [ဥပစာရ+ဝတ] ၁၂-တောင်အတွင်း အနီးအရပ်ဟူသော ဥပစာ-ရောက်သော-တည်သော၊သူ။ အနန္တေ ဝိညုပုဂ္ဂိသေ ဥပစာရဝတေ သတိ။ ကခ်။၁၅၁။ ဥပစာရဝတေ သတိတိ ဒ္ဝါဒသဟတ္ထုပ္ပန္နရ-ဝတေ သတိ။ ကခ်။ဋီ၊သစ်။၂ရ၁။

ဥပစာရဈာန (နဝ) [ဥပစာရ+ဈာန] ဥပစာရ

ဈာန်၊ (က) အပွနာဈာန်၏အနီး-ရှေ့ပိုင်း-၌ဖြစ်သောဈာန်။ (ခ) မဂ်၏ပဒဋ္ဌာန်ဖြစ်သောဥပစာရဈာန်။ (ထိုဥပစာရဈာန်သည် ကာယဂတာသတိ, အာနာပါနသတိတို့မှ တပါး ကျန်သောအနုဿတိရှစ်ပါး, အာဟာရေ ပဋိကူလသညာ, စတုဓာတုဝဝတ္ထာန်အားဖြင့် ဆယ်ပါးရှိ၏)။ (က) ဝိတက္ကဝိစာရာနဉ္ စ ဥပ-သမာ ဧကောဒိဘာဝံ၊ နှ ဥပစာရဇ္ဈာနမိဝ နိဝရဏပွဟာနာ။ ဝိဘင်္ဂ၊၁၁ဇ။ အဘိဓ္ဓ၊၁။ ၂၁၅။ မဟာနိ၊ဌ။၁၁ရ။ (ခ) ဒသ ဥပစာရဇ္ဈာနာနိ ပန မဂ္ဂသ္သ ပဒဋ္ဌာနဘူတာနိ တတိယံ ဩကာသာမိဂမံ ဘဇန္တိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ ၂၃ရ။ ဒသ ဥပစာရဇ္ဈာနာနိတိ ဌပေတ္တာ ကာယဂတာသတိ အာနာပါနဉ္စ အဋ္ဌ အနုဿတိယော သညာ-ဝဝတ္ထာနဉ္စာတိ ဒသ ဥပစာရဇ္ဈာနာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၁၄။

ဥပစာရဇ္ဈာနဂေါစရ (ပု) [ဥပစာရဇ္ဈာန+ဂေါစရ] ဥပစာရစျာန်၏ အာရုံ။ ဥပစာရဇ္ဈာနဂေါစရံ ကတ္တာ ဝေရုတ္တာ ဌပေတမ္ပိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၅ရ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ ၃၃ရ။ သာရတ္ထ။၁။ ၃ဇ၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ ၆၂။

ဥပစာရဇ္ဈာနဂ္ဂဟိတ (တိ) [ဥပစာရဇ္ဈာန+ဂဟိတ] ဥပစာရစျာန်သည်ယူအပ်သော။ အနုဿတိဝသေနာတိ နိဒဿနမတ္တံ၊ အည-ဿပိ ဥပစာရဇ္ဈာနဂ္ဂဟိတသ္သ သဝိတက္က-ဝိစာရဿ နိရာမိသဿ သုခဿ လဘ္ဘနတော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၃၅ရ။

ဥပစာရဇ္ဈာနစိတ္တ (နှ) [ဥပစာရဇ္ဈာန+စိတ္တ] ဥပစာရစျာန်စိတ်။ အမိုက် စေတောတိ အဘိစေတော၊ ဥပစာရဇ္ဈာနစိတ္တံ။ မဇ္ဈိ၊၁။ ၂၆၃။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၄ရ။

ဥပစာရဇ္ဈာနပတ္ထိက (တိ) [ဥပစာရဇ္ဈာန+ပတ္ထ+ဣက] ဥပစာရစျာန်အဖို့၌-ဖြစ်သော-ပါဝင်သော။ တေ ဥပစာရဇ္ဈာနပတ္ထိကာ ဝေ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ ၁၆၀။ မဇ္ဈိ၊၃။ ၁ ၂ ၂။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၂၆ရ။ အံ၊ ဋီ၊၃။ ၂၄၆။

ဥပစာရဇ္ဈာနပဝတ္ထိ (ထီ) [ဥပစာရဇ္ဈာန+ပဝတ္ထိ] ဥပစာရစျာန်၏ဖြစ်ခြင်း။ ဥပစာရဇ္ဈာန-ပဝတ္ထိယာ ဟိ သဒ္ဓိ ပဋိဘာဂနိမိတ္တုပ္ပတ္ထိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၆ ၂။

ဥပစာရဇ္ဈာနပုဉ္ဉ (နှ) [ဥပစာရဇ္ဈာန+ပုဉ္ဉ] ဥပစာရစျာန်ဟူသောကုသိုလ်။ ဣဒံ ဥပစာရ-ဇ္ဈာနပုဉ္ဉသ္သ မဟာနုဘာဝတာယ ဝုတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ ၅ ၂။

ဥပစာရဇ္ဈာနသဠေနိတ (တိ) [ဥပစာရဇ္ဈာန+သဠေနိတ] ဥပစာရစျာန်သည် ဖြစ်စေအပ်သော။ ပရိကမ္မောဘာသန္တိ ပရိကမ္မသမာဓိ-နိဗ္ဗတ္တံ ဩဘာသံ၊ ဥပစာရဇ္ဈာနသဠေနိတံ ဩဘာသန္တိ အတ္ထော။ မဇ္ဈိ၊၃။ ၃ ၅ ၀။

ဥပစာရဇ္ဈာနသန္နိဿယ (ပု) [ဥပစာရဇ္ဈာန+သန္နိဿယ] ဥပစာရစျာန်ဟူသောမှီရာ တရား။ ဥပစာရဇ္ဈာနသန္နိဿယေန ဝိဂတ-နိဝရဏကိလမထသ္သ ပဌမဇ္ဈာနုပဂမနံ။ အဘိ၊ ဌ၊၁။ ၂ ၂ ၆။

ဥပစာရဇ္ဈာနသမ္ပယုတ္တ (တိ) [ဥပစာရဇ္ဈာန+သမ္ပယုတ္တ] ဥပစာရစျာန်နှင့်ယှဉ်သော။ သုက္ခဝိပဿကဿ ဥပစာရဇ္ဈာနသမ္ပယုတ္တာ-----သတ္တ ဓမ္မာ ကေစိတ္တသမ္ပယုတ္တာ ဝေ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ ၂ ရ ဇ။

ဥပစာရဇ္ဈာနသမ္ပယုတ္တစိတ္တုပ္ပါဒ (ပု) [ဥပ-စာရဇ္ဈာနသမ္ပယုတ္တ+စိတ္တုပ္ပါဒ] ဥပစာရ-စျာန်နှင့်ယှဉ်သော-စိတ္တုပ္ပါဒ်-စိတ်စေတသိက် အပေါင်း။ ဥပစာရဘူမိယန္တိ ဥပစာရဇ္ဈာန-သမ္ပယုတ္တစိတ္တုပ္ပါဒေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။ ၁ ၁ ၁။

ဥပစာရဇ္ဈာနသယဂတ (တိ) [ဥပစာရဇ္ဈာန+

သဟဂတ] ဥပစာရဈာန်နှင့်တကွဖြစ်သော။ ဥပစာရဇ္ဈာနသဟဂတာ ဟိ သတိ အပ္ပနာ-သမာဓိသ ဥပနိဿယော ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၈၂။ (–ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၈၆။)

ဥပစာရဇ္ဈာနာဓိဂမ (ပု) [ဥပစာရဇ္ဈာန + အဓိဂမ] ဥပစာရဈာန်–သို့ရောက်ခြင်း–ကိုရခြင်း–သို့ရောက်ရာအခါ–ကိုရရာအခါ။ ဥပစာရဇ္ဈာနာဓိဂမတော ပရံ ကတိပယ-ဘဝင်္ဂစိတ္တာဝသာနေ အပ္ပနံ ပါပုဏာန္တော။ မ၊ ဋီ၊၃။၁၂၂။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၂၆ရ။ (–ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊၁။၁၁၂။)

ဥပစာရဇ္ဈာနာရောပန (နာ) [ဥပစာရဇ္ဈာန+ အာရောပန] ဥပစာရဈာန်သို့–တက်ရောက်စေခြင်း–ထင်ထားခြင်း။ ဘုတ္တဘောဇနသ ပန တဿ ပရိစာရဝေကဟိ သယနာရောပနံ ဝိယ ဗ္ဗမသ္သာပိ ဝိတက္ကာဒီဟိ ဥပစာရဇ္ဈာနာ-ရောပနံ။ အဘိဓ္ဓ၊၁။ ၂၂၆။

ဥပစာရဇ္ဈာနာဝဟ (တိ) [ဥပစာရဇ္ဈာန+ အာဝဟ] ဥပစာရဈာန်သို့ပို့ဆောင်သော။ ဥပစာရဇ္ဈာနာဝဟာ သတိ သန္ဓိဌတိ။ မ၊ဋီ၊ ၃။ ၂၃၅။(သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၄၆၉)

ဥပစာရဇ္ဈာနိက (တိ) [ဥပစာရဇ္ဈာန+ဣက] ဥပစာရဈာန်နှင့်ယှဉ်သော။ တေသံ နဝသု အပ္ပနာ ဟောန္တိ၊ ဧကာဒသ ဥပစာရဇ္ဈာနိကာ။ သံ၊ဋီ၊၃။ ၂၁ ၂။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၄၄၉။

ဥပစာရဇ္ဈာနုပ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥပစာရဇ္ဈာန+ ဥပ္ပတ္တိ] ဥပစာရဈာန်၏ဖြစ်ခြင်း။ သီမာ-သမ္ဘေဒေနေဝ ဟေတ္တု ဥပစာရဇ္ဈာနုပ္ပတ္တိ၊ နနိမိတ္တုပ္ပတ္တိယာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊။ ၁၃၁။

ဥပစာရဇ္ဈာနုပ္ပါဒန (နာ) [ဥပစာရဇ္ဈာန+ ဥပ္ပါဒန] ဥပစာရဈာန်ကို ဖြစ်စေခြင်း။ ဥပ္ပါဒေတွာတိ ဥပစာရဇ္ဈာနုပ္ပါဒနေန ဥပ္ပါဒေတွာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၆ ၂။

ဥပစာရဉာဏမူလက (တိ) [ဥပစာရဉာဏ+ မူလ+က] ဥပစာရဉာဏ်ဟူသော မူရင်းအကြောင်းရှိသော။ ဉာဏမူလကောတိ ကောဝဇ္ဇနဝိထိနာနာဝဇ္ဇနဝိထိသု ပဝတ္တံ ဥပစာရဉာဏမူလကော။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၁၀၃။

ဥပစာရဌာန (နာ) [ဥပစာရ+ဌာန] ဥပစာအရပ်။ အနီးအရပ်။ လှည့်လည်ကျက်စားရာအရပ်။ ဂါမသမီပေတိ ဂါမသ ဥပစာရဌာနေ။ သံ၊ ဋီ၊ ၂။ ၄၅ ၉။ ဝနပတ္ထန္တိ အတိတ္ထမိတ္ထာ မနုဿာနံ ဥပစာရဌာနံ။ မ၊ဋ၊ ၂။ ၁ ၁ ၉။

ဥပစာရတ္ထ (ပု) [ဥပစာရ+အတ္ထ] ဥပစာအကျိုး။ ဒ္ဝိန္နံ သတ္ထုဗ္ဗန္ဓရာနံ အန္ဓရေ အည် ကော် သတ္ထုဗ္ဗန္ဓရံ ဥပစာရတ္ထာယ ဌပေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဋ၊ ၃။ ၃ ၃ ၃။ ကင်္ခ။ ၉ ၀။ ဥပစာရတ္ထာယာတိ သီမန္ဓရိကတ္ထာယ သတ္ထုဗ္ဗန္ဓရတော အုဓိကံ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၁ ၆ ၂။ (–ကင်္ခ၊ ဋီ။ ၆။)

ဥပစာရဒဿန (နာ) [ဥပစာရ+ဒဿန] ဥပစာကို ပြခြင်း။ နနု စေတံ အပရိကွိတ္ထသ ဥပစာရဒ္ဒဿနံ ပဒဿာဝေနေန ဝိရုဒ္ဓမိဝ ဒိဿတိ။ ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။ ၁ ၉ ၅။

ဥပစာရမ္ဘ (ပု) [ဥပစာရ+ဓမ္ဘ] ဥပစာရ ဈာန်တရား။ ဝိတက္ကသဟဂတာ သညာ-မနသိကာရာ ဥပစာရဓမ္ဘေန သဟ ဒုတိ-ယဈာနဓမ္ဘာ ဈာနဿ ဟာနာယ သံဝတ္တန္တိ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ ၁ ၂ ၇။

ဥပစာရနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပစာရ+နိဒ္ဒေသ] ဥပစာအားဖြင့် ညွှန်ပြခြင်း။ အယမ္ပိ ဥပစာရနိဒ္ဒေသောဝ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။ ၃ ၇ ၈။

ဥပစာရနိယမ (ပု) [ဥပစာရ+နိယမ] အနီး ဥပစာအရပ်ကို သတ်မှတ်ခြင်း။ ဗ္ဗဓ ဒ္ဓါဒ-သဟတ္ထာ ဥပစာရနိယမော နတ္ထိ။ ဝိမတိ၊ ၁။ ၃ ၂ ၄။

ဥပစာရနိယမနုတ္ထ (ပု) [ဥပစာရ+နိယမန+အတ္ထ] အနီးဥပစာအရပ်ကို သတ်မှတ်ခြင်းအကျိုး။ ပဌမမေဝ-ဣန္ဒ ပရိကိ္ခတ္ထသ ဂါမသ ဥပစာရနိယမနတ္ထံ ဝုတ္ထံ။ ကင်္ခ။ဋီ။၃၀။

ဥပစာရပညာ (ကိ) [ဥပစာရ+ပညာ] ဥပစာရပညာ၊ အပွနာပညာ၏ အနီးဌာ်ဖြစ်သော ပညာ။ ဥပစာရပညာယ ဥဂ္ဂဟပုဗ္ဗင်္ဂမော။ နေတ္တိ။ဋ္ဌ။ရ၂။ (–နေတ္တိ။ဋီ။၅၃။)

ဥပစာရပတ္ထ (တိ) [ဥပစာရ+ပတ္ထ] ဥပစာရဘာဝနာသို့ ရောက်သော။ ဥပစာရပတ္ထံ အပွနာပတ္ထဉ္စ သမာဟိတံ။ ပဋိသံ။ဋ္ဌ။၁။၃၃၆။ အံ။ဋီ။၃။၈၄။ (–သံ။ဋီ။၂။၄၄ရ။, အံ။ဋီ။၃။၅၈။ ဝိသုဒ္ဓိ။ဋီ။၁။၂၆၆။)

ဥပစာရပတ္ထိ (ထိ) [ဥပစာရ+ပတ္ထိ] ဥပစာရဘာဝနာသို့ရောက်ခြင်း။ ဇီဝမာနကသရီရေပိ ဥပဋ္ဌိတေ ဥပစာရပတ္ထိ ဒဿိတာ ဟောတိတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ မူလဋီ။၂။၁၅၅။

ဥပစာရပွနာ (ထိ) [ဥပစာရ+အပွနာ] ဥပစာရဘာဝနာ, အပွနာဘာဝနာ။ တမေဝါရမ္ဘကံ ဥပစာရပွနာဝသေန ဥပနိသီဒတိ။ ဝိ။ဋ္ဌ။၂။၁၁။ ဒီ။ဋ္ဌ။၂။၃၅၃။ မ။ဋ္ဌ။၁။၂၅၂။

ဥပစာရပွနာကွဏ (ပု) [ဥပစာရပွနာ+ဃဏ] ဥပစာရဘာဝနာ, အပွနာဘာဝနာဖြစ်ရာဃဏ။ ဥပစာရပွနာကွဏတော အညဒါပိ ဟိ ဖရဏာပိတိယော ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ။ဋီ။၂။၄၃၀။

ဥပစာရပွနာပတ္ထ (တိ) [ဥပစာရပွနာ+ပတ္ထ] ဥပစာရဘာဝနာ, အပွနာဘာဝနာသို့ရောက်သော။ သဗ္ဗေဟိပိ ဣမေဟိ ပဒေဟိ ဥပစာရပွနာပတ္ထာ- မေတ္တာဝ ဝုတ္ထာ။ အဘိ။ဋ္ဌ။ဝ။၃၃၅။

ဥပစာရပွနာဘေဒ (ပု) [ဥပစာရပွနာ+ဘေဒ] (၁) ဥပစာရ, အပွနာဟူသော အပြား။ (တိ) (၂) ဥပစာရ,အပွနာဟူသော အပြားရှိသော (သမာဓိ၊ဈာန်)။ (၁) တသ္မိံ စ ဥပစာရပွနာ-ဘေဒေန ဒုဝိဓေ ယံ အပွနာပတ္ထံ။ ဣတိဝုတ်။ ဋ္ဌ။ရ၄။ (တိ)(၂) ယံ ပန ဥပစာရပွနာဘေ-ဒေန သမာဓိနာ ပဝတ္တိဘာဝနိုဝါရဏတော။ မ။ဋ္ဌ။၁။၂၄။ သာရတ္ထ။၂။၃၀။ အံ။ဋီ။၂။၂၅၉။

ဥပစာရပွနာဝဟ (တိ) [ဥပစာရပွနာ+ဆာဝဟ] ဥပစာရဈာန်, အပွနာဈာန်သို့ပို့ဆောင်တတ်သော။ ဥပစာရပွနာဝဟတောတိ ဋ္ဌပေတ္တာ ကာယဂတာသတိဉ္စ အာနာပါနသတိဉ္စ အဝသေသာ အဋ္ဌ အနုဿတိယော။ ဝိသုဒ္ဓိ။၁။၁၀၇။ (–မ။ဋီ။၁။၃၇ရ။ သံ။ဋီ။၂။၄၄၁။)

ဥပစာရပွနာသမာဓိ (ပု) [ဥပစာရပွနာ+သမာဓိ] ဥပစာရသမာဓိ, အပွနာသမာဓိ။ သမာဟိတောတိ ဥပစာရပွနာသမာဓိဝသေန သမာဟိတော။ ဒီ။ဋ္ဌ။၂။၁၄ရ။ အံ။ဋ္ဌ။၃။၂၅၀။

ဥပစာရပွနာသမာဓိရဟိတ (တိ)[ဥပစာရပွနာသမာဓိ+ရဟိတ] ဥပစာရသမာဓိ, အပွနာသမာဓိမှ ကင်းသော။ အသမာဟိတာတိ ဥပစာရပွနာသမာဓိရဟိတာ။ သံ။ဋ္ဌ။၂။၁၃၂။

ဥပစာရပွနာသမာဓိဝိရဟိတ (တိ) [ဥပစာရပွနာသမာဓိ+ဝိရဟိတ] ဥပစာရသမာဓိ, အပွနာသမာဓိမှ ကင်းသော။ အသမာဟိ-တာတိ ဥပစာရပွနာသမာဓိဝိရဟိတာ။ မ။ဋ္ဌ။၁။၁၂၁။ မ။ဋီ။၁။၂၁၆။

ဥပစာရပွဝတ္ထိ (ထိ) [ဥပစာရ+ပဝတ္ထိ] ဥပစာရဈာန်၏ဖြစ်ခြင်း။ တသ္မာ တသ္မာ ဈာနသ္မာ ဥပစာရပွဝတ္ထိ ဝိနာဝ ဈာနာ ဈာနံ သင်္ကမတိ။ အဘိ။ဋ္ဌ။၃။၂၆၃။

ဥပစ်ာရဗလ (နာ) [ဥပစာရ+ဗလ] ဥပစာရမေတ္တာ၏အစွမ်း(သို့)။ နေဝ ဥပစာရဗလေန အပွနာဗလေန၊ ကေဝလံ ဝစ္ဆကေ

ဗလဝဟိတ(ဗလဝပိယ) စိတ္တတာယ။ အံ၊ဌ၊ ၃။၂၄၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၀ရ။ သာရတ္ထ၊၃။၄၈၃။

ဥပစာရဘွဲ့ရ (နာ) [ဥပစာရ+အဘွဲ့ရ] ဥပစာအရပ်၏ အတွင်း။ သစေ ဥပစာ-ရဘွဲ့ရေ ကောေ ပါဒေါ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။ ၁၂၂။ (-ဝိမတိ၊၂။၂၄။ ကင်္ခါ၊ဋီ။၃ရ။)

ဥပစာရဘာဝနာ (တိ) [ဥပစာရ+ဘာဝနာ] အပွနာ၏ ရှေးအနီးဌ ဖြစ်သောဘာဝနာ၊ ဥပစာရဘာဝနာ။ နိဝရဏဝိကွမ္ဘနတော ပဌာယ ဂေါ်တြဘူပရိယောသာနာ ကာမာဝစရဘာဝနာ ဥပစာရဘာဝနာနာမ၊ အပွနာယ သမီပ-စာရိတ္တာ။ ဝိဘာဝိနီ။၂၅ရ။ ဥပစာရဘာဝနာယ စ တေ ပဟာတုံ အသမတ္ထဘာဝတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၁၈၄။

ဥပစာရဘူမိ (တိ) [ဥပစာရ+ဘူမိ] (၁) ဥပစာရ၏အရာ၊ ဥပစာရသမာဓိ၏ အခိုက်အတန့်။ (၂) ဥပစာရစျာန်၏ဖြစ်ရာ-ဘုံဌာန-စိတ္တုပ္ပါဒ်၊ ဥပစာရစျာန်နှင့်ယှဉ်သော-စိတ္တုပ္ပါဒ်-စိတ် စေတသိက်တရားအပေါင်း။ (၁) ဣဒဏ္ဍီ ဒ္ဌိဟာကာရေဟိ စိတ္တံ သမာဟိတံ နာမ ဟောတိ ဥပစာရဘူမိယံ ဝါ နိဝရဏပွဟာနေန, ပဌိလာဘဘူမိယံ ဝါ အင်္ဂါပါတုဘာဝေန။ တတ္ထ ဥပစာရဘူမိတိ ဥပစာရသမာဓိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၃၀။ ဥပစာရဘူမိယန္တိ ဥပစာရဝတ္ထာယ်။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂၂၀။ ဝိမတိ၊၁။၂၁၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၄ရ။ (၂) စတုတ္ထတ္ထိကေ ဥပစာရဘူမိယံ ကေဝ္ဌာ ပရိတ္တော သမာဓိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ရ၃။ ဥပစာရ-ဘူမိယန္တိ ဥပစာရဇ္ဈာနသမ္ပယုတ္တစိတ္တုပ္ပါဒေ၊ စိတ္တုပ္ပါဒေါ ဟိ သဟဇာတမ္ပိနာံ ဥပ္ပတ္တိ-ဋ္ဌာနတာယ "ဘူမိ"တိ ဝုစ္စတိ၊ "သုခဘူမိယံ ကာမာဝစရေ"တိ အာဒီသုဝိယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၁၁၁။

ဥပစာရဘေဒ (ပု) [ဥပစာရ+ဘေဒ] ရှိသော ပူဇော်မှုပျက်စီးခြင်း။ ဥပစာရဘေဒ(သံ၊ဌ၊ ၁။၁၆၄)နှင့် ဗုဒ္ဓံ ဒီသွာ မနုဿေဟိ ကာယမ္ဘ-ဥပစာရဿ ဘိန္နနံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၁၂။

ဥပစာရမတ္ထလာဘီ (တိ) [ဥပစာရမတ္ထ + လာဘီ] ဥပစာရစျာန်မျှကိုသာရခြင်းရှိသော၊ သူ။ ဥပစာရမတ္ထလာဘီ ရူပဇ္ဈာနမတ္ထလာဘီ ဝါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၆၆။

ဥပစာရမတ္ထသိဒ္ဓ (တိ) [ဥပစာရမတ္ထ+သိဒ္ဓ] ဥပစာ-တင်စားရှိခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်း-အဘေဒဘေဒူပစာ-မျှဖြင့် ပြီးစီးသော။ ဘဝတိ ဟိ ဘေဒါဘာဝေပိ သုခါဝဟောနတ္ထံ ဥပစာရမတ္ထသိဒ္ဓေန ဘေဒေန နိဒ္ဒေသော၊ ယထာ သိလာပုတ္ထကဿ သာရိရန္တိ။ မဇ္ဈိ၊၁။ ၅ရ။

ဥပစာရယုတ္ထ (တိ) [ဥပစာရ+ယုတ္ထ] ပူဇော်ခြင်းနှင့်ယှဉ်သော။ ဥပစာရယုတ္ထေန ဝိမိနာ အာစရိယံ ဥပသင်္ကမိတ္တာ အသိဝါဒေတ္တာ အတ္ထာနံ နိဝေဒေသိ။ ခုဒ္ဒကာ၊ဌ။၁၆၆။

ဥပစာရရူပဇ္ဈာနသမာဓိ (ပု) [ဥပစာရ+ရူပဇ္ဈာန+သမာဓိ] ဥပစာရသမာဓိ, ရူပစျာန်သမာဓိ။ ဥပစာရရူပဇ္ဈာနသမာဓိတော ဟိ သာတိသယံ အရူပသမာဓိသမ္ပသံ လဒ္ဓါ နိမ္ဗတ္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၆၆။

ဥပစာရဝစန (နာ) [ဥပစာရ+ဝစန] ပြောရိုးပြောစဉ်ကား။ ယသ ဒါနိ ကာလံ မညတိတိ ဥပစာရဝစနမေတံ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၃၅။ ဥပစာရ-ဝစနန္တိ ဝေါဟာရဝစနမတ္ထံ၊ တေနေဝ အဓိ-ပ္ပေတတ္ထသ အပရိယောသာနတော။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၂။၂၂။ ဆဋ္ဌာဒေဟိတိ ဥပစာရဝစန-မေတံ၊ ကေ မယ္ဟ ဒေဟိ၊ ကေ အာနန္ဒသ္ဓာတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၆၀။ အမ္ဘကာယာတိ မာတုဂါမေန၊ ဥပစာရဝစနဥ္စေတံ ဣတ္ထိသု၊ ယဒိဒံ အမ္ဘကာ မာတုဂါမော ဇနနိကာတိ။

သာရတ္ထ၊၃။၃ ၂၁။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁၄၄။ (–ဝိမတိ၊ ၂။၁၈၈။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၃၀၈။)

ဥပစာရဝဟ (တိ) [ဥပစာရ+ဝဟ] ဥပစာရ စျာန်သို့ပို့ဆောင်နိုင်သော။ စတုဓာတု-ဝဝတ္ထာနန္တိ ဗျာမာနေဝ ဟေတ္ထ ဒသ္သကမ္မ-ဌာနာနိ ဥပစာရဝဟာနိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၀၇။

ဥပစာရဝိဇေယနတ္ထ (ပု) [ဥပစာရဝိဇေယန +အတ္ထ] အနီးဥပစာအရပ်ကိုစွန့်ခြင်းအကျိုး။ မဟာမဂ္ဂတော ဩကွာမ္ဘာတိ မဂ္ဂပဋိပန္နဘိက္ခုနံ ဥပစာရဝိဇေယနတ္ထံ။ သာရတ္ထ၊၃။၃၇၁။ ကခ်ီ၊ ဋီ၊သစ်။ ၂၆၂။

ဥပစာရဝိပ္ပန္န (တိ) [ဥပစာရ+ဝိပန္န] အကျင့်-စာရိတ္ထ-ပျက်စီးသော၊သူ။ ဥပစာရ ဝိပန္နဿ၊ နိက္ခေပေ ဓာရကာယ ဝါ။ ဇာ၊ ၂။၂၂၄။ ဥပစာရဝိပန္နဿာတိ ယော ပန ဥပစာရဝိပန္နော ဟောတိ၊ တသ္သေဝ သော အနုပါယေန ပရိစိတ္ထော ဝိနာသမေဝ ဝဟတိ-တိ ဝဒတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၇။ ၂၅။

ဥပစာရဝုတ္တိ (ထီ) [ဥပစာရ+ဝုတ္တိ] ဥပစာ ဖြစ်ခြင်း၊ တင်စား၍ပြောဆိုမှုဖြစ်ခြင်း။ သမုဒါယေ ပဝတ္တမာနသဒ္ဒဿ အဝယဝေါ ဥပစာရဝုတ္တိတော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၂၉။ (–သာရတ္ထ၊၁။၁၄၅။)

ဥပစာရဝုတ္တိသဘ္ဘာဝ (ပု) [ဥပစာရဝုတ္တိ+ သဘ္ဘာဝ] ဥပစာ–တင်စား၍ပြောဆိုမှု–ဖြစ်ခြင်း၏ ထင်ရှားရှိသည်၏အဖြစ်။ တထာ နိဗ္ဗာန-သဒ္ဒေါ ကတ္ထစိ ဝိသယေ ယထာဘူတပရမတ္ထ-ဝိသယော ဥပစာရဝုတ္တိသဘ္ဘာဝတော၊ သေယျထာပိ သီဟသဒ္ဒေါ။ ဗျာတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၅၆။ အနုဋီ၊ ၂။၅၀။ (–နေတ္တိ၊ဋီ။ရ၉။)

ဥပစာရဝေါဟာရ (ပု) [ဥပစာရ+ဝေါဟာရ] ဥပစာရသမာဓိဟူသော–ဝေါဟာရ–ခေါ်ဝေါ်ပြောဆို မှု။ တထာ တဿ အနုပ္ပတ္တိဌာနဘူတေ ပရိတ္ထစ္စာနေ ဥပစာရဝေါဟာရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၁၀၈။

ဥပစာရသညာ (ထီ) [ဥပစာရ+သညာ] ဥပစာရ စျာန်သညာ။ အယံ ဟိ သညာ နာမ ပရိကမ္မ-သညာပိ ဥပစာရသညာပိ အပ္ပနာသညာပိ ဝဋ္ဋတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၆၉။

ဥပစာရသဒ္ဒ (ပု) [ဥပစာရ+သဒ္ဒ] ဥပစာရသဒ္ဒါ။ အပရိကိဏ္ဏတ္ထသ္ဝ ဂါမသ္ဝ ဥပစာရနိ ဇေတ္ထ ဥပ်စာရသဒ္ဒေန ဃရူပစာရတော ပဌမ-လေဋ္ဌုပါတသ်ါတံ ပရိကေ္ခပါရဟာဌာနံ ဂဟိတံ။ သာရတ္ထ၊၃။၁၁၇။

ဥပစာရသမညာ (ထီ) [ဥပစာရ+သမညာ] ဥပစာရဟူသောနာမည်။ ဂေါတြဘုနော ဇဝ ဥပစာရသမညာ သိယာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၆၁။

ဥပစာရသမာဓိ (ပု) [ဥပစာရ+သမာဓိ] ဥပ-စာရမည်သောသမာဓိ၊ အပ္ပနာသမာဓိ၏-အနီး–ရှေ့ပိုင်း–၌ဖြစ်သောသမာဓိ (ကေဋ္ဌာ ဧတသိက်)။ ယာ စ အပ္ပနာသမာဓိနံ ပုဗ္ဗဘာဂေ ကေဋ္ဌာ၊ အယံ ဥပစာရသမာဓိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၈၂။ တိဝိဓံ သမာဓိ ပရိပ္ပူရေတိ ခဏိကသမာဓိ ဥပစာသမာဓိ အပ္ပနာသမာဓိန္တိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၀။

ဥပစာရသမာဓိနိဋ္ဌ (တိ) [ဥပစာရသမာဓိ+ နိဋ္ဌာ] ဥပစာရသမာဓိသာလျှင် အပြီးသတ်တရားရှိသော၊ နောက်ထပ်အပ္ပနာသမာဓိ တိုင်အောင် မဆက်နိုင်တော့ပဲ ဥပစာရသမာဓိ သာလျှင်အပြီးအဆုံး နိဂုံးချုပ်ရှိသော။ ဗုဒ္ဓါနုဿတိယာ ဥပစာရသမာဓိနိဋ္ဌတ္တာ ဝုတ္တံ "ယာဝ ဥပစာရာ" တိ။ မဇ္ဈိ၊၁။၃၈၈။ သံ၊ဋီ၊ ၁။၄၃၃။

ဥပစာရသမာဓိပုဗ္ဗဂ (တိ) [ဥပစာရသမာဓိ+

ပုဗ္ဗက] ဥပစာရသမာဓိဟူသော–ရှေ့သွား–ရှေ့ပြေး–ရှိသော။ ဥပစာရသမာဓိပုဗ္ဗကော အပ္ပနာသမာဓိတိ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊၁။ရ၁။

ဥပစာရသမာဓိဘာဝနာ (တိ) [ဥပစာရသမာဓိ+ဘာဝနာ] ဥပစာရသမာဓိကို ပွားများခြင်း။ သမ္ဘာဝေ ဩကာသာဓိဂမနယေန ဥပစာရသမာဓိဘာဝနာပိ ဝိပဿနာနိသံသာဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၆၈။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပစာရသမာဓိဘာဝနာသာမညေ (နာ) [ဥပစာရသမာဓိဘာဝနာ+သာမညေ] ဥပစာရသမာဓိဘာဝနာအဖြစ်ဖြင့် တူသည်၏ဖြစ်။ တာသံ ဥပစာရသမာဓိ ဥပစာရသမာဓိ–ဘာဝနာသာမညေန ကော သမာဓိစရိယာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅၂၄။

ဥပစာရသမာဓိသာမညေ (နာ) [ဥပစာရသမာဓိ+သာမညေ] ဥပစာရသမာဓိချင်းတူသည်၏အဖြစ်။ သိယာ သပ္ပိတိကော၊ သိယာ နိပ္ပိတိကောတိ အနိယမဝစနံ ဥပစာရသမာဓိ–သာမညေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁၀။

ဥပစာရသီဒ္ဓ (တိ) [ဥပစာရ+သီဒ္ဓ] (၁) တင်စားရှိ ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်းဖြင့် ပြီးစီးသော။ (၂) ဥပစာလုပ်ငန်း–အစွမ်းထက်မြက်အောင် ပြုလုပ်ခြင်း–ကြောင့် ပြီးစီးသော။ (၁) စိတ္တသမုဋ္ဌာနဘာဝေါ ဝိယာတိ ဝိညတ္တိယာ စိတ္တသမုဋ္ဌာနဥပါဒါရူပဘာဝေါ ဥပစာရသိဒ္ဓေါ။ အနုဋီ၊၁။ရ၉။ (–ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊၁။၃ရ၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၃၁။ နေတ္တိ၊ဋီ။၃၉၊ရ၈။) (၂) ဗာဒ္ဓနာကာရံ ဂန္ဓာရိဝိဇ္ဇံ ဝါ ဥပစာရသိဒ္ဓံ ပတ္ထိတသိဒ္ဓံ အညံ ဝါ ဝိဇ္ဇံ ဓာရေန္တိတိ ဝိဇ္ဇာဓရော။ ပဋိသံ၊ဋ၊၂။၃၀၂။ ဥပစရဏေန သိဒ္ဓေါတိတိ ဥပစာရသိဒ္ဓံ။ ပဋိသံ၊ဂ်။၃၀၀။

ဥပစာရသီမဋ္ဌ (တိ) [ဥပစာရသီမာ+ဋ္ဌာ+အ] ဥပစာရသီမ်ာ်ဌတည်နေသော(ရဟန်း)။ သစေ ဝဒတိ "အဟမေတံ ဘေဒံ နာ ဇာနာမိ၊ သီမဋ္ဌကသံ္ဃော ဂဏ္ဍတ္ထူ"တိ ဥပစာရသီမ–ဋ္ဌေဟိ ! ဘာ ဧတေတ္ဗ်ံ။ ကင်၊။၁၆၀။ (–ဝိမတိ၊ ၂။၃၁ရ။ ကင်၊ဋီ၊သမ်။ ၂၉၅။) ဥပစာရ သီမာ–လည်းကြည့်။

ဥပစာရသီမဋ္ဌက (တိ) [ဥပစာရသီမဋ္ဌ+က] ဥပစာရသီမ်ာ်ဌတည်နေသော။ ဘိက္ခူ စ ဥပစာရသီမဋ္ဌကေဟိ ကောဗဒ္ဓါ ဟောန္တိ။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၂၆၄။ ဥပစာရသီမာ–လည်းကြည့်။

ဥပစာရသီမဟ္ထန္ဓရဂတ (တိ) [ဥပစာရသီမာ+အဟ္ထန္ဓရဂတ] ဥပစာရသီမ်အတွင်း၌ ရောက်နေသော။ မဂ္ဂေါတိ ဥပစာရသီမဟ္ထန္ဓရဂတေ ဂါမာဘိမုခမဂ္ဂေ ကတသာလာ ဝုစ္စတိ။ ဝိမတိ၊ ၂။၂၄၂။

ဥပစာရသီမာ (တိ) [ဥပစာရ+သီမာ] ဥပစာရသီမ်၊ ကျောင်း,ကျောင်းတိုက်ဥပစာ–ကျောင်း,ကျောင်းတိုက်ဝင်းခြံ–အပိုင်းအခြားအရပ်။

ထိုကျောင်းတိုက်သည် အကာအရံရှိလျှင် အကာအရံအတွင်းသည် ဥပစာရသီမ်မည်၏။ အကာအရံမရှိလျှင် ကျောင်းတိုက်၏အစွန်ဘ၌ရှိသော အမြဲစည်းဝေးရာဌာနမှ လည်းကောင်း, အစွန်ဆုံးဆွမ်းစားကျောင်း, အမြဲနေရာကျောင်းတို့မှလည်းကောင်း အားအလယ်အလတ်ရှိသောယောက်ျား၏ ခဲနှစ်ကျအရပ်၏အတွင်းသည် ဥပစာရသီမ်မည်၏။ ထိုဥပစာရသီမ်သည် နောက်ထပ်ကျောင်းတိုးလျှင် တိုးသလောက် ယူဇနာတစ်ရာအထိပင် ကျယ်ပြန့်သွားနိုင်၍ ကျောင်းယုတ်လျော့လျှင်လည်း ကျဉ်းသွား၏။ ထို့အပြင် ရဟန်းပရိသတ် တိုးလာလျှင်လည်း ဥပစာရသီမ် ကျယ်ပြန့်သွားသည်ဟု မဟာပစ္စရီအဋ္ဌကထာ၌

မိန့်ဆိုတ်။ ထို့ကြောင့် ကျောင်းဝင်းအတွင်း၌ စုဝေးနေကြသော ရဟန်းများနှင့် တဆက်တည်းပင် ယူဇနာတစ်ရာအထိပြည့်အောင် ရဟန်းများထိုင်နေလျှင်လည်း ယူဇနာတရာတိုင်အောင်ပင် ဥပစာရသီမ် ဖြစ်သွား၏။ ထို ဥပစာရသီမ်အတွင်း၌ လျှုဒါန်းသမ္မှ သံဃာ့ကလာသ်လာဘသည် ထိုဥပစာရသီမ်အတွင်းရှိ ရဟန်းများအားလုံးနှင့် သက်ဆိုင်၏။

ဘိက္ခုနီပါစိတ်အာရာမပွဝေသနသိက္ခာပုဒ်အရ ဘိက္ခုနီတို့သည် ရဟန်းရှိသော အရံဥပစာအတွင်းသို့ဝင်လို လျှင် မဝင်မီကပင် ဝင်လိုပါကြောင်း ခွင့်တောင်းရ၏၊ ခွင့်မတောင်းပဲဝင်လျှင် ထိုကျောင်းတိုက် ဥပစာရသီမ်အပိုင်းအခြားကို ခြေဖြင့် နင်းလိုက်မိသည်နှင့်တပြိုင်နက် အာပတ်သင့်၏။ ထို့ကြောင့် ဤဥပစာရ .သီမ်သည် ထိုအာရာမပွဝေသနသိက္ခာပုဒ်နှင့် လည်းသက်ဆိုင်၏။

ဘူတဂါမဝဂ် ဒုတိယသေနာသန သိက္ခာပုဒ်အရ သံဃာကျောင်း၌ အခင်းများကို ခင်းထိုင်ပြီးနောက် တခြားအရပ်သို့ သွားလို သောအခါ ထိုအခင်းများကို မသိမ်းဆည်းနိုင်ခဲ့သော် ခွင့်ပန်တိုင်ကြားပြီးမှ သွား၏၊ ခွင့်မပန်ပဲသွားခဲ့သော် ဤဥပစာရသီမ်ကို ကျော်လွန်သည်နှင့်တပြိုက်နက်အာပတ်သင့်၏။

ပရိဝတ်မာနတ်ကျင့်သောရဟန်းသည် ဤဥပစာရသီမ်အတွင်းရှိရဟန်းအားလုံးနှင့် ဥပစာရသီမ်အတွင်း၌ ဝင်လာသမ္မှ အာဂန္တုကရဟန်းတို့အား ပရိဝါသ်မာနတ် ကျင့်နေပါကြောင်းပြောကြားရ၏။ ထို့ပြင်ဝါတွင်း၌ ဝါဆိုပြီးနောက် အခြားကျောင်းတိုက်သို့ အကြောင်းထူးမရှိပဲ ညဉ့်အိပ်ညဉ့်နေ သွားလျှင်လည်း ဤမိမိကျောင်းတိုက်ဥပစာရကို ကျော်လွန်လျှင် ဝါကျိုးဝါပြတ် ဖြစ်၏၊ နိဿယည်းဆရာထံ နိဿယည်းခံယူထားလျှင်လည်း ထိုနိဿယည်း ဆရာတပည့်နှစ်ဦးလုံး ဥပစာရသီမ်အတွင်းဝယ် အရက်တက်ချိန်၌ ရှိနေရ၏။ အရက်တက်ချိန်၌ တပါးပါးက ထိုကျောင်းတိုက် ဥပစာရသီမ်အပြင်သို့ရောက်နေလျှင် နိဿယည်းပျက်၏၊ ထေရ်စဉ်ဝါစဉ်အလိုက် နေရန် ကျောင်းနေရာ ချထားသောအခါ ထိုကျောင်းနေရာကို လက်ခံလျှင်လည်း ဤဥပစာရသီမ်အတွင်း၌ ရှိနေမှသာ ထိုကျောင်းနေရာကို ယူငင်လက်ခံခွင့်ရှိ၏၊ ဥပစာရသီမ်အပြင်မှနေ၍ ယူငင်ခွင့် မရှိ၊ မိမိအတွက် ကျောင်းနေရာကို လက်ခံယူငင်ပြီးနောက် တခြားကျောင်း၌ ကျောင်းနေရာယူမည်ကြံ၍ ထွက်သွားလျှင်လည်း ဥပစာရသီမ်ကို လွန်သည်နှင့် တပြိုင်နက်နဂိုယူပြီး ကျောင်းနေရာမှ လက်လွတ် ဖြစ်ရတော့၏။

ဥပစာရသီမာ နာမ ပရိက္ခိတ္တသ ဝိဟာရဿ ပရိက္ခေပေန အပရိက္ခိတ္တသ ပရိက္ခေပါရဟဋ္ဌာနေန ပရိစ္ဆိန္နာ။ အပိ စ ဘိက္ခုနံ ဓုဝသန္နိပါတဋ္ဌာနတော ဝါ---ဥပစာရသီမာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၁ရ။ ကခ်။၁၅၉။ ဝိ၊သင်္ခ၊၂၄၉။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊ခ။ခ၀ရ၊ ၃၃ခ၊၃၃၅၊၃၃ဖ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။ခ၁၊၂၃၊ခ၁ရ။ ဝိ၊သင်္ခ။ခ၀ဖ။ ဝ၀ီရ။၄၂၀။၅ခ၂။ သာရတ္ထ၊ ၃။၂၅၂၊၃၄၄။ ဝိမတိ၊၂။၂၀၂။ ကခ်။ဋီ။ရ၄၊ ၂ဖခ၊၂၉၃၊၂၉၅၊၃၃၉။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၅ဖ။)

ဥပစာရသီမာဂတ (တိ) [ဥပစာရသီမာ+ ဂတ] ဥပစာရသီမ်၌ ရောက်ရှိနေသော၊သူ။ သံဃာသ လာဘသ ဥပစာရသီမာဂတာနံ သာမဏေရာနမ္ပိ သန္ဓကတ္ထာ တေသမ္ပိ ဥပနုဘာဂေါ လဗ္ဘတေဝ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ခ၃ဖ။ (-ကခ်။ဋီ၊သစ်။ ၂၉ဖ။)

ဥပစာရသီမာတိတ္ထမ (ပု) [ဥပစာရသီမာ+

အတိက္ကမ] ဥပစာရသီမ်ကိုကျော်လွန်ခြင်း။ အာစရိယ် အနာပုစ္ဆာ ပက္ကမန္ဆဿ ပန ဥပစာရသီမာတိက္ကမေ နိဿယော ပဋိပ္ပဿမ္ဘတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။ ၂၆၉။ ဝိ၊သင်္ဂ၊။၁ရ၃၊ (–၂၈ရ။)

ဥပစာရသီမာတိက္ကမန် (နာ) [ဥပစာရသီမာ+အတိက္ကမန] ဥပစာရသီမ်ကို ကျော်လွန်ခြင်း။ ပက္ကမနန္တိစေတ္တ ဥပစာရသီမာတိက္ကမန် ဒဋ္ဌမ္ဘံ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၉၄။

ဥပစာရသီမာပရိစ္ဆေဒ (ပု) [ဥပစာရသီမာ+ပရိစ္ဆေဒ] ဥပစာရသီမ်အပိုင်းအခြား။ သမ္ဘမေထုံ ဥပစာရသီမာပရိစ္ဆေဒဝသေန ကာတုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဝဇိရ။၄ ၂၁။

ဥပစာရသီမာပရိယာပန္န (တိ) [ဥပစာရသီမာ+ပရိယာပန္န] ဥပစာရသီမ်၌အကျုံးဝင်–သီတင်းသုံးနေထိုင်–သောသူ။ ဣဿကာယော ဘိက္ခု ဥဒ္ဒိသတာတိ ဝေ ပရိစ္ဆေဒဿ အကရဏေန ဥပစာရသီမာပရိယာပန္နာနံ ခေတ္တပရိယာပန္နာနံ ဝသေန အပရိစ္ဆိန္နကမဟာဘိက္ခုသံဃော။ မ၊ ဋီ၊၃။၄ ၁၁။

ဥပစာရသီမောက္ကန္တ (တိ) [ဥပစာရသီမာ+ဩက္ကန္တ] ဥပစာရသီမ်သို့သက်ရောက်သောသူ။ ယသ္မာစ တတော ဗဟိဒ္ဓါပိ ဥပစာရသီမောက္ကန္တေဟိ ကောဗဒ္ဓါနံ ပါပုဏာတိ။ ကင်၊ ဋီ၊သမ်။ ၂ ၉ဖ။

ဥပစာရာဘာရ (ပု) [ဥပစာရ+အာဘာရ] ဥပစာရဘာဝနာ၏ အခြင်းအရာ။ သမ္ဘာကာရေနာတိ ဥပစာရာကာရော အပ္ပနာကာရော––––ဝေမာဒိနာ သမ္ဘေန ဘာဝနာကာရေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ရ၃။

ဥပစာရာတိက္ကမ (ပု) [ဥပစာရ+အတိက္ကမ] အနီးဥပစာအရပ်ကို ကျော်လွန်ခြင်း။ ဥပစာရာတိက္ကမေ ပါရာဇိကံ။ ဝိ၊ဌ၊။ ၃ဝ၊ရ။ (–ကင်၊ဋီ။ ၁ ၁ ၁။)

ဥပစာရာတိက္ကမနတ္ထ (ပု) [ဥပစာရ+အတိက္ကမနတ္ထ] အနီးဥပစာအရပ်ကို ကျော်လွန်ခြင်းအကျိုး။ မဂ္ဂပဋိပန္နာနံ ဘိက္ခူနံ ဥပစာရာတိက္ကမနတ္ထံ ဝုတ္ထံ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂ ၁ ၈။

ဥပစာရာဓိဂမ (ပု) [ဥပစာရ+အဓိဂမ] ဥပစာရစ္စာန်သမာဓိကို–ရခြင်း–ရရာအခါ။ ဥပစာရာဓိဂမတော ပုဗ္ဗေ အသပ္ပါယသေဝိတာယ ဒုက္ခာ ပဋိပဒါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။ ၁ ၁ ၂။

ဥပစာရာဝတ္ထာ (ထီ) [ဥပစာရ+အဝတ္ထာ] ဥပစာရသမာဓိ၏ အခိုက်အတန့်။ ဥပစာရဘူမိ–ကြည့်။

ဥပစာရာသေဝနာ (ထီ) [ဥပစာရ+အာသေဝနာ] ဥပစာရစ္စာန်ကို–မှီဝဲခြင်း–အထပ်ထပ်ဖြစ်စေခြင်း။ တဒနန္တရဘူ ဘဝင်–ပရိဝါသေန ဥပစာရာသေဝနာယ စ ဝိနာ အပ္ပနာ ဟောတိ။ မဇ္ဈိ၊ဋီ။ ၁ ၂ ၂။ အံ၊ဋီ၊ရ။ ၂ ၄ ၆။

ဥပစာရေကဂ္ဂတာ (ထီ) [ဥပစာရ+ကေဂ္ဂတာ] ဥပစာရသမာဓိဖြစ်သောကေဂ္ဂတာ။ သမ္ဘာဝိ ဥပစာရေကဂ္ဂတာ ကာမာဝစရော သမာဓိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၈ ၅။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။ ၁ ၁ ၄။)

ဥပစာရေတ္ဝာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+စရ+ဏေ+တ္ဝာ] အနီး၌ဖြစ်စေ၍ အနီးသို့ရောက်စေ၍။ သတိ ကိလေသကာမေ အတ္ထဂနော ဥပဟာရံ ဥပစာရေတ္ဝာ အဿာဒေတ္ဝာ ပရိဘုဥ္ဇတိ။ မ၊ ဋီ၊ ၃။ ၃ ၄ ၅။

ဥပစာရောက္ကမန (နာ) [ဥပစာရ+ဩက္ကမန] အနီးဥပစာအရပ်သို့ သက်ရောက်ခြင်း။ အနန္တရဂါမဿ ဥပစာရောက္ကမနေ ပန ဘိက္ခုနော ပါစိတ္တိယံ။ ဝိ၊ဌ၊။ ၃ ၊ ရ။ (–ဝိမတိ၊ ၂။ ၂ ၄။)

ဥပစာလာ (ထီ) [ဥပ+စာလာ] ဥပစာလာ

မည်သူ။ သာသနာတော်၌ ဥပစာလာအမည် ဖြင့် ပုဂ္ဂိုလ်(၄)ဦး တွေ့ရ၏။ (က) ဥပစာလာ မည်သော–အဂ္ဂသာဝိကာ–အမြတ်ဆုံးတပည့် ဘိက္ခုနီဖြစ်သော ထေရ်ရှင်မ၊ (ဤဘဒ္ဒကမ္ဘာမှ နောက်ပြန်ရေတွက်လသော် လွန်ခဲ့သော–၉၂–ခုမြောက်ကမ္ဘာ၌ ပွင့်တော်မူသော ဖုဿ မြတ်စွာဘုရား၏ အဂ္ဂသာဝိကာနှစ်ဦးတို့တွင် တစ်ဦးအပါအဝင်ဖြစ်၍ သမာဓိအရာ၌ တေဒဂ်ရသော ထေရ်ရှင်မဖြစ်သည်)။ (ခ) (အရှင်သာရိပုတ္တရာနှင့် အရှင်စုန္ဒတို့၏ ညီမဖြစ်သော) ဥပစာလာမည်သော ထေရ်ရှင်မ။ (ဂ) (လွန်ခဲ့သောနှစ်သန်းချီနှင့် ကမ္ဘာတသိန်းအထက်၌ ပွင့်တော်မူသော သုမနမြတ်စွာဘုရား၏ အမြတ်ဆုံး အလုပ် အကျွေးဒါယိကာမဖြစ်သော) ဥပစာလာ မည်သောဥပါသိကာမ။ (ဃ) ဥပစာလာ မည်သော သာမဏေ၊ ယခင်ဥပစာလာ(ခ)၏ သားဖြစ်၍ အရှင်သာရိပုတ္တရာ၏ တူဖြစ် သော သာမဏေ။

(က) စာလာ စ ဥပစာလာ စ၊ ၽမေဟသုံ အဂ္ဂသာဝိကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၆၃။ စာလာ ဥပစာလာ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝိကာ။ အဘိ။ဋ္ဌ။ ၁။၆၈။ အပ။ဋ္ဌ။၁။၅၁။ ဗုဒ္ဓဝံ။ဋ္ဌ။၂၈၅။ စာ။ဋ္ဌ။ ၁။၄၉။ (ခ) အထ ခေါ ဥပစာလာ ဘိက္ခုနီ ပုဗ္ဗကဿပမယံ နိဝါသေတွာ။ သံ၊ဝ။၁၃၄။ တဿာနာမဂ္ဂဟဏဒိဝသေ စာလာတိ နာမံ အကံသု၊ တဿာ ကနိဋ္ဌာယ ဥပစာလာတိ။ ထေရီ။ဋ္ဌ။၁၆၉။ (–ဓမ္မ။ဋ္ဌ။၁။၃၉၆။ ထေရီ။ဋ္ဌ။ ၁။၁၇၁။၁၇၂။ အံ၊ဋီ။၁။၁၆၂။) (ဂ) စာလာ စ ဥပစာလာ စ၊ အဟေသုံ အဂ္ဂဗဟုဿုတာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၃၁။ ဗုဒ္ဓဝံ။ဋ္ဌ။၁၉၁။ (ဃ) စာလေ ဥပစာလေ သီသူပစာလေ(ထေရ။၂၂၉)တိ တေသံ အာလပနံ၊ စာလာ ဥပစာလာ သီသူပစာလာတိ ဟိ ဣတ္ထိလိင်ဝသေန လဒ္ဓနာမာ တေ တယော ဒါရကာ ပဗ္ဗဇိတာပိ တထာ ဝေါဟရိယန္တိ၊ စာလီ ဥပစာလီ သီသူပစာလီတိ တေသံ နာမာနိတိ စ ဝဒန္တိ။ အပ။ဋ္ဌ။၁။၃၄၅။ ထေရ။ဋ္ဌ။၁။၁၃၈။ (–သံ၊ဋီ၊ ၂။၄ရ၈။)

ဥပစာလီ (ထီ) [ဥပ+စာလီ] ဥပစာလီမည် သော–သူ–သာမဏေ။ အရှင်သာရိပုတ္တရာနှင့် အရှင်စုန္ဒတို့၏ နှမဖြစ်သူ ဥပစာလာ၏ သား ဖြစ်သော သာမဏေ။ ဥပစာလာ(ဃ)ကြည့်။

ဥပစိကကွာယိက (တိ) [ဥပစိကာ+ခါယိက] ခြခဲစားအပ်သော(အဝတ်)။ ဥန္ဒုရကွာယိက် ဥပစိကကွာယိက် အဂ္ဂိဒနုံ။ ဝိ၊၅။၂၃၀။

ဥပစိကကွာယိတ (တိ) [ဥပစိကာ+ခါယိတ] ခြခဲစားအပ်သော(အဝတ်)။ ဥန္ဒုရကွာယိတ် ဥပစိကကွာယိတ် အဂ္ဂိဒနုံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၀၃။

ဥပစိကရာဇိ (ထီ) [ဥပစိကာ+ရာဇိ] (သွား နေသော) ခြတို့၏–အရေးအကြောင်း– အစဉ်အတန်း။ ယထာ ပန ဥပစိကရာဇိ ဝါ ကိပိလ္လိကရာဇိ ဝါ ဩလောကိယမာနာ ကောဗ္ဗါ ဝိယ ဟောတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ရ။

ဥပစိကာ (ထီ) [ဥပ+စိ+ကွ+အာ။ P.T.S-၌ "ဥပဒီကာ"ဟူသော သက္ကတပုဒ်နှင့်နှိုင်းယှဉ် ပြထား၏၊ သို့သော် ယင်းသက္ကတပုဒ်နှင့် ဥပစိကာ ဟူသော ပါဠိတို့ ဆက်သွယ်ပုံမှာ သိပ်မရှင်းဟု ဆိုပြီး "ဥတ္တာဒီကာ> ဥပတိကာ> ဥပစိကာ" ဟု အဆင့်ဆင့် ပြောင်းလဲလာသည် ဟူသော ဝါဒတမျိုးကိုလည်း ပြထားသည်] ခြသတ္တဝါ။ ဥပစိကာနံ ဝါ အာသယော ဟောတိ။ ဝိ၊ဝ။၂၂၆။ သေနာသနံ ဥပစိကာဟိ ခါယိတံ ဟောတိ။ ဝိ၊၂။၆၀။

ဥပစိကာခါယိတ (တိ) [ဥပစိကာ+ခါယိတ] ခြခဲစားအပ်သော(ပံသုကူအဝတ်)။ အဂ္ဂိဒနုံ

ဂေါခါယိတံ ဥပစိကာခါယိတံ။ အံ၊ဌ၊၂။၂၇၈။ စူဠနိ၊ဌ။၁၁၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၆၀။

ဥပစိကာမောစနတ္ထ (ပု) [ဥပစိကာ+မောစနတ္ထ] ခြင်္သေးရန်မှ ကင်းလွတ်စေခြင်း အကျိုး။ ဥပ-စိကာမောစနတ္ထံ အဌဂုံလိမတ္ထေန အပ္ပတ္ထ-ဋ္ဌဒနံ ကတ္တာ ဘိတ္တိ လိမ္ဗတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၅၈။ (–သာရတ္ထ၊၂။၃၃၆။ ဝိမတိ၊၁။၂၇၉။)

ဥပစိကာသက်ာ (တိ) [ဥပစိကာ+အာသက်ာ] ခြင်္သေ့ဥ ယုံမှားတွေးတောခြင်း၊ ခြကိုက်အံ့လော ဟု သံသယဖြစ်ခြင်း။ ယတ္ထ ဥပစိကာသက်ာ နတ္ထိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၄၄။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၈၈။ (–သာရတ္ထ၊ ၃။၂၉။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊သစ်။၃၆၆။)

ဥပစိတ္ထ (နာ) [ဥပ+စရ+တ] ပြုကျင့်အပ်သော အကျင့်။ ဒုဋ္ဌ ဥပစိတ္ထံ စရိတန္တိ ဒုရူပစိတ္ထံ။ ဝိမတိ၊၁။၁၇၆။

ဥပစိတ (တိ) [ဥပ+စိ+တ] (၁) ဆည်းပူး-စုဆောင်း-အထပ်ထပ်ဖြစ်စေ-တိုးပွားစေ-အားထုတ်-အပ်သော။ (၂) လက်ဦးအစဖြစ်သော၊ အထက်၌ တိုးပွားသော၊ ဖြစ်ဆဲ ဖြစ်သော၊ (ရှေ့)။ (၁) အာယုသံဝတ္ထနိုက် အာယသွတာ စုနေ့နေ့ ကမ္မာရပုတ္ထေန ကမ္မံ ဥပစိတံ။ ဒီ၊၂။၁၁၃။ ဥဒါန။၁၈၃။ ဥပစိတန္တိ ပသုတံ ဥပ္ပါဒိတံ။ ဥဒါန၊ဌ။၃၆၆။ နာဟံ ဘိက္ခဝေ သဗ္ဗေတနိကာနံ ကမ္မာနံ ကတာနံ ဥပစိတာနံ အပ္ပဋိသံဝေဒိတ္တာ ဗျန္တီဘာဝံ ဝဒါမိ။ အံ၊၃။၄၉၈။ အဘိ၊ဌ၊၃။၂၅၄။ ဥပစိတာနန္တိ စိတာနံ ဝမ္ဘိတာနံ။ အံ၊ဌ၊၃။၃၄၀။ (၂) ဥပ-စိတရူပပဒဋ္ဌာန-ကြည်။

ဥပစိတကမ္မာဘာဝ (ပု) [ဥပစိတကမ္မ+အဘာဝ] ဆည်းပူး-စုဆောင်း-အားထုတ်-အပ်သော ကံမရှိခြင်း။ ဥပစိတကမ္မာဘာဝေ ဝိပါကာ-ဘာဝတော။ အဘိ၊ဌ၊၂။၁၄၃။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၃၂၀။ မဟာနိ၊ဌ။၁၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁ရ၊။

ဥပစိတကုသလ (တိ) [ဥပစိတ+ကုသလ] ဆည်းပူးအပ်သောကုသိုလ်ရှိသော၊သူ။ ကတ-ပုညတ္တာတိ ပုဗ္ဗေ ဥပစိတကုသလတာ။ ပဋိသံ၊ ဌ၊၁။၂ရ၂။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။၁၁၁။

ဥပစိတကုသလဝမ္မ (တိ) [ဥပစိတ+ကုသလ ဝမ္မ] ဆည်းပူးအပ်သော ကုသိုလ်တရားရှိ သော၊သူ။ ဗ္ဘဒါနိပိ ဒေဝကာယေ ဘဝိသ္သတိ ဥပစိတကုသလဝမ္မတ္ထာ။ သံ၊ဋီ၊၁။ခ၀၀။

ဥပစိတစေတနာ (ထီ) [ဥပစိတာ+စေတနာ] ဆည်းပူးအပ်သောစေတနာ။ သဗ္ဗေပိ သတ္တာ ပုဗ္ဗေ ဥပစိတစေတနာယ သမဂီတာယ စေတနာသမဂီနောတိ ဝုစ္စန္တိ။ အံ၊ဌ၊၁။ခ၆၄။

ဥပစိတတနုတမ္မလောမ (တိ) [ဥပစိတ+တနုတမ္မလောမ] ဖြစ်ကွားစေအပ်သော-စီရရှိပေါက်သော-သေးငယ်နီမြန်းသော အမွေးရှိသော၊သူ။ ကဏ္ဌသောတာနံ ဥပ-စိတတနုတမ္မလောမတာယ ဓောတရဇတ-ပနာဠိသဒ်သတာ ဝုတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၃။၁ရ၁။ (–ဝိဘာဝနီ။၁၉၆။ မဂ်ိမ၊ဌ။။၂။၁၂၁။)

ဥပစိတတ္ထ (နာ) [ဥပစိတ+တ္ထ] ဆည်းပူး-စုဆောင်း-အထပ်ထပ်ဖြစ်စေ-တိုးပွားစေ-အားထုတ်-အပ်သည်၏အဖြစ်။ ယသ္မိ သမယေ ကာမာဝစရသ္မိ ကုသလသ္မိ ကမ္မသ္မိ ကတ-တ္ထာ ဥပစိတတ္ထာ ဝိပါကံ စက္ခုဝိညာဏံ ဥပ္ပန္နံ ဟောတိ။ အဘိ၊ခ။၁၀၄။ ဥပစိတတ္ထာတိ အာစိတတ္ထာ ဝမ္ဘိတကာရကာ။ အဘိ၊ဌ၊၁။ခ၀၃။ ဥပစိတတ္ထာတိ ယဝတ္ထ အညသ္မိ ဝိပါကံ ပဋိဗာဟိတ္တာ အတ္ထနော ဝိပါကာဘိမုခံ ဟောတိ၊ တတ္ထ ဝမ္ဘိတတ္ထာ။ မူလဋီ၊၁။၁၂၄။

ဥပစိတဒေါသ (တိ) [ဥပစိတ+ဒေါသ] တိုးပွား စေအပ်သော-များပြားသော-အပြစ်ဒေါသ

ရှိသော။ ဥသဘနှုဒေါသန္တိ ဝါတပိတ္တာဒိဝသေန ဥပစိတဒေါသံ။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၅၂။

ဥပစိတပါပကမ္ဘ (တိ) [ဥပစိတ+ပါပကမ္ဘ] ဆည်းပူးအားထုတ်အပ်သော မကောင်းမှု အကုသိုလ်၌ ရှိသော၊သူ။ ပါပဿာတိ ပါပ-ယောဂေန ပါပဿ၊ ဥပစိတပါပကမ္ဘဿာတိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၉၉။

ဥပစိတပုဉ္ဉ (တိ) [ဥပစိတ+ပုဉ္ဉ] ဆည်းပူး-အားထုတ်-အပ်သော ကုသိုလ်ရှိသော၊ မျှားသော ကုသိုလ်ရှိသော၊သူ။ ဥသဘနှုကသလာ-တိ ဥပစိတပုဉ္ဉာ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၂၂၈။ (-သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၊၂။၂၀၈။)

ဥပစိတပုဉ္ဉသဠ္ဠယ (တိ) [ဥပစိတ+ပုဉ္ဉ သဠ္ဠယ] ဆည်းပူး-အားထုတ်-အပ်သော ကုသိုလ်အစုရှိသော၊သူ။ သော နာလကော ဥပစိတပုဉ္ဉသဠ္ဠယော။ သုတ္တနိ။၃၇၈။ ဥပ-စိတပုဉ္ဉသဠ္ဠယောတိ ပဒုမုတ္တရတော ပဘုတိ ကတပုဉ္ဉသဠ္ဠယော။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀၉။ (-ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၇ရ။)

ဥပစိတပုဉ္ဉသမ္ဘာရ (တိ) [ဥပစိတ+ပုဉ္ဉ သမ္ဘာရ] ဆည်းပူး အားထုတ်အပ်သော ကုသိုလ်အဆောက်အဦရှိသော၊သူ။ သော ဟိ အာယသ္မာ ပဒုမုတ္တရဿ ဘဂဝတော ပါဒ-မူလေ ကတာဘိနိဟာရော ကပ္ပသတသဟဿံ ဥပစိတပုဉ္ဉသမ္ဘာရော။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၁၆။ (-ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၁။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၀။)

ဥပစိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+စိ+တမ္ဘ] ဆည်းပူး -စုဆောင်း-ထိုက်သော။ တဿ အစ္ဆိတမ္ဘော အစ္ဆနာရဟော ဟိတသုခတ္ထိကေန ဥပစိတ-မ္ဘောတိ အတ္ထော။ ခုဒ္ဒကၟ၊ဋ္ဌ။၁၈၉။

ဥပစိတမနက (တိ) [ဥပစိတ+မန+က] ဆည်းပူး-တိုးပွားစေ-အားထုတ်-အပ်သော စိတ်ရှိသော၊ ထက်မြက်သော စိတ်ရှိသော၊ သူ။ မနသ ဥသဘနှုတာယ မနုဿာတိ၊ သူရဘာဝသတိမန္ဒတာမြဟွစရိယယောဂျ-တာဒိဂုဏဝသေန ဥပစိတမနကာ ဥက္ကဋ္ဌဂုဏ-စိတ္တာတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၀၂။

ဥပစိတမဟဂ္ဂတကမ္ဘ (တိ) [ဥပစိတ+ မဟဂ္ဂတကမ္ဘ] ဆည်းပူး အားထုတ်အပ်သော မဟဂ္ဂုတ်ကံရှိသော၊သူ။ ဥပစိတမဟဂ္ဂတ-ကမ္ဘဿ ပန ကမ္ဘနိမိတ္တမေဝ အာပါထမာ-ဂစ္ဆတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၈၂။

ဥပစိတမာနသ (တိ) [ဥပစိတ+မာနသ] ဆည်းပူး-တိုးပွားစေ-အားထုတ်-အပ်သော စိတ်ရှိသော၊ ထက်မြက်သောစိတ် ရှိသော၊သူ။ သတိသူရဘာဝမြဟွစရိယယောဂျတာဒိဂုဏ-ဝသေန ဥပစိတမာနသာ ဥက္ကဋ္ဌဂုဏစိတ္တာ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၁၆။ (-သာရတ္ထ၊၂။၁၉။ မ၊ဋီ၊၂။၃၀။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၄ရ။)

ဥပစိတရူပပဒဋ္ဌာန (တိ) [ဥပစိတ+ ရူပ+ပဒဋ္ဌာန] လက်ဦးအစဖြစ်သော-အထက်ဌ-တိုးပွားသော-ဖြစ်ဆဲဖြစ်သော-ရုပ်လျှင် နီးစွာ သော အကြောင်းရှိသော။ ပရိပုဏ္ဏဘာဝ-ပစ္စုပဋ္ဌာနော ဝါ၊ ဥပစိတရူပပဒဋ္ဌာနော။ ဃဘီ၊ ဋ္ဌ။၁။ခုဝ၄။ မူလဋီ၊၂။၁၂၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ခုခု၄။ အဘိဓမ္မဝတာရ၊ဋီ၊၂။၁၅၆။

ဥပစိတဝိပုလပုဉ္ဉသမ္ဘာရ (တိ) [ဥပစိတ+ ဝိပုလပုဉ္ဉသမ္ဘာရ] ဆည်းပူး အားထုတ် အပ်သော ပြန့်ပွားများပြားသော ကုသိုလ် အဆောက်အဦရှိသော၊သူ။ ဥပစိတဝိပုလ-ပုဉ္ဉသမ္ဘာရော သတ္တာ ဝေ ဒါရုဏံ အဘူ-တမ္ဘကၟာနံ ပါပုကိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂ခုရ။ (-အံ၊ဋီ၊ ၃။ခုခု၅။)

ဥပစိတဝိမောက္ခသမ္ဘာရ (တိ) [ဥပစိတ+

ဝိမောက္ခသမ္ဘာရ] ဆည်းပူး အားထုတ်အပ်သော ကုသိုလ်အဆောက်အဦရှိသော၊သူ။ အနုဏ္ဍမေန ဥပစိတဝိမောက္ခသမ္ဘာရာ ဣမသ္မိံ ဗုဒ္ဓုပ္ပါဒေ ---ကုလဂေဟေ နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ ။(သီ-မူ၌ ဥပစိတကုသလသမ္ဘာရာ-ဟုရှိ။) ထေရီ၊ ၁။၁၂၁။

ဥပစိတသမ္ဘာရ (တိ) [ဥပစိတ+သမ္ဘာရ] ဆည်းပူးအားထုတ်အပ်သော ကုသိုလ်အဆောက်အဦရှိသော၊သူ။ ဥပစိတသမ္ဘာရ-ဣတိ အဘိသမ္ဘုဏ္ဏိတုံ ဘဗ္ဗတာဝ တထာ ဝုစ္စတိတိ ဒဿေတိ။ အနုဋီ၊၃။၁၃၆။

ဥပစိတာနဝဇ္ဇကမ္မ (တိ) [ဥပစိတ+အနဝဇ္ဇကမ္မ] ဆည်းပူးအားထုတ်အပ်သော-အပြစ်မရှိသောက်-ကုသိုလ်က်-ရှိသော၊သူ။ ဒုဂ္ဂတိယံ ဌိတဿ ပန ဥပစိတာနဝဇ္ဇကမ္မဿ ဝုတ္တ-နယေနေဝ တံ အနဝဇ္ဇကမ္မံ ဝါ ကမ္မနိမိတ္တံ ဝါ မနောဒ္ဓါရေ အာပါထမာဂစ္ဆတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁၈၂။

ဥပစိနတိ= ဥပစိနာတိ (ကြို) [ဥပ+စိ+နာ+တိ] ဆည်းပူး၏။ အားထုတ်၏။ တိုးပွားစေ၏။ ဖြစ်စေ၏။ ပသဝတိတိ ကာယဒုစ္စရိတာဒိဘေဒံ ပါပံ ဥပစိနတိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋီ။၁၄၈။ သော ပသ်သကော ဗုဒ္ဓလော မုခေန ကလိ ဝိစိနာတိ ဥပစိနာတိ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၂၈၃။ **ဥပစိနန္ဆိ-** မ၊၁။၃ဝ၁။မ၊ဋီ၊၂။၁ဝ၆။ **ဥပစိနယျ** ပဝေဝေသယျာတိ အတ္ထော။-ဣတိဝုတ်၊ဋီ။ရ၄။ **ဥပစိနေယျုံ-** ဝိမာန၊ဋီ။၁၈၅။ **ဥပစိနိ-** နိဗ္ဗတ္တေသိတိ အတ္ထော။ ဝိမာန၊ဋီ။၁ရ။ (-ထေရ၊ဋီ၊၁။ရ၂။)

ဥပစိနန္ဆ(တိ)[ဥပ+စိ+နာ+အန္ဆ။ ထိ-ဌ ဥပစိနန္ဆိ] ဆည်းပူး-အားထုတ်-တိုးပွားစေ-ဖြစ်စေ-သော၊သူ။ တတ္ထ တတ္ထ ဘဝေ ဝိဝဋ္ဋူ-ပနိဿယာနိ ပုညာနိ ဥပစိနန္ဆော။ အပ၊ဋီ၊ ၁။၂၆၆။ တတ္ထ တတ္ထ ဘဝေ ဝိဝဋ္ဋူပနိဿယံ ကုသလံ ဥပစိနန္ဆိ။ ထေရီ၊ဋီ။၁ဝ။ (-အပ၊ဋီ၊ ၁။၂ရ၂၊ဒုဝ၅။ ထေရီ၊ဋီ။၁၂၁။)

ဥပစိနန္ဆိ (ကြို) [ဥပ+စိ+နာ+အန္ဆိ] ဆည်းပူး-အားထုတ်-တိုးပွားစေ-ဖြစ်စေ-ကုန်၏။ ဥပစိနတိ- ကြည့်။

ဥပစိနိ (ကြို) [ဥပ+စိ+နာ+ဣ] ဆည်းပူးပြီ၊ အားထုတ်ပြီ၊ တိုးပွားစေပြီ၊ ဖြစ်စေပြီ။ ဥပစိနတိ-ကြည့်။

ဥပစိနိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+စိ+နာ+တမ္ဘ] စီအပ်သော။ စေတိယကရဏကာလေ ဥပစိနိတမ္ဘာနံ ဣဋ္ဌကာနံ ဌပနတ္ထာယ။ အပ၊ဋီ၂။ဒုရ။

ဥပစိနိတ္ထာ(ကြို၊ဝိ) [ဥပ+စိ+နာ+တ္ထာ] (က) ဆည်းပူး၍၊ အားထုတ်၍၊ တိုးပွားစေ၍၊ ဖြစ်စေ၍။ (၁) ထက်ဝန်းကျင်မှစီ၍၊ ထင်းပုံ ပုံ၍။ (၈) ပြည့်စေ၍။ (က) ပေတာနံ ဥဒ္ဒိသနဝသေန ဒါနမယံ ပုညံ ဥပစိနိတ္ထာ။ ပေတ၊ဋီ။၈။ (-ဣတိဝုတ်၊ဋီ။၂၄ရ။ ထေရ၊ဋီ၊ ၁။ရ၃။ သံ၊ဋီ၊၁။ဒုဝ၅။) (၁) အာယသ္မတော သဒ္ဓိဝိဟာရိကော ကာယေ ဥပစိနိတ္ထာ အဂ္ဂိ ဒတ္ထာ ပဏ္ဍိတော။ မ၊ ၁။၄ဝ၉။ ကာယေ ဥပစိနိတ္ထာတိ သမန္တတော စိတကံ ဗန္ဓိတ္ထာ။မ၊ဋီ၂။ဒုဝ၄။ (ဂ) ဥဒရံ အဝဒိဟိတ္ထာ ဥပစိနိတ္ထာ ပူရေတ္ထာ။ အံ၊ ဋီ၊ဒု။၆၅။

ဥပစိနေယျုံ (ကြို) [ဥပ+စိ+နာ+ယေျံ] ဆည်းပူး-အားထုတ်-တိုးပွားစေ-ဖြစ်စေ-ရာ၏။ ဥပစိနတိ- ကြည့်။

ဥပစိနေယျ (ကြို) [ဥပ+စိ+နာ+ယေျ] ဆည်းပူး-အားထုတ်-တိုးပွားစေ-ဖြစ်စေ-ရာ၏။ ဥပစိနတိ- ကြည့်။

ဥပစိနောတိ (ကြို) [ဥပ+စိ+ဏု+တိ။ ဏ-ကာရသ နကာရတ္တံ။ နီတိ၊ဓာတု။၂၄၅။ ရှ။

၅၁၂။] ဆည်းပူး၏၊ ပွားစေ၏၊ ပြည့်စေ၏။ ဥဒရံ အဝဒိဟတိ ဥပစိနောတိ ပရိပူရေတိတိ ဥဒရောဝဒေဟကံ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၄ရ။ အံ၊ဋီ၊၃။၅၆၊ ၉ရရ။

ဥပစိန္ဆာ (ထီ) [ဥပ+စိတိ(စိန္ဆ)+အ+အာ] အကြောင်းဥပါယ်ကို–နည်းလမ်းကို–ကြံစည်ခြင်း။ မိစ္ဆာဥာဏန္ဆီ–––ပါပကိရိယာသု ဥပ–စိန္ဆာဝသေန (ဥပါယစိန္ဆာဝသေန–က) ပါပံ ကတ္တာ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁ရ၀–၉။

ဥပစိ(စိ)ယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+စိ+ယ+တေ] ဆည်းပူး–အားထုတ်–ဖြစ်စေ–တိုးပွါးစေ–အပ်၏။ ဒါနံ ဒေန္ဆသာ စိတ္တသမ္ပတ္တိယာ စ ဒက္ခိဏေယျသမ္ပတ္တိယာ စ ဒါနမယံ ပုညံ ဥပစီယတိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃ဖ၊ရ။ (–ဣတိဝုတ်၊ ဋ္ဌ။၂ရ၅။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၀၄။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၃၀၉။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂ရ၊ အံ၊ဋီ၊၂။၂၉၀။) ဥပစီယတိ ဧတေနာတိ ဥပစယော။ မ၊ဋီ၊၂။၁၀၄။

ဥပစေလ=ဥပစေဋ (ပု) [ယာဒီစ္ဆကနာမ်] ဥပစေလ(ဥပစေဋ) မည်သောစကြဝဠာ–မင်း။ (မြတ်စွာဘုရား၏ ညီတော် နန္ဒထေရ်၏ အလောင်းဖြစ်သောစကြဝဠာမင်း)။ သဒ္ဓိကပ္ပသဟဿမှိ၊ ဥပစေလော စတုဇ္ဇနော။ ဗဟု၊၁။ဖ၊၃။ ဧကသ္မိ ကပ္ပေ စတ္တာရော ဧနာ ဥပစေဋာ နာမ စက္ကဝတ္တိရာဇာနော စတူသု ဇာတီသု အဟေသုံ။ အပ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ။

ဥပစ္စကာ (ထီ) [ဥပ+စ္စက။ သေလသာဓော–ဘာဂါသန္နဘူမိ ဥပစ္စကာနာမ၊ အတြ တေဟိ ဥပါဒိသဒ္ဒေဟိ စ္စကော ယဒါဒိနာ။ ဓာန်ဋီ။ ၆၁၀] ထောင်ခြေမြေပြင်၊ တောင်၏အနီးဖြစ်သော မြေ။ ပဗ္ဗတဿ ပသော်တိ ပဗ္ဗတပါဒေ ဥပစ္စကာယံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၁၆။

ဥပစ္စဂံ (ကြို) [ဥပ+အတိ+ဂမု+အ] ကျော်လွန်ပြီ။ ကာမဂုဏေ ဥပစ္စဂံ (ထေရ။၂၅၅) အနာဂါမိမဂ္ဂေန အစ္ဆန္ဒမေ့ဝ ကာမဂုဏေ အတိက္ကာမီ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၉၁။

ဥပစ္စဂါ (ကြို) [ဥပ+အတိ+ဂမု++ဏ္ဍ] ကျော်လွန်ပြီ။ ယောဓ ပုညဉ္စ ပါပဉ္စ၊ ဥဘော သင်္ဂံ ဥပစ္စဂါ။ မ၊၂။၄၁၁။ သုတ္တနိ။၃ရရ။ ဥပစ္စဂါတိ အတိတော။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၉၉။ (–သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၀။) ခဏော ဝေါ မာ ဥပစ္စဂါ။ သုတ္တနိ။၃၂၅၊ (–၄၀၈။ ထေရ။၂ရ၃၊၃၁၄။ ထေရီ။၃ရ၈။ ဥပဇ္ဈာဂါ–လည်းကြည့်။) အယံ တုမှာကံ သမဏဗြဟ္မဏရဏက္ခဏော မာ အတိက္ကာမီ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ၂၊ (–၂၅ဖ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၉ဖ၊၉ရ၊ ၂၄၃။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၁၃။)

ဥပစ္စဂုံ (ကြို) [ဥပ+အတိ+ဂမု+ဏ္ဍ] (၁) ကျော်လွန်ကုန်ပြီ၊ (၂) လွမ်းမိုး–နှိပ်စက်–ကုန်ပြီ။ (၁)(၂) မာ တံ ယောဂါ ဥပစ္စဂု (ထေရီ။၃ရ၈)နွဲ့––– ဣမေ ယောဂါ သမယာ ဒုလ္လဘက္ခဏာ တံ မာ အတိက္ကာမုံ။ ကာမ–ယောဂါဒယော ဧဝ ဝါ စတ္တာရော ယောဂါ တံ မာ ဥပစ္စဂုံ မာ အဘိဘဝေယျုံ။ ထေရီ၊ ဋ္ဌ။၁၂။ ဥပဇ္ဈဂုံ–လည်းကြည့်။

ဥပစ္စီသု (ကြို) [ဥ+ပစ+ယ+ဏ္ဍ] မှည့်ရင့်–ရင့်ကျက်–နီရဲ–ကျိန်းစပ်–ကုန်ပြီ။ ဟဒယံ သုဿီ၊ အက္ခီနိ ဥပစ္စီသု။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၂။

ဥပစ္ဆာဒေတိ (ကြို) [ဥပ+ဆဒ+ဏေ+တိ] ဖုံးလွမ်း၏။ ဆာဒေမီတိ ဥပစ္ဆာဒေမိ။ ထေရီ၊ ဋ္ဌ။၂ရ၃။

ဥပစ္ဆာဒေတ္ဝာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဆဒ+ဏေ+တ္ဝာ] ဖုံးလွမ်း၍။ ဥပစ္ဆာဒေတ္ဝာ ဥပနယာမိ စ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၂ရ၃။

ဥပစ္ဆာဒေမိ (ကြို) [ဥပ+ဆဒ+ဏေ+မိ] ဖုံးလွမ်း၏။ ဥပစ္ဆာဒေတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိဒ္ဓတိ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+ယ+တိ] ပြတ်၏။ ယသ္မာ စ တံ အာဂမ္ဘ တေဘူမကဝဋ္ဋं ဥပစ္ဆိဒ္ဓတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၈၃။ ဘဝစက္ကံ ယာဝ ကိလေသဝဋ္ဋं နု ဥပစ္ဆိဒ္ဓတိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၁၈၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၁ဝ။ (–ဝိ၊ဌ၊၄။၁ဝ၁။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။ ၂ရ၈။ မ၊ဌ၊၂။၂၄ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၉ဝ။ ဣတိဝုတ်၊ ဌ။၁ရဝ။ မ၊ဋီ၊၂။၂ရဝ။) **ဥပစ္ဆိဒ္ဓန္တိ**–အံ၊ဌ၊၂။၂၉ရ။ နေတ္တိ၊ဌ။၂၆ရ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၆၈။ အံ၊ဋီ၊၁။၈၂။ **ဥပစ္ဆိဒ္ဓိ**–ဝိ၊ဌ၊၁။၄ဝ။ **ဥပစ္ဆိဒ္ဓိဿတိ**–ဝိသုဒ္ဓိ၁။၂၂၂။ အနုဋီ၊၃။၁၈၂။ **ဥပစ္ဆိဒ္ဓိဿထ**–ဒီ၊ဌ၊၂။၉၃။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁ဝ၄။

ဥပစ္ဆိဒ္ဓန (နာ) [ဥပ+ဆိဒ+ယု] ပြတ်စဲခြင်း။ ဧဝံ ဥပရိ သမ္ဘတ္ထ ပါဠိဝစနက္ကမံ နိဿာယ နေသံ ပဌမံ ပစ္ဆာ စ ဥပစ္ဆိဒ္ဓနံ ဝုတ္တန္တိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၉၅။

ဥပစ္ဆိဒ္ဓန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+ယ+အန္တိ] ပြတ်ကုန်၏။ ဥပစ္ဆိဒ္ဓတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိဒ္ဓမာန (တိ) [ဥပ+ဆိဒ+ယ+မာန] ပြတ်သော။ ဟောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပစ္ဆိဒ္ဓမာနသန္ဓာန (တိ) [ဥပစ္ဆိဒ္ဓမာန+သန္ဓာန] ပြတ်သော–သန္ဓာန်–ခန္ဓာအစဉ်–ရှိသော၊သူ။ သတ္ထဟရဏာဒီဟိ ဥပဂ္ဂမေဟိ ဥပစ္ဆိဒ္ဓမာန–သန္ဓာနာနံ မရဏံ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၂၂၂။

ဥပစ္ဆိဒ္ဓိ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+ယ+ဏျိ] ပြတ်ပြီ။ ဥပစ္ဆိဒ္ဓတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိဒ္ဓိတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဆိဒ+ယ+တုံ] ဖြတ်ခြင်းငှါ။ ဒဿဟာကာရေဟိ ဥပစ္ဆိဒ္ဓိတုံ (သျှမ္ဘ) ယုတ္တံ ပဋိဂ္ဂါဟကေသု ဝိပ္ပဋိသာရံ ဝိနောဒေတိ။ ဒီ၊ ဌ၊၁။၂၆၈။

ဥပစ္ဆိဒ္ဓိဿတိ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+ယ+သ္သတိ] ပြတ်လတ္တံ့။ ဥပစ္ဆိဒ္ဓတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိဒ္ဓိဿထ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+ယ+သ္သထ] ပြတ်ရာ၏။ ဥပစ္ဆိဒ္ဓတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိန္နတိ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+အ+တိ] ဖြတ်၏ ဖြတ်တောက်၏။ ဇီဝိတိန္ဒြိယံ ဥပစ္ဆိန္နတိ။ ဝိ၊ ၁။၉၂။ ဝိ၊ဌ၊၂။၃၈။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၃၃။ အာဟာရံ ဥပစ္ဆိန္နတိ၊ ဒုက္ခဝုမေဝ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၆၃။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။၄၂၉။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၁။၁ဝ၉။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၂၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃ရ၉။) **ဥပစ္ဆိန္နန္တိ**–ဒီ၊ဌ၊ ၁။၂ရဝ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၄၈၃ရ၉။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၉ရ။ **ဥပစ္ဆိန္နေ**–သုတ္တနိ။၄၂၈။ မဟာနိ။၃ရ၉။ **ဥပစ္ဆိန္နေယျ**–သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂၉ဝ။ မဟာနိ၊ ဌ။၄၁ဝ။ **ဥပစ္ဆိန္နိ**–ဝိ၊ဌ၊၃။ရ၈။ ဇာ၊ဌ၊၄။၆ဝ။ **ဥပစ္ဆိန္နိတ္ထ**– မ၊ဌ၊၃။၆ဝ။ **ဥပစ္ဆိန္နိဿတိ**–ဝိ၊ ဌ၊၁။၁၆ဝ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၆ရ။

ဥပစ္ဆိန္နန (နာ) [ဥပ+ဆိဒ+ယု] ဖြတ်ခြင်း။ ဥပစ္ဆိန္နနံ ပါတနဋ္ဌေတ္ထ တာသံ ပညာနံ အနုပ္ပန္နာနံ ဥပ္ပဇ္ဇတုံ အပ္ပဒါနမေဝ။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၂။ (–ဝိမတိ၊၂။ဝ၀၅။ အနုဋီ၊၂။၂၁ဝ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၁ဝ၃။)

ဥပစ္ဆိန္နန္တ (တိ) [ဥပ+ဆိဒ+အန္တ] ဖြတ်သော၊ သူ။ တတ္ထ ဇီဝိတိန္ဒြိယသ္မ ပဝေဏိယဋ္ဌနံ ဥပစ္ဆိန္နန္တော ဥပရောဓေန္တော စ ဇီဝိတိန္ဒြိယံ ဥပစ္ဆိန္နတိ ဥပရောဓေတိတိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။ဝ၈။ (–ဝိ၊သင်္ဂဟ။၄၂၉။ သာရတ္ထ၊၂။၂၁ဝ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၈ဝ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၅ဝ။)

ဥပစ္ဆိန္နန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+အ+အန္တိ] ဖြတ်ကုန်၏။ ဥပစ္ဆိန္နတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိန္နိ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+ဏျိ] ဖြတ်ပြီ။ ဥပစ္ဆိန္နတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိန္နိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ဆိဒ+တမ္ဘ] ဖြတ်တောက်–အပ်–သင့်–ထိုက်–သော။ ဒဿသု ပလိဗောဓေသု ယော ပလိဗောဓော အတ္ထိ၊

သော ဥပစ္ဆိန္နိတမ္ဟော။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၁။ (–ဝိ၊ဌ၊ ၃။၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၉၀။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။၂၉။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂၀၂။ ဝိမတိ၊၁။၂၁၃။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊သစ်။၃၈၆။)

ဥပစ္ဆိန္နိတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဆိဒ+တုံ] ဖြတ်ခြင်းငှါ။ အမှာက် ပန ထိစီဝရံ အနုဇာနာတိတိ ဝစနသာ ဩကာသံ ဥပစ္ဆိန္နိတုံ ဒိဂုဏ် သင်္ဃာဋီ အနုဇာနာမိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၄၀၉။

ဥပစ္ဆိန္နိတ္ထ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+တ္ထ] ဖြတ်ကုန်ပြီ။ ဥပစ္ဆိန္နတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိန္နိတ္ထာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဆိဒ+တ္ထာ] ဖြတ်ရ၏။ ဝါတံ ဂါဟာပေတ္ထာ ဂမနံ ဥပစ္ဆိန္နိတ္ထာ တိဋ္ဌတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၈၁၊ (–၂၉၀။ အတိ၊ဌ၊၁။၂၁၂။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၈၆။)

ဥပစ္ဆိန္နိဿတိ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+သတိ] ဖြတ်လတ္တံ့။ ဥပစ္ဆိန္နတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိန္နေ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+ယေ] ဖြတ်ရာ၏၊ဖြတ်ထိုက်၏။ ဥပစ္ဆိန္နတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိန္နေယျ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+ယေ] ဖြတ်ရာ၏၊ဖြတ်ထိုက်၏။ ဥပစ္ဆိန္နတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိန္န (တိ) [ဥပ+ဆိဒ+တ] (၁) ဖြတ်အပ်သော။ (၂) ပြတ်သော၊ အသက်ပြတ်သော၊ ပြတ်စဲသော၊ ပြီးပြတ်သော။ (၁) တာနိပိ တေရဟိ ဥပစ္ဆိန္နာနိ။ ဝိ၊၁။၂ရ၆။ ဥပစ္ဆိန္နာနိတိ ဒါယကေဟိ ဥပစ္ဆိန္နာနိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၀ရ။ (၂) စေတိယဂိရိမဂ္ဂေ ဇနသဏ္ဌာရော ဥပစ္ဆိန္နော။ ဝိ၊ဌ၊၂။၆၈။ ဝိ၊သင်္ကပ္ပ။၁၄။ အသုကသ္မိံ နာမ ကုလေ စီဝရံ လဘိဿာမီတိ ယာ စီဝရာသာ ဥပ္ပန္နာ ဟောတိ၊ သာ ဝါ ဥပစ္ဆိန္နာ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၂၂၁။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊သစ်။၂ရ၃။

ဥပစ္ဆိန္နဆဿာသပဿာသသဏ္ဌာရ (တိ) [ဥပစ္ဆိန္န+ဆဿာသပဿာသသဏ္ဌာရ] ပြတ်စဲသောထွက်သက်ဝင်သက်၏ လှည့်လည်ခြင်းရှိသော၊ ထွက်သက်ဝင်သက်လှည့်လည်မှု ပြတ်စဲသော၊သူ။ အနဿာသကောတိ ဥပစ္ဆိန္န–ဆဿာသပဿာသသဏ္ဌာရော ဟုတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။၁၂ရ။

ဥပစ္ဆိန္နခုဒ္ဒကပလိဗောဓ (တိ) [ဥပစ္ဆိန္န+ခုဒ္ဒကပလိဗောဓ] ဖြတ်အပ်ပြီးသောယေသော–ပလိဗောဓ–အနောက်အယှက် အတားအဆီး–ရှိသော၊ အယေါ်စားပလိဗောဓကို ဖြတ်ပြီးသော၊သူ။ ဝသန္တေန ဥပစ္ဆိန္နခုဒ္ဒက–ပလိဗောဓေန ကတဘတ္တကိစ္စေန ဘတ္တသမ္ဘဒံ ပဋိဝိနောဒေတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၂။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၉၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂ရ၀။ ဥပစ္ဆိန္နခုဒ္ဒကပလိဗောဓေနာ–တိဒီဃာနံ ကေသာဒီနံ ဟရဏေန ပတ္တ–စီဝရာဒီနံ ပစနတုန္နကရဏရဇနာဒိကရဏေဟိ စ ဥပစ္ဆိန္နာ ခုဒ္ဒကပလိဗောဓာ ယေန၊ တေန။ ဝိမတိ၊၁။၂၁၅။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၂၀။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂၁၀။)

ဥပစ္ဆိန္နထာမ (တိ) [ဥပစ္ဆိန္န+ထာမ] ပြတ်သော ခွန်အားရှိသော၊ အားကုန်ခန်းနေသော၊ သူ။ ဆိန္နထာမောတိ ဆိန္နသဟော ဥပစ္ဆိန္န–ထာမော၊ ပရိက္ခီဏဗလဝေါတိ အတ္ထော။ ပေတ၊ ၆။၂၄၂။

ဥပစ္ဆိန္နဒ္ဓါရဝဋ္ဋ (တိ) [ဥပစ္ဆိန္န+ဒ္ဓါရဝဋ္ဋ] ပြတ်စဲသော ဒ္ဓါရပေါက်အသုံးပြုမှုရှိသော၊ ဒ္ဓါရပေါက်ကို အသုံးပြုရခြင်းမရှိသော၊ သူ။ ကာလေ ပန ဂစ္ဆန္တေ ဂစ္ဆန္တေ ပရိက္ခီဏ–မံသလောဟိတော ဥပစ္ဆိန္နဒ္ဓါရဝဋ္ဋော ဝစ္ဆ–ကာနံ ဂေါမယာနိ အာဟာရေမိ ။မ၊ဌ၊၁။၃၅၂။

ဥပစ္ဆိန္နပက္ခ (တိ) [ဥပစ္ဆိန္န+ပက္ခ] ပြတ်သောအပင်းအသင်းရှိသော၊သူ။ တေ စေ စိရရတ္တံ ကိလန္ဓာ ပဏ္ဍန္ဓပရိသာ ဥပစ္ဆိန္နပက္ခာ ဟုတ္တာ ပုန ယာစန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁ရ၅။ ဝိ၊သင်္ကပ္ပ။၃၁၁။

ဥပစ္ဆိန္နပလိဗောဓ (တိ) [ဥပစ္ဆိန္န+ပလိဗောဓ] ပယ်ဖြတ်အပ်ပြီးသော–ပလိဗောဓ–အနှောက်အယှက် အတားအဆီး–ရှိသော၊သူ။ မေတ္တံ ဘာဝေတုကာမေန တာဝ အာဒိကမ္မိကေန ယောဂါဝစရေန ဥပစ္ဆိန္နပလိဗောဓေန ဂဟိတကမ္မဋ္ဌာနေန ဘတ္တကိစ္စံ ကတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၂၈ရ။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁။ ခုဒ္ဒကၠ၊ဋ္ဌ။ ၂၉။)

ဥပစ္ဆိန္နသံယောဇန (တိ) [ဥပစ္ဆိန္န+သံယောဇန] ပယ်ဖြတ်အပ်–ဖြတ်–ပြီးသောသံယောဇဉ်ရှိသော၊သူ။ နစ ဥပစ္ဆိန္နသံယောဇနသာ ကတာနိဝိ ကမ္မာနိ ဘဝံ နိဗ္ဗတ္တေန္တိ။ မ၊ဋီ၊ ၁။၉၆။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၈၅။ မူလဋီ၊၁။၅၃။

ဥပစ္ဆိန္နဘန္ဓာန (တိ) [ဥပစ္ဆိန္န+သန္ဓာန] ပြတ်–သောခန္ဓာအစဉ်ရှိသော၊သူ။ တခ်ဏေညေဝ ဌာနစာဝနသမတ္ထေန ကမ္မုနာ ဥပစ္ဆိန္နသန္ဓာ–နာနံ––––မရဏံ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၂၂။

ဥပစ္ဆေဒ (ပု) [ဥပ+ဆိဒ+ဃ] (က) ပြတ်ခြင်း၊ ပြတ်စဲခြင်း၊ ပျက်စီးခြင်း။ (ခ) ဖြတ်ခြင်း။ (က) ယာ တေသံ တေသံ သတ္တာနံ တမှာ တမှာ သတ္တနိကာယာ စုတိ စဝနတာ––––ဧဝိတိ ဣ ယသ္မုပစ္ဆေဒေါ။ မ၊၁။၆၁။ အဘိ၊ဝိ။၁၀၄။ (ခ) အာဟာရုပစ္ဆေဒေန နံ မာရေဟိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁၂၅။ (–မ၊ဋ္ဌ၊၁။ခု၂၈။)

ဥပစ္ဆေဒက (နာ) [ဥပ+ဆိဒ+ဏ္ဍ] (၁) ကပ်ဋ်–သတ်ဖြတ်–ဖျက်ဆီး–တတ်သောက်၊ အားနည်းသော တပါးသောက်ကိုလည်းကောင်း, ထိုက်၏ အကျိုးဝိပါက်ဖြစ်သော ရူပ်နာမ်ခန္ဓာအစဉ်ကိုလည်းကောင်း လုံးဝပျက်စီးအောင် ပူးကပ်သတ်ဖြတ် ဖျက်ဆီးတတ်သောက်၊ ဥပစ္ဆေဒကက်။ ဥပဃာတကက် ဟု လည်းခေါ်၏။ ဥပဃာတက (၁) လည်းကြည့်။ (တိ)(၂) ကပ်ဋ်– ဖြတ်–ဖျက်ဆီး–တတ်သော။ (၁) စတ္တာရိ ဟိ ကမ္မာနိ ဥပဝိဇ္ဇက် ဥပစ္ဆေဒကံ ဇနကံ ဥပတ္ထမ္ဘကန္တိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁ရရ။ ကုသလ–ကမ္မသ္သ ဝိပစ္စနကာလေ ဧကံ အကုသလကမ္မံ ဥဋ္ဌာယ တံ ကမ္မံ ဆိန္ဒိတ္တာ ပါတေတိ၊ အကုသလကမ္မဿပိ ဝိပစ္စနကာလေ ဧကံ ကုသလကမ္မံ ဥဋ္ဌာယ တံ ကမ္မံ ဆိန္ဒိတ္တာ ပါတေတိ၊ ဟေတု ဥပစ္ဆေဒကံ နာမ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၁၀။ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၀၂။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ၊၂၆၂။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၁၁။ အနုဋီ၊၁။ခု။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊၂။ခု၇ရ။) (တိ) (၂) ဝေမယ်.မယဒေဝ်သဿ ကဋ္ဌာရ–ဇနကော ဝိယ ဒဋ္ဌေနမိဝ်သဿ ဥပစ္ဆေဒကော အန္ဓိမဟုရိသော ဟုတ္တာ ဥပ္ပန္နော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။ခ၅။

ဥပစ္ဆေဒကကမ္မ (နာ) [ဥပစ္ဆေဒက+ကမ္မ] ကပ်ဋ်–သတ်ဖြတ်–ဖျက်ဆီး–တတ်သောက်၊ ဥပစ္ဆေဒက–ကံ၊ ဥပဃာတကကံဟုလည်းခေါ်၏။ ဥပဃာတက(၁)လည်းကြည့်။ တတ္ထ ပါဏာတိပါတကမ္မံ ဥပစ္ဆေဒကကမ္မေန အပ္ပါယုကသံဝတ္တနိကံ ဟောတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။ခရ။ ဥပစ္ဆေဒကကမ္မေနာတိ အာယုနော ဥပ–ဃာတကကံမွေန။ မ၊ဋီ၊ခ။ခ၇ရ။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁၀ခ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၅၂။)

ဥပစ္ဆေဒန (နာ) [ဥပ+ဆိဒ+ယု] (၁) ဖြတ်ခြင်း။ (၂) ဖြတ်ကြောင်းတရား။ (၁) စေတသော ဝိနိဗန္ဓဿ ဥပစ္ဆေဒနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ရ၆။ (၂) ဥပစ္ဆေဒိယတိ ဧတေနာတိ ဥပစ္ဆေဒနန္တိ ဝိနိ–ဗန္ဓုပစ္ဆေဒဿ သာဓကတမဘာဝေါ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊၁။၁၀ခ။ (–ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂၁၄။)

ဥပစ္ဆေဒိယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+ယ+တေ] ဖြတ်အပ်၏။ အထက်ပုဒ်(၂)ကြည့်။

ဥပဓာနာတိ (ကြို) [ဥပ+ဉာ+နာ+တိ] သိ–အကျိုးကျေးဇူးကိုသိ–၏။ တွဉ္ဇေ ဃရာ–ဝါသတ္ထေန ဥပဓာနာတိ(ဝိ၊ဋ္ဌ။ခ၃ရ)တိ တွ–ဉ္ဇေ ဃရာဝါသတ္ထံ ဓာနာတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၁၀။ ဥပဓာနာတိတိ စ ဥပသဂ္ဂမတ္တော ဥပသဒ္ဓေါ၊

တေနာဟ "ဃရာဝါသတ္ထံ ဓာနာဟီ"တိ၊ ဓာနာဟီတိစေတ္ထ ပဋိပဇ္ဇာတိ အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ သာရတ္ထဒီ။၄၁၀။ မယံ ခေါ အာစရိယ အာဂါရိကာ နာမ ဥပဓာနာမေ-တသ သံယမသ။ ဝိ၊ဒု။၃၈၂။ ဥပဓာနာ-မေတသ သံယမသာတိ ကတသ စ ရောဂုပသမသ စ ဥပကာရံ ဓာနာမာတိ အဓိပ္ပါယော။ ဝိ၊ဋီ။၃၉၈။ ဥပကာရန္တိ ဣမိနာ ဥပဓာနာမာတိ ဣဒ ဥပသဒ္ဒသ အတ္ထံ ဒဿေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၃၇၀။

ဥပဓာနာမ (ကြို) [ဥပ+ဥ+နာ+မ] ကျေးဇူး-အကျိုး-ကိုသိပါကုန်၏။ ဥပဓာနာတိ-ကြည့်။

ဥပဓာနာဟီ (ကြို) [ဥပ+ဥ+နာ+ဟိ] သိလော့၊ ပြုလုပ်-သောင်ရွက်-လော့။ ဥပဓာနာတိ-ကြည့်။

ဥပဓာယတိ (ကြို) [ဥပ+ဓေ+ယ+တိ။ ရူ။၅၁၁။ နီတိ၊သုတ္တ။၁၀၆၄] ဖြစ်၏။ ဟသုက် ဥပဓာယတိ(အံ၊၁။၃၇၀)တိ အညမည် ဟသု-ဝိဟာရော ဓာယတိ။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၁၀။ ဥပဓာ-ယန္တိ-မူလဋီ၊၃။၂၄၂။

ဥပဓာယန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဓေ+ယ+အန္တိ] ဖြစ်ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဓိတိ (ကြို) [ဥပ+ဓီ+အ+တိ] မှီ၍-အသက်မွေး၏-အသက်ရှင်၏။ စားသောက်သုံးစွဲ မှီဝဲသောအားဖြင့် ခန္ဓာကိုယ် အတ္ထဘောကို-ဖြစ်စေ၏-တည်တံ့စေ၏။ ဝေါဟာရံ ဥပဓိတိ။ မ၊၂။၄၀၉။ သုတ္တနိ။၃၇၅။ မ၊ဋီ၊၃။၂၈။ ဧတံ သော ဥပဓိတိ(ပေတ။၂၁၃)တိ ဧတံ မမ ဝစ္ဆံ သော ကုလူပကပေတော ဒိဝသေ ဒိဝသေ ခါဒနီယဝသေန ဥပဓိတိ၊ အတ္ထဘာဝံ ယာပေတိတိ အတ္ထော။ ပေတ၊ဋီ။၂၅၁။(-ဝိ၊ဋီ၊၁။၃၁၃။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၅၁။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၃၇။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၄၁။ ဥဒါန၊ဋီ။၃၀၂။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၁၆။) ဥပဓိတ္ဝါ -ဒီ၁။၄၈။ ပေတ။၁၅၉။ ပေတ။ဋီ။၁၂၆။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၃၄။ ဥပဓီ-ဝသိ- အံ၊ဋီ၊၁။၁၄၇။ ဥပဓိဝါမိ -အပ၁။၉၈။ ဓာ၁။၁၅၂။ ထေရ၊ဋီ၊၁။၂၃။ အပ၊ဋီ၊၂။၆၂။ ဓာ၊ဋီ၊၃။၂၉၁။ ဥပဓိဝါမ -သံ၁။၂၀၇။ သံ၊ဋီ၁။၂၇၂။ ဥပဓိဝေယျုံ- ဓာ၊၂။၃၆၅။ ဓာ၊ဋီ၊၃။၂၅၉။

ဥပဓိဝန္ဓ (တိ) [ဥပ+ဓိ+ဝန္ဓ] မှီ၍ အသက်မွေးသော၊သူ။ တမေဝမုပဓိဝန္ဓာ၊ နံ တံ မညန္တိ မာနိယံ။ ဓာ၁။၃၉၇။ ဥပဓိဝန္ဓာတိ ဥပ-နိဿာယ ဇီဝန္တာပိ------နံ မညန္တိ။ ဓာ၊ဋီ။၅။၁၀၆။

ဥပဓိဝန္ဓိ (ကြို) [ဥပ+ဓိ+အ+အန္ဓိ] မှီ၍အသက်မွေးကုန်၏။ ဥပဓိဝတိ-ကြည့်။

ဥပဓိဝသိ (ကြို) [ဥပ+ဓိ+အ+သိ] မှီ၍အသက်မွေး၏။ ဥပဓိဝတိ-ကြည့်။

ဥပဓိဝါမ (ကြို) [ဥပ+ဓိ+အ+မ] မှီ၍အသက်မွေးပါကုန်၏။ ဥပဓိဝတိ-ကြည့်။

ဥပဓိဝါမိ (ကြို) [ဥပ+ဓိ+အ+မိ] မှီ၍အသက်မွေးပါ၏။ ဥပဓိဝတိ-ကြည့်။

ဥပဓိဝိတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဓိ+တုံ] မှီ၍အသက်မွေးခြင်းငှာ။ ဟုမာနိ ခေါ ရာဇကုလာနိ နသုကရာနိ အသိပ္ပေန ဥပဓိဝိတုံ။ ဝိ၊ဒု။၃၇၉။

ဥပဓိဝီ (တိ) [ဥပ+ဓိ+ဝီ] မှီခို အသက်မွေးသော၊ သူ။ တယော ပုရိသာ ဘတကာ ကမ္မကရာ ဥပဓိဝိနောတိ။ မဟာနိ။၉။ ဥပဓိဝိနောတိ သမ္ဘန္ဓနာဒိနာ ဥပဂန္တာ နိဿယံ ကတ္တာ ဇီဝန္တိတိ ဥပဓိဝိနော။ မဟာနိ၊ဋီ။၄၆။

ဥပဓူတ (နဝ) [ဥပ+ဓူတ (ဥပဒ္ဒုတ-သံ)] လောင်းကြေး။ လောင်းကြေးဥစ္စာ၊ လောင်းကစားသောအခါ ရှုံးသူက နိုင်သူအား လျော်

ရန် အဆင်သင့်ထားရသော ပစ္စည်းဥစ္စာ။ ဥပ-ဇူတဋ္ဌ ကီ သိယာ။ ဇာ၊ ၂။ ၂၂၈။ ဥပဇူတဋ္ဌာတိ ဣမသ္မိ ဝါ ဇူတေ ဥပနိက္ခေပဘူတံ ကိနာမ, တဝ ဓနံ သိယာ။ . ဇာ၊ဌ၊ရ။၃၈။

ဥပဇောတိယ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပဇောတိယ မည်သောတံခါးစောင့်။ ကွေတ္ထ ဂတာ ဥပဇော-တိယော စ၊ ဥပဇ္ဈာယော အထ ဝါ ဂဏ္ဍကုစ္ဆိ။ ဇာ၊၁။၃၁၀။ ဣမေသု တီသု ဒ္ဝါရေသု ဌပိတာ ဥပဇောတိယော စ ဥပဇ္ဈာယော စ ဂဏ္ဍကုစ္ဆိ-စာတိ တယော ဒေါဝါရိကာ ကုယီ ဂတာ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၃၈၃။

ဥပဇ္ဈဂါ (ကြို) [ဥပ+အဓ+ဂမု+ဏ္ဍ။ နိရုတ္တိ၊ နှာ။၄၁၆။] လွန်ပြီ၊ ကျော်လွန်ပြီ။ နက္ခန္တံ ပဋိမာနေန္တံ၊ အတ္ထော ဇာလံ ဥပဇ္ဈဂါ။ ဇာ၊ ၁။၁ ၂၊(မူဟောင်း။) ခဏော ဝေ မာ ဥပဇ္ဈဂါ။ သုတ္တနိ။၃ ၂ ၈၊(မူဟောင်း။)

ဥပဇ္ဈဂုံ (ကြို) [ဥပ+အဓိ+ဂမု+ဏ္ဍ] လွန်ကုန်ပြီ၊ ကျော်လွန်ကုန်ပြီ။ သမ္ဗံ ဒုက္ခံ ဥပဇ္ဈဂုံ။ မ၊ ၃။ ၂ ၂ ၅။ ပဋိသံ။ ၂ ရ၄။ နိရုတ္တိ၊နှာ။၄၁၆။

ဥပဇ္ဈာ[2] (ထိ၊ပု) [ဥပ+ဧဈ+အ(ဏ)+အာ (ဣတ္ထိဏောတက)။ ဤပုဒ်ကို ရှု။၅ ၉ ၉။ နီတိ၊ သုတ္တ။၁၁၄၀။ နိရုတ္တိဒီပနီ။၈၀။ ဝိ၊ဝိ၊ဓာန်-တို့၌ ဣတ္ထိလင် ကညာဒိဂုဏ်းဝင် အာကာရန္တ ပုဒ်အဖြစ်ဖြင့် ပြထား၏။ ဓာန်၊ဋီ။၄၁၀-၌မူ " မနသာ ဥပေစ္စ သိဿာနံ ဝဇ္ဇာဝဇ္ဇံ ဈာယိ-တီတိ ဥပဇ္ဈာယော၊ ဥပဇ္ဈာ စ၊ ဧဈ စိန္တာယံ ဏော၊ ပုဗ္ဗတြ ဧ အာယ၊ ပဂ္ဂေ (ပစ္ဆိမပဂ္ဂေ?) ရာဇာဒိပဂ္ဂေပေန ဥပဇ္ဈာ"ဟု ရာဇာဒိဂုဏ်း ဝင်ပုဒ် အဖြစ်ဖြင့် ဆိုထား၏။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂ ရ၅-၌လည်း " ရာဇာဒိပဂ္ဂေပေန ဥပဇ္ဈာ"ဟု ဓာန်၊ဋီ အတိုင်းပင် ဆိုထား၏။ တောင်ပေါက် ဓာန်၊သျှ၊၄ ၂ ၁-၌ကား "ဥပဇ္ဈာတာစရိယော" ဟူသော ဓာန်ပါဠိကို ဥပဇ္ဈော + အထ + အာစရိယော-ဟု ပုဒ်ဖြတ်ပြီးလျှင် "ဥပဇ္ဈ သဒ္ဒါ သည် ဗုဒ္ဓ စသော သဒ္ဒါများကဲ့သို့ အကာရန္တ ပုလ္လိင် ပုရိသာဒိဂုဏ်းသဒ္ဒါသာတည်း။ "သာ" စသော သဒ္ဒါများကဲ့သို့ အာကာရန္တ ပုလ္လိင် သဒ္ဒါလည်း မဟုတ်၊ "ကညာ" စသော သဒ္ဒါမျိုး ကဲ့သို့ အာကာရန္တ ဣတ္ထိလိင် ကညာဒိဂုဏ်း သဒ္ဒါလည်း မဟုတ်၊ ၎င်းအဓိပ္ပါယ်မျိုးကိုသိရန် သုမင်္ဂလပ္ပသာဒိနီ မည်သော ခုဒ္ဒသိက္ခာဋီကာ သစ်ကို ကြည့်လေ" ဟု မိန့်ဆိုထား၏။ ခုဒ္ဒ သိက္ခာဋီကာသစ်၁၄၅-ဂါထာအဖွင့်၌မူ "ဝဇ္ဇာ-ဝဇ္ဇံ ဥပနိဇ္ဈာယတိ ဘုသံ စိန္တေတီတိ ဥပဇ္ဈာ၊ ဥပဇ္ဈာ ဝေ ဥပဇ္ဈာယော" ဟု သာ ပြထား၏။ ဝိမတိဋီကာ၊ ၂။ ၁ ၃ ၂-၌ကား ဥပဇ္ဈာယသဒ္ဒါနှင့် အနက်တူ အာကာရန္တ ဥပဇ္ဈာသဒ္ဒါဟု လည်း ကောင်း, (တနည်း) ဥပဇ္ဈာ-ဟူ၍ ပုဒ်သီးခြားမရှိ ဥပဇ္ဈာယ-သဒ္ဒါသာတည်း၊ ကရိုက်ဝိဘတ် စ သည်တို့၌ ဥပဇ္ဈာသဒ္ဒါ၏ ပြယုဂီမရှိသော ကြောင့် ပဌမ, ဒုတိယာဝိဘတ် တို့၌ ဥပဇ္ဈာယ မှ ယ ကို ချေထားသည်ဟု မှတ်ရမည်ဟု လည်းကောင်း ဆိုထား၏။] တပည့်ရဟန်း သာမဏေတို့၏ အပြစ်ကြီးအပြစ်ငယ်ကို ကပ်၍ ရှုတတ်သော-တပည့်ရဟန်းသာမဏေတို့ကို ဆုံးမသွန်သင်တတ်သော-ရဟန်း၊ တပည့်ရဟန်း သာမဏေတို့၏ မိဘအရာ၌ တည်သော-တာဝန်ခံဖြစ်သော-ရဟန်း၊ ဥပဇ္ဈာယ်ရဟန်း၊ ဥပဇ္ဈာယ်ဘုန်းကြီး၊ ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာတော်။ (နီတိ၊ သုတ္တ၊သျှ၊နှာ(၁ရ၆) ၌ ဥပဇ္ဈ=ကြီးငယ်အပြစ် စီစစ်စေ့ဝှ ရှုခြင်းသဘောကို-ဟု ဒနှက်ပေး သည်။) ဝဇ္ဇာဝဇ္ဇံ ဥပနိဇ္ဈာယတီတိ ဥပဇ္ဈာ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃ ၁ ၅။ ဝဇ္ဇာဝဇ္ဇံ ဥပနိဇ္ဈာယတီတိ ဣမိနာ ဥပဇ္ဈာယသဒ္ဒသမာနတ္ထော ဥပဇ္ဈာသဒ္ဒေါပိတိ ဒဿေတိ။ သာရတ္ထ၊၃။ ၂ ၆ ရ။ ဥပဇ္ဈာတိ ဥပ-ဇ္ဈာယသဒ္ဒသမာနတ္ထော အာကာရန္တော ဥပဇ္ဈာ-သဒ္ဒေါတိ ဒဿေတိ။ ဥပဇ္ဈာယသဒ္ဒေါ ဧ ဝ ါ ဥပဇ္ဈာ၊ ဥပ်ယောဂပစ္စတ္ထဝစနေသု ယကာရ-

လောပ် ကတ္တာ ဧဝံ ဝုတ္တော ကရဏဝစနာ-ဒီသု ဥပဇ္ဈာသဒ္ဒဿ ပယောဂါဘာဝါတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ဝိမတိ၂။၁၃၂။ (–ဝိ၊ဌ၊၂။၂၁၉၊၃၀၂။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။၃၀ရ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၈။ ဝိ၊သင်္ခ၊ဟ။ရ၂။ မ၊ဌ၊ ၂။၁၅၂။ သံ၊ဌ၊၁။၁၀၉။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၃၂။ ထေရ၊ဌ၊၁။၃ရ။ သာရတ္ထ၊၃။၃ဝ၆။ ကင်္ခါ၊ဋီ။၂၀။ ဝဇ္ဈာဝဇ္ဇဿ ဥပနိဇ္ဈာယနံ ဥပဇ္ဈာ။ ဥပဇ္ဈာယဿ ဘာဝေါ၊ ယံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ "ဥပဇ္ဈံ ဂါဟာ-ပေတဗ္ဗော"တိ၊ ဥပသမ္ပဒါပေက္ခောတိ သမ္ဗန္ဓော။ နီတိ၊သုတ္တ။၁၁၄၀။ (–ဝိ၁။။၄၃။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂ရ။) ကေဝလံ နု ပုန ဥပဇ္ဈာ ဂဟေတဗ္ဗာ။ ဝဇိရ။ ၁၁၃။

ဥပဇ္ဈာ၂ (ထီ၊ပု) [ဥပ+အဓိ+ဇ္ဈာ+အ။ အထက်ပုဒ် ထောင့်ကွင်း[ကြည့်] ဝေဒကျမ်းစသော အကာတ် ပညာသင်ပေးသောဆရာ၊ ဥပဇ္ဈာယ်။ ပရသမယ ပန ဝေဒါဒိယါဌယိတာ "ဥပဇ္ဈာယော, ဥပဇ္ဈာ"-တိ စောစ္စတေ၊ ဥပေစ္စ အဓီတေ အသ္မာတိ ဘတ္တာ။ ဓန်၊ဋီ။၄၁၀။

ဥပဇ္ဈာယ[1] (ထီ၊ပု) [ဥပ+ဈေ+အ] (၁) အပြစ် ကြီးအပြစ်ယော်ကို ကပ်၍ရှုတတ်သော၊သူ။ ဥပ ဇ္ဈာယ်။ (အရာဌာနအားလျော်စွာ ဘုရား, ဥပဇ္ဈာယ် ရဟန်း စသည်ကို အရကောက်ရ၏။) (၂) သုခ ဒုက္ခဖြစ်လတ်သော် ကပ်၍ရှုအပ်သော၊သူ၊ ဥပ ဇ္ဈာယ်။ (မိတ်ဆွေကို အရကောက်ရသည်။) (၃) ဥပဇ္ဈာယမည်သောတံခါးစောင့်။ (၄) ဥပဇ္ဈာယ် ၏-အပြစ်-အလို။ (၁) ဟေ နန္ဒက ဂစ္ဆာမ၊ ဥပဇ္ဈာယဿ သန္တိကံ။ ထေရ။၂၅၄။ ဥပဇ္ဈာ-ယဿာတိ သမ္ဘာသမ္ဗဒ္ဓဿ၊ သမ္ဘာသမ္ဗဒ္ဓေါ ဟိ သမန္တစက္ခုနာ ဗုဒ္ဓစက္ခုနာ စ သတ္တာနံ အာ-သယာနုသယစရိတာဒီနံ ယထာဘူတဝိလော-ကနေန သဒေဝကဿ လောကဿ ဝဇ္ဈာဝဇ္ဇံ ဥပနိဇ္ဈာယတီတိ ဝိသေသတော ဥပဇ္ဈာယောတိ ဝတ္တမ္ဗတံ အရဟတိ။ ထေရ၊ဌ၊၁။၃ရ၅။ ဥပ-ဇ္ဈာယံ ပစ္စက္ခာမိ။ ဝိ၊ဝ။၃၂။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂ဃရ။ ဝဇ္ဈာဝဇ္ဇံ ဥပနိဇ္ဈာယတီတိ ဥပဇ္ဈာယော။ ဘာ-ရတ္ထ၊၃။၂၃ဝ။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊သင်္ခ။ဘရ၉။ ဥပဇ္ဈာယော မေ ဘန္တေ ဟောတိ။ ဝိ၊ဝ။၅၅ရ။ ဥပဇ္ဈာယော မံ အဝစ။ ထေရ။၂၂၃။ ဥပဇ္ဈာယောတိ ဝဇ္ဈာ-ဝဇ္ဇံ ဥပနိဇ္ဈာယတိ ဟိတေသိတံ ပစ္စုပဋ္ဌပေတ္တာ ဥဿဝစက္ခုနာ ပေက္ခတီတိ ဥပဇ္ဈာယော။ ထေရ၊ ဌ၊၁။ရ၅။ ကော အယံ တာတ ဥပဇ္ဈာယော နာမတိ၊ ဝဇ္ဈာဝဇ္ဇံ ဒိသ္မာ စောဒေတာ သာရေတာ စ မဟာရာဇာတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၃ဝ၆။ "အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ တံယေဝ ဥပဇ္ဈံ တမေဝ ဥပသမ္ပဒ"န္တိ ဝစနတော ပဝတ္တိနိယေဝ ဥပဇ္ဈာယာ။ ဝဇိရ။ ၁၁ဝ။ (၂) ယသော မေ အာဂစ္ဆတု သဟ ဥတိဟိ သဟ ဥပဇ္ဈာယေဟိ။ အံ၊ဝ။၃ဝရ။ သဟ ဥပဇ္ဈာယေဟိတိ သုခဒုက္ခေသု ဥပနိ-ဇ္ဈာယိတမ္ဗတ္တာ ဥပဇ္ဈာယသင်္ခါတေဟိ သန္ဓိဌ-သမ္ဗန္ဓေဟိ သဒ္ဓိံ။ အံ၊ဌ၊၂။ဝ၁ဝ။ ဥပနိဇ္ဈာ-ယိယန္တီတိ (ဥပနိဇ္ဈာယန္တီတိ။ က) ဥပဇ္ဈာယာတိ အာဟ "သုခဒုက္ခေသု ဥပနိဇ္ဈာယိတမ္ဗတ္တာ"တိ၊ သုခဒုက္ခေသု ဥပဌေဿသု အနုဿရိတမ္ဗတ္တာတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋီ၂။ဝ၀ဂ-၉။ (၃) ဥပဇောတိယ-ကြည့်။ (၄) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥပဇ္ဈာယ-(ဝိ၊ဝ။၅ရ)နှင့် ဥပဇ္ဈာယ် ဂဟေတုံ အနုဇာနာမိတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊ဝ၊၂၅ဂ။ ဥပဇ္ဈာယ် ဂဟေတုန္တိ ဥပဇ္ဈာယတ္တံ မနသာ ဂဟေတုံ၊ ယာစနဝစ-နေန တဿ အနုမတိ ဂဟေတုန္တိ ဝါ အတ္ထော။ ဝိမတိ၂။၁ဝ၁-၂။ ဂဟိတော တယာ ဥပဇ္ဈာ-ယော။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။၂၅ဂ။

ဥပဇ္ဈာယ[2] (ပု) [ဥပ+အဓိ+ဇ္ဈာ+ဏ။ (ဥပါဓျာယ-သံ)] (ဝေဒကျမ်းစသော သာသနာပ)အတတ်ပညာ သင်ပေးသောဆရာ၊ ဥပဇ္ဈာယ်။ ယသ္မာ ပနဿ ဥပဇ္ဈာယော ဒါရုမယေန ပတ္တေန ပိဏ္ဍာယ စရတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂ဂ၅။ ဟာဟိရသမယမတ္တေန ဥပဇ္ဈာယော၊ နု သာသနေ ဝိယ ဥပဇ္ဈာယ-လက္ခဏေန။ သီ၊ဋီ၊သင်္ခ၊၂။ဝ၄ဝ။ ယတော ဟိ

ဧဒ္ဒေသိသော ဥပဇ္ဈာယ် ဒုရတောဝ အာဂစ္ဆန္တံ ဒိသ္မာ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၅၅။ ဥပဇ္ဈာ၂ လည်းကြည့်။

ဥပဇ္ဈာယ်² (နာ) [ဥပဇ္ဈာယ+ဝတ္ထု] ဥပဇ္ဈာယဝတ်၊ ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာတော်အတွက် တပည့်က ပြုကျင့်ဆောင်ရွက်အပ်သော–ကျင့်ဝတ်–ဝတ်တရား–တာဝန်–လုပ်ငန်း။ မဟာဝတ္ထာနိ နာမ ခန္ဓကေ ဝုတ္တာနိ အာဂန္တုကဝတ္တံ အာဝါသိကံ ဂမိကံ–––ဥပဇ္ဈာယ်။ မ၊ဋီ၊၃။၁၆။

ဥပဇ္ဈာယကိစ္စ (နာ) [ဥပဇ္ဈာယ+ကိစ္စ] ဥပဇ္ဈာယ်၏ ပြုဖွယ်ကိစ္စ။ အာစရိယကိစ္စံ ဥပဇ္ဈာယ–ကိစ္စံ–––ဣဒံ ကိစ္စံ နော အဓိကရဏံ။ ဝိ၊ ၄။၂၂၀။

ဥပဇ္ဈာယမတ္တ (တိ) [ဥပဇ္ဈာယ+မတ္တာ] ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာတော်၏ သိက္ခာဝါ အတိုင်းအတာ ပမာဏရှိသော–မိမိ၏ ဥပဇ္ဈာယ်လောက် သိက္ခာဝါရှိသော–ရဟန်း–ဆရာတော်။ နာ ဘိက္ခဝေ–––––ဥပဇ္ဈာယမတ္တေသု အနုပါဟနေသု စက်မမာနေသု။ ဝိ၊ဝု။၂၇၅။ ဥပဇ္ဈာယသ သန္ဒိဋ္ဌသမ္ဘတ္တာ ပန သဟာယဘိက္ခူ, ယေ ဝါ ပန ကေစိ ဒသဟိ ဝဿေဟိ မဟန္တတရာ၊ ဌတ သမ္ပေပိ ဥပဇ္ဈာယမတ္တာ နာမ၊ ဧတ္ထကေသု ဘိက္ခူသု အနုပါဟနေသု စက်မန္တေသု သဥပါဟနသ စက်မတော အာပတ္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၃ဖ၊။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၄၅ဖ။(–ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၈၉။)

ဥပဇ္ဈာယမူလက (တိ) [ဥပဇ္ဈာယ+မူလ+က] ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာလျှင်အရင်းမူလ–ရှိသော၊ ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာတော်သာလျှင် ပိုင်ရှင်အဖြစ်ဖြင့် စီမံနိုင်ခွင့်ရှိသော။ ဥပဇ္ဈာယမူလကံ စီဝရံ ပရိယေသိတမ္ဘ(ဝိ၊ဝု။၁၀၁)နှိ ဥပဇ္ဈာယ်ဟုသောရံ ကတ္တာ တသ စီဝရံ ပရိယေသိတမ္ဘံ။ ဝိ၊ဌ၊ဝု။၂၇ဖ။

ဥပဇ္ဈာယလက္ခဏ (နာ) [ဥပဇ္ဈာယ+လက္ခဏ] ဥပဇ္ဈာယ်၏–လက္ခဏာ–အထိမ်းအမှတ်။ ဥပဇ္ဈာယ၂– ကြည့်။

ဥပဇ္ဈာယလေသ (ပု) [ဥပဇ္ဈာယ+လေသ] ဥပဇ္ဈာယ်ဟူသော–အမြွှက်ထောင်ဖွယ်–ဆင်တူယိုးမှားအထောက်အထားပြုဖွယ်–ဆင်တူယိုးမှားအထောက်အထားပြု၍စောဒနာဖွယ်။ (ဥပမာအားဖြင့်–ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာတော်ဖြစ်သော ဦးတိဿ၌ ဦးနာဂ, ဦးသီလ ဟုခေါ်သော သဒ္ဓိဝိဟာရိကတပည့်နှစ်ပါးရှိ၏။ ထိုနှစ်ပါးတွင် ဦးနာဂသာလျှင်ပါရာဇိကအာပတ် ကိုကျူးလွန်၏။ သို့ပါလျက် မိမိ၏ရန်သူ ဦးသီလကို ပါရာဇိကဖြင့် စွပ်စွဲလိုသောအခါ ဥပဇ္ဈာယ်တူရုံမျှလောက်ကိုသာ အထောက် အထားပြု၍ "ဥပဇ္ဈာယ်ဖြစ်သော ဦးတိဿ၏ တပည့်ဖြစ်သူ အသင်ဦးသီလသည် ပါရာဇိက အာပတ်သင့်သည်"ဟု စွပ်စွဲ၏၊ ယင်းသို့ စွပ်စွဲရာ၌ ဆင်တူရိုးမှားအထောက်အထားပြုဖွယ် ဦးတိဿသည် ဥပဇ္ဈာယလေသ မည်၏။) လေသော နာမ ဒသ လေသာ––ဥပဇ္ဈာယလေသော အာစရိယလေသော သေနာသနလေသော။ ဝိ၊ဌ၊ ၁။၂၅၈(–၂ဖ၀။)

ဥပဇ္ဈာယဝတ္ထု (နာ) [ဥပဇ္ဈာယ+ဝတ္ထု] ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာတော်အတွက် တပည့်ကဆောင်ရွက်အပ်သော–ကျင့်ဝတ်–တာဝန်–လုပ်ငန်း။ ဥပဇ္ဈာယဝတ္ထုံ တာဝ ဇေ ဝေဒိတမ္ဘံ။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၂၂၃။ အာစရိယဝတ္ထု–လည်းကြည့်။

ဥပဇ္ဈာယဝတ္ထုကထာ (တိ) [ဥပဇ္ဈာယဝတ္ထု+ကထာ] ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာတော်အတွက်ပြုလုပ် ဆောင်ရွက်သင့်သော ကျင့်ဝတ်ကို ပြဆိုရာ စကားရပ်။ ဝိနယပိဋက၊ မဟာဝဂ္ဂပါဠိ၊ ၁–ခန္ဓက၊၁၅–ကထာ။ ဝိ၊ဝု။၅ဖ–ဖ၃။ ဝိနယပိဋက စူဠဝဂ္ဂပါဠိ၊ ၈–ခန္ဓက၊ ၁၁–ကထာ၊ ဝိ၊ဌ။၃၉၂–၈။

ဥပဇ္ဈာယဝေဝစန (နာ) [ဥပဇ္ဈာယ+ဝေဝစန] ဥပဇ္ဈာယသဒ္ဒါ၏–ဝေဝုစ်–စကားလှယ်–ပရိယာယ်။ ယာနီ ဝါ ပနညာနိပိ ––––– ဥဒ္ဒေသဝေဝစနာနိ ဝါ ဥပဇ္ဈာယဝေဝစနာနိ ဝါ။ ဝိ၊ဘ။၃၃။(–ဝိ၊ဌ၊ဘ။၂၁၆။ သာရတ္ထ၊၂။ရ၉။)

ဥပညတ္တ (တိ) [ဥပ+ဥပ+တ] (ကောင်းမြတ်သောတရားဟု) ဦးစွာပဌမ–ထား–ဟောပြ–အပ်သော။ သဗ္ဗီ ဒါနံ ဥပညတ္တံ။ အံ၊ဘ။၁၅၀။ ဥပညတ္တန္တိ ပဌမံ ဌပိတံ, ဒဿိတံ ဝါ။ မဂၢိမဋ္ဌ။ ၂။၁၅၄။

ဥပညာတ (တိ) [ဥပ+ဉာတ] (က) ကပ်ရောက်၍သိအပ်သော၊ သိလည်းသိအပ်, ကပ်လည်းကပ်ရောက်အပ်သော (မဂ္ဂ)။ (အတ္ထိကေဟိ=နိဗ္ဗာန်ကို အလိုရှိသော ငါတို့သည်၊ မဂ္ဂံ=မဂ္ဂေါ=နိဗ္ဗာန်သွားရာ လမ်းကြောင်းကို၊ ဥပညာတံ=ဥပညာတော=သိလည်းသိအပ်, ကပ်လည်းကပ်ရောက်အပ်၏။) အနုမာနဉာဏ်ဖြင့် မှန်းဆ၍ သိအပ်သော (နိဗ္ဗာန်)။ (အတ္ထိကေဟိ=တို့သည်၊ ဥပညာတံ=အနုမာနဉာဏ်ဖြင့် မှန်းဆ၍သိအပ်သောနိဗ္ဗာန်ကို၊ မဂ္ဂံ=မဂ္ဂန္တော=ရှာမှီးလျက်၊ အနုဗုဒ္ဓေယျ စပ်။) (ခ) ချီးမွမ်အပ်သည်၏အစွမ်းဖြင့် ကပ်၍သိအပ်သော(သဒ္ဒတ္ထ)၊ ချီးမွမ်းအပ်သော (အဓိပ္ပါယတ္ထ)။

(က) အတ္ထိကေဟိ ဥပညာတံ မဂ္ဂံ။ ဝိ၊ဌ။၅၁။ ဓမ္မ၊ဌ၊ဘ။၅၈။ ယသ္မာ ဣဒံ ပိဋ္ဌိတော ပိဋ္ဌိတော အနုဗန္ဓနံ နာမ အတ္ထိကေဟိ ဥပညာတံ မဂ္ဂံ ဉာတော စေဝ ဥပဂတော စ မဂ္ဂေါတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊ဘ။၂၅၆။ ဥပညာတန္တိ ဣမဿ ဝိဝရဏံ ဉာတော စေဝါတိ၊ မဂ္ဂန္တိ ဣမဿ ဝိဝရဏံ ဥပဂတော စ မဂ္ဂေါတိ၊ တေန စ ဥပညာတန္တိ ဣတ္ထေ ဉာတသဒ္ဒေါ ဉာဏပရိယာယော၊ မဂ္ဂန္တိ လိင်္ဂဝိပလ္လာသေန မဂ္ဂေါ ဝုတ္တော၊ ဥပသဒ္ဒေါ စ ဥပဂမနတ္ထော မဂ္ဂသဒ္ဒေနပိ သမ္မန္တိတဗ္ဗောတိ ဒဿေတိ။ ဣဒံ ဝုတ္တံ ဟောတိ– ယသ္မာ ပိဋ္ဌိတော ပိဋ္ဌိတော အနုဗန္ဓနံ နာမ အတ္ထိကေဟိ ဥပညာတံ ဥပဂတဉာဏဋ္ဌေ ဟောတိ၊ တေဟိ ဥပဂတော ပဋိပန္နော မဂ္ဂေါ စ၊ တသ္မာ ယန္နုနာဟံ အနုဗန္ဓေယျန္တိ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၀၀–၁။ အထ ဝါ အတ္ထိကေဟိ အမှေဟိ "မရဏော သတိ အမတေနာပိ ဘဝိတဗ္ဗ"န္တိ ဧဝံ ကေဝလံ အတ္ထိတိ ဥပညာတံ နိဗ္ဗာနံ နာမ၊ တံ မဂ္ဂန္တော ပရိယေသန္တောတိ ဝေမ္မေတ္ထ အတ္ထော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ' ဝိ၊ဌ၊၃။ ၂၅၆။ အတ္ထိကေဟိ ဥပညာတန္တိ "မရဏော သတိ အမတေနာပိ ဘဝိတဗ္ဗ"န္တိ ဧဝံ အနုမာနဉာဏေန "အတ္ထိ"တိ ဥပဂတံ နိဗ္ဗာနံ နာမ၊ တံ မဂ္ဂန္တော ပရိယေသန္တော ယန္နုနာဟံ ဣမံ ဘိက္ခုံ ပိဋ္ဌိတော ပိဋ္ဌိတော အနုဗန္ဓေယျန္တိ သမ္ဗန္ဓော။ သာရတ္ထ၊၃။ ၂ ၂၆။ ဥပညာတံ နိဗ္ဗာနန္တိ ဥပပတ္တိယာ အနုမာနေန ဉာတံ နိဗ္ဗာနံ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၀၁။ ဥပညာတံ မဂ္ဂန္တိ အမတသ မဂ္ဂေါ ဥပဂန္တာ ဉာတော၊ ဉာတော စေဝ ဥပဂတော စာတိ သဟ ဥပသဂ္ဂေန ပဒံ ပရိဝတ္တိတ္တာ အတ္ထံ ကထေန္တော ဥပသဂ္ဂတ္ထော စ ဓာတုတ္ထော စ ဝိသုံယေဝ ဟောတိတိ ဉာပေတိ။ အတ္ထိကေဟိ အမှေဟိ ဥပညာတံ နိဗ္ဗာနံ မဂ္ဂံ မဂ္ဂန္တော အနုဗန္ဓယျန္တိ ဝါ ဒဿေန္တော အာဟ အထ ဝါတိအာဒိ။ မဂ္ဂဖလပစ္စဝေက္ခဏ–ဉာဏေဟိ ဥပဂန္တာ ဉာတဗ္ဗန္တိ ဥပညာတံ နိဗ္ဗာနံ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂၁၄–၅။ (ခ) အသ္ထိ (သ္ထိ) ဟေတံ ဘိက္ခဝေ ဥပညာတံ။ အံ၊ဘ။၆၃။ ဥပညာတန္တိ ဝဏ္ဏိတံ ထောမိတံ ပသတ္ထံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ရ။ ဥပညာတန္တိ ထောမနာဝသေန ဥပဂန္တာ ဉာတံ၊ တေနာဟ "ဝဏ္ဏိတ"န္တိ အာဒိ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၈။ သ္ထိ ဟေတံ ဥပညာတံ။ ဇာ၊ ၂။ရ၈။ ဥပညာတံ ဥပဂန္တာ ဉာတဋ္ဌေ

ဝတ္ထိတ၌။ ဇာ၊၆၊၅။၃၄၅။ ယံ ဝုဒ္ဓေဟိ ဥပညာတံ။ ဇာ၊၂။၉၃။ ယံ မာတုဂါမသခိတံ ဝတ္ထု ပညာဝုဒ္ဓေဟိ ဥာတံ။ ဇာ၊၆၊၅။၃၉၁။

ဥပညာတသုတ္တ (နာ) [ဥပညာတ+သုတ္တ] ဥပညာတသုတ်။ ဤသုတ်၌- မြတ်စွာဘုရားသည် (၁) ကုသိုလ်တရားတို့၌ ရောင့်ရဲတင်းတိမ်မှုမရှိခြင်း၊ (၂) အသားအသွေး ခန်းခြောက် သွားစေကာမူ အရဟတ္တမဂ်ဖိုလ်ကို မရသေးသမျှ နောက်သို့မတွန့်မဆုတ် ကမ္မဋ္ဌာန်းအားထုတ်ခြင်းဟူသော အကြောင်းတရားနှစ်ပါးကြောင့် မြတ်စွာဘုရားကိုယ်တော်တိုင် မဂ်ဉာဏ်လေးပါးနှင့် သဗ္ဗညုတဉာဏ်ကို ရရှိကာ နိဗ္ဗာန်ကို မျက်ဝါးထင်ထင် သိမြင်တော်မူခဲ့ ကြောင်းကို ဟောကြား၍ ရဟန်းဟူးလည်း အရဟတ္တမဂ်ဖိုလ်ကို မရသေးသမျှ နောက်သို့မဆုတ် အားထုတ်ကြရမည်ဖြစ်ကြောင်း တိုက်တွန်းစကား ဟောကြားတော်မူသည်။ အဂုတ္တရနိကာယ၊ ဒုကနိပါတပါဠိ၊ ၁-ပဏ္ဏာသက၊ ၁-ဝဂ်၊ ၅-သုတ်။ အံ၊၁။၅၂။

ဥပညာပန (နာ) [ဥပ+ဉာ+ဏာပေ+ယု] သိစေခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပညာပနတ္ထ (ပု) [ဥပညာပန+အတ္ထ] သိစေခြင်း အကျိုး။ တဿာ တာဝ ဂုဏာဘိတ္ထဝန-ဝသေန ဥပညာပနတ္ထံ။ မဇ္ဈိ၊၁။၁၅။ သံ၊ဋီ၊ ၁။၁၄။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၈။

ဥပညာပေတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+ဉာ+ဏာပေ+တိ] သိစေ၏၊ ဖွင့်ဆို၏၊ ဟောကြား၏။ (၂) နှစ်သက်စေ၏။ (၁) မောနေယျံ တေ ဥပညိဿံ။ သုတ္တနိ။၃၈၈။ ဥပညိဿန္တိ ဥပညာပေယျံ ဝိဝရေယျံ ပညာပေယျန္တိ အတ္ထော။ သုတ္တနိ၊ ဋီ၊၂။ ၂၁၀။ (-သုတ္တနိ။၃၉၀။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊၂။ ၂၁၆။) (၂) နာရီ ဥပညိဿတိ သီသတော သုဘာ။ ဇာ၊၂။၄၀။ ဥပညိဿတိ မန္တိ သာ ,သုဘာ နာရီ---- ပရိတောသေဿတိတိ ပတ္ထေန္တော ဝိလပတိ။ ဇာ၊ဋီ၊၅။ ၂၂၇။

ဥပညာပေယျံ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+ဉာ+ဏာပေ+ယျံ] သိစေဖဲ့၊ ဖွင့်ဆိုအံ့၊ ဟောကြားအံ့။ ဥပညာပေတိ (၁) ကြည့်။

ဥပညာသ (ပု) [ဥပ+နိ+အာသ+အ။ ဝစီမုခ်ဝစနောပဏ္ဍမော ဥပညာသော နာမ၊ ဥပ နိ ပုဗ္ဗော အာသ ဥပဝေသနေ၊ ဥပ ပဌမံ ပုရိမဝစနဿ သမီပံ ဝါ ဣဿော ဌပနံ ဥပညာသော၊ ဣဿ ဥော။ဓာန်ဋီ။၁၁၈] (၁) ရှေးစကား၏-ဆိုအပ်ခဲ့ပြီးသောစကား၏- အနီးဌားထားခြင်း၊ စကားဆက်ခြင်း၊ နောက်ထပ်ဆိုဖွယ်စကားကို ဆက်လက်ပြဆိုခြင်း (ဓာန်ဋီဝိဂြိုဟ်ကိုမှီ၍ ပြန်ဆိုအပ်သောအနက်)။ စကားဦး၊ စကားစ၊ စကားပျိုး(အဘယာ၊ဓာန်၊ သျှသစ်နှင့်, တောင်ပေါက်၊ ဓာန်၊သျှ)။ (၂) ကပ်၍ သိမ်းသွင်းခြင်း၊ နှိုင်းယှဉ်၍ သိမ်းသွင်းခြင်း၊(ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊သျှ၊ ၂။၁၀၉။) ကမ္မဋ္ဌာန်းနှစ်ခု အတူပြု၍ နှိုင်းယှဉ် ပြောဆိုခြင်း၊ ကပ်ဖဲ့၍ ပြောခြင်း။

ထိုအနက်နှစ်မျိုးတွင် (၁)အနက်ကို ပြလတ္တံ့သော်ကျမ်းများနှင့်အညီ ဆက်လက်ဖေါ်ပြရသော်-

ကျမ်းဂန်တို့၌ တစုံတခုသောစကားကို ပြဆိုပြီးနောက် ယင်းစကား၌ စောဒနာဖွယ်, အပြစ်တင်ဖွယ်ရှိသောကြောင့် ထိုစောဒနာဖွယ်ကို သုတ်သင်ရှင်းလင်းရန် ဆက်လက်ပြဆိုခြင်းကို ဥပညာသ(ဥပနျာသ) ဟုလည်းကောင်း, ယင်းသို့ ဆက်လက်၍ စ, သဒ္ဒါနှင့်တကွ ပြဆိုအပ်သော နောက်စကားဝါကျကို ဥပညာသ (ဥပနျာသ)ဝါကျ ဟုလည်းကောင်း ခေါ်၏။ ပြဆိုလတ္တံ့သော သာရတ္ထဒီကာ စသည်တို့၌ ဥပညာသကိုပင် ,ဝါကျာရမ္ဘခေါ်သည်ဟူ၍

ဥပညာသနှင့်ဝါကျာရမ္ဟကို သဘောတူထား၍ မိန့်ဆိုတော်မူကြ၏။ နိယ်ကျမ်းတို့ဌာန်းပြတ်ပြီးစင်းစင်း၊ စုဒ်ထုတ်လျှင်းမူ၊ မှတ်ခြင်းဝါကျာရမ္ဟပြီ။

မပြတ်စပ်ကာ၊ စုဒ်ထုတ်ရာကား။ ဥပနှာသ၊ မှတ်သားကြ၊ ရှေးကထုံးမှီ၊ ကျမ်းအညီ။

(ရှင်တိပိဋကာ-သတ္တမ,အဋ္ဌမ-နိယ်။)

ပြတ်ပြီးခဲ့ရာ၊ ဆက်၍လာ၊ ဝါကျာရမ္ဟပင်။ မပြတ်စပ်ကာ၊ ဆက်၍လာ၊ ဥပနှာသတွင်။ (ရှေရေးဆောင်နိယ်။)

စကားအဆက် ပြတ်ပြီးမှ စောဒနာဖွယ်ရှိ၍ထပ်မံဆက်လက်ဆိုအပ်သော ဝါကျကို ဝါကျာရမ္ဟ ဟုလည်းကောင်း, စကားအဆက်မပြတ်သေးဘဲ စောဒနာဖွယ်ရှိ၍ ထပ်မံဆိုအပ်သောဝါကျကို ဥပနှာသဝါကျဟုလည်းကောင်း ထိုနိယ်များနှင့်အညီ ခွဲရာ၏။ ထို ဥပနှာသ,ဝါကျာရမ္ဟအနက်ကို ထွန်းပြသော စသဒ္ဒါကို ဥပနှာသဇောတက, ဝါကျာရမ္ဟ ဇောတကဟုခေါ်၏။ ထိုစသဒ္ဒါကို ရှေးသရုတော်များ အနက်ပြန်ဆိုပုံကား-

စ=ရှေးဝါကျ၌ အပြစ်ထင်ဖွယ် ပယ်၍ ခဲခက် စကားဆက်ကိုဆိုဦးအုံ့။ (ဗားကရုံ သင်ကြိုဟ်နိုဿယ၊ ဝိတိပိုင်း။ ဇဝနနိယမ။၁၃၄။)

စ=ဆက်ဦးအုံ့။ စ=ဆိုအပ်ပြီးသော ရှေးဝါကျစကားရပ် ပြတ်ပြီးသည်၌ စောဒနာဖွယ်ရှိ၍ဆက်ဦးအုံ့။ (ရှင်တိပိဋကနာဂနိယ်၊ သတ္တမ, အဋ္ဌမနိယ် အပြေ။)

စ=မပြတ်စပ်လာ ဝါကျတ္ထာကို ဆက်ကာပြပါမ့်။ စ=ပြတ်ပြီးခဲ့ရာ ဝါကျတ္ထာကို ဆက်ကာပြပါမ့်။ (ပဒုတ္ထုသီလကွန်အဋ္ဌကထာနိဿယ သစ်၊ပ။၃၃၊၁ ၂၅။)

ဂန္ဓာဘရဏ၌မူ ဥပနှာသကိုမပြတော့ဘဲ

ပုဗ္ဗေ ဝုတ္တသောဝတ္ထသ၊
စောဒနာပိ သိယာ ပုန။
ယံ ပရံ ဝတ္ဗုကာမဿ၊
ဝါကျာရမ္ဘောတိ ဘာသိတော-

ဟူ၍ ဝါကျာရမ္ဘကိုသာ ပြထား၏။

(၁) ဥပညာသတ္ထော ဝါ စသဒ္ဒါ ဥပညာသောတိ စ ဝါကျာရမ္ဘော ဝုစ္စတိ။ သော ဟိ ဂန္ထကာရာနံ ပကတိ၊ ယဒိဒံ ကိဉ္စိ ဝတ္တာ ပုနပရံ (အပရံ) ဝတ္တုမာရဘန္တာနံ စသဒ္ဒ-ပယောဂေါ။ သာရတ္ထ၊၁။ ၂၆။ ဝိမတိ၊၁။၁၀။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၅။ အာဒိကာလတ္ထေန ဝါကျသ ဥပညာသမတ္ထံ။ မ၊ဋီ၊၁။၄၉။ အံ၊ဋီ၊၁။၄၃။ (၂) ဝိသမောယ ဥပညာသော။ မ၊ဋီ၊ ၂။၁၆၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။ ၂၆၆။

ဥပညာသတ္ထ (တိ) [ဥပညာသ+အတ္ထ] နောက်ထပ်ဆိုဖွယ်စကားကို ဆက်လက်ပြဆိုခြင်း အနက်ရှိသော။ စသဒ္ဒါ ဝတ္ထုမ္ဘသမ္ပိတ္ထနတ္ထော၊ ဥပညာသတ္ထော ဝါ စသဒ္ဒါ။ သာရတ္ထ၊၁။ ၂၆။ ဝိမတိ၊၁။၁၀။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၅။

ဥပညာသီ (ကြို) [ဥပ+ဉာ+ဏှိ] ကပ်၍သိပြီ။ ဒွိန္နာယံ ဘိက္ခဝေ ဓမ္မာနံ ဥပညာသိ။ အံ၊ ၁။၅ ၂။ ဥပညာသိန္တိ ဥပဂန္ဓာ ဂုဏ် အညာသီ၊ ဇာနီ ပဋိဝိဇ္ဈိန္တိ အတ္ထော။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၅။

ဥပညိဿံ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဉာ+ဏာပေ+သ္သံ] သိစေအုံ့၊ ဖွင့်ဆိုဖုံ့၊ ဟောကြားအုံ့။ ဥပ ညာပေတိ(၁)-ကြည့်။

ဥပညိဿတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဉာ+ဏာပေ+ သ္သတိ] နှစ်သက်စေလတ္တံ့။ ဥပညာပေတိ (၂)-ကြည့်။

ဥပဌက (တိ) [ဥ+ပဌ+တ] မကောင်းသဖြင့်-ရွတ်-ထား-အပ်သော။ သုတ္တန္ဓိကတ္ထေရေဟိ ကိန္ဘာပိ ဥပဌတံ။ ဝေဒ၊ခ၆၄။

ဥပဌက (ပု) [ဥပ+ဌာ+ဏ္ဍ] အလုပ်အကျွေး။ ယေ မာတာပိတူနံ ဥပဌကာ ဥတကာ ဝါ အညာတကာ ဝါ။ ဝိ၊ဌ၊၃။ ၃၅၁ခ။ (-ဒီ၊ဌ၊ ၂။ ၄၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၈၈။)

ဥပဒ္ဓပိတ (တိ) [ဥပ+ဌာ+ကာပေ+တ။ ဥပ+ထပ +တ] တည်ရှိစေအပ်သော၊ ထားအပ်သော။ ဒါတမ္ဘဝသော့နှ သမ္ဘကာလ် ဥပဒ္ဓပိတော အနာထာနံ ဝိဏ္ဏော တေသ အတ္ထိတိ အနာထပိဏ္ဍိကော။ မဇ္ဈိ၊၁။၁၄၁။ သံဇ္ဈိ၊၁။၄၁။

ဥပဒ္ဓပေတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ဌာ+ကာပေ+တမ္ဘ။ ဥပ+ထပ+ကော+တမ္ဘ] (က) တည်ထား အပ်သော။ (ခ) တည်ရှိစေအပ်သော၊ ဖြစ်စေအပ်သော။ (က) ပါနီယံ ဘောဇနီယံ ဥပဒ္ဓပေတမ္ဘံ (ကခ်ိ။၉၅–၌ ဥပဒ္ဓာပေတမ္ဘံ–ရှိ၏။) အံ၊ဇ္ဈိ၊၂။၅၁။ (ခ) အာစရိယေန အန္တေဝါသိကမ္ပိ သတတံ သမိတံ အာရက္ခာ ဥပဒ္ဓပေတမ္ဘာ၊---မေတ္တစိတ္တံ ဥပဒ္ဓပေတမ္ဘံ။ မိလိန္ဒ။၁၀၁။ (–စရိယာ။ဌ၊၂၄၄။ သီ၊ဇ္ဈိ၊သစ်၊ ၁။၂ဖ၁။ မ၊ဇ္ဈိ၊၂။၈။)

ဥပဒ္ဓ(ဌာ)ပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ကာပေ+တိ။ ဥပ+ထပ+ကော+တိ။ဓာတ္တတ္ထ။ ပဒ္ဓ–ပေတိတိ နာနာပဗ္ဗကာရေန ဌပေသိ။ မဂိမဗ္ဗ။ ၂။ခုဖ၅] (က) ထား၏။ အနိုးဌ်တည် ရှိစေ၏။ ဖြစ်စေ၏။ ရှေ့ရှုဖြစ်စေ၏။ လုပ်ကျွေးပြုစုစေ၏။ (ခ) လုပ်ကျွေးပြုစု၏။ (က) အညာ စိတ္တံ ဥပဒ္ဓပေတိ(အံ၊၁။၄၄ရ)တိ အာဓာ–နနတ္ထာယ စိတ္တံ ပစ္ဆုပဌ္ဌပေတိ။ အံ၊ဌ၊၂။ခုခ၅။ သမ္ဘာသတိ သမ္ဘာ ဥပဒ္ဓာပေတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၈၀။ မ၊ဌ၊၁။၁၁၀။ (–ဝိ၊ဌ၊၁။၂၂ရ။) **ဥပဒ္ဓပေန္ဓိ**–ဒီ၊၁။၂၁၉။ မ၊ခု။၂ဖ၁။ အံ၊၁။ရခ။ **ဥပဒ္ဓာပေန္ဓိ**–ဝိ၊၄။၄၅ရ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၂၉။ ဥပ– **ဌပေထ**–ဒီ၊ဌ၊၂။၁၂၁။ မ၊ဌ၊၂။၂၉ခ။ **ဥပဒ္ဓာ– ပေထ**–ဒီ၊၂။၂၅၉။ အံ၊ဌ၊ခ။ရ၉။ **ဥပဒ္ဓာပေမ**–ဝိ၊ခ။၄၉၉။ မ၊၁။၂ဖ၈။ မ၊ဌ၊၂။၁၄၄။ **ဥပဒ္ဓပေန္ဓု**–မ၊ဇ္ဈိ၊၂။ခုရ။ **ဥပဒ္ဓာပေယ္ယ**–ဝိ၊၂။ ၁ရခ။ မ၊ဌ၊၄။၂၀ရ။ မ၊ဇ္ဈိ၊ခ။ခ၉ရ။ **ဥပဒ္ဓ– ပေယ္ယုံ**–မ၊၁။၂၀ခ။ **ဥပဒ္ဓာပေယ္ယုံ**– မ၊၂။ခ၉ခ။ **ဥပဒ္ဓာပေသိ**–မ၊၁။၂ဖ၆။ဒီ၊ဌ၊၂။၄ခ။ **ဥပ–ဌပေသုံ**–သာရတ္ထ၊ခ။ခ၆။ **ဥပဒ္ဓာပေသုံ**–ဝိ၊ခ။ခ၄။ သာရတ္ထ၊ခ။ခ၆။ **ဥပဒ္ဓပေဿတိ**–ဝိ၊ခ။၅ရ။ **ဥပဒ္ဓပေဿန္တိ**–ဒီ၊၂။ဖ၅။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁ခ။ **ဥပဒ္ဓာပေဿန္တိ**–ဝိ၊ခ။၁၅၉။ **ဥပဒ္ဓာပေဿတ**– ဝိ၊၂။ခ၀ခ။ (ခ) တေ ဗာလာ အဗျတ္တာ ဘိက္ခု၊-----နော စေ သင်္ကေယျုံ၊-- ဥပဒ္ဓာပေယ္ယုံ စုတ္ထေန မတ္ထိကာယ။ ဝိ၊ခ။ခ၆၀။ ဝိ၊သင်ဟ။၂၀၉။

ဥပဒ္ဓပေတ္ဝာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဌာ+ကာပေ+တ္ဝာ] ရှေးရှုတည်စေ၍၊ ထား၍၊ ရှေးရှုဖြစ်စေ၍။ ပုရတော ဗလကာယံ ဥပဒ္ဓပေတ္ဝာ။ ဒီ၊ဌ၊ ၁။ခ၃ရ။ ဥစ္စံကာယံ ပဂိဟေယ ပရိမုခံ သတိ ဥပဒ္ဓပေတ္ဝာ။ ဝိ၊ခ။ခ၉။ ဒီ၊ခ။ဖ၆။ မ၊ခ။၂၃ခ။ ပရိမုခံ သတိ ဥပဒ္ဓပေတ္ဝာတိ ကမ္မဋ္ဌာနာဘိမုခံ သတိ ဌပယိတ္ဝာ။ မုခသမီပေ ဝါ ကတ္ဝာတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌ၊ခ။ခ၈–၉။ မ၊ဌ၊၂။ခ၂၀။ (–ဝိ၊ဌ၊၂။ခ၃။ မ၊ဌ၊၂။ခ၂၀။)

ဥပဒ္ဓပေထ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ကာပေ+ထ] အနိုးဌ်တည်စေကြ–ကုန်၏–ကုန်လော၊ ဖြစ်စေကြ–ကုန်၏–ကုန်လော၊ လုပ်ကျွေးပြုစုစေကြ–ကုန်၏–ကုန်လော။ ဥပဒ္ဓပေတိ(က)–ကြည့်။

ဥပဒ္ဓပေန္ဓ (တိ) [ဥပ+ဌာ+ကာပေ+အန္ဓ] ဖြစ်စေ–ထင်စေ–ထား–သော။ ဥပဒ္ဓပေန္ဓော သတိယာ စရတိ။ စူဠနိ။၂၃ခ။ ဥပဒ္ဓပေန္ဓော–တိ သတိယာ အာရမ္မဏံ ဥပဒ္ဓပေန္ဓော။ စူဠနိ၊ ဌ။၉၂။ သတိ ဥပဒ္ဓပေန္ဓော သိက္ခေယျ။ မဟာနိ။ခ၀။ သုဒ္ဓါဒနမဟာရာဇာပိ ဗောဓိ–သတ္တဿ ဓာတိယော အာဒီကတ္ဝာ ပရိဟာရံ ဥပဒ္ဓပေန္ဓော ဗောဓိသတ္တံ ဝုဒ္ဓိ အာပါဒေသိ။ အံ၊ဌ၊ခ။ခ၁။

ဥပဒ္ဓပေန္ဓိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ကာပေ+အန္ဓိ] အနိုးဌ်တည်ရှိစေကြကုန်၏၊ လုပ်ကျွေးပြုစု

စေကြကုန်၏။ ဥပဒ္ဒပေတိ(က)–ကြည်။

ဥပဒ္ဒပေန္တ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဒ္ဒာ+ဏာပေ+အန္တ] ဖြစ်စေကုန်လော။ ဥပဒ္ဒပေတိ(က)–ကြည်။

ဥပဒ္ဒပေယျုံ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဒ္ဒာ+ဏာပေ+ယျုံ] ဖြစ်စေကုန်ရာ၏၊ ထားကုန်ရာ၏။ ဥပဒ္ဒပေတိ (က)–ကြည်။

ဥပဒ္ဒပေသုံ (ကား၊ကြို) [ဥပ+ဒ္ဒာ+ဏာပေ+ဥံ] ဖြစ်စေကုန်ပြီ၊ ထားကုန်ပြီ၊ တည်ရှိစေကုန်ပြီ။ ဥပဒ္ဒပေတိ(က)–ကြည်။

ဥပဒ္ဒပေဿတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဒ္ဒာ+ဏာပေ+သ္သတိ] ကပ်၍တည်ရှိစေလတ္တံ့၊ ဖြစ်စေလတ္တံ့၊ ရေရှုထားလတ္တံ့။ ဥပဒ္ဒပေတိ(က)–ကြည်။

ဥပဒ္ဒပေဿထ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဒ္ဒာ+ဏာပေ+သ္သထ] အနီးဌိတည်ရှိစေကုန်လတ္တံ့၊ လုပ်ကျွေးပြုစုစေကုန်လတ္တံ့။ ဥပဒ္ဒပေတိ(က)–ကြည်။

ဥပဒ္ဒပေဿန္တိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဒ္ဒာ+ဏာပေ+သ္သန္တိ] အနီးဌိတည်ရှိစေကုန်လတ္တံ့၊ လုပ်ကျွေးပြုစုစေကုန်လတ္တံ့၊ ဖြစ်စေကုန်လတ္တံ့။ ဥပ–ဒ္ဒပေတိ(က)–ကြည်။

ဥပဒ္ဒဟ (ကြို) [ဥပ+ဒ္ဒာ+အ+ဟိ] ဆည်းကပ်ခစားလော။ ဥပဒ္ဒဟတိ[1] (ခ)–ကြည်။

ဥပဒ္ဒဟတိ[2] (ကြို) [ဥပ+ဒ္ဒာ+အ+တိ။ ကွစိ ဓာတုတိအာဒိနာ ဌာတော ဟကာရာဂမော၊ ရဿတ္တဉ္စ။ ရူ။၆၄၆] (က) တည်၏၊ အနီးကပ်တည်၏။ ချဉ်းကပ်၏။ (ခ) ပြုစုလုပ်ကျွေး၏၊ ခစား၏။ (ဂ) ထင်လာ၏။ (ဃ) ထ၍တည်၏၊ ထကြွသောင်းကျန်း၏။ (က) တျာသ ဓမ္မာ ဝိဒိတာ ဥပဒ္ဒန္တိ၊ ဝိဒိတာ ဥပဒ္ဒဟန္တိ။ မဂ္ဂ။ရ၅။ ဝိဒိတာ ဥပဒ္ဒဟန္တိတိ တိဋ္ဌမာနာပိ ဝိဒိတာ ပါကဋာဝ ဟုတ္တာ တိဋ္ဌန္တိ။ မဂ္ဂ၄။၆၀။ (–ထေရ။၃၅၀။ ထေရဗ္ဗ၊။၄၅၁။) **ဥပဒ္ဒဟိ**–ထေရ။၃၅၀။ ထေရဗ္ဗ၊။၄၅၁။ (ခ) အယံ မေ မုခေါဒကဒါနာဒိဟိ သက္ကစ္စံ ဥပဒ္ဒဟတိ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၄၁၅။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၉၀။ **ဥပ္ပဒ္ဒဟန္တိ**–အံ၊၂။၈၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၅။ **ဥပဒ္ဒဟထ**–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၀။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၂ရ။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။၁၀၁။ **ဥပဒ္ဒဟာမိ**– ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၆၂။ ကင်္ခ။၃၂၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၂၂။ **ဥပဒ္ဒဟာမ**–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၁။ **ဥပဒ္ဒဟေယျ**–ဝိ၊၂။၄၃၁။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၂၁။ **ဥပဒ္ဒဟေယျုံ**– ဝိ၊၃။၄၁၃။ ဝိ၊သင်္ခ၊။ ၄၂၆။ **ဥပဒ္ဒဟေယျံ**–သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၈။ **ဥပဒ္ဒယိ**– ပေတ။၁၉၃။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၂၂၃။ **ဥပဒ္ဒယုံ**–အပ၊၁။၁၉။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၄၂။ **ဥပဒ္ဒယိသု**–ဝိ၊၃။၁၁။ မ၊၁။၂၂ရ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၄၅။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၁။ **ဥပဒ္ဒယောသိ**–အပ၊၁။၁၆၃။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၄။ **ဥပဒ္ဒယိမှာ**– မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၂၀။ **ဥပဒ္ဒယိဿတိ**–ဝိ၊၃။၄၁ရ။ ဝိ၊သင်္ခ၊။ ၄၂၆။ **ဥပဒ္ဒယိဿန္တိ**–ဝိ၊၃။၁၀၂။ **ဥပဒ္ဒယိဿထ**–ဝိ၊၃။၄၁ရ။ ဝိ၊သင်္ခ၊။ ၄၂၆။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃။ **ဥပဒ္ဒယိဿာမိ**– ဝိ၊သင်္ခ၊။၂၁ရ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၊ ၆၆။ (ဂ) ဒ္ဒယမ္ပိ ဟိတံ အတ္ထသုညမေဝ ဟုတ္တာ ဥပဒ္ဒယတိ။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊၂။၄၄ရ။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၁။ ၂၃ရ။) **ဥပဒ္ဒယန္တိ**–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀၃။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃။ မူလဋီ၊ ၁။ရ၀။ **ဥပဒ္ဒယန္တ**–သာရတ္ထ၊၁။၄၅၅။ **ဥပဒ္ဒယေယျ**–မ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၆၆။ မ၊ဋီ၊၃။၁၃၀။ **ဥပဒ္ဒယေယျုံ**–မ၊ဋီ၊၃။၃၂ရ။ **ဥပဒ္ဒယိသု**–မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၀ရ။ **ဥပဒ္ဒယိဿတိ**–အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၂ရ။ **ဥပဒ္ဒယိဿန္တိ**–အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၄၁။ (ဃ) ဝါတ္ဌာ ပဌ္ဌေ ဥပဒ္ဒယုံ။ ဇာ၊၂။၃၅၆။ ဥပဒ္ဒဟုန္တိ ဥဋ္ဌာယ ဌိတာ။ ဇာဋ္ဌ၊ရ။၃၄၀။

ဥပဒ္ဒယတိ[3] (ကြို) [ဥပ+ဒ္ဒာ+ဏာပေ+တိ။ ကာရိတ် ဏာပေပစ္စည်း ကျေ] စွဲကပ်တည်စေ၏၊ ဖြစ်စေ၏။ ဥပါသကာနော ယမဟာ၊ ဂရုစိတ္တံ ဥပဒ္ဒယော။ အပ၊၂။ရ၉။

ဥပဒ္ဒတထ (ကြို) [ဥပ+ဒ္ဒာ+အ+ထ] ပြုစု

လုပ်ကျွေးကြကုန်၏။ ဥပဒ္ဓဟတိ (က) ကြည့်။

ဥပဒ္ဓဟာန (နာ) [ဥပ+ဌာ+ယု။ ဟ–အကွရောလာ၊ ရဿပြု။ ရူ၊နာ။၃၉၉] (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးခြင်း။ (ခ) ထင်ပေါ်လာခြင်း။ (ဂ) ဥပဌာနန္တိ ဥပဒ္ဓဟာနံ။ ခုဒ္ဒကာ၊ဌ။၁၁၅။ (ခ) သံဝေဂ–ဝတ္ထုတော ဥပဒ္ဓဟာနတော ဗဟုလ္လတော စ။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၂၇၃။ (–မ၊ဋီ၊၃။ ၂၅၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။ ၂၆၆။)

ဥပဒ္ဓဟာနကာလ (ပု) [ဥပဒ္ဓဟာန+ကာလ] ထင်ပေါ်လာရာအခါ။ နရကနိမိတ္တာဒီနံ ဥပဒ္ဓဟာနကာလေ ဗလဝဒေါမနဿံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ အဘိ၊ဋ၊ ၂။၉၅။

ဥပဒ္ဓဟာနာကာရ (ပု) [ဥပဒ္ဓဟာန+အာကာရ] (က) ပြုစုလုကျွေးခြင်းဟူသော အခြင်းအရာ၊ ပြုစုလုပ်ကျွေးပုံလုပ်ကျွေးနည်း။ (ခ) ထင်ပေါ်လာခြင်းဟူသော အခြင်းအရာ။ (ဂ) တထာ–ဂတံ ဥပဒ္ဓဟာန္တော စေသ နာ အညေသံ ဥပဌာကဘိက္ခူနံ ဥပဒ္ဓဟာနာကာရေန ဥပ–ဌဟတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၄၈။ (ခ) ဥပဌာနာ–ကာရောတိ ဂဟေတမ္ဘာဘေန ဥာဏသ ဥပဒ္ဓဟာနာကာရော။ မူလဋီ၊၁။၆၄။ (–အနုဋီ၊ ၁။၁ ၂၁။)

ဥပဒ္ဓဟန္တ (တိ) [ဥပ+ဌာ+အန္တ။ ဟ–အကွရောလာ၊ ရဿပြု။ ရူ၊နာ။၃၉၉။] (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးသော၊ ဆည်းကပ်ခစားသော၊သူ။ (ခ) ထင်ပေါ်လာသော။ (ဂ) အာနန္ဒတ္ထေရော တေသု တေသု ဥပဒ္ဓဟန္တေသု အပ္ပေါသုက္ကော ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၄ရ။ (–ဒီ၊ဌ၊ ၂။၁၃။ မ၊ဌ၊ ၄။၉။ အံ၊ဌ၊၁။ ၂ ၂၄။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။၃၁၁။) (ခ) ထတ္ထ နိရယေ ဥပဒ္ဓဟန္တေ လောဟကုမ္ဘီသဒိသော ဟုတ္တာ ဥပဌာတိ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၁၄၉။ (–ခုဒ္ဒကာ ဌ။၅၉။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂၉၄။)

ဥဝဒ္ဓဟန္တီ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+အန္တီ](ဂ) တည်ကုန်၏။ ဥပဒ္ဓဟတိ (ဂ) ကြည့်။ (ခ) ထင်ပေါ်လာကုန်၏။ ဥပဒ္ဓဟတိ (ဂ)ကြည့်။

ဥပ်ဌဟန္တု (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+အန္တု] ထင်ပေါ်လာစေကုန်သတည်း။ ဥပဒ္ဓဟတိ (ဂ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဓဟမာန (တိ) [ဥပ+ဌာ+အ+မာန] (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးသော၊သူ။ (ခ) ထင်ပေါ်လာသော။ (ဂ) မဟာသတ္တံ ဥပဒ္ဓဟမာနာ သန္ဓိကာဝ်စရောဝသ အဟေသုံ။ အံ၊ဌ၊၁။၁၁ရ။ အပ၊ဌ၊၁။၈၀။ ဇာ၊ဌ၊၁။ရ၈။(–ပေတ၊ဌ၊၁၉။)(ခ) ပေါ်ခ်ိုးပေါ်ခ်ီ ဥပဒ္ဓဟမာနံ ကမ္မဌာနံ ဂဟေတ္တာ အာဂစ္ဆတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၆၈။ မ၊ဌ၊၁။ ၂၆၁။ (–သံ၊ဌ၊ ၂။ရ၅။)

ဥပဒ္ဓဟသု (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+သု] ပြုစုလုပ်ကျွေးလော။ ဥပဒ္ဓဟတိ (ဂ) ကြည့်။

ဥပ်ဌဟာပေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+တ္တာ] ထင်ပေါ်လာစေ၍။ ပစ္ဆာ ပန အနုပဒ္ဓဟန္တေပိ ဥပါယေန ဥပဒ္ဓဟာပေတ္တာ အနဝသေသတော သမ္မသိတမ္ဘာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၉၁။

ဥပ်ဌဟာမ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+မ] ပြုစုလုပ်ကျွေးကြကုန်–၏–ဆုံ။ ဥပဒ္ဓဟတိ (ခ) ကြည့်။

ဥဝ်ဌဟာမိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+မိ] ပြုစုလုပ်ကျွေးပါ၏။ ဥပဒ္ဓဟတိ (ခ) ကြည့်။

ဥပ်ဌတိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏှံ] ကပ်၍တည်ပြီ၊ ချဉ်းကပ်ပြီ။ ဥပဒ္ဓဟတိ (ဂ) ကြည့်။

ဥပ်ဌတီသု (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏှံသု] (ဂ) ပြုစုလုပ်ကျွေးကြကုန်ပြီ။ ဥပဒ္ဓဟတိ (ခ) ကြည့်။ (ခ) ထင်ပေါ်လာကုန်ပြီ။ ဥပဒ္ဓဟတိ (ဂ) ကြည့်။

ဥပဋ္ဌတိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဣ] ပြုစု လုပ်ကျွေး ပြီ။ ဥပဋ္ဌဟတိ် (၁) ကြည့်။

ဥပဋ္ဌတိတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဌာ+တုံ] ပြုစု လုပ်ကျွေးခြင်းငှါ။ နှ စ ပန ဗုဒ္ဓါနံ မနုံ ဂဟေတ္မာ ဥပဋ္ဌတိတုံ သက္ကောန္တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၄၈။

ဥပဋ္ဌတိတ္မာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဌာ+တ္မာ] ဆည်းကပ် ခစား၍၊ ပြုစုလုပ်ကျွေး၍။ ဥပဋ္ဌတိတ္မာ ဂေဟံ ဂတမတ္တမေဝ စ နံ ပုန ပက္ကောသာ-ပေတ္မာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃၀။ ဥပဋ္ဌတိတ္မာ သမ္ဘုဒ္ဓံ။ အပ၊၁။၁၆၂။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၆။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၆၅။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၈၃။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၁၉၉။)

ဥပဋ္ဌတိယမာန (တိ) [ဥပ+ဌာ+ယ+မာန] ပြုစု လုပ်ကျွေးအပ်သော၊သူ။ သော ဥတကေဟိ ဥပဋ္ဌတိယမာနော ပရိစရိယမာနော တေနေဝ အာဗာဓေန ကာလံ ကရောတိ။ အံ၊၂။၈၃။ (–မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၄၅။ အံ၊ဋီ၊၃။၁ရ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၈၄။)

ဥပဋ္ဌတိမှာ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+မှာ] ပြုစု လုပ်ကျွေး ခဲ့ကြကုန်ပြီ။ ဥပဋ္ဌဟတိ် (၁) ကြည့်။

ဥပဋ္ဌတိဿတိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+သတိ] (က) ချဉ်းကပ်လတ္တံ့။ ဥပဋ္ဌဟတိ် (က) ကြည့်။ (၁) ပြုစုလုပ်ကျွေး လတ္တံ့။ ဥပဋ္ဌဟတိ် (၁) ကြည့်။ (ဂ) ထင်ပေါ်လာလတ္တံ့။ ဥပဋ္ဌဟတိ် (ဂ) ကြည့်။

ဥပဋ္ဌတိဿထ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+သထ] ပြုစုလုပ်ကျွေးကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပဋ္ဌဟတိ် (၁) ကြည့်။

ဥပဋ္ဌတိဿန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+သန္တိ] (က) ပြုစု လုပ်ကျွေးကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပဋ္ဌဟတိ် (၁) ကြည့်။ (၁) ထင်ပေါ်လာကုန်လတ္တံ့။ ဥပဋ္ဌဟတိ် (ဂ) ကြည့်။

ဥပဋ္ဌတိဿာမိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+သာမိ] ဆည်းကပ်ခစားပါအုံ့၊ ပြုစုလုပ်ကျွေးပါအုံ့။ ဥပဋ္ဌဟတိ် (၁) ကြည့်။

ဥပဋ္ဌဟတုံ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဍ] (က) ပြုစု လုပ်ကျွေး ခဲ့ကြကုန်ပြီ။ ဥပဋ္ဌဟတိ် (၁) ကြည့်။ (၁) ထၢ်တည်နေကုန်ပြီ။ ဥပဋ္ဌဟတိ် (ဃ) ကြည့်။

ဥပဋ္ဌတေ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏေ+မိ] စွဲကပ်တည်စေ၏၊ ဖြစ်စေ၏။ ဥပဋ္ဌဟတိ် ကြည့်။

ဥပဋ္ဌဟေယျုံ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဟေယျုံ] ပြုစု လုပ်ကျွေးရာ၏။ ဥပဋ္ဌဟတိ် (၁) ကြည့်။

ဥပဋ္ဌဟေယျ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဟေယျ] (က) ပြုစုလုပ်ကျွေး-ရာ၏-ငြားအုံ့။ ဥပဋ္ဌဟတိ် (၁) ကြည့်။ ထင်ပေါ်လာရာ၏။ ဥပဋ္ဌဟတိ် (ဂ) ကြည့်။

ဥပဋ္ဌဟေယျုံ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဟေယျုံ] (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးကုန်ရာ၏။။ ဥပဋ္ဌဟတိ် (၁) ကြည့်။ ထင်ပေါ်လာကုန်ရာ၏။ ဥပဋ္ဌဟတိ် (ဂ) ကြည့်။

ဥပဋ္ဌဟေသိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏှုံ] ပြုစုလုပ်ကျွေးခဲ့ပြီ။ ဥပဋ္ဌဟတိ် (၁) ကြည့်။

ဥပဋ္ဌာက (တိ) [ဥပ+ဌာ+ဏ္ဍ] ပြုစု လုပ်ကျွေးသော၊ ဆည်းကပ်ခစားသော၊သူ။ (အလုပ်ကျွေး။) အာယသ္မတော ဆန္နသ ဥပဋ္ဌာကော အာယသ္မန္တံ ဆန္နံ တေဒေါ၀ိ။ ဝိ၊၁။၂၃ရ။ ဥပဋ္ဌာကော ဟောတိ(ဥဒါန။၁၁၆)တိ ပရိစာရကော ဟောတိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၉၆။ (–ဒီ၊၁။၁ရ၉။ မ၊၂။၂၃၆။ အံ၊၁။၂၅။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ခ၈။ ဥပဋ္ဌာကေန နာမ ရညော ဝစနံ ကာတဗ္ဗံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ခ၃ဝ။

ဥပဋ္ဌာကတိစ္ဆ (နာ) [ဥပဋ္ဌာက+တိစ္ဆ] ပြုစု လုပ်ကျွေးသောသူ၏လုပ်ငန်းကိစ္စ၊ ပြုစုလုပ်ကျွေး

ခြင်းကိစ္စ။ နေ့ မေ တယာ ဥပဋ္ဌာကကိစ္စ အတွေ့။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၃။ သာရတ္ထ၊၁။၄၂၉။ (–ဒီ၊ဌ၊၂။၁၆၀။)

ဥပဋ္ဌာတကုလ (နာ) [ဥပဋ္ဌာက+ကုလ] (၁) အလုပ်အကျွေးဖြစ်သောအမျိုး။ (၂) အလုပ်အကျွေးအိမ်။ (၁) အာဝုသော တုယှံ ဥပဋ္ဌာကကုလံ ဝုတ္တော ဝေဒေမိ။ ဝိ၊၁။ရရ။ (–ဝိ၊ဌ၊၂။၁ရ၁။ အဘိ၊ဌ၊၃။၅၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၈၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁၆။) (၂) ထေရေန စီဝရတ္ထာယ ဝတ္ထံ လဘိတ္တာ ဥပဋ္ဌာကကုလေ. ဌပိတံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၃၀၉။ (–မ၊ဌ၊၃။၁၂။ မဇ္ဈ၊ဌ၊၁။၂၉၄။ ဣတိဝုတ္တ၊ဌ။၂၈။ ဇာ၊ဌ၊၃။ရ၈။)

ဥပဋ္ဌာတကုလဒ္ဓါရ (နာ) [ဥပဋ္ဌာကကုလ+ဒ္ဓါရ] အလုပ်အကျွေးဒါယကာ၏ အိမ်တံခါး။ အထသ ဥပဋ္ဌာကကုလဒ္ဓါရံ ပတ္တာသ ပတ္တံ ဂဟေတ္တာ။ မ၊ဌ၊၂။၂၁၃။

ဥပဋ္ဌာကဆန္ဒ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+ဆန္ဒ] အလုပ်အကျွေးဖြစ်ခဲ့သော ဆန္ဒရဟန်း။ ဆန္ဒသာတိ ဟေမိသတ္တကာလေ ဥပဋ္ဌာကဆန္ဒသာ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၆၀။ သာရတ္ထ၊၂။၃၄၁။

ဥပဋ္ဌာကဇနကာယ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+ဇနကာယ] အလုပ်အကျွေးဖြစ်သောလူအပေါင်း။ ပဏ္ဍိတဇနကာယောတိ တေသံ ယေဝ ဒ္ဝိန္နံ ကုမာရာနံ ဥပဋ္ဌာကဇနကာယော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၆၅။

ဥပဋ္ဌာကဌာန (နာ) [ဥပဋ္ဌာက+ဌာန] အလုပ်အကျွေးအရာဌာန၊ အလုပ်အကျွေးရာထူး။ အာဝုသော အာနန္ဒ ဘိက္ခုသံဃော ဥပဋ္ဌာက-ဌာနံ ယာစတိ၊ တွမ္မိ ယာစာဟိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၃။ (–ဝိ၊ဌ၊၁။၁၄၆။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၆၀။ သံ၊ဋီ၊သမ်၊၁။၁၄၈။ သာရတ္ထ၊၁။၄၃၀။)

ဥပဋ္ဌာကတရ (တိ) [ဥပဋ္ဌာက+တရ] သာလွန်ရှိပြီးလုပ်ကျွေးတတ်သော၊သူ။ (သာလွန်သောအလုပ် အကျွေး။) အတ္တိ နု ခေါ ဘန္တေ အညော ကောစိ မယာ ဥပဋ္ဌာကတရော။ မ၊ ၂။၂၄၁။

ဥပဋ္ဌာကတ္ထေရ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+ထေရ] အလုပ်အကျွေးဖြစ်သောမထေရ်။ ဥပဋ္ဌာကတ္ထေရေန ဝတ္ထေ ကတေ ဘိက္ခုသံဃသ ဩဝါဒံ ကတ္တာ။ အံ၊ဌ၊၂။၃၂၂။

ဥပဋ္ဌာကဒေဝတာ (တိ) [ဥပဋ္ဌာက+ဒေဝတာ] အလုပ်အကျွေးဖြစ်သောနတ်။ တာ ကိရ ဒေဝတာ ထေရဿ ဥပဋ္ဌာကဒေဝတာဝ။ ဒီ၊ ဌ၊၂။။၁၉၄။

ဥပဋ္ဌာကဒဟရ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+ဒဟရ] အလုပ်အကျွေးဖြစ်သောသူငယ်–ရဟန်းငယ်။ တတော ဥပဋ္ဌာကဒဟရော ထေရံ အာဟ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၆၀။ (–အံ၊ဌ၊၁။၃၀။)

ဥပဋ္ဌာကဒါရက (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+ဒါရက] အလုပ်အကျွေးဖြစ်သောသူငယ်။ အတ္ထနော ဥပဋ္ဌာကဒါရကေ ပဿာဒေတ္တော။ သံ၊ဌ၊၁။၁၀၉။

ဥပဋ္ဌာကပရိဏ္ဍေဒ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+ပရိဏ္ဍေဒ] အလုပ်အကျွေးအပိုင်းအခြား၊ အလုပ်အကျွေးရဟန်းကို ဟောပြရာအပိုင်း အခန်း။ ဥပဋ္ဌာကပရိဏ္ဍေဒေ ပန အာနန္ဒောတိ နိဗဒ္ဓ-ဥပဋ္ဌာကဘာဝံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၂။ (–ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၃။)

ဥပဋ္ဌာကပုရိသ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+ပုရိသ] အလုပ်အကျွေးယောက်ျား။ ဧတေ ကိရ သမ္ဗေါ ဝိပဿိဿ ကုမာရဿ ဥပဋ္ဌာကပုရိသာဝ။ ဒီ၊ ဌ၊၂။၄၉။

ဥပဋ္ဌာကဆီကျူ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+ဘိက္ခု] အလုပ်အကျွေးရဟန်း။ ဘထာဂတံ ဥပဋ္ဌဟန္တော စေသ နု အညေသံ ဥပဋ္ဌာကဘိက္ခူနံ ဥပဋ္ဌာနာကာရေန ဥပဋ္ဌဟိ။ အံ၊ဌ၊၁။၂၂၃။

ဥပဋ္ဌာကမဒ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+မဒ] ဥပဋ္ဌာကမာန်တက်ခြင်း။ အလုပ်အကျွေး–လက်အောက်ခံပုဂ္ဂိုလ်–တို့ကို အကြောင်းပြု၍ မာန်တက်ခြင်း။ ငါသည် ဤသူများ၏ အကြီးအကဲဖြစ်သည်၊ ဤသူများကား ငါ၏ လက်အောက်ခံ, ဩဝါဒခံများ ဖြစ်သည်၊ သူတို့ကို ငါက စီမံအုပ်ချုပ် ရသည် စသည်ဖြင့် မာန်တက်ခြင်း။ ဟုမသို့ ပန ဌာနေ ဥပဋ္ဌာကမဒေါ နာမ ဂဟိတော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၄၉။(အနုဋ္ဌ၊ ၂။၂၁၅–၌ ပဋ္ဌာပကမဒေါ–ဟုရှိသည်။ မူလဋ္ဌ၊ ၂။၂၁၆–၌ ဥပဋ္ဌာပကမာနော–ဟုရှိသည်။)

ဥပဋ္ဌာကမနုဿ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+မနုဿ] အလုပ်အကျွေးဖြစ်သောလူ။ သုရာသောဏ္ဍာဒယော စေဝ တဿာ ဥပဋ္ဌာကမနုဿာ စ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၄၉။

ဥပဋ္ဌာကရက္ခထ (နာ) [ဥပဋ္ဌာက+ရက္ခက] အလုပ်အကျွေးတို့ကို ထိန်းသိမ်းစောက်ရှောက်ခြင်း၊ အလုပ်အကျွေးဒါယကာအရေအတွက် လျှော့မသွားအောင် ကာကွယ်စောက်ရှောက်ခြင်း။ ဥပဋ္ဌာကရက္ခကတ္ထဋ္ဌ. လာဘသက္ကာရတ္ထဋ္ဌ။ မ၊ ဋ္ဌ၊၃။၁၆၄။

ဥပဋ္ဌာကဝိပရိကာမ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+ဝိပရိကာမ] အလုပ်အကျွေးဒါယကာ၏ (ကိုးကွယ်မှု) ပြောင်းလဲသွားခြင်း။ အထဿ ဥပဋ္ဌာကဝိပရိကာမေန ဗလဝသောကော ဥပ္ပဇ္ဇိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။ရ၀။

ဥပဋ္ဌာကဝေဠ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+ဝေဠ] အလုပ်အကျွေး–သေးသမား–သေးသရား။ မဟာရာဇ–ဒတ္တိယံ ပတ္တံ .ဂဟေတ္တာ အတ္ထနော ဥပဋ္ဌာက–ဝေဠသ နိဝေသနဒ္ဒါရေ အဋ္ဌာသိ။ ဝိမာန၊ ဋ္ဌ။၁၆၉။

ဥပဋ္ဌာကသာမဏေရ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+ သာမဏေရ] အလုပ်အကျွေးသာမဏေ။ ပုန ဒိဝသေ ဥပဋ္ဌာကသာမဏေရံ ဂဟေတ္တာ ပါဝိသိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။ရ၁။

ဥပဋ္ဌာကသေဋ္ဌိ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+သေဋ္ဌိ] အလုပ်အကျွေးသူဌေး။ ဗဟုကာရာ နော ဥပကာရ–သေဋ္ဌိနော၊ တေသမ္ပိ ဣမမတ္ထအာရောစေ–သာမ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၈၄။

ဥပဋ္ဌာကာနုဋ္ဌယ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+အနုဋ္ဌယ] အလုပ်အကျွေးတို့ကို ချီးမြှောက်ခြင်း။ ဘဂဝါ ဟိ ပါတော ဥဋ္ဌာယ ဥပဋ္ဌာကာနုဋ္ဌယတ္ထံ သရီရဖာသုကတ္ထဋ္ဌ မုခဓောဝနာဒီသရီရပရိ–ကမ္မံ ကတ္တာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၈။

ဥပဋ္ဌာတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ဌာ+တမ္ဘ] ပြုစုလုပ်ကျွေး–သင့်–ထိုက်–သော၊သူ။ သစေ ဥပဋ္ဌာယော ဂိလာနော ဟောတိ၊ ယာဝဇီဝံ ဥပဋ္ဌာတမ္ဘော။ ဝိ၊ဝု။၆၃။ ဝိ၊ဋ္ဌ။ဝ၉၈။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ဝ။၅၉။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။ဝ၂၁။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။ဝ၅၅။)

ဥပဋ္ဌာတိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+တိ] (က) ထင်၏။ ထင်ပေါ်လာ၏။ ဉာဏ်၏–အာရုံအဖြစ်သို့–မျက်နှာဝသို့–ရောက်လာ၏။ (ခ) ပြုစုလုပ်ကျွေး၏။ ဆည်းကပ်ခစား၏။ (ဂ) ပူဇော်၏။ (ဃ) တည်ထား၏။ (သဒ္ဒနီတိ–၌ကား အနိုးဌ် တည်၏။ ချဉ်းကပ်၏–ကို သဒ္ဒတ္ထ၊ ပြုစုလုပ်ကျွေး၏–ကို သကော်တတ္ထ–ဟုပြဆိုသည်။ ဥပတိဋ္ဌေယျ သက္ကပုတ္တာနံ ဝနုကိ ဣစ္ဆေဝမာဒိ။ ဣတ္ထေ စ ဥပဋ္ဌာနံ နာမ ဥပဂမနံ သဒ္ဒတ္ထဝသေန၊ သကော်တတ္ထဝသေန ပန ဥပဋ္ဌဟနဋ္ဌေ အတ္ထော။ နီတိ၊သုတ္ထ။နာ။ဝ ၂ဝ။)

(က) ဝိသဘာဂေ သရီရေ အာရမ္ဘကဋ္ဌေ ကမ္မဋ္ဌာနံ ပဋိဏ္ဍုလောကာရော နဉ ဥပဋ္ဌာတိ နခါယတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂ဝ၂။ မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၂၂။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ဝ။ဝ၃။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၇။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဝ။ဝ၈၆။(–မ၊ဋ္ဌ၊ ဝ။၂ဝ၄။) ဥပဋ္ဌဟိ–ပဋိသံ။၂၄၄။ ဥပဋ္ဌာတု–မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၈၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။ဝ၈၉။ မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၉ဝ။ မ၊

ဦး၃။၁၃၀။ အံ၊ဦး၁။၁၆ရ။ **ဥပဒ္ဓာသီ–** ဒီ၂။၃၄။ အံ၊၁။၃၃၃။ ဒီ၊ဌ၊၃။၁ရရ။ မ၊ဌ၊၂။၅၂။ မ၊ဌ၊ ၄။၁၃၅။ အံ၊ဌ၊၁။၈၅။ အံ၊ဌ၊၂။၂ရ၃။ ပဋိသံ၊ ဌ၊၁။၁၉၅။ မ၊ဦး၁။၁၀၆။ (ခ) ဧတေ လာဘံ လာဘန္တော တထာဂတံ ဥပဒ္ဓာတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၃။ (–အံ၊ဌ၊၁။၁ဂ၈။) **ဥပဌ္ဌေတိ–** ဝိ၊၁။၁၄၁။ ဝိ၊ ၂။၃၆၂။ **ဥပဌ္ဌန္တိ–** အပ၊၁။၁၆၉။ ထေရ၊ဌ၊ ၁။၂၂၂။ **ဥပဌ္ဌေသိ–**ဝိ၊၁။၁၄၁။ **ဥပဒ္ဓာမိ–** သံ၊ဦး၂။၃၂ရ။ **ဥပဌ္ဌေမိ–** ဝိ၊၁။၁၉၆။ ဝိ၊ ၂။၃၆၂။ **ဥပဒ္ဓာတု–** ဒီ၊ဌ၊၂။၁၃။ **ဥပဒ္ဓာတိ–** ပေတာ၊ဌ။၂၀၁။ **ဥပဌ္ဌေယ္ယုံ–**ဝိ၊၁။၁၉၆။ **ဥပ–** **ဒ္ဓာသိ–** ဝိ၊ဌ၊၁။၁၄၆။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂ရ၈။ မ၊ဌ၊၂။၉၄။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၅၉။ **ဥပဌ္ဌေသိ–** ဝိ၊၅။၁၁၁။ **ဥပ–** **ဒ္ဓာသိ–** ဇာ၊၂။၂၂၅။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၂၆။ **ဥပဒ္ဓိဿံ–** ဇာ၊၂။၃၃၅။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၂၉၅။ **ဥပဒ္ဓိဿတိ–** ဗုဒ္ဓဝံ။၃၁၁။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄၄။ **ဥပဒ္ဓိဿန္တိ–** အပ၊ ၁။၂၄။ ထေရ၊ဌ၊၂။၃ဝ၄။ (ဂ) ဒုရတေ၁ **ဥပဌ္ဌေန္တိ**၊ ဓာတုဂေဟ၀ရတ္တမေ။ အပ၊၁။၁ဝ၉။ **ဥပဒ္ဓိ–**အပ၊၂။၂၅၁။ (ဃ) ဥဒကဿ **ဥပဒ္ဓာသီ**၊ ဥတ္တမတ္ထသ ပတ္ထိယာ။ အပ၊၁။၂၄၅။

ဥပဒ္ဓာန (နာ) [ဥပ+ဌာ+ယု] (၁)(က) ထင်ခြင်း၊ ထင်ပေါ်လာခြင်း၊ ကပ်၍တည်ခြင်း၊မစွန့်ခြင်း၊ ကပ်၍တည်တတ်သောတရား(သတိ)။ (ခ) ပြုစု–လုပ်ကျွေး၏–စောင့်ရှောက်–ဆည်းကပ် ခစား ခြင်း။ (ဂ) ဖြစ်ပေါ်လာခြင်း။ (ဃ) ကပ်၍ တည်ရာဖြစ်သော၊ ထင်ပေါ်လာသော။ (င) အနီး–စည်းဝေးညီမူရာ–ခစားရာ–ဖြစ်သော အရပ်။ (တိ) (၂) ဆည်းကပ် ခစားရာဖြစ်သော။

(၁) (က) ထင်ခြင်း၊ ထင်ပေါ်လာခြင်း၊ ကပ်၍ တည်ခြင်း၊ မစွန့်ခြင်း၊ ကပ်၍ တည်တတ်သော တရား(သတိ)။ ဥပဒ္ဓာနံ သတိ။ ပဋိသံ။၁ရ၅။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။ ၂ဖ၄။ သတိန္ဒြိယံ ဥပဒ္ဓာနကိစ္စံ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃ရရ။ မ၊ဌ၊ ၁။၂၉၅။ (–ဝိ၊ဌ၊၂။၂၂။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁ဖ၄။) ဥပဒ္ဓာနံ သတိတိ တံ၊ အာရမ္မဏံ ဥပေစ္စ (ဥပဂန္တွာ) တိဋ္ဌတီတိ သတိ ဥပဒ္ဓာနံ နာမ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၁ဝရ။ သာရတ္ထ၊၂။၁၉၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဌီ၊၁။ဌ၁ဝ၉။ ဥပဒ္ဓာနံ သတိတိ အပ္ပမုဿနတာယ တမေဝ အဿာသံ ပဿာသဿ ဥပဂန္တွာ ဌာနံ၊ တထာ တိဋ္ဌနကမေဝေါ သတိ နာမာတိ အတ္ထော။ ဝိမတိ၁။၂ဝ၉။ အာရမ္မဏံ ဥပဂန္တွာ ဌာနံ, တဿ ဝါ အနိဿဇ္ဇနံ ဥပဒ္ဓာနံ။ ဒီ၊ဌီ၊ ၂။ဌ၂၅။ မ၊ဌီ၊၁။၁ဝ၉ရ။ (–မူလဌီ၊၁။ဝ၉။) (ခ) ပြုစု–လုပ်ကျွေး–စောင့်ရှောက်–ဆည်းကပ် ခစား–ခြင်း။ မာတာပိတုဥပဋ္ဌာနံ။ ခုဒ္ဒက။၄။ ဥပဒ္ဓာနန္တိ ဥပဌာနံ။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။ ၁၁၅။ (–ဒီ၊ ၂။၁၅၄။ ဝိ၊ဌ၊၁။ဌ၄၂။ ဒီ၊ဌ၊၁။ဌ၁ရ။ ဒီ၊ဌီ၊ ဌ။ဌ၄၁။) (ဂ) ဖြစ်ပေါ်လာခြင်း။ တထာ သတိ ပုရေတရံ သေဝနာစိတ္တသ ဥပဒ္ဓာနေ ပိ တဿ မိစ္ဆာစာရော နိ သိယာ။ သံ၊ဦး၂။၁၄၂။ (ဃ) ကပ်၍ တည်ရာဖြစ်သော၊ ထင်ပေါ်လာသော။ ကာယော ဥပဒ္ဓာနံ။ ပဋိသံ။၁ရ၅။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။ ၂ဖ၄။ ကာယော ဥပဒ္ဓာနန္တိ သော ကာယော ဥပေစ္စ တိဋ္ဌတိ ဇဏ္ဍ, သတိတိ ဥပဒ္ဓာနံ နာမ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၁ဝရ၊(–၁ဝ၉။ သာရတ္ထ၊၂။၁ဝ၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၁။ဌ၂ဝ။ ပဋိသံ၊ ဂ်။ဌ၂၂။) (င) အနီး–စည်းဝေး ညီမူရာ–ခစားရာ–ဖြစ်သောအရပ်။ အမှာကံ ဥပဒ္ဓာနံ အာဂစ္ဆန္တိ။ ဒီ၊၂။၂ဝ၆။ (–ဒီ၊ဌ၊၁။ဌ၄ရ။ အံ၊ဌ၊ ၁။ဌ၉၉။) ဥပဒ္ဓာနန္တိ ဥပဒ္ဓာနသာလံ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၂၉၉။ ဥပဒ္ဓာနသာလန္တိ သုဓမ္မဒေဝသဘံ။ ဒီ၊ဌီ၊၂။၂၅၁။(–သီ၊ဌီ၊သစ်၊၁။၂ဝရ။) (တိ) (၂) ဆည်းကပ်ခစားရာဖြစ်သော။ ဥပဒ္ဓာနသာလာ ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာနကမ္ဘ (နာ) [ဥပဒ္ဓာန+ကမ္ဘ] ဆည်းကပ် ခစားခြင်းအမှု။ ဣသယော ဝုစ္စတိ အာဝုဓ ဂဟေတ္တာ ဥပဒ္ဓာနကမ္ဘံ။ မ၊ဌ၊၁။ဝ၆၁။ (–မ၊ ဦး၂။ဌ၂။ အံ၊ဦး၃။ဌ၅ရ။)

ဥပဒ္ဓာနကရဏ (နာ) [ဥပဒ္ဓာန+ကရဏ] လုပ်ကျွေး–ဆည်းကပ်–ခစား–ပူဇော်–မှုကို ပြုခြင်း။ တုမှာက် စေတိယသာ ဥပဒ္ဓာနံ ကရောမာတိ ဝုတ္တော ပန ဥပဒ္ဓာနကရဏံ နာမ သုန္ဒရန္တိ ဝတ္တုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃၃။ ၂၀၁။

ဥပဒ္ဓာနကာရိကာ (ထီ) [ဥပဒ္ဓာန+ကာရိကာ] လုပ်ကျွေးမှုပြုသောဝတ္ထု၊ ကိုယ်လုပ်တော်။ ကေဠေ ဥပဒ္ဓာနကာရိကံ မာတုဂါမံ ဌပေတွာ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၂၅။

ဥပဒ္ဓာနကာလ (ပု) [ဥပဒ္ဓာန+ကာလ](က) ဆည်းကပ်ရာအခါ။ (ခ) ထင်ပေါ်ရာအခါ။ (က) ယော ဥပဒ္ဓာနကာလေ ဝေရိဘိက္ခုမှ ဘိက္ခုဟိ သဒ္ဓိံ အာဂန္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၅၀။ သယံ သံဃတ္ထေရတ္ထာ ဥပဒ္ဓာနကာလေတိ ဝုတ္တံ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂၆၆။ (ခ) ကမ္မာဒီနံ ဥပဒ္ဓာန–ကာလဝသေန။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၂၂၀။

ဥပဒ္ဓာနကိစ္စ (နာ) [ဥပဒ္ဓာန+ကိစ္စ] အာရုံသို့ကပ်၍ တည်ခြင်းကိစ္စ။ ဝိရိယိဒ္ဓိယံ ပဂ္ဂဟကိစ္စံ, သတိဒ္ဓိယံ ဥပဒ္ဓာနကိစ္စံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၃၃၇။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂၉၅။ ဥပဒ္ဓာန(၁) လည်းကြည့်။

ဥပဒ္ဓာနကိရိယာ (ထီ) [ဥပဒ္ဓာန+ကိရိယာ] လုပ်ကျွေးမှုပြုခြင်း။ အနုစ္ဆဝိကန္တိ ဥပဒ္ဓာနကိရိယာယ အနုရူပံ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၉၀။

ဥပဒ္ဓာနကုသလ (တီ) [ဥပဒ္ဓာန+ကုသလ] (အာရုံနိမိတ်စသည်၏) ထင်ပေါ်လာခြင်း၌ ကျွမ်းကျင်လိမ္မာသော၊သူ။ ပုထုဇ္ဇနော သမာဓိ ဘာဝေန္တော ကတိဟာကာရေဟိ ဥပဒ္ဓာန–ကုသလော ဟောတိ။ ပဋိသံ။ ၂၂၃။

ဥပဒ္ဓာနက္ခမ (တီ) [ဥပဒ္ဓာန+ခမ] ပြုစုလုပ်ကျွေးခြင်း၌–အမှုထမ်းခြင်းကိစ္စ၌–ခံ့သော–စွမ်းဆောင်နိုင်သော၊သူ။ ပါရိစရိယကွမ်ဟတိ ဥပ–ဒ္ဓာနက္ခမာ။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၁၆၀။

ဥပဒ္ဓာနဂမန (နာ) [ဥပဒ္ဓာန+ဂမန] ပြုစုလုပ်ကျွေးခြင်း–ဆည်းကပ် ခစားခြင်း–အကျိုးငှာ သွားခြင်း။ ဒီဝသသ ဒ္ဒတ္ထိကွတ္တုံ တိတ္ထံ ရတနာနံ ဥပဒ္ဓာနဂမနာဒီဝသေန ––––သေဝိတမ္ဘော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၃၂ ၃ရ။ တိကွတ္တုံ ဥပဒ္ဓာနဂမနေနာ(ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၁၃ရ)တိ ပါတော, မဗ္ဗနိ့ကေ, သာယန္တိ တိသု ကာလေသု ဥပဒ္ဓာနတ္ထံ ဥပဂမနေန။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။ ၁၄၁။

ဥပဒ္ဓာနဂမနက (တီ) [ဥပဒ္ဓာန+ဂမနက] (ဆိတ်ငြိမ်ရာသို့) ချဉ်းကပ်သွားရောက်အောင် တိုက်တွန်းသော(စကား)။ ဥယျောဇနီကေဟေ ဝ ဝစနေဟိ ပဋိသံယုတ္တံ၊ တေသံ ဥပဒ္ဓာန–ဂမနကံယေဝါတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၂ ၂ရ။

ဥပဒ္ဓာနစရိယာ (ထီ) [ဥပဒ္ဓာနာ+စရိယာ] ထင်ခြင်း၏ဖြစ်ခြင်း။ ဥပဒ္ဓာနစရိယာ စ သမ္ဘာသတိယာ။ စူဠနိ။ ၂ ၃ ၃။ ဥပဒ္ဓာနစရိယာယ, ဝေသာရဇ္ဇံ သတိဒ္ဒိယသ အဿာဒေါ။ ပဋိသံ။ ၂ ၀ ၅။

ဥပဒ္ဓာနနိမိတ္တ (နာ) [ဥပဒ္ဓာန+နိမိတ္တ] ထင်ပေါ်လာသော–နိမိတ်–အာရုံ။ အယံ ဟိ တံ ကေသာဒီနံ ကောဋ္ဌာသဘာဝေန ဥပဒ္ဓာနနိမိတ္တံ အာသေဝတိ။ ခုဒ္ဒကာ၊ဋ္ဌ။ ၅ ၆။

ဥပဒ္ဓာနနရတ (တီ) [ဥပဒ္ဓာန+နိရတ] ဆည်းကပ် လုပ်ကျွေးပြုစုခြင်း၌ ပျော်မွေ့သော၊သူ။ ဗုဒ္ဓါပဒ္ဓာနနိရတာ, မုဒိတာ သတ္တ ဓီတရော။ အပ၊ ၂။ ၂ ၂ ၄။

ဥပဒ္ဓာနန္တေဝါသ (တီ) [ဥပဒ္ဓာန+အန္တေဝါသ] ဆည်းကပ်ခစားခြင်း၌ အကျိုးဝင်သော။ သိဗ္ဗဂ္ဂဟကာတ္တံ ပန ဥပဂမနံ ဥပဒ္ဓာနန္တေဝါသံ ပယောဇနဝသေန ဂမနဘာဝတော။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။ ၁ ၄ ၁။

ဥပဒ္ဓာနပစ္ဆုပဒ္ဓာန (တီ) [ဥပဒ္ဓာန+ပစ္ဆုပဒ္ဓာန]

အနီးဌ်ိတည်ခြင်း–ဂုဏ်တုဂုဏ်ပြိုင်ပြခြင်း–ကို ဖြစ်စေတတ်သော။ ပရေသံ ဂုဏပွမာဏေန ဥပဋ္ဌာနပစ္စုပဋ္ဌာနော။ မဋ္ဌ၊၁။၁၁၀။ ပရေသံ ဂုဏပွမာဏေန အတ္တနော ဂုဏာနံ ဥပဋ္ဌာနံ ပစ္စုပဋ္ဌာပေတီတိ အာဟ "ပရေသံ ဂုဏ–ပွမာဏေန ဥပဋ္ဌာနပစ္စုပဋ္ဌာနော"တိ။ မဇ္ဈိ၊ ၁။၁၉၉။

ဥပဋ္ဌာနပရိဝါရ (ပု) [ဥပဋ္ဌာန+ပရိဝါရ။ ဤ၌ ပရိဝါရသဒ္ဒါကို လိင်္ဂဝိပလ္လာသဟု–ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၄၀–၌ မိန့်ဆို၏] ထင်ခြင်းကိစ္စအားဖြင့် အခြေအရံ။ သတိန္ဒြေယ် ဥပဋ္ဌာနပရိဝါရဲ့ ဟောတိ။ ပဋိသံ။၁၁၁။

ဥပဋ္ဌာနဖလ (နာ) [ဥပဋ္ဌာန+ဖလ] ဆည်းကပ်ခစားခြင်း၏အကျိုး။ ဥပဋ္ဌာနဖလံ ပဿ၊ လောကနာထသ္မ ဟာဒိနော။ အပ၊၁။၁၅၃။

ဥပဋ္ဌာနမဂ္ဂ (ပု) [ဥပဋ္ဌာန+မဂ္ဂ] ထင်သောမက်။ ဥပဋ္ဌာနမဂ္ဂေါ သမ္ဘာသတိ။ ပဋိသံ။၂၇၆။

ဥပဋ္ဌာနမဏ္ဍ (ပု) [ဥပဋ္ဌာန+မဏ္ဍ] ထင်ခြင်းအကြည်၊ ကြည်ကြည်လင်လင် အာရုံထင်လာခြင်း။ ဥပဋ္ဌာနမဏ္ဍော သတိသမ္ဘောဇ္ဈင်္ဂေါ၊ ပမာဒေါ ကသဏော၊ ပမာဒံ ကသဏံ ဆဋ္ဌေတ္တာ သတိသမ္ဘောဇ္ဈင်္ဂသ ဥပဋ္ဌာနမဏ္ဍံ ပိဝတိတိ မဏ္ဍပေယျံ။ ပဋိသံ။၂၇၉။

ဥပဋ္ဌာနယုတ္တ (တိ) [ဥပဋ္ဌာန+ယုတ္တ] ဆည်းကပ်ခစားခြင်းနှင့် ယှဉ်သော၊သူ။ နိစ္စုပဋ္ဌာန–ယုတ္တောမှိ၊ သုဂတသ္မ မဟေသိနော။ အပ၊ ၁။၁၅၂။

ဥပဋ္ဌာနလက္ခဏ (နာ) [ဥပဋ္ဌာန+လက္ခဏ] (၁) (အာရုံသို့)–ကပ်ရောက်၍–စွဲကပ်၍–တည်နေခြင်းဟူသော–လက္ခဏာ–အမှတ် အသား။ (၂) အာရုံကို မစွန့်လွှတ်ခြင်း–လက္ခဏာ–အမှတ် အသား။ (တိ)(၃) အာရုံသို့– စွဲကပ်တည်နေခြင်း–အာရုံကို မစွန့်လွှတ်ခြင်း–အာရုံထင်ခြင်း–ဟူသောလက္ခဏာ–ရှိသော (သတိ)။ (၁)(၂) သတိန္ဒြေယသ (သတိသမ္ဘောဇ္ဈင်္ဂသ) ဥပဋ္ဌာန–လက္ခဏံ (တထံ ဝိတထံ)။ ဒီဃ၊၁။၆၃။ မဋ္ဌ၊ ၁။၅၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၃။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၃။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၅၅။ ဥပဋ္ဌာနလက္ခဏော ဝါ ဣန္ဒ္ဒံ ကာရေတိတိ ဣန္ဒြေယံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၄။ စိရကတာဒိအာရမ္မဏံ ဥပဂန္တွာ ဌာနံ, အနိ–သ္ဆေန ဝါ အာရမ္မဏသ္မ ဥပဋ္ဌာနံ။ မူလဋီ၊ ၁။၈၉။ ကရဏာဒိကာလေ ဝိယ စိရကတာ–ဒိအာရမ္မဏံ ဝိဘူတံ ကတ္တာ ပဝတ္တန္တိ သတိ တံ ဥပဂန္တွာ တိဋ္ဌန္တိ အနိသ္ဆေန္တိ စ ဟောတိ။ အနုဋီ၊၁။၉၆။ (–ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၇၇။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၃၀။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊၂။၁၈၅။) (တိ) (၃) ဥပဋ္ဌာနလက္ခဏော သတိသမ္ဘောဇ္ဈင်္ဂေါ။ ဒီဃ၊၂။၁၂၀။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၂၉။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၂၅။ ဥပဋ္ဌာနလက္ခဏောတိ ကာယဝေဒနာစိတ္တဓမ္မာနံ အသုဘဒုက္ခာနိစ္စ–နတ္တဘာဝလက္ခဏသင်္ခါတံ ဥပဋ္ဌာနံ အာရမ္မဏော လက္ခဏမေတသ္မာတိ ဥပဋ္ဌာနလက္ခဏော။ ဒီဃ၊ဋီ၊၂။၁၂၉။(–ဒီဃ၊၁။၂၈၀။ မဋ္ဌ၊၁။၈၆။ မ၊ ဋ္ဌ၊၂။၂၄၁။ မဋ္ဌ၊၄။၆၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၈။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၅။)

ဥပဋ္ဌာနဝတ္ထု (နာ) [ဥပဋ္ဌာန+ဝတ္ထု] လုပ်ကျွေးပြုစုဆည်းကပ်ခစားသော အကြောင်းအရာ။ ဝိဟာရဝတ္ထု ဥပဋ္ဌာနဝတ္ထု စ ဝုတ္ထနယမေဝ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၃။

ဥပဋ္ဌာနဝိဓာန (နာ) [ဥပဋ္ဌာန+ဝိဓာန] ပြုစုလုပ်ကျွေးခြင်းဟူသော အစီအရင်။ မနာပေန ဥပဋ္ဌာနဝိဓာနေန ပစ္စုပဋ္ဌိတာ ဘဝေယျုံ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၂။၁၁ရ။

ဥပဋ္ဌာနဝေလာ (တိ) [ဥပဋ္ဌာန+ဝေလာ] ဆည်းကပ်ခစားရာ အချိန်အခါ။ ဝိပဋ္ဌိတည္ဝုနံ ဒီဃာဝါသိကာနံ ဒုက္ခလက္ခဏကမ္မဋ္ဌာနိကာနံ

ဥပဋ္ဌာနဝေလာယ အာဂန္ဆာ။ သံ၊၁၊၃၂။

ဥပဋ္ဌာနသဘာ (ထီ) [ဥပဋ္ဌာနာ+သဘာ] ဆည်းကပ်ခစားရာ–စည်းဝေးရာ–သဘင်–ရတနာမဏ္ဍပ်။ သဘာတိ ယကြွာနံ ဥပဋ္ဌာန–သဘာ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၅၉။

ဥပဋ္ဌာနသမဓိ (တိ) [ဥပဋ္ဌာန+သမဓိ] (နိမိတ်) ထင်ပေါ်လာမှုနှင့် ပြည့်စုံသောသူ။ ဥပ္ပတ္တိ–(ဥပပတ္တိ)နိမိတ္တဥပဋ္ဌာနေန အပရိမုတ္တတာ ဥပဋ္ဌာနသမဓိတာ နာမ။ မ၊ဋ၊၄။ရရ။ အံ၊ဋ၊ ၁။၃ဝ၆။ အဘိ၊ဋ၊၂။၄၂ဝ။ ကမ္မာဒီနံ ဥပဋ္ဌာန–ကာလဝသေန ဥပဋ္ဌာနသမဓိတာ ။မဇ္ဈိ၊၃။၃ဝ၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၂ဝ။

ဥပဋ္ဌာနသမ္ဘန္န (တိ) [ဥပဋ္ဌာန+သမ္ဘန္န] (မင်းပုဏ္ဏားစသောလူတို့၏) ဆည်းကပ်ခစားမှု, ပြိုစုလုပ်ကျွေးမှုနှင့် ပြည့်စုံသော၊ မင်းပုဏ္ဏားစသည်တို့၏ ဆည်းကပ်ခစားခြင်း, ပြိုစုလုပ်ကျွေးခြင်း ခံရသောသူ။ ဧတံ ဥပဋ္ဌာန–သမ္ဘန္နော သော မာတရော်။ ဆုတ္တနိ၊ဋ၊၁။ဝ၆ရ။

ဥပဋ္ဌာနသာရ (နာ) [ဥပဋ္ဌာန+သာရ] (၁) စိတ်၌ထင်ပေါ်လာခြင်း–စိတ်အထင်–အားဖြင့် ကောင်းမြတ်သော တရား။ ကောင်းမြတ်၏ဟု စိတ်၌ ထင်ပေါ်လာသောတရား။ (တိ)(၂) စိတ်အထင်အားဖြင့် အနှစ်သာရဟု ယူဆသော၊ သူ။ (၃) သီဝနတ်စသည်လုပ်ကျွေးခစားဆည်းကပ်မှုကို အနှစ်သာရဟု ယူဆသော၊သူ။ (၁) သဗ္ဗံ နု ခေါ အာနန္ဒ သီလမ္ဘတ် ဇီဝိတ် ပြဟ္မစရိယံ ဥပဋ္ဌာနသာရံ သဖလန္တိ။ အံ၊ ၁။၂၂၅။ ဥပဋ္ဌာနသာရန္တိ ဥပဋ္ဌာနေန သာရံ၊ "ဣဒံ ဝရံ၊ ဣဒံ နိဋ္ဌာ"တိ ဧဝံ ဥပဋ္ဌိတန္တိ အတ္ထော။ အံ၊ဋ၊၂။၂ဝ၅။ ဥပဋ္ဌာနေန သာရန္တိ ဥပဋ္ဌာနာကာရေန သာရံ။ အံ၊ဋီ၊၂။ဝ၃ဝ။ (တိ)(၂)(၃) ယေ စ သိက္ခာသာရာ သီလမ္ဘတ် ဇီဝိတ် ပြဟ္မစရိယံ ဥပဋ္ဌာနသာရာ။ ဥဒါန။ဝ၆ရ။ နေတ္တိ။၁၅ဝ။ (၂) တေသံ အနုတ်ဌနံ ဥပဋ္ဌာနံ၊ ဘူတပိဏ္ဍကပရိဘဏ္ဍာဒိဝသေန ခန္ဓဒေဝသိဝါ–ဒိပရိစရဏံ ဝါ ဥပဋ္ဌာနံ၊ ဧဝမေတေဟိ ယထာဝုတ္တေဟိ သီလာဒီဟိ သံသာရသုဒ္ဓိ ဟောတိတိ တာနိ သာရတော ဂဟေတ္တာ ဌိတာ သမဏာ ပြာဟ္မဏာ သိက္ခာသာရာ သီလမ္ဘတ် ဇီဝိတ် ပြဟ္မစရိယံ ဥပဋ္ဌာနသာရာတိ ဝေဒိတမ္ဘာ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ဝ၁ဇ။ ဥပဋ္ဌာနသာရာတိ ဧတေသံ သီလာဒီနံ အနုဋ္ဌာနသာရာ၊ ဧတေဟိ ဧဝ သံသာရသုဒ္ဓိတိ တာနိ သာရတော ဂဟေတ္တာ ဌိတာတိ အတ္ထော။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၂၅ရ။ (၃) သီလဝတ် ဇီဝိတ် ပြဟ္မစရိယံ ဣမေ သိက္ခာသာရာ ဟုတ္တာ ဥပဋ္ဌဟန္တိတိ ယေ ဥပဋ္ဌာနသာရာ ပုဂ္ဂလာ သာရတော ဂဟေတ္တာ ဌိတာ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၃၂ရ။

ဥပဋ္ဌာနသာလာ (ထီ) [ဥပဋ္ဌာနာ+သာလာ] စည်းဝေးညီမူရာခန်းမဆောင်။ (သျ–မျှားဌ် ကပ်ရ၍တည်နေရာစရပ်၊ ဆည်းကပ်ခစားရာစရပ် စသည်ဖြင့် အမျိုးမျိုး ပြန်ဆိုကြ၏။ စည်းဝေးညီမူရာခန်းမဆောင်သက်သက်ကိုလည်း ဥပဋ္ဌာနသာလာဟု သုံးနှုန်း၏။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၄၃။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ဝ၆။ ဆွမ်းစားဆောင်ကိုလည်း ဥပဋ္ဌာနသာလာဟု သုံးနှုန်း၏။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၃။ တရားဆုံးဖြတ်ရာခုံရုံး, တရားဆွေးနွေးရာ တရားဟောရာခန်းမကိုလည်း ဥပဋ္ဌာနသာလာဟု သုံးနှုန်း၏။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ဇ၁။)

တေ သဗ္ဗေ ဥပဋ္ဌာနသာလာယံ သန္နိပါတေဟိ။ ဝိ၊၁။ရရ။ ဥပဋ္ဌာနသာလာယန္တိ ဓမ္မသဘာယံ။ သာရတ္ထ၊၂။ဝရ၁။ တေန ခေါ ပန သမယေန သမ္ဘဟုလာနံ ဘိက္ခူနံ––– ဥပဋ္ဌာနသာလာယံ သန္နိသိန္နာနံ သန္နိပတိတာနံ အယမန္တရကထာ ဥဒပါဒိ။ ဥဒါန။ရရ။ ဥပဋ္ဌာနသာလာယန္တိ ဓမ္မသဘာမဏ္ဍပေ။ သာ ဟိ ဓမ္မံ ဒေသေတုံ အာဂတာသ တထာဂတာသ

ဘိက္ခုနံ ဥပဋ္ဌာနကရဏဋ္ဌာနန္တိ "ဥပဋ္ဌာန-သာလာ"တိ ဝုစ္စတိ။ အထ ဝါ ယတ္ထ ဘိက္ခု ဝိနယံ ဝိနိစ္ဆိနန္တိ၊ ဓမ္မံ ကထေန္တိ၊ သာကစ္ဆं သမာပဇ္ဇန္တိ၊သန္နိပတနဝသေန ပကတိယာ ဥပတိဋ္ဌန္တိ၊ သာ သာလာပိ မဏ္ဍပေါပိ "ဥပဋ္ဌာနသာလာ"တ္တေဝ ဝုစ္စတိ။ ဥဒါနဋ္ဌ။၉၁။ 'ကတ္ထစိ ကေ၊ ကတ္ထိက ဂယေတ္ထ ထမ္ဘပန္တိ ပရိကွိပိတ္ထ ကတာ ဥပဋ္ဌာနသာလာပိ "မဏ္ဍလမာဠော"တိ ဝုစ္စတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၃။ ဥပဋ္ဌာနသာလာ နာမ ပယိရပါသနသာလာ၊ ယတ္ထ ဥပဋ္ဌာနမတ္ထံ ကရောန္တိ၊ နံ ကေရတ္ထ-ဒီရတ္ထာဒိဝသေန နိသီဒန်။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၉။ ဝိဟာရသာ ဥပစာရေ ဝါ ဥပဋ္ဌာနသာလာယံ မဏ္ဍပေ ဝါ——— သေယ္ယံ သဠ္ဠရိတ္ထ ဝါ။ ဝိ၊ ၂။၆၁။ (–အံ၊၃။၁၉၆။ ကခ်။ ၂၀၃။) ဥပဋ္ဌာန-သာလာယံ ဝါတိ ဘောဇနသာလာယံ ဝါ။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊၃။၄၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၆၀။ ကခ်။ဋီ၊သစ်။၃၆၆။ ဥပဋ္ဌာနသာလာ (မဟာနိ။၅၁)တိ သန္နိပါတ-သာလာ၊ ဘောဇနသာလာ ဝါ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁ရ၁။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၉၉။) အမှာကံ ဥပဋ္ဌာနံ အာဂစ္ဆန္တိ။ ဒီ၊ ၂။ ၂၁၆။ ဥပဋ္ဌာနန္တိ ဥပဋ္ဌာနသာလံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၉၉။ ဥပဋ္ဌာနသာလန္တိ သုဓမ္မဒေဝသဘံ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၅၁။

ဥပဋ္ဌာနသီသ (နာ) [ဥပဋ္ဌာန+သီသ] အာရုံကို ရှေ့ပို့ကောင်းကဲ့သို့ မမျှောစေသော 'တရား အပေါင်း၌–ပဓာန–အဓိက–ကျသော တရား။ ပဠိဟာသီသဿ ဝိရိယံ၊ ဥပဋ္ဌာနသီသဿ သတိ။ ပဋိသံ။၉၉၊၄၀၅။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၅၆။ သီသန္တိ ပဓာနံ၊ အဓိကန္တိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉၁။ ဥပဋ္ဌာနန္တိ အဝိလာပနံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉၂။ ပလိဗောဓသီသ (ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉၁–၂၉၂) လည်းကြည့်။

ဥပဋ္ဌာနာကာရ (ပု) [ဥပဋ္ဌာန+အာကာရ] ထင်ပေါ်လာသော အခြင်းအရာ။ အပိ စ ဥပဋ္ဌာနာကာရေနပေတ္ထ အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၈၄။ ဥပဋ္ဌာနာကာရော ဝါ ဖလံ ဝါ ပစ္စုပဋ္ဌာနံ နာမ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၅။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁၄။ (–အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၆၄။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၀၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ရ၃။)

ဥပဋ္ဌာနာကာရဋ္ဌ (တိ) [ဥပဋ္ဌာနာကာရ+အတ္ထ] ထင်ပေါ်လာသော အခြင်းအရာဟူသော အနက်ရှိသော။ ပုရိမေန စ ဥပဋ္ဌာနာကာရဋ္ဌေန ပစ္စုပဋ္ဌာနေန သံကိလေသပစ္စုပဋ္ဌာနတံ (ဒဿေတိ)။ မ၊ဋီ၊၁။၃၀၀။ အနုဋီ၊၁။၃ ၂။ (–မူလဋီ၊၁။၃ ၂။)

ဥပဋ္ဌာနာကာရဝိစာရဏ (နာ) [ဥပဋ္ဌာနာကာရ+ဝိစာရဏ] ထင်ပေါ်လာသော အခြင်းအရာ ကိုစိစစ်ခြင်း။ အာကာရဝိစာရဏန္တိ တေသံ တေသံ အတ္ထာနံ ဥပဋ္ဌာနာကာရဝိစာရဏံ။ အနုဋီ၊၁။ရ၆။

ဥပဋ္ဌာနာကာရဟေတု (ပု) [ဥပဋ္ဌာနာကာရ+ဟေတု] ထင်ပေါ်လာသော အခြင်းအရာ ဟူသော အကြောင်း။ ဘိက္ခဝေ တတြ တသ္မိံ ဥပဋ္ဌာနာကာရေန ဥပဋ္ဌာနာကာရဟေတု ဗာလဿ ကတပါပဿ ဝေ၊ ပရိဝိတက္ကော ဟောတိ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ ၃၃၆။

ဥပဋ္ဌာနုဿာဟန (နာ) [ဥပဋ္ဌာန+ဥဿာဟန] သတိ, ဝိရိယ။ အာရမ္မဏေ စေတသော အဝိက္ခေပပဝတ္တိယာ ဥပဋ္ဌာနုဿာဟနာနိ ဝိယ တေသံ အဝိက္ခေပေါပိ အတိသယေန ဥပကာရကော။ အနုဋီ၊၁။၁၅၃။

ဥပဋ္ဌာနုဿာဟမန္တဇာတိသမ္ဘဒါ (တိ) [ဥပဋ္ဌာနုဿာဟမန္တဇာတိ+သမ္ဘဒါ] ပြုစုလုပ်ကျွေးခြင်း, အားထုတ်မှုလုံ့လဝီရိယ, မန္တာန်အတတ်ပညာ, အမျိုးဇာတ်တို့နှင့် ပြည့်စုံခြင်း။ ဣဒါနိ နေသံ အရိယာနံ ဥပဋ္ဌာနုဿာဟ-မန္တဇာတိသမ္ဘဒံ နိဿာယ ရညော သန္တိကေ

လဇ္ဇဝိသေသေ အမစ္စပုတ္တေ နိဒဿနဘာဝေန ဒဿေတုံ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၅၁ ၂။

ဥပဋ္ဌာဝက(တိ)[ဥပ+ဋ္ဌာ+ဏွေ+ဏွု] (၁) ပြုစုလုပ်ကျွေးစေနိုင်သော၊ မိမိ၏ လက်အောက်ခံ အလုပ်အကျွေး အခြေအရံများကို စီမံခန့်ခွဲ အုပ်မိန်းပေးနိုင်သော၊သူ။ (၂) ထင်ပေါ်လာစေတတ်သော(တရား)။ (၁)အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (၂) ပဋ္ဌိသန္ဓိအာရမ္မဏူပဋ္ဌာပကန္တိ ပဋ္ဌိသန္ဓိယာ အာရမ္မဏသ ဥပဋ္ဌာပကံ။ အာနုဋီ၊ ၂။၁၁၅။

ဥပဋ္ဌာပကမာန (ပု) [ဥပဋ္ဌာပက+မာန] ပြုစုလုပ်ကျွေးစေနိုင်သော–လက်အောက်ခံ အလုပ်အကျွေး အခြေအရံများကို စီမံခဲ့ခွဲအမိန်းပေးနိုင်သော–သူ၌ဖြစ်တတ်သောမာန၊ မိမိ၏ လက်အောက်ခံများအပေါ်၌ အမိန့်ပေး နိုင်မှုကို အစွဲပြု၍ ဖြစ်တတ်သောမာန။ ဥပဋ္ဌာပကမာနောတိ အာဏာကရဏမာနော။ မူလဋီ၊ ၂။၂၁၆။ ဥပဋ္ဌာကမဒ–လည်းကြည့်။

ဥပဋ္ဌာပန (နာ) [ဥပ+ဋ္ဌာ+ဏေ+ယု] (က) ကပ်ရှိတည်စေခြင်း။ ဖြစ်ပေါ်လာစေခြင်း။ ထင်ပေါ်လာစေခြင်း။ ချဉ်းကပ်တည်စေခြင်း။ (၁) ပြုစုလုပ်ကျွေးစေခြင်း။ (က) သာဒိယနံ နာမ သေဝေတုကာမတာစိတ္တသ ဥပဋ္ဌာပနံ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၈၈။ (–ဒီ၊ဋီ၊ ၃။ ၂၆၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၁။ ၆၀။) ဥပ္ပါဒနံ စေတ္ထ တထာ နိမိတ္တသ ဥပဋ္ဌာပနံ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။ ၁၄ ၂။ န နေသံ ယာနာနံ ဥပဋ္ဌာပနေ ဥဿုက္ကံ အာပဇ္ဇိတဗ္ဗံ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။ ၁၅၈။ (၁) န ဥပဋ္ဌာပနာယ ဥဿုက္ကံ ကရေယျာတိ နာ အည် အာဏာပေယ္ယ။ ဝိ၊ ၂။ ၃ရ၃။ (–ဝိ၊ ၅။ ၁ ၁ ၁။)

ဥပဋ္ဌာပနဝညာ (တိ) [ဥပဋ္ဌာပနာ+ဝညာ] ထင်ပေါ်စေသောပညာ၊ သိဖွယ်တရားတို့ကို အာရုံ၏ အဖြစ်ဖြင့် ထင်ပေါ်လာစေသော – ပညာ။ တတ္ထ သုန္ဒရာ ဥပဋ္ဌာပနပညာ မဂ္ဂဖလ–ပညာ ဝိပဿနာပညာ စတုပရိသမ္ဘိဒါဒိသဝိတ္ထာ မေဓာ ယသ ဘဂဝတော သော သုမေဓော။ အပ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၃ ၀ ၄ ၂။

ဥပဋ္ဌာပနဝိဓိ (ပု) [ဥပဋ္ဌာပန+ဝိဓိ] ထင်ပေါ်လာစေသော အစီအရင်။ ဣမံ ဧဝ အနုပဋ္ဌဟန္တသ ကာယသခ်ိရသ ကရုကုဋ္ဌာပကနယေန ဥပဋ္ဌာပနဝိဓိမေဝ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂ ၁ ၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။ ၃ ၃ ၄ ၂ ။

ဥပဋ္ဌာပနိယ (တိ) [ဥပ+ဋ္ဌာ+ဏေ+အနီယ] (နေရာမှ)–ထစေသင့်သော–ထစေတိုက်သော–အထခိုင်းကောင်းသော၊သူ(သီတင်းယော်)။ ဥပဋ္ဌာပနိယာနမ္ပိ အနုဋ္ဌာပနေန သဗြဟ္မစာ–ရိနံ ဟိတေသိတာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။ ၁ ၀ ၂ ။

ဥပဋ္ဌာပယန္တ (တိ) [ဥပ+ဋ္ဌာ+ဏေပယ+အန္တ] ထင်ပေါ်လာစေသော–ဖြစ်ပေါ်လာစေသော၊ သူ။ သတိ ဥပဋ္ဌာပယတော (သာ ဝိတိ ပဋိဝိဒိတာ ဟောတိ။) ပဋိသံ။ ၁ ၈ ၆။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၃ ၃ ။ ဣတိ အနုတ္ထရေသု ဝိမောက္ခေသု ဝိဟံ ဥပဋ္ဌာပယတော ဥပ္ပဇ္ဇတိ ဝိဟာပစ္စယာ ဒေါမနဿံ။ မ၊ ၁။ ၃ ရ ၈။ မ၊ ၃။ ၂ ၆ ၁။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၃ ၁ ၈။ ဝိဟံ ဥပဋ္ဌာပယတောတိ ပတ္ထနံ ပဋ္ဌပေန္တသ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၆ ရ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၄။ ၁ ၈ ၆။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၁ ၉။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၃ ၅ ၉။ မူလဋီ၊ ၃။ ၁ ၄ ၄ ။)

ဥပဋ္ဌာပယမာန (တိ) [ဥပ+ဋ္ဌာ+ဏေပယ+မာန] ထင်ပေါ်စေ–ဖြစ်ပေါ်စေသော(သတိ)။ ဧဝံ သတိ ကုသလာနံ ဓမ္မာနံ ဂတိယော သမ–ဒ္ဓေသမာနာ အာရမ္ဘဏေ ဝါ ဥပဋ္ဌာပယမာနာ ပညာနဂ်လံ ရက္ခတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂ ၃ ၂ ။ သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၊ ၁။ ၁ ၃ ၂ ။ (–သံ၊ဋီ၊ ၁။ ၂ ရ ၂ ။)

ဥပဋ္ဌာဝိတ (တိ) [ဥပ+ဋ္ဌာ+ဏေ+တ] (က) ထင်စေ–ထင်လာစေ–အပ်သော။ (၁) ပြုစု–လုပ်ကျွေး–ကျွေးမွေး–စေအပ်သော၊သူ။

(ဂ)ဖြစ်စေအပ်သော။ (ဃ) တည်ရှိစေအပ်–တည်ထားအပ်–သော။ (က) ဧကေန ကမ္မုနာ တဇ္ဇေ နိမိတ္တေ ဥပဒ္ဓာဝိတေ ပစ္စယစိသေသ–ဝသေန တတော အညေန ကမ္မုနာ အညဿ နိမိတ္တဿ ဥပဒ္ဓာနံ ပရိဝတ္တနံ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၀၂။ (–၁၄ရ။ အ၊ဋီ၊၂။၁၁၁။) (ခ) ရညာ ရာဇာရဟေန နာနုဂ္ဂရသေန ဘောဇနေန ဥပဒ္ဓာဝိတော်ပိ ကိဉ္စိ ဘုဉ္ဇိတုံ နု ဟ္ဟစ္စိ။ မေ၊ဋီ၊ ၂။၃၁၄။ (ဂ) သတိပရိစိတေတိ သတိယာ ပဒ္ဓာဝိတေ၊"ဥပဒ္ဓာဝိတေ"တိပိ ပါဌော၊ အယ–မေဝတ္ထော။ သံ၊ဋီ၊၁။၂ရ၂။ ဥပကၠဒ္ဓန္တိ ဥပဒ္ဓာဝိတံ။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊သမ်။၃၀၈။ (ဃ) ဥပဒ္ဓာဝိတံ ဥဒကကဠိယံ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၁ရ၄။

ဥပဒ္ဓာဝိတဝတ္ထာယတန (နဝ) [ဥပဒ္ဓာဝိတ+ဝတ္ထာယတန] ထင်ပေါ်လာစေအပ်သော အဆင်းအာရုံ။ ကမ္မဗလေန ဥပဒ္ဓာဝိတဝတ္ထာ–ယတနံ သုပိနံ ပဿန္တဿ ဝိယ ဒိဗ္ဗစက္ခုဿ ဝိယ စ မနောဒ္ဓါရေ ဝေ ဂါ၊စရဘာဝံ ဂစ္ဆတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၀၀။

ဥပဒ္ဓာဝိစာသတိသမ္ပဇ္ဇ (တိ) [ဥပဒ္ဓာဝိတ+သတိသမ္ပဇ္ဇ] ဖြစ်စေအပ်သော သတိသမ္ပဇဉ်ရှိသော။ ဧဝံ သမ္ပဒေဝ ဥပဒ္ဓာဝိတ–သတိသမ္ပဇ္ဇတ္ထာ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၁၄။

ဥပဒ္ဓာပေတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ဒ္ဓာ+ဏာပေ+တမ္ဘ] (က) ပြုစု–လုပ်ကျွေး–စေအပ်သော၊သူ။ (ခ) ကပ်ရှိတည်စေ–ဖြစ်စေ–အပ်သော။ (ဂ) တည်ရှိစေအပ်–တည်ထားအပ်–သော။ (ဃ) သာမဏေရော ဥပဒ္ဓာပေတမ္ဘော။ ဝိ၊ဋီ။၉၀။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၆၆။ တေဟိ ဘိက္ခေ ဘိက္ခူဟိ သော ဘိက္ခု သင်္ဂဟေတမ္ဘော အနုဂ္ဂ–ဟေတမ္ဘော–––––ဥပဒ္ဓာပေတမ္ဘော စုဇ္ဈေန မတ္ထိကာယ ဒန္ဓကဒ္ဌေန မုဝေါဒကေန။ ဝိ၊ ဋီ။၁၆၀။ (ခ) သတိ ဏာနန္ဒ ဥပဒ္ဓာပေတမ္ဘာ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၁ရ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁ရ၄။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁ရ၉။ (ဂ) ပါနီယံ ဥပဒ္ဓာပေတမ္ဘံ။ ဝိ၊ဋီ။၆၁။ ကင်္ခာ။၉၅။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊သမ်။၁၅၅။(–ဝိ၊ဋီ။၁၅၉။)

ဥပဒ္ဓာပေတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+ဒ္ဓာ+ဏာပေ+တိ] ထား၏၊ အနီးဌိတည်, ရှိစေ၏၊ ဖြစ်စေ၏၊ ရှေ့ရှုဖြစ်စေ၏။ ဥပဒ္ဓ(ဒ္ဓာ)ပေတိ(က) ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာပေတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဒ္ဓာ+ဏာပေ+တုံ] (က) ပြုစု–လုပ်ကျွေး–စေခြင်းငှါ။ (ခ) တည်ရှိစေခြင်း–တည်ထားခြင်း–ငှါ။ (ဂ) ပဋိဗလော ဟောတိ–––ဂိလာနာနံ ဥပဒ္ဓာတုံ ဝါ ဥပဒ္ဓာပေတုံ ဝါ။ ဝိ၊ဋီ။၉၂။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၆၆။ (ခ) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ပါနီယံ ပရိဘောဇနီယံ ဥပဒ္ဓာပေတုံ။ ဝိ၊ဋီ။၁၅၉။

ဥပဒ္ဓာပေတု (တိ) [ဥပ+ဒ္ဓာ+ဏာပေ+တု] ပြုစု–လုပ်ကျွေး–စေသော၊သူ။ နာဘိဇာနာမိ သာမ–ဏေရံ ဥပဒ္ဓာပေတာ။ မ၊ဋီ။၁၆ရ။

ဥပဒ္ဓာပေတ္ဝာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဒ္ဓာ+ဏာပေ+တ္ဝာ] (က) ရှေ့ရှုတည်စေ၍၊ ဖြစ်ပေါ်လာစေ၍၊ (ခ) တည်ရှိစေ၍၊ တည်ထား၍။ (ဂ) သက္ကစ္စန္ဓိ သတိ ဥပဒ္ဓာပေတ္ဝာ။ ကင်္ခာ။ ၂၈၁။ အာဟာရေ ပဋိကူလသည် ဥပေဒ္ဓာပေတ္ဝာ။ မ၊ဋီ။၁။ ၂၆၄။ (–ဝိ၊ဋီ၊၁။၆၂။ သာရတ္ထ၊၁။၁ရ၁။ ဝိမတိ၊၁။၃၄။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊သမ်။၄၃၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၂။ အနုဋီ၊ ၁။၈၉။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၃၂၀။) (ခ) တေမာသံ ပါနီယံ ဥပဒ္ဓာပေတ္ဝာ။ ဝိ၊ဋီ၊၄။ရ၄။

ဥပဒ္ဓာပေထ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+ဒ္ဓာ+ဏာပေ+ထ] ဖြစ်စေကုန်လော၊ တည်ရှိစေကုန်လော၊တည်ထားကုန်လော။ ဥပဒ္ဓ(ဒ္ဓာ)ပေတိ(က) ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာပေန္ဓ (တိ) [ဥပ+ဒ္ဓာ+ဏာပေ+အန္ဓ] (က) ဖြစ်စေသော၊သူ။ ဖြစ်စေလျက်၊(ကြိ၊ဝိ)။ (ခ) လုပ်ကျွေး ပြုစုစေသော၊သူ။ လုပ်ကျွေး ပြုစုစေလျက်၊(ကြိ၊ဝိ)။ (က) သတိ ဥပဒ္ဓာပေန္ဓော

အာသေဝတိ။ အံ၊၆၊။၅၃။(–ပဋိသံ။၂၂၈။) (ခ) ဗာလော အဗျတ္တော ပရိသံ ဥပဋ္ဌာပေန္တော ဒဿဝေသော အာပဇ္ဇတိ။ ဝိ၊၆၊၄။၁၆၃။

ဥပဋ္ဌာပေန္တီ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+အန္တီ] ပြုစုလုပ်ကျွေးစေကုန်၏။ ဥပဋ္ဌ(ဌာ)ပေတိ (က)–ကြည့်။

ဥပဋ္ဌာပေမ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+မ] တည်ရှိစေ–တည်ထား–ကုန်အံ့။ ဥပဋ္ဌ(ဌာ)ပေတိ (က)–ကြည့်။

ဥပဋ္ဌာပေယျ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+ယျ] ဖြစ်စေ–လုပ်ကျွေးစေ–ငြားအံ့။ ဥပဋ္ဌ(ဌာ)ပေတိ (က)–ကြည့်။

ဥပဋ္ဌာပေယျုံ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+ယျုံ] လုပ်ကျွေးစေကုန်ငြားအံ့။ ဥပဋ္ဌ(ဌာ)ပေတိ (က)–ကြည့်။

ဥပဋ္ဌာပေသိ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+ဏ္ဍိ] အနီးဌိတည်ရှိစေပြီ၊ တည်ထားပြီ၊ ပြုစုလုပ်ကျွေးစေပြီ။ ဥပဋ္ဌ(ဌာ)ပေတိ(က)–ကြည့်။

ဥပဋ္ဌာပေသုံ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+ဥံ] ဖြစ်စေကုန်ပြီ၊ ထားကြကုန်ပြီ။ ဥပဋ္ဌ(ဌာ)ပေတိ(က)–ကြည့်။

ဥပဋ္ဌာပေသဏ (ကာ၊ကြိ)[ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+သဏ] လုပ်ကျွေးစေကုန်လတ္တံ့။ ဥပဋ္ဌ(ဌာ)ပေတိ(က)–ကြည့်။

ဥပဋ္ဌာပေသန္တိ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+သန္တိ] တည်ရှိစေကုန်လတ္တံ့၊ တည်ထားကုန်လတ္တံ့။ ဥပဋ္ဌ(ဌာ)ပေတိ(က)–ကြည့်။

ဥပဋ္ဌာမိ (ကြိ) [ဥပ+ဌာ+အ+မိ+] ပြုစုလုပ်ကျွေး၏။ ဥပဋ္ဌာတိ(ခ)–ကြည့်။

ဥပဋ္ဌာယက (တိ) [ဥပ+ဌာ+ဏ္ဍု။ ထိ–ဌ် ဥပဋ္ဌာယိကာ] ပြုစုလုပ်ကျွေးသောသူ။ သဒ္ဓံ ကုလံ ဟောတိ စတ္တာဟိ ပစ္စယေဟိ ဥပဋ္ဌာယက် ဘိက္ခူသံဃသ မာတာပိတုဋ္ဌာနိယံ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၆၆။ အနုရုဒ္ဓတ္ထေရသ ဥပဋ္ဌာယိကာယ အစ္ဆယ–ဒေသနာ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၃၃။ ပစ္ဆုပဋ္ဌိတာတိ တံ တံ ဝတ္တကရဏဝသေန ပတိဥပဋ္ဌိတာ ဥပ–ဌာယကာ။ မ၊ဋီ၊၂။၂၁၅။(–မ၊ဌ၊၂။၂၀၄။ သံ၊ဌ၊၁။၁၂၉။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၆၅။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၆။)

ဥပဋ္ဌာယိကာ (ထီ) [ဥပ+ဌာ+ဏ္ဍု+အာ] ပြုစုလုပ်ကျွေးသောသူမ၊ အလုပ်အကျွေးမ။ အထက် ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဋ္ဌာသိ (ကြိ) [ဥပ+ဌာ+ဏ္ဍိ] (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးပြီ၊ ဆည်းကပ်ခစားပြီ။ ဥပဋ္ဌာတိ(ခ) ကြည့်။(ခ) တည်ထားပြီ။ဥပဋ္ဌာတိ(ဃ) ကြည့်။

ဥပဋ္ဌာသိ (ကြိ)[ဥပ+ဌာ+ဏ္ဍိ] (က)ထင်ပေါ်လာပြီ။ ဥပဋ္ဌာတိ(က) ကြည့်။ (ခ) ပြုစုလုပ်ကျွေးပြီ၊ ဆည်းကပ်ခစားပြီ။ ဥပဋ္ဌာတိ(ခ) ကြည့်။

ဥပဋ္ဌာဟိ (ကြိ) [ဥပ+ဌာ+အ+ဟိ] ဆည်းကပ်ခစားလော။ ဥပဋ္ဌာတိ(ခ) ကြည့်။

ဥပဋ္ဌီ (ကြိ) [ဥပ+ဌာ+ဏ္ဍိ] ပူဇော်ပြီ၊ ဥပဋ္ဌာတိ–(ဂ) ကြည့်။

ဥပဋ္ဌိတ (တိ) [ဥပ+ဌာ+တ] (၁) (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးသောသူ။ (ခ) ကပ်၍–အနီးဌိ–တည်နေသော (သဒ္ဓတ္ထ)။ စောင့်မျှော်နေသော (အဓိပ္ပါယတ္ထ)၊ သူ။ (ဂ) ဖြစ်ပေါ်လာသော၊ ထင်ပေါ်လာသော။ (ဃ) ရောက်လာသော၊ သူ။ (၂) ပြုစုလုပ်ကျွေးအပ်သော၊သူ။ (၂) ကပ်ရောက်တည်နေရာဖြစ်သော။ (၁) (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးသော၊သူ။ သမ္ဘဂ္ဂတေ သိလဝန္တေ စီဝရေန ဥပဋ္ဌိတာ။ အံ၊၁။၃၃ရ၆။ ဥပဋ္ဌိတာတိ ဥပဋ္ဌာယကော (ဥပဋ္ဌာယကာ?)။ အံ၊ဌ၊၂။ ၃၁၂။ပစ္ဆုပဋ္ဌိတာ ဟောန္တိတိ ပဏ္ဍာသာလ–

ပရိဝေဏသမ္ဗဒ္ဓနာဖိဝတ္ထုကရဏေန ဥပဒ္ဓိတာ ဟောန္တိ။ မ၊ဌ၊၂။၁၉၂။ (၁) ကပ်ရ်-အနိုးဌ်-တည်နေသော (သဒ္ဒတ္ထ)။ စောင့်မျှော်နေသော (အုမ်ပွါယတ္ထ)။ သူ။ ဥပဒ္ဓိတာ သုတိ အသမ္ဘဒ္ဓာ (ဝိ၁။၄။ မ၊၁။၂၆။ ဒီ၊၁။၁၄ရ။ ဌာတိဝုတ်။၂ရ၄) တိ နု ကေဝလဋ္ဌ ဝိရိယမေဝ၊ သတိပိ မေ အာရမ္ဘကာဘိမုခီဘာဝေန ဥပဒ္ဓိတာ အဟောသိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၁၁။ မ၊ဌ၊၁။၁၂။ ဌာတိဝုတ်၊ဌ။၃၄၃။ ဥပဒ္ဓိတာတိ ဩဂါဟနသဘာဝေန အပိလာ-ပနဘာဝေန အာရမ္ဘဏံ ဥပဂန္ဓာ ဌိတာ။ သာရတ္ထ၊၁။၃၅၄။ မ၊ဋီ၊၁။၂၂၂။ နု ယတ္ထ သာ ဥပဒ္ဓိတော ဟောတိ။ ဒီ၊၁။၁၅ရ။ မ၊၁။၁၁၁။ အ၊ဌ။၃၀၀။ နု ယတ္ထ သာတိ ယတ္ထ သုနခေါ ဝိဏ္ဏံ လဘိဿာမီတိ ဥပဒ္ဓိတော ဟောတိ။ တတ္ထ တဿ အဒတ္တာ အောဟင်္ဂ နု ဂဏ္ဍတိ (နဂဏ္ဍာမိ)။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၉၂။ မ၊ဌ၊၁။၃၄၉။ အ၊ဌ၊၂။၂၄၆။ (ဂ) ဖြစ်ပေါ်လာသော၊ ထင်ပေါ်လာသော။ ဧဝं ဥပဒ္ဓိတေ ပန နိမိတ္တေ တေန ဘိက္ခုနာ အာစရိယသန္တိကံ ဂန္တွာ အာရော-စေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၃၀။ သတိ တတ္ထိ အာရမ္ဘဏေ ဥပဒ္ဓိတေ အာရမ္ဘဏမုခေန ဗျာနေပိ ဥပဒ္ဓိတာ ဧဝ နာမ ဟောတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၁၃။ (ဃ) ရောက်လာသော၊သူ။ ဥပဒ္ဓိတန္တိပိ ပါဌော၊ ဘတ္တကာလေ အာဂတန္တိ အတ္ထော။ သုတ္ထနိ၊ ဌ၊၁။၁၆၃။ (၂) ပြုစုလုပ်ကျွေးအပ်သော၊သူ။ ဒီဝါ စ ရတ္ထော စ မယာ ဥပဒ္ဓိတာ။ ဇာ၊ ၁။၁၉ရ။ (-ဇာ၊၂။၃၀၁။) ဝနေ ဝသန္တေန တပဿိနာ အဂ္ဂိ-ဝိယ မယာ ဥပဒ္ဓိတာ ပရိစရိတာ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၅၀၅။ (-ဇာ၊ဌ၊ရ။၂၂၀။) (၃) ကပ်ရောက်တည်နေရာဖြစ်သော။ ဥပဒ္ဓိတံ သမ္ဘဝိသေသာန (နေတ္တိ။၁၀)နွဲ့ သဗ္ဗေသံ ဥတ္တရိမနုဿမ္ဘသခ်ိတာနံ ဝိသေသာနံ အဓိသီလသိက္ခာဒီဝိသေသာနံ ဝါ ဥပတိဋ္ဌန-ဋ္ဌာနံ။ နေတ္တိ၊ဌ။၆၀။ ဥပတိဋ္ဌတိ ဧတ္ထာတိ ဥပဒ္ဓိတံ၊ ဥပဒ္ဓိတသဒ္ဒဿ အဓိကရဏတ္ထတံ ဒသေတုံ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၄ရ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၈၁။

ဥပဒ္ဓိတအာလောကသဗ္ဗာနန (နဝ) [ဥပဒ္ဓိတ+အာလောက+သဗ္ဗာနန] ထင်ပေါ်လာသော အရောင်အလင်းကို မှတ်သားခြင်း-သိခြင်း-သတော။ ဝိဘူတံ ကတ္တာ မနသိကရဏေန ဥပဒ္ဓိတအာလောကသဗ္ဗာနနံ။ အ၊ဋီ၊၂။၂ရ၄။ (-အ၊ဋီ၊၁။၁၂ရ။)

ဥပဒ္ဓိတအာလောကသညာ (တိ) [ဥပဒ္ဓိတ+အာလောကသညာ] ထင်ပေါ်လာသော-အာလောကသညာ-အရောင်အလင်းဌ်ဖြစ်သော အမှတ်သညာ-အရောင်အလင်းဟူ၍ မှတ်သားခြင်းသတော။ ထိနမိဒ္ဓဝိကွမ္ဘိကာယ ဝိဘူတံ ကတ္တာ မနသိကရဏေန ဥပဒ္ဓိတအာလောကသညာယ ဝသေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ ၅၂၂။

ဥပဒ္ဓိတကာယသတိ (တိ) [ဥပဒ္ဓိတ+ကာယသတိ] ထင်သော ကာယဂတာသတိရှိသော၊ သူ။ ဥပဒ္ဓိတကာယသတိ စ ဝိဟရတိ အပ္ပမာဏစေတသော။ စူဠနိ။၂ရ၆။

ဥပဒ္ဓိတဌာန (နဝ) [ဥပဒ္ဓိတ+ဌာန] ကပ်ရောက်တည်နေရာဌာန။ ရာဂါဒိမလဝိရဟတော ဝါ ပရိယောဒါတာနံ ဥတ္တရိမနုဿမ္ဘဝိသေသာနံ ဥပဒ္ဓိတဌာနတ္တာ ပရိသုဒ္ဓံ ပရိယောဒါတံ။ နေတ္တိ၊ ဝိဘာ။၈၁။

ဥပဒ္ဓိတနယ (ပု) [ဥပဒ္ဓိတ+နယ] ထင်သော-လာသော-နည်း။ ဥပဒ္ဓိတနယဟ္ဟာပိ၊ တတ္ထ တတ္ထ ပကာသယံ။ ဝိမတိ၊ဋ။၁။

ဥပဒ္ဓိတနိမိတ္တ (နဝ) [ဥပဒ္ဓိတ+နိမိတ္တ] ထင်ပေါ်လာသော-နိမိတ်-အာရုံ။ တဏှာပိ သုပိနဿေ ဥပဒ္ဓိတနိမိတ္တဿ ပရိကပ္ပဝသေန ဂဟေတ္မ-တာယ။ အ၊ဋီ၊၃။ရ၀။

ဥပဒ္ဓိတမရဏ (တိ) [ဥပဒ္ဓိတ+မရဏ] ထင်သော-ကပ်ရ်တည်သော-သေခြင်း ရှိသော

သေခါနီးနေသော၊သူ။ အသ ဥပဇ္ဈာယ-
မရဏသ ဒေဝပုတ္တသ ပဋ္ဌ မရဏသ
ပုဗ္ဗနိမိတ္တာနိ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ ဗုတိဝုတ်၊ဌ။၂၄၃။

ဥပဇ္ဈာယဝတ္ထု (ပု) [ဥပဇ္ဈာယ+ဝတ္ထု] ထင်ပေါ်လာ
သောအဆင်းအာရုံ။ ဝတ္ထုတောတိ ဝိစုဝိတ္ထ-
တာရကရူပါဒီသု ဝိယ ဥပဇ္ဈာယဝတ္ထုတော။
ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၃၇။

ဥပဇ္ဈာယသ(သ)တိ (တိ) [ဥပဇ္ဈာယ+သတိ] (၁)
ထင်သော-ကပ်၍တည်သော-သတိ။(၂)
ထင်သော-ကပ်၍တည်သော-သတိရှိသော၊သူ။
(၁) အတ္ထတော ဟိ သော (အပ္ပမာဒေါ)
သတိယာ အဝိပ္ပဝါသော၊ နိစ္စံ ဥပဇ္ဈာယသတိယာ
ဇော် နာမ်။ ဗုတိဝုတ်၊ဌ။ရ၆။ (တိ) (၂)
မယမေတ္ထ ဥပဇ္ဈာယသတိ ဘဝိဿာမာတိ
သလ္လေခေါ ကရတိယော။ မ၊၁၅၂။ ဥပဇ္ဈာ
သတိ ဇောသန္တိ ဥပဇ္ဈာယသတိ။ နိစ္စံ
အာရမ္ဘကာဘိမုခပ္ပဝတ္တသတိနမေတံ အဓိဝစန်။
မ၊ဌ၊၁။ ၁၉၄။ ဥပဇ္ဈာယသတိ ပုဂ္ဂလော
အပ္ပရဇက္ခော။ ပဋိသံ။၁၁၆။ အာရမ္ဘဏ ဥပေစ္စ
ဌိတာ သတိ အဿာတိ ဥပဇ္ဈာယသတိ။ ပဋိသံ၊
ဌ၊၂။၂။ ယထာ စ ပိတိ နု ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ ဇော
ဥပဇ္ဈာယသတိတာယ သတိမာ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၂၂။
အဘိ၊ဌ၊၁။၂၂၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၅၈။

ဥပဇ္ဈာယသတိပုဂ္ဂလ (ပု) [ဥပဇ္ဈာယသတိ+ပုဂ္ဂလ]
ထင်-ကပ်၍တည်-သောသတိရှိသော-ပုဂ္ဂိုလ်။
တိသဒတ္ထတ္ထေရအဘယတ္ထေရသဒိသော ဥပဇ္ဈာ-
ယသတိ ပုဂ္ဂလော သောဝနေန-----သတိ-
သမ္ဘောဇ္ဈင်္ဂေ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။ဗုရ၆။

ဥပဇ္ဈာယသတိပုဂ္ဂလသောဝနာ (တိ) [ဥပဇ္ဈာ
ယသတိပုဂ္ဂလ+သောဝနာ] (၁) ထင်-ကပ်၍
တည်-သောသတိရှိသောပုဂ္ဂိုလ်ကို မှီဝဲဆည်း
ကပ်ခြင်း။ (တိ) (၂) ထင်-ကပ်၍တည်-သော
သတိရှိသော ပုဂ္ဂိုလ်ကို မှီဝဲဆည်းကပ်ခြင်းရှိ
သော၊သူ။ (၁) စတ္ဌဟိ ကာရဏေဟိတိ သတိ-
သမ္ဘဇ္ဈေ မုဌ္ဌသတိပုဂ္ဂလပရိဝဇ္ဇနာ ဥပဇ္ဈာ-
ယသတိ ပုဂ္ဂလသောဝနာ တဒဓိမုတ္ထတာတိ။ ဒီ၊
ဋီ၊၂။၁၂၉။(-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၇၁။) (တိ)(၂)
စတ္ထာရော ဓမ္မာ သတိသမ္ဘောဇ္ဈင်္ဂသ ဥပ္ပါဒါယ
သံဝတ္တန္တိ-----ဥပဇ္ဈာယသတိပုဂ္ဂလသောဝနတာ
တဒဓိမုတ္ထ- တာတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။ဗုရ၆။

ဥပဇ္ဈာကာရ (ပု) [ဥပဇ္ဈာ+အာကာရ] ထင်ပေါ်
လာသောအခြင်းအရာ။ ဝိဘူတာကာရောတိ
ပဏ္ဍိတ္ကိ သမတိက္ကမိတ္တာ အသုဘဘာဝသ
ဥပဇ္ဈာကာရော။ မဏိ၊၁။ဗုဒ၄။

ဥပဇ္ဈာကာရကထန (နာ) [ဥပဇ္ဈာကာရ+
ကထန] ထင်ပေါ်လာသော-အခြင်းအရာ
အားဖြင့်ဆိုခြင်း။ အနုမာနေန အတ္ထနော
အနုဗုဒ္ဓိယာ နယဂ္ဂါဟေန ဥပဇ္ဈာကာရကထန်။
ဝိ၊ဌ။၁။၁၉၅။

ဥပဇ္ဈာကာရဂ္ဂဟဏ(နာ) [ဥပဇ္ဈာကာရ+
ဂဟဏ] ထင်ပေါ်လာသော အခြင်းအရာကို
မှတ်ယူခြင်း။ တေသု သညာဝိပလ္လာသော
မုဒုကော ဒုဗ္ဗလော သုဘာဒိဝသေန ဥပဇ္ဈာ-
ကာရဂ္ဂဟဏမတ္တတ္တာ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၂၂၁။

ဥပဇ္ဈာတ္ထာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဌာ+တ္ထာ] ပြုစုလုပ်ကျွေး
၍။ ပစ္စယေဟိ ဥပဇ္ဈာတ္ထာ၊ ထေရော ကာလ-
ကံတာ အဟု။ အပ၊၂။၂၁၅။

ဥပဇ္ဈာ(ဇ္ဈာ)ယမာန (တိ) [ဥပ+ဌာ+ယ+မာန]
ပြုစုလုပ်ကျွေးအပ်သော၊သူ။ ပါလိလေယျ-
ကေန ဟတ္ထိနာ ဥပဇ္ဈာယမာနော ဟသုကံ
ဝဿာဝါသံ ဝသိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။ဗုရ။ (-ဓမ္မ၊ဌ၊
၂။ဗုဒ၁။ မဏိ၊၂။ဗုဒ၆။) တေန ဥပဇ္ဈာယမာနော။
ထေရ၊ဌ၊၂။ဒ၃။

ဥပဇ္ဈာသံ (ကြိ) [ဥပ+ဌာ+သံ] ပြုစုလုပ်ကျွေး
ပါအုံ့။ ဥပဌာတိ-(၁) ကြည့်။

ဥပဓိဿတိ (တိ) (ကြို) [ဥပ+ဌာ+သ္သတိ] ပြုစုလုပ်ကျွေးလတ္တံ့။ ဥပဌာတိ-(၁)ကြည့်။

ဥပဓိဿန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+သ္သန္တိ] ပြုစုလုပ်ကျွေးကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပဌာတိ-(၁) ကြည့်။

ဥပဓေတိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+တိ] ပြုစုလုပ်ကျွေး၏။ ဥပဌာတိ-(၁) ကြည့်။

ဥပဓေန္တ (တိ) [ဥပ+ဌာ+အန္တ။ဝိဒ္ဓ ဥပဓေန္တိ] ပြုစုလုပ်ကျွေးသောသူ။ ဒုက္ခိတံ သဟဇီဝိနိ နေဝ ဥပဓေန္တိယာ နာ ဥပဌာပနာယ ဥဿုက္ကံ ကရောန္တိယာ ပါစိတ္တိယံ။ ဝိ၅။၁၁၁။ (သျှ-ဌ ဥပဌဟန္တိယာ-ရှိ)

ဥပဓေန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+အန္တိ] (က)ပြုစုလုပ်ကျွေးကြကုန်၏။ ဥပဌာတိ-(၁) ကြည့်။ (၁) ပူဇော်ကြကုန်၏။ ဥပဌာတိ-(၈) ကြည့်။

ဥပဓေန္တိ (တိ) [ဥပ+ဌာ+အန္တ+ဣ] ဥပဓေန္တ ကြည့်။

ဥပဓေမိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+မိ] ပြုစုလုပ်ကျွေး၏။ ဥပဌာတိ-(၁) ကြည့်။

ဥပဓေယျံ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+ယျံ] ပြုစုလုပ်ကျွေးရာ၏။ ဥပဌာတိ-(၁) ကြည့်။

ဥပဓေသိ[1] (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+သိ] ပြုစုလုပ်ကျွေး၏။ ဥပဌာတိ-(၁) ကြည့်။

ဥပဓေသိ[2] (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဣ] ပြုစုလုပ်ကျွေးပြီ။ ဥပဌာတိ-(၁) ကြည့်။

ဥပဒုယှတိ (ကြို) [ဥပ+ဒဟ+ယ+တေ] လောင်ကျွမ်း၏၊ ပူလောင်၏။ အတိတာပေန ပဝတိ ဥပဒုယှတိ။ မိလိန္ဒ။ ၂၆၉။

ဥပဒုယှန္တ (တိ) [ဥပ+ဒုဟန္တ] လောင်ကျွမ်းသော၊ ပူလောင်သော။ ဒိဝသသန္တတ္တံ အယောသူလံ သမ္ဘတ္တ ဥပဒုဟန္တံ ကဏ္ဌသောတံ ပဝိသေယျ။ မိလိန္ဒ။ ၂၇၇။

ဥပဒုဟိတ (တိ) [ဥပ+ဒဟ+တ] လောင်စေအပ်သော။ အညေန ကဋ္ဌေန ဥပဒုဟိတော ဘိယ္ယောသော မတ္ထာယ ဇလေယျ။ မိလိန္ဒ။ ၂၂၇။

ဥပဓု (ပုဒ်နာ) [ဥပ+ဓမ္ဘ။(ဥပါဓိ-သံ) အသတိ ခေပေတိ သမုဒါယန္တိ အရောဟတော။ တတ အဒ္ဓေါ။ ဥပဓောတိ ဥပသဂ္ဂေန ပဒံ ဝဍ္ဎိတံ၊ ဧတေ တယော ပုမေ။-----ဧတေ အရာဒယော တယော အသမေ ဘာဝေ ပုမေ၊ သမေ ထု နပုံသကေတိ ရူပဘေဒေနာပိ "အဒ္ဓံ ဝုတ္ထံ သမေ ဘာဝေ"တိ။-----"အဒ္ဓံ ဝုတ္ထံ သမေ ဘာဝေ"တိ တ္ထေ "အဓု ဥပဓု"နှိ ဣဒံ ဒွယမ္ပိ သင်္ခိတ်-ဟူသောအဘိဓာန်ငိုကာ၅၃-၅၄-အလို အချို့အဝက် အနက်ဟောမူ ပုံလိင်, ထက်ဝက်အနက်ဟောမူ နပုံလိင်ဟု မှတ်ရာ၏၊ Critical အဘိဓာန်နှင့် ဦးဟုတ်စိန် အဘိဓာန်တို့၌ တိလိင်ဟုပြထား၏၊ ပါဠိတော် အဋ္ဌ-ကထာ ငိုကာ ယောနောတို့၌မူ ပုံလိင်, နပုလ္လိင်ရုပ်များ တွေ့ရ၏။ ဤ၌မူ ဓာန်ငိုနှင့် ပြလတ္တံ့သော သာဓကများ အတိုင်း"ပုဒ်နာ" ဟုနှစ်လိုင် ပြထားပါသည်။] (၁) ထက်ဝက်။ (ပု)(၂) အချို့အဝက်။ (၁) ဥပဓုမိဒံ ဘဏ္ဍ ပြဟ္မစရိယဿ။ သံ၁။ရေ။ မ၊ဌ၊၂။။၂ရရ။ ဥဒါန၊ ဌ။ ၂ဝ၁။ သံ၊ငိုး၊၂။၃ဝ၉။ ယာ ဧသာ ကလ္ယာဏမိတ္တတာ နာမ၊ သာ ဥပဓုံ၊ တတော ဥပဓုံ အာဂစ္ဆတိတိ အတ္ထော။ သံ၊ဌ၊၁။၁၄၃။ ဥပဓောတိ ဘာဝေါ။ ပါ၊စိတ်၊ယော။၃ရရ။ (ပု)(၂) မဟာကဿပတ္ထေရော " ရာဇဂဟံ အာဝုသော ဂစ္ဆာမာ"တိ ဥပဓုံ ဘိက္ခုသံဃံ ဂယောတ္တာ ဂေါ် မဂ္ဂံ ဂတော၊ အနုရုဒ္ဓတ္ထေရောပိ အာဝုသော ဥပဓုံ ဂယောတ္တာ ဂေါ် မဂ္ဂံ ဂတော။ ဝိ၊ဌ၊၁။ရ။ (ဥပဓုံ၊ထက်ဝက်သော၊ဝါ-နှစ်ရာ ငါးဆယ်သော-ဟု မအူသျှဉ် အနက်ပေး၏၊ သီ၊

ဦး၊သစ်–ရှင်းချက်ကိုထောက်လျှင် ဥပနုံ–အချို့အဝ်ကသော–ဟုသာ အနုက်ပေးသင့်မည်ထင်သည်။) ဥပနုသံ့ဃောတိ ·ဟိ သကသက–ပရိသာဘူတော ဘိက္ခုဂဏော ဂယှတိ ဥပနု–သဒ္ဒေသ အသမေပိ ဘာဂေ ပဝတ္တတ္တာ။ ယဒိ ဟိ သန္နိပတိတေ ဘိက္ခုသံ့ဃေ ဥပနုသံ့ဃေန သဒ္ဓိန္တိ အတ္ထံ ဂဏှေယျ၊ တဒါ သံ့ဃသ ဂဏနုပထမတိတတ္တာ နှ ယုဇ္ဇတေဝ၊ ယဒိ စ သဂါ်ယနတ္ထံ ဥစ္စိနိတာနံ ပဠဒ္ဓနှ ဘိက္ခုသတာနံ မဇ္ဈေ ဥပနုသံ့ဃေန သဒ္ဓိန္တိ အတ္ထံ ဂဏှေယျ၊ ဧဝမ္ပိ တေသံ ဂဏပါမောက္ခာနံ ယေဝ ဥစ္စိနိတတ္တာ နှ ယုဇ္ဇတေဝ။ သီ၊ဦ၊သစ်၊၁။၆ရ။

ဥပနုအင် (နှ) [ဥပနု+အင်] ထက်ဝက်သော ကိုယ်အင်။ သော အာဂန္ဓာ ရာဇင်္ဂေ အာကာသေ ဌတ္တာ ဥပနုအင်ံ နာမ ဒဿေတိ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၃၂၅။

ဥပနုဥပေါသထကမ္မ (နှ) [ဥပနု+ ဥပေါသထ ·ကမ္မ] ထက်ဝက်သော ဥပုသ်ကံ။ ·ဥပနု–ဥပေါသထကမ္မံ နိဿာယ ဟိ ဒေဝတာယ သာ သမ္ဘတ္တိ လဒ္ဓါ။ မ၊ဌ၊၂။၂၈၉။

ဥပနုကပ္ပ (ပု) [ဥပနု+ကပ္ပ] ထက်ဝက်သော–ကပ်–ကမ္ဘာ၊ အသင်္ခေယျကပ်၏ ထက်ဝက်။ တေသံ ကိတ္တကံ အာယုပ္ပမာဏံ၊ ဥပနုကပ္ပေါ။ အဘိ၊ဝိ။၄၃၃။ တေသံ ဥပနုကပ္ပေါ အာယု–ပ္ပမာဏံ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၀၀။ အံ၊ဌ၊၃။၁၆၄။ ဥပနु–ကပ္ပေါတိ အသင်္ခေကပ္ပဿ ဥပနုကပ္ပေါ။ အံ၊ဦ၊၃။၁၆၈။ (–ဒီ၊ဌ၊၁။၁၀၂။ အံ၊ဌ၊၂။၃၃၂။)

ဥပနုကမ္ဘ (နှ) [ဥပနု+ကမ္ဘ] ထက်ဝက်သောကံ။ မနောကမ္ဘံ ဥပနုကမ္ဘံ။ ဒီ၊ဌ၊။။၁၄ရ။ မ၊ဌ၊ ၃။၁၆၀။ သံ၊ဌ၊၂။၃၁၄။ မနောကမ္ဘံ အနော–ဠာရိကတ္တာ ဥပနုကမ္ဘံ။ ဒီ၊ဦ၊။။၂၂၄။ သံ၊ဦ၊ ၂။၂ရ၀။

ဥပနုကဟာပဏ (ပု) [ဥပနု+ကဟာပဏ] ငွေ တစ်ကျပ်၏ ထက်ဝက်။ ပါဒံ, ဥပနုကဟာပဏံ, ကဟာပဏံ ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊။၁၆၉။

ဥပနုကာယ (ပု) [ဥပနု+ကာယ] ထက်ဝက်သော ကိုယ်၊ ကိုယ်တစ်ပိုင်း။ ဟေဋ္ဌိမေန ဥပနु–ကာယေနာ(သံ၊၁။၁၅၈)တိ နာဘိတော ပဋ္ဌာယ ဟေဋ္ဌိမကာယေန။ သံ၊ဌ၊။။၂၀၃။ ဥပနုကာယံ ဒဿေန္တိယော တိဋ္ဌန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၂၉။ (– ဒီ၊ဌ၊ ၂။ရ၂။ မ၊ဌ၊။။၂၃၁။ မ၊ဌ၊၂။၂၈၉။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၁။။၁ရ၃။ အံ၊ဦ၊၂။၂၄၀။)

ဥပနုကာလ (ပု) [ဥပနု+ကာလ] ထက်ဝက်သော အချိန်ကာလ။ ရဿန္တိ တတော ဥပနုကာလေန ဝတ္ထမ္ဘံ အကာရာဒီ။ ကခါ၊ဦ၊သစ်။၁ရ၅။

ဥပနုကာသိ (ပု) [ဥပနု+ကာသိ] တစ်ထောင်၏ထက်ဝက်၊ ကျပ်ငွေငါးရာ။ အနုကာသိကံ ကမ္ဘလံ ပါဟေသိ ဥပနုကာသိနံ ခမမာနံ။ ဝိ၊ ၃။၃၉၃။ (–ဝိ၊ဌ၊၃။၄၀၂။)

ဥပနုကုဏ္ဍ (ထီ) [ဥပနု+ကုဏ္ဍ] ထက်ဝက်ပြည့်သောအိုး။ ယံ ပန ဥပနုကုဏ္ဍိယံ ဝါ ရိတ္တ–ကုဏ္ဍိယံ ဝါ ဌပိတံ။ ဝိ၊ဌ၊။။၂ရ၆။ ဥပနုကုဏ္ဍိယန္တိ ဥပနုပုဏ္ဏာယ ကုဏ္ဍိယာ။ ဝိမတိ၊။။ခရရ။

ဥပနုကွာယိတ (တိ) [ဥပနု+အကွာယိတ] ထက်ဝက်ခဲစားအပ်ပြီးသော (ကျွတ်ဆီမိတ်)။ ဥပနु–ကွာယိတေ စ ယေဘုယ္ယေနခါယိတေ စ ထုလ္လစ္စယံ။ ဝိ၊ဌ၊။။၂၂၉။ (–ဝိ၊ဌ၊။။၂၂ရ။ ကခါ။ ၁၁၄။ ဝဇိရ။ ၁ဝ၄။ သာရတ္ထ၊၂။၉၉။ ဝိမတိ၊ ၁။။၁၄၄။ ကခါ၊ဦ၊သစ်။။၁ရ၅။)

ဥပနုဂါထ (ထီ) [ဥပနု+ဂါထ] ထက်ဝက်သော ဂါထ၊ ဂါထဝက်။ ကိ ကာဟသိ——ဂယာတိ အယံ ပန ဥပနုဂါထ။ မ၊ဌ၊။။၁ရ၃။ (–မ၊ဌ၊ ၃။၃ဝ၁။ သံ၊ဌ၊။။၄၄။)

ဥပနုဂါမ (ပု) [ဥပနု+ဂါမ] ထက်ဝက်သောရွာ၊ ရွာတစ်ပိုင်း။ ဥပနုဂါမော၊ ဂါမော၊ ဇနပဒေါ။

အဘိ၊ဌ၊၂။၂၄၀။

ဥပနုဂုဏ (ပု) [ဥပနု+ဂုဏ] ထက်ဝက်သော-ဂုဏ်-အကျိုးအာနိသင်။ ကလျာဏမိတ္တတာဟာ ပန ဥပနုဂုဏော လဗ္ဘတိ။ သံ၊ဌ၊၁။၁၄၄။ ပြဟွ ဗရိယံ စရန္တသ ဥပနုဂုဏော ကလျာဏမိတ္တတော လဒ္ဓမ္ဘော။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၈၈။

ဥပနုဌနကမာသ (ပု) [ဥပနုဌနက+မာသ] ပဲ ဝက်မျှထိုက်တန်သောတန်ဆာ။ လောဟမု-မာသောကိ လောဟမယော ဥပနုဌနက-မာသော။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၈၃။

ဥပနုစတုတ္ထ (တိ) [ဥပနု+စတုတ္ထ] အခွဲ-ထက်ဝက်-ဖြင့် လေးခုမြောက်ဖြစ်သော၊ သုံးခုခွဲဖြစ်သော။ အနုနှာနီတိ ဥပနုစတုတ္ထာနီ၊ တိကိ သတာနိ ပညာသဉ္စာတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၁။၂၅၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၄၁။

ဥပနုစ္ဆန္န (တိ)[ဥပနု+ဆန္န] ထက်ဝက်မိုးအပ်သော (ကျောင်း)။ ဥပနုစ္ဆန္နေ ဥပနုပရိစ္ဆန္နေ အာပတ္တိ ဒုက္ကဋသ။ ဝိ၊၂။၂၈။ ဝိ၊ဌ၊ဂု။၁၅။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၈၆။ ယသ ဒ္ဒိသု ဘာဂေသု ကော ဆန္နော ဧကော အစ္ဆန္နော၊ ဣဒံ ဥပနုစ္ဆန္နံ နာမ သေနာသနံ။ သာရတ္ထ၊ဂု။၁၀။ (–ဝိမတိ၊ ၁။၁၄၄။ ဝိမတိ၊၂။ရ။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊သစ်။ဂု၅၂။)

ဥပနုစ္ဆန္နပရိစ္ဆန္န (တိ) [ဥပနု+ဆန္န+ပရိစ္ဆန္န] ထက်ဝက်မိုးအပ်,ထက်ဝက်ကာရံအပ်သော။ ဥပနုစ္ဆန္နပရိစ္ဆန္နဒီသူ(ကင်္ခာ။၁၉၃)တိ အာဒိ-သဒ္ဒေန "သမ္ဘစ္ဆန္နေ ဘူဌကပရိစ္ဆန္နေ------ ဘူဌကစ္ဆန္နေ ဒုက္ကဋ"န္တိ အဌကထာယံ ဝုတ္တာနံ ဂဟဏံ။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊သစ်။ဂု၅၂။

ဥပနုစ္ဆိန္နသီဟဌကုဒါလသဏ္ဌာန (တိ) [ဥပနုစ္ဆိန္န+သီဟဌကုဒါလသဏ္ဌာန] ထက်ဝက်ပြတ်သော သီဟိုဠ်ပေါက်တူး သဏ္ဌာန်ရှိသော။ (အဘိ၊ဌ၊။၂၂၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၄၆-တို့၌ ဒွေ အက္ခကဋိနိ၊ ဒွေ ကောဋ္ဌဋ္ဌိနိ၊ ဒွေ ဗာဟုဋ္ဌိနိ ဟု အစဉ် လာရှိသည်။ ခုဒ္ဒကဌ။ဂ၈-၌ ဒွေ အက္ခကဋ္ဌိနိ၊ ဒွေ ပိဋ္ဌိဗာဟဋ္ဌိနိ ဒွေ ဗာဟ-ဋ္ဌိနိ-ဟု အစဉ် လာရှိသည်။ အဘိ၊ဌ၊နှင့် ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဌ-တို့၌ ကောဋ္ဌဋ္ဌိနိ ကေယောပရိကိ္ခကသီဟ-ဌကုဒါလသဏ္ဌာနာနိ-ဟုဖွင့်ကြသည်။ ခုဒ္ဒက၊ ဌ။ဂ၉-၌ ပိဋ္ဌိဗာဟဋ္ဌိနိ ဖရသုဖရသသဏ္ဌာနာနိ၊ ဥပနုစ္ဆိန္နသီဟဌကုဒါလသဏ္ဌာနာနိတိပိ ကေ-ဟုဖွင့်သည်။ အဘိ၊ဌ၊နှင့် ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ-အယူအဆ-ကို ကေ ဟု ရည်ညွှန်းဟန်တူ၏။ ကောဋ္ဌဋ္ဌိ၊ ပိဋ္ဌိဗာဟဋ္ဌိ-နှစ်ပုဒ်တို့ကို လက်ပြင်ရိုး ဟု ပြန်နိုင်၏။ ကောဋ္ဌဋ္ဌိ-ကိုကား ပခုံးစွန်းရိုး-ဟု လည်း သျှ မျှားဌ ပြန်ဆိုကြ၏။) ပိဋ္ဌိဗာဟ-ဋ္ဌိနိ----ဥပနုစ္ဆိန္နသီဟဌကုဒါလသဏ္ဌာ-နာနိတိပိ ကေ။ ခုဒ္ဒကဌ။ဂ၉။

ဥပနုဏ္ဏာ(ဏ္ဏာ)ယမာန(တိ) [ဥပနု+ဏ္ဏာယမာန] ထက်ဝက်လောင်ကျွမ်းအပ်သော။ ဥပနုဏ္ဏာ-(ဏ္ဏာ)ယမာနာနံ ဒါရူနံ ကလာပံ ဥက္ခိပိတ္တာ-မဌ၊ဌ။၁ရ၂။ အဘိ၊ဌ၊။၂ရ၂။

ဥပနုဌာန (နာ) [ဥပနု+ဌာန] ထက်ဝက်သော အရပ်။ ဇိဂုစ္ဆန္တော နာမ ယဒါ ဥပနုဌာနေ မုတ္တော ဟောတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊။၁ဌ။

ဥပနုတ္ထေရ (ပု) [ဥပနု+ထေရ] ထက်ဝက်သော ထေရ်ရှင်မြတ်။တဿ တံ ဟောတံ ဝဋ္ဋတိတိ ဥပနုတ္ထေရာ အာယံသု။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၉၀။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။၁၀၂။

ဥပနုအရု (တိ) [ဥပနု+အရု] ထက်ဝက် မီးလောင်အပ်သော။ ဆဝဋ္ဌကာနိတိ ဥပနုဒဋ္ဌာနိ အဋ္ဌိနိ။ မဌ၊၁။ခ၃ခ။

ဥပနုဒီဝသ (ပု) [ဥပနု+ဒီဝသ] နေ့ထက်ဝက်။ အဟော ဝတာဟံ ဥပနုဒီဝသံ ဇီဝေယျံ။ အံ၊ ၃။၁ခ၆။ ဥပနုဒီဝသော ဥပ္ပါဒကွဏော ဥပနုဒီဝသော ဝယကွဏော။ အဘိ၊က။၁၅၆။

(–ဒီဋ္ဌ၊၁။ ၂၈၄။ ဆ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၃။)

ဥပနုဒုဿ (နာ) [ဥပနု+ဒုဿ] ကိုယ်ဝတ်ပုဆိုးထက်ဝတ်ပုဆိုးတစ်ပိုင်း။ ဥပနုဒုဿမဒါသဟ်။ အပ၊၁။၁၄၈။ ဥပနုဒုဿံ ဒတ္တာန။ ဗုဒ္ဓ၊ ၂။ရ၆။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၆၈။

ဥပနုဒုဿဒါန (နာ) [ဥပနုဒုဿ+ဒါန] ကိုယ်ဝတ်ပုဆိုးထက်ဝတ်ကို ပေးလှူခဲ့ခြင်း။ ဥပနုဒ္ဒုဿ–ဒါနေန၊ မောဒါမိ အကုတောဘယေ။ အပ၊ ၂။ရ၇။

ဥပနုဒုဿဒါယက (ပု) [ဥပနုဒုဿ+ဒါယက] ကိုယ်ဝတ်ပုဆိုးထက်ဝတ်ကို ပေးလှူဆုံးသော (ထေရ်)။ အာယသ္မာ ဥပနုဒုဿဒါယကော ထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္တာ။ အပ၊ ၂။ရ၇။

ဥပနုဒုဿဒါယကတ္ထေရ (ပု) [ဥပနုဒုဿဒါယက+ထေရ] ဥပနုဒုဿဒါယကမည်သော ပရိယရ်၊ ကိုယ်ဝတ်ပုဆိုးထက်ဝတ်ကို ပေးလှူဘူးသော ထေရ်။ ထေရာပဒါနာပါဠိ၊ ၅၀–ဝဂ်၊ ၅–အပဒါန၊ အပ၊ ၂။ရ၆၊ရ၇။

ဥပနုနာဠိ (ထီ) [ဥပနု+နာဠိ] တစ်ကွမ်းစား၏ ထက်ဝက်၊ တစ်ကွမ်းစား၏ထက်ဝက်ပမာဏ ရှိသောဆန်။(ပရိဝါအဋ္ဌကထာနိဿ္ဟ၊ ၂၅၂–ဌ် "ကွမ်းစားလတ်သောဆန်"ဟု စာရိုက်ထားသည်ကိုတွေ့ရ၏။) တတြ ပါဒတော ဒေဝသိုက်နာဠိဝါ ဥပနုနာဠိဝါ––––––ဒေဝ္ဌေန အပလောကနကမ္မံ ကတ္တာဝ ဒါတမ္ဘာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၄။ ၂၅၃။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၄၀၃။ (–ဝိမတိ၊ ၂။၃၁၈။)

ဥပနုနာဠိကောဒန (ပု၊နာ) [ဥပနုနာဠိ+ဩဒန။ နာဠိယာ ဥပရော ဥပနုနာဠိ၊ ဥပနုနာဠိယာ ဩဒနော ဥပနုနာဠိကောဒနော။ မဇ္ဈ၊သ္မ၊ ၄။ရ၅ ၂။] ကွမ်းစားထက်ဝက်ချက်ထမင်း၊ မဂဓတိုင်းသုံးပြစ်သော–နာဠိ–ကွမ်းစား–၏ ထက်ဝက်ချက်အပ်သောထမင်း။ တစ်ခွက်၏၏ ထက်ဝက်–တစ်စလယ်–ချက်ထမင်း။ (ဖေါ်ပြလတ္တံ့သော သာရတ္ထဒီကာအတိုင်း နှစ်စလယ်သည်, သို့မဟုတ် တစ်ခွက်သည် မဂဓနာဠိမည်၏။ ထို့ကြောင့် ဥပနုနာဠိဟူသည် တစ်စလယ်တည်း။) ပတ္ထောဒနန္တိ မဂဓနာဠိယာ ဥပနုနာဠိကောဒနံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၅၂။ မဂဓနာဠိယာ ဥပနုပ္ပမာဏော ဣဓ ပတ္ထောတိ အာဟ "ပတ္ထောဒနန္တိ မဂဓနာဠိယာ ဥပနုနာဠိ–ကောဒန"န္တိ။ ဣမိနာ စ "ပတ္ထဒ္ဒယံ ဖုဂဓ–နာဠိ"တိ ဒဿိတံ ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၄၂၅။

ဥပနုနိကာယ (ပု) [ဥပနု+နိကာယ] ထက်ဝက်သောနိကာယ်။ အဂ္ဂတ္ထရဘာဏကေန ဟေဋ္ဌာ ဝါ ဥပရိ ဝါ ဥပနုနိကာယော ဥဂ္ဂဟေတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၅၅။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၆၄။

ဥပနုပံသုက (တိ) [ဥပနု+ပံသု+က] ထက်ဝက်သောပြေမှုန့်ရှိသော။ကိဏ္ဍာပိ ယေဘုယျပံသုအပ္ပပံသုံ စ ပထဝီ ဝတ္တာ ဥပနုပံသုကာ ပထဝီ နု ဝုတ္တာ။ သာရတ္ထ၊ဋ္ဌ။၁၅။

ဥပနုပဋိဝိသ (ပု) [ဥပနု+ပဋိဝိသ] ထက်ဝက်သော–အဖို့–ဝေစု၊ ဝေစု၏ထက်ဝက်။ သာမဏေရုနံ ဥပနုပဋိဝိသ (ဝိ၊ဋ္ဌ။ဌ၃၈) နန္တိ ဣတ္ထ––––––ဘောသံယေ ဥပနုဘာဂေါ ဒါတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ။၄၀၅။ (–ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၂၄ရ။ သာရတ္ထ၊ဋ္ဌ။ဌ၃၈။)

ဥပနုပဏ္ဏုဝတ္ထု (တိ) [ဥပနု+ပဏ္ဏုဝတ္ထု] ထက်ဝက်ဖျော့တော့သော အဆင်းရှိသော သူ။ ဥပနုရတ္ထစီဝရ–ကြည့်။

ဥပနုပထ (ပု) [ဥပနု+ပထ] ထက်ဝက်သောခရီး။ ခရီးတဝက်။ အယံ ဥပနုပထံ ဂဇ္ဆယျံ။ ဒီ၊ ဋ္ဌ။ဌ။ (–ဒီဋ္ဌ၊ဋ္ဌ။၈။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ရ၆။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁၀။)

ဥပနုပ(ပ္ပ)မာဏ (တိ) [ဥပနု+ပမာဏ] ထက်ဝက်သော–ပမာဏ–အတိုင်းအတာ–အတိုင်းအရှည်–ရှိသော။ ဝိတ္ထာရတော တတော ဥပနု–ပ္ပမာဏံ ဟောတိ။ ဝိ၊သင်္ခ်ဟ။၃၃။ သီနေရှ–ပမာဏတော ဥပနုပ(ပ္ပ)မာ်ကောပိ ယုဂန္ဓရ–ပမ္ဘတော ပထဝိယံ သုပ္ပတိဋ္ဌိတော။ သာရတ္ထ၊ ၁။၂၅၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၄၂။

ဥပနုပရိကိ္ခတ္ထ (တိ) [ဥပနု+ပရိကိ္ခတ္ထ] ထက်ဝက်ကာရံအပ်သော။ အာရာမော ပန ဥပနုပရိကိ္ခတ္ထောပိ ဗဟုတရံ ပရိကိ္ခတ္ထောပိ ပရိကိ္ခတ္ထောယေဝ။ ဝိ၊သင်္ခ်ဟ။၁၁၀။

ဥပနုဝရိစ္ဆန္န (တိ) [ဥပနု+ပရိစ္ဆန္န] ထက်ဝက်ကာရံအပ်သော။ ဥပနုစ္ဆန္နေ ဥပနု–ပရိစ္ဆန္နေ အာပတ္တိ ဒုက္ကဋသာ။ ဝိ၊၂။၂၈။ ဝိ၊ဋီ၊ ၃။၁၅။ ဝိ၊သင်္ခ်ဟ။၈၆။ သာရတ္ထ၊၃။၉။

ဥပနုပသာဒ္ဓိက (တိ) [ဥပနု+ပသာဒ္ဓိက] ပသာဒ္ဓိ–အချို့အဝက်ကို ဟောကြားသောသုတ်။(ပဌမ,ဒုတိယအာနန္ဒသုတ်တို့၌ ပသာဒ္ဓိ အပြည့်အစုံ ဟောကြားသည်၊ ပဌမ,ဒုတိယသမ္ဘဟုလသုတ်တို့၌ အရှုပစ္စာန်ဝင်စားသူ၏ ပသာဒ္ဓိကို မဟော၊ ထို့ကြောင့် ထိုနှစ်သုတ်၌ အချို့အဝက်သော ပသာဒ္ဓိကို ဟောသည်ဟု ဆိုလိုရင်းဖြစ်သည်။ သံ၊၂။၄၂၀–၄၂၂။ သံ၊ဋီ၊၃။၁၂၀။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၅၉–တို့ တိုက်ဆိုင်ကြည့်။) ပစ္ဆိမာနိ ဥပနုပသာဒ္ဓိကာနိ။ သံ၊ဋီ၊၃။၁၂၀။(–သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၅၉။)

ဥပနုပိဒဟိတ (တိ) [ဥပနု+ပိဒဟိတ] ထက်ဝက်ပိတ်အပ်သော။ ဂန္ဓကုဋိဒ္ဓါရံ ဥပနုပိဒဟိတံ ကတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၂။ရ၀။

ဥပနုပိဟိတ (တိ) [ဥပနု+ပိဟိတ] ထက်ဝက်ပိတ်အပ်သော။ ဥပနုပိဟာတာနိ ဒ္ဓါရာနိ ကတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၂။၂၀၃။

ဥပနုဟာသုကာ (ထီ) [ဥပနု+ဟာသုကာ] ထက်ဝက်သောနံရံ။ ဂဏသာ ဥပနုဟာသုကာ သဠိတမ္ဘာ။ ဝိ၊ဋီ။၁၀၄။

ဥပနုမလိတ (တိ) [ဥပနုမလ+ဣတ] ဖြစ်သော ထက်ဝက်ခွန်အားရှိသောသူ။ အာပါဒိတောတိ ဥပနုမလိတော ပဋိပါဒိတော။ မဟာနိ၊ဋီ။၂၄၉။

ဥပနုဟာဟုပ္ပမာဏ (တိ) [ဥပနုဟာဟု+ပမာဏ] လက်မောင်း၏ ထက်ဝက် ပမာဏရှိသော။ လက်မောင်း၏ တစ်ဝက်အထိရှည်လျားသော။ တစ်တောင်ရှည်လျားသော။ သာ ပနေသာ ကောဋိယံ ဂဟေတ္တာ အာကနိယမာနာ ဥပနုဟာဟုပ္ပမာဏာ ဟောတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၄၂။ မ၊ ဋီ၊၃။၂၆၄။

ဥပနုဘာဂ (ပု) [ဥပနု+ဘာဂ] ထက်ဝက်သောအဖို့။ ဥပနုဘာဂံ ဘတ္တာသ၊ ဒဒါမိ ယောမေ ဣစ္ဆတိ။ ဇာ၊၂။၂၆၁။ ဇာ၊ဋီ၊ရ။၁၁၅။ ဥတ္တရာယ ဒိသာယ ဥပနုဘာဂေန သိမံ အတိက္ကာမိတ္တာ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၄၄။

ဥပနုဘာဂဂတ (တိ) [ဥပနုဘာဂ+ဂတ] ထက်ဝက်ဘောအဖို့၌–ရောက်–တည်ရှိ–နေသော။ အန္တောသီမာယ ဌိတံ ဥပနုဘာဂဂတမေဝ ဥဒကံ ..စလိ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၄၄။

ဥပနုဘာဂဝါရ (ပု) [ဥပနု+ဘာဂဝါရ] ထက်ဝက်သောဘာဂဝါရ။(ဘာဂဝါရ–လည်းကြည့်) တေဝိသတိပဒါမိကော စ ဥပနုဘာ်ဂ–ဝါရော။ မ၊ဋီ၊၁။၃။ မ၊ဋီ၊၁။၂၀။

ဥပနုမံသ (နှ) [ဥပနု+မံသ] ထက်ဝက်သော အသား။ ဟေ မံ မာရေတ္တာ ဥပနုမံသံ ခါဒိတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၁။၂၁၆။ သံ၊ဋီ၊၂။၉၆။

ဥပနုမဋ္ဌ (ပု) [ဥပနု+မဋ္ဌ] ထက်ဝက်သော လမ်းခရီး၊ ခရီးတဝက်။ အထေကော ဥလ္ဂက–သကုကော ဘဂဝတိ ဂါမံ ပိဏ္ဍာယ ပဝိသန္တေ

. ဥပနုမဝ့ အနုဂစ္ဆတိ။ မ၊ဌ၊၁။၃၂၂။ (–မ၊ဌ၊ ၄။၁၃၊ သံ၊ဌ၊၁။၃၀၊)

ဥပနုမဏ္ဍလ (တိ) [ဥပနု+မဏ္ဍလ] ထက်ဝက်သောအဝန်းရှိသော(လ)၊ လတခြမ်း။ အာဒိ–သဒ္ဒေန စဏ္ဍာသ ဥပနုမဏ္ဍလတာရာဟုဂ္ဂဟ–တာဒိနံ သင်္ဂဟော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ မ၊ဋီ၊၁။၂၁၈။

ဥပနုမုဏ္ဍ (တိ) [ဥပနု+မုဏ္ဍ] ထက်ဝက်–ခေါင်းရိတ်–ခေါင်းတုံး–ဦးပြည်း–ထားသော၊ သူ။ ဒီဃကေသေ ဥပနုမုဏ္ဍေ မုဏ္ဍေ မိဿက–ကေသေ ဥပနုရတ္တစီဝရေ ပဏ္ဍုကစီဝရေ––––––––ကရောန္တေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁၈။(ပဋိသံ၊ဌ၊ ၁။၃၀၈–၌ ဥပနုမုဏ္ဍမုဏ္ဍေ–ဟုရှိ၏။ ဝိသုဒ္ဓိ၌ လာရှိသော ပါဠိကသာ သဘာဝကျသည်။)

ဥပနုမုဏ္ဍမုဏ္ဍေ–အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနုရဇ္ဇု (နာ) [ဥပနု+ရဇ္ဇု] ထက်ဝက်သော–မင်းအဖြစ်–မင်းရာထူး–မင်းစည်းစိမ်။ နာဂ–ရာဇာ တံ နာဂဘဝနံ နေတ္တာ ဥပနုရဇ္ဇေန သမ္မာနေသိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။၁၁၈။ (–သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၀၄။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။၁၉။)

ဥပနုရတ္တစီဝရ (တိ) [ဥပနု+ရတ္တစီဝရ] ထက်ဝက် နီမြန်းသော သင်္ကန်းရှိသော၊သူ။ ဥပနု–ရတ္တဝဏ္ဏဥပနုပဏ္ဍုဝဏ္ဏာဒီသု အညတရဝဏ္ဏန္တိ ဧဝံ ဥပနုရတ္တစီဝရေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၂၂။ ဥပနု–မုဏ္ဍ–လည်းကြည့်။

ဥပနုရတ္တဝဏ္ဏ (တိ) [ဥပနု+ရတ္တဝဏ္ဏ] ထက်ဝက်နီမြန်းသောအဆင်းရှိသော၊သူ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနုရတ္တိ (ထီ) [ဥပနု+ရတ္တိ] ထက်ဝက်သော ညဉ့်၊ ညဉ့်ထက်ဝက်(အချိန်ကာလ)။ တထာ အနိဝတ္ထေတ္တာ ဥပနုရတ္တိမတ္တံ ဗျာကုလမကံသု။ သံ၊ဌ၊၁။ ၂၉၆။

ဥပနုဝေလာ (ထီ) [ဥပနု+ဝေလာ] ထက်ဝက်သောအချိန်အခါ။ ဥပနုဝေလာ အဝိဘူတပ္ပါယာ၊ ဥပနုဝေလာ ဝိဘူတပ္ပါယာ၊ တဒုဘယံ ဂဟေတ္တာ "ဒွေ သန္ဓတိဝါရာ"တိ ဝုတ္တံ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂၅၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၆၅။

ဥပနုသံဃ (ပု) [ဥပနု+သံဃ] အချို့အဝက်သော–သံဃာ–ရဟန်းအပေါင်း။ ဥပနု–ကြည့်။

ဥပနုသဒ္ဒ (ပု) [ဥပနု+သဒ္ဒ] ဥပနုသဒ္ဒါ။ ဥပနု–ကြည့်။

ဥပနုသရီရ (နာ) [ဥပနု+သရီရ] ထက်ဝက်သော ကိုယ်၊ ကိုယ်တပိုင်း။ ဥပနုသရီရံ ဝါ သကလ–မေဝ ဝါ အတ္တဘာဝံ ဒါသဘာဝေန ယာစေယ္ယ။ စရိယာ။ဌ။၆၄။

ဥပနုသုကံ (ပုနာ) [ဥပနု+သုကံ] ထက်ဝက်သော အခွန်၊ အခွန်တဝက်။ တတော ဥပနုသုကေ်နေ၊ ယေန မံ ဝိန္ဒထ သေဋ္ဌိ။ ထေရီ၊ဌ၊ ၂။ ၂၆၉။

ဥပနာယုကပ္ပမာဏ (တိ) [ဥပနု+အာယုက+ပမာဏ] ထက်ဝက်အသက်တန်းအတိုင်းအရှည်ရှိသော။ အမှာကံ ပန ဘဂဝတော ကာသပသ ဘဂဝတော ဥပနာယုကပ္ပမာဏော ဒသဝဿသဟဿာယုကကာလေ ဥပ္ပဇ္ဇိတမ္ပိ သိယာ။ ဝိ။ဌ၊၁။၁၅၈။

ဥပနာရာမ (ပု) [ဥပနု+အာရာမ] အရံ၏ ထက်ဝက်။ ယောပိ ဥပနာရာမံ ဝါ––––– ရက္ခတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၃၄၁။ ဝိ၊သင်္ဂ၊။၄၃၁။

ဥပနာသန (နာ) [ဥပနု+အာသန] ထက်ဝက်သောနေရာ။ အထခေါ ဒေဝဒတ္တော အာယသ္မန္တံ သာရိပုတ္တံ ဥပနာသနေန နိမန္တေသိ။ ဝိ၊ဌ။၃၆၂။

ဥပဒ္ဒုပနုပမာဏ (တိ) [ဥပနု+ဥပနု+ပမာဏ] ထက်ဝက် ထက်ဝက်သော ပမာဏရှိသော။

ကျမီနာ နယေန သေသေသုပိ ဥပစူ-ဝနုပမာဂတာ ဝေဒီတမ္ဘာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ။၂၄၂။

ဥပစူပေါသထ (ပု) [ဥပနု+ဥပေါသထ] ထက်ဝက်သော ဥပုသ်။ သက္ကာ နု ခေါ ဥပစူ-ပေါသထံ ကာတုံ။ ဒီဋ္ဌ၊ဌ။၂၈၄။

ဥပစူပေါသထကမ္မ (နဿ) [ဥပစူပေါသထ+ကမ္မ] ထက်ဝက်သော-ဥပုသ်ကံ စေတနာ။ တံ နိဿာယ ကတသ ဥပစူပေါသထကမ္မသ နိဿန္ဓေန သာ သမ္ပတ္တိ မယာ လဒ္ဓါ။ ဓမ္မပဒ၊ဌ။ဝ၂။ (-ဓာတုဝိ၊ဌ။၄၂။ ဓာတု၊ဌ။ သာဝတ္ထိ၊ ၂။ဝ၃၉။)

ဥပစူပေါသထကမ္မနိဿန္ဓ (ပု) [ဥပစူပေါသထကမ္မ+နိဿန္ဓ] ထက်ဝက်သော- ဥပုသ်ကံ၏-ဥပုသ်စောင့်ခြင်း၏-အကျိုး။ သော စဝိတ္တာ ဥပစူပေါသထကမ္မနိဿန္ဓေန တသ အဂ္ဂမဟေသိယာ ကုစ္ဆိမှိ ပဋိသန္ဓိ ဂကျိ။ ဓာ၊ ဌ။ဝ။၄၂။

ဥပစူလ္လိခိတ (တိ) [ဥပနု+ဥလ္လိခိတ] (ဘီး-ဖြင့်) အချိုအဝက် ဖြီးထားအပ်သော(ဆံပင်)။ ဥပစူလ္လိခိတေဟိ ကေသေဟိ (ဥဒါန။ဝ၀၁)တိ ဣတ္ထေ ဣတ္ထိယာ ကရဏတ္ထေ ကရဏဝစနံ၊ ဝိပ-ကတုလ္လိခိတေဟိ ကေသေဟိ ဥပလက္ခိတာ တိ အတ္ထော။ ဥဒါန၊ဌ။ဝ၅ဝ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဝ။ဝ၉။

ဥပ(ပ)ဏ္ဏ (ပု) [ဥ+ပဋိ+ဥ] ဖြေ့တော့သော အဆင်း။ ဥပ္ပဏ္ဏပ္ပဏ္ဏကဘော-ကြည့်။

ဥပ(ပ)ဏ္ဏပ(ပ)ဏ္ဏက (တိ) [ဥပ(ပ)ဏ္ဏ+ဥပ(ပ)ဏ္ဏ+က] အလွန်ဖြေ့တော့သော အဆင်းရှိသော။ အောက်ပုဒ် ကြည့်။

ဥပ(ပ)ဏ္ဏပ(ပ)ဏ္ဏကဘတ (တိ) [ဥပ(ပ)ဏ္ဏ ဥပ(ပ)ဏ္ဏက+ဘတ] ဖြစ်သောအလွန် ဖြေ့တော့သော အဆင်းရှိသော ကိုယ်၏ အပြစ်ရှိသော၊ အလွန်ဖြေ့တော့သောကိုယ်အဆင်းရှိသော၊သ့။ သမ္ဗုလာ သမ္ပတ္တိဒေါသဝသေန ကိသာ အဟောသိ ဥပ္ပဏ္ဏပ္ပဏ္ဏကဘတာ။ ဓာ၊ ဌ။၅၅။ ဥပ္ပဏ္ဏပ္ပဏ္ဏကဘတော(ဝိ၊ဝ။၂၂) တိ သဗ္ဗာတုပ္ပဏ္ဏပ္ပဏ္ဏကဘာဝေါ ဝဏ္ဏ-ပလာသပ္ပဋိဘာဂေါ။ ဝိ၊ဌ၊ဝ၁၂။

ဥပ(ပ)ဏ္ဏေတိ (ကြို) [ဥ+ပဋိ+ဏေ+တိ။ ဗဟု ပရိယာသေ။ —— ဥပ္ပဏ္ဏေတိ။ နိတိ၊ဓာ။၂၉၀] ဖျက်ရယ်ပြု၏။ ဥပဏ္ဏောသတိတိ ဥပဏ္ဏေတိ။ ဒီဋ္ဌ၊ဌ။၂၀၆။

ဥပတပနိယ (တိ) [ဥပ+တပ+အနိယ] ပူလောင်-ပူပန်-ကြောင်းဖြစ်သော၊ပူလောင်စေတတ်သော (အကြောင်းတရား)။ ကိလေသနိဗ္ဗေ နကိလိဿတိတိ ဥပတပနိယာဿိ ဝဏ္ဏာဿိ နဥပတပ္ပတိ။ မဟာနိ၊ဌ။ဝ၀၄။

ဥပတပေတိ (ကြို) [ဥပ+တပ+ဏေ+တိ] ပူလောင်စေ၏။ စိတ္တံ ဇူပတပေတိ မံ။ ဓာ၊ ၁။၅၀။ (စ ဥပတပေတိ-ပုဒ်ဖြတ်၊ တ-ဌ် ဆန်းကြောင့် ရသ။) ဥပတာပေတိ-လည်းကြည့်။

ဥပတပ္ပတိ (ကြို) [ဥပ+တပ+ယ+တိ] ပူပန်၏။ ပူလောင်၏။ အတက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဏ္ဏပ (ပု) [ဥပ+တပ+ဏ] (က) ပူပန်ခြင်း ပူလောင်ခြင်းဆင်းရဲ။ (ခ) ပူလောင်စေတတ်သော (ဆင်းရဲ)။ (ဂ) ပုဂ္ဂလော ဂတ္ဂဂတဌာနေ ဥပတာပဌေ လဘတိ။ အံ၊ ဌ၊၂။ရ၃။ ပေမံ ဥပတာပံ ကရောတိယေဝ။ ဓာ၊ဌ။ဝ။ဝ၃။ ဥပတာပေါ ပရိဋ္ဌာဟော။ အနုဋီ၊ ၁။ဝ၃။ ပရိကိလိဿတိတိ ဥပတာပံ ပါပုဏာ-တိ။ မဟာနိ၊ဌ။၂၄၂။ (ခ) ဥပယာသေတိ ဥပတာပေတိတိ ဥပါယာသော ဥပတာပေါ။ သံ၊ ဋီ၊၂။၂ဝ၉။

ဥပဏာပတ (တိ) [ဥပ+တပ+ဏ] ပူလောင်

စေတတ်သော(တရား)။ သံကိလိသာနန္ဓိ ဝိဘင်္ဂကတာ ဥပဏာပကတာစ။ အံ၊ဦး၊၃။၂၂၃။

ဥပဏာပကရ (တိ) [ဥပဏာပ+ကရ] ပူလောင်ခြင်းကို ပြုတတ်သော။ အောက်ပုံခ်ကြည့်။

ဥပဏာပန (နု) [ဥပ+တပ+ဏော+ယု] (၁) ပူလောင်စေခြင်းပင်ပန်းစေခြင်း။ (တိ) (၂) ပူပန်–ပူလောင်–စေတတ်သော။ (၁) တေသံ ပန ဘုသံ ဥပဏာပနေ "သလ္လဝိဒ္ဓေါ ရုဇ္ဇတိ" တိ ဂါထာယ ဝတ္ထု ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၁၃။ (–ထေရီ၊ဌ၊၂၅၁။ ဝဇိရ။၄၀၉။ မဇ္ဈိ၊၁။၂၄၆။) (တိ)(၂) ကစ္စိ တေ ဗျာဓယော နတ္ထိ၊ သရီရသုပ–တာပနာ။ ဇာ၊၂။၁၅၅။ သရီရသုပတာနာတိ သရီရသာ ဥပဏာပကရာ။ ဇာ၊ဌ။၆။၂၉။

ဥပဏာပယေ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+တပ+ဏယ+ယေ] ပူလောင်စေရာ၏။ ဥပဏာပေတိ–ကြည့်။

ဥပဏာပသဟ (တိ) [ဥပဏာပ+သဟ] ပူလောင်ခြင်းဆင်းရဲကို သည်းခံနိုင်သော၊သူ။ ပရတော ဥပဏာပသဟော ဟောတိ ပရေသံ အနုပတာပိ ။သီ၊ဌီ၊သစ်၊၁။၃၀၁။

ဥပဏာပိတ (တိ) [ဥပ+တပ+ဏော+တ] ပူလောင်စေအပ်သော။ သံကိလိဋ္ဌာတိ ရာဂါဒိ–သံကိလေသဓမ္မေဟိ/ဝိဘာဝိတာ ဥပဏာပိတာ ဝိဒ္ဓသိတာ မလိနာ စာတိ အတ္ထော။ မဇ္ဈိ၊၂။၂၉၉။ မူလဋီ၊၁။၃၉၊၄၀၊၂၀၂။

ဥပဏာပိတစိတ္တ (တိ) [ဥပဏာပိတ+စိတ္တ] ပူလောင်စေအပ်သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ သံကိလိ–ဋ္ဌစိတ္တောတိ တေဟိယေဝ သုဋ္ဌုတရံ ကိလိဋ္ဌ–စိတ္တော မလိနစိတ္တော ဝိဘာဝိတစိတ္တော ဥပဏာပိတစိတ္တော စ ဟုတ္မာ။ မဇ္ဈ၊ဋ။၁၄၅။ (–သီ၊ဌီ၊သစ်၊၁။၃၃၉။)

ဥမ်ဏာပိယ (တိ) [ဥပဏာပ+ဏှယ] ပူလောင်–ခြင်းကိုဖြစ်စေတတ်–ပူလောင်စေတတ်–သော။ ကစ္စိ တေ ဗျာဓယော နတ္ထိ သရီရသုပ–တာပိယာ။ ဇာ၊၂။၂၅၉။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၁၁၁။ ဥပ–ဏာပန(တိ) (၂) နှင့်ယှဉ်ကြည့်။

ဥပဏာပိယတိ (ကမ္မ၊ကာ၊ကြို) [ဥပ+တပ+ဏော+ယ+တေ] ပူလောင်စေအပ်၏။ ကိလိသာတိတိ ဥပဏာပိယတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၃၃။ (–သာရတ္ထ၊ဋ။၃၄၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၂။ရ။) တဏှာသံကိလေ–သာဒိဝသေန သံကိလိသာနိ ဝိဘာဝိယန္တိ ဥပဏာပိယန္တိ စာတိ အတ္ထော။ မဇ္ဈိ၊၂။၂၆၃။

ဥပဏာပိယန္တိ (ကမ္မ၊ကာ၊ကြို) [ဥပ+တပ+ဏော+ယ+အန္တေ] ပူလောင်စေအပ်ကုန်၏။ အထက်ပုံခ်ကြည့်။

ဥပဏာပေတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+တပ+ဏော+တမ္ဘ] ပူလောင်စေအပ်သော။ သံကိလေသောတိ တေဟိ သတ္တာနံ သံကိလိသာနံ၊ ဝိဘာ–ဝေ–တမ္ဘတာ ဥပဏာပေတမ္ဘတာတိ ဣတ္ထော။ သာရတ္ထ၊ဋ။၁၉၄။

ဥပဏာပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+တပ+ဏော+တိ] ပူပန်စေ၏။ ပူလောင်စေ၏။ သော မံ ဒဟတိ ရာဂဂ္ဂိ၊ စိတ္တံ စူပတပေတိ မံ။ ဇာ၊ဝ။၅၈။ စိတ္တံ စူပတပေတိ မန္တိ ရာဂသမ္ဘယုတ္တက် မမ စိတ္တ–မေဝ စ မံ ဥပဏာပေတိ ကိလမေတိ ဝိဟေ–ဌေတိ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၁၆၃။ သံကိလေသေတိတိ သံကိလေသော၊ ဝိဘာတေ ဥပဏာပေတိ စာတိ အတ္ထော။ အဘိ၊ဌ၊၁။၅၅။(–သာရတ္ထ၊ဋ၊ရ၊ရ၊ရ။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၁။၁၀၂။) **ဥပဏာပေန္တိ**– ဇာ၊ဝ။၂၀၂။ ဇာ၊ဌ၊၄။၁၃။ ဒီ၊ဌီ၊၃။၆၁။ သံ၊ဌီ၊၂။၄ရရ။ အံ၊ဌီ၊၁။၁၀၀။ **ဥပဏာပယေ**– ဇာ၊ဝ။၂၃၆။ ဇာ၊ဌ၊၄။၁၃၀။

ဥပဏာပေန္ဓ (တိ) [ဥပ+တပ+ဏော+အန္ဓ] ပူပန်–ပူလောင်–စေသော။ ကိလေသသာတိ စိတ္တံ ဝိဘာဝေန္ဓသာ ဥပဏာပေန္ဓသာ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စာ–ဒိကိလေသာသာ။ အံ၊ဌီ၊၂။၁၆၆။

ဥပဏာပေန္ဓိ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+တပ+ဏေ+အန္ဓိ] ပူလောင်စေကုန်၏။ ဥပတာပေတိ–ကြည့်။

ဥပတိဋ္ဌတိ (ကြိ) [ဥပ+ဌာ+အ+တိ] (က) တည်၏၊ အနီးဌိတည်၏၊ ကပ်၍တည်၏။ (ခ) ထင်ပေါ်လာ၏။ (ဂ) ပြုစုလုပ်ကျွေး၏။ (ဃ) အမနာပ် ဝိဝဇ္ဇတိ၊ မနာပ် ဥပတိဋ္ဌတိ။ အပ၊ ၁။၃၁၁။ (–မ၊ဦ၊၁။၁၀ရ။ အံ၊ဦ၊၁။၁၃၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဦ၊၂။၄၃၁။) **ဥပတိဋ္ဌိဿတိ** – မ၊ဌ၊၂။၃၀၄။ (ခ) သော အာလောကော ရတ္တိယံ ဥပတိဋ္ဌတိ။ ဒီ၊၃။၂၁၈။ အံ၊ဦ၊၃။၁၀၃၊၁ရရ။. ကမ္မံ ဝါ ကမ္မနိမိတ္တံ ဝါ ဥပတိဋ္ဌတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦ၊၂။၃၁၂။ **ဥပတိဋ္ဌန္တိ**– သံ၊ဦ၊၂။၂၄၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦ၊၁။၁၃၀။ **ဥပတိဋ္ဌေယျ**–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦ၊၁။၁၄၅။ (ဂ) ဥပသမ္ပဒေ ဥပသမ္ပဒေသညာ ပါနိယေန ဝါ ဝိဓူပနေန ဝါ ဥပတိဋ္ဌတိ။ ဝိ၊၂။၃၄၅။ **ဥပတိဋ္ဌန္တိ**– ဥဒါန၊ဌ၊ ၉၁။ ဝိမာန။ ၁၁၀။ ဝိမာန၊ဌ။ ၂၉၆။ အံ၊ဦ၊ ၃။ရ၆။ ဥပတိဋ္ဌာမ–ဇာ၊၁။၁၁၂။ ဇာ၊ဌ၊၃။၁၁၀။ **ဥပတိဋ္ဌေယျ**–ဝိ၊၂။၃၄၅။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၄။ ကင်။ ၃၁၅။ **ဥပတိဋ္ဌိ**–ဝိ၊၅။၁၀၆။

ဥပတိဋ္ဌန (နာ) [ဥပ+ဌာ+ယု] (က) ထင်ခြင်း၊ ကပ်၍တည်ခြင်း၊မစွန့်ခြင်း။ (ခ) ပြုစုလုပ်ကျွေးခြင်း။(ဂ) ဥပတိဋ္ဌနဋ္ဌ အာရမ္မဏ် ဥပဂန္ဓာ ဌာနံ။ အံ၊ဦ၊၁။၂၄၈။ (ခ) ဥပတိဋ္ဌနတ္ထံ သာမဏေရီ အာဏာပေတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၉၈။

ဥပတိဋ္ဌနတ (တိ) [ဥပတိဋ္ဌန+က] ထင်ပေါ်လာသော(သခါရထရား)။ ဘယတော ဘယိတ–ဗ္ဗတော ဥပတိဋ္ဌနကေသု ဥာဏံ ဘယတုပဋ္ဌာန–ဥာဏံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦ၊၂။၄၄၅။

ဥပတိဋ္ဌနဌာန (နာ) [ဥပတိဋ္ဌန+ဌာန] ကပ်၍တည်ရာဌာန။ ဥပဋ္ဌိတ(ဓ) ကြည့်။

ဥပတိဋ္ဌနသဘာဝ (တိ) [ဥပတိဋ္ဌန+သဘာဝ] အာရုံသို့ စွဲကပ်တည်နေခြင်း–အာရုံကိုမစွန့်လွှတ်ခြင်း– အာရုံထင်ခြင်း–ဟူသောသဘော ရှိသော။ ဥပဋ္ဌာနလက္ခဏာတိ ကာယာဒီသု အသုဘာကာရာဒိသလ္လက္ခဏမုခေန တတ္ထ ဥပတိဋ္ဌနသဘာဝါ။ အံ၊ဦ၊၁။၂၄ရ။

ဥပတိဋ္ဌန္တ (တိ) [ဥပ+ဌာ+အန္တ။ ထိ–ဌ် ဥပတိဋ္ဌန်] (က)အနီးဌိတည်သော၊ ပြုစုလုပ်ကျွေး–ဆည်းကပ်ခစား–သော၊သူ။ (ခ) ရှိခိုးပူဇော်သော၊သူ။ (ဂ) ဘိက္ခုဿ ဘုဥ္ဇန္တဿ ပါနိယေန ဝါ ဝိဓူပနေန ဝါ ဥပတိဋ္ဌန္တိယာ ပါစိတ္တိယံ ကတ္ထ ပညတ္တံ။ ဝိ၊၅။၁၀၆။ (ခ) ဥဒဂ္ဂိဟုတ္တံ ဥပတိဋ္ဌတော ဟိ မေ။ ဇာ၊၂။၁၀၃။ ဥဒဂ္ဂိ–ဟုတ္ထန္တိ——ဥတ္ထမံ အာဒိစ္စံ ဥပတိဋ္ဌတော မမ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၄၂၂။

ဥပတိဋ္ဌန္တိ (ကြိ) [ဥပ+ဌာ+အ+အန္တိ] (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးကုန်၏။ ဥပတိဋ္ဌတိ (ခ) ကြည့်။ (ခ) ထင်ပေါ်လာကုန်၏။ ဥပတိဋ္ဌတိ–(ဂ)ကြည့်

ဥပတိဋ္ဌန္တိ (ထိ) [ဥပ+ဌာ+အန္တ+ဣ] ပြုစုလုပ်ကျွေးသော ရဟန်းမ။ ဥပတိဋ္ဌန္တ (က)–ကြည့် ။

ဥပတိဋ္ဌာနဌာန (နာ) [ဥပတိဋ္ဌာန+ဌာန] ထင်ပေါ်လာရာဌာန။ ယံ ယံ ဌာနန္တိ ယံ ယံ အတ္ထနော ဥပတိဋ္ဌာနဌာနံ ရူပံ ဝါ အရူပံ ဝါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦ၊၂။၄၃၁။

ဥပတိဋ္ဌာမ (ကြိ) [ဥပ+ဌာ+အ+မ] ပြုစုလုပ်ကျွေးကုန်၏။ ဥပတိဋ္ဌတိ (ဂ) ကြည့်

ဥပတိဋ္ဌိ (ကြိ) [ဥပ+ဌာ+ဣ] ပြုစုလုပ်ကျွေးပြီ။ ဥပတိဋ္ဌတိ(ဂ) ကြည့်။

ဥပတိဋ္ဌိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဌာ+တ္တာ] အနီးဌိ–တည်၍။ သော ဘတ္တဋ္ဌေ သပုတ္တဒါရော ဥပတိဋ္ဌိတ္တာ ပရိဝိသတိ။ ဝိ၊၁။၂၄၆။ (–ဝိ၊ ၂။၃၄၅။) ဥပတိဋ္ဌိတ္တာ ပရိဝိသတိတိ သဗ္ဗ–ကမ္မဋ္ဌေ ဝိဿဇ္ဇေတ္တာ မဟန္တံ ပူဇာသက္ကာရံ ကတ္တာ သမိပေ ဌတ္တာ ပရိဝိသတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။

၁၆၅။ (–ဝိ၊ဌ၊၃။၁၉၈။)

ဥပတိဋ္ဌိဿသိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဿသိ] အနီးဌိ–တည်လတ္တံ့။ ဥပတိဌတိ (က)–ကြည့်။

ဥပတိဌေယျ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+ဧယျ] (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးရာ၏။ ဥပတိဌတိ (ခ)–ကြည့် (ခ) ထင်ပေါ်လာရာ၏။ ဥပတိဌတိ (ဂ)–ကြည့်

ဥပတိတ္ထ (နာ) [ဥပ+တိတ္ထ] ရေဆိပ်၏အနီး။ ဥပတိတ္ထံ သမာဂိတ္ထံ၊ ဗာဒ္ဓိဝရဒလပ္ပဘံ။ အပ၊ ၂။၁၄။

ဥပတိဿ (ပု) [ယာဒိစ္စကနာမ်။ ထိ–ဌ ဥပတိဿာ] ဥပတိဿမည်သူ။ ပါဠိ အဌကထာတို့ဌ ဥပတိဿ အမည်ဖြင့် (၄) ဦးတွေ့ရ၏။ (က) အရှင်သာရိပုတ္တရာ လူဘဝက နာမည် ဥပတိဿ။ ဥပတိဿ ရွာသူကြီး၏ သားဖြစ်သောကြောင့်အရှင်သာရိပုတ္တရာကို မွေးဖွားစဉ်က ဥပတိဿ ဟုအမည်ပေးခဲ့သည်။ ဓမ္မ၊ ဌ။၁။၅၆။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၆၀။ သာရတ္ထ၊ဌ။ ၂ ၂ ၄။ (ခ) ဥပတိဿပစ္စေကဗုဒ္ဓါ။ ဣသိဂိလိတောင်ဌ အမြဲသီတင်းသုံးသော ပစ္စေကဗုဒ္ဓါငါးရာတို့တွင် တစ်ပါးအပါအဝင်ဖြစ်သည်။ မဟာ။၁၁၅။ (ဂ) ဝိနည်ဓိုရ် ဥပတိဿထေရ်။ ဖုဿဒေဝထေရ်နှင့် ဆရာတူမထေရ်ဖြစ်သည်။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂ ၂ ၈။ (ဃ) ဝိမုတ္တိမဂ္ဂကျမ်းပြု ဥပတိဿထေရ်။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၁ ၂ ၃။ အမျိုးသွေးအနေဖြင့် ကောဏ္ဍညမြတ်စွာဘုရား၏ လက်ဝဲရံ ဖြစ်သော ဥပတိဿ ထေရ်မတစ်ဦးသာ တွေ့ရသည်။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃ ၂ ၆။

ဥပတိသော တိ ဆေါ မေ အာဝုသော နာမ်၊ သာရိပုတ္တောတိ စ ပန မံ သဗြဟ္မစာရီ ဇာနန္တိ။ မဟာ။ ၂ ၀ ၅။ (ထိ) တိဿ စ ဥပတိဿ စ၊ အဟေသုံ အဂ္ဂသာဝိကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃ ၂ ၆။

ဥပတိဿဂါမ (ပု) [ဥပတိဿ+ဂါမ] ဥပတိဿမည်သောရွာ။ ရာဇဂဟနဂရသာ အဝိဒူရေ ဥပတိဿဂါမေ သာရိပြာဟွဂိယာ နာမ ပဋိသန္ဓိ ဂဏှိ။ အံ၊ဌ၊၁။ ၁ ၂ ၁။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၆၀။ အပ၊၁။ ၂ ၃ ၂။ သာရတ္ထ၊ဌ။ ၂ ၂ ၄။

ဥပတိဿတ္ထေရ (ပု) [ဥပတိဿ+ထေရ] ဥပတိဿထေရ်။ တမ္ဗပဏ္ဏိဒီပေ ကိရ ဒွေ ဝိနယဓရာ သမာနာစရိယကာ ထေရာ အဟေသုံ ဥပတိဿတ္ထေရော စ ဖုဿဒေဝ–တ္ထေရော စ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂ ၂ ၈။ (–ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၅ ၄၊ ၂ ၀ ၈။ ဝိ၊ဌ၊ဌ။ ၁ ၆ ၂။ ဝိ၊ဌ၊ ၄။ ၆ ၀။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၁ ၀ ၅။ သာရတ္ထ၊ဌ။ ၁ ၀ ၄။ ဝိမတိ၊ဌ။ ၁ ၄ ၃။ ကင်္ခါ၊ဌီ။ ၂ ၄။ ဌ ၁ ၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။ ၁ ၂ ၃။)

ဥပတိဿတ္ထေရဝါဒ (ပု) [ဥပတိဿတ္ထေရ+ဝါဒ] ဥပတိဿထေရ်၏ အယူဝါဒ။ ပုန သမ္ဗုတိကိစ္စံ နတ္ထိတိ အာဟာတိ ဥပတိဿတ္ထေရဝါဒေါ ပစ္ဆာ ဝုတ္တော။ ကင်္ခါ၊ဌီ။သစ်။ဌ ၁ ၈။

ဥပတိဿပရိမ္ဘဏ (ပု) [ဥပတိဿ+ပရိမ္ဘာဏ] ဥပတိဿမည်သော ပရိဗိုဇ် (အရှင်သာရိပုတ္တြာ၏အလောင်း)။ တသ္မိံ သမယေ ဥပတိဿ–ပရိမ္ဘာဏော ပါတောဝ ဘတ္တကိစ္စံ ကတ္တာ။ အံ၊ဌ၊၁။ ၁ ၂ ၃။

ဥပတိဿမာဏဝ (ပု) [ဥပတိဿ+မာဏဝ] ဥပတိဿမည်သောလုလင်။ ဥပတိဿ–မာဏဝဿ ကိဉ္စနတ္ထာယ နဒီ ဝါ ဥယျာနံ ဝါ ပဗ္ဗတံ ဝါ ဂမနကာလေ။ အံ၊ဌ၊၁။ ၁ ၂ ၂။

ဥပတိဿမာဏဝက (ပု) [ဥပတိဿမာဏဝ+က] ဥပတိဿမည်သောလုလင်ငယ်။ ဥပတိဿ–မာဏဝကဿ ကိဉ္စနတ္ထာယ နဒီ ဝါ ဥယျာနံ ဝါ ဂမနကာလေ။ သာရတ္ထ။ဌ။ ၂ ၂ ၄။

ဥပတိဿသုတ္တ (နာ) [ဥပတိဿ+သုတ္တ] ဥပတိဿသုတ်၊ ဖေါက်ပြန်ပျက်စီးခြင်း, တမျိုးတဖုံ ပြောင်းလဲသွားခြင်းကြောင့် မိမိမှာ

သောကပရိဒေဝ စသည် ဖြစ်ဇစနိုင်သော သတ္တဝါ သင်္ခါရ တစုံတခုမျှ ဤလောကဌ် မရှိတော့ကြောင်း ကြိစည်စဉ်းစားမိပုံကို အရှင်သာရိပုတြာကိုယ်တော်မြတ်ဟောကြား တော်မူရာသုတ်။ သံယုတ္တနိကာယ ။နိဒါနဝဂ္ဂ သံယုတ္တပါဠိ၊ ၁၀-သံယုတ်၊ ၂-သုတ်။ သံ၁။၄၆၃။

ဥပထုဒန (နာ) [ဥပ+ကုဒ+ယု] ထိုးနှက်ခြင်း။ ထိုးဆွခြင်း။ ဝါစာယ သန္ဓိတောဒကေနာတိ ဝစနသင်္ခါတေန သမန္ဓတော နိစ္စံ ကတ္တာ ဥပတုဒနတော သန္ဓိတုဒကေန။ သံဋီ၊ ၂။၁၉၇။

ဥပတ္ထဒ္ဓ (တိ) [ဥပ+ထဘိ+တ။(ဥပသ္သမ္ဘ-သံ)] (၁) (က) ထောက်ပံ့-ခိုင်ခံ့စေ-အပ်သော၊သူ။ (ခ) တောင့်တင်းခိုင်မာနေသော။ (၂) အမှီတကဲပြုသော။ (၁)(က) ယော ဝေဇယန္တံ ပါသာဒံ၊ ပါဒဂုံဌေန ကမ္မယိ၊ ဣဒ္ဓိဗလေ-နုပတ္ထဒ္ဓေါ။ သံဝေဇေသိ စ ဒေဝတာ။ မ၊ ၁။၄၁၄။ ကမ္မဇနိတောပိ အယံ ကာယော ကဗဠီကာရာဟာရေန ဥပတ္ထဒ္ဓေါ ဒသပိ ဝဿာနိ ဝဿသတမ္ပိ ယာဝ အာယုပရိမာဏာ တိဋ္ဌတိ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၂၅။ တဿ ဣမာဟိ စတူဟိ ဝိညာဏဋ္ဌိတီဟိ ဥပတ္ထဒ္ဓံ ဝိညာဏံ။ နေတ္တိ။၉၇။ ဥပတ္ထဒ္ဓန္တိ ဩလုဗ္ဘာရမ္မဏဘူတာဟိ ဝိညာ-ဏဋ္ဌိတီဟိ ဥပတ္ထမ္ဘိတံ။ နေတ္တိ၊ဋီ။ ၂၀၂။ (-အဘိ၊ဋီ၊၃၊ခ၁၄။ ဇာ၊ဋီ၊၅။ ၁ ၂၈။ အနုဋီ၊ခ။ခ၀၉။ (က) (ခ) တေသု ပန ဝတ္ထုမာနေသု အဂ်ိနိ ဥပတ္ထဒ္ဓါနိ ယထာပဝတ္ထိရိယာပထဘာဝေနေဝ ပဝတ္ထန္တိ။ မူလ၊ဋီ၊ခ။ခ၅ခ။ (၂) ကိသ္မိ ဝါ တ္ဝံ ပရတ္ထဒ္ဓေါတိ တ္ဝံ ကိသ္မိ ဝါ ဥပတ္ထဒ္ဓေါ ဟုတ္ဝာ ကံ ၊ နိဿယံ ကတ္ဝာ ဥရဝံ အာသီဝိသံ နအပစာယသိ ဇေဋ္ဌကံ အကတ္ဝာ အဝဇာနာသီတိ ပုစ္ဆတိ။——ဣဟ ပန ပရတ္ထဒ္ဓေါတိ အယံ တေ ပန ဥပတ္ထဒ္ဓေါ နိဿိတောတိ။ ဇာ၊ဋီ။ ၅။ ၂ဖ။ ၂၅။

ဥပတ္ထဒ္ဓစိတ္တ (တိ) [ဥပတ္ထဒ္ဓ+စိတ္တ] ခိုင်မာ-ခက်ထန်-ထောင်လွှား-မာကျော-သော စိတ်ရှိသော၊သူ။ ယောဗ္ဘနမဒေန ဥပရူပရိ ထဒ္ဓါ ယောဗ္ဘနနိမိတ္တေန အဟင်္ကာရေန ဥပတ္ထဒ္ဓစိတ္တာ အနုပသန္ဓမာနသာ။ ဇထရိ၊ဋီ။ခ၀။

ဥပတ္ထ(ထ)မ္ဘ° (ကြီ၊ဝိ) [ဥပ+ထဘိ+တ္ဝာ။ (ဥပသ္သမ္ဘ-သံ)] အမှီတကဲပြု၍။ ကိသ္မိ ဝုပ္ပတ္ထမ္ဘ သဟာသနေတ္ဝာ။ ဇာ၊ဝ။ ၂ ၈ခ။ ကိသ္မိ ဝုပ္ပတ္ထမ္ဘာ-တိ ကိ ဥပတ္ထမ္ဘက် ကတ္ဝာ၊ ကိ နိဿယ ဂ္ဟသီဟိ သဒ္ဒိ ကီဠသိ။ စရိယာ၊ဋီ။ ၂ ၀ ၂။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။ အထ တ္ဝံ ကိ ဝါ ဥပတ္ထမ္ဘံ ကတ္ဝာ ကိ နိဿယ ဂ္ဟသီဟိ သဒ္ဒိ ကီဠသီတိ အဲတ္ထော။ ဇာ၊ဋီ၊ခ။ခ၁ခ။ ဥပတ္ထမ္ဘာတိ တ္ဝာပစ္စယန္တပဒန္တိ အာဟ. အထ တ္ဝံ ကိ ဝါ ဥပတ္ထမ္ဘံ ကတ္ဝာတိ။ ဇာ၊ဋီ၊သမ်။လက်ရေးမူ။ (ကိသ္မိ ဝုပ္ပတ္ထမ္ဘ သဟာသနေတ္ဝာ(ဇာ၊ဝ။ ၂ ၈ခ) ၌ ဝုပတ္ထမ္ဘ-ဝယ် ဆန်းကြောင့်နိဂ္ဂဟီတ်ကျ နေသည်ဟု ပြလိုရှိ " ဥပတ္ထမ္ဘက် ကတ္ဝာ"ဟု စရိယာ၊ဋီ-၌ဖွင့်ဟန်တူသည်။ ဥပတ္ထမ္ဘ-၌ တ္ဝာပစ္စယန္တ မကြဲဘဲ [ဥပ+ထဘိ+အ] ဟု ခွဲခြင်းက ပို၍ သဘာဝကျမည်ထင်သည်။)

ဥပတ္ထမ္ဘ (ပုဒ်နာ) [ဥပ+ထဘိ+အ။ (ဥပသ္သမ္ဘ-သံ) ထိ-၌ ဥပတ္ထမ္ဘိနိ] (ပု) (၁) အားကောင်းခြင်း။ တောင့်တင်းခိုင်မာခြင်း။ (ပုဒ်နာ) (၂) ထောက်ပံ့တတ်-ထောက်ခံတတ်-ကူညီတတ်သော-သူ-အရာ၊ အထောက် အပံ့၊ အကူအညီ၊ အမှီ သဟဲ၊ ကျား(အိမ်စသည်မယိုင်လဲအောင် ထောက်ခံထားသော ကျား)။ (ပု) (၁) ရာဂ-ပတ္ထမ္ဘေ (ဝိ၊ဝ။ခ၅ခ)တိ ရာဂသ ဗလဝဘာ-ဝေ၊ ရာဂေန ဝါ အဂ်ဧာတသ ဥပတ္ထမ္ဘေ ထဒ္ဓဘာဝေ သဏ္ဌာတေတိ. ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ ဋီ၊ ၂။ခ၁ခ။ (ပုဒ်နာ) (၂) မာ ဘာယိ၊ ဝိဿဒ္ဓော ကတေဟိ၊ မယံ တေ ဥပတ္ထမ္ဘာ ဘဝိဿာမ။ ဝိ၊ဋီ၊ခ။ ၂ ၀ ၇။ ဥပတ္ထမ္ဘော နာ ဒါတမ္ဘော (ဝိ၊ဋီ၊

၄။၂၁၅)တိ သာမဂ္ဂိုဝ်နှာသာယ အနုဗလံ နဒါတဗ္ဗံ။ သာရတ္ထ၊ဝ။၄၈။ အသာသောတိ အဝသယော ပတိဋ္ဌာ ဥပတ္ထမ္ဘော မ၊ဋ္ဌ၊၁။ဝ၁ဝ။ သတ္ထာရာ ပဏ်ပြဟ္ဟာ အပသာဒိတောတ် ဥတ္တာ ပြဟ္ဟုနော ဥပတ္ထမ္ဘော ဟုတ္တာ အဋ္ဌာသိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၀၂။ နှ ကုသလာနိ ဝိယ ဥပတ္ထမ္ဘာနိ ဟောန္တိ နိဗ္ဗတ္ထတ္ထာယ။ မ၊ဋီ၊ဝ။ဝရ၃။ (–မ၊ဋ္ဌ၊ ၄။၁၁၂။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဝ၆။) သစေ ဓုရေ ဥပဋ္ဌမ္ဘိနီ ဟေဋ္ဌာဘာဂေ ကပ္ပကတာ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉၄

ဥပတ္ထမ္ဘက (နှ) [ဥပ+ထဘိ+ဏ္ဍ။ ဥပတ္ထမ္ဘေ တိတိ ဥပတ္ထမ္ဘက်။ ပရမတ္ထဒီပနီ။ ၂၀၈။ ထိ–ဌ် ဥပတ္ထမ္ဘိကာ။ (ဥပဋ္ဌမ္ဘက–သံ)] (က) ထောက်ပံ့–ကူညီ–တတ်သောက်၊ အ်ထောက်အပံ့ အကူအညီက်၊ ဥပတ္ထမ္ဘက်။ (တိ) (၂) ထောက်ပံ့ကူညီတတ်သော၊သူ။ (၁) စတ္တာရိ ဟိ ကမ္မာနိ ဥပဝိဋ္ဌက် ဥပစ္ဆေဒက် ဇနက် ဥပတ္ထမ္ဘကန္တိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။ဝရ၃။ (သင်ဟနှင့် ကဲစဉ်ပုံချင်း မတူ။) ဥပတ္ထမ္ဘက် ကုသလမေဝ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။ဝရ၀။ ဥပတ္ထမ္ဘက် နာမ ကုသလေပိ လဗ္ဘတိ. အကုသလေပိ။ အ်၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၀၉၊ (–ဝ၀၄။ ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ဝရ၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၃၆။ မ်ဋီ၊ဝ။ဝရ၃။ အ်၊ ဋီ၊ ၂။ဝ၀ဝ။)

(အကျိုးပေးခြင်းငှါ ရအပ်သော အခွင့်မရှိသော (အကျိုးပေးခွင့်မရသော) ကုသိုလ် အကုသိုလ်စေတနာသည်လည်းကောင်း, ရင့်ကျက်ပြီးသောအကျိုးရှိသော ကုသိုလ် အကုသိုလ်စေတနာသည်လည်းကောင်း ဥပတ္ထမ္ဘကက်မည်၏။ ဥပတ္ထမ္ဘကကုသိုလ် အကုသိုလ်က် စေတနာသည် ပဋိသန္ဓေကို ဖြစ်စေတတ်ပါသော်လည်း မိမိ၏ အကျိုးပေးသောအလှည့် အကြိမ်မှ ရှေ့၌လည်းကောင်း, နောက်၌လည်းကောင်း, သဘောတူသော ကဲတပါးကို သော်လည်းကောင်း, ကဲကြောင့်ဖြစ်သော ခန္ဓာ အစဉ်ကိုသော်လည်းကောင်းထောက်ပံ့လျက် (ထောက်ပံ့ခိုင်စေလျက်) ဖြစ်၏။ ကျမ်းဂန်ရေးသားပြုစုရာ၌ ပကာမ (ဥပတ္ထမ္ဘက) စေတနာသည် အန္တရာယ်ပျောက်ကင်းခြင်း ကျမ်းပြီးခြင်းအကျိုးကို ထောက်ပံ့ကူညီပေးသည်။ ဝိသုဒ္ဓိမဂ်(၂။ ၂၃၆) ၌ ဥပတ္ထမ္ဘကက်သည် အကျိုးကို ဖြစ်စေခြင်းငှာ မစွမ်းနိုင် (အကျိုးမပေးနိုင်)ဟု ဆိုထားခြင်းမှာ မရအပ်သော အကျိုးပေးခြင်းအလှည့် အကြိမ်ရှိသော ကဲကို ရည်ရွယ်၍ ဆိုသည်ဟု မှတ်ရာ၏။ ထိုစကားမှန်၏၊ အကြောင်းညီညွတ်ခဲ့သော် အကျိုးမပေးသော ကဲမည်သည်မရှိ။ အယုတ်ဆုံး ပဝတ္တိအကျိုးမျှကိုကား ပေးသည်သာ။ ကဲတပါးကို ထောက်ပံ့ခြင်းမည်သည်ကား အကျိုးပေးခွင့်မရသော အခြားဇနကက်ကို အကျိုးပေးခွင့်ရအောင် အကျိုးပေးဖို့ အခွင့်သာအောင် ထောက်ပံ့ခြင်းတည်း။ ထင်ရှားဝေအံ့၊ မရဏာသန္န ကုသိုလ်ဇော (ဥပတ္ထမ္ဘကက်)သည် ပဋိသန္ဓေကျိုးပေးနိုင်သော ကုသိုလ်ဇနကက်ကို အကျိုးပေးခွင့်သာအောင် ထောက်ပံ့၏။ မရဏာသန္နအကုသိုလ်ဇော(ဥပတ္ထမ္ဘကက်)သည် ပဋိသန္ဓေကျိုးပေးနိုင်သော အကုသိုလ် ဇနကက်ကို မကောင်းသော ပဋိသန္ဓေအကျိုးပေးခွင့်သာအောင် ထောက်ပံ့၏။ (ဣတိဝုတ်။ ၂၀၅။ ပရမတ္ထဒီပနီ။ ၂၀၈။) ပဝတ္တိအခါ၌လည်း ဥပတ္ထမ္ဘကက်အထောက်အပံ့ များစွာရနိုင်၏။

ရအပ်သောအခွင့်ရှိသော ကုသိုလ် အကုသိုလ်ကဲသည်ဖြစ်စေအပ်သော ခန္ဓာအစဉ်၏ အသက်အန္တရာယ်ကို ပယ်ရှားပေးခြင်း, အသက်ရှည်အောင်ကူညီပေးခြင်းသည် ဥပတ္ထမ္ဘကက်က ခန္ဓာအစဉ်ကိုထောက်ပံ့ပေးခြင်းမည်၏။ ဤ၌ကုသိုလ်ဥပတ္ထမ္ဘကက်ကလည်း အကုသိုလ်ကဲကြောင့်ဖြစ်သော ခန္ဓာအစဉ်ကို

ထောက်ပံ့နိုင်၏။ အကုသိုလ်ဥပတ္ထမ္ဘကက်ကလည်း ကုသိုလ်ကျောင်ဖြစ်သော ခန္ဓာအစဉ်ကို ထောက်ပံ့နိုင်၏။ မှန်၏၊ အကုသိုလ်ကျောင်ဖြစ်သော တန်ခိုးကြီးမားသော နုဂါးဂဠုစသည်တို့၏ ခန္ဓာအစဉ်သည် ရှေးကပြုခဲ့ဘူးသော ကုသိုလ် ဥပတ္ထမ္ဘကက်၏ အထောက်အ ပံ့ကို ရရှိကြသဖြင့် ပဝတ္တိအခါ၌ ကြီးမားသော စည်းစိမ်ချမ်းသာများကို ခံစားကြရသည်။ ထို့အတူ ကုသိုလ် ကျောင်ဖြစ်သော အချို့သောဝိနိပါတိက အသူရာတို့၏ ခန္ဓာအစဉ်သည် ရှေးကပြုခဲ့ဘူးသော အကုသိုလ် ဥပတ္ထမ္ဘကက်၏ ထောက် ပံ့မှုကြောင့် အသူရကာယ်ဘုံ၌ ကြာမြင့်စွာ ဒုက္ခခံရလေသည်။ (ပရမတ္ထဒီပနီ။ ၂၀၉။)

ကုသိုလ်ဥပတ္ထမ္ဘကက်က ကုသိုလ်ကြောင်ဖြစ်သော ခန္ဓာအစဉ်ကို ထောက်ပံ့သည်လည်းရှိ၏။ ဥပမာ အားနည်းသော ကုသိုလ်ကျောင် လူဘဝ ဖြစ်လာရသူကို (ပါကာတိပါတမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်းတည်းဟူသော) ကုသိုလ် ဥပတ္ထမ္ဘကက်က လာရောက်ပြီး ဤသို့ပြော၏။ (မပြောသော်လည်း ပြောသကဲ့သို့ ဖြစ်၏)

"ငါသာစောစောကသိရလျှင် အသင့်ကို ဤလူဘဝမှာ ဖြစ်ခွင့်မပေးဘူး၊ နတ်ပြည်မှာသာ ဖြစ်ခွင့်ပေးမည်၊ သို့သော် ရှိစေတော့။ သင့်ကို ငါထောက်ပံ့မည်" ဟုဆိုကာ ဘေးရန်အန္တရာယ်တို့ကို ပယ်ရှားထားသည်။ စီးပွါးဥစ္စာများကို အသစ်အသစ် ဖြစ်ပေါ် လာစေ၏။ ထိုကလေး အမိဝမ်းတိုက် ပဋိသန္ဓေနေချိန်မှစ၍ မိဘများ ချမ်းသာသုခ ရရှိအောင် ဖန်တီးပေး၏။ ဘေးရန်ခပင်း ပယ်ခွင်း၏။ ရွှေအိုးကြီးများသည် ရွှေဘက် နောက်ဘက် နှစ်ဘက်လုံးတို့မှ လိမ်၍လိမ်၍ ဝင်လာကုန်၏။ လယ်ခင်း ယာခင်းတို့၌ ကောက်ပဲသီးနှံပင်များသည် ဖွံ့ထွားသန်မာ၍ မကြေ့စဖူး အထွက်တိုးကုန်၏။ မွေးထားသော နွားမများ ရောဂါကင်း၍ နို့ရည်များများ ထွက်ကုန်၏။ ငံကြွေးယူ၍ ငွေတိုးပေးဆပ်ရမည့်သူများထံသို့ လိုက်လံတောင်းခံမှုမပြုရဘဲ သူတို့ဘာသာ လာရောက်၍ အတိုးပေးကြ ကြွေးဆပ်ကြကုန်၏။ အိမ်အစေခံကျွန်များသည်ပြောစကား နားထောင်သူများ, ဆိုဆုံးမ လွယ်ကူသူများ ဖြစ်ကြကာ မိမိတို့တာဝန် ဝတ္တရားများကို ကြေပြွန်အောင်ဆောင်ရွက် ကြ၏။ ထိုကလေး မမွေးမီနှင့် မွေးစအချိန် များ၌ ရောဂါကင်းကွာ ကျန်းမာအောင်စောင့်ရှောက်မည့် ဆရာဝန်များနှင့် ပြုစုယုယသူတို့သည် လိုလေသေးမရှိ ပြုစုစောင့်ရှောက် ကြကုန်၏။ ထိုကလေးသည် ရိုးရိုးလူလတ်တန်းစားဖြစ်ခဲ့သော် သူဌေးရာထူး အဆင့်အတန်းကိုရရှိ၏။ မှူးကြီးမတ်ကြီး အမျိုးဌ်ဖြစ်ခဲ့သော် စစ်သူကြီးရာထူး အဆင့်အတန်း စသည်ကိုရရှိ၏။ အသက်ရှည်၍ ရောဂါကင်းကွာ ကျန်းမာ၏။ ဤသို့အားဖြင့်တစ်ဘဝလုံး ရာထူးဂုဏ်သိန် စည်းစိမ်ဥစ္စာတိုးပွား၍ သက်ရှည်ကျန်းမာ ချမ်းသာနေ ခြင်းသည် ကုသိုလ်နေက်ဂ်၏ အကျိုးဝိပါက် ခန္ဓာအစဉ်ကို ကုသိုလ်ဥပတ္ထမ္ဘကက်က ထောက်ပံ့ခြင်းကြောင့်ဖြစ်၏။ (မ၊ဌ၊၄။၁၆၉။ အံ၊ဒု၊ ၂။၁၀၅။)

(တိ)(၂) အတ္ထနော ပက္ခဿ ဥပတ္ထမ္ဘကာ ဘိက္ခု လဒ္ဓါ နာ သက္ကာ ဟောန္တီ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁ ၂ ၅။ (–စာ၊ဌ၊၁။၄ရ၃။) ဧနကော ဟေတု ဥပ–တ္ထမ္ဘကော ပစ္စယော။ မူလဋီ။၁။၉၈။ မူလဋီ၊ ၂။ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁ ၅ ၅။

ဥပတ္ထမ္ဘကကမ္ဘ (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘက+ကမ္ဘ]ထောက်ပံ့ခိုင်မာစေသောက်၊ ဧနကက်နှင့် ဧနကက်၏ အကျိုးကို ထောက်ပံ့ခိုင်မာစေသော ကုသိုလ် အကုသိုလ်က် စေတနာ။ ဥပတ္ထမ္ဘကက်။ (ဥပတ္ထမ္ဘက–လည်းကြည့်။) အပ္ပဘောဂ–

ကုလာဒီသု နိဗ္ဗတ္ထသ သောဝသမ္ဘဒါဒိ-
ကရဏေန ဥပတ္ထမ္ဘကကမ္ပံ ဥပတ္ထမ္ဘကကမ္ပံ
နာမ။ မဗ္ဘ၊၄။ဘရ။

ဥပတ္ထမ္ဘကဒဏ္ဍ (ပု) [ဥပတ္ထမ္ဘက+ဒဏ္ဍ] ထောက်
သောတုတ်၊ (လှည်းဦးထောက်တုတ်စသည်)။
ယာနကဥပတ္ထမ္ဘိနီတိ သကဋသ ဧုရဋ္ဌာနေ
ဥပတ္ထမ္ဘကဒဏ္ဍော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၀၅။

ဥပတ္ထမ္ဘကဒါရု (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘက+ဒါရု] ထောက်ပံ့
တတ်သောသစ်သား။ ထူဏာတိ ဥပတ္ထမ္ဘက-
ဒါရုသော်တံ အဓိဝစနံ ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၆၀။

ဥပတ္ထမ္ဘကနိမိတ္တ (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘက+နိမိတ္တ]
ထောက်ပံ့တတ်သောအကြောင်း။ အာဟာရာ-
ဒိပဋိလာဘဟေတုတာယ ဥပတ္ထမ္ဘကနိမိတ္တ-
ဟော စ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၀၀။

ဥပတ္ထမ္ဘကပစ္စယ (ပု) [ဥပတ္ထမ္ဘက+ပစ္စယ]
ထောက်ပံ့တတ်သော အကြောင်းတရား၊
ထောက်ပံ့တတ်သည်အဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြု
တတ်သောတရား။ ဟေမေ ဟိ သမ္ဘယုတ္တမ္ဘာနံ
ကဗဋ္ဌိကာရဟာရော ဝိယ ရူပကာယသ
ဥပတ္ထမ္ဘကပစ္စယာ ဟောန္တိ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။ဘ၉ရ။

ဥပတ္ထမ္ဘကပစ္စယဝိသဟာယ (ပု) [ဥပတ္ထမ္ဘက
ပစ္စယ+သဟာယ] ထောက်ပံ့တတ်သော
အကြောင်းတရားတည်း ဟူသောအဖော်သဟဲ။
ယသ္မာ ပန ဥပတ္ထမ္ဘကပစ္စယသဟာယေဟိ
အနုပါလကပစ္စယေဟိ ဥပါဒိန္နကက္ခန္ဓာနံ
ပဝတ္တေတဗ္ဗာကာရော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၁ရ။

ဥပတ္ထမ္ဘကပွဓာန (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘက+ပဓာန]
ထောက်ပံ့တတ်သည် အဖြစ်ဆာလျှင် ပဓာန
ရှိသော၊ပြဓာန်းသော ဥပတ္ထမ္ဘကအဖြစ်ရှိ
သော(သို့)။ သတိပိ ဧနကတ္ထေ ဥပတ္ထမ္ဘ-
ကပွဓာနာ အတ္ထိဘာဝေန ဥပကာရကတာ။
မူလဋီ၊၃။ဘ၅၅။

ဥပတ္ထမ္ဘကရ (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘ+ကရ+အ] အ
ထောက်အပံ့ကို ပြုတတ်သော။ အရညာ
ဝါတိအာဒီကာ အနုပညတ္ထိ ဝုတ္ထာတိ ဥပတ္ထ-
မ္ဘကရောဝ ဟောတိ။ ကင်၊ဋီ၊သစ်။ဘ၉၁။

ဥပတ္ထမ္ဘကရဏ (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘ+ကရဏ] ထောက်
ပံ့မှုကိုပြုခြင်း။ အနုဗလပွဓါနန္တိ စောဒကာနမ္ပိ
ဥပတ္ထမ္ဘကရဏံ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂၉၆။

ဥပတ္ထမ္ဘကသမုဋ္ဌာပန (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘက+
သမုဋ္ဌာပန] ထောက်ပံ့တတ်သော စိတ္တဇရူပ်ကို
ဖြစ်စေခြင်း။ ဥပတ္ထမ္ဘကသမုဋ္ဌာပနပစ္စာ-
ဇာတပစ္စယဝသေနာ(မူလဋီ၊ ၂။ဘ၄ဝ)တိ ဥပ-
တ္ထမ္ဘကသ စိတ္တသမုဋ္ဌာနရူပသ သမုဋ္ဌာပ-
နဝသေန။ အနုဋီ၊ ၂။ဘ၄ရ။

ဥပတ္ထမ္ဘကဟေတု (ပု) [ဥပတ္ထမ္ဘက+ဟေတု]
ထောက်ပံ့တတ်သောအကြောင်း။ တတ္ထ
အဝိဇ္ဇာတဏှာ အတီတာ ဥပတ္ထမ္ဘကဟေတု-
ယော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ ၂၆၃။

ဥပတ္ထမ္ဘကာရဏ (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘ+ကာရဏ]
အထောက်အပံ့ဖြစ်သော-ထောက်ခံသော-
အကြောင်းယုတ္တိ။ ဥပတိဿတ္ထေရေန ဝုတ္ထ-
သေဝ ဝိနိစ္ဆယသ အညမ္ပိ ဥပတ္ထမ္ဘကာရဏံ
ဒဿေန္တော။ ဝိမတိ၊ဘ။ဘ၄၃။

ဥပတ္ထမ္ဘကာရီ (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘ+ကရ+ဏီ] အ
ထောက်အပံ့-အထောက်အကူ-ကိုပြုတတ်
သော။ သုနဿရတရောတိ ဥပတ္ထမ္ဘကာရီဘာဝေန
သုနဿရတရော။ သံ၊ဋီ၊ဘ။ ၂ရရ။

ဥပတ္ထ(ထ)မ္ဘန (နာ) [ဥပ+ထသိ+ယု။ထိ-ဌ
ဥပတ္ထမ္ဘနံ] ထောက်ပံ့ခြင်း။ ထောက်ခံခြင်း၊
ထောက်ကန်ခြင်း၊ ကူညီခြင်း၊ ကျားကန်ခြင်း၊
အထောက်အပံ့၊ အထောက် အကူ၊ အကူအညီ။
သဟဇာတမ္ဘောနံ ဥပတ္ထမ္ဘနာယာ(ပဋိသံ။ ၂ရ၄)
တိ——ဥပတ္ထမ္ဘနဘာဝါယ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဘ၈ဝ။

အရိတ္တေန ဥပတ္ထမ္ဘန်။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၂၂။ သာရတ္ထ၊၂။၂၁၂။ ဂေဟသ္မ ဥပတ္ထမ္ဘနတ္ထာယ ထူဏာ နာမ ဗလဝပစ္စယော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၄။ စိတ္တေ သရသာမိကော သရသ္မ ဥပတ္ထမ္ဘန် ကရောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၅၈။ (– ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၈။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၂ရ။) အကပ္ပကတာယ ဥပတ္ထမ္ဘနိယာ ဝသေန တိကိ ဌာနာနိ။ သာရတ္ထ၊၂။၁၄၂။ (– ဝိမတိ၊၁။၁၈၁။)

ဥပတ္ထမ္ဘနကာရဏ (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘန+ကာရဏ] ထောက်ပံ့ခြင်း၏ အကြောင်း။ တဋ္ဌိ ပဌမ-ပဌလာဒိနံ ဥပတ္ထမ္ဘနကာရဏတ္တာ တထာ ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၂ရ။

ဥပတ္ထမ္ဘနကိစ္စ (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘန+ကိစ္စ] ထောက်ပံ့ခြင်းကိစ္စ။ ပုရိမစိတ္တသမုဋ္ဌာနာယ ဥပတ္ထမ္ဘန-ကိစ္စမ္မိ နတ္ထိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂၉။ မူလဋီ၊၁။ရ၆။ (–အနုဋီ၊၁။ရ၃။)

ဥပတ္ထမ္ဘနကိစ္စသိဒ္ဓိ (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘနကိစ္စ+သိဒ္ဓိ] ထောက်ပံ့ခြင်းကိစ္စ၏ ပြီးစီးခြင်း။ သြဘာဌ-မဟာရူပသမုဋ္ဌာပနေနေဝ ပနဿ ဥပတ္ထမ္ဘန-ကိစ္စသိဒ္ဓိ။ မ၊ဋီ၊၁။၃၁၁။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၉။

ဥပတ္ထမ္ဘန(တ္ထ)ဋ္ဌ (ပု) [ဥပတ္ထမ္ဘန+အတ္ထ] (၁) ထောက်ပံ့ခြင်း-ခိုင်ခံ့စေခြင်း-ဟူသော အနက်သော။ (၂) အထောက်အပံ့-အထောက်အကူ-ဟူသောအနက်။ (၁) ဥပတ္ထမ္ဘနတ္ထော ဗလတ္ထော။ ပေဋကော။ ၂၄၅။ ပဋ္ဌာနဋီတိ ဥပတ္ထမ္ဘနတ္ထေန အကမ္ပိယဋ္ဌေန ဝါ ကေ-သဂ်ဟာနိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၁။ဖရ၊၂၀၅။ (၂) အာရမ္မဏ-တ္ထော စေတ္ထ ဥပတ္ထမ္ဘနတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဒီ၊ဋီ၁။၂၃ရ။

ဥပတ္ထမ္ဘနဝစ္စယ (ပု) [ဥပတ္ထမ္ဘန+ဝစ္စယ] ထောက်ပံ့တတ်သော-အထောက်အပံ့ဖြစ်သော-အကြောင်း။ ဆဟိ စိတ္တေဟိ သမုဋ္ဌာပိတံ ဝါယောဓာတုံ ဥပတ္ထမ္ဘနပစ္စယံ လဘိတ္တာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂၄။ ယဘ္ဘိ ကလာပေ ကမ္မဇာ ဩဇာ ကဒါစိ တသ္မေ ဥပတ္ထမ္ဘနပစ္စယော ဟောတိ။ အနုဋီ၊၃။ရ၁ရ။

ဥပတ္ထ(ထ)မ္ဘနပစ္စုပဋ္ဌာန (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘန+ပစ္စုပဋ္ဌာန] (ရူပကာယကို) ထောက်ပံ့-ခိုင်ခံ့စေ-တဲတင်သောတရားဟူ၍ ဥာဏ်အားထင်ပေါ်လာသော။ ကဗဠီကာရော အာယာရော-----ဥပတ္ထမ္ဘနပစ္စုပဋ္ဌာနော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ဝ၀။ တတော ဧဝ ဩဇာဌဌမကရူပုပ္ပါဒေန ဗဟုမသ္ယ ကာယသ္ယ ဥပတ္ထမ္ဘနပစ္စုပဋ္ဌာနော ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ဝ၀၄။

ဥပတ္ထမ္ဘနရသ (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘန+ရသ] ထောက်ပံ့ခြင်း ကိစ္စရှိသော။ သဟဇာတာနံ ဥပတ္ထ-မ္ဘနရသံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ဝ၆၄။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၁။ (–အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၉၀။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၂ရ၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၂၅၂။)

ဥပတ္ထမ္ဘနလက္ခဏ (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘန+လက္ခဏ] ထောက်ပံ့ခြင်းလက္ခဏာရှိသော။ ဝေမေဝ ခေါ မဟာရာဇ ဥပတ္ထမ္ဘနလက္ခဏံ ဝိရိယံ။ မိလိန္ဒ။ ၃၅။ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ဝ၆၃။)

ဥပတ္ထမ္ဘနလေဿ(ဿ)ဏ (ပု) [ဥပတ္ထမ္ဘန+လေဿ(ဿ)ဏ] ထောက်ခံ-ခုခံ-ထားသောခဲ။ ထေယျစိတ္တေန ကုမ္ဘိယာ အာဟရဏံ ဝါ ဥပတ္ထမ္ဘနလေဿ(ဿ)ဏေ ဝါ အပနေတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ရ၆။

ဥပတ္ထမ္ဘနသဘာဝ (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘန+ သဘာဝ] ထောက်ကန်ခြင်း သဘောရှိသော။ ဝိတ္ထမ္ဘန်လက္ခဏံ၊ ဝါယောဓာတုယာ ဥပတ္ထမ္ဘန-သဘာဝတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄ဝ၃။

ဥပတ္ထမ္ဘနသိဒ္ဓိ (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘန+သိဒ္ဓိ] ထောက်ပံ့မှု၏ ပြီးစီးခြင်း။ ဥပါဒိန္နရူပသန္တတိယာ ဥပတ္ထမ္ဘနေနဝ ဥတုစိတ္တဇရူပသန္တတိနမ္ပိ ဥပတ္ထမ္ဘနသိဒ္ဓိ ဟောတိ။ မ၊ဋီ၊၁။၃၁၁။ သံ၊ဋီ၊

၂။၂၉။

ဥပတ္ထမ္ဘနိကသဏ္ဌာန (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘနိက+သဏ္ဌာန] လှည်းဦးထောက်သဏ္ဌာန်ရှိသော။ တတော ဧကေကော ဒွိမူလကော ဒွိကောဋိ-ကော ယာနကဥပတ္ထမ္ဘနိကသဏ္ဌာနော။ အဘိ၊ ဋီ၊၂။၂၂၃။

ဥပတ္ထမ္ဘနိရပေက္ခ (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘ+နိရပေက္ခ] အထောက်အကူအမှီတက်ကို-ငဲ့ကွက်မှု-မှီခိုအားကိုးမှု-မရှိသော။ ကဿစိပိ အာရ-မ္ဘဏသ အနာလမ္ဗနတော ဥပတ္ထမ္ဘနိရ-ပေက္ခတော။ ဥဒါန၊ဋီ။၃၅၅။

ဥပတ္ထမ္ဘနီ (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘန+ဣ] ထောက်တိုင်၊ လှည်းထောက်။ ဥပတ္ထမ္ဘန-ကြည့်။

ဥပတ္ထ(ထ)မ္ဘဗလကရော (တိ) [ဥပတ္ထ(ထ)မ္ဘ ဗလ+ကရ+အ] ထောက်ပံ့သော ခွန်အားကို-ပြု-ဖြစ်စေ-တတ်သော။ အင်မဂါနုဘာဝိနော ရဿသ သာရော ဥပတ္ထမ္ဘဗလကရော (ဥပ-ထမ္ဘဗလကရော) ဘူတနိဿိတော ဧကော ဝိသေသော ဩဇာ နာမ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၃၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၀၄။

ဥပတ္ထမ္ဘဗလကာရော (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘဗလ+ကရ+ဏ] အင်မဂါနုဘာဝိနော ရဿသ သာရော ဥပတ္ထမ္ဘဗလကာရော ဘူတနိဿိတော ဧကော ဝိသေသော ဩဇာတိ။ မူလဋီ၊၁။၁၅၄။

ဥပဋ္ဌမ္ဘယမာန (တိ) [ဥပ+ထဘိ+ဏယ+မာန] (၁) ထောက်ပံ့သော၊သူ။ (၂) ထောက်ပံ့ခိုင်စေသော-ကူညီသော၊သူ။ (၁) အထ နံ သတ္ထာ ဥပတ္ထမ္ဘယမာနော။ ဓမ္မ၊ဋီ။၂။၄၆။ (-မ၊ဋီ၊၁။၃၁၀။ မူလဋီ၊၃။၁၇၃။) (၂) ကေသ ပန ကမ္မဇေ ဩသိဒမာနေ သေသာ ပုတ္ထာဘာတရော ပေသေတ္တာ တဿ ကမ္မဇံ ဥပတ္ထမ္ဘယမာနာပိ------သမဂ္ဂါ ဝဋ္ဋကရ-ကိယာနိ ကရောန္တိ နာမ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၀၈။ အံ၊ဋီ၊ ၃။၁၅၂။ (ဒီ၊ဋီ၊၂။ပခုတ္ထူ-သျှ ဥပတ္ထမ္ဘ-ယမာနာ-ထောက်ပံ့ကူညီကြကုန်သော-ဟု သုဒ္ဓကတ္ထုရူပ်ပြန်သည်။)

ဥပတ္ထမ္ဘိကာ (တိ) [ဥပ+ထဘိ+ဏ္ဍ+အာ] ထောက်ပံ့အပ်သော။ ဥဿာဟနာ စ ဥဿာ-ဟေန ဥပတ္ထမ္ဘိကာ ဓမ္မသ ဓာရဏ-ပရိစယသာဓိကာ ပညာ စ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ရ၂။

ဥပတ္ထမ္ဘိတ (တိ) [ဥပ+ထဘိ+တ] ထောက်ပံ့အပ်သော၊ ထောက်ကူအပ်သော။ ဝိနယော အနုဂ္ဂဟိတော ယောတိ ဥပတ္ထမ္ဘိတော သူပ-တ္ထမ္ဘိတော။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၁၉၁။ ဓုရေ ဥပတ္ထမ္ဘိတ-သော ဥပတ္ထမ္ဘနီဝသေန တီကံ ဝါ စတ္ထာရိ ဝါ ဌာနာနိ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၂၉၁။ (-ဝိ၊ဋီ၊၂။၁၀၉။ အံ၊ ဋီ၊၃။ရ၂။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၁၆၃-၄။ ဥဒါန၊ဋီ။၂၂၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ရ၊၂၈၀။)

ဥပတ္ထမ္ဘိတတ္ထဘာဝ (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘိတ+အတ္ထဘာဝ] ထောက်ပံ့အပ်သော-ခိုင်ခံ့တည်တံ့စေအပ်သော-အတ္ထဘော-ခန္ဓာကိုယ်-ရှိသော၊ သူ။ ဥတုအာဟာရေဟိ ဥပတ္ထမ္ဘိတတ္ထဘာဝါ ကမ္မာနုဘာဝေန ဌေကံ ကာလံ ဒဟရာ-ကာရေနေဝ ဌိတာ။ ပေတ၊ဋီ။၁၃၈။

ဥပတ္ထမ္ဘိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ထဘိ+တမ္ဘ] ထောက်ပံ့-အပ်-သင့်-ထိုက်-သော။ သမ္မာ အသာ-သိတမ္ဘောတိ ဂါဟာပနဝသေန ဥပတ္ထမ္ဘိ-တမ္ဘောတိ သမသာသိတော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၀၈။

ဥပတ္ထမ္ဘိတရူပကာယ (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘိတ+ရူပ-ကာယ] ထောက်ပံ့အပ်သော ရူပကာယရှိသော၊ သူ။ ဝေန ဟိ ဥပတ္ထမ္ဘိတရူပကာယသ, တဗ္ဗ ဥဒ္ဓစ္စန္ဓသ ကမ္မဝိညာဏယူဟနံ ယောတိ။ မူလဋီ၊၂။ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၄၅။

ဥပတ္ထမ္ဘိတသရီရ (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘိတ+သရီရ] ထောက်ပံ့အပ်သောကိုယ်။ ထေရသ ပန သမာပတ္တိဗလေန ဥပတ္ထမ္ဘိတသရီရသ နကောစိ ဝိကာရော အဟောသိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ၊၂၂ဝ။

ဥပတ္ထမ္ဘိနီ(နီ)သဏ္ဌာန (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘိနီ+သဏ္ဌာန] ထောက်တိုင်–ခွထောက်–လှည်းဦးထောက်–ပုံသဏ္ဌာန် ရှိသော။ တတော ကေကော ဒ္ဒိမူလကော ဒ္ဒိကောဋိကော ယာနကဥပတ္ထမ္ဘိနီသဏ္ဌာနော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၄ဝ။ စတ္ထာရော ဒန္ဓာ ဒ္ဒိကောဋိကာ ဒ္ဒိမူလိကာ ယာနကူပတ္ထမ္ဘိနီသဏ္ဌာနာ။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။ဝ၄။ ယာနကဥပတ္ထမ္ဘိနီ–လည်းကြည့်။

ဥပတ္ထမ္ဘိနီ (ထီ) [ဥပတ္ထမ္ဘ+ဏိနီ] ထောက်တိုင်၊ လှည်းထောက်၊ယာဉ်ထောက်။ သစေ ဓုရေ ဥပတ္ထမ္ဘိနီ ဟေဋ္ဌာဘာဂေ ကပ္ပကတာ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၃။

ဥပတ္ထမ္ဘိယမာန (တိ) [ဥပ+ထဘိ+ယ+မာန] ထောက်ပံ့အပ်သော။ ဥတုစိတ္တာဟာရေဟိ ဥပတ္ထမ္ဘိယမာနံ–––––ထိဋ္ဌတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ဝ၄၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။ရ၅။

ဥပတ္ထမ္ဘိယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ထဘိ+ယ+တေ] ထောက်ပံ့အပ်၏။ သမ္ဘော စာယံ စတုသန္ဓတိ–ရူပသန္ဓာနော ဟ္ဟမိနာ, ဥပတ္ထမ္ဘိယတိတိ ဒဿနတ္ထံ အန္ဓေ ကဗဠီကာရော အာဟာရော ဥဒ္ဒိဋ္ဌော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ရ၈။

ဥပတ္ထမ္ဘေတိ (ကြို) [ဥပ+ထဘိ+ဏေ+တိ။ ဓာတ္ဌတ္ထ၊ဂါထာ။ဘရ၄–၌ ဘူဝါဒိ ဟုဆိုသည်၊ သမ္ဘောဟ၊ဘာဝီ၊ဒု။၄၄ရ–၌ စုရာဒိဟု မှာ ထားသည်] ထောက်ပံ့၏ ၊ ခိုင်ခံ့စေ၏ ၊ချီ မြှောက်၏။ ဟ္ဟမ် စိတ္တံ ပဝဋ္ဋတိ သမ္ဘဝ္ဋတိ ဥပတ္ထမ္ဘေတိ ပစ္ဆိုပတ္ထမ္ဘေတိ။ အဘိ၊ဝိ။၂ဘရ။ ဧဝံ သမ္ဘဝ္ဋဟိတံ ယထာ နု ပတတိ၊ တထာ နံ ဝိရိယုပတ္ထမ္ဘေန ဥပတ္ထမ္ဘေန္တော ဥပတ္ထ–ဟ္ဟေတိ။ အဘိ၊ဋီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ရရ။ စိတ္တံ ဥပတ္ထမ္ဘေတိ (ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဘ၉) တိ တေနေဝ သဟာဟေတ–ဝိရိယေန စိတ္တံ ဥက္ခိပတိ။ ဒီ၊ဋီ၊ဝ။၂ဘရ။ ဥပတ္ထမ္ဘေန္တန်–ဒီ၊ဋီ၊ဝ။ဘ၆ရ။ အံ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၂ဝ။ မူလဋီ၊ဘ။ဘ၅ဘ။ ဥပတ္ထမ္ဘေယျ–အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ဘ၆၄။ အနုပဒေ္ဓယျာသိတိ အနုပဒေယျာသိ ဥပ–တ္ထမ္ဘေယျာသိ ပုနပ္ပုနံ ကရေယျာသိ။ မဋ္ဌ၊ ဝ။ဧ၀။ (–မဋီ၊ဝ။ဘ၀။) ဥပတ္ထမ္ဘေသိ–ဝိ၊ဘ။ဘ၂။

ဥပတ္ထမ္ဘေတုံ (ဗျ) [ဥပ+ထဘိ+တုံ] ထောက်ပံ့–ထောက်ခံ–ခိုင်ခံ့စေ–တည်တံ့စေ–ခြင်းငှါ။ ဥဏ္ဏောဒကအစ္ဆယာဝုအာဒီဟိ သဏ္ဌာ ဝတ္ထုံ ဥပတ္ထမ္ဘေတုံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ဘ၀၄။ သာရတ္ထ၊ဋီ။၂ဘ၂။ ပဋ္ဌကဏ်သ ထပ်တိနော ဝါဒံ ဥပတ္ထမ္ဘေတုံ ဟ္ဟမ် ဒေသနံ အာရဘိ။ မဋ္ဌ၊ဝ။ဧ၀။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ဝ။ဘ၂၀။ (–မဋီ၊ဝ။ဧ၅၀။)

ဥပတ္ထမ္ဘေဈ (တိ) [ဥပ+ထဘိ+ဈ] ထောက်ပံ့တတ်သော၊သူ။ ဧဝံ ဘိန္နာနံ ပုန အသံ–သန္ဓနာယ အနုပ္ပဒါတာ ဥပတ္ထမ္ဘေတာ ကာရကံ ဒေသေတာ။ မဋ္ဌ၊၂။၂ဝ၁။

ဥပတ္ထမ္ဘေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ထဘိ+တ္တာ] ထောက်ပံ့–ထောက်ခံ–ခိုင်ခံ့စေ–တည်တံ့စေ–၍။ ဒ္ဒိဟိ ဥပတ္ထမ္ဘိနီဟိ ဥပတ္ထမ္ဘေတ္တာ ဌပိတံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။၂ဝ၃။ သော တတ္ထ ဌိတော ပုနပ္ပုနံ ကုသလံ ကတ္တာ တံ ကမ္မံ ဥပတ္ထမ္ဘေတ္တာ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၂။ဘ၀ဝ။ တာတ မဗ္ဘပါဒေ ဥပတ္ထမ္ဘေတ္တာ ယာဟိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ဝ၄ရ၃။

ဥပတ္ထမ္ဘေန္တ (တိ) [ဥပ+ထဘိ+ဏေ+အန္တ] ထောက်ပံ့–ထောက်ခံ–ကူညီ–ခိုင်ခံ့စေ–သော၊ သူ။ ဘေသု စတူသု အာဟာရေသု ကဗဠီ–ကာရာဟာရော ဥပတ္ထမ္ဘေန္တော အာဟာရကိစ္စံ သာဓေတိ။ မဋ္ဌ၊ဘ။၂ဘ၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅။ မာဏဝံ ဥပတ္ထမ္ဘေန္တော ဟ္ဟမ် ဒေသနံ အာရဘိ။ မဋ္ဌ၊ ဝ။၂ဧ၀။

ဥပတ္ထမ္ဘေနဲ် (ကြို) [ဥပ+ထဘိ+ဏေ+အန္တိ] ထောက်ပံ့-ခိုင်ခံစေ-တည်တံ့စေ-ကုန်၏။ ဥပတ္ထမ္ဘေတိ-ကြည့်။

ဥပတ္ထမ္ဘေယျ (ကြို) [ဥပ+ထဘိ+ဏေ+ယျ] ထောက်ပံ့-ထောက်ခံ-ခိုင်ခံစေ-တည်တံ့စေ-ရာ၏၊ ကျားကန်ရာ၏။ ဥပတ္ထမ္ဘေတိ-ကြည့်။

ဥပတ္ထမ္ဘေယျာသိ (ကြို) [ဥပ+ထဘိ+ဏေ+ယျာသိ] ထောက်ပံ့-ထောက်ခံ-ခိုင်ခံ့စေ-တည်တံ့စေ-ရာ၏။ ဥပတ္ထမ္ဘေတိ-ကြည့်။

ဥပတ္ထမ္ဘေသိ (ကြို) [ဥပ+ထဘိ+ဏေ+ဏ္ဍိ] ထောက်ပံ့-ထောက်ခံ-ခိုင်ခံ့စေ-တည်တံ့စေ-ပြီ။ ဥပတ္ထမ္ဘေတိ-ကြည့်။

ဥပတ္ထရ (တိ) [ဥပ+အတ္ထရ] (၁)အထက်ဌ ခင်းအပ် သောအခင်း။ (တိ) (၂) ကျွယ်ပြန့်. သော၊ပြန့်ကားသော။ (၁) ရထူပတ္ထရေ(ဒီ၊၁။ ၉ရ)တိ ရထမှိ ရညော ဌာနတွဲ အတ္ထရိတ္ထာ သဇ္ဇိတပွဒေသေ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄၄။ ရထူပတ္ထရေတိ ရထသာ ဥပရိ အတ္ထရိတပဒေသေ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၁။၃၀၈။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၂ရ၂။ (တိ)(၂) ဇဏ္ဏု-တဏ္ဍိ ဥပတ္ထရာ(ဇာ၊ ၂။၃၄၄)တိ ဇဏ္ဏုပမာဏေ ဥဒကေ ဥပတ္ထရာ ဖုလ္လာ ဟောန္တိ၊ သန္ဓတာ ဝိယ ခါယန္တိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၁၁။ (ပဗ္ဗတူပတ္ထရ (ဇာ၊၁။၅၁။)သည် ပဗ္ဗတပတ္ထရ မှ ဖျက်ယွင်းလသောပုဒ် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ဇာ၊ဋီ၊သစ်-လက်ရေးမူ၌ ပဗ္ဗတပတ္ထရေတိ ပဗ္ဗတသ ပတ္ထေ၊ ပဗ္ဗတသာနုမ္ပိတိ အတ္ထော၊ တေနာဟ ပဗ္ဗတပတ္ထရေ ရမ္မေ အတ္ထောတိ။ ပတ္ထသဒ္ဒေါ ပတ္ထရသဒ္ဒေါ စ သာနုပရိယာယော-ဟု ဖွင့်သည်။ ထို့ကြောင့် ပဗ္ဗတူပတ္ထရ= ပဗ္ဗတ ဥပတ္ထရမဟုတ်။)

ဥပထမ္ဘ (တိ) ဥပတ္ထမ္ဘ-ကြည့်။

ဥပထမ္ဘန (တိ) ဥပတ္ထမ္ဘန-ကြည့်။

ဥပဒံသယတိ(ကြို) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+ဏယ+တိ။ ဓာတ္တတ္ထ။၁၈၅။ နီတိ၊ဓာ။၃၄၆။] ပြ၏။မြင်စေ၏။ ပတောဒံ ဥပဒံသယိ(ထေရ။၂၂ရ) တိ-----ပတောဒံ ဒသေသတိ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၅၁။

ဥပဒံသယိ(ကြို) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+ဏယ+ဏ္ဍိ] ပြပြီ၊မြင်စေပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဒံသိတု(တိ) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+တု] ပြ-ဖြစ်စေ-တတ်သော ၊သူ။ အပ္ပသာဒနီယေ ဌာနေ ပသာဒံ ဥပဒံသိတာ ဟောတိ။ အဘိ၊ပု။၁၀၈၊ ၁၅၆။

ဥပဒံသေတိ(ကြို) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+ဏေ+တိ။ နီတိ၊ဓာ။၃၄၆။] ပြ၏၊ ဖြစ်စေ၏။ ဘယံ ဥပဒံသေတိ။ ဝိ၊ ၂။၄၀၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ ၂၀။ မာရော ပါပိမာ-------ဘဂဝတော အဝိဒူရေ ဥစ္စာ-ဝစာ ဝဏ္ဏနိဘာ ဥပဒံသေတိ သုဘာစေဝ အသုဘာ စ။ သံ၊၁။၁၀၅။ အပ္ပသာဒနီယေ ဌာနေ ပသာဒံ ဥဒ်သေတိ။ အံ၊၁။ဂ၊၃ဝ၉။ ပသာဒံ ဥပဒံသေတိတိ ပသာဒံ ဇနေတိ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၅၉။ ဥပဒံသေန္တိ-ဝိ၊ဝ။၄၈၅။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၄၃ ၂။ ဥပဒံသေန္တိတိ ပဝတ္ထေန္တိ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂ဝ၈။ ဥပဒံသေသိ-မ၊ ၂။၃ ၂ ၂။ ဥပဒံသေယျ-ကဝိ။ ၃၃၅။ ဥပဒံသေဿန္တိ-ဝိ၊ဝ။၄၈၅။ ဥပဒံ-သေဿာမ-ဝိ၊ဝ။၄ဂ၆။

ဥပဒံသေတုံ(ဗျ) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+ဏေ+တုံ] ပြခြင်း၌။ မိတ္တူပဟာရံ ဥပဒံသေတုံ။ မ၊ ၂။၃ ၂၆။

ဥပဒံသေတု(တိ) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+ဏေ+တု] ပြတတ်သော၊သူ။ ထာမံ ဥပဒံသေတာ။ အံ၊ ၃။၃ ၂။

ဥပဒံသေန္တိ(ကြို) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+ဏေ+အန္တိ] ဖြစ်စေကုန်၏။ ဥပဒံသေတိ-ကြည့်။

ဥပဒံသေယျ (ကြို) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+ဏေ+ယျ] ပြကြားအံ့။ ပြရာ၏။ ဥပဒံသေတိ-ကြည့်။

ဥပဒ်သေသီ (ကြို) [ဥပ+ဒ်သ(ဒသီ)+ကော+သီ] ပြု၏။ ဥပဒ်သေတီ–ကြည့်။

ဥပဒ်သေသန္တီ (ကြို) [ဥပ+ဒ်သ(ဒသီ)+ကော+သန္တီ] ဖြစ်စေကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပဒ်သေတီ–ကြည့်။

ဥပဒ်သေသာမ (ကြို) [ဥပ+ဒ်သ(ဒသီ)+ကော+သာမ] ဖြစ်စေကြကုန်အံ့။ ဥပဒ်သေတီ–ကြည့်။

ဥပဒေသယိတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဒိသ+ဏယ+တုံ] မြင်စေ–ပြ–ခြင်းငှါ။ နိ စ သဏ္ဌာ နိဗ္ဗာန် ဥပဒေသယိတုံ ဝဏ္ဏေန ဝါ သဏ္ဌာနေန ဝါ ။ မိလိန္ဒ။၂၆၂။

ဥပဒေသေတွာ(ကြိုဝိ) [ဥပ+ဒိသ+ကော+တွာ] မြင်စေ၍၊ ပြ၍။ သြပမ္မံ ဥပဒေသေတွာ၊ ကိတ္တိတော ပေ မဟာမုနီ။ အပါ၁။၂၉၂။

ဥပဒေတတီ(ကြို) [ဥပ+ဒေ+အ+တီ။ ဒီ၊ဌ၊ဝ။ ၂၃ဝ။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၂။၂၅၅။] (၁) ထား၏၊ တင်ထား၏။ မှီကပ်သောင်ထား၏။ (၂) ဖြစ်စေ၏။ (၁) ယေသု ကဠိတော ပဌာယ ယာဝ သီသံ ဥပဒေဟန္တိ ။ဝိ၊ဌ၊၄။၆ဝ။ ဥပဒေဟန္တီတိ ဌပေန္တိ။ သာရတ္ထ၊ဋီ။၃၉၅။ ဝိမတိ၊၂။၂ဝ၈။ (၂) ဥပသမ္ပဒေ ဥပသမ္ပဒေသည် သဠာယတန ကုဋေ့ကို ဥပဒေတီ။ ဝိ၊၂။၁၉၆။ **ဥပဒေဟန္တီ**(ဝိ၊၂။၁၉၅) တိ ဥပ္ပါဒေန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။၁၄။ (–မ၊ဋီ၊ဝ။၄ဝ၃။) **ဥပဒေတ**–ဝိ၊၂။၁၉၆။ **ဥပဒေယျ**–ဝိ၊၂။ ၁၉၆။ ဥဒါန။၁၅၂။ ကင်္ခ။၂၅၄။ ဥဒါနဌ။ဝ၆၅။ **ဥပဒေတီ**–ဝိ၊၅။ဝ၈။ **ဥပဒေတီသန္တီ**–ဝိ၊ ၂။၁၉၆။ **ဥပဒေတီသတ**–ဝိ၊၂။၁၉၆။

ဥပဒေတ (ကြို) [ဥပ+ဒေ+အ+တ] ဖြစ်စေကြကုန်၏။ ဥပဒေတီ(၂)–ကြည့်။

ဥပဒေန (နာ) [ဥပ+ဒေ+ယု] ထားတတ်သည်အဖြစ်၊ ထားခြင်း၊ ဖြစ်စေတတ်သည်၏အဖြစ်၊ ဖြစ်စေခြင်း။ တေနာကာရေန ဒေဟနတော ဥပဒေဟနတော "ဝိဓာ" တိဝုစ္စတိ။ အံ၊ဋီ၊ဝ။၁ရ၃။

ဥပဒေဟန္ဓ (တီ) [ဥပ+ဒေ+အန္ဓ] ဖြစ်စေသော၊ သူ။ ဘိက္ခုသ္မိ သဠာယတနဗုဒ္ဓ ကုဋ္ဌုစ္ဆ ဥပဒေဟန္ဓသ ပါစိတ္တိယံ ။ ဝိ၅။ဝ၈။

ဥပဒေဟန္တီ (ကြို) [ဥပ+ဒေ+အ+အန္တီ] (၁) ထားကုန်၏၊ မှီကပ်ထားကုန်၏။ ဥပဒေတီ(၁) ကြည့်။ (၂) ဖြစ်စေကြကုန်၏။ ဥပဒေတီ(၂) ကြည့်။

ဥပဒေတာတမ္ဗ (တီ) [ဥပ+ဒေ+တမ္ဗ] (၁) သောင်ကပ်ထားထိုက်သော။ (၂) ဖြစ်စေထိုက်သော။ အဝိပ္ပဝိဿာရော ဥပဒေတာတမ္ဗော(ဝိ၊ ၄။၄ဝ၈။ အံ၊၂။ဝ၆၂)တိ အမကုံဘာဝေါ ဥပနေတတမ္ဗော။ အံ၊ဌ၊ဝ။၅၉။ ဥပဒေတာတမ္ဗောတိ ဥပ္ပါဒေတတမ္ဗော' ဝိပ္ပဝိဿာရမုခေန ဟရေတတမ္ဗော။ ဝဇိရ။၅ဝ၆။

ဥပဒေတီဆု (ကြို) [ဥပ+ဒေ+ဥ] ဖြစ်စေကြကုန်ပြီ။ ဥပဒေတီ(၂) ကြည့်။

ဥပဒေတီတွာ (ဗျ) [ဥပ+ဒေ+တွာ] (က) ထား၍။ (ခ) ထောက်၍။ (ဂ) ခဒိရဃဋိကာသု သီသေ စ ပါဒေ စ ဥပဒေတီတွာ ထောက် နိပဇ္ဇိတွာ။ သံ၊ဌ၊၂။၂ဝ၁။ မနုညဒဿနံ ဥပဒါနံ ဥပ–ဒေတီတွာ။ မ၊ဌ၊ဝ။ဝ၃။ သံ၊ဌ၊ဝ။ဝ၈။ ဥဒါန၊ ဌ။ဝ၆၉။ သာရတ္ထ၊ဋီ။ဝ၀ရ။ ဥပဒေတီတွာတိ အပဿယယောဂ္ဂဘာဝေန ဌပေတွာ။ မ၊ဋီ၊ ဝ။ဝ၀။ သံ၊ဋီ၊၂။ဝ၃၅။ (ခ) နာ ၅ ပါကိနာ ဟနုကံ ဥပဒေတီတွာ နိသီဒတိ။ မ၊၂။ဝ၃၉။ (အထက်ပါ ပါဠိတော်အရ ဘုရားရှင်သည် လက်ဖြင့် မေးထောက်၍ မနေထိုင် ဟု အဓိပ္ပါယ်ရ၏။ မ၊ဌ၊၂။၂၆၆–၌ ပါကိနာတိ ကဠိဝါတာဗာဓိကော ဝိယ နာ အာသနံ ဟတ္ထေဟိ ဂဟေတွာ နိသီဒတိ–ဟု လည်း

ကောင်း, မင်ဦ၊၃။၁ရ၈-၌ ဟတ္ထေဟိ ဂဟေ-တ္ဝာတိ ဥဘောဟိ ဟတ္ထေဟိ ဥဿေသု ကဏ္ဍိပ္ပဒေသေသု ပရိဂ္ဂဟေတ္ဝာ-ဟုလည်း ကောင်း ဖွင့်သည်။ ယင်း ဌ,ဌိတိုဏ်အရ ဘုရား ရှင်သည် ခါးထောက်မနေထိုင်ဟု အဓိပ္ပါယ် ရသည်။ ထို့ကြောင့် ပါဠိတော်၌ ဟနုကံ မပါသင့်၊ အဌကထာဝယ် အာသနံ-နေရာ၌ အာနိသဒံ-ဟု ရှိသင့်မည်ထင်သည်။)

ဥပဒေတိဿထ (ကြို) [ဥပ+ဒေ+သ+ထ] ဖြစ်စေကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပဒေတိ(၂)ကြည့်။

ဥပဒေတိဿန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဒေ+သ+န္တိ] ဖြစ်စေကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပဒေတိ(၂)ကြည့်။

ဥပဒေယျ (ကြို) [ဥပ+ဒေ+ယျ] ဖြစ်စေ-ရာ၏-ပြားအံ့။ ဥပဒေတိ(၂)ကြည့်။

ဥပဒါ (တိ) [ဥပ+ဒါ+အ+ဣ(ဣတ္ထိဧတ)]။ ဥပဂန္တွာ ဒါတဗ္ဗာတိ ဥပဒါ၊ ဣ၊ ဣတ္ထိ။ ဓာန်၊ ၎။၃၅၅-၆] တံစိုး၊ လက်ဆောင်။ ဥပဒါ တု စ ပါဘတ်။ ဓာန်၊၃၅၅။

ဥပဒါဟ (ပု) [ဥပ+ဒေ+ဏ] လောင်ခြင်း၊ လောင်ကျွမ်းခြင်း။ အတ္ထနာ ပါတနာယေ၀ ဒေါသော ပတိတေ ဥပဒါဟေတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဝ၀ိရ။၂၉ရ။

ဥပဒိဋ္ဌ (တိ) [ဥပ+ဒိသ+တ(ဥပဒေ-သံ)] ညွှန်ပြအပ်သော။ ဣမေသု နဝသု ဝေဒေသု ဥပဒိဋ္ဌေသု သမ္ဗော ကုသလပက္ခော ဥပဒိဋ္ဌော ဘ၀တိ။ ပေဋကော။၂၅၃။

ဥပဒိသ[1] (ကြို) [ဥပ+ဒိသ+အ+ဟိ] ညွှန်-ပြော-ပြပါလော။ ဥပဒိသတိ-ကြည့်။

ဥပဒိသ[2] (ပု) [ဥပ+ဒိသ+အ] ရေမှော်။ ဥဒကဿ ဥပရိ ဒိဿန္တိ ပါကဋာ ဟောန္တိတိ ဥပဒိသာ သေ၀ါလာ။ အ၀ဒ၊၁။၂၆၁။

ဥပဒိသတိ (ကြို) [ဥပ+ဒိသ+အ+တိ(ဥပဒိဧတိ-သံ)] ညွှန်း-ညွှန်ပြ-ပြောပြ၏၊ ဟောကြား၏၊ ပြောဆို၏၊ ဆုတောင်း၏။ ယတ္ထ ဝတ္ထု ဝိဇ္ဇာစရိယော------ဇ္ဇော နဂရံ မာပေတာတိ ဥပဒိသတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၂။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၅၄။ မ၊ဌ၊ ၁။၂၅၃။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၈၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၆၁။ ဘဂ၀ါ တိက္ခိန္ဒြိယသ္သ မုဒုကံ ဓမ္မဒေသနံ ဥပဒိသတိ။ နေတ္တိ။၈၃။ ဓမ္မံ ဒေသေတိတိ------သီလာဒိပဋိပဒါဓမ္မံ သမထဝိပဿနာ ဓမ္မမေ၀ ဝါ ဝေနေယျဇ္ဈာသယာနုရူပံ ဥပ-ဒိသတိ ကထေတိ။ ဥဒါန၊ဌ။ရ၆။(-နေတ္တိ၊ ဌ။၁၆၉။) ပါတိမောက္ခသံ၀ရသံ၀ုတောတိ ဣမိနာ ပါတိမောက္ခသံ၀ရသီလဝိသုဒ္ဓိ ဥပ-ဒိသတိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၁၁။ (-ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၃၁ဌ။) အနုဒ္ဒိသတိတိ ဧ၀ं ဥပဒိသတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၄၀၂။ ဥပဒိသ-မဟု။၅၆။ ဗုဒ္ဓ၀ံ၊ဌ။၁၅။ ဥပဒိသေယျ-ဥဒါန၊ဌ။၂၆၀။ ဥပဒိသိ-ဝိမာန၊ဌ။၁၉ရ။

ဥပဒိသန (နဿ) [ဥပ+ဒိသ+ယု(ဥပဒိဧန-သံ)] ညွှန်ပြခြင်း၊ ပြောပြခြင်း၊ ဟောကြားခြင်း။ ပဟာယဂမနီယံ အတ္ထနော သန္ဓာယ ဂဟေတ္ဝာ ပရလောကံ ယာဟိတိ ဥပဒိသနတော မယှံ ဥပဒေသကော။ သီ၊ဌီ၊သစ်။၁။၂၆၀။ ဒေသဿ ဥပဒိသနံ ဒေသောပဒေသော။ သီ၊ဌီ၊သစ်။၂။၈၆။ ယံ ဓမ္မဿ ဥပဒိသနံ စိရကာလံ မမ ရာနဝိမောက္ခာဒိယိတာယ တဒဓိဂန္တ္ဗဗသုခါယ စ သိယာ။ ဥဒါန၊ဌ။ဧ၀။(-အနုဌီ၊၂။၁ရ၅။)

ဥပဒိသနာကာရ (ပု) [ဥပဒိသန+အာကာရ] ညွှန်ပြ-ပြောပြ-ခြင်း ဟူသောအခြင်းအရာ၊ ညွှန်ပြပုံအခြင်းအရာ။ အာကပ္ပသမ္ပတ္တိယာ ယော တတ္ထ ဥပဒိသနာကာရော၊ သော အတ္ထတော ဥပဒေသော ဧ၀။ မင်ဦ၊၁။၂၅။ သံဦ၊၁။၂၂။ အံဦ၊၁။၂၄။ (-သီ၊ဌီ၊သစ်၁။၁ဌ၂။)

ဥပဒိသန္တ (တိ) [ဥပ+ဒိသ+အန္တ] ညွှန်ပြသော၊

ဟောကြားသော၊ သင်ပြသောသူ။ ဧဝं ဝတ္တာ ပုန သော မဟာပြဟ္မာ——ထေရံ ဥပဒီ-သန္တော "ဘော ဟိ တေ ပြာဟ္မဏိ ပြဟ္မ-ဒေဝေါ"တိအာဒိမာဟ။ သံ၊ဌ၊၁။၁၈၉။ အာယသ္မာ နာဂသေနော——ဥပဒီသန္တော ဗေမ္ဗမဂ္ဂံ။ မိလိန္ဒ။၂၀။ သန္တမိဒိယာပထံ ဥပဒီသန္တော "နိသီဒတိ" တိ အာဟ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၃။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၈၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၆၂။ (–ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၈၈။ မဇ္ဈိ၊၂။၁၁၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂၀၈။) သုတသောမော တေသံ ဒ္ဝေဒ္ဓေ-ဝါသိကော ဟုတ္တာ သိပ္ပံ ဥပဒီသန္တော နစိရသေဝ နိပ္ပတ္တိ ပါပုဏိ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၄၉၆။

ဥပဒီသိ (ကြို) [ဥပ+ဒိသ+ဏျိ] ညွှန်ပြပြီ၊ ဟောကြားပြီ။ ဥပဒီသတိ–ကြည့်။

ဥပဒီသိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ဒိသ+တမ္ဘ] ညွှန်ပြအပ်သော။ တာနိ အညတိတ္ထိယသမဏာနံ ပဝါဒ-ဘူတာနိ သတ္ထာနိ သိတာနိ ဥပဒီသိတမ္ဘဝ-သေန။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၁၅၈။

ဥပဒီသိတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဒိသ+တုံ] ညွှန်ပြခြင်းငှါ။ ယုတ္တိဟာရံ ဝိဘဇေန္တော တဿ လက္ခဏံ တာဝ ဥပဒီသိတုံ "စတ္တာရော မဟာပဒေသာ" တိ အာဒိမာဟ။ နေတ္တိ၊ဌ။၈၀။

ဥပဒီသိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဒိသ+တ္တာ] ညွှန်း-ညွှန်ပြ-၍၊ ဟောကြား၍။ ကမ္ဘာကာရသ-ကဝိနော ဥပဒီသိတ္တာ။ ဝိမတိ၊ဋ၊၁၁၈။ အာနာ-ပါနဿတိဘာဝနာနုရူပံ သေနာသနံ ဥပဒီ-သိတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၃။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၈၉။ (–ဗုဒ္ဓတိ ဝုတ်၊ဌ။၂၅၄။) ဗုဒ္ဓဝေကစ္ခံ ပဂ္ဂလံ ဥပဒီသိတ္တာ ဥဒ္ဒိဿ ဘောဇနံ ပဋိယတ္ထံ ဟောတိ။ မိလိန္ဒ။ ၁၅ရ။

ဥပဒီသိ(သိ)ယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဒိသ+ယ+တေ] ညွှန်ပြ-ပြောပြ-အပ်၏၊ ဟောကြား-အပ်၏။ ဝေလိယတိ ခဏမုဟုတ္တာဒိဝသေန ဥပဒီသိယတိတိ ဝေလာ။ မဇ္ဈိ၊၂။ရရ။ (–သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၁။ရ။) ယော ယော စ ဝေမ္ဘော ဥပဒီသိ-ယတိ။ ပေဋကော။ ၂၂၀။

ဥပဒီသိယမာန (တိ) [ဥပ+ဒိသ+ယ+မာန] ညွှန်ပြ-ပြောပြ-အပ်သော။ "ဝေ ဗ္ဗမိနာ အာကာရေန အဘိတ္ထမိတမ္ဘ"နွှဲအာဒိနာ ဥပ-ဒိသိယမာနာယ သမဏသာရုပ္ပါယ အာကပ-သမ္ဘတ္ထိယာ။ ဥဒါန၊ဌ။ရ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၄၂။ မဇ္ဈိ၊၁။၂၅။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၄။

ဥပဒီသေယျ (ကြို) [ဥပ+ဒိသ+အ+ယျ] ညွှန်ပြ-ပြောပြ-ရာ၏။ ဥပဒီသတိ–ကြည့်။

ဥပဒီဿတိ (ကြို) [ဥပ+ဒိသ+ယ+တိ] ထင်၏။ တေသု စ ပါပေသု ကမ္မေသု၊ အဘိဏှ-မုပဒိဿရေ(သုတ္တနိ။၃၀၀)တိ——ပုနပ္ပုနံ ဥပဒီဿန္တိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၁ရ၄။

ဥပဒီဿန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဒိသ+ယ+အန္တိ] ထင်ကုန်၏။ ဥပဒီဿတိ–ကြည့်။

ဥပဒီဿရေ (ကြို) [ဥပ+ဒိသ+ယ+အန္တိ] ထင်ကုန်၏။ ဥပဒီဿတိ–ကြည့်။

ဥပဒုဿတိ (ကြို) [ဥပ+ဒုသ+ယ+တိ] ဆဲ-ရေးလျက် ပြစ်မှား၏။ ပရလာဘသက္ကာရ-မာနနဝန္ဒနပူဇနာသု ဗ္ဗဿတိ ဥပဒုဿတိ ဗ္ဗဿံ ဗန္ဓတိ။ မ၊ဌ။၂၄၆။ အံ၊ဋ။၅၂၄။ ဥပ-ဒုဿတိ တိ ဗ္ဗဿာဝသေနဝ ဥပဗ္ဗောသန္တော ဒုဿတိ။ မ၊ဌ၊၄။၁ဂ၀။

ဥပဒေသ (ပု) [ဥပ+ဒိသီ+ဏ။(ဥပဒေ-သံ)] (၁) ဥပဒေ၊ အဆက်ဆက်ဆောင်ရွက်ခဲ့သော နည်းဥပဒေ၊ နည်းလမ်းညွှန်ပြခြင်း။ ညွှန်-ကြားချက်။ (၂) စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-ခြင်း။ (၃) ညွှန်ကြားသော-ဖွင့်ဆိုသော-စကား။ အဖွင့်-သံဝဏ္ဏနာ။ (၁) ပါရမွှရိယမေတိဟျ၊ ဥပဒေသော ထထေတိဟာ။ ဓာန်။၄၁၂။

အာစရိယ် ဥပဂန္ဓာ ဒီသတိ ဥစ္စာရိယတိတိ ဥပဒေသော၊ ဒီသိ ဥစ္စာရဏေ၊ကော။ ဓာန်၊ဋီ၊ ၄၁၂။ ဧဝံ တေ အဘိဂ္ဂမိတမ္ပိ၊ ဧဝံ တေ ပဋိဂ္ဂမိတမ္ပန္တိအာဒီသု ဥပဒေသေ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၇။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃။ ဥဒါန်၊ ဋ္ဌ။၆။ ဥပဒီသိယမာနာယ သမဏသာရုပ္ပါယ အာဂမ္ပသမ္ပတ္တိယာ ဥပဒီသနာကာရောပိ အတ္ထတော ဥပဒေသော ယေဝါတိ အာဟ "ဧဝံ။ပ။ ဥပဒေသေ"တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၄၂။ ဝိတ္ထာရော ပန ဗောဇ္ဈင်သံယုတ္တေ ရတန-သုတ္တသ္မိ ဥပဒေသတော ဂဟေတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂၂၃။ ဥပဒေသော နာမ သဝိသေသံ သတ္ထုနော ရတနာနံ ဝိစာရဏဝသေန ပဝတ္တော ကထာ-ဗန္ဓော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၉၄။----ပဝတ္တော နယော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၂၃၉။ ဥဒ္ဓမုဒ္ဓံ ပကာရေန ဒေသိတတ္တာ ဥပဒေသော၊ ပုဗ္ဗာနံ ပုဗ္ဗာစရိယာနံ မတိ ဥပဒီသတိ ဣတ္ထာတိ ဝါ ဥပဒေသော။ ပဋိသံ၊ဂ်။၁၈။ သယမ္ဘူတိ ဥပဒေသံ ဝိနာ သယမေဝ ဘူတော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၈၄။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၃၈၉။ ဥပဒေသန္တိ ဥပဒီသိတမ္ပံ ဩဝါ-ဒါနုသာသနီ။ ပဋိသံ၊ဂ်။၂၆၄။ (၂) အာဂတ္တိ ဥပဒေသော။ နေတ္တိ၊ဋီ။၂၉။ (၃) ဝိဌကာနံ အတ္ထကထနံ ပေဌကံ၊ သော ဧဝ ဥပဒေ-သောတိ ပေဌကောပဒေသော၊ ဥပဒေသဘူတာ ပရိယတ္တိသံဝဏ္ဏနာတိ အတ္ထော။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၂၂။

ဥပဒေသက (တိ) [ဥပ+ဒီသိ+ဏ္ဍ] ညွှန်ပြ-ညွှန်ကြား-နည်းပေးလမ်းပြပြုလုပ်-တတ်သော၊သူ(ဥပဒေပညာရှင်၊ညွှန်ကြားရေးမှူး)။ ပညာသမ္ပတ္တိယာ ဒိဋ္ဌဓမ္မိကသမ္ပရာယိကဟိ-တူပဒေသကော။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂ရ။ ယာဟိတိ ဥပဒီသနတော မယ္ပံ ဥပဒေသကော။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၁။၂၆၀။

ဥပဒေသဒါယက (တိ) [ဥပဒေသ+ဒါယက] ညွှန်ကြားချက်ကိုပေးတတ်သော၊ ညွှန်ကြား-တတ်သော၊ ဆုံးမသွန်သင်တတ်သော၊သူ။ ပြောဟွကော သောက် ဝိနောဒေတွာ အတ္ထနော ဥပဒေသဒါယက် ဒိဗ္ဗရူပေန ဌိတံ ဒီသ္မာ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၃၀ရ။

ဥပဒေသပဒ (မဟာနိ၊ဋ္ဌ၊၂၂၆) သည် ဥဒ္ဒေသ-ပဒ (ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂၁)မှ ဗျက်ယွင်းလာသောပုဒ် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။

ဥပဒေသပရမ္ပရာ (ထီ) [ဥပဒေသ+ပရမ္ပရာ] ညွှန်ကြားချက် အဆက်ဆက်၊ အဆက်ဆက် ညွှန်ကြားမှု။ အမှာက် ပိတုပိတာမဟာဒီဝုဒ္ဓါနံ ဥပဒေသပရမ္ပရာယ ဣဒမာဘတံ။ အံ၊ဋီ၊၂။ ၁၆၆။

ဥပဒေသဝစန (နဝ) [ဥပဒေသ+ဝစန] ညွှန်ပြ သောစကား။ ပရတော အသုတ္တာ ပဋိလဘ-တိတိ အညသ္မာ ဥပဒေသဝစနံ အသုတ္တာ သယမေဝ စိန္တေန္တော ပဋိလဘတိ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။၂၁၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ရ၉။

ဥပဒေသာကာရ (ပု) [ဥပဒေသ+အာကာရ] ညွှန်ပြခြင်းဟူသော-ညွှန်ပြပုံ-ညွှန်ကြားပုံ-အခြင်းအရာ။ ယော တတ္ထ ဥပဒေသာကာရော၊ သော အတ္ထတော ဥပဒေသောယေဝ။ ဥဒါန်၊ ဋ္ဌ။ရ။

ဥပဒေသာနုဘာဝ (ပု) [ဥပဒေသ+အာနုဘာဝ] ညွှန်ပြခြင်း-ဟောပြောခြင်း-ဟောကြားဖော်-သော တရားစကား-၏အစွမ်းအာနုဘော်၊ နည်းလမ်းညွှန်ပြခြင်း၏အစွမ်းအာနုဘော်။ တသ္မာ ကလ္ပာဏမိတ္တသ္မာ ဥပဒေသာနုဘာ-ဝေန ဟောတိ။ မ၊ဋီ၊၂။၂၉ရ။

ဥပဒ္ဓေ (ပု) [ဥပ+ဒု+ဒ။ ဥပဂန္ဓာ ဒုနောတိတိ ဥပဒ္ဓေ၀ါ။ ဒု-ပရိတာ၊ပေ၊ဒ။ ဓာန်၊ဋီ။၄၀၁။ (ဥပဒ္ဒ-ဝ-သံ)] ကပ်ချိန်ဝ်စက်တတ်သော သဘော၊ ဘေးဥပဒ်-ဘေးရန် အန္တရာယ်။

(မင်းဘေး,မင်းဒဏ်သည် မုချအားဖြင့် ဥပဒ္ဓဝ။ သုတ္တနိ။ဋ္ဌ။၁။၁၈၉။ ဝိသုဒ္ဓိ။ဋီ။၂။၃၉၆။) (အာစရိယူပဒ္ဓဝ, အန္တေဝါသူပဒ္ဓဝ, ပြဟ္မစာရူပဒ္ဓဝ သုံးမျိုးကို (မဟာ။၁၅)ဌ ဥပဒ္ဓဝအရ ကောက်သည်။ သောက, ပရိဒေဝ, ဒုက္ခ, ဒေါမနဿ လေးမျိုးကို (ဒီ။ဋ္ဌ။၁။၃၄၃–ဌ) ဥပဒ္ဓဝအရ ကောက်သည်။ ရူပ်နာမ်ခန္ဓာကို (ပဋိသံ။၄၁၁။ ဝိသုဒ္ဓိ။၂။၂၄ရ–ဌ) ဥပဒ္ဓဝအရ ကောက်သည်။ ကာမဂုဏ်ကို (သုတ္တနိ။ဋ္ဌ။၁။ဝ၉–ဌ) ဥပဒ္ဓဝ်အရ ကောက်သည်။ ယေ ကေစိ ဥပဒ္ဓဝါ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ သ်ဗ္ဗေ တေ ဗာလတော ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ နော ပဏ္ဍိတတော။ မဟာ။၁၀၆။ အံ၊၁။ဝ၉။ ဤတိ စ ဂဏ္ဍော စ ဥပဒ္ဓဝေါ စ။ သုတ္တနိ။၂ရ၊ စူဠနိ။၂၆၅။ ဥပဒ္ဓဝေါတိ အနေကဂ္ဂတာ–ကာရော။ မဟာ၊၄။ရ၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၆ဝ။ဥပဒ္ဓဝတီတိ ဥပဒ္ဓဝေါ၊ အနတ္တံ ဇနေန္တော အဘိဘဝတိ၊ အဇ္ဈောတ္ထရတိတိ အတ္ထော၊ ရာဇဒဏ္ဍာဒီန–မေတံ အဓိဝစနံ။ သုတ္တနိ။ဋ္ဌ။၁။ဝ၉။ စူဠနိ၊ ဋ္ဌ။၁၂၂။ ဝိသုဒ္ဓိ။ဋီ။၂။၃၉၅။ ဥပဒ္ဓဝေါတိ အန္ဆရာယော။ မဟာ။ဋီ။၃ရ၀။ အံ။ဋီ။၂။ရ၅။)

ဥပဒ္ဓဝကရ (တိ) [ဥပဒ္ဓဝ+ကရ+အ] ဘေးဥပဒ်–ဘေးအန္ဆရာယ်–ကိုပြုတတ်သော။ ဝိသမဘောဇနာပရိဏာမာဒီတော ဟိ ကာယသ္မ ဥပဒ္ဓဝကရာ ဝါတာဒယော ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ အံ၊ဋီ၊၁။ရ၆။

ဥပဒ္ဓဝဇာတ (တိ) [ဥပဒ္ဓဝ+ဇာတ] ဖြစ်သော–ဘေးဥပဒ်– အပြစ်–ရှိသော။ ဤတိဇာတေ ဥပဒ္ဓဝဇာတေ။ စူဠနိ။၁၉၄။ ဥပဒ္ဓဝဇာတေတိ အာဒီနဝဇာတေ။ စူဠနိ၊ ဋ္ဌ။ရ၆။

ဥပဒ္ဓဝတိ (ကြို) [ဥပ+ဒု+အ+တိ] ကပ်ရှိ နှိပ်စက်တတ်၏။ ဥပဒ္ဓဝတိတိ ဥပဒ္ဓဝေါ၊ အနတ္တံ ဇနေန္တော အဘိဘဝတိ အဇ္ဈောတ္ထရတိတိ အတ္ထော။ သုတ္တနိ။ဋ္ဌ။၁။ဝ၉။ စူဠနိ။ဋ္ဌ။၁၂၂။ ဝိသုဒ္ဓိ။ဋီ။၂။၃ဝ၉။ ပရိပါတေန္တိတိ ဥပဒ္ဓဝန္တိ– ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၀ဂ်။

ဥပဒ္ဓဝဒ္ဓယ (နာ) [ဥပဒ္ဓဝ+ဒ္ဓယ] ဘေးဥပဒ်–နှစ်ခုပေါင်း–နှစ်မျိုးစုံ။ တေန ပုရိမံ ဥပဒ္ဓဝဒ္ဓယံ နာ ဝေ ဝုတ္တံ။ မဟာ၄။ဝ၁ရ။(အာစရိယူပဒ္ဓဝ, အန္တေဝါသူပဒ္ဓဝ နှစ်မျိုးကို ဥပဒ္ဓဝဒ္ဓယ–ဟု ဆိုသည်။ မဟာ။ဋီ။ဝ၂၉။)

ဥပဒ္ဓဝနိဝတ္ထန (ပု) [ဥပဒ္ဓဝ+နိဝတ္ထန] ဘေးဥပဒ်ကို–ဘေးရန်ကို–ဆုတ်နှစ်စေ–တားမြစ်–ခြင်း။ သမ္ဘူပဝိ ပန ဥပဒ္ဓဝနိဝတ္ထနတ္ထာယ ဒေဝနဂရဒ္ဓါရေသု ဝဇိရဟတ္ထာ ဂ္ဂန္ဓပဋိမာ ဌပေသိ။ ဓမ္မပ။ဋ္ဌ။၁။ဘရ၀။

ဥပဒ္ဓဝနိဝါရဏ (ပု) [ဥပဒ္ဓဝ+နိဝါရဏ] ဘေးဥပဒ်ကို–ဘေးရန်ကို–တားမြစ်ခြင်း။ ဟောမိ–သတ္ထသ္မ စေဝ မာတုယာ စ ဥပဒ္ဓဝနိဝါရဏတ္ထံ ခဂ္ဂဟတ္ထာ စတ္တာရော ဒေဝပုတ္တာ အာရက္ခံ ဂဏှိသု။ အပဒါ။ဋ္ဌ။၁။ဖ၃။ ဗုဒ္ဓဝံ။ဋ္ဌ။၃၁၉။ ဇာ။ဋ္ဌ၊ ၁။ဖ၁။

ဥပဒ္ဓဝန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဒု+အ+အန္တိ] ကပ်ရှိ နှိပ်စက်တတ်ကုန်၏။ ဥပဒ္ဓဝတိ–ကြည်။

ဥပဒ္ဓဝပစ္စယ (ပု) [ဥပဒ္ဓဝ+ပစ္စယ] ဘေးဥပဒ်–ဘေးရန်–၏အကြောင်း ။ ဥပဒ္ဓဝပစ္စယဌေနာ (ဒီ။ဋ္ဌ၊၃။ဝ၀၄) တိ အနတ္ထဟေတုကာယ နိမိတ္တာ။ ဒီ။ဋီ၊၃။ဝ၀၅။

ဥပဒ္ဓဝပတ္ထ (တိ) [ဥပဒ္ဓဝ+ပတ္ထ] ဘေးဥပဒ်–ဘေးရန်–သို့ ရောက်သော၊သူ။ မနုဿာ "ယက္ခာဝဏ္ဏော နု ခေါ အယံ ဘူတဒေဝနာဂ–သုပဏ္ဏာဝဏ္ဏော"တိ ဥပဒ္ဓဝပတ္ထာ။ မဟာ၃။ဖ၀။

ဥပဒ္ဓဝရက္ခက (တိ) [ဥပဒ္ဓဝ+ရက္ခက] ဘေးဥပ်ဒ်–ဘေးရန်–ကိုကာကွယ်စောင့်ရှောက်သော၊သူ။ ယူထပ္ပရိဏာယကေန ဥပဒ္ဓဝရက္ခကေန ဥသဘေန သဒ္ဓိ။ ဇာ။ဋ္ဌ၊ ၂။၂၉၀။

ဥပဒ္ဓဝရဟိတ (တိ) [ဥပဒ္ဓဝ+ရဟိတ] ဘေးဥပဒ်–ဘေးရန်–အန္တရာယ်–မှကင်းသော၊ အချင်းချင်း ရန်မပြုသော၊သူ။ ဘေ သီဟာဒယော စတုပ္ပဒါ သရသမီပေ ဥပဒ္ဓဝရဟိတာ ဇီဝန္တိ။ အပါ၊ဌ၊၁၄၀။ (–အပါ၊ဌ၊၂။ရဝ။)

ဥပဒ္ဓဝရူပသမန (နာ) [ဥပဒ္ဓဝ+ဝူပသမန] ဘေးဥပဒ်–ဘေးရန်–အန္တရာယ်–ကို ငြိမ်းပျောက်စေခြင်း။ ဘူတေဟိ ဥပဒ္ဓုတာယ ဝေသာလိယာ ဥပဒ္ဓဝရူဗသမနတ္ထံ ရတနသုတ္တံ ဝုတ္တံ။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၁၆၈၊ (–၁၄၂။)

ဥပဒ္ဓဝဟရ (တိ) [ဥပဒ္ဓဝ+ဟရ] ဘေးဥပဒ်–ဘေးရန်–အန္တရာယ်–ကို ပယ်ရှားတတ်သော။ သော ဟိ တာသံ ပစ္စယိကော ဥပဒ္ဓဝဟရော စ။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၁၃။

ဥပဒ္ဓဝါဓိဌာန (နာ) [ဥပဒ္ဓဝ+အဓိဌာန] ဘေးဥပဒ်–ဘေးရန်–အန္တရာယ်–၏တည်ရာ။ ဣဒဉ္စ ပဌမသစ္စံ ကုစ္ဆိတံ အနေကဥပဒ္ဓဝါဓိဌာနတော။ အဘိ၊ဋီ၊၂။ရဝ။

ဥပဒ္ဓဝါဘာဝ (ပု) [ဥပဒ္ဓဝ+အဘာဝ] ဘေးဥပဒ်–ဘေးရန်–အန္တရာယ်–၏မရှိခြင်း။ ဒဋ္ဌေတိ ဥပဒ္ဓဝါဘာဝေန သဘာဝတော ထိရေ သတိ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၁၆၂။

ဥပဒ္ဓဝူပသမန (နာ) [ဥပဒ္ဓဝ+ဥပသမန] ဘေးဥပဒ်–ဘေးရန်–အန္တရာယ်–ကို ငြိမ်းစေခြင်း။ ပတိဋ္ဌာဘာဝေါတိ ဣမ ပရသာ ဥပဒ္ဓဝူပသမနံ အဓိပ္ပေတံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅။

ဥပဒ္ဓဝေတိ (ကြို) [ဥပဒ္ဓဝ+ဣ+တိ။ မောဂ်၊၅–ကဣ၊ ၁၀။၁၂–သုတ်။ ဥပဒ္ဓဝနာမ်ပုဒ်နောင် ကရဏတ်အနက်၌ ဣပစ္စည်းသက်၊ ဣကို ဧပြု] ဘေးဥပဒ်–ဘေးအန္တရာယ်–ကိုပြု၏။ မယုံ ပုရောဟိတော အတိမုခရော၊ အပ္ပမတ္တကေပိ ဝုတ္တေ မယုံ ဘဏန္တော မံ ဥပဒ္ဓဝေတိ။ ဓမ္မ၊ ဋ္ဌ၊၁။၃၂၄။ အတိဝိယ မေ ထုမ္ပေ ဥပဒ္ဓဝေထ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၁။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၈။ ဥပဒ္ဓဝေထာတိ ဥပဒ္ဓဝံ ကရောထ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၆၀။ မ၊ဋီ၊၂။၂၃၅။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၃၀။)

ဥပဒ္ဓုတ (တိ) [ဥပ+ဒု+တ။(ဥပဒ္ဓုတ–သံ)] (က) နှိပ်စက်အပ်သော၊သူ။ (ခ) နှောက်ယှက်အပ်သော။ (ဂ) မနုဿာ ဥပဒ္ဓုတာ ယာစနာယ ဥပဒ္ဓုတာ ဝိညတ္တိယာ (ဝိ၊၁။၂၁၉)တိ တေသံ ဘိက္ခူနံ တာယ ယာစနာယ ဝိညတ္တိယာ ·စ ပီဋ်ဌတာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၅၁။ ပလိဗုဒ္ဓံ ဟောတိတိ ဥပဒ္ဓုတံ ဟောတိ။ ကခ်၊ဋီ၊သစ်။၃၆၅။ (ခ) စောရေဟိ ဥပဒ္ဓုတ(ဝိ၊၁။၈၅)နှင့် စောရေဟိ ဝိလုတ္တံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၄၄။

ဥပဒ္ဓုတနိရောဓန (နာ) [ဥပဒ္ဓုတ+နိရောဓန] နှိပ်စက်အပ်သည်၏အဖြစ်၏ချုပ်ငြိမ်းခြင်း။ နှိပ်စက်မှုချုပ်ငြိမ်းခြင်း။ ပဟာတဗ္ဗေန ဥပဒ္ဓု+တနိရောဓနတ္ထံ ပဟာယက် ပရိယေသတိ။ အနုဋီ၊၂။၂၁၃။

ဥပဒ္ဓုတပဌလ (နာ) [ဥပဒ္ဓုတ+ပဌလ] နှိပ်စက်အပ်သော–ပျက်စီးသော–အထပ်အလွှာ။ အနေကကလာပဂတဘာဝံ စက္ခုသာ ဒဿေတိ ယတော ဥပဒ္ဓုတပဌလေ နိရာကရဏေပိ စက္ခုသာ ဝိဇ္ဇတိ။ အနုဋီ၊၁။၁၅၅။ (အဘိ ဓမ္မဝတာရ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၂၀–၌ အလားတူ အဓိပ္ပါယ်မျိုးပါရှိသည်။ ဝါကျဝယ် ဥပဒ္ဓဝါနံ ပဌလနိရာကရဏေပိ စက္ခု ဝိဇ္ဇတေဝ–ဟု ရှိသည်။ မဂ်ိမဋ္ဌ၊၂။၁၁ဓ–၌ ဥပဒ္ဓုတ–နိရာကရဏေပိ ဟိ စက္ခု ဝိဇ္ဇတေဝ–ဟုရှိသည်။)

ဥပဒ္ဓုတသရီရ (နာ) [ဥပဒ္ဓုတ+သရီရ] နှိပ်စက်အပ်သော ခန္ဓာကိုယ်။ ဣဒါနိ ဇရောယ စိရကာလံ ဥပဒ္ဓုတသရီရံ ဝိဂရဟန္တီ ဩဿဒန–ဂါထမာဟ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၁၀၂။

ဥပဒ္ဓ (ပုနာ) [ဥပ+အဒ္ဓ။ ဥပနု–ကြည့်] (၁)

ထက်ဝက်။ (ပု) (၂) အချို့အဝက်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဒ္ဓစ္ဆနုပရိစ္ဆန္ဒ (တိ) [ဥပဒ္ဓ+ဆနုပရိစ္ဆန္ဒ] ထက်ဝက်မိုးအပ်,ထက်ဝက်ကာရံအပ်သော (ကျောင်း)။ ဥပသမ္ပဒေ ဥပသမ္ပန္နသည်ကုန်ဝေမတိကဿ ဝါ ဥပဒ္ဓစ္ဆနုပရိစ္ဆန္ဒဒီသု စ ဒုက္ကဋံ။ ကခ်။၁၉၃။

ဥပဓည (နာ) [ဥပ+ဓည] (သလေးစသော) နဂိုမူလစပါးနှင့် နီးကပ်ဆက်စပ်သောစပါး (ကျီတ်စပါးစသည်။ သျှ-၌ ငယ်သောစပါး-ဟူပြန်သည်)။ သတ္တ ဣာနိတိ------နီဝါရ-ဒီဥပဓညဿ ပန သာလိအာဒိမူလဓည-ဣောဝတ္ထာ " သတ္တ ဣာနီ"တိ ဝုတ္တံ။ ကခ်။ ဌီ။သစ်။၃၁၁။ နီဝါရာနီ တိဏဣာနိ-ဟု ဓာန်။ ဌီ။၄၅၁-၌ ရှိသည်။

ဥပဓာ (ထီ) [ဥပ+ဓာ+ကွိ။ ကစ္စည်း။၆၂၉။ နီတိ၊သုတ္တ။ ၁၂၃ရ။ အလော'ဣ္ဓာတ်ပုဝိ ဥပဓာ။ ပါဏိနိ၊၁။၁။၆၅-သုတ်။ အန္ဓာဒလေ ပူဝေါ ဝဏ် ဥပဓာသည်း သျှာတ်။ ယင်း၏ အဖွင့်သိဒ္ဓန္တကောမုဒီ။၂၄၉] ဥပဓာမည်သော အကွရာ၊ အဆုံးအကွရာမှ ရှေ့၌တည်သော အကွရာ၊ (ဥပဓာအားဖြင့် ဂဟ-ဓာတ်၌ ဂ၏မှီရာ အ-သရသည် ဥပဓာ မည်၏)။ ဥပဓာတိ အန္တကွရတော ပုဗ္ဗကွရသမညာ။ ရူ။၅၆၉။

ဥပဓာန (နာ) [ဥပ+ဓာ+ယု။ ဥပဓီယတေ သိသာသနံ ကရီယတေတိ ဥပဓာနံ၊ယု။ ဓာ၊ ဓာရဏေ။ ဓာန်၊ဌီ။၃၁၁။ ဥပ+ဌာ+ယု။ သီသော ဥပဂန္တာ တိဋ္ဌတိ ဌေတိ ဥပဓာနံ။ ဥပ ဘုသံ ဝါ သုခံ ဓာရေတိတိ ဥပဓာနံ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၃၂၁] (၁) မှီခြင်း,ထုံးခြင်း။ (၂) ခြစ်စေခြင်း။ (၃) ထုံး။ (မှီထုံး,ခေါင်းထုံး,ခြေထုံး စသည်။) (၄) ထောက်ထိုင်၊အခုအခံ။ (၁) သိမ္ဘလီ-တုလာဒီပုဏ္ဏသဘာဝေ အတ္ထရိတ္ထာ တတ္ထ ဥပဓာနာနိ ကိစ္စာနိ ကရောတိ။ အပ၊ဌ။၂။၂ရ၁။ (၂) ဒုက္ခူပဓာန-ကြည့်။ (၃) ကလိင်ရံ ဥပဓာနံ ကတ္တာ သယန္တိ။ သံ၊ဌ။၂။၂၁၂။ မနုညဒဿနံ ဥပဓာနံ ဥပဒဟိတ္တာ။ မ၊ဌ၊၃။၁၃။ သံ၊ဌ၊၃။ဂ၈။ ဥဒါန်၊ဌ။၃၆၉။ သာရတ္ထ၊၃။၃ဝရ။ (-ဝိ၊ဌ၊ ၃။၃ရ၀။ ဒီ၊ဌ၊၁။ဂ၄။) ဥပဓာနန္တိ အပဿယံ။ မ၊ဋီ၊၃။၁ဝ။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၃၅။ `ကလိင်ရှုပဓာန-လည်းကြည့်။ (၄) တာတ ဓာဏဝ မဠုပါဒါနံ မေ ဥပဓာနံ ဒေဟိ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၂ဝ၂။

ဥပဓာနဃဋ္ဌိကာ (ထီ) [ဥပဓာန+ဃဋ္ဌိကာ] ခေါင်းထုံးနှင့်တူသော သစ်တုံး၊ သစ်သား ခေါင်းထုံး၊ စဉ်းတိတုံး။ (အသားဖြတ် တောက်ခုတ်စဉ်းရာ အောက်ခံသစ်သားတုံး။) သော ကာသာယဝတ္ထနိဝတ္ထော------ဥပ-ဓာနဃဋ္ဌိကံ ဟတ္ထဋ္ဌပနဒဏ္ဍကဿ အာဒါယ။ ဇာ၊ ဌ၊၃။၁၆၆။

ဥပဓာယ (ဗျ) [ဥပ+ဓာ+တ္ဝာ] မှီ၍၊ထုံး၍၊ မှီထုံးပြု၍၊ (အရိုးကို ခြေထုံး,ခေါင်းထုံးပြု-ဟူဆိုလိုသည်။) သော ခေါ အဟံ သာရိပုတ္တ သုသာနေ သေယျံ ကပ္ပေမိ ဆဝဋ္ဌိကာနိ ဥပဓာယ။ မ၊ဝ။၁၃၃။ ဥပဓာယာတိ ယထာ သီသူပဓာနဋ္ဌ ပါဒူပဓာနဋ္ဌ ပညာယတိ၊ ဧဝံ သန္ဓရိတ္ထာ တတ္ထ သေယျံ ကပ္ပေမိ။ မ၊ဌ၊ဝ။၃၅၃။ သုသာနေ သေယျံ ကပ္ပေမိ၊ ဆဝဋ္ဌိကံ ဥပဓာယယာ။ ဇာ၊ဌ၊ဝ။၅၆။

ဥပဓေရဏ (တိ၊နာ) [ဥပ+ဓေ+ယု] (၁) (က) ဆောင်ရွက်မှတ်သားရခြင်း။ နာခံ မှတ်သား ရခြင်း။ (ခ) တည်ရာအကြောင်းရင်းဖြစ်ခြင်း။ (၂) စူးစမ်းဆင်ခြင်ခြင်း။ (၃) စောင်းကြိုး ဖွဲ့ရာရစ်ရာဌာန၊ (အဘယာ၊ဓာန်၊သျှ၊၁ဝ၄။) ဝေဌက-ကြည့်။ စောင်းကြိုးအလျှောအတင်း ခလုတ်၊ (သံ၊မြန်၊၂။၂၉၅။) စောင်းကြိုးရစ်ရာ

တုတ်တံ၊ (သံ၊သျှင်္ဂ။ဝရာ။) (၁) (က) ဣဝ
ပနသ သောတဒ္ဓါရာနုသာရေန ဥပဓာရိတန္တိ
ဝါ ဥပဓာရကန္တိ ဝါ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၉။ မ၊
ဌ၊၁။၆။ သံ၊ဌ၊၁။၅။ အံ၊ဌ၊၁။၅။ ဥဒါန၊ဌ။၁၂။
ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂၁။ တေန ဝုတ္တသ အတ္တသ
"ဝေမေတ" နွင့် ဥပဓာရကံ သလ္လက္ခကံ ဥဂ္ဂဏှန်။
သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။ခုဝ။ (၂) ဥပဓာရကံ ဝါ
ကုသလာနံ ဓမ္မာနံ ပတိဋ္ဌာဝသေန အာဓာရ-
ဘာဝေါတိ အတ္ထော။ ပဋိ၊သံ၊ဌ၊၁။၁၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊
၁။၈။ (–ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၁ဝ။) ဥပဓာရကံ အဓိဋ္ဌာနံ
မူလဘာဝေါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၇။ (၂) စမ္ဘူ ပဋိစ္ဘ
ဒဏ္ဍာ ပဋိစ္ဘ ဥပဓာရကော စ ပဋိစ္ဘ ။သံ၊
၂။၄ဝ၁။ ဥပဓာရကောတိ ဝေဌကော။ သံ၊ဌ၊
ခု။၁ဝ၈။ (ခု) ကိ" နု ခေါ ကုသလကမ္မံ ကတ္တာ
ဣမံ သမ္ဘတ္တိ" ပဋိလဘာမီတိ အတိတဘဝံ
ယထုပစိတဿ ကမ္မံ ဥဒ္ဒိသ ယောဘုယျေန
ဓမ္မထာသိဒ္ဓိ ဥပဓာရကာ။ ဝိမာန၊ဌ။ရ။

ဥပဓာရယ (ကြို) [ဥပ+ဝေ+ဏယ+ဟိ] စူး
စမ်းဆင်ခြင်–လေ့လာပါ–လော။ အောက်ပုဒ်–
ကြည့်။

ဥပဓာရယတိ (ကြို) [ဥပ+ဝေ+ဏယ+တိ] စူး
စမ်းဆင်ခြင်၏။ လေ့လာ၏။ ဇာတိဇရောဘိ-
ဘူတဿ ဇနတံ သတ္တကာယံ အဝေက္ခတိ
ဥပဓာရယတိ ဥပပရိက္ခတိ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၁၄၅။
ဥပဓာရယတု– မဟာနိ၊ဌ။ခုခ၉။ **ဥပဓာရယ-**
ဝိ၊ဌ။ခု။၂၄၄။ ဒီ၊ဌ၊၂။၆၁။ မ၊ဌ၊၂။ခု။သံ၊ဌ၊
၁။၁ခု။ သာရတ္ထ၊ခု။၁၅၆။ **ဥပဓာရယီ**–အပ၊
၁။၂၂။

ဥပဓာရယတု (ကြို) [ဥပ+ဝေ+ဏယ+တု]
စူးစမ်းဆင်ခြင်ပါလော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဓာရယန္တ (တိ) [ဥပ+ဝေ+ဏယ+အန္တ]
စူးစမ်းဆင်ခြင်သော၊သူ။ နေသံ သပ္ပါယံ
ဓမ္မဒေသနံ ဥပဓာရယန္တော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂ရ၅။
ဥတ္တရိမ္ပိ ဥပဓာရယတော ဒုတိယံ သီလပါရမီ
ဒီသ္ယာ တေဒဟောသိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ခုဝ။ ဇာ၊ဌ
၁။၂၅။

ဥပဓာရယမာန (တိ) [ဥပ+ဝေ+ဏယ+မာန]
စူးစမ်းဆင်ခြင်–လေ့လာ–သော၊သူ။ ရာဇာ
"ကိမေတံ၊ ဥပဓာရေထာ" တိအာဟ၊ ဥပဓာရ-
(ရိ)ယမာနာ အည် အဒိသ္ယာ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၄၅။ သံ၊
ဌ၊၂။ခ၉။ ကိ" နု ခေါ ဘဝိဿတိတိ ဥပဓာရ-
ယမာနော ဣဒံ အဒ္ဒသ။ ဓမ္မ၊ဌ၊။ခုဝ၄။ (–
ဇာ၊ဌ၊ခု။ခ၉။ သာရတ္ထ၊၂။ခုဝ၈။ အံ၊ဋီ၊ခု။၆ဖ။)

ဥပဓာရယီ (ကြို) [ဥပ+ဝေ+ဏယ+ဣ]
စူးစမ်းဆင်ခြင်–လေ့လာ–ပြီ။ ဥပဓာရယတိ-
ကြည့်။

ဥပဓာရယီတ္မာ (ကြို၀ိ) [ဥပ+ဝေ+ဏယ+တ္မာ]
စူးစမ်းဆင်ခြင်၍၊ မှတ်သား၍။ တတော
ဥပဓာရယီတ္မာ လဇ္ဇမာနတော နိဒ္ဒိသိတမ္ပံ။
နေတ္တိ။ခ၆၅။

ဥပဓာရယီတ္မာန (ကြို၀ိ) [ဥပ+ဝေ+ဏယ+တ္မာန]
စူးစမ်းဆင်ခြင်၍၊ မှတ်သား၍။ တုယ္ဟံ ဝစနံ-
——ဥပဓာရယီတ္မာန ဥပလက္ခယီတ္မာန။ ဓူဋ္ဌနီ။
၂၂၄။

ဥပဓာရိတ (တိ) [ဥပ+ဝေ+တ] ဆောင်ရွက်
မှတ်သားအပ်သော၊ နာခံမှတ်သားအပ်သော။
သုဂ္ဂဟိတံ ဟောတိတိ အာဒီသု အာစရိယသ
သန္တိကေ ကမ္မဋ္ဌာနံ ဥဂ္ဂဏှန္တေန သုဋ္ဌု ဂဟိတံ
ဟောတိ သုဋ္ဌု မနသိကတံ သုဋ္ဌု ဥပဓာရိတံ။
အံ၊ဌ၊ခု။ရ။ သလ္လက္ခိတာနိတိ သမ္ဘဒေဝ ဥပ-
ဓာရိတာနိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂ရခု။ (–ဝိ၊၂။၂၆၂။ ဝိ၊ဌ၊
၁။၂ဝဝ။ ဒီ၊ဌ၊ခ။၂၉။ မ၊ဌ၊ခ။၆။ သံ၊ဌ၊ခ။၅။
အံ၊ဌ၊ခ။၅။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၁၅၂။ ခုဒ္ဒကာ၊ဌ။ရ။)
ဥပဓာရဏ–လည်းကြည့်။

ဥပဓာရိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ဝေ+တမ္ဘ] ဆောင်

ရွက်မှတ်သားအပ်သော။ မဟန္တံ ဂမ္ဘီရန္တိ ဥပဓာရိတမ္ပံ ပရိတ္ထံ ဘာဝံ ဒီဠ္ဍဂတံ။ သံဃ၊ ၂။ရဝ။

ဥပဓာရိတရူပ (တိ) [ဥပဓာရိတ+ရူပ] ဆောင်ရွက်မှတ်သားအပ်သော သဘောရှိသော။ ပုဗ္ဗေ သုတာနံ နာနာဝိဟိတာနံ သုတ္တသခ်ိတာနံ အတ္ထဗျဉ္ဇနာနံ ဥပဓာရိတရူပသ အာကာရသ နိဒဿနသ အဝဓာရဏသ ဝါ ပကာသန-ဘာဝေါ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၅၃။ မ၊ဋီ၊၁။၂၉။

ဥပဓာရိတာကာရ (ဂု) [ဥပဓာရိတ+အာကာရ] ဆောင်ရွက်မှတ်သားအပ်သောအခြင်းအရာ။ သောတပထမာဂတေ ဓမ္မေ ဥပါဒါယ တေသံ ဥပဓာရိတာကာရာဒိနော ပစ္စာမသနဝသေန။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၄။ မ၊ဋီ၊၁။၃၀။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၆။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၉။

ဥပဓာရိယတိ (ကမ္မ၊ကြိ) [ဥပ+ဓရေ+ယ+တေ] ဆောင်ရွက်မှတ်သားအပ်၏။ တေဟိ သောတ-ဒ္ဓါရေန သုတ္တာ ဥပဓာရိယန္တိ။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊သစ်။ ၂၅၆။ ဓာရိယန္တိတိ ဥပဓာရိယန္တိ လက္ခီယန္တိတိ အတ္ထော။ မူလ၊ဋီ၊၁။၂၉။

ဥပဓာရိယန္တိ (ကမ္မ၊ကြိ) [ဥပ+ဓရေ+ယ+အန္တေ] ဆောင်ရွက်မှတ်သားအပ်ကုန်၏။ အထက်ပုဒ် ကြည့်။

ဥပဓာရေတမ္ဗ (တိ) [ဥပ+ဓရေ+ဏေ+တဗ္ဗ] မှတ်သားအပ်သော။ ဒ္ဓါရံ သလ္လက္ခေတမ္ဗန္တိ----အသုကဒ္ဓါရေန နိက္ခေန္တောမှိတိ ဒ္ဓါရံ ဥပဓာရေတမ္ပံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၀၄။ (-နေတ္တိ၊ ဋီ။၀၁။)

ဥပဓာရေတိ (ကြိ) [ဥပ+ဓရေ+ဏေ+တိ] (က) ဆောင်ယူ၏။ ဆောင်ထား၏။ ဆောင်ရွက်မှတ်သား၏။ (ခ) စူးစမ်းဆင်ခြင်၏။ စုံစမ်း၏။ ရှာဖွေ၏။ (ဂ) သိ၏။ (က) ဗဟုဗ္ဗ ဂဏ္ဍာတိ လဟုဗ္ဗ ဂဏ္ဍာတိ သုဗ္ဗ စ ဥပဓာရေတိ။ ဝိ၊ ၃။၃ရ၉။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၉ရ။ ဥပဓာရေန္တိ-မ၊၁။၅၉။ မ၊ဋီ၊၁။၁၁ရ။ ဥပဓာရေထ- မ၊ဋီ၊၁။၁၃၂။ မူလဋီ၊၃။၂။ အနုဋီ၊၃။၂။ ဥပဓာရေန္တု- ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၅၈။ ဥပဓာရေတိ- ထေရ။၃၄၁။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊၃။၂၄၉။ ဥပဓာရေယ္ယ- မဟာနိ။၂၉၉။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃ဖရ။ ဥပဓာရေသုံ-မ၊ဋီ၊၂။၂၂၅။ ဥပဓာရေဿတိ- မ၊ဋီ၊၃။၁၃၃။ (ခ) ကုမာရော-------သန္ဒဿဒ္ဓဝဂ္ဂေ ဟုတ္ဝာ ဂန္ဓာ ဟ္ရတောစိတော. စ ရညော ပဟရကောကာသံ ဥပဓာရေတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၃။ ဥပဓာရေထ-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၅။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၉။ ဥပဓာရေမ-ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၄ရ၄။ ဥပဓာရေတိ-သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ဖ၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၃ရ။ ဥပဓာရေယ္ယုံ-ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၃၅။ ဥပဓာရေယ္ယာထ-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁၀။ ဝိ၊သင်္ခ၊၄ရ။ ဥပဓာရေသိ-ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၃ရ။ မ၊ဋီ၊၂။၂၁ရ။ (ဂ) ဓမ္မေ သဘာဝဓမ္မေ အနဝသေသေ ဝါ ဥပဓာရေတိတိ ဓမ္မဓာတု။ မ၊ဋီ၊၃။၄၉။ ခ်ိပ္ပ-နိသန္တိတိ ခ်ိပ္ပံ ဥပဓာရေတိ၊-------တေ ဓမ္မေ ခ်ိပ္ပံ ဇာနာတိတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၄၁။ ဥပ-ဓာရေတု- ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂ဖ၁။

ဥပဓာရေတု (ကြိ) [ဥပ+ဓရေ+ဏေ+တု] သိ-အသိအမှတ်ပြု-တော်မူပါလော့။ ဥပဓာရေတိ (ဂ)ကြည့်။

ဥပဓာရေတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဓရေ+ဏေ+တုံ] (က) စူးစမ်း-ရှာဖွေ-ဆင်ခြင်-ခြင်းငှာ၊ စုံစမ်း-လေ့လာ-ခြင်းငှာ။ (ခ) ဆောင်ထားခြင်းငှါ။ (က) ဝုဝါဟံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿာမီတိ ဧဝံ ကတ-သန္နိဋ္ဌာနော ဗုဒ္ဓကာရကေ ဓမ္မေ ဥပဓာရေတုံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၄။ ဟ္ရာမ် ဌာနံ ဥပဓာရေတုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀ဖ၁။ အနုပဌပ္ပဟန္တေ အဿာသ-ပဿာသေ ဝိမံသိတ္ဝာ "ဟ္ရာမေ တေ" တိ ဥပဓာရေတုံ သမ္ဘဒေဝ ပဇာနိတုံ စ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၃၃ရ။ (ခ) ဥဂ္ဂဟေတုံ ဥပဓာရေတုံ

သဗ္ဗာယိတုံ။ မဇ္ဈ၊၁။၃၅၅။

ဥပဓာရေတွာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ရေ+ဏေ+တွာ] (က) စူးစမ်းဆင်ခြင်၍၊ စုံစမ်း၍၊ ရှာဖွေ၍။ (ခ) မှတ်သားမှ၊ (ဂ) သိ၍။ (က) ကာလဿ သမယဿ ပညာယ ဂဟေတွာ ဥပဓာရတွာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁၈။ အတ္တနော အာယုသင်္ခါရေ ဥပဓာရေတွာ ဘိက္ခု သံဃမာဟ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၂၈၄။ သမန္တေသိတ္ဝာတိ ဥကဓာရေတွာ။ မူလဋီ၊၂။ရ၂။ ဂစ္ဆ ဣမဿိ နဂရေ ဥပ-ဓာရေတွာ အဇ္ဇ ဇာတဒါရကံ ဂဏှိတွာ ဟေ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉၆။ (ခ) မနသိ ကတ္တာတိ မနဗျှ ကတ္တာ ပစ္စဝေက္ခိတ္ဝာ ဥပဓာရေတွာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၀။ ဥပဓာရေတ္ဝာတိ ဗျာကာတဗ္ဗ-မတ္ထံ သလ္လက္ခေတ္ဝာ။ မ၊ဋီ၊၂။၂၀ရ။ (ဂ) ကေန္ဒနီယာနိုက် သာမညမေဝ သေယျော ဥတ္တရိတရဿ ပဏီတတရဿတိ ဥပဓာရေတွာ ပဗ္ဗဇိတောသ္မိ မဟာရာဇ ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁၃။

ဥပဓာရေထ (ကြိ) [ဥပ+ရေ+ဏေ+ထ] (က) ဆောင်ထားကြကုန်လော။ ဥပဓာရေတိ(က)-ကြည့်။ (ခ) စူးစမ်းဆင်ခြင်ကြကုန်လော၊ စုံစမ်းကြကုန်လော၊လေ့လာကြကုန်လော။ ဥပဓာရေတိ(ခ)-ကြည့်။

ဥပဓာရေန္တ (တိ) [ဥပ+ရေ+ဏေ+အန္တ။ ထိ ၌ ဥပဓာရေန္တိ] (က) စူးစမ်းဆင်ခြင်သော-စုံစမ်းလေ့လာသော-ရှာဖွေသော၊သူ။ (ခ) မှတ်သားသော၊သူ။ (က) သော တေသံ ဂရု-ကတမေတ္တတာယ ဥပဓာရေန္တော အဒ္ဓသ အနာဂတမဒ္ဓါနေ ဒ္ဝိန္နမ္ပိ တေသံ စက္ခူနံ အန္တရဓာနံ။ မိလိန္ဒ။၁၂၉။ ကုဟိ ဝါသိကာတိ ဥပဓာရေန္တော မယ္ပဝ ကုလူပကာတိ အဒ္ဓသ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉၉။ ပုန အဿမပဒံ အာဂန္တာ တတ္ထ-တေ ဥပဓာရေန္တိ တေသံ ကိဉ္စနဘတ္တကာနိ ဒိသ္မာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၄ရ။ သာ ဥပဓာရေန္တိ တံ ဂေဟံ ဂန္တာ တံ ဒါရကံ ထံ ဒိဝသံ ဇာတံ ဥတ္တာ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉၆။ သော တတော ပဋ္ဌာယ သတိ ဥပဓာရေန္တော ဝိစရတိ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၆၂။ (ခ) သဒ္ဓသ နိမိတ္တံ အဝိက္ခိတ္တေန စိတ္တေန ဥပဓာရေန္တသ-------အာရမ္မဏံ ကတ္တာ စိတ္တံ ပဝတ္တတေ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၂၆။

ဥပဓာရေန္တိ (ကြိ) [ဥပ+ရေ+ဏေ+အန္တိ] စူးစမ်းဆင်ခြင်ကုန်၏။ ဆောင်ယူ-ဆောင်ထား-ကုန်၏။ ဥပဓာရေတိ(က) ကြည့်။

ဥပဓာရေန္တု (ကြိ) [ဥပ+ရေ+ဏေ+အန္တု] နာခံမှတ်သားကြကုန်လော။ ဥပဓာရေတိ(က)-ကြည့်။

ဥပဓာရေမ (ကြိ) [ဥပ+ရေ+ဏေ+မ] (က) စုံစမ်းကြပါကုန်၏။ ရှာဖွေကြပါကုန်၏။ ဥပဓာ-ရေတိ(ခ) ကြည့်။

ဥပဓာရေယျ (ကြိ) [ဥပ+ရေ+ဏေ+ယျ] ဆောင်ရွက်မှတ်သားရာ၏။ ဥပဓာရေတိ(က)-ကြည့်။

ဥပဓာရေယျာထ (ကြိ) [ဥပ+ရေ+ဏေ+ယျာထ] စူးစမ်း-ကြည့်ရှု-စောင့်ရှောက်-တော်မူကြပါကုန်။ ဥပဓာရေတိ(ခ)-ကြည့်။

ဥပဓာရေယျုံ (ကြိ) [ဥပ+ရေ+ဏေ+ယျုံ] စူးစမ်းဆင်ခြင်ကြကုန်ငြားအံ့။ ဥပဓာရေတိ(ခ) -ကြည့်။

ဥပဓာရေသိ (ကြိ) [ဥပ+ရေ+ဏေ+ဏှိ] စူး-စမ်းဆင်ခြင်-စဉ်းစား-ပြီ၊ ရှာဖွေပြီ။ ဥပဓာ-ရေတိ(ခ) ကြည့်။

ဥပဓာရေသုံ (ကြိ) [ဥပ+ရေ+ဏေ+ဉံ] မှတ်-သားကြကုန်ပြီ။ ဥပဓာရေတိ(က) ကြည့်။

ဥပဓာရေဿတိ (ကြိ) [ဥပ+ရေ+ဏေ+သ္သတိ]

မှတ်သားလတ္တံ့။ ဥပဓာရေတိ(က) ကြည့်။

ဥပဓာရေတိ (ကြို) [ဥပ+ဝေ+ဏေ+တိ] (က) နာခံ-မှတ်သား-ပါလော။ ဥပဓာရေတိ(က)-ကြည့်။ (ခ) စုံစမ်း-လေ့လ -ပါလော။ ဥပဓာရေတိ(ခ) ကြည့်။

ဥပဓာဝတိ (ကြို) [ဥပ+ဓာဝု+အ+တိ] (က) ပြေးသွား၏။ ပြေးဝင်၏။ (ခ) ပြေးလာ၏။ (က) ဝိတက္ကာ ဥပဓာဝန္တိ။ သံ၊၁။၁ရ။ မဋ္ဌ၊ ၁။၃၆၂။ ဥပဓာဝထ-အဘိဓာဝထ စူပဓာ-ဝထ စာ(ဇာ၁။၆၃)တိ ဝေဝေန ဓာဝထ ဧဝ ဥပဓာဝထ စ။ ဇာ၊၃၊၂။၁၉၉။ သမိပေန ဓာဝထ။ ဇာ၊ဌီ၊သစ်။ လက်ရေးမူ။ ဥပဓာ-ဝေယ္ယံ-စရိယာ။၄၁၅။ စရိယာ၊၃။၂၂၆။ ဥပဓာဝိ-ဒီ၊၃၊၂။၂၅။ ဥပဓာဝိသု -ဝိ၊၂။၁၅၂။ (ခ) အပရော တတော ဗလဝတ်ရေန ဒဏ္ဍာ-ဒီနိ ဂဟေတ္တာ ဥပဓာဝတိ။ သုတ္တနိ၊၃၊၁။၂၇။ ဥပဓာဝန္တိ-ပေတ။၁ရ၇။ ပေတ၊၃။၁၉၁။

ဥပဓာဝထ (ကြို) [ဥပ+ဓာဝု+အ+ထ] အနီးသို့ ရောက်အောင် ပြေးသွားကြကုန်လော။ ဥပ-ဓာဝတိ(က) ကြည့်။

ဥပဓာဝန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဓာဝု+အ+အန္တိ] ပြေးသွား ကြကုန်၏။ ဥပဓာဝတိ(က) ကြည့်။ ပြေးလာ ကြကုန်၏။ ဥပဓာဝတိ(ခ) ကြည့်။

ဥပဓာဝမာန (တိ) [ဥပ+ဓာဝု+အ+မာန] ပြေး လာသော၊ ပြေးသွားသော်သူ။ တံ ဂဏ္ဍိတုံ ဥပဓာဝမာနာ ပရိဝတ္တိတ္တာ ပတိ။ မွေ၊၃၊၂။၉၃။

ဥပဓာဝိသု (ကြို) [ဥပ+ဓာဝု+ဍု] ပြေးသွား ကြကုန်ပြီ။ ဥပဓာဝတိ(က) ကြည့်။

ဥပဓာဝိ (ကြို) [ဥပ+ဓာဝု+ဏျိ] ပြေးသွားပြီ။ ဥပဓာဝတိ(က) ကြည့်။

ဥပဓာဝိတ္တာ (ကြိုဝိ) [ဥပ+ဓာဝု+တ္တာ] ပြေးလာ-ပြေးသွား-၍။ ဘိက္ခုနိယော ထေန သဒ္ဓေန ဥပဓာဝိတ္တာ တာ ဘိက္ခုနိယော ထေဒဝေါစုံ။ ဝိ၊၂။၃၄၂။

ဥပဓာဝေယ္ယံ (ကြို) [ဥပ+ဓာဝု+အ+ယ္ယံ] အနီး သို့ပြေးသွားရာ၏။ ဥပဓာဝတိ(က) ကြည့်။

ဥပဓိ (ပု) [ဥပ+ဓာ+ဣ] (၁) ချမ်းသာဆင်းရဲ တို့၏ တည်ရာတရား။ ဥပဓိမည်သောတရား။ (ဥပဓိသည် ကာမူပဓိ, ခန္ဓူပဓိ, ကိလေသူ ပဓိ,အဘိသင်္ခါရူပဓိဟု လေးမျိုးရှိ၏။ မဟာ။ ၂ရ။ မဋ္ဌ၊၄။၂၁၄-ကြည့်။ စူဠနိ၊၆၉ နှင့် စူဠနိ၊၃။ ၁၉-၂၀ တို့၌ တဏှူပဓိ, ဒိဋ္ဌူပဓိ, ကိလေသူပဓိ, ခန္ဓူပဓိ, ဒုစ္စရိတူပဓိ, အာ-ဟာရူပဓိ, ပဋိဃူပဓိ, ဥပါဒိန္နဓာတ်လေးပါး, အဒ္ဓေတ္ထိကာယတနပြောက်ပါး, ဝိညာဏကာယ ပြောက်ပါး ဤဆယ်ပါးကို ဥပဓိဟု ဆုံးနှုန်း သည်။) (၂) ဥပဓိမည်သော ရှင်ပစ္စေကဗုဒ္ဓ။

(၁) တသော ဧဝါ ပန ပုဗ္ဗေ အဝိဒ္ဒသုနော ဥပဓိ ဟောန္တိ သမတ္ထာ သမာဒိန္နာ။ မဟာ။ ၂ရ။ (-သံ၊၁။၆။) ဥပဓိတိ စတ္တာရော ဥပဓိ ကာမူပဓိ ခန္ဓူပဓိ ကိလေ-သူပဓိ အဘိသင်္ခါရူပဓိတိ။ ကာမာပိ ဟိ "ယံ ပဠုကာမဂုဏော ပဋိစ္စ ဥပ္ပဇ္ဇတိ သုခံ သောမနဿံ ၊ အယံ ကာမာနံ အဿာဒေါ" တိ ဧဝံ ဝုတ္တဿ သုခဿ အဓိဋ္ဌာနဘာဝတော ဥပဓိယတိ ဌေ သုခန္တိ ဣမိနာ ဝစနတ္ထေန ဥပဓိတိ ဝုစ္စတိ။ ခန္ဓာပိ ခန္ဓမူလကဿ ဒုက္ခဿ အဓိဋ္ဌာနဘာဝတော။ ကိလေသာပိ အပါယ-ဒုက္ခဿ အဓိဋ္ဌာနဘာဝတော ။ အဘိသင်္ခါရာပိ ဘဝဒုက္ခဿ အဓိဋ္ဌာနဘာဝတောတိ။ သံ၊ဌ၊ ၁။၃၀။ ကာမံ ဒုက္ခဿ အဓိဋ္ဌာနဘာဝတော နိပ္ပရိယာယတော ကာမာ ဥပဓိတိ ဝတ္တဗ္ဗတံ အရဟန္တိ၊ တဿာ ပန ဒေဝတာယ အဓိပ္ပါယ-ဝသေနာဟ "သုခဿ အဓိဋ္ဌာနဘာဝတော"

တိ။ သံ၊ဋီ၊၁။ရ၆။ (–ဒီ၊ဌ၊၂။၃၂၆။ မ၊ဌ၊၂။ရ၅)။ သံ၊ဌ၊၁။၁၆၆။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂၄ရ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂ရ၀။ မ၊ဋီ၊၂။၁၂ရ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၁၄။ (၂) ပစ္စေကဗုဒ္ဓါနံ သမာဂတာနန္တိ–––––––ဝိပဿီ, ဇေဟိ, ဥပဓိ, ဒုက္ခမူလံ။ အပ၊ဌ၊၁။၁၄၃။

ဥပဓိအနုဓာဝနက (တိ) [ဥပဓိ+အနုဓာဝနက (=အနု+ဓာဝ+ယု)] ဥပဓိလေးပါး–တို့၌ အဖန်ဖန်ပြေးသွားတတ်သော–တို့ကိုအာရုံပြု၍ ဖြစ်သော။ ဥပဓိအနုဓာဝနကာ(မ၊ဌ၊၃။၁၁၈)တိ ဥပဓိသု အနုအနုဓာဝနကာ ဥပဓယော အာရဗ္ဘ ဝဝတ္ထနကာ။ မ၊ဋီ၊၃။ရရ။ (ဥပဓိ–ပဋိသံယုတ္တ–လည်းကြည့်)။

ဥပဓိကရဏ (တိ) [ဥပဓိ+ကရဏ] (အတ္တဘောနှင့်ကာမဂုဏ်ဟူသော) ဥပဓိကို–ပြုခြင်း–ဖြစ်စေခြင်း–အလေ့ရှိသော။ ဥပဓိကရဏ် သီလ် ဇောသာ, ဥပဓိ ဝါ အရဟတ်တိ ဩပဓိက်။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂၄ရ။

ဥပဓိကာရဏ (တိ) [ဥပဓိ+ကာရဏ] (တဏှာစသော) ဥပဓိ–လျှင်အကြောင်းရှိသော–ကြောင့်ဖြစ်သော။ ဣမေ ဒုက္ခာ ဥပဓိ–နိဒါနာ ဥပဓိဟေတုကာ ဥပဓိပစ္စယာ ဥပ–ဓိကာရဏာ ဟောန္တိ ပဘဝန္တိ။ စူဠနိ။၆၉။

ဥပဓိက္ခန္ဓပရိပါဟာဝလက္ခဏ (တိ) [ဥပဓိက္ခန္ဓ+ပရိပါဟ+လက္ခဏ] ဥပဓိဟူသောခန္ဓာ၏ ရင့်ကျက်ခြင်း–ဥပဓိဟူသောခန္ဓာကို ရင့်ကျက်စေခြင်း–လက္ခဏာရှိသော။ ယာ ဇိဏ္ဏဇရာ ဥပဓိ–ကွန္ဓပရိပါဟာဝလက္ခဏာ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၁၃၂။

ဥပဓိက္ခယ (ပု) [ဥပဓိ+ခယ] ဥပဓိကုန်ခြင်း (မေတ္တာ, နိဗ္ဗာန်, အရဟတ္တဖိုလ်ဟု အရကောက် အမျိုးမျိုး ကွဲသည်)။ တန္ရ သံယောဇနာ ဟောန္တိ၊ ပဿတော ဥပဓိက္ခယ်။ အံ၊၃။၂။ ဣတိဝုတ်။၂၀၉။ ပဿတော ဥပဓိက္ခယန္တိ တေသံယေဝ ကိလေသူပဓိနံ ခယသခ်ိတံ မေတ္တံ အဓိဂမဝသေန ပဿန္တဿ။ အံ၊ဌ၊၃။၁၃၃။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ဂ၈။ (–အပ၊၁။၃ရရ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၃၁၉။) ဥပဓိက္ခယောတိ ဟိ နိဗ္ဗာနံ ဝုစ္စတိ––––––အထ၀ါ–––––––––အနုက္ကမေန ဥပဓိက္ခယသခ်ိတံ အရဟတ္တံ ပတ္တာ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ဂ၈။ ဝဋ္ဋက္ခယော ဥပဓိက္ခယော တဏှာ–က္ခယော ဟောတု။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။ဂ၉။ အပ၊ဌ၊ခ။၂၀၆။

ဥပဓိဂ္ဂဟဏ (နဝ) [ဥပဓိ+ရဟဏ] ဥပဓိကို ယူခြင်း။ ဇီရဏဓမ္မ၀ါရေ သရူပတော အနာ–ဂတမ္မိ ဥပဓိဂ္ဂဟဏေန ဂဟိတမေ၀ါတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၂ရ။

ဥပဓိဇာတိက (တိ) [ဥပဓိ+ဇာတိ+က] ဥပဓိကြောင့်–ဖြစ်ခြင်းရှိသော–ဖြစ်သော။ ဣဒံ ခေါ ဒုက္ခံ ဥပဓိနိဒါနံ ဥပဓိသမုဒယံ ဥပဓိဇာတိကံ ဥပဓိပဘဝံ ။သံ၊၁။၃၃၀။ အောက်ပုဒ် လည်းကြည့်။

ဥပဓိနိဒါန (တိ) [ဥပဓိ+နိဒါန] ဥပဓိ–လျှင်အကြောင်းရှိသော–ကြောင့်ဖြစ်သော။ ဥပဓိနိဒါန(သံ၊၁။၃၃၀)နှင့် ခန္ဓုပဓိနိဒါနံ။ သံ၊ဌ၊၂။၁၁၀။ ဥပဓိနိဒါနာ ပဘဝန္တိ ဒုက္ခာ (သုတ္တနိ။၃၉၂၊၄၃ရ။ စူဠနိ။၉၊၆၈) တိ တဏှာ–ဒိဥပဓိနိဒါနာ ဇာတိအာဒိဒုက္ခဝိသေသာ ပဘဝန္တိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၃၀၅။ စူဠနိ၊ဌ။ခ၉။ ဥပဓိနိဒါနာတိ ကမ္မပစ္စယာ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂၂၂။

ဥပဓိနိဿဋ (ပု) [ဥပဓိ+နိဿဋ] ဥပဓိကို စွန့်ခြင်း။ ဥပဓိနိဿဋ္ဌေ ပက္ခေ္ခ နိန္ဒ–ပေါ်ကပ္ပာရောဝ သမ္ဘဒေ၀ သတ္ထသခ်– ရေသု ဥဒါသိနော ဟောတိ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၁ရ။

ဥပဓိပစ္စယ (ပု) [ဥပဓိ+ပစ္စယ] ဥပဓိဟူသောအကြောင်း။ ယံကိဉ္စိ ဒုက္ခံ သမ္ဘောတိ၊

သမ္ပဲ ဥပဓိပစ္စယာ။ သုတ္တန်။၃၉၁။ ဥပဓိ-ပစ္စယာတိ သာသဝကမ္မပစ္စယာ။ သာသဝကမ္ပံ ဟိ ဣဓ ဥပဓိတိ အဓိပ္ပေတံ။ သုတ္တန်။၆။၂။၂၂၂။ (–စူဠနိ။၆၉။)

ဥပဓိပ(ပ္ပ)ဍိနိဿဒ္ဓ (ပု) [ဥပဓိ+ပဍိနိဿဒ္ဓ] ဥပဓိကို ပယ်စွန့်ကြောင်းတရား (နိဗ္ဗာန်)။ (ဖလူပစာအားပြင့် နိဗ္ဗာန်ကို ဥပဓိပဍိနိဿဒ္ဓ ဟု သုံးနှုံးဟန်တူသည်။) ဥပဓိပ္ပဍိနိဿဒ္ဓံ သစ္ဆိကတ္တာ အနာသဝေါ။ ဣတိဝုတ်။၂၂၆။ ဥပဓိပ္ပဍိနိဿဒ္ဓန္တိ တေသံယေဝ စ ဥပဓိနံ ပဍိနိဿဒ္ဓနကာရဏံ၊ နိဗ္ဗာနဿ ဟိ မဂ္ဂ-ဉာဏေန သစ္ဆိကိရိယာယ သမ္ဘေ ဥပဓယော ပဍိနိဿဒ္ဓာ ဟောန္တိတိ တံ တေသံ ပဍိနိဿဒ္ဓ-နကာရဏံ။ ဣတိဝုတ်။၁။၁၇၅။ (–ဣတိဝုတ်။ ၂၃၈။ စူဠနိ။၈၁။) ဥပဓိပဍိနိဿဒ္ဓေါတိ နိမိတ္တဂ္ဂါဟပဍိပက္ခော။ နေတ္တိ၊ ဍီ။၁၁၉။

ဥပဓိပဍိနိဿဒ္ဓါဝတ (တိ) [ဥပဓိပဍိနိဿဒ္ဓ+ အာဝတ] ဥပဓိအားလုံးတို့ကို ပယ်စွန့်ကြောင်း နိဗ္ဗာန်သို့ပို့ဆောင်တတ်သော။ ဓမ္မဝိစယ-ဗဟုလော ဥပဓိပဍိနိဿဒ္ဓါဝတမေဝ ပဍိပတ္တိ ပြူဟောတိ။ နေတ္တိ၊ ဍီ။၁၁ရ။

ဥပဓိပဍိပဿဒ္ဓ (တိ) [ဥပဓိ+ပဍိပဿဒ္ဓ] ဥပဓိတို့၏ ငြိမ်းရာတရား(နိဗ္ဗာန်)။ ဥပဓိ-ပဍိပဿဒ္ဓံ အမတံ နိဗ္ဗာနန္တိ သုကိတ္တိတံ။ စူဠနိ။၈၁။ (–စူဠနိ၊ ၂။ ၂၄။)

ဥပဓိပဍိသံယုတ္တ (တိ) [ဥပဓိ+ပဍိသံယုတ္တ] ဥပဓိတို့နှင့် ယှဉ်သော။ တမေနံ ဥပဓိ-ပဟာနာယ ပဍိပန္နံ ဥပဓိပဍိနိဿဒ္ဓါယ ဥပဓိပဍိသံယုတ္တာ သရသက်ပ္ပါ သမုဒါစရန္တိ။ မ၊ ၂။၁၁၆။ ဥပဓိပဍိသံယုတ္တာတိ ဥပဓि-အနုဓာဝနကာ။ မ၊ ၁၊ ၁။ ၁၁ရ။ (–မ၊ ဍီ၊ ၂။ ၁ရ၁။) ဥပဓိအနုဓာဝနက–လည်းကြည့်။

ဥပဓိပဘဝ (တိ) [ဥပဓိ+ပဘဝ] ဥပဓိလျှင် အမှန်အစ ဖြစ်ရာရှိသော။ ဥပဓိဇာတိက-ကြည့်။

ဥပဓိပရိတ္ထယ (ပု) [ဥပဓိ+ပရိက္ခယ] ဥပဓိ၏ ကုန်ခန်းခြင်း။ နှ ပဏ္ဍိတာ ဥပဓိသုခဿ ဟေတု၊ ဒဒန္တိ ဒါနာနိ ပုနဗ္ဘဝါယ။ ကာမဠ္ဆ တေ ဥပဓိပရိက္ခယာယ၊ ဒဒန္တိ ဒါနံ အပုန-ဗ္ဘဝါယ။ မဟာနိ။၃၃၄။ ကာမဠ္ဆ တေ ဥပဓि-ပရိက္ခယာယာတိ ကေဝေသန တေ ပဏ္ဍိတာ ကာမက္ခယာယ ကာမက္ခေပနတ္ထံ ဒါနာနိ ဒေန္တိ။ မဟာနိ၊ ၂။ ၃၁ရ။

ဥပဓိပရိပါက (ပု) [ဥပဓိ+ပရိပါက] ဥပဓိ၏ရင့်ကျက်ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဓိပရိပါကလက္ခဏ (တိ) [ဥပဓိပရိပါက +လက္ခဏ] ဥပဓိ၏ ရင့်ကျက်ခြင်းလက္ခဏာ ရှိသော။ ဥပဓိပရိပါကလက္ခဏာ ဇရာ။ နေတ္တိ။ ၂၅ ။

ဥပဓိပဝိဝေက (ပု) [ဥပဓိ+ပဝိဝေက] ဥပဓိ ကင်းရှင်းဆိတ်သုဉ်းခြင်းသဘော။ နိဗ္ဗာန် ဥပဓိပဝိဝေကော နာမ။ မ၊ ၁၊ ၂။ ၄၉။

ဥပဓိပ(ပ္ပ)ဟာန (နှ) [ဥပဓိ+ပဟာန] ဥပဓိကို ပယ်ရှားခြင်း။ ဣဓုဒါယိ ကေစ္စော ဟုဂ္ဂလော ဥပဓိပဟာနာယ ပဍိပန္နော ဟောတိ ဥပဓि-ပဍိနိဿဒ္ဓါယ။ မ၊ ၂။ ၁၁၆။ ဥပဓိပဟာနာ-ယာတိ ခန္ဓူပဓိကိလေသူပဓိအဘိသင်္ခါရူပဓိ-ကာမဂုဏူပဓိတိ ဣမေသံ ဥပဓိနံ ပဟာနာယ။ မ၊ ၁၊ ၃။ ၁၁ရ။ (–မ၊ ဍီ၊ ၂။ ၁ရ၁။) ဥပဓိ ဝုစ္စန္တိ ကိလေသာ စ ခန္ဓာ စ အဘိသင်္ခါရာ စ၊ ဥပဓိပ္ပဟာနံ ဥပဓိဋူပသမံ ဥပဓိပဍိနိဿဒ္ဓံ ဥပဓိပဍိပဿဒ္ဓံ အမတံ နိဗ္ဗာနန္တိ သုကိတ္တိတံ။ စူဠနိ။၈၁။ (–စူဠနိ၊ ၂။ ၂၄။)

ဥပဓိပ္ပယောဇန (တိ) [ဥပဓိ+ပယောဇန] ဥပဓိ–ဟူသော အကျိုးရှိသော–ကိုဖြစ်စေ

တတ်သောတရား (ကုသိုလ်တရား)။ ဥပဓိ-ပွယောဇနာနိ ဝါ ဩပဓိကာနိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၈၅။ ဩပဓိက-လည်းကြည့်။

ဥပဓိဗန္ဓန (တိ) [ဥပဓိ+ဗန္ဓန] ဥပဓိသည်နှောင်ဖွဲ့အပ်သော၊ ဥပဓိဟူသော အနှောင်အဖွဲ့ ရှိသော၊သူ။ ဥပဓိဗန္ဓနော ဗာလော၊ တမသာ ပရိဝါရိတော။ ဥဒါန။၁၆၆။ နေတ္တိ။ ၅၃။ ဓမ္မ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁၄၂။ သော ကာမူပဓိကိလေသူပဓိ-ခန္ဓူပဓိတိ ဣမေသံ ဥပဓိနံ ဝသေန စ ဥပဓိဗန္ဓနော။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၅၀။ ဥပဓိဗန္ဓနော ဗာလော၊ တမသာ ပရိဝါရိတောတိ တသ ပန ဗာလသ------ကိလေသာဘိသင်္ခါ-ရေဟိ ဗန္ဓတ္တာ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၁၂၄။ ဥပဓိဗန္ဓနော-တိ ကိလေသူပဓိဟိ ဗန္ဓိတမ္ဘော၊ ယုပစ္စယော ဟိ ကမ္မတ္ထေ ဝိဟိတော၊ ဥပဓိသု ဝါ ကိလေသာနံ ဗန္ဓနံ ယသ ဗာလသ္သာတိ ဥပဓိဗန္ဓနော။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၁၉၄။

ဥပဓိ(ဓီ)ယတိ (ကြို) [(၁) ဥပ+ဓာ+ယ+တိ။ (၂) (ကမ္မ၊ကြို) ဥပ+ဓာ+ယ+တေ] (၁) တည်၏။ (၂) ဆောင်ထားအပ်၏။ (၁) ဥပဓိယတိ ဣတ္ထေ သုခန္တိ ဣမိနာ ဝစနတ္ထေန ဥပဓိတိ ဝုစ္စတိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၀။ သာရတ္ထ၊၁။၃၁၁။ ဥပဓိယတိ ဣတ္ထေ သုခဒုက္ခန္တိ ဥပဓိ၊ အတ္ထ-ဘာဝေါ ကာမဂုဏာ စ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၄ဂ။ ကာမဂုဏာပိ ဟိ ဥပဓိယတိ ဣတ္ထေ ဒုက္ခန္တိ ဥပဓိတိ ဝုစ္စန္တိ။ မဇ္ဈိ၊၁။၆၈။ ကုထိတေ ဖေဏ ဥဒ္ဒေဟတိ၊ နု ဥပဓိယတိ။ သံဃိ၊၁။၁ရ၉။ (-သံဃ၊၁။၃၀။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၃၁။ ဒီဃိ၊၂။၅၉။ မဇ္ဈိ၊၂။၉၂၊၁၂ရ။ မဇ္ဈိ၊၁။၄၀၃။ သံဃိ၊၂။၁၂၀။ အံဃိ၊၁။၂၆။) ဥပဓိယန္တိ-ဥပဓိယန္တိ ဣတ္ထေ ယထာသကံ ဖလာနိတိ ဥပဓယော။ ဝိမတိ၊ ၁။၆၂။ (၂) ဥပဓိယတိ ဒုက္ခံ ဧတေဟိတိ ဥပဓိ ကိလေသာ။ မဇ္ဈိ၊၁။၂၅၀။

ဥပဓိရဟိတ (တိ) [ဥပဓိ+ရဟိတ] ဥပဓိမှ ကင်းသော။ ဥပဓိရဟိတံ အရဟတ္တဓမ္မံ ဥတ္တာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၉။ ဥပဓိရဟိတန္တိ ကာမူ-ပဓိရဟိတံ။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၆။

ဥပဓိဝိဝဏ္ဏီ (ထီ) [ဥပဓိ+ဝိပဏ္ဍီ] ဥပဓိ ရုပ်ခိုင်ကွဲ,တဲ့ခြင်း၊ အရုပ်ဆိုးအကျည်းတန်ခြင်း။ အတ္ထေကစ္စာနိ ပါပကာနိ ကမ္မသမာဒါနာနိ ဥပဓိဝိပတ္တိ အာဂမ္မ ဝိပစ္စန္တိ။ အဘိ၊ဝိ။၃၅၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၁။ ဥပဓိဝိပတ္တိတိ ဟီနအတ္ထ-ဘာဝတာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၂၁။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၀၆။ အတ္ထဘာဝဝိပတ္တိတိ ဥပဓိဝိပတ္တိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၉၅။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၁ရ။

ဥပဓိဝိပတ္တိပဋိဗာဟုဠ (တိ) [ဥပဓိဝိပတ္တိ+ ပဋိဗာဟုဠ] ဥပဓိဝိပတ္တိသည် ပိတ်ပင်တားဆီးအပ်သော။ အတ္ထေကစ္စာနိ ကလျာဏာနိ ကမ္မသမာဒါနာနိ ဥပဓိဝိပတ္တိပဋိဗာဟုဠာနိ နဝိပစ္စန္တိ။ အဘိ၊ဝိ။၃၅၁။ (-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၂၅။)

ဥပဓိဝိပါက (တိ) [ဥပဓိ+ဝိပါက] ဥပဓိကို ရင့်ကျက်,စေတတ်သော၊ ဥပဓိကြောင့်အကျိုးပေးသော၊ ဥပဓိဟူသော အကျိုးရှိသော။ ဥပဓိဝိပါက(သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၂၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၄၁)နှင့် ဥပဓိ ဝိပစ္စန္တိ ဧတေန, ဥပဓိသု ဝါ ဝိပစ္စတိ, ဥပဓယော ဝါ ဝိပါကာ ဧတဿာတိ ဥပဓိဝိပါကံ။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၄၅။ (-သံ၊ဋီ၊၁။၃၄၀။)

ဥပဓိဝိဘာဝ (ပု) [ဥပဓိ+ဝိဘာဝ] ဥပဓိလေးမျိုးကို ခွဲခြားဝေဘန်ခြင်း။ ရူပဓမ္မေ ဝိညာဏဿ ဝိသုံ ဂဟေတ္တာ ပုန ဥပဓိဝိဘာဂေန သဗ္ဗေပိ ကေသူမကဓမ္မေ ကေဒ္ဓ ဂဟေတ္တာ။ ဣတိဝုတ်၊ ဋ္ဌ။၂၃၁။

ဥပဓိဝိရဟိတ (တိ) [ဥပဓိ+ဝိရဟိတ] ဥပဓိမှကင်းသော။ သော ဘဂဝါ သမ္ဘလောကေ အပ္ပမာဏော သတ္တေ "သုခီ ဟောန္တု"တိ-

အာဒီနာ နိရုပဓိ ဥပဓိဝိရဟိတံ ကတ္တာ။ အပ၊ ၌၂။၉၅။

ဥပဓိဝိဝိတ္ထ (တိ) [ဥပဓိ+ဝိဝိတ္ထ] ဥပဓိမှ ကင်းဆိတ်သော၊ တရား(နိဗ္ဗာန်)။ ဥပဓိ-ဝိဝေကေတိ သမ္ဘူပဓိပဋိနိဿဂ္ဂတာယ ဥပဓိ-ဝိဝိတ္ထော။ အံ၊ဋီ၊၂။၄၁။

ဥပဓိဝိဝေက (ပု) [ဥပဓိ+ဝိဝေက] (၁) ဥပဓိ မှကင်းဆိတ်ခြင်း။ ဣဓာနန္ဒ ဘိက္ခု ဥပဓိ-ဝိဝေကာ အကုသလာနံ ဓမ္မာနံ ပဟာနာ---ပဌမံ ဈာနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရတိ။ မ၊၂။၉၉။ ဥပဓိဝိဝေကာတိ ဥပဓိဝိဝေကေန၊ ဣမိနာ ပဋ္ဌာနမဂ္ဂဝိဝေကော ကထိတော။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၀၂။ (-မ၊ဋီ၊၃။၆၈။) ကတမော ဥပဓိ-ဝိဝေကော၊ ဥပဓိ ဝုစ္စန္တိ ကိလေသာ စ ခန္ဓာ စ အဘိသင်္ခါရာ စ၊ ဥပဓိဝိဝေကော ဝုစ္စတိ အမတံ နိဗ္ဗာနံ။ မဟာနိ။၂၁၊၁၂၂၊၂၆၅။ ဥပဓိ-ဝိဝေကောတိ ကိလေသက္ခန္ဓအဘိသင်္ခါရ-သင်္ခါတာနံ ဥပဓီနံ သုညဘာဝေါ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ ၈၈။ ပဝိဝေကေတိ ဥပဓိဝိဝေကေ နိဗ္ဗာနေ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၅။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၆။ ဥပဓိဝိဝေကေတိ သမ္ဘူပဓိပဋိနိဿဂ္ဂတာယ ဥပဓိဟိ ဝိဝိတ္ထော။ မ၊ဋီ၊၁။၁၉၂။ အံ၊ဋီ၊၂။၄၁။ ပဋ္ဌာနမဂ္ဂ-သင်္ခါတကာမခန္ဓကိလေသအဘိသင်္ခါရာ၊ တေဟိ စဏ္ဍဟိ ဝိဝိတ္ထံ နိဗ္ဗာနံ ဥပဓိဝိဝေ-ကော။ ဝိမတိ၊၁။၆၂။ ဥပဓိဝိဝေကောတိ နိက္ကိလေသတာ။ ဝဇိရ။၄၃။ အသိထိလံ သာသနံ ဂဟေတ္တာ ဝိဂတနိဝရဏော ဖလ-သမာပတ္တိ အပ္ပေတ္တာ ဥပဓိဝိဝေကံ ပရိပူရ-ယမာနော ဝိဟရတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀ရ။

ဥပဓိဝိဝေကပါရိပူရီ (ထိ) [ဥပဓိဝိဝေက+ ပါရိပူရီ] ဥပဓိမှ ကင်းဆိတ်သော အရဟတ္တ ဖိုလ်ချိန်ပြည့်စုံခြင်း။ ကဗ္ဗိပရိယာယတော စိ-ရာဒီမဏ္ဍနာ နု ဥပဓိဝိဝေကပါရိပူရိယာ သံဝတ္ထတိ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၉၂။

ဥပဓိဝိဝေကာဓိဂမ (ပု) [ဥပဓိဝိဝေက+ အဓိဂမ] ဥပဓိမှ ကင်းဆိတ်သော နိဗ္ဗာန်ကို ရခြင်း။ ဣဒါနိ ဥပဓိဝိဝေကာဓိဂမသ-နိဿယဘူတော စိတ္တဝိဝေကော လဒ္ဓဗ္ဗော။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ရရ။

ဥပဓိဝူပသမ (ပု၊နု) [ဥပဓိ+ဝူပသမ] ဥပဓိ ငြိမ်းအေးခြင်းသဘော။ ဥပဓိပဟာန-ကြည့်။

ဥပဓိဝေပက္ခ (တိ) [ဥပဓိ+ဝေပက္ခ] ဥပဓိကို ရင့်ကျက်စေတတ်သော၊ ဥပဓိကိုဖြစ်စေတတ်-သော၊ ဥပဓိဟူသောအကျိုးကိုပေးတတ်သော။ ကတမာ စ ဘိက္ခဝေ သမ္မာဒိट्ठि သာသဝါ ပုညဘာဂိယာ ဥပဓိဝေပက္ခာ၊ အတ္ထိ ဒိန္နံ အတ္ထိ ယိट्ठं အတ္ထိ ဟုတံ------ပဝေဒေန္တိ၊ အယံ ဘိက္ခဝေ သမ္မာဒိट्ठि သာသဝါ ပုညဘာဂိယာ ဥပဓိဝေပက္ခာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁ဝရ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ဝ၆-ရ။ ဥပဓိဝေပက္ခာတိ ဥပဓိသင်္ခါတသ ဝိပါ-ကသ ဒါယိကာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၉၂။ ဥပဓိသင်္ခါ-တသာတိ ခန္ဓပဗန္ဓ၊ ၊ သင်္ခါတသ။ မ၊ဋီ၊၃။၃ဝ၆။ ခန္ဓာပဓိ ဝိပစ္စတိ၊ တတ္ထ ဝါ ဝိပစ္စတိတိ ဥပဓိဝေပက္ခာ။ မူလဋီ၊၂။၁ရ၅။ ခန္ဓာပဓိ ဝိပစ္စတိတိ ပဋိသန္ဓိဒါယိကံ သန္ဓာယာဟ၊ တတ္ထ ဝိပစ္စတိတိ ပဝတ္တိဝိပါကဒါယိကံ။ အနုဋီ၊ ၂။ ၁ရ၄။ တေသု စ ကမ္မေသု "ဣဒံ ကမ္မံ ပဋိသန္ဓိ အာကမိတုံ နု သက္ခိဿတိ၊ ဒုဗ္ဗလ-ဒိန္နာယ ပဋိသန္ဓိယာ ဥပဓိဝေပက္ခံ ဘဝိဿတိ" တိ ပဇာနာတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄ဝ၆-ရ။ (-အံ၊ ဋီ၊၃။ ၃၁၅။) ဩပဓိကန္တိ ဥပဓိဝေပက္ခံ၊ အတ္ထာဘာဝသမ္ဘတ္တိယာ စေဝ ဘောဂသမ္ဘတ္တि-ယာ စ နိဗ္ဗတ္တကန္တိ အတ္ထော။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂၄ရ။ သာ ပနေသာ ပုနဗ္ဘဝဿ ဒါယိကာပိ အတ္ထိ အဒါယိကာပိ------ဒိန္နာယ ပဋိသ-နွိယာ ဥပဓိဝေပက္ခမတ္တာပိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ဝ၄။

ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၄၆။ ဥပဓိမှိ ယထာနိဗ္ဗတ္တေ အတ္ထာဘာဝေ ဝိပစ္စနကမ္မံ ဇေတိသာတိ ဥပဓိ-ဝေပက္ကာ။ မူလဋီ၂။၆၉။ ပဝတ္တိဝိပါကဒါယိနော ကမ္မသ္သ သဟာယဘူတာ တဏှာ "ဥပဓိ ဝေပက္ကာ"တိ အဓိပ္ပေတာတိ အာဟ "ဥပဓိမှိ ယထာနိဗ္ဗတ္တေ"တိအာဒိ၊ ယထာနိဗ္ဗတ္တေတိ အတ္ထနော ပစ္စယေဟိ နိဗ္ဗတ္တပကာရေ။ အနုဋီ၂။၇၄။

ဥပဓိဝေပက္ကပါပဓမ္မ (ပု) [ဥပဓိဝေပက္ကပါပဓမ္မ] ဥပဓိဟူသောအကျိုးကို ပေးသော အကုသိုလ်တရား။ အညေတိ ဥပဓိဝေပက္ကပါပဓမ္မေ အာဘိဘဝိတ္မာ။ သံ၊ဋီ၁။၁၄၄။

ဥပဓိသခ်ယ (ပု) [ဥပဓိ+သခ်ယ] ဥပဓိ၏ ကောင်းစွာကုန်ရာနိဗ္ဗာန်။ သော ဝတ သုန-ဏ္ဍတ္ထ ဘိက္ခု ဆသု ဖဿာယတနေသု သံဝု-တကာရီ "ဥပဓိ ဒုက္ခဿ မူလ"န္တိ ဣတိ ဝိဒိတ္မာ နိရုပဓိ ဥပဓိသခ်ယေ ဝိမုတ္တော။ မ၊ ၃။၄ရ။ (–ဝိ၊၃။၅၄။ သံ၊၁။၁၃၅။ အံ၊၁။၃၂၂။ ဣတိဝုတ်။ ၂ရ၆။) ဥပဓိသခ်ယေ ဝိမုတ္တောတိ ဥပဓိနံ သခ်ယဘူတေ နိဗ္ဗာနေ အာရမ္မဏတော ဝိမုတ္တော။ မ၊ဋီ၊၄။၃ရ။ (–ဝိ၊ဋီ၊၃။၂၅ရ။ မ၊ဋီ ၃။၁၁၉။ သံ၊ဋီ၊၁။၁ရရ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ရ၀။ ဣတိဝုတ်၊ဋီ။၃၅ ၂။) ဥပဓိ (ဥပဓယော) သမ္ဘဒေ၀ ခီယန္တိ ဣတိ ဥပဓိသခ်ယော၊ နိဗ္ဗာနံ။ မ၊ဋီ၃။ ၂၅၀။ သံ၊ဋီ၁။ ၂ ၂ရ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၅၃။ ဥပဓိသခ်ယေ ဝိမုတ္တော(မ၊ ၂။၁၁ရ) တိ တဏှာကွယေ နိဗ္ဗာနေ အာရမ္မဏတော ဝိမုတ္တော။ မ၊ဋီ၃။၁၁၉။ ဥပဓိနံ သမ္ဘာ ခယဋ္ဌေန နိဗ္ဗာနံ ဥပဓိသခ်ယံ (ဥပဓိသခ်ယော?) နာမတိ အာဟ ဥပဓိသခ်ယေတိ နိဗ္ဗာနေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂၁၆။

ဥပဓိသညိတ (တိ) [ဥပဓိ+သညိတ] ဥပဓိဟု သိမှတ်အပ်သော။ ဥပဓိသညိတာ သဗ္ဗေပိ ဥပါဒါနက္ခန္ဓကိလေသာဘိသင်္ခါရပဋ္ဌာနမဂ္ဂ-ဏမ္ဘာ ဟုတ္မာ အဘာ၀ဋ္ဌေန အနိစ္စာ။ ဣတိဝုတ်၊ဋီ။ ၂၃၁။

ဥပဓိသမုဒယ (ပု) [ဥပဓိ+သမုဒယ] ဥပဓိ ဟူသော ဖြစ်ကြောင်းရှိသော။ (ဥပဓိဇာတိက-ကြည့်။)

ဥပဓိသမ္ဘတ္တိ (ထီ) [ဥပဓိ+သမ္ဘတ္တိ] ဥပဓိရုပ်-ခန္ဓာကိုယ်အတ္ထဘော–ပြည့်စုံခြင်း–တင့်-တယ်လှပခြင်း။ အတ္ထေကစ္စာနိ ကလျာဏာနိ ကမ္မသမာဒါနာနိ ဥပဓိသမ္ဘတ္တိ အာဂမ္မ ဝိပစ္စန္တိ။ အဘိ၊ဝိ။၃၅၁။ အံ၊ဋီ၂။၁၁။ ဥပဓိသမ္ဘတ္တိတိ အတ္ထဘာ၀သမိဒ္ဓိ။ အဘိ၊ဋီ၂။၄ ၂။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၆။ ဥပဓိသမ္ဘတ္တိ (နေတ္တိ၊ဋီ။ ၂၁) တိ အတ္ထဘာ၀ဘော၊ နေတ္တိ၊ဋီ။ ၂ရ။ (–ဣတိ ဝုတ်၊ဋီ။ ၂၄ရ။ သံ၊ဋီ၂။၁၆၈။ နေတ္တိ၊ဝိ၊ ၂ရ။)

ဥပဓိသမ္ဘတ္တိပဋိဗာဟိတ (တိ) [ဥပဓိသမ္ဘတ္တိ +ပဋိဗာဟိတ] ဥပဓိသမ္ဘတ္တိသည် ပိတ်ပင်-တားဆီးအပ်သော၊ ဥပဓိသမ္ဘတ္တိကြောင့် မကောင်းကျိုး ပေးခွင့်မရသော။ သန္ဓေကစ္စာနိ ပါပကာနိ ကမ္မသမာဒါနာနိ ဥပဓိသမ္ဘတ္တိ-ပဋိဗာဟိတာနိ နု ဝိပစ္စန္တိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋီ။ ၂ရ။

ဥပဓိသမ္ဘတ္တိပဋိဗာဋ (တိ) [ဥပဓိသမ္ဘတ္တိ+ ပဋိဗာဋ] ဥပဓိသမ္ဘတ္တိသည် ပိတ်ပင်တားဆီး-အပ်သော။ အတ္ထေကစ္စာနိ ပါပကာနိ ကမ္ဘ-သမာဒါနာနိ ဥပဓိသမ္ဘတ္တိပဋိဗာဋာနိ နု ဝိပစ္စန္တိ။ အဘိ၊ဝိ။၃၅၁။ အံ၊ဋီ၂။၁၁။ (–အဘိ၊ဋီ၂။ ၄ ၂ ၂။)

ဥပဓိသမ္ဘဒါ (ထီ) [ဥပဓိ+သမ္ဘဒါ] ဥပဓိရုပ်-ပြည့်စုံခြင်း–တင့်တယ်လှပခြင်း။ အယံ ပန ဒါရိကာ ကုလဓီတာ ဘဝိဿတိ၊ ဥပဓိ-သမ္ဘဒါပိဿာ ဇာတ္တိ။ အံ၊ဋီ၁။၃၃၀။ (–ဓမ္ဘဋ္ဌ၊ ၁။၃၄၄။)

ဥပဓိသမ္ပန္န (ဝိ) [ဥပဓိ+သမ္ပန္န] ဥပဓိရှိပ်နှင့် ပြည့်စုံသော၊သူ။ ဧကစ္စော နိစ္စကုလေ ဇာတောပိ ဥပဓိသမ္ပန္နော ဟောတိ၊ အတ္ထ-ဘာဝသမိဒ္ဓိယံ ဌိတော။ အံ၊ဌ၊၂။ရ၆၊ (-ဘ၁ဘ။)

ဥပဓိသုခ (နာ) [ဥပဓိ+သုခ] ဥပဓိ၌ မှီတည်နေသောချမ်းသာ။ ဥပဓိသုခဿ နိရုပဓိသုခဿ။ အံ၊ဘ။ရ၉။ ဥပဓိသုခန္တိ တေဘူမကသုခံ။ အံ၊ဌ၊၂။၅၃။ နု ပဏ္ဍိတာ ဥပဓိသုခဿ ဟေတု၊ ဒဒန္တိ ဒါနာနိ ပုန္ဗ္ဗဝါယ။ မဟာနိ။၃၃၄။ နု ပဏ္ဍိတာ ဥပဓိသုခဿ ဟေတူတိ ဒဗ္ဗဇာတိ-ကာ ကာမသုခဿ ကာရဏာ။ မဟာနိ၊ဌ။၃ရ၃။

ဥပဓိဟေတုက (တိ) [ဥပဓိ+ဟေတု+က] ဥပဓိ-လျှင်အကြောင်းရှိသော-ကြောင့်ဖြစ်သော။ ဥပဓိကာရဏ-ကြည့်။

ဥပဓိယတိ (ကမ္ပ၊ကြို) [ဥပ+ဓာ+ယ+တေ] ဆောင်ထားအပ်၏။ ဥပဓိ(ဓိ)ယတိ(၂)-ကြည့်။

ဥပဓိယန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဓာ+ယ+ဇန္တိ] တည်ကုန်၏။ ဥပဓိ(ဓိ)ယတိ(၁)-ကြည့်။

ဥပနစ္ဆ (တိ)[ဥပ+နစ္ဆ။ ထိ-၌ ဥပနစ္ဆန္တိ] ကသောသူ။ ဇာပိ စ သုတောယေဝ မေ သော ဘဂဝါ ဒေဝါနံ တာဝတိံသာနံ သုဓ-မ္မာယံ သဘာယံ ဥပနစ္ဆန္တိယာ။ ဒီ၊၂။၂၁၄။ ဥပနစ္ဆန္တိယာတိ နစ္ဆမာနာယ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၉ရ။ ဥပနစ္ဆန္တိယာတိ ဥပဂန္တာ နစ္ဆန္တိယာ။ ဒီ၊ဌ၊၂။ ၂၅ဝ။

ဥပနစ္ဆန္တိ (ထိ) [ဥပနစ္ဆ+ဏ္ဍ] ကသောမိန်းမ၊ ကချေသည်။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနဒတိ (ကြို) [ဥပ+နဒ+အ+တိ] တွန်ကျူး၏။ ဟ်သာစိမေ ဒဿနီယာ မနောရမာ၊ ဥဒကသ္မိ မနုပရိယန္တိ သမ္ဗဒါ၊ သမယှ ဝဂ္ဂူပနဒန္တိ သမ္ဗေ။ ပေတ။ဘရ၂။ ဥပနဒန္တိတိ ဝိကူဇန္တိ။ ပေတ၊ဌ။ဘရ၄။

ဥပနဒန္တိ (ကြို) [ဥပ+နဒ+အ+အန္တိ] တွန်ကျူးကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနဒ္ဓ (တိ) [ဥပ+နဟ+တ] ရန်ငြိုးဖွဲ့သော၊ မိမိသန္ဓာန်၌ ဒေါသကိုထပ်တလဲလဲ ဖြစ်စေသော၊သူ။ ဥပနဒ္ဓေါ ဘိက္ခု ဥတိကုလံ ဂန္ဓာ။ ဝိ၂။ဘ၂။ ဥပနဒ္ဓေါ ဘိက္ခုတိ သော ဇနိတဥပနာဟော ဘိက္ခု။ ဝိ၊ဌ၊ဘ။၉ရ။ (-ဝိ၊ ၄။၂၅၅။) (ဥပနန္ဓော-ဟု မူကွဲရှိသည်၊ ပါစိတ်၊ ယော-၌ ယင်းကိုဖွင့်သည်။)

ဥပန္ဓ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပနန္ဓမည်သူ။ (သာသနာတော်၌ ဥပနန္ဓအမည်တူ ၆-ဦးတွေ့ရ၏။ (က) သာကီဝင်မင်းမျိုးထို့မှ ရဟန်း ဝတ်လာသူ ဥပနန္ဓထေရ်၊ ၎င်းမထေရ်သည် အတောင်းအရမ်းရက်စက်၏၊ လျှပ်ပေါ်လော်လီ၏။ တရားဟောကောင်း၏။ (ဝိ၊ဘ။ဘ၁ဘ။ ဝိ၊ဘ။၄ဘ၅။ ဝိ၊၄။ဘဘ၈။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။ဧ၈။) (ခ) ဥပနန္ဓစစ်သူကြီး၊ ၎င်းစစ်သူကြီးအကြောင်း အကျယ်ဟောကြား ထားသည်ကို မတွေ့ရ။ မ၊ ဘ။၆ဘ။ (ဂ) ဥပနန္ဓ ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ ၄-ပါး။ ဤပစ္စေကဗုဒ္ဓါများအကြောင်း အကျယ်မတွေ့ရ။ မ၊ဘ။ဘ၅။ မ၊ဌ၊၄။၉ဘ။ တေန ခေါ ပန သမယေန အာယသ္မာ ဥပနန္ဓော သက္ကပုတ္တော ပဌော ဟောတိ ဓမ္မိ ကထံ ကာတုံ။ ဝိ၊ဘ။ဘ၁ဘ။ ဥပနန္ဓော သက္ကပုတ္တောတိ အသီတိသဟဿ-မတ္တာနံ သက္ကကုလာ ပဗ္ဗဇိတာနံ ဘိက္ခူနံ ပတိကိဋ္ဌော လောလဇာတိကော။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၄၅။

ဥပနန္ဓတ္ထေရ (ပု) [ဥပနန္ဓ+ထေရ] ဥပနန္ဓ ထေရ်၊ (နံပါတ် ၁- ဥပနန္ဓဖြစ်သည်)။ ဥပနန္ဓ-တ္ထေရ် အာရဇ္ဇ ပညတ္တေသု ပန စတုတ္ထ-ဘာဝတော "ဥပနန္ဓသ စတုတ္ထသိက္ခာ-ပဒေနာ" တိ ဝုတ္တံ။ သာရတ္ထ၊ဘ။၅၂။ ကခ်ီ၊ဌ၊ သမ်။ဘ၃ရ။

ဥပနန္ဒဝတ္ထု (နာ) [ဥပနန္ဒ+ဝတ္ထု] ဥပနန္ဒ ထေရ်၏–ဝတ္ထု–အကြောင်းအရာ၊ (နံပါတ် ၁–ဥပနန္ဒဖြစ်သည်)။ ဥပနန္ဒဝတ္ထုသို့ တတ္ထ တယာ မောဃပုရိသ ဂဟိတံ ဣဓ မုတ္တံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။ရ၅။

ဥပနန္ဒသက္ယပုတ္တ (ပု) [ဥပနန္ဒ+သက္ယပုတ္တ] သာကီဝင်မင်းသားဖြစ်သော အရှင်ဥပနန္ဒ ထေရ်။ ဒုတိယော ဥပနန္ဒသက္ယပုတ္တ–သဒ္ဒေသော။ အဘိ၊ဌ၊၃။၈၁။

ဥပနန္ဒ (တိ) [ဥပ+နန္ဒ+အ] ရန်ပြိုးဖွဲ့သော၊ မိမိသန္ဓာန်၌ ဒေါသကို ထပ်တလဲလဲဖြစ်စေသော၊သူ။ ဥပနန္ဒော (ဥပနဒ္ဒေါ) ဘိက္ခု ဥာတိကုလံ ဂန္တာ။ ဝိ၊၂။၁၁၂။ ဥပနန္ဒော–တိပဒဿ ဥပနဟတိတိ ဥပနန္ဒောတိ ကတ္တုတ္ထံ ဒဿေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။ရရ။

ဥပနန္ဒတိ (ကြို) [ဥပ+နန္ဒ+အ+တိ၊ဓာတ္တတ္ထ။၂၁၀။ ပါစိတ်၊ယော–၌ နဟာဓာတ်ဟု ဆိုသည်] ရန်ပြိုးဖွဲ့၏။ သော တသ္မိံ ဥပနန္ဒိ။ ဝိ၊၂။၁၁၂။ ဝိ၊၄။၂၅၅။ ဥပနန္ဒိတိ ဝေရံ ဗန္ဓိ။ ဝိမတိ၊၂။၂၃၃။ ဆဗ္ဗဂ္ဂိယာ ဘိက္ခူ မဟာနာမေ သက္ကေ ဥပနန္ဒိသု။ ဝိ၊၂။၁၃၆။

ဥပနန္ဒန (နာ) [ဥပ+နန္ဒ+ယု] ဖွဲ့ခြင်း၊ အဆင့်ဆင့်နှောင်ဖွဲ့ခြင်း၊ ဖွဲ့ယှက်ခြင်း။ ဥပနန္ဒနံ နာနပ္ပကာရဿ ဥပရူပရိ နန္ဓနံ ဝိယ ဟောတိ တိ ကတ္တာ။ မဇ္ဈိ၊ဋ၊၁။၁၉၉။

ဥပနန္ဒနလက္ခဏ (တိ) [ဥပနန္ဒန+လက္ခဏ] ရန်ပြိုးဖွဲ့ခြင်း–ဒေါသဖြင့်စိတ်ကိုဖွဲ့ယှက်ခြင်း–လက္ခဏာရှိသော။ ဥပနန္ဒနလက္ခဏော ဥပ–နာဟော။ မဇ္ဈိ၊ဋ၊၁။၁၁၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၄။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၂။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ၊၅၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၈၄။ ဥပနန္ဒနလက္ခဏောတိ ကုဇ္ဈနဝသေန "အဟောဒ္ဓိ မံ အဝမိ မ" နန္ဓိအာဒိနာ စိတ္တ–ပရိယောနန္ဒနလက္ခဏော။ အံ၊ဋီ၊၂။၆၅။ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄ရ၃။)

ဥပနန္ဒနသီလ (တိ) [ဥပနန္ဒန+သီလ] ရန်ပြိုးဖွဲ့ခြင်းအလေ့ရှိသော၊သူ။ ဥပနာယိတိ တမေဝ ကောမံ ဝေရုတ္တာ ဥပနန္ဒနသီလော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၅။

ဥပနန္ဓိ (ကြို) [ဥပ+နန္ဓ+ဣ] ရန်ပြိုးဖွဲ့ပြီ။ ဥပနန္ဓိတိ ဇတ္ထ ဥပသဒ္ဒေါ ဥပနာဟတ္ထော၊ နဟာဓာတု ဗန္ဓနတ္ထောတိ ဒဿေန္တော အာဟ ဥပနာဟန္ဓိအာဒိ။ ပါစိတ်၊ယော။ရရ။ ဥပနန္ဓတိ–လည်းကြည့်။

ဥပနန္ဓိတ္ဝာ (ကြို) [ဥပ+နန္ဓ+ဏ်] ရန်ပြိုးဖွဲ့ကုန်ပြီ။ ဥပနန္ဓတိ–ကြည့်။

ဥပနမန္တ (တိ) [ဥပ+နမန္တ] ညွှတ်ကိုင်းသော၊ ကိုင်းရှိုင်းသော၊ ဆည်းကပ်သော၊သူ။ သေဋ္ဌ–မုပနမံ ဥဒေတိ ခိပ္ပံ။ အံ၊ဌ။၁၂၃။ သေဋ္ဌမုပ–နမန္တိ သေဋ္ဌ ပုဂ္ဂလံ ဩဂေမန္တော––––––ယဿ သေဋ္ဌ ပုဂ္ဂလံ ဥပနမန္တော ဥဒေတိ ခိပ္ပံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၄။

ဥပနယ (ပု) [ဥပ+နီ+အ] (၁) ကပ်၍ဆောင်ခြင်း၊ဖြစ်စေခြင်း။ (၂) ကပ်၍ဆောင်အပ်သောနည်း။ (၁) အတ္ထနော စိတ္တေ ဥပနယံ အရဟတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၂။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ၊၈၄။ ဥပနယနံ ဥပနယော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၁၀။ သာရတ္ထ၊၂။ရ၆။ (–အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀၃။ မဇ္ဈိ၊ဋ၊၃၄၉။) (၂) ယထာ သသဝိသာဏံ နု ဥပလဗ္ဘတိ၊ နု တထာ ပုဂ္ဂလောတိ ဥပနယော။ အနုဋီ၊ဋ၊၆၉။

ဥပနယတိ (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+တိ] (က) အနီးသို့–ကပ်၍–ဆောင်ပို့၏၊ ရောက်စေ၏။ (၁) ဆက်ကပ်၏။ ပေးကမ်း၏။ (က) သာ ဘောဇ–နသမ္ပဒါ ဥပနယတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၃၀။ တံ ဓမ္မံ မာ ဥပနယသိ (မ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁၂)တိ တယာ ပဋိဝိ–ဒ္ဓဓမ္မံ မာ သာဝကပဋိပဒံ ပါပေသိ။ မ၊ဋီ၊ ၂။၃၁၉။ ယေ တေ ဝသံ နု အာယန္တိ၊ ဝသံ ဥပနယာမသေ။ ဇာ၊၂။၂၅ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဝရ။

(ခ) အနေန စ ပါနေန စ၊ ခဇေန စ ယံ စ ထတ္ထ သန္ဓိဟိတံ၊ ဆာဒေမိ ဥပ်နယာမိ စ။ ထေရီ။၄၂၅။ ဥပစ္ဆာဒေတ္မာ ဥပနယာမိ စ။ ထေရီ။၆။ ၂ရ၃။

ဥပနယန (နာ) [ဥပ+နီ+ယု] ကပ်ရှိဆောင်ခြင်း၊ အနီးသို့ဆောင်ခြင်း၊ ဖြစ်စေခြင်း။ အပိ နု မဟာရာဇ တသ မာတာ လဘတိ အာကာ-နုပရိကာနုံ ဂါဟံ သာမိနော ဥပနယံ ကာတုံ။ မိလိန္ဒ။၁၅၅။ တေပိ နာမ မတာ၊ ကိမင် ပန မာဒိသာတိ အတ္ထနော မရဏသ ဥပ-နယနတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၉၁။ အာနယံ စိတ္ထသ အာရမ္မဏေ ဥပနယံ အာကာနုံ ဝါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၁၆၆။ ဥပနယံ ဥပနယော၊ အာဒိတ္တံ့ စေလံ ဝါ သီသံ ဝါ အဇ္ဇုပေကွ်ိတ္တာပိ ဘာဝနာ၏သေန အတ္ထနော စိတ္ထေ ဥပနယံ ဥပ္ပါဒနံ အရဟတိတိ ဩပနေယျိကော။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ရ၆။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၆၈၊ ၂ရရ။)

ဥပနယနကိစ္စ (တိ) [ဥပနယန+ကိစ္စ] ကပ်ရှိဆောင်ခြင်းကိစ္စရှိသော။ ဟိတူပသံဟာရ-ရသာတိ သတ္တေသု ဟိတသ ဥပနယနကိစ္စာ။ ဥပနယနသမ္ပတ္တိကာ ဝါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၃ရ၉။

ဥပနယနစတုက္ထ (နာ) [ဥပနယန+စတုက္ထ] ဥပ-နယနလေးခုအပေါင်း၊ ကပ်ရှိဆောင်ခြင်းဖြင့် မှတ်အပ်သော လေးခုအပေါင်း။ ဧဝမိဒံ အနု-လောမပဋိလောမတော စတူဟိ ပါပနာ-ရောပနာဟိ နိဂ္ဂဟသ ဥပနီတတ္တာ ဥပနယန-စတုက္ကံ နာမ ဟောတိ။ အဘိ၊ဋီ၊၃။ ၁၁ရ။

ဥပနယနဝဏ္ဏတ္ထိ (တိ) [ဥပနယန+ဝဏ္ဏတ္ထိ] (ဆန့်ကျင်ဘက်အားဖြင့်အကြောင်းကို) ကပ်ရှိ-ဆောင်ခြင်းကို အပြားအားဖြင့်သိစေခြင်း၊ ဆန့်ကျင်ဘက်အကြောင်းတရားကို ဖေါ်ပြခြင်း။ နု ယိဓ ဧကစ္စသ ဘူတသ ကတသ သခ်ံတသ နိဿရဏံ ပညာယေထာတိ ဝေဝစနပဏ္ဍိတ္ထိ သခ်ံတသ ဥပနယနပဏ္ဍိတ္ထိ စ။ နေတ္တိ။ ၅ဂ–၄။ တတ္ထ ဥပနယနပဏ္ဍိတ္ထိတိ ပဋိပက္ခတော ဟောတု ဥပနယနသ ပညာပနာ။ နေတ္တိ၊ဋီ။ ၁ ၂၆။ (–နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ ၁ဧ၆။)

ဥပနယနရသ (တိ) [ဥပနယန+ရသ] ဘင်၏ အနီးသို့ ဆောင်ခြင်းကိစ္စရှိသော။ ရူပဝရိပါက-လက္ခဏာ ဧရတာ၊ ဥပနယနရသာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၈၀။ ဥပနယနရသာတိ ဘဂ်ုပနယနကိစ္စာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၁၀၃။

ဥပနယနသမ္ပတ္တိက (တိ) [ဥပနယန+သမ္ပတ္တိက] ကပ်ရှိဆောင်ခြင်းဟူသော ပြည့်စုံသောဂုဏ်ရှိသော။ ဥပနယနကိစ္စ-ကြည့်။

ဥပနယနာကာရ (ပု) [ဥပနယန+အာကာရ] ကပ်ရှိဆောင်ခြင်းဟူသောအခြင်းအရာ။ ဣဒါနိ ပရိဿယဿ ဥပနယနာကာရံ ဒဿေန္တေန တတ္ထ "ဒါရကဿာ"တိ အာဒိ ဝုတ္တာ။ မဇ္ဈိ၊ ၃။ ၃ရ၃။

ဥပနယပရိပါကလက္ခဏ (တိ) [ဥပနယ-ပရိပါက+လက္ခဏ] ဘင်၏အနီးသို့ ပို့ဆောင်-ခြင်း, ရင့်ကျက်ခြင်းလက္ခဏာရှိသော။ ဥပန-ယပရိပါကလက္ခဏဧရာ။ ပေဋကော။ ၂၄ရ။

ဥပန်ယမာန (တိ) [ဥပ+နီ+အ+မာန] ဆောင်သော၊သူ။ ဧဝံ မေထုနဓမ္မံ ဒဒမာနာ ဥပနယမာနာ ဝိယာ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋီ၊ ၂။ ၁၃၄။ ကခ်ါ၊ဋီ၊သစ်။ ၂၃၁။

ဥပနယသီ (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+သိ] အနီးသို့-ကပ်ရှိ-ဆောင်ပို့၏။ ရောက်စေ၏။ ဥပနယတိ (က) ကြည့်။

ဥပနယာပေန္ဓ (တိ) [ဥပ+နီ+ဏာပေ+အန္ဓ] ဆောင်စေသော၊သူ။ ဝစသိ ကုသလော သတ္ထာ ဒေဝရာဇာ တံ ဝိသေသံ ဘေနေဝ ပုဗ္ဗံ ဥပနယာပေန္ဓော။ သံ၊ဋီ၊ ၁။ ၃၃၃။

ဥပနယာမသေ (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+အာမသေ] အနီးသို့-ကပ်၍-ဆောင်ပို့ကြပါကုန်အုံ့၊ ရောက်စေပါကုန်အုံ့၊ လိုက်နာစေကုန်အုံ့။ ဥပနယတိ (က) ကြည့်။

ဥပနယာမိ (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+မိ] ဆက်ကပ်၏၊ ပေးကမ်း၏။ ဥပနယတိ (ခ) ကြည့်။

ဥပနယှတိ (ကြို) [ဥပ+နဟ+ယ+တိ] ဖွဲ့၏၊ နှောင်ဖွဲ့၏၊ ဖွဲ့ချည်၏၊ ထုပ်၏၊ ရန်ငြိုးဖွဲ့၏၊ အငြိုးထား၏။ ပူတိမစ္ဆံ ကုသဂ္ဂေန၊ ယော နရော ဥပနယှတိ။ ဣတိဝုတ်။၂၄၁။ ဇာ၊ ၁။၃၃၀။ ဇာ၊၂။၂၆၅။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၁၀၆။ သုတ္တနိ၊ ၆။၂။၁၂။ ဇာ၊၆။၄။၄၃၃။ ဇာ၊၆၊ရ။၁၂၆။ ဥပနယှတိ ပုဌဗန္ဓနဝသေန ဗန္ဓတိ။ ဣတိဝုတ်၊ ၆။၂၃၀။ ပုဗ္ဗကာလ ကောဓ ဥပနယှတိ။ အဘိ၊ ၆။၂။၄ရ၃။ ပုဗ္ဗကာလိက် ကောဓ ဥပနယှတိ ဗန္ဓတိ။ အံ၊ဋီ၊၂။၆၅။ **ဥပနယှန္တိ**- ဝိ၊၃။၄၉၆။ မ၊၃။၁၉၂။ ဓမ္မ။၁၃။ ဝိ၊၆၊၃။၄၃၃။ မ၊၆၊၄။ ၁၄၆။ ဓမ္မ၊၆၊၁။၂၉။ ဇာ၊၆၊၃။၁၉၈၊၄၆၃။ သာရတ္ထ၊၃။၃၅၁။ ဝိ၊မတိ၊၂။၂၀၈။ မ၊ဋီ၊၃။၃၄၉။ **ဥပနယှထ**- သုတ္တနိ၊၆၊၂။၉၅။

ဥပနယှန (ထီ၊နှ) [ဥပ+နဟ+ယ+ယု] (က) အမျက်ဒေါသကိုနှောင်ဖွဲ့ခြင်း၊ အာဃာတဝတ္ထု ဖြင့် စိတ်ကိုနှောင်ဖွဲ့ခြင်း၊ ရန်ငြိုးဖွဲ့သော အခြင်းအရာ၊ ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း။ (ခ) နှောင်ဖွဲ့ခြင်း၊ နှောင်ဖွဲ့ကြောင်း။ (က) ယော ဝေရူပေါ ဥပနာဟော ဥပနယှနာ ဥပနယှိတတ္တံ။ အဘိ၊ ဝိ။၃ရ၁။ မ၊ဋီ၊၁။၁၉၉။ ဥပနယှနာကာရော ဥပနယှနာ။ အဘိ၊၆၊၂။၄ရ၃။ အံ၊ဋီ၊၂။၉၂။ (ခ) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနယှနကုသဂ္ဂ (နှ) [ဥပနယှန+ကုသဂ္ဂ] ချည်နှောင်ထုပ်ဖွဲ့ကြောင်းဖြစ်သော သမန်းမြက်။ ဝေ၀ ဗာလူပသေ၀နာတိ ဗာလူပသေ၀ီဟိ ပူတိမစ္ဆံ ဥပနယှနကုသဂ္ဂံ ဝိယ ဟောတိ။ ဇာ၊ ၆။၄။၄၃၃။

ဥပနယှနလက္ခဏ (တိ) [ဥပနယှန+လက္ခဏ] ကပ်၍ဖွဲ့ခြင်း-အငြိုးထားခြင်း-လက္ခဏာရှိသော။ ပရာပရာသေ ဥပနယှနလက္ခဏော ဥပနာဟော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၂ရ။

ဥပနယှနသီလ (တိ) [ဥပနယှန+သီလ] ကပ်၍နှောင်ဖွဲ့ခြင်း အလေ့ရှိသော၊ ရန်ငြိုးဖွဲ့ လေ့ရှိသော၊သူ။ ဥပနာဟိတိ အာဃာတဝတ္ထု၊သု အာဃာတသ ဥပနယှနသီလာ။ ထေရ၊၆၊ ၂။၃၆၂။(-ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၅၃။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၀၆။)

ဥပနယှနာကာရ (ပု) [ဥပနယှန+အာကာရ] ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်းဟူသော-အခြင်းအရာ-အမူအရာ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနယှန္တ (တိ) [ဥပ+နဟ+ယ+အန္တ] ရန်ငြိုး ဖွဲ့သော၊သူ။ သော ဝေ၀ ကုဒ္ဓေါ ဥပနယှန္တော စ သန္ဓေပိ အညသ လာတိနော ဂုဏော မဂ္ဂေတိ။ မ၊၆၊၁။၁၁၁။ မဟာနိ၊၆။၅၄။

ဥပနယှန္ဓိ (ကြို) [ဥပ+နဟ+ယ+အန္ဓိ] ဖွဲ့ကုန်၏၊ နှောင်ဖွဲ့ကုန်၏၊ ဖွဲ့ချည်ကုန်၏၊ ရန်ငြိုးဖွဲ့ ကုန်၏။ ဥပနယှတိ-ကြည့်။

ဥပနယှိတ (တိ) [ဥပ+နဟ+ယ+တ] အမျက် ဒေါသကိုနှောင်ဖွဲ့သော၊ အာဃာတဝတ္ထုဖြင့် စိတ်ကိုနှောင်ဖွဲ့သော၊ရန်ငြိုးဖွဲ့တတ်သော၊သူ။ ဥပနယှိတသ ဘာ၀ေါ ဥပနယှိတတ္တံ။ အဘိ၊ ၆၊၂။၄ရ၃။ (-မ၊ဋီ၊၁။၁၉၉။) ဥပနယှနာ-လည်းကြည့်။

ဥပနဟန (နှ) [ဥပ+နဟ+ယု] ကပ်၍ နှောင်ဖွဲ့ခြင်း၊ ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း။ အောက်ပုဒ် ကြည့်။

ဥပနဟနသီလ (တိ) [ဥပနဟန+သီလ] ကပ်၍ နှောင်ဖွဲ့ခြင်းအလေ့ရှိသော၊ ရန်ငြိုးဖွဲ့လေ့ရှိ

သောဃသူ။ ဥပနဟနသီလော ဥပနာဟော ဝါ
. တေဿ, အတ္ထိတိ ဥပ,နာဟီ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ခ၆၄။
ဥပနယ္ဟနသီလ-လည်းကြည့်။

ဥပနာမန (နဝ) [ဥပ+နမု+ဏော+ယု] အနီးသို့
ညွှတ်စေခြင်း၊ ဆက်ကပ်ခြင်း၊ လှူဒါန်းခြင်း။
,,"ဟေ. .ဘ,န္တေ ဣမံ ဝတ္ထုံ ပဋိဂ္ဂဏှာဟိ"တိ
ဥပနာမနဝသေန, စီဝရဿာပိ လာဘိတ္တေ
ဝုတ္တော။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ရ၂။

ဥပနာမနဟေတု (နဝ) [ဥပနာမန+ဟေတု]
အနီးသို့ညွှတ်စေ-ဆက်ကပ်-လှူဒါန်း-ခြင်း၏
အကြောင်းဖြစ်သော။ အပိသကဌဘာရေဟိ
ဥပနာမနဟေတုဘူတံ ဝိမှာပနံ ပစ္စယပဋိ-
သေဝနသင်္ခါတံ ကုဟနဝတ္ထုတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။
မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၂၉၂။

ဥပနာမယတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏယ+တိ။
နီတိ၊ဓာ။ဘ၃၃။] (က) ညွှတ်စေ၏၊ အနီးသို့
ညွှတ်စေ၏၊ ဆက်ကပ်၏၊လှူဒါန်း-ပေးကမ်း-
၏။ (ခ) ဖြန့်-လွှမ်းခြုံ-၏။ (ဂ) ဥဘော
ပိတာ စ မာတာ စ၊ ဗုဒ္ဓဿ ဥပနာမယုံ။
ထေရ။၂၉၂။ ဥပနာမယုန္တိ ဥပနာမေသုံ။ ထေရ
ဋ္ဌ၊၂။ခ၃၅။ **ဥပနာမယိ**-ထေရ။ခ၅၀။ ဇာ
ဘ။ခ၃ဝ။ ဇာ၊၂။၂ဝ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၄ဝ။ ဇာ၊ဋ္ဌ
၅။ဘဝ။ **ဥပနာမယုံ**- ထေရ။၂၉၂။ ထေရ
ဋ္ဌ၊၂။ခ၃၅။ **ဥပနာမယိ**- ဝိမာန။၅၅။ အပ
ဘ။၄၂။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ဘ။၄ဖ၅။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။ဘဖ၀။
ဥပနာမယိဿတိ-ဇာ၊၂။၄ဝ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၅။၂၂ဖ။
(ခ) သာမော ယဒါ ဝနေ အာသိ၊ သက္ကေန
အဘိနိမ္မိတော။ ပဝနေ သိဟဗျဂ္ဃ စ၊
မေတ္တာယမုပနာမယိ။ စရိယာ။ ၄ဘ။ မေတ္တာ-
ယမုပနာမယိန္တိ မ-ကာရော ပဒသန္ဓိကရော၊
မေတ္တာဘာဝနာယ ကုရုရကမ္မေန သိဟဗျဂ္ဃေ
ဖရိ၊ ပဂေဝ သေသသတ္တေတိ အမိပ္ပါယော။
အထ ဝါ မေတ္တာ အယတိ ပဝတ္တတိ
ဧတေနာတိ မေတ္တာယော မေတ္တာဘာဝနာ၊ တံ
မေတ္တာယံ ဥပနာမယိ သတ္တေသု အနောဓိသော
ဥပနာမေသိ။ စရိ ယာ၊ဋ္ဌ။၂၅ခ။

ဥပနာမယန္တ (တိ) [ဥပ+နမု+ဏယ+အန္တ] အနီး
သို့ညွှတ်စေသော၊သူ။ ဘိက္ခာဂဟဏတ္ထံ ပတ္တံ
ဥပနာမယတော မဏိဝန္ဒတော ပဘုတိ ဒ္ဋ္ဌုမ္ပိ
ဟတ္ထပါဒါနံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ခရ၅။ မ၊ဋ္ဌ၊ခ။၂ဝ၅။

ဥပနာမယိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏယ+ဏှိ] (ဂ)
အနီးသို့ညွှတ်စေခဲ့ပြီ၊ ဆက်ကပ်ခဲ့ပြီ၊ လှူဒါန်းခဲ့
ပြီ။ ဥပနာမယတိ (ဂ) ကြည့်။ (ခ) ဖြန့်-
လွှမ်းခြုံ-ခဲ့ပြီ။ ဥပနာမယတိ (ခ) ကြည့်။

ဥပနာမယိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏယ+ဏှိ]
အနီးသို့ညွှတ်စေခဲ့ပြီ၊ ဆက်ကပ်ခဲ့ပြီ၊ လှူဒါန်းခဲ့
ပြီ။ ဥပနာမယတိ (ဂ) ကြည့်။

ဥပနာမယိဿတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏယ+
ဿတိ] အနီးသို့ညွှတ်စေလတ္တံ့၊ ချဉ်းကပ်
လတ္တံ့။ ဥပနာမယတိ (ဂ) ကြည့်။

ဥပနာမယုံ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏယ+ဥံ]
အနီးသို့ညွှတ်စေခဲ့ကုန်ပြီ၊ လှူဒါန်းခဲ့ကုန်ပြီ။
ဥပနာမယတိ (ဂ) ကြည့်။

ဥပနာမိတ (တိ) [ဥပ+နမု+ဏော+တ] အနီး
သို့ညွှတ်စေအပ်သော၊ ဆက်ကပ်အပ်သော၊
လှူဒါန်းအပ်သော။ ဘဂဝတော ဥပနာမိတေ
ပန ဣမလောကပရလောကေသု သမ္ပတ္တိ
ဘဝိဿတိ။ အပဒ္ဒ၊ဘ။ခဝ၁။ ဘဂဝတော ကာယံ
ဥပနာမိတံ ဟတ္ထစ္ဆိတံဝိယ ခါယတိ။ ဒီ၊၂။ခ၁ခ။
ဘဂဝတော ကာယံ ဥပနာမိတန္တိ နိဝါသန-
ပါရုပနဝသေန အလ္လိယာပိတံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။ဘ၆ခ။

ဥပနာမေတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+နမု+ဏော+တဗ္ဗ]
အနီးသို့ညွှတ်စေ-ဆက်ကပ်-အပ်-သင့်-ထိုက်-
သော။ ဘာဇနံ ဓောဝိတ္တာ ယာဂု ဥပ-
နာမေတဗ္ဗာ။ ဝိ၊ဝု။၅ဝ။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ဖ၉။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊

၂။၂၅၇။ သာရတ္ထ၊၂။၂၀၅။)

ဥပနာမေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏေ+တိ] (က) ညွှတ်စေ၏၊ အနီးသို့ ညွှတ်စေ၏။ ဆက်ကပ်၏၊လျှုဒါန်း–ပေးကမ်း–၏။ (ခ) ဖြန့်–လွှမ်းခြုံ–၏။ အာယသ္မာ ပနာနန္ဒော ပတ္တပုလက် သိလာယ် ပိသိတ္တာ ဘဂဝတော ဥပနာမေတိ။ ဝိ၊ဘ။။ရ။ ဘိက္ခု ပတ္တံ ဥပနာမေတိ။ ဝိ၊ဌ၊ဘ၊ဘ၄။ ဥပနာမေတိ(ဝိ၊ဌ၊ဘ။၉၂)တိ သမ်ိပ်နာမေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။ရ၃။ ထောက်ဝိဿမိဿာမိတိ ကာယ် မဟ္ဗကေ ဥပနာမေသိ။ ဝိ၊ဌ၊ဘ။ဘ၀။ ထေရော ဟတ္ထံ ဥပနာမေသိ။ ဝိ၊ဌ၊ဘ။ရ၄။ **ဥပနာမေန္တိ**–ဝိ၊ဘ။၅၆။ ဝိ၊ဌ၊၄။၄ရ။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၄၄၀။ ဒီ၊ဌ၊ဘ၊ဘရ၊ မ၊ဌ၊ဘ။၂ရ၁။ အဘိ၊ဌ၊၂။ဘ၄၅။ **ဥပနာမေထ**– ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၄ဘ၃။ **ဥပနာမေယျ**–မ၊ဌ၊ဘ။ဘရ၁။ မ၊ဌ၊၂။၂၆ဘ။ မ၊ဌ၊၄။၂ဘ၂။ သံ၊ဌ၊ဘ။ဘ၆၅။ အဘိ၊ဌ၊၂။ဂ၅။ မ၊ဌ်၊ဘ။၂၆၉။ **ဥပနာမေယျုံ**– အဘိ၊ဌ၊ဘ။ဘ၆၂။ **ဥပနာမေယျံ**–ဝိ၊ဘ။ဘ၁၆။ **ဥပနာမေသိ** – ဝိ၊ဘ။ဘ၀၄။ ဒီ၊၂။ဘဘ၀။ ဝိ၊ဌ၊ဘ၊ဘ၀၊ရ၄၊ဘ၄၆။ သံ၊ဘ။၂၀၉။ သုတ္တနိ။ ဘ၂၀။ မ၊ဌ၊ဘ။ဘဘ၄၊၂၂၄။ မ၊ဌ၊၄။၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဘ။၄၀။ စရိယာ၊ဌ။ရ၀။ သံ၊ဌ၊ဘ။၂၂ရ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။ဘ၉။ သာရတ္ထ၊ဘ။၅၈။ ဝိမတိ၊ဘ။ဘ၆။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊ဘ။ရ၅။ အံ၊ဌီ၊ဘ။ဘ၀။ **ဥပနာမေသုံ**–ဝိ၊ဘ။၅။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၂၂။ သံ၊ဌ၊ဘ။ဘ၉၉။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂၀၄။ ထေရ၊ဌ၊၂။ဘ၃၅။ ဇာ၊ဌ၊ဘ။ရ၃။ သာရတ္ထ၊၂။၂ရ၀။ **ဥပနာမေသိ**–ဝိမာန။၅၆။ အပ၊ဘ။ဘ၄။ ဝိမာန၊ဌ။ဘ၆၂။ အပ၊ဌ၊၂။ရရ။ **ဥပနာမေဿတိ**–မ၊ဌီ၊၂။၂၅၀။ **ဥပနာမေဿာမိ**–ဝိ၊ဘ။ဘ၁ရ။ (ခ) တတ္ထ သီဟဗျဂ္ဃေဟိ သဒ္ဓိ အဟံ သတ္ထေသု မေတ္တံ ဥပနာမေသိ။ စရိယာ၊ဌ။၂၅ဘ။

ဥပနာမေတုံ (ဗျ) [ဥပ+နမု+ဏေ+တုံ] အနီးသို့ညွှတ်စေ–ဆက်သ–ခြင်းငှါ။ အမ်ိသက–ဘောဇနံ နာမ ဥပနာမေတုံ နု သက္ကောမိ။ ဇာ၊ဌ၊၂။ဘရရ။

ဥပနာမေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+နမု+ဏေ+တ္တာ] အနီးသို့ညွှတ်စေ၍၊ ဆက်ကပ်၍၊ လှူဒါန်း၍၊ ဆက်သ၍။ မဟာရာဇဒတ္တိယ် ပတ္တံ ဥပနာမေတ္တာ ပုဝ်ံ ဂကို။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၂ဝရ။ ခါဒနီယ် ဝါ ဘောဇနီယ် ဝါ ဥပနာမေတ္တာ ပူဇေန္တိ။ အပ၊ဌ၊ဘ။ဘ၉ဘ။ သဗ္ဗာဂါရိကော–––––တဒုဝိယ် အလက်ံရဘဏ္ဍံ ရညော ဥပနာမေတ္တာ တံ အလက်ံရောတိ။ သာရတ္ထ၊ဘ။ဂ၆။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊ဘ။ဘ၁၅။

ဥပနာမေထ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏေ+ထ] အနီးသို့ညွှတ်စေပါကုန်လော၊ ပေးသနားတော်မူပါကုန်လော့။ ဥပနာမေတိ(က)ကြည့်။

ဥပနာမေန္ဓ (တိ) [ဥပ+နမု+ဏေ+အန္ဓ။ ထိ၌ ဥပနာမေန္ဓ] အနီးသို့ညွှတ်စေသော၊ ဆက်ကပ်သော၊ လှူဒါန်းသော၊သူ။ (ကြို၊ဝိ) ညွှတ်စေ–အနီးသို့ညွှတ်စေ–လျက်။ ဟတ္ထိ–ယူထပတိ ပိဋ္ဌိ ဥပနာမေန္ဓော အာဂစ္ဆတိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ဘ။ဘဝ၄။ တဿာ အသလ္လကေ္ခတ္တာဝ တသရပစ္ဆိ ဥပနာမေန္ဓိယာ တသရပစ္ဆိဝေမ–ကောဋိယ် ပဋိဟညိတ္တာ သဒ္ဒံ ကုရုမာနာ ပတိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။ဘ၁၄။ တဿ ရုစ္ဆိတ္တာ ဘုဇ္ဇနာကာရံ သလ္လကေ္ခတ္တာ တဿ ဥပနာမေန္ဓောတိ ယောဇနာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊ဘ။ဘရ၆။ ဘုဇ္ဇတု မေ ဘဂဝါ ပူရဏ္ဌာသန္ဓိ တံ ဟဗျသေသံ ဥပနာမေန္ဓော အာဟ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။ဘ၃ရ။

ဥပနာမေန္ဓိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏေ+အန္ဓိ] အနီးသို့ညွှတ်စေကုန်၏။ဆက်ကပ်–လှူဒါန်း–ပေးကမ်း–ကုန်၏။ ဥပနာမေတိ(က) ကြည့်။

ဥပနာမေယျံ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏေ+ယျံ] အနီးသို့ညွှတ်စေရာ၏၊ ဆက်ကပ်–လှူဒါန်း–

ရာ၏။ ဥပနာမေတိ(က) ကြည့်။

ဥပနာမေယျ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏေ+ယျ] အနီးသို့ညွှတ်စေရာ၏၊ ဆက်ကပ်ရာ၏၊ ပေးကမ်းရာ၏။ ဥပနာမေတိ(က)ကြည့်။

ဥပနာမေယျုံ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏေ+ယျုံ] အနီးသို့ညွှတ်စေကုန်ရာ၏၊ ဆက်ကပ်ကုန်ရာ၏။ ဥပနာမေတိ(က)ကြည့်။

ဥပနာမေသိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏေ+တ္ထုံ] (က) အနီးသို့ညွှတ်စေခဲ့ပြီ၊ ဆက်ကပ်ခဲ့ပြီ၊ လျှောဒါန်းခဲ့ပြီ။ ဥပနာမေတိ(က)ကြည့်။ (ခ) ဖြန့်-လွှမ်းခြုံ-ခဲ့ပြီ။ ဥပနာမေတိ(ခ) ကြည့်။

ဥပနာမေသိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏေ+ဏ္ဍိ] အနီးသို့ညွှတ်စေခဲ့ပြီ၊ ဆက်ကပ်ခဲ့ပြီ၊ ပေးကမ်းခဲ့ပြီ၊ စောင်းလှည့်လိုက်ပြီ။ ဥပနာမေတိ(က) ကြည့်။

ဥပနာမေသုံ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏေ+ဥံ] အနီးသို့ညွှတ်စေခဲ့ကုန်ပြီ၊ ဆက်ကပ်-ဆက်သ-ခဲ့ကုန်ပြီ၊ လျှောဒါန်းခဲ့ကုန်ပြီ။ ဥပနာမေတိ (က) ကြည့်။

ဥပနာမေဿတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏေ+ဿတိ] အနီးသို့ညွှတ်စေလတ္တံ့။ ဥပနာမေတိ (က) ကြည့်။

ဥပနာမေဿာမိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏေ+ဿာမိ] အနီးသို့ညွှတ်စေအံ့၊ ဆက်ကပ်အံ့၊ လျှောဒါန်းအံ့။ ဥပနာမေတိ(က) ကြည့်။

ဥပနာဟ (ပု) [ဥပ+နဟ+ဏ] ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း၊ တိုရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း ဥပနာဟသည် "ဤသူကား ငါ့ကို ဆဲရေးခဲ့, ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်ခဲ့ဖူးသူ ဖြစ်သည် စသည်ဖြင့် အမျက်ဒေါသဖြင့် စိတ်ကို အထပ်ထပ်နှောင်ဖွဲ့ခြင်းလက္ခဏာရှိ၏။ (ဥပနဒ္ဓနလက္ခဏော ဥပ်နာဟော။ မဗျု၊၁။ ၁၁၀။) ရန်အမျက်ကို မစွန့်လွှတ်ခြင်းကိစ္စရှိ၏။ (ဝေရအပ္ပဋိနိဿဇ္ဇနရသော။) ရှေ့ဒေါသသို့ အစဉ်တစိုက်လိုက်တတ်သော သဘောတရား အဖြစ်ဖြင့် ယောဂီဉာဏ်၌ ထင်ပေါ်လာ၏။ (ကောဓနုပဗန္ဓဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနော။) ဖေါ်ပြလတ္တံ့သော ပါဠိတော်တို့၌ ကောဓ နှင့် ဥပနာဟကို အတူတွဲဖက်၍ ဟောတော်မူ၏။ ထိုတွင် ရှေးပိုင်းကာလ၌ ဖြစ်သောဒေါသ (ရှေ့ဒေါသ)ကို ကောဓဟုခေါ်၍ နောက်ပိုင်းကာလ၌ ဖြစ်သောဒေါသ(နောက်ဒေါသ)ကို ဥပနာဟ ဟုခေါ်၏။ တနည်း-တကြိမ်ဖြစ်သော ဒေါသကို ကောဓ၊ ထို့နောက် ဆက်၍ ဖြစ်သောဒေါသ (သို့မဟုတ်) အကြိမ်များစွာ ဖြစ်သောဒေါသကို ဥပနာဟ ဟုခေါ်၏။ (၂) အဝတ်ဖြင့်ရစ်ပတ်နှောင်ဖွဲ့ခြင်း၊ ပြင်းစွာ ဖွဲ့ခြင်း။

(၁) တတ္ထ ကတမော ဥပနာဟော၊ ပုဗ္ဗကာလ ကောဓော၊ အပရကာလ ဥပနာဟော။ အဘိ၊ဝိ၊၃၇၁။ ပုဗ္ဗကာလ ကောမံ ဥပနယ္ဟတိ အပရကာလကောဓော ဥပနာဟောနာမ။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၄၇၃။ ပုဗ္ဗကာလိကံ ကောမံ ဥပနယ္ဟတိ ဗန္ဓတိ ကုဋ္ဌာနာကာရံ ပဗန္ဓတိ ဃဋ္ဋေတိ အာဃာတဝတ္ထုနာ စိတ္တံ ဗန္ဓန္တီ ဝိယ ဟောတိတိ အပရကာလော ကောဓော ဥပနာဟော။ အံ၊ဋီ၊၂။၆၅။ ပုနပ္ပုနံ စိတ္တပရိယောနဒ္ဓနော ဥပနာဟော။ မဗျု၊၁။ ၁ရ၃။ အကွောစ္ဆိ မံ၊ အဝမိ မဒ္ဓိအာဒိနာ ပုနပ္ပုနံ ကုဋ္ဌနဝသေန စိတ္တပရိယောနဒ္ဓနော ဥပနာဟော။ သာရတ္ထ၊၁။၃၀၀။ တတ္ထ ပုရိမ-ကာလိကော ဗျာပါဒေ ကောဓော၊ အပရ-ကာလိကော ဥပနာဟော၊ သကိ ပဝတ္တော ဝါ ဒေါသော ကောဓော၊ အနေကက္ခတ္တုံ ပဝတ္တော ဥပနာဟော။ ထေရ၊ဋီ၊၂။၃၆၂။ သကိဉ္စိ ဥပ္ပန္နော ကောဓော ကောဓယော၊

ထတုတ္ထရိ ဥပနာဟော။ သာဝတ္ထု၊ ၂။ခုဒ၊ (၂) သက္ကာ ဟောတိ ဥပနာယံ ဗန္ဓိတွာ ဥဒက-အာဝါဒေ ပဝေသေတွာ ဥဒကဝါလိကာယ ပူရေတွာ ယထာ သိရာ ပညာယန္တိ။ ဝိဒ္ဓ၊ ၃။ခုဝ၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ဝ၄၁။ ဥပနာယံ ဗန္ဓိတွာတိ ပုန ဗန္ဓနံ ကတွာ နာနာဝိဒေယိ ဩသဝေယိ ပါဒံ ဗန္ဓိတွာ။ ဝဇိရ။၄၃၉။ ဥပနာဟန္တိ ဘုသံ ဗန္ဓနံ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂၇၀။

ဥပနာဟန (တိ) [ဥပ+နဟ+ယု] ရန်ပြိုးမွဲ့ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနာဟနသီလ (တိ) [ဥပနာဟန+သီလ] ရန်ပြိုးမွဲ့လေ့ရှိသော၊သူ။ ဥပနာဟနသီလာ (မ၊ ဌ၊ဘ။ခ၉၃။)တိ ပရသ အတ္ထနော စိတ္တေ အနုပန္ဓနသီလာ။ မဇ္ဈိ၊ဘ။ ၂၉၃။

ဥပနာဟဘေသဇ္ဇ (နာ) [ဥပနာဟ+ဘေသဇ္ဇ] အနာပေါ်ခ်-ပွဲ- ဖုံးအုပ်-ကြောင်းသေး၊ အနာ ဆုံသေး။ ကုဗဇ္ဇကာတိ ဥပနာဟဘေသဇ္ဇံ။ ဝိမတိ၊ ၂။ဘ၆။

ဥပနာဟဝိနယ (ပု) [ဥပနာဟ+ဝိနယ] ရန်ပြိုးမွဲ့ခြင်းကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း။ ကောဓ-ဝိနယော စ ဥပနာဟဝိနယော စ။ အံ၊ဘ။၉၀။

ဥပနာဟသမဂ္ဂီ (တိ) [ဥပနာဟ+သမဂ္ဂီ] ရန်ပြိုးမွဲ့ခြင်းနှင့် ပြည့်စုံသော၊သူ။ ဥပနာဟသမဂ္ဂီဟိ ပုဂ္ဂလော ဝေရသ အနိဿဇ္ဇနတော အာဒိတ္တပူတိအလာတဝိယ ဇလတိ ဝေ။ မဇ္ဈိ၊ ဘ။ခ၉၉။

ဥပနာဟိတာ (တိ) [ဥပနာဟိ+တာ] ရန်ပြိုး မွဲ့လေ့ရှိသော၊သူ၏အဖြစ်၊ ရန်ပြိုးမွဲ့ခြင်း။ ကောဓောတု ဥပနာဟိတာ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ခ၉၃။ ဥပနဟနသီလော, ဥပနာဟော ဝါ တေသု အတ္ထိတိ ဥပနာဟီ၊ တသ္သ ဘာဝေါ ဥပနာဟိတာ၊ ပုနပ္ပုနံ စိတ္တဝဝိယောနဒ္ဓ-လက္ခဏသ္သ ကောဓသ္သေဝေတံ အဓိဝစနံ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ခ၆၄။

ဥပနာထိ (တိ) [ဥပ+နဟ+ဏိ=ဥပနာဟ+ဣ] ရန်ပြိုးမွဲ့ခြင်း-ရန်ပြိုးမွဲ့လေ့-ရှိသော၊သူ။ ကတမော စ ပုဂ္ဂလော ဥပနာဟီ-----ယဿ ပုဂ္ဂလဿ အယံ ဥပနာဟော အပ္ပဟီနော၊ အယံ ဝုစ္စတိ ပုဂ္ဂလော ဥပနာဟီ။ အသိ၊ပု။ ၁ ၂၁။ ကောဓနော ဟောတိ ဥပနာဟီ။ ဒီ၊ဘ။ခ၊ရ၊ ၂ဝ၄။ အံ၊ ၂။ ၂၉၄။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ ၂ခ။ ကောဓနော ဥပနာဟီ စ၊ ပါပမက္ခီ စ ယော နုရော။ ပဋိသံ။ဘ၆ဝ။ သုတ္တနိ။ ၂၉ရ။ (-ဟ၊ ၁။ဘ၄ ၂။) ဥပနာဟီတိ ဝေရအပ္ပဋိနိဿဋ္ဌ-လက္ခဏေန ဥပနာဟေန စ သမန္နာဂတော။ ဒီ၊ဌ၊ခ။ ၂ ၁ရ။ အံ၊ဌ၊ခ။ဘ၀ရ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၄။ ဥပနာဟီတိ တသ္သေဝ ကောဓသ္သ ဒဋ္ဌကမ္မေန ဥပနာဟေန သမန္နာဂတော။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ဘ။ဘ၅၉။ ဥပနာဟီတိ ပရသ အပရာဓံ ဟဒယေ ဌပေတွာ သုစိရေနပိ တသ္သ အနတ္ထ-ကာရကော။ ဇာ၊ဌ၊ခ။ ၂ ၄ ၄။ ဥပနာဟော တေသ အတ္ထိ, ဥပနယ္ဟနသီလောတိ ဝါ ဥပနာဟီ။ ဒီ၊ဌ၊ခ။ ၂ ၅ ခ။ အံ၊ဌ၊ခ။ဘ၀ မ။

ဥပနိက္ခမတိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ကမု+အ+တိ= ဥပ နိ(ဖ)မတိ-သ်)] ထွက်၏။ တေ ကာလသော-တတော တတော ဥပနိက္ခမန္တိ အရညာ ရုက္ခမူလာ။ ဝိ၊ ၄။ ၂ ၉ ဝ။ ဥပနိက္ခမဿု - ပေတ။ဘ ခ ခ။ ပေတ၊ဌ။ ၄ ၄။ ဥပနိက္ခမိ-ကာ နု အန္ဓောဝိမာနသ္မိ၊ တိဋ္ဌန္တိ နူပနိက္ခမိ။ ပေတ။ဘ ခ ခ။ ပေတ၊ဌ။ ၄ ၄။ နူပနိက္ခမိတိ ဝိမာနတော နု နိက္ခမိ။ ပေတ၊ဌ။ ၄ ၅။ ဥပနိက္ခမိ-ထေရ။ ၂ ၆ ၉။ ထေရီ။ ခ ရ ခ။ ထေရ၊ ဌ၊ ၂။ ၅။ ဇထေရီ၊ဌ၊ ၄ ၆။

ဥပနိက္ခမန္တ (တိ) [ဥပ+နိ+ကမု+အန္တ] ထွက်လာသော။ တေ ဘိက္ခူ ကာလသော-

တတော တတော ဥပနိက္ခမန္တေ အရညာ ရုက္ခမူလာ။ ဝိ၊၄။၂၉၀။

ဥပနိက္ခမန္တိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ကမု+အ+အန္တိ] ထွက်ကုန်၏။ ထွက်လာကုန်၏။ ဥပနိက္ခမတိ–ကြည့်။

ဥပနိက္ခမဿု (ကြို) [ဥပ+နိ+ကမု+အ+သု] ထွက်ခဲ့ပါလော။ ဥပနိက္ခမတိ–ကြည့် ။

ဥပနိက္ခမိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ကမု+တ္ပဲ] ထွက်ခဲ့ပြီ။ ဥပနိက္ခမတိ–ကြည့်။

ဥပနိက္ခမိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ကမု+ဏ္ဍိ] ထွက်ခဲ့ပြီ။ ဥပနိက္ခမတိ–ကြည့်။

ဥပနိဿိတ္ထ (တိ) [ဥပ+နိ+ဓိပ+တ] (၁) အနီးဌ–မျက်မှောက် မျက်ကွယ်ဌ–ချထားအပ်သော၊ အပ်နှံထားသော။ (၂) ဥပနိဿိတ္ထာမည်သော (နာမပညတ်)။ (၁) သံဃသေ ခါဒနီယေ ဘုဥ္ဇိ–ယမာနေ သမ္ဘေသံ ပဋိဝိသာ အာဟရိတ္ထာ ဥပနိဿိတ္ထာ ဟောန္တိ။ ဝိ၊၁။ရ၅။ ဥပနိဿိတ္ထံ ဝါ သာဒိယေယျာတိ ဣဒံ အယျဿ ဟောတူ–တိ ဥပနိဿိတ္ထံ သာဒိယတိ။ ဝိ၊၁။၃၄၆။ ဥပနိဿိတ္ထံ ဝါ သာဒိယေယျာတိ ဣဒံ အယျဿ ဟောတူတိ ဧဝံ သမ္ပ္ပဝါ ဝါ, အသုကဿ နာမ ဌာနေ မမ ဟိရညံ၊ တံ တုယှံ ဟောတူတိ ဧဝံ ပရမ္ပ္ပဝါ ဌိတံ ဝါ, ကေဝလံ ဝါစာယ ဝါ ဟတ္ထမုဒ္ဓါယ ဝါ တုယှန္တိ ဝတ္တာ ပရိစ္စတ္တံ ယော ကာယဝါစာဟိ အပ္ပဋိက္ခိပိတ္တာ စိတ္တေန အဓိ–ဝါသေယျ။ ကင်္ခာ။၁ရ၅။ ဥပနိဓိ နာမ ဥပနိဿိတ္ထံ ဘဏ္ဍံ။ ဝိ၊၁။၆၃။ အဝဟရေယျာတိ ဥပနိဿိတ္ထံ ဘဏ္ဍံ "ဒေဟိ မေ ဘဏ္ဍ"န္တိ ဝုစ္စမာနော "နာဟံ ဂဏှာမီ"တိ ဘဏတိ၊ အာပတ္တိ ဒုက္ခ–ဋဿ။ ဝိ၊၁။၂၆၂။ ကင်္ခာ။၁၁၆။ ဥပနိဿိတ္ထံ ဘဏ္ဍန္တိ သင်္ဃိပနတ္ထာယ အတ္ထနော ဟတ္ထေ ပရေဟိ ဌပိတဘဏ္ဍံ။ ကင်္ခာ။ဋီ၊သမ်။၁၉၉။ (၂) ဥပနိဿိတ္ထပညတ္တိ–ကြည့်။

ဥပနိဿိတ္ထက (တိ) [ဥပနိဿိတ္ထ+က] (၁) အပ်နှံ–လှူ၊ဒါန်း–သိမ်းဆည်း–ထားအပ်သော (ပစ္စည်း ဥစ္စာ)။ (၂) ဥပနိဿိတ္ထကာမည်သော နာမပညတ်။ (၁) ယံ ပန ဝိဟာရေ ဥပ–နိဿိတ္ထကံ မာ ဝိနသိတိ ဣမ အာဟဋ် စီဝရာဒိဝေဘင်္ဂိယဘဏ္ဍံ ။ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ခ၁၅။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနိဿိတ္ထကပညတ္တိ (ထိ) [ဥပနိဿိတ္ထကာ+ပညတ္တိ] ဥပနိဿိတ္ထကာမည်သောနာမပညတ်၊ တစ်ကိုထောက်၍ နှစ်ဟုခေါ်ဝေါ်ရခြင်း၊ နှစ်ကိုထောက်၍ သုံးဟုခေါ်ဝေါ်ရခြင်း စသည်သည် ဥပနိဿိတ္ထကာပညတ်မည်၏။ ဥပနိဓာ–ပညတ္တိ ဥပနိဿိတ္ထကပညတ္တိ စ သင်္ခါတ္ထ–ပ္ပဓာနတ္ထာ။ မူလဋီ၊၁။၂၉။

ဥပနိဿိတ္ထပညတ္တိ (ထိ) [ဥပနိဿိတ္ထာ+ပညတ္တိ] ဥပနိဿိတ္ထာမည်သောနာမပညတ်။ (အထက်ပုဒ်ကြည့်။) ယာ ပုရိမသာ ပုရိမသာ ဥပနိဿိ–ဝိတ္ထာ ဒွေ တိကိ စတ္ထာရိအာဒိကာ ပညာပနာ၊ အယံ ဥပနိဿိတ္ထပညတ္တိ နာမ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၇၊ ၂၈။ ဒုတိယံ တတိယန္တိ အာဒိကံ ပန ဥပ–နိဓာပညတ္တိယာ, ဒွေ တိကိအာဒိကံ ဥပနိဿိ–တ္ထပညတ္တိယာ ကေဒေသံ ဥပလက္ခဏဝသေန ဒဿေန္တော။ အနုဋီ၊၁။၃၉၊(–၂၈၄။)

ဥပနိဿိတ္ထဘဏ္ဍ (နဝ) [ဥပနိဿိတ္ထ+ဘဏ္ဍ] အပ်နှံထားသော–ဘဏ္ဍာ–ပစ္စည်းဥစ္စာ။ တတိယပဒံ ဥပနိဿိတ္ထဘဏ္ဍဝသေန။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆၂။ ကင်္ခာ။ ဋီ၊သမ်။၁၉၅။ ဓုရနိက္ခေပေါ ပန ဥပနိဿိတ္ထ–ဘဏ္ဍဝသေန ဝေဒိတမ္ဘော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆၄။ သာရတ္ထ၊၂။၁၂၉။ ဝိမတိ၊၁။၁ရ၄၊(–၁ဧ၉။)

ဥပနိဿိတ္ထဘဏ္ဍာနိယ (တိ) [ဥပနိဿိတ္ထဘဏ္ဍ+ဌာနိယ] အပ်နှံထားသော ပစ္စည်းဥစ္စာဘဏ္ဍာ

အရာဌ်တည်သော(ပစ္စည်းဥစ္စာ)။ ထေယျ-စိတ္တေန ပရိဘုဥ္ဇေ စသော ဘဏ္ဍဒေယျမေဝ၊ ဥပနိက္ခိတ္တဘဏ္ဍဌာနိယတ္တာ။ ဝိမတိ၊၁။၂၀၄။

ဥပနိက္ခိတ္တသာဒီယန (နာ) [ဥပနိက္ခိတ္တ+သာဒီယန] အပ်နှံထားသောဘဏ္ဍာကို သိုယာခြင်း။ ဥပနိက္ခိတ္တသာဒီယနေ ပန "ဣဒံ အယျဿ ဟောတု" တိ ဝုတ္တေ သစေပိ စိတ္တေန သာဒီယတိ၊ ဂဏှိတုကာမော ဟောတိ။ ဝိ၊ဋီ၊၂။၂ရဝ။ ဣဒံ အယျဿ ဟောတူတိ ဧဝံ သမ္ဗုဒ္ဓါ ဝါ "အသုကဿ နာမ ဌာနေ မမ ဟိရညသုဝဏ္ဏံ အတ္ထိ၊ တံ တုယှံ ဟောတု" တိ ဧဝံ ပရမ္ပုဒ္ဓါ ဌိတံ ဝါ ဂေါဝလ် ဝါစာယ ဝါ ဟတ္ထမုဒ္ဒါယ ဝါ "တုယှ" ဣဒ် ဝတ္တာ ပရိစ္စတ္တသ ကာယဝါစာဟိ အပ္ပဋိက္ခိပိတ္တာ စိတ္တေန သာဒီယနံ ဥပနိက္ခိတ္တသာဒီယနံ နာမ။ သာရတ္ထ၊၂။၄၁ဝ။ (–ဝိ၊သင်္ခ၊။၆၅။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။ဝ၄၉။ မ၊ဋီ၊၂။၁၅၉။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၄ဝ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ဝ၇၄။)

ဥပနိက္ခိပတိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ခိပ+အ+တိ။ ဥပနိက္ခိပတိ–သံ] (က) ထား၏ ချထား၏။ အနိုင်ဌားထား၏။ (ခ) အပ်နှံထား၏။ (က) ပါဒေါဒကံ ပါဒပိဋ္ဌံ ပါဒကထလိကံ ဥပနိက္ခိ-ပတိ။ ဝိ၊ဝ။၂၂၀။ (–ဝိ၊၁။ဇ၇။ ဝိ၊ဋီ၊၂။၅၅။) ဥပနိက္ခိပေယျ–ဝိ၊ဝ။၂၂၀။ ဝိ၊ဋီ၊၂။ဝ၁။ ကင်္ခ။ ၁၂၂။ ဝဇိရ။၁၆ဝ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၅ဝ။ ကင်္ခ၊ ဌီ၊သစ်။၂၁ဝ။ ဥပနိက္ခိပိ– ဝိ၊ဝ။၁ဝ။ (ခ) သန္ဓိ ဘိက္ခဝေ မနုဿာ သဒ္ဓါ ပသန္နာ၊ ထေ ကပ္ပိယကာရကာနံ ဟတ္ထေ ဟိရညံ ဥပနိက္ခိပန္တိ "ဣမိနာ အယျဿ ယံ ကပ္ပိယံ၊ တံ ဒေထ" တိ။ ဝိ၊ဝ။ဝ၄၂။ ဝိ၊ဋီ၊၂။၂၅ဝ။ ဝိ၊သင်္ခ၊။ဝ၆။ ကင်္ခ၊ဌီ၊သစ်။ဝ၁ဝ။

ဥပနိက္ခိပန (နာ) [ဥပ+နိ+ခိပ+ယု] အပ်နှံထားခြင်း။ ဥပနိက္ခိပနံ နာမ အသိ ဝါ သတ္တိ ဝါ–––––ရတ္ထံ ဝါ ဥပနိက္ခိပတိ။ ဝိ၊ဝ။ဇ၇။ ဥပနိက္ခိပနံ နာမ သမီပေ နိက္ခိပနံ။ ဝိ၊ဋီ၊ ၂။၅ရ။ ကင်္ခ၊ဌီ၊သစ်။၂ဝ၄။ (–ဝိ၊ဝ။ဇ၄။ ကင်္ခ။ဝ၂၂။ ခုဒ္ဒကဋီ၊၂ဝ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၅ဝ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဝ။ဝ၂၄။)

ဥပနိက္ခိပန္ဓ (တိ) [ဥပ+နိ+ခိပ+အန္ဓ] အနိုင်ဌားသော၊သူ။ ပရေန ဟိ ကတသတ္ထံ လဘိတ္တာ ဥပနိက္ခိပန္ဓသ ပါရုဇိကန္တိ သိဒ္ဓံ။ ဝဇိရ။ဝ၆၄။ (–ဝိ၊ဋီ၊၂။၅ရ။)

ဥပနိက္ခိပန္တိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ခိပ+အ+အန္တိ] အပ်နှံထားကုန်၏။ ဥပနိက္ခိပတိ(ခ)ကြည့်။

ဥပနိက္ခိပိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ခိပ+ဏှိ] အနိုင်ဌားပြီ။ ဥပနိက္ခိပတိ(က)ကြည့်။

ဥပနိက္ခိပိတမ္ဗ (တိ) [ဥပ+နိ+ခိပ+တမ္ဗ] အနိုင်ဌား-အပ်-သင့်-ထိုက်-သော၊ ထည့်သွင်း-အပ်-သင့်-ထိုက်-သော။ ပါဒကထလိကံ ဥပ-နိက္ခိပိတမ္ဗံ။ ဝိ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၄။ (–ဝိ၊ဋီ၊၂။ဝ၁။ ကင်္ခ။ ၁၂၂။) တာနိ ပဒဗျဉ္ဇနာနိ–––––ဓမ္မတာယံ ဥပနိက္ခိပိတမ္ဗာနိ။ နေတ္ထိ။၂ဝ။ ဥပနိက္ခိ-ပိတမ္ဗာနိတိ ပက္ခိပိတမ္ဗာနိ။ နေတ္ထိ၊ဋီ။ဝ၁။ (–ဧ၂။ နေတ္ထိ၊ဝိဘာ။ ၁ဝ၈။)

ဥပနိက္ခိပိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+နိ+ခိပ+တ္တာ] (က) ချထား၍၊ အနိုင်ဌား၍။ (က) ထည့်သွင်း၍၊ (ခ) ထောက်ဆ-ထောက်စာ-၍။ (က) ဒါပေတိ၊ နု ဒေတိ၊ ဥပနိက္ခိပိတ္တာ ဒေတိ။ ဝိ၊၂။၁၂၄၊ ၂၂ဇ။ ဥပနိက္ခိပိတ္တာ ဒေတိတိ တထာရူပေ ဘာဇနေ ဌပေတ္တာ တံ ဘာဇနံ တေသံ သန္ဓိကေ ဘူမိယံ နိက္ခိပိတ္တာ ဒေတိ။ ဝိ၊ဋီ၊ ဝ။ဝ၂ဝ၊ (–ဝ၅ရ။ ကင်္ခ၊ဌီ၊သစ်။ဝ၃ဝ။) အယ-တနာနိ ဖန ဖသော ဥပနိက္ခိပိတ္တာ ဒဿိတာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၁ဝ။ ဥပနိက္ခိပိတ္တာတိ ဟိ ဖုသန-ကိစ္စာရောပနဝသေန ဖဿဿ ပဝေသေတ္တာ–

တိ အတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၆၃၃။ (–ဒီ၊ဋီ၊ ၁။၁၈၃။) (ခ) ယာ ပုရိမသ္မာ ပုရိမသ္မာ ဥပနိက္ခိပိတ္တာ ဒွေ တိကိ စတ္ထာရိတိအာဒိကာ ပညာပနာ။ အဘိ၊ဋီ၊၃။ ၂၇။ (–မူလဋီ၊၃။ ၂၉။) ဥပနိ– ဓာယာတိ ဥပနိက္ခိပိတ္တာ၊ ဣဒံ ဝုတ္တံ ဟောတိ၊ ကာယဒဠ္ဠှသ္မိံ သန္ဓိကေ နိက္ခိပိတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၉။

ဥပနိက္ခိပေယျ (ကြိ) [ဥပ+နိ+ခိပ+ယျ] အနိုးဥ်ထားရာ၏။ ဥပနိက္ခိပတိ(က) ကြည့်။

ဥပနိက္ခေပ (ပုဲန) [ဥပ+နိ+ခိပ+ဏ] (၁) ထားခြင်း။ (၂) အတွင်းသို့ဝင်ခြင်း၊ ထည့်သွင်းခြင်း၊ ဝင်ဆံ့ခြင်း။ (၃) နှိုင်းယှဉ်ခြင်း၊ ထောက်ဆခြင်း။ (တိ) (၄) (က) အနိုးဥ်ထားအပ်သော (ဥစ္စာဘဏ္ဍာ)။ (ခ) အပ်နှံထားသော (ဥစ္စာဘဏ္ဍာ)၊ (ဤ၌ အပ်နှံထားသော ဥစ္စာဟူသည် ဘဏ်စသည်၌ အတိုးအပွားရရန် အပ်နှံထားသော ငွေကြေးစသော ပစ္စည်းဥစ္စာ၊ ခဏခေတ္တ စောင့်ရှောက် ထိမ်းသိမ်းရန် အပ်နှံထားသော ပစ္စည်းဥစ္စာဟု နှစ်မျိုး သက်ဆိုင်သည်။) ဥပနိက္ခေပ် ဌပေတ္တာ(ဝိ၊ ၂။ ၂ရ၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၆၆)လာ ဥပနိက္ခေပ–ပုဒ်ကို မဇ္ဈေ၊သ္မာ ၌ ကြွေးမြီအတိုးချခြင်းဟု အနက်ပေးသည်။)

(၁) ကထံ ဥပနိက္ခေပတော သတိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ မိလိန္ဒ။၈၅။ (၂) ဩဂေနံ ဥပနိက္ခေပ် ဂစ္ဆန္တိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁ ၂၀။ သမောဓာနန္တိ သမ–ဝရောဓံ, အန္ဓောဂမံ ဝါ။ တေနာဟ "ဩဂေနံ ဥပနိက္ခေပ် ဂစ္ဆန္တိ"တိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၁ရ။ (၃) သဝေါ မနောဒဠ္ဠှော။ ကိ သောဘတိ––– ဥပနိက္ခေပနတ္ထမ္ပိ နု ပ္ပဟောတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၉။ (တိ)(၄) (က) ဥပနိက္ခေပန–ကြည့်။ (ခ) ထံ ဝတ္ထုံ ဥပနိက္ခေပ် ဌပေတ္တာ သံဃော ပစ္စယေ ပရိဘုဉ္ဇတိ။ ဝိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ရ၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၆၆။ သာရတ္ထ၊ ၂။၄၁၁။ ဥပနိက္ခေပ် ဌပေတ္တာတိ သစေ သော ဥပါသကော "အတိဗဟုံ ဧတံ ဟိရညံ၊ ဣဒံ ဘန္တေ အဇ္ဇေဝ နု ဝိနာသေ–တဗ္ဗ"န္တိ ဝတ္တာ သယံ ဥပနိက္ခေပဒေသေ ဌပေတိ၊ အညေန ဝါ ဌပါပေတိ၊ ဧတံ ဥပနိက္ခေပ် ဌပေတ္တာ တတော လဒ္ဓံ ဥဒယံ ပရိဘုဉ္ဇန္တော သံဃော ပစ္စယေ ပရိဘုဉ္ဇတီ နာမ။ ဝဇိရ။ ၂၆၁။ ဝိနယာလင်္ကာရဋီ၊၁။၁၃၆။ ဥပနိက္ခေပ် ဌပေတ္တာတိ ကပ္ပိယကာရကေဟိ ဝနိယာ ပယောဇနံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ ဝိမတိ၊ ၁။၃၃ရ။ တတြ စေ ကုလာနံ ဥပနိက္ခေပ် ဌပေတ္တာ ဝိဟာရေ ဝဿာဝါသိကံ ဒေန္တိယေ။ ဝိ၊ဋီ၊၄။၆၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၂၈၅–၆။ ဥပနိက္ခေပဒိန္တိ ခေတ္တံ ဝါ နာဠိကေရာဒိအာရာမံ ဝါ ကဟာ–ပဏာဒိနိ ဝါ အာရာမိကာဒိနံ နိယ္ယာတေတ္တာ ဌာတော ဥပ္ပန္နာ ဝနိ ဝဿာဝါသိကတ္ထာယ ဟောတ္ဝတိ ဒိန်။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၄ဝ၁။ ဝိနယာ–လင်္ကာရဋီ၊ ၂။ ၄၅။ စေတိယသ္မိံ ဥပနိက္ခေ–ပတော ကာရေတမ္ဗံ။ ဝိ၊ဋီ၊ ၄။ ၂၅၄။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၄ဝ၄။ စေတိယသ္မိံ ဥပနိက္ခေပတောတိ စေတိယေ နဝကမ္မတ္ထာယ ဥပနိက္ခိတ္တတော၊ စေတိယသန္တကတောတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၄၉၃။ ဥပနိက္ခေပတောတိ စေတိ–ယပဋိဇဂ္ဂနတ္ထာယ ဝနိယာ ပယောဇေတ္ဝာ ကပ္ပိယကာရကေဟိ ဌပိတဝတ္ထုတော။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၃ဝ၁။ ဝိနယာလင်္ကာရဋီ၊ ၂။ ၂၉၃။

ဥပနိက္ခေပက (တိ) [ဥပ+နိ+ခိပ+ဏ္ဍ] အနိုးဥ်ချထားသော၊သူ။ ဥဘယတာပိ ပရသ္ဒုက္ခပ္ပတ္တိယာ ဥပနိက္ခေပကသ္ဝ ထုလ္လစ္စယံ။ ဝိ၊ဋီ၊ ၂။ ၅၁။

ဥပနိက္ခေပန (နဿ) [ဥပနိက္ခေပ+ဏ] အနိုးဥ်ထားအပ်သော ပစ္စည်းဥစ္စာ၊ လောင်းကြေးဖြစ်သော ပစ္စည်းဥစ္စာ။ ဥပဇ္ဈာယဿ မေတိ မယ္ဟံ ပန ဒါတမ္ဗံ ဥပနိက္ခေပန် ဝါ ဌပေတမ္ဗ–

ပါဠိသောဂေါ ဝါ ထာဒိသော အတ္ထိ။ ဇာဠ၊ ရ။၃၈။

ဥပနိုက္ခေပန (နာ) [ဥပ+နိ+ခိပ+ယု] အနီးဌ်ယှဉ်ထားခြင်း၊ နှိုင်းယှဉ်ခြင်း၊ နှိုင်းခိုင်းခြင်း၊ ထောက်ဆခြင်း။ သေယျထာပိ အာဝုသော ဟိမဝတော ပဗ္ဗတရာဇသ္သ ပရိတ္တာ ပါသာ-ဏသက္ခရာ ယာဝဒေဝ ဥပနိုက္ခေပနမတ္တာယ၊ ဝေမေဝ ခေါ မယံ အာယသ္မတော မဟာ-မောဂ္ဂလ္လာနဿ ယာဝဒေဝ ဥပနိုက္ခေပန-မတ္တာယ။ သံ၊ဝ။၄၆၄။ ယာဝဒေဝ ဥပနိုက္ခေပ-နမတ္တာယာတိ တိယောဇနသဟဿဝိတ္ထာရဿ ဟိမဝတော သန္ဓိကေ ဌပိတာ သာသပမတ္တာ ပါသာဏသက္ခရာ "ဟိမဝါ နု ခေါ မဟာ၊ အယံ နု ခေါ ပါသာဏသက္ခရာ" တိ ဧဝံ ယာဝဒေဝ ဥပနေက္ခေပနမတ္တသ္မေ အတ္ထာယ ဘဝေယျာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၅။ ဥပနိုက္ခေပနမတ္တသ္မေါတိ သမီပေ ဌပန-မတ္တသ္မေ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၉၅။ (–မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၅၀။ မ၊ဋီ၊၃။၃၅၃။)

ဥပနိယံသန္ဓ (တိ) [ဥပ+နိ+ဃသိ=(ယံသ)+အန္ဓ။ထိ၌ ဥပနိယံသန္ဓိ] တိုးဝှေ့-ပွတ်တိုက်-ထိပါး-သော၊သူ။ (ကြို၊ဝိ) တိုးဝှေ့-ပွတ်တိုက်-ထိပါး-လျက်။ တိယာမရတ္တိ သမ္ဘာဝေ ဩကာသေ ဒုက္ခံ ဝုတ္ထဂေါဝကော နိက္ခမန္တော အညမညံ ဥပနိယံသန္တော ဝေဝေန ဝေဝေန ပုဏ္ဏော ပုဏ္ဏော ဟုတ္ဝာ နိက္ခမတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၃။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၉၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂ရ၁။ ဟတ္ထိနိယော ကာယံ ဥပနိယံသန္ဓိယော ဂစ္ဆန္တိ။ ဝိ၊ဝ။၅၀၀။ အံ၊ဝ။၂၃၁။ ဥဒါန။၁၂၅။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။ဝ၊ရ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။ဝ၊၃၁။ ဥပနိယံသန္ဓိယောတိ ဃဋ္ဋေန္ဓိယော။ ဥဒါန၊ဌ၊၂၂ရ။ သာရတ္ထ၊ဋီ။ဝ၆၀။

ဥပနိယံသန္ဓိ (တိ) [ဥပ+နိ+ဃသိ=(ယံသ)+အန္ဓ+ဣ] တိုးဝှေ့-ပွတ်တိုက်-ထိပါး-သော၊သူမ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနိယံသိယမာန (တိ) [ဥပ+နိ+ယံသ+ယ+မာန] တိုးဝှေ့-ပွတ်တိုက်-အပ်သော-ခံရသော၊သူ။ ဥပနိယံသိယမာနောပိ အတ္ထနော ဥဋ္ဌာရ-ဘာဝေန နုကုဋ္ဌတိ။ ဥဒါန၊ဌ၊၂၂ရ။ သာရတ္ထ ဋီ။ဝ၆၀။

ဥပနိဗ္ဗာန (နာ) [ဥပ+နိ+ဗျ+ယု] (၁) ကပ်ရ-စူးစူးစိုက်စိုက်-ရှုတတ်-ကြိုတတ်-သည်၏ အဖြစ်၊ ကပ်ရ-စူးစူးစိုက်စိုက်-ရှုခြင်း-ကြိုခြင်း။ (တိ) (၂) ကပ်ရ-စူးစူးစိုက်စိုက်-ရှုသော-ကြိုသော။ (၁) တာဟိ ပဝတ္တိကသိ-ဏာဒိနော အာရမ္မဏသ ဥပနိဗ္ဗာနတော အာရမ္မဏူပနိဗ္ဗာနန္တိ ဝုစ္စတိ။ အံ၊ဌ၊၁။ဝ၊ဝ၁။ (တိ)(၂) ဥပနိဗ္ဗာနစိတ္တ-ကြည့်။

ဥပနိဗ္ဗာနကိစ္စ (တိ) [ဥပနိဗ္ဗာန+ကိစ္စ] ကပ်ရ-စူးစိုက်ရ-ရှုခြင်းကိစ္စ ရှိသော။ သော ဟိ သာတိသယံ ဥပနိဗ္ဗာနကိစ္စော။ သံ၊ဋီ၊၁။၉ဝ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ဝ၄။

ဥပနိဗ္ဗာနစိတ္တ (နာ) [ဥပနိဗ္ဗာန+စိတ္တ] ကပ်ရ-စူးစိုက်ရ-ရှ-ကြိုစည်-သောစိတ်၊ တစိန်းစိန်း ရှုသောစိတ်။ ဗြဟ္မဏတိဿဘယေ ကိရ ဒ္ဝါဒသဝဿာနိ ဇာယမ္ဘတိကာနံ ဥပနိဗ္ဗာနစိတ္တံ နာမ နာဟောသိ။ သံ၊ဌ၊၂။၁၀၂။

ဥပနိဗ္ဗာနလက္ခဏ (နာ) [ဥပနိဗ္ဗာန+လက္ခဏ] (၁) ကပ်ရ-စူးစိုက်ရ-ရှုခြင်း-ကြိုခြင်း-ဟူသောလက္ခဏာ။ (တိ) (၂) ကပ်ရ-စူးစိုက်ရ-ရှုခြင်း-ကြိုခြင်း-ဟူသောလက္ခဏာရှိသော။ (၁) ပဠဝိညာဏသ္မိဟိ ဝေဒနာ စ စိတ္တေကဂ္ဂတာ စ ဒုဗ္ဗလတ္တာ ဥပနိဗ္ဗာနလက္ခဏံ နုပါပုဏန္တိ။ အဘိ၊ဌ၊ဝ။၂၄၁။ (တိ) (၂) တေနဝ ဥပ-နိဗ္ဗာနလက္ခဏန္တိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ဝ၁၆။

ဥပနိဗ္ဗာနလက္ခဏပွတ္တ (တိ) [ဥပနိဗ္ဗာန

လက္ခဏ+ပတ္ထ] ကပ်ဲ၍-စူးစိုက်၍-ရှုခြင်း လက္ခဏာသို့ရောက်သော။ ဥပနိဿာနလက္ခဏ-ပွတ္တေန သမာဓိနာ သမ္မဒေဝ အာဟိတန္တိ သမာဟိတံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၃။

ဥပနိဿာနာကာရ (ပု) [ဥပနိဿာန+အာကာရ] ကပ်ဲ၍-စူးစိုက်၍-ရှုခြင်းဟူသော အခြင်းအရာ။ ပဠုန္ဒံ ပန ဝိညာဏကာယာနံ အဘိနိပါတ-မတ္တတ္တာ တေသု ဝိဇ္ဇမာနာနိပိ ဥပေက္ခာ-သုခဒုက္ခာနိ ဥပနိဿာနာကာရဿ အဘာဝတော စာနဂ်ိနီတိ နု ဥဒ္ဓဒုနိ။ အဘိ၊ဋီ၊၃။ခုရ၉။

ဥပနိဿာယ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+နိ+ဿေ+တ္ဝာ] စူးစိုက်ဖွာရှုကြည့်၍။ ဥပနိဿာယ သေယျသီ (ဇာ၊ ၂။ခုရ၆)တိ ဧတံ သုတ္တာရုဠ္ဠ အသုတ္တာရု-ဠ္ဠ အာဘရဏံ တံတံ ဥိနဒ္ဓာနံ ဩလော-ကေတ္ဝာ အလင်္ကာရိတ္ဝာ ဌိတာ သေယျသီ ဥတ္ထမရူပဓရော မဒ္ဒီဒေဝကညာ နန္ဒနေ အသောဘထ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။ခုဂ၂။

ဥပနိဿာယတိ (ကြိ) [ဥပ+နိ+ဿေ+အ+တိ] ကြည့်ရှု၏။(ပကတိစက္ခု, ဉာဏစက္ခု, ဈာန်စက္ခုဖြင့်) စူးစိုက်၍ ကြည့်ရှု၏၊ (ဒေါသဖြင့်) တစိန်းစိန်း စူးစူးဝါးဝါးရှု၏။ သယံ ဝါ တံ ဈာယတိ ဥပ-နိဿာယတိတိ ဈာနံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၆။ ဥပနိဿာ-ယတိတိ ပဿတိ။ သာရတ္ထ၊၁။ခုဝ၆။ စိန္တေတိ အာရမ္မဏံ ဥပနိဿာယတိတိ စိတ္တံ၊သမာဓိ။ သံ၊ ဋီ၊၁။ဧခု။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၄။ ဥပနိဿာယတိ(သံ၊ ဋ္ဌ၊၁။ဖ၄)တိ ဥပေစ္စ ဉာဏစက္ခုနာ ပေက္ခတိ အနုပဿတိတိ အတ္ထော။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၀ဧ။ ဥပဇ္ဈာယောတိ ဝဇ္ဇာဝဇ္ဇံ ဥပနိဿာယတိ ဟိတော-သိတံ ပစ္ဆိပဒ္ဒပေတ္ဝာ ဉာဏစက္ခုနာ ပေက္ခတိတိ ဥပဇ္ဈာယော။ ထေရဋ္ဌ၊၁။ရ၅။ ဣတ္ထိ စ ပုရိသံ အတိဝေလ ဥပနိဿာယတိ ပုရိသော စ ဣတ္ထိ။ ဒီ၊ခု။ရခု။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ခုဝ၀။ သာရတ္ထ၊၁။၂၄၄။ ဥပနိဿာယတိ(အံ၊ ၂။ဂ၃ခ)တိ ဥပေစ္စ နိဿာယတိ ဩလောကေတိ။ အံ၊ဋီ၊ခု။၁ရ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၈၄။ ကုဏ္ဍိတ္ဝာ ဥပနိဿာယန္တံ ကုဏ္ဍိတ္ဝာ ဥပနိဿာယတိတိ ဩလောကေတ္ဝာဝ ဇာနန္တိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ဧ။

ဥပနိဿာယန္တိ – ဒီ၊၁။၁ဧ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၁၂။ **ဥပနိဿာယထ**– မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဧ၊၁ဧ၉။ သံ၊ ဋ္ဌ၊ခု။၁၄၈။ အံ၊ဋ္ဌ၊ခု။ခုခု။ **ဥပနိဿာယေယ္ယ** – ဝိ၊၁။၁ဖ၉။ ဝိ၊ဂ။ဂ၆၁။ **ဥပနိဿာယိ**–ဝိ၊၁။ ၁ဖ၉။ **ဥပနိဿာယိသု**–ဝိ၊ဂ။ဂ၆၁။ **ဥပနိဿာ-ယိမှာ** – ဒီ၊၁။၁ဧ။ **ဥပနိဿာယိဿန္တိ** –ဝိ၊ ဂ။ဂ၆၁။

ဥပနိဿာယထ (ကြိ) [ဥပ+နိ+ဿေ+အ+ထ] ကပ်ရောက်၍-စူးစိုက်၍-ကြည့်ရှုပါကုန်လော။ ဥပနိဿာယတိ–ကြည့်။

ဥပနိဿာယန (နာ) [ဥပ+နိ+ဿေ+ယု] ကပ်-ရောက်၍-စူးစိုက်၍-တစိမ့်စိမ့်-ကြည့်-ရှု-ကြံစည်-ခြင်း။ မာ တွံ သန္ဓိပါတံ အဠာ-စာရမေဝ မညိ၊ ဥိဟသနမ္ပိ သန္ဓိပါတော၊ ဥလ္လပနမ္ပိ သန္ဓိပါတော၊ ဥပနိဿာယနမ္ပိ သန္ဓိပါတော။ မိလိန္ဒ။၁ခုဝ။ စက္ခုနိ ပန္ဓန္ဓိ ကိလမန္ဓိတိအာဒိ အတိဝေလ ဥပနိဿာယနေ ဟောတိတိ ကတ္ဝာ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၁၈။ အာရမ္မဏံ ဥပဂန္တ္ဝာ နိဿာယနံ စိန္တနံ ဥပနိဿာယနံ။ မူလဋီ၊၁။ဧ၈။ ပထဝီကသိဏာ-ဒိနော အတ္ထနော အာရမ္မဏဿ ရူပ ဝိယ စက္ခုနာ ဥပနိဿာယနတော။ သာရတ္ထ၊ခု။၁ခုရ။ (–သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ရ၉။ သာရတ္ထ၊၁။ခုဝ၆။ မူလဋီ၊ ခု။၁ရ၄။)

ဥပနိဿာယနကိစ္စ (နာ) [ဥပနိဿာယန+ကိစ္စ] ကပ်၍-စူးစိုက်၍-ကြည့်ရှုခြင်း-ကြံစည်ခြင်း ကိစ္စ။ ဝိပဿနာယ ဥပနိဿာယနကိစ္စံ ပန မဂ္ဂေန သိဒ္ဓတိတိ မဂ္ဂေါ လက္ခဏူပနိဿာနန္တိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၆။

ဥပနိဇ္ဈာယနပစ္စယ (ပု) [ဥပနိဇ္ဈာယန+ပစ္စယ] ကပ်ရောက်၍-စူးစိုက်၍-တစိန်းစိန်း-ကြည့်ရှုခြင်း-ကြိုစည်ခြင်း-ဟူသော အကြောင်း။ တေသံ အတိဝေလ် ဥပနိဇ္ဈာယနပစ္စယာ ကာမပရိ-ဠာဟော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၃၃၀။ သာရတ္ထ၊ ၁။ ၂၈၄။

ဥပနိဇ္ဈာယနပဝတ္ထိ (ထီ) [ဥပနိဇ္ဈာယန+ပဝတ္ထိ] ကပ်ရောက်၍-စူးစိုက်၍-ကြည့်ရှုခြင်း-ကြိုစည်ခြင်း-၏ဖြစ်ခြင်း။ စိန္တနာပဝတ္ထိယာ ဥပနိဇ္ဈာ-ယနပဝတ္ထိယာ။ အနုဋီ၊၃။ ၂၆၀။

ဥပနိဇ္ဈာယနဗျာပါရ (ပု) [ဥပနိဇ္ဈာယန+ဗျာပါရ] ကပ်ရောက်၍-စူးစိုက်၍-ကြည့်ရှုခြင်း-ကြိုစည်ခြင်းဟူသော ကြောင့်ကြဗျာပါရ။ ယထာ ဟိ သဟေတုကေသု ဝိတက္ကာဒီနံ သဟဇာတေ ၊သက်နိုတ္တာ ဧကတ္တဂတဘာဝကရဏံ ဥပနိ-ဇ္ဈာယန ဗျာပါရော ဗလဝါ။ မူလဋီ၊၃။၁၇၄။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊ ၂။ ၂၈၄။

ဥပနိဇ္ဈာယနဘာဝပဋိလာဘ (နာ) [ဥပနိဇ္ဈာ-ယနဘာဝ+ပဋိလာဘ] ကပ်ရောက်၍-စူးစိုက်-ကြည့်ရှုတတ်သောတရား၏အဖြစ်ကိုရ-ခြင်း။ စူးစိုက်၍ကြည့်ရှုခြင်းသဘောကိုရခြင်း။ ဝေဒယိတာဝိပတိယဋ္ဌေဟိ ဥပနိဇ္ဈာယန -ဘာဝပဋိလာဘသ ဝုတ္တတ္ထာ။ မူလဋီ၊၃။၃၁။

ဥပနိဇ္ဈာယနဝတ္ထု (နာ) [ဥပနိဇ္ဈာယန+ဝတ္ထု] ကပ်ရောက်၍-စူးစိုက်၍-တစိမ့်စိမ့်-ကြည့်ရှုခြင်းဟူသော-ဝတ္ထု-အကြောင်းအရာ။ ဥပနိ-ဇ္ဈာယနဝတ္ထုသို့ သင့်စပိ ပဌသတ် နိဝတ္ထာ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၁၈။ (-ဝိမတိ၊၁။ ၂၅ရ။)

ဥပနိဇ္ဈာယနသဘာဝ (ပု) [ဥပနိဇ္ဈာယန+သဘာဝ] ကပ်ရောက်၍-စူးစိုက်၍-ရှုခြင်း-သဘော။ အာရမ္မဏာဘိနိရောပနာဒိနာ ဘိန္န-သဘာဝါနမ္ပိ ဝိတက္ကာဒီနံ သာဓာရဏော ဥပ-နိဇ္ဈာယနဘာဝေါ ဝိယ။ မ၊ဋီ၊၁။ ၆၉။

ဥပနိဇ္ဈာယနာကာရ (တိ) [ဥပနိဇ္ဈာယန+အာကာရ] ကပ်ရောက်၍-စူးစိုက်၍-ရှုခြင်းဟူသော အခြင်းအရာရှိသော။ ဥပနိဇ္ဈာယနာ-ကာရဘာဝတော အညေနေဝ ကာရဏေန စိတ္တေကဂ္ဂတာယ ပါဠိယံ အနုဒ္ဒဋဘာဝေါ အာပဇ္ဇတိ။ အနုဋီ၊၃။ ၂၆၀။

ဥပနိဇ္ဈာယန္တ (တိ) [ဥပ+နိ+ဈေ+အန္တ] ကပ်ရောက်၍-စူးစိုက်၍-ကြည့်ရှုသော၊သူ။ တေသံ အတိဝေလ် အညမည် ဥပနိဇ္ဈာယတံ သာရာဂေါ ဥဒပါဒိ။ ဒီ၊၃။ရ၃။ ဥပနိဇ္ဈာယတန္တိ ဥပနိဇ္ဈာယန္တာနံ သြလောကေန္တာနံ။ ဒီ၊ဋ၊၃။ ၅၃။ ဥပနိဇ္ဈာယတန္တိ ဥပေစ္စ နိဇ္ဈာယန္တာနံ၊ ယထာ အညမညဿ သာရာဂေါ ဥပ္ပဇ္ဇတိ ဧवံ သာပေက္ခဘာဝေန သြလောကေန္တာနံ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။၄ရ။ ရဇ္ဇေတ္တာ ဥပနိဇ္ဈာယန္တံ ဟိ ရဇ္ဇေတ္တာ ဥပနိဇ္ဈာယတိတိ ကုဋ္ဌိတ္တာ ဥပနိဇ္ဈာယန္တံ ကုဋ္ဌိတ္တာ ဥပနိဇ္ဈာယတိတိ သြလောကေတ္တာဝ ဇာနန္တိ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၁၉။ (-ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၁ရ။ မ၊ဌ၊ ၁။၁ရ၉။) နာ မနောပဒေသိကာ-----တေ နာတိဝေလ် အညမည် ဥပနိဇ္ဈာယန္တာ အညမညမ္ပိ စိတ္တာနိ နပ္ပဋုသေန္တိ။ ဒီ၊၁။၁၉။ သမ္ဘဝမ္မေ ဥပနိဇ္ဈာယတော ဘိယ္ယောသော မတ္တာယ တယော ဘဝါ အာဒီတ္တမိဝ အဂါရံ အပ္ပဋိသရဏာ ဟုတ္တာ ဥပဌဟိသု။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၁။၁၅။

ဥပနိဇ္ဈာယန္တီ (ကြိ) [ဥပ+နိ+ဈေ+အ+အန္တီ] ကြည့်ရှုကုန်၏၊(ပကတိစက္ခု, ဉာဏစက္ခု, ဈာန်စက္ခုဖြင့်) စူးစိုက်၍ ကြည့်ရှုကုန်၏၊ (ဒေါသဖြင့်) တစိန်းစိန်း စူးစူးဝါးဝါးရှုကုန်၏။ ဥပနိဇ္ဈာယတိ-ကြည့်။

ဥပနိဇ္ဈာယီ (ကြိ) [ဥပ+နိ+ဈေ+ဏျိ] ကြည့်ရှုပြီ၊(ပကတိစက္ခု, ဉာဏစက္ခု, ဈာန်စက္ခုဖြင့်)

စူးစိုက်၍ ကြည်ညှိပြီ၊ (ဒေါသဖြင့်) တစိန်းစိန်း စူးစူးဝါးဝါးရှိပြီ။ ဥပနိဗ္ဗာယတိ-ကြည်။

ဥပနိဗ္ဗာယီသု (ကြို) [ဥပ+နိ+ဗျေ+တ္ဝါသု] ကြည်ညှိကုန်ပြီ၊ (ပကတိစက္ခု, ဉာဏစက္ခု, ဈာန်စက္ခုဖြင့်) စူးစိုက်၍ ကြည်ညှိကုန်ပြီ၊ (ဒေါသဖြင့်) တစိန်းစိန်း စူးစူးဝါးဝါး ရှိကုန်ပြီ။ ဥပနိဗ္ဗာ-ယတိ-ကြည်။

ဥပနိဗ္ဗာယိတ (တိ) [ဥပ+နိ+ဗျေ+တ] ကြိုစည်စဉ်းစား-ယူဆ-အပ်သော။ ယံ ဘိက္ခဝေ သဒေဝကဿ လောကဿ ... သဒေဝမနုဿာယ "ဣဒံသစ္စ"န္တိ ဥပနိဗ္ဗာယိတံ။ သုတ္တနိ။ ၃၉၆။ ယန္တိ နာမရူပံ သန္ဓာယာဟ၊ တံ ဟိ လောကေန ဓုဝသုဘသုခတ္ထဝသေန ဣဒံ သစ္စန္တိ နိဗ္ဗာယိတံ ဒိဋ္ဌမာလောကိတံ။ သုတ္တနိ၊ ၆။၂။၂၂၅။

ဥပနိဗ္ဗာယိတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+နိ+ဗျေ+တဗ္ဗ] ကပ်ရောက်၍-စူးစိုက်၍-တစိန်းစိန်း-ကြည်ညှိ-အပ်-သင့်-ထိုက်-သော။ နစ ဘိက္ခဝေ သာရတ္ထေန မာတုဂါမဿ အင်္ဂါတံ ဥပနိဗ္ဗာ-ယိတဗ္ဗံ။ ဝိ၊၁။၁၆၉။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၃၂-၃။ (-ဝိ၊ ၄။၄၆၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁၃။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၀၉။)

ဥပနိဗ္ဗာယိတုံ (ဗျ) [ဥပ+နိ+ဗျေ+တုံ] ကပ်ရောက်၍-စူးစိုက်၍-ရှုမှတ်ခြင်းငှာ။ ဈာယိတုန္တိ အဋ္ဌတ္ထိသာရမ္ဘဏေသု ယတ္ထ ကတ္ထစိ စိတ္တံ ဥပနိဗ္ဗာယိတုံ။ သာရတ္ထ၊၃။၃၉၃။ မ၊ဋီ၊၃။၁၃။

ဥပနိဗ္ဗာယိတ္ဝာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+နိ+ဗျေ+တ္ဝာ] ကပ်ရောက်၍-စူးစိုက်၍-ကြည်ညှိပြီး၍။ သဟသာ ဥပနိဗ္ဗာယိတ္ဝာ ပုန ပဋိသင်္ခါယ သံဝေ တိဋ္ဌတော အနာပတ္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၈။

ဥပနိဗ္ဗာယိမှာ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဗျေ+မှာ] ကြည်ညှိခဲ့ကြကုန်ပြီ၊ (ပကတိစက္ခု, ဉာဏစက္ခု, ဈာန်စက္ခုဖြင့်) စူးစိုက်၍ ကြည်ညှိခဲ့ကြကုန်ပြီ၊ (ဒေါသဖြင့်) တစိန်းစိန်း စူးစူးဝါးဝါး ရှိခဲ့ကြကုန်ပြီ။ ဥပနိဗ္ဗာယတိ-ကြည်။

ဥပနိဗ္ဗာယီဿန္တိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဗျေ+ဿန္တိ] ကြည်ညှိကုန်လတ္တံ့၊(ပကတိစက္ခု, ဉာဏစက္ခု, ဈာန်စက္ခုဖြင့်) စူးစိုက်၍ ကြည်ညှိကုန်လတ္တံ့၊ (ဒေါသဖြင့်) တစိန်းစိန်း စူးစူးဝါးဝါးရှိကုန်လတ္တံ့။ ဥပနိဗ္ဗာယတိ-ကြည်။

ဥပနိဗ္ဗာယိယန္တိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+နိ+ဗျေ+ယ+အန္တေ] ကပ်ရောက်၍-အဖန်ဖန် အထပ်ထပ်-အောက်မေ့အမှတ်ရအပ်ကုန်၏။ ဥပ-နိဗ္ဗာယိယန္တိထိ ဥပဗ္ဗာယာတိ အာဟ "သုခ-ဒုက္ခေသု ဥပနိဗ္ဗာယိတမ္ဘတ္တာတိ၊ သုခဒုက္ခေသု ဥပ္ပန္နေသု အနုဿရိတမ္ဘတ္တာတိ အတ္ထော။ အံ၊ ဋီ၊၂။၃၀၈-၉။

ဥပနိဗ္ဗာယေယျ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဗျေ+ဧယျ] ကြည်ညှိပြားအုံ၊ (ပကတိစက္ခု, ဉာဏစက္ခု, ဈာန်စက္ခုဖြင့်) စူးစိုက်၍ ကြည်ညှိပြားအုံ၊ (ဒေါသဖြင့်) တစိန်းစိန်း စူးစူးဝါးဝါး ရှိပြားအုံ။ ဥပနိဗ္ဗာယတိ-ကြည်။

ဥပနိဓာ (ထိ) [ဥပ+နိ+ဓာ+အ+အာ(=ဣတ္ထိ ဇောတုက)] အနီးဌာထားခြင်း၊ နှိုင်းယှဉ်ခြင်း၊ နှိုင်းခိုင်းခြင်း၊ ထောက်ဆခြင်း။ အပ္ပမတ္တကော အယံ ဘန္တေ ဘဂဝတော ပရိတ္တော ပါဏိ-မတ္တော ပါသာဏော ဂဟိတော ဟိမဝန္တံ ပဗ္ဗတ-ရာဇာနံ ဥပနိဓယ သင်္ခမ္မိ နု ဥပေတိ၊ ကလ-ဘာဂမ္မိ နု ဥပေတိ၊ ဥပနိဓမ္မိ နု ဥပေတိ။ မ၊ ၃။၂၀၄။ မူလဋီ၊၂။၆၂။ ဥပနိဓမ္မိတိ ဥပနိ-ဓေ္ဓပနမတ္တမ္မိ နု ဥပေတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၅၀။ ဉာဏော ဥပနိဓယဿ၊ နု ဝိဇ္ဇတိ သဒေဝကော၊ အနန္တဉာဏံ သမ္ဘဒ္ဓံ၊ ကော ဒိသ္မာ နုပ္ပသိဒတိ။ အပ၊၁။၁၈၅။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၁။

ဥပနိဓာန (နဿ) [ဥပ+နိ+ဓာ+ယု] အနီးဌာထားခြင်း၊ နှိုင်းယှဉ်ခြင်း၊ ထောက်ဆခြင်း။ ဝိသေသ

အကတ္ထာတိ စ အနုပနိဓာနံ သမ၄ံတာ အသမတော စ ဥပနိဓာနန္တိ ဣမံ ဝိဘာဂံ အကတ္ထာတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၀၄။ အနုဋီ၊ ၂။၂၂၄။

ဥပနိဓာဝညတ္ထိ (ထီ) [ဥပနိဓာ+ဝညတ္ထိ] ဥပနိဓာဝညတ်၊ (ပဌမကိုထောက်၍ ဒုတိယ၊ ဒုတိယကိုထောက်၍ တတိယ၊ အရှည်ကို ထောက်၍ အတို၊ အတိုကိုထောက်၍ အရှည် စသည်ဖြင့် ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်းသည် ဥပနိဓာ ဝညတ်မည်၏။ ယာ ပဌမဒုတိယာဒီနံ ဥပနိဓယ ဒုတိယံ တတိယန္တိအာဒိကာ အညမညဿ ဥပနိဓယ ဒီဃံ ရဿံ ဒ္ဒုရံ သန္တိကန္တိအာဒိကာ ပညာပနာ၊ အယံ ဥပနိဓဝညတ္ထိ။ အဘိ၊ဋီ၊၃။ ၂ဂ၊။ ဥပနိဓယ(ဒီ၊ ဋီ၊၃။၃၀) ဥပတ္ထမ္ဘံ ကတ္တာ အပေက္ခိတ္တာ။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၃။၁၅ဖ။ (–မ၊ဋီ၊၃။ရ။ သံ၊ဋီ၊၃။ဖ။ အံ၊ ဋီ၊၃။ဖ။ ဥဒါန၊ဋီ။၃၄။ ဣတိဝုတ်၊ဋီ၊ ၂၃။ အနုဋီ၊ ၃။၃၉၃။ မူလဋီ၊၃။ ၂၉။ အနုဋီ၊၃။၃၉။)

ဥပနိဓယ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+နိ+ဓာ+တ္တာ] (က) အနီးဌားချ၊ မှီကပ်ထားချ၊ အမှီအခိုးပြု၍ (သူသေကောင်အရိုးကို ခေါင်းအုံးပြု၍ ခေါင်းအုံးချ ဟုဆိုလိုသည်)။ (ခ) နှိုင်းယှဉ်၍ ထောက်ဆ၍၊ ထောက်ထား၍၊ ရှုငဲ့၍။ (က) သုဿနေ သေယျံ ကပ္ပေမိ ဆဝဋ္ဌိကံ ဥပ– နိဓယဟံ။ စရိယာ။၄၁၉။ အဘိ၊ဋီ၊၃။ရ၅။ အပ၊ ဋီ၊၃။၅ဓ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋီ။၈ ၂။ ဆဝဋ္ဌိကံဥပနိဓယာတိ အာမကသုသာနေ–––––ကေ အဋ္ဌိကံ သီသူ– ပဓာနံ ကတ္တာ။ စရိယာ၊ဋီ။ ၂ဖ၀။ ဣမိနာ ဂိဝံ ဆိန္ဒိဿာမီတိ ဧကသ္မိံ ရုက္ခေ ဂိဝံ ဥပနိဓယ ခုရဓာရံ ဂလနာဋ္ဌယံ ကတ္တာ ဌိတောဟေ။ မေ့ဋီ၊ ၃။၄၃၅။ (ခ) ကိံ ဟိ သောဘတိ ဆဝေါ မနောဒဏ္ဍော ဣမဿ ဧဝံ ဩဋ္ဌာရိကဿ ကာယဒဏ္ဍဿ ဥပနိဓယ။ မ၊ ၂။ဒ၃။ ဥပ– နိဓယာတိ ဥပနိက္ခိပိတ္တာ။ မ၊ဋီ၊ဒ။ဒ၉။ ပုရိမံ ဒုက္ခက္ခန္ဓံ ပရိက္ခိတံ ပရိယာဒိန္နံ ဥပနိဓယ (သံ၊ ၃။ဒ၅၂) တိ ဘေဒေ ဗဟုတရံ ယဒိဒံ ပရိက္ခိတန္တိ ဧဝံ ပဌမံ ဝုတ္တံ ဒုက္ခက္ခန္ဓံ ဥပနိဓယ ဥာဏေန တံ တဿ သန္တိကေ ဌပေတ္တာ ဥပပရိက္ခိယမာနေတိ အတ္ထော။ သံ၊ဌ၊ ၂။၃၁၉။ ဧဝမေဝံ ခေါ ဘန္တေ သာကိယာနီ ဧနပဒကလ္ယာဏီ ဣမေသံ ပဉ္စန္နံ အစ္ဆရာ– သတာနံ ဥပနိဓယ သမ္ပဏ္ဍိမ္ဟိ နောပေတိ။ ဥဒါန၊ ၃၀ ၂။ ပဉ္စန္နံ အစ္ဆရာသတာနံ ရူပသမ္ပတ္တိ ဥပနိဓယာတိ အဓိပ္ပါယော။ ဥပနိဓယာတိ စ သမီပေ ဌပေတ္တာ ဥပါဒါယာတိ အတ္ထော။ ဥဒါန၊ဌ။၃၅၅။ ဘန္တေ ဧနပဒကလ္ယာဏီ ဣမာ အစ္ဆရာ ဥပနိဓယ ကဏ္ဌနာသတ္ထိန္ဒကာ မဏ္ဍဋ္ဌိဝိယ ခါယတိ။ အံ၊ဌ၊၃။ ၂ဂ၅။ ဒိဋ္ဌာဒီနံ ဥပနိဓယ ဝတ္ထုဗ္ဗတော (ဒီ၊ဌ၊၃။ဒ၀။ မ၊ဌ၊ ၃။ရ။ သံ၊ဌ၊၃။ဖ။ အံ၊ဌ၊၃။ဖ။ ခုဒ္ဒက၊ဌ၊၈။ ဥဒါန၊ဌ။၃ဂ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၂ဒ။)တိ ဒိဋ္ဌသုတ– မုတဝိညာတေ ဥပနိဓယ ဥပတ္ထမ္ဘံ ကတ္တာ အပေက္ခိတ္တာ ဝတ္ထုဗ္ဗတ္တာ ။သီ၊ဋီ၊သစ်၊၃။၁ဖ။

ဥပနိဓိ (ပု) [ဥပ+နိ+ဓာ+ဣ] (၁) အပ်နှံထားသောပစ္စည်းဥစ္စာဘဏ္ဍာ။ (၂) အနီးဌ်ယှဉ်ထားခြင်း၊ ထောက်ဆခြင်း၊ ထောက်ထားခြင်း၊ နှိုင်းယှဉ်ခြင်း၊ နှိုင်းခိုင်းခြင်း။ (၁) ဥပနိဓိ နာမ ဥပနိက္ခိတ္တံ ဘဏ္ဍံ။ ဝိ၊၃။ဖ၃။ တံ ပန ဥပနိဓိ နာမ သဂေါ်ပနတ္ထာယ အတ္ထနော ဟတ္ထေ ပရေဟိ ဌပိတဘဏ္ဍံ။ ဝိ၊ဌ၊၃။ဒ၀ဖ။ (–ဝိ၊၃။၅၈။) (၂) သာကိယာနီ ဧနပဒကလ္ယာဏီ ဣမေသံ ပဉ္စန္နံ အစ္ဆရာသတာနံ ဥပနိဓယ သမ္ပဏ္ဍိမ္ဟိ နောပေတိ ကလဘာဂမ္ဟိ နောပေတိ ဥပနိဓိမ္ဟိ နောပေတိ။ ဥဒါန။၃၀ ၂။ ဥပနိဓိ– မ္ဟိတိ "ဣမာယ အယံ သဒိသီ" တိ ဥပမာ– ဘာဝေန ဂဟေတ္တာ သမီပေ ဌပနမ္ဟိ။ ဥဒါန၊ ဌ၊၅၅။ (–သံ၊၃။ဒ၅ဒ။)

ဥပနိဓိကထာ (ထီ) [ဥပနိဓိ+ကထာ] အပ်နှံ

ထားသောပစ္စည်းကိုပြဆိုရာစကား၊ အပ်နှံထားသောပစ္စည်းဥစ္စာကိုခိုးယူခြင်းနှင့်စပ်၍ အာပတ်အဆုံးအဖြတ်ကို မိန့်ဆိုရာ–စကား–အဝိုင်းအခန်း။ ဥပနိဓိကထာယံ–––––––ဝဒန္တိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၄၉။ ဝိမတိ၊ ၁။၁၈၈။

ဥပနိဝဇ္ဇတိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ပဒ+ယ+တိ] အနီးဌ်ချဉ်းကပ်၍–မှီ၍–အိပ်၏–ဝပ်၏–လျောင်း၏။ တမေဝ ခီလံ ဝါ ထမ္ဘံ ဝါ ဥပနိဝဇ္ဇတိ။ သံ၊ ၂။၁၂၃။ (–ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၁။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၃၅၃။ မ၊ဌ၊ ၁။ ၂၅၂။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။၈၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၂၆၁။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၈၆။) **ဥပနိပဇ္ဇေယ္ယ**– အံ၊ ၂။၄၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၅၂။ အံ၊ဋီ၊ ၁။၉၂။ **ဥပနိပဇ္ဇိဿသိ**–မ၊ဌ၊ ၂။၃၀၄။

ဥပနိပဇ္ဇိဿသိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ပဒ+ယ+သသိ] အနီးဌ်ချဉ်းကပ်၍–မှီ၍–အိပ်လတ္တံ့–လဲလျောင်းလတ္တံ့။ ဥပနိဝဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပနိပဇ္ဇေယ္ယ (ကြို) [ဥပ+နိ+ပဒ+ယ+ဧယ္ယ] အနီးဌ်ချဉ်းကပ်၍–မှီ၍–အိပ်ရာ၏–လဲလျောင်းရာ၏–အိပ်ငြားအံ့–လျောင်းစက်ငြားအံ့။ ဥပနိပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပနိပန္နေ (တိ) [ဥပ+နိ+ပဒ+တ] ကပ်ရောက်၍–အိပ်သော–လဲလျောင်းသော၊သူ။ မာတုဂါမေ နိသိန္နေ ဘိက္ခု ဥပနိသိန္နော ဝါ ဟောတု ဥပနိပန္နော ဝါ။ ဝိ၊ ၁။ ၂၈၇။ တတ္ထ ဥပနိသိန္နောတိ ဥပဂန္ဓာ နိသိန္နော၊ ဧဝံ ဥပနိပန္နောပိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၁၅။

ဥပနိဗ္ဗတိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဗဒ+ယ+တိ] ငြိကပ်၏၊ ပွဲ့ချည်၏၊ တွယ်တာ၏၊ နှောင်ဖွဲ့၏။ ယော ယောဗ္ဘနေ နောပနိဗ္ဗတေ ကွစိ။ သုတ္တနိ။ ၃၁၀။ ဓမ္မသုနုရာဝေန နှ ဥပနိဗ္ဗတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၁။ ၂၅၉။

ဥပနိဗ္ဗတေ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဗဒ+ယ+တေ] ငြိကပ်၏၊ ပွဲ့ချည်၏၊ တွယ်တာ၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနိဗန္ဓ (တိ) [ဥပ+နိ+ဗဒ(ဗန္ဓ)+တ] (က) ဖွဲ့–ဖွဲ့ချည်–နှောင်ဖွဲ့–ဖွဲ့စပ်–အပ်သော၊သူ။ (ခ) စီစဉ်–တီထွင်–အပ်သော။ (ဂ) ထွင်းအပ်သော။ သေယ္ယထာပိ ဘိက္ခဝေ သာ ဂဒ္ဒုလဗဒ္ဓါ ဒဠ္ဍ ခီလေ ဝါ ထမ္ဘေ ဝါ ဥပနိဗဒ္ဓါ။ သံ၊ ၂။ ၁၂၂–၃။ (–မိလိန္ဒ။ ၂၄၆။ ဒီ၊ဌ၊ ၁။ ၁၁ခ။ မ၊ဌ၊ ၁ခ။ သံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၉၉။ အသိ၊ဌ၊ ၂။ ၅ရ။ ဥဒါန၊ဌ၊ ၂၅။ ဣတိဝုတ်၊ဌ၊ ၃၀။ ထေရီ၊ဌ။ ၂၉ရ။ မ၊ဋီ၊ ၁။ ၅၂။ အံ၊ဋီ၊ ၁။ ၄၆။) (ခ) ဥပနိဗဒ္ဓါ(အံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၅၅)တိ ဝိရစိတာ။ တေနာဟ "အဘိသင်္ခတာ"တိ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၂ရ။ (ဂ) ယထာ စ နိမိကုမ္ဘိယာ ဇာနနတ္ထာယ ၊ ပါသာဏပိဋ္ဌေ အကွရေသု ဥပနိဗဒ္ဓေသု ယာဝ အကွရာနိ ရေဏ္ဍ၊ တာဝ နိမိကုမ္ဘိ နံဌာ နာမ နှ ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၉၂။

ဥပနိဗန္ဓကုဋ္ဌုရ (ပု) [ဥပနိဗန္ဓ+ကုဋ္ဌုရ] ဖွဲ့ချည်–နှောင်ဖွဲ့–အပ်သော ခွေး။ ထမ္ဘေ ဥပနိ–ဗန္ဓကုဋ္ဌုရော ဝိယ ဝါတေန ဝိပန္နဌာနာဝါ ဝိယ စ ဝဋ္ဋဒုက္ခမေဝ အနုပရိဝတ္တန္တိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၁။ ၁၁ဖ။

ဥပနိဗန္ဓသညီ (တိ) [ဥပနိဗန္ဓသညာ+ဣ] အမြဲမပြတ် ဖွဲ့စပ်အပ်သော အမှတ်သညာ ရှိသော၊သူ။ အတ္ထနော ဘာဗေနေ ဥပနိဗန္ဓသညီ (ဥပနိဗန္ဓသညီ) ဟုတ္တာတိ အတ္ထော။ ကခါ။ ၂ရ၁။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၁၀၅။ ဥပနိဗန္ဓသညီ ဟုတ္တာတိ ပိဏ္ဍပါတံ ဒေဒ္ဓေ အနာဒရိယံ ပဋိစ္စ တဟံ တဟံ အနောလောကေတ္တာ ပတ္တေ အာဘောဂသညီ ဟုတ္တာ။ ကခါ၊ဋီ၊သစ်။ ၄၄ဝ။

ဥပနိဗန္ဓသုနခ (ပု) [ဥပနိဗန္ဓ+သုနခ] ဖွဲ့ချည်–နှောင်ဖွဲ့–အပ်သော ခွေး။ ဂဒ္ဒုလေန ဗန္ဓိတ္တာ ထမ္ဘေ ဝါ ခီလေ ဝါ ဥပနိဗန္ဓ–သုနခဿ အတ္ထနော ဓမ္မတာယ ဆိန္ဒိတ္တာ

ဂန္ဓိ အသမတ္ထသ အနုပရိဓေဝန် ဝိယ။ မ၊ဌ၊ ၄။၁၄။ (–သံ၊ဌ၊၂။၂၉၉။)

ဥပနိဗန္ဓ (တိ) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+အ] ဖွဲ့ချည်ထား အပ်သော။ ဂရုကာရမ္ဘကေ ဥပနိဗန္ဓံ စိတ္တံ ဝိမောစေတုံ နလဘတိ။ သံ၊ဌ၊၃။၄၀။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၁၅။ သံ၊ဋီ၊၂။၅။)

ဥပနိဗန္ဓက (တိ) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+ကဏ္ဍ] ဖွဲ့ချည်တတ်သော။ ဇာတသုပနိဗန္ဓကေန ဒုက္ခေန ဖန္ဒမာန်။ မဟာနိ။၃၅။

ဥပနိဗန္ဓဂေါစရ (ပု) [ဥပနိဗန္ဓ+ဂေါစရ] စိတ်ကို ဖွဲ့ချည်–ရာ–ကြောင်း–ကမ္မဋ္ဌာန်း (အာရုံ)။ ဂေါစရ–ကြည့်။ ကတမော ဥပနိဗန္ဓဂေါ–စရော၊ စတ္တာရော သတိပဋ္ဌာနာ၊ ယတ္ထ စိတ္တံ ဥပနိဗန္ဓတိ ... အယံ ဝုစ္စတိ ဥပနိဗန္ဓ ဂေါစရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၉။ မဟာနိ။ဌ၊၂၉၆။ သာရတ္ထ၊၃။၃၈။ ဥပနိဗန္ဓဂေါစရော ပန စတ္ထာရော သတိပဋ္ဌာနာ၊ ယတ္ထ ဘိက္ခု အတ္ထနော စိတ္တံ ဥပနိဗန္ဓတိ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၀၅။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂၉၃။ သာရတ္ထ၊ ၁။၁၉၀။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၆၄။ ကမ္မဋ္ဌာနသခါတော စိတ္တသ ဥပနိဗန္ဓဋ္ဌာနဘူတော ဂေါစရော ဥပနိဗန္ဓဂေါစရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၄။

ဥပနိဗန္ဓစိတ္တ (နဝ) [ဥပနိဗန္ဓ+စိတ္တ] ချည်နှောင်ထားအပ်သောစိတ်ရှိသော(သူ)။ ဣန္ဒြိယ–သံဝရသ္မိ ဟိ ဥပနိဗန္ဓစိတ္တံ ဝိဟေဌေတုံ နလဘတိ။ သံ၊ဌ၊၃။၄၀။

ဥပနိဗန္ဓတိ (ကြိ) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+အ+တိ] ပူးကပ်၍–ဆောင်၍–ဖွဲ့ချည်၏၊ နှောင်ဖွဲ့၏။ ဆာရညက် နာဂ် အတိပဿိတ္တာ ရညော နာဂသ ဂီဝါယံ ဥပနိဗန္ဓတိ။ မ၊၃။၁ရ၂။ မာဂဝိကော မိဂေသုယေဝ စိတ္တံ ဥပနိဗ–န္ဓတိ။ မိလိန္ဒ။၃၉၈။ စိတ္တံ ဥပနိဗန္ဓတိ(ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁၂၀)တိ အတ္ထနော စိတ္တံ ဥပစာရဏ္ဌာနံ ဥပနေတ္တာ နိဗန္ဓတိ အညာရမ္ဘကတော ဝိနိဝတ္တံ ကရောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၄၃။ **ဥပနိဗန္ဓန္တိ**— မ၊ဌ၊၁။၄၅။ အံ၊ဌ၊၂။၃၆။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၁၅ရ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၁။ **ဥပနိဗန္ဓာတိ**— မ၊၃။၁ရ၂။

ဥပနိဗန္ဓန (နဝ) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+ယု] (၁) ပူးကပ်ဖွဲ့ချည်ကြောင်းဖြစ်သော–ကြိုး–မြက်ပင်နွယ်ပင်။ (၂) ပူးကပ်ဖွဲ့ချည်ခြင်း၊ ကပ်၍အဆင့်ဆင့်ဖွဲ့ချည်ခြင်း။ (တိ)(၃) ပူးကပ်–ဖွဲ့ချည်အပ်–ဖွဲ့ချည်ကြောင်းဖြစ်သော (စိတ်၊သတိ)။ (၄) ဖွဲ့ချည်တတ်–ဆက်စပ်နေ–သော။ (၁) ယဒါ သော ဂေါဏော ပရိဂုပိတော ဟောတိ၊ တဒါ သဟ ဥပနိဗန္ဓနေန ပဏ္ဍမတိ။ မိလိန္ဒ။၂၄၆။ (–သာရတ္ထ၊၂။၂၁၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၃၂။) (၂) ဥပနိဗန္ဓန် ယထာ နု ပမုဋ္ဌ ဟောတိ၊ တထာ ဥပေစ္စ အပရာပရံ နိဗန္ဓန်။ မ၊ဋီ၊၂။၃ရ။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၂၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၀၉။ နေတ္တိ၊ ဋီ၊ရ၆။) (တိ)(၃) တသ တံ စိတ္တံ သမာဓိ–ထမ္ဘေ ဥပနိဗန္ဓန် နု ဝေတိ နု စလတိ။ မိလိန္ဒ။၂၄ရ။ ဥပနိဗန္ဓတိ တောယ အာရမ္ဘကေ စိတ္တန္တိ ဥပနိဗန္ဓနာ နာမ သတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ရ၉။ (၄) ဇာတသုပနိဗန္ဓက် ဒုက္ခန္တိ ဇာတသ ဥပနိဗန္ဓန် နှာနလေပနခါဒနပိဝနာဒိဇဂ္ဂန–ဒုက္ခံ အန္ဒေတိ။ မဟာနိ၊ဌ။၆၆။ ဝဏ္ဏုပ–နိဗန္ဓနာနီတိ ဝဏ္ဏ ဥပနိဗန္ဓနာနိ။ အံ၊ဌ၊၃။ ၁၂၀။

ဥပနိဗန္ဓန(ဌ)ထွ (ပု) [ဥပနိဗန္ဓန +အတ္ထ] (၁) ပူးကပ်၍–ဖွဲ့ချည်–နှောင်ဖွဲ့ခြင်းအနက်သဘော။ (တိ)(၂) ပူးကပ်၍–ဖွဲ့ချည်–နှောင်ဖွဲ့ခြင်း အကျိုးရှိသော။ (၁) ကေတ္ထေ ဥပနိဗန္ဓန–တ္ထော အတိညေယ္ယော။ ပဋိသံ။၁ရ(–၃၀ရ)။ (တိ) (၂) ကောဒသဝိဓေန် နိမိတ္တဂ္ဂါဟော ဥပနိဗန္ဓနတ္ထော ဥပနိဗန္ဓနာနိသံသော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁ရ၆။ ဥပနိဗန္ဓနတ္ထောတိ အသုဘာရမ္ဘကေ စိတ္တံ ဥပနေတ္တာ နိဗန္ဓနတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၀၃။

ဥပနိဗန္ဓနဌာန (တိ) [ဥပနိဗန္ဓန+ဌာန] ပူးကပ်ဖွဲ့ချည်ထားရာဌာန။ ကမ္မဋ္ဌာနသခါတော စိတ္တသ ဥပနိဗန္ဓနဌာနဂေါစရော ဥပနိဗန္ဓ-ဂေါစရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦး၊၁။၄၄။

ဥပနိဗန္ဓနထ(ဏ္ဍ)မ္ဘ (ပု) [ဥပနိဗန္ဓန+ထမ္ဘ] (၁) ဖွဲ့ချည်ရာတိုင်၊ ချည်တိုင်။ (တိ)(၂) ချည်တိုင်နှင့်တူသော (နှာသီးဖျား, အထက်နှုတ်ခမ်း) ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနိဗန္ဓနထ(ဏ္ဍ)မ္ဘမူလ (နာ) [ဥပနိဗန္ဓနထ(ဏ္ဍ)မ္ဘ+မူလ] ချည်တိုင်နှင့်တူသော နှာသီးဖျား, အထက်နှုတ်ခမ်းဟူသော နိမိတ်တိုင်၏-အနီး-အရင်း၊ ထွက်သက် ဝင်သက်တို့ကို ဖွဲ့အပ်ကုန်ရာဖြစ်သော နှာခေါင်း၏အဖျား, အထက်နှုတ်ခမ်း ဟုဆိုအပ်သော တိုင်၏အနီး (မဇ္ဈ၊သျှ)။ နွားကိုချဉ်းကပ်တွဲယှဉ်၍ ဘွဲ့ချည်ရာတိုင်နှင့်တူသော နှာသီးဖျား, အထက်နှုတ်ခမ်းဟူသော နိမိတ်တိုင်ရင်း၊ (ဝိသုဒ္ဓိ၊သျှ)။ ဧဝမေ-ဝါယံ ဘိက္ခု သတိဝသေန ဥပနိဗန္ဓနထ-(ဏ္ဍ)မ္ဘမူလေ ဌတ္တာ အဿာသပဿာသဒေါလံ ခိပိတ္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၆၂။ ဥပနိဗန္ဓနထ(ဏ္ဍ)မ္ဘောဝိယာတိ ဥပနိဗန္ဓနထ(ဏ္ဍ)မ္ဘော။ နာသိကဂ္ဂံ မုခနိမိတ္တံ ဝါ၊ တဿ မူလေ သမီပေ ဌတ္တာ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၁၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦး၊၁။၃၃၀။ ဥပနိဗန္ဓနထမ္ဘ-မူလံ နာမ နာသိကဂ္ဂံ မုခနိမိတ္တံ ဝါ။ ဝဇိရ။၁၅၂။ ဥပနိဗန္ဓနဏ္ဍမ္ဘမူလေတိ ဏ္ဍေ သတိရဇ္ဇုနာ ဥပနိဗန္ဓိယတိ ဏ္ဍေ အာနာပါနဒေါလာတိ ဥပနိဗန္ဓနံ၊ နာသိကဂ္ဂေါတ္ထရောဋ္ဌော၊ တသ္မေ ဥပနိဗန္ဓနီယဏ္ဍာ ထမ္ဘော၊ တဿ မူလံ သမီပံ။ ပဋိသံ၊ဂံ။၂၆၀။

ဥပနိဗန္ဓနသမတ္ထ (တိ) [ဥပနိဗန္ဓန+သမတ္ထ] ပူးကပ် ဖွဲ့ချည်ခြင်းငှါ စွမ်းနိုင်သော။ တဒေဝ အာဓေရဏဥပနိဗန္ဓနသမတ္ထတာ ဂတိနာမ။ မ၊ ဋ္ဌ၊၁။၃၅၆-ရ။

ဥပနိဗန္ဓနာ(နာ)နိမိတ္တ (နာ) [ဥပနိဗန္ဓနာ(နာ)+နိမိတ္တ] အာရုံ၌ စိတ်ကို ပူးကပ်ဖွဲ့ချည်ကြောင်းသတိ၏အာရုံ၊ (နှာသီးဖျား, အထက်နှုတ်ခမ်း) ထွက်သက်ဝင်သက်တို့ ဖွဲ့အပ်ကုန်ရာဖြစ်သော နှာခေါင်း၏အဖျားဟုဆိုအပ်သော နိမိတ် ၊ဝါ၊ ထွက်သက်ဝင်သက်တို့ကို ဖွဲ့အပ်ကုန်ရာဖြစ်သော အထက်နှုတ်ခမ်း ဟုဆိုအပ်သောနိမိတ်၊ (မဇ္ဈ၊သျှ)။) အမှတ်သတိဖြင့် ဖွဲ့အပ်သော (ဝင်သက်ထွက်သက်တို့၏ ထိရာ) နိမိတ်၊ (ပဋိသံ၊သျှ)။) အာရုံ၌ စိတ်ကိုဖွဲ့ချည်ကြောင်းဖြစ်သောသတိ၏ အဿာသပဿာသတို့ကို ကောင်းစွာမှတ်ခြင်း၏ အကြောင်းဖြစ်သော နှာသီးဖျား, အထက်နှုတ်ခမ်း၊ (ဝိသုဒ္ဓိ၊သျှ)။) ယထာ ရုက္ခော သမေ ဘူမိဘာဂေ နိက္ခိတ္တော၊ ဧवं ဥပနိဗန္ဓနာ(နာ)နိမိတ္တံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁ရ၀။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၂၆၊။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂ရ၃။ ဥပနိဗန္ဓနာနိမိတ္တန္တိ ဥပနိဗန္ဓနာယ သတိယာ နိမိတ္တဘူတံ ကာရဏ-ဘူတံ နာသိကဂ္ဂံ ဝါ မုခနိမိတ္တံ ဝါ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ရ၉။ ဥပနိဗန္ဓတိ အာရမ္မဏေ စိတ္တံ ဧတာယာတိ သတိ ဥပနိဗန္ဓနာ နာမ၊ တဿာ အဿာသပဿာနံ သလ္လက္ခဏသ္မ နိမိတ္တံ ဥပနိဗန္ဓနာနိမိတ္တံ နာသိကဂ္ဂံ မုခနိမိတ္တံ ဝါ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၁၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦး၊၁။၃၃၂။

ဥပနိဗန္ဓနာ(နာ)နိမိတ္တသညိတ (တိ) [ဥပနိဗန္ဓနာနိမိတ္တ+သညိတ] အာရုံ၌ စိတ်ကို ပူးကပ်ဖွဲ့ချည်ကြောင်းသတိ၏ အကြောင်းနိမိတ်ဟု မှတ်သားအပ်သော။ တသ္မိံယေव ဌာနေတိ ဥပနိဗန္ဓနာ(နာ)နိမိတ္တသညိတေ ဌာနေ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၁၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦး၊၁။၃၃၅။

ဥပနိဗန္ဓနာနိသံသ(တိ) [ဥပနိဗန္ဓန+အာနိသံသ] ဆောင်ရွက်ဖွဲ့ချည်ခြင်း အကျိုးရှိသော။ ဥပနိ-ဗန္ဓနတ္ထ-(တိ)(၂) ကြည့်။

ဥပနိဗန္ဓိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+ဣ+အ=ဣ] ပူးကပ်ဖွဲ့ချည်ကုန်၏။ ဥပနိဗန္ဓတိ-ကြည့်။

ဥပနိဗန္ဓသညီ (တိ) [ဥပနိဗန္ဓသညာ+ဣ] အမြဲမပြတ် ဖွဲ့စပ်အပ်သောအမှတ်သညာရှိသော။ ဥပနိဗဒ္ဓသညီ-ကြည့်။

ဥပနိဗန္ဓာပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+ဏာပေ+တိ] ပူးကပ်ဖွဲ့စပ်စေ၏၊ ပေးလှူမြဲ အလှူဝတ် အနေအားဖြင့်စွဲမြဲစေ၏၊ အမြဲအလှူဝတ် တည်ထား၏။ ကေစ္စော ဟိ အဂါရိကော အပ္ပဟောနကကာလေ ပက္ခိကဘတ္တံ ဝါ သလာကဘတ္တံ ဝါ ဝဿာဝါသိကံ ဝါ ဥပနိဗန္ဓာပေတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၀၁။ **ဥပနိဗန္ဓာ-ပေသိ**— အံ၊ဋီ၊၃။၁၅၄။

ဥပနိဗန္ဓာပေတ္မာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+ဏာပေ+တ္မာ] ပူးကပ်ဖွဲ့စပ်စေ၍၊ ပေးလှူမြဲအလှူဝတ် အနေအားဖြင့်စွဲမြဲစေ၍၊ အမြဲအလှူဝတ် တည်ထား၍။ စတုသင်္ဌသလာကဘတ္တာနိ ဥပ-နိဗန္ဓာပေတ္မာ ယာဝဇီဝံ ဒါနံ ဒတ္မာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၁ရ၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃၁။

ဥပနိဗန္ဓာပေသိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+ဏာပေ+ဣ] ပူးကပ်ဖွဲ့စပ်စေပြီ၊ ပေးလှူမြဲ အလှူဝတ်အနေအားဖြင့်စွဲမြဲစေပြီ၊ အမြဲ အလှူဝတ် တည်ထားပြီ။ ဥပနိဗန္ဓာပေတိ-ကြည့်။

ဥပနိဗန္ဓာဟိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+အ+ဟိ] ပူးကပ်၍-ဆောင်၍-ဖွဲ့ချည်လော့။ ဥပနိဗန္ဓတိ-ကြည့်။

ဥပနိဗန္ဓိတမ္ဗ (တိ) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+တမ္ဗ] ပူးကပ်၍-စွဲမြဲစွာ-ဖွဲ့ချည်-နှောင်ဖွဲ့-အပ်-သင့်-တိုက်-သော။ ယောဂိနာ ယောဂါဝစရေန အာရ-မ္မဏေသုယေဝ စိတ္တံ ဥပနိဗန္ဓိတမ္ဗံ။ မိလိန္ဒ။ ၃၉၈။

ဥပနိဗန္ဓိတ္မာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+တ္မာ] (က) ပူးကပ်ဖွဲ့စပ်၍၊ ပူးကပ်ဖွဲ့စပ်သကဲ့သို့ ပြု၍၊ မမေ့ပျောက်အောင် စိတ်နှလုံး၌ စွဲမြဲစွာထား၍။ (ခ) ဆက်စပ်၍၊ ဆက်သွယ်၍။ (ဂ) ရေးသား၍။ (က) တံ တံ အာကာရံ ဥပနိဗန္ဓိတ္မာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၁၁၄။ ဥပနိဗန္ဓိတ္မာတိ ဥပနေတ္မာ နိဗန္ဓံ ဝိယ ကတ္မာ ဟဒယေ ဌပေတ္မာ အပမုဿန္တံ ကတ္မာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၃၈။ (ခ) တဿ သမီပေ ရုက္ခေ ဝါ မဏ္ဍပေ ဝါ ဥပနိဗန္ဓိတ္မာ ဂါဟာ-ပေတမ္ပံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။ရ၁။ ဥပနိဗန္ဓိတ္မာ ဂါဟော-တမ္ပန္တိ ဣမသ္မိံ ရုက္ခေ ဝါ မဏ္ဍပေ ဝါ ဝသိတ္မာ စေတိယေ ဝတ္တံ ကတ္မာ ဂဏ္ဍတိ ဧဝံ ဥပနိဗန္ဓိတ္မာ ဂါဟောတမ္ပံ။ သာရတ္ထ၊ဋီ။၄။၄၀၂။ ဥပနိဗန္ဓိတ္မာ ဂါဟာပေတမ္ပန္တိ ဣမ ရုက္ခာဒီသု ဝသိတ္မာ စီဝရံ ဂဏ္ဍတိ ပဋိဗန္ဓံ ကတ္မာ ဂါဟောတမ္ပံ။ ဝိမတိ၊၂။၂၄၂။ (ဂ) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ သလာကာယ ဝါ ပဏ္ဍိကာယ ဝါ ဥပနိဗန္ဓိတ္မာ ဩပုဏ္ဍိတ္မာ ဥဒ္ဒိသိတုံ(ဝိ၊၄။၃၃၀)-နန္တိဝစနတော ရုက္ခသာရမယာယ သလာ-ကာယ ဝါ ဝေဠုဝိလိဝတာလပဏ္ဍာဒိမယာယ ပဏ္ဍိကာယ ဝါ အသုကဿ နာမ သလာ-ကာဘတ္တန္တိ ဧဝံ အက္ခရာနိ ဥပနိဗန္ဓိတ္မာ။ ဝိ၊ဌ၊ ၄။၉ရ။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၂ရ၃။ ဥပနိဗန္ဓိတ္မာတိ လိခိတ္မာ။ သာရတ္ထ၊ဋီ။၄ဝရ။ ဝိမတိ၊၂။၂၅ဝ။ ဝိနယာလင်္ကာရ၊ဋီ၊၂။၃၉။

ဥပနိမ္ဗတ္ထ (တိ) [ဥပ+နိ+ဝတ္ထ(ဝတ)+တ] ဖြစ်သော၊ ဖြစ်ပေါ်လာသော။ အက္ခရံ ဥပ-နိမ္ဗတ္ထံ။ ဒီ၊ဝ။ရရ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၂ဝ။ သံ၊ဌ၊၁။၁၂၂။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄၂ဝ။ အက္ခရံ ဥပနိမ္ဗတ္ထန္တိ သဒ်ါ သမညာ ပညတ္တိ ဝေါဟာရော ဥပ္ပန္နော။ ဒီ၊ ဌ၊၃။၅၄။

ဥပနိဘ(တိ) [ဥပ+နိ+ဘာ+အ] တူသော။ တူလှ-ပနိဘာ (ဇာ၊၂။၃ရ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၂၁ရ။) တာလူပ-နိဘ (ဇာ၊၂။၆၉။ ဇာ၊ဌ၊၅။၃၂၁။) ကြည့်။

ဥပနိမ္ဗန္ဓန (ထီ၊နဝ) [ဥပ+နိ+မန္ဓ+ယု] ဖိတ်

ဥပနိမန္တန (ထီ၊နာ) [ဥပ+နိ+မန္တ+ယု] ဖိတ်ကြားခြင်း။ ဖိတ်မန်ခြင်း။ နာ ဓမ္မိကံ ဥပနိမန္တနံ ပဋိက္ခိပတိ။ စရိယာ၊ဌ။၃၀၅။ သီဟိုဠ်သစ်၊၁။၂၈၂။ အညတြ နိစ္စပဝါရဏာယာတိ စ အယံ ပစ္စယပဝါရဏာ ပဝါရေတိ ပစ္စယေ ဂဟ်ဏ္ဏာ-ပေတိ ဟောယာတိ ကတ္တာ၊ စီဝရာဒီဟိ ဥပနိမန္တနာယေတိ. အဓိဝစနံ။ သာရတ္ထ၊၃။၅၉။ (-ကခ်ိ၊ဌိ၊သစ်။၃၀၆။ မ၊ဌိ၊၁။၁၅၅။)

ဥပနိမန္ဒိယမာန (တိ) [ဥပ+နိ+မန္ဒ+ယ+မာန] ဖိတ်-ဖိတ်-ဖိတ်မန်-ဖိတ်ကြား-အပ်သော-ခံရသော၊သူ။ တိတ္ထိယာ ဟိ "အယော ဝတာယံ အပ္ပိစ္ဆော၊ ယော နိမန္ဒိယမာနောပိ 'နသာဒိယတိ"တိ ဥပနိမန္ဒိယမာနသာ ပဋိ-ကွေပေ ပသီဒန္တိတိ ကေစိ။ သာရတ္ထ၊၃။၃၃၀။ (-မ၊ဌိ၊၃။၁၈၂။)

ဥပနိမန္ဒေတိ (ကြိ) [ဥပ+နိ+မန္ဒ+ဏေ+တိ] ဖိတ်-ဖိတ်မန်-ဖိတ်ကြား-၏။ နာပိ ဗ္ဟမ-ဘောန္ဓော နိသီဒန္ဆူတိ ဝေ၀ အာသနေန ဝါ ဥပနိမန္ဒေတိ။ ဝိဘ၊၁။၁၀၂။

ဥပနိယျတိ (ကမ္မ၊ကြိ) [ဥပ+နိ+ယ+တေ] (၁) (ဇရာမရဏသို့) သွားနေ၏(ကမ္မကတ္တား။) (၂) (ဇရာမရဏသည်) ကောင်းစွာခေါ်ဆောင်အပ်၏။ (၁) (၂) ဥပနိယျတိ လောကော အဒ္ဓုဝေါ။ မ၊၂။၂၅၆။ ဥပနိယျတိတိ ဇရာမရဏသန္တိကံ ဂစ္ဆတိ၊ အာယုက္ခယေန ဝါ. တတ္ထ နိယျတိ။ မ၊ဌ၊၃။၂၁၁။ ဥပနိယျတိတိ ဝါ ဇရာမရဏေန လောကော သမ္မာ နိယျတိ။ မ၊ဌိ၊၃။၁၄၅။ ဥပနိယျန္တိ-ဟေရ၊ဌ၊၁။၈။

ဥပနိယျန (နာ) [ဥပ+နိ+ယ+ယု] အနီးသို့-ကပ်၍-ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနိယျနတ္ထ (တိ) [ဥပနိယျန+အတ္ထ] အနီးသို့-ကပ်၍-ခြင်းအနက်ရှိသော။ အညေသု သုတ္တေသု ဥပသံဟရဏတ္ထော ဥပနိယျနတ္ထော။ ဟေ၊ဌ၊၅။၁၉၈။

ဥပနိယျန္တိ (ကမ္မ၊ကြိ) [ဥပ+နိ+ယ+အန္တေ] ဆောင်ယူအပ်ကုန်၏။ ဥပနိယျတိ ကြည့်။

ဥပနိရုဇ္ဈန (နာ) [ဥပ+နိ+ရုဓ+ယု] ချုပ်ခြင်း။ အနုသန္ဓိယတိ ဧတေန ဥပနိရုဇ္ဈနေနာတိ အနုသန္ဓိတိ အတ္ထသမ္ဘဝတော။ နေတ္တိ၊ဝိ၊ဘာ။ဇ၈။

ဥပနိဝတ္ထတိ (ကြိ) [ဥပ+နိ+ဝတ္ထ(ဝတု)+အ+တိ] (၁) ချဉ်းကပ်ပြီး ပြန်လှည့်သွား၏။ (၂) ပြန်လှည့်လာ၏။ (၃) ပြန်လည်ဆုတ်နစ်၏၊ ဆန့်တက်၏။ (၁) ဥဘယေနေ၀ သော တာဒိ၊ ရုက္ခံ ဝုပနိဝတ္ထတိ။ သုတ္တနိ။၃ဝ၉။ ဥဘယေ-နေ၀ လာဘာလာဘေန သော တာဒိ နိဗ္ဗိ-ကာရော ဟုတ္တာ ရုက္ခံ ဝုပနိဝတ္ထတိ၊ ယထာ-ပိ ပုရိသော ဖလဂဝေသီ ရုက္ခံ ဥပဂမ္မ ဖလံ လဒ္ဓါပိ အလဒ္ဓါပိ အနနုနိတော အပ္ပဋိဟတော မဇ္ဈတ္တောဝ ဟုတ္တာ ဂစ္ဆတိ၊ ဧवं ကုလံ ဥပဂမ္မ လာဘံ လဒ္ဓါပိ အလဒ္ဓါပိ မဇ္ဈတ္တောဝ ဟုတ္တာ ဂစ္ဆတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ။၂။၂၁၅။ (၂) သာ မုဟုတ္တံ ပလာယိတ္တာ---မရဏာယူပနိဝတ္ထတ။ ဇာ၊ ၁။၃၂၄။ တတ္ထ မရဏာယူပနိဝတ္ထတာတိ မရဏတ္ထာယ ဥပနိဝတ္ထိ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၄၁ရ။ (၃) ယတ္ထ ဝါရိဝဟော ပူရော၊ ဂစ္ဆံ နုပနိဝတ္ထတိ၊ ဧဝမယု မနုဿာနံ၊ ဂစ္ဆံ နုပနိဝတ္ထတိ။ ဇာ၊ ၂။၁၅ရ။ နုပနိဝတ္ထတိတိ တသ္မိံ တသ္မိံ ဌာနေ ဂတံ ဂတမေ၀ ဟောတိ၊ နာ ဥပနိဝတ္ထတိ။ (နာ ဥပနိ၀ တ္ထတိ ယတ=လှည့်၍မဆန်ပြန်သကဲ့သို့။သျှ။) ဇာ၊ဌ၊၆။၃၃။

ဥပနိဝတ္ထစ (ကြိ) [ဥပ+နိ+ဝတ္ထ(ဝတု)+အာ။ အာ-ကိုတ္ထပြု၊ ဧ ဂိုဏ်းကိုစောင့်လို၍ ဆန်းကြောင့် "တ"ကို]ပြန်လှည့်လာခဲ့ပြီ။ ဥပနိ၀ တ္ထတိ(၂) ကြည့်။

ဥပနိဝတ္ထိ (ကြိ) [ဥပ+နိ+ဝတ္ထ (ဝတု)+ဣ] ပြန်လှည့်လာခဲ့ပြီ။ ဥပနိ၀ တ္ထတိ(၂) ကြည့်။

ဥပနိသဒ္ဒ (ကြိုဝိ) [ဥပ+နိ+သဒ+တ္ထာ] အနီးအပါး ချဉ်းကပ်ထိုင်နေ၍။ သယံ မုခေနုပနိသဒ္ဒ ပုစ္ဆာ(ပေတ။၁၉၀)တိ အညေ ပုရိသေ အပေ-သေတ္ထာ ဥပနိသီဒိတ္ထာ သမ္ဗုခေနေဝ ပုစ္ဆ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၂၂၅။

ဥပနိဿဿဒ္ဓ (ပု) [ဥပနိသာ+သဒ္ဓ] ဥပနိသာ သဒ္ဓါ။ ဥပနိဿယပရိယာယော ဥပနိသ-သဒ္ဓေါတိ ကတ္ထာ ဝုတ္တံ "ဝိညာဏူပနိသံ နာမ-ရူပံ၊ နာမရူပနိသဿ သင်္ခါယတန"န္တိ အာဒိကေ-နာတိ။ အနုဋီ၊၃။၂၅၅။

ဥပနိဿသမ္ဘန္န (တိ) [ဥပနိသာ+သမ္ဘန္န] မှီရာ အကြောင်းနှင့် ပြည့်စုံသော၊ ပြည့်စုံသော မှီရာအကြောင်းရှိသော၊သူ။ ဣန္ဒြိယသံဝရေ ဘိက္ခဝေ သတိ ဣန္ဒြိယသံဝရသမ္ဘန္နဿ ဥပနိဿသမ္ဘန္နံ ဟောတိ သီလံ။ အံ၊၂။၃၁၆။ ဥပနိဿသမ္ဘန္နံ ဟောတိတိ သမ္ဘန္နဥပနိဿယံ ဟောတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၈။

ဥပနိသာ (ထီ) [ဥပ+နိ+သဒ+ကို။ ဥပနိသီဒတိ ဖလံ ဍွေတိ ကာရကံ ဥပနိသာ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၆၉။ ဥပ+နိ+သိ+အ။ ဥပေစ္စ နိဿယတိ (နိဿီယတိ)တိ ဝါ ဥပနိသာ။ ဒံ၊ဋီ၊၂။၁၆၉။ အံ၊ဋီ၊၃။၁ရ၀။] (၁)(က) အကျိုးတရား၏-မှီနေရာ-ကပ်ရောက်မှီခိုရာ-ဖြစ်သောတရား၊ အကြောင်းတရား၊ အဆင့်ဆင့်-အဆက်ဆက်-သော အကြောင်းတရား။ (၁) ဇတူ-ဆင်တူ ရိုးမှား-ပြုခြင်းဟူသောအကြောင်း။ (၂) ဆိတ်ကွယ်ရာ။ (၁)(က) တေဒတ္ထာ (ဘိက္ခဝေ) ကထာ၊ တေဒတ္ထာ မဗ္ဗနာ၊ တေဒတ္ထာ ဥပနိသာ။ ဝိ၅။၂၈၉။ ဒံ၊ဝ။၁ရ၈။ ဥပနိသာတိ အယံ "ဝိနယော သံဝရတ္ထာယာ"တိအာဒိကာ ပရမ္ပရပစ္စယတာပိ တေဒတ္ထာယ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၀၈။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ရ၀။) တေဒတ္ထာ ဥပနိသာတိ ဥပနိသီဒတိ ဍွေ ဖလံ တပ္ပဋိဗဒ္ဓဝုတ္ထိတာယာတိ ဥပနိသာ ဝုစ္စတိ ကာရကံ ပစ္စယောတိ။ သာရတ္ထ၊ဋ။၁၉၃။ တေသံ ဝေါ ဘိက္ခဝေ ကုသလာနံ ဓမ္မာနံ အရိယာနံ နိယ္ယာနိကာနံ သမ္ဘောဂါမိနံ ကာ ဥပနိသာ သဝနာယာတိ ဣတိ စေ ဘိက္ခဝေ ပုစ္ဆိတာရော အသု။ သုတ္တနိ။၃၉၁။ (-အံ၊ ၃။၁၆၃။) တေသံ ဘိက္ခဝေ ကုသလာနံ----သမ္ဘောဂါမိနံ ကာ ဥပနိသာ ကိ ကာရကံ ကိ ပယောဇနံ တုမ္ဘာကံ သဝနာယ။ သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၊၂။၂၂၀။ ကာ ဥပနိသာတိ ကော ဥပနိ-ဿယပစ္စယော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၅ရ။ (-သံ၊၁။၂၆ရ။ ဝဇိရ၊၂၉။ ဝိမတိ။၁။၃ရ။ သံ၊ဋီ၊၂။၆၅။ အံ၊ဋီ၊ ၁။ရ၉။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၁၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၅၀။) (၁) အည် ဥပနိသံ ကတ္ထာ။ ဇာ၊၁။၃ရ၄။ အည် တဝ ပဋိရူပကံ ကတ္ထာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။၃၂၂။ (၂) မတာဝါဌေ စယေ ကာသု-ပနိသာ ကာရကော ရယော။ ဓာန်။၁၁၂၅။

ဥပနိသာဒီ (ပု) [ဥပနိသာ=ဥပနိသာယ= ဥပနိဿာယ+ဒါ+ဣ] မြတ်စွာဘုရား၊ (တစုံတခုကို အကြောင်းပြု၍ တရားအလှူ ပေးတတ်သောကြောင့်မြတ်စွာဘုရားကို "ဥပနိသာဒီ" ဟုခေါ်သည်။) သမ္ဘာကာရေန ဘာသတော၊ သုတ္တာ ဥပနိသာဒိနော။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၆၄။ ဥပ-နိသာဒိနောတိ ဂန္ဓာ ဥပနိဿာယ ဓမ္မဒါန် ဒဒတောတိ အတ္ထော။ ဗုဒ္ဓ၊ဋ္ဌ။၂၈၀။

ဥပနိသိန္န (တိ) [ဥပ+နိ+သဒ+တ] အနီးသို့ ချဉ်းကပ်ထိုင်နေသော၊သူ။ ဘိက္ခု ဥပနိသိန္နော ဝါ ဟောတိ။ ဝိ၁။၂ရ၅။ ဥပနိသိန္နောတိ ဥပဂန္ဓာ နိသိန္နော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၅။

ဥပနိသိန္နက (တိ) [ဥပနိသိန္န+က] အနီးသို့ချဉ်း ကပ်ထိုင်နေသော၊သူ။ ဆောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနိသိန္နကကထာ (ထီ) [ဥပနိသိန္နက+ကထာ] မိမိအနီးသို့ ချဉ်းကပ်ထိုင်နေသောသူအား

ဟောပြောအပ်သော တရားစကား။ ဓမ္မကထံ ဝါ သရဘည် ဝါ ဥပနိသိန္နကကထံ (ဥပနိ-သိန္နကထံ) ဝါ အနုမောဒနံ ဝါ နိ ကရောတိ။ အံ၊ဌ၊၃။၃၅၃။ မ၊ဌ၊၂။၁၆၄။ အတ္ထနော သန္ဓိကံ ဥပဂန္တွာ နိသိန္နဿ ကာတဗ္ဗာ တဒနုစ္ဆဝိကာ ဓမ္မကထာ ဥပနိသိန္နကကထာ (ဥပနိသိန္န-ကထာ)။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၆ရ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၉၆။ (–ဝိ၊ဌ၊၃။၃၃၉။ ဝိ၊သင်္ခ၊။၂၀၈။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၂၄၉။)

ဥပနိသိန္နကထာ (ထီ) [ဥပနိသိန္န+ကထာ] မိမိအနီးသို့ ချဉ်းကပ်ထိုင်နေသောသူအား ဟောပြောအပ်သောတရားစကား။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနိသိန္နကပရိကထာ(ထီ) [ဥပနိသိန္နက+ပရိကထာ] မိမိအနီးသို့ ချဉ်းကပ်ထိုင်နေသောသူအား ပိုင်းခြားမ၍ ဟောကြားအပ်သော တရားစကား။ အတ္ထနာ ဝါ ပရေန ဝါ ဝါစာယ စိရဘာသိတံ သက္ကစ္စံ ဥဒ္ဒိသနဥဒ္ဒိသာပန---- ဥပနိသိန္နကပရိကထာ အနုမောဒနီယာဒိ-ဝသေန ပဝတ္တိတံ ဝစီကမ္မံ။ အံ၊ဋီ၊၃။၅။

ဥပနိသိန္နပရိသာ (ထီ) [ဥပနိသိန္နာ+ပရိသာ] မိမိအနီးဌိတိုင်နေသောပရိသတ်။ လောကိယ-ပည် အနုဗာနာတိ ဥပနိသိန္နပရိသာယ အနု-ကူလဓမ္မကထနတောတိ အဓိပ္ပါယော။ မ၊ဋီ၊၂။၁၆။

ဥပနိသိဒတိ (ကြို) [ဥပ+နိ+သဒ+အ+တိ] အနီးဌိ-ချဉ်းကပ်၍-မှီ၍-ထိုင်၏။ တမေဝ ခီလံ ဝါ ထမ္ဘံ ဝါ ဥပနိသိဒတိ။ သံ၊၂။၁၂၃။ (–အံ၊၂။၄၉၅။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၁။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၅၃။ မ၊ဌ၊၁။၂၅၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၆၁။ သာရတ္ထ၊၁။၁၉၃။) **ဥပနိသီ-ဒန္တိ**- နဥပနိသီဒန္တိ ဓမ္မဿဝနာယာ (အံ၊၃။ ၁၉၂)တိ "ဓမ္မံ သုဏိဿာမ"တိ နိ သမီပေ နိသီဒန္တိ။ အံ၊ဌ၊၃။၂၆၆။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၂၁ရ။ **ဥပနိ-သီဒေယျ**- အံ၊၂။၄၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၅၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၉၂။ ဥပနိသီဒေယျာတိ ဿမီပေ နိဿာယ နိသီဒေယျ။ အံ၊ဌ၊၃။၁ဂ၉။ ဥပနိသီဒေယျာတိ တေနေဝ အာလိင်္ဂနေန ဥပေစ္စ နိသီဒေယျ၊ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၈၅။ **ဥပနိသီဒိ** - ခုဒ္ဒကာ၊ဌ။၁၃ရ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၃၁၁။ **ဥပနိသီဒိသု**- သံ၊ဌ၊၁။၂၆၅။ **ဥပနိသီဒိမှ** (မှာ–မှ အာကို အ ရသာပြု၍ ရှုပ်ပြီးသည်။)–အံ၊၃။၁၉၄။ **ဥပနိသီဒိဿသိ**- မ၊ဌ၊၂။၃၀၄။

ဥပနိသီဒန္ဓ (တိ) [ဥပ+နိ+သဒ+အန္ဓ] အနီးဌိ-ချဉ်းကပ်၍-ထိုင်နေသော၊သူ ။ပယိရူပါသ-တောတိ သက္ကစ္စံ ဥပနိသီဒန္ဓဿ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။၁၃၂။

ဥပနိသီဒန္ဓိ (ကြို) [ဥပ+နိ+သဒ+အ+အန္ဓိ] အနီးဌိ-ချဉ်းကပ်၍-ထိုင်နေကုန်၏။ ဥပနိသီဒတိ-ကြည့်။

ဥပနိသီဒါပေတွာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+နိ+သဒ+ဏာပေ+တ္တာ] အနီးဌိ-ချဉ်းကပ်၍-ထိုင်နေစေ၍။ တေ အဝိည်ရှိ ပုရိသဝိဂ္ဂဟံ ဥပနိသီဒါပေတ္တာ မာတုဂါမဿ ဥတ္တရိဆပ္ပဋ္ဌဝါစာဟိ ဓမ္မံ ဒေသေန္တိ။ ဝိ၊၂။၃၃။

ဥပနိသီဒိ (ကြို) [ဥပ+နိ+သဒ+ဏ္ဍိ] အနီးဌိ-ချဉ်းကပ်၍-ထိုင်နေပြီ။ ဥပနိသီဒတိ-ကြည့်။

ဥပနိသီဒိသု (ကြို) [ဥပ+နိ+သဒ+ဥံ] အနီးဌိ-ချဉ်းကပ်၍-ထိုင်နေကြကုန်ပြီ။ ဥပနိသီဒတိ-ကြည့်။

ဥပနိသီဒိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+နိ+သဒ+တမ္ဘ] အနီးဌိ-ချဉ်းကပ်၍-ထိုင်နေ-အပ်-သင့်-ထိုက်-သော၊သူ။ ပုနပ္ပုနံ ဥပါသိတမ္ဘောတိ အဘိ-ဏှသော ဥပနိသီဒိတမ္ဘော။ အံ၊ဋီ၊၂။၉၃။

ဥပနိသီဒိတုံ (ဗျ) [ဥပ+နိ+သဒ+တုံ] အနီးဌိ-ချဉ်းကပ်၍-ထိုင်နေခြင်းငှါ။ ဥပဂန္တွာ ဝါ နာလံ ဥပနိသီဒိတုံ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၂၁ရ။

ဥပနိသိဒီတုကာမ (တိ) [ဥပနိသိဒီတုံ+ကမ+ဏ။ ဥပ+နိသိဒီတုကာမ။ မဒ္ဒုနိသ္ဝ၊ဒု။၅၂၀] အနီးဌ-ချဉ်းကပ်၍-ထိုင်နေခြင်းဌါ အလိုရှိ သော၊သူ။ အထ ဒေါ ဝေရဏ္ဍော ပြာဟွဏော ဘဂဝန္တံ ဥပနိသိဒီတုကာမော အတ္ထနာ ဌိတပဒေ-သတော ယေန ဘဂဝါ တေနုပသင်္ကမိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၆၅။ ဘဂဝန္တံ ဥပနိသိဒီတုကာမောတိ ဘဂဝန္တံ ဥပဂန္တွာ နိသီဒီတုကာမော၊ဘဂဝတော သမီပေ နိသီဒီတုကာမောတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊၁။၄၅၅။ ဘဂဝန္တံ-ဘုရားသို့၊ ဥပ-နိသိဒီတုကာမော-ကပ်၍ထိုင်လိုရကား။ (သဒ္ဒ တ္ထ။) ဝါ-ဘဂဝန္တံ=ဘဂဝတော-၏၊ ဥပနိသိ-ဒီတုကာမော-အနီးဌထိုင်လိုရကား။ (အဓိပ္ပါ ယတ္ထ။) ဂံ၊သစ်၊၂။၃၉၄။

ဥပနိသိဒီတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+နိ+သဒ+တ္တာ] အနီးဌ-ချဉ်းကပ်-ထိုင်နေ၍။ အမ္ဘဏ္ဍော မာဏဝေါ-----ဘဂဝန္တံယေဝ သရဏံ ဂဝေသီ ဥပနိ-သိဒီတ္တာ ဘဂဝန္တံ တေဒဝေါစ။ ဒီ၊ဋ၊၈၉။ ဥပနိသိဒီတ္တာတိ ဥပဂမ္မ ဟေဋ္ဌာသနေ နိသိ-ဒီတ္တာ။ ဒီ၊ဋ၊၁။၂၃ရ။ (-ဝိ၊ဒု။၃၃ရ။)

ဥပနိသိဒိမ္ဘ (ကြိ) [ဥပ+နိ+သဒ+မ္ဘာ] အနီးဌ-ချဉ်းကပ်-ထိုင်နေခဲ့ကုန်ပြီ။ ဥပနိသိဒတိ-ကြည့်

ဥပနိသိဒိယ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+နိ+သဒ+တ္တာ] အနီးဌ-ချဉ်းကပ်-ထိုင်နေ၍။ ဘက္ခယန္ဓိ ဒိဝါရတ္တိ၊ မဇ္ဈေ ဥပနိသိဒိယာ (စရိယာ။၄၁၅)တိ တတ္ထ တတ္ထ ကလလပိဏ္ဍေ ဥပနိသိဒိတ္တာ ကလလ-ဂဟနံ ပဝိသိတ္တာ နိပန္နေ မဇ္ဈေ ကာကာ ဝါ ဂ္ဂတ်ရေ ဝါ-----ဘက္ခယန္ဓိ။ စရိယာ၊ဌ။၂၂၉။

ဥပနိသိဒိဿသိ (ကြိ)[ဥပ+နိ+သဒ+ဿသိ] အနီးဌ-ချဉ်းကပ်-ထိုင်နေလတ္တံ့။ဥပနိသိဒတိ-ကြည့်။

ဥပနိသိဒေယျ (ကြိ) [ဥပ+နိ+သဒ+ဧယျ] အနီးဌ-ချဉ်းကပ်-မှီ၍-ထိုင်နေရာ၏။ ဥပနိသိဒတိ-ကြည့်။

ဥပနိသေဝတိ (ကြိ) [ဥပ+နိ+သေဝ+အ+တိ] ကပ်မှီ၍နွယ်၏။ ရစ်ပတ်၏။ သာ တံ သာလံ ဥပနိသေဝေယျ။ မ၊ဝ။၃၀၁။

ဥပနိသေဝိတ (တိ) [ဥပ+နိ+သေဝ+တ] အနီးအပါးဌ မှီခိုနေထိုင်သော၊သူ။ အပရေ ပဿ သန္ဓာပေ၊ နဒီနုပနိသေဝိတေ။ ဇာ၊၂။၃၂၆။ နဒီနုပနိသေဝိတေတိ နဒီနံ ဥပနိသေဝိတေ အာသန္နဋ္ဌာနေ၊ နဒီကူလေ ဝသန္တေတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၂၇၆။

ဥပနိသေဝေယျ (ကြိ) [ဥပ+နိ+သေဝ+အ+ယျ] ကပ်မှီ၍နွယ်ရာ၏၊ ရစ်ပတ်ရာ၏။ ဥပနိသေဝတိ-ကြည့်။

ဥပနိဿဇ (ကြိ) [ဥပ+နိ+သဇ+အ+ဟိ] ပေးစွန့်လော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနိဿဇတိ (ကြိ) [ဥပ+နိ+သဇ+အ+တိ] ပေးစွန့်၏။ မမေတံ ဥပနိဿဇ(ဇာ၊၂။၈၇)တိ ဣဒံ တံ နိဿဇ ဝိဿဇ္ဇေဟိ ဒေဟိ။ ဇာ၊ဌ၊ ၅။၃၄၅။ (ဥပနိဿဇ-ဌ် သဇဓာတ် သဇ္ဇ ဓာတ် ၂-မျိုး ကြုံနိုင်သည်၊ သဇ္ဇဓာတ် ကြုံလျှင် ပါဠိတော်ဝယ် ဆန်းကြောင့် ဇ တစ်လုံး ကျေ သည်ဟု ကြုံပါ။ နီတိ၊ဓာ။၄၈-ဌ် သဇဓာတ် ဟု သံယုဇ်မဲ့ ဓာတ်လာသည်။)

ဥပနိဿယ (ပု) [ဥပ+နိ+သိ+အ။(ဥပနိဂြယ-သံ)] (က) ပြင်းထန်သော-အားကောင်းသော-မှီရာအကြောင်း၊ ဥပနိဿယပစ္စည်း။ (ခ) (ဆွမ်း)မှီခိုနေထိုင်ရာဌာန။ (က) နိဿယေ နဝ။ ဥပနိဿယေ တိဏိ။ ပဋ္ဌာန၊ဝ။၂၈။ သော သတိ ဥပနိဿယေ နိ စိရသေဝ ဥတ္တမတ္ထံ ပါပုဏိဿတိ။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။ဝ၉၅။ ဣမဿ ရညော ဣမဿိ အတ္ထဘာဝေ မဂ္ဂဖလာနံ ဥပနိဿယော နတ္ထိ။ ဒီ၊ဌ၊ဝ။ဝ၃၅။ ဥပါဒါနံ ကုသလကမ္မ-ဘဝဿ ဥပနိဿယဝသေနဝ ပစ္စယော ဟောတိ။ မ၊ဌ၊ဝ။၂၂၃။ ယော ကောစိ

ဥပနိဿယော ဗလဝပစ္စယော။ နေတ္တိ၊ဌ။၉၄။ တဒမိနုဝုတ္ထိတာယ အတ္ထနော ဖလေန နိဿိတောတိ ယံကိဉ္စိ ကာရဏံ နိဿယောတိ ဝဒတိ၊ တတ္ထ ယော ဘုသော၊ တံ ဥပနိ-ဿယောတိ နိဒ္ဒါရေတိ။ မူလဋီ၊၃။၁ရ၁။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂ရ၆။) ဥပနိဿယပစ္စယ-လည်း ကြည့်။ (ခ) ဂိရိကဏ္ဍကဝိဟာရဿ ဥပနိ-ဿယေ ဝတ္ထုကာလကဂါမေ ကော ကုလ-ဓီတာပိ.....ပိတိယာ အဝကာသော လဟေယ်သိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၅၉။

ဥပနိဿယဗျုန္ဒြိယ (နာ) [ဥပနိဿယ+ဗျုန္ဒြိယ] (အရိယမဂ်၏) အားကောင်းသော မှီရာ အကြောင်းဖြစ်သော ဗျုန္ဒြေ။ တိက္ခိန္ဒြိယ-မုဒိန္ဒြိယနိဒ္ဒေသေ ဥပနိဿယဗျုန္ဒြိယာနိ နာမ ကထိတာနိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၄၂။ မဂ္ဂသ္သ ဥပနိ-ဿယဘူတာနိ ဗျုန္ဒြိယာနိ ဥပနိဿယ-ဗျုန္ဒြိယာနိ။ မူလဋီ၊၂။၂၁၃။

ဥပနိဿယကာရဏ (နာ) [ဥပနိဿယ+ကာရဏ] အားကြီးသော မှီရာဌာနဖြစ်သော အကြောင်း။ ဝနပတ္ထံ ဟိ တံ ဥပနိဿယ ဝိဟရတော ဥပနိဿယကာရဏံ။ မ၊ဋီ၊၂။၅ရ။

ဥပနိဿယကုသလ (ပု) [ဥပနိဿယ+ကုသလ] ဥပနိဿယပစ္စည်းဖြစ်သော-အားကြီးသော မှီရာအကြောင်းဖြစ်သော-ကုသိုလ်။ ဥပ-နိဿယကုသလာ အကုသလေ သမ္ဘသော သမုစ္ဆိန္နဿ။ မ၊ဋီ၊၃။၅ရ။

ဥပနိဿယကောဋိ (တတ်) [ဥပနိဿယ+ကောဋိ] ဥပနိဿယ-အစွန်း-အစ-အစွမ်း။ ဥပနိဿယ ကို-အဦး-ပဓာန-ပြုခြင်း။ (သုခဝေဒနာ, ဥပေက္ခာဝေဒနာသည် တဏှာအား အာရမ္မဏ မတ္တ,အာရမ္မဏာဓိပတိ, အာရမ္မဏူပနိဿယ, ပကတူပနိဿယသတ္တိတို့ဖြင့် ကျေးဇူးပြု၏။ ဒုက္ခဝေဒနာသည် တဏှာအား အာရမ္မဏမတ္တ, ပကတူပနိဿယသတ္တိတို့ဖြင့် ကျေးဇူးပြု၏။ ယင်းသို့ ကျေးဇူးပြုသော ထိုပစ္စည်းအားလုံး ကို ဥပနိဿယ၌ အကျုံးဝင်သောကြောင့် "ဥပနိဿယကောဋိ"ဟု ဆိုထားခြင်းဖြစ်သည်။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၁၅။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁ရ၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၆၄။

ပဋ္ဌာန်း၌ တိုက်ရိုက်မလာသော အကြောင်း အကျိုးဆက်သွယ်မှုတရားများကို သုတ္တန်နည်း ဥပနိဿယပစ္စည်းဟု ခေါ်သည်၊ ယင်းကို "ဥပနိဿယကောဋိ"ဟု သုံးနှုန်းသည်။ အဘိ၊ ဌ၊၂။၁ရ၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၁၁။ မူလဋီ၊၂။၁၂၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၃၄-၅။

ကသိုဏ်းရုပ်ကိုမြင်သည့် စက္ခုဝိညာဏ်နှင့် ယှဉ်သောဖဿ=စက္ခုသမ္ဖဿသည် နောင် ကမ္မဋ္ဌာန်းဖွားများသည့်အခါ ဖြစ်ပေါ်လာသော ပရိကမ္မကသိုလ်ဈာန်နှင့်ယှဉ်သော ဝေဒနာ, သမာပတ္တိဈာန်နှင့်ယှဉ်သောဝေဒနာ, မဂ်ဖိုလ် ဈာန်နှင့်ယှဉ်သောဝေဒနာတို့အား ဥပနိဿယ ပစ္စည်းဖြင့်ကျေးဇူးပြုသည်၊ ယင်းကို "ဥပ နိဿယကောဋိ"ဟု သုံးနှုန်းသည်။ အဌကထာ (အဘိ၊ဌ၊၂။၃၆-ရ)၀ယ် သင်္ခေပ၌ ဥပနိဿယ ကောဋိယာဟု သုံးနှုန်းပြီး နိဂုံး၌ ဥပနိဿယ ဝသေနဟု သုံးနှုန်းထားသည်။ ကောဋိနှင့် ဝသ ကို အနက်တူဟုမှတ်ပါ။ မူလဋီကာ, အနုဋီကာ တို့၌ကား ကောဋိကို အာဒိ, အဝယဝ, အန္တ-လာမက ဟု အမျိုးမျိုးဖွင့်ကြ၏။ မူလဋီ၊၂။၃၁။ အနုဋီ၊၂။၃၆။ အဌကထာဖွင့်ချက်ဖြင့်ပင် လုံလောက်ပြီဟု ယူဆသည်။

သာ (ဝေဒနာ) ရူပတဏှာဒိဘေဒါယ တဏှာယ ဥပနိဿယကောဋိယာ ပစ္စယော ဟောတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၁၅။ ဥပနိဿယကောဋိ-ယာတိ ဥပနိဿယသီသေန။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁ရ၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၆၄။ သာ ပန ဥပနိဿယ-ကောဋိယာ ကေဝလ ပစ္စယော ဟောတိ။

အဘိ၊၆။ ၂။ ၁၀၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၁၁။ ဥပနိဿယ-ကောဋိယာတိ ဥပနိဿယ်သေန၊ ဥပနိဿယ-လေသေနာတိ အတ္ထော။ ယော ဟိ ပဌာနေ အနာဂတော သတိ ဘာဝါ အသတိ စ အဘာဝါ သုတ္တန္တိကပရိယာယေန ဥပနိဿယော၊ သော ဥပနိဿယကောဋိတိ ဝုစ္စတိ။ မူလဋီ၊ ၂။၁၂၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။၃၃၄-၅။

တောနိ ဟိ သမ္ဘာနိပိ စိတ္တာနိ စက္ခုဒ္ဒါရေ ဥပနိဿယကောဋိယာ, သမတိက္ကမဝသေန, ဘာဝနာဝသေနာတိ တိယာကာရေဟိ လဗ္ဘန္တိ။ ...ဧဝံ တာဝ ဥပနိဿယဝသေန လဗ္ဘန္တိ၊ အဘိ၊ ၆။ ၂။ ၃၆-ဂ။ ဥပနိဿယကောဋိယာတိ တ္ထေ ..... ကေဝိတိယံ ကုသလာဒီနံ စက္ခုသမ္ဘဿ-ဒယော တဒဘာဝေ အဘာဝတော ဇာတိ ဝိယ ဧရောမရဏဿ ဥပနိဿယလေသေန ပစ္စ-ယောတိ ဝတ္တုံ ယုဇ္ဇေယ္ယုံ။ .....ဗလဝဗလဝါနံ ပန ပရိကမ္မာဒီနံ ဥပနိဿယာနံ သမ္ဘေသံ အာဒိဘူတော ဥပနိဿယော ဥပနိဿယ-ကောဋိ၊ "ဝါလကောဋိ နု ပညာယတိ" တိအာဒီသု ဝိယ ဟိ အာဒိ, အဝယဝေါ ဝါ ကောဋိ။ ———ပရိကမ္မာဒီနိ ဝိယ ဝါ နု ဗလဝ-ဥပနိဿယော ဒဿနန္တိ တဿ ဥပနိဿယ-န္တဘာဝေန ဥပနိဿယကောဋိတာ ဝုတ္တာ။ မူလဋီ၊ ၂။ ၃၁။ ဥပနိဿယန္တဘာဝေနာတိ လာမကူပနိဿယဘာဝေန။ အနုဋီ၊ ၂။ ၃၆။

ဥပနိဿယကောဋိဒဿနမုခ (နဝ) [ဥပနိဿယ ကောဋိ+ဒဿနမုခ] ဥပနိဿယကောဋိပြခြင်း ကို အဦးပြုခြင်း။ ဥပနိဿယကောဋိယာတိ တ္ထေ...ဥပနိဿယကောဋိဒဿနမုခေန ဣဒမ-ဓိပ္ပေတဥပနိဿယကောဋိ ဒဿေတုံ "သဒ္ဓံ ဥပနိဿာယာ"တိ အာဒိ ဝုတ္တံ။ အနုဋီ၊ ၂။ ၃၆။

ဥပနိဿယဂေါစရ (ပု) [ဥပနိဿယ+ဂေါစရ] (သီလအစရှိသောဂုဏ်တို့၏) အားကြီးသော မှီရာအကြောင်းဖြစ်သော ကျက်စားရာ။ (ဥပ နိဿယ အရ ကလျာဏမိတ်ကို ကောက်ရ သည်။) တတ္ထ ကတမော ဥပနိဿယဂေါ-စရော၊ ဒသကထာဝတ္ထုဂုဏသမန္နာဂတော ကလျာဏမိတ္တော၊ ယံ နိဿယ အဿုတံ သုဏာတိ...သဒ္ဓါယ ဝနုတိ၊ သီလေန သုတေန စာဂေန ပညာယ ဝနုတိ၊ အယံ ဝုစ္စတိ ဥပနိဿယဂေါစရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၁၉။ ဥဒါန၊ ၆။ ၂၀၄။ ဣတိဝုတ်၊ ၆။ ၂၉၃။ မဟာနိ၊ ၆။ ၂၉၅။ သာရတ္ထ၊ ၁။ ၁၈၉။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၃၈။ အံ၊ ၆။ ၃။ ၂ရ၃။ သီလာဒီနံ ဂုဏာနံ ဥပနိဿယ-ဘူတော ဥပနိဿယဂေါစရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၆။ ၁။ ၄၄။

ဥပနိဿယဂ္ဃဟဏ (နဝ) [ဥပနိဿယ+ဂဟဏ] ဥပနိဿယသဒ္ဓါသာမည။ အဘိန္ဒိတ္ထာ ဝါ ဥပနိဿယဂ္ဃဟဏမေဝ ကာတမ္မံ။ မူလဋီ၊ ၃။ ၁ဒ၈။ ဥပနိဿယဂ္ဃဟဏမေဝ ကာတမ္မံ သာမညရူပေန။ အနုဋီ၊ ၃။ ၂၆၆။

ဥပနိဿယစိတ္တသန္ဓာန (နဝ) [ဥပနိဿယ+ စိတ္တသန္ဓာန] (မင်ပိုလ်၏) အားကြီးသောမှီရာ အကြောင်းဖြစ်သော စိတ်အစဉ်။ ဘဝါ ကတဘတ္ထကိစ္စာ တေသံ ဥပနိဿယ-စိတ္တသန္ဓာနာနိ ဩလောကေတ္ထာ တတော ဓမ္မံ ဒေသေတိ။ အံ၊ ၆။ ၁။ ၄ဒ။ (ဒီ၊ ၆။ ၁။ ၄၆-ပုရေဘတ္တကိစ္စကို ပြရာ၌ တေသံ သတ္တာနံ စိတ္တသန္ဓာနာနိ-ဟုသာရှိသည်။)

ဥပနိဿယတိ (ကြို) [ဥပ+နိ+သိ+အ+တိ] အားကြီးစွာအမှီပြု၏။ နု ပတ္ထယတိ နု ဥပနိဿယတိ။ မိလိန္ဒ။ ၂၃၄။

ဥပနိဿယနိဒဿန (နဝ) [ဥပနိဿယ+ နိဒဿန] အားကြီးသော မှီရာအကြောင်းကို ပြခြင်း။ အတိတေပိ ဧဝံ အဟောသိတိ ဣဒံ

ပန အနာဂတ်သတ္တနဿ ဥပနိဿယ-
နိဒဿနမတ္တံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၀၀။

ဥပနိဿယနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပနိဿယ+ နိဒ္ဒေသ] ဥပနိဿယပစ္စည်းကို အကျယ်ညွှန်ပြရာ အခန်းအပိုင်း။ ဧတသ္မိ ပန ဥပနိဿယ-
နိဒ္ဒေသေ ယေ ပုရိမာ ယေသံ ပစ္ဆိမာနံ အနန္တရူပနိဿယာ ဟောန္တိ။ မူလဋီ၊၃။၁၈၅။

ဥပနိဿဝစ္စယ (ပု) [ဥပနိဿယ+ပစ္စယ] ဥပ
နိဿယပစ္စည်း။ ပြင်းထန်သော–အားကြီးသော–
မှီရာအကြောင်းတရားအဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြု
တတ်သော ပစ္စည်းတရား။ (က) အာရမ္မဏူပ
နိဿယပစ္စည်း၊ မိမိကို အာရုံမပြုဘဲ မနေနိုင်
လောက်အောင် ဆွဲဆောင်မှုပြင်းထန်ကြီးမား
အားကောင်းသော မှီရာအကြောင်းတရား
အဖြစ်ဖြင့် ဆိုင်ရာအာရမ္မဏိက အကျိုးပစ္စ
ယုပွန်တရားတို့အား ကျေးဇူးပြုတတ်သော
ဣဋ္ဌနိပ္ပန္နရူပ်စသော အာရုံခြောက်ပါးပစ္စည်း
တရား။ (ခ) အနန္တရူပနိဿယပစ္စည်း၊ မိမိ၏
အခြားမဲ့ တဆက်တည်းဖြစ်သော နောက်
နောက် စိတ်စေတသိက်တရားတို့ကို ဖြစ်စေ
ရာ၌ ပြင်းထန်ကြီးမားအားကောင်းသော မှီရာ
အကြောင်းတရားအဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြုတတ်
သောရှေးရှေးသော စိတ်စေတသိက်တည်း
ဟူသောပစ္စည်းတရား။ (ဂ) ပကတူပနိဿယ
ပစ္စည်း၊ အကျိုးမပေးဘဲ မနေနိုင်လောက်
အောင် မိမိသန္တာန်၌ ဖြစ်စေအပ်ပြီး, ဆည်း
ကပ်မှီဝဲသုံးစွဲအပ်ပြီးသောကြောင့် ပြင်းထန်
ကြီးမား အားကောင်းသော–အာရမ္မဏ အနန္တရ
တို့နှင့် မတွဲမဖက် သူ့ချည်းသက်သက်ပင်
ပြင်းထန် ကြီးမား အားကောင်းသော ရာဂ
ဒေါသစသော, သဒ္ဓါ သီလစသော, သုခ ဒုက္ခ
ဥတု ဘောဇန သေနာသနစသောပစ္စည်း
တရား။ (ဃ) သုတ္တန်ပကတူပနိဿယပစ္စည်း၊
ပဌာန်း ပါဠိတော်၌ မလာသည်ဖြစ်၍ သုတ္တန်
နည်းလာ ပရိယာယ်အားဖြင့်သာ ဆိုင်ရာ
ရှုပ်နာမ်တရား တို့အား ပြင်းထန် ကြီးမား
အားကောင်းသော မှီရာအကြောင်းတရား
အဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြုတတ်သောပစ္စည်းတရား။

ဥပနိဿယပစ္စယောတိ ပုရိမာ ပုရိမာ
ကုသလာ ဓမ္မာ ပစ္ဆိမာနံ ပစ္ဆိမာနံ ကုသလာနံ
ဓမ္မာနံ ဥပနိဿယပစ္စယေန ပစ္စယော.....
ဥတုဘောဇနမ္ပိ ဥပနိဿယပစ္စယေန ပစ္စယော။
ပဋ္ဌာန၊၁။ ၅–၆၊ (–၁၄၄။) ယထာ ပန ဘုသော
အာယာသော ဥပါယာသော၊ ဧဝံ ဘုသော
နိဿယော ဥပနိဿယော၊ ဗလဝကာရဏ-
ဿတံ အဓိဝစနံ၊ တဿာ ဗလဝကာရဏ-
ဘာဝေန ဥပကာရကော ဓမ္မော ဥပနိဿယ-
ပစ္စယောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၄ရ။
ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၆ရ။ သယံ ပန ရူပံ ဗ္ဟမတ္တိ ပဋ္ဌာန-
မဟာပဋ္ဌာနေ အာဂတနယေန ဥပနိဿယ-
ပစ္စယံ နိ လဘတိ၊ သုတ္တန္တိကပရိယာယေန
ပန လဘတိတိ ဝတ္ထုံ ဝဋ္ဋတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ရ။
အာလောကော ဥပနိဿယပစ္စယော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊
၁။၁ရ၅။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆ရ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၂ရ။
ဥပနိဿယပစ္စယောတိ ဣဒံ သုတ္တန္တနယေန
ပရိယာယတော ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၅၀။ မ၊ဋီ၊
၁။၃၆၁။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၆၅။ အာလောကော ဥပ-
နိဿယပစ္စယောတိ ဒဿနဿ သုတ္တန္တ-
နယေန ပရိယာယတော ပစ္စယတာ ဝုတ္တာ။
သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၉၆။

ဥပနိဿယပစ္စယဓမ္မ (ပု) [ဥပနိဿယပစ္စယ
+ဓမ္မ] ဥပနိဿယပစ္စည်းတရား။ တံ ကာရဏ-
ဘာဝေသေ ဗလဝတာယ ဝုတ္တံ၊ နိ ဥပနိ-
ဿယပစ္စယဓမ္မာနံ ။အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၄၆။

ဥပနိဿယပစ္စယဘာဝိတ (တိ) [ဥပနိဿယ
ပစ္စယ+ဘာဝိတ] ဥပနိဿယပစ္စည်း–သည်
ဖြစ်စေအပ်သော–ကြောင့်ဖြစ်သော။ သဗ္ဗာပိ

တသ္မိ ဒ္ဓါရေ ဝေဒနာ ပဝတ္တေယျုံ စက္ခု-သမ္ဖဿဝေဒနာ ဥပနိဿယပစ္စယဘာဝိတာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၃၀။

ဥပနိဿယပစ္စယသင်္ဂဟ (ပု) [ဥပနိဿယ ပစ္စယ+သင်္ဂဟ] ဥပနိဿယပစ္စည်း၌ သွင်းယူခြင်း။ တတ္ထာတိ ဥပနိဿယပစ္စယသင်္ဂဟေ။ အနုဋီ၊၃။၃၀၈။

ဥပနိဿယပစ္စယသတ္ထိ (တိ) [ဥပနိဿယ ပစ္စယ+သတ္ထိ] ဥပနိဿယပစ္စည်း၏ အစွမ်းသတ္တိ။ ဥပနိဿယပစ္စယသတ္ထိ ဟေတုဘာဝေန ပရာမသတိ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၈။

ဥပနိဿယပစ္စယသဘာဝ (ပု) [ဥပနိဿယ ပစ္စယ+သဘာဝ] ဥပနိဿယပစ္စည်း၏သဘော။ ဣမိနာ ဥပနိဿယပစ္စယသဘာဝမ္ပိ ဒဿေတိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၂၀။

ဥပနိဿယဝဍ္ဌေပ (ပု) [ဥပနိဿယ+ ပဍ္ဌေပ] ဥပနိဿယပစ္စည်း၏အဖြစ်ကို ပယ်ရှားကြောင်းပါ၏။ ဝေမာဒိကံ ဥပနိဿယ-ပဍ္ဌေပံ အနုလောမေ စ အနာဂမနံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ မူလဋီ၊၃။၁၈၈။

ဥပနိဿယပတိဋ္ဌာ (ထီ) [ဥပနိဿယ+ပတိဋ္ဌာ] ဥပနိဿယပစ္စည်းဖြစ်သော။ တတ္ထ ဥပနိ-ဿယပတိဋ္ဌာ လောကိယာ။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊၁။၁၃။

ဥပနိဿယဝရိယာယ (ပု) [ဥပနိဿယ+ပရိ-ယာယ] ဥပနိဿယသဒ္ဓါ၏-ပရိယာယ်-စကားလှယ်၊ ဥပနိဿယသဒ္ဓါနှင့် အနက်အဓိပ္ပါယ်တူသောသဒ္ဓါ။ ဥပနိဿယပရိ-ယာယော ဥပနိသသဒ္ဒေါ။ အနုဋီ၊၃။၂၅၅။

ဥပနိဿယပမာဏ (နာ) [ဥပနိဿယ+ပမာဏ] ဥပနိဿယကုသိုလ်ပါရမီ၏-အားကြီးသော မှီရာအကြောင်းဖြစ်သော ကုသိုလ်ပါရမီ၏-ပမာဏ-အတိုင်းအတာ။ ဝေနေယျာ အတ္တနော ဥပနိဿယပ္ပမာဏေန တတော သောတာပတ္တိ-ဖလမတ္တံ ဝါ သကဒါဂါမိအနာဂါမိအရဟတ္တ-ဖလမေဝ ဝါ ဂဏှန္တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၂၄။

ဥပနိဿယဗလ (နာ) [ဥပနိဿယ+ဗလ] အားကြီးသော မှီရာအကြောင်း၏ အစွမ်းသတ္တိ။ ကုသလာနိ ပန တေသံ ကလျာဏမိတ္တာဒိ-ဥပနိဿယဗလေန အပ္ပကာနေဝ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ ဝိမတိ၊၁။၁၁၃။ (-သီဋီ၊သစ်၊၁။၂၅၈။)

ဥပနိဿယဘာဇနီယ (တိ) [ဥပနိဿယ +ဘာဇနီယ] ဥပနိဿယပစ္စည်းကို အကျယ်ဝေဘန်ပြရာအခန်း။ ဣမသ္မိ ပန ဥပနိဿယ-ဘာဇနီယေ ကုသလော ကုသလဿ တိဝိ-ဓေနာပိ ဥပနိဿယော။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၄၄၈။

ဥပနိဿယမန္တ (တိ) [ဥပနိဿယ+မန္တ] (မဂ်ဖိုလ်ရခြင်း၏) အကြောင်းဖြစ်သော ဥပနိဿယပစ္စည်း အားနည်းသော၊ မရင့်ကျက်သေးသော ဉာဏ်ပညာရှိသော၊သူ။ အယံ စက်မနေ ကာလံ ကတ္တာ ဥပနိဿယမန္ဒ-တာယ အာသဝက္ခယံ အပ္ပတ္တော ထာဝတိသ-ဘဝေန.....ပဋိသန္ဓိံ အဂ္ဂဟေသိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၈၁။ ဥပနိဿယမန္ဒတာယ အပရိပက္ကဉာဏတာယ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၂၂။

ဥပနိဿယရဟိတ (တိ) [ဥပနိဿယ+ရဟိတ] အားကြီးသော မှီရာအကြောင်း ကင်းသော၊ သူ။ တတ္ထ ဥပနိဿယရဟိတောပိတိ ကေစိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄။

ဥပနိဿယလေသ (ပု) [ဥပနိဿယ+လေသ] ဥပနိဿယပစ္စည်း အရိပ်အမြွက်၊ အရိပ်အမြွက်မျှ-အနည်းငယ်မျှ-သော ဥပနိဿယ ပစ္စည်း။ ဥပနိဿယကောဋိ-ကြည့်။

ဥပနိဿယဝစန (နာ) [ဥပနိဿယ+ဝစန] ဥပ-နိဿယသဒ္ဒါ။ ဥပနိဿယဝစနေန အာရမ္မ-

ကာနန္ဒရပကတူပနိဿယာ ဝုတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၂-၃၃၀။

ဥပနိဿယဝတ္ထုနာ (တိ) [ဥပနိဿယ+ဝတ္ထုနာ] ဥပနိဿယသဒ္ဒါ၏-အဖွင့်စကားရပ်-အဖွင့်အဋ္ဌကထာ။ အယံ တာဝ ဥပနိဿယမတ္ထသောတိ ဣတ္ထ ဥပနိဿယဝတ္ထုနာ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၃၂။

ဥပနိဿယဝန္တု (တိ) [ဥပနိဿယ+ဝန္တု] အားကြီးသော မှီရာအကြောင်းရှိသော၊သူ။ ဥပနိဿယဝတော သဟေဝ အရဟတ္တဖလေန ဝိဝေသော ဝိဇ္ဇာ ဒေတိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၁၆။ သာရတ္ထ။၁။၃၅၂။

ဥပနိဿယဝိပ္ပန္န (တိ) [ဥပနိဿယ+ဝိပန္န] ပျက်စီးသော-ဥပနိဿယ-အားကြီးသော မှီရာအကြောင်း-ရှိသော၊သူ။ ယထာ ပမ္ဘဇ္ဇနေ လဘတိ၊ ဧဝံ ဥပဇ္ဈာယံ အကာသိ၊ ယထာ ဝ ဥပနိဿယဝိပန္နံ။ မ၊ဋီ၊၃။၁၉၀။

ဥပနိဿယဝိဘင် (ပု) [ဥပနိဿယ+ဝိဘင်] ဥပနိဿယပစ္စည်း-၏ ဝိဘင်းပါဠိ-ကို အကျယ်ဝေဘန်ပြရာပါဠိတော်။ ဥပနိဿယ-ဝိဘင်ေ ..... ဣဒံ ပါဠိဂတိဒဿနတ္ထံ ဝုတ္တံ။ မူလဋီ၊၃။၂၃၉။

ဥပနိဿယဝိဘာဝ (တိ) [ဥပနိဿယ+ဝိဘာဝ] ဥပနိဿယပစ္စည်းကို ခွဲခြားဝေဘန်ခြင်းရှိသော။ တယောပိ ဥပနိဿယာ ဝတ္ထုမှာ ဥပနိ-ဿယဝိဘာဂဘာဝတော။ အနုဋီ၊၃။၂၆၆။

ဥပနိဿယသမ္ပတ္တိ (တိ) [ဥပနိဿယ+သမ္ပတ္တိ] (မဂ်ဖိုလ်ရခြင်း၏) အားကြီးသော အကြောင်းတရား-တိဟိတ်ပဋိသန္ဓေနေခြင်းအစရှိသော အကြောင်းတရား-၏ ပြည့်စုံခြင်း။ တေပိ ဟိ ဘာဂဝတော ဓမ္မသဝနေန ဥပနိဿယသမ္ပတ္တိ ပတ္တာ တာယ ဧဝ ဥပနိဿယသမ္ပတ္တိယာ ဒုတိယေ ဝါ တတိယေ ဝါ အတ္ထဘာဝေ မဂ္ဂဖလဘာဂိနော ဟောန္တိ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၉၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၀ ၂။ ဥပနိဿယသမ္ပတ္တိန္တိ တိဟေတုက-ပဋိသန္ဓိအာဒိကံ မဂ္ဂဖလာဓိဂမဿ ဗလဝ-ကာရဏံ။ သာရတ္ထ၊၁။ ၂၉၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၄ရ။

ဥပနိဿယသမ္ပတ္တိပဒဋ္ဌာန (တိ) [ဥပနိဿယ-သမ္ပတ္တိ+ပဒဋ္ဌာန] အားကြီးသော မှီရာအကြောင်းတရား၏ ပြည့်စုံခြင်းဟူသော နိုးစွာသော အကြောင်းရှိသော(အဘိနီဟာရ)။ ဥပနိဿယသမ္ပတ္တိပဒဋ္ဌာနော ဝါ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။ ၂၅၄။

ဥပနိဿယသမ္ပဒါ (တိ) [ဥပနိဿယ+သမ္ပဒါ] (မဂ်ဖိုလ်ရခြင်း၏) အားကြီးသောအကြောင်းတရား၏ ပြည့်စုံခြင်း။ တတ္ထ ပစ္စေကဗောဓိယာ ဥပနိဿယသမ္ပဒါ ကပ္ပါနံ ဒွေ အသင်္ချေယ္ယာနိ, သတသဟဿဿ တဇ္ဇာပုညဘာဂသမ္ဘရဏံ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၂၄၆။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၈၉။ တတ်ရပ် ဥပနိဿယသမ္ပဒံ အဘာဝယတောဝ အနုတ္တာ-နမေဝ ဓမ္မံ ဥတ္တာနန္တိ နဝတ္ထုမ္ပမေဝါတိ အဓိပ္ပါယော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၁၀၁-၂။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။ ၂၅၅။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၂၀၈။)

ဥပနိဿယသမ္ပန္န (တိ) [ဥပနိဿယ+သမ္ပန္န] အားကြီးသောအကြောင်းနှင့် ပြည့်စုံသော၊သူ။ (ဤ၌ ပရိကွရာလွန်ခဲ့ကျူးခြင်းစသည်ကို အားကြီးသော အကြောင်းဟု ဆိုသည်။) ဘဂဝါ ဟိ ဟေတိဘိကွ္ခုဘာဝါယ ဥပနိဿယသမ္ပန္နံ ပုဂ္ဂလံ ဒိသ္မာ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။ ၂၀၅။ ယေ အရိယမဂ္ဂ-ပဋိဝေဓေ အနုစ္ဆဝိကာ ဥပနိဿယသမ္ပန္နာ၊ တေ ဘမ္မာ။ မဟာနိ၊ဋီ။ ၂၅၉။ (-ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၁ရ၁။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၂၄ ၂။ အဘိ၊ဋီ၊ ၂။ ၃၃ရ။)

ဥပနိဿယဿာမညေ (နာ) [ဥပနိဿယ+ သာမညေ] ဥပနိဿယအားဖြင့်-ဥပနိဿယ ချင်း-တူသည်၏အဖြစ်။ ယုတ္တံ တာဝ အာရ-မ္ဘဏူပနိဿယဿ ဥပနိဿယဿာမညတော

ဥပနိဿယေ အန္တောဂဓေတာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်။ ၁။၄၆၄။

ဥပနိဿယသီသ (နာ) [ဥပနိဿယ+သီသ] ဥပနိဿယပစ္စည်းတည်းဟူသော–ဦးခေါင်း–ပဓာန–အထွတ်အထိပ်–ဖြစ်သောတရား။ ဥပနိဿယကောင်–ကြည့်။

ဥပနိဿယာနုရူပ (တိ) [ဥပနိဿယ+အနုရူပ] ဥပနိဿယအားလျော်သော၊ အားကြီးသော အကြောင်းအားလျော်သော။ သတ္တာ အတ္တနော ဥပနိဿယာနုရူပေန သောတာပတ္တိဖလာဒီနိ ပါပုဏန္တိ။ သံ၊ဋီ၊၁။ရဝ။

ဥပနိဿယာဘာဝ (ပု) [ဥပနိဿယ+အဘာဝ] အားကြီးသောမှီရာအကြောင်း၏ မရှိခြင်း။ ပဌမမဂ္ဂသ ဥပနိဿယာဘာဝေါ အာပဇ္ဇတိ။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၄၁၀။ (–သံ၊ဋီ၊၂။၄၉၄။)

ဥပနိဿယာလာဘ (ပု) [ဥပနိဿယ + အလာဘ] ဥပနိဿယပစ္စည်းကိုမရခြင်း။ တဒလာဘောတိ ဥပနိဿယာလာဘော။ အနုဋီ၊၂။၃၆။

ဥပနိဿယိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+နိ+သိ+တမ္ဘ] မှီခိုအပ်သော။ ဥပနိဿိတမ္ဘာတိ ဥပနိဿယိတမ္ဘာ။ မ၊ဋီ၊၂။ရ၄။

ဥပနိဿယိန္ဒြိယ (နာ) [ဥပနိဿယ+ဣန္ဒြိယ] အားကြီးသောမှီရာအကြောင်းဖြစ်သော ဣန္ဒြေ။ မဂ္ဂေါ တိကော္ဘာ ဟောတိ ဥပနိဿယိန္ဒြိယာနံ တိကွဝိသဒဘာဝတော။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၉၀။

ဥပနိဿာယ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+နိ+သိ+တ္ဝာ] မှီခိုလ်၍၊ အမှီပြု၍၊ အကြောင်းပြု၍။ တေနာဟာနုန္ဒ ယာဝတိကာ ဘိက္ခူ ဝေသာလိ ဥပနိဿာယ ဝိဟရန္တိ။ ဝိ၊ဝ။ဂ၈။ ဝနပတ္ထံ ဥပနိဿာယ ဝိဟရတိ(မ၊ဝ။၁၄၉)တိ မနုဿူပစာရတိတ္ထန္တံ ဝနသဏ္ဌသေနာသနံ နိဿာယ · သမဂဝမ္ပေ ကရောန္တော ဝိဟရတိ။ မ၊ဋီ၊ဝ။၃ရ၆။ သဒ္ဒံ ဥပနိဿာယ ဒါနံ ဒေတိ။ ပဋ္ဌာန၊ဝ။၁၄၅။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၃၄ဂ။

ဥပနိဿိတ (တိ) [ဥပ+နိ+သိ+တ] မှီခိုသော၊ တည်မှီသော၊သူ။ ကုဟနံ ဥပနိဿိတောတိ။ သံ၊ ဝ။၁၆ရ။ ဧတေ စ ဥတ္တာ ဥပနိဿိတာ (သုတ္တနိ။၄၁၅)တိ ဧတေ စ ဒိဋ္ဌိဂတိကေ သဿတုစ္ဆေဒဒိဋ္ဌိယော နိဿိတာတိ ဥတ္တာ။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊၂။၂၆၉။ (–ပဋိ၊သံ၊ဋီ၊၂။၂၆၃။)

ဥပနိဿိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+နိ+သိ+တမ္ဘ] မှီခိုအပ်–မှီခိုထိုက်–သော။ ဣမေ ပဌဝေမ္ဘာ ဥပနိဿိတမ္ဘာ။ မ၊ဋီ၊ဝ။၃၉၃။ ဥပနိဿယိတမ္ဘ–လည်းကြည့်။

ဥပနိတ (တိ) [ဥပ+နီ+တ] (၁) (က) ကပ်ရောက်သော၊သူ။ (ခ) နှုတ်တက်အာဂုံ ဆောင်ထားသော၊သူ။ (၂) (က) ကပ်ဆောင်အပ်သော–ပို့ဆောင်အပ်သော–ရောက်စေအပ်သော၊သူ။ (ခ) ကပ်ဆောင်၍ ဟောကြားအပ်သော။ (၁)(က) ဇရူပနိတ (၁)ကြည့်။ (ခ) ကောဟ အဗ္ဗာယကော ဥပနိတော။ မ၊၂။၃၆၁။ (၂) (က) ဘဂဝါ တုမှာကံ မင်္ဂလဒိဝသေ ပြာဟ္မဏသ ဝန္ဒနတ္ထံ ဥပနိတာနံ ပါဒေ ဝေါ ပရိဝတ္ထိတ္ထာ ပြာဟ္မဏသ မတ္ထကေ ဝတိဋ္ဌတေ ဒိဿာပိ အတ်ံ တုမှေ ဝန္ဒိ။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၂ဂ။ (ဇာ၊ဋီ။၂၄၁–၌ ရှေ့ ပြာဟ္မဏသ–နေရာဝယ် ကာဠဒေဝလသ–ဟုရှိသည်။) ဥပနိတာ ခေါ မေ တုမှေ(မ၊၂။၃၃၂)တိ မယာ ဘိက္ခဝေ တုမှေ ဣမိနာ သန္ဓိဋ္ဌိကာဒိသဘာဝေန ဓမ္မေန နိဗ္ဗာနံ ဥပနိတာ၊ ပါပိတာတိ အတ္ထော။ မ၊ဋီ ၂။၂ဝ၉။ ဇရူပနိတ (၂)လည်းကြည့်။ (ခ) ဥပနိတေဟိ(မ၊ဝ။၃ဝရ)တိ ဥပနေတ္ဝာ ကထိတေဟိ။ မ၊ဋီ၊၂။ဝ၉၄။

ဥပနိတ၊ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပနိတမည်

သော ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ။ သန္ဓံ ပဒံ အဒ္ဓါဂမော-ပနီတော (မဟာ။၁၁၅)တိ ဥပနီတော နာမ သော ဗုဒ္ဓေါ သန္ဓံ ပဒံ အဒ္ဓါဂမာ။ မဟာ၊ ၄။၉၁။

ဥပနီတကာလ (ပု) [ဥပနီတ+ကာလ] ပို့ဆောင်အပ်ရာအခါ။ မာတရာ ကမ္မေ ဥပနီတ-ကာလော ဝိယ ဇဝနသာ အာရမ္ဘကရသာ-နုဘဝေန ဝေဒိတမ္ပေ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၃ ၂ ၀။

ဥပနီတစိတ္တ (တိ) [ဥပနီတ+စိတ္တ] ပို့ဆောင်-ဆွဲဆောင်-အပ်သော စိတ်ရှိသော၊သူ။ အ-ထ ဝါ ကိလေသကာမေန ထေရေ ဥပနီတစိတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊၁။၈၃။

ဥပနီတတ္တ[1] (နာ) [ဥပနီတ+တ္တ] ကပ်ဆောင်-အပ်သည်၏အဖြစ်။ ဥပနယနစတုက္ကေ-ကြည့်။

ဥပနီတတ္တ[2] (တိ) [ဥပနီတ+အတ္တ] အနီးသို့ ခေါ်ဆောင်အပ်သော သဘောရှိသော၊သူ။ ကပဏာ ဝိလပတိ သေလာ၊ ဒိသ္မာနု ဘာတရေ ဥပနီတတ္တေ။ ဇာ၊ ၂။၂၄ ၇ ရ။ ဥပ-နီတတ္တေတိ ဥပနီတသဘာဝေ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။ရေ။

ဥပနီတပဏိတဘောဇန (နာ) [ဥပနီတ+ ပဏီတဘောဇန] ကပ်ဆောင်-ရောနှော-အပ်သော မွန်မြတ်သော စားဖွယ်ဘောဇဉ်။ ပဏီတဘောဇနဘရိတာနန္တိ သပ္ပိမဓု-သက္ကရာဒိဟိ ဥပနီတပဏီတဘောဇနေဟိ ပရိပုဏ္ဏာနံ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၁ဝ၈။

ဥပနီတဘာဇန (နာ) [ဥပနီတ+ဘာဇန] အနီးသို့ ဆောင်အပ်သော ခွက်။ အာဂတာဂတာနံ ဥပနီတဘာဇနာနိ ပူရေတ္တာ ဇေတိ။ ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၃ဝ၁။ မဟာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၃ ရ။

ဥပနီတဘိက္ခာ (တိ) [ဥပနီတ+ဘိက္ခာ] အနီးသို့ ပို့ဆောင်အပ်သော ဆွမ်း။ ဒါတုံ ဥပနီတ-ဘိက္ခာယ ပဋိဂ္ဂေါ်ပေါ် နာမ ဟတ္ထသညာယ မုခဝိကာရေန ဝစီဘေဒေန ဝါ ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊ဋီ။ ၄ ၅ ၅ ရ။

ဥပနီတဘောဇန (နာ) [ဥပနီတ+ဘောဇန] အနီး-သို့ ပို့ဆောင်-ဆက်ကပ်-အပ်သော ဘောဇဉ်။ တထာဂတဿ ဟိ ပုထုဇ္ဇဂ္ဂယ ဒန္ဓာနံ ဥပနီတဘောဇနံ ဒ္ဒိတ္ထိကတ္ထေ ဒန္ဓေဟိ ဖုဋ္ဌ-မတ္ထာမေဝ သက္ကာရဏီယပိဋ္ဌပိလေပနံ ဝိယ ဟောတိ။ မဟာ၊ဋ္ဌ ၂ ၂ ၆ ရ။ ယော ဟိ ဘုဥ္ဇန္တော ဘောဇနေန ထိတ္ထော ပရိဝေသကေန ဥပ-နီတဘောဇနံ ပဋိက္ခိပတိ။ မ၊ဋီ၊၁။ ၁ ၈ ၄ ရ။

ဥပနီတမနသက်ပ္ပ (တိ) [ဥပနီတ+မနသက်ပ္ပ] (ဘဝင်သို့) ကပ်ဆောင်အပ်သော-(ဘဝင်သို့) သက်ရောက်သော-စိတ်ဖြစ်ခြင်းရှိသော၊သူ။ ဥပနီတမနသက်ပ္ပံ၊ ဇိဝန္ဓံ မညတေ မတံ။ ဇာ၊ ၂။ ၁ ၈ ရ။ ဥပနီတမနသက်ပ္ပန္တိ ဘဝင်ဩတိဏ္ဏ-စိတ္တာစာရံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၆။ ၁ ၁ ၅။

ဥပနီတယညေ (တိ) [ဥပနီတ+ယညေ] ကပ်ရှိ-ဆောင်-စီမံ-အပ်ပြီးသော ပူဇော်ဖွယ်ရှိသော၊ သူ။ ယညောပနီတောတိ ဥပနီတယညော ပဋိယာဒိတယညော စ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂ ၁ ၅။

ဥပနီတဝတ္ထ (နာ) [ဥပနီတ+ဝတ္ထ] ပို့ဆောင်-ဆက်သ-အပ်သော အဝတ်။ ဝတ္ထကောဋိ-သဟဿာနိတိ ယထာရုစိတံ ပရိဘုဥ္ဇိဿတိတိ နှတ္တာ ဌိတကာလေ ဥပနီတဝတ္ထာနေဝ သန္ဓာ-ယေတံ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၉ ၈။

ဥပနီတဝယ (တိ) [ဥပနီတ+ဝယ] (သေမင်း-ထံသို့) ပို့ဆောင်အပ်သော အရွယ်ရှိသော၊ အရွယ်သုံးပါးတို့ကို ကျော်လွန်ပြီးသော၊ အရွယ်-သုံးပါးတို့ကို ကျော်လွန်၍ သေမင်းခံတွင်းဝသို့ ရောက်နေသော၊သူ။ ဥပနီတဝယော စ ဒါနိသိ။ ဓမ္မ။ ၄ ၈။ ဥပနီတဝယောတိ ဥပါတိ နိပါတမတ္တံ၊ နီတဝယောတိ ဝိဂတဝယော အတိက္ကန္တဝယော၊ တ္တဿ ဒါနိ တယော ဝယေ အတိက္ကမိတ္တာ

မရဏမုခေ ဌိတောတိ အတ္ထော။ ဓမ္မပဒ၂။၂၁၆။

ဥပနိဿယာရပဋိကွေပ (နာ) [ဥပနိဿယာရ+ပဋိကွေပ] ဆက်ကပ်အပ်သော အာဟာရကို ပယ်ရှားခြင်း။ ပရိယောသိတဘောဇနသဒ္ဒေ- နိဿယာရပဋိကွေပေါတိ အတ္ထော။ မ၊ ဋီ၊၁။၁၈၅။

ဥပနိတေကတ္တ (တိ) [ဥပနိတ+ကေတ္တ] တစ်ခုတည်းအဖြစ်သို့ ပို့ဆောင်အပ်သော၊ ပို့ဆောင်အပ်သော တစ်ခုတည်းအဖြစ်ရှိသော။ သန္ဓ-တိဝသေန ဝိညာဏန္တိ ဥပနိတေကတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၃၁၃။

ဥပနိယ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+နီ+တ္ဝာ] ကပ်ဆောင်၍၊ ဆောင်ယူ၍။ အဒ္ဓါ ခေါ တေ အယံ အဂ္ဂိ-ဝေဿန အာသဇ္ဇ ဥပနိယ ဝါစာ ဘာသိတာ။ မ၊၁။၃၀၂။ အာသဇ္ဇ ဥပနိယာတိ ဂုဏေ ဃဋ္ဋေတ္ဝာ စေဝ ဥပနေတ္ဝာ စ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၈။ အာသဇ္ဇ ဥပနိယ ဝါစာ ဘာသိတာ(အံ၊ ၁။၁၇၃)တိ မမ ဂုဏေ ဃဋ္ဋေတ္ဝာ မမေဝ ဂုဏာနံ သန္ဓိကံ ဥပနိတာ ဝါစာ ဘာသိတာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၅၄။ (ဥပနိတာ ဝါစာ-ဟူသော အဋ္ဌကထာအဖွင့်ကိုထောက်လျှင် ဥပနိယ ဝါစာ-ဟူသော ပါဠိတော်ကို သမာသ်ကြံကလည်းဖြစ်နိုင်သည်။ ဥပနိယဝါစာ=ဆောင်အပ်သောစကား-ဟု အနက်ပေး။) အတ္ထနော ဟတ္ထေဟိ ဥပနိယ ပိဏ္ဍ ပညာပေတ္ဝာ အဒါသိ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၂၅။

ဥပနိယတိ[၁] (ကြိ) [ဥပ+နီ+ယ+တိ။ နာ ဥပနိ-ယရေ နာ ဥပနေန္ဓိ နာ ဥပဂစ္ဆန္ဓိတိ အတ္ထော။ (အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၈၈) အဖွင့်ကိုထောက်လျှင် နီ ဓာတ်သည် ဒီဝါဒိဂဏိကဓာတ်လည်း ဖြစ်ဟန်တူ၏။ ဓာတ်ကျမ်း,သဒ္ဒါကျမ်းတို့၌ကား ဘူဝါဒိ ဂဏိက သာ တွေ့ရသည်။] ဆောင်၏။ နာ ဥသော သု နာ ဩမေသု သမတ္ထော နောပနီယရေ (အံ၊၂။၃၁၆)တိ ဇ္ဇေ .....ဗ္ဗမေသု တီသုပိ သေယျဟိနသဒိသေသု ခီဏာသဝါ မာနေနနာ ဥပနီယရေ နာ ဥပနေန္ဓိ နာ ဥပဂစ္ဆန္ဓိတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၈၈။ ဥပနီယန္ဓိ-အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၂၃။

ဥပနိယတိ[၂] (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+နီ+ယ+တေ။ တေ ဝိဘတ်ကို တိပြန်] (၁) (ဇရာမရဏသို့) သွားနေ၏။ (ကမ္မကတ္တား။) (၂)ကုန်ခန်း-ချုပ်ပျောက်-ပျက်စီး-၏။ (သေခြင်းသို့) ကပ်ရောက်၏။(ကမ္မကတ္တား။) (၃) (ဇရာမရဏသည်) ဆောင်အပ်-ကောင်းစွာ ခေါ်ဆောင်အပ်- ရောက်စေအပ်- ၏။ ဥပနိယတိ လောကော အဒ္ဓုဝေါတိ ပဿန္တာနံ ဗုဒ္ဓါနံ .....မဟာကရုဏာ ဩက္ကမတိ။ ပဋိသံ။ ၁၂၁။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၂၅။ ဗ္ဗတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၀၉။ မ၊ဋီ၊၂။၁၁ရ။ အနုဋီ၊၁။၆။ (၁) ဥပနိယျတိ-ကြည့်။ (၂) ဥပနိယတိ ဇီဝိတမပ္ပမာယု။ သံ၊၁။၂။ အံ၊ ၁။၁၅၄။ ဥပနိယတိတိ ပရိက္ခီယတိ နိရုဇ္ဈတိ၊ ဥပဂစ္ဆတိ ဝါ၊ အနုပုဗ္ဗေန မရဏံ ဥပေတီတိ အတ္ထော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀။ အနေကတ္ထတ္ထာ ဝါ ဓာတုသဒ္ဒါနံ ဥပသဂ္ဂဝသေန အတ္ထဝိသေသ-ဝါစကော ဟောတိတိ အာဟ ဥပနိယတိတိ ပရိက္ခီယတိ နိရုဇ္ဈတိတိ၊ ဝိနဿတိတိ အတ္ထော။ ဥပနိယတိတိ ဝါ သရသေနေဝ ဇီဝိတသ မရဏူပဂမနံ ဝုတ္တန္ဓိ အာဟ ဥပဂစ္ဆတိ ဝါ၊ အနုပုဗ္ဗေန မရဏံ ဥပေတီတိ အတ္ထောတိ။ ... ဥပနိယတိတိ ဇီဝိတန္ဓိ ဝုတ္တတ္ထာ မရဏံ ဥပေတီတိ ဝုတ္တံ၊ ကမ္မကတ္ထုဝသေန ဟေတံ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၆၃။ ဥပနိယတိဒံ မညေ(ဇာ၊ ၂။၂၈)တိ တာတ ဗ္ဗဒ ဇီဝိတံ ဥပနိယတိတိ အယံ မညာမိ၊ အညေသု သုတ္ထေသု ဥပ-သံဟရဏတ္ထော ဥပနိယျနတ္ထော၊ ဗ္ဗဓ ပန ပရိယာဒါနတ္ထော၊ တသ္မာ ယထာ ပရိတ္တံ ဥဒကံ ရဇကာနံ ခါရစက်ဝါရေ ပက္ခိတ္တံ သိယံ

ပရိယာဒိယတိ၊ တတာ ဧာ်ဝိတမ္ပိ။ ဇာ၊ဌ၊၅။ ၁၉၈။ (၃) ယတာ ဝါ ဂေါပါလေန ဂေါဂဏော နီယတိ၊ ဧဝံ ဇရာယ မရဏသန္တိကံ ဥပနီ-ယတီတိ အတ္ထော။ သံ၊ဌ၊၁။၂၀။ ဣဒါနိ ကမ္မသာဓနဝသေန အတ္ထံ ဒဿေတုံ "ယတာ ဝါ"တိအာဒိ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၆၃။ ဥပနီယတီတိ ဥပသံဟရီယတိ၊ အယံ ဟိ ဇာတိယာ ဇရံ ဥပနီယတိ၊ ဇရာယ ဗ္ယာဓိ၊ ဗ္ယာဓိနာ မရဏံ၊ မရဏေန ပုန ဇာတိ၊ တေန ဝုတ္တံ "ဥပနီယတီ"တိ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၄၀။ ဥပနီယတီတိ ဇရာမရဏ-ဝသေန ဥပနီယတိ ဟရီယတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၁၅။ ဥပသံဟရီယတီတိ သမ္ပါပီယတိ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၂၃။

ဥပနီယန္တီ (ကြို)[ဥပ+နီ+ယ+အန္တီ] ဆောင်ကုန်၏။ ဥပနီယတိ-ကြည့်။

ဥပနီယမာန (တိ) [ဥပ+နီ+ယ+မာန] ဆောင်-ပို့ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-ဆက်ကပ်-အပ်သော။ ကောဌာဂါရာဒီသု ပဋိသာမနဝသေန မနုဿေဟိ ဥပနီယမာနံ ပုနပ္ပုနံ သာလိအာ-ဒိဝသေ ရဋ္ဌံ ဥပေတိ ဥပဂစ္ဆတိ။ ထေရ၊ဌ၊၂။ ၁ရ၀။ ပဏီတပဏီတာနံ ဥပရူပရိ ဥပနီယ-မာနာနံ စီဝရာဒီနံ စတုန္နံ ပစ္စယာနံ လဘန-ဝသေန လာဘီ။ ဥဒါန၊ဌ။ရ၁။ (-မ၊ဋီ၊၁။၂၅၀။) ပါနီယမောဒကေသု ဥပနီယမာနေသု တသ ပုရိသဿ ပုရတော ပါတုရဟောသိ။ ပေတ၊ ဌ။၅။ သုဂ္ဂတယ ဘိက္ခုနိယာ ဥပနီယမာနံ သဒ္ဓမ္မာမတရသံ အတ္ထနော သောတဋ္ဌလိ ပူရေတ္တာ ဩဒဟန္တိ၀။ သံ၊ဋီ၊၁။ဌ၃ရ။

ဥပနီယမာနသက္ကာရ (ပု) [ဥပနီယမာန+ သက္ကာရ] ပို့ဆောင်အပ်သော ပူဇော်သကား။ တေဟိ ဥပနီယမာနသက္ကာရဿ စ အဘိနန္ဒနံ အနုမောဒနံ သမ္ဘဝိစ္ဆနဋ္ဌ ဝေဒိတမ္ပံ။ အနုဋီ၊ ၃။၂၂၃။

ဥပနီယရေ (ကြို)[ဥပ+နီ+ယ+အန္တီ] ဆောင်ကုန်၏။ ဥပနီယတိ-ကြည့်။

ဥပနီယသုတ္တ (နာ) [ဥပနီယ+သုတ္တ] အသက်တိုတောင်းလျှင် အားကိုးထားထားရာ မရှိသော သတ္တဝါတို့သည် ကုသိုလ်ကောင်းမှုတို့ကို ပြု သင့်ကြောင်း နတ်သားတစ်ယောက် လျှောက်ထားလျှင် ယင်းသို့ဖြစ်နေသော ထို သတ္တဝါတို့ သည် အလွန်ငြိမ်းချမ်းသော နိဗ္ဗာန်ကို တောင့်တပြီး ဝဋ္ဋဒုက္ခတည်းဟူသော လော်ကာမိသကို ပယ်စွန့်သင့်ကြောင်း မြတ်စွာဘုရား ပြန်လည် မိန့်မြွက် ဟောကြား အပ်သောသုတ်။ သံယုတ္တ နိကာယ၊ သဂါထာဝဂ္ဂ သံယုတ္တပါဠိ၊ ၁-ဒေဝတာသံယုတ်၊ ၁-ဝဂ်၊ ၃-သုတ်။ သံ၊၁။၂။ သံ၊ဌ၊၁။၂၀-၂၁။

ဥပနီလ (တိ) [ဥပ+နီလ] စိမ်းညိုသောအရောင် အသင်းရှိသော။ ဝေဠုရိယူပနီလာတိ ဝေဠု-ရိယေန ဥပနီလာ၊ တဿိ နာဂဘဝနေ ဝေဠုရိ-ယမယာ ပသန္နသလိလာ နီလောဘာသာ အနေကဝဏ္ဏကမလုပ္ပလသဏ္ဌာနာ ပေါက္ခရဏီတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဌ၊၅။၁ရ၉။

ဥပနီဟာတုံ (ဗျ) [ဥပ+နီ+ဟရ+တုံ] ထုတ်ဆောင်ခြင်းငှါ၊ ထုတ်ဆောင်ပေးကမ်းခြင်းငှါ။ သော ကိသ္မိဉ္စိဒေ၀ ဝနကရဏီယေ သမုပ္ပန္နေ နာ သက္ကုဏေယ္ယ ဥပနီဟာတုံ ဧနံ ဝါ ညေ ဝါ။ အံ၊ဌ။၂၉၁။ ဥပနီဟာတုန္တိ နီဟရိတ္တာ ဒါတုံ။ အံ၊ဌ၊ဌ။ဌ၀၀။

ဥပနေတမ္ဗ (တိ) [ဥပ+နီ+တမ္ဗ] ဆောင်-ကပ်ဆောင်-ဆောင်ယူ-အပ်သော၊ ထည့်သွင်း-ပြည့်စွက်-ထိုက်သော၊ နှိုင်းယှဉ်အပ်-နှိုင်းယှဉ် ထိုက်-သော။ ဥပနေတမ္ဗဿ အဘာ၀တော သက်လပရိပုဏ္ဏဘာ၀ေန ကေ၀လပရိပုဏ္ဏံ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၉၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၀၈။ ဗ္ဟတိဝုတ်၊ဌ။၂၅၂။ ဩပနေယျိကောတိ အတ္ထနော စိတ္တံ

ဥပနေတမ္ဘော။ အံ၊ဌ၊၂။၁၄၁။ ဥပနေတမ္ဘသ အဘာဝတောတိ ပကွိပိတမ္ဘသ ဝေါဒါနတ္ထသ အဝုတ္ထသ အဘာဝတော။ သာရတ္ထ၊၁။၃၃၂။ (–မ၊ဋီ၊၁။၃၃၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၇၅။) ဗုဒ္ဓပ္ပမုခေါ သံဃော တေရဟိ သံဃေန နှ ဥပနေတမ္ဘော။ မ၊ဌ၊၄။၂၂ဖ။ (–မ၊ဋီ၊၃။၄၁၂။)

ဥပနေတမ္ဘယုတ္ထက (တိ) [ဥပနေတမ္ဘ+ယုတ္ထက] ကပ်၍ဆောင်သင့်–အသုံးပြုသင့်–သည်အား သင့်လျော်သော၊ အသုံးပြုရန်သင့်လျော်သော။ ရှုကွေ့ ဆိန္ဒိတ္ထာ ပုန နိဝတ္ထိတ္ထာ ဝက်ဌ ပဟာယ ကမ္မေ ဥပနေတမ္ဘယုတ္ထကမေဝ ဂဏှာတိ။ မ၊ဌ၊၃။၁၁ဇ။

ဥပနေတမ္ဘဝစန (နှ) [ဥပနေတမ္ဘ+ဝစန] ကပ်၍ဆောင်–ထည့်သွင်း–ဖြည့်စွက်–ထိုက်သော စကား။ ပကွိပိတမ္ဘန္တိ အသမ္ဘုဏ္ဏတာယ ဥပနေတမ္ဘဝစနံ။ သီဝ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၈၀။

ဥပနေတမ္ဘာဘာဝ (တိ) [ဥပနေတမ္ဘ+အဘာဝ] ကပ်၍ဆောင်–ထည့်သွင်း–ဖြည့်စွက်–ထိုက်သော စကား၏ မရှိခြင်း။ ဥပနေတမ္ဘာ–ဘာဝတော အတ္ထဗျတ္ထနေဟိ သမ္ဘန္ဒံ ပရိပုဏ္ဏံ တထာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၄၄–၅။ (–နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ ၅၄။)

ဥပနေတိ (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+တိ] ဆောင်–အနီးသို့ဆောင်–သယ်ဆောင်–၏။ ဆက်ကပ်၏။ သေသက် ဥပနေတိ(ဝိ၊ဋီ။၃၂၂၈)တိ ယဒတ္ထာယ ဒိန္နော၊ တံ စေတာပေတ္တာ အဝသေသံ အညဿတ္ထာယ ဥပနေတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၉၂။ (–ဝိ၊၁။၁၁ရ။ မ၊၁။၃ရ၆။ သံ၊၂။၄ရ၃။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂ဂ၁။ ဝိ၊ဌ၊၂။ဂ၀။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁ဂရ။ မ၊ဌ၊၂။၂ဖ၄။ သံ၊ဌ၊၃။၁၃၃။ အံ၊ဌ၊၃။၂၃၀။ သာမဏေရောပိ ဒမိဏာဒီနိ ဏာဟရိတ္တာ ..... ဥပနေတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။ဂ၁။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၃။ **ဥပနေန္တိ**– ဒေပ၊၂။၂ရ၃။ ဝိ၊ဌ၊၁။၃၄၀။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၀၄။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂ဂရ။ မ၊ဌ၊၂။၁ဂ၁။ ဝေသ် ဥပနေန္တိ ဥပဂစ္ဆန္တိ ဣဿာတိ ဝေသ္ဝေနာယိကာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ရ၁။ **ဥပနေတ–** ဝိ၊ဌ၊၃။၂ဖ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၃၅။ ဥပကပ္ပေထာတိ ဥပရူပရိ ကပ္ပေထ သံဝိဒဟထ၊ ဥပနေထာတိ အတ္ထော။ မ၊ဋီ၊၃။၃ဂရ။ **ဥပနေမ–** ဏ၊ဌ၊၁။ ၄ရ၈။ **ဥပနေတု** – မ၊ဌ၊၂။ရ၆။ သာရတ္ထ၊ ၃။၁ဖ၀။ **ဥပနေန္တု** – ဒီ၊ဌ၊၂။ဖ၂။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၃၂၂။ **ဥပနေဟိ** – ဝိ၊ဌ၊၂။၁၃၄။ ကခ်ိ၊ ဋီ၊သစ်။၂၃၁။ **ဥပနေယျ**– မိလိန္ဒ။၂ရ၃။ မ၊ ဌ၊၂။၂၄ရ။ သံ၊ဌ၊၂။၁၀။ ထေရ၊ဌ၊၂။၂၃ဖ။ **ဥပနေယျုံ** –အဘိ၊ဌ၊၁။၂ရ၁။ **ဥပနေသိ** – မ၊ဌ၊၂။ရ၂။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၂၀။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၄၀၁။ ဝိမာန၊ဌ။၅၃။ မံ ပြဟ္ဟပရိသံ ဥပနေသိ(မ၊ ၁။၄၀၂)တိ ယာဒိသာ ပြဟ္ဟပရိသာ ဣသ– ရိယာဒိသမ္ဘတ္ထိယာ၊ တတ္ထ မံ ဥယျောဇေသိ။ မ၊ဋီ၊၂။၃၁။ **ဥပနေဆုံ** –မ၊၁။၄၀ဖ။ ဇာ၊ ဌ၊ရ။၃ရ၃။ ဝိမတိ၊၂။၂။ **ဥပနေသိ**–အပ၊၁။၉ရ။ ထေရ၊ဌ၊၁။၄၂၁။ **ဥပနေဿတိ** –သံ၊၃။ရ၀။ ဇာ၊ဌ၊၄။၃၂ရ။ မ၊ဌ၊၂။၁၂၃။ **ဥပနေဿာမိ** –ဇာ၊၁။၂၄ဂ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၁၅ရ။

ဥပနေတုံ (ဗျ) [ဥပ+နီ+တုံ] ဆောင်–ပို့ဆောင်–ထောင်–ခြင်းငှါ။ မောရဿ ကတပရိတ္ထဿ သတ္ထဝဿသတာနိ လုဒ္ဒကော နာသက္ခိ ပါသံ ဥပနေတုံ။ မိလိန္ဒ။၁၅၄။ သက္ကာယဒိဋ္ဌိ ဥပါဒါယ ဒိဋ္ဌိ နာမ သဂ္ဂံ ဥပနေတုံ သမတ္ထာ နာမ နတ္ထိ။ အံ၊ဌ၊၁။၃ဖ၉။ ဩဒ္ဒိဿ စီဝရတ္ထာယ ဒိန္နံ စီဝရေယေဝ ဥပနေတဗ္ဗံ။ သစေ ဒုဿ်ကွဲ ဟောတိ.....အပလောကနကမ္မံ ကတ္တာ ပိတ္ထ– ပါတေပိ ဥပနေတုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၃ဂ၀။ "အမ္မ တာတ ဘဂိနီ"တိ ဧဝံ ဥပါသကနေ ယုတ္တဋ္ဌာနေ ဥပနေတုံ ဆောကာ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၀ဖ။

ဥပနေတုံ (တိ) [ဥပ+နီ+တု] အနီးသို့ ဆောင်တတ်သော၊သူ။ ပုညကိရိယာယ အညေသမ္ပိ ပုဗ္ဗဂ်မာ ဟုတ္တာ တတ္ထ တေသံ သမ္ဘာ ဥပ–

နေတာရော။ နေတ္ထိ၊ဌ။ဘ၀ဉ။

ဥပနေတု၂ (ကြို) [ဥပ+နီ+တု] အနီးသို့ ဆောင်စေသတည်း။ ဆောင်ပို့စေသတည်း။ ရောက်စေသတည်း။ ဥပနေတိ– ကြည့်။

ဥပနေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+နီ+တ္တာ] အနီးသို့ ဆောင်၍။ သတ္တာ စတုမဟာရာဇဒေတ္တိယံ ပတ္တံ ဥပနေတ္တာ ပဋိဂ္ဂဟေသိ။ ဇာ၊ဌ၊ဉ။ဉ၀၄။ (ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၂၀၀–ဌ) မဟာရာဇဒေတ္တိယံ ပတ္တံ ဥပနာ–မေတ္တာ–ဟုရှိ၏။ ဤ၌ဌလည်း အလျှော်သော နေရာပြစ်၍ "ဥပနာမေတ္တာ" ဟု ရှိသင့်မည် ထင်သည်။) အထ ခေါ သော တန္ဓ၀ါယော ယထာဘတံ သုတ္တံ တန္ဆေ ဥပနေတ္တာ ..... တံ ဗ္ဗတ္ထိ ဘေဒ၀ေါစ။ ဝိ၊ဘ။ဉ၀ဉ။ ဥပနေတ္တာ သမီပေ ကတ္တာ ဘုဇ္ဇိတမ္ဗတော ဥပဘောဂေါ၊ သ၀ိညာဏကဝတ္ထု။ မ၊ဋီ၊ဘ။ဘ၄၀။

ဥပနေန္ဆ (တီ) [ဥပ+နီ+အန္ဆ။ ထိ၌ ဥပနေန္ဆိ] ဆောင်–ကပ်ဆောင်–ဆက်ကပ်လှူဒါန်း–သော၊ သူ။ ဤဒီသံ ဥယာ ကိ၌ ဒီဌန္ဆိ ပုဗ္ဗော "နသုဏာမိ"တိ သောတမုပနေန္ဆော ၀ါ၊ သောတ–ဒ္ဓါရေ ပုစ္ဆန္ဆာနံ စက္ခု ဥပနေန္ဆော ၀ါ အညေ–နည်း ပဋိစရတိတိ ဝေဒိတမ္ဗော။ ဝိ၊ဌ၊ဉ။ဉ၅။ (–အဘိ၊ဌ၊ဉ။ဘ၁ဖ။ ဥဒါန၊ဌ။ဉ၀ဉ၂။ မဟာနိ၊ဌ။ဉ၀ရ။ သာရတ္ထ၊၂။၄ဉ၂။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဘ။ဉ၆ဘ။ မ၊ဋီ၊၂။၂၆၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဘ။၂၄ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၆၅။) ဗ္ဗမေ ဒွေ ပုဂ္ဂလာ သကဒ္ဒေဟိ ပစ္ဆယေ ဥပနေန္ဆေန တပ္ပေတုံ နု သက္ကာတိ ဒုတပ္ပယာ နာမ။ အဘိ၊ဌ၊ဉ။၅၅။ အံ၊ဋီ၊၂။၅ရ။ (–မဟာနိ၊ဌ။၂၉၂။) သယမေ၀ အာ၀ဇ္ဇာ ဒိဗ္ဗဘောဇနာနိ ဥပနေန္ဆိယော။ ဥဒါန၊ဌ။ဘရ၀။ သေသကံ ဥပနေန္ဆိယာ (ကခ်။ဉ၁ဝ) တိ ယဒတ္ထာယ ဒိန္နော၊ တံ ဘေတာပေတ္တာ အ၀–သေသကံ အညသတ္ထာယ ဥပနေန္ဆိယာ။ ကခ်။ ဋီ၊သစ်၊ဌ၆ဌ။ ထူလ၀ါကေယိ သဒ္ဓိ အတိ–သုဒုမသုတ္တံ ဥပနေန္ဆော ဝိယ။ မ၊ဌ၊၂။၉။ ဥပနေန္ဆော ဝိယာတိ ဃဒ္ဒေန္ဆော ဝိယ၊ သော ဧ၀ ၀ါ ပါဌော။ ဝိမတိ၊၂။ဌ၅။ (–သာရတ္ထ၊ ဉ။ဘရ။ မ၊ဋီ၊၂။ဘ၁။) ဥပသံဟရမာနာတိ ဥပနေန္ဆာ ဥပ္ပါဒေန္ဆာ။ သံ၊ဋီ၊ဘ။ရ၆။ ဒုက္ခံ ဥပနေန္ဆိ ဝိယ တာ ဝေဒနာ အဘိဘ၀န္ဆိ ... နိ၀ရန္ဆရာ ဝိယ ဟောတိ။ မ၊ဋီ၊ဉ။ဉ၆ဌ။

ဥပနေထ (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+ထ] ဆောင်–ကပ်ဆောင်–နားထောင်–ကြကုန်လော့။ ဥပနေတိ–ကြည့်။

ဥပနေန္ဆိ (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+အန္ဆိ] ဆောင်–အနီးသို့ဆောင်–သယ်ဆောင်–ကုန်၏၊ ဆက်ကပ်ကုန်၏။ ဥပနေတိ–ကြည့်။

ဥပနေန္ဆိ (ထီ) [ဥပ+နီ+အန္ဆ+ဗ္ဗတ္ထိဘေတ၌] ဆောင်–ကပ်ဆောင်–ဆက်ကပ်လှူဒါန်းသော၊ သူမ။ ဥပနေန္ဆ–ကြည့်။

ဥပနေန္ဆု (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+အန္ဆု] ဆောင်–အနီးသို့ဆောင်–သယ်ဆောင်–ကြစေကုန်သတည်း–လော။ ဥပနေတိ–ကြည့်။

ဥပနေမ (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+မ] ဆောင်–အနီးသို့ဆောင်–သယ်ဆောင်–ကြကုန်၏၊ ဆက်ကပ်ကုန်၏။ ဥပနေတိ–ကြည့်။

ဥပနေမိသ (ဗု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပနေမိသမည်သော ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ။ ဥပနေမိသော နေမိသော သန္ဆစိတ္တော။ မ၊ဉ။ဘ၁ဌ။ အပ၊ဌ၊ ဘ။ဘ၄ဉ။

ဥပနေယျ[၁](တီ) [ဥပ+နီ+ဏျ] (ဘ) ပို့ဆောင်တတ်သော (တရား)။ (၂) ကပ်၍ဆောင်–ပို့ဆောင်–ထိုက်သော(တရား)။ (ဘ) အထ ၀ါ နိဗ္ဗာန် ဥပနေတိ အရိယပုဂ္ဂလန္ဆိ အရိယ–မဂ္ဂေါ ဥပနေယျော။ (၂) ဥပနေတဗ္ဗောတိ

ဥပနေယျာ၊ ဥပနေယျာဝ ဩပနေယျိကောဟု ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂ရရ။ ဩပနေယျိက-လည်း ကြည့်။သစ္ဆိကာတမ္ဘတ် ဥပနေတမ္ဘောတိ ဖလ-နိမ္မာနဓမ္မော ဥပနေယျော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၁၀။ သာရတ္ထ၊ ၂။ရပ်။ မဂ္ဂဥာဏေန ဥပနေတမ္ဘတ္ထာ ဥပနေယျံ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁ ၂၈။

ဥပနေယျ¹ (ကြို) ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-ရောက်။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပနေယျ² (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+နီ+တျာ။ တျာကို ယပြု ဒွေဘော်လာ] ကပ်ဆောင်၍။ အမေ့ပိ ဧဝံ ဥပနေယျာ (ဒီ၊၁။၁၀၀)တိ ဗြာဟ္မဏော ခေါ အမ္မဋ္ဌ ပေါက္ခရသာတိတိအာဒီနိ ဝတ္တာ ဧဝံ ဥပနေတ္တာ ဥပနေတ္တာ ပဋိစ္ဆန္နံ ကာရဏံ အာဝိကတ္တာ သုဋ္ဌု ဒါသာဒီဘာဝံ အာရောပေတ္တာ အဝစ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄ရ။ ဧဝံ ဥပနေတ္တာ ဥပနေတ္တာတိ တံ တံ ဒေါသံ ဥပနီယ ဥပ့နီယ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၂ရရ။

ဥပနေယျူ (ကြို) [ဥပ+နီ+ယေျူ] ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-ကုန်ရောက်။ ပေးကမ်းကုန်ရောက်။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပနေသီ (ကြို) [ဥပ+နီ+ဏှံ] ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-ပြီ၊ ပေးကမ်း-လှူဒါန်း-ဆက်ကပ်ပြီ။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပနေသိ (ကြို) [ဥပ+နီ+ဏှိ] ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-ပြီ၊ ပေးကမ်း-လှူဒါန်း-ဆက်ကပ်ပြီ။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပနေသုံ(ကြို) [ဥပ+နီ+ဥံ] ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-ကုန်ပြီ။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပနေဿတိ (ကြို) [ဥပ+နီ+ဿတိ] ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-လတ္တံ့။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပနေတိ (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+တိ] ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-လော့။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပန္ဓ(တိ) [ဥပ+အန္ဓ။ဥပဂတော အန္ဓော အဿ ဥပန္ဓံ ယုဝတ္ထော။ မောဂ်၊ပဋ္ဌိကာ၊၅(ကဏ္ဍ)၊ရေ-သုတ်အဖွင့်] နီးကပ်သောအဆုံးဝတ္ထုရှိသော၊ အဆုံးဝတ္ထုနှင့် နီးနီးကပ်ကပ်တည်ရှိသော (လဟုသရ)၊ (ဥပမာအားဖြင့် ဣသ,ကုသ ဟူသောဗျဉ္ဇနန္ဓာတ်တို့၌ သ-ဗျည်းဟူသော အဆုံးဝတ္ထုနှင့် နီးနီးကပ်ကပ်တည်ရှိသော ရှေ့ဖြစ်သော ဣ,ဥဟူသော လဟုသရတို့ကို ဥပန္ဓ ဟုခေါ်သည်။) လဟုဿုပန္ဓဿ။ လဟု-ဘူတဿ ဥပန္ဓဿ ယုဝဏ္ဏဿ ဩ ဟောန္တိ ယထာဣမံ။ မောဂ်၊၅(ကဏ္ဍ)၊ရေ-သုတ်ဝုတ္တိ။ အန္ဓဿ သမီပေ ပဝတ္တတိတိ ဥပန္ဓော၊ ဗျဉ္ဇန-နန္ဓာတ်ကုန် ပုဗ္ဗဿရော ဥပန္ဓောတိ ဝုစ္စတိ။ နိရုတ္တိဒီပနီ၊ အာရျာတ်၊ ၆၄၀-သုတ်။ ဣဝဏ္ဏ-ဝဏ္ဏန္တရဿ လဟုပန္တရနဓာတုနံ။ ရူ၊၃၃၄-သုတ်။

ဥပန္ဓိက (တိ) [ဥပ+အန္ဓိက။ အန္ဓိကဘာဝံ ဥပဂတံ ဥပန္ဓိကံ။ ဓာန်ဦး၊ရဝ၆။ (ဥပါန္ဓိက-သံ)] နီးကပ်သည်၊ နီးကပ်သော၊ အနီး။ နိဝေ-သနဿ မေ အာသီ၊ အသယ္ဟသ ဥပန္ဓိကေ (ပေတ၊၁၅၆)တိ အသယ္ဟသ မဟာသေဋ္ဌနော ဂေဟသ သမီပေ။ ပေတ၊ဋ္ဌ၊၁၁၃။ ဥပန္ဓိကံ နေဟိ(ဇာ၊၁။ ၂၉၃)တိ ဥပသန္ဓိကံ နေဟိ။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊၄။ ၃၃၆။(-အပ၊၁။ ၁၆၁။ ဇာ၊၁။ ၃ရရ။ ဇာ၊ ၂။ ၂၀၆။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁ရ၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၅။ ၅ ၈။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊၆။ ၂၆၄။)

ဥပန္ဓာသ (ပု) [ဥပ+နီ+အာသ+အ] ဥပညာသ နှင့် အနက်တူ၊ ၎င်းကြည့်။ ဥပန္ဓာသေ စ-သဒ္ဒေ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။ ၉ ၅။

ဥပဝန္ဓ²(ဗျ) ဒုတိယာဘဝ၌၊ အခြားမဲ့ဘဝ၌။ တသ ဒိဋ္ဌေ ဝေမ္မေ ဝိပါကံ ပဋိသံဝေဒေတိ

ဥပဝဇ္ဇ ဝါ အပရေ ဝါ ပရိယာယေ။ မ၊ ၃။၂၅ရ။ (–အံ၊၁။၁၃၃။) ဥပဝဇ္ဇာတိ ဝါ အန–န္တရေ ဘဝေ ပဝတ္တော ဧကော နိပါတော၊ ယထာ "ပစ္စာ"တိ။ ပရမတ္ထဒီပနီ။၁၈၃။ (မ၊ ၃–ပါဠိတော်, အံ၊၁–ပါဠိတော်ရှေ့နောက်အသွား အလာတို့ကိုထောက်လျှင် "ဥပဝဇ္ဇ ဝါ– ဒုတိယ ဘဝ၌လည်းကောင်း"ဟု အနက်ပေးခြင်းက ပို၍ဆီလျော်သည်။ မဇ္ဈိ၊၄။၁၈၃–၌ ယံ ဥပဝဇ္ဇ–ဝေဒနီယံ၊ တဿ ဥပဝဇ္ဇိတ္တာ.....ဝိပါကံ ,ပဋိ–သံဝေဒေတိ–ဟုလည်းကောင်း, မ၊ဋီ၊၃။၃ရ၀–၌ ဥပဝဇ္ဇိတ္တာတိ ဒုတိယေ ဘဝေ နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ–ဟုလည်းကောင်း ဖွင့်ကြသည်။ ယင်းအဖွင့် များကို အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်တို့သာ ဖြစ်သည်ဟု ယူဆသည်။) ဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယ–လည်းကြည့်။

ဥပဝဇ္ဇ၂(နာ) [ဥပ+ဝဒ+ဏျ] (၁) ဖြစ်ခြင်း။ (တိ)(၂) (ပစ္စုပ္ပန်ဘဝ၏) အနီးဌ–အခြားမဲ့ ဌ–ရောက်အပ်သော(ဘဝ၊ ဒုတိယဘဝ)။ (၁) ဥပဝတိတာ ဝိယာတိ ဥပဝဇ္ဇနဝသေန ပတိတာ ဝိယ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၄၂။ (တိ) (၂) ဒိဋ္ဌေ ဓမ္မေ ဥပဝဇ္ဇေ ဝါ အပရေ ဝါ ပရိယာယေ။ အံ၊ ၂။၃ဖ၃။ အံ၊၃။၄၉ရ။ (အံ၊ဋ္ဌ၊၃–အဖွင့်ဌ ဥပဝဇ္ဇ–ဟုရှိသည်။) ဥပဝဇ္ဇဿ ဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယံ အနန္တရေ အတ္တဘာဝေ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၄ဝ။ သုတ္တ–ပဒေသေ ပန ဥပဝဇ္ဇေ ဝါ တိ ပါဌော ဒိဋ္ဌော၊ တသ္မာ ဒိဋ္ဌဓမ္မသ္မာ သမီပေ အနန္တရေ ပဋိ–တမ္ဘော ဂန္ဓမ္ဘောတိ ,ဥပဝဇ္ဇော၊ ဒုတိယော အတ္တဘာဝေါ။ ပရမတ္ထဒီပနီ။၁၈၃။ ဥပဝဇ္ဇ–ဝေဒနီယ–လည်းကြည့်။

ဥပဝဇ္ဇ၃(ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဝဒ+တ္တာ။ ရူ၊နှာ။၃၉ဖ] ဖြစ်၍။ ,ဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယ– ကြည့်။

ဥပဝဇ္ဇတိ (ကြို) [ဥပ+ဝဒ+ယ+တိ] ရောက်–ကပ်ရောက်–လားရောက်–၏။(သဒ္ဒတ္ထ။) ဖြစ်၏။ ရ၏။ (အဓိပ္ပါယတ္ထ။) အညတရော သတ္တော ..... သုညံ ပြဟ္မဝိမာနံ ဥပဝဇ္ဇတိ။ ဒီ၊၁။၁၆။ နပ္ပဟာယ မုနီ ကာမေ၊ နေကတ္ထာမုပဝဇ္ဇတိ။ သံ၊၁။၄ဖ။ အဏ္ဏာနံ နာဂါနံ သဟမ္ပတိ ဥပ–ပဇ္ဇတိ။ သံ၊၂။၂၀၄။ ပြဟ္မကာယိကာနံ ဒေဝါနံ သဟမ္ပတိ ဥပဝဇ္ဇတိ။ အံ၊၁။၄၄၁။ ပဏ္ဍိတော ဥပဝဇ္ဇတိ။ ဣတိဝုတ်။၂၀ဖ။ ကာမေ အဇဟိတ္တာ မုနီ စာနံ နှ ဥပဝဇ္ဇတိ၊ နှ ပဋိလဘတိတိ အတ္ထော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၀။ သဟမ္ပတိ ,ဥပဝ–ဇ္ဇတိတိ သဟဘာဝံ အာပဇ္ဇတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂၀။ သဟမ္ပတိ ဥပဝဇ္ဇတိတိ သဟဘာဝံ ဂစ္ဆတိ၊ ထတ္ထ နိဗ္ဗတ္တတိတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၃၂။ ဥပဝဇ္ဇတိတိ ပဋိသန္ဓိဝသေန ဥပဂစ္ဆတိ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၃။၂၃၁။ ပဏ္ဍိတော သပ္ပညော ဥပဝဇ္ဇတိ ဥပေတိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ရ၅။ နှ ဥပဝဇ္ဇတိတိ နှ ဥပ္ပဇ္ဇတိ နှ ပါပုဏာတိတိ အာဟ "နှ ပဋိလဘတိ"တိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၄ရ။ (–ရူ၊နှာ။၁၃၀။ နိတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃ဖ၅။) **ဥပဝဇ္ဇန္တိ**– ဒီ၊၁။၁ရ။ ဒီ၊၂။၁၁ရ။ မ၊၁။၃၅၄။ ဣတိဝုတ်။၂၀၃။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁၀၃။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ဖ၉။ **ဥပဝဇ္ဇရေ**– ဝိ၊၁။၁၁ဖ။ ဓမ္မ။၅ရ။ ဣတိဝုတ်။၂၂၄၊၂၅ဖ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ၈။ **ဥပဝဇ္ဇာမိ**– ဝိ၊၂။၃ဖ၃။ ဒီ၊၂။၁ဖ၅ရ။ အံ၊၂။၄ဖ၅။ ဣတိဝုတ်။၂၀၅။ ကင်။၃၂၁။ ဣတိ ဝုတ်၊ဋ္ဌ။ရ၂။ **ဥပဝဇ္ဇတု**– ဝိ။၂။၃ဖ၃။ ကင်။ ၃၂၁။ **ဥပဝဇ္ဇေယျ**–ဝိ၊၁။၂၄။ ဒီ၊၁။၁၀၀။ မ၊ ၁။၃၅၉။ အံ၊၁။၂၁၃။ ဣတိဝုတ်။၂၀၅။ နေတ္တိ။ ၁၁ရ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ဝ၆ဖ။ **ဥပဝဇ္ဇေယ္ယာထ**– ဒီ၊၂။ ၂၅ဖ။ **ဥပဝဇ္ဇယ္ယာမ**–သံ၊၂။၂၀၄။ **ဥပဝဇ္ဇေထ** –ဒီ၊၂။၂ရ။ **ဥပဝဇ္ဇေယ္ယုံ**–မ၊၁။၃၅၉။ မဇ္ဈ၊၂။ ၂၃၃။ **ဥပဝဇ္ဇထ** (တ္ထ–ကို ထပြု)–ဗုဒ္ဓဝံ၊၃ဖ၀။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၂ရ၁။ **ဥပဝဇ္ဇိ**–ဒီ၊၃။၁၃၀၊၁၄၃။ ဇာ၊ ၁။၉၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၀ရ။ **ဥပဝဇ္ဇိသု**–ဝိ၊ ၄။၃၁၁။ အံ၊၂။၄ရ၆။ **ဥပဝဇ္ဇိ**–အပ၊၁။၃၃ရ၆၅။အပ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂၉၉။ အပ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၄။ **ဥပဝဇ္ဇထ** (ဣ္ဏ ဝိဘတ်ကို ထ ပြု)–နေတ္တိ။၁၂၀။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၂၃၂။ **ဥပဝဇ္ဇိမှ**–အပ၊၂။၁ရ၆။ **ဥပဝဇ္ဇိသ္သတိ**–

မ၊၁။၁၀၆။ ဥပဝဇ္ဇိဿန္တိ- ဒီ၊၂။ ၁၁၆၊၂၅၆။ ဥပဝဇ္ဇိဿသိ- ဝိ၊၁။၉၀၊၉၃။ ဥပဝဇ္ဇိဿာမိ- ဝိ၊၁။၉၁။ အံ၊၃။၆၉။

ဥပဝဇ္ဇတု (ကြိ) [ဥပ+ဝဒ+ယ+တု] ရောက်-ကပ်ရောက်-လားရောက်-ပါစေသတည်း။ ဖြစ်ပါစေသတည်း။ ဥပဝဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပဝဇ္ဇထ[၁] (ကြိ) [ဥပ+ဝဒ+ယ+ထ္ထံ။ ဟိယျတ္ထနိ ထ္ထ ကိုထပြု] ဖြစ်ပြီ။ ဥပဝဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပဝဇ္ဇထ[၂] (ကြိ) [ဥပ+ဝဒ+ယ+ဏ္ဍံ။ ဏ္ဍ ဝိဘတ်ကို ထပြု] ရောက်-ကပ်ရောက်-လားရောက်-ပြီ၊ ဖြစ်ပြီ။ ဥပဝဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပဝဇ္ဇန (နာ) [ဥပ+ဝဒ+ယ+ယု] ဖြစ်ခြင်း၊ ရခြင်း။ ပဋိသန္ဓေနေခြင်း။ ဥပဝဇ္ဇနံ ဥပဝဇ္ဇတိ အာဟ "ဒွေ ဥပဝတ္ထိယော ပဋိလာဘော စ နိဗ္ဗတ္ထိ စာတိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၃၇။ ဥပဝတ္ထိတိ ဥပဝဇ္ဇနံ၊ နိဗ္ဗတ္ထိတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၇၀။ (-ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၄၂။) ဥပပါတေတိ ဥပဝဇ္ဇနေ၊ သမီပတ္ထေ စေတံ ဘုမ္မဝစနံ။ ... ဥပဝတ္ထိ ကွဏသာမန္တာ စာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊၁။၃၇၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅၆။

ဥပဝဇ္ဇနက[၁] (နာ) [ဥပဝဇ္ဇန+က] ဖြစ်ခြင်း၊ ပဋိသန္ဓေနေခြင်း။ (နာ) ဥပဝဇ္ဇနကဝသေန ဥပဝတ္ထိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၅၆။

ဥပဝဇ္ဇနက[၂] (တိ) [ဥပ+ဝဒ+ယု+ဏ္ဍု] ဖြစ်တတ်- ဖြစ်နိုင်-သော၊သူ(သတ္တဝါ။) ဣဒံ ဟိ နာ ဇာယတိတိအာဒိသု ဣမသ္မိံ ဌာနေ ကောစိ ဇာယနကော ဝါ ဇီယနကော ဝါ မီယနကော ဝါ စဝနကော ဝါ ဥပဝဇ္ဇနကော ဝါ နတ္ထိတိ သန္ဓာယ ဝဒတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀၂။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၁။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၉။ အသိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၁၆။ မ၊ဋီ၊၂။၃၁၁။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၄၁။)

ဥပဝဇ္ဇနကသတ္ထ (ပု) [ဥပဝဇ္ဇနက+သတ္ထ] (ဘဝသစ်၌) ဖြစ်တတ်-ဖြစ်နိုင်-သောသတ္တဝါ။ နတ္ထိ သတ္ထာ ဩပပါတိကာတိ စဝိတ္ဝာ ဥပဝဇ္ဇနကသတ္ထာ နာမ နတ္ထိတိ ဝဒတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃၃။

ဥပဝဇ္ဇန္တ (တိ) [ဥပ+ဝဒ+ယ+အန္တ] ကပ်ရောက်သဲ-ဖြစ်သဲ-ဖြစ်သော၊ ပဋိသန္ဓေနေသဲဖြစ်သော၊ သူ။ အသညသတ္တံ ဥပဝဇ္ဇန္တာနံ တေသံ ရူပကွန္ဓော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ယမက၊၁။၃၁။ အသညသတ္တံ ဥပဝဇ္ဇန္တာနန္တိ အစိတ္တကပဋိသန္ဓိဝသေန အသညသတ္တဘဝံ ဥပဝဇ္ဇန္တာနံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၃၀၁။ သမ္ဘဒ္ဒေ ဥပဝဇ္ဇန္တေ၊ ဒသသဟဿီ ကမ္ဘထ။ အပ၊၂။၄၄။

ဥပဝဇ္ဇန္တိ (ကြိ) [ဥပ+ဝဒ+ယ+အန္တိ] ရောက်-ကပ်ရောက်-လားရောက်-ကုန်၏၊ ဖြစ်ကုန်၏။ ဥပဝဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပဝဇ္ဇမာန (တိ) [ဥပ+ဝဒ+ယ+မာန] ကပ်ရောက်သဲ-ကပ်ရောက်ပြီးခါစ-ဖြစ်သဲ-ဖြစ်ပြီးခါစ-ပဋိသန္ဓေနေသဲ-ဖြစ်သော၊သူ။ သော ဒိဗ္ဗေန စက္ခုနာ.....သတ္ထေ ပဿတိ (ပဿာမိ) စဝမာနေ ဥပဝဇ္ဇမာနေ။ ဝိ၊ဝ။၅။ ဒီ၊ဝ။၇၈။ မ၊ဝ။၂၇။ ပဋိသံ။၁၁၀။ စဝမာနေ ဥပဝဇ္ဇမာနေ တိ ဣတ္ထေ.....ယေ စ ဂဟိတပဋိသန္ဓိကာ သမ္ဘတိနိဗ္ဗတ္တာ ဝါ၊ တေ ဥပဝဇ္ဇမာနာတိ အဓိ-ပ္ပေတာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၅၄။ ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ၊၁။၃၃၆။

ဥပဝဇ္ဇရေ (ကြိ) [ဥပ+ဝဒ+ယ+အန္တိ] ရောက်-ကပ်ရောက်-လားရောက်-ကုန်၏၊ ဖြစ်ကုန်၏။ ဥပဝဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယ (နာ) [ဥပဝဇ္ဇ+ဝေဒနီယ] အခြားမဲ့-ဒုတိယ-ဘဝ၌ ခံစားအပ်သော အကျိုးရှိသော၊ အခြားမဲ့-ဒုတိယ-ဘဝ၌ ဖြစ်၍ ခံစားအပ်သော အကျိုးရှိသော၊ အခြားမဲ့-ဒုတိယ-ဘဝ၌ အကျိုးခံစားရသော(ကံ)။ ဥပဝဇ္ဇ

ဝေဒနီယက်။ (ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယ–အခြားမဲ့ သောကိုယ်၏အဖြစ်၌ ဖြစ်၍ ခံစားအပ်သော အကျိုးရှိသောကံလည်းကောင်း။ ၀ါ၊ နှစ်ခု မြောက်သောဘဝ၌ အကျိုးပေးခြင်း လက္ခဏာ ရှိသောကံလည်းကောင်း။ ဗားကရား သျှ။) ဟော (၇) ချက်ရှိရာတွင် အလွှမ်းပေးခြင်း အစရှိသော ကုသိုလ်လုပ်ငန်းနှင့် သူတပါးအသက် သတ်ခြင်း အစရှိသော အကုသိုလ်လုပ်ငန်းများသည် ပထမဟော နှင့် အလယ်ဟော၀ါးချက်အခိုက်၌ ပြီးစီး ထမြောက် အောင်မြင်မှုမရှိသေး။ နောက်ဆုံး သတ္တမဟောအခိုက်ရောက်မှသာ အထွတ် အထိပ်ရောက်၍ ပြီးစီးထမြောက်အောင်မြင်၏။ ထို့ကြောင့် သတ္တမဟောစေတနာကို အတ္တ သာဓိကာ–ဟုလည်းကောင်း, သန္ဓိဌာပက စေတနာ–ဟုလည်းကောင်း ခေါ်၏။ ဤ၌ ထိုကုသိုလ် အကုသိုလ်လုပ်ငန်းများကို ပြီးစီး ထမြောက် အောင်မြင်စေသော ထိုသတ္တမ ဟောစေတနာကို ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကံဟု ခေါ်သည်၊ ထို ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကံသည် ယခုပစ္စုပ္ပန် ဘဝ၏ အခြားမဲ့ တဆက်တည်းသော ဒုတိယ ဘဝရောက်မှ အကျိုးပေး၏။ ထိုဒုတိယဘဝ၏ နောက်ဆုံး စုတိစိတ်သို့ မရောက်မချင်း ဒုတိယဘဝတစ်ခုလုံးသည် ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကံ၏ အကျိုးပေးရာ ဘဝနယ်ပယ်တည်း။ ထို ဒုတိယ ဘဝတစ်ခုလုံး ကုန်ဆုံးသာ ကုန်ဆုံး၍ အကျိုး မပေးလိုက်ရလျှင်ကား ထိုသတ္တမဟောစေတနာ တည်းဟူသော ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကံသည် ပုဂ္ဂိ ဆွေးသောမျိုးစေ့ အပင်မပေါက်တော့သကဲ့သို့ အကျိုးပေးနိုင်သော အစွမ်းသတ္တိကုန်ဆုံး၍ လုံ၀အကျိုးမပေးတော့သော အချည်းနှီး အဟောသိကံအဖြစ်သို့ရောက်ရလေတော့၏။

သတ္တမဟောဟူသတ်မှတ်ရာ၌ အများအား ဖြင့် (၇) ကြိမ်စေ့သောကာမဟောတို့နှင့်သာ သက်ဆိုင်နေ၏။ သို့သော်တစ်ကြိမ်တည်းသာ (သို့)မဟုတ်) အကြိမ်ပေါင်းများစွာစေ့သော မဟဂ္ဂုတ်ဟောစေတနာများသည် မဟုက်စီး မကွယ်ပျောက်ပဲ အကျိုးပေးတော့မည်ဖြစ်ပါက ဒုတိယဘဝ၌သာ အကျိုးပေးကြ၏။ ထို့ကြောင့် မဟဂ္ဂုတ်ဟောစေတနာ (မဟဂ္ဂုတ်ကံ) များ သည် ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကံသာ ဖြစ်နိုင်၏။ ယခုပစ္စုပ္ပန်ဘဝ၌ အကျိုးပေးရိုးမရှိသောကြောင့် ဒိဋ္ဌဓမ္မဝေဒနီယကံလည်း မဖြစ်နိုင်၊ တတိယ ဘဝစသည်၌လည်း အကျိုးပေးရိုးမရှိသော ကြောင့် အပရာပရိယာယဝေဒနီယကံလည်း မဖြစ်နိုင်၊ ထိုပြခဲ့သောအကြောင်းများကြောင့် ကုသိုလ်ဘက်၌ သမာပတ်ရှစ်ပါးတည်းဟူသော မဟဂ္ဂုတ်ကံကို ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကံစာရင်း၌သာ အဋ္ဌကထာတို့ထည့်သွင်းတော်မူကြ၏။ အကု သိုလ်ဘက်၌ကား အာနန္တရိယကံငါးမျိုးသည် ဒုတိယဘဝ၌ အကျိုးပေးရန် သေချာလှ၏။ ထို့ကြောင့် အာနန္တရိယကံငါးမျိုးကိုလည်း ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကံစာရင်း၌သာ ထည့်သွင်းတော် မူကြ၏။

ဆက်လက်၍ ဆိုဖွယ်ရှိသေးသည်ကား ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကံပေါင်းများစွာ ပြုလုပ် အား ထုတ်ထားသောပုဂ္ဂိုလ်၌ ထိုပြုလုပ်ထားသမျှ ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကံအားလုံး အကျိုးပေးသည် မဟုတ်၊ ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကံ တစ်ခုကသာ ပဋိသန္ဓေ အကျိုးပေး၍ ကျန်သော ဥပပဇ္ဇ ဝေဒနီယကံများ အကျိုးမပေးကြ၊ သမာပတ် ရှစ်ပါးလုံးရရှိထားသော စျာနလာဘီပုဂ္ဂိုလ် သည်လည်း ထိုသမာပတ်ရှစ်ပါးလုံးကြောင့် ပြဟ္မာဘုံသို့ရောက်သည်မဟုတ်၊ သင့်လျော် သော သမာပတ်တစ်ပါးကြောင့်သာ ပြဟ္မာဘုံသို့ ရောက်၏။ ထို့အတူ အာနန္တရိယကံငါးပါးလုံး ကျူးလွန်ထားသောသူသည်လည်း အာနန္တရိယ ကံ တစ်ပါးကြောင့်သာ ငရဲသို့ရောက်ရ၏။ ထို့ ကြောင့် ကျန်သောသမာပတ်များနှင့် ကျန်သော

အာနန္တရိယက်တို့သည် အကျိုးမပေးတော့သော အဟောသိကံများ ဖြစ်ကြလေကုန်တော့၏။ ဤသို့ အဋ္ဌကထာများမိန့်ဆိုတော်မူကြသည်၊ ထိုကံများ အကျိုးပေးပုံနှင့် အဟောသိကံ ဖြစ်ရပုံ ပြဆိုထားသော အဋ္ဌကထာ ဥပမာ တစ်ခုကား–

သားမုဆိုးသည် သားကောင်ကိုမြင်ရ၍ လေးကြိုးကိုဆွဲတင်ကာ မြားဖြင့်ပစ်လိုက်သော အခါ သားကောင်ကိုမလွဲမချော်တည့်တည့်မှန်၍ လဲကျသွားစေနိုင်လျှင် အရေကိုဆုတ်၍ အသားကို အပိုင်းပိုင်းခုတ်ထစ်ကာ ထိုအသားဖြင့် သားမယားဝမ်းဝ၍ အားရကျေနပ်စေနိုင်ခြင်းအကျိုးကို ခံစားရ၏၊ ထိုမြားသည် သားကောင်ကိုမမှန်ဘဲ လွဲချော်သွားလျှင်ကား သားကောင်သည် ထိုနေရာကိုပြန်လှည့်၍ပင် မကြည့်တော့ဘဲ တဟုန်တိုးပြေးလေတော့၏။ ထိုအချိန် ထိုနေရာမှာ ထိုသားကောင်ကို ရနိုင်ရန် မျှော်လင့်ချက်မရှိတော့ပြီ၊ ထို့ကြောင့် မုဆိုးမှာ ထိုသားကောင်၏ အသားဖြင့် သားမယားသဘောကျကျေနပ်နှစ်သက်စေနိုင်ခြင်းအကျိုးကို မခံစားရတော့ပေ၊ ထို့အတူပင် ထိုသမာပတ်နှင့် အာနန္တရိယက်စသော ဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယက်တို့သည် ယခုပစ္စုပ္ပန်ဘဝ၏ အခြားမဲ့ ဒုတိယဘဝ၌ မလွဲမချော် အကျိုးပေးရလျှင် အဟောသိကံမဖြစ်၊ အကယ်၍ သားကောင်မမှန်ဘဲ လွဲချော်သွားသကဲ့သို့ ဒုတိယဘဝ၌ အကျိုးမပေးရ၍ လွဲချော်သွားလျှင်ကား အဟောသိကံဖြစ်၍ လုံးဝ အကျိုးမပေးတော့ချေ၊ ဤဥပမာ၌ သားကောင်ကို မှန်အောင်ပစ်နိုင်၍ သားမယားဝမ်းဝ သဘောကျစေခြင်းအကျိုးကို ခံစားရခြင်းနှင့် ဒုတိယဘဝ၌ ဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယက်၏အကျိုးပေးခြင်းသည် တူညီ၏။ သားကောင်ကို မြားမမှန်ဘဲ လွဲချော်သွား၍ ထိုအကျိုးကို မခံစားရတော့ခြင်းနှင့် ဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယက်၏ အကျိုးမပေးသော အဟောသိကံဖြစ်ရခြင်းသည် တူညီ၏။ ဤနေရာ၌ ကျန်သောဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယက်များ အကျိုးမပေးဟု အဋ္ဌကထာမိန့်ဆိုထားခြင်းသည် ပဋိသန္ဓေကျိုးမပေးသည်ကိုသာ ရည်ရွယ်၍ မိန့်ဆိုထားခြင်းဖြစ်၏၊ ဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယက်ပေါင်းများစွာတို့တွင် တစ်ခုသော ဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယက်က ပဋိသန္ဓေကျိုးပေးလိုက်လျှင် ကျန်သော ဥပဝဇ္ဇဝေဒနီယက်တို့သည် ထို ဒုတိယဘဝမကုန်မချင်း ပဝတ္တိအကျိုးကို ပေးနိုင်ခွင့်ရှိသည်သာဖြစ်ပြီး ထိုဒုတိယဘဝ ကုန်ဆုံးသည်တိုင်အောင် အကျိုးမပေးနိုင်မှသာ အဟောသိကံဖြစ်ကြရသည်။

အဘိဓမ္မတ္ထဝိဘာဝိနီဋီကာ၌ သတ္တမဇော စေတနာသည် ပဋိသန္ဓေအကျိုးကိုပေးပြီးမှသာ ပဝတ္တိအကျိုးကိုပေးသည်၊ ပဋိသန္ဓေအကျိုးမပေးဘဲ ပဝတ္တိအကျိုးပေးသည်ဟူ၍ မရှိနိုင်ဟု မိန့်ဆိုထား၏၊ သို့သော် လူ့ဘဝတုန်းက ကုသိုလ် အကုသိုလ် အရောရောအနှောနှော ပြုခဲ့ကြသောကြောင့် အခြားမဲ့ဒုတိယဘဝ၌ နေ့အခါ မကောင်းကျိုးဒုက္ခ ခံစားကြရ၍ ညအခါ၌မူ ကုသိုလ်ကံ၏ကောင်းကျိုးသုခများ စံစားကြရသော (နေ့ခံညစံ) ဝေမာနိကပြိတ္တာများ၌လည်းကောင်း, လူ့ဘဝတုန်းကပြုခဲ့သော ကုသိုလ်ကောင်းမှုကြောင့် ပဝတ္တိအခါ ရောမနဂါးစည်စိမ်ကြီးကို စံစားကြရသော ဘူရိဒတ်နဂါးမင်းစသည်တို့၌လည်းကောင်း, ပဋိသန္ဓေအကျိုးကို မပေးလိုက်ကြရသော ဥပဝဇ္ဇဝေဒ–နီယကုသိုလ်ကံတို့က ပဝတ္တိအကျိုး ပေးကြပုံကို ထောက်၍ ထိုဝိဘာဝိနီဋီကာစကား မသင့်ဟု မိန့်ဆိုတော်မူကြ၏။ ထို့ပြင် သတ္တမဇော စေတနာသည် ပဋိသန္ဓေအကျိုးကို ပေးလိုက်နိုင်လျှင်ကား ဘဝအရာပတ်လုံး ပဝတ္တိအကျိုးကိုပေးသည်ဟု ထိုဝိဘာဝိနီဋီကာ၌ အာစရိယ

ဝါဒ ပြဆိုထားပြန်၏။ သို့သော် ဘဝအရာကို မဆိုထားဘိ, တတိယဘဝသို့ ရောက်လျှင်ပင် ဥပဇ္ဈဝေဒနီယက်၏ အကျိုးပေးရာ ဘဝနယ် မဟုတ်တော့ချေ။ အပရာပရိယဝေဒနီယက်၏ နယ်ပယ်သာ ဖြစ်၄လပြီ၊ ထိုက်တို့သည် မိမိတို့နှင့်သက်ဆိုင်သော ဘဝနယ်ပယ်၌သာ အကျိုးပေးခွင့်ရှိ၍ နယ်ပယ်ကူးပြောင်းခွင့်, နယ်ပယ်ရောယှက်ခွင့် မရှိဟု အဋ္ဌကထာ ပိန့်ဆိုထားသောကြောင့် ထိုအာစရိယဝါဒ သည်လည်း အဋ္ဌကထာနှင့်ဆန့်ကျင်သည် ဟုမိန့်ဆိုတော်မူကြသည်။ (အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၄။ အတိ၊ ဋ္ဌ၊၂။၄၃၄။ အဘိမ္မတ္ထ ဝိဘာဝိနီ။၁ရ၁။ ပရမတ္ထ ဒီပနီဋီကာ။ ၂၁၆–ရ။ ပရမတ္ထသံခိပ်ဋီကာ၊ ဒု–၉၄၊၉၉။ သင်္ဂြိဟ်ဘာသာဋီကာ။ ၃၄၆–ရ။) ဤဒံ ဥပဇ္ဈဝေဒနီယံ။ နေတ္ထိ။၈၂။ အတ္ထသာဓိကာ ပန သတ္ထမဇဝနစေတနာ ဥပဇ္ဈဝေဒနီယကမ္မံ နာမ၊ တံ အနန္တရေ အတ္တဘာဝေ ဝိပါကံ ဒေတိ။ မဇ္ဈ၊၃။၂၃၄။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၂၃၆။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ရ၆။ ပစ္စုပ္ပန္နဘဝတော အနန္တရံ ဝေဒိတမ္ဘဝလံ ကမ္မံ ဥပဇ္ဈဝေဒနီယံ။ .....အတ္ထသာဓိကာတိ ဒါနာဒိပါဏာတိပါတာဒိ–အတ္ထသ နိပ္ဖါဒိကာ၊ ကာ ပနေသာတိ အာဟ "သတ္ထမဇဝနစေတနာ"တိ။သာ ဟိ သန္နိဋ္ဌာပ–ကစေတနာ ဝုတ္တနယေန ပဋိလဒ္ဓဝိသေသာ ပုရိမဇဝနစေတနာဟိ လဒ္ဓါသေဝနာ စ သမာနာ အနန္တရေ အတ္တဘာဝေ ဝိပါကဒါယိနီ ဥပဇ္ဈဝေဒနီယကမ္မံ နာမ။ မဇ္ဈိ၊၃။၁၅ရ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၂။၁၀၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ရ၆။ ဥပဇ္ဈေ အနန္တရေ အတ္တဘာဝေ ဝေဒိတမ္ဘံ ဖလံ ဥပဇ္ဈဝေဒနီယံ။ နေတ္ထိ၊ဋ္ဌ။၁ဖ၆ရ။ ဥပဇ္ဈေ ဖလံ ဝေဒေတီတိ ဥပဇ္ဈဝေဒနီယာ။ နေတ္ထိ၊ဝိ။၁၅၀။ ဒိဋ္ဌမ္မတ္ထေ အနန္တရံ ဥပဇ္ဈိတ္တာ ဝေဒိတမ္ဘံ ဥပဇ္ဈ–ဝေဒနီယံ။ အဘိမ္မတ္ထဝိဘာဝိနီ။၁ရ၀။ ဥပ–ပဇ္ဈိတ္တာတိ ဣမိနာ ဥပဇ္ဈာတိ ပဒဿ တ္ဘာ–ပစ္စယန္တတံ ဒဿေတိ။ ဝိဘာဝိနီ ယောဇနာ။ ၄၀ဖ။ ဒိဋ္ဌမ္မံ ဥပေစ္စ တဿ အနန္တရေ ပဇ္ဈိတ္တာ ပါပုဏိတ္တာ ဝေဒိတမ္ဘံ ဖလံ တေဿာတိ ဥပဇ္ဈဝေဒနီယံ။ ဥပဇ္ဈေ ဝေဒိတမ္ဘံ ဖလံ တေဿာတိ ဥပဇ္ဈဝေဒနီယံ။ ပရမတ္ထဒီပနီ။ ၂၁ဖ။ (–အဘိ၊ကာ။၄၄၁။ မဇ္ဈ၊၃။ ၂၃၅။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၁၄။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၄၀။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄၃၄။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ရ၆။ မဏိမ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃ ၂။)

ဥပဇ္ဈဝေဒနီယကမ္မ (နာ) [ဥပဇ္ဈဝေဒနီယ+ ကမ္မ] ဥပဇ္ဈဝေဒနီယက်။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဇ္ဈာမိ(ကြို) [ဥပ+ဝဒ+ယ+မိ] ကပ်ရောက်၏၊ လားရောက်၏၊ ဖြစ်၏၊ ပဋိသန္ဓေနေ၏။ ဥပဇ္ဈတိ–ကြည့်။

ဥပဇ္ဈိ (ကြို) [ဥပ+ဝဒ+ယ+ဣ] ကပ်ရောက်ပြီ၊ လားရောက်ပြီ၊ ဖြစ်ပြီ၊ ပဋိသန္ဓေနေပြီ။ ဥပဇ္ဈတိ–ကြည့်။

ဥပဇ္ဈိသု (ကြို) [ဥပ+ဝဒ+ယ+ဥ] ကပ်ရောက်ကုန်ပြီ၊ လားရောက်ကုန်ပြီ၊ ဖြစ်ကုန်ပြီ၊ ပဋိသန္ဓေနေကုန်ပြီ။ ဥပဇ္ဈတိ–ကြည့်။

ဥပဇ္ဈိ (ကြို) [ဥပ+ဝဒ+ယ+ဏ္ဍိ] ကပ်ရောက်ပြီ၊ လားရောက်ပြီ၊ ဖြစ်ပြီ၊ ပဋိသန္ဓေနေပြီ။ ဥပဇ္ဈတိ–ကြည့်။

ဥပဇ္ဈိတု (တိ) [ဥပ+ဝဒ+ယ+တု] ကပ်ရောက်သော၊ လားရောက်သော၊ ဖြစ်သော၊ ပဋိသန္ဓေနေသော၊သူ။ ကာယသ သောဒါ.....သဝ္ဂံ လောကံ ဥပဇ္ဈိတာ။ ဒီ၊၁။၁ဝ၆။

ဥပဇ္ဈိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဝဒ+ယ+တ္တာ] ကပ်ရောက်၍၊ လားရောက်၍၊ ဖြစ်၍၊ ပဋိသန္ဓေနေ၍။ ဥပဇ္ဈိတ္တာ (မဇ္ဈ၊၁။၃၅၆)တိ တတ္ထ တတ္ထ ဘဝေ နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ။ မဇ္ဈိ၊ ၂။၃ရ။ (–မဇ္ဈ၊ ၄။၁ရ၃။ မဇ္ဈိ၊၃။၃ရ၀။)

ဥပဇ္ဈိမှာ(ကြို) [ဥပ+ဝဒ+ယ+မှာ] ကပ်ရောက်

ကုန်ပြီ၊ လားရောက်ကုန်ပြီ၊ ဖြစ်ကုန်ပြီ၊ ပဋိသန္ဓေနေကုန်ပြီ။ ဥပဓဇတိ–ကြည့်။

ဥပဓွေဿတိ(ကြီ) [ဥပ+ပဒ+ယ+သ္သတိ] ကပ်ရောက်လတ္တံ့၊ လားရောက်လတ္တံ့၊ ဖြစ်လတ္တံ့၊ ပဋိသန္ဓေနေလတ္တံ့။ ဥပဓဇတိ–ကြည့်။

ဥပဓွေဿန္တိ (ကြီ) [ဥပ+ပဒ+ယ+သ္သန္တိ] ကပ်ရောက်ကုန်လတ္တံ့၊ လားရောက်ကုန်လတ္တံ့၊ ဖြစ်ကုန်လတ္တံ့၊ ပဋိသန္ဓေနေကုန်လတ္တံ့။ ဥပဓဇတိ–ကြည့်။

ဥပဓွေဿသိ (ကြီ)[ဥပ+ပဒ+ယ+သ္သသိ] ကပ်ရောက်လတ္တံ့၊ လားရောက်လတ္တံ့၊ ဖြစ်လတ္တံ့၊ ပဋိသန္ဓေနေလတ္တံ့။ ဥပဓဇတိ–ကြည့်။

ဥပဓွေဿာမိ (ကြီ) [ဥပ+ပဒ+ယ+သ္သာမိ] ကပ်ရောက်အုံ့၊ လားရောက်အုံ့၊ ဖြစ်အုံ့၊ ပဋိသန္ဓေနေအုံ့။ ဥပဓဇတိ–ကြည့်။

ဥပဓဇ္ဇထ (ကြီ) [ဥပ+ပဒ+ယ+ထ] ကပ်ရောက်ရာ၏၊ လားရောက်ရာ၏၊ ဖြစ်ရာ၏၊ ပဋိသန္ဓေနေရာ၏။ ဥပဓဇတိ–ကြည့်။

ဥပဓဇ္ဇယျုं (ကြီ) [ဥပ+ပဒ+ယ+ယျုं] ကပ်ရောက်ရာ၏၊ လားရောက်ရာ၏၊ ဖြစ်ရာ၏၊ ပဋိသန္ဓေနေရာ၏။ ဥပဓဇတိ–ကြည့်။

ဥပဓဇ္ဇယျု (ကြီ) [ဥပ+ပဒ+ယ+ယျု] ကပ်ရောက်ရာ၏၊ လားရောက်ရာ၏၊ ဖြစ်ရာ၏၊ ပဋိသန္ဓေနေရာ၏။ ဥပဓဇတိ–ကြည့်။

ဥပဓဇ္ဇယျာထ (ကြီ) [ဥပ+ပဒ+ယ+ယျာထ] ကပ်ရောက်ကုန်ရာ၏၊ လားရောက်ကုန်ရာ၏၊ ဖြစ်ကုန်ရာ၏၊ ပဋိသန္ဓေနေကုန်ရာ၏။ ဥပဓဇတိ–ကြည့်။

ဥပဓဇ္ဇယျာမ (ကြီ) [ဥပ+ပဒ+ယ+ယျာမ] ကပ်ရောက်–လားရောက်–ဖြစ်ကုန်ရာ၏၊ ပဋိသန္ဓေနေကုန်ရာ၏။ ဥပဓဇတိ–ကြည့်။

ဥပဓတန (နဿ) [ဥပ+ပတ+ယု] (ခန္ဓာကိုယ် အထင်အရှား ဘွားကနဲ) ဖြစ်ပေါ်–ကျရောက်–လာခြင်း။ ဗာဟိရပစ္စယနိရပေက္ခတာယ ဝါ ဥပဓတနေ သာဓုကာရိနော။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၄၂။

ဥပဓတိ(ပု) [ဥပ+ပတိ] သယောက်လင်၊ လင်မြောင်း၊ လင်ယော်။ အထောပပတိ ဇာရော–ထ။ ဓာန်။ ၂၄၀။

ဥပဓတိတ (တိ) [ဥပ+ပတ+တ] (ခန္ဓာကိုယ် အထင်အရှား ဘွားကနဲ) ဖြစ်ပေါ်–ကျရောက်–လာသော၊သူ။ ဝေဂေန ဆာဂန္ဓာ ဥပဓတိတာ ဝိယာတိ ဩပပါတိကာ။ ဒီ၊ဋ၊၃။ ၂၀၆။ ဥပ–ပတိတာ ဝိယာတိ ဥပဓဇနဝသေန ပတိတာ ဝိယ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၄၂။အောက်ပုဒ်နှင့်ယှဉ်ကြည့်။

ဥပဓတိတ္ထာ(ကြီ၊ဝိ)[ဥပ+ပတ+တ္ထာ] (ခန္ဓာကိုယ် အထင်အရှား ဘွားကနဲ) ဖြစ်ပေါ်–ကျရောက်–လာ၍။ ဩပပါတိကာတိ ဥပဓတိတ္ထာ ဝိယ ဇာတာ။ သံ၊ဋ၊ ၂။၃ ၂၀။ ဥပဓတိတ္ထာ ဝိယာတိ ကုတောစိပိ အဝပတိတ္ထာ ဝိယ နိဗ္ဗတ္ထာ။ သံ၊ ဋီ၊ ၂။ ၂၇၅။

ဥပဓတ္ထိ (ထိ) [ဥပ+ပဒ+ထိ] (၁) အသင့်ယုတ္တိ၊ သင့်လျော်ညီမျှခြင်း၊ (အလျှော, အတင်း၊ အယုတ်, အလွန်မရှိသည်ဖြစ်၍) အလယ် အလတ်ကျကျ သင့်လျော်ညီမျှခြင်း။ (၂) (ထိုထိုဘဝ၌)– ကပ်ရောက်ခြင်း–လားရောက်ခြင်း–ဖြစ်ခြင်း–ရခြင်း–ပဋိသန္ဓေနေခြင်း။ (ဥပဓတ္ထိ အရကောက်ရာ၌ ပဋိသန္ဓေကို ပဓာနထား၍ ဤအတ္ထဘေဒတစ်ခုလုံး အရကောက်ရသော နေရာလည်း ရှိသည်၊ ပဋိသန္ဓေနေခြင်းဟူရာ၌ ကိုယ်ထင်ရှား ဘွားကနဲ ဖြစ်ခြင်း= ဥပပတ်ပဋိသန္ဓေနေခြင်းလည်း ပါဝင်သည်။) (၃) (ထိုထိုဘဝ၌)–ကပ်ရောက်ကြောင်း–ဖြစ်ရ[illegible]–ဖြစ်သောတရား (ပဋိသန္ဓေ ရုပ်နာမ်

ခန္ဓာတရား)။(၄) အကြောင်း။ အဲလို၊ အဓိပ္ပါယ်။
(၁) ဥပဝတ္ထိတော ဣကွတိတိ ဥပေကွာ၊ သမံ
ပဿတိ၊ အပကွပတိတာ ဟုတ္တာ ပဿတိတိ
အတ္ထော။ ဝိဘင်္ဂ၊၁။၁၂၀။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၂၁၆။ ဝိသုဒ္ဓိ
၁။၁၅၅။ ဥပဝတ္ထိတောတိ သမဝါဟိဘာဝေန
ပတိရူပတော။ ဘာရတ္ထ၊၁။၃၆၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။
၁၈၄။ ဥပဝတ္ထိတော ဣကွတိတိ ပညာယ
သဟစရဏပရိစယေန ယထာ သမဝါဟိ-
ဘာဝေါ ဟောတိ၊ ဧဝံ ယုတ္တိတော ပဿတိ။
ဝိမတိ၊၁။ရဂ။ ဟာပနဝမုနေသု ဗျာပါရံ
အကတ္တာ ဥပဝတ္ထိတော ဣကွနဝသေန။ မူလ
ဋီ၊၂။၁ရ၄။ သော စ သမာဓိ ဝိရိယသမ္ဘော-
ဇ္ဈင်္ဂေါ ဝိယ သမ္မယုတ္တာနံ ဥိနာဓိကဘာဝ-
ဗျာဝဋော အဟုတ္တာ တေသံ အနုနာနဓိက-
ဘာဝေ မဇ္ဈတ္တာကာရပ္ပဝတ္တိတိ ဣမမတ္ထံ
အာဟ "ဥပေကွနဝသေနာ"တိ အာဒိနာ။
တတ္ထ ဥပဝတ္ထိတော ဣကွနန္တိ ပဋိသင်္ခါနုပဿနာ
အနုဋီ၊၂။၁ရ၄။ ဥပဝတ္ထိယံ ယုတ္တိယံ ဥပေကွာ
ဓာန်၊ဋီ။၁၁ဂ၅။ ယုတ္တိယံ-ဥပဝတ္ထိတော
ဣကွတိ။ နီတိ၊သုတ္တ၊ဋီ။၃ဝ၆။ (-မူလဋီ၊၂။
၁ရ၁။ အနုဋီ၊၂။၁ရ၀။ ရူပ၊ဋီ။၁ဝ-၁။) (၂)
သန္တေ ခေါ ပန သာရိပုတ္တ ...ဥပဝတ္ထိယာ
သုဒ္ဓိတိ။ မ၊၁။၁၁၆။ ဥပဝတ္ထိယာ သုဒ္ဓိတိ
ဗဟုကံ ဥပဝဋ္ဋတ္တာ သုဒ္ဓန္တိတိ ဝဒန္တိ။...ဥပဝဋ္ဋ-
နကဝသေန ဥပဝတ္ထိ။ မဋ္ဌ၊၁။၃၅၆။ ဥပ-
တ္ထိယောတိ မနုဿေသု ဒေဝေသု စ
နိဗ္ဗတ္ထိယော။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၆၃။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၃ရ။ (-
ဒီ၊ဋ၊၂၁၄။ အံ၊ဋ၊ရ၁။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဝ၄။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။
ခ၉ခ။ ဝဇိရ၊၄၄။ သာရတ္ထ၊၁။၃၄ဝ။ ဝိမတိ
၁။၆ဂ။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၁ဝ။) စုတိ ယော ဝေဒိ
သတ္ထာနံ၊ ဥပဝတ္ထိ စ သမ္ဘော။ ဓမ္ဓ။ရ၃။
သုတ္ထနိ။၃ရ၈။ ယော ဝေဒိတိ ယော သတ္ထာနံ
သမ္ဘာကာရေန စုတိ စ ပဋိသန္ဓိ စ ပါကဋံ
ကတ္တာ ဇာနာတိ။ ဓမ္ဓ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၅ဝ။ စုတိ စ
ဥပဝတ္ထိ စ၊ ခဏေ တသ္မိ နိ ဝိဇ္ဇတိ။ ဗုဒ္ဓဝံ။
၃၁၄။ စုတိတိ မရဏံ၊ ဥပဝတ္ထိတိ ပဋိသန္ဓိ-
ဂ္ဂဟဏံ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။ ၁၂ရ။ ကတိနံ ဟေတူနံ
ပစ္စယာ ဥပဝတ္ထိ ဟောတိ။ ပဋိသံ။၂၆၆။ ဥပ-
ပတ္ထိတိ ဥပဝဋ္ဋနံ၊ နိဗ္ဗတ္ထိတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊
ဋ္ဌ၊၂။၁ရ၀။ ထေရော ပန ယသ္မာ ယေဟိ
အယံ ဥပဝတ္ထိ သာမံ အဒိဋ္ဌာ၊ တေ ဒုဿဒ္ဓါ-
ပယာ ဟောန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။ခ၆။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀ဝ။
ဥပဝတ္ထိတိ ဇာတိ၊ ဥပဝတ္ထိသိသေန ဟိ
တတ္ထာရူပံ အတ္ထဘာဝံ ဝဒတိ။ သာရတ္ထ၊၂။၂ခ၃။
သံ၊ဋီ၊၂။၁ရ၂။ (-ဝိမတိ၊၁။၂ဂ၈။) သောတ-
ပတ္ထိမဂ္ဂံ ပဋိလာဘတ္ထာယ ဥပ္ပါဒံ ပဝတ္ထံ...နိဗ္ဗတ္ထိ
ဥပဝတ္ထိ ဇာတိ ဇရံ မရဏံ။ ပဋိသံ။၆၂။
မူလဋီ၊၁။၁ဝ၃။ (-ပဋိသံ။၁၂။) ဥပဝတ္ထိန္တိ
သမာပန္နသ ဝါ ဥပပန္နသ ဝါတိ ဧတ္ထ ဥပ-
ပန္နသ္သာတိ ဝုတ္ထဝိပါကပ္ပဝတ္ထိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ခ၆။
အနုဋီ၊၁။ခ၀ခ။ (-ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၊၂ဂ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ
၂။၂ဂ၆။ သာရတ္ထ၊၁။၃ရ၁။) (၃) တတ္ထ တတ္ထ
ဘဝေ ဥပဝဋ္ဋတိ ဘေတနာတိ ဥပဝတ္ထိ၊ ဥပဝဋ္ဋနံ
ဝါ ဥပဝတ္ထိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ဂ၁၅။ တေန ခေါ
ပန သမယေန ဘဂဝါ အဗ္ဘတိတေ ကာလ-
ကံတေ ဥပ်ပတ္ထိသု ဗျာကရောတိ။ ဒီ၊၂။၁၆၂။
(-မ၊၂။၁၂ရ။) ဥပ်ပတ္ထိသူတိ ဥာဏဂတိပုဗ္ဗာနံ
ဥပ်ပတ္ထိသု။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ခ၀။ ဥ်ပတ္ထိသူတိ နိဗ္ဗ-
တ္ထိသု။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၀ဂ။ (-မ၊ဋ္ဌ၊ခ။၁၂ရ။ မ၊ဋီ၊
ခ။ရ၂။) ပုန ဂတိ ဝါ ဥပဝတ္ထိ ဝါ ပဋိသန္ဓိ
ဝါ ဘဝ ဝါ သံသာရ ဝါ ဝဋ္ဋ ဝါ နာသီသတိ။
မဟာနိ။ဂ၆။ ဥပဝတ္ထိ ဝါတိ နိဗ္ဗတ္ထိဝသေန
စတုယောနိ ဝုတ္ထာ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၆ဂ။ ဥပဝတ္ထိ
(-သံ၁။ခ၆ရ)တိ ဒွေ ဥပဝတ္ထိယော ပဋိ-
လာဘော စ နိဗ္ဗတ္ထိ စ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂ရ။ ဥပဝဋ္ဋနံ
ဥပဝတ္ထိတိ အာဟ "ဒွေ ဥပဝတ္ထိယော
ပဋိလာဘော စ နိဗ္ဗတ္ထိ စာ"တိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁ခ၃။
(၄) ဥပဝတ္ထိ (ဝိဘာဝိနီ။၂ဝ၆)တိ ကာရဏံ၊
အဓိပ္ပါယောတိ ဝုတ္ထံ ဟောတိ။ ဋီ၊၂။၁ရ၆။

ဥပဝတ္ထိကထာ (ထီ) [ဥပဝတ္ထိ+ကထာ] ပဋိသန္ဓေနှင့် စပ်သောစကားရပ်၊ ပဋိသန္ဓေ နေသည်နှင့်တပြိုင်နက် ရဟန္တာအဖြစ်သို့ ရောက်သည်ဟူသော ပရဝါဒီတို့ အယူဝါဒကို စီစစ်ပြဆိုရာ စကားရပ်။ အဘိဓမ္မ ပိဋကာ၊ ကထာဝတ္ထုပါဠိ၊ ၄-ဝဂ်၊ (၃၄) ၂-ကထာ။ အဘိ၊ က။၂၀၃။ ဤဒါနိ ဥပဝတ္ထိကထာ နာမ ဟောတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ရရ။

ဥပဝတ္ထိကွဏ (ပု) [ဥပဝတ္ထိ+ခဏ] ပဋိသန္ဓေ ခဏ၊ ပဋိသန္ဓေစိတ်စေတသိက် ရုပ်အပေါင်း၏ ဖြစ်ဆဲအခိုက်အတန့်ကာလ။ ကာမဓာတုယာ ဥပဝတ္ထိကွဏေ...ကဿစိ ကောဒဿယတ-နာနိ ပါတုဘဝန္တိ။ အဘိ၊ဝိ။ ၄၂၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၀၈။ တေသံ ဥပဝတ္ထိကွဏေ ဧကော ရူပကွန္ဓောဝ နိဗ္ဗတ္တတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၅၀၄။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃၃။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၅၄။) ဥပဝတ္ထိကွဏေတိ ပဋိသန္ဓိကွဏေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၀၈။

ဥပဝတ္ထိကွဏသာမန္တ (တိ) [ဥပဝတ္ထိကွဏ+သာမန္တ] ပဋိသန္ဓေခဏ၏ အနီး။ ဥပဝဋ္ဋန-ကြည့်။

ဥပဝတ္ထိကွယ(နာ) [ဥပဝတ္ထိ+ခယ] ပဋိသန္ဓေ၏ ကုန်ရာနိဗ္ဗာန်။ ဥပဝတ္ထိကွယံ ပဋိသန္ဓိကွယံ။ စူဠနိ။ ၂၁၄။

ဥပဝတ္ထိစိတ္တ (နာ) [ဥပဝတ္ထိ+စိတ္တ] ဘဝသစ်သို့ ကပ်ရှုဖြစ်သော စိတ်၊ ပဋိသန္ဓေစိတ်။ ယသ္မာ ဥပဝတ္ထိစိတ္တံ နာမ လောကိယံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရရ။

ဥပဝတ္ထိဒေဝ (ပု) [ဥပဝတ္ထိ+ဒေဝ] ဥပဝတ္ထိနတ်၊ နတ်ပြည် ပြဟ္မာ့ပြည်၌ ဥပပတ်ပဋိသန္ဓေ နေသောအားဖြင့် ဖြစ်သောနတ်ပြဟ္မာအပေါင်း၊ (စာတုမဟာရာဇ်မှစ၍ အထက်ဖြစ်သော နတ်ပြဟ္မာများ။) ဥပဝတ္ထိဒေဝါ နာမ စာတုမဟာ-ရာဇိကော ဒေဝေ ဥပါဒါယ တဒုပရိ (တဒုတ္တရိ) ဒေဝါ။ အဘိ၊ဝိ။၄၃၃။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၉။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၅။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၁၀၃။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂၄၂။ ဥပဝတ္ထိဒေဝါတိ ဒေဝလောကေ ဥပ္ပန္နတ္တာ ဥပဝတ္ထိယာ ဒေဝါ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၅၀၁။

ဥပဝတ္ထိနိမိတ္တ (နာ) [ဥပဝတ္ထိ+နိမိတ္တ] ဘဝသစ်၌-ဖြစ်ခြင်း-ပဋိသန္ဓေ နေခြင်း-၏ အကြောင်းဖြစ်သော အာရုံ (ကံ, ကမ္မနိမိတ်, ဂတိနိမိတ် အာရုံ)။ ဝေ ဥပဝတ္ထိနိမိတ္တံ ဥပဋ္ဌာတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၆၄။ ဥပဝတ္ထိယာ ဥပ္ပဇ္ဇနဿ နိမိတ္တံ ကာရဏန္တိ ဥပဝတ္ထိနိမိတ္တံ၊ ကမ္မံ ကမ္မနိမိတ္တံ ဂတိနိမိတ္တဿ၊ အဋ္ဌကထာယံ ပန ဂတိနိမိတ္ত-ဝသေနေဝ ယောဇနာ ဒဿိတာ။ အံ၊ဋီ၊ ၁။၂၂၁။ဥပဝတ္ထိနိမိတ္တပရိကပ္ပန-လည်းကြည့်။

ဥပဝတ္ထိမိတ္တဥပဋ္ဌာန (နာ) [ဥပဝတ္ထိနိမိတ္တ+ဥပဋ္ဌာန] ပဋိသန္ဓေ၏ အကြောင်းဖြစ်သော ကံ ကမ္မနိမိတ် ဂတိနိမိတ်အာရုံတို့ ထင်ပေါ်လာခြင်း။ ဣတိ နေသံ ဥပဝတ္ထိနိမိတ္ত-ဥပဋ္ဌာနေန အပရိမုတ္တာ ဥပဋ္ဌာနသမဂ္ဂီတာ နာမ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၆၄။

ဥပဝတ္ထိနိမိတ္တပရိကပ္ပန(နာ) [ဥပဝတ္ထိနိမိတ္တ+ပရိကပ္ပန] ပဋိသန္ဓေ၏ အကြောင်းဖြစ်သော ကံ ကမ္မနိမိတ် ဂတိနိမိတ်အာရုံကို-အာရုံပြုခြင်း-ယှဉ်ဘက်ဝိတက်ဖြင့် ကြံစည်ခြင်း။ ဥပဝတ္ထိ-နိမိတ္တပရိကပ္ပနတော ဝိညာဏံ ပဋိသန္ဓိယံ အနေကပ္ပကာရံ နာမရူပံ အဘိနိဗ္ဗတ္တေတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၁၈။ ဥပဝတ္ထိနိမိတ္တန္တိ ကမ္မာဒိအာရ-မ္မဏမာဟ၊ ပရိကပ္ပနတောတိ အာရမ္မဏကရ-ဏတော သမ္မယုတ္တေန ဝါ ဝိတက္ကေန ဝိတက္ক-နတော။ မူလဋီ၊ ၂။၁ ၂၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၄၃။

ဥပဝတ္ထိနိဿိတ (တိ) [ဥပဝတ္ထိ+နိဿိတ] ဘဝသစ်၌ ဖြစ်ခြင်းကို မှီသော။ တဒေဝ တေ ဥပဝတ္ထိနိဿိတာ။ စူဠနိ။ ၅၃။

ဥပပတ္တိပစ္စယ (ပုဒ်နာ) [ဥပပတ္တိ+ပစ္စယ] ပဋိသန္ဓေနေခြင်း၏ အကြောင်းဖြစ်သော (သံယောဇဉ်)။ သြရမ္ဘာဂိယာနီတိ သြရံ သဗ-နကာနိ ကာမဘဝေ ဥပပတ္တိပစ္စယာနိ။ မ၊ ၆၊၂။၂၂။

ဥပပတ္တိပ(ပ္ပ)ဋိလာဘ (ပု) [ဥပပတ္တိ+ပဋိလာဘ] ပဋိသန္ဓေကိုရခြင်း။ ဆောက်ပုံ-ကြည့်။

ဥပပတ္တိပ(ပ္ပ)ဋိလာဘိယ (တိ) [ဥပပတ္တိပ(ပ္ပ)ဋိလာဘ+ဏ္ဍယ] (အခြားမဲ့နောက်ဘဝ၌)-ပဋိသန္ဓေရခြင်းကိုဖြစ်စေတတ်သော-ပဋိသန္ဓေတည်နေစေတတ်သော။ ဥပပတ္တိပဋိလာဘိ-ယာနိ သံယောဇနာနိ အပ္ပဟီနာနိ ဟောန္တိ။ အံ၊၁။၄၅၀။ ဥပပတ္တိပဋိလာဘိယာနီတိ ယေဟိ အနန္တရာ ဥပပတ္တိ ပဋိလဘတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၃၃။ ဥပပတ္တိပ္ပဋိလာဘံ သံဝတ္တနိကာနီတိ ဥပပတ္တိ-ပဋိလာဘိယာနိ။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၃၃။

ဥပပတ္တိပရိယန္တ (ပုဒ်နာ) [ဥပပတ္တိ+ပရိယန္တ] (သုဂတိ ဒုဂ္ဂတိဘဝတို့၌) ဖြစ်ခြင်း၏ အဆုံး။ ဥပပတ္တိပရိယန္တေ ဌိတော၊ ပဋိသန္ဓိပရိယန္တေ ဌိတော။ မဟာနီ။၁၇။ ဥပပတ္တိပရိယန္တေတိ သုဂတိဒုဂ္ဂတိသု နိဗ္ဗတ္တိယာ။ မဟာနီ။ဋ္ဌ။၇၇။

ဥပပတ္တိဘယ (နာ) [ဥပပတ္တိ+ဘယ] ထိုထိုဘဝ သစ်၌-ကပ်ရောက်ခြင်း-ကပ်ရောက်ကြောင်း ရူပ်နာမ်ခန္ဓာတရား-ဟူသောဘေး။ မနောသ-ဠေတနာဟာရေ ဥပပတ္တိဘယံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၃၆။

ဥပပတ္တိဘဝ (ပု) [ဥပပတ္တိ+ဘဝ] ကံကြောင့် ဖြစ်သောရူပ်နာမ်ခန္ဓာဟူသောဘဝ၊ (ထို ဥပ-ပတ္တိဘဝသည် ကာမဘဝ, ရူပဘဝ စသည် ဖြင့်ကိုးမျိုးရှိသည်။) တတ္ထ ကတမော ဥပပတ္တि-ဘဝေါ၊ ကာမဘဝေါ ရူပဘဝေါ ..... ပဋ္ဌေါကာရဘဝေါ၊ အယံ ဝုစ္စတိ ဥပပတ္တိ-ဘဝေါ။ အဘိ၊ဝိ။၁၄၃။ (-အဘိ၊ဓာ။၁၃။) ဥပပတ္တိယေဝ ဘဝေါ ဥပပတ္တိဘဝေါ။..... တဒဘိနိဗ္ဗတ္တာ ခန္ဓာ ဥပပတ္တိဘဝေါ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၇၄-၅။ ဥပပတ္တိဘဝေါ ပန သဒ္ဒေါ်ပတော ကမ္မာဘိနိဗ္ဗတ္တာ ခန္ဓာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၀၆။ (-မူလဋီ၊၂။၁၂၂-၃။ အနုဋီ၊၂။၁၃၄။ ဝိသုဒ္ဓိ-ဋီ၊ ၂။၃၃၀။)

ဥပပတ္တိမူလက (တိ) [ဥပပတ္တိ+မူလက] ကပ်၍ ဖြစ်ခြင်းလျှင် အကြောင်းရင်းရှိသော။ ခီပနံ ဘယံ ဘယာနကံ ဥပပတ္တိမူလကေဟိ ဗျ-သနေဟိ ဆပရိမုတ္တတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၁၅။

ဥပပတ္တိဝိညာဏ (နာ) [ဥပပတ္တိ+ဝိညာဏ] ပဋိသန္ဓေဝိညာဏ်။ အသညဘဝတော စုတာနံ ကာမဓာတုယာ ဥပပတ္တိဝိညာဏံ ဟောတိ ယေဝ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၆၈။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၃၈။

ဥပပတ္တိသမနန္တရ (ဗျ) [ဥပပတ္တိ+သမနန္တရ] ဖြစ်ပြီးသည်-ဥပပတ်ပဋိသန္ဓေနေပြီးသည်-၏အခြားမဲ့ကာလနှင့် တပြိုင်နက်တည်း ကာလ-၌။ အဝိဟာဗြဟ္မလောကသို့ ဥပပတ္တိသမ-နန္တရမေဝ အရဟတ္တဖလဝိမုတ္တိယာ ဝိမုတ္တာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၆။ (-သံ၊ဋီ၊၁။၁၂ရ။)

ဥပပတ္တိသာဓနယုတ္တိ (ထီ) [ဥပပတ္တိသာဓန+ယုတ္တိ] သင့်မြတ်ခြင်း-လျော်ကန်ခြင်း-ကို ပြီး-စေတတ်သော အကြောင်းယုတ္တိ။ ယုတ္တိတိ ဥပပတ္တိသာဓနယုတ္တိ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၁၅။ (-နေတ္တိ-ဋီ။၂၄။)

ဥပပတ္တိဟေတု (ပု) [ဥပပတ္တိ+ဟေတု] ဘဝ-သစ်၌ ဖြစ်ခြင်းဟူသော အကြောင်း။ ဣဒေ-ကစ္စော ဒါနံ ဒေန္တော ..... နဂတိဟေတု နဥပပတ္တိဟေတု နပဋိသန္ဓိဟေတု။ မဟာနီ။ ၃၃၄။

ဥပပတ္ထေသိယ (တိ) [(၁) ဥပပတ္တိ+သေ+ဏ္ဍ။ (၂) ဥပပတ္တိ+ဏ္ဍသု+ဏ္ဍ] (၁) ဘဝသစ်၌ ဖြစ်ရခြင်းကို ရှာမှီးတတ်သော။ (၂) ဥပပတ္တိ

ဘဝအဖြစ်ဖြင့် အလိုရှိအပ်သော။ (၁) ဥပပ-တ္တေသိယေန စိတ္တေန ရာဂံ ပဇဟတိ။ (ဥပ-ပတ္တေသိယေန=ပဋိသန္ဓေကို ရှာသောကြောင့် ဖြစ်သော။သျှ။) အဘိ၊က။၂၀၄။ ဥပပတ္တေ-သိယေနာတိ ပဋိသန္ဓိစိတ္တေန၊ တဋ္ဌိ ဥပပတ္တိ-ဧသတိ ဂဝေသတိ၊ တဿာ ဥပပတ္တေသိယန္တိ ဝုစ္စတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃ဝ။၁၇၈။ (၂) ဥပပတ္တေသိယေ ပဌဝိကမ္ဘေ အနိရုဒ္ဓေ ကိရိယာ ပဌဝိကမ္ဘာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ အာမန္တာ။ အဘိ၊က။၃ဝ၉။ ဥပပတ္တေ-သိယေသု ပဌဝေသု ခန္ဓေသု အနိရုဒ္ဓေသူတိ အယဉ္စေတ္ထ အတ္ထော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃ဝ။၂၁၉။ ဥပ-ပတ္တိဘဝဘာဝေန သေသာ ဣဒ္ဓိတဗ္ဗာတိ ဥပ-ပတ္တေသိယာ ဝိပါကဝိကမ္ဘာ။ အနုဋီ၊၃ဝ။၁၂၉။ (–မူလဋီ၊၃ဝ။၉၃။)

ဥပပတ္တေသိယကိရိယ(ထီ၊နာ) [ဥပပတ္တေသိယ+ကိရိယ] ဥပပတ္တိဘဝအဖြစ်ဖြင့် အလိုရှိအပ်-သော ဝိပါက်ခန္ဓာနှင့် ကိရိယာခန္ဓာ။ (ကိုယ်အမူ-အရာ, နှုတ်အမူအရာကို ဖြစ်စေတတ်သော ကုသိုလ် အကုသိုလ်ဟူသော နာမ်ခန္ဓာလေးပါး, စိတ္တရေပ် ဟူသောရူပကွန္ဓာအားဖြင့် ခန္ဓာငါးပါး-တို့ကို ကိရိယခန္ဓာဟုခေါ်သည်။) ဒုတိယပဋ္ဌာ-ဟိမပစ္ဆိမဝသေန ဥပပတ္တေသိယကိရိယဝသေန စ နာနတ္တံ သန္ဓာယ ပဋိဇာနာတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၃ဝ။၂၁၈–၉။

ဥပပတ္တေသိယခန္ဓ (ပု) [ဥပပတ္တေသိယ+ခန္ဓ] ဥပပတ္တိဘဝအဖြစ်ဖြင့် အလိုရှိအပ်သော ဝိပါက်ခန္ဓာ။ ဒသန္နန္တိ ဥပပတ္တေသိယခန္ဓာနဉ္စ ကိရိယခန္ဓာနဉ္စ ဝသေန ဝုတ္တံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃ဝ။၂၁၉။

ဥပဝဒ (နာ) [ဥပ+ပဒ] (၁) (တွဲဘက် နာမ်-အာချာတ်တို့၏) အနီးဌ ရွတ်ဆိုအပ်သောပုဒ်၊ အနီးပုဒ်၊ အရင်းဖြစ်သောပုဒ်၊ ပုဒ်၏အနီး။ (နန်းကျောင်းသျှနှင့် သပြေကန်သျှ။) (နာမ်-အာချာတ်တို့၏ အနီးပုဒ်။) (တိ)(၂) အနီးပုဒ်ရှိ-သော။(၁) နှ အညေန ဥပပဒေန ဝိသေသိတံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃၉။ ဥပပဒေနာတိ မူလဘူတ-ပဒေန။ ပဋိသံ၊ဂ်။၃၅၁။ တဗ္ဗိပရိတ္တူပပဒ-ဗျဉ္ဇနေ စ။ တဿ အဝသဒ္ဒဿ ဥပပဒ-တိဌမာနဿ တဿ ဩကာရဿ ဝိပရိတော-ဟောတိ ဗျဉ္ဇနေ ပရေ။ ကစ္စည်း၊သုတ္တ။၆၉။ ဥပေါ်စာရိတံ ပဒံ ဥပပဒံ။ ရူ၊သုတ်။၄၆။ ဥပ-ပဒေ ဓာတုမယာနံ နိစ္စံ သမာသော။ နီတိ၊ သုတ္တ။၆၈၂။ (တိ)(၂) ဥပပဒေ သုဒ္ဓါသုဒ္ဓါနံ လောပေါ သန္ဓေပိ တသ္မိ အညသ္မိ ဝါ။ နီတိ၊ သုတ္တ။၁၉၀။

ဥပပဒတ္ထဝိသေသ (ပု) [ဥပပဒ+အတ္ထ+ ဝိသေသ] အနီးပုဒ်၏ အနက်ထူး။ ဏာဒိနံ-တေကာလိကတ္ထေပိ ဥပပဒတ္ထဝိသေသေန-အတီတေယေဝါယမပ္ပစ္စယော ဟောတိ'ကိ-ဒဋ္ဌမ်။ ရူ၊သုတ္တ။၅၆ရ။

ဥပပဒန္တ (ပု၊နာ) [ဥပပဒ+အန္တ] အနီးပုဒ်၏ အဆုံး။ နှ နိဂ္ဂဟီတံ ပဒန္တေတိ သုတ္တေ-ပဒန္တေတိ ဝစနတော ဥပပဒန္တေယေဝ နုကာ-ရာဂမော ဟောတီတိ ဒဋ္ဌမ်။ ရူ၊သုတ္တ။၅၆၅။

ဥပပဒသမာသ (ပု) [ဥပပဒ+သမာသ] အနီး-ပုဒ်ဖြင့် တွဲစပ်အပ်သောသမာသ်၊ ဥပပဒ-သမာသ်၊ နီစ္စသမာသ်။ (ကုမ္ဘံ ကာရော, အတ္ထတော ဇော, ဥရေန ဂေါ, ပါဒေန ပေါ-ဏ္ဍိသို့စသည်ဖြင့် ဝါကျအဖြစ်ဖြင့် မရှိနိုင်ပဲ-ကုမ္ဘကာရော, အတ္ထဇော, ဥရဂေါ, ပါဒပေါ-စသည်ဖြင့် အမြဲတမ်း သမာသ်အဖြစ်ဖြင့်သာ-ရှိနိုင်သော နီစ္စသမာသ် ကိတန္တသမာသ်တို့ကို-ဥပပဒသမာသ်ပုဒ်ဟု ခေါ်သည်။ ဝုတ္တိယေ-ဝေါပပဒသမာသေ ကုမ္ဘကာရော သပါကော-.....ဥရဂေါ ပါဒပေါ။ မောဂ်၊၃–ကတ္တာ၊ ၁ဝ-သုတ်။ ရူ၊နှာ။၁၉၃။ ရူ၊ဋီ။၁၄ရ။) (ကစ္စည်း-၅၂၄– "ဓာတုယာ ကမ္မာဒိမှိ ဏော" ဟူသော-သုတ်နှင့် နီတိ၊သုတ္တ။ ၆၈၂–လည်း ကြည့်။)

ဥပပန္နံဝါသမနုဿရာ (ဗျ) [ဥပပန္န+သမနုဿရာ။ ဥပပန္နသမနုဿရာ–ဟုဆိုလိုလျက် နိဂ္ဂဟိတ်လာ၍ ဝါသဒ္ဒါနှင့်တကွ ဆိုထား၏။ ဝါသဒ္ဒါ ခြားသော်လည်း အနက်မ်ခြားသောကြောင့် သမာသ်ဖြစ်သည်။ သဒ္ဒနုဿရောပိ အတ္ထနုဿရာ–ဘာ၀ါ သမာသော ဟောတီတိ အာဟ နဝ–စီ၀ရလာဘေနာတိ ၀တ္ထမ္ဘေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၁၀၄။] ပဋိသန္ဓေအားဖြင့် ဖြစ်ခြင်း၏ ကောင်းစွာ အခြားမဲ့၍သော်လည်း။ သော ဥပပန်နံ ဝါ သမနုဿရာ အပ္ပတ္ထံ ဝါ ၀ေမဇ္ဈံ အာယုပ္ပမာဏံ အရိယမဂ္ဂံ သဠေနေတိ။ အဘိ၊ပု။၁၁၉။ ဥပပန်နံ ဝါ သမနုဿရာတိ ဥပပန္နသမနုဿရာ ဝါ ဟုတ္တာ။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၄။ (မူလဋီ၊၃။၃ရ–၅ကား ဥပပန်နံ ဝါ သမနုဿရာ ကို ဝါကျဖွင့်သည်။)

ဥပပန္န(နာ) [ဥပ+ပဒ+တ။ "ဥပပန္နာသော်" ဟု ရှိရာ၌ကား–သေအကွရာ အပိုလာရ၏။ နိတိ၊ သုတ္တ။၁၁၀၂။ ဥပပန္နာသောတိ သေကာရာဂမ်ကတ္တာ နိဒ္ဒေသော၊ ဥပပန္နာဂ္ဂေ၀ အတ္ထော။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၂ရ။] (၁) ဖြစ်ခြင်း၊ ပဋိသန္ဓေ နေသောအားဖြင့် ဖြစ်ခြင်း။ (တိ)(၂) (က) (ပဋိသန္ဓေနေသောအားဖြင့်)–ကပ်ရောက်သော–လားရောက်သော–ဖြစ်သော၊ သူ (ပဋိသန္ဓေနေသော၊သူ)။ (ခ) ပြည့်စုံသော။ (ဂ) သင့်လျော်သော။ (၁) ဥပပန်နံ ဝါ သမနုဿရာတိ ဥပပန်နံ ဝါ ဧ၀ေန ပုဂ္ဂလေန ဟောတိ။ မူလဋီ၊၃။၃ရ။ (တိ)(၂)(က) အ၀ိဟံ ဥပပ–န္နာသေ။ သံ၊၁။၃၂။ အပါယံ ဒုဂ္ဂတိ ဝိနိပါတံ နိရယံ ဥပပန္နာ။ ဝိ၊၁။၆။ ဒီ၊၁။ရ။ ပဋိသံ။၁၁၁။ မဟာနိ။၂ရ၆။ နေတ္တိ။၈၅။ ဥပပန္နာတိ ဥပဂ–တာ၊ တတ္ထ အဘိနိဗ္ဗတ္တာတိ အ၀ိပ္ပါယော။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၁၃၆။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။၃၃ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၂။ ၅ရ။ မဟာနိ၊ဋီ။၃၃ရ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁ရ၄။ ဥပပန္နောတိ ပဋိသန္ဓိဂ္ဂဟဏ၀သေန ဥပဂတော။ ဥဒါန၊ဋီ။ ၂၆၆။ ဥပပန္နာ ပေတ္တ၀ိသယ(ပေတ။၁၄၀)နှင့် ပဋိသန္ဓိ၀သေန, ပေတလောကံ ဥပဂတာ။ ပေတ၊ဋီ။ရ၄။ ဥပ္ပန္နသ္မာတိ ပဋိသန္ဓိ၀သေန ဥပပန္နသ္မာ။ စူဠနိ၊ဋီ။၂၀။ (ခ) သုပ္ပတိတ္ထောတိ သုံနှရေဟိ တိတ္ထေဟိ ဥပပန္နော။ ဝိ၊ဋီ၊၂။၁၀၁။ ဥပပန္နဖလ–လည်းကြည့်။ (ဂ) ဝိဿဇ္ဇနဒ္ဒယံ ဥပပန္နမေ၀ (မူလဋီ၊၃။၁၃၂) ယုတ္တမေ၀ ဟောတိ။ အနုဋီ၊၃။၁၈၄။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပပန္နထရ (တိ) [ဥပပန္န+တရ] အထူးသဖြင့် –သာ၍–ပို၍–သင့်လျော်သော။ ဣမသ္မာ အတ္ထသ္မာ ကတမာနိ ဗျဉ္ဇနာနိ ဥပပန္နတရာနိ အလ္လီနတရာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၉၅။ ဥပပန္နတရာနိတိ ယုတ္တတရာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၉၁။

ဥပပန္နဖလ (တိ) [ဥပပန္န+ဖလ] ပြည့်စုံ–မျှား–သော အသီးရှိသော။ တတြသ္မာ ရူကြ္ခော သမ္ပန္နဖလော စ ဥပပန္နဖလော စ။ မ၊၂။၂၉။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၁၅၀။ ဥပပ်န္နဖလန္တိ ဖလူပပန်နံ ဗဟုဖလံ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၁။ ဥပပန္နဖလောတိ ဗဟုဖလော။ သာရတ္ထ၊၁။၄၃၆။ ဝိမတိ၊၁။၉၁။ ၀ဇိရ။၅၆။

ဥပပန္နသမနုဿရာ (ဗျ) [ဥပပန္န+သမနုဿရာ] ပဋိသန္ဓေအားဖြင့် ဖြစ်ခြင်း၏ ကောင်းစွာ အခြားမဲ့၍။ ဥပပန်နံ ဝါ သမနုဿရာ–ကြည့်။

ဥပပရိက္ခဏ (နာ) [ဥပ+ပရိ+ဂ္ဂက္ခ+ယု] စူးစမ်းဆင်ခြင်ခြင်း။ အယံ ဣမသ္မာ အတ္ထော၊ အယံ ဣမသ္မာ အတ္ထော တိ ဥပပရိက္ခဏတ္ထံ မုဟုတ္ထံ တုဏ္ဍီ ဟုတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊၃။၁၃၁။

ဥပပရိက္ခတိ (ကြို) [ဥပ+ပရိ+ဂ္ဂက္ခ+အ+တိ] ထက်ဝန်းကျင်မှ–ပတ်လည်ဝန်းကျင် ကုန်စင်နှံ့စပ်အောင်–ကြည့်ရှု၏၊ မြင်၏၊ စူးစမ်း၏၊ ဆင်ခြင်၏၊ နှိုင်းချိန်၏၊ သုံးသပ်၏။ ဣမေ ဒွေ အာနိသံသေ ပဿတိ ဒက္ခတိ ဩလောကေတိ နိဗ္ဗာယတိ ဥပပရိက္ခတိ။ မဟာနိ။၅၆။ ဓာတာနံ ဓမ္မာနံ အတ္ထံ ဥပပရိက္ခတိ။ မ၊၂။

၃၈၅။ အံ၊ ၂။၄၈၅။ ဥပဝရိကွတိတိ အတ္ထတော စ ကာရဏတော စ ဝီမံသတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၉၁။ **ဥပဝရိကွန္ဓိ**—တေသံ ဗျောနံ ပညာယ အတ္ထံ နဥပဝရိကွန္ဓိ။ မ၊ဘ။၁၈၆။ အတ္ထံ နဥပ-ရိကွန္ဓိတိ အတ္ထတ္ထံ ကာရဏတ္ထံ နပသန္ဓိ နပရိဂ္ဂကွန္ဓိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၃။ **ဥပဝရိကွထ**— မ၊ ၂။၁၀၆။ **ဥပဝရိကွာမိ**—သမန္ဓစကွ,နာပိ ပသာမိ ဒကွာမိ သြလောကေမိ နိဗ္ဗာယာမိ ဥပဝရိကွာမိ။ မဟာနိ။၃၅။ ဥပဝရိကွာမိတိ သမန္ဓတော ဂ္ဂကွာမိ ပရိယေသာမိ။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၁၃၆။ **ဥပဝရိကွေယျ**—ယောနိသော ဥပဝရိကွေယျာ(သံ၊ ၂။၁၁၄)တိ ကာရဏေန ဥပဝရိကွေယျ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၉၄။ ကာရဏေန ဥပဝရိကွေယျာတိ ဉာဏေန ဝီမံသေယျ။ သံ၊ ဋီ၊ ၂။ ၂၅၀။ တထာ တထာ ဘိကွဝေ ဘိကွ,ဥပဝရိကွေယျ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၆၅။ ဂ္ဂတိဝုတ်။ ၂၅၀။ ဥပဝရိကွေယျာတိ ထုလေယျ တိရေယျ ပရိဂ္ဂဏေယျ ပရိစ္ဆိန္ဒေယျ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၉၀။ ဥပဝရိကွေယျာတိ ဝီမံသေယျ ပရိတုလေယျ သမ္မသေယျ ၀ါ။ ဂ္ဂတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂၅၀။ **ဥပဝ-ရိကွိ**— မာ တေ သံယော ဥတ္ထရိ ဥပဝရိကွိ (သံ၊၁။၄၁၀) တိ မာ ဘိကၠသံယော အတိရေ-ကသြကာသေ တံ ဥပဝရိကွိ ..... မာ တံ သံယော ဧဝံ အမညိတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၆၃။

ဥပဝရိကွထ (ကြို) [ဥပ+ပရိ+ဂ္ဂကွ+အ+ထ] စူးစမ်းဆင်ခြင်ကြကုန်လော့။ ဥပဝရိကွတိ-ကြည့်။

ဥပဝရိကွန္ဓိ (ကြို) [ဥပ+ပရိ+ဂ္ဂကွ+အ+အန္ဓိ] ထက်ဝန်းကျင်မှ-ပတ်လည်ဝန်းကျင် ကုန်စင်နှံ့စပ်အောင်-ကြည့်ရှုကုန်၏။ စူးစမ်းဆင်ခြင်ကုန်၏။ ဥပဝရိကွတိ-ကြည့်။

ဥပဝရိကွန္ဓ (တိ) [ဥပ+ပရိ+ဂ္ဂကွ+အန္ဓ] ထက်ဝန်းကျင်မှ-ပတ်လည်ဝန်းကျင် ကုန်စင်နှံ့စပ်အောင်-ကြည့်ရှုသော-စူးစမ်းဆင်ခြင်သော-သုံးသပ်သော၊သူ။ ယထာ ယထာသ ဥပဝရိကွတော ဗဟိဒ္ဓါ စသ ဝိညာဏ် အဝိကွိတ္ထံ။ ဂ္ဂတိဝုတ်။ ၂၅၀။ (-မ၊ဋ္ဌ။ ၂၆၅။) ယထာ ယထာသ ဥပဝရိကွတောတိ ယထာ ယထာ အသ ဘိကွ,နော ဥပဝရိကွန္ဓသ။ ဂ္ဂတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂၀၃။ တေသံ တေ ဗျော ပညာယ အတ္ထံ အနုပဝရိကွတံ နနိဗ္ဗာနံ ၁မန္ဓိ။ မ၊ ၁။၁၈၆။ အနုပဝရိကွတန္ဓိ အနုပဝရိကွန္ဓာနံ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၃။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၇၀။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၉၄။ အံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၁ ၂ ၂။ မ၊ဋီ၊ ၂။၇၅။)

ဥပဝရိကွမာန (တိ) [ဥပ+ပရိ+ဂ္ဂကွ+အ+မာန] စူးစမ်းဆင်ခြင်သော-နှိုင်းချိန်သော၊သူ။ ဧတံ ဘယံ သန္ဓဝေ ပေကွမာနောတိ..... သြလော-ကယမာနော နိဗ္ဗာယမာနော ဥပဝရိကွမာနော။ စူဠနိ။ ၂၄၁။ ပရိဝီမံသမာနောတိ ဥပဝရိ-ကွမာနော။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ရ၁။ ဥပဝရိကွမာနောတိ ပဝတ္ထိပဝတ္ထိဟေတုံ, နိဝတ္ထိနိဝတ္ထိဟေတုံ စ ပရိတုလေန္တော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၉၀။ (-နေတ္တိ၊ဝိ။၁၁၉။)

ဥပဝရိကွသုတ္ထ (နဿ) [ဥပဝရိကွ+သုတ္ထ] ဥပ-ရိကွသုတ်၊ အပြင်အပ ဗဟိဒ္ဓဖြစ်သော ရူပါဒိစသည်တို့၌ ဝိပဿနာစိတ်ဝိညာဏ် ပျံ့လွင့်ပြေးသွားမှုမရှိအောင် ဂေါစရတ္ထဖြစ်သော ကမ္မဋ္ဌာန်းအာရုံလမ်းကြောင်းပေါ်၌သာ တ-ဖြောင့်တည်းသွားနေအောင် သခါရတရား-တို့ကို ရှုမှတ်သုံးသပ်ရန် တိုက်တွန်းစကား-မိန့်ကြားဟောပြရာသုတ်။ ခုဒ္ဒကနိကာယ ဂ္ဂတိဝုတ္ထကပါဠိ၊ ၃-နိပါတ်၊ ၅-ဝဂ်၊ ၅-သုတ်။ ဂ္ဂတိဝုတ်။ ၂၅၀။

ဥပဝရိတ္ထာ (ထီ) [ဥပ+ပရိ+ဂ္ဂကွ+အ+အာ] (အနိစ္စအစရှိသော ရှုမှတ်သုံးသပ်ဖွယ်အာရုံ-တို့ကို)-ရှုမှတ်သုံးသပ်-စူးစမ်းဆင်ခြင်-တတ်-သော-ကြောင်းဖြစ်သော-ခြင်းတည်းဟူသော-

သဘောတရား၊ နှိုင်းချိန်ခြင်းသဘော၊(ပညာ။)
ယာ တသ္မိ သမယေ ပညာ ပဇာနနာ.....
ဝေဘဗ္ဗာ စိန္တာ ဥပဝရိကွာ။ အဘိ၊ဓ။၂၀၊၂၂။
မဟာနိ။၃၄၊၅၉။ အဘိ၊ပု။၁၂၈။ ပဋိသံ။၁၁၄။
နေတ္တိ။၆၄။ အံနိစ္စာဒီနိ ဥပဝရိကွတိတိ
ဥပဝရိကွာ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၉၁။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။
၃၄၃။ နေတ္တိ၊ဌ။၁၃၂။ ဥပဝရိကွကဝသေန
ဥပဝရိကွာ။ နေတ္တိ၊ဌ။၅၃။ ဥပဝရိကွတိတိ
ပညာယုပေစ္စ, ဘုသံ ဝါ ပရိတော ဟ္ကတိ။
ပဋိသံ၊ဂ်။၃၀၀။

ဥပဝရိကွာကာရ (ပု) [ဥပဝရိကွာ+အာကာရ]
ရူးစမ်းဆင်ခြင်ခြင်းဟူသော–အခြင်းအရာ–
သဘော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဝရိကွာကာရဒဿနတ္ထ (ပု) [ဥပဝရိကွာ–
ကာရ+ဒဿနတ္ထ] ရူးစမ်းဆင်ခြင်ခြင်းဟူသော
အခြင်းအရာကိုပြခြင်းအကျိုး။ ဂ်စ္စ် ဗဟူတိ–
အာဒိ တေသံ ဥပဝရိကွာကာရဒဿနတ္ထं ဝုတ္တं။
အံ၊ဌ၊၂။၁၂၂။

ဥပဝရိကွာမိ (ကြိ) [ဥပ+ပရိ+ဟ္ကွ+အ+မိ]
ထက်ဝန်းကျင်မှ–ပတ်လည်ဝန်းကျင် ကုန်စင်
နှံ့စပ်အောင်–ကြည့်ရှု၏၊ မြင်၏၊ ရူးစမ်း၏၊
ဆင်ခြင်၏၊ နှိုင်းချိန်၏။ ဥပဝရိကွတိ–ကြည့်။

ဥပဝရိကွိ (ကြိ) [ဥပ+ပရိ+ဟ္ကွ+ဣ] ထက်ဝန်းကျင်မှ–ပတ်လည်ဝန်းကျင် ကုန်စင်
နှံ့စပ်အောင်–ကြည့်ရှုပြီ၊ ထင်မြင်ပြီ၊ ရူးစမ်း
ဆင်ခြင်ပြီ၊ ယူဆပြီ။ ဥပဝရိကွတိ–ကြည့်။

ဥပဝရိကွိတ(တိ) [ဥပ+ပရိ+ဟ္ကွ+တ] ရူးစမ်း–
ရှာဖွေ–အပ်သော။ သုဒ္ဓ သမနေသိတောတိ
သမ္မဒေဝ ဥပဝရိကွိတော။ မ၊ဋီ၊၂။၃၁၀။

ဥပဝရိကွိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ပရိ+ဟ္ကွ+တမ္ဘ]
အသင့်အားဖြင့် ထက်ဝန်းကျင်ရှုအပ်သော၊
ရူးစမ်းဆင်ခြင်အပ်သော၊သူ။ တေန ဘိက္ခဝေ
ဘိက္ခုနာ တေသံ ဝိတက္ကာနံ အာဒီနဝေါ ဥပဝ–
ရိကွိတမ္ဘော။ မ၊ဝ။၁၆၈။ ဟ္ကဋ္ဌလော ဥပဝရိကွိ–
တမ္ဘော။ မ၊ဌ။၂၉။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၀။ တေ ဒုဝိဓာ
ဥပဝရိကွိတမ္ဘာ။ နေတ္တိ။၉၄။ ဥပဝရိကွိတမ္ဘာတိ
ဥပဝတ္ထိတော ပရိတော ဟ္ကကွိတမ္ဘာ။ နေတ္တိ၊
ဌ။၁၉၈။ ဥပဝရိကွိတမ္ဘာ အာလောစိတမ္ဘာ။
နေတ္တိ၊ဝိ။၂၆၃။

ဥပဝရိကွိတုံ (ဗျ) [ဥပ+ပရိ+ဟ္ကွ+တုံ] ရူးစမ်း
ဆင်ခြင်ခြင်းငှါ။ အတ္ထနော ပညာဗလေန
ဥပဝရိကွိတုံ နိ သက္ကောတိ။ မ၊ဌ၊၁။၃၉၄။

ဥပဝရိကွိတု (တိ) [ဥပ+ပရိ+ဟ္ကွ+တု] ရူးစမ်း
ဆင်ခြင်သော၊သူ။ အတ္ထူပဝရိကွိတာ–ကြည့်။

ဥပဝရိကွိတ္ဝာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ပရိ+ဟ္ကွ+တ္ဝာ]
ရူးစမ်းဆင်ခြင်၍။ ဥပဝရိကွိတ္ဝာ ဇာနိဿာမာတိ
ပဝါရေတမ္ဗံ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၆၁။ ကေဒိဝသံ
အတ္ထနော ပညာယ ဥပဝရိကွိတ္ဝာ.....တံ ဗ္ဗာနံ
ရမဏီယံ အကာသိ။ သံ၊ဌ၊၁။၃၃၈။ (–ပေတ၊
ဌ။၅၆။)

ဥပဝရိကွိယတိ (ကမ္ဘ၊ကြိ) [ဥပ+ပရိ+ဟ္ကွ+
ယ+တ] ရူးစမ်းဆင်ခြင်အပ်၏။ သာဓုဏ်
ဥပဝရိကွိယတိ။ ပေဋကော။ ၂၁၉။

ဥပဝရိကွိ (တိ) [ဥပ+ပရိ+ဟ္ကွ+ဏိ] ရူးစမ်း
ဆင်ခြင်တတ်သော၊သူ။ သတ္ထဌာနကုသလော
ဘိက္ခဝေ ဘိက္ခု တိဝိဓူပဝရိကွိ ဟ္ကမသ္မိ
ဓမ္မဝိနယေ။ သံ၊၂။၅၀။ (–သံ၊ဌ၊၂။၂၅၅။ သံ၊
ဋီ၊၂။၂၂၆။)

ဥပဝရိကွေယျ (ကြိ) [ဥပ+ပရိ+ဟ္ကွ+အ+ယျ]
ရူးစမ်းဆင်ခြင်ရာ၏၊ နှိုင်းချိန်ရာ၏၊ ဆုံးသပ်
ရာ၏။ ဥပဝရိကွတိ–ကြည့်။

ဥပဝါတ (ပု) [ဥပ+ပတ+ဏ] (ဘဝဟောင်းမှ
ဘဝသစ်သို့) ကပ်ရောက်ဖြစ်ပေါ်လာသော
တရား၊ ပဋိသန္ဓေ(မုခ်ချတွေ) ပဋိသန္ဓေ၏အနီး။

(သမ်ပျူပစာ။) စုတူပဓိတဉ္ဇာဏယာတိ စုတိ-ယာ စ ဥပဓိတော စ ဉာဏယ၊ ယေန ဉာဏေန သတ္တာနံ စုတိ စ ဥပဓိတော စ ဉာယတိ၊ တဒတ္ထန္တိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၁၃၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၅၃။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၃၃ဖ။ ဥပ-ဓိတောတိ ဥပဓိဇနေ။ သာရတ္ထ၊၁။၃၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။၅ဖ။ ဥပဓိဇနဝသေန ဥပဓိတော။ သံ၊ ဌ၊၃။၁၉။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၉ဖ။ (-အဘိ၊ဌ၊ ၂။၁၄ ၂။) ဥပဓိတော စာတိ ဥပဓတ္ထိယာ စ။ ပဋိသံ၊ ဂ်။ ၂ ၂၄။

ဥပဓိတိက (တိ) [ဥပဓိတ+ဏ္ဍက] ဥပဓိတ် ပဋိသန္ဓေနေသော သတ္တဝါ၊ ပဋိသန္ဓေခဏ၌ ပင် ပြည့်စုံသောခန္ဓာကိုယ်ဖြင့် ဘဝသစ်၌ အထင်အရှား(ဘွားကန်) ဖြစ်သော သတ္တဝါ။ သံသေဒဇူပဓိတိကာ ပဋိသန္ဓိစိတ္တတော ပရတော ဘူတာ နာမ။ ဥဒါန၊ဌ။ ၂၅ ၂-၃။

ဥပဓိဒယတိ (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ဏယ+တိ] ပြီးစီးစေ၏၊ ပြည့်စုံစေ၏။ ကမ္မုနာ ဥပဓိဒယီ (ဇာ၊ ၂။ဂ၆)တိ ယံ သော အဝစ၊ တံ ကရောန္တော ကာယကမ္မေန သမ္ပါဒေတိ။ ဇာ၊ ဌ၊၅။၃ဖ၉။

ဥပဓိဒယိ (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ဏယ+ဏ္ဍ] ပြီးစီး-ပြည့်စုံ-ပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဓိဒိတ (တိ) [ဥပ+ပဒ+ဏေ+တ] ကပ်ရောက်အပ်သော၊ ပြီးစီးစေအပ်သော၊ ပြည့်စုံသော။ တဌ ဘီလေန သညုတ္တံ၊ ခန္ဓိယာ ဥပဓိဒိတံ။ ဇာ၊ဘ။ဖ၆။ အဓိဝါသနခန္ဓိယာ ဥပေတံ။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဘရ။

ဥပဓိရမိ (တိ) [ဥပ+ဓိရမိ] ဥပဓိရမိမည်သော ကုသိုလ်တရား၊ သားမယားနှင့် ရွှေငွေစသော ပစ္စည်းဥစ္စာကို လွှဒါန်းခြင်းတည်းဟူသော ရိုးရိုးပါရမီထက် လွန်ကဲမြင့်မြတ်သော ပါရမီ ကုသိုလ်တရား၊ မိမိ၏ မျက်စိ နား နှာ အင်္ဂါ ခြေလက်တို့ကို စွန့်လွှတ်လှူဒါန်းခြင်းဟူသော ဥပဓိရမီကုသိုလ်တရား။ ဒသပါရမီ တယာ ဓိရ၊ ကိဒိသီ လောကနာထက၊ ကထံ ဥပ-ဓိရမိ ပုဏ္ဏာ၊ ပရမတ္ထပါရမိ ကထံ။ ဗုဒ္ဓံ။ ၃ဝ၆။ တတ္ထ ဒါနပါရမီယံ တာဝ ဗာဟိရဘဏ္ဍ-ပရိစ္စာဂေါ ပါရမီ နာမ၊ အင်္ဂပရိစ္စဂေါ ဥပဓိရမီ နာမ၊ ဇီဝိတပရိစ္စဂေါ ပရမတ္ထပါရမီ နာမ။ ဗုဒ္ဓံ။ ဌ။ ၈ဝ။ (-အံ၊ဌ၊ ၃။ ၂ ၀ စ။ ဗုဒ္ဓံ။ ဌ။ ၃ ၃ ၀။ အံ၊ဋီ၊ ၃။ ၂ ၂ ၀။)

ဥပဓိဌက (နာ) [ဥပ+ဓိဌ+ဏ္ဍ။(ဥပဓိ၃ က-သံ)] ပူးကပ်နှိပ်စက်တတ်သောက်၊ ဥပဓိဌကက်။

(ဥပဓိဌကက်သည် ကုသိုလ်ဥပဓိဌကက်, အကုသိုလ်ဥပဓိဌကက်ဟူ၍ နှစ်မျိုးရှိ၏၊ ထိုနှစ်မျိုးလုံးပင် (၁) အခြားသောက်ကိုလည်း နှိပ်စက်၏၊ (၂) ထိုက်၏အကျိုးဝိပါက် ခန္ဓာအစဉ်ကိုလည်း နှိပ်စက်၏၊ (၁) အခြားသောက်ကို နှိပ်စက်ပုံမှာ ကုသိုလ်က်က အကျိုးပေးမည်ပြုသောအခါ အကုသိုလ်သည် ဥပဓိဌကက်အဖြစ်ဖြင့်ရပ်တည်၍ ထိုကုသိုလ်ကိုအကျိုးပေးခွင့်မရအောင်, အင်အားချိန့်အောင် ပူးကပ်နှောင့်ယှက်နှိပ်စက် ဖျက်ဆီး၏၊ အကုသိုလ်ကက အကျိုးပေးမည်ပြုသောအခါလည်း ကုသိုလ်သည် ဥပဓိဌကက်အဖြစ်ဖြင့် ဆန့်ကျင်ဘက်ရန်သူပမာ ထွက်ပေါ်လာကာ ထိုအကုသိုလ်ကို အကျိုးပေးခွင့်မရအောင်, အင်အားချိန့်အောင် ပူးကပ်နှောင့်ယှက်နှိပ်စက် ဖျက်ဆီး၏။

ကုသိုလ်ကပြုစဉ်အခါတုံးက အလွန်အားကောင်းသောကုသိုလ်ဖြစ်၍ အထက်အထက် သုဂတိဘုံတို့၌ အကျိုးပေးနိုင်လောက်အောင် စွမ်းအားသတ္တိရှိစေကာမူ အကုသိုလ် ဥပဓိဌကက်၏ နှိပ်စက်မှုကို ခံလိုက်ရပါက ထို

စွမ်းအားများ လျှော့ပါးချိန်၌ အောက်အောက် သုဂတိဘုံတို့၌သာ အကျိုးပေးနိုင်တော့၏။ ထို့အတူ ဘုန်းတန်းခိုးရှိန်ဝါ ကြီးမားစေနိုင်သော စွမ်းအားသတ္တိများလည်းဆုတ်ယုတ်ပျက်ပြား၍ တန်ခိုးအရှိန်မှေးမှိန်နည်းပါး အညံ့စားပုဂ္ဂိုလ် ဘဝအကျိုးကိုသာပေးနိုင်တော့၏။ မြင့်မြတ်သော အမျိုးဌ ဖြစ်စေနိုင်သော ကံစွမ်းအား, အသက်ရှည်စေနိုင်သော ကံစွမ်းအား, ဥစ္စာဓနကြွယ်ဝချမ်းသာစေနိုင်သော ကံစွမ်းအားများ လည်း လျော့ပါးဆုတ်ယုတ်၍ အမျိုးဇာတ်ယုတ်နိမ့်သူ, အသက်တိုသူ, ဥစ္စာဓနမွဲပြာကျသူ, လူဆင်းရဲဘဝအကျိုးကိုသာပေးနိုင်တော့၏။ ယောက်ျားဖြစ်စေနိုင်သော ကံစွမ်းအားများ လည်း ပျက်ပြားဆုတ်ယုတ်၍ မိန်းမဘဝ, နပုံးပဏ္ဍုတ်ဘဝသို့သာ ပို့ဆောင်နိုင်တော့၏။ ရူပ်အဆင်းလှပစေနိုင်သောကံစွမ်းအား, မျက်စိနားနှာအင်္ဂါခြေလက်အပြည့်အစုံ ဖန်တီးပေးနိုင်သောကံစွမ်းအားများလည်း လျော့ပါးဆုတ်ယုတ်၍ အရုပ်ဆိုး အကျည်းတန်သူ, မျက်စိကန်း နားထိုင်း ခြေကျိုး လက်ပြတ် ခြေခွင်လက်ကောက် မသန်စွမ်း မစုံလင် အသွင်သဏ္ဌာန် ဖေါက်ပြန်ပျက်စီးသော လူအနွမ်းအကျိုးကိုသာပေးနိုင်တော့၏။

ထို့အပြင်အကုသိုလ်ကံပြုစဉ်အခါတုန်းက အလွန်အားကောင်းသောအာနုဘွဲရိယကံကြီးဖြစ်၍ မဟာအဝီစိငရဲသို့ပင် ပစ်ချနိုင်လောက်အောင် စွမ်းအားသတ္တိရှိနေစေကာမူ ကုသိုလ်ဥပဓိဌကကံ၏ ဟန့်တားနှောင့်ယှက်နှိပ်စက်မှုကို ခံလိုက်ရပါက ထိုစွမ်းအားများ လျော့ပါးချိန်၌ သွားသည့်အတွက် မဟာအဝီစိငရဲသို့ မပို့ဆောင်နိုင်တော့ဘဲ ထိုမဟာအဝီစိထက် အလွန်သက်သာသော ဥဿဒဝရဲငယ်နှင့် ပြိတ္တာဘဝစသည်သို့သာ ပို့ဆောင်နိုင်တော့၏။ ဤနေရာ၌ ဝတ္ထုသာဓက နှစ်ခုလောက်မှ အကျဉ်းချုပ်ပြရသော်

အဇာတသတ်မင်းသည် မိမိ၏ခမည်းတော်ဖြစ်သော ဗိမ္ဗိသာရမည်သော သောတာပန်ဘုရင်မင်းကြီးကို ထီးနန်းချ၍သတ်ဖြတ်လိုက်ခြင်းအားဖြင့် ရောမဝိတုဃာတကကံကြီးကို ကျူးလွန်ထား၏။ ထိုပိတုဃာတကကံကြီးသည် အဇာတသတ်မင်းကို မဟာအဝီစိငရဲသို့ ပစ်ချနိုင်လောက်သော စွမ်းအားသတ္တိ အပြည့်အဝရှိ၏။ သို့သော် နောင်သောအခါ ထိုအဇာတသတ်မင်းသည် မြတ်စွာဘုရားထံမှောက် သွားရောက်၍ သာမညဖလသုတ်တရားတော်ကို နာယူခြင်း, ရတနာသုံးပါးကို ကိုးကွယ်သည်းကပ်ခြင်းတည်း ဟူသော ကုသိုလ်ကောင်းမှုတို့ကို ကြိုးစားအားထုတ်ပြုလုပ်၏။ ထိုကုသိုလ်တို့သည် ခမည်းတော်သတ်မှု ပိတုဃာတကကံကြီးကို အင်အားချိန်နှဲ့အောင် ပူးကပ်နှောင့်ယှက် နှိပ်စက်ဖျက်ဆီးလိုက်သောကြောင့် ထိုအဇာတသတ်မင်းမှာ မဟာအဝီစိငရဲသို့ မကျရောက်တော့ဘဲ ထို့ထက်များစွာသက်သာသော လောဟကုမ္ဘီငရဲသို့သာ လားရောက်ရတော့၏။

ထို့အပြင် ရာဇကြိုဟ်မြို့၌ နှစ်ပေါင်းငါးဆယ်တိတိ အကျဉ်းသွားသူခိုးကားပြတို့ကို သတ်ဖြတ်မှု အကုသိုလ်အလုပ်ဖြင့် ဘုရင့်အမှုတော်ကိုထမ်းရွက်သော ဝါတကာဌကမည်သော လူသတ်သွားကြီးသည် သေမည့်နေ့၌ အရှင်သာရိပုတ္တြာထေရ်မြတ်ကြီးအား ဆွမ်းကပ်ပြီးလျှင် အနုလောမိကခန္ဓာမည်သော ဝိပဿနာဉာဏ်ဆိုက်ရောက်အောင် ထေရ်ရှင်မြတ်ကြီး၏ တရားတော်ကို နာယူလိုက်ရ၏။ ထိုဆွမ်းဒါနကုသိုလ်, ဓမ္မသာဝနကုသိုလ်နှင့် ဝိပဿနာကုသိုလ်တို့သည် အလွန်အားကောင်းသော ဥပဓိဌကကံ အဖြစ်ဖြင့် ရပ်တည်ကာ ယခင်နှစ်ပေါင်းငါးဆယ်တိတိ လူသတ်ခဲ့မှု ပါဏာ-

တိပါတ အကုသိုလ်တို့ကို အကျိုးပေးခွင့်မရအောင် ပိတ်ပင်တားဆီးရ၏ ထိုဝါတကာဋ္ဌက မည်သော လူသတ်သွားကြီးကို တာဝတိံသာနတ်ပြည်သို့ ပို့ဆောင်လေတော့၏။ ဤသို့အားဖြင့် အညွှန့်တလူလူထွက်၍ တိုးတက်စည်ပင်နေသော သစ်ပင်သည် ဓားဖြင့်အခုတ်ခံရပါက မတိုးတက် မစည်ပင်နိုင်သကဲ့သို့ ထို့အတူ အကျိုးပေးမည့် ကုသိုလ်ကံသည် သန့်ကျင်သက်အကုသိုလ် ဥပဝိဋ္ဌကက်၏ နှိပ်စက်မှုကို ခံလိုက်ရ၍လည်းကောင်း, အကျိုးပေးမည့်အကုသိုလ်ကံသည် ရန်သူကုသိုလ် ဥပဝိဋ္ဌကက်၏ နှိပ်စက်မှုကို ခံလိုက်ရ၍လည်းကောင်း အကျိုးမပေးနိုင်ဘဲ ရှိရလေတော့သည်။ ဤတိုင်အောင်မှာ ဥပဝိဋ္ဌကက်က အခြားသောက်ကို ပူးကပ်နှောင့်ယှက်နှိပ်စက်ဖျက်ဆီးပုံဖြစ်၏။

(၂) အခြားသောက်၏ ပဋိသန္ဓေပဝတ္တိ အကျိုးဝိပါက်ခန္ဓာအစဉ်ဖြစ်သော ကောင်းကျိုးဆိုးကျိုး သုခဒုက္ခအမျိုးမျိုးကို ဥပဝိဋ္ဌကက်က ပူးကပ်နှောင့်ယှက်နှိပ်စက်ဖျက်ဆီးပုံကို ဖွင့်ပြရာ၌ ယင်းသို့နှိပ်စက်ဖျက်ဆီးသော ဥပဝိဋ္ဌကက်ကို အလွန်အပြိုးကြီးသော ရန်သူကြီးနှင့် တူလေဟန် ဥပမာပုံသဏ္ဌာန်ပြုလုပ်၍ အဌကထာဋီကာတို့ ဖွင့်ပြထားကြ၏။ အားကောင်းသော ကုသိုလ်ကံကြောင့် သုဂတိဘုံဘဝသို့ရောက်၍ ကောင်းစားတော့မည့် ပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးကို ရန်သူ ဥပဝိဋ္ဌကက်က ရုတ်တရက်အမှတ်မထင်တွေ့ မြင်လိုက်ရသောအခါ "ဟယ်...ဒီကောင် ဤနေရာဤဌာန ရောက်နေတာ ငါစောစောက မသိလိုက်ရပါကလား။ တကယ်လို့သာ ငါသိရလျှင် ဒီကောင်ကို ဒီနေရာမှာ လာခွင့်မပေးဘူး။ ငရဲ တိရစ္ဆာန် ပြိတ္တာ အသူရကာယ် အပါယ်လေးဘုံမှာသာ ခွဲချလိုက်မယ်၊ ကိုင်း-----ရှိစေတော့၊ ဒီကောင် ဘယ်ဘုံဘဝမှာဘဲ ရောက်ရောက်၊ သူရောက်ရာဘဝမှာပဲ ရှုနာရှိက်ကုန်း လူလုံးမလှ ချွတ်ခြုံကျအောင် နှိပ်စက်ပြလိုက်မည်ဟု ကြိုးဝါးကာ ဘေးဆိုးအန္တရာယ်ဆိုးနှင့် ရင်ဆိုင်တိုးမိအောင် ကြံဆောင်ဖန်းတီး၏။ ထိုကလေး လူဘဝ အမိဝမ်းခေါင်းအောင်းသည်နှင့်တပြိုင်နက် မိခင်ကိုပါ ကိုယ်စိတ် မကြည်မသာဖြစ်အောင် နှိပ်စက်၏။ စီးပွားဥစ္စာများကိုလည်း ဆားကို ရေနှင့်ဖျော်လိုက်သည့်အလား ပျက်ပြား ဆုတ်ယုတ်သွားစေ၏။ နေ့စဉ်အိုးကြီးတစ်လုံးစာလောက် နို့ရည်ထွက်သော နို့စားနွားမတို့ကိုလည်း နို့ရည်ခန်းခြောက် သွားစေ၏။ နဂိုက လိမ်မာယဉ်ကျေး၍ အလွန်ခိုင်းကောင်းသော နွားတို့ကိုလည်း ကြမ်းတမ်းခက်ထန်သော နွားရိုင်းနွားဆိုးကြီးများဖြစ်အောင် (သို့မဟုတ်) မျက်စိကန်းအောင်, ခြေခွင်အောင်, နွားခြံတစ်ခုလုံး ရောဂါဖြစ်ပွားအောင်ပြုလုပ်၏၊ ယင်းသို့ကံဆိုးမိုးမှောင်ကျရောက်ချိန်တွင် အလုပ်သွားအစေခံများကလည်း စကားနားမထောင်ကြ၊ ကောက်ပင်များလည်း ပိုးကိုက်၍ ပျက်စီးလေကုန်၏။ အိမ်မှာထားသမျှ ပစ္စည်းများ, တောမှာမြေပ်နှံသိုမှီးသိမ်းဆည်းထားသမျှ ပစ္စည်းများလည်း ဘယ်သူခိုးကမျှ မခိုးယူဘဲ, ဘယ်နေရာသို့မျှ မရွှေ့လျားဘဲ နဂိုထားသည့်နေရာ၌ပင် အလိုအလျောက် ယွင်းပျောက်ပျက်စီး အချီးနှီး အလဟသ သုံးမရဖြစ်လေကုန်၏။ သို့ဖြစ်ရကား ထိုတစ်အိမ်လုံးစားလောက်ရှိ ဝတ် လောက်ရှိအတွက်မျှပင် အလွန်ခက်ခဲ ဆင်းရဲကြီးစွာ ရှာဖွေကြရလေကုန်၏။

ထိုအချိန်တွင် သို့ကလောက်မျှ ချွတ်ခြုံကျနေသော ထိုမိသားစုထဲမှ မိခင်ဝမ်းခေါင်းကိန်းအောင်းနေသော ထိုကိုယ်ဝန်သူငယ်ကလေးကို ကောင်းမွန်စွာ မစောင့်ရှောက်

မတိန်းသိမ်းနိုင်တော့သည်သာမက ထိုကလေး ဖွားမြင်သောအခါ၌လည်း မိခင်မှာ နို့ရည်များ ခန်းခြောက်၍ ဂရုတစိုက်နို့တိုက်ကျွေးမူဖြင့် မပြုစုနိုင်လေရကား ထိုသူငယ်ကလေးသည် ကြိုးလှိုပိန်ခြုံး၍ ရုပ်လုံးမပီမပြင် အရိုးစု ကမ္ဘာန်းရုပ်အသွင် ပေါ်လွင်နေပေတော့၏။ ဤတိုင်အောင်မှာ ကုသိုလ်က်၏အကျိုးကို အကုသိုလ်ဥပဓိဌကက်က နှိပ်စက်ဖျက်ဆီးပုံ ဖြစ်၏။ အကုသိုလ်က်၏အကျိုးကို ကုသိုလ် ဥပဓိဌကက်က နှိပ်စက်ဖျက်ဆီးပုံ ပြဆိုထား သည်ကိုကား မတွေ့ရ။ ဌီကာတို့၌ ဇနကက်ကြောင့် ဖြစ်သော ကုသိုလ်က်အကျိုးနှင့်အကုသိုလ်က် အကျိုးဖြစ်သော ရုပ်နာမ်ခန္ဓာ အစဉ်ကို ရောဂါဖြစ်အောင်, ဓာတ်လေးပါးမညီမျှအောင် နှိပ်စက်ဖျက်ဆီးသော ကံသည် ဥပဓိဌက ကံမည်၏ဟု ဖွင့်ဆိုတော်မူကြ၏။ ယင်းသို့ဖွင့်ဆိုထားရာ၌ ခွေးကလေးခန္ဓာကိုယ်ကို ရောဂါ အမျိုးမျိုးဖြင့် နာတာရှည်ဖြစ်အောင် နှိပ်စက်ခြင်းကို အကုသိုလ်ဥပဓိဌကက်က အကုသိုလ် ဇနကက်၏အကျိုးကို နှိပ်စက်ခြင်းဖြစ်သည် ဟုဆိုသင့်ကြောင်း မိန့်တော်မူကြ၏။ ဝိဘာ ဝိနီဋီကာ၌ ဇနကက် ဥပဓိဌကက် နှစ်ခု အထူးကို ရေးသော်လည်း အဋ္ဌကထာဋီကာ တို့၌ မတွေ့ရ။ ဥပဓိဌကက်သည် အခြား သောက်၏ အကျိုးဝိပါက်ကို ဖြတ်တောက်၏။ ကိုယ်တိုင် အကျိုးမပေး။ ဥပဃာတကက်သည် အားနည်းသောက်ကို ဖြတ်တောက်၍ ကိုယ်တိုင် အကျိုးပေးသည်။ ဤကား ကံ–၂ပါး အထူး တည်း။ ဥပဃာကက်က ကိုယ်တိုင်အကျိုးပေး သည်ဟု ဆိုလျှင် ဇနကက်အဖြစ်သို့ ပြောင်းလဲ သွားလိမ့်မည်ဟု– ဌီကာတို့၌ စီစစ်ပြထား၏။ ကမ္ဘ–လည်းကြည့်။ (မဇ္ဈ၊၄။၁ရရ–၈။ အံ၊ဌ၊ ၂။၁၀၉–၁၀။ အံ၊ဌီ၊ ၂။၁၀၃–၄။ ပရမတ္ထဒီပနီ။ ၂၁၂။ ပရမတ္ထသံခေါ်ဌီကာ၊ဒု။၈၂။ သင်္ဂြိဟ် ဘာသာဌီကာ၊ဝိတိမုတ်ပိုင်း။)

ဇလဝကမ္မေန. ဟိ. နိမ္ဗတ္ထံ ပဝတ္ထေ ဥပဓိဌက် အာဂန္တာ အတ္ထတော ဇဝံ ဝဒတိ နာမ။ မဇ္ဈ၊၄။၁ရရ–၈။ ဥပဓိဌက် နာမ အညေန ကမ္မေန ဒိန္နာယ ပဋိသန္ဓိယာ ဇနိတေ ဝိပါကေ ဥပ္ပဇ္ဇနကသုခဒုက္ခံ ပိဋ္ဌေတိ ဗာဟေတိ အဒ္ဓါနံ ပဝတ္တိတုံ နဒေတိ။ အံ၊ဌ၊ ၂။၁၀၉။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။၁ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၃၆။ ဥပဓိဌက် အညသ ဝိပါက် ဥပစ္ဆိန္နတိ၊ နသယံ အတ္ထနော ဝိပါက် ဒေတိ။ အံ၊ဌီ၊ ၂။၁၀၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊ ၂။၃ရ၉။ (–မ၊ဌီ၊၃။၃ရ၄။ ဝိဘာဝိနီ။၁၆၉။)

ဥပဓိဌကကမ္မ (နာ) [ဥပဓိဌက+ကမ္မ] ပူးကပ်နှိပ်စက်တတ် သောက်၊ ဥပဓိဌက ကံ။ အဟံ ဥပဓိဌကကမ္မံ နာမ၊ တံ ပိဋ္ဌေတ္တာ နိရောဇံ နိယ္ယူသံ ကသင်္ခံ ကရိဿာမိ။ မဇ္ဈ၊၄။၁ရ၈။ အံ၊ဌီ။ ၂။၁၀၄။ ဥပဓိဌက–လည်းကြည့်။

ဥပဓိဌကသဘာဝ (တိ) [ဥပဓိဌက+သဘာဝ] ပူးကပ်နှိပ်စက်တတ်သည်အဖြစ်–ပူးကပ်နှိပ်စက်ခြင်း–ဟူသောသဘောရှိသော်။ နနု ဥပ–ဓိဌကသဘာဝံ ကမ္မံ ဇနကသဘာဝံ နဟောတိ။ မ၊ဌီ၊၃။၃ရ၃။

ဥပဓိဌန (နာ) [ဥပ+ပိဋ္ဌ+ယု] ပူးကပ်နှိပ်စက်ခြင်း။ ဥပဓိဌနေန နိဗ္ဗောဂတံ အာပါဒေတ္တာ။ မ၊ဌ၊၄။၁၀၀။ (–မ၊ဌီ၊၃။၃ရ၅။)

ဥပဓိဌိတ (တိ) [ဥပ+ပိဋ္ဌ+တ] ပူးကပ်နှိပ်စက်အပ်သော။ ဝေမေ၀ ကုသလံ ဝိပစ္စမာနံ အကုသလေန ဥပဓိဌိတံ, အကုသလံ ဝါ ပန ဝိပစ္စမာနံ ကုသလေန ဥပဓိဌိတံ ဝိပစ္စိတုံ နသက္ကောတိ။ အံ၊ဌ၊ ၂။၁၀၉။

ဥပဓိဌေတိ(ကြို) [ဥပ+ပိဋ္ဌ+ဏေ+တိ] ပူးကပ်နှိပ်စက်၏။ သုနက္ခတ္တသ အကုသလကမ္မံ ကုသလံ ဥပဓိဌေသိ၊ စောရဃာတကသ ကုသလကမ္မံ အကုသလံ ဥပဓိဌေသိ။ အံ၊ဌ၊ ၂။၁၀၉။

ဥပဝီဌေဿီ (ကြို) [ဥပ+ဝီဌ+ဏေ+ဏျိ] ပူးကပ်နိုပ်စက်ပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဝုရောဟိတ (ပု) [ဥပ+ဝုရောဟိတ] ဒုတိယအဆင့်-လက်ထောက်-ဝုရောဟိတ်ပုဏ္ဏား။ ဥဒ္ဒါလက် ဥပ္ပမ္ဘာဇေတ္တာ ဥပဝုရောဟိတ် ကရောထ။ ဇာ၊ဌ၊၄၊၃၀၃။

ဥပဗ္ဗုဿတိ (ကြို) [ဥပ+ဗုဿ+အ+တိ] ပူးကပ်ရှိထိ၏။ မာ နံ ကုဏာလ် သကုတ် သီတ် ဝါ ဥဏ့် ဝါ.....ဥပဗ္ဗုဿိ။ ဇာ၊၂။၁၁၄။ ဥပဗ္ဗုဿိတိ ဥပဂန္ဓာ ဖုသိ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၄၄၈။

ဥပဗ္ဗုဿိ (ကြို) [ဥပ+ဗုဿ+ဏျိ] ပူးကပ်ရှိထိပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလ္လဝတိ (ကြို) [ဥပ+ပ္လ+အ+တိ။နိတိ၊ဓာ။၂၀၉] သွားရောက်၏၊ ဆည်းကပ်၏။ ဒီပါ ဒီပံ ဥပလ္လဝိ (သုတ္တနိ။၄၅၁)နွဲ့ သတ္တာရာဒီတော သတ္တာရာဒီ အဘိဂစ္ဆိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၃၂၂။

ဥပလ္လဝိ (ကြို) [ဥပ+ပ္လ+ဏှံ] သွားရောက်ပြီ၊ ဆည်းကပ်ပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပမ္ဘတိ (ကြို) [ဥပ+ဝဓ+အ+တိ] ကပ်ရောက်၏။ အဝိတက္ကိတာ မစ္ဆရိုပမ္ဘဒ္ဓိ။ ဇာ၊၁။၂၆၂။ ဇာ၊၂။၁၆၀။ ဇာ၊ဌ၊၄။၂၆၀။ မစ္ဆရိုပမ္ဘဒ္ဓိ မရဏံ ပါပုဏဒ္ဓိ။ ဇာ၊ဌ၊၆။၅၃။ (–ဇာ၊၁။၂၈၁။ ဇာ၊ဌ၊၄။၂၉၄။) **ဥပမ္ဘဇေ**—နှ ကုလာနိ ဥပမ္ဘဇေ မုနီ (ထေရ။၃၅၀)တိ ဣမသ္မိံ သာသနေ ပမ္ဘဇိတော ခတ္ထိယာဒိကုလူပဂေါ ဟုတ္တာ နှ ဥပဂစ္ဆေယျ။ ထေရဌ၊၂။၄၅၀။ **ဥပမ္ဘဇေယျ**—ကော ပဏ္ဍိတော ဇာနမုပမ္ဘဇေယျ။ ဇာ၊၂။၁၄၂။ ဥပမ္ဘဇေယျာတိ ကော ဣမံ ကလဟံ ပဏ္ဍိတော ဥပဂစ္ဆေယျ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၅၃၆။

ဥပမ္ဘဒ္ဓိ (ကြို) [ဥပ+ဝဓ+အ+အဒ္ဓိ] ကပ်ရောက်ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပမ္ဘဇေ (ကြို) [ဥပ+ဝဓ+အ+ယျ] ကပ်ရောက်ရာ၏။ ဥပမ္ဘတိ–ကြည့်။

ဥပမ္ဘဇေယျ (ကြို) [ဥပ+ဝဓ+အ+ယျ] ကပ်ရောက်ရာ၏။ ဥပမ္ဘတိ–ကြည့်။

ဥပဗြူဟနပစ္စယုပ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥပဗြူဟန+ပစ္စယ+ဥပ္ပတ္တိ] တိုးပွားစေတတ်သော အကြောင်းတရား၏ ဖြစ်ခြင်း။ ယသ္မိံ ပန ကတေ အညေန ဇနိတသ ဣဒ္ဓသ ဝါ အနိဒ္ဓသ ဝါဖလသ...ဥပဗြူဟနပစ္စယုပ္ပတ္တိယာ ... ဟောတိ။ မ၊ဌီ၊၃။၃၆၄။ အံ၊ဌီ၊၂။၁၀၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၂။၃၆ရ။

ဥပဗြူဟနပရိဝါရ (ပု) [ဥပဗြူဟန+ပရိဝါရ] တိုးပွားစေခြင်းကိစ္စအားဖြင့် ခြံရံတတ်သော တရား။ တံ ပန သမ္ဘယုတ္တာနံ နာတိဥပဗြူဟန-ပရိဝါရန္တိ ဂဟေတဗ္ဗံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ခ။၃၄၀။ (နာတိဥပဗြူဟနပရိဝါရံ=အလွန်တိုးပွားစေသော အခြံအရံမဟုတ်–ဟု အနက်ပေးပါ။)

ဥပဗြူဟနမနသိကာရပဝတ္တိဒဿန (နှ) [ဥပဗြူဟနမနသိကာရ+ပဝတ္တိ+ဒဿန] တိုးပွားစေတတ်သော နှလုံးသွင်းမှု၏ ဖြစ်ခြင်းကို ပြခြင်း။ မနသိကာရပဝတ္တိဒဿနတ္တန္တိ အနိစ္စ-တာယ ဥပဗြူဟနမနသိကာရပဝတ္တိဒဿန-တ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၂။၃၉၃။

ဥပဗြူဟနရသ(တိ) [ဥပဗြူဟန+ရသ] လွန်စွာ ပြည့်ဖြိုး တိုးပွားစေခြင်းကိစ္စရှိသော။ (သုခ) သမ္ဘယုတ္တကာနံ ဥပဗြူဟနရသံ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ခ။၁၁၅။ အဘိ၊ဌ၊၁။ခ၆၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ခ၄၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၉၁။ ဥပဗြူဟနရသန္တိအာဒီသု ဥပဗြူဟနံ သမ္ဘယု-တ္တဓမ္မာနံ သံဝဓုနံ(သံဝဒ္ဓနံ)။ သာရတ္ထ၊၁။ခ၆၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။ခ၆၉။ ဘုသံ ဗြူဟနံ ဝဓုနံ ဥပ-ဗြူဟနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၂။၁၃ရ။ အာပေါဓာတု ဥပ-ဗြူဟနရသာ။ အဘိဓမ္မာ၀တာရ။ရရ။ ဥပဗြူ-ဟနရသာတိ ဝဓုနကိစ္စာ။ အဘိဓမ္မာ၀တာရ

ဋီကာဟောင်း။၁၀၅။ (ဝတ္ထုရဒီသစ်။၁၁၂–ဌ် ဗြူဟနရသာတိ သဟဇာတမ်ဘာနံ မိလာတ–ဘာဝူပဂမနံ အဒတ္တာ ဝမ္ဘနကိစ္စာ –ဟုရှိ၏။) ဗြူဟနရသ–လည်းကြည့်။

ဥပမြှုဟနာ[1] (ထီ၊နာ) [ဥပ+မြှုဟ+ယု] လွန်စွာ ပြည့်ဖြိုး တိုးပွားခြင်း။ ပီတိ ပီဏနံ သုခဿ ဥပမြှုဟနံ ကရောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၄၂။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၁၁၃။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁ရ၄။ (–သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၄၃။) အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပမြှုဟနာ[2] (ထီ၊နာ) [ဥပ+မြှုဟ+ဏော+ယု] လွန်စွာ ပြည့်ဖြိုး တိုးပွားစေခြင်း။ သတောတိ ပန ဣဒံ သမ္ဘဇာနုပဒသော ဥပမြှုဟနန္တိ အဓိပ္ပာယော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၅၃။

ဥပမြှုဟယတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+မြှုဟ+ဏယ+တိ] တိုးပွားစေ၏။ ကောဓ ရသဘာဝံ အာပဇ္ဇိတ္တာ သောဏိတမ်သာဒီနိ ဥပမြှုဟယတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၂၃၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၅၁။ ခုဒ္ဒကာ၊ဋ္ဌ။၄၆။

ဥပမြှုဟယမာန(တိ) [ဥပ+မြှုဟ+ဏယ+မာန] တိုးပွားစေသော၊သူ။ ပုရိမံ အာကိဏ္ဏဝိဟာရံ ဇဂုစ္ဆိတ္တာ ဝိဝေကံ ဥပမြှုဟယမာနော ဣဒါနိ .....အရညေ ရမတိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၂၈။ (–အံ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁၀၀။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၂၅၉။)

ဥပမြှုဟိတ (တိ) [ဥပ+မြှုဟ+ဏော+တ] တိုးပွားစေအပ်သော၊ တိုးပွားလာသော။ ဥပမြှုဟိတာနံ ဓာတူနံ ပစ္စယဘာဝေန သုခါ ခေါဘေတိ။ မူလဋီ၊ ၂။၁၃။ (–အနုဋီ၊ ၂။၁ရ။)

ဥပမြှုဟိတဥာဏ (တိ) [ဥပမြှုဟိတ+ဥာဏ] တိုးပွားစေအပ်သော–တိုးပွားလာသော–ဉာဏ်ရှိသော၊သူ။ အပရော ပန သဒ္ဓမ္မသ္သဝနာဒီဟိ ဥပမြှုဟိတဥာဏော.....ကာယသုစရိတာဒီနိ ကရောတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၂၀၉။

ဥပမြှုဟေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+မြှုဟ+ဏော+တိ] တိုးပွား–ကြီးပွား–စေ၏။ သမထဝိပဿနာဒီဟိ စိတ္တံ ဥပမြှုဟေတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀၁။ ဥပမြှုဟေန္တိ– သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀၁။ (–သံ၊ဋီ၊၁။၃ ၂၃။)

ဥပမြှုဟေတွာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+မြှုဟ+ဏော+တ္ဝာ] တိုးပွားစေ၍။ သာယံ နိက္ခမတိ ယောနိသော–မနသိကာရံ ဥပမြှုဟေတ္ဝာ။ မ၊ဋီ၊၁။၁ဇ ၂။

ဥပမြှုဟေန္တိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+မြှုဟ+ဏော+အန္တိ] တိုးပွား–ကြီးပွား–စေကုန်၏။ ဥပမြှုဟေတိ–ကြည့်။

ဥပဘုဇ္ဇက (တိ) [ဥပ+ဘုဇ+ဏ္ဍုလ] သုံးဆောင်ခံစားတတ်သော၊သူ။ ဥပဘုဇ္ဇကေ စ အသတိ ကဿ တံ ဖလံ သိယာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၅၆။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ ၂၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁ဝရ။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၁ဇ၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၁၄။ (–မူလဋီ၊ ၂။၁၁၃။)

ဥပဘုဇ္ဇကဝေါဟာရ(ပု)[ဥပဘုဇ္ဇက+ဝေါဟာရ] သုံးဆောင်ခံစားသူဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်း။ သုံးဆောင်ခံစားသူဟူသောအမည်။ သုခံ အနုဘဝတိ ဒုက္ခံ အနုဘဝတီတိ ဥပဘုဇ္ဇက–ဝေါဟာရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃ ၂၅။

ဥပဘုဇ္ဇတိ (ကြို) [ဥပ+ဘုဇ+အ+တိ] သုံးဆောင်ခံစား၏။ ဒေဝေါ ဝါ မနုဿော ဝါ ဥပဘုဇ္ဇတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၅၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁ရရ။ ဥပဘုဇ္ဇိမှာ — ဇာ၁။၁ဇ၀။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၄ရ၁။

ဥပဘုဇ္ဇနက (တိ) [ဥပ+ဘုဇ+ဏ္ဍုလ+အနကပြု။ ဓာန်ဋီ။၁၆ရ။ ဥပ+ဘုဇ+အက။ နိ–လာ။ နိရုတ္တိ၊ နှာ။၅၄၆။] သုံးဆောင်ခံစားတတ်သော၊သူ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဘုဇ္ဇနကဝတ္ထုသမ္ဘဒါ (ထီ) [ဥပဘုဇ္ဇနကဝတ္ထု+သမ္ဘဒါ] သုံးဆောင် ခံစားတတ်သော ပုဂ္ဂိုလ်ဟူသော တည်ရာဝတ္ထု၏ ပြည့်စုံခြင်း။ ပစ္ဆိမေန ဥပဘုဇ္ဇနကဝတ္ထုသမ္ဘဒါ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၁ဇ။

ဥပဘုဇ္ဇန္တ (တိ) [ဥပ+ဘုဇ+အန္တ] သုံးဆောင်ခံစားတတ်သော၊သူ။ တမ္မိ စ ဝိမာနံ မနုဿ-ဘာဝေန ဥပဘုဇ္ဇန္တာနံ အတိတ္တိကရဏတ္ထေန ပဂၢိတံ။ ဝိမာန၊ဌ။၉။

ဥပဘုဇ္ဇိမှာ (ကြို) [ဥပ+ဘုဇ+မှာ] သုံးဆောင်ခံစားကုန်ပြီ။ ဥပဘုဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပဘုဇ္ဇိတ္တာ(ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဘုဇ+တ္တာ] သုံးဆောင်ခံစား၍။ ဥပဘုဇ္ဇိတ္တာ ဝိမလံ၊ ပပ္ပေါ်တု သုခံ သုခေနေဝ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၃၂၃။ စူဠနိ၊ဌ။၁၄၀။

ဥပဘုဇ္ဇိယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဘုဇ+ယ+တေ] သုံးဆောင်ခံစားအပ်၏။ တံ ဟိ သုခံ တဏှာ-ဝသေန အဿာဒီယတိ ဥပဘုဇ္ဇယတိတိ အဿာဒေါ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၄၇။

ဥပဘုတ္တ (တိ) [ဥပ+ဘုဇ+တ] (၁) သုံးဆောင်သော၊ စားသုံးသော၊သူ။ (၂) သုံးဆောင်ခံစားအပ်သော။ (၁) တိတ္ထကလာဗုတိ ဥပဘုတ္တဿ ဥမ္မာဒါဒိပါပနေန ကုစ္ဆိတတိတ္ထ-ကရသော အလာဗု။ မဇ္ဈိ၊၂။၂၉၇။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဘုတ္တပရိဘောဂရသ (ပု) [ဥပဘုတ္တ+ပရိဘောဂ+ရသ] သုံးဆောင် ခံစားအပ်သော စည်းစိမ်ဥစ္စာ၏ အရသာ။ အပ္ပေဝ နာမေသ ပုဗ္ဗေ ဥပဘုတ္တပရိဘောဂရသံ သရိတ္တာ ဂန္ဓ-ကာမော ဘဝေယျ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၅၄၈။

ဥပဘောဂ (ပု) [ဥပ+ဘုဇ+ဏ] (၁) သုံးဆောင်ခံစားဖွယ်ပစ္စည်း၊ အသုံးအဆောင်ပစ္စည်း။ (၂) သုံးဆောင်ခံစားခြင်း။ (၁) ဟတ္ထိဂဝဿာ မဂ်ိကုဠာလာ စ.....သမ္ဘာဝတာ ဥပဘောဂါ ဟောန္တိ။ ဇာ၊ဌ၊၆။၂၀၁။ တဒါ ဗောဓိသတ္တော တသ္မိုပဘောဂေါ အယောသိ ဟတ္ထိနာဂေါ သမ္ဘလဂ္ဂဏသမ္ပန္နော။ မိလိန္ဒ။၁၉၈။ ဥပဘော-ဂပရိဘောဂုပကရဏမဟန္တ-လည်းကြည့်။ (၂) ဥပဘောဂေါ ဝေဒနာဟိ။ ဝေဒနာဝသေန ဟိ ဣဒ္ဓာဒိသမ္ပတ္တိသယ္ဟပဘောဂေါ။ အနုဋီ၊၂။၈၅-၈၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၈၉။

ဥပဘောဂဇာတ (တိ) [ဥပဘောဂ+ဇာတ] အသုံးအဆောင်ဖြစ်သော။ အတ္ထနော ဥပ-ဘောဂဇာတံ သမ္ပဲ သတ္ထာဘူမိကပါသာဒသ ဥပရိ အာရောပေတ္တာ...သိရိဂဗ္ဘေ နိသီဒိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၂၉။

ဥပဘောဂဌာန (နဝ) [ဥပဘောဂ+ဌာန] သုံးဆောင်အပ်သော အရာဌာန။ တသိမာနိ ဥပဘောဂဌာနာနိ-ယောဇနသဟဿုဗ္ဗေဓေ ဝေဇယန္တော ပါသာဒေါ၊ ပဏ္ဍယောဇနသတု-ဗ္ဗေဓာ သုဓမ္မာ ဒေဝသဘာ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၇၂။ မ၊ဌ၊၁။ ၂၃၀။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၄၀။ (-မ၊ဌ၊၂။၂၀၄။)

ဥပဘောဂပရိဘောဂ (ပု) [ဥပဘောဂ+ပရိဘောဂ] အတွင်းအသုံးအဆောင်, အပအသုံးအဆောင်၊ အတွင်းအပအသုံးအဆောင်။(ဒွန်။) သုံးဆောင်အပ်, ပရိဘုတ်အပ်သော ကာမဂုဏ်စည်းစိမ်ချမ်းသာ။ (ကမ္မဓာရယ)။ (ဆောင်၍ အနီးဌ်ထားမ၌ သုံးဆောင်အပ်သောကြောင့် သက်ရှိအရာဝတ္ထုဟူသမျှသည် ဥပဘောဂ, ထက်ဝန်းကျင်အခါခပ်သိမ်း သုံးဆောင်အပ်သောကြောင့် သက်မဲ့ဝတ္ထုပစ္စည်းမှန်သမျှသည် ပရိဘောဂမည်၏-ဟု ဋီကာ (မ၊ဋီ၊၁။၁၄၀)၌ အထူးရေး၏။ ပါဂ်သစ်၊၂။၄၁၆-၌ ဥပဘောဂ နှင့် ပရိဘောဂ တို့ကား ပရိယာယ်ဟုဆို၏။ မဇ္ဈိ။၃။ ၂၁-၌ ဥပဘောဂနှင့် ပရိဘောဂကို ဒွန်သမာသ်ကြံသည်။) ရတနသမ္ပတ် နာမယ် မနုဿာနံ ဥပဘောဂပရိဘောဂံ။ ဝိ၊၂။ ၂၁၂။ (ဗြာဟ္မဏော) သမ္ပဲ ဥပဘောဂပရိ-ဘောဂံ စတ္တာရော ကောဋ္ဌာသေ ကတ္တာ (ပုတ္တာနံ) နိယျာဒေသိ။ သံ၊ဌ၊၁။၂၃၉။ (-ဇာ၊ဌ၊၅။၅၃၁။) အထ ဝါ မုတ္ထမဂ်ိအာဒိ-

သတ္တရတနာနံ သတ္တဝိဓေဘောနံ ဥပဘောဂ-ပရိဘောဂါနံ အာကရတ္တာ ဥညတိ နာမ။ အဘိ၊ဋီ။၁၄၂။(-အံ၊ဋီ၊၁။၂၃၈။ အံ၊ဋီ၊။၂၄၁။) ယံ ကိဉ္စိ မနုဿာနံ ဥပဘောဂပရိဘောဂံ သမ္ဘမေတ္တ ဇတ္ထိတိ သာဝတ္ထိ။ မ၊ဋီ၊၁။၆၂။ ခုဒ္ဒကၟ၊ဋီ။၉၄။ ဥဒါန၊ဋီ။၅၀။ အံ၊ဋီ၊၁။၃၃၁။ ဥပနေတ္တာ သမိဇ္ဈပ ကတ္တာ ဘုဉ္ဇိတမ္ဘတော ဥပဘောဂေါ သဝိညာဏကဝတ္ထု၊ ပရိတော သမ္ဘဒါ ဘုဉ္ဇိတမ္ဘတော ပရိဘောဂေါ နိဝါသန-ပါရုပနာဒိအဝိညာဏကဝတ္ထု။ မ၊ဋီ၊၁။၁၄၀။ သမ္ဘံ မနုဿါနံ ဥပဘောဂပရိဘောဂံ။ ဝိ၊ဋီ၊ ၄။၈၄။ ဥပဘောဂေါ စ ပရိဘောဂေါ စ ဥပဘောဂပရိဘောဂံ၊ သမာဟာရဒ္ဒန္ဒော။ ပါစိတ်၊ယော။၄၉၆။

ဥပဘောဂပရိဘောဂ၂ (ပု) [ဥပဘောဂပရိ-ဘောဂ+အရဟ] အတွင်းအသုံးအဆောင် အပအသုံးအဆောင် ကိုရထိုက်သော၊သူ။ (အတွင်းသုံးဆောင်အပ်, အပသုံးဆောင်အပ်၊ ဝါ၊ အပြဲသုံးဆောင်အပ်, ဆောင်ရှိသုံးဆောင် အပ်သော အဝတ်ပုဆိုး လက်စွပ်ပုတီး ,စသော အဆောက်အဦကိုရခြင်းငှါ သင့်လျော်ထိုက် လျှောက်သော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊သျှ။၃။၁၀ရ။) ဗုဒ်-မနုဿာနံ ဥပဘောဂပရိဘောဂံ ,ရတန-သမ္ဘတန္တိ ,နှ ဇာနာတိ။ မ၊ဋီ၊။၂၄၄။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၂ရ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ။၆ရ။ ဥပဘောဂပရိဘောဂန္တိ ဥပဘောဂပရိဘောဂါရဟံ၊ ဥပဘောဂပရိ-ဘောဂဝတ္ထုနံ ပဋိလာဘယောဂ္ဂန္တိ အတ္ထော။ မ၊ဋီ၊။၂၆၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊။ရ၅။ ဥပဘောဂ-ပရိဘောဂါရဟတ္တာ ဥပဘောဂပရိဘောဂံ။ သံ၊ ဋီ၊။၂၃ရ။

ဥပဘောဂပရိဘောဂတ္ထိတ(တိ) [ဥပဘောဂ ပရိဘောဂ+အတ္ထိက] အတွင်းအသုံးအဆောင် အပအသုံးအဆောင်ကို အလိုရှိသော၊သူ။ နုဂရန္တိ ပတ္ထေန္တိ ဇတ္ထ ဥပဘောဂပရိဘောဂ-တ္ထိကာ ဧနာတိ နဂရံ။ ဇာတပ၊ဋီ၊။၁၄၂။

ဥပဘောဂပရိဘောဂဘဏ္ဍ (နဉ) [ဥပဘောဂ ပရိဘောဂ+ဘဏ္ဍ] အတွင်းအပအသုံး အဆောင်ဘဏ္ဍာ။ မဟာဘောဂါတိ ဥပဘောဂ-ပရိဘောဂဘဏ္ဍေန မဟာဘောဂါ။ အံ၊ဋီ၊။ ၈ရ။ ဥပဘောဂပရိဘောဂဘဏ္ဍနာတိ ဥပ-ဘောဂပရိဘောဂူပကရဏေန။ အံ၊ဋီ၊။၈၉။

ဥပဘောဂပရိဘောဂဘဏ္ဍကရဟိတ (တိ) [ဥပ ,ဘောဂပရိဘောဂဘဏ္ဍက+ရဟိတ] အတွင်း အပအသုံးအဆောင်ဘဏ္ဍာမှကင်းသော၊သူ။ အပ္ပဘောဂါတိ ဥပဘောဂပရိဘောဂ်ဘဏ္ဍက-ရဟိတာ။ အံ၊ဋီ၊။၃ရ၂။

ဥပဘောဂပရိဘောဂဘဏ္ဍဘောဂ (ပု) [ဥပ ,ဘောဂပရိဘောဂဘဏ္ဍ+ဘောဂ] အတွင်း အပအသုံးအဆောင်ဘဏ္ဍာကိုသုံးဆောင်ခြင်း၊ အတွင်းအပအဆောင်ဘဏ္ဍာပစ္စည်းဥစ္စာ။ မဟာဘောဂါတိ ဥပဘောဂပရိဘောဂဘဏ္ဍ-ဘောဂေန မဟာဘောဂါ။ အံ၊ဋီ၊။၃ရ၂။

ဥပဘောဂပရိဘောဂရတနာသမ္ဘတ (တိ) [ဥပ ,ဘောဂပရိဘောဂရတန+သမ္ဘတ] အတွင်းအပ အသုံးအဆောင်ရတနာဟုသမုတ်အပ်သော။ ဂါမိကဟုရိသော စိတ္တာဒီဘာဝဠေ ဇာနာတိ၊ မနုဿာနံ ဥပဘောဂပရိဘောဂရတနသမ္ဘတ-ဘာဝဠေ။ မ၊ဋီ၊။၂၄၄။ သံ၊ဋီ၊။၂ရ၀။

ဥပဘောဂပရိဘောဂဝတ္ထု (နဉ) [ဥပဘောဂ ပရိဘောဂ+ဝတ္ထု] အတွင်းအပအသုံး အဆောင် ဝတ္ထုပစ္စည်း။ ဥပဘောဂပရိဘောဂ၂-ကြည့်။

ဥပဘောဂပရိဘောဂဝတ္ထုဃမ္ဘတ္ထိ (တိ) [ဥပ ,ဘောဂပရိဘောဂဝတ္ထု+သမ္ဘတ္ထိ] အတွင်း အပအသုံးအဆောင် ဝတ္ထုပစ္စည်းတို့နှင့်ပြည့် စုံခြင်း။ ဥပဘောဂပရိဘောဂဝတ္ထုဃမ္ဘတ္ထိယာ စေဝ နိဝါသနသုခတာယ စ နိဗ္ဗဝါသံ ဝသ-

ဆ္ဆာနံ ဣတရေသဉ္စ သတ္တာနံ. မနံ ရမေတိတိ မနောရမံ။ မဇ္ဈိ၊၁။၁၄၀။ (–သံ၊ဋီ၊၂။၁၁၉။)

ဥပဘောဂပရိဘောဂဝုတ္ထိ (ထီ) [ဥပဘောဂ ပရိဘောဂ+ဝုတ္ထိ] အတွင်းအပအသုံး အဆောင် ပစ္စည်း–ဖြစ်ထွန်းအောင် ကျင့်ခြင်း–ဖြစ်ထွန်း စေခြင်း။ တဿ ကလျာဏမိတ္တဿ သဗ္ဗ–ကိစ္စေသု ပဏ္ဍိတော ပုရိသော ယထာ အတ္ထနော ဇီဝိတဝုတ္ထိဉ္စ ဥပဘောဂပရိဘောဂ–ဝုတ္ထိဉ္စ ,ကရောတိ။ ဇာ၊၁။၂။၃၂၃။

ဥပဘောဂပရိဘောဂသမ္ဘဒါ (ထီ) [ဥပဘောဂ ပရိဘောဂ+သမ္ဘဒါ] အတွင်းအပအသုံး အဆောင်ပစ္စည်း၏ ပြည့်စုံခြင်း။ ယသ္မာ တုမ္ဟေ ဒိဗ္ဗဘောနာနိ တတ္ထ ဥပဘောဂပရိဘောဂ–သမ္ဘဒဿ ပယာယ ဓမ္မဿဝနတ္ထံ ဣဓ သမာ–ဂတာ။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၁၄၀။

ဥပဘောဂပရိဘောဂါရဟ (တိ) [ဥပဘောဂပရိ ဘောဂ+အရဟ] အတွင်း အပအသုံးအဆောင် တို့ကို–ရခြင်းငှါထိုက်သော–ရစေနိုင်သော။ ဣဓ ပန သုဝဏ္ဏံ ဌပေတ္မာ ယံ ကိဉ္စိ ဥပ–ဘောဂပရိဘောဂါရဟံ ရဇတံတေဝ ဂဟိတံ။ မဇ္ဈိ၊၂။၁၂ရ။

ဥပဘောဂပရိဘောဂူပကရဏ (နဝ) [ဥပဘောဂ ပရိဘောဂ+ဥပကရဏ] အတွင်းအပအသုံး အဆောင်–အဆောက်အဦ–ပစ္စည်း။ ဥပဘော–ဂပရိဘောဂဘဏ္ဍ နှင့်–အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဘောဂပရိဘောဂူပကရဏမဟန္တ (တိ) [ဥပဘောဂပရိဘောဂူပကရဏ+မဟန္တ] အတွင်း အပအသုံး အဆောင်–အဆောက်အဦ–ပစ္စည်း–များသော၊သူ။ အနာ မဟဒ္ဓနာတိအာဒီသု ဥပ–ဘောဂပရိဘောဂူပကရဏမဟန္တတာယ အနော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၃။ ဥပဘောဂပရိဘောဂူပ–ကရဏမဟန္တတာယာတိ ပဋ္ဌကာမဂုဏ–သမ္ပါတာနံ ဥပဘောဂါနဉ္စေဝ ဟတ္ထိအသ–ရထဗ္ဗုတ္ထိ ယာဒီ ဥပဘောဂူပကရဏာနဉ္စ မဟန္တတာယ။ သာရတ္ထ၊၂။ရ။

ဥပဘောဂဘဏ္ဍ (နဝ) [ဥပဘောဂ+ဘဏ္ဍ] အသုံးအဆောင်ဘဏ္ဍာ။ သုဝဏ္ဏရဇတဘာနော–ဒီနံ ဥပဘောဂဘဏ္ဍာနံ မဟန္တတာယ မဟာ–ဘောဂါ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂၆။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။ရ၉။

ဥပဘောဂဝတ္ထုသမ္ဘဒါ (ထီ) [ဥပဘောဂ + ဝတ္ထု+သမ္ဘဒါ] သုံးဆောင်ခံစားအပ်သော–အသုံးအဆောင်–ပစ္စည်းဝတ္ထု။ ပုရိမေန ဝါ တဿာ ဥပဘောဂဝတ္ထုသမ္ဘဒံ ဒဿေတိ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၁၃။

ဥပဘောဂဝိပတ္တိ (ထီ) [ဥပဘောဂ+ဝိပတ္တိ] အသုံးအဆောင်–စည်းစိမ်ဥစ္စာ–၏ပျက်စီးခြင်း။ နဝ လာဘီတိ သုခကာရဏဝိပတ္တိ စေဝ ဥပ–ဘောဂဝိပတ္တိ စ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၅၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။ရ။ ဥပဘောဂဝိပတ္တိတိ ဥပဘောဂ–သုခဿ ဝိနာသော အနုပလဒ္ဓိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၉၅။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၁ရ။

ဥပဘောဂသုခ (နဝ) [ဥပဘောဂ+သုခ] သုံး ဆောင်ခံစားခြင်းကြောင့်ဖြစ်သောချမ်းသာ။ အဝသေသေဟိ ဥပဘောဂသုခမနုဘဝတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂၃။ ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။ရ၃။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ရ၁။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၄၄။ ဥပဘူဇ္ဇနေန ပဝတ္တံ ဥပဘောဂ–သုခမနုဘဝတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၂၃ရ။

ဥပဘောဂါရဟ (တိ) [ဥပဘောဂ+အရဟ] သုံးဆောင်ခံစားခြင်းငှါ ထိုက်သော။ ကိလေ–သေဟိ အာမသိတဗ္ဗတော အာမိသံ၊ ယံကိဉ္စိ ဥပဘောဂါရဟံ ဝတ္ထု။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၂၆။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၁။၃၅ရ။

ဥပဘောဂါသာ (ထီ) [ဥပဘောဂ+အာသာ] သုံးဆောင်ခံစားမှု–အသုံးအဆောင်–ဌ် မက် မောသော အာသာ။ လုဒ္ဓေါ ဟိ ဥပဘောဂါ–

သာယ အနိစ္စပေါ် သင်္ခါရေ အနိစ္စတော နုပဿတိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁ရ၃။

ဥပဘောဂူပကရဏ (နာ) [ဥပဘောဂ+ ဥပကရဏ] အသုံးအဆောင် အဆောက်အဦ။ ဥပဘောဂူပကရဏာနိ ဟိ လောကေ "မဏ္ဍာ" တိ ဝုစ္စန္တိ။ . အံ၊ဌ၊၂။၃၅၉။

ဥပဘောဂူပသေဝန (နာ) [ဥပဘောဂ+ ဥပသေဝန] အသုံးအဆောင်ဖြင့် မှီဝဲခြင်း။ ဥပသေဝိတော ဝါတိ ဘေတန ကာယအလ္လီ-ယာပနဝသေန ဥပဘောဂူပသေဝနံ။ မူလဋီ၊ ၃။၁ရ၁။ (-အနုဋီ၊၃။၂၃၁။)

ဥပဘောတ္ထုံ (ဗျ) [ဥပ+ဘုဇ+တုံ] သုံးဆောင်ခံစားခြင်းငှါ။ ဒါနတ္ထံ ဥပဘောတ္ထုံ ဝါ၊ ယံ စည် ဥပကပ္ပတိ။ ဇာ၊၂။၈၉။ ဇာ၊ဌ၊၅။၃ရ၃။

ဥပမညဂေါတ္တ (တိ) [ဥပမည+ဂေါတ္တ] ဥပမည် အနွယ်-၌ဖြစ်သော-ဝင်ဖြစ်သော၊သူ။ ဩပ-မညောတိ ဥပမညဂေါတ္တော။ မ၊ဌ၊၃။၃၀၄။

ဥပမတ္ထ (နာ) [ဥပမာ+တ္ထ] ဥပမာ၏အဖြစ်။ (နိဿ-၌ ဥပမတ္ထ ဟု ရှိသည်။) အထ ဝါ ကေဝလံ ဓမ္မာနိယာမတ္ထံ ယေဝ ဥပမတ္ထေန အာစရိယေန ဝုတ္တန္တိ မိ သမ္ဘဝတိ။ ဝဇိရ။၁၃ဖ။ (-အနုဋီ၊၁။၁၃၃။)

ဥပမတ္ထယ (နာ) [ဥပမာ+တယ] ဥပမာတို့၏ သုံးခုတို့၏အပေါင်း။ တထာ ဟိ တူလပိစုအာဒိ ဥပမတ္ထယံ ဥဂ္ဂဟေ ယုဇ္ဇတိ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၁ရ။

ဥပမတ္ထ(ပု) [ဥပမာ+အတ္ထ] (၁) ဥပမာအနက်။ (တိ)(၂) ဥပမာအနက်ရှိသော။ (၁) ဥပမတ္ထာ-ယိတတ္ထံ၊ ဥပမတ္ထေ အာယိတတ္ထပစ္စယော ဟောတိ။ ကစ္စည်း၊သုတ္တ။၃၅ရ။ (-ရူ။၃ရ၂။ နီတိ၊သုတ္တ။ရရရ။) (တိ) (၂) ဘတန ပညော-သဒ္ဒါ ဣဝ ဥပမတ္ထောတိ ဥပေတိ။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၂။၅၄။ ကဋ္ဌမုခေန ဝါတိ ဝါ သဒ္ဒါ ဥပမတ္ထော။သံ၊ဋီ၊၂။၃၂ဖ။

ဥပမာ (ထီ) [ဥပ+မာ+အ။ ဣတ္ထိဟောတက အာပစ္စည်းသက်။] ထူညီခြင်းသဘော၊ ဥပမာနှင့် ဥပမေယျတို့၏ အချင်းချင်း ထူညီခြင်းသဘော၊ (မြတ်စွာဘုရား၏ မျက်နှာတော်သည် ပဒုမ္မာကြာပန်းကဲ့သို့လှပတင့်တယ်၏-ဟူသောစကား၌ မျက်နှာတော်နှင့် ပဒုမ္မာကြာပန်းတို့၏ အချင်းချင်း ထူညီသော လှပတင့်တယ်ခြင်းသဘောကို ဥပမာဟုခေါ်သည်၊ သဒ္ဒဂမ္ဘဥပမာ, အတ္ထဂမ္ဘဥပမာစသည်ဖြင့် ဥပမာအမျိုးမျိုးရှိ၏။ သုဗောဓလင်္ကာရကျမ်း စတုတ္ထ ပိုင်း။ ဂါထာ။၁ရ၆-စသည်ကြည့်။) (၂) ဥပမာ၊ ဥပမာန၊ နှိုင်းယှဉ်ကြောင်း-နှိုင်းခိုင်းကြောင်း-ဖြစ်သော အရာဝတ္ထု။ (၁) ဥပမာနော ပမေ-ယ္ယာနံ၊ သမ္ဘတ္ထံ သိယောပမာ။ သုဗောဓ-လင်္ကာရ၊ ဂါထာ။၁ရ၆။ (၂) ဥပမံ တေ ကရိဿာမိ။ ဒီ၊၂။၂၅၉။ မ၊၁။၂၀၃။ မ၊၂။၄၆။ ဇာ၊၂။၅၅။ ဇာ၊ဌ၊၅။၂၆၉။ တထာ ဟေသ "ဝေ ဇာတေန မစ္ဆေန၊ ကတ္ထမ္ဘံ ကုသလံ ဗဟု"နွဲ့ဝေမာဒိသု ဥပမာယံ အာဂတော။ ဒီ၊ ဌ၊၁။၂၃။ မ၊ဌ၊၁။၄။ သံ၊ဌ၊၁။၃။ ဥပမီယတိ တောယာတိ ဥပမာ။ မ၊ဋီ၊၁။၂၆ရ။ ယာ အစ္ဆန္ဒာယ နု မိနောတိ နု ဝိနိစ္ဆိနာတိ၊ သာ မာနသာ သမီပေတိ ဥပမာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၃၀။

ဥပမာကထန (နာ) [ဥပမာ+ကထန] ဥပမာ ကိုပြောတော်မူခြင်း။ ဝေမေဝ ခွါဟံ ဘိက္ခဝေ ...ဝဒါမိတိ ဝေမာဒိဥပမာကထနဠ ဥတ္တာနီ-ကရဏံ နာမ။ မဟာနိ၊ဌ။၄။

ဥပမာကာရ (ပု) [ဥပမာ+အာကာရ] နှိုင်းယှဉ်ကြောင်း အခြင်းအရာ၊ ထူပုံအခြင်းအရာ။ တေသံ ဥပမာကာရော ယထာသဒ္ဒေန အနိယမတော ဝုတ္တောတိ ဝေံသဒ္ဒေါ ဥပမा-ကာရနိဝမနတ္ထောတိ ဝတ္ထု ယုတ္တံ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၅။

သီးငှီ(သစ်)၊၁။၁၄၂။ မ၊ငှီ၊၁။၂၅။ အ၊ငှီ၊၁။၂၄။

ဥပမာကာရနိဂမနတ္ထ (တိ) [ဥပမာကာရ+နိဂမနတ္ထ] ဥပမာကာရကို နိဂုံးအုပ်ခြင်းအနက်ရှိသော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပမာဇောတက (တိ) [ဥပမာ+ဇောတက] ဥပမာအနက်ကို ထွန်းပြတတ်သော။ မည-သဒ္ဒါ ဥပမာဇောတကောတိ ဝုတ္တံ "ဘိန္နန္ဓာ ဝိယာ"တိ။ သီးငှီ(သစ်)၊၁။၄၃၂။

ဥပမာတဒ္ဓိတ (ပုဒ်န) [ဥပမာ+တဒ္ဓိတ] ဥပမာအနက်ကိုဟောသော ဣ၀, ဝိယသဒ္ဒါ ကျေသော တဒ္ဓိတ်။ နေတ္ထိသဒ်သတာယာတိ ဣမိနာ သဒ်သ၀ေါဟာရံ, ဥပမာတဒ္ဓိတံ ဝါ ဒဿေတိ။ သီးငှီ(သစ်)၊၁။၄ရ၀။

ဥပမာတ္ထယ (နာ) [ဥပမာ+တယ] ဥပမာသုံးခု အပေါင်းအစု။ မုဒ္ဓမှာ ဤသိကန္ဓိအာဒိ-ဥပမာတ္ထယမ္ပိ ဟိ သဒ်သဘာ၀ဒဿနတ္ထမေ၀ ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁ဧ၈။

ဥပမာဒဿန (နာ) [ဥပမာ+ဒဿန] ဥပမာကိုပြခြင်း။ သော အယံ ဇ၀ံ ဥပမာဒဿန-၀သေနပိ နာနာနယေနပိ ဓမ္မဒေသကော ဘဂ၀ါ။ မ၊ငှီ၊၁။၂၆၈။

ဥပမာတု (တိ) [ဥပ+မာတု] အထပ်နှိုး။ နှိုးထိန်း။ (သူတပါး သားငယ်သမီးငယ်တို့ကို မိခင်ကဲ့သို့ ပြုစုထိန်းကျောင်းသော အမျိုးသမီး။) ဥပမာတာ တု ဓာတိတ္ထီ။ ဓာန်။၂၄၄။ အပ္ပမာနဘူတာ မာတာ ဥပမာတာ။ ဓာန်၊ငှီ။၂၄၄။

ဥ၀မာန (နာ) [ဥပ+မာ+ယု။ ဥပမီယတိ ဇေ-နာတိ ဥပမာနံ။ ရူ။၅၃၆။ မောဂ်၊ပဋ္ဌိကာ၊၅-ကဏ္ဍ၊၆-သုတ်။ဥပ+မာန။မ၊ငှီ၊၁။၂၆၈။] နှိုင်းယှဉ်ကြောင်း- နှိုင်းခိုင်းကြောင်း-ဖြစ်သော အရာ၀တ္ထု၊ နှိုင်းခိုင်းခြင်း၏အနိုးဌ်ဖြစ်သော အရာ၀တ္ထု။ ယံ နာတိ ဣ ဣ-ကာရော ဥပမာနေ.....နာ ကတန္တိ ကတံ ဝိယာတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဌ၊၅။ဝ၆၃။ ယံ သမာနံ ဝိယ နသဒ္ဒသော မိနောတိ မာနဿ ပန သမီ၀ေ၊ တံ ဥပမာနံ။ မ၊ငှီ၊၁။၂၆ရ။ ဥပမာ-လည်းကြည့်။

ဥပမာနဓမ္မကထာ (ထီ) [ဥပမာန+ဓမ္မကထာ] ဥပမာနကို ပြတတ်သောစကား။ ပုန ကေ၀ိနု-မ္ပိ ဒေ၀ေ၊ နာ ဝဿတိတိ ဥပမာနဓမ္မက-ထာ၀ ပမာဏံ။ အ၊ဌ၊ဝ။၁ဂ၀။

ဥပမာနုပဒ္ဒ၀ဒ(တိ) [ဥပမာန+ပုဒ္ဒ၀ဒ] ဥပမာနပုဒ် ရှေ့ရှိသော။ (ဥပမာနပုဒ် ရှေ့ရှိသော ဗဟုဗ္ဗီဟိသမာသ်သည် ဥပမာနပုဒ္ဒ၀ဒဗဟုဗ္ဗီဟိ သမာသ်မည်၏။ ပုဒ်စစ်။၉၂။) ဥပမာနပုဒ္ဒ၀ဒေါ ပဌမာယတ္ထော ဟာ၀။ ရူ။၃၅၆။ (-နီတိ၊သုတ္တ။ ရ၀ရ။)

ဥပမာနဘာ၀ (ပု) [ဥပမာန+ဘာ၀] ဥပမာန၏အဖြစ်၊ နှိုင်းယှဉ်ပြကြောင်း ဝတ္ထုသက်သေ၏အဖြစ်။ ပစ္ဆိမံ ဝတ္ထုဒ္ဒယံ ပုရိမဿ ဥပမာန-ဘာ၀ေန ဂဟေတ္တာ ဣမံ ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ။ ဥဒါန၊ဌ။၃၃၂။

ဥပမာနာကာရ (ပု) [ဥပမာန+အာကာရ] နှိုင်းယှဉ်ကြောင်းအခြင်းအရာ၊ တူပုံအခြင်းအရာ။ တေသံ ဥပမာနာကာရော ယထာသဒ္ဒေန အနိယမတော ဝုတ္တော။ ဥဒါန၊ဌ။ရ။ ဥပမာ-ကာရ-လည်းကြည့်။

ဥပမာနိဒဿန (နာ) [ဥပမာ+နိဒဿန] ဥပမာကိုညွှန်ပြခြင်း။ သေယျထာ၀ိတိ ဥပမာ-နိဒဿနေ နိပါတော။ မ၊ငှီ၊၁။၂၄ဖ။

ဥပမာနုတ္ထရပဒ (တိ) [ဥပမာန+ဥတ္တရပဒ] ဥပမာနပုဒ် နောက်ရှိသော၊ ဥပမာနပုဒ်ကို နောက်ကထားအပ်သော (ကမ္မဓာရယ် သမာသ်)။ ဥပမာနုတ္ထရပဒေ အသိဓာနာ-နုဝေါဓတော ဥပမာနဘူတံ ဝိသေသနံ ပရံ

ဘဝတိ။ ရူ။၃၄၃။ (–နိတိ၊သုတ္တ။ရ၀ ၂။)

ဥပမာပဋ္ဌ (တိ) [ဥပမာ+ပဋ္ဌ] ဥပမာဖြင့် ပြဆိုအပ်သောပြဿနာ၊ ဥပမာပြဿနာ။ ယထာ တိလမ္ပိ တေလန္တိ အာဒိကော ဥပမာ–ပဋ္ဌော အာဟာရော။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၁၉၆။

ဥပမာပဒေသ (ပု) [ဥပမာ+အပဒေသ] ဥပမာကို ညွှန်ပြခြင်း။ ပါဠိ၌ ဒသေတွာ ဥပမာ–ပဒေသေန တတ္ထ သုတ္တံ ဝိဘာဝေန္တော ယသ္မာတိ အာဒိမာဟ။ မဇ္ဈိ၊ ၂။၅။

ဥပမာပမာဏ (နာ) [ဥပမာ+ပမာဏ] ဥပမာဟူသော အတိုင်းအထာပမာဏ။ အတ္ထာနံ ဥပမေယျံ ကတ္တာ ဥပမာပမာဏေန ပတိဋ္ဌာ–ပေတုကာမော အာဟ။ မဇ္ဈိ၊ ၂။၂၀၄။

ဥပမာပရိ၀ါရဏ (နာ) [ဥပမာ+ပရိ၀ါရဏ] ဥပမာကိုခြုံရံခြင်း။ အတ္ထေန ဥပမာပရိ၀ါ–ရဏေစာတိ ဣမမတ္ထံ ဒဿေတိ။ မဇ္ဈိ၊၁။ ၂၆၈။

ဥပမာပုဗ္ဗက (တိ) [ဥပမာ+ပုဗ္ဗက] ရှေ့ဦး–ရှေ့က–ဥပမာရှိသော၊ ဥပမာရှေ့သွားရှိသော။ ဣမမတ္ထံ ဥပမာပုဗ္ဗကံ ကတ္တာ ဒဿေတုံ "ယထာ နာမ"တိအာဒိ အာရဒ္ဓံ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၄၄။

ဥပမာဘိဓာန (နာ) [ဥပမာ+အဘိဓာန] ဥပမာ–ကိုပြဆိုခြင်း။ ဝိ၀ဋ္ဋသဏ(ဝိ၀ရသ) ဝိတ္ထာရ–ဘိဓာနေန ဝိဘတ္တသ စ ဥပမာဘိဓာနေန ပဋိပါဒနံ ဥတ္တာနီကရဏံ။ မဟာနိ၊ဋီ။၄။ သာ–ရတ္ထ၊၁။၃ ၂၅။

ဥပမာဘိန္ဓန (နာ) [ဥပမာ+ဘိန္ဓန] ဥပမာကို ပယ်ဖျက်ခြင်း။ ဥပမာဘိန္ဓနေန ဥပမေယျသ ဘိန္ဒတံ ဒဿေန္တော...အာဟ။ အနုဋီ၊၃။၁၁၆။

ဥပမာမုခ (နာ) [ဥပမာ+မုခ] ဥပမာကို အဦး အစပမာနထားခြင်း။ တံ ပန သမုဒယမ္ပိ ဥပမာမုခေန ဒဿေန္တော" ယထာ နာမ"တိ အာဒိမာဟ။ မဇ္ဈိ၊၁။၃၄၃။ (–သံ၊ဋီ၊ ၂။၉။)

ဥပမာရဟိတ (တိ) [ဥပမာ+ရဟိတ] ဥပမာမှကင်းသော၊ နှိုင်းခိုင်းစရာ ဥပမာ မရှိသော၊ သူ(ဘုရား)။ သီလက္ခန္ဓာဒိဓမ္မကာယသမ္ပ–တ္တိယာ ရူပကာယသမ္ပတ္တိယာ စ အနုပမသ ဥပမာရဟိတသ.....ဘဂ၀တော ဩရသ–ပုတ္တော။ ထေရ၊ဋီ၊၁။၁၃၅။

ဥပမာရဟိတသရီရ (တိ) [ဥပမာရဟိတ+သရီရ] ဥပမာမှကင်းသော–နှိုင်းခိုင်းစရာ ဥပမာမရှိသော–ခန္ဓာကိုယ်ရှိတော်မူသော၊သူ (ဘုရား)။ နိရုပမံ ဝိဂ္ဂဟံ ဥပမာရဟိတသရီရံ ဂေါတမံ.....ဒက္ခာမိ။ အပ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၁၁။

ဥပမာ၀စန (နာ) [ဥပမာ+၀စန] ဥပမာအနက်–ဥပမာနအနက်–ကို ဟောသောသဒ္ဒါ။ ယထာတိ ဥပမာ၀စနံ။ ခုဒ္ဒကဋီ၊၁။၆၁။ သေယျထာပိ ဘိက္ခဝေ ဝတ္ထန္ဓိ ဥပမာ၀စနမေ၀ေတံ။ မဟာ၊ ၁။၁၇၀။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၉၁။ ဥပမီယတိ တောယာတိ ဥပမာ၊ ဥပမာယ ဟောကေ၀စနံ ဥပမာ၀စနံ။ မဇ္ဈိ၊၁။ ၂၆၈။ (–မူလဋီ၊၁။၆၁။ အနုဋီ၊၃။ ၄၉။)

ဥပမာ၀ဏ္ဏ (နာ) [ဥပမာ+၀ဏ္ဏ] ဥပမာဖြစ်သော–နှိုင်းခိုင်းကြောင်းဖြစ်သော–အရာ ၀ဏ္ဏ။ ယတ္ထ ကတ္ထစိ ။ပ။ ၀ဋ္ဋေယျ တံတံ–ဥဏ္ဏနီယသ ဥပမာ၀ဏ္ဏနော လဗ္ဘနတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၄ရ၁။

ဥပမာ၀ါရ (ပု) [ဥပမာ+၀ါရ] ဥပမာတို့၏–နှိုင်းခိုင်းကြောင်းပုဂ္ဂိုလ်(မဇ္ဈိမ, ဒဟရ)တို့၏–အလှည့်အကြိမ်ဖြစ်သော စကားရပ်။ မဇ္ဈိမော–ဒဟရောတိ အာဂတောသု ဥပမာ၀ါရေသု..... သေ ယထာ၀ုတ္တောပ နယောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ မဇ္ဈိ၊၃။ ၃၄၆။

ဥပမာဝိရဟိတ (ပု) [ဥပမာ+ဝိရဟိတ] ဥပမာမှ

ကင်းသော–နှိုင်းခိုင်းစရာ ဥပမာမရှိသော၊သူ (ဘုရား)။ အနောပမ် ဥပမာဝိရဟိတ်...သိဒ္ဓတ္ထိ ဒီသွာ။ အပ၊ဌ၊၂။၄၂။

ဥပမာဝိသေသ (ပု) [ဥပမာ+ဝိသေသ] ဥပမာ အထူး။ ကောမိဌာနေဟိ ဥပမာဝိသေသေဟိ တံ ဝိညာပေတွာ.....ဝုတ္ထံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၄၃။

ဥပမာသမ္ဘာဒန (နာ) [ဥပမာ+သမ္ဘာဒန] ဥပမာ ကို–ပြည့်စုံ–ပြီးစီး–စေခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပမာသံသန္ဒန (နာ၊ထီ) [ဥပမာ+သံသန္ဒန] ဥပမာနကို ဥပမေယျနှင့် နီးနှောတိုက်ဆိုင် ပြခြင်း။ ဝေမေဝခါတိ ဣတ္ထ ဝေ ဥပမာ–သံသန္ဒနံ (ဥပမာသမ္ဘာဒနံ) ဝေဒီတမ္ပံ။ ဒီ၊ဌ၊ ၁။၁၉၇။ ဥပမာသံသန္ဒနာ နာ ကာတမ္ဘာ။ မူလဋီ၊ ၂။၈၄။

ဥပမာသံသန္ဒနဝစန (နာ) [ဥပမာသံသန္ဒန+ ဝစန] ဥပမာနကို ဥပမေယျနှင့် နီးနှောတိုက် ဆိုင်မှုကို ဖေါ်ပြသော စကား။ သမ္ဘန္ဓိ မာတု–ဃာတာဒိအာနန္ဓရိယကရဏပရိယောသာနံ သမ္ပံ ဥပမာသံသန္ဒနဝစနံ။ မ၊ဋီ၊၁။၂၄၈။

ဥပမိတ (တိ) [ဥပ+မာ+တ] နှိုင်းခိုင်း–နှိုင်းယှဉ်–အပ်သော။ အနန္တာ ဗုဒ္ဓဂုဏာ အနန္တေနေဝ အာကာသေန ဥပမိတာ။ မ၊ဌ၊၂။၁၉၆။ (–ဒီ၊ ဌ၊၃။၂၄။ မ၊ဌ၊၂။၁၉၆။)

ဥပမိတဥပေါသထ (ပု) [ဥပမိတ+ဥပေါသထ] နှိုင်းခိုင်း–နှိုင်းယှဉ်–အပ်သောဥပုသ်။ ဂေါပါလ–ကုပေါသထောတိ ဂေါပါလကေဟိ သဒ္ဓိ ဥပမိတဥပေါသထော။ ဇာ၊ဌ၊၂။၁၉၃။

ဥပမိတဗုဒ္ဓလ (ပု) [ဥပမိတ+ပုဒ္ဓလ] နှိုင်းခိုင်း–နှိုင်းယှဉ်–အပ်သောပုဂ္ဂိုလ်။ ဟ္ဟမိနာ နယေန ဥပမိတပုဒ္ဓလေသု သြပမ္မသံသန္ဒနံ ဝေဒီတမ္ပံ။ အဘိ၊ဌ၊၃။ရ၆။ (–အဘိ၊ဋီ၊၂။၃၂၃။)

ဥပမိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+မာ+တမ္ဘ] နှိုင်းခိုင်း–အပ်–သင့်–ထိုက်–သော၊ ဥပမေယျဖြစ်ထိုက် သော။ နဟိ ဥပမိတမ္ဘေသု စက္ကာဒီသု ကေသ အသမတ္ထတာယ သမ္ဘေသမ္ပိ အသမ– တ္ထတာ ဝုတ္ထာ။ မူလဋီ၊၁။ဇ၂။

ဥပမိယ (တိ) [ဥပ+မာ+ဏျ] နှိုင်းခိုင်းအပ်သော။ အတ္ထန္ဓိ ဥပမိယတ္ထံ။ မ၊ဋီ၊၁။၂ဇ၈။

ဥပမိယတိ(ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+မာ+ယ+တေ] နှိုင်း ခိုင်း–နှိုင်းယှဉ်–အပ်၏။ အလဂဒ္ဒဂ္ဂဟကေန ဂဟိတပရိယတ္ထိ ဥပမိယတိ။ သာရတ္ထ၊၁။ဂ၁။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၁၀။ မ၊ဋီ၊၁။၂ဇ၈။)

ဥပမိယန (နာ) [ဥပ+မာ+ယု] နှိုင်းခိုင်း–နှိုင်းယှဉ်– –တူညီအောင်ပြု–ခြင်း။ ဥပမိယနံ သဒိသီ–ကရဏံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၄၂။

ဥပမူပမေယျဒ္ဓယ (နာ) [ဥပမာ ဥပမေယျ+ဒ္ဓယ] ဥပမာန, ဥပမေယျ နှစ်ခုအပေါင်း။ ကက္ခ–ပကွေ ဥပမူပမေယျဒ္ဓယံ.....ယောဇေတွာ။ မ၊ ဋီ၊၂။၁ဇ၃။

ဥပမူပမေယျဝိဘာဂ (ပု) [ဥပမူပမေယျ+ ဝိဘာဂ] ဥပမာန, ဥပမေယျကိုခွဲခြမ်းဝေ ဘန်ခြင်း။ သုက္ကပက္ခမ္ဘိ ဥပမူပမေယျဝိဘာဂေန အာဟရိတ္ထာ။ မ၊ဋီ၊၂။၁ဇ၃။

ဥပမူပမေယျသမ္ဘန္ဓ(ပု) [ဥပမူပမေယျ+သမ္ဘန္ဓ] ဥပမာနကို ဥပမေယျနှင့် ·ဆက်စပ်ခြင်း။ အဌကထာယံ ပန ပရိမဒ္ဓနာသဟနမေဝ ဥပမူပမေယျသမ္ဘန္ဓော ဝုတ္တော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁ဖ၆။

ဥပမေတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+မာ+တမ္ဘ] နှိုင်းခိုင်း–နှိုင်းယှဉ်–အပ်–သင့်–ထိုက်–သော။ တေနဝ ဥပါယေန အကုသလံ အကုသလေန ကုသလဿ ကုသလေန ဥပမေတမ္ပံ။ မ၊ဌ၊

၁။၁၉၆။ (–ထေရီ၊၁။၂၉၄။ ဝဇိရ။၄၅၉။ မ၊ ဋီ၊၁။၂၉၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၆၂။)

ဥပမေတိ (ကြိ) [ဥပ+မာ+အ+တိ] နှိုင်းခိုင်း၏၊ နှိုင်းယှဉ်၏၊ ဥပမာပြု၏။ မုံသစက္ကုနာဝိယာတိ ဣမိနာ ပရိယတ္ထိဂ္ဂဟဏံ, ဝဏ္ဏမတ္တာရမ္ဘကတ္ထ ဥပမေတိ။ ဝဇိရ။၅၃။

ဥပမေတုံ (ဗျ) [ဥပ+မာ+တုံ] နှိုင်းခိုင်း–နှိုင်းယှဉ်–ခြင်းငှါ။ သာသပေန သဒ္ဓိ...သိနေရုံ ဥပမေတုံ ဣစ္ဆထ။ ထေရ၊၁။၁။၂၀။ အပ၊၁။၂။၃၂။ (–မ၊၁။၄။၁၀၃။)

ဥပမေတ္မာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+မာ+တ္မာ] နှိုင်းခိုင်း၍၊ နှိုင်းယှဉ်၍၊ ဥပမာပြု၍။ သုခိတောပိ ပါပကာဝိ ပုဂ္ဂလော ဝဏ္ဏေန ဥပမေတ္မာ ကရုဏာယိ–တမ္ပေါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၀၈။ (–မ၊၁။၄။၁၀၃။ အံ၊ ၁။၁။၅၁။)

ဥပမေန္တ(တိ) [ဥပ+မာ+အန္တ] နှိုင်းခိုင်း–နှိုင်းယှဉ်–ဥပမာပြု–လိုသော၊သူ။ ဘဒ္ဒြအယ်ဘာနီယေန ဥပမေန္တော သေယျထာပိတိအာဒိမာဟ။ မ၊ ၁။၄။၄၆။ (–အံ၊၁။၂။၂၀၉။)

ဥပမေယျ (တိ) [ဥပ+မာ+ဏျ] ဥပမိယတီတိ ဥပမေယ္ယံ။ အလက်ာဏိ။ဝ၁ရ–ဂါထာ။ ဥပေစ္စ မိနိတုံ အရဟတီတိ ဥပမေယ္ယံ။ နိဂ္ဂုတ္ထိ၊ နာ။၅၃၃။] နှိုင်းခိုင်း–နှိုင်းယှဉ်–အပ်သော အရာဝတ္ထု။ ဩပမ္မသမ္ဘေဒိပါဒနန္တိ ဩပမ္မတ္ထသ ဥပမေယ္ယေန သမ္ဘေဒေ ပဒိပါဒနံ။ မဇ္ဈိ၊၂။၅၆။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၉၄။

ဥပမေယျတ္ထ (ပု) [ဥပမေယျ+အတ္ထ] နှိုင်းခိုင်း–နှိုင်းယှဉ်–အပ်သောအနက်ဖြစ်(အရာဝတ္ထု)။ အယဉ္ဆေတ္ထ အတ္ထောတိ အယမေဝ ဣဒါနိ ဝုစ္စမာနော ဣဓ မယာ အဓိပ္ပေတော ဥပ–မေယျတ္ထော။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၃၂၂ရ။ (–ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၂၆၂။ သာရတ္ထ၊၁။၃၅၂။)

ဥပမေယျတ္ထဒဿန(နဿ) [ဥပမေယျတ္ထ+ဒဿန] နှိုင်းခိုင်းအပ်သောအနက်ကို ပြသောစကား။ အာဒိတောပဋ္ဌာယတိ ဥပမေယျတ္ထဒဿ–နတော ပဋ္ဌာယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၃၁။ (–သာရတ္ထ၊ ၂။၂၁၄။)

ဥပမေယျတ္ထဒီပနီ (တိ) [ဥပမေယျတ္ထ+ဒီပနီ] နှိုင်းခိုင်းအပ်သောအနက်ကိုဖော်ပြသော။ ဣတ္ထဒီပနာတိ ဥပမေယျတ္ထဒီပနီ ဥပမာ။ မ၊ ဋီ၊၂။၁၀၆။

ဥပမေယျတ္ထဝိဘာဝနတ္ထ (တိ) [ဥပမေယျတ္ထ+ဝိဘာဝနတ္ထ] နှိုင်းခိုင်းအပ်သောအနက်–ဥပမေယျတ္ထ–ကို ထင်ရှားပြခြင်းအကျိုးရှိသော။ ဥပမာ စ နာမ ယာဝဒေဝ ဥပမေယျတ္ထ–ဝိဘာဝနတ္ထာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၂၆။ ဥပမေယျတ္ထ သမ္ဘဒိပါဒနတ္ထ–လည်းကြည့်။

ဥပမေယျတ္ထာနုရူပ(တိ)[ဥပမေယျတ္ထ+အနုရူပ] နှိုင်းယှဉ်အပ်သောအနက်အား လျော်သော။ ဣဒံ ပနေတ္ထ ပကတိစာရိတ္ထဝသေန ဝုတ္တံ ဥပမေယျတ္ထာနုရူပတော။ မဇ္ဈိ၊၂။၁၈၈။

ဥပမေယျဒဿန (နဿ) [ဥပမေယျ+ဒဿန] နှိုင်းယှဉ်အပ်သောအရာဝတ္ထု–ဥပမေယျ–ကိုပြသောပုဒ်။ ဒုတိယန္တိ ဥပမေယျဒဿနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၆၄။

ဥပမေယျပက္ခ (ပု) [ဥပမေယျ+ပက္ခ] ဥပ–မေယျ၏–အပို–ဘက်။ ဥပမေယျ ပက္ခေ ပန အဖရုသတာယ မုဒုကဘာဝေါ ဧဝ သုကု–မာရတာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၄၂။

ဥပမေယျဝါရ (ပု) [ဥပမေယျ+ဝါရ] နှိုင်းခိုင်းအပ်သောပုဂ္ဂိုလ်၏ အလှည့်အကြိမ် ဖြစ်သော စကားရပ်၊ ဥပမေယျ၏ အလှည့်အကြိမ် စကားရပ်။ ထေရောတိအာဒိနာ အာဂတေသု ဥပမေယျဝါရေသု...သော ယထာဝုတ္တနယော။

မင်ဦး၃။၃၇/၆။

ဥပမေယျသမ္ဘဒိုဟိဒနတ္ထ (ပု) [ဥပမေယျ+သမ္ဘဒိုဟိဒနတ္ထ] နှိုင်းခိုင်းအပ်သောအရာဝတ္ထု–ဥပမေယျ–ကို ကောင်းစွာ–ပြီးစီးစေခြင်း–ပြည့်စုံစေခြင်း–ပေါ်လွင်ထင်ရှားစေခြင်း–အကျိုးရှိသော။ ဥပမာ စ နာမ ယာဝဒေဝ ဥပမေယျ–သမ္ဘဒိုဟိဒနတ္ထာ။ မင်ဦ၊၂။၁၉၃။ အံ၊ဦ၊၃။၃၆၃။ ဥပမေယျတ္ထဝိဘာဝနတ္ထ–လည်းကြည့်။

ဥပမေယျောပမာဒဿနမုခ (နာ) [ဥပမေယျောပမာ+ဒဿနမုခ] ဥပမေယျ, ဥပမာန–နှိုင်းခိုင်း အပ်သောအရာ, နှိုင်းခိုင်းကြောင်းအရာဝတ္ထု–ကို ဖေါ်ပြခြင်းကို အဦးအစ ပမာနပြုခြင်း။ တေသု ပဌမသု ပုဂ္ဂလေသု ယထာရဟံ ဥပမေယျောပမာဒဿနမုခေန ဟိတူပဒေသပဋိပတ္တိယာ ယထာ အညေဟိ ပဋိပဇ္ဇိတဗ္ဗန္တိ အတ္ထော။ အနုဋီ၊၃။၅၃။

ဥပမောပမိတမ္ဘ (တိ) [ဥပမာ+ဥပမိတမ္ဘ] ဥပမာ, ဥပမေယျ–နှိုင်းယှဉ်ကြောင်းအရာဝတ္ထု, နှိုင်းခိုင်းအပ်သောအရာဝတ္ထု။ ဤဒါနိ ဥပမောပမိတမ္ဘာနံ သမ္ဘန္ဓံ ဒဿေတုံ "ဇာလသိခါဟိ"တိ အာဒိ ဝုတ္တံ။ မင်ဦ၊၂။၂၇၃။ (–အနုဋီ၊၃။၁၂၁။)

ဥပမောပမိတမ္ဘသမ္ဘန္ဓ (ပု) [ဥပမောပမိတမ္ဘ+သမ္ဘန္ဓ] ဥပမာနနှင့်ဥပမေယျတို့၏ဆက်စပ်ခြင်း။ နာပိ ဥပမောပမိတမ္ဘသမ္ဘန္ဓော။ မူလဋီ၊ ၃။၆၁။

ဥပမောပမိတမ္ဘသရူပ (နာ) [ဥပမောပမိတမ္ဘ+သရူပ] ဥပမာနနှင့်ဥပမေယျတို့၏–သရုပ်–သဘော။ ဤမမတ္ထံ ဥပမောပမိတမ္ဘသရူပ–ဝသေန ဒဿေတုံ ယထာတိအာဒိ ဝုတ္တံ။ မ၊ ဦ၊၃။၈၀။

ဥပမောပမေယျ (နာ) [ဥပမာ+ဥပမေယျ] ဥပမာ, ဥပမေယျ။ ဩောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပမောပမေယျသံသန္ဒနနယ (ပု) [ဥပမောပမေယျ+သံသန္ဒနနယ] ဥပမာနနှင့် ဥပမေယျတို့ကိုနီးနှောတိုက်ဆိုင်ပုံနည်းလမ်း။ ဤဒါနိ ဝုစ္စမာနေန ဥပမောပမေယျသံသန္ဒနနယေန ဣဒ္ဓိ ဤမသို့ ဌာနေ အတ္ထယောဇနာ ဝေဒိ–တမ္ဗာ။ မင်ဦ၊၁။၂၉၅။

ဥပမေပမေယျသာမညာ (နာ) [ဥပမောပမေယျ+သာမညာ] ဥပမာနှင့် ဥပမေယျတို့ တူသည်၏ အဖြစ်။ ပရိဋ္ဌဟေန ဝိနာ ပတိ–ဋ္ဌာလာဘောတ္ထေ ဥပမောပမေယျသာမညံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၄၃။

ဥပယ (ပု) [ဥပ+ဣ+အ] (၁) (တေဘူမကတရားတို့သို့ , အာရုံသို့) ကပ်ရောက်တတ်သော၊သူ။(တဏှာဒိဋ္ဌိဟူသော ဥပယတရားနှစ်ပါးနှင့် ယင်းတရားနှစ်ပါးရှိသောသူကို အရာဌာန အားလျော်စွာကောက်၏။) (၂) ကပ်ရောက်အပ်သော (ရူပ်ဝေဒနာအစရှိသော တရား)။ (၃) ကပ်ရောက်ခြင်း၊ ဥပယတရား။

(၁) ဥပယောတိ ဒွေ ဥပယာ၊ တဏှူ–ပယော ဒိဋ္ဌိပယော စ။.....ဝါဒံ ဥပေတိ ဥပ–ဂစ္ဆတိ ဂဏှာတိ ပရာမသတိ အဘိနိဝိသ–တိတိ ဥပယော။ မဟာနိ။ ၆၂–၃။(–သံ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၃၉။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၀။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ၊၃၅၂။ အံ၊ ဋီ၊၂။၂၅၂။) တဏှာဒိဋ္ဌိယော ဟိ ယသ္မာ အယံ မမန္တိအာဒိဟိ အာကာရေဟိ တေဘူမက–ဓမ္မေ ဥပေန္တိ ဥပဂစ္ဆန္တိ၊ တသ္မာ ဥပယာတိ ဝုစ္စန္တိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁–၃၂။ ဒဋ္ဌ အဘိနိဝေသ–ဝသေန အာရမ္မဏံ ဥပေန္တိတိ ဥပယာ၊ တဏှာဒိဋ္ဌိယော။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၀၉။ (–မ၊ဦ၊၃။၂၈၂။) ဥပယော ဘိက္ခဝေ အဝိမုတ္တော။ သံ၊၂။၄၃။ ဥပယော ဟိ ဓမ္မေသု ဥပေတိ ဝါဒံ။ သုတ္တနိ။ ၄၀၂။ မဟာနိ။၆၂။ ဥပယောတိ တဏှာမာန–ဒိဋ္ဌိဝသေန ပဌဝေန္တေ ဥပဂတော။ သံ၊ဋ္ဌ၊

၂။၂၅၀။ ယော ပန နေသံ ဒ္ဒိန္ဒ ဥပယာနံ ဘာဝေန ဥပယော ဟောတိ။.....တတ္ထ ဥပယော့တိ တဏှာဒိဋ္ဌိနိဿိတော။ သုတ္ထနိ၊ ၁။၂။၂၃၈။ မဟာနိ၊၁။၁၈၄။ (၂) သော ဥပယံ ကိမေယျာ(သုတ္ထနိ။၄၁၈။ မဟာနိ။၂၃၉။)တိ သော ဥပဂန္ဓဗ္ဗဋ္ဌေန ဥပယံ ရူပါဒိသု ဧကမ္ပိ ဓမ္မံ ကိံ ဥပေယျ။ သုတ္ထနိ၊၁။၂။၂၈၃။ မဟာနိ၊ ၁။၃၂၁။ (၃) ဥပယော ထုဂဝသေန ဥပဂမနံ။ မ၊ဋီ၊၃။၂၈၈။

ဥပယာတိ (ကြို) [ဥပ+ဣ+အ+တိ။ နိရုတ္တိ၊နှာ။ ၃၉၁။ ဥပ+ဏယ+တိ။ နိတိ၊ဓာ။၃၂၆။] ကပ်ရောက်၏။ ဥပေတိ–ကြည့်။

ဥပယန္တ (တိ) [ဥပ+ယာ+အန္တ။တိ ဌ ဥပယန္တိ] (၁) အထက်သို့တက်သော၊ ပြည့်လျှံသော။ (၂) ကပ်ရောက်သော–ချဉ်းကပ်သော၊သူ။ (၁) မဟာသမုဒ္ဒေါ ဘိက္ခဝေ ဥပယန္တော မဟာနဒီယော ဥပယာပေတိ။ သံ၊၁။၃၃၉၊၃၄၀။ ဥပယန္တောတိ ဥဒကဝဏ္ဏသမယေ ဥပရိ–ဂစ္ဆန္တော။ သံ၊၁။၂။၁၁၄။ အဝိဇာ ဥပယန္တိ။ သံ၊၁။၃၄၀။ (၂) မဗ္ဗသဗ္ဗာယ ဝဏ္ဏယာ အသမ်ံ ဥပယန္တိယာ။ ဇာ၊၂။၃ဖ၀။ ဇာ၊၁၊ရ။၃၄ရ။

ဥပယန္တိ (ကြို) [ဥပ+ယာ+အ+အန္တိ] ကပ်ရောက်ကုန်၏၊ ချဉ်းကပ်ကုန်၏၊ ချီတက်ကုန်၏။ ဥပယာတိ–ကြည့်။

ဥပယန္တိသုတ္တ (နာ) [ဥပယန္တိ+သုတ္တ] ဥပယန္တိ–သုတ်။ အဝိဇာစသော အကြောင်းကြောင့် သင်္ခါရစသော အကျိုးတရားဖြစ်ပုံနှင့် အဝိဇာစသည်ချုပ်ခြင်းကြောင့် သင်္ခါရစသည်တို့ ချုပ်ပုံကို သမုဒ္ဒရာနှင့် မြစ်ကြီးမြစ်ငယ်စသည်တို့၏ ရေအတက်အကျနှင့် နှိုင်းယှဉ်၍ ဟောကြားအပ်သောသုတ်။ သံယုတ္တနိကာယ၊ နိဒါနဝဂ္ဂ သံယုတ္တ ပါဠိ၊ ၁–သံယုတ်၊ ၎–ဝဂ်၊ ၉–သုတ်။ သံ၊၁။၃၃၉။

ဥပယန္တိ (ထိ) [ဥပ+ယာ+အန္တ+ဣ] (၁) အထက်သို့တက်သော၊ ပြည့်လျှံသော။ ဥပယန္တ(၁)ကြည့်။ (၂) ကပ်ရောက်သော–ချဉ်းကပ်သော၊သူမ။ ဥပယန္တ(၂)ကြည့်။

ဥပယန္ထု (ကြို) [ဥပ+ယာ+အ+အန္ထု] ကပ်ရောက်–ချဉ်းကပ်–စေကုန်သတည်း။ ဥပယာတိ–ကြည့်။

ဥပယမတိ (ကြို) [ဥပ+ယမ+အ+တိ] ပျက်စီး၏။ သေမင်းထံသို့ အမြဲသွား၏။ မယံ ယမာမသော ဥပယမာမ နသာမ သတတံ သမိတံ မစ္စုသန္တိကံ ဂစ္ဆာမာတိ နု ဇာနန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၄၃၃။ မ၊ဌ၊၄။၁၄ဖ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၄ဖ၅။

ဥပယမာမ (ကြို) [ဥပ+ယမ+အ+မ] ပျက်စီးကုန်၏၊ သေမင်းထံသို့ အမြဲသွားနေကြရကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပယာစတိ(ကြို) [ဥပ+ယာစ+အ+တိ] အလွန်တောင်းဆို၏၊ တောင့်တ၏၊ ဆုတောင်း၏။ ဒိဗ္ဗံ ဒေဝ ဥပယာစန္တိ ပုတ္ထတ္ထိကာပိ ဒလိဒ္ဓါ။ ဇာ၊၂။၂၅၂။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၉၅။

ဥပယာစန္တိ (ကြို) [ဥပ+ယာစ+အ+အန္တိ] ချဉ်းကပ်၍ဆုတောင်းကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပယာစိတက (နာ) [ဥပ+ယာစ+တ။ ဏ လာ] အလွန်–တောင်းဆိုခြင်း–တောင့်တခြင်း–ဆုတောင်းခြင်း။ ဥပယာစိတကေနာ(ဇာ၊၂။၂၅၂) တိ ဒေဝတာနံ အာယာစနေန။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၉ဖ။

ဥပယာတိ (ကြို) [ဥပ+ယာ+အ+တိ] ကပ်ရောက်၏၊ ချဉ်းကပ်၏၊ ချီတက်၏။ ရူပံ ပန ဝိနာပိ နာမသာခနံ အတ္ထနော ရုပ္ပနသဘာဝေန ဂဟဏံ ဥပယာတိ။ မူလ၊ဋီ၊၁။၅ဖ။ ဥပယန္တိ–ပဝတ္တယန္တာ ဥပယန္တိ သညိနော။ သံ၊၂။၂၉၄။ (–သံ၃။၃၄၉။ ဇာ၊၁။၂ဖ၅။ ဇာ၊၂။၂ရ၆။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၂၃၃။) ပဝတ္တယန္တာ ဥပယန္တိတိ ပဝတ္ထ–

ယမာနာ ဝဋ္ဌ ဥပဂစ္ဆန္တိ။ သံ၊ဌ၊၃။၂၊၅။ ဥပယန္တီတိ ဥပဂစ္ဆန္တိ။ သံ၊ဌ၊၃။၃၂၀။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၁။ (–ဇာ၊ဌ၊၄။၂၃၄။ ဇာ၊ဌ၊ဂ။၁ဂ၆။) ယဒိ အသုရာ ကုပိတာဝိလစိတ္တာ ဒေဝပုရံ ဥပယန္တိ ယုဒ္ဓေသု (ယုဇ္ဈိတုံ)။ သံ၊ဌ၊၁။၃၁၀။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၀၂။ ဥပယာသိ–ပေတ။၁ရ၃။ ပေတ၊ဌ။၂၀ရ။ ဥပယန္တု–ယံကိဉ္စိ ရတနံ အတ္ထိ၊ ဓေတရဋ္ဌနိဝေ–သနေ၊ သဗ္ဗာနိ တေ ဥပယန္တု။ ဇာ၊၂။၂၂၁။ အဗ္ဗာနိ တေ ဥပယန္တုတိ တသ္မာ နိဝေသနေ သဗ္ဗာနိ ရတနာနိ တဝ နိဝေသနံ ဥပဂစ္ဆန္တု။ ဇာ၊ဌ၊ဂ။ရ၊ ဥပယာသိ–ထေရီ။၄၃၁။ ထေရီ၊ဌ။၂ရ၃။

ဥပယာန (နဿ) [ဥပ+ယာ+ယု] ကပ်ရောက်ခြင်း၊ ချဉ်းကပ်ခြင်း။ အဗ္ဘန္တရာနံ ရညံ ဥပယာနံ ဘဝိဿတိ။ ဒီ၊၁။၉၊၆၄။ ဥပသက်မနံ ဥပ–ယာနံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃ရ၂။ (–ဒီ၊ဌ၊၁။ဂ၉၊၉၀။)

ဥပယာနက (ပု) [ဥပ+ယာ+ယု။ကလာ။ ဇာတ်ပါဠိ အဋ္ဌကထာတို့၌ မုပယာနက–ရှိ၏၊ နိဿ၊ နှင့် တကွ P.T.Cနှင့်P.T.Sအဘိဓာန် တို့၌မူ ဥပယာနက ဟူသောပုဒ်ကို ´ဘာသာပြန်ထား၏။ သျ–၌ တောင်ပွင့်–ဟု ပြန်ဆို၏] ပုဇွန်။ မုပယာနက–ကြည့်။

ဥပယာပေတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ယာ+ဏာပေ+တမ္ဘ] ကပ်ရောက်–ချဉ်းကပ်–စေသင့်–စေထိုက်–သော၊ သူ။ မဟာသုဒဿနံ ဥပယာပေတမ္ဘံ ဥပယာ–ပေတုံ။ ဒီ၊၂။၁၄၅။

ဥပယာပေတိ(ကား၊ကြို) [ဥပ+ယာ+ဏာပေ+တိ] (၁) အထက်သို့တက်စေ၏၊ တိုးပွားစေ၏၊ (ရေဖြင့်) ပြည့်စေ၏။ (၂)ကပ်ရောက်စေ၏။ (၁) အဝိဇ္ဇာ ဥပယန္တိ သခ်ါရေ ဥပယာပေတိ။ သံ၁။၃၄၀။ သခ်ါရေ ဥပယာပေတိတိ သခ်ါရေ ဥပရိ ယာပေတိ ဝေနေတိ။ သံ၊ဌ၊၂။၁၁၄။ ဥပ–ယာပေန္တိ–မဟာသမုဒ္ဒေ ဘိက္ခဝေ ဥပယန္တော မဟာနဒိယော ဥပယာပေတိ။ မဟာနဒိယော ဥပယန္တိယော ကုန္နဒိယော ဥပယာပေန္တိ။ သံ၊ ၁။၃၃၉၊၃၄၀။ ဥပယာပေတိတိ ဥပရိယာပေတိ ဝေနေတိ ပူရေတိတိ အတ္ထော။ သံ၊ဌ၊၂။၁၁၄။ (၂) အဟိတေ အပယာပေတိ၊ ဟိတေ ဥပယာပေတိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၆၅။

ဥပယာပေထုံ (ဗျ) [ဥပ+ယာ+ဏာပေ+တုံ] ကပ်ရောက်–ချဉ်းကပ်–စေခြင်းငှါ။ ဥပယာ ပေတမ္ဘ–ကြည့်။

ဥပယာပေန္တိ (ကြို) [ဥပ+ယာ+ဏာပေ+အန္တိ] အထက်သို့တက်စေကုန်၏၊ တိုးပွားစေကုန်၏၊ ပြည့်စေကုန်၏။ ဥပယာပေတိ (၂)ကြည့်။

ဥပယာသိ[၁] (ကြို) [ဥပ+ယာ+အ+သိ] ကပ်ရောက်၏ ချဉ်းကပ်၏။ ဥပယာတိ–ကြည့်။

ဥပယာသိ[၂] (ကြို) [ဥပ+ယာ+ဣ] ချဉ်းကပ်–လာရောက်–ပြီ။ ဥပယာတိ–ကြည့်။

ဥပယုဇ္ဇတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ယုဇ+ယ+တိ] ယှဉ်စပ်သုံးစွဲ၏၊ သင့်လျော်၏။ နဟိ ပဓာနေ ဝိဇ္ဇမာနေ အပ္ပဓာနံ ဥပယုဇ္ဇတိ။ အနုဋီ။၁။၉ရ။

ဥပယုဇ္ဇမာန (တိ) [ဥပ+ယုဇ+ယ+မာန] ယှဉ်အပ်–သုံးဆောင်အပ်–သော။ ပိဝသိ ခါဒသိ စာတိ ကာလေန ကာလံ ဥပယုဇ္ဇမာနံ ဂန္ဓပါနံ သုဓာဘောဇနဉ္စ သန္ဓာယ ဝဒတိ။ ဝိမာန၊ ဌ။၂၂ရ။

ဥပယုဇ္ဇိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ယုဇ+ယ+တမ္ဘ] ယှဉ်စပ်–အပ်–သင့်–ထိုက်–သော။ ဥပယုဇ္ဇိတမ္ဘော ကိရိယာယာတိ ဥပယောဂေါ။ကမ္မံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၁ရ၀။

ဥပယုဇ္ဇိတ္ထာ (ဗျ) [ဥပ+ယုဇ+တ္ထာ] ပြင်းစွာ အားထုတ်၍၊ သုံးဆောင်၍။ ဥပယုဇ္ဇိတ္ထာတိ ဗလဝဝါယာမကရဏဝသေန ဘုသံ ယုဇ္ဇိတ္ထာ၊

သသန္ဓာနေ ဥပ္ပါဒနေန ဝဋ္ဋဋ္ဌာတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဂ်။၄၀၀။ (ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂၃-၌ ဥပ-ဘုဋ္ဌိတ္တာ ဟုရှိ၏။)

ဥပယုတ္တ (တိ) [ဥပ+ယုဇ+တ] ယှဉ်စပ်-သုံးစွဲ-အပ်သော။ ဝိဇ္ဇာသိပ္ပေါသဓာဒီဟိစာပိ ဗာလသရီရေ ဥပယုတ္တေဟိ ကာလန္ဓရေ ဝုစ္စ-သရီရာဒီသု ဖလဒေဟိ အယမတ္တော ဝေဒိ-တဗ္ဗော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၅၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၈၈။

ဥပယုပါဒါန (နာ) [ဥပယ+ဥပါဒါန] ဥပယမည်သောတဏှာဒိဋ္ဌိတို့သည်-ကပ်ရှိယူအပ်-စွဲလမ်းအပ်-သော။ (တပ္ပရိသ်။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ-အလို။) ဥပယမည်သောတဏှာဒိဋ္ဌိနှင့် ဥပါဒါန်တရား လေးပါး။ (ဒွန်။ သံ၊ဋ္ဌ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ-တို့အလို။) ရူပဓာတုယာ ခေါ ဂဟပတိ ယော ဆန္ဒော ယော ရာဂေါ ယာ နန္ဒီ ယာ တဏှာ ယေ ဥပယုပါဒါနာ.....တေ တထာဂတဿ ပဟီနာ။ သံ၊၂။၉၊၁၂။ မဟာနိ။၁၅၂။ စူဠနိ။၁၄၈။ အနုဋ္ဌ၊ ၁။၄၂။ ယေ ဥပယုပါဒါနာတိ တဏှာဒိဋ္ဌိဟိ ဥပဂန္ဓာ ဂဟိတာ။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၄၂။ ဥပယုပါဒါနာတိ တဏှူပယာဒိဋ္ဌူပယာဝသေန ဒွေ ဥပယာ ကာမု-ပါဒါဒိနိ စတ္တာရိ ဥပါဒါနာနိ စ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃၉။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၂၆၉။

ဥပယုပါဒါနာဘိနိဝေသဝိနိဗန္ဓ(တိ)[ဥပယုပါဒါနာဘိနိဝေသ+ဝိနိဗန္ဓ] ဥပယတရား, ဥပါဒါန်တရား, အဘိနိဝေသတရားတည်းဟူသော တဏှာဒိဋ္ဌိတို့သည် နှောင်ပွဲအပ်သော။ ဥပယု-ပါဒါနာဘိနိဝေသဝိနိဗန္ဓော ခွါယံ ကစ္စာန လောကော ယေဘုယ္ယေန။ သံ၊ဋ္ဌ။၂၅၅။ ဥပ-ယုပါဒါနာဘိနိဝေသဝိနိဗန္ဓောတိ ဥပယေဟိ စ ဥပါဒါနေဟိ စ အဘိနိဝေသေဟိ စ ဝိနိ-ဗန္ဓော။.....တဏှာဒိဋ္ဌိယော ဟိ ယသ္မာ အယံ မမန္တိအာဒီဟိ အာကာရေဟိ တေဘူမက-ဓမ္မေ ဥပေန္တိ ဥပဂစ္ဆန္တိ၊ တသ္မာ ဥပယာတိ ဝုစ္စန္တိ၊ ယသ္မာ ပန တေ ဓမ္မေ ဥပါဒိယန္တိ ဧဝ အဘိနိဝိသန္တိ စ၊ တသ္မာ ဥပါဒါနာတိ စ အဘိနိဝေသာတိ စ ဝုစ္စန္တိ၊ ဟဟိ စ-ယံ လောကော ဝိနိဗဇ္ဈော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁-၃၂။

ဥပယောဂ (ပု) [ဥပ+ယုဇ+ဃ] (၁) ဒုတိယာ ဝိဘတ်။ (၂) ဒုတိယာဝိဘတ်၏ အနက်၊ ဒုတိယာအနက်၊ ကံအနက်။ (၃) လုံ့လပြုခြင်း၊ အားထုတ်ခြင်း။ (၄) (က) ယှဉ်စပ်-သုံးစွဲ-ခြင်း။ (ခ) တပ်ဆင်ခြင်း၊ စီခြယ်ခြင်း။ သင့်တင့်ရာအရပ်၌ ထည့်သွင်းခြင်း။ (၅) အတတ်ပညာသင်ယူခြင်း။ သီလစသည်ကို ဆောက်တည်ပြီးနောက် ဦးစွာပဌမ ဥဗ္ဗာန်, ဥပဗ္ဗာန အစရှိသော ကျင့်ဝတ်များကို ပြည့်စုံစေ၍ အတတ်ပညာ သင်ယူခြင်း။

(၁) ဒုတိယာဝိဘတ်။ ဥပယောဂေန ဘုမ္မေန၊ တံတံအတ္ထမပေက္ခိယ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၁။ တံ ပုဂ္ဂလန္တိ သော ပုဂ္ဂလောတိ ပစ္စတ္တဝစနံ ဥပယောဂဝသေန ပရိဏာမေတ္တာ တံ ပုဂ္ဂလံ အနာပုစ္ဆာ ပဏ္ဍိတမ္ဘန္တိ အတ္ထော။ မဇ္ဈိ၊၂။ ၅၈။ ဟတ္ထိသဒ္ဒန္တိ ကရဏတ္ထေ ဥပယောဂေါ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ မူလဋီ၊၁။၂၄။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၄။ မဇ္ဈ၊ ၁။၁၁။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၂။ ကခ်ီ၊ဋီ။၁၃။ မူလဋီ၊၁။၁၀။ မူလဋီ၊၃။၂၀။ နိတိ၊သုတ္တ။၆၆၂။) (၂) ဒုတိယာဝိဘတ်၏ အနက်၊ ဒုတိယာအနက်၊ ကံအနက်။ ဂစ္ဆတ ဘိက္ခဝေ ပဏာမေမိ ဝေါတိအာဒီသု ဥပ-ယောဂေ။ မဇ္ဈ၊၁။၁၉။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၆။ ဗ္ရာတိဝုတ်၊ ဋ္ဌ။၃၆၊ (-၂၂ဂ)။) ဥပယုဇ္ဇိတမ္ဘော ကြိယာယာတိ ဥပယောဂေါ၊ ကမ္မံ။ သီ၊ဋီ၊သမ်၊၁။၁၃၀။ (၃) လုံ့လပြုခြင်း၊ အားထုတ်ခြင်း။ ဝေါယောဂံ အာပဇ္ဇတိတိ ဥပယောဂံ သယံ တောသံ ကိစ္စာနံ ကတ္တမ္ဘတံ အာပဇ္ဇတိ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၂၄၀။ (၄) (က) ယှဉ်စပ်-သုံးစွဲ-ခြင်း။ သော နု ကတ္တစိ ဝိနယပိဋကေ ဥပယောဂံ ဂတော။ ကခ်ီ၊ဋီ၊

သစ်။၁၉၆။ (–ဟာ၊ဌ။၂၈၀။) (၁) တပ်ဆင်ခြင်း၊ စီခြယ်ခြင်း၊ သင့်တင့်ရာအရပ်၌ ထည့်သွင်းခြင်း။ ထိုမှီ ပိဋ္ဌနွေနေ စတဲ့သော ဝဇိရနာဠိယော ဥပယောဂ် အဂမံသု။ ဒီ၊ဌ၊ ၃။၄၃။ မ၊ဌ၊ ၂။၁၉၇။ ဥပယောဂန္တိ တတ္ထ တတ္ထ အပ္ပေတဗ္ဗဋ္ဌာနေ . အပ္ပနာဝသေန ဝိနိယောဂ် အဂမံသု။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၃၆။ (၅) အတတ်ပညာ သင်ယူခြင်း၊ သီလစသည်ကို ဆောက်တည်ပြီးနောက် ဦးစွာပဌမ ဥဋ္ဌာန, ဥပဋ္ဌာန အစရှိသောကျင့်ဝတ်များကို ပြည့်စုံစေ၍ အတတ်ပညာ သင်ယူခြင်း။ အကွာတရိ ဥပယောဂေ ပဋ္ဌမီ။...ဥပယောဂေါတိ သီလာဒီနိ . သမာဒိ–ယိတ္တာ ဂယှမာနံ နိယမပုဗ္ဗကံ ဝိဇ္ဇာဂဟဏံ။ နီတိ၊သုတ္တ။၆၄၅ရ။

ဥပယောဂဂမနူပဂ(တိ) [ဥပယောဂ+ဂမနူပဂ] ယှဉ်စပ်–သုံးစွဲအပ်–သည်၏အဖြစ်သို့, ကပ်ရောက်သော၊ အားထုတ်အပ်သည်သို့, ရောက်ခြင်းငှါ လောက်သော(မအူ၊သျှ)။ သုံးစွဲရန်ဖြစ်နိုင်လောက်သော။ တစန္ဓိ ဘေသဇ္ဇတ္ထာယ ဝါ ရဇနတ္ထာယ ဝါ ဥပယောဂဂမနူပဂံ ယံကိဉ္စိ ရူက္ခတ္ထမ်။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၉၄။

ဥပယောဂတ္ထ (ပု) [ဥပယောဂ+အတ္ထ] ဒုတိယာအနက်၊ ကံအနက်။ ပါဒေသု ဂဟေတ္ဗာတိ ပါဒေ ဂဟေတ္ဗာ၊ ဥပယောဂတ္ထေ ဘုမ္မံ။ ဝိ၊ဌ၊ ၁။၁ရ၈။(–ဒီ၊ဌ၊၁။၃၂၂။ သံ၊ဌ၊၃။၂၆။ အံ၊ဌ၊ ၂။၃ရ၆။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၉၃။ အံ၊ဋီ၊၁။ရ၉။)

ဥပယောဂတ္ထဟေတုနတ္ထ(ပု) [ဥပယောဂတ္ထ+ဟေတုနတ္ထ] ဒုတိယာအနက်–ကံအနက်–ကို ထွန်းပြခြင်း အကျိုး။ မာသံ အဇ္ဈေတိတိ–အာဒီသု ဝိယ ဥပယောဂတ္ထဟေတုနတ္ထံ ဣဒံ ဥပယောဂဝစနေန နိဒ္ဒေသော ကတော။ ဥဒါန၊ ဌ။၂၂။

ဥပယောဂနိဒ္ဒိဋ္ဌ (တိ) [ဥပယောဂ+နိဒ္ဒိဋ္ဌ] ဒုတိယာဝိဘတ်ဖြင့် ညွှန်ပြအပ်သော။ တသ္မာ "ကုသလံ ဓမ္မ"န္တိ ဥပယောဂနိဒ္ဒိဋ္ဌံ ပစ္စယံ ဥပဗ္ဗဇ္ဇမာနံ ပဋိစ္စ။ မူလဋီ၊၃။၂၀၀။

ဥပယောဂနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပယောဂ+နိဒ္ဒေသ] ဒုတိယာဝိဘတ်ဖြင့် ညွှန်ပြခြင်း။ တသ္မာ တဒ–တ္ထဟေတုနတ္ထံ တတ္ထ ဥပယောဂနိဒ္ဒေသော ကတော။ ဝိ၊ဌ၊၁။ရ၀။(–သာရတ္ထ၊၁။၁၉၉။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁ရ၅။ သံ၊ဋီ၊၁။၃၃။)

ဥပယောဂပ္ပဝတ္တိ (ထီ) [ဥပယောဂ+ပဝတ္တိ] ဒုတိယာအနက် ဖြစ်ခြင်း။ ဥပယောဂပ္ပဝတ္တိယံ ဟိ ဣဒံ သာမိဝစနံ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၄၆။

ဥပယောဂဖလ (နဝ) [ဥပယောဂ+ဖလ] သုံးဆောင်သောကာလ, အကျိုးပေးရာကာလ။ (ပြည်၊သျှ။) ဒေါသော ဥပယောဂဖလေသု အနိဋ္ဌတ္ထာ ဝိသသံသဋ္ဌပူတိမုတ္ထံ ဝိယ ဒဋ္ဌမ္ဘော။ မူလဋီ၊၁။၁၂၁။

ဥပယောဂဗဟုဝစန (နဝ) [ဥပယောဂ+ဗဟုဝစန] (၁) ဒုတိယာဗဟုဝုစ်ဝိဘတ်။ (တိ) (၂) ဒုတိယာဗဟုဝုစ်ဝိဘတ်ရှိသော။ (၁) (တိ) (၂) နောတိ ဥပယောဂဗဟုဝစနံ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၆။ (–ဒီ၊ဌ၊၃။၁၃။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၃၂၃။) ဘုမ္မဝစန–လည်းကြည့်။

ဥပယောဂလဒ္ဓ (တိ) [ဥပယောဂ+လဒ္ဓ] ရအပ်သော ဒုတိယာဝိဘတ်ရှိသော(ကာယ, စိတ္တ)။ " ကာယံ ပရိဏာမေတိ, စိတ္တံ ပရိဏာမေတိ" ဟူ၍ ဒုတိယာဝိဘတ်ဖြင့် ဆိုအပ်သော ကိုယ်, စိတ်။ ဥပယောဂလဒ္ဓံ အာရမ္ဘကံ ဟောတိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄၄၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၆၀။ ဥပယောဂ–လဒ္ဓန္တိ လဒ္ဓဥပယောဂဝစနံ၊ ဒုတိယာဝိဘတ္တိ–ဝသေန . ဝုတ္တံ "ကာယံ ပရိဏာမေတိ"တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၆၄။

ဥပယောဂဝစန (နဝ) [ဥပယောဂ+ဝစန] (၁)

ကံအနက်–၌ စီရင်အပ်သော–ကိုယောသော–ဝိဘတ်၊ ဒုတိယာဝိဘတ်။ (၂) ဒုတိယာဝိဘတ်၏ အနက်၊ ကံအနက်။ (တိ) (၃) ဒုတိယာဝိဘတ် ရှိသော။ (၁) အထ ကသ္မာ ယထာ သုတ္တန္တေ "ကေ သမယ"န္တိ ဥပယောဂဝစနေန နိဒ္ဒေသော ကတော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၈၀၊(–၈၄။) (၂) သင်္ဂဟော ဧတေတိ ဥပယောဂဝစနေ ပစ္စတ္တံ။ ဒီ၊ဌ၊၃၊ ၁၄၁။ အံ၊ဌ၊၂။၂၉၁။ ဥပယောဂဝစနေတိ ဥပယောဂတ္ထေ၊ ဝုစ္စတိတိ ဝစနံ အတ္ထော၊ ဥပယောဂဝစနေ ဝါ ဝတ္ထုမ္ဘေ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၄၆။ (တိ)(၃) တံ ခေါ ပနာတိ ဗ္ဟတ္ထံဘူတာဝှာနတ္ထေ ဥပယောဂဝစနံ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၈၄။ (–ဒီ၊ဌ၊၁။၁၃၃။ မ၊ဌ၊၁။၁၁၄။)

ဥပယောဂဝစနနိဒ္ဒေသ(ပု)[ဥပယောဂဝစန+နိဒ္ဒေသ] ဒုတိယာဝိဘတ်ဖြင့် ညွှန်ပြခြင်း။ တသ္မာ တဒတ္ထဇောတနတ္ထံ ဗ္ဟု ဥပယောဂ–ဝစနနိဒ္ဒေသော ကတော။ ဒီ၊ဌ၊၁။၃၄။ မ၊ဌ၊ ၁။၁၁။ သံ၊ဌ၊၁။၁၀။ အံ၊ဌ၊၁။၁၀။ခုဒ္ဒကၟ၊ဌ။၉၁။

ဥပယောဂဝစနဝါရ(ပု) [ဥပယောဂဝစန+ဝါရ] ဒုတိယာဝိဘတ်ဖြင့် ဆိုအပ်သောပုဒ်တို့၏–ဝါရ–အလှည့်အကြိမ်။ "ယံ တွံ အာဂမ္ဘ ဝိဟာရံ ဇဒါသိ"တိအာဒယော ပဋ္ဌ ဥပယောဂဝစန–ဝါရာ ဝုတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၉၁။

ဥပယောဂီတာ (ထီ) [ဥပယောဂီ+တာ] ယှဉ်စပ်ခြင်းရှိသည်၏ အဖြစ်။ တသ္မိံ အရ–ဏာတေ ဧတသ္မ ဥပယောဂိတံ ဒဿေတုံ–.....ဝုတ္တံ။ ဝိမတိ၁။၄၈။

ဥပယောဂူပသေဝန (နာ) [ဥပယောဂ+ဥပသေဝန] ယှဉ်ကပ်ပေးခြင်းဟူသော မှီဝဲခြင်း။ ဥပသေဝနံ ပန ကာယေ အလ္လီယာပနဝသေန ဥပယောဂူပသေဝနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၂ရ၈။ (မူလဋီ၊ ၃။၁ရ၁။ အနုဋီ၊၃။ ၂ရ၁–အလားတူဝါကျတို့၌ ဥပဘောဂူပသေဝနံ–ဟုရှိသည်။)

ဥပယောဂေကဝစန (နာ) [ဥပယောဂ+ကေ ဝစန] ဒုတိယာကေဝုစ်ဝိဘတ်။ ကိဉ္စိတိ ဥပ–ယောဂေကဝစနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ရ၅။ (–ဝိမံန၊ ၆။၁၅။)

ဥပယောဇိတ (တိ) [ဥပ+ယုဇ+ဏေ+တ] ယှဉ်စေအပ်သော။ သော ဟိ တေန ဥပယော–ဇိတော ဝိယ ဟောတိ။ မူလဋီ၊ ၂။ရ၀။ အနုဋီ၊ ၂။ရ၄။

ဥပရစိတ (တိ) [ဥပ+ရစ+တ] စီရင်–စီစဉ်–ပြုလုပ်–ရေးသား–အပ်သော။ နာတိသင်္ခေပ–နာတိဝိတ္ထာရဝသေန ဥပရစိတာ။ ဓမ္မ၊ ၂။၄၅၅။

ဥပရစိတရူပက (နာ) [ဥပရစိတ+ရူပက] စီစဉ်–ပြုလုပ်–အပ်သော အရုပ်။ ဒါရုကပိလ္လကာနိ ဝါတိ ဒါရုဒဏ္ဍာဒိဟိ ဥပရစိတရူပကာနိ။ ထေရီ၊ ၆။ ၂၆၄။

ဥပရဇ္ဇ (နာ) [ဥပရာဇ+ဏျ]. အိမ်ရှေ့မင်း၏–အဖြစ်–ရာထူး။ ဗာလော ဟိ အပဏ္ဍိတ–ပုရိသော ရဇ္ဇံ ဝါ ဥပရဇ္ဇံ ဝါ ... ပတ္ထေန္တော။ မ၊ ၁။ရ၁။ (–ဓမ္မ၊ ၂။ခ၆၁။ ဇာ၊ ၁။ခ၀။ ဇာ၊ ၁။ရ။ ၂။)

ဥပရဇ္ဇမဂ်လ(နာ) [ဥပရဇ္ဇ+မင်္ဂလ] အိမ်ရှေ့မင်း အဖြစ် အဘိသိက်သွန်းခြင်း မင်္ဂလာ။ တသ္မာ ပုတ္တသ္မ ဥပရဇ္ဇမဂ်လံ။ မ၊ ၁။ ၂၁၅။

ဥပရတ (တိ) [ဥပ+ရမ+တ] ရှောင်ကြဉ်သော၊ ချုပ်ငြိမ်းသော၊ ကင်းကွာသော၊ ကင်းရှင်းသော၊ သူ။ ဥပသန္တော ဥပရတော၊ မန္ဒဘာကီ အနု–ဒ္ဒတော။ ထေရ။ ၂ ၂၀၊ခ၄၅။ ဥပရတောတိ သဗ္ဗသ္မာ ပါပကရဏတော ဩရတော ဝိရ–တော။ ထေရ၊ ၆။ခ၀။ (–ဒီ၊ ၆။ရ၅။ မ၊ ၆ ။ ၁ခ၁၊ ၂ရ၁။ အဘိ၊ ၆။ခ၅။ ထေရ၊ ၆ ။ ၂ ။ ၄ရ၄။) ပဗ္ဗဇိသ္သာမိတိ စိန္တိတကာလတော ပဋ္ဌာယ ဟိ ကိလေသကာမာနံ ဧကော ကော–

ဌာသော ဥပရတော နာမ ဟောတိ နိရုဒ္ဓေ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၃၆၀။ ဥပရတောတိ ဝိရတော၊ နိရုဒ္ဓေါတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဋီ၊ဇာ။ကျော။

ဥပရတကောဌာသ (တိ) [ဥပရတ+ကောဌာသ] ချုပ်ငြိမ်းသော–ကင်းကွာသော–အဖို့ရှိသော။ ယတော ဥပရတော ဩမီ ဇေတသန္တိ ယတောမိုကာနိ ဥပရတကောဌာသာနိ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၃၆၀။

ဥပရတာဝိပစ္စနသဿာဝါသက် (တိ) [ဥပရတ+ အဝိပစ္စနသဿာဝါသက်] ကင်းသော အကျိုးမပေးခြင်းသဘောဌ် ယုံမှားတွေဝေမှုရှိသော။။ ဧကန်အကျိုးပေးမည်ဖြစ်သော။ အနေကာနိ စ အာနုဿရိယာနိ ကတာနိ ဧကဿ ဝိပါကေ နိယတတ္တာ ဥပရတာ–ဝိပစ္စနသဿာဝါသက်တ္တာ နိစ္ဆိတာနိ သဿာ–ဝတော နိယတာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၉၆။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၁၅။ မူလဋီ၊၁။၄၆။ ဥပရတာ အဝိပစ္စနသဿာဝါ–သက်ာ ယေသု တာနိ ဥပရတာဝိပစ္စ။ပ။ သက်ာနိ၊ တဗ္ဗာဝေါ ဥပ။ပ။ သက်တ္တံ။ အနုဋီ၊ ၁။၄၈။

ဥပရတိ (ထိ) [ဥပ+ရမု+တိ] (က) ပျောက်ကင်းခြင်း၊ ငြိမ်းစေခြင်း။ (ခ) ကင်းရှင်းခြင်း။ (ဂ) တဿာ ဥပရတိယာ ဝူပသမနတ္ထာယ အာယာရေတိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄၃၁။ မဟာနိ၊ ဌ။၃၀၁။ (ခ) တေသံ ဥပရတိယာ ဝိသုဒ္ဓါ ဟောန္တိ သူဠိယရံသိယော။ မိလိန္ဒ။၂၆၆။

ဥပရတ္တိ (နာ) [ဥပ+ရတ္တိ] ညဉ့်၏အနီး။ ဒီဃ–ရတ္တိ ဟေမန္တော ဥပရတ္တိ။ မောဂ်၊ ၃–ကဏ္ဍ။ ၄၅–သုတ်။ သမီပံ ရတ္တိယာ ဥပရတ္တိ။ မောဂ်၊ ပဋ္ဌာ၊ ၃–ကဏ္ဍ။ ၄၅–သုတ်။

ဥပရမ (ပု) [ဥပ+ရမု+အ] (က) ရှောင်ကြဉ်ခြင်း။ (ခ) ပျောက်ကင်းခြင်း၊ ချုပ်ငြိမ်းခြင်း။ (ဂ) သံယမမတ္ထေန ဥပရမမတ္ထေန။ မဟာနိ၊ဌ။ ၁၈၈။ သံသိဒ္ဓိဒဿနေနနာတိ သံသိဒ္ဓိယာ နိဌာနဿ ဥပရမဿ ဒဿနေန။ အနုဋီ၊ ၃။၄၆။

ဥပရမဏ (နာ) [ဥပ+ရမု+ယု] ပျောက်ကင်းခြင်း၊ ငြိမ်းစေခြင်း။ ဝိဟိသူပရတိယာတိ ဇီဝဿ ဣဒ္ဓိဿ ဥပရမဏတ္ထံ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၆၈။

ဥပရမတိ (ကြို) [ဥပ+ရမု+အ+တိ] (၁) ရှောင်ကြဉ်၏။ ဆုတ်နစ်၏။ (၂) ပျက်စီး၏။ (၁) ကုပိတောပိ ဟတ္ထိနာဂေါ သမာဂန္တ္မာ ဥပရမတိ။ မိလိန္ဒ။၁၅၄။ ဘယေန ဥပရမန္တိတိ ဘယူဝရာ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၆၉။ ဥပရမန္တိတိ ဝိရမန္တိ နိဝတ္တန္တိ။ သာရတ္ထ၊၃။၂၄၃။ ဝိမတိ။ ၂။၁၁၀။ **ဥပရမာမိ**–ဇာ၊ဌ၊၅။၄၁၆။ (၂) မယံ ယမာ–မသေ **ဥပရမာမ** ဝိနဿာမ သတတံ သမိတံ မစ္စုသန္တိကံ ဂစ္ဆာမ။ ဓမ္မပ၊ဌ၊၁။၄၂။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။၈။

ဥပရမတ္ထ (ပု) [ဥပရမ+အတ္ထ] ပျောက်ကင်းခြင်းအကျိုး။ တဿ ဥပရမတ္ထမ္ပေသ ပိဏ္ဍပါတံ ပဋိသေဝတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၁။

ဥပရမန (နာ) [ဥပ+ရမု+ယု] ပျက်စီးခြင်း၊ သေဆုံးခြင်း။ ယမနံ ဥပရမနန္တိ ယမော မရဏန္တိ အာဟ "ဇာတိယာ သတိ မရဏံ ဟောတီ"တိ။ အနုဋီ၊ ၃။၁၆၀။

ဥပရမန္တိ (ကြို) [ဥပ+ရမု+အ+အန္တိ] ရှောင်ကြဉ်ကုန်၏။ ဥပရမတိ (၁) ကြည့်။

ဥပရမာမ (ကြို) [ဥပ+ရမု+အ+မ] ပျက်စီးကြကုန်အုံ့။ ဥပရမတိ (၂) ကြည့်။

ဥပရမာမိ (ကြို) [ဥပ+ရမု+အ+မိ] ရှောင်ကြဉ်၏။ ဥပရမတိ (၁) ကြည့်။

ဥပရဝ (ပု) [ဥပ+ရု+အ] ဟစ်အော်ခြင်း၊

ကြွေးကြော်ခြင်း။ ကမ္ဘန္ဓဒါသော.....သမ္ဘေ ဒါသေ ဂဟေတ္တာ ရာဇဂိုဏ် ဂန္ဓာ ဥပရဝံ အကာသိ။ ဇာတ္ဌ၊၁။၄၉၃။ (–ဇာတ္ဌ၊ ၂။ ၂။)

ဥပရဝတီ(ကြိ) [ဥပ+ရ+အ+တိ] မြည်တွန်တောက်တီး၏၊ ဟစ်အော်–ပြောဆို–ကြွေးကြော်–၏။ နဂရမှိ နဂ ဥပရဝန္တိ ရာဇာနံ။ ဇာ၊ ၂။၂၄၆။ နဂ ဥပရဝန္တိတိ နဂ ဥပကွောသန္တိ နဝဒန္တိ။ ဇာတ္ဌ၊ရ။၈၆။

ဥပရဝန္တိ(ကြိ) [ဥပ+ရ+အ+အန္တိ] မြည်တွန်တောက်တီးကုန်၏၊ ဟစ်အော်–ပြောဆို–ကြွေးကြော်–ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပရာဂ (ပု) [ဥပ+ရန္ဇ+ဏ] တပ်စွန်းခြင်း၊ ဆေးဆိုးခြင်း။ (ဖလိကမဏိသု၊–ဖန်ကျောက်တို့၌၊ ဥပရာဂေါ ဝိယ–ဆေးဆိုးခြင်းကဲ့သို့–ဟုပေး။ ဖန်ကျောက်ကို ဆေးဆိုးလျှင် အရောင်ပြောင်းသကဲ့ မကောင်းသူနှင့် ပေါင်းလျှင် မကောင်းဖြစ်တတ်ကြောင်း ပြလိုရင်း ဖြစ်သည်။) သဟဝါသော သံသဂ္ဂေါ ဥပရာဂေါ ဝိယ ဖလိကမဏိသု ပုရိသဥပနိဿယဘူတံ ပုဂ္ဂလာကာရံ ဂါဟာပေတိ။ ဌာ့တိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂၃၀။

ဥပရာဇ (ပု) [ဥပ+ရာဇ] အိမ်ရှေ့မင်း။ ရာဇာ မာတာ မဟေသီ စ၊ ဥပရာဇာ ပုရောဟိတော။ ဇာတ္ဌ၊ ၂။၃၃၁။ (–ဒီဃ၊ဋ္ဌ။၁၄၀။ မဇ္ဈ၊ ၂။ ၂၈။ ဓမ္မ၊ ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄၈။ ဇာတ္ဌ၊ ၂။၁၉၅။)

ဥပရာဇဋ္ဌာန (နဿ) [ဥပရာဇ+ဋ္ဌာန] အိမ်ရှေ့မင်း၏–အရာဌာန–ရာထူး။ ဘာတိက တုမှေ ဥပရာဇဋ္ဌာနေ ဌိတာ။ အံဋ္ဌ၊၁။ ၂၀၁။ (–ဒီဃ၊ ၂။၉၃။)

ဥပရာဇဘာဝ (ပု) [ဥပရာဇ+ဘာဝ] အိမ်ရှေ့မင်း၏–အဖြစ်–ရာထူး။ ဩပရဇ္ဇန္တိ ဥပရာဇ–ဘာဝံ။ အံဋ္ဌ၊၃။၄၉။

ဥပရိ[2](ဗျ) [“ဥဒ္ဓ+ရိ” ဟုပုဒ်ခွဲ၍ ဥဒ္ဓ–ကို ဥပပြု ဟူ၍ ထောမနိမိ အတိုင်း ဝိဟိတ်ဓာန် ရှုပ်စီရင်သည်၊ ပထမာပဌမီသတ္တမျန္တ ဖြစ်သော ဥဒ္ဓံသဒ္ဒါ၏ အနက်၌ ဖြစ်သည်ဟုလည်း ထောမနိမိမိန့်ဆို၏။ ထိုအတိုင်းဆိုလျှင် “အထက်၊ အထက်မှ၊ အထက်၌”ဟူ၍ ဝိဘတ် အနက်သုံးမျိုးဖြစ်နိုင်၏။ ရှ(စာမျက်နှာ၁၃၃) နှင့် နီတိ၊သုတ္တ (စာမျက်နှာ၃၃၀–၁) တို့၌မူ သတ္တမျန္တနိပါတ်ဟုမိန့်ဆိုတော်မူကြသည်] အထက်၊ အပေါ်၊ နောက် (နောင်လာလတ္တံ့ အနာဂါတ်)၊ အထက်ကာလ(အနာဂါတ်ကာလ)၊ အထက်အရပ်၊ အထက်အဖို့၊ အထက်ဝိုင်း၊ အထက်ဖြစ်သော–နောက်ဖြစ်သော–နောင်လာလတ္တံ့ဖြစ်သော–အဝိုင်း, အခန်း, ကတ္တာ, စကားရပ်, အရိယမဂ်ဖိုလ် စသည်။ တေန ခေါ ပန သမယေန ဒွေ ဘိက္ခူ သံဃိကေ ဝိဟာရေ ဥပရိဝေဟာသကုဋိယာ ဧကော ဟောတိ ဝိဟာရတိ ဧကော ဥပရိ။ ဝိ၊ ၂။ဖ၆။ ဝဇိရပါဏိ ယက္ခော...ဥပရိဝေဟာသံ ဌိတော ဟောတိ။ ဒီဃ။၈၉။ မဟာ။ ၂၉၄။ ဣတော ဝဿ–သတသာ ဥပရိ အဌာရသမေ ဝဿေ ပါဋလိ–ပုတ္တေ ဓမ္မာသောကော နာမ ရာဇာ.....ရဇ္ဇံ ကာရေဿတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂၇။ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယံ အဝဿံ သမ္ဘာပကော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၆၃။ ပုရိသ–နိမိတ္တေ စတ္ထာရိ ပဿာနိ မဏ္ဍ ဥပရိစာတိ ဆ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂ ၂ ၂။ ဥပရိတိ အဂ္ဂကောဋိတော ဥပရိဘာဂပဒေသော။ သာရတ္ထ၊ ၂။၈၃။ ဥပရိ(ဝိ၊ ဌ၊၄။၅၀)တိ အဂ္ဂဌပါသကဿ ဥပရိဘာဂေ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂၃၃။ ဥပရိ (ကခ်ိ၊ ၂၁၅)တိ အစေ–လကဝဂ္ဂေ။ ကခ်ိ၊ဋီ၊သစ်။၃၃ရ။ ဥပရိ(ပဋိသံ၊ ဌ၊၁။၁ ၂၈)တိ အရဟတ္တာ ဥဒ္ဓံ။ ပဋိသံ၊ဂ်။၁ ၂၀။

ဥပရိ[1] (ဥပသာရအဗျယ) [ဥ+ပရိ] တက်၍ ကြည့်၍။(ကစ္စာယနဝဏ္ဏနာ။) တက်၍ ထက်ဝန်းကျင်။(သပ္ပြေကန်။) ဥပရိပဗ္ဗတာ ဒေဝေါ ဝဿတိတိ ဗ္ဗဒ် ပန ဥပရိတိ ဥပသဂ္ဂဒ္ဒယ–

ဝသေန ဝုတ္တံ၊ နဉ ဥပရိသဒ္ဒေ ဟိ နိပါတော၊ ဣဒံ ပန ဥပသဂ္ဂ-ဝသေန ဝုတ္တံ။ ရူပသ။၁၉၆။ ဥပရိပမ္ဘတာတိ ဣဿ ဥကာရော ဥဂ္ဂမနတ္ထော၊ ပရိသဒ္ဒေ ပရိဝဇ္ဇနတ္ထော၊ တသ္မာ ဒေဝေ မေဃော ဥဂ္ဂန္ဒွာ ပမ္ဘတံ ဝဇ္ဇေတ္တာ ဝဿတီတျတ္ထော။ ကစ္စာယနဝဏ္ဏနာ။၁၉၄။ ပမ္ဘတာ-တောင်မှ၊ ဥ-တက်၍၊ ပရိ-ထက်ဝန်းကျင်၊ ဒေဝေါ-မိုးသည်၊ ဝဿတိ-ရွာ၏။(သပြေကန်။) ဒေဝေါ-မိုးသည်၊ ဥ=ဥဂ္ဂန္ဒွာ-တက်၍၊ ပမ္ဘတံ-တောင်ကို၊ ပရိ=ဝဇ္ဇေတ္တာ-ကြဉ်၍၊ ဝဿတိ-ရွာ၏။ (ကစ္စာယနဝဏ္ဏနာအလို။) (ဥပရိ-ကို နိပါတ်ပုဒ် ဟုလည်းကောင်း, ဥပသာရနှစ်ပုဒ်တွဲဟုလည်းကောင်း အမျိုးမျိုး ကြံကြ၏၊ ဤနေရာ၌ နိပါတ်, ဤနေရာ၌ ဥပသာရဟု ခွဲရန်ကား ခဲယဉ်းလှသည်။)

ဥပရိအာကာသတလ(နာ) [ဥပရိ+အာကာသ-တလ] အထက်ဖြစ်သော ကောင်းကင်အပြင်။ ပါသာဒမတ္ထကေတိ ပါသာဒဿ ဥပရိ-အာကာသတလေ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၁၉။

ဥပရိဥပရိဂုဏ(ပု) [ဥပရိဥပရိ+ဂုဏ] အထက်အထက်ဖြစ်သော ဂုဏ်။ ဥပရိဥပရိဂုဏေတိ ပရိဟာနာယ သံဝတ္တန္တီ။ အံ၊ဋီ၊၂။၆၄။

ဥပရိဥပရိပဒ (နာ) [ဥပရိဥပရိ+ပဒ] အထက်အထက်-နောက်နောက်-ဖြစ်သောပုဒ်။ ဂတိ-တ္တဂတိတပဒံ ဥပရိဥပရိပဒံ ဂဏ္ဍန္ဆဿ နဿတိ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၆၁။

ဥပရိဥပရိသမာပတ္တိသမာဝဇ္ဇနတ္ထ (ပု) [ဥပရိဥပရိ+သမာပတ္တိ+သမာပဇ္ဇနတ္ထ] အထက်အထက်၌ ဖြစ်သော သမာပတ်ကို ဝင်စားနိုင်ခြင်းအကျိုး။ ဥပရိဥပရိသမာပတ္တိသမာပဇ္ဇန-တ္ထာယ ပဌမဇ္ဈာနာဒိသမာဓိ အတိနိဟရိတုံ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၀၁။

ဥပရိတဏ္ဍာသက္ခလိကာ (ထီ) [ဥပရိ +ကဏ္ဍ သက္ခလိကာ] နားရွက်စွန်း(နားရွက်ပေါက်)၏ အထက်။ (ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊သျှ၊ဒု။၁၉ရ။) ကဏ္ဍစူဠိ-ကာတိ ဥပရိကဏ္ဍသက္ခလိကာယ ပရဘာဂံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၀၅။

ဥပရိကေသန္တ (ပုဂ) [ဥပရိ+ကေသန္တ] ဆံပင်၏ အဆုံး၊ ဆံပင်အဖျား။ အာယသ္မာ ကိရ ရာဟုလော.....ပါဒတလတော ယာဝ ဥပရိ-ကေသန္တာ တထာဂတံ ဩလောကေသိ။ အံ၊ ဋီ၊၁။၁ရ၁။

ဥပရိကို (ထီ) [ဥပရိ+ဣက+ကိ] ဥပရိကို မည်သော မိဖုရား။ ဃဋ္ဌိကာ ဥပရိကို စ၊ ပေါ်ကွရကိ စ ဘာရိကာ။ ဇာ၊၂။၂၅၁။ ဇာဋ္ဌ၊ ရ။၉၃။

ဥပရိကျွာ (ထီ) [ဥပရိ+ချာ+အ] နိဿတ္ထိကို၊ သတ္ထိရှိလာ၊ ကျွမ်းဌ်ပါ၊ ဝါစာသိလိဋ္ဌ၊ ဥပရိက်။ တွင်းကြီးနိယံ၊ နံပါတ်။၂၂။ သမ္ဘဋ္ဌစ္ဆန္ဒ ဝိယ သမ္ဘဋ္ဌစ္ဆနစိတ္တ-ဌ် သမ္ဘဋ္ဌစ္ဆိုန်း၏ ခံတတ်သော ကတ္တုသတ္ထိမရှိသော နိဗ္ဗာပါရသဘောကို သဗ္ဗာ ပါရကတ္တုသတ္ထိဌ် တင်စား၍ တဒ္ဓမ္မုပစာအားဖြင့် ဆိုရကား ဥပရိကျွာဟူ၏။ ဤဥပရိကျွာကား ပြေပြစ်ခြင်း=ဝါစာသိလိဋ္ဌအကျိုးသာတည်း။ တွင်းကြီးနိယံအပြေ။ နံပါတ်။၂၂။ ဤပုဒ်ကို ပါဠိဋီအဋ္ဌကထာတို့၌ မတွေ့ရ။

ဥပရိခါဒနီယ (နာ) [ဥပရိ+ခါဒနီယ] ခဲဖွယ်၏-အထက်အရပ်-အပေါ်အရပ်။ ဥပရိခါဒနီယေပိ ဥတ္ထိဌ္ဌပတ္ထံ ဥပနာမေန္တိ။ ဝိ၊ဘ။၅၆။

ဥပရိဂဂနတလာဘိမုခ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပရိ+ဂဂန-တလာဘိမုခ] အထက်ကောင်းကင်အပြင်ဆို ရေ့ရှု။ ဥဒ္ဒန္တိ ဥပရိဂဂနတလာဘိမုခံ။ အံ၊ဋီ၊ ၃။၃၀၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ။၁ရ၁။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁ဇ၉။)

ဥပရိဂဏ် (နာ၊ထီ) [ဥပရိ+ဂဏ်] ဂဏ်မြစ်၏-

အထက်ပိုင်း–အထက်ရေအလျှဉ်။ အထ ဥပရိဂ်ါယ ဓနိကေဟိ ပရိပိဋ္ဌတော။ စရိယာ။ ၄၀၃။ ဥပရိဂ်ါယာတိ ဂ်ါယ နဒီယာ ဥပရိ–သောတေ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၁၄၂။ ကိလေသ–ဝသေန ဥပရိဂ်ိ ဂန္ဓာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၃၁။ (–မ၊ ဋ္ဌ၊၃။၆၀။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၇။)

ဥပရိဂ်ါဝါသိက (တိ) [ဥပရိဂ်ါ+ဝသ+ကိ။ သ္ဓတ္ထ က–သက်ရှိ ဝါသိကာပြီး။] ဂ်ါမြစ်၏ အထက်ပိုင်း–ဂ်ါမြစ်ညာ–ဌာနေလေ့ရှိသော၊သူ။ ပုန ကေသ္ဝီ သမယေ ဥပရိဂ်ါဝါသိကံ ကုလံ ဟေဋ္ဌာဂ်ါဝါသိကေန ကုလေန သဒ္ဒိ မိတ္တ–သန္ထဝံ ကတ္တာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀၈။

ဥပရိဂဏနာ (ထီ) [ဥပရိ+ဂဏနာ] အထက်ဌ ဖြစ်သော ဂဏန်းသင်္ချာ။ ဟေဋ္ဌာဂဏနံ အမု–ဌိတ္တာဥပရိဂဏနာ သမ္ဘဝတိ။ အနုဋီ၊၃။၂၈၄။

ဥပရိဂတ (တိ) [ဥပရိ+ဂတ] (က) အထက်ဌ–ရောက်သော–ထည်နေသော။ (ခ) အထက်သို့ မြင့်တက်သော။ (က) ဥပရိပါသာဒဝရဂတ–ကြည့်။ (ခ) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပရိဂတဋ္ဌ (ပု) [ဥပရိဂတ+အတ္ထ] အထက်သို့ မြင့်တက်–သည်၏အဖြစ်ဟူသော–ခြင်းဟူသော –အနက်သဘော။ ပညာပါသာဒတာယ စသ ဥပရိဂတဋ္ဌေန အစ္ဆရိတံ။ သံဋီ၊၂။၄၃၁။

ဥပရိဂိဝါ (ထီ) [ဥပရိ+ဂိဝါ] လည်ပင်း၏ အထက်။ တောမရဟတ္ထော စ ပုရိသော ဥပရိဂိဝါယ နိသိန္နော ဟောတိ။ မ၊ဋ္ဌ။၁ရ၃။ ဥပရိဂိဝါယ ဆိန္နသီသဿပိ အဓောဘာဂေန အင်္ဂဇာတံ ပဝေသေတ္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၄၂။

ဥပရိဂုဏ (ပု) [ဥပရိ+ဂုဏ] အထက်ဌဖြစ်သော ဂုဏ်။ (အထက်မင်ဖိုလ်ကို ဥပရိဂုဏ–ဟုလည်း ကောင်း, သမာဓိ ပညာကို ဥပရိဂုဏ–ဟုလည်း ကောင်း အရှုအားလျော်စွာ သုံးနှုန်း၏။) ပရိ–ဟာနာယာတိ ဥပရိဂုဏေဟိ ပရိဟာနတ္ထာယ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၉။(–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊။၃၂၅။ ဒီ၊ ဋီ၊၁။၆၃။)

ဥပရိဂုဏပဋိလာဘ (ပု) [ဥပရိဂုဏ+ပဋိ လာဘ] အထက်ဂုဏ်ကိုရခြင်း။ တေ ပစ္စေ–ကွိတ္တာ ဥပရိဂုဏပဋိလာဘာယ ဝါယာမံ နကရောတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၉။

ဥပရိဂေါပ္ပက (တိ) [ဥပရိဘာဂပ္ပမာဏ+ ဂေါပ္ပက] ဖမျက်–ခြေမျက်စိ–တို့၏အထက်ပိုင်း ပမာဏရှိသော၊ ခြေမျက်စိနှစ်မြှုပ်လောက်သော–ရေ၊ ဖမျက်ထက်နက်သောရေ။ (သျှ။) ဥဒကေ ဟသမေဟော နာ့မ ဥပရိဂေါပ္ပကေ ဥဒကေ ဟသာမိပ္ပါယော နိမ္မုဇ္ဇတိ, ဝါ ဥမ္မုဇ္ဇတိ ဝါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂၉။ ဥပရိဂေါပ္ပကေတိ ဂေါပ္ပကာနံ ဥပရိဘာဂပ္ပမာဏေ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၂၈။ ကင်္ခ၊ဋီ၊ သစ်၊၄၀၃။ (–ကင်္ခ။ ၂၃၉။ သာရတ္ထ၊ဋီ။၈၀။ ဝိမတိ၊ ၂။၄၃။ ကင်္ခ၊ဋီ။၉ရ။)

ဥပရိဃဋ္ဌ (ထီ) [ဥပရိ+ဃဋ္ဌ] ဦးချိုတစ်ခုံ၏–ဦးချိုနှစ်ချောင်းတို့၏–အလယ်အကြား၏ အထက်၊ ချိုကြားအထက်။ တမေနံ ကိဋ္ဌ–ရကွော.....ဥပရိဃဋ္ဌယံ သုနိဂ္ဂဟီတံ နိဂ္ဂ–ဏှယ်။ သံ၊ ၂။၄၀၀။ ဥပရိဃဋ္ဌယန္တိ ဒ္ဝိန္နံ သိဂ်ါနံ အန္တရေ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၀ရ။

ဥပရိဃဋ္ဌိကာ (ထီ) [ဥပရိ+ဃဋ္ဌိကာ] အထက် မင်းတုပ်အကြီး (ကျည်မ)။ သူစီဃဋ္ဌိကံ ဒတ္တာတိ အဝ္ဝဋ္ဌသူစိဋ္ဌ ဥပရိဃဋ္ဌိကဋ္ဌ အာဒဟိတ္တာ။ သာရတ္ထ၊ဋီ။၄၂၈။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၃၂။

ဥပရိစယ (တိ) [ဥပရိ+စိ+အ] အထက်ဌ–နော်ကထပ်–ဖြစ်သော။ သောဝ ရူပ်သ္ဝ ဥပရိ–စယတ္တာ ဥပစယော။ အနုဋီ၊၃။၁ဖ၆။

ဥပရိစရ (တိ) [ဥပရိ+စရ+အ] အထက်ဌ–ကောင်းကင်ဌ–လှည့်လည်သွားလာနိုင်သော၊သူ။

စတူဟိ ရာဇိဒ္ဓိဟိ သမန္နာဂတော အယောသိ ဥပရိစရော အာကာသဂါမီ။ ဇာ၊ဌ၊၃၊၄၃၃။

ဥပရိစရဏ (နာ) [ဥပရိ+စရဏ] အထက်ဌ-ကောင်းကင်ဌ-လှည့်လည်သွားလာနိုင်ခြင်း။ ဧတံ ဥပရိစရဏအာလောကဖရဏောဟိ(အာလော-ကကရဏောဟိ။ အံ၊ဋီ။) မဟိဒ္ဓိကော။ ပဋိသं၊ ဌ၊၁။၃၁၁။ အံ၊ဋီ၊၃။၈၃။

ဥပရိဋ္ဌဒန (နာ) [ဥပရိ+ဌဒန] အထက်အပိုး။ ဥပရိဋ္ဌဒနံ အာသိ သမ္ဘသောဏ္ဍမယံ တဒါ။ အပ၊၁။၃၉၁။ (-ဥဒါန၊ဌ။၂၂၁။)

ဥပရိဇာဏုမဏ္ဍလ (နာ) [ဥပရိ+ဇာဏုမဏ္ဍလ] ပုဆစ်ဒူးဝန်းတို့၏ အထက်။ ဥဗ္ဘဇာဏုမဏ္ဍလန္တိ ဥပရိဇာဏုမဏ္ဍလံ။ ဝိ၊၂။၂၈၆။ ဥဗ္ဘဇာဏု-မဏ္ဍလန္တိ ဇာဏုမဏ္ဍလာနံ ဥပရိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၈၄။ ကင်၊။ ၂၉၄။

ဥပရိဗျာ(စျာ)နု (နာ) [ဥပရိ+စျာနု] အထက်-နောက်-ဌဖြစ်သောစျာန်။ ယံ အပ္ပဂုဏံ ဟောတိ၊ ဥပရိဗျာနုသာ ပစ္စယော ဘဝိတုံ နု သက္ကောတိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၂၉။ ဥပရိစျာနုသာ ပစ္စယော ဘဝိတုံ နု သက္ကောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၈၄။ ဥပရိစျာနုသာ ပဒဋ္ဌာနဘာဝါနုဝေါဝေ-နေန အခေတ္တည္ဟု။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၉၊ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၁၈၈။

ဥပရိဗျာ(စျာ)နဂံ (နာ) [ဥပရိ+စျာနဂံ] အထက်ဌ ဟောတော်မူအပ်လတ္တံ့သော စျာနင် တရား။ ဝိဘင်္ဂ ဥပရိဗျာ(စျာ)နဂါနံ ပစ္စနီ-ကပဋိပက္ခဘာဝဒဿနတော နိဝရဏာနေဝ ဝုတ္တာနိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၁၄။ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၂၁၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁၃၊၈။ မဟာနိ၊ဌ။၁၀၉။ ဥပရိ ဝုစ္စမာနာနိ စျာနဂါနိ ဥပရိဗျာနဂါနိ။ မူလဋီ၊၁။၁၀၁။ အောက်ပုဒ်မျှားလည်းကြည့်။

ဥပရိဗျာ(စျာ)နဂံပစ္စနီက (တိ) [ဥပရိဗျာ(စျာ)နဂံ+ပစ္စနီက] အထက်-နောက်-ဌ ဟော တော်မူအပ်လတ္တံ့ကုန်သော စျာနင်တို့၏ ဆန့်ကျင်ဘက်ရန်သူဖြစ်သော(နိဝရဏ)။ ဥပရိ-ဗျာ(စျာ)နဂံပစ္စနီကပဋိပက္ခဘာဝဒဿန-တောတိ ဿဝိတက္ကံ သဝိစာရန္တိ အာဒိနာ ဥပရိ ဝုစ္စမာနာနိ စျာနဂါနိ ဥပရိဗျာ(စျာ)နဂါနိ၊ တေသံ အတ္ထနော ပစ္စနိကာနံ ပဋိပက္ခဘာဝဒဿန-တော ဝေပစ္စနိကနိဝရဏဝစနံ၊ ဥပရိစျာနဂါနံ ပစ္စနိကပဋိပက္ခဘာဝဒဿနတောတိပိ ပါဌော၊ တတ္ထ ပစ္စနိကပဋိပက္ခဘာဝဒဿနတောတိ ဥပရိဝုစ္စမာနစျာနဂါနံ ဥဇုဝိပစ္စနိကဝသေန ပဋိပက္ခဘာဝဒဿနတောတိ အတ္ထံ ဝဒန္တိ။ သာရတ္ထ၊၁။၃၅၅။ (-မူလဋီ၊၁။၁၀၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၁၆၅။)

ဥပရိစျာန (နာ) [ဥပရိ+စျာန] အထက်-နောက်-ဌဖြစ်သောစျာန်။ ဥပရိဗျာန-ကြည့်။

ဥပရိစျာနနိဗ္ဗတ္တန (နာ) [ဥပရိစျာန+နိဗ္ဗတ္တန] အထက်စျာန်ကို ဖြစ်စေခြင်း။ ဧတံ ဥာဏတ္ထရဿ ဇောသနေနေဝ ဥပရိစျာနနိဗ္ဗတ္တနေနာတိ-သုဘာဝိတောပိ.....အပ္ပမာဏောတ္ထေ ဝုစ္စတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁၃။

ဥပရိဥာဏဝဏ္ဏ (တိ) [ဥပရိဥာဏ+ဝဏ္ဏ] အထက်မဂ်ဉာဏ်တို့ဖြင့် ပယ်သတ်အပ်သော (တရား)။ တတ္ထ တတ္ထ ယံ ယံ ဥပရိဥာဏ-ဝဇ္ဇောတိ ဝကွာမ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၂၅။

ဥပရိဥာဏာနုဘာဝ (ပု) [ဥပရိဥာဏ+ အာနုဘာဝ] အထက်ဉာဏ်တို့၏-အာနုဘော-အစွမ်းသတ္တိ။ ဧဝမေတေပိ သဒ္ဓါရာ..... ဥပရိ-ဥာဏာနုဘာဝေန နိဗ္ဗိသေဝနတံ, သမ္ဘသော ဘဂ်ဋ္ဌ ပါပုဏန္တိတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၅၄။

ဥပရိဋ္ဌ (တိ) [ဥပရိ+ဌာ+အ] အထက် ကောင်း-ကင်ဌ တည်နေသော၊ အနီးဌ တည်နေသော၊ သူ။ သောဟံ အဒ္ဒသိ သမ္ဘဒ္ဒံ၊ ဥပရိဋ္ဌံ

ယသသိန်။ နေတ္ထိ။၁၂၂။ ဥပရိဇ္ဇန္တိ ဥပရိ-ဝေဟာသေ ဌိတံ။ နေတ္ထိ၊ဇ္ဇ။၂၃၂။ ဥပရိဇ္ဇံ ဥပသမိပေ ဌိတံ အရိဇ္ဇံ နာမ သမ္ဗုဒ္ဓံ ပစ္စေ-ကဗုဒ္ဓံ အဒ္ဒသိ။ နေတ္ထိ၊ဝိဘာ။၂၉၆။

ဥပရိဇ္ဇ² (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပရိဇ္ဇမည်သော ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ။ ဥပရိဇ္ဇော နာမ ဘိက္ခဝေ ပစ္စေ-ကဗုဒ္ဓေါ ဣမသ္မိံ ဣသိဂိလိသ္မိံ ပဗ္ဗတေ စိရနိဝါသီ အဟောသိ။ မ၊၃။၁၁၃။ သမက်ပဋိပါဒေသိ၊ ဥပရိဇ္ဇံ ယသသိန်။ ထေရ။၃၃ရ။ ထေရ၊ဇ္ဇ၊၂။၃၄၁။ ဥပရိဇ္ဇန္တိ ဧဝံ နာမကံ ပစ္စေကဗုဒ္ဓံ။ ထေရ၊ဇ္ဇ၊၂။၃၄၆။ (–မ၊ဇ္ဇ၊၄။၉၀။ အံ၊ဇ္ဇ၊၁။၁၄၅။ ဓမ္မ၊ဇ္ဇ၊၂။၃၈၂။ အပ၊ဇ္ဇ၊၁။၁၄၃၊ ၃၀၁။)

ဥပရိဇ္ဇပစ္စေကဗုဒ္ဓ (ပု) [ဥပရိဇ္ဇ+ပစ္စေကဗုဒ္ဓ] ဥပရိဇ္ဇမည်သော ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ။ ဥပရိဇ္ဇပစ္စေက-ဗုဒ္ဓဿ မေ အတ္တာနော ဘာဂတ္တံ ဒိန္နံ။ အံ၊ဇ္ဇ၊ ၁။၁၄၆။ (–ဓမ္မ၊ဇ္ဇ၊၁။၈၆။ ဓမ္မ၊ဇ္ဇ၊၂။၃ရ၃။)

ဥပရိဇ္ဇိတ (ပု) [ဥပရိ+ဇ္ဇိတ] အထက်၌ တည်သော။ ယတ္ထ ဟိ တန္ဓတော ဥဇ္ဇိတပေသ-ကာရော ကိဉ္စိဒေဝ ဥပရိဇ္ဇိတံ ဂဟေတ္တာ ဥဇ္ဇုံ ကာယံ ဥဿာပေတိ။ သံ၊ဇ္ဇိ၊၂။၄၁၆။ (–ဝိ၊ဇ္ဇ၊ ၁။၂၈၆။ မဟာနိ၊ဇ္ဇ။၂၆၃။)

ဥပရိဇ္ဇိတပ္ပဝဂ္ဂနာ (တိ) [ဥပရိဇ္ဇိတ+ပ္ပဝ-ဂ္ဂနာ] အထက်၌တည်သော မုန့်အရေ အတွက်။ မုခဝဏ္ဏိယာ ဟေဋ္ဌိမလေခတော ဥပရိဇ္ဇိတပ္ပဝဂ္ဂနာယ ပါစိတ္တိယံ။ သာရတ္ထ၊ ၃။၅၈။

ဥပရိဇ္ဇိမ (တိ) [ဥပရိဇ္ဇ+ဣမ] အထက်၌-အထက်ဆုံး၌-တည်သော ပုဂ္ဂိုလ်သန္တာန်၌ ဖြစ်သော၊ အထက်၌တည်သော။ အရိယမဂ္ဂံ သဠေနေတိ ဥပရိဇ္ဇိမာနံ သံယောဇနာနံ ပဟာ-နာယ။ အဘိ၊ပု။၁၁၉။ (–အဘိ၊ဇ္ဇ၊၃။၄၈။) ဥပရိဇ္ဇိမံ အရဟတ္တမ္ပိ။ အဘိ၊မ၊၂၁၀။ နဒီ-ဩတရိတ္တာ နဟာယိတ္တာ ဥတ္ထိဏ္ဏာ ဥတ္ထိဏ္ဏာ ဥပရိဇ္ဇိမံ ဥပရိဇ္ဇိမံ ဝတ္ထာဘရဏံ ဂဏှန္တိ။ သာရတ္ထ။၁။၂၇၅။ မနုဿလောကတော ဥပရိ-ဇ္ဇိမံ ဒေဝလောကံ ဂမေန္တိ။ နေတ္ထိ၊ဇ္ဇိ။ရ၀။ (–အဘိ၊ဝ။၂၅၅။ အဘိ၊ဝိ။၃၃၉။ အဘိ၊ဇ္ဇ၊၃။၃ရ၀။ မူလဋီ၊၃။၁ဝရ။)

ဥပရိတလ (နာ) [ဥပရိ+တလ] အထက်၌ ဖြစ်သော-အပြင်-ကြမ်းပြင်-အခေါင်း။ တိသ-ဒတ္ထတ္ထေရော ကိရ နာမ.....နာဝါယ ဥပရိ-တလေ နိသိန္နော။ အဘိ၊ဇ္ဇ၊၁။၁၂။ သတ္ထာဘူမိ-ကဿ ပါသာဒဿ ဥပရိတလေ ဝါသယီသု။ ပဋိသံ၊ဇ္ဇ၊၂။၂၉၃။ (–ဓမ္မ၊ဇ္ဇ၊၂။၃၅။)

ဥပရိတဒ္ဓကဒ္ဓမ္ဝိဇ္ဇ (နာ) [ဥပရိတဒ္ဓ+ကဒ္ဓမ-ဝိဇ္ဇ] အထက်၌-အထက်က-မသော ရှုံ့ညှန်-အပြင်။ တသ္မာ ကေသ္မိ ဥန္ဒုတဌာနေ ဥပရိ-တဒ္ဓကဒ္ဓမ္ဝိဇ္ဇေ မုဒ္ဓနိ ဟရိတတိဏာနိ ဇာယိသု။ ဇာ၊ဇ္ဇ၊၂။၂၃။

ဥပရိဒန္တ (ပု) [ဥပရိ+ဒန္တ] အထက်၌တည်သော သွား။ အထက်သွား။ ဟေဋ္ဌာဒန္တေ ဥပရိ-ဒန္တံ ဌပေတ္တာ။ မ၊ဇ္ဇ၊၂။၁ရ၉။ (–ဒီ၊ဇ္ဇ၊၁။၁ရ၉။ မ၊ဇ္ဇ၊၂။ရရ၊၂၁ဝ။)

ဥပရိဒန္တမုသလသဏ္ဌာဏ္ဌိတ (တိ) [ဥပရိဒန္တ-မုသလ+သဏ္ဌာ**ဏ**ဌိတ] အထက်သွားတည်းဟူ-သောကျည်ပွေ့သည်-မုံ့မုံ့ညက်ညက်ကြိတ်ချေ-ထောင်းထု-အပ်သော။ တံ ဟေဋ္ဌာဒန္တဥဒု-က္ခလေ.....ဥပရိဒန္တမုသလသဏ္ဌာ**ဏ**ဌိတံ ကောစိ ကဒ္ဒ၊ဇ္ဇ၊နာ ဝါ ဒဗ္ဗိယာ ဝါ အန္ဓော ပဝေသေ-ယ္ယော နာမ နတ္ထိ။ ဒီ၊ဇ္ဇ၊၁။၁ရ၉။ သံ၊ဇ္ဇ၊၃။၂ရ၁။ အဘိ၊ဇ္ဇ၊၂။ရ၄၆။

ဥပရိဒီဃာ (တိ) [ဥပရိ+ဒီဃာ] အထက်အရပ်မျက်နှာ။ ဥပရိဒီဃံ ဥဒ္ဓမုဝေါ ဟုတ္တာ ဝိလော-ကေန္တော။ မဟာနိ၊ဇ္ဇ။၃ရ၃။

ဥပရိဒေဝ (ပု) [ဥပရိ+ဒေဝ] အထက် အထက် ဘုံ၌တည်နေသောနတ်၊ အထက်နတ်။ ဥပရိ-ဒေဝေ စ စက္ခုဝိညာဏဒဿနေနာပိ။ မဋ္ဌ၊ ၃။၂၄၈။ ဥပရိဒေဝေ စာတိ ဥပရူပရိဘူမိ-ဝါသေ ဒေဝေ စ ။ မဇ္ဈိ၊၃။၁၆၅။

ဥပရိဒေဝလောက (ပု) [ဥပရိ+ဒေဝလောက] အထက်နတ်ပြည်။ ဥပရိဒေဝလောကေ သမ္ဘတ္တိ အနုဘဝိသာမာတိ နု ဘာယန္တိ။ ဒီဃ၊၂။၂၉၀။ (-မဋ္ဌ၊၂။၂၃၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၆ရ။ မဇ္ဈိ၊၂။၂၅၂)

ဥပရိဒေသ (ပု) [ဥပရိ+ဒေသ] အထက်အရပ်။ ဝုဋ္ဌိနိမိတ္တေန ဝိယ မဟောဃေန ဥပရိဒေသေ ဝုဋ္ဌိနိပါတောဝ။ အနုဋီ၊၂။၁၃၆။

ဥပရိဒေသနာ (ထီ)[ဥပရိ+ဒေသနာ] အထက်-နောက်-၌ဟောတော်မူအပ်သောဒေသနာတော်။ ဥပရိဒေသနံ အနဝသေသတော ပရိယာဒိယတိ။ မဇ္ဈိ၊၁။၁၉၃။ (-မဇ္ဈိ၊၂။၁၂၆။ မဇ္ဈိ၊၃။၃ရ။)

ဥပရိဒေသနာရုဠ္ဍ (တိ) [ဥပရိဒေသနာ+အာရုဠ္ဍ] အထက်ဒေသနာတော်၌-နောက်၌ဟောတော်မူအပ်သောဒေသနာတော်၌-တင်အပ်-ထည့်သွင်းဟောကြားအပ်-သော။ ဥပရိဒေသနာရုဠ္ဍတ္တာ စ တာသံ။မဇ္ဈိ၊၁။၃၃၃။

ဥပရိဓေ (ပု) [ဥပရိ+ဓေ] အထက်၌တည်သော တံခွန်။ ဝေဇယန္တသဏ္ဌာ ပါသာဒသဏ္ဌာ ဥပရိဓေ ပဿာမိ။ အပဒ၊၁။ဝ။၂ရရ။

ဥပရိနဒီ (ထီ) [ဥပရိ+နဒီ] မြစ်၏ အထက်အရပ်။ ဥပရိနဒိယံ ဌိတာနံ ဒေဝေ ဝုဋ္ဌေ ပုဏ္ဏာယ နဒိယာ သောတေ နိမုဂ္ဂေါ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၅၃ဝ။ ဥပရိနဒိယံ ဌိတာနံ။ ဝိမတိ၊၂။ ၁၆၆။

ဥပရိနဘ (နဘ) [ဥပရိ+နဘ] အထက် ကောင်းကင်။ ဥပရိနဘေ ဌိတံ ပုဏ္ဍရီကံ ဝိယ ဘဂဝန္တံ-ယေဝ နမဿမာနေ ဒိဿာဝ။ ဒီဃ၊၁။၄၁။

ဥပရိနာဘိအန္တဝဋ္ဋလ (နဘ) [ဥပရိနာဘိ+ အန္တဝဋ္ဋလ] ချက်၏ အထက်၌ တည်သော အူမအလွှာ။ ဥဒရိယံ.....ဥပရိနာဘိအန္တဝဋ္ဋလေ ဌိတံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ရရ။

ဥပရိနိဂ္ဂတ (တိ) [ဥပရိ+နိဂ္ဂတ] အထက်သို့ တက်သော။ သော ကိရ...ဥပရိနိဂ္ဂတာဟိ မဟာသာခါဟိ မောရဝိဠ္ဌကလာပေါဝိယ ဝိရောစိတ္ထ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၆၆။

ဥပရိနေမ (နဘ) [ဥပရိ+နေမ။ နေမ ပုဒ်ရင်းကား ပုလ္လိင်။ ဤ၌ အဗျယီဘောဝမာသ်ဖြစ်၍ နပုလ္လိင်။] အဋ္ဌ ကတ္တာ ဥပရိနေမဿ။ သံ၊ ၃။၃ရ၉။ အံ၊ဋ္ဌ။၂၀၄။ ဥပရိနေမဿာတိ ဥပရိ အာဝါဋဿ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂ရ၅။ (-သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၃ဝ။)

ဥပရိပစ္စာသာ (ထီ) [ဥပရိ+ပစ္စာသာ] နောက်ထပ် မျှော်လင့်တောင့်တခြင်း၊ နောက်ထပ်မျှော်လင့်ချက်။ အဝဓာရဏေန ဥပရိပစ္စာသံ နိဝတ္တေတိ။ ဒီဃ၊၃။၂၂၆။

ဥပရိပဋ္ဌ (တိ) [ဥပရိ+ပဋ္ဌ] အထက်-နောက်-၌ဖြစ်သော အမေးပုစ္ဆာပြဿနာ။ ဥပရိပဋ္ဌေန ဟေဋ္ဌာပဋ္ဌံ ဇာနိဿာမိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၄။

ဥပရိပဏ္ဍာသာ (ထီ) [ဥပရိ+ပဏ္ဍာသာ။ ဝိသတ္ကာဒိ၊ နဝုတိ၊ ဣတ္ထိကေဝုစ်-အရ ပဏ္ဍာသာ သည် ထီလိင်သာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅၅-၌ ဥပရိပဏ္ဍာသေ ပါဠိယံ-ဟုတ္တေ.ရ၏။ ဥပရိပဏ္ဍာသ-ပါဠိယံ မှ ဗျက်ယွင်းလာသလော မပြောတတ်။] ဥပရိပဏ္ဍာသပါဠိတော်၊ အထက်ပိုင်း သုတ်ငါးဆယ်၊ (သုတ္တန္တပိဋက မဇ္ဈိမနိကာယ်၌ ပါဝင်သော ဒေဝဒဟဝဂ်၏ ဒေဝဒဟသုတ်မှ စ၍ သင်္ဂါယတနဝဂ်၏ ဣန္ဒြိယဘာဝနာသုတ် တိုင်အောင်သော အထက်ပိုင်းသုတ်ငါးဆယ်)။ တတ္ထ မဇ္ဈိမသဏ္ဌိတိ နာမ ·ပဏ္ဍာသတော

မူလပဏ္ဍာသာ မဏ္ဍိမပဏ္ဍာသာ ဥပရိပဏ္ဍာ-
သာတိ ပဏ္ဍာသတ္ထယသင်္ဂဟာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂။
(အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၅၅၊ခုဝ၆။) ဥပရိ ဥဒ္ဓံ ပဏ္ဍာသာ
ဥပရိပဏ္ဍာသာ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၉။

ဥပရိပဏ္ဍာသက (ပု) [ဥပရိပဏ္ဍာသာ+က] (က)
အထက်ပိုင်း သုတ်ငါးဆယ်အပေါင်းအစု၊
သုတ္တန္တပိဋကမဏ္ဍိမနိကာယ်၌ ပါဝင်သော
အထက်ပိုင်းသုတ်ငါးဆယ်အပေါင်းအစု။
(ဥပရိပဏ္ဍာသာ-လည်းကြည့်။) (ခ) အထက်
ပိုင်း သုတ်ငါးဆယ်အပေါင်းအစု၊ သုတ္တန္တပိဋက
သံယုတ္တနိကာယ်၌ ပါဝင်သော ခန္ဓဝဂ္ဂသံယုတ်
ပါဠိတော် ခန္ဓသံယုတ် (၁၁) ၁-အန္တဝဂ်၏
အန္တသုတ်မှစ၍ (၁၅) ၅-ဒိဋ္ဌိဝဂ်၏ ၁၀-
အာနန္ဒသုတ်တိုင်အောင်သော အထက်ပိုင်း
သုတ်ငါးဆယ်အပေါင်းအစု။ (က) ပဌမ ဟိ
ဥပရိပဏ္ဍာသကော ပရိဟာယတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၆၈။
မူလပဏ္ဍာသံ သဗ္ဗာယန္တသ.....ဥပရိပဏ္ဍာ-
သကော အာဂစ္ဆတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၉၂။ (-ထေရ၊
ဋ္ဌ၊၁။၁၀၅။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၅၆။ မ၊ဋီ၊ ၂။၁၈၀။
မူလဋီ၊ ၂။ ၂၁၈။) (ခ) ဥပရိပဏ္ဍာသကော
သမတ္တော။ သံ၊ ၂။၁၅၃။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ခုဝ၆။

ဥပရိပဏ္ဍာသဋ္ဌကထာ (ထီ) [ဥပရိပဏ္ဍာသာ
+အဋ္ဌကထာ] ဥပရိပဏ္ဍာသ်အဋ္ဌကထာကျမ်း။
ဥပရိပဏ္ဍာသပါဠိတော်၏-သုတ္တန္တပိဋက မဏ္ဍိမ
နိကာယ်၌ပါဝင်သော အထက်ပိုင်း သုတ်
ငါးဆယ်၏-အနက်အဓိပ္ပါယ်ကို အကျယ်တဝင့်
ဖွင့်ပြရာကျမ်းဂန်။ ဥပရိပဏ္ဍာသဋ္ဌကထာ
နိဋ္ဌိတာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၂၅၂။

ဥပရိပဒ္ဓယ (နာ) [ဥပရိပဒ+ဒ္ဓယ] အထက်-
နောက်-ဖြစ်သော ပုဒ်နှစ်ခုတို့၏အပေါင်း။
ဥပရိပဒ္ဓယေပိ သေဝ နယော။ အံ၊ဋ္ဌ၊
၁။၄၁၀။

ဥပရိပမ္ဘတ (ပု၊နာ) [ဥပရိ+ပမ္ဘတ] တောင်၏
အထက်၊ တောင်ထိပ်။ ယာဒါ ဥပရိပမ္ဘတေ
မဟာမေဃော အဘိပ္ပဝုဋ္ဌော ဟောတိ။ မ၊
၂။ခုဝ၉။ (-မဟာ။ဝရ၊။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၆၉။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၄၅၅။)

ဥပရိပါသာဒ (ပု၊နာ) [ဥပရိ+ပါသာဒ] ပြာသာဒ်
၏-အထက်-အထက်ထပ်-အထက်အဆင့်။
တေန ခေါ ပန သမယေန သောဏဒဏ္ဍော
ဗြာဟ္မဏော ဥပရိပါသာဒေ ဒိဝါသေယျံ
ဥပဂတော ဟောတိ။ ဒီ၊ဋ၊ဝ၀၄၊ဝ ၂ ၁။

ဥပရိပါသာဒဂတ (တိ) [ဥပရိပါသာဒ+ဂတ]
ပြာ သာဒ်၏ အထက်ထပ်သို့ရောက်နေသော၊
သူ။ အထ အညတရာ ကုဋုမ္ဗိယာဘရိယာပိ
ဥပရိပါသာဒဂတာ...အဋ္ဌာသိ။ အပဒ၊ဋ၊ ၂ ၁၈။

ဥပရိပါသာဒဝေရဂတ (တိ) [ဥပရိ+ပါသာဒ
ဝရ+ဂတ] မြတ်သောပြာသာဒ်၏ အထက်ထပ်
သို့ ရောက်နေသော၊သူ။ ရာဇာ ပသေနဒိ-
ကောသလော မလ္လိကာယ ဒေဝိယာ သဒ္ဓိ
ဥပရိပါသာဒဝေရဂတော ဟောတိ။ ဝိ၊ ၂။ ၁၄၈။
ဥဒါန။ ၁ခုဝ။ ဥပရိပါသာဒဝေရဂတော နိသိန္နော
ဟောတိ။ ဒီ၊ဋ၊ ၄၄။ ဥပရိပါသာဒဝေရဂတောတိ
ပါသာဒဝေရသာ ဥပရိဂတော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁ ၂ ၁။
ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂ ၄ ၁။

ဥပရိပါသာဒဝေရတလ (နာ) [ဥပရိပါသာဒ
ဝရ+တလ] မြတ်သောပြာသာဒ်၏ အထက်
ထပ်ကြမ်းပြင်။ သုမေဓေတ္ထိတော ဥပရိပါသာဒ-
ဝရတလေ ရဟောဂတော ဟုတ္တာ ပလ္လင်
အာသုဇိတ္တာ နိသိန္နော စိန္တေသိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။ ၉ ၀။
ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၄။

ဥပရိပါသာဒဝေရတလဂတ (တိ) [ဥပရိ +
ပါသာဒဝရတလ+ဂတ] မြတ်သော ပြာသာဒ်၏
အထက်ထပ် ကြမ်းပြင်သို့ရောက်နေသော၊သူ။
ကိသာဂေါတမီ နာမ ခတ္တိယကညာ ဥပရိ-
ပါသာဒဝရတလဂတာ...ဟုဒ် ဥဒါနိ် ဥဒါနေသိ။
ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ရ၊။

ဥပရိပိဋ္ဌိ (ထီ) [ဥပရိ+ပိဋ္ဌိ] တံခါးဘောင်ကျည်းခွေ၏ အထက်အရပ်။ (အထက် တံခါးဘောင်။ ဝိ၊၄။သျ၊၂။၆၃။) တသဲ့ ဥပရိပိဋ္ဌိတော အဟိ ခန္ဓေ ပပတိ။ ဝိ၊၄။၃ရ၃။ ဥပရိပိဋ္ဌိ-တောတိ ပိဋ္ဌိသံဃာဌသ ဥပရိဘာဂတော၊ ဒ္ဒါရဗာဟသ ဥပရိပဒေသတောတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၃။၄၂၃။

ဥပရိပေလ္လနဒဏ္ဍက (ပု) [ဥပရိ+ပေလ္လနဒဏ္ဍက] ပွတ်ကျည်၏ အထက်မှ ဖိနှိပ်သော-တုတ်ချောင်း(သစ်သားချောင်း)-တုတ်တံ။ (ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။မဇ္ဈ၊သျ၊၃။၃၀၉-၌ "ပွတ်ကျေသည် တင်အပ်သော အထက်၌ ပွတ်ကျေကို တွန်းသော 'လှန်တန်"ဟုလည်းကောင်း, ပါရာဇိကက် ဘာသာဋီကာ၊၂။၅၁၂-၌ "အထက်၌ နှိပ်ကြောင်းဒုတ်"ဟုလည်းကောင်း, ရှေ့ဥမင်၊သျ-၌ "ပွတ်ကျည်တပ်သော အထက်ပွတ်နှိပ်လှံတံ" ဟုလည်းကောင်း ပြန်ဆိုကြ၏။) အရ၏ဝန္ဒုကေ ဝါ ဥပရိပေလ္လနဒဏ္ဍကေ ဝါ မာလာကမ္မာ-ဒိကံ ယံကိဉ္စိ ဝဏ္ဏမဋ္ဌं နှ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၅၃။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ရ။ မုသလမ္ဗတ္ထကပိဋ္ဌန-ဒဏ္ဍကော ပေလ္လဒဏ္ဍကောနာမ။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ ဋီ၊၂။၃၅၉။ ဝိနယာလင်္ကာရဋီ၊၁။၄၈။

ဥပရိဖလသမာပတ္တိသီသ (နာ) [ဥပရိဖလ-သမာပတ္တိ+သီသ] အထက်ဖလသမာပတ်ကို အဦးပစနပြုခြင်း။ ဥပရိဖလသမာပတ္တိသီသေန သကလသာသနံ ဒဿေတုမ္ဘိ အယံ ဒေသနာ အာရဒ္ဓါ။ မဋ္ဌ၊၁။၃၆၈။ မ၊ဋီ၊၂။၄ရ။

ဥပရိဖေါဋ (ပု) [ဥပရိ+ဖေါဋ] အထက်၌ ဖေါင်းကြွသော အနာအဖု။ ဘိယ္ယော စ ဘဏ္ဍနသ ဥပရိဖေါဋော ဝိယ.....နာ မညိတ္ထ။ သာရတ္ထ၊၃။၃၅၀။

ဥပရိမြဟွလောက (ပု) [ဥပရိ+မြဟွလောက] အထက်မြဟွားပြည်။ ရံသိယော သကလဒီပံ ပတ္ထရိတ္တာ ဥပရိမြဟွလောကံ အာဟစ္စ အဋ္ဌသု။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၃။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၂။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၅၄။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၁၁၄။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၃ရ။)

ဥပရိဘတ္တ (နာ) [ဥပရိ+ဘတ္တ] အထက်က-အပေါ်ယံ-ဆွမ်း။ ဥပရိဘတ္တေန သဒ္ဓိံ အပ-နေတမ္ဘံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၂။

ဥပရိဘဒ္ဒက (ပု) [ဥပရိ+ဘဒ္ဒက] ငရွှေပင်။ ဝိဓုရ(ဇာ၊ဋ္ဌ၊သျ။၁၆၉။) ဥပရိဘဒ္ဒကာ သိန္နု-ဝါရကာ။ ဇာ၊၂။၂ရ၈။ ဥပရိဘဒ္ဒကာတိ ဥဒ္ဓါ-လက ဇာတိကာယေ ရုက္ခာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၁၆၈။

ဥပရိဘဝ (ပု၊နာ) [ဥပရိ+ဘဝ] (၁) အထက်ဖြစ်သော-ဘဝ-ခန္ဓာအတ္တဘော-ဘုံ။ (၂) ဘဝ-ဘုံအားလုံး၏ အထက်ဖြစ်သောတရား (နိဗ္ဗာန်)။ တတ္ထ ပရိနိဗ္ဗာယီတိ တသ္မိံ ဥပရိ-ဘဝေယေဝ ပရိနိဗ္ဗာနဓမ္မော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ရ၃။ ဥပရိဘဝံ ဝါ (ဥပရိဘဝဋ္ဌေ။ သီ၊က မူကွဲ။) နိဗ္ဗာနံ ဂန္ဓဲ့ အဒေန္တော အဟေ တိသု ဘဝေသု... ဂမေတိတိပိ အတ္ထော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆။ ကာမ် နိဗ္ဗာနံ အရူပိဘာဝါ အဒေသံ, နှ တသ ဌာနဝသေန ဥပရိဂဟဏံ၊ သဗ္ဗသံခတပဋိနိ-သဒ္ဒတ္ထာ ပန သဗ္ဗသပိ ဘဝသ ဥပရိတိ ဝတ္ထုမ္ဘတံ အရဟတ္တိတိ ကတ္တာ ဝုတ္ထံ "ဥပရိဘဝံ နိဗ္ဗန"န္တိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၄၆။

ဥပရိဘဝူပဂ (တိ) [ဥပရိဘဝ+ဥပဂ (=ဥပ+ဂမု+ကွိ)] အထက်ဘုံဘဝသို့ ကပ်ရောက်သော၊ သူ။ ဥဒ္ဓံသောတသ ဥပရိဘဝူပဂတာ ဧကံ-သိကာ။ အနုဋီ၊၃။၄၉။

ဥပရိဘဝဂ္ဂ (ပု) [ဥပရိ+ဘဝဂ္ဂ] အထက်ဘဝဂ်။ ဥပရိဘဝဂ္ဂ(ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၅)န္တိ အကနိဋ္ဌပြဟ္မ-လောကံ ပရိယန္တံ ကတ္တာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ပဋိသံ၊ဂ်။၃၃၄။

ဥပရိဘာဂ (ပု) [ဥပရိ+ဘာဂ] အထက်အဖို့၊

အထက်ဘက်၊ အထက်ပိုင်း။ ဝေမေဝ ခေါ စုန္ဒ ဝိဟီသကသ ပုရိသပုဂ္ဂလသ အဝိဟီ-သာ ဟောတိ ဥပရိဘာဝါယ။ မ၊၁။၅၄။ မဇ္ဈ၊ ၁။၁၉၆။ ပရိမ္ဗမနံ ဝိယ စ ပဒုမာဘိမုခပတိ-တသ ဘမရသ ပဒုမသ ဥပရိဘာဝေ။ ဝိ၊ ဌ၊၁။၁၁၅။ အဘိဌ၊၁။၁၅၈။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၆၈။ မဟာနိ၊ဌ။၁၁၀။ (–ဝိ၊ဌ၊၁။၃၀၀။)

ဥပရိဘာဝကောဋိ (နာ) [ဥပရိဘာဝ+ကောဋိ] အထက်အဖို့အစွန်း။ ဥပရိဘာဝေနာတိ သံကော်စိတသ ဥပရိဘာဝကောဋိယာ။ သာ ရတ္တ၊ ၂။၈၃။

ဥပရိဘာဝဂံမနီယ (တိ) [ဥပရိဘာဝ+ဂမု+ဏေ+အနီယ] အထက်အဖို့သို့–အထက်သုဂ-တိ ဘုံဘဝသို့–ရောက်စေတတ်သော တရား (ကုသိုလ်တရား)။ ယေ ကေစိ ကုသလာ ဓမ္မာ၊ သဗ္ဗေ တေ ဥပရိဘာဝဂံမနီယာ။ မ၊၁။ ၅၄။ သံ၊ဌ၊၁။၁၈။ (–မ၊ဌ၊၁။၁၉၆။) ဥပရိဘာ-ဂံဂမေန္ဓိတိ ဥပရိဘာဝဂံမနီယာ။ သံ၊ဋီ၊၁။၄၈။

ဥပရိဘာဝတ္ထ (တိ) [ဥပရိဘာဝ+အတ္ထ] အထက်အဖို့–အထက်ဘက်–အထက်ပိုင်း–ဟူသော အနက်ရှိသော။ ဥ–သဒ္ဒါ ဟိ ဥပ–သဒ္ဒါ စ ဏ္ဍ ဥပရိဘာဝတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၄၅။

ဥပရိဘာဝပမာဏ (တိ) [ဥပရိဘာဝ+ပမာဏ] အထက်ပိုင်းပမာဏရှိသော။ ဥပရိဂေါပ္ပက-ကြည့်။

ဥပရိဘာဝမဇ္ဈ (နာ) [ဥပရိဘာဝ+မဇ္ဈ] အထက်အဖို့၏–အထက်ပိုင်း၏–အလယ်အရပ်–အလယ်အဖျားအရပ်။ သင်္ကော်စေတ္တာ ပဝေသေ-နွှဿာပိ စတ္တာရိ ပဿာနိ ဥပရိဘာဝမဇ္ဈဏ္ဍာတိ ပဋ္ဌ ဌာနာနိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၂၃။ ဥပရိဘာဝမဇ္ဈန္တိ ဥပရိဘာဝဿ အဂ္ဂပ္ပဒေသံ။ ဝဇိရ။၁၀၀။

ဥပရိဘာဝဝေမဇ္ဈ (နာ) [ဥပရိဘာဝ+ဝေမဇ္ဈ] အထက်ပိုင်း၏ အလယ်အရပ်။ ဣဒဏ္ဍ မဇ္ဈေန သမိဋ္ဌိတ္တာ ပဝေသေန္ဓဿ...အင်ဇာတသ ဥပရိဘာဝဝေမဇ္ဈံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ သာ ရတ္တ၊ ၂။၈၃။

ဥပရိဘာဝိယ (တိ) [(၁) ဥပရိဘာဝ+ဏ္ဍယ်။(၂) ဥပရိ+ဘဝ+ဏ္ဍ] (၁) အထက်အဖို့–အထက်ပိုင်း–၏ စီးပွားဖြစ်သော။ (၂) အထက်အဖို့သို့–အထက်ပိုင်းသို့ ချဉ်းကပ်တတ်သော၊ ပဋ္ဌိ-သန္ဓေတည်နေကပ်ရောက်ခြင်း၏ အကြောင်း-တရား အနေအားဖြင့် ရူပအရူပဓာတ်ဟူသော အထက် ဘုံဘဝသို့ ချဉ်းကပ်တတ်သော။ ဥဒ္ဓ-မ္ဘာဝိယ–နှင့်ယှဉ်ကြည့်။ (၁)(၂) ဥဒ္ဓမ္ဘာ-ဝိယာနီတိ ဥပရိဘာဝိယာနိ။ အံ၊ဌ၊၃။၂၈၉။

ဥပရိဘာဝ (ပု) [ဥပရိ+ဘာဝ] (၁) အထက်ဌ-ဖြစ်သည်–အထက်တန်းရောက်သည်–မြင့်မြတ်-သည်–၏အဖြစ်(ရဟန်းအဖြစ်)။ (၂) အထက်-အထက်ဌ–နောက်နောက်ဌ–ထပ်ကာထပ်ကာ-ဖြစ်ခြင်း။ (၃) အထက်တန်း–အမြင့်မြတ်ဆုံး-ဖြစ်သော တရား(နိဗ္ဗာန်)။ (၁) ဘိက္ခုဘာဝေါ ဟိ ဥပရိဘာဝေါ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၀၈။ ဥပရိဘာဝေ အဓိရောဟတိ၊.....ဥပရိဘာဝေ ဥပသမ္ပဇ္ဇော။ ရူ၊ဒ္ဒ၊၁။၂၉၊၁၃၁။ နီတိ၊သုတ္တ၊ဒ္ဒ။၃၆၄၊၃၆၅။ (၂) ဘိယ္ယောဘာဝေါယာတိ ဥပရိဘာဝေါယ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၉၃။ သံ၊ဌ၊၃။၁၆၂။ (–ပဋိသံ၊ဌ၊၂။ရ၁။) ဘိယ္ယောဘာဝေါ ပုနပ္ပုနံ ဘဝနံ၊ သော ပန ဥပရူပရိ ဥပ္ပတ္တိတိ အာဟ "ဥပရိဘာဝေါယာ"-တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၄၆။ (၃) ဥပရိဘဝ–ကြည့်။

ဥပရိဘာဝကရ (တိ) [ဥပရိဘာဝ+ကရ+အ] အထက်ဌ-ဖြစ်ခြင်းကို–အထက်တန်းရောက်-အောင်–ပြုတတ်သော။ ဥဒုစိတ–ကြည့်။

ဥပရိဘာဝနာမဂ္ဂဘာဝတ္ထ (ပု) [ဥပရိ+ဘာဝနာ-မဂ္ဂ+ဘာဝတ္ထ] အထက်ဌ ဖြစ်ပွားစေအပ်သော အရိယာမဂ်၏ ဖြစ်ပေါ်လာခြင်း အကျိုး။

သောတိ ဥပရိဘာဝနာမဂ္ဂဘာဝတ္ထာယ ပဋိပဇ္ဇ-
မာနော သေက္ခော။ နေတ္တိ၊ဝိ။၁၁၀။

ဥပရိဘူတ (တိ) [ဥပရိ+ဘူတ]အထက်-နောက်
ခ-ဖြစ်သော။ အာသာတနာ ဥဒ္ဓံ ဥပရိဘူတံ
အတ္ထာဘာဝန္တိ အတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၄၀။

ဥပရိဘူမက (တိ) [ဥပရိ+ဘူမိ+က] အထက်
ဘုံ၌ ဖြစ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပရိဘူမကကုသလ (နာ) [ဥပရိဘူမက+ကုသလ]
အထက်ဘုံ၌ဖြစ်သော ကုသိုလ်စိတ်။ တတိယ-
စတုတ္ထာနိ ပန ဌပေတ္မာ ဥပရိဘူမကကုသ-
လာနိ စ ။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၄၄၀။

ဥပရိဘူမိ (တိ) [ဥပရိ+ဘူမိ] အထက်ခ-ဖြစ်
သော-ဘုံ-အဆင့်-အထပ်။ တဿ ဥပရိဘူ-
မိယံ ပဋ္ဌဝ္ဌသတာနိ ဟောန္တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၄၃။
(-ဓမ္မ၊ဋီ၊၁။၂၆၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၁၄။ မူလဋီ၊
၂။၁၈၅။)

ဥပရိဘူမိက (တိ) [ဥပရိဘူမိ+ဏိက] အထက်
ဘုံ၌ ဖြစ်သော။ အသညီနဉ္စ ရူပါယတနံ
သမာနဘူမိကာနံ (သမာနတလဋ္ဌိသီနံ) ဝေဟ-
ပ္ဖလာနံ ဥပရိဘူမိကာနဉ္စ သုဒ္ဓါဝါသာနံ
ပသာဒသ ဝိသယဘာဝံ ဂစ္ဆတိ။ အနုဋီ၊၂။
၁၂၁။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊၂။၃၀၈။

ဥပရိဘူမိဂတ (တိ) [ဥပရိဘူမိ+ဂတ] အထက်
ဘုံတို့၌-ဖြစ်သော-ရောက်ရှိသော။ ဥပရိဘူမိဂ-
တတ္တာ ဥဒ္ဓံ အဂ္ဂံ အသာတိ ဥဒ္ဓဂ္ဂိက်။ သံ၊ဋီ၊
၁။၁၉၂။

ဥပရိဘူမိပ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥပရိဘူမိ+ပတ္တိ] အထက်
ဘုံသို့ရောက်ခြင်း။ ဥပရိဘူမိပ္ပတ္တိယာ ဝိတိ-
ဏ္ဏော။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၃၅၅။ (-မူလဋီ၊၂။၁၈၅။)

ဥပရိဘူမိသမုပ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥပရိဘူမိ+သမုပ္ပတ္တိ]
အထက်ဘုံ-၌ဖြစ်ခြင်း-သို့ရောက်ခြင်း။ တတ္ထ
သုဒ္ဓါဝါသေသု ဟေဋ္ဌာဘူမိကဿ အသတိ
ဗ္ဗုဒ္ဓုပ္ပါယပရိပါကေ ဥပရိဘူမိသမုပ္ပတ္တိ နိ သဏ္ဌာ
ပဋိသေဓေတုံ ဥဒ္ဓံသောတဝစနတော။ အနုဋီ၊
၃။ ၁၆၆-၇။

ဥပရိဘောဇန (နာ) [ဥပရိ+ဘောဇန] စားဖွယ်
ဘောဇဉ်၏-အထက်-အထက်အရပ်။ မနု-
ဿာနံ ဘုဉ္ဇမာနာနံ ဥပရိဘောဇနေပိ ဥတ္ထိဋ္ဌ-
ပတ္ထံ ဥပနာမေန္တိ။ ဝိ၊ဋီ။၅၆။ ဥပရိဘောဇနေတိ
ဘောဇနဿ ဥပရိ။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၂၅၈။

ဥပရိမ (တိ) [ဥပရိ+ဏမ] အထက်ခ-ဖြစ်သော။
ဥပရိမေန ဘိက္ခုနာ ဒုဋ္ဌဟိတာ သိလာ
ဟေဋ္ဌိမဿ ဘိက္ခုနော မတ္ထကေ အဝတ္ထာသိ။
ဝိ၊ဋီ။၁၀၂။ ပုထုဒိဿာ နမဿဿိ.....ဟေဋ္ဌိမံ
ဒိသံ ဥပရိမံ ဒိသံ။ ဒီ၊ဋီ။၁၄၆။ (-ဝိ၊ဋီ၊၁။၁၅၁။
ဒီ၊ဋီ၊၁။၅၅။ မ၊ဋီ၊၁။၃၆၃။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၁၉။ အံ၊
ဋီ၊၂။၈၆။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၂၅၅။)

ဥပရိမဥပရိမ,သဒ္ဒါ (ထီ) [ဥပရိမဥပရိမ+သဒ္ဒါ]
အထက်အထက်ဖြစ်သောပုဂ္ဂိုလ်၏ သဒ္ဒါ
တရား။ စတ္ထာရောပိ အဿဒ္ဓါ နာမ ဥပရိမ-
ဥပရိမသဒ္ဓါယ အဘာဝတော။ မ၊ဋီ၊၃။၁၆၄။

ဥပရိမကာယ (ပု) [ဥပရိမ+ကာယ] အထက်
ပိုင်းဖြစ်သော ခန္ဓာကိုယ်၊ အထက်ပိုင်းခန္ဓာကိုယ်။
ဥပရိမကာယတော ဥဒကဓာရာ ပဝတ္တတိ။
ပဋိသံ။၁၂၀။ ကဋိဝါမနဿ ကဋိတော ပဋ္ဌာယ
ဥပရိမကာယော ရဿော ဟောတိ။ ဝိ၊ဋီ၊၃။
၃၀၉။ ဝိသင်္ခ။၁၄၁။

ဥပရိမကာယဝိသယ (တိ) [ဥပရိမကာယ+
ဝိသယ] အထက်ပိုင်းခန္ဓာကိုယ်-ဟူသော
အရာဌာနရှိသော-ကိုသာဆိုလိုသော။ ဥဒ္ဓံ
ကာယန္တိ ဣဒ္ဓိ ကာယသဒ္ဒါ ဥပရိမကာယ-
ဝိသယော။ သာရတ္ထ၊၂။၁၈၆။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၅၆။
သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၂၃။ မ၊ဋီ၊၂။၁၆၂။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၅၉။
ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၁၆။

ဥပရိမကောဋိ (တိ) [ဥပရိမာ+ကောဋိ] အထက်၌ဖြစ်သော–အထက်ဆုံးဖြစ်သော–အစွန်း–အပိုင်းအခြား။ ဟေဌာသုတ္တသ ဌာနံ ဥပရိမ–ကောဋိယာ အတိက္ကန္တဂတံ ဌာနာ စုတံ နာမ ဟောတိ။ ဒီ၊ဌ၊၃။၃၂။ ဟေဋ္ဌိမကောဋိယာ သောတာပန္နော ဥပရိမကောဋိယာ ဒိဏာသဝေါ ပညဝါတိ နိဒ္ဒိဋ္ဌော။ မ၊ဌ၊၂။၂၃၉။ (–သံ၊ဌ၊၂။၂၃၉။ အံ၊ဌ၊၂။၃၄။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၃၁၉။)

ဥပရိမကောဋိဂတဘာဝ (ပု) [ဥပရိမကောဋိ+ဂတဘာဝ] အထက်၌ဖြစ်သော စိတ္တုပ္ပါဒ်အပိုင်းအခြားသို့ ရောက်သည်၏အဖြစ်။ နာပဇ္ဇတိ ဥပရိမကောဋိဂတဘာဝေန ဝိနာ ဟေဋ္ဌိမကောဋိဂတဘာဝါဘာဝတော။ မူလဋီ၊ ၂။၁၆။ (–အနုဋီ၊ ၂။၂၂။)

ဥပရိမဂလဝါဌက (ပု) [ဥပရိမ+ဂလဝါဌက။ ဂလဝါဌက–ကြည့်] အထက်၌ဖြစ်သော လည်ချိုင့်။ ပုရိမဂလေ ဥပရိမဂလဝါဌကော။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၄၂။ (–ဝိမတိ၊ဋ။၁၈၁။)

ဥပရိမဂ္ဂ (ပု) [ဥပရိ+မဂ္ဂ] အထက်ဖြစ်သော အရိယမဂ်။ ဥပရိမဂ္ဂံ ဘာဝေတ္တာ အာသဝ–က္ခယံ ပါပုဏာတိ။ မ၊ဌ၊၄။၁၀၆။ (–ဝိ၊ဌ၊ဋ။၁၃၄။ အဘိ၊ဌ၊ဋ။ ၂၈၄။)

ဥပရိမဂ္ဂဥပ္ပါဒေန္ဒ (တိ) [ဥပရိမဂ္ဂ+ဥပ္ပါဒေန္ဒ] အထက်မဂ်ကို ဖြစ်စေသော၊သူ။ တဏှံ အနုပ္ပါဒေတ္တာ ဥပရိမဂ္ဂဥပ္ပါဒေန္ဒာနံ မဂ္ဂဖလ–ဘဂ်ကွဏသမဂ်ီနံ သမုဒယသစ္စံ နာ နိရုဇ္ဈိ–ဿတိတိ။ မူလဋီ၊၃။၁၃၇။

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ (နာ) [ဥပရိမဂ္ဂ+တယ] အထက်မဂ် သုံးပါးအပေါင်း။ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယံ အဝဿံ သမ္ဘာပကော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၆၃။ (–ဒီ၊ဌ၊၃။ ၂၇၉။ အဘိ၊ဌ၊ဋ။ ၂၈၃–၄။)

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယကိစ္စ (နာ) [ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ+ကိစ္စ] အထက်မဂ်သုံးပါးအပေါင်းသည် ပြုသင့်သော ကိစ္စ။ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယကိစ္စံ ပန နာ နိဋ္ဌာသိ။ အံ၊ဌ၊၁။ ၁ ၂၆။ ထေရ၊ဌ။ ၂။၃၇၅။ ဓမ္မ၊ဌ၊ဋ။ ၆၀။ သာရတ္ထ၊၃။ ၂ ၂၈။

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယကွဏ (ပု) [ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ+ဝဏ] အထက်မဂ်သုံးပါးအပေါင်း၏ ဖြစ်ရာ–ဝဏ–အခိုက်အတန့်ကာလ။ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယကွဏေ သဒ္ဓါဝိမုတ္တတ္တံ ဣဒါနိ ဝကွတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ ၁ ၆ ၂။

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယပဋိလာဘ (ပု) [ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ+ပဋိလာဘ] အထက်မဂ်သုံးပါးအပေါင်းကို ရခြင်း။ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယာတိ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ–ပဋိလာဘတ္ထာယ "နိယတော"တိ ဝုတ္တမတ္တံ အဂ္ဂဟေတ္တာ။ အနုဋီ၊၃။၈၅။

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယဝဏ္ဏ (တိ) [ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ+ဝဏ္ဏ] အထက်မဂ်သုံးပါးအပေါင်းသည် ပယ်သတ်အပ်သော။ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယဝဏ္ဏာနံ ဝေါ ကိလေ–သာနံ ပဟာနာယ ကမ္မဋ္ဌာနံ ကထေဿာမိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၆ ၉။ သံ၊ဌ၊၁။ ၆ ၈။ (–အဘိ၊ဌ၊ဋ။ ၂ ၈ ၃။ ပဋိသံ၊ဌ၊ဋ။ ၂ ၅ ၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၃ ၁ ၆။)

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယဝိပဿနာဉာဏ (နာ) [ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ+ဝိပဿနာဉာဏ] အထက်မဂ်သုံးပါးအပေါင်းသို့ရောက်စေသော ဝိပဿနာဉာဏ်။ ယေနာတိ ယေန ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယဝိပဿနာ–ဉာဏေန။ အနုဋီ၊ ၂။ ၂ ၀ ၉။

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယသမယသမ္ဗုတ (တိ) [ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ+သမယ+သမ္ဗုတ] အထက်မဂ်သုံးပါးအပေါင်းဖြစ်ရာအခိုက်အတန့်ကာလ၌ ဖြစ်သော။ ဘ္ဂေ စ ကိဏ္ဏပိ ဣမေ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ–သမယသမ္ဗုတာ လောကုတ္တရဘောဂ္ဂါ ဧဝ အဓိပ္ပေတာ။ မ၊ဌ၊ဋ။ ၈ ၆။ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ–သမယသမ္ဗုတာတိ ဒုတိယာဒိမဂ္ဂကွဏေ ဇာတာ။ မ၊ဋီ၊ဋ။ ၁ ၈ ၃။

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယသမ္ဘယုတ္တ (တိ) [ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ+သမ္ဘယုတ္တ] အထက်မက်သုံးပါးအပေါင်းနှင့် ယှဉ်သော။ ဤမေသံ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယသမ္ဘယုတ္တာနံ ဗောဇ္ဈင်္ဂါနံ အဘာဝိတတ္တာ ယေ ဥပ္ပဇ္ဇေယ္မုံ... ...တယော အာသဝါ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၉။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၃၀၈။)

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယသမ္ဘောဓိပရာယဏ (တိ) [ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယသမ္ဘောဓိ+ပရာယဏ] အထက်မက်သုံးပါးအပေါင်းတည်းဟူသော သမ္ဘောဓိတရားလျှင် လားရောက်အပ်သော တရားရှိသော၊ သူ။ သမ္ဘောဓိပရာယဏောတိ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ–သမ္ဘောဓိပရာယဏော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁ရ။ ဥပရိ–မဂ္ဂတ္ထယသင်္ခါတာ သမ္ဘောဓိ ပရံ အယနံ ပရာ–ဂတိ အဿာတိ သမ္ဘောဓိပရာယဏော။ တေနာဟ "ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယသမ္ဘောဓိပရာယဏော"တိ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁ရ။

ဥပရိမဂ္ဂပညာ (ထီ) [ဥပရိမဂ္ဂ+ပညာ] အထက်မက်၌ ပါဝင်သောပညာ။ အာဇာနနတောအညာ၊ ဥပရိမဂ္ဂပညာ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၈။

ဥပရိမဂ္ဂဖလ (နှ) [ဥပရိ+မဂ္ဂဖလ] အထက်၌ဖြစ်သော မက်, ဖိုလ်။ ဤမာ ဘိက္ခုနိယော ဥပရိမဂ္ဂဖလာနိ ပါပုဏေယ္မုံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၄၃။ (–သံ၊ဋီ၊၂။၂၂၄။)

ဥပရိမဂ္ဂဖလသမာဓိ (ပု) [ဥပရိမဂ္ဂဖလ+သမာဓိ] အထက်မက်ဖိုလ်သမာဓိ။ နိဗ္ဗာနာ–ရမ္မဏံ ဥပရိမဂ္ဂဖလသမာဓိ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟာသိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၂၉။ (–သံ၊ဋီ၊၂။၃၆၉။)

ဥပရိမဂ္ဂဘာဝနာ (ထီ) [ဥပရိမဂ္ဂ+ဘာဝနာ] အထက်မက်ကိုဖြစ်စေရာအခါ။ တယော မဂ္ဂါ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ တဏ္ဍာနိဂ်ံ ပဌမဖလာဒီ ပါဒဂ်ံ ကတ္တာ ဥပရိမဂ္ဂဘာဝနာယာတိ အဓိပ္ပာယော။ မူလဋီ၊ ၂။ရ၄။

ဥပရိမဂ္ဂဝဏ္ဏ (တိ) [ဥပရိမဂ္ဂ+ဝဏ္ဏ] အထက်မက်–ဖြင့်–သည်–ပယ်သတ်အပ်သော။ ဥပရိမဂ္ဂ–ဝဏ္ဏေ ကိလေသေ ပစ္စဝေက္ခတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂၈။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၀၉။ သံ၊ဋီ၊၁။၂ရ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၈၀။)

ဥပရိမဂ္ဂဝဏ္ဏကိလေသ(ပု) [ဥပရိမဂ္ဂဝဏ္ဏ+ကိလေသ] အထက်မက်သည်ပယ်သတ်အပ်သော ကိလေသာ။ ဩဠာရိကေတိ ဥပရိမဂ္ဂဝဏ္ဏ–ကိလေသေ အပေက္ခိတ္တာ ဝုတ္တံ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၀၃။

ဥပရိမဂ္ဂဝဏ္ဏတဏှာမာန (ပု) [ဥပရိမဂ္ဂဝဏ္ဏ+တဏှာမာန] အထက်မက်သည် ပယ်သတ်အပ်သောတဏှာမာန။ ပုထုဇ္ဇနော ဝိယာတိ ဘေ–နသ ဥပရိမဂ္ဂဝဏ္ဏတဏှာမာနဝသေန မညနာ–နဿ ပဋိက္ခိတ္တာတိ ဒီပေတိ။ မ၊ဋီ၊၁။၉၄။

ဥပရိမဂ္ဂဝဏ္ဏာသဝ (ပု) [ဥပရိမဂ္ဂဝဏ္ဏ+အာသဝ] အထက်မက်သည် ပယ်သတ်အပ်သော အာသဝတရား။ သောတာပန္နဿ မဂ္ဂစိတ္တံ ဥပရိမဂ္ဂ–ဝဏ္ဏာသဝဝသေန သာသဝံ။ ဝဇိရ။၅၅ရ။

ဥပရိမဂ္ဂဝိပဿနာ (ထီ) [ဥပရိမဂ္ဂ+ဝိပဿနာ] အထက်မက်၏ဝိပဿနာ၊ အထက်မက်ကို ဖြစ်စေသော ဝိပဿနာ။ ဝုတ္တနယေနာတိ ဥပရိ–မဂ္ဂဝိပဿနာယ ဗလဝမန္ဒမန္ဒတရဘာဝေန။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၄ရ။

ဥပရိမဂ္ဂသမ္ဘောဓိပဋိသရဏ (တိ) [ဥပရိမဂ္ဂသမ္ဘောဓိ+ပဋိသရဏ] အထက်မက်တည်းဟူသောသမ္ဘောဓိတရားလျှင် လားရောက်အပ်သော·တရားရှိသော။ သမ္ဘောဓိပရာယဏတ္တာတိ ဥပရိမဂ္ဂသမ္ဘောဓိပဋိသရဏတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၁။၉၄။

ဥပရိမဂ္ဂသမ္ဘာဒိဋ္ဌိ (ထီ) [ဥပရိမဂ္ဂ+သမ္ဘာဒိဋ္ဌိ] အထက်မက်၌အကျုံးဝင်သောသမ္ဘာဒိဋ္ဌိ။ ဥပရိ–မဂ္ဂသမ္ဘာဒိဋ္ဌိယာ ပန ဒိဋ္ဌိဌာနေ တံ တံ မဂ္ဂ–ဝဏ္ဏော မာနော ဂဟေတဗ္ဗော။ အနုဋီ၊၂။ရ၆။

ဥပရိမဂ္ဂါဓိဝမ (ပု) [ဥပရိမဂ္ဂ+အဓိဝမ] အထက်မင်္ဂဏ်ကို ရခြင်း။ တေ ဥပရိမဂ္ဂါဓိဝမာယ ယာဝ ဗ္ဟုန္ဒြိယပရိပါကာ ပုနပ္ပုနံ ဥပ္ပဇ္ဇနတော သံသရန္တိယောဝ။ ဗ္ဟတိဝုတ်ဌ။၂၈၈။ (–ထေရဌ။၁။ ၃၀၁။ ဝိသုဒ္ဓိဌီ။၁။၂၇၆။)

ဥပရိမဂ္ဂါဘိသမယ (ပု) [ဥပရိမဂ္ဂ+အဘိသမယ] အထက်မင်္ဂဏ်ကို–ထိုးထွင်းရှာသိခြင်း–ရခြင်း။ အဘိသမယောတိ ဥပရိမဂ္ဂါဘိသမယော။ အနုဋီ။၃။၁ဝ၉။

ဥပရိမဗ္ဗပ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥပရိမဂ္ဂ+ဥပ္ပတ္တိ] အထက်မင်္ဂ၏ပြစ်ခြင်း။ ထေရော ဥပရိမဗ္ဗပ္ပတ္တိမသ အာကာခ်ိန္ဓော ကရုဏာယ အတ္ထာနမာဝိကာသိ။ ဝိမတိ။၁။၈၄။

ဥပရိမဗ္ဗာန (နာ) [ဥပရိမ+ဗ္ဗာန] အထက်ဌပြစ်သောဗျန်။ ဗ္ဟမ် ပန ဥပရိမဗ္ဗာနံ ဥပါဒါယ .....ဝုတ္တံ။ သာရတ္ထ။၁။၃ဝ၅။

ဥပရိမတလ (နာ) [ဥပရိမ+တလ] အထက်ဌပြစ်သော အပြင်။ နာနူပစာရေ ဥပရိမတလေ သဒနဗ္ဗန္ဓရေ သယိတသ အာပတ္တိ။ ဝိ။ဌ။ ၃။၁ဝ။ (–ဒီ။ဌ။၁။၂ဝ၂။ အံ။ဌ။ဝ။၁ရ၀။ ခုဒ္ဒက။ ဌ။ဝ၄။ ဓမ္မ။ဌ။၁။၁ဝ၅။)

ဥပရိမတလမဗ္ဗ (နာ) [ဥပရိမတလ+မဗ္ဗ] အထက်အပြင်၏ အလယ်အရပ်။ သာ သမ္ဘာရ–ဇိဝ္ဂါယ အတိအဝ္ဘမ္ဘူလပသာနိ ဝဇ္ဇေတ္ဝာ ဥပရိမတလမဗ္ဗေ.....တိဌတိ။ ပဋိသံ။ဌ။၁။ရ၄။ မဟာနိ။ဌ။၁ဝ၄။

ဥပရိမတ္ထသမ္ဘိတ္ထနတ္ထ (တိ) [ဥပရိမ+အတ္ထ+သမ္ဘိတ္ထနတ္ထ] အထက်ဌပြစ်သော အနက်ကို ပေါင်းခြင်းအနက်ရှိသော။ ဝေမ္ဘိတိ ဥပရိမ–တ္ထသမ္ဘိတ္ထနတ္ထော ဝိ–ကာရော။ ဝိ။ဌ။၁။၂ဝ၂။

ဥပရိမဒီဃ (ထီ) [ဥပရိမ+ဒီဃ] အထက်ဌပြစ်သော အရပ်ဖျက်နှာ။ ဒီဃတော ဥပရိမ–ဒီဃယ ဇာတ။ အဘိ။ဌ။၂။၂၂၁။

ဥပရိမနာသိကာသောတ (နာ) [ဥပရိမ+နာသိကာသောတ] အထက်ဌပြစ်သော နှာခေါင်းပေါက်။ ကေသ္ဝီ ဥပရိမနာသိကာသောတေ ဝါတံ သန္ဓိရ္ဘိတ္ဝာ။ အံ။ဌီ။၁။ဝ၇ဝ။

ဥပရိမန္ဓ (ပုဒ်နာ) [ဥပရိမ+အန္ဓ] အထက်ဌပြစ်သော–အစွန်း–အပိုင်းအခြား။ စန္ဒသ ဟေဋ္ဌိ–မန္ဓတော သူရိယသ ဥပရိမန္ဓော (ဥပရိမန္ဓံ) ယောဇနသတံ ဟောတိ။ အဘိ။ဌ။၁။ဝ၅၅။ သာရတ္ထ။၁။၂၆ဝ။ အန္ဓမသောတိ ဥပရိမန္ဓေန။ ပဋိသံ။ဌ။၂။၂၅ရ။ ဥပရိမန္ဓေနာတိ မစ္ဆဇာတိယာ ဥဒ္ဓမန္ဓေန။ ပဋိသံ။ဂ်။ဝ၆ဝ။ (–ကခ်ီ။ဌီ။သစ်။ ၂ဝ၅။)

ဥပရိမပဒ (နာ) [ဥပရိမ+ပဒ] အထက်ဌပြစ်သောပုဒ်၊ အထက်ပုဒ်။ ဥပရိမပဒေ ဝါ ဟေဋ္ဌိ–မပဒံ ဟေဋ္ဌိမပဒေ ဝါ ဥပရိမပဒံ အတ္ထတော သမနှာဟရိတုံ အသက္ကောန္တောတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ။၁။၁၂၂။

ဥပရိမပရိစ္ဆေဒ (ပု) [ဥပရိမ+ပရိစ္ဆေဒ] အထက်ဌပြစ်သော–အလွန်ဆုံး–အပိုင်းအခြား။ ဂ္ဂ–သေယျကာနံ ဥပရိမပရိစ္ဆေဒေန သမတိ–သရ္ဝပါနိ သမ္ဘယုတ္တာ တယော ခန္ဓာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ မ။ဌ။ဝ။၅၂။ (–သုတ္တနိ။ဌ။၂။ခ၃။ မဇ္ဈိ။ဌ။၂၆ဝ။ ဝိသုဒ္ဓိဌီ။၁။ခ၃၂။)

ဥပရိမဖလ (နာ) [ဥပရိမ+ဖလ] အထက်ဖိလ်။ ဥပရိမဖလေသု ပန ဥဿာဟံ ဇနေန္တော ဝေမာဟ။ သုတ္တနိ။ဌ။၂။၂၂၁။

ဥပရိမပြဟ္ဝလောက (ပု) [ဥပရိမ+ပြဟ္ဝလောက] အထက်ဌပြစ်သော ပြဟ္ဝာပြည်။ အကနိဋ္ဌမ်ဟိ အပ္ပတ္တာ ဥပရိမပြဟ္ဝလောကေ ပရိနိဗ္ဗာယတိ။ အံ။ဌ။၂။၂ဝရ။

ဥပရိမဘာဝ (ပု) [ဥပရိမ+ဘာဝ] အထက်ဌ

ဖြစ်သော အဖို့။ ဥပရိစိမိလိကာယာတိ ဥပရိမ-ဘာဂေ စိမိလိကာယ။ ကခ်ီ၊ဌီ၊သစ်။၄၃၀။

ဥပရိမသမာပတ္တိ (ထီ) [ဥပရိမာ+သမာပတ္တိ] အထက်၌ဖြစ်သောသမာပတ်။ ဟေဋ္ဌိမသမာ-ပတ္တိဟိ ဝိနာ ဥပရိမသမာပတ္တိနံ သမ္ဘာဒနသ အသမ္ဘဝတော။ မ၊ဌီ၊၂။၁၂၈။

ဥပရိမသရီရ (နဝ) [ဥပရိမ+သရီရ] အထက်၌ဖြစ်သော-အထက်ပိုင်းဖြစ်သော-ခန္ဓာကိုယ်။ ဥပရိမ္မသရီရံ ဥဇုကံ ဌပေတွာ။ အံ၊ဌ၊၂။၃၁၄။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၈၉။ အံ၊ဌီ၊၂။၃၈၀။

ဥပရိမသုတ္တ (နဝ) [ဥပရိမ+သုတ္တ] အထက်၌-ဖြစ်သော-ဖွဲ့ချည်ထားအပ်သော-ချည်ကြိုး။ တေသု ဥပရိမသုတ္တတော အပ္ပမတ္တကမ္ပိ ဩ-ဂတံ စက္ခရတနံ ဩသက္ခိတံ နာမ ဟောတိ။ ဒီ၊ဌ၊၃။၃၂။

ဥပရိမဟနုက (ပု) [ဥပရိမ+ဟနုက] အထက်၌ဖြစ်သောမေး။ ဥပရိမဟနုကေ ပတိဋ္ဌိတာ ဝိသတိ။ မ၊ဌ၊၃။၂၆၂။

ဥပရိမဟနုကဋ္ဌိတ (နဝ) [ဥပရိမဟနုက+အဋ္ဌိက] အထက်၌ဖြစ်သောမေးရိုး။ ဩကာသတော ဥပရိမာ ဥပရိမဟနုကဋ္ဌိကေ အဓောကော-ဋ္ဌိကာ။ ခုဒ္ဒကၟ၊ဌ၊၃။

ဥပရိမဟာတလ (နဝ) [ဥပရိ+မဟာတလ] အထက်၌ဖြစ်သော ကြီးစွာသော-အပြင်-ကြမ်း-ပြင်။ ပါသာဒဝရသ ဥပရိမဟာတလေ သိရိဂ္ဗဲ ပဝိသိတ္ဝာ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၀၉။

ဥပရိမာန (ပု) [ဥပရိ+မာန] အထက်-နောက်-ကာလ-၌ဖြစ်သောမာန။ ပုရိမမာနသ ဥပရိ-မာနော မာနာတိမာနော။ မူလဋ္ဌ၊၂။၂၂၁။

ဥပရိမုခ (တိ) [ဥပရိ+မုခ] အထက်၌ မျက်နှာ-ဝမ်းသော၊ အထက်သို့လှည့်သော။ ဥက္ကုဋ္ဌေ-ယျာတိ ဥပရိမုခံ ကရေယျ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၄၀။ သံ၊ဌ၊၁။၁၂၅။ အံ၊ဌ၊၂။၁၅။ ဥပရိမုခန္တိ ဥဒ္ဓံ မုခံ။ အံ၊ဌီ၊၂။၁၆။

ဥပရိမုဒ္ဓ (ပု) [ဥပရိ+မုဒ္ဓ] ဦးခေါင်း၏ အထက်အရပ်။ ဥပရိမုဒ္ဓနိ မဟန္တံ ဖဏံ ကရိတ္ဝာ အဋ္ဌာသိ။ ဝိ၊၁။၂၂၀။ ဝိ၊ခု။၃။ ဥဒါန။ဂရ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၅၁။ ဥပရိမုဒ္ဓနိ မဟန္တံ ဖဏံ ဝိဟာရွာတိ ဘဂဝတော မုဒ္ဓပ္ပဒေသသ ဥပရိ အတ္ထနော မဟန္တံ ဖဏံ ပသာရေတ္ဝာ။ ဥဒါန၊ဌ။ဂ၉။ သာရတ္ထ၊ခု။၁၄ဂ-၉။

ဥပရိလဒ္ဓဗ္ဗ (တိ) [ဥပရိ+လဒ္ဓဗ္ဗ] အထက်၌-နောက်၌-ရထိုက်သော။ သမ္ပယုတ်သကာတိ တေသံ ယထာလဒ္ဓေဟိ ဥပရိလဒ္ဓဗ္ဗေဟိ စ ဂုဏဝိသေသေဟိ စိတ္တသ သမ္ပာ ပယုတ်သကာ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ခုဝ၄။

ဥပရိလဒ္ဓဗ္ဗဖလဝိသေသ (ပု) [ဥပရိလဒ္ဓဗ္ဗ+ဖလဝိသေသ] အထက်၌-နောက်၌-ရအပ်သော အကျိုးထူးတရား။ သမ္ပတိ ပဋိလဒ္ဓ-ဂုဏာနိသံသေဟိ စေဝ ဥပရိလဒ္ဓဗ္ဗဖလ-ဝိသေသေဟိ စ စိတ္တံ သမ္ပယုတ်သေတ္ဝာ။ သံ၊ဌီ၊၂။၃၃၉။

ဥပရိဝရ (ပု) [ဥပရိ+ဝရ] ဥပရိဝရမည်သောမင်း။ ဝရမင်း၏နောက် ဆက်ခံသောမင်း။ ဝရသ ပုတ္တော ဥပဝရော နာမ အဟောသိ၊ ဥပရိ-ဝရောတိပိ တဿေव နာမံ။ ဇာ၊ဌ၊ခု။၄၃၁။

ဥပရိဝါတ (ပု၊နဝ) [ဥပရိ+ဝါတ] လေ၏အထက်အရပ်၊ လေညာ။ ဥပရိဝါတေ နိသိန္နော သရီရဂန္ဓေန ဗာဓတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၀၁။ ဒီ၊ဌ၊၂။ရ၄။ မ၊ဌ၊၁။၁၁၅။ သံ၊ဌ၊၁။၁၅။ အံ၊ဌ၊၂။၁၄။ မဟာနိ၊ဌ။၂၆ဂ။

ဥပရိဝိသာလာ (ထီ) [ဥပရိ+ဝိသာလာ] အထက်၌ ကျယ်ပြန့်သောတရား(တရာ)။ ဥပရိ-

ဝိသာလာ ဒုပ္ပူရော ဟုစ္ဆာ ဝိသဒ္ဒဂါမိနီ။ ဇာ၊ ၁။၁၃၂၊ ၂၀၁။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၁၆။ ဇာ၊ဌ၊၄။၄။ ဥပရိဝိသာလာတိ မိတ္တဝိန္ဒက တဏှာနာမေသာ အာသေဝိယမာနာ ဥပရိဝိသာလာ ဟောတိ ပတ္ထဌာ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၁၉၄။

ဥပရိဝိသုဒ္ဓိ (ထီ) [ဥပရိ+ဝိသုဒ္ဓိ] အထက်ဖြစ်သော–ဝိသုဒ္ဓိတရား–စင်ကြယ်ခြင်းသဘောတရား။ နဝ တတ္ထ အပတိဋ္ဌာယ ဥပရိဝိသုဒ္ဓိ သမ္ဘာဒေတုံ သက္ကာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၅၁။

ဥပရိဝိသေသ (ပု) [ဥပရိ+ဝိသေသ] အထက်၌–ဖြစ်သော–ရအပ်သော–ထူးခြားသောတရား။ အညသ္မိံမှိ ဒိဝသေ ဥပရိဝိသေသံ နိဗ္ဗ–တ္တေသာမိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၆၆။ မ၊ဌ၊၁။ ၂၅၉။ သံ၊ဌ၊၃။ ၂၁၉။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၃၃၃။

ဥပရိဝိသေသဒဿနတ္ထ (ပု) [ဥပရိဝိသေ+ဒဿနတ္ထ] အထက်၌ရအပ်သောတရားထူးကို ပြခြင်းအကျိုး။ ဥပရိဝိသေသဒဿနတ္ထန္တိ ပဌမဇ္ဈာနာဒိဥပရိဝတ္ထုမ္ဘဝိသေသဒဿနတ္ထံ။ ဒီ၊ ဋီ၊၁။ ၂၆ ၂။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၁၃၅။)

ဥပရိဝိသေသာဓိဂမ (ပု) [ဥပရိဝိသေသ+အဓိဂမ] အထက်၌ဖြစ်သော တရားထူးကို ရခြင်း။ ဥပရိဝိသေသာဓိဂမဝဿေန ဝိသေသံ ဘဇန္တိတိ ဝိသေသဘာဂိယာ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၅၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၆၅။

ဥပရိဝိသေသာဓိဂမာဝဟန (နဝ) [ဥပရိဝိသေသာဓိဂမ+အာဝဟန] အထက်ဖြစ်သော–တရားထူးရခြင်းကိုဆောင်ခြင်း–တရားထူးရစေနိုင်ခြင်း။ ယထူပနိဿယံ ဥပရိဝိဇ္ဇ–ဿ ဓိဂမာဝဟနေန စ ဂဟဋ္ဌာနုဂ္ဂဟကရက်။ မ၊ဋီ၊၁။၄၆။ အံ၊ဋီ၊၁။၄၀။

ဥပရိဝေဟာသ (ပု) [ဥပရိ+ဝေဟာသ] (၁) အထက်ဖြစ်သော–ကောင်းကင်–ဟင်းလင်းပြင်။ (တိ)(၂) အထက်၌ ဟင်းလင်းပြင်ရှိသော။ (၁) သေယျထာပိ ဘိက္ခဝေ ဒဏ္ဍော ဥပရိ–ဝေဟာသံ ဝိတ္ထော သကိမ္ဘိ မူလေန နိပတတိ၊ သကိမ္ဘိ မဇ္ဈေန နိပတတိ။ သံ၊ဌ၊၁။ ၂၉၂ (–ဒ၄၆။ ထေရဂါ၊ ၂။၄၉၈။ အပဒါ၊ ၁။ ၂၇၅။) (တိ) (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပရိဝေဟာသကုဋိ (ထီ) [ဥပရိဝေဟာသ+ကုဋိ] အထက်အဆင့်၌–ဟင်းလင်းပြင်ရှိသော–ပျဉ်မခင်းသေး၍ ဟာလာဟင်းလင်းဖြစ်နေသော–ကုဋိ–ကျောင်း။ ဒွေ ဘိက္ခူ သံဃိကေ ဝိဟာရေ ဥပရိဝေဟာသကုဋိယာ ဧကော ဟေဋ္ဌာ ဝိဟရတိ၊ ဧကော ဥပရိ။ ဝိ၊ ၂။၆၆။ ဥပရိဝေဟာသကုဋိယာတိ ဥပရိ အစ္ဆန္န–တလာယ ဒ္ဝိဘူမိကကုဋိယာ ဝါ တိဘူမိက–ကုဋိယာ ဝါ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၄၈။ ကင်၊ ၂၀၆။ ဥပရိ–ဝေဟာသကုဋိယာတိ ဥပရိမတလေ အသန္ထ–တပဒရာယ ကုဋိယာ။ ကင်၊ဋီ၊သစ်။၁၆၉။ ဥပရိ ဝေဟာသော ဧတိဿာတိ ဥပရိဝေဟာသာ။ သာ စ သာ ကုဋိ စေတိ ဥပရိဝေဟာသကုဋိ တိ ဒသေန္တော အာဟ ဥပရိအစ္ဆန္နတလာယာတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၁၄။

ဥပရိသမာပတ္တိ (ထီ) [ဥပရိ+သမာပတ္တိ] အထက်ဖြစ်သောသမာပတ်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပရိသမာပတ္တိလာဘီ (တိ) [ဥပရိသမာပတ္တိ+လာဘီ] အထက်သမာပတ်ကိုရသော၊သူ။ ဥပရိသမာပတ္တိလာဘိနော ဟိ ဟေဋ္ဌာ–သမာပတ္တိ မူလစ္ဆိန္နတ္တာလော ဝိယ ဥပဌာတိ။ မ၊ဌ၊၄။၁၆။ ဥပရိသမာပတ္တိလာဘိနောတိ ဇ္ဈာ ဥပရိသမာပတ္တိတိ အရဟတ္တဖလသမာပတ္တိ အဓိပ္ပေတာ။ မ၊ဋီ၊၃။ ၂၄၈။

ဥပရိသယိတကုက္ကုစ္စ (ပု) [ဥပရိသယိတ+ကုက္ကုစ္စ] အထက်ကအိပ်သောကြောက်။ တေသု ဥပရိသယိတကုက္ကုစ္စော ပစ္ဆိုသကာလေ ဝစ္ဆံ

ပါတေန္တော ဟေဌာသယိတကုက္ကုစ္စသာ သရိရေ ပါတေသိ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၃၆၉။ (–ဇာ၊ဌ၊၄။၃၉။)

ဥပရိသိက္ခာဒွယ (နာ) [ဥပရိ+သိက္ခာဒွယ] အထက်ဖြစ်သော သိက္ခာနှစ်ပါးအပေါင်း။ ဝေ၀ဟိ ဗျာမိနာ ပဒေန ဥပရိသိက္ခာဒွယံ အနိ၀တ္ထိတမေ၀ ဟောတိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၄၁။

ဥပရိသိက္ခာပဒ (နာ) [ဥပရိ+သိက္ခာပဒ] အထက် ဖြစ်သော သိက္ခာပုဒ်။ ကယဝိက္ကယံ မောစေတ္တာ ဂဏ္ဍန္ဓသာ ဥပရိသိက္ခာပဒေနပိ အနာပတ္တိ။ ဝိ၊ဋ၊၂။၂၇၇။

ဥပရိသီမဗ္ဗမာဏ (နာ) [ဥပရိသီမာ+ပမာဏ] အထက်သီမ၏–ပမာဏ–အတိုင်းအတာ။ ဩ–တရမာနာ စ ဥပရိသီမဗ္ဗမာဏေန ဩတရတိ။ ဝိမတိ၊၂။၁၄၅။

ဥပရိသီသ (ပုဂ္ဂိုလ်) [ဥပရိ+သီသ] ဦးခေါင်း၏ အထက်အရပ်။ ကုဒါလံ အဂ္ဂဒဏ္ဍကေ ဂဟေတ္တာ ဥပရိသီသေ တိက္ခတ္တုံ အာဝိဇ္ဈိတ္တာ။ မေ၊ဌ၊၁။၁၉၈။ (–ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၉။)

ဥပရိသုတ္တ (နာ) [ဥပရိ+သုတ္တ] အထက်ဖြစ်သောသုတ်။ ဥပရိသုတ္တသ္မိံ ဟိ တတ္ထေ၀ါတိ ဒုက္ခရကာရိကဘာနံ အဓိပ္ပေတံ။ မ၊ဌ၊၂။ရ၉။ (–မ၊ဋီ၊၂။၁၂၉။)

ဥပရိသုတ္တန္တ (ပုဂ္ဂိုလ်) [ဥပရိ+သုတ္တန္တ]အထက်ဖြစ်သော သုတ္တန်။ သမ္ဘတ္ထာတိ ဥပရိသုတ္တန္တေ သန္ဓာယာဟ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၉၂။

ဥပရိသုတ္တပဒေသ (ပု) [ဥပရိသုတ္တ+ပဒေသ] အထက်သုတ်ဟူသော–အရပ်–အရာဌာန။ ပုစ္ဆာယ အဇ္ဈာသယေန စ အနနုသန္ဓိကော... ...ဥပရိသုတ္တပဒေသော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၅၅။

ဥပရိသောတ (နာ) [ဥပရိ+သောတ] ရေအလျှည်း၏ အထက်၊ ရေညာ။ ကေသို့ တိရေ ဌတ္တာ ဥပရိသောတေ နဒီတိရေ နိမိတ္တံ ကိတ္တေတ္တာ။ ဝိ၊ဋ၊၃။၃၂၈။ (–စရိယာ၊ဌ။၁၄၂။ ဇာ၊ဌ၊၂။၁ရ။)

ဥပရိသောဌသက (နာ) [ဥပရိ+သောဌသက] အထက်ဌဖြစ်သောစိတ်(၁၆)ကြိမ်တို့၏အပေါင်း။ တတ္ထ အာယုသင်္ခါရပရိယောသာနေ သောဌသန္ဒံ စိတ္တာနံ ၀ါရေ သတိ ဟေဌာသောဌသကံ ဥပရိသောဌသကန္တိ ဒွေ ကေတော ယောဇေတဗ္ဗာနိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၂၅။

ဥပရုစိ (ပု) [ဥပ+ရုစိ] ဥပရုစိမည်သော စကြ၀တေးမင်း။ တယော တေ စက္ကဝတ္တိနော၊ ရုစိ ဥပရုစိ စေ၀၊ မဟာရုစိ တတိယကော။ အပ၊၁။၁၄၈။

ဥပရုဇ္ဇန္တီ (ကြို) [ဥပ+ရုဒ+သန္တီ။မောဂ်၊ဖ။၂ဖ။] ငိုကြွေးကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပရောဒတိ–ကြည့်။

ဥပရုဇ္ဈတိ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ+ယ+တိ] ချုပ်၏၊ ချုပ်ပျောက်၏။ ချုပ်ငြိမ်း၏။ ဣတ္ထ (ယတ္ထ) နာမဉ္စ ရူပဉ္စ အသေသံ ဥပရုဇ္ဈတိ။ ဒီ၁။၂၁၃။ သုတ္တနိ။ ၄၃၄။ စူဠနိ။၃၃။ မ၊ဌ၊၄။၁ရ။ သုတ္တနိ၊ ဌ၊၂။ ၃၀၁။ စူဠနိ၊ဌ။၃။ (–သံ၊၁။၁၁၀။ သံ၊ ၃။၃ရ၉။ သုတ္တနိ။၃၉၁။ မဟာနိ။၃၄၊၉၂။ ထေရ။၂၅၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၂၂၄။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂၂၁။ ထေရ၊ဌ၊၁။၃၃ရ။ နေတ္တိ၊ဝိသာ။၉ရ။) ဥပ–ရုဇ္ဈတိတိ နိရုဇ္ဈတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၃၂၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၂၉၀။ ဥပရုဇ္ဈတိတိ ဇီ၀ိတိန္ဒြိယံ နိရုဇ္ဈတိ အဘာ၀ံ ဥပဂစ္ဆတိ။ မဟာနိ၊ဌ။၃၃၃။ **ဥပ–ရုဇ္ဈိဿန္တီ**–အ၁၊၂။၃ရ၆။

ဥပရုဇ္ဈန (နာ) [ဥပ+ရုဓ+ယု] (၁) ချုပ်ခြင်း။ ချုပ်ပျောက်ခြင်း။ ချုပ်ငြိမ်းခြင်း။ (၂) ဆန့်ကျင်ခြင်း၊ ဆန့်ကျင်ဘက်ဖြစ်ခြင်း။ အယံ အဇ်ဇော ကိ ပုစ္ဆတိ၊ ဥပရုဇ္ဈနမေ၀ ပုစ္ဆတိ။ နေတ္တိ၊ဝိသာ။၉ရ။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပရုဇ္ဈနဝစန (နာ) [ဥပရုဇ္ဈန+ဝစန] ဆန့်ကျင်

ခြင်းအားဖြင့်–ဆန်.ကျင်ဘက်အနေအားဖြင့်–ဖြစ်သောစကား၊ ဆန်.ကျင်သောစကား။ အနုပဝါဒေါတိ ကဿစိပိ ဥပရုဏ္ဏနဝစနဿ အဝဒန်။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၃၀။

ဥပရုဏ္ဏိဿန္တိ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ+ဿန္တိ] ချုပ်–ချုပ်ပျောက်– ချုပ်ငြိမ်း–ကုန်လတ္တံ့။ ဥပရုဏ္ဏတိ–ကြည့်။

ဥပရုန္ဓ (တိ) [ဥပ+ရုဓ+တ] (၁) ချုပ်ပျောက်–ချုပ်ငြိမ်း–ပြီးသော။ (၂)(က) ဝန်းရံပိတ်ဆို့အပ်သော။ (ခ) ပိတ်ပင်တားဆီး–ချုပ်တည်း–ချုပ်ငြိမ်းစေ–အပ်သော။ (ဃ) ကပ်၍နှိပ်စက်အပ်သော။ (င) ဟောတူသု ဥပရုဒ္ဓေသု၊ ဆိန္နံ ဝဋ္ဋံ နု ဝဋ္ဋတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ဝ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၄၀။ (၂) (က) သတ္ထာဟိ ရာဇာဟိ နဂရေ ဥပရုဒ္ဓေ ပဘာဝတိ အတ္ထနာ သဟ ဟတ္ထိ–ကွန္ဒေ အာရောပေတ္တာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၅။ (ခ) တသ မယ္ပံ အဂ္ဂိဝေဿန မုခတော စ နာသတော စ ဆဿာသပဿာသေသု ဥပ–ရုဒ္ဓေသု.....သဒ္ဒေါ ဟောတိ။ မ၊ဋ၊၃ဝ၀။ (ဃ) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပရုဒ္ဓအဓိစိတ္တ (တိ) [ဥပရုဒ္ဓ+အဓိစိတ္တ] ကပ်၍နှိပ်စက်အပ်သော–လွန်ကဲသောစိတ်–ဝိပဿနာစိတ်–ရှိသော၊သူ။ ဩရုဒ္ဓမာနသောတိ ဥပရု–ဒ္ဓအဓိစိတ္တော။ မ၊ဋီ၊၁။၃၃၃။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၈၃။

ဥပရုဒ္ဓတိ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ+ယ+တိ] ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်၏။ ဝယမ္ပိ ပစ္ဆိမေ ကာလေ၊ မရဏံ ဥပရုဒ္ဓတိ (ဥပရုဏ္ဏတိ?)။ အပ၊၂။၂၆၅။

ဥပရုန္ဓ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ+အ+ဟိ] (က) ပိတ်ပင်တားဆီးလော။ ဥပရုန္ဓတိ (က) ကြည့်။ (ခ) ချုပ်ပျောက်စေလော။ ဥပရုန္ဓတိ (ဃ)ကြည့်။

ဥပရုန္ဓတိ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ+အ+တိ။ ဓာတု–တ္ထ။၂၂၆။ နီတိ၊ဓာ။၂၁၂။ ရူ၊နှာ။၃၅၆] (က) ဝန်းရံပိတ်ဆို့၏။ (ခ) သတ်ဖြတ်ဖျက်ဆီး၏။ (ဂ) ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်၏။ (ဃ) ပိတ်ပင်တားဆီး၏၊ ချုပ်တည်း၏၊ ချုပ်ပျောက်စေ၏။ (င) ဖြတ်၏။

(က) ဝန်းရံပိတ်ဆို့၏။ စုဠဒ္ဓဇိရာနိပိ ပိဓေယ နဂရံ **ဥပရုန္ဓတု**။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁ဝ၉။ **ဥပရုန္ဓိ**–ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁ဝ၉။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၄ဝ၂။ **ဥပရုန္ဓိသု**–ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၃၅။ (ခ) သတ်ဖြတ် ဖျက်ဆီး၏။ သကိ ပိတံ ဟလာဟလံ၊ ဥပရုန္ဓတိ ဧဝိတံ။ အပ၊၁။၅၁။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၄ရ၄။ ဧဝိတံ ဥပရုန္ဓတိ နာသေတိ။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၁။ (ဂ) ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်၏။ မနုဿေ **ဥပရုန္ဓန္တိ**၊ ဖရုသုပဟ္ဟမာ ဇနာ။ ထေရ၊၂၅ဝ။ ဥပရုန္ဓန္တိ ဝိဟာရေ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃ဖ။ (ဃ) ပိတ်ပင် တားဆီး၏၊ ချုပ်တည်း၏၊ ချုပ်ပျောက်စေ၏။ ယထာ ပဿဒ္ဓော ကိလေသေ ဥပရုန္ဓတိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ရရ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၂၈။ **ဥပရုန္ဓ**–မနော–ဝိစာရေ ဥပရုန္ဓ စေတသော(ထေရ။ ၃၅ရ)တိ မနောဝိစာရသည်နော ဂေဟသိတသော–မနသုပဝိစာရာဒိကေ အဋ္ဌာရသ စေတသော ဥပရုန္ဓ ဝါရေဟိ နိရောဓေဟိ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၄ရ၂။ **ဥပရုန္ဓထ**–မိလိန္ဒ။၃ဝ၁။ **ဥပရုန္ဓေ**၊ **ဥပရုန္ဓေယ္ယ**– မန္ဓာ အသ္ဓိတိ သမ္ဘမုပရုန္ဓေတိ ပဝဋ္ဋ–သဒ္ဒါယ မူလဋ္ဌ အသ္ဓိမာနဋ္ဌ မန္ဓာယ သမ္ဘ–ရုန္ဓေယ္ယ ဥပရုန္ဓေယ္ယ နိရောဓေယ္ယ ဝူပသမေယ္ယ အတ္ထင်္ဂမေယ္ယ ပဋိပ္ပဿမ္ဘေယ္ယ။ မဟာနိ။၂၆၈။ **ဥပရုန္ဓိ**– မ၊ဋ၊၃ဝ၀။ (င) ဖြတ်၏။ အာဟာရံ ဥပရုန္ဓိ။ မိလိန္ဒ။၂၃၉။

ဥပရုန္ဓတု (ကြို) [ဥပ+ရုဓ+အ+တု] ဝန်းရံပိတ်ဆို့၏။ ဥပရုန္ဓတိ(က) ကြည့်။

ဥပရုန္ဓထ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ+အ+ထ] ပိတ်ပင်တားဆီးကြကုန်လော့၊ ချုပ်တည်းကြကုန်လော့။ ဥပရုန္ဓတိ(ဃ)ကြည့်။

ဥပရုန္ဒန်ီ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+အ+အန်ီ] ညှဉ်းဆဲ နှိပ်စက်ကုန်၏။ ဥပရုန္ဒတိ (ဂ) ကြည့်။

ဥပရုန္ဒီ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+ဣ] (က) ဝန်းရံ ပိတ်ဆို့ ပြီ။ ဥပရုန္ဒတိ(က)ကြည့်။ (ခ) ဖြတ်ပြီ။ ဥပ- ရုန္ဒတိ(ဌ)ကြည့်။

ဥပရုန္ဒီ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+ဏှံ] ပိတ်ပင်တား ဆီးပြီ၊ ချုပ်တည်းပြီ။ ဥပရုန္ဒတိ(ဃ)ကြည့်။

ဥပရုန္ဒီဆု (ကြို) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+ဥ] ဝန်းရံပိတ်ဆို့ ကုန်ပြီ။ ဥပရုန္ဒတိ(က)ကြည့်။

ဥပရုန္ဓိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+တမ္ဘ] ပယ်ဖြတ် -အပ်-သင့်-ထိုက်-သော။ ဥပစ္ဆိန္နိတဗ္ဗောတိ သမာပနေန သင်ဟကေန ဥပရုန္ဓိတဗ္ဗော အပလိဗောဓော ကာတဗ္ဗောတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၂။၂၀၂။

ဥပရုန္ဓိတ္တာ (ကြိုဝိ) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+တ္တာ] (က) ဝန်းရံပိတ်ဆို့၍။ (ခ) ပယ်ဖြတ်၍။ (ဂ) ပိတ်ပင် တားဆီး၍ ချုပ်တည်း၍။ (ဃ) ဧဝं ဘိက္ခဝေ သီဝလိ တဒါ နဂရံ ဥပရုန္ဓိတ္တာ ဂဟိတကမ္မေန ဇေတ္ထက် ကာလ် နိရယေ ပစ္စိတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။ ၄၀၂။ (-သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။ဧ၉။ အပ၊ဌ၊၂။၂၄၉။) ဥပစ္ဆိန္နိတ္တာတိ သမာပနေ(ဇ္ဈာ)နေ သင်(ဂ်)ဟ- ကေန ဝါ ဥပရုန္ဓိတ္တာ အပလိဗောဓံ ကတ္တာတိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁ဖ။ အံ၊ဋီ၊၁။၂ရ၀။ (ဂ) တေ ကာယဿ စိတ္တဿ အာတာပေတ္တာ... ...မိဒ္ဓं ဥပရုန္ဓိတ္တာ။ မိလိန္ဒ။၃၀၂။ တံ ဒိဝသံ ဂန္ဓာ နဒီတိတ္ထံ ဥပရုန္ဓိတ္တာ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။ဧ၉။

ဥပရုန္ဓိယ (ကြိုဝိ) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+တ္တာ] ပိတ်ပင် တားဆီး၍ ချုပ်ဖျောက်စေ၍။ ဝိတက္ကေ ဥပ- ရုန္ဓိယ'တ္ထနော(ထေရ။၂၉၉)တိ.....မိစ္ဆာဝိတက္ကေ ပဋိပက္ခဗလေန နိသေဓေတ္တာ။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။၁၆၄။ သင်ရေ ဥပရုန္ဓိယ၊ အနေဇော အနုပါဒါနော သတော ဘိက္ခု ပရိမ္ဗဒေ။ သုတ္တနိ။ ၃၉၅။ သင်ရေ ဥပရုန္ဓိယာတိ ကမ္မံ ကမ္မသမ္ဘယုတ္တေ စ သင်ရေ နိရောဓေတ္တာ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂၂၄။

ဥပရုန္ဒေ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+အ+ယေ] ပိတ်ပင် တားဆီးရာ၏၊ ချုပ်ဖျောက်စေရာ၏။ ဥပရုန္ဒ- တိ (ဃ) ကြည့်။

ဥပရုန္ဒေယျ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+အ+ယေ] ပိတ်ပင်တားဆီးရာ၏။ ချုပ်ဖျောက်စေရာ၏။ ဥပရုန္ဒတိ(ဃ) ကြည့်။

ဥပရူပပတ္တိ (တိ) [ဥပရိ+ဥပပတ္တိ] အထက်ဘုံ၌- ဖြစ်ခြင်း-ပဋိသန္ဓေနေခြင်း။ နဝသု ပြဟ္မ- လောကေသု နိဗ္ဗတ္တအရိယသာဝကာနံ တတြူ- ပပတ္တိပိ ဟောတိ ဥပရူပပတ္တိပိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။ ၅၀၅။ (-အံ၊ဋီ၊၂။၃၃၀။ အနု၊ဋီ၊၂။၂၂ရ။)

ဥပရူပပတ္ထိက (တိ) [ဥပရူပပတ္တိ+ဏိက] အထက်ဘုံ၌-ဖြစ်ခြင်း-ပဋိသန္ဓေနေခြင်း-ရှိ သော၊သူ။ တတြူပပတ္တိကော ဝါ ဥပရူပ- ပတ္တိကော ဝါ နိ ဟောတိ။ အံ၊ဌ၊၂။၃ရ၊ (- ၃၅၁၀။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂ရ၃။)

ဥပရူပပတ္တိဇနကကမ္မဖလ (နဝ) [ဥပရူပပတ္တိ +ဇနကကမ္မ+ဖလ] အထက်ဘုံ၌-ဖြစ်ခြင်း- ပဋိသန္ဓေနေခြင်း-ကိုဖြစ်စေတတ်သော ကံ၏ အကျိုး။ သီလဝတော စေတောပဏိဓိ ဝိယ ဥပရူပပတ္တိဇနကကမ္မဖလံ အာနုဘ္ဘဝိယကဖလံ နိဝတ္ထေတုံ သမတ္ထော စေတောပဏိဓိ အတ္ထိ။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၁၅။ မူလဋီ၊၁။၄၅။

ဥပရူပရီ(ဗျ)[ဥပရိ+ဒွေဘော်ပြ] အထက်အထက်၊ အထက်ပိုင်း အထက်ပိုင်း။ အဆင့်ဆင့်၊ အ ဆက်ဆက်၊ ဆင့်ကဲဆင့်ကဲ။ ဟောဓိသတ္ထောဝ သမာနော မဟာတော မိဠိန္ဒပဗ္ဗတသဿ ဥပရူပရိ စင်္ကမတိ။ အံ၊၂။၂၁၀။ ဥပရူပရိ စင်္ကမ-တိတိ မတ္ထကမတ္ထကေ စင်္ကမတိ။ အံ၊ဌ၊၃။ရ၃။ ပုန

ဥပရူပရိ တိဝုံ်လေ တိဝုံ်လေ အညာ နဝ-
လေခါ ပရိစ္ဆိန္နိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ရဝ။ သမေ ဘူမိ-
ဘာဂေ ကောသိယံသူနိ ဥပရူပရိ သန္ဓရိတ္တာ
ကဠိကာဒီဟိ သိဒ္ဓိတ္တာ ကတံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ
၂။၂၆၃။

ဥပရူပရိဂုဏပရိယာန (နဝ) [ဥပရူပရိ+ဂုဏ+
ပရိယာန] အထက်အထက်ဖြစ်သောဂုဏ်-
တို့မှ-တို့၏-ဆုတ်ယုတ်ခြင်း။ ပရိယာနာယာတိ
ဥပရူပရိဂုဏပရိဟာနာယ။ အ၊ဌ၊၃။၁၀၅။

ဥပရူပရိစုတိ (တိ) [ဥပရူပရိ+စုတိ] အထက်
အထက်စုတိ။ အရူပါဝစရေ စ ဥပရူပရိစုတိယာ
ဟေဋ္ဌိမာဟေဋ္ဌိမာ ပဋိသန္ဓိ ။ မူလဋီ၊၂။၁၀ရ။

ဥပရူပရိဆ(ဋ္ဌ)န္ဒ (တိ) [ဥပရူပရိ+ဆန္ဒ] အဆင့်
ဆင့်-အထပ်ထပ်-မိုးအပ်သော။ ဥပရူပရိ-
ဋ္ဌ(ဆ)န္ဒောဟိ ဝိဟာရော စိရံ အနောဝသ-
ကော ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊ဂ။၅၁။ ကင်ဒီ၊သစ်။၃ရ၁။

ဥပရူပရိဗ္ဗာနူပစာရ (ပု) [ဥပရူပရိစ္စာန+
ဥပစာရ] အထက်အထက်စ္စာန်၏ ဥပစာ။
ဥပရူပရိဗ္ဗာနူပစာရေပိ သုခုမ့တရံ ဗ္ဗစ္ဆန္ဒိ။ ဝိ၊
ဌ၊၂။၁၈။

ဥပရူပရိစ္စာန (နဝ) [ဥပရူပရိ+စ္စာန] အထက်
အထက်ဖြစ်သောစ္စန်။ ဝေ့ ဥပရူပရိစ္စာနေသု
အဘိညာသု ... အဘိနိဟရတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။
၂၁ရ။

ဥပရူပရိဥာဏ (နဝ) [ဥပရူပရိ+ဥာဏ] အထက်
အထက်ဖြစ်သောဥာဏ်။ ဥပရူပရိဥာဏသ
အဘာဝဒဿနတ္ထံ ဝုတ္တံ။ အဘိ၊ဌ၊ဂ။၁ဝ၄။

ဥပရူပရိပက္ခိတ္ထဝမန (နဝ) [ဥပရူပရိပက္ခိတ္ထ
+ဝမန] အထက်အထက်မှထည့်သွင်းအပ်
သောရေ၏ စီးသွားခြင်း။ သမုဒ္ဒနဌေနာတိ
သမ္ဗသော ဥပရူပရိပက္ခိတ္ထဝမနေန။ သံ၊ဋီ
၂။၃၂၀။

ဥပရူပရိပဒ (နဝ) [ဥပရူရိ+ပဒ] အထက်အ
ထက်ဌာနဖြစ်သောပုဒ်။ ဂဟိတဂဟိတံ ပဒံ
ဥပရူပရိပဒံ ဂဏ္ဍန္တသ နသ္သတိ။ အ၊ဌ၊ဂ။ဝ၆၈။
ဓမ္မ၊ဌ၊ဂ။ဂ၅၅။ (–သာ၊ရတ္ထ၊၂။ဂ၃ရ။)

ဥပရူပရိပသာဒဘာဝ (ပု) [ဥပရူပရိ+ပသာဒ
ဘာဝ] အထက်အထက်ကာလဌ-နောက်
နောက်ကာလဌ-ဆင့်ကဲဆင့်ကဲတိုး၍-ကြည်
ဖြူသည်၏အဖြစ်-ကြည်ဖြူခြင်း။ ပသန္နာနံ
ဘိယ္ယောဘာဝါယာတိ ပသန္နာနံ ဥပရူပရိ-
ပသာဒဘာဝါယ။ အ၊ဌ၊၂။၆၅။ ဥပရူပရိပသာ-
ဒဘာဝါယာတိ ဘိယ္ယော ဘိယ္ယော ပသာဒု-
ပ္ပါဒနတ္ထံ။ အ၊ဋီ၊၂။၆ရ။

ဥပရူပရိဘာဝနာ (ထီ၊နဝ) [ဥပရူပရိ+ဘာဝနာ]
အထက်အထက်-အဆင့်ဆင့်-အဆက်အ
ဆက်-နောက်နောက်-ဖြစ်သောဘာဝနာ။
သမထဝိပဿနာဓမ္မမေဝ ဥပရူပရိဘာဝနာ-
ဝသေန အနုဿရန္ဒော။ ဗ္ဗတိဝုတ်၊ဌ။၂၅ရ။
ဥပရိဘာဝနတ္ထာယ ဝါ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။ဝ၆ဝ။
တဒုပနိဿယံ အပ်ရာပရဘာဝနမ္မိ ဒဿေတုံ
"ဥပရူပရိဘာဝနတ္ထာယ ဝါ"တိ ဝုတ္တံ။ ပဋိသံ-
ဂ်။ဂ၀၅။

ဥပရူပရိဘူမိ (ထီ) [ဥပရူပရိ+ဘူမိ] အထက်
အထက်ဖြစ်သောဘုံ။ ဥပရူပရိဘူမိသု
ဖလဒါနဝဝသေန ဥဒ္ဓမဂ္ဂမဿာတိ ဥဒ္ဓဂ္ဂိကာ။
ဒီ၊ဌ၊ဂ။ဂ၆။ သံ၊ဌ၊ဝ။ဝ၄၆။ အ၊ဌ၊၂။ဂ၀၄။ (–
ဒီ၊ဋီ၊ဂ။ဂ၀။ အ၊ဋီ၊၂။ဂ၀၉။)

ဥပရူပရိမဂ္ဂမ္ဗ (ပု) [ဥပရူပရိ+မဂ္ဂမ္ဗ] အ
ထက် အထက်ဖြစ်သော မဂ်တရား။ ဟေဋ္ဌိမ-
ဟေဋ္ဌိမာ ဖလဓမ္မာ ဥပရူပရိမဂ္ဂဓမ္မေဟိ
နိဝတ္တိတာ။ အ၊ဋီ၊၂။ဝ၄ဝ။

ဥပရူပရိမဂ္ဂဖလတ္ထ (ပု) [ဥပရူပရိမဂ္ဂဖလ
+အတ္ထ] အထက်အထက်ဖြစ်သော မဂ်ဖိုလ်
အကျိုး။ ဇဋ္ဌ ပန ဇရိယပုဂ္ဂလာ သမ္ဘာ-

ဘာဝါယ ဥပရူပရိမဂ္ဂဖလတ္ထာယ စေဝ အနုပါဒါပရိနိဗ္ဗာနတ္ထာယ စ နိယတတ္ထာ နိယတာ နာမ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၃၇။

ဥပရူပရိမဒါဝဟ (တိ) [ဥပရူပရိမဒ+အာဝဟ] အထက်အထက်၌ဖြစ်သော–ယစ်မူးခြင်း–ရူးသွပ်ခြင်း–ကိုဆောင်သော။ ဥမ္မဒနာတိ ဝိပရိ–ဏာမဓမ္မာနံ ဝိယောဂဝသေန သောကုမ္မာဒ–ကရာ ဝနိယာ ဝါ ဥပရူပရိမဒါဝဟာ။ ထေရီ၊ဌ။၂၅၁။

ဥပရူပရိလဒ္ဓဗ္ဗ (တိ) [ဥပရူပရိ+လဒ္ဓဗ္ဗ] အထက်အထက်၌–ရသင့်–ရထိုက်–သော။ ဥပရူပရိ–လဒ္ဓဗ္ဗာနံ မဂ္ဂဖလာနံ ပရိဟာနာယ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၀၅။

ဥပရူဝရိလာလန (တိ) [ဥပရူပရိ+လာလန] အထက်အထက်၌–နောက်နောက်၌–လိုလားစေတတ်သော။ ဥလ္လောလနာတိပိ ပါဌော၊ ဘတ္တပိဏ္ဍနိမိတ္တံ နဂ်ုံ ဥလ္လောလေန္တော ဆုနခေါ ဝိယ အာမိသဟေတု သတ္တေ ဥပရူ–ပရိလာလနာ။ ထေရီ၊ဌ။၂၅၁။ (ဥပရူပရိ–လောလနာ–ဖြစ်ဖွယ်ရှိ၏။ အထက်အထက်၌–နောက်နောက်၌–လျှပ်ပေါ် လော်လည်စေတတ်သော(ကာမ) –ဟုအနက်ပြန်ရမည်။)

ဥပရူပရိဝမုမာနသံဝေဂ (တိ) [ဥပရူပရိဝမုမာန+သံဝေဂ] အထက်အထက်၌–ဆင့်ကဲဆင့်ကဲ–တိုးပွားသော သံဝေဂရှိသော၊သူ။ အနေ–သနံ ပဟာယ ဥပရူပရိဝမုမာနသံဝေဂေါ အနောလိနဝုတ္တိကော ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၁။

ဥပရူပရိဝိမာန (ပုဂ္ဂ) [ဥပရူပရိ+ဝိမာန] အထက်အထက်၌ဖြစ်သောဗိမာန်။ ဟေဋ္ဌိမဟေဋ္ဌိမ–ဝိမာနေသု ဥပရူပရိဝိမာနံ ဗျဝဓာယကေသု ဗျူဟိယမာနေသု တဝ္ဂတံ အာကာသံ ဗျူဟံ နာမ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၄။

ဥပရူပရိဝိသေသ (ပု) [ဥပရူပရိ+ဝိသေသ] အထက်အထက်ဖြစ်သော–နောက်နောက်ဖြစ်သော–တရားထူး–အကျိုးထူး။ ယသ္မာ ပန အပရာပရပ္ပတ္တိယာ လဒ္ဓါသေဝနံ ဥပရူပရိ–ဝိသေသံ အာဝဟန္တိ အတိ ဝိယ ထာမဂတမေဝ ဟောတိ။ မဇ္ဈိ၊ဋ၊၃။၃၇၅။ (–အံ၊ဋီ၊၃။၂၃၀။)

ဥပရူပရိဝိသေသာဝဟ (တိ) [ဥပရူပရိဝိသေသ+အာဝဟ] အထက်အထက်ဖြစ်သော–နောက်နောက်ဖြစ်သော–တရားထူး–အကျိုးထူး–ကိုဆောင်သော။ ဝိပဿနာဟိတာယ ဥပရူ–ပရိဝိသေသာဝဟတ္တာ ဝမုမာနာယ ပဗ္ဗဘာဂ–သီလာဒိပဋိပဒါယ။ မဇ္ဈိ၊ဋ၊၁။၁ဓ။

ဥပရူပရိပီတိစိတ္တ (နာ) [ဥပရူပရိ+ပီတိစိတ္တ] အထက်အထက်၌–နောက်နောက်၌–ဖြစ်သော ပီတိနှင့်ယှဉ်သောစိတ်။ မနဝမုကောတိ ပီတိ–မနသာ ပရိပြုဟနတော ဥပရူပရိပီတိစိတ္တသ ဥပ္ပါဒကော။ မဇ္ဈိ၊ဋ။၂၅၉။

ဥပရူပရိသမာဓိဘာဝူပနယန (နာ) [ဥပရူပရိ သမာဓိဘာဝ+ဥပနယန] အထက်အထက်ဖြစ်သော သမာဓိ၏အဖြစ်သို့ ကပ်ဆောင်ခြင်း။ ကေတ္တာနယေန ဟေဋ္ဌာဟေဋ္ဌာသမာဓိ ဥပရူ–ပရိသမာဓိဘာဝူပနယနေန အဘိနိဟရဏေ အဘိနိန္နာမနေ ဆေကဘာဝေါ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၁။၂၁၆။

ဥပရူဋ္ဌ (တိ) [ဥပ+ရူဟ+တ] အသားနုတက်သော။ ဥပရူဋ္ဌေသု စက္ကုသု၊ သူတံ အာမန္တယိ ရာဇာ။ ဇာ၊၁။၃၁၁။ ဇာ၊ဌ၊၄။၄၀၉။

ဥပရေဝတ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပရေဝတ မည်သောသူ။(ထိုအမည်ရှိသူ နှစ်ဦးတွေ့ရ၏။ (က) အရှင်သာရိပုတ္တရာ၏တူဥပရေဝတနှင့်(ခ) (ပဒုမုတ္တရဘုရားရှင်၏သားတော် ဥပရေဝတ သမဏေတို့ ဖြစ်သည်။) (က) အထ

ဥပရေဝတော နာမ ထေရသ ဘာဂိနေယျော ဗဟိဂါမံ ဂစ္ဆန္တော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၄၁။ သံ၊ဌ၊၃။၂၄၉။ (ခ) နာဂရာဇာ...မဟာဒါန် ဒဒမာနော ပဒုမုတ္တရသ ဒသဗလသ ပုတ္တံ ဥပရေဝတံ နာမ သာမဏေရံ ဒိသ္မာ။ မ၊ဌ၊၃။၂၀၀။ (–အံ၊ဌ၊ ၁။၁၉၉။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။ရ၄။)

ဥပရေဝတသာမဏေရ (ပု) [ဥပရေဝတ+ သာမဏေရ] ဥပရေဝတမည်သော သာမဏေ။ (ပဒုမုတ္တရဘုရားရှင်၏ သားတော်။) သတ္တု-သမ္ဘဝဌာနေယေဝ ဥပရေဝတသာမဏေရသ အာသနံ ပါပုဏိ။ အံ၊ဌ၊၁။၁၉၉။

ဥပရောစထ (ကြို) [ဥပ+ရုစ+အ+တ] နှစ်သက်ပါလော၊ နှစ်သက်ပါစေသတည်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပရောစတိ (ကြို) [ဥပ+ရုစ+အ+တိ] နှစ်သက်၏။ တသ တေ သဝ္ဂကာမသ၊ ကေတ္ထမုပ-ရောစတိ။ ဇာ၊၂။၁ရ၃။ ကေတ္ထမုပရောစတန္တိ ကေဘာဝေါ တေ ရုစ္စတု။ ဇာ၊ဌ၊၆။၈၀။

ဥပရောဒတိ (ကြို) [ဥပ+ရုဒ+အ+တိ] (၁) ငိုကြွေး၏။ (၂) သီချင်းသီ၍ တီး၏။(သျှ။) (၁) တေသံ ဖလာနံ ဟေတုမှိ၊ ဥပရောဒန္တိ ဒါရကာ။ ဇာ။၂။၃၃၀။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၂၈၄။ **ဥပရော-ဒိဿန္တိ**–ဇာ၊ဌ၊ရ။၃၃၂။ (၂) အသော စ သိသတိ ဒ္ဝါရေ၊ ကုမာရော ဥပရောဒတိ။ ဇာ။ ၂။ရ၀။ ဥပရောဒတိတိ နာနာတူရိယာနိ ဂဟေတ္တာ ဥပဟာရံ ကရောတိ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၃၂၃။

ဥပရောဒိဿန္တိ (ကြို) [ဥပ+ရုဒ+သ္သန္တိ] ငိုကြွေးကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပရောဒတိ(၁)ကြည့်။

ဥပရောဓ (ပု) [ဥပ+ရုဓ+ဏ] (က) ဖျက်စီးခြင်း၊ ဖျက်ဆီးခြင်း။ (သျှ။ ဇာတ်ဝတ္ထု။) (ခ) ချုပ်ပျောက်ခြင်း။ (ဂ) တားဆီး–ပိတ်ပင်–နှောင့်ယှက်–ခြင်း၊ အတားအဆီး၊ အနှောင့်အယှက်၊ အန္တရာယ်။ (ဃ) ချုပ်တည်း–သည်းခံ–ခြင်း။ (င) ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်–သတ်ဖြတ်–ခြင်း။ (က) ဖျက်စီးခြင်း၊ ဖျက်ဆီးခြင်း။ (သျှ။ ဇာတ်ဝတ္ထု။) ‘တဿုပရောဓံ ပရိသက်မာနော။ ဇာ၊၁။၁၃၃။ ဤတော မေ ဥပရောဓော ဘဝိဿတိတိ ဧဝံ ဥပရောဓံ ဝိနာသံ ပရိသက်မာနော။ ဇာ၊ဌ၊ ၃။၁၉၆။ မာ ကဿစိ ဥပရောဓော ဟောတူတိ အဓိဋ္ဌာသိ။ သံ၊ဌ၊၁။၂၉၅။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၀၄။ (ခ) ချုပ်ပျောက်ခြင်း။ အဇ္ဇ သုဝေ ဧဝံတဿုပ-ရောဓော။ ပေတ။၁၈၁။ အဇ္ဇ သုဝေတိ အဇ္ဇ ဝါ သုဝေ ဝါ ဤမဿ နာမ ပုရိသဿ ဧဝံတဿ ဥပရောဓော နိရောဓော၊ တတော ဥဒ္ဓံ နိ ပဝတ္တတိတိ အတ္ထော။ ပေတ၊ဌ။၂၀၄။ (–ပေတ။၁၈၂။ ပေတ၊ဌ။၂၀၆။) (ဂ) တားဆီး-ပိတ်ပင်–နှောင့်ယှက်–ခြင်း၊ အတားအဆီး၊ အနှောင့်အယှက်၊ အန္တရာယ်။ နု တေန စန္ဒ-မဏ္ဍလဿ ဂမနာဒိဥပရောဓော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၀။ တေသံ ဒိဿတိ ကာယဿ စ စိတ္တဿ စ အာတာပေါ ပရိတာပေါ.....မိဒ္ဓဿ စ ဥပရောဓော။ မိလိန္ဒ။၃၀၁။ (ဃ) ချုပ်တည်း-သည်းခံ–ခြင်း။ ကုမာရိ ‘ဝိန္ဒတေ ပတိ။ ဥဒရဿုပရောဓေန၊ ‘ဂေါဟနုဝေဌေနန စ။ ဇာ၊၂။၃၂၆။ ဥဒရဿုပရောဓေနာတိ ဥပဝါ-သေန ခုဒ္ဒါဓိဝါသေန။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၂၇ရ။ (ဥဒရ-ဿုပရောဓေန=ညဉ့်စာမစားသည်ဖြစ်၍ မွတ်သိပ်ခြင်းကို သည်းခံသဖြင့်။(သျှ။) (င) ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်–သတ်ဖြတ်–ခြင်း။ ဓမ္မိကော ဓမ္မရာဇာ ဥပရောဓံ နု ကရေယျ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၁။၅၆။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပရောဓကရ (တိ)-[ဥပရောဓ+ကရ] ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်–သတ်ဖြတ်–ခြင်းကိုပြုတတ်သော (အရာဝတ္ထု)။ ပရူပရောဓနိဝါရဏံ ဟိ ဧတံ၊ နု ဥပရောဓကရံ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၃၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၃၁။

ဥပရောဓတိ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ+အ+တိ] ညှဉ်းဆဲ

နှိပ်စက်၏။ အနုဝဇ္ဇပိဏ္ဍော ဘောတ္တမ္ဘော၊ နှစ ကောစ္ စ ပရောဓတိ။ ဇာ၊၂။၅၄။ ကောစိ အပ္ပမတ္တကောပိ ကိလေသော နှ ဥပရောဓတိ နှ ပိဋ္ဌေတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၂၆ရ။

ဥပရောဓန (နှ) [ဥပ+ရုဓ+ယု] ချုပ်ဖျောက်ခြင်း။ ချုပ်ငြိမ်းခြင်း။ သဗ္ဗသင်္ခါရသမထော သညာနှ် ဥပရောဓနာ၊ ဧဝံ ဒုက္ခက္ခယော ဟောတိ။ သုတ္တနိ။၃၉၂။ သုဒ္ဓန္တိ ဒိဋ္ဌမရိယယာ၊ သက္ကာယ-သုပရောဓန(သုတ္တနိ။၃၉ရ)နှ် သုခမိတိ အရိ-ယေဟိ ပဋ္ဌက္ခနှနိရောဓေ ဒိဋ္ဌော၊ နိဗ္ဗာနန္တိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၆။ (–၂၂၂။)

ဥပရောဓေဘယ (နှ) [ဥပရောဓ+ဘယ] ထားခံ-ပိတ်ပင်-နှောင့်ယှက်-မှုမှ ကြောက်ရွံ့ခြင်း။ ကေစ္စသ ဒိဋ္ဌမ္ဘသုခသ ဥပရောဓဘယေန သမ္ဘရယိကနိဗ္ဗာနသုခဒါယကေဟိ ပုညေဟိ မာ ဘာယိတ္ထ။ ဗ္ရာတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ရာ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁ဝ၁။

ဥပရောဓေတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+ရုဓ+ဏေ+တိ] ချုပ်-ကင်း-ပျက်စီး-ချွတ်ယွင်း-စေ၏။ ဇီဝိ-တိန္ဒြိယံ ဥပစ္ဆိန္နတိ၊ ဥပရောဓေတိ၊ သန္ဓတိ ဝိကောပေတိ။ ဝိ၊ဝ။၉၂။ ယံ ကုဒ္ဓေါ ဥပရော-ဓေတိ။ အံ၊၂။၄ရ၁။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ရ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂၅၃။) ယထာဓိပ္ပေတံ အတ္ထံ ဝါ ကမ္မံ ဝါ ပရိဗုဇ္ဈတိ ဥပရောဓေတိ ပဝတ္တိတုံ နှ ဒေတိတိ ပလိဗောဓော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဝ။ဖ၆ရ။ (–မ၊ဋီ၊ ၂။၂၃ဖ။ အံ၊ဋီ၊ဝ။၂ရ၀။)

ဥပရောဓေန္တ (တိ) [ဥပ+ရုဓ+ဏေ+အန္တ] ချုပ်-ကင်း-ပျက်စီး-ချွတ်ယွင်း-စေသော၊သူ။ တတ္ထ ဇီဝိတိန္ဒြိယသ ပဝေဏိသင်္ခါတနှ် ဥပစ္ဆိန္နန္တော ဥပရောဓေန္တော စ ဇီဝိတိန္ဒြိယံ ဥပစ္ဆိန္နတိ ဥပရောဓေတီတိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ရ။

ဥပရောပ (ပု) [ဥပ+ရုယ+ဏေ+အ] စိုက်ပျိုးပင်၊ အနီးအပါးဌ် စိုက်ပျိုးထားအပ်သော သစ်ပင် ယော်။ အဇကာပိ ပသုကာပိ ဥပရောပေ ဝိဟေဌေန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ။၃ဝ၀။

ဥပရောပတ (ပု) [ဥပရောပ+က] စိုက်ပျိုးပင်၊ အနီးအပါးဌ် စိုက်ပျိုးထားအပ်သော သစ်ပင် ယော်။ ယံ ပနေတ္ထ ထာဝရံ တသ္သာ သန္ဓက် သေနာသနံ ဝါ ဥပရောပကာ ဝါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၂၄၀။ တုမှေ သတ္ထဒိဝသေ ဥပရောပကေသု ဥဒကံ အာသိဉ္စထ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ဝ၂။ ဥပရော-ပကာတိ တေန ရောပိတာ ရုက္ခဂစ္ဆာ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ဝ၀၅။ ဝိမတိ၊ဝ။ဝ၅ရ။

ဥပလက္ခဏ (ထီ၊နှ) [ဥပ+လက္ခ+ယု] (က) (အနိစ္စလက္ခဏာစသည်တို့ကို)-ရှုမှတ်တတ်သော-ရှုမှတ်ကြောင်းဖြစ်သော-ရှုမှတ်ခြင်း တည်းဟူသော-သဘောတရား (ပညာ)။ (ခ) မှတ်သားကြောင်းဖြစ်သောစကား၊ မှတ်သား ကြောင်းဖြစ်သော-အမှတ်အသား-အမှတ် လက္ခဏာ၊ ဥပလက္ခဏနည်း။ (အစိတ်ကိုမှတ် ၍ဆိုသဖြင့် အပေါင်းကိုလည်းရသောနည်း သည် ဥပလက္ခဏနည်းမည်၏။ ပုဒ်စစ်။၂၀၅။) (ဂ) ရှုမှတ်ခြင်း၊ မှတ်သားခြင်း။ (ဃ) မှတ် သားကြောင်း။ (ဂ) ပညာ ပဇာနနာ ဝိစယော ပဝိစယော ဓမ္မဝိစယော သလ္လက္ခဏာ ဥပ-လက္ခဏာ ပစ္စုပလက္ခဏာ။ အဘိ၊ဓ၊ဝ၉၊၂၀။ အဘိ၊ဝိ။၂၅၉။ ပဋိသ်။ဝ၁၄။ မဟာနိ။၃၄၊၅၉၊ ၂၆၀။ စူဠနိ။၃၂။ အနိစ္စာဒီနံ သလ္လက္ခဏ-ဝသေန သလ္လက္ခဏာ၊ သာယေဝ ပုန ဥပ-သဂ္ဂနာနတ္ထေန ဥပလက္ခဏာ ပစ္စုပလက္ခ-ဏာတိ ဝုတ္တာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၉ဝ။ (–ပဋိသ်ဋ္ဌ၊ ဝ။၃၄၃။) ဥပလက္ခဏောတိ အတ္ထာဒီနံ ဘုသံ ဒဿနေ။ ပဋိသ်ဋ္ဌ၊ဝ။၃၄၄။ (ခ) အထဝါ အဝတ္ထယီသူတိ ကေဒေသေန သကလဿ ကာလဿ ဥပလက္ခဏံ။ ဝိမန၊ဋ္ဌ။၂၂၂။ ဗ္ဟုဒ်-ဝစနံ ပုရာဏဒုတိယိကာဘာဝေန ဥပလ-က္ခဏမတ္ထံ ဒဋ္ဌမ္ဘေ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။ဝ၃၃။ တံ ဥပ-လက္ခဏမတ္ထံ။ ဝိမတိ၊၂။ဝ၃၂။ (ဂ) ပဝတ္ထမာနံ

ပဝတ္တမာနန္တိ အာမေဋိတဝစနေန နိရန္တရံ အသာသပဿာသာနံ ဥပလက္ခဏံ ဒဿေတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၂၈။ (ဃ) သဏ္ဌာနန္တိ ဇေတနာတိ သဏ္ဌာနနံ၊ ဥပလက္ခဏံ။ မူလဋီ၊၁။၁၅၀။

ဥပလက္ခဏကာရဏ (နာ) [ဥပလက္ခဏ+ကာရဏ] မှတ်သား–သိ–နိုင်ခြင်း၏ အကြောင်းနိမိတ်။ ဥပလက္ခဏကာရဏာနိတိ သဏ္ဌာ–နနိမိတ္တာနိ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၄၃။

ဥပလက္ခဏနယ (ပု) [ဥပလက္ခဏ+နယ] ဥပလက္ခဏနည်း၊ တစိတ်တဒေသ–တစိတ်တပိုင်း–ကိုပြဆိုသဖြင့်အများကိုလည်းယူရသောနည်း။ ဝိသေသံ နိယမေတ္တာ ဥပလက္ခဏနယေန ဒဿေတုံ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၅၅။ ဥပလက္ခဏ(၁) လည်းကြည့်။

ဥပလက္ခဏပဒ (နာ) [ဥပလက္ခဏ+ပဒ] မှတ်သား–သတ်မှတ်–ပြကြောင်းဖြစ်သောပုဒ်၊ ဥပလက္ခဏနည်းကို ပြသောပုဒ်။ မစ္ဆဂ္ဂဟဏံ ဩဒကဇာတိယံ ဥပလက္ခဏပဒံ။ ဘာရတ္ထ၊ ၂။၈၅။

ဥပလက္ခဏဝစန (နာ) [ဥပလက္ခဏ+ဝစန] မှတ်သား–သတ်မှတ်ပြ–ကြောင်းဖြစ်သောစကား။ အာသဝေဟီတိ.....အာသဝသညိ–တေဟိ ကိလေသေဟိ ဥပလက္ခဏဝစနမတ္တ–ဿေတံ။ သီ၊ဋီ။သစ်။၁။ရ၆။

ဥပလက္ခဏာကာရ (တိ) [ဥပလက္ခဏ+အာကာရ] အာရုံသို့ကပ်၍ မှတ်သားကြောင်းဖြစ်သော အခြင်းအရာရှိသော။ သမာဓိနိမိတ္တံ ဥပလက္ခ–ဏာကာရော သမာဓိယေဝ။ မူလဋီ၊ ၂။၁၅၁။

ဥပလက္ခဏိယ (တိ) [ဥပ+လက္ခ+အနီယ] မှတ်သား–အပ်–သင့်–ထိုက်–သော။ အောက်ပုဒ် ကြည့်။

ဥပလက္ခဏီယသဘာဝ (တိ) [ဥပလက္ခဏီယ+သဘာဝ] မှတ်သားအပ်သော သဘောရှိသော။ ဧဝံသဘာဝတ္တာတိ ဒ္ဝါရဘူတေဟိ ကာယာဒီဟိ ဥပလက္ခဏီယသဘာဝတ္တာ။ အနုဋီ၊၁။၈၁။

ဥပလက္ခယတိ (ကြို) [ဥပ+လက္ခ+ဏယ+တိ] မှတ်သား၏။ ဗဟုဝေါ စ နိဒ္ဒေသံ၊ သာဓုကံ ဥပလက္ခယေ။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၄၃၈။

ဥပလက္ခယန္တ (တိ) [ဥပ+လက္ခ+ဏယ+အန္တ] မှတ်သားသော။ ဥပလက္ခယန္တော ထုလယန္တော။ နေတ္တိ။၆၃။

ဥပလက္ခယိတ္ဝာ (ကြို၀ိ) [ဥပ+လက္ခ+ဏယ+တ္ဝာ] မှတ်သား၍။ ဥပလက္ခယိတ္ဝာ (မဟာနိ။ ၁၀၈)တိ သလ္လက္ခေတ္ဝာ။ မဟာနိ၊ဋီ။ ၂ ၂၈။ (–စူဋနိ။၁၄၁။)

ဥပလက္ခယိတ္ဝာန (ကြို၀ိ) [ဥပ+လက္ခ+ဏယ+တ္ဝာန] မှတ်သား၍။ ဥပဓာရယိတ္ဝာန ဥပ–လက္ခယိတ္ဝာန။ စူဋနိ။ ၂ ၂၄။

ဥပလက္ခယေ (ကြို) [ဥပ+လက္ခ+ဏယ+ယေ] မှတ်သားရာ၏။ ဥပလက္ခယတိ–ကြည့်။

ဥပလက္ခိတ (တိ) [ဥပ+လက္ခ+တ] မှတ်သားအပ်သော။ ဧဝံ မယာ ဥပလက္ခိတံ။ စူဋနိ။ ၁၇၈။ ဝိပ္ပကတုလ္လိခိတေဟိ ကေသေဟိ ဥပ–လက္ခိတာတိ အတ္ထော။ ဥဒါန၊ဋီ။၁၅၃။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၁။၃၇။ (–မဟာနိ။၁ ၂ ၉။ အပ၊ဋီ၊ ၂။၁၈၆။)

ဥပလက္ခိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+လက္ခ+တမ္ဘ] မှတ်သား–အပ်–သင့်–ထိုက်–သော။ ဓာရယိတမ္ဘာတိ ဥပဓာရေတမ္ဘာ၊ ဥပလက္ခိတမ္ဘာတိ အတ္ထော၊ နေတ္တိ၊ဋီ။၈၁။ (–အနုဋီ၊၁။၈၀။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ ၂၀၃။)

ဥပလက္ခိတသမာဓာနာကာရ(တိ) [ဥပလက္ခိတ+သမာဓာနာကာရ] မှတ်သားအပ်ဖွယ်သော

တည်ကြည်သောအခြင်းအရာရှိသော။ ဥပလက္ခိတသမာဓာနာကာရော သမာဓိယောဝ ဗ္ဗဝ သမာဓိနိမိတ္တံ။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၀၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၀၃။)

ဥပလက္ခီယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+လက္ခ+ယ+တေ] မှတ်သားအပ်၏။ ဌာနဖလေတိ အရိယ-ဖလမေဝ ဥပလက္ခီယတိ။ အနုဋီ၊၁။၆၄။ **ဥပလက္ခီယန္တိ** –မဟာနိ။၃၃၁။

ဥပလက္ခီယန္တိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+လက္ခ+ယ+အန္တေ] မှတ်သားအပ်ကုန်၏။အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလက္ခေတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+လက္ခ+ဏေ+တမ္ဘ] မှတ်အပ်-မှတ်ထိုက်-သော။ အယံ သုဒ္ဓ ဥပလက္ခေတမ္ဘော။ ဝိ၊ဋီ၊၄။၂၄ရ။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊သစ်။၁ရ၅။ (–မဋ္ဌ၊၁။၁ ၂ ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၁၄။)

ဥပလက္ခေတမ္ဘာကာရ (ပု) [ဥပလက္ခေတမ္ဘ+အာကာရ] မှတ်သားထိုက်သော အခြင်းအရာ။ သုဒ္ဓ ဥပလက္ခေတမ္ဘာကာရံ နိမိတ္တန္တိ ဝုစ္စတိ။ မူလဋီ၊၁။၅ရ။ (–အနုဋီ၊၁။၆၄။)

ဥပလက္ခေတိ (ကြို) [ဥပ+လက္ခ+ဏေ+တိ] မှတ်၏၊ မှတ်သား၏၊ ကပ်၍မှတ်သား၏။ ဝါယောကသိဏံ ဥဂ္ဂဏှန္တော.....ရုက္ခဂ္ဂံ ဝါ ကေသဂ္ဂံ ဝါ ရေတံ သမေရိတံ ဥပလက္ခေတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၆ရ။ (–သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၈၀။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃ရ၈။) **ဥပလက္ခေယ္ယ**–မဟာနိ။၂၉ရ။ **ဥပလက္ခေသိ**–အပ၊၁။၃ရ၅။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၄၁။

ဥပလက္ခေတုံ (ဗျ) [ဥပ+လက္ခ+ဏေ+တုံ] မှတ်သားခြင်းငှါ။ ဒွတ္တိံသာကာရနိမိတ္တာနိ ဥပလ-ကွေတုံ နိ သက္ကောတိ။ ခုဒ္ဓက၊ဋ္ဌ။၅ရ။

ဥပလက္ခေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+လက္ခ+ဏေ+တ္တာ] မှတ်သားချိန်။ ပဝတ္တမာနံ ပဝတ္တမာနံ ဥပလ-ကွေတ္တာဝ ဂဏေတမ္ဘံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂ရ၁။ (–သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၁။ ဝိမတိ၊၁။၂၁၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁ ၂ ၀။)

ဥပလက္ခေယ္ယ (ကြို) [ဥပ+လက္ခ+ဏေ+ယျ] မှတ်သားရာ၏။ ဥပလက္ခေတိ–ကြည့်။

ဥပလက္ခေသိ (ကြို) [ဥပ+လက္ခ+ဏေ+တ္ထုံ] မှတ်သားခဲ့ပြီ။ ဥပလက္ခေတိ–ကြည့်။

ဥပလဒ္ဓ (တိ) [ဥပ+လဘ+တ] ရအပ်သော၊ သိအပ်သော။ ယဘ္ဘိ တံ ဇတ္ထု သောတေန ဥပလဒ္ဓံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၆။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၄။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂ ၃။ မယာ အသုကသ္မိံ နာမ ဌာနေ ဝေရူပေါ နိမိ ဥပလဒ္ဓေါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂ ၆ ၉။ ဥပလဒ္ဓေါတိ ဥာတော။ သာရတ္ထ၊ ၂ ။၁ ၃ ၂ ။ ဝိမတိ၊၁။၁ရ၅။

ဥပလဒ္ဓမ္ဘ (ပု) [ဥပလဒ္ဓ+ဓမ္ဘ] ရအပ်-သိအပ်-သော သဘောတရား။ ဒိဋ္ဌဓမ္ဘော နာမ ဒဿနဘူတေန ဥာဏေန ဥပလဒ္ဓဓမ္ဘော။ သာရတ္ထ၊၁။၁၄ရ။ မ၊ဋီ၊၃။ ၂ ၂ ၀။

ဥပလဒ္ဓဝုဋ္ဌ (တိ) [ဥပလဒ္ဓ+ဝုဋ္ဌ] ရှေးဦးရအပ်သော၊ ရအပ်ဖူးသော။ ဒဿနဘူတေန ဝိဥာ-ဏေန ဥပလဒ္ဓဝုဋ္ဌသ အန္ဓဝန္ဓာဒိနော အနု-သရဏေန။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄ ၂ ၉။

ဥပလဒ္ဓဝုဋ္ဌသဂေါ်တ (တိ) [ဥပလဒ္ဓဝုဋ္ဌ+သဂေါ်တ] ရအပ်ဖူးသော အမှတ်သဂေါ်တ ရှိသော။ ဥပလဒ္ဓဝုဋ္ဌသဂေါ်တေန မနောဒ္ဓါရ-ဝိဥာဏေန ဝိဥာယတိ။ ဝဇိရ၊၁ရ၈။

ဥပလဒ္ဓမ္ဘ (တိ) [ဥပ+လဘ+တမ္ဘ] ရအပ်-ရသင့်-ရထိုက်-သော။ ဇာယမာနဓမ္မာနံ ဝိကာရဘာဝေန ဥပလဒ္ဓမ္ဘတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊ ၂ ။ ၅ ၁ ။

ဥပလဒ္ဓသဘာဝ (ပု) [ဥပလဒ္ဓ+သဘာဝ] ရအပ်သော သဘော။ ဒဿနဘူတေန ဥာဏေန ဥပလဒ္ဓသဘာဝေါတိ အတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁ ။ ၄ ၅ ၀ ။

ဥပလဒ္ဓိ (တိ) [ဥပ+လဘ+တိ] (၁) ရခြင်း၊ သိခြင်း၊ ရတတ်–ယူတတ်–သော သဘော။ (၂) အယူ၊ ယူဆခြင်း၊ အယူအဆ၊ အစွဲအလမ်း။ (၃) ထင်ရှားရှိခြင်းသဘော။ (၁) အဿာသပဿာသဝါတသ ဥပလဒ္ဓိယာ၊ ဥပလဒ္ဓိတိ ဝိညာဏ်။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၁၁၄။ (–ဝိ၊ဌ၊၂။၁၉။ အဘိ၊ဌ၊၃။၁၉၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၆၉။ သာရတ္ထ၊၂။၁၉၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၂၂။) ယံ ဟိ သဗ္ဗာနုပဿနာနုဝိဓုရံ အာရမ္ဘဝိဿနာ ဥပလဒ္ဓိ၊တံ ဝိညာဏ်။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂၃၁။ ပဋိဝေဓဿ စ ဥပလဒ္ဓိမေဝ ဝဒတိ၊ နုပဋိဝိဇ္ဈနံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၃၈။ ဝိဿနာနံ အာရမ္ဘကသ ဥပလဒ္ဓိ။ မူလဋီ၁။ရ။ သစ္ဓိကဌေကဒေသေန ဥပလဒ္ဓိ ဣစ္ဆန္ဆေန……အနုယောဂေါ နာ ကာတဗ္ဗော။ မူလဋီ၊၃။၅၂။ အာရမ္ဘဏံ ဥပလဘတိ ဂဏှာတိ ဝေါတိ ဥပလဒ္ဓိ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊ဌ၊ရ။ (–မူလဋီ၊ဌ။၅၆။) (၂) သတ္တူပလဒ္ဓိ(ဒီ၊ဌ၊၂။၃၅ရ၊၃၆၄။ မ၊ဌ၊၁။၂၅၆၊၂ရ၉)နှင့် သတ္ထာ အတ္ထိတိ ဥပ–လဒ္ဓိ သတ္ထုဂ္ဂါဟံ ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃ဝ၃။ မ၊ဋီ၁။၃၅၁။ တထာ အဝိဇ္ဇမာနသ ယေ ဓမ္မေ ဥပါဒါယ "ဣတ္ထိ ပုရိသော"တိ ဥပလဒ္ဓိ ဟောတိ။ မူလဋီ၊ဌ။၂ရ။ ဥပလဒ္ဓိတိ ဂဟဏံ။ အနုဋီ၊ဌ။ဌ၁။ (၃) တံ သမ္ဘဒါ ဥပလဒ္ဓိတော ဝုတ္တံ။ အနုဋီ၊ဌ။၉၉။

ဥပလဒ္ဓိဩကာသ (ပု) [ဥပလဒ္ဓိ+ဩကာသ] ရခြင်း၏တည်ရာဌာန။ (ပညာဖြင့်ကပ်၍ ရှုမှတ်သည်ရှိသော် ပုဂ္ဂိုလ်ကိုရခြင်း၏တည်ရာ။ ဘာသာဋီကာ။ဌ၁၉။) နှ ဟိ ကေနစိ သဘာ–ဝေန ဥပလဗ္ဘမာနသ သရီရတဒညာဝိမုတ္တော ဥပလဒ္ဓိဩကာသော အတ္ထိ။ မူလဋီ၊ဌ။၅၄။

ဥပလဒ္ဓိနိဿိတကထာ (တိ) [ဥပလဒ္ဓိ+နိဿိတ ကထာ] (အသက်ရှင် အတ္တကောင်ယူသော) အယူအဆကို မှီတွယ်သောစကား။ ဝေါဟာရ–မတ္တောနာတိ ဥပလဒ္ဓိနိဿိတကထံ ဟိတ္တာ ဝေါဟာရဘေဒံ အကရောန္တော။ သံ၊ဌ၊၁။၅၁။ ဥပလဒ္ဓိနိဿိတကထန္တိ အတ္တုပလဒ္ဓိနိဿိတ–ကထံ ဟိတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊၁။၉၅။

ဥပလဒ္ဓိသာမညာ (နာ) [ဥပလဒ္ဓိ+သာမညာ] ရနိုင်ခြင်းအားဖြင့် တူသည်၏အဖြစ်။ (ပညာဖြင့် ကပ်၍ ရှုမှတ်သည်ရှိသော် ရနိုင်ခြင်းအားဖြင့် တူသည်၏အဖြစ်။ ဘာသာဋီကာ၊က။၅၆။) တတ္ထ ရူပဝေဒနာနံ ဥပလဒ္ဓိသာမညေန အညတ္ထပုစ္ဆာ စ ပုဂ္ဂလရူပါနံ ဥပလဒ္ဓိသာ–မညပုစ္ဆာ စာတိ ပုစ္ဆာဒွယမ္ပိ သကဝါဒိဿ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၁၂။ (–မူလဋီ၊ဌ။၅၆။ အနုဋီ၊ဌ။ ရ၅။)

ဥပလဒ္ဓိသာမညပုစ္ဆာ (တိ) [ဥပလဒ္ဓိသာမညာ+ ပုစ္ဆာ] ရနိုင်ခြင်းအားဖြင့် တူသည်၏အဖြစ်ကို မေးကြောင်းပုစ္ဆာ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလဒ္ဓိဟေတု (ပု) [ဥပလဒ္ဓိ+ဟေတု] ရခြင်း၏အကြောင်း။ မရုရသ ပန ခုရနိုပါတ–သဒ္ဒသ ဥပလဒ္ဓိဟေတုဘူတေန ကမ္မုနာ…… ပဋိဃာတော လဗ္ဘတိ။ ဝိမာန၊ဌ။၂၅၉။

ဥပလဗ္ဘ (ပု) [ဥပ+လဘ+ဏျ] (၁) ရခြင်း၊ ဉာဏ်ဖြင့် ကပ်ရောက်၍သိခြင်း။ (၂) ယူခြင်း၊ အတ္တအတ္တနီယဟု–ယူဆခြင်း–အစွဲသန်ခြင်း။ (၃) ရသင့်ရထိုက်သောစီစစ်ချက်။ (တိ) (၄) ရအပ်သော၊ (ဉာဏ်ဖြင့်) ကပ်ရောက်၍ သိအပ်သော။ (ပု) (၁) အညမညသ အညေနာ–ကာရေန နှ ကဒါစိ ဥပလဗ္ဘော ဘဝေယျ။ အနုဋီ၊ဌ။ဖ၁။ (၂) နာနာသုညတမနုပလ–ဗ္ဘေသူတိ ဥပလဗ္ဘနံ ဥပလဗ္ဘော၊ ဂဟဏန္တိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၂၅၁။ ဥပလဗ္ဘန–လည်းကြည့်။ (၃) တသ ဥပလဗ္ဘံ ဝါ ဥပမံ ဝါ ဝတ္ထုံ ဝါ အာဟရိတ္တာ ဗဟိဂရကထံယေဝ ကထေယျ။ မ၊ဌ၊၂။၂၃၂။ ဥပလဗ္ဘန္တိ အနုယောဂ်။ မ၊ဋီ၊၂။၂၅ဝ။ (တိ) (၄) တတော

ပုဂ္ဂလဝါဒီ ယသ္မာ ပုဂ္ဂလဿ ဥပလဗ္ဘတံ ဣစ္ဆတိ။ အဘိ၊ဌ၊၃ဝ၂၄။

ဥပလဗ္ဘတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+လဘ+ယ+တေ] ရအပ်၏၊ ဉာဏ်ဖြင့် ကပ်ရောက်၍ သိအပ်၏။ ပုဂ္ဂလော ဥပလဗ္ဘတိ သစ္စိကဋ္ဌပရမတ္ထေန။ အဘိ၊ကာ၊၃။ အဘိ၊ဌ၊၃။၄။ မူလဋီ၊၃။၃၄။ ဥပလဗ္ဘတိတိ ပညာယ ဥပဂန္တွာ လဗ္ဘတိ၊ ဉာယတိတိ အတ္ထော။ အဘိ၊ဌ၊ဝ၃၂။ သုဒ္ဓ-သခ်ိရပုဏ္ဏေယ်၊ နယိဝ သတ္ထုပလဗ္ဘတိ။ သံ၊ဝ။ဝ၃ရ။ မူလဋီ၊၃။ဝ၈၃။ အနုဋီ၊၃။ဝ၉၄။ အတ္ထာဝါပိ နိရတ္ထာဝါ၊ နှ တသ္မိံ ဥပလဗ္ဘတိ။ သုတ္ထနိ။၄ဝ၂။ မယာ ကတံ ဇေတ် ပါပကမ္မံ အတ္ထိ ဥပလဗ္ဘတိ သံဝိဇ္ဇတိ။ဝိ၊ဌ၊ဝ။ဝ၈၂။ နှ ဥပလဗ္ဘတိ(နေတ္ထိ၊ဌ။၂၅၉)တိ နတ္ထိတိ အတ္ထော။ နေတ္ထိ၊ဌီ။ဝ၄၄။ နုပလဗ္ဘတိတိ နှ ဥပလဗ္ဘတိ နသိဒ္ဓတိ။ သာရတ္ထ၊၂။၂ဝ၄။ (–ဝိ၊ဌ၊၂။၂၅၊ ၂၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဝ။၂ရရ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၉၊၉ဝ။ သာရတ္ထ၊ဝ။ဝ၆၄။ အံ၊ဌီ၊ဝ။၂၉ဝ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊ ဝ။ဝ၆၉။) **ဥပလဗ္ဘန္တိတိ**– အဘိ၊ကာ။၄ဝ၊၄ရ။ သန္တိတိ သန္တိ သံဝိဇ္ဇန္တိ အတ္ထိ ဥပလဗ္ဘန္တိ။ မဟာနိ။၅၆၊ဝ၆။ သံဝိဇ္ဇမာနာတိ ဣမိနာ ပန တေသံ ဥပလဗ္ဘမာနတံ ဒဿေတိ၊တေနာဟ "အတ္ထိ စေဝ ဥပလဗ္ဘန္တိ စာ"တိ၊ ဥပလဗ္ဘန္တိတိ ဒီဿန္တိ ဉာယန္တိတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၂။၂ရ၉။ **ဥပလဗ္ဘေယ္ယ**–အံ၊ဌ၊၂။ဝ၅ဝ။ သံ၊ဌီ၊၂။၅ဝ။ **ဥပလဗ္ဘေယ္ယုံ**– ဥဒါန၊ဌ။ဝ၄ဝ။

ဥပလဗ္ဘန (နှ) [ဥပ+လဘ+ယ+ယု] (ဝ) ရခြင်း၊ ဉာဏ်ဖြင့် ကပ်ရောက်၍သိခြင်း။ (၂) ယူ ခြင်း၊ အတ္ထအတ္ထနိယဟု–ယူဆခြင်း–အစွဲ သန်ခြင်း။ (တိ)(၃) ရအပ်သော။ (ဝ) အဟန္တိ ဝတ္ထဗ္ဗော အယံ သတ္ထော စက္ကုတော နိဂ္ဂတော တတ္ထ သုခုမကာရေန ဥပလဗ္ဘနတော။ သံဌီ၊၂။၂ရ၉။ ဥပလဗ္ဘန(ပဌိသံ၊ဌ၊၂။၂၅)နှ အတ္ထတ္ထနိယ-ဝသေန ဥပေစ္စ ဂဟဏံ၊ ဗလဝဂ္ဂဟဏန္တိ ဝါ အတ္ထော။ ပဌိသံ၊ဂ်။ဝ၅၅။ (တိ)(ဝ) အောက် ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလဗ္ဘနဘာဝ (ပု) [ဥပလဗ္ဘန+ဘာဝ]ရအပ်-ဉာဏ်ဖြင့် ကပ်ရောက်၍ သိအပ်-သည်၏ အဖြစ်။ ဥပလဗ္ဘနဘာဝဿ ဝသေန ပဌိ-ကွေပေါ် ကတော။ အနုဋီ၊ဌ။ရ၁။

ဥပလဗ္ဘနီယ (တိ) [ဥပ+လဘ+ယ+အနီယ] ရအပ်သော၊ ဉာဏ်ဖြင့်ကပ်ရောက်၍ သိအပ်သော။ ဥဏ္ဏောဒကသညုတ္တော စ အဂ္ဂိ ဥပ-လဗ္ဘနီယော။ မူလဋီ၊ဝ။ဝ၄ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၂။၉၂ (–၂ဝ၆။)

ဥပလဗ္ဘန္တ (တိ) [ဥပ+လဘ+ယ+မာန။ မာနကို အန္တသို့ ပြန်ထားသည်] ရအပ်သော၊ ဉာဏ်ဖြင့် ကပ်ရောက်၍ သိအပ်သော။ သတ္ထော စ နုပ-လဗ္ဘန္တော။ အဘိ၊ဌ၊၂။ဝ၈၄။ တသ္မိဉ္စ ဥပလဗ္ဘန္တေ သဿတော ဝါ ဥစ္ဆေဒေါ ဝါ သိယာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဌီ၊၂။ဝ၄ဝ။

ဥပလဗ္ဘန္တိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+လဘ+ယ+အန္တေ။ အန္တေ ကို အန္တိသို့ပြန်] ရအပ်-ဉာဏ်ဖြင့် ကပ်ရောက်၍ သိအပ်-ကုန်၏။ ဥပလဗ္ဘတိ-ကြည့်။

ဥပလဗ္ဘမာန (တိ) [ဥပ+လဘ+ယ+မာန] ရအပ်သော၊ ဉာဏ်ဖြင့်ကပ်ရောက်၍ သိအပ်သော။ သန္တော သံဝိဇ္ဇမာနာတိ လောကသင်္ကေတ-ဝသေန အတ္ထိ ဥပလဗ္ဘမာနာ။ မ၊ဌ၊ဝ။ဝ၄၄။ ဣဓ ပန ဝိဇ္ဇမာနာ ဥပလဗ္ဘမာနာ။ မ၊ဌ၊ဝ။ဝ၆။ ဝိဇ္ဇမာနာတိ သတိ ဟရမတ္ထတော ဥပလဗ္ဘမာနာ။ ဒီ၊ဌီ၊ဝ။ဝ၉၉။

ဥပလဗ္ဘိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+လဘ+ယ+တမ္ဘ] ရအပ်သော၊ ဉာဏ်ဖြင့်ကပ်ရောက်၍ သိအပ်သော။ ဖဿော ဝိယ ဝဏ္ဏောပိ ပဘဿရော ဥပလဗ္ဘိတမ္ဘော။ မူလဋီ၊ဝ။ဝ၄ရ။

ဥပလဿိယမာန (တိ) [ဥပ+လဘ+ယ+မာန] ရအပ်-ဉာဏ်ဖြင့်ကပ်ရောက်၍ သိအပ်-သော။ နာနာဘာဝေ ဝိနာဘာဝေ အညတာဘာဝေ သန္တေ သံဝိဇ္ဇမာနေ ဥပလဿိယမာနေ။ မဟာနိ။၉၄။

ဥပလဿေယျ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+လဘ+ယ+ဝေ။ ဝေ ကို ယျ ပြန်] ရအပ်-ဉာဏ်ဖြင့် ကပ်ရောက်၍ သိအပ်ရာ၏။ ဥပလဗ္ဘတိ-ကြည့်။

ဥပလဿေယ္ယုံ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+လဘ+ယ+ရေံ။ ရေံ ကို ယေ္ယုံပြန်] ရအပ်-ဉာဏ်ဖြင့်ကပ်ရောက်၍ သိအပ်-ကုန်ရာ၏။ ဥပလဗ္ဘတိ-ကြည့်။

ဥပလဘတိ (ကြို) [ဥပ+လဘ+အ+တိ] ရ၏၊ သိ၏။ ဝိန္ဒတိတိ ဥပလဘတိ၊ ပဋိဝိဇ္ဈတိတိ အတ္ထော။ နေတ္ထိ၊ဒ္ဓီ။၁၃၄။ နဟိ "ယံ ဗာလပုထုဇ္ဇနာ နဥပလဘန္တိ၊ တံ နတ္ထိ"တိ ဝတ္ထုမ္ဘိ။ ဝိသုဒ္ဓိ။၂။၁၃၉။ ဥပလဘာမ- မိလိန္ဒ။ ၃၀၀။ ဥပလဘိ-အသောသိတိ သုကိ ဥပ-လဘိ၊ သောတဒ္ဓါရသမ္ပတ္တဝစနနိဂ္ဂါသာ-နုသာရေန အညာသိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၈၃။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၁၉။ (-သာရတ္ထ၊၁။၂၁၂။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၈၉။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၂၁၄။) ဥပလဘိ"သု-မ၊ဌ၊၂။၂၂ရ။ အံ၊ဌ၊ ၂။၁၆၆။ မ၊ဋီ၊၂။၂၄၃။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၅၁။

ဥပလဘန္တိ (ကြို) [ဥပ+လဘ+အ+အန္တိ] ရကုန်၏၊ သိကုန်၏။ ဥပလဘတိ-ကြည့်။

ဥပလဘာမ (ကြို) [ဥပ+လဘ+အ+မ] ရကုန်၏၊ သိကုန်၏။ ဥပလဘတိ-ကြည့်။

ဥပလဘိ (ကြို) [ဥပ+လဘ+ဣ] ရပြီ၊ သိပြီ။ ဥပလဘတိ-ကြည့်။

ဥပလဘိ"သု (ကြို) [ဥပ+လဘ+ဥံ] ရကုန်ပြီ၊ သိကုန်ပြီ။ ဥပလဘတိ-ကြည့်။

ဥပလဝတိ (ကြို) [ဥ+ပလဝ+အ+တိ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂၂၅။] ပျံတက်၏၊ ကောင်းကင်သို့ပျံသွား၏။ ပက္ခန္ဒတိ ဥပလဝတိ သကုဏော ဧတေနာ-တိ ပက္ခံ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၉၄။

ဥပလဝိတ္တာ (ကြိုဝိ) [ဥ+ပလဝ+တ္တာ] ရေပေါ်၌ ပေါ်တက်၍။ သမ္ဗံ တိဏဘုသံ ဥပလဝိတ္တာ သယမေဝ အဝဂစ္ဆတိ။ ဝိမာန၊ဌ။၄၁။

ဥပလဠတိ (ကြို) [ဥပ+လဠ+အ+တိ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၃၃၈] စံပယ်၏၊ မြူးထူးပျော်ပါး၏၊ ကစား၏။ သဟာယကေဟိ သဒ္ဓိ လဠ ဥပလဠ ရမ၊ ကီဠဿူတိပိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၆၂။ မ၊ဌ၊၃။၂၀၂။

ဥပလဠ (ကြို) [ဥပ+လဠ+အ+ဟိ] စံပယ်လော့၊ မြူးထူးပျော်ပါးလော့၊ ကစားလော့။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလာပက (တိ) [ဥပ+လပ+ဏ္ဍ။ နိတိ၊ဓာ။ ၃၂၃။] ပြားယောင်း-သွေးဆောင်-မြှူဆွယ်-ချော့မော့ပြောဆို-သာယာချေင်စွာပြောဆို-ချီးမြှောက်ထောက်ပံ့-မြှောက်ပင့်-တတ်သော၊ သူ။ လပါတိ ဥပလာပကာ။ အံ၊ဌ၊၂။၂ရ၅။ ဥပလာပကာတိ မိစ္ဆာဇီဝေန ကုလသင်္ဂဟကာ။ အံ၊ဋီ၊၂။၂ဖ၁။ တဿ ပါပိစ္ဆဿ သတော ပစ္စယတ္ထံ ပရိကထေါ်ဘာသာ်ဒီဝသေန လပ-နဘာဝေန ဥပလာပကဘာဝေန ဇနဿ လပနတ္ထန္တိ အတ္ထော။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၅ရ။ (-ဌ္ဌတိ ဝုတ်၊ဌ။၃၂၅။)

ဥပလာပန (ထီ၊နဿ) [ဥပ+လပ+ယု] ပြားယောင်း-သွေးဆောင်-မြှူဆွယ်-ချော့မော့ပြောဆို-သာယာချေင်စွာပြောဆို-ချီးမြှောက်ထောက်ပံ့-မြှောက်ပင့်-ပေးကမ်း-ခြင်း။ ဝစသိ ကုသလော သဏ္ဌော ဒေဝရာဇာ တံ ဝိသေသံ တေနေဝ ပုဗ္ဗေ ဥပနယာပေန္တော ဥပလာပ-နဝသေန "တုမှေ ဒွေတ္ထာ" တိ အာဒိမာဟ။

သံ၊ငှီ၊၁။၃၃၃။ အညတြ ဥပလာပနာယ မိထုဘေဒါယ။ ဒီ၊၂။၆၄။ အံ၊၂။၄၁၂။ အညတြ ဥပလာပနာယာတိ ဌပေတွာ ဥပလာပနံ၊ ဥပလာပနာ နာမ "အလံ ဝိဝါဒေန၊ ဣဒါနိ သမဂ္ဂါ ဟောမာ"တိ ဟတ္ထိအဿရထဟိရ-ညသုဝဏ္ဏာဒီနိ ပေသေတွာ သင်ဟကရဏ်၊ ဧဝဉ္စိ သင်ဟံ ကတ္တာ ကေဝလံ ဝိဿာသေန သဏ္ဌာ ဂဏ္ဍိတုန္တိ အတ္ထော။ ဒီ။၁၊၂။၁၁၁။ အံ၊၁၃။၁၅၆။ ဥပလာပနံ သာမံ ဒါနဿာတိ ဒသ္သေတုံ "အလ"န္တိအာဒိ ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ငှီ၊၂။၁၂၅။ အံ၊ငှီ၊၃။၁၆၁။ (ဣတိဝုတ်၊၁။၁၀၄။)

ဥပလာပနကာရဏ (နာ) [ဥပလာပန+ကာရဏ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ခြင်း၏အကြောင်း။ ကော နု ခေါ တေ ဥပဝသိတ္တာ ဥပလာပန-ကာရဏံ ဇာနာတိ။ ဇာ၊၁၊၄။၄ရ၃။

ဥပလာပနတ္ထ (ပု) [ဥပလာပန+အတ္ထ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ချီးမွမ်းစေ-ခြင်းအကျိုး။ ဧနုလပနတ္ထန္တိ မဟာဧနဿ ဥပလာပနတ္ထံ။ မ၊၁၊၃။၁၂ရ။ (-အံ၊၁၊၂။၂ရ၅။)

ဥပလာပေတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+လပ+ဏေ+တမ္ဘ] သာယာချင်စွာ-ချွေမော့-ပြောဆို-အပ်သော၊ သူ။ (ချစ်ဖွယ်စကားဖြင့် ဖြားယောင်းအပ်၏။ သူ။) တေဟိ ဘိက္ခဝေ ဘိက္ခူဟိ သော ဘိက္ခု သင်ဟေတမ္ဘော အနုဂ္ဂဟေတမ္ဘော ဥပလာပေတမ္ဘော ဥပဋ္ဌာပေတမ္ဘော။ ဝိ၊ဂ။၁၆၀။ ဝိ၊သင်ဟ။ ၂၀၉။ "အာမ ဝသိဿာမိ"တိ ပဋိ-ဝစနဒါပနေန ဥပလာပေတမ္ဘော၊ အထ ဝါ .....ဝိယာဝစနေန ဥပလာပေတမ္ဘော၊ ကဏ္ဌသုခံ အာလပိတမ္ဘောတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဋီ၊ဂ။ငှ၂။

ဥပလာပေတိ (ကြို) [ဥပ+လပ+ဏေ+တိ။နီတိ၊ ဓာ။ဂ၂ဂ] ဖြားယောင်း၏၊ သွေးဆောင်၏၊ မြှူဆွယ်၏၊ ချွေမော့ပြောဆို-သာယာချင်စွာပြောဆို-၏၊ ချီးမြှောက်ပြောဆို၏၊ ဖြားယောင်းမြည်းမြှူး၏။ တေဟိ ဂိဟီ သင်ဏာတိ ဥပလာပေတိ။ ဝိ၊ဝ။၁၁၅။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊၁။၁၆၅။ ဥပလာပေတိတိ "အဟော အမှာကံ အယျော" တိ ဧဝံ လပနကေ အနုဗန္ဓနကေ သသ္ဒေဟေ ကရောတိ။ ဝိ၊ဋီ၊၂။ရရ။ ထေရော ဂန္ဓာ တံ ဥပလာပေတိ "ကုမာရ တဝ စီဝရံ တဝေ ဘဝိဿတိ ပတ္တောပိ၊ မမ သန္ဓက် ပတ္တစီဝရမ္ပိ တဝေ ဘဝိဿတိ၊ ဟေ ပဗ္ဗဇာဟိ" တိ။ ဇာ၊ဋ၊။၂၄၃။ ဥပလာပေတိ(မ၊ဋ၊။၃ဝ၄)တိ သင်ဏာတိ။ မ၊ငှီ၊၂။၃၁၄။(-ဝိ၊၂။၁ဂ၅။) **ဥပလာပေန်**-ဝိ၊၂။၁ဂ၃။ **ဥပလာပေထ**-ဝိ၊၂။၁ဂ၃။ **ဥပလာပေယ**-ဝိ၊၂။၁ဂ၃။ ဝိ၊ဋ၊ဂ။၁၄ဝ။ ကခါ။၂၅ဝ။ **ဥပလာပေယျုံ**-ဝိ၊ဂ။ ၁၆ဝ။ ဝိ၊သင်ဟ။ ၂ဝ၉။ **ဥပလာပေယျာမ**-ဒီ၊ဋ၊။၂၆၂။ ဒီ၊ငှီ၊၂။၂၂၉။ **ဥပလာပေသုံ**-ဝိ၊၅။ဂ၆။ **ဥပလာပေဿန်**-ဝိ၊၂။၁ဂ၃။ **ဥပလာပေဿထ**-ဝိ၊၂။၁ဂ၃။

ဥပလာပေတုံ (ဗျ) [ဥပ+လပ+ဏေ+တုံ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ချွေမြှူ-ခြင်းငှာ၊ သွေးခွဲခြင်းငှာ။ ယေန မယံ ပယောမ အာဂတေ ပစ္စတ္ထိကေ ဓနေန ဥပလာပေတုံ။ သံ၊ဂ။၁ဝ၂။ ဥပလာပေတုန္တိ အညမညံ ဘိန္ဒိတုံ၊ ယထာ ဒွေ ဇနာ ကေန မဂ္ဂေန နု ဂစ္ဆန္တိ၊ ဧဝံ ကာတုံ။ သံ၊ဋ၊ဂ။၁၅ဂ။ ဥပလာပေတုန္တိ ပရေသံ အန္တရေ ဝိရောဓတ္ထံ သင်ဏာတုံ။ သံ၊ငှီ၊ဂ။၂ဝဝ။

ဥပလာပေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+လပ+ဏေ+တ္တာ] (၁) ဖြားယောင်း၍၊ သွေးဆောင်၍၊ ချွေမြှူ၍။ (၂) အတက်အထက်၌-နောက်နောက်၌-ဆင့်ကဲဆင့်ကဲ-အသံထွက်စေ၍-အသံမည်စေ၍၊ မှုတ်၍။ (၁) မဏ္ဍဋိ အာမိသေန ဥပလာပေတ္တာ တဿာ မေထုနံ ပဋိသေဝတိ။ ဝိ၊ဝ။၂၅။ တတြ ဧကံ မဏ္ဍဋိ အာမိသေန ယာဂုဘတ္တခဇ္ဇကာဒိနာ ဥပလာပေတ္တာ၊ သင်ဏ္ဍိတ္တာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ၊ဂ။ဂ၂။

(၂) သော...မဒ္ဒေ ဂါမသာ ဌိတော တိကွတ္တုံ ဆဒ် ဥပလာပေတ္တာ...နိသီဒိ။. ဒီ၊၂။၂၆၈။ ဥပလာပေတ္တာတိ ဓမိတ္တာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၀၀။ ဥပလာပေတ္တာတိ ဥပရူပရိ သဒ္ဒယောဂဝသေန သလ္လာပေတ္တာ၊ သဒ္ဒယုတ္တံ ကတ္တာတိ အတ္ထော၊ တံ ပန အတ္ထတော ဓမနမေဝါတိ အာဟ "ဓမိတ္တာ"တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၅၄။

ဥပလာပေထ (ကြိ) [ဥပ+လပ+ဏေ+ထ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-မြှူဆွယ်-ကြကုန်၏၊ ဥပလာပေတိ-ကြည့်။

ဥပလာပေန္ထ (တိ) [ဥပ+လပ+ဏေ+အန္ထ။ ထိ ၌ ဥပလာပေန္ဒီ] ဖြားယောင်းသော၊သူ။ သမဏုဒ္ဒေသံ ဥပလာပေန္ထသာ ပါစိတ္တိယံ ကတ္တာ ပညတ္တံ။ ဝိ၊၅။၃၆။ သာ ဂစ္ဆန္တေ ကာလေ ဂေါ် ပုတ္တံ လဘိတ္တာ တံ ဥပလာပေန္ဒီ(ဣ-မှ)....အာဟ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၂၅၉။ (-စာ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၄၄။) ဥပလာလေန္ထ-လည်းကြည့်။

ဥပလာပေန္ဒီ (ထိ) [ဥပ+လပ+ဏေ+အန္ထ+ဣ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-သော၊သူ။ ဥပလာ-ပေန္ထ-ကြည့်။

ဥပလာပေယျ (ကြိ) [ဥပ+လပ+ဏေ+ယျ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ချော့မြှူ-ရာ၏-ကြားဆုံ။ ဥပလာပေတိ-ကြည့်။

ဥပလာပေယျာမ (ကြိ) [ဥပ+လပ+ဏေ+ယျာမ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ကုန်ရာ၏။ ဥပလာပေတိ-ကြည့်။

ဥပလာပေယျုံ (ကြိ) [ဥပ+လပ+ဏေ+ဧယျုံ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ကုန်ရာ၏။ ဥပလာပေတိ-ကြည့်။

ဥပလာပေသုံ (ကြိ) [ဥပ+လပ+ဏေ+ဥံ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ကြကုန်ပြီ။ ဥပလာ-ပေတိ-ကြည့်။

ဥပလာပေဿထ (ကြိ) [ဥပ+လပ+ဏေ+ဿထ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပလာပေတိ-ကြည့်။

ဥပလာပေဿန္ဒီ (ကြိ) [ဥပ+လပ+ဏေ+ဿန္ဒီ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ကြကုန် လတ္တံ့။ ဥပလာပေတိ-ကြည့်။

ဥပလာလေန္ထ (တိ) [ဥပ+လလ+ဏေ+အန္ထ။ ဓာတ္တတ္ထ။၃၃၆။ ထိ ၌ ဥပလာလေန္ဒီ] ချော့မော့ပြောဆိုသော၊သူ။ သာ ဂစ္ဆန္တေ ကာလေ ဂေါ် ပုတ္တံ လဘိတ္တာ တံ ဥပလာလေန္ဒီ .....အာဟ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၂၅၉။ ဥပလာပေန္ထ-လည်းကြည့်။

ဥပလာလေန္ဒီ (ထိ)[ဥပ+လလ+ဏေ+အန္ထ+ဣ] ချော့မော့ပြောဆိုသော၊သူ။ အုတက်ပုဒ်ကြည့်

ဥပလာဌန (ထီ၊နဝ) [ဥပ+လဌ+ယု] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ချော့မော့ပြောဆို-ခြင်း။ ဥပလာဌနာယ ပန သတ္ထာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၅၆။ ဒါနာဒီစတူဟိ သင်္ဂဟဝတ္ထူဟိ ဥပလာဌန-ဝသေန သင်္ဂဏှိ။ ဝိမတိ၊၂။၁၁ရ။

ဥပလာဌယမာန (တိ) [ဥပ+လဌ+ဏယ+မာန] ချော့မော့မြှူလျှက် နှစ်သက်စေသော-မြှူးထူးစေသော၊သူ။ တသာ တံ အဂေါ် ကတ္တာ ဥပလာဌယမာနသော၀ အမစ္စာ သာမိကံ အဿာမိကံ အကံသု။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၅။ (သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၉-လာ အလားတူအကြောင်းအရာ၌ ပဌာလယမာနသော၀-ဟုရှိ၏။ ပလာဌယ-မာနဿာတိ တောသေန္ထသ-ဟု သံ၊ဋီ၊၂။၂၃-၌ ဖွင့်၏။)

ဥပလာဌေတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+လဌ+ဏေ+တ္တာ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ချော့မြှူ-၍။ ယထာ စ ဓာတိ ထည့် အဝိ၀ဏ္ဏ ဒါရကံ ကိဠိ ဒတ္တာ ဥပလာဌေတ္တာ ပါယေတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉ရ။

ဥပလာဌေန္တ (တိ) [ဥပ+လဌ+ဏော+အန္တ] (၁) ပြားယောင်း-သွေးဆောင်-ချော့မြူ-သောသူ။ (၂) တန်ဆာဆင်သော-တင့်တယ်စေသောသူ။ (၃) ဘဝါ ယကွဲ..... တဿ ပတ္ထိတဝစန-ကရဏေန ဥပလာဌေန္တော ဧဝမကာသိ။ သံ၊ ဋ္ဌ၊၁။၂၉၈။ (၂) ရှုပသံသကာ ဟုတ္တာ ရှုပ်ဥပလာဌေန္တာ (ဥပလာပေန္တာ။ သျာ-မူ။) ဝိစရိသု။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၈။

ဥပလိခတိ (ကြိ) [ဥပ+လိခ+အ+တိ] ကိုက်၏။ သြဋ္ဌ, ဥပလိခတိ။ ဇာ၊၂။၁၂၁။ ဥပလိခတိတိ ဒန္ဒေဟိ ဥပလိခတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၄၇၁။

ဥပလိကွတိ (ကြိ) [ဥပ+လိခ+အ+တိ] ပစ်ခတ်ထိုးခုတ်၏။ ပရေ ဥပလိကွန္တိ။ အံ၊၂။၈၃။ ဥပလိကွန္တီတိ ဝိဗျန္ဓိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၅။

ဥပလိကွန္တိ (ကြိ) [ဥပ+လိခ+အ+အန္တိ] ပစ်ခတ်ထိုးခုတ်ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလိတ္ထ (တိ) [ဥပ+လိပ+တ] လိမ်းကျံ-လူးကပ်-အပ်သော။ ကေန လောကော လိတ္ထော သံလိတ္ထော ဥပလိတ္ထော။ စူဠနိ။၂၄။ (-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၈၈။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၃၆။ ထေရီ၊ ဋ္ဌ။၂၈၉။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၂။ ဝိမတိ၊၂။၁၈၃။)

ဥပလိပ္ပတိ (ကြိ) [ဥပ+လိပ+အ+တိ။ လိပ္ပတိ-ကြည့်] လိမ်းကျံ-လူးကပ်-၏။ (နောပလိပ္ပတိ=နုပလိပ္ပတိ=မလိမ်းကျံ မလူးလည်။) ပုဏ္ဏရိကံ ယထာဝဂ္ဂ၊ တောယေန နုပလိပ္ပတိ။ အံ၊၁။ ၃၄၈။ (-အံ၊၂။၂၀၁၊ ၃၀၄။ သုတ္တနိ။၄၀၆။ ထေရ။၃၁၉၊ ၃၆၅။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၁၃။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၂။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၄၀။) ဥပလိပ္ပါမိ- အံ၊၁။၃၄၈။

ဥပလိပ္ပါမိ (ကြိ) [ဥပ+လိပ+အ+မိ] လိမ်းကျံ-လူးကပ်-၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလိမ္ပတိ (ကြိ) [ဥပ+လိပ+အ+တိ။ နိတိ၊ ဇာ။၂၁၆] လိမ်းကျံ၏၊ လူးလည်း၏။ လူးကပ်၏၊ ကပ်ငြိ၏။ ရဇောဧလ္ဂံ ကာယေ နဥပလိမ္ပတိ။ ဒီ၊၂။၁၅။ မ၊၂။၃၃ရ။ နဥပ-လိမ္ပတိတိ နလဂ္ဂတိ၊ ပဒုမပလာသတော ဥဒကမိဿ္ဌဝိယ ဝိဝဋ္ဋတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၉၊ မ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၅၉။ နစိဝရေ နသယနေ နဘောဇနေ နုပလိမ္ပတိ။ ထေရ။၃၅၃။ **ဥပလိမ္ပန္တိ**-အပ၊ ၁။၃၀။ ဥပလိမ္ပန္တိ အလ္လိယန္တိ ယထာ။ အပ၊ ဋ္ဌ၊၁။၂၆၀။ **ဥပလိမ္ပရေ**-အပ၊၁။၃၀၃။ထေရ၊ ဋ္ဌ၊၁။၂၉၃။

ဥပလိမ္ပန္တိ (ကြိ) [ဥပ+လိပ+အ+အန္တိ] လိမ်းကျံကုန်၏၊ လူးလည်းကုန်၏၊ လူးကပ်ကုန်၏၊ ကပ်ငြိကုန်၏။ ဥပလိမ္ပတိ-ကြည့်။

ဥပလိမ္ပရေ (ကြိ) [ဥပ+လိပ+အ+အန္တိ] လိမ်းကျံကုန်၏၊ လူးလည်းကုန်၏၊ လူးကပ်ကုန်၏၊ ကပ်ငြိကုန်၏။ ဥပလိမ္ပတိ-ကြည့်။

ဥပလိမ္ဘာမပတ္ထာ (ကာ၊ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+လိပ+ဏာပေ+တ္ထာ] လမ်းကျံ-သုတ်လိမ်း-စေ၍။ ဟရိစန္ဒနာဒီဟိ သုရဘိဂန္ဓေဟိ ဥပလိမ္ဘာ-ပေတ္ထာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၆။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၅၉။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁ရ၆။)

ဥပလိမ္ဘိ(မ္ဘေ)တ္ထာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+လိပ+တ္ထာ] လမ်းကျံ၍၊ သုတ်လိမ်း၍။ တံ ဂေဟံ အလ္ဂ-ဂေါမယေန ဥပလိမ္ဘိတ္ထာ.....အာသနံ ပညာ-ပေသုံ။ ဓမ္မပဒ၊ ၂၃ရ။ (-ဓမ္မပဒ၊ ၂။၁၉၉။ ဝိမာန၊ ဋ္ဌ၊ ၂၀၄။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၄ ၁ ၂။) သန္ထာဂါရံ သမ္ဘဂန္ဓေဟိ ဥပလိမ္ဘေတ္ထာ။ ဓမ္မပဒ၊ ၂။ ၂ရ၆။

ဥပလိယန (နဉ) [ဥပ+လီ+ယ+ယု] (၁) ကပ်ရောက်၍-မှီခိုရာ-ပုန်းအောင်းရာ-ဌာန။ (၂) ကပ်ရောက်၍-မှီခိုခြင်း-ပုန်းအောင်းခြင်း။ လေဏန္တိ တဿ ပရိဟရဏတာဏယ ဥပ-လိယနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၄ရ။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလိယနာမိပ္ပါယ (ပု) [ဥပလိယန+အမိပ္ပါယ] ကပ်ရောက်၍ မှီခိုပုန်းအောင်းခြင်းဌာ အလို ရှိခြင်း။ ဒုက္ခဘီတိယာ ဥပလိယနာမိပ္ပါယေန အလ္လီယိတုံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦ၊၂။၃၉၆။

ဥပလေပ (ပု) [ဥပ+လိပ+ဏ] လိမ်းကျံ-လူးကပ်-ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလေပဘယ (နာ) [ဥပလေပ+ဘယ] လိမ်းကျံ-လူးကပ်-ကူးစက်-ခြင်းမှ ကြောက်ခြင်း။ ဥပလေပဘယာ ဓီရော၊ နေဝ ပါပသခါ သိယာ။ ဣတိဝုတ်။၂၄၁။ ဇာ၊၁။၃၃၀။ ဇာ၊ ၂။၂၆၅။ ဇာ၊ဌ၊၄၃၃ရ။ ဇာ၊ရ၊။၁၂၆။ ဝေ ပါပေန ဥပလေပဘယာ ဓီရော.....ပါပ-သဟာယော နု ဘဝေယျ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂၃၀။

ဥပလောဘေတ္ဝာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+လုဘ+ဏေ+ တ္ဝာ] တွေ့ဝေစေ၍ ပြားယောင်း-သွေးဆောင် -၍။ တေ ဗာလာ လောကံ ပလောဘေတ္ဝာ ဥပလောဘေတ္ဝာ စိတ္တြေဟိ ကာရဏေဟိ မုခံ ပသာဒေန္တိ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၆၄။

ဥပလောဟိတက (တိ) [ဥပ+လောဟိတက] နီမြန်းသော အဆင်းရှိသော။ ဥပလောဟိ-တကာ ဝဂ္ဂူ၊ တံ မေ အက္ခာဟိ ပုစ္ဆိတောဘ။ ဇာ၊ဝ။၉၆။ ဥပလောဟိတကာတိ ရတ္တဝဏ္ဏာ။ ဇာ၊ဌ၊ဝ။၂၀။

ဥပလ္လဝတိ (ကြိ) [ဥ+ပလဝ+အ+တိ] ကူးပြောင်းသွား၏။ ဒီပါ ဒီပံ ဥပလ္လဝိ။ စူဠနိ။၂၂၀၊ ၂၂၂။ ဥပလ္လဝိန္တိ ဥတ္တရိ၊ စူဠနိ၊ဌ။၈၅။

ဥပလ္လဝီ (ကြိ) [ဥ+ပလဝ+ဏှဲ] ကူးပြောင်းသွား ပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလ္လိဏ္ဍုပေါ်ဋ္ဌလက (နာ) [ဥပလ္လိဏ္ဍု+ပေါ်ဋ္ဌ လက] ဥပလ္လိဏ္ဍုမည်သော ဝိုးကော်ခ်၏အိမ်။ (ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊သျှ၊၂။၁၉၈။) ကောသကာရက-ကောဿ ဥပလ္လိဏ္ဍုပေါ်ဋ္ဌလကံ၊ ယံ "ကောသေယျဖလ"န္တိပိ ဝုစ္စတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊ ၁။၃၀၅။

ဥပဝဇ္ဇ (တိ) [ဥပ+ဝဒ+ဏျ။ ဥပ+ဝဇ္ဇ]. (၁) စွပ်စွဲ-ကဲ့ရဲ့-ရှုတ်ချ-အပြစ်တင်-ထိုက်သော။ အပြစ်နှင့်ပြည့်စုံသော၊သူ။. (၂) ချဉ်းကပ်ထိုက် သော။ (၁) ဂါရယ္ဟာ ဟောတိ ဥပဝဇ္ဇော။ အံ၊၁။၅၀၁(-၅၆၅။ မဟာ၊ဌ၀၉။ သံ၊၂။၂၈၂။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၅၁။) ဥပဝဇ္ဇောတိ ဥပ်ဝဒီတဗ္ဗော စ ဟောတိ၊ ဝဇ္ဇေန ဝါ ဥပေတော ဟောတိ၊ သဒေါသောတိ အတ္ထော။ အံ၊ဌ၊၂။ဌ၆၂။ ဥပ-ဝဇ္ဇန္တိ ဥပဝါဒါရဟံ။ အံ၊ဌ၊၂။ဌ၉၄။ 'ဥပဝဇ္ဇံ တေသ နတ္ထိတိ အနုပဝဇ္ဇ၊ ကရဏကာယံ ကတ္တာ အာယတိ ဥပ္ပတ္တိရဟိတန္တိ အတ္ထော။ တေနာဟ "အနုပ္ပတ္တိက"န္တိ။ မဇ္ဈိ၊ဌ။၄၂၀။ (-သံ၊ဌီ၊၂။၂၉၆။) (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဝဇ္ဇကုလ (နာ) [ဥပဝဇ္ဇ+ကုလ] ချဉ်းကပ် ထိုက်သောအမျိုး။ တတ္ထာယသ္မတော ဆန္ဒသ ဓိတ္ထကုလာနိ ဆုဟဇ္ဇကုလာနိ ဥပဝဇ္ဇကုလာနိ။ မဟာ၊ဌ၁ဝ။ သံ၊၂။၂၈၄။ ဥပဝဇ္ဇကုလာနိတိ ဥပသင်္ကမိတဗ္ဗကုလာနိ။ မ၊ဌ၊၄။၂ဌ၃။ သံ၊ဌ၊ ဌ။ဝ၉။

ဥပဝဇ္ဇမာန (တိ) [ဥပ+ဝဒ+ယ+မာန] ကဲ့ရဲ့ အပ်သော၊ ပြောဆိုအပ်သော၊ ပြောဆိုခံရသော၊ သူ။ ဥပဝဒီယမာနော်တိ ဒေါသံ ဥပဝဇ္ဇမာနော။ မဟာနိ၊ဌ။ဝ၆၅။

ဥပဝတ္ထတိ (ကြိ) [ဥပ+ဝတ္ထ+အ+တိ] ဖြစ်၏။ အလိုအတိုင်းဖြစ်၏။ အစဉ်လိုက်၏။ မဟာ'သ ဇနော ဥပဝတ္ထတိ။ ဒီ၊ဌ။ဝ၃ရ။ ဥပဝတ္ထတိတိ အဗ္ဘာသယံ အနုဝတ္ထတိ။ ဒီ၊ဌ၊ဌ။ဝ၂ဝ။ ဥပဝတ္ထတိတိ အနုကူလဘာဝံ ဥပေစ္စ ဝတ္ထတိ။ ဒီ၊ဦ၊ဌ။ဝ၂၂။ တဿ တေ သဗ္ဗော အာနုဘော၊ ဝိဟာရော ဥပဝတ္ထတု။ ဇာ၊၂။ဝရ၁။ ဥပဝတ္ထ-ထုတိ နိဗ္ဗတ္ထတု။ ဇာ၊ဌ၊ရ။ရ၂။

ဥပဝတ္ထတု (ကြို) [ဥပ+ဝတ္ထု+အ+တု] ဖြစ်စေ သတည်း။ ဥပဝတ္ထတိ–ကြည်။

ဥပဝတ္ထန (နာ) [ဥပ+ဝတ္ထု+ယု။ ဓာတ္တတ္ထ။၃၅၄] (၁) အကွေ့၊ အချီး။ (တိ)(၂) အကွေ့ဖြစ်သော။ အရှေ့အရပ်သို့ရှေးရှုသွားရ၍ မြောက်အရပ်ဖြင့်လည်သော(မအူ၊သျ)။ မြို့သို့ ကွေ့ရ၍ ဝင်သွားရာဖြစ်သော၊ အသွေ့ခင်ပွန်း ချစ်ကျွမ်းဝင်သူတို့ကို ပန်ကြားပြီးလျှင် ကပ်ရ၍ပြန်လှည့်ရာဖြစ်သော(ပါရာ။ဂ်၊သစ်၊၁။၈၄)။ (အကွေ့အချီးဖြစ်သောအင်ကြင်းတော။ ထို အင်ကြင်းတောသည် မြတ်စွာဘုရား ပရိနိဗ္ဗာန်စံတော်မူရာဌာနဖြစ်၏။ ကုသိနာရုံမြို့၏ အနောက်တောင်ထောင့်အရပ်၌ ဥယျာဉ်တစ်ခု ရှိ၏။ အင်ကြင်းပင်များ စီတန်းပေါက်လျက်ရှိသော လမ်းထစ်လမ်းသည် ထိုဥယျာဉ်မှ အရှေ့ဘက်သို့ ဦးတည်သွားပြီး မြို့၏တောင်ဘက်တံခါး တည့်တည့်အရောက်တွင် တံခါးပေါက်ဆီသို့ ဦးတည်လျက် မြောက်သို့ကွေ့ချီးသွား၏။ ထို အကွေ့အချီးဖြစ်သော အင်ကြင်းတောကို ဥပဝတ္ထနဟုခေါ်သည်၊ ထိုဥပဝတ္ထနမည်သော အင်ကြင်းတောသည် ဥယျာဉ်နှင့် ကုသိနာရုံတို့၏ အလည်၌ ရှိသည်။)

(၁) (တိ) (၂) ကုသိနာရာယံ ဥပဝတ္ထနေ မလ္လာနံ သာလဝနေ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၄။ ဒီ၊ဌ၊၁။၃။ ခုဒ္ဒကာ၊ဌ။ရ၆။ ပေတ၊ဌ။၁၉၆။ (ရှေဥမင်းသျှနှင့် နေရင်း။သျှ–တို့၌ ဥပဝတ္ထနေ=အကွေ့၌–ဟု မြန်မာ ပြန်ဆိုပြီး, မအူ၊သျ, ပါ။ဂ်၊သစ်–တို့၌ ဝိသေသနအနက် မြန်မာပြန်ကြသည်။) ဧကံ သမယံ ဘဂဝါ ကုသိနာရာယံ ဝိဟရတိ ဥပဝတ္ထနေ မလ္လာနံ သာလဝနေ။ သံ၊၁။၁၅၉။ အံ၊၁။၃၉၁။ (–ဒီ၊၂။၁၁၁၊၁၁၃။ ဝိမာန၊ဌ။၁၅၀။) ဥပဝတ္ထနေ မလ္လာနံ သာလဝနေတိ .....ဝေ ဥယျာနတော သာလပန္တိ ပါစီနမုခါ ဂန္ဓာ ဥတ္ထရေန နိဝတ္ထာ၊ တသ္မာ တံ ဥပဝတ္ထနန္တိ ဝုစ္စတိ။ သံ၊ဌ၊၁။၂၀၄။ ဥပဝတ္ထနေတိ ပါစီန–ဂတာယ သာလပန္တိယာ ဥတ္တရေန နိဝတ္ထိတ္တာ ဌိတာယ ဝေမ၍ဌာနေ။ အံ၊ဌ၊၂။၃၁၉။ ဥပဝတ္ထနေ မလ္လာနံ သာလဝနေတိ တသာ နဂရသာ ဥပဝတ္ထနဘူတံ မလ္လရာဇူနံ သာလ–ဝနုယျာနံ ဒသေတိ၊ တတ္ထ နဂရံ ပဝိသန္တာ ဥယျာနတော ဥပေစ္စ ဝတ္ထန္တိ ဂစ္ဆန္တိ ဟေနာတိ ဥပဝတ္ထနန္တိ ဥယျာနသာ စ နဂရသာစ မဇ္ဈေ သာလဝနံ ဝုစ္စတိ။ ကုသိနာရာယ ဟိ ဒက္ခိဏ–ပစ္ဆိမဒိသာယ တံ ဥယျာနံ ဟောတိ၊ တတော ဥယျာနတော သာလဝနရာဇိဝိရာဇိယော မဂ္ဂေါ ပါစီနာဘိမုခေါ ဂန္ဓာ နဂရသာ ဒက္ခိဏ–ဒ္ဓါရာဘိမုခေါ ဥတ္တရေန နိဝ ဟ္ထာ၊ တေန မဂ္ဂေန မနုဿာ နဂရံ ပဝိသန္တိ၊ တသ္မာ တံ ဥပဝတ္ထနန္တိ ဝုစ္စတိ။ ဝိမတိ၊ဌ။၁၀။ (–ဥဒါန၊ ဌ။၂၁၆။ အပ၊ဌ၊၂။ရ၅။ သာရတ္ထ၊ဌ။၂၈။ ဝဇိရ။၂၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဌ။ခုရ။ ဒီ။ဋီ၊၂။၁ရ၄။ သံ၊ ဋီ၊ဌ။၂၅၁။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၅၁ခုဌ၄။)

ဥပဝဒတိ (ကြို) [ဥပ+ဝဒ+အ+တိ] (၁) ဆဲရေး၏၊ ကဲ့ရဲ့၏၊ ရှုတ်ချ၏၊ စွပ်စွဲ၏။ (၂) ပြောဆို၏၊ အထင်ကြီးသောအားဖြင့်ပြောဆို၏။ (၁) သဗ္ဗံ တပသိ လူခါဇိဝိ ကေ်သေန ဥပက္ကောသတိ ဥပဝဒတိ။ ဒီ၊ဌ။၁၅ခု။ အံ၊ ခု။၄၁ဝ။ ဥပဝဒတိတိ ဟိဠေတိ ဝမ္ဘေတိ။ ဒီ၊ ဌ၊ဌ။၂ရရ။ ဥပဝဒတိတိ အဝညာပုဗ္ဗကံ အပ–ဝဒတိ၊ တေနာဟ "ဟိဠေတိ ဝမ္ဘေတိ"တိ။ ဒီ၊ဋီ၊ဌ။ခုဌ၄။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။ခုဌ၆။ အံ၊ဋီ၊ခု။ခု၅ဝ။ သီလနိမိတ္တံ နဿ ဥပဝဒတိ နဿ နိန္ဒတိတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋီ၊ခု။ဌ၁။ **ဥပဝဒန္တိ** –မဟာနိ။ဌ၄။ မဟာနိ၊ ဌ။ဌ၆၅။ **ဥပဝဒေ** –ထေရ။ခုဝ၅။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။၂ဝ၆။ **ဥပဝဒေယ္ယ** –မ၊၂။၂ဌ။ ဝိ၊ဌ၊ဌ။ခုဌ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၂ဝ၆။ **ဥပဝဒေယ္ယုံ** –ခုဒ္ဒက။ဌ။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။ ။၂ဝ၄။ **ဥပဝဒီ** – အပ၊ဌ၊၂။၂၂ရ။ **ဥပဝဒီသန္တိ**–ဝိ၊ဌ၊၂။၅။ **ဥပဝဒီသာမိ** –

ဒီ၊၁။၁၅၄။ ဝိ၊ဌ၊၄။ ၃၉။ (၂) အဘိဝေဒတိတိ အဘိမာနေန ဥပဝေဒတိ။ မ၊ဌ၊၄။၁ရ။ မ၊ဋီ၊ ၃။၂၃ရ။

ဥပဝေနဝါစာ (ထိ) [ဥပဝေနာ+ဝါစာ] ကဲ့ရဲ့-အပြစ်တင်-ကြောင်းပြစ်သောစကား။ တံ ဝါစန္တိ တံ အရိယာနံ ဥပဝေနဝါစံ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၉ရ။

ဥပဝေနာ (ထိ) [ဥပ+ဝေ+ယု] ကဲ့ရဲ့ခြင်း၊ အပြစ်တင်ခြင်း၊ စွပ်စွဲခြင်း၊ စောဒနာခြင်း၊ ဆဲရေးခြင်း။ သီလဝိပတ္တိယာ ဝါ အာစာရဒိဋ္ဌိ-အာဇီဝဝိပတ္တိယာ ဝါ အနုဝေန္တာနံ ယော အနု-ဝါဒေါ ဥပဝေနာ စေဝ စောဒနာ စ။ ကင်္ခ။ ၂၈၉။ ဒီ၊ဌ၊၃။၂၂၃။ မ၊ဌ၊၄။၂၈။ ဥပဝေနာတိ အက္ကောသော။ ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၄၄၅။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၆ဝ။ မ၊ဋီ၊၃။၂၄၄။ အနုဝါဒေါတိ ဝိပတ္တိဟိ ဥပဝေနာ စေဝ စောဒနာ စ၊ တတ္ထ ဥပဝေနာ နာမ ဂရဟာ အက္ကောသော စ။ ဝိမတိ၊၁။၂၉၁။ ဥပဝေနာ(ဝိ၊ဌ၊၄။၃၉)တိ စောဒနာ။ ဝိမတိ၊ ၂။၂၂၃။

ဥပဝေန္တ (တိ) [ဥပ+ဝေ+အန္တ] ကဲ့ရဲ့သော-အပြစ်တင်သော-စွပ်စွဲသော-ဆဲရေးသော၊သူ။ ဝိပလ္လာသဝသေန စ အရိယေ ဂရဟန္တာ ဥပဝေန္တာ အပါယုပဂါ ဘဝေယ္ယုံ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၅၂။ ဥပဝေန္တာတိ ပရမ္မုခါ အက္ကောသန္တာ။ သာရတ္ထ၊ ၁။၄၃ရ။ အရိယာနံ ပန ဂုဏေ ဆိန္ဒိတ္ဝာ မိတိ အန္တိမဝတ္ထုနာ ဥပဝေန္တော အရိယူပဝါဒီ နာမ ဟောတိ။ အံ၊ဌ၊၃။၃၂ဖ။ တုမှ နှ ကဿထ နှ ဝပထ.....ကတံ ဇီဝိသထ ပုတ္ထဒါရံ ဝါ ဘရိသထတိအာဒိနာ နယေန ဥပဝေန္တော ဥပဝါဒီ နာမ ဟောတိ။ မ၊ဌ၊၃။၂ရ။ ဥပဝ-ဒေန္တောတိ ပရိဘာသေန္တော။ မ၊ဋီ၊၃။၂၁။

ဥပဝေန္တီ (ကြို) [ဥပ+ဝေ+အ+အန္တီ] ကဲ့ရဲ့-ရှုတ်ချ-စွပ်စွဲ-ကုန်း။ ဥပဝေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပဝေမာန (တိ) [ဥပ+ဝေ+အ+မာန] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-သော၊သူ။ အမ္ဟေ ဘာဂဝေါ..... ဘဂဝန္တံယေဝ ဥပဝေဒမာနော။ ဒီ၊၁။၈၅။

ဥပဝေဒီ (ကြို) [ဥပ+ဝေ+ဏို] ကဲ့ရဲ့-ရှုတ်ချ-စွပ်စွဲ-ခဲ့ပြီ။ ဥပဝေတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝေဒိတ (နာ) [ဥပ+ဝေ+တ] ဆဲရေးခြင်း၊ ကဲ့ရဲ့ခြင်း၊ စွပ်စွဲခြင်း။ (တိ) (၂) ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-သော၊သူ။ (၃) ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-အပ်သော၊သူ။ (၁) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (တိ) (၂) ရှသိတောပိ ဝါစံ ဖရုသံ နဝဇ္ဇာတိ ဒုသိတော ခုံသိတော.....ဂရဟိတော ဥပ-ဝေဒိတော။ မဟာနိ။၃၉၉။ ဥပဝေဒိတောတိ အက္ကောသိတော။ မဟာနိ၊ဌ။၄၁ဝ။ (၃) ခီဏာ-သဝေါ တယာ ဥပဝေဒိတော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁ဝ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၅ဖ။ 'ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၃၅၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ဖ၀။ အတ္ထာပိ အတ္ထာနံ ဥပဝေဒိတော(မ၊ ၂။၁ဝ၄)တိ အတ္ထနာပိ အတ္ထာ ဥပဝေဒိတော။ မ၊ဌ၊၃။၁ဝရ။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၈ဖ။)

ဥပဝေဒိတကာရဏ (နာ) [ဥပဝေဒိတ+ကာရဏ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-ခြင်းဟူသောအကြောင်း။ နိန္ဒိတကာရဏာ ဂရဟိတကာရဏာ ဥပဝေဒိ-တကာရဏာ ပရော ဗာလော ဟောတိ ဟိနော။ မဟာနိ။၂၃၂၂၄ရ။ ဥပဝေဒိတ-ကာရဏာတိ ဥပဝါဒဟေတုနာ။ မဟာနိ၊ဌ၊ ၃၁၉။ ဥပဝေဒိတကာရဏာတိ အက္ကောသိတ-ကာရဏာ။ မဟာနိ၊ဌ။၃၂၃။

ဥပဝေဒိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ဝေ+တမ္ဘ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-အပြစ်တင်-ထိုက်သော၊သူ။ ဥပ-ဝေဇ္ဇောတိ ဥပဝေဒိတမ္ဘော စ ဟောတိ။ အံ၊ဌ၊ ၂။၃ဝ၆၂။ (-သံ၊ဋီ၊၂။၂၉ဖ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၄၄။)

ဥပဝေဒီတွာ (ကြို၀ိ) [ဥပ+ဝေ+တွာ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-၍။ ကောကာလိကော ဒွေ အဂ္ဂ-သာဝကေ ဥပဝေဒိတွာ ပဒုမနိရယေ နိမ္ဗတ္ထော။ အဘိ၊ဌ၊၃။၁ဝ၁။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၅၄။

ဥပဝဒိယမာန (တိ) [ဥပ+ဝဒ+ယ+မာန] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-အပြစ်တင်-အပ်သောဲသူ။ ဝုစ္စမာနော ဥပဝဒိယမာနော ကုပ္ပတိ။ မဟာနီ။ ၄၇။ ဥပဝဒိယမာနောတိ ဒေါသံ ဥပဝဇ္ဇမာနော။ မဟာနီ၊ဋ္ဌ။၁၆၅။

ဥပဝဒိဿန္တီ (ကြို) [ဥပ+ဝဒ+သန္တီ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-ကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပဝဒတိ (၁) ကြည့်။

ဥပဝဒိဿာမိ (ကြို) [ဥပ+ဝဒ+သာမိ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-ဖုံ။ ဥပဝဒတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝဒေ (ကြို) [ဥပ+ဝဒ+အ+ဧယျ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-ရာ၏။ ဥပဝဒတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝဒေယျ (ကြို) [ဥပ+ဝဒ+အ+ယျ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-ရာ၏။ ဥပဝဒတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝဒေယ္ယုံ (ကြို) [ဥပ+ဝဒ+အ+ဧယ္ယုံ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-ကုန်ရာ၏။ ဥပဝဒတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝန (နာ) [ဥပ+ဝန။ ကိတ္တိမဝနမေတံ..... ဥပဂတံ ဥပရောပိတံ ဝါ ဝနံ ဥပဝနံ။ ဓာန်၊ ဋီ။၅၃ရ] အနီးဖြစ်သောတော(ဒီ၊ဋ္ဌ၊သျှ)။ အာရာမ်၊ ခြံ၊ ဥယျဉ်၊ (အလိုအလျောက် ပေါက်သော တောမဟုတ်ဘဲ လူတို့စိုက်ပျိုး အပ်သည်ဖြစ်၍ ကိတ္တိမဝနဟုခေါ်သော အာရာမ်, ခြံ, ဥယျဉ်မည်သော တောတည်။) ယထာ ပန ဝိဟာရဿ ဥပဝနေ ရုက္ခေ နုဆိန္နန္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၅၄။ ဣမံ ဝနန္တိ ဣမံ စိတ္တလတာနာမကံ ဥပဝနံ။ ဝိမာန၊ ဋ္ဌ။၁၅၅။ နဂရာ နာတိဒူရတ္ထိ၊ သတ္ထာဟိ ယော ဘိရောပိတော၊ တရုသဏ္ဍော သအာရာမော၊ တတောပဝနံ ဘဝေ။ ဓာန်။၅၃ရ။(–မိလိန္ဒ။၁။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁၂။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၆။ သာရတ္ထ၊၂။၁၁၂။ သံ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၂။ သံ၊ဋီ၊၁။ရ၄။)

ဥပဝနလက္ခဏ (တိ) [ဥပဝန+လက္ခဏ] အာရာမ်၏-ဥယျာဉ်၏-လက္ခဏာ-အမှတ်အသား-ရှိသော။ တတ္ထ ယံ ဥပဝနလက္ခဏံ ဝနံ၊ တံ အာရာမဂ္ဂဟဏေနေဝ ဂဟိတံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၂၃။

ဥပဝရ (ပု) [ဥပ+ဝရ] ဥပဝရမည်သူ။ ဝရဿ ပုတ္တော ဥပဝရော နာမ အဟောသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၄၃၁။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၀။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၈၅။)

ဥပဝသံ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+အံ] ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-ဆောက်တည်-ခဲ့ဖူးပြီ။ ဥပဝသတိ (၁) ကြည့်။

ဥပဝသ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+အ+ဟိ] ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-ဆောက်တည်-ပါလော့။ ဥပ-ဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝသတိ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+အ+တိ] (၁) ကျင့်သုံး၏၊ စောင့်ထိန်း၏၊ စောင့်သုံး၏ ဆောက်တည်၏၊ အကျင့်သီလသည် ကပ်ရောက်အပ်လျက်-အကျင့်သီလနှင့်ပြည့်စုံ လျက်-နေ၏။ (၂) ကပ်၍နေ၏၊ ပေါင်းသင်း နေထိုင်၏။ (၁) ဥပေါသထဟု ဥပဝသတိ စာတုဒ္ဒသီ ပဉ္စဒသီ အဋ္ဌမီ စ ပက္ခဿ။ မ၊ ၂။၂၆၂-၆။ နေတ္ထိ၊ဌိ။၁၃၉။ ဥပဝသန္တီ— ဥပေါသထံ ဥပဝသန္တီ(အံ၊ဝ။၁၄၁)တိ မာသဿ အဋ္ဌဝါရေ ဥပေါသထဂါနိ အဓိဋ္ဌဟန္တီ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၂။၁၂၂။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂ရ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၅၀။) ဥပ ဝသာမိ—မ၊၂။၂၆ရ။ အံ၊ဝ။၂၀၆။ ဥပဝ ဿာမ— အံ၊၃။၃၂၁။ ဥပဝသ— ဝိ၊၃။၁၂၁။ ဥပဝသထ— အံ၊၃။၃၂၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃ရ။ ဥပဝဿထ— (ဆန်းကြောင့် သဒ္ဒေးဘော်လာ။) စရိယာ။၃၄၆။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၁၀၅။ ဥပဝသေယျ— အံ၊ဝ။၁၄၂။ ဥပဝသိ— ဇာ၊ ၂။၁၄၆-ဓ၊၂၀၀။ ဥပဝသိ—မ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁၄။ ဥပါဝသိ(ဩကို ဟူပြု)—ဝိမာန။၄၃။ ဝိမာန၊ ဋ္ဌ။၂၆၂။ ဥပဝသုံ— ဇာ၊၂။၁၄ဓ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၆။၁၅၀။ ဥပဝသိ- ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၆၅။ (ဝိမာန။၂ရ။

ဟေ၂။၂၆၆။ ဝိမာန၊ဌ။ ၁၀၁။ ဟေဌ၊ရ။၁၂ရ–ကိုဋ္ဌ ဥပါဝါသီ–ဟု ဆန်းကြောင့် ဒီဃပြင့်ရှိသည်။) **ဥပဝသိဿာမ**—ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၃၃၈။ **ဥပဝသိဿံ**—ဝိမာန။ ၁ရ၊၂ရ၊၄၃၊၅၄။ ဝိမာန၊ဌ။၆၃၊၆၅၊၁၀၁၊၁၅၅၊၂၁၁။ (၂) **ဥပဝသာမိ**—အက္ခာတံ ဇေတ ,မယာ သမ္ဘံ ယသ္မာ ဥပဝသာမဟံ။ ဟေ၁။၃၅၈။ ဥပဝသာမိတိ ခုဗ္ဗိပါသာဟိ ဥပဂ်တော ဝသာမိ။ ဟေဌ၊၅၊။၅။ သဏ္ဌိရေဝ သမာသေထ။ ဟေ၁။၄၉။ သမာ–သေထတိ ကေတော အာဝသေယျ၊ **ဥပ–ဝသေယျာ**တိ အတ္ထော။ ဟေဌ၊၂။၁၀၂။ (သံ၊ဌ၊၃။၅၃–ဌ်ကား သမာသေထတိ သဟ နိသီဒေယျ–ဟုဖွင့်သည်။)

ဥပဝသထ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+အ+ထ] ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–သောက်တည်–ကြကုန်လော–ကြကုန်ပါ၏လော–ကြပါရဲ့လား။ ဥပဝသတိ–(၁) ကြည့်။

ဥပဝသန (နာ) [ဥပ+ဝသ+ယု] ကပ်၍နေခြင်း၊ ကျင့်သုံးခြင်း၊ စောင့်ထိန်းခြင်း၊ သောက်တည်ခြင်း။ (တိ) (၂) ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–အပ်သော။ (၁) ဥပသဒ္ဒေန ဝိသိဋ္ဌော ဝသသဒ္ဒေါ ဥပဝသနေယေ၀၊ နာ ဝသနမတ္တေ၊ ဥပဝသနဿ သမာဒါနမေ၀။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၀။ (–အံ၊ဋီ၊ ၃။၁ဝရ။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဝသနဥပေါသထ (ပု) [ဥပဝသန+ဥပေါသထ] ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–သောက်တည်–အပ်သောဥပုသ်။ နိဂဏ္ဌဥပေါသထောတိ နိဂ–ဏ္ဌာနံ ဥပဝသနဥပေါသထော။ အံ၊ဌ၊၂။၁ဝ၃။

ဥပဝသနကရဏဒီဝသ (ပု) [ဥပဝသန+ကရဏ+ဒီဝသ] ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–ခြင်းကို ပြုရာနေ့။ ဥပဝသိတမ္ဘဒီဝသ–ကြည့်။

ဥပဝသန္တ (တိ) [ဥပ+ဝသ+အန္တ] (၁) ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–သော၊သူ။ (၂) နေသော၊ သူ။ (၁) ဥပေါသထံ ဥပဝသန္တော၊ သေမိ ဝမ္မိကမုဒ္ဓနိ။ ဓာ၊၂။၂၂၃။ ဟေဌ၊ရ။၁ဝ၉။ (–အံ၊ ဌ၊၂။၁ဝ၉။ အံ၊ဋီ၊၂။၁ရ၉။) (၂) ကော် ပဒုမသရံ နိဿာယ ဥပဝသန္တော...အဌာသိ။ဟေဌ၊၃။၂၈၉။

ဥပဝသန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+အ+အန္တိ] ကျင့်သုံးကုန်၏။ စောင့်ထိန်းကုန်၏။ သောက်တည်ကုန်၏။ အကျင့်သီလသည် ကပ်ရောက်အပ်လျက်–အကျင့်သီလနှင့်ပြည့်စုံလျက်–နေကုန်၏။ ဥပဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝသာမ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+အ+မ] ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–သောက်တည်–ကြကုန်၏။ ဥပ–ဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝသာမိ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+အ+မိ] ကျင့်သုံး– စောင့်ထိန်း–သောက်တည်–ပါ၏။ ဥပ–ဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝသိ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+ဣ] ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–သောက်တည်–ပြီ။ (ဥပါဝါသီ–ဟု ဒီဃပြင့်ရှိရာ၌ ဆန်းကြောင့် ဒီဃ။) ဥပဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝသိ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+ဣ] ကျင့်သုံး– စောင့်ထိန်း–သောက်တည်–ပြီ။ ဥပဝသတိ(၁) ကြည့်

ဥပဝသိတဥပေါသထ (တိ) [ဥပဝသိတ+ဥပေါသထ] ကျင့်သုံး– စောင့်ထိန်း–သောက်တည်–အပ်သော ဥပုသ်ရှိသော၊သူ။ ဥပဝုတ္ထ–ပေါသထောတိ ဥပဝသိတဥပေါသထော။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၁ဝ၈။ (–စရိယာ၊ဌ။၁၂ရ။)

ဥပဝသိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ဝသ+တမ္ဘ] (၁) ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–သောက်တည်–အပ်သော။ (၂) ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–သောက်တည်–အပ်ရာ။ (၁) အဌင်္ဂသမန္နာဂတော ဥပေါသထော ဥပ–ဝသိတမ္ဘော။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂၉၄။ (–ဟေဌ၊ဌ။၃၃၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၆၅။) (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဝသိတမ္ဘဒိဝသ (ပု) [(၁) ဥပဝသိတမ္ဘ + ဒိဝသ။(၂) ဥပဝသိတမ္ဘကရဏ+ဒိဝသ] ဥပုသ်ကျင့်သုံးသောက်တည်–အပ်ရာဖြစ်သော–ခြင်းကိုပြုရာဖြစ်သော–နေ့. (ဥပုသ်နေ့)။ နဘိကွေ့ဝေ တဒဟုပေါသဝေ သဘိက္ခုကာ အာဝါသာတိအာဒီသု ဥပဝသိတမ္ဘဒိဝသော။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၂၈။ မ၊ဌ၊၄။၅၀။ ဥပဝသိတမ္ဘဒိဝ–သောတိ ဥပဝသနကရဏဒိဝသော။ အဓိ–ကရဏော ဝါ တမ္ဘသဒ္ဒေါ ဒဋ္ဌမ္ဘော။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၂။၁၁။

ဥပဝသိတ္ဘာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဝသ+တ္ဘာ] (၁) ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–သောက်တည်–ပြီး၍။ (၂) ပုရိမဝါသို့ကပ်ရောက်နေပြီး၍။ (၁) ယံ ဗ္ဟာ–ကစ္စော ဗ္ဟတ္ထိ ဝါ ပုရိသော ဝါ အဌ–သမန္နာဂတံ ဥပေါသထံ ဥပဝသိတ္ဘာ..... ဒေဝါနံ သဟမ္ဗုတံ ဥပပဇ္ဇေယ္ယ။ အံ၊၁။၂၁၃။ အံ၊၃။၈၅။ ခုဒ္ဒကၒ။၁၁၉။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂၄။ (–အဘိ၊ဌ၊၂။၅၀၂။) (၂) ဥပဝသ်–ကြည့်။

ဥပဝသိဿံ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+သ်ံ] ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–သောက်တည်–ခဲ့ဖူးပြီ။ ဥပ–ဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝသိဿာမ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+သ္သာမ] ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–သောက်တည်–ပါကုန်အုံ့။ ဥပဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝသိ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+ဏ္ဍိ] ကျင့်သုံး– စောင့်ထိန်း–သောက်တည်–ခဲ့ဖူးပြီ။ ဥပဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝသိယတိ (ကမ္ဘ၊ကြို) [ဥပ+ဝသ+ယ+တေ။ တေကိုတိပြန်] ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–သောက်တည်–အပ်၏။ အညေဟိပိ ဥပေါသထော ဥပဝသိယတိ။ ဝိမာန၊ဌ။၂၆၂။

ဥပဝသုံ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+ဍံ] ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–သောက်တည်–ခဲ့ဖူးကုန်ပြီ။ ဥပဝသတိ (၁) ကြည့်။

ဥပဝဿယျ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+ယျ] ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–သောက်တည်–ရာ၏။ ဥပ–ဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝဿံ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဝသ+တ္ဘာ။ နိဂ္ဂဟီတ်လာ] ပုရိမဝါသို့ကပ်ရောက်နေပြီး၍။ ဥပဝဿံ ခေါ ပန ကတ္ထိ ကပုဏ္ဏမ်.....သေနာသနေသု ဝိဟရန္တော။ ဝိ၊၁။ခုဂရ။ ဥပဝဿန္တိ ဥပဝဿ၊ ဥပဝသိတ္ဘာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဥပသမ္ပဇ္ဇန္တိ–အာဒီသုဝိယ ဟိ ဧတ္ထ အနုနာသိကော ဒဋ္ဌမ္ဘော။ ဝဿံ ဥပဂန္တ္မာ ဝသိတ္ဘာ စာတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊၂။ခုဝ၈။ ကင်္ခ။၁၈ရ။ (–သာရတ္ထ၊၂။၄၄၆။ ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။ခု၄၁။)

ဥပဝဿ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဝသ+တ္ဘာ] (က) (ဥပုသ်သီလသို့) ကပ်ရောက်နေပြီး၍၊ ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–သောက်တည်–နေပြီး၍။ (၁) (ပုရိမဝါသို့) ကပ်ရောက်နေပြီး၍။ (က) တသ္မာ ဟိ နာရီ စ နရော စ သီလဝါ အဌဂုံပေတံ ဥပဝဿ–ပေါသထံ.....သဂ္ဂမုပေန္တိ ဌာနံ။ အံ၊၁။၂၁၆။ (–သုတ္တနိ။ခုခု၉။) ဥပဝဿုပေါသထန္တိ ဥပဝ–သိတ္ဘာ ဥပေါသထံ။ အံ၊ဌ၊၂။၂၀၀။ ဧတေ အဌ–ဂိကဥပေါသထံ ဥပဂမ္ဘ ဝသိတ္ဘာ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၁၀၈။ (၁) ဥပဝသ်–ကြည့်။

ဥပဝဿထ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+ထ] ကျင့်သုံး–စောင့်ထိန်း–သောက်တည်–ကြကုန်လော။ ဥပ–ဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝါဏ–ဥပဝါန (ပု) [ယာဒိဋ္ဌကနာမ်] ဥပဝါဏ (နဲ)ထေရ်။ (သာသနာ၌ အမည်တူ၂–ဦးတွေ့ရ၏။ (က) တစ်ဦးမှာ မြတ်စွာဘုရား၏ ဝတ်ကြီး ဝတ်ငယ်(ဝေယျာစ္စ)ပြုသော အလုပ်အကျွေး(ဥပဋ္ဌာက)ရဟန်းတို့တွင် တစ်ပါးအပါအဝင် ဖြစ်ကာ မြတ်စွာဘုရား၏ သာသနာတော်၌

ထင်ရှားသောမထေရ် ဖြစ်တော်မူ၏။ ထိုအရှင် မြတ်၏ ခန္ဓာကိုယ်တော်သည် ဆင်ငယ်အရွယ် ပမာမျှ ကြီးမားလှ၏။ ပ်သုကူသက်နှံးကြီး ခြုံ လိုက်သောအခါ၌မူ ထိုထက်ပင်ပို၍ ကြီးမား သွား၏။ မြတ်စွာဘုရား ပရိနိဗ္ဗာန်ဝင်စံခါနီးတွင် ထိုဥပဝါဏသည် မြတ်စွာဘုရား၏ ရှေ့တော်၌ မတ်တပ်ရပ်လျက် မြတ်စွာဘုရားကို ယပ်ခတ် နေလေရာ သူ၏ ကြီးမားလှသောခန္ဓာကိုယ် သည် မြတ်စွာဘုရား၏ မျက်နှာတော်ကို ဖုံးကွယ် ပိတ်ဆီးလျက် ရှိနေ၏။ နတ်များသည် ပုထုဇဉ် တို့၏ ခန္ဓာကိုယ်ကို ဖေါက်ထွင်းမြင် စွမ်းနိုင် သော်လည်း ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ ခန္ဓာကိုယ်ကို မူကား ဖေါက်ထွင်းမမြင်နိုင်ကြ။ ထို့ကြောင့် ပရိနိဗ္ဗာန်စံခါနီးအချိန်တွင် အရပ်ဝေးမှ လာ၍ မြတ်စွာဘုရားမျက်နှာတော်ကို ဖူးမြင်လိုကြ သောနတ်များသည် အရှင်ဥပဝါဏ၏ ခန္ဓာကိုယ် ကို ဖေါက်ထွင်းမြင်နိုင်စွမ်း မရှိရကား ထိုခန္ဓာ ကိုယ်လုံးကြီးသည် နတ်အပေါင်းအား အကြီး အကျယ် အနှောက်အယှက် ပေးနေလေတော့ ၏။ ထို့ကြောင့် မြတ်စွာဘုရားသည် "အပေဟိ ဘိက္ခု၊ မာ ပုရတော အဋ္ဌာသိ= ရဟန်း ဘေးဖယ်စမ်း ငါ၏ရှေ့မှာ ရပ်မနေပါနဲ့" ဟူ၍ ဥပဝါဏကို အဖယ်ခိုင်းရလေတော့သည်။ (ဒီ၊ ၂။၁၁၄-၅။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ရ၀။)

တစ်ချိန်က မြတ်စွာဘုရားသည် လေနာ ရောဂါဖြစ်လေရာ အရှင်ဥပဝါဏသည် လူ့ဘဝ က သူ၏မိတ်ဆွေဖြစ်ဖူးသော ဒေဝဟိတ မည်သော ပုဏ္ဏားထံ ကြွရောက်၍ ရေနွေးနှင့် တင်လဲကို အလှူခံကာ မြတ်စွာဘုရားကို ဆက် ကပ်သဖြင့် ထိုလေနာရောဂါ ပျောက်ကင်းခဲ့ ဖူး၏။ (သံ၊၁။၁ရ၆။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၃ရ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄၅၃။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၉၈။)

ရှေးကောင်းမှုကို ပြုရာ၀ယ် အပ၊၁။ရ၈။ အပ၊ ၂။၁ရ၉-စသည်နှင့် ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၉၃-စသည်၌ ထိုအရှင်ဥပဝါဏသည် ပဒုမုတ္တရ မြတ်စွာဘုရားလက်ထက်တော်က လူဆင်းရဲ အမျိုးဌာ်ဖြစ်ကာ ပရိနိဗ္ဗာန် စံတော်မူပြီးသော မြတ်စွာဘုရား၏ ရတနာ(၇)ပါးဖြင့်ပြီးသော (၇)ယူဇနာမြင့်သောစေတီတော်ကြီးကို ကောင်း စွာဖွဲ့လျှော်ထားသော အပေါ်ရံ ခြုံထည်ဖြင့် ပူဇော်ခဲ့ဖူး၏-ဟု ဖေါ်ပြထား၏။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ရ၁-၌မူ ဝိပဿီမြတ်စွာဘုရား ပရိနိဗ္ဗာန် စံတော်မူစဉ်အချိန်က ထိုအရှင်ဥပဝါဏသည် ပြာဟွဏမဟာသာလ(ဥစ္စာကြွယ်ဝသောပုဏ္ဏား) ဖြစ်ခဲ့၍ သူ၏ ရွှေရောင်အဝတ်ထည်ဖြင့် ထို ဘုရားရှင်၏ စေတီတော်ကြီးကို ပူဇော်ခဲ့ဖူး၏- ဟု ဖေါ်ပြပြီးနောက် ကဿပဘုရားရှင် ပရိနိ- ဗ္ဗာန်စံတော်မူသည့်အချိန်ကမူ ထိုဘုရားရှင်၏ တစ်ယူဇနာမြင့်သော စေတီတော်ကြီးကို စောင့် ရှောက်သောနတ်ဖြစ်ပြီးလျှင် ထိုဘုရား ဘာသနာ ကွယ်သောအခါ နတ်ပြည်၌ ဖြစ်ခဲ့ ၏။ ထို့နောက် ယခုဂေါတမဘုရားရှင် လက် ထက်တော်၌ မြတ်သော ပုဏ္ဏားမျိုးဌာ် ဖြစ်၍ ကုဋေရှစ်ဆယ်ရှိသောပစ္စည်းဥစ္စာနှင့်တကွ များ လှစွာသော အခြေအရံတို့ကို ပယ်စွန့်ပြီး ရဟန်းပြု၍ ရဟန္တာအဖြစ်သို့ရောက်သည်-ဟု ဖေါ်ပြထားသည်။

(ခ) နောက်တစ်ဦးမှာ အနောမဒဿီ မြတ်စွာဘုရား၏ သားတော် ဥပဝါဏဖြစ်သည်။

(က) အာယသ္မာ ဥပဝါဏော ဘဂ- ဝတော ပုရတော ဌိတော ဟောတိ ဘဂဝန္တံ ဗီဇယမာနော။ ဒီ၊ ၂။၁၁၄။ ဥပဝါနောတိနာမေန၊ ဟောသတိ သတ္ထုသာဝကော။ အပ၊၁။ရ၂။ အပ၊ ၂။၁ရ၃။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၉ရ။(-သံ၊၁။ ၂ရ၆။ သံ၊ ၂။ ၂၆ရ။ သံ၊၃။၆ရ။ အံ၊ ၂။၁ရ၁။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ ၂။၁ရ၀-၁။) (ခ) သိရိမာ နာမ သာ နာရီ ဥပဝါဏော နာမ အတြဟော။ ဗုဒ္ဓ၀ံ၊၃၃ရ။ (-ဗုဒ္ဓ၀ံ၊ဋ္ဌ။ ၂၀၅၊ ၂၁၀။)

ဥပဝါဏ(နာ)တ္ထေရ (ပု) [ဥပဝါဏ(နာ)+တ္ထေရ] ဥပဝါဏမည်သောထေရ်။ ကဒါစိ ဥပဝါဏ-တ္ထေရော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၄၆။ (-သံ၊ဌ၊၁။၂၃ရ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၄၅၃။ ထေရ၊ဌ၊၁။၃၉၃။ အပ၊ဌ၊၂။၃ရ၊ ၂၉ရ။)

ဥပဝါဏတ္ထေရဝတ္ထုနာ (တီ) [ဥပဝါဏတ္ထေရ+ဝတ္ထုနာ] ဥပဝါဏထေရ်၏ အကြောင်းအရာကို ဖွင့်ပြရာ-စကားရပ်-အခန်း။ ဒီဃနိကာယ၊ မဟာဝဂ္ဂဋ္ဌကထာ၊ မဟာပရိနိဗ္ဗာနသုတ္တ၊ ဥပဝါဏတ္ထေရဝတ္ထုနာ။ဒီ၊ဌ၊၂။၁ရဝ-၁။

ဥပဝါဏသန္ဓိဋ္ဌကသုတ္တ (နာ) [ဥပဝါဏ+သန္ဓိဋ္ဌကသုတ္တ] ဥပဝါဏသန္ဓိဋ္ဌကသုတ်။ အဘယ်မျှလောက် ခွဲခြားသိလျှင် သန္ဓိဋ္ဌကဖြစ်ပါသနည်း-ဟူသော အရှင်ဥပဝါဏ၏လျှောက်ထားမှုကို မြတ်စွာဘုရား ပြေဆိုပြရာသုတ်။ သံယုတ္တနိကာယ၊ သဠာယတနဝဂ္ဂသံယုတ္တပါဠိ၊ ၁-သဠာယတနသံယုတ္တ၊ ၈-သုတ်။ သံ၊၂။၂၆၈။

ဥပဝါဏသုတ္တ (နာ) [ဥပဝါဏ+သုတ္တ] ဥပဝါဏသုတ်။ ("ဒုက္ခကို ကိုယ်တိုင်ပြုအပ်သည်, သူတပါးက ပြုအပ်သည်" စသည်ဖြင့် ပြောဆိုနေကြသော သမဏပြာဟ္မဏတို့၏ အယူဝါဒနှင့်စပ်၍ မြတ်စွာဘုရားအနေဖြင့် မည်သို့မည်ပုံ အယူဝါဒရှိသည်ကို အရှင်ဥပဝါဏက မေးလျှောက်၍ ထိုအမေးကို မြတ်စွာဘုရား ပြေကြားဟောပြရာသုတ်။ သံယုတ္တနိကာယ၊ နိဒါနဝဂ္ဂသံယုတ္တပါဠိ၊ ၁-နိဒါနသံယုတ်၊ ၆-သုတ်။ သံ၊၁။၂၇၆။

ဥပဝါဒ (ပု) [ဥပ+ဝဒ+ဏ] ဆဲရေးခြင်း၊ ကဲ့ရဲ့ခြင်း။ စွပ်စွဲခြင်း၊ အပြစ်တင်ခြင်း။ (စွပ်စွဲကြောင်း ကိလေသာ။ မြန်။) ဥပဝါဒံ ဘိက္ခုနာ ကရေယျ ကုဟိဋ္ဌိ။ သုတ္တနိ။၄၂၃။ မဟာနိ။ ၃၀၁။ သမ္ဘေဒေ ဂရဟာ။ ပရမ္ဘေဒေ ဥပဝါဒေါ။ ဝဇိရ။၅ရ။

ဥပဝါဒက (တိ) [ဥပ+ဝဒ+ဏ္ဍ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ- အပြစ်တင်-တတ်သော၊သူ။ အရိယာနံ ဥပဝါဒကာ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကာ။ ဝိ၊၁။၆။ ဒီ၊၁။ရရ။ မ၊၃။၂၁ရ။ သံ၊၁။၃၄၃။ အံ၊၁။၁၆၄။ အံ၊၃။၂၃။ ဣတိဝုတ်။၂၃၅။ ပဋိသံ။၁၁၁။ အရိယာနံ ဥပဝါဒကာတိ...အကွောသကာ ဂရဟကာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၃၃၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၅၅။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၃၃ရ။ ဣတိဝုတ်၊ ဌ။၂၀ရ။ နေတ္တိ၊ဌ။၁ရ၃။ အံ၊ဋီ၊၃။ရ၆။ (-သာရတ္ထ၊၁။၄၀၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅၉။)

ဥပဝါဒကရ (တိ) [ဥပဝါဒ+ကရ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-အပြစ်တင်-ခြင်းကို ပြုတတ်သော။ ကတမေ ဥပဝါဒကရာတိ ကိလေသာ။ မဟာနိ။ ၃၀၁။ (-သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂ရ၀။ မဟာနိ၊ဌ။၃၆ရ။)

ဥပဝါဒန္တရာယ (ပု) [ဥပဝါဒ+ပဝတ္တ+အန္တရာယ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-ခြင်းကြောင့်ဖြစ်သော-အန္တရာယ်-ဆိုးကျိုး။ ယတော ပန အကွော-သိတေ မတေ အာဠဝကေ ကတာ ၁မနာ ဥပဝါဒန္တရာယံ နိဝတ္တေတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၂၁။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၁။၃၄၁။ မ၊ဋီ၊၁။၃၀၂။

ဥပဝါဒန္တရာယိက (တိ) [ဥပဝါဒ+အန္တရာယိက] အန္တရာယ်-ဆိုးကျိုး-ကို ပြုတတ်သော စွပ်စွဲကဲ့ရဲ့ ဆဲရေးမှု။ အရိယူပဝါဒါ ဥပဝါဒန္တရာယိကာ နာမ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁ရ၊ မ၊ဌ၊၂။၉။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊သစ်။ ၄၁၀။

ဥပဝါဒဝရိဝဇ္ဇန (နာ) [ဥပဝါဒ+ပရိဝဇ္ဇန] စွပ်စွဲခြင်းကိုရှောင်ကြဉ်ခြင်း။ ကိဠ ဘိယျော ဥပ-ဝါဒပရိဝဇ္ဇနတောပိ နာဝေါစ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၆ရ။

ဥပဝါဒဘယ (နာ) [ဥပဝါဒ+ဘယ] (၁) စွပ်စွဲခြင်း-ကဲ့ရဲ့ခြင်း-ဟူသောဘေး။ (၂) စွပ်စွဲ-ကဲ့ရဲ့-ခြင်းမှ ကြောက်ခြင်း။ (၁) စတ္တာရိ ဟိ ဘယာနိ ကိလေသဘယံ ဝဋ္ဋဘယံ ဒုဂ္ဂတိဘယံ ဥပ-ဝါဒဘယန္တိ။ မ၊ဌ၊၂။၂ရ၃။ ဂရဟာ ပန ဥပ-

ဝါဒဘယ်။ အဘိ၊ဌ၊၃။ (၂) ဘယာဟိတိ ဥပဝါဒဘယေန ဟိ ပဏ္ဍိတာ ပါပံ နဂ္ဂရောန္တိ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၄၄၉။ ပရသာ ဥပဝါဒဘယနာ(သံ၊ဌ၊၁။၅၉)တိ ပါပကိရိယဟေတု ပရေန အတ္ထနော ဝတ္ထုဗ္ဘဥပဝါဒဘယေန။ သံ၊ဋီ၊၁။ ၁၀၅။ သဟခမ္မေန ပရေန အတ္ထနော ဥပရိ ကာတုဗ္ဗနိဂ္ဂဟော ဥပါရမ္ဘော၊ တတော ပရိ-ဟ္ဍာသော ဥပါရမ္ဘဘယ်၊ တံ ပန အတ္ထတော ဥပဝါဒဘယ် ဟောတိ။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၇၉။ (-မ၊ ဌ၊၄။၉၆။ အံ၊ဌ၊၂။၂၈၉။ မ၊ဋီ၊၃။၃၁၀။)

ဥပဝါဒဘယရဟိတ (တိ) [ဥပဝါဒဘယ+ရဟိတ] စွပ်စွဲကဲ့ရဲခြင်းဘေးမှကင်းသော၊ စွပ်စွဲကဲ့ရဲမခံရသော၊သူ။ အနောတ္ထာပိတိ ဥပ္ပဝါဒ-ဘယရဟိတောဟု။ အံ၊ဌ၊၂။၂၅၈။

ဥပဝါဒဘီရုက (တိ) [ဥပဝါဒ+ဘီရုက] စွပ်စွဲကဲ့ရဲခြင်းမှ ကြောက်တတ်သော၊သူ။ ဘီရုန္တိ ဥပဝါဒဘီရုကာ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၄၄၉။

ဥပဝါဒမောစန (နဝ) [ဥပဝါဒ+မောစန] စွပ်စွဲကဲ့ရဲခြင်းမှ ကင်းလွတ်ခြင်း။ ပရေသံ ဥပဝါဒ-မောစနတ္ထံ သီဟနာဒ နဒတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၅၉။ (-သံ၊ဌ၊၃။၁၃၈။)

ဥပဝါဒဝိနိမုတ္ထ (တိ) [ဥပဝါဒ+ဝိနိမုတ္ထ] စွပ်စွဲကဲ့ရဲခြင်းမှ ကင်းလွတ်သော၊သူ။ အနုပဝဇ္ဇောတိ ဥပဝါဒဝိနိမုတ္ထော။ အံ၊ဌ၊၂။၁၅၉။

ဥပဝါဒဟေတု (ပဝ) [ဥပဝါဒ+ဟေတု] စွပ်စွဲကဲ့ရဲခြင်းဟူသော အကြောင်း။ ဥပဝဒီတ-ကာရဏာတိ ဥပဝါဒဟေတုနာ။ မဟာနိ၊ဌ။ ၃၁၉။

ဥပဝါဒါရဟ (တိ) [ဥပဝါဒ+အရဟ] စွပ်စွဲကဲ့ရဲခြင်းကို ထိုက်သော၊သူ။ ဥပဝဇ္ဇန္တိ ဥပဝါဒါရဟံ။ အံ၊ဌ၊၂။၃၉၄။

ဥပဝါဒီ (တိ) [ဥပ+ဝဒ+ဏီ] စွပ်စွဲ-ကဲ့ရဲ-ပြစ်တင်ပြောဆို-သော၊သူ။ တုမ္ဟေ နဝ ကဿထ နဝ ဝယထ...အာဒီနာ နယေန ပန ဥပဝဒန္တော ဥပ္ပဝါဒီ နာမ။ မ၊ဌ၊၃။၂၇။

ဥပဝါနတ္ထေရ (ပု) [ဥပဝါန+ထေရ] ဥပဝါနထေရ်။ ဥပဝါဏတ္ထေရ-ကြည့်။

ဥပဝါယတံ (ကြို) [ဥပ+ဝါ+ယ+တံ] ကပ်၍ တိုက်ခတ်ပါစေသတည်း။ ဥပဝါယတိ-ကြည့်။

ဥပဝါယတိ (ကြို) [ဥပ+ဝါ+ယ+တိ။ နီတိ၊ဓာ။ ၂၃၈] တိုက်ခတ်၏၊ ကပ်၍ တိုက်ခတ်၏။ ဝါယော သုစိမ္ဘိ ဥပဝါယတိ။ အံ၊ဌ၊၁၈၂။ သီတော စ နေသံ ဝါတော **ဥပဝါယတု**။ ဒီ၊ ၁။၁၄၁။ သံ၊ဌ၊၁။၁၃၃။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။ရဂ။ အပ၊ ဌ၊၁။၁ရ။ ဥပဝါယတူတိ ဥပဂန္ဓာ သရီရဒရထံ နိဗ္ဗာပေန္တော တနုသီတလော ဝါတော ဝါယတု။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂ရ၅။ အံ၊ဋီ၊၃။၁ရ၂။ သီတော စ နေသံ ဝါတော **ဥပဝါယတံ**။ အံ၊၂။၄၃၂။ ဥပဝါယ-တ္ထန္တိ ဥပဝါယတု။ အံ၊ဌ၊၃။၁၆၆။

ဥပဝါယတု (ကြို) [ဥပ+ဝါ+ယ+တု] ကပ်၍ တိုက်ခတ်ပါစေသတည်း။ ဥပဝါယတိ-ကြည့်။

ဥပဝါယန္တ (တိ) [ဥပ+ဝါ+ယ+အန္တ] ကပ်၍ တိုက်ခတ်သော၊ သင်းပျံ့ကြိုင်လှိုင်သော၊သူ။ မာလုတေ ဥပ္ပဝါယန္တေ၊ သီတေ သုရဘိ-ဂန္ဓိကေ။ ထေရ၊ဌ၊၂။ ထေရ၊ဌ၊၂။ဝရ၆-ရ။ ဒီဃာသဝဿ သီလဂန္ဓာဒိဟိ ဒသ ဒိသာ ဥပဝါယန္တသ္မိ ယထာကာမစာရော။ သံ၊ဌ၊ ၂။၂၉၀။

ဥပဝါသ (ပု) [ဥပ+ဝသ+ဏ] (၁) ဥပုသ် စောင့်သုံးခြင်း၊ ဆောက်တည်ခြင်း၊ သီလစောင့်ထိန်းခြင်း။ (၂) မိုဃ်ချဉ်းကပ်နေထိုင်သော၊သူ။ (၁) သုဒ္ဓသ ဝေ သဒါ ဖဗ္ဗု၊ သုဒ္ဓသုပေါ-သထော သဒါတိ အာဒီသု ဥပဝါသော။ ဒီ၊ ဌ၊၁။၁၂ရ။ မ၊ဌ၊၃။၅၀။ သာရတ္ထ၊ဋီ၊၁။ ကခ်။

ဋီ၊၁၃၂။ ဥပဝါသောတိ သမာဒါန်။ ဒီဋီ၊၁။ ၂၁၁။ (–ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂၆၈။ မဇ္ဈိ၊၃။ ၂၆၂။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၁၁။) တတြညတရသာ ဒါသသာ ဝါ ဥပဝါ–သသာ ဝါ ဝေ ဟောတိ။ အံ၊၃။ ၂၈၈။ ဥပ–ဝါသသာတိ နိဿာယ ဥပသက်မိတ္တာ ဝသန္တသာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၉၉။

ဥပဝါဋ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပဝါဋမည် သော ရဟန်း။ ဥပဝါဋ္ဌော ဘိက္ခု. သံဃမဇ္ဈေ အာပတ္တိယာ အနုယုဇ္ဇိယမာနော အဝဇာနိတ္တာ ပဋိဇာနာတိ။ ဝိ၊ဋီ။ ၂၀၅။

ဥပဝါဋဘိက္ခု (ပု) [ဥပဝါဋ+ဘိက္ခု] ဥပဝါဋ ရဟန်း။ တဿပါပိယသိကကမ္မာရဟဿာတိ ဥပဝါဋဘိက္ခုသဒ်သသ ဥဿနုပါပသ။ ဝိ၊ ဋီ၊ ၂၄၄။ (–ကင်္ခာ၊ဋီ၊သစ်။ ၄၄၅။)

ဥပဝိစရတ (နာ) [ဥပ+ဝိ+စရ+ယု] အာရုံသို့ကပ် ၍ အမျိုးမျိုးအဖုံးပုံဖြစ်ခြင်း။ သမ္ဘယုတ္တဓမ္မာနမ္ပိ ဥပဝိစရတ် ဝိတက္ကဝိစာရာနံ ယောဝတ္ထ ကိစ္စံ။ မဇ္ဈိ၊၃။ ၃၁၂။

ဥပဝိစရတိ (ကြို) [ဥပ+ဝိ+စရ+အ+တိ] ဆင်ခြင် ၏၊ သုံးသပ်၏၊ ကြံစည်ဆုံးဖြတ်၏၊ ကပ်၍ လှည့်လည်၏၊ ကပ်၍ဖြစ်၏။ စက္ခုနာ ရူပံ ဒိသ္မာ သောမနဿဋ္ဌာနိယံ ရူပံ ဥပဝိစရတိ။ ဒီ၊၃။ ၂၀၃။ မ၊၃။ ၂၅၉။ အဘိ၊ဝိ၊၃၉၅။ မ၊ဋ္ဌ ၃။ ၈၀။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၁ ၂၀။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၁၈၃။ မ၊ ဋီ၊ ၁။ ၆၆။ မဇ္ဈိ၊၃။ ၅၀။ ဥပဝိစရတိတိ ဝိတက္ကေန ဝိတက္ကေတ္တာ ဝိစာရေန ပဝိစ္ဆိန္နတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂ ၁၃။ ဥပဝိစရတိတိ တတ္ထ ဝိစာရပ္ပဝတ္တနေန ဥပဝိစရတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၄။ ၁ ၈ ၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၄ ၈ ၉။ ဥပဝိစရတိတိ တတ္ထ မနံ စာရေန္တော ဥပ–ဝိစရတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ ၆ ၁။ သောမနဿေန သဒ္ဓိံ ဥပဝိစရန္တိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၄။ ၁ ၈ ၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၄ ၈ ၉။ ဥပဝိစရတိတိ ဥပေစ္စ ပဝတ္တတိ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၁ ၄ ၆။ ဥပဝိစရန္တိတိ ဥပေစ္စ ပဋ္ဌန္တိ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၃ ၆ ၁။ အယမေဝ နေသံ ဝိစာရော စိတ္တေ ဥပဝိ–စရတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၁ ၁ ၉။ ဥပဝိစရတိ အာရမ္မဏေ ပဝတ္တတိ။ မ၊ဋီ၊ ၃။ ၃ ၃ ၈။

ဥပဝိစရန္တီ (ကြို) [ဥပ+ဝိ+စရ+အ+အန္တီ] ဆင်ခြင်ကုန်၏၊ သုံးသပ်ကုန်၏၊ ကြံစည် ဆုံးဖြတ်ကုန်၏၊ ကပ်၍လှည့်လည်ကုန်၏၊ ကပ်၍ဖြစ်ကုန်၏။ ဥပဝိစရတိ–ကြည့်။

ဥပဝိစာရ (ပု) [ဥပ+ဝိ+စရ+ဏ။ ဥပ+ဝိစာရ] ကပ်၍ဖြစ်ခြင်း။ ကပ်၍ အထူးထူးအပြားပြား စိတ်ဖြစ်ပုံအခြင်းအရာ၊ ဥပဝိစာရ။ (ဝိစာရ၏ ပရိယာယ်အဖြစ်မောရာ၌ ဥပဝိစာရ–အရ ဝိစာရကိုသာ ကောက်ရသည်။ မနောပဝိစာရ စသောပုဒ်တို့၌လာသော ဥပဝိစာရ–အရ ဝိတဲက်, ဝိစာရနှစ်မျိုးလုံး ကောက်ရသည်။) တယော ဥပဝိစာရာတိ သောမနဿူပဝိစာရော။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။ ၂ ၁ ၃။ (–ဒီဋီ၊ ၁။ ၂ ၀ ၀။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။ ၄ ၉ ၂။) မနသ ဥပဝိစာရာတိ မနောပ–ဝိစာရာ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၄။ ၁ ၈ ၅။ မနော သဝိသေသံ ဥပဝိစရတိ အာရမ္မဏေ ပဝတ္တတိ ဧတေဟိ–တိ မနောပဝိစာရာ။ မ၊ဋီ၊ ၃။ ၃ ၈ ၁။ စာရော ဝိစာရော အနုဝိစာရော ဥပဝိစာရော။ အဘိ၊ ဓ။ ၁ ၈ ၈။ ဥဂ္ဂဟ ဝိစရဏဝသေန ဥပဝိစာရော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၁ ၈ ၃။ ဥပဝိစာရဝသေန "စက္ခုနာ ရူပံ ဒိသ္မာ သောမနဿဋ္ဌာနိယံ ရူပံ ဥပဝိ–စရတိတိအာဒိကာ အဋ္ဌာရသ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၈ ၀။ သံ၊ ဋ္ဌ၊ ၃ ၂ ၀။ မနောပဝိစာရာတိ ဝိတက္ကဝိစာရပါဒေဟိ အဋ္ဌရသသု ဌာနေသု မနသ ဥပဝိစာရာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ ၅ ၉။ ဥပဝိစာရဝသေနာတိ အာရမ္မဏံ ဥပေစ္စ သဝိသေသပဝတ္တိဝသေန။ မ၊ဋီ၊ ၃။ ၅ ၀။ မနောပဝိစာရာတိ တံ တံ အာရမ္မဏံ ဥပေစ္စ မနသော ဝိဝိဓစရဏာ–ကာရော။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၁ ၄ ၅။ (–သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၃ ၅ ၉။)

ဥပဝိစာရ (ပု) [ဥပဝိစာရ+အတ္ထ] သုံးသပ်ခြင်း

အနက်သဘော။ ဝိစာရသာ ဥပဓိစာရဒ္ဌော အဘိညေယ္ယာ။ ပဋိသံ။၁၇။ ဥပဓိစာရဒ္ဌောတိ အနုမဇ္ဈနဒ္ဌော။ ပဋိသံ။ဋ္ဌ။၁။၉၂။

ဥပဓိစာရဘေဒ (ပု) [ဥပဓိစာရ+ဘေဒ] ဥပဓိစာရ အပြား။ ဥပဓိစာရဘေဒတော တိစာ။ သီ။ဋီ။သစ်။၁။၄ဖ၃။ (–နေတ္ထိ။ဋ္ဌ။၂၁၃–၄။)

ဥပဓိညောကာလ (ပု) [ဥပဓိညော+ကာလ] သားဖွားခါနီးအချိန်အခါ။ တသာ မာတာ ဥပဓိညော-ကာလေ ကာလမကာသိ။ အံ။ဋ္ဌ။၁။၂၁၄။

ဥပဓိညော (တိ) [ဥပ+ဝိ+ဓေ+ဏျ+အာ] နီးကပ်သော သားဖွားချိန်ခါရှိသော၊ သားဖွားချိန်နီးကပ်နေသော၊သူမ။ ကောဂ္ဂိနီ ဥပဓိညော။ ဒီ၊၂။၂ဖ၄။ (–မ၊၂။၄ရ။ ဥဒါန။၉၁။ ထေရီ၊ ၄၀၃။ မဋ္ဌ၊၄။၁၃၀။ ထေရဋ္ဌ၊၁။၄၉။) ဥပဓိ-ညောတိ ဥပဂတဝိစာယနကာလော၊ ပရိပက္ကာ-ဂဗ္ဘာ၊ နဝ စိရသေဝ ဝိဇယိဿတီတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၃၉၉။ ဥပဓိညောတိ ဝိစာယနကာလံ ဥပဂတာ။ မဋ္ဌ၊၃။ဖ၇။ (–ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၀၃။ ထေရီ၊ ဋ္ဌ။၁၈၅။ မ၊ဋီ၊၃။၃၃၉။ သာရတ္ထ၊၂။၃၄၃။)

ဥပဓိဋ္ဌ (တိ) [ဥပ+ဝိသ+တ] ဝင်ရောက်သော၊ ဝင်ရောက်နေထိုင်သော၊သူ။ သဗ္ဗေ သုဓမ္မာယ သဘာယုပဓိဋ္ဌာ။ ဒီ၊၂။၂၁၈။ ပါသာဒေ ဥပ-ဓိဋ္ဌောဟံ၊ အဒ္ဓသံ လောကနာယကံ။ အပ၊ ၁။၂၀၁။ ထေရဋ္ဌ၊၁။၂ဖ၃။ သဘာယုပဓိဋ္ဌာ-တိ သဘာယံ ဥပဓိဋ္ဌာ နိသိန္နာတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀၁။(–အပ၊၁။၃၅၅၊၂ရ၀။ အပ၊၂။၈။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၊၃။၃၀။ ထေရဋ္ဌ၊၁။၃၁၈။ ထေရဋ္ဌ၊၂။၄၈၀။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ဖ၈။ အပ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ၉၊၁၉၃။)

ဥပဓိတဂ္ဂေတိ (ကြို) [ဥပ+ဝိ+တဂ္ဂ+ဧ+တိ။ နိ တိ၊ဓေ။၂၈၁။)] (အာရုံသို့) ကပ်ရောက်၍ ကြုံစည်၏။ ဝိတက္ကပ္ပဝတ္ထုနေန "ဥပဓိတဂ္ဂေတိ" တိ ဣဒမ္ပိ ဝုတ္တံ ဟောတိတိ ဒသောတိ။ မူလဋီ၊ ၂။၂၂ရ။ ဥပဓိတဂ္ဂေတိတိ အာရမ္မဏံ ဥပေစ္စ တဂ္ဂေတိ။ အနုဋီ၊၂။၂၂၂။

ဥပဓိယျတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဝိ+ယ+တေ။ တေ ကို တိ ပြန်] သွင်းအပ်၏၊ ရက်အပ်၏။ ယံယံဒေဝူပဓိယျတိ။ ဇာ၊၂။၁၅ရ။ ဥပဓိယတိ-လည်းကြည့်။

ဥပဓိသ (နာ) [ဥပ+ဝိသ] လူး-လိမ်း-ဆပ်သော အဆိပ်။ အနုသရောတိ အနုပဓိဋ္ဌော ဥပ-ဓိသေန ဝိယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၉၀။

ဥပဓိဟညတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဝိ+ဟန+ယ+ တေ။ ထေ ကို တိ ပြန်] ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်အပ်၏။ သတ္တာ ရူပဟေတု...ဟညန္တိ ဝိဟညန္တိ ဥပဓိဟညန္တိ။ စူဠနိ။၁၉၀။ ဥပဓိဟညန္တိတိ ဟတ္ထပါဒစ္ဆေဒါဒိဒီ လဘန္တိ။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။ရ၅။

ဥပဓိဟညန္တိ(ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဝိ+ဟန+ယ+အန္တေ] (လက်ခြေအဖြတ်ခံရခြင်းစသည်ဖြင့်) ညှဉ်းပန်း နှိပ်စက်အပ်ကုန်၏။ ဥပဓိညဟတိ-ကြည့်

ဥပဓိဏ (ပု) [ဥပ+ဝိဏ+အ။ ဓာန်၊ဋီ။၁၃ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၄၀။] စောင်းကြက်သားရေ (ဓာန်၊ ဋီ)။ စောင်းကြိုးရစ်ရာ-ဌာန-တုတ်တံ၊ (သီဟိုဠ်မှ)။ စောင်းလက်ခတ်(ပဋိသံ၊ဂံ)။ ဒွယံ ပေါက္ခရဝေဌကေ စမ္မနိ၊ ဝိဏာဘာဝံ ဥပဂစ္ဆတိ ယေနာတိ ဥပဓိဏော။ဓာန်၊ဋီ။၁၃ရ။ ဥပဓိဏော နာ သိယာ။ မိလိန္ဒ။၅၄။ အထ ခေါ ဝိဏာ ဥပဓိဏာ ပုရိသဿ စ ဟတ္ထံ ဝါယာမံ ပဋိစ္စ အဟုတ္ဝာ သဒ္ဒါတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၂ဖ၆။ ဥပဓိဏန္တိ ဝိဏူပဝါဒနဒဏ္ဍံ။ ပဋိသံ၊ ဂံ။၁ရ၃။ ဥပဓိဏေတိ ဧတေနာတိ ဥပဓိဏံ၊ ဝိဏဝါဒနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၂၀။ (ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊သျ၊ ၄။၃ရ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ။ပြည်၊သျ၊၅။၁ဖ၂။)

ဥပဓိဏယတိ (ကြို) [ဥပဓိဏ+ဏှ+တိ။ ဥပဓိဏ -ဟူသော နာမ်ပုဒ်နောင် ဓာတ်အနက်၌ ဏှ ပစ္စည်းသက်၊ ဏှ ကို ဧ ပြုလျှင် "ဥပဓိဏေတိ"

ပြီး၏။ အယ-ပြုလျှင် "ဥပဝီဏယတိ"ပြီး၏။ ရှု, နီတိ-တို့၌ကား "ဏယ"ပစ္စည်းသက်၍ "ဥပဝီဏယတိ"ဟု သာရှိသည်။) နီရုတ္တိ၊နှာ။ ၄ရဝ။ မောဂ်၊၅။၁ ၂။ရှု၊နှာ။၃ ၂ ၉။ နီတိ၊သုတ္တ၊ နှာ။ ၂၈၃။] စောင်းဖြင့်ကပ်၍သီဆိုမ၊ စောင်းတီး၏။ ဝီဏာယ ဥပဂါယတိ ဥပဝီဏေတိ ဥပဝီဏယတိ။ နီရုတ္တိ၊နှာ။၄ရဝ။

ဥပဝီဏေတိ (ကြို) [ဥပဝီဏ+ဣ+တိ။ ဥပ+ဝီဏ+ဏေ+တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ပြည်၊သျ၊၅။၁၆ ၂။] စောင်းဖြင့်ကပ်၍ သီဆိုမ၊ ကပ်လျက်-ပွတ်တိုက်လျက်-စောင်းကိုတီး၏။ ကပ်၍ မြှောတတ်၏(ဝိသုဒ္ဓိ၊ပြည်၊သျ၊၅။၁၆ ၂။)။ ဥပဝီဏ-ကြည့်။

ဥပဝုဋ္ဌ (တိ) [ဥပ+ဝသ+တ] ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-အပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဝုဋ္ဌဥပေါသထ (တိ) [ဥပဝုဋ္ဌ+ဥပေါသထ] ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-အပ်သောဥပုသ်သီလ ရှိသော၊သူ။ ဥပဝုဋ္ဌဥပေါသထန္တိ အဌင်္ဂသမန္နာဂတသာ အရိယုပေါသထသီလသာ ရက္ခဏ-ဝသေန ဥပဝသိတဥပေါသထံ။ စရိယာ၊၆။ ၁ ၂၈။ သံဝဏ္ဏေတမ္ပ-ဖြစ်သော စရိယာ။၄ဝဝ-၌ ဥပဝုတ္ထံ ဥပေါသထံ-ဟုဝါကျရှိသည်။)

ဥပဝီယတိ (ကမ္ပ၊ကြို) [ဥပ+ဝီ+ယ+တေ။ တေကိုတိ ပြန်] သွင်းအပ်၏၊ ရက်အပ်၏။ ယံယဒေဝူပဝီယတိတိ ယံ ယံ တန္တံ ဥပဝီယတိ။ ဇာ၊၆။၃၃။ ဥပဝီယျတိ-လည်းကြည့်။

ဥပဝီသတိ (ကြို) [ဥပ+ဝိသ+အ+တိ] ထိုင်နေ၏။ ပလ္လင် ဦရှမဇ္ဈါသနံ ကတ္တာ ယတ္ထ ဥပဝီသန္တိ နိသီဒန္တိ။ အပ၊၆ ၂ ။၁၆၁။

ဥပဝီသန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဝိသ+အ+အန္တိ] ထိုင်နေကြကုန်၏။ ဥပဝီသတိ-ကြည့်။

ဥပဝုတ္ထ (နာ) [ဥပ+ဝသ+တ] (၁) ကျင့်သုံးခြင်း၊ စောင့်ထိန်းခြင်း။ (တိ)(၂) ကျင့်သုံးသော၊ စောင့်ထိန်းသော၊သူ။ ကျင့်သုံးအပ်-စောင့်ထိန်းအပ်-သော။ (၁) တဒါ မဟာသတ္ထာ ရဂ္ဂမိဂ-ယောနိယံ နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ ...သုဝုဋ္ဌိတအမ္ဗဝနေ ဝသတိ ဥပေါသထံ ဥပဝုတ္ထာယ။ ဇာ၊၆ ၄။ ၂ ၅ ၆။ (တိ)(၂) ဥပဝုတ္ထသ မေ ဝုဗ္ဗေ ယိဋ္ဌကာမသ မေ သတော။ ဒီ၊ ၂။၁ ၉ ၆။ ဥပ-ဝုတ္ထသာတိ စတ္ထာရော မာသေ ကေဘာဝံ ဥပဂန္ဓာ ဝုတ္ထသ။ ဒီ၊၆ ၊ ၂ ။ ၂ ၆ ၁။ ကေဘာဝံ ဥပဂန္ဓာ ဝုတ္ထသာတိ ကာယဝိဝေကပရိပြု-ဟနေ ကေဘာဝံ ဥပဂန္ဓာ တပေါကမ္ဗဝသေန ဝုတ္ထသ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂ ။ ၂ ၂ ၉ ။ (၃) တဒါပိ မံ ဓမ္မစာရီ၊ ဥပဝုတ္ထံ ဥပေါသထံ။ စရိယာ။၄ဝဝ။ ဝေ-ဥပဝုတ္ထော ခေါ ဝိသာခေ ဂေါပါလကုပေါ-သထော နာ မဟာပ္ဖလော ဟောတိ။ အံ၁။ ၂ ဝ ၆။ (-အံ၃ ။ ၈ ၄ ။ ဒီ၊၆ ၁ ။ ၁ ၂ ၎ ။ မ၊၆ ၊ ၄ ။ ၅ ဝ ။ ကခ်ီ၊ ဋီ၊သစ်။ ၁ ၃ ၂ ။) ဥပဝုတ္ထ၊ ဥပဝုတ္ထဥပေါသထ-တို့လည်းကြည့်။

ဥပဝုတ္ထဥပေါသထ (ပု) [ဥပဝုတ္ထ+ဥပေါသထ] ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-အပ်သော ဥပုသ်သီလ။ ဒေဝတုပေါသထန္တိ ဒေဝတာ သက္ခိဋ္ဌာနေ ဌပေတ္တာ အတ္ထနော ဂုဏေ အနုဿရန္တေန ဥပဝုတ္ထဥပေါသထော ဒေဝတုပေါသထော နာမ။ အံ၆ ၂ ။ ၁ ၉ ၆ ။

ဥပဝုတ္ထုပေါသထ (တိ) [ဥပဝုတ္ထ+ဥပေါသထ] ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-အပ်သော ဥပုသ်သီလ ရှိသော၊သူ။ တတော စ ပါတော ဥပဝုတ္ထု-ပေါသထော။ သုတ္တနိ။ ၃ ၃ ၉ ။ ဥပဝုတ္ထုပေါ-သထောတိ ဥပဝသိတဥပေါသထော။ သုတ္တနိ၊ ၆ ၊ ၂ ။ ၁ ဝ ၈ ။

ဥပဝေဿယုံ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဝိသ+ဏေ+ဥံ] ချဉ်းကပ်ထိုင်နေစေကုန်ပြီ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်

ဥပဝေဿတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဝိသ+ဏေ+တိ]

ချဉ်းကပ်ထိုင်နေစေ၏။ ဥစ္ဆင်္ဂ ဥပဝေသယုံ။ ဇာ၊၂။၃၆၈။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၃၆၅။ ဒွေပိ ဥစ္ဆင်္ဂ ဥပဝေသေသုံ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၃၆၅။

ဥပဝေသော၊ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဝိသ+ဏော+ဥ] ချဉ်းကပ်ထိုင်နေစေကုန်ပြီ။ ဥပဝေသတိ-ကြည့်။

ဥပဗ္ဗယတိ (ကြို) [ဥပ+ဗ္ဗေ+အ+တိ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂၅၆။ နီတိ၊ဓာ။၁၉၄။ နိရုတ္တိ၊နှာ။၅၃၉။] ခေါ်ဝေါ်၏။ ခေါ်ဝေါ်ပြောဆို၏။ ဖိတ်မန်၏။ ပင့်ဖိတ်၏။ ကာလော ဘန္တေ နိဋ္ဌိတံ ဘတ္တန္တိ အန္တောမဏ္ဍနိကကာလေယေव တံ ဥပဗ္ဗယေယ္ယ။ သံ၊ဌ၊ဒ။၂၁၅။ ယညောပနိတော တမုပဗ္ဗ-ယေထ။ သံ၊ဒ။၁ရ၀။ တမုပဗ္ဗယေထာတိ ယေန ယညော ပဋိယာဒိတော၊ သော တံ ပရမတ္ထပြာဟ္မဏံ အဗ္ဗယေယ္ယ။ သံ၊ဌ၊ဒ။၂၁၅။

ဥပဗ္ဗယန္တ (တိ) [ဥပ+ဗ္ဗေ+အန္တ] အဲနီးချဉ်းကပ်၍ ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုသော၊သူ။ သဗ္ဗာဟိ ဝါစာဟိ ဥပဗ္ဗယန္တာ (ဒီ၊၂။၂၀ရ)တိ မိတ္တာ ဝိယ ဗန္ဓဝါ ဝိယ စ သမုဿပန္တာ သမ္ဘောဒမာနာ အာလိင်္ဂန္တာ ဟတ္ထေ ဂဏှန္တာ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၈၂။ ဥပဗ္ဗယန္တာတိ ဥပေစ္စ ဂတေန္တာ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၄၁။

ဥပဗ္ဗယေထ (ကြို) [ဥပ+ဗ္ဗေ+ထေ] ဖိတ်ခေါ်-ပင့်ဖိတ်-ရာ၏-သင့်၏။ ဥပဗ္ဗယတိ-ကြည့်။

ဥပဗ္ဗယေယ္ယ (ကြို) [ဥပ+ဗ္ဗေ+ယေ္ယ] ဖိတ်ခေါ်-ပင့်ဖိတ်-ရာ၏-သင့်၏။ ဥပဗ္ဗယတိ-ကြည့်။

ဥပသုံ့ကပ္ပန (နာ) [ဥပ+သံ+ကပ္ပ+ယု] ကြံစည်ခြင်း။ ဒေဝတာ ဟ္ဟသိနံ ဥပသံကပ္ပန-ဝသေန ဒိဗ္ဗာနိ ယာဝုဒ္ဓကာဒီနိ ဒတ္တာ သန္ဓပ္ပေသိ။ မ၊ဌ၊၂။၂ရ၉။ ဥပသက်ပ္ပန-ဝသေနာတိ ဥပသံကပ္ပနနိယာမေန။ မ၊ဋီ၊ ၂။၃၀၅။

ဥပသံဗျာန (နာ) [ဥပ+သံ+ဝိ+ယု။ ဥပရိ သံ-ဝိယတေ ဝိဓိယတေ ဗာဟုလ္လေ၊ နာတိ၊ ယု။ ဥပသံပုဗ္ဗော ဝိ ဝိတ္ထသန္ဓာနေ။ ဓာန်ဋီ။ ၂၉၂။] အပေါ်ရံ-အပေါ်ခြုံ-အဝတ်ထည်၊ စုလျှား၊ တဘက်။ အန္ဓရာ ဥတ္တရိယံ ဥတ္တရာသင်္ဂေါ ဥပသံဗျာနန္တိ ပရိယာယသဒ္ဒါ ဟောန္တိ။ ဝိမာန၊ ဌ။၁၅၁။ ဥတ္တရိယံ ဥပသံဗျာနံ၊ ဥတ္တရိ-သာဋကန္တိ အတ္ထော။ ပေတ၊ဌ။၄၅။

ဥပသံယန္တိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ယာ+အ+အန္တိ] ချဉ်းကပ်ကုန်၏။ တာဒိသံ ဥပသံယန္တိ၊ သညတာ ပြဟ္မစာရယော။ အံ၊ဒ။၃၇၂။ ဥပသံယန္တိတိ ဥပဂစ္ဆန္တိ။ အံ၊ဌ၊၂။ ၃၀၂။

ဥပသံဝသတိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဝသ+အ+တိ] မှီဝဲဆည်းကပ်၏။ ချဉ်းကပ်နေထိုင်၏၊ မှီခိုအသက်မွေးရ၏။ နာ သာခမုပသံဝသေ။ ဇာ၊ ဒ။၄၂၂။ ဇာ၊ဌ၊ဒ။၄။ နာ သာခမုပသံဝသေတိ သာခမိဂံ ပန နာ ဥပသံဝသေ ဥပဂမ္မ နာ သံဝသေယ္ယ။ တေ နိဿာယ ဇီဝိတံ နာ ကပ္ပေ-ယ္ယ။ ဇာ၊ဌ၊ဒ။ဒ၆၉။

ဥပသံဝသေ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဝသ+ယေ္ယ] မှီဝဲဆည်းကပ်ရာ၏။ ချဉ်းကပ်နေထိုင်ရာ၏။ မှီခိုအသက်မွေးရာ၏။ ဥပသံဝသတိ-ကြည့်။

ဥပသံဝသေယ္ယ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဝသ+ယေ္ယ] မှီဝဲဆည်းကပ်ရာ၏။ ချဉ်းကပ်နေထိုင်ရာ၏။ မှီခိုအသက်မွေးရာ၏။ ဥပသံဝသတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရ (တိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+တ] ကပ်၍ ဆောင်-ဆောင်ပို့-ဆောင်ယူ-အပ်သော။ တသ္မာ ဘိက္ခုသ္မာ ကာယေန ဝါစာယ ဝါ ဥပသံဟရေ တတ္ထ ပေသုညကရဏဝစနေ ပါစိတ္တိယံ။ ကင်။ဒ၉၁။ (-ဝိမတိ။ဒ။၄ရ။)

ဥပသံဟရဒေသုဉာ (နာ) [ဥပသံဟရ+ပေသုဉ] ဆောင်ပို့အပ်သော ကုံးတိုက်စကား။ ဘိက္ခု-တော သုတ္တာ ဘိက္ခုနာ ဘိက္ခုသ္မာ ဥပသံ-

ဟဋ္ဌပေသုညေတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊၃၊ရ။ (–ကခ်၊ဋီ၊သမ်။၃၄၈။)

ဥပသံဟတ (တိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+တ] ကပ်၍ ဆောင်–ဆောင်ပို့–ဆောင်ယူ–အပ်သော။ ဤမ ဝါ ဥပသံဟတာနံ အာဘိမမ္ပိကေဟိ ဝိညာ–တာနံ...ဝေဒိတမ္ပံ။ မူလဋီ၊၁။၆၈။

ဥပသံဟရဏ (နဉ) [ဥပ+သံ+ဟရ+ယု] ကပ်၍ ဆောင်–ဆောင်ပို့–ဆောင်ယူ–ခြင်း။ (မိမိ၏သေခြင်းကို အနီးသို့ကပ်ဆောင်သောအားဖြင့်။ သျှ။) ဒသန္နံ အသုဘာနံ ဥပသံဟရဏဝသေန အသုဘာနုပဿီ ဝိဟရတိ။ အံ၊ဌ၊၂။၃၄၄။ ဥပသံဟရဏတော(ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၂၃)တိ ပရေသံ မရဏံ ဒသေတ္တာ အတ္တနော မရဏဿ ဥပနယနတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂ဓ–ဓ။ (–ကခ်။၁ဓ၁။ မ၊ဌ၊၁၊၃ဓ၂။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၀၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၂၅။ ဤတိဝုတ်၊ဌ။၁ဓ၅။)

ဥပသံဟရဏာကာရ (ပု) [ဥပသံဟရဏ+အာကာရ] ကပ်၍ဆောင်ခြင်းဟူသော အခြင်းအရာ–အမူအရာ၊ ကပ်ဆောင်ပုံအခြင်းအရာ။ ဥပသံဟရဏာကာရဿ ဒဿနံ "ကိမ္မိ သာရတ္ထောသိ"တိ။ မဇ္ဈိ၊၂။ရ၄။

ဥပသံဟရဏာကာရဒဿန (နဉ) [ဥပသံဟရဏကာရ+ဒဿန] ကပ်၍ဆောင်ခြင်းဟူသော အခြင်းအရာကို–ပြတတ်သော–ပြကြောင်း ဖြစ်သော–စကား၊ ကပ်ဆောင်ပုံအခြင်းအရာကို ပြကြောင်းစကား။ အယမ္ပိ ခေါ်တိအာဒိ ဥပ–သံဟရဏာကာရဒဿနံ။ မဇ္ဈိ၊၁။၃ဖ၊ရ။ အံ၊ဌ၊ဌ။၁ဝ၄။

ဥပသံဟရဏာနုဂ္ဂမ (ပု) [ဥပသံဟရဏ+အနုဂ္ဂမ] ကပ်၍ဆောင်ခြင်းအစဉ်။ အနု–ဂ္ဂမေနာတိ...သေသေသု ဥပသံဟရဏာ–နုဂ္ဂမေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃ရ၄။

ဥပသံဟရဏာဘာဝ(ပု) [ဥပသံဟရဏ+အဘာဝ] ကပ်၍ဆောင်ခြင်း–ဆောင်ပို့ခြင်း–၏ မရှိခြင်း။ လောမကူပေဟိ ဥပသံဟရဏာ–ဘာဝံ ဒီပ္ပာ ပဋိကိုပတိ။ အဘိ၊ဌ၊၃။ဝ၆ဝ။

ဥပသံဟရတိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+အ+တိ] အနီးသို့–ကပ်၍–ရှေးရှု–ဆောင်၏၊(သဒ္ဓတ္ထ။) ဖြစ်စေ၏။ နှလုံးသွင်း၏။ ပူဇော်–ပသ–၏။ အဓိပ္ပါယတ္ထ။) မနာဝိဂ် ရှုပ် ဥပသံဟရတိ ဘယာနကံ ဘောရဝံ။ ဝိ၊ဝ။ဓ၃ရ။ သော ဤမမေဝ ကာယံ ဥပသံဟရတိ။ ဒီ၊၂။၂၃၅။ မ၊ဝ။ရ၃။ အံ၊ဌ၊၂။၂ရရ။ ဥပသံဟရတိတိ ပရံ ဝါ အမနာပရှုပ် တဿ သမီပေ ဌပေတိ၊ အတ္ထနာ ဝါ ယကွပေတာဒိဝေသံ ဂဟေတ္တာ တိဋ္ဌတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၅ရ။ သော ဤမမေဝ ကာယန္တိ သော ဘိက္ခု ဤမ် အတ္ထနော ကာယံ တေန ကာယေန သဒ္ဓိ ဥာဏေန ဥပသံဟရတိ ဥပနေတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃ဖ၂။ မ၊ဌ၊ဝ။၂ရရ။ အံ၊ဌ၊ ၃။ဝ၀၃။ အနိစ္စတော ဝါ ဥပသံဟရတိတိ အနိစ္စန္တိ မနသိကာရံ ပဝတ္တေတိ။ သံ၊ဋီ၊၂။ဌ၄ရ။ ဥပသံဟရတိတိ ဥပနေတိ ပဝတ္တေတိ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။ရ၉။ (–အံ၊ဋီ၊၃။ဌ၉။) တတ္ထ ပန တဿ ယကွဿ အနုသံဝစ္ဆရံ မဟာဇနော မနုဿ–ဗလီ ဥပသံဟရတိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ဝ၅ဝ။ **ဥပသံ–ဟရန္တိ**–ဝိ၊၂။၂ဝ။ **ဥပသံဟရထ**–ဝိ၊၂။၂ဝ။ ဝိ၊ ၃။၃၂ရ။ ဒီ၊၂။ဝ၃။ ဥပသံဟရထ ဥပနေထ အလ္လိယာပေထ။ ဒီ၊ဌ၊၂။ဝ၃၅။ သာရတ္ထ၊ ၃။၃၂ဝ။ **ဥပသံဟရာမိ**–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဝ။၂ဓ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ဝ။၃ရ၂။ **ဥပသံဟရာမ**–ဒီ၊ဌ၊ဝ။၂ဖ၉။ **ဥပသံဟရတု**–အံ၊ဝ။၂ရ၆။ အံ၊ဌ၊၃။၂၂၅။ **ဥပသံဟရေယျ**–ဝိ၊၂။၂ရ၅။ ဥပသံဟရေ–ယ္ယာတိ ဥပနာမေယ္ယ။ မ၊ဌ၊ဝ။ဝရဝ။ **ဥပသံ–ဟရေယ္ယုံ**– အဘိ၊က။ဝ၃ဌ။ **ဥပသံဟရိ**–အံ၊ဝ။၂ရ၆။ **ဥပသံဟာသိ**–မ၊၂။၃ရဝ။ **ဥပ–သံဟရိဿတိ**–မ၊၂။၃ရဝ။ **ဥပသံဟရိဿန္တိ**

—ဝိ၊၂။၂၀။ ,ဥပသံဟရီဆဆ— ဝိ၊၂။၂၀။

ဥပသံဟရတု (ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+အ+တု] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်ပါလော်။ ဥပ-သံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရထ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+အ+ထ] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်ကြကုန်၏။ ဥပ-သံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရန္တ (တီ) [ဥပ+သံ+ဟရ+အန္တ။ ထီ ၌ ဥပသံဟရန္ဒီ]. အနီးသို့-ကပ်၍-ဆောင်သော၊သူ။ ပေသုညံ ဥပသံဟရန္တော ဒွေ အာပ-တ္တိယော အာပဇ္ဇတိ။ ဝိ၊၅။၆၂။ ပြာဟ္မဏသ ဘတ္တံ ဥပသံဟရန္ဒီ ဥပကွလိတ္ထာ။ သံ၊၁။၁၆၂။ ဥပသံဟရန္ဒီတိ ဥပနေန္ဒီ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၅၄။

ဥပသံဟရန္ဒီ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+အ+အန္ဒီ] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်ကုန်၏။ ဥပသံ-ဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရန္ဒီ (တီ) [ဥပ+သံ+ဟရ+အန္တ+ဣ] အနီးသို့-ကပ်၍-ဆောင်သော၊သူမ။ ဥပသံ-ဟရန္တ-ကြည့်။

ဥပသံဟရမာန (တီ) [ဥပ+သံ+ဟရ+အ+မာန] ကပ်၍ဆောင်သော။ ပဠု ဟိ ကာမဂုဏာ ... ဝိတိသောမနဿံ ဥပသံဟရမာနာ နရံ နန္ဒယန္ဒီ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀။ ဥပသံဟရမာနာတိ ဥပနေန္တာ ဥပ္ပါဒေန္တာ။ သံ၊ဋီ၊၁။ရ၆။

ဥပသံဟရာမ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+အ+မ] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်ကုန်၏။ ဥပ သံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရာမိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+အ+မိ] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်၏။ ဥပသံဟ-ရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရီ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+ဣ] အနီး-သို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်ပြီ။ ဥပသံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရီတမ္ဘ (တီ) [ဥပ+သံ+ဟရ+တမ္ဘ] အနီးသို့-ကပ်၍-ဆောင်သင့်-ဆောင်ထိုက်-သော။ ပဏ္ဍိတေန ပန ဘိက္ခုနာ နာဝါ ဝါ ... ဒါရုကဋ္ဌေ ဝါ ဥပသံဟရီတမ္ဘော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၂၈။ ဝိ၊သင်္ခ၊ဟ။၂၈။ (-မဋ္ဌ၊ဝ။ဂုဇ္ဈ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၂၈ဇ)

ဥပသံဟရီတုကာမ (တီ) [ဥပသံဟရိတုံ+ကမ+ဏ] အနီးသို့-ကပ်၍-ဆောင်ခြင်းငှါ အလို ရှိသော၊သူ။ တေသံ သုခံ ဥပသံဟရိတုကာမော (အတ္ထံ ဟာပေတိ)။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၆၅။ (-ဝဇိရ။၁၆။)

ဥပသံဟရိတ္တာ (ကြို/တီ) [ဥပ+သံ+ဟရ+တ္တာ] ရှေး-ရှုဆောင်-ကပ်ဆောင်-၍။ ကေတ္ထေန အတ္ထာနံ ဥပသံဟရိတ္တာ။ ဒီ၊၂။၁၇၂။ တသ္မိ အသတိ ကာသာဝမ္မိ ဥပသံဟရိတ္တာ ဟုရတော ဌပေတမ္ဘံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂၈။ ဝိ၊သင်္ခ၊ဟ။၂၈။

ဥပသံဟရိယမာန (တီ) [ဥပ+သံ+ဟရ+ယ+မာန] ကပ်၍ဆောင်အပ်သော။ နနု ဒေဝတာဟိ ဥပသံဟရိယမာနာနိ အာရမ္ဘဏာနိ ပရမ-တ္ထတော နတ္ထိ။ ဝိမတိ၊ဝ။၂၅၃။

ဥပသံဟရိဿတိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+သ္သတိ] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်လတ္တံ့။ ဥပ-သံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရိဿထ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+သ္သထ] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်ကုန်လတ္တံ့။ ဥပသံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရိဿန္ဒီ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+သ္သန္ဒီ] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်ကုန်လတ္တံ့။ ဥပသံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရီယတိ (ကမ္မ။ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+ယ+တေ။ တေ ကိုတိ ပြန်] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်အပ်၏။ ဆိုက်ရောက်စေအပ်၏။ ဥပနီယတိတိ ဥပသံဟရီယတိ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၄၀။ ဥပသံဟရီယတိတိ သမ္ဘာဝီယတိ။ အံ၊ဌီ၊၂။၁၂၇။

ဥပသံဟရေယျ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+ယေျ] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်ရာ၏။ ဥပ-သံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟာရ (ပု) [ဥပ+သံ+ဟရ+ဏ] အနီးသို့-ကပ်၍-ဆောင်ခြင်း။ (သဒ္ဒတ္ထ။) နှလုံးသွင်းခြင်း၊ ဆင်ခြင်ခြင်း။(အဓိပ္ပါယတ္ထ)။ အနုပသမ္ပန္နသ စ ဥပသံဟာရေ ဒုတ္ထဌ်။ ကခ်ီ။၁၉၁။ (-ဝိ၊ဌ၊၂။၅၈။) ဓာတုသော ဥပ-သံဟာရေန ဝါ အပ္ပဋိကူလသညီ ဝိဟရတိ။ မ၊ဌ၊၄။၂၅၁။ အကတဿ ဝါ ကရဏတ္ထာယ ပေသုည် ဥပသံဟာရေ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၄၄ဖ။

ဥပသံဟာရတ္ထ (တိ) [ဥပသံဟာရ+အတ္ထ] ကပ်၍ဆောင်ခြင်းအနက်ရှိသော။ ဥပသံဟာ-ရတ္ထော တထာသဒ္ဒေါ။ နေတ္တိ၊ဌီ။၃၊ရ၊၁၃၁။

ဥပသံဟာသိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+ဏျ။ နိရုတ္တိ၊ နှာ။၄၃၃။] အနီးသို့-ကပ်၍-ဆောင်ပြီ။ ဥပသံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟိတ (တိ) [ဥပ+သံ+ဓာ+တ] စပ်ယှဉ်-ဆက်စပ်-သော၊ တကွဖြစ်သော။ ကာမူပ-သဠိတာ (ကာမူပသံဟိတာ)တိ အာရမ္မဏ် ကတ္တာ ဥပ္ပဇ္ဇမာနေန ကာမေန ဥပသံဟိတာ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၃၃၅။ မ၊ဌ၊၁။၃ဖ၁။ သံ၊ဌ၊၃။၁၃။ ဓူ၊ဌ၊ နိ၊ ဌ၊၁၂၀။ ကာမူပသံဟိတာတိ ကာမရာဂေန ဥပေစ္စ သန္ဓာနိယာ သမ္ဓဒ္ဓါ ကာတဗ္ဗာတိ အာဟ "အာရမ္မဏ် ကတ္တာ"တိ။ မ၊ဌီ၊၂။၄၁။ (-အဘိ၊ ဌ၊၂။၄၀၀။ ခုဒ္ဒကဌ။၂ဖ။ ဥဒါန၊ဌ။၃၁၅။ သံ၊ ဌီ၊၁။၃ဖ၊၂၉၂။ အံ၊ဌီ၊၂။၃၅၅။ အံ၊ဌီ၊၃။၁၄၄။)

ဥပသဂ္ဂ (ပု) [ဥပ+သဂ္ဂ+အ] ကြဲအူနီရောဂါ။ ဥပသဂ္ဂ[2](၃)ကြည့်။

ဥပသဂ္ဂတိ (ကြို) [ဥပ+သဂ္ဂ+အ+တိ] ချဉ်း-ကပ်၏။ ပဋိကုဋ္ဌတိတိ အပသဂ္ဂတိ နှ ဥပ-သဂ္ဂတိ။ သာရတ္ထ၊၂။၁ရ၈။

ဥပသဂ္ဂိတ္ဘာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+သဂ္ဂ+တ္ဘာ] ချဉ်း-ကပ်၍၊ သွားရောက်၍၊ ဝင်ရောက်၍။ ပသ-ဂ္ဂိယာတိ ဥပသဂ္ဂိတ္ဘာ ဂန္ဓာ၊ တံ ပန တတ္ထ အဇ္ဈောဂါဟန် ဟောတိတိ အာဟ "ပဝိ-သိတ္ဘာ"တိ။ သံ၊ဌီ၊၁။၃၃၀။

ဥပသဂ္ဂ[2] (ပု) [ဥပ+သဇ(=သဇ္ဇ)+ဏ။ (၁) ဥပေစ္စတ္ထံ သဇ္ဇန္တိ ဥပသဂ္ဂါ ဟိ ပါဒယော။ ရူ၊နှာ။၁၃၁။ ဥပေစ္စ နာမမ္ပိ အာချာတမ္ပိ သဇန္တိ လဂ္ဂန္တိ တေသံ အတ္ထံ ဝိသေသေန္တိ ဥပသဂ္ဂါ။ နိတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃ဖ၄။(၂) ဥပဂန္ဓာ သဇ္ဇတိ ပကာသေတိတိ ဥပသဂ္ဂေါ၊ ဏော။ ဓာန်၊ဌီ။ ၄၀၈။ (ဥပသဂ်-သံ)] (၁) ဥပသာရပုဒ်၊ နာမ်ပုဒ် အာချာတ်ပုဒ်တို့သို့ ကပ်ရောက်၍ ထိုပုဒ်တို့၏ အနက်ကို-စိမ်-ထူးခြားအောင်ပြု-တတ်သောပုဒ်၊(ပ, ပရာ, နိ, နီ စသော ၂၀-သောပုဒ်အပေါင်း)။ ထိုဥပသာရပုဒ်သည် (က) ပရာဇေန္ဓိ စသည်၌ကဲ့သို့ မူရင်းဓာတ်အနက်ကို တားမြစ်၍ တခြားအနက်တစ်မျိုးကို ပြောင်းလဲ ဟောကြားစေနိုင်သောဓာတ္တတ္ထဟာဝကဥပသာရ ပုဒ်၊ (ခ) ဥဂ္ဂတိ စသည်၌ကဲ့သို့ မူရင်း ဓာတ်အနက်ကို အထူးပြုတတ်သော ဓာတ္တတ္ထ ဝိသေသက ဥပသာရပုဒ်၊ (ဂ) ပတိဋ္ဌာတိ စသည်၌ကဲ့သို့ မူရင်းဓာတ်အနက်သို့ အစဉ် လိုက်သော (မူရင်း ဓာတ်အနက်ကိုပင် ဟောသော) ဓာတ္တတ္ထာနုဝတ္ထက ဥပသာရ ပုဒ်ဟူ၍ သုံးမျိုးရှိ၏။ ရူ၊နှာ။၁၃၂။ နိတိ၊ သုတ္တ။နှာ၊၃ဖ၄။ နာမ်ပုဒ်စစ်။ ထိုအပြင် ထို (၂၀) သော ဥပသာရပုဒ်တို့တွင် ပတိ, ပရိ,

အနု, အဘိ ဟူသောလေးပုဒ်တို့သည် ပုဒ်တို့၏ အစနှင့် အဆုံးတို့၌ နေတတ်၏။ ဥပမာမျှား အားဖြင့်—ပဋိသေဝတိ၊ သူရိယုဂ္ဂမနံ ပတိ၊ ပရိဘုဥ္ဇတိ၊ ပရိဘုတ္တံ၊ ရုက္ခံ ပရိဝိဇ္ဇောတတေ ဝိဇ္ဇု။ အနုဘဝိတိ၊ အနုဘူတံ၊ အနုသာရိပုတ္တံ ပညဝါ။ သာဓု ဒေဝဒတ္တော မာတရမဘိ-စသည်တည်း။ ကျန်သော ၁၆-ပုဒ်တို့သည်ကား ပုဒ်တို့၏ အစ၌သာနေ၍ အဆုံး၌ မနေ။ နီတိ၊သုတ္တ။၃၆၉။ (၂) ဆင်းရဲခြင်း၊ ကပ်ငြိခြင်း။ ကပ်ငြိတွယ်တာတတ်သော-အခြင်းအရာ-ဘေးရန်၊ ပျက်စီးခြင်း၊ ညှဉ်းဆဲခြင်း၊ (ဝိ၊ပိ၊ဓာန်-၌ အစွဲ (ဇုတ်၊ နတ်ပယောဂ)ဟု ပြန်ဆိုသည်။) (၃) ကြံအူနီရောဂါ။

(၁) သန္ဓိ ဥပသဂ္ဂေါ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၃၇။ အဘိဟဋ္ဌန္တိ အဘိတိ ဥပသဂ္ဂေါ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၄၈။ (၂) မာဟေဝ ဘာတုံ နော ဥပသဂ္ဂေါ အဟောသိ။ ဝိ၊ဂ။၄၂။ ဘယတော ဥပသ-ဂ္ဂတော စလတော။ ပဋိသံ။၄၁၁။ မဟာနိ။၄၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၄၆။ ယေ၊ကေစိ ဥပသဂ္ဂါ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ သမ္ဗေ တေ ဟာလတော ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ မ၊ဂ။၁၀၆။ အံ၊ဋ။၉၉။ (-ဒီ၊ဌ၊ဂ။၁ဂ၁။ ခုဒ္ဒကဌ။၁၀၆။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၁၂။) ဥပသဂ္ဂေါတိ ဥပဒ္ဓဝေါ။ သာရတ္ထ၊ဂ။၂၀၈။ ဝိမတိ၊၂။၉၈။ ဥပသဂ္ဂေါတိ ဥပသဿ ဌာကာရော၊ 'တတ္ထ' တတ္ထ' လဂ္ဂနာ-ကာရော...ကောဋ္ဌာသ်ာ ဟာဘိတ္ထိ ဌာ ဟာ ဒီသု တတ္ထ 'တတ္ထ' လဂ္ဂိတ္ဘာ 'နိသ်ိ ဒန္တိ' နဌ် အနုသောစမ်ာနာ၊ အယံ ဥပသ်ဿ ကာရော လဂ္ဂနာကာရော နာမ။ မ၊ဌ၊ဂ။ရ၀-၁။ အံ၊ဌ၊ ၂။ဖ၉။ ဥပသဂ္ဂေါတိ ဥပသ်ဿ ဒေ၀ တော-ပဝိဋ္ဌနာဒီနာ အပ္ပဋိကာရ၀ိယာတပတ္တိ။ အံ၊ ဋီ၊၂။ရ၅။ (-မ၊ဋီ၊ဂ။၂ရ၈-၉။) ဥပသဂ္ဂါတိ သရီရေ သ်သ်ဿ ဝိယ ဥပရ္ဟပရိ ဥပ္ပဇ္ဇနကာနိ ဗျသနာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊ဂ။၁ဂ၄-၅။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၉ဖ။) ဥပသဂ္ဂ(မဟာနိ။ဂ၁၉)ဟု ရှေ့နှုန်း။ မဟာနိ၊ဌ။ဂ၀ဖ။

(၃) ဥပသဂ္ဂေါ ဝိယ အနဓိ၀ါသနာရဟတာယ စ ဥပသဂ္ဂတော။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။ဂ၁ဖ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၂၄ရ။ 'မဟာနိ'ဌ။ဂ၄၅။) ဥပသဂ္ဂသဒ်သ-တာယ 'စ' ဥပသဂ္ဂေါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ဂ၉ဖ။ ဥပသဂ္ဂေါ ဝိယာတိ ဥပသ်ဂ္ဂေါ ဝိယ၊ သ်ေ၀ ဝါ ပါဌော။ ယထာ ဥပသ်ဂ္ဂသ်ါတော ဥစ္ဆာဒီနံ ဆဗ္ဗန္ဓရဇော မ၌ဋ္ဌိ(မ၌ဋ္ဌိ-ဆံ၊ဌ၊ဂ။၂ဂ၈။) ကာဒီရောဂေါ သာမိကေဟိ တံ၀ကေ၀ တပ္ပ-ဋိကိရိယာယ အကရကေန 'အဓိ၀ါသိတော ဥစ္ဆာဒီ၀ိနာသကော ဟောတိ၊ ဝေ ခ်ကာသ၀-ကွန္ဓာပိ အပရိနိဗ္ဗာနေန 'အဓိ၀ါသိတာ ဝိနာ-သမ္ဘ၊လာတိ အာဟ 'အနဓိ၀ါသနာရဟ'တာ-ယာတိ။ ပဋိသံ၊ဂ်။ဂ၉၂။

ဥပသဂ္ဂ၂(ပု) [ဥပသဂ္ဂ+အ] ကြံအူနီရောဂါနှင့် တူသော။ အထက်ပုဒ်(၃)ကြည့်။

ဥပသဂ္ဂဇာတ (တိ) [ဥပသဂ္ဂ+ဇာတ] ဖြစ်သောဆင်းရဲရှိသော၊သူ။ ဥပဒ္ဒ၀ဇာတေ ဥပ-သဂ္ဂဇာတေတိ သန္ဓာ၀ဇာတေ။ စူ၊ဋီ။ခ၉၄။ ဥပသဂ္ဂဇာတေတိ ဥပ္ပန္နဒုက္ခဇာတေ။ စူ၊ဋီ၊ ဌ။ရ၆။

ဥပသဂ္ဂနာနတ္ထ (နဉ) [ဥပသဂ္ဂ+နာနတ္ထ] ဥပသာရ ပုဒ်ထူးသည်၏အဖြစ်။ သာယော၀ ပုန ဥပ-သဂ္ဂနာနတ္ထေန ဥပလက္ခဏာ၀ဗ္ဗ၊ပလက္ခဏာ-တိ ဝုတ္ထာ။ အဘိ၊ဌ၊ဂ။ခ၉ဂ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ဂ။ ၃၄၂-၃။

ဥပသဂ္ဂပဒ (နဉ) [ဥပသဂ္ဂ+ပဒ] ဥပသာရပုဒ်။ ပဋိတိ ဥပသဂ္ဂပဒံ။ ဒီ၊ဌ၊ဂ။၂ရ။ (-သ်ံ၊ဌ၊ဂ။၃။ အံ၊ဌ၊ဂ။ခ။ ဥဒါန၊ဌ။ဖ။ ဣတိ၀ုတ်၊ဌ။ခ။)

ဥပသဂ္ဂဗျတ္တယ (ပု) [ဥပသဂ္ဂ+ဗျတ္တယ] ဥပ-သာရပုဒ်-ပြောင်းပြန်လှန်-ရှေ့နောက်ပြောင်း လဲ-ခြင်း။ တမေ၀ ပဒံ ဥပသဂ္ဂဗျတ္တယေန ၀ဒတိ။ ကခ်ါ၊ဋီ။ဂ၂၅။

ဥပသဂ္ဂမဏ္ဍိတဝေဝစန (နာ) [ဥပသဂ္ဂ+မဏ္ဍိတ+ဝေဝစန] ဥပသာရပုဒ်ဖြင့် တန်ဆာဆင်အပ်သော–ဝေဝုစ်–ပရိယာယ်–စကားလှယ်။ သဗ္ဗာ–တိတိ ဣဒံ တဿာ ဧဝ ဥပသဂ္ဂမဏ္ဍိတ–ဝေဝစနံ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၈၆။ (–ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၃၆။)

ဥပသဂ္ဂဝိသေသ (ပု) [ဥပသဂ္ဂ+ဝိသေသ] ဥပသာရပုဒ်ဖြင့်အထူးပြုခြင်း။ ဣဒါနိ ဣဒမေဝ ပန္နရသကံ ဥပသဂ္ဂဝိသေသေန ဒုတိယံ သမာ–ဒါယ ပန္နရသကံ နာမ ကတံ။ ဝဇိရ။၄၉၄။

ဥပသဂ္ဂသဒ်သ (တိ) [ဥပသဂ္ဂ+သဒ်သ] ကြံ့အူနီရောဂါနှင့်တူသော။ ဥပသဂ္ဂ (၃)ကြည့်။

ဥပသဂ္ဂသဒ္ဒ (ပု) [ဥပသဂ္ဂ+သဒ္ဒ] ဥပသာရဖြစ်သော သဒ္ဒါ။ ဥပသဂ္ဂသဒ္ဒါနံ အနေကတ္ထတ္ထာ အဘိသဒ္ဒေါ အတိသဒ္ဒေန သမာနတ္ထော။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၃၉။ (–အနုဋီ၊၁။၁၃။)

ဥပသဂ္ဂူပသမနဝိဇ္ဇာ (ထီ) [ဥပသဂ္ဂ+ဥပသမနာ+ဝိဇ္ဇာ] ဘေးရန်–ငြိမ်းအေးကြောင်း–ပျောက်ကင်းကြောင်း–အတတ်။ သိဝသဒ္ဒေါ သန္တိအတ္ထောတိ အာဟ "သန္တိကရဏဝိဇ္ဇာ"တိ၊ ဥပသဂ္ဂူပသမနဝိဇ္ဇာတိ အတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၃၇၁။

ဥပသက်ပွန (နာ) [ဥပ+သံ+ကပ္ပ+ယု] (၁) ကပ်ချိုကြံစည်ခြင်း။ (တိ)(၂) (ဥာဏ်ဖြင့်) ကပ်ချိုကြံစည်သော၊သူ။ (နာ) (၁) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (တိ)(၂) ဝုတ္ထန္တိ သဂီတိကာနံ ဥပသက်ပွနာနံ ဝိဘာဇနံ ဝုတ္တံ။ ဝဇိရ။၃၅၁။

ဥပသက်ပွနနိယာမ (ပု) [ဥပသက်ပွန+နိယာမ] ကြံ့စည်ခြင်းဟူသောနည်း၊ ကြံ့စည်ပုံ ကြံ့စည်နည်း။ ဥပသကပ္ပနဝသေနာတိ ဥပသ–ကပ်ပွနနိယာမေန။ မဇ္ဈိ၊၂။၃၀၅။

ဥပသက်ဆ (တိ) [ဥပ+သံ+ကမု+တ] ချဉ်းကပ်လာသော၊သူ။ ယောဟံ ဒုဋ္ဌစိတ္တော ဝဝက–စိတ္တော ဣမံ့ပသက်ဆော။ ဝိ၊၄။၃၅၂။

ဥပသက်မ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+အ+ဟိ] အနီးသို့သွားပါလော၊ ချဉ်းကပ်ပါလော။ ဥပသက်–မတိ–ကြည့်။

ဥပသက်မတိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+အ+တိ] အနီးသို့သွား၏၊ ချဉ်းကပ်၏၊ ကပ်ရောက်၏။ သဒ္ဓါဇာတော ဥပသက်မတိ။ မ၊၂။၁၄၅၊၃၅၅။ ဣတိဝုတ်ဌ။ဖ၂။ ဥပသက်မတိတိ ဂရုနံ သမီပံ ဂစ္ဆတိ။ မ၊ဌ၊၃။၁၃၄။ ဥပသက်မတိတိ ဥပ–ဂစ္ဆတိ။ မ၊ဌ၊၃။၂၉၁။ ဘဗတိတိ ဥပသက်မတိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၂ဖ။ မဟာနိ၊ဌ။၄၀၁။ ပဋိပဇ္ဇတိတိ ဥပသက်မတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၉၄။ **ဥပသက်မန္တိ**—ဒီ၊၁။၁၂၀။ **ဥပသက်မတု**— ဒီ၊၁။၁ဂ၈။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၈။ မ၊ဌ၊၁။၄။ သံ၊ဌ၊၁။၄။ အံ၊ဌ၊၁။၄။ **ဥပသက်မန္တု**—ဝိ၊ဌ၊၃။ဖ၂။ **ဥပသက်မ**—ဒီ၊၁။၃၃။ **ဥပသက်မထ**—ဝိ၊၂။ရ၁။ **ဥပသက်–မေယျ**–ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၁ဂ၈။ **ဥပသက်မေယျုံ**—သံ၊၁။၁၂၄။ **ဥပသက်မေယျာမ**—ဒီ၊၂။၂၀၃။ သံ၊၁။၂၄။ **ဥပသက်မေယျုံ**—ဒီ၊၁။၁ဖ၅။ **ဥပ–သက်မိ**—ဝိ၊၁။၁။ ဝိ၊၂။၅၁။ သာရတ္ထ၊၁။၃၃ဖ။ မ၊ဋီ၊၁။၂ဝဖ။ သံ၊ဋီ၊၁။၄၃၊၄၄။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၃။ **ဥပသက်မိသု**— ဝိ၊၂။ရ၁။ ဒီ၊၃။ဖ၆။ **ဥပသ–က်မိတ္ထ**—ဒီ၊ဌ၊၂။၁၃၁။ **ဥပသက်မိ**—ဒီ၊၁။၄ဂ။ **ဥပသက်မိမှာ**—ဒီ၊ဌ၊၂။၁၃၁။ **ဥပသက်မိ–ဆတိ**—ဝိ၊၃။၃၅။ **ဥပသက်မိဆန္တိ**—ဝိ၊ ၃။၃၅။ဝိ၊ဌ၊၁။၁ဂ၁။ **ဥပသက်မိဆာမိ**—သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂၂ဂ။ **ဥပသက်မိဆာမ**—ဒီ၊ ၂။ဖ၉။

ဥပသက်မတု (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+အ+တု] ကပ်ရောက်–ချဉ်းကပ်–သွားရောက်–ပါလော။ ဥပသက်မတိ–ကြည့်။

ဥပသက်မန (နာ) [ဥပ+သံ+ကမု+ယု] ဆည်း

ကပ်ခြင်း၊ ချဉ်းကပ်ခြင်း၊ ကပ်ရောက်ခြင်း။ ဥပသက်မနဗွာဟ် ဘိကွဝေ တောသံ ဘိက္ခုနံ ဗဟူပကာရံ ဝဒါမိ။ သံဃ။ဖ၁။ ဣတိဝုတ်။ ၂၆ရ။ မဇ္ဈ၁။၁ဖ၄။ သံဃ၁။၁ဂဝ။ ဣတိဝုတ်။ဍ။၃၁၄။ ထေရဗဒ္ဓ၁။ ၂၁၁။ ဥပသက်မနန္တိ အသိဝါဒနာ-ဒီဝသေန ဥပဂမနံ။ မဇ္ဈိ၁။ ၂ဖ၃။ ဘဒ္ဒေ ဝါ သရဏာဒိပ္ပါယေန ဥပသက်မနံ။ သာရတ္ထ၁။ ၄၁၄။ မဇ္ဈိ၁။ ၂၃ ၂။ အံ၊ဌီ၊ ၂။၁ရ။

ဥပသက်မနကာလ (ပု) [ဥပသက်မန+ကာလ] သွားရောက်-ကြွရောက်-ချဉ်းကပ်-ရာအခါ။ ဝိဇမ္ဘနံ ဝိယ ဓမ္မသဘံ ဥပသက်မနကာလော။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၉၅။

ဥပသက်မနကိရိယာ (ထီ) [ဥပသက်မန+ကိရိယာ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-ခြင်းကိစ္စကိုပြုခြင်း။ တသ္မာ နာနပ္ပကာရဂုဏ-ဝိသေသာဓိဂမတ္ထာ ဣဓ ဥပသက်မနကိရိယာ။ သာရတ္ထ၁။ဃ၃ဖ။ မဇ္ဈိ၁။ ၂ဝဖ။ အံ၊ဌီ၊ ၂။ဃ၃။

ဥပသက်မနဌာန (နာ) [ဥပသက်မန+ဌာန] ချဉ်း-ကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-ရာဌာန။ ဩဝါဒတ္ထာယ ဥပသက်မနဌာနေ ဩဝါဒါ-ယကော အာစရိယော နတ္ထိ။ အံ၊ဌ၊ ၃။ ၂၃ရ။

ဥပသက်မနပရိယောသာနဒီပန (ထီ၊နာ) [ဥပသ-က်မနပရိယောသာန+ဒီပန] ချဉ်းကပ်-သွား-ရောက်-ခြင်း၏ ပြီးဆုံးမှုကိုဖော်ပြကြောင်း-သဒ္ဒါ-စကား။ ဥပသက်မိတ္ထာတိ ဥပသက်မန-ပရိယောသာနဒီပနံ။ ဝိဇ္ဇ၁။ဃ၀ဝ။ မဇ္ဈ၁။ဃ၃။ သံ၊ဌ၁။ဃ၅။ အံ၊ဌ၊ ၂။ဃ၃။

ဥပသက်မနဝရ (ပု)[ဥပသက်မန+ဝရ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-နိုင်ခြင်းဆုလာဘ်၊ ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-ခွင့်ရခြင်း-ဆုလာဘ်။ ကဲ့ပ္ပတ္ထိသမယေ ဥပသက်မန-ဝရသ ဂဟိတတ္ထာ တဒ်ကဲယေ၀ ... သတ္ထု-သန္တိက ဂန္တာ။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဝ၅။

ဥပသက်မနဝိဓာန (နာ) [ဥပသက်မန+ဝိဓာန] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-ပုံ အစီအစဉ်။ အာစရိ-ယသ သန္တိက ဥပသက်မနဝိဓာနဠ သမ္ဘဗ္ဗိ ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂေ ဝိတ္ထာရတော ကထိတံ။ အဘိဓ၊ ၂။ ၂ဃ၃။

ဥပသက်မနီယ (တိ) [ဥပ+သံ+ကမု+အနီယ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-သင့်-ထိုက်-သော၊သူ။ ဗုဒ္ဓါ ဟိ ဂရု ဟောန္တိ၊... နယတ္ထ တတ္ထ ဥပသက်မနီယာ။ မဇ္ဈိ၊ ၂။ ၁ ၂၄။

ဥပသက်မန္ထ (တိ) [ဥပ+သံ+ကမု+အန္ထ] ချဉ်း-ကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-လာရောက်-သော၊သူ။ သဂါမာဝစရေန ဘိက္ခုနာ သံဃ ဥပသက်မန္ထေန နီစစိတ္တေန သံဃော ဥပသ-က်မိတဗ္ဗော။ ဝိ၊၅။ ၂ရ၊။ သဒ္ဓညော ပဌမံ ဥပသက်မန္ထာ ဥပသက်မန္တိ။ အံ၊ ၂။ဃ၆ဖ။

ဥပသက်မန္တိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+အ+အန္တိ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-ရောက်-လာ-ကြကုန်၏။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မန္ထု (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+အ+အန္ထု] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-ကြကုန်-လော။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+တ္ဝံ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-လာရောက်-ရောက်-လာ-ပြီ။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မိသု (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+ဏ] ချဉ်း-ကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-လာရောက်-ရောက်လာ-ကြကုန်ပြီ။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+ဣ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-လာရောက်-ရောက်-လာ-ပြီ။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မိတ (တိ) [ဥပ+သံ+ကမု+တ] ချဉ်း

ကပ်–သွားရောက်–လာရောက်–အပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသက်မိတဋ္ဌာန (နာ) [ဥပသက်မိတ+ဋ္ဌာန] ချဉ်းကပ်–သွားရောက်–လာရောက်–အပ်သော အရပ်။ မိတ္တသန္ဓဝဝသေန ဥပသက်မိတဋ္ဌာနန္တိ အတ္ထော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂၅။

ဥပသက်မိတမ္ဘ (နာ) [ဥပ+သံ+ကမု+တမ္ဘ] (၁) ချဉ်းကပ်ခြင်း။ (တီ)(၂) ချဉ်းကပ်–သွားရောက်–လာရောက်–အပ်–သင့်–ထိုက်–သောသူ။ (၁) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (တီ)(၂) နမ္မိ ကေနစိ ဥပသက်မိတမ္ဘော အညတြ ကေန ပိတ္ထပါ–တနီဟာရကေန။ ဝိ၊ဝ။၈၆။ နီစစိတ္တေန သံဃော ဥပသက်မိတမ္ဘော။ ဝိ၊၅။ ၂၈ရ။ ဝိ၊သာ၊ဟ။၃ ၂ ၉။ ဥပသက်မိတမ္ဘံ မညေယျာ(ဒီ၊ဝ။၁၆ရ။ မ၊ ၂။ ၁၈၁)တိ ဟုဓာဝန္ဆမ္ဘံ မညေယျ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၃ဝ ၂။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၅ရ။

ဥပသက်မိတမ္ဘကာရဏ (နာ) [ဥပသက်မိတမ္ဘ+ကာရဏ] ချဉ်းကပ်ခြင်း၏အကြောင်း။ ထေရဿပိ စာတိအာဒိနာ ဥပသက်မိတမ္ဘ–ကာရကံ ဝဒတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၁၅ဝ။

ဥပသက်မိတမ္ဘကုလ (နာ) [ဥပသက်မိတမ္ဘ+ကုလ] ချဉ်းကပ်–သင့်–ထိုက်–သော အမျိုး(ဒါယကာ)။ ဥပဝဇ္ဇကုလ–ကြည့်။

ဥပသက်မိတမ္ဘဋ္ဌာန (နာ) [ဥပသက်မိတမ္ဘ+ဋ္ဌာန] ချဉ်းကပ်–သင့်–ထိုက်–သော အရပ်(ပုဂ္ဂိုလ်)။ မိတ္တသန္ဓဝဝသေန ဥပသက်မိတမ္ဘဋ္ဌာနံ။ အံ၊ ဋီ၊၃။၃ ၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဝ။၄ ၂။

ဥပသက်မိတမ္ဘယုတ္တကာလ (ပု) [ဥပသက်မိတမ္ဘယုတ္တ+ကာလ] ချဉ်းကပ်သင့်သည်၏ အဖြစ်နှင့် ယှဉ်သော–ချဉ်းကပ်ခြင်းငှါ သင့်လျော်သော–အချိန်ကာလ။ ဥပသက်မိတမ္ဘ–ယုတ္တကာလေ ဥပသက်မတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။ဝ၁ဝ။

ဥပသက်မိတုံ (ဗျ) [ဥပ+သံ+ကမု+တုံ] ချဉ်း ကပ်–ကပ်ရောက်–သွားရောက်–ခြင်းငှါ။ အာစိဏ္ဏံ ဒေါ ပနေတံ ဝဿံ ဝုဋ္ဌာနံ ဘိက္ခူနံ ဘဂဝန္တံ ဒဿနာယ ဥပသက်မိတုံ။ ဝိ၊ဝ။ဝ၁ ၃။ ဝိ၊ ၂။ ၃ ၆။

ဥပသက်မိတုကာမ (တီ) [ဥပသက်မိတုံ+ကမု+ဏ] ချဉ်းကပ်–သွားရောက်–ခြင်းငှါ အလိုရှိသော၊သူ။ စိရပဋိကာဟံ ဘန္တေ ဘဂဝန္တံ ဒဿနာယ ဥပသက်မိတုကာမော။ ဥဒါန။ ၉ ၃။ (–အံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၂ ၁ ဝ။)

ဥပသက်မိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+သံ+ကမု+တ္တာ] ချဉ်းကပ်–သွားရောက်–လာရောက်–၍။ ယေန ဘဂဝါ တေနုပသက်မိ၊ ဥပသက်မိတ္တာ ဘဂ–ဝတာ သဒ္ဓိံ သမ္မောဒိ။ ဝိ၊ဝ။ ၁။ ဒီ၊ဝ။ ၄ ရ။ မ၊ ၁။ ၂ ဝ။ သံ၊ဝ။ ၁။ အံ၊ဝ။ ၅ ၈။ ခုဒ္ဒက။ ၃။ သုတ္တနိ။ ၃ ၁ ၈။ ဥပသက်မိတ္တာတိ ဥပသက်မနဟရိယော–သာနဒီပနံ၊ အထ ဝါ ဧဝံ ဂတော တတော အာသန္နတရံ ဌာနံ ဘဂဝတော သမီပသခါတံ ဂန္တွာတိပိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၁ ဝ ဝ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၁ ။ ၁ ၁ ၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၁ ။ ၁ ၅။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂ ။ ၁ ၃။ ခုဒ္ဒက၊ ဋ္ဌ။ ၉ ၈။

ဥပသက်မိတ္ထ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ကမု+တ္ထ] ချဉ်း ကပ်–သွားရောက်–လာရောက်–ကြကုန်ပြီ။ ဥပသက်မတိ–ကြည့်။

ဥပသက်မိမှာ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ကမု+မှာ] ချဉ်း ကပ်–သွားရောက်–လာရောက်–ကြကုန်ပြီ။ ဥပသက်မတိ–ကြည့်။

ဥပသက်မိဿတိ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ကမု+သ္သတိ] ချဉ်းကပ်–သွားရောက်–လာရောက်–လတ္တံ့။ ဥပသက်မတိ–ကြည့်။

ဥပသက်မိသန္ဓိ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ကမု+သန္ဓိ] ချဉ်းကပ်–သွားရောက်–လာရောက်–ကြကုန်

လတ္တံ့။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မိဿာမ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+ဿာမ] ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-ကြကုန်အုံ့။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မိဿာမိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+ဿာမိ] ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-အုံ့။ ဥပ-သက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မေယျုံ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+ယျုံ] ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-ရာ၏။ ဥပ-သက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မေယျ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+ယျ] ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-ရာ၏။ ဥပ-သက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မေယျာမ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+ယျာမ] ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-ကြကုန်ရာ၏။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မေယျုံ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+ယျုံ] ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-ကြကုန်ရာ၏။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+သံ+ကမု+တ] ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-၍။ ဥပသက်မ ပုစ္ဆာမ မစ္ဆရိယသပမောစန(သုတ္တနိ။၃၀၄)ဋ္ဌ တံ ဝေရှိပ် မဟေသီ ဥပသက်မိတ္တာ ... ပုစ္ဆာမ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀၅။

ဥပသခါတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+သံ+ခါ+တမ္ဘ] ခေါ်ဝေါ်ပြောဆို-ထည့်သွင်းရေတွက်-အပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသခေါ်ယျ (တိ) [ဥပ+သံ+ခါ+ဏျ] ခေါ်ဝေါ်ပြောဆို-ထည့်သွင်းရေတွက်-အပ်သော။ ဝေမ-ဗ္ဗေ နုပသခေါ်ယျာတိ ... ရတ္တောတိ နုပသ-ခေါ်ယျာ။ မဟာနိ။၁၆၃။ ဝေမဗ္ဗေ နုပခေါ်-ယျာတိ ပစ္စုပ္ပန္နေပိ အဒ္ဓနိ ရတ္တောတိ-အာဒိနာ နယေန နဲ ဥပသခါတမ္ဘော။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၂၇၇။

ဥပသဂ် (ပု) [ဥပ+သန္ဒ+ဏ] ကပ်ငြိတွယ်တာ-ခြင်း-တတ်သောလောဘ။ ဖလိကမဏိ ဝိယ ပကတိပဘဿရဿ စိတ္တသန္ဓာနဿ ဥပသဂေါ ဝိယ ဝိပရိဏာမကာရဏံ ရာဂါဒယော။ မ၊ဋီ၊ ၂။၇၈။

ဥပသင်ကိုတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+သံ+ဂဟ+ဏာ+တမ္ဘ] ချီးမြှောက်ထောက်ပံ့-သင့်-ထိုက်-သော၊သူ။ အဘိသိတ္တခတ္တိယာ ... ဥပသင်ကိုတမ္ဘာ။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၊၃။၃၄။

ဥပသင်ယ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+သံ+ဂဟ+တ] ခြေသေးလိမ်းကျံ ပူဇော်ဟန်ဖြင့် တန်တန် သိမ်းပိုက်၍၊(ကူး၊သျ)။ အနေန ပါနေန ဥပဋ္ဌဟိမှာ ပါဒူပသင်ယ သင်ကေနိဝေသနေ။ ဒီ၊၂။၂၁ရ။ ပါဒူပသင်ယာတိ ပါဒေ ဥပသင်ယ၊ ပါဒ-ဓောဝနပါဒမက္ခနာနုပ္ပဒါနေန ပူဇေတ္တာ ဧဝ ဝန္ဒိတ္တာ စ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀၀။

ဥပသဇ္ဇတိ (ကြို) [ဥပ+သဇ္ဇ+အ+တိ] ကပ်၍-စီစဉ်-စီမံ-တတ်၏။ အတ္ထေ ဥပသဇ္ဇတိတိ ဝါ ဥပသဂ္ဂသ အနုတ္ထသညတ ဂဟေတ္တာ ဝုတ္တံ။ အနုဋီ၊၁။၁၃။

ဥပသဇ္ဇန (နဿ) [ဥပ+သဇ္ဇ+ယု] (၁) ကပ်ငြိခြင်း။ ပူးကပ်ခြင်း။ (တိ)(၂) ကပ်ငြိအပ်သော။ (နဿ) (၁) ဥပသဂ္ဂေါတိ ဥပသဇ္ဇနံ၊ ဒေဝတောပပီ-ဌာဒိနာ အပ္ပဋိကာရဝိဿာသောပတ္ထိ။ အံ၊ဋီ၊၂။၇၅။ (-မဋီ၊၃။၂၈ရ။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသဇ္ဇနဋ္ဌ (ပု) [ဥပသဇ္ဇန+အတ္ထ] ကပ်ငြိအပ်သည်၏အဖြစ်ဟူသော အနက်သဘော။ အဒ္ဓတ္ထံ ရာဂါဒီဟိ အနတ္ထေဟိ ဥပသဇ္ဇနဋ္ဌေန ဥပသဂ္ဂသဒ်ိသ္ဿတ္ထယ စ ဥပသဂ္ဂေါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။၃၉၅-၆။

ဥပသဠိတ (တိ) [ဥပ+သံ+ဝ+တ] စပ်ယှဉ်-ဆက်စပ်-သော၊ တကွဖြစ်သော။ တဠိ အနဝ-ဇ္ဇလက္ခဏေ ပစ္စဝေက္ခဏာကာရပ္ပဝတ္ထေန ဝမ္မေန ဥပသဠိတန္တိ ဝုစ္စတိ။ မဋ္ဌ၊၁။၁ရ။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊၃ရ။၁၃၅။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၈၃။)

ဥပသ(ဿ)ဋ္ဌ (နာ) [ဥပ+သဇ(သဇ္ဇ)+တ။ ဥပသ္ဘ-ဇ-သံ။] (၁) ကပ်ငြိ-ငြိကပ်-တွယ်တာ-ခြင်း။ (တိ)(၂) စွန့်လျှအပ်သော။ (၃) ကပ်ရောက်အပ်သော၊ ပြည့်စုံသော။ (၁) ဥပသ-ဋ္ဌာကာရ-ကြည့်။ (၂) ဥဒကူပသဋ္ဌ-ကြည့်။ (၃) ဒေါသူပသဋ္ဌတာယာတိ အာရမ္မဏတော, သမ္မယောဂတော စ ရာဂါဒိဒေါသေဟိ ဥပေ-တတာယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၉၆။

ဥပသ(ဿ)ဋ္ဌ (တိ) [ဥပ+သသု(သသ)+တ။ ရှုနှာ။၄၁၄။ နီတိ၊ဓာ။၁ရ၆။ ဓာတ္တတ္ထ။၃၉၄] (၁) ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်-အပ်သော၊ အညှဉ်းဆဲ ခံရသော၊ ဒုက္ခနှင့်ရောနှောသော၊ ဒုက္ခသို့ သက်ဝင်သော။ (၂) ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်-တတ် သော။ (၁) ဥပဒ္ဓိတံ ဝတ ဘော၊ ဥပသ(ဿ)ဋ္ဌं ဝတ ဘော။ ဝိ၊၃။၂၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁၀။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉၅။ အပ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ရ၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၂။ သမ္ဘ-ဘိကွဝေ ဥပသဋ္ဌံ။ သံ၊၂။၂၅၈။ ဥပသဋ္ဌန္တိ ဥပဟတဋ္ဌေန။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၂။ ဥပသဋ္ဌန္တိ ဒုက္ခေန သမ္ပီသံ ဒုက္ခောတိဏ္ဏं သမ္ဘသတ္တကာယဇာတန္တိ အတ္ထော။ ဝိမတိ၊၂။၉၃။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်

ဥပသဋ္ဌရောဂ (ပု) [ဥပသဋ္ဌ+ရောဂ] နှိပ်စက်တတ်သောရောဂါ၊ ကြုံအူနီရောဂါ။ ဥပသဋ္ဌ-ရောဂေန ဝိယ အန္ဓော ဝေ အဘိဟတ-သမ္ဘတာ ဥပဟတဋ္ဌော။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၉၁။

ဥပသဋ္ဌာကာရ (ပု) [ဥပသဋ္ဌ+အာကာရ] ကပ်ငြိ-တွယ်တာသောအခြင်းအရာ။ ဥပသဂ္ဂ(၂)ကြည့်။

ဥပသဒ္ဓ (ပု) [ဥပ+သဒ္ဓ] ဥပသဒ္ဓါ။ ဒဠ္ဍတ္ထောဟိ ဇတ္ထ ဥပသဒ္ဓေါ ဥပါယာသဥပကဋ္ဌာဒီသု ဝိယ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ရ၂။

ဥပသန္ဓ (ပု) [ဥပ+သမု+တ] (၁) ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ငြိမ်သက်-တည်ငြိမ်-ခြင်း။ (၂) ဥပသန္ဓမည်သူ။ (အတ္ထဒဿီမြတ်စွာဘုရား၏ အဂ္ဂသာဝကဖြစ်သော ဥပသန္ဓထေရ်၊ ဝေဿ-ဘူမြတ်စွာဘုရား၏ အလုပ်အကျွေးဖြစ်သော ဥပသန္ဓထေရ်ဟု နှစ်ဦးတွေ့ရ၏။) (တိ)(၃) ငြိမ်းအေးစေတတ်သော၊ ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ငြိမ်သက်-တည်ငြိမ်-သော။ (၁) ဥပသန္ဓန္တိ ဝါ ဥပသမော ဝုစ္စတိ ।... အစ္စန္တူပသမေန သန္ဓစိတ္တသာတိ အတ္ထော။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ၊၂၄ရ။ (၂) သံ့ဆော စ ဥပသန္ဓော စ၊ အဟောသုံ အဂ္ဂ-သာဝကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၅၄။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ဖ၆။ ဥပ-သန္ဓော နာမုပဋ္ဌာကော၊ ဝေဿဘုဿ မဟော-သိနော။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃ရ၀။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၀။ (၃) အဓိစေတသော ... ဥပသန္ဓသ သဒါ သတီ-မတော။ ဝိ၊၂။ရရ။ ဥဒါန။၁၂ရ။ မွေ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၄၃။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ရ၀။ မ၊ဋီ၊၁။၂၄၄။ တတော မာနာဘိသမယာ ဥပသန္ဓော စရိဿသိ။ သံ၊ ၁။၁၉၀။ သုတ္တနိ။၃၂၉။ ထေရ။ ၃ရ၀။ ထေရီ။ ၃ရ၁။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ဖ၆ရ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၁၅။ ဒီ၊ ဋီ၊၃။၂၁၄။ ဥပသန္ဓသ္သာတိ ရာဂါဒီနံ ဥပ-သမေန (အစ္စန္တူပသမေန) ဥပသန္ဓသ္သ။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊၃။ဖ၆ရ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ၊၂၃၂။ ရာဂါဒယော ဥပသမေတိတိ ဥပသန္ဓောတိ ဝါ ဒဿေတုံ ရာဂါဒိနန္တိ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၅၁။ ဥပသန္ဓော စရိဿသိတိ အထေဝံ အရိယမဂ္ဂေန မာနဿ အဘိသမယာ ၁ယာ ၀ယာ ပဟာနာ ပဋိနိ-သဏ္ဌါ ဥပသန္ဓော နိဗ္ဗုတော သီတိဘူတော ... စရိဿသိ ဝိဟရိဿသိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။ရရ။ ဥပသန္ဓောတိ စောရဇနိတသင်္ခါတဝူပသမေန ဥပသန္ဓော ဇနပဒေါ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။ရ၃။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၀။

ဥပသန္ဓညာန (တိ) [ဥပသန္ဓ+ဉာန] တည်

ကြည်ငြိမ်သက်ထက်မြက်သော၊ တည်ကြည်ငြိမ်သက်ခြင်းများသော၊သူ။ ဥပသန္ဓပတိသ-ကြည့်။

ဥပသန္ဓကာယဝစီကမ္မန္ဓ (တိ) [ဥပသန္ဓ+ကာယဝစီကမ္မန္ဓ] ငြိမ်သက်သော-ကာယက်ဝစီက်-ကိုယ်နှုတ်အမူအရာ-ရှိသော၊သူ။ သန္ဓာ-တိ ဥပသန္ဓကာယဝစီကမ္မန္ဓာ။ ဝိမာန၊၆။၂၄၆။

ဥပသန္ဓကာရဏ (နq) [ဥပသန္ဓ+ကာရဏ] ငြိမ်သက်တည်ငြိမ်ခြင်း၏ အကြောင်း။ ဣမသ္မိ ပန ဘိက္ခုသံဃသ္မိ ဥပသန္ဓကာရဏံ တုယှံ အပါကဍ္ဎံ။ မ၊၆၊၃၇။ ဥပသန္ဓကာရဏန္တိ ဥပသန္ဓဘာဝကာရဏံ။ မ၊ဋီ၊၃၊၂။

ဥပသန္ဓကိလေသ (တိ) [ဥပသန္ဓ+ကိလေသ] ငြိမ်းအေး-ချုပ်ငြိမ်း-သော ကိလေသာရှိသော။ ဥပသန္ဓ သန္ဓ-ကြည့်။

ဥပသန္ဓစိတ္ထ (နq) [ဥပသန္ဓ+စိတ္ထ] ငြိမ်းအေးသောစိတ်။ သမာပတ္တိယာ ဝိက္ခမ္ဘနေန ဟိ ဥပသန္ဓ-ကိလေသတ္တာ ဥပသန္ဓစိတ္ထံ နာ သမ္ဘတာ "ဥပသန္ဓသန္ဓံ"တိ ဝုစ္စတိ။ ဥဒါန၊၆။၂၄၆။

ဥပသန္ဓဒရထ (တိ) [ဥပသန္ဓ+ဒရထ] ငြိမ်းအေး-ချုပ်ငြိမ်း-ပြီးသော ပူလောင်မှုရှိသော၊ ပူလောင်မှုချုပ် ငြိမ်းပြီးသော။ ကိလေသပရိ-ဠာဟာနံ ဒုရိဘာဝေန သုဋ္ဌု ဥပသန္ဓဒရထော။ မ၊ဋီ၊၁။၂၇၇။

ဥပသန္ဓဒဿန (တိ) [ဥပသန္ဓ+ဒဿန] တည်ကြည်ငြိမ်သက်စွာ-တွေ့မြင်-ဖူးမြင်-အပ်သော၊ သူ(ဘုရား)။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသန္ဓပတိသ(ဿ) (တိ) [ဥပသန္ဓ+ပတိ+သမ+ကို] တည်ကြည်ငြိမ်သက်စွာ-တွေ့မြင်-ဖူးမြင်-အပ်သော၊သူ(ဘုရား)။ ဥပသန္ဓံ ပတိသမ္ဘတိ အာလောကိယတိတိ ဥပသန္ဓ-ပတိသော(သော) ဥပသန္ဓဒဿနော ဥပသန္ဓ-ဥဿနော။ ဒီ၊ဋီ၊၂။ ၂၀၅။ ဥပသန္ဓပဒိဿ-ဟုလည်းရှိ၏။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသန္ဓပဒိဿ (တိ) [ဥပသန္ဓ+ပ+ဒိဿ+အ။ ဒိဿ ကို ဒိဿပြု] တည်ကြည်ငြိမ်သက်စွာ-တွေ့မြင်-ဖူးမြင်-အပ်သော၊သူ(ဘုရား)။ ဥပ-သန္ဓပဒိဿော (ဥပသန္ဓပတိသော) ဘဂ္ဂေ ဘဂဝါ။ ဒီ၊၂။၁၆၆။ ဥပသန္ဓပဒိဿော (ဥप-သန္ဓပတိသော-က။ ဥပသန္ဓပတိသော-သျှာ။)တိ ဥပသန္ဓဒဿနော။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၃၁။ အထက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပသန္ဓရူပ (တိ) [ဥပသန္ဓ+ရူပ] ငြိမ်သက်သူ၏အဖြစ်-ငြိမ်သက်ခြင်း-ဟူသော သဘောရှိသော၊သူ။ ဘိက္ခဝေ ဘိက္ခုနာ နာမ ကာယာ-ဒီဟိ ဥပသန္ဓရူပေန ဘဝိတမ္ဗံ။ ဓမ္မ၊ဋီ၊၂။၂၆၁။ (-ဓမ္မ၊ဋီ၊၁။၃၃ရ၆။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၅၆။)

ဥပသန္ဓဝစီသမာစာရ (တိ) [ဥပသန္ဓ+ဝစီသမာစာရ] ငြိမ်သက်သော နှုတ်အကျင့်ရှိသော၊သူ။ သောတိ ဥပသန္ဓဝစီသမာစာရော ပုဂ္ဂလော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၅၆။

ဥပသန္ဓသန္ဓ (တိ) [ဥပသန္ဓ+သန္ဓ] ငြိမ်းအေးသည်ဖြစ်၍ ငြိမ်သက်သော၊ ငြိမ်းအေး ငြိမ်သက်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသန္ဓသန္ဓစိတ္ထ (တိ) [ဥပသန္ဓသန္ဓ+စိတ္ထ] ငြိမ်းအေးသည်ဖြစ်၍ ငြိမ်သက်သောစိတ်ရှိသော၊ ငြိမ်းအေးငြိမ်သက်သောစိတ်ရှိသော၊ အလွန်ငြိမ်းအေးခြင်းကြောင့် ငြိမ်သက်သော စိတ်ရှိသော၊သူ။ ဥပသန္ဓသန္ဓစိတ္ထာသု၊ နေတ္ထိစ္ဆန္ဒသ ဘိက္ခုနော။ ဝိက္ခီဏော အာတိသံသာရော၊ မုတ္ထော သော မာရဗန္ဓနာ။ ဥဒါန၊၁၃၂။ ဥप-သန္ဓမေဝ ဟုတ္ထာ သန္ဓံ စိတ္ထံ တေဿာတိ ဥပသန္ဓသန္ဓစိတ္ထော၊ သမာပတ္တိယာ ဝိက္ခမ္ဘနေန ဟိ ဥပသန္ဓကိလေသတ္တာ ဥပသန္ဓစိတ္ထံ နာ သမ္ဘတာ ဥပသန္ဓသန္ဓန္တိ ဝုစ္စတိ ထသ ဥप-

သမသာ အနစ္စန္ဓိကဘာဝတော၊ နိ တထာ အဂ္ဂမဂ္ဂေန၊ တေန ပန အစ္စန္တမေဝ ကိလေ-သာနံ သမုစ္ဆိန္နတ္တာ အရဟတော စိတ္တံ ပုန ကိလေသာနံ အနုပသမေတဗ္ဗတာယ သမထ-ဝိပဿနာဟေဋ္ဌိမမဂ္ဂေဟိ ဥပသန္ဓကိလေသံ ဟုတ္တာ အစ္စန္တသန္ဓဘာဝတောဝ ဥပသန္ဓသန္ဓန္တိ ဝုစ္စတိ။ ... ဥပသန္ဓန္တိ ဝါ ဥပသမော ဝုစ္စတိ၊ တသ္မာ ဥပသန္ဓသန္ဓစိတ္တာဿာတိ အစ္စန္တ-ပသမေန သန္ဓစိတ္တာဿာတိ အတ္ထော။ ... ဘုသံ ဒဠှံ ဝါ သန္ဓံ ဥပသန္ဓံ၊ တေန ဥပသန္ဓေန. ဥပသန္ဓမေဝ ဟုတ္တာ သန္ဓံ ဥပသန္ဓသန္ဓံ၊ တာဒိသံ စိတ္တံ ဧတဿာတိ သဗ္ဗံ ပုရိမ-သဒိသမေဝ။ ဥဒါနဋ္ဌ။၂၄၆-၎။

ဥပသန္ဓသဘာဝ (တိ) [ဥပသန္ဓ+သဘာဝ] အေး ဆေးသော သဘောရှိသော၊ ငြိမ်သက်သော သဘောရှိသော၊သူ။ ကောစိ ယုဝါပိ မဏ္ဍနက-ဇာတိကော နိ ဟောတိ ယထာ ဥပသန္ဓ-သဘာဝေါ။ မဇ္ဈ၊၁။၁၅၇။ သာရတ္ထ၊၂။၁၆၉။ သာရတ္ထ၊၃။၄၃၉။ အံဋီ၊၃။၂၄၂။ သဗ္ဗကာလံ ဥပသန္ဓသဘာဝေါ၀ ဟောတိ။ ဣတိဝုတ်၊ ဋ္ဌ။၂၈၁။

ဥပသန္ဓာကာရ (ပု) [ဥပသန္ဓ+အာကာရ] ငြိမ်း အေး-ငြိမ်သက်-သော အခြင်းအရာ။ စိတ္တေန အနုပသန္ဓော နိ ဥပသန္ဓာကာရံ ဒဿေတိ။ မဇ္ဈ၊၃။၃။

ဥပသန္ဓိန္ဒြိယ (တိ) [ဥပသန္ဓ+ဣန္ဒြိယ] ငြိမ်-သက်သော ဣန္ဒြေရှိသော၊သူ။ ဝိပ္ပသနာရဟဒ-မိဝ ဥပသန္ဓိန္ဒြိယံ ဘိက္ခုသံဃံ ပုနပ္ပုနံ အနုဝိ-လောကေတ္တာ။ ဒီဃ၊၁။၁၃၉။

ဥပသန္ဓ(ဒ္ဓ)ပသန္ဓ (တိ) [ဥပသန္ဓ+ဥပသန္ဓ] ငြိမ်းအေးငြိမ်သက်သော၊ အလွန်ငြိမ်းအေး ငြိမ်သက်သော၊သူ။ ဘိယ္ယောသော မတ္တာယ ဘိက္ခု သမဂ္ဂါ ဇာတာ အဘိဝိယ ဥပသန္ဓ-ပသန္ဓာ။ မဇ္ဈ၊၄။၄၈။ သာတိသယံ အဘိက္ခဏ္ဍ ဥပသမပ္ပတ္တိယာ အတိဝိယ ဥပသန္ဓ(ပသန္ဓာ။ မဇ္ဈိ၊၃။၂၆၀။ ဥပသန္ဓ(ပသန္ဓော ဝိယ သော-တာပန္နော ဝိယ သကဒါဂါမီ ဝိယ စ ဝိဟရတိ။ မဇ္ဈ၊၂။၂၅၂။ (-ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၇၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၀၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၅၃။) ကေစ္စော ပုဂ္ဂလော တာဝဒေ ... ဥပသန္ဓ(ပသန္ဓော ဟောတိ။ အံ၊၂။၃၄၅။ ဥပသန္ဓ(ပသန္ဓောတိ ဥပသန္ဓော ဝိယ ဥပ-သန္ဓော။ အံ၊ဋ္ဌ၃။၁၃၁။

ဥပသန္ဓ(ပသန္ဓ(ဩဇ္ဇာရိကဘာဝ (ပု) [ဥပသန္ဓ(ပသန္ဓ+ဩဇ္ဇာရိကဘာဝ] ရှုန့်ရင်း ကြမ်းတမ်း သော စျာန်အင်္ဂါတို့၏ အလွန်ငြိမ်သက်သည်၏ အဖြစ်။ တေသံ ဟိ ဝသေန ယထာနုပုဗ္ဗံ ဥပသန္ဓ(ပသန္ဓ(ဩဇ္ဇာရိကဘာဝါယ ဘဝဂ္ဂ-သမာပတ္တိယာ သခါရာဝသေသသုခုမတံ ပတ္တာ ... နိရုဇ္ဈန္တိ။ မဇ္ဈိ၊၂။၂၇၁။

ဥပသပ္ပသီ (ကြိ) [ဥပ+သပ္ပ+အ+သီ] ချဉ်းကပ်၏။ ယဒိ ဧဝိတုကာမောသိ၊ ကထံ တမုပ-သပ္ပသိ။ အလက်ာ၊ဂါထာ။ရေ။ ကထမုပသ-ပ္ပသိ ကထမုပဂစ္ဆသိ။ အလက်ာ၊ဋီ။နှာ။၁၁၉။

ဥပသမ (ပု) [ဥပ+သမု+အ။ ဥပ၈မ-သံ](၁) (က) ချုပ်ငြိမ်းခြင်း၊ ငြိမ်းအေးခြင်း၊ ငြိမ်-သက်ခြင်း။ (ခ) စောင့်စည်းခြင်း။ (တိ) (၂) ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ငြိမ်သက်-ရာဖြစ်သော (နိဗ္ဗာန်)။ (၃) ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ငြိမ်သက်-စေတတ်-ကြောင်းဖြစ်-သော(မဂ်၊ အရဟတ္တ ဖိုလ်၊ ခန္ဓာ၊ သောမနဿ၊ စျာန် စသည်)။ (၁)(က) တံ ခေါ ပန မေ ဟဏ္ဍသိခ ပြဟ္မစရိယံ နိ ဗ္ဗိဒါယ နိ ဝိရာဂါယ နိ နိရောဓာယ နိ ဥပသမာယ...သံဝတ္တတိ။ ဒီ၊၂။၂၀၁။ (-ဒီ၁။ ၁ရ၄။ပဋိသံ။၄၂။ မဟာနိ။၁၄၂။) နိ ဥပသ-မာယာတိ ဝဋ္ဋသ ဝူပသမနတ္ထာယ နိ သံဝ-တ္တတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊။၃၁၁။ နိ ဥပသမာယာတိ နိ

ဝဋ္ဋသာ ဥပသမနတ္ထာယ။ ... နိရောဓယ ဥပသမာယာတိ နိဗ္ဗာန်။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၄။ (–ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀၁။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၂၆၄။) မဇ္ဈိမ ပဋိပဒါ ... ဥပသမာယ အတ္ထံဂတာယ သမ္ဘော–ဓယ နိဗ္ဗာနာယ သံဝတ္တတိ။ ဝိ၊ဝု။၁၄။ သံ၊ဝု။၃၆၉။ ပဋိသံ။၃၃၀။ ဝေဒနာနံ နိရောဓ ဥပသမာ။ သံ၊၁။၂။ ဝိတက္ကာ ဥပသမံ ဂစ္ဆန္တိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ၉။ ဥပသမာယာတိ ကိလေသူ–ပသမတ္ထာယ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၆ရ၊၃၂။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၆။ သာရတ္ထ၊၃။၁၆၉။ တေ သတ္ထာသ သမံ ဥပသမံ ဝူပသမံ နိရောဓံ ပဋိပဿဒ္ဓိန္တိ ဝဒန္တိ။ မဟာနိ။၂၁၉။ ဥပသမန္တိ အတ္ထံ သမ်။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၁၅။ သမ္ဘာကုသလာဘိသင်္ခါရာနံ သမာယ ဥပသမာယ ဝူပသမာယ နိဗ္ဗာနာယ။ မဟာနိ။၂၃ရ။ ဥပသမာယာတိ ဥပရူပရိသမန–တ္ထာယ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၂၁။ (ခ) ဣမိနာ မေ ဘန္တေ ဥပသမေန ဥဒယဘဒ္ဒေါ ကုမာရော သမန္နာဂတော ဟောတု။ ဒီ၊ဋ၊။၄ရ။ ဥပသမန္တိ သံယမံ။ အာစာရသမ္ပတ္တိန္တိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဋ။၂၁ရ။ (အဋ္ဌကထာ–သျှမ်းဘာသာ ဥပသမ– ကို "ငြိမ်သက်ခြင်း"ဟုပင် အနက်ပေးကြသည်။ ဋီကာအဖွင့်သို့လိုက်၍ "စောင့်စည်းခြင်း" ဟူသောအနက် ထည့်လိုက်သည်။) (တိ)(၂)(၃) ဥပသမ္ဘတိ ဇော ဒုက္ခန္တိ ဥပသမော၊ နိဗ္ဗာန်။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၂၂၄။ တေ ဝေ ဥပသမေတိတိ ဥပ–သမော အရိယမဂ္ဂေါ ဝေ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၂၂၄။ (–ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂ရ၅။) ဥပသမောပိ ကိလေသူပ–သမန္တေ ဇာတတ္တာ နိဗ္ဗာနသင်္ခါတဥပသမာ–ရမ္မဏတ္တာ ဝါ တဒေဝ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁၃။ ဥပသမောတိ စ ဝိသေသတော အဂ္ဂဖလညာဏံ ဝုစ္စတိ။ ဒီ၊ဋီ၊ဝု။၂၄ဝ။ ပဝိဝေကရသံ ပိတ္တာ၊ ရသံ ဥပသမသ စ။ ဓမ္ဓ။၄ဝု။ သုတ္တနိ။၃၁ရ။ ဇာ၊၁။၁၂၉။ ဥပသမသ စာတိ ကိလေသူပ–သမနိဗ္ဗာနသ စ ရသံ ပိတ္တာ။ ဓမ္ဓ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ရ၄။ ဥပသမသ စာတိ ကိလေသူပသမေန လဒ္ဓ–သောမနသ္သသ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ရ၃။ ဒမော စ သော ဗျာပါဒါဒိနံ ဝိနယနဋ္ဌေန တေသံ ယေဝ ဥပသမနဋ္ဌေန ဥပသမောစာတိ ဒမူပသမော အဓိဝါသနခန္တိ။ မ၊ဋီ၊၃။၄၂၃။

ဥပသမ¹ (ပု) [ဥပသမ+ဂုဏ] နိဗ္ဗာန်၏ ဂုဏ်ကျေးဇူး၊(ပြည်၊သျှ)။ တသ္မိံ သမယေ စိတ္တံ ဟောတိ ဥပသမံ အာရဗ္ဘာတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋ၊။၂၈၅။

ဥပသမကရ (တိ) [ဥပသမ+ကရ] (ဝဋ်ဒုက္ခ, ကိလေသာစသော အပူမီးတို့၏) ငြိမ်းအေးခြင်းကို ပြုတတ်သော။ ဩပသမိကောတိ ဥပသမ–ကရေ၊ ဝိဝဋ္ဋူပနိဿိတေ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၃၅။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဋ။၃ရ၅။)

ဥပသမဂရုက (တိ) [ဥပသမ+ဂရုက] နိဗ္ဗာန်ကို အလေးအမြတ်ပြုလေ့ရှိသော၊ နိဗ္ဗာန်သို့ ညွှတ်သော၊သူ။ ဧဝံ သန္တေပိ ဥပသမဂရုကေန ပုထုဇ္ဇနေနာပိ မနသိကာတဗ္ဗာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋ၊။၂ရ၆။ ဥပသမဂရုကေနာတိ နိဗ္ဗာနနိန္နေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဋ။၃၄၉။

ဥပသမဂါမိ (တိ) [ဥပသမ+ဂါမိ] ကိလေသာတို့ကိုငြိမ်းစေတတ်သော ကုသိုလ်သို့ ရောက်သော။ (ဥပသမ²(တိ)(၃)လည်းကြည့်။) ဣဒ္ဓိ–ဒါယီ ဘိက္ခု သဒ္ဓိန္ဒြိယံ ဘာဝေတိ ဥပသမ–ဂါမိံ။ မ၊၂။၂၀၄။ ဥပသမမာနံ ဂစ္ဆတိ, ကိလေသူပသမတ္ထံ ဝါ ဂစ္ဆတီတိ ဥပသမဂါမိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ရ၆။ ဥပသမမာနံ ဂစ္ဆတီတိ ဝိက္ခမ္ဘန–ဝသေန သမုစ္ဆေဒဝသေန ကိလေသေ ဥပသ–မေန္တံ ဝတ္တတိ၊ ပုဗ္ဗဘာဂိန္ဒြိယာနိ ဝေ ဝါ အဓိပ္ပေတာနိ၊ တေနဂါဟ "ကိလေသူပသမတ္ထံ ဝါ ဂစ္ဆတီ"တိ။ မ၊ဋီ၊ဝု။၁၂ဝ။

ဥပသမဂုဏ (ပု) [ဥပသမ+ဂုဏ] (က) ငြိမ်းအေးငြိမ်သက်ခြင်းဂုဏ်။ (ခ) နိဗ္ဗာန်၏ဂုဏ်။ (ဂ) သန္ဓိကာဝစရာနုံ ဝတ ဘော သာဝကာနုံ အယ္ဟ ဥပသမဂုဏော သတ္ထု ကိဝရူပေါ

ဘဝိဿတိ။ ဒီဃ၊၁။၂၉၀။ (၁) ဥပသမဂုဏာနံ ပန ဂမ္ဘီရတာယ...အပ္ပနံ အပ္ပတ္တာ ဥပစာရ-ပ္ပတ္တမေဝ ဈာနံ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၈၅။

ဥပသမတိ (ကြိ) [ဥပ+သမ+အ+တိ။ နိတိ၊ ဓာ။၁၃၃။] ငြိမ်း၏။ ငြိမ်းအေး၏။ ချုပ်ငြိမ်း၏။ တံ ပန ဝဋ္ဋဒုက္ခံ ကိလေသေသု ဥပသန္တေသု ဥပသမတိ။ ဒီဃ၊၃။၂၆၅။ ဥပသမန္တိ ဝိတက္ကာ (ထေရ။၂၃၁)တ ... သမ္ဘေပိ နဝ မဟာဝိတက္ကာ အရိယမဂ္ဂါဓိဂမေန ဥပသမန္တိ။ ထေရ၊၃။ ၁၅၄။ ဝူပသမိသု သခါရာတိ ... ဝိသေသေန ဥပသမိသု။ ဥဒါန၊၃။၃၉၀။

ဥပသမဒဿန (နာ) [ဥပသမ+ဒဿန] ငြိမ်သက်-ငြိမ်းအေး-မှုကို ဖော်ပြခြင်း။ အန္တော ဥပသမေ အဝိဇ္ဇမာနေယေဝ စ ဗဟီ ဥပသမ-ဒဿနေန အတိသန္တေ ဝိယ ...ကုဟက-ပုဂ္ဂလေ။ ဇာ၊၃၊၄။၅၆။

ဥပသမနော (နာ) [ဥပ+သမ+ယု] ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ငြိမ်သက်-ခြင်း။ မနုဿဌာနံ ဣဒ္ဓိယာနံ ဥပသမနေန ... ဥပသန္တော။ ထေရ၊၃။၁။၃၈။ (-ဣတိဝုတ်၊၃။ ၂၆၀။)

ဥပသမန[1] (နာ) [ဥပ+သမ+ဏေ+ယု] ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ငြိမ်သက်-စေခြင်း။ ဥပသမာ-ဓိဌာနသမုဒါဂတဿ သယံ ဥပသန္တဿ ပရေသံ ဥပသမေန ဥပသမာဓိဌာနံ ပရိပုဏ္ဏံ။ စရိယာ၊ ၃။၃၁၆။ ဒီဃ၊၁။၉၅။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၉၃။ (-စူဠနိ၊၃။ ၂၂။)

ဥပသမနာကာရ (ပု) [ဥပသမန+အာကာရ] ငြိမ်သက်ခြင်းဟူသော အခြင်းအရာ။ ဥပသမ-ပစ္ဆုပဌာန-ကြည့်။

ဥပသမနိမိတ္တ (နာ) [ဥပသမ+နိမိတ္တ] ချုပ်ငြိမ်းခြင်း၏ အကြောင်း။ ကာမသညာဒီနံ ပါပသညာနံ ဥပသမနိမိတ္တံ ဆစ္ဆန္ဒသုခံ နိဗ္ဗာနံ အာရာဓေတိ။ ထေရီ၊၃။၁၃။

ဥပသမန္တိ (ကြိ) [ဥပ+သမ+အ+အန္တိ] ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ကုန်၏။ ဥပသမတိ-ကြည့်။

ဥပသမပစ္ဆုပဌာန (တိ) [ဥပသမ+ပစ္ဆုပဌာန] စိတ်၏ငြိမ်သက်ခြင်းဟူသော အခြင်းအရာ အားဖြင့် ဉာဏ်၌ထင်ပေါ်လာသော တရား (သမာဓိ)။ ဥပသမပစ္ဆုပဌာနော။ အဘိ၊၃။ ၁။၁၆၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၉၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၀၈။ အဂ္ဂပသမလက္ခဏဿ ဝိကွေပဿ ပဋိပက္ခ-တာယ စိတ္တဿ ဥပသမနာကာရေန ပစ္ဆု-ပတိဋ္ဌတိတိ ဥပသမပစ္ဆုပဌာနော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၄၂။

ဥပသမပဋိပက္ခ (ပု) [ဥပသမ+ပဋိပက္ခ] ငြိမ်း-အေးမှု၏ ဆန့်ကျင်ဘက်။ ဥပသမပဋိပက္ခော အနုပသမော။ အံ၊၃။ ၂။၃၃၅။ (-ပဋိသံ၊၃။ ၂။၁၃၃။)

ဥပသမပရိဗာဟိရ (တိ) [ဥပသမ+ပရိဗာဟိရ] ငြိမ်သက်တည်ကြည်ခြင်း၏ အပင်္ဂါဖြစ်သော။ ငြိမ်သက်တည်ကြည်မှု ကင်းသော။ တေ ဥप-သမပရိဗာဟိရေန အာစာရေန ဘုဇ္ဇမာနေ အသံယတိန္ဒြိယေ အဝိနီတဂ္ဂရိယာပထေ ဒိဿာ စိန္ဒေသိ။ ဝိ၊၃။၁။၃၃။ ဥပသမပရိဗာဟိရေနာတိ ဥပသမတော ပရိဗာဟိရေန ဥပသမရဟိ-တေနာတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၁။၁ ၂၃။

ဥပသမပရိယာယ (ပု) [ဥပသမ+ပရိယာယ] ဥပသမပရိယာယ်။ သာဝကေသု အနုည-သာဓာရဏံ ကိလေသပ္ပဟာနံ အဂ္ဂဖလံ ဝါ ဥပသမပရိယာယေန ဝုတ္တံ။ ဥဒါန၊၃။ ၂၄၆။

ဥပသမပရိယောသာန (နာ) [ဥပသမ+ပရိယော-သာန] ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ခြင်း၏ အဆုံး။ အနဝသေသကိလေသာနံ ဥပသမပရိယော-သာနေ ဇာတံ အဂ္ဂဖလမေဝေတ္တ ဥပသမော

နာမ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၄၆။

ဥပသမပွတ္ထိ (ထီ) [ဥပသမ+ပတ္ထိ] ငြိမ်းအေး-ငြိမ်သက်-ခြင်းသို့ရောက်ခြင်း။ သာတိသယ် အဘိဏှဠ ဥပသမပွတ္ထိယာ ဇာတိဝိယ ဥပ-သန္တပသန္တာ။ မ၊ဌ၊၃။၂၆၀။

ဥပသမဗျဥ္ဇန် (နာ) [ဥပသမ+ဗျဥ္ဇန်] အပေါ် ရံ့စုလျှားတဘက်။ မဟာပဋိဂ္ဂဟကန္ဓိ မဟာန်း ဥပသမဗျဥ္ဇန် (ဥပသံဗျာနံ?)။ သံ၊ဋီ၊၁။၃၃၂။

ဥပသမမဂ္ဂ (ပု) [ဥပသမ+မဂ္ဂ] ငြိမ်းအေးခြင်း ဟူသောအကြောင်းတရား၊ ငြိမ်းအေးကြောင်း လမ်းစဉ်။ ဥပသမမဂ္ဂေါ ပဿဒ္ဓိသမ္ဘောဇ္ဈင်္ဂေါ။ ပဋိသံ။၂၇၇။

ဥပသမမဏ္ဍ (ပု) [ဥပသမ+မဏ္ဍ] ငြိမ်းအေး ခြင်းဟူသော-အကြည်ဓာတ်-ကြည်လင်သော သဘောတရား။ ဥပသမမဏ္ဍော ပဿဒ္ဓိ-သမ္ဘောဇ္ဈင်္ဂေါ။ ပဋိသံ။၂၇၉။

ဥပသမမာန (တီ) [ဥပ+သမု+ဏော+မာန] ငြိမ်း အေးစေ်တတ်သော(ကုသိုလ်)။ ဥပသမဂါမိ-ကြည့်။

ဥပသမယုတ္တ (တီ) [ဥပသမ+ယုတ္တ] ငြိမ်သက် ခြင်းနှင့် ယှဉ်သော။ သန္ဓံ ဟိတိ ဥပသမ-ယုတ္တမေဝ။ ဇာ၊ဌ၊၆။၁၀၄။

ဥပသမရတိ (ထီ) [ဥပသမ+ရတိ] ကိလေသာ-ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ခြင်းဌ မွေ့လျော်ခြင်း။ ဥပသမရတိ(မဟာနိ။၃၆၃)နဏ္ဍ ကိလေသ-ဝူပသမေ ရတိ။ မဟာနိ၊ဌ။၃၈၉။

ဥပသမရဟိတ (တီ) [ဥပသမ+ရဟိတ] ငြိမ်သက်တည်ကြည်ခြင်းမှဝေးသော။ စိတ္တမ္ပိ ဟိ ဝတ္ထု နာနာရမ္မဏေသု ဝမိတံ ဥပသမ-ရဟိတန္တိ ဒဿေတဗ္ဗံ။ မူလဋီ၊၂။၁၅၅။ (-သာရတ္ထ၊ဝ။ဝ၂ရ။)

ဥပသမလက္ခဏ (နာ) [ဥပသမ+လက္ခဏ] (၁) ငြိမ်းအေးခြင်းလက္ခဏာ။ (တီ)(၂) ငြိမ်းအေးခြင်း လက္ခဏာရှိသော။ (၁) ပဿဒ္ဓိသမ္ဘောဇ္ဈင်သ ဥပသမလက္ခဏံ။ မ၊ဌ၊ဝ။၅၀။ ပဋိသံ၊ဌ၊ဝ။ဝ၉၃။ မဟာနိ၊ဌ။ဝ၅၅။ (ဒီ၊ဌ၊ဝ။ဖ၃-အလားတူဝါကျ၌ ဝူပသမလက္ခဏံ-ဟုရှိ၏။) ဥပသမလက္ခဏန္တိ ကာယစိတ္တပရိဋ္ဌာဟူပသမလက္ခဏံ။ မ၊ဋီ၊ဝ။ ဝ၀၄။ (တီ)(၂) ဥပသမလက္ခဏော ပဿဒ္ဓိ-သမ္ဘောဇ္ဈင်္ဂေါ။ ဒီ၊ဌ၊၂။ဝ၂ဝ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၂၉ဖ။ ဥဒါန၊ဌ။ဝ၂၉။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ဝ၂၅။ ဥပသမော ကာယစိတ္တပရိဋ္ဌာဟာနံ ဝူပသမနံ လက္ခဏံ တေသာတိ ဥပသမလက္ခဏော။ ဒီ၊ဋီ၊၂။ဝ၂၉။ (-အံ၊ဌ၊ဝ။ဝ၉၀။ အံ၊ဋီ။ဝ။၂၅ဝ။)

ဥပသမသံဝတ္တနိက (တီ) [ဥပသမ+သံဝတ္တနိက] (ရာဂစသည်တို့၏) ချုပ်ငြိမ်းခြင်းကိုဖြစ်စေ-တတ်သော-နိုင်သော။ (သဂ္ဂသံဝတ္တနိက-ဒီ၊ဌ၊ ဝ။ဝ၄ဝ-ကြည့်။) ဓမ္မော သွာက္ခာတော ... ဥပသမသံဝတ္တနိကော။ ဒီ၊ဌ။၉၉။ (-မ၊ဝ။ဖ၃။ မ၊ဋီ၊၂။ဝ၃။)

ဥပသမသိရီ (ထီ) [ဥပသမ+သိရီ] ငြိမ်သက် ခြင်းဟူသော အသရေ။ ပဗ္ဗဇိတာနုရူပံ ဥပ-သမသိရိံ ဒဿယမာနာ နဂရံ ဘိက္ခာယ ပဝိသိသု။ မ၊ဌ၊ဝ။ဖ၃။

ဥပသမသုခ (နာ) [ဥပသမ+သုခ] (ရာဂ အစ ရှိသောကိလေသာတို့) ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-မှုကို သယ်ဆောင်တတ်သော ချမ်းသာ၊ ကိလေ သာတို့ ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ခြင်းကြောင့် ဖြစ် သောချမ်းသာ။ ဤဒ ဝုစ္စတိ နေက္ခမ္မသုခံ ပဝိ-ဝေကသုခံ ဥပသမသုခံ သမ္ဗောဓ(ဓိ)သုခံ အာသေဝိတဗ္ဗံ။ မ၊ဌ။ဝ၁၈။ မ၊ဝ။၂ရရ၊ (-၁၅၂။ အံ့၊ဌ။၂၅။ အံ၊ဝ။ဝ၅၄။ ဓမ္မဋ္ဌ။၂ဖ၉။) ရာဂါဒီနံ ပန ဝူပသမတ္ထာယ သံဝတ္တတိတိ ဥပသမသုခံ။ မ၊ဌ၊ဝ။ဝ၁ဝ။ ရာဂါဒီနံ ဥပသမာ-ဝဟံ သုခံ ဥပသမသုခံ။ မ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၂၅။ ဥပ-

သမသုခန္တိ ကိလေသုပသမံ ဖလသမာပတ္တိ-သုခံ။ စူဠနိ၊ဌ။၁၂၄။ (-မဋ္ဌ၊၃။၁၁၉။ သံ၊ဌ၊ ၃။၂၀၀။ မဟာနိ၊ဌ။၄၁၇။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၃၉။ အံ၊ ဋီ၊ ၃။၁၄။) ကမ္မဋ္ဌာနံ မနသိကရောန္တသ ဥပသမသုခံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ သံ၊ဌ၊၁။ရ၉။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၃ရ။ ဥပသမသုခန္တိ ကိလေသာနံ ဝူပ-သမေန ပဝတ္တသုခံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၁၉။ (-သာရတ္ထ၊ ၃။၃၉၄။ မဇ္ဈိ၊၁။၃၉၁။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၆၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၁၅ဂ။)

ဥပသမသုခပွတ္တိ (ထီ) [ဥပသမသုခ+ပတ္တိ] (ကိလေသာ)ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-မှုချမ်းသာ သို့ရောက်ခြင်း၊ (ကိလေသာ) ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-မှုချမ်းသာကို ရခြင်း။ ဣတော ဗဟိဒ္ဓါ နတ္ထိ သစ္စဝဝတ္ထာနံ၊ ကုတော စတု-သစ္စပ္ပကာသနာ ဝါ သမထဝိပဿနာကော-သလ္လံ ဝါ ဥပသမသုခပွတ္တိ ဝါ။ နေတ္တိ။၉၁။ ဥပသမသုခပွတ္တိတိ ကိလေသာနံ ဝူပသမ-သုခါဓိဂမော။ နေတ္တိ၊ဌ။၁၉၄။

ဥပသမသုခါဓိဂမ (ပု) [ဥပသမသုခ+အဓိဂမ] (ကိလေသာ) ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-မှုချမ်းသာ ကိုရခြင်း။ ပညာပယောဂသမ္ပတ္တိယာ ဥပသမ-သုခါဓိဂမေန စ အနိရသ္ဿာဒံ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၃၄။ မဇ္ဈိ၊၁။၃၉၁။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၄ဝ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၅၉။

ဥပသမသုခါနုဓိဂမ (ပု) [ဥပသမသုခ+အနုဓိဂမ] (ကိလေသာ) ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-မှုချမ်းသာကိုမရခြင်း။ ယသ္မိံ သမယေ စိတ္တံ ပညာပယောဂမန္ဒတာယ ဝါ ဥပသမသုခါ-နုဓိဂမေန ဝါ နိရသ္ဿာဒံ ဟောတိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၃၈၃။ မ၊ဌ၊၁။၃ဝ၂။ အဘိ၊ဌ၊၂။၂၈၁။ (-ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၁၄၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၃၁။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂၂၈။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၄ဖ။)

ဥပသမဟေတု (ထီ၊ပု) [ဥပသမ+ဟေတု] ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ခြင်း၏အကြောင်း။ သဗ္ဗ-သင်္ခါရာနံ ဥပသမဟေတုတာယ သင်္ခါရူ-ပသမော။ ဣတိဝုတ္တ၊ဌ။၁၅ရ၊(-၂ရ၅။ ထေရီ၊ ဌ။၁ရဝ။)

ဥပသမာ (ထီ) [ဥပ+သမု+အ+အာ] ဥပသမာ ထေရီမ။ ဥပသမေ တရေ ဩဃံ၊ မစ္ဆုဧယျံ သုဒုတ္တရံ။ ထေရီ။၃ရ၈။ ဥပသမေတိ တံ အာလပတိ။ ထေရီ၊ဌ။၁၄။ ဣတော ပရံ ဓီရာ ဝီရာ မိတ္တာ ဘဒြာ ဥပသမာတိ ပဌန္နံ ထေရီနံ ဝတ္ထု ကောသဒိသမေဝ။ ထေရီ၊ဌ။၁၂။

ဥပသမာဓိဌာန (နာ) [ဥပသမ+အဓိဌာန] (၁) ကိလေသာ-ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ငြိမ်သက်-မှုဟူသော အဓိဌာန်တရား။ ဥပသမအဓိဌာန်။ (ကိလေသာငြိမ်းအေးမှုကိုပင် ဂုဏ်လွန်ကဲသော ပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ ဗိမိ၏သမ္ဘာပဋိပတ်၌ တည်ကြောင်း, တည်ရာ, တည်ခြင်းဖြစ်သောကြောင့် ဥပသမာဓိဌာန ဟုခေါ်သည်။ (ဒီ၊ဌ၊၃။၂၀၅။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၄ဝ။) (တိ)(၂) ကိလေသာ ငြိမ်းအေးမှု ဟူသော တည်ရာရှိသော၊သူ။ (၁) စတ္တာရိ အဓိဌာနာနိ၊ ပညာဓိဌာနံ သစ္စာဓိဌာနံ စာဂါ-ဓိဌာနံ ဥပသမာဓိဌာနံ။ ဒီ၊ဌ။၁၉၁။ (-စရိယာ၊ ဌ။၃၁ဝ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉၅။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၉၁။) (တိ)(၂) ပညာဓိဌာနော သစ္စာဓိဌာနော စာဂါ-ဓိဌာနော ဥပသမာဓိဌာနော။ မ၊ဌ။၂ရ၃။

ဥပသမာဓိဌာနပရိဂ္ဂဟိတ (တိ) ဥပသမာဓိဌာန+ ပရိဂ္ဂဟိတ] ဥပသမအဓိဌာန်ဖြင့် သိမ်းယူ အပ်သော။ ဥပသမာဓိဌာနပရိဂ္ဂဟိတာနိ သစ္ခ-စာဂပညာဓိဌာနာနိ။ စရိယာ၊ဌ။၃၁၅။ ဒီ၊ဋီ၊ ၁။၉ဖ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၉၂။

ဥပသမာဓိဌာနပရိပူရဏ (နာ) [ဥပသမာဓိဌာန+ ပရိပူရဏ] ဥပသမအဓိဌာန်တရား၏ ပြည့်စုံခြင်း။ ဝဏ္ဏော ဥပသမာဓိဌာနပရိပူရဏေန ခုဒ္ဓကၖ၊ဌ။၁ဖ၂။(-ဣတိဝုတ္တ၊ဌ။၁၃။ စရိယာ၊ ဌ။၃၁ဖ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉ရ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၉၄။)

ဥပသမာဓိဌာနသမုဒါဂတ(တိ)[ဥပသမာဓိဌာန+သမုဒါဂတ] ဥပသမအဓိဌာန်–သို့ကောင်းစွာရောက်သော–နှင့်ပြည့်စုံသော။ ဥပသမာဓိဌာန–သမုဒါဂတသော သယံ ဥပသန္တသော ပရေသံ ဥပသမေန ဥပသမာဓိဌာနံ ပရိပုဏ္ဏံ။ စရိယာ၊ ၆။၃၁၆။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉၇။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၉၃။

ဥပသမာဓိဌာနသမုဒါဂမ (ပု) [ဥပသမာဓိဌာန+သမုဒါဂမ] ဥပသမအဓိဌာန်သို့ ကောင်းစွာရောက်ခြင်း။ ဥပသမာဓိဌာနသမုဒါဂမေန စိတ္တဝိသုဒ္ဓိ။ ဣတိဝုတ်၊၆။၁၂။ (–စရိယာ၊၆။၃၁၆။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉၇။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၉၃။)

ဥပသမာနုပြ္ပဿိတ (တိ) [ဥပသမ+အနုပြ္ပဿိတ] ကိလေသာချုပ်ငြိမ်းခြင်းကြောင့် ကြီးပွားတိုးတက်သော။ သမ္ဘာ ဟိ ပါရမိယော သစ္စပ္ပဘာဝိတာ စာဂါဘိဗျဉ္ဇိတာ ဥပသမာ–နုပြ္ပဿိတာ (ဥပသမောပပြ္ပဿိတာ) ပညာ–ပရိသုဒ္ဓါ။ ဣတိဝုတ်၊၆။၁၂။ စရိယာ၊၆။၃၁၅။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉၆။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၉၂။

ဥပသမာနုဿတိ (ထီ) [ဥပသမ+အနုဿတိ] နိဗ္ဗာန်–နိဗ္ဗာန်၏ဂုဏ်–ကို အာရုံပြု၍ အဖန်ဖန် အထပ်ထပ် အောက်မေ့အမှတ်ရသော သတိတရား၊ အရိယမဂ်ကို အာရုံပြု၍ အဖန်ဖန် အထပ်ထပ်အောက်မေ့အမှတ်ရသော သတိ ဈာရား၊ ဥပသမာနုဿတိ။ (ဥပသမ²(တိ)(၂)(၃)ကြည့်။)

အနုဿတိကမ္မဌာန်းဆယ်ပါးတို့တွင် တစ်ပါးအပါအဝင်ဖြစ်သော ဤဥပသမာနုဿတိ ဟူသည် နိဗ္ဗာန်၏ဂုဏ်ကို အာရုံပြု၍ အဖန်ဖန် အထပ်ထပ်ရှုမှတ်စီးဖြန်းရသော ကမ္မဌာန်း ဖြစ်၏။ အံ၊၁။၃၄၃။ သံ၊၂။၅၃၅၊ ၅၄၃– ပါဠိတော်တို့၌ ဟောတော်မူအပ်သော နိဗ္ဗာန်၏ဂုဏ်တော်များကို အာရုံပြုရှုမှတ်ရမည်ဖြစ်၏။ ထိုဂုဏ်တော်များမှာ–မဒနိမ္မဒန=မူးရစ်တတ်, မူးရစ်စေတတ်သော ရာဂ မာန ဟူသော အမူးအရူးတရားတို့၏ ပျက်သုဉ်းကုန်ဆုံးရာနိဗ္ဗာန်။ ပိပါသဝိနယ= ကာမဂုဏ် အာရုံတို့ကို သောက်သုံးလိုသောတဏှာအငတ်တရားတို့ ပျက်ပြားချုပ်ဆုံးရာ နိဗ္ဗာန်။ ဝဋ္ဋုပစ္ဆေဒ=တေဘူမကဝဋ်ဒုက္ခ ပြတ်စဲရာနိဗ္ဗာန်။ သစ္စ=မဖေါက်မပြန် အမှန်ထင်ရှားရှိသော နိဗ္ဗာန်။ ပါရ=သံသရာတဖက်ကမ်း ဖြစ်သော နိဗ္ဗာန်။ သုဒုဒ္ဒသ=အလွန်နက်နဲ၍ အလွန်သိမ်မွေ့ ငြိမ်သက်သော သုဘောရှိသောကြောင့် ဉာဏ်ပညာနုသူတို့ သိမြင်ရန် ခက်ခဲသောနိဗ္ဗာန်၊ ဤသို့စသည်ဖြင့် ဟောတော်မူအပ်သော နိဗ္ဗာန်၏ဂုဏ်တော်တို့ကို အဖန်ဖန် အထပ်ထပ် ရှုမှတ်ပွားများရ၏။ ယင်းသို့ ရှုမှတ် ပွားများသောအခါ ထိုရှုမှတ်သော ယောဂီ ပုဂ္ဂိုလ်၌ ရာဂဒေါသမောဟတို့ ထကြွဖိစီးခံရသော စိတ်များ ဖြစ်ပေါ်မလာတော့ဘဲ နိဗ္ဗာန်အာရုံ၌ ပြောင့်တန်းစွာသွားသော စိတ်များသာ ဖြစ်နေတော့၏။ ယင်းစိတ်များသာ ဖြစ်နေသော ထိုယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၌ နိဝရဏကင်းကွာ၍ ဈာန်အင်္ဂါများ ဖြစ်ပေါ်လာကုန်၏။ သို့သော် နိဗ္ဗာန်ဂုဏ်တော်များ၏ နက်နဲခြင်း, ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်က ထိုဂုဏ်တော်အမျိုးမျိုးတို့ကို နှလုံးသွင်းရှုမှတ်ရန် စိတ်ညွှတ်ကိုင်းနေခြင်းတို့ကြောင့် အပွနာဈာန်အဆင့်အထိ မရောက်တော့ဘဲ ဥပစာရဈာန်အဆင့်သို့သာ ရောက်နိုင်တော့၏။ ယင်းအဆင့်သို့ ရောက်လျှင်ပင် ဥပသမာနုဿတိကမ္မဌာန်း စီးပြန်းမှု ပြီးပြည့်စုံပြီဖြစ်၏။ ဗုဒ္ဓါနုဿတိ, ဓမ္မာနုဿတိ, သံဃာနုဿတိ, သီလာနုဿတိ, စာဂါနုဿတိ, ဒေဝတာနုဿတိ ဟူသော အနုဿတိ (၆) ပါးတို့ကဲ့သို့ပင် ဤဥပသမာနုဿတိသည်လည်း အရိယာဖြစ်သော ဗုဒ္ဓသာဝကများမှာသာ အလွယ်တကူ အပြည့်အစုံဖြစ်နိုင်၏။ သို့သော် နိဗ္ဗာန်တရားတော်၌ အလေးဂရုပြုသော

ပုထုဇဉ်ပုဂ္ဂိုလ်သည်လည်း ဥပသမာနုဿတိကို စီးဖြန်းသာင့်၏။ ကြားဖူးနားဝ သုတဖြင့်လည်း နိဗ္ဗာန်၌ အာရုံပြုကာ စိတ်ကြည်လင်နိုင်၏။ ယင်းဥပသမာနုဿတိကို စီးဖြန်းသောရဟန်းသည် ချမ်းသာစွာအိပ်ရ၏။ ချမ်းသာစွာအိပ်ရာမှ နိုးလ်။ ဣရိယာပုထ်ခြိုက်သက် စိတ်ငြိမ်သက်၍ ဟိရီသြတ္တပ္ပနှင့် ပြည့်စုံသဖြင့် ကြည်ညိုဖွယ်ပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်ကာ မြင့်မြတ်သောနိဗ္ဗာန်၌ နှလုံးသွင်းနေသူဖြစ်သောကြောင့် သီတင်းသုံးဖော်တို့၏ အလေးဂရုပြုထိုက် ချီးမွမ်းထိုက်သူဖြစ်ပြီး အထက်မင်ဖိုလ်တရားထူးအတိ ထိုးသွင်းမသိ မရရှိစေကာမူ သုဂတိဘုံဘဝသို့ ရောက်ဖို့ရန်မှာ လွန်စွာ သေချာနေပါ၏။

ဥပသမာနုဿတိ။ အံ၁။၃၂၂။ ဥပသမာ-နုဿတိ ဘာဝေတိ။ အံ၁။၄၃။ (-ပဋိသံ။၉၂။ မဟာနိ။၅။) ဥပသမံ အာရဗ္ဘ ဥပ္ပန္နာ အနုဿတိ ဥပသမာနုဿတိ၊ သမ္ဘဒုက္ခူပသမာရမ္ဘကာယ သတိယာ တေ အဓိဝစနံ။ အံ၊ဌ၊၁။၃၆၈။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ ၂၈၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၁၉၁။ မဟာနိ၊ဌ။၃၀။ ဒုဝိဓော ဝါ ဥပသမော အစ္စန္တူပသမော ခဏူပ-သမော စ။... ဝေမေတံ ဒုဝိဓမ္ပိ ဥပသမံ အနုဿရန္တဿ ဥပ္ပန္နာ သတိ ဥပသမာနု-ဿတိတိ အယမေတ္ထ အတ္ထော။ အံ၊ဌ၊၁။၃၆၈။

ဥပသမာဝဟ (တိ) [ဥပသမ+အာဝဟ] ဝဋ္ဋဒုက္ခ၏ ချုပ်ငြိမ်းခြင်းကို ဆောင်နိုင်သော။ သြပ-သမိကောတိ ဝဋ္ဋဒုက္ခဿ ဥပသမာဝဟော။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၆၅။

ဥပသမီသု (ကြို) [ဥပ+သမု+ဏှ] ချုပ်ငြိမ်းကုန်ပြီ၊ ငြိမ်းအေးကုန်ပြီ။ ဥပသမတိ-ကြည့်။

ဥပသမိတ (တိ) [ဥပ+သမု+ဏော+တ] ချုပ်ငြိမ်းစေအပ်ပြီးသော။ ဣမေ ဘောကာ ကိလေသာ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေန ဥပသမိတာ။ ဥဒါန၊ဌ။ ၂၄၆။

ဥပသမိတကိလေသ (တိ) [ဥပသမိတ+ကိလေသ] ချုပ်ငြိမ်းစေအပ်ပြီးသောကိလေသာရှိသော၊ သူ။ သမဏာနံ ဒဿနံ နာမ ဥပသမိတ-ကိလေသာနံ ... ပမ္ဘဇိတာနံ။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။၁ ၂၆။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၃ ၂။

ဥပသမိတကိလေသရေဏု (တိ) [ဥပသမိတ+ကိလေသရေဏု] ချုပ်ငြိမ်းစေအပ်ပြီးသော ကိလေသာမြူရှိသော၊သူ။ ဥပသမိတကိလေ-သရေဏု သံယော။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။၁၁။

ဥပသမေတမ္ဘက (တိ) [ဥပ+သမု+ဏော+တမ္ဘ+က-လာ] ငြိမ်းပျောက်စေအပ်သော။ တေန တေန ဥပသမေတမ္ဘကေ အာဗာဓေ သတိ တသ ဥပသမနတ္ထံ ပရိဘုဥ္ဇတော အနာပတ္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။ ၉ရ။ (-ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။ ၃ရ၈။)

ဥပသမေထိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+သမု+ဏော+တိ] ချုပ်ငြိမ်းစေ၏။ ဝူပသမေတိတိ သုဋ္ဌု ဥပ-သမေတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂ ။၁၀။ သံ၊ဌ၊၃။ ၃ ၀ ၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၂ ၆ ၀။

ဥပသမေန္တ (တိ) [ဥပ+သမု+ဏော+အန္တ] ငြိမ်းပျောက်စေသော၊သူ။ ကမ္မေန ပန လဒ္ဓေ-ကာသေန ... ဥပသမေန္တော သရီရေ ဗလံ ဥပ္ပါဒေသိ။ ဥဒါန၊ဌ။ ၃ ၆ ၃။

ဥပသမောပဗြူဟိတ (တိ) [ဥပသမ+ဥပဗြူဟိတ] ကိလေသာချုပ်ငြိမ်းခြင်းကြောင့် ကြီးပွားတိုးတက်သော။ ဥပသမာနုပြူဟိတ-ကြည့်။

ဥပသမ္ဘုဿတိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဖုသ+အ+တိ] ကပ်ရောက်တွေ့ထိ၏။ သစေ မံ နာဂနာသူရ၊ ပါဏိဟိ ဥပသမ္ဘုဿေ။ ဇာ၊ ၂ ။ ၆ ရ။ ဇာ၊ဌ၊ ၅ ။ ၃ ၁ ၅ ။

ဥပသမ္ဘုဿေ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဖုသ+ယျ] ကပ်ရောက်တွေ့ထိပြားအုံ့။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသမ္ဘဇ် (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+သံ+ဘဇ+ယ+တ္ဝာ။

"ဥပသမ္ဘဒ္ဒ" ဟုရှုပ်ဖြစ်ပြီးနောက် နိဂ္ဂဟီတ်လာ၍ ဥပသမ္ဘဒ္ဒံ–ဟုပြီးသည်။] (၁) ရောက်၍၊ ရ၍။ (၂) ပြည့်စုံစေ၍၊ ပြီးစီးစေ၍။ (၁)(၂) ဥပဝဿံ ခေါ် ပနာတိ ဣတ္ထ ဥပဝဿန္တိ ဥပဝဿ၊ ဥပဝသိတ္တာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဥပသမ္ဘဒ္ဒန္တိ အာဒီသု ဝိယ ဟိ ဣတ္ထ အနုနာသိကော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀၈။ ပဌမံ စာနံ ဥပသမ္ဘဒ္ဒ ဝိဟရတိတိ ဣမဿ ဝိဘင်္ဂေ ဥပသမ္ဘဒ္ဓာတိ ဥဒ္ဓရိတမ္ပေ ဥပသမ္ဘဒ္ဒန္တိ ဥဒ္ဓရိတ္တာ ယော ပဌမဿ စာနဿ လာဘော ပဋိလာဘောတိအာဒိ ဝုတ္တံ၊ တံ သန္ဓာယာဟ "ဥပသမ္ဘဒ္ဒန္တိ–အာဒီသု ဝိယာ"တိ။ သာရတ္ထ၊၂။၄၄၅–၆။ ပဌမံ စာနံ ဥပသမ္ဘဒ္ဒ ဝိဟရတိတိ ဣမဿ ဝိဘင်္ဂေ "ဥပသမ္ဘဒ္ဒ"န္တိ သာနုသာရံ ဥဒ္ဓတံ။ တံ သန္ဓာယာဟ "ဥပသမ္ဘဒ္ဒန္တိအာဒီသု ဝိယာ"တိ။ ဝိမတိ၊၁။၃၆၁၊ (–ကင်္ခ၊ဋီ၊သမ်။၃၄၁။) အထက်ပါ ပါဠိ အဋ္ဌကထာတို့အရ အဘိ၊ ဝိ။၂၆ရ။ ပိုဒ်ရေ–၅ရ၀–၌ "ဥပသမ္ဘဒ္ဒန္တိ ယော ပဌမဿ စာနဿ လာဘော ပဋိလာဘော–ဟူသောပါဠိတော်၌ ဥပသမ္ဘဒ္ဒံ–ဟုနိဂ္ဂဟီတ်နှင့် ရှိရမည်။ ယခုဆဋ္ဌမပါဠိတော်တို့၌ ဥပသမ္ဘဒ္ဓာတိ ဟု နိဂ္ဂဟီတ်ကင်းလျက် ရှိနေသည်။)

ဥပသမ္ဘဒ္ဒ (ကြို၊ဝိ) [(၁) ဥပ+သံ+ပဒ+တ္တာ။ (၂) ဥပ+သံ+ပဒ+ဏေ+တ္တာ] (၁) ရောက်၍၊ ရ၍။ (၂) ပြည့်စုံစေ၍၊ ပြီးစီးစေ၍။ (၁)(၂) ပဌမံ စာနံ ဥပသမ္ဘဒ္ဒ ဝိဟာသိ (ဝိဟရတိ)။ ဝိ၊၁။၅။ ဒီ၊၁။၃၃။ မ၊၁။၂၆။ သံ၊၁။၄၁၂။ အံ၊၁။၅၅။ အဘိ၊ဓ။၄၄။ ပဋိသं။၄၁။ မဟာနိ။၃၀။ (–ဒီ၊၁၊၁၄၉၊၁၆၆။) ဥပသမ္ဘဒ္ဓာတိ ဥပဂန္ဓာ၊ ပါပုဏိတ္တာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ၊ ဥပသမ္ဘဒယိတ္တာ ဝါ၊ နိပ္ပါဒေတ္တာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၃။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၁၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၄၁။ ပဋိသं၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၀။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၁၂။ ဥပသမ္ဘဒ္ဓာတိ ပတ္တာ ပဋိလဘိတ္တာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ရ၉။ ဥပသမ္ဘဒ္ဒ ဝိဟာသိတိ ပါပုဏိတ္တာ သမ္ဘာဒေတ္တာ ဝါ ဝိဟာသိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၉။ (–မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၉၊၁၈၄။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။ရ၅။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၊။) ဥပသမ္ဘဒ္ဒတိ ဣတ္ထ ဥပ–သံသဒ္ဒါ ဥပလဗ္ဘတိ သမ္ဘဒ္ဒတိတိအာဒီသု ဝိယ နိရတ္ထကတာတိ ဒဿေတုံ ဥပဂန္ဓာတိ အာဒိ ဝတ္တာ ပုန တေသံ သာတ္ထ၊ဝဘာဝံ ဒဿေတုံ ဥပသမ္ဘာဒယိတ္တာတိအာဒိ ဝုတ္တံ၊ တသ္မာ ဥပသမ္ဘဒ္ဓာတိ ဣတ္ထ ပတ္တာ သာဓေတ္တာ–တိ ဝါ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၁။၃၆၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၆၉။ (ပါရာ၊ဂံ၊သမ်၊၂။၁ရ၄။ စလင်း။ဂံ၊၁။၁၀ရ။ ပါရာဇိကဏ်ပါဠိတော်၊သျှ။၂၅–တို့ လည်းကြည့်။)

ဥပသမ္ဘဒ္ဒတိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ပဒ+ယ+တိ။ နိရုတ္တိ၊နှာ။၂၉] အထက်တန်း–မြင့်မြတ်သောသူ–ရဟန်းပဋ္ဌင်း–(ရဟန်းမ)–အဖြစ်သို့–ရောက်၏။ ဧကော ပရိပုဏ္ဏဝိသတိဝဿော သာမဏေရော သစေ ပစ္ဆိမိကာယ ဥပသမ္ဘဒ္ဒတိ။ ကင်္ခ၊ဋီ၊သမ်။၂ရ၄။

ဥပသမ္ဘဒ္ဒန္တ (တိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ယ+အန္တ] အထက်တန်း–မြင့်မြတ်သောရဟန်း–အဖြစ်သို့ကောင်းစွာရောက်သော၊ ရဟန်းပြု– ရဟန်းခံ–သောသူ။ ပုန ဥပသမ္ဘဒ္ဒန္တေ ဩပပါတိကော ဘဝေယျ။ ဝဇိရ၊၁၁၅။

ဥပသမ္ဘဒ္ဒိတမ္ဘ (နာ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ယ+တမ္ဘ] မြင့်မြတ်သောရဟန်းအဖြစ်သို့ ရောက်ရာ၏။ ရဟန်းခံရာ၏။ ဣတ္ထာ ပန ပုန ဥပသမ္ဘ–ဒ္ဒိတမ္ဘံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ရ၊။

ဥပသမ္ဘဒ္ဒိတုံ (ဗျ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ယ+တုံ] ရဟန်းအဖြစ်သို့ရောက်ခြင်းငှာ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသမ္ဘဒ္ဒိတုကာမ (တိ) [ဥပသမ္ဘဒ္ဒိတုံ+ကမု+ဏ] ရဟန်းအဖြစ်သို့–ရောက်ခြင်းငှါ အလိုရှိသော–ရောက်လိုသော၊သူ။ ဥပသမ္ဘဒ္ဒိတုကာမာ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၅၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၂၁ရ။

ဥပသမ္ဘဇ္ဈတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ယ+တ္တာ] ရဟန်း–ရဟန်းမ–အဖြစ်သို့ရောက်၍၊ ရဟန်းခံ၍။ သာ စေ ဥပသမ္ဘဇ္ဈတ္တာ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၄၁။ ကင်္ခ။၁၆၄။ ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၃၀၂။ တေ ဥဘောပိ ဥပသမ္ဘဇ္ဈတ္တာ သဠ္ဘိဝဿာ ဟုတ္တာ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၆၃။ (–ထေရ၊ဌ၊၂။ရ၀။)

ဥပသမ္ဘဒကမ္ဘ (နဝ) [ဥပသမ္ဘဒါ+ကမ္ဘ။ဥပသမ္ဘဒါ ဧ၀ ကမ္ဘံ ဥပသမ္ဘဒကမ္ဘံ။ မဇ္ဈိမနိသ္ဝ၊၁။၃၆၄။] ရဟန်း–ရဟန်းမ–အဖြစ်သို့ ရောက်စေသောကံ၊ ဥပသမ္ဘဒကံ။ ပစ္ဆိမေသု ဇနပဒေသု ပဗ္ဗဝဂ္ဂေ ဂဏော အလံ ဥပသမ္ဘဒကမ္ဘာယာတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၄၈။ (–ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၁၃၂။)

ဥပသမ္ဘဒကမ္ဘဝါစာ (တိ) [ဥပသမ္ဘဒါ+ကမ္ဘဝါစာ] ရဟန်း–ရဟန်းမ–အဖြစ်သို့ ရောက်စေသော ကမ္ဘဝါစာ၊ ဥပသမ္ဘဒကမ္ဘဝါစာ။ သာမဏေရာနံ ဟိ သရဏဂဟဏံ ဘိက္ခူနံ ဥပသမ္ဘဒကမ္ဘဝါစာ–သဒိသံ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၉၆။

ဥပသမ္ဘဒကာလ (ပု) [ဥပသမ္ဘဒါ+ကာလ] ရဟန်းပဋိဉ်းဖြစ်ရာအချိန်အခါ။ ဥပသမ္ဘဒ–ကာလေ ဘိက္ခုဘာဝေန သဒ္ဓိံ။ ဥဒါန၊ဌ။၁၅၁။

ဥပသမ္ဘဒက္ခန္ဓက (ပု) [ဥပသမ္ဘဒါ+ခန္ဓက] ဥပသမ္ဘဒက္ခန္ဓက၊ ပဗ္ဗဇ္ဇက္ခန္ဓက။ ဥပသမ္ဘဒံ ပုစ္ဆိဿန္တိ ဥပသမ္ဘဒက္ခန္ဓကံ ပုစ္ဆိဿံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၅၅။ (–သာရတ္ထ၊ဋီ။ဌ၊ရ၀။) ဥပသမ္ဘဒက္ခန္ဓကန္တိ မဟာ–ခန္ဓကံ။ ပါစိတ်၊ယော။၅၆၃။

ဥပသမ္ဘဒက္ခန္ဓကဝစနလေသ (ပု) [ဥပသမ္ဘဒက္ခန္ဓက+ဝစနလေသ] ဥပသမ္ဘဒက္ခန္ဓက–ပဗ္ဗဇ္ဇက္ခန္ဓက–လာစကားအရိပ်အမြွက်။ အလဗ္ဘ–မာနာယ သာမဂ္ဂိယာ အနာပတ္တိ သမ္ဘောဂေ သံ၀ါသေတိ ဣမိနာ ဥပသမ္ဘဒက္ခန္ဓကဝစန–လေသေန။ ဝဇိရ။၂၆၂။

ဥပသမ္ဘဒတ္ထိက (တိ) [ဥပသမ္ဘဒါ+အတ္ထိက] ရဟန်းပဋိဉ်းအဖြစ်–ဖြင့်–ကို–အလိုရှိသော၊သူ။ ဥပသမ္ဘဒတ္ထိကေန ပန နာတိကာလေန ဂါမ–ပ္ပဒေသနာဒီနိ အဌ၀တ္ထာနိ ပူရေန္တေန ပရိ–ဝသိတဗ္ဗံ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၉၈။ မ၊ဌ၊၃။ရ၄။ သံ၊ဌ၊၂။၃၅။

ဥပသမ္ဘဒဒိ၀သ (ပု) [ဥပသမ္ဘဒါ+ဒိ၀သ] ရဟန်းဖြစ်ရာနေ့။ တံ ဂဟေတ္တာ ဒိ၀သတော ယာ၀ ဥပသမ္ဘဒဒိ၀သော။ ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၂၆၄။

ဥပသမ္ဘဒမဏ္ဍလ (ပု) [ဥပသမ္ဘဒါ+မဏ္ဍလ] ရဟန်းပဋိဉ်းဖြစ်ရာ–ပဋိဉ်းခံရာ–သိမ်အဂန်း–သိမ်အပြင်။ သဗ္ဗေ တေ ဘိက္ခူ ယာ၀ ဥပ–သမ္ဘဒမဏ္ဍလတော ပဋ္ဌာယ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၃၈။ (–ခုဒ္ဒကသိက္ခာ။၂၀၅။) ဥပသမ္ဘဒမဏ္ဍလတောတိ ဥပ–သမ္ဘဒသိမဗဟိမ္ဗတော။ ပါစိတ်၊ယော။၄၄၂။

ဥပသမ္ဘဒမာဠ (ပု၊နဝ) [ဥပသမ္ဘဒါ+မာဠ] ရဟန်းပဋိဉ်းဖြစ်ရာ–ပဋိဉ်းခံရာ–သိမ်တန်ဆောင်း။ မယာ ဥပသမ္ဘဒမာဠေယေ၀ ပံသုကူလိကာ ဂဟိတာ။ အံ၊ဌ၊၂။၂၈၁။ မယာနိ၊ဌ။၄၁၂။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ဌ၂။)

ဥပသမ္ဘဒမာဠက (ပု၊နဝ) [ဥပသမ္ဘဒါ+မာဠက] ရဟန်းပဋိဉ်းဖြစ်ရာ–ပဋိဉ်းခံရာ–သိမ်တန်ဆောင်း။ အတ္ထိ နုခေါ မယာ ဝဇ္ဇကမ္မသာ ကတဘာနန္တိ ဥပသမ္ဘဒမာဠကတော ပဋ္ဌာယ ဩလောကေန္တော။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၄၁၃။

ဥပသမ္ဘဒ၀စန (နဝ) [ဥပသမ္ဘဒါ+၀စန] ဥပသမ္ဘဒ ဟူသော စကား။ ဥပသမ္ဘဒ၀စနံ ပန နေသံ သာ၀ကဘာ၀ဒီပနတ္ထံ။ ၀ဇိရ။ဌ၂။

ဥပသမ္ဘဒ၀ေလာ (တိ) [ဥပသမ္ဘဒါ+၀ေလာ] ရဟန်းပဋိဉ်းဖြစ်ရာ–ပဋိဉ်းခံရာ–အချိန်အခါ။ ဥပသမ္ဘဒ၀ေလာယံ ဟိ အဝိသေသေန ပါတိ–မောက္ခသီလံ သမာဒိန္နံ နာမ ဟောတိ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၃၀။

ဥပသမ္မဒသီမမဏ္ဍလ (ပု) [ဥပသမ္မဒသီမာ+ မဏ္ဍလ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းဖြစ်ရာ–ပဋ္ဌင်းခံရာ–သီမ် အဝန်း–သီမ်အပြင်။ သော တသ္မိံယေဝ ဥပ–သမ္မဒသီမမဏ္ဍလေ သဟ ပဒ္ဓိသင်္ခါဒါဟိ အရဟတ္တံ ပါပုဏိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၃၃၇။

ဥပသမ္မဒါ [1] (ထီ) [ဥပ+သံ+ပဒ+အ+ဏ္ဍတ္ထိဏောတ က–အာ။ မဒ္ဒနီသျှ၊၁။၂၉၇–ဌ် ဥပသမ္ပန္နသ ဘာဝေါ ဥပသမ္မဒါ–ဟု ဝစနတ္ထပြုသည်။] အထက်တန်းကျ–မြင့်မြတ်–သည်ဖြစ်၍ဖြစ်သော ပြည့်စုံခြင်း။ ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်၊ ရဟန်းခံခြင်း။ သံဃံ ဘဒ္ဒေ ဥပသမ္မဒံ ယာစာမိ။ ဝိ၊ဒု။၁၃၁။ (–ဝိ၊ဌ၊၁။၃၆။) ဥပဓိဘူတာ အဂ္ဂဘူတာ သမ္မ–ဒါတိ ဟိ ဥပသမ္မဒါ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၀၆။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၂။၂၆၈။

ဥပသမ္မဒါ [1] (ထီ) [ဥပသမ္မဒါ+ခန္ဓက] ဥပသမ္မဒ–ကွန္ဓက။ ဥပသမ္မဒကွန္ဓက–ကြည့်။

ဥပသမ္မဒါ [2] (ထီ) [ဥပ+သံ+ပဒ+အ+ဏ္ဍတ္ထိဏောတ က–အာ] ပြည့်စုံစေခြင်း၊ ဖြစ်စေခြင်း၊ ရခြင်း၊ ပွားများခြင်း။ ကုသလသ ဥပသမ္မဒါ။ ဒီ၊၂။ ၄၂။ ဓမ္မ။၄၁။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၅၄။ ဥပသမ္မဒါတိ အဘိနိက္ခမနတော ပဋ္ဌာယ ယာဝ အရဟတ္တ–မဂ္ဂါ ကုသလသ ဥပ္ပါဒနံ စေဝ ဥပ္ပါဒိတသ ဘာဝနာ စ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၁၅၄။ ဥပသမ္မဒါတိ ဥပသမ္ပါဒနံ ပဋိလာဘော။ ကင်၊ဋီ၊သစ်၊၁၅၁။ (–ဒီ၊ဌ၊၂။၆၉။ သာရတ္ထ၊၁။၄၄၃။)

ဥပသမ္မဒါတမ္ဗ (နာ) [ဥပသမ္မဒါ+ကမ္ဗ] ရဟန်း–ရဟန်းမ–အဖြစ်သို့ ရောက်စေသောကံ၊ ဥပသမ္မဒကံ။ ဥပသမ္မဒါကမ္မံ ဝတ္ထုသမ္ပတ္တိ–ဝသေန အကုပ္ပံ ဟောတိ။ ကင်။၁၀၆။ (–ကင်၊ဋီ။၂၆၊၁ရ၆။ ဝိမတိ၊၂။၁၃၅။)

ဥပသမ္မဒါကမ္မကရဏ (နာ) [ဥပသမ္မဒါကမ္မ+ ကရဏ]ဥပသမ္မဒကံကိုပြုလုပ်ရွက်ဆောင်ခြင်း။ ဏ္ဍ ပန ဥပသမ္မဒါကမ္မကရဏသ ကာရဏ–တ္တာ ဥပသမ္မဒါကမ္မဝါစာသင်္ခါတံ ဘဂဝတော ဝစနံ ဝုစ္စတိ။ ကင်။ဋီ၊သစ်။၁ရ၆။ ဘဂဝတော ဝုစနံ ဥပသမ္မဒါကမ္မကရဏသ ကာရဏတ္တာ ဌာနံ။ မူလဋီ၊၂။၁ရ၈။

ဥပသမ္မဒါကရဏကာလ(ပု) [ဥပသမ္မဒါကရဏ +ကာလ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းဖြစ်ရာ–ရဟန်းခံရာ–အချိန်အခါ။ နာဟံ ဥပသမ္မဒါကရဏကာလေ ဘိက္ခုနံ သိက္ခာသာဇီဝသမာပန္နော။ကင်။ဋီ။၂၀။

ဥပသမ္မဒါကမ္မဝါစာ (ထီ) [ဥပသမ္မဒါ+ကမ္မဝါစာ] ဥပသမ္မဒကမ္မဝါစာ၊ ဥပသမ္မဒကံ၌ ဖတ်ကြားအပ်သော မြတ်စွာဘုရားစကားတော်။ သမ္ဘ–ကမ္မဝါစာသု အတ္ထကောသလ္လတ္ထံ ပနေတ္ထ ဥပ–သမ္မဒါကမ္မဝါစာယ ဝေမတ္တေါ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၃၂။ ဘဂဝတော ဝစနန်တိ ဥပသမ္မဒါ–ကမ္မဝါစမာဟ။ အနုဋီ၊၂။၁ရ၇။ (–ကင်၊ဋီ၊သစ်။ ၁ရ၆။)

ဥပသမ္မဒါစရိယ (ပု) [ဥပသမ္မဒါ+အာစရိယ] ကမ္မဝါစာရွက်ဖတ်၍ –ရဟန်းပဋ္ဌင်းပြု–ရဟန်းခံ–ပေးသော ဆရာ။ တတ ပဗ္ဗဇ္ဇာစရိယော ဥပသမ္ပဒါစရိယော သဒ္ဒိဝိဟာရိကော။ ဝိသုဒ္ဓိ။ ၁။၉၁။ သာရတ္ထ၊၃။၂၃၈။ ယေန ဥပသမ္မဒ–ကမ္မဝါစာ ဝုတ္တာ။ အယံ ဥပသမ္မဒါစရိယော။ သာရတ္ထ၊၃။၂၃၈။

ဥပသမ္မဒါဓိန (တိ) [ဥပသမ္မဒါ+အဓိန] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်နှင့်စပ်သော။ ယသ္မာ ဝါ ဥပသ–မ္မဒါဓိနံ ပါတိမောက္ခံ။ မဇ္ဈိ၊၃။၂၉၈။ အနုဋီ၊ ၂။၂၁၁။

ဥပသမ္မဒါနိုပ္ပါဒန (နာ) [ဥပသမ္မဒါ+နိုပ္ပါဒန] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်၏ ပြီးစီးခြင်း။ ဥပသမ္မဒါ–နိုပ္ပါဒနေန တံ သမဏိ· ကရေယျ ကရောတူတိ ပတ္ထနာယံ ဝိဓိမှိ ဝါ ဏ္ဍံ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၃၅။

ဥပသမ္မဒါပါရိပူရီ (ထီ) [ဥပသမ္မဒါ+ပါရိပူရီ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ် ပြည့်စုံခြင်း။ ယထာ ဥပသမ္မဒါပါရိပူရိယာ အသေသံ ဥပသမ္မန္နသိက္ခာသမာဒါနံ။ အနုဋီ၊ ၂။၁၈၁။

ဥပသမ္မဒါပေက္ခ (တိ) [ဥပသမ္မဒါ+အပေက္ခ] ရဟန်း ပဋ္ဌင်းအဖြစ်ကိုရှုငဲ့သော၊သူ။ (ရဟန်း–ပဋ္ဌင်း–လောင်း။) ဘိက္ခု အနနုသိဋ္ဌေ ဥပသမ္မဒါပေက္ခေ အန္ဓရာယိကေ ဓမ္မေ ပုစ္ဆန္တိ၊ ဝိ၊ဝု။၁၃၀။ ဆယ် ဣတ္ထန္နာမောတိ ဥပသမ္မဒါပေက္ခဿ အကိတ္တန(ကခ်။။၁၀၆)နှင့် ယဿ ဥပသမ္မဒါ ကရီယတိ၊ တဿ အကိတ္တန်။ ကခ်။ ဋီ၊သစ်။၁၇၄။ (–ဝိ၊ဋီ၊၄။၂၄၅။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၅ရ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၃၁၊ ၁၃၄။ သာရတ္ထ၊ ၂။၅၅။ ကခ်။ ဋီ။ရ၂၊၁၆ရ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ရ၁။)

ဥပသမ္မဒါပေက္ခရဟိတ (တိ) [ဥပသမ္မဒါပေက္ခ+ရဟိတ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်ကို ရှုငဲ့ခြင်းမှ ကင်းသော၊သူ။ (ရဟန်း–ပဋ္ဌင်း–လောင်း မဟုတ်သူ။) ဥပသမ္မဒါပေက္ခရဟိတာနံ ဥပေါသထကမ္မနေ ပဋိက္ခိတ္တာနံ ဂဟဋ္ဌာဒိအနုပသမ္မန္နာနဉ္စေဝ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၃၆။

ဥပသမ္မဒါယ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏေ+တ္တာ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်ကို ပြည့်စုံစေပြီး၍၊ ရဟန်းအဖြစ်သို့ရောက်ပြီး၍၊ ရဟန်းခံပြီး၍။ ဥပသမ္မဒါယ ပဋ္ဌဝေယ္ယ သမ္ဘန္ဓိမေန ပရိစ္ဆေဒေန။ ဝိ၊ဋီ၊ဝု။၅၄။ ဥပသမ္မဒါယ သဒ္ဓိဝေယ္ယာ ဝါ သတ္ထာတိဝေယ္ယာ ဝါ။ ဝိ၊ဋီ၊ဝု။ ၂၈၅။ ဥပသမ္မဒါယာတိ ဥပသမ္ပာဒေတ္တာ။ ပါစိတ်၊ယော။၄၁၊ ၂၄ရ။(ဥပသမ္မဒါယ=ရဟန်းဖြစ်ခြင်းအားဖြင့်။ ဘာ၊ဋီ။၁၅၈။ ဥပသမ္မဒါယ=ရဟန်းဖြစ်သည်မှ။ သျှ၊ဟောင်း။၁၁၉–တို့၌ အနက်ပေးကြ၏။ ဤ၌ ပါစိတ်၊ယော အလို တ္တာပစ္စယန္တကြ၍ တည်ပုဒ်ပြုလုပ်ထားသည်။ စလင်း၊ဂ်၊ ၂။ရ၃–လည်းကြည့်။)

ဥပသမ္မဒါယာစပန (နာ) [ဥပသမ္မဒါ+ယာစပန] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်ကို တောင်းပန်စေခြင်း။ တေန စ ဘိက္ခုနာ ပါဒေ ဝန္ဒာပေတ္တာ ဥပသမ္မဒါယာစပနံ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၃၆။

ဥပသမ္မဒါရဟ (တိ) [ဥပသမ္မဒါ+အရဟ] မြင့်မြတ်သော ပဋ္ဌင်းအဖြစ်သို့ ရောက်စေခြင်းကို ထိုက်သော။(အဌသာ၊ဘာဋီ၊နီသျှ။) ရဟန်းဖြစ်ထိုက်သော၊သူ။ ဥပသမ္မဒါရဟံ ဥပသမ္ပာဒေတိ။ ဝိ၊ဝု။၄၄၉။ ဝိ၊ဋီ၊ဝု။၄၂၉။ (–ဝိ၊ဋီ၊၄။၂။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၄၂ရ။ ဝိမတိ၊၁။၃ဝ၃။)

ဥပသမ္မဒါလက္ခဏ (နာ) [ဥပသမ္မဒါ+လက္ခဏ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်လက္ခဏာ၊ ရဟန်းဖြစ်မည့်လက္ခဏာ။ သြကာသာဘာဝတောတိ ဥပသမ္မဒါလက္ခဏဿ အသမ္ဘဝတော။ မ၊ဋီ၊ ၃။၄ဝ၄။

ဥပသမ္မဒါဝတ္ထု (နာ) [ဥပသမ္မဒါ+ဝတ္ထု] ဥပသမ္မဒါကံ၏ တည်ရာ၊ ရဟန်း–ပဋ္ဌင်း–လောင်း။ ယထာဝုတ္တသော ဥပသမ္မဒါဝတ္ထုဘူတဿ ပုဂ္ဂလဿ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၃၅။

ဥပသမ္မဒါသမဂ္ဂီ (တိ) [ဥပသမ္မဒါ+သမဂ္ဂီ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်နှင့်–ပြည့်စုံခြင်းရှိသော–ပြည့်စုံသော၊သူ။ ဝေမိဓပိ ဥပသမ္ပဒမဿ နိပ္ပါဒေတွာ တံ ဥပသမ္မဒါသမဂ္ဂိနံ ကရေယျာတိ အတ္ထော။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၃ရ။

ဥပသမ္မဒါသမ္ပုတ္တိ (ထီ) [ဥပသမ္မဒါ+သမ္ပုတ္တိ] ရဟန်းမအဖြစ်အကျိုးဂါ–သမုတ်ခြင်း၊ (ဘိက္ခုနီ ရဟန်းမအဖြစ် ခံထိုက်သောသိက္ခမာန်ဟူ၍ အသိအမှတ်ပြုခြင်း။) ပဒဘာဇေန ဝုတ္တာ ဥပသမ္မဒါသမ္ပတ္တိ နာ ဒီနာ ဟောတိ။ ကခ်။ ၃၄၃။ ကခ်။ဋီ၊သစ်။၄၈၁။

ဥပသမ္မဒါသီဒ္ဓိဒဿန (နာ) [ဥပသမ္မဒါသီဒ္ဓိ+ဒဿန] ရဟန်း ပဋ္ဌင်းအဖြစ်၏ ပြီးစီးမှုကို

ပြခြင်း။ အပတ္ထစီဝဏ်ုနဲ့ ဥပသမ္ဘဒါသီဒ္ဓိဒဿန-တော ကမ္ဘဝိပတ္ထိယာ အဘာဝတော စေတံ ယုဇ္ဇတေ ဝါတိ ဧကော။ ဝဇိရ။၄၁၁။

ဥပသမ္ဘဒါဟေတုနိဗ္ဗာဒန (နဝ) [ဥပသမ္ဘဒါ ဟေတု+နိဗ္ဗာဒန] ရဟန်းပဋ္ဌင်းဖြစ်ခြင်း၏ အကြောင်းကို ပြီးစီးစေခြင်း။ ဧဝမိဓာပိ ဥပသမ္ဘဇ္ဇန်ဆ သုဒ္ဓကတ္ထာရံ ပုဂ္ဂလံ ဟေတုကတ္ထု-ဘူတော သံဝေါ ဥပသမ္ဘဒါဟေတုနိဗ္ဗာဒနေန ဥပသမ္ဘာဒေယ္ယာတိ ဝုတ္တာ။ ဝိမတိ၂။၁၃၇။

ဥပသမ္ဘဒ္ဓူပဂမနန္ဆရ (တိ) [ဥပသမ္ဘဒ္ဓူပဂမ+အနန္ဆရ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်သို့ ကပ်ရောက်ခြင်း၏ အခြားမဲ့။ တဋ္ဌ ဥပသမ္ဘဒ္ဓူပဂမနန္ဆရတော ပဌာယ သိက္ခာနာမိကာရတ္ထာ သိက္ခတိတိ စ သမာပန္နောတိ စ ဝုစ္စတိ။ ကင်္ခာ။ဋီ။၂၂။

ဥပသမ္ဘန္န (တိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+တ] အထက်တန်းအဖြစ်-မြင့်မြတ်သောရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်-သို့ ရောက်သော၊ ရဟန်းဖြစ်သော၊သူ။(ရဟန်း, ရဟန်းမိန်းမ နှစ်ဦးလုံးပါဝင်သည်။) သမဂ္ဂေန သံဃေန ဉတ္တိစတုတ္ထေန ကမ္မေန အကုပ္ပေန ဌာနာရဟေန ဥပသမ္ဘန္နော။ ဝိ၁။၂၈။ အဘိ၊ ဝိ၂၅၄။ ဥပသမ္ဘန္နော သံဃေန ဣတ္ထန္နာမော ဣတ္ထန္နာမေန ဥပဇ္ဈာယေန။ ဝိ၃။ရ၁။ ဥပ-သမ္ဘန္နော နာမ ဥပရိဘာဝံ သမာပန္နော ပတ္ထောတိ အဝတ္ထော။ ဘိက္ခုဘာဝေါ ဟိ ဥပရိ-ဘာဝေါ။ တဿေသ ယထာဝုတ္ထေန ကမ္မေန သမာပန္နတ္ထာ ဥပသမ္ဘန္နောတိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂၀၈။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁၆။ ဧဝံ ဥပသမ္ဘန္နာနိ စ သဟသ္သူပရိ ကေစတ္ထာလီသုတ္ထရာနိ တိကိ ဘိက္ခုသတာနိ အဟေသုံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀၆။ ဘိက္ခု ဟိ ဥပရိဘာဝံ သမ္ပတ္တော ဂစ္ဆတိ ပါပုဏာတိတိ ဥပသမ္ဘန္နောတိ ဝုစ္စတိ။ ကင်္ခာ။ယောမဟာဋီ။ ၂၉၉။ သာမဏေရဘူမိတော ဥပရိဘာဝံ သမ္ပ-တ္ထတ္ထာ ဥပသမ္ဘန္နော။ ဌ္ဌဋီ။ရ၈။ ဥပသမ္ဘန္နသဒ္ဒ-လည်းကြည့်။

ဥပသမ္ဘန္နကာလ (ပု) [ဥပသမ္ဘန္န+ကာလ] ရဟန်းဖြစ်-သော-ရာ-အခါ။ ဥပသမ္ဘန္နကာလေ ပန အဝသိကောဝ သမာနော တိပိဋကဓရော အဟောသိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၂၂။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ရ။ ဝဇိရ။ ၂ရ၅။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊သမ်။၃ဝ၆၂။)

ဥပသမ္ဘန္နဒိဝသ (ပု) [ဥပသမ္ဘန္န+ဒိဝသ] ရဟန်းပဋ္ဌင်း ဖြစ်ရာနေ့။ ပဗ္ဗဇိတော ဝါ ဥပသမ္ဘန္န-ဒိဝသတော ပဋ္ဌာယ ဂရုကာပတ္တိ အာပဇ္ဇ-မာနော အစ္ဆန္ဒဒုဿီလော နာမ။ မ္ဗေ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဧ၃ရ။

ဥပသမ္ဘန္နပုဗ္ဗ (တိ) [ဥပသမ္ဘန္န+ပုဗ္ဗ] ရှေးဦး ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်သို့ ရောက်ဘူးသော။ ရဟန်း ပဋ္ဌင်းဖြစ်ဘူးသော၊သူ။ ဥပသမ္ဘန္နပုဗ္ဗော ဧဝ ဧစ ကမ္မဝါစံ သာဝေတိ။ ဝဇိရ။၁ဝ၉။ ကင်္ခာ။ ဋီ။၄၅။

ဥပသမ္ဘန္နသမနန္ဆရ (ဗျ) [ဥပသမ္ဘန္န+သမနန္ဆရ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်သို့ ရောက်သည်၏ အခြားမဲ့ဖြစ်။ တသော စ ဥပသမ္ဘန္နသမနန္ဆရမေဝ အကရဏီယနိဿယာဒိကွနဒဿနတော။ ဝဇိရ။ ၉၃။ (-ကင်္ခာ၊ဋီ။၂၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ရ၂။)

ဥပသမ္ဘန္နဘိက္ခု (ပု) [ဥပသမ္ဘန္န+ဘိက္ခု] မြင့်မြတ်သောပဋ္ဌင်းအဖြစ်သို့ ရောက်သောရဟန်း။ ယာ ဘဂဝတာ ယာယ ကာယစိ ဥပသမ္ဘဒါယ ဥပသမ္ဘန္နဘိက္ခုနံ ဟေဋ္ဌိမပရိစ္ဆေဒေန သိက္ခိ-တဗ္ဗာ သိက္ခာ ဝိဟိတာ။ ကင်္ခာ။ဋီ။၂ဝ။

ဥပသမ္ဘန္နသင်္ခ (တိ၊နဝ) [ဥပသမ္ဘန္န+သင်္ခ] မြင့်မြတ်သောရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်ဟူသောအရေ အတွက်။ တေနေဝ သော ဥပသမ္ဘန္နသင်္ခ ဂစ္ဆတိ။ ဝဇိရ။၁ဝ၉။

ဥပသမ္ဘန္နသညီ (တိ) [ဥပသမ္ဘန္နသညာ+ဣ] ရဟန်းဟု အမှတ်ရှိသော၊ ရဟန်းဟုထင်မှတ်သော သူ။ သံဃော စ တသ္မိံ ဥပသမ္ဘန္န-သညီ။ ဝဇိရ။၁ဝ၉။ ကင်္ခာ။ဋီ။၄၅။

ဥပသမ္မန္နသဒ္ဒ (ပု) [ဥပသမ္မန္န+သဒ္ဒ] ဥပသမ္မန္နသဒ္ဒါ။ ယထာ သမာနေပိ ဘိက္ခုဘိက္ခုနီနံ ဥပသမ္မန္နသဒ္ဒေ ယတ္ထ ဘိက္ခုနီ အနဝိပ္ပေတာ ဟောတိ။ ဝိဋ္ဌ၊၃ဝ။၁၉။

ဥပသမ္မန္နသိက္ခာသမာဒါန (နဝ) [ဥပသမ္မန္နသိက္ခာ+သမာဒါန] ရဟန်းတို့၏ သိက္ခာပုဒ်ကို ဆောက်တည်ခြင်း။ ဥပသမ္မဒါဝါရိယုရိ-ကြည့်။

ဥပသမ္မန္နသီလ (နဝ) [ဥပသမ္မန္န+သီလ] ရဟန်းတို့၏ သီလ။ ဥပသမ္မန္နသီလေ ပတ္ထေ အနုပသမ္မန္နသီလဿ အဝဿနသဏ္ဌာဝတော ဝါ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရရ။ (-အံ၊ဋီ၊၃။၉၃။)

ဥပသမ္မာဒန (နဝ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏော+ယု] ပြည့်စုံစေခြင်း၊ ဖြစ်စေခြင်း၊ ရခြင်း။ ဥပသမ္မဒါ-ကြည့်။

ဥပသမ္မာဒနကာလ (ပု) [ဥပသမ္မာဒန+ကာလ] (ရဟန်းအဖြစ်ကို) ပြည့်စုံစေရာ-ရရာ-အခါ၊ ရဟန်းဖြစ်ရာအခါ။ ယထာ စ အပရိပုဏ္ဏပတ္ထစီဝရဿ ဥပသမ္မာဒနကာလေ ကမ္မဝါစာယ ...ဥပသမ္မဒါ ရုဟတိ။ သာရတ္ထဋီ၊၂-၂ဖ၃။

ဥပသမ္မာဒယိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏယ+တ္တာ] ပြည့်စုံစေ၍၊ ပြီးစေ၍။ ဥပသမ္မဒ (၂) ကြည့်။

ဥပသမ္မာဒယိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏယ+ဏ္ဍိ] ပြည့်စုံစေပြီ။ ဥပသမ္မာဒယိ ဗုဒ္ဓေါ။ အပ၊၂။၁ရ၊ဖ၊၂ဝ၅။ ထေရဗ္ဗာ၊၃ဝ၈။ ထေရီ၊ဋ္ဌ၊ဖ၆။

ဥပသမ္မာဒိတ (တီ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏော+တ] ပြည့်စုံစေအပ်သော၊ ရဟန်းအဖြစ်သို့ ရောက်စေအပ်သော၊ ရဟန်းခံပေးအပ်သော၊သူ။ သဟသာ ကတ္ထုမ္ဘိ ဥပသမ္မာဒိတော အနုပသမ္မနော ဟောတိ။ ဝိဋ္ဌ၊၃ဝ၊၄-၂ရ။ (-ကခါ။ ၃-၄။ ဝိသေသဂ်ဟ။၁-၄၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁ရ။)

ဥပသမ္မာဒိတအန္ဓေဝါသိက (ပု) [ဥပသမ္မဒိတ+အန္ဓေဝါသိက] ရဟန်းအဖြစ်သို့ ရောက်စေအပ်သောတပည့်။ တထာ ဥပသမ္မဒိတအန္ဓေဝါ-သိကော အတ္ထနော (အတ္ထနာ?) ကမ္မဝါစံ ဝတ္တာ ဥပသမ္မာဒိတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁ရ။

ဥပသမ္မာဒေတမ္ဗ (တီ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏော+တဗ္ဗ] ပြည့်စုံစေအပ်သော၊ ပဋ္ဌင်းခံပေးအပ်သော၊သူ။ န ဥပသမ္မာဒေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊၄။ရ၃။ မဇ္ဈိ၊၃။၁၆-အံ၊ဋီ၊၁။ရ၃။ (-အံ၊၂။၂၃ရ။) န ဥပသမ္မာဒေ-တဗ္ဗန္တိ ဥပဇ္ဈာယေန ဟုတ္တာ န ဥပသမ္မာ-ဒေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၈။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၈၅။) ဝေဠ္ဍ ပန ဘိက္ခဝေ ပမ္ဘာဇေတမ္ဘော ဥပသမ္မာဒေ-တမ္ဘော။ ဝိ၃။၂၉။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ဖ၅။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ဝ၆။ သာရတ္ထ၊၃။၂ဖ၃။ ကခါ၊ဋီ၊၁၅၊၄ဖ၊၁၅ဝ၊၄ဝ၁။ အနုဋီ၊၁။၃၅။) ဣမေ ကုသလာ ဓမ္မာ ဥပသ-မ္မာဒေတမ္ဘာ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃ဝ၈ရ။

ဥပသမ္မာဒေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏော+တိ] မြင့်မြတ်သောရဟန်းအဖြစ်သို့ရောက်စေ၏။ ရဟန်းပြုပေး၏၊ ပဋ္ဌင်းခံပေး၏။ ဥိနဝိသတိ-ဝဿသည် ဥပသမ္မာဒေတိ။ ဝိ၊၂။၁ရ၁။ (-ဝိ၊၃။၄၄ရ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ဝ၆။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၂၉။ ကခါ၊၂၄ရ။) **ဥပသမ္မာဒေန္တိ**—ဝိ၊၄။၄ရ၁။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁ဖ၁။ **ဥပသမ္မာဒေ**—ဝိ၊သင်္ဂ်ဟ။၂၂၂။ **ဥပသမ္မာဒေတိ**—ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၃။ မဇ္ဈ၊၃။၂ဝ၃။ အံ၊ဋီ၊၁။၁ဝ၉။ **ဥပသမ္မာဒေယ္ယ**—ဝိ၊၃။ရ၅၊၁၂ဖ။ ဝိ၊၄။၄ရ၁။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဖ၁။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ဖ၅။ ဝိ၊သင်္ဂ်ဟ။၁၅ရ။ ကခါ၊ဋီ။၄၅။ **ဥပသမ္မာဒေသိ**—ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ဝ၉၊၁ဖ၁။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉၉။မဇ္ဈ၊၃။ရ၅။ **ဥပသမ္မာဒေဿာမိ**—သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၄။ ကခါ၊ဋီ၊သစ်။ ၄၅၂။ **ဥပသမ္မာဒေဿာမ**—ကခါ၊ဋီ၊သစ်။၄၅၂။

ဥပသမ္မဒေတုံ (ဗျ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏော+တုံ] ပဋ္ဌင်းခံပေးခြင်းငှါ။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဂဗ္ဘဝိသံ ဥပသမ္မာဒေတုန္တိ။ ဝိ၃။၁၂၉။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃ဝ၆။

ဥပသမ္ဘာဒေတ္ထာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏော+တ္ထာ] မြင့်မြတ်သောပဋိဉာဏ်အဖြစ်သို့ ရောက်စေပြီး၍။ ဥပသမ္ဘာဒေတ္ထာ(ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၁၄။ မဇ္ဈ၊ ၂။၅၆)တိ ဓမ္မသေနာပတိနာ ဥပဇ္ဈာယေန ဥပသမ္ဘာဒေတ္ထာ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၈၇။ မ၊ဋီ၊ ၂။၁၁၆။

ဥပသမ္ဘာဒေထ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏော+ထ] ပဋိဉာဏ်းခံပေးကုန်၏။ ဥပသမ္ဘာဒေတိ–ကြည့်။

ဥပသမ္ဘာဒေန္တ (တိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏော+အန္တ] မြင့်မြတ်သောပဋိဉာဏ်အဖြစ်သို့ ရောက်စေသော၊ သူ။ သော ဟာယသ္မာ ဥနဒသဝဿော ဘိက္ခု ဥပသမ္ဘာဒေန္တ ဒိသ္မာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၁။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၁၀။

ဥပသမ္ဘာဒေန္တိ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏော+အန္တိ] ပဋိဉာဏ်းခံပေးကုန်၏။ ဥပသမ္ဘာဒေတိ–ကြည့်။

ဥပသမ္ဘာဒေယျ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏော+ယျ] ပဋိဉာဏ်းခံပေးရာ၏။ ဥပသမ္ဘာဒေတိ–ကြည့်။

ဥပသမ္ဘာဒေသိ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏော+သိ] ပဋိဉာဏ်းခံပေးပြီ။ ဥပသမ္ဘာဒေတိ–ကြည့်။

ဥပသမ္ဘာဒေဿာမ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏော+ဿာမ] ပဋိဉာဏ်းခံပေးကုန်လတ္တံ့။ ဥပသမ္ဘာ–ဒေတိ–ကြည့်။

ဥပသမ္ဘာဒေဿာမိ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏော+ဿာမိ] ပဋိဉာဏ်းခံပေးအုံ့။ ဥပသမ္ဘာဒေတိ–ကြည့်။

ဥပသမ္ဘုဿတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+သံ+ဖုသ+ဏော+တိ] တွေ့ထိစေ၏။ ပါဏိဟိ ဥပသမ္ဘုဿေ။ ဇာ၊ ၂။၆၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၃၁၅။

ဥပသမ္ဘုဿေ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+သံ+ဖုသ+ဏော+ယျ] တွေ့ထိစေရာ၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသမ္ဘတိ (ကြိ) [ဥပ+သမ+ယ+တိ၊ နီတိ၊ဓာ။ ၂၃၆။] (က) ငြိမ်း၏။ ငြိမ်းအေး၏။ (ခ) ငြိမ်သက်၏။ ငြိမ်ငြိမ်သက်သက်နေ၏။ မဆန့်ကျင်၊ သည်းခံ၏။ (က) ဥဗ္ဘတော ဥပသမ္ဘတိ။ ဗုဒ္ဓဝံ။ ၃၁၃။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၆၆။ ဝေရံ တေသူပသမ္ဘတိ။ ဓမ္ဓ။၁၃။ ဓမ္ဓ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉။ (ခ) ယော သတော ဥပသမ္ဘတိ။ သံ၊ဝ။၁၆၄။ ထေရ၊ ၂၈၈။ နေတ္ထိ။ ၁၄၉။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၄၃။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၁၃။ နေတ္ထိ၊ဋ္ဌ။ ၂၅၆။ သတော ဥပသမ္ဘတိတိ သတိယာ သမန္နာဂတော ဟုတ္တာ အဓိဝါသေတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၂၁ဝ။ (–ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ဝ၅။)

ဥပသလ္လကွေတ္ထာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+သံ+လကွ+ဏော+တ္ထာ] ကောင်းစွာရှမ္ဘတ် ဆင်ခြင်၍၊ မှတ်သား၍။ တံ တံ သဗ္ဗံ သာဓုကံ ဥပသလ္လကွေတ္ထာ။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊ဝ။ ၂၅၈။ သုဝုဋ္ဌိကနိမိတ္တာနိ ဥပသလ္လကွေတ္ထာ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၂၄။

ဥပသဝန္ဓိ။ ဥပဝသန္ဓိ–မှပျက်ယွင်းသောပုဒ်ဖြစ်သည်။ ဥပဝသန္ဓိကြည့်။ ဥပေါသထေတိ ဘဏ္ဍ ဥပသဝန္ဓိ ဘဏ္ဍာတိ ဥပေါသထော။ ဥဒါန၊ ။ ၂၆၈။

ဥပသာဂရ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပသာဂရ မည်သူ။ ရညော မဟာသာဂရဿ ပုတ္တံ ဥပသာဂရံ ပဋိစ္စ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၁ဝ၄။ (–ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၄။၈ဝ။)

ဥပသာလ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပသာလ မည်သူ။ (ပဒုမမြတ်စွာဘုရား၏ ဒုတိယအဂ္ဂ သာဝက။) သာလော စ ဥပသာလော စ၊ အဟေသုံ အဂ္ဂသာဝကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၄ဝ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ ဋ္ဌ။ ၂၁၆။ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၆၄။ အပ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၄၆။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊ဝ။၄၄။)

ဥပသာဌက (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပသာဌက မည်သူ။ ဧကံ ဥပသာဌကံ နာမ သုသာနသုဒ္ဓိကံ ပြောပွကံ အာရဗ္ဘ ကထေသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄၈။

ဥပသာဌကဓာတက (နာ) [ဥပသာဌက+ဓာတက] ဥပသာဌကဇာတ်။ (ဇာ၊ဝ။၄၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄၈–

၅၀။) ဤမ် ဒုကနိပါတေ ဥပသာဌကဇာတကံ ကထေသိ။ ဓမ္မာဒ္ဒါ၊။၃၄၂။

ဥပသာဌကနာမ (နာ) [ဥပသာဌက+နာမ] ဥပသာဌကအမည်။ ဥပသာဌကနာမာနိ၊ သဟ-ဿာနိ စတုဒ္ဒသ။ ဇာ၊၁။၄၁။ ဇာဒ္ဒ၊၂။၅၀။ ဓမ္မာဒ္ဒါ၊။၃၄၂။

ဥပသိစ် (တိ) [ဥပ+သိစ်+ဏ] နမ်းရှူအပ်သော (အနံ့,ဂန္ဓာရုံ)။ သွာယံ အဇ္ဇ ဥပသိစိ သေ့ပိ ပုနဒိဝသေပိ ဥပသိစ္စိသတိ။ သံ၊ဒ္ဒါ၊။၂၇၂။

ဥပသိစ်တိ(ကြို) [ဥပ+သိစ်+အ+တိ] ကပ်ရှိနမ်း၏။ နမ်းရှု၏။ ပုပ္ပံ ဝါ ဖလံ ဝါ ဥပသိယ်တိ။ ဝိ၊ဒ္ဒ၊။၁၁၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၂၂။ **ဥပသိစ်သိ**— ဇာ၊ဝ။၁၅၂။ ဇာဒ္ဒ၊၂။၂၈၉။ **ဥပသိစ်ဝိ**— သံ၊ဒ္ဒ၊ဝ။၂၇၂။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဝ။၁၈၈။ **ဥပသိစ္စိ**— အပ၊၂။၂၀၀။ ထေရီဒ္ဒ။၄၇၁။ ဇာဒ္ဒ၊၂။၂၈၉။ **ဥပသိစ္စိသတိ**(သံ၊ဒ္ဒ၊ဝ။၂၇၂) ထိ ထဏ္ဍာ-ဝသေန ဥပဂန္ဓာ သိစ္စိသတိ။ သံ၊ဋီ၊ဝ။၃၀၅။

ဥပသိစ်နု (တိ) [ဥပ+သိစ်+ယု] နမ်းရှုခြင်း။ ဥပသိစ်နုမတ္တ(အံ၊ဒ္ဒ၊၂။၂၇၂)နှင့် ဃာယနုမတ္တံ။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၈၈။ (–မ၊ဒ္ဒ၊၄။၁၃၉။ အံ၊ဒ္ဒ၊ဝ။၂၄၀။)

ဥပသိစ်နုကာလ (ပု) [ဥပသိစ်နု+ကာလ] နမ်းသောကာလ။ အဂ္ဂိလိဟိ ဂန္ဓပိဏ္ဍံ ဂဟေ-တွာပိ စ ဥပသိစ်နုကာလေ ဝါတံ အနာ-ကမ္ပေန္တော နေဝ တသ ဂန္ဓံ ဇာနာတိ။ သံ၊ဒ္ဒ၊ ၂။၁၁၂။ အဘိ၊ဒ္ဒ၊ဝ။၃၅၂။

ဥပသိစ်ဆ (တိ) [ဥပ+သိစ်+အ+ဆ] နမ်းရှုသော၊ သူ။ ပြာဟ္မဏသ အသီ အာကရိတ္တာ ဥပသိ-စ်ဆသ မရိစဥဏ္ဍာနိ နာသံ ပဝိသိတ္တာ ဝိပိတုကာမတ် ဥပ္ပါဒေတုံ။ ဇာ၊ဒ္ဒ၊။၄၈၀-၁။ (–ဇာ၊ဒ္ဒ၊၂။၂၈၉။)

ဥပသိစ်မာန (တိ) [ဥပ+သိစ်+အ+မာန] နမ်းရှုသော၊သူ။ သရီရံ ဥပသိစ်မာနေ ...ပလာယိ။ ဇာ၊ဒ္ဒ၊၂။၃၀၆။ (–ဇာ၊ဒ္ဒ၊၂။၂၈၉။)

ဥပသိစ်သိ (ကြို) [ဥပ+သိစ်+အ+သိ] နမ်းရှု၏။ ဥပသိစ်တိ–ကြည့်။

ဥပသိစ်ပေသိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+သိစ်+ဏာပေ+ဏှိ] နမ်းရှုစေပြီ၊ ဆေးအုံပြီ၊ ဆေးစည်းပြီ၊ သွတ်သွင်းစေပြီ၊ မျက်စဉ်းခပ်ပြီ။(ဇာတ်၊ဝတ္ထု။) ဘေသဇ္ဇစုဏ္ဏေန နီလုပ္ပလံ ပရိဘာဝေတ္တာ ဒက္ခိဏက္ခိ ဥပသိစ်ပေသိ။ စရိယာ၊ဒ္ဒ။ရ၀။ ဇာ၊ဒ္ဒ၊၄။၄၀၈။

ဥပသိစ်မိ (ကြို) [ဥပ+သိစ်+အ+မိ] နမ်းရှု၏။ ဥပသိစ်တိ–ကြည့်။

ဥပသိစ်ယန္တ (တိ) [ဥပသိစ်+အာယ+အန္တ] နမ်းရှုသောသူ။ မတ္ထကံ ဥပသိစ်ယန္တာ ပရိစု-ဗ္ဗန္တာ စ သိနေဟံ ဥပ္ပါဒေန္တိ။ ခုဒ္ဒကဒ္ဒ။၁၁၅။

ဥပသိစ်ယိတုံ (ဗျ) [ဥပသိစ်+အာယ+တုံ] နမ်းရှုခြင်းငှာ။ သီသေ ဥပသိစ်ယိတုံ လဘေယျ။ ဇာ၊ဒ္ဒ၊၅။၃၄၉။

ဥပသိစ်ဝိ (ကြို) [ဥပ+သိစ်+ဏှိ] နမ်းရှုပြီ။ ဥပသိစ်တိ–ကြည့်။

ဥပသိစ္စိတ (တိ) [ဥပ+သိစ်+တ] နမ်းရှုအပ်သော၊သူ။ ဥပဃာတေ(ဇာ၊။၃၄၉)ထိ သီသမ္ပိ ဥပသိစ္စိတေ။ ဇာ၊ဒ္ဒ၊ရ။၃၂၂။

ဥပသိစ္စိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+သိစ်+တ္တာ] နမ်းရှု၍ သာ ပဟာဒ္ဒါကာရံ ဒဿေတ္တာ ဥပသိစ္စိတ္တာ ပရောဒိ။ အံ၊ဒ္ဒ၊ဝ။၂၂။(–အဘိ၊ဒ္ဒ၊ဝ။၃၁ဝ။ ဇာ၊ဒ္ဒ၊ဝ။၄၈ဝ။)

ဥပသိစ္စိယမာန (တိ) [ဥပ+သိစ်+ယ+မာန] နမ်းရှုအပ်သော။ အန္ဓမသော ကုသဂ္ဂေနာပိ ဂဟေတ္တာ ဥပသိစ္စိယမာနော ဒုဂ္ဂန္ဓောဝ ဟောတိ။ အံ၊ဒ္ဒ၊ဝ။၃ရ၆။

ဥပသိစ္စိသတိ (ကြို) [ဥပ+သိစ်+သတိ] ကပ်

၍နမ်းရှူလတ္တံ့။ ဥပသိစ်တိ–ကြည့်။

ဥပသိတ္ထ (တိ) [ဥပ+သိစ+တ] သွန်းလောင်းအပ်–လောင်းထည့်အပ်–ဖြန်းအပ်–သော။ နုအညေန ဥပသိတ္ထော။ သံ၊ဌ၊၁။၂၈၉။ သာလိ–တဏ္ဍုလေဟိ ,သမ္ဘာဒီတံ မံသေန ဥပသိတ္ထံ ဩဒနံ သာလိမံသောဒနံ။ သာရတ္ထ၊၁။၄၃၄။ နုန္ဒူပဇ္ဇသစနန္တိ လောဘသဟဂတံ သမ္ဘယုတ္တ–နန္ဒိယာဝ ဥပသိတ္ထံ ဟုတ္တာ။ ဒီ၊ဌ၊၃။၂၀၄။ ဥပသိတ္ထံ ဝိယ ဥပသိတ္ထံ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၃ရ။ (–ထေရ၊ဌ၊၂။၃၂၃။ နေတ္တိ၊ဌ။၂၀၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၄၂၀။)

ဥပသိတ္ထဝဿ (တိ) [ဥပသိတ္ထ+ဝဿ] သွန်းလောင်း–ရွာသွန်း–အပ်သော မိုးရေ မိုးပေါက်ရှိသော။ ပါဝုသဝသေန ဝုဋ္ဌေန, မေဃောဒကေန ဥပသိတ္ထဝဿ သုထေဝေ ဝနေ။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။၄ရ၆။

ဥပသိရိ (ထီ) [ဥပ+သိရိ] ဥပသိရိပြာသာဒ်။ တဿ ကိရ သိရိ ဥပသိရိ သိရိဝေါတိ တယော ပါသာဒါ အဟေသုံ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၂၀၅။

ဥပသိလိဿတိ (ကြို) [ဥပ+သိလိသ+ယ+တိ] ကပ်ငြိ၏။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသိလေသ (ပု) [ဥပ+သိလိသ+အ] (၁) ကပ်ငြိခြင်း။ (၂) ကပ်ငြိရာအာဓာရအနက်၊ သြပသိလေသိကာဓာရအနက်။ (၁) သြပ–သိလေသိကော နာမ ပစ္စေကသိဒ္ဓါနံ ,ဘာဝါနံ ယတ္ထ ဥပသိလေသေန ဥပဂမော ဟောတိ၊ ယံသ္မိဉ္စ အာဓေယ္ယာ ဥပသိလိဿတိ အလ္လိယိတ္ထာ တိဋ္ဌတိ။ ရူ၊နာ။၁ရ၁။ (–နိတိ၊ သုတ္ထ၊နာ။၁၄၀။) ဝိသုံ သိဒ္ဓေန အာဓေယ္ယေန ဥပသိလေသနံ အလ္လိယနံ ဥပသိလေသော။ ရူ၊ဋီ၊နာ။၁၂၂။ (၂) ပဌမေ ဈာနေတိ ဥပ–သိလေသေ ဘုမ္မံ။ မ၊ဋီ၊၃။၂ရရ။

ဥပသိလေသန (နု) [ဥပ+သိလိသ+ယု] ကပ်ငြိခြင်း။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသိ(သိ)ဝ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပသိ(သိ)ဝ မည်သူ။ သာသုနာတော်၌ ထိုအမည်တူ နှစ်ဦးတွေ့ရ၏။ တစ်ဦးမှာမဟာ သာဝကရှစ်ကြိပ်တွင် ပါဝင်သော ထေရ်ဖြစ်သည်။ နောက်တစ်ဦးမှာ ဥပသိဝပုဏ္ဏား ဖြစ်သည်။ ဓေတကော ဥပသိ–(သိ)ဝေါ ,နနော။ ထေရ၊ဌ၊၂။၅၄၂။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၃၂။ ,အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပသိ(သိ)ဝပြာဟ္မဏ (ပု) [ဥပသိဝ+ပြာဟ္မဏ] ဥပသိဝပုဏ္ဏား။ သုတ္တေ ဟိ အာကိဉ္စညာယတ–နလာဘိနော ဥပသိ(သိ)ဝပြာဟ္မဏသ္ဝ ဘဂ–ဝတာ ... အကၾာတောတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၈၄။ မူလဋီ၊ ၃။၃၅။

ဥပသိဝသုတ္တ (နု) [ဥပသိဝ+သုတ္တ] ဥပသိဝ သုတ်။ (သုတ္တနိ။၄၃၉–၄၄၁။ စူဠနိ။၁၀၁–၁၁၂–တို့၌ ဥပသိဝမာဏဝပုစ္ဆာ–ဟုတ္တေ,ရသည်။) ဧကော အဟန္တိ ဥပသိဝသုတ္တံ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၃၀၈။ (–စူဠနိ၊ဌ။၂ရ။)

ဥပသုမ္ဘေယျ (ကြို) [ဥပ+သုမ္ဘ+အ+ယျ] အနီး၌ ပစ်ချရာ၏။ တမေနံ ဒက္ခော ဂေါဃာတကော ဝါ ... ဥပသုမ္ဘေယျ။ မ၊၂။၂ရ။ မဟာနိ၊ ဌ။၂၆။ တမေနံ ဒက္ခောတိ ပဒဿ ဥပသု–မ္ဘေယျာတိ ဣမိနာ သဒ္ဒေ သမ္ဘန္ဓော ဝေဒိတဗ္ဗော၊ တမေနံ ကုဏ္ဍရံ ဥပသုမ္ဘေယျ။ တဿ သမီပေ ဝိပေယျာတိ အတ္ထော။ မ၊ဌ၊၃။၃၀။ ဥပသု–မ္ဘေယျာတိ ဧတ္ထ ဥပသဒ္ဒေါ သမီပတ္ထော၊ သုမ္ဘနံ ဝိက္ခေပနံ၊ တေနေဝ တမေနန္တိ ဘုမ္မတ္ထေ ဥပ–ယောဂဝစနန္တိ အာဟ တဿ သမီပေ ဝိပေ–ယျာတိ၊ တဿ ကုဏ္ဍရဿ သမီပေ အဋ္ဌက–ကံလကံ ဝိပေယျာတိ အတ္ထော။ မ၊ဋီ၊၃။၂၃။

ဥပသုယျတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+သု+ယ+တေ] အနီး၌ကပ်၍–အနီးသို့ကပ်၍–ကြားနာအပ်–

နားထောင်အပ်–၏။ ဥပသုယျတိ ဝါ ဗြဟ္မာတိ ဥပသုတိ။ ကခ်ိုင်ဦး။၁၀၂။

ဥပသုဿတိ (ကြိ) [ဥပ+သုသ+ယ+တိ] ခန်းခြောက်၏။ သရီရေ ဥပသုဿတု မံသ–လောဟိတံ။ မ၊၂။၁၄၆။ သံ၊၁။၂၆ရ။ အံ၊၁။ ၅၂။ အံ၊၃။၃၃။ မဟာနိ။၅၀။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၉ရ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၁။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၉။ ဝိမတိ၊၁။ ရ၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၄၁။ ဥပသုဿတု မံသ–လောဟိတန္တိ သဗ္ဗံ မံသဉ္စ လောဟိတဉ္စ သုက္ခတု။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁ရ၀။

ဥပသုဿတု (ကြိ) [ဥပ+သုသ+ယ+တု] ခန်းခြောက်ပါစေ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသေစန (နာ) [ဥပ+သိစ+ယု] ဆွန်းလောင်း–ဖြန်း–လောင်းထည့်–ခြင်း။ ဗာတရဿ ဥပနိ–ဿယကောဋိယာ ဥပသေစနန္တိ နန္ဒူပသေစနံ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၂၀၂။ ဗျဥ္ဇနေန ဝိယ ဘောဇနဿ အာရမ္ဘကဿ အဘိသင်္ခရဏံ ဝိသေသာပါဒနံ ဥပသေစနံ။ နန္ဒီ သပ္ပိတိကတဏှာ ဥပသေစနံ ဟေဿာတိ နန္ဒူပသေစနံ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၁ရ။ အနာသိတ္ဘကောတိ ဥပသေစနေန အနာသိ–တ္ဘကော။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၂ရ။ သာရတ္ထ၊၂။၁ရ၃။ ပိတ္ထပါတဿ ပဏီတတာ ဥပသေစနာဒီ–ဝသေန။ မ၊ဋီ၊၁။၂၅၀။

ဥပသေန (ပုဂ္ဂိ) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပသေန မည်သူ။ (သာသနာတော်၌ ဥပသေနအမည် ဖြင့် မထေရ်နှစ်ပါး၊ မင်းသားတစ်ဦး၊ အမျိုး သမီးနှစ်ဦးဟူ၍ (၅)ဦးတွေ့ရ၏။

(က) အရှင်သာရိပုတ္တာ၏ ညီဖြစ်သော ဥပသေနထေရ်။ (ဤမထေရ်သည် ရာဇဂြိုဟ် မြို့အနီး နာလကရွာ၌ ခမည်းတော်ဝင်္ကပုဏ္ဏား နှင့် မယ်တော်ရူပသာရီပုဏ္ဏားမကြီးတို့မှ ဖွားမြင်သူဖြစ်သည်။ ဝင်္ကပုဏ္ဏားကြီး၏ သားဖြစ်သော ကြောင့် "ဥပသေနဝင်္ကပုတ္တထေရ်" ဟုလည်း ခေါ်ဆိုသည်။ ဤမထေရ်မြတ်သည် ပဒုမုတ္တရ ဘုရားရှင်လက်ထက်တော်ဝယ် ဘုရားရှင်က ရဟန်းတစ်ပါးကို ထက်ဝန်းကျင်ပရိသတ်နှင့် တကွ ကြည်ညိုဖွယ်ရှိသောရဟန်းတို့တွင် အသာဆုံးအမြတ်ဆုံး=သမန္တပါသာဒိကတေဇင် အရာ၌ ထားတော်မူသည်ကို တွေ့မြင်ရ၍ မြတ်စွာဘုရားထံတော်၌ အဓိကာရ ကောင်းမှု ကုသိုလ်ပြုပြီးလျင် ထိုတေဇင်အရာကို ဆု တောင်းခဲ့သော မထေရ်ဖြစ်သည်။

ထိုအရှင်ဥပသေနထေရ်သည် မိမိကိုယ် တိုင်က ရဟန်းဝါတစ်ဝါသာ ရရှိသေးသူဖြစ် လျက် ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာပြုလုပ်ကာသဒ္ဓိဝိဟာရိက တပည့်ကို ရဟန်းခံပေးသည့်အတွက် ဘုရား ရှင်၏ အပြစ်တင်တော်မူခြင်းကို ခံရသည်။ ထို့နောက် ပရိသတ်ကိုအကြောင်းပြု၍ပင် ဘုရားရှင်က ကောင်းချီးပေးတော်မူစေမည်ဟု ကြံစည်အောက်မေ့ကာ ထိုနေ့၌ပင် တစ်နေရာ သို့သွား၍ ဝိပဿနာကမ္မဋ္ဌာန်း စီးပြန်းအား ထုတ်လေလျင် ရက်များမကြာမီမှာပင် အရဟ တ္တဖိုလ်သို့ ဆိုက်ရောက်တော်မူသည်။ မထေရ် မြတ်သည် မိမိကိုယ်တိုင် ဓုတင်အကျင့် ပဋိပတ်တို့ကိုဆောက်တည်ကျင့်သုံးလျက် တပည့်ပရိသတ်တို့ကိုလည်း ဓုတင်ဆောင် ပုဂ္ဂိုလ်များဖြစ်အောင် စွမ်းဆောင်နိုင်ခဲ့သဖြင့် ထက်ဝန်းကျင်ပရိသတ်နှင့်တကွ ကြည်ညိုဖွယ် ရှိသောရဟန်းတို့တွင် အသာဆုံး အမြတ်ဆုံး "သမန္တပါသာဒိကတေဇင်" ဘွဲ့ထူးကိုရရှိခဲ့သည်။

ဤမထေရ်သည် အခါတပါး၌ ရှင်သာရိ–ပုတ္တရာမထေရ်မြတ်နှင့်အတူ ရာဇဂြိုဟ်ပြည် ယင်းတိုက်တော သပ္ပသောဏ္ဍိကလိုဏ်ဂူ၌ သီတင်းသုံးတော်မူစဉ် ကိုယ်ပေါ်သို့ ကျလာ သော မြွေဆိုးအကိုက်ခံရ၍ မြွေဆိပ်သင့်ကာ ပရိဗ္ဗာန်ဝင်စံတော်မူခဲ့သည်။

ဥပသေနသာ(သံ၊၂။၂၆၇)တိ ဓမ္မသေ-နာပတိနော ကနိဋ္ဌဘ္ဘာတိကဥပသေနတ္ထေ-ရဿ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃ဝ။၁၄။ ဥပသေနသာ(ဥဒါန။၁ဝ၁)တိ ဣတ္ထ ဥပသေနောတိ တဿ ထေရဿ နာမံ၊ ဝဏ်ဆပြာဟ္မဏဿ ပန ပုတ္တတ္တာ ဝဏ်ဆ-ပုတ္တောတိ စ နံ ဝေါဟရန္တိ။ အယံ ဟိ ထေရော အာယသ္မတော သာရိပုတ္တဿ ကနိ-ဋ္ဌဘာတာ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၄၂။ (–ဝိ၊ဝု။၇၄။ အံ၊ ၁။၂၅။ အပ၊၁။၆၈။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၁။ ဝိ၊ဋ္ဌ။၂၆၅။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၅။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ဝ။ မ၊ဋ္ဌ၊ဝု။၁၁ဝ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊ဝု။၁၅၈။ ဝဇိရ။၂၅ဝ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၂။ သံ၊ ဋီ၊၂။၄ဝ၇။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၆၂။)

(၁) အဋ္ဌကထာကျမ်းပြု ဥပသေနထေရ်။ (ဤမထေရ်သည် သီဟိုဠ်ကျွန်း အနုရာဓပြို-ထောင်ဘက် မဟာဝိဟာရ်ကျောင်းတိုက်၌ သီတင်းသုံးသည်၊ စူဠနိဒ္ဒေသ, မဟာနိဒ္ဒေသ အဋ္ဌကထာကျမ်းတို့ကို ရေးသားခဲ့သည်။) ဥပသေနော မဟာထေရော။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၁ဝ၉။

(၂) သုဇာတဘုရားရှင်၏ သားတော် ဥပသေနမင်းသား။ ဥပသေနော နာမ အတြ-ဇော။ ဗုဒ္ဓဝံ။၁၅၁ဝ။

(၃) တိဿဘုရားရှင်၏ အမြတ်ဆုံး အလုပ်အကျွေးဖြစ်သော ဥပသေနာ ဥပါသိ-ကာမ။ ကိသာဂေါတမီ ဥပသေနာ၊ အဟောသုံ အဂ္ဂုပဋ္ဌိကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၁ဝ၆၁။

(၄) စန္ဒကုမာရမင်းသား၏ နှမတော် ဥပသေနာမင်းသမီး။ ကုမာရိယောပိ ဝေဒေ၊ ဥပသေန် ကောကိလဿ မုဒိတဿ။ ဇာ၊၂။၂၄၂။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဂု။ဂုဂ။

ဥပသေနအာသီဝိသသုတ္တ (နာ) [ဥပသေန+အာသီဝိသ+သုတ္တ] အရှင်ဥပသေန မြွေကိုက်ခံ-ရသောအခါ၌ နောင်တော်အရှင်သာရိပုတ္တရာ နှင့် တိုအရှင်ဥပသေနတို့ အပြန်အလှန် ဟော-ကြားတော်မူသော သုတ်။ သံ၊၂။၂၆၇-၈။ သံ၊ ဋ္ဌ၊ဝု။၁၄။

ဥပသေနတ္ထေရ (ပု) [ဥပသေန+ထေရ] ဥပ-သေနထေရ်။ သာသနာတော်၌ ဥပသေန-ထေရ်နှစ်ပါး တွေ့ရ၏။ တစ်ဦးမှာ အရှင်သာရိ-ပုတ္တရာ၏ ညီဖြစ်သော ဥပသေနထေရ်ဖြစ်-သည်။ ဝိဝိတ္တံ အပွနိဂ္ဂါသန္တိအာဒိကာ-အာယသ္မတော ဥပသေနတ္ထေရဿ ဂါထာ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ဝ၂။(–သံ၊ဋ္ဌ၊ဝု။၁၄။ အံ၊ဋီ၊၁။၁ဝရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၅၁။)

နောက်တစ်ဦးမှာ စူဠနိဒ္ဒေသ+မဟာ-နိဒ္ဒေသအဋ္ဌကထာ ကျမ်းပြု ဥပသေနထေရ်-ဖြစ်သည်။ ဝုတ္တဥေတံ နိဒ္ဒေသအဋ္ဌကထာယံ ဥပသေနတ္ထေရေန။ သာရတ္ထ၊၁။၉၅။

ဥပသေနဒါရက (ပု) [ဥပသေန+ဒါရက] ဥပ-သေနမည်သော–သူငယ်–ကလေး။ ဥပသေန-ဒါရကောတိဿ နာမံ အကံသု။ အံ၊ဋ္ဌ၁။၂၁၁။

ဥပ်သေနာဝ္ဍယ (တီ) [ဥပသေန+အဝ္ဍယ] ဥပ-သေနအမည်ရှိသော၊သူ(ထေရ်)။ ဥပသေန-ဝ္ဍယော်န သာ၊ ကတာ သဒ္ဓမ္မဇောတိကာ။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၁ဝ၉။

ဥပသေနသုတ္တ (နာ) [ဥပသေန+သုတ္တ] ဥပသေန-သုတ်၊ အရှင်ဥပသေနကို အကြောင်းပြု၍ မြတ်စွာဘုရား ဥဒါန်းကျူးတော်မူသောသုတ်။ ဥဒါန။၁ဝ၁-၁ဝ၂။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၄၂-၂၄၅။

ဥပသေနိယ (တီ) [ဥပ+သိ+ယ=ဥပသေန+-ကိုက] (အမိရင်ခွင်သို့) ကပ်၍ အိပ်လေ့ရှိသော-သူ။ ကုမာရိကေ ဥပသေနိယေ။ ဇာ၊၂။၁ရ၃။ ဥပသေနိယေတိ မာတရံ ဥပဂန္တွာ သေနိကေ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၆။ရ၉။

ဥပသေတိ (ကြို) [ဥပ+သိ(သေ)+အ+တိ။ ဓာတ္တတ္ထသင်္ဂဟ။၂၈၅။] မှီဝဲ၏၊ ဆည်းကပ်၏။

အသန္တံ စူပသေဝတိ(ဟာ၊ဝ။၃၅)တိ ယော စ ဝေရုပ် အသန္တံ ဒုဿီလံ ဥပသေဝတိ ဘဇတိ ပယိရုပါသတိ။ ဟာ၊ဌ၊ဝ။၅၃ရ။ ဘိန္နာနိ ကုလာနိ ဥပသေဝတိ။ အံ၊ဌ၊ဝ။၄၅။ (–အံ၊ဋီ၊ဝ။၄ဝ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၂ဝ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဝ။၆ဝ။) **ဥပသေဝန္တိ**—ထေရ၊ ၂၈၉။ ထေရ၊ဌ၊ ၂ ၂ဝ၊ဝ ၂ ၂။ **ဥပသေဝေယျ**—ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၂ဝ၃။

ဥပသေဝန (နာ) [ဥပ+သိ+ယု] ကပ်ရှိမှီဝဲခြင်း။ ကရဏဋ္ဌ ဒုဝိမံ နိဗ္ဗာဒနံ ဥပသေဝနဋ္ဌ။ မူလဋီ၊ ဝ။ဝရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ။ ၂ ၂ရရ။ (–အနုဋီ၊ဝ။ ၂ဝ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂ ။ ၂ရ၈။)

ဥပသေဝန္တိ (ကြို)[ဥပ+သိ+အ+အန္တိ] မှီဝဲ ဆည်းကပ်ကုန်၏။ ဥပသေဝတိ–ကြည့်။

ဥပသေဝမာန (တိ) [ဥပ+သိ+အ+မာန] မှီဝဲ ဆည်းကပ်သော၊သူ။ ဥသူယက် အာစရိယံ ဥပသေဝမာနော...သယံ မှ ဟာလော ဟောတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ။ ၂။ဖ၃။

ဥပသေဝိတ (တိ) [ဥပ+သိ+တ] မှီဝဲဆည်းကပ် အပ်သော။ ပကတော နာမ...ဥပသေဝိတော ဝါ ဥတ္တမော ဇနော ဒီ။ အဘိ၊ဌ၊ဝ။ဝ၄ဂ။ ဒေဝ–ပုတ္တေဟိ ဒေဝဓီတာဟိ စ ဥပသေဝိတံ။ ဝိမာန၊ ဌ။၅၁။ (–မူလဋီ၊ဝ။၁၅၅။ အနုဋီ၊ဝ။ ၂ ၅ ၂ ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ။ ၂ ။ ၂ရ၈။)

ဥပသေဝိတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+သိ+တဗ္ဗ] မှီဝဲဖက်သော၊ တံ ပန အတ္ထကာမေန လဘိတဗ္ဗတော ဥပသေဝိတဗ္ဗတော လဒ္ဓကံ။ သံ၊ဋီ၊ဝ။ဝ ၂ ၈။

ဥပသေဝီ (တိ) [ဥပ+သိ+ဏီ] မှီဝဲလေ့ရှိသော၊ သူ။ အဝမဇနူပသေဝီတိ အဝမဇနံ ဥပသေဝီ၊ ဟာ၊ဌ၊ဝ။ဝ၀၄။

ဥပသေဝေယျ (ကြို) [ဥပ+သိ+ဧယျ] မှီဝဲ ဆည်းကပ်ရာ၏။ ဥပသေဝတိ–ကြည့်။

ဥပသောဏ (ပုဏ်) [ယာဒိဗ္ဗကနာမ်] ဥပ သောဏမည်သူ။ သာသနာတော်၌ ဥပသောဏ အမည်တူ နှစ်ဦးတွေ့ရသည်၊ တစ်ဦးမှာ ကောဏ္ဍညမြတ်စွာဘုရား၏ အမြတ်ဆုံး အလုပ်အကျွေးဖြစ်သော ဥပသောဏ ဒါယကာ ဖြစ်သည်။ သောဏော စ ဥပသောဏော စ၊ အဟေသုံ အဂ္ဂုပဋ္ဌာကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။ဝ ၂ ၆။

နောက်တစ်ဦးမှာ သုမနဘုရားရှင်၏ အဂ္ဂသာဝိကာဖြစ်သော ဥပသောဏာ ထေရီ ဖြစ်သည်။ သောဏာ စ ဥပသောဏာ စ၊ အဟေသုံ အဂ္ဂသာဝိကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။ဝ၃ဝ။ အဘိ၊ ဌ။ဟ။ ၆ ၂ ။ အပ၊ဌ။ဝ။၄၄။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ဝ၉ဝ။ ဟာ၊ ဌ။ဝ။၄ ၂ ။

ဥပသောဘတိ (ကြို) [ဥပ+သုဘ+အ+တိ] အလွန်တင့်တယ်၏။ ဥပသောဘတိ သဗ္ဗဒါ။ ဗုဒ္ဓဝံ။ဝ ၂ ၂ ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ဝ၅၄။ အပ၊ဌ။ဝ။ဝ၃ရ။ (–အဘိ၊ဌ။ဝ။၅ ၆။ ဟာ၊ဌ။ဝ။ဝ ၆။) ဥပသောဘတိတိ အဘိရာဇတိ အတိဝိရောစတိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ဝ၅၅။ **ဥပသောဘထ**(ဗုဒ္ဓဝံ။ဝ၅ရ)တိ...ဧဝံ သော ဘဂဝါ ဥပသောဘိတ္ထာတိ အတ္ထော။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ ဌ။ ၂ ၆ ၂ ။

ဥပသောဘထ (ကြို) [ဥပ+သုဘ+တ္ထ။ တ္ထ–ကိုထပြု] အလွန်တင့်တယ်တော်မူပြီ။ အထက် ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသောဘန (နာ) [ဥပ+သုဘ+ဏော+ယု] တင့်တယ်စေခြင်း။ တန်ဆာဆင်ခြင်း။ အလင်္ကာ–ရတ္တန္တိ ဥပသောဘနတ္ထံ။ ... ဣဒါနိ ဒါနံ ... ဘာဝနာစိတ္တသ ဥပသောဘနာယ စ ပရိ–ကွာရာယ စ ဟောတိ။ ဒီ၊ဋီ၊ဝ။ ၂ ၆ ၂ ။ အံ၊ဋီ၊ ဝ။ ၂ ဝ ၆ ။

ဥပသောဘန္တ (တိ) [ဥပ+သုဘ+အန္တ။ ထိ၌ ဥပသောဘန္တိ] တင့်တယ်သော။ တာယ စ ဝေသာလီ ဘိယ္ယောသော မဟာယ ဥပသော–ဘန္တိ။ ဝိ၊ဝ။ဝ၃ရ။

ဥပသောဘမာန (တိ) [ဥပ+သုဘ+အ+မာန] တင့်တယ်သော။ သီရိသဝန် နိဗ္ဗတ္တိ ဝဏ္ဏဂန္ဓ-သမ္ပန္နေဟိ ပုပ္ပေဟိ သမ္ဘကာလ ဥပသော-ဘမာန်။ ဝိမာန၊ဌ။၃၁၁။

ဥပသော်ဘယတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+သုဘ+ဏယ+တိ] ကပ်ရောက်၍တင့်တယ်စေ၏။ တန်ဆာဆင်၏။ ဥဘတော ဝိမာနံ ဥပသောဘယန္တိ။ ဝိမာန။ရဋ္ဌ။ ပေတ။၂၀ရ။ ဥဘတော ဝိမာနန္တိ ဝိမာနံ ဥဘတော အန္ဓော စေဝ ဗဟိ·စ သက်-တာဒီဟိ ဥပေစ္စ သောဘယန္တိ။ ဝိမာန၊ဌ။၂၀၈။

ဥပသောဘယန္တ (တိ) [ဥပ+သုဘ+ဏယ+အန္တ] တင့်တယ်စေသော။ တေ ကပေါတကန္ဒရဝိဟာရံ ဥပသောဘယန္တာ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၂၂။

ဥပသောဘယန္တိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+သုဘ+ဏယ+အန္တိ] ကပ်ရောက်၍ တင့်တယ်စေကုန်၏ တန်ဆာဆင်ကုန်၏။ ဥပသောဘယုတိ-ကြည့်။

ဥပသောဘယမာန (တိ) [ဥပ+သုဘ+ဏယ+မာန] (၁) တင့်တယ်သော။ (၂) တင့်တယ်စေသော၊သူ။ (၁) ဝိမာနဒ္ဓါရေ မဟန္တံ သီရိသ-ဝန် နိဗ္ဗတ္တိ ဝဏ္ဏဂန္ဓသမ္ပန္နေဟိ အညေဟိ ပုပ္ပေဟိ သမ္ဘကာလေ ဥပသောဘယမာန်။ ထေရဂါ၊ ၁။၁၂ဝ။ (၂) ဒေဝကာသမ္ပဒေသေန ဥပသော-ဘယမာနံ ဝိယ။ ဒီ၊ဌ။၂။၂၁၀။ မ၊ဌ၊၄။၁၅၃။ ဝေ ဒေယမ္ပိ မဟာဒီကာသဝေါ ... သံဃာရာမံ ဥပသောဘယမာနော ဝိစရတိ။ မဟာ၊ဌ။၃ရ၅။ သံ၊ဌ၊၂။ဌ၀၂။ အံ၊ဌ၊ဌ။ဌ၀ရ။ (-မ၊ဌ၊ဌ။၄၂။ ဗုဒ္ဓနိ၊ဌ။ဌ၀၂။ မ၊ဋီ၊ဌ။၂ဖ၁။)

ဥပသောဘိတ (တိ) [ဥပ+သုဘ+တ] တင့်တယ်စေအပ်သော၊ တင့်တယ်-တန်ဆာဆင်အပ်-သော။ အသုရဘဝနံ နိဗ္ဗတ္တိ ပါရိစ္ဆတ္တက-ပဋိစ္ဆန္နဘူတာယ စိတြပါဋလိယာ ဥပသော-ဘိတံ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂၀၄။ (-စရိယာ၊ဌ။ဌ၄၂။ သံ၊ဋီ၊၂။ဌ၁ရ၅ရ၃။)

ဥပသောဘိတနယန (တိ) [ဥပသောဘိတ+နယန] တင့်တယ်-တန်ဆာဆင်အပ်-သော မျက်စိရှိသော၊သူ။ ဝိသေသတော ရတ္တရာဇီဟိ ဥပသောဘိတနယနာ။ ဝိမာန၊ဌ။၂ဖ၀။

ဥပသောဘိတ္တ (ကြို) [ဥပ+သုဘ+တ္တ] အလွန် တင့်တယ်ပြီ။ ဥပသောဘတိ-ကြည့်။

ဥပသောဘေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+သုဘ+ဏေ+တိ] တင့်တယ်စေ၏။ တန်ဆာဆင်၏။ သက-လ်အရည်ဝါသံ ဥပသောဘေတိ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ဌ၄ဝ။

ဥပသောဘေတိ (ကြို) [ဥပ+သုဘ+ဏေ+တိ။ ရူ၊နှာ။ဌ၊ရ၊ဌ၁ဌ။ နီတိ၊ဓာ။၂၄ဝ။] ခန်းခြောက်စေ၏။ ကိဉ္စ မေ ပဟိတတ္တသ္ယ လောဟိတံ နု ဥပသောဘေယ္ယ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။ဌ၁ရ။

ဥပသောဘေယ္ယ (ကြို) [ဥပ+သုဘ+ဏေ+ဧယ္ယ] ခန်းခြောက်စေရာ၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသဒ္ဓ° (နာ) [ဥပ+သဒ(သဒ္ဓ)+တ။ ဥပသဒ-သံ။] (၁) ကပ်ငြိ-ငြိကပ်-တွယ်တာ-ခြင်း။ (တိ)(၂) စွန့်လျှူအပ်သော။ (၃) ကပ်ရောက်အပ်သော၊ ပြည့်စုံသော။ ဥပသ(သ)ဒ္ဓ° -ကြည့်။

ဥပသဒ္ဓ² (တိ) [ဥပ+သသု(သသ)+တ။ ရူ၊နှာ။ဌ၁ဌ။ နီတိ၊ဓာ။ဌရ၆။ ဓာတ္တတ္ထ။ဌ၉ဌ] (၁) ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်-အပ်သော၊ အညှဉ်းဆဲခံရသော၊ ဒုက္ခနှင့်ရောနှောသော၊ ဒုက္ခသို့ သက်ဝင်သော။ (၂) ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်-တတ် သော။ ဥပသ(သ)ဒ္ဓ² -ကြည့်။

ဥပသဒ္ဓသုတ္တ (နာ) [ဥပသဒ္ဓ+သုတ္တ] ဥပသဒ္ဓသုတ်။ စက္ခု, ရူပါရုံ, စက္ခုသမ္ဘသ, စက္ခုသမ္ဘသဇာ ဝေဒနာ စသောတရားတို့သည် အညှဉ်းဆဲခံရသောတရားများဖြစ်ကြ၏-ဟု ရှုမြင်သော အရိယသာဝကအား တိုစက္ခု စသည်၌ ငြီးငွေ့မှု ဖြစ်သည်မှစ၍ အရဟတ္တ

ဖိုလ်ရောက်သည်တိုင်အောင် ဟောကြားတော်မူသောသုတ်။ သံ၊၂။၂၅၈–၉။ သံ၊၆၃။၁၂။

ဥပဿယ¹ (နာ) [ဥပ+သိ+ဏ] (၁) နေရာအရပ်၊ ကျောင်း။ အိမ်။ (၂) အမှီ၊ အပေါ်အထပ်အလွှာ။ (၁) ဥပဿယော တထေဝ နု သမ္ဘတိ။ ဝိ၊၂။ ၄၄၉။ ဥပဿယော နု သမ္ဘတိတိ ဝသနောကာသော နုပ္ပဟောတိ။ ဝိ၊၆၃။၂၂၅။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥပဿယံ။ ဝိ၊၄။၄၇၃။ ဥပဿယန္တိ ဃရံ။ ဝိ၊၆၊၄။၁၃၁။ ယော ဒဒါတိ ဥပဿယံ။ သံ၊၁။၂၉။ ဝိ၊၆၊၄။၅၈။ သံ၊၆၊၁။ရ၉။ ယေ ဒဒန္တိ ဥပဿယံ။ သံ၊၁။၃၀။ ဥပဿယန္တိ ဝါသာဂါရံ။ သံ၊၆၊၁။ရ၃။ (–ဝိ၊၆၊၂။၂၄၄။ ကင်။ ၃၂၈။ သာရတ္ထ၊၁။၁ရ။)(၂)ဥပဿယဒါန–ကြည်။

ဥပဿယ² (နာ) [ဥပဿယ+သိက္ခာပဒ] ဥပဿယသိက္ခာပုဒ်။ ဥပဿယံ ပရမ္ဗရာ၊ အနတိရိတ္တံ နိမန္တနာ။ ဝိ၊၅။၁၆၀။

ဥပဿယဒါန (နာ) [ဥပဿယ+ဒါန] အမှီကိုပေးခြင်း။(သျှ)။ အပေါ်၌ထပ်၍ပေးခြင်း။ (ဘာသာ၊ဋီ)။ မဟာပစ္စရိယံ ပကတိစီဝရဿ ဥပဿယဒါနေနာတိ ဝုတ္တံ။ ဝိ၊၆၊၁။၃၉၂။

ဥပဿယသုတ္တ (နာ) [ဥပဿယ+သုတ္တ] ဥပဿယသုတ်။ ဘုရားရှင် ပရိနိဗ္ဗာန်စံလွန်တော်မူပြီး နောက်ပိုင်းကာလ၌ အသျှင်မဟာကဿပနှင့် အသျှင်အာနန္ဒာတို့ သိက္ခာနိမကျောင်းသို့ ကြွရောက်တော်မူပြီးလျှင် အသျှင်မဟာကဿပက တရားဟောတော်မူပြီး ပြန်ကြွတော်မူသော အခါ ထုလ္လတိဿာရဟန်းမက "အာဝုဇ် ကြောင့် အသျှင်မဟာကဿပသည် ပညာရှိ ရဟန်းဖြစ်သော အသျှင်အာနန္ဒာမျက်မှောက်၌ တရားဟောသင့်၏ဟု မှတ်ထင်ဘိသနည်း။ အပ်ကုန်သည်သည် အပ်လုပ်သူ၏အထံ၌ အပ်ကို ရောင်းသင့်၏ဟု မှတ်ထင်သကဲ့သို့ အသျှင်မဟာကဿပသည် ပညာရှိ ရဟန်းဖြစ်သော အသျှင်အာနန္ဒာမျက်မှောက်၌ တရားဟောသင့်၏ဟု မှတ်ထင်ဘိ၏" ဟု မနှစ်လိုသောစကားဆိုသည်ကို အကြောင်းပြု၍ အသျှင်မဟာကဿပက အသျှင်အာနန္ဒာအား မိမိကိုယ်ကို ဘုရားနှင့်တူသည်၏အဖြစ်ကို ဟောတော်မူပြီးလျှင် "အကြင်သူသည် ငါ၏အဘိညာဉ်ခြောက်ပါးတို့ကို ဖုံးလွှမ်းအပ်၏ဟု မှတ်ထင်၏။ ထိုသူသည် ခုနစ်တောင်, ခုနစ်တောင်ထွာရှိသောဆင်ကို ထန်းရွက်နုဖြင့် ဖုံးလွှမ်းအပ်၏ဟု မှတ်ထင်ဘိ၏" ဟု ဟောတော်မူသောသုတ်ဖြစ်သည်။ သံ၊၁။၄၁၅–ရ။ သံ၊၆၊၂။၁၆၃–၄။

ဥပဿယာဓိဝတ္ထု (တိ) [ဥပဿယ+အဓိဝတ္ထု] ကျောင်း၌–စိုးအုပ်–စောင့်–သော၊သူ (ကျောင်းစောင့်နတ်)။ ဥပဿယာဓိဝတ္ထာယော၊ ဒေဝတာ သောကပီဠိတာ။ အပ၊၂။၂၀ရ။

ဥပဿယူပဂမန (နာ) [ဥပဿယ+ဥပဂမန] (ဘိက္ခုနီမ)ကျောင်းသို့–ကပ်ရောက်–ချဉ်းကပ်–ခြင်း။ ဥပဿယူပဂမနံ, ပရိပုဏ္ဏူပသမ္ဘဒ္ဒတာ။ သာရတ္ထ၊၃။၄၈။ ဝိမတိ၊၂။၂၃။

ဥပဿုတိ¹ (နာ) [(က) ဥပ+သုတိ။ (ခ) ဥပ+သု+တိ] (၁) (က) ကြားအပ်သော–စကား–အသံ–၏အနီးအရပ်။ (ခ) ကပ်ရောက်၍ ကြားရာအရပ်။ (စကားကိုကြားကောင်းသော အနီးအရပ်(သျှ)။ အနီးကပ်၍ ကြားလောက်ရာအရပ်(သျှ)။ (၂) အနီးသို့ကပ်ရောက်၍ ကြားနာခြင်း။ ထောက်လှမ်းခြင်း။ (၁)(က)(ခ) ဥပ–ဿုတိ(ဝိ၊၂။၁၉ရ)နှင့် သုတိသမီပံ။ ယတ္ထ ဌတ္ဝာ သက္ကာ ဟောတိ တေသံ ဝစနံ သောတုံ၊ တတ္ထ။ ဝိ၊၆၊၁။၁၄၉။ ကင်။ ၂၅၅။ သုတိ သမီပန္တိ သဒ္ဒသမီပံ၊ သုယျတီတိ ဟိ သုတိ၊ သဒ္ဒဿေတံ အဓိဝစနံ။ တဿ သမီပံ ဥပဿုတိ၊ သဒ္ဒ–သမီပန္တိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ...အထ ဝါ ဥပေစ္စ သုယျတိ ဣတိ ဥပဿုတိ၊ ဌာနံ။ ယံ ဌာနံ ဥပဂတေန သက္ကာ ဟောတိ ကထေန္တာနံ

သဒ္ဒံ သောတုံ၊ တတ္ထာတိ ဧဝမတ္ထာ ဂဟေတဗ္ဗော။ သာရတ္ထ၊၃။၉၄၊၉၅။ (–ကခ်၊ ဌ၊သစ်။၄၁ရ။) သုယျတီတိ သုတိ၊ ဝစနံ။ တဿ သမီပံ ဥပသုတိ။ ဝိမတိ၊ ၂။၅၂။ (–ပါစိတ်၊ ယော။၁၂၁။) အဒ္ဓသာ ခေါ ဘဂဝါ တံ ဘိက္ခုံ ဥပသုတိ ဌိတံ။သံ၊၁။၃၀၃။ ဥပ–သုတိတိ ဥပသုတိဋ္ဌာနံ၊ ယံ ဌာနံ ဥပဂတော သတ္ထာ ဟောတိ ဘဂဝတော သဒ္ဒံ သောတုံ၊ တတ္ထ ဌိတောတိ အတ္ထော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၆၉။ ဥပေစ္စ သုယျတိ ဣတ္ထာတိ ဥပသုတိတိ ဝုတ္တံ ဥပသု–တိတိ ဥပ္ပသုတိဋ္ဌာနန္တိ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၈၈။ (–အပ၊ ၂။၄ရ။ ဇာ၊ဘ။၃၉ရ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ဘ။၄၄၈။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၅။ဘဝ၄။) ဥပသုတိ မဟာရာဇ၊ ရဋ္ဌ ဇနပဒေ စရ။ ဥပသုတိန္တိ ဇနပဒစာရိတ္ထသဝနာယ စာရိကံ အတ္ထနော သကလရဋ္ဌေ စ ဇနပဒေ စ စရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။ဘဝ၆။ (၂) ဥပသုတိဝသေန ယုတ္တိတမ္ဘာကာရံ ဥတ္တာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ဝ၆။ အံ၊ ဌီ၊၃။၃၂ရ။

ဥပဿုတိ၂ (နာ) [ဥပသုတိ+တိဋ္ဌန)] စကားကို ကြားကောင်းရာအရပ်၏ အနီးဌိတည်ခြင်း။ ဥပသုတိသိက္ခာပုဒ်(ပြန်)။ ထေယျာသတ္ထံ ဥပသုတိ။ ဝိ၅။ဘ၆၂။ ထေယျသတ္ထံ ဥပသု–တိတိ...ဥပသုတိတိဋ္ဌနဋ္ဌ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဘ၄၉၊ဘရ၂။

ဥပဿုတိက (တိ) [ဥပသုတိ+က] (အနီးကပ်၍ တိုင်ပင်သံ) စကားကိုကြားနိုင်လောက်ရာ အနီး အရပ်ရှိသော၊ အနီးဌိနားထောင်သော၊သူ။ (သျှ။) ဥပသုတိကာ ဟိ သုဏန္တိ မန္တံ။ ဇာ၊ ဘ။၃၉ဝ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၅။၈၅။ ဥပသုတိကာ ဟိတိ မန္တနဋ္ဌာနံ ဥပဂန္တ္မာ တိရောကုဋ္ဋာဒီသု ဌတ္တာ သောတာရော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၆။၂၃၃။

ဥပဿုတိဋ္ဌာန (နာ) [ဥပသုတိ+ဌာန] စကားကို ကြားကောင်းရာအရပ်။ ဥပသုတိ –(ဘ)ကြည်။

ဥပဿုတိဋ္ဌာနဝတ္ထု (နာ) [ဥပသုတိဋ္ဌာန+ဝတ္ထု] (တိုင်ပင်ပြောဆိုသော) စကားကိုကြားကောင်း ရာအနီးအရပ်ဌိတည်နေနားထောင်ခြင်းဟူသော အကြောင်း။ ဥပသုတိဋ္ဌာနဝတ္ထုဆို ပညတ္တံ။ ကခ်၊။ ၂၅၅။

ဥပဿုတိတိဋ္ဌန (နာ) [ဥပသုတိ+တိဋ္ဌန]. (စကားကို) ကြားကောင်းရာအနီးအရပ်ဌိ တည်ခြင်း။ သဠိစ္ဆ ကုဏ္ဍ၊စ္ဆ ဥပဒဟနံ, ဥပသုတိတိဋ္ဌနန္တိ ဣမာနိ စတ္တာရိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ဘရ၂။

ဥပဟစ္စ (ကြိုဝိ) [ဥပ+ဟန်+တ္ဝာ] (၁) ညှဉ်းဆဲ–နှိပ်စက်–ဖျက်ဆီး–၍။ (၂) ကျော်လွန်၍။ (၃) ကပ်ရောက်၍။ (၁) ဥပဟစ္စ မနံ မဇ္ဈော။ ဇာ၊ ၂။ဘ၁။ မ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ဘ၃။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂၃၉။ ဥပဟစ္စ မနန္တိ အတ္ထနော စိတ္တံ ပဒုသေတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၅။ ၂၉ဝ။ ဥပဟစ္စာတိ အာဃာဋေတ္တာ။ မ၊ဌီ၊ဘ။ဘ၅။ (၂) မဇ္ဈ ဥပဟစ္စာ (ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ ၂ဘ၃)တိ အာယုနော မဇ္ဈ အတိစ္စ၊ တေနာဟ အတိဣ–မိတ္တာတိ။ ဒီ၊ဌီ၊ဘ။ ၂၄ရ။ (၂)(ဘ) ဥပဟစ္စတလ (အံ၊ ၂။၄၅ဘ)နှင့် ဇလမာနာ ဂန္ဓာ အာကာသ–တလံ အတိဣမိတ္တာ ပထဝီတလံ ဝါ ဥပဟ–နိတ္တာ ပထဝိယံ ပတိတမတ္တာဝ နိမ္ဗာယေယ္ယု။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ဘရ၃။ ဥပဟစ္စာ(အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ဘရ)တိ ဧတေသု ဥပဂန္ဓာတိ အတ္ထော၊ တေန ဝေမဇ္ဈာ–တိဣမော ကာလကိရိယောပဂမနဋ္ဌ သင်္ကိတံ ဟောတိ။ အံ၊ဌီ၊ ၂။ဘ၉။ သော အတိဣမိတ္တာ ဝေမဇ္ဈ အာယုပ္ပမာဏံ ဥပဟစ္စ ဝါ ကာလ–ကိရိယံ အရိယမဂ္ဂံ သဠ္ဆနေတိ။ အဘိ၊ပု။ဘ၁။ အတိဣမိတ္တာ ဝေမဇ္ဈ အာယုပ္ပမာဏန္တိ အာယု–ပ္ပမာဏံ ဝေမဇ္ဈ အတိဣမိတ္တာ၊ ဥပဟစ္စ ဝါ ကာလကိရိယန္တိ ဥပဂန္ဓာ ကာလကိရိယံ၊ အာယုက္ခယသ အာသန္နေ ဌတ္တာတိ အတ္ထော၊ အတိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။၄၉။ ဥပဟစ္စာတိ ဧတေသု ဥပဂန္ဓာတိ အတ္ထော။ တေန ဝေမဇ္ဈာတိဣမော ကာလ–ကိရိယောပဂမနဋ္ဌ သင်္ကိတံ ဟောတိ။ တေန ဝုတ္တံ "အတိဣမိတ္တာ ဝေမဇ္ဈ"နှင့်အာဒိ။ မူလ၊

ဦ၊၃။၃၈။ ဥပဟစ္စာ(ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၅၂)တိ ဝါ ဥပ-ဂန္ဓာ ကာလကိရိယ်။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦ၊၂။၅၃၂။ ဥပ-ဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ-လည်းကြည့်။

ဥပဟစ္စ¹ (တိ) [ဥပ+ဟန+ဏျ] ကပ်ရောက်အပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဟစ္စတလ (တိ) [ဥပဟစ္စ+တလ] ကပ်ရောက်အပ်သော မြေအပြင်ရှိသော၊ မြေအပြင်သို့ ကျရောက်သော (မီးပွါး)။ ပထဝိယ် ပတိတ္တာ ဥပဟစ္စတလာ ဟုတ္တာ နိဗ္ဗာယတိ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၅၀။

ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ+နိဒ္ဒေသ] ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိပုဂ္ဂိုလ်ကို အကျယ်ပြရာအပိုင်း။ ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ-နိဒ္ဒေသော။ အဘိ၊ဌ၊၃။၄၉။

ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ (ပု) [ဥပဟစ္စ+ပရိ+နိ+ဝါ+ဏိ] ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိပုဂ္ဂိုလ်။ (အဝိဟာစသော သုဒ္ဓါဝါသငါးဘုံသို့ ရောက်၍ ထိုဘုံ၌ သက်တန်းထက်ဝက်ကို ကျော်လွန်ပြီးလျှင် နောက်ဆုံး အသက်အပိုင်းအခြားသို့ မရောက်ဘဲ ပရိနိဗ္ဗာန်ဝင်စံလတ္တံ့သောအနာဂါမ်ကို ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ ဟုခေါ်သည်။ ထိုပုဂ္ဂိုလ်သည် အဝိဟာဘုံ၌ တစ်ယောက်, အတပ္ပါဘုံ၌ တစ်ယောက် စသည်ဖြင့် ငါးယောက်ရှိသည်။ အ၊၁။၂၃၅။ အ၊ဌ၊၂။၂၁၈။ အ၊ဦ၊၂။၁၈၉။ အဘိ၊ပု။၁၁၉။ အဘိ၊ဌ၊၃။၄၉။ မူလဋီ၊၃။၃၈။ အနုဋီ၊၃။၄၉။

အန္တရာပရိနိဗ္ဗာယိ ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ အသခါရပရိနိဗ္ဗာယိ။ ဒီ၊၃။၁၉၈။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၄၈။ မဇ္ဈိ ဥပဟစ္စ အတိက္ကမိတ္တာ ပတ္တော ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ နာမ။ ဒီ၊ဌ၊၃။၂၁၃။ မဇ္ဈိ ဥပဟစ္စာတိ အာယုနော မဇ္ဈိ အတိစ္စ၊ တေနာ-ဟ အတိက္ကမိတ္တာတိ။ ဒီ၊ဦ၊၃။၂၄၈။ ဥပဟစ္စ-ပရိနိဗ္ဗာယိတိ အာယုဝေမဇ္ဈံ အတိက္ကမိတ္တာ ပရိနိဗ္ဗာယတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၅၂။ ဥပဟစ္စာတိ ဝါ ဥပဂန္ဓာ ကာလကိရိယ်။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦ၊၂။၅၃၂။ ပဠုန္ဒ ဩရမ္ဘဂိယာနံ သံယောဇနာနံ ပရိက္ခယာ ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယီ ဟောတိ။ သံ၊၃။၆၃။ အံ၊၁။၂၃၅။ အံ၊၂။၄၀၅၊၄၅၁။ ပဠုမ် ပန ကပ္ပ-သတံ အတိက္ကမိတ္တာ အရဟတ္တံ ပတ္တော ဥပ-ဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယီ နာမ ဟောတိ။ သံ၊ဌ၊၃။၁၈၁။ ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယီ နာမ အာယုဝေမဇ္ဈံ အတိ-က္ကမိတ္တာ ပရိနိဗ္ဗာယနတော။ သံ၊ဦ၊၂။၄၂၀။ ယော ပန ကပ္ပသဟဿာယုကေသု အဝိ-ဟေသု နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ ပဠုမ် ကပ္ပသတံ အတိက္က-မိတ္တာ အရဟတ္တံ ပတ္တော၊ အယံ ဥပဟစ္စ-ပရိနိဗ္ဗာယီ နာမ။ အံ၊ဌ၊၂။၂၁၈။ ဥပဟစ္စာတိ တေသု ဥပဂန္ဓာတိ အတ္ထော၊ တေန ဝေမဇ္ဈာ-တိက္ကမော ကာလကိရိယောပဂမဠ္ဆ သင်္ခါတံ ဟောတိ၊ တသ္မာ အာယုဝေမဇ္ဈံ အတိက္ကမိတ္တာ ပရိနိဗ္ဗာယနေ ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယီ နာမ ဟောတီတိ အာဟ ယော ပန အဝိဟေသု-တိအာဒိ။ အံ၊ဦ၊၂။၁၈၉။ ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယီ (အံ၊၂။၄၅၁)တိ အာယုဝေမဇ္ဈံ အတိက္ကမိတ္တာ ပစ္ဆိမကောဋိ အပတ္တာ ပရိနိဗ္ဗုတော ဟောတိ။ အံ၊ဌ၊၃။၁၇၃။ အာယုဝေမဇ္ဈံ ဥပဟစ္စ အတိ-က္ကမိတ္တာ တတ္ထ ပရိနိဗ္ဗာယတီတိ ဥပဟစ္စ-ပရိနိဗ္ဗာယီ။ အံ၊ဦ၊၃။၁၅၈။ ဥပဟစ္စ ပရိ-နိဗ္ဗာယိဿ(ပဋိသံ။၁၆၀)တိ အာယုဝေမဇ္ဈံ အတိက္ကမိတ္တာ ဝါ ကာလကိရိယံ ဥပဂန္ဓာ ဝါ ကိလေသပရိနိဗ္ဗာနေန ပရိနိဗ္ဗာယန္တဿ အနာဂါမိနော။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၆၈။ (–အဘိ၊ပု။ ၁၁၉။ အံ၊ဌ၊၃။၁၄၉၊၁၈၃။ အဘိ၊ဌ၊၃။၄၉၊၅၀၊ ၅၂။ ဒုဒ္ဒကၠ၊ဌ။၁၅၃။ နေတ္တိ၊ဌ။၂၈၁။ သံ၊ဦ၊ ၂။၄၉၆။ မူလဋီ၊၃။၃၈။ အနုဋီ၊၃။၄၉။ ပဋိသံ၊ ဂ်။၂၅၆။)

ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိနာမက (တိ) [ဥပဟစ္စပရိ-နိဗ္ဗာယိ+နာမက] ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ အမည်ရှိ-သော၊သူ။ အာယုဝေမဇ္ဈံ အတိက္ကမိတ္တာ အရ-

ဟတ္တံ ပတ္တာ ပရိနိဗ္ဗာယနသဘာဝေန ဥပဟစ္စ-ပရိနိဗ္ဗာယီနာမကေန အနာဂါမိနာ။ နေတ္တိ၊ ဝိ။၃၄၉။

ဥပဟစ္စဘဝ (ပု) [ဥပဟစ္စ+ဘဝ] ကပ်ရောက် အပ်သောဘဝ။ အတ္ထိ ဥပဟစ္စဘဝေါ။ အဘိ၊ က။၂၇၂။

ဥပဟညတိ (ကြို) [ဥပ+ဟန+ယ+တိ] ဖျက်စီး၏၊ ပင်ပန်း၏။ နှိပ်စက်-ညှင်းဆဲ-ဖျက်ဆီး-၏။ သရောပိ ဥပဟညတိ(မ၊၃။၂၇၇)တိ သဒ္ဒေါပိ ဘိဇ္ဇတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၉၃။ ပုဗ္ဗေ ဥပ-ဟညတိ။ အံ၊၂။၃၂၇။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၂၂။ **ဥပ-ဟညေထ**—ကဒါစိ ဥပဟညေထ။ ဇာ၊ ၁။၂၀၃။ ဥပဟညေထာတိ ဥပဃာတံ အာပဇ္ဇေယျ အပရိသုဒ္ဓံ အဿ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၄။

ဥပဟညတိ[1] (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဟန+ယ+တေ] နှိပ်စက်-ညှင်းဆဲ-ဖျက်ဆီး-သတ်ဖြတ်-အပ်၏။ ဥပဟညတိ(မ၊၃။၂ရရ)တိ ဃာတိယတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၄။၁၉၃။ (-သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ဝ၆။) အဘိဇ္ဈာ စ ဝိဟာသာ စ၊ စိတ္တမသ္ဝေ ဥပဟညတိ (ထေရ။၃၂၈)တိ ပိယရူပေ သာရဇ္ဇနဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇမာနာယ အဘိဇ္ဈာယ...ဝိဟေသာယ စ အသ္သ ပုဂ္ဂလဿ စိတ္တံ ဥပဟညတိ ဗာဓိယတိ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ဝ၃။ အဘိဇ္ဈာဝိဟေသာဟိ အသ္သ စိတ္တံ ဥပဟညတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၉။ (-အံ၊ဋီ၊ ၂။၁ဝ၄။) **ဥပဟညန္တိ**—စုဋ္ဌနိ။၁၉ဝ။

ဥပဟညန္တိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဟန+ယ+အန္တေ] နှိပ်စက်-ညှင်းဆဲ-ဖျက်ဆီး-သတ်ဖြတ်-အပ်ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဟညမာန (တိ) [ဥပ+ဟန+ယ+မာန] နှိပ်စက်-ညှင်းဆဲ-ဖျက်ဆီး-သတ်ဖြတ်-အပ်သော၊သူ။ ကမ္မကရဏာဒီဟိ ဥပဟညမာနေ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃ဝ၉။ စုဋ္ဌနိ၊ဋ္ဌ။ရ၅။

ဥပဟညေထ (ကြို) [ဥပ+ဟန+ယ+ယေ၊] ပင်ပန်း-ဖျက်စီး-ရာ၏။ (ဇာတ်ဝတ္ထုအလို ဖျက်စီးစေရာ၏-ဟုအဓိပ္ပါယ်နက် ပြန်ဆိုရမည်။) ဥပဟညတိ -ကြည့်။

ဥပဟဋ (တိ) [ဥပ+ဟရ+တ] ကပ်ဆောင်အပ်သော။ တသ္မိံ ကိရ ဘောဇနေ ဥပဟဋမတ္တေ "သတ္ထာ ဘုဉ္ဇိဿတိ"တိ သညာယ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၁၆။ ဥပဟဋမတ္တေတိ "ပြာဟ္မဏေန ဘုဉ္ဇတုဘဝ"န္တိ ဥပနီတမတ္တေ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၆၁။

ဥပဟတ (တိ) [ဥပ+ဟန+တ] နှိပ်စက်-ဖျက်ဆီး-တိုက်ခတ်-အပ်သော(ပါဠိနည်း)၊ ဖျက်ဆီး-ဖျက်စီး-ပျောက်ပျက်-သော(သဒ္ဒါနည်း)။ ခတံ ဥပဟတံ အတ္ထာနံ ပရိဟရတိ။ ဝိ၊ ၅။၂၉၃။ ဥပဟတာယ ဘိက္ခဝေ ရာဇာ။ ဒီ၊ ၁။၈၁။(ပခုတ္တူ-သျှနင့် ဘာသာဋီကာတို့၌ ဖျက်ဆီးခဲ့ပြီ-ဟု ပါဠိတော်နည်း အနက်ပေး၍ နေရင်းနီသျှ၌ ဖျက်ဆီးအပ်၏-ဟု သဒ္ဒတ္ထ အနက်ပေးသည်။) အယံ ဘိက္ခဝေ ရာဇာ ခတော ဥပဟတော ဘိန္နပတိဋ္ဌော ဇာတော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊။၂၁ ။ ကုသလမူလာနံ ခဏနေန ခတော၊ တေသမေဝ ဥပဟနနေန ဥပဟတော၊ ... ခတောတိ ဟိ ဣဒံ ဣဓ ကမ္မဝသေန သိဒ္ဓံ၊ ပါဠိယံ ပန ကတ္တုဝသေနာတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ပဒ-ဒ္ဒယဿ ပရိယာယတ္ထာ ဥပဟတောတိ ဣဓ ဝုတ္တံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၂။၁၉၅။ (-ဒီ၊ဋီ၊၁။၂ဝ၄။) သေတကရောဂေန ဥပဟတမေဝ ပစ္ဆိန္နခိဏ် အဂ္ဂဟီတတဏ္ဍုလံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဝ၄။ အသ္ဝ-ရိသော ခတံ ဥပဟတံ အတ္ထာနံ ပရိဟရတိ။ အံ၊၁။ရ၈။ ဥပဟတန္တိ ဂုဏာနံ ဥပဟတတ္ထာ ဥပဟတံ၊ သီန္ဒဂုဏ် နဋ္ဌဂုဏန္တိ အတ္ထော။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၂။၅၉။ ဥပဟတတ္ထာတိ နဋ္ဌတ္ထာ၊ တေနာဟ သီန္ဒဂုဏ် နဋ္ဌဂုဏန္တိ အတ္ထောတိ။ အံ၊ဋီ၊၂။၅၈။ ခတံ ဥပဟတ(အံ၊၁။၁၅၂)နွဲ့ ဂုဏခနနေန ခတံ၊ ဂုဏူပဃာတေန ဥပဟတံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ဝ၉။

ဥပဟတော(ဆံ၁။၁ဖ၁)တိ ဂုဏုပဿာတေနေဝ ဥပဟတော။ အံ၊ဌ၊၂။၁၄၃၃။ (–ဏာ၊၂။၁၃၀။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃ရ၀။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃ရ။ မ၊ဌ၊၃။၁၅၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၅၄။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။ရ၀။ သံ၊ဌီ၊၂။၅၃၄။ အံ၊ ဌီ၊၃။ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။ရ၆။) ဥပဟတေ (မ၊ဌ၊ ၂။၁၃၂)တိ ပုဗ္ဗကိမိအာဒိဟိ ဥပဒ္ဒုတေ။ မ၊ ဌီ၊၂။၁ရ၄။ ဥပဟတာနီ(မ၊ဌ၊၂။၂၅၀)တိ ဟာဒိ– တာနိ။ မ၊ဌီ၊၂။၂ရ၅။

ဥပဟတ၂ (တိ) [ဥပ+ဟန+တ] ညှဉ်းဆဲ–နှိပ်စက် –ဖျက်ဆီး–တတ်သော။ ဥပဟတဌ–ကြည့်။

ဥပဟတကာယပ္ပဿာဒ (တိ) [ဥပဟတ+ကာယ ပ္ပဿာဒ] ဖျက်ဆီးအပ်သော–ပျက်စီးသော– ကာယပ္ပဿာဒ ရှိသော၊သူ။ (သျှ၊၃။၂ဖ၈။) ဥပဟတိန္ဒြိယဝတ္ထုမှိ ဥပဟတိန္ဒြိယော(ဝိ၊ ၁။၄ဖ)တိ ဥပဟတကာယပ္ပဿာဒေါ။ ဝိ၊ဌ၊ ၁။၂၄၃။ ဥပဟတကာယပ္ပဿာဒေါတိ ဝါတ– ဝိတ္ထာဒီဒေါသေဟိ ကာယဝိညာဏာနုပ္ပါဒက– ဘာဝေန ဒူသိတကာယပ္ပဿာဒေါ၊ ဝိမတိ၁။ ၁ဖ၀။ (–သာရတ္ထ၊၂။၁၀ရ။) ဥပဟတိန္ဒြိယော (မ၊၂။၁ရ၅)တိ ကိမိရကုဋ္ဌေန နာမ ဥပဟတ– ကာယပ္ပဿာဒေါ။ မ၊ဌ၊၃။၁၅၂။ (–ဝိမတိ၁။ ၁ဒ၉။ မ၊ဌီ၊ဌ။၁၀ဖ။)

ဥပဟတကာယိန္ဒြိယ (တိ) [ဥပဟတ+ကာယိန္ဒြိ ယ] ဖျက်ဆီးအပ်သော–ပျက်စီးသော–ကာယိ ဣန္ဒြ–ကိုယ်–ရှိသော၊သူ။ တေ ယတ သော ဥပဟတကာယိန္ဒြိယော ကုဋ္ဌီ။ မ၊ဌ၊ဌ။၁၅၂။

ဥပဟတစက္ခု (တိ) [ဥပဟတ+စက္ခု] ဖျက်ဆီး အပ်–ပျက်စီး–သော မျက်စိရှိသော၊သူ။ ဥပ– ဟတစက္ခုနော စ ဒိဗ္ဗစက္ခု နာမ နုပ္ပဇ္ဇတိ။ စရိယာ၊ဌ။ရ၃။

ဥပဟတစိတ္တ (တိ) [ဥပဟတ+စိတ္တ] ဖျက်ဆီး အပ်–ပျက်စီး–ထိပါးလို–တွန့်တို–သော စိတ်ရှိ သော၊သူ။ (မြန်။၂၂၃။ ဇာ၊သျှ။၁၂၅။) ဥပဟတ– စိတ္တောမှိ(သံ၊ဌ၊၁။၃၄)တိ ခန္ဓိမေတ္တာနုဒ္ဒယာ– သဗ္ဗာ၀တော ပရသ္မိ ဥပဟတစိတ္တောမှိတိ သတ္တော အတ္တနော သဘာ၀ं ၀ဒတိ။ သံ၊ဌီ၊ ၁။၃၄၃။ (–ဥဒါန၊ဌ။၁၀၀။ ဣတိ၀ုတ်၊ဌ။၂ရ၈။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၂ဝ၆။)

ဥပဟတဌ (တိ) [ဥပဟတ+အတ္ထ] ညှဉ်းဆဲ– နှိပ်စက်–ဖျက်ဆီး–တတ်သော သဘောရှိသော။ (မြန်။၂၅၀။) ဥပဿဌ္ဌိ ဥပဟတဌေန။ သံ၊ ဌ၊၃။၁။ ဥပဿဌရောဂေန ဝိယ အန္ဓော ဧ၀ အဘိဟတသဗ္ဗတ္ထ ဥပဟတဌော။ သံ၊ ဌီ၊၂။၂ဧ၁။

ဥပဟတနေတ္တ (တိ) [ဥပဟတ+နေတ္တ] ဖျက်ဆီး အပ်–ပျက်စီး–သော မျက်စိရှိသော၊သူ။ တေန ပယောဂ၀ိပ္ပတ္တိ၀သေနာဟံ ဥပဟတနေတ္တ– တာယ အန္ဓော။ ထေရ၊ဌ။၁။၂၄ဧ။

ဥပဟတပညိန္ဒြိယ (တိ) [ဥပဟတ+ပညိန္ဒြိယ] နှိပ်စက်–ဖျက်ဆီး–အပ်သော ပညိဣန္ဒြရှိသော။ ဥပဟတိန္ဒြိယာ(မ၊၂။၁ရ၅)တိ ဥပဟတပညိ– န္ဒြိယာ။ မ၊ဌ၊ဌ။၁၅၂။ (–မ၊ဌီ၊ဌ။၁၀ဖ။)

ဥပဟတပဿာဒ (တိ) [ဥပဟတ+ပဿာဒ] ဖျက်ဆီး အပ်–ပျက်စီး–သော(စက္ခု)ပသာဒ–ရှိသော၊သူ။ ပုဗ္ဗာဒီဟိ ၀ါ ဥပဟတပသာဒေါ။ ဝိ၊ဌ၊ဌ။ဌ၁ ၂။ ဝိ၊သင်္ဂ၊၁။၁ဧ၄။ (–သံ၊ဌ၊ဌ။ဧ၄။)

ဥပဟတပုဗ္ဗ (တိ) [ဥပဟတ+ပုဗ္ဗ] ရှေးဦ– ထိပါး–နှိပ်စက်–ညှင်းဆဲ–အပ်ဘူးသော၊ ရှေးဦ ပျက်စီးဘူးသော၊သူ။ (မြန်။၅၀၁။) နာသိဇာနာမိ ကိဠိ ကုလံ ပဏ္ဍာဘိကွာနုပ္ပဒါနမတ္တေန ဥပ– ဟတပုဗ္ဗံ။ သံ၊၂။၅၀ရ။ (–သံ၊ဌ၊ဌ။၁ဧ၄။)

ဥပဟတဗီဇ (တိ) [ဥပဟတ+ဗီဇ] ဖျက်ဆီးအပ် သောဝေးစေ့ရှိသော၊သူ။ လေ၁ပဏ္ဍကော နာမ ကိရ မန္တ၀သေန ဥပဟတဗီဇော။ ၀ဗိရ။ဧ၂ရ။

ဥပဟတဗ္ဗန္ဓရ (တိ) [ဥပဟတ+အဗ္ဗန္ဓရ] နှိပ်စက်

အပ်-ပူလောင်-သောဝမ်းတွင်းရှိသော၊(သျှ။ ၄၆၅၂) ဝမ်းတွင်းဌ်လေခတ်သော၊သူ(ပြန်။၃၁၂)။ ဇီဃစ္ဆိတော မဟာရာဇ ဘောဇနံ အလဘ-မာနော ဥပဟတဗ္ဗန္ဆရော ဝိဇ္ဇမာနေပိ ဥတ္ထရိ အာယုသ္မိ အကာလေ မရတိ။ မိလိန္ဒ။၂၉၁။

ဥပဟတသာမတ္ထိယ(တိ) [ဥပဟတ+သာမတ္ထိယ] နှိပ်စက်-ဖျက်ဆီး-အပ်သော အစွမ်းသတ္တိ ရှိသော။ (အစွမ်းသတ္တိဖျက်စီးသော။) ဗလဝ-အကုသလကမ္မေန ဥပဟတသာမတ္ထိယံ တဒေဝ ပဋိသန္ဓိဒါယကံ ကုသလကမ္မံ ဒုဗ္ဗလီဘူတံ ပုရိသိန္ဒြိယံ အနုပ္ပါဒေတွာ။ သာရတ္ထ၊၂။၁၀၁။

ဥပဟတာယတိကမ္မဖလ (တိ) [ဥပဟတ+အာယတိကမ္မဖလ] ဖျက်ဆီး-ပယ်ဖျက်-အပ်ပြီးသော အနာဂတ်ဌ ဖြစ်လတ္တံ့သောကံ၏ အကျိုးရှိသော၊ အနာဂတ်ဌဖြစ်လတ္တံ့သောကံအကျိုးကို ပယ်ဖျက်ပြီးသော၊သူ။ (ပြည်၊ သျှ။၉၄-ဌ ဥပဟတာယတိ=ဖျက်ဆီးအပ်၏-ဟု အနက်ပြန်ဆိုထားသည်။) ယော စသ သမုဒယပွယာနေန ဥပဟတာယတိကမ္မဖလသ စရိမစိတ္တတော စ ဥဒ္ဒံ ပဝတ္တိခန္ဓာနံ အနုပ္ပါ-ဒနတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၂။၁၄၀။

ဥပဟတိန္ဒြိယ (တိ) [ဥပဟတ+ဣန္ဒြိယ] ဖျက်ဆီးအပ်-ဖျက်စီး-သော ဣန္ဒြေရှိသော၊ ဣန္ဒြေ ဖျက်စီးသော၊သူ။ (အရောအားလျော်စွာ ကာယ ပသာဒဖျက်စီးသူ, သဒ္ဒါပညာစသော ဣန္ဒြေ ဖျက်စီးသူ, စက္ခုစသောဣန္ဒြေ ဖျက်စီးသူတို့ကို ယူရသည်။) ဥပဟတိန္ဒြိယဝတ္ထုမှိ ဥပဟတိ-န္ဒြိယော(ဝိ၁။၄ဖ)တိ ဥပဟတကာယပွသာဒေါ။ ဝိ၊ဌ၁။၂၄၃။ (-ဝဇိရ။၁၀၀။) ဥပဟတိန္ဒြိယော (မ၊၂။၁ရ၅)တိ ကိမိရကုဌေန နာမ ဥပဟတ-ကာယပွသာဒေါ။ မ၊ဌ၃။၁၅၂။ ခတော ဥပ-ဟတိန္ဒြိယော။ ဝိ၅။၂၀၄။ သဒ္ဒါဒီနဌ ဣန္ဒြိယာနံ ဥပဟတတ္တာ ဥပဟတိန္ဒြိယော။ ဝိ၊ဌ၄။၂၀၄။ ဥပဟတိန္ဒြိယာ(မ၊၂။၁ရ၅)တိ ဥပဟတ-ပညိန္ဒြိယာ။ မ၊ဌ၃။၁၅၂။ အဝိဇ္ဇာဘိဘူတတာယ ဝိရောဓိပစ္စယသမာယောဂေန ပညိန္ဒြိယသ ဥပဟတတ္တာ။ မ၊ဋီ၃။ဝ၀ဖ။ တသ္မိံ ဟိ သံမယေ ပရိဇ္ဇာဟုပ္ပတ္တိယာ ဥပဟတိန္ဒြိယော ဟောတိ၊ ကာယော ဇီရတိ။ အဘိ၊ဌ၂။၄ဖ၁။ ဆံ၊ဋီ၊၁။ရရ။ (-သံ၊ဋီ၊၂။၄၁ဖ။)

ဥပဟတိန္ဒြိယဝတ္ထု (နာ) [ဥပဟတိန္ဒြိယ+ဝတ္ထု] ဖျက်စီးသောကာယပသာဒရှိသောသူ၏-ဝတ္ထု-အကြောင်းအရာ၊ ဥပဟတိန္ဒြိယဝတ္ထု။ ဥပ-ဟတကာယပွသာဒ-ကြည့်။

ဥပဟတ္ထု (တိ) [ဥပ+ဟရ+တု] ကပ်ဆောင်-ပို့ဆောင်-တတ်သော၊သူ။ ဗဟူနံ ဝတ နော ဘဂဝါ သုခဝမ္မာနံ ဥပဟတ္ထာ။ မ၊၂။၁၁၁။ အဘိ၊ဌ၃။၂၅၀။ ဥပဟတ္ထာတိ ဥပဟာရကော။ မ၊ဌ၃။၁၁၄။ ဥပဟာရကောတိ ဥပနေတာ။ မ၊ဋီ၃။ရ၅။

ဥပဟနတိ (ကြို) [ဥပ+ဟန+အ+တိ] ညှင်းဆဲ-နှိပ်စက်-ဖျက်ဆီး-၏။ မံသံ ဝိဏ္ဏံ ဝိဏ္ဏံ ကတ္တာ စမ္မံ အလ္လိယာပေန္ဆော မံသကာယံ ဥပဟနတိ နာမ။ မ၊ဌ၄။၂၄၂။ ဥပဟန္တိ—ထေရ။၃၀၃။ ထေရ၊ဌ၂။၁ရ၅။ ယသ္မာ ရဏ္ဍံ ရဏဒ္ဓသ ပုဂ္ဂလသ စက္ခုံ သရီရဏ္ဍ ဥပဟန္တိ ဝိဗာဓတိ။ ထေရ၊ဌ၂။၁ရ၀။ (-ဝဇိရ။ ၃။) ဥပဟနန္တိ—ဒီ၊ဌ၁။၁၅၁။ မ၊ဌ၃။၁၅၉။

ဥပဟနန (နာ) [ဥပ+ဟန+ယု] ဖျက်ဆီးခြင်း။ ပျက်စီးခြင်း။ ကာယိကံ ဥပဟာတိကံ နာမ ကာယဒ္ဓါရေ ပညတ္တသိက္ခာပဒဿ အသိက္ခန-ဘာဝေန ဥပဟနနံ ဝုစ္စတိ၊ နာသနံ ဝိနာသနန္တိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၄။၃။ (-သံ၊ဋီ၊၂။၅၂၅။ မ၊ဋီ၊ ၂။၅၄။)

ဥပဟနန္ဆ (တိ) [ဥပ+ဟန+အန္ဆ] ညှင်းဆဲ-နှိပ်စက်-သတ်ဖြတ်-သော၊သူ။ ပါကိအာဒီဟိ ပရံ ဥပဟနန္ဆော ဝိဟေဌေန္ဆော ပရူပဃာတီ

ပမ္ဘဇီတော နာမ နဟောတိယော၀။ ဓမ္မဒ္ဒ၊ ၂။၁၅၄။

ဥပဟနန္တီ (ကြို) [ဥပ+ဟန+အ+အန္တီ] ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်-ဖျက်ဆီး-ကုန်၏။ ဥပဟနတိ-ကြည့်

ဥပဟနိတ္ဝာ(ကြိုဝိ) [ဥပ+ဟန+တ္ဝာ] ကပ်ရောက်-ကျရောက်-၍။ ပထ၀ီတလံ ၀ါ ဥပဟနိတ္ဝာ။ အံ၊ဌ၊၃၀။၁ရ၃။

ဥ၀ဟန္တီ (ကြို) [ဥပ+ဟန+အ+တိ] ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်-ဖျက်ဆီး-၏။ ဥပဟနတိ-ကြည့်။

ဥ၀ဟန္ဒာန (ကြိုဝိ) [ဥပ+ဟန+တ္ဝာန] ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်-ဖျက်ဆီး-၍။ အတ္ထာနံ ဥပဟန္ဒာန၊ ပစ္ဆာ အည် ဝိဟီသတိ။ အံ၊ ၂။၃၂ ၂ရ။

ဥပဟရတိ (ကြို) [ဥပ+ဟရ+အ+တိ] (က) ပို့ဆောင်၏။ (၁) ပူဇော်-ဆက်သ-လှူဒါန်း-၏။ (က) ယသ္မာ ပန ဘဂ၀ါ ဒိဗ္ဗ၀ိဟာရာဒီဟိ သတ္တာနံ ဟိတံ ဟရတိ ဥပဟရတိ ဥပနေတိ ဥပ္ပါဒေတိ။ ဥဒါန၊ဌ။ ၂၄။ (-သာရတ္ထ၊၁။ ၂၀၄။) **ဥပဟရန္တီ**- ဥဒါန၊ဌ။ ၅ရ၊၁၀ရ။ **ဥပဟရိသု**- ဒီ၊ဌ၊၁။ ၂၆၉။ မ၊ဌ၊၁။ ၃ရ၄။ သံ၊ဌ၊ ၂။ ၁ရ၄။ **ဥပဟရိဿာမ**- အံ၊၁။ ၆၆။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ၄ ၂။ (၁) ပါဏံ ၀ဓိတ္ဝာ ဒေ၀တာနံ ဥပဟရန္တီ။ ပဋိသံ၊ ဌ၊၁။ ၂၉၉။

ဥ၀ဟရန္တ (တိ) [ဥပ+ဟရ+အန္တ] ကပ်ဆောင်-ပို့ဆောင်-သော၊သူ။ လာဘသက္ကာရဿ ဥပဟရန္တေ။ မ၊ဌ၊၁။ ၁၄၉။ မာဏ၀ါ...မဓုလာဘဒီနိ ဥပဟရန္တာ...သတ္ကာရံ ကရိသု။ ဇာ၊ဌ၊ ၃။ ၅ ၂။

ဥပဟရန္တီ (ကြို) [ဥပ+ဟရ+အ+အန္တီ] (က) ပို့ဆောင်ကုန်၏။ (၁) ပူဇော်-ဆက်သ-လှူဒါန်း-ကုန်၏။ ဥပဟရတိ(က) (၁)ကြည့်။

ဥ၀ဟရိသု (ကြို) [ဥပ+ဟရ+ဏှံသု] ပို့ဆောင်ကုန်ပြီ။ ဥပဟရတိ(က) ကြည့်။

ဥ၀ဟရိတ္ဝာ (ကြိုဝိ) [ဥပ+ဟရ+တ္ဝာ] ဆောင်ကုန်၍။ အ၀ရေ ၀ါတာ ပုပ္ပါနိ ဥပဟရိတ္ဝာ မဂ္ဂေ ဩကိရန္တိ။ သံ၊ဌ၊၁။ ၂ ၂၄။

ဥ၀ဟရိဿာမ (ကြို) [ဥပ+ဟရ+ဿာမ] ပို့ဆောင်ကုန်လတ္တံ့။ ဥပဟရတိ(က) ကြည့်။

ဥ၀ဟသန (နာ) [ဥပ+ဟသ+ယု] ပြောင်လှောင်ဖျက်ချော် သရော်ခြင်း။ ဥပက္ကောသတိတိ ဥပ္ပဋ္ဌေတိ ဥပဟသနဝ၀သေန ပရိဘာသတိ။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၃၅၁၀။

ဥ၀ဟာရ (ပု) [ဥပ+ဟရ+ဏ] (၁) ပေးခြင်း။ (၂) ကပ်၍ဆောင်ခြင်း၊ ပူဇော်ခြင်း။ (၁) အာဟာရူပဟာရောတိ အာဟာရော စ ဥပ-ဟာရော စ၊ ဂဟဏဿ ဒါနဿ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၁၃၉။ (၂) သစေ မေ ဣဒံ နာမ သမိဒ္ဓတိ၊ တုမှာကံ ဣမိနာ စ ဣမိနာ စ ဥပဟာရံ ကရိဿာမိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၉၁။ ဥပဟာရန္တိ ပူဇံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၃ပုဗ်။ ဂန္ဓပုပ္ပါဒီဟိ ဥပဟာရော ပူဇာ။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊သစ်။ ၁ ၂၁။ (-အံ၊၁။ ၆၆။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။ ၂ ၀၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၄ ၃ ၉။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ၄ ၂ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၆ ၂။ ၁ ၂ ၀။ အ၀၊ ဌ၊၁။ ၄ ၃။ အ၀၊ဌ၊ ၂။ ၁ ၃ ၁။ ဗုဒ္ဓ၀ံ၊ဌ။ ၁ ၀ ၉။ ဇာ၊ ဌ၊၁။ ၄ ၂။ ဇာ၊ဌ၊ ၄။ ၄ ၅ ၈။ ဇာ၊ဌ၊ ၅။ ၂ ၀ ၀။ သာရတ္ထ၊ ၁။ ၁ ၀ ၉။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊သစ်။ ၁ ၂ ၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်။ ၁။ ၂ ၀ ရ။ မ၊ဋီ၊ ၃။ ၃ ၄ ၅။ ပါစိတ်၊ယော။ ၁ ၆ ၄။)

ဥပဟာရတ (တိ) [ဥပ+ဟရ+ဏ္ဍ] ကပ်ဆောင်-ပို့ဆောင်-တတ်သော၊သူ။ ဥပဟတ္တ-ကြည့်

ဥပဟာရကရဏဒဿန (နာ) [ဥပဟာရကရဏ+ဒဿန] ပူဇော်မှုပြုခြင်းကိုပြကြောင်း ဖြစ်သော စကား။ ပုပ္ဖဓူမ။ပ။ဓရကိတလန္တိ ဣဒံ ယထာ ပဋိသူတေန သုပ္ပါဒိနာ ဥပဟာရကရဏ-ဒဿနံ။ မ၊ဋီ၊ ၂ ၁ ၈။

ဥပဟာရတ္ထ (ပု) [ဥပဟာရ+အတ္ထ] ပူဇော်ခြင်း အကျိုး။ တဿ ဥပဟာရတ္ထာယ မနုဿေ

မာရေတ္တာ။ မဇ္ဈေ၊။၁၁၅။ (–ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၂၅၄။)

ဥပဟာရေတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဟရ+ဏေ+တုံ+] ကပ်ဆောင်စေခြင်းငှာ၊ ခံစားစေခြင်းငှာ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဟာရေတုကာမ (တိ) [ဥပဟာရေတုံ+ကမ+ဏ] ကပ်ဆောင်စေခြင်းငှါ အလိုရှိသော၊ ကပ်ဆောင်စေလိုသော၊ ခံစားစေလိုသော၊သူ။ ဂါထာ ထေရီ ကာမေသု ဥပဟာရေတုကာ–မေန မာရေန ဝုတ္တာ။ ထေရီ၊ဌ။၁ရ၂။

ဥပဟီသတိ (ကြို) [ဥပ+ဟိသိ(ဟီသ)+အ+တိ။ ဓာတ္တတ္ထ။၄၂၁။ နီတိ၊ဓာ။၁ရ၂] ညှင်းဆဲ–နှိပ်စက်–ဖျက်ဆီး–၏။ ယော ဝါဒေနုပဟီသတိ။ ဝိ၊ဌ။၃ဖ၊ရ။ ဥပဟီသတိတိ ဗာဓေတိ အာသာ–ဒေတိ။ သာရတ္ထ၊ဋီ။၄၁၉။ (–ဝိမတိ၊ဋီ။၂၅၅။) တေပိဟ် **ဥပဟီသေယျုံ**—ဗာ၊ဝ။၂၄၃။ တေ အဟံ ဝိသာလသာခဝိဌပေါ မူလေ ဆိန္နိတ္တာ ပတန္ဆော ဥပဟီသေယျုံ။ သံဘဂ္ဂဝိမာနေ ကရောန္ဆော ဝိနာသေယျန္တိ အတ္ထော။ ဗာဒ္ဓ၊ ၄။၁၅၉။

ဥပဟီသေယျုံ (ကြို) [ဥပ+ဟိသိ(ဟီသ)+အ+ယျုံ] ညှင်းဆဲ–နှိပ်စက်–ဖျက်ဆီး–ရာ၏။ ဥပဟီသတိ–ကြည့်။

ဥပါဂစ္ဆတိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဂမု+အ+တိ] ကပ်ရောက်–ချဉ်းကပ်–ရောက်လာ–ဝင်–၏။ **ဥပါဂစ္ဆိ**—ဝိပွမေဝ ဥပါဂစ္ဆိ။ ဗာ၊ဋီ။၁၅၅။ ဗာ၊ ဌ။ဖ၊ရ။ (–အပဒာ။ဋီ၂ရ၀။ ထေရဋ္ဌ၊ဋီ။ဋီ၂ဝ။ အပဒ၊ဋီ။ဝ၉ဝ။) ဥပါဂစ္ဆိတိ ဥပါဂတော အဟောသိ။ ဗာ၊ဌ။ဖ၊ဋီ။ **ဥပါဂမိ**—ဗုဒ္ဓဝံ။ ၃ဝ၉။ ဝိမာန။၃၅၅။ ဒီ၊ဌ၊ဋီ။ဋီ၂ဝ။ မဇ္ဈ၊ဝ။ဝရ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ဋီ၂ဝ၄။ ဝိမာန၊ဌ။ဝ၁ဝ၊ဝ၁၅။ ဘဝန်မေ ဥပါဂမိ။ အပဒ။၃ဝ၅။ မေ ဘဝန် ဥပါဂမိ သမ္ဘတ္တောတိ အတ္ထော။ အပဒ္ဌ၊ဝ။ဋီ၂ဖ၊ရ။ (–အပဒ။ရ၁။ အပဒ္ဌ၊ဋီ။ဝ၀။) ဥပါဂမိ ဂန္ဓကုဋိ။ အပ၊ဝ။ဖ၄။ မဟာမုနိ ဂန္ဓကုဋိ တေဟိ သဟ ဥပါဂမိ ပါဝိသိတိ အတ္ထော။ အပ၊ဌ။ဋီ။ဝ၆။ **ဥပါဂစ္ဆုံ**—ရာဇဂေါရံ ဥပါဂစ္ဆုံ။ ဗာ၊ဋီ။ဝ၅၅။ ဥပါဂစ္ဆန္တိ တေ ရထေသု ယုတ္တေ အသေ အာဒါယ အာဂမံသု။ ဗာ၊ဌ။ဖ။ဋီ၂ရ။ (–စူဠနိ။ ၁ဝ၉ရ။ ဗာ၊ဋီ။ဝ၃ရ။ ဗာ၊ဌ။ဝ၃ရ။) **ဥပါဂမုံ**—တရမာနာ ဥပါဂမုံ။ ဗုဒ္ဓဝံ။ဝ၀ဝ။ ဥပါဂမုန္တိ ထေရံ ဥပသင်္ကမိသု။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ဖ၊ဖ။ (–ဗာ၊ ဋီ။ဝ၀၊ဝ၃ဝ။ ဗာ၊ဌ၊ဋီ။ဝ၃ရ၊။ ဗာ၊ဌ၊ရ။ဋီ၂ဝ၅။) **ဥပါဂမိသု**—ဥပါဂမိသု(စူဠနိ။ဝ၉ဝ)တိ သမိပံ ဂမိသု။ စူဠနိ၊ဌ။ရရ။ **ဥပါဂမိ**—(ဩဝိဘာတ်ကို ဟုပြု။) ကဿ နု ကာယာ အနမိဝရံ ဥပါဂမိ (ဝိမာန၊ဝ၀)တိ...သမ္ဘာသမ္ဘဒ္ဒံ ပယိုရုပါသနာယ ဥပဂဒ္ဓိ ဥပဂတာသိ။ ဝိမာန၊ဌ။ရ၂။ **ဥပါဂါ**—(ဂမု ကို ဂါပြု ဩ ဝိဘာတ်ချေ။) ကော နု တွံ တိဒိဝါ မဟီ ဥပါဂါ။ ဝိမာန။ရရ။ ဝေ–ဘူတော ကော နု တွံ ဒေဝလောကတော ဟုမ်ဝ ဘူမိပဒေသံ ဥပဂတော။ ဝိမာန၊ဌ။၂ဝ၈။ **ဥပါဂမိ**—ဗုဒ္ဓဝံ။ဝ၀၉။ ဗာ၊ဝ။ဝ၀ဝ။ အသိ၊ဌ။ ၁။ဝ၆၊ဝ၁။ အပ၊ဌ။ဝ။ဝ၁ဝ။ ဗာ၊ဌ။ဝ။ဝ၁ ။ ဗာ၊ဌ၊၅။ရရ။ **ဥပါဂါ**—(ဂမု ကို ဂါ ပြု ဟုံ ဝိဘာတ် ကို အာ ပြု။) မနုဿမ်သဿ ကတော ဥပါဂါ။ ဗာ၊ဋီ။ဝ၄ဝ။ ဥပါဂါတိ ဥပဂတောမှိ။ ဗာ၊ဌ၊ဋီ။၅ဝ်ဝ။ **ဥပါဂမိမှာ**—စရိယာ၊ဌ။ဝ၃ ။ **ဥပါဂမိမှာ**—သုတ္တနိ၊ဌ၊ဋီ။ဝ၃ ။ **ဥပါဂါ**—(ဂမု ကို ဂါပြု အာ) ဗာ၊ဝ။ဋီ၂ဝ။ ဗာ၊ဌ။ဝ။ဝ၃ဝ။ **ဥပါဂု**—(ဥဝိဘာတ်ကို ဥ ရဿပြု။) ဥပါဂု ပစ္ဆေကံ ယထာပဒေသံ။ ဗာ၊ဋီ။ဝ၃ဝ။ ဗာ၊ဌ။ဝ၄ရ။ ဥပါ–ဂုတိ ဥပဂတာ။ ဗာ၊ဌ။ဝ၄ရ။ **ဥပါဂမံ၊ ဥပဂမံ**—(အ ဝိဘာတ်ကို အံ ပြု။) ယံ သေဋ္ဌံ တဒု–ပါဂမံ။ မ၊ဋီ။ဝ၀ရ။ တဒေဝ အဟံ ဥပဂမံ ဥပဂတော သမ္ဘတ္တောမှိ။ မဇ္ဈ၊ဝ။ဋီ၂ဝ၂။

ဥပါဂစ္ဆီ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဂမု+ဣ]။ ဥပ+ဂမု+ဣ]။ အာ ဥပသာရဟုလည်းကောင်း။ ဓာတ်၏ ရှေ့၌ အလာ၍ ဒီဃပြု-ဟုလည်းကောင်း နှစ်မျိုးရသည်။ နောက်ပုဒ်တို့၌လည်း ထိုတူပင်] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ရောက်လာ-ဝင်-ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂစ္ဆု (ကြို) [ဥပ+အာ+ဂမု+ဥ။ ဥပ+ဂမု+ဥ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ရောက်လာ-ဝင်-ကုန်ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂတ (တိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+တ] (၁) ကပ်ရောက်သောသူ။ (၂)ပြည့်စုံသော။ (၁) ယထာနိဋ္ဌं ဥပါဂတာ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၂၆၄။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၃၅၅။ ရူက္ခမူလं ဥပဂတောသ္မိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄၁။ (အပ၊ဌ၊၁။၁၃။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၉၉။ ဇာ၊ဌ၊၁။၁၂-တို့၌ ဥပဂတောသ္မိ-ဟုရှိသည်။) (၂) ဣမာယ အနုပဿနာယ ဥပေတော ဟောတိ သမုပေတော ဥပါဂတော။ အဘိ၊ဝိ။၂၀၁။ (-အဘိ၊ဌ၊၂။၂၅၀။) ဒွါဒသဂုဏမုပါဂတန္တိ ဒွါဒသဟိ အာနိသံသေဟိ သမန္နာဂတံ (ဥပေတံ)။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၉။ အပ၊ဌ၊၁။၁၁။ ဇာ၊ဌ၊၁။၁၁။ (-ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၉၉။) (ဂုဏေ ဒသဟုပါဂတံ-ဌ ဥပါဂတံ-ကို "ကပ်ရောက်အပ်သော"ဟု ကမ္မဓာရယ် အနက်တမျိုး ဘာသာဋီကာ ၌ ပေးသေး၏။ ဥပေတံ-ဟု အဋ္ဌကထာ တိုက်ရိုက်ဖွင့်သဖြင့် "ပြည့်စုံသော" အနက်က သာကောင်းပါသည်။) (-မ၊ဌ၊၁။၂၄၉။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၅၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅၃၀။)

ဥပါဂန္ဆာ (ကြိုဝိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+တ္ဘာ] ကပ်ရောက်ကုန်၍။ ဂါမဏ္ဍလာ ဥပါဂန္ဆာ၊ ရှုပ်ဒသောန္တိ နပ္ပကံ။ စရိယာ။၄၁၉။ အဘိ၊ဌ၊၁။၆၃။ ဇာ၊ဌ၊၁။၅၆။

ဥပါဂမံ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဂမု+အ။ ဥပ+ဂမု+အ] ရောက်ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂမိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဂမု+ဣ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ရောက်လာ-ဝင်-ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂမိသု (ကြို) [ဥပ+အာ+ဂမု+ဥ။ ဥပ+ဂမု+ဥ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ရောက်လာ-ဝင်-ကုန်ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ -ကြည့်။

ဥပါဂမိ[၁] (ကြို) [ဥပ+အာ+ဂမု+ဣ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ရောက်လာ-ဝင်-ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂမိ[၂] (ကြို) [ဥပ+အာ+ဂမု+ဩ။ ဥပ+ဂမု+ဩ။ ဩ ကို ဣပြု။] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ရောက်လာ-ဝင်-ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂမိမှာ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဂမု+မှာ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ကုန်ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂမုံ[၁] (ကြို) [ဥပ+အာ+ဂမု+ဥံ။ ဥပ+ဂမု+ဥံ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ကုန်ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂမုံ[၂] (ကြို) [ဥပ+အာ+ဂမု+မှာ။ မှာ ကို ဥံ ပြန်။] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ကုန်ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂမုမှာ(ကြို) [ဥပ+အာ+ဂမု+မှာ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ကုန်ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂါ[၁](ကြို) [ဥပ+အာ+ဂမု+ဩ။ ဥပ+ဂမု+ဩ။ ဂမု ကို ဂါပြု ဩ ကိုချေ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂါ[၂](ကြို) [ဥပ+အာ+ဂမု+ဣ။ ဥပ+ဂမု+ဣ။ ဂမု ကို ဂါပြု ဣ ကိုအာပြု။ နီတိ၊သုတ္တ။၁၁၀၄] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်

ဥပါဂါ[၃](ကြို) [ဥပ+အာ+ဂမု+အာ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂု (ကြို) [ဥပ+အာ+ဂမု+ဥ။ ဥပ+ဂမု+ဥ။ ဥ ကို ရဿပြု။] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ကုန်ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါတိဓာဝတိ (ကြို) [ဥပ+အတိ+ဓာဝု+အ+အန္တိ] ကပ်ရောက်သကဲ့သို့ ဖြစ်၏။ လွန်၍ပြေး၏။ ဥပါတိဓာဝန္တိ နိ သာရမေန္တိ (ဥဒါန။၁၆၈) တိ...တသို့ ပန သဉ္ဇပါယေ သာရေ တိဋ္ဌန္တေ-ယေဝ ဝိမုတ္တာဘိလာသာယ တံ ဥပေန္တာ ဝိယ ဟုတ္တာပိ ဒိဋ္ဌိဝိပလ္လာသေန အတိဓာဝန္တိ အတိက္ကမိတ္တာ ဂစ္ဆန္တိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၂၃။

ဥပါတိဓာဝန္တိ(ကြို) [ဥပ+အတိ+ဓာဝု+အ+အန္တိ] ကပ်ရောက်သကဲ့သို့ ဖြစ်ကုန်၏။ လွန်၍ပြေးကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပါတိဓာဝန္တိသုတ္တ (နာ) [ဥပါတိဓာဝန္တိ+သုတ္တ] ဥပါတိဓာဝန္တိသုတ်။ ဆီမီးသို့ တိုးဝင်သော ပိုးဖလံများ ဆင်းရဲပျက်စီးခြင်းသို့ ရောက်ကြရသည်ကို မြင်တော်မူသဖြင့် "သီလသုဓာမိ ပညာအနှစ်သာရသို့ မရောက်ကုန်ဘဲ လွန်၍ပြေးကုန်သော, တဏှာဒိဋ္ဌိအနှောင်အဖွဲ့တို့ကို ဖွားစေကုန်သော, မြင်ရကြားရသောအရာတို့ကို မှန်၏ဟုယူလျက် အမှားကို နှလုံးသွင်းကုန်သော သမဏပြဟ္မဏတို့သည် ရာဂစသော မီး(၁၁) ပါးဖြင့်ရဲရဲညီးသော ဘဝသုံးပါးဟူသော မီးကျီးတွင်းသို့ ကျရောက်ကုန်၏"ဟု ဘုရားရှင် ဥဒါန်းကျူးတော်မူသောသုတ်ဖြစ်သည်။ ဥဒါန။ ၁၆၇။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၂၂-၃၂၄။

ဥပါတိပန္ဒ(တိ)[ဥပ+အတိ+ပဒ+တ] (ကာမတဏှာစသည်တို့၌-ကျော်လွန်ပြီး-လွန်မြောက်ပြီး-နှလုံးမသွင်း-သောသူ။ ယေ ဝေ နတဏှာသု ဥပါတိပန္နာ။ သုတ္တနိ။၃၅၃။ နတဏှာသု ဥပါတိပန္နာတိ ကာမတဏှာဒီသု နာမိမုတ္တာ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၄၁။

ဥပါတိဝတ္ထ (တိ) [ဥပ+အတိ+ဝတု+တ] လွန်မြောက်သော၊ လွန်၍ ဖြစ်သော၊သူ။ သဗ္ဗနုမုစိဗလံ ဥပါတိဝတ္ထာ။ အံ၊၁။၃၂၃။ ဥပါတိ-ဝတ္ထာတိ အတိက္ကန္တာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၀။ (-သုတ္တနိ။ ၂၊ရ၊၃၃၄။ စူဠနိ။၂၆၀။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၉၅။ စူဠနိ၊ ဋ္ဌ။၁၂၅။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၆။)

ဥပါတိဝတ္ထတိ (ကြို) [ဥပ+အတိ+ဝတု(ဝတ္ထ)+အ+တိ] လွန်မြောက်၏။ လွန်၍ဖြစ်၏။ ယောပိ ဣမေဟိ ဓမ္မေဟိ သမန္နာဂတော နိ ဿာ တံ ဓမ္မံ ဥပါတိဝတ္ထတိ။ နေတ္တိ။၄၂။ နေတ္တိ၊ ဋ္ဌ။၁၁၃။ **ဥပါတိဝတ္ထိတ္ထော**—မာ တွံ ပြဟ္ဗျနော ဝစနံ ဥပါတိဝတ္ထိတ္ထော။ မ၊၁။၄၀၂။ ဥပါတိ-ဝတ္ထိတ္ထောတိ အတိက္ကမိတ္ထ။ ဥပါတိဝတ္ထိတောတိပိ ပါဌော။ အယမေဝတ္ထော။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀၃။ **ဥပါတိဝတ္ထိဿတိ**—မ၊၁။၄၀၂။

ဥပါတိဝတ္ထန (နာ) [ဥပ+အတိ+ဝတု(ဝတ္ထ)+ယု] လွန်မြောက်ခြင်း၊ ကျော်လွန်၍ဖြစ်ခြင်း။ သကြောန္ဓာနဋ္ဌ နေသံ ဥပါတိဝတ္ထနံ အတ္ထနော ဥဂဏဗလာနုရူပန္တိ။ မ၊ဋီ၊၃။၂၂၂။

ဥပါတိဝတ္ထန္ဓ (တိ) [ဥပ+အတိ+(ဝတု)ဝတ္ထ+အန္ဓ] လွန်မြောက်-လွန်၍ဖြစ်-သောသူ။ ဧတေ ဝါ ပနေကေသံ ဥပါတိဝတ္ထတ(မ၊၃။၁၈)န္တိ သညီ-တိပဒေန သခေါ်ပတော ဝုတ္တံ သညာသတ္ထက် အတိက္ကန္ဓာနန္တိ ဇတ္ထော။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၁။ ဥပါတိ-ဝတ္ထတန္တိ အတိက္ကမန္ဓာနံ။ နိဒ္ဒါရဏေ ဧတံ သာမိဝစနံ။ မ၊ဋီ၊၃။၂၂၂။

ဥပါတိဝတ္ထိတ (တိ)[ဥပ+အတိ+ဝတု+တ] ကျော်လွန်၍ဖြစ်သော၊သူ။ ဥပါတိဝတ္ထတိ-ကြည့်။

ဥပါတိဝတ္ထိတ္ထော (ကြို) [ဥပ+အတိ+ဝတု(ဝတ္ထ)+သြ။ နိရုတ္တိ၊နှာ။၅၉၁] လွန်မြောက်ပြီ၊ လွန်၍ ဖြစ်ပြီ။ ဥပါတိဝတ္ထတိ-ကြည့်။

ဥပါတိဝတ္ထိဿတိ (ကြို) [ဥပ+အတိ+ဝတု(ဝတ္ထ)+ဿတိ] လွန်မြောက်လတ္တံ့၊ လွန်၍ ဖြစ်လတ္တံ့။ ဥပါတိဝတ္ထတိ-ကြည့်။

ဥပါဒါ (ထီ) [ဥပ+အာ+ဒါ+အ။ ရှုနှာ။၃၇၀။] (မဟာဘုတ်တို့ကို) မှီခိုသောဖြစ်သော(တရား)။ ဥပါဒါရှုပ်။ (မဟာဘုတ်တို့သည် မှီလည်းမှီတတ်, မှီလည်းမှီအပ်ကုန်၏။ ဥပါဒါရှုပ်တို့သည်ကား ထိုသို့မဟုတ်ချေ။ မဟာဘုတ်တို့ကို မှီခိုသောဖြစ်တတ်ကုန်၏။ ထို့ကြောင့် ဥပါဒါဟူသော အမည်ကိုရကြလေသည်။ ဤကား အဋ္ဌကထာ အလိုတည်း။ မူလဋီကာ၌ကား–"မဟာဘုတ်တို့ကို မလွှတ်ဘဲ မဟာဘုတ်တို့၏ အဆင်းအရောင်စသောအဖြစ်ဖြင့်ယူအပ်သောကြောင့် ဥပါဒါမည်၏"ဟု တနည်းလာသေးသည်။

ဥပါဒါ မှော။ အဘိ၊၀။၁၀။ ဥပါဒိယန္တေ၀ ဘူတာနိ၊ နဘူတာနိ ဝိယ ဥပါဒိယန္တီတိ ဥပါဒါ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၉၂။ ဥပါဒိယန္တေ၀ါတိ ဘူတာနိ ဂဏှန္တီ ၀ေ၊ နိဿယန္တီ ၀ေါတိ အတ္ထော။ ယထာ ဘူတာနိ ဥပါဒိယန္တီ ဂယှန္တီ နိဿိယန္တီ၊ နတထာ တောနိ ဂယှန္တီ နိဿိယန္တီ တသ္မာ ဥပါဒါ။ အထ ဝါ ဘူတာနိ အမုဉ္စိတ္မာ တေသံ ဝဏ္ဏနိဘာဒိဘာ၀ေန ဂဟေတမ္ဘတော ဥပါဒါ။ မူလဋီ၊၁။၅၄။ အတ္ထိ ရူပံ ဥပါဒါ။ အဘိ၊၀။၁၄၆။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၃၄၀။ ကတမံ တံ ရူပံ ဥပါဒါ။ အဘိ၊၀။၁၅၆။ တတ္ထ ဥပါဒိယတီတိ ဥပါဒါ။ မဟာဘူတာနိ ဂဟေတ္မာ အမုဉ္စိတ္မာ တာနိ နိဿာယ ပ၀တ္တတီတိ အတ္ထော။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၃၄၄။

ဥပါဒါတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+တမ္ဘ] ကပ်၍ယူအပ်–မြဲစွာယူအပ်–စွဲလမ်းအပ်–သော။ ဥပါဒါတမ္ဘသာ အဘာ၀တောဟေ။.....ယသ္မာ ပန ဧ၀ं ဥပါဒါတမ္ဘော သ၀ိရော နာမ နတ္ထိ။ မ၊ ဋီ၊၄။၁၉၁။ (–မ၊ဋီ၊၃။၃၀၉။)

ဥပါဒါတမ္ဘကွန္ဓသေသ (တိ) [ဥပါဒါတမ္ဘကွန္ဓ+သေသ] ယူအပ်–စွဲလမ်းအပ်–သော ခန္ဓာ ဟူသော အကြွင်းအကျန်၊ အကြွင်းအကျန် ဖြစ်သော ယူအပ်–စွဲလမ်းအပ်–သောခန္ဓာ။ ဥပါဒိသေသန္တိ ပုနဗ္ဘ၀ဝသေန ဥပါဒါတမ္ဘကွန္ဓ–သေသံ ဝုစ္စတိ။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊၂။၂၂၁။

ဥပါဒါတမ္ဘဋ္ဌ (တိ) [ဥပါဒါတမ္ဘ+အတ္ထ] ယူအပ်–စွဲလမ်းအပ်–သော အနက်သဘော၊ ဝဋ္ဋ ဟိ ဥပါဒါတမ္ဘဋ္ဌေန ဗ္ဟု၀ ဥပါဒါနန္တိ ဝုတ္တံ။ သုတ္တနိ၊ ဋီ၊၂။၈၄။

ဥပါဒါတုံ (ဗျ) [ဥပ+အာ+ဒါ+တုံ] ကပ်၍ယူ–မြဲစွာယူ–စွဲလမ်း–ခြင်းငှါ။ ဥပါဒါနိယာ°–ကြည့်

ဥပါဒါဒိတ္ထယံ— ဟူသော အံ၊ဋီ၊၁။၂၄၁–လာ ပါဠိသည် ဥပ္ပါဒါဒိတ္ထယံ မှ ပျက်ယွင်းလာသော ပါဠိဖြစ်သည်။ ဥပ္ပါဒါဒိတ္ထယ (အဘိ၊ဋီ၊၁။၁၀၉) ကြည့်။

ဥပါဒါဒုက(တိ) [ဥပါဒါ+ဒုက] ဥပါဒါဒုက်။ ဥပါဒါဒုကသာ ယောဇနာယ လဗ္ဘမာနာပိ စတုတ္ထော နဝုတ္ထော။ မူလဋီ၊၁။၁၄၂။

ဥပါဒါမ္ဘ(ပု) [ဥပါဒါ+မ္ဘ] မှီခိုသောဖြစ်သော တရား။ သပ္ပဋိဃေဟိ စ ဥပါဒါ၀ေမ္ဘေဟိ စ ကောတိ အဋ္ဌ၀ဏ္ဏာ ကတာ။ အဘိ၊ဋီ၊၃။

ဥပါဒါန (နဿ) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယု။ ဥပ+အာဒါန။ ဥပါဒိယတေ အဂ္ဂိနေတိ ဥပါဒါနံ။ ဓာန်၊ဋီ။၃၆။ ဘုသံ အာဒိယန္တီတိ ဥပါဒါနာ။ ဒဋ္ဌဂ္ဂါဟံ ဂဏှန္တီတိ အတ္ထော။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၉၂။ ဘုသံ ဒဋ္ဌဗ္ဗ အာရမ္ဘဏံ အာဒိယတိ ဧတေဟီတိ ဥပါဒါနာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၄၂။ အတ္ထတော ပန ဘုသံ အာဒါနန္တိ ဥပါဒါနံ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။၁၀၃] (၁) လောင်စာ၊ ထင်းစသော မီးလောင်စာ။ (၂) ဝဋ္ဌဆင်းရဲ။ (၃) ပြင်းထန်မြဲမြံစွာ အာရုံကို–ယူတတ်–ယူကြောင်းဖြစ်–သောတရား။ စွဲလမ်းသောတရား။ ဥပါဒါနိတရား။ (၄) မိမိအကျိုးကို ကပ်၍ ယူခြင်း၏ အစွမ်းအားဖြင့် ယူတတ်သော တရား။(အကြောင်းတရား။) (၅) ယူခြင်း။ (တိ)(၆) ယူအပ်–စွဲလမ်းအပ်–သော။

(၁) ယထာ အာဂတော အဂ္ဂိ ဥပါဒါနံ အလဘိတ္ထာ နိဗ္ဗာတိ။ ဝိဘင်္ဂ၂။ရ၂။ (–ဝိဘင်္ဂ၃။ ၂၄။ အဘိဓ်ု၂။၄၅၅။ ဓမ္မသင်္ဂ၁။၁ရ။ ဣတိဝုတ်။ ဋီ။၉၃။ နေတ္တိ၀ိ။၁၂၄။) (၂) အဒ္ဓသာ ဘဂဝါ အာဒီ၊ ဥပါဒါနသ္မာ ကပ္ပိယော။ သုတ္တနိ။၃၃၂။ ဥပါဒါနသ္မာတိ ဝဋ္ဋသ္မာ။ ဝဋ္ဋံ ဟိ ဥပါဒါတဗ္ဗ-ဋ္ဌေန ဣဓ ဥပါဒါနန္တိ ဝုတ္တံ။ သုတ္တနိ။ဋီ၂။၈၄။ (၃) တံ မမဿ ဥပါဒါနံ၊ သော မမဿ ဝိဿာသော(ဒီ၁။၂၄)တိ တံ ဆန္ဒရာဂဒ္ဒယံ မမ ဥပါဒါနံ အဿ။ ဒေါသပဒ္ဓိဿဒ္ဒယံ ဝိဿာသော၊ ဥဘယမ္ပိ ဝါ ဒဋ္ဌိဂဟဏဝသေန ဥပါဒါနံ။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၁။၁၀ရ။ ဥပါဒါနဿ အာဒါနဂ္ဂဟဏာ-ဘိနိဝေသပရာမာသဒုရတိက္ကမဋ္ဌော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၂။၈၄။ စတ္ထာရိ ဥပါဒါနာနိ။ ဒီ၃။၁ဓ၂။ ဥပါဒါနာနိတိ အာဒါနဂ္ဂဟဏာနိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၃။၂၀၆။ ဥပဂမနံ ဥပါဒါန(ပဋိသံ။၅၀။ မ၊ဋ္ဌ၁။၅၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၂။၁ရ၂) နိ...ဥစ္ဆိဒ္ဒိဿာမိတိအာဒိနာ နယေန ပဝတ္တံ ဥပဂမနံ ဂဟဏံ (ဒဋ္ဌဂဟဏံ) ပရာမသနံ၊ ဣဒံ ဥပါဒါနံ နာမ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၂။ ၁ရ၃။ သာရတ္ထ၁။၂၂၂။ မဇ္ဈိ၁။၁၁၃။ (–ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၁။၂၂၄။) ဥပါယုပါဒါနာတိ... ဥပါဒိ-ယန္တိတိ ဥပါဒါနာ။ မ၊ဋ္ဌ၄။၆၃။ ဧတေ မမ၊ ဧသော မေ အတ္တာတိ ဥပါဒိယန္တိ ဒဋ္ဌဂ္ဂါဟံ ဂဟဏန္တိတိ ဥပါဒါနာ။ မ၊ဋ္ဌိ၃။၂ရ၂။ တဏှာ-ပစ္စယာ ဥပါဒါနံ။ သံ၁။၂၄၄။ အဘိ၊ဝိ။၁ဓ၂၊ ၁ဓ၃။ ဥပါဒိယတိတိ ဥပါဒါနံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၂။၁၂ရ။ ဥပါဒါနန္တိ ဒဋ္ဌဂ္ဂါဟံ ဝုစ္စတိ။ ဒဋ္ဌတ္ထာ ဟိ ဣတ္ထေ ဥပသဒ္ဓေါ ဥပါယာသဥပကဋ္ဌာဒီသု ဝိယ။ သံ၊ဋ္ဌ၂။၁၃။ အဘိ၊ဋ္ဌ၁။၄၁၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၂။၁ရ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၂။၂၀၃။ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၁။၉၂။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၂။၂၂။ ဒီဃ၃။၂၄၂။ မဇ္ဈိ၃။၂၅ရ) (၄) ဒွေဓေ ဥပါဒါနာနိ ဂဟဏူပါဒါနဉ္စ ပစ္စယုပါဒါနဉ္စ။ ...ပစ္စယုပါဒါနံ နာမ အဝိဇ္ဇာပစ္စယာ သင်္ခါရာတိ ဧဝံ ဝုတ္တပစ္စယာ။ မ၊ဋ္ဌ၂။၆၂။ ပစ္စယုပါဒါနန္တိ ယံကိဉ္စိ ပစ္စယမာဟ၊ သော ဟိ အတ္တနော ဖလံ ဥပါဒိယတိ ဥပါဒါနဝသေန ဂဏှာတိတိ ဥပါဒါနန္တိ ဝုစ္စတိ။ မ၊ဋ္ဌိ၂။၁၁ဓ။ (၅) ဥပါဒါန-ပညတ္တိ–ကြည့်။ (တိ)(၆) ဥပါဒါနတ္ထ–ကြည့်။

ဥပါဒါနဥပယ (တိ) [ဥပါဒါန+ဥပယ] ဥပါဒါန် ဖြစ်သော ဥပယတရား။ ဥပဂမနဋ္ဌ ဥပါဒါန-ဥပယော။ မူလဋီ၁။၃ရ၉။

ဥပါဒါနကာရက (နာ) [ဥပါဒါန+ကာရက] ပိုရ်-စွဲရ်–ဖြစ်သော အကြောင်း။ ယေတုန်္တ ဝါ ဥပါဒါနကာရကံ။ အံ၊ဋီ၁။ရ။ တတ္ထ တုရိဝေမ-သလာကာဒယော ဥပါဒါနကာရကံ။ အနုဋီ၊ ၂။၆ရ။

ဥပါဒါနကွန္ဒ (ပု) [ဥပါဒါန+ဂေါစရ+ခန္ဓ။ ဥပါဒါန+အာရမ္မဏဘူတ+ခန္ဓ။ ဥပါဒါန+ပစ္စယ-ဘူတ+ခန္ဓ။ ဥပါဒါန+ဥပါဒါတဗ္ဗ+ခန္ဓ။ ဥပါဒါန +သမ္ပယုတ+ခန္ဓ။ ဥပါဒါန+ဝိပေယ္ယ+ခန္ဓ။ ဥပါဒါန +ပဘဝ+ခန္ဓ။ ဥပါဒါန+ဇနက+ခန္ဓ။ ဥပါဒါန +ဇနိတ+ခန္ဓ] ဥပါဒါန်တရားတို့၏–အာရုံ-အကြောင်း–ဖြစ်သော–ခန္ဓာ၊ ဥပါဒါန်တရား တို့သည် အာရုံပြုခြင်းစသည်တို့၏ အစွမ်း အားဖြင့်–ကပ်ရှ်ယှူအပ်–စွဲလမ်းအပ်–သောခန္ဓာ၊ ဥပါဒါန်တရားတို့ကြောင့် ဖြစ်သောခန္ဓာ၊ ဥပါဒါန် တရားတို့သည် ပြုပြင်စီရင်အပ်သောခန္ဓာ၊ ဥပါဒါန်တရားတို့လျှင် အမွန်အစရှိသောခန္ဓာ၊ ဥပါဒါန်တရားတို့သည် ဖြစ်စေအပ်သောခန္ဓာ၊ ဥပါဒါန်တရားတို့ကိုဖြစ်စေတတ်သော–ခန္ဓာ-တရားအစု၊ ဥပါဒါနကွန္ဓာ။

ပဏ္ဍုပါဒါနကွန္ဓာ။ ပဋိသံ။၂၃။ ရုဋ္ဌနိ။၂၀၆။ ဥပါဒါနကွန္ဓာတိ ဥပါဒါနဂေါစရာ ခန္ဓာ ဥပါ-ဒါနကွန္ဓာ၊ မဇ္ဈေ ပဒလောပေါ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ဥပါ-ဒါနသမ္ပယုတ္တာ ဝါ ခန္ဓာ ဥပါဒါနကွန္ဓာ ယထာ တိကဏ္ဍိ, ထုသဏ္ဍိ။ ဥပါဒါနဝိပေယ္ယာ ဝါ ခန္ဓာ ဥပါဒါနကွန္ဓာ ယထာ ရာဇရုဏိသော။ ဥပါ-ဒါနပ္ပဘဝါ ဝါ ခန္ဓာ ဥပါဒါနကွန္ဓာ ယထာ

ပုပ္ပရုက္ခော, ဖလရုက္ခော။ ပဋိသံဃေ၊ဘ။ဘဝ၂။ စူဠနိ၊ဌ။ဂဝ။ သံခိတ္တေန ပဉ္စုပါဒါနက္ခန္ဓာ ဒုက္ခာ။ ပဋိသံ။ဒုဂ။ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာတိ ဥပါဒါနဂေါစရာ ခန္ဓာ။ ပဋိသံ၊ဌ။ဘ။ဒုဂ။ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ သာသဝဥပါဒါနိယဘာဝေန ဝိသေသေတွာ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၂၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၂။ဘဝ။ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာတိ ဣဒ္ဓေ စ ဥပါဒါနဂေါစရာ ခန္ဓာ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာတိ ဝေမဇ္ဈော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ အဘိ၊ဌ၊၂။၂၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၂။ဘဝ။ ပဋ္ဌ လောကာ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ။ ဝိ၊ဌ၊ဘ။၉ဝ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၅၉။ မ၊ဌ၊၂။ဧ၅။ သံ၊ဌ၊ဘ။ဘဝ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၂။ဘ။ဘ၉၉။ ဥပါဒါနာနံ အာရမ္မဏဘူတာ ခန္ဓာ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ။ သာရတ္ထ၊ဘ။၂၄ဘ။ ဝိမတိ၊ဘ။၅၂။ ဒီ၊ဌ၊၂။ဖဘ။ မ၊ဌ၊၂။ဘဘ။ သံ၊ဌ၊ဘ။၂ဘ၅။ သံ၊ဌ၊၂။၂ဘဘ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊ဘ။၂ဘ၉။ ပဋ္ဌသု ဥပါဒါ-နက္ခန္ဓေသု ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿီ ဝိဟာသိ။ ဒီ၊၂။ဒဝ။ ဥပါဒါနက္ခန္ဓေသူတိ ဥပါဒါနဿ ပစ္စယဘူတေသု ခန္ဓေသု။ ဒီ၊ဌ၊၂။၅၂။ ပဋ္ဌသု ဥပါဒါနက္ခန္ဓေသု။ ဒီ၊၂။၂ဘ၉။ မ၊ဘ။ရ၈။ ဥပါဒါနဿ ခန္ဓာ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ၊ ဥပါဒါနဿ ပစ္စယဘူတာ ဓမ္မပုဉ္ဇာ ဓမ္မရာသယောတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌ၊၂။ဒရဘ။ မ၊ဌ၊ဘ။၂၉ဘ။ အံ၊ဌ၊ဘ။၂ဘ၉။ ပဋ္ဌ ခေါ...ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ သက္ကာယော ဝုတ္တော ဘဂဝတာ။ မ၊ဘ။ဒရဘ။ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာတိ ဥပါဒါနာနံ ပစ္စယဘူတာ ခန္ဓာတိ ဝေမာဒိနာ နယေနေတ္တ ဥပါဒါနက္ခန္ဓကထာ ဝိတ္ထာရေတ္တာ ကထေတဗ္ဗာ။ မ၊ဌ၊၂။၂၅၈။ ဥပါဒါနေဟိ အာရမ္ဘကရဏာဒိဝသေန ဥပါဒါတဗ္ဗာ ဝါ ခန္ဓာ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ။ ဒီ။ဌ၊၂။ဒ၂ဝ။ မ၊ဌ၊ဘ။ဒရဘ။ အံ၊ဌ၊ဘ။၂ဘ၉။ ပဋ္ဌပါဒါနက္ခန္ဓာ။ ခုဒ္ဒကဘ။ ဥပါ-ဒါနဇနိတာ ဥပါဒါနဇနကာ ဝါ ခန္ဓာ ဥပါဒါ-နက္ခန္ဓာ။ ယံ ကိဉ္စိ ရူပံ ဝေဒနာ သညာ သင်္ခါရာ ဝိညာဏဉ္စ သာသဝါ ဥပါဒါနိယာ၊ ဝေတသမေတံ အဓိဝစနံ။ ခုဒ္ဒကဘ။ဖ၈။

ဥပါဒါနကွန္ဓမ္မ (ပု) [ဥပါဒါနကွန္ဓ+မ္မ] ဥပါဒါန-ကွန္ဓာဖြစ်သောတရား။ ဓမ္မေတိ ဥပါဒါန-ကွန္ဓဓမ္မေ။ သံ၊ဌ၊၂။ဒဝ၈။

ဥပါဒါနကွန္ဓနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပါဒါနကွန္ဓ+နိဒ္ဒေသ] ဥပါဒါနကွန္ဓနိဒ္ဒေသ၊ ဥပါဒါနကွန္ဓာကိုအကျယ် ညွှန်ပြရာစကားရပ်။ ဥပါဒါနကွန္ဓနိဒ္ဒေသ သေယျထိဒန္တိ နိပါတော။ ပဋိသံ၊ဌ၊ဘ။ဘ၄ဖ။

ဥပါဒါနကွန္ဓပဋ္ဌာန (တိ) [ဥပါဒါနကွန္ဓ+ပဋ္ဌာန] ဥပါဒါနကွန္ဓာငါးပါးတို့၏ အပေါင်း။ သဗ္ဗာ-ကာရေန ပန ဥပါဒါနကွန္ဓပဋ္ဌာနံ ဒုက္ခဋ္ဌေ အရိယသစ္စဉ္စ အညတြ တဏှာယ။ အဘိ၊ဌ၊၂။ဒဝ။ (-ဣတိဝုတ်၊ဌ။ဘ၄၉။)

ဥပါဒါနကွန္ဓပဋ္ဌာနာ (တိ) [ဥပါဒါနကွန္ဓပဋ္ဌာန+အာ၃] ဥပါဒါနကွန္ဓငါးပါး အပေါင်း ဟုဆိုအပ်သော အမည်ရှိသော။ တတ္ထ သတိ ကာယေ ဝိဇ္ဇမာနေ ဥပါဒါနကွန္ဓပဋ္ဌာနာ ကာယေ ဝိသတိဝတ္ထုကာ ဒိဋ္ဌိ သက္ကာယဒိဋ္ဌိ။ ခုဒ္ဒကဘ။ဌ။ဘ၅ရ။

ဥပါဒါနကွန္ဓပရိယာပန္န (တိ) [ဥပါဒါနကွန္ဓ+ပရိယာပန္န] ဥပါဒါနကွန္ဓာ၌ အကျုံးဝင်သော။ ယဒိ တဏှာ ဥပါဒါနကွန္ဓပရိယာပန္နာ နဘဝေယျ။ ဝဇိရ။ဒ၈။

ဥပါဒါနကွန္ဓလက္ခဏ (နဝ) [ဥပါဒါနကွန္ဓ+လက္ခဏ] ဥပါဒါနကွန္ဓာဟူသော မှတ်ကြောင်းလက္ခဏာ။ ဝေဒနာနန္တိ တ္ထေ ဝေဒနာဂ္ဂဟဏေန အဝသိဋ္ဌ-ဥပါဒါနကွန္ဓာနံ သင်္ဂဟော ဥပါဒါနကွန္ဓ-လက္ခဏေန ကေလက္ခဏတ္ထာ။ သီ၊ဌ၊သစ်၊ ဘ။ဘ၅၅။

ဥပါဒါနကွန္ဓသညိတ (တိ) [ဥပါဒါနကွန္ဓ+သညိတ] ဥပါဒါနကွန္ဓာဟု-သိမှတ်အပ်-ဆိုအပ်-သော။ ဥပါဒါနကွန္ဓေသူတိ ဥပါဒါနကွန္ဓသညိတေသု ရူပါရူပဓမ္မေသု။ ဝိသုဒ္ဓိ၂ဌ၊၂။ဒ၄ဝ။

ဥပါဒါနကွန္ဓောဂ (တိ) [ဥပါဒါနကွန္ဓ+ဩဂ]

ဥပါဒါနကွန္ဒာ၌အကျိုးဝင်သော။ တဏှာယဝိ ပရိညေယျဘာဝသင်္ဘာဝတော ဥပါဒါနကွန္ဒော-ဂဝတ္ထာ...တိဝုတ္တံ။ သာရတ္ထ၊၁။၂၃၁။

ဥပါဒါနကွယ (ပု) [ဥပါဒါနကွ+ခယ] ဥပါဒါန်တို့၏ကုန်ခြင်း။ (တိ)(၂) ဥပါဒါန်တို့၏ကုန်ကြောင်းဖြစ်သော။ (ဝဇိရ။၄ရရ-၌ အရဟတ္တဖိုလ်၊ နိဗ္ဗာန်ကောက်သည်။ ဥပါဒါနကွယ-အဲရကားမုချအားဖြင့် အရဟတ္တမဂ်တည်း။ အရဟတ္တဖိုလ်ရအောင် ဥပစာကြံရသည်။) (၁) နတ္ထိ ဒုက္ခသ သမ္ဘဝေါတိ ဧဝံ သမ္ဘဝေါ ဥပါဒါန-ကွယာ...နတ္ထိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၉၃။ (-သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၂၂၄။) (တိ)(၂) ဥပါဒါနကွယသ စ။ ဝိ၊ ၃။၂ရ၁။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊။၃၆၆။ ဝိမတိ၊ ၂။၁ရ၃။ သာရတ္ထ၊ ၃။၂၉၃။ ဥပါဒါနသ ခယန္တေ ဥပ္ပန္နတ္တာ ဥပါဒါနကွယော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊။၃၆၅။ အံ၊ဋ္ဌ၊။၁၂၅။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၈၂။

ဥပါဒါနကွယန္တ (တိ) [ဥပါဒါနကွယ+အန္တ] ဥပါဒါန်တို့၏ ကုန်ကြောင်းဖြစ်သော အရဟတ္တမဂ်၏ အဆုံး။ ဥပါဒါနကွယန္တေ ဥပ္ပန္နတ္တာ ဥပါဒါနကွယော။ အံ၊ဋ္ဌ၊။၁၂၅။

ဥပါဒါနကွယာဒီမုတ္တ (တိ) [ဥပါဒါနကွယ+အဒိမုတ္တ] ဥပါဒါန်တို့၏ ကုန်ကြောင်းဖြစ်သော အရဟတ္တမဂ်၏ အဆုံး၌ဖြစ်သောအရဟတ္တဖိုလ်သို့ ညွှတ်သော စိတ်နလုံးရှိသော၊သူ။ ခယာ ရာဂသ ဝိတရာဂတ္တာ ဥပါဒါနကွယာဒီမုတ္တော ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ။ ၂ရ၀။

ဥပါဒါနကွယာရာမ (တိ) [ဥပါဒါနကွယ+အာရာမ] ဥပါဒါန်တို့၏ ကုန်ရာ နိဗ္ဗာန်၌ မွေ့လျော်သော၊ ဥပါဒါန်တို့၏-ကုန်ရာ-အဆုံး-ဖြစ်၍ ဖြစ်သော အရဟတ္တဖိုလ်ဟူသောမွေ့လျော်ဖွယ်ရှိသော၊သူ။ ဥပါဒါနကွယာရာမ(သံ၊၁။၄၂၉)နှင့် ဥပါဒါနကွယ-သင်္ခါတေ နိဗ္ဗာနေ ရတံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၉၂။ ဥပါဒါ-နကွယာရာမ(ဣတိဝုတ်။ ၂၄၆)နှင့် စတုနှံ ဥပါဒါ-နာနံ ခယံ ပရိယောသာနဘူတံ အရဟတ္တ-ဖလံ အာရမိတမ္ပိ တေသဿတိ ဥပါဒါနကွယာ-ရာမံ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂၃၉။

ဥပါဒါနကွယာဝဟ (တိ) [ဥပါဒါနကွယ+အာဝဟ] ဥပါဒါန်တို့၏ကုန်ရာ-အရဟတ္တဖိုလ်-နိဗ္ဗာန်-သို့ ပို့ဆောင်နိုင်သော၊သူ။ သဒ္ဓမ္မဒါနနိရတော၊ ဥပါဒါနကွယာဝဟော။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၉၃။

ဥပါဒါနခယ (တိ) [ဥပါဒါန+ခယ] ဥပါဒါန်တို့၏ ကုန်ရာနိဗ္ဗာန်။ ဥပါဒါနခယေ ဝိမုတ္တော(သုတ္တနိ။ ၃၄၈)တိ နိဗ္ဗာနေ နိဗ္ဗာနာရမ္မဏတော ဝိမုတ္တော။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၃၆။

ဥပါဒါနဂေါစရ (တိ) [ဥပါဒါန+ဂေါစရ] ဥပါဒါန်တို့၏ အာရုံဖြစ်သော။ ဥပါဒါနကွန္ဓာတိ ဣဒ္ဓ စ ဥပါဒါနဂေါစရာ ခန္ဓာ ဥပါဒါနကွန္ဓာတိ ဝေမဇ္ဈော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၂၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁၀၈။ (-ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၂။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၈၈။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၈၀။) ဥပါဒါနကွန္ဓ-လည်းကြည့်။

ဥပါဒါနဂေါစ္ဆက (ပု) [ဥပါဒါန+ဂေါစ္ဆက] ဥပါဒါနဂေါစ္ဆက။ တတော ဥပါဒါနဒုက္ခာဒယော ဆ ဒုက္ခာ ဥပါဒါနဂေါစ္ဆကော နာမ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၈၀။ (-အနုဋီ၊၁။၅၉။) ဂေါစ္ဆက-လည်းကြည့်။

ဥပါဒါနဂေါစ္ဆကပရိယောသာန (တိ) [ဥပါဒါနဂေါစ္ဆက+ပရိယောသာန] ဥပါဒါနဂေါစ္ဆကလျှင် အဆုံးရှိသော။ ဒုကေသု ဟေတုဂေါစ္ဆကာဒီနံ ဥပါဒါနဂေါစ္ဆကပရိယောသာနာနံ နဝန္နံ ဂေါစ္ဆ-ကာနံ...။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၀။

ဥပါဒါနစတုက္က (နဝ) [ဥပါဒါန+စတုက္က] ဥပါဒါန-စတုက္ကာ၊ ဥပါဒါန်တရားလေးပါးအပေါင်း။ ဣဒ္ဓ စ ဧဝံ ဒေသိတေ ဥပါဒါနစတုက္ကေ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၁ရ၄။ အယံ ဥပါဒါနစတုက္ကော သမုဒ-ယော သမုဒယသစ္စံ နာမ ဘဝတိ။ နေတ္တိ၊ဝိ။ ၁၅၉။

ဥပါဒါနဇနက (တိ) [ဥပါဒါန+ဇနက] ဥပါဒါန်တို့ကိုဖြစ်စေတတ်သော၊ ဥပါဒါန်တို့၏ အကြောင်းဖြစ်သော။ ဥပါဒါနဇနီတာ ဥပါဒါနဇနကာ ဝါ ခန္ဓာ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၆၈။

ဥပါဒါနဇနိတ (တိ) [ဥပါဒါန+ဇနိတ] ဥပါဒါန်တို့သည်ဖြစ်စေအပ်သော၊ ဥပါဒါန်တို့ကြောင့်ဖြစ်သော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပါဒါနဌာန (နာ) [ဥပါဒါန+ဌာန] ဥပါဒါန်၏ အရာ၊ ဥပါဒါန်တို့တည်ရာပါဠိရပ်။ တတ္ထာ ဥပါဒါနဌာနေ ဥပါဒါနံ ဝိယ ဒဋ္ဌနိပါတိနာ အဓိမောက္ခေန ပဒံ ပူရိတံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၉၉–၂၀၀။

ဥပါဒါနတ္ထ (နာ) [ဥပါဒါန+တ္ထ] ယူအပ်သည်၏ အဖြစ်။ နာ ဝဏ္ဏာယတနသော ဝ သဏ္ဌာန–ပညတ္တိယာ ဥပါဒါနတ္ထာ။ အနုဋီ၊၁။၁၅၄။

ဥပါဒါနဒုက (ပု) [ဥပါဒါန+ဒုက] ဥပါဒါနဒုက်။ ဥပါဒါနဂေါစ္ဆက–ကြည့်။

ဥပါဒါနနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပါဒါန+နိဒ္ဒေသ] ဥပါဒါန်တို့ကိုအကျယ်ပြရာ။ ဥပါဒါနနိဒ္ဒေသေ ကာမုပါဒါနဋ္ဌိအာဒီသု။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃။

ဥပါဒါနနိရောဓ (ပု) [ဥပါဒါန+နိရောဓ] ဥပါဒါန်တို့၏ ချုပ်ခြင်း။ သမ္ဘဝေ ဥပါဒါနေ အသတိ ဥပါဒါနနိရောဓာ အဝိ နု ခေါ ဘဝေါ ပညာ–ယေထ။ ဒီ၊၂။၄၉။ (–မ၊၂။၁ရ၉။ နေတ္တိ။၃၆။ မဗ္ဗ၊၃။၁၅၄။ နေတ္တိ၊ဝိ။၁၆၁။)

ဥပါဒါနပစ္စယ(ပု) [ဥပါဒါန+ပစ္စယ] (၁) လောဘဟူသောအကြောင်း။ (၂) ဥပါဒါန်ဟူသော အကြောင်း။ (၃) ဥပါဒါန်၏အကြောင်း။ (၁) ယထာ ဟိ ကဋ္ဌံ ပဋိစ္စ ဇလမာနော အဂ္ဂိ ဥပါဒါနပစ္စယေ သတိယေဝ ဇလတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀ရ။ (၂) ဥပါဒါနပစ္စယာ ဘဝေါတိ ဣစ္စ–သ ဝစနီယံ။ ဒီ၊၂။၄ရ။ (–မ၊၂။၁ရ၉။ သံ၊၁။ ၂၉၁။ အဘိ၊က။၃ရ၀။ (၃) ဝေဠု ဝုစ္စမာနေ ဥပါဒါနသ ဥပါဒါနပစ္စယတ္ထံ အာပဇ္ဇေယ္ယ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၉၈။ (သမ္ဘော၊သျ–ဟောင်း၌ ဥပါ–ဒါနပစ္စယတ္ထံ=ဥပါဒါန်သည် ကျေးဇူးပြုအပ်သည်၏ အဖြစ်သို့–ဟုပေးသည်။ ဘာသာဋီကာ၌ "ဥပါဒါန်ဟူသောပစ္စည်းရှိသည်၏အဖြစ်သည်" ဟုပေးသည်၊ အဓိပ္ပါယ်အတူတူပင်ဖြစ်၏။)

ဥပါဒါနပညတ္တိ (ထီ) [ဥပါဒါန+ပညတ္တိ] စွဲယူအပ်သော အတ္တပညတ်၊ ယူခြင်းကို အပြားအားဖြင့်သိစေခြင်း။(သျ။) ဥပါဒါနပညတ္တိ သမ္ဘညုတာယ။ နေတ္တိ။၅၂။ ဥပါဒါနပညတ္တိ–တိ ဂဟဏပညတ္တိ။ သမ္ဘညုတာယာတိ သမ္ဘာ–သမ္ဘုဒ္ဓဘာဝေ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၁၂၄။ သမ္ဘညုတာယ ဥပါဒါနသ စ ပညာပနတော ဥပါဒါနပညတ္တိ နာမ။ နေတ္တိ၊ဝိ။၁၉၂။

ဥပါဒါနပဒ (နာ) [ဥပါဒါန+ပဒ] ဥပါဒါနပုဒ်။ ဥပါဒါနပဒါဒိသုပိ ကိမ္ပိစိတိ ဣမိနာ ဩကာသ–ပရိဂ္ဂဟောဝ ကတောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၈၈။

ဥပါဒါနပရိပဝတ္တသုတ္တ (နာ) [ဥပါဒါန+ပရိပဝတ္တ+သုတ္တ] ဥပါဒါနပရိပဝတ္တသုတ်။ (ဥပါဒါန်တရားတို့ကို လေးပြန်အားဖြင့် ထိုးထွင်းသိသော အခါ၌သာ သမ္ဘညုတညာဏ်ကို ထိုးထွင်းသိပြီဟု ဘုရားရှင်ဝန်ခံတော်မူကြောင်း၊ လေးပြန်ဟူသည်ကား ရှုပ်, ရှုပ်ဖြစ်ကြောင်း, ရှုပ်ချုပ်ရာ, ရှုပ်ချုပ်ရာအကျင့်တို့ကို ထိုးထွင်းသိခြင်းတို့ ဖြစ်ကြောင်း၊ ထိုသို့သိသောသူသည်သာ သာသနာတော်၌ ထောက်ရာတည်ရာ ရသူ, ကိလေသာမှလွတ်မြောက်သူ, ကိစ္စအားလုံးပြီးစီးသူဖြစ်ကြောင်း ဟောတော်မူ၍ ဝေဒနာ စသောလေးပါးတို့၌လည်း ထိုအတူပင် ဟောတော်မူသော သုတ်ဖြစ်သည်။) သံ၊၂။၄၈–၅၀။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅၄။

ဥပါဒါနပွဿဝ (တိ) [ဥပါဒါန+ပဿဝ] ဥပါဒါန် တရားတို့လျှင် အမွန်အစရှိသော။ ဥပါဒါန-ကွန္ဒ-ကြည့်။

ဥပါဒါနပွဝတ္ထိ (ထီ) [ဥပါဒါန+ပဝတ္ထိ] ဥပါဒါန် တို့၏ ဖြစ်ခြင်း။ ဧတေန ပစ္စုပ္ပန္နေ ခန္ဓပဗန္ဓေ ဥပါဒါနပွဝတ္ထိ ဝုတ္တာ။ မဇ္ဈိ၊၁။၃၃၂။

ဥပါဒါနဘူတ (တိ) [ဥပါဒါန+ဘူတ] စွဲမှီရာ ဖြစ်၍ဖြစ်သော၊ ဥပါဒါန်ဖြစ်၍ဖြစ်သော။ ဣတရော ပုဂ္ဂလေ သန္ဓာဝန္တေ နိ သက္ကာ တဿ ' ဥပါဒါနဘူတေန ရူပေန သန္ဓာဝိတုန္တိ သညာယ ပဋိက္ခိပတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၂၉။ တတောပိ ဗလဝတိ ဥပါဒါနဘူတာ တဏှာ နိန္တိ။ မူလဋီ၊၂။၈၅။ (-နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၁၆၁။ မဇ္ဈိ၁။ ၈၃။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၁၈။ အနုဋီ၊၃။၉၁၊၂၅၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၁၅။ နေတ္တိ၊ဋီ။၉၃။)

ဥပါဒါနဘူတဓမ္မပဗန္ဓဗျာပါရ (တိ) [ဥပါဒါန ဘူတဓမ္မပဗန္ဓ+ဗျာပါရ] စွဲမှီရာဖြစ်၍ ဖြစ်သော တရားအစဉ်၌ အားထုတ်ခြင်းရှိသော။ (ကပ်၍ ယူကြောင်းဖြစ်၍ဖြစ်သောတရားအစဉ်၌ ကြောင့်ကြအားထုတ်ခြင်းရှိသည်၏ အဖြစ် ကြောင့်(သို့)။ တဒါကာရာဒီဥပဓေရကဿ ပုဂ္ဂလပညတ္တိယာ ဥပါဒါနဘူတဓမ္မပဗန္ဓဗျာပါရ-တာယ ဝုတ္တံ ဧဝန္တိ ပုဂ္ဂလကိစ္စနိဒ္ဒေသောတိ။ မဇ္ဈိ၊ဋ၊ ၂၉။ အံ၊ဋီ၊ဋ၊ ၂၉။ ဒီ၊ဋီ၊ဋ၊ ၄၀။ (-သီ၊ ဋီ၊သစ်၊ဋ။ ၁၅၃)

ဥပါဒါနဘူတရူပ (နာ) [ဥပါဒါနဘူတ+ရူပ] စွဲမှီ ရာဖြစ်၍ဖြစ်သောရူပ်။ ဥပါဒါနဘူတရူပါဒီနံ ဥပဓိ ပညာပိယမာနာ ဥပါဒါပညတ္တိတိ အတ္ထော။ မ၊ ဋီ၊၃။ ၂၁၉။ (-အနုဋီ၊၃။ ၉၂။)

ဥပါဒါနဘေဒါကရဏ (နာ) [ဥပါဒါနဘေဒ+ အကရဏ] ဥပါဒါန်အားဖြင့် -ဥပါဒါန်အစွမ်းဖြင့် -ကွဲပြားမှုကို မပြုခြင်း။ အဝိသေသေနာတိ ဥပါဒါနဝသေန ဘေဒံ အကတ္တာ။ ဥပါဒါန-ဘေဒါကရဏေနေဝ စ ဒ္ဒါဒသပ္ပဘေဒဿ သင်္ခါရဿ ' ဆ ဘဝါ ' တိ ဝုတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၃၃ ၂။

ဥပါဒါနမူလက (တိ) [ဥပါဒါန+မူလ+က] ဥပါဒါန် ဟူသော မူလရှိသော။ ကေဝလဠို ဝိစိကိစ္ဆာ-သမ္မယုတ္တော ဥပါဒါနမူလကဿ နယဿ အဘာဝါ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၀၀။

ဥပါဒါနလက္ခဏ (နာ) [ဥပါဒါန+လက္ခဏ] စွဲလန်း မှု လက္ခဏာ။ ဒိဋ္ဌိဂတဏေန အဝသိဋ္ဌဥပါ-ဒါနာနံ သင်္ဂဟော ဥပါဒါနလက္ခဏေန ဧကေ-လက္ခဏတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဋ။ ၄၈၅။

ဥပါဒါနဝိဝေယျ (တိ) [ဥပါဒါန+ဝိဝေယျ] ဥပါ ဒါန်တရားတို့သည်-ပြုပြင်-စီရင်-အပ်သော။ ဥပါဒါနကွန္ဒ-ကြည့်။

ဥပါဒါနဝိသယ (ပု) [ဥပါဒါန+ဝိသယ] စွဲမှီရာ အာရုံ။ အပ္ပဋိဘာဂနိမိတ္တေပိ ဧကံ ကတိပယော ဝါ သတ္တေ ဩဒိဿ ပဝတ္တာ ပရိစ္ဆိန္နရူပါဒိ-ဥပါဒါနဝိသယေ ပဝတ္တတ္တာ။ အနုဋီ၊၁။ ၁၁၅။

ဥပါဒါနသခ်ိ (ထီ) [ဥပါဒါန+သခ်ိ] မီးစာ-လောင်စာ-ထင်း-ဟူသော အရေအတွက်။ နိ ဟိ တာနိ အဂ္ဂိသ ဥပါဒါနသခ်ိ ဂစ္ဆန္တိ။ ကခ်ိ၊ဋီ၊သစ်။ ၃၅၆။

ဥပါဒါနသခ်ျာ (ထီ) [ဥပါဒါန+သခ်ျာ] မီးစာ-လောင်စာ-ထင်း-ဟူသော အရေအတွက်။ နိ ဟိ တာနိ အဂ္ဂိသ ဥပါဒါနသခ်ျာ ဂစ္ဆန္တိ။ ဝိ၊ ဌ၊ ၃။ ၂၄။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၇၇။

ဥပါဒါနသမ္မယုတ္တ (တိ) [ဥပါဒါန+သမ္မယုတ္တ] ဥပါဒါန်တို့နှင့်-ယှဉ်-တက္တဖြစ်-သော။ တံ ဟိ နိ စ ဥပါဒါနသမ္မယုတ္တံ ဟုတ္တာ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၆ ၂။ နိ စ ဥပါဒါနသမ္မယုတ္တန္တိ ဥပါဒါနေ ဟိ ဧတံ နိ သဟိတံ နာဝိ ဥပါဒါနေဟိ သဟ ပဝတ္တိ ဟုတ္တာ။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၁ ၁ ၈။

ဥပါဒါနသမ္မန္ဓ (ပု) [ဥပါဒါန+သမ္မန္ဓ] ဥပါဒါန်တို့နှင့် ဆက်စပ်သော။ အာရမ္မဏဘာဝံ ဥပဂန္ဓာ ဥပါဒါနသမ္မန္ဓေန ဥပါဒါနာနံ ဟိတာ ဥပါဒါနိယာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၅။

ဥပါဒါနသမ္ဘူတ (တိ) [ဥပါဒါန+သမ္ဘူတ] ဥပါဒါန်တို့ကြောင့်-ဖြစ်သော။ ဥပါဒါနကွန္ဓ-ကြည့်

ဥပါဒါနသေဋ္ဌ (တိ) [ဥပါဒါန+သေဋ္ဌ] အမြတ်ထုံးစွဲလန်းစရာဖြစ်သော။ ဥပါဒါနသေဋ္ဌံ ကိရ သော ဘဏ္ဍေ ဘိက္ခူ ဥပါဒိယမာနော ဥပါဒိယတီတိ။ မ၊ဋီ။၅၁။ ဥပါဒါနသေဋ္ဌံ ကိရ သော ဘဏ္ဍေတိ ဘဏ္ဍေ သော ကိရ ဘိက္ခု ဂယောတမ္ဘဏ္ဍာနံ သေဋ္ဌံ ဥတ္တမံ ဘဝံ ဥပါဒိယတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄၄။ ဥပါဒါနသေဋ္ဌန္တိ ဣဒံ နေဝသညာနာသညာယတနဘဝဿ သဗ္ဗဘဝဂ္ဂတာ-ဒဿနပရံ။ မ၊ဋီ၊ဋ္ဌ။၂၅၈။

ဥပါဒါနသေသ (ပု) [ဥပါဒါန+သေသ] စွဲလန်းမှု ဥပါဒါန်အကြွင်းအကျန်။ သတိ ဝါ ဥပါဒိသေ-သေတိ ဥပါဒါနသေသေ ဝါ သတိ အပရိ-ကွိဏေ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။ဋ္ဌ၅၅။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ဋ္ဌ၀၅။ သတိ ဝါ ဥပါဒိသေသေတိ ဂဟဏသေသေ ဥပါဒါန-သေသေ ဝိဇ္ဇမာနမှိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ။၂၁၁။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ။၁ရ၃။)

ဥပါဒါနသေသရဟိတ (တိ) [ဥပါဒါနသေသ+ရဟိတ] ဥပါဒါန်အကြွင်း အကျန်မှ ကင်းသော (မရှိသော)သူ။ အနုပါဒိသေသန္တိ ဥပါဒါန-သေသရဟိတံ နိဂ္ဂဟဏံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ။၂၆၄။

ဥပါဒါနဟေတုတ (တိ) [ဥပါဒါန+ဟေတု+က] ဥပါဒါန်လျှင် အကြောင်းရှိသော။ ဣဒ ပန သဗ္ဗမ္ပိ ဘဝဂါမိကမ္မန္တိ ဝစနတော ဘဝဿ နိဗ္ဗတ္တက် ဥပါဒါနဟေတုကံ ဝိပစ္စနာယ ကတောကာသမေဝ ဘဝေါတိ အဓိပ္ပေတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ဋ္ဌ၂၂။

ဥပါဒါနာရမ္မဏ (တိ) [ဥပါဒါန+အာရမ္မဏ] ဥပါဒါန်၏ အာရုံဖြစ်သော။ တတ္ထ ဥပါဒါနာ-ရမ္မဏာ ဥပါဒါနေဟိ...အာဒိန္နာ ဣဒေ့ဝ ဥပါ-ဒိန္နာ။ မူလဋီ၊၁။၁၆ရ။ နု ဟိ ကဒါစိ အနုပါ-ဒါနိယာ ဓမ္မာ ဥပါဒါနာရမ္မဏာ ဟောန္တိ။ နေတ္တိ၊ ဋီ။ဝ၉။

ဥပါဒါနိယ[1] (တိ) [ဥပါဒါန+ဏိက] ဥပါဒါန်တို့၏-အာရုံ-အကြောင်း-အစီးအပွါး ဖြစ်သော၊ စွဲလမ်းခြင်းငှါ ထိုက်သော၊ စွဲလမ်းမှု ဥပါဒါန်ဌ ယှဉ်သော။ ဧကော ဓမ္မော ပရိညေယ္ယော ဖဿော သာသဝေါ ဥပါဒါနိယော။ ဒီ၊ဋ္ဌ။၂၂ရ။ ပဋိသံ။၂ဋ္ဌ။ တတ္ထ ဥပါဒါနာနံ ဟိတောတိ ဥပါဒါနိယော။ ဒီ၊ဋီ၊ဋ္ဌ။၂ရ၉။ အာရမ္မဏဘာဝံ ဥပ-ဂန္ဓာ ဥပါဒါနသမ္မန္ဓေန ဥပါဒါနာနံ ဟိတောတိ ဥပါဒါနိယော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ။၁၀၂။ ဥပါဒါနိယေသု ဘိက္ခဝေ ဓမ္မေသု။ သံ၊၁။ဋ္ဌ၁၁။ ဥပါဒါနိ-ယေသူတိ စတုန္နံ ဥပါဒါနာနံ ပစ္စယေသု တေဘူမကဓမ္မေသု။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ၅။ အာရမ္မဏာ-ဒိဘာဝေန သံဝတ္တနတော ဥပါဒါနာနံ ဟိတာနိ ဥပါဒါနိယာနိ၊ တေသု ဥပါဒါနိယေသု။ သံ၊ ဋီ၊၂။ဋ၆။ ဥပါဒိဏ္ဏုပါဒါနိယာ ဓမ္မာ။ အဘိ၊ဓ။ ၁။ ဥပါဒါနာနံ ဟိတာတိ ဥပါဒါနိယာ။ ဥပါဒါနဿ အာရမ္မဏပစ္စယ ဘူတာနမေတံ အဓိဝစနံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ဋ၅။ ဥပါဒါတုံ ဝါ အရဟန္တိတိ ဥပါဒါနိယာ။ ဥပါဒါနေ နိယုတ္တာ-တိ ဝါ ဥပါဒါနိယာ က-ကာရဿ ယ-ကာရံ ကတ္တာတိ ဧဝမေတ္တ အတ္ထော ဒဋ္ဌဗ္ဗောတိ။ အနုဋီ၊၁။ဋ၃၃။

ဥပါဒါနိယ[2] (တိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+အနီယ] ဥပါ-ဒါန်တို့သည် စွဲလမ်းအပ်သော၊(သူ)။ (အာရုံ ပြုခြင်း၏ အစွမ်းအားဖြင့်) ဥပါဒါန်တရားတို့ သည် ကပ်၍ ယူအပ်သော။ ယံကိဉ္စိ ဘိက္ခဝေ ရူပံ...ယံ ဒူရေ သန္တိကေ ဝါ သာသဝံ ဥပါဒါနိယံ။ သံ၊၂။ဋ၉။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉။ ဥပါ-

ဒါနိယန္တိ တထေဝ စ ဥပါဒါနာနံ ပစ္စယ-ဘူတံ။...ဥပါဒါတဗ္ဗန္တိ ဥပါဒါနိယံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၄၉။ အာရမ္မဏကရဏဝသေန ဥပါဒါနေဟိ ဥပါဒါ-တဗ္ဗန္တိ ဥပါဒါနိယံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၂၁။ ဥပါဒိဏ္ဏ-ပါဒါနိယာ ဓမ္မာ။ အဘိ၊ဓ။၁။ ဥပါဒါနာနံ အာရမ္မဏဘာဝါနတိဝတ္တနတော ဥပါဒါနေဟိ ဥပါဒါတဗ္ဗာတိ ဝါ ဥပါဒါနိယာ။ အနုဋီ၊၁။၄၃၃။

ဥပါဒါနိယသုတ္တ (နာ) [ဥပါဒါနိယ+သုတ္တ] ဥပါဒါနိယသုတ်။ (ဤအမည်ဖြင့် သံယုတ်၌ နှစ်သုတ်တွေ့သည်။ သံ၊၁-၌ ခန္ဓာငါးပါးတို့ကို စွဲလမ်းအပ် သောတရားများဟုလည်းကောင်း။ ခန္ဓာငါးပါးတို့၌ လိုချင်တပ်မက်မှုကို စွဲလမ်းမှု ဥပါဒါန် ဟုလည်းကောင်း ဟောတော်မူသည်။ သံ၊၁။၃၁၁-၃၁၂။ ယင်းသုတ်ကို ဆဋ္ဌမ္ဗ၌ ဥပါဒါနသုတ်ဟု အမည်ပေးထား၏။ ဘုရားရှင် ကမူ ပါဠိတော်၌ "ဥပါဒါနိယေသု ဓမ္မေသု" ဟုဟောကြား ထားသည်၊ ယင်းဟောကြားချက် အရ ဋီကာဆရာက ဥပါဒါနိယသုတ်ဟု အမည်ပေးထားသည်။ ပုရိမနယေနေဝါတိ ပုရိမသို့ ဥပါဒါနိယသုတ္တေ ဝုတ္တနယေနေဝ။ သံ၊ဋီ၊၂။၉၆။

သံ၊၂-ဥပါဒါနိယသုတ်၌- အဆင်းစသည်တို့သည် စွဲလမ်းကြောင်း ဥပါဒါနိယတို့မည်၏။ ထိုအဆင်းစသည်တို့၌ လိုချင်စွဲမက်မှုသည် စွဲလမ်းမှု ဥပါဒါန်မည်၏-ဟု ဟောတော်မူထားသည်။ သံ၊၂။၁၃၅။

ဥပါဒါနိယသဒ္ဒ (ပု) [ဥပါဒါနိယ+သဒ္ဒ] ဥပါဒါနိယ သဒ္ဒါ။ ဥပါဒါနိယသဒ္ဒသ ဝိသုံ ဥပါ-ဒိန္နသဒ္ဒါနုပေက္ခံ အတ္ထံ ဝတ္ထုံ အာရမ္မဏဘာဝံ ဥပဂန္ဆာတိ အာဒီမာဟ။ မူလဋီ၊၁။၃၉။

ဥပါဒါနူပါဒါန (နာ) [ဥပါဒါန+အနူပါဒါန] ဥပါဒါနရူပ်, အနုပါဒါနရူပ်။ ဥပါဒါနူပါဒါနမ္ပိ ဟိ ဥပါဒါနမေဝါတိ။ အနုဋီ၊၃။၉၁။

ဥပါဒါပညတ္တာနုယောဂ (ပု) [ဥပါဒါပညတ္တိ+အနုယောဂ] ဥပါဒါပညတ်ကို မေးမြန်းစိစစ်ခြင်း။ ဤဒါန် ဥပါဒါပညတ္တာနုယောဂေါ ဟောတိ။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၁၀။

ဥပါဒါပညတ္တိ (ထီ) [ဥပါဒါ+ပညတ္တိ] ထိုထို တရားကို-စွဲ၍-မှီ၍-အကြောင်းပြု၍-အပြားအားဖြင့် သိစေအပ်သောပညတ်၊ ဥပါဒါပညတ်။ တထာ ဝေန္တိ စ မေတိ စ တံ တံ ဥပါဒါယ ဝတ္ထုမ္ဗတော ဥပါဒါပညတ္တိ။ ဒီဃ၊ဋ၁။၃၀။ မ၊ဋ၁။၃။ရ။ သံ၊ဋ၁။၃။ဇ။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။ရ-ဂ၈။ မေတိ သသန္ဓတိပရိယာပန္နေ ခန္ဓေ ကရဏာဒိဝိသေသဝိသိဋ္ဌေ ဥပါဒါယ ဝတ္ထုမ္ဗ-တော ဥပါဒါပညတ္တိ။ ဥဒါန၊ဋ။၁၄။ ဤတိဝုတ်၊ ဋ္ဌ။၂၃။ ရူပဝေဒနာဒိဘေဒေ ဟိ ဓမ္မေ ဥပါဒါယ နိဿာယ ကာရဏံ ကတ္တာ ပညတ္တိ ဥပါဒါ-ပညတ္တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၅၅။ ဥပါဒါနိယဘူတာနံ ရူပါဒီနံ (ဥပါဒါဘူတရူပါဒီနံ) ဥပဒိ ပညာပိ-ယမာနာ ဥပါဒါပညတ္တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၉၂။ မ၊ဋီ၊၃။၂၁၉။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၃၂၀။ (-မ၊ဋီ၊၁။၂၉။ မူလဋီ၊၁။၁၆၀။ မူလဋီ၊၂။၂၄။ အနုဋီ၊၁။၁၇၄။ အနုဋီ၊၃။၃၉။)

ဥပါဒါပရိတဿနာ (ထီ) [ဥပါဒါ+ဥပဓိ+ပရိတဿနာ] စွဲလန်းမှုကြောင့် ဖြစ်သောတောင့်တခြင်း။ ဥပါဒါပရိတဿနဿ ဝေါ ဘိက္ခဝေ ဒေသေဿာမိ။ သံ၊၂။၁၄။ ဥပါဒါ-ပရိတဿနန္တိ ဂဟဏေန ဥပဓိံ ပရိတဿနံ။ သံ၊ဋ၁။၂။၂၄၁။

ဥပါဒါပရိတဿနာသုတ္တ (နာ) [ဥပါဒါပရိတဿနာ+သုတ္တ] ဥပါဒါပရိတဿနာသုတ်။ (ဤသုတ်သည် ဥပါဒါပရိတဿနာသုတ်၊ ဒုတိယ ဥပါဒါပရိတဿနာသုတ် ဟူ၍ နှစ်သုတ်ရှိသည်။ နှစ်သုတ်လုံး၌ပင် စွဲလမ်းမှုကြောင့်ဖြစ်သော တောင့်တခြင်း၊ မစွဲလမ်းမှုကြောင့်ဖြစ်သော မတောင့်တခြင်း တို့ကို ဟောထားသည်။ ပဌမ သုတ်၌- ရူပ်ကို အတ္တဟု ရှုသူ, ရူပ်ရှိသော

အတ္ထဟု ရှိသူ, အတ္ထ၌ ရူပ်ဟုရှိသူ, ရူပ်၌ အတ္ထဟုရှိသူသည် ရူပ်ဖောက်ပြန်သောအခါ ရူပ်ဖောက်ပြန်ခြင်းသို့ အစဉ်လိုက်ခြင်းကြောင့် ဖြစ်ကုန်သော တောင့်တမှုအကုသိုလ်တရားများ ဖြစ်ကြသဖြင့် ထိတ်လန့်ပင်ပန်းမှု ဖြစ်ရကြောင်း, စွဲလမ်းသဖြင့် တောင့်တမှုဖြစ်ရကြောင်းကိုလည်းကောင်း။ ရူပ်ကို အတ္ထဟု မရှိသူ, ရူပ်ရှိသောအတ္ထဟု မရှိသူ, အတ္ထ၌ ရူပ်ဟုမရှိသူ, ရူပ်၌ အတ္ထဟုမရှိသူသည် ရူပ်ဖောက်ပြန်သောအခါ ရူပ်ဖောက်ပြန်ခြင်းသို့ အစဉ်လိုက်ခြင်းကြောင့်ဖြစ်ကုန်သော တောင့်တမှုအကုသိုလ်တရားများ မဖြစ်ကြတော့သဖြင့် ထိတ်လန့်ပင်ပန်းမှု မဖြစ်တော့ကြောင်း, မစွဲလမ်းသဖြင့် တောင့်တမှု မဖြစ်တော့ကြောင်း ဟောတော်မူသည်။ ဝေဒနာ စသည်တို့၌လည်း ထို့အတူပင်ဟောတော်မူသည်။

ဒုတိယသုတ်၌ ဤရူပ်သည် ငါ့ဥစ္စာဖြစ်၏။ ငါဖြစ်၏။ ငါ၏ရူပ်တည်း ဟု ရှိသူ/မရှိသူ, ဝေဒနာစသည်တို့၌လည်း ထို့အတူ ရှိသူ/မရှိသူတို့၌ အထက်ပါသုတ်နည်းတူ စွဲလမ်းမှုကြောင့်ဖြစ်သော့တောင့်တခြင်း, မစွဲလမ်းမှုကြောင့်ဖြစ်သော မတောင့်တခြင်းတို့ကို ဟောတော်မူသည်။ သံ၂။၁၄။ သံ၁။၂။၂၄၁။

ဥပါဒါဘာဝ (တိ) [ဥပါဒါ+ဘာဝ] ဥပါဒါရူပ်၏ အဖြစ်။ ယံကိဉ္စိ ရူပန္တိ သုတ္တံ ဌပေတွာ ဘူတာနိ သေသရူပသေ ဥပါဒါဘာဝံ ဒီပေတိ။ အဘိ၁။၃၄၂။

ဥပါဒါဘူတရူပ (နဝ) [ဥပါဒါ+ဘူတ+ရူပ] စွဲမှီရာ ဖြစ်၍ဖြစ်သောရူပ်။ ဥပါဒါဘူတရူပါဒီနံ ဥပရိ ပညာပိယမာနော ဥပါဒါပညတ္တိတိ အတ္ထော။ အံ၁ဋ္ဌ။၃၂၂။ (ဥပါဒါပညတ္တိ-ကို ဖွင့်ရာ၌ ဥပါဒါနိယဘူတာနံ ရူပါဒီနံ ဥပရိ(သီ၁ဋ္ဌ။သစ်၁။၃၃၂)ဟုလည်းကောင်း၊ ဥပါဒါဘူတရူပါဒီနံ ဥပရိ(ဒီ၁ဋ္ဌ။၁၄၁။ အံ၁ဋ္ဌ။၃။၃၂)ဟုလည်းကောင်း၊ ဥပါဒါနဘူတရူပါဒီနံ ဥပရိ(မ၁ဋ္ဌ။၃။၂၁၉)ဟုလည်းကောင်း အမျိုးမျိုးတွေ့ရ၏။ ပါဠိကွဲသော်လည်း အနက်မြန်မာပြန်ရာ၌ ခပ်ဆင်ဆင်ပြန်ရမည်ဖြစ်ပါသည်။)

ဥပါဒါယ[1] (တိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+ဏ] (၁) မှီတတ်သော။ (၂) မှီရာဖြစ်သော။ အထ ဝါ ဥပါ-ဒါယတိ နိဿယတီတိ ဥပါဒါယံ။ မူလ၁ဋ္ဌ။ ၁၄၁။ ဘူတာနိ ဥပါဒိယတေဝ၊ န ပန သယံ တေဟိ, အညေဟိ ဝါ ဥပါဒိယတီတိ ဥပါဒါယံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁ဋ္ဌ။၂။ရ၆။ (၂) ဥပါဒါယဟေတု-ကြည်။

ဥပါဒါယ[2] (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+တ္တာ] (က) ပညာဖြင့်ယူ၍၊ ယူ၍၊ စူးစမ်းဆင်ခြင်၍။ ထောက်ဆ၍။ (ခ) စွဲမှီ၍၊ အကြောင်းပြု၍။ (ဂ) အစပြု၍။ (ဃ) ကာလ၌ သမယ၌ ဥပါဒါယ။ ဒီ၁။၁ရ၈။ ဝိ၁ဋ္ဌ၁။ရ၉။ သံ၁ဋ္ဌ၁။၈။ အံ၁ဋ္ဌ၁။၈။ ဝ၀ိရ။၃၃။ ကာလ၌ သမယ၌ ဥပါဒါယာတိ ကာလ၌ သမယ၌ ပညာယ ဂဟေတ္တာ ဥပဓာရေတ္တာတိ အတ္ထော။ ဒီ၁ဋ္ဌ၁။၃၁၈။ ပုဗ္ဗေကတံ ဥပါဒါယ ဒုတိယာတိ စ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၁ဋ္ဌ၁။၂ရ၊ (-၄၆။ ဒီ၁ဋ္ဌ၁။၃၀။ သံ၁ဋ္ဌ၁။၂။၁၃၄။ အဘိ၁ဋ္ဌ၁။၁၁။ မ၁ဋ္ဌ၁။၂။၅၅၊ရ၁။ အံ၁ဋ္ဌ၁။၁ရ။ မူလ၁ဋ္ဌ၁။၁၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၁ဋ္ဌ၁။၃ရ။ နေတ္တိ၁ဝ။၁ရ၃။) အထ သမ္ဘူတိဒေဝ အ၀-သေသမနုသော စ ဥပါဒါယ ဥက္ကဋ္ဌပရိစ္ဆေဒ-ဝသေန။ ဝိ၁ဋ္ဌ၁။ရ၈။ ပဋ္ဌန် ဥပါဒါနကွန္ဓာနံ ဥပါဒါယာ(သံ၁။၁။၁၁၃)တိ ပဋ္ဌ ဥပါဒါနကွန္ဓေ အာဒိယိတ္တာ သဘာ၀သာမ-ညလက္ခဏ၀သေန နာနပ္ပကာရတော ဝိဘဇိတ္တာ ဒသေန္တော။ သံ၁ဋ္ဌ၁။၁ဖ၃။ ဥပါဒါယာ (သံ၁။၂။၂၄၅)တိ ဥပါဒိ-ယိတ္တာ၊ ဂဟေတ္တာတိ အတ္ထော၊ နိဿာယာတိပိ ဧကော။ သံ၁ဋ္ဌ၁။၁ဖ။ အတီတံ အနာဂတံ ပစ္စုပ္ပန္နံ ဥပါဒါယ သဗ္ဗေ ဓမ္မာ ... အာပါထံ အာဂစ္ဆန္တီ။ မဟာနိ။၁၃ရ။ ဥပါဒါယာတိ

အာဒါယ၊ အန္ဓော ကတ္တာတိ အတ္ထော။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၂၅ရ။ (–အံ၊ဝ။၅၃၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၃ဝ၆ရ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ဝ၆။) (ခ) တသ ဟိ တာနိ သကဒါဂါမိ ဥပါဒါယ မုဒ္ဓနိ နာမ ဟောန္တိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၂၂။ သကဒါဂါမိ ဥပါ–ဒါယ်တိ သကဒါဂါမိဘာဝံ ပဋိစ္စ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁ဝ၉။ အယမ္ပိ ပုရိမ ဥပါဒါယ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဝ။၅ရ၊၉၃၊ဝ၁ရ။ အထေတံ ပဋိသန္ဓာရံ ဥပါဒါယ ;ဝေမ‌ဝေါစုဟာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၉။ အနုကမ္ပံ ဥပါဒါယ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၅။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂ရ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၄။၂ရ။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။ရ၅။ (–အာ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂ဝ၃။ မူလဋီ၊ဝ။ဝ။) (ဂ) ဟတ္ထော နာမ ကပ္ပရံ ဥပါဒါယ ယာဝ အဂ္ဂနခါ။ ဝိ၊ဝ။ဝရ၄။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝရ။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ဝ၊ဝ၃ဝ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂ရ၊ရ၉။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။ဝ၃ရ။ မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ခ၅၊ဂ၄၊ဝ၀၅၊ဝ၀ဝ၊ ဝ၃ဝ။ အာ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၅ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၃ရ။ အံ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၆ရ။)

ဥပါဒါယဋ္ဌ (ပု) [ဥပါဒါယ+အတ္ထ] အကြောင်းဖြစ်သော အနက်သဘော။ ဣဒ္ဓိပါဒေါတိ ဣဒ္ဓိသယတ္ထောပိ ပါဒ–သဒ္ဒေ ဥပါဒါယဋ္ဌေန ဆန္ဒာဒီနံ ဣဒ္ဓိပါဒတာ ;ဝုတ္တာ ဟောတိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၅ဝ၁။

ဥပါဒါယတိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+တိ] စွဲမှီတတ်၏။ ဥပါဒါယ် –ကြည့်။

ဥပါဒါယဘာဝ (ပု) [ဥပါဒါယ+ဘာဝ] ဥပါဒါယ–ဥပါဒါ–ရှုပ်၏အဖြစ်။ ဘူတနိဿိတာနံ တေသံ လက္ခဏာနံ ဥပါဒါယဘာဝေါ ဝိယ ဥပါဒါယ–ရူပနိဿိတာနံ ဥပါဒါယုပါဒါယဘာဝေါ အာပဇ္ဇ–တိတိ ဧဝ။ မူလဋီ၊ဝ။ဝ၅ရ။

ဥပါဒါယရူပ (နာ) [ဥပါဒါယ+ရူပ။ ဥပါဒါယ+ပဝတ္တ=ဝတ္တမာန+ရူပ] စွဲမှီတတ်သောရုပ်၊ မဟာဘုတ်တို့ကို စွဲမှီ၍ ဖြစ်သောရုပ်၊ ဥပါဒါရုပ်။ စတ္တာရော စ မဟာဘူတာ စတုန္နဉ္စ မဟာဘူ–တာနံ ဥပါဒါယရူပံ။ သံ၊ဝ။၂၄၅။ အာ၊ဓ။ဝ၄၅၊ (–အာ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၅၂။) ဥပါဒါယာတိ ဥပါဒိယိတ္တာ၊ ဂဟေတ္တာတို့ အတ္ထော၊ နိဿယာတိပိ ဧကော။ ဝတ္ထမာနန္ဓိ အယဉ္ဇေတ္ထ ;ပါ‌ဋ‌ဌသော‌ သော။ ...စတုန္နံ မဟာဘူတာနံ သမူဟံ ဥပါဒါယ ဝတ္ထမာနံ ရူပန္ဓိ ဇေတ္ထ အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၆။ စတုန္နဉ္စ မဟာဘူတာနံ ဥပါဒါယရူပန္ဓိ ဥပယောဂတ္ထေ သာမိဝစနံ၊ စတ္တာရိ မဟာ–ဘူတာနိ ဥပါဒါယ နိဿာယ အမုဠ္ဓိတ္ထာ ;ပဝတ္ထရူပန္ဓိ အတ္ထော။ အာ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၃ရ။ ဥပါ–ဒါယာတိ ;တေန ဝိညာယမာနာ ပစ္ဆိမ–ကာလဂိရိယာ ပဝတ္ထတိတိ ကတ္တာ ပဝတ္ထရူပန္ဓိ ဝုတ္တံ။ ဝေဠု ဥပါဒါယာတိ ;တေန ပဋိစ္စ–သမုပ္ပန္နတာ ဝုတ္တာ ;ဟောတိတိ။ အထ ဝါ ဥပါဒါယတိ နိဿယတိတိ ဥပါဒါယ်၊ ;ဥပါ–ဒါယမေဝ ;ရူပ် ;ဥပါဒါယရူပ်။ အညနိဿယဿ ;ကေ‌ဋ‌ဌနိဿိတဿ ;ရူပ်သော‌တ် ;အ‌ဝိ‌ဝ‌နံ။ မူလဋီ၊ဝ။ဝ၄ဝ။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂ရ၀။ အာ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၂၅ဝ။ မူလဋီ၊ဝ။ဝ၅ရ။ အနုဋီ၊ဝ။ဝရ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။ဝ၆၊ဝ၅။)

ဥပါဒါယရူပနိဿိတ (တိ) [ဥပါဒါယရူပ+နိဿိတ] ဥပါဒါရုပ်ကို မှီသော။ ဥပါဒါယုပါ ;ဒါယဘာဝ–ကြည့်။

ဥပါဒါယဝစန (နာ) [ဥပါဒါယ+ဝစန] စွဲမှီ၍–ယ်သူကို ;ထောက်ဆ‌ရ‌ဲ–ပြောဆိုသော စကား။ နာ ဥပါဒါယဝစနံ ;ယထာ ;မဟာ‌မောဂ္ဂ‌လ္ဟာ–နောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ဝ၄ဝ၉။

ဥပါဒါယ‌ဝေါဟာရ (ပု) [ဥပါဒါယ+ဝေါဟာရ] ဥပါဒါရုပ်ဟူ‌ရ‌ဲ ;ခေါ်‌ဝေါ် ;ပြောဆိုခြင်း။ မဟာ–ဘူတာနံ ;ဥပါဒါယရူပန္ဓိ ;ဝစနတော ;ဘူတနိဿိ–တေသု ;ကေ‌ဝ‌လော ;ဥပါဒါယ‌ဝေါဟာ‌ရော‌တိ။ အနုဋီ၊ဝ။ဝရ၀။

ဥပါဒါယသုတ္တ (နာ) [ဥပါဒါယ+သုတ္တ] ဥပါဒါယ သုတ်။ (ဖျက်စီ, နား, နာ, လျှာ, ကိုယ်, စိတ်

တို့ကို စွဲလမ်းသောကြောင့် ကိုယ်တွင်းသန္ဓာန်၌ ချမ်းသာ ဆင်းရဲ ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ မစွဲလမ်းလျှင် မဖြစ်ပေါ်နိုင်–ဟုသိမြင်သော အရိယာသာဝကသည် ထိုမျက်စိစသည်တို့၌ ငြီးငွေ့၏။ စွဲမက်မှုကင်း၏။ တို့ကြောင့် ကိလေသာမှလွတ်မြောက်ပြီ စသည်ဖြင့် ဟောကြားတော်မူသောသုတ်။) သံ၂။၃၀၆။ သံဋ္ဌ၊၃။၃၂။

ဥပါဒါယဟေတု (ပု) [ဥပါဒါယ+ဟေတု] မှီရာအကြောင်း။ နနု မဟာဘူတာ ဥပါဒါယရူပါနံ ဥပါဒါယဟေတူတိ။ အာမန္တာ။ အဘိ၊က။၃၀၆။ မဟာဘူတာ ဥပါဒါယရူပါနံ ဥပါဒါယဟေတူတိ ဣတ္ထေ ပစ္စယတ္ထေန ဟေတုဘာဝေါ ဝုတ္တော၊ နု မူလဋ္ဌေန။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၅၂။

ဥပါဒါယုပါဒါယ[1] (တိ) [ဥပါဒါယ+ဥပါဒါယ] ဥပါဒါရူပ်ကိုမှီသောဥပါဒါရူပ်။ ဥပါဒါယုပါဒါ–ယဘာဝ–ကြည့်။

ဥပါဒါယုပါဒါယ[2] (ကြိ၊ဝိ) [ဥပါဒါယ–တစ်ပုဒ်တည်ရှိဒွေဘော်ပြု] ထောက်ဆရှိ ထောက်ဆရှိ။ သာပိ စသ ဝတ္ထုတော သြဠာရိကတာ သုခုမတာ စ ဥပါဒါယုပါဒါယ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂။ (–အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃ရ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၃။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၆၈။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၃၁။ သံ၊ဋီ၊၂။၄ရ၂။)

ဥပါဒါယုပါဒါယဘာဝ (ပု) [ဥပါဒါယုပါဒါယ+ဘာဝ] ဥပါဒါရူပ်တို့ကိုမှီသော ဥပါဒါရူပ်တို့၏အဖြစ်။ ဘူတနိဿိတာနံ ဝေသံ လက္ခဏာနံ ဥပါဒါယဘာဝေါ ဝိယ ဥပါဒါယရူပနိဿိတာနံ ဥပါဒါယုပါဒါယဘာဝေါ အာပဇ္ဇတိတိ ဧဝ။ မူလဋီ၊၁။၁၅ရ။ (–အနုဋီ၊၁။၁ရ၀။)

ဥပါဒါရူပ (နာ) [ဥပါဒါ+ရူပ။ ဥပါဒါယ+ရူပ။ နိတိ၊သုတ္တ။၆၈၃။ နာ။၁၈၀။ ဝတ္ထာရဋီ၊၂။၁၀ရ။] မဟာဘုတ်တို့ကို–စွဲမှီသော–စွဲမှီ၍ဖြစ်သော–ရူပ်၊ ဥပါဒါရူပ်။ မဟာဘူတေ ပဋိစ္စ စိတ္တသမုဋ္ဌာနံ ရူပံ ကဋတ္တာရူပံ ဥပါဒါရူပံ။ ပဋ္ဌာန၊၁။၁၉။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၂၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆၀။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၅၃။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၈၀။ ဝိမတိ၊၁။၂၂၀။ မူလဋီ၊၁။ ၁၃၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၅၂။)

ဥပါဒါရူပကမ္မဋ္ဌာန (နာ) [ဥပါဒါရူပ+ကမ္မဋ္ဌာန] ဥပါဒါရူပ်ကမ္မဋ္ဌာန်း။ ဥပါဒါရူပကမ္မဋ္ဌာနဝသေန စက္ခုပသာဒါဒယော ပရိဂ္ဂဟေတ္တာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၆၂။ (–သံ၊ဋီ၊၂။၃၂ရ။)

ဥပါဒါရူပဂ္ဂဟဏ (နာ) [ဥပါဒါရူပ+ဂဟဏ] ဥပါဒါရူပသဒ္ဒါ၊ ဥပါဒါရူပ်ကိုယူခြင်း။ ယံ စိတ္တသမုဋ္ဌာနရူပံ ကဋတ္တာရူပဉ္စ ဥပါဒါရူပံ ဥပါဒါရူပ–ဂ္ဂဟဏေန ဝိနာ ခန္ဓေ ပဋိစ္စ ဥပ္ပဇ္ဇတိတိ ဝုတ္တံ။ မူလဋီ၊၃။၂၀၆။ (–မူလဋီ၊၃။၂ခရ။ အနုဋီ၊ ၃။၂ရ၆၊၂၉၀။)

ဥပါဒါရူပဂ္ဂဟဏဒဿန (နာ) [ဥပါဒါရူပဂ္ဂဟဏ+ဒဿန] ဥပါဒါရူပ်ကို ယူခြင်းကို ပြခြင်း။ နကေဝလံ ဥပါဒါရူပဂ္ဂဟဏဒဿနတ္ထမေဝ အာကာသဓာတု ဝိတ္ထာရိတာ။ မဇ္ဈိ၊၃။၆၃။

ဥပါဒါရူပဒဿန (နာ) [ဥပါဒါရူပ+ဒဿန] ဥပါဒါရူပ်ကို ပြခြင်း။ အထ အာကာသဓာတုံ ကသ္မာ ဝိတ္ထာရေသီတိ။ ဥပါဒါရူပဒဿနတ္ထံ။ မဇ္ဈ၊၃။၉ရ။ (–မဇ္ဈိ၊၃။၆၃။)

ဥပါဒါရူပပရိဂ္ဂဟ (ပု) [ဥပါဒါရူပ+ပရိဂ္ဂဟ] ဥပါဒါရူပ်ကိုသိမ်းဆည်းအပ်ရာအခါ၊ ဥပါဒါရူပ်ကို သိမ်းဆည်းခြင်း။ ဥပါဒါရူပပရိဂ္ဂဟေ သုခုမော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ရ။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၃ရ။)

ဥပါဒါရူပဝဝတ္ထိ (ထီ) [ဥပါဒါရူပ+ဝဝတ္ထိ] ဥပါဒါရူပ်၏ ဖြစ်ခြင်း။ ဥပါဒါရူပဝဝတ္ထိယာ သတိ ဘာသတိ နာမ။ မဇ္ဈ၊၁။၂ရ၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၃၃။ ဥပါဒါရူပဝဝတ္ထိယာတိ ဝိညတ္တိဝိကာရသဟိတ–သဒ္ဒါယတနုပ္ပတ္ထိယာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၆ရ။

ဥပါဒါရူပဘာဝ (ပု) [ဥပါဒါရူပ+ဘာဝ] ဥပါဒါရူပ်

၏အဖြစ်။ စိတ္တသမုဋ္ဌာနဘာဝေါ ဝိယ မဟာ-ဘူတဝိကာရတာ'ယ ဥပါဒါရူပဘာဝေါ စ အဓိပ္ပေတောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ မူလဋီ၊၁။ရ၂။

ဥပါဒါရူပဘာဝသာမညဝိသေသ (နံ) [ဥပါဒါရူပဘာဝ+သာမညဝိသေသ] ဥပါဒါရူပ်၏ အဖြစ်အားဖြင့် တူခြင်း။ ဒိဋ္ဌာနေဝါတိ သလ္လေကွေတဗ္ဗာနိ ဥပါဒါ-ရူပဘာဝသာမညဝိသေသတော။ အဋ္ဌ၊ ၂။၁၄၅။

ဥပါဒါရူပဝိသေသန (တိ) [ဥပါဒါရူပ+ဝိသေသန] ဥပါဒါရူပ်၏ဝိသေသနဖြစ်သော(ပုဒ်)။ ဣဒံ ဥပါဒါရူပဝိသေသနေန မဟာဘူတာနိ ဝိယ။ မူလဋီ၊၃။၂၀ရ။

ဥပါဒိ (ပု) [ဥပ+အာ+ဒါ+ဣ] (၁) ငါ, ငါ့ဥစ္စာ ဟူ၍-စွဲလန်းအပ်-ပြင်းစွာယူအပ်-သော ခန္ဓာငါးပါး။ တဏှာစသည်တို့သည် အကျိုး၏အဖြစ်ဖြင့် ယူအပ်သော ခန္ဓာငါးပါး။ (၂) မိမိအာရုံကို-ယူ-စွဲလန်း-တတ်သောတရား၊ ဥပါဒါန်။ (က) အနုပါဒိသေသ-ကြည့်။ (၂) ဥပါဒိယတိ အတ္တ-နော အာရမ္မဏံ ဂဏှာတီတိ ဥပါဒိ၊ ဥပါဒါနံ။ သံဋီ၊ ၂။၄၄၈။

ဥပါဒိဏ္ဍ (တိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+တ] တဏှာဒိဋ္ဌိတို့သည်ကပ်အပ်သောကံသည် အကျိုး၏အဖြစ်ဖြင့် ယူအပ်သော (လောကီဝိပါက်နာမက္ခန္ဓာ, ကဋတ္တာရူပ်=ကမ္မဇရူပ်)။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပါဒိဏ္ဍက (တိ) [ဥပါဒိဏ္ဍ+က] တဏှာဒိဋ္ဌိတို့သည်ကပ်အပ်သော ကံသည် အကျိုး၏ အဖြစ်ဖြင့် ယူအပ်သော (လောကီဝိပါက်နာမက္ခန္ဓာ, ကဋတ္တာရူပ်=ကမ္မဇရူပ်။)။ ဧတေ ဣမေသံ ဥပါဒိဏ္ဍကာနံ ပဋ္ဌန် ခန္ဓာနံ ,အပ္ပဝတ္တိဝသေန အနုပါဒိသေသံ နိဗ္ဗာနံ ကထိတံ .ဟောတိ။ သံဋ္ဌ၊၁။ ၂၀၊(-၁ ၂ရ။ သံဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၃၊ ၂၅။)

ဥပါဒိဏ္ဍကကမ္မဇ္ဇကဝါရဟာရ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍက+ကမ္မဇ္ဇကာရဟာရ] ဥပါဒိဏ္ဍကပ်ဖြစ်သော ကမ္မဇ္ဇကာရအာဟာရ၊ (က) သက်ရှိအစားအစာ။ (ခ) ကံကြောင့်ဖြစ်သော-ကမ္မဇဖြစ်သော-ကမ္မဇရူပ်တို့ဌာပါဝင်သော-ဩဇာ။ (က)(ခ) တတ္ထ သပ္ပါဒိဟိ ဂိလိတာနံ မဏ္ဍူကာဒီနံ ဝသေန ဥပါဒိဏ္ဍကကမ္မဇ္ဇကာရဟာရော ဒဋ္ဌ-ဗ္ဗော။ ... တေ ယာဝ ဥပါဒိဏ္ဍကပက္ခေ တိဋ္ဌန္တိ၊ တာဝ အာဟာရတ္ထံ နေ သာဓေန္တိ။ ဘိဇ္ဇိတ္တာ ပန အနုပါဒိဏ္ဍကပက္ခေ ဌိတာ သာဓေန္တိ။ တဒါပိ ဥပါဒိဏ္ဍကာဟာရောတိ ဝုစ္စန္တိ။ ဣဒံ ပန အာစရိယာနံ နေ ရုစ္စတိတိ အဋ္ဌကထာ-ယမေဝ ပဋိက္ခိပိတ္တာ ဣဒံ ဝုတ္တံ— ဣမေသံ သတ္တာနံ ခါဒန္တာနမ္ပိ အခါဒန္တာနမ္ပိ ဘုဉ္ဇန္တာနမ္ပိ အဘုဉ္ဇန္တာနမ္ပိ ပဋိသန္ဓိစိတ္တေနေဝ သဟဇာတာ ကမ္မဇာ ဩဇာ နာမ အတ္ထိ၊ သာ ယာဝပိ သတ္တမာ ဒိဝသာ ပါလေတိ၊ အယမေဝ ဥပါဒိဏ္ဍ-ကကမ္မဇ္ဇကာရဟာရောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ သံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၃-၂၄၊(-၂ရ။)

ဥပါဒိဏ္ဍကက္ခန္ဓဘေဒ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍကက္ခန္ဓ+ဘေဒ] ဥပါဒိဏ္ဍကခန္ဓာတို့၏ ပျက်စီးခြင်း၊ သက်ရှိခန္ဓာပျက်စီးခြင်း။ စရိမကစိတ္တပ္ပတ္တိယာ ဥပါဒိဏ္ဍကက္ခန္ဓဘေဒါ အနုပါဒိသေသာယ နိဗ္ဗာနမတုယာ ပရိနိဗ္ဗာတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ရ၅။

ဥပါဒိဏ္ဍကဂ္ဂဟဏ (နံ) [ဥပါဒိဏ္ဍက+ဂဟဏ] ဥပါဒိဏ္ဍက သဒ္ဒါ၊ ဥပါဒိဏ္ဍကသဒ္ဒါကို ယူခြင်း၊ ဝေဒနာနန္တိ ဣဒံ ဥပါဒိဏ္ဍကဂ္ဂဟဏံ ယုတ္တန္တိ အာဟ ဥပါဒိဏ္ဍကဝေဒနာနန္တိ။ သံဋီ၊၁။၆ ၂။

ဥပါဒိဏ္ဍကဗျောသယ (တိ) [ဥပါဒိဏ္ဍက+အဗျောသယ] ဥပါဒိဏ္ဍကရူပ်ကိုအလိုရှိသော၊ သက်ရှိ-ကမ္မဇ-ရူပ်တရားကိုအလိုရှိသော၊ သက်ရှိ-ကမ္မဇ-ရူပ်တရား၌ ညွှတ်ကိုင်းသော။ ဝေမေဝ ကာယောပိ ဥပါဒိဏ္ဍ(ဒ္ဒ)ကဗျောသယော ပဏ္ဍိ-သန္ဒိဿိတဟောဌ္ဌမ္ဘရမ္ဘကော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ ၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၅ ၂။ ဥပါဒိဏ္ဍကဗျောသယောတိ ဥပါဒိဏ္ဍကနိဒ္ဒေ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၄ရ။

ဥပါဒိဏ္ဍကဓမ္မ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍက+ဓမ္မ] ဥပါဒိ-ဏ္ဍကတရား၊ သက်ရှိတရား။ တယော ဘဝေတိ ဣမိနာ ဥပါဒိဏ္ဍကဓမ္မာနံယေဝ ဂဟဏံ။ သံ၊ ဋီ၊၂။၁၉၉။

ဥပါဒိဏ္ဍကဓာတု (ထီ) [ဥပါဒိဏ္ဍက+ဓာတု] ဥပါဒိဏ္ဍကဓာတ်၊ သက်ရှိသန္ဓာန်၌ ဖြစ်သော ဓာတ်။ တယိဒံ ဥပါဒိဏ္ဍကဓာတုဝသေန ဝုတ္တန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ မဟာဋီ၊၃။၂၆၂။

ဥပါဒိဏ္ဍကနိန္န (တိ) [ဥပါဒိဏ္ဍက+နိန္န] သက်ရှိ-ကမ္မဇ-ရူပ်တရား၌ ကိုင်းညွှတ်သော။ ဥပါဒိဏ္ဍ-ကဗျောသယ-ကြည့်။

ဥပါဒိဏ္ဍကပက္ခ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍက+ပက္ခ] သက်ရှိ အဖို့၊ သက်ရှိနေစဉ် အခိုက်အတန့်။ ဥပါဒိဏ္ဍက ကဗဠီကာရာဟာရ-ကြည့်။

ဥပါဒိဏ္ဍကဖဿ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍက+ဖဿ] ဥပါ-ဒိဏ္ဍကဖြစ်သော ဖဿ၊ လောကီဝိပါက်၌ ယှဉ်သောဖဿ၊ သက်ရှိသန္ဓာန်၌ဖြစ်သော အတွေ့အထိ။ တေဘူမကဝိပါကဝသေန ပန ဥပါဒိ-ဏ္ဍကဖဿာဒယော ဝေဒိတဗ္ဗာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၄။

ဥပါဒိဏ္ဍကရူပ (နာ) [ဥပါဒိဏ္ဍက+ရူပ] ဥပါဒိ-ဏ္ဍကရူပ်၊ သက်ရှိသန္ဓာန်၌ဖြစ်သောရူပ်။ ဥပါ-ဒိဏ္ဍကရူပံ သံယောဂံ ဝိယ တဏှာယ အဘိ-ဘူတံ။ မဟာနိ၊ဋီ။၁၃၆။

ဥပါဒိဏ္ဍကရူပဓမ္မ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍကရူပ+ဓမ္မ] ဥပါဒိဏ္ဍကရူပ် တရား။ ဝတ္ထာရမ္မဏဝသေနာတိ ဝတ္ထုဘူတာနံ ဆန္နံ အာရမ္မဏဘူတာနဉ္စ သဗ္ဗေသမ္မိ ဥပါဒိဏ္ဍကရူပဓမ္မာနံ ဝသေန။ သံ၊ ဋီ၊၁။၆၂။

ဥပါဒိဏ္ဍကရူပပစ္စယ (ဝု) [ဥပါဒိဏ္ဍကရူပ+ပစ္စယ] ဥပါဒိဏ္ဍကရူပ်ဟူသော အကြောင်း။ ဥပါဒိဏ္ဍကရူပပစ္စယေဟိ ပတိတ္တာ ဂတံ ဝိယ တဏှာနုဂတံ။ မဟာနိ၊ဋီ။၁၃၆။

ဥပါဒိဏ္ဍကရူပပရိဂ္ဂါဟက (တိ) [ဥပါဒိဏ္ဍက ရူပ+ပရိဂ္ဂါဟက] ဥပါဒိဏ္ဍကရူပ်ကို သိမ်းသည်းသောသူ။ ဥပါဒိဏ္ဍကရူပပရိဂ္ဂါဟကဿ ဥပ္ပန္န-ဝိပဿနံ ဝိယ တဏှာယ ပရိယာဒိန္နစိတ္တံ။ မဟာနိ၊ဋီ။၁၃၆။

ဥပါဒိဏ္ဍကဝေဒနာ (ထီ) [ဥပါဒိဏ္ဍကာ+ဝေဒနာ] ဥပါဒိဏ္ဍကဝေဒနာ(လောကီဝိပါက်၌ ယှဉ်သော ဝေဒနာ)။ ဝေဒနာနံ နိရောဓေ ဥပသမာတိ ဥပါဒိဏ္ဍကဝေဒနာနံ နိရောဓေန စ ဥပသမေန စ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၀။ သံ၊ဋီ၊၁။၆၂။

ဥပါဒိဏ္ဍကသရီရ (နာ) [ဥပါဒိဏ္ဍက+သရီရ] ဥပါဒိဏ္ဍကဖြစ်သောခန္ဓာကိုယ်၊ သက်ရှိခန္ဓာ-ကိုယ်။ ဣမံ ဥပါဒိဏ္ဍကသရီရံ နိဿာယ ကိလိဋ္ဌံ အညထာ ဇာတံ။ ထေရဂု၊၂။၁၉၀။ (ဓမ္မပဒ၊၁။၁၅၆-အလားတူအကြောင်းအရာ၌ "အတ္တဘာဝံ နိဿာယ"ဟုဆုံးနှုန်းသည်။)(-မဟာနိ၊ဋီ။၂၆၃။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၁၃။)

ဥပါဒိဏ္ဍကာဟာရ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍက+အာဟာရ] ဥပါဒိဏ္ဍကဖြစ်သော စားဖွယ်၊ သက်ရှိစားဖွယ်။ ဥပါဒိဏ္ဍကကဗဠီကာရာဟာရ-ကြည့်။

ဥပါဒိဏ္ဍကွန္ဓ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍ+ခန္ဓ] ဥပါဒိဏ္ဍခန္ဓာ။ တတ္ထ ကာမဘဝေ ပဉ္စ ဥပါဒိဏ္ဍကွန္ဓာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၂၀၆။

ဥပါဒိဏ္ဍကွန္ဓဘေဒ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍကွန္ဓ+ဘေဒ] ဥပါဒိဏ္ဍကွန္ဓာ၏ ပျက်စီးခြင်း၊ သက်ရှိခန္ဓာကိုယ် ပျက်စီးခြင်း။ ဓံကာသဝဿ ဥပါဒိဏ္ဍကွန္ဓ-ဘေဒေန အနုပါဒိသေသာယ နိဗ္ဗာနဓာတုယာ ပရိနိဗ္ဗုတဿ အပဏ္ဏတ္ထိကဘာဝူပဂမောတိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၀၃။

ဥပါဒိဏ္ဍဃဋ္ဋန (နာ) [ဥပါဒိဏ္ဍ+ဃဋ္ဋန] ဥပါဒိဏ္ဍ ဟုဆိုအပ်သော အကျရောဖြစ်ရာဌာနကို ထိခိုက်ခြင်း၊ ကမ္မဇပထဝီဓာတ်ကို ထိခိုက်ခြင်း။ ဝစီ-

ဘေဒပဝတ္ထုကစိတ္ထသမုဋ္ဌာနဝါယောဓာတုယာ ဥပါဒိဏ္ဍာဝန္ဒနသာ ပစ္စယော အာကာရ-ဝိကာရော ဝစီဝိညတ္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၂။ရဝ။

ဥပါဒိဏ္ဍာဓာတု (တိ) [ဥပါဒိဏ္ဍ+ဓာတု] ဥပါဒိဏ္ဍ-ဓာတ်၊ သက်ရှိသန္တာန်၌ဖြစ်သောဓာတ်။ တံ ဥပါဒိဏ္ဍာဓာတုဝသေန ဝုတ္တန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ သံ၊ ဋီ၊၁။၁၆၂။

ဥပါဒိဏ္ဍပရိယာယ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍ+ပရိယာယ] ဥပါဒိဏ္ဍဟူသော-ဝေဝုစ်-ပရိယာယ်-စကား လှယ်-အမည်။ တသ္မာ ဝိပါကာနံ ဥပါဒိဏ္ဍပရိ-ယာယော နတ္ထေဝါတိ။ သံဋီ၂။၂၇။

ဥပါဒိဏ္ဍသန္ဓတိ (တိ) [ဥပါဒိဏ္ဍ+သန္ဓတိ] ဥပါ-ဒိဏ္ဍ-သက်ရှိ-ရုပ်အစဉ်။ ဥပါဒိန္နသန္ဓတိ-ကြည့်။

ဥပါဒိဏ္ဍသရီရ (နာ) [ဥပါဒိဏ္ဍ+သရီရ] ဥပါဒိဏ္ဍ-ဖြစ်သော ကိုယ်ခန္ဓာ။ သဗ္ဗံ ဥပါဒိဏ္ဍသရီရံ ဖရိတ္တာ ဌိတံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၅၃။

ဥပါဒိဏ္ဍုပါဒါနိယ (တိ) [ဥပါဒိဏ္ဍ+ဥပါဒါနိယ] အာရုံပြုသော အားဖြင့် တဏှာဒိဋ္ဌိ တို့သည် ကပ်အပ်သောကံသည် အကျိုး၏ အဖြစ်ဖြင့် ယူအပ်ကုန်သည် ဖြစ်၍ ဥပါဒါန်တို့၏ အစီး-အပွားဖြစ်ကုန်သော(တရား)။ ဥပါဒိဏ္ဍုပါဒါ-နိယာ ဓမ္မာ။ အဘိ၊ဓ။၁။ အာရမ္မဏကရဏ-ဝသေန တဏှာဒိဋ္ဌိဟိ ဥပေတေန ကမ္မုနာ အာဒိန္နာ ဖလဘာဝေန ဂဟိတာတိ ဥပါဒိန္နာ။ အာရမ္မဏဘာဝံ ဥပဂန္တာ ဥပါဒါနသမ္ပယုတ္တေန ဥပါဒါနာနံ ဟိတာတိ ဥပါဒါနိယာ။ ဥပါဒါနသ-အာရမ္မဏပစ္စယဘူတာနမေတံ အဓိဝစနံ ဥပါ-ဒိန္နာ စ တေ ဥပါဒါနိယာ စာတိ ဥပါဒိန္နု-ပါဒါနိယာ။ သာသဝကမ္မနိဗ္ဗတ္တာနံ ရူပါရူပ-ဓမ္မာနမေတံ အဓိဝစနံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဂ၄-ဂ၅။

ဥပါဒိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+တမ္ဘ] ယူအပ်-သော။ ဥပါဒိတမ္ဘံ ဂကိုတမ္ဘံ ဣဝ ဥပါဒိတိ ဝုတ္တံ။ မဋ္ဌ၊၄။ဝုရ။

ဥပါဒိတောဒိတကုလသမ္ဘဝတ္ထိက-ပုဒ်သည် ဥဒိတောဒိတကုလသမ္ဘဝတ္ထိက-မှ ပျက်ယွင်းလာ-သောပုဒ် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ မဟာကုလာတိ ဝိပုလကုလာ၊ ဥပါဒိတောဒိတကုလသမ္ဘဝ-တ္ထိကာတိ အတ္ထော။ မဇ္ဈိ၊ဋီ။၂၈၆။

ဥပါဒိဝမ္ဘ (အနုဋီ၊ဝ။၂၉-လာ)ပုဒ်သည် ဥပ္ပါဒိ-ဝမ္ဘ-မှ ပျက်ယွင်းလာသောပုဒ်ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ဥပ္ပါဒိဝမ္ဘ-ကြည့်။

ဥပါဒိန္နေ(နာ) [ဥပ+အာ+ဒါ+တ] (၁) တဏှာဒိဋ္ဌိတို့-သည်-ပြိုစွာယူအပ်-စွဲလမ်းအပ်-မှားယွင်းစွာ သုံးသပ်အပ်-သော ကိုယ်ခန္ဓာ၌ တည်သောရုပ်၊ ကိုယ်၌ဖြစ်သော လက်ခြေ စသောရုပ်၊ ဥပါဒိန္နရုပ်။ (၂) အာရုံပြု သည်၏အစွမ်းအားဖြင့်-အာရုံပြုသောအားဖြင့်-တဏှာဒိဋ္ဌိတို့သည် ကပ်အပ်သော ကံသည် အကျိုး၏အဖြစ်ဖြင့် ယူအပ်သော (လောကီ ဝိပါက် နာမကွန္ဓာ, ကဋတ္တာရုပ်=ကမ္မဇရုပ်။) (၃) တတ္ထ အဗ္ဗတ္ထံ ဥပါဒိန္နေ ရူပေ (ဝိ၊ဝ။၁၅၄) တိ အတ္ထနော ဟတ္ထာဒိသေဒေရူပေ။ ဝိဋ္ဌ၊၂။ဝ၁၀။ ယံ အဗ္ဗတ္ထံ ပစ္စတ္ထံ ကကွဋ္ဌ ခရိဂတံ ဥပါဒိန္နံ။ မ၊ဝ။၂၄၂။ မ၊၂။ဂ၄၊ဂ၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဝ။ဝ၄ဝ။ ဥပါဒိန္နန္တိ နကမ္မသမုဋ္ဌာနမေဝ၊ အဝိသေသေန ပန သရီရ-ဋ္ဌကသော်တံ ဂဟဏံ။ မဋ္ဌ၊၂။ဝ၂၆။ ဥပါဒိန္နန္တိ ဒဋ္ဌံ အာဒိန္နံ၊ "ဓဟံ မမ"န္တိ ဧဝံ ဒဋ္ဌံ အာဒိန္နံ ဂဟိတံ ပရာမဋ္ဌန္တိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဝ။ဝ၄၅။ ဥပါဒိန္နေ(မ၊၂။ဂ၆)နန္တိ အာဒိန္နံ ဂဟိတံ ပရာမဋ္ဌ၊ သရီရဋ္ဌကန္တိ အတ္ထော။ မဋ္ဌ၊ဝ။၉ရ။ အာဒိန္နန္တိ ဣမဿ တဏှာဒိဋ္ဌိဟိ အာဒိန္နံ။ တေနာဟ ဂဟိတံ ပရာမဋ္ဌန္တိ၊ အညတ္ထ ကမ္မဇံ ဥပါဒိန္နန္တိ ဝုစ္စတိ၊ နု တတ္ထ ဣဓတိ အာဟ သရီရဋ္ဌ-ကန္တိ အတ္ထောတိ။ မဇ္ဈိ၊ဝ။ဂ၆။ (-အဘိ၊ဝိ။ဂ၄။ မဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၁။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၇ရ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၂။

သုတ္တန်း၊ဌ၊၂။၁၅၅။ မင်္ဂီ၊၃။၃၉၉။ အနုဋီ၊၂။၁၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၂၉။) (၂) အာရမ္ဘကရဏ-ဝသေန တဏှာဒိဋ္ဌိဟိ ဥပေတေန ကမ္မုနာ အာဒိန္နာ ဖလဘာဝေန ဂဟိတာတိ ဥပါဒိန္နာ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၈၄။ (-ဒီ၊ဌ၊၁။၃၂၅။) ဥပေတေန အာဒိန္နာ ဥပါဒိန္နာ...တေဟိ စ နိဗ္ဗတ္တာနိ ဝိပါကဝဋ္ဋတ္ထာရူပါနိ ဥပါဒိန္နာ ဓမ္မာတိ သဗ္ဗမေတံ ဒသေတုံ အာရမ္ဘကရဏ-ဝသေနာတိအာဒိ ဝုတ္တံ။ မူလဋီ၊၁။၃၈(-၃၉။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၉၂။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၄၁၈။)

ဥပါဒိန္နဗျတ္တိယ (နာ) [ဥပါဒိန္နနဗျတ္တိယ] ကမ္မ ဇရူပ် ဗျတ္တြေ။ ဗျတ္တမေသု ဟိ ဥပါဒိန္နဗျတ္တြေသု သတိ ဝဋ္ဋံ ဝတ္ထတိ ပညာယတိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၉၃။

ဥပါဒိန္နက (တိ) [ဥပါဒိန္နနက] (က) အာရုံပြု သောအားဖြင့် တဏှာဒိဋ္ဌိတို့သည် ကပ်အပ် သောကံသည် အကျိုး၏အဖြစ်ဖြင့် ယူအပ် သော တရား။ ဥပါဒိန္နကရူပ်။ သက်ရှိတို့၏ ရူပ်ခန္ဓာ။ သန္ဌတ် ဗျာမ် နှ ကိုဋ္ဌ ဥပါဒိန္နက် ဥပါဒိန္နကေန ဖုသတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၃၁။ ဥပါဒိန္နကန္တိ ကာယိန္ဒြိယံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ သာရတ္ထ၊၂။၉၂။ အနုပါဒိန္နက် မုဋ္ဌိတ္ထာ ဥပါဒိန္နက် ဂဏှာတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၆၈။ မ၊ဌ၊၁။၂၆၁။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၃၅။ ကာယဒရထော ပန ဥပါဒိန္နကေပိ ဟောတိ အနုပါဒိန္နကေပိ။ မ၊ဌ၊၂။၁၉၄။ ဥပါဒိန္နကေတိ ဗျတ္တြိယဗဒ္ဓေ။ မင်္ဂီ၊၂။၂၁၆။ တတ္ထ စတုဗ္ဗိဓော ကာယော ဥပါဒိန္နကော...။ တတ္ထ စက္ခာယတ-နာဒီနိ ဇီဝိတပရိယန္တာနိ အဌ ကမ္မသမုဋ္ဌာန-ရူပါနိပိ, ကမ္မသမုဋ္ဌာနာနေဝ စတသော ဓာတုယော ဝဏ္ဏော ဂန္ဓော ရသော ဩဇာတိ အဌ ဥပါဒိန္နကကာယော နာမ။ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၁၂၄။ (-အနုဋီ၊၁။ရ၈။) ဥပါဒိန္နကော အနုပါ-ဒိန္နကောတိ ဒုဝိဓေ အာဟာရေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၄၀၃။

ဥပါဒိန္နကဆောဟာရသမုဒယ (ပု) [ဥပါဒိန္နက+ အာဟာရ+သမုဒယ] ဥပါဒိန္နကဖြစ်သော အာဟာရ၏ ဖြစ်ခြင်း။ ပဋိသန္ဓိကွဏေ ဟုရိမ-တဏှာသမုဒယာ အာဟာရာနံ သမုဒယဒဿ-နေနေဝ ပဝတ္တိကွဏေပိ ဥပါဒိန္နကအာဟာရ-သမုဒယော ဒဿိတော ဟောတိ။ မ၊ဌ၊၁။၃၁၄။

ဥပါဒိန္နကကာယ (ပု) [ဥပါဒိန္နက+ကာယ] ဥပါဒိ နှကဖြစ်သော ရူပ်အပေါင်း။ ဥပါဒိန္နက-ကြည့်

ဥပါဒိန္နကက္ခန္ဓ (ပု) [ဥပါဒိန္နက+ခန္ဓ] ဥပါဒိန္နက ဖြစ်သော ခန္ဓာ။ ဥပဟတ္ထိတဝေါ ဥပါဒိန္နကက္ခန္ဓာ။ ဝိမတိ၊၂။၈၄။

ဥပါဒိန္နကဃဋ္ဋန (နာ) [ဥပါဒိန္နက+ဃဋ္ဋန] ဥပါဒိန္န-ကမ္မဇ-ရူပ်ကို ထိခိုက်ခြင်း။ တပ္ပစ္စယ-ဘာဝေါတိ ဥပါဒိန္နကဃဋ္ဋနဿ ပစ္စယဘာဝေါ။ အနုဋီ၊၁။၈၂။

ဥပါဒိန္နကဃဋ္ဋနကိရိယာ (တိ) [ဥပါဒိန္နကဃဋ္ဋန +ကိရိယာ] ဥပါဒိန္နက-ကမ္မဇ-ရူပ်ကို ထိခိုက်ခြင်း အမှုအရာ။ စောပနကိရိယာ(၂)ကြည့်။

ဥပါဒိန္နကဇာတိ (တိ) [ဥပါဒိန္နက+ဇာတိ] ဥပါဒိ နှက ဖြစ်သောဇာတ်၊ သက်ရှိအမျိုးအနွယ်။ ပစ္ဆာ ဥပါဒိန္နကဇာတိ ကထေဿာမိ။ မ၊ဌ၊ ၃။၂၉၅။ (-မ၊ဌ၊၃။၁၉၉။)

ဥပါဒိန္နကဗ္ဗာသယ (တိ) [ဥပါဒိန္နက+အဗ္ဗာ သယ] ဥပါဒိဏ္ဍကရူပ်ကိုအလိုရှိသော၊ သက်ရှိ-ကမ္ဗဇ-ရူပ်တရားကိုအလိုရှိသော။ ဥပါဒိဏ္ဍက-ဗ္ဗာသယ-ကြည့်။

ဥပါဒိန္နကဌာန (နာ) [ဥပါဒိန္နက+ဌာန] ဥပါဒိန္နက အရာ။ ဥပါဒိန္နကဌာနေ ဧဝ ပန သမုဋ္ဌာ-ပေတိ။ အနုဋီ၊၂။၂၅။

ဥပါဒိန္နကဒုက (ပု၊နာ) [ဥပါဒိန္နက+ဒုက] ဥပါဒိန္န ကဒုက်။ အညေဟိ အာရမ္ဘဏဟေတုရာယ-တနာဒိလဿမာနဒုကေဟိ ဥပါဒိန္နကဒုကဿ

ဥပါဒိန္နုပါဒါနိယဒုကသာ စ ယောဇနာယ စတုက္ကာ လဗ္ဘန္တိ။ မူလဋီ၊၁။၁၄၂။

ဥပါဒိန္နကမ္မဇာတ (တိ) [ဥပါဒိန္နကမ္မ+ဇာတ] ဥပါဒိန္နကတ်ရားအပေါင်း၊ ဥပါဒိန္နက ဖြစ်သော ရုပ်နာမ်တရားအပေါင်း၊ ဇော်ဌ နိဗ္ဗာနေ ဣဒံ နိဗ္ဗာနံ အာဂမ္ဘ သမ္ဘမေတံ အာပေါတိအာဒိနာ နယေန ဝုတ္တံ ဥပါဒိန္နကမ္မဇာတံ နိရုဒ္ဓတိ, အပ္ပဝတ္တံ ဟောတိတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၂၆။ (–ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၉၄။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၄၁၉။)

ဥပါဒိန္နကပက္ခ (ပု) [ဥပါဒိန္နက+ပက္ခ] ဥပါဒိန္နက အဖို့။ ဣဒံ ပန ဥပါဒိန္နကပက္ခေ ဌိတံ။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၂၄၈။

ဥပါဒိန္နကပ္ပဝတ္တ (နာ) [ဥပါဒိန္နက+ပဝတ္တ] (၁) ဥပါဒိန္နက–သက်ရှိ–သန္တာန်၌ဖြစ်သော။ (၂) ဥပါဒိန္နကဖြစ်သောခန္ဓာ–အစဉ်–အယဉ်။ တဗ္ဗယောဘုယျေန အာဟာရူပဇီဝိနံ သတ္တာနံ ဥပါဒိန္နကပ္ပဝတ္တသ ကေဒိဝသံ ဘုတ္တာဟာရသ သတ္တာဟာမေဝ ယာပနတော။ သာရတ္ထ၊၁။၃၃၀။ မဇ္ဈိ၊၂။ ၂၈၄။ ပဝတ္တန္တိ ဥပါဒိန္နကပဝတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၃၉။ (၂) ဌပေတ္ဝာ သတ္ထာ ဘဝေ အနမ–တဂ္ဂသံသာရဝဋ္ဋေ ဥပါဒိန္နကပ္ပဝတ္တံ ပဝတ္တေယျ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၇၈(အဘိ၊ဋ္ဌ၊သျ။၂။၅၂၈–၌ ဥပါဒိန္နကက္ခန္ဓပဝတ္တံ–ဟုရှိသည်။

ဥပါဒိန္နကဖဿ (ပု) [ဥပါဒိန္နက+ဖဿ] ဥပါဒိန္နကသံသာရန်–သက်ရှိသန္တာန်–၌ဖြစ်သော အတွေ့အထိ။ ပဋိက္ခိတ္တောသု ဥပါဒိန္နကဖဿာဒီသု အနဝဇ္ဇသညီ ဟောတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၅။ ဥပါဒိန္နကဖဿော ဣဒ္ဓိဖဿော၊ မေထုနဝေါဟာရော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၁ရ။

ဥပါဒိန္နကဖဿရသ (ပု) [ဥပါဒိန္နကဖဿ+ရသ] ဥပါဒိန္နကဖြစ်သောတွေ့ထိမှုအရသာ၊ မိန်းမတို့၏အတွေ့အထိဖြစ်သောမေထုန်ခံစားမှု အရသာ၊ သက်ရှိခန္ဓာကိုယ်ကို တွေ့ထိကိုင်တွယ်ခြင်း ကြောင့်ဖြစ်သောအရသာ။ ဥပါဒိန္နကဖဿ–ရသေန အနုပါဒိန္နကဖဿရသံ သံသန္ဒေတ္ဝာ။ မဇ္ဈိ၊၃။ရ၃။

ဥပါဒိန္နကရူပ (နာ) [ဥပါဒိန္နက+ရူပ] ဥပါဒိန္နကဖြစ်သောရုပ်–ကမ္မဇရုပ်–တရား။ ဥတုတော ဝါ ဥပါဒိန္နကရူပါနံ အနုပ္ပဇ္ဇနတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၀။

ဥပါဒိန္နကသဒ္ဓါရလောက (ပု) [ဥပါဒိန္နက+သဒ္ဓါရလောက] ဥပါဒိန္နကဖြစ်သော သဒ္ဓါရလောက၊ သက်ရှိသဒ္ဓါရလောက။ နု ကေဝလံ ဥပါဒိန္နကသဒ္ဓါရလောကသော။ မဇ္ဈိ၊၂။ ၂၂။

ဥပါဒိန္နကသန္ဌတိပဝတ္တိဌာန (နာ) [ဥပါဒိန္နက+သန္ဌတိ+ပဝတ္တိဌာန] ဥပါဒိန္နက–ကမ္မဇ–သက်ရှိ–ရုပ်အစဉ်ဖြစ်ရာအရပ်။ အသ ဘိက္ခုနော သမ္ဘကောဌာသဝတော ကာယသ ကိဉ္စိ ဥပါ–ဒိန္နကသန္ဌတိပဝတ္တိဌာနေ ဆဝိမ်သလောဟိတာ–နုဂတံ အဏုမတ္တမ္ပိ ဌာနံ ပဋမဇ္ဈာနသုခေန အဖုဋံ နာမ နု ဟောတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၄။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၉။

ဥပါဒိန္နကသန္ဌာန (ပု၊နာ) [ဥပါဒိန္နက+သန္ဌာန] ဥပါဒိန္နကဖြစ်သောသန္ဌာန်၊ သက်ရှိသန္ဌာန်၊ သက်ရှိခန္ဓာအစဉ်။ ဥပါဒိန္နကသန္ဌာနသ နိရောဓေန ဆိန္နမူလကာနံ ပဗ္ဗန္နံ ခန္ဓာနံ...ဝေဒိတ–ဗ္ဗာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၅။ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၆။)

ဥပါဒိန္နကသန္ဓိဿယ (ပု) [ဥပါဒိန္နက+သန္ဓိဿယ] ဥပါဒိန္နက–ကမ္မဇ–ရုပ်ဟူသော မှီရာ။ ဥတု ဟိ သဘာဝသန္ဌတိဝသေန လဒ္ဓပစ္စယံ စိရတရမ္ပိ ကာလံ သဒိသာကာရံ ရူပပဝတ္တိ သန္ဌာနေတိ ဥပါဒိန္နကသန္ဓိဿယေန ဝိနာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ ၄၀၄။

ဥပါဒိန္နကသရီရ (နာ) [ဥပါဒိန္နက+သရီရ] ဥပါ–ဒိန္နကဖြစ်သောခန္ဓာကိုယ်၊ သက်ရှိခန္ဓာကိုယ်။ ဥပါဒိန္နကသရီရံ နာမ ခဏ္ဍိစ္စာဒီဟိ အဘိဘု–

ယျတိ။ ဒီဃ၊ ၂။၁၄၄။ အံ၊ဌ၊၃။ ၂၄ရ။ ခုဒ္ဒက၊ ဌ။၅၀။ ဥဒါန၊ဌ။ ၂၉၄။ (–မ၊ဌ၊ ၂။၁၈၁။ မ၊ဌ၊ ၃။ ၂၀။ သံ၊ဌ၊၃။ ၂၇၅။ အံ၊ဌ၊၁။၁၆၉။ အဘိ၊ ဌ၊ ၂။ ၂၃၃။ သာရတ္ထ၊၁။ ၂၀၄။ သာရတ္ထ၊၃။ ၃၁ ၂။ မ၊ဋီ၊၁။ ၄၄။ မ၊ဋီ၊၃။ ၁၅။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၃၈။)

ဥပါဒိန္နကာမိကာရ (ပု) [ဥပါဒိန္နက+အမိကာရ] ဥပါဒိန္နက–ကမ္မဇ–ရူပ်အရာ။ ဣတ္ထ ဟိ သုဿ–ရတာတိ ဥပါဒိန္နကာမိကာရေ အာဂတံ။ မူလဋီ၊ ၁။၁၈။

ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓ (ပု) [ဥပါဒိန္န+ခန္ဓ] ဥပါဒိန္နခန္ဓာ၊ သက်ရှိဘဝခန္ဓာ။ ကိလေသာနဲ့ ပန အပ္ပဟီ–နတ္ထာ ယေ ဥပ္ပဇ္ဇေယ္ယုံ ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓာ။ အံ၊ဌ၊ ၁။ဝ၇၆။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၂ရ၅။ (–အံ၊ဋီ၊၁။ ၂၄၄။ မူလဋီ၊ဝ။ ၈၈။ အနုဋီ၊၁။ ၉ရ။ အနုဋီ၊ ၂။ ၁၁ ၂။ အနုဋီ၊ဝ။ ၂ ၀ ၀။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊ ၂။ ဝ၃ ၁။)

ဥပါဒိန္နခ(ကွ)န္ဓပဋ္ဌက (တိ) [ဥပါဒိန္နခ(ကွ)န္ဓ+ပဋ္ဌက] ဥပါဒိန္နခန္ဓာငါးပါးအပေါင်း။ ဥပပတ္တိ–ဘဝေါ နာမ ဧတေန ကမ္မေန နိဗ္ဗတ္တံ ဥပါဒိန္န–ခန္ဓပဋ္ဌကံ။ မ၊ဌ၊၁။ ၂ ၂ ၃။ ကာယသ ဘေဒါ ကာယူပဂေါတိ ဥဘယတ္ထာပိ ကာယသဒ္ဒေန ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓပဋ္ဌကော ဂဟိတော။ အနုဋီ၊ ၂။ ၉ ၅။

ဥပါဒိန္နခန္ဓဝဝတ္ထ (တိ) [ဥပါဒိန္နခန္ဓ+ပဝတ္ထ] အဆင့်ဆင့်ဖြစ်သောဥပါဒိန္နခန္ဓာ၊ ဥပါဒိန္နခန္ဓာ တို့၏ အဆင့်ဆင့်ဖြစ်နေခြင်း။ ပဝတ္ထန္တိ ဥပါဒိ–န္နက္ခန္ဓပ(ပ္ပ)ဝတ္တံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ ၂ ၉ ၂။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊ ၂။ ဝ၄ ၄။

ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓပရိစ္စာဂ (ပု) [ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓ+ပရိစ္စာဂ] ဥပါဒိန္န–သက်ရှိ–ခန္ဓာကို စွန့်ခြင်း။ ကာယသ ဘေဒါတိ ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓပရိစ္စာဂါ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၁ ၃ ၅။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ ၃ ၃ ၉။ ဥဒါန၊ဌ။ ၂ ၆ ၆။ ဣတိဝုတ်၊ ဌ။ ၆ ၉။ နေတ္တိ၊ဌ။ ၁ ၀ ရ ၃။ အံ၊ဋီ၊ ၃။ ၈ ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၁။ ၃ ၀။ သာရတ္ထ၊ ၁။ ၄ ၀ ၆။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊ ၂။ ၆ ၁။

ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓပရိပါက (ပု) [ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓ+ပရိပါက] ဥပါဒိန္နခန္ဓာတို့၏ရင့်ရော် အိုမင်းခြင်း၊ သက်ရှိ ဘဝရင့်ရော်အိုမင်းခြင်း။ ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓပရိပါကော ဟိ အာယုနော သံဟာနိ။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊ ၂။ ၂ ၅ ရ။

ဥပါဒိန္နဃဋ္ဋန (နဉ) [ဥပါဒိန္န+ဃဋ္ဋန] ဥပါဒိန္န–ကမ္မဇ–ရူပ်တို့၏ ထိခိုက်ခြင်း။ နဉ ဟိ စာလန် ဥပါဒိန္နဃဋ္ဋနန္တိ။ မူလဋီ၊ ၁။ ရ ၆။

ဥပါဒိန္နတ္ထိက (ပု) [ဥပါဒိန္န+တိက] ဥပါဒိန္နတိက်။ ဣဝ ဝုတ္ထေဟိတိ ဣမသ္မိ ဥပါဒိန္နတ္ထိကေ ဝုတ္ထေဟိ။ အနုဋီ၊ ဝ။ ဝ ၁ ရ။

ဥပါဒိန္နဒုက (ပု) [ဥပါဒိန္န+ဒုက] ဥပါဒိန္နဒုက်။ အညေသန္တိ ဥပါဒိန္နဒုကာဒိတော အညေသံ ဥပါဒါဒုကာဒိနံ။ အနုဋီ၊ ၁။ ၁ ၅ ဝ။

ဥပါဒိန္နဝမ္မ (ပု) [ဥပါဒိန္န+ဝမ္မ] (လောကီက်၏ အကျိုးဖြစ်သော) ကမ္မရေပ်တရား။ တိဌန္တိ ဥပါဒိန္နဝမ္မာ တောယာတိ ဌိတိ။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊ ၁။ ၅ ရ။ (–ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊ ၂။ ၁ ရ ၉။)

ဥပါဒိန္နပဝတ္ထ (တိ) [ဥပါဒိန္န+ပဝတ္ထ] အဆက်မပြတ်ဖြစ်သော–ဥပါဒိန္န–ကမ္မဇ–ရူပ်။ ပဋိသန္ဓိ–စုတိဝသေန ဥပါဒိန္နပဝတ္ထသ ဥပ္ပါဒနိရောဓ–ဝစနေ...ဒဠ္ဍမ္ပိ။ မူလဋီ၊ ဝ။ ၁ ၅ ရ။

ဥပါဒိန္နဖဿ (ပု) [ဥပါဒိန္န+ဖဿ] ဥပါဒိန္န–သက်ရှိ–သန္ဓာန်ဌာဖြစ်သောအတွေ့အထိ။ (ဤ၌ မေထုန်အတွေ့အထိကိုယူသည်။) ဝဋ်ကွီ–ဏ္ဍသု ဥပါဒိန္နဖဿာဒီသု အနဝဇ္ဇသညီ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၁။ ၂ ၀။ ဥပါဒိန္နဖဿောတိ မဂ္ဂေန မဂ္ဂပဋိပါဒနဖဿော။ ဝိမတိ၊ ၁။ ၂ ၂။

ဥပါဒိန္နဖဿရသ (ပု) [ဥပါဒိန္နဖဿ+ရသ] ဥပါဒိန္နဖြစ်သော အတွေ့အထိအရသာ၊ သက်ရှိ ခန္ဓာကိုယ်ကို တွေ့ထိကိုင်တွယ်ခြင်းကြောင့် ဖြစ်သောအရသာ။ (ဤ၌ကား မေထုန် အတွေ့ အထိအရသာကိုယူသည်။) ဥပါဒိန္နဖဿ–

ရသေပိ အနဝဇ္ဇသညိတာယ အနုပါဒိန္နဖသ-ရသေန ဥပါဒိန္နဖသရသံ သံသန္ဒိတ္ဝာ။ သာရတ္ထ၊ဘ။၄၅၀။

ဥပါဒိန္နဖောင္ဘမ္ဘ (ပု) [ဥပါဒိန္န+ဖောင္ဘမ္ဘ] ဥပါဒိန္န-သက်ရှိ-အတွေ့အထိအာရုံ။ သော ဟာယသ္မာ သုခဝေဒနီယသ္မ ဥပါဒိန္နဖောင္ဘမ္ဘသ္မ ကာယိန္ဒြိ-ယသ္မ စ သမာယောဂေ သတိ...။ ဝဇိရ။၈၆။

ဥပါဒိန္နရူပ (နာ) [ဥပါဒိန္န+ရူပ]. ဥပါဒိန္နရုပ်၊ သက်ရှိသန္ဓာန်ဌဖြစ်သောရုပ်။ နတ္ထိ ရူပီနံ ဓမ္မာနံ အာယူတိ ပဋေ ဥပါဒိန္နရူပါနမ္ပိ တိဏကဋ္ဌာဒီနမ္ပိ သန္ဓာနဝသေန...။ အဘိ၊ဋီ၊၃၊ဘ။ အဗ္ဗတ္ထရူပ် အဗ္ဗတ္ထံ ဥပါဒိန္နရူပ်။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၂၂၅။

ဥပါဒိန္နရူပသန္ဓတိ (ထီ) [ဥပါဒိန္နရူပ+သန္ဓတိ] ဥပါဒိန္န-ကမ္မဇ-ရုပ်တို့၏ အစဉ်။ ဥပါဒိန္နရူပ-သန္ဓတိယာ ဥပတ္ထမ္ဘနေနေဝ ဥတုစိတ္တဇ-ရူပသန္ဓတိနမ္ပိ ဥပတ္ထမ္ဘနသိဒ္ဓိ ဟောတိတိ ဒ္ဝိန္နံ ရူပသန္ဓတိနန္တိ ဝုတ္တံ။ မဇ္ဈိ၊ဋီ။ဘ၁ဘ။

ဥပါဒိန္နဝစန (နာ) [ဥပါဒိန္န+ဝစန] ဥပါဒိန္နဟူသော သဒ္ဒါ။ ဥပါဒိန္နဝစနေန ဥပပတ္ထိဘဝေါ ဝုစ္စတိ။ မူလဋီ၊ဘ။ဘ၉။

ဥပါဒိန္နသဒ်ိရလောက (ပု) [ဥပါဒိန္န+သဒ်ိရ-လောက] ဥပါဒိန္န-သက်ရှိ-သဒ်ိရလောက။ နကေဝလံ ဥပါဒိန္နသဒ်ိရလောကသ္မေဝ။ အ၊ဋီ၊ဘ။ဘ၁၆။

ဥပါဒိန္နသဒ္ဒါနပေက္ခ (တိ) [ဥပါဒိန္နသဒ္ဒ+အန-ပေက္ခ] ဥပါဒိန္နသဒ္ဒါကို မမှီခဲ့သော။ ဥပါဒါ-နိယသဒ္ဒသ္မ ဝိသုံ ဥပါဒိန္နသဒ္ဒါနပေက္ခံ အတ္ထံ ဝတ္ထုံ အာရမ္မဏဘာဝံ ဥပဂန္တွာတိ အာဒိမာဟ။ မူလဋီ၊ဘ။ဘ၉။

ဥပါဒိန္နသန္ဓတိ (ထီ) [ဥပါဒိန္န+သန္ဓတိ] ဥပါဒိန္န-သက်ရှိ-ရုပ်အစဉ်။ ယသ္မာ ဧသော မေ အတ္ထာတိ ပရာမသန္တော အတိတာနာဂတံ ဥပါဒိန္နသန္ဓတိ ဥပါဒါယ ဧသော မေ အတ္ထာတိ ပရာမသတိ။ ပဋိသံ၊ဋီ။၂။၆၆။ ဥပါဒိဏ္ဏသန္ဓတိန္တိ ကမ္မဇသန္ဓာနံ၊ စတုစ် ဝါ။ တဏှာဒိဟိ ဥပါဒိ-ယတ္ထာ။ ပဋိသံ၊ဂ်။၂၅၅။

ဥပါဒိန္နသရီရ (နာ) [ဥပါဒိန္န+သရီရ] ဥပါဒိန္န-သက်ရှိ-ခန္ဓာကိုယ်။ ပိဋ္ဌိဝါတော ဥပ္ပဇ္ဇိ ဥပါဒိန္နသရီရသ္မ တထာရူပတ္ထာ သခ်ိရာနဥ္ဇ အနိစ္စတာယ ဒုက္ခာနုဗန္ဓတ္ထာ။ သံ၊ဋီ၊၂။ဘ၄ဝ။

ဥပါဒိန္နာဟာရ (ပု) [ဥပါဒိန္န+အာဟာရ] သက်ရှိ အစားအစာ။ တသ္မာ အဗ္ဗောဟဋသ္မ ဥပါဒိ-နွာဟာရသ္မ လောကုတ္တရကမ္မဇဿ အဘာဝတော။ မူလဋီ၊ဘ။၂၄၂။

ဥပါဒိန္နုပါဒါနိယတ္ထိက (ပု) [ဥပါဒိန္နုပါဒါနိယ+တိက] ဥပါဒိန္နုပါဒါနိယတိက်။ ဥပါဒိန္နုပါဒါ-နိယတ္ထိကော အာရမ္မဏကရဏဝသေန ...ဥပါဒိ-နွာ။ အဘိ၊ဋီ၊ဘ။ဝ၄။

ဥပါဒိန္နောဘာ (ထီ) [ဥပါဒိန္န+ဩဘာ] ဥပါဒိန္ဩဘာ။ (သက်ရှိအစားအစာနှင့် ကမ္မဇရုပ်တွင် ပါဝင်သော ဩဘာနှစ်မျိုးလုံး ယူနိုင်သည်။) တမ္ပိ အနဗ္ဗောဟရာယ သသန္ဓာနဂတာယ ဥပါဒိန္နောဘာယ အနုပါဒိန္နုပါဒါနိယသ္မ ကာယသ္မ အာဟာရပစ္စယံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ မူလဋီ၊ဘ။၂၄ဘ။

ဥပါဒိယတိ° (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+တိ] (က) ယူ၏။ မြဲစွာ-ပြင်းထန်စွာ-ယူ၏။ စွဲလမ်း၏။ (ခ) ဖိ၏။ (ဂ) သော ရှုပ် ဥပေတိ ဥပါဒိယတိ အဓိဋ္ဌာတိ "အတ္ထာ မေ"တိ။ သံ၊၂။၉ဘ။ ဥပါဒि-'ယတိတိ ဂဏှာတိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၈၆။ ဥပါဒိယတိတိ ဒဠ္ဠဂ္ဂါဟံ ဂဏှာတိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၄၅။ ဥပါဒိယ-မာနော ဥပါဒိယတိ(မဟာ။ဘ၁)တိ ပဋိသန္ဓိ ဂဏှ-မာနော ဂဏှာတိ။ မဇ္ဈ၊ဋီ။၄၄။(-ဒီ၊၂။ဘ၈၊၂ဘ၂။ မဟာ။ရာဟုဝ၈။ ဓမ်၊၂။၄၆၄။ နေတ္တိ။ဘ၉။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၉၈ဘ၅၆။ မဇ္ဈ၊ဘ။၂၂ဘ။ သံ၊ဋီ၊၂။ဘ၃။)

ဥပါဒိယန္တိ—မဒ္ဒ၊၁။၂၂၃။ မဒ္ဒ၊၄။၆၃။ မဇ္ဈိ၊ ၃။၂၈၂။ သံ၊ဌ၊၂။၁၃။ **ဥပါဒိယေယ**—ဗုဒ္ဓနိ။၁၅၂။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၀၁။ **ဥပါဒိယေထ**°—မဟ။၁၉၁။ မဇ္ဈိ၊၂။၉၃။ **ဥပါဒိယေထ**၂—သုတ္တနိ။၄၄၆။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၃၁၅။ ဗုဒ္ဓနိ။၁၅၂။ ဗုဒ္ဓနိ၊ဌ။၄၃။ **ဥပါဒိယီသု**—ဝိ၊ဌ၊၂။၁၈၄။ ကင်္ခ။ ၁၄၀။ ကင်္ခ၊ဋီသမ်။၂၄ရ။ **ဥပါဒိယီ**—မဟ။ ၄၀၅။ မဒ္ဒ၊၂။၃၁၁။ မဇ္ဈိ၊၂။၃၁၉။ **ဥပါဒိ-ယိဿသိ**—မဇ္ဈိ၁။၃၃၂။ **ဥပါဒိယိဿာမိ**—မဟ။၃၀၃။ မဒ္ဒ၊၄။၂၂၂၊၂၃၀။ (၁) ယထာ ဥပါဒါရူပ် ဥပါဒိယတေ၀။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၆၈။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၈၆။) ဥပါဒိယန္ဟေ၀ ဘူတာနိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၉၂။ ဥပါဒိယန္ဟေ၀ါတိ ဘူတာနိ ဂဏှန္တိ ဧ၀၊ နိဿယန္တိ ဧ၀ါတိ အတ္ထော။ မူလဋီ၁။၅၄။

ဥပါဒိ(ဒီ)ယတိ၂ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+တေ] (က) ယူ–စွဲလမ်း–မြဲမြံစွာယူ–ပြင်းထန်စွာယူ–အပ်၏။ (၁) မှီ–စွဲမှီ–အပ်၏။ (ဂ) စတ္တာဟိ ဥပါဒါနေဟိ ဥပါဒိ(ဒီ)ယတိ လောက-သန္နိဝါသောတိ။ ပဋိသံ။၁၂၄။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၁၃၉။ ဥပါဒိယတိတိ ဘုသံ ဂဏှိယတိ။ ဥပါဒိ-ယတိတိ ဓါ ပါဒြော။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၂၃။ (–ပဋိ သံ၊ဂ်။၂၃ရ။) ဝတ္ထုသင်္ခါတံ ကာမံ ဥပါဒိ-ယတိတိ ကာမုပါဒါနံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၂၂။ **ဥပါဒိ (ဒီ)ယတိ**—ဣတိဝုတ်၊ဌ။၁၅ရ။ နေတ္တိ၁။၉၁။ **ဥပါဒိယတေ**—ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၉၀။ သံ၊ဋီ၊သမ်၊ ၁။၃၈။ (ခ) နှ အညေန ဥပါဒိယတိ။ အဘိ၊ ဌ၊၁။၃၆၈။ နှ ပန သယံ တေဟိ အညေဟိ ဝါ ဥပါဒိယတိတိ ဥပါဒါယံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၈၆။ နှ ဘူတာနိ ဝိယ ဥပါဒိယန္တိတိ ဥပါဒါ။ အဘိ၊ ဌ၊၁။၉၂။ ယထာ ဘူတာနိ ဥပါဒိယန္တိ ဂယှန္တိ နိဿိယန္တိ။ မူလဋီ၁။၅၄။

ဥပါဒိယန္တိ° (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+အန္တိ] ယူကုန်၏။ မြဲစွာ–ပြင်းထန်စွာ–ယူကုန်၏။ စွဲလမ်းကုန်၏။ ဥပါဒိယတိ° (က) ကြည့်။

ဥပါဒိယန္တိ၂ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+အန္တေ] မှီ–စွဲမှီ–အပ်ကုန်၏။ ဥပါဒိယတိ၂(ခ) ကြည့်။

ဥပါဒိယီ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+တုံ] ယူပြီ၊ စွဲလန်းပြီ။ ဥပါဒိယတိ° (က) ကြည့်။

ဥပါဒိယီသု (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+ဥံ] ယူကုန်ပြီ။ ဥပါဒိယတိ° (က) ကြည့်။

ဥပါဒိယိဿသိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+သ္သသိ] ယူလတ္တံ့၊ စွဲလန်းလတ္တံ့။ ဥပါဒိယတိ°–(က) ကြည့်။

ဥပါဒိယိဿာမိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+သ္သာမိ] ယူလတ္တံ့၊ စွဲလန်းလတ္တံ့။ ဥပါဒိယတိ°–(က) ကြည့်။

ဥပါဒိယေထ°(ကြို)[ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+ယျာထ] စွဲလမ်းနိုင်ကုန်ရာသလော။ ဥပါဒိယတိ°–(က) ကြည့်။

ဥပါဒိယေထ၂ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+ထေ] ယူ–စွဲလမ်း–မြဲမြံစွာယူ–ပြင်းထန်စွာယူ–ရာ၏။ ဥပါဒိယတိ°–(က) ကြည့်။

ဥပါဒိယေယျ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+ဧယျ] ဥပါဒိယတိ°–(က) ကြည့်။

ဥပါဒိယတေ (ကမ္မ+ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+တေ] ယူ–စွဲလမ်း–မြဲမြံစွာယူ–ပြင်းထန်စွာယူ–အပ်၏။ ဥပါဒိယတိ၂ (က) ကြည့်။

ဥပါဒိယနာ (ထီ၊နှ) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယု] ကပ်ဆောင်ခြင်း၊ ကပ်ယူခြင်း၊ စွဲလမ်းခြင်း။ ဣဒ ပန ကိဉ္စိ ဒေသံ လေသမတ္တံ ဥပါဒိယနာ အဓိကာ။ ဝိမတိ၁။၂၉၄။ ပစ္စယဂဟဏမေ၀ ဟိ ပစ္စယုပ္ပန္နသ ပစ္စယဘူတဓမ္မာနံ ဥပါဒိယနံ။ မဇ္ဈိ၁။၃၂၄။ နှ ကိဉ္စိ လောကေ ဥပါဒိယတိတိ ဣတ္ထေ ကာမုပါဒါနဝသေန ဥပဒိယနံ ပဋိ-

ကွဲပီယတိတိ အာဟ တဏှာဝသေန နဥပါဒိယတိတိ။ မဇ္ဈိ၊၂။၂၁၉။ အံ၊ဌီ၊၃။၁၈၀။ (–သံ၊ဌီ၊၂။၄၁၂။)

ဥပါဒိယမာန (တိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+မာန] ယူ–စွဲလမ်း–သော၊သူ။ ကဟံ ပန သော ဘဝေ ဘိက္ခု ဥပါဒိယမာနော ဥပါဒိယတိတိ။ မဟာ။ ၅၁။ ဥပါဒိယမာနော ဥပါဒိယတိတိ ပဋိသန္ဓိ ဂဏှမာနော ဂဏှာတိ။ မဇ္ဈိ၊၄။၄၄။ ဥပါဒိ-ယမာနော ခေါ ဘိက္ခု ဗဒ္ဓေါ မာရသ။ သံ၊ ၂။၆၁။ ဥပါဒိယမာနောတိ တဏှာမာနဒိဋ္ဌि-ဝသေန ဂဏှမာနော။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၅၈။ သဿတော အတ္တာတိ ဣဒံ ပုရိမဒိဋ္ဌိ ဥပါဒိယမာနံ ဥတ္တရဒိဋ္ဌိ နိဒဿေတုံ ဝုတ္တံ။ မဇ္ဈိ၊၁။၃၁၉။ မူလဋီ၊၂။၁၂၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၂၆။

ဥပါဒိယိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+တ္တာ] ယူ၍၊ စွဲလမ်း၍၊ အကြောင်းပြု၍။ စတ္တာရိ မဟာဘူတာနိ ဥပါဒိယိတ္တာ ပဝတ္တန္တိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၆၃။ ဥပါဒါယာတိ ဥပါဒိယိတ္တာ၊ ဂဟေတ္တာတိ အတ္ထော။ မဇ္ဈိ၊၁။၂၂၆။ ဥပါဒိ-ယိတ္တာတိ ပစ္စယေ ဂဟေတ္တာ။ မဇ္ဈိ၊၁။၃၂၄။ ပဋ္ဌ-ပါဒါနုက္ကမေ "တေ မမာ"တိ အာဒိနာ တဏှာ-ဒိဋ္ဌိဟာဝိသေန ဥပါဒိယိတ္တာ။ မဇ္ဈိ၊၃။၃၈၉။

ဥပါဒိဝိရဟိတ (တိ) [ဥပါဒိ+ဝိရဟိတ] ခန္ဓာ ငါးပါးအပေါင်းမှ ကင်းဆိတ်သော။ အနုပါဒိ-သေသာယာတိ ဥပါဒိဝိရဟိတာယ။ မဟာနိ၊ ၆။၂၂၃။

ဥပါဒိသေသ (ပု) [ဥပါဒိ+သေသ] (၁) ခန္ဓာ ငါးပါးအကြွင်းအကျန်၊ ကိလေသာတို့မှ ကြွင်းကျန်သော ခန္ဓာငါးပါး။ (၂) စွဲလန်းမှု ဥပါဒါန် အကြွင်းအကျန်။ (၁) ဥပါဒိယတိ ကာမုပါဒါဒီဟိတိ ဥပါဒိ၊ ပဋ္ဌကွန္ဓသေတံ အဝိဝစနံ။ ဥပါဒိယေ သေသော ကိလေသေ-ဟိတိ ဥပါဒိသေသော။ ဝိဘာဝိနီ။၂၁၆။ အနု-ပါဒိသေသ–လည်းကြည့်။ (၂) သတိ ဝါ ဥပါဒိသေသော အနာဂါမိတာ။ ဒီ၊၂။၂၅၁။ မ၊ ၁။၉၀။ သံ၊၃။၁၁၃။ ဣတိဝုတ်။၂၂၂။ သုတ္တနိ၊ ၃၉၁။ နေတ္တိ၊ဋီ။၄၀၊၉ရ။ သတိ ဝါ ဥပါဒိ-သေသေတိ ဥပါဒါနသေသေ ဝါ သတိ အပရိ-ကွီဏေ။ ဒီ၊ဋ၊၂။၃၉၅။ မဇ္ဈိ၊၁။၃၀၅။ သတိ ဝါ ဥပါဒိသေသေတိ ဂဟဏသေသေ ဥပါ ဒါနသေသေ ဝိဇ္ဇမာနမ္ပိ။ သံ၊ဋီ၊၃။၂၁၁။ သတိ ဝါ ဥပါဒိသေသေတိ သတိ ဝါ ကိလေသူပါဒိ သေသေ ပဟာတုံ အသက္ကုဏေယျ သတိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋီ။၁၆၁။ သတိ ဝါ ဥပါဒိသေသေတိ ဘဏ္ဍ ဥပါဒိယတိ အတ္ထနော အာရမ္မဏံ ဂဏှာတီတိ ဥပါဒိ၊ ဥပါဒါနံ။ တေသ ကေဒေသေ, အပ္ပဟီနေ သတိတိ အတ္ထော။ သံ၊ဌီ၊၂။၄၄ရ။

ဥပါဒိသေသဒရထ (ပု) [ဥပါဒိသေသ+ဒရထ] ခန္ဓာအကြွင်းအကျန်ကြောင့်ဖြစ်သော ပူပန်မှု။ ဣမမဇ်ဈေ ကာယန္တိ ဣဒံ ဥပါဒိသေသဒရထ-ဒဿနတ္ထံ ဝုတ္တံ။ မဇ္ဈိ၊၄။၁၁၀။ ဥပါဒိသေသ-ဒရထဒဿနတ္ထန္တိ သုဗ္ဗသော ကိလေသုပဓိယာ ပဟီနာယ ခန္ဓောပဓိ အဝသိဋ္ဌာ၊ တပ္ပစ္စယာ ဒရထာ ဥပါဒိသေသဒရထာ၊ တံ ဒဿနတ္ထံ။ မဇ္ဈိ၊၃။၃၂၃။

ဥပါဒိယ (တိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+ကျ] ယူအပ်-စွဲလမ်းအပ်–သော။ တဏှာဒိဋ္ဌိဟိ ဥပါဒိယတ္တာ။ ပဋိသံ၊ဂ်။၂၅၅။

ဥပါဓိ (တိ) [ဥပ+အာ+ဓာ+ဣ] (၁) ရွှေခြေနင်း။ (၂) ကပ်ရောက်၍တင်ထားအပ်သော (အပြစ်)၊ အပြစ်တင်ခြင်း။ ချုပ်ချယ်ခြင်း။ (၁) ဥပါဓိရထမာရုယှာ(ဇာ၊၂။၁၅၅။ ဇာဋ္ဌ၊၆။၂ရ။)တိ သုဝဏ္ဏပါဒုကာ စ ရထံ အာရောပေန္တူတိ အတ္ထော။ ဇာဋ္ဌ၊၆။၂ရ။ ဥပါဓိတိ ပါဒုကဋ္ဌ ဂဟေတ္တာ။ ဇာဋီ၊ဟောင်း။ (၂) သာသဝါ သဥပဓိကာ(ဒီဃ။၉၃)တိ သဒေါသာ သဥပါ-

ရမ္ဘာ။ ဒီ၊ဌ၊၃။ရ၀။ ဥပေစ္စ အာဓိယန္ဓိတိ ဥပါဓိ၊ ဒေါသာရော့ပနာနီ။ သဟ ဥပါဓိဟိတိ သဥ-ပါဓိကာ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ရ၀။ (ပါ၊ဌ-တို့ဌ် သဥပဓိကာ၊ ဋီကာ-ဌ် သဥပါဓိကာ-ဟုရှိသည်။)

ဥပါဝေယျ (တိ) [ဥပါဓိ+ဏေယျ] အခင်း၊ ဆင်ကုန်းနီး၊ အဆင်တန်ဆာ။ သသေတစ္ဆတ္ထံ သဥပါဝေယျံ။ ဇာ၊၂။၃၃၁။ ဇာဌ၊ရ။၂၈၆။

ဥပါနယတိ (ကြို) [ဥပ+အာ+နီ+အ+တိ] (က) ကပ်-ကပ်ဆောင်-လှူ-ပေးလှူ-၏။ (၁) ဆောင်ယူ၏။ (က) ယော မေ ဘိက္ခံ ဥပါနယိ။ အပ၊၁။၅၃။ ယော ဒေဝပုတ္တော မေ မမ ဘိက္ခံ ဥပါနယိ အဒါသိ။ အပ၊ဌ၊၁။၃၃ရ။ (၁) ဥပါနယိ နဂရံ သာဓုရမ္မံ။ ဇာ၊၁။၂၀ရ။ ဇာဌ၊၄။၂၁၊၂၂။ စရိယာဌ။၃၄။ (-ဇာ၊၂။၃၀၂။ ဇာဌ၊ရ။၂၂၂။) ဥပါနယိသု—ဇာဌ၊ရ။၃၀၀။

ဥပါနယိ (ကြို) [ဥပ+အာ+နီ+ဏျိ] ကပ်-ကပ်ဆောင်-ပေးလှူ-ပြီ။ ဥပါနယတိ(က)ကြည့်။

ဥပါနယိ (ကြို) [ဥပ+အာ+နီ+ဏျိ] ဆောင်ယူပြီ။ ဥပါနယတိ(၁) ကြည့်။

ဥပါနယိသု (ကြို) [ဥပ+အာ+နီ+ဥု] ဆောင်ယူကုန်ပြီ။ ဥပါနယတိ (၁) ကြည့်။

ဥပါယ[1] (ပု) [ဥပ+လှ+ဏ။ ဓာန်ဋီ။၃၄၈] (၁) (တောဘူမကတရားတို့သို့) ကပ်ရောက်တတ်သော တရား။ (၂) သင့်လျော်သောအကြောင်း။ အကြောင်းမှန်၊ နည်းလမ်း။ အစီအရင်၊ ဥပါယ် တမည်။ (က) တဏှာဒိဋ္ဌိယော ဟိ တေဘူမက-ဓမ္မေ ဥပေန္ဓိတိ ဥပါယာ။ မ၊ဌ၊၄။၆၃။ (၁) ဥပါယတော (ဒီ၊ဌ၊၂။၂၃၆)တိ ဝိဓိတော။ ...ယေန ဟိ ဝိဓိနာ ဓမ္မာနုဓမ္မပဋိပတ္တိ ဟောတိ။ သော ဥပေတိ တေနာတိ ဥပါယော။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၂၁၁။ ဥပါယကောသလ္လံ။ ဒီ၊ဌ။၁၄၄။ တဿ တဿ ကာရဏံ ဥပါယော။ ဒီ၊ဌ၊၃။၁ရ။ တေနေဝ ဥပါယေနာ(မ၊ဌ၊၁။၁၉၆)တိ တေ-နေဝ အဝိဟိသာပဒေ ဝုတ္တေန ဝိဓိနာ။ မ၊ဋီ၊ ၁။၂၉၄။ ဥပါယေနာ(မ၊ဌ၊၂။၃၁၃)တိ ပထေန ဉာယေန။ မ၊ဋီ၊၂။၃၂၀။ ဥပါယေနာ(မ၊ဌ၊၄။ ၂၃၁)တိ ယေန ဝိဓိနာ အရိယမဂ္ဂေါ ဘာဝေ-တဗ္ဗော။ မ၊ဋီ၊၃။၄၁၉။ ဣမိနာဝုပါယေနာ (အဘိ၊ဌ၊၃။၁၅၆)တိ ခန္ဓာဒိဘာဝါဝိဟေနတော-တိ ဧဝံ ဝုတ္တေန ဟေတုနာ။ ဥပပတ္တိသာဓန-ယုတ္တိ ဟိ ဣဓ ဥပါယောတိ ဝုတ္တာ။ အနုဋီ၊ ၃။၁၀၀။ နိဿရဏမ္ပိ စ ဖလံ ဥပါယော စ။ နေတ္တိ။၃။ နေတ္တိ၊ဋီ။၂၆။ နေတ္တိ၊ဝိ။၂ရ။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၁။၄၈၀။ ဥပါယောတိ အရိယမဂ္ဂပဒ-ဋ္ဌာနဘူတာ...မဂ္ဂ နိဗ္ဗာနာဓိဂမဿ စ ဟေတု-ဘာဝတော ဥပါယော။ နေတ္တိ၊ဌ။၂၂။ ပစ္စယ-သာမဂ္ဂီ ဥပဂန္ဓာ အယတိ ပဝတ္တတိ ဖလံ ဧတေနာတိ ဥပါယော။ ကော သော? အရိယ-မဂ္ဂဿ ပုဗ္ဗဘာဂပဋိပဒါ။ ပုရိမာ ပဋိပဒါ ဟိ ပစ္ဆိမာယ ပဋိပဒါယ အဓိဂမူပါယော, ပရမ္ပ-ရာယ မဂ္ဂနိဗ္ဗာနာဓိဂမဿ စ ဥပါယော။ နေတ္တိ၊ ဝိ။၂ရ။ အာဃာတာဒီနံ အကရဏ-ယတာ...ဧဝံ တံတံပယောဇနာဓိဂမဟေတု ဥပါယော၊ ဒီ၊ ဋီ၊၁။၁၉၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၈၀။ အယံ ဥပါယော (နေတ္တိ။ရ) တိ ...တံ ဝိသုဒ္ဓိယာ အဓိဂမ-ဟေတုဘာဝတော ဥပါယော။ နေတ္တိ၊ဌ။၄၅။

ဥပါယ[2] (နာ) [ဥပါယ+ကောသလ္လ] အကြောင်း ဟုတ်သည်-ဥပါယ်-နည်းပရိယာယ်-ဌ် လိမ္မာ ခြင်း။ ဓမ္မေန ဉာယေန ဥပါယသော နယံ။ ဇာ၊၁။၁ရ၉။ ဇာဌ၊၃။၄၂၁။ ဥပါယသောတိ ဥပါယကောသလ္လေန။ ဇာဌ၊၃။၄၂၂။

ဥပါယကရဏ (နာ) [ဥပါယ+ကရဏ] အကြောင်း မှန်-နည်းလမ်း-ကို ပြုလုပ်ခြင်း။ မုဏ္ဍနသ ဥပါယကရဏတ္ထံ မဇ္ဈေ ပဋိသခါနံ ပဋိသခါ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၉၉။ (-ပဋိသံ၊ဌ၊ ၁။၉ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၉၀။)

ဥပါယကုသလ (တိ) [ဥပါယ+ကုသလ] အကြောင်းဟုတ်သည်–နည်းလမ်း–ဥပါယ်–၌ လိမ္မာသော၊ သူ။ အာယကုသလော အပါယကုသလော ဥပါယကုသလော ·မဟာ· ကောသလ္လေန သမန္နာဂတောတိ။ ·နေတ္တိ·၁၉။ ဥပါယောတိ သတ္တာနံ အစ္စာယိကေ ကိစ္စေ ·ဝါ· ဘယေ ဝါ ဥပ္ပန္နေ တသ္မိံ ကိစ္စန္တရသမတ္ထံ ဌာနုပ္ပတ္တိကာရကံ၊ ·တတ္ထ· ကုသလောတိ အတ္ထော။ ·နေတ္တိ·ဋ္ဌ·ရ၈။ အစ္စာယိကေ ကိစ္စေ ဝါ ဘယေ ဝါ ဥပ္ပန္နေ သတိ တသ္မိံ ကိစ္စသ္မိံ, ဘယသ္မိံ ဝါ တိကိစ္ဆနသမတ္ထေ ဌာနုပ္ပတ္တိယကာရကေ ကောဝိဒတ္တာ ဥပါယကုသလောတိ ။ ·နေတ္တိ·ဝိ·၁၁၃။ ·ဟောဓိသတ္တော· ... ·ပညာဝါ ဥပါယ–ကုသလော· အဟောသိ။ ·စာ·ဋ္ဌ·၁။၄၅၅။

ဥပါယကောသလ္ဟ (နာ) [ဥပါယ+ကောသလ္ဟ] (က) သင့်လျော်သောအကြောင်း–နည်းလမ်း–ဥပါယ်–တို့၌ သိမြင်လိမ္မာကျွမ်းကျင်ခြင်း။ (၁) (ဒါနစသော ပါရမီတို့၏) အကြောင်းဖြစ်သော ပညာ။ (က) သမ္ဘာဝိ တတြုပါယာ ·ပညာ ဥပါယကောသလ္ဟ(အဘိ·ဝိ·၃၃၄။ ဝိသုဒ္ဓိ·၂။ရ၀)နှင့် ဤဒံ ·ပန· အစ္စာယိကကိစ္စေ ·ဝါ· ဘယေ ·ဝါ· ဥပ္ပန္နေ တသ္မိံ ကိစ္စန္တရတ္ထံ ဌာနုပ္ပတ္တိယကာရကဇာနနဝသေနေ ·ဝေဒီ·တဗ္ဗံ။ ·အဘိ·ဋ္ဌ·၂။၃၉ရ။ သမ္ဘတ္ထ ·ပန· တေသံ တေသံ ဓမ္မာနံ ဥပါယေသု နိမ္ဗတ္တိကာရကေသု တံ·ခဏ–ပ္ပ·ဝတ္ထံ ဌာနုပ္ပတ္တိကံ ·ကောသလ္လံ· ·ဥပါယ–ကောသလ္လံ· ·နာ·မ။ ·ဝိသုဒ္ဓိ·၂။ရ၀။ ·ဥပါယေ· ·တသ္မိ· ·တသ္မိ· ·အတ္ထသ္မိ· ·နိမ္ဗတ္တိကာရကေ· ·ကောသလ္လန္တိ· ·ဝိသုံ· ·ဝိသုံ· ·ကောသလ္လ·ပဒံ· ·သမ္ဘဒ္ဓိ·တဗ္ဗံ။ ·ဝိသုဒ္ဓိ·ဋီ·၂။ရရ။ (၁) ·ဝေ· ·မဟာ–ကရုဏာ· ·ဥပါယကောသလ္ဟ·။ ·တတ္ထ· ·ဥပါယ–ကောသလ္လံ· ·နာ·မ· ·ဒါနာဒီနံ· ·ဟောဓိသတ္တာရ–ဘာဝသ· ·နိမိတ္တာဘူတာ· ·ပညာ·။ ·ဒီ·ဋီ·၁။ရ၂။ ·သီ·ဋီ·သစ်·၁။၂၅၈။

ဥပါယကောသလ္ဟဉ္ဘ(နာ) [ဥပါယကောသလ္ဟ+ဉ္ဘ] သင့်လျော်သောအကြောင်း–ဥပါယ်–နည်းလမ်း–တို့၌ ကျွမ်းကျင်လိမ္မာသော အသိဉာဏ်။ ·ဤ·ဒမသ· ·အဇ္ဇ· ·ဂေဟံ· ·ဂတသ· ·ဘရိယာယ· ·မရုဏကာရကန္တိ· ·ဥပါယကော–သလ္လဉ္ဘကေနေ·ဝ· ·အညာသိ·။ ·စာ·ဋ္ဌ·၃။၃၂၅။

ဥပါယကောသလ္ဟတ္ထိ (တိ) [ဥပါယကောသလ္ဟ+အတ္ထိ] အကြောင်းမှန်၌ကျွမ်းကျင်ခြင်းကို အလိုရှိသော၊သူ။ တံ ·ဤ·စ္ဆန္ဒေန· ·ယသ္မာ· ·ဥပါယ–ကောသလ္လတ္ထိနာ· ·အနုပါယကောသလ္လံ· ·ဝိယ· ·သံ·ကိလေသော· ·ဇာနိတဗ္ဗော·တိ။ ·ဝိသုဒ္ဓိ·ဋီ·၁။၂၄။

ဥပါယကောသလ္ဟပုဗ္ဗင်္ဂမ (တိ) [ဥပါယကောသလ္ဟ+ပုဗ္ဗင်္ဂမ] အကြောင်းမှန်–ဥပါယ်–နည်းလမ်း–၌ ကျွမ်းကျင်လိမ္မာသော အသိဉာဏ်ပညာရှေ့ဆွားရှိသော။ ·ဤ·တိ ·ဝေ· ·ပကာရံ· ·သကလမေ·ဝ· ·သုတဝိသယံ· ·ဥပါယကောသလ္ဟပုဗ္ဗင်္ဂမာယ· ·ပညာယ·...ဩဂါဟေ·တွာ။ ·သီ·ဋီ·သစ်·၁။၂၈၅။

ဥပါယကောသလ္ဟယောဂ (ပု) [ဥပါယကောသလ္ဟ+ယောဂ] အကြောင်းမှန်–ဥပါယ်–နည်းလမ်း–တို့၌ ကျွမ်းကျင်လိမ္မာသောအသိဉာဏ်နှင့်ယှဉ်ခြင်း။ ·ပညာ·ဝသေန· ·ဟိ· ·ဥပါယကောသလ္ဟ–ယောဂတော· ·ပရိစ္စာဂေါ· ·ပရဟိတ·ပ·ဝတ္ထိယာ· ·ဒါနပါရမိ·ဘာ·ဝ· ·ဥ·ပေတိ·။ ·သီ·ဋီ·သစ်·၁။၂၆၅။ (–မ·ဋီ·၂။ရ၀။)

ဥပါယစိန္တာ (ထီ) [ဥပါယ+စိန္တာ] အကြောင်းမှန်–ဥပါယ်–နည်းလမ်း–ကို ကြံစည်ခြင်း။ ·ပါ·ပ–ကိရိယာသု· ·ဥပါယစိန္တာ·ဝသေန· ·ပါ·ပ· ·ကတ္တာ·။ ·မ·ဋ္ဌ·၁။၁၉၂။ ·အဘိ·ဋ္ဌ·၂။၄၉၅။ ·ပဋိသံ·ဋ္ဌ·၁။၁၁၂။ ·၃·ဝ·ဝ။ ·သာ·ရတ္ထ·ဋ္ဌ·၃။၈၁။ (–·မူ·လဋီ·၂။၂၂၉။ ·အနုဋီ·၂။၂၂၃။ ·ဝိသုဒ္ဓိ·ဋီ·၂။ရ၈။)

ဥပါယစာနန (နာ) [ဥပါယ+စာနန] အကြောင်းမှန်–နည်းလမ်း–ဥပါယ်–ကိုသိခြင်း။ ·အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပါယညူ (တိ) [ဥပါယ+ဉာ+ဍု] အကြောင်းမှန်-နည်းလမ်း-ဥပါယ်-ကိုသိသော၊သူ။ ဥပါယေန သမန္နာဂတာ ဥပါယညူ ဝိသာရဒါ။ ဝိ၊ဌ၊၂။ ၁၃၉။ တသာ နာဝါယ အာဟာရကပဋိ-ဟရကာဒိဥပါယဇာနနေန ဥပါယညူ။ သုတ္တနိ၊ ဌ၊၂။၆၄။

ဥပါယတိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဏှ+အ+တိ] ချဉ်း-ကပ်-ကပ်ရောက်-၏။ ဝိဝိဓေဟိ ဥပါယန္တိ။ ဇာ၊၁။ ၂၁၆။ ဇာ၊ဌ၊၄။၅၆။ ဝိဝိဓေဟိတိ ဝိဝိဓေဟိ ဥပါယေဟိ ဩတာရာပေက္ခာ ဥပဂစ္ဆန္တိ။ ဇာ၊ ဌ၊၄။၅၈။

ဥပါယန္တိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဏှ+အ+ဏ္ဍန္တိ] ချဉ်း-ကပ်-ကပ်ရောက်-ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပါယတ္ထ (ပု) [ဥပါယ+အတ္ထ] (၁) အကြောင်း-ဟူသော အနက်သဘော။ (တိ)(၂) ဥပါယ-အကြောင်းဟူသော-အနက်ရှိသော(သဒ္ဒါ)။ (၁) ဟေတုဌေနာတိ ဥပါယတ္ထေန။ မူလ၊ဋီ၊၁။၉၈။ (တိ)(၂)ယောနိသောတိ စေတ္ထ ဥပါယတ္ထော ယောနိသောသဒ္ဒေါတိ ဒသေန္တော အာဟ ဥပါယေန ပဝေနာတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၅၅။ (-မူလဋီ၊၂။၁၆၆။ နေတ္တိ၊ဋီ။၅၃။)

ဥပါယဒဿန (နာ) [ဥပါယ+ဒဿန] အကြောင်း-မှန်ကိုပြခြင်း၊ ပြီးစီးကြောင်းဥပါယ်ကို ပြခြင်း။ တသ ပရိဝဇ္ဇေ ဥပါယဒဿနံ။ သာရတ္ထ၊ ၁။၂၀၇။ သတ္ထာစ္ဆကိရိယာဒိဂ္ဂဟဏံ ပန တသ ဥပါယဒဿနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၉၉။ (-မ၊ဋီ၊၂။၉၁။)

ဥပါယဒဿနမုခ (နာ) [ဥပါယဒဿန+မုခ] အကြောင်းဥပါယ်ကို ပြခြင်းလျှင်-အဦးမူ-ပြဋ္ဌာန်း-ခြင်း။ ဏှတရာယ အဝိပ္ပါယမဂ္ဂနသ ဝ ဥပါယဒဿနမုခေန ထာသံ အညမညံ အဝိရောဓံ ဒသေတုံ ကုသလာ ကုသလာနံ ပနာတိ အာဒိမာဟ။ အနုဋီ၊၂။၁၉၇။

ဥပါယန (နာ) [ဥပ+အာ+ဏှ+ယု] လက်ဆောင်-ပဏ္ဏာ။ ဥပါယနာနိ မေ ဒဇ္ဇုံ။ ဇာ၊၂။၁၅၁။ ဇာ၊ဌ၊၆။၁၈။ ဥပါယနာနိတိ ပဏ္ဏာကာရာနိ။ ဇာ၊ဌ၊၆။၁၉။ တိမ္ဗာနိ ကတ္တာန ဥပါယနာနိ။ ဇာ၊၂။၃၁၁။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၂၃၈။ ဥပါယနာနိတိ ပဏ္ဏကာရေ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၂၃၉။ (-စရိယာ၊ဌ။၄ရ။)

ဥပါယနိဒဿန (နာ) [ဥပါယ+နိဒဿန] အကြောင်း-ဥပါယ်ကိုညွှန်ပြကြောင်းဖြစ်သောပုဒ်။ ဏှတိတိ ဥပါယနိဒဿနံ၊ ဏှမိနာ ဥပါယေနာတိ အတ္ထော။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄၃၁။ မဟာနိ၊ဌ။၃၀၁။

ဥပါယန္တရ (နာ) [ဥပါယ+အန္တရ] အကြောင်း-ဥပါယ်-တမျိုး။ အဝိပ္ပါယဝိဇာနနံ အညေနပိ ကေနစိ ဥပါယန္တရေန သမ္ဘဝတိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ရ၁။

ဥပါယပညာ (တိ) [ဥပါယ+ပညာ] အကြောင်း-မှန်-ဥပါယ်-နည်းလမ်း-ကိုသိသော-ပညာ။ စိဝရကမ္မာဒီသု ဏှတိကတ္ထမေဝသု ဥပါယ-ပညာယ သမန္နာဂတေန ဘဝိတမ္ပံ။ မ၊ဌ၊ ၃။၁၂၉။ (-ဇာ၊ဌ၊၂။၁၅၈။ ဒီ၊ဋီ။၃။၂၀၉။ မ၊ ဋီ၊၃။၈၃။)

ဥပါယပဋိပတ္တိ (ထီ) [ဥပါယ+ပဋိပတ္တိ] အကြောင်း-မှန်အားဖြင့်ကျင့်ခြင်း။ အကြောင်းအားလျှော်-သောအကျင့်။ ပညာသတိတေန ပန ဝိရိယေန ကိဠေ ဒုရဓိဂမံ ဥပါယပဋိပတ္တိတော။ စရိယာ၊ ဌ။၂၈၈။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ရ၉။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၆၆။ (-နေတ္တိ၊ဌ။၂၂။)

ဥပါယပဋိသံယုတ္တ (တိ) [ဥပါယ+ပဋိသံယုတ္တ] အကြောင်း-နည်းလမ်း-နှင့်-စပ်ယှဉ်သော-ဆက်စပ်သော-ပတ်သက်သော။ ဩပါယိကန္တိ ဥပါယပဋိသံယုတ္တံ။ ဝဇိရ။ ၄၁ရ။ ဩပါယိကန္တိ ဥပါယပဋိသံယုတ္တံ တေ ဥပဏ္ဍာယဂ္ဂဟဏံ။ သာရတ္ထ၊၃။၂၃၂။

ဥပါယပထမနသိကာရလက္ခဏ (တိ) [ဥပါယ ပထမနသိကာရလက္ခဏ] သင့်လျော်သော အကြောင်းအားဖြင့် နှလုံးသွင်းခြင်း လက္ခဏာ ရှိသော။ အယုံ ဝုစ္စတိတိ အယံ ဥပါယ-ပထမနသိကာရလက္ခဏော ယောနိသော-မနသိကာရော နာမ ဝုစ္စတိ။ မဇ္ဈိ၊၁။၁၄၉။

ဥပါယုပယောဂ (ပု) [ဥပါယ+ပယောဂ] သင့်လျော်သောအကြောင်း-နည်းမှန်လမ်းမှန်-အားဖြင့် အားထုတ်ခြင်း။ သမ္မာပယောဂေါ ဥပါယပယောဂေါ ဉာယာရမ္ဘော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၊(-၁၅)။

ဥပါယပရိဂ္ဂဟ (ပု) [ဥပါယ+ပရိဂ္ဂဟ] အကြောင်းမှန်ကိုသိမ်းဆည်းခြင်း။ အသမ္ဘဝေနော ဥပါယ-ပရိဂ္ဂဟော အနုပါယပရိဝဇ္ဇနေ စ သမ္ဘုယ္ဟတိ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၃၄၉။ မ၊ဋီ၊၁။ ၂၄၈။ သံ၊ဋီ၊၃။ ၂၁၆။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။၁၆၃။ ဥပါယပရိဂ္ဂဟောတိ ဇေတ္ထ သီလဝိသောဓနာဒိ,ဂဏနာဒိ,ဥဂ္ဂဟကော-သလ္လာဒိ စ ဥပါယော။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၉၄။ မ၊ဋီ၊ ၁။၃၄၄။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၅၅။

ဥပါယပရိစ္ဆာဂ— ဥပါယာပရိစ္ဆာဂ-ကြည့်။

ဥပါယပရိယေသနစိတ္တ (နာ) [ဥပါယပရိ ယေသန+စိတ္တ] အကြောင်းကို ရှာဖီးသော စိတ်။ တသ္မာ စိတ္တသ္မာ ဥပါယပရိယေသနစိတ္တံ တတောပိ စိတ္တတရံ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၉၉။ ဥပါယ-ပရိယေသနစိတ္တန္တိ ဟတ္ထပါဒါ ဧဝံ လိခိ-တမ္ဘာတိအာဒီနာ ယထာဝုတ္တဥပါယသ္မာ စေဝ ပုဗ္ဗေ ပဝတ္တသ္မာ ဘူမိပရိကမ္မဝဏ္ဏဂေတုသမ္ဘာ-ယောဇနုပါယသ္မာ စ ဝသေန ပဝတ္တံ စိတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၅၃။

ဥပါယပုစ္ဆာ (ထီ) [ဥပါယ+ပုစ္ဆာ] အကြောင်းကိုမေးသော ပုစ္ဆာ။ ကိန္တိ တေ အဓိဂတန္တိ ဥပါယပုစ္ဆာ။ ဝိ၊ဋီ၊ ၂။၈၁။ မ၊ဋီ၊၄။၆၄။ ဥပါယ ပုစ္ဆာတိ အဓိဂမုပါယပုစ္ဆာ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂၈၃။ မ၊ဋီ၊၃။ ၂၈၅။

ဥပါယပ(ဝ)ဓာန (ပု၊နာ) [ဥပါယ+ပဓာန] အကြောင်းမှန်-နည်းလမ်းမှန်-အားဖြင့် အားထုတ်ခြင်း။ သံဝိဂ္ဂသ္သ စ ယောနိသော ပဓာနန္တိ ဧဝံ သံဝေဂဇာတသ္သ ဥပါယပဓာနံ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။၁၆၆။ အဘိ၊ဋီ၊၁။ ၉၆။ ဥပါယပဓာနန္တိ ဥပါယေန ပဝတ္တေတဗ္ဗံ ဝီရိယံ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။ ၁၈၃။ (-မ၊ဋီ၊ ၃။ ၁၆၈။ အဘိ၊ဋီ၊ ၁။ ၄၃၄။) သမ္မပ္ပ-ဓာနာတိ ကာရဏပ္ပဓာနာ ဥပါယပ္ပဓာနာ ယောနိသောပဓာနာ။ အဘိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ရ၆။ (-မူလဋီ၊ ၂။ ၁၆ ၂။)

ဥပါယမဂ္ဂ (ပု) [ဥပါယ+မဂ္ဂ] သင့်သောအကြောင်းဟူသော-နည်းလမ်း-လမ်းစဉ်။ အရဟတ္တ-ဉာဏသခ်ါတသ္သ မောနသ္သ ပထေသု ဥပါယ-မဂ္ဂေသု သတ္ထတိ သဟောဓိပကွိယဓမ္မေသု။ ထေရ၊ဋီ၊ ၁။ ၁၉၄။ (-သာရတ္ထ၊ ၃။ ၄၆။)

ဥပါယမဂ္ဂညူ (တိ) [ဥပါယမဂ္ဂ+ဉယ+ဍု] သင့်သော အကြောင်းဟူသော-နည်းလမ်း-လမ်းစဉ်-ကို သိသော၊သူ။ နာ တွံ ဥပါယမဂ္ဂညူ (အပ၊ ၂။ ၁ ၂ ၀)တိ တွံ နိဗ္ဗာနာဓိဂမူပါယဘူတ-မဂ္ဂညူ နာ အဟောသိတိ အတ္ထော။ အပ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၃ ရ။

ဥပါယမနသိကာရ (ပု) [ဥပါယ+မနသိကာရ] သင့်လျော်သောအကြောင်း-နည်းလမ်း-အား ဖြင့် နှလုံးသွင်းခြင်း။ (ကုသိုလ်ဖြစ်ခြင်း၏) အကြောင်းဖြစ်သော နှလုံးသွင်းခြင်း။ ဥပါယ-မနသိကာရာ(ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ ၅ ၀)တိ ဥပါယေန မနသိ-ကရဏတော မနသိကာရသ္သ ပဝတ္တနတော။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ ၄ ၀။ ဥပါယမနသိကာရော(ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၃ ၆)တိ ကုသလဓမ္မပ္ပဝတ္တိယာ ကာရဏ-ဘူတော မနသိကာရော။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၁ ၁။ (-ဒီ၊ ဋီ၊ ၁။ ၉ ရ။)

ဥပါယမနသိကာရပရိယာယ (ပု) [ဥပါယမန

သိကာရ+ပရိယာယ] ဥပါယမနသိကာရ၏ ပရိယာယ်။ ဤဒါနီ တံ ဥပါယမနသိကာရ-ပရိယာယံ ယောနိသောမနသိကာရံ သဒ္ဓေပ-တော...ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၄၈။

ဥပါယမနသိကာရသမ္ဘတ္တိ (ထီ) [ဥပါယမနသိကာရ+သမ္ဘတ္တိ] သင့်လျော်သော အကြောင်းနည်းလမ်းအားဖြင့် နှလုံးသွင်းခြင်း၏ ပြည့်စုံခြင်း။ ယောနိသောမနသိကာရသမ္ဘဒါတိ ဥပါယမနသိကာရသမ္ဘတ္တိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၆၉။

ဥပါယယောနိသောအတ္ထဒီပကတာ (ထီ) [ဥပါယ+ယောနိသော+အတ္ထ+ဒီပက+တာ] ဥပါယအနက် ယောနိသောအနက်ကိုပြသည်၏ အဖြစ်။ သမ္ဘာသဒ္ဒသ ဉပါယယောနိသောအတ္ထဒီပ-ကတံ သန္ဓာယ ဥပါယပွဓာနာ ယောနိသော-ပဓာနာတိ ဝုတ္တံ။ မူလဋီ၊၂။၁၆၂။

ဥပါယဝန္တု (တိ) [ဥပါယ+ဝန္တု] သင့်လျော်လျောက်ပတ်သော အကြောင်း ရှိသော၊သူ။ ဧနုတောပိ ဟိ ဥပါယဝန္တာနံယေဝ ခီရ-ပဋိလာဘော ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊၁။၈၁။

ဥပါယဝိနိဗဒ္ဓါနုပြ္ဏဟန (တိ) [ဥပါယဝိနိဗဒ္ဓ+အနုပြ္ဏဟန] သင့်လျော်သောအကြောင်းကို တားမြစ်နှောင့်ယှက်တတ်သောတရားကို အဖန်ဖန် ပွားခြင်း။ သြလိယနာတိဓာဝနာပရဂ္ဂိဟော ဥပါယဝိနိဗဒ္ဓါနုပြ္ဏဟနာ မိစ္ဆာဘိနိဝေသ-သမန္နာဂမော။ မ၊ဋီ၊၁။၁၂၀။

ဥပါယဝိနိဗန္ဓဝိဝေန (နာ) [ဥပါယဝိနိဗန္ဓ+ဝိဝေန] သင့်လျော်သောအကြောင်းကို တားမြစ်နှောင့်ယှက်တတ်သောတရားကို မှုတ်လွှင့်ပယ်ရှားခြင်း။ သြလိယနာတိဓာဝနာဝိသေဇ္ဇနံ ဥပါယဝိနိ-ဗန္ဓဝိဝေန မိစ္ဆာဘိနိဝေသာနုသာရိဘာဝေါ။ သံ၊ဋီ၊၁။၅၂။

ဥပါယဝိရိယ (ပု) [ဥပါယ+ပဝတ္တ+ဝိရိယ] သင့်လျော်လျောက်ပတ်သော-နည်းလမ်း-အစီအရင်-အားဖြင့်ဖြစ်သော အားထုတ်မှု။ ဥပါယ-ဝိရိယေနာ(သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၅ရ)တိ အနုပ္ပန္နာကုသ-လာနံ အနုပ္ပါဒနာယ ဝိဓိနာ ပဝတ္တဝိရိယေန။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၀၃။

ဥပါယသန္ဓသန (နာ) [ဥပါယ+သန္ဓသန] သင့်လျော်သောအကြောင်းကို ပြခြင်း။ ဥပါယသန္ဓ-သနတ္ထံ ဝုတ္တံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁၂။ (-သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၁။၃၄၃။)

ဥပါယသမဂ္ဂီ (တိ) [ဥပါယ+သမဂ္ဂီ] သင့်လျော်-လျောက်ပတ်-သော အကြောင်းနှင့်ပြည့်စုံသော၊သူ။ ဥပါယသမဂ္ဂီနံယေဝ နိပ္ပဇ္ဇနဘာဝံ ဒဿေန္တော "ဧနု ဝိယ ခီရ" နွဲ့ အာဟ။ ဝိမတိ၊၁။၁၉။

ဥပါယသမ္ဘဒါ (ထီ) [ဥပါယ+သမ္ဘဒါ] ပြည့်စုံသော အကြောင်း။ အသင့်အားဖြင့် အားထုတ်ခြင်း။ ဥပါယသမ္ဘဒါယေတမဓိဝစနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၆။ ဥပါယသမ္ဘဒါယာတိ သမ္ဘန္နဥပါယသာ၊ ဥယာ-ရမ္ဘသာတိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၀။

ဥပါယသမ္ဘန္န (တိ) [ဥပါယ+သမ္ဘန္န] အကြောင်း-ဥပါယ်-နည်းပရိယာယ်-နှင့်ပြည့်စုံသော၊သူ။ ထေရော "ဥပါယသမ္ဘန္နော သာမဏေရော"တိ ဝါသိဖလံ ပဝေသေတ္တာ အဒါသိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄၃၀။

ဥပါယသမ္ဘာဒန (နာ) [ဥပါယ+သမ္ဘာဒန] အကြောင်းမှန်၏ ပြည့်စုံခြင်းကို ပြီးစီးစေခြင်း။ မုဏ္ဍနသ ဥပါယသမ္ဘာဒနတ္ထံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။ ၂၉၀။ ဥပါယသမ္ဘာဒနတ္ထန္တိ အနိစ္စာ-ဒိဝသေန သုဋ္ဌု ပရိဂ္ဂဏှံ ပရိမဒ္ဒနာ ဥပါယော၊ တသ သာဓနတ္ထံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၅၄။

ဥပါယသမ္ဘာဒိတ (တိ) [ဥပါယ+သမ္ဘာဒိတ] သင့်လျော်-လျောက်ပတ်-သော အကြောင်း

အားဖြင့်ပြီးစေအပ်သော။ ပညာပရိဏာမိတေသု ဥပါယသမ္ဘာဒိတေသု။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ငါ့၂။ရ။

ဥပါယသဟိတ (တိ) [ဥပါယ+သဟိတ] အ ကြောင်း–ဥပါယ်–နှင့်တကွဖြစ်သော။ ကုသ–လသ ကရဏာကရဏေသု အာဒီနဝါနိသံသ–ပစ္စဝေက္ခဏ် ပရေဟိ ဥသာဟနန္တိ ဧဝမာဒိ–ဥပါယသဟိတေန။ မူလဋီ၊၁။၉၉။ -

ဥပါယာစိက္ခဏ (နဉ) [ဥပါယ+အာစိက္ခဏ] အ ကြောင်း–နည်းလမ်း–ကို ပြောကြားခြင်း။ ဒါနဂ္ဂံ ပန ဣမေသံ ဒသေန္တော ဥပါယာ–စိက္ခဏေန ပိတိ ဥပ္ပါဒေန္တော။ ပေတဝတ္ထု၊၁၁၄။

ဥပါယာဇာနန (နဉ) [ဥပါယ+အဇာနန] အ ကြောင်းမှန်–ဥပါယ်–နည်းပရိယာယ်–ကို မသိ ခြင်း။ တသ ဥပဒ္ဓဝသ အဘာဝေ ဥပါယာ–ဇာနနတော အယ် အသမ္ဘဝူတိ ဟေတုပတိ–ရူပကမဟေတုံ ဝတ္တာ။ ဝဇိရ၊၁၄၆။

ဥပါယာပရိစ္စာဂ (ပု) [ဥပါယ+အပရိစ္စာဂ] သင့် လျော်သောအကြောင်းကိုမစွန့်ခြင်း။ မုဌ္ဌသတိ ဥပါယာပရိစ္စာဂေ အနုပါယာပရိဂ္ဂဟေ စ အသမတ္ထော ဟောတိ။ ဒီဋ္ဌ၊၂။၃၄၉။ မဇ္ဈ၊၁။ ၂၄ရ။ သံဋ္ဌ၊၃။ ၂၁၆။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၃။ (အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၂။ ၂၀၉–ဌ ဥပါယပရိစ္စာဂ–ဟု ရှိနေသည်။ ရှိသည်အတိုင်းလည်း "အကြောင်းကိုစွန့်ခြင်း" ဟု ဘာသာဋီကာ၌ အနက်ပေးထားသည်။)

ဥပါယာသ (ပု) [ဥပ+အာ+ယသ+ဏ။ ဥပါ–ယာသေတိ ဥပတာပေတီတိ ဥပါယာသော။ သံဋီ၊၂။ ၂၀၉] လွန်ကဲသော–အားကြီးသော–ပြင်းစွာ–လွန်စွာ–ပင်ပန်းခြင်း။ စိတ်၏ ပင်ပန်းခြင်း။ ဥပ္ပဇ္ဇန္တီ သောကပရိဒေဝဒုက္ခဒေါမန–သုပါယာသာ။ ဒီ၁။၃၃။ မဟာနိ။၄။ (–ဒီ၊ ၂။ ၂၄၄။ အံ၁။ ၅၂။ ၄၃၉။ ဣတိဝုတ်။ ၂ရ၁။ အဘိ၊ဝိ၁၀၅။) ဝိသာဒလက္ခဏော ဥပါယာ–သော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၁။ ၁၁ ၂။ ဘုသော အာယာသော ဥပါယာသော။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ ၂၅။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၃ရ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ရ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၁။ ၄၁၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၉၉။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂ရ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၅၅ ၂ ၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ ၂ ၀ ၁။) ဘုတိဗျသနာဒိနာ ဗုဒ္ဓသ ပရိ–ဒေဝေနာပိ (ပရိဒေဝနာယပိ) အသက္ကုဏန္တသ အန္တောဂတသောကသမုဋ္ဌိတော ဘုသော အာယာသော ဥပါယာသော။ ဒီ၊ဋီ၁။ ၁ရ ၆။ သီ၊ဋီ၊သစ်၁။ ၄ ၅ ၁။

ဥပါယာသကိလေသ (ပု) [ဥပါယာသ+ကိလေသ] ပြင်းစွာပင်ပန်းခြင်းကိလေသာ။ ဗဟုပါယာ–သာတိ ဒိဋ္ဌမ္မိကသမ္ပရာယိကော ဥပါယသ–ကိလေသောယေဝေတ္ထ ဗဟု။ မ၊ဋ္ဌ၁။ ၃ ၆ ရ။

ဥပါယာသမ္ဘ (တိ) [ဥပါယာသ+ဘ] ပြင်းစွာ–လွန်စွာ–ပင်ပန်းခြင်းသဘောရှိသော၊သူ။ သောကပရိဒေဝဒုက္ခဒေါမနဿုပါယာသမ္ဘာ သတ္တာ သောကပရိဒေဝဒုက္ခဒေါမနဿုပါ–ယာသေဟိ ပရိမုစ္စန္တိ။ သံ၊ဋ္ဌ။ ၃။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ရ။ သောကဘ္ဘတော ပရိဒေဝဘ္ဘတော ဥပါယာ–သဘ္ဘတော။ ပဋိသံ။ ၄ ၁ ၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂ ၄ ၆ ၊ ၂ ၉ ၉။ သောကပရိဒေဝဥပါယာသဟေတုတာယ သောကပရိဒေဝဥပါယာသဘ္ဘတော။ ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၃ ၁ ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂ ၄ ရ။

ဥပါယာသနိဒ္ဓေသ (ပု) [ဥပါယာသ+နိဒ္ဓေသ] ဥပါယာသကို အကျယ်ဝေဖန်ပြရာ။ ဥပါယာ–သနိဒ္ဓေသေ အာယာသနဒ္ဓေန အာယာသော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၁။ ၁ ၄ ၄။

ဥပါယာသနာ (ထီ) [ဥပ+အာယာသနာ] ပြင်း စွာပင်ပန်းခြင်း။ အာယာသနာ ဥပါယာသနာ အာယာသိတတ္တံ။ ပဋိသံ။ ၃ ရ။ အာယာသနာ–လည်းကြည့်။

ဥပါယာသပရိယောသာန (တိ) [ဥပါယာသ+ပရိ ယောသာန] ဥပါယာသအဆုံးရှိသော။ ကော–ဒသာဟိတိ ရာဂါဒီဟိ ဥပါယာသပရိယော–

သာနေတိ ကောဒသဟိ သန္ဓာပနဌေန အဂ္ဂိတိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၂ရ။

ဥပါယာသမဟုလ (တိ) [ဥပါယာသ+မဟုလ] များသော စိတ်ပင်ပန်းခြင်းရှိသော၊ စိတ်ပင်ပန်းခြင်းများသောသူ။ ကောဓနော ဟောတိ ဥပါယာသမဟုလော။ အံ၊၁။၃၂၁။ ဣတိဝုတ်၊ ၆။၃၂၄။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၆၁။ (–ဇာ၊၆၊၂။၂၅၃။)

ဥပါယာသသံကိလေသ (ပု) [ဥပါယာသ+သံကိလေသ] ပြင်းစွာပင်ပန်းခြင်း ကိလေသာ။ ဥပါယာသသံကိလေသေဟိ မဟုပါယာသာ။ မ၊၆၊၃။၃၀။

ဥပါယာသသဟိတ (တိ) [ဥပါယာသ+သဟိတ] ပြင်းစွာပင်ပန်းခြင်းနှင့်တကွ ဖြစ်သော။ သဥပါ-ယာသန္တိ ဥပါယာသသဟိတံ။ မဟာနိ၊၆။၂၆၄။

ဥပါယာသိတ (နာ) [ဥပ+အာ+ယသ+တ။ ဥပါယာသ+ဣတ] ပြင်းစွာပင်ပန်းသော၊ သူ။ အာယာသိတတ္တံ ဥပါယာသိတတ္တံ။ ပဋိသံ။၃၈။ ဥပါယာသိတဘာဝေါ ဥပါယာသိတတ္တံ။ ပဋိသံ၊ ၆။၁။၁၄၄။

ဥပါယိဒ္ဓိပါဒ (ပု) [ဥပါယ+ဣဒ္ဓိပါဒ] အကြောင်းဖြစ်သော ဣဒ္ဓိပါဒ်။ န ဥပါယိဒ္ဓိပါဒေါတိ အာဟ ဥပါယောစာတိ အာဒိ။ အနုဋီ၊၂။၁ဖရ။

ဥပါယိဒ္ဓိပါဒဒဿန (နာ) [ဥပါယိဒ္ဓိပါဒ+ဒဿန] အကြောင်းဖြစ်သောဣဒ္ဓိပါဒ်ကိုပြခြင်း။ ဥပါ-ယိဒ္ဓိပါဒဒဿနတ္ထမေဝ ဟိ နိဿယိဒ္ဓိပါဒ-ဒဿနံ ကတံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၁၂။ မူလဋီ၊၂။၁ဖရ။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊၂။၁၉။ နေတ္တိ၊ဋီ။၅၃။ ဥပါယိဒ္ဓိပါဒ-ဒဿနတ္ထမေဝါတိ ဆန္ဒာဒိကေ ဓုရေ ဧဋ္ဌကေ ဝုဗ္ဗင်္ဂမေ ကတ္တာ နိဗ္ဗတ္တိတသမာဓိ (ဆန္ဒာဓိပ-တိသမာဓိတိ) ဆန္ဒာဒိနံ ဣဒ္ဓိယာ အဓိဂမူပါယ-ဒဿနံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၁၂။ အာနုဋီ၊၂။ဝ၆၆။

ဥပါရဒ္ဓ (တိ) [ဥပ+အာ+ရဒ+တ] ဖိနိုပ်-နှိပ်စက်–ညှဉ်းဆဲ–အပြစ်တင်–အပ်သော၊သူ။ ယေဟိ အညတိတ္ထိယာ ဥပါရဒ္ဓါ ဇာနန္တိ ဥပါရဒ္ဓသ္မာတိ။ အံ၊၃။၄၄၃။ ဥပါရဒ္ဓါ ဇာနန္တိ ဥပါရဒ္ဓသ္မာတိ ဝိရဒ္ဓါ နိဂ္ဂဟိတာ ဇေ ဇာနန္တိ "ဝိရဒ္ဓါ မယံ နိဂ္ဂဟိတာ မယံ၊ အာရောပိတောနော ဒေါသော"တိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၃ဖ။

ဥပါရမတိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ရမု+အ+တိ] ကြဉ်ရှောင်၏။ သောဟံ ကထံ ဇေတ္ထာ ဥပါရ-မေယ္ယံ။ ဇာ၊၂။၁၄၃။ ဇာ၊ဋီ၊၅။၅၃၉။

ဥပါရမေယ္ယုံ (ကြို) [ဥပ+အာ+ရမု+အ+ယေ္ယံ] ကြဉ်ရှောင်နိုင်ရာ၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပါရမ္ဘ (ပု) [ဥပ+အာ+ရဘ+အ။ ဓာန်၊ဋီ။၅၃၃။ ဥပ+အာရမ္ဘ။ ပါ၊ဂံ၊သစ်၊၁။၁ရ၅] ချုတ်ချယ်-စွပ်စွဲကဲ့ရဲ့–အပြစ်တင်–မြည်တွန်–ခြင်း၊ ကပ်၍စကားဖြင့် ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်–အပြစ်ပြု၍ ထိပါး ပုတ်ခတ်–ခြင်း။ တတ္ထ ကတမော ဥပါရမ္ဘော၊ ယော ဥပါရမ္ဘော အနုပါရမ္ဘော။ အဘိ၊ဝိ၊ ၃ရရ။(–အံ၊၁။၁၉၉။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၈၅။ မ၊ဋီ၊၄။၉ဖ။) တတ္ထ ဥပါရမ္ဘနဝေသန ဥပါရမ္ဘော။ ... အယံ ပရဝဇ္ဇာနုပဿနလက္ခဏော ဥပါရမ္ဘော နာမ။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၄၈၁။ ဥပေစ္စ ပရသ္သ ဝါစာယ အာရမ္ဘနံ ဟာနံ ဥပါရမ္ဘော၊ ဒေါသဒဿန-ဝေသန ဃဋ္ဋနန္တိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၄၄။ (–မ၊ဋီ၊၃။၃၁၀။) အာရမ္ဘနံ အာရမ္ဘော၊ ဘုသော အာရမ္ဘော ဥပါရမ္ဘော၊ တထာ။ ပရသ္သ ဝါဒေ ဒေါသာရောပနန္တိ အတ္ထော။ (မဏိဒီပ)။ ပါ၊ဂံ၊ သစ်၊၁။၁ရ၅။ ပရူပါရမ္ဘ–လည်းကြည့်။

ဥပါရမ္ဘကထာ (တိ) [ဥပါရမ္ဘ+ကထာ] ထိပါး-ထိခိုက်–ချုတ်ချယ်–ကဲ့ရဲ့–အပြစ်တင်–ကြောင်းဖြစ်သောစကား။ သာရမ္ဘကထာတိ ဥပါရမ္ဘ-ကထာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃ဖ၅။

ဥပါရမ္ဘကရ (တိ) [ဥပါရမ္ဘ+ကရ] ချုတ်ချယ်-ထိပါး–ခြင်းကို ပြုတတ်သော၊ မလျော်-

မလျောက်ပတ်–သော။ အည် ဥပါဒါရမ္ဘကရံ ဆုတ္တံ အာဟရတိ။ မဇ္ဈိ၂။၁၅၅။ သာရတ္ထ၊ ၃။၄၀။ အည် ဥပါဒါရမ္ဘကရန္တိ ယတ္ထ နိက္ခိတ္ထ–ဆုတ္ထတော အည် တ္ထသ အနနုလောက် ဆုတ္တံ အာဟရတိ။ မဇ္ဈိ၂။၁ဝ၉။

ဥပါဒါရမ္ဘစိတ္တ (တိ) [ဥပါဒါရမ္ဘ+စိတ္တ] ချုတ်ချယ်–ကဲ့ရဲ့–အပြစ်တင်–ကြောင်း စိတ်ရှိသော၊ အပြစ်တင်လိုသောစိတ်ရှိသော၊သူ။ ဥပါဒါရမ္ဘစိတ္တောဝမ္မံ သုဏာတိ ရန္ဓဂဝေသီ။ အံ၂။၁၅၅။ ဥပါဒါရမ္ဘစိတ္တောတိ နိဂ္ဂဟာရောပနစိတ္တော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၅၄။ ဥပါဒါရမ္ဘစိတ္တော ဒုမ္မေဓော။ ထေရ။ ၂၇၉။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဖ၃ဝ။) ဥပါဒါရမ္ဘစိတ္တောတိ သာရမ္ဘစိတ္တော၊ ဒေါသာရောပနာဓိပ္ပါယောတိ အတ္ထော။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဖ၈။

ဥပါဒါရမ္ဘတိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ရဘ+အ+တိ] ချုတ်ချယ်၏၊ အပြစ်တင်၏။ ဝေ ဥပဝဒေယျ စေဝ ဥပါဒါရမ္ဘေယျ စ ဂရဟေယျ စ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၆ဝ။

ဥပါဒါရမ္ဘနာ (တိ) [ဥပ+အာ+ရဘ+ယု] ချုတ်ချယ်–ကဲ့ရဲ့–အပြစ်တင်–ခြင်း။ ဥပါဒါရမ္ဘနာ အနုပါရမ္ဘနာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄၈ဝ။

ဥပါဒါရမ္ဘပရိယေသန (တိ၊နံ) [ဥပါဒါရမ္ဘ+ပရိယေသန] ချုတ်ချယ်–ကဲ့ရဲ့–အပြစ်တင်–ခြင်းကို ရှာမှီး–ရှာဖွေ–ခြင်း။ ရန္ဓဂဝေသီတာယ ဥပါဒါရမ္ဘပရိယေသနဝသေန ကာဠကဝမ္မံ ဩဿဋ္ဌမမာနာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ခ၃။

ဥပါဒါရမ္ဘဘယ (နဝ) [ဥပါဒါရမ္ဘ+ဘယ] ကဲ့ရဲ့–အပြစ်တင်–ခြင်း သေး။ နိန္ဒာမဟာရောသဉ္ဉပါဒါရမ္ဘဘယာ။ မ၊ခ။။ဝ ၂ ၂။ (–သံ၊ ၂။ဖ၀။ အံ၊ဝ။ ၃၄ဝ။ နိန္ဒာမဟာရောသဉ္ဉပါဒါရမ္ဘဘယာတိ အတ္ထနော နိန္ဒာဘယေန ဝဏ္ဏနာဘယေန ဥပဝါဒဘယေန စာတိ အတ္ထော။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ဧ၆။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၂ ၃ ၆။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၅ ၈။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၈ ၉။) သဟခမ္ဘေန ပရေန အတ္ထနော ဥပရိ ကာတမ္ဘနိဂ္ဂဟော ဥပါဒါရမ္ဘော။ ဂရဟတော ပရိတ္ထာသော ဥပါဒါရမ္ဘဘယံ။ တံ ပန အတ္ထတော ဥပဝါဒဘယံ ဟောတိတိ အာဟ ဥပဝါဒဘယေနာတိ။ မ၊ ဋ္ဌ၊ ၃။ ၃ ၁ ဝ။ ဥပါဒါရမ္ဘဘယေနာတိ ပရူပဝါဒဘယေန။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၂ ၅ ၄။ (–အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၅ ၉။)

ဥပါဒါရမ္ဘမောစန (နဝ) [ဥပါဒါရမ္ဘ+မောစန] စွပ်စွဲ–ကဲ့ရဲ့–အပြစ်တင်–ခြင်းမှ လွတ်ခြင်း။ အတ္ထနော ဥပါဒါရမ္ဘမောစနတ္ထာယ "တေ မာ ဘဝိ"န္တိ အာဒိ–ဝစနံ အဝေါစုံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၂ ၃ ၅။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၃ ဝ ၄။) အတ္ထနော ဥပါဒါရမ္ဘမောစနတ္ထာယာတိ အာစရိ–ယေန အမ္ဘဋ္ဌေန စ အတ္ထနော အတ္ထနော ဥပရိ ပါပေတမ္ဘဥပဝါဒသ အပနယနတ္ထံ။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၊ဝ။ ၃ ဝ ၂။

ဥပါဒါရမ္ဘဝတ္ထုမည (တိ) [ဥပါဒါရမ္ဘ+ဝတ္ထု+မည] အပြစ်တင်–ကဲ့ရဲ့ဖွယ်–အကြောင်းအရာဟု မှတ်ထင်သောသူ။ (ကြို၊ဝိ) အပြစ်တင်–ကဲ့ရဲ့ဖွယ်–အကြောင်းအရာဟု မှတ်ထင်၍။ ဗာလာ ဥပါဒါရမ္ဘဝတ္ထုမည် အမ္ဘလကမ္ပိ နံ အာရောပေန္တာ ဥဋ္ဌေသေန္တိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၁ ၆ ၁။ (ဥပါဒါရမ္ဘဝတ္ထုမညာ–ဟုရှိကပိသင့်မည်ထင်သည်။)

ဥပါဒါရမ္ဘာဓိပ္ပါယ (ပု) [ဥပါဒါရမ္ဘ+အဓိပ္ပါယ] ကပ်၍ စကားဖြင့် သူတပါးကို ထိပါး,ပုတ်ခတ်,ညှင်းဆဲ, နှိပ်စက်လိုခြင်း။ (တိ)(၂) ကပ်၍ စကားဖြင့် သူတပါးကို ထိပါး,ပုတ်ခတ်,ညှင်းဆဲ, နှိပ်စက်လိုသောသူ။ ဥပါဒါရမ္ဘာဓိပ္ပါယေန ဝါဒံ အာရော–ပေတုကာမာ ဟုတ္တာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၂ ၈ ၅။ ဥပေစ္စ ပရသ္သ ဝါစာယ အာရမ္ဘနံ ဟဝနံ ဥပါဒါရမ္ဘော၊ ဒေါသဒဿနဝသေန ဝဏ္ဏနန္တိ အဲတ္ထော၊ တေနာဟ ဥပါဒါရမ္ဘာဓိပ္ပါယေန ဝါဒံ အာရောပေ–တုကာမာ ဟုတ္တာတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၃ ၄ ၄။ သီ၊ဋ္ဌ၊ ဘစ်၊ ၂။ ၃ ၄ ၃။ (တိ)(၂) ဥပါဒါရမ္ဘာဓိပ္ပါယော ဝဒတိ ဧတေနာတိ ဝါဒေါ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၄ ၂ ၂။

ဥပါဒါရမ္ဘာနိသံသ (တိ) [ဥပါဒါရမ္ဘ+အာနိသံသ]

ချုပ်ချယ်–ကဲ့ရဲ့–အပြစ်တင်–ခြင်း ဟုဆိုအပ်–သော အကျိုးရှိသော၊သူ။(သူတပါးတို့၏ဝါဒ၌ အပြစ်တင်ခြင်းအကျိုးမရှိကုန်သည်။(ပါ၊ဂံ၊သစ်၊ ၁။၁၇၉။) တေ ဥပါရမ္ဘာနိသံသာ စေဝ ဓမ္မံ ပရိယာပုဏန္တိ ဣတိဝါဒပွေမောက္ခာနိသံသာ စ။ မ၊၁။၁၈၆။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၉။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၂။ အဘိ၊ဌ၊ ၁။၂၄။ တေ ဥပါရမ္ဘာနိသံသာ စေဝါတိ တေ ပရေသံ ဝါဒေ ဒေါသာရောပနာနိသံသာ ဟုတ္ထာ ပရိယာပုဏန္တိတိ အတ္ထော။ မ၊ဌ၊၂။၁၃။ သာရတ္ထ၊၁။၈၃။ (–သံ၊၃။၆၆။ သံ၊ဌ၊၃။၁၈၃)။

ဥပါရမ္ဘိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+အာ+ရဘ+တမ္ဘ] ထိပါး–ချုပ်ချယ်–အပ်သော။ သဥပါရမ္ဘာနိ ပတိရူပ–ကေန ဥပါရမ္ဘိတမ္ဘတော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၉၀။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊ ၂။၄၁၄။

ဥပါရမ္ဘေထ (ကြိ) [ဥပ+အာ+ရဘ+အ+ယေ] ချုတ်ချယ်ရာ၏၊ အပြစ်တင်ရာ၏။ ဥပါရမ္ဘတိ–ကြည့်။

ဥပါရူဠ (တိ) [ဥပ+အာ+ရုဟ+တ] တက်သော၊ အထ မဟာပုရိသော ပုဏ္ဏမဒီဝသေ ဂဂနတလံ ဥပါရူဠေ စန္ဒေ စန္ဒဝိမာနံ ဖာလေတ္ထာ။ သုတ္ထနိ၊ ဌ၊၁။၁၃၀။

ဥပါလိ (ပု). [ဥပ+အာ+လီ+ဣ။ အပ၊ဌ၊၁။၃၁၂] ဥပါလိမည်သူ။ ဥပါလိ နာမ နာမေနာ(အပ၊ ၁။၄၄)တိ ကိဉ္စာပိ သော မာတု နာမေန မဇ္ဈာ–ကိပုတ္ထနာမော၊ အနုရုဒ္ဓါဒီဟိ ပန သဟ ဂန္ဓာ ဝမ္မဒီတတ္ထာ၁ဘ္ဘိယာနံ ဥပ သမီပေ အလ္လီနော ယုတ္ထော ကာယစိတ္ထေဟိ သမဂ္ဂီဘူတောတိ ဥပါလိတိ နာမေန။ အပ၊ဌ၊၁။၃၁၂။

သာသနာတော်ကျမ်းတို့၌ ဥပါလိ အမည်ဖြင့် မထေရ်နှစ်ပါး၊ သူကြွယ်တစ်ဦး၊ သူငယ်တစ်ဦး ဟူ၍ (၄)ဦးတွေ့ရ၏။ မထေရ်တစ်ပါးမှာ ဘဒ္ဒိယ, အနုရုဒ္ဓါ, အာနန္ဒာ, ဘဂု, ကိမိလ, ဒေဝဒတ်တို့နှင့်အတူ ရဟန်းပြုသော ၎င်းတို့၏ ဆတ္တာသည်ဖြစ်ခဲ့သော ဥပါလိမထေရ်ဖြစ်သည်။ အကျယ်ကို–ဝိ၊၄။၃၃၆–၃၃၉–ကြည့်။

ထိုဥပါလိမထေရ်အားဘုရားရှင်ကိုယ်တော်တိုင် ဝိနည်းပိဋကကိုသင်ပေးတော်မူသည်၊ ဘာရုကစ္ဆကဝတ္ထု၊ အဇ္ဇုကဝတ္ထု၊ ကုမာရကဿပဝတ္ထုတို့ကို ဘုရားရှင်၏ ရှေဘုတ်တော်နှင့်နီးနှောတိုက်ဆိုင်မိအောင် အဆုံးအဖြတ်ပေးနိုင်သဖြင့် ဝိနည်းအရာ၌ တေဒဂ်ထားတော်မူသည်။ အံ၊၁။၂၅။ အံ၊ဌ၊၁။၂၄၁–၂။ အပ၊ဌ၊ ၁။၃၀၈–၉။

ဘာရုကစ္ဆကဝတ္ထုအကြောင်းအရာမှာ–ဘာရုကစ္ဆကအရပ်သား ရဟန်းတစ်ပါးသည် လူဘဝကပေါင်းသင်းခဲ့သော မယားဟောင်း၌ မေထုန်မှီဝဲရသည်ဟု အိပ်မက်မြင်မက်သောကြောင့် ငါရဟန်းမဟုတ်တော့ပြီ၊ လူထွက်အုံ–ဟုကြံ၍ ဘာရုကစ္ဆကအရပ်သို့ပြန်သွားစဉ် အရှင်ဥပါလိနှင့်တွေ့၍ ထိုအကြောင်းစုံကို လျှောက်ထားရာ" ငါ့ရှင် အိပ်မက်၌ မေထုန်မှီဝဲသဖြင့် အာပတ်မသင့်ရောက်နိုင်" ဟုဆုံးဖြတ်တော်မူသည်။ ဝိ၊၁။၄၉။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၄၆။ အံ၊ဋီ၊ ၁။၁၅၅။

အဇ္ဇုကဝတ္ထုအကြောင်းအရာမှာ–ဝေသာလီမြို့၌ အရှင်အဇ္ဇုက၏အလုပ်အကျွေး သူကြွယ်တစ်ဦး၌ သားငယ် တစ်ယောက်နှင့် တူငယ်တစ်ယောက်ရှိသည်၊ ထိုသူကြွယ်သည် မကျန်းမာဖြစ်သောအခါ၌ အရှင်အဇ္ဇုကအား"ဤကလေးနှစ်ယောက်တွင် ရတနာသုံးပါး၌ သက်ဝင်ကြည်ညိုမြတ်နိုးသူအား တပည့်တော်၏အမွေခံယူခွင့်ကို ပြောကြား ပေးတော်မူပါ" ဟုလျှောက်ထားမှာကြား၍ ကွယ်လွန်လေ၏။ သူကြွယ်၏ သားအရင်းသည် ရတနာသုံးပါး၌ သက်ဝင်ယုံကြည်မှုမရှိ၊ ကြည်ညိုမြတ်နိုးမှုမရှိ၊ တူတော်သူသည် ရတနာသုံးပါး၌ သက်ဝင်ယုံကြည်မှုရှိ၏၊ ကြည်ညိုမြတ်နိုး၏။ ထို့ကြောင့် အရှင်

အဇ္ဇုကသည် သူကြွယ်၏တူတော်စပ်သူအား သူကြွယ်၏ဥစ္စာစုကို ပေးအပ်လိုက်သည်။ သူကြွယ်၏တူသည် ထိုရသောအမွေအနှစ်ဖြင့် စည်းစိမ်ဥစ္စာပြုလုပ်သည်၊ ပေးလှူသည်၊ ထိုအခါ သားအရင်းသည် အရှင်အာနန္ဒာသို့ ချဉ်းကပ်၍ "အရှင်ဘုရားအာနန္ဒာ သားရင်းက ဘခင်၏ အမွေခံ ဖြစ်ပါသလား၊ တူတော်သူက အမွေခံ ဖြစ်ပါသလား" ဟု မေးလျှောက်သည်။ အရှင်အာနန္ဒာက "သားသည် ဘခင်၏အမွေခံ ဖြစ်သည်" ဟု မိန့်တော်မူလိုက်သည်။

ထိုအခါ သားဖြစ်သူက "အရှင်အဇ္ဇုကသည် တပည့်တော်တို့၏ ဥစ္စာနှစ်အမွေပစ္စည်းကို သားဖြစ်သူတပည့်တော်အားမပေးဘဲ ဘခင်၏တူဖြစ်သူ, တပည့်တော်နှင့် ညီအကို တော်စပ်သူအားပေးလိုက်ပါသည်" ဟုလျှောက်ထားသည်။ ထိုအခါ အရှင်အာနန္ဒာက "ငါ့ရှင် ဒကာ အရှင်အဇ္ဇုကသည် ရဟန်းမဟုတ်တော့ပြီ" ဟုပြောဆိုလေသည်။ ထိုအခါ အရှင်အဇ္ဇုက က "ငါ့ရှင်အာနန္ဒာ ငါ့အား အဆုံးအဖြတ်ပေးပါ" ဟု ပြောဆိုပြီးလျှင် အရှင်အဇ္ဇုကနှင့် အရှင်အာနန္ဒာတို့နှစ်ပါးလုံး အရှင်ဥပါလိသို့ သွား၍ အဆုံးအဖြတ် ခံယူကြရာ "ငါ့ရှင်အာနန္ဒာ ဥစ္စာပိုင်ရှင်ဖြစ်သူက ဤဥစ္စာနှစ်ရပိုင်ခွင့်ကို (ဤဥစ္စာနှစ်၏ အမွေခံယူခွင့်ကို) ဤအမည်ရှိသောသူအား ပြောပြပါ, ပေးပါ–ဟု ပြောဆိုတာဝန်ပေးခြင်းခံရသည်ဖြစ်၍ ဥစ္စာပိုင်ရှင်ကရည်ညွှန်းသောသူ အား ပြောပြ, ပေးအပ်သောရဟန်းမှာ အဘယ်အာပတ် သင့်ရောက်နိုင်ပါသနည်း"ဟု အရှင်ဥပါလိက–မေးခွန်းထုတ်သည်။ အရှင်အာနန္ဒာ က တစုံတရာသောအာပတ် မသင့်ရောက်နိုင်ပါ၊ ယုတ်စွအဆုံး ဒုက္ကဋ်အာပတ်မျှပင် မသင့်ရောက်နိုင်ပါ–ဟု ပြန်၍ လျှောက်ထားလေသည်။ ထိုအခါ အရှင်ဥပါလိ က "ငါ့ရှင်အာနန္ဒာ ဤအရှင်အဇ္ဇုကသည် ဥစ္စာပိုင်ရှင်က ဤဥစ္စာနှစ်ခံစားခွင့်, အမွေခံယူခွင့်ကို ဤအမည်ရှိသူအား ပြောပြပါ, ပေးအပ်ပါ ဟုပြောဆိုတာဝန်ပေးခြင်းခံရသူဖြစ်သည်။ ထိုသို့ တာဝန်ပေးခြင်းခံရသူဖြစ်၍ ဥစ္စာရှင်ရည်ညွှန်းသောသူအား ဥစ္စာနှစ်ခံစားခွင့်, အမွေခံပိုင်ခွင့်ကို ပြောပြ ပေးအပ်ခြင်း ဖြစ်သည်။ ငါ့ရှင်အာနန္ဒာ ထို့ကြောင့် အရှင်အဇ္ဇုကမှာ အာပတ်မသင့်နိုင်" ဟု ဆုံးဖြတ်ချက်ချလိုက်သည်၊ ထိုဆုံးဖြတ်ချက်ကို ဘုရားရှင်ကြားသိတော်မူ၍ "ရဟန်းတို့ ဥပါလိသည် ကောင်းစွာ ဆုံးဖြတ်အပ်ပြီ"ဟု မိန့်တော်မူ၍ ကောင်းချီးပေးတော်မူ၏။ ဝိ၊ဝ။၄၄၊၈၅။ အံ၊ဌ၊၁၊၁၅။

ကုမာရကဿပဝတ္ထု ဖြစ်ပေါ်လာပုံမှာ မြတ်စွာဘုရား သာဝတ္ထိပြည် ဇေတဝန်ကျောင်းတော်၌ သီတင်းသုံးစဉ် ရာဇဂြိုဟ် သူဌေးသမီး တစ်ယောက်သည် သိနားလည်သော အချိန်မှစ၍ ဘိက္ခုနီပြုလုပ်ခွင့်ပေးရန် မိဘများထံ အကြိမ်ကြိမ် ခွင့်တောင်းသည်။ ဘိက္ခုနီပြုခွင့် မပေးသဖြင့် အိမ်ထောင်ပြုလိုက်ရသည်၊ လင့်အိမ်သို့လိုက်ပါ၍ လင်ယောကျ်ားနှင့် ပေါင်းသင်းနေထိုင်ပြီး ကိုယ်ဝန်ရရှိလေသည်၊ ကိုယ်ဝန်ရရှိခြင်းကိုမသိဘဲ လင်ယောကျ်ားအား ဘိက္ခုနီရဟန်းမပြုခွင့် တောင်းပြန်ရာ အခွင့်ရသဖြင့် ဒေဝဒတ်၏ဩဝါဒခံ ဘိက္ခုနီရဟန်းမများထံ၌ ဘိက္ခုနီရဟန်းမဖြစ်ခွင့်ရလေသည်၊ ထိုရဟန်းမမှာ ကိုယ်ဝန်ရှိလာ, ပေါ်လာသည်ကို သိကြသော ရဟန်းမများက မည်သို့မည်ပုံ ပြုလုပ်ရမည်ကို အရှင်ဒေဝဒတ်အားလျှောက်ထားကြသည်၊ အရှင်ဒေဝဒတ်က မိမိ၏ဩဝါဒခံရဟန်းမများ အရှိန်အစော်မဲ့ မဖြစ်စေနှင့်၊ ရဟန်းမကို လူထွက်စေ ဟု အမိန့်ချလိုက်သည်။ ကိုယ်ဝန်သည် ရဟန်းမက "အကျွန်ုပ်ကို ရဟန်းအဖြစ်မှ မဖျက်ကြပါနှင့်၊ အကျွန်ုပ်သည် ဒေဝဒတ်ကို ရည်စူး၍ ရဟန်းပြုသူမဟုတ်ရပါ၊ လာကြပါ

အကျွန်ုပ်ကို ဇေတဝန်ကျောင်း ,မြတ်စွာဘုရား ထံသို့ ပို့ပေးကြပါ"ဟု တောင်းဆိုသောကြောင့် မြတ်စွာဘုရားထံသို့ပို့ပေးပြီး ထိုအကြောင်းကို လျှောက်ထားကြရာ မြတ်စွာဘုရားသည် ထိုရဟန်းမ၏ ကိုယ်ဝန်ကို လူ့ဘဝက ရခဲ့သော ကိုယ်ဝန်ဖြစ်ကြောင်း သိပါသော်လည်း ကိုယ်တော်တိုင် အဆုံးအဖြတ်ပေးတော်မမူဘဲ သူတပါးတို့ ကဲ့ရဲ့စွပ်စွဲမှုမှ လွတ်စေခြင်းငှာ ကောသလမင်း, အနာထပိဏ်သူဌေးကြီး, အနာထပိဏ်သူဌေးငယ်, ဝိသာခါဥပါသိကာမ စသောသူတို့ကိုခေါ်စေပြီးလျှင် "အမျိုးလေးပါးတို့မျက်မှောက်၌ ဤရဟန်းမ၏ အမှုကို ရှင်းလင်းဆုံးဖြတ်ပါ"ဟု အရှင်ဥပါလိကို စေခိုင်းလိုက်သည်။

အရှင်ဥပါလိသည် အမျိုးသမီးသဘာဝကို သိနားလည်သော ဝိသာခါဥပါသိကာမကို ခေါ်၍ လုံခြုံသောနေရာ၌ ထိုရဟန်းမ၏ကိုယ်ဝန်ကို စမ်းသပ်စစ်ဆေးစေရာ လူ့ဘဝကရခဲ့သော ကိုယ်ဝန်ဖြစ်ကြောင်း ဝိသာခါ၏ စမ်းသပ်တွေ့ရှိချက်, လျှောက်ထားချက်ဖြင့် ပရိသတ်လေးပါးအလယ်၌ ကိုယ်ဝန်သည်ရဟန်းမအား အာပတ်အပြစ်မရှိ၊ သန့်ရှင်းစင်ကြယ်သူဖြစ်ကြောင်း ဆုံးဖြတ်ချက်ချလိုက်သည်။ မြတ်စွာဘုရားရှင်က ဥပါလိမထေရ်အား "အဓိကရဏ်းကို ကောင်းစွာဆုံးဖြတ်အပ်ပေပြီ"ဟု ကောင်ချီးပေးတော်မူသည်။ မ၊ဌ၊၂။၂ရ။ အံ၊ဌ၊၁။၂၂၁။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၉၂။

အရှင်ဥပါလိသည် ရှစ်ကျိပ်သော မဟာသာဝကကြီးတို့တွင် ပါဝင်သည်။ အံ၊ဏီ၊၂။၉၂။ မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် သံဃာ့အလယ်၌ ထိုင်နေတော်မူလျှက် "ဘိက္ခုဘိက္ခုနီဝိတင်း, မဟာဝါဒန္ဓက, စူဠဝါဒန္ဓက, ပရိဝါတို့၌ ဥပါလိနှင့် တူသူမရှိ"ဟုချီးကြူး မြွတ်ဟတော်မူသည်။ အရှင်ဥပါလိကိုယ်တိုင်ကလည်း ဝိနည်းအရာ၌ မိမိထက်သာလွန်သူ မရှိကြောင်းကို "မြတ်စွာဘုရား၏သာသနာပြန့်နှံ့ရာခေတ်အတွင်း၌ ဘုရားမှတစ်ပါး (ဘုရားကိုထား၍) ဝိနည်းပိဋကတ်, ဝိနည်းအဆုံးအဖြတ်အရာ၌ ငါနှင့် တူသူမရှိ၊ ငါ့ထက် သာလွန်သူ မရှိ၊ ငါသာ အမြတ်ဆုံး ဖြစ်သည်"ဟု ဖွင့်ဟခဲ့လေသည်။ အပ၊၁။၄၉။ အပ၊ဌ၊၁။၃၂၄။ ထို့ပြင်ဝိနည်းပိဋကသည် မိမိ(ဥပါလိ)၏ အမြဲနေရာ ကျောင်းဝိဟာ, အိပ်ရာနေရာသဖွယ်ဖြစ်ပုံ၊ အမြဲလျှောက်လှမ်းရာ စင်္ကြံနှင်လမ်းသဖွယ်ဖြစ်ပုံ၊ စားသောက်စရာ အာဟာရသဖွယ်ဖြစ်ပုံကိုလည်း "ဝိနည်းပိဋကသည် နာယူခြင်း ဆောင်ထားခြင်း နှလုံးသွင်းခြင်း သင်ယူခြင်း မေးမြန်းခြင်း ဖြစ်စေခြင်း၏အစွမ်းဖြင့် ငါ၏ အိပ်ရာနေရာ ဖြစ်၏။ ဝိနည်းပိဋကသည် ဆောင်ထားခြင်း နှလုံးသွင်းခြင်း၏အစွမ်းဖြင့် ငါ၏ အမြဲကျက်စားရာ အစာအာဟာရ ဘောဇဉ်ဖြစ်၏။ ဝိနည်းပိဋကဌ် အပြီးအဆုံးရောက်အောင် တတ်မြောက်၏။ အဓိကရဏ်းလေးပါး, အဓိကရဏ်းငြိမ်းသတ်မှုတို့၌ အပြီးအဆုံးသို့ရောက်အောင် တတ်မြောက်၏။ ပါရာဇိကစသော အာပတ်ခုနစ်ခုတို့၏ငြိမ်းအေးခြင်း။ အာပတ်မှထမြောက်ခြင်း၌ လိမ္မာနိုင်နင်း၏။ အဓိကရဏ်းလေးပါးတို့၌လည်းကောင်း၊ အဓိကရဏ်းငြိမ်းသတ်မှုခုနစ်မျိုးတို့၌လည်းကောင်း အလွန် ကျွမ်းကျင်လိမ္မာ၏" ဟူ၍ ဖွင့်ဟဝန်ခံခဲ့လေသည်။ အ၊ပ၊ဌ၊၁။၃၃၂။

အရှင်ဥပါလိ၏ အတိတ်ဆုတောင်း။ အရှင်ဥပါလိ၏ အလောင်းတော်သည် ပဒုမုတ္တရဘုရားရှင်လက်ထက်တော်တွင် ဟံသာဝတီမြို့ အမျိုးသားအိမ်ထောင်စုတစ်ခု၌ ဖြစ်စဉ် မြတ်စွာဘုရားတရားတော်ကို နာယူနေခိုက် ရဟန်းတစ်ပါးကို ဝိနည်းအရာတေဒဂ်ထားတော်မူသည်ကို ဖူးမြင်ရသောကြောင့် ဝိနည်းတေဒဂ်ရာထူးကို ဆုတောင်းခဲ့လေသည်။ ဤဂေါတမ

မြတ်စွာဘုရား လက်ထက်တော်ဝယ် ဆတ္တာ သည် အိမ်ထောင်စုဦးဖြစ်၍ ဥပါလိဟူသော အမည်ကို မှည့်ခေါ်ကြလေသည်။ အရွယ် ရောက်သောကာလ သာကီဝင်မင်းသားခြောက် ယောက်တို့နှင့်အတူ အနုပိယ သရက်ဥယျာဉ်၌ သီတင်းသုံးတော်မူသော ဘုရားရှင်ထံ ရဟန်း ပြုခဲ့သည်။ အံ၊ဌ၊၁။ ၂၄၁–၂၄၂။

တူတော်အရှင်ဥပါလိမထေရ်။ အရှင် ဥပါလိ၏ တူတော်ဖြစ်သောဥပါလိသည်ကပိလ ဝတ်မြို့၌ ဥပါလိ၏နှမက ဖွားမြင် သောသူ ဖြစ်သည်။ အရွယ်ရောက်သောအခါ ဦးရီးတော် အရှင်ဥပါလိထံ၌ ရဟန်းပြုပြီးလျှင် ကမ္မဋ္ဌာန်း သင်ယူပွါးများအားထုတ်ရာ မကြာမီ ရဟန္တာ အဖြစ်သို့ရောက်သည်။ တူငှတ်ဥပါလိသည် ဆရာဖြစ်သော ဦးရီးတော်ဥပါလိ၏ ထံပါး၌ နေရခြင်း, ဝိနည်းနှင့်ပတ်သက်သော ပြဿနာ အရပ်ရပ်ကို မပြတ်တွေ့ထိ ကြားသိနေရခြင်း တို့ကြောင့် ဝိနည်းပြဿနာအရာ၌ ထက်မြက် သော ပညာရှိသူ ဖြစ်လာသည်။ ထို့ကြောင့် မြတ်စွာဘုရားရှင်က "ဝိနည်းပြဿနာအရာ၌ ထက်မြက်သော ပညာရှိသော ရဟန်းတို့တွင် တူတော်ဥပါလိသည်အမြတ်ဆုံးဖြစ်၏" ဟု တေဒဂ်အရာထားတော်မူသည်။ အပ၊၁။ ၁၀၂–၁၀၃။ အပ၊ဌ၊၂။ ၆၆–၆ရ။

ဥပါလိသူကြွယ်။ ဗျူဒိပ်ကျန်း၌ နိဂဏ္ဌ တို့၏အထက်တန်းစားအလုပ်အကျွေးဒါယကာ သုံးယောက်ရှိသည်။ ကပိလဝတ်မြို့သား ဝပ္ပ မည်သောသာကီဝင်၊ ဝေသာလီပြည်သားသီဟ စစ်သူကြီး၊ နာဠန္ဒမြို့သား ဥပါလိသူကြွယ်တို့ ဖြစ်သည်။ ဥပါလိသူကြွယ်သည် နာဋပုတ္တ နိဂဏ္ဌတို့အား ပစ္စည်းလေးပါးဖြင့် အထူးစောင့် ရှောက်ထောက်ပံ့သူဖြစ်၏။ အံ၊ဌ၊၃။ ၂၀၉။

ဥပါလိသူကြွယ်သည် နိဂဏ္ဌတို့၏ အယူ ဝါဒ အသုံးအနှုန်းအရ မနောဒါဏ်, မြတ်စွာ ဘုရား၏အလိုတော်အရ မနောကံဟု ဆိုအပ် သောကံသည် အပြစ်အကြီးမားဆုံးဖြစ်သည် ဟု ဘုရားရှင်မိန့်ကြားတော်မူခြင်းကို ဒီဃ တပဿီ နိဂဏ္ဌထံမှ ကြားသိရသဖြင့် မကျေ နပ်သောကြောင့် ဘုရားရှင်ထံသွားရောက် စောဒနာရာ ဘုရားရှင်ပြေရှင်းဟောကြားတော် မူသောတရားတော်ကို နာယူရ၍ မြတ်စွာဘုရား၌ လွန်စွာကြည်ညိုပြီးလျှင် နိဂဏ္ဌသာဝက အပြစ်ကိုလည်းကောင်း၊ နိဂဏ္ဌအယူကိုလည်း ကောင်း ပယ်စွန့်၍ ရတနာသုံးပါးဆည်းကပ် ကိုးကွယ်သူ, သောတာပန်အဆင့်အထိဖြစ်လာ သူတည်း။ ဥပါလိသူကြွယ်သည် အရှင်ဂေါတမ ၏တပည့် ဥပါသကာဖြစ်သွားပြီဟူသောသတင်း ကိုကြားရသော နာဋပုတ္တနိဂဏ္ဌသည် မယုံကြည် နိုင်ဘဲ ဥပါလိအိမ်သို့ ကိုယ်တိုင် လိုက်သွားရာ ရှေးကကဲ့သို့ ရှိသေမြတ်နိုးမှုမပြု, ကောင်းစွာ နေရာမပေးတော်သည်ကို ကိုယ်တိုင်တွေ့ရ သောအခါ ဆတ်ဆတ်ခါ နာကျည်းလျှက် "ရဟန်းဂေါတမအား - အပြစ်တင်စောဒနာ မည်ဟု သွားသောသင်သူကြွယ်သည် အပြစ် စောဒနာချက်ပေါင်း မြောက်များစွာ စွပ်မိပြီး ပြန်လာခဲ့ရသည်၊ ရဟန်းဂေါတမ၏ စိတ်ညှို့ လှည့်စားသောအတတ်ပညာဖြင့် အလှည့်စား ခံခဲ့ရလေပြီ" ဟုပြောဆိုလေသည်။ ထိုအခါ ဥပါလိသူကြွယ်က "အရှင် စိတ်ညှို့၍လှည့် ပတ်ခြင်းဖြင့် လှည့်စားခံရခြင်းသည် အလွန် ကောင်းပါ၏။ အလွန်မွန်မြတ်ပါ၏။ အကျွန်ု၏ ဆွေမျိုးသားချင်းတို့သည် ဤစိတ်ညှို့၍ လှည့် ပတ်ခြင်းဖြင့်အညှို့ခံရပါမူ ရှည်မြင့်စွာသော ကာလပတ်လုံး စီးပွားချမ်းသာဘို့ရာ ဖြစ်တန် ရာပါ၏" စသည်ဖြင့် ပြန်ကြားပြောဆိုလေ သည်။ "မျှောက်ရှုပ်သည် ဆေးဆိုးခံနိုင်ပါ၏။ ထုရိုက်ဖွတ်လျှော်ခြင်းကို မခံနိုင်ပါ။ အဝတ် ပုဆိုးသစ်သည် ဆေးဆိုးလည်း ခံနိုင်ပါ၏။ ထု ရိုက်ဖွတ်လျှော်ခြင်းကိုလည်း ခံနိုင်ပါ၏– ဟု

ပုဏ္ဏားတို့ကို ခဝါဆေးဆိုးသမားက ပြောကြား သကဲ့သို့ ဤအတူ မိုက်ကုန်သော နိဂဏ္ဌတို့၏ အယူဝါဒသည် သူမိုက်တို့၏ အစွဲကိုသာ ခံနိုင်၏၊ ပညာရှိတို့၏ အစွဲကို မခံယူနိုင်၊ စိစစ်မှုကို မခံနိုင်၊ အစမ်းသတ်ကို မခံနိုင်၊ မြတ်စွာဘုရား၏ ဝါဒသည် ပညာရှိတို့၏အစွဲကို ခံနိုင်၏။ လူမိုက်တို့၏ အစွဲကိုမခံနိုင်၊ စိစစ်မှုကိုလည်းခံနိုင်၏။ အစမ်းသပ်ကိုလည်း ခံနိုင်၏" ဟု ဥပါလိ သူကြွယ်က နာဋပုတ္တနိဂဏ္ဌအား ပြောပြသည်။ ထိုအခါ နာဋပုတ္တနိဂဏ္ဌ က "သူကြွယ် သင့်ကို မင်းနှင့်တကွလူအပေါင်းက –ဥပါလိသူကြွယ်သည် နာဋပုတ္တနိဂဏ္ဌ၏တပည့်ဟူ၍ သိနားလည်ထားကြ၏။ ယခုအခါ သင်သူကြွယ်ကို အဘယ်သူ၏ တပည့်ဟူ၍ အသိအမှတ် ပြုကြရပါမည်နည်း"ဟု မေးမြန်းရာ ဥပါလိသူကြွယ်သည် နေရာမှထ၍ ကိုယ်ဝတ်ကို ပခုံးတဖက်၌ စံပါယ်တင်လျက် မြတ်စွာဘုရားရှင် ရှိတော်မူရာ အရပ်သို့ မျက်နှာမူ လက်အုပ်ချီပြီးလျှင် နာဋပုတ္တနိဂဏ္ဌကို "အရှင် ထိုသို့ဖြစ်မူအကျွန်ုပ်သည် မည်သူ၏ တပည့်သာဝကဖြစ်သည်ကို နားထောင်ပါလော"ဟု ပြောဆို၍ မြတ်စွာဘုရား၏ ဂုဏ်တော်တစ်ရာပါဝင်ဇောင် ဖွဲ့ဆိုသီကျူးလိုက်သော "ဗီရသ ဝိဂတမောဟသ" စသော (၁၁) ဂါထာဖြင့် မြတ်စွာဘုရား၏ တပည့်သာဝကဖြစ်ကြောင်း ပြောပြလိုက်သည်။ နာဋပုတ္တနိဂဏ္ဌသည် လွန်စွာအားကိုးရသော ပစ္စယဒါယကာသူဌေးကို လက်လွတ်ဆုံးရှုံးလိုက်ရသည့်အတွက် လွန်စွာစိတ်ထိခိုက်သဖြင့် နှလုံးသွေးပူများအန်သည်အထိ ဆင်းရဲပင်ပန်းခြင်း ဖြစ်ရလေသည်။ (မ၊၂။၃၅–၄၉။ မဇ္ဈ၊ ၂။၃၆–၈၀။)

ဥပါလိသူကြွယ်။ မြတ်စွာဘုရားရှင် ရာဇဂြိုဟ်မြို့ ဝေဠုဝန်ကျောင်းတော်၌ သီတင်းသုံးတော်မူစဉ်အခါက ရာဇဂြိုဟ်မြို့သား (၁၇) ယောက်သော ကလေးသူငယ်ချင်း အပေါင်းအသင်းအစုတစ်စုရှိသည်၊ ထို(၁၇)ယောက်အစုတွင် ဥပါလိသူငယ်သည် ခေါင်းဆောင်ဖြစ်သည်။ ဥပါလိသူငယ်၏ မိဘနှစ်ဦးတို့ တိုင်ပင်စဉ်းစားကြသည်မှာ– ငါတို့ ကွယ်လွန်သောအခါ သားကလေးဥပါလိ မပင်မပန်း ချမ်းချမ်းသာသာ ဖြစ်စေရန် စာရေးအတတ်, ဂဏန်းအတတ်, ငွေစာရင်းအတတ်များ သင်ပေးထားရပါမူ ကောင်းပေမည်၊ သို့သော် စာရေးအတတ်သည်လည်း လက်ဆင်းရဲ, ဂဏန်းအတတ်သည်လည်း ရင်ဘတ်ဆင်းရဲ, ငွေစာရင်းအတတ်သည်လည်း မျက်စိဆင်းရဲ ဖြစ်စေလိမ့်မည်။ သာကီဝင်မင်းသား ရဟန်းတော်များသည် ချမ်းသာသော သီလအလေ့အကျင့်ရှိကြသည်၊ ကောင်းမွန်သောဘောဇဉ်တို့ကို စားသောက်ကြရသည်၊ လေလုံ မိုးလုံ ကောင်းမွန်သော အဆောက်အဦးများ၌ နေကြရသည်၊ အကယ်၍ သားကလေး ဥပါလိ ရဟန်းပြုမည်ဆိုပါလျှင် ငါတို့ကွယ်လွန်သောအခါ၌ မပင်မပန်း ချမ်းချမ်းသာသာ အသက်မွေးရပေလိမ့်မည်–ဟု ကြံစည်ပြောဆိုကြလေသည်။ မိခင်ဘခင်တို့ ကြံစည်ပြောဆိုကြသော ထိုစကားကို ကြားသိရသော ဥပါလိသူငယ်သည် သူငယ်တော် အပေါင်းအသင်းများကို သာကီဝင်မင်းသား ရဟန်းတော်များအထံ၌ ရှင်ရဟန်းပြုကြရန် စည်းရုံးပြောဆို ညှိုးတ်၍ ရဟန်းတော်များ အထံ၌ ရှင်ရဟန်းပြုကြသည်။ ဥပါလိသူငယ် ခေါင်းဆောင်သော(၁၇)ယောက် အစု–သတ္တရသဝဂ္ဂီရှင်ငယ်တို့သည် နံက်စောစော ထ၍ ယာဂုပေးပါ၊ ထမင်းပေးပါ၊ မုန့်ပေးပါ–ဟု ငိုယိုတောင်းကြသည်။ ကျောင်းအိပ်ရာ နေရာများကိုလည်း ကျင်ကြီး ကျင်ငယ်တို့ဖြင့် ပေကျံစေကြသည်။ မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် နံနက်စောစော၌ ကလေးငယ်တို့၏ အသံကို ကြားသဖြင့် အရှင်အာနန္ဒာအား မေးမြန်းတော်မူရာ အရှင်အာနန္ဒာက အကြောင်းစုံကို

လျှောက်ထားသဖြင့် ကြားသိတော်မူသော ကြောင့် အသက်(၂၀)မပြည့်ကြသေးသော၊ သူယေယ်တို့ကို ရဟန်းပြုပေးခြင်းကို ကဲ့ရဲ့ရှုတ်ချ တော်မူပြီးလျှင် "ယော ပန ဘိက္ခု ဇာနံ ဥနဝီသတိဝဿံ" စသော ဥနဝီသတိသိက္ခာပုဒ်ကို ပညတ်တော်မူသည်။ ဝိ၊၂။၁၆၉။–၁ရ၁။ ဝိ၊၃။၁၀၈–၉။

ဥပါလိကပ္ပက (ပု) [ဥပါလိ+ကပ္ပက] ဆတ္တာသည်–ဆံပင်ညှပ် အလှပြုပြင်သမား–ဥပါလိ။ အထခေါ ဘဒ္ဒိယော စ ... ဥပါလိကပ္ပကေန သတ္ထမာ ... နိယျန္တိ။ ဝိ၊၄။၃၃၈။

ဥပါလိဂဟပတိ (ပု) [ဥပါလိ+ဂဟပတိ] ဥပါလိသူကြွယ်။ ဧဝံ ဝုတ္တေ ဥပါလိဂဟပတိ နိဂဏ္ဌံ နာဋပုတ္တံ ဧတဒဝေါစ။ မ၊၂။၃၇။ (–မဗျ၊၃။၃၈။ အံဗျ၊၃။၂၀၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။ရ၂။ ဝဇိရ။၉၉။ သာရတ္ထ၊ ၂။ရ၄။)

ဥပါလိဂါထာ (တီ) [ဥပါလိ+ဂါထာ] ဥပါလိသူကြွယ်သည် ဖွဲ့ဆိုအပ်သော ဂါထာ။ ဥပါလိ–ဂါထာသု နာမသတ်။ ဝိ၊ဗျ၊၁။၂၁၆။ ဧဝံ ဥပါ–လိဂဟပတိနာ ဝုတ္တာ ကိရ ဥပါလိဂါထာ။ ဝဇိရ။၉၉။

ဥပါလိတ္ထေ(ထေ)ရ (ပု) [ဥပါလိ+ထေရ] ဥပါလိထေရ်။ (ဝိနည်းအရာ တေဒဂ်ရသော အရှင် ဥပါလိထေရ်နှင့် ထိုအရှင်ဥပါလိ၏ တူတော် ဖြစ်သော ဥပါလိထေရ်–ဟုနှစ်ပါးရှိသည်။) အာယသ္မတာ ဥပါလိတ္ထေရေန ဝုတ္တံ။ ဝိ၊ဗျ၊၁။ ၄၊(–၁၁။ ဒီ၊ဗျ၊။၁ ၂။ မ၊ဗျ၊ ၂ ရ။) ဣတ္ထံ သုဒံ အာယသ္မာ ဥပါလိထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္တာတိ။ အပ၊၁။၁၀၃။

ဥပါလိဒါရက (ပု) [ဥပါလိ+ဒါရက] ဥပါလိသူငယ်။ (ဝိနည်းအရာ တေဒဂ်ရ အရှင်ဥပါလိထေရ်၏ အလှာဖြစ်သော ဥပါလိသူငယ်၊ သတ္တရသဝဂ္ဂီတို့၏ခေါင်းဆောင်ဖြစ်သော ဥပါလိသူငယ်–ဟုနှစ်ဦးရှိသည်။) ဥပါလိဒါရ–ကောတိသ နာမံ အကံသု။ အံ၊ဗျ၊၁။ ၂၄၁။ ဥပါလိဒါရကော တေသံ ပါမောက္ခော ဟောတိ။ ဝိ၊ ၂။၁၆၉။ ဝိ၊၃။၁၀၈။

ဥပါလိဝတ္ထု (နာ) [ဥပါလိ+ဝတ္ထု] (သတ္တရသ ဝဂ္ဂီခေါင်းဆောင်) ဥပါလိ၏ အကြောင်းအရာ။ (ဝိ၊၃။၁၀၈–၌ ဥပါလိဒါရကဝတ္ထု–ဟု ခေါင်း စီးတပ်ထားသည်။) ဥပါလိဝတ္ထု မဟာဝိဘင်္ဂ ဝုတ္ထနယမေဝ။ ဝိ၊ဗျ၊၃။ ၂၈၅။

ဥပါလိသုတ္တ (နာ) [ဥပါလိ+သုတ္တ] ဥပါလိသူကြွယ်ကို အကြောင်းပြု၍ ဟောကြားတော်မူအပ်သော သုတ္တန်။ ဥပါလိသုတ္တေ ကမ္မံ။ မ၊ဗျ၊၃။ရ၃။ မ၊ဋီ၊၃။၄၅။

ဥပါလိဇေဋ္ဌက (တီ) [ဥပါလိ+ဇေဋ္ဌက] ဥပါလိသူကြွယ်လျှင်အကြီးအမှူးရှိသော၊ ဥပါလိဦးစီးခေါင်းဆောင်သော။ ဥပါလိပမုခ–ကြည့်။

ဥပါလိပဠကဝဏ္ဏနာ (တီ) [ဥပါလိပဠက + ဝဏ္ဏနာ] ဥပါလိပဠကကို ဖွင့်ဆိုကြောင်း အဋ္ဌကထာ။ နိဒ္ဒိတာ စ ဥပါလိပဠကဝဏ္ဏနာ။ ဝိ၊ဗျ၊၄။ ၂၂၄။

ဥပါလိပဠ (တီ) [ဥပါလိ+ပဠ] ဥပါလိမေးမြန်း လျှောက်ထားအပ်သော အမေးပုစ္ဆာ ပြဿနာ။ ဥပါလိပဠေဿုပိ ဝတ္ထုဝသေနေဝ ဓမ္မာဓမ္မကမ္မံ ဝိဘတ္တံ။ ဝိ၊ဗျ၊၃။၄ ၂၉။

ဥပါလိပမုခ (တီ) [ဥပါလိ+ပမုခ] ဥပါလိသူကြွယ် လျှင်အကြီးအမှူးရှိသော၊ ဥပါလိဦးစီးခေါင်း ဆောင်သော။ ဥပါလိပမုခါယာ(မ၊ ၂။၃ရ)တီ ဥပါလိဇေဋ္ဌကာယ။ ... ဥပါလိပမုခါယာတီ ဥပါလိဂဟပတိယော၀ တတ္ထ ထောက် သပ္ပ–ညော၊ သော တဿာ ပမုခေါ ဇေဋ္ဌကော။ မ၊ဗျ၊၃။၃ရ။

ဥပါဝသီ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+ဏိ။ ဆန်းကြောင့်

ဒီဃ။ ဥပ+အာ+ဝသ+ဏ္ဍ] ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-သောက်တည်-ပြီ။ ဥပဝသတိ (၁) ကြည့်။

ဥပါဝိသ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဝိသ+အ+ဟိ] ထိုင်ပါလော။ အောက်ဟုဒ် (က) ကြည့်။

ဥပါဝိသတိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဝိသ+အ+တိ] (က) ထိုင်၏၊ (၁) ဝင်၏။ (က) သန္ဓတသို့ ဥပါဝိသာတိ။ ဝိမာန။ရေ။ ဝိမာန။၂။၂၄၃။ သန္ဓတသို့ **ဥပါဝိသာတိ** အနန္ဓရဟိတာယ ဘူမိယာ အနိသီဒိတ္ဘာ အမုကသို့ တိဏ-သန္ဌာရကေ နိသီဒါတိ။ ဝိမာန။၂။၂၄၃။ ကေမန္ဒ **ဥပါဝိသိ**။ ဇာ၊၂။၂၅၉။ ဇာ၊၂။ရ။၁၁၀။ ဝိ၊၂။ဝ။၅ရ။ နိသီဒိတိ ဥပါဝိသိ။ ဝိ၊၂။ဝ။၁၀၁။ ဒီ၊၂။ရ၄။ မ၊၂။ဝ။၁၁၄။ အံ၊၂။၂။၁၃။ အာသဇ္ဇ-နံ ဥပါဝိသိ။ သုတ္တနိ။၃၄၁။ ဥပါဝိသိတိ နိသီဒိ။ သုတ္တနိ၊၂။၂။၁၁၂။ ဥပါဝိသိ ပုဏ္ဏရိကတ္ထစေ။ ဇာ၊၂။၄၀။ ဇာ၊၂။၅။၂၂၅။ ဥပါဝိသိတိ ... ဝါတာပါနေ နိသီဒိ။ ဇာ၊၂။၅။၂၂ရ။ **ဥပါ-ဝိသုံ**—ထေရီ၃၉၂။ ထေရီ၊၂။၁၂၂။ **ဥပါဝိသိ**—ထေရ။၂၈၅။ ထေရီ။၃ရ၈။ ထေရ၊၂။၂။၉၉။ ထေရီ၊၂။ရ၈။ (၁) ကေမန္ဒ ဥပါဝိသိ။ ဇာ၊၂။၂၆၃။ ဥပါဝိသိတိ ပိတုဝသနဋ္ဌာနံ စန္ဒက-ပါသာဒံ ပါဝိသိ။ ဇာ၊၂။ရ။၁၂၀။

ဥပါဝိသီ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဝိသ+ဏ္ဍ] ထိုင်ပြီ။ ဥပါဝိသတိ (က) ကြည့်။

ဥပါဝိသိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဝိသ+ဏ္ဍိ] (က) ထိုင်ပြီ။ (၁) ဝင်ပြီ။ ဥပါဝိသတိ-ကြည့်။

ဥပါဝိသုံ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဝိသ+ဍု] ထိုင်ကုန်ပြီ။ ဥပါဝိသတိ (က) ကြည့်။

ဥပါသက (တိ) [ဥပ+အာသ+ဏ္ဍု။ ထီ-ဌ် ဥပါသိကာ] ရတနာသုံးပါးကို ဆည်းကပ် ကိုးကွယ်တတ်သော၊သူ၊ ဥပါသကာ။ (ဥပါသကနှင့် ကပ္ပိယကာရကသည် ပရိယာယ်ဖြစ်သည်။) ဥပါသက် မ် ဘဝ် ဂေါတမော ဓာရေတု။ ဝိ၊ ၁။ရ။ မ၊၁။၂၈။ (-ဒီ၊၁။ဝ၀။) ဗုဒ္ဓံ ဥပါသတိတိ ဥပါသကော။ ဓမ္မံ၊ သံဃံ ဥပါသတိတိ ဥပါသ-ကော။ မ၊ဌ၊၁။၁၄၀။ သာရတ္ထ၊၁။၄၂၂။ ပဌမာ ဘိက္ခဝေ ဝကိဇာ ဥပါသကေန အကရဏီယာ။ အံ၊၂။၁ရ၃။ ဥပါသကေနာတိ တိသရဏ-ဂတေန။ အံ၊ဌ၊၃။၆၂။ ဥပါသိကာ နာမ ဗုဒ္ဓံ သရဏံ ဂတာ ဓမ္မံ သရဏံ ဂတာ သံဃံ သရဏံ ဂတာ။ ဝိ၊၁။၂ရ၊၂၉၁။ ဥပါသိကာတိ သရဏဂမနေန ဥပါသိကာလက္ခဏေ ဌိတာ။ ဝိမာန၊ဌ။၅၃။ တိဟိ သရဏဂမနေဟိ သရဏံ ဂတံ ဥပါသကံ ကပ္ပိယကာရကံ မံ ဘဂဝါ ဓာရေတု ဇာနာတု။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၁၁။ ကေစ္စာ ကပ္ပိယကာရကသဒ္ဒသ အတ္ထော ဥပါသက-သဒ္ဒသ ဝစနီယောပိ ဘဝတိတိ ဝုတ္တံ ဥပါသကံ ကပ္ပိယကာရကန္တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၉၂။

ဤနေရာ၌ ဥပါသကာနှင့် ပတ်သက်သော အစီအရင်အချက်အလက်တို့ကို သိနားလည်နိုင်ရန် မေးခွန်း(၆)ချက်နှင့် အဖြေ(၆)ချက်တို့ကို မှတ်သားအပ်၏။

(၁) အဘယ်သူသည် ဥပါသကာမည်သနည်း။ (ဥပါသကာသည် အဘယ်လက္ခဏာရှိသနည်း။) ရတနာသုံးပါးကို ဆည်းကပ်ကိုးကွယ်သောသူသည် ဥပါသကာမည်၏။ (ဥပါသကာသည် ရတနာသုံးပါးကို ဆည်းကပ်ကိုးကွယ်ခြင်း လက္ခဏာရှိ၏။)

(၂) အဘယ့်ကြောင့် ဥပါသကာဟု ခေါ်ဆိုရသနည်း။ ရတနာသုံးပါးကို ဆည်းကပ်ကိုးကွယ်တတ်သောကြောင့် ဥပါသကာဟု ခေါ်ဆိုရသည်။

(၃) ဥပါသကာ၏ အကျင့်သီလသည် အဘယ်နည်း။ သူ့အသက်ကို သတ်ခြင်းစသော တရားငါးပါးမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်း (ငါးပါးသီလကို ကျင့်သုံးသောက်တည်ခြင်း)သည် ဥပါသကာ၏ အကျင့်သီလဖြစ်သည်။

(၄) ဥပါသကာ၏ အသက်မွေးမှု လုပ်ငန်းသည် အဘယ်နည်း။ မရောင်းဝယ်ထိုက်သော ကုန်သွယ်မှုငါးမျိုးကို ရှောင်ကြဉ်၍ တရားသဖြင့် အသက်မွေးခြင်းသည် ဥပါသကာ၏ အသက်မွေးမှုလုပ်ငန်းဖြစ်သည်။ မရောင်းဝယ်ထိုက်သော ကုန်သွယ်မှုလုပ်ငန်းငါးမျိုးမှာ (က) လက်နက်ကုန်–လက်နက်ဘဏ္ဍာ–ရောင်းဝယ်ကုန်သွယ်ခြင်း။ (ခ) လူကုန်–လူ–ရောင်းဝယ် ကုန်သွယ်ခြင်း။ (ဂ) အသားကုန်–ဝက်စသော သတ္တဝါတို့ကိုမွေးမြူ၍–ရောင်းဝယ်ကုန်သွယ်ခြင်း။ (ဃ) မူးယစ်သေစာကုန်–ယစ်မျိုးကုန်တို့ကို ပြုလုပ်၍–ရောင်းဝယ်ကုန်သွယ်ခြင်း။ (င) အဆိပ်ကုန်–အဆိပ်ကုန်ပြုလုပ်၍–ရောင်းဝယ် ကုန်သွယ်ခြင်းတို့ဖြစ်သည်။

(၅) ဥပါသကာ၏ အကျင့်သီလနှင့် အသက်မွေးမှု ပျက်စီးခြင်းသည် အဘယ်နည်း။ သူ့အသက်ကို သတ်ခြင်းစသော တရားငါးပါးကို ကျူးလွန်ခြင်း (ငါးပါးသီလပျက်စီးခြင်း)။ မရောင်းဝယ်ထိုက်သော ကုန်ငါးမျိုးကို ရောင်းဝယ်ကုန်သွယ်ခြင်းသည် ဥပါသကာ၏ အကျင့်သီလနှင့် အသက်မွေးမှု ပျက်စီခြင်းဖြစ်သည်။ (တနည်း) (က) သဒ္ဓါတရား မရှိခြင်း။ (ခ) သီလမရှိခြင်း။ (ဂ) ကောတုဟလမင်္ဂလာကို ယုံကြည်ခြင်း။ (ဃ) ကောတုဟလမင်္ဂလာကို ယုံကြည်၍ ကုသိုလ်က် အကုသိုလ်ကံကို မယုံကြည်ခြင်း။ (င) သာသနာတော်မှ အပဖြစ်သော မိစ္ဆာဝါဒ၌ အလျှုခံပုဂ္ဂိုလ်ကို ရှာမှီး၍ မိစ္ဆာအယူဝါဒ၌ ဒါနကုသိုလ် ပြုလုပ်ခြင်း စသောအကျင့်သည် ဥပါသကာ၏အကျင့်သီလနှင့် အသက်မွေးမှု ပျက်စီးခြင်း ဖြစ်သည်။

(၆) ဥပါသကာ၏အကျင့်သီလနှင့် အသက်မွေးမှု၏ ပြည့်စုံခြင်းသည် အဘယ်နည်း။ သူ့အသက်သတ်ခြင်းစသော တရားငါးပါးမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်း (ငါးပါးသီလလုံခြုံခြင်း)။ မရောင်းဝယ်ထိုက်သော ကုန်ငါးမျိုးကို ရှောင်ကြဉ်၍ တရားသဖြင့်အသက်မွေးခြင်းသည် ဥပါသကာ၏ အကျင့်သီလနှင့် အသက်မွေးမှု၏ ပြည့်စုံ ခြင်းဖြစ်သည်။ (တနည်း) (က) သဒ္ဓါတရားရှိခြင်း။ (ခ) အကျင့်သီလရှိခြင်း။ (ဂ) ကောတုဟလမင်္ဂလာကို မယုံကြည်ခြင်း။ (ဃ) ကုသိုလ်အကုသိုလ်ကံကို ယုံကြည်၍ ကောတုဟလမင်္ဂလာကို မယုံကြည်ခြင်း။ (င) သာသနာတော်မှအပဖြစ်သော မိစ္ဆာဝါဒ၌ အလျှုခံပုဂ္ဂိုလ်ကို မရှာမှီ၍ ဤသာသနာတော်အတွင်း၌သာ လျှုဒါန်းခြင်း –ဟူသောအကျင့်သည် ဥပါသကာ၏ အကျင့်သီလနှင့် အသက်မွေးမှု၏ ပြည့်စုံခြင်းဖြစ်သည်။ သံ၊၃။၃၄၄–၃၄၅။ အံ၊၂။၁၈၁–၁၈၃။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀၉–၂၁၀။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၀–၁၄၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁–၂၂။ သာရတ္ထ၊၁။၄၂–၄၂၄။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၈၂–၂၈၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၈၈–၁၉၀။ မ၊ဋီ၊၁။၂၃၉–၂၄၀။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၄–၂၅။

ဥပါသကဥပါသိကာဌာန (နာ) [ဥပါသက+ဥပါသိကာ+ဌာန] ရတနာသုံးပါးကို ဆည်းကပ်ကိုးကွယ်တတ်သော အမျိုးသားအရာ, အမျိုးသမီးအရာ။ (ရဟန္တာအဖြစ်သို့ရောက်၍ ပရိနိဗ္ဗာန်ပြုသူ ဥပါသကာ, ဥပါသိကာမ အနည်းယေသာရှိသောကြောင့် နဋ္ဌကပါနသုတ် "မ၊၂။၁၂၅–၁၃၂" ၌ ထည့်၍မဟော။) ဥပါ–သကဥပါသိကာဌာနေသု လဗ္ဘမာနမ္မိ အရ–ဟတ္တံ အပ္ပကဘာဝတော ပါဠိယံ အနုဒ္ဒဏ္ဏံ ဒဋ္ဌမ္ပိ။ မ၊ဋီ၊၃။၈၂။

ဥပါသကစဏ္ဍာလ (တိ) [ဥပါသက+ စဏ္ဍာလ] စဏ္ဍာလနှင့်တူသောဥပါသကာ၊ ဥပါသကာ ဒွန်းစဏ္ဍား။ ပဠဟိ ဘိက္ခဝေ ဓမ္မေဟိ သမန္နာဂတော ဥပါသကော ဥပါသကစဏ္ဍာလော စ ဟောတိ ဥပါသကမလဉ္စ ဥပါသက–ပတိကုဋ(ကိ)ဌော စ။ အံ၊၂။၁၈၁။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၁၀။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂။ သာရတ္ထ၊၁။၄၂၃။

(–ဒီဃ။ ၂၈၃။ သီဃ။သစ်။ ၂။ ၁၉၀။ မဇ္ဈိ။ ၁။ ၂၄၀။ အံ။ ဇို။ ၂။ ၂၅။)

ဥပါသကစဏ္ဍာလသုတ္တ (နာ) [ဥပါသကစဏ္ဍာလ+သုတ္တ] ဥပါသကစဏ္ဍာလသုတ်။ ဥပါသက–စဏ္ဍာလသုတ္တံ ဥပါသကရတနသုတ္တဿ ပဋ္ဌဂုတ္တ–ရေ။ (အံ။ ၂။ ၁၈၁။) သီဃ။သစ်။ ၂။ ၁၉၀။

ဥပါသကဇန (ပု) [ဥပါသက+ဇန] ဥပါသကာ ဖြစ်သောလူ။ ဧဝံ ဥပါသကဇနံ ယုတ္တဘောဇနေ ဥပနေတုံ ဆေကာ။ ဝိ။ ဘု။ ၂။ ၂၀၆။(–သံ။ ဇို။ ၂။ ၅၃ရ။)

ဥပါသကဓမ္မ (ပု) [ဥပါသက+ဓမ္မ] ဥပါသကာတို့၏–ကျင့်ဝတ်–အကျင့်တရား။ တေသံ ဥပါသ–ကာနံ သရဏသီလဥပေါသထာနိသံသာဒီဟောဒံ ဥပါသကဓမ္မံ ကထေတွာ။ သုတ္တနိ။ ဘု။ ၂။ ၁၀၂။

ဥပါသကနိဟီန (တိ) [ဥပါသက+နိဟီန] ယုတ်–ညံ့–သောဥပါသကာ၊ ဥပါသကာ–အယုတ်စား–အညံ့စား။ ဥပါသကပစ္ဆိမကောတိ ဥပါသက–နိဟီနော။ အံ။ ဇို။ ၃။ ၅၃။ ဥပါသကပဋိကုဋ္ဌောတိ ဥပါသကနိဟီနော။ သာရတ္ထ။ ၁။ ၄၂၄။ (–ဒီဃ။ ၁။ ၂ရ၀။ အံ။ ဇို။ ၂။ ၂၅။) ပတိကိဋ္ဌောတိ လာမ–ကဋ္ဌေန ဥပါသကနိဟီနော။ သီဃ။သစ်။ ၂။ ၁၉၀။

ဥပါသကပစ္ဆိမက (တိ) [ဥပါသက+ပစ္ဆိမက] ယုတ်–ညံ့–သော ဥပါသကာ၊ ဥပါသကာ–အယုတ်စား–အညံ့စား။ ဥပါသကပတိကုဋ္ဌောတိ ဥပါ–သကပစ္ဆိမကော။ အံ။ ဘု။ ၃။ ၆ ၂။ ဥပါသက–ပစ္ဆိမကောတိ ဥပါသကနိဟီနော။ အံ။ ဇို။ ၃။ ၅ ၂။

ဥပါသကပတိ(ဋ္ဌ)ကု(ကိ)ဋ္ဌ (တိ) [ဥပါသက+ပတိကုဋ္ဌ] ယုတ်–ညံ့–သော ဥပါသကာ၊ ဥပါသ–ကာ–အယုတ်စား–အညံ့စား။ ဥပါသက ပတိ–ကုဋ္ဌော(အံ။ ၂။ ၁၈၁။ ဒီဃ။ ၁။ ၂ ၁ ၀။ မဇ္ဈ။ ၁။ ၁ ၄ ၀။ အံ။ ဘု။ ၂။ ၂ ၂)တိ ဥပါသကပစ္ဆိမကော။ အံ။ ဘု။ ၃။ ၆ ၂။ သာရတ္ထ။ ၁။ ၄ ၂ ၄။ ပဋိကိဋ္ဌောတိ ဥပါ–သကနိဟီနော။ ဒီ။ ဇို။ ၁။ ၂ ၁ ၃။ ဥပါသက–စဏ္ဍာလ–လည်းကြည့်။

ဥပါသကပဒုမ (နာ) [ဥပါသက+ပဒုမ] ပဒုမ္မာ ကြာနှင့်တူသော ဥပါသကာ။ ပဌမဟိ ဘိက္ခဝေ ဓမ္မေဟိ သမန္နာဂတော ဥပါသကော ဥပါ–သကရတနဿ ဟောတိ ဥပါသကပဒုမဿ ဥပါသကပုဏ္ဍရိကဿ။ အံ။ ၂။ ၁ ၈ ၁။ ဒီ။ ဘု။ ၁။ ၂ ၁ ၀။ မ။ ဘု။ ၁။ ၁ ၄ ၁။ အံ။ ဘု။ ၂။ ၂ ၂။ သာရတ္ထ။ ၁။ ၄ ၂ ၄။ စတုန္နမ္ပိ ပရိသာနံ ရတိဇနနဋ္ဌေန ဥပါသကော၀ ရတနံ ဥပါသကရတနံ၊ ဂုဏသောဘာကိတ္တိ–သဒ္ဒသုဂန္ဓတာဟိ ဥပါသကော၀ ပဒုမံ ဥပါသက–ပဒုမံ။ တထာ ဥပါသကပုဏ္ဍရိကောစ ဝေဒိ–တဗ္ဗော။ သာရတ္ထ။ ၁။ ၄ ၂ ၄။ ဒီ။ ဇို။ ၁။ ၂ ၁ ၃။ သီ။ ဇို။ သစ်။ ၂။ ၁ ၉ ၁။ မ။ ဇို။ ၁။ ၂ ၄ ၀။ အံ။ ဇို။ ၂။ ၂ ၅။

ဥပါသကပရိဝုတ (တိ) [ဥပါသက+ပရိဝုတ] ဥပါသကာအပေါင်း ခြံရံအပ်သော၊သူ။ ပဌ–သတဥပါသကပရိဝုတော ဇေတဝနံ ဂန္တွာ။ သုတ္တနိ။ ဘု။ ၂။ ၁ ၀ ၂။

ဥပါသကပုဏ္ဍရိက (နာ) [ဥပါသက+ပုဏ္ဍရိက] ကြာပုဏ္ဍရိက်နှင့်တူသော ဥပါသကာ။ ဥပါသ–ကပဒုမ–ကြည့်။

ဥပါသကမလ (နာ) [ဥပါသက+မလ] အညစ်အကြေးရှိသော ဥပါသကာ၊ ဥပါသကာ အညစ်အကြေး။ ဥပါသကစဏ္ဍာလ–ကြည့်။

ဥပါသကရတန (နာ) [ဥပါသက+ရတန] မွေ့လျော်ခြင်းကို ဖြစ်စေတတ်သော ဥပါသကာ၊ ရတနာနှင့်တူသော ဥပါသကာ၊ ဥပါသကာ ရတနာ။ ဥပါသကပဒုမ–ကြည့်။

ဥပါသကဝဏ္ဏ (ပု) [ဥပါသက+ဝဏ္ဏ] ဥပါသကာ အသွင်–ပုံစံ–သဏ္ဌာန်။ တတော ဥပါသက–ဝဏ္ဏေနာဂန္တွာ ဝန္ဒိတ္တာ အဋ္ဌာသိ။ အံ။ ဇို။ ၃။ ၃ ၄ ၅။

ဥပါသကဝိဓိကောသလ္လ (နာ) [ဥပါသကဝိဓိ+ကောသလ္လ] ဥပါသကာ၏အဖြစ်အစီအရင်ခံ

လိမ္မာသူ၏ ဖြစ်ကြောင်းဖြစ်ရာအသိဉာဏ်ပညာ။ ဥပါသကဝိဓိကောသလ္လတ္ထံ ပနေတ္ထ ကော ဥပါသကော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၄၁။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၀၉။ မ၊ဌ၊၁။၁၄၀။

ဥပါသကဝေဝစန (ပု) [ဥပါသက+ဝေဝစန] ဥပါသက၏–ဇဝုစ်–ပရိယာယ်–စကားလုယ်။ ဧဝံ ဥပါသကဝေဝစနေန သိက္ခာပစ္စက္ခာနံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၁၈။

ဥပါသကသတ (နဝ) [ဥပါသက+သတ] ဥပါသကာတို့၏အရာ။ အယံ ပန မဟာနုဘာဝေါ ပရိဝါရေတ္ထာ ဝိစရန္တာနံ ပဌမံ ဥပါသကသတာနံ အဂ္ဂပုရိသော။ ဒီ၊ဌ၊၃။၁၆။ (–အံ၊ဌ၊၂။၁၁၆။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၉၉။)

ဥပါသကသမ္ဘတ္တိ (ထီ) [ဥပါသက+သမ္ဘတ္တိ] ဥပါသကာ၏ပြည့်စုံခြင်း။ ဥပါသကသမ္ဘတ္တိ ဝါတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ မဟာနိ၊ဌ။၂၆၂။

ဥပါသကသိက္ခာ (ထီ) [ဥပါသက+သိက္ခာ] ဥပါသကာတို့၏ အကျင့်သိက္ခာ၊ ဥပါသကာတို့ကျင့်အပ်သော အကျင့်သီလ။ (ငါးပါး, ဆယ်ပါး သီလ။) ဥပါသကာနံ ဥပါသကသိက္ခာ။ အဘိ၊ဝိ။၂၅၆။ ဥပါသကသိက္ခာတိ ဥပါသကေဟိ သိက္ခိတဗ္ဗသိက္ခာ။ ဆ ပဌမသီလဒသသီလ–ဝသေန ဝဋ္ဋတိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၂၉။

ဥပါသကသီလ (နဝ) [ဥပါသက+သီလ] ဥပါသကာတို့၏ အကျင့်သီလ။ ဥပါသကသီလံ ဟိ အတ္ထနာ သမာဒိယန္တေနပိ သမာဒိန္နံ ပရ–သန္တိကေ သမာဒိယန္တေနပိ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၆၉။

ဥပါသကာသေ (တိ) [ဥပါသက–ဇနာင် သေလာ။ နိတိ၊သုတ္တ။၁၁၀၂] ရတနာသုံးပါးကို ဆည်းကပ်ကိုးကွယ်တတ်–သော၊သူ။ အဂါ–ရိုနော ဝါ ပနုပါသကာသေ။ သုတ္တနိ။၃၃၅။ ဥပါသကာသေတိ ဥပါသကာ ဗုဒ္ဓေ၀ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၉၉။

ဥပါသတိ (ကြို) [ဥပ+အာသ+အ+တိ] ဆည်းကပ်–ကိုးကွယ်–ကပ်ရောက်–၏။ သော ဟိ ဗုဒ္ဓံ ဥပါသတိတိ ဥပါသကော။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၀၉။ အံ၊ဌ၊၂။၂၁။ ဥပါသန္တိ—ထေရိ၊၃၅၅။ သုက္ခံ ထေရိ ယေ နု ဥပါသန္တိ နု ပယိရုပါသန္တိ။ ထေရိ၊ဌ။၆၃။ ဥပါသရေ—(အံ၊၁။၁၆၃)တိ ဥပသက်မန္တိ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၄၄။ (–ဇာ၊၁။၃၂၄။ ဇာ၊ဌ၊၄။၄၁ဂ။) ဥပါသေမု—ဇာ၊၂။၂၅ဂ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၁၀ဂ။ ဥပါသေယုံ—အပ၊၁။၁ဂ၆။ ထေရ၊ဌ၊၁။၂၃၅။

ဥပါသန[1] (နဝ) [ဥပ+အသ+ယု။ ဓာန်၊ဋီ။၃၉၀] လေးအတတ်ကို သင်ယူလေ့ကျင့်ခြင်း(တောင်ပေါက်၊သျှ။) မြားပစ်လေ့ကျင့်ခြင်း။ (ဓာန်၊သျှ၊ သစ်။) မြားပစ်အတတ်(ဥပစာ)။ သရာဘျာ–သော ထု'ပါသနံ။ ဓာန်။၃၉၀။ လက္ခမုပဂန္ဓာ အ'သနံ ခီပနံ ဥပါသနံ။ ဓာန်၊ဋီ။၃၉၀။ လိစ္ဆ–ဝိကုမာရကေ သန္ဓာဂါရေ ဥပါသနံ ကရောန္တေ။ သံ၃။၃၉၅။ ဥပါသနံ ကရောန္တေတိ ကဏ္ဍခီပန–သိပ္ပံ ကရောန္တေ။ သံ၊ဌ၊၃။၃၃၂။ ဥပါသနန္တိ အာစရိယဥပါသနံ၊ အာစရိယံ အန္တေ၀ါသိနာ ဝါ ဒိ၀သေ ဒိ၀သေ သိက္ခနဝသေန ဥပါသိ–တဗ္ဗတော ဥပါသနန္တိ လဒ္ဓနာမံ ကဏ္ဍခီပန–သိပ္ပံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၄၅။ (ဤဋီကာအလို ဥပ+အာသ+ယု–ဟုလည်း ခွဲနိုင်သည်။) အပ္ပမတ္တာ အာတာပိနော ဥပါသနသ္မိံ။ သံ၁။၄၅ရ။ ဥပါ–သနသ္မိန္တိ သိပ္ပါနံ အဘိယောဂေ အာစရိယာနဗ္ဗ ပယိရုပါသနေ။ သံ၊ဌ၊၂။၂၁၁။ (–သံ၊ဋီ၁။၁၉ရ။)

ဥပါသန[2] (နဝ) [ဥပ+အာသ+ယု] (၁) မှီဝဲ–ဆည်းကပ်–ချဉ်းကပ်–ခြင်း။ (တိ)(၂) မှီဝဲ–ဆည်းကပ်–အပ်သော။ (၃) မှီဝဲ–ဆည်းကပ်–ရာဖြစ်သော(ကမ္မဓာန်းအာရုံ)။ သမဏူပါသနသ၊ သံ၁။၄၃။ သုတ္တနိ။၃၉၀။ ဗဟုသုတာနံ ဝါ ဘိက္ခူနံ ဥပါသနမ္ပိ သမဏူပါသနံ။ သံ၊ဌ၊၁။၉ရ။ ဥပါသနန္တိ ပယိရုပါသနံ။ သံ၊ဋီ၁။၁၄၃။

(တိ)(၂)(၃) သမဏူပါသနသာ စာတိ သမ-ဏောဟိ ဥပါသိတမ္ပံ သမဏူပါသနံ နာမ အဌ-တိသဘေဒံ ကမ္မဌာနံ။ သံဌာ၊၁။၉၆-ရ။ သမဏူ-ပါသနသာ စာတိ သမဏောဟိ ဥပါသိတမ္ပသာ အဌတိသာရမ္မဏဘာဝနာနုယောဂသာ, သမဏာနံ ဝါ ဥပါသနဘူတသာ အဌတိသာရမ္မဏသေဒ-သော၀။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂၁ရ။ (-ဒီ၊ဌ၊၁။၂၀၉။ မ၊ဌ၊၁။၁၄၀။ အံ၊ဌ၊၂။၂၁။ ဥဒါန၊ဌ။၂၆၁။ ဝိမတိ၊၁။၈ရ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၈၂။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၁ရ။ မ၊ဋီ၊၁။၂၃၉။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၄။)

ဥပါသနဌာနဲ (နဉ) [ဥပါသန+ဌာန] မြားပစ်လေ့ကျင့်ရာ အရပ်ဌာန။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပါသနဌာန၂ (နဉ) [ဥပါသနဌာန+ဏ] မြားပစ်လေ့ကျင့်ရာဌာနနှင့်တူသော ကမ္မဌာန်းလေ့ကျင့်ရာဏရပ်။ သော ဝိဝိတ္တန္တိ ဣမိနာ ကိံ ဒဿေတိ၊ တေသာ ဘိက္ခူနော ဥပါသနဌာနံ ယောဂပထံ သပ္ပါယသေနာသနံ ဒဿေတိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။ ၃၄၉။ ဥပါသနဌာနန္တိ ဣဿာသာနံ ဝိယ ဥပါ-သနသာ သိက္ခာယောဂကရဏသာ ကမ္မဌာန-ဥပါသနသာ ဌာနန္တိ အတ္ထော။ မူလဋီ၊၂။၁၈၂။

ဥပါသနဘူတ (တိ) [ဥပါသန+ဘုတ္တာ+ဘူတ] မှီဝဲဆည်းကပ်ရာဖြစ်သော။ ဥပါသန၂-ကြည့်။

ဥပါသနီယ (တိ) [ဥပ+အာသ+အနီယ] ချဉ်း-ကပ်-ဆည်းကပ်-အပ်သော၊သူ။ ဥဘယသမ္ပ-ဏ္ဏော ပန သမ္ပတ္တိယာ ဥပါသနီယော သေဝိ-တမ္ဗော စ ဝိညူဟိ၊ မဟာနိ၊ဌ။၆။

ဥပါသန္တ (တိ) [ဥပ+အာသ+အန္တ] ဆည်းကပ်-တတ်သော၊သူ။ ပမ္ဘဇိတံ ဥပါသိတာတိ ဇေ္ဌ-ယာဒိသံ ဥပါသတော ပညာပဋိလာဘော ဟောတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၁ရ။

ဥပါသန္တိ (ကြို) [ဥပ+အာသ+အ+န္တိ] ဆည်းကပ်-ကိုးကွယ်-ကပ်ရောက်-ကုန်၏။ ဥပါသတိ-ကြည့်။

ဥပါသဘ (ပု) [ယာဒိဋ္ဌကနာမ်] ဥပါသဘ မည်-သော ပစ္စေကပုဒ္ဓါ။ ဝိဏ္ဏောလော ဥပါသဘော နိတော။ မ၊ဌ၊၄။၉၀။

ဥပါသမာန (တိ) [ဥပ+အာသ+အ+မာန] ဆည်း-ကပ်-ကိုးကွယ်-တတ်သော၊သူ။ အဟံ ဟိ တုမ္ဟေ၀ ဥပါသမာနော။ ဒီ၊၂။၂၁ရ။ (-အပ၊ ၂။ရ၉။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၀၁။ ထေရ၊ဌ၊၁။၃၂ရ။)

ဥပါသယ (ပု) [ဥပ+အာ+သိ+ဏ] နေရာအရပ်၊ ကျောင်း။ အိမ်၊ ဇရပ်။ ဥပသယန္တိ ဝါသာဂါရံ။ ဥပါသယန္တိပိ ပါဌော။ သံ၊ဌ၊၁။၈၃။ ဥပသယ-လည်းကြည့်။

ဥပါသရေ (ကြို) [ဥပ+အာသ+အ+အန္တိ] ဆည်း-ကပ်-ကိုးကွယ်-ကပ်ရောက်-ကုန်၏။ ဥပါသ-တိ-ကြည့်။

ဥပါသိကသိက္ခာ (တိ) [ဥပါသိကာ+သိက္ခိတမ္ဘ+သိက္ခာ] ဥပါသိကာမ-သီတင်းသည် အမျိုးသွေး-တို့ကျင့်အပ်သော အကျင့်သီလ။ (ငါးပါးသီလ၊ ဆယ်ပါးသီလ။) ဥပါသိကာနံ ဥပါသိကသိက္ခာ။ အဘိ၊ဝိ။၂၅၆။ ဥပါသိကသိက္ခာတိ ဥပါသိ-ကာဟိ သိက္ခိတမ္ဘသိက္ခာ၊ သာပိ ပဌမသီလ-ဒသသီလ၀သေန ၀ဋ္ဋတိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၂၉။

ဥပါသိကာ (တိ) [ဥပ+အာသ+ဏ္ဍ+အာ] ရတနာ သုံးပါးကို ဆည်းကပ်ကိုးကွယ်တတ်သော၊သူမ။ ဥပါသိကာမ။ ဥပါသက-ကြည့်။

ဥပါသိကာလက္ခဏ (နဉ) [ဥပါသိကာ+လက္ခဏ] ဥပါသိကာမ၏မှတ်ကြောင်းလက္ခဏာ။ ဥပါသိကာတိ သရဏဂမနေန ဥပါသိကာ-လက္ခဏေ ဌိတာ။ ဝိမာန၊ဌ။၅၃။

ဥပါသိတ (တိ) [ဥပ+အာသ+တ] မှီဝဲ-ဆည်း-ကပ်-ကိုးကွယ်-အပ်သော၊သူ။ ဗြဟ္မေ ဥပါ-သိတော မေ(သုတ္တနိ။၄၅၀။ စူဠနိ။၂၀၆)တိ သော မယာ ဘဂဝါ အာသိတော ဥပါသိတော

ပယိရူပါသိတော ပရိပုစ္ဆိတော ပရိပဥ္ဍိတော။ စူဠဒုနိ။၂၀ရ။ ဥပါသိတောတိ ဥပဂန္ဓာ သေဝိ-တော။ စူဠဒုနိ၊ဌ။၈၂။

ဥပါသိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+အာသ+တမ္ဘ] (၁) မှီဝဲ-ဆည်းကပ်-ပွါးများ-အားထုတ်-အပ်သော၊သူ။ ဥပါသိတမ္ဘ(သံ၊ဌ၊၁။၉၆)နှင့် အာသေဝိတမ္ဘံ ဘာဝေတမ္ဘံ ဗဟုလီကာတမ္ဘံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၄၂။ ပုနပ္ပုနံ ဥပါသိတမ္ဘော (အံ၊ဌ၊၂။၉၃)တိ အဘိ-ဏှသော ဥပနိဿိဒိတမ္ဘော။ အံ၊ဋီ၊၂။၉၃။ (-အဘိ၊ဌ၊၃။၆၈။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂၁ရ။)

ဥပါသိတုံ (ဗျ) [ဥပ+အာသ+တုံ] ချဉ်းကပ်ခြင်း-ငှါ။ ဂစ္ဆာမိ တေ ဥပါသိတုံ။ ဒီ၊၂။၂၂၉။

ဥပါသိတု (တိ) [ဥပ+အာသ+တု] မှီဝဲ-ဆည်း-ကပ်-ကိုးကွယ်-တတ်သော၊သူ။ ပဗ္ဗဇိတံ ဥပါ-သိတာ(ဒီ၊ဒု။၁၂၉)တိ ပဏ္ဍိတံ ပဗ္ဗဇိတံ ဥပသ-ကံမိတ္တာ ပယိရူပါသိတာ။ ဒီ၊ဌ၊ဒု။၁၁၅။ ပဗ္ဗဇိတံ ဥပါသိတာတိ ဇတ္ထ ယာဒိသံ ပဗ္ဗဇိတံ ဥပါသ-တော ပညာပဋိလာဘော ဟောတိ။ ဒီ၊ဋီ၊ဒု။ ၁၁ရ။ ဥပါသိတာ သမ္ဘရိသာ။ ထေရ။၂၅၅။ ဥပါသိတာတိ ပရိစရိတာ ပဋိပတ္တိပယိရုပါ-သနာယ ပယိရူပါသိတာ။ ထေရ၊ဌ၊၁။ဒု၈၈။

ဥပါသိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+အာသ+တ္တာ] မှီဝဲ-ချဉ်းကပ်-ပြီး၍။ သုခိတံ တံ ဥပါသိတ္တာ၊ ဒုက္ခိတံ တံ ကထံ ဇဟေ။ ဇာ၊၂။ဒု၁။

ဥပါသိတ္တာန (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+အာသ+တ္တာ] ချဉ်း-ကပ်ပြီး၍။ ဥပါသိတ္တာန သမ္ဘဒ္ဒံ၊ ဝေယျာဝစ္စ-မကာသဟံ။ အပ၊၁။၂၈၀။

ဥပါသိန (တိ) [ဥပ+အာသ+တ] ကပ်၍ထိုင်-နေသော၊ အနီးဌိုင်ထိုင်နေသော၊သူ။ ဥပါသိနော (ဇာ၊၂။ဂ၆)တိအတ္ထနော ဇီဝိတံ အဂဂေတ္တာ ဥပဂန္ဓာ နိသိန္နော။ ဇာ၊ဌ၊၅။ဒု၇၀။ ဥပါသိ-နောတိ သမီပေ နိသိန္နော။ ဇာ၊ဋီ။

ဥပါသိသက (တိ) [ဥပ+အာသိသက] ရှာမှီး-တောင့်တ-သော၊သူ။ ဥန္ဓ||ရော ဣတောစိ-တောစ ဝိစရန္တော အာဟာရူပါသိသကော-ယေဝ စရတိ။ မိလိန္ဒ။ဒု၈၈။ (အာဟာရူပါ-သိသကောယေဝ=အစာအာဟာရကို ရှာမှီး-တောင့်တအဦးမူ၍သာလျှင်။ မနသိကာရူပါ-သိသကေနေဝ=မနသိကာရကိုရှာမှီးတောင့်တ-အဦးမူသဲ့ဖြင့်သာလျှင်။)

ဥပါသေမု (ကြို) [ဥပ+အာသ+ယျာမ] ဆည်း-ကပ်-ကိုးကွယ်-ကပ်ရောက်-ကုန်ရာ၏။ ဥပါ-သတိ-ကြည့်။

ဥပါသေထ (ကြို) [ဥပ+အာသ+ယျ] ဆည်း-ကပ်-ကိုးကွယ်-ကပ်ရောက်-ရာ၏။ ဥပါသတိ-ကြည့်။

ဥပါဟ (ပု) [ဥပ+အဟ] တစ်နေ့။ ဥပါဟာ ဥဒကံ ဓူပေတိ။ မ၊ဋီ၊ဒု။၄၃။

ဥပါဟဋ (တိ)[ဥပ+အာ+ဟရ+တ] ကပ်ဆောင်-ပေး-အပ်သော။ နှ, အမှေဟိ ကိဉ္စိ အာဟဋံ၊ နှ ဥပါဟဋံ။ ဝိ၊ဌ၊၂။ဒု၉။ နှ ဥပါဟဋန္တိ နှ ဒိန္နံ။ ဝိမတိ၊ဌ။၂၆ရ။

ဥပါဟတ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+အာ+ဟန+တ] ကပ်ရောက်-တတ်သော။ ဥပါဟတာ ဘဝါ သမ္ဘေ။ အပ၊ ၂။၂၈ဝ။

ဥပါဟန (ထီ၊ပု) [ဥပ+နဟ+အ။ ဥပနယ္ဟတေ ဗန္ဓီယတေတိ ဥပါဟနော၊ ဝဏ္ဏဝိပရိယာယော၊ ရဿသ , ဒီ.ဃတာ။ ဓာန်၊ဋီ။၅၂၅။] ဖိနပ်။ ကာလသော ဝုဋ္ဌာယ ဥပါဟနာ ဩမုဠ္ဆိတ္တာ။ ဝိ၊ဒု။၅ရ။ (-မ၊၂။ဒု၆၂။ ဝိ၊ဌ၊ဒု။ဒ၆ရ။ ဝိ၊ဌ၊၄။ ၁၁ရ။ ဒီ၊ဌ၊ဒ။ဝ၀။) ဥပါဟနာယော ကာယ-ဗန္ဓနေန ဗန္ဓိတ္တာ။ ဝိ၊၄။၂၅၄။

ဥပါဟနဩမုဠန (နှ) [ဥပါဟန+ဩမုဠန] ဖိနပ်-ချွတ်ခြင်း။ ဥပစာရသီမံ ပတ္တာ ဥပါဟန-

ဩမုဏ္ဍနာဒိ သဗ္ဗံ ကာတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၁ရ။ (ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၁ရ-နှင့် သျှ-ဟောင်းတို့၌ ဥပါဟနာ ဩမုဏ္ဍနာဒိ-ဟုဝါကျ ရှိသည်။ ဘာသာဋီကာ၌ သမာသ်ပြင်၍ အနက်ပေးသည်။ (ဥပါဟန ဩမုဏ္ဍန-သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၂-သည် ဥပါဟန ဩပုဏ္ဏ မှပျက်ယွင်းလာသောပုဒ် ဖြစ်ဖွယ် ရှိသည်။)

ဥပါဟနကောသက (ပု) [ဥပါဟန+ကောသက] ဖိနပ်အိမ်၊ ဖိနပ်အိပ်။ ဥပါဟနကောသက-သတ္တကောသကကုဋ္ဌိကာကောသကေသုပိ ဧသေဝ နယော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ရ၁။ ဥပါဟန-ကောသကောတိ ဥပါဟနာယ ပက္ခိပနော-ကာသော ကောသကော။ ပါစိတ်၊ယော။၃၄၂။

ဥပါဟနတေမန (နာ) [ဥပါဟန+တေမန] ဖိနပ်ကို စွတ်စိုစေခြင်း၊ ဖိနပ် စွတ်လောက်ရုံ။ ယထာ ဥပါဟနတေမနမတ္တဌ္ဌေန "ဥဒကံ အတ္ထိ"တိ ဟောတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၅၄။

ဥပါဟနတ္ထဝိကာ (ထီ) [ဥပါဟန+ထဝိကာ] ဖိနပ်အိတ်။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥပါဟန-တ္ထဝိကံ။ ဝိ၊၄။၂၅၄။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၄၂၊၂၄၄။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃ရ။ သာရတ္ထ၊၂။၁၆၃။)

ဥပါဟနဒဏ္ဍက (ပု) [ဥပါဟန+ဒဏ္ဍက] ဖိနပ်ချီတ်စရာ ဒုတ်ယော်။ ဥပါဟနဒဏ္ဍကေန ဂဟေတ္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၁ရ။ ဝိ၊သင်္ကပ္ပ။၂၃၀။

ဥပါဟနဒါယက (ပု) [ဥပါဟန+ဒါယက] ဖိနပ်ပေးလှူဘူးသောထေရ်၊ ဥပါဟနဒါယကထေရ်။ အာယသ္မာ ဥပါဟနဒါယကော ထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္တာ။ အပ၊၁။၂၅ရ။

ဥပါဟနပဟောဌနသဒ္ဒ (နာ) [ဥပါဟနပဟောဌန+သဒ္ဒ] ဖိနပ်ကိုခါသောအသံ၊ ဖိနပ်ခါသံ။ အာဂစ္ဆန္တာနံ ပဒသဒ္ဒံ ဥပါဟနပဟောဌနသဒ္ဒံ ... သုတ္တာ ဝေမတိကာ ဟောန္တိ။ ဝိ၊၃။၁၈၆။

ဥပါဟနမဏ္ဍန (ထီ) [ဥပါဟန+မဏ္ဍန] ဖိနပ်ကို တန်ဆာဆင်ခြင်း။ ဘိက္ခုနော ဆတ္တမဏ္ဍနံ ဥပါဟနမဏ္ဍနံ...အကိစ္စံ နာမ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၈၂။

ဥပါဟနမူလ (နာ) [ဥပါဟန+မူလ] ဖိနပ်တန်ဘိုး၊ ဖိနပ်ဘိုး။ တံ တံ စဇိတ္တာ ဥပါဟနံ ကတ္တာ ဥပါဟနမူလံ လဘိတ္တာ သုခိတော ဟောတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၁ရ၅။

ဥပါဟနယုဂ (ပု) [ဥပါဟန+ယုဂ] ဖိနပ်အစုံ၊ ဖိနပ်တစ်ရံ။ ဥပါဟနယုဂံ မယာ ဒိန္နံ။ အပ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၉၀။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။ရ၂။)

ဥပါဟနယုဂဋ္ဌ (ပု) [ဥပါဟန+ယုဂဋ္ဌ] ဖိနပ်အစုံ၊ ဖိနပ်တစ်ရံ။ အဒ္ဓါနကန္တာရံ ပဋိပဇ္ဇိတုကာမသ ဥပါဟနယုဂဋ္ဌं...ဒါတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၀၈။ (-ဝိ၊သင်္ကပ္ပ။၂၉၆။)

ဥပါဟနဝိရဟိတ (တိ) [ဥပါဟန+ဝိရဟိတ] ဖိနပ်ကင်းသော၊ ဖိနပ်မပါသော၊သူ။ ဥပါဟန-ဝိရဟိတာနံ စက်မန္ဆာနံ သမီပေ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၂၉၄။

ဥပါဟနသဏ္ဌာဋ (ပု) [ဥပါဟန+သဏ္ဌာဋ] ဖိနပ်အပေါင်း၊ ဖိနပ်အစုံ၊ ဖိနပ်တစ်ရံ။ ဥဏ္ဏသတော ဒွေ ဥပါဟနသဏ္ဌာဋာ ဝဋ္ဋန္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၀။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၅၅။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၅။)

ဥပါဟနသဏ္ဌာဋက (ပု) [ဥပါဟန+သဏ္ဌာဋက] ဖိနပ်အပေါင်း၊ ဖိနပ်အစုံ၊ ဖိနပ်တစ်ရံ။ ဥဏ္ဏသတော ဒွေ ဥပါဟနသဏ္ဌာဋကာ ဝဋ္ဋန္တိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၃။

ဥပါဟနာပုဏ္ဏ (ပု) [ဥပါဟနာ+ပုဏ္ဏ] ဖိနပ်သုတ်ခြင်း။ ဥပါဟနာပုဏ္ဏံ ပန အတ္ထနော ရုစိဝသေန ကာတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၁ရ။

ဥပါဟနာ(နာ)ပုဏ္ဏနစောဋ္ဌ (ပု) [ဥပါဟနာ+ပုဏ္ဏနစောဋ္ဌ] ဖိနပ်သုတ်အဝတ်စ။ ဥပါဟနာ-

(နှ)ပုဏ္ဏနစောဠကံ ပုစ္ဆိတွာ (ပုဏ္ဏိတွာ) ဥပါ-ဟနာ ပုဏ္ဏိတမ္ဘာ။ ဝိ၊၄။၃၃ရ၄။ ဝိသင်ဟ။၂၃၁။

ဥပါဟနာရုဠ (တိ) [ဥပါဟန+အာရုဠ] ဖိနပ်စီးသော၊သူ။ နှ ဥပါဟနာရုဠသာ အဂိလာနသာ ဓမ္မံ ဒေသေဿာမိ။ ဝိ၊၂။၂၆၄။ (-ဝိ၅။၅၂၂ ရ၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၄။)

ဥပါဟနူပဏာဝိတ (တိ) [ဥပါဟန+ဥပဏာဝိတ] ဖိနပ်သည်ပူပန်စေအပ်-ဖိနပ်နှိပ်စက်အပ်-ဖိနပ်ပေါက်-သောခြေရှိသော၊သူ။ အထဝါ ပါနာယ ဒုတောတိ ပါနဒု၊ ဥပါဟနူဏာပိတသာ ဥပါဟ-နာယ ခါဒိတပါဒသော်တံ နာမ်။ ဇာ၊၁။၂။၂၀၅။

ဥပိလဝါ (ထီ) [ဥ+ပိလု+အ?] ပိတ်ခြင်း။ ရှက်-သူစိုင်ခွါရဲ့ ဥပိလဝါယ။ ဝဇီရ။၁၁ရ။ (ဥပိလ-ဝါယ=ပိတ်သဖြင့်-ဟု နိသျှအနက်ပေးသည်။ အဋ္ဌကထာ၌ "ရှက်သူစိကဏ္ဏကခွါရဲ့, ဂါမထ-ကနက်, စဏ္ဍာလကယုတ္တခွါရဲ့" စသည်ဖြင့် နေ့အချိန်အခါ အိပ်ရာ၌ ပိတ်ဖွယ်မလိုသော တံခါးများစွာကို ပြထား၏။ ယင်းပုဒ်တို့၏ စပ်ရာ ပုဒ်မှာ ဒုဿသာကိခွါရန္ဓိ-မှ ဣတိ သခ္ခါ ဖြစ်သည်။ အထက်၌ဖော်ပြခဲ့သော တံခါးအားလုံး ပိတ်စရာမလို ဟု ပြထားသည်။ "ရှက်သူစိ-ကဏ္ဏကခွါရဲ့" ပုဒ်ကို ရှက်သူစိခွါရဲ့ ကဏ္ဏကခွါရဲ့ ဟု ဋီကာများ၌ ဖွင့်ကြ၏။ သာရတ္ထ, ဝိမတိတို့၌ ယင်းပုဒ်တို့၏ စပ်ရာပုဒ်ထည့်၍ ဖွင့်မပြကြ၊ ဝဇီရဋီကာ၌ ရှက်သူစိခွါရဲ့-၏ စပ်ရာပုဒ် အနေဖြင့် ဥပိလဝါယ ဟု ထည့်ဖွင့်ဟန်တူ သည်။ သို့ရာတွင် ရှက်သူစိခွါရဲ့ ကို အထက်၌ ပြခဲ့သော အဋ္ဌကထာလာ ဣတိသခ္ခါ၌ စာစပ်ရ မည်ဖြစ်၍ စပ်ရာပုဒ်ထည့်ဖွယ်မလို၊ ရှက်-သူစိခွါရ သည် ပိတ်ဖွယ်မလိုသော တံခါးဖြစ်၍ "ဥပိလဝါယ=ပိတ်သဖြင့်"ဟု နိသျှအနက်ပေး ခြင်းသည်လည်း သဘာဝကျဟန်မတူ။)

ဥပေက္ခ (တိ) [ဥပ+ဣက္ခ+ဏ။ ဥပေက္ခာ+ဏ] ဥပေက္ခာဝေဒနာရှိသော၊ လျစ်လျူရှုသော၊သူ။ အဒုက္ခမသုခါယ ဝေဒနာယ ဥပေက္ခာ သဝိ-စာရော။ ပေဋကော။ ၂၃၅။ ဖဿဒ္ဒယံ သုခဒုက္ခံ ဥပေက္ခာတိပိ ပါဌော၊ ဖဿဟေတုကံ သုခဒုက္ခံ ဥပေက္ခာ, သုခေ အနုရောဓံ ဒုက္ခေ ဝိရောဓံ အနုပ္ပါဒေန္တော ဥပေက္ခကော ဘဝေ-ယျာတိပိ အတ္ထော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၆။

ဥပေက္ခက (တိ) [ဥပ+ဣက္ခ+ဏ္ဍ။ ဥပေက္ခာ+အ။ ဥပေက္ခတိတိ ဥပက္ခကော။ မဇ္ဈိ။သျှ။] အသင့်အားဖြင့်-ထပ်တူထပ်မျှဆောင်တတ်သည်၏ အဖြစ်ဖြင့် သင့်လျော်သောအားဖြင့်-ရှုတတ်သော၊ လျစ်လျူရှုတတ်သော၊သူ။ ဥပေက္ခကော စ ဝိဟာသီ (ဝိဟရတိ) (ဝိ၊၁။၅။ ပဋိသံ။၄၁။ မဟာနိ။၃၀)တိ ဧတ္ထ ဥပပတ္တိတော ဣက္ခတိတိ ဥပေက္ခာ။...တာယ...သမန္နာဂတတ္တာ တတိယ-ဇ္ဈာနသမင်္ဂီ ဥပေက္ခကောတိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁ ၂၀။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၃။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၁ရ။ (-မဟာ။ ၂၆၄။ အံ၊၁။၅၁၉။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၁၆။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃ရ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၉၁။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂၅ရ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၅၀။ မဇ္ဈိ၊၁။၄ရ။ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂၊၁၃။)

ဥပေက္ခကသဒ္ဒ(နှ) [ဥပေက္ခက+သဒ္ဒ] ဥပေက္ခက သဒ္ဒါ။ ဥပေက္ခကသဒ္ဒသာ အတ္ထံ ဌပေန္တော ပဌမေန္တိ။ မူလဋီ၊ ၂။၁၄၄။ .

ဥပေက္ခဏ(တိ၊နှ)[ဥပ+ဣက္ခ+ယု]အသင့်အားဖြင့် ရှုခြင်း၊ လျစ်လျူရှုခြင်း။ ဩကာပုဒ်ကြည့်။

ဥပေက္ခဏာဓိပ္ပါယ (ပု) [ဥပေက္ခဏ+အဓိပ္ပါယ] လျစ်လျူရှုခြင်း၌အလို၊ လစ်လျူရှုလိုမှု။ ဥပေ-က္ခဏာဓိပ္ပါယေန အတ္ထနော ကာယဇီဝိတ-နိရပေက္ခာ။ ,စရိယာ၊ဋ္ဌ။ ၂၆ ၂။

ဥပေက္ခတိ (ကြိ) [ဥပ+ဣက္ခ+တိ] အသင့်-အားဖြင့်-ထပ်တူထပ်မျှဆောင်တတ်သည်၏ အဖြစ်ဖြင့် သင့်လျော်သောအားဖြင့်-ရှု၏။ လျစ်လျူရှု၏။ ဥပေက္ခတိ ဥဘောပေတေ။ ဗုဒ္ဓဝံ။

၃၁၉။ အဘိ၊ဌ၊၁။၅၂။ ဗာ၊ဌ၊၁။၃၀။ ဥပေက္ခတိ-
တိ ဥပေက္ခာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၁၆။ ဥပေက္ခတိ-
တိ သုခဒုက္ခာကာရေ ဥဒါသိနော ဟောတိ။
ပဋိသံ၊ဝ်။၉၆။ (–အနုဋီ၊၁။၁၀၉။) **ဥပေက္ခေ-**
ဖဿဒ္ဒယံ သုခဒုက္ခံ ဥပေက္ခေ(သံ၊၂။၂၉၄)တိ
သုခဖဿဿ ဒုက္ခဖဿဿ ဌာနံ ဖဿဒ္ဒယံ
ဥပေက္ခေ၊ ဥပေက္ခာမေဝေတ္ထ ဥပ္ပါဒေယျာတိ
အတ္ထော။ သံ၊ဌ၊၃။၂၇။ **ဥပေက္ခေယျ**—ဗာ၊
၂။၂၉၂။ **ဥပေက္ခိဿတိ**—အဘိ၊ဌ၊၁။၂၃၉။

ဥပေက္ခန (ထီ၊နဲ) [ဥပ+ဎက္ခ+ယု] (၁) အသင့်
အားဖြင့်ရှုခြင်း၊ လျစ်လျူရှုခြင်း။ (တိ)(၂) ကြည့်
ရှုတတ်သော။ ယာ ဥပေက္ခာ ဥပေက္ခနာ
အစ္ဆာ၊ပေက္ခနာ။ အဘိ၊ဝ်။၂၃၉။ ဥပေက္ခနာ-
ကာရော ဥပေက္ခာ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၀၂။ အနုယုဇ္ဇ-
တမ္ပိဿ ဥပေက္ခနံ။ အနုဋီ၊၃။ဖ၁။ (–အဘိ၊
ဌ၊၁။ရ၅။ အနုဋီ၊၃။၂ဖ၁။) (တိ)(၂) အောက်
ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေက္ခနတာ(ထီ)[ဥပေက္ခန+တာ] ကြည့်ရှုတတ်
သည်၏အဖြစ်။ (လျစ်လျူရှုသည်၏အဖြစ်။ ပြည်-
သူ။) ဝိစရဏဝသေန ဝါ ဥပေက္ခနတာ အနု-
ပေက္ခနတာ ။အဘိ၊ဌ၊၁။၁ရ၅။

ဥပေက္ခနာကာရ (ပု) [ဥပေက္ခန+အာကာရ]
လျစ်လျူ ရှုခြင်းဟူသော အခြင်းအရာ။ ဥပေ-
ကွန-ကြည့်။

ဥပေက္ခာ (ထီ) [ဥပ+ဎက္ခ+အ+အာ။ ဥပ+ဎက္ခာ]
(၁) အသင့်အားဖြင့်–အညီအမျှ–ရှုတတ်သော
သဘော–ရှုခြင်း–ခံစားတတ်သောသဘော–ခံ
စားခြင်း။ သုခဒုက္ခအဘိုဋ္ဌ မကျသည်ဖြစ်၍–
သုခဒုက္ခတို့နှင့် မဆန့်ကျင်သည်ဖြစ်၍–ခံစား
တတ်သောသဘော–ခံစားခြင်း။ ဥပေက္ခာ။ (၂)
လျစ်လျူရှုအပ်သောသဘော၊(ဝိရိယဟူသော
ဥပေက္ခာကောက်။)

ဤဥပေက္ခာသည် ဆဋ္ဌဝိုပေက္ခာ၊ ဗြဟ္မ
ဝိဟာရုပေက္ခာ၊ ဗောဇ္ဈင်္ဂုပေက္ခာ(=တတြမဇ္ဈ-
တ္တတာစေတသိက်။) ဝိရိယုပေက္ခာ(=ဝိရိယ။)
သခါရုပေက္ခာ(=ပညာ။) ဝေဒနုပေက္ခာ(=ဥပေ
က္ခာဝေဒနာ။) ဝိပဿနုပေက္ခာ(=ပညာ။) တတြ
မဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ၊ ဈာနုပေက္ခာ၊ ပါရိသုဒ္ဓုပေက္ခာ
(=တတြမဇ္ဈတ္တတာစေတသိက်။)ဟုဆယ်ပါးရှိ၏။
ဝိ၊ဌ၊၁။၁၂၀။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၁၆။ (ယမိုက်အရ
ကောက်။၅၁၄။)ထိုဆယ်ပါးတို့တွင် ရသင့်သော
ဥပေက္ခာကို အရာဌာနအားလျော်စွာ ကောက်
ကြရသည်။ ထို့ပြင် ဂေဟသိတဥပေက္ခာ
ခြောက်ပါး၊ နေက္ခမ္မသိတ ဥပေက္ခာခြောက်ပါး
အာဝဇ္ဇနုပေက္ခာ စသည်လည်းရှိသေး၏။ သံ၊
၂။၄၃၀။ သံ၊ဌ၊၃။၁၂–၄။ စက္ခုနာ ရူပံ ဒိသွာ
ဥပ္ပဇ္ဇတိ ဥပေက္ခာ ဗာလသ (သံ၊ဌ၊၃။၁၂–
၄။) စသည်ဖြင့်လာသော ဂေဟသိတဥပေက္ခာ
အရ သောမနဿကင်းသော အညာဏုပေက္ခာ
ကို ကောက်ရသည်။ သံ၊ဋီ၊၂။၃ဖ၂။ အာဝဇ္ဇနု-
ပေက္ခာ–လည်းကြည့်။

ဆ ဂေဟသိတာ ဥပေက္ခာ၊ ဆ နေက္ခ-
မ္မသိတာ ဥပေက္ခာ။ သံ၊၂။၄၃၀။ ဥပပတ္တိတော
ဎက္ခတိတိ ဥပေက္ခာ၊ သမံ ပဿတိ အပက္ခ-
ပတိတာဝ ဟုတ္ဝာ ပဿတိတိ အတ္ထော။ ဝိ၊
ဌ၊၁။၁၂၀။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၁ဖ။ အထဝါ ဥပေတာ
ယုတ္တာ သုခဒုက္ခာနံ အဝိရုဒ္ဓါ ဎက္ခာ အနုဘဝနံ
ဥပေက္ခာ။ မူလဋီ၊၁။၄၁။ "ဥပပတ္တိတော
ဎက္ခတိတိ ဥပေက္ခာ"တိ အယံ ပနတ္ထော ဎ
ဥပေက္ခာသဒ္ဒဿ သမ္ဘူပေက္ခာပရိယာဒါနတော
နှ ဝုတ္တော။ အနုဋီ၊၁။၄၄။ ဥပပတ္တိတော
ယုတ္တိတော ဎက္ခတိ အနုဘဝတိ ဝေဒယ-
မာနာပိ မဇ္ဈတ္တာကာရသဏ္ဌိတိယာတိ ဥပေက္ခာ၊
သုခဒုက္ခာနံ ဝါ ဥပေတာ ယုတ္တာ အဝိရုဒ္ဓါ
ဎက္ခာ အနုဘဝနန္တိ ဥပေက္ခာ။ ဝိဘာဝိနီ။ရ၈။
(–အံ၊ဌ၊၁။၃၉၀။ အံ၊ဌ၊၃။၁၁၂။၁ဖ၊၁ရ၂။ အဘိ၊
ဌ၊၁။၈၅၊၂၃ရ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁ရ၃။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။
၁ဝရ၊၁၉၂–၃။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၁ဝ၈၊၁ဖ။ သုတ္တနိ၊
ဌ၊၂။၂ရ၉။ အပ၊ဌ၊၁။၂၁၄၊၂၂၁။ မဟာနိ၊ဌ။

၄၁၄။ စုဠနိဒ္ဒ။၄၅၂၊၉ဝ၊၁ဝ၃ဝ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၁ရ၀၊ ၂ရ၉၊ဝ၆ ၂။ မူလဋီ၊၁။၄၁။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊၁။၁ဝ၉။ ပဋိ သံ၊ဂ်။၉၆၊၁၄၃။) (၂) ဥပေက္ခာနိမိတ္တ(၂)ကြည့်။

ဥပေက္ခာကာရ (ပု)[ဥပေက္ခာ+အာကာရ] လျစ်လူ ရှုသောအခြင်းအရာ။ တဒုဘယံ ဝိဝဇ္ဇေတ္တာ ဥပေက္ခာကာရေန စ ပဗ္ဗဇေ ပရိဘုဥ္ဇန္တိ။ မ၊ ဋီ၊၃။၁၅၉။

ဥပေက္ခာကိစ္စာဓိမတ္တ (တိ)[ဥပေက္ခာကိစ္စ+အဓိမတ္တ] ဥပေက္ခာကိစ္စ၏ လွန်ကဲသောအတိုင်းအရှည်ရှိ သော။ "ပဋိသင်္ခါ သန္တိဋ္ဌနာ ဂဟဏေ မဇ္ဈတ္တ-တာ"တိ ဥပေက္ခာကိစ္စာဓိမတ္တတာယ သင်္ခါရုပေက္ခာ ဝုတ္တာ။ မူလဋီ၊ ၂။၁ရ၃။

ဥပေက္ခာခေတ္ထ (နာ) [ဥပေက္ခာ+ခေတ္ထ] ဥပေက္ခာ ခေတ်။ ဝိသေသေန ဥပေက္ခာခေတ္ထော ပရိနိဗ္ဗာ-နေ ဥပသမာဓိဌာနသမုဒါဂတာသ ဥပသမာဓိ-ဌာနပရိပူရဏမဘိဗျတ္ထန္တိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၃၁ဝ၆။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၉၄။

ဥပေက္ခာစေတောဝိမုတ္တိ(တိ) [ဥပေက္ခာ+စေတော ဝိမုတ္တိ] ဥပေက္ခာဟူသော-စိတ်၏ဆန့်ကျင်ဘက် ကိလေသာမှ လွတ်သောတရား-စိတ်၏အာရုံ၌ ညွှတ်သောတရား-စိတ်၏လွတ်မြောက်မှု။ (ဒီ၊၃၊ သျ။၃၉၄-၌ မေတ္တာစေတောဝိမုတ္တိကို "မေတ္တာနှင့် ယှဉ်သောကိလေသာမှလွတ်သောစိတ်"ဟု အနက် ပေးသည်၊ ဥပေက္ခာစေတောဝိမုတ္တိ-ကိုလည်း ထိုအတူပေးရမည်။ မေတ္တာစေတောဝိမုတ္တိ-လည်း ကြည့်။) ဥပေက္ခာစေတောဝိမုတ္တိ အဘိညေယျာ။ ပဋိသံ။၉။

ဥပေက္ခာဇနိတသတပါရိသုဒ္ဓိ (တိ) [ဥပေက္ခာ ဇနိတ+သတိပါရိသုဒ္ဓိ] ဥပေက္ခာသည်ဖြစ်စေ အပ်သော သတိ၏စင်ကြယ်ခြင်းရှိသော။ ဥပေ-က္ခာသတိပါရိသုဒ္ဓိဘာဝေနာတိ ဥပေက္ခာဇနိတ-သတိပါရိသုဒ္ဓိသဗ္ဗာဝေန။ နေတ္တိ၊ဋီ။၉ဝ။

ဥပေက္ခာစ္စာန (နာ) [ဥပေက္ခာ+စ္စာန] ဥပေက္ခာ ဘာဝနာအစွမ်းဖြင့်ရအပ်သော-ဥပေက္ခာကို ပွားများ၍ရအပ်သော-စ္စာန်။ ဥပေက္ခာစ္စာန်။ စတုတ္ထ စ္စာန် မေတ္တာစ္စာန် ဥပေက္ခာစ္စာန်။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၈၄။

ဥပေက္ခာဗ္ဘာ (နာ) [ဥပေက္ခာ+အာကာရ] လျစ်လူ ရှုသောဉာဏ်၊ သင်္ခါရုပေက္ခာဉာဏ်။ ဥပေ-က္ခာဉာဏေန အနုပေက္ခာယ၊...ဂေါ်တြဘုနာ သင်္ခါရနိမိတ္တဂါဟသ ပဟာနံ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၃၄။ ဗျာတိဝုတ်ဋ္ဌ။၃၆။ (-ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃ဝ။)

ဥပေက္ခာဌာနီ(နီ)ယ (တိ) [ဥပေက္ခာ+ဌာနီယ။ ဥပေက္ခာဌာန+ဗျက]။ ဝိစိကိစ္ဆာဌာနီယ-ကြည့်] ဥပေက္ခာ၏-တည်ရာ-အာရုံ-အကြောင်း-ဖြစ် သော။ ဥပေက္ခာဌာနီယံ ဓမ္မံ ဥပဝိစရတိ။ အ၊ ၁။၁ရရ။ (-သံ၊ ၂။၃၃၃။ အဘိ၊ဝိ။၃၉၅။ ပေဋ ကော။၃၃၄။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၆၁။) ဥပေက္ခာဌာနီယံ ရူပံ ဥပဝိစရတိ။ မ၊၃။ ၂၅၉။ (-သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ရ၉။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၁၉။)

ဥပေက္ခာဓာတု (ထီ) [ဥပေက္ခာ+ဓာတု] ဥပေက္ခာ ဝေဒနာဟူသောဓာတ်၊ ဥပေက္ခာဓာတ်။ တတ္ထ ကတမာ ဥပေက္ခာဓာတု၊ ယံ...အဒုက္ခမသုခါ ဝေဒနာ။ အဘိ၊ဝိ။ရ။(-နေတ္တိ။၁၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁၁ရ။)

ဥပေက္ခာနိမိတ္တ (နာ) [ဥပေက္ခာ+နိမိတ္တ] (၁) ရှေး ဝိရိယသည်ပင် နောက်ဝိရိယ၏အကြောင်း။ (လိန္ဒဗ္ဗစ္ဆေအတို့၌ ကျခြင်းကင်းသည်ဖြစ်၍ အလတ် သဘောရှိသောရှေးဝိရိယဟူသော တို အခြင်း အရာကိုယူ၍ဖြစ်စေတတ်သော ထိုသို့တာဒိသ ဖြစ်သော နောက်ဝိရိယ၏ အကြောင်း။ ပြည်၊ သျ။ ၂။ ၂ရ၄။) (၂) အညာဏုပေက္ခာ၏ အကြောင်း ဖြစ်သောအာရုံ။ (၁) ကာလေန ကာလံ ဥပေ-က္ခာနိမိတ္တံ မနသိကာတဗ္ဗံ။ အံ၊၁။ ၂၅၈။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၁။ ၂၁ရ။ ဝိသုဒ္ဓ၊၁။၁၅၆။ ဥပေက္ခာနိမိတ္တန္တိ ဧတ္ထ လိန္ဒဗ္ဗစ္ဆပက္ခပါတရဟိတံ မဇ္ဈတ္တံ ဝိရိယံ "ဥပေက္ခာ"တိ ဝုတ္တံ။ တဒေဝ ... တာဒိတသ

ဝိရိယသ .နိမိတ္တဘာဝတော ဥပေက္ခာနိမိတ္တံ၊ ဘာဝနာယ သမပ္ပဝတ္တိကာလေ ဥပေက္ခီယ-တိတိ ဥပေက္ခာ။ ဝိရိယမေဝ ဥပေက္ခာ ဝိရိယု-ပေက္ခာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၁၅၅။ မူလဋီ၊၁။၁၀၃။ (–အံ၊ဌ၊၂။၂၂၉။ အံ၊ဌီ၊၁။၉၄။ အနုဋီ၊၁။၁၀၉။ ပဋိသံ၊ဂ်။၁၄၂။) (၂) ဥပေက္ခာနိမိတ္တန္တိ စေတ္ထ အညာဏုပေက္ခာယ ဝတ္ထုဘူတံ အာရမ္မဏံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၄၈။

ဥပေက္ခာနိမိတ္တဝစန (နဝ) [ဥပေက္ခာနိမိတ္တ+ဝစန] ဥပေက္ခာနိမိတ်ကို–ဆိုခြင်း–ဟောခြင်း။ သမာဓိ-နိမိတ္တံ ဝတ္တာ ဥပေက္ခာနိမိတ္တဝစနတော, ... နေက္ခမ္မသာနန္တရံ ပညာ ဝုတ္တာ။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊ ၁။၂၅၀။

ဥပေက္ခာနိမိတ္တာနုပြူဟန (ထီ၊နဝ) [ဥပေက္ခာနိမိတ္တ+အနုပြူဟန] ဥပေက္ခာနိမိတ်ကို ပွားများခြင်း။ ထာဒိသေ ကာလေ ဥပေက္ခာနိမိတ္တာနုပြူဟ-နေန ဥပကာရာ... ဥပေက္ခာဝ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ အနုဋီ၊၂။၆၅။

ဥပေက္ခာနုပတိတ (တိ) [ဥပေက္ခာ+အနုပတိတ] ဥပေက္ခာသည်–အစဉ်ကျရောက်အပ်–အစဉ်-လိုက်အပ်–သော။ သမ္ဗ စိတ္တံ ဝိစာရာနုပတိတံ ... ဥပေက္ခာနုပတိတံ သဒ္ဓါနုပတိတံ။ အဘိ၊ က။၃၀၃။

ဥပေက္ခာနုပြူဟန (ထီ၊နဝ) [ဥပေက္ခာ+အနုပြူဟန] ဥပေက္ခာ(တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ)ကို ပွား–ပွားစေ-ခြင်း၊ (ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊သျှ။) တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ၏ ကိစ္စ ပြီးစီးခြင်းဖြင့် အစဉ်ပွားခြင်း။(မဇ္ဈ၊သျှ။) ပဌမဿ စျာနဿ ပဋိပဒါဝိသုဒ္ဓိ အာဒိ၊ ဥပေ-က္ခာနုပြူဟနာ မဇ္ဈေ။ ပဋိသံ။၁၆ရ။ ဝိ၊ဌ၊၂။ ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၄၃။ မဟာနိ၊ဌ။၁၁၃။ ဥပေက္ခာ-နုပြူဟနာ နာမ အပ္ပနာ။ ... တတြမဇ္ဈတ္တု-ပေက္ခာယ ကိစ္စဝသေန ဥပေက္ခာနုပြူဟနာ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။ရ၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၄၄။ ဥပေက္ခာ-နုပြူဟနာတိ ... တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာယ ကိစ္ခ-နိပ္ပတ္တိယာ အနုပြူဟနာ။ သာရတ္ထ၊၂။၁ရ၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၁ရ၁။ (–ဝဇိရ။၁၄၅။ ဝိမတိ၊၁။၂၀ရ။)

ဥပေက္ခာနုပြူဟိတ (တိ) [ဥပေက္ခာ+အနုပြူဟိတ] တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာကို ပွားစေတတ်သော။ (ဝိသုဒ္ဓိ၊သျှ။) ကေတ္ထဂတံ စိတ္တံ ပဋိပဒါဝိသုဒ္ဓိ-ပက္ခန္ဒဠ္ဟေ ဟောတိ ဥပေက္ခာနုပြူဟိတဠ္ဟ ဥ-ဏေနစ သမ္ဘဝ်သိတ်။ ပဋိသံ။၁ဖ၆ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁၄၄။ ဥပေက္ခာနုပြူဟိတန္တိ တတြမဇ္ဈတ္တု-ပေက္ခာယ ပြူဟိတံ ဝမိတံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။ရ၆။

ဥပေက္ခာနုဘာဝ (ပဲ) [ဥပေက္ခာ+အာနုဘာဝ] ဥပေ-ကွာပါရမီ၏ အစွမ်းအာနုဘော်။ သဗ္ဗသမ္ဘောဓိ-သမ္ဘာရာနံ သမာဒါနာဓိဋ္ဌာနပါရိပူရိနိပ္ပတ္တိယော ဥပေက္ခာနုဘာဝေန သမ္ပဇ္ဇန္တိ။ စရိယာ၊ဌ။၂၉၃။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၁။၂ရ၀။

ဥပေက္ခာနုသာရီ (တိ) [ဥပေက္ခာ+အနုသာရီ] ဥပေ-ကွာသို့ အစဉ်–လိုက်–အောက်မေ့–ပြေးသွား-သော။ နဝ တဿ ဥပေက္ခာနုသာရီ ဝိညာဏံ ဟောတိ။ မ၊၃။၂ရ၀။

ဥပေက္ခာပဋိဝိဿဇ္ဇနာဝသာန (နဝ) [ဥပေက္ခာပဋိ-ဝိဿဇ္ဇနာ+အဝသာန] ဥပေက္ခာအမေးပြဿနာ-ကို ဖြေခြင်း၏အဆုံး။ ဥပေက္ခာပဋိဝိဿဇ္ဇနာ-ဝသာနေ အသီတိယာ ဒေဝသဟသေဟိ သဒ္ဓိံ သောတာပတ္တိဖလေ ပတိဋ္ဌဟိသတိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၂၉၁(–၃၄၁။ မ၊ဌ၊၁။၂၄၀။)

ဥပေက္ခာပဋိသန္ဓိ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+ပဋိသန္ဓိ] ဥပေ-ကွာပဋိသန္ဓေ။ တတ္ထ သသောမနဿပဋိ-သန္ဓိယော သန္ဓာယ ဥပေက္ခာပဋိသန္ဓိယော နိဒဿနဘာဝေန ဝုတ္တာတိ ကေစိ။ အနုဋီ၊ ၃။၂၁၅။

ဥပေက္ခာပရိဂ္ဂဟိတ (တိ) [ဥပေက္ခာ+ပရိဂ္ဂဟိတ] ဥပေက္ခာဖြင့်–သိမ်းယူ–သိမ်းဆည်း–အပ်သော။

ကရုဏာ စ ဥပေက္ခာပရိဂ္ဂဟိတာတိ ဝေဒိတမ္ဘာ။ စရိယာ၊ဌ။ ၂၇၁။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၆၈။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၄၉။

ဥပေက္ခာပလိပုဗ္ဗာဝရနိမိတ္တာသယ (ပု) [ဥပေ-က္ခာပလိပုဗ္ဗာပရနိမိတ္တ+အာသယ] ဥပေက္ခာ၏ ထက်ဝန်းကျင်ရှေ့နောက်အာရုံနိမိတ်ဟူသော တည်ရာ။ သမထံ ပဝတ္တေ သမာဓိနော ဥပေ-က္ခာပလိပုဗ္ဗာပရနိမိတ္တာသယော။ ပေဋကော။ ၂၆၉။

ဥပေက္ခာပါရမီ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+ပါရမီ] လျစ်လျူရှုခြင်း-လျစ်လျူရှုကြောင်းစေတနာ-ဟူသော သုရားအလောင်းသူတော်ကောင်းတို့၏ အမှု လုပ်ငန်း။ ဥပေက္ခာပါရမီ။ ဝိစိနန္ဒော တဒါ ဒကို၊ ဒသမံ ဥပေက္ခာပါရမီ။ ဗုဒ္ဓံ၊၁၁၉။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၅၂။ ဇာ၊ဋီ၊၁။၃၀။ သုခပတ္တော နရဇ္ဇာမိ၊ ဒုက္ခေ နဟောမိ ဒုမ္မနော။ သဗ္ဗတ္ထ တုလိတော ဟောမိ၊ သော မေ ဥပေက္ခာပါရမီ။ မ၊ဋီ၊၁။ဝ၅၅။ (-ဒီ၊ဋီ၊၁။၈၄။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၆၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၅၉။)

ဥပေက္ခာပါရိပူရီ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+ပါရိပူရီ] ဥပေ-က္ခာ၏ပြည့်စုံခြင်း။ ယေန သတိသမ္ဗေဇ္ဈေန ဥပေက္ခာပါရိပူရီ ဂစ္ဆတိ။ ပေဋကော။ ၂၆၃။

ဥပေက္ခာပုဗ္ဗဘာဂ (ပု) [ဥပေက္ခာ+ပုဗ္ဗဘာဂ] ဥပေက္ခာ၏ ရှေ့အဘို့။ ဥပေက္ခာပုဗ္ဗဘာဂေါ အတ္ထိ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၁၆၆။

ဥပေက္ခာမြဟွဝိဟာရ (ပု) [ဥပေက္ခာ+မြဟွ ဝိဟာရ] ဥပေက္ခာဟူသောမြတ်သောနေခြင်း။ အဌသု ဝန ကသိဏသု, ဥပေက္ခာဝိဟာရေ, ... စတုတ္ထဇ္ဈာနံ သမာပဇ္ဇိ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၈၆။ (-အဘိ၊ဋီ၊၁။ ၂၃၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ဝ၁ဝ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။ဝ၈ဝ။)

ဥပေက္ခာဘာဝနာ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+ဘာဝနာ] လျစ်လျူရှုခြင်း-ဥပေက္ခာ-ကို ပွားများခြင်း။ ဥပေက္ခာဘာဝနာ စ နာမမတ္တ တထာပဝတ္တာ အရိယမဂ္ဂဘာဝနာ ဝေ။ မ၊ဋီ၊ဝ။ ၂၁၆။

ဥပေက္ခာယုတ္တ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+ယုတ္တ] ဥပေက္ခာ နှင့်ယှဉ်သော။ သာ ဥပေက္ခာယုတ္တာဝ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၈၆။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁ ၂၉။)

ဥပေက္ခာဘူမိ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+ဘူမိ] ဥပေက္ခာ၏ ဖြစ်ရာဌာန(စိတ်)။ ကတမေ ဓမ္မာ ဥပေ-က္ခာသဟဂတာ၊ ဥပေက္ခာဘူမိယံ ကာမာဝစရေ ရူပါဝစရေ ... ဝိညာဏကွန္ဓော။ အဘိ၊ဓ။ ၂၀၇၊ (-၂၅၃။) သုခဘူမိ(အဘိ၊ဌ၊ဓ။ဝ၈ဝ)လည်းကြည့်။

ဥပေက္ခာယန (ထီ၊နာ) [ဥပေက္ခာ+အာယ+ယု။ ဥပေက္ခာ+အယ+ယု] လျစ်လျူရှုသော အခြင်း အရာ၊ ဥပေက္ခာဖြင့်ကပ်ရောက်ခြင်း။ တတ္ထ ကတမာ ဥပေက္ခာ၊ ယာ သတ္တေသု ဥပေက္ခာ ဥပေက္ခာယနာ ဥပေက္ခာယိတတ္တံ။ အဘိ၊ဝိ။ ၂၈၈။ မေတ္တာယနာ-လည်းကြည့်။

ဥပေက္ခာယိတ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+အယိတ] ဥပေ-ကွာနှင့် ဖြစ်တတ်သော၊ ဥပေက္ခာနှင့် ပြည့်စုံသော(စိတ်)။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေက္ခာရမ္မဏ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+အာရမ္မဏ] ဥပေက္ခာဈာန်-စတုတ္ထဈာန်-လျှင် အာရုံ ရှိသော။ ဒွေမာနိ ဘိက္ခဝေ သုခါနိ၊ ကတမာနိ ဒွေ၊ သာတာရမ္မဏဉ္စ သုခံ ဥပေက္ခာရမ္မဏဉ္စ သုခံ။ ဓံ၊ဝ၊၈ဝ။

ဥပေက္ခာရဟိတ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+ရဟိတ] ဥပေ-ကွာကင်းသော။ ဥပေက္ခာရဟိတေန ဇိဝိတ-ပရိက္ခာရုနံ ဇိဝိတသ္မ စ အန္ဓရာယ် အမန-သိကရိတ္တာ သီလဝိသောဓနံ ကာတုံ နသက္ကာ။ စရိယာ၊ဌ။ ၂၉၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၆ဝ။

ဥပေက္ခာလက္ခဏ (နာ) [ဥပေက္ခာ+လက္ခဏ] အမျှရှုခြင်း-လျစ်လျူရှုခြင်း-လက္ခဏာ။ ဒေါ-မနဿလက္ခဏေ, ဥပေက္ခာလက္ခဏေ, အဓိ-

မောက္ခလက္ခဏေ ... ဣန္ဒတ္ထံ ကာရေတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဍီ၊ ၂။၁၈၅။

ဥပေက္ခာဝဇ္ဇန (ထီ၊နဝ) [ဥပေက္ခာ+အာဝဇ္ဇန] ဥပေက္ခာဟုဆိုအပ်သော အာဝဇ္ဇန်။ အာဝဇ္ဇန-ပေက္ခာ။ ဥပေက္ခာဝဇ္ဇနာယ စေဝါ(ပဋိသံ။ ၂၉၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၆၄)တိ ဥပေက္ခာသခါတာယ အာဝ-ဇ္ဇနာယ စေဝ ဝိကမ္ပတိ၊ အာဝဇ္ဇနပေက္ခာယ စေဝ ဝိကမ္ပတိတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဋီ၊ ၂။၁၉၄။

ဥပေက္ခာဝိဟာရ (ပု) [ဥပေက္ခာ+ဝိဟာရ] ဥပေ-ကွာဖြင့်-လျစ်လျူရှု၍-နေခြင်း။ ဣဒံသု မေ သာရိပုတ္တ ဥပေက္ခာဝိဟာရသ္မိ ဟောတိ။ မ၊ ၁။၁၁၃။ ဥပေက္ခာဝိဟာရသ္မိ ဟောတိတိ ဥပေက္ခာဝိဟာရော ဟောတိ။ မ၊ဋီ၊ ၁။၃၅၄။

ဥပေက္ခာဝိဟာရလာဘီ (တိ) [ဥပေက္ခာဝိဟာရ+လာဘီ] ဥပေက္ခာဖြင့်နေခြင်းကို ရခြင်းရှိသော၊ ဥပေက္ခာဗြဟ္မဝိဟာရကို ရခြင်းရှိသော၊သူ။ ဥပေက္ခာဝိဟာရီ-ကြည့်။

ဥပေက္ခာဝိဟာရီ (တိ) [ဥပေက္ခာ+ဝိဟာရီ] ဥပေ-ကွာဖြင့်-ဥပေက္ခာစွာနှင့်ဖြင့်-နေလေ့ရှိသော၊သူ။ ဘဂဝါ ဟိ ဘန္တေ ဥပေက္ခာဝိဟာရီ။ မ၊ ၂။ ၃၄။ ဥပေက္ခာဝိဟာရီဿ(သံ၊ဋီ၊ ၃။ ၂၀၉)တိ ဥပေ-ကွာဗြဟ္မဝိဟာရံ ဝိဟာရတော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၄၄ရ။ ဥပေက္ခာဝိဟာရီဿ(နေတ္တိ။ ၂၂) ဥပေက္ခာ-ဝိဟာရလာဘိနော သတော သံဝိဇ္ဇမာနဿ ပုဂ္ဂလဿ ဥပေက္ခာယ ရာဂဿ ပဋိပက္ခတ္တာ ရာဂေါ စိတ္တံ ပရိယာဒါယ ဌဿတိတိ ဒေဿနာ နယ္ဒတိ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ ၁ ၂၆။

ဥပေက္ခာဝေဒနာ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+ဝေဒနာ] အသင့်အားဖြင့်-အညီအမျှ-လျစ်လျူရှု၍-ခံစားခြင်း-ခံစားတတ်သောသဘော၊ ဥပေက္ခာ ဝေဒနာ။ ကိ ပန တတ္ထ ဥပေက္ခာဝေဒနာ နတ္ထိတိ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၉၀။ (-အဘိ၊ဋီ၊ ၁။ ၂၀၁။ ဣတိဝုတ်၊ဋီ။ ရ၁။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၃၅၉။)

ဥပေက္ခာဝေဒနာရတ္ထိ (ထီ) [ဥပေက္ခာဝေဒနာ+ရတ္ထိ] ဥပေက္ခာဝေဒနာဟူသောညဉ့်။ သဘာ-ဂါယ စ ဥပေက္ခာဝေဒနာရတ္ထိယာ ပဋိလာဘာ အယံ တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာစန္ဒလေခါ အတိဝိယ ပရိသုဒ္ဓါ။ ဝိ၊ဋီ၊ ၁။ ၁ ၂၅။ အဘိ၊ဋီ၊ ၁ ၂၃။ မဟာ နိ၊ဋီ။ ၁ ၂၅။

ဥပေက္ခာဝေဒနိယ (တိ) [ဥပေက္ခာဝေဒနာ + ဣယ] ဥပေက္ခာဝေဒနာ၏အကြောင်းဖြစ်သော။ သံဝိဇ္ဇတိ ဧေါ ဂဟပတိ စက္ခုဓာတု ရူပါ စ မနာပါ ဥပေက္ခာဝေဒနိယာ။ သံ၊ ၂။ ၃၃ ၁။ (-သံ၊ဋီ။ ၁ ၈ ရ။) ဒုက္ခဝေဒနိယ-လည်းကြည့်။

ဥပေက္ခာသညာ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+သညာ] ဥပေ-ကွာနှင့်ယှဉ်သောသညာ။ မုဒိတာ သညာ ဥပေက္ခာ သညာ မရဏာနုဿတိ။ မိလိန္ဒ။ ၃ ၁ ၆။

ဥပေက္ခာသတိပါရိသုဒ္ဓိ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+သတိ-ပါရိသုဒ္ဓိ] (၁) ဥပေက္ခာသည်ဖြစ်စေအပ်သော သတိ။ (တိ)(၂) ဥပေက္ခာသည်ဖြစ်စေအပ်သော သတိ၏စင်ကြယ်ခြင်းရှိသော။ (၁) ဣမံ ယေဝ အနုတ္ထရံ ဥပေက္ခာသတိပါရိသုဒ္ဓိ အာဂမ္ဘ ဒိဗ္ဗေန စက္ခုနာ ... သတ္တေ ပဿတိ။ မ၊ ၂။ ၂ ၀။ (-မ၊ဋီ၊ ၃ ၃။) (တိ)(၂) အဒုက္ခမသုခံ ဥပေက္ခာ-သတိပါရိသုဒ္ဓိ စတုတ္ထံ ဈာနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ။ ဝိ၊ ၁။ ၅။ ဒီ၊ ၁။ ၃ ၄ ၊ ရ ၁ ၊ ၉ ၄ ၊ ၁ ရ ၀ ၊ ၁ ၉ ရ။ ဒီ၊ ၂။ ၁ ၅ ၂။ ဒီ၊ ၃။ ၂ ၅ ၉။ မ၊ ၁။ ၂ ၆ ၊ ၅ ၀ ၊ ၈ ၉။ မ၊ ၂။ ၁ ၀ ၅။ သံ၊ ၁။ ၄ ၁ ၃။ သံ၊ ၂။ ၁ ၉ ၈။ သံ၊ ၃။ ၁ ရ ၄။ အံ၊ ၁။ ၅ ၅။ အံ၊ ၂။ ၄ ၄ ရ။ အံ၊ ၃။ ၂ ၂။ အဘိ၊ ဓ။ ၄ ၅ ၅-၆။ အဘိ၊ ဝိ။ ၂ ၅ ၄။ အဘိ၊ ပု။ ၁ ၆ ၉။ ဥပေက္ခာသတိပါရိသုဒ္ဓိန္တိ ဥပေက္ခာယ ဇနိတသတိပါရိသုဒ္ဓိ။ ဝိ၊ဋီ၊ ၁။ ၁ ၂ ၅။ အဘိ၊ဋီ၊ ၁။ ၂ ၂ ၂။ ပဋိသံ၊ဋီ၊ ၁ ရ ၉။ မဟာနိ၊ ဋီ။ ၁ ၂ ၄။ ဥပေက္ခာသတိပါရိသုဒ္ဓိန္တိ ဥပေက္ခာယ ဇနိတသတိယာ ပါရိသုဒ္ဓိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၁ ၆ ၂။

ဥပေက္ခာသတိပါရိသုဒ္ဓိသဟဂတ (တိ) [ဥပေက္ခာ-သတိပါရိသုဒ္ဓိ+သဟဂတ] ဥပေက္ခာသည် ဖြစ်

စေအပ်သော–သတိ၏စင်ကြယ်ခြင်း–စင်ကြယ်သောသတိ–နှင့်တကွဖြစ်သော။ ဥပေက္ခာသတိ–ပါရိသုဒ္ဓိသဟဂတာ(နေတ္ထိ။၂၃)တိ စတုတ္ထဈာန်–ဓမ္မာ။ နေတ္ထိ၊ဌ။၉၉။

ဥပေက္ခာသတိသံသုဒ္ဓ (တိ) [ဥပေက္ခာသတိ+သံသုဒ္ဓ] (စတုတ္ထစျာန်) ဥပေက္ခာသတိ–တို့ဖြင့်–တို့၏–စင်ကြယ်သော။ ဥပေက္ခာသတိသံသုဒ္ဓံ၊ ဓမ္မတက္ကပုရေဇေ၀်။ အံ၊၁။၁၃၃။ သုတ္တနိ။၄၄၆။ စူဠနိ။၁၈။ ဥပေက္ခာသတိသံသုဒ္ဓန္တိ စတုတ္ထ–ဈာနံကေ ဖလေ ဥပ္ပန္နာယ ဥပေက္ခာယ စ သတိယာ စ သံသုဒ္ဓံ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၀၃။ ဥပေက္ခာ–သတိသံသုဒ္ဓန္တိ စတုတ္ထဈာနဥပေက္ခာသတိဟိ သံသုဒ္ဓံ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၃၁၅။ စူဠနိ၊ဌ။၄၅။

ဥပေက္ခာသမဂ္ဂီ (တိ) [ဥပေက္ခာ+သမဂ္ဂီ] ဥပေ–က္ခာ၀ေဒနာနှင့်ပြည့်စုံသော၊သူ။ ယံ အာပဇ္ဇန္တော သုခသမဂ္ဂီ ၀ါ ဥပေက္ခာသမဂ္ဂီ ၀ါ အာပဇ္ဇတိ။ ၀ိ၊ဌ၊၁။၂၃၅။ (–ကင်္ခ။ဋီ၊သစ်။၁၉၄။)

ဥပေက္ခာသမာဓိ (ပု) [ဥပေက္ခာ+သမာဓိ] ဥပေ–က္ခာကေဂ္ဂတာ။ စတုန္နံ အရူပါနန္တိ ဥပေက္ခာ–သမာဓိသင်္ခါတေဟိ စတူဟိ အရူပဈာနေဟိ။ ၀ိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၁၉။

ဥပေက္ခာသမာဓိသမ္ဘယုတ္ထ (တိ) [ဥပေက္ခာ–သမာဓိ+သမ္ဘယုတ္ထ] ဥပေ–က္ခာကေဂ္ဂတာနှင့်ယှဉ်သော။ ဥပေက္ခာသမာဓိသမ္ဘယုတ္ထံ ပဏ္ဍိတန္တိ။ ၀ိသုဒ္ဓိ၊၂။၈၃။

ဥပေက္ခာသမာပတ္တိဗဟုလ(တိ) [ဥပေက္ခာသမာ–ပတ္တိ+ဗဟုလ] ဥပေက္ခာသမာပတ် များသော၊သူ။ ၀ိသေသတော အရူပါ၀စရသတ္တာ မုစ္စန္တိ အရူပါ၀စရသတ္တာနံ ဥပေက္ခာသမာပတ္တိဗဟု–လတ္တာ။ နေတ္ထိ၊၀ိဘာ။၉၁။

ဥပေက္ခာသမ္ဘန္န (တိ) [ဥပေက္ခာ+သမ္ဘန္န] ဥပေ–က္ခာ–လျစ်လျူရှုခြင်း–နှင့်ပြည့်စုံသော၊သူ။ ဒသ–လက္ခဏသမ္ပန္နဿ ဥပေက္ခာသမ္ဘန္နဿေ၀ ဟောတိ။ ပဋိ။၁၆၈။

ဥပေက္ခာသမ္ဘယုတ္ထ (တိ) [ဥပေက္ခာ+သမ္ဘယုတ္ထ] ဥပေက္ခာ၀ေဒနာနှင့်ယှဉ်သော။ ဥပေက္ခာ–သမ္ဘယုတ္ထာ ပညာ။ အဘိ၀ိ။၃၃၈။

ဥပေက္ခာသမ္ဘယုတ္ထစိတ္ထ (နာ) [ဥပေက္ခာသမ္ဘယုတ္ထ+စိတ္ထ] ဥပေက္ခာ၀ေဒနာနှင့်ယှဉ်သော စိတ်။ ပ၀ေတ္ထ ဥပေက္ခာသမ္ဘယုတ္ထစိတ္ထာသ ဥပ္ပါဒက္ခဏေ တေသံ ဇ၀ိတိန္ဒြိယဿ ဥပ္ပဇ္ဇတိ ဥပေက္ခိန္ဒြိယံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ယမကဲ၃။၁၂၀။ (–မူလဋီ၊၃။၁၆၀။)

ဥပေက္ခာသမ္ဘယုတ္ထဉာဏ၀ိပ္ပယုတ္ထစိတ္ထ (နာ) [ဥပေက္ခာသမ္ဘယုတ္ထဉာဏ၀ိပ္ပယုတ္ထ+စိတ္ထ] ဥပေက္ခာ၀ေဒနာနှင့်ယှဉ်၍ ဉာဏ်နှင့်မယှဉ်သော စိတ်။ ပ၀ေတ္ထ ဥပေက္ခာသမ္ဘယုတ္ထဉာဏ၀ိပ္ပယုတ္ထ–စိတ္ထာသ ဥပ္ပါဒက္ခဏေ တေသံ ဥပေက္ခိန္ဒြိယံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ နော စ တေသံ ပညိန္ဒြိယံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ယမကဲ၃။၁၂၂။

ဥပေက္ခာသမ္ဘယုတ္ထဉာဏသမ္ဘယုတ္ထစိတ္ထ (နာ) [ဥပေက္ခာသမ္ဘယုတ္ထဉာဏသမ္ဘယုတ္ထ+စိတ္ထ] ဥပေ–က္ခာ၀ေဒနာနှင့်လည်းယှဉ်, ဉာဏ်နှင့်လည်းယှဉ်သောစိတ်။ ပ၀ေတ္ထ ဥပေက္ခာသမ္ဘယုတ္ထဉာဏ–သမ္ဘယုတ္ထစိတ္ထာသ ဥပ္ပါဒက္ခဏေ တေသံ ဥပေက္ခိန္ဒြိယဿ ဥပ္ပဇ္ဇတိ ပညိန္ဒြိယဿ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ယမကဲ၃။၁၂၂။

ဥပေက္ခာသမ္ဘယုတ္ထပစ္ဆိမစိတ္ထ (နာ) [ဥပေက္ခာ–သမ္ဘယုတ္ထ+ပစ္ဆိမစိတ္ထ] ဥပေက္ခာ၀ေဒနာနှင့်ယှဉ်သော–ပစ္ဆိမ–နောက်ဆုံးဘ၀သား၏စုတိ–စိတ်။ ယုသ စိတ္ထာသ အုနန္တရာ ဥပေက္ခာ–သမ္ဘယုတ္ထပစ္ဆိမစိတ္ထံ ဥပ္ပဇ္ဇိဿတိ။ ယမကဲ၃။၁၉၉။

ဥပေက္ခာသမ္ဘယုတ္ထသဒ္ဓါဝိပ္ပယုတ္ထစိတ္ထ (နာ) [ဥပေ–က္ခာသမ္ဘယုတ္ထသဒ္ဓါဝိပ္ပယုတ္ထ+စိတ္ထ] ဥပေ–က္ခာ၀ေဒနာနှင့်ယှဉ်၍ သဒ္ဓါနှင့်မယှဉ်သောစိတ်။

ပဝတ္တေ ဥပေက္ခာသမ္ဘယုတ္တသဒ္ဓါဝိပ္ပယုတ္တစိတ္တသဟ ဥပ္ပါဒက္ခဏေ တေသံ ဥပေက္ခိန္ဒြိယံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ယမက၊ဝု။၁၂၂။

ဥပေက္ခာသမ္ဘယောဝ (ပု) [ဥပေက္ခာ+သမ္ဘယောဝ] ဥပေက္ခာနှင့်ယှဉ်ခြင်း။ နိဿရဏဂွဟဏေနေဝ စ ပုဗ္ဗဘာဂိယာနံ တာသံ ဥပေက္ခာသမ္ဘ-ယောဂေါပိ အနုညာတော။ ဝိသုဒ္ဓိဒီ၊၁။ဝု၈၆။

ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင် (ပု) [ဥပေက္ခာ+သမ္ဘောဇ္ဈင်] ထိုမိမိဖြစ်ရာယှဉ်ဘက်တရားတို့၌ လျစ်လျူရှု ခြင်းဟူသောသမ္ဘောဇ္ဈင်၊ ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်။ (တတြမဇ္ဈတ္တတာ-လည်းကြည့်။) ဥပေက္ခာသ-မ္ဘောဇ္ဈင်ဟု ခေါ် ကဿပ မယာ သမ္ဘဒကွာ-တော ဘာဝိတော ဗဟုလီကတော အဘိညာယ သမ္ဘောဓာယ နိဗ္ဗာနာယ သံဝတ္တတိ။ သံဝု။ရဝ။ (-ဒီ၊ ၂။ဖ၆ရ။ မ၁။၁၄။ မ၂။ ၂၀၄။ အံ၁။၅၅၅၉။) ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်သ ပဋိသင်္ခါနလက္ခဏံ။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၁။ဖ၃။ မ၊ဋ္ဌ၁။၅၀။ အံ၊ဋ္ဌ၁။ဝ၃။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ဝ၉၃။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၅၅။ (ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင် ဖြစ်ကြောင်းတရားငါးပါးကို ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၃၄။ သံ၊ ဋ္ဌ၃။ ၂၀၀။ အံ၊ဋ္ဌ၁။၄၀ ၂-ကြည့်။)

ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ဌာနိယ (တိ) [ဥပေက္ခာ သမ္ဘောဇ္ဈင်+ဌာနိယ] နောက်နောက် ဥပေက္ခာ သမ္ဘောဇ္ဈင်၏တည်ရာအကြောင်းဖြစ်သော။ တည်တတ်သော ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ရှိသော။ တတ္ထ ဥပေက္ခာဝ ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ဌာနိယာ မ္ဘော နာမ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၃၄။ (-ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ဝ၃၅။) ပိတိ-သမ္ဘောဇ္ဈင်ဌာနိယ (ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ဝ၃ဝ) လည်းကြည့်။

ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ပရိဘာဝိတ (တိ) [ဥပေက္ခာ သမ္ဘောဇ္ဈင်+ပရိဘာဝိတ] ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင် ဖြင့် ထုံအပ်သော။ ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ပရိ-ဘာဝိတာ ဟောတိ မေတ္တာစေတောဝိမုတ္တိ။ ပဋိသံ။ဝ၁၉။

ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ပုဗ္ဗ (နှ) [ဥပေက္ခာသမ္ဘော ဇ္ဈင်+ပုဗ္ဗ] ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ဟူသော ပန်း။ ပစ္စေကဗုဒ္ဓေါပိ သတ္ထာဟိ ဗောဇ္ဈင်ပုပ္ပေဟိ ပဒုမိ၊ သတိသမ္ဘောဇ္ဈင်ပုပ္ပေန... ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်-ပုပ္ပေန။ စူဠနိ။ ၂၆၈။

ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ရတန (နှ) [ဥပေက္ခာ သမ္ဘောဇ္ဈင်+ရတန] ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ဟူ သောရတနာ။ ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ရတနသ ပါတုဘာဝေါ ဟောတိ။ အဘိ၊က။၁ ၂၄။ (-သံ၊ဋ္ဌ၊ဝု။၁၉ ၂။)

ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်သမ္ဘယုတ္တ (နှ) [ဥပေက္ခာ သမ္ဘောဇ္ဈင်+သမ္ဘယုတ္တ] ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်နှင့် ယှဉ်သော။ အဝသေသာ ဓမ္မာ ဥပေက္ခာ-သမ္ဘောဇ္ဈင်သမ္ဘယုတ္တာ။ အဘိ၊ဝိ။ ၂၄ဝ။

ဥပေက္ခာသဟဂတ (တိ) [ဥပေက္ခာ+သဟဂတ] (က) တတြမဇ္ဈတ္တ ဥပေက္ခာနှင့်တကွဖြစ်သော။ (ခ) ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့်-တကွဖြစ်သော-ယှဉ် သော။ (က) ဥပေက္ခာသဟဂတေန စေတသာ ဧကံ ဒိသံ ဖရိတ္တာ ဝိဟရတိ။ ဒီ၊၁။ ၂၃၄။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၀၃။ (-ဝိသုဒ္ဓိဒီ၊ ၂။ဝ၁ဖ။) (ခ) ဥပေက္ခာ-သဟဂတ(အဘိ၊ဓ။၄၀)ဿ ဥပေက္ခာဝေဒနာယ သမ္ဘယုတ္တံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၁။ ၂ဝ၁။ သုခသဟဂတ-ဥပေက္ခာသဟဂတဝေသန စ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။ဝ၁။ သုခေန သဟ ဧကုပ္ပါဒါဒိဘာဝံ ဂတော သုခ-သဟဂတော၊ သုခသမ္ဘယုတ္တောတိ အတ္ထော။ ဥပေက္ခာသဟဂတေပိ ဧသေဝ နယော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဒီ၊၁။ဝ၀၉။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၃။ မ၊ဋ္ဌ၄။ဝ၄၉။ သာရ တ္ထ၊၁။ဝ၃ဝ။)

ဥပေက္ခာသဟဂတစိတ္တ (နှ) [ဥပေက္ခာသဟဂတ +စိတ္တ] ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့်တကွဖြစ်သောစိတ်။ ယဒိပိ တတ္ထ ဥပေက္ခာသဟဂတစိတ္တာနိပိ ပဝတ္တန္တိ ဥပေက္ခာဝေဒနာပိ လဒ္ဓါဝသရာ။ မ၊ ဒီ၊၃။ဝ၆၄။

ဥပေက္ခာသဟဂတမဂ္ဂ (နှ) [ဥပေက္ခာသဟဂတ

+မဂ္ဂ] ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့်တကွဖြစ်သောမဂ်။ သတ္တဝီကော ပန ဥပေက္ခာသဟဂတမဂ္ဂေါ ဟောတိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၊၇၄။ (–မူလဋီ၊၁။၁၁၆။)

ဥပေက္ခာသုခ (နဝ) [ဥပေက္ခာ+သုခ] (၁) လျစ်လျူ ရှုခြင်းချမ်းသာ၊ စတုတ္ထစျာန်ချမ်းသာ။ (၂) တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ, သုခဝေဒနာ။ ဒွေမာ ဘိက္ခဝေ သုခါနိ သာတသုခဉ္စ ဥပေက္ခာ–သုခဉ္စ။ အံ၊၁။ရ၉။ (–မ၊၂။၁၁၈။ အံ၊၃။၂၁၀၊ ၂၃၆။) ဥပေက္ခာသုခန္တိ စတုတ္ထဈာနသုခံ။ အံ၊ဌ၊၂။၅၄။ သာတသုခံ ဝါ ကာယိကသုခံ၊ သန္တ–သုခံ ဥပေက္ခာသုခံ၊ တတ္ထ စာဟု "ဥပေက္ခာ ပန သန္တတ္တာ၊ သုခမိစ္စေဝ ဘာသိတာ"တိ။ အနုဋီ၊၃။၁၉၉။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေက္ခာသုခဘူမိ (ထိ) [ဥပေက္ခာသုခ+ဘူမိ] တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ, သုခဝေဒနာတို့နှင့်ယှဉ်သော–ဘုံ–စျာန်။ ဥပေက္ခာသုခဘူမိ တတိယံ စျာနံ။ ပဋိသံ။၃၀၄။ ဥပေက္ခာသုခဘူမိတိ တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာယ စ သုခေန စ ယုတ္တာ ဘူမိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၂၆၅။

ဥပေက္ခာသုခသဟဂတ (တိ) [ဥပေက္ခာသုခ+သဟဂတ] တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ, သုခဝေဒနာနှင့် တကွဖြစ်သော။ ဥပေက္ခာသုခသဟဂတာ သညာမနသိကာရာ သမုဒါစရန္တိ။ ပဋိသံ။၃၅။ (–နေတ္တိ။၂၃။) ဥပေက္ခာသုခသဟဂတာတိ တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာယ စ သုခဝေဒနာယ စ ဝသေန တတိယဈာနာရမ္မဏာ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ ၁၃၀။ (–နေတ္တိ၊ဌ။၈၉။)

ဥပေက္ခာသုခဿာဒဝိဒိတ (တိ) [ဥပေက္ခာသုခဿာဒ(ဥပေက္ခာသုခ+အဿာဒ)+ဝိဒိတ] တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ, သုခဝေဒနာကို သာယာခြင်းဟူသော တပ်မက်မှုရှိသော။ တတိယံ စျာနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရတိ၊ တဿ ဥပေက္ခာနုဿာဒိ ဝိညာဏံ ဟောတိ ဥပေက္ခာသုခဿာဒဝိဒိတံ ဥပေက္ခာသုခဿာဒဝိနိဗန္ဓံ ဥပေက္ခာသုခ–ဿာဒသံယောဇနသံယုတ္တံ အဗျတ္တံ စိတ္တံ သဏ္ဌိတန္တိ ဝုစ္စတိ။ မ၊၃။၂၆၉။

ဥပေက္ခာသုခဿာဒဝိနိဗန္ဓ (တိ) [ဥပေက္ခာသုခဿာဒ+ဝိနိဗန္ဓ] တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ, သုခဝေဒနာကို သာယာခြင်းဟူသော နှောင်ဖွဲ့မှုရှိသော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေက္ခာသုခဿာဒသံယောဇနသံယုတ္တ (တိ) [ဥပေက္ခာသုခဿာဒသံယောဇန+သံယုတ္တ] တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ, သုခဝေဒနာကို သာယာခြင်းဟူသောသံယောဇဉ်နှင့်ယှဉ်သော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေက္ခာသုခသုခုမသစ္စသညာ (ထီ) [ဥပေက္ခာသုခ+သုခုမသစ္စသညာ] တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ, သုခဝေဒနာနှင့်ယှဉ်သော သိမ်မွေ့သော ထင်သော သညာ။(ပဒုတ္တ။သျ။) ဥပေက္ခာသုခ–သုခုမသစ္စသညာ တဿိ သမယေ ဝိဟရတိ။ ဒီ၊၁။၁၇၀။

ဥပေက္ခာသုခသုခုမသစ္စသညီ (တိ) [ဥပေက္ခာသုခသုခုမသစ္စသညာ+ဣ] တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ, သုခဝေဒနာနှင့်ယှဉ်သော သိမ်မွေ့သော ထင်သော သညာရှိသော၊သူ။ ဥပေက္ခာသုခသုခုမ–သစ္စသညီ တဿိ သမယေ ဟောတိ။ ဒီ၊ ၁။၁၇၀။

ဥပေက္ခာသေတဒ္ဓေဝန္တ (တိ) [ဥပေက္ခာသေတ ဒ္ဓ+ဝန္တ] ဆဋ္ဌဂုံပေကွာဖြင့်ပြီးသောဖြူသော အစွယ်ရှိသော၊သူ။ သဒ္ဓါဟတ္ထော မဟာနာဂေါ၊ ဥပေက္ခာသေတဒ္ဓေဝါ။ အံ၊၂။၃၀၄။ ဥပေက္ခာ–သေတဒ္ဓေဝါတိ ဆဋ္ဌဂုံပေကွာမယေဟိ သေတ–ဒ္ဓေဟိ သမန္နာဂတော။ အံ၊ဌ၊၃။၁၁၂။ (ယင်း အံ၊၂–ပါဠိကိုပင် ကိုးကားပြဆိုသော အံ၊ဌ၊ ၃။၁၃–၌ ဥပေခါသေတဒ္ဓေဝါ–ဟုရှိသည်။)

ဥပေက္ခိတ (တိ) [ဥပ+ဇ္ဈာ+တ] လျစ်လျူရှုအပ်သော။ ဥပေက္ခိတမ္ပံ ယေဝ ဝတ သခါရုပေ-ကွာယ ဥပေက္ခိတံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၀၉။

ဥပေက္ခိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ဇ္ဈာ+တ] လျစ်လျူရှုအပ်သော။ တသ္မာ တတော နိဗ္ဗယေန ဥပေ-က္ခိတမ္ပံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၉။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၀၉။ မူလဋီ၊၃။ရ၁။ အနုဋီ၊၃။၁၀၂။)

ဥပေက္ခိတမ္ဘယုတ္တက (တိ) [ဥပေက္ခိတမ္ဘ+ယုတ္တက] လျစ်လျူရှုအပ်သည်၏အဖြစ်နှင့်ယှဉ်သော၊ လျစ်လျူရှု-သင့်-ထိုက်-သော၊သူ။ ဥပေက္ခိ-တမ္ဘယုတ္တကေသု ကဠီ ကာလံ ဥပေက္ခကာ ဟောန္တိ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၂ရ၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၄၉။

ဥပေက္ခိန္ဒြိယ (နာ) [ဥပေက္ခာ+ဇ္ဈာန္ဒြိယ] ဥပေက္ခိန္ဒြေ။ ဥပေက္ခိန္ဒြိယံ အဘိညေယျံ။ ပဋိသံ။၉။ (–ဒီ၊ဋ။၁၉၉။ သံ၊၂။၄၂၉။ အဘိ၊ဓ။၄၁။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀၁။ ဇ္ဈာတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၈၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၈၉။) ဥပေက္ခာ ဧဝ ဇ္ဈာန္ဒြိယံ ဥပေက္ခိန္ဒြိယံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၀။

ဥပေက္ခိန္ဒြိယနိရောဓ (ပု) [ဥပေက္ခိန္ဒြိယ+နိရောဓ] ဥပေက္ခိန္ဒြေ၏ ချုပ်ရာ။ ဥပေက္ခိန္ဒြိယနိရောဓံ နပ္ပဇာနန္တိ။ သံ၊၂။၁၈၅။

ဥပေက္ခိန္ဒြိယနိရောဓဂါမိ (တိ) [ဥပေက္ခိန္ဒြိယ နိရောဓ+ဂမု+ဏိ။ ထိဋ္ဌ ဂါမိနီ] ဥပေက္ခိန္ဒြေ၏ ချုပ်ရာနိဗ္ဗာန်သို့ရောက်-စေတတ်-ကြောင်းဖြစ်-သော။ ဥပေက္ခိန္ဒြိယနိရောဓဂါမိနီ ပဋိပဒံ နပ္ပဇာနန္တိ။ သံ၊၂။၁၈၅။

ဥပေက္ခိန္ဒြိယသမုဋ္ဌိတ (တိ) [ဥပေက္ခိန္ဒြိယ+သမုဋ္ဌိတ] ဥပေက္ခိန္ဒြေသည်ဖြစ်စေအပ်သော။ ဇ္ဈာဒံ ရှုပ် ဥပေက္ခိန္ဒြိယသမုဋ္ဌိတံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁၅။

ဥပေက္ခိန္ဒြိယသမုဒယ (ပု) [ဥပေက္ခိန္ဒြိယ+သမုဒယ] ဥပေက္ခိန္ဒြေ၏ ဖြစ်ကြောင်းတရား။ ဥပေက္ခိန္ဒြိယသမုဒယံ နပ္ပဇာနန္တိ။ သံ၊၂။၁၈၅။

ဥပေက္ခိန္ဒြိယသမ္ဘဝုတ္တ (တိ) [ဥပေက္ခိန္ဒြိယ+သမ္ဘဝုတ္တ] ဥပေက္ခိန္ဒြေနှင့်ယှဉ်သော။ အတ္တိ ဥပေက္ခိန္ဒြိယသမ္ဘဝုတ္တော။ အဘိ၊ဝိ။၂ရ။

ဥပေက္ခိဿတိ (ကြိ) [ဥပ+ဇ္ဈာ+သတိ] လျစ်လျူရှုလတ္တံ့။ ဥပေက္ခတိ-ကြည့်။

ဥပေက္ခိယတိ (ကမ္မ၊ကြိ) [ဥပ+ဇ္ဈာ+ယ+တေ] လျစ်လျူရှုအပ်၏။ ဝိရိယံ ဥပေက္ခာတိ ဝုတ္တံ "ပဂ္ဂဟနိဂ္ဂဟေသု ဗျာပါရာကရဏေန ဥပေက္ခိ-ယတီ"တိ။ အနုဋီ၊၁။၁၀၉။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၅၅။)

ဥပေက္ခ(ဇ္ဈာ)ပဝိစာရ (ပု) [ဥပေက္ခာ+ဥပဝိစာရ] ဥပေက္ခာနှင့်တကွ-ဆင်ခြင်သုံးသပ်တတ်-ဖြစ်တတ်-သောတရား။ တတ္ထ ကတမေ ဆ ဥပေက္ခ(ဇ္ဈာ)ပဝိစာရာ၊ စက္ခုနာ ရူပံ ဒိသ္မာ ဥပေက္ခာဌာနိယံ ရူပံ ဥပဝိစရတိ။ အဘိ၊ဝိ။ ၃၉၅။ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၈၉။ မူလဋီ၊၂။၂၂၆။) ဆ ဥပေက္ခ(ဇ္ဈာ)ပဝိစာရာ။ ဒီ၊၃။၂၀၃။ မ၊၃။၂၅၉။ သံ၊၂။၄၂၉။ ဒေါမနဿောပဝိစာရာ ဥပေက္ခာ-ပဝိစာရာ။ ပေဋကော။၃၃၄။ သောမနဿ-ပဝိစာရ(ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁ရ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၈၉)-လည်းကြည့်။

ဥပေက္ခ(ဇ္ဈာ)ပဋ္ဌာနကုသလ (တိ) [ဥပေက္ခာ+ဥပဋ္ဌာန+ကုသလ] ဥပေက္ခာ၏ထင်ခြင်းဌာ လိမ္မာသော၊သူ။ ဥပေက္ခ(ဇ္ဈာ)ပဋ္ဌာနကုသလော (ပဋိသံ။၂၂၃) တိ... ဥပေက္ခာယ ဥပဋ္ဌာနေ ကုသလော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၄၅။

ဥပေက္ခေ (ကြိ) [ဥပ+ဇ္ဈာ+ယေ] လျစ်လျူရှုရာ၏။ ဥပေက္ခတိ-ကြည့်။

ဥပေက္ခေယျ (ကြိ) [ဥပ+ဇ္ဈာ+ယေ] လျစ်လျူရှုရာ၏။ ဥပေက္ခတိ-ကြည့်။

ဥပေက္ခာပဝိစာရ (ပု) [ဥပေက္ခာ+ဥပဝိစာရ]

ဥပေက္ခာနှင့်တကွ–ဆင်ခြင်သုံးသပ်တတ်–ဖြစ်တတ်–သောတရား။ ဥပေက္ခပဝိစာရ–ကြည့်။

ဥပေခါသေတဒန္ဓဝန္တ (တိ) [ဥပေက္ခာသေတ ဒန္ဓ+ဝန္တ] ဆင္ခင်ုပေက္ခာဖြင့်ပြီးသောမြဲသော အစွယ်ရှိသော၊သူ။ ဥပေက္ခာသေတဒန္ဓဝန္တ–ကြည့်။

ဥပေစ္စ (ကြိယာ) [ဥပ+ဣ+တ္စ။ နီတိ၊ဓာ။၂။ ဣ နာ၊ဝ,၉၅] (၁) ကပ်ရောက်၍။ (၂) ဖဲ့ခွါ၍။ (၃) စေ့ဆော်၍။ (၄) အသိဉာဏ်ရှေ့သွား–ပြု–ဖြစ်–၍။ (၁) ဥပေစ္စ ဝန္ဒီ ကုသလဘူ ဟုန်ကိုသည်။ ဝိမာန။၃၆။ (–အပ၊၂။၁၃,၅)။) ဥပေစ္စ–တိ ဥပဂန္တာ။ ဝိမာန။ဌ။၁၁၆။(–အပ၊ဌ၊၂။၂၄,၃)) (၂) နှ ဝေါ ဒုက္ခာ ပမုတ္ကတ္ထိ၊ ဥပေစ္စပိ ပလာယတံ။ ဥဒါန။၁,၃,ရ။ ဣတော ဝါ ဗ္ဘော ဝါ ပလာယန္တေ အမေ နာနုဗန္ဓိသ္သတီတိ အဓိပ္ပါယေန ဥပေစ္စ အပေစ္စ ပလယတမ္ပိ တုမှာကံ ဘတော မုတ္ထိ မောက္ခော နတ္ထိ။ ဥဒါန။ဌ။၂၆၈။ (၃) (၄) နှ တေ ဒုက္ခာ ပမုတ္ကတ္ထိ၊ ဥပေစ္စာပိ ပလာယတော။ ထေရီ။ဌ,ဝ,ရ။ ဥပေစ္စ သဗ္ဗိစ္ဗ ပလာယတောပိ။ ထေရီ။ဌ။၂,ဝ,၃။ နှ ဝေါ ဒုက္ခာ ပမုတ္ကတ္ထိ၊ ဥပေစ္စပိ ပလာယတံ။ ဧနတ္ထိ။ဝ,ဝ။ ဥပေစ္စာပိတိ သဗ္ဗိစ္ဗာပိ။ ဗုဒ္ဓိ–ပုဗ္ဗေနာပိတိ အတ္ထော။ ဧနတ္ထိ။ဌ။၂,၂,ဌ။ (–ဧနတ္ထိ။ဝိဘာ။၂,ရ,ရ။)

ဥပေတ (တိ) [ဥပ+ဣ+တ။ ဥပ+ဣတ။ ဥပဂန္တာ ဣတံ ဂယိတံ ဥပေတံ။ အဋ္ဌသာလိနီ။ယော။၆,ရ။] (၁) ကပ်ရောက်အပ်သော၊ ကပ်ရောက်၍ယူအပ်သော။ (၂) ပြည့်စုံသော။ (၃) မသန့်ကျင်သော။ (၁) အာရမ္ဘကာရဏာဝသေန တဏှာဒိဋ္ဌိဟိ ဥပေတေန ကမ္မုနာ အာဒိန္နာ။ အဘိ။ဌ။ဝ,ဌ။ (–ဒီ။ဌ။၂,ဌ,ဌ။ သံ။ဌ။၂။၂,၂,၂။ မူလဋီ။ဝ,ဝ,ရ။ အဓုဋ္ဌ။ဝ,ဌ,ဌ။) (၂) ရသသာ ဥပေတ(အံ။ဝ။ ဝ,ရ,ဌ)ဣ ရသေန ဥပေတံ ရသသမ္ပန္နံ။ အံ။ဌ။ ၂။ဝ,ဝ,ဝ။ (–အဘိ။ဝိ။၂,ဝ,ဝ။ ဓမ္ဓ။ဝ,ဌ။ ဝိ။ဌ,ဝ,ရ။ ၅,ဝ။ ဒီ။ဌ။၂။၂,ဝ,ရ၊ ၂,ဝ,ဌ။ မ။ဌ။ဌ။ဝ,ဖ,ဝ။ သံ။ဌ။ဝ။၂,ဌ။ အံ။ဌ။ဝ။ဝ,ရ,ရ။ အဘိ။ဌ။၂။၂,ဌ,ရ၊ ၂,ဌ,ဝ။ ဓမ္ဓ။ဌ။ဝ။၅,၂။ ဌ,တိ,ဝ,တ်။ဌ။၅,၂၊ ၂,ဝ,ဌ။ သုတ္တနိ။ ဌ။ဝ။ရ။ သာရတ္ထ။ဝ,ဝ,ဖ။ ကင်ခါ။ဌ,ဝ,ဝ၊ ဝ,ရ,ဌ။ ဒီ။ဌ,ဝ,ရ,ဌ,ဝ။ မ။ဌ,ဝ။ဝ,ဖ,ဖ။ မ။ဌ,၂။၅,ဌ။ မ။ဌ,ဝ,ရ,ဌ။ ၂,ဖ,၂။ သံ။ဌ,ဝ။ရ,ဌ။ (၃) အထ ဝါ ဥပေတာ သုခဒုက္ခာနံ အဝိရုဒ္ဓါ ဣဋ္ဌာ အနုဘဝနန္တိ ဥပေက္ခာ။ ဝိသုဒ္ဓိ။ဌ,၂။ဝ,ဖ။

ဥပေတကိရိယ (ထိ။နှ) [ဥပေတ+ကိရိယ] (၁) ကပ်ရောက်အပ်၏ဟူသောကြိယာ။ (တိ)(၂) ကပ်ရောက်အပ်၏ဟူသော ကြိယာရှိသော။ (၁) ဥပေတန္တိ ဟိ ဥပေတမ္ဘတ္ထေ ဝုစ္စမာနေ အဝသံ ဥပေတကိရိယာ ဥပေတာ စ ဘာယတီတိ။ အနုဋီ။ဝ,ဌ,၂။ (တိ)(၂) ကေသဋ္ဌိ ကေါ်တြဘုပစ္စ–ဝေက္ခကာဒီနံ ဥပေတကိရိယဘူတာနံ တဏ္ဍု–ဘူတာနဉ္စ ဇာတ္ထာနံ ဥပေတမ္ဘသမ္ဘန္ဓသာဝတော တဒဘိဓယိနောပိ သဒ္ဒါ သမ္ဘန္ဓာ ဝေါတိ "ဥပေတသဒ္ဒသမ္ဘန္ဓိနာ"တိ ဝုတ္တံ။ အနုဋီ။ဝ,ဌ,၂။

ဥပေတတ္ထဒီပက (တိ) [ဥပေတတ္ထ+ဒီပက] ကပ်ရောက်အပ်–ဟူသောအနက်ကို ပြတတ်သော။ ဣဒါနိ ဥပေတတ္ထဒီပကသ ဥပသဒ္ဒဿ ဝသေန ဥပါဒိန္နသဒ္ဒဿ အတ္ထံ ဝတ္တုံ ဥပါဒိန္န–သဒ္ဒေန ဝါတိအာဒိ ဝုတ္တံ။ အနုဋီ။ဝ,ဝ,ဝ။

ဥပေတပရိယာယ (ပုံ) [ဥပေတ+ပရိယယာယ] (တဏှာဒိဋ္ဌိတို့သည်) ကပ်ရောက်အပ်သော တရားဟူသော–ဥပေတဟူသော–ဒေသနာ–စကားတော်။ ယဿ တေသံ ကုသလာနံ ဥပေတပရိယာယော နတ္ထိ။ သံ။ဌ,၂။၂,ရ။

ဥပေတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ဣ+တမ္ဘ] ကပ်ရောက်အပ်သော။ ဒိဋ္ဌာဝိကမ္ဘမ္ဘိ ကတ္ထ တထာရူပါ သာမဏ္ဍ ဥပေတမ္ဘာ။ ဝိ။ဌ,ဌ။ ၂,ဝ,ဖ။ (–ဝိမတိ၊ ၂။ဝ,ဝ,ဖ။)

ဥပေတမ္ဘတ္ထ (ပုံ) [ဥပေတမ္ဘ+အတ္ထ] ကပ်ရောက်

အပ်၏ဟူသောအနက်။ ဥပေတကိရိယ(၁) ကြည့်။

ဥပေတမ္ဘသမ္ဘန္ဒ (ပု) [ဥပေတမ္ဘ+သမ္ဘန္ဒ] ကပ်ရောက်အပ်သည်၏အဖြစ်နှင့် စပ်ခြင်းရှိသော။ ဥပေတကိရိယ (၂) ကြည့်။

ဥပေတမ္ဘရူပ (တိ) [ဥပေတမ္ဘ+ရူပ] ပြည့်စုံသော သဘောရှိသော။ ဥပေတရူပ(ဝိမာန်။ရဲ)နဲ့ ပါသံ-သိယဘာဝေန ဥပေတံ။ ဝိမာနဗျူဟဝုရ။ (-ဓာဝ။၂၁၀၊၂၃၀။ ဓာ၂။၁၉။ ဓာဗျာ၄။၁၀၃။)

ဥပေတသဒ္ဒ (ပု) [ဥပေတ+သဒ္ဒ] ဥပေတသဒ္ဒါ။ နှ စ ဥပေတသဒ္ဒေါ ကမ္မေ ဇေ နိဂ္ဂဟော။ မူလဋီ၊၁။၃၈။

ဥပေတသဒ္ဒသမ္ဘန္ဓိ (တိ) [ဥပေတသဒ္ဒသမ္ဘန္ဓ+ဣ] ဥပေတသဒ္ဒါနှင့်ဆက်စပ်ခြင်းရှိသော။ ဥပေတ-သဒ္ဒသမ္ဘန္ဓိနာ ဥပယသဒ္ဒေန ဝုစ္စမာနာဟိ စတု-ဗ္ဗိဓုပါဒါနဘူတာဟိ တဏှာဒိဋ္ဌိဟိ ဥပေတံ။ မူလဋီ၊၁။၃၈။

ဥပေတိ (ကြို) [ဥပ+ဣ+တိ။ ဥပ+ဏေ+တိ၊ နိဂ္ဂဟီ၊ နှာ။၃၉၁။ နိတိ၊ဓာ။၃၂၆။] (၁) (က) ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-၏။ (ခ) သိ၏။ (၂) ယူ-စွဲလမ်း-၏။ (၃) ဖြစ်၏၊ သင့်၏။ (၁)(က) သခ် နှ ဥပေတိ(မဗျ။၂၀၄)တိ ဂဏန-မတ္တမ္ပိ နှ ဂစ္ဆတိ။ မဗျာ။၁၅။ နှ ဥပေတိ (မဟာနိ။၂၃၉)တိ သမ်ပ် နှ ဧတိ။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၃၂၁။ (-ဒီ၊ဝ။ဝ၆၈။ သံ၊၂။၉၃။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၃၀၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၈၆။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။ဝ၉၈။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၄၆။ မ၊ဋီ၊ဝ။၂၃၅။ (က)(ခ) ဧတာနိ ပရ-ယဏန္တိ ဧဝံ ဥပေတိတိ အတ္ထော။ မဗျ၊ဝ။ဝ၃၆။ ဧဝံ ဥပေတိတိ ဧဝံ ဘဇတိ သေဝတိ ပယိရု-ပါသတိ၊ ဧဝံ ဝါ ဓာနာတိ ဗုဇ္ဈတိတိ ဧဝမတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ မ၊ဋီ၊ဝ။၂၃၅။ ဥပေန္တိ—ဝိ၊ဝ။ ၂ဝ၉။ သံ၊ဝ။၂ရ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ။ မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၀၆။ သံ၊ ဋီ၊ဝ။ဝ၁ရ။ ဥပေသိ—သံ၊ဝ။၂၀၂။ ဓာ၊ဝ။ဝ၃ဝ၆။ ဓာ၊၂။ဝ၃၅။ ဓာ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၀၂။ ဥပေထ—ဒီ၊၂။ဝ၄။ မ၊ဝ။ဝ၃ဝ၆။ သံ၊ဝ။ဝ၃၂။ ဓာ၊ဝ။ ဝ၁ဝ။ ထေရ၊ ဋ္ဌ၊၂။ဝ၁ရ။ ဥပေမိ—ဝိ၊ဝ။ဝ၃ဝ။ ဝိမာန။ဝ၃။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၅ဝ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂။ ဥပေမ—သုတ္တနိ။၂ဝ၄။ ဓာ၊ဝ။၂ဝ၀။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၈။ ဓာ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂ဝ၉။ ဥပေတု—ဒီ၊၂။ဝ၄ဝ။ မ၊ဝ။၂ဝ၁။ ဓာ၊ဝ။၂ဝ၆။ ဥပေန္တု—အပ၊ဝ။၅။ အပ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၂ဝ။ ဥပေဟိ—ဝိ၊ဝ။ဝ၈ဝ၆။ ဝိမာန။ ရ၈။ ဓာ၊ဝ။၂ဝ၄။ ဥပေယျ—မ၊ဝ။၂ဝ၂။ မဟာနိ။၂ဝ၉။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂ဝ၁။ မ၊ဋ္ဌ၊ ဝ။ဝ၅ဝ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ဝ၂ဝ။ ဥပေယ္ယာသိ—ဓာ၊ ဝ။၂၆၈။ ဓာ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂ဝ၂။ ဥပေသိ (ဣ ဝိတတ်)—အပ၊ဝ။၂ဝ၁ဝ၃ဝ၃ဝ၀။ ဥပေသုံ—အပ၊၂။ဝ၆၂။ ၂ဝ၁။ထေရ၊ဋ္ဌ။ဝ၅ဝ။ ဥပေသိ—အပ၊ဝ။ ၆ဝ။ဝ၀ဝ။ အပ၊၂။ဝ၂။ ဥပေဟိတိ (ဩတိ-ဝိဘတ်)—ဗုဒ္ဓဝံ။ဝ၃ဝ။ ဥပေဩန္တိ—အပ၊ ဝ။ဝ၀ဝ။ ဥပေတိသိ (ဩသိ ဝိဘတ်)—ဓမ္မ။ဝ၈ ၆ဝ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ဝ၅။ ဥပေဩ—သုတ္တနိ။ ၂ဝ၃။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၃ရ။ (၂) နေဝသညီနာသညီတိ၀ါဒ် ဥပေတိ ဥပဂစ္ဆတိ ဂဏှာတိ ပရှာမသတိ အဘိနိဝေသတိ။ မဟာနိ။၆ဝ။ အတ္ထိတိပိ နှ ဥပေတိ(နေတ္ထိ။၅ရ) တိ... နှ ဥပေတိ နှ ဂဏှာတိ။ နေတ္ထိ၊ဋ္ဌ။ဝ၂ရ။ ဥပေယ္ယ—မဟာနိ။ ၂ဝ၉။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ဝ၂ဝ။ (ခ) တဿပါယံ ဧကော်ပ ပကောပဂဝိယာ နှ ဥပေတိ။ မ၂။ဝ၄၆။ နှ ဥပေတိတိ နှ ဟောတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၃၄။

ဥပေတု (ကြို) [ဥပ+ဣ+တု။ ဥပ+ဏေ+တု] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-လော။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေထ (ကြို) [ဥပ+ဣ+ထ။ ဥပ+ဏေ+ထ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ကုန်၏-ကုန်လော။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေန္ဓ (တိ) [ဥပ+ဗ္ဗ+အန္ဓ။ ဥပ+ဏေ+အန္ဓ။] ကပ်ရောက်သော၊သူ။ ဘိက္ခု ပဿတိ ဓမ္မိကံ သာမဝိ္ဂ န ဥပေန္ဓံ။ ဝိ၊၄။၄၃၁။

ဥပေန္ဓီ (ကြိ) [ဥပ+ဗ္ဗ+အန္ဓီ။ ဥပ+ဏေ+အန္ဓီ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ကုန်၏။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေန္ဓု (ကြိ) [ဥပ+ဗ္ဗ+အန္ဓု။ ဥပ+ဏေ+အန္ဓု] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ကုန်လော။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေတ္ထာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဗ္ဗ+တ္ထာ။ ဥပ+ဏေ+တ္ထာ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-၍။ ခီပ္ပံ ပဝဋ္ဋယ္ယ တံ သမ္ဘဝ၊ ဥပေတ္ထာ လောကနာ-ယကံ။ အပ၊၂။၆၂(-၁၂၂)၁၅၉။ ထေရီ၊ဋ္ဌ၊၉၉။)

ဥပေမ (ကြိ) [ဥပ+ဗ္ဗ+မ။ ဥပ+ဏေ+မ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ကုန်၏။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေမိ (ကြိ) [ဥပ+ဗ္ဗ+မိ။ ဥပ+ဏေ+မိ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-၏။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေယျ (ကြိ) [ဥပ+ဗ္ဗ+ယျ။ ဥပ+ဏေ+ယျ] (၁) ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ရာ၏။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။ (၂) ယူ-စွဲလမ်းရာ-၏။ ဥပေတိ(၂)-ကြည့်။

ဥပေယျာသိ (ကြိ) [ဥပ+ဗ္ဗ+ယျာသိ။ ဥပ+ဏေ+ယျာသိ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ရာ၏။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေသိ (ကြိ) [ဥပ+ဗ္ဗ+ဗ္ဗံ။ ဥပ+ဏေ+ဗ္ဗံ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ပြီ။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေသိ (ကြိ) [ဥပ+ဗ္ဗ+ဗ္ဗု။ ဥပ+ဏေ+ဗ္ဗု] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ပြီ။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေဆုံ (ကြိ) [ဥပ+ဗ္ဗ+ဥံ။ ဥပ+ဏေ+ဥံ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ကုန်ပြီ။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေဿံ (ကြိ) [ဥပ+ဗ္ဗ+သံ။ ဥပ+ဏေ+သံ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-လတ္တံ့။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေဿန္ဓီ (ကြိ) [ဥပ+ဗ္ဗ+သန္ဓီ။ ဥပ+ဏေ+သန္ဓီ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ကုန် လတ္တံ့။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေဿိ (ကြိ) [ဥပ+ဗ္ဗ+ဿိ။ ဥပ+ဏေ+ဿိ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-လော။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေဿိတိ (ကြိ) [ဥပ+ဗ္ဗ+ဿတိ။ ဿ-ကို ဟိပြု။ နိဂ္ဂဟီ၊နှာ။၃၉၂။] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-လတ္တံ့။ ဥပေတိ(၁)ကြည့်။

ဥပေဿိသိ (ကြိ) [ဥပ+ဗ္ဗ+ဿသိ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-လတ္တံ့။ ဥပေတိ (၁) ကြည့်။

ဥပေါ်ရွှေ(တ) (ပု) [ဥပ+ဉ+ဟန+ဏ။ ဥပေါဟ-ညတေ ပဋိပါဒိယတေ အနေနာတိ ဥပေါ်ရွှေ-တော။ ဓာန်ငြီး၁၁၅။] (၁) ဥဒါဟရုက်၊ ပြယုဂ်၊ ပုံစံ။ (၂) နိဒါန်း။ (၁) တထာ ဥပေါ်ရွှေ-ပဒဝိဂ္ဂဟပဒတ္ထစာလနပစ္စုပဋ္ဌာနာနိ ဝတ္ထုမ္ဘာနိ။ နေတ္တိုင္ဒ။၃ရ။ ဥပေါ်ရွှေတော်ကို နိဒါန်း။ နေတ္တိ-ငြီ။၃ရ။ (-ဝဇီရ။၁၄။) ဥပေါ်ရွှေတော စ ဒီဋ္ဌ-ဆော၊ တထောဒါဟရုတ် ဘဝေ။ ဓာန်။၁၁၅။ (၂) နိဒဒါတိ ဒေသနံ ဒေသကာလာဒိဝသေန အဝိဒိတံ ဝိဒိတံ ကတ္တာ နိဒသေတီတိ နိဒါန်၊ ယော လောကိယေဟိ ဥပေါ်ရွှေတော် ဝုစ္စတိ၊ မ-ငြီ၊၁။၂၂။ သံ-ငြီ၊၁။၂၀။ အံ-ငြီ၊၁။၂၃။ (-နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၅၁။)

ဥပေါ်ရွှေသံဝဏ္ဏနာ(ထီ) [ဥပေါ်ရွှေ+သံဝဏ္ဏနာ] နိဒါန်းကိုဖွင့်ခြင်း။ ပရိဟာရသံဝဏ္ဏနာတိ ဝါ, ဥပေါ်ရွှေသံဝဏ္ဏနာ ပဒဝိဂ္ဂဟသံဝဏ္ဏနာ။ နေတ္တိ၊ ဝိဘာ။၅၁။

ဥပေါ်စွာရိတ (တိ) [ဥပ+ဥစ္စာရိတ] အနီးဌ ရှတ်ဆိုအပ်သော။ ဥပေါ်စွာရိတံ ပဒံ ဥပပဒံ။ ရူ၊ သုတ္တ။၄၆။

ဥပေါသထ°(ပု) [ဥပ+ဥသ+ထ။ ဥပ+ဝသ+အထ။ နိတိ၊ဓာ။၁၈၄။ မောက်ရ။၈၆။ ဥပေါသထကုလေ ဇာတတ္တာ ဥပေါသထော၊ ဥပဂန္တွာ အရဟော ဥသတိတိ ဥပေါသထော၊ ထော။ ဥသ ဒါဟော၊ ဥပဟုမ္ဘော ဝသ နိဝါသေ ,ဝါ၊ ဝသော။ ဓာန်-ငြီ။ ၃ဖ၁] (၁) ဥပေါသထဆင်မျိုး။ (၂) ပါတိ-မောက်-ရှတ်ဆိုခြင်း-ပြခြင်း။ ဥပုသ်ကံပြုခြင်း၊ ဥပုသ်ကံ။ (၃) အဌင်္ဂသီလ (အဂါရှစ်ပါးရှိသော ဥပုသ်သီလ၊ ရှစ်ပါးသီလ။ (၄) ဥပုသ်-အဌင်္ဂသီလ စောင့်သုံးခြင်း။ (၅) ဥပုသ်နေ့။ (၆) ဥပေါသထဆင်။ (တိ) (၇) ဥပေါသထမည်သူ။

(၁) ဥပေါသထဆင်မျိုး။ ထောင့်ကွင်း-ကြည့်။ ဥပေါသထကုလ-လည်းကြည့်။ (၂) ပါတိမောက်-ရှတ်ဆို-ရှတ်ပြ-ခြင်း။ ဥပုသ်ကံ-ပြုခြင်း။ ဥပုသ်ကံ။ အာယာမာဝုသော ကပ္ပိန ဥပေါသထံ ဂမိဿာမာတိအာဒီသု ပါတိမော-ကျွဒ္ဒေသော ဥပေါသဇေတ။ ဒီ-ဋ္ဌ၊၁။၁၂၇။ မ၊ ဋ္ဌ-၄။၅၀။ ကခါ-ငြီ-သစ်။၁၃၂။ (-အံ-ငြီ၊၁။ဝ၆၅။) (ယင်းအကိုးပါဠိကို အဌကထာတို့၌ ပြဆိုထား-သော်လည်း ပါဠိတော်၌ မတွေ့ရ။ ဝိ၊ဝု။၁၄၃၁-၌ ဂ၆ ကို ကြာဟွက ဥပေါသထံ၊ မာ နော အဂမာသိ-ဟုတွေ့ရသည်။) ဥပေါသထော ပဝါရဏာတိအာဒီသု ပါတိမောက္ခဒ္ဒေသာဒိ-ဝိနယကမ္မေ။ ဥဒါန်ဋ္ဌ။၂၆၈။ အထ သတ္ထာ ဗိဇနီ ဂဟေတ္တာ နိသိန္နော ဥပေါသထံ ဩသာ-ရေတိ။ ဒီ-ဋ္ဌ၊ ၂။၁၁။ ဥပေါသထန္တိ အာဏာပါတိ-မောက္ခံ။ ဒီ-ငြီ၊ ၂။၁ ၂။ သီလဝိသုद्धိဝသေန (သီလ-ဒိဋ္ဌိဝသေန) ဥပေတေဟိ သမဂ္ဂေဟိ ဝသိယတိ အနုဋ္ဌိယတိတိ ဥပေါသထော၊ ပါတိမောက္ခ-ဒ္ဒေသော။ ဒီ-ငြီ၊၁။၂၁၁။ သီ-ငြီ-သစ်၊ ၂။၁၁။ ဥပေစ္စ ဝသိတမ္ဘတော ဥပေါသထော၊ ပါတိ-မောက္ခဒ္ဒေသော။ မ-ငြီ၊၃။၂၆၂။ (-ဝိမတိ၊ ၂။ ၁ရ၄။ ဝိနယာလင်္ကာရ-ငြီ၊၁။၃ရ၈။ ဒီ-ငြီ၊ ၂။၁ ၂။)

(၃) အဌင်္ဂသီလ (အဂါရှစ်ပါးရှိသော ဥပုသ်သီလ၊ ရှစ်ပါးသီလ။ ဝေ၀ အဌင်္ဂသမန္နာ-ဂတော ဧဝါ ဝိသာခေ ဥပေါသထော ဥပဝု-ဋ္ဌော(အံ၃။ဝ။ဂ၄)တိအာဒီသု သီလံ။ ဒီ-ဋ္ဌ၊၁။ ၁ ၂ရ။ မ-ဋ္ဌ-၄။၅၀။ ကခါ-ငြီ-သစ်။၁ဝ ၂။ (-ဥဒါန်၊ ဋ္ဌ။ ၂ဖ၈။ ဣတိဝုတ်-ဋ္ဌ။၁ဝ၃။ ဝိမာန-ဋ္ဌ။ ၂ဖ ၂။) သောစေယျ သီလာလယုပေါသထေသု စ။ ဒီ-၃။၁ ၂ဝ။ ဥပေါသထကမ္ဘံ ဥပေါသထော။ ဒီ-ဋ္ဌ-၃။၁ဝ၅။ သမာဒါနဝသေန အဓိဋ္ဌာန-ဝသေန ဝါ ဥပေစ္စ အရိယဝါသာဒီအတ္ထံ (အရိယဝါသာဒီအတ္ထာယ) ဝသိတမ္ဘတော ဥပေါ-သထော၊ သီလံ။ ဒီ-ငြီ၊၁။ ၂ ၁ဝ။ သီ-ငြီ-သစ်၊ ၂။ ၁ဝ။ ဥပေါသထံ ဝုစ္စတိ အဌင်္ဂသမန္နာဂတံ သမ္ဘဒိဝသေသု ဂဟဋ္ဌေဟိ ရက္ခိတမ္ဘသီလံ။ ဒီ-ငြီ၊ ၂။ဝ၉၃။ ဥပေါသထကမ္ဘန္တိ ဥပေါသထ-

ဒီဝသေ သမာဒိယိတ္တာ သမာစရိတမ္ပံ ဟုညကံမ္ပံ ဥပေါသထေ။ ဒီ၊ဌီ၊၃။၁၀၆။ ဥပေတေန သမ္ပန္နာဂတော ဟုတ္တာ ဝသိတမ္ပတော၊ သန္ဌာနေ ဝါသေတမ္ပတော ဥပေါသထေ၊ သီလံ။ မ၊ ဌီ၊၃။၂၆၂။ (–သာရတ္ထ၊၃။၄ရ။)

(၄) ဥပုသ်စောင့်သုံးခြင်း။ သုဒ္ဓသာ ဝေ သဒါ ဖဂ္ဂု၊ သုဒ္ဓသုပေါသထော ,သဒါ(မ၊ ၁။၄၈)တိအာဒီသု ဥပဝါသော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂ရ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၅၀။ ကင်္ခ၊ဌီ၊သစ်။၁၃၂။ ဥပေါသထေ သဒါတိ သုဒ္ဓသာ စ စာတုဒ္ဒသပန္နရသာဒီသု ဥပေါသထဂါနိ အသမာဒိယဲတောပိ နိစ္စမေဝ ဥပေါသထော။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၈၃။ ·အနသနာဒိ–ဝဲသေန ဥပေစ္စ ဝသိတမ္ပတော အနုဝသိ–တမ္ပတော ဥပေါသထော၊ ဥပဝါသောတိ သမာဒါနံ။ ဒီ၊ဌီ၊၁။၂၁၁။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၂။၁၁။ နိစ္စမေဝ ဥပေါသထော် အရိယုပေါသထေန ဥပဝုတ္ထာဘာဝတော။ မ၊ဌီ၊၁။၂၈၂။ အနသနာ–ဒိမ္မာဒိ ဝါ ဥပေစ္စ ဝသနံ ဥပဝါသော ဥပေါသထော။ မ၊ဌီ၊၃။၂၆၂။ (–ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၆၈။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၀၈။)

(၅) ဥပုသ်နေ့၊ (ရဟန်းတို့ ·ဥပုသ်ကံ ပြုရာနေ့၊ လူတို့ အဋ္ဌင်္ဂဥပုသ်သီလ ဆောက်တည်ရာနေ့–ဟု နှစ်မျိုးရှိသည်။ အကျယ်ကို နောက်၌ ပြလတ္တံ့။) ဥပေါသထေ အာရော–စေတမ္ပံ။ ဝိ၊၄။၁၃။ ဥပေါသထေတိ ... ဥပေါ–သထဒိဝသေ အာရောစေတမ္ပံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၁။ နု ဘိက္ခဝေ တဒဟုပေါသထေ သဘိက္ခုကာ အာဝါသာ(ဝိ၊၃။၁ရ၊)တိအာဒီသု ·ဥပဝသိ–တမ္ပဒိဝသော။... ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂ရ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၅၀။ ကင်္ခ၊ ဌီ၊သစ်။၁၃၂။ တဒဟုပေါသထေ ပန္နရသေ။ ဒီ၊၁။၄၄။ မ၊၃။၆၆။ ဥပဝသန္တီ ·ထ္ထောတိ ဥပေါသထော၊ ဥပဝသန္တီတိ သီလေန ဝါ အနသနေန ဝါ ဥပေတာ ·ဟုတ္တာ ဝသန္တီတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂ရ။ ,မ၊ဋ္ဌ၊၄။၅၀။ ,သံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂၅၃။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၁။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၆၈။ ဝိမာန၊ ဋ္ဌ။၁၅၆။ သာရတ္ထ၊၃။၂ရ၉။ အံ၊ဌီ။၂။၁ရ၂။)

(၆) ·ဥပေါသထဆင်။ ·ဥပေါသထော နာမ ·နာဂရာဇာ(ဒီ၊၂။၁၄၂)တိအာဒီသု ပညတ္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂ရ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၅၀။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၆၈။ ကင်္ခ၊ ဌီ၊သစ်။၁၃၂။ ·နဝမဟတ္ထိကုလပရိယာပန္နေ ဟတ္ထိနာဂေ ကိဉ္စိ ကိရိယမနပေက္ခိတ္တာ တံ–ကုလသမ္ဘူတတာမတ္တံ ·ပတိ ရဋ္ဌိဝသေနေ·ဥပေါသထောတိ သမညာ၊ ... အရယော ·ဥပဂန္တာ ·ဥသ္သေတိ ဒါဟောတိ·တိ ·ဥပေါသထော၊ ·ဥဘ–သဒ္ဒေါ ·ဒါဟောတိ·ပိ သဒ္ဒဝိဒူ ဝဒန္တိ။ သီ၊ ဌီ၊သစ်၊၂။၁၁။ (–မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၁။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၁။ ဇာတိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၈၀။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃၀။ ဒီ၊ဌီ၊၁။၂၁၁။ မ၊ဌီ၊၃။၂၆၂။)

(တိ)(၆) ·ဥပေါသထမည်သူ။ ပါဠိ အဋ္ဌ ကထာတို့၌ တွေ့ရသော ·ဥပေါသထမည်သူ များကား (က) ·ဥပေါသထပစ္စေကဗုဒ္ဓါ။ (မ၊ ၃။၁၁၅)။ (ခ) ·ဥပေါသထမင်း၊ (မဟာသမ္ဘတ မင်းမျိုးတို့မှ ဆင်းသက်လာသောမင်း။) (ဒီ၊ ဋ္ဌ၊၁။၂၃၀။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၈၂)။ (ဂ) ·ဥပေါသထ မင်းသား၊ (သံဝရဇာတ်၌ လာသော ဗာရဏသီ ပြည်ရှင် မြဟွဒတ်မင်း၏ သားတစ်ရာတွင် အကြီးဆုံးသားတော်။) (ဇာ၁။၂၃ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ ၄။၁၃ရ။) (ဃ) ·ဥပေါသထမည်သော အမျိုး သမီး၊ (ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၁၀၄။) ဟု လေးဦး ဖြစ်သည်။ ·ဥပေါသထတတိ မံ အညံသူ(ဝိမာန။၂၉)တိ "·ဥပေါသထာ"တိ ဣဒိနာ နာမေန မံ မနုဿာ ဇာနိံသု။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၁၀၄။

ဤ·ဥပေါသထဟုဒ်၏ အနက်တို့တွင် ရဟန်းတို့ ·ဥပုသ်ကံပြုခြင်း၊ လူတို့ အဋ္ဌင်္ဂဥပုသ် သီလဆောက်တည်ခြင်းစသည်တို့နှင့် ပတ်သက်နေသော ·ဥပုသ်နေ့ ,·ဥပုသ်ကံ, ·ဥပုသ်သီလ စသည်တို့ကို သိအပ်ပေသည်။ ·ဥပုသ်နေ့တို့ သည် သာသနာတော်၌ (က) ရဟန်းတော်များ ·ဥပုသ်ကံဆောင်သောနေ့=·ဥပုသ်ပြုသောနေ့။ (ခ) လူတို့·ဥပုသ်သီလ ·စောင့်ထိန်းသောနေ့–

ဟု နှစ်မျိုး တွေ့ရသည်။ (က) ရဟန်းတော်များ၏ ဥပုသ်နေ့နှင့် ဥပုသ်ကံပြုမှုတို့ဖြစ်ပေါ်လာပုံကား—သာသနာပပရဗိုဇ်တို့သည်လဆန်း, လဆုတ် ၁၄–ရက်၊ ၁၅–ရက်၊ ၈–ရက်နေ့တို့၌ စည်းဝေးကြ၍ တရားစကားပြောဆိုသောနေရာဌာနသို့ လူတို့ တရားနာချင်းကပ်ကြသဖြင့် လူတို့၏ ကြည်ဖြူမှုကို ထိုပရဗိုဇ်တို့ ရရှိခြင်း, အသင်းအပင်း ရရှိခြင်းတို့ကို မိမိသာရမင်း ဆင်ခြင်မိသဖြင့် ဘုရားရှင်အား "ရဟန်းတော်များလည်းလဆန်း လဆုတ် ၁၄–ရက်၊ ၁၅–ရက်–၈–ရက်နေ့တို့၌ စည်းဝေးကုန်မူကောင်းလေစွ"ဟု တောင်းပန် လျှောက်ထားမှုကို အကြောင်းပြု၍ ရဟန်းတော်များကို လဆန်း လဆုတ် ၁၄–ရက်၊ ၁၅ ရက်၊ ၈–ရက်နေ့တို့၌ စည်းဝေးခြင်းငါ ဘုရားရှင် ခွင့်ပြုတော်မူသည်။ ထိုသို့ ခွင့်ပြုတော်မူချက်အရ စည်းဝေးတော်မူကြသော ရဟန်းတော်များ သိတ်သိတ် ထိုင်နေကြသည်ကို လူတို့ တွေ့မြင်ကြသဖြင့် "ဝက်အ များကဲ့သို့ ထိုင်နေကြကုန်၏။ စည်းဝေးသူတို့မည်သည် တရားစကား ပြောသင့်သည်မဟုတ်လော"ဟု လူတို့ကဲ့ရဲ့သည်ကိုအကြောင်းပြု၍ ပညာတော်မူအပ်ပြီးသော သိက္ခာပုဒ်တို့ကို ပါတိမောက်ပြရန် ခွင့်ပြုတော်မူသည်။ ထိုသို့လဆန်း လဆုတ်၁၄–ရက်=စာတုဒ္ဒသီနေ့၊ ၁၅–ရက်=ပန္နရသီနေ့၊ ၈–ရက် ဆဋ္ဌမီနေ့ တို့၌ခွင့်ပြုတော်မူသောအခါ ထိုနေ့ အားလုံးတို့၌ပင် ဥပုသ်ပြုတော်မူကြသဖြင့်(ဝဇိရ။၄၅၁) လဆန်း လဆုတ် တစ်ပက္ခတွင် စာတုဒ္ဒသီနေ့၌ ဖြစ်စေ၊ ပန္နရသီနေ့၌ဖြစ်စေ တစ်ကြိမ်သာ ဥပုသ်ပြုရန်လည်းကောင်း၊ ကိုယ့်ပရိသတ်နှင့် သာ ဥပုသ်မပြုဘဲ ကျောင်းတိုက် တစ်ခုလုံးရှိ သဘောတူရဟန်းအားလုံးစည်းဝေး၍ ဥပုသ်ပြုရန်လည်းကောင်း, သိမ်ကိုလည်းကောင်း၊ ဥပုသ်အိမ်ကိုလည်းကောင်း ခွင့်ပြုတော်မူသည်။ ဝိ၊၃။၁၃၉–၁၄၂။ သံ၊၁။၁၉၂။ သံ၊၆၊၁။ ၂၅၃။

(ဥပေါသထတဂါရ–လည်းကြည့်။)

ဥပုသ်ကံပြုခြင်း=ပါတိမောက်ရွတ်ဆို–ရွတ်ပြခြင်းသည် သြဝါဒပါတိမောက်ကို ရွတ်ပြခြင်း၊ အာဏာပါတိမောက်ကို ရွတ်ပြခြင်းဟူ၍ နှစ်မျိုးရှိသည်၊ သက်တော်ရှည် မြတ်စွာဘုရားတို့သည် ယပ်ကိုကိုင်၍ ထိုင်တော်မူလျက် "သမ္မာပါပသ အကရဏံ... စသော သြဝါဒပါတိမောက် သုံးဂါထာကို ကိုယ်တော်တိုင် ရွတ်ပြတော်မူသည်၊ (ဒီ၊၂။၄၂။ ဒီ၊၆၊၂။၁၁။) (ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၂–၌ ဥပေါသထန္တိ အာဏာပါတိမောက္ခံ–ဟု ဖွင့်ခြင်းသည် ပါဠိတော်နှင့် မညီပေ။) သက်တန်းတိုသောဂေါတမဘုရားရှင်လက်ထက်၌မူ ပဌမဗောဓိ=ဝါတော်နှစ်ဆယ် အတွင်း၌သာ ဘုရားရှင်ကိုယ်တော်တိုင် သြဝါဒပါတိမောက်ရွတ်ပြတော်မူ၍ ထိုမှနောက်၌ ပရိသတ်မစင်ကြယ်သောကြောင့် ရဟန်းတော်များအား အာဏာပါတိမောက်ပြရန် ခွင့်ပြုတော်မူသည်။ (ဥပေါသထသုတ္တ (ဂ)လည်းကြည့်။)

ထိုအာဏာပါတိမောက်ရွတ်ပြခြင်း ဟူသော ဥပုသ်ကံပြုခြင်းသည် ကံပြုသူတို့၏ အစွမ်းအားဖြင့် "သံဃဥပုသ်၊ ဂဏဥပုသ်၊ ပုဂ္ဂလဥပုသ်"ဟု သုံးပါးရှိသည်။ ဥပုသ်အမျိုးအစား အစွမ်းအားဖြင့် "သုတ္တုद्देသဥပုသ်၊ ပါရိသုဒ္ဓိဥပုသ်၊ အဓိဋ္ဌာန်ဥပုသ်" ဟုသုံးပါးရှိသည်၊ နေ့အစွမ်းအားဖြင့် "စာတုဒ္ဒသီဥပုသ်၊ ပန္နရသီဥပုသ်၊ သာမဂ္ဂီဥပုသ်"ဟု သုံးပါးရှိသည်။ (ဥပုသ်ကံ ပြုပုံနှင့်တကွ အကျယ်ကို ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၁၉၉–၂၀၁–၌ ၆။)

ဤဥပေါသထသဒ္ဒါသည် ပါရိသုဒ္ဓိဥပုသ်၊ အဓိဋ္ဌာန်ဥပုသ်တို့၌ ဖြစ်သော်လည်း ထိုဥပုသ်တို့ကို ပါတိမောက်ရွတ်ပြခြင်းဟူသော အနက်၌ အကျုံးဝင်သောကြောင့် သီးခြားမဆိုပေ။ ဝိနယာလင်္ကာရဋီ၊၁။၃၃ရ။

ဥပုသ်ကံပြုရာဖြစ်သော ဥပုသ်နေ့တို့သည် တစ်လတွင် ၁၄–ရက်=စာတုဒ္ဒသီဥပုသ်

နေ့၊ ၁၅–ရက်=ပန္နရသီဥပုသ်နေ့ဟူသော နေ့နှစ်ပါး၊ သံဃာကွဲပြားရာမှ ပြန်လည်၍ ညီညွတ်ရာဖြစ်သောနေ့=သာမဂ္ဂီနေ့ ''ဟု'' သုံးမျိုးရှိရာတွင် အာဂန္တုကရဟန်းများနှင့် အာဝါသိက ရဟန်းတို့ စာတုဒ္ဒသီဥပုသ်နေ့, ပန္နရသီဥပုသ်နေ့နှင့်ပတ်သက်၍ အယူအဆ မတူရာ၌ ''အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ရာဇူနံ အနုဝတ္ထိတုံ''ဟု ရှင်ဘုရင်အစိုးရသူမင်းတို့သို့ 'အစဉ်လိုက်ရန် ခွင့်ပြုတော်မူချက်ဆည်ကား' ထိုနှစ်နေ့ အယူအဆကွဲပြားရာ၌ဟာ လောကလူသားတို့ သတ်မှတ်ထားသောနေ့ရက်သို့ လိုက်ရမည်ဟု ဆိုလိုခြင်း ဖြစ်သည်။ ၁၃–ရက်နေ့၌ လည်းကောင်း၊ အထွက်တစ်ရက်နေ့၌လည်းကောင်း ဥပုသ်ကံ မပြုကောင်း။ (ဝိ၊၃။၁၉၃။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၈၁။)

(ခ) လူတို့ ဥပုသ်သီလစောင့်သုံးရာနေ့တို့သည် ပကတိစာရိတ္တဥပုသ်နေ့၊ ပါဋိဟာရိယဥပုသ်နေ့ ဟုနှစ်မျိုးရှိသည်။ လဆန်းပက္ခ, လဆုတ်ပက္ခတို့တွင် ဂရက်=အဋ္ဌမီ ဥပုသ်နေ့၊ ၁၄–ရက်=စာတုဒ္ဒသီဥပုသ်နေ့၊ ၁၅–ရက်=ပန္နရသီဥပုသ်နေ့တို့သည်ကား ပကတိစာရိတ္တဥပုသ်နေ့များဖြစ်သည်။ (သံ၊၁။၂၁၀။ အံ၊၁။ ၁၄၂။) ထိုနေ့တို့၏ အကြို, အပိုဖြစ်သော ၇–ရက်, ၉–ရက်၊ ၁၃–ရက်, ၁–ရက်–နေ့တို့သည်ကား ပါဋိဟာရိယဥပုသ်နေ့များဖြစ်သည်။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၆၄။

ဝါမကပ်မီဖြစ်သော နယုံလပြည့်ကျော်(၁)ရက်မှ ဝါဆိုလပြည့်အထိ တစ်လ၊ ဝါတွင်းသုံးလ၊ ဝါကျွတ်ကာလဖြစ်သော သီတင်းကျွတ်လပြည့်ကျော်(၁)ရက်မှ တန်ဆောင်မုန်းလပြည့်အထိ တစ်လ၊ ပေါင်း ငါးလသည် ပါဋိဟာရိယဥပုသ်စောင့်သုံးရာကာလဖြစ်သည်။ အပရေဆရာတို့ကား နယုံလပြည့်ကျော်(၁)ရက်မှ ဝါဆိုလပြည့်အထိ တစ်လ၊ သီတင်းကျွတ်လပြည့်ကျော်(၁)ရက်မှ တန်ဆောင်မုန်းလပြည့်အထိ တစ်လ၊ တပို့တွဲလပြည့်ကျော် တစ်ရက်မှ တပေါင်းလပြည့်အထိ တစ်လ– ပေါင်းသုံးလကို ပါဋိဟာရိယဥပုသ် စောင့်သုံးရာကာလဟု ယူကြသည်။ ကောင်းမွှေလိုလားသူများသည် ထိုနေ့ အားလုံးကို ဥပုသ်နေ့ ဟု ဆိုသင့်ပေသည်။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၀၈။ သီတင်းကျွတ်လပြည့် ပဝါရဏာနေ့နှင့် တန်ဆောင်မုန်းလပြည့် ပဝါရဏာနေ့တို့အတွင်း လဝက်ကို ပါဋိဟာရိယဥပုသ်နေ့ဟု ''ခေါ်''သည်။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၈၁။

''အလုံးစုံသောနေ့တို့၌ လူတို့စောင့်ထိန်းအပ်သော အဋ္ဌင်္ဂသီလကို ဥပုသ်ဟုခေါ်၏'' ဟု ဋီကာတို့၌ လာသောကြောင့် အဋ္ဌင်္ဂဥပုသ်သီလကို မည်သည့်နေ့ရက်ဟု မသတ်မှတ်ဘဲ နှစ်သက်ရာနေ့၌ စောင့်ထိန်းနိုင်ကြောင်း သိရလေသည်။ ဒီဋီ၊ ၂။၁၉၃။ မဇ္ဈိ၊ ၃။၃၅၅။

အင်္ဂုတ္တိုရ်အဋ္ဌကထာ၌–ဥပုသ်နေ့တို့သည် တစ်လတွင် ၅–ရက်=ပဋ္ဌမီဥပုသ်၊ ၈–ရက်=အဋ္ဌမီဥပုသ်၊ ၁၄–ရက်=စာတုဒ္ဒသီဥပုသ်၊ ၁၅–ရက်=ပန္နရသီဥပုသ်ဟု (၈)ရက်ရှိကြောင်း၊ ထိုရက်တို့၏ အကြို+အပိုနေ့များဖြစ်ကြသော ၃–ရက်, ၆–ရက်၊ ၇–ရက်၊ ၉–ရက်၊ ၁၃–ရက်, ၁–ရက်ဟု ပဋိဇာဂရဥပုသ်စောင့်သုံးရာနေ့ရက် (၆)ရက်ရှိကြောင်း၊ ဝါတွင်းသုံးလဖြစ်စေ၊ မတတ်နိုင်လျှင် သီတင်းကျွတ်လပြည့်ကျော်(၁)ရက်မှ တန်ဆောင်မုံးလပြည့်အထိ တစ်လဖြစ်စေ၊ ထိုမျှပင်မတတ်နိုင်လျှင် သီတင်းကျွတ်လပြည့်ကျော်(၁)ရက်မှ သီတင်းကျွတ်လကွယ်အထိ လဝက်ဖြစ်စေ ပါဋိဟာရိယပက္ခဥပုသ် စောင့်သုံးနိုင်သည်။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၂–၁၂၄။

အဋ္ဌမီဥပုသ်နေ့တွင် နတ်မင်းကြီး လေးပါး၏ အစေအပါးအမတ်တို့သည်လည်းကောင်း၊ စာတုဒ္ဒသီဥပုသ်နေ့တွင် နတ်မင်းကြီး လေးပါး၏ သားတော်တို့သည်လည်းကောင်း၊ ပန္နရသီဥပုသ်နေ့တွင် နတ်မင်းကြီး လေးပါးတို့ သည်လည်းကောင်း လူပြည်သို့ လှည့်လည်ကာ အဋ္ဌင်္ဂဥပုသ်သီလစောင့်ထိန်းသူ၊ မိဘ်လုပ်

ကျွေးသူ စသော ကုသိုလ်ကောင်းမှု ပြုသူတို့ကို ချေပြောင်ခြင်းရေးမှတ်၍ သုဝေမာနတ်သဘင် အစည်း အဝေးခံ ပြောကြားကြသည်။ (အကျယ်ကို– အံ၊၁။၁၄၁–၁၄၃–ခ် ၌)

ထိုဥပုသ်နေ့တို့၌ လူတို့စောင့်ထိန်းအပ် သော အဋ္ဌင်္ဂဥပေါသထသီလဟူသည်ကား ပါဏာပါတာ ဝေရမဏိသိက္ခာပဒံ သမာဒိ– ယာမိ–အစ ဥစ္စာသယနမဟာသယနာ ဝေရ– မဏိသိက္ခာပဒံ သမာဒိယာမိ–အဆုံးရှိသော ရှစ်ပါးသီလပင်ဖြစ်သည်၊ ထိုအဋ္ဌင်္ဂသီလ၏ အကျိုးတရားတို့ကို သံဒီတ္ထုပေါသထသုတ် စသော သုတ်ငါးခုတို့၌ လာရှိလေသည်။ အံ၊ ၃။၇၉–၉၀။

နဝင်္ဂပေါသထသုတ်၌မူ ဝေနေယျဇ္ဈာ သယအစွမ်းဖြင့် ထိုရှစ်ပါးသီလ၏အဆုံး၌ မေတ္တာဘာဝနာကိုထည့်သွင်း၍ "အရပ်ဆယ် မျက်နှာတို့၌ မေတ္တာစိတ်ဖြန့်၍နေခြင်း"ဟူသော နဝမမြောက်အဂါတစ်ခုနှင့်တကွ ကိုးပါးသီလကို ဘုရားရှင် ဟောကြားထားပေသည်။ အံ၊ ၃။၁၉၂။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၆၆။

ဥပေါသထကမ္ဘ (နာ) [ဥပေါသထ+ကမ္ဘ] (၁) ဥပုသ်ကံ၊ ပါတိမောက်ကို–ရွတ်ဆို–ပြ–ခြင်း ဟူ သောကံ။ (၂)(က) ဥပုသ်–အဋ္ဌင်္ဂသီလ–စောင့် သုံးခြင်းဟူသောအမှု။ (ခ) ဣန္ဒြေကိုဆုံးမခြင်း။ (ကေစိဝါဒ။) (၁) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ သမဂ္ဂါနံ ဥပေါသထကမ္မံ။ ဝိ၃။၁၄၃၊ (–၁၆၆။ ဝိ၅။၃၁၃။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၂၁၃။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊၁။၉၉။ (၂)(က) ဒါနံ ဒတ္တာ သီလံ သမာဒိယိတ္တာ ဥပေါသထကမ္မံ ကတ္တာ တံ ပစ္စဝေက္ခတိ။ ပဋ္ဌာန၊၁။၁၃၂။ (– ဝိမာန။၁၁၅။ မိလိန္ဒ။ ၂၀၁၃၂ ၂၄။ ဒီဃ၊ဋ္ဌ။၁၀၅။) ဥပေါသထကမ္မံ ကတ္တာတိ ပါဏံ နာ ဟနေ... စေ ဝုတ္တံ ဥပေါသထဒိဝသေသု အဋ္ဌင်္ဂဥပေါ– သထကိရိယံ ကတ္တာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၃၅။ (–ဒီ၊ ဋီ၊ဋ္ဌ။၁၀၆။) (ခ) ဒမေနာတိ ဣန္ဒြိယဒမေန၊ ဥပေါသထကမ္မေန။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၅။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၁ ၂။ ကေစိ ပန "ဥပေါသထကမ္မေနာတိ ဣဒံ ဣန္ဒြိယဒမ(ဒမန)သာ ဝိသေသနံ၊ တသ္မာ ဥပေါသထကမ္မဘူတေန ဣန္ဒြိယဒမေနာ"တိ အတ္ထော ဝဒန္တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၃၇။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၆၇။

ဥပေါသထကရဏ (နာ) [ဥပေါသထ+ကရဏ] (၁) ဥပုသ်ကံ–ဥပုသ်–ပြုခြင်း။ (တိ) (၂) ဥပုသ် ပြုရာဖြစ်သော။ (၁) ဘေဒပုရေကျွာရုံ ဥပေါ– သထကမ္မေ ထုလ္လစ္စယံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၅၅။ (– ဝိမတိ၊ ၂။၁ရ ၂။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေါသထကရဏဋ္ဌာန (နာ) [ဥပေါသထကရဏ+ ဋ္ဌာန] ဥပုသ်ပြုရာအရပ်ဌာန။ ဥပေါသထဂ္ဂေတိ ဥပေါသထကရဏဋ္ဌာနေ။ ကခ်ိ။ဋီ၊သစ်။၁၅၈။ (–ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။ ၂ ၉။)

ဥပေါသထကရဏပ္ပကာရ (ပု) [ဥပေါသထ ကရဏ+ပကာရ] ဥပုသ်ပြုပုံ–အခြင်းအရာ– အထူးအပြား။ ယသ သိယာ အာပတ္တိ သော အာဝိကရေယျ ။ပ။ ဖာသု ဟောတိတိ စေ အလဇ္ဇီမ္ပိ လဇ္ဇီမေ္ပ ပတိဋ္ဌာပေတ္တာ ဥပေါသ– ထကရဏပ္ပကာရော စ ဝုတ္တော။ ဝိမတိ၊၁။၃၄ ၂။

ဥပေါသထကာရက (တိ) [ဥပေါသထ+ကာရက] (သံဃ) ဥပုသ်ပြုသော၊သူ။ ဥပေါသထ– ကာရကာ (ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၄ရ)တိ သံဃုပေါသထ– ကာရကာ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁ရ ၄။

ဥပေါသထကာလ (ပု) [ဥပေါသထ+ကာလ] (၁) ဥပုသ်ကံပြုရာအခါ။ (၂) အဋ္ဌင်္ဂဥပုသ်သီလ စောင့်သုံးရာ–အခါ–နေ့။ (၁) ဥပေါသထ– ကာလေ ပန ပရိသပရိယန္တေ နိသိန္နဘိက္ခု– တော ပဋ္ဌာယ သတ္ထုဇ္ဈာနရသိမာ သောဝေ– တဗ္ဗာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၃ ၆။ (၂) စေ ဥပေါသထကာလံ ဒသ္သေတ္တာ ဣဒါနိ တေသု ကာလေသု စေ ဥပေါသထံ ဥပဝသ ယံ ကာတမ္ဗံ။ သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၁ဝ၈။

ဥပေါသထကုမာရ (ပု) [ဥပေါသထ+ကုမာရ] ဥပေါသထသတို့သား။ အထသ သမ္ဘေဒ္ဓေ-ဘာတိကော ဥပေါသထကုမာရော နာမ သေသေ အာမန္တေတွာ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၁၃၆။

ဥပေါသထကုလ (နာ) [ဥပေါသထ+ကုလ] ဥပေါသထဆင်မျိုး။ ဥပေါသုထကုလာ အာဂစ္ဆန္တော သမ္ဘဝေဌ္ဌော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၁၆၊(-၂၂၉။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၉ရ။)

ဥပေါသထကိရိယ (ထီးနာ) [ဥပေါသထ+ကိရိယ] ဥပုသ်သီလစောင့်သုံးခြင်းအမှု။ ဥပေါသထကမ္ဘ (၂) ကြည့်။

ဥပေါသထကွာမ (ပု) [ဥပေါသထ+ကမ] ဥပုသ်နေ့အစဉ်။ ကိုယ်ပိ ဝေ "အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ရာဇူနံ အနုဝတ္ထိတု"န္တိ ဝစနတော ပနေတ္ထ လောကိယာနံ တိတိ အနုဝတ္ထနေ္ဓဟိပိ အတ္ထနော ဥပေါသထကွာမေန စာတုဒ္ဒသီ ပန္နရသီ ဝါ, ပန္နရသီ စာတုဒ္ဒသီ ဝါ ကရောနေ္ဓဟေ အနု-ဝတ္ထိတမ္ပိ၊ နာ ပန သောဠသမဒိဝသံ ဝါ တေရသမဒိဝသံ ဝါ ဥပေါသထဒိဝသံ ကရော-နေ္ဓဟိ။ ဝိမတိ၊၂။၁ဂ၁။

ဥပေါသထကွန္ဓက (ပု) [ဥပေါသထ+ခန္ဓက] ဥပုသ်ကံနှင့်ပတ်သက်၍ ခွင့်ပြုပညတ်အပ်သမျှတို့ကို ပေါင်းစုပြုရာအခန်း၊ ဥပုသ်ကံအခန်း၊ ဥပေါသထကွန္ဓက။ ဥပေါသထကွန္ဓကတော သုတ္တံ အာဟရိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၃၅။ (-ကခါ၊ ဋီ။၃။ မူလဋီ၊၁။ဂရ။)

ဥပေါသထဂ္ဂ (နာ) [ဥပေါသထ+ဂသ+ဂ္ဂ။ ဥပေါသထ+ဂဟ+ဂ္ဂ။ မောက်ပဋ္ဌိကာ၊၅။၄ရ။ ပါစိတ်ယော။၄၉။] ဥပုသ်အိမ်၊ ဥပုသ်ကျောင်းဆောင်။ တေန ခေါ ပန သမယေန ဘိက္ခူ ဥပေါသထဂ္ဂမ္ဘိ သန္နိသဇ္ဇမ္ဘိ ဟရိတုံ ကုဋ္ဌုစ္ဘယန္တာ ဆမာယံ နိသီဒန္တိ။ ဝိ၊၁။ဂ၃။ ဝိ၊၄။၃၂၂။ (-အံ၊ဌ၊၁။၂၀၅။) ဥပေါသထဂ္ဂန္တိ ဥပေါသထ-ကရဏဋ္ဌာနံ။ သာရတ္ထ၊၁။၄၄၁။ ဥပေါသထ-ဂ္ဂေတိ ဥပေါသထဂေဟော၊ တံ ဟိ ဥပေါသထံ ဂဏ္ဍန္တိ, ဥပေါသထော ဝါ ဂယ္ဟတိ အသ္မိန္တိ ဥပေါသထဂ္ဂန္တိ ဝုစ္စတိ။ ပါစိတ်ယော။၄၉၊(-၃၂၆။)

ဥပေါသထဂ္ဂဟာရ (နာ) [ဥပေါသထ+ဂဟာရ] ဥပေါသထသဒ္ဓါ။ ပန္နရသေတိ ဣဒံ ဥပေါသ-ထဂ္ဂဟာရေန သမ္ဘတ္ထာဝသေသုပေါသထ-ပဋိဂ္ဂေါပဝစန်။ သုတ္ထနိ၊ဌ၊၂။၂၁၉။

ဥပေါသထဝ် (နာ) [ဥပေါသထ+အဝ်] အဌ္ဌင်ဥပုသ်သီလ၏ အဝ်။ အဌ ဥပေါသထဝ်နိ(ဝိ၊၅။၂ ၄၄)တိ ပါဌ် နာ ဟနေ ... မဠ္ဆေ ဆမာယံ-သယေထ သန္ဓတော၊ ဇေတ္ဌိ အဌ္ဌင်ဂိကမာဟု-ပေါသထံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁ဂ၀။ အံ၊၁။၂၁၅။ (-ဒီ၊ဌ၊ ၁။၁၆၀။ သာရတ္ထ၊၁။ဂ၃ဂ၂။)

ဥပေါသထဝ်သမာဒါန (နာ) [ဥပေါသထအဝ်+သမာဒါနာဂါရ] ဥပုသ်သီလ၏အဝ်ကို ဆောက်တည်ခြင်း။ ယတော ယေ ကုလပုတ္တာ သရဏ-ဂမနေန သိက္ခာပဒပဋိဂ္ဂဟဏေန ဥပေါသ-ထဝ်သမာဒါနေန စတုပါရိသုဒ္ဓိသီလာဒိဟိ စ အတ္ထနော ဂုဏေဟိ ဘဂဝန္တံ ပူဇေန္တိ။ သုတ္ထနိ၊ ဌ၊၂။၁၅။

ဥပေါသထဥတ္တိ (ထီ) [ဥပေါသထ+ဥတ္တိ] ပါတိမောက်ပြခြင်း၏-ဥပုသ်ကံ၏-ဥတ်၊ ပါတိမောက်ပြရာ၌ ရှေးဦးစွာ သံဃာကို-သီစေခြင်း-သီစေသောစကား။ ဥပုသ်ဥတ်။ ဣဓတိ ဣမိဿံ ဥပေါသထဥတ္တိယံ။ ကခါ၊ ဋီ၊သစ်။၁၃၁။

ဥပေါသထဌပန (နာ) [ဥပေါသထ+ဌပန] ဥပုသ်ကံကို-တန်ထား-ဟန်ထား-ခြင်း၊ အာပတ်သင့်နေသောရဟန်းအတွက်-ပါတိမောက်ကြားနာခွင့်-ဥပုသ်ကံပြုခွင့်-ကိုရပ်ဆိုင်းဟန်ထားထားခြင်း။ ပါတိမောက္ခဌပနန္တိ ဥပေါသထဌပနံ၊ အံ၊ဌ၊ ၂။၆၅။ (-ဝိမတိ၊၂။၃၁၅။)

ဥပေါသထတ္ထ (ပု) [ဥပေါသထ+အတ္ထ] ဥပုသ်ကံ၏အကျိုး။ တသာ ပန အဗ္ဗောကာသိကသာ ဓမ္မသဝနာယ ဝါ ဥပေါသထတ္ထာယ ဝါ ဥပေါသထာဂါရံ ပဝိသိတုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ရ၂။ ဥပေါသထတ္ထာယာတိ ဥပေါသထ-ကမ္မာယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၉၉။

ဥပေါသထဒိဝသ (တိ) [ဥပေါသထ+ဒိဝသ] ဥပုသ်နေ့။ ယာဝ ဥပေါသထဒိဝသာ(ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၅၁)တိ ယာဝ သုက္ကပက္ခဥပေါသထဒိဝသာ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၄၃။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၃။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၅၀။ သံ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁၀ရ။) သော ပနေသ ဥပေါသထဒိဝသော အဋ္ဌမီစာတုဒ္ဒသီပန္နရသီဘေဒေန တိဝိဓော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၅၃။

ဥပေါသထန္တရာယ (ပု) [ဥပေါသထ+အန္တရာယ] ဥပုသ်ကံ၏ အန္တရာယ်။ မာ သံဃသ ဥပေါ-သထန္တရာယော အဟောသိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၃၂။

ဥပေါသထနာဂရာဇ (ပု) [ဥပေါသထ+နာဂရာဇ] ဥပေါသထဆင်မင်း။ ဧဝမေဝ ခေါ မဟာရာဇ လောကေ ဥပေါသထနာဂရာဇပေဠိဘာဂသ ဝေယ္ယာဝစ္စရသ ဒါရကာ နာ သဏ္ဌာ ကေနစိ ဒါသသောဝေန ဘုဉ္ဇိတုံ။ မိလိန္ဒ။၂၅၄။

ဥပေါသထနာဂရာဇပေါ့မုခ (တိ) [ဥပေါသ နာဂရာဇ+ပမုခ] ဥပေါသထဆင်မင်းလျှင် အကြီး အမှူးရှိသောသူ။ စတုရာသီတိ နာဂသဟဿာနိ အဟောသုံ၊ ... ဥပေါသထနာဂရာဇပေါ့မုခါနိ။ ဒီ၊၂။၁၅၃။ သံ၊၂။၁၁ရ။

ဥပေါသထပုဒ္ဓက (နာ) [ဥပေါသထ+ပုဒ္ဓ+က] ဥပုသ်ကို မေးခြင်း။ အန္ဓဒ္ဓမာသံ ဘိက္ခုနိယာ ဘိက္ခုသံဃတော ဒွေ ဓမ္မာ ပစ္စာသီသိတမ္ဗာ ဥပေါသထပုဒ္ဓကဿ ဩဝါဒူပသက်ံမနဿ။ ဝိ၊ ၂။ရ၅။ ဥပေါသထပုဒ္ဓကန္တိ ဥပေါသထပုဒ္ဓနံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၅၉။ ကင်္ခ။၃၄၀။ ဥပေါသထသ ပုဒ္ဓနံ ဥပေါသထပုဒ္ဓာ၊ သာဝ ကပစ္စယံ, ရဿတ္တဿ ကတ္တာ ဥပေါသထပုဒ္ဓကန္တိ ဝုတ္တာတိ အာဟ "ဥပေါသထပုဒ္ဓန"န္တိ။ ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၄၈၀။

ဥပေါသထပုဒ္ဓန (နာ) [ဥပေါသထ+ပုဒ္ဓန] ဥပုသ်ကိုမေးခြင်း။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေါသထပုဒ္ဓာ (ထီ) [ဥပေါသထ+ပုဒ္ဓာ] ဥပုသ်ကိုမေးခြင်း။ ဥပေါသထပုဒ္ဓက-ကြည့်။

ဥပေါသထပ္ပမုခ (နာ) [ဥပေါသထ+ပမုခ] ဥပုသ် အိမ်မှူး (သို့)။ ဥပုသ်ကျောင်းဆောင်၏ ရှေ့ မျက်နှာသာ(ဘာဂီ)။ ဥပုသ်ကျောင်းဆောင်၏ မျက်နှာစာအဦးအရပ်။ သမ္ဘတ် သံဃေန ဧတေဟိ နိမိတ္တေဟိ ဥပေါသထပ္ပမုခံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ။ ၁၄ရ။ ဥပေါသထပမုခံ နာမ ဥပေါသထာ-ဂါရသ သမ္မုခဋ္ဌာနံ။ သာရတ္ထ၊ဋ္ဌ။၂ရ၃။ (–ဝိ၊ ဋ္ဌ၊ဋ၃ဝ။)

ဥပေါသထမုခ (နာ) [ဥပေါသထ+မုခ] (၁) ဥပုသ် အိမ်အရပ်။ (၂) ဥပုသ်ကျောင်းဆောင်၏ မျက်နှာစာအဦးအရပ်။ ဥပေါသထမုခန္တိ ဥပေါသ-ထဋ္ဌာနံ။ ဥပေါသထမုခဿာတိ ဥပေါသထာ-ဂါရဋ္ဌာနဿာတိ လီခိတံ။ ဝဇိရ။၄၅၆။ (၂) ဥပေါသထမုခန္တိ ဥပေါသထာဂါရဿ မုခန္တိ ဗောဓိယာ။ ဝဇိရ။၄၅၆။ (ပါဠိအဋ္ဌကထာတို့၌ ဥပေါသထပ္ပမုခ–ဟုရှိသည်။ အထက်ပုဒ် လည်းကြည့်။)

ဥပေါသထရက္ခဏဒိဝသ (ပု) [ဥပေါသထရက္ခဏ +ဒိဝသ] ဥပုသ်သီလစောင့်ရှောနေ့၊ ဥပုသ်နေ့။ တံ တံ ဥပေါသထရက္ခဏဒိဝသံ အဟာပေတ္တာ, တံ တံ ဝါ ဥပေါသထရက္ခဏဒိဝသံ အခဏ္ဍံ ကတ္တာ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၁ဝ၂။

ဥပေါသထဝါသ (နာ) [ဥပေါသထ+ဝါသ] ဥပုသ် သီလဖြင့်နေခြင်း။ ဥပုသ်စောင့်သုံးခြင်း။ သော ဂေါတမ တုမှာကံ ဒါနံ အဒတ္တာ ပူဇံ အကတ္တာ ဓမ္မံ အသုတ္တာ ဥပေါသထဝါသံ အဝသိတ္တာ ကောဝလ် မနောပသာဒမတ္တေနေဝ သဂ္ဂေ နိမ္မတ္တာ

နာမ ဟောန္တိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ဥ။၂၂။ (–ဓာ၊ဌ၊ရ။၂၀၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၁၁။)

ဥပေါသထသဒ္ဓ (ပု) [ဥပေါသထ+သဒ္ဓ] ဥပေါသထ–သဒ္ဓါ။ တ္ထောတိ ဥပေါသထသဒ္ဓေ။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊ ၂။၁၀။

ဥပေါသထသဒ္ဓပဝတ္တိ (ထီ) [ဥပေါသထသဒ္ဓ+ ပဝတ္တိ] ဥပေါသထသဒ္ဓါ၏ပြစ်ခြင်း။ ဒီဝသေ ပန ဥပေါသထသဒ္ဓပဝတ္တိ ဆဋ္ဌကထာယံ ဝုတ္တာယေဝ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၁၁။

ဥပေါသထသမာဒါန (နဝ) [ဥပေါသထ+သမာဒါန] ဥပုသ်သီလဆောက်တည်ခြင်း။ ဥပေါသထ– သမာဒါနတောပိ ဒက္ခိဏ် ဝိသောဒေတိ။ မိလိန္ဒ။ ၂၅၀။ (–မ၊ဌ၊၁။၁ ၂ ၂။)

ဥပေါသထသီလ (နဝ) [ဥပေါသထ+သီလ] ဥပုသ် သီလ။ ဥပေါသထသီလဝသေန ပန ဥပါသ– ကာနံ သတ္တမဌမ် စေတ် ဆဋ္ဌ ကတ္တာ သဗ္ဗ– ပစ္ဆိမဝဇ္ဇာနိ သဗ္ဗာနိပိ သာမဏေရေဟိ သာဓာ– ရဏာနိ။ ခုဒ္ဒကဌ။၁၄။ (–ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၀ ၂။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊ ၂။၃ရ။)

ဥပေါသထသီလနိယမ (နဝ) [ဥပေါသထသီလ+ နိယမ] ဥပုသ်သီလပြုခြင်း။ သကလဿပိ ဝဋ္ဋ– ဒုက္ခဿ သမ္မဒေဝ ပရိယောသာနကရဏာယ ဥပေါသထသီလနိမာဒိဝသေန စတုပါရိ– သုဒ္ဓိသီလာဒိဝသေန ဝါ ... ဝုဿတိ။ ဣတိ ဝိတ်၊ဌ။၃ ၂ ၃။

ဥပေါသထသုတ္တ (နဝ) [ဥပေါသထ+သုတ္တ] ဥပေါသထသုတ်။ ဥပေါသထသုတ်(၃)ခု တွေ့ရသည်။

(က) ဥပေါသထသုတ်။ ။ သာဝတ္ထိပြည် ပုဗ္ဗာရုံကျောင်း၌ သီတင်းသုံးတော်မူစဉ် ဥပုသ် စောင့်လာသော ဝိသာခါကို (၁) ဂေါပလ္လက ဥပုသ်=နွားကျောင်းသားဥပုသ်=နွားကျောင်း သားသည် နွားကျောင်းရာစားကျက်ကို ဆင်ခြင် သကဲ့သို့ "ယ်နေ့ ငါသည် ဤမည်သော ခဲဖွယ် သောဇော်ကို သုံးဆောင်ခဲ့ပြီ၊ မနက်ဖန် အဘယ် မည်သော ခဲဖွယ်သောဇော်ကို သုံးဆောင်ရအုံ့ နည်း"ဟု အဘိဇ္ဈာစိတ်ဖြင့် ဥပုသ်နေ့ကို ကုန်ဆုံးစေသူတို့၏ ဥပုသ်။ (၂) နိဂဏ္ဌဥပုသ် = တက္ကတွန်းဥပုသ်= တက္ကတွန်းတို့သည် "အရပ် ရှစ်မျက်နှာ၌ ယူဇနာတစ်ရာဆယ်ပြင်ဘက်ရှိ သတ္တဝါတို့၌ လက်နက်ချထားလော့ (မညှဉ်းဆဲ မသတ်ဖြတ်ရ)ဟု သတ္တဝါဆန္ဒကို သနားစောက်ရှောက်ခြင်းငှါ ဆောက်တည်စေကုန်၍ သတ္တဝါဆန္ဒကို မသနား မစောင့်ရှောက်ခြင်းငှါ ဆောက်တည် စေကုန်သကဲ့သို့ ဆောက်တည် သူတို့၏ဥပုသ်။ (သတ္တဝါဆန္ဒ၌သာ သူ့သက် သတ်ခြင်းစသည်မှ ရှောင်ကြဉ်၍ သတ္တဝါ အနှိပ်၌ မရှောင်ကြဉ်သူတို့၏ ဥပုသ်။) (၃) အရိယဥပုသ်= ဗုဒ္ဓါနုဿတိ, ဓမ္မာနုဿတိ, သံဃာနုဿတိ, သီလာနုဿတိ, ဒေဝတာ– နုဿတိ တို့ကိုယားများ လျှက် သူ့သက်သတ်မှု စသည်မှ ရှောင်ခြင်း စသော ရှစ်ပါးသီလကို ဆောက်တည်သူတို့၏ ဥပုသ်။ ထိုသုံးမျိုးတွင် အရိယဥပုသ်သည်သာ လူမင်းစည်းစိမ် နတ် စည်းစိမ်တို့ကို ပေးနိုင်သည်။ အံ၊၁။ ၂၀၆–၂၁၆။

(ခ) ဥပေါသထသုတ်။ ။ သာဝတ္ထိပြည် ပုဗ္ဗာရုံကျောင်းတော်ဝယ် ဥပုသ်နေ့၌ ဆိတ် ဆိတ်နေသော ရဟန်းအပေါင်းကို ကြည်ရွှေတော် မူ၍ ဘုရားရှင်ဟောတော်မူသောသုတ်ဖြစ်သည်။ လောကဌ ဒုဿီလဟူသောအဖျင်းမရှိ, စင် ကြယ်သောသီလအနှစ်၌တည်နေသော ရဟန်း သံဃာပရိသတ်ကို ဖူးမြော်ရန်ပင် ရနိုင်ခဲ၏။ ထိုသို့သောရဟန်းသံဃာပရိသတ်ကို လှူထိုက် လက်အုပ်ချီမိုး ရှိခိုးထိုက်၏ စသည်ဖြင့် ဟော တော်မူပြီးလျှင် ရှုပရာဂ်လေးပါးသို့ ရောက် သောရဟန်းသည် ဥပဟတ္ထိနတ်အဖြစ်သို့ရောက် ၏။ မေတ္တာ ကရုဏာ မုဒိတာ ဥပေက္ခာ

လေးပါးသို့ ရောက်သောရဟန်းသည် မြတ်စွာ အဖြစ်သို့ရောက်၏။ အရှုပစ္စာန်လေးပါးသို့ ရောက်သောရဟန်းသည် မတုံလျှပ်ခြင်းသို့ ရောက်၏။ သစ္စာလေးပါးကို အမှန်အတိုင်း သိသောရဟန်းသည် အရိယာအဖြစ်သို့ ရောက်၏– ဟုဟောတော်မူသည်။ အံ၊၁။၅၀၃–၅၀၄။

(ဂ) ဥပေါသထသုတ်။ ။ သာဝတ္ထိပြည် ပုဗ္ဗာရုံ ကျောင်းဝယ် ဥပုသ်နေ့၌ ဘုရားရှင်သည် ရဟန်းအပေါင်းခံ့ရံလျက် ဩဝါဒပါတိမောက် ပြရန် ထိုင်နေတော်မူစဉ် ,အရှင်အာနန္ဒာက သုံးကြိမ်တိုင်အောင် ပါတိမောက်ပြတော်မူပါရန် လျှောက်ထားသော်လည်း နံနက်မိုးသောက် သည်တိုင်အောင် ပြတော်မမူဘဲ "အာနန္ဒာ ပရိသတ်မစင်ကြယ်"ဟုမိန့်တော်မူရာတွင် အရှင် မဟာမောဂ္ဂလာန်က ဒုဿီလကို "ငါ့ရှင် ထ လော၊ သင့်ကို မြတ်စွာဘုရား ပြင်တော်မူ၏" ဟုသုံးကြိမ်တိုင်အောင်ပြောသော်လည်း ဆိတ် ဆိတ်သာထိုင်နေသော ဒုဿီလရဟန်းကို လက် မောင်းဆွဲကာ တံခါးမှခ်အပြင်ရောက်အောင် ထုတ်ပြီးလျှင် တံခါးပိတ်၍ မင်းတုပ်ထိုးလျက် ဘုရားရှင်အား "မြတ်စွာဘုရား ဒုဿီလကို နှင်ထုတ်အပ်ပါပြီ၊ ပရိသတ် စင်ကြယ်ပါပြီ၊ ရဟန်းတို့အား ပါတိမောက်ပြတော်မူပါ"ဟုတောင်း ပန်၏။ ဘုရားရှင်က "မောဂ္ဂလာန် အုံ့ဖွယ်ရှိစွ၊ မဂ်ဖိုလ်မှ အချည်းနှီးသော ယောက်ျားသည် လက်ကိုဆွဲယူသည် တိုင်အောင် ငုံ့လင့်နေဘီ၏။ ရဟန်းတို့ ဤနေ့မှနောက်၌ ဥပုသ်မပြုတော့၊ ပါတိမောက် မပြုတော့၊ သင်တို့သည်သာလျှင် ဥပုသ်ပြုရာ၏ ပါတိမောက်ပြုရာ၏။ မစင်ကြယ် သော ပရိသတ်၌ ဘုရားရှင်သည် ဥပုသ်ပြုရာ သော, ပါတိမောက်ပြုရာသော အကြောင်းမရှိ" ဟုမိန့်တော်မူပြီးလျှင် မဟာသမုဒ္ဒရာ၏အုံ့ဖွယ် ရှစ်ပါးကို ဥပမာပြုလျှက် သာသနာတော်၏ အုံ့ဖွယ် ရှစ်ပါးကို ဟောတော်မူသည်။ အံ၊၃။ ၄၄–၄၆။ ဥဒါန။ ၁၃၈–၁၄၄။

ဥပေါသထာဂါရ (နာ) [ဥပေါသထ+ဃာဂါရ] ဥပုသ်အိမ်၊ သံဃာတော်များ ဥပုသ်ကပ်ပြုရန် သမုတ်ထားအပ်သော ဥပုသ်ကျောင်းဆောင်။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥပေါသထာဂါရံ သမ္ဘ– နွှီတ္တာ ဥပေါသထံ ကာတုံ။ ဝိ၊ဝု။၁၄၅။

တိုက်တာတစ်ခုလုံး သိမ်ဖြစ်နေသော ကျောင်းတိုက်၌ ရဟန်းတို့သည် "ယနေ့ ဤ မည်သောကျောင်း၌ ဥပုသ်ပြုမည်"ဟု အချိန်း အချက် အမှတ်သင်္ကေတ မပြုဘဲ ကျောင်းစဉ် (ပရိဝုဏ်အစဉ်)အတိုင်း ပါတိမောက်ပြုကြ၏။ အာဂန္တုကရဟန်းများသည် "ယနေ့ဤမည်သော ကျောင်း၌ ဥပုသ်ပြုလတ္တံ့"ဟု မသိကြသဖြင့် ဘုရားရှင်အား လျှောက်ထားသောအခါ ဘုရား ရှင်က တိုက်တာတစ်ခုလုံး သိမ်ဖြစ်နေသော ကျောင်းတိုက်၌ နှစ်ဘက်မိုးကျောင်း, တဘက် မိုးကျောင်း, ပြဿာဒ်, ပြဿာဒ်ဦးပြည်း, ဂူတို့ကို ဥပုသ်အိမ်သမုတ်၍ ဥပုသ်ပြုခြင်းငါ ခွင့် ပြုတော်မူသည်၊ သို့သော် ဥပုသ်အိမ်နှစ်ခု မသမုတ်အပ်၊ တစ်ခုသာ သမုတ်ရသည်၊ အလွန် သေးငယ်သောဥပုသ်အိမ်၌ ရဟန်း များစွာ မဆန့်လျှင် မသမုတ်အပ်သောမြေ၌ နေ၍ ပါတိမောက်နာသော်လည်း ဥပုသ်ပြု သည်ပင်မည်၏။ ထိုသို့သောအခါ အလိုရှိသ လောက် ကြီးမားသောဥပုသ်အိမ်ဦးဥပစာ (မျက်နှာသာ)ကိုလည်း သမုတ်ခွင့်ပြုတော်မူ သည်၊ ထိုဥပုသ်အိမ်ဦးဥပစာကို သမုတ်သော အခါ ရှေးဦးစွာ ငယ်ငယ်ကြီးကြီးဖြစ်သော ကျွက်, အုတ်, သစ်သားပိုင်း, ဒုတ် စသည် တို့ကိုလည်းကောင်း၊ တန်ဆောင်းစသည်တို့ တွင် အမှတ်မရှိ တစ်ခုခုကိုလည်းကောင်း နိမိတ်ပြုလုပ်၍ နိမိတ်ကြားနိုင်သည်။ ဝိ၊ဝု။၁၄၅– ၁၄၆။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝု။၃၃၀။ ဝဇိရဗုဒ္ဓိဋီကာ၌– သိမ်နုတ်သောအခါ ဥပုသ်အိမ်ကို နုတ်ပြီးမှ သိမ်ကိုနုတ်ခြင်းကို ကေသဆရာတို့ အလိုရှိ– ကြောင်း၊ အဗဒ္ဓသိမ်၌လည်း ဥပေါသထာ–

ဂါရသမုတ်မှ ပြီးစီး ရရှိနိုင်သောကြောင့် ထို ဇေကဝါဒမသင့်ဟု ဆရာတို့ဆိုကြောင်း ပြဆိုထားသည်။ ဝဇီရ။၄၅၆။ ထို ဥပုသ်အိမ်သည် နေထိုင်ခြင်းအကျိုးငှါ ပြုလုပ်ထားသော ဝါသာဂါရ ကျောင်းမဟုတ်ချေ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၅၉။

ဥပေါသထာဂါရဂိဏ (နာ) [ဥပေါသထာဂါရ+အင်္ဂ] ဥပုသ်အိမ်ရင်ပြင်။ ဥပေါသထာဂါရ-ဂိဏ် ဝါ ... အညတရံ သမ္မဒ္ဓိတ္တာ ဓောဝိတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၈။

ဥပေါသထာဂါရဝတ္ထု (နာ) [ဥပေါသထာဂါရ+ဝတ္ထု] ဥပုသ်အိမ်၌-ပြုအပ်သော-ပြုရာသော-ကျင့်ဝတ်။ ဇန္ဓာယရဝတ္ထုံ ဥပေါသထာဂါရဝတ္ထုံ ဒွေအသီတိ ခန္ဓကဝတ္ထာနိ ... အာဘိသမာစာရိကသီလံ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၀။ (-ဓမ္မ၊ဌ၊ ၁။၂၃၉။)

ဥပေါသထာဂါရသမ္ဘဇ္ဇန (နာ) [ဥပေါသထာဂါရ+သမ္ဘဇ္ဇန] ဥပုသ်အိမ်၌တံမြက်လှည်းခြင်း။ နဥပေါသထာဂါရသမ္ဘဇ္ဇနတ္ထံ အာဏာပေတမ္ဘော။ အဋ္ဌ၊၂။၅၁။

ဥပေါသထာဘိဌာန (နာ) [ဥပေါသထ+အဘိဌာန] ဥပုသ်အဓိဌာန်ခြင်း၊ ဥပုသ်ကံပြုအံ့ဟု-အဓိဌာန်-စိတ်ဆောက်တည်-ခြင်း။ ဥပေါသထာဘိဌာနတ္ထံ သီမာပိ နဒီပိ-နဿ ဂန္ဓဗ္ဗာ။ ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၁၅၄။

ဥပေါသထာနုဌာန* (နာ) [ဥပေါသထ+အနုဌာန] ဥပုသ်သီလစ့-ဥပုသ်စောင့်ထိန်းမှု-မထခြင်း။ ဥပုသ်သီလမပြိုမြဲခြင်း။ အရဟန္တာနံ အနုကရဏပွဌိပတ္ထိ ဟော၊ ယဒိဒံ သမ္ဘဒေဝ ဥပေါသထာနုဌာနံ။ အင်္ဂု၊၂။၁၁၈။

ဥပေါသထာဝိမာန* (နာ) [ဥပေါသထာ+ဝိမာန] ဥပေါသထာနတ်သမီး၏ ဗိမာန်။ ဇောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေါသထာဝိမာန* (နာ) [ဥပေါသထာဝိမာန + ဝတ္ထု] ဥပေါသထာနတ်သမီး၏ဗိမာန်ကိုပြသော-အကြောင်းအရာ-ဝတ္ထု။ အဘိက္ကန္ဓေန ဝတ္ထောနာတိ ဥပေါသထာဝိမာနံ။ ဝိမာန၊ဌ။၁၀၄။

ဥပေါသထာရောစက (တိ) [ဥပေါသထ+အာရောစက။ ထိ-ဌ် ဥပေါသထာရောစိကာ။] ဥပုသ်နေ့ကိုပြောကြားသော၊သူ။ ဥပေါသထာရောစိကာ ဒေဝတာ တတ္ထ တတ္ထ ဂန္ဓာ အာရောစေန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၅၄။ ဥပေါသထာရောစိကာတိ ဥပေါသထာရောစနကာ။ သာရတ္ထ၊၁။၄၄၁။

ဥပေါသထာရောစနက (တိ) [ဥပေါသထ+အာရောစနက] ဥပုသ်နေ့ကို ပြောကြားသော၊သူ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေါသထာရောစိက— ဥပေါသထာရောစကကြည့်။

ဥပေါသထိက (တိ) [ဥပေါသထ+ဏိက] (၁) ဥပုသ်သီလစောင့်သုံးသော၊သူ(ဥပုသ်သည်)။ (၂) ဥပုသ်နေ့ဌ်လှူ၊အပ်သော(ဆွမ်း)။ (၁) ဥပေါသထိကဿ(ဒီ၊ဋီ။၁၄၁။ မ၁။၂၁၀)တိ သမာဒိန္နဥပေါသထဂ်ဿ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၀၉။ မ၊ဌ၊ဋီ။၁၅၂။ ဥပေါသထံ ဝုစ္စတိ အဌင်္ဂသမန္နာဂတံ. သမ္ဘဒိဝသေသု ဂဟဋ္ဌေဟိ ရက္ခိတမ္ဘသီလံ၊ သမာဒါနဝသေန တံ တဿ အတ္ထီတိ ဥပေါသထိကော၊ တဿ ဥပေါသထိကဿ၊ တေနာဟ "သမာဒိန္နဥပေါသထဂ်ဿ"တိ။ ဒီဌ+ဋ။၁၉၃။" မ၊ဌ၊၃။၃၅၅။ (၂) ပကွီကံ ဥပေါသ္ဆထိကံ ပါဠိ-ပဒီကံ။ ဝိ၊ဌ။ရ၃၊၁၃၃။ ဝိ၊ဌ။၃ ၂ ၉။ ဒီ၊ဌ၊၃။၁ ၉ ရ။ မ၊ဌ၊၁။ ၉ ၄ ၊ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၆ ၃ ။ စူဠနိ၊ဌ။၁၁၄။ ဥပေါသထိကံ နာမ အန္ဓဒ္ဓမာသေ ဥပေါသထဒိဝသေ ဥပေါသထဂ်ါနိ သမာဒိယိတ္တာ ယံ အတ္ထနာ ဘုဉ္ဇတိ၊ တဒေဝ ဒီယတိ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၀၄။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၂ ရ ၉ ။ (-ဇာ၊၁။ ၂ ၉ ၁ ။ ကင်္ခ။ ၂ ရ ၄ ။ ကင်္ခ။ ဋီ၊သစ်။ ၄ ၃ ၄ ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂ ၂ ၈ ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၉ ၃ ။)

ဥပေါသထု(ထူ)ပဝါသ (တိ) [ဥပေါသထ+ဥပ ဝါသ] ဥပုသ်သီလစောင့်သုံးရာဖြစ်သော(ကာလ)။ သီလသမာဒါန်နေ ဥပေါသထုပဝါသော။ ဒီ၊ဝု။ ၁၁၉၊၁၃ရ။ စူဠနိ။၂၉၈။ ဥပေါသထူပဝါသောတိ စာတုဒ္ဒသီကာဒီဘေဒဿ ဥပေါသထဿ ဥပ-ဝသနကာလေ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃ဝ၊။

ဥပ္ပက္ကာ (တိ) [ဥ+ပက္ကာ] အထက်အထက်၌ မီးဖြင့်ပြင်းစွာကျက်သောကိုယ်ရှိသော၊ ဖုရရှု ထသော၊ (ဘာသာ ဍီ)၊ နံပါးအောက်ထက် ပြင်းစွာကျက်သော၊သူ(သျှ)။ ဥပ္ပက္ကံ ဩကိလိနိ ဩကိရိနိ(ဝိ၊၁။၁၄ရ။ သံ၊၁။၄၅၁)ဿ သာ ကိရ အဂ်ါရစိတကေ နိပန္နာ ... ပစ္စတိ၊ တသ္မာ ဥပ္ပက္ကာ စေဝ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ဝဝ။ သံ၊ဋ္ဌ၊။၂ဝ၄။ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ အဂ္ဂိနာ ပက္ကသရီရတာယ ဥပ္ပက္ကံ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၉၅။ သံ၊ဋီ၊၂။၁ရ၅။

ဥပ္ပက္ကာမုခ (တိ) [ဥပ္ပက္ကာ+မုခ] မီးဖြင့်ပြင်းစွာကျက်သောနှုတ်ခမ်းရှိသော၊ နှုတ်ခမ်းနီစပ်သော(သျှ)။ ဖုရရှုထသောနှုတ်ခမ်းရှိသော၊သူ (ဘာသာ ဍီ)။ ဌေမုခေါ ဝါ ဥပ္ပက္ကာမုခေါ ဝါ သခ်ံတုက္ကာကော ဝါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃ဝ၁။ ဥပ္ပက္ကာမုခေါတိ ဥပ္ပက္ကံ ကုထိကံ မုခမေတဿာတိ ဥပ္ပက္ကာမုခေါ။ ပါစိတ်၊ယော။၂ရ၂။

ဥပ္ပစ္ဆ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပတ+တ္ဘာ] ပျံတက်၍။ နတေ ဒုက္ခာ ပမုတ္ကတ္ထိ၊ ဥပ္ပစ္ဆာပိ ပလာယတော။ သံ၊၁။၂၁၁။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊။ဝ၁ရ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊။၁ဝ၃ဝ။ (–ပေတ။၁၅၂။) ဥပ္ပစ္ဆာပိတိ ဥပ္ပတိတ္ဘာပိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊။၂ရ၁။ (–ပေတ၊ဋ္ဌ။၉ရ။)

ဥပ္ပဇ္ဇ[1] (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဒ+တ္ဘာ] ဖြစ်၍။ ဥပ္ပဇ္ဇ တိဋ္ဌတိ(ဓမ္မ။ဖ၂)တိ ဆဟိ ဒ္ဝါရေဟိ ဥပ္ပဇ္ဇိတ္ဘာ ရူပါဒီသု အာရမ္မဏေသု တိဋ္ဌတိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊။ဝ၃ဝ၃။

ဥပ္ပဇ္ဇ[2] (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဟိ] ဖြစ်-ပွင့်-လော။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇတံ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+တံ] ဖြစ်ပါစေ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇတိ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+တိ] ဖြစ်-ပွင့်-၏။ ဖြစ်လတ္တံ့။ ရအပ်၏။ စိုဝရံ ပရိတ္တံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဝိ၊၂။၉ရ။ ကေပုဂ္ဂလော ဘိက္ခဝေ လောကေ ဥပ္ပဇ္ဇမာနော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ အံ၊၁။၂၁။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊။ ရ၈။) ဥပ္ပဇ္ဇတိ(ဒီ၊ဋ္ဌ၊။၁ဝ၁)တိ လဗ္ဘတိ နိဗ္ဗ-တ္တတိတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋီ၊ဝု။၁ဝ၀။ (–ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ၊။၂ရ၅။ ပဋိသံ၊ဂ်။၁ဝ၉။) ပုတ္ထော ဥပ္ပဇ္ဇတေ တဝ။ ဇာ၊၁။၂ဝ၀။ ဥပ္ပဇ္ဇတေတိ ဝေရ္ရပေါ ပုတ္ထော တဝ ဥပ္ပဇ္ဇိဿတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဝ၂၂။ **ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ**—ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ စ တေ ဘောဂါ။ ဝိမာန။၁။ (–မ၊၁။၁ဝ။) ဥပ္ပဇ္ဇန္တိတိ နိဗ္ဗတ္တန္တိ၊ အဝိဇ္ဇေဒ-ဝသေန ဥပရူပရိ ဝတ္တန္တိတိ အတ္ထော။ ဝိမာန၊ ဋ္ဌ။၁ဝ၄။ **ဥပ္ပဇ္ဇရေ**—နေတ္ထိ၊ဝိ။၂၉ရ။ **ဥပ္ပဇ္ဇံ တေ**—ဇာ၊၁။၂၉ဝ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊။၁ရ၃။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၂၅။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊။ဝ၂၂။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၉ဝ။ သံ၊ဋီ၊၂။၄ဖ၃ဝ။ **ဥပ္ပဇ္ဇေ**—အဘိ၊ဋ္ဌ၊။ဝ၁ရ။ ဂ္ဂတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၂၉။ မူလဋီ၊၁။ဖ၁။ **ဥပ္ပဇ္ဇ**—ဗုဒ္ဓဝံ။ဝ၀၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ ၁။ရ၅။ ဂ္ဂတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၂ရ။ **ဥပ္ပဇ္ဇတံ**—ဇာ၊ ၁။၂၀၉။ **ဥပ္ပဇ္ဇေယ္ယ**—ဝိ၊ဋ္ဌ၊။၁ဝ၃ဝ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊။၄၅။ ဂ္ဂတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁ဖ၉။ **ဥပ္ပဇ္ဇေယ္ယုံ**— နေတ္ထိ။၄၄။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊။ဝ၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊။ဝ၃ဖ၊။ နေတ္ထိ ဝိ။၁ဝ၀။ **ဥပ္ပဇ္ဇိ**—ဝိ၊၁။၂၁။ ဗုဒ္ဓဝံ။ဝ၀၉။ ဝိ၊ဋ္ဌ ၁။၁ရ၉။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊။၁၂ဝ။ **ဥပ္ပဇ္ဇိသု**—ဝိ၊ဋ္ဌ၊။၅၅။ ဒီ။ဋ္ဌ၊။ဖ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၅ရ။ **ဥပ္ပဇ္ဇိ**—နေတ္ထိ ဝိ။၂၉ရ။ **ဥပ္ပဇ္ဇိတ္ထ**—(အာ-ကိုတ္ထပြု) အဘိ၊ ဋ္ဌ၊။၂၉ဖ။ မူလဋီ၊၁။၂။ **ဥပ္ပဇ္ဇိတ္ထ** (ဉီ ကို အာပြန်၊ အာကို တ္ထပြု)—ယမကာ၊ဝ။၁၅။ ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ၊။ဝရ၁။ **ဥပ္ပဇ္ဇိဿတိ**—ဝိ၊ဋ္ဌ၊။'၂ရ။ ဒီ၊ဋ္ဌ ၁။၅။ မ၊ဋ္ဌ၊။ဝ၀ဝ။ **ဥပ္ပဇ္ဇိဿန္တိ**—ဝိ၊ဋ္ဌ၊။ဝ၀၄။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊။၅။ သံ၊ဋ္ဌ၊။၂ရ။ **ဥပ္ပဇ္ဇိဿသိ**—ဇာ၊ ဋ္ဌ၊ရ။ဝ၃ဝ။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၄ရ၃ဝ။ **ဥပ္ပဇ္ဇိဿာမ**— ဝိ၊ဋ္ဌ၊။ဝ၂ဖ။ မ၊ဋ္ဌ၊။ဝ၂ဝ။

ဥပ္ပဇ္ဇတေ (ကြို) [ဥ+ပဒ+ယ+တေ] ဖြစ်–ပွင့်–၏။ ဖြစ်လတ္တံ့။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇန (နာ) [ဥ+ပဒ+ယ+ယု။ ဥ+ပဇ္ဇန။ ဥဒ္ဒံ ပဇ္ဇနံ ဂမနံ ပဝတ္တနံ ဥပ္ပဇ္ဇနံ။ အနုဋီ၊၃။ ၂၄၄။] (၁)(က) ဖြစ်ခြင်း (ဖြစ်ဆဲ ဥပါဒ်ကို ဆိုလိုသည်)။ (ခ) (ဥပါဒ်မှစ၍ ဘင်တိုင်အောင်) အထက်ဌဖြစ်ခြင်း။ (ဖြစ်ဆဲ ဥပါဒ်ခဏကိုသာ ဆိုလိုသည်မဟုတ်၊ ဥပါဒ် ဌီ ဘင် ဟူသော ခဏသုံးပါးသို့ ရောက်ဆဲခဏကို ဆိုလိုသည်။) (တိ)(၂) ဖြစ်–ဖြစ်လတ္တံ့–သော။ (၁)(က) ဥပ္ပ–ဇ္ဇနံ ဥပ္ပါဒေါ။ အနုဋီ၊၁။၄၀။ (ခ) ဥပ္ပဇ္ဇနက္ခဏ–ကြည့်။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၉၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၄။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၇၄။ အံ၊ဋီ၊၃။ရ၀။ မူလဋီ၊၃။၂၀၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၂ရ၈။) (တိ)(၂) သာ ဟိ ရူပါဒီသု အာရ–မ္မဏေသု နိ ဟေဋ္ဌုပရိယာယ၀သေန ပုနပ္ပုနံ ဥပ္ပဇ္ဇနတော...ဇောဝ ဝိယာတိ ဇောဝ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၄ရ။ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၅။)

ဥပ္ပဇ္ဇနဥဒကေ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ဥဒကေ] ဖြစ်သော ရေရှိသော။ အန္ဓောယေ၀ ပန ဥပ္ပဇ္ဇနဥဒ–ကောတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၀။

ဥပ္ပဇ္ဇနဥပပတ္တိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနာ+ဥပပတ္တိ] ဖြစ်ခြင်းဟူသော–ကပ်ရောက်ခြင်း–ပဋိသန္ဓေနေ ခြင်း။ ယာ လောကေ မနုဿဥပပတ္တိယော–တိအာဒိကာ ဥပပတ္တိယော၊ တာ .... ဥပ္ပဇ္ဇန–ဥပပတ္တိ နာ ဟောတိ။ မဇ္ဈိ၊၃။ဇ၇။

ဥပ္ပဇ္ဇနတ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+က] (၁) ဖြစ်–ပွင့်–လတ္တံ့သော၊သူ။ (၂) ဖြစ်သော။ (၁) အနာ–ဂတေ ဥပ္ပဇ္ဇနကံ ဗုဒ္ဓံ ပဿိတုံ လဘိဿာမ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၁။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၅။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၀၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၅၊၁၂၀။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ဝ၉။) (၂) ယောဗ္ဗနမဒေါတိ ယောဗ္ဗနံ နိဿာယ ဥပ္ပ–ဇ္ဇနကော မာနမဒေါ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂၉။ (–အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၃။၂၄၀။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကအဋ္ဌပ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+အတ္ထ+ ဥပ္ပတ္တိ] ဖြစ်လတ္တံ့သော အကျိုး၏ ဖြစ်ခြင်း။ အဓိဗ္ဗာယော အာမိသဒါယာဒတာယ ဥပ္ပဇ္ဇန–ကအနုတ္ထာနုပ္ပါဒေ ဓမ္မဒါယာဒတာယ ဥပ္ပဇ္ဇန–ကအဋ္ဌပ္ပတ္တိယာ စ အာကၡါ။ မဇ္ဈိ၊၁။၁ရ၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနကအနတ္ထ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+အနတ္ထ] ဖြစ်လတ္တံ့သော အကျိုးစီးပွား–ကင်းခြင်း–မရှိခြင်း။ ဖြစ်လတ္တံ့သောအကျိုးမဲ့။ တေသုပိ ဥပ္ပဇ္ဇနက–အနတ္ထတော စိတ္တံ ရက္ခတိ နာမ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၅၀၁။

ဥပ္ပဇ္ဇနကအနတ္ထာနုပ္ပါဒေန (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက အနတ္ထ+အနုပ္ပါဒေန] ဖြစ်လတ္တံ့သော အကျိုးမဲ့ ၏ မဖြစ်ခြင်း။ ဥပ္ပဇ္ဇနကအဋ္ဌပ္ပတ္တိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇနကအနုဝါဒ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+အနုဝါဒ] ဖြစ်လတ္တံ့သော–စွပ်စွဲ–ကဲ့ရဲ–စောဒနာ–ဆဲရေး–ခြင်း။ ဤဒမ္မိ အနုဝါဒံ နိဿာယ ဥပ္ပဇ္ဇနက–အနုဝါဒ၀သေန ဝုတ္တံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁ဇ၇။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ရ၅။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကအနာသာ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+အနာသာ] ဖြစ်သောတောင့်တမှု–ကင်း–မရှိ–ခြင်း။ အာသာ–နဋ္ဌ အနာသာနဋ္ဌာတိ လဗ္ဘမာနကစီ၀ရေ ဥပ္ပ–ဇ္ဇနကစီ၀ရာသာနဋ္ဌေ၀, အလဗ္ဘမာနေ စီ၀ရေ ဥပ္ပဇ္ဇနကအနာသာနဋ္ဌ၊ အာသာနံ တဗ္ဗိဂမာ–နဋ္ဌာတိ . အတ္ထော။ ဝိမတိ၂။၃၀၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနကအသမ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+အသမ] ဖြစ်လတ္တံ့သော–မငြိမ်းအေး–မငြိမ်သက်–ခြင်း။ ဥပေါသထကမ္မံ "ဒေ၀"တိ ဝုတ္တံ ကာယဒ္ဓါရာ–ဒီဟိ ဥပ္ပဇ္ဇနကအသမသာ ဒေ၀နတော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၂ဇ၈။

ဥပ္ပဇ္ဇနကအာပတ္တိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+အာပတ္တိ] ဖြစ်လတ္တံ့သောအာပတ်။ ဧ၀ံ အာပတ္တိ နိဿာယ ဥပ္ပဇ္ဇနကအာပတ္တိ၀သေနေတံ ဝုတ္တံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။ဇ၇။

ဥပ္ပဇ္ဇနကအောယုပ္ပါဒ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+အာယု+ဥပ္ပါဒ] ဖြစ်လတ္တံ့သော-အခွန်အတုပ်-အတိုးအပွား-ဝင်ငွေ-၏ ဖြစ်ရာ(လယ်)။ တတြုပ္ပါ-ဒေါတိ တတြ ဥပ္ပဇ္ဇနကအာယုပ္ပါဒေါ ခေတ္တံ သန္ဓာယ ဝဒတိ။ သံဋီ၂။၃၃၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနကအာသဝ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+အာသဝ] ဖြစ်လတ္တံ့သော (အပါယ်ဆင်းရဲဟူသော) အာသဝေ။ သမ္ဘရာယိကာနန္တိ တထာရူပါနံ-ယေဝ အပါယဒုက္ခသင်္ခါတာနံ သမ္ဘရာယေ ဥပ္ပဇ္ဇနကအာသဝါနံ။ အံ၂။၂။၆၅။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဥပါဒိန္နက္ခန္ဓပဝတ္ထ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓပဝတ္ထ] ဖြစ်လတ္တံ့သော ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓာ၏-ဖြစ်ခြင်း-အယဉ်-အစဉ်-အဆက်ဆက်။ တန္နိမိတ္တံ အသတိ မဂ္ဂဘာဝနာယ ဥပ္ပဇ္ဇနကဥပါဒိန္နက္ခန္ဓပဝတ္ထဘာဝတော စ တထာ ဝုတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၂ဋီ၂။၄၆၉။

ဥပ္ပဇ္ဇနကကိစ္စ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ကိစ္စ] ဖြစ်သော-ဖြစ်လတ္တံ့သော-ကိစ္စ။ ဥက္ခိတ္ထာနုဝတ္ထိ-ကာယ ဘိက္ခုနိယာ ယာဝတတိယံ သမနုဘာ-သနာဒိနံ ကိစ္စံ နိဿာယ ဥပ္ပဇ္ဇနကကိစ္စာနံ ဝသေနေတံ ဝုတ္တံ။ ဝိ၂ဋ္ဌ၂။၁၉၇။

ဥပ္ပဇ္ဇနကကိလေသ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ကိလေသ] ဖြစ်လတ္တံ့သော ကိလေသာ။ စိတ္တရုပဝိဝေကန္တိ စိတ္တရဲ့ နိဿာယ ဥပ္ပဇ္ဇနကကိလေသေဟိ ဝိဝိတ္တဘာဝံ။ အံ၂။၂။၂၂၁။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၂ဋီ၂။၂၇။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကကုသလဓမ္မစ္ဆန္ဒ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ကုသလဓမ္မစ္ဆန္ဒ] ဖြစ်လတ္တံ့သော ကုသိုလ်တရားဌ အလိုဆန္ဒ၊ ကုသိုလ်ပြုလိုခြင်း။ ကတ္ထုကမျတာ-သင်္ခါတံ အင်္ဂဏသ ပဟာတုကမျတာဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနကကုသလဓမ္မစ္ဆန္ဒံ။ မ၊ဋီ၂။၂၄၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနကကောဓ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ကောဓ] ဖြစ်လတ္တံ့သော အမျက်ဒေါသ။ ပုနပ္ပုနံ ဥပ္ပဇ္ဇနက-ကောဓဝသေန ပဝူပါယန္တာ။ သာရတ္ထ၂။၂။၃၄၅။

ဥပ္ပဇ္ဇနကခုဒ္ဓါ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ခုဒ္ဓါ] ဖြစ်လတ္တံ့သော-မွတ်သိပ်-ဆာလောင်-ခြင်း။ ဝိဟီသာ နာမ အဘုတ္တပစ္စယာ ဥပ္ပဇ္ဇနကခုဒ္ဓါ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ၊၃၀၁။ (အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၃၁-၌ ဥပ္ပဇ္ဇ-နကာ ခုဒါ-ဟု ရှိသည်။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကစိတ္တ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+စိတ္တ] ဖြစ်သော စိတ်။ တသ္မိံ ဝနေ ဝိစရဏမဂ္ဂေါ ဝိယ အာရမ္မဏဝနေ ဥပ္ပဇ္ဇနကစိတ္တံ။ သံ၊ဋ္ဌ၂။၂။၉၂။

ဥပ္ပဇ္ဇနကစိတ္တဝိက္ခေပ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+စိတ္တဝိက္ခေပ] ဖြစ်လတ္တံ့သော စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်း။ ဘဿာရာမတာယ ဥပ္ပဇ္ဇနကစိတ္တဝိက္ခေပဿ အဘဿာရာမော ဟုတ္တာ ပရိဝဇ္ဇေန ' န ဥဒ္ဓတော ဝူပသန္တစိတ္တော။ ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။၂၃၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနကစီဝရာသာ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ + စီဝရာသာ] ဖြစ်သောသင်္ကန်းရနိုးခြင်း။ (သျှ။) ဖြစ်သော သင်္ကန်းဌ်အလိုအာသာ၊ သင်္ကန်း-ဖြစ်လတ္တံ့-ရလတ္တံ့-ဟူသော မျှော်လင့်ချက်။ ဖြစ်လတ္တံ့-ရလတ္တံ့-ဟု မျှော်လင့်နိုင်သော သင်္ကန်း။ ဥပ္ပဇ္ဇနကအနာသာ-ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဉာဏ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဉာဏ] ဖြစ်သော ဉာဏ်။ တသ္မိံ တသ္မိံ ကာရဏေ တဿ တံတံအဝတ္ထာယ ဥပ္ပဇ္ဇနကဉာဏေန။ မ၊ဋီ၂။ ၄၉။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဉာဏဿယ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနကဉာဏ+ဿယ] ဖြစ်သောဉာဏ်ဟူသော ကြောက်ခြင်း။ ကြောက်ဖွယ်ဟု-ရှုသော-ထင်လာသော-ဉာဏ် ဖြစ်လာခြင်း။ ဣဒ ဝါ ဘယတုပဋ္ဌာနဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနကဉာဏဘယဠ္ဆ။ ဝိသုဒ္ဓိ၂ဋီ၂။၄၅၉။

ဥပ္ပဇ္ဇနကတဏှာ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+တဏှာ] ဖြစ်သော တဏှာ။ (ဖြစ်စေသောတဏှာ။ သျှ။) ဣဒ္ဓိဘတိ မယံ ဘတ္တံ ဒေတာတိ ဝေ ဥပ္ပဇ္ဇန-ကတဏှာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၂။၃၉။ (-ဒီ၊ဋီ၂။၃၃။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကတုဋ္ဌိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+တုဋ္ဌိ] ဖြစ်သော–နှစ်သက်–ရောင့်ရဲ–ခြင်း။ ပဋိလာဘ–တုဋ္ဌိတိ ပဋိလာဘဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနကတုဋ္ဌိ။ သာရတ္ထ၊၁။၃ဝ၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၆၉။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဒိဋ္ဌိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+ဒိဋ္ဌိ] ဖြစ်သော–အယူမှား–ဒိဋ္ဌိ။ သေ ဒုတိယော သဗ္ဗံ နတ္ထိတိ ဥပ္ပဇ္ဇနကဒိဋ္ဌိသခ်ိတော နိက္ကဒ္ဒနော လာမက–နော ဒုတိယကော ဥစ္ဆေဒေါတိ အတ္ထော။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၂။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဒုက္ခ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဒုက္ခ] ဖြစ်–ဖြစ်လတ္တံ့–သော ဆင်းရဲ။ ဒတ္တောနေ အဘိဟဋ–ပတ္ထရူပဟေတုံ သတ္တော သု ဥပ္ပဇ္ဇနကဒုက္ခံ ဥာဏေန ဝိမံသန္တသ။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၄၆။ ဒုက္ခ–သာတိ အာယတိ ဥပ္ပဇ္ဇနကဒုက္ခသ။ အနုဋီ၊ ၃။၁၁၉။ (–အနုဋီ၊၂။၂ဝ၇။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကဒေါမနဿ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဒေါမနဿ] ဖြစ်သော–စိတ်နလုံးမသာယာခြင်း–စိတ်ဆင်းရဲခြင်း။ သေဝိတဗ္ဗန္တိ ... ပဋမဇ္ဈာနာ–ဒိဝသေန စ ဥပ္ပဇ္ဇနကဒေါမနဿံ သေဝိတဗ္ဗံ နာမ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃ဝ၈။ (–ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၆၅။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကပစ္စာသာစီဝရ (ပုဂ္ဂ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ပစ္စာသာစီဝရ] ဖြစ်သော သင်္ကန်းရနိုးခြင်း။ (သျှ။၅၈၈။) သင်္ကန်း–ဖြစ်လတ္တံ့–ရလတ္တံ့–ဟူသော မျှော်လင့်ချက်။ ဖြစ်လတ္တံ့–ရလတ္တံ့–ဟု မျှော်လင့်နိုင်သော သင်္ကန်း။ အာသာ စ အနာသာ စာတိအာဒီသု အတ္ထတေ ကထိနေ အာနိသံသဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနကပစ္စာသာစီဝရံ "ဝတ္ထု"တိ ဝုတ္တံ။ ဝိမတိ၊၂။၃ဝ၄။

ဥပ္ပဇ္ဇနကပညာ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+ပညာ] ဖြစ်သော ပညာ။ ဌာနေ ဌာနေ ဥပ္ပတ္တိ ဧတိသာ အတ္ထီတိ ဌာနုပ္ပတ္တိကာ၊ ဌာနသော ဥပ္ပဇ္ဇနက–ပညာ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၆၁၊(–၁၄၅။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကပါပမ္ဘ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ပါပမ္ဘ] ဖြစ်လတ္တံ့သောအကုသိုလ်တရား။ (ပြည်၊သျှ။) သောတာပတ္တိမဂ္ဂေန ပဟ္ဏ အကုသလစိတ္တာနိ ပဟီယန္တိ သဒ္ဓိ စိတ္တဂ်ဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနက–ပါပမေဗ္ဗဟိ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၂ရ။

ဥပ္ပဇ္ဇနကပိတိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+ပိတိ] ဖြစ်သောပိတိ။ ပဝိဝေကံ ပိတိန္တိ ပဌမဇုတိ–ယဇ္ဈာနာနိ နိဿာယ ဥပ္ပဇ္ဇနကပိတိ။ အံ၊ဋီ၊ ၃။၆၂။ (–မဇ္ဈိ၊၁။၃ရ၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၅၉။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကပိတိသောမနဿ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ပိတိသောမနဿ] ဖြစ်သော–ပိတိ သောမနဿ–နှစ်သက်ဝမ်းမြောက်မှု။ ဝိမုတ္တာယတနေ–သိသေ ဟိ ဌတ္ဝာ ဓမ္မံ ကထေန္တသ သုကန္တသ စ တဒတ္ထံ အာရဗ္ဘ ဥပ္ပဇ္ဇနပိတိ–သောမနဿံ အတ္ထရသော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၅၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနကပ္ပသာဒ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ပသာဒ] ဖြစ်သောကြည်ညိုခြင်း။ "သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေ ဘဂဝါ"တိအာဒီနာ ဗုဒ္ဓါဒီသု ဥပ္ပဇ္ဇနကပ္ပသာဒေ ပသာဒသဒ္ဒါ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၂ရ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဖလ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဖလ] ဖြစ်လတ္တံ့သောဖိုလ်။ ယတော မေတ္တေယျသ ဘဂဝတော ဥပ္ပဇ္ဇနကဖလမ္ပိ "ဥပ္ပါဒီ"တိ ဝုစ္စတိ။ အနုဋီ၊၁။၅ဝ။ (–မဇ္ဈိ၊၃။၁၁ဝ၆။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကဗုဒ္ဓ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဗုဒ္ဓ] ဖြစ်–ပွင့်–တော်မူလတ္တံ့သော ဘုရား။ အဟမ္ပိ သော ဘိက္ခု ဝိယ အနာဂတေ ဥပ္ပဇ္ဇနကဗုဒ္ဓသ သာသနေ ... ဘဝေယ္ယံ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁ဝ၈၊(–၁၄၄။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၁၁၆။ ထေရ၊ဋီ၊၁။၂၂။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကဗ္ရာဟ္မဏဗ္ဗဟာနသိဒ္ဓိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+ဗ္ရာဟ္မဏဗ္ဗဟာနသိဒ္ဓိ] ဖြစ်သော ဗ္ရာဟ္မဏကိုပယ်ခြင်း၏ ပြီးစီးခြင်း။ "အဗ္ရာဟ္မဏံ ဇသုခံ လောကေ"တိ ဗ္ရာဟ္မဏာ ပဌမမဂ္ဂံ ဒယော တိတေန သတ္တော သု မာရဏဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနက–ဗ္ရာဟ္မဏဗ္ဗဟာနသိဒ္ဓိတော။ ဝဇိရ။၃၉၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဘယ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဘယ] ဖြစ်သောဘေး။ ဇရာဘယန္တိ ဇရံ ပဋိစ္စ ဥပ္ပဇ္ဇနကဘယံ။ အဋ္ဌ၊၂။၁၆၅၊(–၃၃၁။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၈၄။ အဋီ၊၂။၃၂၆။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကဘဝ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဘဝ] ဖြစ်လတ္တံ့သော ဘဝ။ အပရာပရံ ဥပ္ပဇ္ဇနကဘဝေါ "ဘဝါဘဝေါ"တိ ဣဓာဓိပ္ပေတော။ မဇ္ဈိ၊၂။၅၉။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဘာဝနာသမာဓိ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဘာဝနာသမာဓိ] ဖြစ်လတ္တံ့သော–ဖြစ်စေအပ်သော သမာဓိ–ဘာဝနာသမာဓိ။ သမာဓိယေव သမာဓိနိမိတ္တန္တိ ကမ္မဋ္ဌာနပါဠိယာ အာရုဠ္ဠော သမာဓိ ဝေ ပရတော ဥပ္ပဇ္ဇနကဘာဝနာ–သမာဓိသာ ကာရဏဘာဝတော သမာဓိနိမိတ္တံ။ အဋ္ဌ၊၃။၁၁။

ဥပ္ပဇ္ဇနကမဏိ (ထီ၊ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+မဏိ] ဖြစ်သောပတ္တမြား။ ဝေဠုရိယမဏိ နာမ ဝိဠူရ–ပဗ္ဗတသာ ဝိဠူရဂါမသာ စ အဝိဒူရေ ဥပ္ပဇ္ဇနကမဏိ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၂၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနကမဒ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+မဒ] ဖြစ်သော–မာန်ယစ်ခြင်း–မာန။ ဗလမဒနိမိတ္တန္တိ ဗလံ နိဿာယ ဥပ္ပဇ္ဇနကမဒေါ ဗလမဒေါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၅၆၊(–၃၄၆။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကမဟာဘူတ (ပု၊နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+မဟာဘူတ] ဖြစ်–ဖြစ်လတ္တံ့–သောမဟာဘုတ်။ ယာယ ဟိ စေတနာယ ပဝတ္တမာနသာ ဇီဝိတိန္ဒြိယသာ နိဿယဘူတေသု ဥပဏ္ဍမက–ရဏဟေတုကမဟာဘူတပစ္စယာ ဥပ္ပဇ္ဇနက–မဟာဘူတာ ပုရိမသာဒိသာ နု ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၁၆။ (–သာရတ္ထ၊၁။၃၄၂။ ကင်၊ဋီ၊သစ်။၂၁၂။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၁၂။ အနုဋီ၊၁။၈၈။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကမာန (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+မာန] ဖြစ်သောမာန။ အနတ္တလက္ခဏေ သုဒိဋ္ဌေ "အတ္တာ"တိ ဥပ္ပဇ္ဇနကမာနော သုပ္ပဋိဃောဝ ဟောတိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၈၃။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၅၆။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကမောဟ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+မောဟ] ဖြစ်သောမောဟ။ အသမဝေက္ခနေန ဥပ္ပဇ္ဇနက–မောဟဿာပိ အသံဝရဘာဝတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၈။

ဥပ္ပဇ္ဇနကရာဂ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+မာန] ဖြစ်သောရာဂ။ ဒိဋ္ဌိရာဂေါတိ ပနေတ္ထ ဒ္ဝါသဋ္ဌိဒိဋ္ဌိယော နိဿာယ ဥပ္ပဇ္ဇနကရာဂေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။ အံ၊ဋီ၊၂။၄၂။ (– အံ၊ဋီ၊၂။၁၁၀။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကရာဂဝန္တု (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကရာဂ+ဝန္တု] ဖြစ်သောရာဂရှိသော၁။ သဒ္ဓိရေ ဃနဘာဝ–ရာဂိနောတိ သဒ္ဓိရေ အဂ်ပစ္စဂါနံ ထိရဘာဝံ ပဋိစ္စ ဥပ္ပဇ္ဇနကရာဂဝတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၅။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝဿာဝါသိက (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဝဿာဝါသိက] ဖြစ်လတ္တံ့သောဝါဆိုသက်နှင်း။ ဆိန္နဝဿာနံ ဝဿာဝါသိကဠ ဣဓါနီ ဥပ္ပဇ္ဇ–နကဝဿာဝါသိကဠ ဣမေသံ ဒါတုံ ဂုဠ္ဠတိတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။ရ၄။ ဝိ၊သင်္ဂ၊၂။၃၁၁။ ဝိမတိ၊၂။၂၄၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝါတ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဝါတ] ဖြစ်သောလေ။ သုပဏ္ဍဝါတန္တိ နာဂဠဟကာဒီသု ပကၠပ–ပ္ပေါဒနဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနကဝါတံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၀၀။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝါဒ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဝါဒ] ဖြစ်လတ္တံ့သော အယူဝါဒ။ အာယတိ ဥပ္ပဇ္ဇနကဝါဒါနံ ပဋိသေဓနလက္ခဏဘာဝတော "အာယတိ–လက္ခဏ"နှင့် ဝုတ္တံ။ မူလ၊ဋီ၊၃။၄၉။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝါလ (ပု၊နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဝါလ] ဖြစ်သော အမွေး။ ကဏသဒိသော သာလိဖလသာ တုဏ္ဍော ဥပ္ပဇ္ဇနကဝါလော သာလိသူက်။ အံ၊ဋီ၊၁။၉၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိကာရ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဝိကာရ] ဖြစ်သောဖောက်ပြန်ဖျက်စီးခြင်း။ ဣတ္ထိသဘာဝေန

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိကာရော ပန ဟောဝိသတ္ထသ အာနုဘာဝေန ဝူပသမတိ (ဝူပသမ္ဘတိ)။ ဒီ၊ ဋီ၊၂။၂၈။ မ၊ဋီ၊၃။၃၃၈။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိကွေပါဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိကွေပ + အဘာဝ] ဖြစ်သော ဖျံ့လွင့်ခြင်း၏ မရှိခြင်း။ ဗဟိဒ္ဓါ စသော ဝိညာဏ် အဝိကွိတ္ထံ အဝိသဒ္ဒန္တိ ဗဟိဒ္ဓါ ရူပါဒိအာရမ္မဏေ ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိကွေပါ-ဘာဝတော အဝိကွိတ္ထံ သမာဟိတံ။ ဣတိဝုတ်၊ ဋ္ဌ။၂၈၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိဃာတ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဝိဃာတ] ဖြစ်လတ္တံ့သော ပင်ပန်းခြင်း။ ဘာရာဒါနမိဝ တတ္ထ တတ္ထ ဘဝေ ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိဃာတသ ဟေတုဘာဝတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၂၀။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိညာဏ (နု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဝိညာဏ] ဖြစ်သောဝိညာဏ်။ ယသ္မာ စက္ခုဒ္ဓါရာဒီသု ကေကသ္မိံ ဒ္ဓါရေ ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိညာဏာနိ ဝိယ အနေကာ ဧဝ ဝေဒနာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၈။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိဝါဒ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဝိဝါဒ] ဖြစ်လတ္တံ့သော ငြင်းခုံခြင်း။ အဌာရသ ဘေဒ-ကရဝတ္ထူနိ နိဿာယ ဥပ္ပန္နဝိဝါဒေါ စ ဣဒါနိ ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိဝါဒေါ စ ဝတ္ထုသဘာဂတာယ ကေ၊ ဝိဝါဒါမိကရဏမေဝ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၅။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၉၇။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိသေသ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဝိသေသ] ဖြစ်သောအထူး။ ဧတေန စ အဘိဓမ္မတိယံ ဓမ္မတာဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိသေသာ သမ္ဘဝေ-ဝိသတ္ထာနံ သာမရဏာတိ ဒဿေတိ။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၁။၃၀၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝေဒနာ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+ဝေဒနာ] ဖြစ်သောဝေဒနာ။ နဝဠ္ဆ ဝေဒနံ န ဥပ္ပါ-ဒေဿာမိတိ နဝဝေဒနာ နာမ အတိဘုတ္ထ-ပစ္စယာ ဥပ္ပဇ္ဇနကဝေဒနာ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၀၁။ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၃၁။ မ၊ဋီ၊၁။၁၆၈။ မူလဋီ၊၁။ ၁၈၆။ အနုဋီ၊၁။၂၀၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၅၉။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကသညာ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+သညာ] ဖြစ်သောသညာ။ နိလေ နိလန္တိ ဥပ္ပဇ္ဇန-ကသညာပိ ဝဋ္ဋတိယေဝ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၄၃။ (–အ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၀၉။ မ၊ဋီ၊၂။၂၆၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၁၅။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကသတသဟဿ (နု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+သတ-သဟဿ] ဖြစ်သော (အခွန်အတုပ်) တစ်သိန်း။ ပဌမဒ္ဓါရသ္မိံ လဒ္ဓတ္ထာ တတ္ထ ဥပ္ပဇ္ဇနကသတသဟဿေ အညမ္ပိ ဓနံ ပက္ခိပိတ္ထာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနကသတ္ထ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+သတ္ထ] ဖြစ်လတ္တံ့သောသတ္ထဝါ။ နတ္ထိ သတ္ထာ ဩပဟါ-တိကာတိ စဝိတ္ထာ ဥပ္ပဇ္ဇနကသတ္ထာ နာမ နတ္ထိတိ ဝဒန္တိ (ဝဒတိ)။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁၁။ အ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၂၃၄။ (–သာရတ္ထ၊၂။၁၄။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၃၆။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကသမာဓိ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+သမာဓိ] ဖြစ်သောသမာဓိ။ ပုရိမုပ္ပန္နသမာဓိ ဟိ ပရတော ဥပ္ပဇ္ဇနကသမာဓိသ္မိံ ကာရဏံ ဟောတိ။ အ၊ ဋီ၊၂။၂၃၈။

ဥပ္ပဇ္ဇနကသမာဓိပဝိဝေက (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက သမာဓိ+ပဝိဝေက] ဖြစ်လတ္တံ့သော သမာဓိ ဟူသော–ကင်းဆိတ်သောတဲရား–ပဝိဝေက။ ပုရိမုပ္ပန္နသမာဓိ ဟိ ပရတော ဥပ္ပဇ္ဇနက-သမာဓိပဝိဝေကသ္မိံ ကာရဏံ ဟောတိတိ သမာဓိနိမိတ္တန္တိ ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၃၂။

ဥပ္ပဇ္ဇနကသမ္ဘဝ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+သမ္ဘဝ] ဖြစ်သော–တွေ့ထိမှု–ဖဿ။ ပဋိစ္စသမုပ္ပါ-တိ သပ္ပဋိစ္စ ရူပကွန္ဓံ ဝတ္ထုံ ကတ္တာ ဥပ္ပဇ္ဇနက-သမ္ဘဝေါ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၁။

ဥပ္ပဇ္ဇနကသမ္ဘောဟဝိဂမတ္ထ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက +သမ္ဘောဟဝိဂမတ္ထ] ဖြစ်သော တွေ့ဝေခြင်းမှ ကင်းခြင်းအကျိုးရှိသော။ အသမ္ဘောဟတ္ထာတိ

ဥဂ္ဂဟနိမိတ္တော ဥပဋ္ဌိတော ဥပ္ပဇ္ဇနကသမ္ဘောဟ-ဝိဂမတ္ထာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၀၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနကသီတ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+သီတ] ဖြစ်သော-အအေး-ချမ်းအေးခြင်း။ သီတန္တိ အဗျတ္တဓာတုကျောဘဝသေန ဝါ ဗဟိဒ္ဓ-ဥတုဝိပရိဏာမဝသေန ဝါ ဥပ္ပဇ္ဇနကသီတံ။ သာရတ္ထ၊၃။၃၉၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၃၁၉။ မ၊ဋီ၊၃။၁၃။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၃၈။

ဥပ္ပဇ္ဇနကသုခ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+သုခ] ဖြစ်သော ချမ်းသာ။ ကာမသုခန္တိ ကာမေ အာရဗ္ဘ ဥပ္ပဇ္ဇ-နကသုခံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၃၊ (-၃၁၄။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၆။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၄၉။ မ၊ဋီ၊၂။၅၄။ အံ၊ဋီ၊၃။ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၆၃။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကသုခဒုက္ခ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+သုခဒုက္ခ] ဖြစ်သော ချမ်းသာဆင်းရဲ။ ဥပဝိဋ္ဌကံ နာမ အညေန ကမ္မေန ဒိန္နာယ ပဋိသန္ဓိယာ ဇနိတေ ဝိပါကေ ဥပ္ပဇ္ဇနကသုခဒုက္ခံ ပိဋ္ဌေတိ ဗာဓေတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၉။ (-မ၊ဋီ၊၁။၃၀၄။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကသုခမ္ဘ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+သုခမ္ဘ] ဖြစ်သောချမ်းသာခြင်းသဘော။ ရူပသ အသာဒနဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနကသုခမ္ဘာ ရူပ-ရသာ။ သံ၊ဋီ၊၃။၃၂၂။

ဥပ္ပဇ္ဇနကသောမနဿ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+သောမနဿ] ဖြစ်သော ဝမ်းမြောက်မှု။ သေဝိတမ္ဘန္တိ ... ပဌမဇ္ဈာနာဒိဝသေန စ ဥပ္ပဇ္ဇနက-သောမနဿံ သေဝိတမ္ဘံ နာမ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁၈။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဟိတသုခ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဟိတသုခ] ဖြစ်လတ္တံ့သော စီးပွားချမ်းသာ။ အဟိတာယ ဒုက္ခာယ အသံဝတ္ထနမ္ဘိ တဒဘာဝေ ဥပ္ပဇ္ဇနက-ဟိတသုခဿ ကာရဏမေဝ။ မ၊ဋီ၊၂။၈၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနကာလ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ကာလ] ဖြစ်သော အခါ၊ ဖြစ်ရာအခါ။ တတ္ထ ဝိပဿနာယ ဥပ္ပဇ္ဇနကာလေ ဗောဇ္ဈင်္ဂါ ကာမာဝစရာ ဟောန္တိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၆၃။ (-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၈၆။ အနုဋီ၊၃။၂၉၃။ နေတ္တိ၊ဝိ။၂၅၆။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကိရိယာ (ထီ၊နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနာ+ကိရိယာ] ဖြစ်ခြင်းကြိယာ။ ဥပ္ပဇ္ဇနကိရိယာယ ယောကတ္ထာ၊ တသ္မိံယေဝ ပစ္စယနကိရိယာယ စ ကတ္ထုဘူတေတိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၃၁၊ (-၄၅၅။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၄၄။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကိရိယာမနောဝိညာဏဓာတု (ထီ)[ဥပ္ပဇ္ဇနာ + ကိရိယာမနောဝိညာဏဓာတု] ဖြစ်လတ္တံ့သော-ကြိယာမနောဝိညာဏဓာတ်-ဝုဋ္ဌော-အာဝဇ္ဇန်းစိတ်။ မနောဓာတူတိ ဝိပါကမနော-ဓာတု ဂယောတဗ္ဗာ ပုရေစရဏတော, ပရတော ဥပ္ပဇ္ဇနကိရိယာမနောဝိညာဏဓာတုယာ ... အနုပ္ပဇ္ဇနတော စ။ မ၊ဋီ၊၃။၂၉၀။

ဥပ္ပဇ္ဇနကုတူဟလ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ကုတူဟလ] ဖြစ်သော-ဆုတ်ဆုတ်ကျက်ကျက်-ဆူညံပြော-ဆိုသံ။ ဗုဒ္ဓကောလာဟလန္တိ ဗုဒ္ဓါနံ ဥပဂမ္ဘ-သတ္တာနံ ဥပ္ပဇ္ဇနကုတူဟလံ။ မ၊ဋီ၊၃။၄၂၄။

ဥပ္ပဇ္ဇနက္ခဏ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ကွဏ] (က) ဖြစ်ဆဲခဏ။ (မုချအားဖြင့် ဖြစ်ဆဲဥပါဒ်ခဏ-ရေ။ ဥပစာအားဖြင့် ဥပါဒ် ဌီ ဘင် ခဏသုံးပါး-ရေ။) (ခ) (ဥပါဒ်မှစ၍ ဘင်တိုင်အောင်) အထက်၌ ဖြစ်ခြင်း၏ ခဏ၊ ဖြစ်သောခဏ။ (ဥပါဒ် ဌီ ဘင်ခဏသုံးပါးရေ။) (က) ဥပ္ပဇ္ဇန-ကွဏေယေဝါ(အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၅၈)တိတေန ဝတ္ထု-မာနကွဏေကဒေသေန သဗ္ဗံ ဝတ္ထုမာနကွဏံ ဂယှတိတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ မူလဋီ၊၃။၁၀၀။ (ခ) ဥပ္ပဇ္ဇ-နကွဏေယေဝါတိ ဇာတ္ထ ဥပ္ပါဒတော ပဋ္ဌာယ ယာဝ ဘင်္ဂါ ဥဒ္ဓံ ပဇ္ဇနံ ဂမနံ ပဝတ္ထနံ ဥပ္ပဇ္ဇနံ၊ တသ္မိ ခဏေ၊ တသ္မိ ဥပ္ပဇ္ဇနကွဏေတိ ဧဝံ ဝါ အတ္ထော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ အနုဋီ၊၃။၂၄၄။

ဥပ္ပဇ္ဇနခေဠ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ခေဠ] ဖြစ်သော

တံတွေး။ မုခေ ဥပ္ပဇ္ဇနခေဠောပိ ဟိ တေသံ အာဟာရကိစ္စံ သာဓေတိ။ အံ၊ဌ၊၃။၃၀၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနဂတိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနာ+ဂတိ] ဖြစ်လတ္တံ့သော-လားရာ-ဂတိ-သုံဘဝ။ အထ ဝါ ဂန္ဓနတော ဥပ္ပဇ္ဇနဂတိယာ နိမိတ္တုပဋ္ဌာနေန သူစနတော ဒီပနတော ဂန္ဓော။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၃-၁၄။ (မဇ္ဈိ၊ ၂။၂၂၈။)

ဥပ္ပဇ္ဇနဋ္ဌာန (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ဋ္ဌာန] ဖြစ်ရာ အရပ်ဌာန။ ယထာ ဟိ ဝိညာဏဿ ဒိသံ ဥပ္ပဇ္ဇနဋ္ဌာနာနိ ဝိညာဏဋ္ဌိတိယော ... နာမံ လဘန္တိ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁၂ရ၊ (-၃၈၁။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁။ မဇ္ဈိ၊ ၂။ရ၃။ အံ၊ဋီ၊၁။ရ၃။)

ဥပ္ပဇ္ဇနဋ္ဌာနဒဿန (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနဋ္ဌာန+ဒဿန] ဖြစ်ရာအရပ်ဌာနကို-ပြခြင်း-ပြကြောင်း (စကား)။ သသခါရိကေသူတိ ဣဒံ ကာမဓာတုနိဝရဏသ တိဟိ နိဝရဏေဟိ သဒ္ဓိံ ဥပ္ပဇ္ဇနဋ္ဌာနဒဿနမတ္တံ ဒဋ္ဌုံ။ မူလဋီ၊၁။၂၀၁။

ဥပ္ပဇ္ဇနတိလက (ပု၊နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+တိလက] ဖြစ်လတ္တံ့သော-နှမ်းစေ့ပမာဏရှိသောအစက်အပြောက်-မဲ့ပြူ။ မဲ့မည်း။ ဝဿသတိက-ကာလေ ဥပ္ပဇ္ဇနတိလကာနိ သန္ဓာယာဟ "တိလကာဟတဂတ္တ"န္တိ။ မဇ္ဈိ၊ ၂။၄၅။

ဥပ္ပဇ္ဇနဒိဋ္ဌိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနာ+ဒိဋ္ဌိ] ဖြစ်သော-အယူမှား-ဒိဋ္ဌိ။ ဘဝဒိဋ္ဌိတိ ဘဝေါ ဝုစ္စတိ သဿတံ၊ သဿတဘဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနဒိဋ္ဌိ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၉၄။ (-အံ၊ဋီ၊ ၂။၄၉။)

ဥပ္ပဇ္ဇနဒုက္ခ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ဒုက္ခ] ဖြစ်သောဆင်းရဲ၊ "အယံ သော ဟ္ရေသဿ ဟ္ရေသဿ ကမ္မာနံ ကာရကော"တိ ဝုစ္စမာနသ ဥပ္ပဇ္ဇနဒုက္ခံ ဝေဒိတမ္ပံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၀။ (-အနုဋီ၊ ၂။ ၁၉၀။)

ဥပ္ပဇ္ဇနဓမ္မ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ဓမ္မ] (၁) ဖြစ်သောတရား-အကြောင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်ခြင်းသဘောရှိသော။ (၁) အောက်ပုဒ်နှစ်ခုကြည့်။ (တိ)(၂) ယံ ပုဗ္ဗေတိ အတီတေ ဘဝါရေ အာရဗ္ဘ ဥပ္ပဇ္ဇနဓမ္မံ ကိုလေသဇာတံ အတီတံ ကမ္မဋ္ဌ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ၊၃၇၄။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၄၀။)

ဥပ္ပဇ္ဇနဓမ္မပုဗ္ဗာ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနဓမ္မ+ပုဗ္ဗာ] ဖြစ်သောတရားတို့ကို မေးခြင်း (သျှ)၊ ဖြစ်သော အကြောင်းဝတ္ထုတို့ကိုမေးခြင်း။ အဓိကရ-ဏာနိတိ ဘေဒကရဝတ္ထူသု သုတိ ဥပ္ပဇ္ဇနဓမ္ম-ပုဗ္ဗာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၅၁။

ဥပ္ပဇ္ဇနဓမ္မသမူဟတဝိသယ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇနဓမ္ম သမူဟ+ဝိသယ] ဖြစ်သောတရားအပေါင်းလျှင် အရာရှိသော။ ဟ္ရမမေဝ ကာယန္တိ ဧတ္ထ သမူဟတ္ထေ ဧဝ ကာယသဒ္ဒေါ ဂဟာသယာဒိ-ဌာနေသု ဥပ္ပဇ္ဇနဓမ္မသမူဟဝိသယတ္ထာ။ သံ၊ ဋီ၊ ၂။၃၁၁။

ဥပ္ပဇ္ဇနပကတိကာနုပဿီ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇနပက တိက+အနုပဿီ] ဖြစ်ခြင်းသဘောကို ရှုလေ့ရှိသော၊သူ။ ကာယသ ပစ္စယသမာဝါယေ ဥပ္ပဇ္ဇနပကတိကာနုပဿီ "သမုဒယဓမ္မာ-နုပဿီ"တိ ဝုတ္တော။ မဇ္ဈိ၊၁။၃၅၁။

ဥပ္ပဇ္ဇနပညာ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနာ+ပညာ] ဖြစ်သော ပညာ။ ဌာနေ ဌာနေ ဥပ္ပတ္တိ တေသာ အတ္ထိ-တိ ဌာနုပ္ပတ္တိ၊ ဌာနသော ဥပ္ပဇ္ဇနပညာ။ အံ၊ ဋီ၊၃။၄၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနပဋိပက္ခ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ပဋိပက္ခ] ဖြစ်ခြင်း၏ ဆန့်ကျင်ဘက်။ တ္ထေ စ ဥပ္ပဇ္ဇနပဋိပက္ခ-ဝသေန ပဟီယတိတိ ဝုတ္တံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၉။

ဥပ္ပဇ္ဇနပဋိပါဋိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနာ+ပဋိပါဋိ] ဖြစ်ခြင်း၏အစဉ်၊ ဖြစ်စဉ်။ ဥပ္ပတ္တိက္ကမောတိ ယထာ-ပစ္စယံ ဥပ္ပဇ္ဇန္တာနံ ဥပ္ပဇ္ဇနပဋိပါဋိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၆၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနမနသိကာရ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+မနသိကာရ]

ဖြစ်သော–နှလုံးသွင်းခြင်း–ဆင်ခြင်ခြင်း–မနသိကာရ။ တဇ္ဇော သမန္နာဟာရောတိ တံ စက္ခု စ ရူပေ စ ပဋိစ္စ ဘဝင် အာဝဇ္ဇေတ္တာ ဥပ္ပဇ္ဇ–နမနသိကာရော။ မဋ္ဌ၂၂။၁၃၂။ (–မဋ္ဌ၂၂။၁ရ၅။)

ဥပ္ပဇ္ဇနမဟာဘူတ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+မဟာဘူတ] ဖြစ်လတ္တံ့သောမဟာဘုတ်။ ယာယ စေတနာယ – ဥပ္ပဇ္ဇနမဟာဘူတာ နုပ္ပဇ္ဇိသန္တိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂၅၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနမဟိစ္ဆ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+မဟိစ္ဆ] ဖြစ်သော ကြီးမားသောအလိုရှိသော၊ အလိုကြီးမားခြင်း ဖြစ်သော၊ အလိုကြီးသော၊သူ။ ဗုဒ္ဓတရိတရာ–တိအာဒိနာ ပဗ္ဗဇိတာနံ ဥပ္ပဇ္ဇနမဟိစ္ဆတာ ဝုတ္တာ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၁၂။

ဥပ္ပဇ္ဇနလက္ခဏ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+လက္ခဏ] ဖြစ်ခြင်း လက္ခဏာရှိသော။ အာရောဂျသမ္ပဒါဒီနိ ပဋိစ္စ ဥပ္ပဇ္ဇနလက္ခဏသာ မာနသာ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၉ရ။

ဥပ္ပဇ္ဇနဝါရ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ဝါရ] ဥပ္ပဇ္ဇနဝါရ။ (ဖြစ်ပြီး, ဖြစ်ဆဲ, ဖြစ်လတ္တံ့သော အနုသယ တို့ကို ဟောကြားရာ မဟာဝါရကြီး (၇)ပါးတို့ တွင် တစ်ပါးအပါအဝင်ဖြစ်သော ဝါရ။) ယေသံ ပန သတ္တာနံ့ မဟာဝါရာနံ...ဥပ္ပဇ္ဇနဝါရော ဓာတု–ဝါရောတိ။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၃၁ရ(–၃၂၅၅၊၃၃ဝ။ မဟာနိ၊ ဋီ။၂ဝ၆။ မူလဋီ၊၃။၁၄၂။ အနုဋီ၊၃။၁ဧ၆။)

ဥပ္ပဇ္ဇနဝိကာရပဋိကွေ့ပဝဒ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနဝိကာရ ပဋိကွေ့ပ+ပဒ] ဖြစ်တတ်သောဖောက်ပြန်မှုကို ပယ်ခြင်းကို ပြသောပုဒ်။ သမ္ဗမေတံ ဗဟုကွတ္တုံ ဘုဇ္ဇနပစ္စယာ ဥပ္ပဇ္ဇနဝိကာရပဋိကွေ့ပဝဒံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ဧ၆။ (နိဿျ၊ဟ။၂၂၅–၌ ဥပ္ပဇ္ဇန–ဝိကာရပဋိကွေ့ပဝရံ=ဖြစ်တတ်သော ဖောက်–ပြန်မှုကို ပယ်မြစ်ခြင်းလျှင် လိုရင်းပဓာနရှိ၏–ဟု အနက်ပေးသည်။)

ဥပ္ပဇ္ဇနဝိတက္က (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ဝိတက္က] ဖြစ်သော–အကြံအစည်–ဝိတက်။ ဧဝံ အနဝညာ'တ–ဘာဝပတ္ထနာယ သဒ္ဓိံ ဥပ္ပဇ္ဇနဝိတက္ကော။ အဘိ၊ ဋီ၂၂။၄ရ၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနဝိပါက (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ဝိပါက] ဖြစ်လတ္တံ့ သော အကျိုးရှိသော။ ကပ္ပသဟဿာတိက္ကမေ အဝဿံ ဥပ္ပဇ္ဇနဝိပါကတ္တာ...ဝုစ္စတိ။ အနုဋီ၊ ၁။၁ဝဝ။

ဥပ္ပဇ္ဇနဝိသိဋ္ဌမနနကိစ္စ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ဝိသိဋ္ဌ မနနကိစ္စ] ဖြစ်သော အထူးသဖြင့်သိခြင်းကိစ္စ။ မနောဝိညာဏတော ဥပ္ပဇ္ဇနဝိသိဋ္ဌမနနကိစ္စာနံ အဘာဝတော မနောမတ္တာ ဓာတု မနောဓာတု။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၂၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနဝိသေသ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ဝိသေသ] ဖြစ် သောအထူး။ ပုဗ္ဗနိမိတ္တဘာဝေနာတိ ဧတေန အဘိဏှတိယံ မမ္မတာဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနဝိသေသာ သဗ္ဗဟောမိသတ္တာနံ သာဓာရဏာတိ ဒသေတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁ဝ၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနသညာ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနာ+သညာ] ဖြစ်သော သညာ။ နိလံ နီလန္တိ ဥပ္ပဇ္ဇနသညာပိ ဝဋ္ဋတိ–ယေဝ။ သံ၊ဋီ၂။၂။၂၆ဧ။ (–သံ၊ဋီ၂။၂။၂၃၆–ရ။)

ဥပ္ပဇ္ဇနသဒ္ဒ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+သဒ္ဒ] ဥပ္ပဇ္ဇနသဒ္ဒါ။ ဧဝဋ္ဌိ သတိ ဥပ္ပဇ္ဇနသဒ္ဒေန ဥပ္ပန္နသဒ္ဒေန ဝိယ သဗ္ဗေ ပဝတ္ထမာနဘာဝါ သင်္ခါတာ ဟောန္တိ။ အနုဋီ၊၃။၂၄၄။

ဥပ္ပဇ္ဇနသဒ္ဒါ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနာ+သဒ္ဒါ] ဖြစ်သော သဒ္ဒါ။ သဒ္ဒါတိ အပရာပရံ ဥဗ္ဗဇ္ဇနသဒ္ဒါ။ သံ၊ ဋီ၂။၂။၅ဝ။ (–သံ၊ဋီ၂။ဧ၆။)

ဥပ္ပဇ္ဇနသဘာဝ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+သဘာဝ] ဖြစ် ခြင်းဟူသော တူသောအတို့ရှိသော၊ ဖြစ်ခြင်း သဘောရှိသော။ ဥပ္ပတ္တိယောဂ္ဂန္တိ ဥပ္ပတ္တိယာ ယောဂ်၊ ဥပ္ပဇ္ဇနသဘာဝတန္တိ အတ္ထော။ အနုဋီ၊ ၃။၁ဧ၅။

ဥပ္ပဇ္ဇနသဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+သဘာဝ] (၁)

ဖြစ်ခြင်းသဘော။ (တိ)(၂) ဖြစ်ခြင်းသဘော ရှိသော။ (၁) ဥပ္ပဇ္ဇမာနာတိ ဝါ တဏှာယ တတ္ထ ဥပ္ပဇ္ဇနသီလတာ ဥပ္ပဇ္ဇနသဘာဝေါ, ဥပ္ပဇ္ဇနသမတ္ထတာ ဝါ ဝုတ္ထာ။ အနုဋီ၂။ရ၄။ (တိ)(၂) နိဗ္ဗတ္တနသဘာဝန္တိ ဟေတုပစ္စယေဟိ ဥပ္ပဇ္ဇနသဘာဝံ။ သံဋီ၂။၂၉၁။

ဥပ္ပဇ္ဇနသမတ္ထ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+သမတ္ထ] ဖြစ်ခြင်းဂုဏ် စွမ်းနိုင်သော။ အထက်ပုဒ် (၁) ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇနသမယ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+သမယ] ဖြစ်ရာ-အခါ၊ ဖြစ်သောအခါ။ စိတ္တုပ္ပါဒသမယေတိ စိတ္တဿ ဥပ္ပဇ္ဇနသမယေ။ အနုဋီ၁။၆၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနသီလ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+သီလ] ဖြစ်ခြင်းအလေ့-ဖြစ်လေ့ဖြစ်ထ-ရှိသော။ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာတိ ဥပ္ပဇ္ဇနသီလာ။ ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။၃၁၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနသုခ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+သုခ] ဖြစ်သော ချမ်းသာ။ မိဒ္ဓေန နိဒ္ဒါယနေန ဥပ္ပဇ္ဇနသုခံ မိဒ္ဓသုခံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၁။၆၂။

ဥပ္ပဇ္ဇနာကာရ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+အာကာရ] ဖြစ်သော-ဖြစ်ပုံ-အခြင်းအရာ။ တာသမ္ပိ ကာမ-ဝိတက္ကာဒီနံ ဝိယ ဥပ္ပဇ္ဇနာကာရော ဝေဒိ-တမ္ဗော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၆၈-၉။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁ရ၊။

ဥပ္ပဇ္ဇနာကာရဒဿန(နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနာကာရ+ဒဿန] ဖြစ်သော-ဖြစ်ပုံ-အခြင်းအရာကို-ပြခြင်း-ပြကြောင်း စကား။ ကရိယန္တိ တသ္မိ ခဏေ ဥပ္ပဇ္ဇနာကာရဒဿနံ။ ဝိမတိ၁။ ၂၄၄။ (-သံ၊ ဋီ၂။၉၀။)

ဥပ္ပဇ္ဇနာနုပုဗ္ဗိသန္ဓဿန (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနာနုပုဗ္ဗိ+သန္ဓဿန] ဖြစ်သောအစဉ်-ဖြစ်စဉ်-ကို ကောင်းစွာပြခြင်း။ တတ္ထ တတ္ထ ဘဝေ အတ္ထဘာဝဿ ဥပ္ပဇ္ဇနာနုပုဗ္ဗိသန္ဓဿနတ္ထဉ္စ အနုလောမဒေဿနာ ပဝတ္ထာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၂။ ၂၄၄။

ဥပ္ပဇ္ဇနာနုသယ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+အနုသယ] ဖြစ်သော အနုသယ။ ဥပ္ပဇ္ဇနာနုသယာနံ နိန္နာ-နာကရဏတ္ထာ ဝေ ... ဝိဘင်္ဂေ အာဂတံ။ အနုဋီ၃။၁၉၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနာရဟ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+အရဟ] ဖြစ်ခြင်းဌာ-ဖြစ်-ထိုက်သော။ ဥပ္ပဇ္ဇနာရဟံ အဟိတံ ဒုက္ခာဝဟံ သံကိလေသမမ္ပိ အပနေတ္ဝာ။ ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။၆ရ၊(-၁ရ၁၊ ၂၁၉၊ ၂၄ရ။ အပ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁ ၂၃။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၁ရ။)

ဥပ္ပဇ္ဇနာရဟာယတနဝိသယ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇနာရဟာယတန+ဝိသယ] ဖြစ်ထိုက်သော အာယတနလျှင်-အာရုံ-အရာ-ရှိသော။ တသ္ဝတသ္ဝ ဟိ ဘဝသ္ဝ မူလကာရဏဘူတာ တဏှာ တသ္မိ တသ္မိ ဘဝေ ဥပ္ပဇ္ဇနာရဟာယတန-ဝိသယာပိ နာမ ဟောတိ။ အနုဋီ၁။၁၅ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၂။ ၂။ရ၉။

ဥပ္ပဇ္ဇန္တ (တိ) [ဥ+ပဒ+ယ+အန္တ] ဖြစ်-ပွင့်-သော၊သူ။ အန္ဓာ စက္ခု အလဘိသု၊ ဥပ္ပဇ္ဇန္တမ္ပိ နာယကော။ အပ၊ ၂။၄၄။

ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+အန္တိ] ဖြစ်-ပွင့်-ကုန်၏။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇန္တု (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+အန္တု] ဖြစ်-ပွင့်-စေကုန်သတည်း၊ ဖြစ်စေကုန်လော။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇမာန (နာ) [ဥ+ပဒ+ယ+မာန] (၁) ဖြစ်ခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်သော။ (၁) ဥပ္ပဇ္ဇမာနာရဟ-ကြည့်။ (တိ)(၂) စီဝရဟေတု ဝါ အာဝုသော ဘိက္ခေနော တဏှာ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဒီ၊ ၃။၁၉၁။ (-မ၊၁။၈၅။ မ၊၃။၃၃။ သံ၊၁။ရ၀၊ ၉ရ၊ ၂၅ရ၊၃၃၁။)

ဥပ္ပဇ္ဇမာနက (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇမာန+က] ဖြစ်သော။ တံသဒိသမေဝ ပဗ္ဗဇ္ဇိတာဒီသု ဇဝနံ တဒါ ဥပ္ပဇ္ဇမာနကံ သန္ဓာယ...ဝုတ္တံ။ အနုဋီ၁။ ၂၀၀။

ဥပ္ပဇ္ဇမာနကဒေါသ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇမာနက+ဒေါသ] ဖြစ်သောဒေါသ။ ဒီသုတ အကုသလစိတ္တေသု ဥပ္ပဇ္ဇမာနကဒေါသသ စ အနာဂါမိမဂ္ဂေန ဥစ္ဆေဒံ ဝဒတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၀၅။(ဘာသာဋီကာ၌ ဥပ္ပဇ္ဇနကဒေါသ–ဟုပြင်ထားသည်။)

ဥပ္ပဇ္ဇမာနကဓမ္မ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇမာနက+ဓမ္မ] ဖြစ်သောတရား။ တွေ့ ပန ယထာ အတ္တာနံ အာရဗ္ဘ ဥပ္ပဇ္ဇမာနကဓမ္မာနံ။ အနုဋီ၊၁။၁၉၅။

ဥပ္ပဇ္ဇမာနကဆုတ္ထ (ပုံ) [ဥပ္ပဇ္ဇမာနက+သတ္ထ] ဖြစ်လတ္တံ့သော သတ္ထဝါ။ တတ္ထ ဥပ္ပဇ္ဇမာနက-သတ္ထော။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၄၈။

ဥပ္ပဇ္ဇမာနကာလ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇမာန+ကာလ] ဖြစ်သော–ဖြစ်ရာ–အချိန်အခါ။ ကာလသခ်ိ-တောတိ ဥပ္ပဇ္ဇမာနကာလသခ်ိတော။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၁ရ။

ဥပ္ပဇ္ဇမာနစိတ္ထသမဂီ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇမာနစိတ္ထသမဂီ+ဣ] ဖြစ်ဆဲစိတ်နှင့်ပြည့်စုံခြင်းရှိသော၊ စိတ်၏ဥပါဒကွဏနှင့်ပြည့်စုံသော၊သူ။ စိတ္ထသ ဥပ္ပါဒကွဏေတိ စ ဥပ္ပဇ္ဇမာနစိတ္ထသမဂီ ပုဂ္ဂလော ဝုတ္တော။ မူလဋီ၊၃။၁၅၂။

ဥပ္ပဇ္ဇမာနဒုက္ခ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇမာန+ဒုက္ခ] ဖြစ်လတ္တံ့သောဆင်းရဲဒုက္ခ။ အာယတိ သတ္ထသု အတ္ထ-ဘာဝေသု ဥပ္ပဇ္ဇမာနဒုက္ခသခ်ိတအနတ္ထုပ္ပတ္တိ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၅ရ။

ဥပ္ပဇ္ဇမာနသခ်ိရဂ္ဂဟဏ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇမာနသခ်ိရ+ဂဟဏ] ဖြစ်သောသခ်ိရတရားတို့ကို ယူခြင်း။ ဥပ္ပါဒေါတိ တေန ဥပ္ပဇ္ဇမာနသခ်ိရဂ္ဂဟဏန္တိ "ဥပ္ပဇ္ဇတိ"တိ ဝုတ္တံ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၂၄။

ဥပ္ပဇ္ဇမာနသတ္ထ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇမာန+သတ္ထ] ဖြစ်သောသတ္ထဝါ။ ကာမာဝစရာဒိဘြကာသာ တတ္ထ ဥပ္ပဇ္ဇမာနသတ္ထာနံ ... အဓိဋ္ဌာနဘာဝေန "ဓာတု"တိ ဝုစ္စန္တိ။ မူလဋီ၊၂။၂၃၁။

ဥပ္ပဇ္ဇမာနာကာရ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇမာန+အာကာရ] (၁) ဖြစ်သော–ဖြစ်ပုံ–အခြင်းအရာ။ (၂) ဖြစ်ဆဲအခြင်းအရာ၊ ဖြစ်ဆဲခဏ။ သကအတ္ထဘာဝါ-ဒီသု တဏှာယ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာကာရော ဝေဒိ-တဗ္ဗော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၆။ (သျ–၌ ဥပ္ပဇ္ဇနာကာ-ရော–ဟုရှိသည်။) (၂) ဌိတိ မာ ဟါပုဏန္တု၊ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာကာရေနေဝ ပဝတ္တန္တု၊ တိ အဓိ-ပ္ပါယော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၀၇။

ဥပ္ပဇ္ဇမာနာယတန (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇမာန+အာယတန] ဖြစ်သောအာယတန။ အာယတနာနန္တိ ဇွေ တတ္ထ တတ္ထ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာယတနဝသေန သင်္ခေါ-ဝေဒိတဗ္ဗော။ အဘိ၊ဌ၊၂။၉၀။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၄၀။

ဥပ္ပဇ္ဇမာနာရဟ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇမာန+အရဟ] ဖြစ်ခြင်းငှါ ထိုက်သော။ အာယတိ သတိ ပစ္စယေ ဥပ္ပဇ္ဇမာနာရဟာ သဿတုစ္ဆေဒသခ်ိတာ မိစ္ဆာ-ဒိဋ္ဌိ။ သာရတ္ထ၊၁။၇၅။ (–ဝိမတိ၊၂။၃၀၄။)

ဥပ္ပဇ္ဇရေ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+အန္တိ] ဖြစ်–ပွင့်-ကုန်၏။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဏှိ] ဖြစ်–ပွင့်–ပြီ။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိသု (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဏှိသု] ဖြစ်–ပွင့်-ကုန်ပြီ။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဏှိ] ဖြစ်–ပွင့်–ပြီ။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိတမ္ဘ (နာ) [ဥ+ပဒ+ယ+တမ္ဘ။ ရူ၊နှာ။၃၃၉။] (၁) ဖြစ်ရာ၏၊ ဖြစ်–ဖြစ်သင့်–ဖြစ်ထိုက်–ခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်သင့်–ဖြစ်ထိုက်–သော။ (၁) ယတ္ထကေဟိ တတော ဥပ္ပဇ္ဇိတမ္ဘံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၇၀။ (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိတမ္ဘဝ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇိတမ္ဘ+ဘဝ] ဖြစ်သင့်–ဖြစ်ထိုက်–သောဘဝ။ တတော ပုဗ္ဗေ ဥပ္ပဇ္ဇိ-

ကမ္ဘာဝဝသေန ဘဝိဿန္တိ နာမ။ ဥဒါန၊၆။ ၂၅၃။

ဥပ္ပဇ္ဇိတုံ (ဗျ) [ဥ+ပဒ+ယ+တုံ] ဖြစ်ခြင်းငှါ။ လောကိယလောကုတ္တရာယ ပညာယ ဥပ္ပဇ္ဇိတုံ နဒေန္တိ။ အဘိ၊၆။ ၂။၃၅၅။

ဥပ္ပဇ္ဇိတုကာမ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇိတုံ+ကမ+ဏ] ဖြစ်ခြင်းငှါအလိုရှိသော၊သူ။ ကတ္တာ နု တွံ ဘိက္ခုနိ ဥပ္ပဇ္ဇိတုကာမာ။ သံ၊ဘ။၁၃၄။ (–ဝိ၊၆။ ၂။၁၀၈။)

ဥပ္ပဇ္ဇိတ္ဝာ[1] (ကြို) [ဥ+ပဒ+ယ+အာ။ အာကို တ္ဝ ပြု] ဖြစ်–ပွင့်–ပြီး။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိတ္ဝါ[2] (ကြို) [ဥ+ပဒ+ယ+ဏိ။ ဏိ ကို အာ ပြန်] ဖြစ်–ပွင့်–ကုန်ပြီ။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိတ္ဝာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ပဒ+ယ+တ္ဝာ] ဖြစ်၍။ ဥပ္ပဇ္ဇိတ္ဝာ နိရုဒ္ဓန္တိ၊ တေသံ ဝူပသမော သုခေါ။ ဒီ၊၂။ ၂ ၉၊ ၁၆၁။ သံ၊ဘ။ ၆၊ ၁၆၀၊ ၂ ၀ ၂။ (–အဘိ၊ ၀။ ၂ ၁ ၃။ အဘိ၊ ဝိ။ ၁။ ပဋိသं။ ၅ ၅။)

ဥပ္ပဇ္ဇိဿတိ (ကြို) [ဥ+ပဒ+ယ+ဿတိ] ဖြစ်–ပွင့်–လတ္တံ့။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိဿန္တု (ကြို) [ဥ+ပဒ+ယ+ဿန္တု] ဖြစ်–ပွင့်–လတ္တံ့. စေကုန်သတည်း။ ဖြစ်လတ္တံ့. စေကုန်လော။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိဿမာန (တိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဿမာန။ မောက်၅။ ၆ရ။ နိရုတ္တိ၊ နာ။ ၅ ၂ ၄။] ဖြစ်လတ္တံ့သော။ အနာဂတကာလဘေဒေ ဥပ္ပဇ္ဇိဿမာနေ သန္ဓိ–ဌာနံ ကတ္တာ အညဿ စ ဥပ္ပဇ္ဇိဿမာနတာဝ ပုစ္ဆိတာ။ မူလဋီ၊ ၃။ ၁ ၆ ၀။

ဥပ္ပဇ္ဇိဿသိ (ကြို) [ဥ+ပဒ+ယ+ဿသိ] ဖြစ်–ပွင့်–လတ္တံ့။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိဿာမ (ကြို) [ဥ+ပဒ+ယ+ဿာမိ] ဖြစ်–ပွင့်–ကုန်လတ္တံ့။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိ (တိ) [ဥ+ပဒိပါဒိ] အစဉ်မဟုတ်။ ဗုဒ္ဓံ ပစ္စက္ခာမိ"တိ ဝတ္တုကာမော ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိယာ "ဓမ္မံ ပစ္စက္ခာမိ"တိ ဝါ ... ဝဒေယျ။ ဝိ၊ ၆။ ၁ ၁ ၄။ (–ဝိ၊ ၆။ ၂ ။ ၁ ၄ ၊ ၈ ၈။ ကခ်ိ။ ၂ ၈ ၂။ အံ၊ ၆။ ၂ ။ ၂ ၄ ။)

ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိုအာကာရ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိ+အာကာရ] အစဉ်မဟုတ်သော–အခြင်းအရာ–အပြား။ ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိုအာကာရေနာ(မ၊ ၆။ ၂ ။ ၂ ၇ ၄)တိ ပဌမံ သံကိလေသဓမ္မေ ဒဿေတ္တာ ပစ္ဆာ ဝေါဒါန–ဓမ္မဒဿနံ သတ္တု ဒေသနာပဋိပါဒိ၊ ယထာ ဝါမံ မုဠ၊ ဒက္ခိဏံ ဂဏှာတိ၊ တထာ ဥပ္ပဇ္ဇိ–ပါဒိုပကာရေန။ မ၊ဋီ၊ ၂ ။ ၂ ၉ ၅ ။

ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိုကသုတ္တ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိုက+သုတ္တ] အစဉ်မဟုတ်သောအားဖြင့်ဟောအပ်သော သုတ်၊ ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိုကသုတ်။ (အခြားသုတ်တို့၌ ဣန္ဒြေငါးပါးကို သုခိန္ဒြေ, ဒုက္ခိန္ဒြေ–စသော အစဉ်ဖြင့် ဟောတော်မူသကဲ့သို့ ဟောတော်မမူဘဲ ဒုက္ခိန္ဒြေ, ဒေါမနဿိန္ဒြေ–စသည်ဖြင့် အစဉ်မဟုတ်သောအားဖြင့် ဟောတော်မူသောသုတ်။ သံ၊ ၃။ ၁ ၈ ၈–၁ ၉ ၀ ။) အဒေသိတ–တ္တာတိ သေသသုတ္တာနိ ဝိယ "သုခိန္ဒြိယ"နှင့်–အာဒိနာ အဒေသိတတ္တာ ဣဒံ ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိုက–သုတ္တံ နာမ။ သံ၊ဋီ၊ ၂ ။ ၄ ၉ ၇ ။

ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိုဓာတုက (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိ+ဓာတုက] အစဉ်အတိုင်းမဟုတ်သော–အစဉ်မကျသော–ဓာတ်ရှိသော။ (မ၊ ၃။ ၂ ၈ ၂–ဓာတုဝိဘင်သုတ်၏ ဥဒ္ဒေသ၌ (၁) ဆဖဿာယတနော (၂) အဋ္ဌာရသ–မနောပဝိစာရော (၃) စတုရာဓိဋ္ဌာနော (၄) ယတ္ထ ဌိတံ မညဿ ဝါ ... ဝုစ္စတိ (၅) ပညံ နပ္ပမဇ္ဇေယျ...သိက္ခေယျ–ဟု မာတိကာစဉ်တော်မူ၏။ နိဒ္ဒေသတွင် စတုရာဓိဋ္ဌာန၏ အကျယ်ကို ဟောတော်မူပြီးနောက် အစဉ်အတိုင်း ယတ္ထ ဌိတံ မညဿ ဝါ...ဝုစ္စတိ–၏ အကျယ်ကို ဟောသင့်လျက် ဟောတော်မမူဘဲ ခုန်ကျော်၍

ဝည် နပ္ပမဇ္ဇေယ္မ...သန္ဓိမေဝ သိက္ခေယ္မ–၏ အကျယ်ကို ဓာတ်ခြောက်ပါးဖြင့် ဝေဘန်ဖန်၍ ဟောတော်မူသည်ကို ရည်ရွယ်၍ "ဥပ္ပဇ္ဇိ–ပါဒိုကဓာတုက" ဟုဆိုလိုသည်။) ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိ–ဓာတုက(မဋ္ဌ၊၄။၂၀၈)နှင့် အယထာနုပုဗ္ဗိက်။ မ၊ဋီ၊၃။၃၉၈။

ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိ+နိဒ္ဒေသ] အစဉ်မဟုတ်သဖြင့်ညွှန်ပြခြင်း။ (ဉာဏေန အဝိဇ္ဇာယ၊ ပါမောဇ္ဇေန အရတိယာ(ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၄ရ)တွင် ဉာဏေန အပိုဒ်ကို နောက်မှညွှန်ပြ သင့်လျက် ရှေ့ဦးညွှန်ပြခြင်းကို ဆိုလိုသည်။) ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိနိဒ္ဒေသော ဝန နိဝရဏသဘာဝါယ အဝိဇ္ဇာယ ဟေဌာနိဝရဏသုပိ သင်္ဂဟဒဿ–နတ္ထန္တိ ဒဋ္ဌမ်။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ရ။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၃၀ရ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၀၂။)

ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိပကာရ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိ+ပကာရ] အစဉ်မဟုတ်သောအပြား။ ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိအာကာရ–ကြည်။

ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိဝစန (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိ+ဝစန] အစဉ်မဟုတ်သော–အစဉ်မကျသော–အစဉ်လွဲမှားသော–စကား။ အစဉ်မဟုတ်သဖြင့် ဆိုခြင်း။ "အမ္မလဋ္ဌိကာယ် ရာဇာဂါရကေ"တိ ဝတ္ထုဗ္ဗေ "ရာဇာဂါရကေ အမ္မလဋ္ဌိကာယ"နှင့် ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိ–ဝစနေနပိ ဗ္ဟုမမတ္ထံ ဒီပေတိ။ ဝဇိရ။၂၃။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁ရ၄။ မူလဋီ၊၂။၃ရ၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁ရ၅။)

ဥပ္ပဇ္ဇေတ္တာ (ကြိုဝိ)[ဥ+ပဋ+ဏေ+တ္တာ] ခွဲ၍။ လုဋ္ဌိ–တ္တာတိ တတော မ်ိသမေဝ နိရဝေသေသံ ဥပ္ပဇ္ဇေ–တ္တာ။ ဝိမတိ၊ ၂။၂၃၂။ (သံဋီ၊ ၂။၁၁၄–၌ လုဋ္ဌိတ္တာတိ ဥပ္ပါဒေတ္တာ–ဟုရှိ၏။ ဤ၌လည်း ဥပ္ပါဒေတ္တာ–ရှိသင့်သည်။ ဥပ္ပါဒေတ္တာ–လည်းကြည်။)

ဥပ္ပနုဘဏိတ (တိ) [ဥပန+ဘဏိတ] တစ်ဝက်တစ်ပျက်ပြောဆိုအပ်သော။ ဥပ္ပဏ္ဍဘဏိတ–အညဘဏိတာဒိဝသေန ဝိရူပေါ ပလာပေါ ဝိပ္ပလာပေါ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၂၂၁။ (ဥပနုဘဏိတ–ဟုရှိသင့်သည်။ ဥပနု–ကြည်။)

ဥပ္ပဏ္ဍနာ (တိ) [ဥ+ပဋိ+ယု။ နီတိ၊ဓာ။၂၉၈။ ဥပ္ပဏ္ဍန+ဗ္ဟုတ္ထိ ဓာ] (၁) ပြက်ရယ်ပြု–ပြောင်လှောင်ပျက်ချော် သရော်–ကျီစယ်–ခြင်း။ (တိ)(၂) ပြက်ရယ်ပြု–ပြောင်လှောင်ပျက်ချော် သရော်–ကျီစယ်–ကြောင်းဖြစ်သော။ (၁) ဒီပနာတိ ... ဥပ္ပဏ္ဍနာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၆၆။ (–မိလိန္ဒ။၃၃၈။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂၉။) (တိ)(၂) ဆောက်ပုဒ်ကြည်။

ဥပ္ပဏ္ဍနကထာ (တိ) [ဥပ္ပဏ္ဍနာ+ကထာ] ပြက်ရယ်ပြု–ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်–ကြောင်းဖြစ်သောစကား။ ဥပ္ပဏ္ဍေတိတိ ဥပ္ပဏ္ဍ–နကထံ ကထေတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၉၉။

ဥပ္ပဏ္ဍနဇာတိက (တိ) [ဥပ္ပဏ္ဍနာ+ဇာတိ+က] ပြက်ရယ်ပြု–ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်–ခြင်းသဘောရှိသော။ သဓယမာနရူပါတိ ဥပ္ပ–ဏ္ဍနဇာတိကံ ဝစနံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂၈၉။

ဥပ္ပဏ္ဍယမာန (တိ) [ဥ+ပဋိ+ဏယ+မာန] ပြက်ရယ်ပြု–ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်–သော၊သူ။ အထ နံ သဟာယကစောရော အတ္ထနော ဘရိယာယ သဒ္ဓိ ဥပ္ပဏ္ဍယမာနော ... အာဟ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၉။

ဥပ္ပဏ္ဍိတ (တိ) [ဥ+ပဋိ+တ] ပြက်ရယ်ပြု–ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်–အပ်သော၊သူ။ အာဝုသော ဗ္ဟုမေသံ ဌေကလောမာနံ ကာရဏာ မနုဿေဟိ ဥပ္ပဏ္ဍိတောတိ။ ဝိ၊၁။၃၄၀။ (–မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၁၁။)

ဥပ္ပဏ္ဍိယမာန (တိ) [ဥ+ပဋိ+ယ+မာန] ပြက်ရယ်ပြု–ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်–အပ်

သောဟူ။ တေဟိ မနုဿေဟိ ဥပ္ပဏ္ဏိယ-မာနော မဂ္ဂံ အဟောသိ။ ဝိ၊ဝ။၃၄၀။ (–ဝိ၊ ၂။၄ဖ၁။ ဝိ၊ဝ။၄၀ရ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၅၉။)

ဥပ္ပဏ္ဏ (ပု) [ဥ+ပဎိ+ဥ။ ဥ+ပဏ္ဏ။ ပဏ္ဏ-ကြည့်] အလွန်ဖျော့တော့သော–ဝါဖျော့ဖျော့-အဆင်း။ ဥပ္ပဏ္ဏပဏ္ဏကဇာတ–ကြည့်။

ဥပ္ပဏ္ဏက (တိ) [ဥပ္ပဏ္ဏ+က။ ထိ–ဌ ဥပ္ပဏ္ဏကိ] အလွန်ဖျော့တော့သောအဆင်းရှိသော၊ကိုယ်, သူ။ ဥပ္ပဏ္ဏကိ(ပေတ။၁၃၉)ဿ ဥပ္ပဏ္ဏကဇာတ်။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၆ရ။

ဥပ္ပဏ္ဏကဇာတ(တိ) [ဥပ္ပဏ္ဏက+ဇာတ] ဖြစ်သော အလွန်ဖျော့တော့သောအဆင်းရှိသော၊သူ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပဏ္ဏကိ (ထိ) [ဥပ္ပဏ္ဏ+က။ ဗာဟိတ္ထိ၏ ပစ္စည်း] ဖျော့တော့သောကိုယ်အဆင်းရှိသော၊သူမ (ပြိတ္တာမ)။ ဥပ္ပဏ္ဏက–ကြည့်။

ဥပ္ပဏ္ဏပ္ပဏ္ဏက (တိ) [ဥပ္ပဏ္ဏပဏ္ဏ+က] အလွန်ဖျော့တောဝါဝင်းသောအဆင်းရှိသော၊သူ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပဏ္ဏပ္ပဏ္ဏကဇာတ (တိ) [ဥပ္ပဏ္ဏပဏ္ဏက+ဇာတ။ စလင်းဂဏ္ဌိ။ ၂၀၆] ဖြစ်သော အလွန်ဖျော့တော့ဝါဝင်းသောအဆင်းရှိသူ၏ အဖြစ်ရှိသော၊(ဘာသာဌီ။) အလွန်ဖျော့တော့လွန်းသောကိုယ်ဇာဆင်းရှိသော၊သူ။ ဥပ္ပဏ္ဏပ္ပဏ္ဏက-ဇာတော(ဝိ၊ဘ။၂၂)တိ သဗ္ဗာတုပ္ပဏ္ဏပ္ပဏ္ဏက-ဘာဝေါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။၁ရ၂။ (–ဝိ၊ဘ။၂၂၀။ ဝိ၊၂။ခုရ။ ဝိ၊ခု။ရ၀၊၂၉၀။ မ၊၂။ ခု၂ခု။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဘ။၅ခု။ ခုဒ္ဒက၊ ဋ္ဌ။၂၀၀။ အံ၊ဋီ၊ဘ။ခရ၉။)

ဥပ္ပဏ္ဏေတိ (တိ) [ဥ+ပဎိ+ဏော+တိ။ နီတိ၊ဓာ။ ၂၉၈] ပြက်ရယ်ပြု–ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်–ကျီစယ်–၏။ ဥပ္ပဏ္ဏေတိ(အံ၊၂။ဂ၀။ အဘိ၊ပု။ဘရရ)တိ ဥပ္ပဏ္ဏနကထံ ကထေတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ခု။ခု၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ခု။၉၉။ (–ဝိ၊ခု။ခု၀၉။) **ဥပ္ပဏ္ဏေန္တိ**—ဝိ၊ဘ။ခရရ။ ဝိ၊ခု။ခု၈၂။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ခုခု။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ခုခု။ **ဥပ္ပဏ္ဏိမှာ**—ပေတ၊ ဋ္ဌ။ခ၆၂။ **ဥပ္ပဏ္ဏေသိ**—မ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၅။ ထေရီ၊ ဋ္ဌ။၂ခ၀။ **ဥပ္ပဏ္ဏေ သုံ**—ဝိ၊ဘ။ခုဂ၀။ ဝိ၊၂။ခ၆၅။ ဝိ၊ခု။ဂ၀ရ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၆။ **ဥပ္ပဏ္ဏေသဿန္တိ**—သံ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ခ၆၅။

ဥပ္ပဏ္ဏေတုံ (ဗျ) [ဥ+ပဎိ+ဏော+တုံ] ပြက်ရယ်ပြု–ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်–ခြင်းငှါ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပဏ္ဏေတုကာမ (တိ) [ဥပ္ပဏ္ဏေတုံ +ကမ+ဏ] ပြက်ရယ်ပြု–ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်–ခြင်းငှါ အလိုရှိသော၊သူ။ ရာဇာ "ကိ တေ ဥပ္ပဏ္ဏေတုကာမော ဘဏတိ"တိ နု သုဏာတိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။၅၅။ အပ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ခ၆၆။

ဥပ္ပဏ္ဏေတ္ဝာ(ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဎိ+ဏော+တ္ဝာ] ပြက်ရယ်ပြု–ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်–၍။ သာတံ ဥပ္ပဏ္ဏေတ္ဝာ ဂဏ္ဍိတုံ နု ဗ္ဗစ္ဆိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ဘ။၂ဘ။ (–ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ခရ၅။ အံ၊ဋီ၊ဘ။ရ၂။)

ဥပ္ပဏ္ဏေန္တ (တိ)[ဥ+ပဎိ+ဏော+အန္တ] ပြက်ရယ်ပြု–ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်–လိုသော၊သူ။ တေ တံ ဗြာဟ္မဏံ ဥပ္ပဏ္ဏေန္တာ အာဟံသု။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ခရ။ (–ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂ရ၉။ အံ၊ဋီ၊ဘ။၅ဘ။ မူလဋီ၊၂။ဂ၀။)

ဥပ္ပတ (ကြိ) [ဥ+ပတ+အ+ဟိ] ခုန်တက်–ပျံသန်း–လော။ ဥပ္ပတတိ(၁)–ကြည့်။

ဥပ္ပတတိ (ကြိ) [ဥ+ပတ+အ+တိ] (၁) ခုန်တက်–ပျံတက်–ပျံသန်း–၏။ (၂) ကျ၏။ (၃) အထက်သို့ညွှတ်၏။ အားထုတ်၏။ (၄) အနီးဌ်ကျရောက်–အနီးဌ်တည်စေ၏။ ဖြစ်စေ–တိုးပွားစေ–၏။ (၁) အာကာသံ ဝါ ဥပ္ပတတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။၂ရရ။ ဒေ့တိတိ ဥပ္ပတတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ခ၆၆။

မ၊ဌ၊၂။၁၁ရ။ (–အံ၊ဌ၊၂။၂၉၂။) **ဥပ္ပတန္ဆိ**–အပ၊၂။၉၈။ ဇာ၊၁။၂၉ရ။ သံ၊ဌ၊၁။၂၁၉။ **ဥပ္ပတ**–ဇာ၊ဌ၊၃။၂၀၈။ **ဥပ္ပတေ**–(ယျေ ကိုပြေ) ထေရ။၂၃ဖ။ ဇာ၊၁။၃၄၀။ ဇာ၊၂။၁၃ဖ။ ထေရ၊ဌ၊၁။၂၁၃။ ဇာ၊ဌ၊၄။၄ဖ၅။ **ဥပ္ပတေ ယျ**–မ၊၃။၁၉၈။ **ဥပ္ပတေယျုံ**–မ၊၃။၁၉ဖ။ **ဥပ္ပတိ**–မ၊ဌ၊၄။၂၀၄။ အပ၊ဌ၊၂။၂၉ဖ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၂၀၈၊၂၃၉။ **ဥပ္ပတိသာမိ**–မ္ဟေ၊ဌ၊၂။၁၃၁။ (၂) ဥပ္ပတတိတိ ဥပ္ပါတော။ သံ၊ဌီ၊၁။၉၉။ (၃) ဥပ္ပတေ(ထေရ။၂၃ဖ)တိ ဥဏ္ဍမေယျ၊ ... ဥသုဏ္ဍေယျ။ ထေရ၊ဌ၊၁။၂၁၃။ (၄) ဥပ္ပတေ (ထေရ။၂၃ဖ)တိ ... ဥပဌ္ဌာပေယျ ဥပ္ပါဒေယျ ဝေနေယျ။ ထေရ၊ဌ၊၁။၂၁၄။

ဥပ္ပတန (နာ) [ဥ+ပတ+ယု] (၁) ဖြစ်ခြင်း။ (၂) ခုန်–ခုန်တက်–ပျံတက်–ခြင်း။ (၃) ကျခြင်း။ (၁) ဥပ္ပတ္တိယဏ္ဍောပ္ပတနံ။ ဓာန်။၁၁၂ရ။ (၂) မန္ဒပညဿ သခေါ်ပဒေသနာ သသကဿ ဥပ္ပတနံ ဝိယ ဟောတိ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၁။ (–ဓမ္ဓ၊ဌ၊၂။၁၃၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၀၂။ အံ၊ဌီ၊၂။၁၂။) (၃) ဥပ္ပတိတန္ဆိ ဥပ္ပတနံ။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၁။၃ရ၀။

ဥပ္ပတနာကာရ (ပု) [ဥပ္ပတန+အာကာရ] ပျံတက်–ပျံသန်း–သောအခြင်းအရာ။ တာပသော အကာသေ ဥပ္ပတနာကာရံ ဒဿေတွာ သမုဒ္ဒေ ပတိ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၂၉၈။

ဥပ္ပတ(ဏ္ဍ)နာကာရပ္ပတ္ထ (ပု) [ဥပ္ပတ(ဏ္ဍ)နာကာရ+ပတ္ထ] ပျံတက်သော–ပြိုအုံ့သော–အခြင်းအရာသို့ရောက်သော၊ ပျံတက်၍ တည်သကဲ့သို့သော။ သကလနဂရံ ဥပ္ပတနာကာရ–ပ္ပတ္ထံ (ဥပ္ပတ္ထနာကာရပ္ပတ္ထံ) အဟောသိ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၂ရ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၃၂၅။ ဥပ္ပတနာကာရပ္ပတ္ထန္ဆိ ဥပ္ပတိတ္တာ ဌိတံ ဝိယ။ အံ၊ဌီ၊၂။၁၁၉။

ဥပ္ပတန္ဆ (တိ) [ဥ+ပတ+အန္ဆ။ ထိ ၌ ဥပ္ပတန္ဆိ] (၁) (မြေကိုခွဲ၍ ဆထက်သို့) တက်လာ–ထွက်ပေါ်လာ–သော။ (၂) အထက်သို့ညွှတ်–ထောင်လွှားမော်ကြွား–သော၊သူ။ (၃) ခုန်ပေါက်–ခုန်လွှား–သော၊သူ။ (၄) ပျံတက်သော၊သူ။ (၁) ဗီဇံ ဥဗ္ဗတတံ သေဋ္ဌံ။ ဝိဇ္ဇာ ဥပ္ပတတံ သေဋ္ဌာ။ သံ၊ဌ။၃၃၉။ ဥပ္ပတန္ဆာန(သံ၊ဌ၊၁။၉၂)န္ဆိ ပဌဝီ ဘိန္ဒိတ္တာ ဥဋ္ဌဟန္ဆာနံ။ သံ၊ဌီ၊၁။၁၃ဖ။ ဥပ္ပတမာနာတိ ဥပ္ပတန္ဆိ။ သံ၊ဌီ၊၁။၁၃ရ။ (၂) ဥပ္ပတန္ဆေသု နိပတေ။ ထေရ။၂၃ဖ။ ဥပ္ပတ–ဏ္ဆေသူတိ ဥဏ္ဍမဏ္ဆေသု, သတ္ထေသု မာနုဒ္ဓစ္ စ–ထမ္ဘသာရမ္ဘာဒီဟိ အတ္ထုက္ကံသနေန အနုပ–သဏ္ဆေသု။ အထ ဝါ ဥပ္ပတဏ္ဆေသူတိ ဥဋ္ဌ–ဟဏ္ဆေသု၊ ကိလေသေသု ပရိယုဋ္ဌာနဝသေန သီသံ ဥက္ခိပဏ္ဆေသု။ ထေရ၊ဌ၊၁။၂၁၃။ (၃) ဥဒ္ဓံ ဥပ္ပတဏ္ဆော စတ္ထာရိပိ အဋ္ဌပိ ဥသဘာနိ (ဥသဘဋ္ဌာနာနိ) ဥပ္ပတတိ။ သံ၊ဌ၊၂။၂ဖ၂။ အံ၊ဌ၊၂။၂၉၂။ ဣမေ ဂဒြဘာ ကသဠောဒကံ ပိဝိတ္တာ မတ္ထာ ဟုတ္တာ ဝိရဝန္ဆာ ဥပ္ပတန္ဆာ ဝိစရန္ဆိ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၈၈။ (၄) ဧကောပိ "အဟံ အရဟာ"တိ အာကာသေ ဥပ္ပတဏ္ဆော နတ္ထိ။ ဓမ္ဓ၊ဌ၊၂။၁၃၁။ ထေရော...အာကာသေ ဥပ္ပတိ၊ ဥပ္ပတဏ္ဆော စ ပညာသယောဇနာနိ ဥက္ခိပိ။ အပ၊ဌ၊၂။၂၉ဖ။

ဥပ္ပတန္ဆိ (ကြို) [ဥ+ပတ+အ+အန္ဆိ] ခုန်တက်–ပျံတက်–ပျံသန်း–ကုန်၏။ ဥပ္ပတတိ (၁) ကြည့်။

ဥပ္ပတမာန (တိ) [ဥ+ပတ+အ+မာန] ခုန်တက်–ပျံတက်–ပျံသန်း–သော၊သူ။ သာ ဟိ ဥပ္ပ–တမာနာ သမ္ဘာကုသလဓမ္မေ သမုဋ္ဌေတေတိ။ သံ၊ဌ၊၁။၉၂။ ဥပ္ပတမာနာတိ ဥပ္ပတန္ဆိ။ သံ၊ဌီ၊၁။၁၃ရ။ မာနုသိနီ နာမ သကုဏီ စိတ္တပတ္တာ အာကာသေ ဥပ္ပတမာနာ ပက္ခေ ပသာရေတွာ ဂစ္ဆန္ဆိ သောဘတိ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၃ရ၃။

ဥပ္ပတိ (ကြို) [ဥ+ပတ+ဣ] ခုန်တက်–ပျံတက်–ပျံသန်း–ပြီ။ ဥပ္ပတတိ–(၁) ကြည့်။

ဥပ္ပတိတ (နာ) [ဥ+ပတ+တ] (၁) ဖြစ်ခြင်း၊ ကျခြင်း။ (ဥပ္ပါတ–လည်းကြည့်။) (တိ)(၂) ပျံတက်–ပျံသန်း–သောသူ။ (၃) ဖြစ်ပေါ်လာသော။ (၄) ခုန်တက်–ခုန်ကျော်–ထွက်ပေါ်လာသော၊ ခုန်ကျော်၍ ဖြစ်လာသော။ (၁) ဥပ္ပါတန္တိ အသနိပါထာဒီနံ မဟန္တာနံ ဥပ္ပတိတံ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၈၈။ ဥပ္ပတိတန္တိ ဥပ္ပတနံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၃၃၀။ (တိ)(၂) အာကာသေ ဥပ္ပတိတသဒ္ဒေ ပက္ခိနော ပက္ခပ္ပသာရဏံ ဝိယ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၁၅။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၅၈။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၆၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁၃၈။ မဟာနိ၊ဌ။၁၁၀။ (၃) ယော ဝေ ဥပ္ပတိတံ ကောဓံ။ ဓမ္မ။၄၆။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၆။ ဥပ္ပတိတန္တိ ဥပ္ပန်။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၁၉၅။ ဝိမတိ၊၂။၁၀။ (–သံ၊၁။၅၂။ ဇာ၊၁။၁၁၅၁၄၄၊၁ရ၊၁၉၁၊၂၃ရ။ အပ၊၂။၂၄၂။ သုတ္တနိ။၂ရ၉၊၃ရ၂။ နေတ္တိ။၁၂၄၊ ၁၂၅။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၆။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၂၊၃၊၁၃။ ဇာ၊ ဌ၊၄။၁၃၁။ နေတ္တိ၊ဌ။၂၃၄။ နေတ္တိ၊ဝိ။၂၉၉။) (၄) ဝိပစ္စိတုံ ဩကာသကရဏဝသေန ဥပ္ပတိတံ အတိတကမ္မဿ။ မူလဋီ၊၁။၆ရ။ ဥပ္ပတိတကိစ္စ–နိပ္ပါဒနတော ဥပ္ပတိတသဒ္ဒေ “ဥပ္ပတိတ”န္တိ ဝုတ္တံ။ အနုဋီ၊၁။ရ၂။

ဥပ္ပတိတကိစ္စနိပ္ပါဒန (တိ) [ဥပ္ပတိတကိစ္စ+ နိပ္ပါဒန] ခုန်ကျော်၍ဖြစ်ပေါ်လာခြင်းကိစ္စကို ပြီးစေတတ်သော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပတိတသဒ်ဒ (တိ) [ဥပ္ပတိတ+သဒ်ဒ] ခုန်ကျော်–ခုန်တက်–လာသကဲ့သို့ ဖြစ်သော။ (ဘာသာဋီ။) (အတိတ်ကံအများထဲတွင် ဤကံတစ်ပါးသာ ထင်လာသည့်တွက် အများထဲမှ ခုန်ထွက်လာသကဲ့သို့ဖြစ်သော (အတိတ်ကံ။) ဥပ္ပတိတ (၄) ကြည့်။

ဥပ္ပတိတုံ (ဗျ) [ဥ+ပတ+တုံ] ခုန်တက်–ပျံတက်–ပျံသန်း–ခြင်းငှါ။ ဣမေ မဟာသေဋ္ဌိ ဥပ္ပတိတုံ နု ဒေန္တိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၁၃၁။ (–ဇာ၊ဌ၊၁။၂၃၀။)

ဥပ္ပတိတုကာမ (တိ) [ဥပ္ပတိတုံ+ကမ+ဏ] ခုန်တက်–ပျံတက်–ပျံသန်း–ခြင်းငှါအလိုရှိသော၊သူ။ အာကာသေ ဥပ္ပတိတုကာမဿ ပက္ခိနော ပက္ခဝိကွေပေါ ဝိယ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၁၅။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၁။၁၆၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၃ရ။ မဟာနိ၊ဌ။၁၃၀။ (–ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၁၃၁။ သာရတ္ထ၊၃။၃ရ၅။)

ဥပ္ပတိတ္ဝာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပတ+တ္ဝာ] (က) ပျံတက်–ပျံသန်း–ခုန်ကျော်တက်–၍။ (၁) လျှံတက်၍။ (ဂ) အာကာသံ ဥပ္ပတိတ္ဝာ(ဒီ၊ ဌ၊၁။၄၉)တိ အာကာသေ ဥဋ္ဌဟိတ္ဝာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၂၁၂။ ဥပ္ပတိတ္ဝာ(ဒီ၊ဌ၊၂။၃၂၄)တိ ဥဋ္ဌေတ္ဝာ ဥလ္လီယိတ္ဝာ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၆၉။ (–ဒီ၊ဌ၊ ၁။၁၈၆။ မ၊ဌ၊၁။၃၁၉။) (၁) ကာစိ နဒီ ကာလန္တရေန ဥပ္ပတိတ္ဝာ ဂါမနိဂမသီမံ ဩတ္ထရိတ္ဝာ ပဝတ္တတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၃၆။ ကင်္ခာ၊ ဋီ၊သစ်။၁၄ရ။

ဥပ္ပတိတ္ဝာန (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပတ+တ္ဝာန] ပျံတက်–ပျံသန်း–၍။ သဒါ နိပစ္စ သမ္ဘဒ္ဒံ၊ ဥပ္ပတိတ္ဝာန အမ္ဘရံ။ အပ၊၂။၂၁၃။

ဥပ္ပတိဿာမိ (ကြိ) [ဥ+ပတ+ဿာမိ] ခုန်တက်–ပျံတက်–ပျံသန်း–အုံ့။ ဥပ္ပတတိ (၁) ကြည့်။

ဥပ္ပတေ (ကြိ) [ဥ+ပတ+ဧယျ] (၁) ခုန်တက်–ပျံတက်–ပျံသန်း–ရာ၏။ ဥပ္ပတတိ–(၁) ကြည့် (၂) အထက်သို့ညွှတ်ရာ၏။ အားထုတ်ရာ၏။ ဥပ္ပတတိ–(၃) ကြည့်။ (၃) အနီးဌ်ကျရောက်–အနီးဌ်တည်စေ–ဖြစ်စေ–တိုးပွားစေ–ရာ၏။ ဥပ္ပတတိ (၄) ကြည့်။

ဥပ္ပတေယျ (ကြိ) [ဥ+ပတ+ဧယျ] ခုန်တက်–ပျံတက်–ပျံသန်း–ရာ၏။ ဥပ္ပတတိ–(၁) ကြည့်။

ဥပ္ပတေယျုံ (ကြိ) [ဥ+ပတ+ဧယျုံ] ခုန်တက်–ပျံတက်–ပျံသန်း–ကုန်ရာ၏။ ဥပ္ပတတိ(၁)ကြည့်။

ဥပ္ပတ္ထ (တိ) [ဥ+ပ+အပ+တ။ ဥ+ပဒ+တ]

အထက်သို့ရောက်အပ်–ဖြစ်စေအပ်–ဆည်းပူး
အပ်–သော။ ဥပ္ပတ္တေ စ ကတေ ကမ္မေ။
အပ၊၂။၂၇၉။

ဥပ္ပတ္ထာနုပ္ပတ္ထိဒဿနဝါရ (ပု) [ဥပ္ပတ္ထာနုပ္ပတ္ထိ
(ဥပ္ပတ္ထိအနုပ္ပတ္ထိ) ဒဿန+ဝါရ] ဖြစ်ခြင်း
မဖြစ်ခြင်းကို ပြရာဝါရ။ ဒုတိယော တေသံ–
ယေဝ ဓမ္မာနံ ကာမဓာတုအာဒီသု ဥပ္ပတ္ထာ–
နုပ္ပတ္ထိဒဿနဝါရော နာမ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၀။
(–အနုဋီ၊၂။၂၂၅။)

ဥပ္ပတ္ထာရဟ (တိ) [ဥပတ္ထိ+အရဟ] ဖြစ်ခြင်း
ငှါ ထိုက်သော၊ ဖြစ်ထိုက်သော။ ဘူမိလဒ္ဓံ
နာမ တေသု ခန္ဓေသု ဥပ္ပတ္ထာရဟံ ကိလေသ
ဇာတံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၉။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၅။

ဥပ္ပတ္ထိ[1] (ထီ) [ဥ+ပဒ+တိ။ ဓာန်၊ဌိ။၉၀] (၁)
ဖြစ်ခြင်း။ ပြီးစီးဖြစ်ပေါ်လာခြင်း။ (၂) ဖြစ်
ရာဖြစ်ကြောင်းဖြစ်သော။ (၃) ဖြစ်လတ္တံ့သော။
(၁) ပါတုဘာဝေါတိ ဥပ္ပတ္ထိ နိုပ္ပတ္ထိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။
၉၁။ (၂) ဥပ္ပတ္ထိဌာန–ကြည့်။ (၃) ဥပ္ပတ္ထိဒိဝသ
–ကြည့်။

ဥပ္ပတ္ထိ[2] (ထီ) [ဥပ္ပတ္ထိ+ကာရဏ] ဖြစ်ခြင်း၏
အကြောင်း။ ဥပ္ပတ္ထိ အနုသယော တတ္ထ။
ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၈၀။ ဥပ္ပတ္ထိတိ ဥပ္ပတ္ထိကာရဏံ။
ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၈၁။

ဥပ္ပတ္ထိအတ္ထ (ပု) [ဥပ္ပတ္ထိ+အတ္ထ] ဖြစ်ခြင်းဟူ
သောအနက်။ "ဥပ္ပန္နံ ဥဒိတ"နှင့်အာဒီသု
ကေဝလသ္မိံ ပန္နသ္မိံ, ဣတ–သဒ္ဒသ္မိံ စ
ပယောဂေ ဥပ္ပတ္ထိအတ္ထသ္မိံ အနုပလ္ဘနတော,
ဥ–သဒ္ဒသ္မိံ စ ပယောဂေ ဥပလ္ဘနတော
သော ဥပ္ပတ္ထိအတ္ထော ဒီပေတိတိ အာဟ "ဝေ
ဥပ္ပန္နံ ဥဒိတန္တိ တ္ထောပိ"တိ။ အနုဋီ၊၂။၆၂။

ဥပ္ပတ္ထိအရဟ (တိ) [ဥပ္ပတ္ထိ+အရဟ] ဖြစ်ခြင်းငှါ
ထိုက်သော။ အနုသယပ္ပဟာနန္တိ ဆပ္ပဟီန–
ဘာဝေန သန္ဓာနေ အနုအနုသယနကာ
ကာရဏလာဘေ ဥပ္ပတ္ထိအရဟာ အနုသယာ။
သာရတ္ထ၊၁။ရ၆။ (–အနုဋီ၊၂။၁၃၆။)

ဥပ္ပတ္ထိအာကာရဒဿန (ထီ၊နှ) [ဥပ္ပတ္ထိအာကာရ
+ဒဿန] ဖြစ်ပုံအခြင်းအရာကို ပြခြင်း။ တဿ
ဥပ္ပတ္ထိအာကာရဒဿနန္တိ ကဿာ ဝုတ္တံ။ မ၊ဋီ၊
၃၊၃၉။

ဥပ္ပတ္ထိဩကာသဌာန (နှ) [ဥပ္ပတ္ထိဩကာသ+ဌာန]
ဖြစ်ရာအရပ်ဌာန။ ဥပ္ပတ္ထိဩကာသဌာနံ ဟိ
တိဋ္ဌတိ ဇောတိ ဌာနန္တိ ဝုစ္စတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊
၁။၃၄၀။

ဥပ္ပတ္ထိတ (နှ) [ဥပ္ပတ္ထိ+က] (၁) ဖြစ်ခြင်း၏
အကြောင်း။ ဖြစ်ကြောင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်ခြင်း
ရှိသော။ (၁) နိမိတ္တန္တိ ဥပ္ပတ္ထိကံ။ သံ၊ဋီ၊
၂။၂၁၀။ (တိ)(၂) တဗ္ဗ ပန အကာလိကံ
ကဒါစုပ္ပတ္ထိကံ အဌယီ ဟောတူဟိ ဝိပ္ပမုတ္တံ။
မိလိန္ဒ။၁၁၉။

ဥပ္ပတ္ထိကထာ (ထီ) [ဥပ္ပတ္ထိ+ကထာ] ဖြစ်ခြင်း–
ဖြစ်ပုံ–အတ္တုပ္ပတ္ထိ–ကို ပြဆိုသောစကား။
ဝိသာခါယ ဥပ္ပတ္ထိကထာဝ ကထေတဗ္ဗာ။ အံ၊
ဋ္ဌ၊၁။၃၁၂။(–အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁၈။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၄ရ။)

ဥပ္ပတ္ထိကရဏ (နှ) [ဥပ္ပတ္ထိ+ကရဏ] ဖြစ်ခြင်းကို
ပြုခြင်း၊ ဖြစ်အောင်ပြုခြင်း။ ဟေတုကိစ္စံ နာမ
တဿ တဿ ဥပ္ပါဒေတဗ္ဗဿ ဥပ္ပတ္ထိကရဏံ။
အနုဋီ၊၂။၁၃။

ဥပ္ပတ္ထိကာရဏ (နှ) [ဥပ္ပတ္ထိ+ကာရဏ] ဖြစ်ခြင်း
၏ အကြောင်း။ ဣဒံ ပန တဿာ ဥပ္ပတ္ထိ–
ကာရဏံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀၃။ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၃။
ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၁။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၈၁။)

ဥပ္ပတ္ထိကာလ (ပု) [ဥပ္ပတ္ထိ+ကာလ] ဖြစ်ရာ
ကာလ။ ဣဒါနိ တေသံ ဓမ္မာနံ အနုပ္ပတ္ထိကာ
လဿ ဥပ္ပတ္ထိကာလဿ ဒဿေတုံ "နှ တာဝ

သာရိပုတ္တ ဣမေကစ္စေ”တိအာဒိမဟာ။ ဝိ၊ဌ၊ ၁။၁၆၁။ (–သံ၊ဌ၊၂။၂၆၅။ အံ၊ဌ၊၁။၁၆၁။)

ဥပဓိကာလဝိရုဒ္ဓ (တိ) [ဥပဓိကာလ+ဝိရုဒ္ဓ] ဖြစ်ရာကာလအားဖြင့်ဆန့်ကျင်ဘက်ဖြစ်သော။ နိဿယဝိပွယုတ္တာ ဟိ အတ္ထိပစ္စယော ဝိယ ဥပဓိကာလဝိရုဒ္ဓေဟိ ပစ္စယေဟိ ဝိသေသိ တဗ္ဗာ။ မူလဋီ၊၃။၂၃၃။ (–အနုဋီ၊၃။၃၀၉။)

ဥပဓိတ္ထိကမ (ပု) [ဥပဓိတ္ထိ+ကမ] ဖြစ်ခြင်း၏အစဉ်၊ ဖြစ်စဉ်။ ဥပဓိတ္ထိကမော(ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၀၇)တိ ယထာပစ္စယံ ဥပဓိဌာနံ ဥပဓိနပဋိပါဋိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၁၆၃။ (–မဟာ၊၃၊၂၅၂။ အဘိ၊ဌ၊၂။၂၈၊ ၄၄၊၃၁၁။ ပဋိသံ၊ဌ။၁။၃၀။ ပဋိသံ၊ဋီ။၅၄။)

ဥပဓိတ္ထိကမဒဿန (တိ၊နာ) [ဥပဓိတ္ထိကမ+ဒဿန] ဖြစ်စဉ်ကိုပြခြင်း။ ဝေဒန္တိ ဣမိနာ အာမိသ-ဒါယာဒဿ လောဘာဒီနံ ဥပဓိတ္ထိကမဒဿ-နေနေဝ ဣဓ ပါဠိယံ နေသံ ဒေသနာဣတ္ထာမောပိ ဒဿိတောတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ မဟာဋီ၊၁။၂၀၂။

ဥပဓိတ္ထိကမသန္ဓဿန (တိ၊နာ) [ဥပဓိတ္ထိကမ+သန္ဓ ဿန] ဖြစ်စဉ်ကို ကောင်းစွာပြခြင်း။ တတော သဝိရာ ဥပဓိန္တိ၊ တတော ဝိညာဏန္တိ ဝေံ ပဝတ္တိယာ ဥပဓိတ္ထိကမသန္ဓဿနတ္ထံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၂၄၄။ မူလဋီ၊၂။၈၆။

ဥပဓိတ္ထိကမသဟိတ (ပု) [ဥပဓိတ္ထိကမ+သဟိတ] ဖြစ်စဉ်နှင့်တကွဖြစ်သော။ ဝေံ ဥပဓိတ္ထိကမ-သဟိတော အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဝိမတိ၁။၈၂။

ဥပဓိတ္ထိက(ခ)ဏ (ပု) [ဥပဓိတ္ထိ+ခဏ] ဖြစ်ရာ–ဖြစ်ခဏ–ခဏ။ ဘယာဒီနံ ဥပဓိတ္ထိကဏော တသ္မိ-ယေဝ ဌာနေ လဟုဥပဓိနကန္တိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ မူလဋီ၊၂။၂၀၃။ (–ဓမ္မပဒ၊၂။၃၀၄။) ဥပဓိတ္ထိခဏော-ယေဝ ဟိ နိဗ္ဗတ္တိလက္ခဏံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၆ရ။

ဥပဓိတ္ထိကွေတ္ထ (နာ) [ဥပဓိတ္ထိ+ခေတ္ထ] ဖြစ်ရာခေတ်။ စိဝရကွေတ္ထန္တိ စိဝရဿ ဥပဓိတ္ထိကွေတ္ထံ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။၂၂၃။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၆၆။

ဥပဓိတ္ထိဥပဓာ(တိ) [ဥပဓိတ္ထိ+ဥပဓာ] ဖြစ်ခြင်းကိုသိစေတတ်သော။ စက္ခုန္ဒြိယသောတိန္ဒြိယ-ဟဒယဝတ္ထူနံ ဥပဓိတ္ထိဥပဓေန ဣမိနာ ဝစ-နေန။ အနုဋီ၊၁။၁၆၁။

ဥပဓိတ္ထိဌိတိသဏ္ဌာရ (ပု) [ဥပဓိတ္ထိ+ဌိတိ+သဏ္ဌာရ] ဖြစ်ခြင်း, တည်ခြင်း, အသောက်အအုံ။ ဥပ-ဓိတ္ထိဌိတိသဏ္ဌာရာဒိဝသေန လောကံ အက္ခာ-ယတိတိ လောကက္ခာယိကာ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၂၉။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃ရ၆ရ။)

ဥပဓိတ္ထိဌိ(ဋ္ဌိ)တိသံဃာရ (ပု) [ဥပဓိတ္ထိ+ဌိတိ+သံဃာရ] ဖြစ်ခြင်း, တည်ခြင်း, ကောင်းစွာ ဆောင်ခြင်း။ ဥပဓိတ္ထိဌိတိသံဃာရာဒိဝသေန လောကံ အက္ခာယတိတိ လောကက္ခာယိကာ။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၃၉။ အယာထာဝတော ဥပဓိတ္ထိ-ဌိတိသံဃာရာဒိဝသေန လောကော အက္ခာ-ယတိ ဝေနာတိ လောကက္ခာယိကာ။ သံ၊ ဋီ၊၃။၅၄၀။ (ဒီ၊ဋီ၊၁–နှင့် သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁–အလား-တူအဖွင့်တို့၌ ဥပဓိတ္ထိဌိတိသဏ္ဌာရ–ဟုရှိသည်။ အထက်ပုဒ်လည်းကြည့်။)

ဥပဓိတ္ထိဌာန (နာ) [ဥပဓိတ္ထိ+ဌာန] ဖြစ်ရာ–ဖြစ်ကြောင်း–အရပ်။ ဝိဏ္ဏပါတကွေတ္ထန္တိ ပါဏ-ပါတဿ ဥပဓိတ္ထိဌာနံ၊ ခေတ္တံ ဝိယ ခေတ္တံ၊ ဥပဓိတ္ထိ ဌာ, တောနာတိ စ ဥပဓိတ္ထိဌာနံ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၂ရ။ အံ၊ဋီ၊၂။၂ရ၀–၂ရ၁။ (–ဝိ၊ဌ၊၄။ ၁၁ရ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၃၂။ အဘိ၊ဌ၊၃။၃၁ရ။ အနု-ဋီ၊၂။၅ရ။)

ဥပဓိတ္ထိဌာနဒဿန (တိ၊နာ) [ဥပဓိတ္ထိဌာန+ဒဿန] (၁) ဖြစ်ရာအရပ်ကိုပြခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်ရာအရပ်ကိုပြကြောင်းဖြစ်သော။ (၁) အနု-ယာသ စ ဥပဓိတ္ထိ ဌာနဒဿနတ္ထံ အယံ ဝါရော အာရဒ္ဓေ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၃ ၂ရ။(–သံ၊ဋီ၊၂။၅ ၂ ၄။) (တိ)(၂) ဥဒကေတိ ဣဒံ တဒါ အတ္ထနော

ဥပ္ပတ္တိဌာနဒဿနံ။ ဝိမာန၊ဌ။၂၀၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၂၄၈။

ဥပ္ပတ္တိဌာနနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိဌာန+နိဒ္ဒေသ] ဖြစ်ရာအရပ်ကိုညွှန်ပြခြင်း။ ဝိသယနိဒ္ဒေသောတိ ဥပ္ပတ္တိဌာနနိဒ္ဒေသော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၅၂။

ဥပ္ပတ္တိဌာနနိယမန (နာ) [ဥပ္ပတ္တိဌာန+နိယမန] ဖြစ်ရာအရပ်ကိုသတ်မှတ်ခြင်း။ ကတိ ဌာနာနိ ဂစ္ဆတီတိ ကေကာသ ဥပ္ပတ္တိဌာနနိယမနတ္ထံ ပုစ္ဆာ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၃၄၀။

ဥပ္ပတ္တိဌာနပုစ္ဆာ (ထီ) [ဥပ္ပတ္တိဌာန+ပုစ္ဆာ] ဖြစ်ရာအရပ်ကို မေးခြင်း။ သုဝုတ္ထမေတံ ဒိဋ္ဌာနုသ-ယာဒီနံ ဥပ္ပတ္တိဌာနပုစ္ဆာယံ ... ဝိသဇ္ဇိတတ္တာ။ အနုဋီ၊၃။၂၀၀။

ဥပ္ပတ္တိဌာနဝါရ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိဌာန+ဒေသိတ+ဝါရ] ဖြစ်ရာဌာနအားဖြင့် ဟောအပ်သော အလှည့်အကြိမ်။(ဘာသာဋီ။) တေသံယေဝ ဥပ္ပတ္တိဌာနသ ဒေသိတတ္တာ ဥပ္ပတ္တိဌာနဝါရော နာမ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၃၁၆။

ဥပ္ပတ္တိဒဿန (ထီ၊နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+ဒဿန] (၁) ဖြစ်ခြင်းကို ပြခြင်း။ (တီ)(၂) ဖြစ်ခြင်း-ဖြစ်ပေါ်လာပုံ-ကို ပြတတ်သော။ ဗ္ဟတော ပရံ ဖဿပဌမကာနံ ဥပ္ပတ္တိဒဿန ဝသေန ပဌ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၄ရ။ (တီ)(၂) "ဟောဓိသတ္တသ ကိရာ" တိအာဒိကံ ပေါက္ခရဏီနံ ဥပ္ပတ္တိဒဿနံ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၁ဂ-၉။

ဥပ္ပတ္တိဒီဝသ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ဒီဝသ] ဖြစ်လတ္တံ့သောနေ့(မြန်မာပြန်)။ ဥတုပန်းပွင့်လတ္တံ့သောနေ့။ အထ သက္ကော ဒေဝါနမိန္ဒော ဥပ္ပတ္တိ-ဒီဝသံ ဝိဂဏေတ္တာ ဒုက္ခလသာ တာပတသ အာရောစေသိ။ မိလိန္ဒ။၁၃၀။

ဥပ္ပတ္တိဒီပန (တီ) [ဥပ္ပတ္တိ+ဒီပန] ဖြစ်ခြင်းကို-ပြတတ်-ပြကြောင်းဖြစ်-သော။ ပုဂ္ဂလဝသေန ခန္ဓာနံ ဥပ္ပတ္တိဒီပနော ပုဂ္ဂလဝါရော။ အဘိ၊ဌ၊၃။၂၉ရ။

ဥပ္ပတ္တိဒေသ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ဒေသ] (၁) ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်း။ (၂) ဖြစ်ရာအရပ်။ (၁)(၂) ဥပ္ပတ္တိ-ဒေသော(အဘိ၊ဌ၊၂။၄၂)တိ ဥပ္ပတ္တိကာရဏန္တိ အတ္ထော။ ကာယိန္ဒြိယဝတ္ထုကာ ဝါ စတ္တာရော ခန္ဓာ ... တေသံ ဥပ္ပဇ္ဇနဌာနန္တိ အတ္ထော။ မူလဋီ၊၂။၃၅။

ဥပ္ပတ္တိဒ္ဓါရ (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+ဒ္ဓါရ] ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်း၊ ဖြစ်ရာဒ္ဓါရ။ စက္ခုဝိညာဏဝီထိ-ပရိယာပန္နသ ဟိ ဝိညာဏကာယသ စက္ခာယတနမေဝ ဥပ္ပတ္တိဒ္ဓါရံ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၃။

ဥပ္ပတ္တိဒ္ဓါရကထာ (ထီ) [ဥပ္ပတ္တိဒ္ဓါရ+ကထာ] ဖြစ်ရာဒ္ဓါရကို-ဆိုရာ-ဆိုကြောင်း-ဖြစ်သော စကား။ ဥပ္ပတ္တိဒ္ဓါရကထာယံ ဒ္ဝိက္ခတ္တုံ စလိတံ ဘဝဂ် မနောဒ္ဓါရံ နာမ။ မဏ္ဍီ၊၂။၆၅။

ဥပ္ပတ္တိဒ္ဓါရဒဿန (ထီ၊နာ) [ဥပ္ပတ္တိဒ္ဓါရ+ဒဿန] ဖြစ်ရာဒ္ဓါရကိုပြခြင်း။ တဿ ဥပ္ပတ္တိဒ္ဓါရ-ဒဿနတ္ထံ ... ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၆၃။

ဥပ္ပတ္တိဓမ္မ (တီ) [ဥပ္ပတ္တိ+ဓမ္မ] ဖြစ်ခြင်းသဘောရှိသော။ သမထဝိပဿနာဝသေန ဝိကွမ္ဘိတမ္ပိ ကိလေသဇာတံ အရိယမဂ္ဂေန အသမုဟ-တတ္တာ ဥပ္ပတ္တိဓမ္မတံ အနတိတန္တိ ကတ္တာ အသမုဟနုပ္ပန္နန္တိ ဝုစ္စတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၆။ (-ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၆၀။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၈၆။)

ဥပ္ပတ္တိနယ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+နယ] ဖြစ်သောနည်း။ သေသံ သဒ္ဒိ ဥပ္ပတ္တိနယေန တာဒိသမေဝ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၀၁။

ဥပ္ပတ္တိနိမိတ္တ (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+နိမိတ္တ] ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်း။ ဟေတု စေဝ ဥပတ္တိနိမိတ္တတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၉၉။ (-မ၊ဋီ၊၂။၆၁၊၂ရ၅။)

ဥပ္ပတ္တိနိယမ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+နိယမ] ဖြစ်ခြင်းကို

သတ်မှတ်ခြင်း။ တသ္မာ ဥပ္ပတ္တိနိယမေ ဝုတ္တ-ဒေါသာဘာဝသိဒ္ဓိ။ ဝဇိရ။၂၁၈။

ဥပ္ပတ္တိနိယမိတဓမ္မ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိနိယမိတ+ဓမ္မ] ဖြစ်သောသတ်မှတ်ထားအပ်သော–ဖြစ်သော အမြဲသောက်တည်အပ်သော–တရား။ ဓမ္မိကောရာဇာတိ ဣတ္ထ တသ ဓမ္မိကဘာဝေါ ဓမ္မေဒေ-ပုတ္တသ ဝိယ ဥပ္ပတ္တိနိယမိတဓမ္မဝသေနေ-ဝေဒိတမ္ဘော။ မဇ္ဈိ၁။၃၆၂။

ဥပ္ပတ္တိနိရောဓပဋိသေဓ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိနိရောဓ+ပဋိသေဓ] ဖြစ်ခြင်း, ချုပ်ခြင်းကို တားမြစ်ခြင်း။ ဥပ္ပတ္တိနိရောဓပဋိသေဓသ ပဋိသေ-နေတ္ထ။ မူလဋီ၁။၁၂၄။

ဥပ္ပတ္တိနိဝါရက (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+နိဝါရက] ဖြစ်ခြင်းကို တားမြစ်တတ်သော။ ဥပ္ပတ္တိနိဝါရကသ ဟေတုနော အဘာဝါ။ ပဋိသံ၊ဋီ၁။၁၆၀။

ဥပ္ပတ္တိနိဝါရက (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+နိဝါရက] ဖြစ်ခြင်းကို တားမြစ်ခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်ခြင်းကို တားမြစ်တတ်သော။ (၁) ပရိယာဒါနဋ္ဌ ဥပ္ပတ္တိ-နိဝါရကံ။ အံ၊ဋီ၁။၅၀။ (တိ)(၂) လောကုတ္တ-ရသ ကထံ ဥပ္ပက္ကိလေသော ဟောတိတိ ဥပ္ပတ္တိနိဝါရကတော။ သံ၊ဋီ။၂။၃၁၈။

ဥပ္ပတ္တိပစ္စယ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ပစ္စယ] ဖြစ်ခြင်း၏ အကြောင်း။ ကာမာဝစရလောကေ ဥပ္ပတ္တိပစ္စ-ယာနဿ အဓိပ္ပါယော။ မ၊ဋီ၁။၁၆၈။

ဥပ္ပတ္တိပဋိက္ခေပ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ပဋိက္ခေပ] ဖြစ်ခြင်းကိုပယ်မြစ်ခြင်း။ တတ္ထ နိဗ္ဗတ္တိနိဝါရ-ဏနာတိ ဥပ္ပလပဒုမာဒိသု ဥပ္ပတ္တိပဋိက္ခေ-ပေန အဘာဝကထနေန။ အနုဋီ၂။ရ၀။

ဥပ္ပတ္တိပဒဋ္ဌာန (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+ပဒဋ္ဌာန] ဖြစ်ခြင်း၏ နီးသောအကြောင်း။ သော ပဌမဇ္ဈာန-သမာဓိ ဝိသေသဘူတသ ဒုတိယဇ္ဈာနသ ဥပ္ပတ္တိပဒဋ္ဌာနတာယ "ဝိသေသဘာဂိယော သမာဓိ"တိ ဝုတ္တော။ ဒီ၊ဋီ၁။၂၈၃။ အံ၊ဋီ၊ ၃။၁၄၄။ (–အံ၊ဋီ၊၂။၃၅၄။)

ဥပ္ပတ္တိပဗန္ဓ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ပဗန္ဓ] ဖြစ်ခြင်း၏ အစဉ်။ ဒ္ဝိတိယာတိ ပုနပ္ပုနံ ဥပ္ပတ္တိပဗန္ဓဝသေန ဒ္ဝိတတ္ထံ။ ဒီ၊ဋီ၂။၃၉၃။

ဥပ္ပတ္တိပရိယာယ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ပရိယာယ] (၁) ဥပ္ပတ္တိသဒ္ဒါ၏ပရိယာယ်။ (၂) ဖြစ်ခြင်း၏ အ-ကြောင်း။ (၁) သမ္ဘဝသဒ္ဒေါ စေတ္ထ ဂဗ္ဘသေ-ယျကာနံ ဝသေန ပသူတိပရိယာယော။ ဣတ-ရေသံ ဝသေန ဥပ္ပတ္တိပရိယာယော။ မ၊ဋီ၁။ ၃၀၈။ (၂) ပဋ္ဌဖသဒ္ဒါရဝသေန ဇာသံဝရာဒီနံ ဥပ္ပတ္တိပရိယာယော ဝုတ္တော။ မူလဋီ၁။ရ၃။

ဥပ္ပတ္တိပရိယာယဝစနာဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိပရိယာ-ယဝစန+အဘာဝ] ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်းကို ဆိုကြောင်းစကား၏မရှိခြင်း။ ပဋ္ဌဝိညာဏ-ဒ္ဒါရဝသေန် အသံဝရာဒီနံ ဥပ္ပတ္တိပရိယာယ-ဝစနာဘာဝတော စ။ မူလဋီ၁။ရ၃။

ဥပ္ပတ္တိပကာသန (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+ပကာသန] ဖြစ်ပုံကိုပြခြင်း။ ကုသလာယကမ္မာဒီနဋ္ဌ ဖသ-ဒ္ဒါရာဒီဟိ ဥပ္ပတ္တိပကာသနဋ္ဌ ကမ္မပထသံ့သဋ္ဌနံ နာမ။ မူလဋီ၁။ရ၃။

ဥပ္ပတ္တိပါကဋ (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+ပါကဋ] ဖြစ်ခြင်း၏ ထင်ရှားရှိသော။ ဝေဒနာနံ ပန ဥပ္ပတ္တိ-ပါကဋတာယ ဝေဒနာဝသေန ပါကဋံ ဟောတိ။ ဒီ၊ဋီ၂။၃၆၄။ (–အဘိ၊ဋီ၂။၂၅၃။)

ဥပ္ပတ္တိပ္ပကာသက (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ပကာသက] ဖြစ်ခြင်းကိုထင်ရှားပြခြင်း။ ပါတုဘာဝေါ ဥပ္ပတ္တိ-ပကာသကော စ။ အံ၊ဋီ၂။၁၄ရ။

ဥပ္ပတ္တိပ္ပဟာနဋ္ဌာန (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+ပဟာန+ဋ္ဌာန] ဖြစ်ရာ, ပယ်ရာ ဌာန။ ရူပါဒိ ဝိယ တဏှာပိ တဏှာယ ဥပ္ပတ္တိပ္ပဟာနဋ္ဌာနံ။ ဝဇိရ။၃၀။

ဥပ္ပတ္တိဘူမိ (ထီ) [ဥပ္ပတ္တိ+ဘူမိ] ဖြစ်ရာ–ဘုံ

–အရပ်။ ဥတ္တမမနုဿာနံ ဥပ္ပတ္တိဘူမိ ဥတ္တမ–ဒီပေါ။ ဒီဃ၂.၂။ရ၂။ မ၁.၁။၂၃ဝ။ (–အနုဋီ၊ ၃။၁၉ဝ။)

ဥပ္ပတ္တိမန္တ (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+မန္တ] ဖြစ်ခြင်းရှိသော။ ဥပ္ပတ္တိမန္တာနံ ဟိ ရူပါယတနာဒီနံ ဇာတိအာဒီနိ လက္ခဏာနိ ဝိဇ္ဇန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁.ဋီ၂။၁၁။ (–အနုဋီ၊ ၂။၉ရ။)

ဥပ္ပတ္တိမူလ (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+မူလ] ဖြစ်ခြင်း၏ အကြောင်း။ ဥပ္ပတ္တိမူလ(ဝိသုဒ္ဓိ၁။၄ဝ)နှင့် ... အတ္ထနော ဝစီနိဗ္ဗာရဏသင်္ခါတံ ဥပ္ပတ္တိဟေတုံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁.ဋီ၁။ရဝ။

ဥပ္ပတ္တိယောဂဒီပက (တိ) [ဥပ္ပတ္တိယောဂ+ဒီပက] ဖြစ်ခြင်းနှင့်ယှဉ်ခြင်းကို ပြတတ်သော။ ယထာ ပန ဥပ္ပဇ္ဇနဝါရေ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–သဒ္ဒေန ဥပ္ပတ္တိယောဂဒီပကတ္တာ ဥပ္ပတ္တိရဟာ ဝုစ္စန္တိ။ အနုဋီ၁။၂၀၅။

ဥပ္ပတ္တိယောဂဝစန (အနုဋီ၁။၁၉ဂ)သည် ဥပ္ပတ္တိ ယောဂ္ဂဝစန–ပုဒ်မှ ပျက်ယွင်းလာဟန်တူသည်။ ဥပ္ပတ္တိယောဂ္ဂဝစန–ကြည့်။

ဥပ္ပတ္တိယောဂ္ဂ (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+ယောဂ္ဂ] ဖြစ်ခြင်းဌါသင့်လျော်လျောက်ပတ်သည်၏အဖြစ်။ "ဥပ္ပဇ္ဇတိ"တိ၀စနံ ပန ဥပ္ပတ္တိယောဂ္ဂံ ဒီပေတိ။ မူလဋီ၁။၁၄၂။

ဥပ္ပတ္တိယောဂ္ဂဝစန (နာ) [ဥပ္ပတ္တိယောဂ္ဂ+ဝစန] ဖြစ်ခြင်းဌါသင့်လျော်လျောက်ပတ်သည်၏ အဖြစ်ကို–ဟောကြောင်း–ပြတတ်သော–သဒ္ဒါ။ အနုသယသဒ္ဒဿ ... "အနုသေန္တိ အနုရူပံ ကာရဏံ လဘိတ္တာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ"တိ ယံ ဥပ္ပတ္တိ–ယောဂ္ဂဝစနံ ဝုတ္တံ။ မူလဋီ၁။၁၄၃။ ဥပ္ပတ္တိ–အရဟဘာ၀ေန ထာမဂတတာ အနုသယ–ဒ္ဒေါတိ ယံ တေသံ ဥပ္ပတ္တိယောဂဝစနံ (ဥပ္ပတ္တိ–ယောဂ္ဂဝစနံ?) ဝုတ္တံ။ ... ဣမမတ္ထမာဟ အနု–သယသဒ္ဒဿာတိအာဒိနာ။ အနုဋီ၁။၁၉ရ။

ဥပ္ပတ္တိရဟ (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+အရဟ] ဖြစ်ခြင်းဌါထိုက်သော။ ဘူမိလဒ္ဓံ နာမ တေသု ခန္ဓေသု ဥပ္ပတ္တိရဟံ ကိလေသဇာတံ။ ပဋိသံ၁.၁။၁၅ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁.၂။၃၂ရ။ (အဘိ၁.၁။၁ဝ၉–အလားတူ အဖွင့်၌ ဥပ္ပတ္တာရဟ–ဟုရှိသည်။) (–အဘိ၁.၁။၃၂ရ။)

ဥပ္ပတ္တိရဟကိလေသဇာတ (တိ) [ဥပ္ပတ္တိရဟ+ကိလေသဇာတ] ဖြစ်ခြင်းဌါထိုက်သော ကိလေသာ အပေါင်း။ ဣဒံ တေသု ခန္ဓေသု ဥပ္ပတ္တိရဟကိလေသဇာတံ။ မဇ္ဈိ၃။၁၁ဂ။

ဥပ္ပတ္တိရဟဌာန (တိ) [ဥပ္ပတ္တိရဟ+ဌာန] ဖြစ်ခြင်းဌါထိုက်သောအရာဌာန။ တေနာတိ ဥပ္ပတ္တိ ရဟဌာနေ နိဿက္ကာ၀စနံ ကတံ။ မူလဋီ၃။ ၁၄ရ။

ဥပ္ပတ္တိရဟိတ (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+ရဟိတ] ဖြစ်ခြင်းမှ ကင်းသော။ ကရဏောယံ ကတ္တာ အာယတိ ဥပ္ပတ္တိရဟိတန္တိ အတ္ထော။ မဇ္ဈိ၃။၄၂ဝ။

ဥပ္ပတ္တိ၀စန (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+၀စန] ဖြစ်ခြင်းကို–ဖြစ်ပုံကို–ဆိုခြင်း–ဆိုကြောင်းစကား။ အဗျာ–ကတေ ခန္ဓေ မဟာဘူတေ စ ပဋိစ္စ ဥပါဒါ–ရူပါနံ ဥပ္ပတ္တိ၀စနေန။ အနုဋီ၃။၂ရ၆။ (–အနုဋီ၁။ရ၂။)

ဥပ္ပတ္တိ၀ါစက (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+၀ါစက] ဖြစ်ခြင်း(အနက်)ကို ဟောသော။ "အတ္ထဇာပိကာ "တိ ဇ္ဇေ ဝိယ ဇေ–သဒ္ဒေါ ဥပ္ပတ္တိ၀ါစကောတိ အာဟ "ပ၀ဇ္ဇေတိ"တိ။ မူလဋီ၂။၂၂ဝ။

ဥပ္ပတ္တိ၀ါရ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+၀ါရ] ဖြစ်ရာ–ဖြစ်ခြင်း၏–အလှည့်။ ကုသလစိတ္တဿ ဥပ္ပတ္တိ၀ါရော နာ ဟောတိ။ ဣတိ၀ုတ်ဒ္ဌ။၂၃ရ။

ဥပ္ပတ္တိ၀ါရဏ (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+၀ါရဏ] ဖြစ်ခြင်းကို တားမြစ်တတ်သော။ ဇ၀ေန ဥပ္ပဇ္ဇမာနောပိ

ဟေသ တသ္မိ ဒ္ဝါရေ ကိံလေသာနံ ဥပ္ပတ္တိ-ဝါရဏတော စက္ကုန္ဒြိယသံဝရောတိ ဝုစ္စတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ ၂ရ။

ဥပ္ပတ္တိဝိစာရဏ (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+ဝိစာရဏ] ဖြစ်ခြင်းကိုစိစစ်ခြင်း။ "ရာဂေါ ဥပ္ပန္နော"တိအာဒိနာ ဣဋ္ဌာနိဋ္ဌာရမ္မဏေ ရာဂပဋိဃာနံ ဥပ္ပတ္တိဝိစာ-ရဏာဝ ဝုတ္တာ။ အနုဋီ၊ ၂။၃ရ။

ဥပ္ပတ္တိဝိဓာန (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+ဝိဓာန] ဖြစ်ခြင်း၏ အစီအရင်၊ ဖြစ်ပုံအစီအရင်။ တသ္မာ ဥပ္ပတ္တိ-ဝိဓာနံ မဟာပဏရဏေ အာဝိ ဘဝိဿတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ ၂ရ။ (–မူလဋီ၊၁။၁၃၅။)

ဥပ္ပတ္တိဝိဗန္ဓက (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+ဝိဗန္ဓက] ဖြစ်ခြင်းကို နှောင့်ယှက်တားမြစ်တတ်သော။ ယေသံ ဥပ္ပတ္တိဝိဗန္ဓကာ ပစ္စယာ ဗလဝန္တော ဟောန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၂ရ၈။

ဥပ္ပတ္တိသဒ္ဓါဝ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+သဒ္ဓါဝ] ဖြစ်ခြင်း၏ ထင်ရှားရှိသည်၏အဖြစ်။ အနေကေသံ အကု-သလာနံ ဥပ္ပတ္တိသဒ္ဓါဝတော။ သာရတ္ထ၊၁။၈၄။

ဥပ္ပတ္တိသမကာလ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+သမကာလ] ဖြစ်ရာကာလနှင့်တူမျှသောကာလ။ ဣဒ္ဓိစိတ္တသ္မိံ ဥပ္ပတ္တိသမကာလမေဝ ပရစိတ္တဿပိ ဥပ္ပတ္တိ-သမ္ဘဝတောတိ ယုတ္တိဒဿနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၆၆။ အသရဏီဘူတောတိ ပုရေ ဥပ္ပတ္တိယာ အတ္ထနော အဘာဝေနေဝ အသရဏော၊ ဥပ္ပတ္တိသမ-ကာလမေဝ အသရဏီဘူတောတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ ၆။

ဥပ္ပတ္တိသမနန္တရံ (ဗျ) [ဥပ္ပတ္တိ+သမနန္တရံ] ဖြစ်ခြင်း၏အခြားမဲ့၌။ ဥပ္ပတ္တိသမနန္တရမေဝ နတ္ထိ သော သတ္ထာ နာမ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၁ ၃။

ဥပ္ပတ္တိသမုဝလက္ခိတ (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+သမုပ-လက္ခိတ] ဖြစ်ခြင်းဖြင့် မှတ်အပ်သော။ ဥဘ-ယေသံ သန္တာနေ ဥပ္ပတ္တိသမုပလက္ခိတော ဇာတ-ကုသလကိရိယဝိညာဏေသု ဝိသေသော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၁ ၃ ၀။

ဥပ္ပတ္တိသမ္ဘဝ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+သမ္ဘဝ] ဖြစ်ခြင်း၏ ဖြစ်သင့်ခြင်း။ ဥပ္ပတ္တိသမကာလ–ကြည့်။

ဥပ္ပတ္တိဟေတု (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ဟေတု] ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်းတရား။ ယေန ကေနစိ သောက-ဒုက္ခသ ဥပ္ပတ္တိဟေတုနာ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁ ၄ ၃ ၃။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ရ၀။ ပဋိသံ၊ဂ်ံ။ ၁ ၂ ၈။)

ဥပ္ပထ (ပု၊နာ) [ဥ+ပထ။ ဂန္ဓဗ္ဗပထဘာဝတော အပေတံ ဥပ္ပထံ, အပထဘူ၊ အဗျယီဘာဝ-သမာသော။ ဓာန်၊ဋီ။ ၁ ၉ ၃။] မမှန်–မညီညွတ်-မှားယွင်း–သောလမ်း၊ လမ်းမှား၊ လမ်းရိုး လမ်းမှန်မဟုတ်။ ဥပ္ပထံ ဂဏှာတိ (မဟာနိ။ ၁ ၁ ၃)တိ ဝုတ္တပ္ပကာရံ ယာနံ အဒန္ဓာတိယုတ္တံ ဘန္တံ ဝိသမမဂ္ဂံ ဥပေတိ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ ၂ ၃ ၅။ ဥပ္ပထံ ဂဏှာတိ(မဟာနိ။ ၁ ၁ ၃)တိ ကုသလ-ကမ္မပထတော ပဋိက္ခမိတ္တာ အပါယဘူတံ ဥပ္ပထံ မိစ္ဆာမဂ္ဂံ ဥပေတိ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ ၂ ၃ ၅။ ရာဂေါ ဥပ္ပထော(သံ၊၁။ ၃ ၅)တိ သုဂတိဘူ-နိဗ္ဗာနဘူ ဂစ္ဆန္တသ အမဂ္ဂေါ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၈ ၈။

ဥပ္ပထဂမန (နာ) [ဥပ္ပထ+ဂမန] မမှန်သော လမ်း–လမ်းမှား–ကို သွားခြင်း။ စန္ဒိမသူရိယာနံ ဥပ္ပထဂမနံ ဘဝိဿတိ။ ဒီ၊၁။ ၆ ၄ ၊ ၆ ၅။ (–သံ၊ ဋ္ဌ၊၁။ ၂ ၃ ၂။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁ ၃ ၃။)

ဥပ္ပထစာရ (ပု) [ဥပ္ပထ+စာရ] လမ်းရိုးလမ်းမှန် မဟုတ်သောအကျင့်၊ မှားယွင်းသောအကျင့်။ ပရဒါရဘူ ဂစ္ဆတိတိ ပရဿ ရက္ခိတဂေါပိတေသု ဘဏ္ဍေသု အပရဇ္ဈန္တော ဥပ္ပထစာရံ စရတိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၂ ၃။

ဥပ္ပထစာရီ (တိ) [ဥပ္ပထ+စရ+ဏီ] လမ်းရိုးလမ်း-မှန် မဟုတ်သောအကျင့်ကို ကျင့်လေ့ရှိသော၊ မှားယွင်းသောအကျင့်ကိုကျင့်လေ့ရှိသော၊သူ။

(လွန်ကျူးမှုကျင့်သောသူ။သူ။) ပရဒါရူပ-သော၀ိတိ ပရဒါရံ ဥပသေ၀ေန္တော ဥပ္ပထစာရီ။ မမ္ပ၊ဌ၊၂။၃၀၁။

ဥပ္ပထပဋိပန္နေ (တိ) [ဥပ္ပထ+ပဋိပန္နေ] မမှန်သော လမ်း-လမ်းမှား-၌သွားသော၊သူ။ ဥပ္ပထ-ပဋိပန္နေ သိန္ဓ၀ေ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၉၂။ ပဋိသံ၊ ဌ၊၁။၃၄၃။

ဥပ္ပထမဂ္ဂ (ပု) [ဥပ္ပထ+မဂ္ဂ] လမ်းမှန်မဟုတ်သော-သွားရိုးလမ်းမဟုတ်သော-လမ်း၊ လမ်းမှား။ ပဌမံ မုဠ္ဍိတမ္ပိ သဘယမဂ္ဂံ ဥပ္ပထမဂ္ဂံ အာစိက္ခတိ။ မဟာနိ၊ဌ။၃၉၈။ သုသာနံ ဂစ္ဆ-ဏ္ဍေနာပိ မဟာပထာ ဥက္ကမ္မ ဥပ္ပထမဂ္ဂေန ဂန္ဆဗ္ဗံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။ရ၄။

ဥပ္ပထမနသိကာရ (ပု) [ဥပ္ပထ+မနသိကာရ] လမ်းရိုးလမ်းမှန်မဟုတ်သောအားဖြင့်-စိတ်၌ပြုခြင်း-နှလုံးသွင်းခြင်း။(ဘာသာဋီ)။ အယောနိ-သောမနသိကာရော နာမ အနုပါယမနသိ-ကာရော ဥပ္ပထမနသိကာရော။ ဒီဌ၊၂။၃၆၈။

ဥပ္ပထမနသိကာရလက္ခဏ (တိ) [ဥပ္ပထမန သိကာရ+လက္ခဏ] လမ်းရိုးလမ်းမှန် မဟုတ်သောအားဖြင့်-စိတ်၌ပြုခြင်း-နှလုံးသွင်းခြင်း လက္ခဏာရှိသော။ အယံ ဝုစ္စတိတိ အယံ အနုပါယမနသိကာရော ဥပ္ပထမနသိကာရ-လက္ခဏော အယောနိသောမနသိကာရော နာမ ဝုစ္စတိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၈၂။

ဥပ္ပထာဘိနိ၀ေသ (ပု) [ဥပ္ပထ+အဘိနိ၀ေသ] လမ်းရိုးလမ်းမှန်မဟုတ်သောအားဖြင့်-စိတ်၌ပြုခြင်း-နှလုံးသွင်းခြင်း။ အယောနိသော အဘိ-နိ၀ေသော အနုပါယာဘိနိ၀ေသော ဥပ္ပထာ-ဘိနိ၀ေသော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၂။၁၄၉။

ဥပ္ပ(ပ)ဒ္ဒ၀ (ပု) [ဥပ+ဒု+ဒ၀။ ဓာန်၊ဋီ၊၄၀၁။ ဥပ+ဒု+ဒေါ။ ဘုသံ ဒ၀တိ ဟိသတိတိ ဥပ-ဒ္ဒ၀ေါ။ နိရုတ္တိ။၅၃ရ။] ကပ်ရှိန်ကိုက်စက်တတ်သောသဘော၊ ဘေးဥပဒ်၊ ဘေးရန်၊ အန္တရာယ်၊ အကျိုးမဲ့ကို ဖြစ်စေသောဘေးရန်။ ဥပ္ပန္နံ ဥပ္ပဒ္ဒ၀ံ ဩဂေယ အ၀ဋ္ဌရိတ္တာ ၀ဋ္ဋိသန္တိ။ မ၊ဌ၊၃။ ၂၁၁။ ဥပဒ္ဒ၀(မ၊ဌ၊၁။၃၈၆)နှင့် အနုတ္ထုပ္ပါဒဘာ၀ံ။ မ၊ဋီ၊၂။၆၉။ (ဥပဒ္ဒ၀-လည်းကြည့်။)

ဥပ္ပန္နံသ (ပု) [ဥပ္ပန္န+အံသ] ဥပါဒ် ဌီ ဘင်ဟူသော ခဏသုံးပါးသို့ ရောက်သော-ဖြစ်သော-တရား ဟူသောအဖို့အစု၊ ဥပ္ပန္နအဖို့အစု။ ဥပ္ပန္နံသေန သင်္ဂဟိတာ(အဘိ၊ဓ။၂၁၂)တိ ဥပ္ပန္နကောဋ္ဌာ-သေန ဂဏန် ဂတာ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၉၃။

ဥပ္ပန္န (နာ) [ဥ+ပဒ+တ။ ဥ+ပန္န] (၁) ဖြစ်ခြင်း။ (တိ)(၂) ရှေးဖြစ်သော(အတိတ်)တရား၏ ဘင် ခဏမှ အထက်ဖြစ်သော ဥပါဒ် ဌီ ဘင်ဟူ သော ခဏသုံးပါးသို့ ရောက်သော၊ ဖြစ်သော။ (က) ဖြစ်ပြီးသော။ (ခ) ရအပ်သော။ (ဂ) တက်လာသော။ (ဃ) မခွါအပ်သော။ (င) မဖြတ်အပ်-မနုတ်အပ်-သေးသော။ (စ) ဥပါဒ် ဌီ ဘင် ဟူသော ခဏသုံးပါးသို့ ရောက်သော။ (ဆ) ဖြစ်ဆဲဖြစ်သော၊ ဥပါဒ်ဆဲဖြစ်သော။ (ဇ) ဖြစ်လတ္တံ့သော၊ ဖြစ်ခြင်းငှါထိုက်သော။ (ဈ) ဖြစ်ရာ။ (ဉ) ဖြစ်စေအပ်သော။ (ဏ) ဖြစ်ပြီး သောတရားနှင့် တူသောတရား။

ဥပ္ပန္နသည် **ဝတ္ထုမာနုပ္ပန္န**=ဖြစ်ဆဲ ပစ္စုပ္ပန် ဖြစ်သောဥပ္ပန္န။ (ဥပါဒ် ဇရာ(၈ဌီ) ဘင်နှင့် ပြည့်စုံသော သင်္ခတတရားအားလုံး။) **ဘူတာပ ဂတုပ္ပန္န**=ခံစားပြီး ဖြစ်ပြီး၍ ကင်းပြီး ချုပ်ပြီး ဟုဆိုအပ်သော ဥပ္ပန္န။ (အာရုံ၏ အရသာကို ခံစားပြီး၍ ကင်းပြီး ချုပ်ပြီး ဟုဆိုအပ်သော ကုသိုလ် အကုသိုလ် ၊ ဥပါဒ်အစရှိသော ခဏ သုံးပါးသို့ ရောက်၍ ကင်းပြီးချုပ်ပြီးသော ကုသိုလ်, အကုသိုလ်, သင်္ခတတရားများ။ **ဩကာသဂတုပ္ပန္န**=အခွင့်ပြုပြီးသော ဥပ္ပန္န။ [(က) အကျိုးပေးခွင့်ကို ပြုပြီးသော အတိတ်ကံ ဟူသော ဥပ္ပန္န၊ (ခ) အကျိုးပေးခွင့် ဧကန်

ရလတ္တံ့သော အကျိုးဝိပါက်ဟူသောဥပ္ပန္နဟု။] **ဘူမိလဒ္ဓုပ္ပန္န**=ရအပ်သော ဖြစ်ရာဘုံခန္ဓာ ရှိသောဥပ္ပန္န။ (ထိုထိုခန္ဓာအတွင်းဘောတို့၌ ဖြစ်ခြင်းငှါထိုက်သော အကျိုးပေးမည်ကောန်ဖြစ်သော ကိလေသာများ။) ဟု လေးပါးရှိသည်။ ထို့ပြင် **သမုဒါစာရုပ္ပန္န**=ဝတ္ထုမာနုပ္ပန္နသည်ပင် သမုဒါစာရုပ္ပန္နမည်၏။ **အာရမ္မဏဂ္ဂဟိတုပ္ပန္န**=အာရုံကို မြဲစွာယူ၍ဖြစ်သောဥပ္ပန္န။ (စက္ခုစသည်၌ အာရုံထင်လာလတ်သော် အာရုံကို မြဲစွာယူခြင်းကြောင့်သာ ရှေးကမဖြစ်သေးသော ကိလေသာအပေါင်းသည်နောက်၌ ဖြစ်လာသဖြင့် အာရမ္မဏဂ္ဂဟိတုပ္ပန္နမည်၏။) **အဝိက္ခမ္ဘိတုပ္ပန္န**=မခွါအပ်သေးသဖြင့် ဖြစ်သောဥပ္ပန္န။ (သမထဝိပဿနာတစ်ခုခုဖြင့်မခွါအပ်သေးသော ကိလေသာအပေါင်းသည် စိတ်အစဉ်သို့မတက်ရောက်သေးသော်လည်း ဖြစ်ခြင်းကို တားမြစ်တတ်သော အကြောင်းတရားမရှိခြင်းကြောင့် အဝိက္ခမ္ဘိတုပ္ပန္နမည်၏။) **အသမုဟတုပ္ပန္န** = မပယ်နုတ်အပ်သေးသဖြင့် ဖြစ်သောဥပ္ပန္န။ (သမထဝိပဿနာတစ်ခုခုဖြင့် ခွါအပ်ပြီးသော ကိလေသာအပေါင်းသည် ထိုသို့ခွါအပ်ပြီးဖြစ်ပါသော်လည်း အရိယမဂ်ဖြင့် မပယ်သတ်အပ်သေးသဖြင့် ဖြစ်ခြင်းသဘောကို မလွန်နိုင်သောကြောင့် အသမုဟတုပ္ပန္န မည်၏။) ဟု လေးပါးရှိသည်။ အကျယ်ကို အံ၊ဌ၊ ၁။၃၄-၅။ အဘိ၊ဌ၊ ၁၀၈-၉။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၂၈၅-၆။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၁။၁၈-၁၆၀ ကြည့်။

(၁) ဖြစ်ခြင်း။ ဥပ္ပန္နသဘာဝ-ကြည့်။ (တိ)(၂) ရှေးဖြစ်သော(အတိတ်)တရား၏ ဘင်ခဏမှအထက်ဖြစ်သော ဥပါဒ် ဌီ ဘင်ဟူသော ခဏသုံးပါးသို့ ရောက်သော၊ ဖြစ်သော။ ဥပ္ပန္နံ ဟောတိ(အဘိ၊ဓ၊ ၁၇)တိ ဝတ္ထု ဝတ္ထုမာနဘူတာ-ပဂတောကာသကတဘူမိလဒ္ဓဝသေန ဥပ္ပန္နံ နာမ အနေကပ္ပဘေဒံ။...တတ္ထာယံ ဝစနတ္ထော—ပုဗ္ဗန္တတော ဥဒ္ဓံ ဥပ္ပါဒါဒီအဘိမုခံ ပန္နန္တိ ဥပ္ပန္နံ။ အဘိ၊ဌ၊ ၁။ ၁၀၈-၉။ ဥပ္ပန္နာန(ပဋိသံ။ ၁၀၀)နွင့် ဣမသ္မိံ အတ္ထဘာဝေ နိဗ္ဗတ္တာနံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၉၄-၅။ ဥပ္ပန္န(ဝိ၊ ၁။ ၉၂)နွင့် ဧတံ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၃၇။ ဥပ္ပန္နော(ဒီ၊ဌ၊ ၃။ ၅၄)တိ ပဝတ္ထော။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။ ၄၈။ ဥပ္ပန္န(ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၈)နွင့် တသ္မိံ တသ္မိံ အာရမ္မဏေ ဧတံ နိဗ္ဗတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။ ၂၆၊(-၁၅၅။) (-ပဋိသံ။ ၄၀၊ ၁၀၀။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၁။ ၁၅၅၊ ၂။ ၂၄၄၊ ၂။ ၂၅၅။) (က) ဖြစ်ပြီးသော။ "တေန ဧ၁ပန ဘိက္ခဝေ သမယေန ကကုသန္ဓော ဘဂဝါ အရဟံ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါ လောကေ ဥပ္ပန္နော"(သံ၊ ၁။ ၃၂၈ရ)တိ ဝတ္ထု အတီတော အာဂတော။ အဘိ၊ ဌ၊ ၁။ ၁၀၉။ (-သံ၊ ၃။ ၈။ အံ၊ ၁။ ၂ခု၊ ၄၁။ သံ၊ ဌ၊ ၃။ ၁၆၂။ အံ၊ ဌ၊ ၁။ ၂၄၊ ၃၅၊ ၃ခု။ ဣတိဝုတ်၊ ဌ။ ၂၄၉။) (ခ) ရအပ်သော။ "အာယသ္မတော အာနန္ဒဿ အတိရေကစီဝရံ ဥပ္ပန္နံ ဟောတိ" (ဝိ၊ ၁။ ၁၉၄)တိ ဝတ္ထု ပဋိလဒ္ဓေ။ အဘိ၊ ဌ၊ ၁။ ၁၀၉။ အတ္ထဂ်မန္တိ ဥပ္ပန္နာနံ အဘာဝဂမနံ။ ပဋိသံ၊ ဌ၊ ၂။ ၁ခု၃။ ဥပ္ပန္နာနန္တိ ပဋိလဒ္ဓါနံ။ ပဋိသံ၊ ဂ်။ ၂။ ၃ခ၁။ (-သံ၊ ၃။ ၈။ သံ၊ ဌ၊ ၃။ ၁၆၂။) (ဂ) တက်လာသော။ "သေယျထာပိ ဘိက္ခဝေ ဥပ္ပန္နံ မဟာမေဃံ၊ တမေနံ မဟာဝါတော အန္တရာ-ယေဝ အန္တရဓာပေတိ"(သံ၊ ၃။ ၄ရ)တိ ဝတ္ထု သမုဋ္ဌိတော။ အဘိ၊ ဌ၊ ၁။ ၁၀၉။ (ဃ) မခွါအပ်သော။ "ဥပ္ပန္နံ ဂမိယစိတ္တံ ဒုပ္ပဋိဝိနောဒနီယံ (ဝိ၊ ၅။ ၂ခ၁။ အံ၊ ၂။ ၁၆၃) ဥပ္ပန္နုပ္ပန္နေ ပါပကေ အကုသလေ ဓမ္မေ ဌာနသော အန္တရဓာပေတိ" (ဝိ၊ ၁။ ၈၈)တိ ဝတ္ထု အဝိက္ခမ္ဘိတော။ အဘိ၊ ဌ၊ ၁။ ၁၀၉။ ဥပ္ပန္နာ(ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၃ခ၆)တိ အဝိက္ခမ္ဘိတာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။ ၃၈ရ။ (င) မဖြတ်အပ်-မနုတ်အပ်-သေးသော။ "အရိယံ အဋ္ဌင်္ဂိကံ မဂ္ဂံ ဘာဝေန္တော ဗဟုလီကရောန္တော ဥပ္ပန္နုပ္ပန္နေ ပါပကေ အကုသလေ ဓမ္မေ ဌာနသော အန္တရဓာ-ပေတိ"(သံ၊ ၃။ ၄ရ)တိ ဝတ္ထု အသမုစ္ဆိန္နော။ အဘိ၊ ဌ၊ ၁။ ၁၀၉။ ဥပ္ပန္နာ(ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၁၆၁)တိ အသမုဟတုပ္ပန္နာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၅ရ။ (-ပဋိသံ။ ၃ရ၀။

ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၂၆၂။) (စ) ဥပါဒ် ဌိ ဘင် ဟူသော ခဏသုံးပါးသို့ ရောက်သော။ "ဥပ္ပဇ္ဇမာနံ ဥပ္ပန္နန္တိ အာမန္တာ"(ယမက၊၂။၃၀၆)တိ ဣတ္ထ ခဏတ္တယဂတေ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၀၉။ (ဃ) ဖြစ်ဆဲ ဖြစ်သော၊ ဥပါဒ်ဆဲဖြစ်သော။ ဥပ္ပန္နသ္မိ အရ-ဟတ္တမဂ္ဂသ္မိ ဌိတိယာ (ပဋိသံ။၁၀၁)တိအာဒီသု ဥပ္ပါဒက္ခဏေ ဥပ္ပန္နသ္မိ အရဟတ္တမဂ္ဂသ္မိ ဌိတိ-က္ခဏဘင်္ဂက္ခဏ၀သေန ဌိတိယာတိအာဒီ-ယောဇနာ ၀ေဒိတဗ္ဗာ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၉၅။ (ဇ) ဖြစ်လတ္တံ့သော၊ ဖြစ်ထိုက်သော။ မဂ္ဂက္ခဏေ ပုန ဣမေသု တီသု ဌာနေသု ဥပ္ပန္နသ္မိ အကုသလသင်္ခါ၀ပ္ပသ္မိ။ သံ၊ဌ၊၃။၁၆၁။ ဥပ္ပန္န-သ္မာတိ ဥပ္ပဇ္ဇနာရဟသ္မိ၊ ဘူမိလဒ္ဓုပ္ပန္နံ ဣဓာ-ဓိပ္ပေတံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၀၁။ ဥပ္ပန္နန္တရာယ-လည်း ကြည့်။ (၃) ဖြစ်ရာ။ ဥပ္ပန္နကာလ-ကြည့်။ (၄) ဖြစ်စေအပ်သော။ ဥပ္ပန္နပစ္စယ(၂)ကြည့်။ (၅) ဥပ္ပန္နာ ပဟီယန္တိတိ ဣတ္ထ ဥပ္ပန္နသဒ္ဒေ "ဥပ္ပန္နာ"တိ ဝုတ္တာ, နိ ပစ္စုပ္ပန္နာ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၅၁။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၆၄။) (သံ၀ဏ္ဏေတဗ္ဗဖြစ်သော-မ၊၁။၉-၌ ဥပ္ပန္နာ စ အာသ၀ါ ပဟီယန္တိ-ဟု ရှိသည်။)

ဥပ္ပန္နအစ္စေကစိ၀ရ (နာ) [ဥပ္ပန္န+အစ္စေကစိ၀ရ] ဖြစ်သော-ရအပ်သော-အဆောတလျင် ရှောင်တခင်လျှူအပ်သော သင်္ကန်း။ ပဗ္ဗမိယဉ္စိ ပုရေ အရုဏ် ဥပ္ပန္နအစ္စေကစိ၀ရဿ။ ၀ဇိရ။ ၂၈၂။

ဥပ္ပန္နအဇ္ဇာသယ (ပု) [ဥပ္ပန္န+အဇ္ဇာသယ] ဖြစ်သောအလိုဆန္ဒ။ စေတောဝိမုတ္တိ နာမ အရဟတ္တ-ဝသိဿာမတိ ဥပ္ပန္နအဇ္ဇာသယော၊ သော ပရိဟာယိတိ အတ္ထော။ မ၊ဋီ၊၂။၆၈။ (-မ၊ဋီ၊ ၂။၁၂၃။)

ဥပ္ပန္နအနုဝါဒ (ပု) [ဥပ္ပန္န+အနုဝါဒ] ဖြစ်သော စွပ်စွဲခြင်း။ တထာ ဗုဒ္ဓကာလတော ပဋ္ဌာယ စတသ္သော ဝိ၀ဋ္ဋိယော နိဿာယ ဥပ္ပန္နအနု-ဝါဒေါ စ။ ဝိ၊ဋီ၊၂။၁၈၅။

ဥပ္ပန္နအဿဒဟေတု (ပု) [ဥပ္ပန္နအဿာဒ+ ဟေတု] ဖြစ်သောသာယာခြင်းဟူသော အကြောင်း။ ရဟဿာဒေနာတိ ... ဥပ္ပန္န-အဿာဒဟေတု။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊သစ်။ ၂၇၀-၁။

ဥပ္ပန္နအာယ (ပု) [ဥပ္ပန္န+အာယ] ဖြစ်သော ရအပ်သော-အတိုးအပွား-အမြတ်အစွန်း။ အကတာ၀ါသံ ၀ါ ကတ္တာတိ တတော ဥပ္ပန္န-အာယေန ကတ္တာ။ သာရတ္ထ၊ဋီ။၄၉၃-၄။

ဥပ္ပန္နဣဋ္ဌာ (ထီ) [ဥပ္ပန္နာ+ဣဋ္ဌာ] ဖြစ်သော အလို။ ဥပ္ပန္နဣဋ္ဌာ၀သေန ပ၀တ္တာနံ ကောပ-အ၀ဓ္ဓယာနံ အဘာ၀ေန အနဂ်ဏေတိ အတ္ထော။ ၀ဇိရ။ ၄၉။

ဥပ္ပန္နကင်္ခါဝိ၀ဓမန (နာ) [ဥပ္ပန္နကင်္ခါ+ဝိ၀ဓမန] ဖြစ်သော ယုံမှားခြင်းကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း။ ဒေ၀တာနံ "ဗုဒ္ဓေါ ၀ါ နော ၀ါ"တိ ဥပ္ပန္နကင်္ခါ-ဝိ၀ဓမနတ္ထံ အာကာသေ ရတနစင်္သေါ မာ၊ပေတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၃၅။

ဥပ္ပန္နကထာပစ္ဆေဒန (နာ) [ဥပ္ပန္နကထာ+ ပစ္ဆေဒန] ဖြစ်သောစကားကို ပယ်ဖြတ်ခြင်း။ "သူရော ၀ေတာယ်...ဇဂ္ဂါပေတိတိ ဝေ ဥပ္ပန္န-ကထာပစ္ဆေဒနတ္ထံ ပန အ၀လောကနကမ္ပ-မေ၀ ကတ္တာ ဇဂ္ဂါပေတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဌ၊၄။ ၂၅၃။

ဥပ္ပန္နကလလရူပ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ကလလရူပ] ဖြစ်သော ကလလရူပ်။ ကလလတော ပဋ္ဌာယာတိ ပဋိသန္ဓိ၀ိညာဏေန သဒ္ဓိ ဥပ္ပန္နကလလရူပ-တော ပဋ္ဌာယ။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊သစ်။ ၂၁၁။

ဥပ္ပန္နကသိဏရူပဒဿန (နာ) [ဥပ္ပန္နကသိဏရူပ+ ဒဿန] ဖြစ်သော ကသိုဏ်းရူပ်ကို မြင်ခြင်း။ တဒုပနိဿယန္တိ တတော ပရံ ဥပ္ပန္နကသိဏ-ရူပဒဿနာဒီနံ ဥပနိဿယဘူတံ။ အနု၊ဋီ၊ ၂။၃၇။

ဥပ္ပန္နကာမဂုဏနိဿိတ (တိ) [ဥပ္ပန္နကာမဂုဏ+

နိဿိတ] ဖြစ်သောကာမဂုဏ်ကိုမှီသော။ တတ္ထေဝ လဂ္ဂါ လဂ္ဂိတာ ဟုတ္တာ ဥပ္ပန္နကာမ-ဂုဏနိဿိတာ ဥပေက္ခာ ဆ ဂေဟသိတ-ဥပေက္ခာ နာမ။ သံဋီ၊၃။၁၂၄။

ဥပ္ပန္နကာမရာဂ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ကာမရာဂ] ဖြစ်သောကာမရာဂရှိသော၊သူ။ ဣမသ္မိံ သာသနေ မာတုဂါမ် အာဂမ္မ ဥပ္ပန္နကာမရာဂေါ ဝိဗ္ဘမတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၁၂၄။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၂ရ။ (–မ၊ဋီ၊၃။၈၀။)

ဥပ္ပန္နကာယဝိညတ္တိ (ထီ) [ဥပ္ပန္နာ+ကာယဝိညတ္တိ] ဖြစ်သော ကာယဝိညတ်။ သန္ဓိဋ္ဌာပက-စေတနာယ သတ္တမာယ သဟ ဥပ္ပန္နကာယ-ဝိညတ္တိယာ သာဟတ္ထိကတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ကခ်ီ၊ဋီ။၄၃။

ဥပ္ပန္နကာလ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ကာလ] ဖြစ်ရာ-အခါ-ကာလ။ ဗုဒ္ဓသာ ဥပ္ပန္နကာလေ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၆၃။(–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၄၁။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၂။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ရ၃။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ရ၅။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၃၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၀၂။)

ဥပ္ပန္နကာလာကာရာဒိသာဒိသ (တိ) [ဥပ္ပန္နကာလာကာရာဒိ+သာဒိသ] ဖြစ်ရာကာလ, ဖြစ်ပုံအခြင်းအရာအစရှိသည်အားဖြင့် တူသော။ ပုဗ္ဗေ အဓိဋ္ဌိတေ ဥပ္ပန္နကာလာကာ-ရာဒိသာဒိသေန် အစ္ဆေကစိတ်ဝရသဒိသေ အညသ္မိံ စိတ်ရေ။ ဝိမတိ၊၁။၃၆၀။

ဥပ္ပန္နကိစ္စ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ကိစ္စ] (၁) ဖြစ်သော အမှုကိစ္စ။ (တိ)(၂) ဖြစ်သောအမှုကိစ္စရှိသော၊သူ။ (၁) ပဏ္ဍိတသမ္ဘတသာ ဥပ္ပန္နကိစ္စသ အသာဓနတော ယထာ "အပုတ္တော"တိ။ အံ၊ဋီ၊၁။၈၉။ (တိ)(၂) သုံဟာယော အတ္ထစာတ-သာတိ ဥပ္ပန္နကိစ္စသ ယော တံ ကိစ္စံ ဝဟတိ နိတ္ထရတိ၊ သော...သဟာယော မိတ္တံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၈ရ။

ဥပ္ပန္နကိစ္စနိတ္ထရဏ (နာ) [ဥပ္ပန္နကိစ္စ+နိတ္ထရဏ] ဖြစ်သောကိစ္စကို-ကူးမြောက်စေခြင်း-ဆောင်ရွက်ခြင်း။ ပုတ္တာဒယော အနုပါနာဒိဒါနေန စေဝ ဥပ္ပန္နကိစ္စနိတ္ထရဏေန စ တာဏာ ဟုတ္တာပိ။ ဓမ္မပဒ၊၂။၂ရ၁-၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၉၄။ (–အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၂၃။)

ဥပ္ပန္နကိရိယတာဝိသိဋ္ဌ (တိ) [ဥပ္ပန္နကိရိယတာ+ဝိသိဋ္ဌ] ဖြစ်သော အမှုအရာရှိသည်၏ အဖြစ်ဖြင့်-အထူးပြုအပ်သော-ထူးခြားသော။ သာ တာယ (တေန ဟိ သာ) ဥပ္ပန္နကိရိယ-တာဝိသိဋ္ဌေ သန္ဓာနေ...ဥပကာရိကာ ဟောတိ။ မူလ၊ဋီ၊၃။၁ရ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၈၁။ ဥပ္ပန္န-ကိရိယတာဝိသိဋ္ဌေတိ စိတ္တပယောဂသခ်ါ-တာယ စေတနာကိရိယာယ ဥပ္ပတ္တိယာ ဝိသိဋ္ဌေ ဝိသေသံ အာပန္နေ။ အနုဋီ၊၃။၂၃၂။

ဥပ္ပန္နကိလမထ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ကိလမထ] ဖြစ်သော ပင်ပန်းခြင်း။ စာရိတ္တကိလမထောတိ ဝိဏ္ဏပါတစရိယာယ ဥပ္ပန္နကိလမထော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၀၂။ (–သံ၊ဋီ၊၂။၄၉ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁ရ၉။)

ဥပ္ပန္နကိလေသ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ကိလေသ] ဖြစ်သော ကိလေသာ။ ဂမနေ ဥပ္ပန္နကိလေသံ ဂမနေယေဝ နိဂ္ဂဏှထ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၉။

ဥပ္ပန္နကိလေသသန္ဌဝ (ပု) [ဥပ္ပန္နကိလေသ+သန္ဌဝ] ဖြစ်သောကိလေသာဟူသော ပေါင်းဖေါ်ခြင်း၊ ဖြစ်သောကိလေသာဖြင့်-နှီးနှောရောယှက်-ပေါင်းဖက်-ခြင်း။ ဧတံ ဝိသဘာ-ဂါရမ္ဘဏသဝနေန ဥပ္ပန္နကိလေသသန္ဌဝေါ သဝနသံသဂ္ဂေါ နာမ။ ... မာတုဂါမသ ဟတ္ထဂ္ဂါဟာဒိဝသေန ဥပ္ပန္နကိလေသသန္ဌဝေါ ကာယသံသဂ္ဂေါ နာမ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၁၀။ အံ၊ဋီ၊၃။၂ရ၉။

ဥပ္ပန္နကုက္ကုစ္စ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ကုက္ကုစ္စ] (၁) ဖြစ်သော-ယုံမှားခြင်း-သံသယ-အလိုအလို။ (တိ)(၂) ဖြစ်သော-ယုံမှားခြင်း-သံသယ-ရှိသော၊

သူ။ (၁) ကောင်းကျိုးစီးပွားကတာနဲ့ ကပ္ပိယာကပ္ပိယ်
နီသာယ ဥပ္ပန္နကုက္ကုစ္စေန အဘိဘူတာနံ။
သာရတ္ထ၊၃။၉၀။ (တီ)(၂) တိရောရဋ္ဌေသု
တိရောဇနပဒေသု စ ဥပ္ပန္နကုက္ကုစ္စာ ဘိက္ခူ...
ပုစ္ဆန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၄၃။ သာရတ္ထ၊၃။၁၉၁။

ဥပ္ပန္နကုသလာကုသလ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ကုသလာ
ကုသလ] ဖြစ်ပြီးသောကုသိုလ်, အကုသိုလ်။
ပုဗ္ဗေ ဥပ္ပန္နကုသလာကုသလာ ဓမ္မာ ဂဟိတာ။
အံ၊ဋီ၊၃။၂၁၁။

ဥပ္ပန္နကောဌာသ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ကောဌာသ] ဖြစ်
ဆဲ ဖြစ်သောတရားအဖို့အစု၊ ဥပ္ပန္နတရား
အဖို့အစု။ တာနိ ဟိ ကေဏ္ဍေန ဥပ္ပါဒိဓမ္မ-
ဘူတာနေ၀၊ ဥပ္ပန္နကောဌာသမ္ပိ ပန ဘဇန္တိ။
အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ရ။

ဥပ္ပန္နကောဓ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ကောဓ] (၁) ဖြစ်
သော အမျက်ဒေါသ။ (တီ)(၂) ဖြစ်သော
အမျက်ဒေါသရှိသော၊သူ။ (၁) ဥဘိန္နံ ဥပ္ပန္န-
ကောဓဆဒ္ဒါတံ ကိလေသဗျာမိ တိကိစ္ဆန္တံ။ သံ၊
ဋီ၊၁။၂၅၆။ (တီ)(၂) သော ရဇ္ဇသိရီ အနုဘ၀-
မာနော အာစရိယေန ကတဒေါသံ သရိတ္တာ
ဥပ္ပန္နကောဓော "မာရုပေဿာမိ နံ"ဣတိ ...
ပါဟေသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅၄-၅။

ဥပ္ပန္နကောဓ၀ေ၀ဝ (ပု) [ဥပ္ပန္နကောဓ+၀ေ၀ဝ]
ဖြစ်သောအမျက်ဒေါသ၏ အရှိန်အဟုန်။ အထ
နံ မဂိကာရော ထေရေ ဥပ္ပန္နကောဓ-
၀ေ၀ေန ... ခ၀ိပိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃။

ဥပ္ပန္နကောပ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ကောပ] (၁) ဖြစ်
သော အမျက်ဒေါသ။ (တီ)(၂) ဖြစ်သော
အမျက်ဒေါသရှိသော၊သူ။ (၁) တေသို့ ဥပ္ပန္န-
ကောပံ သမဏသ ဂေါတမဿ ဥပရိ ပါတေ-
ဿာမိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ရ။ (တီ)(၂) ကောပန္ဓရောတိ
အဗ္ဘန္ဓရေ ဥပ္ပန္နကောပေါ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၆၃။

ဥပ္ပန္နခေဠ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ခေဠ] ဖြစ်သောတံတွေး။
မုခေ ဥပ္ပန္နခေဠောပိ ဟိ တေသံ အာဟာရ-
ကိစ္စံ သာဓေတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၆၁။

ဥပ္ပန္နဂါရ၀ (တီ) [ဥပ္ပန္န+ဂါရ၀] ဖြစ်သော
ရိုသေ လေးစားခြင်းရှိသော၊သူ။ တေ
ကေ၀ပဒေနေ၀ သတိ လဘိတ္တာ ဥပ္ပန္နဂါရ၀ါ
... အာဟံသု။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၆။ (-ဝိမတိ၊၂။၉၀။
မ၊ဋီ၊၂။၁၄၂။)

ဥပ္ပန္နဂေါ၁ြဘုဉာဏာနန္တရံ (ဗျ) [ဥပ္ပန္န
ဂေါတြဘုဉာဏ+အနန္တရံ] ဖြစ်သော ဂေါတြဘု
ဉာဏ်၏ အခြားမဲ့၌။ ဥပ္ပန္နဂေါတြဘု-
ဉာဏာနန္တရံ ဥပ္ပဇ္ဇေန မဂ္ဂဉာဏေန။ ဝိသုဒ္ဓိ
ဋီ၊၁။၃၃ရ။

ဥပ္ပန္နဃနသုခုမ၀ဏ္ဏ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဃနသုခုမ
၀ဏ္ဏ] ဖြစ်သော ထူထဲနူးညံ့သော အ၀တ်
အထည်။ ၀ဏ်ပဇ္ဇေတိ ၀ဏ်ဒေသေ ဥပ္ပန္န-
ဃနသုခုမ၀ဏ္ဏော။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၄၈။

ဥပ္ပန္နစက္ခာယတန (နာ) [ဥပ္ပန္န+စက္ခာယတန]
ဖြစ်သောစက္ခာယတန။ စက္ခာယတနုပစယာ-
ဒီနန္တိ ဥပရူပရိ စိတ္တာနိ ဝိယ ဥပ္ပန္နစက္ခာ-
ယတနာဒီနိ။ အနုဋီ၊၂။၁၄၅။

ဥပ္ပန္နစက္ခုက (တီ) [ဥပ္ပန္န+စက္ခု+က] ဖြစ်သော
ပညာမျက်စိရှိသော၊သူ။ ဘူတစက္ခုကာ ဥပ္ပန္န-
စက္ခုကာ စက္ခဲ့ ဥပ္ပါဒေတ္တာ ဝိဟရန္တိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊
၂။၂၀၀။

ဥပ္ပန္နစိတ္ထ (နာ) [ဥပ္ပန္န+စိတ္ထ] (၁) ဖြစ်သောစိတ်။
(တီ)(၂) ဖြစ်သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ (၁) ကုက္ကုရ-
စိတ္ထန္တိ "အဇ္ဇ ပဌာယ ကုက္ကုရေဟိ ကာတဗ္ဗံ
ကရိဿာမိ"တိ ဝေ ဥပ္ပန္နစိတ္ထံ။ ဓ၊ဋ္ဌ၊၃။ရ၁။
(-အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၀။ အံ၊ဋီ၊၁။၈၉။) (တီ)(၂) ဥပ္ပန္န-
စိတ္ထာနံ ကေစ္စာနံ ဒေ၀တာနံ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။
၂၆၆။

ဥပ္ပန္နစိတ္ထကာလုဿီယ (နာ) [ဥပ္ပန္န+စိတ္ထကာ

လုသိယ] ဖြစ်သော စိတ်၏နောက်ကျခြင်း။ "နဿ သမ္ပသိဒတိ"တိ ဣမိနာ တိဝိဓေယဝိ ဝိမတိယာ ဝသေန ဥပ္ပန္နစိတ္တကာလုသိယံ ဝုတ္တံ။ မဇ္ဈိ၊၂။၅၂။

ဥပ္ပန္နစိတ္တစေတသိက (နာ) [ဥပ္ပန္န+စိတ္တစေတသိက] ဖြစ်သောစိတ်,စေတသိက်။ အမနာပ-တာတိ စ "အမနာပံ ဣဒ"န္တိ ဥပ္ပန္နစိတ္ထ-စေတသိကာနမေတံ အမိဝစနံ။ မဋ္ဌ၊၁။၁၅၅။

ဥပ္ပန္နစိတ္ထသန္ဌာသ (ပု) [ဥပ္ပန္န+စိတ္ထသန္ဌာသ] ဖြစ်သော စိတ်၏ထိတ်လန့်ခြင်း။ တာသံ ဝိနောဒေတ္တာတိ နိမိတ္တုပဒ္ဒာနနိမိတ္တံ ဥပ္ပန္န-စိတ္ထသန္ဌာသံ ဝုတ္ထပ္ပကာရေန ဝိနောဒေတ္တာ ဝူပသမေတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၀၈။

ဥပ္ပန္နစီဝရ (ပု၊နာ) [ဥပ္ပန္န+စီဝရ] ဖြစ်သော-ရအပ်သော-သင်္ကန်း။ တဒါ ဥပ္ပန္နစီဝရသ ပရိသိဒ္ဓတ္တာ ပဌမကထိနေန။ ကခ်ါ၊ဋီ။၆၆။ (-ကခ်ါ။ဋီ။သစ်။၂၈၂။)

ဥပ္ပန္နစီဝရကထာ (ထီ) [ဥပ္ပန္နစီဝရ+ကထာ] ဖြစ်သောသင်္ကန်းကိုဆိုရာဖြစ်သောစကား။ ဣဒံ ဇီဝကဝတ္ထုံ အာဒိ ကတ္တာ ဥပ္ပန္နစီဝရကထာ။ ဝိ။ဋ္ဌ၊၁။၃၃၃။

ဥပ္ပန္နစုတိနိမိတ္တ (တီ) [ဥပ္ပန္န+စုတိနိမိတ္တ] ဖြစ်သော စုတိနိမိတ်ရှိသော၊သူ။ တုသိတဘဝေ ဥပ္ပန္နစုတိနိမိတ္တဿ ဗောဓိသတ္တဿ သန္ဓိက်ဂန္ဓာ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၃၁ရ။

ဥပ္ပန္နစေတနာဟေတု (ပု) [ဥပ္ပန္နစေတနာ+ဟေတု] ဖြစ်သောစေတနာဟူသောအကြောင်း။ ကာယသင်္ခေတနာဟေတူတိ ကာယဒ္ဓါရေ ဥပ္ပန္နစေတနာဟေတု။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၃။

ဥပ္ပန္နဆန္ဒ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဆန္ဒ] ဖြစ်သော(ကုသိုလ်)ဆန္ဒ။ ဥပ္ပန္နဆန္ဒံ ကောပနုဒေယျ ဓီရော။ ဓာ၊၁။၃၅၁။ ဥပ္ပန္နံ ကုလသဏ္ဌာနံ ကောပတ္ထိတော ပနုဒေယျ ဟာရေယျ။ ဓာ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၈၆။

ဥပ္ပန္နဆန္ဒရာဂ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဆန္ဒရာဂ] ဖြစ်သော ဆန္ဒရာဂ။ အဒ္ဓါတ္ထံ ကာမစ္ဆန္ဒောတိ အတ္ထနော ဝဠ္ဝကွန္ဒေ အာရတ္ထ ဥပ္ပန္နဆန္ဒရာဂေါ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၂၀၆။

ဥပ္ပန္နဇော်ပရိဿမ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဇော်ပရိဿမ] ဖြစ်သော-ပြေသလုံး-မြင်းခေါင်း-တို့၏ ပင်ပန်းညောင်းညာခြင်း။ ဇော်ကိလမတဝိနောဒ-နတ္ထန္တိ ရာဇသဘာယ စိရနိသဇ္ဇာယ ဥပ္ပန္န-ဇော်ပရိဿမဿ အပနယနတ္ထံ။ မဇ္ဈိ၊၂။၅၈။

ဥပ္ပန္နဇိရဏလက္ခဏ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဇိရဏလက္ခဏ] ဖြစ်သောဆွေးမြေ့,အိုမင်းခြင်းဟူသောမှတ်ကြောင်းလက္ခဏာ။ ဇရာလက္ခဏန္တိ ဥပ္ပန္နဇိရ-ဏလက္ခဏံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၁ရ။

ဥပ္ပန္နဗျာ(ဗျာ)နာ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဗျာနာ] ဖြစ်သော ဗျာန်။ သုဘာဝတ္ထတိ သုဘကသိဏော ဥပ္ပန္န-ဗျာနဝသေန သဟာရမ္ဘဏဗျာနမေဝ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၂၄။ သမ္ဘဿ စ ဥပ္ပန္နဗျာနဿ သမာ-ပဇ္ဇနေ။ မူလဋီ၊၃။၁၆၆။

ဥပ္ပန္နဗျာနသမဓိ (တီ) [ဥပ္ပန္နဗျာန+သမဓိ] ဖြစ်သောဗျာန်နင့် ပြည့်စုံသော၊သူ။ ဧဝံ ပရိကမ္မံ ကတ္တာ ဥပ္ပန္နဗျာနသမဓိနံ သန္ဓာယေတံ ဝုတ္တံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၅။

ဥပ္ပန္နဉာဏ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဉာဏ] (၁) ဖြစ်သော ဉာဏ်။ (တီ)(၂) ဖြစ်သော ဉာဏ်ရှိသော၊သူ။ (၁) တန္နိမိတ္တံ ဝါ ဥပ္ပန္နဉာဏံ။ မဇ္ဈိ၊၃။၄၀၂။ (တီ)(၂) ဥပ္ပန္နဉာဏောမှိ(အပ၊ဝ။၁၂)တိ ဥပ္ပန္န-ပစ္စေကဗောဓိဉာဏော အမှိ။ ... ဖလဉာဏေန ဥပ္ပန္နဉာဏော။ အပ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၀၃။

ဥပ္ပန္နဉာဏပလာယန (နာ) [ဥပ္ပန္နဉာဏ+ပလာယန] ဖြစ်သောဉာဏ်ဟူသော ပြေးသွားခြင်း။ ဉာဏပလာယနေနာတိ ,မဟာဘူတေဟိ နိဗ္ဗိန္ဒိတ္တာ

ဝိရဇ္ဇိတ္တာ ဝိမုစ္စိတုကာမတာဝသေန ဥပ္ပန္နဉာဏ-ပလာယနေ မဂ္ဂါမိဂမသိဒ္ဓေနေဝ ဉာဏပလာ-ယနေန။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၂၆။

ဥပ္ပန္နဌာန (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဌာန] ဖြစ်ရာဌာန။ ဥပ္ပန္န-ဌာနေယေဝ ကိလေသေ နိဂ္ဂဏှာတိ။ အံ၊ဋီ၊ ၃။၁၁၄။

ဥပ္ပန္နဗျာဟ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဗျာဟ] ဖြစ်သော ပူလောင်ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပန္နဗျာဟဒုက္ခ (တိ) [ဥပ္ပန္နဗျာဟ+ဒုက္ခ] ဖြစ်သော ပူလောင်ခြင်းဆင်းရဲရှိသော၊သူ။ သောဋ္ဌမန္တော ဟုတ္တာ နိက္ခမနမတ္တံ အလဘန္တော ဥပ္ပန္နဒါဟဒုက္ခော ဟုတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၈၄။

ဥပ္ပန္နတဏှာ (ထီ) [ဥပ္ပန္န+တဏှာ] ဖြစ်သော တဏှာ။ တဏှာတိ ဝိပါကဝေဒနာပစ္စယာ ဇဝနက္ခဏေ ဥပ္ပန္နတဏှာ။ မဇ္ဈ၊၄။၂၄၅။ (-ဓမ္မပ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၅၅။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၃၈။)

ဥပ္ပန္နတဏှာသမ္ဘယုတ္တသောမနဿဝေဒနာ (ထီ) [ဥပ္ပန္နတဏှာသမ္ဘယုတ္တ+သောမနဿဝေဒနာ] ဖြစ်သော တဏှာနှင့်ယှဉ်သော သောမနဿ ဝေဒနာ။ ရူပပရိဘောဂေန ဥပ္ပန္နတဏှာသမ္ဘ-ယုတ္တသောမနဿဝေဒနာ ရူပတော နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၁၀။

ဥပ္ပန္နတတိယဈာန (နာ) [ဥပ္ပန္န+တတိယဈာန] ဖြစ်သောတတိယဈာန်။ ကသိဏေသု ပန ဥပ္ပ-န္နတတိယဈာနဿ ပေသာ နုပ္ပဇ္ဇတိ ဝိသဘာ-ဂါရမ္မဏတ္တာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၄၀။

ဥပ္ပန္နတ္ထိက (ပုဂ္ဂ) [ဥပ္ပန္န+တိက] ဥပ္ပန္နဟူသော အစပုဒ်ဖြင့် ရဇပ်သောအမည်ရှိသော ပုဒ်သုံးခု တို့၏ အပေါင်း။ ဥပ္ပန္နတိက်။ ပီတိတ္ထိကော ဥပ္ပန္နတ္ထိကော အတီတတ္ထိကော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၀။

ဥပ္ပန္နဒရထပရိဿမဝိနောဒန (နာ) [ဥပ္ပန္န ဒရထပရိဿမ+ဝိနောဒန] ဖြစ်သော ပူလောင် မှု၊ ပင်ပန်းညောင်းညာမှုတို့ကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း။ ဗဟုဒေဝ ဒီဝသဘာဂံ ပဓာနာနု-ယောဂတော ဥပ္ပန္နဒရထပရိဿမဝိနောဒနတ္ထံ နှာယိတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၉၁။

ဥပ္ပန္နဒါဟ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဒါဟ] ဖြစ်သော ပူလောင်ခြင်းရှိသော၊သူ။ ရာဇာ သုတ္တာဝ ... သရီရေ ဥပ္ပန္နဒါဟော ဟုတ္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၂၂။

ဥပ္ပန္နဒိဋ္ဌိ (ထီ) [ဥပ္ပန္နာ+ဒိဋ္ဌိ] ဖြစ်သောအယူမှား။ အန္ဓဝါ လောကောတိ ဧကတော ဝနိတနိမိတ္တံ လောကောတိ ဂါဟေန ဝါ တဏ္ဍေန ဝါ ဥပ္ပန္နဒိဋ္ဌိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁၆။

ဥပ္ပန္နဒိဋ္ဌိက (တိ) [ဥပ္ပန္နာ+ဒိဋ္ဌိ+က] ဖြစ်သော အယူမှားရှိသော၊သူ။ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကောတိ အယောနိသော ဥပ္ပန္နဒိဋ္ဌိကော။ မ၊ဋီ၊၂။၂၅၀။ (-အံ၊ဋီ၊၁။၂၂ရ။)

ဥပ္ပန္နဒိဋ္ဌိဝိဝေစန (နာ) [ဥပ္ပန္နဒိဋ္ဌိ+ဝိဝေစန] ဖြစ်သော-အယူမှားမှကင်းဆိတ်-အယူမှား ကိုကင်းဆိတ်စေ-ခြင်း။ တတ္ထ တတ္ထေဝါသ ဥပ္ပန္နဒိဋ္ဌိဝိဝေစနတော ဣမိဿာ ဒေသနာယ ပုဂ္ဂလဇ္ဈာသယေန ပဝတ္တိတတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၄၂။

ဥပ္ပန္နဒိဝသ (ပုဂ္ဂ) [ဥပ္ပန္န+ဒိဝသ] ဖြစ်ရာနေ့။ မူလစိဝရဿ ဥပ္ပန္နဒိဝသတော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃၉။ (-သာရတ္ထ၊၂။၃၉ရ။)

ဥပ္ပန္နဒိပသိခါ (ထီ) [ဥပ္ပန္နာ+ဒိပသိခါ] ဖြစ်သော ဆီမီးလျှံ။ ဥပ္ပန္နဒိပသိခါယ ဩဘာသောဝိယ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၃ရ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၉၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၉၃။ သာရတ္ထ၊၂။၂၂၃။

ဥပ္ပန္နဒုက္ခ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဒုက္ခ] (၁) ဖြစ်သော ဆင်းရဲ။ (တိ)(၂) ဖြစ်သောဆင်းရဲရှိသော၊ သူ။ (၁) ကိလမတိတိ ကာယေ ဥပ္ပန္နဒုက္ခေန ကိလမတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၆၂။ (-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၄ရ။

မင်ဦး၂။၄၂။ အံ၎ဦး၂။၃၅၅။) (တိ)(၂) အဃာ-ဝိနောတိ ဥပ္ပန္နဒုက္ခာ။ ဒီ၎ဋ္ဌ၂။၁၈၉။ ပါကဋိ-ဘူတာ ဒုက္ခာတိ အာဟ ဥပ္ပန္နဒုက္ခာတိ။ ဒီ၎ဋ္ဌ၂။၁၈၂။

ဥပ္ပန္နဒုက္ခဇာတ (တိ) [ဥပ္ပန္နဒုက္ခ+ဇာတ] ဖြစ်သော ဆင်းရဲခြင်းသဘောရှိသော၊သူ။ ဥပသဂ္ဂ-ဇာတေတိ ဥပ္ပန္နဒုက္ခဇာတေ။ စူဠနိ၎ဋ္ဌ။၇၆။

ဥပ္ပန္နဒုက္ခနိမိတ္တ (နာ) [ဥပ္ပန္နဒုက္ခ+နိမိတ္တ] ဖြစ်သော ဆင်းရဲခြင်းဟူသော အကြောင်း။ တဒါ အတ္ထနော ပရိဝါရဿ ဥပ္ပန္နဒုက္ခနိမိတ္တန္တိ အမိ-ဟာယော။ မင်ဦး၁။၃၃၄။

ဥပ္ပန္နဒေါသ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဒေါသ] (၁) ဖြစ်သော အမျက်ဒေါသရှိသော၊သူ။ (၂) ဖြစ်သော (သလိပ်စသော)အပြစ်ဒေါသရှိသော။ (၁) ဒေါသန္တရာတိ ဒုဋ္ဌစိတ္တာ၊ အတ္ထန္တရေ ဥပ္ပန္န-ဒေါသော ဟုတ္တာ။ မ၊ဋ္ဌ၂။၆။ (၂) သရီရံ ဝါ ဥပ္ပန္နဒေါသဠေ၀ သေဒမလမက္ခိတဠေ။ အံ၎ဋ္ဌ၊ ၁။၃၉၀-၁။

ဥပ္ပန္နဒေါမနဿ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဒေါမနဿ] (၁) ဖြစ်သော-စိတ်ဆင်းရဲခြင်း-ဒေါမနဿ။ (တိ)(၂) ဖြစ်သောဒေါမနဿရှိသော၊သူ။ (၁) မနသိ-ကာရေ နိရဿာဒဂတစိတ္တဿ ဥပ္ပန္နဒေါမ-နဿဝသေန ဝါ ... ဗျာပါဒေါ အနုပတတိ။ ပဋိသံ၎ဋ္ဌ၂။ရ၃။ (တိ)(၂) ဒုမ္မနောတိ ဥပ္ပန္န-ဒေါမနဿော။ သံ၎ဋ္ဌ၂။၂၂၀။

ဥပ္ပန္နဥညတိရည (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဥညတိရည] ဖြစ်သောစပါး, ရွှေ။ တတော ဥပ္ပန္နဥညတိရညာ-ဒိကဿ ဧ သံဃဿ ဘောဂဿ။ အံ၎ဋ္ဌ၂။၅၄။

ဥပ္ပန္နဓမ္မ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဓမ္မ] ဖြစ်သော-ဖြစ်ဆဲ ပစ္စုပ္ပန်ဖြစ်သောတရား။ ဌိတိယာတိ တဿ တဿ သတ္တဿ ဥပ္ပန္နဓမ္မာနံ အနုပ္ပဗန္ဓဝသေန အဝိစ္ဆေဒါယ။ မ၊ဋ္ဌ၁။၂၁၁။ (-မင်ဦး၁။၃၀၈။ အနုဋီ၁။၄၉။) အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပ္ပန္နဓမ္မဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပန္နဓမ္မ+ဘာဝ] ဥပါဒ်ဌိ-ဘင် -ဟူသောခဏသုံးပါးသို့ ရောက်သော-ဖြစ်ဆဲပစ္စုပ္ပန်ဖြစ်သော-တရား၏အဖြစ်။ အနု-ပ္ပန္နာတိ ဧတေန သင်္ခေါ ဥပ္ပန္နဘာဝေါ ပဋိ-သိဒ္ဓေါ။ ' ' '

ဥပ္ပန္နနိကာယ (ပု) [ဥပ္ပန္န+နိကာယ] ဖြစ်သော ဂိုဏ်း။ အန္ဓကာ နာမ ပုဗ္ဗသေလိယာ အပရ-သေလိယာ ရာဇဂိရိယာ သိဒ္ဓတ္ထိကာတိ ဤမေ ပစ္ဆာ ဥပ္ပန္နနိကာယာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃၇။

ဥပ္ပန္နနိမိတ္တ (နာ) [ဥပ္ပန္န+နိမိတ္တ] ဖြစ်သော အာရုံနိမိတ်။ (ဖြစ်သောပဋိဘာဂနိမိတ် ဥဂ္ဂဟနိမိတ်။ သျှ။) ဤမာနိ စ ပန ဥဒ္ဓုမာတကာဒီနိ နိဿာယ ဥပ္ပန္နနိမိတ္တာနမ္ပိ နိမိတ္တေသု ပဋိလဒ္ဓ-ဗ္ဗာနာနမ္ပိ တောနေ၀ နာမာနိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄၃။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၁၉။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၁၉။)

ဥပ္ပန္နနိမိတ္တာရမ္မဏ (တိ) [ဥပ္ပန္နနိမိတ္တ+အာရမ္မဏ] ဖြစ်သော(ပဋိဘာဂ)နိမိတ်လျှင် အာရုံရှိသော။ ပရိတ္တေ ဥဒ္ဓုမာတကဌာနေ ဥပ္ပန္န-နိမိတ္တာရမ္မဏံ ပရိတ္တာရမ္မဏံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄၃။

ဥပ္ပန္နပ္ပကာရ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ပကာရ] ဖြစ်သော အပြား၊ ဖြစ်ပုံအခြင်းအရာ။ တံ ဝိမိန္ဓိ တံ ထသ ဥပ္ပန္နပ္ပကာရံ။ မ၊ဋီ၊၁။ ၂၇၅။

ဥပ္ပန္နပစ္စယ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ပစ္စယ] (၁) ဖြစ်သော (ဆွမ်းစသော)ပစ္စည်း။ (၂) ဖြစ်စေအပ်သော (လျှုဖွယ်) ပစ္စည်း။ (၁) ဤမေဟိ ပန အဌဟိ ကုလဒူသကကမ္မေဟိ ဥပ္ပန္နပစ္စယာ ပဠဒ္ဓနမ္ပိ သဟဓမ္မိကာနံ နိ ကပ္ပန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၁၁။ (–ဝိ မတိ၊၁။၃၃၇။) (၂) ဥပ္ပန္နပစ္စယတော(ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၄၀၂)တိ နိဗ္ဗတ္တိတဿာသစ္ဆာဒနာဒိဒေယျ-ဓမ္မတော။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၃၅၆။

ဥပ္ပန္နပညာ (ထီ) [ဥပ္ပန္နာ+ပညာ] ဖြစ်သော ပညာ။ အဓိကသီလံ နိဿာယ ဥပ္ပန္နပညာယ အနုဂ္ဂဏှာတိ နာမ။ မူလဋီ၊၃။၄၁။

ဥပ္ပန္နပဋိဿ (ပု၊နာ) [ဥပ္ပန္န+ပဋိဿ] ဖြစ်သော အမျက်ဒေါသ။ အဗ္ဗတ္တံ ဗျာပါဒေါတိ အတ္ထနော ဟတ္ထပါဒါဒီသု ဥပ္ပန္နပဋိဿော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၀၆။

ဥပ္ပန္နပဌမဇ္ဈာနသမာဓိ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ပဌမဇ္ဈာန သမာဓိ] ဖြစ်သော ပဌမဈာန်နှင့်ယှဉ်သော သမာဓိ။ ဥပ္ပန္နပဌမဇ္ဈာနသမာဓိနာ နိစ္စလံ ကတ္တာ စိတ္တဂ္ဂဟိတကာလော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၀၄။

ဥပ္ပန္နပရိကမ္မာနုဿရ (တိ) [ဥပ္ပန္နပရိကမ္မ + အနုဿရ] ဖြစ်သောပရိကံတို့၏ အခြားမဲ့၌ ဖြစ်သော။ ဤမဿ အနုဿရံ ဥပ္ပန္နပရိကမ္မာနုဿ-ရာနိ ဤမိနာ အာဝဇ္ဇိတာရမ္မဏေယေ၀ ပ၀-တ္တန္တိ။ မူလဋီ၊၁။၁၃၇။

ဥပ္ပန္နပရိတ္တာသဝူပသမန (နာ) [ဥပ္ပန္နပရိတ္တာသ +ဝူပသမန] ဖြစ်သောထိတ်လန့်ခြင်းကို ငြိမ်း စေခြင်း။ သန္ဓမ္ဘေတ္တာတိ ဥပ္ပန္နပရိတ္တာသဝူပ-သမနေန ဝိဂတကမ္ပတာယ နိစ္စလော ဟုတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၀၈။

ဥပ္ပန္နပရိဝိတက္က (ပု) [ဥပ္ပန္န+ပရိဝိတက္က] ဖြစ်သောအကြံအစည်။ ဥပ္ပန္နပရိဝိတက္ကဝေသေနေ၀ စ အာဂန္ဓာ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၄၈။

ဥပ္ပန္နပရိဿယဟရဏ (နာ) [ဥပ္ပန္နပရိဿယ+ ဟရဏ] ဖြစ်သောဘေးရန်ကို ပယ်ဖျောက် ခြင်း။ ဥပ္ပန္နပရိဿယဟရဏတ္ထမေ၀ တဿ ဝါယမတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၃ ၂။ (–ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁၃၉။)

ဥပ္ပန္နပရိဠာဟ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ပရိဠာဟ] ဖြစ်သောပူလောင်ခြင်း။ ကာမပရိဠာဟာနန္တိ ပဌ-ကာမဂုဏိကရာဂ၀သေန ဥပ္ပန္နပရိဠာဟာနံ အန္ဓောဒါဟာနံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၈၄။ (–သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၆၇။)

ဥပ္ပန္နပသာဒ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ပသာဒ] (၁) ဖြစ်သောကြည်ညိုခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်သော ကြည်ညိုခြင်းရှိသော၊သူ။ (၁) ဓမ္မဒေသနာယ ဥပ္ပန္န-ပသာဒသ မဟာနိသံသံ အပရိဏ္ဍိန္ဒ အကာသိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၁၃။ (–ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၃၆။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၃ရ၀။) (တိ)(၂) ယမကပါဠိဟိရေ ဥပ္ပန္နပသာဒါ ထေရသ သန္ဓိကေ ပဗ္ဗဇိတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၄၅။

ဥပ္ပန္နပါဠိဟာရိယ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ပါဠိဟာရိယ]

ဖြစ်သောတန်ခိုးပြာဋိဟာ။ တာနီတိ အဘိ-ဇာတိအာဒီသု ဥပ္ပန္နပါဋိဟာရိယာနိ။ မဇ္ဈိ၂။၁၈၁။

ဥပ္ပန္နပါမောဇ္ဇ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ပါမောဇ္ဇ] ဖြစ်သောဝမ်းမြောက်ခြင်းရှိသော၊သူ။ သာပိ သုတ္တာ ဥပ္ပန္နပါမောဇ္ဇာ။ သံ၊ဌ၊၂။၂၂၄။

ဥပ္ပန္နပါမောဇ္ဇဝိညာဏ (နဝ) [ဥပ္ပန္နပါမောဇ္ဇ+ဝိညာဏ] ဖြစ်သောဝမ်းမြောက်ခြင်းရှိသော ဝိညာဏ်။ ပမုဒီတာနံ သတ္တာနံ ဥပ္ပန္နပါမောဇ္ဇ-ဝိညာဏံ သမနုပဿန္တဿ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ။၁၃၉။

ဥပ္ပန္နပီတိ (ထိ) [ဥပ္ပန္နာ+ပီတိ] ဖြစ်သော-နှစ်သက်ခြင်း-ပီတိ။ သိဟာသ ဥပ္ပန္နပီတိ ဝိနာ-သေတိ။ အံ၊ဌ၊၃။၂၁၀။

ဥပ္ပန္နပီတိပါမောဇ္ဇ (နဝ) [ဥပ္ပန္နပီတိပါမောဇ္ဇ] (၁) ဖြစ်သောနှစ်သက်ဝမ်းမြောက်ခြင်း။ (တိ) (၂) ဖြစ်သောနှစ်သက်ဝမ်းမြောက်ခြင်းရှိသော၊သူ။ (၁) ဂရုမမ္ဘပဋိဂ္ဂဟကေန ဥပ္ပန္နပီတि-ပါမောဇ္ဇံ အာဝိကရောန္တိ။ အံ၊ဌ၊၃။၂၃၈။ (တိ)(၂) ရာဇာ တံ ပါဋိဟာရိယံ ဒိသ္မာ ဥပ္ပန္နပီတि-ပါမောဇ္ဇော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၆၉။

ဥပ္ပန္နပီတိသုခ (တိ) [ဥပ္ပန္နပီတိသုခ] ဖြစ်သော-နှစ်သက်ခြင်း, ချမ်းသာခြင်း-ပီတိသုခ။ ဓမ္မပီတि-သုခန္တိ ဓမ္မပစ္စဝေက္ခကေန ဥပ္ပန္နပီတိသုခံ။ သံ၊ဌ၊၁။၁၁၉။ (-ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၈၃။)

ဥပ္ပန္နပီတိသောမနဿ (နဝ) [ဥပ္ပန္နပီတိသောမနဿ] ဖြစ်သောနှစ်သက်ဝမ်းမြောက်ခြင်း။ (ဖြစ်သောနှစ်သက်ဝမ်းမြောက်ခြင်းရှိသော၊ ဂုဏ်ကြီး၊သူ။) ဥပ္ပန္နပီတိသောမနဿေန ဥဒါနံ ဥဒါနေနန္တော။ သာရတ္ထ၊၁။၉၉။

ဥပ္ပန္နပုဗ္ဗနိမိတ္တ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ပုဗ္ဗနိမိတ္တ] ဖြစ်သောပုဗ္ဗနိမိတ်ရှိသော၊သူ။ ဥပ္ပန္နပုဗ္ဗနိမိတ္တော ဒေဝပုတ္တော နေတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၁၆၄။ (-ဣတိ ဝုတ်၊ဌ။၁၂၈။)

ဥပ္ပန္နန္တရာယ (ပု) [ဥပ္ပန္န+အန္တရာယ] ဖြစ်လတ္တံ့သော အန္တရာယ်။ သာမော ကုမာရော မုတ္တော ; ဥပ္ပန္နန္တရာယောဟိ။ မိလိန္ဒ။၁၃၂။

ဥပ္ပန္နဗလ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဗလ] ဖြစ်ပြီးသောအကျိုးရှိသော။ တံ အတ္ထိတံ ဥပ္ပါဒကေ ဟေတုကိစ္စံ, ဥပ္ပန္နဗလတ္တာ နိဋ္ဌိတဗ္ဗာတိ ဒဋ္ဌမ္ပိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၅၆။ (-အနုဋီ၊၂။၁၃။)

ဥပ္ပန္နဗလသမာပတ္တိ (ထိ) [ဥပ္ပန္နာ+ဗလသမာပတ္တိ] ဖြစ်သော ဗလသမာပတ်။ သုညတံ နိဗ္ဗာနံ အာရမ္မဏံ ကတ္တာ ဥပ္ပန္နဗလသမာပတ္တိယံ ဗလေ သုညတော နာမ။ မ၊ဌ၊၂။၂၆၅။ (-မ၊ဋီ၊၂။ ၈၅။)

ဥပ္ပန္နဗလသမာပတ္တိသမ္ပယုတ္တ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဗလသမာပတ္တိသမ္ပယုတ္တ] ဖြစ်သောဗလသမာပတ်နှင့်တကွဖြစ်သော-အတ္တေ,အထိ-သမ္ပယုတ္တ။ သုညတံ နိဗ္ဗာနံ အာရမ္မဏံ ကတ္တာ ဥပ္ပန္နဗလ-သမာပတ္တိသမ္ပယုတ္တော သုညတော နာမ။ သံ၊ဌ၊၁။၁၃၅။

ဥပ္ပန္နဗယ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဗယ] ဖြစ်သော-အတ္တေ,အထိ-ဗယ။ တိဏ္ဏံ သင်္ခါရာ ဥပ္ပန္နဗယံ မုဋ္ဌိတ္တာ။ မဟာနိ၊ဌ။၁၁၂။

ဥပ္ပန္နဗလဝကောဓ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဗလဝကောဓ] ဖြစ်သောအားကြီးသော အမျက်ဒေါသရှိသော၊သူ။ ဗလဝါဃာတဇာတောတိ ဥပ္ပန္နဗလဝ-ကောဓော။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၆၁။

ဥပ္ပန္နဗလဝဒေါမနဿ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဗလဝ-ဒေါမနဿ] ဖြစ်သော အားကြီးသော နှလုံးမသာယာခြင်းရှိသော၊သူ။ ဥပ္ပန္နဗလဝဒေါမန-သော ... တေဒေါစ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၁။ (-ဓမ္မ၊ ဌ၊၁။၁၄၂။)

ဥပ္ပန္နဗလဝဘယ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဗလဝဘယ] ဖြစ်သောအားကြီးသော ဘေးရှိသော၊သူ။ သော

...ဥပ္ပန္နဗလဝဘယော သမ္ဘမန္ဟော ဒီဂုဏ် ကတ္တာ ဥဿာဟ်။ ဣတိဝုတ်ဒ္ဌ။၃၂၂ရ။

ဥပ္ပန္နဗလဝေသောက (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဗလဝေသောက] (၁) ဖြစ်သောအားကြီးသော စိုးရိမ်ပူဆွေးခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်သော အားကြီးသောစိုးရိမ်ပူဆွေးခြင်းရှိသော၊သူ။ (၁) သောစတိတိ စိတ္တေ ဥပ္ပန္နဗလဝေသောကေန သောစတိ။ မ၊ဌ၊၁။ ၃၆၂။ မ၊ဋီ၊၂။၄၂။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၅ရ။ (တိ)(၂) သာ ... ဥပ္ပန္နဗလဝေသောကာ ပုတ္တသ သရီရ-ကိစ္စံ ဝါရေတ္တာ။ သံ၊ဌ၊၁။၁ရ၅။ (–မ၊ဌ၊၃။၆ရ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၁ဂ၆။)

ဥပ္ပန္နဗလဝေသောမနဿ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဗလဝေသောမနဿ] ဖြစ်သောအားကြီးသော ဝမ်းမြောက်ခြင်းရှိသော၊သူ။ ဥပ္ပန္နဗလဝေသောမ-နဿော ... ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ။ ဥဒါန၊ဌ။၄၁။

ဥပ္ပန္နဗဟုမာန (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဗဟုမာန] ဖြစ်သော များစွာမြတ်နိုးခြင်းရှိသော၊သူ။ သတ္ထာ တဿာ တဿိ ရူပေ ဥပ္ပန္နဗဟုမာနတံ ဥတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။၃၃၉။

ဥပ္ပန္နဗောဓိပက္ခိယဓမ္မ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဗောဓိပက္ခိယ ဓမ္မ] ဖြစ်သော ဗောဓိပက္ခိယတရားရှိသော၊ သူ။ ပါတုဘူတဓမ္မဿာတိ ဥပ္ပန္နဗောဓိပက္ခိယ-ဓမ္မဿ။ နေတ္ထိ၊ဌီ။၁၃၂။

ဥပ္ပန္နဗျာဓိ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဗျာဓိ] (၁) ဖြစ်သော အနာ။ (တိ)(၂) ဖြစ်သောအနာရှိသော၊သူ။ ပါတောဝ အမ္ဟေ ပရိဝိသိတ္တာ သာယံ ဥပ္ပန္န-ဗျာဓိနာ မတာ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၂၃၁။ (တိ)(၂) ဗျာဓိ-ယကန္ဓံ ဥပ္ပန္နဗျာဓိတံ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၆ဝ။

ဥပ္ပန္နဗျာဓိဒဿန (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဗျာဓိဒဿန] ဖြစ်သောအနာရောဂါကို မြင်ခြင်း။ အသပ္ပါယ-ဘောဇနတော ဥပ္ပန္နဗျာဓိဒဿနေန ဘောဇ-နဿ ဗျာဓိနိဒါနဘာဝေါ ဝိယ။ ဝဇိရ။၄၂။

ဥပ္ပန္နဘယ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဘယ] (၁) ဖြစ်သော ကြောက်ရွံ့ထိတ်လန့်ခြင်း(ဥာဏ်–ကောက်)။ (၂) ဖြစ်သောဘေး။ သံဝေဂေါတိ ဇာတိအာဒီနိ ပဋိစ္စ ဥပ္ပန္နဘယသဓိတ် သံဝိဇ္ဇန်။ အဘိ၊ဌ၊ ၁။၉၆။ (–ဣတိဝုတ်ဒ္ဌ။၁၁ဝ။) (၂) ဇာတိ ပဋိစ္စ ဘယန္တိ ဇာတိပစ္စယာ ဥပ္ပန္နဘယံ။ အဘိ၊ ဌ၊၂။၄ရရ။ (–အံ၊ဋီ၊၂။၁၄၉။ မူလဋီ၊၂။၂၂၆။)

ဥပ္ပန္နဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဘာဝ] ဖြစ်ဆဲပစ္စုပ္ပန်-တရား, ဖြစ်ပြီးအတိတ်တရားတို့၏အဖြစ်။ ဥပ္ပန္နဘာဝေါ(မူလဋီ၊၁။၄ရ)တိ ဥပ္ပါဒါဒိပတ္တ-တာ၊ တေန အတီတာပိ သင်္ခါတာ ဟောန္တိ။ အနုဋီ၊၁။၄၉။ ဥပ္ပန္နဓမ္မဘာဝ-လည်းကြည့်။

ဥပ္ပန္နဘာဝဒဿန (ထီ၊နာ) [ဥပ္ပန္နဘာဝ+ဒဿန] ဖြစ်သည်၏အဖြစ်ကို ပြခြင်း။ ဧကံ ဒွေတိ ဝစနံ ဥပ္ပန္နဘာဝဒဿနတ္ထံ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၄၆။

ဥပ္ပန္နဘောဂထာဝရ (တိ) [ဥပ္ပန္နဘောဂ+ထာဝရ] ဖြစ်ပြီး–ရအပ်ပြီး–သောစည်းစိမ်၏– တည်မြဲ-ခိုင်မြဲ–ခြင်းရှိသော၊သူ။ အဒိန္နာဒါနာ ဝေရမ-ဏိယာ...ဥပ္ပန္နဘောဂထာဝရတာ။ ခုဒ္ဒကဌ။၂၃။

ဥပ္ပန္နဘောဇန (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဘောဇန] ဖြစ်-ရ အပ်–သောဘောဇဉ်။ အနဝဇ္ဇာနိတိ သမ္ဘာ-အာဇီဝေန ဥပ္ပန္နဘောဇနာနိ။ အံ၊ဌ၊၃။၁၁၃။

ဥပ္ပန္နမဂ္ဂ (ပု) [ဥပ္ပန္န+မဂ္ဂ] ဖြစ်သောမဂ်။ သုက္ခ-ဝိပဿကဿ ဥပ္ပန္နမဂ္ဂေါပိ... ပဌမဇ္ဈာနိကောဝ ဟောတိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂ရ၂။

ဥပ္ပန္နမဂ္ဂဖလကာလ (ပု) [ဥပ္ပန္နမဂ္ဂဖလ+ကာလ] ဖြစ်သောမဂ်ဖိုလ်၏ ကာလ၊ မဂ်ဖိုလ် ဖြစ်သောအခါ။ သော...တံ စျာနံ ပါဒကံ ကတ္တာ ဥပ္ပန္နမဂ္ဂဖလကာလေ လောကုတ္တရော။ ဣတိဝုတ်ဒ္ဌ။၂၅၉။

ဥပ္ပန္နမဂ္ဂဖလပစ္စဝေက္ခဏ (နာ) [ဥပ္ပန္နမဂ္ဂဖလ+ပစ္စဝေက္ခဏ] ဖြစ်သောမဂ်ဖိုလ်ကိုဆင်ခြင်ခြင်း။

ဂေါ်တြဘုဥာဏပ္ပါဒတော ပဋ္ဌာယ နိရောဓံ ပဿိတ္တာ ဥပ္ပန္နမဂ္ဂဖလဲ့ပစ္စဝေက္ခဏဝ့ေသနုစေဝ။ မဇ္ဈိ၂။၃၃။

ဥပ္ပန္နမဒ (ပု) [ဥပ္ပန္န+မဒ] ဖြစ်သော-ယစ်မူးခြင်း-မာန် မာန။ ယောဗ္ဗနမဒေါတိ ယောဗ္ဗန်အာရုဗ္ဘ ဥပ္ပန္နမဒေါ။ အံ၁။၃။၂၈။ (-ထေရ၊ ၁။၂။၁၀ရ။)

ဥပ္ပန္နမနောဒ္ဓါရိကဇဝန (နာ) [ဥပ္ပန္န+မနောဒ္ဓါရိကဇဝန] ဖြစ်သော-မနောဒ္ဓါရဉ်ဖြစ်သော ဇော-မနောဒ္ဓါရိကဇော။ ကေဇဝနဝါရေပိ လဗ္ဘန္တိတိ ဣဒံ စက္ခုဒ္ဓါရုနုသာရေန ဥပ္ပန္နမနောဒ္ဓါရိကဇဝနံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋီ၂။၃၂၃။

ဥပ္ပန္နမဟာမေဃ (ပု) [ဥပ္ပန္န+မဟာမေဃ] ဖြစ်သော ကြီးစွာသောမိုး၊ သည်းထန်စွာရွာသောမိုး။ မဟာ အကာလမေဃောတိ အသမ္ဘတ္တေ ဝဿ-ကာလေ ဥပ္ပန္နမဟာမေဃော။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၈၉။

ဥပ္ပန္နမာန (ပု) [ဥပ္ပန္န+မာန] (၁) ဖြစ်သော-ရန်းခြင်း-မှတ်ထင်ခြင်း၊ ရုပြီဟု ထင်မှတ်မှုဖြစ်ခြင်း။ (၂) ဖြစ်သောမာန်မာန။ (၁) "အဓိ-တာ မယ"န္တိ ဧဝံ ဥပ္ပန္နမာနေနာတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၂။၇၉။ ဣတ္ထေ စ သေယျသ "သေယ္ယော-ဟမသ္မိ"တိ ဥပ္ပန္နမာနောဝ ယာထဝမာနော။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၈၃။

ဥပ္ပန္နမေဃ (ပု) [ဥပ္ပန္န+မေဃ] ဖြစ်သောမိုး။ ဥပ္ပန္နမေဃော(ဝိ၊ဋ္ဌ၂။၂၃၉)တိ သကလစက္ကဝါဠဂဗ္ဘံ ပူရေတ္တာ ဥပ္ပန္နော မဟာမေဃော။ ဝိမတိ၂။၈၆။

ဥပ္ပန္နမေတ္တာစိတ္တ (တိ) [ဥပ္ပန္န+မေတ္တာစိတ္တ] ဖြစ်သောမေတ္တာစိတ်ရှိသော၊သူ။ မေတ္တာ တေသ အတ္ထိတိ မေတ္တံ၊ ဥပ္ပန္နံ မေတ္တာစိတ္တံ ဧတေသန္တိ ဥပ္ပန္နမေတ္တာစိတ္တာ။ မဇ္ဈိ၂။၈၀။

ဥပ္ပန္နမေထုနရာဂ (ပု) [ဥပ္ပန္န+မေထုနရာဂ] ဖြစ်သော-မေထုန်ဌာပ်မက်ခြင်း-မေထုနရာဂ။ အစ်ယုတ္တာနန္တိ လောကသ္မာ ဒမိတ္ထသန္ဓဝ-ဝသေန ဥပ္ပန္နမေထုနရာဂေန တိန္ဓာနံ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၈၂။

ဥပ္ပန္နမေဒ (ပု) [ဥပ္ပန္န+မေဒ] ဖြစ်သောအဆီ။ ဇာတမေဒန္တိ မေဒဘာဝါပတ္တိဝသေန ဥပ္ပန္န-မေဒံ။ မဇ္ဈိ၂။၂၁၀။

ဥပ္ပန္နမောဟ (ပု) [ဥပ္ပန္န+မောဟ] ဖြစ်သော မောဟ။ အန္ဓမသော ပါပံ ကတ္တာ "သုကတံ မယာ"တိ ပစ္စဝေက္ခတော ဥပ္ပန္နမောဟော စ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၁၁၅။ (-နေတ္တိ၊ဋီ။၈၅။)

ဥပ္ပန္နရာဂ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ရာဂ] ဖြစ်သောရာဂ။ ကာမရာဂေါတိ ကာမေ အာရုဗ္ဘ ဥပ္ပန္နရာဂေါ။ အံ၊ဋ္ဌ၂။၂၅၈။

ဥပ္ပန္နရူပ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ရူပ] ဖြစ်သောရူပ်။ ဌိတိ-ဘဂ်ကွဏေသု ဥပ္ပန္နရူပါနိ ဝဇ္ဇေတ္တာ။ မူလဋီ၂။၂၁။ အနုဋီ၂။၂၈။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၂။၃၁ဝ။)

ဥပ္ပန္နရူပဒဿန (နာ) [ဥပ္ပန္နရူပ+ဒဿန] ဖြစ်သောရူပ်တို့ကို ပြခြင်း။ သမ္ဘေသံ ဟေတူနံ ဝသေန ဥပ္ပန္နရူပဒဿနတ္ထံ ... ဝုတ္တံ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၃။၄၃၄။

ဥပ္ပန္နရူပဓမ္မ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ရူပဓမ္မ] ဖြစ်သောရူပ်တရား။ ရူပဓမ္မာနံ ဘဂ်ကွဏော ဥပ္ပန္နရူပဓမ္မေ အဂ္ဂဟေတ္တာ။ အနုဋီ၂။၂၈။

ဥပ္ပန္နရူပဗ္ဗန္ဓရံ (ဗျ) [ဥပ္ပန္နရူပ+အဗ္ဗန္ဓရံ] ဖြစ်သောရူပ်၏အတွင်းဌ်။ ဥပ္ပန္နရူပဗ္ဗန္ဓရံ ဇာတာ ဩဇာ အတ္ထိ။ သံ၊ဋ္ဌ၂။၂။၂၈။

ဥပ္ပန္နရူပိယ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ရူပိယ] ဖြစ်သောရွှေငွေ။ ဝတ္ထုပနာတိ တတြုပ္ပါဒေ ဥပ္ပန္နရူပိယံ။ ဝိမတိ၂။၂၄ဝ။

ဥပ္ပန္နရောဂ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ရောဂ] ဖြစ်သော

အနာရောဂါ။ သစေ ပစ္ဆာ ဥပ္ပန္နရောဂေါ ဗလဝါ ဇယာတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၅၄။

ဥပ္ပန္နလတာ (တိ) [ဥပ္ပန္နာ+လတာ] ဖြစ်သော နွယ်။ တံ အလက်ရိတ္တာ ဥပ္ပန္နလတာ ကဋ္ဌန-ဝဏ္ဏာ ခါယတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၅၅။

ဥပ္ပန္နလဒ္ဓိ (တိ) [ဥပ္ပန္နာ+လဒ္ဓိ] ဖြစ်သောအယူ။ ဥပ္ပန္နလဒ္ဓိဝေဒေန ပဋိညာ ပရဝါဒီဿ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၄၆။

ဥပ္ပန္နလာဘ (ပု) [ဥပ္ပန္နေ+လာဘ] ဖြစ်ပြီး-ရအပ်ပြီး-သောလาภ်။ ဥပ္ပန္နလာဘတော စ ပရိဟာယတိ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၉၄။

ဥပ္ပန္နလာဘတာဝရကရဏ (နာ) [ဥပ္ပန္နလာဘ+ထာဝရကရဏ] ဖြစ်ပြီး-ရအပ်ပြီး-သောလาภ်ကို မြဲမြံစွာပြုခြင်း။ ဥပ္ပန္နလာဘထာဝရကရဏော ... ဝတ္ထု ကထေတပ္ပံ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄၂၈။

ဥပ္ပန္နလာဘသက္ကာရ (ပု) [ဥပ္ပန္နေ+လာဘသက္ကာရ] ဖြစ်သောလาภ်,ပူဇော်သကား။ ဗုဒ္ဓါနံ ဥပ္ပန္နလာဘသက္ကာရံ ပရိဘုဉ္ဇန္တော ထူလသရီရော။ မမ္ပ၊ဌ၊၁။၂၅။ (-မမ္ပ၊ဌ၊၂။၃၆၆။)

ဥပ္ပန္နလာဘသက္ကာရဟေတု (ပု) [ဥပ္ပန္နလာဘသက္ကာရ+ဟေတု] ဖြစ်သောလาภ်,ပူဇော်သကာ ဟူသောအကြောင်း။ ဘဂဝတော သံဃဿ စ ဥပ္ပန္နလာဘသက္ကာရဟေတု။ မ၊ဋီ၊၂။၁။

ဥပ္ပန္နလောကုတ္တရဝိပါက (ပု) [ဥပ္ပန္နေ+လောကုတ္တရဝိပါက] ဖြစ်သောလောကုတ္တရာဝိပါက်။ အာရုပ္ပေ ဥပ္ပန္နလောကုတ္တရဝိပါကဿ။ အနုဋီ၊ ၃။ ၂၈၆။

ဥပ္ပန္နလောဟိတ (နာ) [ဥပ္ပန္နေ+လောဟိတ] ဖြစ်သောသွေး။ ပုပ္ပန္တိ ဥတုကာလေ ဥပ္ပန္နလောဟိတဿ နာမံ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၇၉။

ဥပ္ပန္နဝတ္ထုက (တိ) [ဥပ္ပန္နေ+ဝတ္ထု+က] ဖြစ်သော မှီရာဝတ္ထုရှိသော။ ပဋ္ဌဝိညာဏာ ဥပ္ပန္နဝတ္ထုကာ။ အဘိ၊ဝိ။၃၃၁။ အဘိ၊ဌ၊၃။ ၂ ၂ ၀။ မူလဋီ၊၃။ ၉၃။ (-အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၃၇၆။)

ဥပ္ပန္နဝတ္ထုကတာပရိယာယ (ပု) [ဥပ္ပန္နဝတ္ထုကတာ+ပရိယာယ] ဖြစ်ဆဲဖြစ်သောမှီရာဝတ္ထုရှိသည်၏အဖြစ်ဟူသော-ပရိယာယ်-အေသနာ။ မနောဝိညာဏဿပိ ဥပ္ပန္နဝတ္ထုကတာပရိ-ယာယော အတ္ထိ။ အနုဋီ၊ ၃။ ၁ ၃ ၀။

ဥပ္ပန္နဝလိ (တိ) [ဥပ္ပန္နာ+ဝလိ] ဖြစ်သောအတွန့်-အလိပ်။ ဝလိဘိပ္ပလမ္ပိတာတိ တဟိ တဟိ ဥပ္ပန္နဝလိဟိ ဝလိတာ ဟုတ္ဝာ ... ဩလမ္ဗန္တိ။ ထေရီ၊ဌ။ ၂ ၁ ၉။

ဥပ္ပန္နဝဿာဝါသိကဒါန (နာ) [ဥပ္ပန္နဝဿာဝါသိက+ဒါန] ဖြစ်သောဝါဆိုသက်နန်းကို ပေးခြင်း။ ပက္ခိပိတ္တာတိ ဇတ္ထ ပက္ခိပန် နာမ တေသု ဝဿန္ဓာန် ဣတော ဥပ္ပန္နဝဿာဝါသိကဒါနံ။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၄ ၀ ၂။

ဥပ္ပန္နဝါတရောဂ (တိ) [ဥပ္ပန္နေ+ဝါတရောဂ] ဖြစ်သောလေနာရောဂါရှိသော၊သူ။ သာ... အဒ္ဓါန-ပရိဿမေန ဥပ္ပန္နဝါတရောဂါ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၁။ ၆ ၁။

ဥပ္ပန္နဝိတက္က (ပု) [ဥပ္ပန္နေ+ဝိတက္က] ဖြစ်သော အကြံအစည်။ အယံ ဘိက္ခု တုယ္ဘံ ဥပ္ပန္နဝိတက္ကံ ဇာနာတိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၁။ ၁ ၆ ၉။ သံ၊ဌ၊ ၃။ ၂ ၂ ၁။

ဥပ္ပန္နဝိတက္ကာတိသယဟေတုက (ပု) [ဥပ္ပန္နဝိတက္ကာတိသယ+ဟေတု+က] ဖြစ်သောအကြံအစည်၏ လွန်ကဲခြင်းဟူသော အကြောင်း။ "ဗုဒ္ဓတ္ထံ အနဓိဂန္တာ နေ ပစ္စာဂမိဿာမီ"တိ ဥပ္ပန္နဝိတက္ကာတိသယဟေတုကေန ပဏ္ဍိတပရိ-ဝတ္တနစေတိယံ နာမ ဒသေတ္တာ။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၁ ၃ ၈။

ဥပ္ပန္နဝိနာသမေလ (ပု) [ဥပ္ပန္နေ+ဝိနာသမေလ] ဖြစ်သော-ဖျက်စီးစေတတ်-ဖျက်ဆီးတတ်-သောမိုး။ အညေနပိ ကဏ္ဍပါဝိကသတ္ထာနံ

ပါပကမ္မပစ္စယာ ဥပ္ပန္နဝိနာသမေဃေန ဝုဋ္ဌေန သော သော ဒေသော ဝိနဿတေ၀။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၂၇၈။

ဥပ္ပန္နဝိပဿန (တိ၊နာ) [ဥပ္ပန္န+ဝိပဿနာ] ဖြစ်သောဝိပဿနာ။ ဥပါဒိဏ္ဍကရူပပရိဂ္ဂါဟကသော ဥပ္ပန္နဝိပဿနာ ဝိယ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၃၆။

ဥပ္ပန္နဝိပ္ပဋိဘာရ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဝိပ္ပဋိဘာရ] ဖြစ်သောနှလုံးမသာယာခြင်းရှိသော၊သူ။ မိဂလ-ဏ္ဍိကော သမဏကုတ္တကော တာ၀ ဘုသံ ဥပ္ပ-န္နဝိပ္ပဋိဘာရောပိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ရ။

ဥပ္ပန္နဝိရောဓ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဝိရောဓ] ဖြစ်သော ဆန့်ကျင်ခြင်း။ အလာဘေ ပဋိဝိရောဓောတိ "အဟံ လာဘံ နေ လဘာမိ"တိ ဒေါမနဿ-ဝသေန ဥပ္ပန္နဝိရောဓော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄၉၂။

ဥပ္ပန္နဝိဝါဒ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဝိဝါဒ] ဖြစ်သောငြင်းခုံခြင်း။ အဌာရသ ဘေဒကရ၀တ္ထူနိ နိဿာယ ဥပ္ပန္နဝိဝါဒေါ စ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၈၅။ (-၀ဇိ။၅၆၉။)

ဥပ္ပန္နဝိဿာသ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဝိဿာသ] ဖြစ်သော အကျွမ်း၀င်ခြင်းရှိသော၊သူ။ သတ္တရိ ဥပ္ပန္န-ဝိဿာသော သတ္ထာဟံ အသဒ္ဓိသဒ္ဓါနံ ပ၀-တ္တေသိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၁၆။

ဥပ္ပန္နဝိရိယ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဝိရိယ] ဖြစ်သောလုံ့လ ဝိရိယ။ ဥပ္ပန္နဝိရိယ(ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၀ ၂)နဿ တသ္မေ ၀ ပဇဟနဿ သာ၀ေန ၀ဝသေန ပ၀တ္တ၀ိရိယံ။ ဒီ၊ ဋီ၊၃။ ၂၃ ၂။

ဥပ္ပန္နဝေဒနာ (တိ) [ဥပ္ပန္နာ+ဝေဒနာ] ဖြစ်သော ဝေဒနာ။ တထာ အရိယဖလာဒီသု ဥပ္ပန္န-ဝေဒနာဒီနံ သစ္စ၀ိနိမုတ္တတာယ။ အနုဋီ၊၃။၅။

ဥပ္ပန္နဝေရစေတနာ (တိ) [ဥပ္ပန္နာ+ဝေရစေတနာ] ဖြစ်သောရန်ငွားကြောင်းစေတနာ။ ယာ တသ္မာ အတ္ထန္ဓရေ ဥပ္ပန္နဝေရစေတနာ၊ ဣဒံ ဗာဟိရံ ဝေရံ နာမ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၆၈။

ဥပ္ပန္နသံကိ (တိ) [ဥပ္ပန္နသံကာ+ဣ] ဖြစ်သော ယုံမှားခြင်းရှိသော၊သူ။ အစ္ဆေဒသံကိနောပိ ဖန္ဒန္တိတိ အစ္ဆိန္ဒိတ္ဝာ ပသယ္ဟ ဗလက္ကာရေန ဂဏှိသန္တိတိ ဥပ္ပန္နသံကိနောပိ စလန္တိ။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၁၄၀။

ဥပ္ပန္နသံ၀ေ၀ (တိ) [ဥပ္ပန္န+သံ၀ေ၀] ဖြစ်သော ထိတ်လန့်ခြင်း-သံ၀ေ၀-ရှိသော၊သူ။ သာ တေသံ ၀စနံ သုတ္ဝာ ဥပ္ပန္နသံ၀ေ၀ါ... သဗ္ဗာ-ယတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၈၁-၂။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၆၃။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၉၁။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၅၆။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၁၇၀။)

ဥပ္ပန္နသံ၀ေ၀ဉာဏ (နာ) [ဥပ္ပန္န+သံ၀ေ၀ဉာဏ] ဖြစ်သော-ထိတ်လန့်တတ်သော-သံ၀ေ၀-ဉာဏ်။ ၀ဋ္ဋဒုက္ခံ နာသေတုကာမဿ ဒဠ္ဍ ဥပ္ပန္နသံ၀ေ၀-ဉာဏံ သန္ဓာယ "ကုဒ္ဓါလော ဝိယာ"တိ အာဟ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၉ရ။

ဥပ္ပန္နသညာ (တိ) [ဥပ္ပန္နာ+သညာ] ဖြစ်သော-သညာ-ဥပစာရစျာန်။ အဋ္ဌကသညာတိ အဋ္ဌက် အဋ္ဌကန္ဓံ ဘာ၀ေန္ဓသ ဥပ္ပန္နသညာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၁၁။ ဥပ္ပန္နသညာတိ သညာသီသေန ဥပစာရဇ္ဈာနံ ၀ဒတိ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၄၈။

ဥပ္ပန္နသညာသမုဋ္ဌိတ (တိ) [ဥပ္ပန္နသညာ+သမုဋ္ဌိတ] ဖြစ်သောသညာ-သည်ဖြစ်စေအပ်သော-ကြောင့်ဖြစ်သော။ "အဟံ သမဏော"တိ ဧ၀ံ ဥပ္ပန္နသညာသမုဋ္ဌိတေန သမုဒါစာရေန။ မ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၃။

ဥပ္ပန္နသတိ (ထိ) [ဥပ္ပန္နာ+သတိ] ဖြစ်သောသတိ။ ဣတ္ထ ဥပ္ပန္နသတိယာ(ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၄၀)တိ တေသို့ ယထာဝုတ္တေ ဧကူနတိသ၀ိဓေ ဌာနေ ဥပ္ပန္နာယ သတိယာ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။ ၂ရ၈။ (-၀ဇိ။၁၅၁။)

ဥပ္ပန္နသတ္တ (ပု) [ဥပ္ပန္န+သတ္တ] ဖြစ်သော-သတ္တ၀ါ။ ဇာလာနံ ထတ္ထ ဥပ္ပန္နသတ္တာနံ ၀ါ နိ၀ုန္ဓရတာယ "အ၀ိစီ"တိ လဒ္ဓနာမံ။ ဣတိ ဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂ ၆ရ။

ဥပ္ပန္နသဒ္ဒ (ပု) [ဥပ္ပန္န+သဒ္ဒ] ဥပ္ပန္နသဒ္ဒါ။ ဥပ္ပန္န-သဒ္ဒေါ ပနေသ အတိတော... ဒီဃတိ။ အဘိ၊ ဋီ၊၁။၁၀၉။ (-အနုဋီ၊၃။၂၄၄။ နေတ္တိ၊ဋီ။၉။)

ဥပ္ပန္နသဒ္ဒါ (ထီ) [ဥပ္ပန္နာ+သဒ္ဒါ] ဖြစ်သောသဒ္ဒါ။ (တိ)(၂) ဖြစ်သောသဒ္ဒါရှိသော၊သူ။ (၁) အဝိ-ပရိတော သဒ္ဒေယျဝတ္ထုသို့ ဥပ္ပန္နသဒ္ဒါ"အာကာ-ရဝတိ"တိ အဓိပ္ပေတာ။ မဇ္ဈိ၊၃။၅၁။ (တိ)(၂) ယတော သာသနေ ဥပ္ပန္နသဒ္ဒေါ ဟုတ္တာ။ ဝိ၊ ဋီ၊၁။၃၂၂။ (-ဒီ၊ဋီ၊၃။၆၂။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၅။ အနုဋီ၊ ၁။၂။)

ဥပ္ပန္နသန္ဌာန, (ပုဂ္ဂ) [ဥပ္ပန္န+သန္ဌာန] ဖြစ်ဆဲခန္ဓာ အစဉ်။ တသ္မာ "ပရိနိဗ္ဗန္ဌာနံ နုပ္ပဇ္ဇိတ္ထာ"တိ ဝုတ္တံ ဥပ္ပန္နသန္ဌာနသာ အဝိဂတတ္တာ။ မူလဋီ၊ ၃။၁၂၆။

ဥပ္ပန္နသန္ဌာပ (ပု) [ဥပ္ပန္န+သန္ဌာပ] ဖြစ်သော ပူလောင်ခြင်း။ ကဋ္ဌရာသိ ပဋိစ္စ ဥပ္ပန္နသန္ဌာ-ပေါ။ မဇ္ဈိ၊၁။ရ၈။

ဥပ္ပန္နသဘာဝ (တိ) [ဥပ္ပန္န+သဘာဝ] ဖြစ်တတ်သော-ဖြစ်ခြင်း-သဘောရှိသော။ ဥပ္ပဇ္ဇနကော-တိ ဝုတ္တော...ဥပ္ပန္နသဘာဝတာ စ ပကာသိတာ ဟောတိ။ အနုဋီ၊၃။၂၀၅။

ဥပ္ပန္နသမနန္တရ (တိ) [ဥပ္ပန္န+သမနန္တရ] ဖြစ်သည်၏အခြားမဲ့။ ဥပ္ပန္နသမနန္တရာဝ ကိလေသ-ပရိနိဗ္ဗာနေန ပရိနိဗ္ဗာယနတော။ အဘိ၊ဋီ၊၃။ ၅၀။ (-သံ၊ဋီ၊၂။၄၉၂။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၅၈။)

ဥပ္ပန္နသမယ (ပုဂ္ဂ) [ဥပ္ပန္န+သမယ] ဖြစ်ရာအခါ။ တသ္မိံ သမယေတိ တသ္မိံ ပရိတ္တသမာဓိနော ဥပ္ပန္နသမယေ။ မဇ္ဈိ၊၃။၃၅၂။

ဥပ္ပန္နသဿ (နာ) [ဥပ္ပန္န+သဿ] ဖြစ်သော ကောက်ပင်။ ကိဉ္စန္ဓိ ကိဉ္စဗ္ဗာနေ ဥပ္ပန္နသဿံ။ သံ၊ဋီ၊၃။၁၀၆။ (-မဇ္ဈိ၊၃။၃၆၅။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၃၃။)

ဥပ္ပန္နသာဌက (ပု) [ဥပ္ပန္န+သာဌက] ဖြစ်သော အဝတ်အထည်။ ဝဏ်ဒေသေ ဥပ္ပန္နသာဌကော။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၆၅။

ဥပ္ပန္နသိနေဟ (ပု) [ဥပ္ပန္န+သိနေဟ] (၁) ဖြစ်သောချစ်ခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်သောချစ်ခြင်းရှိသော၊သူ။ (၁) ဂေါပါလကော ... အတ္တနိ ဥပ္ပန္နသိနေဟံ ဂဟေတ္တာ သဒ္ဓိမေဝ စရတိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၂၃။ (တိ)(၂) သော ဒိသ္မာဝ ဥပ္ပန္န-သိနေဟော သေဋ္ဌိနော သာသနံ ပါဟေသိ။ ဓမ္မ၊ဋီ၊၁။၁၂၃။ (-ဓမ္မ၊ဋီ၂။၁၉၄။ ဝိမာန၊ဋီ။၆၀။ ဇာ၊ဋီ၊၁။၅၀၄။)

ဥပ္ပန္နသိတ (နာ) [ဥပ္ပန္န+သိတ] ဖြစ်သောအသေ။ သိတသဿ(မ၊ဋီ၊၁။ရ၁)တိ ဓာတုကျွောဘတော ဝါ ဥတုဝိပရိဏာမတော ဝါ ဥပ္ပန္နသိတသဿ။ မဇ္ဈိ၊၁။၁၆၅။

ဥပ္ပန္နသုခ (နာ) [ဥပ္ပန္န+သုခ] ဖြစ်သောချမ်းသာ။ ပဿဒ္ဓကာယတာယ ဥပ္ပန္နသုခေန သုခီတသဿ။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၂၉၉၊(-၄၈၆။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၄၄၅။)

ဥပ္ပန္နသူရိယဝိမာန (ပုဂ္ဂ) [ဥပ္ပန္န+သူရိယဝိမာန] ဖြစ်သောနေဗိမာန်။ ကပ္ပဝုဋ္ဌာနကာလတော ပုဗ္ဗေ ဥပ္ပန္နသူရိယဝိမာနေ။ သာရတ္ထ၊၁။၂၈၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅၁။

ဥပ္ပန္နသောမနဿ (နာ) [ဥပ္ပန္န+သောမနဿ] (၁) ဖြစ်သောဝမ်းမြောက်ရွှင်လန်းခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်သောဝမ်းမြောက်ရွှင်လန်းခြင်းရှိသော၊ သူ။ (၁) သောမနဿဇာတသ ဥပ္ပန္နသောမ-နဿာနိ။ သံ၊ဋီ၊၃။၁၂၃။ (-သံ၊ဋီ၂။၁၁၁။) (တိ)(၂) တေသု ကော ဘိက္ခု အတ္တနာ ပဋိ-ဝိဒ္ဓဓမ္မံ အာရဗ္ဘ ဥပ္ပန္နသောမနသ္သော စိန္တေသိ။ အံ၊ဋီ၊၁။၃၁။ (-မဇ္ဈိ၊၁။၂၇၆။)

ဥပ္ပန္နသောမနဿမယဉ္ဉာဏ (နာ) [ဥပ္ပန္န+သောမနဿမယဉ္ဉာဏ] ဖြစ်သောသောမနဿ-ဝေဒနာနှင့်ယှဉ်သောဉာဏ်။ စတ္တာသု ဌာနေသု

ဝေသာရဇ္ဇာဝံ ပစ္စဝေက္ခန္တဿ ဥပ္ပန္နသောမ-နဿမယဉာဏသော်တံ နာမ်။ သံ၊ဌ၊၂။၄၂။ သောမနဿမယဉာဏေနာတိ သောမနဿ-သမ္ပယုတ္တဉာဏေန။ သာရတ္ထ၊၁။၆၆။ ဝိမတိ၊ ၁။၁၈။

ဥပ္ပန္နသ္ဆေဟဝတ္ထု (နာ) [ဥပ္ပန္နသ္ဆေဟ+ဝတ္ထု] ဖြစ်သောချစ်ခြင်း၏ တည်ရာ။ နိသ္ဆေဟော တဿ ကာရဏာ(ဇာ၊ဌ၊၂။၁၇၈)တိ တဒါ ဥပ္ပန္နသ္ဆေဟ-ဝတ္ထုဿ ကာရဏာ အဟံ နိသ္ဆေဟော ဇာတောတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဌ၊၂။၁၇၉။

ဥပ္ပန္နာကာရဿလ္လက္ခဏ (နာ) [ဥပ္ပန္နာကာရ+ သလ္လက္ခဏ] ဖြစ်သော-ဖြစ်ပုံ-အခြင်းအရာကို ကောင်းစွာမှတ်ခြင်း။ တဿ တဒါ ဥပ္ပန္နာကာ-ရဿလ္လက္ခဏေန အဝိဇဟန္တော ပုနပ္ပုနံ တဿ နိဗ္ဗတ္တနေန။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၂၈။

ဥပ္ပန္နာဃာတ (ပု) [ဥပ္ပန္န+အာဃာတ] ဖြစ်သော အမျက်ဒေါသ။ အဌာနေ ဥပ္ပန္နာဃာတေန ဿဒ္ဓီ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၉၅။

ဥပ္ပန္နာနုကူလ (တိ) [ဥပ္ပန္န+အနုကူလ] ဥပ္ပန္န ထရားအားလျော်သော။ "အနုပ္ပန္နာ ဓမ္မာ"တိ တံသဒ္ဒိသဘာဝနိဝတ္တိယံ။ အတ္ထိတာနဋ္ဌေ ဥပ္ပန္န-ပုဗ္ဗတ္တာ, ဥပ္ပါဒိဓမ္မာနဋ္ဌေ ပစ္စယေကဒေသနိဗ္ဗ-တ္တိယာ အာရဒ္ဓုပ္ပါဒေဘာဝါ, ကာလဝိနိမုတ္တဿ စ ဝိဇ္ဇမာနတ္တာ ဥပ္ပန္နာနုကူလတာ၊ ပဂေဝ ပစ္စုပ္ပန္နာနန္တိ ဘဗ္ဗိရုရဘာဝေါ ဧတ္ထ ဝိညာယတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၆၄။ (-မဋီ၊၁။၆၀။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၀၁။)

ဥပ္ပန္နာနုလောမ (တိ) [ဥပ္ပန္န+အနုလောမ] ဖြစ်သော-အနုလောမ-အနုလုံ။ ယတ္ထ ဂေါတြဘုဌာနေ ဥပ္ပန္နာနုလောမတော ပုရိမအနုလောမဉာဏံ တံ ဂေါတြဘုဌာနေ ဥပ္ပန္နာနုလောမံ အနု-ဗန္ဓတိ။ အနုဋီ၊၁။၁၂၄။

ဥပ္ပန္နာနုလောမဉာဏ (နာ) [ဥပ္ပန္န+အနုလောမ ဉာဏ] ဖြစ်သောအနုလောမဉာဏ်။ ဂေါတြဘု-ဌာနေ ဥပ္ပန္နာနုလောမဉာဏမ္ပိ အညံ အနုလော-မဉာဏမေဝ အနုဗဒ္ဓေယ္ယ။ အနုဋီ၊၁။၁၂၄။

ဥပ္ပန္နာဘိသန္ဓိ (ထီ၊ပု) [ဥပ္ပန္န+အဘိသန္ဓိ] ဖြစ်သော အလို။ "နာယံ ကာယော ဣမဿ အစ္ဆန္ဒ-သန္ဓိဿ ပဏိတတမဿ အရိယမဗ္ဗဿ အာဓာ-ရော ဘဝိတုံ ယုတ္တော"တိ ဥပ္ပန္နာဘိသန္ဓိနာ ဝိယ သဂ္ဂသံဝတ္တနိယေန ပုညကမ္မေန ဩကာ-သေ ကတေ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၆၂။ (အဘိသန္ဓိ (၂) လည်းကြည့်။)

ဥပ္ပန္နာရမ္မဏ (တိ) [ဥပ္ပန္န+အာရမ္မဏ] ဖြစ်ဆဲ ပစ္စုပ္ပန်-လျှင်အာရုံရှိ-ကိုအာရုံပြု-သော။ ဟဋ္ဌ ပဗ္ဗဝိညာဏာ ဥပ္ပန္နာရမ္မဏာတ္တေ ဝုတ္တော။ အနုဋီ၊ ၃။၁၃၀။

ဥပ္ပန္နာရဟ (တိ) [ဥပ္ပန္န+အရဟ] ဖြစ်ခြင်းဌာ ထိုက်သော။ ကာရဏလာဘေ ဟိ သတိ ဥပ္ပ-နာရဟာ ကိလေသာ သန္ဓာနေ အနု အနု သယိတာ ဝိယ ဟောန္တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၅၉။

ဥပ္ပန္နာဝဇ္ဇနာနန္တရံ (ဗျ) [ဥပ္ပန္နာဝဇ္ဇန်+အနန္တရံ] ဖြစ်သောအာဝဇ္ဇန်း၏ အခြားမဲ့၌။ ဘဝင် ဥပ-စ္ဆိန္ဒိတ္တာ ဥပ္ပန္နာဝဇ္ဇနာနန္တရံ သမာပဇ္ဇန် သိသံ သမာပဇ္ဇနသမတ္ထတာ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၃၃။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၀။)

ဥပ္ပန္နာသင်္ကာ (တိ) [ဥပ္ပန္နာ+အာသင်္ကာ] ဖြစ်သော ယုံမှားခြင်းရှိသော၊ ယုံမှားသံသယ ဖြစ်သော၊ သူ။ တဒါ ဇာရဏသိရာဇာ...ဥပ္ပန္နာသင်္ကော ပုတ္တံ ရဋ္ဌာ ပဗ္ဗာဇေသိ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၂၁၀။

ဥပ္ပန္နုပ္ပဇ္ဇမာနဝါရ (ပု) [ဥပ္ပန္နုပ္ပဇ္ဇမာန+ဝါရ] ဥပ္ပန္နုပ္ပဇ္ဇမာနတရားကို ဟောသော အလှည့် အကြိမ်။ ဥပ္ပန္နုပ္ပဇ္ဇမာနဝါရော နိရုဒ္ဓနိရုဇ္ဈမာန-ဝါရော စ ပုဂ္ဂလဝါရာဒိသု တီသုပိ နိန္နာနာ-ကရဏာ ဥဒ္ဒိဋ္ဌာ နိဒ္ဒိဋ္ဌာ စ။ မူလဋီ၊၃။၁၅၂။

ဥပ္ပန္နုပ္ပန္န (တိ) [ဥပ္ပန္န–တစ်ပုဒ်ကို ဒွေဘော်ပြု] ဖြစ်ကုန်ဖြစ်ကုန်သော၊ ဖြစ်တိုင်းဖြစ်တိုင်း ကုန်သော၊ ပွင့်တော်မူကုန် ပွင့်တော်မူကုန်သော။ မခွါအပ် မခွါအပ်ကုန်သော။ ဥပ္ပန္နုပ္ပန္နေ(မ၊ ၁။၁၄)တိ ဥပ္ပန္နေ ဥပ္ပန္နေ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၅။ (–ဝိ၊ ၂။၂၆၂။ အံ၊ ၂။၅၀၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၉၀။) တတ္ထ ဟိ ဥပ္ပန္နုပ္ပန္နာ သမ္ဘည္ဟတ္ထသယော ပတန္တိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၁၄။ ဥပ္ပန္နုပ္ပန္နေတိ အဝိက္ခမ္ဘိတေ–အဝိက္ခမ္ဘိတေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၆၀။ (–သံ၊၃၊ ၂၈၀။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၀၁။)

ဥပ္ပန္နုပ္ပန္နဌာန (နာ) [ဥပ္ပန္နုပ္ပန္န+ဌာန] ဖြစ်ရာ ဖြစ်ရာအရပ်ဌာန။ ဥပ္ပန္နုပ္ပန္နဌာနေ ဒယဝ ကိလေသေ နိဂ္ဂဏှန္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ ၂၀။

ဥပ္ပန္နောကာသ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဩကာသ] ဖြစ်ခြင်း၏အခွင့်၊ ဖြစ်ရာအခွင့်၊ ဖြစ်ခွင့်။ ကာလေ ကာလေ သမထဝိပဿနာစိတ္တာသ ဥပ္ပန္နော–ကာသသခ်ိတံ ဝိဝရဏ္ဍေ ... လဘတိ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၃။၅၆။

ဥပ္ပဗ္ဗတေ (ကြို) [ဥ+ပ+ဝဗ+အ+တေ] လူထွက်၏။ ဗြဟ္မစရိယံ စရိတ္တာ အနုဝဋ္ဌိတစိတ္တဘာယ ကုက္ကုစ္စကော ဟုတ္တာ ဥပ္ပဗ္ဗေ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၃၀၁။ **ဥပ္ပဗ္ဗဇိဿာမိ**—ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၃။

ဥပ္ပဗ္ဗဇန (နာ) [ဥ+ပ+ဝဗ+ယု။ ဥ+ပဗ္ဗဇန] လူထွက်ခြင်း။ တေသဉ္စ သဒ္ဓိဝိဟာရိကာနံ ကေ–ကွဏေ ဥပ္ပဗ္ဗဇနဉ္စ ပဋိစ္စ။ ဝိမတိ၊ဋ၊ ၁။ ၄။

ဥပ္ပဗ္ဗဇန္တ (တိ) [ဥ+ပဗ္ဗဇန္တ။ ဥ+ပ+ဝဗ+အန္တ] လူထွက်သော၊သူ။ အဟံ အာဝုသော ဥပ္ပဗ္ဗ–ဇန္တော။ ဣမေ ပရိက္ခာရေ တုယှံ ဒါတုကာမော အဟောသိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၃၆။

ဥပ္ပဗ္ဗဇိ (ကြို) [ဥ+ပ+ဝဗ+ဏှိ] လူထွက်ပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပဗ္ဗဇိတ (တိ) [ဥ+ပ+ဝဗ+တ။ ဥ+ပဗ္ဗဇိတ] လူထွက်သော၊ သူ။ ဥပ္ပဗ္ဗဇိတော စ သံဝေဂ–ဗဟုလတာယ ဓမ္မစ္ဆန္ဒဝန္တတာယ စ စေတိယ–ဂိရိဂေ သမ္မဇ္ဇနပရိဘဏ္ဍာဒီနိ ကရောန္တော။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၃၀၁။ (–ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၆။ ဝဇိရ။၄၄၅။)

ဥပ္ပဗ္ဗဇိတပုဗ္ဗ (တိ) [ဥပ္ပဗ္ဗဇိတ+ပုဗ္ဗ] ရှေးဦး လူထွက်ခဲ့သော၊ လူထွက်ခဲ့ဘူးသော၊သူ။ အဟံ ဟိ ... ဆ ဝါရေ ပဗ္ဗဇိတ္တာ ဥပ္ပဗ္ဗဇိတပုဗ္ဗော။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၅။

ဥပ္ပဗ္ဗဇိတုံ (ဗျ) [ဥ+ပ+ဝဗ+တုံ။ ဥ+ပဗ္ဗဇိတုံ] လူထွက်ခြင်းငှါ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပဗ္ဗဇိတုကာမ (တိ) [ဥပ္ပဗ္ဗဇိတုံ+ကမ+ဏ] လူထွက်ခြင်းငှါအလိုရှိသော၊ လူထွက်လိုသော၊ သူ။ ယသ္မာ အညတရံ ပါရာဇိကံ ဓမ္မံ အာပဇ္ဇိတ္တာပိ အနာပဇ္ဇိတ္တာပိ ဥပ္ပဗ္ဗဇိတုကာမ–တာယ ဂိဟိလိင် သာဒိယန္တိယာ ပုနပိ ဥပသ–မ္ပဒါ ဥဘတောသံဃေ လဗ္ဘတိ။ ဝဇိရ။၉၅။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁၃။)

ဥပ္ပဗ္ဗဇိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ပ+ဝဗ+တ္တာ။ ဥ+ပဗ္ဗဇိတ္တာ] လူထွက်၍။ အပရော မဟာသာမ–ဏေရော ဥတိကုလံ ဂန္တွာ ဥပ္ပဗ္ဗဇိတ္တာ။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊၃။၃ ၀ ၀။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၄၈။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၈ ၂။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၈။) ဥပ္ပဗ္ဗဇိတ္တာတိ ပဗ္ဗဇဝိယောဂံ ကတ္တာ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂၆၀။

ဥပ္ပဗ္ဗဇိဿာမိ (ကြို) [ဥ+ပ+ဝဗ+ဿာမိ] လူထွက်အုံ့။ ဥပ္ပဗ္ဗဇေတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဗ္ဗာဇေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပ+ဝဗ+ဏေ+တိ] လူထွက်စေ၏။ ရာဇာ ... သေတကာနိ ဝတ္ထာနိ ဒတ္တာ ဥပ္ပဗ္ဗာဇေသိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၁ ၁ ၀။ **ဥပ္ပဗ္ဗာဇေထ**—ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁၆၄။ **ဥပ္ပဗ္ဗာဇေ–သုံ**—သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၆၅။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၅ ၀။ သာရတ္ထ၊ ၁။၄ ၄ ရ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ ၆ ၄။ **ဥပ္ပဗ္ဗာဇေဿာမိ**—မ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂ ၀ ရ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ ရ ၄။

ဥပွမ္ဘာဇေတုံ (ဗျ) [ဥ+ပ+ဝဇ+ဏေ+တုံ] လူထွက်စေခြင်းငှါ။ ကိ ဥပွမ္ဘာဇေတုံ နု ဝဋ္ဋတိ။ မမ္ဘာ၊ဌ၂။၄၂၈။ (–ဓာ၊ဌ၊ဘ။ဘ၆၄။)

ဥပွမ္ဘာဇေထုကာမ (တိ) [ဥပွမ္ဘာဇေတုံ+ကမု+ဏ] လူထွက်စေခြင်းဟာအလိုရှိသော၊သူ။ ဧတံ ပန အရဟတ္တံ ပတ္တာ ဖလသမာပတ္တိသုခေန ဝီတိနာမေန္တံ ထေရံ ပုရာဏဒုတိယိကာ ဥပွမ္ဘာ–ဇေထုကာမာ ... ပလောဘေတုံ ပရက္ကမန္တိ။ ထေရ၊ဌ၊ဘ။ဖ၂။

ဥပွမ္ဘာဇေတွာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပ+ဝဇ+ဏေ+တ္တာ။ ဥ+ပမ္ဘာဇေတ္တာ] လူထွက်စေ၍။ ဥပါလိတ္ထေရ–ပွမုခါ ဘိက္ခူ တံ ဘိက္ခုနီ ဥပွမ္ဘာဇေတ္တာ ... ဘဂဝတော တေမတ္တံ အာရောစေသုံ။ အပ၊ဌ၊။၂၂၉။ (–ဓာ၊ဌ၊ဘ။ဘ၇၃။)

ဥပွမ္ဘာဇေထ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပ+ဝဇ+ဏေ+ထ] လူထွက်စေကုန်လော့။ ဥပွမ္ဘာဇေတိ–ကြည့်။

ဥပွမ္ဘာဇေန္တ (တိ) [ဥ+ပ+ဝဇ+ဏေ+အန္တ။ ဥ+ပမ္ဘာဇေန္တ] လူထွက်စေသော၊သူ။ ဗလက္ကာ–ရေန ဝါ ဥပွမ္ဘာဇေန္တော တမှာ ဌာနာ စာဝေတုံ သက္ကောတိ။ မ၊ဌ၊ဘ။၂၄၈။

ဥပွမ္ဘာဇေသိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပ+ဝဇ+ဏေ+ဏ္ဍိ] လူထွက်စေပြီ။ ဥပွမ္ဘာဇေတိ–ကြည့်။

ဥပွမ္ဘာဇေသုံ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပ+ဝဇ+ဏေ+ဥံ] လူထွက်စေကုန်ပြီ။ ဥပွမ္ဘာဇေတိ–ကြည့်။

ဥပွမ္ဘာဇေဿာမိ (ကာ၊ကြိ)[ဥ+ပ+ဝဇ+ဏေ+ဿာမိ] လူထွက်စေဘုံ။ ဥပွမ္ဘာဇေတိ–ကြည့်။

ဥပွရိ (ဗျ) [နိပါတ်။ ဥဒ္ဓ+ရိ။ ဆန်းကြောင့် ပ ဌ ဒွေးဘော်။ ဥပရိ–လည်းကြည့်။] အထက်ဌ။ ကိ ဟေဋ္ဌာ ကိ၊ ဥပွရိ။ ဓာ၊ဘ။၅ရ၊ဘ၅၅။ (–မိလိန္ဒ။ဘ၅ရ။ ဓာ၊ဌ၊။ဘ၅ဘ။)

ဥပွလ (နာ၊ပု) [ဥ+ပါ+အလ။ ဥ+ပ္ပ+အ။ ဥပုဗ္ဗော ပါ ပါနေ၊ အလော၊ ဒ္ဒိတ္ထံ။ ဥဒကေ ပ္ပလ္လတိတိ ဝါ ဥပ္ပလံ၊ ယဒါဒိ။ ဓာန်၊ဌီ။ဖ၈၈။ ဥပုံမ္ဘော ဒ္ဒိဘာဝသရလောပေါ။ ဥဒကံ ပိဝတိတိ ဥပ္ပလံ။ မောဂ်၊ရ။ဘ၈၄။ဥဒကံ ပါတိ, ဥဒကေ ဝါ ပ္ပလ္လတိတိ ဥပ္ပလံ။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၂။ဘ၄ဝ။] (နာ)(ဘ) ကြာ။ (၂) ဥပ္ပလသင်္ခ်ာ (ဘ–နောင်သုည ၉၈–လုံးရှိသောသင်္ခ်ာ)။ (ခ) ဥပ္ပလရေ။ (၄) ပန်းဥ (ပန်းနု)။ (ပု)(၅) ဥပ္ပလရွှေအိုး။ (၆) ဥပ္ပလ မည်သောဘီလူး။ (ဘ) ကြာ။ ဥပ္ပလံ ယထော–ဒကေ။ ဓာ၊ဘ။ဖ၆။ ဝိ၊ဌ၊ဘ။ခ၅။ ဒီ၊ဌ၊ဘ။၅၆။ အံ၊ဌ၊ဘ။၂၂။ မမ္ဘာ၊ဌ၊။၂ဝ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊။၂၄ရ။ ဓာ၊ဌ၊။၂ဘ၅။ သေတရတ္တနီလေသု ယံကိဉ္စိ ဥပ္ပလံ ဥပ္ပလမေဝ။ မ၊ဌ၊။၂၂ခ။ (၂) ဥပ္ပလသင်္ခ်ာ (ဘ–နောင် သုည ၉၈–လုံးရှိသော သင်္ခ်ာ)။ သောဂန္ဓိကံ ဥပ္ပလံ ကုမုဒံ။ ကစ္စည်း၊ သုတ္တ။ခ၉ရ။ (–ဓာန်၊ဌီ။၄ရ၅။) (ခ) ဥပ္ပလရေ။ ဥပ္ပလနိရယ–ကြည့်။ (၄) ပန်းဥ(ပန်းနု)။ ဓာန်၊ဌီ။ခဝခ၊၅၉၂။ (ပု)(၅) ဥပ္ပလရွှေအိုး။ တတ္ထတ–တသ ပန ဇာတဒိဝသေယေဝ သဒ္ဓေါ ဇလော ဥပ္ပလော ပုဏ္ဏဂိုကောတိ စတ္ထာရော နိဓယော ဥဋ္ဌာ။ ဒီ၊ဌ၊ဘ။၂၅ခ။ မ၊ဌ၊ခ။၂ရ၅။ (ဗ) ဥပ္ပလ မည်သောဘီလူး။ ဒုတိယေ ဥပ္ပလော နာမ အတ္ထနော ပရိဝါရယက္ခာနံ ဒ္ဒိဟိ သဟသေဟိ သဒ္ဓိံ။ မမ္ဘာ၊ဌ၊။၄ခရ။

ဥပ္ပလ² (တိ) [ဥပ္ပလ+ဂ်ဿ] ကြာခ၊ ကြာရ။ ဥပ္ပလာနိ ဏ္ဍေ သန္တိတိ ဥပ္ပလိနီ။ ဒီ၊ဌ၊ဘ။ဘ၉ဖ။ အံ၊ဌ၊ခ။ဘဝ။ ဥပ္ပလာနိတိ ဥပ္ပလဂ်ဿနီ။ ဒီ၊ဌီ၊ဘ။၂ဖခ။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၂။ဘခ၉။ အံ၊ဌီ၊ခ။ဘခ။ (–မ၊ဌီ၊၂။ဘခ၆။ သံ၊ဌီ၊ဘ။၂ခ၆။)

ဥပ္ပလ³ (တိ) [ဥပ္ပလ+အ] ကြာနှင့်တူသော–သံတံကျင်–ခက်ရင်း။ ဥပ္ပလသဏ္ဌာဟ–ကြည့်။

ဥပ္ပလ⁴ (တိ) [ဥ+ပလ+အ။ နိတိ၊ဓာ။ခ၄ဝ။] ထုတ်နုတ်တတ်သော၊သူ။ ဥပ္ပလဂ်ဿပစ္ဆတ္ထိက–ကြည့်။

ဥပ္ပလက (တိ) [ဥ+ပလ+ဏ္ဍ။ ဘာသာ၊ငြီ၊၂။ ၁၉၃၃–၌ ဥပ္ပါလယန္ဆီတိ ဥပ္ပါလကာ–ဟု ဒီဃဖြင့် ရှိသည်။] ထုတ်နုတ်တတ်သော။ ဥပ္ပလကဝါတ –ကြည့်။

ဥပ္ပလကလာပ (ပု) [ဥပ္ပလ+ကလာပ] ကြာပန်းစည်း။ ဗုဒ္ဓဟတ္ထမဒါသဟန္ဆီ သိဒ္ဓိတ္ထံ ဘဂဝန္ဆီ ဒိဿာ ဥပ္ပလကလာပံ အဒါသိ။ အပ၊၁၊၂။၁၂၃။

ဥပ္ပလကဝါတ (ပု) [ဥပ္ပလက+ဝါတ] ထုတ်နုတ်တတ်သောလေ။ ခုရကဝါတာ ဥပ္ပလကဝါတာ အဿာသော ပဿာသော။ အဘိ၊ဝိ။၈၆။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၂၂။ ဥပ္ပလကဝါတာတိ ဟဒယမံသမေဝ ဥပ္ပါဋ္ဌနကဝါတာ (သမုပ္ပါဋ္ဌနကဝါတာ)။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၆ရ။ မ၊ဋီ၊၁။ရ၉။

ဥပ္ပလဂ္ဂ (ပု၊နာ) [ဥပ္ပလ+ဂ္ဂ] ကြာချို၊ကြာရုံ။ ဥပ္ပလ–၂၊ ဥပ္ပလမကုလ–ကြည့်။

ဥပ္ပလဂန္ဓ (ပု) [ဥပ္ပလ+ဂန္ဓ] (၁) ကြာနံ့၊ ကြာညိုနံ့။ (တိ)(၂) ကြာညိုနံ့ရှိသော၊ ကြာညိုနံ့သင်းသော။ (၃) နှလုံးသားကို ထုတ်နုတ်တတ်သော၊သူ။ (၄) ထုတ်နုတ်ဖြတ်တောက်တတ်သော၊သူ။ (၁) မုခတော ဥပ္ပလဂန္ဓာ (ဝါယတိ)။ ဒီ၊၂။၁၄၄။ မ၊၃။၂၁၃။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။ ၁၄၅။ ဓမ္မပဒ၊၂။၅၂။ ဥပ္ပလဂန္ဓာ ဝါယတိတိ ဟသိတကထိတကာလေသု မုခတော တခ်ဏ် ဝိကသိတသော ဝ နီလုပ္ပလဿ အတိသုရဘိ–ဂန္ဓာ ဝါယတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၉။ (–မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၆၁။ အံ၊ငြီ၊၁။ရ၂။) (၂) ဥပ္ပလဂန္ဓမုခ–ကြည့်။ (၃) ဥပ္ပလဂန္ဓာ ဥပ္ပလဘာဝါတိပိ ဒီပဝါသိနော ပဋ္ဌန္ဆီ ကိရ။ ဝဇိရ။၁၀၆။ အောက်ပုဒ်(၁)လည်း ကြည့်။ (၄) အောက်ပုဒ်(၂)ကြည့်။

ဥပ္ပလ(ဋ္ဌ)ဂန္ဓပစ္ဆိတ္ထိက (ပု) [ဥပ္ပလ(ဋ္ဌ)ဂန္ဓ + ပစ္ဆိတ္ထိက] (၁) နှလုံးသားကို ထုတ်နုတ်တတ်သော ရန်သူ။ (၂) ထုတ်နုတ်ဖြတ်တောက်တတ်သော ရန်သူ။ (၁) ဓုတ္တပစ္ဆိတ္ထိကာ ဥပ္ပဋ္ဌဂန္ဓပစ္ဆိတ္ထိကာ။ ဝိ၊၁။၄၁။ ဂန္ဓန္ဆီ ဟဒယံ ဝုစ္စတိ၊ တံ ဥပ္ပါဋ္ဌေန္ဆီတိ ဥပ္ပလဂန္ဓာ၊ ဥပ္ပလဂန္ဓာ ဧဝ ပစ္ဆိတ္ထိကာ ဥပ္ပလ–ဂန္ဓပစ္ဆိတ္ထိကာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၂။ (၂) ဆေဒနတ္ထောဟိ ဗုဒ္ဓ ဂန္ဓသဒ္ဒေ "ဥပ္ပလဂန္ဓပစ္ဆိတ္ထိကာ"–တိအာဒိသု ဝိယ။ ဗုတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၂၅။

ဥပ္ပလဂ္ဗဝဏ္ဏ (တိ) [ဥပ္ပလဂ္ဗ+ဝဏ္ဏ] ကြာ–ကြာညို–တိုက်အဆင်းရှိသော၊ ရွှေအဆင်းရှိသော၊သူ။ ဥပ္ပလဂ္ဗဝဏ္ဏတ္တာ သုဝဏ္ဏဝဏ္ဏာ၊ တသ္မာ ဥပ္ပလဝဏ္ဏာတိ နာမံ လဘိတိ ဂဏ္ဌိ–ပဒေ ဝုတ္တံ။ ဝဇိရ။၁၁၂။

ဥပ္ပလဂန္ဓမုခ (တိ) [ဥပ္ပလဂန္ဓ+မုခ] ကြာ–ကြာညို–နံ့သင်းသောခံတွင်းရှိသော၊သူ။ မုသာ–ဝါဒါ ဝေရမဏိယာ...သုခသမ္ဘဿတာ ဥပ္ပလ–ဂန္ဓမုခတာ။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၂၄။ ဗုတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၂၄။

ဥပ္ပလဇာတ (နာ) [ဥပ္ပလ+ဇာတ] ဖြစ်သောကြာ၊ ကြာ၊ ကြာမျိုး။ တီဏိ ဥပ္ပလဇာတာနိ၊ တသ္မိံ သရသိ ဗြာဟ္မဏ။ ဇာ၊၂။၃၄၄။ ကောနီ နီလာနိ ကောနိ သေတာနိ ကောနိ လောဟိ–တကာနိတိ ဗုဒ္ဓမေဟိ တိဟိ ဥပ္ပလဇာတေဟိ တံ သရံ ဝိစိတ္တံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၁၀။

ဥပ္ပလဇာတိ (ထီ) [ဥပ္ပလ+ဇာတိ] ဥပ္ပလဇာတ် ရှိသောကြာ၊ ကြာမျိုး။ ဥပ္ပလဇာတိနံ ပဏ္ဍ–ဒဏ္ဍကော ပဒုမဇာတိနံ သမ္ဘောပိ ဒဏ္ဍကော ... ယာဝဇီဝိကာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၀၁။ ဝိ၊သင်္ခ။၉၆။

ဥပ္ပလဇာတိက (တိ) [ဥပ္ပလ+ဇာတိ+က] ကြာမျိုး–ဥပ္ပလဇာတ်–ရှိသော။ ဥပ္ပလဇာတိကာ–နဉ္ဆေတ္ထ ယာဝ ကေသ္ဝိမ္ဗိ ပဿေ ဝါကော နဆိဇ္ဇတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆၆။

ဥပ္ပလထေနက (တိ) [ဥပ္ပလ+ထေနက] ကြာ–ကြာပန်း–ခိုးသော၊သူ။ ဥပ္ပလထေနကော ယေန ဝတ္ထု ပူရတိ တာဝ သဉ္ဇာဟတ္ထာ ပါရာ–ဇိကော အာသိ။ ဝဇိရ။၁၃၄။

ဥပ္ပလဒဏ္ဍ (ပု) [ဥပ္ပလ+ဒဏ္ဍ] ကြာရိုး၊ ကြာတံ။ ဥပ္ပလဒဏ္ဍဝေဠုနာဠိနဠနာဠိအာဒိဟိ ပိဝန္ဆ–

ဿာပိ သစေ ပရဝလဂတမေဝ ပါဒံ အဋ္ဌတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂ရ၆။

ဥပွလဒဏ္ဍက (ပု) [ဥပွလ+ဒဏ္ဍက] ကြာရိုး၊ ကြာတံ။ သော ဥပွလဒဏ္ဍကော ဝိယ ဆိဒ္ဓေါ။ သံ၊ဌ၊၁။ ၂ရ၅။ မဟာနိ၊ဌ။ ၂၁၅။

ဥပွလဒလ (နာ) [ဥပွလ+ဒလ] ကြာရွက်အပြင် (သျှ)။ ကြာရွက်။ ရေကုမ္မိ ဥပွလဒလေ၊ သုတ္တေ နာဝါယ နာဠိယာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋ။၁၃ ၂။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂ ၂ ၉။

ဥပွလဒလဂ္ဂသဏ္ဌာန (တိ) [ဥပွလဒလဂ္ဂ + သဏ္ဌာန] ကြာရွက်ဖျားသဏ္ဌာန်ရှိသော။ သသမ္ဘာ-ရဇိဂ္ဂါမဇ္ဈေ ဥပရိ ဥပွလဒလဂ္ဂသဏ္ဌာနေ ပဒေသေ ဇိဂ္ဂါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ရ၆။

ဥပွလဒါယိကာ (ထီ) [ဥပွလ+ဒါယိကာ] ဥပွလ ဒါယိကာမည်သော၊သူမ(ရဟန်းမ)။ ဤကမ္ဘာမှ သုံးဆယ့်တစ်ကမ္ဘာအထက်၌ အရုဏဝတီမြို့ ဝယ် အရုဏမင်း၏ မိဖုယားခေါင်ကြီးဖြစ်ခဲ့ စဉ်က ရဟန်းတစ်ပါးကို ဆွမ်းလှူခဲ့သော ကောင်းမှုကြောင့် နောက်ဆုံးဘဝ၌ ကြာပန်းကဲ့ သို့ အဆင်းလှလျက်ဘုရားအလောင်းတော် သိဒ္ဓတ္ထမင်းသား၏ မောင်းမတစ်ထောင်တို့၏ အကြီးအမှူးဖြစ်၍ ရဟန္တာအဖြစ်သို့ ရောက် သော ထေရီမ၏အမည်ဖြစ်သည်။ ဤတွင် သုဒ် ဥပွလဒါယိကာ ... ဘိက္ခုနီ အဘာသိတ္ထ။ အပ၊ ၂။ ၂၅၅။

ဥပွလနာမိကာ (ထီ) [ဥပွလဝဏ္ဏာ+နာမ+က +အာ] ဥပွလဝဏ္ဏာဟု အမည်ရှိသော သူမ (ထေရီ)။ ဥပွလသော ဝေ ဝဏ္ဏော၊ နာမေ နုပွလနာမိကာ။ အပ၊ ၂။ ၂၃ဝ။

ဥပွလနာလ(ဠ) (နာ) [ဥပွလ+နာလ(ဠ)] ကြာ ရိုးတံ၊ ကြာစွယ်။ ဓမ္မဒိန္နာ ခဝေါ့ ဥပွလ-နာလံ ဆိန္ဒန္တီ ဝိယ ပုစ္ဆိတံ ပုစ္ဆိတံ ဝိဿဇ္ဇေသိ။ အံ၊ဌ၊၁။ ၂ရ၉။ ခုဒ္ဒကမဟုကပုပ္ဖပွမာဏာ မဏ္ဍူ-ကိယော မဟန္တေ (မဟန္တေ) ကဏ္ဍသပ္ပေ ဝေဂေန အနုဗန္ဓိတ္တာ ဥပွလနာဠေ ဝိယ ဆိန္ဒိတ္တာ (ဆိန္ဒိတ္တာ)။ ဇာ၊ဌ၊၁။ခုဝ၆ ၂။ သာရတ္ထ၊ ၂။ခုဝ၆။ အံ၊ဋီ၊ခု။ဝ၆ခု။

ဥပွလနိရယ (ပု) [ဥပွလ+နိရယ] ဥပွလရေ။ (ဥပွလရေဟု သီးခြားမရှိ၊ အဝီစိရေ၌ ဥပွလ သဏ္ဌာန်အရေအတွက်ဖြင့် ခံစားရသောကြောင့် ဥပွလရေဟုခေါ်သည်။ ပဒုမနိရယ(သံ၊ဌ၊၁။ ၂၀၀)လည်းကြည့်။) သေယျထာပိ ဘိက္ခု ဝိသတိ သောဂန္ဓိကာ နိရယာ၊ ဧဝမေကော ဥပွလ-နိရယော။ သံ၊၁။၁၅၄။

ဥပွလပတ္ထ (နာ) [ဥပွလ+ပတ္ထ] ကြာရွက်၊ ကြာဖက်။ အန္ဓမသော ဥပွလပတ္ထေနပိ ပဟာရံ ဒေတိ။ ဝိ၊ ၂။၁၉ ၂။ (–ဝိ၊ဌ၊ခု။၁၉၆။ ဒီ၊ဌ၊၁။ရ၄။)

ဥပွလပုပ္ဖ (နာ) [ဥပွလ+ပုပ္ဖ] ကြာပန်း။ ကြာပွင့်။ တိကိ ဥပွလပုပ္ဖါနိ၊ မတ္ထကေ အဘိရောပယိ။ အပ၊ဌ။ခုဝ၉။ (–ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဝခု။)

ဥပွလမကုလ(ဠ) (ပုနာ) [ဥပွလ+မကုလ(ဠ)] ကြာ ငုံ။ မဟာတဠာကေ ကောဝ ဥပွလဂဏ္ဌော အဿ၊ အဿ စတ္ထာရိ စ ပဏ္ဍာနိ, မဇ္ဈေ စ ကော် ဥပွလမကုလံ အဿ။ အံ၊ဌ၊၁။ခုရ။ ကတ္ထရိကာယ ဥပွလမကုဠံ ဝိယ အဠေဟိ ဥဘိန္နမ္ပိ သိသံ ကပ္ပေတွာ။ ဇာ၊ဌ၊ခု။ ၂ရဝ။

ဥပွလမာလဓရီ (တိ) [ဥပွလမာလာ+ဓရ+ဏီ။ ထီ–၌ ဥပွလမာလဓရိနီ] ကြာပန်းကို–ခေါင် –ပန်ဆင်–သောသူ။ ပုစ္ဆာမိ တံ ဥပွလမာလ-ဓရိနီ။ ဝိမာန။ခုဝ၊ခု၈၊၆ရ။ ဝိမာနဌ။ဝ၁ခု။

ဥပွလမာလာ (ထီ) [ဥပွလ+မာလာ] ကြာပန်း။ ဤတ္ထိ ဝါ ပုရိသော ဝါ ... ဥပွလမာလံ ဝါ ဝဿိကမာလံ ဝါ အတိမုတ္တကမာလံ (အဓိမု-တ္တကမာလံ). ဝါ လဘိတ္တာ။ ဝိ၊ဌ။ဌ၄၆။ မ၊ ၁။ခု၈။ အံ၊ခု။ဝ၀၅။ မဟာနိ။ဌ၀ဌ။

ဥပ္ပလဝဏ္ဏတ္ထေရီ (ထီ) [ဥပ္ပလဝဏ္ဏာ+ထေရီ] ဥပ္ပလဝဏ္ဏာထေရီမ။ မခုဝါ မည်တီတီ ဣမံ ဓမ္မဒေသနံ ... ဥပ္ပလဝဏ္ဏတ္ထေရီ အာရဗ္ဘ ကထေသိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၃၁၀။ (–အံ၊ဌ၊၃။၆၉။ ဝိမတိ၊၁။၁၁၆။)

ဥပ္ပလဝဏ္ဏာ (ထီ) [ဥပ္ပလ+ဝဏ္ဏ+အာ] ကြာညိုပန်းတိုက်အဆင်းနှင့်တူသော အဆင်းရှိသော သူမ(ထေရီမ)။ (ဥပ္ပလဝဏ်ထေရီမ၏ အဆင်းကို ကြာညိုပန်းအဆင်း, ကြာပန်းတိုက်အဆင်း ဟု ဖွင့်ဆိုကြ၏။ ဝဇိရဗုဒ္ဓိ၌ နီလုပ္ပလဝဏ္ဏာ ကာယစ္ဆဝိ–ကို ရွှေအဆင်းရှိသူ ဟု အကျယ်တဝင့်ဖွင့်ပြထားသည်။ ဥပ္ပလဂန္ဓဝဏ္ဏ၊ ဥပ္ပလ–သမ–တို့လည်းကြည့်။) နီလုပ္ပလဂန္ဓသမာန–ဝဏ္ဏတာယ စသော ဥပ္ပလဝဏ္ဏာတွေဝ နာမံ အကံသု။ ထေရီ၊ဌ။၁၉၇။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၃၁၀။

ဥပ္ပလဝဏ္ဏာထေရီမ အလောင်းအလျာသည် ကမ္ဘာတစ်သိန်းအထက် ပဒုမုတ္တရဘုရားရှင် ပွင့်တော်မူစဉ်ကာလ၌ မြတ်စွာဘုရား သာသနာတော်၌ ကြည်ညိုသော မဟာရဂ နဂါးမင်း၏ သမီးတော် ဖြစ်ခဲ့သည်။ ဝိမလာ ဟု အမည်တွင်သည်။ တန်ခိုးအရာ၌တေဒဂ် ရသော ရဟန္တာထေရီမ၏တံခိုးကို ဖူးမြင်ရ၍ ဝမ်းမြောက် နှစ်သက်လှသဖြင့် ဆွမ်းအဖျော်တို့ကိုလည်းကောင်း, နဂါးတို့၏ အရုဏမည်သော ကြာညိုပန်းကိုလည်းကောင်း လှူဒါန်းပြီးလျှင် ဤသို့သဘောရှိသောရဟန်းမ ဖြစ်ရပါလို၏။ ဤကြာညိုပန်းကဲ့သို့သော အဆင်းရှိသူ ဖြစ်ရပါလို၏ ဟု. ဆုတောင်းခဲ့သည်။ အပ၊ ၂။ ၂၃၁– ၂။

(အံ၊ဌ၊၁။ ၂၆၆။ ထေရီ၊ဌ။၁၉၀– တို့၌မူ ပဒုမုတ္တရ ဘုရားရှင်လက်ထက် ဟံသာဝတီပြည်၌ အမျိုးကောင်းသမီးဖြစ်၍ (ဂ)ရက်တိုင်တိုင် အလှူကြီးပေးလှူကာ ထိုတေဒဂ်ဆုတောင်းကြောင်း လာရှိသည်။)

ထိုဘဝမှ စုတေလတ်သော် နတ်ပြည်ရောက်၍ ထိုမှတဖန် လူပြည်၌ ဖြစ်သောအခါ ရှင်ပစ္စေကဗုဒ္ဓါတစ်ဆူအား ကြာပန်းလှူခဲ့သည်။ ကိုးဆယ့်တစ်ကမ္ဘာထက်၌ ဗာရဏသီပြည်ဝယ် သူဌေးသမီးဖြစ်၍ ဝိပဿီမြတ်စွာဘုရားနှင့် သံဃာတော်အား ကြာပန်းဖြင့်ပူဇော်၍ အဆင်းလှပခြင်းကို ဆုတောင်းခဲ့သည်။ ဤဘဒ္ဒကမ္ဘာဝယ် ကဿပမြတ်စွာဘုရားလက်ထက်တော်၌ ဗာရဏသီပြည် ကိုကိမင်းကြီး၏ သမီးတော် ခုနစ်ယောက်တို့တွင် သမဏဂုတ္တာမည်သော ဒုတိယသမီးတော်ဖြစ်စဉ် နှစ်ပေါင်းနှစ်သောင်းကြာအောင် ကောမာရိဗြဟ္မစရိယအကျင့်ကို ကျင့်၍ ရဟန်းသံဃာတော်အား ပရိဝုဏ်ကျောင်းတိုက်ကြီး လှူဒါန်းခဲ့လေသည်။ ထိုမှ စုတေလတ်သော် နတ်ပြည်၌ဖြစ်၍ တဖန် လူပြည်၌ဖြစ်သောအခါ ကဿပမြတ်စွာဘုရား၏ တပည့်သာဝကရဟန္တာမထေရ်တစ်ပါးအား ရွှေရောင်အဆင်းရှိသော အဝတ်ကို လှူဒါန်းခဲ့လေသည်၊ ထိုဘဝမှ စုတေလတ်သော် သီဝိတိုင်း အရိဋ္ဌပုရပြည်၌ တိရိဋိဝစ္ဆမည်သော ပုဏ္ဏားသူဌေးကြီး၏သမီး ဥမ္မာဒန္တီ ဖြစ်ခဲ့လေသည်။ ထိုမှ စုတေလတ်သော် ဇနပုဒ်၌ဖြစ်၍ သလေးခင်းကို စောင့်ရှောက်ရသည်။ (အပ၊ ၂။ ၂၃၃။) မိမိလက်ဖြင့်အမှုလုပ်၍ အသက်မွေးရသောရွာတစ်ခု၌ ဖြစ်သည်။ (အံ၊ဌ၊၁။ ၂၆ရ။) ပစ္စေကဗုဒ္ဓါတစ်ဆူအား သင်းဝင်ပွင့်ကြီး ပမာဏရှိသော ပေါက်ပေါက်ပွင့်ငါးရာကို သပိတ်၌ လောင်းထည့်၍ ပဒုမ္မာကြာပန်းဖြင့် သပိတ်ကိုဖုံးအုပ်လျက် လှူဒါန်းပြီးမှ "ရဟန်းတို့ မည်သည် ပန်းကို အလိုမရှိကြကုန်၊ ပန်းကို တဖန်ပြန်ယူ၍ ပန်ဆင်အံ့"ဟု ကြံစည်မိသဖြင့် ပန်းကို တောင်းယူပြီးနောက် "အရှင် ပစ္စေကဗုဒ္ဓါသည် ပန်းကိုအလိုမရှိလျှင် လှူစဉ်ကပင် သပိတ်ထက်၌ တင်ထားခွင့်ပေးမည် မဟုတ်၊ ငါလှူသည့်ပန်းကို ဧကန်အလိုရှိပေလိမ့်မည်" ဟုတဖန်ကြံစည်၍ ပြန်လည်လှူဒါန်းပြီးလျှင် "ပေါက်ပေါက်ပွင့် အရေအတွက်နှင့်အမျှ သား

ရတနာများ ဖြစ်ထွန်းပါစေ၊ ခြေလှမ်းတိုင်း၌ ပဒုမ္မာကြာပန်းတို့ မြေမှ ပေါ်တက်ကြပါစေ” ဟု ဆုတောင်းခဲ့လေသည်။ အမျိုးသားငါးရာတို့သည်လည်း ဗျားရည်လျှုဒါန်းကာ (အပ၊ ၂။၂၃၄။) မုဆိုးငါးရာတို့သည်လည်း ချိုမြိန်သောအသားကိုလျှုဒါန်းကာ (မဇ္ဈ၊၄။၉၀။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၁၃။) ထိုသူငယ်မ၏ သားငါးရာဖြစ်ပါစေဟု ဆုတောင်းခဲ့ကြလေသည်။ ထိုကောင်းမှုကြောင့် နတ်ပြည်၌ ဖြစ်သောအခါဝယ် ခြေလှမ်းတိုင်း၌ ပဒုမ္မာကြာပန်း ခံလာလေသည်။ နတ်ပြည်မှ စုတေသောအခါ တောအုပ်အတွင်း တောင်ခြေအနီး ပဒုမ္မာကြာအိုင်ကြီးတွင် ကြာတိုက်၌ သံသေဒဇ ပဋိသန္ဓေနေသူဖြစ်၍ ရသေ့ကမွေးစားလေသည်။ ပဒုမဝတီ ဟု အမည်တွင်သည်။ လူမက နတ်တမျှ အဆင်းလှ၍ ခြေလှမ်းတိုင်း၌ ပဒုမ္မာကြာပန်းတို့ မြေမှ ပေါ်တက်ကာ ခံလာကြလေသည်။ အရွယ်ရောက်လတ်သော် ဗာရဏသီပြည်ရှင် ဘုရင်မင်းတရား၏ မိဖုရားကြီးဖြစ်၍ မီးရှူးသန့်စင်ဖွားမြင်သောကာလ၌ မဟာပဒုမမင်းသားတစ်ဦးကိုသာ ဖွားမြင်သည်။ ကျန်(၄၉၉) ယောက်သော မင်းသားတို့သည်မူကား ဖွားသောကာလ၌ဖြစ်သော ကိုယ်ဝန်အညစ်အကြေးကို မှီ၍ သံသေဒဇ ကလေးငယ်များအဖြစ် မွေးဖွားဖြစ်ပေါ်လာကြလေသည်။ သတိလစ်၍ မေ့မျောနေစဉ် ထိုကလေးငါးရာတို့ကို မောင်းမတို့က ယူဆောင်သိုဝှက်ထားပြီး သစ်သားတုံးကို သွေးတို့ဖြင့်လိမ်းကျံကာ သစ်သားတုံးကိုမွေးဖွားကြောင်း မင်းကြီးအား လျှောက်ထားသဖြင့် ဘီလူးမဟု အထင်လွဲကာ နန်းအိမ်မှ နှင်ထုတ်ခံရလေသည်၊ လှပသောအဆင်းနှင့် မြေမှထွက်သောပဒုမ္မာကြာပန်းတို့သည်လည်း ကွယ်ပျောက်ကြလေသည်။ (အရှင်ပစ္စေကဗုဒ္ဓါအား ကြာပန်းလှူပြီးမှ ပြန်ယူမိသောကံကြောင့် ဤသို့အကျိုးပေးမဖြောင့် ဖြစ်ရသည်။) ထို့နောင်မှ မောင်းမတို့သည် ဝှက်ထားသော သားငါးရာကို ကြူတင်ဥထည့်၍ မြစ်ရေတွင် မျှောသောကာလ၌ သိကြားမင်းက “ဤမင်းသားတို့သည် ပဒုမဝတီမိဖုရား၏ သားများဖြစ်ကြောင်း” စသည်ဖြင့်အကွာရာရေးထွင်း၍ ထည့်လိုက်သောကြောင့် အကြောင်းမှန်ကို သိရသဖြင့် မိဖုရားကြီးအရာကို တဖန်ချီးမြှောက်ခံရလေသည်။ သားငါးရာတို့သည် အရွယ်ရောက်သော အခါ ရေကစားကုန်စင် ရင့်ရော်ကြွေကျသော ပဒုမ္မာကြာပန်းတို့ကို မြင်ရခြင်းကြောင့် “သက်မဲ့ဖြစ်သော ဤကြာပန်းတို့သော်လည်း ဤသို့ရင့်ရော်အိုမင်းကြရ၏၊ ငါတို့၏ ကိုယ်သည်မူကား အဘယ်ဆိုဖွယ်ရာရှိအံ့နည်း၊ အိုရသောသဘောရှိသည်သာတည်း”ဟု ဝိပဿနာကမ္မဋ္ဌာန်းအာရုံကိုယူ၍ ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ ဖြစ်ကြလေသည်။ ပဒုမဝတီမိဖုရားသည် ထိုဘဝမှ စုတေလတ်သော် ဂ္ဂသိဂိလိတောင်နံပါး ရွာငယ်၌ဖြစ်၍ (အပ၊ ၂။၂၃၄။) [ရာဇဂြိုဟ်မြို့ တံခါးဝအနီး ရွာငယ်တစ်ခုဝယ် မိမိလက်ဖြင့်အလုပ်လုပ်ကာ အသက်မွေးရသောလက်လုပ်စား အမျိုးအိမ်၌ ဖြစ်၍ (အံဒ္ဒ၊၁။၂၇၃။)] ယခင်ဘဝက သားတော်ခဲ့သော အရှင်ပစ္စေကဗုဒ္ဓါအား ယာဂုလှူဒါန်းခဲ့သည်။ နောက်ဆုံးဘဝ၌ သာဝတ္ထိပြည် သူဌေးမျိုး၌ဖြစ်၍ ကြာညိုပန်းတိုက်နှင့်တူသော အဆင်းရှိသောကြောင့် ဥပ္ပလဝဏ္ဏာ ဟု အမည်တွင်လေသည်။ အရာမကသော သူဌေးသားတို့ကလိုချင်တောင့်တမှုရှိသဖြင့် ရဟန်းမ ဝတ်ခဲ့လေသည်၊ ဆီမီးညှိထွန်း၍ ဥပုသ်အိမ် သိမ်အပြင်၌ တံမြက်လှည်းသောကာလ ဆီမီးတောက်မီးညွှန့်၌ တေဇောကသိုက်းပွားများလျက် ဝိပဿနာစီးဖြန်းသဖြင့် ရဟန်းပြုပြီးနောက် လဝက်မပြည့်မီမှာပင် ရဟန္တာထေရီမအဖြစ်သို့ ရောက်တော်မူလေသည်။ ဘုရားရှင်သည် တိတ္ထိတို့ကို နှိမ်နင်းတော်မူရန် ယမိုက်ပြာဋီဃာ ပြတော်မူသောနေ့၌ မြင်းလေးကောင်ကသော

ရထားကို ဖန်ဆင်းပြီး ဗီးနင်းရောက်ရှိလာပြီးလျှင် "ထက်ဝန်းကျင် ၁၂-ယူဇနာရှိသော ပရိသတ်ကိုပြလျက် ၃၆-ယူဇနာရှိသော ပရိသတ်ခြံရံသော စကြာမင်းအဖြစ်ဖြင့် အရှင်မြတ်စွာဘုရားအား ရှိခိုးပါအုံ့"ဟု ရဲရဲတောက်လျှောက်ထားခဲ့သည်ကို အကြောင်းပြု၍ ဣဒ္ဓိမန္တိ=တန်ခိုးဣဒ္ဓိနှင့် ပြည့်စုံသောအရာဝယ် အမြတ်ဆုံး=တေဒဂ်ရာထူးဌာ ထားတော်မူလေသည်။ အပ၊ ၂။၂၂၉-၂၃၆။ မ၊ဌ၊၄။၉၀။ အံ၊ဌ၊၁။၂၆၆-၂၇၄။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၁၃၇။ ထေရီ၊ဌ။၁၉၀။ ဇာ၊ဌ၊၅။၂၄၀။ သာရတ္ထ၊၂။၁၁၃။

ထေရီမ ဦးရီးတော်၏သားဖြစ်သော နန္ဒလုလင်သည် ထေရီမကို လူ့ဘဝကပင် တပ်မက်နေသူဖြစ်သည်။ ရွာတွင်းသို့ ဥပ္ပလဝဏ် ထေရီမ ဆွမ်းခံကြွနေစဉ် ကျောင်းငယ်အတွင်းသို့ ဝင်ရောက်နေနှင့်၍ ထေရီမပြန်လာသော အခါ ဖျက်ဆီးမှုပြုသောကြောင့် မြေမြှုပ်ခံရကာ အဝီစိငရဲသို့ ကျရောက်လေသည်။ ဝိ၊၁။၄၃။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၃၇။ မ၊ဌ၊၄။၅။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၃၁၁။ ထေရီမသည် ဘုရားရှင်အား အသား(ကျက်ပြီးသော ဟင်း) လှူဒါန်းလိုရ၍ ဝေဠုန်ဝန်ကျောင်းသို့ ရောက်လာသောအခါ ဘုရားရှင်ဆွမ်းခံကြွနေစဉ် ဖြစ်သဖြင့် ဥဒါယီမထေရ်နှင့် တွေ့ရလေသည်။ ဥဒါယီက "အရှင်မ သင်သည် ဘုရားရှင်ကို အသားဖြင့် ရောင့်ရဲနှစ်သက်စေ၏။ ငါ့အား သင်းပိုင်လှူပါ" စသည်ဖြင့် အလှူခံသောအခါ "တပည့်တော်တို့ မာတုဂါမမည်သည် ရခဲသော လာဘ်ရှိပါ၏။ ဤသင်းပိုင်ကား နောက်ဆုံး ငါးခုမြောက်သက်နှီးပါတည်း။ မလှူနိုင်ပါ"ဟု လျှောက်သောအခါ "နှမ ဆင်ကိုလှူ၍ ဆင်ကုန်းနှီးဌ် တပ်မက်ကပ်ငြိနေသူကဲ့သို့ ဘုရားရှင်အား အသားလှူဒါန်းပြီး ငါ့အတွက်မှာတော့ သင်းပိုင်ဌ် ကပ်ငြိတပ်မက်နေ၏" ဟု စကားဖြင့်နှိပ်စက်သောကြောင့် ရင်လွမ်းသက်နှီးကိုဝတ်၍ သင်းပိုင်ကို လက်ဝါးဌ်တင်ကာပြလျက် ပြန်လာခဲ့လေသည်။ (အမှန်မူ ဥဒါယီသည် သင်းပိုင်ဌ် လိုချင်မှုအနည်းငယ်သာရှိ၏။ ထေရီမ၏ ကိုယ်အင်္ဂါပြည့်စုံမှုကို ရှုမြင်လိုသောကြောင့် ထိုသို့ သင်းပိုင်ကို အလှူခံခြင်းဖြစ်သည်။) ထိုဖတ္တုပွတ်ကို အကြောင်းပြု၍ ရဟန်းတော်များအား ဘိက္ခုနီမတို့လက်မှ သက်နှီးကိုမယူရန် စီဝရပဋိဂ္ဂဟာဏသိက္ခာပုဒ်ကို ပညတ်တော်မူလေသည်။ ဝိ၊ ၁။၃၀၈-၉။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၄၃။

ဘာဝတီသာနတ်ပြည်မှ ဘုရားရှင် ဆင်းသက်တော်မူလာသောအခါ သက်သာနဂိုရ်မြို့ စောင်းတန်းဦးမှ ရှေးဦးစွာ အရှင်သာရိပုတ္တရာ ဖူးခွင့်ရ၍ ဥပ္ပဝဏ်ထေရီမသည် ဒုတိယ ဖူးခွင့်ရလေသည်။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။ ၂၈၆။

သဒ္ဓါတရားရှိသူ ဥပါသိကာမသည် မိမိ၏ တစ်ဦးတည်းသောသမီးချစ် အကယ်၍ရဟန်းမဝတ်ခဲ့သော် "ခေမာထေရီ ဥပ္ပလဝဏ်ထေရီ တို့ကဲ့သို့ ဖြစ်ပါစေ၊ အရဟတ္တဖိုလ်သို့မရောက်မီ လာဘ်ပူဇော်သကာ မရောက် မဖြစ်ပါစေလင့်" ဟု တောင့်တ သင့်ပေသည်။ သံ၊ဝ။၄၃၂။ အံ၊ဝ။ရရ။

ဥပ္ပလဝတီ (ကြို) [ဥ+ပလဝ(ပ္ပ)+အ+တိ] ပေါ်လောပေါ်၏။ ပေါ်လောမျှောပါ၏။ ပေါ်ချည် နစ်ချည်မျှောပါ၏။ ဣတ္ထ ဟိ သတ္ထာ တုရန္တိ ဥပ္ပလဝန္တိ ဥမ္မုဇ္ဇနိမုဇ္ဇံ ကရောန္တိ။ မ၊ဌ၊၁။၃၁၃။ တတ္ထ တတ္ထေဝ အပရာပရံ ဥမ္မုဇ္ဇနနိမုဇ္ဇန-ဝသေန ပိလဝနန္တိ အာဟ "တရန္တိ ဥပ္ပလဝန္တိ" တိ။ မ၊ဋီ၊၂။၆။ ဥပ္ပိလဝတီ-လည်းကြည့်။

ဥပ္ပလဝတ္ထုဂတ (တိ) [ဥပ္ပလဝတ္ထု+ဂတ] ကြာဟူသော-တည်ရာ-ဝတ္ထု-ဌ် တည်သော။ ဥပ္ပလ-သဒ္ဒါပိ နီလ-သဒ္ဒသမာယုတ္တော ... ဥပ္ပလဝတ္ထုဂတမေဝ နီလဂုဏံ ပကာသေတိ။ အနုဋီ၊၁။၃၃။

ဥပ္ပလဝန (နဝ) [ဥပ္ပလ+ဝန] ကြာတော။ ဥပ္ပလိနီ-ကြည့်။

ဥပွလဝန္ဆီ (ကြီ) [ဥ+ပလဝ(ပ္ပ)+အ+အန္ဆီ] ပေါ်လောပေါ်ကုန်၏။ ပေါ်လောမျောကုန်၏။ ပေါ်ချည်နစ်ချည် မျောပါကုန်၏။ ဥပွလဝတိ-ကြည့်။

ဥပွလဝါဝီ (ထီ) [ယာဒိဒ္ဓကနာမ်] ဥပွလဝါ-ဝီအရပ်။ သော ဥပွလဝါဝီယံ ဝသမာနော ထေရံ ပကြော်သာပေသိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၃၃။ (မ၊ဌ၊၂။၂၈၃-၌ မူလုပွလဝါဝီဝိဟာရဝါသီ ယသတ္ထေရော ဝိယ၊ ထေရော ကိရ မူလုပွလ-ဝါဝိဂါမံ ဝိဏ္ဏာယ ဝါဝိသိ-ဟု တွေ့ရ၏။)

ဥပွလဝိသေသန (နာ) [ဥပွလ+ဝိသေသန] ဥပွလ ပုဒ်၏ ဝိသေသန၊ ဥပွလပုဒ်ကို အထူးပြုသော ပုဒ်။ ယထာ နီလုပွလပဒေ ဥပွလဝိသေသန-ဘူတံ နီလံ ဝိသိဋ္ဌမေဝ ဟောတိ။ အနုဋီ၊ ၃။၁၇၀။

ဥပွလဝိထိ (ထီ) [ဥပွလ+ဝိထိ] ကြာပန်းရောင်း သောလမ်း၊ ကြာပန်းတန်း။ အာဝုသော မယံ ဟောဝိမှိ မာလာပူဇံ ကရိဿာမာတိ ဥပွလဝိထိ ဂန္တွာ ဂေမာလမှိ နလဘိမှ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၂၉၁။

ဥပွလသန္နာဟ (ပု) [ဥပွလ+သန္နာဟ] ကြာနှင့်တူသော သံတံကျင်, ချပ်မိန်ညှီ။ (ကြာနှင့်တူ သောတန်းဆာ, ချပ်။ ပြည်း၊သျှ။) သေ ဥပွ-လသန္နာဟော၊ နိက္ခဗ္ဗဿိသကောဟိတံ။ ဇာ၊ ၁။၉၀။ ဥပွလသန္နာဟောတိ ဥပွလော စ သန္နာဟော စ ဥပွလသန္နာဟော၊ ဥပွလ-သဒိသော ကဏယော စ သန္နာဟကော စာတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဌ၊၂။၄၀၁။

ဥပွလသမ (တီ) [ဥပွလ+သမ] ကြာနှင့်တူသော -အသင်းရှိသော၊ ရှေ့အသင်းရှိသော၊ သူ။ လောကေ ပန "ဥပွလသမာ ပသတ္ထသာမာ"တိ ဝစနတော...သာမစ္ဆဝိကာ ဗ္ဗတ္ထိနံ ပသတ္ထာ။ ဝဇိရ။၁၁၂။

ဥပွလသဒ္ဒယ (တီ) [ဥပွလဝဏ္ဏာ+သဒ္ဒယ] ဥပွလ ဝဏ္ဏာဟုအမည်ရှိသော၊သူ။ ပုတ္ထော စ ရာဟု-လော နာမ၊ ဓီတာ ဥပွလသဒ္ဒယာ။ အပ၊ ၂။၂၃၀။

ဥပွလသိခရောပမ (တီ) [ဥပွလသိခရ+ဥပမာ] ကြာ-ကြာနီ-ပွင့်ချပ်ဖျားလျှင် ဥပမာရှိသော၊ ကြာ-ကြာနီ-ပွင့်ချပ်ဖျားနှင့်တူသော။ ဥပွလ-သိခရောပမာနိ တေ(ထေရီ)၄၂၂)တိ ရတ္တုပွလ-အဂ္ဂသဒိသာနိ။ ပမာနိ တ၀။ ထေရီ၊ဌ။၂၆၂။

ဥပွလဟတ္ထ (တီ) [ဥပွလ+ဟတ္ထ] ကြာလက်၊ ကြာစည်း။ တီကီ ဥပွလဟတ္ထာနိ နာနာသော-သဇ္ဇေဟိ ပရိဘာဝေတ္ဝာ ယေန ,ဘဂ၀ါ၊ တေ-နုပသင်္ကမိ။ ဝိ၊၃။၃၉၀။ (-အပ၊၁။၁၀၈။ မိလိ န္ဒ။၉၀။ ဝိ၊ဌ၊၃၊၄၀၀။ အပ၊ဌ၊၂။၁၄၁။) ဟတ္ထ-လည်းကြည့်။

ဥပ္ပလဟတ္ထက (တီ) [ဥပွလ+ဟတ္ထက] ကြာ လက်၊ ကြာအစုအပေါင်း၊ ကြာစည်း။ ကေစိ အဋ္ဌ ဝါ ဒသ ဒသ ဝါ ဥပ္ပလဟ္ထေဒိနိ သုတ္ထေန ဝါ ဝါကေန ဝါ ဒဏ္ဍကေသု ဗန္ဓိတ္ဝာ ဥပ္ပလ-ဟတ္ထကေ ဝါ ပဒုမဟတ္ထကေ ဝါ ကရောန္တိ။ ဝိ၊ ဌ၊၂။၂၀၃။ ဝိ၊သင်္ဃ။၂၀။ (-သံ၊ဌ၊၂။၁ရ၂။ အံ၊ ဌ၊၁။၁၃၃။ ထေရ၊ဌ၊၂။၄၃၄။)

ဥပ္ပလဟတ္ထကတ္ထေရ (ပု) [ဥပ္ပလဟတ္ထက+ ထေရ] ဥပ္ပလဟတ္ထကထေရ်။ ကိုးဆယ်လေး ကမ္ဘာအထက်၌ တိ၀ရပြည်သား ပန်းကုံးသည် ဖြစ်ခဲ့စဉ်က သိဒ္ဓတ္ထမြတ်စွာဘုရားအား ကြာပန်း စည်း လှူခဲ့သော ကောင်းမှုကြောင့် အပါယ် မလားမှုရ၍ နဇ္ဇသမ အမည်ဖြင့် အကြီမ်ငါးရာ မင်းဖြစ်ပြီးလျှင် နောက်ဆုံးဘ၀ မလ္လမင်း ဖြစ် သောကာလ ရဟန်းပြုကာ ပဋိသမ္ဘိဒါလေးပါး, အဘိညာဉ်ခြောက်ပါးရရှိသော မထေရ်ဖြစ် သည်။) တိ၀ရယ် နိ၀ါသီဟန္ဒိအာဒိက် အာယ-သွတော ဥပ္ပလဟတ္ထကတ္ထေရသာ အပဒါနံ။ အပ၊ဌ၊၂။၁၂၂။

ဥပွလဟတ္ထကသတ (တိ) [ဥပွလဟတ္ထက + သတ] ကြာလက်တစ်ရာရှိသော။ အသုက-ဌာနေ ဥပွလဟတ္ထကသတေန ပုပ္ဖကုမ္ဘေန ပူဇာ ကတာ။ ဒီဃ၂.၂။၂၄၃။

ဥပွလဟတ္ထိယ (ပု) [ဥပွလဟတ္ထ+ဣယ] ကြာပန်းစည်းလျှောခဲ့ဘူးသောသူ၊ (ဥပွလဟတ္ထိယ ထေရ်)။ (ဥပွလဟတ္ထကတ္ထေရ-ကြည့်။) ဣတ္ထံ သုဒံ အာယသ္မာ ဥပွလဟတ္ထိယော ထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၊၁။၁၅၅။

ဥပွလိနီပတ္ထ (နာ) [ဥပွလိနီ+ပတ္ထ] ကြာရုံတို့၏ အရွက်၊ ကြာရွက်။ ဥဒကပိဌေ ဥပွလိနီပတ္ထံ ဝိယ ပထဝီ သဏ္ဌာဟတိ၊ ဒီဃ၂.၂။၅။

ဥပွလိနီပတ္ထ (နာ) [ဥပွလိနီ+ပတ္ထ] ကြာရုံတို့၏ အရွက်၊ ကြာရွက်။ ဥဒကပိဌေ ဥပွလိနီပတ္ထံ ဝိယ ပထဝီ သဏ္ဌာတိ။ သာရတ္ထ၊၁။၂၈၂။

ဥပွလိနီ (ထီ) [ဥပွလ+အ+ဣနီ] ကြာရှိသော-ချို-နွယ်-ကန်-တော-မြစ်၊ (ကြာချို၊ ကြာနွယ်, ကြာရေကန်၊ ကြာတော စသည်ကို အရာဌာန အားလျော်စွာ ဟောနိုင်သည်)။ ဥပွလိနိယံ ဝါ ပဒုမိနိယံ ဝါ ပုဏ္ဏရိကိနိယံ ဝါ အပ္ပေကစ္စာနိ ဥပွလာနိ ဝါ ... ဥဒကေ ဇာတာနိ။ ဝိ၊၃။၉။ ဒီ၊၁။ရ၊၁၉၆။ မ၊၁.၂.၂၅၅။ ၃.၂.၂.ရ.ရ.ရ

နုတ်တတ်သောလေ။ ဥပ္ပလကဝါတ–ကြည့်။

ဥပ္ပါဒုနကာလ (ပု) [ဥပ္ပါဒုန+ကာလ] ခွါနုတ်–ထုတ်–ရာ အခါ။ ယေသံ ဧကံ ကဟာပဏကံ ဥပ္ပါဒေန္တာနံ ပါသာဏတော မံသံ ဥပ္ပါဒုနကာ–လော ဝိယ ဟောတိ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၂၅၈။

ဥပ္ပါဒုယိတ္ဝာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဒ+ဏယ+တ္ဝာ] နုတ်–ထုတ်–၍။ တမေဝ ရာဂသလ္လံ ဒေါသ–သလ္လံ ... အဗ္ဘုယ္ဟ အဗ္ဘုဟိတ္ဝာ ဥဒ္ဓရိတ္ဝာ သမုဒ္ဓရိတ္ဝာ ဥပ္ပါဒုယိတ္ဝာ။ မဟာနိ။၃၃၀။ (–စူဠနိ။၁၈ရ။)

ဥပ္ပါဒုပဝိတ (တိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+တ] နုတ်စေအပ်သော။ တုမ္ဟေဟိ ယောဇနဿ္ဌန္ဓရေ တဒဟုဇာတာပိ အမ္ဟပေါတကာ ဥပ္ပါဒုပိတာ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၁၃၅။

ဥပ္ပါဒုပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏေ+တိ] ထုတ်စေ၏။ အယံ ဝမုကီ အညဿပိ ရညော ဝေရုပ် ပါသာဒံ ကရေယျာတိ မစ္ဆရာယန္တော တဿ အကွိနိ ဥပ္ပါဒုပေသိ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၁၄ရ။

ဥပ္ပါဒုပေတ္ဝာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+တ္ဝာ] ထုတ်စေ၍။ နု ကေဝလဿ ဣဒါနေဝ၊ ပုဗ္ဗေ–ပေသ ခတ္တိယသဟဿာနံ အကွိနိ ဥပ္ပါဒု–ပေတ္ဝာ မာရေတ္ဝာ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၁၄ရ။

ဥပ္ပါဒုပေသိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ဏ္ဍိ] ထုတ်စေပြီ။ ဥပ္ပါဒုပေတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပါဒိတ (တိ) [ဥ+ပဒ+တ] ထုတ်နုတ်အပ်သော၊ နုတ်အပ်ပြီးသော၊ ခွါအပ်ပြီးသော။ ဥပ္ပါဒိတေ ပန ဩဠဒ္ဓမ်သေ ဒန္ဓေသုယေဝ ဥပကွာမန္ဓသ ထုလ္လစ္ဆယ်။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၄၂။ ကခ်ိ၊ဌ်ိ၊သစ်။၁၉၂။ (–ဝိ၊ဌ၊၃။၂၈ဖ၊၂၉၄။) ပဋေဟိ ဥပ္ပါဒိတာနိ ဝိကောပေန္ဓသ ဒုက္ခဋ်။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၈။ ဥပ္ပါဒိ–တာနိတိ ဥဒ္ဓရာနိ။ သာရတ္ထ၊ဌ။၂၀။ (–သာရတ္ထ၊ ၂။၁၄၀။ ဝိမတိ၊ဌ။၁၅၉။)

ဥပ္ပါဒိတဟောရဝိသ (တိ) [ဥပ္ပါဒိတ+ဟောရ ဝိသ] ထုတ်အပ်ပြီးသော ကြမ်းသောအဆိပ် ရှိသော၊သူ(မြွေ)။ ဥဒ္ဓတဝိသော ဥပ္ပါဒိတ–ဟောရဝိသော သပ္ပေါ ဗ္ဘာ၀။ အပ၊ဌ၊၁။၂၆၃။

ဥပ္ပါဒိတစမ္ဘ (တိ) [ဥပ္ပါဒိတ+စမ္ဘ] ခွါအပ်သော အရေရှိသော၊သူ။ ဥဒ္ဒါလိတစမ္ဘာတိ ဥပ္ပါဒိတ–စမ္ဘာ။ သမ္ဘသော အပနီတစမ္ဘာတိ အတ္ထော။ သံ၊ဌ်ိ၊၂။၁၁၃။

ဥပ္ပါဒိတစ္ဆဝိဂ္ဂ (ပု) [ဥပ္ပါဒိတ+ဆဝိဂ္ဂ] ခွါထုတ်–အပ်–သင့်–ထိုက်–သော အရေ၌ ဖြစ်သော အိုင်းအမာ။ အသားအရေ၌ဖြစ်သော အိုင်းအမာ၊(ဇာတ်ဝတ္ထု။) ကိလေသော နာမေသ ဟလာဟလဝိသူပမော ဥပ္ပါဒိတစ္ဆဝိဂ္ဂ–သဒိသော။ ဇာ၊ဌ၊၁။၅၂၈။

ဥပ္ပါဒိတဗဒ္ဓစီရက (ထီ၊နဝ) [ဥပ္ပါဒိတ+ဗဒ္ဓစီရက] ခွါအပ်သော မပြတ်သောကိုယ်ရေဟူသော အဝတ်၊ ခွါအပ်သော–အရေပိုင်း–အရေပြား–အရေဖတ်–ဟူသောအဝတ်။ စီရကဝါသိက–ကမ္မကာရကန္ဓိ သရီရတော ဥပ္ပါဒိတဗဒ္ဓစီရ–ကာဟိ နိဝါသာပနကမ္မကာရကာ၊ တံ ကရောန္တာ ယထာ ဂိဝတော. ပဌာယ ဗဒ္ဓေ ကန္ဓိတ္ဝာ ကဋိယမေဝ ဌပေန္တိ။ မ၊ဌ်ိ၊၂။၄၃။ စီရကဝါ–သိကကမ္မကာရကာ၊ စမ္မဗဒ္ဓ–တိ့ လည်းကြည့်။

ဥပ္ပါဒိတဝတ္ထု(ဝဒ္ဓ?)စီရက (ထီ၊နဝ) [ဥပ္ပါဒိတ+ဝတ္ထုစီရက] ခွါအပ်သော–အရေပိုင်း–အရေ ဖတ်–အရေပြား–ဟူသောအဝတ်။ စီရကဝါ–သိကကမ္မကာရကန္ဓိ သရီရတော ဥပ္ပါဒိတဝတ္ထု–စီရကေဟိ နိဝါသာပနကမ္မကာရကာ၊ တံ ကရောန္တာ ယထာ ဂိဝတော ပဌာယ ဝဒ္ဓေ ကန္ဓိတ္ဝာ ကဋိယံ ဌပေန္တိ။ အံ၊ဌ်ိ၊၂။၁။ (ဤ ပါဠိကို– မ၊ဌ်ိ၊၂။၄၃–၌ ဥပ္ပါဒိတဗဒ္ဓစီရကာဟိ–ဟူလည်းကောင်း။ ဂိဝတော ပဌာယ ဗဒ္ဓေ–ဟူလည်းကောင်း တွေ့ရသည်။ ဤ၌လည်း

ထိုသို့သော်လည်းကောင်း။ ဂီဝတော ပဌာယ ဝဒွေ-ကို ထောက်၍ ဥပါဒိုတဝဒ္ဓစီရက-ဟု လည်းကောင်း ရှိသင့်သည်။ ဥပါဒိုတဗဒ္ဓစီရက၊ စမ္မဗဒ္ဓတို့လည်းကြည့်။)

ဥပါဒိုတသလ္လ (တိ) [ဥပါဒိုတ+သလ္လ] နုတ်အပ်ပြီးသော (ရာဂစသော)ငြောင့်ရှိသော၊သူ။ သော ဝုစ္စတိ အဗ္ဗူဠှသလ္လော ... ဥပါဒိုတသလ္လော။ မဟာနိ။၄၅။ ဥပါဒိုတသလ္လောတိ လုဒ္ဓိတ-သလ္လော။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၆၃။

ဥပါဒိယ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဌ+တ္တာ] ထုတ်-နုတ်-၍။ ဥပါဒိယ စာရုဒဿနာ၊ နစ ပဇ္ဇိတ္ထ အသင်္ခတနဿ။ ထေရီ။ ၄၂၄။ ဥပါဒိယာတိ ဥပါဒေတ္တာ စက္ခုက္ကူပတော နီဟရိတ္တာ။ ထေရီ၊ ဋ္ဌ။၂၆၆။

ဥပါဒေတမ္ဗ (တိ) [ဥ+ပဌ+ဏေ+တမ္ဗ] ခွါအပ်-ထုတ်အပ်-သော။ တမဟံ နိဒ္ဒါနံ ကရောမိ ဆိန္နိတမ္ဗံ လုနိတမ္ဗံ ဥပါဒေတမ္ဗံ ကရောမိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ။၁။၁၃၄။

ဥပါဒေတိ (ကြိ) [ဥ+ပဌ+ဏေ+တိ] နုတ်-ဆွဲနုတ်-ထုတ်-၏။ ခွါ၏။ ပုပ္ပေ ဂဟေတ္တာ အပနာမေတ္တာ အာကနုန္ဓော ဥပါဒေတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၈၆။ **ဥပါ-ဒေန္တိ**—ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၂။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၃၆၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၂။ သာရတ္ထ၊၂၊၂၆၂။ **ဥပါဒေယိ**—ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၃၁။ **ဥပါဒေသိ**—မ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁၁။

ဥပါဒေတုံ (ဗျ) [ဥ+ပဌ+ဏေ+တုံ] ထုတ်ခြင်းငှာ။ ဣမံ မယာ မာရေတုံ ဝါ ... အကွိနိ ဝါ ဥပါဒေတုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၈၅။

ဥပါဒေတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဌ+ဏေ+တ္တာ] ထုတ်-နုတ်-ခွါ-၍၊ ပယ်ရှားခြင်း။ သီသဿ္ဌဝိ ဥပါဒေတ္တာ သိဒ္ဓိနိ ဝိတိနာမေတ္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ (-၃ရ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဝ၆။) သီသဿ္ဌဝိ ဥပါဒေတ္တာတိ သီသစမ္ဗံ အပနေတ္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ။ စိတ္ထေနေဝ အတ္ထနော ဒ္ဒတ္ထိသ္ဿာကာရံ ဥပါဒေတ္တာ ကပလ္လေသု ပက္ခိ-ပိတ္တာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၆။ (-သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၅၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ဝ။) ဥပါဒေတ္တာတိ ဥဒ္ဓရိတ္တာ။ မ၊ဋီ၊ဋ္ဌ။၂၄၃။ (-သံ၊ဋီ၊ဝ။ဋ္ဌ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ဝ။)

ဥပါဒေန္ဓ (တိ) [ဥ+ပဌ+ဏေ+အန္ဓ] နုတ်သော၊ သူ။ ဒေါသသလ္လံ ဥပါဒေန္ဓော။ နေတ္တိ။ရ၅။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂ဋ္ဌ၄။)

ဥပါဒေန္ဓိ (ကြိ) [ဥ+ပဌ+ဏေ+အန္ဓိ] နုတ်-ဆွဲနုတ်-ထုတ်-ကုန်၏။ ခွါကုန်၏။ ဥပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပါဒေသိ (ကြိ) [ဥ+ပဌ+ဏေ+ဏှိ] ဆွဲနုတ်-ထုတ်-ပြီ၊ ခွါပြီ။ ဥပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပါဒေဟိ (ကြိ) [ဥ+ပဌ+ဏေ+ဟိ] ဆွဲနုတ်-ထုတ်-လော၊ ခွါလော။ ဥပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပါတ (ပု) [ဥ+ပတ+ဏ။ သုဘာသုဘဖလံ ပကာသေန္တော ပတတိ ဂစ္ဆတိတိ ဥပါတော၊ ဥပါဒေါဝိ။ ဓာန်ဋီ။၄ဝ၁။] (၁) တိတ်၊ နိမိတ်၊ ကိတ်၊ ဥပါတ် (လကြတ်ခြင်း, နေကြတ်ခြင်း, ဥက္ကာ-ကျ-ပျံ-ခြင်း, အရပ်မျက်နှာလောင်-ကြိတ်ထ-ခြင်းစသည်။ (ကောင်းကျိုး, မကောင်းကျိုးကိုပြတတ်သော ကြီးကျယ်သောမဟာဘုတ်တို့၏ ဖောက်ပြန်ခြင်းကို ဥပါတ်-တိတ်-နိမိတ် ဟုခေါ်သည်။ လကြတ်ခြင်း၊ နေကြတ်ခြင်း၊ နက္ခတ်-ကြတ်-ယှဉ်-ခြင်း၊ ဥက္ကာ-ကျ-ပျံ-ခြင်း =ကြယ်ကြီးကြွေခြင်း၊ အရပ်မျက်နှာမီးလောင်-ကြိတ်ထ-ခြင်း-ဟု မဟာဥပါတ်ကြီး ငါးပါးရှိသည်။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဋ္ဌ၆။ တိတ် နိမိတ်ငယ်တို့ကား များစွာရှိသည်။) (၂) ပဲ့တင်ထပ်ခြင်း, အရပ်မျက်နှာလောင်-ကြိတ်ထ-ခြင်း, မြေလှုပ်ခြင်းစသည်နှင့် စပ်သောအတတ်၊ တိတ်, နိမိတ် ဥပါတ်နှင့်စပ်သောအတတ်။ (၃) တိတ် နိမိတ် ဥပါတ်ကို နှလုံးသွင်းခြင်း။ (၁)(၂) ဥပါတော ဘူတဝိကတိ၊ ယာ သုဘာသုဘသူစိကာ။ ဓာန်။

၄၀၁။ အထုပ္ပါတေ သိယာ ဓူမ-ကေတု ဝေဿ-နရေပိ စ။ ဓာန်။၉၈၈။ ဥပ္ပါတေ ဘူတ-ဝိကတိယံ။ ဓာန်ဋီ။၉၈၈။ အဂ် နိမိတ္တံ ဥပ္ပါတံ သုပိနံ။ ဒီဃ။၉၊၆၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။ ၂၉။ (–ဇာ၁။ ၃၈၆။ အပ၁။၁၉၊၄ရ၊၃၉၉။) ဥပ္ပါတန္တိ အသနိ-ပါတာဒီနံ မဟန္တာနံ ဥပ္ပတိတံ။ ဒီဃ၁။၈၈။ မဟန္တာနန္တိ ဇေတေန အပ္ပကံ နိမိတ္တံ၊ မဟန္တံ ပန ဥပ္ပါဒေါ၊ ... ဥပ္ပတိတန္တိ ဥပ္ပတနံ၊ သုဘာ-သုဘဖလံ ပကာသေန္တော ဥပ္ပဇ္ဇတိ ဂစ္ဆတိတိ ဥပ္ပါဒေါ, ဥပ္ပါတောပိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၁။၃၃ရ၀။ (–ဒီ၊ဋီ၁။၁၂၉။ အပ၁ဋ္ဌ၁။ ၂၄၃၃၊၃၂၁။ ဇာ၁ဋ္ဌ၁။ ၃၂၉။) ဥပ္ပါတန္တိ ဥက္ကာပါတဒိသာဒါဟဘူမိ-စလာဒိဥပ္ပါတပဋိဘဒ္ဓဝိဇ္ဇံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၁။၅၅။ (၃) ယသ မဂ်လာ သမ္ဘဟတာ၊ ဥပ္ပါတာ သုပိနာ စ လက္ခဏာ။ သုတ္တနိ။၃၃၂။ ဇာ၁။ ၂၁။ ဥပ္ပါ-တာတိ ဥက္ကာပါတဒိသာဒါဟာဒယော "ဧဝံ ဝိပါကာ ဟောန္တိ" တိ ဧဝံ ပဝတ္တာ ဥပ္ပါတာဘိ-နိဝေသာ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၂။၉၄။ ဥပ္ပါတိက-လည်း ကြည့်။

ဥပ္ပါတကရ (တိ) [ဥပ္ပါတ+ကရ+အ] တိတ်နိမိတ် ဥပါတ်ကိုပြုတတ်သော (ကြီးစွာသောချောက် ချားခြင်း)။ ဥပ္ပါတိက-ကြည့်။

ဥပ္ပါတဂမန (နဂ) [ဥပ္ပါတ+ဂမန] ကောင်း မကောင်းကိုပြသော နိမိတ်ကျမ်း(ပြန်)။ ဥပါတ် နိမိတ်တို့၏ဖြစ်ခြင်း။ ဥပ္ပါတဂမနေစေ၀၊ လက္ခဏေသု စ ကောဝိဒါ။ အပ၁။၃၀ဝ။

ဥပ္ပါတပဋိဘဒ္ဓဝိဇ္ဇာ (ထီ) [ဥပ္ပါတပဋိဘဒ္ဓါ+ဝိဇ္ဇာ] တိတ်နိမိတ်ဥပါတ်နှင့် စပ်သောအတတ်။ ဥပ္ပါတ (၁)(၂)ကြည့်။

ဥပ္ပါတပါဋ္ဌက (တိ) [ဥပ္ပါတ+ပါဋ္ဌက] တိတ်နိမိတ် -ရွတ်ဖတ်-ဟောကြား-သော၊သူ။ အမစ္စာ ပထဝိယံ တဏ္ဍိကံ ပညပေတ္တာ ဥပရိ ကောဝေ-ကာဒီနိ စိတ္တတ္ထရဏာနိ ပညပေသုံ၊ ဥပ္ပါတ-ပါဋ္ဌကာ ဒီသ္ဘာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၁။၅၉။ ဥပ္ပါတပါဋ္ဌကာတိ နိမိတ္တပါဋ္ဌကာ။ ဝိမတိ၁။၃၄။ သာရတ္ထ၁။၁၆ရ။

ဥပ္ပါတသာဝ (ပု) [ဥပ္ပါတ+သာဝ] တိတ်နိမိတ် ဥပါတ်၏အဖြစ်။ ဒေ၀ဘေရိယောတိ ... နစေတ္ထ ကာစိ ဘေရီ "ဒေ၀ဒုန္ဒုဘီ" (ဒုန္ဒုဘီ)တိ အဓိပ္ပေတာ၊ အထ ခေါ ဥပ္ပါတသာ၀ေန လဿမာနော အာကာသတော နိဋ္ဌေါသသဒ္ဒေါ။ သံ၊ဋီ၂။၅၀ရ။ အံ၊ဋီ၃။ ၂၅ရ။

ဥပ္ပါတိက (တိ) [ဥပ္ပါတ+ဏိက] တိတ်နိမိတ် ဥပါတ်ခ်ဖြစ်သော-တိတ်နိမိတ်ဥပါတ်ကို ပြု-တတ်သော-(ဖျက်စီးခြင်း၊ ကြီးစွာသော ချောက် ချားခြင်း)။ သတ္ထမေ ဒိ၀သေ သမုဒ္ဒမဇ္ဈေ မဟန္တံ ဥပ္ပါတိတံ (ဥပ္ပါတိကံ?) ပါတုဘူတံ။ သံ၊ဋ္ဌ၁။၅၂။ ဥပ္ပတတိတိ ဥပ္ပါတော၊ ဥပ္ပါတေ ဘ၀ံ ဗျသနံ ဥပ္ပါတိကံ။ သံ၊ဋီ၁။၉၉။ အထ နေသံ နာ၀ံ အာရုယှ မုဟုတ္တံ ဂတကာလေ-ယေ၀ ဥပ္ပါတိကံ ဥဋ္ဌပေတ္တာ။ သံ၊ဋ္ဌ၁။ ၂၃။ ဥပ္ပါတိကန္တိ ဥပ္ပါတကရံ၊ မဟာသခ်ေါဘံ ဥဋ္ဌပေတ္တာ။ သံ၊ဋီ၂။ ၂၉ရ။

ဥပ္ပါတိတ – သံ၊ဋ္ဌ၁။၅၂–လာ ဥပ္ပါတိတ–ပုဒ် သည် ဥပ္ပါတိက မှ ဖျက်ယွင်းလာသောပုဒ် ဖြစ်သည်။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပါဒ (ပု) [ဥ+ပဒ+ဏ] (၁) ဖြစ်ကြောင်း၊ အကြောင်း။ (၂) ဖြစ်-ပွင့်-ခြင်း။ သဘောကို ရခြင်း၊ ဖြစ်ဆဲ၊ ဥပါဒ်။ (၃) တိတ်နိမိတ်၊ ဥပါတ်။ (၁) ဥပ္ပါဒေါ ဟုတ္တာ ပစ္ဆယော ဟောတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၁။၉၄။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ တေသ္မာ ဖလန္တိ ဥပ္ပါဒေါ၊ ဥပ္ပတ္တိယာ ကာရဏဘာ၀ေါ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၁။၁၃ရ။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၁။၃ရ၊ရ။ သံ၊ဋီ၂။၁၀၂။ မူလဋီ၁။၃ရ။ အနုဋီ၁။၄၀။) (၂) တိကိမာနိ ဘိက္ခဝေ သခ်တသ သခ်တလက္ခဏာနိ၊ ကတမာနိ တိကိ? ဥပ္ပါဒေါ ပညာယတိ။ အံ၊ ၁။၁၅၀။ ဥပ္ပါဒေါတိ ဇာတိ...တေသု ဥပ္ပါဒက္ခဏေ

ဥပ္ပါဒေါ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၃၇။ ဥပ္ပဇ္ဇနံ ဥပ္ပါဒေါ။ အတ္ထပဋိလာဘော။ ဝိဘာဝိနီ။၁၃၈။ (–အံ၊ ဋီ၊၂။၁၂၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၄၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၀၂၊ ၂၃၀၊၄၃၈၊၄၃၉။) အတ္ထပဋိလာဘောတိ သဘာ-ဝပဋိလာဘော။ မဂ္ဂိမဗျ။၁။၄၃၃။ မံသစ-က္ခသ ဥပ္ပါဒေါ။ ဣတိဝုတ်။၂၃၁။ ဥပ္ပါဒေါတိ မံသစက္ခသ ပဝတ္တိ။ ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။၁၉၈။ သုခေါ ဗုဒ္ဓါနမုပ္ပါဒေါ။ ဓမ္မ။၄၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၃။ (–မူ-လဋီ၊၁။၃၃။ အနုဋီ၊၁။၄၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၈၆။) (၄) ဥပ္ပါဒေါ နု ကိမတ္ထာယ၊ အာလောကော ဝိဝုလော အဟု။ အပ၊၁။၁၆၆။ (–အပ၊၂။၄၄၊ ၁၂၃။)

ဥပ္ပါဒ၂ (ပု) [ဥ+ပဒ+ဏော+ဏ] (၁) ဖြစ်စေခြင်း။ (၂) သံပုံစေတီကို–ဖြစ်စေ–တည်ထား–ခြင်း။ (နိမိတ်ဖတ်ခြင်း။ သဲပုံစေတီ တည်ထားခြင်း။ မြန်မာပြန်)။ ပုလိနုပ္ပါဒက (အပ၊၂။၆၇) လည်း ကြည့်။ (၁) အနုပ္ပန္နာနံ ကုသလာနံ ဓမ္မာနံ ဥပ္ပါဒါယ။ ပဋိသံ။၁၀၀။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၁။၁၂ရ။) ဥပ္ပါဒါယာတိ ဥပ္ပါဒနတ္ထာယ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၅၅။ (၂) ဒုဂ္ဂတိ နာဘိဇာနာမိ၊ ဥပ္ပါဒသ ဣဒံ ဖလံ။ အပ၊၂။၆၆။

ဥပ္ပါဒဥပ္ပန္နဝါရ (ပု) [ဥပ္ပါဒဥပ္ပန္န+ဝါရ] ဥပ္ပါဒုပ္ပန္န-ဝါရ၊ (ဖြစ်ဆဲတရား, ခဏတ္တယသုံးပါးသို့ ရောက်ဆဲတရားတို့ကို သံနိဋ္ဌာန် သံသယပြု၍ ဟောကြားသောဝါရ)။ ယသ စိတ္တं ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တသ စိတ္တံ ဥပ္ပန္နန္တိအာဒိနာ ဥပ္ပါဒဥပ္ပန္နဘာဝါ-မသနတော ဥပ္ပါဒဥပ္ပန္နဝါရောတိ နာမံ ပါဠိတော ဧဝ ဝိညာယတိ။ အနုဋီ၁။၂၀၉။

ဥပ္ပါဒက (တိ) [ဥ+ပဒ+ဏော+ဏ္ဍ။ ထိ–ဌ် ဥပ္ပါဒိကာ] ဖြစ်စေတတ်သော၊သူ။ အာဒိပြဟ္မစရိယန္တိ ပြဟ္မစရိယသ အာဒိဘူတာ ဥပ္ပါဒကာ ဇနကာတိ ဧဝံ ပဋိဇာနန္တိ။ မဇ္ဈ၁။၃။၃၀၈။ ဥပဒ-ဟေယျာတိ ဥပ္ပါဒေယ္ယ။ ဝိပ္ပဋိသာရသ ဥပ္ပါ-ဒကော ကောစိ ပုရိသော သိယာ အပိ-ဘဝေယ္ယ။ ဥဒါန၊ဌ။၃၆၅။ (–အံ၊ဌ၊၂။၁၅၅။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၄၂။) ပဘာဝိကာတိ ပဓာနံ ဟုတ္တာ ဥပ္ပါဒိကာ ဘဝတဏှာ။ မဟာနိ၊ဌ။၁၃၂။

ဥပ္ပါဒကောဝိဒ (တိ) [ဥပ္ပါဒ+ကောဝိဒ] ဖြစ်ကြောင်း–ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်း–ဌ် လိမ္မာသော၊ သူ။ စိတ္ထသုပ္ပါဒကောဝိဒေါ(ထေရ။၃၀၅)တိ ... စိတ္ထသ ဥပ္ပတ္တိကာရဏေ ကုသလော။ ထေရ၊ ဌ၊၂။၂၀၆။

ဥပ္ပါဒကွဏ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+ခဏ] ဖြစ်ဆဲခဏ၊ ဥပါဒ်ခဏ။ ဘင်ကွဏေ စိတ္တံ ဥပ္ပါဒကွဏံ ဝိတိက္ကန္တံ။ ယမက၊၂။၃၀ရ။ (–အဘိ၊က၊၁၅၆။ အဘိ၊ဌ၊၃။၃၃၃။)

ဥပ္ပါဒဋ္ဌိတိ (ထီ) [ဥပ္ပါဒ+ဋ္ဌိတိ] (၁) ဖြစ်ခြင်း ဌာ–ဖြစ်ဖို့–အကြောင်း။(အဋ္ဌကထာ။) အကျိုး တရား၏ဖြစ်ရာဖြစ်၍ အကျိုးတရားတို့၏တည် ကြောင်း။ (၂) ဖြစ်ဆဲခဏ တည်ဆဲခဏ၊ ဥပါဒ် ဌိ။ (၁) အဝိဇ္ဇာ သင်္ခါရာနံ ဥပ္ပါဒဋ္ဌိတိ စ ပဝတ္တဋ္ဌိတိ စ။ ပဋိသံ။၄၈။ ဒီ၊ဌ၊၁။၉၄။ သာ ဟိ သင်္ခါရာနံ ဥပ္ပါဒါယ နိဗ္ဗတ္တိယာ ဌိတိ ကာရဏန္တိ ဥပ္ပါဒဋ္ဌိတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၂၁။ တိဋ္ဌတိ ဧတေနာတိ ဌိတိ၊ ကာရဏံ။ ဥပ္ပါဒေါ ဧဝ ဌိတိ ဥပ္ပါဒဋ္ဌိတိ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၁။၁၃၉။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၀၂။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၇ရ။) (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပါဒဋ္ဌိတိဘင် (ပု) [ဥပ္ပါဒ+ဋ္ဌိတိ+ဘင်] ဖြစ်-တည်–ပျက်–ဆဲခဏ၊ ဥပါဒ် ဌ ဘင်။ တေသု ဧကေကသ ဥပ္ပါဒဋ္ဌိတိဘင်ဝသေန တယော တယော ခဏာ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၂၅။

ဥပ္ပါဒတ္ထ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+အတ္ထ] ဖြစ်ခြင်းအနက်။ တ္ထေ ဝိသုံ ပယုဇ္ဇမာနာပိ ဥပသဂ္ဂသဒ္ဒါ သဓာ-တုကံ သံယောဇေတ္တံ, ဥပ္ပါဒတ္ထဠ္ဆ ဒီပေန္တိ ကိရိ-ယာဝိသေသကတ္ထာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၉၁။

ဥပ္ပါဒဒဿန (နာ) [ဥပ္ပါဒ+ဒဿန] ဖြစ်ခြင်း-အဖြစ်-ဥပါဒ်-ကိုမြင်ခြင်း။ ယံ သမ္မာ ပဿန္တော နဝနဝါနံ ဥပ္ပါဒဒဿနတော သဿတဒိဋ္ဌိ ပဇဟတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၈။ (-ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၆။)

ဥပ္ပါဒဒုက္ခ (နာ) [ဥပ္ပါဒ+ဒုက္ခ] ဖြစ်ဆဲဖြစ်သော ဆင်းရဲ၊ အဖြစ်ဆင်းရဲ။ ဒုက္ခာ ဝေဒနာ ဥပ္ပါဒဒုက္ခာ, ဌိတိဒုက္ခာတိ စ ကတ္တာ "ဒွေဓာ ခဏတိ"တိ ဝုတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၅၃။

ဥပ္ပါဒမ္မေ (တိ) [ဥပ္ပါဒ+ဓမ္မ] ဖြစ်ခြင်းသဘောရှိသော။ အာယတနာနံ အာစယာဒိဝစနေနေဝ အာစယသဘာဝါနိ ဥပ္ပါဒမ္မောနိ အာယတနာနီတိ အာစယေန တံပကတိကံ အာယတနံ ကထိတံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၀၃။

ဥပ္ပါဒေန (ထိ၊နာ) [ဥ+ပဒ+ဏော+ယု] (၁) ဖြစ်စေခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်စေတတ်သော။ (၃) ဖြစ်စေရာ (အခါ)၊ (ဖြစ်ရာအခါ။ ဘာသာဋီ)။ (၁) တမေဝ ပုနပ္ပုနံ မနသိ ကရိတ္တာ အပ္ပနာယ ဥပ္ပါဒေန်။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၉။ ဘာဝနာတိ ဥပ္ပါဒနာ, ဝဍ္ဎနာ စ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၅၅။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၃၈။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၆၆။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၄၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၈၄။ အနုဋီ၊၂။၁၅ရ။) (တိ)(၂) ဥပ္ပါဒနဘာဝ-ကြည့်။ (၃) တံ တံ ဒေန္တသ္မ တေသံ တေသံ ဥပ္ပါဒနတော ပဋ္ဌာယ ပုဗ္ဗဘာဂေ ပရိစ္စာဂကာလေ-...စေတနာ ဒါနမယံ ပုညကိရိယဝတ္ထု နာမ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀၁-၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၅။ ဣတိ ဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၉၄။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပ္ပါဒနကာလ (ပု) [ဥပ္ပါဒန+ကာလ] ဖြစ်စေရာအခါ။ ကေဝလံ ပဌမဝါရေ ဣန္ဒြိယာနံ ဥပ္ပါဒနကာလဝသေန ဝုတ္တော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃ရ။

ဥပ္ပါဒနကိစ္စ (နာ) [ဥပ္ပါဒန+ကိစ္စ] ဖြစ်စေခြင်း-အမှု-ကိစ္စ။ ဗုဒ္ဓါနံ ဟိ သာဝကာနံ ဝိယ နပဋိပါဋိယာ ဣဒ္ဓိဝိဇ္ဇာဏာဒီနံ ဥပ္ပါဒနကိစ္စံ အတ္ထိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၄၉။

ဥပ္ပါဒနကိရိယ (ထိ၊နာ) [ဥပ္ပါဒန+ကိရိယ] ဖြစ်စေခြင်း-အမှု-အပြုအမူ။ တေသံ တေသံ ကုသလဓမ္မာနံ အနုပ္ပန္နာနံ ဥပ္ပါဒကိရိယာယ ဥပ္ပန္နာနံ ပရိပြုဟနကိရိယာယ ဥဿဟနတော ဥဿောဋ္ဌိ။ မ၊ဋီ၊၂။၅၅။

ဥပ္ပါဒနဋ္ဌ(ဏ္ဌ) (ပု) [ဥပ္ပါဒန+အတ္ထ] (၁) ဖြစ်စေခြင်းအနက်။ (၂) ဖြစ်စေခြင်းအကျိုး။ (၁) တတ္ထ ပဌမမဂ္ဂေ ဥပ္ပါဒနဋ္ဌေန, ဒုတိယာဒီသု ဝဍ္ဎနဋ္ဌေန။ မ၊ဋီ၊၁။၁၆၁။ (၂) အနုပ္ပန္နာနံ ရူပါဒီနံ ဥပ္ပါဒနတ္ထာယ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၁။

ဥပ္ပါဒနပုဗ္ဗက (တိ) [ဥပ္ပါဒန+ပုဗ္ဗ+က။ ထီ-ဌ ဥပ္ပါဒနပုဗ္ဗိကာ] ဖြစ်စေခြင်းလျှင်ရှေ့သွားရှိသော။ ဥပ္ပါဒနပုဗ္ဗိကာ ဟိ ဝဍ္ဎနာ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂ရ၆။

ဥပ္ပါဒနဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပါဒန+ဘာဝ] ဖြစ်စေတတ်သည်၏အဖြစ်။ ဥပ္ပဇ္ဇမာနောဝ သဟ ဥပ္ပါဒနဘာဝေန ဥပကာရကော ဓမ္မော သဟဇာတပစ္စယော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၆၆။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၄၈၊ ၂၇၄။)

ဥပ္ပါဒနရသ (တိ) [ဥပ္ပါဒန+ရသ] ဖြစ်စေခြင်းကိစ္စရှိသော။ ဟသိတုပ္ပါဒရသာတိ ဟသိတသောဝ ဥပ္ပါဒနရသာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၃၀။

ဥပ္ပါဒနဝိဓိ (ပု) [ဥပ္ပါဒန+ဝိဓိ] ဖြစ်စေခြင်းအစီအရင်။ ဘာဝနာနယောတိ ဥပ္ပါဒနဝိဓိ။ မ၊ဋီ၊၁။၂၂၄။

ဥပ္ပါဒနဝိသယီ(ယိ)ကရဏ (နာ) [ဥပ္ပါဒန+ဝိသယီကရဏ] ဖြစ်စေခြင်း, ပစ္စဝေက္ခဏာဉာဏ်တည်းဟူသောဝိသယီကိုပြုခြင်း။(သျှ။) ဖြစ်စေခြင်း, အာရုံပြုခြင်း။ ဒေသနာယ ပဋိဝေဓနသင်္ခါတသ ပဋိဝေဓသ စ ဥပ္ပါဒနဝိသယီ(ယိ)ကရဏာနံ အသက္ကုဏေယျတာယ ဒုက္ခောဂါဟတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ သာရတ္ထ၊၁။၈၀။ အနုဋီ၊၁။၂၃။

ဥပ္ပါဒနသမတ္ထ (တိ) [ဥပ္ပါဒန+သမတ္ထ] ဖြစ်

စေခြင်းငှါ စွမ်းနိုင်သော။ အနုတိရတိ ဝိနော-ဒေတွာ အဘိရတိ ဥပ္ပါဒနသမတ္ထေ သကေ ဘာသနမေမ္မေ ပတိဋ္ဌိတံ။ သံဋီ၊ဘ။၂၄၆။ (-အံ၊ဋီ၊၃။၁၃၅။ မဇ္ဈိ၊ဋီ၊ဘ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဘ။ ၂ရ၃။)

ဥပ္ပါဒနေဟေတုက (တိ) [ဥပ္ပါဒန+ဟေတု+က] ဖြစ်စေခြင်းလျှင် အကြောင်းရှိသော။ ဥပ္ပါဒန-ဟေတုကာ ဟိ ပစ္စယာနံ ဥပ္ပတ္တိ။ မဇ္ဈိ၊ဘ။ ၂၅၆။ သံဋီ၊ဘ။၄၈၅။ အံ၊ဋီ၊ဘ။၃၄။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၄၀။

ဥပ္ပါဒနာကာရ (ပု) [ဥပ္ပါဒန+အာကာရ] ဖြစ်စေပုံ အခြင်းအရာ။ တသာ ဥပ္ပါဒနာကာရံ ဒဿေတုံ ဝုတ္တံ "သော ဗုဒ္ဓဝမ္မသံဃဂုဏော အာဝဇ္ဇေတွာ"တိအာဒိ။ သံဋီ၊ဘ။၅၁၄။

ဥပ္ပါဒနိစ္ဆယ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+နိစ္ဆယ] ဖြစ်ခြင်း၌-အဆုံးအပြတ်-ဆုံးဖြတ်ခြင်း။ ယတ္ထ ပန သမုဒယသစ္စဿ ဥပ္ပါဒနိစ္ဆယော။ အနုဋီ၊၃။၁၈၈။

ဥပ္ပါဒနိရောဓိ (တိ) [ဥပ္ပါဒနိရောဓ+ဣ] ဖြစ်ခြင်း-အပြစ်-၏ဆန့်ကျင်ဘက် ချုပ်ခြင်းသဘောရှိသော၊ ဖြစ်ကြောင်းတရားတို့၏ချုပ်ခြင်းရှိသော။ တတာ ဟိ ဝုတ္တံ "အဝိဇ္ဇာယ တ္တေဝ အသေသဝိရာဂနိရောဓာ သင်္ခါရနိရောဓော"တိ အာဒိ။ နိရောဓနိရောဓိ စ ဥပ္ပါဒနိရောဓိဘာ-ဝေန ဝုတ္တော "ဣမဿ နိရောဓာ ဣဒံ နိ-ရုဇ္ဈတိ"တိ။ ဥဒါန၊ဋီ။၃၅။ (ကတ္ထစိမှဉ္စ နိရော-ဓဝိရောဓိ စ ဥပ္ပါဒေါ၊ သော ဥပ္ပါဒဝိရောဓိ-ဘာဝေန ဝုတ္တော-ဟုလည်းကောင်း၊ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ ၂၄၆-အလားတူ ပါဠိရပ်တို့၌ နိရောဓ-ဝိရောဓိ စ ဥပ္ပါဒေါ၊ ယေန သော ဥပ္ပါဒ-ဝိရောဓိဘာဝေန ဝုတ္တော "ဣမဿ နိရောဓာ ဣဒံ နိရုဇ္ဈတိ"တိ- ဟုလည်းကောင်းရှိသည်။) ဥပ္ပါဒဝိရောဓိဘာဝ-လည်းကြည့်။

ဥပ္ပါဒနီယ (တိ) [ဥ++ပဒ+ဏေ+အနီယ] ဖြစ်စေအပ်သော။ နိဗ္ဗာနံ မဟာရာဇ နိ ဝတ္ထုံ ဥပ္ပန္နန္တိ ဝါ အနုပ္ပန္နန္တိ ဝါ ဥပ္ပါဒနီယန္တိ ဝါ အတီတန္တိ ဝါ အနာဂတန္တိ ဝါ ပစ္စုပ္ပန္နန္တိ ဝါ။ မိလိန္ဒ။၂၆၂၊၂၆၃။ (မြန်မာပြန်၌- မချုတ် ဖြစ်လတ္တံ့ဟု-ပြန်ဆိုထားသည်။ အနာဂတန္တိ ဝါ-ဟု ဆိုလတ္တံ့ဖြစ်၍ သင့်မည်မထင်။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။)

ဥပ္ပါဒနီယပရိကမ္မပယောဂ (ပု) [ဥပ္ပါဒနီယ ပရိကမ္မ+ပယောဂ] ဖြစ်စေအပ်သော ပရိကံဟူသော လုံ့လပယောဂ။ အပ္ပယောဂေနာတိ စာနဝိမောက္ခာဒီနံ ဝိယ ဥပ္ပါဒနီယပရိကမ္ম-ပယောဂေန ဝိနာ။ အနုဋီ၊၂။၂၀၆။

ဥပ္ပါဒနုပတ္ထမ္ဘနဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပါဒန+ဥပတ္ထမ္ဘန ဘာဝ] ဖြစ်စေခြင်းငှါ ထောက်ပံ့တတ်သည်၏ အဖြစ်။ အညမညပစ္စယာ ဟောန္တိတိ အညမည် ဥပ္ပါဒနုပတ္ထမ္ဘနဘာဝေန ဥပကာရကာ ဟောန္တိ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၂။၁၆၁။

ဥပ္ပါဒန္တ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+အန္တ] ဥပါဒ်ဟုဆိုအပ်သောအဝိုက်အတန့်။ ဥပ္ပါဒန္တော ဝါ ဝယန္တော ဝါ ဌိတသ္ယ အညထတ္တန္တော ဝါ တေသ နတ္ထိတိ အနန္တံ။ ဒီ၊ဋီ၊ဘ။၃၂၅။ တတ္ထ ဥပ္ပါဒ-န္တောတိ ဥပ္ပါဒါဝတ္ထာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၄၁၈။ (-ဒီ၊ဋီ၊ဘ။၃၉၃။)

ဥပ္ပါဒပစ္စယ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+ပစ္စယ] (၁) ဖြစ်ပေါ်ခြင်းဟူသောအကြောင်း။ ဖြစ်ပေါ်ခြင်းနှင့်စပ်သော သင်္ခါရဟူသောအကြောင်း။(သျှ)။ (၂) ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်း။ (၁) အနုပ္ပါဒေ စိတ္တသ ပကွန္ဒတ္တာ ယေ ဥပ္ပါဒပစ္စယာ ကိလေသာ နိဗ္ဗ-တ္တေယျုံ၊ ပဋိသံ။၃၉၅။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပါဒပစ္စယဋ္ဌ (ပု) [ဥပ္ပါဒပစ္စယ+အတ္ထ] ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်းဟူသောအနက်။ ဣတိ ဥပ္ပါဒ-ပစ္စယဋ္ဌေန မနော ပုဗ္ဗင်္ဂမော ဟောတသ္မာ မနောပုဗ္ဗင်္ဂမာ။ ဓမ္မ၊ဋီ၊ဘ။၁၅။ (-ဝိမတိ၊ဘ။၁ဘ၃။)

ဥပ္ပါဒပညတ္တိ (ထီ) [ဥပ္ပါဒ+ပညတ္တိ] ဖြစ်ခြင်းကို-ပညတ်ခြင်း-အပြားအားဖြင့်သိစေခြင်း။ ဥပ္ပါဒ

ပညတ်။ ဥပ္ပါဒပညတ္တိတိ ဥပ္ပန္နသာ ပညာပနာ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၁၂၂။ (–နေတ္တိ၊ဝိ။၁၉၀။)

ဥပ္ပါဒပဓာန (တိ) [ဥပ္ပါဒ+ပဓာန] ဖြစ်ခြင်း–ဥပါဒ်–လျှင်ပြောနှုန်းခြင်းရှိသော။ ပစ္စယဘာဝေါ နာ အဓိပ္ပေတော ဥပ္ပါဒပဓာနတ္တာ တဿာ ဒေသနာယ။ အနုဋီ၊၃။၂၉ရ။

ဥပ္ပါဒပရိဒီပက (တိ) [ဥပ္ပါဒ+ပရိဒီပက] ဖြစ်ခြင်းကို ပြတတ်သော။ ပစ္ဆိမေန စ ပဒေနာတိ ဓမ္မာနံ ဥပ္ပါဒပရိဒီပကေန သမုပ္ပါဒပဒေန ပစ္စယသာမဂ္ဂိယံ ဓမ္မာနံ ... ပရိဒီပိတောယောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၅၃။

ဥပ္ပါဒပရိယာယ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+ပရိယာယ] ဥပ္ပါဒသဒ္ဒါ၏ပရိယာယ်။ ပါတု–သဒ္ဒပုဗ္ဗကော ဘဝန္ဒိ–သဒ္ဒေါ သိယာ ဥပ္ပါဒပရိယာယော သိယာ အာဝိဘာဝပရိယာယော။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၃၂။

ဥပ္ပါဒပုဗ္ဗက (တိ) [ဥပ္ပါဒ+ပုဗ္ဗက] ဖြစ်ခြင်း–ဥပါဒ်–လျှင်ရှေးရှိသော။ တတ္ထ ဥပ္ပါဒပုဗ္ဗကတ္တာ အဘာဝဿ ဟုတ္ဝာ ဂဟဏံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၄၄။

ဥပ္ပါဒဘင်္ဂဝတ္ထာ (တိ) [ဥပ္ပါဒဘင်္ဂ+အဝတ္ထာ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်း အခိုက်အတန့်၊ ဖြစ်ခိုက် ပျက်ခိုက်။ ဂေါ်သေန စ ဥပ္ပါဒဘင်္ဂဝတ္ထာသု ဝတ္ထုနော အဘေဒေါ ဥစ္ဆိတဗ္ဗော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၄၃။

ဥပ္ပါဒမူလက (တိ) [ဥပ္ပါဒ+မူလက] ဖြစ်ခြင်းလျှင် အကြောင်းရင်းရှိသော။ ဥပ္ပါဒမူလကဋ္ဌိ သမ္ဘံ တံ သမ္ဘဝတ္ထုကန္ဒိ သဗ္ဗသနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၄၉။

ဥပ္ပါဒယတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏယ+တိ] ဖြစ်စေ၏။ သော ကာမာနံ အနုပ္ပါဒါယ ကုသလေ ဓမ္မေ ဥပ္ပါဒယတိ။ နေတ္တိ။၅၃။ (–အံ၊၁။၂၀၂။ ပိလိန္ဒ။၁၄၁။ မူလဋီ၊၂။၂။) **ဥပ္ပါဒယတေ**—ထေရ။၃၀ရ။ **ဥပ္ပါဒယိသု**—အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၉။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၈။ **ဥပ္ပါဒယိတ္ထ**—ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ရ၃။ ဥပ္ပါဒယီ—အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၂၉။

ဥပ္ပါဒယတေ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏယ+တေ] ဖြစ်စေ၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပါဒယန္ထ (တိ) [ဥ+ပဒ+ဏယ+အန္ထ] ဖြစ်စေသော၊သူ။ ဝိဇ္ဇံ ဥပ္ပါဒယံ ဘိက္ခု။ ဣတိဝုတ်။ ၂၁ဂ။ အရဟတ္တမဂ္ဂဝိဇ္ဇံ အတ္ထနော သန္ဓာနေ ဥပ္ပါဒယန္ထော။ ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။၁၄ဂ။ (–မဇ္ဈ၊၁။၂၉၊ ၃၄၊ဖ၈၊၃ရ၁။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၂၂၅။)

ဥပ္ပါဒယမာန [ဥ+ပဒ+ဏယ+မာန] ဖြစ်စေသော။ ကာသစိ သုခသမ္ဘဿ ဥပ္ပါဒယမာနော တူလပိစု ဝိယ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၂။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၀။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၅၂။)

ဥပ္ပါဒယီ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏယ+ဏှဲ] ဖြစ်စေပြီ။ ဥပ္ပါဒယတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပါဒယီသု (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏယ+ဥံ] ဖြစ်စေကုန်ပြီ။ ဥပ္ပါဒယတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပါဒယိတ္ထ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏယ+တ္ထ] ဖြစ်စေကုန်ပြီ။ ဥပ္ပါဒယတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပါဒယိတ္ထာ (ကာ၊ကြို၀ိ) [ဥ+ပဒ+ဏယ+တ္ထာ] ဖြစ်စေ၍။ ဝေမေဝ ခေါ မဟာရာဇ ယောဂိနာ ယောဂါဝစရေန ကုဝိတကြော ဝိတကြောတ္ထာ အရိတိ ဥပ္ပါဒယိတ္ထာ တပ္ပိတဗ္ဗံ သောစိတဗ္ဗံ စိန္တယိတဗ္ဗံ။ မိလိန္ဒ။၃၉၁။

ဥပ္ပါဒယိတ္ထာန (ကာ၊ကြို၀ိ) [ဥ+ပဒ+ဏယ+ တ္ထာန] ဖြစ်စေ၍။ ပိတိ ဥပ္ပါဒယိတ္ထာန။ အပ၊၁။၁၂ရ။

ဥပ္ပါဒရဟိတ (တိ) [ဥပ္ပါဒ+ရဟိတ] ဖြစ်ခြင်း–ဥပါဒ်–မှ ကင်းသော။ နိဗ္ဗာနံ ဟိ ဥပ္ပါဒရဟိတံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၄၁။

ဥပ္ပါဒလက္ခဏ (နဿ) [ဥပ္ပါဒ+လက္ခဏ] ဖြစ်ခြင်း–လက္ခဏာ–သော။ တေသု ပထမော ဓမ္မာနံ

ဥပ္ပါဒလက္ခဏသာ ဒီပိတတ္တာ ဥပ္ပါဒဝါရောတိ ဝုစ္စတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃၀။ ၂၉၆။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၄၆။)

ဥပ္ပါဒဝန္တ (တိ) [ဥပ္ပါဒ+ဝန္တ] ဖြစ်ခြင်း–ဥပါဒ်–ရှိသော။ ယေ ဟိ ဥပ္ပါဒဝန္တော ဓမ္မာ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁၆။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၃ ၂။)

ဥပ္ပါဒဝယ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+ဝယ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်း။ သင်္ခတလက္ခဏာနံ ဓမ္မာနံ သမနုပဿနလက္ခဏာ အနိစ္စသညာ၊ တသာ ဥပ္ပါဒဝယာ ပဒဋ္ဌာနံ။ \ နေတ္တိ။ ၂၅။

ဥပ္ပါဒဝယညထတ္တ (နာ) [ဥပ္ပါဒ+ဝယ+အညထတ္တ] ဖြစ်ခြင်း, ပျက်ခြင်း, တပါးသော အခြင်းအရာအားဖြင့်ဖြစ်သင့်ခြင်း=တည်ခြင်း။ အနိစ္စတာတိ တေသညေဝ ဥပ္ပါဒဝယညထတ္တံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၃၅။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁၀ ၂။ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၄၆။)

ဥပ္ပါဒဝယကိစ္စရဟိတ (တိ) [ဥပ္ပါဒဝယကိစ္စ+ရဟိတ] ဖြစ်ခြင်း,ပျက်ခြင်းကိစ္စမှ ကင်းသော။ ပုရိမာ ဥပါဒါပညတ္တိ ဥပ္ပါဒဝယကိစ္စရဟိတာ လောကသင်္ကေတသိဒ္ဓါ။ မူလဋီ၊၁။၁ရ၈။ (–အနုဋီ၊၁။၁၉၀။)

ဥပ္ပါဒဝယဂ္ဂဟဏ (နာ) [ဥပ္ပါဒဝယ+ဂဟဏ] ဥပ္ပါဒဝယတို့ကို ယူခြင်း၊ ဥပ္ပါဒဝယ–သဒ္ဒါ။ ဥပ္ပါဒဝယဂ္ဂဟဏေန စေတ္တ တဒန္တရာ ဝေမဇ္ဈ–ဋ္ဌာနံ ဂဟိတမေဝ ဟောတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉။

ဥပ္ပါဒဝယညထတ္တရဟိတ (တိ) [ဥပ္ပါဒဝယညထတ္တ+ရဟိတ] ဖြစ်ခြင်း, ပျက်ခြင်း တပါးသော အခြင်းအရာအားဖြင့်ဖြစ်သင့်ခြင်းတို့မှ ကင်းသော။ ဥပ္ပါဒဝယညထတ္တရဟိတံ နိစ္စံ၊ နာ ဣတရထာတိ နိစ္စပဋိက္ခေပတော အနိစ္စံ။ မူလဋီ၊ ၂။ ၃ရ။

ဥပ္ပါဒဝယဋ္ဌ (ပု) [ဥပ္ပါဒဝယ+အတ္ထ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်း အနက်သဘော။ ဥပ္ပါဒဝယဋ္ဌေန အနိစ္စာ။ ပဋိသံ။၁၉၁။ ဥပ္ပါဒဝယဋ္ဌေနာတိ ဥပ္ပါဒဝယသင်္ခါတေန အတ္ထေန၊ ဥပ္ပါဒဝယ–သဘာဝေနာတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁၁၉။ (–မဇ္ဈိ၊ ၂။ ၂၁၈။)

ဥပ္ပါဒဝယဓမ္မ (တိ) [ဥပ္ပါဒဝယ+ဓမ္မ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းသဘောရှိသော။ ဣတိ သော ဒိဋ္ဌေ၀ ဓမ္မေ အနိစ္စသုခဒုက္ခဝေါကိဏ္ဏံ ဥပ္ပါဒဝယဓမ္မံ အတ္တာနံ သမနုပဿမာနော သမနုပဿတိ။ ဒီ၊ ၂။ ၅ရ။

ဥပ္ပါဒဝယဓမ္မိ (တိ) [ဥပ္ပါဒဝယဓမ္မ+ဣ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းသဘောရှိသော။ ဥပ္ပါဒဝယဓမ္မိနော(ဒီ၊ ၂။ ၁ ၂၉။ သံ၊၁။ ၆)တိ ဥပ္ပါဒဝယသဘာဝါ။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ဝရ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉။

ဥပ္ပါဒဝယပဋိပီဠန (တိ) [ဥပ္ပါဒဝယ+ပဋိပီဠန] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းဖြင့် ခဏတိုင်း ခဏတိုင်း တံသမဂီ ပုဂ္ဂိုလ်ကို နှိပ်စက်တတ်သော၊ ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းတို့သည် ခဏတိုင်းခဏတိုင်း နှိပ်စက်အပ်သော။ (ပြည်၊သျှ။) ဥပ္ပါဒဝယပဋိ–ပီဠနတာယ ဒုက္ခဝတ္ထုတာယ စ ဒုက္ခတော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁၊ ၂ ၅ ၀။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၃ ၁ ၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂ ၄ ရ။

ဥပ္ပါဒဝယရဟိတ (တိ) [ဥပ္ပါဒဝယ+ရဟိတ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းတို့မှ ကင်းသော၊ နိစ္စောတိ ဥပ္ပါဒဝယရဟိတော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၄ ၉ ၁။ နာ ဟိ ဣတ္ထ ကိဉ္စိ ဥပ္ပါဒဝယရဟိတံ အတ္ထိတိ။ မူလဋီ၊ ၂။ ၉ ၀။

ဥပ္ပါဒဝယဝတ္ထု (တိ) [ဥပ္ပါဒဝယ+ဝတ္ထု] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းတို့၏ အစွမ်းဖြင့် ဖြစ်ခြင်း။ တတ္ထ ဥပ္ပါဒဝယဝတ္ထိတော(ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂ ၅ ၃။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ ၉)တိ ဥပ္ပဇ္ဇနဝသေန, နိရုဇ္ဈနဝသေန စ ဝတ္ထုနတော (ပဝတ္ထနတော)။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၄ ၀ ၆။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၉ ၃။

ဥပ္ပါဒဝယဝန္တု (တိ) [ဥပ္ပါဒဝယ+ဝန္တု] ဖြစ်ခြင်း

ပျက်ခြင်းရှိသော။ ဥပ္ပါဒဝယဝန္တော သဘာဝ-
ဓမ္မာ နု နိစ္စာတိ (အနိစ္စာတိ) အာဟ "အနိစ္စန္တိ
ပရမတ္ထဒေသနာ"တိ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၂၀။ မ၊ဋီ၊၁။
၂၄၂။

ဥပ္ပါဒဝယသဘာဝ (တိ) [ဥပ္ပါဒဝယ+သဘာဝ] ဖြစ်ခြင်း, ပျက်ခြင်းသဘောရှိသော၊ ဥပ္ပါဒဝယ-
သဘာဝါတိ ခဏေ ခဏေ ဥပ္ပဇ္ဇနနိရုဇ္ဈန-
သဘာဝါ။ သံ၊ဋီ၊၁။ရ၅။

ဥပ္ပါဒဝယာဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပါဒဝယ+အဘာဝ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းတို့၏ မရှိခြင်း။ နု ဧဝတိတိ
အသဘာဝမ္ပတ္ထာ ဥပ္ပါဒဝယာဘာဝတော ဧဝ
နု ပါပုဏာတိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၃၈။

ဥပ္ပါဒဝါရ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+ဝါရ] ဥပ္ပါဒဝါရ၊ (ပရမတ္ထ
ဓမ္မတို့၏ ဖြစ်ခြင်းလက္ခဏာကို ပြသောဝါရ။)
ဥပ္ပါဒလက္ခဏ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒဝိကာရ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+ဝိကာရ] ဖြစ်ခြင်း
ဟူသောဖောက်ပြန်ခြင်း။ သဝိကာရတိ ဥပ္ပါဒ-
ဝိကာရေန သဝိကာရာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၆၆။

ဥပ္ပါဒဝိနာသဝန္တု (တိ) [ဥပ္ပါဒဝိနာသ+ဝန္တု] ဖြစ်ခြင်း, ပျက်စီးခြင်း ရှိသော။ ဥပ္ပါဒဝိနာသ-
ဝန္တေဟိ အနညဿ ဓမ္မိနော တေသံ ဝိယ
ဥပ္ပါဒဝိနာသသဘာဝတော ကုတော နိစ္စတာ-
ဝကာသော။ မ၊ဋီ၊၃။၂၃၂။

ဥပ္ပါဒဝိနာသသမ္ဘဝါပတ္တိ (ထီ) [ဥပ္ပါဒဝိနာသ
သမ္ဘဝ+အာပတ္တိ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်စီးခြင်း၏
ထင်ရှားရှိသည်၏အဖြစ်သို့ရောက်ခြင်း။ ဥပ္ပါဒ-
ဝိနာသဝန္တီဟိ အဝတ္ထာဟိ အနညဿ အတ္ထ-
နော တာသံ ဝိယ ဥပ္ပါဒဝိနာသသမ္ဘဝါပတ္တိတော
ကုတော နိစ္စတာဝကာသော။ မ၊ဋီ၊၃။၂၂၉-၂၃၀။

ဥပ္ပါဒဝိပရိဏာမာနုပဿန (ထီ၊နု) [ဥပ္ပါဒဝိပရိ
ဏာမ+အနုပဿန] ဖြစ်ခြင်း ဖောက်ပြန်ပျက်
စီးခြင်းကို အဖန်တလဲလဲရှုခြင်း။ နု ဟိ ဥဒယ
ဝိနာ ဓမ္မာနံ ဥပ္ပန္နတ္တံ သိဒ္ဓတိ၊ တသ္မာ
"ပစ္စုပ္ပန္နာနံ ဓမ္မာနံ ဥပ္ပါဒဝိပရိဏာမာနုပဿနေ
ပညာ"တိ အဝုတ္ထောပိ ဝုတ္ထမေव ဟောတိတိ
ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉။

ဥပ္ပါဒဝိပရိဏာမာဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပါဒဝိပရိဏာမ
+အဘာဝ] ဖြစ်ခြင်း, ဖောက်ပြန်ပျက်စီးခြင်း၏
မရှိခြင်း။ ဥပ္ပါဒဝိပရိဏာမာဘာဝတော သဒါ
ဝိဇ္ဇမာနံ။ မ၊ဋီ၊၂။၃၁၁။

ဥပ္ပါဒဝိရဟ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+ဝိဟရ] ဖြစ်ခြင်းမှ
ကင်းခြင်း။ ပုရိမယ ကောဋိယာ အပညာယ-
မာနာယ ဥပ္ပါဒဝိရဟတော နိစ္စတံ ဂဏှယု။
မူလဋီ၊၂။ရ၅။

ဥပ္ပါဒဝိရောဓိဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပါဒဝိရောဓိ+ဘာဝ]
ဥပ္ပါဒ-ဖြစ်ခြင်း-အဖြစ်-နှင့် ဆန့်ကျင်သည်၏
အဖြစ်၊ ဥပ္ပါဒ၏ဆန့်ကျင်ဘက်၏အဖြစ်။
နိရောဓဝိရောဓိ စ ဥပ္ပါဒေါ၊ ယေန သော
ဥပ္ပါဒဝိရောဓိဘာဝေန ဝုတ္တော "ဣမဿ
နိရောဓော ဣဒံ နိရုဇ္ဈတီ"တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၄၆။
ဥပ္ပါဒနိရောဓိ-လည်းကြည့်။

ဥပ္ပါဒသဒ္ဒ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+သဒ္ဒ] ဥပ္ပါဒ-သဒ္ဒါ။ ပယုဇ္ဇ-
မာနော ပဋိစ္စသဒ္ဒေါ ဥပ္ပါဒသဒ္ဒေန ဝုစ္စမာနဿ
သမာနဿ "ကတ္တု အဘာဝတော"တိပဒံ အာ-
နေတ္တာ ယောဇေတဗ္ဗံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၃၁-၂။

ဥပ္ပါဒသဒ္ဒါဘိဓေယ္ယ (တိ) [ဥပ္ပါဒသဒ္ဒ+အဘိ
ဓေယ္ယ] ဥပ္ပါဒသဒ္ဒါသည် ဟောအပ်သော အနက်
ရှိသော။ ယတ္ထ စ စေတသိကာ စိတ္တဿ ဧဝ
စိတ္တမ္ပိ စေတသိကာနံ နိဿယာဒိပစ္စယဘာဝ-
တော အာဓာရဘာဝေန ဝတ္ထုမ္ဘူတံ အရဟတိတိ
ယတ္ထဝုတ္တံ ဥပ္ပါဒသဒ္ဒါဘိဓေယ္ယတံ နု ဝိနိ-
ဝတ္ထတိ။ အနုဋီ၊၁။၂၀ရ။

ဥပ္ပါဒေသမဂ္ဂီ (တိ) [ဥပ္ပါဒ+သမ္မဂ္ဂီ] ဖြစ်ခြင်း-
ဥပါဒ်-နှင့်ပြည့်စုံသော။ တတ္ထ ယော ဘာဝေါ

ဥပ္ပါဒသမင်္ဂီ၊ နိ သော နိ ဟောတိ နာမ၊ အနုဋီ၊၁။၉၄။

ဥပ္ပါဒသမာယောဂဒီပန (တိ) [ဥပ္ပါဒသမာယောဂ+ဒီပန] ဖြစ်ခြင်းနှင့် ကောင်းစွာယှဉ်ခြင်းကိုပြကြောင်းဖြစ်သော(စကား)။ ဘူတန္တိ ဥပ္ပါဒသမာယောဂဒီပနံ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၂။၃၂၀။ ဥပ္ပါဒသမာယောဂဒီပနန္တိ ဥပ္ပါဒေန သမာယောဂဒီပနံ။ ပဋိသံ၊ဂံ။၃၉၅။

ဥပ္ပါဒသဟိတ (တိ) [ဥပ္ပါဒ+သဟိတ] ဖြစ်ခြင်းနှင့်တကွဖြစ်သော။ သဟုပ္ပါဒကာတိ ဥပ္ပါဒသဟိတာ ဥပ္ပါဒါဝတ္ထာ ခန္ဓာ။ အနုဋီ၊၂။၆၉။

ဥပ္ပါဒသီသ (နိ) [ဥပ္ပါဒ+သီသ] ဖြစ်ခြင်းကို-အဦးမူခြင်း-ပဓာနပြုခြင်း။ ဥပ္ပါဒသီသေန စေတ္ထ ဥပ္ပါဒဝန္ဓောဝ သဒ်ါရာ ဂဟိတာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၂၁။

ဥပ္ပါဒဟေတု (ပု) [ဥပ္ပါဒ+ဟေတု] ဖြစ်ခြင်းဟူသော အကြောင်း။ ဣမဿုပ္ပါဒါတိ ဣမဿ ပစ္စယဿ ဥပ္ပါဒဟေတု။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။၃၁၆။ (-နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၁၉၈။)

ဥပ္ပါဒါကာရ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+အာကာရ] ဖြစ်သောအခြင်းအရာ။ အဘာဝါကာရော ဟိ ဝိကတိ-ရူပေန လဇ္ဇတိ၊ ဝိရူပတ္ထာ နိ ဥပ္ပါဒါကာရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၃၈။

ဥပ္ပါဒါမိပတေယျ (တိ) [ဥပ္ပါဒ+အဝိပတေယျ] ဖြစ်ပေါ်ရာ-ဖြစ်ခြင်း-၌ အကြီးအကဲဖြစ်သော။ လောကုတ္တရမဂ္ဂကေ ဥပ္ပါဒါမိပတေယျံ စိတ္တံ ဉာဏသ ဟေတု ပစ္စယော စ။ ပဋိသံ၊၃၉၂။ ဥပ္ပါဒါမိပတေယျန္တိ...မဂ္ဂဉာဏသ ဥပ္ပါဒေ အဝိ-ပတိဘူတံ စိတ္တန္တိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၂။၃၀၃။

ဥပ္ပါဒါနန္တရံ (ဗျ) [ဥပ္ပါဒ+အနန္တရံ] ဥပါဒ်၏ အခြားမဲ့၌။ တထာ ဟိ နေသံ ပဋိသန္ဓိစိတ္တံ ဥပ္ပါဒါနန္တရမေဝ ဇရံ ပတ္တာ ပဗ္ဗတသိခရတော ပတိတသိလာ ဝိယ ဘိဇ္ဇတိ သဒ္ဒီ သမ္ပယုတ္တ-ခန္ဓေဟိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋ၁။၂၂၃။ (-မ၊ဋီ၊၂။၉၄။)

ဥပ္ပါဒါနုဗန္ဓ(တိ) [ဥပ္ပါဒ+အနုဗန္ဓ] ဖြစ်ခြင်းသည် အစဉ်လိုက်အပ်သော(သျှ)၊ ဖြစ်ခြင်းသို့ အစဉ်လိုက်တတ်သော။ ပုရိမပုရိမာနံ နိရောဓော ဥတ္တရုတ္တရာနံ ဥပ္ပါဒါနုဗန္ဓောတိ အယမတ္ထော ပစ္စယတော ဥဒယဒဿနေန သိဒ္ဓမာနော ကေ-တ္ထနယာမိဂမယ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၂၄။

ဥပ္ပါဒါဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+အဘာဝ] ဖြစ်ခြင်း၏ မရှိခြင်း။ နိစ္စာတိ အာဒီသု ဥပ္ပါဒါဘာဝတော နိစ္စာ။ မ၊ဋီ၊၁။၈၂။ (-သံ၊ဋီ၊၂။၄၂၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၁၁။)

ဥပ္ပါဒါဘိမုခဘာဝဒီပန (တိ) [ဥပ္ပါဒါဘိမုခဘာဝ+ဒီပန] ဖြစ်ခြင်းသို့ရှေးရှုသည်၏အဖြစ်ကို ပြတတ်သော။ ပဋိစ္စာတိ ဟိ ဣမိနာ ဖလဿ ပစ္စယပရိဂ္ဂဟေန, ပစ္စယာနဉ္စ ပစ္စယာယတ္တု-ပဂမနေန တဿ ဥပ္ပါဒါဘိမုခဘာဝဒီပနတော အသမုပ္ပါဒေါ နိ သမ္ဘဝတိ။ ဝဇိရ။၃၉၅။

ဥပ္ပါဒါဘိမုခါဝတ္ထာ (ထီ) [ဥပ္ပါဒါဘိမုခါ+အဝတ္ထာ] ဥပါဒ်သို့ရှေးရှုသောအခိုက်အတန့်။ နိ စေတ္ထ သက္ကာ ဥပ္ပါဒါဘိမုခါဝတ္ထံ ပဝိကပ္ပေတုံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၁ဂ။

ဥပ္ပါဒါယဒိဋ္ဌိ (ထီ) [ဥပ္ပါဒါယ+ဒိဋ္ဌိ] ဖြစ်စေခြင်းငါ-အယူ-အမြင်-ဉာဏ်။ ပဋိသောတဂါမိနော ဒ္ဒေ ဟေတူ ဒ္ဒေ ပစ္စယာ စ ယာဝ သမ္ဘာဒိဋ္ဌိယာ ဥပ္ပါဒါယဒိဋ္ဌိ။ ပေဋကော။၃၂၀။ (ဣ-မူ၌ ဥပါ-ဒါယဒိဋ္ဌိ-ဟုရှိသည်။)

ဥပ္ပါဒါဝဇ္ဇန (နိ) [ဥပ္ပါဒ+အာဝဇ္ဇန] ဖြစ်ခြင်းကို ဆင်ခြင်ခြင်း။ အဌဟာကာရေဟိတိ ဥပ္ပါဒါ-ဝဇ္ဇနာဒီဟိ စေဝ အနုပ္ပါဒါဝဇ္ဇနာဒီဟိ စ ဝုတ္တာကာရဝိပရိတေဟိ အဌဟိ အာကာရေဟိ သံ၊ဋီ၊၂။၄၂၁။

ဥပ္ပါဒါဝတ္ထာ (ထီ) [ဥပ္ပါဒ+အဝတ္ထာ] (၁) ဥပါဒ်

အခိုက်အတန့်။ (တိ)(၂) ဥပါဒ်အခိုက်အတန့် ရှိသော။ (၁) ယထာ ဟိ ဥပ္ပါဒါဝတ္ထာယ ဘိန္နာယ ဘဂ်ါဝတ္ထာယ် ဝတ္ထုဘောဒေါ နတ္ထိ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၄၅။ (–မ၊ဋီ၊၂။၃၀။ သံ၊ဋီ၊၁။၈၅။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပါဒါဝတ္ထုဗ္ဗုန္ဒြိယသဟိတ (တိ) [ဥပ္ပါဒါဝတ္ထု ဗ္ဗုန္ဒြိယ+သဟိတ] ဥပါဒ်အခိုက်အတန့်ရှိသော ဗ္ဗုဒ္ဓေနှင့်တကွဖြစ်သော။ ဥပဟတ္တိ ဥပ္ပါဒိဒ္ဒြိယ–ဝါ ဥပဟတ္တိကွကော ဥပ္ပါဒါဝတ္ထုဗ္ဗုန္ဒြိယသဟိ–တော။ အနုဋီ၊၃။၂၁၈။

ဥပ္ပါဒါဝတ္ထာဂဟဏ (နာ) [ဥပ္ပါဒါဝတ္ထာ+ဂဟဏ] ဖြစ်ဆဲအခိုက်အတန့်ကိုယူခြင်း။ ဥပ္ပန္နုပ္ပန္နေတိ တေသံ ပါပဝိတက္ကာနံ ဥပ္ပါဒါဝတ္ထာဂဟဏံ ဝါ ကတံ သိယာ အနဝသေသဂ္ဂဟဏံ ဝါ။ မ၊ဋီ၊ ၁။၁၇၂။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၃၁။

ဥပ္ပါဒါဝဟော (ပု) [ဥပ္ပါဒ+အဝဟော] ဖြစ်ခြင်း ကိုထိုးထွင်းချိသိခြင်း။ ခဏတော ဥဒယဒဿ–နေန နာနတ္ထနယော ပါကဋော ဟောတိ နဝ–နဝါနံ ဥပ္ပါဒါဝဟောတော။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။ ၂၃၇။

ဥပ္ပါဒိက (တိ) [ဥပ္ပါဒ+ဏ္ဍက] တိတ်နိမိတ်ဥပါတ်ရှိဖြစ်သော၊ တိတ်နိမိတ်ဥပါတ်ကိုပြုတတ်သော (လေမုန်တိုင်းထခြင်းစသည်)။ ·အထ တေသံ နာဝံ အာရုယှ မုဟုတ္တံ ဂတကာလေယေဝ ဥပ္ပါဒိကံ ဥဋ္ဌပေတ္တာ...ဒဿယိသု။ မ၊ဋီ၂။ ၂၃၆။ ဥပ္ပါဒိကံ ဥဋ္ဌပေတ္တာတိ မဟာဝါတမဏ္ဍလ–သမုဋ္ဌာပနေန တသ္မိံ ပဒေသေ မဟာသမုဒ္ဒံ သံခေါဘေန္တော မဟန္တံ ဥပ္ပါဒံ ဥဋ္ဌပေတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၃။ ၄၂၄။ ဥပ္ပါတိက–လည်းကြည့်။

ဥပ္ပါဒိတာ (ထီ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ဏ္ဍ+အာ] ဖြစ်စေတတ်သော။ ဥပ္ပါဒက–ကြည့်။

ဥပ္ပါဒိတ (တိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+တ] ဖြစ်စေအပ်သော။ သုဒိန္နေန ကလန္ဒပုတ္တေန အမ္ဗဒံ ဥပ္ပါ–ဒိတံ။ ဝိ၊၁။ ၂၁။ (–အံ၊၁။ ၅၅၈။ အံ၊ ၂။ ၃၈၀။ အဘိ၊ဝိ။ ၃၉၂။ မိလိန္ဒ။ ၁၆၁၊ ၁ရ၀။)

ဥပ္ပါဒိတကမ္မ (နာ) [ဥပ္ပါဒိတ+ကမ္မ] ဖြစ်စေအပ်သောက်။ အဒေါသကုသလမူလဇနိတ–ကမ္မနုဘာဝေနာတိ အဒေါသသင်္ခါတေန ကုသ–လမူလေန သဟဇာတာဒိပစ္စယဝသေန ဥပ္ပါ–ဒိတကမ္မဿ အာနုဘာဝေန။ မ၊ဋီ၊၃။ ၁၆၈–၉။

ဥပ္ပါဒိတကသိဏနိမိတ္တ (နာ) [ဥပ္ပါဒိတ+ကသိဏ နိမိတ္တ] ဖြစ်စေအပ်သော ကသိုဏ်းနိမိတ်။ အာပေါကသိဏာဒိနိ အာပါဒိနိ နိဿာယ ဥပ္ပါ–ဒိတကသိဏနိမိတ္တာနေဝ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊ ၂။ ၅၅။

ဥပ္ပါဒိတကာယ (ပု) [ဥပ္ပါဒိတ+ကာယ] ဖြစ်စေအပ်သောကိုယ်။ ဗ္ဗဝ ပန အဘိညာမနေန ဥပ္ပါဒိတကာယော တေန မနေန ကတတ္တာ မနောမယကာယော နာမ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ရ၈။

ဥပ္ပါဒိတစ္ဆဝိ (တိ) [ဥပ္ပါဒိတ+ဆဝိ] ဖြစ်စေအပ်သော–အရောင်အဆင်း–အရေ–ရှိသော။ ဥဘ–တောဘာဂဝိမဋ္ဌန္တိ မဂ်ိပါသာဏေန ဥဘောသု ပဿေသု သုဋ္ဌု ဝိမဋ္ဌံ ဃဋ္ဋေတ္တာ ဥပ္ပါဒိတစ္ဆဝီ။ မ၊ဋီ၊ ၁။ ၆ရ။

ဥပ္ပါဒိတစ္ဆာန (တိ) [ဥပ္ပါဒိတ+စ္ဆာန] ဖြစ်စေအပ်သော စ္ဆာန်ရှိသော၊သူ။ ဗ္ဗမိနာ ဗဟိဒ္ဓါ ပရိကမ္မံ ကတ္တာ ဗဟိဒ္ဓါဝ ဥပ္ပါဒိတစ္ဆာနဿ ပဋ္ဌလဿ စတ္တာရိ ရူပါဝစရဇ္ဈာနာနိ ဒဿိ–တာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ ၁၀၃။ အံ၊ဋီ၊ ၁။ ၄၀ရ။ (–မူလ၊ ဋီ၊ ၁။ ၁၀၅။)

ဥပ္ပါဒိတဒုက္ခ (နာ) [ဥပ္ပါဒိတ+ဒုက္ခ] ဖြစ်စေအပ်သောဆင်းရဲ။ "ဝေဒနာဝသေနာ"တိ ပဒေန အတ္ထနာ ဥပ္ပါဒိတဒုက္ခဝသေန။ နေတ္တိ၊ဋီ။ ၈၅။

ဥပ္ပါဒိတခန (နာ) [ဥပ္ပါဒိတ+ခန] ဖြစ်စေအပ်သောဥစ္စာ။ ပတ္ထိတော ဥပ္ပါဒိတခနဿ အာဘာတ–

ဧနဠ သမ္ဗ တဿ မာတာပိတူနံ ဒတ္တာ။ ဇာ၊၆။ ၂၀၈။

ဥပ္ပါဒိတပစ္စယ (ပု) [ဥပ္ပါဒိတ+ပစ္စယ] ဖြစ်စေအပ်သော (လျှုဖွယ်) ပစ္စည်း။ ဝေရှုပ် ရာဇေ ဒါနံ ပရှုပယာတေန ဥပ္ပါဒိတပစ္စယတောပိ ဒါယကတောပိ ပရိဂ္ဂါဟကတောပိ အဝိသုဒ္ဓတ္တာ နဟ မဟပ္ဖလံ ဟောတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄၀၂။

ဥပ္ပါဒိတပရာမာသ (ပု) [ဥပ္ပါဒိတ+ပရာမာသ] ဖြစ်စေအပ်သော–မှားသောအားဖြင့်သုံးသပ်တတ်သောအယူ–အယူမှား။ ဂဟိတသမာဒါနန္တိ ဥပ္ပါဒိတပရာမာသောဝ။ မူလဋီ၊၁။၁၆၁။

ဥပ္ပါဒိတဝုဗ္ဗ (တိ) [ဥပ္ပါဒိတ+ဝုဗ္ဗ] ရှေးဦးဖြစ်စေအပ်သော၊ ဖြစ်စေအပ်ဖူးသော။ အနုပ္ပါ-ဒိတပုဗ္ဗဿတိ ပရသန္ဓာနေ နဿ ဥပ္ပါဒိတပုဗ္ဗဿ။ သံ၊ဋီ၊၁။ ၂၉၀။

ဥပ္ပါဒိတမဂ္ဂ (ပု) [ဥပ္ပါဒိတ+မဂ္ဂ] ဖြစ်စေအပ်သော အရိယမဂ်။ ပဌမဇ္ဈာနံ ပါဒကံ ကတ္တာ ပကိဏ္ဏကသင်္ခါရေ သမ္မသိတ္တာ ဥပ္ပါဒိတမဂ္ဂေါပိ ပဌမဇ္ဈာနိကောဝ ဟောတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၇၂။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၈၀။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၃၀၅။)

ဥပ္ပါဒိတမဂ္ဂဖလသုခါနုဘဝ (ပု) [ဥပ္ပါဒိတမဂ္ဂ ဖလသုခ+အနုဘဝ] ဖြစ်စေအပ်သော မဂ်ဖိုလ် ချမ်းသာကိုခံစားခြင်း။ ကာယဂတာသတိ-ဝသေန လဒ္ဓဇ္ဈာနံ ပါဒကံ ကတ္တာ ဥပ္ပါဒိတမဂ္ဂ-ဖလသုခါနုဘဝေါ ကာယဂတာသတိအမတ-ပဋိလာဘော။ မ၊ဋီ၊၃။၃၄၂။

ဥပ္ပါဒိတမနသိကာရ (ပု) [ဥပ္ပါဒိတ+မနသိကာရ] ဖြစ်စေအပ်သောနလုံးသွင်းခြင်း။ တံ သတ္တာ-ဟာသ အစ္စယေန "သ္မေ အာသနာ ဝုဋ္ဌာဟိ-ဿာမီ"တိ ရတ္တိ ဥပ္ပါဒိတမနသိကာရံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၃၇။

ဥပ္ပါဒိတမူလဂ္ဂိ (ပု) [ဥပ္ပါဒိတ+မူလဂ္ဂိ] ဖြစ်စေအပ်သောမူလမီး။ ဧဝံ ဘာဝိတောတိ ယထာ အရဏိသဟိတေန ဥပ္ပါဒိတော အဂ္ဂိ ဂေါမယ-စုဏ္ဏာဒိဟိ ဝနိတော ဂေါမယဂ္ဂိအာဒိဘာဝံ ပတ္တောပိ အရဏိသဟိတေန ဥပ္ပါဒိတမူလဂ္ဂိ-တ္တေဝ ဝုစ္စတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၇၅။

ဥပ္ပါဒိတသိပ္ပါယတန(နဿ) [ဥပ္ပါဒိတ+သိပ္ပါယတန] ဖြစ်စေအပ်သော အတတ်။ ဓမ္မဿာမိတိ မဂ္ဂ-ဓမ္မဿ ဧနကတ္တာ ပုတ္တသေဝ ဝိတရံ အတ္တနာ ဥပ္ပါဒိတသိပ္ပါယတနာဒီနံ ဝိယ စ အာစရိယံ ဓမ္မဿ သာမီ။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊၁။၁၄၃။

ဥပ္ပါဒိတသိရီ (ထီ) [ဥပ္ပါဒိတာ+သိရီ] ဖြစ်စေအပ်သော ကျက်သရေ။ ပုဗ္ဗေပိ အပ္ပပုညေဟိ ဥပ္ပါဒိတသိရီ ပန ပုညဝန္တာနံယေဝ ပါဒမူလံ ဂတာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၆၉။

ဥပ္ပါဒိဓမ္မ (ပု) [ဥပ္ပါဒိ+ဓမ္မ] မချုတ်ကေန် ဖြစ်လတ္တံ့သောတရား။ တာနိ ဟိ ကေဏ္ဍေန ဥပ္ပါ-ဒိဓမ္မသ္ဘာဝေန။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ရ။ အတိတာနံ ဟိ ဥပ္ပန္နပုဗ္ဗတ္တာ ဥပ္ပါဒိဓမ္မာနဉ္စ (ဥပါဒိဓမ္မာနဉ္စ) ပစ္စယေဟိ ကဒေသနိ ပ္ပတ္တိယာ အာရဒ္ဓဥပ္ပါဒိဘာဝ-တော ကာလဝိမုတ္တသ္သ စ ဝိဇ္ဇမာနတ္တာ ဥပ္ပ-န္နာနုကူလတာ ပဝေဝ ပစ္စုပ္ပန္နာနန္တိ တဗ္ဗိဒ္ဓရ-တာဝ ဝတ္ထေ ဝိညာယတိ။ မ၊ဋီ၊၁။၆၀။ (အနုဋီ၊ ၁။ ၂၉–၌ ဥပါဒိဓမ္မာနဉ္စ–ဟုပါဌ်ပျက်နေသည်။)

ဥပ္ပါဒိယတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏယ+တိ] ဖြစ်စေ၏။ သုဏ္ဏေ ဓမ္မေ နဿ ဥပ္ပါဒိယတိ။ နေတ္တိ။၁၁။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၈၈။ **ဥပ္ပါဒိယီသု**—ကသိ။၁၄၀။

ဥပ္ပါဒိယမာန (တိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဏော+မာန] ဖြစ်စေအပ်လတ္တံ့သော။ အရူပါဝစရဝိပါကော ရူပါဝစရကုသလသ္သ တံ ပတ္ထေတ္တာ တန္နိဗ္ဗတ္ထ-ကကုသလုပ္ပါဒနတ္ထံ ဥပ္ပါဒိယမာနဿ။ မူလဋီ၊ ၃။၁ရ။

ဥပ္ပါဒိယီသု (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ယ+ဏော+ဥ]

ဖြစ်စေကုန်ပြီ။ ဥပ္ပါဒိယတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပါဒိ (တိ) [ဥ+ပဒ+ဏိ] (ပြီးပြီးသောအကြောင်း တစိတ်ရှိသည်၏ အဖြစ်ကြောင့်) မချွတ်ကေန် ဖြစ်လတ္တံ့သော။ ဥပ္ပါဒိနော ဓမ္မာ။ အဘိ၊ဓ။ ၃။ ပရိနိဋ္ဌိတကာရကေကဒေသတ္တာ အဝယဝ် ဥပ္ပဇ္ဇိဿန္တိတိ ဥပ္ပါဒိနော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ဓ၊(–၃၉၃။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၅။ မူလဋီ၊၁။ဌ၊ရ၊၁ဖ၊ရ။ အနုဋီ၊၁။၅၀။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊ ၂။ဖ၊၉။)

ဥပ္ပါဒေတမ္ဗ (တိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+တမ္ဗ] ဖြစ်စေ–ပြီးစေ–ပြည့်စုံစေ–အပ်သော။ ကတမော ကေကော ဓမ္မော ဥပ္ပါဒေတမ္ဗော။ အကုပ္ပ ဥာဏ်။ ဒီ၃။ ၂ ၂ဂ။ (–မ၊၁။၅ ၂။ အံ၊၃။ဌ၅ဖ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ဖ၊။ မ၊ဌ၊၁။၃ရ၁။ မ၊ဌ၊၃။ဌ၀။ အံ၊ဌ၊ ၂ ၂ဂ။ (–မ၊၁။၅ ၂။ အံ၊၃။ဌ၅ဖ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ဖ၊။ မ၊ဌ၊၁။၃ရ၁။ မ၊ဌ၊၃။ဌ၀။ အံ၊ဌ၊ ၂ ၂ဂ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၃၁ဌ။) ဥပ္ပါဒေတမ္ဗောတိ နိပ္ပါဒေ–တမ္ဗော။ ဒီ၊ဌ၊၃။ ၂ ၃ ၂။

ဥပ္ပါဒေတမ္ဗ၁(ကွ)န္ဓ (ပု) [ဥပ္ပါဒေတမ္ဗ+ခန္ဓ] ဖြစ်စေအပ်သောခန္ဓာ။ ဝေ၀ အာယတီ တေဟိ ကိလေသေဟိ ဥပ္ပါဒေတမ္ဗ၁(ကွ)န္ဓာနမ်ိ ပရိ–ဘာဂပဋိနိဿဂ္ဂေါ ဝတ္တတ္ဗော။ မဏ္ဍိ၊ ၂။ ၂ ၁ ၂။ အံ၊ ဋီ၊ ၃။ ၁ ဝ ၀။

ဥပ္ပါဒေတမ္ဗမ္ဗ (ပု) [ဥပ္ပါဒေတမ္ဗ+ဓမ္ဗ] ဖြစ်စေအပ်သော တရား။ ဇနကပစ္စယာနဉ္စိ ဥပ္ပါ–ဒေတမ္ဗမ္ဗဿ ဥပ္ပါဒကွဏေယေ၀ အာန–ဘာ၀ေါ။ အဘိ၊ဌ၊။ ၃ ၊ ရ ဖ။

ဥပ္ပါဒေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏေ+တိ] ဖြစ်စေ၏။ သာမိကဿ ဝိမတိ ဥပ္ပါဒေတိ။ ဝိ၊ ၁ ဖ ၁ ၀။ (–ဝိ၊ ၂ ။ ၄ ၄ ဖ။ သံ၊ ၃ ။ ၉ ။ အံ၊ ၂ ။ ၂ ၂ ။ ၃ ၀ ၀ ။ အံ၊ ၃ ။ ၃ ၂ ။ ပဌာန၊ ၁ ။ ၁ ၄ ၅ ။ ပဋိသံ၊ ၄ ၂ ။ မဟာနိ၊ ၃ ၁ ၅ ။ နေတ္ထိ ၊ ၁ ရ ။ မိလိန္ဒ ၊ ၁ ရ ၂ ။ ဝိ ၊ ဌ ၊ ၁ ။ ၂ ၉ ၅ ။) **ဥပ္ပါ–ဒေန္တိ**—အဘိ၊က ။ ၂ ၃ ၉ ။ ဝိ ၊ ဌ ၊ ၂ ။ ၄ ၀ ။ အဘိ ၊ ဌ ၊ ၁ ။ ၂ ၃ ၀ ။ ဝိသုဒ္ဓိ ၊ ၂ ။ ၁ ၅ ၂ ။ **ဥပ္ပါ–ဒေသိ**—မ ၊ ဌ ၊ ၁ ။ ၁ ၀ ၀ ။ အဘိ ၊ ဌ ၊ ၂ ။ ၄ ၃ ၂ ။ **ဥပ္ပါ–ဒေမိ**—မိလိန္ဒ ။ ၉ ၁ ။ ဒီ ၊ ဌ ၊ ၁ ။ ၃ ၂ ၂ ။ မ ၊ ဌ ၊ ၁ ။ ၁ ၂ ၀ ။ မဟာနိ ၊ ဌ ။ ၂ ရ ဖ ။

ဥပ္ပါ–ဒေယ္ယ—ဒီ ၊ ၂ ။ ၁ ၁ ၂ ။ မ ၊ ၂ ။ ၁ ရ ၈ ။ မ ၊ ၃ ။ ၁ ၀ ။ သံ ၊ ၁ ။ ၁ ရ ။ အံ ၊ ၁ ။ ၂ ၉ ။ အဘိ ၊ က ။ ၁ ၃ ၀ ။ နေတ္ထိ ။ ရ ။ ဝိ ၊ ဌ ၊ ၂ ။ ၂ ၄ ၈ ။ ဒီ ၊ ဌ ၊ ၁ ။ ၂ ၀ ၈ ။ မ ၊ ဌ ၊ ၁ ။ ၃ ၀ ၉ ။ ၃ ၊ ရ ။ မ ၊ ဌ ၊ ၄ ။ ၂ ၅ ။ သံ ၊ ဌ ၊ ၁ ။ ၂ ရ ၁ ။ အံ ၊ ဌ ၊ ၁ ။ ၃ ၅ ။ ဝိ ၊ ဌ ၊ ၂ ။ ၂ ၄ ။ ၂ ။ ၂ ။ ၂

ဖြစ်စေခြင်းငှါ အလိုရှိသော၊သူ။ အထ ခေါ
မာရော ပါပိမာ ဘဂဝတော ဘယ် ဆမ္ဘိတတ္တံ
လောမဟံသံ ဥပ္ပါဒေတုကာမော မဟန္ဒံ ဟတ္ထိ-
ရာဇဝဏ္ဏံ အဘိနိမ္မိနိတ္တာ။ သံ၊ဘ။ဘဝ၅။ (-အဘိ၊
ဌ၊၃။၉၇။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၀ ၂၊၃၅၀။)

ဥပ္ပါဒေတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+တ္တာ] ဖြစ်စေ
၍။ သန္ဓာဝုသော သတ္တာ ဥပ္ပါဒေတ္တာ ဥပ္ပါ-
ဒေတ္တာ သုခံ ဝိဟရန္တိ။ ဒီ၊၃။၁၀၃။

ဥပ္ပါဒေန္တ (တိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+အန္တ] ဖြစ်စေသော၊
သူ။ သဗ္ဗီစွ ဥပ္ပါဒေန္တသ ဝါစာယ ဝါစာယ
ပါစိတ္တိယံ။ ကင်၊။ ၂၅၄။ ကုက္ကုစ္စံ ဥပ္ပါဒေန္တ-
သ္မာတိ သံသယံ ဇနေန္တသ္မာ။ ကင်၊ဋီ၊သစ်။
၄၁၆။ (-အံ၊၃။၅ ၂။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂ရ၆။)

ဥပ္ပါဒေန္တိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏေ+အန္တိ] ဖြစ်
စေကုန်၏။ ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒေမိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏေ+မိ] ဖြစ်စေ၏။
ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒေယျ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ယျ] ဖြစ်
စေရာ၏။ ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒေယျာထ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ယျာ
ထ] ဖြစ်စေကုန်ရာ၏။ ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒေယျာသိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ယျာ
သိ] ဖြစ်စေရာ၏။ ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒေယ္ယုံ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ယ္ယုံ]
ဖြစ်စေကုန်ရာ၏။ ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒေသိ[1] (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ဏ္ဍ] ဖြစ်
စေပြီ။ ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒေသိ[2] (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏေ+သိ] ဖြစ်စေ
၏။ ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒေသိ[3] (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ဏ္ဍ] ဖြစ်
စေပြီ။ ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒေသုံ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ဥုံ] ဖြစ်စေ
ကုန်ပြီ။ ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒေဿတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ဿတိ]
ဖြစ်စေလတ္တံ့။ ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒေဿန္တိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ဿန္တိ]
ဖြစ်စေကုန်လတ္တံ့။ ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒေဿာမ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ဿာမ]
ဖြစ်စေကုန်လတ္တံ့။ ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒေဿာမိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ဿာမိ]
ဖြစ်စေလတ္တံ့။ ဥပ္ပါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပီ(ဗ္ဗီ)လ[1] (ပု၊နာ) [(၁) ဥ-ပ္ပ(ဝိလ)+အ။ နီတိ၊
ဓာ။ ၂၀၉။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂ ၂၄၊ ၂ ၂၆။ (၂) ဥ+ဗိလ+
အ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂ ၅၆။ (၁) ပ္ပ္ရဓာတ်ဖြစ်မူ ပေါ်
လွင်-နှစ်သက်-တက်ကြွ-ပေါ်လောပေါ်-မျှော
ပါ-ခြင်း အနက်ယူ၍, ဗိလဓာတ်ဖြစ်မူ ကွဲပြား-
အထူးသို့ရောက်-တမျိုးတမည်ဖြစ်-ဖျက်ဆီး-
ခြင်း အနက်ကို ယူရသည်။] (၁) ပေါ်လွင်
နှစ်သက်ဝမ်းမြောက်ခြင်း။ အားကြီးသောနှစ်
သက်ခြင်း။ ပေါ်လောပေါ်ခြင်း။ မျှောပါခြင်း။
(တိ)(၂) ပေါ်သော။ (၃) ရှေးအခိုက်အတန့်မှ
ကွဲပြားသော-ရှေးအခိုက်အတန့်မှ ထူးသော-
နှစ်သက်ခြင်းအခိုက်အတန့်သို့ ရောက်သော၊
ပေါ်လွင်နှစ်သက်ဝမ်းမြောက်သော၊ တမျိုးတ
မည်ဖြစ်သော၊ ရှေးအခိုက်အတန့်ကို ဖျက်ဆီး
တတ်သော။ (၁) ပုတ္တသမ္ဘာဝေယနန္တိ ပုတ္တေဟိ
သမ္ဘာဝေသယနံ၊ ဇွေ ပတ္ထသိသေန ဒါရပရိဂ္ဂဟ
ပုတ္တဒါဒရသု ဥပ္ပီလော ဝိယ. အံ၊ဋီ၊၃ ၁၃ ၂။
(ဥဒါန၊ဌ။၃၀၁-အလားတူ အဓိပ္ပါယ်ရှိသော
ဝါကျ၌ ဥပ္ပီလာဝိတ-ဟုရှိသည်။ ဥပ္ပီလာဝိတ-
ကြည့်။) တသ မယ္ပ အနုရုဒ္ဓါ ဧတဒဟောသိ
"ဥပ္ပီလံ ခေါ မေ ဥဒပါဒိ၊ ဥပ္ပီလာဝိကရဏဋ္ဌ
ပန မေ သမာဓိ စဝိ"။ မ၊၃။၁၉ရ။ (-ဝိ၊ဌ၊
၁။၁၃ ၂။ နေတ္တိ၊ဌ။၁ရ ၂။ ဝဇိရ။၅ ၂။ အံ၊ဋီ၊၃။

၁၃၂။ ပါရာဇိကသမ် နှင့် ဘာသာဋီကာတို့၌ ဥပ္ပိလဝံ–ဟုရှိ၏။ ကိုယ်စိတ်တို့၏ပေါ်လွင်ခြင်းဟု ဆိုဖယ်သော သမာဓိကိုဖျက်ဆီးတတ်သော ဂေဟသိတပီတိ–ဟု ပါရာဇိကသမ်၂။၂ရဝ–၌ အနက်ပေး၍, ဗူး တောင်းအသွင် ပေါ်လွင်သောပီတိ–ဟု ဘာသာ ဋီကာ၂။၃ဖ–၌ အနက်ပေးသည်။ ဥပ္ပိလဝ–လည်းကြည့်။ ဘုရားကြီးတိုက် နယားဆရာတော်ကား ဥဗ္ဗိလ–သင့်ကြောင်းဆုံးဖြတ်သည်။ ဝိနိစ္ဆယကထာ။၅၃–ကြည့်။) ဥပ္ပိလန္တိ "မယာ ဒိဋ္ဌဘယံ ပကတိယာ သြလောကယမာနံ နတ္ထိ၊ အဒိဋ္ဌေ ကိ ဘာယ" ဘယ"န္တိ စိန္တယတော ဥပ္ပိလာဝိတတ္တံ ဥဒပါဒိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၁၄၈။ ဥပ္ပိလန္တိ ... ဘယဿ ဝိနောဒနဝသေန စိန္တေန္တဿ အတ္ထနော ပစ္စဝေက္ခဏာကောသလ္လံ နိဿာယ ဥပ္ပန္နံ ဥပ္ပိလာဝိတတ္တံ။ သာရတ္ထ၊ဋ။၃။၃၉၉။ တေန စိတ္တေ သမာဓိဒ္ဓသိကာ ဂေဟသိတာ ဗလဝ-ပီတိ ဥပ္ပန္နာ။ တေနာဟ "ဥပ္ပိလံ ဥပ္ပန္န"န္တိ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၅၁။ (ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၃၀၀–၌ ဥပ္ပိလ္ဟ–ဟုရှိ၏။ ဥပ္ပိလ္ဟ–ကြည့်။) (တိ)(၂)(၃) ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လာ-ဝိတတ္တ–ကြည့်။

ဥပ္ပိလတိ (ကြို) [ဥ+ပ္ပ(ပိလု)+အ+တိ] ရှေ့အခိုက်အတန့်မှကွဲပြား၏၊ ရှေ့အခိုက်အတန့်မှထူးသော နှစ်သက်ခြင်း အခိုက်အတန့်သို့ရောက်၏၊ ရှေ့အခိုက်အတန့်ကို ဖျက်ဆီး၏။ ရှေ့အခိုက်အတန့်မှကွဲပြား၏။ လောက်လက်ခတ်၏၊ တမျိုးတမည်ဖြစ်၏။ ဥပ္ပိလတိ ဟုရိမ-ဝတ္ထာယ ဘိဇ္ဇတိ ဝိသေသံ အာပဇ္ဇတိတိ ဥပ္ပိလံ။ မ၊ဋီ၊၂။၉၉။ (ဗိလ–ဓာတ်ဖြင့် ဥဗ္ဗိလတိ–ဟုရှိသင့်သည်။ အထက်ပုဒ်နှင့် ဥဗ္ဗိလယတိ–ကြည့်။)

ဥပ္ပိလန (နာ) [ဥ+ပ္ပ(ပိလု)+ယု] ပေါ်လောပေါ်ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပိလနသဘာဝ (တိ) [ဥပ္ပိလန+သဘာဝ] ပေါ်လောပေါ်ခြင်းသဘောရှိသော။ ပပ္ပဋ္ဌကောဇန္တိ အာဒီကပ္ပေ ဥဒကုပရိ ပဌမံ ပထဝီဘာဝေန သဏ္ဌာတံ နဝနီတပိဏ္ဍသဒိသံ ဥဒကေပိ ဥပ္ပိ-လနသဘာဝံ အဝိလီယနကံ ... ရသာတလ-သဒ္ဒါတံ ပထဝေါ။ ဝိမတိ၊ဋ။၉၀။

ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လဘာဝကရဏ (တိ) [ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လဘာဝ+ကရဏ] ပေါ်လောပေါ်သည်၏–မငြိမ်းအေးသည်၏–အဖြစ်ကို ပြုတတ်သော။ ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)-လာဝိတ၊ ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လာဝိတ်တွ–ကြည့်။

ဥပ္ပိလဝ (နာ) [ဥ+ပ္ပ(ပိလု၊ပလဝ)+အ] (၁) ပေါ်လွင်တက်ကြွခြင်း။ (တိ)(၂) ပေါ်လွင်နှစ်သက်ဝမ်းမြောက်သော(တရား)။ (၁) သမ္ပယုတ္တဓမ္မာနံ ခေါဘံ ဥပ္ပိလဝဠ္ဆ အာဝဟန္တေဟိ ဝိတက္ကာဒီဟိ အဘိဘူတတ္တာ အပရိဗျတ္တံ တတ္ထ တတြမဗ္ဗတ္ထတာယ ကိစ္စံ။ သာရတ္ထ၊ဋ။၃။၃ရ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဋ။၁ရ၅။ (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လ–လည်းကြည့်။

ဥပ္ပိလဝတာ (ထီ) [ဥပ္ပိလဝ+တာ] ပေါ်လွင်နှစ်သက်ဝမ်းမြောက်သည်၏အဖြစ်။ လောဘေန အကုသလမူလေန အဘိဗ္ဘာ စ ဥဒ္ဓစ္စဠ္ဆ ဥပ္ပိ-လဝဘာ အလောဘေန ကုသလမူလေန နိဂ္ဂ-ဏှာတိ။ ပေဋကော။ ၂၆၂။

ဥပ္ပိ(ပ္ပ)လဝတိ (ကြို) [ဥ+ပ္ပ(ပိလု၊ပလဝ)+အ+တိ] (က) ပေါ်လောပေါ်၏၊ မျောပါ၏။ (ခ) ပေါ်လွင်တက်ကြွ၏။ (က) သစေ ရဇံ ဥပရိ ဥပ္ပိလဝတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၁၅။ ဒုပ္ပညဿ ဟိ ကထာ ဥဒကေ ဂေဏ္ဍု ဝိယ ဥပ္ပိ(ပ္ပ)လဝတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃ရ။ အံ၊ဋီ၊၂။၃ဖ၃။ ဥပ္ပိလဝတိ လဟုကဘာဝတော။ သံ၊ဋီ၊၁။၁ရ၂။ **ဥပ္ပိလဝန္တိ**—ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ဖ၆ရ။ သာရတ္ထ၊၃။ ၂၃ဖ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၄၂။ **ဥပ္ပိလဝေယ္ယ**—မိလိန္ဒ။ရ၆။ (ခ) သိန္ဓဝကုလေ ဇာတသိန္ဓဝါ ပန ဂန္ဓပါနံ ပိဝိတ္တာ နိဿဒ္ဓါ သန္ဓိသိန္ဓာ နဿ ဥပ္ပိလဝန္တိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ၈။

ပါစိတ္တာဒီယောဇနာ၌–ဥပ္ပလဝတိတိ ဥပရိ ဂစ္ဆတိ၊ ပ္ပ–ဂတိယန္တိ ဟိ ဓာတုပါဌေသု ဝုတ္တံ။

ထွေ ဥ-ဣတိ ဥပသဂ္ဂသာ အတ္ထဒဿနတ္ထံ "ဥမရဲ"တိ ဝုတ္တံ၊ ပကာရလကာရသံယောဂေါ ဒဋ္ဌမ္ဗော။ ပေါတ္ထကေသု ပန "ဥပ္ပိလဝတိ"တိ လိခန္တိ၊ သော အပါဌော-ဟု လာသည်။ ပါစိတ်၊ ယော။ဧ။ ဘာသာဋီကာ၌လည်း ဥပ္ပလဝတိ-ဟု ရှိသည်။

ဥပ္ပိလဝန္ဓ (တိ) [ဥ+ပ္ပ(ပိလု၊ပလဝ)+အ+အန္ဓ] ပေါ်လောပေါ်သော၊ မျောပါသော။ ပုန. စ ·ပရံ မဟာရာဇ ကုမ္ဘော ဥဒကေ ဥပ္ပိလဝန္ဓော သိသံ ဥက္ခိပိတ္တာ။ မိလိန္ဒ။၃၅၃။ ဥတ္တရမာနောတိ ဥပ္ပိလဝန္ဓော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၂၃။

ဥပ္ပိလဝန္ဓိ (ကြို) [ဥ+ပ္ပ(ပိလု၊ပလဝ)+အ+အန္ဓိ] (က) ပေါ်လောပေါ်ကုန်၏၊ မျောပါကုန်၏။ (၁) ပေါ်လွင်တက်ကြကုန်၏။ ဥပ္ပိလဝတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပိလဝမာန (တိ) [ဥ+ပ္ပ(ပိလု၊ပလဝ)+အ+မာန] (က) ပေါ်လောပေါ်သော။ (၁) ပေါ်လွင်တက်ကြသော။ (က) ယထာ ဟိ မုဂ္ဂမာသပ္ပ-မာဏာပိ ပါသာဏသက္ခရာ ဥဒကေ ပက္ခိတ္တာ ဥပ္ပိလဝမာနာ နာမ နတ္ထိ။ အံဋ္ဌ၊ဘ၊ဒုဇ်။ လာသေ-နွိတိ ပိတိယာ ဥပ္ပိလဝမာနာ ဝိယ ဥဋ္ဌဟိတ္တာ လာသိယနာဌကံ နာဌေန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀၄။

ဥပ္ပိလဝိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ပ္ပ(ပိလု၊ပလဝ)+တ္တာ] ပေါ်လောပေါ်၍၊ မျောပါ၍။ ကာလမေယေန အဘိဝုဋ္ဌေ အာဝါဋေ ဗဟုသော ဝံသနေန ကေစ္စံ အသုစိဇာတံ ဥပ္ပိလဝိတ္တာ ဝိဂစ္ဆေယ္ယု။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၂၁။

ဥပ္ပိလဝေယ္ယ (ကြို) [ဥ+ပ္ပ(ပိလု၊ဗဟုလ)+အ+ဧယ္ယ] ပေါ်လောပေါ်ရာ၏၊ မျောပါရာ၏။ ဥပ္ပိ-လဝတိ(က)ကြည့်။

ဥပ္ပိလာဝိကရဏ (နာ) [ဥပ္ပိလ+အဝိကရဏ] ပေါ်လွင်-နှစ်သက်-ခြင်းဟူသော အကြောင်း။ ဥပ္ပိ-လာဝိကရဏဿ ပန မေ သမာဓိ စတ်။ မဟု။၁၉ရ။

ဥပ္ပိ(ဗ္ဗီ)လာပန (တိ) [ဥ+ပ္ပ(ပိလု)+ဏာပေ+ယု] ပေါ်လွင်တက်ကြစေသော။ အောက်ပုဒ် နှင့် ဥပ္ပိလာပေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပိ(ဗ္ဗီ)လာပနဝိတိ (တိ) [ဥပ္ပိ(ဗ္ဗီ)လာပနာ+ပိတိ] ပေါ်လွင်တက်ကြစေသော ပီတိ။ ဥပ္ပိ(ဗ္ဗီ)လာ ဝိတတ္တာ-ကြည့်။

ဥပ္ပိလာပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပ္ပ(ပိလု)+ဏာပေ+တိ] ပေါ်လွင်တက်ကြစေ၏။ ဥပ္ပိလာပေတိ စိတ္တံ ဥပ္ပိလာဝိတံ ကရောတီတိ ဥဗ္ဗိလာပနာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၂၈။

ဥပ္ပိလာပေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ပ္ပ(ပိလု)+ဏာပေ+တ္တာ] ပေါ်လောပေါ်စေ၍၊ မျောပါစေ၍။ ဟောဓိသတ္တော တံ သုတ္တာ...ဥဒကေ ဥပ္ပိလာ-ပေတ္တာ အပရမ္ပိ တထာရူပမေဝ တသာ ကောသကံ ကတ္တာ ပါသေ ဝိဇ္ဈိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၆၅။

ဥပ္ပိလာဝ (ပု) [ဥ+ပ္ပ(ပိလု၊ပလဝ)+ဏ] (၁) ပေါ်လွင်တက်ကြနှစ်လိုခြင်း။ (တိ)(၂) ပေါ်လွင်တက်ကြစေသော။ (၁) ဥပ္ပိ(ဗ္ဗီ)လာဝိတ-ဒေါင့်ကွင်း(၁) ကြည့်။ (တိ)(၂) မနသော ဥပ္ပိလာဝါ (ဥဒါန။ဝ၂၁)တိ စေတသော ဥပ္ပိလာဝိတတ္တာကရာ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၁၅။

ဥပ္ပိ(ဗ္ဗီ)လာဝိတ (တိ) [ဥပ္ပိ(ဗ္ဗီ)လာဝ+ဣတ။ ဥပ္ပိလ+အာဝိတ။ ဥ+ပ္ပ(ပိလု၊ပလဝ)+တ] (၁) ဖြစ်သောပေါ်လွင်တက်ကြနှစ်လိုခြင်းရှိသော လောက်လက်ပေါ်သည်၏အဖြစ်ဟူသော ပေါ်လွင်သောအခြင်းအရာဖြင့်ဖြစ်သော၊သူ (ပုဂ္ဂိုလ်၊ စိတ်၊ပီတိ၊သဘော-စသည်)။ (၂) ရှေးအခိုက် အတန်မှ-ကွဲပြား-အထူးသို့ရောက်-သော၊ တမျိုးတမည်ဖြစ်သော (စိတ်၊ပီတိစသည်)။ (၃) အထက်၌ပေါ်လောပေါ်-တက်ကြပေါ်လာ-သော၊ ဗူးတောင်းအသွင်ပေါ်လွင်တက်ကြသော(စိတ်ပီတိ-စသည်)။ (၁) တတြ စေ တုမ္ဗေ အသေတ အာနန္ဒိနော သုမနာ ဥပ္ပိလာဝိတာ။

ဒီ၊၁။၃။ (–ဇာ၊၆။ ၂။၉။ မ၊ဌိ၊၃။၃၀ရ။) အတ္ထ–
မနောတိ ဣဟပိ ဂေဟသိတသောမနဿ–
ဝသေန ဥပ္ပိလာ,ဝိတောတိ နု ဝေမတ္ထော
ဒဋ္ဌမ္ဘော။ မ၊ဌ၊၄။၁၉၀။ ယဒေဝ တတ္ထ ပိတိဂတံ
စေတသော ဥပ္ပိလာဝိတံ။ အဘိ၊ဝိ။၃၉၄။ ဝိသု
ဒ္ဓိ၊၁။၁၅၃။ (ဒီ၊၁။၃၄။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁ ၂–နှင့် အဖွင့်
ဋီကာတို့၌ အလားတူ နေရာတို့ဝယ် ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)–
လာဓိတ္ထတ္ထ–ဟုရှိကြသည်။ ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လာဝိတတ္ထ–
ကြည့်။) စေတသော ဥပ္ပိလာဝိတန္တိ စိတ္တသ
ဥပ္ပိလဘာဝကရဏံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄၈ရ။ ဥပ္ပိလ–
ဘာဝကရဏန္တိ အဂ္ဂဟသမဘာဝသ ကရဏံ။
သမ္မော၊ယော။ ၂၅၉။ ဥပ္ပိလာဝိတန္တိ ကာမဋ္ဌာယံ
ပရိဂ္ဂဟေသု အပရိစ္စတ္ထပေမသ အာဒီနဝ–
ဒဿိနော တဏှာသဟဂတာယ ပိတိယာ ပဝတ္တိ–
အာကာရော၊ ဣဓ ပန ဒုတိယဇ္ဈာနပိတိ အဓိ–
ပ္ပေတာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၈၄။ တေသံ ဘိက္ခူနံ
ဥပ္ပိလာဝိတမေဝ နတ္ထိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၆၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊
၁။ ၂ ၂၈(–၂၃၀၊၄၅ ၂၊၄၈၆။) ပုတ္ထသမ္ဘာသေယ–
နန္တိ ပုတ္ထေဟိ သမ္ဘာသေယနံ၊ ဣတ္ထ စ ပုတ္ထ–
သီသေန ဒါရပရိဂ္ဂဟံ, ပုတ္ထဒါရေသု ဥပ္ပိလာဝိ–
တေန တေသံ ဃရာဝါသာဒီဟေတု သောကာ–
ဘိဘာဝေန စိတ္တသ သံကိလိဋ္ဌတံ ဒဿေတိ။
ဥဒါနဋ္ဌ၊၃၀။ (အံ၊ဌ၊၁။၁၃ ၂–အလားတူ အဓိပ္ပါယ်
ရှိသောဝါကျ၌ ဥပ္ပိလ–ဟု ရှိသည်။ ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လ –
ကြည့်။) ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လာဝိတတ္ထ–လည်း ကြည့်။ (၂)(၃)
ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လာဝိတတ္ထ–ကြည့်။

ဥပ္ပိလာဝိတ၂ (တိ) [ဥပ္ပိလာဝိတ+အ] လောက်
လက်ပေါ်ခြင်းသဘောနှင့်တူသော၊ တမျိုးတစ်
မည်ဖြစ်လျက် စိတ်၏တက်ကြွခြင်းနှင့် တူသော။
(သျှ)။ ဥပ္ပိလာဝိတံ ဝိယာတိ ဝါ ဥပ္ပိလာဝိတံ။
ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၈၄။ (–မိလိန္ဒ။၁၈ ၂။)

ဥပ္ပိလာဝိတစိတ္ထ (တိ) [ဥပ္ပိလာဝိတ+စိတ္ထ] ဗူး
တောင်းအသွင် ပေါ်လွင်သောစိတ်ရှိသော၊သူ။
ဥပ္ပိလာဝိတစိတ္ထော ဟိ ရာဇာ အတုလေတ္ထာ
ကမ္မာနိ ကရောန္တော လဒ္ဓံ ယသံ ဝိနာသေတိ။
ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၁၁၉။

ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လာဝိတတ္ထ (နာ) [ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လာဝိတ+တ္ထ]
ဖြစ်သောပေါ်လွင်တက်ကြွနှစ်လိုခြင်းရှိသော–
လောက်လက်ပေါ်သည်၏အဖြစ်ဟူသော ပေါ်
လွင်သောအခြင်းအရာဖြင့်ဖြစ်သော–ရှေးအခိုက်
အတန့်မှ ကွဲပြားသော–ရှေးအခိုက်အတန့်မှ
အထူးသို့ရောက်သော–တမျိုးတမည် ဖြစ်သော–
အထက်၌ ဗူးတောင်းအသွင်ပေါ်လွင်ကြွတက်
သော–သူ–စိတ်–၏အဖြစ်။ (ပခုတ္တူ ပါဠိတော်
နိဿဂ္ဂ–ဗူးတောင်းအလား ပေါ်လောဘွားလျက်
ထင်ရှားပေါ်လွင်သော ပိတိသမ္ပယုတ္တစိတ်ရှိသော
ပုဂ္ဂိုလ်၏ ဖြစ်ကြောင်းဖြစ်ရာဖြစ်သော ဥပ္ပိလာ
ဝနပိတိ–ဟုအနက်ပေးချ၏။ ဘာသာဋီကာ ၌–
ဗူးတောင်းအသွင် ပေါ်လွင်တက်ကြွသော စိတ်၏
အဖြစ်–ဟုအနက်ပေးသည်။) တတြ တုမ္ဟေဟိ
နှ အာနန္ဒော နှ သော်မနဿံ နှ စေတသော
ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထံ ကရဏီယံ။ ဒီ၊၁။၃။ မိလိန္ဒ။၁ ၂
၁ရ၃။ ဥပ္ပိလာဝိနော ဘာဝေါ ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထံ၊
ကဿ ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထန္တိ၊ စေတသောတိ။ ဥဒ္ဓ–
စ္စာဝဟာယ ဥပ္ပိလာပနပိတိယာ တေ အဓိ–
ဝစနံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၃။ ဥဗ္ဗိလယတိတိ ဥဗ္ဗိလံ၊
ဘိန္ဒတိ ပုရိမာဝတ္ထာယ ဝိသေသံ အာပဇ္ဇတိတိ
အတ္ထော၊ ဥဗ္ဗိလမေဝ ဥဗ္ဗိလာဝိတံ၊ တဿ
ဘာဝေါ ဥဗ္ဗိလာဝိတတ္ထံ၊ ယာယ ... ဩဒဂ္ဂိယ–
ပိတိယာ တေ အဓိဝစနံ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၆၁။ ဥဗ္ဗိလ–
ယတိတိ ဥဗ္ဗိလံ၊ ဘိန္ဒတိ ပုရိမာဝတ္ထာယ ဝိသေသံ
အာပဇ္ဇတိတိ အတ္ထော။ တဒေဝ ဥဗ္ဗိလာဝိတံ
ပစ္စယန္တရာဂမာဒိဝသေန။ ဥဒ္ဓံ ပလဝတိတိ ဝါ
ဥဗ္ဗိလာဝိတံ အကာရာနံ ဣကာရံ . အာ–
ကာရဠ္ဠ ကတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂ ၂ရ။ ယဒေဝ
တတ္ထ ပိတိဂတံ စေတသော ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထံ။
ဒီ၊ဋ၊၁။၃။ စေတသော ဥဗ္ဗိလာဝိတတ္ထန္တိ စိတ္တသ
ဥဗ္ဗိလဘာဝကရဏံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ ၂။ (အဘိ၊ဝိ။

၃၉၄။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၈၈–တို့၌ ဥပ္ပိလာဝိတံ–ဟုရှိသည်။ ဥပ္ပိလာဝိတ" ကြည့်။) ယာယ ဥဗ္ဗိ–လာပနုပိတိယာ ဥပ္ပန္နာယ စိတ္တံ "ဥဗ္ဗိလာ–ဝိတ"နှင့် ဝုစ္စတိ၊ သာ ပိတိ ဥဗ္ဗိလာဝိတတ္ထံ။ ယသ္မာ ပနဿ စိတ္တဿ ဥဗ္ဗိလဘာဝေါ တဿာ ပိတိယာ သတိ ဟောတိ၊ နာသတိ၊ တသ္မာ သာ "ဥဗ္ဗိလဘာဝကရဏ"နှင့် ဝုတ္တာ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁ရ၆။ ယာယ နိမိတ္တဘူတာယ ဥဗ္ဗိလာဝနုပိတိယာ ဥပ္ပန္နာယ စိတ္တံ ဥဗ္ဗိလာဝိတံ နာမ၊ သာယေဝ ဥဗ္ဗိလာဝိတတ္ထံ ဘာဝဝါစကဿ နိမိတ္တေ ပဝ–တ္တနတော။ ဣတိ ပိတိယာ ဥပ္ပန္နာယ ဧဝ စိတ္တဿ ဥဗ္ဗိလာဝနတော တဿ ဥဗ္ဗိလာဝိတဘာဝေါ ပိတိယာ ကတော နာမတိ အာဟ "ဥဗ္ဗိလ–ဘာဝကရဏ"နှင့်။ သီ၊ဋီ၊သမ်၊၁။၄၅၂။ တတြ ဘိက္ခဝေ တထာဂတဿ နဲ အာနုဘော နဲ သောမနဿံ နဲ စေတသော ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထံ။ မ၊၁။၁၉၃။ ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထနှင့် ဥပ္ပိလာပနုပိတိ။ မ၊ဌ၊၂။၂၄။ ဥပ္ပိလတိ ပုရိမာဝတ္ထာယ ဘိဇ္ဇတိ ဝိသေသံ အာပဇ္ဇတိတိ ဥပ္ပိလံ၊ တဒေဝ ဥပ္ပိ–လာဝိတံ၊ တဿ ဘာဝေါ ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထံ။ မ၊ဋီ၊၂။၉၉။ (–မ၊ဌ၊၄။၁၄။ ဝဇိရ။၅၂။ မ၊ဋီ၊ ၂။၃၂၁။ မ၊ဋီ၊၃။၃ရ။ အနုဋီ၊၁။ ၂၀ရ။)

(ဤနေရာ၌ ဆရာအမျိုးမျိုးတို့၏ အယူ အဆတို့ကို ပြသင့်ပေသည်။ အဘယာရာမ ဆရာတော်၏ မောဂ္ဂလာန်နီသျှ။ ၂။ရ–၌ ဥပ္ပ–လဝတိတိ ဥပ္ပလာဝံ၊ ပိတိသမ္ပယုတ္တစိတ္တံ၊ သဠာတံ ဥပ္ပလာဝံ ယေသန္တိ ဥပ္ပိလာဝိတာ၊ ဘိက္ခူ။ တေသံ ဘာဝေါ ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထံ–ဟု ပြဆိုရ၏၊ ပခုက္ခူ။ ဌ၊သျှ။၁။၃၃ရ–၌လည်း ထိုနည်းတူပင် ပြဆိုသည်။ သီလက္ခန်ဘာသာဋီကာ၁။၃၄၀–၌ ဥပ္ပိ–လာဝီ+တ္ထ=ဥပ္ပိလာဝိတ္ထ–ဟုလည်းကောင်း၊ ဥပ္ပိလဝိတ+တ္ထ=ဥပ္ပိလဝိတတ္ထ–ဟုလည်းကောင်း ရှိသင့်ကြောင်းပြဆိုသည်။)

ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထကရ (တိ) [ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထ+ကရ] ရှေးအခိုက်အတန့်မှ ကွဲပြားသော အတူး သို့ ရောက်သည်၏အဖြစ်ကို ပြုတတ်သော၊ ပေါ်လွင်တက်ကြွ နှစ်လိုသည်၏အဖြစ်ကိုပြု တတ်သော။ မနသော ဥပ္ပိလာဝါတိ စေတသော ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထကရာ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၁၅။

ဥပ္ပိလာဝိတဘာဝတ္ထ (ပု) [ဥပ္ပိလာဝိတဘာဝ+အတ္ထ] ပေါ်လွင်တက်ကြွနှစ်လိုသည်၏ အဖြစ် ဟုဆိုအပ်သောအနက်။ နဲ ဥပ္ပိလာဝိတဘာဝ–တ္ထ(အံ၊ဌ၊၂။၁၂၉)နှင့် ဥပ္ပိလာဝိတဘာဝသမ်ိတံ အတ္ထံ နဲ ကထေသိတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၁၉။

ဥပ္ပိလာဝိတသဘာဝ (တိ) [ဥပ္ပိလာဝိတ+သဘာဝ] ပေါ်လွင်တက်ကြွနှစ်လိုသောသဘောရှိသော။ သဟသာကာရပ္ပဝတ္ထာယ ဥပ္ပိလာဝိတသဘာ–ဝါယ ပိတိယာ အာဟိတဝိသေသာယ တဏှာယ တံ တဏှာဘိနန္ဒနန္တိ ဝုစ္စတိ။ အနုဋီ၊၃။၂၉၃။

ဥပ္ပိလာဝိတာကာရ (ပု) [ဥပ္ပိလာဝိတ+အာကာရ] ဗူးတောင်းအသွင် ပေါ်လွင်သော–လျှပ်ပေါ် လော်လီသော–အခြင်းအရာ။ စတ္တာလီသ–ကောဋိဝိဘဝေါ ဟောန္တောပိ ဥပ္ပိလာဝိတာ–ကာရံ ဝါ အသ္မိမာနမတ္တံ ဝါ နဲ ကရောတိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၁၅၁။

ဥပ္ပိလာဝီ (တိ) [ဥ+ပ္ပ(ပိလု၊ပလဝ)+ဏီ။ ဥပ္ပိလာဝ+ဏျ] ပေါ်လောပေါ်ခြင်းရှိသော၊ လျှပ်ပေါ်လော်လီသော၊ လွန်စွာတပ်နှစ်သက် တတ်သော၊သူ။ ဥပ္ပိလာဝိနော ဘာဝေါ ဥပ္ပိ–လာဝိတတ္ထံ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၅၃။ ဒိဗ္ဗေသုပိ အာရမ္ဘ–ဏေသု ဥပ္ပိလာဝိနော နဲ ဟောန္တိ။ အဘိ၊ဌ၊ ၁။၃၀ရ။

ဥပ္ပိလ(ဌ)နဲ (နဲ) [ဥ+ပိဌ+ယု] (၁) ဖိနှိပ်ခြင်း။ (တိ)(၂) ဖိနှိပ်–ဖြစ်ညှစ်–သော။ ဝိတ္ထမ္ဘနံ သေသဘူတတ္ထယသ ထမ္ဘိတတ္ထာပါဒနံ၊ ဥပ္ပိ–လနန္တိ ဂေါ။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊၁။၄၄ရ။ တာသု ပထ–ဝီဓာတု အဘိတ္ထမပဋိတ္ထမာဒီကာလေ ဥပ္ပိဌ–နဿ ပစ္စယော ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၆ရ။

(–သံ၊ဋီ၊၂။၁၀၇။ မူလဋီ၊၁။၁၅၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၄၅၇။) (တိ)(၂) ဥပ္ပိဇ္ဇနကာလ၊ ဥပ္ပိဇ္ဇန–ဟတ္ထ–ကြည့်။

ဥပ္ပိလေယျံ (ကြို) [ဥ+ပိဇ္ဇ+ဏေ+ယျံ] ဖိနှိပ်–ထိုး–ထောက်–ကုန်ရာ၏။ ဥပ္ပိဇ္ဇေ(လေ)တိ–ကြည့်။

ဥပ္ပိလ္လ (နာ) [ဥပ္ပိလ+ဏ္ဍ] ပေါ်လွင်နှစ်သက်ဝမ်းမြောက်သည်၏အဖြစ်။ ဝိစိကိစ္ဆာ စိတ္တသ ဥပ–ကွိလေသောတိ ဣတိ ဝိဒိတ္တာ ဝိစိကိစ္ဆံ စိတ္တသ ဥပကွိလေသံ ပဇဟိ၊ အမနသိကာရော ။ပ။ ထိနမိဒ္ဓ၊ ဆမ္ဘိတတ္ထ၊ ဥပ္ပိလ္လ၊ ဒုဋ္ဌုလ္လ။ ဣတိဝုတ်၊ ဌ။၃၀၀။ (မ၊ဋီ။၁၉၉။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၃၂–တို့ဌ် ဥပ္ပိလ–ဟုရှိသည်။ ဥပ္ပိလ–ကြည့်။)

ဥပ္ပိဇ္ဇနကာလ (ပု) [ဥပ္ပိဇ္ဇန+ကာလ] ဖိနှိပ်ရာ–ဖိနှိပ်သော–အခါ။ သမ္ဘဒါတိ ဥပ္ပိဇ္ဇနကာလေ စ အနုပ္ပိဇ္ဇနကာလေ စ။ အနုဋီ၊၁။၁၆၂။

ဥပ္ပိဇ္ဇနဟတ္ထ (ပု) [ဥပ္ပိဇ္ဇန+ဟတ္ထ] နှိပ်သောလက်။ တထာ ကုမ္ဘကာရသ ဒဏ္ဍပ္ပဟာရေန စက္ကံ ဘမယိတ္ထာ ဘာဇနံ ကရောန္တသ ဥပ္ပိဇ္ဇန–ဟတ္ထော ဝိယ ဝိတက္ကော။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၅။ ပဋိသံ၊ဌ။၁။၁၆၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၃၈။ မဟာနိ၊ ဌ။ ၁၁၀။ သာရတ္ထ၊၁။၃၆၀။ ဥပ္ပိဇ္ဇနဟတ္ထောတိ ပိဏ္ဍသ ဥပ္ပိဇ္ဇနဟတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၆ရ။

ဥပ္ပိဇ္ဇယမာန (တိ) [ဥ+ပိဇ္ဇ+ဏယ+မာန] ဖိနှိပ်သော၊သူ။ သော ဝေဒနာပုတ္တော ဟုတ္တာ ဟတ္ထေန အက္ခိနိ ဥပ္ပိဇ္ဇယမာနော ဂဟေတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊၁။၅၀၉။

ဥပ္ပိဇ္ဇိတ (တိ) [ဥ+ပိဇ္ဇ+တ] (၁) ဖိနှိပ်ဆပ်–နင်းအပ်–သော။ (၂) နှိပ်စက်–နှောက်ယှက်ဖျက်ဆီး–တတ်သော။ (၁) မဏ္ဍူကောပိ ဒဏ္ဍေ ဌပိတေပိ ဥပ္ပိဇ္ဇိတေပိ ဓမ္မဂတေန ပသာဒေန ဝိဿရမကရောန္တာဝ ကာလမကာသိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၂၄ရ။ ဆက္ကန္ဓန္တိ ဣတ္ထေ ပါဒေနေဝ အက္ကန္တံ နာမ ဟောတိ၊ ဟတ္ထေန ဥပ္ပိဇ္ဇိတံ။ အံ၊ဌ၊၁။ ၄၂။ (၂) ဂဂနံ ဥပ္ပိဇ္ဇိတာ ဝါတာ ဝါယန္တိ။ မိလိန္ဒ။၁၂။

ဥပ္ပိဇ္ဇိယမာန (တိ) [ဥ+ပိဇ္ဇ+ယ+မာန] ဖိနှိပ်အပ်–ညှစ်အပ်–ကြိတ်အပ်–သော။ အယံ မဟာ–ပထဝီ ဟတ္ထိနာ အက္ကန္တနဌကလာပေါ ဝိယ ဥပ္ပိဇ္ဇိယမာနံ ဥစ္ဆုယန္တံ ဝိယ စ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၁၃၉။ (–မူလ၊ဋီ၊၁။၁၄၉။)

ဥပ္ပိဇ္ဇိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ပိဇ္ဇ+တ္တာ] ဖိနှိပ်–ညှပ်–ပွတ်–၍။ ပိဋ္ဌိတော ရထံ ပဝတ္တေတိတိ ဒန္ဓ–ဋ္ဌိကေန ယုဂံ ဥပ္ပိဇ္ဇိတ္တာ ပစ္ဆိမဘာဂေန ရထံ ပဝတ္တေန္တော သြသက္ကတိ။ အံ၊ဌ၊၃။ ၂၁၆။

ဥပ္ပိဇ္ဇေ(လေ)တိ (ကြို) [ဥ+ပိဇ္ဇ+ဏေ+တိ] နှိပ်–ဖိနှိပ်–ဖြစ်ညှစ်–ကြိတ်–ဆုတ်နယ်–၏။ ကောမေ ဟတ္ထပါဒေ ဥပ္ပိဇ္ဇေတိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၂၂၅။ အထ ခေါ နံ ဥစ္ဆုယန္တေ ပုနပ္ပုနံ ဥပ္ပိဇ္ဇေတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ဝ၅၆။ **ဥပ္ပိဇ္ဇေယျ**—သံ၊ဌ၊၁။ ၂၀၂။ **ဥပ္ပိလေယျံ**—သံ၊ဌ၊၁။၁၅၅။ **ဥပ္ပိဇ္ဇေသိ**—အံ၊ဌ၊၁။ ၂၁ရ။

ဥပ္ပိဇ္ဇေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ပိဇ္ဇ+ဏေ+တ္တာ] နှိပ်–နင်း–ထောက်ကန်–ညှပ်–၍။ ယထေဝ ဟိ နိသ–ဘသခ်ိတော ဥသဘော ဥသဘမလေန သမန္တာ–ဂတော စတူဟိ ပါဒေဟိ ပထဝိ ဥပ္ပိဇ္ဇေတ္တာ အစလဌာနေန တိဋ္ဌတိ။ မ၊ဌ၊၁။ဝ၃ ၂။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။ ၂၅ဝ။ မာတာ "ပုတ္တံ ရက္ခိဿာမီ"တိ ဂေါ ဒ္ဝိရ–ဇာဟံ နိဿယ ဂေါ ပါဒေဟိ ဥပ္ပိဇ္ဇေတ္တာ ဆမာယ နိသိန္နာ သုတ္တံ ကန္ဒတိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။ဝ၅ရ။ မဇ္ဇေန ကဏ္ဍသပ္ပံ ဥပ္ပိဇ္ဇေတ္တာ ဂဏ္ဍန္ဆော ဝိယ။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၅ဝ။(–သံ၊ဌ၊ ၂။ဝ၃။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၅ဝ။ အဘိ၊ဌ၊ဝ။ဝ၉၁။ ၂ ၂၅။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ဝ၉ဝ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဝ၁။) သီဟော ဟတ္ထိကုမ္ဘေ မုခံ ဥပ္ပိဇ္ဇေတ္တာ တိက္ခတ္တုံ အပ္ပဋိ–ဝတ္တိယံ သီဟနာဒံ နဒိ။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၂ဝ။

ဥပ္ပိုင္ရေန (တိ) [ဥ+ပိုင+ဏေ+အန္တ] ဖိနိုပ်-နိုပ်စက်-ညှဉ်းဆဲ-တတ်သောသူ။ ပစတောတိ ပရေ ဒဏ္ဍေန ဥပ္ပိုင္ရေန္တသေ။ ဒီဃ၊ဝ။ဝ၄၄။ ပစန် ဒဟန် ဝိဟာဓေနန္တိ အာဟ ဒဏ္ဍေန ဥပ္ပိ-ရေန္တသောတိ။ သီး၊ဋီ၊သစ်၊၂။၃ဝ၆။ ယဒ္ဓိကော-ဋိယာ ဥပ္ပိုင္ရေန္တော ဝိယ ကေဒေသမေဝ ကတေသိ။ မဗ္ဗ၊၄။၄၉။ (-မဗ္ဗ၊၄။၅၈။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၈၂။ သံ၊ဋီ၊ဝ။၂ဝ၆။)

ဥပ္ပိုင္ရေယျ (ကြိ) [ဥ+ပိုင+ဏေ+ယျ] ဖိနိုပ်-ထောက်-ရာ၏။ ဥပ္ပိုင္ရေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပိုင္ရေသိ (ကြိ) [ဥ+ပိုင+ဏေ+ဏ္ဍိ] ဖိနိုပ်-ညှစ်-ပြီ။ ဥပ္ပိုင္ရေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပေထ (ကြိ) [ဥပ+ဏ္ဍ+ထ။ ဆန်းကြောင့် ပ ၌ ဌ ဖြောက်သည်။] ကပ်ရောက်ကုန်လော၊ လျှိုကုန်လော။ ဧကံ သူလသ္မိं ဥပ္ပေထ။ ဇာ၊ ၂။၁၅၂။ ဥပ္ပေထာတိ အာဝုနထ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၂ဝ။

ဥပ္ပါလေတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ဖလ(ဖာလ)+ဏေ+တိ။ နီတိ၊ဓာ။ဝ၆၄၊ဝ၆ရ။] ရင်ကို-ကွဲစေ-ခွဲ-၏။ အတ္ထာနံ ဥပ္ပါလေသိ(မ၊၂။ဌ၁၂)တိ တေနေဝ အသိနာ အတ္တာနော ဥဒရံ ဖာလေသိ။ မဗ္ဗ။ ၃။၂ဌ၈။

ဥပ္ပါလေသိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ဖလ(ဖာလ)+ဏေ+ဏ္ဍိ] ရင်ကို-ကွဲစေ-ခွဲ-ပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပါသုလိက (တိ) [ဥ+ဖာသုလိကာ] ထွက်သော နံရိုးရှိသော။ နံရိုးပြိုင်းပြိုင်း ထွက်သော။ ဥပ္ပါသုလိကေ(ပေတ။ဝ၃၈)တိ ဥဋ္ဌတဖာသု-လိကေ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၆ဝ။ (-ပေတ။၁၅၁။ အပ၊ ၂။၂၂၆။ ပေတ၊ဋ္ဌ။ဧ၄။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။ဝ၃ရ။)

ဥပ္ပဝ (ကြိ) [ဥ+ပ္ပ+အ+ဟိ] ပေါ်လောပေါ်လော၊ အပေါ်တက်လော့။ ဥပ္ပဝတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပဝ၂ (ပု) [ဥ+ပ္ပ+အ] (၁) ပေါ်ခြင်း။ ဌပ်ရှိ ပေါ်ခြင်း (သျှ)။ (တိ) (၂) ပေါ်လောပေါ်သော၊ မနက်နဲသော။ (၁) ဥပ္ပဝါဒိမတ္တံ ကိ ဟသမေဟော ဟောတိ။ ဝိမတိ၊ ၂။၄၃။ (တိ)(၂) ဥပ္ပဝသဒ္ဒ-ကြည့်။

ဥပ္ပဝတိ (ကြိ) [ဥ+ပ္ပ+အ+တိ] (၁) ပေါ်လော ပေါ်၏။ အပေါ်သို့တက်၏။ (၂) ပြေးသွား၏။ (၁) ဒုပ္ပညဿ ဟိ ကထာ ဥဒကေ ဂေဏ္ဍု ဝိယ ဥပ္ပဝတိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ဝ၀၂။ ဥပ္ပဝန္တိ—ဒီ၊ ဋ္ဌ၊ဝ။၂၂၈။ မဗ္ဗ၊ဝ။ဝ၁ဝ။ အံ၊ဋီ၊ဝ။၂ဝ၆။ ဥပ္ပဝ—ဥမ္မုဇ္ဇ ဘော ပုထိသိလေ၊ ဥပ္ပဝ ဘော ပုထု-သိလေ၊ ထလမ္ပပ္ပဝ ဘော ပုထုသိလေ။ သံ၊ ၂။၄၉၉။ နေတ္တိ။ဝ၉။ ဥပ္ပဝါတိ ဇလေ ဥပရိ ပ္ပဝ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။ဝ၀၉။ ထလမ္ပပ္ပဝါတိ ထလ-မဘိရုဟ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၄ဝ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။ဝ၀၉။ ဥပ္ပ ဝေယျ—သံ၊ ၂။၄၉၉။ (၂) သော တဏှာဝသိ-ကော ပုဂ္ဂလော ဘဝေ ဘဝေ ဥပ္ပဝတိ ဓာဝတိ၊ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၃ဝ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၉၅။

ဥပ္ပဝန္တ (တိ) [ဥ+ပ္ပ+အန္တ] ပေါ်တက်လာသော၊ လွှမ်းမိုးသော။ ဥပ္ပလိဿန္တု-ကြည့်။

ဥပ္ပဝမာန (တိ) [ဥ+ပ္ပ+အ+မာန] ပေါ်လော ပေါ်သော။ ဥပ္ပလဟတ္ထံ ဝိယ ဥဒကေ ဥပ္ပဝမာနံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၄ဝ၆။

ဥပ္ပဝသဒ္ဒ (တိ) [ဥပ္ပဝါ+သဒ္ဒါ] ပေါ်လောပေါ် -မနက်နဲ-သောသဒ္ဒါတရားရှိသော၊သူ။ ပရိတ္တ-သဒ္ဒတာယ ဝါ ဥပ္ပဝသဒ္ဒတာယ ဝါ ပရိပ္ပဝ-ပသာဒဿ ကာမာဝစရရူပါဝစရာဒိဘေဒါ ပညာ နု ပရိပ္ပရိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၉၆။

ဥပ္ပဝိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပ္ပ+တ္တာ] ပေါ်လောပေါ် ၍။ မေဃော ဝဿန္တေ ဥဒကေန ဥပ္ပဝိတ္တာ ... သောတေန ဝုယ္ယမာနံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ရ၄။ (-ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ဝ၄၄။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၁ဝ။)

ဥပ္ပဝိဿန္တု (တိ) [ဥ+ပ္ပ+အ+သန္တု] ပေါ်တက်လာသော၊ လွှမ်းမိုးသော။ ဥပ္ပလိဿံ ဒီပမိမံ

ဥဋ္ဌာရံ။ ဇာ၊၁။၂၄၄။ ဥပ္ပဝိသဿန္ဆိ ဣမံ ဒီပကံ ဥပ္ပဝေန္ဟာ အဇ္ဈောတ္ထရန္ဟာ ဇာဘိဘဝိသတိ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၁၆၄။

ဥပ္ပဝေယျ (ကြိ) [ဥ+ပ္ပ+အ+ယျ] ပေါ်လာ ပေါ်ရာ၏။ အပေါ်သို့တက်လာရာ၏။ ဥပ္ပဝတိ-ကြည့်။

ဥမ္မဏ္ဍမ (တိ) [ဥ+ဝဏ္ဍမ] လမ်းမှန်မှ ထွက်သော၊ လမ်းလွဲသော (ရထား)။ အသခဠကော် "ပေဟီ"တိ ဝုတ္တော ... ဥမ္မဂ္ဂ ဂဏ္ဍတိ၊ ဥမ္မဏ္ဍမံ ရထံ ကရောတိ။ အံ၊ဝ။၃၃၊၃၅။ (-အံ၊ဌ၊ဝ။၂၁၆။)

ဥမ္မဏ္ဍတိ (ကြိ) [ဥ+ဝဏ္ဍ+အ+တိ။ ဓာတုတ္ထ။၃၅၂။ နိရုတ္တိ၊နာ။၅၅ဂ။] ကြွတက်၏။ ထ၏။ ကသိဏမ္ပိ ဥဏ္ဍါဒိယမာနံ နေဝ ဥမ္မဏ္ဍတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၂၁။ နေဝ ဥမ္မဏ္ဍတိတိ နေဝ ဥဋ္ဌဟတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၉၅။

ဥမ္မဏ္ဍန (နာ) [ဥ+ဝဏ္ဍ+ယု] ပွတ်သပ်-ပွတ်တိုက်-သုံးသပ်-ကြေးပွတ်-ခြင်း။ ဣဒ္ဓေ စ ဟတ္ထေ အမုဠ္ဆိတ္ဟာ ဥမ္မဏ္ဍနေ ဧကာဝ အာပတ္တိ။ ကခ်။ ၃၅၁။ (ဝိ၊ဌ၊၃။၂၂ရ-အလားတူအဖွင့်၌ ဥမ္မဒ္ဒနေ-ဟုရှိသည်။) ဥမ္မတ္တန-လည်းကြည့်။

ဥမ္မဏ္ဍနဃံသနဓောဝန (နာ) [ဥမ္မဏ္ဍန+ဃံသန+ဓောဝန] ပွတ်ခြေ-ပွတ်သပ်-ကြေးပွတ်-ခြင်း, ပွတ်တိုက်ခြင်း, ရေဆေး-ဖွပ်လျှော်-ခြင်း။ တဇ္ဇ ဝါယမန္ဆိ ဥမ္မဏ္ဍနဃံသနဓောဝနာဒိကံ တဒနုရူပ-ဝါယာမံ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၉၅။

ဥမ္မဏ္ဍာပေတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ဝဏ္ဍ+ဏာပေ+တိ] အထက်၌လည်စေ၏။ ပွတ်သပ်-သုံးသပ်-ကြေးပွတ်-စေ၏။ ပွတ်တိုက်စေ၏။ (ဘာသာဋီ)။ ဥမ္မဒ္ဒါပေယျာတိ ဥမ္မဏ္ဍာပေယျ။ ကခ်။၃၅၁။

ဥမ္မဏ္ဍာပေယျ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ဝဏ္ဍ+ဏာပေ+ယျ] ပွတ်သပ်-ပွတ်တိုက်-သုံးသပ်-ကြေးပွတ်-စေရာ၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မဏ္ဍိတ (တိ) [ဥ+ဝဏ္ဍ+တ] ပွတ်သပ်အပ်-ပွတ်ချေအပ်-သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မဏ္ဍိတသရီရ (တိ) [ဥမ္မဏ္ဍိတ+သရီရ] ပွတ်သပ်အပ်-ပွတ်ချေအပ်-သော ကိုယ်ရှိသော၊သူ။ (ပေါ့သောကိုယ်ရှိသော။ ဇာတ်၊ဝတ္ထု။) အထ ရာဇာ သြဠာရိကာနိ အာဘရဏာနိ သြမုဠ္ဆိတ္ဟာ မဿုကမ္ပံ ကာရေတ္ဟာ ဥမ္မဏ္ဍိတသရီရော ပေါ်ကွရကိယာ အန္ဆော ရာဇဝိဘဝေန နှတ္ဟာ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၅၁၆။ (-စရိယာ၊ဌ။၂၄၂။)

ဥမ္မဏ္ဍေတိ (ကြိ) [ဥ+ဝဏ္ဍ+ဏေ+တိ] ပွတ်-ပွတ်သပ်-ကြေးပွတ်-ထုံ-၏။ ဥဒ္ဓာဒေန္ဆိတိ ဥမ္ဘ-ဏ္ဍေန္ဆိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဝ။၃၆၅။ **ဥမ္ဘဏ္ဍေထ၊ ဥမ္ဘ-ဏ္ဍေယုံ**—ဒီ၊၂။၂၅၉။ **ဥမ္ဘဏ္ဍေသိ**—ဒီ၊ဌ၊၂။၂၂၁။

ဥမ္ဘဏ္ဍေတ္ဟာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဝဏ္ဍ+ဏေ+တ္ဟာ] (၁) ပွတ်-ပွတ်သပ်-ပွတ်တိုက်-ကြေးပွတ်-၍၊ ထုံ၍။ (၂) ဖြေ၍။ (ကြိုးလွန်းကိုဖြေ၍။) (၃) ထုတ်၍။ (၁) ရာဇာ တုဋ္ဌော သာမဏေရဿ ဟတ္ထတော ပတ္တံ ဂဟေတ္ဟာ ဂန္ဆေဟိ ဥမ္ဘဏ္ဍေတ္ဟာ ဝရမုတ္ထ-သဒိသာနံ ဓာတူနံ ပူရေတ္ဟာ အဒါသိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၁။၆၃။ ဧကဒိဝသံ သရီရံ ဥမ္ဘဏ္ဍေတ္ဟာ ဆဠ္ဆေ-တဗ္ဗံ သုဝဏ္ဏမေဝ မဂဓနာဠိယာ ဒ္ဝါဒသနာဠိ-မတ္တံ လဒ္ဓါ ဝဏ္ဏတိ။ သံ၊ဌ၊၂။၁ရ၉။ အံ၊ဌ၊၁။ ၁၃၉။ (-ဝိ၊ဌ၊၂။၁၀၅။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။၂၄၉၊၂ရရ။) (၂) ရဇ္ဇကေ လဘိတ္ဟာ သယံ ဝဏ္ဍိတံ ဥမ္ဘ-ဏ္ဍေတ္ဟာ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၅၅။ ဥမ္ဘဏ္ဍေတ္ဟာတိ တေ ရဇ္ဇကေ ဝိသုံ ဝိသုံ ကတ္ဟာ။ သာရတ္ထ၊၂။၂ရဝ။ ဥမ္ဘဏ္ဍေတ္ဟာတိ ပါကတိကံ ကတ္ဟာ။ ဝိမတိ၊ဝ။ ၂၃၂။ (၃) အဟဋ္ဌိ ဣမိဿာ ဒေဝတာယ ယကနံ ဥမ္ဘဏ္ဍေတ္ဟာ ဒဒေယ္ယုံ။ အံ၊ဌ၊ဝ။၂ရ၆။ တဒါ ရာဂ် သမ္ဘူလ် ဥမ္ဘဏ္ဍေတ္ဟာ သမ္ဘဏ္ဍိတန္ဆ-မေဝ ဥပ္ပဋ္ဌတိ။ အံ၊ဌ၊၂။၂၆။ ဥမ္ဘဏ္ဍေတ္ဟာတိ သမ္ဘဏ္ဍေဒဝသေန သမ္ဘူလ် ဥဒ္ဓရိတ္ဟာ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၂ရ။ (-ဇာ၊ဌ၊ဝ။၄ဝ၊ရ၉။)

ဥမ္မင္ရြေထ (ကြ) [ဥ+ဝင္ရ+ကေ+ထ] ပ္ပတ်-ပ္ပတ်သပ်-ကြေးပ္ပတ်-ထုံ-ကုန်လော။ ဥမ္မင္ရြေတိ-ကြည့်။

ဥမ္မင္ရြေန (တိ) [ဥ+ဝင္ရ+ကေ+အန] ပ္ပတ်-ပ္ပတ်သပ်-ကြေးပ္ပတ်-ထုံ-သော၊သူ။ စုဏ္ဏမတ္ထိကာ-ဒီဟိ ဂတ္ထာနိ ဥမ္မင္ရြေန္ဓာ မလ္လကမုဋ္ဌာဒီဟိ ဝါ ဃံသန္ဓာ နာယတိ (နဟာယတိ)။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။ရဒ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၀၉။

ဥမ္မင္ရြေယျံ (ကြ) [ဥ+ဝင္ရ+ကေ+ဧယျံ] ပ္ပတ်-ပ္ပတ်သပ်-ကြေးပ္ပတ်-ထုံ-ကုန်ရာ၏။ ဥမ္မင္ရြေတိ-ကြည့်။

ဥမ္မင္ရြေသိ (ကြ) [ဥ+ဝင္ရ+ကေ+ဏ္ဍိ] ပ္ပတ်-ပ္ပတ်သပ်-ကြေးပ္ပတ်-ထုံ-ပြီ။ ဥမ္မင္ရြေတိ-ကြည့်။

ဥမ္မတ္ထန (နဿ) [ဥ+ဝတု(ဝတ္ထ)+ယု။ ဥမ္မတ္ထိယတေ ဝိသာရိယတေ မလမနေနေနတိ ဥမ္မတ္ထနံ၊ ဝတ္ထု ဝတ္ထနေ ဘူဝါဒိ။ ဓာန်ဋီ။၂၉၉။] ပ္ပတ်-ပ္ပတ်သပ်-လိမ်းကျံ-ထုံ-ခြင်း၊ ကြေး-ပ္ပတ်-တိုက်-ခြင်း။ ဥစ္ဆာဒနံ ဥမ္မတ္ထနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ရဒ။ (-သံ၊ဋီ၊၂။၂၅၃။) (ဓာန်၊သျှသစ် နှင့် တောင်ပေါက် ဓာန်၊သျှ-တို့၌ ဥမ္မရန-ဟုရှိသည်။)

ဥမ္မတ္ထမာန (တိ) [ဥ+ဝတု(ဝတ္ထ)+အ+မာန] ဖြစ်ပေါ်လာသော။ အာစာရသမ္ပတ္တိယာ သစ္စကိ-ရိယာယ ဥမ္မတ္ထမာနမဟောဃနိဝတ္ထနေန အခဏ္ဍ-သီလာတိ သဏ္ဌာတနိစ္ဆယာ ဘဒ္ဒါ သုန္ဒရာ အယံ ဥတ္ထိ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၁၀၁။

ဥမ္မတ္ထယိတ္ဝာ (ကြ၊ဝိ) [ဥ+ဝတု(ဝတ္ထ)+ဏယ+တ္ဝာ] အထက်ဌ်ဖြစ်စေ၍၊ အထက်သို့ မလှန်၍။ ဥမ္မတ္ထယိတ္ဝာ ပထဝီ၊ ပက္ခိပိ ဟတ္ထ-ပါတိယံ။ အပ၊၂။၂၃၀။

ဥမ္မတ္ထိယန္ဓ (တိ) [ဥ+ဝတု(ဝတ္ထ)+ဏယ+အန္ဓ] ထက်အောက်ပြောင်းပြန်ဖြစ်သော။ ဥမ္မတ္ထိ-ယန္ဓေပိ ဘန္ဓေ သဒေဝကေ လောကေ ... ထေရော သာရိပုတ္တော နိ ပရသ ဒုက္ခံ သာဒိယေယျ။ မိလိန္ဒ။၁၀၈။

ဥမ္မတ္ထေတ္ဝာ (ကြ၊ဝိ) [ဥ+ဝတု(ဝတ္ထ)+ဏေ+တ္ဝာ] (၁) ထုတ်၍၊ နုတ်၍။ (၂)(က) အထက်ဌ်ဖြစ်စေ၍၊ ပြောင်းပြန်-ဖြစ်စေ-စီးစေ-၍။ (ခ) လှိုတက်စေ၍။ ဒသဝိဓမ္မိ သံယောဇနံ သမူ-လကံ ဥမ္မတ္ထေတ္ဝာ ဆဒ္ဓေသိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၂။ (၂)(က) တံ ပါစီနနိန္နာယ ဂင်္ဂါယ ဥမ္မတ္ထေတ္ဝာ ပစ္ဆာမုခကရဏံ ဝိယ အတိဒုက္ကရံ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၉၉။ (ခ) ဒေဝတာ သမုဒ္ဒံ ဥမ္မတ္ထေတ္ဝာ သဗ္ဗေ-ဝ တုမှေ ယာတေသန္တိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၆၃။

ဥမ္မဒ္ဓ (တိ) [(၁) အ+ဝ+ဒ္ဓ။ (၂) ဥ+ဝ+ဒ္ဓ] (၁) အောက်သို့သက်၍-ကြီး-တိုးပွား-သော။ (၂) အထက်သို့တက်၍-ကြီး-တိုးပွား-သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မဒ္ဓပိတ္ထိက (တိ) [ဥမ္မဒ္ဓပိ+ဏ္ဍက] (၁) အောက်သို့သက်၍-ကြီး-တိုးပွား-သော ခြေသလုံး မြင်းခေါင်းအသားစိုင်ရှိသော၊သူ။ (၂) အထက်သို့တက်၍-ကြီး-တိုးပွား-သောခြေသလုံး မြင်းခေါင်းအသားစိုင်ရှိသော၊သူ။ (၁)(၂) ဝိကဒ္ဓော ဝါ ပကော ဝါ ဥမ္မဒ္ဓပိတ္ထိကော ဝါ၊ သော ဒုဝိဓော ဟေဋ္ဌာ သြရဏ္ဌာဟိ ဝါ ဥပရိ အာရုဏ္ဌာဟိ ဝါ မဟတိယာ ဇယ်ပိတ္ထိကာဟိ သမန္နာဂတော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၁၂။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၄၄။ (-ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ ဋီ။၁၅၉။)

(ရွှေဥမင်-သျှ၌ "ဥပဒ္ဓပိတ္ထိကော= မြင်းခေါင်းသလုံးထွဲလွဲကျသောသူ" ဟုလည်းကောင်း၊ ဘာသာဋီကာ၌ "အောက်သို့သက်သောကြီးသော သလုံးမြင်းခေါင်းသားရှိသူသည်သော်၄င်း၊ (ဝါ) အထက်သို့တက်သော ကြီးသောသလုံးမြင်းခေါင်း သားရှိသူသည်သော်၄င်း" ဟုလည်းကောင်း ဖနုက်ပေးသည်။ ပါစိတ်ယောဇနာ ၂၇၂-၌ ဥပနုပိတ္ထိ-ကဿ အတ္ထံ သဟ ဘောဒေန ဒဿေန္တော အာဟ "သော ဒုဝိဓော"ထိအာဒိ- စသည်ဖြင့် ပြဆိုသည်။ ယင်းတို့အလို "ဥပနု(ဥပဒ္ဓ)ပိတ္ထိကော=

ထက်ဝက်သောခြေသလုံးမြင်းခေါင်းသား ရှိသော သူ” ဟု သဒ္ဒါနက်ပေးရလိမ့်မည်။)

ဥမ္မဂ္ဂ (ပုဂ) [ဥ+ဗဒ္ဓ+အ] (၁)အထက်(လည်ပင်း)၌-ဖွဲ့ချည်-နှောင်ဖွဲ့-ကြောင်း ကြိုး။ (တိ)(၂) အထက်(လည်ပင်း)၌-ဖွဲ့ချည်-နှောင်ဖွဲ့-ကြောင်း ကြိုးရှိသော၊ ကြိုးဆွဲချသော၊သူ။ (၁) ဝရံ မေ ဣမ ဥမ္မဂ္ဂံ၊ ယဿ ဟိနံ ပုနာစရေ။ ထေရီ။၃၈၉။ ဣမသ္မိ ဝနန္တရေ ဥမ္မဂ္ဂံ ဗဒ္ဓိတ္တာ မရဏံ မေ ဝရံ သေဋ္ဌန္တိ အတ္ထော။ ထေရီ၊ ဋ္ဌ။၈၃။ (တိ)(၂) ဣတ္ထိ ... ရဇ္ဇုပါသေ ဂီဝံ ပဋိမုဉ္စိတ္တာ ဥမ္မဂ္ဂါ ကာလမကာသိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၄၄၅။

ဥမ္မဂ္ဂတိ (ကြိ) [ဥ+ဗဒ္ဓ+အ+တိ] အထက် (လည်ပင်း)၌-ဖွဲ့ချည်-နှောင်ဖွဲ့-၏၊ ကြိုးဆွဲချ၏။ ဝိသံ ခါဒန္တိ၊ ရဇ္ဇုယာ ဥမ္မဂ္ဂန္တိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁၃၅။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၆၄။ **ဥမ္မဂ္ဂါမ** —သုတ္တန်၊ ဋ္ဌ၊၁။၁၀၉။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၁၅။

ဥမ္မဂ္ဂန (နဂ) [ဥ+ဗဒ္ဓ+ယု] အထက်(လည်ပင်း)၌-ဖွဲ့ချည်-နှောင်ဖွဲ့-ခြင်း၊ ကြိုးဆွဲချခြင်း။ စိတ္တ-ဝိယာတမယံ ဒေါမနဿံ စိတ္တဝိယာတတော ဝေ ဥပ္ပန္နံ ဥမ္မဂ္ဂနဇရောတိသာရာဒိကာယိကံ ဒုက္ခဉ္စ။ မူလဋီ၊၂။၆၈။

ဥမ္မဂ္ဂန္ဓ (တိ) [ဥ+ဗဒ္ဓ+အန္ဓ] အထက်(လည်ပင်း)၌-နှောင်ဖွဲ့-ဖွဲ့ချည်သော၊ ကြိုးဆွဲချသော၊သူ။ ကောဓဝသေန အဘုဇ္ဇန္ဓသာ, ဥမ္မဂ္ဂန္ဓသာ စ ဒုက္ခံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ။၂။၉၁။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၁၃၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၃၁။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၆၁။

ဥမ္မဂ္ဂန္ဓိ (ကြိ) [ဥ+ဗဒ္ဓ+အ+အန္ဓိ] အထက်(လည်ပင်း)၌-ဖွဲ့ချည်-နှောင်ဖွဲ့-ကုန်၏၊ ကြိုးဆွဲချကုန်၏။ ဥမ္မဂ္ဂတိ-ကြည့်။

ဥမ္မဂ္ဂါမ (ကြိ) [ဥ+ဗဒ္ဓ+အ+မ] အထက် (လည်ပင်း)၌-ဖွဲ့ချည်-နှောင်ဖွဲ့-ကုန်၏၊ ကြိုးဆွဲချကုန်၏။ ဥမ္မဂ္ဂတိ-ကြည့်။

ဥမ္မဂ္ဂိတုံ (ဗျ) [ဥ+ဗဒ္ဓ+တုံ] အထက်(လည်ပင်း)၌ ဖွဲ့ချည်-နှောင်ဖွဲ့-ခြင်းငှါ၊ ကြိုးဆွဲချခြင်းငှာ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မဂ္ဂိတုကာမ (တိ) [ဥမ္မဂ္ဂိတုံ+ကမု+ဏ] အထက်(လည်ပင်း)၌ ဖွဲ့ချည်ခြင်းငှါအလိုရှိသော၊ ကြိုးဆွဲချလိုသော၊သူ။ ကော ကိရ ဣတ္ထိ ဥမ္မ-ဂ္ဂိတုကာမာ ရုက္ခေ ရဇ္ဇုံ လဂ္ဂေတ္တာ သံဝိဓာ-တဗ္ဗံ သံဝိဒဟတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၄၄။ (-ဝိမာန၊ ဋ္ဌ။၁၉၁။)

ဥမ္မဂ္ဂိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဗဒ္ဓ+တ္တာ] (၁) အထက်(လည်ပင်း)၌-ဖွဲ့ချည်-နှောင်ဖွဲ့-၍၊ ကြိုးဆွဲချ၍။ (၂) အထက်၌-ဖွဲ့ချည်-နှောင်ဖွဲ့-၍၊ ဆွဲချိတ်-ချိတ်ဆွဲ-၍။ (၁) ရဇ္ဇုယာ ဝါ ဥမ္မဂ္ဂိတ္တာ ကာလ-ကံကရောဟိ။ ဝိ၁။၉၂၊၉၃။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၅၀။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၄။) (၂) ဥလ္လယိတောတိ ဥမ္မဂ္ဂိတ္တာ လယိတော။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၃၃။

ဥမ္မရီပေတဝတ္ထု (နဂ) [ဥမ္မရီပေတ+ဝတ္ထု] ဥမ္မရီ မည်သောမိန်းမ၏ အကြောင်းအရာ ဝတ္ထု။ (ဥမ္မရီပေတဝတ္ထုဟု ဆိုသော်လည်း ထိုဥမ္မရီသည် ပြိတ္တာမ မဟုတ်ချေ။ မိဖုရားခေါင်ကြီးသာဖြစ်သည်၊ အရှင်သခင်မင်း ကွယ်လွန်သွားသော ကြောင့် စိုးရိမ်ပူဆွေးသော ဥမ္မရီ-ဟု ဆိုလိုသည်။ ဥမ္မရီ (၂) လည်းကြည့်။) အဟု ရာဇာ ပြဟွဒတ္တောတိ ဣဒံ ဥမ္မရီပေတဝတ္ထုံ သတ္ထာ ... ကထေသိ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၁၄၈။

ဥမ္မရီဝဂ္ဂ (ပု) [ဥမ္မရီ+ဝဂ္ဂ] ဥမ္မရီဝဂ်။ ဥရဝဝဂ္ဂေါ ဥမ္မရီဝဂ္ဂေါ စူဠဝဝဂ္ဂေါ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၃။

ဥမ္မရီ (ထီ) [ဥ+ဝရီ။ ဥစ်ရီ(သံ)] (၁) မိဖုရား။ (၂) ဒဗ္ဗရီမည်သူ။ (ဥမ္မရီမည်သူ နှစ်ဦးတွေ့ ရသည်၊ ဥမ္မရီမင်းသမီး နှင့် ဥမ္မရီမိဖုရား-တို့ဖြစ်သည်။ ဥမ္မရီမင်းသမီး၏ အကြောင်း အရာမှာ—ကကုသန်ဘုရားရှင်လက်ထက်တော်၌ ကြက်မဖြစ်ခဲ့စဉ်က ကမ္ဘာနှီး စီးဖြန်းသော

ပုဂ္ဂိုလ်၏ တရားသံကိုကြားနာရ၍ စုတေသော အခါ မင်းမျိုးဌ ဥမ္မဂီမည်သောမင်းသမီးဖြစ်ပြီး လျှင် ကိုယ်လက်အညစ်အကြေးစွန့်ရာအရပ်၌ မြင်တွေ့ရသောပိုးလောက်အစုကို "ပုဗ္ဗဝက သညာ" စီးဖြန်းသောကြောင့် ပဌမဈာန်ရ၍ ဗြဟ္မာဘုံသို့ရောက်ရ၏။ ထိုမှစုတေ၍ ယခု ဂေါတမဘုရားရှင်ပွင့်တော်မူသောကာလ၌ ရာဇဂြိုဟ်ပြည်၌ ဝက်မငယ်ဖြစ်ရလေသည်။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၃၃၂။ ဥမ္မဂီမိဖုရား၏ အကြောင်းအရာမှာ—လွန်လေပြီးသောကာလ ပဏ္ဍာလတိုင်းကပိလမြို့ စွဲဌနိုပြဟ္မဒတ်မင်း၏ ဥမ္မဂီမည်သော မိဖုရားခေါင်ကြီးသည် ဗြဟ္မဒတ်မင်း နတ်ရွာစံ၍ ပူဆွေးသောကရောက်နေရှာသည်၊ ထိုအခါဘုရား အလောင်းရသေ့က တရားဟောသဖြင့် မေတ္တာ ဘာဝနာစီးဖြန်းသောကြောင့် ဗြဟ္မာ့ပြည်သို့ ရောက်ရလေသည်။ ပေတ၊ဌ။၁၄၈-၁၅၅။

(၁) ဥမ္မဂီ ကေန ဒေါသေန၊ ဒဇ္ဇာသိ ဒကရက္ခိနော။ ဇာ၊၁။၃၈၅။ ဥမ္မဂီန္တိ သြရောမ်။ ဝေ ဂုဏသမ္ပန္နံ နန္ဒာဒေဝီ ကေန ဒေါသေန ဒကရက္ခသသ ဒဿသိ။ ဇာ၊ဌ၊၆။၃၂၆။ (၂) တံ ဒါရိကံ ကဟာပဏရာသိမှိ ဌပေတွာ ... "ဥမ္မဂီ"တိ နာမံ ကာရာပေတွာ အဂ္ဂမဟေသိ-ဌာနေ ဌပေတွာ။ ပေတ၊ဌ။၁၄၉။ သာ ဧကသ ယောဂါဝစရဿ ဝိပဿနာကမ္မဋ္ဌာနံ သဇ္ဈာယ-နွဿ ဓမ္မဃောသံ သုတ္တာ တတော စုတာ ရာဇကုလေ နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ ဥမ္မဂီ နာမ ရာဇဓီတာ အဟောသိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၃၃၂။

ဥမ္မသတိ (ကြို) [ဥ+ဝသ+အ+တိ] တည်ရှိနေ သည်မဟုတ်၊ (လူတို့)မတည်နေ၊ မတည်ရှိ။ ဧကော ပစ္စန္တဂါမကော ကဒါစိ ဝသတိ၊ ကဒါစိ ဥမ္မသတိ။ ဇာ၊ဌ၊၂။ရဝ။

ဥမ္မသိတ (တိ) [ဥ+ဝသ+တ။ ဥ+ဝသိတ] မတည်နေ-မတည်ရှိ-သော၊ (လူတို့) နေရာအရပ်မဟုတ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မသိတကာလ (ပု) [ဥမ္မသိတ+ကာလ] မတည်နေသော-မတည်ရှိသော-(လူတို့)နေရာအရပ် မဟုတ်သော-အခါကာလ။ ဝါနရဂဏော ဥမ္မ-သိတကာလေ အာဂန္တာ တဿ ဖလာနိ ခါဒတိ။ ဇာ၊ဌ၊၂။ရဝ။

ဥမ္မဟတိ (ကြို) [ဥ+ဝဟ+အ+တိ] (၁) ဆောင်-ရွက်ဆောင်-သယ်ဆောင်-၏။ (၂) ထုတ်ဆောင်-ဖယ်ထုတ်-ပယ်ရှား-ကင်းစေ-၏။ (၁) ဘိယျော ပုနပ္ပုနံ ဘိယျောသော မတ္တာယ အတ္တနော ဓုရံ ဘာရံ ဝဟတေ ဥမ္မဟတိ။ ထေရ၊ဌ၊၁။ ၃၈၂။ (၂) ဥမ္မာဟိကာယ-ကြည့်။ **ဥမ္မဟန္တိ** ဝိမတိ၊၁။၂၈၆။ ဝိနယလက်္ခဏ၊ဌီ၊၂။၁၆၄။

ဥမ္မဟန (နာ) [ဥ+ဝဟ+ယု] (၁) နုတ်-ထုတ်-ဆောင်-ခြင်း။ (တိ)(၂) မိမိအပေါ်၌ တင်၍ ထမ်းပိုးရွက်ဆောင်တတ်သော။ (၁) သလ္လသ ဥမ္မဟနံ သလ္လဇ္ဇဟနံ။ သံ၊ဌီ၊၁။၉၀။ (-သံ၊ဌီ၊ ၂။၃၃၈။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မဟနပစ္စုပဋ္ဌာန (တိ) [ဥမ္မဟန+ပစ္စုပဋ္ဌာန] (နိဿယပစ္စည်းအဖြစ်ကြောင့် ထိုမနောဓာတ် မနောဝိညာဏဓာတ်နှစ်ပါးတို့ကို) မိမိအပေါ်၌ တင်၍ ထမ်းပိုးရွက်ဆောင်၏သို့ ဉာဏ်အား ရှေးရှုထင်သော။ မနောဓာတုမနောဝိညာဏ-ဓာတူနံ နိဿယလက္ခဏံ ဟဒယဝတ္ထု၊ ... ဥမ္မဟနပစ္စုပဋ္ဌာနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။ရရ။ နိဿယ-ဘာဝတော ဥပရိ အာရောပေတွာ ဝဟန္တံ ဝိယ ပစ္စုပတိဋ္ဌတီတိ ဥမ္မဟနပစ္စုပဋ္ဌာနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၉၈။

ဥမ္မဟန္တိ (ကြို) [ဥ+ဝဟ+အ+အန္တိ] ထုတ်ဆောင်-ဖယ်ထုတ်-ပယ်ရှား-ကင်းစေ-ကုန်၏။ ဥမ္မဟတိ (၂) ကြည့်။

ဥမ္မဟာပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဝဟ+ဏာပေ+တိ] ဆောင်-သယ်ဆောင်-စေ၏။ သီဃံ သီဃံ သယံရာပေတွာ သီဃံ သီဃံ ဥမ္မဟာပေယျ။

အံ၊၁။၂၄၃–၂၄၄။ ဥမ္မဟာပေယျာတိ ခလဘာနံ အာဟရာပေယျ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၂။

ဥမ္မဟာပေတ္တာ (ကာ၊ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဝဟ+ဏာပေ+တ္တာ] ဆောင်စေ၍၊ သယ်ဆောင်စေ၍။ သီဃံ သီဃံ ဥမ္မဟာပေတ္တာ သီဃံ သီဃံ ပဋ္ဌံ ကာရာပေယျ။ အံ၊ဋ၊။၂၄၄။ (–ခုဒ္ဓက၊ဋ္ဌ။၂၀၆။)

ဥမ္မဟာပေယျ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ဝဟ+ဏာပေ+ယျ] ဆောင်–သယ်ဆောင်–စေရာ၏။ ဥမ္မ–ဟာပေတိ–ကြည့်။

ဥမ္မဟေတိ (ကြိ) [ဥ+ဝဟ+ဏေ+တိ] ဆောင်–ပြစ်စေ–၏။ ဥဒမ္ဘဟေတိ ဥမ္မဟေယျ ဓာရေယျ၊ အတ္ထနိ သဠေနယျာတိ အတ္ထော။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၁။

ဥမ္မဟေယျ (ကြိ) [ဥ+ဝဟ+ဏေ+ယျ] ဆောင်–ပြစ်စေ–ရာ၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မာဒ္ဓေတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဒ္ဓ+ဏေ+တ္တာ] ခွါ–ကိုက်ပြတ်–၍ (ပခုက္ကူ၊သျှ)၊ အထက်သို့တက်စေ၍၊ ထုတ်–နုတ်–၍ (ဘာသာ၊ဋီ)။ ဒန္ဓေဟိ ဥမ္မာ–ဒ္ဓေတ္တာ ခါဒနံ နာမ ဒုက္ခံ ပမ္ဘဇိတသ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၄၂။ (ဤနေရာဝယ် သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂၂၆၉–၌ ဒန္ဓေန ဥပ္ပါဋိတံ ဝက္ကလံ–ဟုရှိသည်၊ ဘာသာ ဋီကာ ၌လည်း ဥ+ပဒ္ဓ+ဏေ+တ္တာ–ဟု ခွဲ၍ ဥပ္ပါဒေတ္တာ ရှိသင့်ကြောင်းဆိုသည်။ ဤ၌ ပ ကို ဗ ပြုသည် ဟု မှတ်ရာ၏။)

ဥမ္မာဓေ (တိ) [ဥ+ဟာ+ဏ္ဍ။ ထိ ၌ ဥမ္မာ–ဓိကာ] နှိပ်စက်ညှဉ်းဆဲခြင်းကို ပြုတတ်သော။ ဥမ္မာဓိကံ ဗဟုနေပမဒ္ဓနံ၊ အဟာဋ္ဌ ဂိရံ သော နဘကိ ဖရှသ်။ ဒီ၊ဋ၊။၁၄၁။ ဥမ္မာဓိကန္ဓိ အကြောသ–ယုတ္တတ္တာ အာဟာကေရိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဋ၊။၁၂၁။

ဥမ္မာဓေတိ (ကြိ) [ဥ+ဟာ+ဏေ+တိ] နှိပ်စက်–ညှဉ်းဆဲ–၏။ ယောနေသတံ ခေါ ရာဇာ မနုဿဂန္ဓော ဒေဝေ ဥမ္မာဓေတိ။ ဒီ၊၂။၂၆၀။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။ခ၁ခ။ ဥမ္မာဓေတိတိ ... ဟာဓေတိ။ ဒီ။ဋ္ဌ၊၂။ခ၉၈။

ဥမ္မာဓေန (နာ) [ဥ+ဟာ+ယု] အထက်အထက်၌–ထပ်ဆင့်၍–နှိပ်စက်ညှဉ်းဆဲခြင်း။ နှောင်အိမ်သွင်းခြင်း။ ထောင်ချခြင်း။ နှောင်အိမ်သွင်း၍ နှိပ်စက်ခြင်း။ ဥမ္မာဓနာယာ(ဒီ၊ဋ၊။ခ၁၅)တိ ဗန္ဓနာ–ဂါရပ္ပဝေသနေန။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဋ၊။ခ၁၉။ ဥမ္မာဓနာယာတိ ဗန္ဓနာဂါရေ ပက္ခိပိတ္တာ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ ဟာဓေနေန။ ဒီ၊ဋီ၊ဋ၊။ခ၂၀။

ဥမ္မာဓိကာ (ထီ) [ဥ+ဟာ+ဏ္ဍ+အာ] နှိပ်စက်ညှဉ်းဆဲခြင်းကို ပြုတတ်သော (စကား)။ ဥမ္မာ–ဓက–ကြည့်။

ဥမ္မာသိတ (တိ) [ဥ+ဝသ+တ။ ဥ+ဝါသိတ] (လူတို့) နေရာအရပ်မဟုတ်သော။ ဧဝံ တေန သော ပဒေသော ဥမ္မာသိတော အဟောသိ။ ထေရ၊ ဋ္ဌ၊၂။ခ၂၆။ (ရူပသိဒ္ဓိ။ခ၂ရ–၌ ဥ ဥပသာရ၏ အနက် တို့ကိုပြရာ၌ "ဝိယောဂေ ဥမ္မာသိတော" ဟု ပါရှိသည်။ ကင်းရှိနေသော၊ အသီးနေသော–ဟု အနက်ပေးသည်။)

ဥမ္မာသေတ္တာ (ကာ၊ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဝသ+ဏေ+တ္တာ။ ဥ+ဝါသေတ္တာ] (လူတို့) မတည်နေစေမူ၍၊ အသီးအခြား–တည်နေစေ–တည်နေရာကိုပြု–၍။ အဘယော နာမ စောရော ပဗ္ဗသတပရိဝါရော ကေသ္ဝီ ဌာနေ ခန္ဓာဝါရံ ဗန္ဓိတ္တာ သမန္တာ တိ–ယောဇနံ ဥမ္မာသေတ္တာ ဝသတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။ဖ၈။ ဝိ၊သင်္ခ၊။ခ၄။ ဥမ္မာသေတ္တာတိ သမန္တတော တိ–ယောဇနံ ဝိလုမ္ပေန္တော မနုဿေ ပလာပေတ္တာ အညေသံ အဝါသံ ကတ္တာ။ သာရတ္ထ၊၂။၂ရ၆။ ဝိနယာလင်္ကာရ၊ဋီ၊ခ။ဖ၅။ (–ဝိမတိ၊ခ။၂ခ၃။)

ဥမ္မာဟတိ (ကြိ) [ဥ+ဟာ+အ+တိ] ညှဉ်းဆဲ–နှိပ်စက်–၏။ သရီရဂန္ဓော ဒုရတောဝ ဥမ္မာဟတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ခ။ဖ၀။ (ကတ္ထစိမူ၌ ဥမ္မာဟတိ–ဟုရှိ၏။)

ဥမ္မာဟန (နာ) [ဥ+ဝဟ+ယု] (၁) ဆွဲငင်ထုတ်–

နုတ်ယူ–ခြင်း။ အပေါင်းမှ ထုတ်ဆောင်ယူခြင်း။ (၂) ထုတ်ဆောင်ရာအပေါင်း။ (၁) သလ္လသ ပဋိဝိဒ္ဓသ ကတ္ထနံ ဥဗ္ဗာဟနံ သလ္လကတ္ထံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၃ရ။ (၂) ဥဗ္ဗာဟနဘူတ–ကြည့်။

ဥဗ္ဗာဟနက (တိ) [ဥ+ဝဟ+ဏ္ဍ] ထုတ်ဆောင်–ဆွဲနုတ်–တတ်သော။ ဥဗ္ဗာဟနကဝါတ–ကြည့်။

ဥဗ္ဗာဟနကရဏ (နဿ) [ဥဗ္ဗာဟန+ကရဏ] ထုတ်ခြင်းကိုပြုခြင်း။ ကထဉ္စိ ကေဝစနနိဒ္ဒိဋ္ဌတော ဥဗ္ဗာဟနကရဏံ ယုတ္တံ သိယာ ကေသ္မီယေဝတ္ထေ ဥဗ္ဗာဟိတဗ္ဗသ အညသတ္ထသ အဘာဝတော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၃၃။

ဥဗ္ဗာဟနကဝါတ (ပု) [ဥဗ္ဗာဟနက+ဝါတ] ထုတ်ဆောင်–ဆွဲနုတ်–တတ်သောလေ။ နဟိ သိနေ–ရူဥဗ္ဗာဟနကဝါတော သာမဒ္ဓေ ပုရာဏပဏ္ဏသ လဇ္ဇတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၃၃၃။

ဥဗ္ဗာဟနတ္ထ (ပု) [ဥဗ္ဗာဟန+အတ္ထ။ ဥ+ဝါဟနတ္ထ] ထုတ်ယူခြင်းအနက်၊ အပေါင်းမှထုတ်ယူခြင်းအနက်။ ဉာဏနဒ္ဓေ...ဥဗ္ဗာဟနတ္ထေ စေတံ သာမိ–ဝစနံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၅။ ဥဗ္ဗာဟနတ္ထေပိ ဟိ ဧကဝစနမိစ္ဆန္တိ ကေစိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၃၃။ ဥဗ္ဗာဟနတ္ထေ စေတန္တိ ဧတ္ထ ဥဒ္ဓ ဝါဟနတ္ထေ။ သမ္ဘဟနီဟရဏတ္ထေတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဋ၊။၅၅။

ဥဗ္ဗာဟနဘူတ (တိ) [ဥဗ္ဗာဟန+ဘူတ] ထုတ်ယူရာအပေါင်းဖြစ်၍ဖြစ်သော။ တတ္ထ စ ဆန္ဒ ဝဏ္ဏာနံ ဥဗ္ဗာဟနဘူတာနံ .ယမကာ ယမကာ ဝဏ္ဏာ ပဝတ္တန္တိ ပါဋဌသေသေန သမ္ဗန္ဓော။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၁။ ၂၃၆။

ဥဗ္ဗာဟာပေတဗ္ဗ (တိ) [ဥ+ဝဟ+ဏာပေ+တဗ္ဗ] ထုတ်ဆောင်–သယ်ဆောင်–စေအပ်သော။ ဥဗ္ဗာ–ဟာပေတဗ္ဗ(ဝိ၊၄။၃၃၆)နဿ ခလမဏ္ဍလံ ဟရာ–ပေတဗ္ဗံ။ သာရတ္ထ၊ဋ။၄၁၀။

ဥဗ္ဗာဟာပေတ္ဝာ (ကာ၊ကြိုဝိ) [ဥ+ဝဟ+ဏာပေ+တ္ဝာ] ထုတ်ဆောင်–သယ်ဆောင်–စေ၍။ ဥဗ္ဗာဟာ–ပေတ္ဝာ ပုဏ္ဏ ကာရာပေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊၄။၃၃၆။

ဥဗ္ဗာဟီကကမ္မသမ္ဘုတိ (ထီ) [ဥဗ္ဗာဟီကာ+ကမ္မ+သမ္ဘုတိ] ဥဗ္ဗာဟီကက်သမုတ်ခြင်း၊ ဥဗ္ဗာဟီက ကမ္မဝါစာဖြင့်သမုတ်ခြင်း။ ဥဗ္ဗာဟီကကမ္မ–သမ္ဘုတိယံ အဋ္ဌပိ ဇနာ ဧကတောဝ သမ္မတာ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂၄ ၂။

ဥဗ္ဗာဟီကသမ္ဘုတိ (ထီ) [ဥဗ္ဗာဟီကာ+သမ္ဘုတိ] (သံဃာမှ) ထုတ်နုတ်ရွေးချယ်၍ သမုတ်ခြင်း။ ဥဗ္ဗာဟီကမ္မဝါစာဖြင့် သမုတ်ခြင်း။ တေနေဝ သတ္ထသတိကကွန္ဓကေ ဥဗ္ဗာဟီကသမ္ဘုတိယံ အဋ္ဌပိ ဇနာ ဧကတော သမ္မတာ။ သာရတ္ထ၊ဋ။ ၄၀ ၂။

ဥဗ္ဗာဟီကဝဂ္ဂ (ပု) [ဥဗ္ဗာဟီကာ+ဝဂ္ဂ] ဥဗ္ဗာဟီကဝဂ်။ ဥဗ္ဗာဟီကဝဂ္ဂေ "နဿ အတ္ထကုသလော"တိ နဿ အဋ္ဌကထာကုသလော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၂ ၂ ၁။

ဥဗ္ဗာဟီက(ကာ)ဝိနိစ္ဆယ (ပု) [ဥဗ္ဗာဟီကာ+ဝိနိစ္ဆယ] ဥဗ္ဗာဟီကကမ္မဝါစာဖြင့် ရွေးကောက်ဆုံးဖြတ်ရာ၊ မဟုတ်မလွဲ၊ တားမြစ်ခြင်းရှိသော ကြောင့် နှစ်ယောက်သုံးယောက်သော ရဟန်းတို့ကို ရွေးကောက်ဆုံးဖြတ်ရာ။ ဥဗ္ဗာဟီကဝိနိစ္ဆ–ယောတိ ... ဒွေ တယော ဘိက္ခူ ဥစ္စိနိတ္ဝာ ဝိနိစ္ဆယော ဥဗ္ဗာဟီကဝိနိစ္ဆယောတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ကခ်ိ၊ဋီ၊သစ်။ ၄ ၂ ၀။ (ကခ်ိ။ ၂ ၅ ရ–၌ ဥဗ္ဗာ–ဟီကဝိနိစ္ဆယ–ဟုရှိသည်။) ဧဝံ ဥဗ္ဗာဟီကာ–ဝိနိစ္ဆယေ ဓမ္မကထိကသ ဘိက္ခုနော နိဿာ–ရဏာ နိဿာရဏာ နာမ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၂ ၅ ရ။

ဥဗ္ဗာဟီကာ (ထီ) [ဥ+ဗာဟ+ဏ္ဍ+အာ။ ဓာတ္ဝတ္ထ။ ၂ ၅ ၆။] (သံဃာမှ)–ထုတ်နုတ်–ရွေးချယ်–သမုတ်ခြင်း၊ အလဇ္ဇီတို့၏ ခြိမ်းခြောက်ခြင်း, ငြင်းခုံခြင်းကို ကင်းစေကုန်ကြောင်းဖြစ်သော ဥတ္တိဒုတိယ ကမ္မဝါစာဖြင့် သံဃာ၏သမုတ်ခြင်း။ မဇ္ဈိသ္ဝ၊ ၄။ ၅ ၀ ၂။ (ယင်းသျှင်–ဥဗ္ဗာဟီကာ–ဟုရှိ၊) (သံဃာ

မှ)–ထုတ်နုတ်–ရွေးချယ်–ယူခြင်း။ ဥဗ္ဗာဟိက ကမ္မဝါစာ။ (စူဠဝါမြန်မာပြန်။)

ဝိဝါဒါဓိကရဏ်း စသည်ဖြစ်ပေါ်လာ၍ ထိုအဓိကရဏ်းကို ဆုံးဖြတ်ရာသံဃာအစည်းအဝေး၌ အလင်္ဂီရဟန်းတို့ မျှားစွာပါဝင်နေသဖြင့် ငြင်းခုံစကား မဆုံးနိုင်အောင် ဖြစ်နေ၏။ ထိုစကားတို့၏ ဆိုလိုချက်အနက်သဘောကို လည်းမသိရ၊ ဝိနည်း၌ မကျွမ်းကျင် မလိမ္မာသော ဓမ္မကထိကရဟန်းကလည်း ဝင်ရောက်ပြောဆိုလာ၏။ ထိုအခါ သံဃာသည် ပန်ကြား၍လည်းကောင်း, ဥတ္တိဒုတိယကမ္မဝါစာဖြင့်လည်းကောင်း အဂ်ါဆယ်ပါးနှင့်ပြည့်စုံသော ရဟန်းနှစ်ပါးကိုဖြစ်စေ, သုံးပါးကိုဖြစ်စေ ထိုနှစ်ဘက်သံဃာမှ ထုတ်နုတ်ရွေးချယ်၍ ဥဗ္ဗာဟိကသမ္မုတိ ပေးရသည်။ ထိုအခါ၌ အလင်္ဂီရဟန်း, ဓမ္မကထိကရဟန်းတို့၏ ချိမ်းချောက်ခြင်း ငြင်းခုံခြင်းတို့သည် ကင်းပျောက်သွားလေသည်။ ထိုအဓိကရဏ်းသည်လည်း ဓမ္မဝိနယနှင့်အညီ ငြိမ်းအေးသွားလေသည်။ ဝိ၊၄။၂၂၃–၂၂၅။ ဝိ၊ဌ၊၄။၄၂။

မြတ်စွာဘုရားရှင်ပရိနိဗ္ဗာန်စံ၍ နှစ်တစ်ရာရှိသောအခါ ဝေသာလီပြည်နေ ဝဇ္ဇီတိုင်းသား ရဟန်းတို့သည် "ဆယ်ပါးသောဝတ္ထု"ကို ပြောဟောကြသောကြောင့် ပါဝါပြည်သား ရဟန်းတော်များ, အဝန္တိဒက္ခိဏာပထတိုင်းသား ရဟန်းတော်များနှင့် ဝိဝါဒါဓိကရဏ်း ဖြစ်ပွားလေသည်။ ထိုအဓိကရဏ်းကို ဝေသာလီပြည်၌ ဆုံးဖြတ်ကြသောအခါ အဆုံးမသတ်နိုင်အောင်စကားပြောဆိုကြသဖြင့် ဝေသာလီပြည်သားရဟန်းတော်များ ဘက်မှလေးပါး, ပါဝါပြည်သား ရဟန်းတော်များဘက်မှလေးပါး ထုတ်နုတ်ရွေးချယ်၍ ဥဗ္ဗာဟိကသမ္မုတိပေးပြီးလျှင် ထိုရှစ်ပါးတွင်ပါဝင်သော အရှင်ရေဝတမထေရ်က တင်ပြလျှောက်ထားသော "ဆယ်ပါးသောဝတ္ထု"ကို သံဃထေရ်ဖြစ်သော အရှင်သမ္ဘူတမထေရ်မြတ်က အဓမ္မဟု ဆုံးဖြတ်တော်မူ၍ ထိုအဓိကရဏ်းကို ငြိမ်းအေးစေတော်မူခဲ့လေသည်။ ဝိ၊၄။၄၉၁–၅၀၈။

ဥဗ္ဗာဟိကာယ သမ္မန္နိတဗ္ဗော(ဝိ၊၄။၂၂၃)–တိ အပလောကေတ္တာ ဝါ သမ္မန္နိတဗ္ဗော ပရတော ဝုတ္တာယ ဥတ္တိဒုတိယာယ ဝါ ကမ္မဝါစာယ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၄၂။ အနန္တာနိ ဘဿာနိ ဓမ္မကထိကံ ဥဒ္ဒရိတ္တာ ဗာဟတိ ပဋိသေဓေတိ ဣမာယ သမ္မုတိယာတိ ဥဗ္ဗာဟိကာ။ ပါစိတ်၊ယော။၄၄ရ။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဝေရုပ် အဓိကရဏံ ဥဗ္ဗာဟိကာယ ဝူပသမေတုံ။ ဝိ၊၄။၂၂၃(–၅၀၅။ ဝိ၊၅။၃၄၂။) ဥဗ္ဗာဟိကာယာ(ဝိ၊ဌ၊၂။၁ရ၅)တိ ဥဗ္ဗဟန္တိ ဝိယောဇေန္တိ ဧတာယ အလင်္ဂီနံ တဇ္ဇနီ ဝါ ကလဟံ ဝါတိ ဥဗ္ဗာဟိကာ၊ သံဃ–သမ္မုတိ။ ဝိမတိ၊၁။၂၈၆။ ဥဗ္ဗာဟိကာယာတိ ဥဗ္ဗဟန္တိ ဝိယောဇေန္တိ ဧတာယ အလင်္ဂီနံ တဇ္ဇနီ ဝါ ကလဟံ ဝါတိ ဥဗ္ဗာဟိကာ၊ သံဃ–သမ္မုတိ၊ တာယ။ ဝိနယာလင်္ကာရဋီ၊ ၂။၁၆၄။ ကတိ ဟိ နု ဓမ္မေဟိ သမန္နာဂတော ဘိက္ခု ဥဗ္ဗာဟိကာယ သမ္မန္နိတဗ္ဗော။ အံ၁။၃၁ ၂။ ဥဗ္ဗာ–ဟိကာယာတိ သမ္မတ္တာအဓိကရဏံ ဝူပသမေတုံ သံဃတော ဥဗ္ဗာဟိတ္တာ ဥဒ္ဒရိတ္တာ ဂဟဏတ္ထာယ။ အံ၊ဌ၊၃။၃၁ဝ။ (–ဝိ၊ဌ၊၄။၄ ၂၂ ၁ ၂။ ကင်္ခာ။ ၂ ၈ ၉။ မ၊ဌ၊၄။ ၂ ၈။ ဝ ဇ ရ။ ၅ ၂ ၀။ ကင်္ခာ။ ဋီ။ သစ်။ ၄ ၄ ရ။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၃ ၈ ဝ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂ ၂ ရ။ အံ ဋီ ၊ ၃။ ၂ ဝ ဝ။)

ဥဗ္ဗာဟိကာဒိကမ္မ (နပုံ) [ဥဗ္ဗာဟိကာဒိ+ကမ္မ] ဥဗ္ဗာ–ဟိကအစရှိသောကံ။ ယသ္မာ ဥဗ္ဗာဟိကာဒိ–ကမ္မံ ဗဟူနမ္ပိ ကာတုံ ဝဋ္ဋတိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၃ ၆ ၃။

ဥဗ္ဗာဟိတမ္ဘ (တိ) [ဥ+ဝဟ+တမ္ဘ] ထုတ်ခြောင်အပ်သော။ ဥဗ္ဗာဟနကရဏ–ကြည့်။

ဥဗ္ဗာဟိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဝဟ+တ္တာ] ထုတ်၍။ ဥဗ္ဗာဟိကာ–ကြည့်။

ဥဗ္ဗာဟေတိ (ကြိ) [ဥ+ဗာဓ+ဏေ+တိ] နှိပ်စက်၏။ မာ နံ ကုဏာလ သကုဏ် အဒ္ဓါနပရိယာယပတေ

ကိလမထော ဥဟာဟေတ္ထ။ ဇာ၂။၁၃၃။ ဥဟာဟေ-
တ္ထာတိ ဗာဓယိတ္ထ။ ဇာ၊ဌ၅။ဌ၄ဂ။

ဥဟာဟေတိ[1] (ကာကြိ) [ဥ+ဝဟ+ဏေ+တိ] ထုတ်
ဆောင်စေ၏။ ယထာ နာမ ဆေကော အဟိ-
တုဏ္ဍိကော သပ္ပဒဋ္ဌဝိသံ တေနေဝ သပ္ပေန
ပုန ဘုံသာပေတ္တာ ဥဟာဟေယျ။ မ၊ဌ၂။၁ဂဝ။

ဥဟာဟေတ္ထ (ကြိ) [ဥ+ဟ+ဏေ+တ္ထ] နှိပ်စက်ပြီ။
ဥဟာဟေတိ[1]-ကြည့်။

ဥဟာဟေယျ (ကာကြိ) [ဥ+ဝဟ+ဏေ+ယျ] ထုတ်
ဆောင်စေရာ၏။ ဥဟာဟေတိ[1]-ကြည့်။

ဥဟာဠ (တိ) [ဥ+ဟ+ဝ+တ] နှိပ်စက်-နှောက်ယှက်-
အပ်သော၊သူ။ သကုဏသံဃသ သဒ္ဒေန ဥဟာ-
ဠော(ဝိ၁။၂၂၂)တိ ... သော ဘိက္ခု တေန
သဒ္ဒေန ပီဠိတော ဟုတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၂။၁၅၂။ (-ဝိ၊
ဌ၁။၁ဝ၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ဌ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။ဌ၁ရ။
သာရတ္ထ၊၂။ဌ၄။ ဝိမတိ၁။ဌ၀၅။ ဝိသုဒ္ဓိဒီ၁။၂ဝ၄။)

ဥဒ္ဓိအဓိက (တိ) [ဥဒ္ဓိ+အဓိက] မြေ-ပထဝီ-
ဓာတ်လွန်ကဲသော။ ဥဒ္ဓိအဓိကာနံ (အဘိဓမ္မ
ဝတာရ။ ၉၁) ပထဝီအဓိကာနံ။ အဘိဓမ္မဝတာရ
ဋီ၁။၁ဝ၆။

ဥဒ္ဓိဂ (ပု) [ဥ+ဝိဇ+ဏ] ထိတ်လန့်ခြင်း။ အညမ္မ
သဒ္ဓျာယနနယ် ဒသေတုံ ဝုတ္တံ "ပဟာရသ
ဥဒ္ဓိဂါ"တိ။... ဘိတာတိ ဟ္ရမိနာ "ဥဒ္ဓိဂါ"တိ
ဝုတ္တေ ဥပုဒ္ဓဝိဇေတုသဿတ္ထံ ဒသေတိ။ ပါစိတ်
ယော။၁၂ဝ။ (ဝိ၊ဌ၂။၁ဌ၈-၌ ပဟာရသ မုစ္စိ-
တာ-ဟုရှိသည်။)

ဥဒ္ဓိဝ (တိ) [ဥ+ဝိဇ(ဝိဇ)+တ။ ဥဝ်ရှုသံ။] ထိတ်လန့်-
နှလုံးသားတုံ့လှုပ်-ကြောက်ရွံ့-သော၊သူ။ နိစ္စံ
ဥတ္တြဿမိဒံ စိတ္တံ၊ နိစ္စံ ဥဒ္ဓိဝမိဒံ မနော။ သံ၁။
၅၂။ မ၊ဌ၁။၂ဌဝ။ (-ဥဒါန။ဌ၉။ အပ၊၂။ဝ၁ဝ။
ဒီ၊ဌ၁။ဌ၂ဌ။ ဒီ၊ဌ၂။ဌ၄ဂ။ အဘိ၊ဌ၁။ဌ၄။ အပ၊
ဌ၁။ဌ၄။ ဇာ၊ဌ၁။ဌ၂။) ဒုတိယပဒံ ပုရိမသော
ဝေဝစနံ။ သံ၊ဌ၁။ဌ၀ဂ။ ဥဒ္ဓိဝဿ သံဝိဂ်ံ... ဥဒ္ဓိဝ-
ဿ ဘယဝသေန သဟ နိဿယေန သဠ္ဠလိတံ။
ဒီဌ၂။၂။ ၂ဝဂ။ မ၊ဌ၂။ဌ၄ဂ။ (-မ၊ဌ၂။၂။ ၂ဝဂ။ ဥဒါန။
ဌ။ဌ၄ဂ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ဌ၄ဂ။ စရိယာ၊ဌ။ဌ၄ဂ။ သီ၊ဌ၂။
သစ်၊၂။ရ။)

ဥဒ္ဓိဝ္ဂမ(မာ)နသ (တိ) [ဥဒ္ဓိဝ+မ(မာ)နသ] ထိတ်
လန့်သော စိတ်ရှိသော၊သူ။ တတ္ထ တတ္ထေ
အဌာသိ၊ ဥဒ္ဓိဝ္ဂမနသော တဒါ။ ထေရ။ဌ၄ဂ။
ထေရ၊ဌ၂။ဌ၄ဂ။ နိစ္စံ ဥဒ္ဓိဝ္ဂဟဒယာ၊ သဗ္ဗ-
လောကဝိဟေသကာ။ ဇာ၁။ဌ၂။(-ဌ၅ဌ။)
မဟာရာဇ ကာကာ နာမ နိစ္စံ ဥဒ္ဓိဝ္ဂမာနုသာ
ဘယပ္ပတ္တာဝ ဝိဟရန္တိ။ ဇာ၊ဌ၁။ဂ၅။ (-ဇာ၊
ဌ၊ဝ။ဌ၄ဂ။)

ဥဒ္ဓိဝ္ဂရူပ (တိ) [ဥဒ္ဓိဝ+ရူပ] ထိတ်လန့်သော
သဘောရှိသော၊သူ။ ဥဒ္ဓိဝ္ဂရူပေါ ပုရိသော၊
သောရဇ္ဇံ ဇေတဒြပိ။ ပေတ။၂ဝ၂။ ဥဒ္ဓိဝ္ဂရူ-
ပေါတိ ဥတ္တြဿသဘာဝေါ။ ပေတ၊ဌ။၂ဌ၄ဂ။
-(-ဇာ၊ဌ၅။ဂ။ ၂ဌ၄။)

ဥဒ္ဓိဝ္ဂဟဒယ (တိ) [ဥဒ္ဓိဝ+ဟဒယ] ထိတ်လန့်
သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ ဥဒ္ဓိဝ္ဂမ(မာ)နသ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓိဇတိ (ကြိ) [ဥ+ဝိဇ(ဝိဇ)+အ+တိ။ နိတိ၊ဓာ။ဌ၉ဂ။
ပါစိတ်၊ယော။၁၂ဝ။] ထိတ်လန့်၏။ တံ ဒိဿွာ
ဥဒ္ဓိဇီ သာမ။ ဇာ၂။၁ရ၅။ ဇာ၊ဌ၂။ဌ၉။

ဥဒ္ဓိဇီ (ကြိ) [ဥ+ဝိဇီ+ဣ] ထိတ်လန့်ပြီ။ အထက်
ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓိဇ္ဇတိ (ကြိ) [ဥ+ဝိဇီ+ယ+တိ။ နိတိ၊ဓာ။ဌ၉ဂ။
၂၂ဌ။] ထိတ်လန့်-တုန်လှုပ်-၏။ သော စ ရာဇာ
တိက္ခတ္တုံ ရတ္တိယာ ဥဒ္ဓိဇ္ဇတိ။ သုတ္ထနိ၊ဌ၁။ရ၆။
အပ၊ဌ၁။ဌ၁ရ၆။ (-အံ၊ဌ၂။ဌ။ဌ၁ဂ။) **ဥဒ္ဓိဇ္ဇန္တိ**—
ဥဒ္ဓိဇ္ဇန္တိပိ(ဝိ၁။ ၂ဌ၈)တိ ... ဥဗ္ဗေဂ ဟ္ရဒ္ဒေန် စလန်
ပဝ္ဌိလဘန္တိ။ ဝိ၊ဌ၂။ဌ၅ဌ။ (-ဝိ၊ဌ။ဌ၀ဂ။ နေတ္တိ။
ဌ ၂။ ဝိ၊ဌ၂။ ၂ရ၈။) **ဥဒ္ဓိဇ္ဇိ**—သံ၁။ ၂ ၂ဌ။ မိလိန္ဒ။
၂ရ၅။ သံ၊ဌ၁။ဌ၀ရ။ **ဥဒ္ဓိဇ္ဇိသု**—ဇာ၊ဌ၂။ ၂ ၅ ၈။

ဥဗ္ဗိဇနာ (ထီ) [ဥ+ဝိဇ+ယ+ယု+အာ] ထိတ်လန့်-ကြောက်ရွံ့-တုန်လှုပ်-ခြင်း။ ပရိတသနာတိ ဥဗ္ဗိဇနာ ဖန္ဒနာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၂။ တာ ပန စိတ္တသ ပုရိမာဝတ္ထာယ စလနံ ကမ္မနန္တိ အာဟ ဥဗ္ဗိဇနာ ဖန္ဒနာတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁။၁၅ရ။ ဘယံ နာမ ဘီတံ၊ တံ ပန ဥဗ္ဗိဇနာကာရေန ... ဒုဝိန္ဓိ အာဟ ဥဗ္ဗေဂဘယဿ ... ဥတ္တာသဘယဿ ... တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၀ရ။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၁ရ။)

ဥဗ္ဗိဇ္ဇန္ဓ (တိ) [ဥ+ဝိဇ+ယ+အန္ဓ] ထိတ်လန့်တုန်လှုပ်သော၊သူ။ အရဟတ္တမဂ္ဂဋ္ဌော စ ဝဋ္ဋဘယ-တော ပညုဗ္ဗေဂေါ ... ...

ဥဗ္ဗီလာဝိတ—ဥပ္ပ(ဗ္ဗီ)လာဝိတ[1]–ကြည့်။

ဥဗ္ဗီလာဝိတတ္တ—ဥပ္ပ(ဗ္ဗီ)လာဝိတတ္တ–ကြည့်။

ဥဗ္ဗီရီ (ထီ) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥဗ္ဗီရီမည်သူ။ ထိုသူသည် ပဒုမုတ္တရဘုရားရှင်လက်ထက်တော် ကာလဝယ် ဟံသာဝတီမြို့၌ဖြစ်၍ ရဟန္တာအရှင်မြတ်အား အမွေးရှည်သော ကောဇောနက်အခင်းစသည်ကို ခင်း၍ သီတင်းသုံးစေပြီးလျှင် ဆွမ်းလှူခဲ့သောကုသိုလ်ကြောင့် နတ်ပြည်သုဂတိတို့၌ဖြစ်၍ ဤဘုရားရှင်လက်ထက်တော်၌ သာဝတ္ထိပြည်ဝယ် ဥစ္စာကြွယ်ဝသော သူကြွယ်မိုးဦး၌ "ဥဗ္ဗီရီ" အမည်ဖြင့် အလွန်အဆင်းလှသော အမျိုးသမီးဖြစ်လာသူတည်း။ ကောသလမင်းက နှစ်ချိုက်သိမ်းပိုက်၍ "ဇီဝန္တီ" မည်သော သမီးတစ်ယောက်မွေးဖွားသောအခါ အဘိသိက်သွန်းခံရသော မိဖုရားဖြစ်လာ၏။ ထိုသမီး ကွယ်လွန်သောကြောင့် သုသာန်သို့သွား၍ ငိုကြွေးသော အခါ ဘုရားရှင်က "ဤသုသာန်၌ ဇီဝန္တီ အမည်ဖြင့်သေသော သင်၏သွီးပေါင်း ရှစ်သောင်းလေးထောင်တို့တွင် အဘယ်သူကိုရည်၍ စိုးရိမ်ပူဆွေး ငိုကြွေးသနည်း–စသည်ဖြင့် ဟောတော်မူသောတရားတော်ကို နာယူရသဖြင့် ရဟန္တာအဖြစ်သို့ရောက်လေသည်။ ထေရီဗျ။၅၅–၅၉။ (အပ၊ ၂။ ၂၀ ၂–၌ ကောသနဒါယိကာထေရီ–ဟု လာသည်။) အတ္တာနံ အဓိဂစ္ဆ ဥဗ္ဗီရီ။ ထေရီ။ ၃၈၅။ ထေရီဗျ။၅၆။

ဥဗ္ဗီလယတိ (ကြို) [ဥ+ဗီလ+ဏယ+တိ] ရှေးအခိုက်အတန့်မှ–ကွဲပြား–အထူးသို့ရောက်–၏၊ ရှေးအခိုက်အတန့်ကို ဖျက်ဆီး၏။ လောက်လက်ခတ်၏၊ တမျိုးတမည်ဖြစ်၏။ ဥပ္ပ(ဗ္ဗီ)လ၊ ဥပ္ပ–(ဗ္ဗီ)လာဝိတတ္တ–တို့ကြည့်။

ဥဗ္ဗီ (ထီ) [အဝ+ဏ+ဗ္ဗတ္ထိဇောတကဏ္ဍ]။ ဝိတ္ထိတ္ထ–ဗ္ဗာ ဥဗ္ဗီ။ အဝတိ ဘူတာနီတိ ဝါ ဥဗ္ဗီ။ နဒါဒိ။ ဓာန်ဦး။၁၈၁။ ဥရ+ဏ္ဍ်။ ဝိ၊ပိ။ဓာန်။ ဥ်ဝိ၊သံ။] မြေ၊ ပထဝီ။ ဥဗ္ဗီအဓိက–ကြည့်။

ဥဗ္ဗေဂ[2] (ပု) [ဥ+ဝိဇိ+ဏ] ထိတ်လန့်–တုန်လှုပ်–ကြောက်ရွံ့–ခြင်း။ စေတသော ဥဗ္ဗေဂေါ ဥတ္တြာ–သော။ မဟာနိ။ ၂၈၉။ စူဠနိ။ ၂၄၁။ (–မဟာနိ။ ၃၁၉။) ဥဗ္ဗေဂေါတိ ဘီရုကော။ မဟာနိ။ဋ္ဌ။၃၄၈၊ (–၃၇၆။) ဥဗ္ဗေဂံ ဣဒ္ဓေန် စလနံ ပဋိလဘန္တိ။ ပိ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၁၅၁။ တာဝန္တော တသာ ဥဗ္ဗေဂါ။ ဇာ၊၁။ ၃၅၀။၃၉၀။ ဥဗ္ဗေဂါ သန္တာသာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၆။ ၂၃၃။

ဥဗ္ဗေဂ[3] (တိ) [ဥ+ဝေဂ] အထက်သို့တက်သော အဟုန်ရှိသော (ပီတိ)။ ဥဗ္ဗေဂါ ပီတိ ဗလဝတီ ဟောတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၉။ ပကတိယာ ဒိဋ္ဌာ–ရမ္မကဝသေန ဗုဒ္ဓါရမ္မဏံ ဥဗ္ဗေဂံ ပီတိ ဥပ္ပါဒေတွာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၅၉။ ဥဗ္ဗေဂါတိ ဥဒ္ဓဂ္ဂဝေဂီ။ ပဋိသံ၊ဂ်ီ၊၁၄၁။

ဥဗ္ဗေဂနန (နဉ) [ဥဗ္ဗေဂ+ဇနန] (၁) ထိတ်လန့်ခြင်းကို ဖြစ်စေခြင်း။ (တိ)(၂) ထိတ်လန့်ခြင်းကို ဖြစ်စေတတ်သော။ (၁) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (တိ) (၂) ဥဗ္ဗေဂနနတော မာနသမ်ပိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၀၁။

ဥဗ္ဗေဂနနရသ (တိ) [ဥဗ္ဗေဂနန+ရသ] ထိတ်လန့်ခြင်းကို ဖြစ်စေခြင်းကိစ္စရှိသော။ ပရသန္တာနေ ဥဗ္ဗေဂနနရသာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ရ၀။

ဥဗ္ဗေဂဇာတ (တိ) [ဥဗ္ဗေဂ+ဇာတ] ဖြစ်သောထိတ်လန့်ခြင်းရှိသော၊သူ။ ဥဗ္ဗေဂဇာတာ သုမနာ၊ ဟဋ္ဌတုဋ္ဌာ အဟံသု တေ။ အပ၊ ၂။၄၅။ ထေရ၊ ဋ္ဌ၊၁။၄၅။

ဥဗ္ဗေဂ(ဂါ)ပီတိ (ထီ) [ဥဗ္ဗေဂါ+ပီတိ] အထက်သို့တက်သော အဟုန်ရှိသော ပီတိ၊ ဥဗ္ဗေဂပီတိ။ ဥဗ္ဗေဂပီတိယာ ဥဒဂ္ဂေါ ကာယံ ဥဒဂ္ဂံ ကတ္တာ။ ထေရဗျ။ ၂။ရ၀။ (–မဇ္ဈိ၊ ၂။၁၄၆။) ဥဗ္ဗေဂါပီတိ ဗလဝတီ ဟောတိ၊ ကာယံ ဥဒ္ဓဂ္ဂံ ကတ္တာ အာကာသေ လယ်ပနပွမာဏပ္ပတ္တာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁၅၉။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၃၉။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၁၁။

ဥမ္မေဂပိတိသဟိတ (တိ) [ဥမ္မေဂပိတိ+သဟိတ] ဥမ္မေဂပိတိနှင့် တကွဖြစ်သော။ ဝိပဿနာပိ ဥက္ကံသဂတာ ဥမ္မေဂပိတိသဟိတာ အာကာသေ လဏ်းပနမတ္တာပိ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဒု၊၂။၁၄။

ဥမ္မေဂပတ္ထ (တိ) [ဥမ္မေဂ+ပတ္ထ] ထိတ်လန့်ခြင်း သို့ရောက်သော၊သူ။ ဥမ္မေဇီ(ဇေ)တု-ကြည့်။

ဥမ္မေဂဗဟုလ (တိ) [ဥမ္မေဂ+ဗဟုလ] ထိတ်လန့်ခြင်းများသော၊သူ။ ဣဒေကေစ္စော သဗ္ဗသခိ-ရေသု ဥမ္မေဂဗဟုလော ဟောတိ။ ပဋိသं။ ၃၈၁။ မ၊ဌ၊၄။၅၈။ သံ၊ဌ၊၁။၁၁၃။ အံ၊ဌ၊၁။၄၁၆။ ထေရ၊ဌ၊၂။၄၀၉။ မဟာနိ၊ဌ။၂၀၂။ ဥမ္မေဂဗဟု-လောတိ ဥကၖဘယဝသေန ဘယဗဟုလော။ ပဋိသं၊ဌ၊၂။၂၆၂။ ဥမ္မေဂဗဟုလောတိ ဝုတ္ထ-နယေန သဗ္ဗသခိရေသု အဘိဏှံ ပဝတ္ထ-သံဝေဂေါ။ မ၊ဋီ၊၃။၂၆၄။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၆၄။ (-အံ၊ဋီ၊၁။၂၈ရ။)

ဥမ္မေဂဘယ (ပု) [ဥမ္မေဂ+ဘယ] ထိတ်လန့်ခြင်းဟူသောကြောက်ခြင်း။ ဥမ္မေဂဥတ္တာသ-ဘယန္တိ ဥမ္မေဂဘယဉ္စ ဥတ္တာသဘယဉ္စ။ ဒီ၊ဌ၊ ၃။၁၀၅။ (-ဒီ၊ဋီ၊ဌ။၁၀ရ။)

ဥမ္မေဂဝန္တု (တိ) [ဥမ္မေဂ+ဝန္တု] ထိတ်လန့်ခြင်းရှိသော၊သူ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မေဂီ (တိ) [ဥ+ဝိဇီ(ဝိဇ)+ဏိ။ ဥမ္မေဂ+ဣ] ထိတ်လန့်လေ-ထိတ်လန့်ခြင်း-ရှိသော၊သူ။ နိစ္စံ ဥမ္မေဂိနော ကာကာ။ ဇာ၊၁။၁၅၃။ ဥမ္မေ-ဂိနောတိ ဥမ္မေဂဝန္တော။ ဇာ၊ဌ၊၃။၂၉၄။

ဥမ္မေဇန (နဉ) [ဥ+ဝိဇီ(ဝိဇ)+ယု] ထိတ်လန့်ခြင်း။ ဥတ္တြာသန္တိ ဥမ္မေဇနံ။ မဟာနိ၊ဌ။၃၃ရ။

ဥမ္မေဇနီယ (တိ) [ဥ+ဝိဇီ(ဝိဇ)+အနီယ] ထိတ်လန့်စေတတ်သော၊သူ။ သော...အမနာပေါ ဟောတိ ဥမ္မေဇနီယော။ ဇာ၊ဌ၊၁။၃၄၁။ (-မ္မေ၊ဌ၊၁။၁၀၅။ ဇာ၊ဌ၊၁။၅၃၁။)

ဥမ္မေဇယိတမ္ဘ (တိ) [ဥ+ဝိဇီ(ဝိဇ)+ဏယ+တမ္ဘ] ထိတ်လန့်စေအပ်သော။ ဝေမေဝ ဒေါ မဟာ-ရာဇ ယောဂိနာ ယောဂါဝစရေန သမ္ဘဘ-ပဋိသန္ဓိသု မာနသံ ဥမ္မေဇယိတမ္ဘံ။ မိလိန္ဒ။၃၇ရ။

ဥမ္မေဇိတ (တိ) [ဥ+ဝိဇီ+တ] ထိတ်လန့်စေအပ်သော၊သူ။ မယာ အတ္တနာယေဝ အတ္တာနံ သံဝေဇိတော ဥမ္မေဇိတော သံဝေဂမာပါဒိတော။ မဟာနိ။၃၁၉။

ဥမ္မေဇီ(ဇေ)တု (တိ) [ဥ+ဝိဇီ+ဏေ+တု] ထိတ်လန့်စေတတ်သော၊သူ။ ကေစ္စော ဟ္ဂ္ဂလော သက-ပရိသံ ဥမ္မေဇီ(ဇေ)တာ ဟောတိ။ အဘိဓု။၁၅၅။ အံ၊၁။၄၂၄။ (-အံ၊ဌ။၃၂။) ဥမ္မေဇီ(ဇေ)တာ ဟောတိတိ ဃဋ္ဋေတ္တာ ဝိဏ္ဏိတ္တာ ဥမ္မေဂပတ္ထံ ကရောတိ။ အဘိ၊ဌ၊ရရ။ အံ၊ဌ၊၂။ဌ၂ရ။

ဥမ္မေဇေတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ဝိဇီ(ဝိဇ)+ဏေ+တိ] ထိတ်လန့်စေ၏။ ယော အတ္တနော ဂေါဂဏံ ဃဋ္ဋေတိ ဥမ္မေဇေတိ။ အဘိ၊ဌ၊ရရ။ အံ၊ဌ၊၂။ ဌ၂၄။

ဥမ္မေဇေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဝိဇီ(ဝိဇ)+ဏေ+တ္တာ] ထိတ်လန့်စေ၍။ ရာဇာနံ သုဌ္ဌုတရံ ဥမ္မေ-ဇေတ္တာ တဿ ဝူပသမနတ္ထံ ... ယညယဇေနေ သမာဒပေသိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။ရ၆။ အပ၊ဌ၊၁။၁ရ၆။

ဥမ္မေမ (ပု) [ဥ+ဝိမ+ဏ] (၁) အမြင့်။ (၂) အကျယ်၊ အပြန့်၊ အနံ။ (တိ)(၃) မြင့်သော။ (၁) ဧကေကသ္မိံ ဒ္ဝါရေ သတ္တ သတ္တ ဇသိကာ နိခါတာ အဟေသုံ တိပေါရိသာ ... ဥမ္မေနေ။ ဒီ၊၂။၁၄၀။ (-သံ၊ဌ။ဌ၅၉။ ဝိ၊ဌ၊၁။ရ၀။ သာရတ္ထ၊ ၁။၂၅၂။) (၂) တိရိယံ သောဠသုမ္ဘေ(ဇာ၊ ၁။ရ၆)တိ ဝိတ္ထာရတော သောဠသကရုပါတ-ဝိတ္ထာရော အဟောသိ။ ဇာ၊ဌ၊၂။ဌ၀၂။ (တိ)(၃) ယောဇနာနံ သတာနုစ္ဆော၊ ဟိမဝါ ပဉ္စ(ဝိ၊ဌ၊ ၁။၉၂)တိ ယောဇနာနံ ပဉ္စသတာနိ ဥစ္ဆော ဥမ္မေဂေ။ ဝိမတိ၊ဌ။၅၅။ (-သာရတ္ထ၊ဌ။၂၅၄။)

ဥမ္မေမ (ပု) [အဝ+ဝိမ+ဏ] အစောက်၊ အနက်။

သေယျထာပိ ဘိက္ခဝေ ပေါက္ခရဏီ...ပညာသ-
ယောဇနာနိ ဥမ္မေဓေန ပုဏ္ဏာ။ သံ၊၁။၃၅၅၂။
(–မဟာနိ။၂၇၄။) ဥမ္မေဓေနာတိ ဂမ္ဘီရတာယ။
သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၉။ ဥမ္မေဓေနာတိ အဝေဝေန
အဓောဒိသတာယ၊ တေနာဟ "ဂမ္ဘီရတာယာ"-
တိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၂၇။ (–မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၂၉။ ဝိသုဒ္ဓိ
ဋီ၊၂။၂၆။)

ဥမ္မေဓဝန္တ (တိ) [ဥမ္မေ+ဝန္တ] အမြင့်ရှိသော၊
မြင့်သော။ ဥစ္စာတိ အနီစာ၊ ဥမ္မေဓဝန္တိယောတိ
အတ္ထော။ မ၊ဋီ၊၂။၁၄ဖ။

ဥမ္မေဓတိ (ကြို) [ဥ+ဝိ+အ+တိ] တုန်လှုပ်၏။
ဥမ္မေဓတိ မေ ဟဒယံ။ ဇာ၊၂။၂၀၉၊၂၁၂။
ဥမ္မေဓတိတိ တာတ မဟောသမုဒ္ဒေ ဟဒယံ
မေ ... ကမ္ပတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဖ။၂၈၄။

ဥမ္မေဓပွမာဏ (နာ) [ဥမ္မေ+ပမာဏ] အမြင့်-
မြင့်သော–ပမာဏ၊ မြင့်သောအတိုင်းအရှည်။
ဇဂတိယာ ပမာဏန္တိ ဝတ္တာတိ...ဝေ ဥစ္စာတိ
ဥစ္စဝတ္ထုသေ ဥမ္မေဓပွမာဏံ ဝတ္တာ။ ဝိမတိ၊၂။ရ။

ဥမ္မေဓသဒ္ဒ (ပု) [ဥမ္မေ+သဒ္ဒ] ဥမ္မေဓသဒ္ဒါ။
တထာပိ တတ္ထ ဥမ္မေဓသဒ္ဒေါ ဝိတ္ထာရဝါစ-
ကောတိ ဝေဒိတမ္ပေါ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၄၂။

ဥမ္ဘံ၊ဥမ္ဘ[1] (ဗျ) [နိပါတ်] (၁) အမြင့်။ (၂) အထက်။
(၁) ဥမ္ဘမဟု သဟသဓာ(ထေရ။၂၅၃)တိ ဥမ္ဘံ
ဥစ္စံ ဝေမသ ပါသာဒသ သဟဿာ သဟ-
ဿကဏ္ဍပွမာဏမဟု။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ဖ။ (ဒီ၊ဋ္ဌ
၃။၄၀–၌ ဥဒ္ဓမဟု သဟဿာ–ဟုရှိ၏။) (–ဒီ၊
ဋီ၊၃။၃၄။) (၂) ဥမ္ဘသဒ္ဒေါ ဟိ ဥပရိအတ္ထော
နေပါတိကော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၃၅ရ။

ဥမ္ဘ[2] (နာ) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥမ္ဘဒ္ဒရပ်။ ဥမ္ဘေယျက-
ကြည်။

ဥမ္ဘကပွရ (ပု) [ဥမ္ဘ+ကပွရ] တံတောင်ဆစ်၏
အထက်။ ထ္ထေ စ ဥမ္ဘကပွရမ္ပိ ဥမ္ဘဇာဏုမဏ္ဍ-
လေနေဝ သင်္ဂဟိတံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ရ၄။ ကင်၊၂၉၄။
(–ကင်၊ဋီ၊သစ်။၄၅၁။)

ဥမ္ဘကွက (ပု) [ဥမ္ဘ+အကွက] ညှပ်ဦး၏အထက်။
ဥမ္ဘကွက(ဝိ၊၂။၂ရရ)နွယ် အကွကာနံ ဥပရိ။ ဝိ၊
ဋ္ဌ၊၃။၁ရ၅။ (–ဝိမတိ၊၂။၃၁၂။)

ဥမ္ဘဇာဏုမဏ္ဍလ (နာ) [ဥမ္ဘ+ဇာဏုမဏ္ဍလ]
ပုဆစ်ဒူးဝန်း၏ အထက်။ ဥမ္ဘဇာဏုမဏ္ဍလန္တိ
ဥပရိဇာဏုမဏ္ဍလံ။ ဝိ၊၂။၂ရ၆။ (–ဝိ၊ဋ၊၁ရ၉။
ဝိ၊၂။၂၂၃။) ဥမ္ဘဇာဏုမဏ္ဍလ(ဝိ၊၂။၂ရ၆)နွယ်
ဇာဏုမဏ္ဍလာနံ ဥပရိ။ ကင်။၂၉၄။ ဝိ၊ဋ္ဌ၃။
၁ရ၄၊(–၁၅ဖ။) ဥမ္ဘဇာဏုမဏ္ဍလ(ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ။
၁၈ဖ)နွယ် ဇာဏုမဏ္ဍလာနံ ဥမ္ဘနွယ် ဝိဂ္ဂဟော။
ဥမ္ဘသဒ္ဒေါ ဥဒ္ဓံသဒ္ဒပရိယာယော။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ဋီ၊
၂။၃၂။ ဇာဏုမဏ္ဍလာနံ ဥပရိတိ ဇူမိနာ ဇာဏု-
မဏ္ဍလာနံ ဥမ္ဘ ဥမ္ဘဇာဏုမဏ္ဍလန္တိ။ ဥမ္ဘသဒ္ဒေါ
ဟိ ဥပရိပရိယာယော သတ္ထမျန္ဆနိပါတော။
ပါစိတ်၊ယော။၁၂ဖ။

ဥမ္ဘဇာဏုမဏ္ဍလိကာ (တီ) [ဥမ္ဘဇာဏုမဏ္ဍလ+
ဏ္ဍက+အာ] ပုဆစ်ဒူးဝန်း၏အထက်၌ သုံးသပ်
ခြင်းစသည်ကိုသာယာသော၊သူ။ (ကာယသံသဂ္ဂ
ရာဂစိုစွတ်နေသောလူယောက်ျားက ထိုရာဂစို
စွတ်နေသောမိမိ၏ ညှပ်ရိုးအောက်, တံတောင်
ဆစ် အထက်, ပုဆစ်ဒူဝန်းအထက်အရပ်ကို
သုံးသပ်ခြင်းစသည်ကို သာယာခြင်းကြောင့်သင့်
သော ပါရာဇိကအာပတ်ကို မုချအားဖြင့်ကောက်
ရသည်၊ ဥပစာအားဖြင့်ရဟန်းမကိုကောက်ရ
သည်။) ဥမ္ဘဇာဏုမဏ္ဍလိကာ(ဝိ၊၂။၂ရ၆)တိ
ဏ္ဍဒ် ပန ဏ္ဍမိသာ ပါရာဇိကာယ နာမမတ္တံ။
ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ရ၄။ ဥမ္ဘဇာဏုမဏ္ဍလိကာ နာမ ယာ
ကာယသံသဂ္ဂရာဂေန အဝဿုတာ ... သာဒိ-
ယတိ၊ တဿာ အဓိဝစနံ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၉ဂ။
(–ကင်၊ဋီ၊သစ်။၂၂၃။ သာရတ္ထ၊၂။၂၉ရ။ ဝိမတိ
၁။၁၄၂၊၂၅ဝ။) ဥပစာရဝသေန တု ဥမ္ဘဇာ-
ဏုမဏ္ဍလာဒိကာ ပါရာဇိကာပန္နာ ပရိဂ္ဂယ္ဟန္တိ။
ခုဒ္ဒသိက္ခာ၊ဋီ၊သစ်။၂၅၅။

ဥဇ္ဈဇိတမ္ဘ (တိ) [ဥ+ဘဇ+တမ္ဘ] ခါးဝတ်-သင်းပိုင်-ကို-ပင့်-မ-အပ်သော။ ။အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဇ္ဈဇိတ္ဘာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဘဇ+တ္ဘာ] ခါးဝတ်-သင်းပိုင်-ကို-ပင့်-မ-၍။ သာ ဥဇ္ဈဇိတ္ဘာ အင်-ဇာတေ အဘိနိသိဒိ။ ဝိ၊ဘ။၅၀။ နှ ဥဇ္ဈဇိတ္ဘာ ပဝိသိတဗ္ဘာ၊ ဝစ္ဆပါဒုကာယ ဌိတေန ဥဇ္ဈဇိတမ္ဘ။ ဝိ၊ဌ။ဘ၉၂။ ဝိ၊သင်ဟ။၂၄ခ။ ဥဇ္ဈဇိတ္ဘာ(ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ။၂၈၀)တိ စိဝရံ ဥက္ခိပိတ္ဘာ။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ ဋီ၊၂။ဘ၂၅။

ဥဇ္ဈဌက (တိ) [ဥဇ္ဈဌ(=ဥဇ္ဈ+ဌာ+အ)+က] အထက်၌ ရပ်သော၊သူ။ (တိုင်ရာမှ ထသော အခါမှစ၍ တစ်နေရာတည်း၌သာ ရပ်နေသော-မတိုင်ဘဲနေသော-သူ။) ဥဇ္ဈဌကောပိ ဟောတိ (ဟောမိ) အာသနပဋိက္ခိတ္တောဝ။ ဒီ၊ဘ။၁၅။ ဒီ၊ဋ။ဘ၄။ မဟ။ဘ၁ခ။ အံ၊ဘ။ဘ၀ခ။ အဘိ၊ဋ။ခ၆၄။ ဥဇ္ဈဌကောတိ ဥဒ္ဓံ ဌိတကော။ မဇ္ဈိ၊ဘ။ဘ၅၀။ မဇ္ဈိ၊ဋ။၂၂ခ၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၄ခ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ခ၀။ ဥဇ္ဈဌကာ ဟောန္တိ(မ၊ဘ။ဘ၀၀)တိ ဥဒ္ဓံယေဝ ဌိတကာ ဟောန္တိ အနိသိန္နာ။ မဇ္ဈ၊ဘ။ဘ၆၈။ ဥဒ္ဓံ-ယေဝ တိဋ္ဌနကာ နိသဇ္ဇာယ ဝုဋ္ဌိတကာလတော ပဋ္ဌာယ ကေဋ္ဌာနေနေဝ တိဋ္ဌနကာ။ တေနာဟ "အနိသိန္နာ"တိ။ မဇ္ဈိ၊ဋ။ခ၇။ (-သီဒိ၊သစ်၊ဋ။ဘ၅ခ။)

ဥဇ္ဈဏ္ဍ (နှ) [ဥက္ခိတ္တ+ဘဏ္ဍ] မြှောက်ချီအပ်သော-ဘဏ္ဍာ-အထုပ်အပိုး။ ။အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဇ္ဈဏ္ဍိက (တိ) [ဥဇ္ဈဏ္ဍ+ဣက] မြှောက်ချီအပ်သော-ဘဏ္ဍာ-အထုပ်အပိုး-ရှိသော၊သူ။ စီဝရေဟိ ဥဇ္ဈဏ္ဍိကေ(ဝိ၊ဘ။ခ၀၂)တိ စီဝရေဟိ ဥဇ္ဈဏ္ဍကတေ၊ ယထာ ဥက္ခိတ္တဘဏ္ဍာ ဟောန္တိ၊ ဧवं ကတေ၊ ဥက္ခိတ္တဘဏ္ဍိကဘာဝံ အာပါဒိတေတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊ဘ။ခ၀၉။ (-ဝိ၊ဌ၊ခ။ခ၆။ ဝိ၊သင်ဟ။၂ခဘ။ ဝဇိရ။ခ၃။ သာရတ္ထ၊ဘ။ခ၀ခ။ ဝိမတိ၊၂။၂ခ၀။ ပါစိတ်၊ယော။ခရရ၊)။) (ဝိ၊ဘ။ခ၀၂-၌ ဥဇ္ဈဏ္ဍိတေ-ဟုရှိသည်။ ။အောက်ပုဒ်ကြည့်။)

ဥဇ္ဈဏ္ဍိတ (တိ) [ဥဇ္ဈဏ္ဍ+ဣတ] မြှောက်ချီအပ်သော-ဘဏ္ဍာ-အထုပ်အပိုး-ရှိ သည်၏အဖြစ်သို့-ရောက်စေအပ်သော-ရောက်သော၊သူ။ သမ္ဘဟုလေ ဘိက္ခူ စီဝရေဟိ ဥဇ္ဈဏ္ဍိတေ သီသေပိ စီဝရဘိသီ ကရိတ္တာ။ ဝိ၊ဘ။ခ၀၂။ ဥက္ခိတ္တဘဏ္ဍိကဘာဝံ အာပါဒိတေတိ ဣမိနာ ဥဇ္ဈဏ္ဍိတေတိ တ္ထေ ဥက္ခိတ္တံ ဘဏ္ဍံ ဥဇ္ဈဏ္ဍ၊ ဥဇ္ဈဏ္ဍဘာဝံ ဣတာ အာပါဒိတာတိ ဥဇ္ဈဏ္ဍိတာတိ ဝစနတ္ထံ ဒဿေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။ခ၀ဝ။ (ဝိ၊ဌ၊ခ။ခ၀ဝ-လာ အဖွင့်၌ ဥဇ္ဈဏ္ဍိကေ-ဟုရှိသည်။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။)

ဥဇ္ဈတ (ပု) [ဥ+ဘရ+တ] (၁) အထက်သို့ယူရာ-ရွှေကြွရာ-အခါ။ (တိ)(၂) နုတ်-ထုတ်ဆောင်-ထုတ်ဖေါ်-အပ်သော။ (၃) နုတ်-ထုတ်-ရာဖြစ်သော၊ နုတ်သော။ (၄) စွန့်အပ်သော။ (၅) အထက်သို့တက်သော၊ ပေါ်ထွက်သော။ (၁) ဥဇ္ဈတံ တာဒိသမေဝါ ဟောတိ(မဘ။၂၂၂)-တိ... ဥဒ္ဓရဏကာလေ တာဒိသမေဝ။ မဇ္ဈ၊ဘ။ ၁ခ၆ရ။ (-မဇ္ဈိ၊ခ။ခ၆ခ။) (တိ)(၂) ဥဇ္ဈတသ္မိံ ကထိနေ(ဝိ၊ဘ။၂ဌ၅)တိ ကထိနေ စ ဥဇ္ဈတသ္မိံ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၂ခ။ (-ဓမ္မ။ခ၈။ ကင်။ခ၅၂။ ဓမ္မဌ၊ခ။ ခ၈ခ။ - သာရတ္ထ၊၂။ခ၈၅။) ဥဇ္ဈတေတိ အဌနံ မာတိကာနမညတရေန, အန္တရဋ္ဌာရေန ဝါ ဥဒ္ဓရေ။ ကင်။ဋီ၊သစ်။၂ရခ။ ဥဒကာ ထလမုဇ္ဇ-တ(ဇာ၊ဘ။ခ၀)နှင့် ဥဒကတော ထလမုတ္တိတ္ထံ။ ဇာ၊ဌ၊ခ။၂၅၅။ (-ဇာ၊ဘ။ခ၀ခ။ ဇာ၊ဌ၊ခ။ဘ၉။) (၃) ဥဇ္ဈတဒိဝသ-ကြည့်။ (၄) ကိံ နု တွံ ဥဇ္ဈတံ ဗြဟ္မေ သိ...စတ္ထာဟံ ဥဇ္ဈတံ ဗြဟ္မေ။ ဇာ၊ဘ။ ၂၅ဘ။ ဇာ၊ဌ၊ဘ။ခ၉ခ။ (၅) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဇ္ဈတက (တိ) [ဥဇ္ဈတ+က] အထက်သို့တက်-ပေါ်ထွက်လာ-သက်သို့သော၊ မြင့်လှစွာသော၊ ဥဇ္ဈတကမည်သော။(အသောက်အဦ။လွှတ်တော်။) တေန ခေါ ပန သမယေန ပါဝေယ္ယကာနံ မလ္လာနံ ဥဇ္ဈတကံ နာမ နဝံ သန္ထာဂါရံ အစိရကာရိတံ ဟောတိ။ ဒီ၊ဘ။ခ၅၅။ ဥဇ္ဈတကန္တိ

တသ နာမ်၊ ဥစ္စတ္ထာ ဝါ ဧဝံ ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဌ၊ ၃။၁၅၃။ ဥစ္စာဝိဌာနတာယ တံ သန္ဓာဂါရံ ဘူမိတော ဥဿတံ ဝိယာတိ ဥဿ–တကန္တိ နာမံ လဘတိ၊ တေနာဟ " ဥစ္စတ္ထာ ဝါ ဧဝံ ဝုတ္တ"န္တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၆၃။

ဥဿတဂုဏ (တိ) [ဥဿတ+ဂုဏ] ထုတ်ဖော်ဟောကြားအပ်သော ဂုဏ်ကျေးဇူးရှိသော၊သူ။ သတ္တာရာ အာဘာတဝဏ္ဏော ဥဿတဂုဏောတိ အတ္ထော။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၆၆။

ဥဿတဒီဝသ (ပု) [ဥဿတ+ဒီဝသ] နုတ်ရာဖြစ်သောနေ့၊ နုတ်သောနေ့။ ဥဿတဒီဝသံတောပဌာယ ... ပရိဟာရံ လဘတိ။ ဝဇိရ။ ၂၁ရ။ (–ကခ်၊ဋီ။ရ၁။)

ဥဿနာဘိ (ထီ) [ဥဿ+နာဘိ] ချက်၏အထက်။ သံကစ္ဆိုက် နာမ အရေကုက် ဥဿနာဘိ၊ တသ ပဋိစ္ဆာဒနတ္ထာယ။ ဝိ၊ ၂။၄၆၂။ ကခ်၊ဋီ။၁၁၆။

ဥဿဋ္ဌ (တိ) [ဥ+ဘမု+အန္ဓ] အဆင့်ဆင့်–အဖန်ဖန်–တုန်လှုပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿန္ဓစိတ္တ (တိ) [ဥဿန္ဓ+စိတ္တ] အဆင့်ဆင့်–အဖန်ဖန်–တုန်လှုပ်သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ ဘန္ဓ–စိတ္တာတိ ဥဿန္ဓစိတ္တာ။ သံ၊ဌ၊ ၃။ ၂ဂ၈။ ဥဿန္ဓ–စိတ္တာတိ သမာဓိနော အဘာဝေန ဥဒ္ဓစ္စေနေဝ ဥပဂ္ဂဟပရိ ဘန္ဓစိတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၅၁၃။ (–အ၊ဋီ၊ ၂။၄၀။)

ဥဿမုဒ (တိ) [ဥဿ+မုဒ] အထက်ဦးမျက်နှာရှိသော၊ မျက်နှာမော့သော၊သူ။ တေန ဟိ သမဏ ဥဿမုဒေါ ဘဝ္ဘသိ။ သံ၊ ၂။ ၂၀ဝ။ (–သံ၊ဌ၊ ၂။ ၃၁ဝ။) ဥဿမုဒေါတိ ဥပရိမုခေါ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ရ၄။

ဥဿမုပ္ပတိတလောမဝန္ဓ (တိ) [ဥဿံ+ဥပ္ပတိတ+လောမ=ဥဿမုပ္ပတိတလောမ+ဝန္ဓ] အထက်ဦ–အထက်သို့–ကော့တက်သောအမွေးရှိသော၊သူ။ ဥဿမုပ္ပတိတလောမဝါ သသော(ဒီ၊ဌ။ ၁ ၂ရ)တိ သော ဧသ ဥဒ္ဓဂ္ဂတလောမဝါ ဟောတိ။ ဒီ၊ ဌ၊ ၃။ ၁ ၂။

ဥဿယောဇန (နဿ) [ဥဿ+ယောဇန] အထက်ဦးတစ်ယူဇနာ။ တတ္ထ မေ သုကတံ ဗျမ်ဗ်၊ ဥဿယောဇ–နမုဂ္ဂတံ။ အပ၊ ၂။ ၁ ၉ ၉။ ထေရီ၊ ၆။ ၄ ၉။

ဥဿာရ (ပု) [ဥ+ဘရ+ဏ] နုတ်–ငြိမ်း–မဖြစ်–ခြင်း။ အဌိမာ ဘိက္ခဝေ မာတိကာ ကထိနဿ ဥဿာရယ။ ဝိ၊ဌ။ ၃ ၅ ၃။ ဝိ၊ ၆။ ၂ ၂ ၁။ (–ဝိ၊ ၆။ ၃ ၉ ၃။ ကခ်။ ၁ ၂ ၂။) ဥဿာရော ဥဒ္ဓရဏ်။ ကခ်၊ဋီ၊သစ်။ ၂ ၇ ၄။ ဥဿာရယာတိ ဝူပသမာယ၊ အပ္ပဝတ္တိယာတိ အတ္ထော။ ဝဇိရ။ ၄ ၉ ၂။

ဥဿာရဂတ (တိ) [ဥဿာရ+ဂတ] နုတ်ခြင်းသို့ ရောက်သော။ အပိ စ အတ္ထိ ကေစေ့ခန ကထိ–နုဒ္ဓါရေန ဥဿတေ ကထိနေ ဥပ္ပန္နံ ကေစ့ခသ ဘိက္ခုနော ကာလစီဝရံ ဟောတိ၊ ... တံ သိမာတိက္ကန္တဿ၊ နော ဥဿာရဂတံ။ ဝဇိရ။ ၂ ၁ ၈။

ဥဿာရနိဒဿန (တိ) [ဥဿာရ+နိဒဿန] (ကထိန်) နုတ်ခြင်းကို ပြခြင်း။ ကိမတ္ထိယံ ဥဿာရနိဒဿနန္တိ စေ။ ဝဇိရ။ ၄ ၉ ၂။

ဥဿာရမူလက (တိ) [ဥဿာရ+မူလက] (ကထိန်) နုတ်ခြင်းလျှင်အကြောင်းရင်းရှိသော၊ (ကထိန်) နုတ်ခြင်းကြောင့်ဖြစ်သော။ ယဿ အတ္ထာရ–မူလကော အာနိသံသော မဟာ၊ ဥဿာရ–မူလကော အပ္ပေါ။ ဝိ၊ ၆။ ၂ ၀ ၈။ ဥဿာရမူလ–ကောတိ ဥဒ္ဓါရမူလကော။ ပါစိတ်၊ယော။ ၁ ၆ ၉။

ဥဿာဟိကာဝိနိစ္ဆယ–ဥဿာဟိကဝိနိစ္ဆယ–ကြည့်။

ဥဿိဒ္ဓ (ဗျ) [ဥ+ဘိဒိ+ယ+တ္ထာ] အထက်သို့ ထွက်လာ၍၊ ပေါ်ထွက်၍။ သဝန္ဓိ သဗ္ဗဝိ သောတာ၊ လတာ ဥဿိဒ္ဓ တိဋ္ဌတိ။ ထေရ။ ၃ ၂ ၄။ ဥဿိဒ္ဓ တိဋ္ဌတိတိ ဆဟိ ဒ္ဓါရေဟိ ဥဿိဒ္ဓိတ္ထာ ရူပါဒီသု အာရမ္ဗဏေသု တိဋ္ဌတိ။ ထေရ၊ ၆။ ၂။ ၂ ၈ ၆။ (–မ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၃ ရ။)

ဥဇ္ဈိဇ္ဇတိ (ကြိ) [ဥ+ဘိဒိ+ယ+တိ] အထက်သို့ ထွက်လာ၏။ ပေါ်ထွက်၏။ တမ္မဇ္ဈဇ္ဈိဇ္ဇတေ-(ဗုဒ္ဓဝံ။၃၁၃)တိ တမ္မိ ဥဒကံ အဇ္ဈ ဥဇ္ဈိဇ္ဇတိ၊ ဥဇ္ဈိဇ္ဇိတ္တာ ဥဒ္ဒဟတိတိ အတ္ထော။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၁၂၆။ **ဥဇ္ဈိဇ္ဇတေ**—ဗုဒ္ဓဝံ။၃၁၃။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၁၂၆။ အပ၊ဌ။၁။၂၃။ **ဥဇ္ဈိဇ္ဇိ**—ဗုဒ္ဓဝံ။၃၁၃။ အဘိ၊ဌ။၁။၄ရ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၁၂၂။ အပ၊ဌ။၁။၂၃။

ဥဇ္ဈိဇ္ဇတေ (ကြိ) [ဥ+ဘိဒိ+ယ+တေ] အထက်သို့ ထွက်လာ၏။ ပေါ်ထွက်၏။ ဥဇ္ဈိဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥဇ္ဈိဇ္ဇန (တိ) [ဥ+ဘိဒိ+ယ+ယု] အထက်သို့ ထွက်လာသော၊ ပေါ်ထွက်သော၊ စိမ့်ထွက်သော။ ဥဇ္ဈိဒေါဒက-ကြည့်။

ဥဇ္ဈိဇ္ဇနဥဒက (တိ) [ဥဇ္ဈိဇ္ဇနက+ဥဒက] အထက်သို့ထွက်လာသော-ပေါ်ထွက်သော-ရေရှိသော၊ စိမ့်ထွက်သောရေရှိသော။ ဥဇ္ဈိဒေါဒက-ကြည့်။

ဥဇ္ဈိဇ္ဇနက (တိ) [ဥဇ္ဈိဇ္ဇန+က] (၁) အထက်သို့ ထွက်လာသော၊ ပေါ်ထွက်သော၊ စိမ့်ထွက်သော။ (၂) အထက်သို့ထွက်လာသော-ပေါ်ထွက်သော-ရေရှိသော၊ စိမ့်ထွက်သော ရေရှိသော။ (၁) ဥဇ္ဈိဇ္ဇနကမ္မိ ဥဒကံ ကတ္တာ ဟောဘ္ဘာ ဥဇ္ဈိဇ္ဇိတ္တာ ဓာရာဝသေန ဥဒ္ဒဟိတ္တာ ဗဟိ ဂစ္ဆတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၃ရ။ (၂) ဥဇ္ဈိဒေါဒက-ကြည့်။

ဥဇ္ဈိဇ္ဇနကဥဒက (တိ) [ဥဇ္ဈိဇ္ဇနက+ဥဒက] အထက်သို့ထွက်လာသော-ပေါ်ထွက်သော-ရေရှိသော၊ စိမ့်ထွက်သောရေရှိသော။ ဥဇ္ဈိဒေါဒက-ကြည့်။

ဥဇ္ဈိဇ္ဇန္တ (တိ) [ဥ+ဘိဒိ+ယ+အန္တ] အထက်သို့ ထွက်လာသော၊ ပေါ်ထွက်သော၊ စိမ့်ထွက်သော။ ဥဒ္ဒဟိတ္တာ ဥဒ္ဒဟိတ္တာ ဓာရာကိရိယ-ဝသေန ဥဇ္ဈိဇ္ဇန္တံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၃ဇ။

ဥဇ္ဈိဇ္ဇိ (ကြိ) [ဥ+ဘိဒိ+ယ+ဣ] အထက်သို့ ထွက်လာပြီ၊ ပေါ်ထွက်ပြီ။ ဥဇ္ဈိဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥဇ္ဈိဇ္ဇိတ္တာ (ကြိဝိ) [ဥ+ဘိဒိ+ယ+တ္တာ] အထက်သို့ ထွက်လာ၍၊ ပေါ်ထွက်၍။ သီတာ ဝါရိဓာရာ ဥဇ္ဈိဇ္ဇိတ္တာ။ ဒီ၊ဋ။ရဝ၊၁ဇ၆။ မ၊ဋ။၃၄၅။ မ၊၂။၂၀ရ။ အံ၊၂။၂၁။

ဥဇ္ဈိတောဒက (တိ) [ဥဇ္ဈိဒ+ဥဒက] အထက်သို့ ထွက်လာသော-ပေါ်ထွက်သော-ရေရှိသော၊ စိမ့်ထွက်သောရေရှိသော။ ဥဇ္ဈိဒေါဒက-ကြည့်။

ဥဇ္ဈိဒ (နာ) [ဥ+ဘိဒိ+ဏ။ ကဌာဒီနံ သယံ သဘာဝ-ဝိဇဟနကရတ္တာ ဘိန္နတုံ သက္ကောတီတ္ယုဇ္ဈိဒံ။ ဓာန်၊ဋီ။၄၆၁။] (၁) တွင်းထွက်ဆား။ (တိ)(၂) အထက်သို့ ထွက်လာသော၊ ပေါ်ထွက်သော၊ စိမ့်ထွက်သော။ (၁) အနုဓာနာမိ ဘိက္ခဝေ လောဏာနိ ဘေသဇ္ဇာနိ သာမုဒ္ဒံ ကာဠလောဏံ သိန္ဓဝံ ဥဇ္ဈိဒံ။ ဝိ၊ဌ။၂၉၃။ ဥဇ္ဈိဒန္တိ ဘူမိတော အဂ္ဂုံရံ ဥဒ္ဒဟတိ။ ဝိ၊ဌ၊ဌ။ဌ၃၂။ ဥဇ္ဈိဒံ နာမ ဥသပံသုမယံ။ ဝဇိရ။၄၈၁။ ဥဇ္ဈိဒံ နာမ ဥသရ-ပံသုမယံ။ သာရတ္ထ၊ဌ။ဌ၀၄။ ဥဇ္ဈိဒန္တိ ဥသရ-ပံသုမယံ။ ဝိမတိ၊၂။၁၈၆။ ဥဇ္ဈိဒန္တိ ဘူမိတော အဂ္ဂုံရံ ဝိယ ဥဒ္ဒဟတိ။ ဝိမတိဝိနောဒနိယံ ပန ဥဇ္ဈိဒန္တိ ဥသရပံသုမယံ လောဏံ။ ... ဝဇိရ-ဗုဒ္ဓိဋီကာယမ္မိ တထေဝ ဝုတ္တံ။ ဝိနယာလင်္ကာရ၊ ဋီ၊၂။၄၀ဇ-၉။ (ပါစိတ်၊ယော၊ဌ၄၄-၌ ဥဇ္ဈိရ-ဟု ရှိသည်။ ဥဇ္ဈိရ-လည်းကြည့်။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဇ္ဈိဒေါဒက (တိ) [ဥဇ္ဈိဒ+ဥဒက] အထက်သို့ ထွက်လာသော-ပေါ်ထွက်သော-ရေရှိသော၊ စိမ့်ထွက်သောရေရှိသော။ ဥဇ္ဈိဒေါဒကော(ဒီ၊ဋ။ဝ၉၆။ မ၊ဋ။၃၄၅။ မ၊၂။၂၀ရ။ မ၊ဌ။ဌ၃၅။ အံ၊၂။၂၁)တိ ဥဇ္ဈိန္နဥဒကော၊ နာ ဟောဘ္ဘာ ဥဇ္ဈိဇ္ဇိတ္တာ ဥဂ္ဂဠ္ဆန-ကဥဒကော၊ အန္ဆောယော ပန ဥဇ္ဈိဇ္ဇနက-ဥဒကော (ဥဇ္ဈိဇ္ဇနဥဒကော)တိ အတ္ထော။ ဒီ၊ ဋ၊ဌ။ဝ၉၅။ မ၊ဋ၊၂။၂၂၂။ အံ၊ဋ၊ဌ။ဌ၀။ တာဟိ တာဟိ ဥဒကသိရာဟိ ဥဇ္ဈိဇ္ဇတိ ဥဒ္ဒ နိက္ခမတိတိ

ဥဿိဒ်။ တာဒိသံ ဥဒကံ ယဿာတိ ဥဿိဒေါ-ဒကော၊ ဒကာရသ ပန တကာရေ ကတေ ဥဿိတောဒကော။ ... ဥဿိဇနကဥဒကောတိ ဥဿိဇိတ္ထာ တတ္ထေဝ တိဋ္ဌနကဥဒကော။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊ ၂။၁၃၈။ (–ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၂၆၃။ အံ၊ဋီ၊၃။၁ ၂။) အန္ဓောယေဝ ဥဿိဇနဥဒကောတိ ရဟဒသ အတ္ထန္ဆရေယေဓ ထူလဓရာ အဟုတ္ထာ ဥဋ္ဌိတ-ဥဒကသိရာမုခေဟိ ဥဿိဇနကော။ မဏ္ဍိ၊ ၂။ ၂၃၃။

ဥဿိန္ဒိတ္ထာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဘိဒိ+တ္ထာ] ခွဲ၍။ အထန် ကုမ္ဘီ သြရောပေတ္ထာ ဥဿိန္ဒိတ္ထာ။ ဒီ၊ ၂။ ၂၆၅။ ဥဿိန္ဒိတ္ထာတိ မတ္ထိကာလေပံ ဘိန္ဒိတ္ထာ။ ဒီ၊ဋ၊ ၂။၃၉၉။ (–ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၃၅၃။)

ဥဿိန္ဒ (တိ) [ဥ+ဘိဒိ+တ] အထက်သို့ထွက်လာသော၊ ပေါ်ထွက်သော၊ စိမ့်ထွက်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿိန္ဒဥဒက (တိ) [ဥဿိန္ဒ+ဥဒက] အထက်သို့ထွက်လာသော-ပေါ်ထွက်သော-ရေရှိသော၊ စိမ့်ထွက်သောရေရှိသော။ ဥဿိန္ဒဥဒကော(ဒီ၊ဋ၊ ၁။၁၉၅။ မ၊ဋ၊ ၂။ ၂ ၂ ၂။ အံ၊ဋ၊၃။၁၀)တိ နဒီ-တီရေ ခတကူပကော ဝိယ ဥဿိဇနကဥဒကော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၂၆၃။ အံ၊ဋီ၊၃။၁ ၂။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၁၃၈။)

ဥဿိန္ဒလောဏ (နဿ) [ဥဿိန္ဒ+လောဏ] အထက်သို့ထွက်လာသောဆား၊ တွင်းထွက်ဆား။ ဥိသရန္ဓိ ဥဿိန္ဒလောဏံ။ အံ၊ဋ၊၃။ ၂ ၂ ၉။

ဥဿေယျက (တိ) [ဥဿ+ကေယျက။ မောဂ်၊၄။ ၂၅။] ဥဿအရပ်၌ မွေးဖွားကြီးပြင်း လာသော၊ သူ၊ ဥဿအရပ်သား။ သာလာယံ ဧတာ သံဝ-ခုကာ သာလေယျကာ၊ ယတာ ကတ္ထေယျကာ ဥဿေယျကာတိ။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၄ ၄။ (ပါကိန်း၄။ ၂။ ၉၅-သုတ်လာစကားကို မဇ္ဈိ-ကိုးကားခြင်း ဖြစ်သည်။ သိဒ္ဓန္တဋီကာ ၌ ကတ္ထေ, ဥဿေ, ကုက္ကိန, မာဟိသ-တိတ္ထာဒိ-ဟုလာသည်။ ကုက္ကိန, မာဟိသ-တို့ကား မြို့တော်ဟောင်းတို့၏ အမည်ဖြစ်သည် ကိုလည်းကောင်း။ ဧတာ သံဝခုကာ-ကိုလည်း ကောင်း ထောက်၍ ဥဿ(=ဥဿ)သည်လည်း အရပ် ဒေသဟောပုဒ်ဖြစ်နိုင်သဖြင့် "ဥဿအရပ်၌ မွေးဖွားကြီးပြင်းလာသော၊သူ၊ ဥဿအရပ်သား" ဟု အနက်ပြန်ဆိုသည်။)

ဥဘ (တိ) [ဥ+ဘ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ ဤဥဘ-သဒ္ဒါကို ကစ္စည်းကျမ်း၌ ဒ္ဝိသဒ္ဒါ၏ ကာရိယ ဟုဆိုသည်။ ရူပသိद္ဓိနှင့် သဒ္ဒနီတိပဒမာလာတို့၌ "ဒ္ဝိသဒ္ဒါ၏ ပရိယာယ်တည်း။ သမ္ဘနာမ်ပုဒ်တို့၌ ပါဝင်သည်၊ အပြေမဟုဝုစ် ဆုံးသောပုဒ်ဖြစ်သည်" ဟုလာ၏။ ပါဠိတော်တို့၌ ကေဝုစ်ဆုံးသောပုဒ် မျှားလည်း တွေ့ရသည်။ မောဂ္ဂလ္လာန်အလိုမူ သမ္ဘနာမ်တို့၌ မပါဝင်။ ကစ္စည်း၊နှာ။၉၀။ ရူ၊ နှာ။၁၀၉။ နီတိ၊ပဒ။၃၅၁၊၃၈၀၊၃ဝ၁။ မောဂ်၊ ၂။၉၉။] ၂-ဂဏန်း၊ နှစ်ခု၊ နှစ်ခုကုန်သော။

ယင်း ဥဘ-သဒ္ဒါသည် ယော-ဝိဘတ်ဖြင့် ဥဘော၊ ဥဘယော၊ ဥဘေ။ အံ-ဝိဘတ်ဖြင့် ဥဘော။ ဟိ-ဝိဘတ် ဖြင့် ဥဘောဟိ။ သ္မာ-ဝိဘတ်ဖြင့် ဥဘာ။ နံ-ဝိဘတ်ဖြင့် ဥဘိန္နံ။ သု-ဝိဘတ်ဖြင့် ဥဘောသု-ဟု ရူပ်ပြီးသည်။

ဥဘော နာသေတဗ္ဗာ။ ဝိ၊၁။ ၄၁။ သမ္ဘ-သန္ဓာ **ဥဘယော** အညမည်။ ဧ၊၁။ ၃၃ ၂။ (ဤ ဥဘယော-ကို မောဂ်၊ ၂။ ၁ရ၀-သုတ်၌ ဥဘ-နောင် ယော ဝိဘတ်ဖြင့် ရူပ်ပြီးပြသည်။ နီတိ၊သုတ္တ။ရ၁-၌ ဥဘယနောင် ယော ဝိဘတ် ဖြင့် ရူပ်ပြီးပြသည်။) **ဥဘော** တပ္ပရိသာ။ ကစ္စည်း၊ သုတ္တ။၃ ၂၆။ **ဥဘော** သင်္ဂမုပစ္စဂါ။ မ၊ ၂။ ၄ ၁ ၁။ **ဥဘော** သင်္ဂန္ဓိ ဥဘယမ္ပေတံ သင်္ဂ။ မ၊ဋ၊၃။ ၂ ၉ ၉။ (ဤ ဥဘော-ကား မဇ္ဈ-အလို အံဝိဘတ် ဆုံးသောပုဒ်ဖြစ်သည်။ ဓမ္မ။ရ ၂။ သုတ္တနိ။၃ရ၊ရ-တို့၌လည်း ထိုဂါထာပါရှိသည်။ ယင်းကို ဓမ္မ၊ဋ၊ ၂။ ၄ ၂ ၃။ သုတ္တနိ၊ဋ၊ ၂။ ၁ ၉ ၀-တို့၌ ဥဘောတိ ဒ္ဝေပိ ပုညာနိ ၀ ပါပါနိ ၀ ဆဋ္ဌေတ္တာ-ဟုဖွင့်သဖြင့်

ယောဝိဘတ်ဆုံးသောပုဒ်ဟု သိရသည်။) **ဥဘော** သန္ဓိ။ ဇာ၂။၉၅။ ဇာ၆။၅။၅၃၄။ **ဥဘိ**–**နန္ဒိ** ဒ္ဝိန္ဒ။ ဝိ၁။၃၂၂။ 'ဥဘာ သော ဓံသတေ လောကာ။ ဇာ၂။၉၆။ (ဆဋ္ဌမုပါဠိတော်၌ ဥဘော–ဟုပါဠိ ပျက်နေသည်။ မောဂ်သျှ၁။ ၂၈၆–ကြည့်။) ဥဘာတိ ဒေဝလောကာ စ မနုဿလောကာ စာတိ ဥဘယမ္ပာ။ ဇာ၆။ ၅။၄၀၀။ **ဥဘောဟိ** ဟတ္ထေဟိ ဂ္ဂဏ္ဍံ ခါဒန္တိ။ ဝိ၁။၁၄၄။ **ဥဘောဟိ** ကပေါလပသေယ်ဟိ ဩရောဟိတ္တာ။ အဘိ၆။ ၂။၆၄။ ဥဘောသု ဟတ္ထေသု။ ဒီဃ။၁ ၂၄။

(–ဒီ၁။ ၂။ အံ၁။ ၃။ ၈၁။ မ၁။ ၃။ ၉။ ၂ ၂၁။ ပဋိသံ။ ၁၁၈။ သုတ္တနိ။ ၃။ ၈၃၁။ ၄ ၀ ၀။ ပေတ။ ၁ ၉ ၃။ ထေရီ။ ၄ ၀ ၃။ ဇာ၁။ ၁ ၈ ၁ ၉ ၈။ ဇာ၂။ ၈ ၁။ ၃ ၆ ၃။ ဒီ၆။ ၁။ ၃ ၉။ မ၆။ ၁။ ၁ ၅ ၈။ မ၆။ ၂။ ၈ ၈။ အံ၆။ ၂။ ၃ ၁ ၄။ ပဋိသံ၆။ ၂ ၆ ၆။ သုတ္တနိ။ ၆။ ၁ ၈ ၁ ၄။ ၂ ၃ ၄။ ပေတ၆။ ၂ ၂ ၈။ ထေရီ၆။ ၁ ၈ ၅။ ဇာ၆။ ၁။ ၃ ၄ ၄။ ဇာ၆။ ၂။ ၂ ၉ ၂။ ဇာ၆။ ၃ ၁။ ၂ ၈။ ဇာ၆။ ၅ ၁ ၃ ၄။ ဇာ၆။ ၅ ၁ ၈ ၁ ၄။ ဇာ၆။ ၅ ၁ ၆ ၃ ၄။ ဇာ၆။ ၅ ၁ ၈ ၁ ၄။ သာရတ္ထ။ ၃ ၀ ၉ ၁။)

ဥဘတော (ဗျ) [ဥဘ+တော] နှစ်ပါး–နှစ်ဦး–နှစ်ခု–ကုန်သော။ (တောပစ္စည်း၏ ကေဝုစ် ဗဟုဝုစ် အနက်အားလျှော်စွာ= နှစ်ပါး–နှစ်ဦး–စုံအားဖြင့်။ နှစ်ပါးတို့ကြောင့်။ နှစ်ပါး–နှစ်ဖက်–တို့မှ။ နှစ်ပါး–နှစ်ဦး–တို့အား။ နှစ်ပါး–နှစ်ဖက်–တို့၏။ နှစ်ပါး–နှစ်ဖက်–၌။ နှစ်ပါး–နှစ်ဖက်–တို့၌–ဟု အနက်ပေးနိုင်သည်။

(က) နှစ်ပါး–နှစ်ဦး–နှစ်ခု–ကုန်သော။ ဥဘတောပါတိမောက္ခ။ ဥဘတောသံဃ–ကြည့်။ ဥဘတော သုဇာတော မာတိတော စ ပိတိတော စ။ ဒီ၁။ ၁ ၀ ၆။ ဥဘတောတိ ဒ္ဝိဟိ ပကၠေဟိ။ ဒီ၆။ ၁ ၃။ ၂ ၅ ၀။ (–အပ၁။ ၄ ၆။ အပ၆။ ၁။ ၃ ၁ ၉။) ယံကိဉ္စိ ဥဘတောတိရေ။ ဇာ၁။ ၃ ၅ ၉။ ဇာ၆။ ၅ ၁ ၆–ရ။ ဩဘာသယန္တီ ဥဘတော ဝရိတ္ထိ–ယော။ ဝိမာန။ ၉ ၃။ (–အပ၁။ ၃။ ဇာ၁။ ၃ ၂။ ဇာ၂။ ၆ ၃။) ဥဘတော ဒ္ဝီသု ပသေသု။ ဝိမာန၆။ ၂ ၂ ၂။ (–အပ၆။ ၁။ ၁ ၀ ၉။ ဇာ၆။ ၁ ၀ ၉။ ဇာ၆။ ၅ ၁။ ၂ ၉ ၃။ အံ၆။ ၂။ ၅ ၂။) ဥဘတောပသန္ဓ။ ဥဘတောဗျဉ္ဇနက။ 'ဥဘတောပညတ္တိ။ ဥဘ–တောအဝသုတ။ ဥဘတောဂ်ာ–တို့လည်း ကြည့်။

ဥဘတောအနုဝသုတ (တိ) [ဥဘတော+အနုဝ သုတ] နှစ်ဦးကုန်သော (ကာယသံသဂ္ဂရာဂ ဖြင့်) စိုစွတ်သော၊ ကာယသံသဂ္ဂရာဂဖြင့်စိုစွတ်သူ နှစ်ဦး။ အနာပတ္တိ ဥဘတောအနုဝသုတာ ဟောန္တိ။ ဝိ၂။ ၃ ၀ ၁။ ဥဘော စေ အနုဝသုတာ၊ သဗ္ဗတ္ထပိ အနာပတ္တိ။ သာရတ္ထ၃။ ၁ ၁ ၉။

ဥဘတောအဝကာသ (ပု) [ဥဘတော+အဝကာသ] (လမ်းခရီး) ဝဲယာ နှစ်ဖြာသောအရပ်။ မနုဿ–ရက္ခာ ဥဘတောဝကာသေ။ ဗုဒ္ဓဝံ၆။ ၃ ၃။

ဥဘတောအဝဿဝ (ပု) [ဥဘတော+အဝဿဝ] နှစ်ဦးသားတို့၏ (ကာယသံသဂ္ဂရာဖြင့်) စိုစွတ်ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဘတောအဝသုတ (နှ) [ဥဘတော+အဝသုတ] နှစ်ဦးသားတို့၏ (ကာယသံသဂ္ဂရာဂဖြင့်) စိုစွတ်ခြင်း။ ဥဘတောအဝသုတေ(ဝိ၁။ ၂ ၂ ရ ရ)တိ ဥဘတော အဝဿဝေ၊ ဘိက္ခုနိယာ စေဝ ပုရိ–သဿ စ ကာယသံသဂ္ဂရာဂေန အဝသုတ–ဘာဝေ သတိတိ အတ္ထော။ ဝိ၆။ ၃ ၁။ ၁ ၈ ၄။ ဥဘ–တောတိ ဇတ္ထ ဥဘသဂ္ဂပဋ္ဌ တောသဒ္ဒသ ဆဋ္ဌတ္ထေ ပဝတ္တိတ္တာ ဒသေတုံ ဝုတ္တံ "ဘိက္ခု–နိယာ စေဝ ပုရိသဿ စာ"တိ။ ပါစိတ်ယော။ ၁ ၄ ၂–၃။

ဥဘတောဥဋ္ဌတပုဗ္ဗ (တိ) [ဥဘတော+ဥဋ္ဌတ ပုဗ္ဗ] နှစ်ဖက်–တို့မှ–တို့၌–ပေါ်ထွက်လာသော ပန်းရှိသော၊ နှစ်ဖက်ပန်းပွင့်ရှိသော (အခင်း)။

ကေန္ဓလောမိတိ ကေတောဒသံ ဥဏ္ဍာမယ-ဏ္ဍရက်၊ ကေစိ "ဥဘတောဥဂ္ဂတပုပ္ပ"န္တိ ဝဒန္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၃။

ဥဘတောဥပဓာန (နာ) [ဥဘတော+ဥပဓာန] (ခြေရင်းခေါင်းရင်း) နှစ်ဖက်၌ အုံး (=ခြေအုံး, ခေါင်းအုံး)။ ကာသာဝံ ပန လောဟိတက-ဝေါဟာရံ နာ လဘတိ။ တသ္မာ ဝိတာနေပိ ဥဘတောဥပဓာနေပိ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၈၄။

ဥဘတောဥပသမ္ဘုန္န (တိ) [ဥဘတော+ဥပသမ္ဘုန္န] ဘိက္ခုသံဃာ ဘိက္ခုနီသံဃာနှစ်ဖက်၌ ရဟန်းဖြစ်သောသူ။ တာပိ ကေတောဥပသမ္ဘုန္နာ ဥဘတောဥပသမ္ဘုန္နာတိ ဒုဝိဓာ။... တာ ကေတော-ဥပသမ္ဘုန္နာ၊ ဘိက္ခုသံဃတော ဝေ လဒ္ဓူပသ-မ္ဘဒတ္ထာ၊ ဣတရာ ဥဘတောဥပသမ္ဘုန္နာ ဥဘ-တောသံဃေ ဥပသမ္ဘုန္နတ္ထာ။ သာရတ္ထ၊ဋ္ဌ။၁၁၁။

ဥဘတောကာဇ (ပုံ) [ဥဘတော+ကာဇ] နှစ်ဖက်သောအစွန်း၌ ဝန်ရှိသောထမ်းပိုး။ နဘိက္ခဝေ ဥဘတောကာဇံ ဟရိတမ္ဗံ။ ဝိ၊၄။ ၂၇၈။ ဥဘတော ဒဏ္ဍာသ ဥဘယကောဋိယံ ဘာရဗန္ဓ-ကာဇံ ဥဘတောကာဇံ။ ခုဒ္ဒသိက္ခာ၊ဋီ၊သစ်။၄၀၃။

ဥဘတောကောဋိက (တိ) [ဥဘတော+ကောဋိက] နှစ်ဖက်တို့၌ အစွန်းရှိသော၊ နှစ်ဖက်စွန်း ထွက်သော။ ဣမံ ခေါ တေ ဂါမဏိ သမဏော ဂေါတမော ဥဘတောကောဋိကံ ပဉ္စံ ပုဗ္ဗေ။ သံ၊ ၂။၅၀၈။ (–မ၊ ၂။၅၅။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၀၉။)

ဥဘတောကောဋိစမ္မ (နာ) [ဥဘတောကောဋိ+စမ္မ] နှစ်ဖက်ကုန်သောအစွန်းတို့၌ အရေ။ ဥဘ-တောပသောသု အဂ္ဂိလိနံ ဥဘတောကောဋိ-စမ္မေန ပရိစ္ဆိန္နာ။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၃၃။

ဥဘတောတီရ (နာ) [ဥဘတော+တီရ] နှစ်ဖက်တို့၌ကမ်း၊ ကမ်းနှစ်ဖက်။ ဥဘတောတီရေ ကာသာဒယော ဝိယ ဒုဗ္ဗလပဋ္ဌကဿာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၉၃။

ဥဘတောဒဏ္ဍက (တိ) [ဥဘတော+ဒဏ္ဍ+က] နှစ်ဖက်တို့၌-တုတ်-အရိုးတံ-ရှိသော။ ဥဘ-တောဒဏ္ဍကေန စေပိ ဘိက္ခဝေ ကကစေန စောရာ ... ဩကန္တေယျုံ။ မ၊ဋ၊၁၀၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၉၀။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၄၃။ ဥဘတော ဒ္ဝိသု ဌာနေသု ဒဏ္ဍာ တေဿာတိ ဥဘတောဒဏ္ဍကံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၃၅၅။

ဥဘတောဒသ (တိ) [ဥဘတော+ဒသ] နှစ်ဖက်အုသာရှိသော။ ဥဒ္ဒလောမိတိ ဥဘတောဒသံ ဥဏ္ဍာမယဏ္ဍရက် ... ဒီဃနိကာယဋ္ဌကထာယံ ဝုတ္တံ။ ဝိနယာကလံာရ၊ဋီ၊ ၂။ခုရ၁။ (ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ခ-၌ ဥဘယတောဒသံ–ဟု ရှိသည်။)

ဥဘတောဓရ (တိ) [ဥဘတော+ဓရ] နှစ်ဖက်တို့၌အသွားရှိသော၊ နှစ်ဖက်သွားရှိသော (လက်နက်)။ သတ္ထံ နာမ ကေတောဓရံ ဥဘတော-ဓရံ။ ဝိ၊ ၂။ ၂၆၃။ (–မ၊ဋ၊ခ၄၉။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉၅။)

ဥဘတောပက္ခ (ပုံ) [ဥဘတော+ပက္ခ] (၁) နှစ်ခု သောအဖို့။ (တိ)(၂) နှစ်ခုသောအဖို့ရှိသော. နှစ်ဖက်မှအရပ်တို့ရှိသော၊ (မဇ္ဈိ၊သ)။) နှစ်ဖက်၌ အတောင်သဖွယ်ရှိသော(အမိုး)။ (ဘာသာ၊ဋီ)။ (၁) ဥဘတောပက္ခေ ယာဝသတ္ထမ် ကုလံ သမ္ပဋ္ဌ-တာပေယ္ယာမ။ မိလိန္ဒ။၁၉၁။ (တိ)(၂) ယသ ကဿစိ အဂ္ဂိဝေဿန ဝေ ဥဘတောပက္ခံ ဥပ္ပန္နာပိ သုခါ ဝေဒနာ စိတ္တံ ပရိယာဒါယ တိဋ္ဌတိ။ မ၊ဋ၊ခ၀ ၂။ ဥဘတောပက္ခန္တိ သုခံ ဂေါ ပက္ခံ ဒုက္ခံ ဂေါ ပက္ခန္တိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ခရ။ တသ္မာ ဥဘတောပက္ခံ ဝါ ကုဋ္ဌဗဒ္ဓံ ဝါ ဝဋ္ဋံ ဝါ စတုရသ်ံ ဝါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ခ၅၉။

ဥဘတောပက္ခဓာတ (တိ) [ဥဘတောပက္ခ+ဓာတ] ဖြစ်သော နှစ်ခုသော-အသင်းအပင်း-ဖက်-ပက္ခ-ရှိသော၊ နှစ်သင်းကွဲသောသူ။ "တုမှာကံ အမစ္ဆော အမှာကံ အမစ္ဆော"တိ ဥဘတောပက္ခဓာတာ ဟောန္တိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ခ၁၆။

ဥဘတောပကွီက (တိ) [ဥဘတောပက္ခ+ဏ္ဍက] နှစ်ခုသောအဖို့ရှိသော၊ နှစ်ခုသောအသင်း အပင်း–နှစ်ဖက်–တို့၌ပါဝင်သော၊သူ။ အဠလီ ပဏာမေတ္တာတိ တေ ဥဘတောပကွီကာ။ ဒီ၊ ၌၊၁။ ၂၅ရ။ ဥဘတောပကွီကာတိ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ–သမ္မာဒိဋ္ဌိနှံ ဝသေန ဥဘယပက္ခီကာ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၃၁ဝ။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၂၉၄။)

ဥဘတောပကွီယ (တိ) [ဥဘတောပက္ခ+ဏ္ဍယ်] နှစ်ခုသောအဖို့ရှိသော၊သူ။ သော ဟိ ဥဘတော–ပကွီယာနံ ဒွေဋ္ဌကဇာတာနံ ဘိက္ခူနံ။ ဏ္ဍတိဝုတ်၊ ၌။၆ရ။

ဥဘတောပညတ္တိ (ထီ) [ဥဘတော+ပညတ္တိ] (ဘိက္ခု ဘိက္ခုနီ) နှစ်ဦးတို့အားပညတ်ခြင်း။ နှစ်ဦး တို့အား ပညတ်အပ်သောပညတ်၊ ဥဘတော ပညတ်။ ဥဘိန္နမ္ပိ ပညတ္တာ ဥဘတောပညတ္တိတိ အတ္ထော ပန ဘောဒေါ နတ္ထိ။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၁ဝ၃။

ဥဘတောပတန (နာ) [ဥဘတော+ပတန] နှစ်ပါး–နှစ်ဖက်–တို့၌ ကျခြင်း။ သုတ္တေ ဆိန္နေ ကဏ္ဍ–ဒ္ဒယသ ဥဘတောပတနံ ဝိယ တဏှာယ နိရု–ဒ္ဓါယ အန္တဒ္ဒယံ နိရုဒ္ဓမေဝ ဟောတိ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁ဝ၃။

ဥဘတောပဒိတ္ထ (တိ) [ဥဘတော+ပဒိတ္ထ](အစ္စန်း) နှစ်ဖက်တို့၌ပြောင်ပြောင်တောက်လောင်သော။ သေယျထာပိ ဘိက္ခဝေ ဆဝါလာတံ ဥဘတော–ပဒိတ္ထံ မဇ္ဈေ ဂူထဂတံ။ သံ၊ ၂။ရရ။ ဏ္ဍတိဝုတ်။ ၂၅၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂ဝ၃။ ဥဘတောပဒိတ္ထံ မဇ္ဈေ ဂူထဂတန္တိ...ဥဘောသု ဒ္ဒိသု ကောဋိသု အာဒိတ္ထံ။ ဏ္ဍတိဝုတ်၊ ၌။ ၂ရ၉။ (–သံ၊ ၌ ၂။ ၂ရ၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၃၅၆။)

ဥဘတောပသန္န (တိ) [ဥဘတော+ပသန္န] နှစ်ပါးစုံအားဖြင့် ကြည်ညိုသော၊ နှစ်ဦးကြည်ညိုသော၊သူ။ အညတရံ ကုလံ ဥဘတောပသန္နံ ဟောတိ။ ဝိ၊ ၂။ ၂ဝ၁။ ဥဘတောပသန္နန္တိ ဒ္ဒိဟိ ပသန္နံ ဥပါသကေနပိ ဥပါသိကာယပိ။ ဝိ၊ ၌ ၃။၁၅ဝ။ ဥဘတောတိ ဏ္ဍေ ကရဏတ္ထေ ဘောတိ အာဟ "ဒ္ဒိဟိ"တိ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၁ ၂၉။ သုဗ္ဗိယော စ ဥပါသကော သုဗ္ဗိယာ စ ဥပါသိကာ ဥဘတောပသန္နာ ဟောန္တိ။ ဝိ၊ ၃။ ၃ဝ၀။

ဥဘတောပဿ (နာ) [ဥဘတော+ပဿ] နှစ်ခုကုန်သောနံပါး၊ နံပါးနှစ်ဖက်။ တဿ ဥဘတော–ပဿေ ဝဋ္ဋကာ ဥပ္ပတေယ္ယုံ မ၊ဝ။ ၁၉၆။ (–ဇာ၊ ၂။ ၁ဝ၄။ သံ၊ ၌ ၁၊ ၃ဝ၈။ အံ၊ ၌ ၂။ ၅ ၁။ ခုဒ္ဒက၊ ၌ ။ ၃ဝ။ အပ၊ ၌ ၂။ ၂ ၆ ၃။)

ဥဘတောပါတိမောက္ခ (နာ) [ဥဘတော+ပါတိ မောက္ခ] နှစ်ပါးကုန်သော ပါတိမောက်။ ဥဘ–တောပါတိမောက္ခာနိ သိဒ္ဓါနိ။ ဝဇီရ။ ၆ဝ။

ဥဘတောဗျူဟန (တိ) [ဥဘတော+ဗျူဟန။ ဥဘ တော+ဗျူဟနက။ က–ကေ့။ ဥဘတောဗျူဟန္တိ က–ကာရလောပေန နိဒ္ဒေသော။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ ဋီ၊ ၂။ ၁ ၆ ၉။] (မိန်းမနှီမိတ်ကိုဖြစ်စေသောက်, ယောက်ျားနှီမိတ်ကိုဖြစ်စေသောက်) နှစ်ခုတို့ ကြောင့် (မိန်းမအင်္ဂါတာတ်, ယောက်ျားအင်္ဂါတာတ် ဟူသော) ဗျည်းနှစ်ခုရှိသော၊သူ။ ဥဘတော ဗျည်း။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။ ဥဘတော–ဗျူဟနာ(ဝိ၊ ၁။ ၁ ၉ ၉)တိ ဏ္ဍတ္ထိနိမိတ္တေန စ ပုရိသ–နိမိတ္တေန စာတိ ဥဘောဟိ ဗျူဟနေဟိ သမန္နာ–ဂတာ။ ဝိ၊ ၌ ၂။ ၁ ၃ ၅။ (–ဝဇီရ။ ၂ ၉ ၄။)

ဥဘတောဗျူဟနက (တိ) [ဥဘတော+ဗျူဟန+က။ နိတိ၊သုတ္တ။ ၂ ၀ ၃။ ဥဘတော ကမ္မတော သမုဋ္ဌိ–တံ ဗျူဟနံ လိင်္ဂံ အဿာတိ ဥဘတောဗျူဟနကော။ ရူ၊ဋီ။ ၁ ၅ ၄။] (မိန်းမနှီမိတ်ကိုဖြစ်စေသောက်, ယောက်ျားနှီမိတ်ကိုဖြစ်စေသောက်) နှစ်ခုတို့ ကြောင့် (မိန်းမအင်္ဂါတာတ်, ယောက်ျားအင်္ဂါတာတ် ဟူသော)ဗျည်းနှစ်ခုရှိသော၊သူ။ ဥဘတောဗျည်း။

ယောက်ျားအင်္ဂါ မိန်းမအင်္ဂါ နှစ်မျိုးလုံး ပါရှိသူကို ဥဘတောဗျည်းဟုခေါ်သည်။ ထို

ဥဘတောဗျည်းသည် ယောက်ျားအဂါ ထင်ရှား၍ မိန်းမအဂါမထင်ရှားသော ယောက်ျားဥဘတောဗျည်း=ပုရိသဥဘတောဗျည်းနှင့် မိန်းမအဂါ ထင်ရှား၍ ယောက်ျားအဂါ မထင်ရှားသော ဣတ္ထိဥဘတောဗျည်း=မိန်းမဥဘတောဗျည်းဟု နှစ်မျိုးရှိသည်။ သို့သော် ထိုဥဘတောဗျည်းတို့၌ ဣတ္ထိခြေ=ဣတ္ထိဘာဝရုပ်နှင့် ပုရိသိခြေ=ပုရိသဘာဝရုပ် နှစ်ခုလုံးမရှိ၊ တစ်ခုသာရှိသည်။ သို့သော် ယောက်ျားစစ်စစ် မိန်းမစစ်စစ်တို့၌ကဲ့သို့ အမြဲကားရှိမနေချေ။ (ဣတ္ထိဘာဝရုပ် ပုရိသဘာဝရုပ်တို့သည် ပဋိသန္ဓေစိတ်နှင့်အတူ ဖြစ်ကြသော ရုပ်များဖြစ်သည်၊ မျက်စိဖြင့်မမြင်ရချေ၊ မနောဝိညာဏ်ဖြင့်သာ သိရသော ရုပ်များတည်း။) မိန်းများဥဘတောဗျည်း၌ အခြားမိန်းမကို တပ်မက်သောရာဂဖြစ်ပေါ်လာလျှင် မိန်းမအဂါ ဖုံးကွယ်သွား၍ ယောက်ျားအဂါ ထင်ရှားပေါ်လာသည်။ ယောက်ျားဥဘတောဗျည်း၌ အခြားယောက်ျားကို တပ်မက်သောရာဂ ဖြစ်ပေါ်လာလျှင် ယောက်ျားအဂါဖုံးကွယ်သွား၍ မိန်းမအဂါထင်ရှားပေါ်လာသည်။ မိန်းမဥဘတောဗျည်းသည် မိမိကိုယ်တိုင်လည်း ကိုယ်ဝန်ယူနိုင်=ဆောင်နိုင်၏။ အခြားသူကိုလည်း ကိုယ်ဝန်ပေးနိုင်၏။ ယောက်ျားဥဘတောဗျည်းသည် အခြားသူကိုသာ ကိုယ်ဝန်ပေးနိုင်၍ မိမိကား ကိုယ်ဝန်မဆောင်နိုင်။ အဘိ၊၂ဃ။၃၅၉။ ဝိ၊၂၊၃၃။ ၃ဝ။ ကခ်။၁ဝ၆။ သာရတ္ထ၊၃။ ၂၆ ၂။ ကခ်၊ဋီ၊သစ်။ ၁ရ၄။ မူလ၊ဋီ၊ဝ။ ၂၆။

ဥဘတောဗျဥ္ဇနကော ဘိက္ခဝေ(ဝိ၊၃။ ၁ ၂၄)တိ ဣတ္ထိနိမိတ္တုပ္ပါဒနကမ္မတော စ ပုရိသနိမိတ္တုပ္ပါဒနကမ္မတော စ ဥဘတော ဗျဥ္ဇနမသ အတ္ထိတိ ဥဘတောဗျဥ္ဇနကော။ ဝိ၊၂၊၃။၃ဝ၆။ ဥဘတော ကမ္မတော ပဝတ္တန္တိ ပါဠိသေသော ယောဇေတဗ္ဗော။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂၆၆။ (–ဝိဘာ ဝိနီ။၁၆၅။ မဏိမ၊ဋီ ၂ ။ ၁၄။)

ဥဘတောဗျဥ္ဇနကစတုတ္ထ (တိ) [ဥဘတောဗျဥ္ဇနက+စတုတ္ထ] ဥဘတောဗျည်းလျှင် လေးယောက်မြောက်ရှိသော (သံဃာ)။ ဥဘတောဗျဥ္ဇနကစတုတ္ထော ကမ္မံ ကရေယျ၊ အကမ္မံ နစ ကရကၨယ်။ ဝိ၊၃။၄၄ဝ။

ဥဘတောဗျဥ္ဇနကဝီသ (တိ) [ဥဘတောဗျဥ္ဇနက+ဝီသ] ဥဘတောဗျည်းလျှင် နှစ်ဆယ်မြောက်ရှိသော (သံဃာ)။ ဥဘတောဗျဥ္ဇနကဝီသော ကမ္မံ ကရေယျ၊ ဝိ၊၃။၄၄ ၂ ။

ဥဘတောဗျဥ္ဇ (တိ) [ဥဘတော+ဗျဥ္ဇ] နှစ်ဘက်စစ်သည်၌ အစုဖြစ်၍ဖြစ်သော၊ နှစ်ဘက်စစ်သည်တို့ ဗျူဟာခင်းကျင်းစီရင်ခြင်းဖြင့် စုဝေးတည်နေသော။ ဥဘတောဗျဥ္ဇံ သဂါမံ ပက္ခန္ဒန္တိ။ မ၊၁။၁ ၂ ။ စူဠနိ။ ၂ ၆ ၃ ။ အံ၊ဌ၊ ၂ ။ ၅ ၃ ။ ဥဘတောဗျဥ္ဇန္တိ ဥဘတောရာသိဘူတံ။ မ၊ဌ၊၁။ ၃ ၆ ၂ ။ စူဠနိ၊ဌ။၁ ၂ ။ ဒ္ဝိန္နံ သေနာနံ ဗျူဟသံဝိဓာနေန ဝါ ဥဘတောဗျဥ္ဇံ။ မ၊ဋီ၊ ၂ ။ ၄ ၃ ။ ဥဘတောဗျဥ္ဇန္တိ ယုဒ္ဓတ္ထာယ ဥဘတောသန္နိပတိတံ။ အံ၊ဋီ၊ ၂ ။ ၅ ၅ ။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၃ ၆ ၁ ။)

ဥဘတောဗျဥ္ဇသဂါမပ္ပဝေသန (နာ) [ဥဘတောဗျဥ္ဇသဂါမ+ပဝေသန] နှစ်ဘက် စစ်သည်တို့ ဗျူဟာခင်းကျင်းစီရင်ခြင်းဖြင့် စုဝေးတည်နေသော–စစ်မြေပြင်–စစ်သည်တို့အလည်–သို့ ဝင်ရောက်ခြင်း။ ဥဘတောဗျဥ္ဇသဂါမပ္ပဝေသန–သဒ်သ(အံ၊ဌ၊ ၂ ။ ၄) နိဿယုဒ္ဓတ္ထာယ ဥဘတောရာသိ–ကတစတုရင်္ဂနိသေနာမဗ္ဗူဟပ္ပဝေသနသဒ်သံ။ အံ၊ ဋီ၊ ၂ ။ ၂ ။

ဥဘတောဘာဂ (ပု) [ဥဘတော+ဘာဂ] နှစ်ခုသောအဖို့။ ဝိမုတ္တံ ဥဘတော ဘာဂေ၊ အဗ္ဗတ္တံ သုသမာဟိတံ။ ထေရ။၃ ၆ ၄ ။ ဝိမုတ္တံ ဥဘတောဘာဂေတိ ဥဘတော ဘာဂတော ဝိမုတ္တာတ္တာ ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တံ၊ ဥဘတော ဘာဂေတိ အရူပသမာပတ္တိယာ ရူပကာယတော, မဂ္ဂေန

နာမကာယတော ယထာရဟံ တေဟိယေဝ ဝိကွမ္ဘနသမုစ္ဆေဒဘာဝေဟိ' ဝိမုတ္တန္တိ အတ္ထော။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄၉၃။ (–အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၆၀။)

ဥာဏတောဘာဝဝိမဒ္ဒ (တိ) [ဥာဏတောဘာဝ+ဝိမဒ္ဒ] (နံပါး)နှစ်ဖက်တို့၌ ကောင်းစွာ ပွတ်တိုက်ဆုပ်နယ်အပ်သော။ ဥာဏတောဘာဝဝိမဒ္ဒ(မ၊ ၂။၄၇)နှင့် မကိပါသာဏေန ဥဘောသု ပသောသု သုဋ္ဌု ဝိမဒ္ဒံ၊ ယဒေ့ရတ္တာ ဥပ္ပါဒိတစ္ဆဝိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၆ရ။ (–အံ၊၃။၃၀၅။ ဒီ၊ ၂။၉၃။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၅၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၀၄–၅။)

ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တ (တိ) [ဥာဏတောဘာဝ+ဝိမုတ္တ။ ဥာဏတော+ဥာဏတောဘာဝ+ဝိမုတ္တ] ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တမည်သော၊သူ။ (က) နှစ်ပါးသော အဖို့တို့ဖြင့်လွတ်သော၊သူ။ (ခ) နှစ်ပါးသော အဖို့တို့မှလွတ်သော၊သူ။ (ဂ) နှစ်ပါးသော အဖို့တို့ဖြင့်နှစ်ကြိမ်လွတ်သော၊ နှစ်ပါးသောအဖို့တို့ဖြင့် နှစ်ပါးသောအဖို့တို့မှလွတ်သော၊သူ။

ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တမည်သောရဟန္တာသည် သုတ်မဟာဝါ မဟာနိဒါနသုတ်၌ နိရောဓသမာပတ်ဝင်စား၍ ထိုသမာပတ်မှ ထ၍ ရဟန္တာအဖြစ်သို့ရောက်သော ပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးသာ လာ၏။ ထိုပုဂ္ဂိုလ်သည်သာ မုချအားဖြင့် အမြတ်ဆုံးသော ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တပုဂ္ဂိုလ်=ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တသောဌမည်၏။ မဏ္ဍိမပဏ္ဏာသပါဠိတော်ကီဋာဂိရိသုတ်နှင့် ပုဂ္ဂလပညတ်တို့၌ အရူပသမာပတ်လေးခုတို့တွင် တစ်ခုခုကို ဝင်စား၍ ၎င်းမှထ၍ ဝိပဿနာရှုသဖြင့် ရဟန္တာအဖြစ်သို့ရောက်သော ပုဂ္ဂိုလ်လေးဦးနှင့်တကွ ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တပုဂ္ဂိုလ်ငါးဦးကို ဟောတော်မူထားသည်။ ထိုပုဂ္ဂိုလ်လေးဦးကား ပရိယာယ်အားဖြင့် ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တပုဂ္ဂိုလ်မည်၏။ အချို့ဆရာတို့ကား အရူပစျာန်ကဲ့သို့ပင် စျာန်အင်္ဂါနှစ်ပါးရှိသော ရူပစတုတ္ထစျာန်မှ ထ၍ အရဟတ္တဖိုလ်သို့ ရောက်သူသည်လည်း ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တမည်သဖြင့် ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တမည်သူပေါင်း (၆)ဦးရှိကြောင်း ဆိုကြ၏။ ထို ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တပြဿနာကို လောဟပါသာဒဋ္ဌနေသော တိပိဋကစူဠဗုဒ္ဓသုမနမထေရ်၏အဖွင့်ကိုမီး၍ ထိုမထေရ်၏တပည်တို့က သံသယကင်းပြတ်အောင် ဆုံးဖြတ်တော်မူပြီးလေပြီ။ (အကျယ်ကို–ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၀၄–၅–၌ ကြည့်။)

အင်္ဂတ္တိရ်ပါဠိတော်နဝကနိပါတ် ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တသုတ်၌ ရူပစျာန်သမာပတ်လေးပါး, အရူပသမာပတ်လေးပါးတို့တွင် တစ်ပါးပါးကို ဝင်စား၍ ထိုမှထ၍ ရဟန္တာအဖြစ်သို့ရောက်သော ပုဂ္ဂိုလ်ရှစ်ဦးနှင့်တကွ ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တပုဂ္ဂိုလ်ကိုးဦးကို ဟောတော်မူထားသည်။ (အကျယ်ကို ဒီ၊ ၂။၆၀။ မ၊ ၂။၁၄ ၂။ အံ၊ဋ္ဌ။ ၂၄၅။ အဘိ၊ပု၊၁၈၄–တို့၌ ကြည့်။)

(က) တိပိဋကစူဠနာဂမထေရ်အလိုကား–အရူပသမာပတ်, မဂ်ဟူသောနှစ်ဖို့တို့ဖြင့် လွတ်သောကြောင့် ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တမည်၏–ဟုမှတ်ရမည်။ (ခ) တိပိဋကမဟာဓမ္မရက္ခိတမထေရ်အလိုကား–ရူပကာယ, နာမကာယ နှစ်ပါးတို့မှလွတ်သောကြောင့် ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တမည်၏ဟု မှတ်ရမည်။ (ဂ) တိပိဋကစူဠာဘယမထေရ် အလိုကား–အရူပသမာပတ်ဖြင့် ရူပကာယမှလည်းကောင်း, မဂ်ဖြင့် နာမကာယမှလည်းကောင်း နှစ်ကြိမ်လွတ်သောကြောင့် ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တမည်၏ဟု မှတ်ရမည်။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁၀၄–၅။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၄၆၊ ၂၈၄။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၉ရ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁၁၉။ မ၊ဋီ၊၃။၈၅။ မူလဋီ၊ ၃။၃၅။ အနုဋီ၊၃။၄ရ။

(က)(ခ)(ဂ) ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တော(ဒီ၊ ၂။၆၀)တိ ဒွိဟိ ဘာဝေဟိ ဝိမုတ္တော၊ အရူပသမာပတ္တိယာ ရူပကာယတော, မဂ္ဂေန နာမကာယတော ဝိမုတ္တောတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၀၄–၅။ (–မ၊ ၂။ ၁၀၃၊၁၄ ၂။ သံ၊၁။၁၉၃။ အံ၊ ၂။၄၀၃။ အံ၊ဋ္ဌ။ ၅ ၂။ ၂၄၅၊ ၂ရ၄။ အဘိ၊ပု၊၁၀၃၊၁၁၃၊၁ရ၃။ နေတ္တိ၊၁၆၄။

မ၊ဌ၊၃။၁၀၆၊၁၃၁။ သံ၊ဌ၊၁။၂၅၄-၅။ အံ၊ဌ၊၃။ ၁၄၆၊၂၈၄။ အဘိ၊ဌ၊၃။၄၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၉၈။ နေတ္တိ၊ဌ။၂,ရ၂။) ဒ္ဒိဟိ ဘာဝေဟိ ဝိမုတ္တောတိ ... ဒ္ဒိဟိ ဝိမုစ္စနဘာဝေဟိ... ဒ္ဒိဟိ ဝိမုစ္စိတဗ္ဗ-ဘာဝေဟိ စ ဝိမုတ္တော။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၁၉။ ဥာဏ-တောဘာဝဝိမုတ္တောတိ ဥာဏယဘာဝဝိမုတ္တော သမာဓိဝိပဿနာတော။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၂၀။ ဥာဏတော ဥာဏယတော ဥဘောဟိ ဘာဝေဟိ ဝိမုတ္တောတိ ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တော ကေဒေသသမ္ဘေ-ကသေသနယေန။ မ၊ဋီ၊၃။၈၄။ ပဌမတ္ထေရဝါဒေ ဒ္ဒိဟိ ဘာဝေဟိ ဝိမုတ္တော ဥာဏတောဘာဝဝိ-မုတ္တော၊ ဒုတိယတ္ထေရဝါဒေ ဥာဏတော ဘာဝ-တော ဝိမုတ္တောတိ ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တောတိ။ တတိယတ္ထေရဝါဒေ ဒ္ဒိဟိ ဘာဝေဟိ ဒ္ဒေ ဝါရေ ဝိမုတ္တောတိ အယမေတေသံ ဝိသေသော။ မူ-လဋီ၊၃။၃၅။ (-အနုဋီ၊၃။၄,ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ-ဋီ၊၂။၄၆၈။) ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တောတိ ဥဘောဟိ ဘာဝေဟိ ဥာဏတော ဘာဝတော ဝိမုတ္တော။ နေတ္တိ-ဋီ။၁,၈။ ဥာဏတော ရူပကာယနာမကာယတော ဥာဏတော ဘာဝတော ဝိမုတ္တတ္တာ ဥာဏတောဘာဝဝိမု-တ္တော၊ အရဟာ။ နေတ္တိ၊ဝိ။၃၅၁၀။ ယတ္ထ စတုန္နံ အရူပသမာပတ္တိနံ ဧကေကတော နိရောဓတော စ ဝုဋ္ဌာယ အရဟတ္တံ ပတ္တာနံ ဝသေန ပဌ ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တာ ဝုတ္တာ။ အနုဋီ။၃။၄,ရ။ အရူပဇ္ဈာနံ ပတ္တာ အဂ္ဂဖလပတ္တော ဥာဏတော-ဘာဝဝိမုတ္တော နာမ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၉ရ။

ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တနာမလာဘ (ပု) [ဥာဏတော ဘာဝဝိမုတ္တနာမ+လာဘ] ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တ အမည်ရခြင်း။ အရဟတ္တမဂ္ဂသာ ပါဒကဘူတ် ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တနာမလာဘသာ ကာရဏ် ဘဝိတုံ ယုတ္တန္တိ အဓိပ္ပါယော။ မူလဋီ၊၃။၃၅။

ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥာဏတော ဘာဝဝိမုတ္တ+နိဒ္ဒေသ] ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တကို အကျယ်ပြထားအပိုင်း။ ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တနိ-ဒ္ဒေသေ အဌ ဝိမောက္ခေ ကာယေန ဖုသိတ္တာ ဝိဟရတီတိ အဌ သမာပတ္တိယော သဟစာတ-နာမကာယေန ပဋိလဘိတ္တာ ဝိဟရတီ။ မူလဋီ၊ ၃။၃၆။

ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တပဌ (တိ) [ဥာဏတောဘာဝ ဝိမုတ္တ+ပဌ] ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တပြဿနာ။ အယံ ပန ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တပဌော ဟေဋ္ဌာ လောဟ-ပါသာဒေ သမုဋ္ဌဟိတ္တာ တိပိဋကစူဠဘုမန-တ္ထေရဿ ဝဏ္ဏနံ နိဿာယ စိရေန ဝိနိစ္ဆယံ ပတ္တော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၀၄-၅။ ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္ထ-ပဌောတိ ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္ထဿ ဆဗ္ဗိဓတံ နိဿာယ ဥပ္ပန္နပဌော။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၂၀။

ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္ထဘာဝကာရဏပဋိလာဘ (ပု)[ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္ထဘာဝကာရဏ+ပဋိ-လာဘ] ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္ထဟုဂ္ဂိုလ်အဖြစ်၏ အကြောင်းကိုရခြင်း။ အရှုပါဝစရေသု ဟိ ကေမ္မိ အဓိဂတော ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္ထဘာဝကာရ-ဏပဋိလာဘတော အဌဝိမောက္ခေကဒေသေန တေန တံနာမဒါနေ သမတ္ထေန "အဌဝိမော-က္ခလာဘီ"တ္တေ၀ ဝုစ္စတိ။ မူလဋီ၊၃။၃၆။

ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္ထသေဋ္ဌ (တိ) [ဥာဏတော ဘာဝဝိမုတ္ထ+သေဋ္ဌ] မြတ်သော-အမြတ်ဆုံးသော -ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္ထမည်သောသူ။ တံ ပန ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္ထသေဋ္ဌဝသေန ဝုတ္တံ။ မ၊ဋီ၊ ၃။၈၅။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၅၀။ မူလဋီ၊၃။၃၄။ နေတ္တိ-ဋီ။၁,ရ။

ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တိ (ထီ) [ဥာဏတောဘာဝ+ ဝိမုတ္တိ။ ဥာဏတော+ဥာဏတောဘာဝ+ဝိမုတ္တိ] (က) နှစ်ပါးသောအဖို့တို့ဖြင့်လွတ်ခြင်း။ (ခ) နှစ်ပါး သောအဖို့တို့မှလွတ်ခြင်း။ (ဂ) နှစ်ပါးသော အဖို့တို့ဖြင့်နှစ်ကြိမ်လွတ်ခြင်း၊ နှစ်ပါးသော အဖို့တို့ဖြင့် နှစ်ပါးသောအဖို့တို့မှလွတ်ခြင်း။ (ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္ထ-ကြည့်။) ဤမာယ စ

အာနန္ဒ ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တိယာ(ဒီ၂။၆၀)တိ အာနန္ဒ ဣဒေ ဥဘယဘာဂဝိမုတ္တိတော။ ဒီ၊ ၆။၂။၁၀၅။

ဥဘတောရာသီ (ပု) [ဥဘတော+ရာသီ] နှစ်ဖက်အစု။ ,ဥဘတောဗျူဟန္တိ ဥဘတောရာသီ-ဘူတံ။ စူဠနိ၊၆။၁၂၁။

ဥဘတောလောမ (တိ) [ဥဘတော+လောမ] နှစ်ဖက်အမွေးရှိသော။ ပ်ဌိကတ္ထတာနီတိ ဥဘ-တောလောမေန ဥဏ္ဏာမယေန သေတကမ္ဗ-လေန အတ္ထတာနီ။ သံ၊၆။၂။၂၉၇။

ဥဘတောလောဟိတက (တိ) [ဥဘတော+လောဟိတ+က] (ခြေရင်းခေါင်းရင်း) နှစ်ဖက်တို့၌ နီသောအဆင်းရှိသော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဘတောလောဟိတကူပဓာန (တိ) [ဥဘတော လောဟိတက+ဥပဓာန။ ဥဘတော+လောဟိတ ကူပဓာန] (ခြေရင်း,ခေါင်းရင်း) နှစ်ဘက်တို့၌ ထားအပ်သော နီသောအုံး (ခြေတင်အုံး, ခေါင်း အုံး)ရှိသော (အိပ်ရာနေရာ၊ပလ္လင်)။ (သီလက္ခန် ဘာသာဋ္ဌကာ၊၁။၅၃၉-၌ "အခင်းကို မကောက်ရ၊ အုံးကိုသာကောက်၊ ဗဟုဗ္ဗဟိသမာသ်မဟုတ်" ဟု မှာ၍ ပါဠိတော်ကိုလည်း "ညောင်စောင်း၏ ခေါင်းရင်းခြေရင်း နှစ်ဖက်ဝယ် နီသောခေါင်းအုံး၌အုံးခြင်း ခြေတင်ခြင်း"ဟု အနက်ပေးသည်။ သို့သော် ဝိနယဝိနိစ္ဆယဋီကာ၊၂။၂၂၂-၌ ထို ပုဒ်နှင့် အနက်တူပုဒ်ကို "ဒွိဓာ ရတ္တူပဓာနကန္တိ သီသ-ပဿေ, ပါဒပဿေစာတိ ဥဘတောပဿေ ပညတ္တရတ္တပိမ္ဘောဟနဝန္ဓနဉ္စ သယနာသနံ" ,ဟု ဖွင့်ပြသည်ကို ထောက်၍ ဗဟုဗ္ဗိဟိသမာသ်အနက်ကိုသာမှတ်ရမည်။) ဥစ္စာသယနမဟာသယနာနိ။ သေယျထိဒံ၊ အာသန္ဒိ ပလ္လင်္ကော... ဥဘတော-လောဟိတကူပဓာနံ။ အံ၊၁။၁၈၂။ (-ဒီ၁။ရ။ ဝိ၊ ၃။၂၈၀-၁။ ဝိ၊၄။၃၂၀။) စတုရာသီတိပလ္လင်္ကသ-ဟဿာနိ အဟေသုံ ... ဥဘတောလောဟိတ-ကူပဓာနာနိ။ ဒီ၂။၁၅၃။ သံ၊၂။၁၁ရ။ (-မ၁။ ၁၀၉။ အံ၁။၁၃၆။) ဥဘတောလောဟိတ-ကူပဓာနန္တိ သီသူပဓာနဉ္စ ပါဒူပဓာနဉ္စာတိ မဟာသ ဥဘတောလောဟိတကံ ဥပဓာနံ (ဥဘတော-လောဟိတကူပဓာနံ)။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၄။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ရ၀။ ဥဘတောလောဟိတကူပဓာနောတိ သီသူပဓာနဉ္စ ပါဒူပဓါနဉ္စာတိ ပလ္လင်္ကသ ဥဘတော ဌပိတ-လောဟိတကူပဓာနော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၆။ (-မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၄၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉ရ။)

ဥဘတောဝနုန (နာ) [ဥဘတော+ဝနုန] ဒုက်တိက်နှစ်ပါးတို့ကို တိုးပွားစေခြင်း၊ ဒုက်တိက်နှစ်ပါးအားဖြင့်ဖြစ်သော-တိုးပွား-တိုးခဲ့-ခြင်း။ ဥဘတောဝနုနေန ဝါ သတ္ထဝိဓာဒီနယေန ဝါ ယထာ ယထာ ဣစ္ဆတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၄-၅။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဘတောဝနုန(က)နီဟာရ (ပု) [(၁) ဥဘတောဝနုန(က)+နယနီဟာရ။ (၂) ဥဘတော+ဝနုန(က)နီဟာရ] (၁) ဒုက်တိက်နှစ်ပါးတို့ကို-တိုးပွားစေခြင်း, ဖြတ်ခြင်း-ရှေးဦးမယူအပ်သေး သည်ကိုယူခြင်း, ယူအပ်ပြီးသည်ကို မယူခြင်း-အားဖြင့် နည်းကိုထုတ်ဆောင်ခြင်း။ ဒုက် တိက်နှစ်ပါးတို့ကို-တိုးပွားစေခြင်း, ဖြတ်ခြင်း-ရှေး ဦးမယူအပ်သေးသည်ကို ယူခြင်း, ယူအပ်ပြီး သည်ကို မယူခြင်း-အားဖြင့် ဇဒေသနာကိုဖြစ် စေခြင်း။ ဒုက်တိက်နှစ်ပါးအားဖြင့်ဖြစ်သော-တိုးပွားစေခြင်း, ဖြတ်ခြင်း-ရှေးဦး မယူအပ်သေး သည်ကိုယူခြင်း, ယူအပ်ပြီးသည်ကို မယူခြင်း-အားဖြင့်ဒေသနာကိုဖြစ်စေခြင်း။ (၂) ဒုက် တိက်နှစ်ပါးအားဖြင့် ဖြစ်သော-တိုးပွားစေခြင်း, ဖြတ်ခြင်း-ရှေးဦး မယူအပ်သေးသည်ကိုယူခြင်း, ယူအပ်ပြီးသည်ကို မယူခြင်း-၏အစွမ်းဖြင့်ဖြစ် သော ဒေသနာနည်း။ (နှစ်ပါးကုန်သောတိက် ဒုက်တို့ကို ပွားစေခြင်းဟူသော နည်းကိုထုတ် ခြင်း။ ပြည်၊ဋ္ဌ။)

တိကေ စ ဒုကေ စ ဥာဏတောဝမုနနိဟာရေန အာဟရိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၄။ ပုဗ္ဗေ ဂဟိတတော အညဿ ဂဟဏံ ဝမုနံ ... ပုဗ္ဗေ ဂဟိတဿ အဂ္ဂဟဏံ ဆိန္ဒနံ ဝမုနံ။ ဒုကတိကာနံ ဥာဏယေသံ ဝမုနံ ဥာဏယဝမုနံ၊ ဥာဏယတော ဝါ ပဝတ္တံ ဝမုနံ ဥာဏယဝမုနံ၊ တဒေဝ ဥာဏတောဝမုနက်၊ တေန နယနိဟာရဏ် ဥာဏတောဝမုနကနိဟာရော။ ဝမုနကနယော ဝါ ဝမုနကနိဟာရော၊ ဥာဏယတော ပဝတ္တော ဝမုနကနိဟာရော ဥာဏတောဝမုနကနိဟာရော။ မူလဋီ၊ ၂။၂၉။ နယနိဟာရဏန္တိ နိယတိတိ နယော၊ ဒေသနာ၊ တဿ နိဟာရဏ် ပဝတ္တနံ။ ဝမုနကနယောတိ ယထာဝုတ္တဝမုနကဝသေန ပဝတ္တော ဒေသနာနယော။ အနု၊ဋီ၊ ၂။၃၄-၅။ ဝမိယတေ ဂဟိယတေ ဝမုက်၊ ပုဗ္ဗေ ဂဟိတတော် အညဿ ဂဟဏန္တိ အတ္ထော။ ဝမိယတေ ဆိန္နိယတေတိ ဝမုက်၊ ပုဗ္ဗေ ဂဟိတဿ အဂ္ဂဟဏံ ဆိန္ဒနန္တိ အတ္ထော။ ဥာဏယေသံ ဝမုက် ဥာဏတောဝမုက်။ နယဿ ဟရဏ် နိဟရဏ် နိဟာရော၊ ဥာဏတောဝမုကေန နိဟာရော ဥာဏတောဝမုကနိဟာရော၊ အထဝါ၊ ဝမုကော စ သော နိဟာရော စာတိ ဝမုကနိဟာရော၊ ဥာဏတော ပဝတ္တော ဝမုကနိဟာရော ဥာဏတောဝမုကနိဟာရော။ သမ္မော၊ယော။ ၂၃။

ဥာဏတောဝမိုတ (တိ) [ဥာဏတော+ဝမိုတ] ဒုက်တိက်နှစ်ပါးတို့ကို-တိုးပွားစေအပ်ရာ ဖြစ်သော-တိုးပွားစေ၍ဟောအပ်သော-(ဝါရ)။ သေ ဒုကတိကာနံ ဝသေန ဥာဏတောဝမိုတတ္တာ ဥာဏတောဝမိုတကော နာမ တတိယော မဟာဝါရော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၅။

ဥာဏတောဝမိုတက (တိ) [ဥာဏတော+ဝမိုတက] ဒုက်တိတ်နှစ်ပါးတို့ကို- တိုးပွားစေအပ်ရာဖြစ်သော-တိုးပွားစေ၍ ဟောအပ်သော(ဝါရ)။ ဥာဏတော ဝမုတ္တာ ဒေသိတဝါရော ဥာဏတောဝမိုတကော နာမ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၅။

ဥာဏတောဝဏ္ဏိက (တိ) [ဥာဏတောဝဏ္ဏ+ဣက] နှစ်ဖက်ပွင့်ညာရှိသော၊ နှစ်ဖက်ပွင့်ညာဆိုင်သော။ (သျှ)။ ဥာဏတောဝဏ္ဏိက(ဝိ၊၁။ ၂၇၇)နှင့် ဥဘောဟိ ပသေဟိ ပုဗ္ဗဝဏ္ဏေ ကတ္တာ ကတမာလံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၀၁။ ဝဏ္ဏာနိ ဥာဏဒိသာယ ကတ္တာ ဂန္ဓိတပုပ္ဖါဝလိ ဥာဏတောဝဏ္ဏိကာ နာမ။ ဝိ၊ဝိနိ၊ဋီ၊ဋ၁၁-၂။

ဥာဏတောဝဏ္ဏိကမာလာ (ထီ) [ဥာဏတောဝဏ္ဏိကာ+မာလာ] နှစ်ဖက်ပွင့်ညာဆိုင်သောပန်း(ပန်းကုံး)။ ဥာဏတောဝဏ္ဏိကမာလံ ကရိသဿန္တိပိ ကာရာပေသဿန္တိပိ။ ဝိ၊၁။ ၂၇၇။ (-ဝိ၊၄။ ၂၃။)

ဥာဏတောဝိဘင် (ပု) [ဥာဏတော+ဝိဘင်] ဥာဏတောဝိဘင်း၊ ဘိက္ခုဝိဘင်း, ဘိက္ခုနီဝိဘင်း။ တေနေဝ ဥပါယေန ဥာဏတောဝိဘင်ဂေ ပုစ္ဆိ။ ဝိ၊၄။ ၄၈၃။ အယံ ဥာဏတောဝိဘင်ဂေါ နာမ စတုသင်္ဂီဘာဏဝါရော။ သာရတ္ထ၊၁။ ၆၁။

ဥာဏတောဝိဘင်ပရိယာပန္န (တိ) [ဥာဏတောဝိဘင်+ပရိယာပန္န] ဥာဏတောဝိဘင်းဌ် အကျုံးဝင်သော။ ဥာဏတောဝိဘင်ပရိယာပန္နံ သီလံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ ဝိမတိ၊၁။ ၂၁၃။

ဥာဏတောဝိဘင်ဘာဏက (တိ) [ဥာဏတောဝိဘင်+ဘာဏက] ဥာဏတောဝိဘင်းကို ဆောင်သော၊သူ။ ဥာဏတောဝိဘင်ဘာဏကော ပုဏ္ဏဝါလိကဝါသီ မဟာတိဿတ္ထေရောပိ ကိရ အာဟ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၂ ၇။ ဝိ၊သင်္ခ၊ ၃၃။

ဥာဏတောဝုဋ္ဌာန (ပု၊နှ) [ဥာဏတော+ဝုဋ္ဌာန] (သင်္ခါရနိမိတ်, မပြတ်ဖြစ်သော အဇ္ဈတ္တရုပ်နာမ် အယဉ်ဟူသော) နှစ်ပါးမှထသော (မဂ်ဉာဏ်)။ သင်္ခါရာနံ အနိစ္စာကာရဂ္ဂါဟိနိယာ ဝုဋ္ဌာနဂါမိနိယာ ပရတော ကေတောဝုဋ္ဌာနဥာဏတောဝုဋ္ဌာနေဟိ နိမိတ္တပဝတ္တတော ဝုဋ္ဌာတိ။

မ၊ဦး၊၂။၂၈၅။ တသွာ ကေန္ဓေန ''နိယျာနဲ့က-သဘာဝသ ဥဘတောဝုဋ္ဌာနဘာဝေန ပဝတ္တ-မာနသ မဂ္ဂဥာဏသ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦး၊၂။၅၁၈။ (ဝုဋ္ဌာန-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦး၊၂။၄၉၄-လည်းကြည့်။)

ဥဘတောသံဃ (ပု) [ဥဘတော+သံဃ] နှစ်ပါးသောသံဃာ၊ ဘိက္ခုသံဃာ, ဘိက္ခုနီသံဃာ။ ဘိက္ခုနီ နာမ ဥဘတောသံဃ ဥပသမ္ပန္နာ။ ဝိ၊၁။၃၀၀ရ။ ဥဘတောသံဃေတိ ဘိက္ခုနီသံဃေ ဥတ္တိစတုတ္ထေန, ဘိက္ခုသံဃေ ဥတ္တိစတုတ္ထေ-နာတိ အဌဝါစိကဝိနယကမ္မေန ဥပသမ္ပန္နာ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၄၁။ (-ကင်။၃၃၈။ မ၊ဌ၊၄။၂၂၄။ မ၊ဦး၊၃။၄၁၁။ အံ၊ဋီ၊၂။ရ၀။)

ဥဘတောသံဃပညတ္တိ (ထီ) [ဥဘတောသံဃ+ပညတ္တိ] ဥဘတောသံဃာဟူသော ပညတ်။ တံ ဒ္ဒိန္နံ သံဃာနံ ဒိန္နဘာဝမေဝ ဒီပေတိ၊ နဥဘတောသံဃပညတ္တိ။ ဝဇိရ။၅၀၁။

ဥဘတောသုဇာတ (တိ) [ဥဘတော+သုဇာတ] (အမိအဖ)နှစ်ပါးစုံမှ ကောင်းစွာဖြစ်သော၊သူ။ ဥဘတောသုဇာတသ ခတ္တိယကုမာရသ အဘိ-သေကပ္ပတ္တိတော ပဌာယ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၄၀။

ဥဘတောသုဒ္ဓိ (ထီ) [ဥဘတော+သုဒ္ဓိ] (၁) (ဥပဇ္ဈာယ်, သာမဏေလောင်းလျှာ ဟူသော) နှစ်ပါး-တို့၏-တို့မှ-စင်ကြယ်ခြင်း။ (တိ)(၂) နှစ်ဖက်-အားဖြင့်-တို့မှ-စင်ကြယ်ခြင်းရှိသော။ (၁) သာမဏေရပဇ္ဇော ပန ဥဘတောသုဒ္ဓိယာဝ ဝဋ္ဋတိ၊ နော ကေတောသုဒ္ဓိယာ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၅၀။ (-ဝဇိရ။၄၁၂။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဘတောသုဒ္ဓိက (တိ) [ဥဘတော+သုဒ္ဓိက] (သက်နှံးလျှောသောရဟန်း၏တိုသက်နှံးကို ရခြင်း, လျှခြင်းဟူသော) နှစ်ဖက်-အားဖြင့်-တို့မှ-စင်ကြယ်ခြင်းရှိသော။ ယံ ဘိက္ခုနောပိ ပါဒ-မူလေ ဌပိတံ၊ တေနာပိ တထေဝ ဒိန္နံ၊ တံ ဥဘတောသုဒ္ဓိကံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ဖ၁။ ယေန ဘိက္ခုနာ စီဝရံ ဒိယတိ၊ တဿ လာဘော, ဒါနေ စ ဝိသုံ ဝိသုံ ဥဘယတ္ထ အာဒရဂါရဝါနံ သဗ္ဗာဝတော, တဒဘာဝတော စ ဘိက္ခုဒတ္တိယသ ကေ-တောသုဒ္ဓိဥဘတောသုဒ္ဓိအနုက္ကဌတာ ဟောန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦး၊၁။၉၂။

ဥဘန္တ (ပု) [ဥဘ+အန္တ] နှစ်ပါးသော အစွန်း။ ဥဘန္တမတိညာယ(သုတ္တနိ။၄၃၅)။ စူဠနိ။ရ)တိ-ဥဘော အန္တေ အတိဇာနိတ္တာ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၃၀၃။

ဥဘယံသ (ပု) [ဥဘယ+အံသ] နှစ်ပါးသော အဖို့အစု။ ဥဘယံသံ ဖရိတ္တာ တိဋ္ဌတိ(မ၊၂။ ၆၆)တိ ဥဘယန္တံ ဥဘယကောဋ္ဌာသံ သကဝါဒံ ပရဝါဒဉ္စ ဖရိတ္တာ အဓိမုစ္စိတ္တာ တိဋ္ဌတိ။ မ၊ဌ၊ ၃။၈၂။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဘယံသဘာဝိတ (တိ) [ဥဘယံသ+ဘာဝိတ] နှစ်ပါးသော အဖို့အစုအလို့ငှာ ပွားအပ်သော (သမာဓိ)။ ဥဘယံသဘာဝိတော(ဒီ၊ဌ။ဝ၄ရ)တိ ဥဘယံသာယ ဥဘယကောဋ္ဌာသာယ ဘာဝိ-တောတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌ၊ဌ။၂ရ။ (-နေတ္တိ။၆၅။ နေတ္တိ၊ဌ၊ဌ၁၃။ ဒီ၊ဦ၊ဌ။၃၃၉။ သီ၊ဦ၊သစ်၊၂။၃၃၄။)

ဥဘယ (တိ) [ဥဘ+အယ။ ဥဘော အံသာ အသ ဥဘယံ။ မောဂ်၊၄။၄၉။ ဣဗုဒ်သည် မောဂ်၊၂။ ၉၉-သုတ်၌ သဗ္ဗနာမ်ပုဒ်ဖြစ်ကြောင်း လာ၍ မောဂ်၊၄။၄၉-၌ ဥဘနောင် အယ ပစ္စည်းဖြင့်ပြီး သော တဒ္ဓိတ်ပုဒ်ဟု လာသည်။ ကစ္စည်း။နှာ။၉၀-၌ ယော နာ အံ နံ ဝိဘတ် တို့နောင်းရာ၌ ဥဘ၏ ကာရိယပုဒ်ဟုလာသည်။ ရူပသိဒ္ဓိ။နှာ။ ၉ရ၊၁၀၀-တို့၌ သဗ္ဗနာမ်ပုဒ်ဖြစ်ကြောင်း ''အစိတ် နှစ်ခုတို့၏အပေါင်း'' ဟူသောအနက်ကိုဟော ကြောင်း ပြဆိုသည်။ သဒ္ဒနီတိ၊ပဒမာလာ၊နှာ။ ၃၅၂-၃၅၅-၃၅၈-တို့၌လည်း ထို့အတူပင်လာ၍ လိုင်သုံးပါး၌ ပဒမာလာ ပြဆိုထားသည်။ ဥဘယသဒ္ဒေ ဒ္ဒိအဝယဝသမုဒါယဝစနော။ ရူ။ နှာ။၁၀၀။ နီတိ၊ပဒ။၃၅၂။] နှစ်ခု၊ နှစ်ပါး။

နှစ်ခုအပေါင်း။ ဥဘယတ္ထ သန္ဓော(ဇာ၊၁။ ၉၄)–
တိ ယေ သန္ဓော ဟောန္တိ မာဒိသာ၊ တေ
ဒ္ဒိသုပိ ဧတေသု ကောဋ္ဌာသေသု အဘိနိဗ္ဗ–
တ္တသဘာဝါ မဗ္ဗတ္ထာ သုခေ စ ဒုက္ခေ စ
ဘဝန္တိ တုလ္ယာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၄။ မမ သာခသ
စူဘယ(ဇာ၊၁။ ၂၁၁)နှင့် မယ္ဟ သာခသ စ
ဥဘိန္နမ္ပိ သခီနန္တိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၄ ၂။ တေ
တတ္ထ ဧကေ ဥဘယေ သမာဂတေ။ ဇာ၊ ၂။
၂၈၅။ ဥဘော ဧကံ ကိဉ္စိသ္ဒတိ အတ္ထော။
ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၁၈၃။ ဘဏတိ ဥဘယော နိသာ–
မေထ။ ထေရီ။၄ ၂ ၉။ ဥဘယော နိသာမေ–
ထာတိ တုမှေ ဒ္ဒေပိ မမ ဝစနံ နိသာမေထ။
ထေရီ၊ဋ္ဌ။ ၂ ၈ ရ။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၄၃။ ပါစိတ်၊ယော။
၃ဝ ၈ ရ။) ဥဘိန္နံ ဥဘယေသံ လောကာနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊
ဋီ၊၁။၃၅၅။ အညေန ဝါ ဥဘယမ္ပိ ဒါပေတိ။
ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ ၉ ၈။ ဥဘယမ္ပိတိ ပါနီယဝိမ္ဗပနဒ္ဒယမ္ပိ။
ပါစိတ်၊ယော။၁ ၆ ၂။ ဥဘယမ္ပိ(ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၄ ၈ ရ)တိ
ဝိသယဝိသယိဒ္ဒယမ္ပိ။ ပဋိသံ၊ဂ်။ ၂ ၄ ရ။(–ရ ၄။)

ဥဘယံ(ပ၊ဧ)—ဣတိဝုတ်။ ၂ ၆ ၁။ ဣတိ
ဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂ ၉ ၆။ **ဥဘယော**(ပ၊ဗ)—ထေရီ။ ၄ ၂ ၉။
ဇာ၊၁။ ၂ ၁ ရ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။ ၂ ၈ ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။ ၆ ၁ ၁။
ဥဘယေ (ပ၊ဗ)—ဇာ၊ ၂။ ၂ ၈ ၅။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။ ၁ ၈ ၃။
ဥဘယာနိ(နပ၊ဗ)—ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁ ၄။ သာရတ္ထ၊
၁။ ၆ ၈ ရ။ **ဥဘယံ**(ဒု၊ဧ)—ဇာ၊ ၁။ ၃ ၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။
၄ ၉ ၉။ **ဥဘယေန**—ထေရ။ ၂ ၈ ၁။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။
၂ ၅ ၈။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၄ ၅ ၅။ ဣတိ ဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂ ၃ ၉ ၊ ၂ ၈ ရ။
ပေတ၊ဋ္ဌ။ ၃ ၃ ၊ ၁ ၈ ၁။ ထေရ၊ဋ္ဌ ၂ ။ ၂ ၃ ။ အ၊ဋ္ဌ၊
၂ ။ ၁ ၅။ **ဥဘယေဟိ**—ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁ ၅ ၃။ ဇာ၊ဋ္ဌ
ရ။ ၃ ၈ ၆။ ပါစိတ်၊ယော။ ၃ ဝ ၈ ရ။ **ဥဘယဿ**—
ပေတ၊ဋ္ဌ။ ၃ ၃ ၊ ၁ ၄ ရ။ **ဥဘယေသံ**—ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃
၁ ၈။ ထေရ၊ဋ္ဌ ၂ ။ ၃ ၉ ၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၃ ၅ ၅။
ဥဘယေ(သ၊ဧ)—ပေတ။ ၁ ၈ ၄။ ပေတ၊ဋ္ဌ။
၂ ၁ ၁။ **ဥဘယေသု**—ပါစိတ်၊ယော။ ၅ ရ ၁။

[ဥဘယံ–ဟူသောနိဂ္ဂဟီတန္တပုဒ်ကို ပဌ–
မေကဝစနန္တပုဒ်, ဒုတိယေကဝစနန္တပုဒ်အဖြစ်
ဖြင့်လည်းကောင်း၊ ဝိဘတ္တိဝိပလ္လာသပုဒ်, ဝစန
ဝိပလ္လာသပုဒ် အဖြစ်ဖြင့်လည်းကောင်း တွေ့
ရသည်။ ဝိဘတ်နက်အားလျော်စွာ– နှစ်ပါး
အပေါင်းသည်။ နှစ်ပါးအပေါင်းကို။ နှစ်ပါး
အပေါင်းဖြင့်။ နှစ်ပါးအပေါင်းအား ဖြင့်။
နှစ်ပါးအပေါင်း၏။ နှစ်ပါးအပေါင်းနှင့်။ နှစ်ပါး
အပေါင်းတို့နှင့်။ နှစ်ပါးအပေါင်းကြောင့်–
စသည်ဖြင့် ပြန်ဆိုနိုင်သည်။

ယေ စေဝ ဘာသန္တိ သုဏန္တိ စူဘယ်။
ဣတိဝုတ်။ ၂ ၆ ၁။ ဥဘယန္တိ ဘာသန္တိ သုဏန္တိတိ
ဝုတ္တာ ဒေသကာ ပဋိဂ္ဂါဟကာတိ ဥဘယ်။
ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂ ရ ၆။ ဥဘယ် တေ နှ သမေ–
တိ၊ ဝါစာ ဘုတ္တာ ကောသိယေ(ဇာ၊၁။ ၃ ဝ)–
တိ–ဣဒံ ဥဘယမ္ပိ တုယ္ဟံ နှ သမေတိ။ ဇာ၊
ဋ္ဌ၊၁။ ၄ ၉ ဝ။ ဟေတု ပစ္စယောတိ ဥဘယမေတံ
ကာရဏာဓိဝစနံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁ ၅ ၃။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃ ၁ ၂ ။
ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၄ ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂ ရ ၃ ၊ ၄ ၁ ၈။) တေ
ဥဘယ် ဝိဝဇ္ဇယာ(ဇာ၊၁။ ၃ ၁)တိ တေ ဥဘယမ္ပိ
သညိဘဝ္ဆ အသညိဘဝ္ဆ ဝိဝဇ္ဇယ။ ဇာ၊ဋ္ဌ
၁။ ၄ ၉ ၉။ (–ဇာ၊ ၂ ။ ၈ ၁။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၁ ၉ ၈ ၃ ၆ ၁။
ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၅ ။ ၃ ၅ ၂ ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၁ ၆ ၂ ၊ ၃ ၂ ၂ ။)
ယာနဒါနေန စူဘယ်။ ပေတ။ ၁ ရ ၁။ ဥဘယန္တိ
ဥဘယေန ဒါနေန။ ပေတ၊ဋ္ဌ။ ၁ ရ ၁။ တဿ
ကမ္မဿ ဝိပါကေန၊ မုဿာဝါဒဿ စူဘယ်။
ပေတ။ ၁ ၃ ၁ ၊ ၁ ၆ ၄။ ဥဘယန္တိ ဥဘယဿ ဝိ
ကမ္မဿ ဥဘယေန ဝိပါကေန။ ကရဏတ္ထေ
ဟိ ဣဒံ ပစ္စတ္ထဝစနံ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။ ၃ ၃ ၊ ဥဘယန္တိ
ဥဘယဿ ဝိပါကံ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။ ၁ ၄ ရ ၊ ဘဝ–
ယောဂေန စူဘယ်။ ဣတိဝုတ်။ ၂ ၅ ၉ ၊ ဥဘယန္တိ
ဥဘယေန၊ ... သံယုတ္တာတိ အတ္ထော။ ဣတိ–
ဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂ ရ ၈ ။ နစ္စဂီတေဟိ စူဘယ်။ ဇာ၊ ၂ ။ ၁ ၉ ၆ ။
ဥဘယ် ဥဘယေဟိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ ၆ ။ ၁ ၄ ၉ ။ (–
ဓမ္ဓ ။ ရ ၁ ။ သုတ္တနိ ။ ၃ ရ ၆ ။ ဇာ၊ ၂ ။ ၃ ရ ရ ။ ဓမ္ဓ၊ဋ္ဌ
၂ ။ ၄ ၁ ၃ – ၄ ။ သုတ္တနိ ၊ ဋ္ဌ ၂ ။ ၁ ဝ ၉ ။ ဇာ၊ဋ္ဌ ။ ၃ ရ ၆ ။)
ယဿ သက္ကာရိယမာနဿ၊ အသက္ကာရေန

စ္ဆာယ်။ ဣတိဝုတ်။၂၄၅။ ဥာဘယန္တိ ဥာဘယေန သက္ခာရေန စ အသက္ခာရေန စ။ ဣတိဝုတ်၊ ၆။၂၃၉။

ဥာဘယော–ပုဒ်ကို သဒ္ဒနီတိသုတ္တမာလာ၊ နာ။၄၁၀–၄၁၁။ ပဒမာလာ၊နာ။၃၅၅–တို့၌ လိင်သုံးပါး, ဗဟုဝန်စနန္တ သာ ရှိကြောင်း။ ကေဝစနန္တ မရှိကြောင်းလာသည်။ မောဂ်၊၂။၁ရ၀–သုတ်၌ ဥာ–နောင် ယော ဝိဘတ်ဖြင့် ရှေ့ပြီးပြီ သည်။ နှစ်ဦးတို့သည်။ နှစ်ဦးတို့ကို–ဟု အနက်ပြန်ဆိုနိုင်သည်။ ဘေသဇ္ဇဟာရီ ဥာဘယော၊ ဝနန္တ အဂမိမှသေ။ ပေတ။၁၄၂။ ဥာဘယောတိ ဒုဝေ၊ တွဲ့ ဆဟာ့ဟာတိ အတ္ထော။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၈၁။ ဘဏတိ ဥာဘယော နိသာမေထ။ ထေရီ။၄၂၉။ ဥာဘယော နိသာမေထာတိ တုမှေ ဒွေပိ မမ ဝစနံ နိသာမေထ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၂ရရ။

ဥာဘယကစ္ဆ (ပု) [ဥာဘယ+ကစ္ဆ] နှစ်ပါးကုန်သော လက်ကတီးကြား။ ကစ္ဆေသု ဥာဘယကစ္ဆေသု စ ဟတ္ထပါဒေသု စ ပရ္ကာ သဏ္ဌာတာ, ဒီဃနခ–လောမာတိ အတ္ထော။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၄၆။

ဥာဘယကမ္မဿကတာ (ထီ) [ဥာဘယ+ကမ္မဿကတာ] နှစ်ယောက်သောသူတို့၏ ကံသာလျှင် ကိုယ်ပိုင်ဥစ္စာရှိသည်၏အဖြစ်။ ဧဝံ အတ္ထနော စ ပရဿ စ ကမ္မဿကတံ ပစ္စဝေက္ခတောပိ, ဥာဘယကမ္မဿကတံ ပစ္စဝေက္ခိတ္တာ ပဋိသင်္ခိနေ ဌိတဿာပိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၆၉။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ရ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅၉။

ဥာဘယကရဏ (နာ) [ဥာဘယ+ကရဏ] နှစ်ပါးစုံ ကိုပြုခြင်း။ အဘိနိသိုဒနမတ္တေ အဘိနိပဇ္ဇန–မတ္တေ ဥာဘယကရဏေ ပယောဂဘေဒေ စ ပါစိတ္တိယပွဘေဒေါ ဝုတ္တော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၆။

ဥာဘယကာရဏ (နာ) [ဥာဘယ+ကာရဏ] နှစ်ပါးသောအကြောင်း။ ဣဒံ ဥာဘယကာရဏေနာပိ ကေဋ္ဌာနေ နိဗ္ဗတ္တိယာ ကတိတတ္တာ ဒုဗ္ဗာနံ မဟန္တကာရံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃။

ဥာဘယကာရဏသမ္ဘဝ (ပု) [ဥာဘယကာရဏ+သမ္ဘဝ] နှစ်ပါးသောအကြောင်းကြောင့်ဖြစ်ခြင်း။ ဥာဘယကာရဏသမ္ဘဝတော ပန ဣတရေ ဒွေ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂၃။

ဥာဘယကိစ္စ (နာ) [ဥာဘယ+ကိစ္စ] နှစ်ပါးသောကိစ္စ။ ဥာဘယကိစ္စံ အသမ္ဘဝတ္တာ အနာဂတာ။ ဣတိဝုတ်၊ ၆။၂၀၀။

ဥာဘယကိစ္စယုတ္တပုဂ္ဂလနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥာဘယကိစ္စယုတ္တပုဂ္ဂလ+နိဒ္ဒေသ] နှစ်ပါးစုံသောကိစ္စ (=ပုဂ္ဂိုလ်၏ကိစ္စ, ဝိညာဏ်၏ကိစ္စ)နှင့်ယှဉ်သော ပုဂ္ဂိုလ်ကို ညွှန်ပြကြောင်းသဒ္ဒါ။ မေတိ ဥာဘယ–ကိစ္စယုတ္တပုဂ္ဂလနိဒ္ဒေသော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၀။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၆။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၆။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၃။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၄၀။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၅၄။)

ဥာဘယကောဋ္ဌာသ (ပု) [ဥာဘယ+ကောဋ္ဌာသ] နှစ်ပါးသောအဖို့အစု။ ဥာဘယ်သ–ကြည့်။

ဥာဘယကောသလ္ဟ (နာ) [ဥာဘယ+ကောသလ္ဟ] နှစ်ပါးစုံ၌ လိမ္မာသောဉာဏ်၊ နှစ်ပါးသော ကောသလ္ဟဉာဏ်။ ဣတိ ဣဒံ သတ္ထုဝိဇ္ဇာဓရဟကောသလ္ဟं ...သုဒ္ဓ ဝဝတ္ထပေတ္တာ တေန ယောဂိနာ ဥာဘယ–ကောသလ္ဟဝသေန ကမ္မဋ္ဌာနံ သာဓုကံ ဥဂ္ဂ–ဟေတဗ္ဗံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၁။

ဥာဘယက္ခယ (ပု) [ဥာဘယ+ခယ] နှစ်ပါးတို့၏ ကုန်ခြင်း။ ကာလမရဏံ ပုညက္ခယေန ဝါ အာယုက္ခယေန ဝါ ဥာဘယက္ခယေန ဝါ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၂၂။

ဥာဘယက္ခယမရဏ (နာ) [ဥာဘယ+ခယ+မရဏ] (အသက်,ကံ)နှစ်ပါးတို့၏ ကုန်ခြင်းကြောင့် သေခြင်း။ အာယုကမ္မာနံ သမကံမေဝ ပရိက္ခီဏတ္တာ မရဏံ ဥာဘယက္ခယမရဏံ။ ဝိဘာဝိနီ။၁ရရ။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂ရရ။)

ဥာဘယက္ခိုကာ (ပု) [ဥာဘယ+ခိုကာ]

+ကာဏ] နှစ်ပါးကုန်သောမျက်စိတို့ ကန်းသူ၊ နှစ်ဖက်ကန်း။ ကာဏောတိ ကေကွိကာဏော ဝါ ဥဘယကွိကာဏော ဝါ၊ မဇ္ဈေ၄။၁၅၁။ သံ၊ ၁။၁၄။ ၁၄၉။ အံ၊ ၁။ ၂။ ၇ဖ။ အဘိ၊ ၁။ ၃။ ၇ဓ။ သာရ ဋ္ဌ၊ ၃။ ၃ရ၇။ (–မ၊ ဋီ၊ ၃။ ၃၅၄။)

ဥဘယဂါမဋ္ဌ (တိ) [ဥဘယဂါမ+ဋ္ဌ+ကွိ] နှစ်ပါးကုန်သောရွာတို့၌ တည်သော၊သူ။ ဥဘယဂါမ–ဋ္ဌာနံ ကမ္မံ ကောပေတိ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၁ဖ၅။

ဥဘယဂုဏာနုဿရဏ (နာ) [ဥဘယဂုဏ+အနုဿရဏ] နှစ်ပါးစုံသောဂုဏ်ကို အောက်မေ့ခြင်း။ ယဒိ ဧဝံ သုတ္တေ ဥဘယဂုဏာနုဿရဏံ ဝုတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၁။ ၂ဓ၄။

ဥဘယဂ္ဂဟဏ (နာ) [ဥဘယ+ဂဟဏ] နှစ်ပါးကိုယူခြင်း။ ကသ္မာ ပနေတ္ထ ဥဘယဂ္ဂဟဏံ၊ ပုဂ္ဂ–လဇ္ဈာသယတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၁။ ၄၃၃။

ဥဘယဃဋ္ဋန (နာ) [ဥဘယ+ဃဋ္ဋန] နှစ်ပါးစုံ–ဖြင့်–ကို–၌–ထိခိုက်ခြင်း။ တဒုဘယေတိ အတ္ထနော စ ပရဿ စ ရူပေ၊ ဥဘယဃဋ္ဋနဝသေနေတံ ဝုတ္တံ။ ဝိ၊ ၁။ ၂။ ၁၁ဝ။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဘယဃဋ္ဋနဒဿန (ထီ၊ နာ) [ဥဘယဃဋ္ဋန+ဒဿန] နှစ်ပါးအပေါင်း–ကို–၌–ထိခိုက်ခြင်းကိုပြခြင်း။ ဥပမာပိ ဥဘယဃဋ္ဋနဒဿနတ္ထံ ဝုတ္တာ။ မူလဋီ၊ ၁။ ၁၂၅။ (–အနုဋီ၊ ၁။ ၁၃၃။)

ဥဘယဂ်ပါရိပူရ (တိ) [ဥဘယဂ်+ပါရိပူရ] နှစ်ပါးသောအဂ်ါတို့နှင့်ပြည့်စုံသော၊သူ။ စတုတ္ထသပန ဥဘယဂ်ပါရိပူရတ္တာ ဘာရံ ကရောတိ။ သံ၊ ဋီ၊ ၁။ ၁၄၂။

ဥဘယစောပန (ထီ၊ နာ) [ဥဘယ+စောပန] (ကာယ ဝစီဒ္ဒါရ) နှစ်ပါးအပေါင်း–၌–ကို–လှုပ်စေခြင်း။ ဥဘယစောပနံ အပတ္ထာ (အပတ္ထာ) ရဟော စိန္တယန္တသ (စိန္တေန္တသ) မနောဒ္ဓါရေ ပဝတ္တာ မနောသင်္ခါရော နာမ။ မဇ္ဈေ၊ ၃။ ရ၃။ အံ၊ ဋီ၊ ၂။ ၃ရ၇။

ဥဘယစ္ဆိကာဏ (ပု) [ဥဘယစ္ဆိ(=ဥဘယ+အစ္ဆိ)+ကာဏ] နှစ်ပါးစုံသော မျက်စိတို့ဖြင့်ကန်းသူ၊ နှစ်ဖက်ကန်း။ ကာဏောတိ ကေစ္ဆိကာဏော ဝါ ဥဘယစ္ဆိကာဏော ဝါ။ အံ၊ ၁။ ၂။ ၃ ၂ ၁။ (–အံ၊ ဋီ၊ ၂။ ၃ ၁ ၁ရ။)

ဥဘယဋ္ဌာန (နာ) [ဥဘယ+ဋ္ဌာန] နှစ်ပါးသောအကြောင်း။ တတိယပက္ခေ ဥဘယဋ္ဌာနေဟိ ဝုတ္တံ။ မ၊ ဋီ၊ ၃။ ၃ဝ၆။

ဥဘယတလ (တိ) [ဥဘယ+တလ] နှစ်ခုကုန်သော–နှစ်ဖက်သော–အပြင်ရှိသော။ ဝိတတံ နာမ ဥဘယတလံ။ ဒီ၊ ၁။ ၂။ ၂ဝ၈။ မ၊ ၁။ ၂။ ၂ဝ၀။ အံ၊ ၁။ ၃။ ၂ ၃ ၃။

ဥဘယတီရ (နာ) [ဥဘယ+တီရ] နှစ်ခုကုန်သော ကမ်း၊ ကမ်းနှစ်ဖက်။ တဿာ ကိရ နဒိယာ ဥဒ္ဓမဓော ဥဘယတီရေသု စ တိဏ္ဏာရာ ခုရာ ပဋိပါဋိယာ ဌပိတာ ဝိယ တိဋ္ဌန္တိ။ သုတ္တနိ၊ ၁။ ၂။ ၂ဝ၁။ (–ဝဇီရ။ ၃ ၅ ၉။)

ဥဘယတီရဝါသိက (တိ) [ဥဘယတီရ+ဝါသိက] ကမ်းနှစ်ဖက်၌နေသော၊သူ။ တံ ပဝတ္တိ သုတ္တာ ရောဟိကိနဒိယာ ဥဘယတီရဝါသိကေသု မနုဿေသု ဩရိမတီရဝါသိကာ... ဝဒီသု။ ဓမ္မ၊ ၁။ ၃။ ၃ ၄ ၂။

ဥဘယတီရဝါသီ (တိ) [ဥဘယတီရ+ဝသ+ဏိ] ကမ်းနှစ်ဖက်၌ နေသော၊သူ။ ဥဘယတီရဝါသိ–နော မယှံ ဥပကာရာ၊ ဣမေ နာမ အနုပကာ–ရာတိ နု သဏ္ဌာ ဝတ္တုံ။ ဓမ္မ၊ ၁။ ၃။ ၃ ၄ ၂။

ဥဘယတော (ဗျ) [ဥဘယ+တော] နှစ်ခု၊ နှစ်ပါး၊ နှစ်ဖက်။ (တောပစ္စည်းအနက်အားလျော်စွာ–နှစ်ပါးတို့ဖြင့်။ နှစ်ပါးအားဖြင့်။ နှစ်ဖက်တို့၌။ နှစ်ပါးကုန်သော–ဟုပေးနိုင်သည်။ ဥဘယတော အဗ္ဘောစ္ဆိန္ဒ(ဒီ၊ ၃။ ရ)န္တိ ဒ္ဝိဟိပိ ဘာဂေဟိ အစ္ဆိန္ဒ။ ဒီ၊ ၁။ ၃။ ရ။ ဥဘယတော ဂါဟံ နိဟရဏတ္ထာယ။

သံ၊၆။ ၂။၉၃။ ဝိဟာရဒ္ဓါရကောဋ္ဌကတော ပဌာယ ယာဝ ရာဇဂေဟဒ္ဓါရာ ဥဘယတော ခဒိရ-ပါကာရံ ကာရာပေတွာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၆၆။ ဥဘယ-တော(ပဇိုသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ ၂)တိ ဥဘယတ္ထ။ ပဇိုသံ၊ ဂံ။၃၄။ ဥဘယတောဘာဂ-လည်းကြည့်။

ဥဘယတောဒသ (တိ) [ဥဘယတော+ဒသ] နှစ်ဖက်တို့၌ အဆောရှိသော(အခင်း)။ ဥဒ္ဒလောမိတိ ဥဘယတောဒသံ ဥဏ္ဏာမယတ္ထရဏံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၃။

ဥဘယတောဘာဂ (ပု) [ဥဘယတော+ဘာဂ] နှစ်ပါးကုန်သောအဖို့။ ဥဘယတောဘာဂေဟိ (နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၁၃၅)တိ ရူပကာယနာမကာယ-ဘာဂေဟိ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၈၃။

ဥဘယတ္ထ (ဗျ) [ဥဘယ+ထ] နှစ်-ဖက်-ခု-ပါး-တို့၌။ ဘိက္ခူ ဥဘယတ္ထ သန္နိပတန္တိ။ ဝိ၊ ၃။၁၄၅။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၈၂။)

ဥဘယတ္ထ (ပု) [ဥဘယ+အတ္ထ] နှစ်ပါးသော အကျိုး။ တဒုဘယံ ဥဘယတ္ထော နာမ။ အဘ၊ ဋ္ဌ၊၁။၄၄။

ဥဘယတ္ထကဒ္ဒဂ္ဂါဟ (ပု) [ဥဘယတ္ထ+ကဒ္ဒ+ဂါဟ] နှစ်ပါးသောအကျိုးတို့ကို အောင်ခြင်းကို ယူခြင်း။ ဥဘယတ္ထကဒ္ဒဂ္ဂါဟောတိ ဒိဋ္ဌဓမ္မိကော စေဝ-တ္ထော သမ္ဘရာယိကော စာတိ ဥဘယော အတ္ထာ ဥဘယတ္ထာ။ ဥဘယတ္ထာနံ ကဒ္ဒံ ဂါဟော ဥဘ-ယတ္ထကဒ္ဒဂ္ဂါဟော။ နိတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၄၁၀-၄၁၁။ (ဤကား ဤပုဒ်ကို သမာသ်ပုဒ်ကြဲပုံတည်း။ ဝါကျလည်း ကြံနိုင်သည်။ ထိုသို့ကြံမူ "ဥဘ-ယတ္ထ၊ နှစ်ပါးစုံသောဌာနတို့၌၊ ကဒ္ဒဂ္ဂါဟော၊ အောင်ခြင်းကိုယူခြင်း" ဟု အနက်ပေးရသည်။ အကျယ်ကို နိတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၄၁၀-၄၁၁-ကြည့်။ ဇာ၊၁။ ၂။၉၀။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၃ ၂-တို့၌ ဥဘယတ္ထ ကဒ္ဒဂ္ဂဟော- ဟု ဝါကျရှိ၏။)

ဥဘယတ္ထကလိဂ(ဂ္ဂါ)ဟ (ပု) [ဥဘယတ္ထ+ကလိ+ဂဟ(ဂါဟ)] နှစ်ပါးကုန်သောလောကတို့၌ အခ်ိုး-ကို ယူခြင်း။ ဝေ၀ ဣမ်သ ဘောတော ပုရိသ-ပုဂ္ဂလဿ ဥဘယတ္ထ ကလိဂ္ဂါဟော။ မ၊ ၂။၆၅။ (ဤပုဒ်ကား မ၊ ၂-၌ ဝါကျရှိ၏။ နိတိ၊သုတ္တ၊နှာ။ ၄၁၁-၌ "သေ နယော ဥဘယတ္ထကလိဂ္ဂါဟော-တိအာဒိသုပိ" ဟု ဥဘယတ္ထကဒ္ဒဂ္ဂါဟော-ပုဒ်ကဲ့သို့ သမာသ်, ဝါကျ နှစ်မျိုးရနိုင်ကြောင်းဆိုတား သည်။ အထက်ပုဒ်လည်းကြည့်။)

ဥဘယတ္ထကာရဏ (တိ) [ဥဘယတ္ထ+ကာရဏ] (မိမိသူတပါး) နှစ်ဦးသား၏အကျိုး-ဟူသော-လျှင်-အကြောင်းရှိသော၊ (မိမိသူတပါး) နှစ်ဦး သား၏အကျိုးကို ရလိုခြင်းသာလျှင် အကြောင်း ရှိသော။ ဘဇန္တိ သေဝန္တိ စ ကာရဏတ္ထာတိ အတ္ထတ္ထကာရဏာ ပရတ္ထကာရဏာ ဥဘယတ္ထ-ကာရဏာ ... ဘဇန္တိ။ စူဠနိ။၃၀၆။ ကာရဏတ္ထ-နှင့် စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၁၃၈-တို့လည်းကြည့်။)

ဥဘယတ္ထပုစ္ဆာ (ထီ) [ဥဘယတ္ထ+ပုစ္ဆာ] (မိမိ သူတပါး) နှစ်ဦးအကျိုး-ကို-ဌာ-မေးခြင်း၊ နှစ်ဦးအကျိုးအတွက် မေးသောပုစ္ဆာ။ အပရာပိ တိသော ပုစ္ဆာ အတ္ထတ္ထပုစ္ဆာ ပရတ္ထပုစ္ဆာ ဥဘယတ္ထပုစ္ဆာ။ မဟာနိ။ ၂၆၄။

ဥဘယတ္ထေနက (တိ) [ဥဘယ+ထေနက] (လိင်, သံဝါသ=ရဟန်းအသင်း, ရဟန်းဝါရေတွက်ခြင်း စသည်) နှစ်ပါးစုံကို ခိုးသောသူ။ အယံ လိင်္ဂသ-ဓေဝ သံဝါသသ စ ထေနိတတ္ထာ ဥဘယ-တ္ထေနကော နာမ။ ဝိ၊သင်္ဂ၊ဟ။၁၄၆-ဂ။ (-ဝိမ-တိ၊ ၂။၁ ၂၀။) ဥဘယသ္မာ ထေနကော ဥဘယ-တ္ထေနကော။ ကင်္ခါ၊မဟာဋီ၊ဋ။ ၂၆၄။

ဥဘယဒန္ဓပန္ဓိဝေမဇ္ဈ (နာ) [ဥဘယဒန္ဓပန္ဓိ+ ဝေမဇ္ဈ] (အထက်,အောက်) နှစ်ပါးသော သွားအစဉ်တို့၏ အလည်။ တတော ဥဘယဒန္ဓပန္ဓि-ဝေမဇ္ဈေ ဟေဋ္ဌာ စတ္တာရော ဥပရိ စတ္တာရော ကတ္တာ အဋ္ဌ ဒန္တာ ကေကောဋိကာ ကေမ္ဘ-လိကာ။ ခုဒ္ဒကၪ္စ။ ၃၄။

ဥဘယဒဿန (ထီ၊နာ) [ဥဘယ+ဒဿန] နှစ်ပါးစုံ

ကို ပြခြင်း။ တေသု အညတရဒဿနံ ဝါ ကဲ့တွယ်ခံ သိယာ ဥဘယဒဿနံ ဝါ။ မူလဋီ၊၁။၄၀။

ဥဘယဒုက္ခ (နာ) [ဥဘယ+ဒုက္ခ] (ဝိမိသူတပါး) နှစ်ဦးသား၏ဆင်းရဲခြင်း။ ဥဘယမှာဟာ–ကြည့်။

ဥဘယဒေသနာ (တိ) [ဥဘယ+ဒေသနာ] (သဒ္ဓါ နုသာရီ, ဓမ္မာနုသာရီ)နှစ်ဦးတို့အား ဟောအပ်သော ဒေသနာ။ ဓမ္မော ဓမ္မာနုသာရိနံ၊ တတော ဥဘယဒေသနာ။ ဝဇိရ။၆၇။

ဥဘယဒေါသာပတ္တိ (ထီ)[ဥဘယဒေါသ+အာပတ္တိ] နှစ်ပါးသောအပြစ်ကိုရောက်ခြင်း။ ဥဘယပက္ခ–ပရိဂ္ဂဟ–ကြည့်။

ဥဘယဒ္ဓါရ (တိ) [ဥဘယ+ဒ္ဓါရ] (ကာယ,ဝစီ)နှစ်ပါးသောဒ္ဓါရ။ ဥဘယဒ္ဓါရေ စောပနံ အပတ္တာ မနောဒ္ဓါရေ ဥပ္ပန္နာ။ မဗျ၊၃။၃၇။

ဥဘယဓမ္မ (တိ) [ဥဘယ+ဓမ္မ] (တွေ့ထိအပ်, တွေ့ထိတတ်ဟူသော) နှစ်ပါးသောသဘောရှိသော။ ဖုသိတမ္ဘုသနကဘာဝေါ အာပေါဓာတုယံ နတ္ထိတိ ဖောဋ္ဌဗ္ဗဝသေန ဥဘယဓမ္မတံ အာဟ။ အနုဋီ၊ ၁။၁၆၇။

ဥဘယနဂရဝါသိက (တိ) [ဥဘယနဂရ+ဝါသိက] နှစ်မြို့၌နေသောသူ။ အထ ဇေဋ္ဌမူလမာသေ သသေသု မိလာယန္ဓေသု ဥဘယနဂရဝါသိ–ကာနမ္ပိ ကမ္မကရာ သန္နိပတိံသု။ ဒီဋ္ဌ၊ ၂။၂၆၆။

ဥဘယနဂရဝါသီ (တိ) [ဥဘယနဂရ+ဝသ+ကီ] နှစ်မြို့၌နေသောသူ။ ဒေသနံ သုတ္တာ ဥဘယ–နဂရဝါသိနောပိ အနုတိယာနိ အနုတိယာနိ ကုမာရသတာနိ ဒဿန္တိ။ ဒီဋ္ဌ၊ ၂။၂၆၇။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၆၄။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၆၂။)

ဥဘယနာသနာ (ထီ) [ဥဘယ+နာသနာ] နှစ်ပါးသော–ပျက်စီးစေ–ပျက်ဆီး–ခြင်း။ ပက္ခပဏ္ဍကော ဟိ သံဝါသနာသနာယ နာသေတဗ္ဗော၊ ဣတ–ရော ဥဘယနာသနာယ။ ဝဇိရ။၁၁၅။

ဥဘယနိဒါန (နာ) [ဥဘယ+နိဒါန] (၁) နှစ်ပါးသောနိဒါန်း။ (တိ)(၂) (ဝိယ, အဗ္ဗိယ) နှစ်ပါးလျှင်အကြောင်းရှိသော။ (၁)အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (တိ)(၂) ဥဘယံ ဝါ ဥဘယနိဒါနံ။ ဒီဋ္ဌ၊ ၂။ ၃၁၁။ ဥဘယနိဒါနန္တိ ဝိယနိဒါနဉ္စေဝ အဗ္ဗိယ–နိဒါနဉ္စ။ ဒီဋီ၊ ၂။ ၂၅၇။

ဥဘယနိဒါနသမ္ဘန္န (တိ) [ဥဘယနိဒါန+သမ္ဘန္န] နှစ်ပါးသောနိဒါန်းနှင့်ပြည့်စုံသော။ ဝေ ဥဘယ–နိဒါနသမ္ဘန္နဿ ပနဿ အဘိဝမ္ဘဿ နိဒါန–ကောသလ္လတ္ထံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ ၂။

ဥဘယနိယမ (ပု) [ဥဘယ+နိယမ] (ပါဒကစ္ဆာန်, ဝိပဿနာဟူသော)နှစ်ပါးသော–မှတ်ခြင်း–နိယမ။ အယမ္ပိ ဝိသေသော ဥဘယနိယမဝသေန ဟောတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၇၂။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၈၁။

ဥဘယန္တ (ပုဒ်န) [ဥဘယ+အန္တ] (၁) နှစ်ပါးသောအစွန်း။ (၂) နှစ်ပါးသောအဖို့အစု။ (၁) သော အဝိဇ္ဇာပစ္စယာသင်္ခါရာတိ အာဒိတော ပဋ္ဌာယ အန္တံ, အန္တတော ပဋ္ဌာယ အာဒိ, ဥဘယန္တတော ပဋ္ဌာယ မဇ္ဈေ။ ဒီဋ္ဌ၊ ၂။၇၅။ (၂) ယဿုဘယန္တေ ပကိဏ္ဏေ နတ္ထိ။ သုတ္တနိ။၄၀၄။ (–သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၄၅။) ဥဘယ်သ–လည်းကြည့်။

ဥဘယန္တရ (နာ) [ဥဘယ+အန္တရ] နှစ်ပါးတို့၏–အလည်–အကြား။ ဥဘယန္တရေန နာဟောသိ။ ထေရ။၃၄၄။ ဥဘယန္တရေနာတိ ဥဘယေသံ အန္တရေ၊ သုခဒုက္ခဝေဒနာနံ မဇ္ဈဘူတေ အဒုက္ခ–မသုခေတိ အတ္ထော။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၉၉။

ဥဘယပက္ခ (ပု) [ဥဘယ+ပက္ခ] နှစ်ပါးစုံသော–ဖက်–အဖို့။ ဣမေ ဧကေကပက္ခပရိဂ္ဂဟေ ဒေါသံ ဒိဿာ ဥဘယပက္ခံ ဂဏှန္တိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၅။ ဥဘယပက္ခန္တိ ဧကေကဿ သဿတာ–သဿတပက္ခံ။ ပဋိသံ၊ဂ၊ ၂၃၁။ (–မဇ္ဈိ၊ ၂။ ၂၃၉။)

ဥဘယပက္ခပရိဂ္ဂဟ (ပု) [ဥဘယပက္ခ+ပရိဂ္ဂဟ] နှစ်ပါးစုံသောအဖို့ကိုသိမ်းဆည်းခြင်း။ "နေဝ

ဟောတိ နနဟောတိ”တိ ဣမေ ဥဘယ-ပက္ခပရိဂ္ဂဟေ ဥဘယဒေါသာပတ္တိ ဒီသ္ဟာ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၅။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၂၁၁။

ဥဘယပက္ခိက (တိ) [ဥဘယပက္ခ+ဣက] နှစ်ပါးသောအဘိုဝိုသော၊ နှစ်ဖက်ကွဲသော၊သူ။ ဥဘ-တောပက္ခိကာတိ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိဝသေန ဥဘယ-ပက္ခိကာ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၅၃။

ဥဘယပစ္စယ (ပု) [ဥဘယ+ပစ္စယ] နှစ်ပါးသော-ပစ္စည်း-အကြောင်း။ ယတော တတော ဝါ ဥဘယပစ္စယတော ပစ္စယုပ္ပန္နသ ဥပ္ပတ္တိမတ္တံ ယေဝ ဟိ တတ္ထ အဓိပ္ပေတံ။ မူလဋီ၊၃။၂၂၂။

ဥဘယပစ္စယယုတ္ထ (တိ) [ဥဘယပစ္စယ+ယုတ္ထ] (ဟေတု, ဝိပါကဟူသော) နှစ်ပါးသောပစ္စည်းနှင့် ယှဉ်သော။ ဥဘယပစ္စယသဟိတေ(မူလဋီ၊၃။၂၂၃)တိ ဟေတုဝိပါကပစ္စယသဟိတေ။ အနုဋီ၊၃။၂၉၈။

ဥဘယပဋိက္ခေပ (ပု) [ဥဘယ+ပဋိက္ခေပ] နှစ်ပါးစုံကို ပယ်ခြင်း။ တတိယပဒံ ဥဘယပဋိက္ခေပ-ဝသေန ဝုတ္တံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၆။ (-ဝဇိရ၊၃၉၅)

ဥဘယပဋိဗာဟန (နာ) [ဥဘယ+ပဋိဗာဟန] (၁) (ကမ္မ, ဝိပါက) နှစ်ပါးစုံကို ပယ်မြစ်ခြင်း။ (တိ)(၂) (ကမ္မ, ဝိပါက) နှစ်ပါးစုံကို ပယ်မြစ်ခြင်းရှိသော။ (၁) သော အတ္ထတော ကမ္မပဋိဗာဟ-နေန အဂိရိယဒိဋ္ဌကော, ဥဘယပဋိဗာဟနေန အယောတုကဒိဋ္ဌကော စ ဟောတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၂၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၄၃။ မ၊ဋီ၊၃။၅။ (တိ) (၂) တေန ယာ ပုဗ္ဗေ ဥဘယပဋိဗာဟနတာမုခေန ဝုတ္ထာ အတ္ထသိဒ္ဓါ သမ္ဘဒိဋ္ဌကာ။ မ၊ဋီ၊၃။၅၆။ (ဒီ၊ဋီ၊ ၁။၂၂၈။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၄၉-အလားတူအဖွင့်မျိုးဌ ဥဘယပ(ပ္ပ)ဋိဗာဟကတာမုခေန-ဟုရှိသည်။)

ဥဘယပ(ပ္ပ)ဋိဗာဟက(တိ) [ဥဘယ+ပဋိဗာဟက။ ထိ-ဌ ဥဘယပဋိဗာဟိကာ] (ကမ္မ, ဝိပါက)နှစ်ပါးစုံကို ပယ်တတ်သော။ ဣတိ သမ္ဘေပေတေ အတ္ထတော ဥဘယပ္ပဋိဗာဟကာ (ဥဘယပဋိဗာ-ဟကာ) အဟေတုကဝါဒါ ဧဝ အကိရိယဝါဒါ စ နတ္ထိကဝါဒါ စ ဟောန္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၅၀။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၅။ (-ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၂ရ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၄ရ။ မ၊ဋီ၊၃။၅။) ဧတေန ယာ ပုဗ္ဗေ ဥဘယပဋိ-ဗာဟိကတာမုခေန ပဝတ္တာ အတ္ထသိဒ္ဓါ သမ္ဘ-ဒိဋ္ဌိကာ။ အံ၊ဋီ၊၂။၂ရ၉။

ဥဘယပဒ (နာ) [ဥဘယ+ပဒ] နှစ်ပါးစုံသောပုဒ်။ သာဓုကပဒံ ဝါ ဥဘယပဒေဟိ ယောဇေတွာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၅၅။ (-မ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀။)

ဥဘယပဒတ္ထ (ပု) [ဥဘယပဒ+အတ္ထ] နှစ်ပါးသော ပုဒ်တို့၏အနက်။ အတ္ထုဒ္ဓါရဝသေန ဟိ အတ္ထံ ဒဿေန္တေန ပါဠိယံ အာဂတသဒ္ဒပဋိရူပကော အညော သဒ္ဒေါ ဥဘယပဒတ္ထော ဥဒ္ဓရိတဗ္ဗော။ သာရတ္ထ၊၂။၃၅ရ။ (-မူလဋီ၊၃။၁၉၃။)

ဥဘယပဒနိယမ (ပု) [ဥဘယပဒ+နိယမ] နှစ်ပါးသောပုဒ်တို့ကို မှတ်ခြင်း။ ဥဘယပဒနိယမေန လဒ္ဓဂုဏံ ဒဿေတုံ "အယဉ္စိ"တိ အာဒိ ဝုတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၁ ၂။

ဥဘယပဒါပေက္ခ (တိ) [ဥဘယပဒ+အပေက္ခာ] နှစ်ပါးသော ပုဒ်တို့ကို ငဲ့ခြင်းရှိသော။ တေသန္တိ ပဒံ ဥဘယပဒါပေက္ခံ။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၅၀။

ဥဘယပရိဿယရဟိတ (တိ) [ဥဘယပရိဿယ+ရဟိတ] နှစ်ပါးသော ဘေးရန်မှ ကင်းသော။ ဧဝံ ဇာနိတ္တာတိ ဥဘယပရိဿယရဟိတန္တိ ဧဝံ ဥတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၆၃။

ဥဘယပလိဗောဓာဘာဝ (ပု) [ဥဘယပလိဗောဓ+အဘာဝ] နှစ်ပါးသောပလိဗောဓတို့၏မရှိခြင်း။ ဥဗ္ဘတသ္မိံ ကထေနတိ ဣမိနာ ဥဘယပလိ-ဗောဓာဘာဝံ ဒီပေတိ။ ကင်၊ဋီ။၆၅။

ဥဘယပဿ (နာ) [ဥဘယ+ပဿ] နှစ်ဖက်ကုန်

သော နံပါး၊ နံပါးနှစ်ဖက်။ ဟေဌာ ဝါ ဥပရိ ဝါ ဥဘယပဿေယာ ဝါ ဆုပန္ဆံ ပဝေသေတိ။ ဝိ၊ ၆၁၁။၂၄၂။ (–ဒီ၊၆၁။၃၇၈။ သံ၊၆၁၊၂။၂၀၄။)

ဥဘယပဿဒ္ဓိယောဂ (ပု) [ဥဘယပဿဒ္ဓိ+ယောဂ] (ကာယပဿဒ္ဓိ, စိတ္တပဿဒ္ဓိဟူသော) နှစ်ပါးစုံသော ငြိမ်းအေးခြင်းတို့နှင့် ယှဉ်ခြင်း။ ပဿဒ္ဓ–ကာယောတိ ဥဘယပဿဒ္ဓိယောဂေန နိဗ္ဗုတ–ကာယော။ ပဋိသံ၊၆၁။၂။ ၂၇၅။

ဥဘယပါဒခဋ္ဌ (တိ) [ဥဘယပါဒ+ခဋ္ဌ] နှစ်ချောင်းသော ခြေတို့ဖြင့်ခွင်သော၊ ခြေနှစ်ဖက်ခွင်သော၊ သူ။ ခဏ္ဍောတိ ကေပါဒခဏ္ဍော ဝါ ဥဘယပါဒ–ခဏ္ဍော ဝါ။ သံ၊၆၁။၁၄၉။ အံ၊၆၁။ ၂။ရ၆၊၃ ၂၁။ အဘိ၊၆၁၊၃။ရ၈။

ဥဘယပွဓာန (တိ) [ဥဘယ+ပဓာန] နှစ်ပါးစုံလျှင် ပြောနှိုးခြင်းရှိသော။ ပဌမ် ကမ္မဝဋ္ဌပဓာနံ အတ္ထံ ဝတ္တာ ပုန ကိလေသကမ္မာနံ ဝသေန ဥဘယပွဓာနံ အတ္ထံ ဝဒန္တော။ သံ၊ဋီ၁။၆၁။ (–မူလဋီ၁။ ၂။ မူလဋီ၃။၁၉ရ။)

ဥဘယပွဟီန (နာ) [ဥဘယ+ပဟီန] နှစ်ပါးစုံကို ပယ်ခြင်း။ ယေသံ ယထာဝုတ္တံ ဥဘယပွဟီနံ၊ တေသံ တဒပွဟေနသ္မာ ကာရဏာ နိ ဟောတိတိ အတ္ထော။ အနုဋီ၃။ ၂၀၆။

ဥဘယဗာဟုတ္ထစ (ပု) [ဥဘယဗာဟု+တစ] နှစ်ဖက်သောလက်မောင်းတို့၏အရေ၊ လက်မောင်းနှစ်ဖက်အရေ။ ဥဘယဗာဟုတ္ထစေ တူကီရော–နဒ္ဓစမ္မသဏ္ဌာနော။ အဘိ၊၆၁။ ၂ ၂ ၂၄။

ဥဘယဗျာဗာဓ (ပု) [ဥဘယ+ဗျာဗာဓ] (မိမိ, သူတပါး) နှစ်ဦးသား–၏ပင်ပန်းဆင်းရဲခြင်း–ကိုနှိပ်စက်ညှဉ်းဆဲခြင်း။ ဣဓ ဘိက္ခေ အသ–ပ္ပုရိသော ... ဥဘယဗျာဗာဓယဝိ စေတေတိ။ မ၊၃ရ။ ဥဘယဗျာဗာဓယာတိ ...ဧဝံ ဥဘ–ယဒုက္ခတ္ထာယ စိန္တေတိ။ မ၊၆၊၄။၅၄။ (–အံ၊ ၁။ ၂၀ ၂။)

ဥဘယဗျာဗာဓက (တိ) [ဥဘယ+ဗျာဗာဓက] (မိမိ, သူတပါး) နှစ်ဦးသားကို နှိပ်စက်ညှဉ်းဆဲတတ်သော။ တာဒိသဿ ဥပ္ပန္နော မိစ္ဆာဝိတက္ကော ယထာရဟံ အတ္တဗျာဗာဓကော ဥဘယဗျာဗာ–ကော စ နိ ဟောတိတိ နိ ဝတ္ထုမ္ဘော။ မ၊ဋီ၂။၆၉။

ဥဘယဘာဂဂတ (တိ) [ဥဘယဘာဂ+ဂတ] နှစ်ပါးသောအဖို့၌တည်သော။ ယထာ ဝါ ကုသာ ဥဘယဘာဂဂတံ ဟတ္ထပဒေသံ လုနန္တိ။ အဘိ၊ ၆၁။၈၁။ ပဋိသံ၊၆၁။၁ ၂ ၁။ ဥဘယဘာဂဂတန္တိ ဥဘယံသေန သင်္ဂဟိတံ။ ပဋိသံ၊ဂံ။၁၁၆။ (–အနုဋီ၁။ ၂ ၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၁။၁၁၃။)

ဥဘယဘာဂဝိမုတ္တ (တိ) [ဥဘယဘာဂ + ဝိမုတ္တ။ ဥဘယ+ဥဘယဘာဂ+ဝိမုတ္တ] ဥဘတောဘာဂ ဝိမုတ္တမည်သော၊သူ။ (က) နှစ်ပါးသောအဖို့တို့ဖြင့် လွတ်သော၊သူ။ (၁) နှစ်ပါးသောအဖို့တို့မှ လွတ်သော၊သူ။ (ဂ) နှစ်ပါးသောအဖို့တို့ဖြင့် နှစ်ကြိမ်လွတ်သော၊ နှစ်ပါးသောအဖို့တို့ဖြင့် နှစ်ပါးသောအဖို့တို့မှလွတ်သော၊သူ။ ဥဘတောဘာဂ–ဝိမုတ္တ–ကြည့်။

ဥဘယမိဿက (တိ) [ဥဘယ+မိဿက] နှစ်ပါးရောနှောသော။ တတိယဝါရော ဥဘယမိဿက–ဝသေန ဝေဒိတဗ္ဗော။ မ၊၆၁။ရ၄။ (–အံ၊၆၁။ ၂ ၁ ၂။ ကင်္ခါ၊ဋီ။၆၀။)

ဥဘယမူလ (နာ) [ဥဘယ+မူလ] (၁) နှစ်ပါးသောမူလ။ (တိ)(၂) နှစ်ပါးသောမူလရှိသော။ (၁) ဥဘယမူလဝသေန ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒေါ ဝုတ္တော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၂။ ၂ ၅ ၁။ (တိ)(၂) ဥဘယမူလောဝ ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒေါ ဝုတ္တော။ မူလဋီ၂။ရ၉။

ဥဘယမူလက (တိ) [ဥဘယ+မူလ+က] နှစ်ပါးသောမူလရှိသော။ ဥဘယမူလကော ပဋိလောမ–

ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒေါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ ၂၅၁။

ဥဘယရဋ္ဌဝါသီ (တိ) [ဥဘယရဋ္ဌ+ဝသ+ဏီ] နှစ်ဝေါဟာရတိုင်းပြည်တို့၌ နေသောသူ။ ဥဘယရဋ္ဌ-ဝါသိနော ဂဟေတ္တာ သတ္တူ သန္ဓိကံ ဂန္ဓာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၃၂၁။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၃၂၃။)

ဥဘယရသပါန (နာ) [ဥဘယရသ+ပါန] (ပဝိ ဝေက, ဥပသမ-ဟူသော) နှစ်ပါးသော- အရည်-အရသာ-ကိုသောက်ခြင်း။ နိဒ္ဒရော ဟောတိတိ တေန ဥဘယရသပါနေန ခီဏာသဝေါ ဘိက္ခု အဘ္ဗန္ဓရေ ရာဂဒရထာဒီနံ အဘာဝေန နိဒ္ဒရော စေဝ နိပ္ပါပေါ စ ဟောတိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၁ရ၄။

ဥဘယရဟိတ (တိ) [ဥဘယ+ရဟိတ] (ဝိတက်ဝိစာရ) နှစ်ပါးစုံမှကင်းသော။ ဥဘယရဟိတာ အဝိတက္ကအဝိစာရာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၈၅။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၁ဝ၉။)

ဥဘယလိင် (တိ) [ဥဘယ+လိင်] နှစ်ပါးသော လိင်ရှိသော။ (သဒ္ဒါအသုံးအနှုန်းလိင်နှင့် အဘိဓမ္မာအသုံးအနှုန်းလိင် ၂-မျိုး သက်ဆိုင်သည်။) ဒေဝဒူတာနီတိ လိင်ဝိပလ္လာသံ ကတ္တာ ဝုတ္တန္တိ အာဟ "ဒေဝဒူတာ"တိ။ ဥဘယလိင် ဝါ တေ ပဒံ။ အဘိ၊ဋီ၊၂။ ၁၁၁။ (-မူလဋီ၊၁။ ၁၄ဝ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၄၅ဝ။)

ဥဘယလိင်ရဟိတ (တိ) [ဥဘယလိင်+ရဟိတ] နှစ်ပါးသောလိင်တို့မှ ကင်းသော၊သူ။ ပဏ္ဍကာ-တိ ဥဘယလိင်ရဟိတာ။ မူလဋီ၊၁။ ၂၆။

ဥဘယလိင်ဿာဝ (ပု) [ဥဘယလိင်+အဿာဝ] နှစ်ပါးသောလိင်၏ မရှိခြင်း။ သမာနေပိ စေတ္ထ ဥဘယလိင်ဿာဝေ ဟိရိသသဏ္ဌာနာဝ ပြဟွာနော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၃ဖ၃။

ဥဘယလောကတ္ထသာဓက (တိ) [ဥဘယလောကတ္ထ+သာဓက] (ပစ္စုပ္ပန် ထမလွန်) နှစ်ပါးသော လောက၏အကျိုးကို ပြီးစေတတ်သော။ တံ ဣဓ-လောကပရလောကတ္ထဘာဇကံ အကလ္ယာဏ-မိတ္တသံသဂ္ဂံ ဂရဟန္တေန ဥဘယလောကတ္ထ-သာဓကဿ ကလ္ယာဏမိတ္တသံသဂ္ဂံ ပသံသန္တေန ဘဂဝတာ ပဌမံ ဗာလာနမသေဝနာ ပဏ္ဍိ-တာနဉ္စ သေဝနာ ကထိတာ။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။ ၁ဝ၅-၆။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၁၁။

ဥဘယလောကမုနေန (တိ) [ဥဘယလောက+မုနေန] နှစ်ပါးသောလောကကို သိတတ်သော။ ဥဘယလောကမုနေနေန မောနံ ဝုစ္စတိ ဉာဏံ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂၃၁။

ဥဘယလောကဟိတ (တိ) [ဥဘယလောက + ဟိတ] နှစ်ပါးသောလောက-၏-ဌ-အစီးအပွား။ တံ ဥဘယလောကဟိတံ ဂဟေတ္တာ ဌိတမဂ်လံ အမှာကံ ကထေဟိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။ ရ၅။

ဥဘယလောကဟိတသုခါဝဟ (တိ) [ဥဘယ လောကဟိတသုခ+အာဝဟ] နှစ်ပါးသောလောက-၏-ဌ-စီးပွားချမ်းသာကို ဆောင်တတ်သော။ သာ ပနာယံ ပါရိစရိယာ ပုတ္တသ္သ ဥဘယလောက-ဟိတသုခါဝဟာ။ အံ၊ဋီ၊၂။ ၉ဂ။

ဥဘယလောကဟိတသုခါဝဟန (တိ) [ဥဘယ လောကဟိတသုခ+အာဝဟန] နှစ်ပါးသော လောက-၏-ဌ-စီးပွားချမ်းသာကို ရွက်ဆောင်တတ်သော။ တံ အတ္ထာနော စ ပရေသဉ္စ ဥဘ-ယလောကဟိတသုခါဝဟနတော "မင်္ဂလ"န္တိ ဝေဒိတမ္ပိ။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။ ၁၁ဝ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၁ဝ၉။

ဥဘယဝစန (နာ) [ဥဘယ+ဝစန] နှစ်ပါးစုံကို ဆိုခြင်း။ ဥဘိန္နမ္ပိ ဝါ တတ္ထ ပရိစ္စာဂဝိသေ-သကိတ္တနတ္ထံ ဥဘယဝစနံ။ သံ၊ဋီ၊၁။ ၄၁။

ဥဘယဝဇ္ဇ (နာ) [ဥဘယ+ဝဇ္ဇ] နှစ်ပါးသောအပြစ်။ ကထန္တိအာဒီနာ ဥဘယဝဇ္ဇဝသေနပိ အပ္ပသာ-ဝဇ္ဇတာယ ဝိသယံ ဒသေတိ။ အံ၊ဋီ၊၂။ ၁ရဝ။

ဥဘယဝဓုန (နာ) [ဥဘယ+ဝဓုန] (၁) ဒုက်တိက် နှစ်ပါးတို့ကို-တိုးပွားစေခြင်း, ဖြတ်ခြင်း-ရှေးဌ် မယူအပ်သေးသည်ကိုယူခြင်း, ယူအပ်

ပြီးသည်ကိုမယူခြင်း။ (၂) ဒုက်တိက်နှစ်ပါးအား ဖြင့် ဖြစ်သော–တိုးပွားစေခြင်း, ဖြတ်ခြင်း–ရှေး၌ မယူအပ်သေးသည်ကိုယူခြင်း, ယူအပ်ပြီးသည် ကိုမယူခြင်း။ ဥဘတောဝနုန(က)နီဟာရ–ကြည့်။

ဥဘယဝါမန (တိ) [ဥဘယ+ဝါမန] နှစ်ပါးစုံ–ကောက်–ကုံး–သော၊သူ။ ဝါမနောတိ ဧဃ်ဝါ–မနော ဝါ ကဋိဝါမနော ဝါ ဥဘယဝါမနော ဝါ။ ... ဥဘယဝါမနသာ ဥဘောပိ ကာယာ ရဿာ ဟောန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၀၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၄၁။

ဥဘယဝိနိမုတ္ထ (တိ) [ဥဘယ+ဝိနိမုတ္ထ] (ရှုပ်နာမ်) နှစ်ပါးမှလွတ်သော။ ဥဘယဝိနိမုတ္ထံ ကိဉ္စိ နတ္ထိ အတ္ထာ ဝါ အတ္ထနိယံ ဝါ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၉၄။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၆၅။ (–အနုဋီ၊၃။၁၇၄။)

ဥဘယဝိပန္န (တိ) [ဥဘယ+ဝိပန္န] နှစ်ပါးတို့မှ ကင်းသော၊သူ။ ယော ပန ဥဘယဝိပန္နော လာဌုဒါယီ ဝိယ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂၅။ ဥဘယဝိပန္နာ (ကခ်။၁၃၅)တိ ဥဘယေဟိ ဒေသနာပမာ-ဏေဟိ ဝိပန္နာ ရဟိတာ။ ကခ်။ဋီ၊သစ်။၂၄၀။ (–ဝဇိရ၊၃။)

ဥဘယဝိပရီတလက္ခဏ (တိ) [ဥဘယဝိပရီတ+လက္ခဏ] နှစ်ပါးမှ–ပြောင်းလဲ–ဖေါက်ပြန်–ခြင်းလက္ခဏာရှိသော။ ဥဘယဝိပရီတလက္ခဏာ နေဝဝိပါကနဝိပါကဓမ္မဓမ္မာ။ အနုဋီ၊၁။၄၁။

ဥဘယဝိပရီတာနုဘဝနလက္ခဏ (တိ) [ဥဘယဝိပရီတာနုဘဝန+လက္ခဏ] နှစ်ပါးမှ ပြန်သော–မဇ္ဈတ္တအဖို့ကို–မဇ္ဈတ္တာရုံကို–ခံစားခြင်းလက္ခဏာ ရှိသော။ ဥဘယဝိပရီတာနုဘဝနလက္ခဏာ အဒုက္ခမသုခါ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၄။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၅၅။

ဥဘယဝိဝလ္လာသ (ပု) [ဥဘယ+ဝိပလ္လာသ] နှစ်ပါးသောပုဒ်တို့၏–ဖေါက်ပြန်ခြင်း–ပြောင်းလဲခြင်း။ "ဥပသမ္မန္နဿ သုတ္တာ ဥပသမ္မန္နဿ ပေသုဏ် ဥပသံဟရတိ"တိ ဝုတ္တာနံ ဒ္ဝိန္နံ ပဒါနံ အညတရဝိပလ္လာသဝသေန ဝါ ဥဘယဝိပ-လ္လာသဝသေန ဝါ ပါစိတ္တိယန္တိ ကတ္တာ။ ဝဇိရ။ ၂၉၀။

ဥဘယဝိပါက (ပု) [ဥဘယ+ဝိပါက] နှစ်ပါးသော–အကျိုး–ဝိပါက် (ကုသလဝိပါက်, အကုသလ ဝိပါက်)။ တဋ္ဌိ ယဒိ ကဏ္ဌံ ဘဝေယျ။ ကဏ္ဌ-ဝိပါကံ ဒဒေယျ။ ယဒိ သုက္ကံ ဘဝေယျ။ သုက္ကဝိပါကံ ဒဒေယျ။ ဥဘယဝိပါကဿ ပန အဒါန-တော အကဏ္ဌာသုက္ကဝိပါကတ္ထာ အကဏ္ဌံ အသုက္ကန္တိ အယမေတ္ထ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၀၆။ (–အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၉၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁ ၂ ၂။) ဥဘယ-ဝိပါကဿာတိ ယထာဝိဂတဿ ဥဘယဝိပါ-ကဿ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၄၁။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၃၃ရ။ ဝိပါက-မနောဝိညာဏဓာတုတိ ဥဘယဝိပါကာ သန္တိရ-ဏမနောဝိညာဏဓာတု။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၆၅။

ဥဘယဝိမုတ္တိရဟိတ(ဝိရဟိတ) (တိ) [ဥဘယ ဝိမုတ္တိ+ရဟိတ(ဝိရဟိတ)] (တဒင်ဝိမုတ္တိ ဝိက္ခမ္ဘန ဝိမုတ္တိ–ဟူသော) နှစ်ပါးသောဝိမုတ္တိမှကင်းသော။ အဝိမုတ္တန္တိ ဥဘယဝိမုတ္တိရဟိတံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၅၆။ ယတ္ထ တဒုဘယဝိမုတ္တိ နတ္ထိ၊ တံ ဥဘယ-ဝိမုတ္တိရဟိတန္တိ ဂယှမာနေ လောကုတ္တရစိတ္တေပိ။ မ၊ဋီ၊၁။၃ရ ၂။ အဝိမုတ္တန္တိ ဥဘယဝိမုတ္တိဝိရဟိတံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၆ရ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၈၄။

ဥဘယဝိသယ (တိ) [ဥဘယ+ဝိသယ] နှစ်ပါးလျှင် အရာရှိသော။ အန္ဓာနန္ဓာနံ ဝသေန ဥဘယဝိ-ယတ္ထာ ဧတေသံ ဝါဒဿ။ သာရတ္ထ။၁။၁၄၅။

ဥဘယဝိသုဒ္ဓိလက္ခဏ (တိ) [ဥဘယဝိသုဒ္ဓိ+လက္ခဏ] နှစ်ပါးသော ဝိသုဒ္ဓိလက္ခဏာရှိသော။ အမ္ဘောဟာရိကမေဝ ဟောတိ ဥဘယဝိသုဒ္ဓိ-လက္ခဏတာဘာဝတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၄၃ရ။

ဥဘယဝိသေသန (နာ) [ဥဘယ+ဝိသေသန] နှစ်ပါးသော–ပုဒ်–တရား–တို့၏ ဝိသေသန၊ နှစ်ပါး ကို အထူးပြုခြင်း။ ဧဝဉ္စိ ပါကဌဂဟဏံ ဥဘယဝိသေသနံ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၁၁။

နှ ဟိ အညတရဝိသေသနံ ဥဘယဝိသေသနံ နှ ဟောတိ။ မူလင်္ဂီ၊၃။၂၀ရ။

ဥဘယဝေါကိဏ္ဏ (တိ) [ဥဘယ+ဝေါကိဏ္ဏ] နှစ်ပါးတို့ရောနှောသော။ ဥဘယဝေါကိဏ္ဏောသု ဝတ္ထု-မာနေသူ(ဒီ၃။၆၈)တိ ဥဘယေသု ဝေါကိဏ္ဏောသု မိသီဘူတေသု ဟုတ္တာ ဝတ္ထုမာနေသု။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၄ရ။ ဥဘယဝေါကိဏ္ဏောတိ ဝစနဝိပလ္လာသေန ဝုတ္တန္တိ အာဟ "ဥဘယေသု ဝေါကိဏ္ဏောသူ"တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၃ရ။

ဥဘယဝေါမိဿက (တိ) [ဥဘယ+ဝေါမိဿက] နှစ်ပါးရောနှောသော။ အာဝုသော ဣဂေကစ္စော ဗဟုံ ပုညကမ္မံ ကရောတိ၊...ဧကစ္စော ဥဘယ-ဝေါမိဿကံ ကရောတိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၆၈။

ဥဘယသဒ္ဓါဝ (ပု) [ဥဘယ+သဒ္ဓါဝ] (၁) ပါဒက-ရှာန် သမ္မသိတရှာန်) နှစ်ပါးတို့၏ထင်ရှားခြင်း။ (တိ)(၂) နှစ်ပါးသောပစ္စည်းတို့၏ထင်ရှားရှိသော။ (၁) ဥဘယသဒ္ဓါဝေ အဇ္ဈာသယဝသေန တတော အညတရေန အာဟိတဝိသေသာ စ ဝုဋ္ဌာနဂါမိနိဝိပဿနာ မဂ္ဂသာ ဟေဋ္ဌေဂ်ါဒိ-ဝိသေသံ နိယမေတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄ရ၄။ (-အနုဋီ၊၁။၁၂၃။) (တိ)(၂) ဒုဝိဓမ္မိ ပန ဒ္ဒါဝိသ-တိမူလကံ သဟ ဂဟေတ္တာ သင်ဟိတေ တသ္မိံ ဥဘယသဒ္ဓါဝတော "တေဝီသတိမူလကော"တိ အာဟာတိ ဒဋ္ဌမ္ပိ။ မူလင်္ဂီ၊၃။၂၁၁။

ဥဘယသဘာဝ (တိ) [ဥဘယ+သဘာဝ] နှစ်ပါး-အားဖြင့်-တူသောသဘောရှိသော-သဘောတူ-သော။ တေန ဣမ ဥဘယသဘာဝတာဝိ-လဿတိတိ ဒဿေတိ။ မ၊ဋ္ဌ၁။၄၄။

ဥဘယသဘာဝ (ပု) [ဥဘယ+သဘာဝ] (၁)နှစ်ပါးသောသဘော။ (တိ)(၂) နှစ်ပါးသောသဘော-ရှိသော။ (၁) ဧဝံ သတိ ဒိဋ္ဌိကပ္ပနကွမော တသ-ဥဘယသဘာဝေါ ပုဗ္ဗန္တာပရန္တေသု ယေဝ-အန္ဓောဂဓော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁ရရ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၅၃။

(တိ)(၂) ပစ္ဆိမကာ ပန စတ္တာရော ဥဘယ-သဘာဝါ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၆။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၉၁။ အနုဋီ၊၃။၉၃၊၂၂ရ။)

ဥဘယသဘာဝပဋိက္ခေပ (ပု) [ဥဘယသဘာဝ+ပဋိက္ခေပ] နှစ်ပါးသောသဘောကို ပယ်မြစ်-ခြင်း။ တတိယပဒံ ဥဘယပဋိက္ခေပဝသေန ဝုတ္တံ။ အသီ၊ဋ္ဌ၁။၄၄။

ဥဘယသမ (တိ) [ဥဘယ+သမ] (ဝိရိယသမာဓိ) နှစ်ပါးတို့၏-တူမျှခြင်းရှိသော-တူမျှသော။ ဥဘ-ယသမတာယ ဟိ အပ္ပနာ ဟောတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၃ရ၈။

ဥဘယသမာဓိရဟိတ(ဝိရဟိတ) (တိ) [ဥဘယ-သမာဓိ+ရဟိတ(ဝိရဟိတ)] နှစ်ပါးသောသမာဓိ-မှ ကင်းသော။ အသမာဟိတန္တိ ဥဘယသမာဓိ-ရဟိတံ။ အသီ၊ဋ္ဌ၂။၂၅ဝ။ (-မ၊ဋီ၊၁။၃ရ၂။) အသ-မာဟိတန္တိ ဥဘယသမာဓိဝိရဟိတံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃ဝ၆ရ။

ဥဘယသမ္ပတ္တိ (ထိ) [ဥဘယ+သမ္ပတ္တိ] နှစ်ပါး-သော-တို့၏-ပြည့်စုံခြင်း။ ဝိရောစတိတိ ဥဘ-ယသမ္ပတ္တိယာ ဝိရောစတိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၈၆။

ဥဘယသမ္ဘဝနာဝနယန (နှ) [ဥဘယသမ္ဘဝန+အဝနယန] (မ့ီဝဲအပ်, မမ့ီဝဲအပ်ဟူသော) နှစ်-ပါးသောတရားတို့သို့ ရောက်စေခြင်းကို ပယ်ရှား-ခြင်း။ အနုနေတာတိ ဣမေ မမ္မာ သေဝိတဗ္ဗာ၊ ဣမေ နေ သေဝိတဗ္ဗာတိ ဥဘယသမ္ဘဝနာဝနနယနတ္ထံ ပညာပေတာ။ မ၊ဋီ၊၂။၂၉၅။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၆၉။

ဥဘယသမ္ဗန္ဓ (နှ) [ဥဘယ+သမ္ဗန္ဓ] (၁) နှစ်ပါး-တို့နှင့်စပ်ခြင်း။ (တိ)(၂) ဒိဋ္ဌ သုတနှစ်ပါးတို့နှင့်-စပ်သော။ (၁) နှ ကေဝလံ တံသဒိသတာဝ-ဥဘယသမ္ဗန္ဓော။ မူလင်္ဂီ၊၁။ရဝ။ (တိ)(၂) ဒိဋ္ဌ-သုတံ ဥဘယသမ္ဗန္ဓန္တိ ဣမေ တာဝ ဒိဋ္ဌာဒယော-ဝေဒိတဗ္ဗာ။ အသီ၊ဋ္ဌ၁။၁၁၆။

ဥဘယသမ္ဘိဿ (တိ) [ဥဘယ+သမ္ဘိဿ] နှစ်ပါးစုံ ရောနှောခြင်းရှိသော။ ယေ ပန ဥဘယသမ္ဘိဿ-တာဝသေန လောဘာလောဘုဿဒဝါရာဒယော အပရေ ဧကူနပညာသဝါရာ ကာမ ဒသေတမ္ဘာ။ မဇ္ဈိ၊ ၂။ ၂၉၄။

ဥဘယသမ္ဘူတ (တိ) [ဥဘယ+သမ္ဘူတ] (ရူပ်နာမ်) နှစ်ပါးဌ ဖြစ်ပေါ်သော၊သူ။ ယော ပန ဥဘယ-သမ္ဘူတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၈၅။ (–အနုဋီ၊ ၂။၅။)

ဥဘယသီသပရိယာဒါန (နာ) [ဥဘယသီသ+ပရိ-ယာဒါန] (ကိလေသသီသ ပဝတ္တသီသ ဟူသော) နှစ်ပါးသောသီသတို့၏ကုန်ခြင်း။ ဣမာယ ဝါရ-သမတာယ ဣဒံ ဥဘယသီသပရိယာဒါနံ သမ်-ဟောတိ။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၃၈။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။၄၀။ အံ၊ ဋီ၊၃။၁၅၆။

ဥဘယသုခ (နာ) [ဥဘယ+သုခ] နှစ်ပါးသော ချမ်းသာ။ ပဌမေန ဒိဋ္ဌဓမ္မသုခံ၊ တတိယေန သမ္ပရာယသုခံ၊ ဒုတိယေန ဥဘယသုခံ ဂဟိတန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဣတိဝုတ်၊ဋီ။ ၂၂၉။ (–အပါဋ္ဌ၊ ၂။၁၅၅။)

ဥဘယသုစရိတ (နာ) [ဥဘယ+သုစရိတ] နှစ်ပါးသော သုစရိုက်။ စတုဋ္ဌမံ ပန ဝစီဒုစ္စရိတံ တိဝိဓံ ကာယဒုစ္စရိတံ ပဟာယ ဥဘယသုစရိတံ ပူရေန္တသော ဝ။ အံ၊ဋီ၊၃။၄၀၅။

ဥဘယသုဒ္ဓိ (တိ) [ဥဘယ+သုဒ္ဓိ] နှစ်ပါးစုံ၏စင်ကြယ်ခြင်း။ သီလဒိဋ္ဌိယာ ပယောဂသုဒ္ဓိယာ သတ္ထာနံ အာဘယဒါနေ အာသယသုဒ္ဓိယာ အာမိသဒါနေ ဥဘယသုဒ္ဓိယာ ဓမ္မဒါနေ သမတ္ထော ဟောတိ။ စရိယာ၊ ၂။ ၂၉၄။ သီ၊ဋီ၊သမ်၊၁။ ၂၇၁။

ဥဘယသေဋ္ဌိပုတ္တ (ပု) [ဥဘယသေဋ္ဌိ+ပုတ္တ] သူဌေးနှစ်ဦးတို့၏သား။ သော ဧဝံ ဝရုမာနော အာသီတိကော ဟုတ္တာ ဥဘယသေဋ္ဌိပုတ္တောတိ ပါကဋော။ အပါဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၀၄။

ဥဘယဟတ္ထကုဏ် (တိ) [ဥဘယဟတ္ထ+ကုဏ်] လက်နှစ်ဖက်ကောက်သော၊သူ။ ကုဏ်တိ ကေ-ဟတ္ထကုဏ် ဝါ ဥဘယဟတ္ထကုဏ် ဝါ။ မဇ္ဈိ၊ ၄။ ၁၅၁။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁၄၉။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ရ၆၊ ၃ ၂၁။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊ ၃ ။ ရ၈။ သာရတ္ထ၊ ၃ ။ ၃ ရ ရ ။

ဥဘယဟနုန (နာ) [ဥဘယ+ဟနုန] (မိမိ, သူတပါး) နှစ်ဦးသားကို ဖျက်ဆီးခြင်း။ သတိပိ ကုဟကသ-ဥဘယဟနုနေ အတ္ထဟနုနေ ပန အယံ ဝိသေသော။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၃ ၃ ၀ ။

ဥဘယဟိတ (တိ) [ဥဘယ+ဟိတ] (၁) နှစ်ပါးသောအစီးအပွား။ (မိမိ, သူတပါး) နှစ်ဦး၏ အစီးအပွား။ (၂) နှစ်ပါးသော အစီးအပွားရှိ-သော၊ နှစ်ပါးသောအစီးအပွားကို ပေးတတ်-သော။ (၁) အောက်ပုဒ်နှင့် ဥဘယဟိတပဋိပ-န္နေ-ကြည့်။ (၂) ယန္တုနာဟမ္မိ ဘဂဝန္တံ ဥဘယ-ဟိတံ ပဋိပဒံ ပုစ္ဆယျံ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ ၀ ၂ ။

ဥဘယဟိတတ္ထိက (တိ) [ဥဘယဟိတ+အတ္ထိက] နှစ်ပါးသောအစီးအပွား-ဖြင့်-ကို-အလိုရှိသော၊သူ။ သဒ္ဓါ ဥဘယဟိတတ္ထိကေဟိ ဓနာယိတမ္ဘဋ္ဌေန ဓနံ သဒ္ဓါဓနံ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃ ။ ၂ ၅ ၅ ။

ဥဘယဟိတပဋိပတ္တိ (ထီ) [ဥဘယဟိတ+ပဋိ-ပတ္တိ] နှစ်ပါးသောအစီးအပွားအလို့ငှာကျင့်ခြင်း။ ပရိယုဋ္ဌာနာနုသယပွဟာနံ, ဥဘယဟိတပဋိပတ္တိ, လောကဓမ္မေဟိ အနုပလေပေါ စ။ သီ၊ဋီ၊သမ်၊ ၁ ။ ၄ ၅ ၅ ။

ဥဘယဟိတပဋိပန္န (တိ) [ဥဘယဟိတ+ပဋိပန္န] (မိမိ, သူတပါး) နှစ်ဦး၏ အစီးအပွားအလို့ငှာ ကျင့်သော၊သူ။ ဒေဝမနုဿေသု ပန ယေ အတ္တဟိတာယ ပဋိပန္နာဒယော စတ္တာရော ပုဂ္ဂလာ၊ တေသု ဥဘယဟိတပဋိပန္နော အဂ္ဂ-ပုဂ္ဂလော အယံ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၀ ၅ ။

ဥဘယဟိတပရာယတ (တိ) [ဥဘယဟိတ+ပရာ-ယတ] နှစ်ပါးသောအစီးအပွားလျှင် လည်းလျှင်

ရာဌိသော၊သူ။ ကတံ နု ခေါ...သမ္မာပဋိပတ္တိယာ ဥဘယဟိတပရာယကာ ဘဝေယ္မု။ မ၊ဋီ၊၁။၁၂၆။

ဥဘယဟိတမုနန (တိ) [ဥဘယဟိတ+မုနန] နှစ်ပါးသောအစီးအပွားကို သိသော၊သူ။ ဥဘယ-ဟိတမုနနတော မုနီ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၈၆။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၀၇။

ဥဘယဟိတာဝဟ (တိ) [ဥဘယဟိတ+အာဝဟ] နှစ်ပါးသောအစီးအပွားကိုသောင်တင်သော။ ကိစ္စမိစ္ဆကောတိ ဥဘယဟိတာဝဟံ ကိစ္စံ ဣစ္ဆန္တော။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၂။

ဥဘယာကာရ (ပု) [ဥဘယ+အာကာရ] နှစ်ပါးသောအခြင်းအရာ။ ရာဇာ တသ္သ ဥဘယာ-ကာရံ ဒိသ္သာ တံ ပဏ္ဍောသာပေတ္တာ ပုစ္ဆိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂။

ဥဘယာကာရဝိဓုရ (တိ) [ဥဘယာကာရ+ဝိဓုရ] နှစ်ပါးသောအခြင်းအရာတို့မှဆန့်ကျင်သော။ ပဌမာရုပ္ပဝိညာဏာဘာဝသ ပန နိ ဗဟိဒ္ဓါ-ကာရော၊ နာပိ အဗ္ဘန္တရာကာရောတိ ဥဘယာ-ကာရဝိဓုရေ တသ္မိံ အနညသာဓာရဏေန ပဝတ္တိ-ယာကာရေန ပဝတ္တမာနံ အာကိဉ္စညာယတန-မေဝ နိ ဝတ္ထုဗ္ဘာရမ္မဏံ ဝုတ္တံ။ အနုဋီ၊၁။၂၁၆-ဂ။

ဥဘယာနုတ္ထကာရီ (တိ) [ဥဘယာနတ္ထ+ကရ+ဏိ] နှစ်ပါးသောအကျိုးမဲ့ကို ပြုတတ်သော။ တသ္မာ အနုတ္ထတာတိ ဥဘယာနတ္ထကာရိတာ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။၁၃၄။

ဥဘယာနုတ္ထဒ္ဒရိကရဏ (နာ) [ဥဘယာနတ္ထ+ဒ္ဒရိ-ကရဏ] နှစ်ပါးသောအကျိုးမဲ့ကို-ဝေးသည်ကို-ဝေးစွာ-ဝေးအောင်-ပြုခြင်း။ ကုသလမူလရော-ပနံ, ဥဘယာနုတ္ထဒ္ဒရိကရဏံ, ပရိသာသု ဝိသာ-ရဒတာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄ရရ။

ဥဘယာနုတ္ထသာဓန (တိ) [ဥဘယာနတ္ထ(=ဥဘယ+အနတ္ထ)+သာဓန] နှစ်ပါးသော အကျိုးမဲ့ကိုပြီး-စေတတ်သော။ ကာလေန ဝဒန္တေနပိ ဥဘယာ-နတ္ထသာဓနတော အဘူတံ ပရိဝဇ္ဇေတမ္ပိ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၅၆။ အံ၊ဋီ၊၂။၃ရ၂။

ဥဘယာနုကမ္ပာ (ထီ) [ဥဘယ+အနုကမ္ပာ] နှစ်ပါးစုံ၌သနားခြင်း။ ဣတိ ဥဘယာနုကမ္ပာယ ဥ-ယျောဇေသိ။ သာရတ္ထ၊၃။၃၁၆။

ဥဘယာနုရူပ (တိ) [ဥဘယ+အနုရူပ] နှစ်ပါးတို့-အား-နှင့်-လျော်သော။ ပတိရူပဒေသဝါသ-သပ္ပုရိသူပနိဿယသဒ္ဓမ္မသဝနယောနိသော-မနသိကာရာဒယော ပန ဥဘယေသံ သာဓာ-ရဏာ ဥဘယာနုရူပါ စာတိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ၊ရ၆။

ဥဘယာပ(ပ္ပ)ဇဟန (နာ) [ဥဘယ+အပ(ပ္ပ)ဇဟန] နှစ်ပါးစုံကိုမပယ်ခြင်း။ ဥဘယာပဇဟနသ-ကာရဏံ နု ဟောတိ။ မူလဋီ၊၃။၁၄၉။ ဥဘယာ-ပ္ပဇဟနဿာတိ ကာမရာဂဝိစိကိစ္ဆာနုသယာ-ပ္ပဇဟနဿ။ အနုဋီ၊၃။၂၀၆။

ဥဘယာပေက္ခာ (ထီ) [ဥဘယ+အပေက္ခာ] နှစ်ပါးစုံကိုငဲ့ခြင်း။ ဥဘယတာပိ ဥဘယာပေက္ခာ နာမ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၄၆။

ဥဘယာပေက္ခာမိပ္ပါယ (ပု) [ဥဘယာပေက္ခာ+အဓိပ္ပါယ] နှစ်ပါးစုံကို-ငဲ့ခြင်း၌အလို-ငဲ့လိုခြင်း။ တေနေဝ ဥဘယာပေက္ခာမိပ္ပါယေန "ကတံ နု ကတံ" နွဲ့ အဝတ္ထာ "ကိံ သံဃသာ ပုဗ္ဗကိစ္စ" မိစ္ဆေဝါဟ။ ဝဇိရ။၄၄၈။

ဥဘယာဘာဝ (ပု) [ဥဘယ+အဘာဝ] နှစ်ပါးစုံ၏ မရှိခြင်း။ ဧဝံ သဂါဟကတ္ထာဘာဝတော အသ-ဂါဟကတ္ထာဘာဝတော ဥဘယာဘာဝတော စ။ မူလဋီ၊၃။၁၂(-၂၅)။

ဥဘယာဘိနိဝေသ (တိ) [ဥဘယ+အဘိနိဝေသ] နှစ်ပါးစုံကိုနှလုံးသွင်းခြင်းရှိသော။ ဧဝံ ဗဟိဒ္ဓါ-ဘိနိဝေသာ, ဥဘယာဘိနိဝေသာ စ ဝေဒိတ-ဗ္ဗာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ရရ။

ဥဘယာမိဿက (တိ) [ဥဘယ+အမိဿက] နှစ်ပါးမရောနှောသော။ အရဟတိ ဥဘယာမိဿ-ကတ္တာ။ ဝဇိရ။ ၂၁၂။

ဥဘယာရမ္မဏ (တိ) [ဥဘယ+အာရမ္မဏ] နှစ်ပါးစုံလျှင်အာရုံရှိသော၊ နှစ်ပါးစုံကို အာရုံပြုသော။ ဝေဠု ကတ္တာ ကထံ ဧကဂ္ဂဧကေသ စိတ္တသ ဥဘယာရမ္မဏဘာဝေါတိ ဧဒိသိ စောဒနာ အနုဝကာသာတိ ဒဋ္ဌမ္ပံ။ ကင်္ခာ။ဋီ။သမ်။ ၂၁၀။

ဥဘောဟတ္ထ (ပု) [ဥဘ+ဟတ္ထ] နှစ်ခုသောလက်၊ လက်နှစ်ဖက်။ ဥဘောဟတ္ထေဟိ ပဂ္ဂယ္ဟ၊ ဗုဒ္ဓသ အဘိရောပယိ။ အပ၊ဘ။ ၂၅၂။ (-ဘုဝ၊ဘုဝ)။) ဥဘောဟိ ဟတ္ထေဟိ ပဂ္ဂယ္ဟ ဥက္ခိပိတ္တာ။ အပ၊ ဌ၊ ၂။ဘ၉၀။

ဥမဂ္ဂ (ပု) [ဥ+မဂ္ဂ။ ဥန္ဒာဂ၊ သံ။] ဥမင်လိုက်ခေါင်း၊ လိုက်ဂူ၊ မြေအိမ်။ ဂိရိဂုဟန္တိ ဒ္ဒိန္ဒ ပဗ္ဗတာနံ အန္တရံ, ကေသ္မိ ယေဝ ဝါ ဥမဂ္ဂသဒိသံ မဟာ-ဝိဝရံ။ ဒီဃ၊ဘ။ဘ၈၈။ (နိဿ။ ဌီကာ-အားလုံးဌ် "ဥမင်္ဂသဒိသံ"ဟုရှိ၏။ အံ၊ဌ၊ ၂။ဘုဝ၃-အလားတူ အဖွင့်ဌ်လည်း ဥမင်္ဂသဒိသံ-ဟုရှိ၏။) အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥမင် (ပု) [ဥ+မဂ်+အ။ နိတိ၊ဆ။ ၂၇။ အဝ+ မဂ်+အ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂၈၉။] ဥမင်။ (က) မြေဌ် တူးအပ်သောလိုက်၊ မြေအောက်လိုက်ခေါင်း၊ ဥမင် လိုက်ခေါင်း။ (ခ) လိုက်ဂူ၊ မြေအိမ်။ (က) ဥမဂ်ါ နိုက္ခမိတ္တာန၊ ဝေဒေဟော နာဝမာရုဟိ။ ဇာ၊ ၂။ ၂၁၃။ ဇာဌ၊ဖ။ ၂၉၂။ ဧဝံ ဂုတ္ထံ (သုဂုတ္ထံ) ကတ္တာ နိပန္နေ ပန သစေ ဘိတ္တိ ဝါ ဆဒနံ ဝါ ဘိန္ဒိတ္တာ ဥမဂ်ေန ဝါ ပဝိသိတ္တာ ဟရန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၁။ဘုဝ၁။ ဝိ၊သင်္ခ။ဘ၉။ (-အံ၊ဌ၊ဘု။ ၂၁၉။ ဓမ္မ၊ ဌ၊ ၁။ဘ၆ဝ။) (ခ) ဂုဟာတိ ပံသုဂုဟာ၊ သာ ဥန္ဒုမေ ဥဒကမုတ္တာဌာနေ အဟောသိ၊ ဧကတော ဥမင်် ကတ္တာ ခါဏုကေ စ ပံသုံ စ နိဟရိတ္တာ အန္ဓော ထမ္ဘေ ဥဿာပေတ္တာ မတ္ထကေ ပဒရ-စ္ဆဒ္ဒနေဟာသခံပေန ကတာ။ မ၊ဌ၊ဘု။ဘ၅ဝ။ ဥမင်် ကတ္တာတိ ဟေဋ္ဌာ သုဒ္ဒဂ္ဂံ ကတ္တာ။ မ၊ဋီ၊ဘု။ဘဝရ။ ဥမင််သဒိသန္တိ သုဒ္ဒဂ္ဂါသဒိသံ။ ဒီ၊ဋီ၊ဘ။ ၂၅ရ။ အံ၊ ဋီ၊ ၂။ ဘုရဝ။ ဥမင််သဒိသန္တိ စ "သုဒ္ဒဂ္ဂါသဒိသ"န္တိ အာစရိယေန ဝုတ္တံ၊ သုဒ္ဒဂ္ဂါတိ ဟိ ဘူမိယရသော်တံ အဓိဝစနံ။ သီ၊ဋီ၊သမ်၊ ၂။ဘ ၂ ၂-ဘု။ (ဝိ၊ပိ၊ဓာန် ၌ ဥမင််သဒိသန္တိ ဥရုဒ္ဒါသဒိသံ-ဟု အံ၊ဋီ-၌ ဖွင့် ကြောင်းမှာသည်။ ပါစိတ်၊ယော-၌ ဥမင်-ကို ဂ္ဂုတ္ထိလိုင်ဖြင့်ဖွင့်ပြသည်။ ဥမင််နဒီ-ကြည့်။)

ဥမင်ဂဂ်ါ (ထီ) [ဥမင်+ဂဂ်ါ] မြေအောက်လိုက် ခေါင်းဖြင့် စီးသွားသောမြစ်၊ ဥမင်မြစ်။ ဥမဂ်ေန သဋ္ဌိယောဇနာနိ ဂတဋ္ဌာနေ ဥမင််ဂဂ်ါတိ ဝုစ္စတိ။ မ၊ဌ၊ဘု။ ၂၆။ ဥဒါန၊ဌ။ ၂ရ၄။ (-သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။ဘ၆ ၂။ အပ၊ဌ၊ဘ။ဘ၄ဘ။)

ဥမင်ဂုဟာ (ထီ) [ဥမင်+ဂုဟာ] ဥမင်လိုက်ဂူ၊ မြေလိုက်ဂူ။ ဘူမိဂုဟာန္တိ ဥမင််ဂုဟံ။ ဝိမတိ၊ဘ။ ၂ရ၈။

ဥမင်စောရ (ပု) [ဥမင်+စောရ] ဥမင်လိုက်-တူးဖေါက်၍-ဖြင့်-ခိုးသူ။ တသ္မိံ ခဏေ ဥမင််-စောရာ ဒ္ဒိန္ဒ ဂေဟာနံ အန္တရေ ဥမင်် ဘိန္ဒန္တိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ဘ။ဘ၆ဝ။ (-ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။ဘဝဘ။ ထေရ၊ဌ၊ဘ။ ဘုဝ၄။ အပ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဝ ၂။)

ဥမင်ဇာတက (နဝ) [ဥမင်+ဇာတက] ဥမင်ဇာတ်။ (မဟောသဓောတ်ကိုပင် ဥမင်ဇာတ်ဟုခေါ်သည်။ ဇာ၊ ၂။ ၂ဝ၄-၂ ၂ဘ။ ဇာ၊ဌ၊ဖ။ဘ၆ဘ-ဘုဝ ၂။) သတ္ထာ ဟိ မဟာဗောဓိဇာတကေ ဝိယ ဥမင််ဇာတကေ ဝိယ စ အတ္တနော ပညာယ ဝဏ္ဏံ ဝဏ္ဏိတံ သုတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။ဖ၉။ (-ဇာ၊ဌ၊ဘု။ဘ၄ဝ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။ ၂၄ရ။)

ဥမင်ဌ္ဌိရ (တိ) [ဥမင်+ဌ္ဌိရ] ဥမင်တံခါး။ ဥမင်ဌ္ဌိရံ ဝိဝရိသု၊ ယန္တယုတ္တေ စ အဂ္ဂဌေ။ ဇာ၊ ၂။ ၂ဘ၃။ ဇာ၊ဌ၊ဖ။ ၂၉ ၂။

ဥမင်ဌ္ဌိရဝိဝရဏ (နဝ) [ဥမင်ဌ္ဌိရ+ဝိဝရဏ] ဥမင်

တံခါးကို ဖွင့်ခြင်း။ ဥမင်္ဂါရဝိဝရဏတ္ထံ ယောဇေ အာဏာပေန္တော ဂါထမာဟ။ ဇာ၊ဌ။၆။ ၂၉၂။

ဥမင်္ဂနဒီသီမပွမာဏ (နာ) [ဥမင်္ဂနဒီသီမာ+ပမာဏ] ဥမင်ပြစ်သီမ်-ပမာဏ-အတိုင်းအတာ။ သစေ ဟေဌာ ဥမင်္ဂသီမပွမာဏတော အန္ဓနာ ပဌမ-မေဝ စ ပဝတ္တာ ဟောတိ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၄၈။

ဥမင်္ဂနဒီ (တိ) [ဥမင်္ဂ+နဒီ] ဥမင်ပြစ်။ သီမာယ ဟေဌာ ဥမင်္ဂနဒီ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃ ၂၆။ (ဝိမ တိ၊ ၂။၁၆၆။) ဥမင်္ဂနဒီတိ ဇတ္ထ ဥကာရော သြ-ကာရဝိပရိတော၊ တသ္မာ ပထဝိယံ သြတရိတ္တာ ပဝိသိတ္တာ မင်္ဂတိ ဂစ္ဆတီတိ ဥမင်္ဂါတိ အတ္ထော ဒဋ္ဌဗ္ဗော၊ ဥမင်္ဂါ စ သာ နဒီ စေတိ ဥမင်္ဂနဒီ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂၈၉။

ဥမင်္ဂဘိန္ဒန (နာ) [ဥမင်္ဂ+ဘိန္ဒန] ဥမင်လိုက်ခေါင်း-ဖြို-တူးဖောက်-ခြင်း။ ဓမ္မေန ဒါရံ ပေါသေန္တိတိ ဥမင်္ဂဘိန္ဒနာဒီနိ အကတ္တာ ဓမ္မိကေဟိ ကသိ-ဂေါရက္ခဝဏိဇ္ဇာဒီဟိ ပုတ္တဒါရံ ပေါသေန္တိ။ သံ၊ဌ၊ ၁။၃ ၂ ၂။

ဥမာ (တိ) [ဥ+မ။ ကောတ္ထုဘ။ ဥ+မုဠ+အ။ ဥမာ ပုပ္ဖ-ကြည့်။ အဝ+မ။ ဥမ္မာ-ကြည့်။ ဥမ+အ။ ဥမာပုပ္ဖသရိန္ဒိဘ-ကြည့်။] (၁) ကျော်စောခြင်း။ (၂) နှစ်သက်ခြင်း။ (၃) နှမ်းကြတ်၊ ဗီဇာ။ (ဓာန်၊ သ္ဒေ့သစ်။) အောက်မဲ။ အောင်မဲညို၊ ကန်တောက် (ကတောက်)၊(ရှေးနီသျှမျှား။) အဘိဓာန်ဦးကာ။ ၄၅၂-၌ ဥမာ၊ ဥမ္မာ-ဟုပါဝင်ဖြန့်မျိုးရှိကြောင်းဆိုတ်။ ဓာန်ဦ။သျှ-၌ "ဥမ္မာ-သဒ္ဒါ နှမ်းကြတ်, ကန်တောက်-အနက်နှစ်ပါး ဟောကြောင်း။ အောင်မဲညိုအနက်ကား မသင့်ကြောင်း" မှာသည်။ (အမရကောသဘာသာဦးကာ၌ "ဇင်းကား နှမ်းမျိုးတည်း။ ပကတိနှမ်းပင်လောက် ပင်စည် ခက်ရွက် မကြီးသောကြောင့် နှမ်းကြတ်-ဟု ရခိုင်လူမျိုးတို့ ခေါ်ဝေါ်သုံးစွဲသည် ဟူ၏။ စိန်ကုန်သည်တို့၌ကား ဇင်းအစေ့သည် ဗီဇာ ဟု ထင်ရှား၏" ဟုဆိုသည်။ ဓာန်၊သျှ၊သစ်၌လည်း ထိုအတူ ပင်ဆို၏။ ကျော်အောင်စံထား၊ဓာန်၊သျှ-၌ "အောက်မဲ၊ နှမ်းကြတ်" ဟုပြန်ဆိုသည်။ တောင်ပေါက်၊သျှ-၌ "နှမ်းကြတ်(စပါးအတူး)" ဟုပြန်ဆိုသည်။ သီဟိုဠ် သုဘူတိနီသျှ၌ "ဥ-ဝိသေသ=စပါးအတူး" ဟုပြန်ဆိုသည်။ ဝိ၊ဌ။ ရှေ့ဥမင်နီသျှ၊ ဒီ၊ဌ။ဗားကရားနီသျှ-တို့၌ "ကတောက်"ဟု ပြန်ဆိုသည်။ ပါဠိတော်ပြန်မာပြန်တို့၌ "အောင်မဲညို" ဟုပြန်ဆို ကြသည်။ မြန်မာအဘိဓာန်၊ ၂။ ၂၅၀-၌ နှမ်းကြတ် ကို "ပန်းပြာပွင့်သောအပင်ဖြစ်ကြောင်း၊ အစေ့ကို ဗီဇဝါ အမည်ဖြင့် စိန်ရတနာချိန်တွယ်ရာတွင် သုံးရကြောင်း" ဆိုထား၏။ မြန်မာအဘိဓာန်၊ ၃။၁၀ ၂-၌ ဗီဇာပင်ကို "လျှော်နှင့်အစေ့ကို အသုံးပြုရသောအပင်တမျိုး"ဟုဆို၏။ ပုံပြဆေးအဘိဓာန်၊ ၄။၁၆၉-၁၈၄-တို့တွင် အောင်မဲပြု, အောင်မဲညို အပင်တို့ကိုပြရာ၌ "ဇင်းဆေးပင်၏ ပွင့်ချပ်များသည် နှစ်ထပ်မှ လေးထပ်အထိ ပွင့်နေသည်" ဟုလည်းကောင်း၊ "အရွက်ကို အသုံးပြုကြောင်း"ကိုလည်းကောင်း ပြဆိုသည်။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ မ၊ဌ၊ ၂။ အပ၊ဌ၊ ၂-တို့အဖွင့်အရမူ ယင်းဥမာ=ဥမ္မာ မည်သောအပင်၏အပွင့်သည် ဂိရိကဏ္ဍိက=အောင်မဲညို (တောင်ဇလပ်-ရှေးနီသျှ)အပွင့် စသည်တို့ထက်ညိုကြောင်းသိရသည်။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၀၁-၌ ယင်း၏အရွက်သည် ပတ္တခါဒနီယ=အရွက်စားဖွယ်၌ ပါဝင်ကြောင်းပြဆိုသည်။ အပ၊ဌ၊ ၂။၁၅ရ-အဖွင့်အရ ယင်း၏အပွင့်သည် အထက်အထက် အဆင့်ဆင့် ပွင့်ကြောင်း သိရသည်။ ထို့ပြင် "ဥမာပုပ္ဖသမာနဋ္ဌ ဒကသီတလပုပ္ဖသဒိသံ"ဟု မဟာနီ၊ဌ။၃၃၁-၌လာသော "ဒကသီတလ" ကို အဘိဓာန်။၆၈၉-၌ "သောဂန္ဓိက် ကလ္လဟာရ် ဒကသီတလိက်" ဟု ပရိယာယ်ပုဒ်တို့ဖြင့် ဆိုထားသည်။ ကြာသိမ် (ကြာတံဆိပ်၊ ညနေချမ်း၌ပွင့်သောကြာဖြူ)ဟု ဓာန်သျှသစ်၌အနက်ပေးသည်။ ပုံပြဆေးအဘိဓာန်၊ ၁။ ၉၈-၌ သောဂန္ဓိက-ကို

ကြာညိုရှိ သွင်းပြသည့်အပြင် "လရောင်ဖြင့်ပွင့်၏" ဟု ဆိုထားသည်ကိုလည်းကောင်း။ ကပ္ပဒ္ဒုမ-၌ သောဝန္ဓိက-ကို နီလုပ္ပလ=ကြာညို (ကြာပြာ) ဟုပြဆိုသည်ကိုလည်းကောင်း။ အညီရောင်ကို ပြိုရာဌာနဖြစ်သည်ကိုလည်းကောင်းထောက်၍ "ဒကသီတလ" ကိုလည်း ကြာညို(ကြာပြာ)မျိုးဟု ယူသင့်ပေသည်။ ဥမာပုပ္ပ၊ ဥမာပုပ္ပသမာန၊ ဥမ္မာ-တို့လည်းကြည့်။)

(၁)(၂) ပုလာ မဟတီ ဥမာ ကိတ္တိ, ကန္ဓိ ဝါ ယဿတိ ပုလောမော။ ဓာန်ဋီ။၄၄။ (၃) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမာကုသုမ (နာ) [ဥမာ+ကုသုမ] အောင်မဲညို-နှမ်းကြော်-ကန်တောက်-ပွင့်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမာပုပ္ပ (နာ) [ဥ+မုဠ+ပုပ္ပ+အ။ အပ၊ဌ၊၂။၁၅၇။ ဥမာ+ပုပ္ပ] အောင်မဲညို-နှမ်းကြော်-ကန်တောက်-ပွင့်။ သေယျထာပိ နာမ ဥမာပုပ္ပံ နီလံ နီလ-ဝဏ္ဏံ။ ဒီ၊၂။၉၃။ မ၊၂။၂၀၆။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၆၉။ ဥမာပုပ္ပန္တိ ဇေဋ္ဌ ပုပ္ပံ သိနိဒ္ဓံ မုဒု (မုဒုံ)၊ ဒိဿမာနမ္ပိ နီလမေဝ ဟောတိ။ ဂိရိကဏ္ဏိက-ပုပ္ဖာဒိနိ ပန ဒိဿမာနာနိ သေတဓာတုကာ-နေဝ ဟောန္တိ၊ တသ္မာ ဣဒမေဝ ဂဟိတံ၊ တာနိ န ဂဟိတာနိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၅၃။ မ၊ဌ၊၃။၁ရ၉။ ဥမာပုပ္ပ(အပ၊၁။၁၉၀)နှင့် ဥဒ္ဓမ္ပုဒ္ဓ နီလပဒံ မုဠမာနံ ပုပ္ပတိ ဝိကသတိတိ ဥမာပုပ္ပံ။ အပ၊ဌ၊၂။၁၅ရ။ ဥမာပုပ္ပန္တိ အတသိပုပ္ပံ။ ဒီဋီ၊၂။၁၆၂။ မဇ္ဈိ၊၃။၁၂၄။ ဥမာပုပ္ပေန သမာနာ(ထေရ။၃၅၁)တိ မေစကနီ-ဘတာယ ဥမာကုသုမသဒိသာ။ ထေရဂါ၊၂။၄၅၂။

ဥမာပုပ္ပဒေဝ (ပု) [ဥမာပုပ္ပ+ဒေဝ] အောင်မဲညို-နှမ်းကြော်-ကန်တောက်-ပွင့်အဆင်းရှိသောနတ်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမာပုပ္ပနီဘာသီ (တိ) [ဥမာပုပ္ပနီဘာသ+ဣ] အောင်မဲညို-နှမ်းကြော်-ကန်တောက်-ပွင့်အရောင်အဆင်းရှိသော၊သူ။ ဥမာပုပ္ပနီဘာသီနော(ဒီ၊၂။ ၂၀၈)တိ ဥမာပုပ္ပဒေဝါ နာမ ဧတေ ဒေဝါ၊ ဥမာပုပ္ပသဒိသာ ဟိ တေသံ သရီရာဘာ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၂၈၃-၄။ (-ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၄၂။)

ဥမာပုပ္ပသမာန (တိ) [ဥမာပုပ္ပ+သမာန] အောင်မဲညို-နှမ်းကြော်-ကန်တောက်-ပွင့်နှင့်တူသော။ တံ နီလံ ဟောတိ သုနီလံ ပါသာဒိကံ ဒဿနေယျံ ဥမာပုပ္ပသမာနံ။ မဟာနိ။၃၅၆။ စူဠနိ။၁ရ၃။ ဥမာပုပ္ပသမာနန္တိ ဒကသီတလပုပ္ပသဒိသံ။ မဟာနိ၊ဌ။၃၃၁။ (အဘိဓာန်။၆ရ၉-၌လာသော "ဒက-သီတလိက-ကို နီသျ-တို့၌ ကြာသိမ်၊ ကြာတံဆိပ်၊ ညနေချမ်း၌ပွင့်သော ကြာဖြူ-ဟု အနက်ပေးကြ၏။ ဤ၌မူ ကြာဖြူအနက် မဖြစ်နိုင်၊ ကြာညိုမျိုးဝင် ကြာပင်အနက်သာ ဖြစ်ရမည်။ "ဒကသီတလပုပ္ပသဒိသံ=ကြာညိုပွင့်နှင့်တူသော" ဟု အနက်မှတ်ရမည်။ ဥမာ-လည်းကြည့်။)

ဥမာပုပ္ပဝဏ္ဏ (ပု) [(၁) ဥမာပုပ္ပ+ဝဏ္ဏ။ (၂) ဥမာပုပ္ပဝဏ္ဏ+ဝဏ္ဏ] (၁) အောင်မဲညို-နှမ်းကြော်-ကန်တောက်-ပွင့်အဆင်း။ (တိ)(၂) အောင်မဲညို-နှမ်းကြော်-ကန်တောက်-ပွင့်အဆင်းရှိသော။ (၁) နီလော စ ဝဏ္ဏောတိ ဥမာပုပ္ပသမာနော။ မဟာနိ၊ ဌ။၃၃၁။ (တိ)(၂) နီလာနန္တိ ဥမာပုပ္ပဝဏ္ဏာနံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၁၃။ တတ္ထ စ နီလိကာ ဥမာပုပ္ပဝဏ္ဏာ ဟောတိ။ ဝိ။ဌ၊၃။၃၆ရ။ (ပါစိတ်၊ယော-၌ ဥမ္မာရ-ပုပ္ပဝဏ္ဏာ ဟု တည်ပုဒ်ပြုထားသည်။) ဥမ္မာရပုပ္ပ-ဝဏ္ဏာတိ ဥမ္မာရပုပ္ပသဒိသ ဝဏ္ဏော ဝိယ ဝဏ္ဏော ဟောတီတိ ဥမ္မာရပုပ္ပဝဏ္ဏာ။ ပါစိတ်၊ယော။၃၃၆။

ဥမာပုပ္ပသရီနှီဘ (တိ) [ဥမာပုပ္ပသရီ+နီဘာ] အောင်မဲညို-နှမ်းကြော်-ကန်တောက်-ပွင့်နှင့်တူသောအဆင်းရှိသော။ ဥမာပုပ္ပသရီနှီဘ(ဇာ၊၁။ ၃၂၅)နှင့် နီလပစ္ဆတ္ထရကတ္ထာ ဥမာပုပ္ပသဒိသာယ နီဘာယ ဩဘာသေန သမန္နာဂတံ၊ ကာဠဝဏ္ဏ-ဒါရုသာရမယံ ဝါ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၄၂၃။ ဥမာပုပ္ပနှင့် ဧဝံနာမကာ ပုပ္ပံ။ ဇာဋီ၊ဟောင်း။ ဥမ္မာရပုပ္ပသနှီဘာနှင့် ထွေ ဥမ္မာရော နာမ နီလပုပ္ပ ဧကော တိဏဇာတိ၊

ဥမေတိ တေမေတိ ဩဘာသေနာတိ ဥမ္မာရော၊ တိမ ဥမ တေမနေတိ ဓာတုတော မာရပစ္စယ-ဝသေန ပဒသိဒ္ဓိ။ တသ ဟိ ပုဗ္ဗာနိ နိလဝဏ္ဏာနိ သိနိဒ္ဓါနိ မုဒုနိ ဟောန္တိ။ ယော "ကန်တောက်"ဗ္ဗတိ ဝုစ္စတိ။ ဇာ၊ဌီ၊သစ်။

ဥမာပုပ္ပိယ (တိ) [ဥမာပုပ္ပ+ဗ္ဗယ] အောင်မဲညို-နှမ်းကြွတ်-ကန်တောက်-ပွင့်လှုံ့ဘုံးသော၊သူ။ ဗ္ဗတ္ထဲ သုဒ် အာယသ္မာ ဥမာပုပ္ပိယော ထေရော ဗ္ဗမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၊၁။၁၉၀၊ ၂၉၅။

ဥမ္မဂ်ီ (ပု) [ဥ+မဂ္ဂ] (၁) လမ်းမဟုတ်။ (က) ခရီး-လမ်းမှန်မဟုတ်၊ လမ်းမှား။ (ခ) (နတ်ရွာနိဗ္ဗာန်စသည်ရောက်ကြောင်း)လမ်း-တရားနည်းလမ်း-မဟုတ်၊ လမ်းလွဲ၊ လမ်းမှား။ (၂) ဥမင်လိုက်ခေါင်း။ (၁)(က) ဥပကော အာဇီဝကော... ဥမ္မဂ္ဂံ ဂဟေတ္တာ ပက္ကာမိ။ ဝိဝ၊၁ ၂။ မ၊၁။ ၂၂၈။ မ၊၂။ ၂၉၅။ ယတာပိ နာမ ဇစ္စန္ဓော၊... ကေဒါ ယာတိ မဂ္ဂေန၊ ဥမ္မဂ္ဂေနာပိ ကေဒါ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၁၄ ၂။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၃၁၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁ရရ။ မဟာနိ၊ဌ။၁၉၅။ ဥမ္မဂ္ဂေနာတိ ဥပ္ပထေန။ ပဋိသံ၊ဂ်ံ။ ၂၁ဖ။ (ခ) ဥမ္မဂ္ဂေ(သံ၊ ၂။၃၉၉)တိ ဒေဝ-လောကံ ဝါ မနုဿလောကံ ဝါ နိဗ္ဗာနံ ဝါ ဂစ္ဆန္တဿ အမဂ္ဂေ။ သံ၊ဌ၊၃။၁ဝ၆။ ဘဝသမ္ပတ္တိ-ဘဝနိဗ္ဗာနာနံ အပ္ပဋိနဘာဝတော ဥမ္မဂ္ဂေ။ သံ၊ဌီ၊ ၂။၃၄၅။ (-သီ၊ဌီ၊သစ်၊၁။၃၉၁။) (၂) ဥမ္မ-ဂ္ဂေနာတိ ပုရာပါဂ်ံ ခဂ်ိတ္တာ ကတမဂ္ဂေနာတိ အတ္ထော။ ဝဇိရ။၁၃ ၂။ (ယင်း၏ သံဝဏ္ဏတမ္ဘပြစ်သော ဝိ၊ဌ၊၁။၃၁၁-၌ ဥမဂ်ေန-ဟုဂ္ဂ်၏။)

ဥမ္မဂ္ဂ[1] (ပု) [ဥ+မုဒ္ဓ+ဏ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂၉၃။ ဥ+မုဒ+ဏ] (၁) အပေါ်သို့တက်လာခြင်း။ (ငါး) ပွက်ခြင်း။ (၂)(က) ထင်ပေါ်လာသောအသိဉာဏ်၊ ပညာ။ (ခ)အမေးပြဿနာကိုရှာဖွေခြင်း၊ သိလိုသောအနက်ကို စူးစမ်းဆင်ခြင်ရှာဖွေခြင်း။ (၃) နှလုံးသွင်းခြင်း (ကိလေသာ)။ (၁) ယတာ ခေါ ဗ္ဗမသ္ဓ မစ္ဆသ ဥမ္မဂ္ဂေါ။ အံ၊၁။၅၁၁။ (၂)(က) ဘဒ္ဒကော တေ ဘိက္ခု ဥမ္မဂ္ဂေါ။ အံ၊၁။၄၉ရ။ ဥမ္မဂ္ဂေါတိ ဥမ္မုဒ္ဓနံ၊ ပညာဂမနန္တိ အတ္ထော။ ပညာ ဧဝ ဝါ ဥမ္မုဒ္ဓနဋ္ဌေန ဥမ္မဂ္ဂေါတိ ဝုစ္စတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃ဖ၀။ (ခ)ယတ၊ ခေါ ဗ္ဗမသ္ဓ အာယ-သ္ဓတော ဥမ္မဂ္ဂေါ ယတ္ထ စ အဘိနိဟာရော။ အံ၊၁။၅၁၀။ ဥမ္မဂ္ဂေါတိ ပဋ္ဌမ္မဂ္ဂေါ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃ဖ၆။ ပဋ္ဌမ္မဂ္ဂေါတိ ပဋ္ဌဂဝေသနံ၊ ဉာတုံ ဗ္ဗစ္ဆိတသ္ဓ အတ္ထသ္ဓ ဝိမံသနန္တိ အတ္ထော။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၃ဖ၃။ (၃) ဥမ္မဂ္ဂပထ-ကြည့်။

ဥမ္မဂ္ဂဂါမီ (တိ) [ဥမ္မဂ္ဂ+ဂမု+ဏီ] လမ်းလွဲ-လမ်းမှား-လမ်းမှန်မဟုတ်သည်-ကိုထွားသော။ အပဋ္ဌသတိ မဂ္ဂတော အပဂတာ၊ ဥမ္မဂ္ဂဂါမိနော ဟုတ္တာ ဝါယန္တိတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၁ရ။

ဥမ္မဂ္ဂပဋိပန္န (တိ) [ဥမ္မဂ္ဂ+ပဋိပန္န] လမ်းလွဲ-လမ်းမှား-နည်းမှန်လမ်းမှန်မဟုတ်သည်-ကို-သွား-ကျင့်-သော၊သူ။ ဥမ္မဂ္ဂပဋိပန္နမ္ပိတိ(ထေရီ။ ၃၉၀)... တတ္ထ သာသနေ ပမ္ဘဇိတ္တာ ကမ္မဋ္ဌာနံ အမနသိကရောန္တီ တသ ဥမ္မဂ္ဂပဋိပန္နာ အမ္ပိ။ ထေရီ၊ဌ။၉၃။

ဥမ္မဂ္ဂပထ (ပု) [ဥမ္မဂ္ဂ+ပထ] နှလုံးသွင်းခြင်း (ကိလေသာ)ဟူသော(ဝင့်၏)လမ်း၊ ကိလေသာ ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်း။ ဥမ္မဂ္ဂပထံ မာရသ အဘိဘုယ္ယ၊ စရတိ ပဘိဇ္ဇ ဒီ(ဒီ)လာနိ။ သံ၊၁။ ၁၉၄။ ထေရ။၃ရ၁။ ဥမ္မဂ္ဂပထန္တိ အနေကာနိ ကိလေသုမ္ပဇ္ဇနသတာနိ။ ဝဋ္ဋပထတ္ထာ ပန ပထန္တိ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဌ၊၁။ ၂၅၅။ ဥမ္မဂ္ဂပထန္တိ အနေကာနိ ကိလေသုပ္ပဇ္ဇနပထာနိ [ကိလေသုမ္ပဇ္ဇနပထာနိ (သီ)]။ ဝဋ္ဋပသုတပထတာယ ဟိ ပထန္တိ ဝုတ္တံ။ ထေရ၊ဌ။ ၂။၅၃ဝ။ (-သံ၊ဌီ၊၁။ ၂၉ ၂။)

ဥမ္မဂ်ီ (ပု) [ဥ+မုဒ္ဓ+ဏ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂၉၃။ ဥ+မုဒ+ဏ။ ပါဠိတ်၊ယော။] (၁) အမေးပြဿနာ၊ ပညာ၊ ပေါ်-ဖော်ထုတ်-တတ်သောပညာ၊ သိလိုသော

အနုက်ကို စူးစမ်းဆင်ခြင်ရှာဖွေခြင်း။ ပညာ ရှာခြင်း။ (၂) ပြဿနာကို ဖေါ်ထုတ်ခြင်း။ ပြဿနာရှာခြင်း။ (၁) ဘဒ္ဒကော တေ ဥမ္မဂေါ်။ ယောနိသော ပရိပုစ္ဆတိ။ ဝိ၅။၂၅၅။ ဘဒ္ဒကော တေ ဥမ္မဂေါ်တိ ဘဒ္ဒကာ တေ ပညာ၊ ပညာ ဟိ အဝိဇ္ဇနွကာရတော ဥမ္မုဇ္ဇိတ္မာ ဌိတတ္တာ "ဥမ္မဂေါ်"တိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁ရ။ ဘဒ္ဒကော တေ ဥမ္မဂေါ်တိ တ္ထေ ဥမ္မင်္ဂသဒ္ဒေါ် ပဋ္ဌဝါစကောတိ အာဟ "ဘဒ္ဒကာ တေ ပညာ"တိ။ ...ဥမ္မုဇ္ဇိတ္မာ ဌိတတ္တာတိ ဣမိနာ ဥမ္မုဇ္ဇတီတိ ဥမ္မဂေါ်တိ ဝစနတ္ထံ ဒသေတိ။ မုဇမောတု ဥ-ကာရသ အကာရော၊ အဝိဇ္ဇနွကာရသ၁်တာ ဥဒကတော ဥမ္မုဇ္ဇတီတိ အတ္ထော။ ပါစိတ်၊ယော။၅ရ၁-၉။ ဘဒ္ဒကော တေ အာဝုသော ဘဒ္ဒ ဥမ္မဂေါ်၊ ဘဒ္ဒကံ ပဋိဘာနံ။ သံ၁ဗ။၁၄၊၁၄ရ။ ဥမ္မဂေါ်တိ ပညာဥမ္မဂေါ်၊ ပညာဝိမံသနံ ပညာဂဝေသနန္တိ အတ္ထော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ဖ၅။ ဥမ္မဂေါ်တိ ပဋ္ဌမဂ္ဂေါ်၊ ပဋ္ဌဂဝေသနံ။ သံ၊ဋ္ဌ၃။၂ဖ၀။ ပဋ္ဌမဂ္ဂေါ်တိ ဥတ္တုံ ဣစ္ဆိတသ အတ္ထသ ဂဝေသနံ၊ တေနာဟ "ပဋ္ဌဂဝေသန"န္တိ။ သံ၊ဋီ၂။၄ရ၃။ ဥသ္ဟာဟော ဝိရိယံ ဝုတ္တံ၊ ဥမ္မဂေါ် ပညာ ပဝုစ္စတိ။ သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၁။၄၅။ အပဒ္ဌ၁။၁၅ရ။ ဥမ္မဂေါ် နာမ ဟေတု-သမ္ဘာရေသု ဥပါယကောသလ္လဘူတာ ပညာ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၂ရ၂။ သီ၊ဋီ၊သစ်၁။၂၅ရ။ (-ဒီ၊ဋီ၁။ ရ၃။) (၂) ဣမသ ဥဒါယိသ မောဃပုရိသသ ဥမ္မဂ်။ မ၁။၂၅၁။ ဥမ္မဂ်န္တိ ပဋ္ဌဥမ္မဂ်။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၄။၁ဝ၁။ ဥမ္မဂ်န္တိ ဥမ္မုဇ္ဇနံ၊ ကထာမုဒ္ဒေန အန္ဓရာ အညာဏဝိသယပဋ္ဌ ဥမ္မဂ်။ တေနာဟ "ပဋ္ဌ-ဥမ္မဂ်"န္တိ။ မ၊ဋီ၃။၃ရ၅။

ဥမ္မဂ်[1] (ပု) [အ၀+မဂ်+အ။ ဥမဂ်-ကြည့်။] ဥမင်၊ မြေဦးတူးအပ်သောလိုက်၊ မြေအောက်လိုက်ခေါင်း။ ဥမင်လိုက်ခေါင်း။ သာ ဃရံ ဂန္ဓာ ဥမ္မဂ်ံ စောရေ ဒိဿ။ အံ၊ဋ္ဌ၁။ ၃၅၀။ (-ဓာ၊ဋ္ဌ၁။ ၂၀၃။)

ဥမ္မဂ်ဓာတက (နာ) [ဥမ္မဂ်+ဓာတက] ဥမ္မဂ်ဓာတ် (မဟောသဓာတ်)။ ဥမ္မဂ်ဓာတကေ ဣမသ္မိံ ဓာတကေ ပစ္ဆိမတ္ထဘာဝေတိ တီသု ဌာနေသု ဓာတမတ္ထောဝ ကထေသိ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၈၀။

ဥမ္မဒ္ဒန (နာ) [ဥ+မဒ္ဒ+ယု] ကြေးပွတ်-ချေးပွတ်-ခြင်း။ နဟာနဿ သိနာနေထော-ဗ္ဗဒ္ဒနုမ္မဒ္ဒနံ သမ်။ ဓာန်။၂၉၉။

ဥမ္မဒ္ဒ (နာ)[ဥ+မသ+တ] (၁) အထက်သို့ရှေ့ရှုသော-အထက်ဦးမျက်နှာဝရှိသော-အပေါက်။ (၂) အ ထက်သို့-မျက်နှာ၀-အပေါက်၀-ပေါ်အောင် ပစ်ခတ်ထိုးဖောက်ခြင်း။ ဆောက်မှ အထက်သို့ ထိုး သွင်းခြင်း။ (၁) ဥမ္မဒ္ဒံ နာမ ဥဒ္ဒံမုခသိဒ္ဓံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ ၁။၂၇ရ။ (၂) ဟေဋ္ဌာ ဌတ္တာ ဥဒ္ဒံမုခံ ဒိဒ္ဓော ဥမ္မဒ္ဒေ နာမ။ သံ၊ဋ္ဌ၁။၄ဖ၆။ ထေရ၊ဋ္ဌ၁။၁၃၁။ (-နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၂၃၄။ သံ၊ဋီ၁။၉၀။)

ဥမ္မတ္ထ[1] (ပု) [(၁) ဥ+မဒ+တ။ နိရုတ္တိ၊နှာ။၄၅၅။ ဥမ္မာဒ+တ။ ဥမ္မာဒေါ ဝါတာဒိပကောပေါ ရောဂ-ဝိသေသော၊ တဗ္ဗတိ ဥမ္မတ္ထော။ မဒ ဥမ္မာဒေ။ ဓာန်၊ဋီ။၃၂၂။ (၂) ဥ+မဒ+တ။ ဥဂ္ဂံ မဒ္ဒတိ ယေနာတိ ဥမ္မတ္ထော။ ဓာန်၊ဋီ။၅ရရ။] (၁) အလွန်ယစ်မူသောသူ။ သူရူး။ (၂) ပန်းတိုင်း (ပဒိုင်း)။ (၁) သုတ္တံ။ ဥမ္မတ္ထံ။ ဝိ၁။၃ဖ၆။ (-ဝိ၊ ဋ္ဌ၁။၂၂ရ။) မာနေန မတ္ထော ပရိပုဏ္ဏမာနီတိ သကာယ ဒိဋ္ဌိယာ ဒိဋ္ဌိမာနေန မတ္ထော။ ပမ-တ္ထော ဥမ္မတ္ထော။ မဟာနီ။၂၃၁။ ဥမ္မတ္ထောသ္မိ နာမာဟံ။ သံ၁။၃ဝ၉ဝ။ (၂) ဥမ္မတ္ထော တု စ မာတုလော။ ဓာန်။၅ရရ။

ဥမ္မတ္ထ[2] (တိ) [ဥမ္မတ္ထ+ဏ] သူရူးနှင့်တူသော။ အယံ အနုမ္မတ္ထောပိ ဥမ္မတ္ထသဒိသတ္တာ ဥမ္မတ္ထော နာမ။ ဝေရူပဿ ခီပ္ပံ လာဘော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဓာ၊ ဋ္ဌ၂။၃ရ၉။

ဥမ္မတ္ထက (တိ) [ဥမ္မတ္ထ+ဏ။ ထိ-ဌ် ဥမ္မတ္ထိကာ] သူရူး။ အသမ္ဘေါဓိကရဏီယံ နာမ ... ဥမ္မတ္ထ-ကသ ဘိက္ခုနော ဥမ္မတ္ထကသမ္ဘတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၂။

၂၄၄။ (–သံ၊ဌ၊၃။၃၃၂။) သာ တသာ ကာလ–ကိရိယာယ ဥမ္မတ္ဂိကာ ခိတ္ဘစိတ္ဘာ...ဧဝမာဟ။ မ၊၂။၃၁၁။ မဟာနိ။၃၂၈။ (–ဇာ၊၁။၁၉၈။)

ဥမ္မတ္ဂ၁ (တိ) [ဥမ္မတ္ဂ+ဂ] (၁) သူရူး၏ ဥစ္စာဖြစ်သော။ (၂) သူရူး၏–အမူအယာ–အပြု အမူ။ (၁) ဘိက္ခု ဂဠ္ဍ ဘိက္ခု ဥမ္မတ္ဂကေန စိတ္ဘာဝိပရိယာသကတေန အစ္ဆာစိတ္ကေန အာပ–တ္တိယာ စောဒေန္တိ။ ဝိ၊၄။၁၉၉။ ဥမ္မတ္ဂကဿ ဣဒံ ဥမ္မတ္ဂကံ။ ဝိမတိ၊၂။၂၂၂။ (၂) ဥမ္မတ္ဂကမိဒံ ဘိက္ခဝေ အရိယဿ ဝိနယေ ယဒိဒံ နစ္စံ။ အံ၊၁။၂၆၃။ ဥမ္မတ္ဂကန္တိ ဥမ္မတ္ဂကကိရိယာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃၁။

ဥမ္မတ္ဂကစိတ္ဘတ္ကေရ (ပု) [ဥမ္မတ္ဂက+စိတ္ဘတ္ကေရ] ရူးသောစိတ္ဘထေရ်။ တတော ပဌာယ စဿ ဒဟရသာမဏေရာ ဥမ္မတ္ဂကစိတ္ဘတ္ကေရောတ္မေ နာမံ ကတ္မာ ဝေါဟရိသု။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ။

ဥမ္မတ္ဂကဇာတိက (တိ) [ဥမ္မတ္ဂကဇာတိ+က] ရူးသောသဘောရှိသော၊သူ။ သော ဥမ္မတ္ဂကဇာတိ–ကော ပြာဟွကော တဿာ ဝစနံ သုတ္ဝာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၄။

ဥမ္မတ္ဂကပစ္ဆိ (ထီ) [ဥမ္မတ္ဂက+ပစ္ဆိ] သူရူး၏–တောင်း–ခြင်းတောင်း။ ဥမ္မတ္ဂကပစ္ဆိယံ ပူဝ–ခ္ကရှုထဝေါမယာဒီနိ ဝိယ စေတ္ထ သုန္ဒရမ္ပိ အသုန္ဒရမ္ပိ ဟောတိယေဝ။ ဒီဋ္ဌ၊၁။၉၈။ ဥမ္မတ္ဂ–ကပစ္ဆိသဒိသဋ္ဌိ ဒိဋ္ဌိဂတိကဒဿနံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၆၆။ (–အနုဋ္ဌ၊၁။၁၀၈။)

ဥမ္မတ္ဂကဘာဝ (ပု) [ဥမ္မတ္ဂက+ဘာဝ] သူရူး၏ အဖြစ်၊ ရူးသွပ်ခြင်း။ ဥမ္မာဒဿာတိ ဥမ္မတ္ဂက–ဘာဝဿ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁၉။

ဥမ္မတ္ဂကဘာဝသံဝတ္တနိက (ပု) [ဥမ္မတ္ဂကဘာဝ+သံဝတ္တနိက] သူရူး၏အဖြစ်–ရူးသွပ်ခြင်း–ကို ဖြစ်စေတတ်သော။ မဇ္ဈပါနံ ဥမ္မတ္ဂကဘာဝ–သံဝတ္တနိကံ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၄ရ။

ဥမ္မတ္ဂကဝစန (နဝ) [ဥမ္မတ္ဂက+ဝစန] သူရူး၏ စကား။ "မုခံ တုမ္ဟာကံ ရူမဝတ္ထ"န္တိ ဥမ္မတ္ဂက–ဝစနမေဝ အဝေါစ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ။

ဥမ္မတ္ဂကဝေသ (ပု) [ဥမ္မတ္ဂက+ဝေသ] သူရူး၏ အသွင်။ ရာဇာ...ပရိဒေဝမာနော ဥမ္မတ္ဂက–ဝေသေန အန္တရဝီထိ သြတိတ္ထော။ ဒီဋ္ဌ၊၁။၁၉၈ (–၂၂၁။)

ဥမ္မတ္ဂကသံဝတ္တနိက (တိ) [ဥမ္မတ္ဂက+သံဝတ္တနိက] သူရူးကို ဖြစ်စေတတ်သော၊ ရူးသွပ်ခြင်းကိုဖြစ်စေတတ်သော။ ယော သဗ္ဗလဟုသော သုရာမေရယပါနဿ ဝိပါကော မနုဿဘူတဿ ဥမ္မတ္ဂကသံဝတ္တနိကော ဟောတိ။ အံ၊၃။ရရ။ အဘိ၊က။၄၄ရ။ (–သံ၊ဌ၊၃။၃၂၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၃၂။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၃ရ။)

ဥမ္မတ္ဂကသမ္ဘုတိ (ထီ) [ဥမ္မတ္ဂက+သမ္ဘုတိ] သူရူးဟုသမုတ်ခြင်း။ ဥမ္မတ္ဂက[2]–ကြည့်။

ဥမ္မတ္ဂကသုနခ (ပု) [ဥမ္မတ္ဂက+သုနခ] ရူးသော ခွေး။ ခွေးရူး။ ယထာ ဥမ္မတ္ဂကသုနခေန ဒဋ္ဌော ပုရိသော အနဝဋ္ဌိတောဝ ဘမတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၉၂။

ဥမ္မတ္ဂကာလယ (ပု၊နဝ) [ဥမ္မတ္ဂက+အာလယ] ရူးသူ၏–အဟန်–အသွင်၊ ရူးကျွန်ယောင်။ သော အနုမ္မတ္ဂကော ဥမ္မတ္ဂကာလယံ ကရောတိ။ ဝိ၊၄။၂၀၁။

ဥမ္မတ္ဂကာလကံရ (ပု) [ဥမ္မတ္ဂက+အလကံရ] သူရူး၏–အဆင်တန်ဆာ–အလကား။ ဥမ္မတ္ဂ–ကာလကံရော ဝိယ ဝိပရိတသညာယ အနု–ဘဝိတဗ္ဗာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂ရ၃။

ဥမ္မတ္ဂရူပ (တိ) [ဥမ္မတ္ဂ+ရူပ] သူရူး၏–သဘော–အသွင်–ရှိသော၊ သူရူးကဲ့သို့သော၊သူ။ ကိန္တု ဥမ္မတ္ဂရူပေါ။ ပေတ၊၁၃၂။၁၄၉၊၂၁ရ။ ဇာ၁။

၂၂၃၃၈။ ဇာ၊၆၂။၈၅၊၄၃၄။ ဥမ္မတ္ထရူပေါ၀ါတိ ဥမ္မတ္ထကသဘာ၀ေါ ဝိယ ဥမ္မာဒပတ္ထော ဝိယ။ ပေတ၊၆။ ၂၂၆၊(–၃၀ရ၊၈၉။)

ဥမ္မဒ (တိ) [ဥ+မဒ+ယု] ယစ်မူးသောသူ။ လဇ္ဇီ–မေ မုနိမေဝုဟု–မ္မဒါ သာ၀ု သိခါ၀လာ။ အလကၢိ၊ ဂါထာ။၁၃၈။ မုနိသခါတေန ဝါရိဒေန ဥမ္မဒါ မတ္ထာ သာ၀ုသဒိသာ သာ၀ု ဧ၀ ဝါ သိခါ၀လာ မယူရာ။ အလကၢိ၊ဦ။၁၆၁။

ဥမ္မဒန္ဆီ–ဇာ၊၂။၄၀။ ဇာ၊၆၅။ ၂၂၅–လာ ဥမ္မဒန္ဆီ ပုဒ်သည် ဥမ္မာဒန္ဆီ ဟုဆိုလိုလျက် ဆန်းကြောင့် ရဿပြုထားသောပုဒ်ဖြစ်သည်။ ဥမ္မာဒန္ဆီ–ကြည့်။

ဥမ္မဒ္ဒန (နဿ) [ဥ+မဒ္ဒ+ယု] (၁) နှိပ်–ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–ခြင်း။ (၂) ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–ကြောင်း(ပစ္စည်း၀တ္ထု)။ (၁) ဟတ္ထံ အမောစေတွာ ဥမ္မဒ္ဒနေ ကောဝ အာပတ္တိ။ ဝိ၊၆၊၃။ ၂၂၅။ ဥမ္မဒ္ဒနေတိ ဥပ္ပိဋ္ဌတ္တာ မဒ္ဒနေ။ ပါစိတ်၊ယော။၁၈၀။ (၂) ဥမ္မဒ္ဒေတိ–ကြည့်။

ဥမ္မဒ္ဒါပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+မဒ္ဒ+ဏာပေ+တိ] နှိပ်–ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–စေ၏။ ဥမ္မဒ္ဒါပေတိ အာပတ္တိ ပါစိတ္တိယသာ(ဝိ၂။၄၅ရ)တိ တ္ထေ ဟတ္ထံ အမောစေတွာ ဥမ္မဒ္ဒနေ ကောဝ အာပတ္တိ။ ဝိ၊၆၊၃။ ၂၂ရ။ (–ဝိ၊၅။၁၃၉။) **ဥမ္မဒ္ဒါ ပေန္တိ**—ဝိ၊၂။၄၅ရ။ **ဥမ္မဒ္ဒါပေယျ**—ဝိ၊၂။၄၅ရ။ ကခ်ိ။၃၅၁။ **ဥမ္မဒ္ဒါပေသုံ**—ဝိ၊၅၊၁၂၂။ **ဥမ္မ ဒ္ဒါပေဿန္တိ**—ဝိ၊၂။၄၅ရ။

ဥမ္မဒ္ဒါပေန္တိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+မဒ္ဒ+ဏာပေ+အန္တိ] နှိပ်–ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–စေကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မဒ္ဒါပေယျ (ကာ၊ကြို) [ဥ+မဒ္ဒ+ဏာပေ+ယျ] နှိပ်–ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–စေရာ၏။ ဥမ္မဒ္ဒါပေတိ–ကြည့်။

ဥမ္မဒ္ဒါပေသုံ (ကာ၊ကြို) [ဥ+မဒ္ဒ+ဏာပေ+ဍုံ] နှိပ်–ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–စေကုန်ပြီ။ ဥမ္မဒ္ဒါပေတိ–ကြည့်။

ဥမ္မဒ္ဒါပေဿန္တိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+မဒ္ဒ+ဏာပေ+သန္တိ] နှိပ်–ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–စေကုန်လတ္တံ့။ ဥမ္မဒ္ဒါပေတိ–ကြည့်။

ဥမ္မဒ္ဒိတ (တိ) [ဥ+မဒ္ဒ+တ] နှိပ်–ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–အပ်သော။ နဿ မုခံ ဥမ္မဒ္ဒိတမ္ပိ။ ဝိ၊ ၄။ ၂၄၂။ ဝိ၊သင်္ကပ်။၄၃ရ။

ဥမ္မဒ္ဒေတိ (ကြို) [ဥ+မဒ္ဒ+ဏေ+တိ] ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–စေ၏။ မုခံ ဥမ္မဒ္ဒေန္တိ။ ဝိ၊၄။ ၂၄ ၂၄၅၈။ ဥမ္မဒ္ဒေန္တိတိ နာနာဥမ္မဒ္ဒနေဟိ ဥမ္မဒ္ဒေန္တိ။ ဝိ၊၆၊၃။၄၅။

ဥမ္မဒ္ဒေန္တိ (ကြို) [ဥ+မဒ္ဒ+ဏေ+အန္တိ] ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–စေကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မသနာ (ထီ) [ဥ+မသ+ယု] (ခြေမှစ၍ ဦးခေါင်းတိုင်အောင်) အထက်ဌ–အထက်သို့ တက်၍–ရွှေ့လျားသုံးသပ်ခြင်း။ ဥမ္မသနာ နာမ ဥဒ္ဓံ ဥစ္စာရဏာ။ ဝိ၊၁။၁၆၄။ ဥဒ္ဓံ ဥစ္စာရဏာတိ ကေမေ၀ ပဒံ ဝုတ္တံ။ တတ္ထာပိ အယံ ဝိသေသော၊ ပဌမံ အတ္ထနော ကာယဿ ဟ္ဌတ္ထိယာ ကာယေ ဥဒ္ဓံ၀ေသနဝ၀သေန ဝုတ္တံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊။၁ ၂ ၂။

ဥမ္မသန္ဆ (တိ) [ဥ+မသ+အန္ဆ] (ခြေမှစ၍ ဦးခေါင်းတိုင်အောင်) အထက်ဌ–အထက်သို့တက်၍–ရွှေ့လျားသုံးသပ်သောသူ။ ဥမ္မသနာယပိ ပါဒတော ပဋ္ဌာယ ယာ၀သီသံ ဥမ္မသန္ဆဿ ဘေ၀ နယော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊။၁ ၂ ၂။

ဥမ္မသုဝိယိ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ကြက်သွန်နီ။ ဥသ၀ာက ဥမ္မသုဝိယိ။ ၀ဇိရ။၃၁၉။

ဥမ္မာ (ထီ) [အ၀+မ။ အ၀–ရက္ခဏေ၊ မော။ အ၀–

ဿု။ ဒ္ဒိတ္ထံ။ ဣတ္ထိယံ အာ။ ဥမာပုပ္ဖတြ။ ဓာန်၊ ဌီ။၄၅၂။] နှမ်းကြတ်၊ ဗီဇာ။ (ဓာန်၊သျှ၊သစ်။) အောက်မဲ။ အောင်မဲညို။ ကတောက် (ကန်တောက်)။ (မအူနှင့် ဘာသာဌီကာတို့၌ "ကန်တောက်" ဟုလည်းကောင်း၊ စလင်းဝိနည်းကဏ္ဍ၌ "ခတောက်" ဟုလည်းကောင်း အနက်ပေးကြသည်။ ဥမာ–ပုဒ်၏ပရိယာယ်ပင်ဖြစ်သည်။ ပုံပြဆေးအဘိဓာန်၊၁–၂–၌ ကန်တောက် ဟု မတွေ့၊ ကန်တောက်စပ်–ဟုတွေ့သည်၊ "ချဉ်ဖတ်တည် ၍စားရ၏၊ အပွင့်သည် နီရောင်သန်းရ၏" ဟုလာသည်။ တက္ကသိုလ်မြန်မာအဘိဓာန်၌ "ရေစပ်တွင်ပေါက်တတ်သောအပင်တမျိုး။ လယ်ကွမ်း။ ညိုသောအပွင့်ခိုင်ပွင့်သည်"ဟု လာသည်။ (ဥမာ–လည်း ကြည့်။) ပတ္ထခါဒနီယေ မူလက် ... ကာသမဒ္ဒကော ဥမ္မာ စီနမုဂ္ဂေ။ ဝိဇ္ဇ၊၃။၁၀၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၉၆။

ဥမ္မာဒ (ပု) [ဥ+မဒ+ဏ။ ဥမ္မာဒေါ ဝါတာဒိပ–ကောပေါ ရောဂဝိသေသော၊ မဒ ဥမ္မာဒေ၊ ဏော။ ဥဂ္ဂတေဟိ ဥမ္မဂ္ဂသဏ္ဌိတေဟိ ဝါ ဒေါသေဟိ မဒနံ ဥမ္မာဒေါ။ ဓာန်၊ဌီ။၁ရ၂။ ဥဂ္ဂတေဟိ ဝါတာဒိဒေါသေဟိ မဒယတီတိ ဥမ္မာဒေါ။ ဥမ္မာဒေါ ဝါတာဒိပကောပေါ ရောဂ–ဝိသေသော။ ဓာန်၊ဌီ။၃၂၂။] (၁) ရူးသွပ်ခြင်း။ ရူးသွပ်ရောဂါ။ (တိ)(၂) ရူးသွပ်သော၊သူ။ (၁) ဥမ္မာဒါ စိတ္တကွေ့ပါ အာရည်ကော ဟောတိ။ ဝိ၊၅။၂၃၃။ (–အံ၊၁။၃၉၂။) ဥမ္မာဒဿာတိ ဥမ္မ–တ္တဘာဝဿ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁၉။ မညတီတိ မာနော၊ သော ဥန္ဒတိလကွကော၊ ... ဥမ္မာဒေါ ဝိယ ဒဋ္ဌမ္ဘော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉ရ။ ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။၄ရ။ (ပြည်၊သျှ–၌ သူရူး ဟု အနက်ပေးသည်။) (တိ)(၂) ဥမ္မာဒပစ္စုပဋ္ဌာန–ကြည့်။

ဥမ္မာဒန (နဿ) [ဥ+မဒ+ယု] (၁) ရူးသွပ်ခြင်း။ (တိ)(၂) (သောကကြောင့်ဖြစ်သော) ရူးသွပ်ခြင်း ကိုပြုတတ်–ရူးသွပ်စေတတ်–သော။ (၁) ဥမ္မာဒနံ မောဟနံ ဗာလကန္တံ။ သုတ္တနိ။၃၃၈။ ဥမ္မာဒနံ မောဟနန္တိ ပရလောကေ ဥမ္မာဒနံ ဣဟ–လောကေ မောဟနံ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀ရ။ (တိ)(၂) ဥမ္မာဒနာ ဥလ္လပနာ၊ ကာမာ စိတ္တပ္ပမဒ္ဒိနော။ ထေရီ။၄၁ဂ။ ဥမ္မာဒနာတိ ဝိပရိဏာမမဟွာနံ ဝိယောဂဝသေန သောကုမ္မာဒကရာ ဝနိယာ ဝါ ဥပဂူပရိမဒါဝဟာ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၂၅၁။

ဥမ္မာဒနန္တ (တိ) [ဥမ္မာဒန+အန္တ] ရူးသွပ်ခြင်း လျှင်အဆုံးရှိသော။ ဥမ္မာဒနန္တံ ဣတိ နံ ဝိဒိတ္တာ။ သုတ္တနိ။၃၃၈။ ဥမ္မာဒနန္တန္တိ ဥမ္မာဒနပရိယော–သာနံ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀ရ။

ဥမ္မာဒနပရိယောသာန (တိ) [ဥမ္မာဒန+ပရိယော သာန] ရူးသွပ်ခြင်းလျှင်အဆုံးရှိသော။ အထက် ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မာဒန္တိ (ထီ) [ဥ+မဒ+ဏေ+အန္တ။ ဣတ္ထိဏောတကဏ္ဍ၊ ပစ္စည်း။] ဥမ္မာဒန္တိမည်သူ။ ကသပဘုရားရှင် လက်ထက်တော်၌ သုံးနှစ်တိုင်တိုင် အမှုလုပ်သ ဖြင့် လုပ်ခရရှိလာသောအဝတ်(ဆဝတ်ပန်းဖြင့်ဆိုး အပ်သော နီမြန်းသောအဝတ်)ကို ဘုရားရှင်၏ တပည့်သာဝကတစ်ပါးအားလှူဒန်း၍ "သံသရာ၌ ကျင်လည်ရသော် တပည့်တော်ကို မြင်သော ယောက်ျားသည် မိမိကိုယ်အဖြစ်၌ မတည်နိုင်ပါစေ၊ တပည့်တော်ထက် အဆင်းလှသောသူမည်သည် မရှိပါစေလင့်"ဟု ဆုတောင်းခဲ့သောကြောင့် သီဝ တိုင်း အရိုင်ပူရမြို့ဝယ် ကုဋေရှစ်ဆယ်ကြွယ်ဝ သော ဂိုရိဋ္ဌဝစ္ဆသူဌေးမိသမီး ဖြစ်လာလေသည်။ မိမိကိုကြည့်သူကိုရူးသွပ်အောင် ပြုတတ်သော ကြောင့် ဥမ္မာဒန္တိ ဟုအမည်တွင်သည်။ ဥပဝဏ် ထေရီ၏ အလောင်းအလှာ ဖြစ်သည်။ (အကျယ် ကို–ဓာ၊၂။၃၉–၄ရ။ ဓာ၊ဋ္ဌ၊၅။၂၂၀–၂၄၀။ အပ၊ ၂။၂၃၃။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၂၀၀–တို့၌ကြည့်။) အယဉ္စ ယော နံ ပဿတိ၊ တံ ဥမ္မာဒေတိ၊ သတိမသ ပစ္စုပဋ္ဌာပေတုံ နဒေတိ၊ တသ္မာ ဥမ္မာဒန္တိတိ ဝုစ္စတိ။ ဓာ၊ဋ္ဌ၊၅။၂၂၅။

ဥမ္မာဒန္ဆီဇာတက (နာ) [ဥမ္မာဒန္ဆီ+ဇာတက] ဥမ္မာဒန္ဆီဇာတ်။ ဝတ္ထု ဥမ္မာဒန္ဆီဇာတကေ အာဝိ ဘဝိဿတိ။ ဇာ၊၆။၂။၁၀၅။

ဥမ္မာဒပစ္စုပဋ္ဌာန (တိ) [ဥမ္မာဒ+ပစ္စုပဋ္ဌာန] ရူးသွပ်သကဲ့သို့ဖြစ်သောတရားဟူ၍ ဉာဏ်အားရှေးရှု ထင်သော။ မတ္တာဘာဝလက္ခဏော မဒေါ။ ...ဥမ္မာဒပစ္စုပဋ္ဌာနော။ မဗျ၊၁။၁၁၁။ မဟာနိ၊၆။ ၅၄။ အဟက်ာရဝသေန ပုဂ္ဂလံ အနိဋ္ဌ ကရော-ဏ္ဍော စိတ္တဿ ဥမ္မာဒဘာဝေါ ဝိယ ဟောတိတိ ဥမ္မာဒပစ္စုပဋ္ဌာနော။ မဇ္ဈိ၊၁။၂၀၁။

ဥမ္မာဒပ္ပတ္တ (တိ) [ဥမ္မာဒ+ပတ္တ] ရူးသွပ်ခြင်းသို့ရောက်သော၊သူ။ အထေကော စိတ္တတ္ထေရော နာမ ဝုစ္စတိ ... ...ဥမ္မာဒပတ္တော ဝိယ ... ဝိစရတိ။ အံ၊၆။၁။၁၆-၁၈။ ဗျာနုမ္ပတ္ထကော ဗျာနဘာဝနာမုခေန ဥမ္မာဒပ္ပတ္တော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၆၃။

ဥမ္မာဒသံဝတ္တနိယ (တိ) [ဥမ္မာဒ+သံဝတ္တနိယ] ရူးသွပ်ခြင်းကို ဖြစ်စေတတ်သော။ အထာတိ ပဏ္ဍာ ဥမ္မာဒသံဝတ္တနိယာ ကမ္မဿ ပရိ-ကွယော။ ထေရီ၊၆။၁၂၉။

ဥမ္မာဒိတ(တိ) [ဥ+မဒ+တ။ ဥမ္မာဒ+ဏ္ဍတ] ရူးသွပ်-ရူးသွပ်ခြင်းသို့ရောက်-သော၊သူ။ ဧဝံ စက္ခုသမ္ဘတ္ထိယာ ဥမ္မဒိတဿ ဝိယ တံ တံ ဝိပ္ပလပတော တဿ ပုရိသဿ... ထေရီ... အဘာသိ။ ထေရီ၊၆။၂၆၃။

ဥမ္မာဒိယ [ဥမ္မာ+ဒိယ] နှမ်းကြတ်၊ ဗီဇာ။ အောင်မဲညို။ ကတောက် (ကန်တောက်)။ (ဝဇိရ၊ နိသျ-ဌ ပိတောက်၊ ဝက်ကျွတ်-ဟု ပြန်ဆို သည်။ ဥမ္မာ-ပုဒ်၏အဖွင့်ဖြစ်သဖြင့် ဆင်ခြင် ၍ယူ။) ကာသမဒ္ဒကော ဥမ္မာ စိနမုဂ္ဂေါ။ ဝိ၊ ၆၊၃။၁၀၁။ ကာသမဒ္ဒက ကုဒ္ဒ၀ဝလီ အန-သိကိန်။ ဥမ္မာဒိယ မေလေလိဒိယ။ စိနမုဂ္ဂေါ ဝေနမုတ္တိ ဟုရမုဂ္ဂ။ ဝဇိရ။၃ ၂၀။

ဥမ္မာဒေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+မဒ+ဏေ+တိ] ရူးသွပ်စေ၏။ ဥမ္မာဒန္ဆီ-ကြည့်။

ဥမ္မာပုပ္ဖ (ပု) [ဥမ္မာ+ပုပ္ဖ] နှမ်းကြတ်-အောင်မဲညို-အပွင့်အဆင်းရှိသော ပတ္တမြား၊ ပတ္တမြားညို။ ယထာ မဟာရာဇ မဟိယာ ဗဟုဝိဓ မဏယော ဝိဇ္ဇန္တိ၊ သေယျထိဒံ၊ ဣန္ဒနီလော...ဝေဠုရိယော ဥမ္မာပုပ္ဖေါ သိရီသပုပ္ဖေါ။ မိလိန္ဒ။၁ ၂၂။

ဥမ္မာရ (ပု) [ဥရ+မာရ။ ဓာန်၊ဋီ။ ၂ ၂၀။ ဥ+မာရ။ ပါစိတ်၊ယော။၈၆။] (၁) တံခါးခုံ။ (အိမ်တံခါးခုံ၊ ရွာတံခါးခုံ၊ မြို့တံခါးခုံ-စသည်။) (၂) တံခါး။ (၁) သုသာနေပိ ရုက္ခမူလေပိ ဥမ္မာရေပိ အယျ-ဝေါသာဋိတကာနိ ဿမံ ဂဟေတ္တာ ပရိဘုဉ္ဇတိ။ ဝိ၂။၁ ၂၀၊(-၁၃၄၊ ၂ ၀၉။) သုသာနေပိ ရုက္ခမူ-လေပိ ဥမ္မာရေပိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁ ၀ ၈။ ဥမ္မာရေပိတိ သုသာနဿ ဣန္ဒခီလေပိ။ သော ဟိ ဥဒ္ဓရော ကိလေသမာရော ထောတိ "ဥမ္မာရော"တိ ဝုစ္စတိ။ ... ဟောမိသတ္ထာသ ဌတ္တာ ပုတ္ထဒါရေသု အပေက္ခာသခါတဿ မာရဿ ဥဒ္ဓရဏတ္ထာ သော ဣန္ဒခီလော နိပ္ပရိယာယေန ဥမ္မာရောတိ ဝုစ္စတိ၊ အညေ ပန ရုဇ္ဇ်ဝသေန။ ပါစိတ်၊ယော။ ၈၆။ ဣန္ဒခီလောတိ စေတ္ထ ဂါမဿ ဝါ နဂရဿ ဝါ ဥမ္မာရော။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။၁ ၀ ၅။ ဥမ္မာရတော ပဌာယတိ ဃရမ္မာရတော ပဌာယ။ မဇ္ဈိ၊၃။ ၁ ၁ ၄။ (၂) ဃရံ သမုပဂမာမိ ဥမ္မာရေ။ ထေရီ။ ၄ ၂ ၅။ ဥမ္မာရေတိ ဒ္ဝါရေ။ ထေရီ၊ဌ။ ၂ ရ ၃။

ဥမ္မာရဌာန (နာ) [ဥမ္မာရ+ဌာန] တံခါးခုံအရပ်။ အယဉ္စ ဥမ္မာရဌာနေ တိဋ္ဌေယျ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။၁ ၂ ၉။

ဥမ္မာရသတ (နာ) [ဥမ္မာရ+သတ] တံခါးခုံ-အရာ-တရာ။ ဂါမသတမ္ပိ ပရိသိတ္တာ ဥမ္မာရသဘေသု ဌာနေသု ဥဋ္ဌိတ္တာ ယထာဓေတေန ပတ္ထေန နိက္ခမတိ။ မဇ္ဈ၊၁။၁ ၄ ၈။

ဥမ္မာရန္ဆရ (နာ) [ဥမ္မာရ+အန္ဆရ] တံခါးခုံအကြား အရပ်။ တသာ ပုဗ္ဗေ အနိဋ္ဌဝိပါကသာ ပါပကမ္မသာ အာနုဘာဝေန ပတိကုလ် ပဝိဋ္ဌ-မတ္တာယ ဥမ္မာရန္ဆရတော ပဋ္ဌာယ။ အဘေ၊ဋီ၊ ၂၈၆။

ဥမ္မာရမ္ဘန္ဆရ (နာ) [ဥမ္မာရ+အမ္ဘန္ဆရ] တံခါးခုံ အကြားအရပ်။ တသာ ပုဗ္ဗေ အဒိဋ္ဌဝိပါကသာ တသာ ကမ္မသာ အာနုဘာဝေန ပတိကုလ် ပဝိ-ဋ္ဌမတ္တာယ ဥမ္မာရမ္ဘန္ဆရေ သကလသရီရံ ဥဋ္ဌဟိ-တဝစ္ဆကုဋိ ဝိယ ဒုဋ္ဌန္တိ ဇာတံ။ သံဋီ၊ ၂။၁ရ၂။ အံဋီ၊၁။၁၃ ၂။ (–အဘေ၊ဋီ၊ ၂၈၆။ ထေရာဋီ၊ ၂။ ၄၃၄။) ဣဒ္ဓိဝိလောတိ နဂရဒ္ဒါရဝိနိဝါရကတ္တာ ဥမ္မာရမ္ဘန္ဆရေ အဋ္ဌ ဝါ ဒသ ဝါ ဟတ္ထေ ပထဝီ ခကိတ္တာ အာကောဋိတသာ သာရဒါရုမယထမ္ဘ-သေတံ အဓိဝစနံ။ ခုဒ္ဒကာဋ္ဌ။၁၅၅။

ဥမ္မာရာတိက္ကမ (ပု) [ဥမ္မာရ+အတိက္ကမ] တံခါးခုံ ကိုလွန်သောကာလ။ ဣဒ္ဓိဝိလာတိက္ကမတောတိ ဥမ္မာရာတိက္ကမတော။ ကခါ၊ဋီ၊သစ်။၄၅၉။

ဥမ္မီ – ဣဒ္ဓါဘိသင်္ခါရံ အဘိသင်္ခါသီတိ မဟာ-ပထဝီ ဥမ္မီယော (ဦမိယော?) ဥဋ္ဌပေန္တော ဝိယ သံဟရိတ္တာ အပရဘာဂေ အဏ္ဏမတိ။ မ၊ဋီ ၁။ ၂ ၂ ၉။ (ဤပါဠိသည် ဦမိယော–ဟု ဖြစ်ဖွယ် ရှိသည်။ ဦမိ–ကြည့်။)

ဥမ္မီလန–ဥမ္မီ(မ္မီ)လန–ကြည့်။

ဥမ္မီလေတ္တာ–ဥမ္မီ(မ္မီ)လေတ္တာ–ကြည့်။

ဥမ္မီသတိ (ကြိ) [ဥ+မိသ+အ+တိ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂ ၈ ၉။] (မျက်စိ)ဖွင့်၏။ ယာဝ ဗျာတိ နိမိသတိ။ ဇာ၊ဋီ။၁ဝရ။ ယာဝ ဗျာတိတိ ယာဝ ဥမ္မီသတိ။ ဇာ၊ဋီ၊၃။ရ။

ဥမ္မီဟတိ (ကြိ) [ဥ+မိဟ+အ+တိ] ကျင်ယမ်စွန့်-၏။ ယေသံ နော ဒါရကာ ဥဟဒန္တိပိ ဥမ္မီဟန္တိပိ။ ဝိ၊ဋီ။၃၃၃။ ဥဟဒန္တိပိ ဥမ္မီဟန္တိပိ သန္ဓတာနံ ဥပရိ ဝစ္ဆမ္မိ ပဿာဝမ္မိ ကရောန္တိတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၆ ၄။ မိဟ–သေစနေတိ ပနိမသဿတ္ထံ သန္ဓာယာဟ "ဝစ္ဆမ္မိ ပဿာဝမ္မိ ကရောန္တိ"တိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၄ ၁ ၄။

ဥမ္မီဟန္တိ (ကြိ) [ဥ+မိဟ+အ+အန္တိ] ကျင်ယမ်စွန့်-ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မီလတိ (ကြိ) [ဥ+မိလ+အ+တိ။ နိတိ၊ဓာ။ ၁ ၆ ၂။] (မျက်စိ) ဖွင့်၏။ သော ဟိ ရုက္ခသာ-ခတော ပတနဘယာ အဘိက္ခဏံ ဥမ္မီလတိ စ သုပတိ စ။ ဝဇိရ။၁ရရ။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁ ၄ ၅။) ဥမ္မီလန္တိ–ဝဇိရ။၁ရရ။

ဥမ္မီ(မ္မီ)လန (ကိ၊နာ) [ဥ+မိလ+ယု။ နိတိ၊ဓာ။ ၁ ၆ ၂ ၃ ၂။] ဖွင့်ခြင်း။ ကာမဋ္ဌေတ္ထ မေတ္တာသိနေဟ-သိနိဒ္ဓါနံ နယာနာနံ ဥမ္မီလနာ (ဥမ္မီလနံ) ပသန္နေန မုခေန သြလောကနဋ္ဌ မေတ္တံ ကာယကမ္မမေဝ။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၄ ၅ ၈။ အံ၊ဋီ၊ ၃။ ၄ ၀။ ဥမ္မီလနနိမိ-လနဝသေန ပန နာ ကာရေတမ္ဘော။ ဝိ၊ဋီ၊ ၂။ ၁ ၁ ၈။ (ယင်း၏အဖွင့်–သာရတ္ထ၊ ၂။ ၃ ၁ ၆–၌ ဥမ္မီ-လန–ဟုရှိသည်။)

ဥမ္မီလနဂဏနာ (ကိ) [ဥမ္မီလန+ဂဏနာ] (မျက်စိ) ဖွင့်ခြင်းအရေတွက်။ ဂိ၀ (ဂိ၀ါယ) ပရိ၀တ္တ(ဌ)-နပ္ပယောဂဂဏနာယ အာပတ္တိယော၊ နာ ဥမ္မီ-လနဂဏနာယ။ ကခါ။ ၃ ၃ ၁။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၁ ၂ ၆။

ဥမ္မီလန္ဆ (တိ) [ဥ+မိလ+အန္ဆ] (မျက်စိ)–ဖွင့်-ထား–ပွင့်–သော။ အနိမိသေဟိတိ ဝိဂတ-နိမိသေဟိ ဥမ္မီလန္ဆေဟော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၂။

ဥမ္မီလန္တိ (ကြိ) [ဥ+မိလ+အ+အန္တိ] (မျက်စိ) ဖွင့်ကုန်၏။ ဥမ္မီလတိ–ကြည့်။

ဥမ္မီလယန္ဆ (တိ) [ဥ+မိလ+ဏယ+အန္ဆ] (မျက်စိ ကို)ပွင့်စေသော–(မျက်စိ)ဖွင့်သော၊သူ။ အတိမန္ဒ ဥမ္မီလယတော မဏ္ဍလမဝိဘူတံ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၁ ၂ ၁။

ဥမ္မီလိတ (တိ) [ဥ+မီလ+တ] ဖွင့်အပ်သော။ ဝိဝါဒပွတ္တောတိ ယထာ ဒုတိယေ အက္ခိမ္ဟိ ဥမ္မီလိတေ လိဂ် နှ ပညာယတိ။ ဇာ၊ဌ၊၈။ ၈၂။

ဥမ္မီလိတပညာစက္ခုက (တိ) [ဥမ္မီလိတ+ပညာ စက္ခု+က] ဖွင့်အပ်သောပညာမျက်စိရှိသော၊သူ။ ဥမ္မီလိတပညာစက္ခုကာ ဟိ မဟာဗောဓိ-သတ္တာ။ စရိယာ၊ဌ။ ၂၈၈။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၆၅။

ဥမ္မီလိတ္တာ (ကြိုဝိ) [ဥ+မီလ+တ္တာ] ဖွင့်၍။ ဒဿနံ ဟောတိတိ ပဿာဒသောမ္မာနိ အက္ခီနိ ဥမ္မီလိတ္တာ ဒဿနမတ္တမ္ပိ သာဓု ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၀၀။

ဥမ္မီလေတိ (ကြို) [ဥ+မီလ+ဏေ+တိ။ နိတိ၊ဓာ။ ၃၄ ၂။] (မျက်စိ)ဖွင့်၏။ အာလောကသည် မန-သိကရောတိ၊ ကာလေန နိမီလေတိ၊ ကာလေန ဥမ္မီလေတိ။ သံ၊ဌ၊၃။ ၂၉၁။ (–သာရတ္ထ၊ ၂။၃၈၀။ ဝိမတိ၊၁။၃၀၆။) **ဥမ္မီလေသိ**—သံ၊ဌ၊၁။ ၂၈၁။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၃၀။

ဥမ္မီ(မ္ဘီ)လေတ္တာ (ကြိုဝိ) [ဥ+မီလ+ဏေ+တ္တာ။ နိတိ၊ဓာ။၃၄ ၂။] ဖွင့်၍။ မေတ္တာသိနေဟသိနိဒ္ဓါနိ ဂန နယနာနိ ဥမ္မီလေတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၅၃။ အံ၊ဋီ၊၃။၄၀။ (–ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၀၆။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၂ ၂၀။ ဒီ၊ဌ၊ ၃။၅။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၂၈။ သံ၊ဌ၊၃။ ၂၉၁။) စက္ခု ဥမ္မီလေတ္တာပိ ဂယ္ဟတိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၃၈ရ။ (–သာရ တ္ထ၊၃။၄၅၈။ အံ၊ဋီ၊၃။၄၉။)

ဥမ္မီလေသိ [ဥ+မီလ+ဏေ+ဏ္ဍိ](မျက်စိ)ဖွင့်ပြီ။ ဥမ္မီလေတိ–ကြည့်။

ဥမ္မုက (နာ) [ဥ+မုစ+တ။ ဥသ+က။ ဥဒ္ဓံ ဥမ်ံ မုဥ္စတီတိ ဥမ္မုတံ၊ တဒေဝ ဥမ္မုက်။ ဓာန်၊ဋီ။၃၆။ ဥသတိ ဒဟတိတိ ဥမ္မုက်။ မောဂ်၊ရ။၁၅။] မီးစ၊ ထင်းမီးစ။ အဒ္ဓသ တံ ပြာဟွက် ဥမ္မုက် ဂဟေတ္တာ ဥပဿယံ ပဝိသန်း။ ဝိ၊ ။ ၃၄ရ။ (–ဇာ၊ဌ၊ ၂။၆၃။) ဥမ္မုကန်ဆီ အလာတံ။ ဝဇိရ။၃၃ဝ။

ဥမ္မုက္ခ (တိ) [ဥ+မုစ+တ] (၁) မီးစ၊ ထင်းမီးစ။ (တိ)(၂) ခ္ခုတ်အပ်–ခ္ခုတ်ထား–ပြီးသော၊သူ။ (၁) ဓနုဂ္ဂဟတိသာတ္ထောရော...ပစ္ဆိမယာမေ ပဗုဇ္ဇိတ္တာ ဥမ္မုက္ကာနိ သောဓေတ္တာ အဂ္ဂိ ဇာလေတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။၃၆ ၂–၃။ (–ဇာ၊ဌ၊၃။၃၃၅။) (တိ)(၂) ဥမ္မုက္ကဿ မာရပါသော။ သံ၊ ။၃၁ ၂။

ဥမ္မုဇ္ဇိတ (ပု) [ဥ+မုဟ+တ။ ဒေသကာလ-ဒေသက် ဥဒ္ဓရိတ္တာ မုဟနံ ပကာသနန္တိ ဥမ္မု-ဇ္ဇိတော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။သျ။၄၅ရ–၉။] ဒေသ-ကာလ ဒေသက စသည်ကို ညွှန်ပြခြင်း၊ နိဒါန်း၊ အဗ္ဘုတ္တိကစသောနိဒါန်း။ အပိ စ သမ္ဗဒ္ဓတော ...စာတိ ဆဟာကာရေဟိ အတ္ထဝဏ္ဏနာ ကာတဗ္ဗာ။ တတ္ထ သမ္ဗဒ္ဓော နာမ ဒေသနာသမ္ဗဒ္ဓော၊ ယံ လောကိယာ "ဥမ္မုဇ္ဇိ-တော"တိ ဝဒန္တိ၊ သော ပန ပါဠိယာ နိဒါန-ပါဠိဝသေန၊ နိဒါနပါဠိယာ စ သဂ်ီတိဝသေန ဝေဒိတဗ္ဗော၊ ပဌမမဟာသဂ်ီတိ ဒဿနေ္ဓန ဟိ နိဒါနပါဠိယာ သမ္ဗဒ္ဓော ဒဿိတော။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၁။၁၃ရ။ (–ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၄။) ဥမ္မုဇ္ဇိတော ပဒဗ္ဗော၊ ပဒတ္ထော ပဒဝိဂ္ဂဟော၊ ... တတ္ထ အဗ္ဘုတ္တိကာဒိနိဒါနံ ဥမ္မုဇ္ဇိတော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၁၄၁။ (ဝဇိရ။၁၄–၌ ဥပေါ်ဇ္ဇိတော ပဒဗ္ဗော၊ ပဒတ္ထော ပဒဝိဂ္ဂဟော– ဟုရှိ၏။ ဥပေါ်ဇ္ဇိတ-လည်းကြည့်။)

ဥမ္မုဇ္ဇေ (ကြို) [ဥ+မုဇ္ဇ+တိ] ပေါ်လော၊ ပေါ်တက်လာလော။ ဥမ္မုဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥမ္မုဇ္ဇ (နာ) [ဥ+မုဇ္ဇ+ဏ] ပေါ်ခြင်း၊ ပေါ်တက်လာခြင်း။ (ဘဝသစ်၌) ပေါ်လာခြင်း။ ပဋိသန္ဓေနေခြင်း။ ပထဝီယာပိ ဥမ္မုဇ္ဇနိမုဇ္ဇံ ကရောထ။ သံ၊၁။၃၄ ၂။ ပဋိသံ။၁၀ရ။ (–အံ၊ ။ ၂၄ရ။ ဥဒါန။ရ၃။ နေတ္တိ။၉၁။) ဥမ္မုဇ္ဇနိမုဇ္ဇန္တိ ဥမ္မုဇ္ဇနဉ္စ နိမုဇ္ဇနဉ္စ။ သံ၊ဌ၊ ။၁၁ရ။ ဥမ္မုဇ္ဇနိမုဇ္ဇန္တိ ဣတ္ထ ဥမ္မုဇ္ဇန္တိ ဥဌာနံ (ဝုဋ္ဌတိ)။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ ၃၁၀။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၈ ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ။ ၂၄။ (–ဥဒါန၊

ဌ။၆ရ။) တေ ရောဂါတိတုန္နာ...နိရယတိရ-စ္ဆာနယောနိပေတာသုရေသု ဥမ္မဂ္ဂနိမုဇ္ဇာနိ ကရောန္တာ။ နေတ္ထိ။၉၁။ ဥမ္မဂ္ဂနိမုဇ္ဇာနိတိ ဥပဝဇ္ဇနစဝနာနိ။ နေတ္ထိ။ဌ။၁၉၄။

ဥမ္မဂ္ဂတိ (ကြိ) [ဥ+မုဇ္ဇ+အ+တိ။ နိတိ၊ဓာ။၄၉။] ပေါ်၏။ ပေါ်လာ၏။ ဦးခေါင်းကို-ထုတ်ဆောင်-ပေါ်-၏။ (စိတ်၌) ထင်ပေါ်လာ၏။ နှလုံးသွင်း-၏။ သဗ္ဗေ တေ... အန္ဓောဇာလိကတာ ဣတ္ထေ သိတာဝ ဥမ္မဂ္ဂမာနာ ဥမ္မဂ္ဂန္တိ။ ဒီ၁။၄၂။ (-ဝိ၁။၄၁။ ဥဒါန။ဂ၃။) ဥမ္မဂ္ဂမာနာ ဥမ္မဂ္ဂန္တိတိ ကိ ဝုတ္တံ ဟောတိ၊ တေ အဓေ သြသီဒန္ဓာပိ ဥဒ္ဓံ ဥဂ္ဂစ္ဆန္တာပိ မမ ဒေသနာဇာလေ သိတာဝ ဟုတ္တာ သြသီဒန္တိ စ ဥဂ္ဂစ္ဆန္တိ စ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁ရ။ (-ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၆ရ။ သီ၊ဋ္ဌ၊သစ်၊၁။၄၆၉။ အပ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၂၈၄။ သာရတ္ထ၊ဋ္ဌ။၂၀ရ။) **ဥမ္မဂ္ဂ**—ဥမ္မဂ္ဂ(သံ၊ ၂။၄၉၉)တိ ဥမ္မဂ္ဂ ဥဋ္ဌဟ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁၄၁။ (-နေတ္ထိ။ဝ၉။ နေတ္ထိ၊ဋ္ဌ။၁၀၉။) **ဥမ္မဂ္ဂေယျ**—မ၊ ဝ။ ၂၀ရ။ သံ၊ ၂။၄၉၉။ သံ၊ဝ။ဝ၉ရ။ နေတ္ထိ။ဝ၉။ **ဥမ္မဂ္ဂိ**—အံ၊ဋ္ဌ၁။၅ရ။ ဆုတ္ထနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၃ ၂။ မဇ္ဈိ၊ ၂။၁၁ဝ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁ဝ၃။ ဣဓ ဘိက္ခဝေ ကေစေ ဟုဂ္ဂလော ဥမ္မဂ္ဂတိ။ အံ၊ ၂။၄၀ဝ၃။ ဥမ္မဂ္ဂတိတိ ဥဋ္ဌဟတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁၄ရ။ ဣဓေကစ္စေ ပုဂ္ဂလော ဥမ္မဂ္ဂတိ "သာဟု သဒ္ဓါ ကုသလေသု ဓမ္မေသု"။ အဘိ၊ပု။၁ဝ၁။ သာဟု သဒ္ဓါ ကုသလေသု ဓမ္မေသူတိ ကုသလေသု ဓမ္မေသု သဒ္ဓါ နာမ သာဓုလဒ္ဓိကာတိ ဥမ္မဂ္ဂတိ။ သော တာဝတ-ကေနေဝ ကုသလေန ဥမ္မဂ္ဂတိ နာမ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊ဝ။၁ဝ၁။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁၅၄။ မူလဋ္ဌ၊ဝ။၄၅။) **ဥမ္မဂ္ဂိဿတိ**—ဥမ္မဂ္ဂမာနော အယောနိသော ဥမ္မဂ္ဂိဿတိ။ မ၊ဝ။ ၂၅၁။ အယောနိသော ဥမ္မဂ္ဂိဿတိတိ အနုပါယေန သီသံ နီဟရိ-ဿတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁ဝ၁။ (-မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၉ရ။)

ဥမ္မဂ္ဂေန (နာ) [ဥ+မုဇ္ဇ+ယု] (၁) ပေါ်ခြင်း၊ ပေါ်လာခြင်း၊ အထက်သို့ တက်လာခြင်း။ (ဉာဏ်၌) ပေါ်လာခြင်း၊ နှလုံးသွင်းခြင်း။ (တိ) (၂) ပေါ်စေတတ်သော။ (ဝ) ပေါ်သော၊ ဖော်သော။ (၁) ဧသေဝ နယော ကုမ္ဓိဂဟ'ဏတ္ထံ နိမုဇ္ဇနုမ္မဇ္ဇနေသု။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၈၆။ ဥမ္မဂ္ဂ-၊ ဥမ္မဂ္ဂ-နာကာရဒဿန-တို့လည်းကြည့်။ (တိ)(၂) ဥမ္မ-ဂ္ဂတိတိ ဧတေန သဒ္ဓါသခါတမေဝ ဥမ္မဂ္ဂနံ ဒဿိတန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ မူလဋ္ဌ၊ဝ။၄၅။ ယထာ ဟိ ဉာဏပ္ပါဒေါ သံကိလေသပက္ခတော ဥမ္မ-ဂ္ဂနံ၊ ဧवं သဒ္ဓါပ္ပါဒေါပိ။ အနုဋ္ဌ၊ဝ။၅၄။ (တိ) (၂)(ဝ) ဥမ္မဂ္ဂေနပညာ-ကြည့်။

ဥမ္မဂ္ဂေနပစ္ဆုပဋ္ဌာန (တိ) [ဥမ္မဂ္ဂေန+ပစ္ဆုပဋ္ဌာန] ပေါ်သောအခြင်းအရာရှိသော။ (ပြည်၊သျှ)။ ခန္ဓာ အစဉ်ကိုထင်ရှားဖော်တတ်သောတရားဟု ယောဂီဉာဏ်အားရှေးရှုထင်သော။(ဘာသာ၊ဋီ)။ ခန္ဓာအစဉ်အားဖြင့် ပေါ်လာသောတရားဟု ဉာဏ်အား ရှေးရှုထင်သော။ သာ ပနေသာ (ဇာတိ) တတ္ထ တတ္ထ ဘဝေ ပဌမာဘိနိဗ္ဗတ္တိ-လက္ခဏာ၊ ... အတိတဘဝတော လ္ဟဝ ဥမ္မ-ဂ္ဂနေပစ္ဆုပဋ္ဌာနာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ဝ၃ဝ။ သန္ဓတိယာ ဧဝ ဥမ္မဂ္ဂနံ ဟုတ္ဝာ ဂယ္ဟတိတိ ဥမ္မဂ္ဂေနပစ္ဆုပဋ္ဌာနာ။ မူလဋ္ဌ၊ ၂။၆ဝ။ ဥမ္မဂ္ဂေန-ဝသေန ဂယ္ဟတိတိ ဥမ္မဂ္ဂေနပစ္ဆုပဋ္ဌာနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ဝ၉ရ။

ဥမ္မဂ္ဂေနပညာ (ထီ) [ဥမ္မဂ္ဂနာ+ပညာ] (၁) ပေါ်စေတတ်သောပညာ။ (၂) ပေါ်သောအခြင်း-အရာအားဖြင့်ဖြစ်သောပညာ။ (၁)(၂) ဥမ္မဂ္ဂတိ သာဟု သဒ္ဓါ ကုသလေသု ဓမ္မေသူတိအာဒိနာ သဒ္ဓါဒိနံ ဥမ္မဂ္ဂနေပညာယ သဒ္ဓါဒိနံ ဥပ္ပတ္တိ ဒဿေတိ။ မူလဋ္ဌ၊ဝ။၄၅။ ဥမ္မဂ္ဂနေပညာယာတိ ဥမ္မဂ္ဂေပနပညာယ၊ ဥမ္မဂ္ဂနာကာရေန ဝါ ပဝ-တ္တပညာယ။ အနုဋ္ဌ၊ဝ။၅၄။

ဥမ္မဂ္ဂနာကာရ (ပု) [ဥမ္မဂ္ဂန+အာကာရ] (ဉာဏ်)၌) ပေါ်လာသော-ပေါ်ခြင်းဟူသော-အခြင်း

အရာ၊ နှလုံးသွင်းသော–နှလုံးသွင်းခြင်းဟူ
သော–အခြင်းအရာ။ အထက်ပုဒ်နှင့် အောက်
ပုဒ်တို့ကြည့်။

ဥမ္မဇ္ဇနာကာရဒဿန (နာ) [ဥမ္မဇ္ဇနာကာရ+
ဒဿန] နှလုံးသွင်းသော–နှလုံးသွင်းခြင်းဟူ
သော–အခြင်းအရာကိုပြခြင်း။ အာစရိယော မမ
ဟိတေသိတာယ ဌတ္ထာ ဓမ္မံ ဒေ ဘဏတိတိ
ယောနိသော ဥမ္မဇ္ဇနာကာရဒဿနံ။ မဏ္ဍိ၂။၃၀၀။

ဥမ္မဇ္ဇန္တ (တိ)[ဉ+မုဇ္ဇ+အန္တ] (က) ပေါ်သောသူ။
(ခ) နှလုံးသွင်းသောသူ။ (က) အပိ နု ခေါ
ကာကော ကစ္ဆပေါ ဝဿသတဿ ဝဿသ–
တဿ အစ္စယေန သကိ သကိ ဥမ္မဇ္ဇန္တော။ သံ၊
၃။၃၉ရ။ (–သံ၊ဌ၊ခ။၃၈။) (ခ) ဒိဋ္ဌဂတံ ဥပ္ပန္နန္တိ
အရိဋ္ဌသ ဝိယ ဇောသာပိ အယောနိသော
ဥမ္မဇ္ဇန္တသ ဥပ္ပန္နံ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၄၀။ (–ထေရဗ္ဗ
ဘ။၁၄၂။ ထေရဗ္ဗ၂။၃၃၀။ နေတ္တိ၊ဌ။ ၉၂၊၁၄၅။
သံ၊ဋီ၂။၃၈၂။) ဥမ္မဇ္ဇန္တသာ (ဥမ္မဇ္ဇန္တသ?)တိ
မနသိကရောန္တသ။ ပါစိတ်၊ယော။၁၁၃။

ဥမ္မဇ္ဇန္တိ (ကြို) [ဉ+မုဇ္ဇ+အ+အန္တိ] ပေါ်တက်လာ
ကုန်၏။ ဥမ္မဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥမ္မဇ္ဇမာန (တိ) [ဉ+မုဇ္ဇ+အ+မာန] (က) ပေါ်
သော၊ ဦးခေါင်းကို–ဆောင်–ထုတ်ဖော်သော၊
သူ။ (ခ) နှလုံးသွင်းသော၊သူ။ (က) သဗ္ဗေ တေ
အန္ဓောဇာလိကာတာ ဣဒ္ဓေ သိတာဝ ဥမ္မဇ္ဇမာနာ
ဥမ္မဇ္ဇန္တိ။ ဒီ၊ဘ။၄၂။ (–အံ၊ဘ။၅၁ဝ။) ဥမ္မဇ္ဇမာနာ
ဥမ္မဇ္ဇန္တိတိ ကိ ဝုတ္တံ ဟောတိ၊ တေ အဓေ
သြသိဒန္ဓာပိ ဥဒ္ဓံ ဥဂ္ဂစ္ဆန္ဓာပိ မမ ဒေသနာ–
ဇာလေ သိတာဝ ဟုတ္ဝာ သြသိဒန္တိ စ ဥဂ္ဂစ္ဆန္တိ
စ။ ဒီဃ၊ဘ။၁၁ရ။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဘ။၄ဖ၉။ မူလဋီ
၃။၄၅။) ဥမ္မဇ္ဇမာနော အယောနိသော ဥမ္မဇ္ဇိ–
ဿတိ။ မဘ၃။၂၅ဘ။ ဥမ္မဇ္ဇမာနောတိ သိသံ
နီဟရမာနော။ အယောနိသော ဥမ္မဇ္ဇိဿတိတိ
အနုပါယေန သိသံ နီဟရိဿတိ။ မ၊ဌ၊ခ။ဘ၀။
(ခ) အယောနိသော ဥမ္မဇ္ဇမာနာ(ဝိ၊ဌ၊ဘ။ဘ၆၂)တိ
အနုပါယေန အတိနိဝိသမာနာ။ သာရတ္ထ၊ဘ။
၄၅၀။ ဝိမတိ၊ဘ။၉ဖ။

ဥမ္မဇ္ဇမာနက (တိ) [ဥမ္မဇ္ဇမာန+က] ပေါ်သော၊
သူ။ သေယျထာပိ ဘန္တေ ဥမ္မဇ္ဇမာနကံယေဝ
မဟာတာ ပါသေန ဗန္ဓေယ္ယု။ အံ၊ဘ။၅၀ဘ။
ဥမ္မဇ္ဇမာနကံယေဝါတိ ဥဒကတော သီသံ
ဥက္ခိပန္တံယေဝ။ အံ၊ဋ၊၂။ဘ၆၂။

ဥမ္မဇ္ဇာပန (နာ) [ဉ+မုဇ္ဇ+ဏာပေ+ယု] (ခ) ပေါ်
စေခြင်း။ (တိ)(၂) ပေါ်စေသော။ (ခ) ဥမ္မဇ္ဇာ–
ပနရသ–ကြည့်။(တိ)(၂) ဥမ္မဇ္ဇနပညာ–ကြည့်။

ဥမ္မဇ္ဇာပနပညာ (ထီ) [ဥမ္မဇ္ဇာပနာ+ပညာ] ပေါ်
စေသောပညာ။ ဥမ္မဇ္ဇနပညာ–ကြည့်။

ဥမ္မဇ္ဇာပနရသ (တိ) [ဥမ္မဇ္ဇာပန+ရသ] ပေါ်လာ
စေ၏သို့ ဖြစ်ခြင်းကိစ္စရှိသော၊(သူ။) ပေါ်စေ
ခြင်းကိစ္စရှိသော။ အာစယလက္ခဏော ရူပသ
ဥပစယော၊ ပုဗ္ဗန္တတော ရူပါနံ ဥမ္မဇ္ဇာပန–
ရသော။ အဘိ၊ဌ၊ခ။ဘ၆ဘ။ ဝိသုဒ္ဓိ၂။ရ၉။ ဥပ္ပ–
ဇ္ဇမာနေ ရူပမမ္မေ ဥပ္ပါဒေါ အနာဂတက္ခဏတော
ဥမ္မဇ္ဇာပေန္တော ဝိယ ဟောတိတိ ဝုတ္တံ ဥမ္မဇ္ဇာ–
ပနရသောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၂။ဘဝ၂။

ဥမ္မဇ္ဇာပေန္တ (တိ) [ဉ+မုဇ္ဇ+ဏာပေ+အန္တ] ပေါ်
စေသော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မဇ္ဇိ (ကြို) [ဉ+မုဇ္ဇ+ဣ] ပေါ်ပြီ၊ ပေါ်တက်
လာပြီ။ ဥမ္မဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥမ္မဇ္ဇိတ္ထာ (ကြို၊ဝိ) [ဉ+မုဇ္ဇ+တ္ထာ] (က) ပေါ်၍။
(ခ) အထက်ဌပြစ်၍၊ နှလုံးသွင်း၍။ (က)
အာယသ္မာ သာဂတော ... တေသံ အသိတိယာ
ဂါမိကသဟဿာနံ ပုရတော ပေက္ခမာနာနံ
ပါဋိဂ္ဂကာယ... ဘဂဝတော ပုရတော ဥမ္မဇ္ဇိတ္ထာ။
ဝိဘ။၂ဖ၆။ ဗ္ဟမ ပန ဘိက္ခဝေ ကေစ္စော ဟ္ဂ်ိလော
ဥမ္မဇ္ဇိတ္ထာ နိမုဇ္ဇတိ။ အံ၂။၄၀၃။ အဘိ၊ကာ။၄၂၅။

(–အဘိ၊ပု။၁၁၂။) (၁) ယောနိသော ဥမ္မဇ္ဇိတ္တာ အာစရိယဝါဒံ မဒ္ဒမာနော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၈၀။ ဥမ္မဇ္ဇိတ္တာတိ... ယောနိသော အရိယူပဝါဒတော ဥမ္မဇ္ဇိတ္တာ၊ ဥဒ္ဓံ ဟုတ္တာတိ အတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၁။၁၈၈။

ဥမ္မဇ္ဇိဿတိ (ကြို) [ဥ+မုဇ္ဇ+သတိ] (စိတ်၌) ထင်ပေါ်လာလတ္တံ့၊ နှလုံးသွင်းလတ္တံ့။ ဥမ္မဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥမ္မဇ္ဇေယျ (ကြို)[ဥ+မုဇ္ဇ+ယျ] ပေါ်ရာ၏။ ဥမ္မဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥမ္မုလေတိ (ကြို)[ဥ+မုလ+ဏေ+တိ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂၉၆။] နုတ်လော။ အရိယူပဝါဒေန/အတ္ထနော ကုသလမဲ့ မာ ဥမ္မုလေတိ။ ထေရဋ္ဌ၊၂။၄၉၂။

ဥမ္မူလ (နာ) [ဥ+မူလ+အ။ နီတိ၊ဓာ။၃၄၂–၄။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂၉၈။ ဥ+မူ၊ပ။] နုတ်ခြင်း။ အထက်၌ အမြစ်ရှိအောင်ပြုခြင်း၊ အမြစ်ပါအောင် နုတ်ခြင်း။ တထာ ဟိ ပန မေ မာရိသ ဘုသာ ဝါတဝုဋ္ဌိ အာဂန္တ္မာ ဘဝနံ ပဝတ္ထေသိ၊ ဥမ္မူလ–မကာသိ။ အ၊ဋ၊၃၂၅။ ဥမ္မူလမကာသိတိ ဥဒ္ဓံ မူလံ အာကာသိ။ အ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၂၁။ ဝါတာ... ဝနဂ္ဘရုက္ခာနိ ဥမ္မူလံ ကတ္တာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၅။ (–ဓာ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆ရ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁ရ၉။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၉ရ။)

ဥမ္မူလန (နာ) [ဥ+မူလ+ယု] နုတ်ခြင်း။ လုနနံ ယတ္ထ ကတ္ထစိ ဆေဒနံ၊ ဥပ္ပါဋနံ ဥမ္မူလနံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂ရ၃။ ဥပစ္ဆိန္နိဿာမီတိ ဥမ္မူလန–ဝသေန ကုလသန္ဓတိ ဆိန္နိဿာမိ။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၁၆၁။

ဥမ္မူလဘဋ္ဌန (နာ) [ဥမ္မူလ+ဘဋ္ဌန] နုတ်ခြင်း, ချိုးဖဲ့ဖျက်ဆီးခြင်း။ ဝါတာတပေါ ယောရောတိ ရုက္ခဂစ္ဆာဒီနံ ဥမ္မူလဘဋ္ဌနာဒိဝသေန ပဝတ္ထိယာ ယောရော။ သာရတ္ထ၊၃။၃၉၃။ (–မ၊ဋီ၊၃။၁၃။)

ဥမ္မူလယတိ (ကြို) [ဥ+မူလ+ဏယ+တိ။ နီတိ၊ ဓာ။ ၃၄၂–၄။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂၉၈။] နုတ်၏။ သဟ အဝိဇ္ဇာယ တဏှံ ... လေသမတ္ထမ္ပိ အနဝသေ–သန္တာ ဥမ္မူလယန္တိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၀ရ။

ဥမ္မူလေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+မူလ+ဏေ+တ္တာ] နုတ်၍။ ပဗ္ဗတကူဋာနိ ပဒါလေတ္တာ ဝနဂ္ဘ–ရုက္ခာဒီနိ ဥမ္မူလေတ္တာ။ ဓာ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၄။ အံ၊ဋီ၊ ၁။၂၀၄။ (–သံ၊ဋီ၊၁။၂၁၉။)

ဥမ္မယတိ (ကြို) [ဥ+မ+အ+တိ] ရယ်ရှင်၏၊ ပြုံးရှင်၏။ နု နံ ဥမ္မယတေ ဒိသ္မာ (ဓာ၊၁။၅၁၊ ၂၅၅)တိ ...နု ဥမ္မယတေ, ဟသိတံ နု ကရောတိ၊ ပဟဋ္ဌာကာရံ နု ဒဿေတိ။ ဓာ၊ ဋ္ဌ၊၂။၁၂၀။ (–ဓာ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၉၉။)

ဥမ္မယမာန (တိ) [ဥ+မ+အ+မာန] ပြုံးရှင်သော၊ ရယ်မှုရှင်ရာကိုပြသော၊သူ။ ယဒါ ဥမ္မယမာနာ မံ၊ ရာဇာပုတ္တီ ဥဒိက္ခတိ။ ဓာ၊၂။၆ရ။ ဥမ္မယ–မာနာတိ ပဟဋ္ဌာကာရံ ဒဿေတ္တာ ဟသ–မာနာ။ ဓာ၊ဋ္ဌ၊၅။၃၁၃။

ဥမ္မာယေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+မ+ဏေ+တိ] ညှင်း ညှင်းရယ်စေနိုင်၏။ သစေ မံ နာဂနာသူရ၊ ဥမ္မာယေယျ ပဘာဝတိ။ ဓာ၊၂။၆ရ။ ဥမ္မာယေ–ယျာတိ မနုဟသိတဝသေန ပရိဟာသေယျ။ ဓာ၊ ဋ္ဌ၊၅၃၅။ (နီတိ၊ဓာ။၁၉၁–၌ ဥမ္မာပေယျာတိ သိတဝသေန ပဟံသေယျ–ဟု ဥမ္မာပေယျ–ပုဒ်ကို ဖွင့်ပြ၏။ ညောင်ကန်၊သျှ–၌လည်း ဥမ္မာပေယျ–ဟုရှိ၏။ ဇာတ်ဦးကာ၌လည်း "ဥမ္မာပေယျာတိ ဟသာပေယျ"ဟုရှိ၏။ ဥ+မ+ဏာပေ+ယျ–ဟု ခွဲရာ၏။)

ဥယာတိ (ကြို) [ဥ+ယာ+အ+တိ] အစဉ်လိုက်၏။ နော ' ယာတိ(ဓမ္ဓ။၄၀)တိ နု ဥယျာတိ၊ ... ပစ္ဆတော ဝတ္ထိ နာမ နု ဟောတိ၊ နာနုဗန္ဓတိတိ အတ္ထော။ ဓမ္ဓ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂၉။

ဥယျမ (ပု) [ယာဒိစ္စကနာမ်] ဥယျမမည်သူ (ဘုရားအလောင်းတော်သိဒ္ဓတ္ထမင်းသား)။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥယျမဝှယ (တိ) [ဥယျမ+အဝှယ] ဥယျမ အမည်ရှိသော၊သူ။ ဟိတ္တာ နှ သရိ သော ဓိရော၊ ကရောန္တော ဗျူ ယျမဝှယ်။ သော ဓိရော. ဟိတ္တာ ပရိစ္စဇိတ္တာ ဥယျမဝှယ် ဥယျမနာမေန သမန္နာဂတံ ကရောန္တော အပိ နှ သရိ နာနုသရိ။ အလက်ာ၊ဋီ၊သစ်။ရဝ။

ဥယျမတိ (ကြိ) [ဥ+ယမု+အ+တိ] အားထုတ်၏။ ဟန္ဒ ဝိယာယာမ ဗျာယျာမတိ ဟန္ဒ ဥယျမာမ ဗျာယမာမ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ဝ၁။ **ဥယျမေ**-နှ ဥယျမေ (ထေရ။၂၉၅)တိ ပစ္စယုပ္ပါဒနတ္ထံ ကုလသင်္ကန္တ-နဝသေန နှ ဝါယမေယျ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၄ရ။

ဥယျမာမ (ကြိ) [ဥ+ယမု+အ+မ] အားထုတ် ကုန်-၏-အုံ့။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥယျမေ (ကြိ) [ဥ+ယမု+အ+ယျ] အားထုတ်ရာ ၏။ ဥယျမတိ-ကြည့်။

ဥယျာတ (တိ) [ဥ+ယာ+တ] ထရ်ိသွားသော၊ ထွက်သော၊သူ။ အဗ္ဘုယျာတောတိ အဘိဥ-ယျာတော။ ပရသေနံ အဘိမုခေါ ဂမိဿာ-မီတိ နဂရတော နိဂ္ဂတောတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၂၅။ ဥယျာတောတိ ပဒဿ ဥဋ္ဌဟိတ္တာ ယာတောတိ ဒဿေန္တော အာဟ "နဂရတော နိဂ္ဂတော"တိ။ ပါစိတ်၊ယော။၉၉။

ဥယျာတိ (ကြိ) [ဥ+ယာ+အ+တိ] အစဉ်လိုက်၏။ ဥယာတိ-ကြည့်။

ဥယျာန (နှ) [ဥ+ယာ+ယု။ နိတိ၊ဓေ။၁၃ရ။ ဥလ္လော-ကေန္တော ယန္တိ ဧနာ တောသ္မိန္တိ ဥယျာနံ။ ဓာန်၊ဋီ။ ၅၃ရ။] (၁) ဥယျာဉ်။ (၂) သွားခြင်း။ (၁) ယာ ပန ဘိက္ခုနီ ဥယျာနံ ဝါ။ ဝိ၊၂။၃၉၂။ ဥယျာနန္တိ ကီဠာဝနုယျာနံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁၂။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၂။) ကီဠာဝိဟာရတ္ထံ ဥယျူတ္တာ ယန္တိ ဥပဂစ္ဆန္တိ တေန္တိ ဥယျာနံ။ ဒီဃ၊ဋီ၊၂။၄၅။ (-ပါစိတ်၊ယော။၁ရ၁။) (၁) (၂) ဥယျာနံ ဂမနေ ဝနေ။ ဓာန်။၁၁၂၆။

ဥယျာနခြေဝရက (ပု) [ဥယျာန+ခြေဝရက] ဥယျာဉ်ဦးပြုအပ်သောတိုက်ခန်း။ ဥယျာနခြေ-ဝရကေ ကပိသီသံ အာလမ္ဗိတ္တာ ပရောဒီ။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊၃။၂၂။ ဥယျာနခြေဝရကေတိ ဥယျာနေ ကတေ ဂဇ္ဇေ။ ဇာ၊ဋီ၊သစ်။

ဥယျာနကာလ (ပု) [ဥယျာန+ကာလ] ဥယျာဉ် ကစားရာအခါ။ ရညော ဥယျာနကာလေ ပတိ-ဋ္ဌာပိတအဋ္ဌာလကဝသေန အဋ္ဌာလကယုတ္တံ။ မ၊ဋီ၊၂။၁ဝ၈။

ဥယျာနကီဋ္ဌန (ထိ၊နှ) [ဥယျာန+ကီဋ္ဌန] ဥယျာဉ် ကစားခြင်း။ ကော သေဋ္ဌိပုတ္တော မဟာတာ ပရိဝါရေန ဥယျာနကီဋ္ဌနတ္ထံ နဂရတော နိက္ခ-မန္တော။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၆၄၊(-၃၄၆။)

ဥယျာနကီဋ္ဌ(ကီဠာ)မဏ္ဍလ (နှ) [ဥယျာနကီဠာ +မဏ္ဍလ] ဥယျာဉ်ကစားရာအဝန်းအဝိုင်း။ သမိတိန္တိ ဥယျာနကီဋ္ဌ(ကီဠာ)မဏ္ဍလာဒီသု မဟာဇနမဇ္ဈေ ဂစ္ဆန္တာ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ဝ၉။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၃ဝ၄။

ဥယျာနကီဠာ (ထိ) [ဥယျာန+ကီဠာ] ဥယျာဉ် ကစားခြင်း။ ရာဇကုမာရာ ... ဥယျာနကီဠံ ဂစ္ဆန္တာ ဝိယ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၂။ (-ဇာတ္ဌ၊၁။ရ၃။)

ဥယျာနကီဋ(ဋ)ကာ (ထိ) [ဥယျာန+ကီဋ(ဋ)ကာ] ဥယျာဉ်ကစားခြင်း။ ဒေဝယက္ခာဒယော စ ဥယျာနကီဋိကံ ကီဋန္တိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၆၁။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၅၉။) ဒေဝယက္ခာဒယော ဥယျာန-ကီဋကံ ကီဋန္တိ။ မ။ဋ္ဌ၊၃။၂၅။

ဥယျာနဝတ (တိ) [ဥယျာန+ဝတ] ဥယျာဉ်သို့

သွားသော၊သူ။ ဥယျာနဂတသာ(ဥဒါန။၁ရ၆)တိ ဥယျာနကိုဥနတ္တံ ဥယျာနံ ဂတသာ။ ဥဒါန၊ ၌။၃၄၆–ရ။

ဥယျာနဂမန (နာ) [ဥယျာန+ဂမန] ဥယျာဉ်သို့ သွားခြင်း။ ဥယျာနဂမနသခါတေ ဂမနေ စ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။ရ၅။ စူဠနိ၊ဌ။၁၀ရ။

ဥယျာနဂမနသီလ (တိ) [ဥယျာနဂမန+သီလ] ဥယျာဉ်သို့သွားလေ့ရှိသော၊သူ။ ဥယျာနဂမန–သီလာ စ ဟောတိ။ စာ၊၂။၁၂၀။ စာ၊ဌ၊၅။ ၄၆ရ။

ဥယျာနဂဝေသကဿပမ္ဘ (နာ) [ဥယျာနဂဝေသက+ဿပုမ္ဘ] ဥယျာဉ်ကို ရှာမှီးသူ ဥပမာ။ ဗျာမသာ ပနတ္ထသာ ဝိဘာဝနတ္ထံ ဥယျာနဂဝေသကဿပမ္ဘံ အာဟရိတမ္ဘံ။ အံ၊ဌ၊၂။၃၅၅။

ဥယျာနဌာန (နာ) [ဥယျာန+ဌာန] ဥယျာဉ်အရပ်။ ဥယျာနဌာနာဒီသု တထော ဒုဗ္ဗလတရော ဟောတိ။ မဟာနိ၊ဌ။၂ရ၀။

ဥယျာနဒဿန (နာ) [ဥယျာန+ဒဿန] ဥယျာဉ် ကိုကြည့်ရှုခြင်း။ သော ... ဥယျာနဒဿန–တ္ထာယ ဂန္တာ ဒေဝဒတ္ထာနံ ကာသာယာနိ ဂဟေတ္တာ ပဗ္ဗဇိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၂၉၁။

ဥယျာနနိဿိတ (တိ) [ဥယျာန+နိဿိတ] ဥယျာဉ်ကို မှီသော။ ဥယျာနနိဿိတံ ဝါ ဟောတိ။ ဝိ၊၁။၂၂၆၊၂၃၉။

ဥယျာနဒ္ဓါရ (တိ) [ဥယျာန+ဒ္ဓါရ] ဥယျာဉ်တံခါး။ သော ဥယျာနဒ္ဓါရေယေဝ ပထဝီ ပဝိသိတ္တာ အဝီစိမဟာနိရယေ ပတိဋ္ဌဟိ။ စာ၊ဌ၊၃။၄၀။

ဥယျာနပဒေသ (ပု) [ဥယျာန+ပဒေသ] ဥယျာဉ် အရပ်။ အယံ ရမဏီယော ဥယျာနပဒေသော ပုမ္ဗေ မယာ အသကရာဇေန သဒ္ဓိ ဝိစရိ–တော။ စာ၊ဌ၊၂။၁၄၄။

ဥယျာနပါကာရမတ္ထက (ပု၊နာ) [ဥယျာနပါကာရ+မတ္ထက] ဥယျာဉ်တံတိုင်း၏–ထိပ်–အထက်။ ဗလဝတာ ပုရိသေန အာဝိဇ္ဇနအလာတဂ္ဂိသိခါ ဝိယ ဥယျာနပါကာရမတ္ထကေ ပညာယိတ္ထ။ မ၊ဌ၊၃။၁၁၃။

ဥယျာနပါလ (တိ) [ဥယျာန+ပါလ] ဥယျာဉ် စောင့်သော၊သူ၊ ဥယျာဉ်စောင့်။ ရာဇာ ... ဥယျာနပါလံ ပကြောသာပေတ္တာ ပုစ္ဆိ။ သံ၊ဌ၊ ၃။၃၉။

ဥယျာနပါလပုတ္တ (တိ) [ဥယျာနပါလ+ပုတ္တ] ဥယျာဉ်စောင့်၏သား။ သတ္ထာ...ဥယျာနပါလ–ပုတ္တံ အာရဗ္ဘ ကထေသိ။ စာ၊ဌ၊၂။၃၁၁။

ဥယျာနပေါက္ခရဏီ (ထီ) [ဥယျာန+ပေါက္ခရဏီ] ဥယျာဉ်၌တူးအပ်သောလေးထောင့်ကန်။ သော သရိရံ ဥဒ္ဓရိတ္တာပေတ္တာ ဥယျာနပေါက္ခရဏိယံ နတ္တာ။ သံ၊ဌ၊၂။၂၁ရ။

ဥယျာနဘူမိ (ထီ) [ဥယျာန+ဘူမိ] ဥယျာဉ်မြေ။ ဥယျာနဘူမျာ(ဝိမာန။၉၃)တိ ဥယျာနဘူမိယံ။ ဝိမာန၊ဌ။၂၆၁။ (–သံ၊၃။၃၀၅။)

ဥယျာနမဏ္ဍဠိ (ထီ) [ဥယျာန+မဏ္ဍဠိ] ဥယျာဉ် ၌နေသောမျောက်မ။ အထေကာ ဥယျာန–မဏ္ဍဠိ သာခန္တရေ နိသိန္နာ။ စာ၊ဌ၊၁။၄၀ရ။

ဥယျာနရက္ခက (တိ) [ဥယျာန+ရက္ခက] ဥယျာဉ် စောင့်ရှောက်သော၊သူ။ ဥယျာနရက္ခကံ စတုရ–င်္ဂသမန္နာဂတံ ဥယျာနပါလံ မာပေဟိ။ စာ၊ဌ၊ ၂။၁ရ၃။

ဥယျာနရသ (ပု) [ဥယျာန+ရသ] ဥယျာဉ် အရသာ၊ ဥယျာဉ်နေရသောအရသာ။ တတ္ထ ဒီဝသဘာဂံ ကီဠိတ္တာ ဥယျာနရသမနုဘဝိတ္တာ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၃၂၈။

ဥယျာနဝန (နာ) [ဥယျာန+ဝန] ဥယျာဉ်တော။

ဥယျာနဝန် ရတိနန္ဒဝနုန်။ ပေတ။၁၇၂။

ဥယျာနဝနကီဠာ (ထီ) [ဥယျာနဝန+ကီဠာ] ဥ-ယျာဉ်တောကစားခြင်း။ ဥယျာနဝနကီဠာဒီန် ဂစ္ဆန္တေ ဝေဿန္တရံ အနုဂစ္ဆန္တိ။ ဇာ၊၄။၂၆ရ-ဂ။

ဥယျာနဝနစာရိကာ (ထီ) [ဥယျာနဝန+စာရိကာ] ဥယျာဉ်တောဘ၌လှည့်လည်သွားလာခြင်း။ ယာ-ကာစိ ဥယျာနဝနစာရိကံ ဂတာ သမာနာနာ-ရိယော မုနီ ပလောဘေန္တိ။ သုတ္တနိ၊၄။၂၁၁။

ဥယျာနဝနမာလီ (တိ) [ဥယျာနဝနမာလာ+ဏျ။ ထိတ္ခ် ဥယျာနဝနမာလိနီ။] ဥယျာဉ်တောပန်းရှိသော။ ကဒါဟံ မိထိလံ ဖိတံ၊ ဥယျာနဝန-မာလိနိံ။ ဇာ၊၂။၁၆၁။

ဥယျာနဝန္တု (တိ) [ဥယျာန+ဝန္တု] ဥယျာဉ်တော ရှိသော။ ဥယျာနဝန္တန္တိ နန္ဒနဝနသဟိတံ။ ပေတ၊ ၄။၁ရ၅။ (ယင်း၏ သံဝဏ္ဏတဗ္ဗြစ်သော ပေတ။၁ရ၃-၌ ဥယျာနဝန်-ဟုရှိသည်။)

ဥယျာနဝိစရဏ (နဲ) [ဥယျာန+ဝိစရဏ] ဥယျာဉ်၌လှည့်လည်သွားလာခြင်း။ သာ ... ဥယျာန-ဝိစရဏတ္ထာယ စိတ္တံ ဥပ္ပါဒေတွာ။ မ၊၄။၄။၁၃၀။

ဥယျာနသမ္ဘန္န (တိ) [ဥယျာန+သမ္ဘန္န] ဥယျာဉ်နှင့် ပြည့်စုံသော။ ဥယျာနသမ္ဘန္နံ ပဟူတမာလျ (ဇာ၊၂။၁၄ရ)နှင့် မဟာဝုဓ တဝ ဥယျာနသမ္ဘန္နံ နာနာဝိဓပုပ္ပံ။ ဇာ၊၄။၅။၅၄ဂ။

ဥယျာနသေဋ္ဌ (နဲ) [ဥယျာန+သေဋ္ဌ] မြတ်သော ဥယျာဉ်။ ဥယျာနသေဋ္ဌံ တိဒသာနမုတ္တမံ။ ဝိမာန။၉၅။

ဥယျာနာဘိမုခ (တိ) [ဥယျာန+အဘိမုခ] ဥယျာဉ်သို့ ရှေးရှုခြင်းရှိသော။ ရတော ပါစီနဒ္ဓါရေန နိက္ခမိတ္တာ ဥယျာနာဘိမုခေါ အဟောသိ။ အံ၊ ၄။၁။၁၃၄။ (-ဇာ၊၄။၁။၆၉။)

ဥယျာဝေထိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ယာ+ဏာပေ+တိ] အထက်(ဘုံဘဝ)သို့ရောက်စေ၏။ ဥယျာ-ပေန္တိ(သံ၊၂။၄၉၈။နေတ္တိ။၃၉)တိ ဥပရိ ယာပေန္တိ။ သံ၊၄။၃။၁၄၁။ နေတ္တိ၊၄။၁၀၉။ ဥပရိ ယာပေန္တိ-တိ ဥပရိ ပြဟ္မလောကံ ယာပေန္တိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၈၁။ ဥယျာပေန္တိတိ မနုဿလောကတော ဥဒ္ဓံ ဒေဝ-လောကံ ယာပေန္တိ ပါပေန္တိ။ နေတ္တိ၊ဝိ။၁၆၆။

ဥယျာပေန္တိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ယာ+ဏာပေ+အန္တိ] အထက်(ဘုံဘဝ)သို့ရောက်စေကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥယျာမ (ပု) [ဥ+ယာ+အမ။ ဥဒ္ဓံ ယန္တိ ယေနာတိ ဥယျာမော။ ဆန်ဋီ။၁၅၆။ ဥ+ယမု+ဏ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၃၀၆။] အားထုတ်ခြင်း။ လုံ့လဝီရိယ။ ဥယျာ-မော ဝါယာမော။ အဘိ၊ဓ။၁၉။ ဥဒ္ဓန္တာ ယမန-ဝသေန ဥယျာမော။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၁၉၀။ ဥဒ္ဓံ ယမနံ ဥယျာမော။ မူလဋီ၊၁။၉၆။

ဥယျာတိ (ကြို) [ဥ+ယာ+အ+တိ] သွား၏၊ ဖဲ့သွား၏။ ခရီးမဟုတ်သောအားဖြင့်သွား၏။ ဥယျာဟိ ဒါနိ ရာဇိသီ၊ ဒေဝရာဇေ သန္တိကေ။ ဇာ၊၂။၁၉၅။ ဣဒါနိ ဒေဝရာဇေ သန္တိကေ သမ္ဘတ္တိ ဒဠ္ဌ ဥယျာဟိ ဂစ္ဆာဟိ။ ဇာ၊၄။၆။၁၅၆။ မဂ္ဂါ ဥယျာဟိ သာရထိ(ဇာ၊၁။၃ရ)တိ အတ္ထ-နော ရထံ မဂ္ဂါ ဥဏ္ဏမာပေတ္တာ ဥယျာဟိ ဥပ္ပထေန ယာဟိ။ ဇာ၊၄။၂။၄။ ဥယျာဟိတိ ဣတ္ထ ဥသဒ္ဒါ အပဂမနတ္ထ ပဝတ္ထတိ၊ အပဂမေတ္တာ ဂစ္ဆာဟိတိ အတ္ထော။ ... ကေစိ ပနေတ္ထ ဥပ္ပထေနာတိ ဣမိနာ ဥသဒ္ဒေ အတ္ထံ ဒဿေတိတိ ဝဒန္တိ၊ တံ နဲ ယုတ္တံ။ ဇာ၊ ဋီ၊သမ်။ မဂ္ဂါ ဥယျာဟိ သာရထိတိ သမ္ဘ သာရထိ မဂ္ဂတော အပဂစ္ဆ။ ဇာ၊၄။၂။၄။

ဥယျာဟိ (ကြို) [ဥ+ယာ+အ+ဟိ] သွားလော၊ ဖဲ့သွားလော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥယျူဠတိ (ကြို) [ဥ+ယုဋ+အ+တိ] အားထုတ်၏။ ဥယျူဠန္တိ ဆတိမန္ဓော(ဓမ္ပ။၂၆)တိ

သတိဝေပုလ္လပ္ပတ္တာ ခ်ီကာသ်ဝါ ... ယုဇ္ဇန္တိ ဃဒေန္တိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။ဝုဂ၅။

ဥယျူတာဝုဓ - ဥယျူတ္တာ(တာ)ဝုဓ-ကြည့်။

ဥယျူတ္တ (တိ) [ဥ+ယုဓ+တ] (၁) (ပြည်ရွာမှ) ထွက်သော၊ (ပြည်ရွာမှ) ထွက်၍ စုဝေးတည်နေသော၊ စစ်ချီတက်သော(စစ်တပ်)။ (၂) အားထုတ်သော၊သူ။ (၃) ယှဉ်စပ်-ကိုင်စွဲ-အပ်သော။ (၄) ဥယျူတ္တသိက္ခာပုဒ်။ (၁) ယော ပန ဘိက္ခု ဥယျူတ္တံ သေနံ ဒဿနာယ ဂစ္ဆေယျ။ ဝိ၂။ ၁၄၀။ ဥယျူတ္တာ နာမ သေနာ ဂါမတော နိက္ခမိတ္တာ နိဝိဋ္ဌာ ဝါ ဟောတိ ပယာတာ ဝါ။ ဝိ၂။၁၄၀။ ဥယျူတ္တန္တိ ကတဥယောဂံ။ ကခ်။၂၃၆။ ဥယျူတ္တ(ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ။၁၄၄)နွဲ့ သင်္ဂါ-မတ္ထာယ ကတဥယောဂံ၊ ဂါမတော နိက္ခမ္မ ဂစ္ဆန္တံ ဝါ ကေတ္တ သန္ဓိဝိဋ္ဌံ ဝါ။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ဋီ၊ ၁။၅၁ရ။ ယုတ္တန္တိ ဥယျုတ္တံ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၁၂၀။ (-ဇာ၊၂။ဝုရ၁။ ဇာ၊ဌ၊ရ။ဝုရ၁။) ကတဥယောဂန္တိ ဣမိနာ ဥဌဟိတ္တာ ယုဇ္ဇတိ ဂစ္ဆတိတိ ဥယျု-တ္တာတိ ဒသ္သေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၉၉။ (၂) သကမ္မပသုတာတိ ... သကေသု ကမ္မေသု ဥယျုတ္တာ ဗျာဝဋာ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၆၅။ (-ပဋိသံ၊ ဌ၊၂။၁၅။) (၃) ဥယျုတ္တာဝုဓ-ကြည့်။ (၄) ဥယျုတ္တံ သေနံ ဥယောဓိ (ဝိ၅။၁၆၁)တိ ... -ဝုတ္တသိက္ခာပဒတ္တယံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၄၈။

ဥယျူတ္တစတုရင်္ဂသေနာဒဿန (နာ) [ဥယျူတ္တ စတုရင်္ဂသေနာ+ဒဿန] (ပြည်ရွာမှ) ထွက်သော-စစ်ချီတက်သော-အင်္ဂါလေးပါးရှိသော စစ်တပ်ကိုကြည့်ရှုခြင်း။ ဥယျူတ္တစတုရင်္ဂ-သေနာဒဿနာယ တတ္ထဂဋ္ဌပဝစ္ဆယာဒီ ဝိနာ ဂမနံ။ ဝိမတိ၂။၄၁။

ဥယျူတ္တပယုတ္တ (တိ) [ဥယျူတ္တ+ပယုတ္တ] လွန်စွာအားထုတ်သော၊သူ။ ရာဇာ ဘိက္ခု ဥယျူတ္ထ-ပယုတ္တော ... ဒီသ္ဝာ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂ရ။

ဥယျူတ္တသညီ (တိ) [ဥယျူတ္တသညာ+ဣ] စစ်ချီတက်သောစစ်တပ်ဟု-စစ်ချီတက်၏ဟု-အမှတ်ရှိသော၊သူ။ ဥယျူတ္တော ဥယျူတ္တသညီ။ ဝိ၂။၁၄၀။

ဥယျူတ္တသိက္ခာပဒ (နာ) [ဥယျူတ္တ+သိက္ခာပဒ] ဥယျူတ္တသိက္ခာပုဒ်။ ဥယျူတ္တသိက္ခာပဒါနံ အစိ-တ္ထက်လောကဝဇ္ဇေသု လောကဝဇ္ဇတာ ပုမ္ဗေ ဝုတ္ထနယာဝ။ ဝိမတိ၂။၄၂။

ဥယျူတ္တသေနာ (ထီ) [ဥယျူတ္တာ+သေနာ] (၁) ဥယျူတ္တသေနာသိက္ခာပုဒ်။ (၂) စစ်ချီတက်သောစစ်တပ်။ (တိ)(၃) စစ်ချီတက်သော စစ်တပ်ရှိသော။ (၁) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (၂) အညမည် ပဟာရတ္ထံ ဥဂ္ဂန္ဓာ ယုတ္တာ သေနာ ဥယျူတ္တသေနာ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၄။၄၆။ (တိ)(၃) ဥယျူ-တ္တသေနာ ဝိယ ရကၖဘူမိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၂။၂ရ၄။

ဥယျူတ္တသေနာသိက္ခာပဒ (တိ) [ဥယျူတ္တ သေနာ+သိက္ခာပဒ] ဥယျူတ္တသေနာသိက္ခာပုဒ်။ သေသံ ဥယျူတ္တသေနာသိက္ခာပဒေ ဝုတ္တ-နယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။၁၂၆။

ဥယျူတ္တာ(တာ)ဝုဓ (တိ) [ဥယျူတ္တ+အာဝုဓ] ယှဉ်စပ်-ကိုင်စွဲ-အပ်သောလက်နက်ရှိသော၊ လက်နက်စွဲကိုင်သော၊သူ။ (မုချအားဖြင့်စစ်သည်ရဏ်။ ဥပစာအားဖြင့် ထိုစစ်သည်စီးသော ဆင်ရဏ်။) တေသညေဝ ခန္ဓဂတာနံ ယောဓနံ ဝသေန ဥယျူတ္တာဝုဓာ... ရကၖန္တိ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၉၉။ ဥယျူတ္တာဝုဓာတိ ဥယျူတ္တအာဝုဓာ၊ အာဝု-ဓဟတ္ထာ ပုရိသာတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဋီ၊သမ်။ ယေ ကုဋ္ဌရာ သတ္ထသတာ ဥဋ္ဌာရာ၊ ရကၖန္တိ ရတ္ထိန္ဓဝမုယျူတာဝုဓာ။ ဇာ၊ဘ။ဝ၉၅။

ဥယျောဂ (ပု) [ဥ+ယုဓ+ဏ] (၁) အားထုတ်

ခြင်း။ (၂) တက်၍အားထုတ်ရာ–စစ်ချီ စစ်ထွက်–ရာ(ကာလ၊ အရပ်)။ (၃) ပျက်စီးဆုတ်ယုတ်ခြင်း။ (၁) ဥပွန္နေသု ကိစ္စကရဏီယေသု အတ္ထနာ ဥယျောဂ် အာပဇ္ဇတိ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၁၁။ (ယင်းပါဠိသည် သံ၊၂–နှင့် မဟာနိ–တို့ကို ကိုးကားသောပါဠိဖြစ်သည်။ သံ၊၂။၁၀–၌ အတ္ထနာ တေသု ယောဂ်– ဟုရှိ၍၊ မဟာနိ။ ၃၀၂–၌ အတ္ထနာ ဝေါယောဂ်–ဟုရှိသည်။) (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (၃) ဥယျောဂမုခ–ကြည့်။

ဥယျောဂကာလ (ပု) [ဥယျောဂ+ကာလ] တက်၍အားထုတ်ရာ–စစ်ချီစစ်ထွက်ရာအခါ။ ဥယျောဂကာလာဒီသု ဟိ ရာဇာနော တတ္ထ ဌတ္တာ "ဘောကာ ပုရတော ဂစ္ဆန္တု၊... ဧဝံ သန္ဓံ ကရောန္တိ။ မ၊ဌ၊၃။၁၁။

ဥယျောဂဌာန (နာ) [ဥယျောဂ+ဌာန] စစ်ချီစစ်ထွက်အရာအရပ်၊ စစ်မြေပြင်အရပ်။ ဥယျောဂဌာနတော စ အာဂန္တွာ ...ကရောန္တိ။ မ၊ဌ၊၃။၁၁။

ဥယျောဂမုခ (နာ) [ဥယျောဂ+မုခ] ဆုတ်ယုတ်ခြင်း–မတိုးပွားခြင်း–၏ အဦးအစ။ ဥယျောဂမုခေ–(ဓမ္မ။၄ရ)တိ ပရိဟာနိမုခေ၊ အဝုဠိမုခေ စ ဌိတောသိတိ အတ္ထော။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၂၁၅။

ဥယျောဇက (တိ) [ဥ+ယုဇ+ဏ္ဍ၊။ ထိ–၌ ဥယျောဇိကာ။] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–သော၊သူ။ ဥယျောဇကသ ဝိယောဇကသ သတော အာပတ္တိ ဒုက္ကဋသ။ ဝဇိရ။၃၂၅။ (–ကခ်။ဌ၊ သစ်။၃ခုဂရ။) အာပတ္တိယော ကဿ ဟောန္တိတိ ဥယျောဇိကာယ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁ဂရ။

ဥယျောဇန (နာ) [ဥ+ယုဇ+ယု] (၁) စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–ခြင်း။ (၂) စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–ကြောင်း(စကား)။ (၃) ယသ္မာ နု သမ္ဘကတာ ဥယျောဇနဝသေနေဝ ပဝတ္တတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၂၆။ (၂) တေန ဟိတိ မိဂဂ္ဂဟဏေ ဥယျောဇနံ။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၁။၃၅၂။ (၃) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥယျောဇနဒီဝသ(ပု) [ဥယျောဇန+ဒိဝသ] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–ရာနေ့။ ဥယျောဇနဒိဝသေ ဗုဒ္ဓပွမုခသ ဘိက္ခုသံဃသ မဟာဒါနံ ဒတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၂၉၁။

ဥယျောဇနတ္ထ (ပု) [ဥယျောဇန+အတ္ထ] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–ခြင်းအနက်။ တေနာတိ အယမ္ပိ ဝါ ဥယျောဇနတ္ထေ နိပါတောယေव။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၁ရ၆။

ဥယျောဇနိက (တိ) [ဥယျောဇန+ဏ္ဍက။ ဥ+ယုဇ+အနီယ] (၁) စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–ခြင်းရှိသော။ (၂) စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–တတ်သော။ (၁)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥယျောဇနိကပဋိသံယုတ္တ (တိ) [ဥယျောဇနိက+ပဋိသံယုတ္တ] စေခိုင်းတိုက်တွန်းခြင်းရှိသော–စေခိုင်းတိုက်တွန်းတတ်သော–စကားနှင့်ယှဉ်သော။ အညဒတ္ထု ဥယျောဇနပဋိသံယုတ္တံယေव ကထံ ကတ္တာ ဟောတိ။ မ၊ဌ။၁၅ဌ။ ဥယျောဇနပဋိသံယုတ္တန္တိ ဂစ္ဆထ တုမ္ဟေတိ ဧဝံ ဥယျောဇနိကေန ဝစနေန ပဋိသံယုတ္တံ။ မ၊ ဌ၊၄။၁၁၄။ ဥယျောဇနံ ဝိသဇ္ဇနံ၊ တံ တေသ အတ္ထိ, ဥယျောဇေတိ ဝိသဇ္ဇေတိတိ ဝါ ဥယျောဇနိကံ။ မ၊ဋီ၊ဌ။၃၂၆။

ဥယျောဇိတ (တိ) [ဥ+ယုဇ+တ] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–အပ်သော၊သူ။ အနာထပိဏ္ဍိကေန ဂဟပတိနာ ဥယျောဇိတာ အာရာမေ အကံသု။ ဝိ၊ဌ။၃ဝ၆။ (–ဝိ၊ဌ၊ဌ။၁၂၁။)

ဥယျောဇိတစိတ္တ (တိ) [ဥယျောဇိတ+စိတ္တ] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–အပ်သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ သတ္ထေသု ဝိသယဘူတေသု နိမိတ္တဘူတေသု ဝါ သမုဿာဟိတမာနသော ဥယျောဇိတ–

စိတ္ထောတိ ဆတ္ထော ဒဋ္ဌမ္ဘော။ မူလဋီဋီ၁။ရ။

ဥယျောဇီယတိ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ယ+တိ] စေ ခိုင်း– တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–အပ်၏။ နိယန္ဆိတိ ဒိဋ္ဌိဝါဒသင်္ခာတေန ဥယျောဇီယန္တိ။ သံဋီ၁။၆၉။

ဥယျောဇီယန္တိ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ယ+အန္တေ] စေ ခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–အပ်ကုန်၏။ အထက် ပုဒ်ကြည့်။

ဥယျောဇီ(ဇီ)ယမာန (တိ) [ဥ+ယုဇ+ယ+မာန] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–အပ်သော၊သူ။ သော မယာ ဥယျောဇီယမာနော နု ဗ္ဗစ္ဆတိ ဂန္တုံ။ ဝိ၊၂။၁၂ရ။ သူရိယေ အတ္ထင်္ဂတေ ဥယျောဇီယ–မာနောပိ ... ပဏ္ဍာသာလ ပဝိသိတ္တာ နိပဇ္ဇိ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၅၀ရ။

ဥယျောဇေတမ္ဘ (တိ) [ဥ+ယုဇ+ဏေ+တမ္ဘ] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–အပ်သော၊သူ။ သပ္ပဋိဘယံ ဂန္ဓာ အပ္ပဋိဘယံ ဒသေတ္တာ ဥယျောဇေတမ္ဘာ။ ဝိ၊၂။၈၈။

ဥယျောဇေတိ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဏေ+တိ] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–ယှဉ်စေ–၏။ "ဂစ္ဆာဝုသော ... ဟသု ဟောတိ"တိ ဥယျောဇေတိ။ ဝိ၊၂။၁၂၅။ ရာဇာ အကာလေ သေနံ ဥယျော–ဇေတိ။ ဝိ၊၂။၂၀။ ဥယျောဇေန္တိ—မဇ္ဈဟ။၁၀။ ဥယျောဇေသိ—ဝိ၊၂။၁၂၅။ ဥယျောဇေထ—ဝိ၊၂။ရ၂။ ဥယျောဇေမိ—သံ၊၂။၅၁၂။ ဥယျော ဇေတု—ဝိ၁။၂၀၁။ ဥယျောဇေယ္ယ—ဝိ၊၂။၁၂၅။ ဥယျောဇေသိ—ဝိ၊၂။၁၂၅။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၄၂။ ဥယျောဇေသုံ—ဝိ၊၂။ရ၁။ ဥယျောဇေသေတိ—ဝိ၁။၂၀၁။ ဝိ၊၂။၁၂၅။ ဥယျောဇေသေသိ—ဝိ၊၂။၁၂၅။ ဥယျောဇေသေထ—ဝိ၊၂။ရ၂။

ဥယျောဇေတုံ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ယုဇ+ဏေ+တုံ] စေ ခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–ခြင်းငှါ။ ဝေဠု ပန ဝတ္ထာ တတော နံ ဥယျောဇေတုံ ဒုတိယံ ဂါထမာဟ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၄၆၈။

ဥယျောဇေတု (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဏေ+တု] စေ ခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–လော။ ဥယျော ဇေတိ–ကြည့်။

ဥယျောဇေတွာ (ဗျ) [ဥ+ယုဇ+ဏေ+တွာ] စေ ခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–၍။ ရာဇာ ကာလေ သေနံ ဥယျောဇေတွာ အန္ဓရာမဂ္ဂတော နိဝတ္တောပေတိ။ ဝိ၊၂။၂၀ရ။ (–အံ၊ဌ၊၂။ရ၄။)

ဥယျောဇေထ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဏေ+ထ] စေ ခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–ကုန်၏။ ဥယျော ဇေတိ–ကြည့်။

ဥယျောဇေန္တေ (တိ) [ဥ+ယုဇ+ဏေ+အန္တ။ ထိ–ဠ် ဥယျောဇေန္တိ] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေ လွှတ်–သော၊သူ။ တသ္သ ဒါပေတ္တာ ဝါ အဒါ–ပေတ္တာ ဝါ ဥယျောဇေန္တော. ဒွေ အာပတ္တိယော အာပဇ္ဇတိ။ ဝိ၅။၆၆။ (–ဒီ၊ဌ၊၂။၄၈။) ဝေ၀ သန္တေပိ... ဥယျောဇေန္တိ သံဃာဒိသေသာပတ္တိ အာပဇ္ဇတိ။ ဝိ၄။၂၄၁။

ဥယျောဇေမိ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဏေ+မိ] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–၏။ ဥယျောဇေတိ–ကြည့်။

ဥယျောဇေယ္ယ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဏေ+ယ္ယ] စေ ခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–ရာ၏။ ဥယျော–ဇေတိ–ကြည့်။

ဥယျောဇေသိ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဏေ+သိ] စေ ခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–၏။ ဥယျောဇေတိ–ကြည့်။

ဥယျောဇေသိ[2] (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဏေ+ဣ] စေ ခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–ပြီ။ ဥယျောဇေတိ–ကြည့်။

ဥယျောဇေသုံ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဏေ+ဍုံ] စေ

ခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–ကုန်ပြီ။ ဥယျော
ဇေတိ–ကြည့်။

ဥယျောဇေဿတိ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဧ+သတိ] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–လတ္တံ့။ ဥယျော–
ဇေတိ–ကြည့်။

ဥယျောဇေဿထ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဧ+သထ] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–ကုန်လတ္တံ့။
ဥယျောဇေတိ–ကြည့်။

ဥယျောဇေဿသိ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဧ+သသိ] စေခိုင်း–တိုက်တွန်း–စေလွှတ်–လတ္တံ့။ ဥ–
ယျောဇေတိ–ကြည့်။

ဥယျောဓနု (နာ) [ဥ+ယုဓ+ယု] ပုတ်ခတ်–ထိုးပစ်–
စစ်တိုက်–ခြင်း။ ဥယျောဓနံ သမ္မဟာရော။
သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၂၄။

ဥယျောဓိက (တိ) [ဥ+ယုဓ+ဏ္ဍု။ ဥယျောဓ+
ဏိက] (၁) တက်ၭ် တက်ၭ်–ပုတ်ခတ်–ထိုးပစ်–
စစ်တိုက်–ရာအရပ်၊ စစ်မြေပြင်။ (၂) တက်ၭ်
တက်ၭ်–ပုတ်ခတ်–ထိုးပစ်–စစ်တိုက်–ခြင်း။ (၃)
ဥယျောဓိကသိက္ခာပုဒ်။ (၁) ဒီရတ္တာတိရတ္တံ့ စေ
ဘိက္ခု သေနာယ ဝသမာနော ဥယျောဓိကံ
ဝါ။ ဝိ၊ ၂။၁၄၃။ ဥဂ္ဂန္ဓာ ဥဂ္ဂန္ဓာ တွေ့ ယုဇ္ဈန်ကြီ
ဥယျောဓိက်။ သမ္ဗဟာရဋ္ဌာနသော်တ် အဓိဝစန်
(နာမ်)။ ဝိ၊ဋီ၊ဒု။၁ ၂၆။ ကင်္ခာ။ ၂ဒုရ။ (–ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊
ဋီ၊၁။၅ ၂၀။) ယုဓမေတုတော ဏ္ဍုပစ္စယော၊
အဓိကရဏဝါစကော၊ နှ ကတ္တာဒိဝါစကောတိ
အာဟ "တွေ့"တိ။ ကင်္ခာယောမဟာဋီ၊ ၄။၁ဒုဓ။
(၁)(၂) ဥယျောဓိကာ နိုဝတ္ထော ဟောတိ(အ၊
ဒု။ဒုဝရ)တိ ယုဒ္ဓတော နိုဝတ္ထော ဟောတိ။
အ၊ဋီ၊ဒု။ဒုဝ၅။ ဥဂ္ဂန္ဓာ ယုဇ္ဈတိ တောယာတိ
ဥယျောဓိကာ။ သတ္ထပ္ပဟာရေဟိ ယုဇ္ဈိတ–
သော်တ် အဓိဝစန်။ ဥဂ္ဂန္ဓာ ယုဇ္ဈန် ဝါ
ဥယျောဓိကော၊ သတ္ထပ္ပဟာရော၊ ·တေနာဟ
ယုဒ္ဓတော နိုဝတ္ထောတိ။ အ၊ဋီ၊ဒု။ဒု၂ရ။ (ဒု)
ဥယျုတ္တဲ့ သေနံ ဥယျောဓိ(ဝိ၊၅။ဘ၆ဘ)တိ ...
ဝုတ္ထသိက္ခာပဒတ္ထယ်။ ဝိ၊ဋီ၊၄။ဘ၄ဓ။

ဥရ (ပုဒ်နှ) [ဥသ+ရ။ အရ+အ။ ဓာန်၊ဋီ။ ၂ရဝ။
ဥ+ရ+အ။ ကော၊ဋီ။ ဥရောတိ တွေ့ ဥကာရော
ဒုက္ခလာဘော၊ ဒုက္ခလာဘော သတိ ရန်ကြီ ပဟာရန်ကြီ
တွေ့ ဇနာတိ ဥရော။ ကေကွရကောသဋ္ဌိကာ။]
(၁) ရင်၊ ရင်ဘတ်။ (၂) နှလုံး။ (၃) သင်တုန်း
စက်။ (၄) လှည်းသန့်ရင်း။ (၁) တဿ တာ
သူစိယော...မုခေ ပဝိသိတ္တာ ဥရတော နိက္ခမန်ကြီ။
ဝိ၊၁။ဘ၄ဖ။ ဥရာနိ ပဋိပိသန်ကြီ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ဘ၃ရ။
ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ဘ၃၅။ ဥရာဒီနိ ဌာနာနိ နာမ။
ဝဇိရ။၄ဘ ၂။ (၂) သစေ ခေါ ဥပါလိ ဂဏနံ
သိက္ခိဿတိ၊ ဥရဿ ဒုက္ခော ဘဝိဿတိ။
ဝိ၊ဒု။ဘဝ၅။ ဂဏနံ သိက္ခန္တေန ဗဟုံ စိန္တေတမ္ပို
ယောတိ၊ တေနဿ ဥရော ဒုက္ခော ဘဝိ–
ဿတီတိ မညိ"သု။ ဝိ၊ဌ၊ဒု။ဘ၃၅။ ဥရောဂီ
ဟဒယ်၊ တံ ဟိ ဥသတိ စိတ္ထတာပေါ ဒဟတိ
တွေ့တိ ဥရောတိ ဝုစ္စတိ။ ပါစိတ်၊ယော။ဘ၀ဓ။
(၃) ဣစ္ဆာဟတဿ ပေါသဿ၊ စက္ခုံ ဘမတိ
မတ္ထကေတိ တွေ့ ဥရစက္ကော။ (သ္ဝာ၊က–မူတို
ဌ် ခုရစက္ကော–ဟုရှိ၏။) မ၊ဌ၊ဘ။ဒ၃ဒ။ (၄)
ဥရဿ(ဝိမာန။ဂ၉)တိ ဥရော အဿ၊ ရထဿ
ဥရောတိ စ ဤသာမ္ဗလ် ဝဒတိ။ ဝိမာန၊
ဌ။ ၂၅ဝ။

ဥရဂ (ပု) [ဥရ+ဂမု+ကို။ ဓာန်၊ဋီ။ ၆၅၄။] မြွေ၊
အဆိပ်ရှိသောမြွေ၊ နဂါး။ ဥရဂေါ မဟာရာဇ
"ဒဟရော"တိ နှ ဥညာတမ္ဘော။ သံ၊ဘ။ ၆ဓ။
ဥရဂေါတိ အာသီဝိသော။ သံ၊ဌ၊ဘ။ ၁ ၂ဘ။
ဥရဿ ဂစ္ဆတီတိ ဥရဂေါ၊ ယောကောစိ
သပ္ပေါ။ ဣဓ ပန အဓိပ္ပေတံ ဒဿေတုံ
"အာသီဝိသော"တိ အာဟ။ သံ၊ဋီ၊ဘ။ဘရဘ။
တတ္ထ ဥရဂ–သဒ္ဒေန နာဂါ ဂဟိတာ။ ဇာ၊ဌ၊
ဘ။ ၂ ၂ဝ။ သာရတ္ထ၊ဘ။ ၂ရဘ။ ဥရဂါဓိဘူ–
လည်းကြည့်။

ဥရဂဏ္ဍီပိသာစိန် (ထီ) [ဥရဂဏ္ဍီ+ပိသာစ+ဣန်] ရင်ခွဲတည်သောအဖုနှစ်ခုရှိသော ဘီလူးမနှင့်တူ သော၊သူ။ ဂူထဘဘွေ့ တစောနဒွေ၊ ဥရ-ဂဏ္ဍီပိသာစိန်၊ နဝ သောတာနီ တေ ကာယော၊ ယာနိ သန္ဓန္ဓိ သဗ္ဗဒါ။ ထေရ။၃၆၂။ ဥရဂဏ္ဍီ-ပိသာစိန်တိ ဥရေ ဌိတဂဏ္ဍဒွယဝတိ ဘယာန-ကဘာဝတော အနတ္တာဝဟတော စ ပိသာစ-သဒိသီ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၉၉။

ဥရဂဓာတက (နာ) [ဥရဂ+ဓာတက] ဥရဂဓာတ်။ သားသေသော်လည်း စိုးရိမ်ပူဆွေး ငိုကြွေးခြင်း မရှိကြသော ဘုရားအလောင်းနှင့်တကွ အိမ်သူ အိမ်သားလေးဦးတို့အား သိကြားမင်းက မငိုကြွေး ခြင်း၏ အကြောင်းကို မေးသဖြင့် မြွေရေလဲ ဥပမာ၊ မခေါ်ပါဘဲ ရောက်လာသူ၊ လမင်းကို ပူဆာ၍ ငိုကြွေးသော ကလေးငယ် ဥပမာ၊ ရေအိုးကွဲဥပမာတို့ဖြင့် ငိုကြွေးခြင်း၏ အကျိုးမရှိပုံ ကို ဟောတော်မူသော ဇာတ်ဖြစ်သည်။ ဇာ၊၁။ ၁-၂၂-၃။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၅၀-၁၅၅။ ဣမံ ပဋ္ဌက-နိပါတေ ဥရဂဇာတကံ ဝိတ္ထာရေတွာ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၈၁။

ဥရဂရာဇ (ပု) [ဥရဂ+ရာဇ] မြွေမင်း။ သဿုမ္ဘိ သဲ့ရမ္ဘိ သာမိကမ္ဘိ အဂ္ဂိကွန်ခ် ဝိယ ဥရဂ-ရာဇာနံ ဝိယ စ ကတ္တာ ပဿိတုံ ဝဋ္ဋတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁၉။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၅၅။

ဥရဂဝဂ္ဂ (ပု) [ဥရဂ+ဝဂ္ဂ] ဥရဂဝဂ်။ ဝဂ္ဂတော ဥရဂဝဂ္ဂေါ ...မဟာဝဂ္ဂေါတိ စတုဝဂ္ဂသင်္ဂဟံ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၃။

ဥရဂသဒ္ဒ (ပု) [ဥရဂ+သဒ္ဒ] ဥရဂသဒ္ဒါ။ ဥရဂ-ကြည့်။

ဥရဂဆုတ္ထ (နာ) [ဥရဂ+ဆုတ္ထ] ဥရဂသုတ်။ မြွေဆိပ်ကို ဆေးဖြင့်ပယ်ဖျောက်သကဲ့သို့ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း၊ မြွေသည် အရေဟောင်းကို စွန့်သကဲ့သို့ ရဟန်းသည် သံသရာသမုဒ္ဒရာ၏ ဤမှာဘက်ကမ်းကို စွန့်ခြင်း-စသည်တို့ကို ဟောတော်မူသော သုတ် ဖြစ်သည်။ သုတ္တနိ။၂၆၉-၂၈၁။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂-၂၃။ တေသံ ဥရဂသုတ္တံ အာဒိ။ သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၂။

ဥရဂါဓိပ (ပု) [ဥရဂ+အဓိပ] နဂါးတို့ကိုအစိုးရ သူ၊ နဂါးမင်း။ အညဒတ္ထု တဝေဝသ၊ ဝိယာတော ဥရဂါဓိပ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၉။

ဥရဂါဓိဘူ (ပု) [ဥရဂ+အဓိဘူ] နဂါးတို့ကိုအစိုး ရသူ၊ နဂါးမင်း။ မဟာနုဘာဝါနမ္ပိ ဥရေန ဂမနတော "ဥရဂါ"တိ လဒ္ဓနာမာနံ နာဂါနံ အဓိပတိဘာဝတော ဥရဂါဓိဘူ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။ ၁ရ၀။

ဥရဂူသဘ (ပု) [ဥရဂ+ဥသဘ] မြတ်သောနဂါး၊ နဂါးမင်း။ တဿ'ဟံ ပုတ္တော ဥရဂူသဘဿ။ ဇာ၊၂။၂၃၀။

ဥရဂေါပမ (ထီ) [ဥရဂ+ဥပမာ] မြွေဥပမာရှိ သော၊ မြွေနှင့်တူသော။ ကာမာ ဟိ အဂ်ိရ-ကာသူပမာ မံသပေသူပမာ ''ပါ၀ကကပ္ပါ ပပါတဥရဂေါပမာ စ။ နေတ္တိ။၅၂။ ပပါတဥရ-ဂေါပမာတိ ပပါတူပမာ ဥရဂေါပမာ စ။ နေတ္တိ၊ ဋ္ဌ။၁၂၄။ (–နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၁၉၃။)

ဥရစက္ခ (နာ) [ဥရ+စက္ခ] သင်တုန်းစက်။ ဥရဂ (၃) ကြည့်။

ဥရစ္ဆဒ (ပု၊နာ) [ဥရ+ဆဒ+အ။ ဥရော ဆာဒယ-ဣတိ ဥရစ္ဆဒေါ။ ဓာန်၊ဌ။၃ရ၊ရ။] (၁) ရင်လွှမ်းပန်း။ (၂) ချုပ်ဝတ်တန်ဆာ၊ ချုပ်မိန်ညှိ၊ စစ်ဝတ်တန်ဆာ။ (ထီ)(၃) ဥရစ္ဆဒါမည်သော မင်းသမီး။ (၁) ဥရစ္ဆဒံ ကရောန္တီပိ ကာရ-ပေန္တီပိ။ ဝိ၊၁။၂ရ၄။ ဥရစ္ဆဒေါတိ ဟာရသဒိသံ ဥရေ ဌပနကပုပ္ဖဒါမံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀၁။ (၂) သက-ကဝစဏ္ဍသရိယာနုပ္ပဒါနေနာတိ ဇတ္ထ ကဝစော

နာမ ဥရဿဒေါ။ ယေန ဥရော ဆာဒီယတေ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၅၃။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၃၃။)

(ထီ)(၃) ဥရဿဒါမည်သော မင်းသမီးသည် ကဿပဘုရားရှင်လက်ထက် ကိကီမင်း၏ သွီးတော် ဖြစ်သည်။ မွေးဖွားသောအခါက ရင်ခွဲ ပန်းချီဆေးဖြင့် ရေးခြယ်ထားသကဲ့သို့ ရင်လွှမ်းပန်းပုံ ပါလာသောကြောင့် ဥရဿဒါဟု အမည်တွင်လေသည်။ တစ်ဆယ့်ခြောက်နှစ်အရွယ်၌ သောတာပန်ဖြစ်သည်။ ကိကီမင်းကြီးသည် ရှေးယခင်က "ဘူမိဒေဝ"ဘွဲ့အမည်ခံသော ပြဟ္မာဏတို့ကို ဆည်းကပ်သူဖြစ်သည်၊ နောင်သောအခါမှ သွီးတော်ဥရဿဒါ၏ အစီအမံဖြင့် ကဿပဘုရားရှင်၏ တရားတော်ကို နာရမ္ပ၌ သောတာပန်ဖြစ်လေသည်၊ ဥရဿဒါသည်လည်း အရဟတ္တဖိုလ်ကိုရသဖြင့် ဘိက္ခုနီမ အဖြစ်သို့ရောက်လေသည်။ ထိုမင်းသွီးသည် ရှေးအတိတ် ဝိပဿီဘုရားပွင့်တော်မူစဉ်အခါက ဘုရားရှင်ကို ရွှေရင်လွှမ်းပန်းအဆင်တန်ဆာ ဖြင့်ပူဇော်၍ "အရဟတ္တဖိုလ်ရသည်တိုင်အောင် ဤအဆင်တန်ဆာသည် ငါ၏ကိုယ်မှ မကင်းမကွယ်ပါစေသတည်း"ဟု ဆုတောင်းခဲ့သူ ဖြစ်သည်။ ဝိမာန၊ဌ–၌ ဥရဿဒမာလာဟု အမည်တွင်ကြောင်း ပြဆိုသည်။ (အကျယ်ကို ဇာ၊ဌ၊ရ။ ၂၄၂–၃။ ဝိမာန၊ဌ။ ၂၅၁။ မ၊ဌ၊၃။ ၁၉၆–ရ–ကြည့်။)

သာ စိတ္တကမ္မကတာယ ဝိယ ဥရဿဒမာလာယ အလင်္ကာတေန ဥရေန ဇာတတ္တာ ဥရဿဒါ နာမ ကုမာရိကာ ဟုတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။ ၂၄၃။ (–မ၊ဌ၊၃။ ၁၉၆။ ဝိမာန၊ဌ။ ၂၅၁။)

ဥရဿဒပဿာဝန (နာ) [ဥရဿဒ+ပဿာဝန] ရင်လွှမ်းတန်ဆာ။ ဥရေ ပဿဋိကဗန္ဓနံ ဥရဿဒပဿာဝနံ ဟုတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၃။

ဥရဿဒမာလာ (ထီ) [ဥရဿဒ+မာလာ] (၁) ရင်လွှမ်းပန်း။ (၂) ဥရဿဒမာလာမင်းသွီး။ (၁) (၂) "ဣမဿ ပုညဿ အာနုဘာဝေန မယှံ ဘဝေ ဘဝေ သောဝဏ္ဏမယာ ဥရဿဒမာလာ နိဗ္ဗတ္တတူ"တိ ကတပဏိဓာယ... ယထာပဏိဓာနံ သုဝဏ္ဏမာလာလာဘေန "ဥရဿဒမာလာ"တိ လဒ္ဓနာမာယ။ ဝိမာန၊ဌ။ ၂၅၁။ (–ဇာ၊ဌ၊ရ။ ၂၄၃။) ဥရဿဒါ–လည်းကြည့်။

ဥရဇ (ပု) [ဥရ+ဇန+ကွိ] ရင်ခွဲဖြစ်သောနို့အုံ၊ သားမြတ်။ ဒုဝိဓော ဇာတော ဥရဇော။ ဇာ၊ ၂။ ၁၄။ ဒုဝိဓာတိဂါထံ ထနေ ဝဏ္ဏယန္တော အာဟ၊ တေ ဟိ ဒွေ ဟုတ္တာ ဥရေ ဇာတာ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၁၆၆။

ဥရဋ္ဌိ (နာ) [ဥရ+အဋ္ဌိ] ရင်ဘတ်ရိုး။ စုဒ္ဒသ ဥရဋ္ဌိနိ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၂၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၄၅–၆။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။ ၃၀။

ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌရ (နာ) [ဥရဋ္ဌိ+ပဋ္ဌရ] ရင်ဘတ်ရိုးအပေါင်း၊ ရင်ဘတ်ရိုးချိုင့်။ နာပိ ဟဒယံ ဇာနာတိ "အဟံ ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌရံ နိဿာယ ဋ္ဌိတ"န္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၃၅၅။ ဥရဋ္ဌိသဒ္ဒေါ ပဋ္ဌရသဒ္ဒိသတာယ "ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌရ"န္တိ ဝုတ္တော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။ ၄၄၀။

ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌရဗ္ဘန္တရ (နာ) [ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌရ+အဗ္ဘန္တရ] ရင်ဘတ်ရိုးချိုင့်၏ အတွင်းအရပ်။ နာပိ ဟဒယံ ဇာနာတိ "အဟံ ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌရဗ္ဘန္တရံ နိဿာယ ဋ္ဌိတ"န္တိ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၅၅။

ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌရမဇ္ဈ (နာ) [ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌရ+မဇ္ဈ] ရင်ဘတ်ရိုးချိုင့်၏ အလယ်အရပ်။ ဟဒယံ သဝိရဗ္ဘန္တရေ ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌရမဇ္ဈေ နိဿာယ ဋ္ဌိတံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၃၅၅။

ဥရဋ္ဌိသဒ္ဒါ (ပု) [ဥရဋ္ဌိ+သဒ္ဒါ] ရင်ဘတ်ရိုးအပေါင်း။ ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌရ–ကြည့်။

ဥရဏ (ပု) [ဥ+ရဏ+အ။ ထီ–၌ ဥရဏီကာ၊ ဥရဏီ] (၁) သိုး၊ ဆိတ်ကုလား။ (၂) ဆိတ်။

တတ္ထ ဥရကိုကဠ အဇိကဠ အဇဋ္ဌ ဟန္ဒာ ယေနကာမ် ပလေတိ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၂၅ရ။ ဟန္ဒာ ဥရကိ အဇိကံ အဇဋ္ဌ။ ဇာ၊၂။၅၀။ ဥရဇ္ဇော မေဏ္ဍ မေသာစ၊ ဥရကော အဝိ ဌေကော။ ဓာန်။၅၀၁။ ဆဏ္ဍံ ဌေကော။... နှ ရကတိတိ ဥရကော။ ဓာန်ဋီ။၅၀၁။ (၂) ဥရကသဒ္ဒသာပိ အဇပရိယာယသ သမ္ဘဝတော "ဥရကိ တု အဇိ အဇာ"တိ ဝုတ္တံ။ ဓာန်ဋီ။၅၀၂။

ဥရကိကာ (ထီ) [ဥရက+က+ဣတ္ထိ–အာပစ္စည်း၊ က ၏ အ ကို ဣ ပြု] သိုးမ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥရကီ (ထီ) [ဥရက+ဣ]။ ဥရကိ တု အဝိ အဇာ။ ဓာန်။၅၀၂။] (၁) သိုးမ။ (၂) ဆိတ်မ။ (၁)(၂) ဒွယံ အဝိယံ။ ဥရကသ အယံ ဥရကီ။ ... အဇာ သဒ္ဒေါ ဧကော ဆာဂိယံ။ အညေ တု "ဥရကိ တု အဇိ အဇာ"တိပိ ပါဋိ ဝတ္တာ တိဏ္ဏမ္ပိ ဥရကိပရိယာယတ္တံ ဝဒန္တိ။ အထ ဝါ' တိကံ အဇိယံ။ ဓာန်ဋီ။၅၀၂။

ဥရတ္ထစ (ပု) [ဥရ+တစ] ရင်ဘတ်အရေ။ ဥရ–ဏ္ဍစော ယေဘုယ္ယေန စတုရသသဏ္ဌာနော။ အဘိ၊ဋီ။၂။၂၂၄။ ခုဒ္ဒကာ၊ဋီ။၃၅။

ဥရတ္ထာဋ (ပု) [ဥရ+တာဋ] ရင်ဘတ်ကိုထုနှက်ရိုက်ပုတ်ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥရတ္ထာဋိ (ပု) [ဥရ+တာဋိ] ရင်ဘတ်ကိုထုနှက်ရိုက်ပုတ်ခြင်း။ ဥရတ္ထာဋိ ကဒ္ဒတိ။ မ၊ဋ၊၁။၂၀။ အံ၊ဋ၊။၄၉၃။ ဥရတ္ထာဋိန္တိ ဥရံ တာဋေတ္ဝာ။ မ၊ဋ၊။၃ဖ၂။ (–အံ၊ဋ၊။၃၅ရ။ ဥဒါန၊ဋ။၁၄၉။) ဥရတ္ထာဋိန္တိ ဥရတ္ထာဋံ၊ ဥရံ တာဋေတ္ဝာတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋီ၊။၃၅ရ။

ဥရန္တရ (နှ) [ဥရ+အန္တရ] ရင်၏အကြား။ ရင်ခွင်။ သာ ဥဘောပိ တေ ဥရန္တရေ ကတ္ဝာ... ရတ္တိ ဝိတိနာမေတိ။ ဓမ္မပ၊ဋ။၄၃၉။ (–ထေရီဂါ။၁၁၂။ ဇာ၊ဋ၊၅။၃၁၈။)

ဥရပရိစ္ဆေဒမဏ္ဍ (နှ) [ဥရပရိစ္ဆေဒ+မဏ္ဍ] ရင်အပိုင်းအခြား၏အလယ်။ ဥရပရိစ္ဆေဒမဏ္ဍေ(ဝိ၊ ဋ၊ဋ။၂၉၃)တိ ဥရပရိယန္တသ မဇ္ဈေ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၄၂။ ဝိမတိ၊ဋ။၁၈၂။

ဥရပရိယန္တ (ပု) [ဥရ+ပရိယန္တ] ရင်၏အပိုင်းအခြား။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥရဗ္ဘ (ပု) [ဥ+ရု+ဘ။ ဗာဓိယမာနောပိ နရဝတိတိ ဥရဗ္ဘော။ ဓာန်ဋီ။၅၀၁။] သိုးငယ်။ သိုး၊ ဆိတ်ကုလား။ ဥရဗ္ဘာ(ဒီ၊ဋ။ဋ၂၀။ အံ၊ ၂။ ၄၂၉)တိ တရုဏမေဏ္ဍကာ ဝုစ္စန္တိ။ ဒီ၊ဋ၊ ဋ။၂ဖ၃။ အံ၊ဋီ၊ဋ။ဋရ၂။ ဥရဗ္ဘာ ဝုစ္စန္တိ ဌေကာ။ မ၊ဋ၊ဋ။ရ။ အံ၊ဋ၊၂။ဋ၃ရ။ အဘိ၊ဋ၊ဋ။ရ၃။ အံ၊ ဋီ၊ဋ။၉ရ။

ဥရဗ္ဘ ဃာတက (ပု) [ဥရဗ္ဘ+ဃာတက] သိုးသတ်သမား။ ဥရဗ္ဘ ဃာတကော(အံ၊ဋ။၂၅ဋ)တိ သူနကာရော။ အံ၊ဋ၊၂။၂၂ဖ။ (–ထေရီဂါ။၂ဋ။)

ဥရဗ္ဘ ဓန (နှ) [ဥရဗ္ဘ+ဓန] သိုး၏–တန်ဘိုးဥစ္စာ–တန်ဘိုးငွေ။ ဥရဗ္ဘ ဓန(အံ၊ဋ။၂၅၄)နှင့် ဌေက–အဋ္ဌနကမ္ဘလံ။ အံ၊ဋ၊၂။၂၂ဖ။

ဥရဗ္ဘရူပ (နှ) [ဥဗ္ဘ+ရူပ] သိုး၏အသွင်သဏ္ဌာန်။ ဥရဗ္ဘ ရူပေန ဝကသု ပုဗ္ဗေ၊ အသံကိတော အဇယူထံ ဥပေတိ။ ဇာ၊၂။၅၀။

ဥရဗ္ဘ သတ (နှ) [ဥရဗ္ဘ+သတ] သိုးအရာ။ သတ္တ စ ဥရဗ္ဘ သတာနိ ထူဏူပနီတာနိ ဟောန္တိ ယညတ္ထာယ။ ဒီ၊ဋ။ဋ၂၀။ သံ၊ဋ။ရ၅။ အံ၊ ၂။၄၂၉။

ဥရဗ္ဘ သာမိက (ပု) [ဥရဗ္ဘ+သာမိက] သိုးအရှင်၊ သိုးပိုင်ရှင်။ သြရဗ္ဘိ ကောတိ ဥရဗ္ဘ သာမိကော။ အံ၊ဋ၊၂။၂၂ဖ။

ဥရမ်သ (နှ) [ဥရ+မ်သ] ရင်သား။ ဣတ္ထိနဉ္စ ဥရမ်သံ အဝိသဒံ ဟောတိ။ အဘိ၊ဋ၊ဋ။၃၅ရ။

ဥရမဏ္ဍ (နာ) [ဥရ+မဏ္ဍ] ရင်၏အလယ်၊ ရင်လယ်။ ပစ္စောရသ္ဍိန္ဓိ ဥရမဏ္ဍေ။ အံ၊၆၊၃။၁၈၉။ (–ဓမ္မ၊၆၊၁။၁၁၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၈၆။)

ဥရသိလောမ (တိ) [ဥရ+လောမ။ ရူ၊နှာ။၁၉၉။] ရင်ဘဲ့အမွေးရှိသော၊သူ။ ဗျဓိကရဏာနုမ္မိ တိ ပဒါနံ ့ ဟာဟိရတ္ထသမာသော ဟောတိယေဝ၊ ယထာ "ဥရသိလောမော"တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၆။ (–အံ၊ဋီ၊၂။၂၇၃။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၂၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ ၂၉၆။ နေတ္တိ၊ဋီ။၂၄။)

ဥရာဘိမုခ (တိ) [ဥရ+အဘိမုခ] ရင်သို့ရှေးရှု။ ပစ္စောရသ္ဍိန္ဓိ ပတိ ဥရသ္မိ ဥရာဘိမုခံ၊ ဥရ–မဏ္ဍေတိ အဓိပ္ပါယော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၈၆။

ဥရီ (ဗျ) [ဝေ+ရီ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။] အပေါင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (ဝိ၊ပိ၊ဓာန်–၌ ဝန်ခံခြင်း၊ ချဲ့ခြင်း အနက်တို့ကို ပြထားသည်။)

ဥရီကတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥရီ+ကတ္တာ] အပေါင်းပြု။ အဌကထာယံ ပန အညမညအာဓာရဘာဝံ ဥရီကတ္တာ "ကောဌာသာ"တိ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၇၄။ (အောက်ခြေ၌ "ဥရီကတ္တာတိ အဂ်ီ–ကတ္တာတိ အတ္ထော၊ ပေါတ္ထကေသု ပန အဂါရ–ဘာဝံ ဥဒေနာတိ ကတ္တာတိ ပါဌော"–ဟု မှာထားသည်။)

ဥရု (ပု) [အရ+ဥ။ ဓာန်ဋီ။၆၆၃၊ရဝ၁။] (၁)ပေါင်။ (ထီ)(၂) သဲ။ (တိ)(၃) ကြီးသော။ (၄) ပြန့်ကျယ်သော။ (၁) ဦရု–ကြည့်။ (၂) (တိ)(၃) ဥရုဝေ–လာယန္ဓိ မဟာဝေလာယံ၊ မဟန္တေ ဝါလိကရာ–သိမ္ပိတိ အတ္ထော။ အထ ဝါ ဥရုတိ ဝါလိကာ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၃၄။ အံ၊ဌ၊၂။၂၆၃။ ဥဒါနဌ။၂၄။ ဥရု မရု သိကတာ ဝါလုကာ ဝတ္ထု ဝါလိကာတိ ဣမေ သဒ္ဒါ သမာနတ္ထာ။ ဘာရတ္ထဒီ။၁၃၂။ မ၊ ဋီ၊၂။၂၄၂။ ဥရုဝေလာယန္ဓိ ဣတ္ထ ဥရုသဒ္ဒေါ မဟန္တဝါစီ။ ဝိမတိ၊၂။ရ၃။ (၃) ဥရုံ ဝေဟုလ္လံ ဒဿတိ ဒကွတိတိ ဥရုန္ဒာ၊ ဝိဘတ္တိအလောပေန။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၅၀။

ဥရုညာ (ထီ) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] (၁) ဥရုညာမြို့။ (၂) ဥရုညာ–ဇနပုဒ်–တိုင်းနိုင်ငံ။ (၁)(၂) ကော်သမယ် ဘဂဝါ ဥရုညာယံ ဝိဟရတိ။ ဒီ၊၁။ ၁၅၃။ မ၊၂။၃၂ရ။ ဥရုညာတိ တဿ ရဋ္ဌဿပိ နဂရဿပိ ဧတေဒေ နာမံ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂ရရ။ မ၊ ဌ၊၃။၂၄၅။ ဥရုညာယန္ဓိ ဥရုညာဇနပဒေ ဥရုညာသဒ်တော နဂရေတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋီ၊ ၁။ ၃၄ရ။ ဥရုညာယန္ဓိ ဥရုညာ နာမ ဇနပဒေ ဥရုညာ နာမ နဂရေတိ အာဝုတ္တိအာဒိနယေန အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၃၄၆။

ဥရုညာဇနပဒ (ပု) [ဥရုညာ+ဇနပဒ] ဥရုညာ ဇနပုဒ်။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥရုညာနဂရ (ထီ၊နာ) [ဥရုညာ+နဂရ] ဥရုညာမြို့။ ဘဂဝါ ဥရုညာနဂရံ ဥပနိဿာယ ဝိဟရတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂ရရ။ မ၊ဌ၊၃။၂၄၅။

ဥရုမိတိ (တိ) [ဥရု+မိတိ] ကြီးသောလုံးလ ရှိသော၊သူ။ ဥရုမိတိ(ရူ၊နှာ။၆ဋ)မဟာဝီရော။ ရူ၊ဋီ။၄ရ။

ဥရုနဋ္ဌ (တိ) [ဥရု+နဋ္ဌ] ကြီးကျယ်သော အခေါင်း အပေါက်ရှိသော (တမာပင်)။ ဥရုနဋ္ဌော ပုစိ–မန္ဒော နဋ္ဌေရုပုစိမန္ဒော၊ ဥရုသဒ္ဒေါ စေတ္ထ မဟန္တပရိယာယော၊ နဋ္ဌသဒ္ဒေါ သုသိရပရိ–ယာယော၊ တသ္မာ မဟန္တေန သုသိရေန သမ–န္နာဂတော ပုစိမန္ဒော နဋ္ဌေရုပုစိမန္ဒောတိ ဝုစ္စတိ။ သာရတ္ထ၊၁။၂၀၅။

ဥရုန္ဒ(ဒ္ဓ) (တိ) [ဥရု+ဒိသ+ကွ] ပြန့်ပြောကြီး ကျယ်–ပြန့်ကျယ်–သည်ကိုရှုမြင်စေတတ်သော။ ကျယ်ပြန့်–ကျယ်ဝန်း–သော။ တေန ဧဝါ ပန သမယေန ဣန္ဒသာလဂုဟာ... သမ္မာဓာ သန္ဓိ ဥရုန္ဒာ သမပါဒိ။ ဒီ၊၂။၂၁၅။ ဥရုန္ဒာ သမပါဒိတိ

မဟန္တာ ဝိဝဏ္ဏာ အဟောသိ။ ဒီဃ၊ ၂။၂၉ရ။ ဥရုံ ဝေပုလ္လံ ဒဿတိ ဒကွတိတိ ဥရုန္တာ၊ ဝိဘတ္တိအလောပေန။ ဒီဃ၊ ၂။၂၅၀။ ဥရုနံ့ အာဝုသော ကုမ္ဘကာရဝေသနံ။ မဟာ၊ ၂၈၁။ ဥရုနန္ဒိ ဝိဝိတ္တံ အသမ္ဘာဝံ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၀၄။ ဥရုဒ္ဓနိ ဝိသာလန္တိ ကေစိ။ မ၊ဋီ၊ ၃။ ၃၉၅။

ဥရုဝလ္လိယလေဏဝါသီ (တိ) [ဥရုဝလ္လိယလေဏ+ဝသ+ဏီ] ဥရုဝလ္လိယလိုဏ်ဂူကျောင်း၌နေလေ့ရှိသော၊သူ(စူဠတိဿမထေရ်)။ ဥရုဝလ္လိယ-ဝါသီ(သံ၊ဋီ၊ ၂။၁ ၂၃)တိ ဥရုဝလ္လိယလေဏဝါသီ။ ဥရုဝလ္လိယဝိဟာရဝါသီတိ ဝဒန္တိ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၁၃၃။

ဥရုဝလ္လိယဝါသီ (တိ) [ဥရုဝလ္လိယ+ဝသ+ဏီ] ဥရုဝလ္လိယလိုဏ်ဂူကျောင်း၌ နေလေ့ရှိသော၊သူ(စူဠတိဿမထေရ်)။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥရုဝလ္လိယဝိဟာရဝါသီ (တိ) [ဥရုဝလ္လိယဝိဟာရ+ဝသ+ဏီ] ဥရုဝလ္လိယလိုဏ်ဂူကျောင်း၌ နေလေ့ရှိသော၊သူ(စူဠတိဿမထေရ်)။ ဥရုဝလ္လိယ-လေဏဝါသီ-ကြည့်။

ဥရုဝေလကပ္ပ (နာ) [ဥရုဝေလ+ကပ္ပ] ဥရုဝေလကပ္ပမည်သောနိုဂုံး။ ကော် သမယံ ဘဂဝါ မလ္လေသု ဝိဟရတိ ဥရုဝေလကပ္ပံ နာမ မလ္လာနံ နိဂမော။ သံ၊၁။ ၂၀၀။

ဥရုဝေလ(ဋ္ဌ)ကဿပ (ပု) [ဥရုဝေလ(ဋ္ဌ)+ကဿပ] ဥရုဝေလကဿပ-ရသေ့-ထေရ်။

(ဤမထေရ်သည် ဤကမ္ဘာမှ ကမ္ဘာတစ်သိန်းအထက် ပဒုမုတ္တရဘုရားရှင် လက်ထက်တော်၌ ဟံသာဝတီမြို့ဝယ် တစ်ခုသော အမျိုး၌ ဖြစ်၍ အရွယ်ရောက်လတ်သော် ဘုရားရှင်ထံတော်၌ တရားနာစဉ် ဘုရားရှင်က ရဟန်းတစ်ပါးကို မဟာပရိသတေဒဂ်ချီးမြှင့်သည်ကို မြင်ရ၍ ကြီးစွာသောအလှူကိုပေးကာ မဟာပရိသတေဒဂ်ဆု ပန်ခဲ့သောမထေရ် ဖြစ်သည်။ လွန်ခဲ့သော(၉၂)ကမ္ဘာထက်၌ ဗုဒ္ဓ ဘုရားရှင်၏ အဖေတူ အမေကွဲ ညီတော်ဖြစ်၍ လွန်မြတ်သော ကုသိုလ်ပြုခဲ့သည်။ ဂေါတမ မြတ်စွာဘုရားပွင့်တော်မမူမီ ဗာရဏသီပြည်ဝယ် ပြာဟွန်ဏမျိုးနွယ်၌ဖြစ်၏။ အနွယ်ကို အစွဲပြု၍ ကဿပ ဟု အမည်တွင်သည်။ နောင်အခါ ဥရုဝေလတောသို့ရောက်၍ ရသေ့ရဟန်းပြုသည်ကို အစွဲပြု၍ ဥရုဝေလကဿပ-ဟု ထင်ရှားသည်။ ဘုရားရှင် ကြွရောက်ဆုံးမတော်မူပြီးသောအခါ အခြံအရံတပည့်ရသေ့ငါးရာနှင့် တကွ ဟေဘိကျွရဟန်း အဖြစ်သို့ ရောက်ရှိကြသည်။ အာဒိတ္တပရိယာယသုတ္တန်ကို နာကြားရပြီးနောက် အခြံအရံနှင့်တကွ ရဟန္တာဖြစ်၍ နောင်သောအခါ မဟာပရိသတေဒဂ်ဘွဲ့ ရရှိလေသည်။ အပ၊ ၂။၁၃၃-၁၃၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၃၀-၂၃၃။ အပ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၄၁-၂၄၃။ မဟာပရိသာနံ ယဒိဒံ ဥရုဝေလကဿပေါ။ အံ၊၁။ ၂၅။ ကဿပေါ နာမ ဂေါတ္တေန၊ ဥရုဝေဋ္ဌနိ၀ါ-သိကော။ တတော မေ အာသီ ပညတ္တိ၊ ဥရု-ဝေဋ္ဌကဿပေါ ဣတိ။ အပ၊ ၂။၁၃၆။

ဥရုဝေလကဿပတ္ထေရ (ပု) [ဥရုဝေလကဿပ+ထေရ] ဥရုဝေလကဿပထေရ်။ ဥရုဝေလကဿပတ္ထေရ်ယော ပရိ၀ါရေတ္တာ ဝိစရိသု။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၃၃။

ဥရုဝေလကဿပဒမန (နာ) [ဥရုဝေလကဿပ+ဒမန] ဥရုဝေလကဿပရသေ့ကိုဆုံးမခြင်း။ အဟု ရာဇာ ဝိဒေဟာနန္တိ ဣဒံ သတ္ထာ လဋ္ဌိ၀နုယျာနေ ဝိဟရန္တော ဥရုဝေလကဿ-ပဒမနံ အာရဗ္ဘ ကထေသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။ ၁၀၅။

ဥရုဝေလကဿပပွမုခ (တိ) [ဥရုဝေလကဿပ+ပမုခ] ဥရုဝေလကဿပ-အမှူးရှိ-ဦးဆောင်-သော၊သူ။ ဘဂဝါ ဟိ...ဥရုဝေလံ ပတ္တာ ဥရု-ဝေလကဿပပွမုခေ သဟဿဇဋိလေ အရ-

ဟတ္တေ ပတိဋ္ဌာပေတွာ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၂၄။

ဥရုဝေလဂါမ (ပု) [ဥရုဝေလ+ဂါမ] ဥရုဝေလ ရွာ။ ဥရုဝေလာယံ ဝိဟရတိ(သံ၊၁။၁၀၄)တိ ဝဋ္ဌိဝိဒ္ဓသဗ္ဗညုတညာဏော ဥရုဝေလဂါမံ ဥပ-နိဿာယ ဝိဟရတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၅၅။ ဥရုဝေ-လာယ သမီပေ ဂါမော ဥရုဝေလဂါမော။ သံ၊ဋီ၊၁။ ၂၀၁။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄၉။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဧရ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၆၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ရ၃။)

ဥရုဝေလဇနပဒ (ပု) [ဥရုဝေလ+ဇနပဒ] ဥရု ဝေလဇနပုဒ်။ ဗုဒ္ဓဘာဝါယ မဂ္ဂါမဂ္ဂံ အစာနိတ္ထာ ဆဗ္ဗဿာနိ ဥရုဝေလဇနပဒေ... ဒုက္ခရကာရိကံ အကာသိ။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ ၂၉။

ဥရုဝေလနာဂ (ပု) [ဥရုဝေလ+နာဂ] ဥရုဝေလ နဂါး။ ဥရုဝေလနာဂေန မာပိတံ ဝိသဒ္ဓိမဒဟနံ အဂဏေတွာ တသ သရဏသီလာဘရဏ-မဒါသိ။ သာရတ္ထ၊၁။၁၀၄။

ဥရုဝေလဝါသီ (တိ) [ဥရုဝေလ+ဝသ+ဏိ] ဥရု ဝေလတောင် နေလေ့ရှိသော၊သူ။ ကိမေဝ ဒိဿာ ဥရုဝေလဝါသီ၊ ပဟာသိ အဂ္ဂိ ကိသ-ကောဝဒါနော။ ဝိ၊ဋ္ဌ။၄၆။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၉၈။

ဥရုဝေလသေနာနိဂမ (ပု) [ဥရုဝေလ+သေနာ နိဂမ] ဥရုဝေလသေနာနိဂုံး။ (ဥရုဝေလသေနာ နိဂါမ-ဟုရှိပါက ဥရုဝေလမည်သော သေနာနိ ပုဏ္ဏားရွာ-ဟု ပြန်ဆိုရမည်။ သေနာနိဂါမ-ကြည့်။) အညတ တသ္မိ ဝါလိကရာသိမှိ ဝိဟရတိတိ အာပဇ္ဇတိ၊ "ဥရုဝေလ ပိဏ္ဍာယ ပါဝိသိတိ ယေန ဥရုဝေလသေနာနိဂမော"-တိအာဒိဝစနဝိရောဓော စ။ ဝဇိရ။၃၉၂။ (မ၊ ၁။၃၀၆-၌ ဥရုဝေလာ သေနာနိဂမော-ဟု ဝါကျရှိသည်။)

ဥရုဝေလာ(ဌာ)° (ထီ) [ဥရု+ဝေလာ။ ဥရု ဝေလာ+ဏ။ ဥရု+ဝေလာတိတ္ထမ။ အတိတ္ထမ-ပုဒ်ကျေနေသည်] (၁) ကြီးမားသော-များပြား သော-သဲ၊ သဲအစု၊ သဲပုံ၊ သဲသောင်ပြင်။ (၂) သီလအပိုင်းအခြားကို လွန်ကျူးခြင်း ကြောင့် ဆောင်ထားအပ်သော သဲပုံ။ (၃) ကြီးစွာသောသဲသောင်ကမ်းနှင့်တူသော သဲအစု သဲပုံကြီး။ (၄) သဲအစုသဲပုံကြီးအနီး၌ တည် သောရွာ၊ ဥရုဝေလရွာ။ (၅) ဥရုဝေလနဂါး။

ဂေါတမဘုရားရှင်မဟာမိုဃိအခါကတစ်ထောင်သော အမျိုးကောင်းသားတို့သည် လူ့ဘောင်မှ ခွါ၍ ရသေ့ရဟန်းပြုပြီးလျှင် "ကာယက် ဝစီကံတို့ကို လွန်ကျူးပြုကျင့်လျှင် သူတပါးတို့အား ထင်ရှား သောကြောင့် အချင်းချင်း စောဒနာခွင့် ရကြ၏။ မနောကံသက်သက်ကို ကြံစည်အောက်မေ့ရာ၌ သူတပါးတို့အား မထင်ရှားသောကြောင့် အချင်း ချင်း စောဒနာခွင့် မရနိုင်။ ထို့ကြောင့် ကာမဝိတက် စသည်ကို ကြံမိခဲ့သော် မိမိကိုယ်ကိုမိမိ ဆုံးမခြင်း ပြုစ်ရလေအောင် ဖက်ရှက်ဖြင့် သဲကို ဆောင်ယူ၍ ဤအရပ်၌ စုပုံထားကြရမည်"ဟု ကတိကဝတ် ပြုကုန်၏။ ထိုကတိကဝတ်အတိုင်း ကာမဝိတက် စသည်ကို ကြံစည်အောက်မေ့မိသော ရသေ့တို့ သည် သဲအစုကို ဆောင်၍ စုပုံကြသောကြောင့် အကြိမ်များလာသောအခါ ကြီးစွာသော သဲစု သဲပုံကြီး ပြစ်လာသဖြင့် ဥရုဝေလဟု ထင်ရှား လေသည်။ နောင်အခါ ထိုသဲစုသဲပုံကြီးကို နောင်လာနောက်သားတို့သည် ကာရံ၍ စေတီ ဌာန ပြုကြလေသည်။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၃၄။ ထို့ဥရုဝေလ အရပ်၌ ဘုရားရှင်သည် ခြောက်နှစ်တိုင်တိုင် ဒုက္ခရ စရိယာ ကျင့်တော်မူခဲ့လေသည်။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဧရ။ ထိုသဲပုံကြီးအနီးရှိရွာကိုလည်း ဥရုဝေလ ဟု ခေါ်သည်။ ဝဇိရ။၃၉ ၂။ ဘုရားအလောင်းသည် တောအုပ်၌ နေ့သန့်နေတော်မူ၍ ညချမ်းအခါ၌ သောတ္ထိယလျှူအပ်သော မြက်ရှစ်ဆုပ်ကိုယူ၍ ဗောဓိမဏ္ဍိုင်သို့ ကြွတော်မူသည် ဟု-မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဧ-၌ လာသည်ကိုထောက်၍ ထိုသဲစုသဲပုံကြီး အနီး၌

လည်း တောအုပ်ရှိကြောင်း သိရသည်၊ ထို တောအုပ်ကိုပင် ရည်ရွယ်၍ "ဥရုဝေလတောဠု ဒုက္ခရစရိယကျင့်တော်မူသည်"ဟု စာမှဲ့ကြသည်။ ပါဠိအဋ္ဌကထာ ဋီကာတို့၌မူ ဥရုဝေလတောဟု တိုက်ရိုက်မတွေ့ချေ။ ဗုဒ္ဓသာသနိကပထဝီဝင် ကျမ်း၊နာ၊၁၀၆-၌ " ဗုဒ္ဓသာသနာယတ္တ (သာသနာ တော်နှင့်စပ်သော) သင်္ခတကျမ်းများ၌ကား ဤ တောကို 'ဥရုဝေလ' ဟု ခေါ်ဆိုရေးသားရာ အဓိပ္ပါယ်အားဖြင့် ဥသျှစ်သီးကြီးများ ရရှိနိုင်သော တော ဟုဆိုလိုသည်၊ ၎င်းဥရုဝေလာကို ယခု ဂျာနီယတိုင်းသားများက (ရုံ့ဂေသျှရိ) ဟု ခေါ်ကြသည်၊ တည်ရာကား မဟာဗောဓိမှ အရှေ့ဘက်အနီး နေရွှေ့ရာမြစ်ရှိရာ ၎င်းနေရွှေ့ရာမြစ်၏ အရှေ့ဘက်ကမ်းမှာ တည်ရှိသည်"ဟု လာသည်။

(၁) ကြီးမားသော-များပြားသော-သဲ အစု-သဲပုံ။ (၂) သီလအပိုင်းအခြားကို လွန်ကျူးခြင်းကြောင့် ဆောင်ထားအပ်သော သဲပုံ။ (၃) ကြီးစွာသော သဲသောင်ကမ်းနှင့်တူသော သဲအစု သဲပုံကြီး။ ဗုဒ္ဓေါ ဘဂဝါ ဥရုဝေလာယံ ဝိဟရတိ နဇာ နေရဉ္ဇရာယ တီရေ ဗောဓိရုက္ခမူလေ ပဌမာภิสมฺพุทฺโธ။ ဝိ၊၃။၁။ ဥရုဝေ-လာယန္တိ မဟာဝေလာယံ၊ မဟန္တေ ဝါလိက-ရာသိမှိတိ အတ္ထော။ အထဝါ ဥရူတိ ဝါလိကာ ဂုဏ်တိ၊ ဝေလာတိ မရိယာဒါ၊ ဝေလာနတိက္ကမ-မဟေတု အာဟဇာ ဥရု ဥရုဝေလာတိ ဝေ-မ္ဗေတ္တ အတ္ထော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၃၄။ မဟာဝေလာ ဝိယ မဟာဝေလာ၊ ဝိပုလ-ဝါလုကပုဏ္ဏတာယ မဟန္တော ဝေလာတဋော ဝိယာတိ အတ္ထော။ တေနာဟ "မဟန္တေ ဝါလိ-ကရာသိမှိတိ အတ္ထော"တိ။ သာရတ္ထ၊၃။၁၃၂။ ဥရုဝေလာယန္တိ ဇေတ္တ ဥရုသဒ္ဒေါ မဟန္တဝါစီ၊ ဝေလာသဒ္ဒေါ တီရပရိယာယော၊ ဥန္နတ-တ္တာဒီနာ ဝေလာ ဝိယ ဝေလာ၊ ဥရု မဟန္တီ ဝေလာ ဥရုဝေလာ၊ တသ္မိံ။ ဝိမတိ၊၂။၁၃။ (-မ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ၀-၉။ မ၊ဋီ၊၂။၁၂၉။) ဥရုဝေလာယန္တိ ဇေတ္တ ဥရုသဒ္ဒေါ မဟန္တပရိယာယောတိ အာဟ "မဟာဝေလာယ"န္တိ။ ဝါလိကရာသိမှိတိ ဣမိနာ ဝေလာသဒ္ဒသ ရာသတ္ထံ ဒဿေတိ။ ပါစိတ်၊ ဋီယာ။၁၄၄။ ဝေလာယ အတိက္ကမော ဝေလာ ဥတ္တရပဒလောပဝသေန၊ ဝေလာယ အာဟဇာ ဥရု ဥရုဝေလာ ပဒဝိပရိယာယဝသေနာတိ ဒဿေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၁၅၅။ ဥရုဝေဠာယ ဆမ္ဘသာနိ ဒုက္ခရကာရိကံ ကရောန္တောပိ... ကာယံ သန္ဓေပ္ပေသိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ၀။ ဥရုဝေဠာယံ မာပေတ္တာ၊ အဿမီ နိဝသီ အဟံ။ အပ၊ ၂။၁၃၆။ (၄) သဲစုသဲပုံကြီးအနီး၌ တည်သော ရွာ၊ ဥရုဝေလရွာ။ ယေန ဥရုဝေလာ သေနာ-နိဂမော။ မ၊၁။၃၀၆။ ဥရုဝေလောတိ ယထာဝုတ္တ-ဝါလိကရာသိ၀သေန လဒ္ဓနာမော ဂါမော။ ... အညတ္ထ တသ္မိံ ဝါလိကရာသိမှိ ဝိဟရတိတိ အာဟတ္ထတိ "ဥရုဝေလံ ဝိဏ္ဏာယ ပါဝိသိတိ ယေန ဥရုဝေလသေနာနိဂမော"တိအာဒိ၀စနဝိရော-ဓော စ။ ဝဇိရ။၃၉၂။ ဥရုဝေလာယံ ဝိဟရတိ-(သံ၊၁။၁၀၄။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆၃)တိ ပဋိဝိဒ္ဓ-သမ္ဘဒုတညာဏော ဥရုဝေလဂါမံ ဥပနိဿာယ ဝိဟရတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၅၅။ (၅) ဥရုဝေလနာဂ-ကြည့်။

ဥရုဝေဠုနိဝါသိက (တိ) [ဥရုဝေဠုနိဝါသ+ဏိက] ဥရုဝေလအရပ်၌-နေခြင်းရှိသော-နေသော၊သူ။ ဥရုဝေလ(ဠ)ကဿပ-ကြည့်။

ဥရုဝေဠာ[1] (ထီ) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥရုဝေဠာ မည်သောထေရီမ။ (ကဿပဘုရားရှင်၏ ဒုတိယ အဂ္ဂသာဝိကာ ဖြစ်သည်။) အနဇာ ဥရုဝေဠာ စ၊ အဟောသုံ အဂ္ဂသာဝိကာ။ ဗုဒ္ဓ၀ံ။ ၃၀ရ။

ဥရုသဒ္ဒ (ပု) [ဥရု+သဒ္ဒ] ဥရုသဒ္ဒါ။ ဥရုသဒ္ဒေါ ဇေတ္တ မဟန္တပရိယာယော။ သာရတ္ထ၊၁။၂၀၅။

ဥရု(ရု)ဠု (တိ) [ဥ+ရုဟ+တ] ကြီးမား-ကြီးပွား-

–တိုးပွား–ဝမြိုး–သော၊ အလုံးအရပ်နှင့်ပြည့်စုံ သောသူ။ ဥရုဏ္ဍဝါတိ ဥရုဏ္ဍော ဟုတ္တာ ဥဿိတော၊ သော ပန ဒမဝသေန အဘိရုယ္ဟ ဝုဋ္ဌိတော အာရောဟနယောဂ္ဂေ စ ဟောတိတိ အာဟ အဘိဝုဋ္ဌိတော အာရောဟသမ္ပန္နောတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၆ဝ။

ဥရူ (ဗျ) [နိပါတ်ပုဒ်] အနက်မရှိသော နိပါတ်ဖြစ်သည်။ ဥရူ အရူတိ ဣဒံ ပန နိပါတမတ္တမေဝါတိ ဝဒန္တိ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၂။ရဝ။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥရူဇိတ (တိ) [ဥရူ+ဇိ+တ] အောင်အပ်သော။ ဥရူဇိတံ စိတ္တံ သမ္မာရူဇိတန္တိပိ ပါဌော။ ဣတ္ထာပိ ဇိတတ္ထောယေဝ။ ဥရူ အရူတိ ဣဒံ ပန နိပါတမတ္တမေဝါတိ ဝဒန္တိ။ ဝိကောပမာဌကထာယံ တဇ္ဇိတံ သုတဇ္ဇိတန္တိ စ အတ္ထော ဝုတ္တော၊ သော ဣဓ နာ ယုဇ္ဇတိ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၂။ရဝ။

ဥရုဏ္ဍဝန္တ (တိ) [ဥရုဏ္ဍ+ဝန္တ] ဆင်၊ စီးတော်ဆင်။ (သဒ္ဒါနက်အားဖြင့်–အလွန်ကြီးပွားသော–အားစွမ်းအဟုန်လုံ့လတိုးပွားသော–ကြီးစွာသော စစ်ထိုးခြင်းအမှုကို စွမ်းဆောင်နိုင်သော–ဝန်ကို ဆောင်သော–မင်းအားထိုက်သောဆင်–ဟုပြန်နိုင်သည်။) သေယျထာပိ ရာဟုလ ရညော နာဂေါ ဣဿာဒဿော ဥရုဏ္ဍဝါ အဘိဇာတော။ မ၊၂။ရရ။ ဥရုဏ္ဍဝါတိ အဘိဝုဋ္ဌိတော၊ အာရောဟသမ္ပန္နော။ မ၊ဋီ၊ဝ။၉ဝ။ ဥရုဏ္ဍဝါ(ဝိမာန။၂၅)တိ ထာမဇဝေပရက္ကမေဟိ ပြုဟန္တော၊ မဟန္တံ ယုဒ္ဓကိစ္စံ ဝဟိတုံ သမတ္ထောတိ အတ္ထော။ ဝိမာန၊ဋီ။၉ဝ။ ဥရုဏ္ဍဝ(ဇာ၊၂။ဝ၁ဝ)နွဲ့ ဥမ္မာဟနသမတ္ထံ။ ဇာ၊ဋီ။ရ။၂၅ဝ။ ဥရုဏ္ဍဝါ(အပ၊ဝ။၅၈) ရာဇဝါဟနာ။ အပ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၅၂။ ဥရုဏ္ဍဝါ(အပ၊ဝ။၆၉) ဘာရ–ဝဟော ရာဇာရဟော ဝါ။ အပ၊ဋီ၊၂။၂၄။

ဥရေဿယ (တိ) [ဥရ+သိ+ဏ] ရင်ခွဲ–ဖြစ်–ကိန်း–သောသူ(သား)။ သာဝ ခေါ ပဏ္ဍိတော နာမ၊ ပုတ္တော ဇာတော ဥရေဿယော။ သံ၊ဝ။၂ဝ၂။

ဥလတိ (ကြို) [ဥလ+အ+တိ] (၁) ရောက်၏။ (၂) ဖြစ်၏။ (၃) သွား၏။ (၄) လှည့်လည်–ရှာမှီး–၏။ (၅) ဖြစ်စေ၏။ (၁) ပံသု ဝိယ ကုစ္ဆိတဘာဝံ ဥလတိတိ ပံသုကူလံ၊ ကုစ္ဆိတ–ဘာဝံ ဂစ္ဆတီတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၅ရ။ ဥလ–သဒ္ဒေါ ဂတိအတ္ထောတိ အာဟ ကုစ္ဆိတဘာဝံ ဂစ္ဆတီတိ ဝုတ္တံ ဟောတိတိ။ ပံသု ဝိယ ကုစ္ဆိတံ ဥလတိ ပဝတ္တတီတိ ဝါ ပံသုကူလံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဝ။ဇ၉။ (–ဣတိဝုတ်၊ဋီ။ ၃ဝ၈။ အပ၊ဋီ၊၂။ဇ၉။ သာရတ္ထ၊ဝ။ဝ၆။ မ၊ဋီ၊ ၁။၂၅ဝ။) (၂) ပံသု ဝိယ ဥလတိ ပဝတ္တတီတိ ဝါ ပံသုကူလံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဝ။ဇ၉။ (၃) ပိဏ္ဍာယ ဥလတိတိ ပိဏ္ဍောလော။ သံ၊ဋီ၊ဝ။၂ရရ။ ကံ ဝုစ္စတိ ဥဒကံ၊ တသ္မိံ ဥလတိ ဂစ္ဆတီတိ ကုလ္လော။ ပါစိတ်၊ယော။၃၅ဝ။ (–ဓာန်၊ဋီ။၆၆၅။) (၄) ဥလတိတိ အဘိစရတိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၄ဝ။ (–သာရတ္ထ၊ဝ။ဝ၈၄။) အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။ (၅) အကွေ့တုံ ခေပေတုံ ဝိနာသေတုံ ဥလတိ ပဝတ္တေတီတိ အကျွလော။ ဥဒါန၊ဋီ။၆ဝ။

ဥလမာန (တိ) [ဥလ+အ+မာန] ရှာမှီးသော၊ သူ။ ပိဏ္ဍံ ဥလမာနော ပရိယေသမာနော ပဗ္ဗဇိတောတိ ပိဏ္ဍောလော။ ဥဒါန၊ဋီ။၂၂၈။ သာရတ္ထ၊ဝ။ဝ၈၄။

ဥလသဒ္ဒ (ပု) [ဥလ+သဒ္ဒ] ဥလသဒ္ဒါ။ ဥလတ်–ကြည့်။

ဥလုက် (ပု) [ဥလ+ဥက။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ ဥ+အဠ+ဏ။] (၁) ယောက်ချို။ (၂) ရေမှုတ်။ (၁) မဟာတာပတသာ ဥလုကေ်နေ ဂူထံ ဥပ–နာမေသိ။ မ၊ဋီ၊ဝ။၄၈။ (၂) ပရိဘောဂဃဋတော ဥလုကေ်နေ ဥဒကံ ဂယောတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၂။၂ဝ၄။ ဥဠုက်–လည်းကြည့်။

ဥလူက (ပု) [ဥဒ္ဓ+ကတ္ထ။ ဥစ+ဏုက။ ”ဥဒ္ဓ ကတ္ထာ

..ယသ ဥဒ္ဓံကတ္ထာ”တိ သမ္ဘတ္ထေ နိဂ္ဂဟီနယေန ဥလူကော။ ဥစတိ သမဝေတိ ကောဋရန္တိ ဝါ နိပါတနာ။ ဓာန်ုင်ုံ။၆၃ရ။ ဥလ+ ဏ္ဍ။ ဥလတိ ဂဝေသတီတိ ဥလူကော။ ဃော(ရ)။၂၆။] ဇီးကွက်၊ ဒီးဒုတ်၊ ခင်ပုတ်ငှက်။ ဥလူကော(မဟာနီ။၁၁၆)တိ ဥလူကသကုဏော။ မဟာနီ၊ဋ္ဌ။၂၃ရ။ ဥဟု-ကၪ်ရာတိ ဥလူကာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၁၆။

ဥလူကအတ္ထ (နဲ) [ဥလူက+အတ္ထ] ဇီးကွက်-ဒီးဒုတ်-ခင်ပုတ်ငှက်-ဥ။ ထေသု ပဌမံ ဥလူ-ကအတ္ထံ ဘိဇ္ဇိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၁၁၅။

ဥလူကပက္ခ° (ပု၊နဲ) [ဥလူက+ပက္ခ] ဇီးကွက်-ဒီးဒုတ်-ခင်ပုတ်-ငှက် အတောင်။ ဥလူက ပက္ခိက-ကြည့်။

ဥလူကပက္ခ၂ (တိ) [ဥလူကပက္ခ+ဏ] ဇီးကွက် အတောင်တို့ကို သိုက်ုံ:ရ၍ ပြုအပ်-ဇီးကွက် အတောင်တို့ဖြင့် ယက်လုပ်အပ်-သော(အဝတ် သင်္ကန်း)။ ဥလူကပက္ခ(မ၊ဝ။၁၁၁။ အဘိ၊ပု။ ၁၆၄)နို့ ဥလူကပတ္ထာနိ ဂန္ဓေတ္တာ ကတ-နိဝါသနံ။ မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၃၅၀။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဧ၃။ (-ဒီ၊ ဋ္ဌ၊ဝ။၂၂၄။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ရရ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆ရ။)

ဥလူကပက္ခိက (တိ) [ဥလူကပက္ခ+ဏိက] ဇီး-ကွက် အတောင်တို့ကို သိုက်ုံ:ရ၍ပြုအပ်-ဇီးကွက် အတောင်တို့ဖြင့် ယက်လုပ်အပ်-သော (အဝတ် သင်္ကန်း)။ ဥလူကပက္ခိက(ဝိ၊ဝ။ဌ၃)နို့ ဥလူက-သကုဏသ ပက္ခေဟိ ကတနိဝါသနံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ဝ။၂၃ရ။ ဥလူကပက္ခိက(ဒီ၊ဝ။၁၅ရ)နို့ ဥလူက-ပက္ခာနိ ဂန္ဓေတ္တာ ကတနိဝါသနံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂ဧ၄။

ဥလူကသကုဏ (ပု)[ဥလူက+သကုဏ] ဇီးကွက်-ဒီးဒုတ်-ခင်ပုတ်-ငှက်။ ဥလူက-ကြည့်။

ဥလူဝိ (ပု)[ဥ+ရူပ+ဏ္ဍ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။] လပိုင်း ပူတင်း။ (ဓာန်၊သ္ဓ၊သစ်။) (ဝိ၊ပိ၊ဓာန်-ဌ် မိကျောင်း။ လပိုင်-ဟု ၂-နက်ပြန်ဆိုသည်။) သုသုကော သံသုမာရေ စ၊ ဗာလကေ စ ဥလ္လဝိနိ။ ဓာန်။၁ဝဝ၃။

ဥလ္လကောလိကဏ္ဍိ (တိ) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥလ္ल-ကောလိကဏ္ဍိအရပ်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥလ္လကောလိကဏ္ဍိဝါသက (တိ) [ဥလ္ကောလိ-ကဏ္ဍ+ဝသ+ဏ္ဍ။ ထီ-ဌ် ဥလ္ကောလိကဏ္ဍိ-ဝါသီကာ] ဥလ္ကောလိကဏ္ဍိ အရပ်ဌ် နေလေ့-ရှိသော၊သူ။ အပရာပိ ဥလ္ကောလိကဏ္ဍိဝါ-သိကာ ကော ဌာတ္ထိ ပုတ္ထက် ပါယမာနာ... ဌိတကောဝ ဓမ္မံ အဿောသိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။ဝ၃၅။

ဥလ္ကောလိကဏ္ဍိဝါသီကာ-အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥလ္လဂ်ိန(နဲ)[ဥ+လဂ်+ယု။ နိတိ၊ဓာ။၂ရ။] အထက်-သို့ပျံတက်ခြင်း။ ခုန်ပျံခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥလ္လဂ်ိနာကာရ (ပု) [ဥလ္လဂ်ိန+အာကာရ] အထက်သို့ပျံတက်-ခုန်ပျံ-ခြင်းဟူသော အခြင်း-အရာ။ ခုန်ပျံတက်အံ့သောအခြင်းအရာ။ အဟံ ဝေဠုသမိပံ ဂန္တာ အာကာသေ ဥလ္လဂ်ိနာကာရံ ကရောမိ။ အပ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၃ဝ။

ဥလ္လဝ်ံတိ (ကြို)[ဥ+လဝ်+အ+တိ။ နိတိ၊ဓာ။ ၂ဧ။] အထက်သို့မြှောက်-ချီမြှောက်-၏။ ဒါရကံ ဥလ္လဝ်ံတိ ဥလ္လဝ်ံပေတိ။ ဇာ၊၂။ဝ၂ဝ။ ဒါရကန္တိ အတ္ထနော ဝါ ပုတ္တံ အညဿ ဝါ ပုတ္တံ ဂဟေတ္တာ ဥက္ခိပတိ ဝါ ဥက္ခိပါပေတိ ဝါ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။ဌ၄ရ၁။

ဥလ္လဝ်ံနာ (ထီ) [ဥ+လဝ်+ယု] အထက်သို့-မြှောက်-ချီမြှောက်-ခြင်း။ ဥလ္လဝ်ံနာ နာမ ဥဒ္ဓံ ဥစ္စာရဏာ။ ဝိ၊ဝ။ဝ၆ဌ။ ယမ္ပိ ဥမ္မသနာယ စ ဥလ္လဝ်ံနာယ စ နိဒ္ဒေသေ “ဥဒ္ဓံ ဥစ္စာရဏာ”-တိ ဧကမေဝ ပဒံ ဝုတ္တံ။...ဒုတိယံ ဌာတ္ထိယာ ကာယံ ဥက္ခိပနဝသေန။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။ဝ၂၂။

ဥလ္လဝ်ံနသမတ္ထ (တိ)[ဥလ္လဝ်ံနာ+သမတ္ထ] အ

ထုတ်သို့မြှောက်–ချီမြှောက်–မြှောက်တက်စေ–ခြင်းငါစွမ်းနိုင်သော။ လယိန္ဓိ နာဝံ ဥလ္လယ်နသမတ္တံ။ ဇာ၊၆၊၄၊၅။

ဥလ္လယ်န္ဓ (တိ) [ဥ+လယိ+အန္ဓ] အထက်သို့တက်–မြင့်တက်–ပေါ်တက်–လာသော၊ ခုန်တက်သော၊သူ။ နဘံ အဗ္ဗုဿဂ္ဂမာနောတိ ဥဒယ–ဌာနတော အာကာသံ ဥလ္လယ်န္ဓော။ ဗ္ဟတိဝုတ်၊ ၆။၈၆။ သော ပန ရာဇာ ဘူမိယံ ဥဗ္ဗုဒ္ဓိကံ နိသိဒိတ္ထာ ဥလ္လယ်န္ဓော အဌာရသဟတ္ထံ ဌာနံ အတိရုဟတိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။၄၄၆။

ဥလ္လယ်မာန (တိ)[ဥ+လယိ+အ+မာန] အထက်သို့တက်–မြင့်တက်–ပေါ်တက်–လာသော။ ပါစီန–ယုဂန္ဓရပရိဂ္ဂေါပတော ဥလ္လယ်မာနံ စန္ဒမဏ္ဍလံ ဘိန္ဒိတ္ထာ , နိက္ခမန္ဆံ ဝိယ ရူပါဝစရစိတ္တေန အဓိဋ္ဌာသိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ ၂၇၆။

ဥလ္လယ်ယမာန (တိ) [ဥ+လယိ+ဏယ+မာန] အထက်သို့တက်–မြင့်တက်–ပေါ်တက်–လာသော။ ပါစီနယုဂန္ဓရပရိဂ္ဂေါပတော ဥလ္လယ်ယမာနံ စန္ဒ–မဏ္ဍလံ ဘိန္ဒိတ္ထာ နိက္ခမန္ဆော ဝိယ "အာဂစ္ဆ–တူ"တိ ရူပါဝစရစိတ္တေန အဓိဋ္ဌာသိ။ မဟာနိ၊ဌ။ ၂၇၅။

ဥလ္လယ်ယိတ္ထာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+လယိ+ဏယ+တ္ထာ] ပျံတက်–ခုန်တက်–၍။ ဥလ္လယ်ယိတ္ထာ အတ္တာနံ၊ ဝိဿဇ္ဇနေနေနာ သတ်။ ဇာ၊၁။၁၆၅။ အတ္တာနံ အာကာသေ ဥလ္လယ်ယိတ္ထာ ဝိဿဇ္ဇေတ္ထာ။ ဇာ၊ ၆၊ ၃၇၂ ။

ဥလ္လယ်ာဝေတိ (တိ)[ဥ+လယိ+ဏာဝေ+တိ] ချီမြှောက်စေ၏။ ဥလ္လယ်တိ–ကြည့်။

ဥလ္လယိတ (တိ)[ဥ+လယိ+တ] နှောင့်ယှဉ်၍ချီတ်ဆွဲအပ်သော၊ ချီနှောင့်ချီတ်ဆွဲအပ်သော။ ဥလ္လ–ယိတော(သံ၊ဌ၊၁။၉၀)တိ ဥဗ္ဗဒ္ဓိတ္ထာ လယိတော။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၃၃။ (–ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။၁၉။)

ဥလ္လယိတ္ထာ (ကြိ၊ဝိ)[ဥ+လယိ+တ္ထာ] ပျံတက်–ခုန်တက်–၍၊ ခုန်ကော်၍။ တတော ဥလ္လိယိတ္ထာ ကဏ္ဍကသ ပိဋ္ဌိ အဘိရုဟိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၃၃၀။ ဇာ၊ဌ၊၁။ရ၃။ စန္ဒမဏ္ဍလံ ဥလ္လိယိတ္ထာ အနိလ–ပထံ ပဋိပဇ္ဇိတ္ထ။ သံ၊ဌ၊၁။၆၉။ ဥလ္လိယိတ္ထာတိ ဥဋ္ဌဟိတ္ထာ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၁၁။ နှ သုဗ္ဗတိတိ ပုစ္ဆ–ယမာနော ပဋိပတ္တိဏ္ဍမ် ဥလ္လိယိတ္ထာ ကထေတိ။ ဝိမုတိ၊၁။ ၂၄၂ ။

ဥလ္လယိတ္ထာန (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+လယိ+တ္ထာန] ပျံတက်–ခုန်တက်–၍။ ရဇ္ဇုံ ဝါ ဒဏ္ဍံ ဝါ၊ ဥလ္လယိတ္ထာန ပါရုနိန္ဒတနု။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ ၂၆။

ဥလ္လယိယ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+လယိ+တ္ထာ] ခုန်ကော်၍၊ ကော်လွန်၍။ အနုလောမေဟုလ္လယိယ၊ နိဗ္ဗုတိ–နိန္ဒော တဒါသနောပဂတော။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ ၂၆။ ယတ္ထဂဏတ္ထယမုလ္လယိ–ယောဘယတ္ထာဒိမော ဘဝေ ဝိပုလာ။ ဆန်း၊ဂါထာ။ ၂၁။ ဥလ္လယိယ ဥလ္လယိတ္ထာ အတိဏ္ဍမိတ္ထာ။ ဝစနတ္ထဇောတိ–ဋီကာ။ ဂါထာ။ ၂၁။

ဥလ္လယေ်တိ (ကြိ) [ဥ+လယိ+ဏော+တိ] ချီမြှောက်၏၊ ပွေ့ချီ၏။ ဒါရကံ ဥလ္လယေ်တိ သြလယေ်တိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။ ၄၂၉။

ဥလ္လယေ်တုံ (ဗျ) [ဥ+လယိ+ဏော+တုံ] ပျံတက်–ခုန်တက်–ခြင်းငါ။ အောက်ဟုဒ်ကြည့်။

ဥလ္လယေ်တုကာမ (တိ) [ဥလ္လယေ်တုံ+ကမု+ဏ] ပျံတက်–ခုန်တက်–ခြင်းငါ အလိုရှိသော၊သူ။ ဥဒ္ဓံ ဥလ္လယေ်တုကာမမ္ပိ သြနမေယ္ယ။ သံ၊ဋီ၊ ၁။၁၄၉။

ဥလ္လယေ်န္ဓ (တိ) [ဥ+လယိ+ဏော+အန္ဓ] တက်စေ–ပေါ်ထွက်စေ–သော၊သူ။ စန္ဒံ ဥဋ္ဌာပေန္ဓော ဝိယ သူရိယံ ဥလ္လယေ်န္ဓော ဝိယ စ ဒုတိယံ ဝိဏ္ဏပါတသန္ဓောသံ ကထေတ္ထာ။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၈၄။ စူဠနိ၊ဌ။ ၁၁၆။

ဥလ္လပ (တိ) [ဥ+လပ+အ] ပြောဆိုသောဝါသူ။ သတုလ္လပ (သံဒီ၊၁။၉၉)–ကြည့်။

ဥလ္လပတိ (ကြို) [ဥ+လပ+အ+တိ] ပြောဆို၏။ အထက်ဌပြု–အထက်သို့မြှင့်တင်–မြှောက်ပင့်–ချီးမြှောက်–ဖျားယောင်း–ပြောဆို၏။ ထွက်သော (သီလတည်းဟူသော) အသက်ရှိသည် ဖြစ်၍–အသက်ထွက်လျက်–ပြောဆို၏။ ရဟော ဥလ္ဿ–ပတိ(ဝိ၊၁။၁၄၀)တိ ရဟောဂတော "အရဟာ အဟ"န္တိ ဝဒတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။ ၉၃။ ဥလ္လပတိ(အံ၊ ၂။၈၀။ အဘိ၊ပု။၁ရရ)တိ ကထေတိ။ အံ၊ဌ၊ ၃။၃၄။ အဘိ၊ဌ၊၃။၉၉။ ဥလ္လပန္တိ(ဝိ၊၁။၁ဂရ)တိ "အဟော အယျာ"တိအာဒိနာ နယေန ဥစ္စ–ကရကိ နာနာဝိဓ ပလောဘနကထံ ကထေန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၈၃၃။ ဥလ္လပတိ(ဝိ၊၁။၁၁၅)။ ဝိ၊ဌ၊၂။ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၂၂)တိ ဥဂ္ဂတာယုကော လပတိ၊ သီလံ ဟိ ဘိက္ခုနော အာယု၊ တံ တသ္မ တထာ–လပနသမကာလမေဝ ဝိဂစ္ဆတိ။ သာရတ္ထ၊၂။ ၂၈၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဒီ၊၁။၅၁။

ဥလ္လပန် (ထိ၊နာ) [ဥ+လပ+ယု] (၁) ပြောဆိုခြင်း။ ထက်ဌပြု–တိုးမြှင့်–အထက်သို့မြှင့်တင်–မြှောက်ပင့်–ချီးမြှောက်–ဖျားယောင်း–ပြောဆိုခြင်း။ (မိမိဌာနရှိသောဂုဏ်ထက်) လွန်ကျူး–ကျော်လွန်–ဝါကြွားပလွှား–ပြောဆိုခြင်း။ (တိ)(၂) ပြောဆိုတတ်သောဝါသူ။ (၁) ဥလ္လပနံ ဖာသု။ သမုလ္လပနံ ဖာသု။ စူဠနိ။ ၂၂၉။ တတ္ထ ကတမာ ဥလ္လပနာ၊ ...ယာ ပရေသံ အာလု–ပနာ လပနာ သလ္လပနာ ဥလ္လပနာ။ အဘိ၊ ဝိ။ဌ၆၆။ ဥလ္လပနာတိ မဟာကုဋုမ္ဗိကော, မဟာနာဝိကော, မဟာဒါနပတိတိ ဧဝံ ဥဒ္ဒ ကတ္ထ လပနာ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၆၄။ ဥလ္လပန–သဘာဝသဏ္ဌိတ၊ ဥလ္လပနာဓိပ္ပါယ၊ ဥလ္လပ–ပစ္ဆယ၊ ဥလ္လပနာဓိပ္ပါယ–တို့လည်းကြည့်။ (တိ)(၂) သတံ သာမ္ဗန် သရဏကမနသီလာဒိဘေဒသ ဓမ္မသ ဥလ္လပနတော ကထနတော... သတုလ္လပါ။ သံဒီ၊၁။၉၉။

ဥလ္လပန် (တိ) [ဥ+လပ+ဏော+ယု] အထက်အထက်ဌပြောဆိုစေတတ်သော၊ တိုးမြှင့်တိုးမြှင့်ပလွှားပြောဆိုစေတတ်သော။(ပြန်။) ဥမ္မာဒနာ ဥလ္လပနာ၊ ကာမ စိတ္တပ္ပမဒ္ဒနော။ ထေရီ။၄၁၈။ ဥလ္လပနာတိ "အဟော သုခံ အဟော သုခ"န္တိ ဥဒ္ဒ ဥဒ္ဒ လပါပနကာ။ ထေရီ၊ဌ။ ၂၅၁။

ဥလ္လပနပစ္စယ (ပု) [ဥလ္လပန+ပစ္စယ] ဝါကြွားပလွှားမြှင့်ပြောဆိုခြင်းဟူသောအကြောင်း။ အသန္ဓ အဘူတံ ဥတ္တရိမနုဿဓမ္မံ ဥလ္လပနပစ္စယာ ပါရာဇိကံ ကတ္ထ ဟညတ္ထန္တိ။ ဝိ၅။၈၄။

ဥလ္လပနသဘာဝသဏ္ဌိတ (တိ) [ဥလ္လပနသဘာဝ+သဏ္ဌိတ] ချီးမြှောက်၍ ပြောဆိုခြင်းသဘောဌာနတည်သောဝါသူ။ တေ သမ္ဘဟုလာ ဘိက္ခူ ဥလ္လပနသဘာဝသဏ္ဌိတာ တသ္မ အနုဋ္ဌဟာ–ဓိပ္ပါယေန ဘဂဝန္တံ တေဒဝေါစုံ၊ နု ဥဒ္ဓာ–နဝသေန။ ဥဒါန၊ဌ။၁၄၄။

ဥလ္လပနာကာရ (ပု) [ဥလ္လပန+အာကာရ] ချီးမြှောက်–မြှောက်ပင့်–ဝါကြွားပလွှား–၍ပြောပုံအခြင်းအရာ၊ လွန်ကျူး–ကျော်လွန်–၍ ပြောပုံအခြင်းအရာ။(ဘာသာ၊ဌ။) ဥလ္လပနာကာရ(ဝိ၊ ဌ၊၂။ရ)န္တိ သမာပဇ္ဇိန္တိအာဒိ ဥလ္လပနာကာရံ။ သာရတ္ထ၊၂။ ၂ရ၉။

ဥလ္လပနာဓိပ္ပါယ (ပု) [ဥလ္လပန+အဓိပ္ပါယ] (၁) ဝါကြွားပလွှား၍ ပြောဆိုခြင်း၌အလို။ (တိ)(၂) တိုးမြှင့်ပြောဆိုခြင်း၌အလိုရှိသော၊ ထပ်ဆင့်ပြောဆိုစေလိုသောဝါသူ။ (၁) နု ဥလ္လပနာဓိပ္ပါယေန၊ တေနသ္မ အနာပတ္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၉၄။ အနုလ္ဿ–ပနာဓိပ္ပါယ–လည်းကြည့်။ (တိ)(၂) အရဟာဒိ သမာနာ အပ္ပဟီနဝါသနတ္ထာ ဧဝံ ဘဏတိတိ အဇာနန္တာ ... ဥလ္လပနာဓိပ္ပါယာ တံ တတော ဝုဋ္ဌာပေတုံ ဘဂဝတော အာရောစေသုံ။ ဒီ၊ ဌ၊၂။၁၃၃။

ဥလ္လပနာဓိပ္ပါယဝိရဟိတ(တိ) [ဥလ္လပနာဓိပ္ပါယ+ဝိရဟိတ] ဝါကြွားပလ္ဘားရ၍ ပြောဆိုခြင်းဌ-အလိုကင်း-အလိုမရှိ-သော၊သူ။ အနုလ္လပနာ-ဓိပ္ပါယဿာတိ ဥလ္လပနာဓိပ္ပါယဝိရဟိတသော။ ကခ၊ဋီ၊သစ်။၂၂၂။

ဥလ္လပန္ဒ (တိ) [ဥ+လပ+အန္ဒ] ဝါကြွားပလ္ဘား၍ ပြောဆိုသော၊သူ။ ဥလ္လပတော မောက္ခောနတ္ထိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၈၈။

ဥလ္လပန္ဆီ (ကြို) [ဥ+လပ+အ+အန္ဆီ] အထက်ဌပြု-အထက်သို့မြှင့်တင်-မြှောက်ပင့်-ချီးမြှောက်-ဖျားယောင်း-ပြောဆိုကုန်၏။ ဥလ္လပတိ-ကြည့်။

ဥလ္လပါပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+လပ+ဏာပေ+တိ] ပြောဆိုစေ၏။ ဥလ္လပါပေမိ နံ မဟာရာဇာတိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၄။

ဥလ္လပါပေမိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+လပ+ဏာပေ+မိ] ပြောဆိုစေဘုံ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥလ္လပိတမ္ဘ (တိ) [ဥ+လပ+တမ္ဘ] ဝါကြွားပလ္ဘား၍ပြောဆိုအပ်သော။ ဥပသမ္ပန္နေန ဘိက္ခုနာ ဥတ္တရိမနုဿဓမ္မော နဥလ္လပိတမ္ဘော။ ဝိ၊ဒု။ ၁၃၅။

ဥလ္လပိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+လပ+တ္တာ] ချီးမြှောက်ပြောဆိုလ၊ ဝါကြွားပလ္ဘားပြောဆိုလ။ အယမ္ပိ ဂါထာ အရဟတ္တမေဝ ဥလ္လပိတ္တာ ကထိတာ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၆၃။ ယသ္မာ တံ ဥလ္လပိတ္တာ အသန္တ-သမ္ဘာဝနာယ ဥပ္ပန္နေ ပစ္စယေ ဂဏှာတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။ရရ။

ဥလ္လပိယမာန (တိ) [ဥ+လပ+ယ+မာန] ပြောဆိုအပ်သော၊သူ။ သော မာတုဂါမေန ဥိယ-သိယမာနော ဥလ္လပိယမာနော...သံသီဒတိ ဝိသီဒတိ။ အံ၊၂။၈၀။

ဥလ္လပေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+လပ+ဏေ+တ္တာ] ပြောဆို၍။ သတုလ္လပကာယိကာတိ သတံ ဓမ္မံ သမာ-ဒါနဝသေန ဥလ္လပေတ္တာ သဂ္ဂေ နိဗ္ဗတ္တာတိ သတုလ္လပကာယိကာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၂။ (-သံ၊ဋီ၊ ၁။၉၉။)

ဥလ္လာဃ (ပု) [ဥ+လာဃ+ဏ] ရောဂါမှကင်းလွတ်-ရောဂါပျောက်-သော၊သူ။ ရောဂတော နိဂ္ဂတဘေနေ ပန ဥလ္လာဃော၊ လာဃ သာမတ္ထိယေ၊ ဥ-သဒ္ဒေါယံ ရောဂဝိမုတ္တေ္ထော။ ဓာန်၊ဋီ။၃၃၁။

ဥလ္လီခတိ (ကြို) [ဥ+လိခ+အ+တိ] ရေးခြစ်၏။ ပမာဏံ ဟိ ဂဏှန္တော တသ္ဝ တသ္ဝ ပဒေသ-သ္မိံ သဗ္ဗာနနတ္ထံ နခါဒီဟိ ဝါ ပရိစ္ဆေဒံ ဒဿ-ဏ္ဍော ဥလ္လီခတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၉၁။

ဥလ္လီခန (နာ) [ဥ+လိခ+ယု] (၁) (ဆံပင်) ဖီးခြင်း။ (တိ)(၂) ဖီးကြောင်းဖြစ်သော။ (၁) ဥလ္လီခနန္တိ စ ဖဏကာဒီဟိ ကေသသဏ္ဌာပနံ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၁၅၃။ (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥလ္လီခနကောဋ္ဌ (ပု၊နာ) [ဥလ္လီခန+ကောဋ္ဌ] (မုတ်ဆိတ်ဆံပင်တို့ကို) ဖီးကြောင်းဖြစ်သော ဘီး။ ကောဋ္ဌန္တိ မဿူနံ ကေသာနဉ္စ ဥလ္လီခန-ကောဋ္ဌံ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၂၇၃။

ဥလ္လီခနသာဓန (နာ) [ဥလ္လီခန+သာဓန] (ဆံပင်) ဖီးခြင်းကို ပြီးစေတတ်သော။ တတ္ထ ကောဋ္ဌံ နာမ အာဌကာဒီသဏ္ဌာပနတ္ထံ ကေသာဒီနံ ဥလ္လီခနသာဓနံ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၃၂၈။

ဥလ္လီခါပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+လိခ+ဏာပေ+တိ] (ဆံပင်) ဖီးစေ၏။ အာယသ္မတော ရဋ္ဌပါလသ္ဝ ပိတာ မဏ္ဍိမာယ ဒ္ဒါရသာလာယ ဥလ္လီခါပေတိ။ မ၊၂။၂၅၀။ ဥလ္လီခါပေတိတိ ကပ္ပကေန ကေသေ ပဟရာပေတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၀၄။

ဥလ္လီခိတ (နာ) [ဥ+လိခ+တ] (၁) ရေးခြစ်ခြင်း။ (တိ)(၂) ရေးခြစ်-ပွတ်ခံ-တွင်ခံ-အပ်သော။ နဥလ္လီခိတမတ္ထေန အတ္ထတံ ဟောတိ ကတိနံ။

ဝိ၊၃။၃၅၂။ ဥလ္လိခိတမတ္ထေနာတိ ဒီဃတော စ ပုထုလတော စ ပမာဏဂ္ဃဟဏမတ္ထေန။ ... တသ္မာ တံ ပမာဏဂ္ဃဟဏံ ဥလ္လိခိတမတ္တန္တိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၉၁။ ဥလ္လိခိတမတ္ထေနာတိ တ္ထေ ပမာဏသ ဥဂ္ဂဟဏတ္ထံ နခါဒီဟိ လိခန် ဥလ္လိခိတံ၊ ဥလ္လိခိတံ မတ္တံ ပမာဏန္တိ ဥလ္လိခိတ-မတ္တန္တိ ဒသ္သေန္တော အာဟ ဒီဃတော စ ပုထုလတော စ ပမာဏဂ္ဃဟဏမတ္ထေနာတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၃၆၄-၅။ သလ္လိခိတသရီရတာတိ ဘမ် အာရောပေတ္တာ ဥလ္လိခိတသ ဝိယ သဗ္ဗ-ပရိဋ္ဌာဟဝူပသမသ ပုထုလတာပဂတသရီရ-သ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၈၅။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥလ္လိခိတဟတ္ထိဒန္ဓသဒိသဝဏ္ဏ (တိ) [ဥလ္လိခိတ ဟတ္ထိဒန္ဓသဒိသ+ဝဏ္ဏ] ရေခြစ်-ပွတ်ခံ-တွင်ခံ-အပ်သောဆင်စွယ်နှင့်တူသောအဆင်းရှိသော။ ဒန္ဓဝဏ္ဏာနီတိ သဗ္ဗေက် ဥလ္လိခိတဟတ္ထိဒန္ဓ-သဒိသဝဏ္ဏာနိ။ ဝိမာန၊ဌ။၁၈၁။

ဥလ္ဆိဝံ (နာ) [ဥ+လဂိ+အ။ နီတိ၊ဓာ။ရဂ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၃၃ဝ။] (၁) ပြ-ထုတ်ဖေါ်ပြ-သိစေ-ခြင်း။ (တိ)(၂) ပြ-ထုတ်ဖေါ်ပြ-သိစေ-အပ်သော။ (၁) တသ အတ္ထသ ဥလ္လိဂ်ဝသေန ဝုတ္တန္တိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၂၃။ (တိ)(၂) ဥပ္ပါဒဂ္ဃဟဏေန စ အတိတဒ္ဓပရိယာပန္နာ ကမ္မသခ်ိရာ ဥလ္လိ-ဂ်တ္ထာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၄၉။

ဥလ္ဆိဂ်ိတ (တိ) [ဥ+လဂိ+တ] ပြ-ထုတ်ဖေါ်ပြ-သိစေ-အပ်-သော။ ဥလ္လိဂ်ိတမတ္ထံ ဆန္ဒရာဂ-ဝိနယေန ပဇဟာပေတိတိ သရူပတော ဒဿေတိ။ မဇ္ဈိ၊၂။၉၉။

ဥလ္ဆိဂ်ေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+လဂိ+ဏေ+တိ။ နီတိ၊ဓာ။ရဂ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၃၃ဝ။] ပြ-ထုတ်ဖေါ်ပြ-သိစေ-၏။ ဣမိနာ နယေနာတိ ဧတေန ဘူတနိဿိတာနံ ...တေဘူမကမ္မောနံ ပရိဂ္ဂ-ဟဝိဓိ ဥလ္လဂ်ေတိ။ မဇ္ဈိ၊၁။၂၇၉။ **ဥလ္လဂ်ေန္ဆိ**—ဧတေနေဝတ္ထ ကမ္မသဗ္ဗနီတာနိ (ထာ၀) ဣဒ္ဓိ-ယာနိ ကုသလာကုသလကမ္မံ ဥလ္လိဂ်ေန္ဆိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၁၁၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၂၂။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၈၂။ ဥလ္လိဂ်ေန္ဆိတိ ပကာသေန္ဆိ။ မူလဋီ၊၂။၇၉။ ပဋိ-သံ၊ဂ်ံ။၉၆။ ဥလ္လိဂ်ေန္ဆိတိ ဥာပေန္ဆိ ပကာသေန္ဆိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၈၆။

ဥလ္ဆိဂ်ေတ္တာ (ကာ၊ကြို၊ဝိ) [ဥ+လဂိ+ဏေ+တ္တာ] ပြ-ထုတ်ဖေါ်ပြ-သိစေ-၍။ တေန ။ပ။ ဥေယ္ယာတိ ဂါထာပဒံ ဥလ္လိဂ်ေတ္တာ "တေနာ" တိအာဒိနာ ဝိဝရတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၉၇။

ဥလ္ဆိဂ်ေန္ဆ (တိ) [ဥ+လဂိ+ဏေ+အန္ဆ] ပြ-ထုတ်ဖေါ်ပြ-သိစေ-သော၊သူ။ တေ စတ္ဆိ ဥပမာဟိ ဥလ္လိဂ်ေန္ဆော "ဘဝဂ္ဂဟဏာယာ"တိ အာဒိမာဟ။ သံ၊ဋီ၊၂။၉၉။ (-မ၊ဋီ၊၁။၃၇၂။)

ဥလ္ဆိဂ်ေန္ဆိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+လဂိ+ဏေ+အန္ဆိ] ပြ-ထုတ်ဖေါ်ပြ-သိစေ-ကုန်၏။ ဥလ္လဂ်ေတိ-ကြည့်။

ဥလ္ဆိတ္ဘ (တိ) [ဥ+လိပိ+တ] အထက်သို့ မျက်နှာမူ၍(အင်္ဂတေ)လိမ်းကျံအပ်သော၊ အတွင်း၌(အင်္ဂတေ)လိမ်းကျံအပ်သော။ ကုဋိ နာမ ဥလ္လိတ္ဘာ ဝါ ဟောတိ အဝလိတ္ဘာ ဝါ ဥလ္လိတ္ဘာဝလိတ္ဘာ ဝါ။ ဝိ၊ဘ။၂၂၄။ ဥလ္လိတ္ဘာတိ အန္တောလိတ္ဘာ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၅၃။ ဥဒ္ဓံ မုခံ လိတ္ဘာ ဥလ္လိတ္ဘာ။ သာရတ္ထ၊၂။၃၃၃။ ဝိမ်တိ၊ဘ။၂ရ၄။ ကခ်ိ၊ဋီ၊သစ်။၂၃ရ။ (အဝလိတ္ဘ-လည်းကြည့်။)

ဥလ္ဆိတ္ဘကုဋိ (ထိ) [ဥလ္ဆိတ္ဘာ+ကုဋိ] အထက်သို့ မျက်နှာမူ၍ (အင်္ဂတေ) လိမ်းကျံအပ်သော၊ အတွင်း၌(အင်္ဂတေ)လိမ်းကျံအပ်သော-ကုဋိ-ကျောင်းယယ်။ ဥလ္လိတ္ဘကုဋိ။အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥလ္ဆိတ္ဘကုဋိသင်္ခါ (ထိ) [ဥလ္ဆိတ္ဘကုဋိ+သင်္ခါ] အတွင်း၌(အင်္ဂတေ)လိမ်းကျံအပ်သော-ကုဋိ-ကျောင်းယယ်-ဟူသောအရေအတွက်။ ဥလ္လိတ္ဘ-

ကုဋိသင်္ခါ နှ ဂစ္ဆတိ။ ဝိမတိ၊၁။၂၇၈။

ဥလ္လိတ္တာဝလိတ္တ (တိ) [ဥလ္လိတ္တာ+အဝလိတ္တာ] အတွင်း, အပဋ္ဌ (အင်္ဂတေ) လိမ်းကျံအပ်သော။ ဥလ္လိတ္တာဝလိတ္တာတိ အန္ဓရဟာဟိရလိတ္တာ။ ဝိ၊ ဋီ၊၂။၁၅၃။

ဥလ္လိတ္တာဝလိတ္တကုဋိ (ထီ) [ဥလ္လိတ္တာဝလိတ္တ+ကုဋိ] အတွင်း, အပဋ္ဌ (အင်္ဂတေ) လိမ်းကျံအပ်သော–ကုဋိ–ကျောင်းငယ်။ ပဏ္ဏသာလမ္ပိ ဥလ္လိ–တ္တာဝလိတ္တကုဋိမေဝ ပဏ္ဏစ္ဆဒနံ။ ဝေဒ၊၁၉၃။

ဥလ္လိတ္တာဝလိတ္တစ္ဆဒန (တိ) [ဥလ္လိတ္တာဝလိတ္ত+ဆဒန] အတွင်း, အပဋ္ဌ (အင်္ဂတေ) လိမ်းကျံအပ်သော, အမိုးရှိသော။ (အမိုးရှိသော ဥလ္လိတ္တကုဋိ, အဝလိတ္တကုဋိ။) သစေ ပန ဥလ္လိတ္တာဝလိ–တ္ထစ္ဆဒနဿ ဂေဟဿ လေပရက္ခဏတ္ထံ ဥပရိ တိဏေန ဆာဒေန္တိ။ ဝိ၊ဋီ၊၂။၁၅၉။

ဥလ္လိဟန္ဓ (တိ) [ဥ+လိဟ+အန္ဓ] (လျှာဖြင့်) လျက်သော၊သူ။ ခုရံဝ မဓုနာ လိတ္ထံ၊ ဥလ္လိဟံ နာဝဗုဒ္ဓတိ။ ထေရ။၃၂၂။ မဓုရဂိဒ္ဓေါ ခုရဓာ–ရာလေဟကဟုရိသော ဝိယ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ထေရ၊ ဋီ၊၂။၂၇၇။

ဥလ္လုမ္ဗတိ (ကြိ) [ဥ+လုပ (လုမ္ပ၊ လုပိ)+အ+တိ။ နီတိ၊ဓာ။၂၁၆။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၄၃၃။] ထုတ်ဆောင်၏။ (အကုသိုလ်မှ ထစေ၍ ကုသိုလ်၌ တည်စေ၏။ သာမဏေအဖြစ်မှ ထုတ်ဆောင်၍ ရဟန်းအဖြစ်၌ တည်စေ၏–စသည်။) ဥလ္လုမ္ဗတု မ(ဝိ၊၃။ရ၂)နှိ ဥဒ္ဓရတု မံ၊ အကုသလာ ဝုဋ္ဌာ–ပေတွာ ကုသလေ ပတိဋ္ဌာပေတု၊ သာမဏေရ–ဘာဝါ ဝါ ဥဒ္ဓရိတ္တာ ဘိက္ခုဘာဝေ ပတိဋ္ဌာ–ပေတူတိ။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၂၆၅။ ဥလ္လုမ္ဗတု ဘဝံ ဂေါ–တမော(ဒီ၊၁။၂၃၄)တိ ဥဒ္ဓရတု ဘဝံ ဂေါတ–မော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၃ရ။ ဥ–ဣစ္ဆိပသဂ္ဂယောဂေ လုမ္ပ–သဒ္ဒါ, လုပိ–သဒ္ဒါ ဝါ ဥဒ္ဓရဏတ္ထော ဟောတိတိ ဝုတ္တံ "ဥဒ္ဓရတူ"တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၄၃၃။ (–ဒီ၊ဋီ၊၁။၄၀၄။)

ဥလ္လုမ္ဗန (နှ) [ဥ+လုပ (လုမ္ပ၊ လုပိ)+ယု] ထုတ်ဆောင်ခြင်း။ သမ္ပြဟ္ဘစာရိနံ သီသာနံ ဝါ ဝိနိစ္ဆယဥလ္လုမ္ဗနသြဝါဒဒါနဘာဝေ ဌတ္တာ ဝတ္ထာ စ ဟောတိ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၃၂၀။

ဥလ္လုမ္ဗနဘာဝ (ပု) [ဥလ္လုမ္ဗန+ဘာဝ] ထုတ်ဆောင်ခြင်းသဘော။ ဝတ္ထာတိ ...သမ္ပြဟ္ဘစာရိနံ ဥလ္လုမ္ဗနဘာဝေ ဌတ္တာ ဝတ္ထာ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၂၅၁။

ဥလ္လုမ္ဗနသဘာဝသဏ္ဌိတ (တိ) [ဥလ္လုမ္ဗနသဘာဝ +သဏ္ဌိတ] ထုတ်ဆောင်–ကယ်တင်–ခြင်းသဘောဌ်ကောင်းစွာတည်သော။ ဥလ္လု–မ္ဗနသဘာဝသဏ္ဌိတေနာ(ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၆၀)တိ သကလသံကိလေသတော, ဝဋ္ဋဒုက္ခတော စ ဥဒ္ဓရဏာကာရသဏ္ဌိတေန၊ ကာရုညာဒိပွါ–ယေနာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ရ၃။ (–ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၃၉။)

ဥလ္လုမ္ဗနသဘာဝါဝဋ္ဌိတ(တိ) [ဥလ္လုမ္ဗနသဘာဝ +အဝဋ္ဌိတ] ထုတ်ဆောင်–ကယ်တင်–ခြင်း သဘောဌ်တည်သော။ ဥလ္လုမ္ဗနသဘာဝါဝဋ္ဌိတော ဟုတ္တာ နိဂ္ဂဟာရဟာနံ ဝမ္မေနေဝ နိဂ္ဂဏှနကော ယာဝဒေဝ အကုသလာ ဝုဋ္ဌာပေတ္တာ ကုသ–လေ ပတိဋ္ဌာပနာယ။ စရိယာ၊ဋီ။၃၀၃။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၁။၂၈၁။

ဥလ္လေဟိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+လိဟ+တ္တာ] ဆွဲ–နုတ်–ဖြတ်–၍။ ဒန္ဓုလ္လေဟကန္ဓိ ဒန္ဓေဟိ ဥလ္လေဟိတ္တာ၊ လုဠ္ဓိတ္တာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ မ၊ဋီ၊၄။၁၅၁။ ဒန္ဓေဟိ ဥလ္လေဟိတ္တာတိ ဥတ္ထရ–ဒန္ဓေဟိ အဠ္ဓိတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၅၄။

ဥလ္လုဠိတ (တိ) [ဥ+လုဠိ+တ] ဟောင်ဗင်ခတ်–လောက်လက်ခတ်–သော။ လေခတ်အပ်သော

ထမ်းပိုးရှိသော။ (ဇာတ်၊သျှ။) ဥဒ္ဓါပဝတ္တံ ဥလ္လုဇ္ဇိတ(ဇာ၊၂။၃၄၅)နှင့် တံ ဥဒကံ တီရမရိယာဒဗန္ဓံ ဝါတာပဟတံ ဥလ္လုဇ္ဇိတံ ဟုတ္တာ တိဋ္ဌတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၁၃။

ဥလ္လောထ[1] (နာ)[ဥ+လုစ(လောက)+ထ။ ဓာန်ဌ ဥလ္လောစ-ဟုရှိသည်။ ဥလ္လောစ-ကြည့်။] အထက်သို့ မော်-မော့-ကြည့်အပ်သောအရပ်၊ အထက်အဘို့၊ ဗီတာန်၊ မျက်နှာကြက်။ ဥ-လ္လောကာ ပဌမံ သြဟာရေတဗ္ဗ(ဝိ၊၃။၆၀)နှင့် ဥလ္လောကတော ပဌမံ ဥလ္လောကံ အာဒိ ကတ္တာ အဝဟရိတဗ္ဗန္တိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၆၁။ ဥလ္လောကန္တိ ဥဒ္ဓံ သြလောကနဋ္ဌာနံ၊ ဥပရိ-ဘာဂန္တိ အတ္ထော။ ဝိမတိ၊၂။၁၀၃။ ဥလ္လောက-တောတိ ဝိတာနတော၊ တံ ဟိ ဥဒ္ဓံ လုစိယတေ ဗန္ဓိယတေတိ ဥလ္လောကန္တိ ဝုစ္စတိ။ ပါစိတ်၊ ယော။၂၂၁။

ဥလ္လောက[2] (နာ) [အဝ+လုစ(လောက)+ဏ] (၁) အခင်းအနှီး၊ အဝတ်ကြမ်းအခင်း။ (တိ)(၂) အောက်သို့ကြည့်သကဲ့သို့တည်သော။ (၁) ဥလ္လောကံ အကရိတ္တာ(ဝိ၊၄။၂၉၆)တိ ဟေဋ္ဌာ စိမိလိကံ အဒတ္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၆၁။ (တိ)(၂) ဥလ္လောကပဒုမ-ကြည့်။

ဥလ္လောက[3] (ပု) [ဥ+လောက] ဖွင့်လှစ်အပ်-ဖွင့်လှစ်၍ပြအပ်-သော လောက။ ဥလ္လောက-ပသာဒန-ကြည့်။

ဥလ္လောကန (နာ)[ဥ+လောက+ယု] မော်-မော့-ကြည့်ခြင်း။ သီသံ နီဟရိတ္တာ ဥဒ္ဓံ ဥလ္လောကနံ ဝိယ ဂေါတြဘုဉ္ဇကော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၀၂။

ဥလ္လောကပဒုမ (နာ)[ဥလ္လောက+ပဒုမ] အောက်သို့ကြည့်သကဲ့သို့တည်သော-အောက်ငိုက်နေသော-ပဒုမ္မာကြာပွင့်။ ဥလ္လောကပဒုမာနိတိ ဟေဋ္ဌာ သြလောကန္တာနိ ဝိယ တိဋ္ဌနပဒုမာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁ရ၆။(ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၆၆-၌ အကာသ-ပဒုမာနိ-ဟုရှိသည်။)

ဥလ္လောကပသာဒန (နာ) [ဥလ္လောက+ပသာဒန] ဖွင့်လှစ်ပြအပ်သောလောကဖြင့် ကြည်ညိုစေ-ကြောင်းဖြစ်သော-လောကကိုဖွင့်လှစ်ပြ၍ ကြည် ညိုစေသော-လောကကိုဖွင့်ကြောင်း-ဖြစ်သော-တံခိုးပြာငှိဟာ။ ဥလ္လောကပသာဒနံ နာမတိပိ ပါဌော၊ တဿ လောကဝိဝရက-ပါဌိဟာရိယန္တိ အတ္ထော။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၆၅။

ဥလ္လောကယန္တ (တိ)[ဥ+လောက+ဏယ+အန္တ] မော်-မော့-ကြည့်သော၊သူ။ မမံ ဟိ ဝေါ ဘိက္ခဝေ ဓဇဂ္ဂံ ဥလ္လောကယတံ ယံ ဘဝိဿတိ ဘယံ ဝါ ဆမ္ဘိတတ္တံ ဝါ လောမဟံသော ဝါ။ သံ၊၁။၂၂၀။

ဥလ္လောကယမာန (တိ) [ဥ+လောက+ဏယ+မာန] မော်-မော့-ကြည့်သော၊သူ။ သာမိနော တုဋ္ဌပဟဋ္ဌ မုခံ ဥလ္လောကယမာနော ဝိစရတိတိ မုခုလ္လောကကော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၅၂။ အာဝဋ္ဋပရိ-ယောသာနေ ဥဒ္ဓဂ္ဂါနိ ဟုတ္တာ မုခသောဘံ ဥလ္လောကယမာနာနိ ဝိယ ဌိတာနိ လောမာနိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၅၉။

ဥလ္လောကဟရဏ (နာ)[ဥလ္လောက+ဟရဏ] မျက်နှာကြက်မှ (ပိုးမျှင်ကို) ပယ်ရှင်းရာအခါ။ (ဘာသာဋီ။) ဥလ္လောကဟရဏာဒီသု ဥလ္လောကီ-တဿ, ... သီယာ သမ္ဘဝေါတိ အာဟ "ဟ္ရမိနာ ဝါ"တိအာဒိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၉၃။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၆၄။

ဥလ္လောကီတ (နာ) [ဥ+လောက+တ] (၁) မော်-မော့-ကြည့်ခြင်း။ (တိ)(၂) မော်-မော့-ကြည့်သော၊သူ။ (၃) မော်-မော့-ကြည့်အပ်သော။ (၁) အညာနိပိ ဟေဋ္ဌာ ဥပရိ ပစ္ဆတော ပေက္ခနဝသေန သြလောကိတဥလ္လောကိတာ-ပလောကိတာနိ နာမ ဟောန္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၃။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၉၂။) (တိ)(၂) ဟ္ရတိ မဟာ-

သတ္ထော ... သမ္ဘေဝ အတ္ထနော မုခံ ဥလ္လောကိတေ အကာသိ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၃၄ရ။ (၃) တံ မန္ဒံ ပရိဝတ္ထေတ္တာ အာကာသေ ဥလ္လောကိတေ အာကာသတော သတ္ထာရတနဝဏ္ဏ ဝဏ္ဏတိ။ ဇာ၊ဌ၊၁။ ၂ရ၁။

ဥလ္လောကေတမ္ဘ (တိ) [ဥ+လောက+ဏေ+တမ္ဘ] မော်–မော့–ကြည့်အပ်သော။ နဿ ဘိက္ခာ–ဒါယိကာယ မုခံ ဥလ္လောကေတမ္ဘံ။ ဝိ၊ဂ။၃၇။ နဿ ဘိက္ခာဒါယိကာတိ ဣတ္ထိ ဝါ ဟောတု ပုရိသော ဝါ၊ ဘိက္ခာဒါနသမယေ မုခံ နဿ ဥ–လ္လောကေတမ္ဘံ။ ဝိ၊ဌ၊ဂ။၁ ၂၁။

ဥလ္လောကေတိ (ကြိ) [ဥ+လောက+ဏေ+တိ] မော်–မော့–ကြည့်၏။ သော နဿ ဥဒ္ဓံ ဥလ္လောကေတိ။ မ၊ ၂။၃၃၈။ **ဥလ္လောကေန္တိ**—သံ၊၃။ ၃၈ရ။ **ဥလ္လောကေယ္ယာသိ**—အံ၊ ၂။၄၆၃။ **ဥ–လ္လောကေယ္ယာထ**—သံ၊၁။ ၂ ၂၀။ **ဥလ္လောကေသိ**—ဝိ၊၃။ ၂၃။ ဝိ၊ဌ၊၁။၆၉။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၂၅၅။ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၂ရ၆။ **ဥလ္လောကေသိံ**—အပ၊၁။ ၃၈ရ။

ဥလ္လောကေတုံ (ဗျ) [ဥ+လောက+ဏေ+တုံ] မော်–မော့–ကြည့်ခြင်းငှါ။ တံ ပုရိသော ဟုတ္တာ ဥလ္လောကေတုံ နဿ သက္ကောသိ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၄၃၃။

ဥလ္လောကေန္ဆ (တိ) [ဥ+လောက+ဏေ+အန္ဆ။ ထိဒ္ဓ ဥလ္လောကေန္ဆိ၊] မော်–မော့–ကြည့်သော၊ သူ။ အထာဟဗ္ဗေ အယဉ္စ ပရိသာ ဘဂဝ–တော မုခံ ဥလ္လောကေန္ဆာ နိသိန္နာ ဟောမ။ မ၊ ၂။ ၂ ၂ ၂။ အထာယံ ပရိသာ မမညေ မုခံ ဥလ္လောကေန္ဆိ နိသိန္နာ ဟောတိ။ မ၊ ၂။ ၂ ၂ ၂။

ဥလ္လောကေန္ဆိ (ကြိ) [ဥ+လောက+ဏေ+အန္ဆိ] မော်–မော့–ကြည့်ကုန်၏။ ဥလ္လောကေတိ–ကြည့်။

ဥလ္လောကေယ္ယာထ (ကြိ) [ဥ+လောက+ဏေ+ဧယ္ယာထ] မော်–မော့–ကြည့်ကုန်ရာ၏။ ဥ–လ္လောကေတိ–ကြည့်။

ဥလ္လောကေယ္ယာသိ (ကြိ) [ဥ+လောက+ဏေ+ဧယ္ယာသိ] မော်–မော့–ကြည့်ရာ၏။ ဥလ္လော–ကေတိ–ကြည့်။

ဥလ္လောကေသိ (ကြိ) [ဥ+လောက+ဏေ+ဏ္ဍ] မော်–မော့–ကြည့်ပြီ။ ဥလ္လောကေတိ–ကြည့်။

ဥလ္လောကေသိ (ကြိ) [ဥ+လောက+ဏေ+ဏ္ဍ] မော်–မော့–ကြည့်ပြီ။ ဥလ္လောကေတိ–ကြည့်။

ဥလ္လောကေသုံ (ကြိ) [ဥ+လောက+ဏေ+ဍ] မော်–မော့–ကြည့်ကုန်ပြီ။ ဥလ္လောကေတိ–ကြည့်။

ဥလ္လောစ (ပုဒ်နာ) [ဥ+လုစ+ဏ] ဗိတာန်၊ မျက်နှာ ကြက်။ ပုံနုပုံသကမုလ္လောစ၊ ဝိတာနံ ဒ္ဒယမ်ရိတံ။ ဥဒ္ဓံ လောစတေ ဗန္ဓိယတေတိ ဥလ္လောစ၊ လုစ ဒဿနေ။ ဓာန်။ ဓာန်ဋီ။ ၂ ၉ ၉။

ဥလ္လောလ (ပု) [ဥ+လောဌ+ဏ။ ဥလ+သြလ။ ဥလ္လောလယတီတိ ဥလ္လောလော။ ဓာန်ဋီ။ ၆၆ ၂။] လှိုင်းတံပိုးကြီး။ ဥလ္လောလော တု စ ကလ္လောလော၊ မဟာဝီစီသု ကထျတေ။ ဓာန်။ ၆၆ ၂။

ဥလ္လောလန (တိ) [ဥ+လောဌ+ယု] အထက်အထက်ဌ–ဆင့်ကာဆင့်ကာ–တုန်လှုပ်–လော်လီ–မထည်ငြိမ်–ရောက်ရက်ခတ်–စေတတ်သော။ ဥလ္လပနာတိ "အဟော သုခံ အဟော သုခ"န္တိ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ လပါပနကာ။ ဥလ္လော–လနာတိပိ ပါဌော၊ ဘတ္တဝိဏ္ဍနိမိတ္တံ နဂ္ဂုဋ္ဌ ဥလ္လောလေန္ဆော သုနခေါ ဝိယ အာမိသဟေတု သတ္ထေ ဥပရူပရိလာလနာ၊ ပရာဘဝါဝဟာတ–ပါပနကာတိ အတ္ထော။ ထေရီ၊ဌ။ ၂ ၅ ၁။

ဥလ္လောလေန္ဆ (တိ) [ဥ+လောဌ+ဏေ+အန္ဆ] တုန်လှုပ်စေသော၊သူ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥလ္လောဋ္ဌ (တိ) [ဥ+လောဋ္ဌ(လုဋ္ဌ)+အ] ချောက်ချားသော၊ အုတ်အုတ်ကျက်ကျက်သော(အသံ)။ (ဇာတ်၊သျှ။၅၄။) ဒေဝနဂရံ ပဝိဋ္ဌာ အသူရာ ဝိယ ဥလ္လောဋ္ဌံ ဥဋ္ဌာပေတွာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။၂၃၉။ တေသံ ပဗ္ဗဇိတကာလေ ဇနပဒေါ ဥလ္လောဋ္ဌော ဘဝိဿတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၈၀။

ဥလ္လောဋ္ဌသဒ္ဒ (ပု) [ဥလ္လောဋ္ဌ+သဒ္ဒ] ချောက်ချား–အုတ်အုတ်ကျက်ကျက်–သော အသံ။ စတ္ထာရော ပဏ္ဏိတာ ဥလ္လောဋ္ဌသဒ္ဒံ သုတ္ဝာ အဇာနန္ဓာ ရညော သန္ဓိက် ဂန္ဓာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၆။၂၄၁။

ဥသဘ° (ပု) [ဣသ+အဘ။ ဥသ+အဘ(ကဘ)။ ဣသတိ စိတ္တံ ပဝိသတိတိ ဥသဘော။ အဘော၊ ဣသု စ။ "ဥသ ဒါဟော"တိ ဝါ ဓာတ္ဝတ္ထော။ ဓာန်၊ဋီ။၁၃၂။(–၁၉၆၊ ၄၉၅။) ဥသတိ ပဋိပက္ခေ ဒဟတီတိ ဥသဘော၊ သေဋ္ဌော။ မောဂ်၊ဂ။၁၂၆။ ဥသာပေတိ ပစ္စနီကေတိ ဥသဘော။ ဥသ ဒါဟေ၊ အဘော။ ဓာန်၊ဋီ။၆၉၆။ အပ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၁–အလို "အာသဘ"ပုဒ်၌ အာ ကို ဥ ပြု၍ ဥသဘ–ဟုရှုပ်ပြီးသည်။ ဖမဘ(သံ)] (၁) ဥသဘအသံ၊ (နွားလားတွန်သံကဲ့သို့သောအသံ)၊ သံစဉ် ခုနစ်ပါးတွင် နှစ်ခုမြောက်အသံ။ (၂) နွား။ (က) နွားထီး။ (ခ) နွားထူး၊ နွားမြတ်၊ နွားမှူး၊ မင်္ဂလာနွားလား။ နွားလားဥသဘ။ (နွားတစ်ရာ၏ အကြီးအကဲ (တနည်း) နွားခြံတစ်ရာ၏ အကြီးအကဲ ဖြစ်သော နွားကို "ဥသဘ"ဟု ခေါ်သည်။ နွားတစ်ထောင်၏ အကြီးအကဲ (တနည်း) နွားခြံတစ်ထောင်၏ အကြီးအကဲ ဖြစ်သော နွားကို "ဝသဘ"ဟုခေါ်သည်။ နွားအားလုံး၏ အကြီးအကဲဖြစ်၍ ဘေးရန်အားလုံးကိုလွှမ်းမိုးနိုင်သော ဖွေးဖွေးပြူ ကြည့်ချင်စဖွယ်ဖြစ်သော ကြီးသောဝန်ကိုဆောင်နိုင်သော မိုးကြီးတစ်ရာအသံတို့ဖြင့်လည်း မတုံလှပ်သော နွားလားကို "နိသဘ" ခေါ်သည်။ မဟာ၊ဘ။၃၃၂။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၃။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။၃၆။ ဓာန်၊ဋီ။၉၉၆။ နွားတစ်ရာ, နွား တစ်ထောင်, နွားတစ် သိန်း, နွားကုဋေတစ်သိန်းတို့၏ အကြီးအကဲ ဖြစ်သော နွားလားကို အစဉ်အတိုင်း "ဝသဘ, နိသဘ, ဝိသဘ, အာသဘ" ဟု ခေါ်သည်။ အပ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၁။) (၃) ကြက်တက်ပင်။ (၄) ဥသဘမည်သောဆေးပင်။ (၅) မြတ်သော၊ အမြတ်၊ ကြီး မြတ်သည်။ (၆) ဥသဘရာသီ (ပြိုဿရာသီ)။ (၇) ဥသဘမည်သူ။ (နာ)(၈) ဥသဘ အတိုင်းအတာ၊ (က) တာ၂၀။ (ခ) ၂၈–တောင်။ (တိ) (၉) ဥသဘမည်သော၊ (ဥယျာဉ်)။

(၁) ဥသဘအသံ။ ဆဇ္ဇော ဥသဘော ဂန္ဓာရော မဇ္ဈိမော ဓေဝတော နိသာဒေါတိ ဘေ သတ္တသရာ။ ဒီဃ၊ဋီ၂။၂၄၇။ အံ၊ဋီ၃။၁၂။ နဒန္တိ ဥသဘံ ဂါဝေါ။ ဓာန်။၁၃၃။ ယသ္မာ ပန သော သရော ဥသဘော ဝိယ နဒတိ၊ တသ္မာ ဥသဘောတိ ဝုစ္စတိ။ ဓာန်၊ဋီ။၁၃၂။ (၂) နွား။ (က) နွားထီး။ ဥသဘော သုညာယ ဂေါသာလာယ ဂမ္ဘီရံ နဒီတဗ္ဗံ မညတိ။ အံ၊ ၁။၁ဂ၈။ ဥသဘောတိ ဂေါဏော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၁ဂ၁။ (ခ) နွားထူး၊ နွားမြတ်၊ နွားမှူး၊ မင်္ဂလာ နွားလား၊ နွားလားဥသဘ။ ယေ တေ ဥသဘာ ဂေါပိတရော ဂေါပရိဏာယကာ။ မ၊၁။၂၄၄။ ဥသဘ(မဟာနီ။၆ရ)န္တိ မင်္ဂလဥသဘံ။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၁ဂ၈။ နိသဘသဒ်တော ဥသဘော။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၃၂။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅၃။ ဥသဘောရိဝ ဆေတ္ဝ ဗန္ဓနာနိ။ သုတ္တနိ။၂၈၃။ ဥသဘောတိ ဂေါပိ–တာ ဂေါပရိဏာယကော ဂေါယူထပတိ ဗလိ–ဗဒ္ဓေါ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၆။ (–အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅၃။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၃။၂၉၄။) (၃) ကြက်တက်ပင်။ အတော သိဂီစ ဥသဘော။ ဓာန်။၅၉၀။ (၄) ဥသဘ မည်သောဆေးပင်။ ဥသဘောသဂေါသေဋ္ဌ–

သူ့သဘာ ဝိသယဒ္ဌိယ်။ ဓာန်။၉၉၆။ (အဘိဓာန်ဋီကာအလိုမူ–ဥသဘော ဥသဘော သေဋ္ဌေ–ဟုရှိရမည်။ ဤ၌ ဥသဘမည်သော ဆေးပင်ဟူသည် ကြက်တက်ပင်ကိုပင် ဆိုလိုဟန်တူသည်။) (၅) မြတ်သော၊ အမြတ်၊ ကြီးမြတ်သည်။ (ဝိသိဋ္ဌာဝိယနာဝေကောသဘဂ္ဂါ မောက္ခပုဂ်ဝါ။ သီဟကုဋ္ဌရသဒ္ဒ||လာဒီ တုသမာသဂါ ပုမေ–ဟူသော အဘိဓာန် ထောက်၍ "ပုံလိုင်"ဟုမှတ်ရမည်။) မဇ္ဈေ သိဝိနံ ဥသ–ဘောမိ ဇာတော။ ဇာ၊၂။၄၆။ ဥသဘောမ္ပိတိ ဇေဋ္ဌကရာဇာ ဟုတ္တာ ဇာတော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၂၃၉။ ပုရိသူသဘ(ဝိ၊၁၊၄ဂ)လည်းကြည့်။ (၆) ဥသဘ ရာသီ (ပြိုဿရာသီ)။ မေသာဒီကောဒ္ဓါဒသကောဋ္ဌာသော် ရာသိ နာမ၊ အာဒိနာ ဥသဘ...မိုနေ သင်္ကာတိ။ ဓာန်၊ဋီ။၆၁။

(၇) ဥသဘမည်သူ။ ပါဠိအဋ္ဌကထာတို့၌ ဥသဘအမည်ဖြင့် ပစ္စေကဗုဒ္ဓါတစ်ဆူ၊ မထေရ်နှစ်ပါးဟု သုံးဦးတွေ့ရသည်။ ပစ္စေကဗုဒ္ဓါကား ဣသိဂိလိတောင်သို့ ဝင်တော်မူကြကုန်သော ပစ္စေကဗုဒ္ဓါငါးရာတို့တွင် တစ်ဆူအပါအဝင်ဖြစ်သော ဥသဘပစ္စေကဗုဒ္ဓါ ဖြစ်သည်။ ဥသဘ–ဋ္ဌိဒါ ဇာလိနီ ဒုက္ခမူလ။ မ၊ဒု။၁၁၅။ (–မ၊ဋ္ဌ၊ ၄။၉၁။)

ဥသဘထေရ်နှစ်ပါးတွင် တစ်ပါးကား ကောသလတိုင်း သူဌေးမျိုးဌ၌ ဖြစ်သော ဥသဘအမည်ရသော အမျိုးကောင်းသားတည်း။ ဇေတဝန်ကျောင်းလွှတ်ပွဲ၌ ဘုရားရှင်အား ကြည်ညိုလျှက် ရဟန်းပြုခဲ့သည်။ မိုးအခါတွင် စိမ်းစိုရှိ မွေ့လျော်ဖွယ်ကောင်းသော တောတောင်တို့ကို မြင်ရသဖြင့် "စိတ်ဓေတနာမရှိသော သစ်ပင် စသည်တို့သည်ပင် ဥတုနှင့် ပြည့်စုံခြင်းကြောင့် ကြီးပွားကြသေး၏။ ငါသည် လျှောက်ပတ်သော ဥတုကိုရရှိသောကြောင့် ဂုဏ်တို့ဖြင့် အဘယ်ကြောင့် ကြီးပွားခြင်းသို့ မရောက်ဘဲရှိအံ့နည်း" ဟုဆင်ခြင်၍ ဝိပဿနာ ပွားများသောကြောင့် ရဟန္တာအဖြစ်သို့ ရောက်လေသည်။ ထိုမထေရ်သည် ဤကမ္ဘာမှ သုံးဆယ့်တစ်ကမ္ဘာအထက် သိခီဘုရားရှင်၏ သာသနာတော်၌ ဘုမ္မစိုးနတ်ဖြစ်၍ ဘုရားရှင်အား မန္တာရဝ=ထင်ရှားပန်း ==နတ်ပန်းတို့ဖြင့် ပူဇော်ခဲ့ဘူးသောကြောင့် မန္တာရဝပုပ္ဖပူဇကထေရ် ဟုလည်း အမည်တွင်သည်။ ထေရ။ ၂၄၃။ ထေရဋ္ဌ၊၁။၂၆၆–၈။ အပ၊၁။၁၉၆။ အပ၊ ဋ္ဌ၊၂။၁၆၅။

အခြား ဥသဘအမည်ရသောမထေရ်၏ အကြောင်းအရာကား–ကပိလဝတ်ပြည် သာကီဝင်မင်းမျိုးဌ ဖြစ်သောသူတည်း၊ ဘုရားရှင် ကပိလဝတ်နေပြည်တော်သို့ ကြွတော်မူရာကာလ ဆွေတော်မျိုးတော်တို့အစည်းအဝေး၌ မြတ်စွာဘုရား၏တန်ခိုးအာနုဘော်ကို ဖူးမြင်ရ၍ သဒ္ဓါ တရားဖြစ်ကာ ရဟန်းပြုရာတွင် ဥသဘထေရ် ဟု အမည်တွင်သည်။ ရဟန်းတရားအားမထုတ်ဘဲ နေ့၌ အပေါင်းအဖော်တို့ဖြင့် ပျော်ပျော်နေ၍ ညဉ့်အိပ်ခြင်းဖြင့် အချိန်ကုန်စေသူဖြစ်သည်။ တစ်ခုသောညဉ့် သတိလက်လွတ် အိပ်နေစဉ် "ဆံပင်ကိုပယ်၍ သရက်ရွက်နုရောင် သင်္ကန်းဝတ်လျက် ဆင်စီးပြီး မြို့တွင်းသို့ဆွမ်းခံဝင်စဉ် စည်းစိမ်ခံစားနေသူ လူအပေါင်းကို မြင်ရသဖြင့် ရှက်၍ ဆင်ပေါ်မှ ဆင်းကာ မိမိကိုယ်ကို ကြည့်မိသည်"ဟု အိပ်မက်မြင်မက်သဖြင့် သံဝေဂရသောကြောင့် ဝိပဿနာပွားများသောအခါ ရဟန္တာဖြစ်လေသည်။ ထိုမထေရ်သည် ဤကမ္ဘာမှ သုံးဆယ့်တစ်ကမ္ဘာအထက် သိခီဘုရားရှင်၏သာသနာတော်၌ အမျိုးကောင်းသား ဖြစ်၍ ဘုရားရှင်အား ကြို့သီးပေးလှူဘူးသောကြောင့် ကောသမ္ဗဖလိယ ထေရ်ဟုလည်း အမည်ရသည်။

ဇနေတိ ဘိယ္ယော ဥသဘသ ကလ္ပတ်။

ထေရ။ ၂၅၈။ ကပိလဝတ္ထုသို့ သာကိယရာဇ-ကုလေ နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ ဥသဘောတိ လဒ္ဓနာမော ... ပမ္ဘဒီ။ ထေရဒ္ဒ၊၁။၄၀၈။ (–အပ၊ ၂။၉၄။)

(နာ)(၈) ဥသဘအတိုင်းအတာ၊ (က) တာ၂၀=အတောင် ၁၄၀။ တာယ ယဋ္ဌိယာ ဝိသတိယဋ္ဌိယော ဥသဘံ။ အဘိ၊ဒ္ဒ၊ ၂။၃၂၈။ (–ဒီ၊ဒ္ဒ၊ ၂။၅။ သံ၊ဒ္ဒ၊၃။ ၂ ၂ ၁ဝ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ရ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၆၀။) (ခ) ၂ရ-တောင်၊ ၂ရ-တောင်ရှိသော အရပ်ဌာန။ ဥသဘော ဥသဘော ပေါ့ကွရကြီ ခကာပေသိ။ သံ၊ဒ္ဒ၊၃။၈။ အဌဝီသတိဟတ္ထဌာနံ ဥသဘံ နာမ။ ...ဥသဘော အဌဝီသတိဟတ္ထပ္ပ-မာဏော ဌာနေ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၈။ (၉) ဥသဘမည်သော (ဥယျာဉ်)။ (ဝိယဒဿီဘုရားရှင် ဓမ္မစက္ကြာ ဟောတော်မူရာဥယျာဉ် ဖြစ်သည်။) ဥသဘုယျာန-ကြည့်။

ဥသဘ၂ (တိ) [ဥသဘ+ဏ။ အာသဘ+ဏ] နွားလား ဥသဘနှင့်တူသော၊ နွားလားဥသဘ အတူ ကြီးမြတ်တော်မူသော၊သူ။ ဥသဘံ ပဝရံ ဝိရံ။ သုတ္တနိ။၃ရ၈။ မ၊ ၂။၄၁ ၂။ အပ၊၁။၁ ၂ ၆။ (–၂ ၃ရ။) အစ္ဆမ္ဘိတတ္ထေန ဥသဘသဒိသတာယ ဥသဘံ။ သုတ္တနိ၊ဒ္ဒ၊ ၂။၁ဝ၃။ ဥသဘန္တိ ဝသဘော နိသဘော ဝိသဘော အာသဘောတိ စတ္တာ-ရော ဧဠေ ဗုဒ္ဓေ ဝိ။ ... ဇယမ္ပိ မြာဟ္မဏော မုခါရုဠ္ဍဝသေန ဂေ္ဂန္ဓပသိဒနဝသေန အာ-သဘန္တိ ဝတ္ထေ ဥသဘန္တိအာဒိမာဟ။ အပ၊ ဒ္ဒ၊ ၂။ ၉ ၁။ (ဤအလို ဥသဘ-ကား အာသဘ-မှ အာ-ကို ဥပြု၍ ပြောင်းလာသော ပုဒ်ဖြစ်သည်။ ယင်းနောင် ဏ ပစ္စည်းသက်ရသည်။)

ဥသဘ၃ (တိ) [ဥသဘ+ရာဇ] နွားလားဥသဘ မင်း။ ဥသဘရာဇ-ကြည့်။

ဥသဘက (ပုဂ္ဂ) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ကြက်သွန်နီ ဥ။ ဥသဘက(ဝိ၊ဒ္ဒ၊ ၃ဝ၀) ဥမ္မသုဝိယိ။ ဝ ဧ ရ။ ၃ ၁ ၉။ သ ။ ၉ ၄။

ဥသဘကွန္ဓ (ပု) [ဥသဘ+ခန္ဓ] ဥသဘကွန္ဓမည်သူ။ (ဒီပင်ကရာမြတ်စွာဘုရား၏ သားတော် ဖြစ်သည်။) ,ပဒုမာနာမ, သာ, နာရီ၊ ဥသဘ-ကွန္ဓော အတြဏော။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃ ၂ ၂။ (–ဗုဒ္ဓဝံ၊ဒ္ဒ။ ၁ ၅ ရ။)

ဥသဘဂန္ဓ (ပု) [ဥသဘ+ဂန္ဓ] နွားလားဥသဘ ၏ အနံ့။ ဂါဝီ ဧ ၀ စ ကဒါစိ ဥသဘဂန္ဓေန ဂစ္ဆံ ဂဏ္ဍန္တိ။ ဝိ၊ဒ္ဒ၊ ၁။ ၁ ၀ ၀။

ဥသဘဂါမိ (တိ) [ဥသဘ+ဂမု+ဏိ] နွားလား ဥသဘကဲ့သို့ သွားလေ့ရှိသော၊သူ။ သုဝဏ္ဏ-ဝဏ္ဏော ဥသဘဂါမိတိ အာဒိကာ ပဋိဘာဂ ဥပနိဓယ ဝုတ္တတာယ ပဋိဘာဂူပနိဓ နာမ။ အဘိ၊ဒ္ဒ၊ ၂ ၂ ရ။

ဥသဘစမ္မ (နာ) [ဥသ်ဘ+စမ္မ] နွားလားဥသဘ ၏ အရေ။ တတ္ထ ဂတ္ထ ဟိ ဒဟရကာလေ သက္ခုသတ္ထသမ္ဘာဟ,တ် ဥသဘစမ္မံ ဝိယ ဝိဟတ ဝ ၀ လိကော ကာယော ဟောတိ။ သံ၊ ဒ္ဒ၊ ၂ ၂ ရ ၆။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁ ။ ၁ ၄ ရ။)

ဥသဘဆိန္နဝိသာဏ (ပု) [ဥသဘ+ဆိန္နဝိသာဏ] ကျိုးသောဦးချိုရှိသော-ဦးချိုကျိုးသော-နွားလား။ ဝ ဝ မေ ဝ ခေါ် အဟံ ဘန္တေ ဥသဘဆိန္နဝိသာ-ဏသမေန စေတသာ ဝိဟရာမိ။ အံ၊ ၃ ။ ၁ ဝ ၃။ ဥသဘဆိန္နဝိသာဏသမေနာတိ ဥသဘသ ဆိန္နဝိသာဏသ စိတ္တသဒိသေန။ အံ၊ ဒ္ဒ၊ ၃။ ၂ ၆ ၃။ ဆိန္နာနိ ဝိသာဏာနိ ဧတဿာတိ ဆိန္န-ဝိသာဏော၊ ဥသဘော စ သော ဥသဘဆိန္န-ဝိသာဏော စာတိ ဥသဘဆိန္နဝိသာဏော။ ဝိသေသနပရော,ယ် သမာသော။ အံ၊ ဋီ၊ ၃။ ၂ ၈ ၅။

ဥသဘဌာန (နာ) [ဥသဘ+ဌာန] ဥသဘ အတိုင်း အံ့ရှည်ရှိသောအရပ်။ ဥဒ္ဓံ ဥပ္ပတေန္တော စတ္တာရိပိ ဒ္ဒ ဝ ဝ ဥသဘဌာနာနိ ဥပ္ပတတိ။ အံ၊ ဒ္ဒ၊ ၂။ ၂ ၉ ၂။

ဥသဘတ္ထေရ (ပု) [ဥသဘ+ထေရ] ဥသဘ

ထေရ်။ အာယသ္မတော ဥသဘတ္ထေရသ
ဂါထာ။ ထေရ၊၁၊၁။ ၂၇၆၊၄၀၈။ ဥသဘ (ဂ)
ကြည့်။

ဥသဘဒါန (နာ) [ဥသဘ+ဒါန] နွားလားဥသဘ
အလှူ။ (နွားမတို့၏အလယ်၌ နွားလားဥသဘ
ကို လွှတ်ခြင်းကို နွားလားဥသဘ အလှူဟု
ခေါ်သည်။) ဥသဘဒါန(ဝိ၊၅။ ၂၃၁)နှင့် ဂေါ-
ဂဏသ အန္တရေ ဥသဘဝိသဇ္ဇနံ။ ဝိ၊ဋ၊၄။
၁၇၃။

ဥသဘပွမာဏ (တိ) [ဥသဘ+ပမာဏ] တစ်
ဥသဘအတိုင်းအရှည်ရှိသော။ ဥသဘပွမာ-
ဏေပိ(သံ၊ဋ၊၁။၁၀၈။ အံ၊ဋ၊ ၂။၃၀၅)တိ ဝီသ-
တိယဋ္ဌိယော ဥသဘံ။ တသ္မိံ ဥသဘပွမာဏေ
ပဒေသေ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၅၉။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၃၀ ၂။

ဥသဘမလ (နာ) [ဥသဘ+မလ] နွားလားဥသဘ
၏-ခွန်အား-စွမ်းအား။ ယထေဝ ဟိ နိသဘ-
သခိတော ဥသဘော ဥသဘမလေန သမန္နာ-
ဂတော စတူဟိ ပါဒေဟိ ပထဝိ ဥဗ္ဗိဇ္ဇေတ္တာ
အစလဋ္ဌာနေန တိဋ္ဌတိ။ မ၊ဋ၊၁။၃၃ ၂။ အဘိ၊
ဋ၊ ၂။၃၈၁။

ဥသဘမုခ (နာ) [ဥသဘ+မုခ] ဥသဘမုခမည်
သောအဝ။ တသ္မ စတူသုပသေသု သီဟ-
မုခံ ဟတ္ထိမုခံ အဿမုခံ ဥသဘမုခန္တိ စတ္တာရိ-
မုခါနိ ဟောန္တိ။ မ၊ဋ၊၃။ ၂၅။

ဥသဘယုဒ္ဓ (နာ) [ဥသဘ+ယုဒ္ဓ] နွားလားဖြင့်
စစ်ထိုးခြင်း၊ နွားလားတိုက်ပွဲ။ ဥသဘယုဒ္ဓံ
အဇယုဒ္ဓံ။ ဒီ၊၁။၆၊၆၁။ (-ဇာ၊ဋ၊၁။၃၅၅။
သာရတ္ထ၊ ၂။၃၀၅။)

ဥသဘရာဇ (ပု) [ဥသဘ+ရာဇ] နွားလား
ဥသဘ မင်း။ ဥသဘရာဇာ၀ သောဘန္တော။
ဥဒါန၊ဋ။၃၃၃။ ဥသဘောဟိတိ သမ္ဘသေတောဟိ
ဥသဘရာဇဟိ။ ဇာ၊ဋ၊၇။၅၅။

ဥသဘလက္ခဏ (နာ) [ဥသဘ+လက္ခဏ] နွား
လား၏-ကြွန်အင်-လက္ခဏာ။ (အဋ္ဌကထာ
အလိုတည်း။ မဂ်လက္ခဏ-ဒီ၊ဋ၊၁။၉၉-ကြည့်။)
နွားလား၏ ကြွန်အင်လက္ခဏာကို ပြသော
ကျမ်း။ (ဋီကာအလို။) မဟာသလက္ခဏ် ဥသ-
ဘလက္ခဏ်။ ဒီ၊၁။၉။ မဟာနိ။ ၂၉၅။ လက္ခဏန္တိ
တေသံ လက္ခဏပ္ပကာသကသတ္ထံ။ သီ၊ဋီသစ်၊
၁။၃၃၅။

ဥသဘ၀တိပုရ (ပု၊နာ) [ဥသဘ၀တီ+ပုရ]
ဥသဘ၀တီမြို့။ ဥသဘ၀တိပုရေ ပုရတ္ထမေ။
ဗုဒ္ဓ၀ံ၊ဋ။ ၂၉၅။

ဥသဘ၀တီ (တိ) [ဥသဘ၀န္တ+ဏ္ဍိ] နွားလား
ဥသဘ-ရှိ-ပေါများ-သော၊ ဥသဘ၀တီမည်
သော၊(မြို့)။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥသဘ၀တီနဂရ (ထီ၊နာ) [ဥသဘ၀တီ+နဂရ]
ဥသဘ၀တီမြို့။ အထာပရေန သမယေန
မဟာပဒုမော မုနိ၀သော ဥသဘသမဂတိ
ဥသဘ၀တီနဂရံ ဥပနိဿာယ ၀သံ ဥပဂဏ္ဍိ။
ဗုဒ္ဓ၀ံ၊ဋ။ ၂၁၃၊(-၂၉၅။)

ဥသဘဝိတ္ထာရ (တိ) [ဥသဘ+ဝိတ္ထာရ] တစ်
ဥသဘ အကျယ်ရှိသော။ ဥဘောသု ပသေသု
ဒွေ ဒွေ ဥသဘဝိတ္ထာရေ မဂ္ဂေ ... ကာရာ-
ပေသိ။ သံ၊ဋ၊၃။၈။

ဥသဘဝိသဇ္ဇန (နာ) [ဥသဘ+ဝိသဇ္ဇန] နွား
လားဥသဘကို လွှတ်ခြင်း။ ဥသဘဒါန-ကြည့်။

ဥသဘသတ (နာ) [ဥသဘ+သတ] နွားလား
ဥသဘတို့၏ အရာ။ သတ္တ စ ဥသဘသတာနိ
... ဟောန္တိ။ ဒီ၊၁။၁ ၂၀။

ဥသဘသမဂတိ (တိ) [ဥသဘသမဂတ+ဏ္ဍိ]
နွားလားဥသဘအတူ သွားခြင်းရှိတော်မူသော၊
သူ(မြတ်စွာဘုရား)။ ဥသဘ၀တီနဂရ-ကြည့်။

ဥသဘသဟဿ (နာ) [ဥသဘ+သဟဿ] နွားလားဥသဘအထောင်။ ယသ ဥသဘသဟဿာနိ၊ တဒါ ဝယောဇေန္တိ ဝိသတိ။ ဇာ၊၂။ရဝ။

ဥသဘာဇာနီယ (ပု) [ဥသဘ+အာဇာနီယ] အာဇာနည်နွားလား။ အဿာဇာနီယော ဥသဘာ-ဇာနီယော ပုရိသာဇာနီယော။ သံ၊၆။၂။၂၆၂။ အံ၊၆။၂။၂၉၂။

ဥသဘာဇည (ပု) [ဥသဘ+အာဇည] အာဇာနည်နွားလား။ ဥသဘာဇညော အဿာဇညော ဟတ္ထာဇညော။ ထေရ၊၆။၁။ဝ၄။

ဥသဘုယျုန (နာ) [ဥသဘ+ဥယျုန] ဥသဘမ်ည် သောဥယျုဉ်။ ဝတ္ထိ စက္ခံ မဟာဝီရော၊ ဥသ-ဘုယျုနေ မနောရမေ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၁၅၂။

ဥသဘဒ္ဓ (ပု) [ဥသ+သဒ္ဓ] ဥသ-သဒ္ဓါ။ ပတိ-ပုမ္ဘော ဥသ-သဒ္ဓေါ ရူဘယန္တိ ဟိ နေရုတ္တိကာ။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊ဝ။၁၈။

ဥသာ (ထီ) [ဥသ+အ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ ဥဓါ(သံ)] (၁) ဘောဇဉ် (သစ်သီးကြီးငယ်)။ (၂) အပူငွေ့ ပါစကတေဇောဓာတ်။ (၁)(၂) ဇာတ္တိ နေသံ ဥသာမတ္ထံ။ ဇာ၊၂။ဝ၆။ ဥသာမတ္ထန္တိ ဘောဇ-နမတ္ထံ။ ဥသာတိ ဟိ ဘောဇနဿ နာမံ၊ တဿ စ အတ္ထိတာယ။ အထ ဝါ ဥသာတိ ဥဿာ။ ဇာ၊၆။ဇ၉။ (-အံ၊၆။၂။ဝ၉၅။) ဥသာ-မတ္ထန္တိ ကေဒိဝသေ ယာပနမတ္ထံ ဖလာဖလံ အတ္ထိ။ ဇာ၊ဌီ။ဟောင်း။ ဥသာတိ ဥဿာ၊ ပါစကတေဇောဓာတုယာ နာမမေတံ။ တဒ-တ္ထာယ ပန ဘုဇ္ဈိတမ္ဘတာယ သမ္ဘာနိ၀ိ ဘောဇနာနိ ဥသာတိ ဝုစ္စန္တိ။ ဇာ၊ဌီ၊သစ်။

ဥသိန္ဓရ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥသိန္ဓရမင်း။ ဥသိန္ဓရော ကဿပေါ စ၊ အာသဘော စ ပုတ္တေ ဇနေသု။ ဇာ၊၂။ဝ၅၅။ ဇာ၊၆။ဝ၂၃။ (-ဇာ၊၂။၂ရ၃။ ဇာ၊ရ။ဝ၄၅။)

ဥသိရကလာပ (ပု) [ဥသိရ+ကလာပ] ပန်းရင်းမြက်စည်။ အထ ဒွေ တရုဏနာဂါ သောဏ္ဍာဟိ ဥသိရကလာပေ ဂဟေတ္ဝာ ကေလာသကူဋံ မဇ္ဈေန ဝိယ နှာ့ပေသုံ။ ဇာ၊၆။၅။၄၀။ ဥသီ(သီ)ရ လည်းကြည့်။

ဥသီနက (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥသီနကမင်း။ နာယံ မိဂါနမတ္ထာယ၊ ဥသီနက ဘဝိဿာမိ။ ဇာ၊ဝ။၂၄၈။ အတီတေ ကဿပသမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓ-ကာလေ ဗာရာဏသိယံ ဥသီနကော နာမ ရာဇာ ရဇ္ဇံ ကာရေသိ။ ဇာ၊၆။၄။ဝ၇၂။

ဥသီနကရာဇ (ပု)[ဥသီနက+ရာဇ] ဥသီနကမင်း။ ဥသီနကရာဇာပိ ဩရောဓေ ဂဟေတ္ဝာ ပါသာဒံ အဘိရုဟိ။ ဇာ၊၆။၄။ဝ၇ရ။

ဥသီ(သီ)ရ (နာ) [ဝသ+ဏ္ဍ။ ဥသ+ဏ္ဍ။ ဓာန်၊ ဌီ။၆ဝ၁။ ဝသ်ဆ္ဆ ဝါသ် ကရောန္တိ ဇေတေနာတိ ဥသီရံ။ ဗီရဏမူလ်။ မောဂ်၊ရ။ဝ၆၉။ ဥသီရ+ သဏ်။ ဥသီရသ ၊မူလ် ဥသီရံ။ မောဂ်၊၄။ ၆ရ။ ဥဏိရ(သံ)] (၁) ပန်းရင်းပင်၊ ပန်းရင်း မြက်။ (၂) ဗြိတ်-မြက်မွှေး-ရှင်မွှေးလွန်း-မြက်ပင်၏အမြစ်၊ ပန်းရင်း။ (အမရကောသ ဘာသာဋီကာ၌ ဗီရဏ-ကို ဗြိတ်၊ မြက်မွှေး၊ ရှင်မွှေးလွန်း-ဟုပြန်ဆိုသည်။) (၁) ဥသီရဿ ဗီရဏဠ ဥသီရဗီရဏံ။ ကစ္စည်း၊သုတ္တ။၁၂၃။ ကာသံ ကုသံ ပေါ်ဌလိကံ၊ ဥသီရံ မုဠပဗ္ဗဇံ။ ဇာ၊၂။၃၂၆။ ပဏ္ဍာသာလာဓိ ဥသီရပမ္ဘာဒီဟိ ပဏ္ဍေဟိ ဆာဒိတာ နိ၀သနသာလာတိ အတ္ထော။ အပ၊ဌ။ဝ။၂၃၅။ ဥသီရတိဏ-လည်း ကြည့်။ (၂) မူလ် တုသီရံ ဗီရဏသ ဟိ။ ဓာန်။၆ဝ၁။ ဗီရဏသ ၊သေတကုသုမသ တိဏဝိသေသဿ မူလ် ဥသီရံ နာမ။ ဓာန်၊ ဌီ။၆ဝ၁။ ဥသီရံ မုဠပဗ္ဗဇံ၊ ဥရသာ ပနုဒိဿာမိ။ ထေရ။၂၂၆။ မူလဗီဇ နာမ ဟလိဒ္ဒိ...ဥသီရံ ဘဒ္ဒမုတ္တက်။ ဝိ၊၂။၅၂။ တဏ္ဍာယ မူလ် ခဏ၊

ဥသီရတ္ထောဝ ဗီရကံ။ ဓမ္မ။၆၁။ ယတ္ထ ဥသီ-ရေန အတ္ထိကော ပုရိသော မဟန္ဓေန ကုဒါ-လေန ဗီရကံ ခဏတိ၊ ဧဝမဿ မူလံ ခဏတိ အတ္ထော။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။ဃ၃ဝ။ ဥသီရ-တ္ထောဝ ဗီရကံ။ ထေရ။ ၂၈၄။ ယတ္ထ ဥသီရေန အတ္ထိကော ပုရိသော မဟန္ဓေန ကုဒါလေန ဗီရကာပရနာမံ ဥသီရံ နာမ တိကံ ခဏတိ၊ ဧဝမဿ မူလံ ခဏတိ အတ္ထော။ ထေရ၊ ဌ၊ ၂။၉၆။

ဥသီရကလာပက (ပု) [ဥသီရ+ကလာပက] ပန်းရင်းမြက်စည်းတို့၏အပေါင်း။ ပန်းရင်းမြက်စည်းထုံး။ ထေရဿ သရီရံ စိတကံ အာရော-ပေတ္တာ ဥသီရကလာပကေဟိ အာလိမ္ဗေသုံ။ သံ၊ဌ၊ဃ။ ၂၅ဃ။

ဥသီရတိတ (နာ) [ဥသီရ+တိတ] ပန်းရင်းမြက်။ ကောဠေနာတိ ဥသီရတိတာဒိနိ ဗဒ္ဓိတ္တာ သမံ ဆိန္နိတ္တာ ဂဟိတကောဠေန။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂ ၂၈။

ဥသီရတ္ထ (တိ) [ဥသီရ+အတ္ထ] ပန်းရင်းဖြင့် အလိုရှိသောသူ။ ဥသီရ(၂)ကြည့်။

ဥသီ(သိ)ရဒ္ဓဇ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥသီရ-ဒ္ဓဇတောင်။ ဥတ္တရာယ ဒိသာယ ဥသီ(သိ)ရ-ဒ္ဓဇော နာမ ပဗ္ဗတော။ ဝိ၊ဌ၊ဃ။ ၂ ၂ ၈။ ဒီ၊ဌ၊ဃ။ ၁၅ဖ။ မ၊ဌ၊ ၂။ဃ၀၅။ အံ၊ဌ၊ဃ။ရ၆၊ဃရ၈။ ခုဒ္ဒက၊ ဌ။ဃ၁ဃ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။ဃ၆။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၂ ၄ ၈။

ဥသီ(သိ)ရနာဠိ (ထီ) [ဥသီရ+နာဠိ] ပန်းရင်းပိုက်။ မူလာနိ ဥဒ္ဓရေယျ အန္ဓမသော ဥသီရနာဠि-မတ္တာနိ။ အံ၊ဃ။ ၂ဝ၅၊ ၅ ၁ ၉။ ဝိ၊ဌ၊ဃ။ဂ၁။ မ၊ဌ၊ဃ။ ၁ဃ။ ဥဒါန၊ဌ။ ၂ ၅–ဌ ဥသီရနာဠိမတ္တာ–ဟုရှိသည်။

ဥသီရပါဒုကာ (ထီ) [ဥသီရ+ပါဒုကာ] ပန်းရင်း-မြက်ဖြင့် ပြုအပ်သောခြေနင်း။ ဥသီရပါဒုကာ-တိပိ ဝဒန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊ဃ။ဃ၆ဝ။

ဥသီ(သိ)ရမယ (တိ) [ဥသီရ+မယ] ပန်းရင်းမြက်ဖြင့်ပြီးသော။ ကောဠံ နာမ ဝါကမယံ ဝါ ဥသီရမယံ ဝါ မုဉ္ဇမယံ ဝါ။ ဝိ၊ ၂။ ၅ ၉။ ဝိ၊သင်ဟ။ ၈ ၉ ၊ ၄ ၄ ၅။ ကောဠဿ ဥသီရမယံ ဝါ မုဉ္ဇ-ပဗ္ဗဇေမယံ ဝါ။ ဝိ၊ဌ၊ ၄။ ၅ ၉။

ဥသု (ထီ၊ပု) [ဣသ+ဥ။ ဥသ+အ။ ဣသ ဂမနေ၊ ဥ၊ ဣသု။ ဥသ ဒါဟေ ဝါ။ ဓာန်၊ဌီ။ ဃ ၈ ၉။ ဣဖု (သံ)] မြား။ ဥသု စ ကာရကိကော သူစိ သာရထိ။ ဝိ၊ဃ။ဃ ၃ ၈။

ဥသုကာရ (တိ) [ဥသု+ကရ+ဏ] မြားပြုလုပ်-သော၊သူ။ မြားသမား၊ လေးသမား။ ဥသု-ကာရာ နမယန္တိ တေဇေန်။ မ၊ ၂။ ဃ ၀ ၈။ ဥသု-ကာရာတိ ဥသုကာရကာ။ မ၊ဌ၊ ဃ။ ၂ ဃ ၆။

ဥသုကာရက (တိ) [ဥသု+ကာရက] မြားပြုလုပ်-သောသူ။ မြားသမား၊ လေးသမား။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥသုကာရာကတ (တိ) [ဥသုကာရ+အကတ] မြားသမားသည်–မပြုအပ်–မချန်အပ်–သော။ ဥသုကာရာကတေန စ(ဇာ၊ဃ။ရ၁)တိ ဥသုကာ-ရေဟိပိ အကတေန။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၅ ၂။

ဥသုတ္တ (တိ) [ဥ+သုတ္တ] ပါဠိတော်မှကင်းသော၊ ပါဠိတော်မဟုတ်သော (တရား)။ အသုတ္တကန္တိ သုတ္တဝိရဟိတံ၊ ဥသုတ္တံ တတြ နတ္ထိတိ အမိ-ပ္ပါယော။ ဝဇိရ။ ၅ ရ ၆။

ဥသုဒဏ္ဍက (ပု၊နာ) [ဥသု+ဒဏ္ဍက] မြားပြုလုပ်-ကြောင်းဖြစ်သောတုတ်၊ မြားတံ။ အညတရံ ဥသုကာရံ ဥသုဒဏ္ဍကံ ဥသုယန္တေ ပကွိပိတ္တာ အကွိကောဋိယာ သြလောကေတ္တာ ဥဇုံ ကရောန္တံ ဒိသ္မာ။ ထေရ၊ဌ၊ဃ။ ၈ ၉။

ဥသုပါတ (ပု) [ဥသု+ပါတ] မြားကျရာအရပ်။ ဥသုပါတေ(ပဋိသံ၊ဌ၊ဃ။ ၂ ၆)တိ ဇိယာ၀ေ-ကွိတဥသုနော ပတနဋ္ဌာနေ။ ပဋိသံ၊ဂ်။ ၅ ၁ ၁–၂။

ဥသုပါတန (နာ) [ဥသု+ပါတန] မြားကျရာအရပ်။ နာဂေါပိ မေ နု မုစ္စေယျ၊ အာဂတော ဥသုပါတန်။ ဇာ၊၂။၁ရ၄။

ဥသုပ္ပဟာရ (ပု) [ဥသု+ပဟာရ] မြားဖြင့်-ပုတ်ခတ်-ပစ်ခြင်း၊ လေးပစ်ခြင်း။ သတ္တိပ္ပဟာ-ရာနံ အသိပ္ပဟာရာနံ ဥသုပ္ပဟာရာနံ။ မဟာ။ ၁ရ၄။ သံ၊၃။၃၈၅။ အံ၊၁။၄၃၂။

ဥသုမ (တိ၊နာ) [ဥသု+ဏမ။ ဥသတိ ဒဟတိတိ ဥသုမံ။ မောဂ်၊ရ။၁၃၀။ ဥဗ္ဗန်(သံ)] (၁) အပူ၊ အခိုးအငွေ့၊ ကိုယ်ငွေ့၊ တေဇောဓာတ်။ (တိ)(၂) ပူသော။ (၁) ဥသ္ဍ ပဋိစ္စာတိ...ဥသုမံ ပဋိစ္စ။ အံ၊၆။၂။၁၉၅။ ယံ တေဇော တေဇောဂတံ ဥသ္မာ ဥသ္မာဂတံ ဥသမံ ဥသုမဂတံ။ အဘိ၊ ၈။၂၀၂။ ဥသုမန္တိ ဗလဝဥသ္မာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃ရ၄။ (–မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၂။) ဥသုမ(အဘိ၊ဝိ။၈၅)နွင့် စဏ္ဍ–ဥသုမံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၅။ ဒမ္ပပထဝိယာ စ ယတ္ထက် ဌာနံ ဥသုမာယ အနုဂတံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၂၄။ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၈။) (တိ) (၂) ဥသုမ-ဝါတ-ကြည်။

ဥသုမကဇာတ (တိ) [ဥသုမက+ဇာတ] ဖြစ်သော အပူငွေ့ရှိသော–အခိုးအငွေ့ထွက်သော–ရေရှိသော။ ဥဿဒကဇာတောတိ ဥသုမက-ဇာတော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၆၈။

ဥသုမဂတ (တိ) [ဥသုမ+ဂတ] အပူ–အခိုးငွေ့–အဖြစ်သို့ရောက်သော၊ အပူ၊ အခိုးအငွေ့။ ဥသုမမေဝ ဥသုမဘာဝံ ဂတန္တိ ဥသုမဂတံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ရ၄။ ဥသုမန္တိ စဏ္ဍဥသုမံ၊ တဒေဝ ဥသုမဂတံ၊ သဘာဝေနေဝ ဥသုမဘာဝံ ပတ္တန္တိ အတ္ထော။ မဟာ၊၁။ရ၈။

ဥသုမဇာတ (တိ) [ဥသုမ+ဇာတ] ဖြစ်သော–ကိုယ်ငွေ့–အပူ–ရှိသော။ တသ္မိ ကုဋ္ဌိတေ အယံ ကာယော သန္ဓပ္ပတိ၊ ကောဟိကရောဒိဘာဝေန ဥသုမဇာတော ဟောတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ရ၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၃ရ၅။ ဥသုမ်ဇာတောတိ ဥသ္မာဘိဘူတော။ မ၊ဋီ၊၂။၁ရ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄ရ၀။ ဥသ္မုဒကဇာတောတိ ဥသုမဇာတော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁၀။

ဥသုမဇာတဟဒယ (တိ) [ဥသုမဇာတ+ဟဒယ] ဖြစ်သောပူသော နှလုံးရှိသော၊ စိတ်နှလုံးပူ လောင်သော၊သူ။ ဥသုမဇာတဟဒယော(မ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၄၄)တိ ဥတ္တတ္တဟဒယော။ မ၊ဋီ၊၃။၃၆။

ဥသုမနိက္ခမန (နာ) [ဥသုမ+နိက္ခမန] အခိုးအငွေ့ထွက်–အခိုးအငွေ့ကိုထွက်စေ–ခြင်း။ ဥသုမ-နိက္ခမနတ္ထံ ဘာဇနာနိ ထောကံ ဝိဝရိတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆၁။

ဥသုမဝဏ္ဏီ (တိ) [ဥသုမ+ဝဏ္ဏီ] အခိုးအငွေ့-အခွေ–အလိပ်–အလုံး။ မတ္ထကတော ဥသုမဝဏ္ဏီ ဝိယ ဥဋ္ဌဟတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ရ၊ရ။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၆ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃ရ၆။)

ဥသုမဝါတ (ပု) [ဥသုမ+ဝါတ] ပူသောလေ၊ လေပူ။ ဥစ္စာရပဿာဝါဒိတိ အာဒိသဒ္ဒေန ဝိတ္ထိသေမ္ဘလသိကာဒိနိဟရဏဝါတသ စေဝ ဥသုမဝါတသ စ သင်္ဂဟော ဝေဒိတဗ္ဗော။ မ၊ဋီ၊၂။၁ရ၄။

ဥသုမာကာရ (ပု) [ဥသုမ+အာကာရ] ပူလောင်သောအခြင်းအရာ။ ဥသ္မာ တိ ဥသုမာကာရော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂ရ၃။

ဥသုမုဋ္ဌိကရဏ (နာ) [ဥသု+မုဋ္ဌိကရဏ] မြားလက်ဆုပ်ပြုခြင်း။ မုဋ္ဌိကရဏာဒီဟိတိ ဥသုမုဋ္ဌि-ကရဏဒိယာဂါဟဒိယာဝိဇ္ဇာဒီဟိ။ မ၊ဋီ၃။၂၅၉။

ဥသုမ္ပါဒ (ပု) [ဥသုမ+ဥပ္ပါဒ] အပူအငွေ့၏ ဖြစ်ခြင်း။ တာလပဏ္ဏံ ဗန္ဓနာတိ တာလဖလ် ဝိယ ဥသုမ္ပါဒေန ဝဏ္ဏတော။ ဌာတိဝုတ်ဋ္ဌ၊ ၂၆၄။

ဥသုယန္တ (နာ) [ဥသု+ယန္တ] (၁) မြားလုပ်သော–စက်–ယန္တရား။ (၂) မြား,ယန္တရား။ (၁) ဥသု ဒဏ္ဍက–ကြည်။ (၂) ဆောက်ပုံကြည်။

ဥသုယန္ဆပါသာဏ (ပု) [ဥသု+ယန္ဆ+ပါသာဏ] မြား, ယန္ဆလား, ကျောက်။ ကာယေန ဝါ သတ္တိ-အာဒီနံ, ကာယပဋိဗဒ္ဓေန ဝါ ဥသုယန္ဆပါသာ-ဏာဒီနံ နိဿဇ္ဇနံ။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၂၁၂။

ဥသုလောမ (တိ) [ဥသု+လောမ] မြားကဲ့သို့ ချွန်ထက်သောအမွေးရှိသော၊သူ။ ဣဓာဟံ အာဝုသော ... ဥသုလောမံ ပုရိသံ ဝေဟာသံ ဂစ္ဆန္တံ။ ဝိ၊၁။၁၄၆။ သံ၊၁။၄၄၈။

ဥသုလောမပေတ (ပု) [ဥသုလောမ+ပေတ] မြားကဲ့သောချွန်ထက်သောအမွေး-ရှိ-ပေါက်-သောပြိတ္တာ။ ဥသုလောမဝတ္ထုသို့...တသ္မာ ဥသုလောမပေတော ဇာတော။ ဝိ၊ဋီ၊၂။၉၉။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၀၂။

ဥသုလောမဝတ္ထု (နာ) [ဥသုလောမ+ဝတ္ထု] မြားကဲ့သို့ ချွန်ထက်သောအမွေး-ရှိ-ပေါက်-သောပြိတ္တာ၏-အကြောင်းအရာ-ဝတ္ထု။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥသုသိပ္ပ (နာ) [ဥသု+သိပ္ပ] မြားအတတ်၊ လေးအတတ်။ ဣဿတ္ထာနဉ္စ ဥသုသိပ္ပံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၅၂။ (-သံ၊ဋီ၊၁။၁၉၈။)

ဥသူယက (ပု) [ဥသူယ+ကဏ္ဍ] (၁) ဥသူယပဏ္ဍုတ်။(တိ)(၂) ငြူစူစောင်းမြောင်း-မနာလို-သော၊သူ။ ဥသူယကော(ဝိ၊ဝိနိ၊ဋ္ဌယ၊ဂါထာ။ ၂၅၂၀)တိ ယသ္ယ ပရေသံ အဗ္ဘာစာရံ ပဿတော ဥသူယာယ ဥပ္ပန္နာယ ပရိဋ္ဌာဟော ဝူပသမ္ဘတိ၊ အယံ ဥသူယပဏ္ဍကော။ ဝိ၊ဝိနိ၊ဋ္ဌယ၊ဋီ၊၂။၁၆၂။(တိ)(၂) ဥသူယက(သုတ္တနိ။ ၃၂၆)နဉ္စ ဣဿာမနကတာယ အဇ္ဇေဝါသိ-ကသ ဝုမ္ဟိ အသဟမာနံ။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊၂။၆၃။

ဥသူယစိတ္တ (နာ) [ဥသူယ+စိတ္တ] မနာလိုခြင်းနှင့် ယှဉ်သောစိတ်၊ မနာလိုဝန်တိုစိတ်၊ ငြူစူစောင်းမြောင်းသောစိတ်။ မဟာသတ္တော ပဝတ္တံ ဒေဝ-တာနံ သက္ကာရသမ္မာနံ ပဋိစ္စ ဥပ္ပန္နံ အတ္တနော ဥသူယစိတ္တံ ဗဟိ အနာဝိကတ္တာ။ မဇ္ဈိ၊ဋီ။၁၅၁။

ဥသူယတိ (ကြိ) [ဥသူယ+အ+တိ] ငြူစူစောင်းမြောင်း၏၊ မနာလိုဝန်တို၏။ ဣဿတိ ဥသူ-ယတိ။ မဟာနိ။၃၄၉။ (-ဒီ၊ဋီ၊၁။၄၂၂။ မ၊ဋီ၊၄။ ၄၉။ မ၊ဋီ၊၃။၂၆၁။) ဥသူယန္တီ—ဇာ၊ဋီ၊၃။ရ။ မ၊ဋီ၊၁။၂၉၁။ဥသူယသိ—ပေတ။၁၄၃။ ပေတ၊ဋီ။ရ၂။ဥသူယာမိ—ဇာ၊၁။၂၃ရ။ ဇာ၊ဋီ၊၄။၁၃ရ။

ဥသူယနကိရိယာ (ထိ) [ဥသူယနာ+ကိရိယာ] ဥသူယနာ-ငြူစူစောင်းမြောင်းခြင်း-ကြိယာ (ပုဒ်)။ ဥသူယနကိရိယာယ ကမ္မဘာဝံ သန္ဓာယ "ဥပယောဂတ္ထေ ဝါ"တိ ဝုတ္တံ။ သာရတ္ထ၊ဋီ။ ၂၃၁။ ဝိမတိ၊၂။၁၀၁။

ဥသူယနတ္ထ (တိ) [ဥသူယန+အတ္ထ] ငြူစူစောင်းမြောင်းခြင်းအနက်ရှိသော။ ဝစ္ဆသ ဘိက္ခု-နောတိ စ ဥဗ္ဗာယနသ ဥသူယနတ္ထတ္တာ သမ္ဘဒါနဝစနံ။ ဥဒါန၊ဋီ။၁၇၄။

ဥသူယနလက္ခဏ (တိ) [ဥသူယန+လက္ခဏ] သူတပါးစည်းစိမ်ကိုသီးမခံနိုင်ခြင်း-ငြူစူစောင်းမြောင်းခြင်း-လျှင်မှတ်ကြောင်းလက္ခဏာရှိသော။ သာ ပရသမ္ပတ္တိနံ ဥသူယနလက္ခဏာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၀၀။ ဥသူယနံ အသဟနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၅၂။

ဥသူယနာ (ထီ၊နာ) [ဥသူယ+ယု+အာ] သူတပါးစည်းစိမ်ကိုသီးမခံနိုင်ခြင်း။ ငြူစူစောင်းမြောင်းခြင်း။ မနာလိုဝန်တိုခြင်း။ (အပြစ်ပြောခြင်းဖြင့် ဖြစ်ခြင်း။ ဘာသာဋီ။) ယာ ပရလာဘ...ပူဇ-နာသု ဣဿာ ဣဿာယနာ ဣဿာယိတတ္တံ ဥသူယာ ဥသူယနာ ဥသူယိတတ္တံ။ အဘိ၊ဓ။ ၂၂၆။ အဘိ၊ဝိ။၃ရ၂။ အဘိ၊ပု။၁၂၂။ (-မဟာနိ။၃၄၉။) ဥသူယနံ အသဟနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ ၁၅၂။ ပရသမ္ပတ္တိဝိယျနလက္ခဏာ ဣဿာ၊

ဥသူယနာတီ အာတ္ထြာ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၉၂။

ဥသူယန္ဆ (တိ) [ဥသူယ+အန္ဆ] ပြေ့စုစောင်းမြောင်း–မနာလိုဝန်တို–သော၊သူ။ ဥသူယ–တော(ဒီ၊ဌ၊၂။၃၇၄)တိ ဥသူယံ ဗ္ဗသံ ဥပ္ပါဒ–ယတောဟိ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၂၂။ (–ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၃၁၁။ ဥဒါန၊ဌ။၂၃၂။)

ဥသူယန္ဆီ (ကြီ) [ဥသူယ+အံ+အန္ဆီ] ပြေ့စုစောင်းမြောင်း –မနာလိုဝန်တို–ကုန်၏။ ဥသူယတိ–ကြည့်။

ဥသူယပဏ္ဍက (ပု) [ဥသူယ+ပဏ္ဍက] ဥသူယပဏ္ဍုတ်။ (သူတပါးတို့၏ မေထုန်အမှုကိုမြင်ရသောအခါ မနာလိုမှုဖြစ်သဖြင့် မိမိကိုမိုဝဲစေလိုသောရာဂဖြစ်လာလတ်သော် သုက်လွတ်ခြင်းဖြင့် ရာဂငြိမ်းသွားသောပဏ္ဍုတ်ဖြစ်သည်။) ယသ ပရေသံ အဗ္ဗာစာရံ ပသ္သတော ဥသူယာယ ဥပ္ပန္နာယ ပရိဠာဟော ဝူပသမ္မတိ၊ အယံ ဥသူယပဏ္ဍကော။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၉ရ။ ဝိ၊သင်္ကာ။ ၁၄၅။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊သစ်။၁၆၈။ ဥသူယာယ ဥပ္ပန္နာယာတိ ဥသူယာယ၀သေန အတ္ထနော သေ၀ေတုကာမတာရာဂေ ဥပ္ပန္နေ အသုစိ–မုတ္ထိယာ ပရိဠာဟော ဝူပသမ္မတိ။ ဝိနယာလ ကၠာရ၊ဋီ၊၁။၂၃ရ။

ဥသူယမာန (ဝိ) [ဥသူယ+အ+မာန] ပြေ့စုစောင်းမြောင်း–မနာလိုဝန်တို–တတ်သော၊သူ။ ဥသူယမာနော(မ၊ဌ၊၃။၂၁၉)တိ "နမံ သေ ဇနော ပရိ၀ါရေတိ"တိ ဥသူယံ ကရောန္တော။ မ၊ဋီ၊၃။၃၁။ (–အံ၊ဌ၊၃။၂၆၂။)

ဥသူယ၀ိဂမ (ပု) [ဥသူယ+ဝိဂမ] ပြေ့စုခြင်း–မနာလိုခြင်း–မှ ကင်းခြင်း။ တေသမေ၀ ဝုဏ္ဏာနံ လာဘာဒီသု ဥသူယ၀ိဂမေန အနုသူယကော စ သိယာ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၆၆။

ဥသူယ၀ိသုဒ္ဓိရ (ပု) [ဥသူယ၀ိသ+ဥဒ္ဓိရ] ပြေ့စုခြင်း–မနာလိုခြင်း–ဟူသော အဆိပ်ကို ထွေးအံ့ခြင်း။ တသ္မာ် တံ ဥသူယ၀ိသုဒ္ဓိရံ ဥဒ္ဓိရန္တော ရံတနတ္ထယသ အ၀ဏ္ဏမေ၀ ဘာသတိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၁။၄၂။ ဥသူယသင်္ခါတသ ဝိသသ ဥဒ္ဓါရော ဥဒ္ဓိလနံ ဥသူယ၀ိသုဒ္ဓါရော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၉၆။

ဥသူယသီ (ကြီ) [ဥသူယ+အ+သီ] ပြေ့စုစောင်းမြောင်း၏၊ မနာလိုဖြစ်၏။ ဥသူယတိ–ကြည့်။

ဥသူယာ (ထီ) [ဥသူယ+အ+အာ] ပြေ့စုစောင်းမြောင်းခြင်း၊ မနာလိုခြင်း၊ အပြစ်တင်ခြင်း၊ သူတပါးစည်းစိမ်ကိုသည်းမခံနိုင်ခြင်း။ ကာ ဥသူယာ ဝိဇာနတ(ဝိ၊ဝ။၅၅)နှင့် ဓမ္မေန နယန္တီတိ ဝေ ဝိဇာနန္တာနံ ကာ ဗ္ဗာသာ။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။၂၅ရ။ (–အဘိ၊ဓ။၂၂၆။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄၀၄။ (–ဒီ၊ဋီ၊၂။ ၃၂၂။)

ဥသူယာမီ (ကြီ) [ဥသူယ+အ+မီ] ပြေ့စုစောင်းမြောင်း၏၊ မနာလိုဖြစ်၏။ ဥသူယတိ–ကြည့်။

ဥသူယာယိတ္ဝ (နာ) [ဥသူယ+အာယ+တ္ဝ] ပြေ့စုစောင်းမြောင်းရာ၏။ ဝေမေ၀ ခေါ မဟာ–ရာဇ ယောဂိနာ ယောဂါ၀စရေန သကမနေ ကိလေသေ ဥပ္ပန္နေ ဥသူယာယိတ္ဝါ မိလိန္ဒ။ဝ၊ရ။

ဥသူယိတ (တိ) [ဥသူယ+တ] ပြေ့စုစောင်းမြောင်း–မနာလို–သော၊သူ။ ဥသူယနာ–ကြည့်။

ဥဿေတိ (ကြီ) [ဥသ+ဧ+တိ] ပူလောင်စေ၏။ အရယော ဥပဂန္တာ ဥဿေတိ ဒါဟေတိတိ ဥပေါသထော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၁။

ဥသ္ဆာ (ထီ၊ပု) [ဥသ+မ။ (ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။) ဥသ+မ။ ဥသတိ ဒဟတိတိ ဥသ္ဆာ၊ တေဇောဓာတု။ ဓော၎်၊ရ။၁၃ရ။ ဥသနံ ဒဟနံ ဥသ္ဆာ။ နိတိ၊ သုတ္တ၊နာ။၃၃၄။ ဥဖ္ဆန်(သံ)။ ဤပုဒ်ကို ရှုပ သိဒ္ဓိ။၆၅၃–သုတ်၌ ပုံလိုင်း ပြဟ္ဟာဒိဂိုဏ်းဟု ဆိုး၏။ ပါဠိအဋ္ဌကထာတို့၌ ဗ္ဗတ္ထိလိုင်ဖြင့် တွေ့ရ၏။] (၁) အပူ၊ ပူလောင်ခြင်း၊ တေဇောဓာတ်၊ ကိုယ်ငွေ့၊ ကမ္မဇတေဇောဓာတ်၊ ဝမ်းမီး။ (၂)

တန်ခိုးအရှိန်အစော်။ (၁) ဒ္ဓိနှုံ ကဌာနံ သံဃ-ဋ္ဌနသမောဓာနာ ဥသ္ဓာ ဇာယတိ။ သံ၊ဝု။၁၈ရ။ ယာ တဇ္ဇာ ဥသ္ဓာ၊ သာ နိဗ္ဗုတ္တိ။ သံ၊ဘ။ ၃၂၂။ ဥသ္ဓာ(အဘိ၊ဓ။၂၀၂)တိ ဥသ္ဓာကာရော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။၃ရ၄။ ဥသ္ဓာ(သံ၊၂။၁၁ရ)တိ ကမ္မဇ-တေဇောဓာတု။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉၆။ ဥသ္ဓာယ ပန ပရိယာဒိန္နာယ ဝူပသမတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၂၉။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၆၂။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၁၀။ မ၊ဋီ၊၃။၄၁ရ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၀၄။) ဥသ္ဓီကတ-လည်းကြည့်။ (၂) ဥသ္ဓာဂတ(၃)ကြည့်။

ဥသ္ဓာကာရ (ပု) [ဥသ္ဓာ+အာကာရ] ပူသော အခြင်းအရာ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥသ္ဓာဂတ (တိ) [ဥသ္ဓာ+ဂတ] (၁) အပူငွေ့ ပူလောင်ခြင်း၊ တေဇောဓာတ်။ (၂) အပူ၏ အဖြစ်သို့ရောက်သော(အပူ)။ (၃) ရဟန်းတို့၏ တန်ခိုးအရှိန်အစော်။ (၁) ဥသုမ-ကြည့်။ (၂) ဥသ္ဓာဂတ(အဘိ၊ဓ။၂၀၂)နှင့် ဥသ္ဓာဘာဝံ ဂတံ။ ဥသ္ဓာကာရသော်ဝေတံ နာမ်။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။၃ရ၄။ ဥသ္ဓာဝ ဥသ္ဓာဘာဝံ ဂတတ္တာ ဥသ္ဓာဂတံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၅။ မ၊ဋီ၊ဘ။ရ၈။ (၃) ဥသ္ဓာဂတ(ဇာ၊၂။၃ရ)နှင့် သမဂဏတော်။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၂၂၀။

ဥသ္ဓာဇာတ (တိ) [ဥသ္ဓာ+ဇာတ] ဖြစ်သောအပူ ရှိသော၊ အပူဖြစ်သော၊ ပူလောင်သော။ ယဒါ ပန...တေ ပဒေသာ ဥသ္ဓာဇာတာ ဟောန္တိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃၄။ (-ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ဘ။ရ၈။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။၅၂။)

ဥသ္ဓာဒုမ္မလ (တိ) [ဥသ္ဓာ+ဒုမ္မလ] ဝမ်းမီးအား နည်းသော၊ ဝမ်းမီးညံ့သော၊သူ။ ဒ္ဓိဟိ ဘန္တေ နာဂသေန ကာရဏေဟိ သောဇနံ ဇီဝိတံ ဟရတိ အတိဘုတ္တေန ဝါ ဥသ္ဓာဒုမ္မလတာယ ဝါ။ မိလိန္ဒ။၁၅၅။

ဥသ္ဓာဓာတု (ထီ၊ပု) [ဥသ္ဓာ+ဓာတု] အပူဓာတ်။ ဥသ္ဓာဓာတု ဝိယ ဝေဒနာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၄။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၀ရ။

ဥသ္ဓာပဇ္ဇိတ (တိ) [ဥသ္ဓာ+ပဇ္ဇိတ] ကမ္မဇ-တေဇောနှင့်စပ်သော။ တထာ ဟိ တံ ... ဥသ္ဓာပဇ္ဇိတ္ဓ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ရ၈။

ဥသ္ဓာပယတိ (ကာ၊ကြို) [ဥသ္ဓာ+ဏာပယ+တိ] ပူစေတတ်၏။ တိကွဘာဝေန သေသဘူတတ္တယံ ဥသ္ဓာပယတိတိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဘ။၄၄၄။

ဥသ္ဓာပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥသ္ဓာ+ဏာပေ+တိ] ပူစေတတ်၏။ တေဇေတိ...သေသဘူတတ္တယံ ဥသ္ဓာ-ပေတီတိ တေဇော။ ဝိဘာဝိနီ။၁၉၅။ (-မဏိမ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၃။)

ဥသ္ဓာဘိဘူတ (တိ) [ဥသ္ဓာ+အဘိဘူတ] အပူ ငွေ့-ကိုယ်ငွေ့-သည် နှိပ်စက်အပ်သော။ ဥသ္ဓာ ဇာတ-ကြည့်။

ဥသ္ဓာသဘာဝ (တိ) [ဥသ္ဓာ+သဘာဝ] အပူ-ပူသော-သဘောရှိသော။ ဥဏ္ဏဘာဝေါ လက္ခဏံ တေဇောဓာတုယာ ဥသ္ဓာသဘာ-ဝတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဘ။၄၃၃။

ဥသ္ဓာယုဝိညာဏာပဂမ (တိ) [ဥသ္ဓာယုဝိညာဏ+အပဂမ] ကမ္မဇတေဇော, အသက် (ဧဝံ တိဇ္ဇြ), ဝိညာဏ်တို့မှကင်းသော။ အယံ ကာယော ဥသ္ဓာယုဝိညာဏာပဂမော ဆဋ္ဌ-နိယမမ္ဘော။ သံ၊ဋီ၊ဘ။၁ရ၆။

ဥသ္ဓီ (တိ) [ဥသ္ဓာ+ဣ] ဥာဏ်အပူငွေ့-ကိုယ်အပူ ငွေ့-ရှိသော၊သူ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥသ္ဓီကတ (တိ) [ဥသ္ဓီ+ကတ] (က) အငွေ့ရှိ သည်ကို ပြုအပ်သော၊(ဘာသာဌီ။) အငွေ့ကို ယူစေအပ်သော(ကြက်ဥ)။ (ခ) ဥာဏ်ငွေ့ရှိ သည်ကို ပြုအပ်သော၊ ဥာဏ်ငွေ့ရှိသော၊သူ။ (ဂ) သမ္ဘာ ပရိသေဒီတာနီတိ ... သုဒ္ဓ သမ္ဘန္ဓတော သေဒီတာနီ။ ဥသ္ဓီကတာနီတိ ဝုတ္တံ ... ဟာတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဘ။၁ဝ၈။ (ခ) အပိနာယ-

အရိုင္ဘြား ဘိက္ခု ဂဒ္ဓဟာဝိပုဗ္ဗော ဥသ္ဆိုကတောပိ ; ဣမသ္မိ ဓမ္မဝိနယေ။ မ၊၁။၁၈၅။ ကိံ နု ခေါ ဣမသ္မာ အပ္ပမတ္တိကာပိ ဥဒကုသ္မာ အတ္ထိ။ ... မဂ္ဂဖလာနံ ပစ္စယသမတ္ထာယ ဥဒကုသ္မာယ ဥသ္ဆိုကတဘာဝံ ပဋိပဂ္ဂန္ဓာ ဝဒန္တိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁။ ဥဒကမယာ ဥသ္မာ တေသာ အတ္ထိတိ ဥသ္ဆိ။ ...တသ္မိံ အတ္ထဘာဝေ ပဋိဝေဓဝေဒေါ အပိ ဥသ္ဆိုကတောတိ ဝိကတဘာဝတော ပညာဝိဓ-မသာ ဣမသ္မိ ဓမ္မဝိနယေ အပိ နု အတ္ထိ။ မ၊ဋီ၊၂။၈၄။

ဥသ္ဆုဒက (နာ) [ဥသ္ဆာ+ဥဒက] (၁) အပူဓာတ် ရှိ-အလွန်ပူ-သောရေ။အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥသ္ဆုဒကဇာတ (နာ) [ဥသ္ဆုဒက+ဇာတ] ဖြစ်သော အလွန်ပူသောရေ။ ဥသ္ဆုဒကဇာတော(သံ၊ဝ။၁၀၉)တိ ဥသုမဇာတော။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၁၀။ ဥသ္ဆုဒကဇာ-တောတိ တသ္မေဝ ကုထိတဘာဝသ္မာ ဥသ္ဆု-ဒကတံ အစ္ဆုဏ္ဏတံ ပတ္တော။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၄ရ။

ဥသ္ဆုပနိဗန္ဓ (တိ) [ဥသ္ဆာ+ဥပနိဗန္ဓ] ကမ္မဇတေဇော ဓာတ်နှင့်စပ်သော။ ဥသ္ဆုပနိဗန္ဓ(မဟာနိ။၃၃)နိ ကမ္မဇတေဇောဓာတုပနိဗန္ဓံ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၃၁။

ဥသ (တိ) [ဥ+သိ+အ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ ဥဒ+သ္ဝ?] မြင့်-မြတ်-သော၊သူ။ နု ဥသေသု နု သြ-မေသု၊ သမတ္တော နောပနီယရေ။ အံ၊၂။၃၁၆။ ဥသာ တိ ဥသိတတာ သေယျုပဂ္ဂလာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၈။ (ဝိ၊ပိ၊ဓာန်-၌ ဥသ-ကို ဥဒ္ဒ သိတာ-ဟု ဖွင့်ပြထားသည်။) နု ဥသေသု ဝဒတေ(သုတ္တနိ။၄၁၂)တိ ဝိသိဋ္ဌေသု အတ္တာနံ အန္ဓောကတ္တာ "အဟံ ဝိသိဋ္ဌော"တိ ဧတိ-မာနဝသေန နု ဝဒတိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၅။

ဥသဏ္ဌတိ (ကြို) [ဥ+သဏ္ဌ+အ+တိ] (၁) အဆင့်ဆင့်တက်၏။ လုံးလပြု၏။ အားထုတ်၏။(၂) ချဉ်းကပ်၏။ (၁) ယော ဟိ သမထဝေသေနေ ဝ ဥသဏ္ဌတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၄ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅၂၆။ (၂) ဩသဏ္ဌန္တိယာ ဝါ ဥသဏ္ဌေယျာ(ဒီ၊ဝ။၂၁၉)တိ ပဋိဏ္ဌမန္တိယာ ဥပဂစ္ဆေယ္ယ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၃၂၉။

ဥသဏ္ဌန္တ (တိ) [ဥ+သဏ္ဌ+အန္တ] အားထုတ်သော၊သူ။ ဣတိ သော ဝေရူပေါ တဝ လောဘဓမ္မော ယေန တုံ ဩသဏ္ဌန္တိယာ ဥသဏ္ဌန္တော ဝိယ...အဟောသိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ၊၃၂၉။

ဥသဏ္ဌိတ (တိ) [ဥ+သဏ္ဌ+တ] အားထုတ်အပ်သော။ ဥသဏ္ဌိတာ မေ ဝိယသနာ။ အံ၊ဋီ၊ဝ။၂၃ရ။

ဥသဏ္ဌိတုံ (ဗျ) [ဥ+သဏ္ဌ+တုံ] အဆင့်ဆင့်တက်-အားထုတ်-ခြင်းငှါ။ ယဿ သမာဓိ ဥပ-ရူပရိ သမာပဇ္ဇနတ္ထာယ ဥသဏ္ဌိတုံ ပစ္စယော နု ဟောတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၀၁။

ဥသဏ္ဌိတ္ဝာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+သဏ္ဌ+တ္ဝာ] (၁) တက်၍။ (၂) အဆင့်ဆင့်တက်-အားထုတ်-၍။ (၁) သေတာ ကိမိ ကဏ္ဍသိသာ ပါဒေဟိ ဥသ-ဏ္ဌိတ္ဝာ။ အံ၊၂။၂၁၀။ ပါဒေဟိ ဥသဏ္ဌိတ္ဝာတိ အဂ္ဂနခတောပဋ္ဌာယ ပါဒေဟိ အဘိရုဟိတ္ဝာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ရ၃။ (၂) ဥသဏ္ဌိတ္ဝာ(ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂ရရ)တိ ဥပရူပရိ သဏ္ဌိတ္ဝာ။ ပဋိသံ၊ဂ်။၂၀၀။ ဥသဏ္ဌိတ္ဝာ(ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၅၆။ မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၅၅)တိ ဝိသုဒ္ဓိပရမ္ပရာယ အာရုဟိတ္ဝာ။ ဘာဝနံ ဥပရိ နေတ္ဝာတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃ဝ၃။ မ၊ဋီ၊ဝ။၃၅၁။ ဥသဏ္ဌိတ္ဝာ(မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၄၃)တိ ဥဒယဗ္ဗယ-ဉာဏာဒိဉာဏပဋိပါဋိယာ အာရဘိတ္ဝာ။ မ၊ဋီ၊၂။၂၆၅။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၆၆၊၃၄ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ရ၅၊၅၂၆။).

ဥသဏ္ဌေယျ (ကြို) [ဥ+သဏ္ဌ+ယျ] ချဉ်းကပ်ရာ၏။ ဥသဏ္ဌတိ(၂)ကြည့်။

ဥသကိတ (တိ) [အဝ+သကိ+တ။ ဥ+သကိ+တ] (၁) ဆောက်အဖို့အားဖြင့် ယုံမှားခြင်းရှိသော၊(ဘာသာ၊ဋီ။) ကြောက်ရွံ့သော၊(ကူ၊သ္ဝ)

ယုံမှားခ်ွန်ရှာသော၊သူ။ (၂) ခ်ွန်ရှာယုံမှားအပ်သော၊ သူ။ (၁) ကန္ဓာရဒ္ဓါနမဂ္ဂပ္ပဒိပနော ပုရိသော... ဥဿကီတပရိသကီတော ဟောတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၁၉၂။ မ၊ဌ၊၂။၂၁၉။ ဥဿကီတပရိသကီတော ...အဝသကီတော စေဝ သမန္ဓတော သကီ-တော စ၊ အတိဝိယ သကီတောတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၃၀။ (-မဟာနိ၊ဌ။ ၂၀၂။ သာရတ္ထ၊ဋ။၁၄၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၈၀။) (၂) ပဠုဟဂေ်ဟိ သမန္နာဂတော ဘိက္ခု ဥဿကီတ-ပရိသကီတော ဟောတိ ပါပဘိက္ခုပိ အကုပ္ပ-ဓမ္မောပိ။ ဝိ၊၅။၂၃၀။ (-အံ၊၂။၁၁၂။ ဝိ၊ဌ၊၄။ ၁၈၃။ အံ၊ဌ၊ဋ။၄၃။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၃၀၂။) ဥဿ-ကီတောတိ ဥဌ္ဌဟိတ္တာ သကီတော။ ပါစိတ်၊ ယော။၅ရ၆။

ဥဿကီ (တိ) [ဥ+သကိ+ကိ] အထက်အထက် ခ်ွန်ခ်ွန်ရှာယုံမှားသော၊ ကြောက်ရွံ့လေ့ရှိသော၊ ခ်ွန်ရှာ ကြောက်ရွံ့တတ်သော၊သူ။ အထ ခေါ အဇာ-တသတ္တု ကုမာရော ဘီတော အဟောသိ၊ ဥဒ္ဒိဂ္ဂေါ ဥဿကီ ဥတြဿော။ ဝိ၊ဂ။၃၄၁။ ဥဿ-ကီတိ... ဥဒ္ဒမုဒ္ဒံ သက်မာနော။ သာရတ္ထ၊ဋ။ ၄၁၁။ (- ဥဒါန။၉၉၉။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၂၄။ ဥဒါန၊ ဌ။၁၄၅။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။ရ။)

ဥဿဒ် (တိ) [ဥ+သဒ်] အထက်ခ်ွတည်သော-ဖမျက်-ခြေမျက်စိ-ရှိသော(ခြေ)။ အောက်ပုဒ် ကြည့်။

ဥဿဒ်ပါဒ (တိ) [ဥဿဒ်+ပါဒ] အထက်ခ်ွ တည်သော-ဖမျက်-ခြေမျက်စိ-ရှိသော ခြေရှိ သော၊သူ။ အယဉ္စိ ဒေဝ ကုမာရော ဥဿဒ်-ပါဒေါ။ ဒီ၊၂။၁၅။ (-ဒီ၊ဌ။၁၁၈။ မ၊၂။ဌ၃ရ။) ဥဒ္ဒံ ပတိဋ္ဌိတရေါပ္ပကတ္တာ ဥဿဒ်ါ ပါဒါ အဿာတိ ဥဿဒ်ပါဒေါ။ ဒီ၊ဌ၊၂။ဌ၈။ မ၊ဌ၊ ဌ။၂၅၈။ (-ဒီ၊ဌ၊ဋ။၁၁၂။) သဒ်ါ ဝုစ္စန္တိ ရေါပ္ပကာ၊ ဥဒ္ဒံ သဒ်ါ ဧတေသန္တိ ဥဿဒ်ါ၊ ပါဒါ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ဌ၈။ မ၊ဋီ၊ဌ။ဝရ၃။

ဥဿဂ္ဂ (ပု) [ဥ+သဇ္ဇ+ဂ] စွန်ခြင်း။ ကသ္ဟာ?။ ပဂေဝ အပဝါဒါ အဘိနိဝိသန္တိ၊ တတော ပရံ ဥဿဂ္ဂေါ ပဝတ္တတိ။ ဒီ၊ဋီ၊ဌ။ဝ၈ရ။

ဥဿဂ္ဂဝိဓာန (နဉ) [ဥသဂ္ဂ+ဝိဓာန] စွန်လွှတ် အပ်သောအစီအရင်။(သို့)။ စွန်ခြင်းအစီအရင်။ အပဝါဒိတဗ္ဗဌာနတော အညတ္တ ဥဿဂ္ဂဝိဓာန် နိဝါရေတိ။ ဝဇိရ။၄၅ဝ။

ဥဿဇ္ဇီ(ဇီ) (ကြိ) [အဝ+သဇ+ဣ] စွန်လွှတ်ပြီ။ တံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ "ဩဿဇ္ဇီ"တိ။ ဥဿဇ္ဇီတိပိ ပါဌော။ ဒီ၊ဌ၊၂။ဝ၄ရ။ အံ၊ဌ၊ဌ။၂၄၉။ ဥဿ-ဇီတိပိ ပါဌော။ သံ၊ဌ၊ဌ။၂၈၅။

ဥဿဇ္ဇီတ္တာ (ကြိဝိ) [အဝ+သဇ+တ္တာ] စွန်-ပုတ်-ခတ်-တွန်းဖယ်-ရှ။ ရထိသာယ သတ္ထိ ဥဿဇ္ဇီတ္တာ (အံ၊ဌ။ဌ၃)တိ သိသံ နာမေတ္တာ ယုဂ် ဘူမိယံ ပါပေတ္တာ သတ္ထိနာ ရထိသံ ပဟရိတ္တာ။ အံ၊ဌ၊ ဌ။၂၁၆။

ဥဿဒ (တိ) [ဥ+သဒ+အ] ကျော်စောထင်ရှား သော။ ယာနာ ပစ္စောရောဟိတ္တာ ပတ္ထိကောဝ ဥဿဒ္ဒာယ ဥဿဒ္ဒာယ ပရိသာယ ယေန ~အာယသ္မာ ရဋ္ဌပါလော တေနုပသင်္ကမိ။ မ၊ ၂။၂၅၄။ ဥဿဒ္ဒာယ ဥဿဒ္ဒာယာတိ ဥသိ-တာယ ဥသိတာယ မဟာမတ္တမဟာရဋ္ဌ-ကာဒီနံ ဝသေန ဥဂ္ဂတုဂ္ဂတမေဝ ပရိသံ ဂဟေတ္တာ ဥပသင်္ကမိတိ အတ္ထော။ မ၊ဌ၊ဌ။ ၂ ၁ဝ။ (-ပေဋကော။၂ရ၆။)

ဥဿဒ (ပု) [ဥ+သဒ+အ] (၁) ဥဿဒရေ။ (၂) ပြန့်ပြော-မျှားပြား-ပွားစီး-ခြင်း။ (ဌ) မျှားပြား-ပြန့်ပြော-ထူထဲ-လွန်ကဲ-သော၊ အမျှားအပြားလွန်လွန်ကဲကဲဖြစ်သော၊ သံသရာ ပွားစီးကြောင်းဖြစ်သော(တရား)၊ ဥဿဒတရား။ (ဥဿဒတရားတို့သည် ရာဂုဿဒ။ ဒေါသု ဿဒ။ မောဟုဿဒ။ မာနုဿဒ။ ဒိဋ္ဌုဿဒ။ ကိလေသုဿဒ။ ကမ္မုဿဒ-ဟု ခုနစ်ပါးရှိသည်။

မဟာနီ။၅၅။ မဟာနီ။ဌ။၁ရ၃။) (၄) အပူဌေ။ (တီ)(၅) များပြားသော၊ များပြားခြင်းရှိသော်။ (၆) များပြားပြန့်ပြောသောဂုဏ်ရှိသော။

(၁) ဥဿဒရေ။ ၎င်းကို ရေရယ်ဟု ခေါ်ကြသည်။ အမည်အားဖြင့်လေးမျိုးရှိ၏။ ထိုဥဿဒရေတို့သည် ရေကြီးရှစ်ထပ်၏ တံခါးလေးပေါက်၌ ထပ်ကာထပ်ကာ တည်ကုန်၏။ ထို့ကြောင့် ရေကြီးတစ်ထပ်စီ၌ ဥဿဒရေယ် (၁၆)ခုစီရှိသဖြင့် ရေကြီးရှစ်ထပ်၌ ဥဿဒရေယ်ပေါင်း၁၂၈-၃ ရှိ၏။ ထိုင်ရဲတို့ တည်နေကြပုံကား အဝီစိဝရေ၏ အပြင်ဘက် တဆက်တည်း၌ ဂူထနီရယ=ဘင်ပုပ်ရေ ရှိ၏။ ၎င်း၏ အပြင်ဘက်၌ ကုက္ကုလနီရယ=ပြာပူရေရှိ၏။ ၎င်း၏အပြင်ဘက်၌ သိမ္မလိဝန=လက်ပံတောရေ ရှိ၏။ ၎င်း၏ အပြင်ဘက်၌ အသိပတ္ထဝန=သန်လျက်ရွက်တောရေရှိ၏။ ၎င်း၏အပြင်ဘက်၌ ခါရောဒကနဒီ=တမ္ဗလောဟနဒီ=ဝေတ္တရဏီ=ကြိမ်ပိုက်ချောင်း ရေရှိ၏။ ဝေတ္တရဏီ-ကြိမ်ပိုက်ချောင်းရေကို အသိပတ္ထဝန=သန်လျက်ရွက်တောရေ၏ အရံအဖြစ် ယူ၍ ဥဿဒရေယ် လေးမျိုးဟုလာသည်။ မ၁။ ၂၂၃-၄။ မ၊ဌ၊၄။ခ၆ရ။ ဇာ၊ဌ၊၅။ ၂ရ၈-၉။ မ၊ဌ၊ခ။ခ၆၄။ ရေကြီးတို့၌ ခံစားရသော ဆင်းရဲထက် ဥဿဒရေတို့၌ ခံစားရသောဆင်းရဲဒုက္ခက သာလွန်သည်။ မ၊ခ။၄ခ၃။ မ၊ဌ၊ ၂။ခ၁၉။

တသော၀ မဟာနိရယသ ဥဿဒေ အပစ္စိ ဝုဋ္ဌာနိမံ နာမ ဝေဒနံ ဝေဒယမာနော။ မ၊ခ။၄ခ၃။ ဝေ၀ မဟာနိရယဒုက္ခတော ဥဿဒေ ဝိပါကဝုဋ္ဌာနဝေဒနာ ဒုက္ခတရာတိ ဝဒန္တိ။ မ၊ဌ၊ ၂။ခ၁၉။ ပစ္စေကာ သောဠသုဿဒါ(ဇာ၊ ၂။ဖ၀)တိ ဧတေသံ ...သတံ အဋ္ဌ ဝိသတိ စ ဥဿဒနိရယာ။ ဇာ၊ဌ၊၅။ ၂ရ၉။ (၂) များပြား-ပွားစီး-ခြင်း။ သတ္တသ ဥဿဒါ ဟောန္တိ၊ ... ခန္ဓေ ဥဿဒေါ ဟောတိ။ ဒီ၊ဝ။ခ ၂၄။ (၃) များပြား-ပြန့်ပြော-ထူထဲ-လွန်ကဲ-သော၊ အများအပြားလွန်လွန်ကဲကဲဖြစ်သော၊ သံသရာပွားစီးကြောင်းဖြစ်သော(တရား)၊ ဥဿဒတရား။ ယဿုဿဒါ နတ္ထိ ကုဟိဋ္ဌိ လောကေ။ သုတ္တနိ။၄၀၁။ နေတ္ထိ။ခ ၂ရ။ (-နေတ္ထိ။ဌ။ ၂၄ခ။) ယဿုဿဒါ နတ္ထိ ကုဟိဋ္ဌိ လောကေတိ ယသ ဝိဏာသ၀သ ရာဂါ-ဒယော သတ္တ ဥဿဒါ ကုဟိဋ္ဌိ လောကေ နတ္ထိ။ သုတ္တနိ။ဌ၊ ၂။ ၂ခ၃ရ။ ကမ္မဝိပါကဝဋ္ဋာနံ, ကိလေသ၀ဋ္ဋသ စ ဥဿဒေန ဥပစယေန ဥဿဒါ၊ ရာဂါ ဒယော။ နေတ္ထိ။ဌ။ခ၃၄။ (-နေတ္ထိ။ဝ။ခ၀၅။) (၄) အပူဌေ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (တီ)(၅) များပြားသော၊ များပြားခြင်းရှိသော်။ သတ္တ-ဿဒဿ္ဌ သတ္ထေဟိ ဥဿဒံ ဥဿန္နံ ဗဟုဇနံ အာကိဏ္ဏမနုဿံ။ ဒီ၊ဌ၊ခ။ ၂ခ၈။ ဥဿဒတာ နာမေတ္ထ ဗဟုလတာတိ ဝုတ္တံ ဗဟုဇနဿ္ဌ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၂ခ ၂။ မိဿကကာလေ, ဥဿ-ဒ၀သေန မနသိကာတမ္ဘာ ဟောန္တိ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၂ခ။ ပဋိဘာ၀နိမိတ္တံ ပန ဥဿဒ၀သေန ဥပဋ္ဌာတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ခ။ခ၈၄။ ဥဿဒ၀သေနာတိ-ရတ္တသေတနိလ၀ဏ္ဏသု ဥဿဒဿ ၀ဏ္ဏသ ၀သေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ခ။ ၂ခ ၂။ (၆) ဥဿဒနန္ဒိယ-ကြည့်။

ဥဿဒက (တီ) [ဥဿဒ+က] အပူဌေ၌ရှိသော ရေရှိသော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿဒကဇာတ (တီ) [ဥဿဒက+ဇာတ] ဖြစ်သော-အပူဌေ ရှိသောရေရှိသော-အခိုးအငွေ့ ထွက်သောရေရှိသော(အိုး)။ သေယျထာပိ ပြာဟွက ဥဒပတ္ထော အဂ္ဂိနာ သန္ဓတ္ထော ဥက္ကုဓိတော ဥဿဒကဇာတော။ အံ၊ ၂၊ ၂၀ခ။ ဥဿဒကဇာတောတိ ဥသုမကဇာတော။ အံ၊ ဌ၊ခ။ခ၈။ (အံ၊ဋီ၊ခ။၅၉-၌ ဥသ္သုရကဇာတော-ဟုရှိ၏။ ဥဿုရကဇာတ-ကြည့်။)

ဥဿဒကိတ္တန (နာ) [ဥဿဒ+ကိတ္တန] မျှားပြန့်ပြော-ထူပြော-လွန်ကဲ-ခြင်းကို ကြားခြင်း။ ဥဿဒကိတ္တနေ(ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၉၉)တိ ဝိပါက-ကထာယံ ဂဟိတဥဿဒကိတ္တနေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၂၄။ (-အဘိဝ၊၁။၃၀၈။)

ဥဿဒကိတ္တနဂဟဏ (နာ) [ဥဿဒကိတ္တန+ဂဟဏ] ပြန့်ပြောခြင်းကိုကြားခြင်းကို ယူခြင်း။ သာကေတပဋ္ဌေ ဝိပါကုဒ္ဒါရကထာယ ဥဿဒ-ကိတ္တနဂဟဏသ သမ္ဘန္ဓ အာဟ "ကမ္မဝသေန (ပ) ဒသေတု"န္တိ။ အနုဋီ၊၁။၁၃၅။

ဥဿဒဂတ (တိ) [ဥဿဒ+ဂတ] ပြန့်ပြော-မျှားပြား-ခြင်းသို့ ရောက်သော။ ဣမာနိ ဒသ ကိလေသဝတ္ထူနိ အာသေဝိတာနိ ... ဥဿဒ-ဂတာနိ။ အဘိ၊ဝိ။၃၅၄။ ဥဿဒဂတာနိတိ ဝေပုလ္လဂတာနိ။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၄၄၂။

ဥဿဒနန္ဒိယ (တိ) [ဥဿဒ+နန္ဒိယ] မျှားပြားပြန့်ပြောသောဂုဏ်ရှိသူကို-ချီးမွမ်းအပ်-နှစ်သက်စေ-ဝမ်းမြောက်စေ-တတ်သော(သုတ်)။ ဝေမေတံ သုတ္တံ ခီဏာသဝါနံ ဥက္ခိပိတ္တာ ပသံ-သိတတ္တာ ဥဿဒနန္ဒိယံ။ သံ၊ဋီ၊၂။ ၂၅၅။ ဥဿ-ဒနန္ဒိယန္တိ ဥဿန္နဂုဏဝတော တောသနံ သမ္ဘောဒါပနံ ဂုဏကိတ္တနေန။ သံ၊ဋီ၊၂။ ၂၂၆။

ဥဿဒနိယမ (ပု) [ဥဿဒ+နိယမ] (ပထဝီဓာတ်စသည်တို့၏) ပြန့်ပြောမျှားပြားသည်၏ အစွမ်းအားဖြင့် (ရာဂစရိုက်စသည်တို့ကို) မှတ်ခြင်း။ (သမ္ဘ) ဧဝံ ဓာတူနဉ္စ ယထာဝုတ္တေနေဝ နယေန ဥဿဒနိယမော နာမ နတ္ထိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၉၉။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁ ၂၃။)

ဥဿဒနိရယ (ပု) [ဥဿဒ+နိရယ] ဥဿဒ၏။ ဧသ သောဠသသု ဥဿဒနိရယေသု နိမ္ဗတ္တိ-သတိ။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၄၃၆။

ဥဿဒနိရယစာရိကာ (ထီ) [ဥဿဒနိရယ+စာရိကာ] ဥဿဒ၏ရှေ့ရှည်ရှည်သွားလာခြင်း။ တဒါ ဗောဓိသတ္တော ဒေဝပုတ္တော ဟုတ္တာ ဥဿဒနိရယစာရိကံ စရတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၉၃။

ဥဿဒယုတ္တ (တိ) [ဥဿဒ+ယုတ္တ] ပြန့်ပြော သည်နှင့်ယှဉ်သော(စကား)။(သျှ) နိဿိတဇ-ပ္ပိတိ အတ္ထနော ဓမ္မတာယ ဥဿဒယုတ္တံ ဘာ-သိတုံ နာ သက္ကောတိ။ ဝိဋ၊၄။ ၂၁၆။ ဥဿဒယု-တ္တန္တိ လောဘာဒိဥဿဒယုတ္တံ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၆၁၅။

ဥဿဒရာဂါဒိဒေါသ (တိ) [ဥဿဒရာဂါဒိ+ဒေါသ] မျှားပြားပြန့်ပြော ထူပြောလွန်ကဲသော ရာဂအစရှိသောအပြစ်ရှိသော၊သူ။ ဥဿဒရာဂါဒိဒေါသာ မဟာရဇကွာ။ ဝိမတိ၊ ၁။၅၅။

ဥဿဒရာဂါဒိရဇ (တိ) [ဥဿဒရာဂါဒိ+ရဇ] မျှားပြား ပြန့်ပြော ထူပြောလွန်ကဲသော ရာဂ အစရှိသောကိလေသာမြူရှိသော၊သူ။ ဥဿဒ-ရာဂါဒိရဇာ မဟာရဇကွာ။ သာရတ္ထ၊၁။ ၂၅၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၄၀။

ဥဿဒသာမန္တ (ပုဒ်နာ) [ဥဿဒ+သာမန္တ] ဥဿဒ ရေ၏-အနီးအနား-နံပါး-အရပ်ဌာန။ သောပိ ဥဿဒသာမန္တေ ဇာလသဒ္ဒေန တံ သာဌကံ အနုဿရိတ္တာ သဝေ့ နိဗ္ဗတ္တောတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁ ၆ ၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ ၂ ၀။

ဥဿန္ရ (တိ) [ဥ+သဒ+တ] ပြန့်ပြော-ထူပြော-မျှားပြား-တိုးပွား-ဆည်းပူးအပ်-စုဝေး-သော။ ဘေသဇ္ဇံ ဥဿန္ရံ ဟောတိ(ဝိ၊ ၂။၁ ၃ ၆)တိ ဝဇတော အာဟာရိတ္တာ ဌပိတသပ္ပိ ဗဟု ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁ ၂ ၄။ ဥဿန္ရသဒ္ဒါ ဗဟု-ပရိယာယောတိ အာဟ ဗဟူတိ။ ပါစိတ်၊

ယော။၉၉။ မာဂဝေသု ပဌ အာဗာဓ ဥဿနှာ ဟောန္တိ(ဝိ၊၃။၁၀၁)တိ...ပဌ အာဗာဓ ဥဿနှာ ဝုစ္စတိ ဟတိပ္ပတ္တာ ဟောန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၃ဂ။ ဥဿနှသဒ္ဒေါ ဥဿဒသဒ္ဒေါ စ ဝုစ္စတိ ပတ္တပရိ-ယာယောထိ အာဟ ဥဿနှာ ဝုစ္စတ္တာတိ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂၃ဂ။ (–မ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၂၃၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၄၁၁။) တသ ပန ဂေဓေ ဒ္ဒါဒသဝဿာနိ ဘဏ္ဍကံ ဥဿန္နံ ဟောတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၉၄။ မဟာကောဋ္ဌိကတ္ထေရော အဓိဂမပရိပုစ္ဆာ-သဝနပုဗ္ဗယောဂါနံ ဝသေန အနန္တနယုဿဒံ ပဋိသမ္ဘိဒါပဘေဒံ ပတ္တော။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၃ဂ။ အန-န္တနယုဿဒန္တိ ပစ္စယုပ္ပန္နဘာသိတတ္ထနိဗ္ဗာန-ဝိပါကကြိယာဒိဝသေန အနန္တပဘေဒ ဝိသယေ ပဝတ္တိယာ အနန္တနယေဟိ ဥဿန္နံ ဥပစိတံ။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၅၆။ (“အနန္တနယုဿဒံ= အဆုံးမရှိသောနည်းတို့ဖြင့်-ဆည်းပူးအပ်-များ-ပြား-သော” ဟု အနက်ပေးရမည်။)

ဥဿနှကာလ (ပု) [ဥဿနှ+ကာလ] များပြား-ပေါများ-ရှာအခါ။ ဘဏ္ဍာဂါရေ ပန စီဝရံ ဌပေတ္တာ ဥဿနှကာလေ ဧကေကဿတိက္ခ-နော တိစီဝရံ ဝါ...ဒဿန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၄၀၄။ (–မ၊ဋ္ဌ၊၁၆၁။)

ဥဿနှကိလေသ (တိ) [ဥဿနှ+ကိလေသ] များပြား-ထူထပ်-သော ကိလေသာရှိသော၊ သူ။ ပဏ္ဍကာတိ လောကာမိသနိဿိတကတ-ဗဟုလာ ဥဿနှကိလေသာ အဝူပသန္တပရိ-ဠာဟာ နပုံသကာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၃၂၅။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။ ၃၉၉။ (–သာရတ္ထ၊ဋ။ ၂၄၁။ အံ၊ဋီ၊ဋ။ ၃၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။ ၄၂။)

ဥဿနှတုသလ (တိ) [ဥဿနှ+ကုသလ] ဆည်း-ပူးအပ်-များ-ပြား-သော ကောင်းမွန်သော၊ သူ။ ဥဿနှကုသလာ ဇနတာ၊ တမ္ပိ ကတ္ဝေ အစာ-ယတ။ အပ၊ ၂။ ၃၄၃။ ဥဿနှကုသလာတိ ဥပစိတပုညာ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။ ၂၂၈။

ဥဿနှကုသလမူလ (တိ) [ဥဿနှကုသလ + မူလ] ဆည်းပူးအပ်-များ-ပြား-သော ကုသိုလ်-အရင်းခံ-အခြေခံ-အကြောင်းရင်း-ရှိသော၊သူ။ တာယ စ ပန ဝေလာယ ဒေဝဘဝေန အတ္ထိ ဒေဝပုတ္တော ဥဿနှကုသလမူလော ဝိဂၢာ-ယုကော။ မိလိန္ဒ။ ၁ ၂၉။

ဥဿနှကုသလသဗ္ဗယ (တိ) [ဥဿနှကုသလ+ သဗ္ဗယ] ဆည်းပူးအပ်သောများပြားသော ကုသိုလ်ရှိသော၊သူ။ အဟံ တေန သမယေန... ဥဿနှကုသလသဗ္ဗယော။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၃၀။

ဥဿနှဂုဏဝန္တ (တိ) [ဥဿနှဂုဏ+ဝန္တ] များ-ပြား ပြန့်ကြဲသောဂုဏ်ရှိသော၊သူ။ ဥဿဒ-နန္ဒိယ-ကြည့်။

ဥဿနှဋ္ဌ (ပု) [ဥဿနှ+အတ္ထ] ပြန့်ကြဲများ-ပြား သည်၏ အဖြစ်ဟူသော အနက်။ တဿ တဿ ကိရိယာယ ဥဿနှဋ္ဌေန ဗလံ။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၄၀။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၆၈။

ဥဿနှဌာန (နာ) [ဥဿနှ+ဌာန] ပြန့်ကြဲများ-ပြားရာ အရပ်ဌာန။ မိစ္ဆာဇီဝါနံ ဥဿနှဌာနေ အရိယဝံသကေ ပေသေတ္တာ အရိယဝံသံ ကထာပေန္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁၁၄။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၁၅ဂ။ (–မ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၁၄၄။)

ဥဿနှတရ (တိ) [ဥဿနှ+တရ] အထူးသဖြင့် -အလွန်-များ-ပြားသော။ သော စ ခေါ ရာဇေ ဥဿနှတရေ ဇာဂရိတ္တာ ဝိနဿတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၅၂။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၃၃၃။ ဥဿနှတရေတိ အတိဝိယ ဥဿန္နေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၅၅။ (–သာရတ္ထ၊ဋ။ ၂ ၈ဂ။)

ဥဿနှတေဇ (တိ) [ဥဿနှ+တေဇ] များ-ပြား-သော တန်ခိုးအရှိန်အစော်ရှိသော၊သူ။ တဿ ဟိ ဥဿနှတေဇတာယ ခုဒ္ဒကေသု ပါဏေသု အနုကမ္ပာ ဟောတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၉ ၃။

ဥဿန္နဒိဋ္ဌိက (တိ) [ဥဿန္နာ+ဒိဋ္ဌိ+က] များပြား သောမိစ္ဆာအယူရှိသော၊သူ။ ယေ ပန ဥဿန္နဒိဋ္ဌိကာ သတ္တာ။ ပေဋကော။၃၂၈။

ဥဿန္နဒေါသ (တိ) [ဥဿန္န+ဒေါသ] ပြော–များပြား–စုဝေးတည်နေ–သော သလိပ်, သည်းခြေ, လေ ဟူသော ဒေါသရှိသော၊သူ။ ယထာ ဟိ ကုသလော ဝဇ္ဇော ဥဿန္နဒေါသံ ပုဂ္ဂလံ တိကိစ္ဆန္တော။ ဥဒါနဋ္ဌ။၁၅၄။ သရီရံ ဝါ ဥဿန္နဒေါသဠော သေဒမလမက္ခနတ္ထံ။ ဒီဃ၂.။၃၃ရ၆။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၉၃။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၆၃။ ဥဿန္နဒေါသန္တိ ဝါတာဒိဥဿန္နဒေါသံ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၃၂၅။ မ၊ဋီ၊၁။၃၈၁။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၃၁။ (–သီ၊ ဋီ၊သစ်၊ ၂။၅။)

ဥဿန္နဓာတုက (တိ) [ဥဿန္နာ+ဓာတု+က] ဆည်းပူးအပ်–ပြော–များပြား–စုဝေး–သော သည်းခြေ သလိပ်စသောဓာတ်ရှိသော၊သူ။ အထ ထေရော ဘဂဝတော ပရိနိဗ္ဗာနတော ပဘုတိ ဌာနနိ–သဇ္ဇဟုလတ္တာ ဥဿန္နဓာတုကံ ကာယံ သမ–ဿာသေတုံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။။၈။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။။၈။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၃၀၈ရ။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၈၀။) ဥဿန္နဓာတုကန္တိ ဥပ–စိတပိတ္ထသေမှာဒိဓာတုကံ။ ဝိမတိ၊၁။၁၅။ (–သာရတ္ထ၊၁။။၅၅။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၂၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၆၉။)

ဥဿန္နပညာ (တိ) [ဥဿန္နာ+ပညာ] လွန်ကဲ များပြားသော ပညာရှိသော၊သူ။ ဘူရိပညာတိ ဗဟုပညာ ဥဿန္နပညာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။။၉၂။ ဥဿန္နပညာတိ အဓိကပညာ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၃ရ။

ဥဿန္နပရိဠာဟ (တိ) [ဥဿန္န+ပရိဠာဟ] များပြားသောပူလောင်ခြင်း (ကိလေသာ) ရှိသော၊သူ။ ပဏ္ဍကပက္ခေ ဥဿန္နပရိဠာဟတာ ပဏ္ဍ–ကဘာဝါပတ္တိတိ ဝိညာယတိ။ သာရတ္ထ၊၃။ ၂၅၆။

ဥဿန္နပါပ (တိ) [ဥဿန္န+ပါပ] များပြားသော မကောင်းမှုရှိသော၊သူ။ တဿပါပိယသိကကမ္မ–ရဟဿာတိ ဥပဝါဠဘိက္ခုသဒိသဿ ဥဿန္န–ပါပဿ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၂၄၄။

ဥဿန္နပိတ္ထ (တိ) [ဥဿန္န+ပိတ္ထ] ပြော–များ ပြား–သောသည်းခြေရှိသော၊သူ။ သပရိဠာဟ–ကာယဓာတုကောတိ ဥဿန္နပိတ္ထတာယ သ–ပရိဠာဟကာယသဘာဝေါ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၆၉။

ဥဿန္နပုဉ္ဉ (တိ) [ဥဿန္န+ပုဉ္ဉ] များစွာဆည်း ပူးအပ်သော ကောင်းမှုရှိသော၊သူ။ ဥဿန္န–ပုညာပိ ဘဝန္တိဟေကေ။ ပေတ။၁ရ၃။ ဥဿန္န–ပုညာပိ ဘဝန္တိဟေကေတိ...ဥဿန္နကုသလ–ဓမ္မာပိ ဣဟေကစ္စေ ပုဂ္ဂလာ လဒ္ဓပစ္စယေ အပုညဿ ဝသေန ဇာတိအာဒိနာ နိဟီနာ ဘဝန္တိ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၁၈၂။

ဥဿန္နပုညနိဿန္နသမုပ္ပန္န (တိ) [ဥဿန္နပုဉ္ဉ နိဿန္န+သမုပ္ပန္န] များစွာဆည်းပူးအပ်သော ကောင်းမှု၏အကျိုးဆက်ကြောင့် ကောင်းစွာ ဖြစ်သော။ သတသဟဿကပ္ပါဓိကေသု စတူ–သု အသင်္ခေယ္ယေသု ဥဿန္နပုညနိဿန္နသမု–ပ္ပန္နော လာဘသက္ကာရော မဟောဿော ဝိယ အဇ္ဇောတ္ထရမာနော အာဂစ္ဆတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၄၆။

ဥဿန္နဗျာဓိဒုက္ခ (တိ) [ဥဿန္န+ဗျာဓိဒုက္ခ] များ ပြားသည်းထန်သော–ဗျာဓိဒုက္ခ–နာခြင်းဆင်းရဲ–ရှိသော၊သူ။ ဥဿန္နဗျာဓိဒုက္ခဿ ရောဂိနော ဝမနဝိရေစနပ္ပဝတ္တိယံ ဝိယ စ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄၄။

ဥဿန္နမြတ္ပစရိယ (တိ) [ဥဿန္န+ဗြတ္ပစရိယ] များပြားသော မြတ်သော အကျင့်ရှိသော၊သူ။ အပိ စ ဘိက္ခု နာမ ဥဿန္နမြတ္ပစရိယာ ဟောန္တိ၊ တထာ ဘိက္ခုနီယော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၂၅။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၉၉။ (–သာရတ္ထ၊၃၊ ၂၄၁။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။။၄ ၂။)

ဥဿန္နဘဏ္ဍက (ပုံန) [ဥဿန္န+ဘဏ္ဍက] များ ပြား–စုဆောင်းလာ–သောကုန်ပစ္စည်းဥစ္စာ ဘဏ္ဍာ။ သော ဒွါဒသဝဿာနိ ဥဿန္နဘဏ္ဍကံ

ကေဒိဝသေနေဝ ဝိက္ကိတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉၄။

ဥဿန္နရာဂ (တိ) [ဥဿန္န+ရာဂ] များပြား-ထူထဲ-သော ရာဂရှိသော၊သူ။ ဘဂဝါ ဥဿန္န-ရာဂံ အာယသ္မန္တံ နန္ဒံ ဒေဝစ္ဆရာယော ဒသေ-တွာ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၅၄။

ဥဿန္နလောဘ (တိ) [ဥဿန္န+လောဘ] များပြား လွန်ကဲသောလောဘရှိသော၊သူ။ လောဘော ဥဿဒေါ ဟောသန္တိ လောဘုဿဒါ၊ ဥဿန္န-လောဘာ၊ လောဘာဘိကာတိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၁၂၄။

ဥဿန္နဝိရိယ (တိ) [ဥဿန္န+ဝိရိယ] ကြီးမား လွန်ကဲများပြားသောဝီရိယရှိသော၊သူ။ နာဝိ မဟန္တဘာဝံ ဒီသ္မာ ဥဿန္နဝိရိယာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁၅၃။ ဥဿန္နဝိရိယာတိ အဓိကဝိရိယာ၊ မဟုဿာဟာတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၁။၄၄၀။

ဥဿန္နာသိဝိသ (တိ) [ဥဿန္န+အာသိဝိသ] များ သောမြွေရှိသော။ ဥဿန္နာသိဝိသေ အရညေ ကေသ္မိ ဝမ္မိကပသေ အဒ္ဒာသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၉၆။

ဥဿပေသိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+ဏှိ။ ဆန်း ကြောင့် ရဿ] ထောင်မတ်စေပြီ၊ စိုက်ထူပြီ။ ပင့်မြှောက်ပြီ။ ဟဒ္ဒော ဟဒ္ဒေန စိတ္တေန၊ ပဌမံ ဥဿပေသဟ်။ အဝ၊၁။၆၁။ ထေရဂါ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၈၅။

ဥဿယ (တိ) [ဥ+သိ+အ(ဏ)။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။] (၁) စုန်ကုန်တက်-မို့မောက်-မြင့်မောက်-သော။ (၂) များပြား-ပြော-ထောင်လွှား-သော။ (၁) ဥဿယဘူတ-ကြည့်။(၂) ဥဿယဝါဒ-ကြည့်။

ဥဿယာ (ထီ) [ဥဿယ+ဝါဒိကာ။ နောက် ပုဒ်ချေ] ဥဿယဝါဒိကာသိက္ခာပုဒ်၊ မာနုဿယ, ကောဓုဿယ၏အစွမ်းဖြင့်(မာနဒေါသ ထောင်လွှားများပြားခြင်း၏အစွမ်းဖြင့်) အိမ်ရှင်, အိမ်ရှင်၏သား, ကျွန်အမှုလုပ်, ရဟန်း, ပရိဗိုဇ်တို့ နှင့်ခြင်းခုံရန်ပွားတရားဆင်သော ရဟန်းမအား ပညတ်အပ်သော သိက္ခာပုဒ်။ (ပါစိတ္တိယပါဠိ။ ၂-ကဏ္ဍ၊ ၁-ဝဂ်၊ ၁-သိက္ခာပုဒ်။ ဝိ၊၂။၂၈၉။ ဥဿယာ သန္ဓိစယဋ္ဌာ(ဝိ၊၅။၁၆၀)တိ ဥဿယ ဝါဒိကာတိ စ, ပတ္ထသိန္ဓိစယံ ကရေယျာတိ စ ဝုတ္တံ သိက္ခာပဒဒ္ဒယံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၄ရ။

ဥဿယဘူတ (တိ) [ဥဿယ+ဘူတ] စုန်ကုန်-တက်-မို့မောက်-သည်ဖြစ်၍ဖြစ်သော။ ဝန္ဓုဿယောတိ ဥပစိကာဟိ ဝန္ဓုဿ မတ္တိ-ကာဝိဏ္ဏသ ဥဿယဘူတော။ မ၊ဋီ၊၂။၁၀၄။

ဥဿယဝါဒ (တိ) [ဥဿယ+ဝါဒ] (၁) မာနုဿယ ကောဓုဿယအစွမ်းဖြင့် ပြောဆို ငြင်းခုံခြင်း-တရားဆင်ခြင်း-တရားစွဲခြင်း-ကြောင့်ဖြစ်သော (အာပတ်)။ ဥဿယဝါဒအာပတ်။ (၂) မာနုဿယ ကောဓုဿယ၏အစွမ်းဖြင့် ပြောဆို ငြင်းခုံ-တရားဆင်-တရားစွဲ-သော၊သူ။ (၁) အဟံ အယျေ ကေ အာပတ္တိ အာပဇ္ဇိ ဥဿ-ယဝါဒံ၊ သာဟံ အယျေ သံဃံ ကေသာ အာပတ္တိယာ ဥဿယဝါဒါယ ပကွမာနတ္တံ ယာစာမိ။ ကခ်။၃၀၅။ (၂) ယာ ပန ဘိက္ခုနီ ဥဿယဝါဒါ။ ဝိ၊ဝိနိ၊ဋ္ဌ၊ဃ၊ဂါထာ။ ၂၀၁၁။ ဥဿယဝါဒါတိ မာနုဿယကောဓုဿယ-ဝသေန ဝိဝဒမာနာ။ ဝိ၊ဝိနိ၊ဋ္ဌ၊ဋီ၊၂။၃၉။

ဥဿယဝါဒိကဝတ္ထု (နာ) [ဥဿယဝါဒိက+ဝတ္ထု] မာန, ဒေါသ များသည်၏အစွမ်းဖြင့် ပြော ဆိုငြင်းခုံခြင်း ဟူသောအကြောင်း၊ တရားဆင်-တရားစွဲ-ခြင်းဟူသောအကြောင်း။ သာဝတ္ထိယံ ထုလ္လနန္ဒံ အာရဗ္ဘ ဥဿယဝါဒိကဝတ္ထုဘိဿ ပညတ္တံ။ ကခ်။၂၉၈။

ဥဿယဝါဒိက (တိ) [ဥဿယ+ဝါဒိက။ ထီ-ဌ ဥဿယဝါဒိကာ။] (၁) မာန,ဒေါသများသည်၏အစွမ်းဖြင့် ပြောဆိုငြင်းခုံသော၊ တရားဆင်-တရားစွဲ-သော၊သူ၊ (ရဟန်းမ။) (၂) မာန, ဒေါသများသည်၏အစွမ်းဖြင့်ပြောဆိုငြင်းခုံခြင်း။

တရားဆင်–တရားစွဲ–ခြင်း။ (ဦးဗုဒ္ဓိနိဿျ– ၌ ဥဿုယဝါဒီကာ–ဟုရှိသည်။ မာန်အမျက်ပြော သည်–ဟုအနက် ပြန်ဆိုသည်။ ဦးဟုတ်စိန် အသိမာန်၌လည်း ဥသုယျဝါဒီကာ–ဟု မူလ ပုဒ်ရင်းပြထားသည်။ ကခ်ါဘာသာဌီကာအလို– ထောင်လွှားတက်ကြွသော မာနကောဓ အစွမ်း ဖြင့် ပြောဆိုခြင်းခုံတတ်သော၊သူ–ဟု အနက် ပြန်ဆိုရမည်။) (၁) ယာ ပန ဘိက္ခူနီ ဥဿ– ယဝါဒီကာ ဝိဟရေယျ။ ဝိ၊၂။၂၉၉။ ဥဿယ– ဝါဒီကာ နာမ အဠ္ဆကာရိကာ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊၂။ ၂၉၉။ ဥဿယဝါဒီကာတိ မာနုဿယကောဓ– ဿယဝသေန ဝိဝဒမာနာ။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၁၀။ ကခ်။ ၂၉၈။ ဥဿယဝသေန ဝဒန် ဥဿယဝါဒေါ၊ သောယေဝ ဥဿယဝါဒီကာတိ ဒသေန္တော အာဟ ဥဿယဝါဒီကာတိအာဒိ။ ပါစိတ်၊ ယော။၁၄ရ။ (၂) ဥဿယဝါဒီကဝတ္ထု–ကြည့်။

ဥဿရထ (ကြိ) [ဥ+သရ+အ+ထ] ပယ်ရှား– ဖယ်–ကုန်လော့။ အထ ဒီဠမင်္ဂလိကာ "ဥဿ– ရထ ဥဿရထာ"တိ ပုရတော ပုရတော ဟိနဇနံ အပနေန္တေဟိ ပုရိသေဟိ နီယမာနာ။ သုတ္တနိဒ္ဒေ၁။၁ဖ၈။ (–မ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၉။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊။၄၅၉။)

ဥဿဝ (ပု) [ဥ+သု(သူ)+ဏ။ ကံ ဥသဝန္တိ ဥဂ္ဂိရန္တိတြာတိ ဥဿဝေါ။ နာနာသမိဒ္ဓီဟိ သဝန္တိ ဍေါတိ ဝါ ဥဿဝေါ။ ဓာန်၊ဌီ။၁၀ရ။ ဥတ္ထဝ (သံ)] (၁) ပွဲသဘင်။ (၂) ပွဲသဘင်ဝင်သူ။ (၁) မနုဿာ ယညေသု ဆဏေသု ဥဿဝေသု ဝိသာခ် မိဂါရမာတာ ပဌမံ ဘောဇေန္တိ။ ဝိ၊ ၁။၂၈၅။ ဥဿဝေသူတိ အာသဠ္ဠိပဝါရဏနက္ခ– ဍေါဒီသု မဟုဿဝေသု။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၄။ (–ဝိ၊ ၃။၃ဝ၁။ ဇာ၊၂။၂၅ရ။) (၂) ဥဿဝဝေသ– ကြည့်။ (ဆီးနှင်း။ ဆီးနှင်းပေါက်–ကို ဟောရာ၌ ဥဿာဝေါ–ဟု ဒီဃဖြင့်ရှိသင့်သည်။ ဝလာ– ဟကောဝ အနိုလေန၊ သူရိယေန ဝိယ ဥဿဝေါ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃ဖ၁။ ဥဿဝေါတိ ဟိမဝိန္ဒု။ ဗုဒ္ဓဝံ။ဋ္ဌ။၂၇၂–တို့၌ ဥဿဝေါ–ဟု ဆန်းကြောင့် ရဿဖြင့် ရှိနေသည်။)

ဥဿဝကိဠနု (နာ) [ဥဿဝ+ကိဠနု] ပွဲသဘင် ကစားပျော်ပါးရာ။ အဟိတုက္ကိုကော သတ္ထာမေ ဒိဝသေ ဥဿဝကိဠနုတော အာဂန္တွာ ... နိဒ္ဒံ ဩကွမိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ဝ၄။

ဥဿဝဒဿန (နာ) [ဥဿဝ+ဒဿန] ပွဲသဘင် ကြည့်ရှုခြင်း။ စတ္တာရော ဒေဝပုတ္တာ...ဥဿဝ– ဒဿနံ အာဂမိသု။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၈ဝ။

ဥဿဝဒိဝသ (ပု) [ဥဿဝ+ဒိဝသ] ပွဲသဘင် ကျင်းပရာနေ့။ အထေကသ္မိံ ဥဿဝဒိဝသေ မဟာဇနေ မဏ္ဍိတပသာဓိတေ ဓမ္မသဝနာယ ဝိဟာရံ ဂစ္ဆန္တေ ... အဒါသိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၅ရ။ (–ဝိမာန၊ဋ္ဌ။ဖ၊၉ရ၊၁ရ၁။)

ဥဿဝပရိယောသာန (နာ) [ဥဿဝ+ပရိယော သာန] ပွဲသဘင်၏အဆုံး။ သော ကေသ္မိံ ဥဿဝဒိဝသေ...ဝနံ လဘိတ္တာ ဥဿဝပရိ– ယောသာနေ ဗဟုံ သုရာဘတ္တံ ဂါဟာပေတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၅၂။

ဥဿဝပူဇာ (ထိ) [ဥဿဝ+ပူဇာ] ပူဇော်ပွဲသဘင်။ ကာဟာမ သေရိသမဟံ ဥဗ္ဗာရဏ်၊ ဝိမာန။၁၂၁။ မဟန္တံ ဥဿဝပူဇံ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၃၂၅။

ဥဿဝဗိန္ဒု (ပု၊နာ) [ဥဿဝ+ဗိန္ဒု] ဆီးနှင်းပေါက်။ (ဥဿာဝဗိန္ဒု–ဟု ရှိသင့်သည်။ ဥဿာဝ– ကြည့်။) "သမ္ဘ သာရထိ ကဟံ နု ဧဝါ ဧတေ ဥဿဝဗိန္ဒု၊ နု တေ ဣဒါနိ ဝဿာမိ"တိ ပုစ္ဆိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၂၂။

ဥဿဝဘေရီ (ထိ) [ဥဿဝ+ဘေရီ] ပွဲသဘင် အလို့ငှါ တီးခတ်အပ်သောစည်။ "ဓမ္မိကော နော ရာဇာ လဒ္ဓေါ"တိ ဟဋ္ဌတုဋ္ဌာ နဂရေ ဥဿဝဘေရိံ စရာပေတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂ဝ။

ဥဿဝသမ္ဘတ္တိ(ထီ) [ဥဿဝ+သမ္ဘတ္တိ] ပွဲသဘင်-၏-နှင့်-ပြည့်စုံခြင်း။ မဟာဇနော ဟဋ္ဌတုဋ္ဌো ဥဿဝသမ္ဘတ္တိ ပစ္စနုဘောတိ။ ထေရဋ္ဌ၊၁။၁ရ၊။

ဥဿဝဝေသ (ပု) [ဥဿဝ+ဝေသ] ပွဲသဘင်ဝင်သူ၏ အသွင်အပြင်။ ဆဏဝေသန္တိ တုဋ္ဌိ-ဇနနဝေသံ၊ ဥဿဝဝေသန္တိအတ္ထော။ သာရတ္ထ၊ ၁။၁၄၀။

ဥဿဟဇာတ - ဥဿာဟဇာတ-ကြည့်။

ဥဿဟတိ (ကြို) [ဥ+သဟ+အ+တိ] စွမ်းနိုင်၏၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်၏။ သစေ ဥဿ-ဟတိ သောဝေတမ္ဘော(ဝိ၊၄။၃ရ၅)တိ ယဒိ သက္ကောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁၁ရ။ ဆန္ဒဇာတော ဥဿ-ဟတိ။ မ၊၂။၁၄၅။ ဥဿဟတိတိ ဝီရိယံ ကရောတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၃၄။ (-ဝိ၊၁။၂၂၄။ ဝိ၊၃။ ၅၉၊၁၁ရ၊၃၁၁။ သံ၊၂။၄၉ရ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၅၅။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၆၁၊၂၉၄၊၃ရ၆။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၄၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၃၅။ ပါစိတ်၊ယော။၅၂၅။)· **ဥဿဟန္တိ**—ဒီ၊၁။၁ ၂ရ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၆၅။ ဒီ၊ဌီ၊၁။၃ ၂၄။ **ဥဿ-ဟသိ**—ဥဒါန။၁ ၂ရ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂၃၄။ **ဥဿ-ဟာမိ**—ဝိ၊၁။၃၁။ ဝိ၊၃။၄၀၀။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၁၃။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၀ရ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၆၆၊။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂ ၂ရ။ **ဥဿဟေ**(မိ-ဝိဘတ်)—ဇာ၊၁။ ၄။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၆။ **ဥဿဟသေ**—ဇာ၊၁။၃၁၅။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၀၀။ **ဥဿဟေ**—ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၂ ၂ ၂။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၃၄၆။ **ဥဿဟေယျုံ**—ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁ ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၃၃၄။ **ဥဿဟိ**—ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၄ ၂ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂ဝ၆။ **ဥဿဟိသု**—ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၁ရ။ **ဥဿဟိဿတိ**—အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၊။ **ဥဿဟိ-ဿာမိ**— အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ရ၆။

ဥဿဟန (ထီ၊နှ) [ဥ+သဟ+ယု] (၁) အား-ထုတ်ခြင်း။(၂) အားထုတ်တတ်သော (ဝီရိယ)။ (၁) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (၂) ဥဿောဇ်-ကြည့်။

ဥဿဟနလက္ခဏ (တိ)[ဥဿဟန+လက္ခဏ] အားထုတ်ခြင်းလက္ခဏာရှိသော။ ဝီရဘာဝေါ ဝီရိယံ၊ တံ ဥဿဟနလက္ခဏံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၉၃၊။

ဥဿဟန္ဓ (ထီ၊နှ) [ဥ+သဟ+အန္ဓ] အားထုတ်-သော၊သူ။ ဥဿဟန္ဓော တုလယတိ။ မ၊ ၂။ ၃ရ၅။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ၊၁ ၁ ၃။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ရ။ ဥဿ-ဟန္ဓော ယုဇ္ဈတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၅ရ။ ဥဿဟန္ဓောတိ ဝီရိယံ ကရောန္ဓော။ သံ၊ဌီ၊ ၁။ ၁ဝ၄။

ဥဿဟန္ဓိ (ကြို) [ဥ+သဟ+အ+အန္ဓိ] စွမ်းနိုင်-ကုန်၏၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်ကုန်၏။ ဥဿဟတိ-ကြည့်။

ဥဿဟသိ (ကြို) [ဥ+သဟ+အ+သိ] စွမ်းနိုင်၏၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿဟသေ (ကြို) [ဥ+သဟ+အ+သေ] စွမ်းနိုင်-၏၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်၏။ ဥဿဟတိ-ကြည့်။

ဥဿဟာမိ (ကြို) [ဥ+သဟ+အ+မိ] စွမ်းနိုင်၏၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်၏။ ဥဿဟတိ-ကြည့်။

ဥဿဟိသု (ကြို) [ဥ+သဟ+ဥံ] စွမ်းနိုင်ကုန်ပြီ၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်ကုန်ပြီ။ ဥဿဟတိ-ကြည့်။

ဥဿဟိ (ကြို) [ဥ+သဟ+ဏ္ဍ] စွမ်းနိုင်ပြီ၊ လုံ့လ-ကြိုးကုတ်အားထုတ်ပြီ။ ဥဿဟတိ-ကြည့်။

ဥဿဟိ(ဟေ)တ္ထာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+သဟ+တ္ထာ] စွမ်းနိုင်၍၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်၍။ ဥဿဟိတ္ထာ တုလေတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၁ဝ။ ခုဒ္ဒက-ဋ္ဌ။ ၁ ၉ ၁။ ဥဿဟေတ္ထာ တုလေတိ။ မ၊ ၂။ ၁ ၄ ၅။

ဥဿဟိဿတိ (ကြို) [ဥ+သဟ+ဿတိ] စွမ်းနိုင်-လတ္တံ့၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်လတ္တံ့။ ဥဿဟတိ-ကြည့်။

ဥဿဟိဿာမိ (ကြို) [ဥ+သဟ+ဿာမိ] စွမ်းနိုင်-လတ္တံ့-အံ့၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်-လတ္တံ့-အံ့။ ဥဿဟတိ-ကြည့်။

ဥဿဟေ° (ကြို)[ဥ+သဟ+အ+မိ] စွမ်းနိုင်၏။ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်၏။ ဥဿဟတိ–ကြည့်။

ဥဿဟေ၂ (ကြို) [ဥ+သဟ+ဟေ] စွမ်းနိုင်ရာ၏။ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်ရာ၏။ ဥဿဟတိ–ကြည့်။

ဥဿဟေယျ (ကြို) [ဥ+သဟ+ဟေ] စွမ်းနိုင်ရာ၏။ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်ရာ၏။ ဥဿဟတိ–ကြည့်။

ဥဿာဒ (ပု) [ဥ+သဒ+ဏ] (၁) ကုန်းမြင့်အရပ်။ (၂) တင်နေခြင်း၊ ကုန်းပေါ်၌ တင်နေခြင်း။ (၃) ငါဟုထင်သောမာန။ (၁) တဿတ္ထောယတ္ထ ဥန္နတေ ထလေ ဥဿာဒေ ဘူမိဘာဂေ မေဃေဟိ အဘိဝုဋ္ဌ ဥဒကံ နိန္နံ ပဝတ္တတိ။ ခုဒ္ဒကာ၊ ၁ရ၉။ (၂)(၃) ကိ နု ခေါ ဘန္တေ ဩရိမံ တီရံ ပါရိမံ တီရံ၊ ကော မဇ္ဈေ သံသီဒေါ၊ ကော ထလေ ဥဿာဒေါ။ သံ၊ ၂။ ၃ရ၊ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁ ၁ခ။ မ၊ဋီ၊ ၁။ ၂ ၁။ ထလေ ဥဿာဒေါတိ ခေါ ဘိက္ခု အတ္ထိမာနသော်တံ အမိ ဝစနံ။ သံ၊ ၂။ ၃ရ၊ ဥဿာဒေါတိ ဇလမဇ္ဈေ ဥဒ္ဓိတေ ထလဘူတေ ဥဿာရိတော အာရူဠ္ဟော။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊ ၁။ ၄ ၅ ၅ ၆။

ဥဿာဒနပက္ခ (ပု) [ဥဿာဒန+ပက္ခ] ချီးမွမ်းခြင်းအဘို့။ နာမတိ အသမ္ဘာဝနေ အပသာဒနပက္ခေ၊ ဥဿာဒနပက္ခေ ပန သမ္ဘာဝနေ။ သံ၊ ဋီ၊ ၂။ ၃ ၀ ၁။

ဥဿာဒနာ (ထီ၊နု) [ဥ+သဒ+ယု+အာ] မြှောက်ပင့်ခြင်း၊ ချီးမြှောက်ခြင်း။ ဥဿာဒနဠ ဥတ္တာ အပသာဒနဠ ဥတ္တာ နေဝုဿာဒေယျ နု အပသာဒေယျ၊ ဓမ္မမေဝ ဒေသေယျ။ မ၊ဋီ။ ၂ ၅ ၃။ နေဝုဿာဒေယျ နု အပသာဒေယ္ယာတိ ဂေဟသိတဝသေန ကဠိ ပုဂ္ဂလံ နေဝ ဥက္ခိပေယ္ယ နု အဝကိ္ခပေယ္ယ။ မ၊ဋ၊ ၄။ ၁ ၉ ၂။ အယံ အာမိသေန အနုပလိတ္တော ပစ္ဆယေဟိ ဝိနိ–ဝတ္တမာနသော အတ္ထာ မုတ္တော စန္ဒိမာ ဝိယာတိ ဝေမသ ဂေဟသိတဝသေန ဥဿာဒနာဝိ နတ္ထိ။ မ၊ဋ၊ ၂။ ၂ ၅ ၅။ ဥဿာဒနာတိ ဂုဏဝသေန ဥက္ခိသနာ။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၃ ၀ ၂။ ကတ္တာမ္ဘသ သရသေ–နေ ဝ ကရဏ် စိတ္တရူစိယံ၊ နု တတ ပရသ ဥဿာဒနေန။ ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ၊ ၁ ၁ ၆။

ဥဿာဒနာကာရ (ပု) [ဥဿာဒန+အာကာရ] ချီးမွမ်း–ချီးမြှောက်–ပုံ အခြင်းအရာ။ အပသာ–ဒနာကာရံ ဥဿာဒနာကာရဠ္ဟ ဝိဘာဝေတုံ "ကထ"န္တိအာဒိ အာရဒ္ဓံ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၃ ၉ ၆။

ဥဿာဒယမာန (တိ) [အဝ+သဒ+ဏယ+မာန] အောက်သို့–ရောက်စေ–ကျစေ–သော။ ဩသီ–ဒန္ဓာနန္တိ ပဋိပက္ခဝသေန အဓော သီဒန္ဓာနံ၊ ဥဿာဒယမာနာနန္တိ အတ္ထော။ သံ၊ဋီ၊ ၁။ ၁ ၃ ၃။

ဥဿာဒိယမာန (တိ) [ဥ+သဒ+ ယ+မာန] ထွက်စေအပ်သော၊သူ။ ဝေ ဝေ ရဋ္ဌဝါသီဟိ မနုဿေဟိ ဥဿာဒိယမာနာ သမ္ဘေပိ အည–တိတ္ထိယာ သမာဂန္ဓာ ပဒုမုတ္တရဒသဗလမေဝ သရဏမဂမံသု။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ ဋ္ဌ။ ၂ ၃ ၂။

ဥဿာဒေတမ္ဘ (တိ) [ဥ+သဒ+ဏေ+တမ္ဘ] ချီးမွမ်းအပ်သော၊သူ။ သော နေ ဝ ဥဿာဒေ–တမ္ဘော။ ဒီ၊ ၃။ ၁ ၀ ၆။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၉ ၅။

ဥဿာဒေတိ° (ကာ၊ကြို) [ဥ+သဒ+ဏေ+တိ] အထက်သို့–တက်ရောက်–ရွှေ–စေ–၏။ ချီးမြှောက်–မြှောက်ပင့်–၏။ ဥဿာဒေတု–ကြည့်။

ဥဿာဒေတိ၂ (ကာ၊ကြို) [အဝ+သဒ+ဏေ+တိ] ထွက်စေ၏။ နှင်ထုတ်၏။ ရဋ္ဌတောတိ သက–လရဋ္ဌတောပိ။ နိ်ဿ ဠ ဘန္ဓိတိ နိ်ဟရန္ဓိ ဥဿာဒေန္ဓိ တေသံ နိ်ဝါသံ နု ဒေန္ဓိတိ အတ္ထော။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ ဋ္ဌ။ ၂ ၁ ၂။

ဥဿာဒေတု (တိ) [ဥ+သဒ+ဏေ+တု] ချီးမွမ်း-မြှောက်ပင့်ပြောဆို-တတ်သော၊သူ။ ဥဿာ-ဒေတာ စ ဟောတိ။ ဝိ၅။၃၁၉။ ဥဿာဒေတာ-ဟောတိတိ "အမှာကံ အာစရိယော မဟာ-တေပိဌကော ပရမမဟုကတိကော"တိအာဒိနာ-နယေန ကေစွဲ ဥဿာဒေတိ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၂၁၆။ ဥဿာ-ရေတိ (ဥဿာ-ဒေတိ။ဌ။)တိ ဥဒ္ဒ-ဂမာပေတိ။ ဣမိနာ ဥဿာဒေတိ ဥပရိ ဂမာ-ပေတိတိ ဥဿာဒေတာတိ ဝစနတ္ထော ဒဿေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၆၁၅။

ဥဿာဒေတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+သဒ+ဏေ+တ္တာ] (၁) တင်၍။ (၂)" ထစေ၍။ (၁) ထလေ-ဥဿာဒေတ္တာ ဌပိတနာဝါယ ဖုဋ္ဌောကာသော-ဌာနံ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၈၉။ (၂) ဖေဏ္ဍေဟကန္တိ-ဖေဏ် ဥဒ္ဒေဟိတ္တာ၊ ဥဿာဒေတ္တာတိ အတ္ထော။ အံ၊ဌ၊၃။၁၈၉။ (အံ၊ဋီ၊၃။၁၉၆-၌ ဥဿာဒေ-တ္တာ-ဟုမတ္တေ့ရ၊ ဥဌ္ဌာပေတ္တာ-ဟု တွေ့ရသည်။)

ဥဿာဒေန္ဓ (တိ) [ဥ+သဒ+ဏေ+အန္ဓ] ချီးမွမ်း-ချီးမွမ်းလို-သော၊ မြှောက်ပင့်သော၊သူ။ အာယသ္မန္တံ အာနန္ဒံ ဥဿာဒေန္ဓောပိ ဘဏတိ အပသာဒေန္ဓောပိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။ရ၆။ သံ၊ဌ၊၂။၈၁။ ဥဿာဒေန္ဓောတိ ပညာယ ဥတ္တံသေန္ဓော၊ ဥဂ္ဂဏှန္ဓောတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၈၃။ ကိं နု ခေါ သမဏော ဂေါတမော ဂေဟသိတဝသေန-ပရိသံ ဥဿာဒေန္ဓော ဝါ အပသာဒေန္ဓော ဝါ ဓမ္မံ ဒေသေတိ။ မ၊ဌ၊၃။၂၅၆။ (-မ၊ဋီ၊-၃။၁ရ၁။ သံ၊ဋီ၊၃။၁ဝ၀။)

ဥဿာဒေန္ဓိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သဒ+ဏေ+အန္ဓိ] ထွက်စေကုန်၏။ နိစ္ဆုဘန္ဓိတိ နိဟရန္ဓိ ဥဿာ-ဒေန္ဓိ တေသံ နိဝါသံ နု ဒေန္ဓိတိ အတ္ထော။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၂၃၂။

ဥဿာပန (နာ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+ယု] (၁) ထောင်-မတ်စေ-ထောင်-စိုက်ထူ-ပင့်မြှောက်-ခြင်း။ (၂) ထောင်လှားခြင်း။ မာန်မူခြင်း။ (တိ)(၃) စိုက်ထူ-ကြောင်းဖြစ်သော။ (၁) မဟာတော ဓမ္မဓဇော-ဥဿာပနံ သေသိ ဂဝေသိ ပရိယေသိတိ မဟောသိ။ စူဠနိ။ရ၇။ ဓမ္မဓဇော ဥဿာပနန္တိ နဝဝိဓ-လောကုတ္တရဓမ္မသော ဥဿာပေတ္တာ ဌပနံ။ စူဠနိ၊ဌ။၂၃။ တာယ စန္ဒနဝဠဉ္ဇိကာယ ကတသ-ပတ္တသ အာကာသေ ဥဿာပနံ။ သုတ္တနိ၊ဌ။-၂။၂၈၅။ (၂) ဥန္နတိန္တိ ဥဿာပနံ။ မဟာနိ၊-ဌ။၂၄၄။ (တိ)(၃) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿာပနဝိဓိယ (နာ) [ဥဿာပန+ဝိဓိယ] စိုက်ထူ-ကြောင်းဖြစ်သောဝိဓိယ။ ဥဿာဟောတိ ဥဿာပနဝိဓိယံ။ အံ၊ဌ၊၃။၉၉။

ဥဿာပယတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သိ+ဏာပယ+တိ] ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-၏။ သစေ တတြ-အာဝိသ၊ သေတစ္ဆတ္တံ ဥဿာပယိသ။ ဓမ္မ၊-ဌ။၁။၁ဝ၆။ **ဥဿာပယိသု**—ဇာ၊ဌ၊၄။၁၃၅။

ဥဿာပယိသု (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သိ+ဏာပယ+ဟ္ကံသု] ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-ကုန်ပြီ။ အ-ထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿာပယိဿ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သိ+ဏာပယ+ဿာ] ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-ရာ၏။ ဥဿာ-ပယတိ-ကြည့်။

ဥဿာပိတ (တိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+တ] (၁) ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-အပ်သော။ (၂) အထက်သို့တက်စေအပ်-စုန်စုန်တက်-မို့-မောက်-သော။ (၁) အယံ အတ္တဘာဝေါ နာမ-တိဟိ အဌိ သတေဟိ ဥဿာပိတော။ မ၊ဌ-၁။၃၉၂။ အာဝါဋံ ခဏ္ဍိတ္တာ တသ္မိံ အာဝါဋေ-ဥဿာပိတတ္တာ ပထဝိသိတော။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ-၃၂၄။ (၂) တိလာဒီနံ နာဠိအာဒီဟိ မိနနကာလေ

ဉာဏာပိတာ သိခါယေဝ သိခါ။ သိဒ္ဓိသမ်ာဝ၃၅ ၂။ အံ့ဒ့ို ၂။ဝ၃၄။ ဉာဏာပေတ္တာ–လည်းကြည်။

ဉာဏာပိတသေကာထမ္ဘ (ပု) [ဉာဏာပိတ+သေကာထမ္ဘ] ထောင်မတ်စေအပ်–စိုက်ထူအပ်–သောတံခါးတိုင်။ နဂရသောဘနတ္ထံ ဉာဏာပိတသေကာထမ္ဘဟု။ အဘိဓာ။ဝ၂၀။

ဉာဏာပိတကာလ (ပု) [ဉာဏာပိတ+ကာလ] ထောင်မတ်စေအပ်–စိုက်ထူအပ်–သော အခါ။ ဘာတိက မမ ဆတ္တံ ဉာဏာပိတကာလတော ပဋ္ဌာယ။ ဇာတ္ဌ။ဝ၃။

ဉာဏာပိတဆတ္တ (နာ) [ဉာဏာပိတ+ဆတ္တ] ထောင်မတ်စေအပ်–စိုက်ထူအပ်–သောထီး။ ရထမဇ္ဈေ ဉာဏာပိတဆတ္တမ္ဘိ သေတမေဝ အဟောသိ။ သံ။ဌ။ဝ။၁၅၆။

ဉာဏာပိတဋ္ဌ (ပု) [ဉာဏာပိတ+အ,ဋ္ဌ] ထောင်မတ်စေအပ်–စိုက်ထူအပ်–သောအနုက်သဟော။ တဏှာဝေါတိ ဉာဏာပိတဋ္ဌေန တဏှာဝေါ။ မဟာနိ။ဌ။ဝ၅၅။

ဉာဏာပိတထမ္ဘ (ပု) [ဉာဏာပိတ+ထမ္ဘ] ထောင် မတ်စေအပ်–စိုက်ထူအပ်–သောတိုင်။ လောကတ္တယေ ဉဂ္ဂတတ္တာ တွမေဝ ယူပေါ ဉာဏာပိတထမ္ဘသဒိသော။ အဘိ။ဌ။ ၂၄၉။

ဉာဏာပိတဓဇ (ပု) [ဉာဏာပိတ+ဓဇ] ထောင်မတ်စေအပ်–စိုက်ထူအပ်–သော အလံတံခွန်။ သော ယောဓော နဂရသောဘတ္ထာယ ဉာဏာ–ပိတဓဇေ ဝိယ မာနဒ္ဓဇေ ပါတေတွာ။ အံ့ဌ။ ဝ။ ၂ ။

ဉာဏာပိတရဇတတောရဏ (နာ) [ဉာဏာပိတ+ရဇတတောရဏ] ထောင်မတ်စေအပ်–စိုက်ထူအပ်–သောငွေတုရိုက်ကားတိုင်။ ဒေဝနဂရေ ဉာဏာပိတရဇတတောရဏံ ဝိယ သောဘတိ။ ဒီ။ဌ။ ၂ ၁ရ။ မ။ဌ။ ဝ။ဝ၀၄။

ဉာဏာပိတသိခါ (တိ) [ဉာဏာပိတ+သိခါ] စုန့်စုန့်တက်–မို့မောက်–သော အထွတ်။ တိလာဒီနံ နာဠိအာဒီဟိ မိနနကာလေ ဉာဏာပိတသိခါ ယေဝ သိခါ။ မဏ္ဍ။ ၂ ။ဝ၅၉။

ဉာဏာပိတသေတဋ္ဌတ္တ (နာ) [ဉာဏာပိတ+သေတဋ္ဌတ္တ] ထောင်မတ်စေအပ်–စိုက်ထူအပ်–သော ထီးဖြူ။ ဟတ္ထိကွန္ဒေ ဉာဏာပိတသေတ–ဆတ္တေန ဥပသောဘိတော သောဘမာနော။ အဘိ။ ၂ ။ ၂ ၄။

ဉာဏာပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဉ+သိ+ဏာပေ+တိ] ထောင်မတ်စေ–စိုက်ထူ–စိုက်ထူစေ–မတ်မတ်ထား–ထောင်–၏။ ထမ္ဘံ ဉာဏာပေတိ၊ ဒုက္ခဋ္ဌံ။ ဝိ။ဌ။ ၂ ။ဝ၅၆။ တန္ဓတော ဥဋ္ဌိတပေသကာရော ကိသ္မိဉ္စိဒေဝ ဂဟေတ္တာ ဥဇုကံ ကာယံ ဉာဏာ–ပေတိ။ အဘိ။ဌ။ ၂ ။ ၄ ၆ ဝ။ သံ့ဌ။ ၂ ။ ၄ ဝ ၆။ အံ့ဌ။ ဝ ။ ရ ၊ ။ ဉာဏာပေန္တိ—အဘိ။ဌ။ ဝ ။ ၂ ၅ ။ ဇာ။ ဌ။ ဝ ။ ဝ ၄ ။ ဉာဏာပေသိ—မ။ဌ။ ၂ ။ ၂ ၄ ၂ ။ ဉာဏာပေမိ—အပ။ ဝ ။ ၅ ။ အပ။ဌ။ ဝ ။ ဝ ၂ ။ ဉာဏာပေန္တု—ဇာ။ဌ။ ၅ ။ ဝ ။ ရ ။ ဉာဏာပေယိ—မ။ဌ။ ၂ ။ ၂ ၄ ။ ဇာ။ဌ။ ၅ ။ ဝ ။ ၅ ။ ဉာဏာပေယ္ယာထ—ဇာ။ဌ။ ၄ ။ ဝ ။ ၂ ။ ရ ။ ဝ ။ ၅ ။ ဉာဏာပေသိ—ဒီ။ဌ။ ၂ ။ ၂ ဝ ၄ ။ မ။ဌ။ ၂ ။ ၂ ။ ၄ ။ အပ။ဌ။ ဝ ။ ဝ ဝ ၂ ။ ဉာဏာပေသုံ—ဝိမာန ။ ဌ ။ ၂ ။ ဇာ။ဌ။ ဝ ။ ၅ ။ ဉာဏာပေသိ—အပ။ ဝ ။ ဝ ၉ ။ ။ ထေရ ။ ဌ ။ ဝ ။ ၂ ။ ၂ ။ ။

ဉာဏာပေတုံ (ဗျ) [ဉ+သိ+ဏာပေ+တုံ] ထောင်မတ်စေ–စိုက်ထူ–ခြင်းငှါ။ ဗုဒ္ဓ ဝသိတုံ ဗုဒ္ဓတိ၊ ဥဒါဟု ပေတ္တိကေ ရဇ္ဇေ ဆတ္တံ ဉာဏာပေတုံ။ မ။ဌ။ ၂ ။ ၂ ။ ။ မဟာနိ။ဌ။ ၉ ဝ ။

ဉာဏာပေတုကာမ (တိ) [ဉာဏာပေတုံ+ကမ+ဏ] ထောင်မတ်စေ–စိုက်ထူ–ခြင်းငှါ အလိုရှိ

သောဲသူ။ မ ဂကိုတွာ အတ္တာနာ ဆတ္တံ ဥဿာ-
ပေတုကာမောဲ။ ဒီဃ၊၁။၁၃၃။ (-မဇ္ဈ၊၁။၂၂၄။
သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၂၄။)

ဥဿာပေတွာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+တ္တာ]
(၁) ထောင်မတ်စေ-ချီမ-မြှောက်-ထောင်-
၍။ (၂) အထက်ဘို့တက်စေ-စုန်စုန်တက်စေ-
အစုအပုံပြု-၍။ (၃) ဖြန့်ခင်း၍။ (၄) တင်၍။
(၁) အထ ခေါ သော ဘိက္ခု တံ စီဝရံ
ဥဿာပေတွာ ပုနပ္ပုနံ ဝိမဇ္ဈတိ။ ဝိ၊၁။၃၀၃။
ဥဿာပေတွာ ပုနပ္ပုနံ ဝိမဇ္ဈတိတိ ... ဟတ္ထေဟိ
ဥဿာပေတွာ ဥက္ခိပိတွာ ဝိဇ္ဈယံ ဃံသတိ။
ဝိ၊ဋီ၊၂။၂၃၈။ တံ ယူပံ ဥဿာပေတ္တာ အဋ္ဌာ-
ဝသိတ္တာ။ ဒီ၊၃။၆၃။ ဥဿာပေတ္တာတိ တံ
ပါသာဒံ ဥဋ္ဌာပေတ္တာ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၄၁။ ဗြာဟ္မဏာ
ဒက္ခိဏဟတ္ထေ ဥဿာပေတ္တာ ဇယသဒ္ဒံ သော-
သေန္တာ ဂစ္ဆန္တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၃၆။ ဥဿာရေတ္တာတိ
ဥဒ္ဓံ ပသာရေတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၂၃။ (၂)
သကိုက် သီခါ ဥဿာပေတ္တာ ဂဏ္ဍာတိ။ ဒီ၊ဋီ-
၁။ရရ။ ဥဿာပေတ္တာတိ ဥဂ္ဂမာပေတ္တာ၊ ဥဒ္ဓံ
ရာသိံ ကတ္တာတိ အတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၅၂။
ဝါလိုက် ဥဿာပေတ္တာ ပံသုကူလစီဝရံ ပည-
ပေတ္တာ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၈၈။ ဥဿာပေတ္တာတိ ပုဏ္ဏံ
ကတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၂၂။ (၃) ထေရော
...ပတ္ထာရံ ပဋိဇဂ္ဂိတ္တာ မဏ္ဍပိဋ္ဌံ ဥဿာပေတ္တာ။
အံ၊ဋီ၊၁။၃၂။ (၄) ကုမာရကံ ခန္ဓေ အာရော-
ပေတ္တာ ဂစ္ဆန္တန္တိ တရုဏဒါရကံ အံသေ ဥဿာ-
ပေတ္တာ ဂစ္ဆန္တံ။ မဟာနိ၊ဋီ၊၁၈ရ။

ဥဿာပေန္တ (တိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+အန္တ] ထောင်
မတ်စေ-ထောင်-သောဲသူ။ သုဝဏ္ဏာလင်္ကာ
ဥဿာပေန္တော ဝိယ ဂိဝံ ဥန္နာမေတ္တာ။ အဘိ၊
ဋီ၊၁။၆။

ဥဿာပေန္တိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သိ+ဏာပေ+အန္တိ]
ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-စိုက်ထူစေ-မတ်မတ်
ထား-ထောင်-ကုန်၏။ ဥဿာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿာပေန္တု (ကာ၊ကြို) [ဥ+သိ+ဏာပေ+အန္တု]
ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-စိုက်ထူစေ-မတ်မတ်
ထား-ထောင်-ကုန်လော်။ ဥဿာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿာပေမိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သိ+ဏာပေ+မိ]
ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-စိုက်ထူစေ-မတ်မတ်
ထား-ထောင်-၏။ ဥဿာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿာပေယျာထ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သိ+ဏာပေ+
ယျာထ] ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-စိုက်ထူစေ-
မတ်မတ် ထား-ထောင်-ရာ၏။ ဥဿာပေတိ-
ကြည့်။

ဥဿာပေသိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သိ+ဏာပေ+လ္ဟိ]
ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-စိုက်ထူစေ-မတ်မတ်
ထား-ထောင်-ပြီ။ ဥဿာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿာပေသိံ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သိ+ဏာပေ+သိ]
ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-စိုက်ထူစေ-မတ်မတ်
ထား-ထောင်-၏။ ဥဿာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿာပေသိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သိ+ဏာပေ+ဏ္ဍိ]
ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-စိုက်ထူစေ-မတ်မတ်
ထား-ထောင်-ပြီ။ ဥဿာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿာပေဆုံ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သိ+ဏာပေ+ဌ]
ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-စိုက်ထူစေ-မတ်မတ်
ထား-ထောင်-ကုန်ပြီ။ ဥဿာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿာပေဟိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သိ+ဏာပေ+ဟိ]
အထက်သို့တက်စေ-စိုက်ထူ-ဆောက်-ထောင်
မတ်-လော။ ဥဿာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿာရက (တိ) [ဥ+သရ+ဏေ+ဏ္ဍ] ပါဠိသက်
သက်ကို-ဖြစ်စေ-ရှတ်စေ-တတ်သော၊ အသံ
သာသာဖြင့်ရှတ်တတ်သော၊သူ။ ဓမ္မာသနေ
ပညတ္တေ ယာဝ ဥဿာရကော ဝါ ဓမ္မကထိ-
ကော ဝါ နာဂစ္ဆတိ။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၄၀-၄၁။ ဝိ၊သင်

ဟ။၉၂။ ဥဿာရကောတိ သရဘာဏကော၊ သော ဟိ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ ပါဠိပါဋ္ဌं သာရေတိ ပဝတ္တေတီတိ "ဥဿာရကော"တိ ဝုစ္စတိ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၅။ (–ပါစိတ်၊ယော။ ၂၉။)

ဥဿာရဏ (ထီ၊နဿ) [ဥ+သရ+ဏော+ယု] (ထီ)(၁) (လူအများကို) ရွှေ့စေခြင်း၊ ဖယ်ရှားခြင်း၊ (လူအများ) တွန်း–တိုးဝှေ့–တက်သွား–ခြင်း။ (ကြိမ်ပိုက်ခတ်ရာအရပ်၊ ဗိုလ်ပါရှိရာအရပ်။ ရှေ့ဦးမင်းသျှ။ သဘင်ပွဲ။ မအူသျှ။ ဘေးသို့ရွှေ့ရှားစေခြင်း၊ လမ်းခင်းခြင်း။ ဘာသာဌီကာ။ ပွဲ၏ရွှေ့ရှားခြင်း။ အဘိ၊ဋ္ဌာ၊။ ပြည်၊သျှ။) (နဿ)(၂) (ဆင်မြင်းရထား ဗိုလ်ပါတို့) ဟစ်အော် ကြွေးကျော်သံ၊ ပျံတက်–ပျံလွှင့်–လာသောအသံ။ (၃) အသံသာသာဖြင့်ရွတ်ခြင်း။ (ထီ)(၁) သကဂါမတော ကေနစိ ကရဏီယေန ဘိက္ခုနိဟိ သဒ္ဓိं နိက္ခန္တာယ ပုန ပဝိသနကာလေ ဟတ္ထိ ဝါ မုစ္စတိ။ ဥဿာရဏာ ဝါ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၈၄–၅။ တတ္ထ ဥဿာရဏာယ ဝတ္တမာနာယ မဟာဇနသမ္ဗဒ္ဓေ အဟောသိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂၆၅။ ဝိ၊သင်္ခ၊။ဝ၁ဝ။ တဒါ တသ္မိ ပရိဟာရဏတ္ထं သဉ္ဇသာဟေန အန္ဓရန္ဓရာ သြေလာကေန္ဓာနံ, ရာဇနာဌကေသု နိက္ခန္ဓေသု ဥဿာရဏာယ ဝတ္တမာနာယ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊။ ၂၉၇။ ဥဿာရဏာတိ မနုဿာနံ ဥဿာရဏာ။ ပါစိတ်၊ယော။ဝ၈၅။ (နဿ)(၂) အပိ စ ခေါ ဥဿာရဏညေ သုတ္တာ သံသီဒတိ ဝိသီဒတိ။ အံ၊ ၂။ရ၈။ အဘိ၊ပု။ဝ၈၅။ ဥဿာရဏန္တိ ဟတ္ထိအဿရထာနညေ (ရထာဒီနညေ) ဗလကာယဿ စ ဥစ္စာသဒ္ဒမဟာသဒ္ဒံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၄။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၉၈။ (ဝ) သော...သတ္ထာရာ ကေဝန္ဓကုဋိယံ ဝါသံ လဘိတ္တာ ပစ္ဆာသသမယေ အဏ္ဍိဋ္ဌော သောဋ္ဌသအဋ္ဌကဝဂ္ဂိယာနံ ဥဿာရဏေန သာဓုကာရံ ဒတ္တာ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ရ၀။

ဥဿာရဏဘယ (နဿ) [ဥဿာရဏ+ဘယ] (လူအများကို) ရွှေ့စေခြင်း–ဖယ်ရှားခြင်း–ဘေး။ (လူအများ) တွန်း–တိုးဝှေ့–ခြင်းဘေး။ ဥဿာရဏဘယေန သဗ္ဗေ ဒါရကာ ပလာယိံသု။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၄၄ဝ။

ဥဿာရဏာဝသာန (နဿ) [ဥဿာရဏ+အဝသာန] အသံသာသာဖြင့်ရွတ်ခြင်း၏အဆုံး။ သရဘညပရိယောသာနေတိ ဥဿာရဏာဝသာနေ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂၄၄။

ဥဿာရယ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သီ+ဏယ+အန္တ] ထောင်မတ်စေ–ချီမ–မြှောက်–ထောင်–ကုန်လော။ ‌ဇောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿာရယတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သီ+ဏယ+တိ] ထောင်မတ်စေ–ချီမ–မြှောက်–ထောင်–၏။ ပါဒါသုဿာရယဒ္ဓဇေ(ဇာ၊ ၂။ရ၅)တိ ရထေ ဌပိတမဇပါဒါသု ဓဇေ ဥဿာရယန္တု ဥဿာပေန္တု။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။ဝ၃ရ။

ဥဿာရယန္တု (ကာ၊ကြို) [ဥ+သီ+ဏယ+အန္တ] ထောင်မတ်စေ–ချီမ–မြှောက်–ထောင်–ကုန်လော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿာရိတ (ပု) [ဥ+သရ+ဏော+တ] (၁) တင်နေခြင်း။ ကုန်းပေါ်၌တင်နေခြင်း။ (တိ)(၂) အထက်၌ဖြစ်စေအပ်–ပေါင်းအပ်–စုပုံအပ်–သောသူ။ (၁) ဥဿာဒေါတိ ဇလမဇ္ဈေ ဥဒ္ဓိတေ ထလသ္မိं ဥဿာရိတော အာရုဠ္ဠော။ သီ၊ဋ္ဌ၊ သစ်၊ဝ။၄၅ဖ။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဝ။ဖ၁။) (တိ)(၂) ဝေမေဝ ခေါ တုမှေ နာနာနာမာ နာနာဂေါတ္တာ နာနာကုလာ ပဗ္ဗဇိတာ ဧကေတော ဥဿာရိတာ။ ဝိ၊ဝ။ ၂ရ၁။ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ ၂၅။) ဥဿာရိတာတိ ကေဋ္ဌာနေ ကေနာပိ သမ္ပိဏ္ဍိတာ ရာသိကတာတိ ဒသ္သေတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၉ရ။ ဥဒကေ ဩဂတေ ထလံ ဥဿာရိတာပိ သုဓာကသဏ္ဌာဒီဟိ ပူရေတ္တာ ဌပိတာပိ ဓုဝနာဝါ၀။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၃ ၂ရ။ ထလံ ဥဿာရိတာတိ ထလံ

ဥက္ခိပိတ္တာ သာရိတာ ပါပိတာ နာဝါပိတိ သမ္ဘေနာ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂၉၁။

ဥဿာရေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သရ+ဏေ+တိ] (၁) ပစ်ချ၏။ (၂) အထက်ဌာဖြစ်စေ–စုပုံ–၏။ (၃) အသံသာသာဖြင့်ရွတ်၏။ (၁) ထလ် ဥဿာရေတိ(အံ၊၃။၃၉။ ဥဒါန။၁၄၀)တိ ဟတ္ထေန ဂဟေတ္တာ ဝိယ ဝိစိပယာရေနေဝ ထလ် ခိပတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၁၈။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂၇၂။ (၂) သေယျထာပိ နာမ မဟာဝါတော ဝါယန္တော တိဏကဋ္ဌပဏ္ဏကသင်္ခ ဧကတော ဥဿာရေယျ။ ဝိ၊၁။ ၂၇၁။ ဥဿာရေယျာတိ ရာသိ ကရေယျ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၉၇။ ဧကတော ဥဿာရေတိ စ ဂိဠိတတော ဌပေတိ စ။ ဝဇိရ။ ၂၀၇။ (၃) ဣမဉ္စ သုတ္တံ မာသဿ အဋ္ဌသု ဓမ္မဿဝနဒိဝသေသု ဃဏ္ဍီ အာကောဋေတ္တာ ဥဿာရေထ။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။ ၂၁၅။

ဥဿာရေတုံ (ဗျ) [ဥ+သရ+ဏေ+တုံ] အသံသာသာဖြင့်ရွတ်ခြင်းငှါ။ အတ္ထေ ဟိ သုဒ္ဓ ဥပဓာ–ရိတေ သဏ္ဌာ ပါဠိ. ;သမ္ဘာ ဥဿာရေတုံ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂၈၄။

ဥဿာရေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+သရ+ဏေ+တ္တာ] (၁) အထက်အထက်ဌာရွှေ့ရှားစေ၍၊ အထက်ဌာပိုလွန်စေ၍၊ ရှားရ။ (ရွှေ့ဥမင်နီသျှ။) (၂) ယက်ရ။ (သျှ။) (၃) (လူအများကို) ရွှေ့စေ၍၊ ဖယ်ရှားရ။ (၄) တင်ရ။ (၁) စီဝရံ သယ်ရန္တေန စတုရဂ္ဂုလံ ကတ္ဌံ ဥဿာရေတ္တာ စီဝရံ သယ်ရိတမ္ပိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ။၅၈။ စတုရဂ္ဂုလံ ကတ္ဌံ ဥဿာရေတ္တာတိ ကတ္ဌံ. စတုရဂ္ဂုလပ္ပမာဏံ အတိရေကံ ကတ္တာ ဝေ စီဝရံ သံဟရိတမ္ပိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၆၀။ အတိရေကံ ကတ္တာတိ ဣမိနာ ဥဿာရေတ္တာတိပဒဿ အဓိပ္ပါယတ္ထံ ဒဿေတိ၊ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ သာရေတ္တာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ပါစိတ်၊ ယော။ ၂ ၂၀။ (၂) အဝဟန္တော ဝါလိကံ ဥဿာ–ရေတ္တာ ပရိဝါရေတ္တာ သိသာနိ ကေဋ္ဌာနေ ကတ္တာ ဝရိယတ္ထံ သမ္ဘသန္တိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၁။ သာရ ဏ္ဌ၊၃။ဥ၁။ (၃) ပဿ မဟာရာဇာတိ မနုဿေ ဥဿာရေတ္တာ ရာဇဂဟေ အသ်ံ ပါဟေသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၆၅။ (၄) ဥဒကေန ထလ် ဥဿာ–ရေတ္တာ တတ္ထ တတ္ထ ရာသိကတော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁၆၃။

ဥဿာရေထ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သရ+ဏေ+ထ] အသံသာသာဖြင့်ရွတ်ကုန်လော။ ဥဿာရေတိ (၃) ကြည့်။

ဥဿာရေန္တ (တိ) [ဥ+သရ+ဏေ+အန္တ] (၁) (ကမ်းဌ)တင်သော၊သူ။ (၂) ဖြန့်သော၊သူ။ (၃) ဖယ်ရှားသော၊သူ။ (၁) နာဝါယ ကီဠတိတိ ဖိယရိတ္တာဒီဟိ နာဝံ ပါဒေန္တော ဝါ တီရေ ဥဿာရေန္တော ဝါ နာဝါယ ကီဠတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၁ ၂၈။ ဥဿာရေန္တောတိ ဥဒကေ ဌိတံ နာဝံ တီရေ ဖာရော်ပေန္တော။ ဝိမတိ၊ ၂။၄၃။ (၂) ထေရော သတ္ထု အဓိပ္ပါယံ ဥတ္တာ အန္တော–ဂန္ဓကုဋိယံယေဝ ဘူမတ္ထရဏံ ဥဿာရေန္တော ဝိယ အတ္ထရိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။ခ၉။ (၃) ဒေါသ–စရိတော ဂါဠ် သမ္ဘဋ္ဌနံ ဂဟေတ္တာ တရမာန–ရူပေါ ဥဘတော ဝါလိကံ ဥဿာရေန္တော ခရေန သဒ္ဒေန အသုဒ္ဓံ ဝိသမံ သမ္ဘဋ္ဌတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၀ ၂။ "ဥဿရထ. ဥဿရထာ"တိ ဇနံ ဥဿာရေန္တော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၅။ ၃ ၆ ၉။

ဥဿာရေန္ဓိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သရ+ဏေ+အန္ဓိ] စုပုံကုန်၏။ ဥဿာရေတိ(၂) ကြည့်။

ဥဿာရေယျ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သရ+ဏေ+ယေျ] အထက်ဌာဖြစ်စေ–စုပုံ–ရာ၏။ ဥဿာရေတိ (၂) ကြည့်။

ဥဿာဝ (ပု) [ဥ+သု+ဏ။ ဥပရိတော သဝတီတိ ဥဿာဝေါ။ ဓာန်၊ဋီ။ ၅ ၆။ အဝ+သေ+ဏ။ ဝိ၊ ပါ၊ဓာန်။ အဝ<ဗျာ>(သံ)။] ဆီးနှင်း။ မာ နံ ကုဏာလ် သကုဏ် သီတံ ဝါ ...ဥဿာဝေါ

ဝါ ဥပဗ္ဗျသိ။ ဇာ၊၂။၁၁၄။ ဇာ၊ဌ၊၅။၄၄၆။ (–အံ၊၁။၁၄၄။)

ဥဿာဝနန္တာ (ထီ) [(ဥ+သဝန=) ဥဿာဝနာ+အန္တ။ ဣတ္ထီ အာပစ္စည်း။] အုတ်မြစ်ချ–တိုင်ထူ–ခြင်းနှင့် "ကပ္ပိယကုဋိ ကရောမ" ဟူသော စကားပြော ကြားခြင်းတို့ ပြိုင်တူ ပြီးဆုံးခြင်း ရှိသော–ကုဋိ–ကျောင်း။ သမ္မတု–ဿာဝနန္တာ စ၊ ဂေါနိသာဒီ ဂဟပတိ။ ခုဒ္ဒ သိက္ခာ၊ဂါထာ။၁၅။ ထမ္ဘာနံ ဘိတ္တိပါဒါနံ ဝါ ဥဂ္ဂမနံ ဥဒ္ဒံ ကတ္တာ ဌပနံ ကပ္ပိယကုဋိ ကရောမာတိ ဝါစာယ သဝနဋ္ဌ အန္တံ ယဿ သာ ဥဿာဝနန္တာ။ ခုဒ္ဒသိက္ခာ၊ဋီ၊သစ်။၃၂၅–၆။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဿာဝနန္တိကာ (ထီ) [(ဥ+သဝန=) (ဥ+သာဝန=) ဥဿာဝနာ+အန္တ+ဣက+အာ။] အုတ်မြစ်ချ–တိုင်ထူ–ခြင်းနှင့် "ကပ္ပိယကုဋိ ကရောမ" ဟူသော စကားပြောကြားခြင်းတို့ ပြိုင်တူပြီးဆုံးခြင်းရှိသော–ကုဋိ–ကျောင်း။ (ကျောင်းဆောက်ရာ၌ ဝန်းရံနေသူတို့ကဖြစ်စေ, ရဟန်းတို့ ကိုယ်တိုင်ဖြစ်စေ "ကပ္ပိယကုဋိ ကရောမ၊ ကပ္ပိယကုဋိ ကရောမ" ဟုလည်းကောင်း၊ "ကပ္ပိယကုဋိ၊ ကပ္ပိယ–ကုဋိ"ဟု လည်းကောင်း ရွတ်ဆိုခြင်းနှင့် ပထမဦးဆုံးသော အုတ်, ကျောက်, တိုင် စသည်တို့ မြေသို့ကျစေခြင်းဟူသော အုတ်မြစ်ချခြင်းတို့ကို ပြိုင်တူပြီးဆုံးစေလျက် ဆောက်လုပ်အပ်သောကျောင်းသည် "ဥဿာဝနန္တိကကုဋိ" မည်၏။

တိသော ကပ္ပိယဘူမိယော ဥဿာဝနန္တိက် ဂေါနိသာဒိက် ဂဟပတိ။ ဝိ၊ဝ။၃၃၆။ ဥဿာဝနန္တိကာ နာမ ဂေဟော ကရိယမာနေ သမ္မရိဝါရေတ္တာ ဌိတေဟိ "ကပ္ပိယကုဋိ ကရောမ၊ ကပ္ပိယကုဋိ ကရောမာ"တိ ဝါ "ကပ္ပိယကုဋိ ကပ္ပိယကုဋိ"တိ ဝါ ဝဒန္တေဟိ ဌပိတပဌမိဋ္ဌကထမ္ဘာဒိကာ သံဃသာ ဝါ ကေသာ ဘိက္ခုနော ဝါ ကုဋိ။ ကင်၊ဋီ၊သစ်။ ၃၉၀။ (–ဝိ၊ဌ၊၃၊။၃၆၉။ ဝိ၊သင်ဟ။၁၀၉–၁၁၁။) ထမ္ဘာဒိနိ ဥက္ခိပိတ္တာ ပတိဋ္ဌာပနဋ္ဌ ကပ္ပိယကုဋိ ကရောမာတိ သာဝနဋ္ဌ အန္တံ ပရိယောသာန–မေတိသာတိ ဥဿာဝနန္တိကာ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၃၅၄။ ဥဒ္ဒံ သာဝနာ ဥဿာဝနာ၊ ဥဿာဝနာ အန္တော ယဿ ကပ္ပိယဘူမိယာတိ ဥဿာဝ–နန္တိကာ။ ဝိနယာလင်္ကာရဋီ၊၁။၂၀၆။ ဥက္ခိပိတ္တာ ဌပေန္တေသု၊ အာမသိတ္တာ ပရေသု ဝါ။ သယ–မေဝုက္ခိပိတ္တာ ဝါ၊ ဌပေယ္ယုဿာဝနန္တိကာ။ ဣဋ္ဌကာဒိပတိဋ္ဌာနံ၊ ဘိက္ခူနံ ဝဒတံ ပန။ ဝါစာယပရိယောသာနံ၊ သမကာလံ တု ဝဋ္ဋတိ။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ဂါထာ။၁၆၆ဝ–၁။ (–သာရတ္ထ၊ဋီ။ ၂၁၈။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ဋီ၊၂။၂၂၅–ဂ။)

ဥဿာဝနာ (ထီ) [ဥ+သာဝနာ] ချီမြှောက်–စိုက်ထူ–၍ ရွတ်ဆိုခြင်း။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿာဝပတန (နဿ) [ဥဿာဝ+ပတန] ဆီးနှင်းပေါက်ကျခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿာဝဗီန္ဒု (ပုဲနဿ) [ဥဿာဝ+ဗိန္ဒု] ဆီးနှင်းပေါက်။ တိဏဂ္ဂေ ဥဿာဝဗိန္ဒု သူရိယေ ဥဂ္ဂစ္ဆန္တေ ခိပ္ပယေဝ ပဇ္ဇိဝိဏ္ဍတိ။ အံ၊၂။၅၀၂။ (–စရိယာ။၄၀၉။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၅၃။ မ၊ဌ၊၃။၂ဇ၆။ သံ၊ဌ၊၁။၂၉၅။) ဥဿာဝဗိန္ဒုမတ္တမ္ပိတိ ဥဿာဝ–ပတနမတ္တမ္ပိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၃၂၀။

ဥဿာဝဗိန္ဒုဌာန (နဿ) [ဥဿာဝဗိန္ဒု+ဌာန] ဆီးနှင်းပေါက်ကျရာရပ်။ ဝနရုက္ခာဒီနံ ဥပရိဘာ–ဂေန မဟောဃော အာဂန္တာ မဟာသတ္တာသ စီဝရေ ဥဿာဝဗိန္ဒုဌာနမတ္တမ္ပိ တေမေတုံ နာသက္ခိ။ ဇာ၊ဌ၊ဝ။၈၅။

ဥဿာဝဗိန္ဒုတဏ္ဍန (နဿ) [ဥဿာဝဗိန္ဒု+တဏ္ဍန]

ဆီးနှင်းပေါက်ကိုကြဲခြင်း။ သီသံ နှာယိတု-ကာမဿ ဥဿာဝဗိန္ဒုတက္ကန် ဝိယ အမှာ့ကံ ဇာတဿ သန္ဓိကာ ဝိသေသတက္ကန်။ အဝ၊ဌ၊ ၁။၈၁။ ဇာ၊ဌ၊၁။ရ၉။

ဥဿာဝဗိန္ဒုပမ (တိ) [ဥဿာဝဗိန္ဒု+ဥပမာ] ဆီးနှင်းပေါက်ဥပမာရှိသော။ ဝေဝမေဝံ ဒေါ ပြာဟွဏ ဥဿာဝဗိန္ဒုပမံ ဇီဝိတံ မနုဿာနံ။ အံ၊၂။၅၀၂။ (-ဒီ၊ဌ၊၂။၂၆၂။)

ဥဿာသ (ပု) [ဥ+သံသု+ဏ။ ဓာတ္တတ္ထ။၄၂၁။] ကျင်ကြီး။ အထ ဝါ ဥဿာသိယျတီတိ ဥဿာ-သော၊ ဝစ္ဆသေတံ နာမံ။ တဿ ဌာနံ ဥဿာသဌာနံ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၉၅။ (ဝိ၊ဝိ၊ဓာန်-၌ ဥဿာသ-ကို ဥ+သံသ+ဏ-ဟုခွဲ၍ ယင်ပူဇော်သူဟု-ပြန်ဆိုသည်။)

ဥဿာသဌာန (နာ) [ဥဿာသ+ဌာန] ကျင်ကြီးစွန့်ရာအရပ်။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿာသိယျတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ+သံဃု+ယ+တိ] လျှာချဖာပ်-စွန့်အပ်-၏။ ဥဿာသ-ကြည့်။

ဥဿာဟ (ပု) [ဥ+သဟ+ဏ။ ဥ ဒုက္ခလာဘ်, ဥဒ္ဓံ ဝါ သဟတိ ခမတီတိ ဥဿာဟော၊ ကော။ ဓာန်ဒီ။၁၅၆။ ဥဿ္ဟာဟ(သံ)။] လုံးလ၊ ဝီရိယ၊ ကြိုး စားအားထုတ်-မှု-ခြင်း။ တဿ မေ ဥဿာဟော(အံ၊၁။၁၄၅)တီ...ဥဿာဟော အဟု။ ဝါယာမော အဟောသိတိ အတ္ထော။ အံ၊ဌ၊၂။၁၃၀။ (-အံ၊၁။၄၀၅။ အံ၊ဌ၊၃။၉၉။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၉၀။)

ဥဿာဟကရဏ (နာ) [ဥဿာဟ+ကရဏ] အားထုတ်မှု ပြုခြင်း။ ဣမေဟိ သတ္တဟိ ပဒေဟိ ဗုဒ္ဓါနုဿတိကမ္မဋ္ဌာနဿ ဝဏ္ဏဘဏနေန တတ္ထ မဟာဇနဿ ဥဿာဟကရဏံ။ အံ၊ဌ၊၁။၃၆၆။

ဥဿာဟဂတ (တိ) [ဥဿာဟ+ဂတ] အားထုတ်ခြင်းသို့ရောက်သော၊သူ။ အဝိသေ-သေနာတိ "ဥဿာဟဂတာနံ ဝါ"တိ အဝတ္ထာ ဝုတ္တံ။ ဝဇိရ။၁၄၃။

ဥဿာဟနေက (တိ) [ဥဿာဟ+ဇနက] အားထုတ်ခြင်းကိုဖြစ်စေတတ်သော။ တဒဓိဂမာယ ဥဿုကာနံ(ဥဿုက္ကာနံ)၊ ဥဿာဟဇနကံ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၂၀။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၁၆။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁ရ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၅၅။ မဟာနိ၊ဌ။၁၁ဓ။

ဥဿာဟဇနန (နာ) [ဥဿာဟ+ဇနန] အားထုတ်မှုကိုဖြစ်စေ-ခြင်း။ ဣတိ တေသံ ဘိက္ခူနံ ဥဿာဟဇနနတ္ထံ ဝဏ္ဏံ အဘာသိ။ သံ၊ဌ၊ ၃။၂၁၄။ (-ဝိ၊ဌ၊၃။၃၁။)

ဥဿာဟဇနနကာရဏ (နာ) [ဥဿာဟဇနန+ကာရဏ] အားထုတ်မှုကိုဖြစ်စေ-ခြင်း၏-သော-အကြောင်း။ အည် ဥဿာဟဇနန-ကာရဏံ ဒသေတုံ ဣဒိသသာတိအာဒိ ဝုတ္တံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၃။

ဥဿာဟဇနနတ္ထ (ပု) [ဥဿာဟဇနန+အတ္ထ] အားထုတ်မှုကို ဖြစ်စေခြင်းအကျိုး။ သမဏ-ဓမ္မေ ဥဿာဟဇနနတ္ထံ အာဟ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၃၆။ (-အဘိ၊ဌ။၁။၂၄ရ။)

ဥဿာဟဇနနပ္ပကာရ (ပု) [ဥဿာဟဇနန+ပကာရ] အားထုတ်မှုကို ဖြစ်စေသော်အပြား။ တဒေတံ ဝိစာရေတဗ္ဗံ ဟေဋ္ဌာ ဥဿာဟဇနန-ပ္ပကာရဿ ပါဠိယံ အဝုတ္တတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၅၄။ (-သာရတ္ထ၊၁။၄၃။)

ဥဿာ(ဿ)ဟာဇာတ (တိ) [ဥဿာဟ+ဇာတ] ဖြစ်သောအားထုတ်ခြင်းရှိသော၊သူ။ ဧဝံ ဝုတ္တေ ဥဿာဟာဇာတော(ဒီ၊ဌ၊၁။၁၅၅)တိ သဏ္ဌာ-တုဿာဟော ဟဋ္ဌတုဋ္ဌော ဟုတ္တာ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။

၂၃၄။ (–မိလိန္ဒ။၃၀၉။ မ၊ဌ၊၁။ ၂၁၊ ၂၄ ၂။ သံ၊ ဌ၊ ၂။၆။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၆၀။ မ၊ဋီ၊ ၂။၁၁၄။ သံ၊ ဋီ၊ ၂။၁၁။) ဤတော ပရံ မယှံ ဩကာသော နတ္ထိတိ ဉဿဟစာတေန ဝိယ ဥပဠူပရိ-ဝမုမာနေန သဏ္ဌာရာဒိနာ ဘဂဝါ သတ္ထာတော ဟောတိ။ ဥဒါန၊ဌ။၉၉။

ဉဿာဟတိ – ဉဿဟတိ–ကြည့်။

ဉဿာဟဒီပက (တိ) [ဉဿာဟ+ဒီပက] အားထုတ်ခြင်းကို ပြတတ်သော။ တဒတ္ထဝိဘာဝန-မုခေန အနဝဇ္ဇပဋိပတ္တိယံ ဉဿာဟဒီပကံ ဤမံ ဉဒါနံ ဉဒါနေသိ။ ဉဒါန၊ဌ။ ၂၅ ၂။

ဉဿာဟန (နဉ) [ဉ+သဟ+ယု] ပဒဟန်း ဉဿာ-ဟန်း။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။ဝ၁၁။ (–မူလဋီ၊ ၁။၉၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၄ ၂။)

ဉဿာဟနတ္ထ (တိ) [ဉဿာဟန+အတ္ထ] အားထုတ်ခြင်း အကျိုးရှိသော။ ပသံသာ စ တတ္ထ အဘိရုစိဇနနေန ဉဿာဟနတ္ထာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။ဝ၁၀။

ဉဿာဟနပယောဂ (ပု) [ဉဿာဟန+ပယောဂ] အားထုတ်ခြင်းဟူသော လုံ့လ ပယောဂ။ ပယောဂေနာတိ အတ္ထနာ ပရေဟိ ဝါ ကတေန ဉဿာဟနပယောဂေန။ အနုဋီ၊ ၁။၁၃၄။

ဉဿာဟနပယောဂသဟိတ (တိ) [ဉဿာဟန ပယောဂ+သဟိတ] အားထုတ်ခြင်းလုံ့လနှင့် တကွဖြစ်သော။ သပ္ပယောဂေနာတိ လိနသ-စိတ္တသ ဉဿာဟနပယောဂသဟိတေန။ မူလ-ဋီ၊ ၁။၉၉။

ဉဿာဟပဋိပက္ခလက္ခဏ (တိ) [ဉဿာဟပဋိ-ပက္ခ+လက္ခဏ] အားထုတ်ခြင်း၏ဆန့်ကျင်ဘက် လက္ခဏာရှိသော။ အနုဿာဟလက္ခဏန္တိ ဉဿာဟပဋိပက္ခလက္ခဏံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၅၀။

ဉဿာဟပဋိပ္ပဿဒ္ဓိန (နဉ) [ဉဿာဟ+ပဋိပ္ပ-သဒ္ဓိန] အားထုတ်မှုငြိမ်းခြင်း။ သမ္ဘာပဋိ-ပတ္တိယံ "အလံ ဣဒါဝတာ"တိ ဉဿာဟပဋိ-ပ္ပဿဒ္ဓိနဝသေန သန္ဓိဌာနံ နိ ကာတမ္ပံ။ မ၊ ဋီ၊၃။ရ၈။

ဉဿာဟပရိသာဗလဘဇ္ဇန (နဉ) [ဉဿာဟ ပရိသာဗလ+ဘဇ္ဇန] အားထုတ်သောပရိသတ်၏အားကို ချိုးဖဲ့ဖျက်ဆီးခြင်း။ ခန္ဓိဗလသဒ္ဓါ-ဗလာဒိအာနုဘာဝေန ဉဿာဟပရိသာဗလ-ဘဇ္ဇနမေဝ ဒေဝပုတ္တမာရဿ ဗလဝိဒ္ဓံသနံ ဒဋ္ဌမ္ပံ။ အနုဋီ၊၃။၁။

ဉဿာဟပ္ပတ္တ (တိ) [ဉဿာဟ+ပတ္တ] အားထုတ်ခြင်းသို့ရောက်သော၊သူ။ သမ္မ တ္ဝံ အဇ္ဇ အတိဝိယ ဉဿာဟပ္ပတ္တောဿိ ကမ္ပံ ကရောသိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၃၆၁။

ဉဿာဟပ္ပတ္တဝိရိယ (နဉ) [ဉဿာဟပ္ပတ္တ+ဝိရိယ] အားထုတ်ခြင်းသို့ ရောက်သော လုံ့လဝိရိယ။ ပရက္ကမေနာတိ ပရံ ပရံ ဌာနံ အက္ကမနေန ဉဿာဟပ္ပတ္တဝိရိယေန။ မဟာနိ၊ဌ။၁ရ၀။

ဉဿဟယန္တ (တိ) [ဉ+သဟ+ဏယ+အန္တ] အားထုတ်သော၊သူ။ ကိ နု ခေါ မဟာရာဇ ဗြာဟ္မဏာ အတိဝိယ ဉဿာဟယန္တာ ဝိစရန္တိ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၄၁။

ဉဿဟယသေ (ကာ၊ကြို) [ဉ+သဟ+ဏယ+သေ] အားထုတ်စေ၏။ ဘိယ္ယော၀ ဉဿာဟ-ယသေ ကုမာရံ။ ဇာ၊၁။၃၃ရ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၄၅၅။

ဉဿာဟရဟိတ (တိ) [ဉဿာဟ+ရဟိတ] အားထုတ်မှုကင်းသော၊သူ။ အပ္ပေါ်ဿုက္ကာ ဉဿာဟရဟိတာ ဘဝန္တု။ အပ၊ဌ၊ ၂။၄။

ဥဿာဟလက္ခဏ (တိ) [ဥဿာဟ+လက္ခဏ] အားထုတ်ခြင်းလက္ခဏာရှိသော။ ဥဿာဟ-လက္ခဏ် ဝိရိယ်။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၄။ (-ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၁။)

ဥဿာဟဝုန (နာ) [ဥဿာဟ+ဝုန] အားထုတ်မှုကိုတိုးပွားစေခြင်း၊ အားထုတ်မှု၏တိုးပွားခြင်း။ ဗလာနုပ္ပဒါနတာတိ တဿ ဥဿာဟဝုဒ္ဓေန သမုတ္တေဇေန်။ ခုဒ္ဒကၟ၊ဋ္ဌ။၁၈၂။ (-ပေတ၊ဋ္ဌ။၂၉။)

ဥဿာဟသတ္တိ (ထီ) [ဥဿာဟ+သတ္တိ] အားထုတ်ခြင်းဟူသောအစွမ်းသတ္တိ။ သော ဝိတရိ မတေ ရဇ္ဇေ ပတိဋ္ဌိတော ဥဿာဟသတ္တိနံ အဘာဝေန ရာဇကိစ္စာနိ ဝိရာဓေန္တော။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆၁။

ဥဿာဟသတ္တိယောဂ (ပု) [ဥဿာဟသတ္တိ+ယောဂ] အားထုတ်မှုအစွမ်းသတ္တိနှင့် ယှဉ်ခြင်း။ ပဌမေန စ ဥဿာဟသတ္တိယောဂေါ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂၃။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၅၁။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ရ၃-၄။ (-ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၉၄။)

ဥဿာဟသတ္တိဝိဿာတ (ပု) [ဥဿာဟသတ္တိ+ဝိဿာတ] အားထုတ်မှုအစွမ်းသတ္တိ၏ ပျက်စီးခြင်း။ မိဒ္ဓံ ဥဿာဟသတ္တိဝိဿာတော။ နေတ္တိ ဝိဘာ။၂၂၆။

ဥဿာဟသမ္ဘတ္တိ (ထီ) [ဥဿာဟ+သမ္ဘတ္တိ] အားထုတ်မှုနှင့်ပြည့်စုံခြင်း။ မမဠ ဥဿာဟ-သမ္ဘတ္တိယာ နိ စိရေန ပရိယောသာနံ ဂစ္ဆတိ။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၁၂၄။ (-မ၊ဋီ၊၃။၁၆၈။)

ဥဿာဟသမ္ဘဝ (ပု) [ဥဿာဟ+သမ္ဘဝ] အားထုတ်မှု၏ဖြစ်ခြင်း။ သမ္ဘမ္ပိ... ဥဿာဟဇနန-ကာရဏံ သဗ္ဗေနေဝ ဥဿာဟသမ္ဘဝတော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၆၀။

ဥဿာဟဟေတု (ပု) [ဥဿာဟ+ဟေတု] အားထုတ်ခြင်း၏အကြောင်း။ သံဝေဇနဋ္ဌ ဥဿာဟ-ဟေတု။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁ရ၃။

ဥဿာဟာနုရူပ (နာ) [ဥဿာဟ+အနုရူပ] အားထုတ်ခြင်းအားလျော်စွာ(ကြိုးဝိ)။ ဘိက္ခုနော ဥဿာဟာနုရူပံ လောမာနံ တိယောဇနာတိက္ကမနတော ဝိနာပိ ပယောဂစိတ္တေန ဟရဏစိတ္တေန အာပဇ္ဇတိ ဝေ။ ဝ၀ိရ။၂၅ရ။

ဥဿာဟာဘာဝ (ပု) [ဥဿာဟ+အဘာဝ] အားထုတ်မှု၏မရှိခြင်း။ နံ ဥဿာဟာဘိတိ တတ္ထ ဥဿာဟာဘာဝံ အသက္ကုဏေယျတံ ဒသ္သေတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၁ရ။

ဥဿာဟိတ (တိ) [ဥ+သဟ+တ] အားထုတ်စေအပ်-တိုက်တွန်းအပ်-သော၊သူ။ အမ္ပမ်ဟိ သာ ဥဿာဟိတာ။ ဝိ၊၁။၂၄၉။ တေသံ ပရေဟိ ဥဿာဟိတာနံ ကုသလံ ကရောန္တာနမ္ပိ သောမနဿံ နုပ္ပဇ္ဇတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁ရ၊ (-၃၀၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။ရ၃။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၁ရ၅။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ၃ရ။)

ဥဿာဟိတဒါရက (ပု) [ဥဿာဟိတ+ဒါရက] အားထုတ်စေအပ်-တိုက်တွန်းအပ်-သော ကလေးသူငယ်။ သဒ္ဓါပဋိလာဘောတိ ဣမိနာ မာတာဒီဟိ ဥဿာဟိတဒါရကာဒီနံ ဝိယ ဥဿာဟိတဒါရကာဒီနံ ဒသ္သေတိ။ မ၊ဋီ၊၁။၂၃၆။

ဥဿာဟိတဟဒယ (တိ) [ဥဿာဟိတ+ဟဒယ] အားထုတ်စေအပ်-တိုက်တွန်းအပ်-သော စိတ်နှလုံးရှိသော၊သူ။ သတ္ထာ မစ္ဆကစ္ဆပါနံ တံ ဗျသနံ ဒိသ္မာ မဟာကရုဏာယ ဥဿာဟိတ-ဟဒယော ... အာမန္တေသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၄၈။

ဥဿာဟိတဟတ္ထ (တိ) [ဥဿာဟိတ+ဟတ္ထ]

အားထုတ်စေအပ်-မြောက်ချီအပ်-သော လက်ရှိသော၊သူ။ ပယတပါဏိတိ ဝါ ဥဿာဟီတ-ဟတ္ထော၊ အာမိသဒါနံ ဒါတုံ ဥဿာဟီတ-ဟတ္ထော ဝိယ ဓမ္မဒါနေ ကတုဿာဟောတိ အတ္ထော။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၃၀၅။

ဥဿာဟေတဗွ (တိ) [ဥ+သဟ+ဏေ+တဗွ] အားထုတ်စေအပ်-တိုက်တွန်းအပ်-သော၊သူ။ နှ ဘိက္ခဝေ အာနန္ဒော အညေန ဥဿာဟေ-တဗ္ဗော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၂၁။)

ဥဿာဟေတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+သဟ+ဏေ+တ္တာ] (၁) အားထုတ်၍။ (၂) အားထုတ်စေ-တိုက်တွန်း-၍။ (၁) ဆန္ဒဇာတော ဥဿဟတိ၊ ဥဿာဟေတ္တာ တုလေတိ။ မ၊၂။၁၄၅။ (၂) ဧကော ကိရ ဓုတ္တော အန္ဓဂဏံ ဒိသ္မာ "အသုကသ္မိံ နာမ ဂါမေ ခဇ္ဇဘောဇ္ဇံ သုလ-ဘ"န္တိ ဥဿာဟေတ္တာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၃။ မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၉၀။ (-ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၆ရ။)

ဥဿာဟေန္တ (တိ) [ဥ+သဟ+ဏေ+အန္တ] အားထုတ်စေ-တိုက်တွန်း-သော၊သူ။ သတ္ထာရံ ဒေသနာယ ဥဿာဟေန္တော "တေသဿ ဘဂဝါ ကာလော"တိအာဒိမာဟ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၂။ (-သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၅။)

ဥဿာဟုပ္ပါဒေန (နှ) [ဥဿာဟ+ဥပ္ပါဒေန] အားထုတ်မှုကို ဖြစ်စေခြင်း။ ဣတိ သောတူနံ ဥဿာဟုပ္ပါဒနဿ ဟေတုံ ဒဿေတိ။ မူလဋီ၊ ၁။၁၁။

ဥဿာဟေသိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သဟ+ဏေ+ဏှိ] အားထုတ်စေ-တိုက်တွန်း-ပြီ။ သံဝဏ္ဏနာရမ္ဘေ သံသိဒန္တမ္ပိ မံ သာသနဝုဏ္ဏာဒိဥပနိဿယသမ္ပဒါ ဥဿာဟေသိ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၅။

ဥဿီဌနိယ (တိ) [ဥ+သိစ+အနိယ] ထုတ်ဆယ်-ဆယ်ယူ-အပ်သော။ ဥက္ကေပိမန္တိ ဒီဃ-ရဇ္ဇုနာ ကုဋေန ဥဿီဌနိယ်။ ဝိမတိ၊၂။၁၄၃။

ဥဿီဌန္တ (တိ) [ဥ+သိစ+အန္တ] ထုတ်ဆယ်-ဆယ်ယူ-ခပ်-သော၊သူ။ မုခတိုဏ္ဍကေဟိ မဟာသမုဒ္ဒံ ဥဿီဌန္တာ ကိလမိသု။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၂၆၅။

ဥဿီဌိတုံ (ဗျ) [ဥ+သိစ+တုံ] ထုတ်ဆယ်-ဆယ်ယူ-ခပ်-ခြင်းငှါ။ ပေါက္ခရဏီ သောဒေ-ဇေန္တေဟိ ယော ကုဋေဟိ ဥဿီဌိတုံ သက္ကာ ဟောတိ တနုကကဒ္ဒမော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁။ ဝိ၊သင်္ဂ၊ရ၅။ (-စရိယာ၊ဋ္ဌ။၃၁။)

ဥဿီဌိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+သိစ+တ္တာ] ထုတ်ဆယ်-ဆယ်ယူ-ခပ်-၍။ သစေ ပန ကသဋ္ဌံ ဆဋ္ဌေတ္တာ ဟတ္ထေန ဥဿီဌိတ္တာ (ဥဿီဌိတ္တာ ဥဿီဌိတ္တာ) ဒေတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၀။ ဝိ၊သင်္ဂ။ ၁၁၄။ ပုဗ္ဗေ ဒီဃရဇ္ဇုကေန ဥဿီဌိတ္တာ ဂဟေတဗ္ဗဥဒကောဃော ဘဂဝတော ပတ္တံ ဂဟေတ္တာ ထေရဿ ဂတကာလေ မုခေန ဝိဿန္ဒန္တော ဝိယ သမတိတ္တိကော ကာကပေ-ယျော ဟုတ္တာ အဋ္ဌာသိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၄၅။ (-မိလိန္ဒ။၂၅၃။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၄ရ၅၅၂၃။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၄။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၂၁။)

ဥဿီတ (တိ) [ဥ+သိ+တ။ ဥဿ ၊ တ (သံ)။ ပါစိတ်ယောဇနာ အလို ဥ+သဒ+တ-ဟုပုဒ် ခွဲ၍ "ပြောသော" ဟုလည်း အနက်ပေးနိုင်သည်။ ဥဿီတမန္တိ-ကြည့်။] (၁) စိုက်ထူ-လွှင့်ထူ-ထောင်ထား-အပ်သော၊ အထက်သို့တက်သော။ (၂) ထောင်လွှားတက်ကြွားသော။ (၃) ထင်ရှားကျော်ကြားသော။ (၁) မုသလေ ဥဿီတေ ဧကံ မုသလံ အဂ္ဂဟေသိ။ ဝိ၊၁။၁၀၀။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ရ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၄။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၂၀ရ။) (၂) ဥဿီတမန္တိ-ကြည့်။ (၃) ဥဂ္ဂတောတိ ဥဿီတော။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၁ရ၅။ (-

မ၊ဌ၊၃။ ၂၁၀။ မ၊ဋီ၊၃။၁၄၃။) ဥဿဌ-
လည်းကြည့်။

ဥဿီတစိတ္တပဋ္ဌ (ပု) [ဥဿီတ+စိတ္တပဋ္ဌ] စိုက်-
ထူ-လွင့်ထူ-ထောင်ထား-အပ်သော ဆန်း-
ကျယ်သော အဝတ်ပုဆိုး၊ စိုက်ထူ-ထောင်-
ထား-အပ်သောဆန်းကျယ်သောပန်းချီကား။
အလက်တတောရက် ဝိယ, ဥဿီတစိတ္တပဋ္ဌော
ဝိယ စ အတိဝိရောစိတ္တ။ အံ၊ဌ၊၁။၃၀၃။

ဥဿီတဌ (ပု) [ဥဿီတ+အတ္ထ] စိုက်ထူ-
ထောင်ထား-အပ်သောအနက်၊ မြင့်-ကြွ-
တက်သောအနက်၊ ထောင်လွှားသောအနက်။
ဥဿီတဌေန ဥန္နတိ။ မဟာနိ၊ဌ။၁၈၃။ အဿ-
ဥဿီတဌနာတိ ဥဿီတဌေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၈၉။

ဥဿီတတာ (တိ) [ဥဿီတ+တာ။ (တာ-ကား
သွတ္ထ] ကြီးပွား-ထူးမြတ်-သော။ ဥဿ-ကြည့်။

ဥဿီတဒ္ဓဇ (တိ) [ဥဿီတ+ဓဇ] (က) စိုက်-
ထူ-စိုက်ထောင်-အပ်သော မာနတံခွန်ရှိသော၊
သူ။ (ခ) စိုက်ထူ-စိုက်ထောင်-အပ်သော
တံခွန်အလံရှိသော၊သူ။ (က) ပတ္ထဒ္ဓေါ ဥဿီ-
တဒ္ဓဇော(ထေရ။၂ရ)... ထဒ္ဓေါ အနောနမန-
ထဒ္ဓဇာတော ဥဿီတမာနဒ္ဓဇော။ ထေရ၊ဌ၊
၂။၁၀၈။ (ခ) ဒီပါ အထောပိ ဝေယဂ္ဃါ-
သန္နဒ္ဓါ ဥဿီတဒ္ဓဇာ။ အပ၊၁။၄၁၄။ ဇာ၊၂။၅ရ။
(-ဝိ၊ဌ၊၂။၁၄၂။)

ဥဿီတဒ္ဓဇပဋာက (တိ) [ဥဿီတ+ဓဇပဋာက]
စိုက်ထူ-စိုက်ထောင်-အပ်သော တံခွန်လုံး
တံခွန်ပြားရှိသော၊ စိုက်ထူ-စိုက်ထောင်-အပ်
သော တံခွန်အလံရှိသော။ သဗ္ဗဂေဟံ ...
ဥဿီတဒ္ဓဇပဋာကံ တတ္ထ တတ္ထ ပုဏ္ဏဃရေ
ဌပေတ္ဝာ။ သံ၊ဌ၊၁။၁ရ၈။

ဥဿီတဒ္ဓဇမာလ (တိ) [ဥဿီတ+ဓဇမာလ။
ထိ၌ ဥဿီတဒ္ဓဇမာလိနီ] စိုက်ထူ-စိုက်ထောင်-
အပ်သောတံခွန်အစဉ်ရှိသော။ နာနာရဂင်ဟိ
သ္ဓမ္ဘိတံ၊ ဥဿီတဒ္ဓဇမာလိနီ။ အပ၊၁။၂။ ဓဇ
ဥဿီတံ တသ္မိ ပါသာဒေ ဥဿာပိတံ။ ဓဇ-
မာလိနီတိ လိင်ဝိပလ္လာသဝသေန ဝုတ္တံ။ ဓဇ-
မာလာယုတ္တော သော ပါသာဒေါတိ အတ္ထော။
အပ၊ဌ၊၁။၁၁ရ။

ဥဿီတဘာဝ (ပု) [ဥဿီတ+ဘာဝ] စိုက်ထူ-
စိုက်ထောင်-အပ်သည်၏အဖြစ်။ ,သကလ-
ကာယသ ကောဋိတော ပဋ္ဌာယ ,ဥဿီတ-
ဘာဝေါ ဌာနန္တိ ဝုစ္စတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၅ရ။ ဥဿီတ-
ဘာဝေါတိ ဥဗ္ဗိဒ္ဓဘာဝေါ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၀၅။

ဥဿီတမန္ဒ (တိ) [ဥဿီတ+မန္ဒ] လောဘ ဒေါသ
မောဟ မာနမျှားသော စကား-အကျိုးမဲ့စကား-
ကို ပြောဆိုတတ်သော၊ လောဘစသည်တို့ဖြင့်
ထောင်လွှားတက်ကြွားသော တိုင်ပင်ပြောဆို
ကြောင်း စကားရှိသော၊သူ။(ဘာသာ၊ဋီ။)
(ပါစိတ်ယောဇနာအလို "ဥဿီတ"ကို ဥ+သဒ+
တ-ဟု ပုဒ်ခွဲ၍ "ပြောသော"ဟု အနက်ပေး
ရမည်။ "ဥဿီတမန္ဒ" ကိုလည်း "လောဘ
စသည်ပြောသောစကားကို ပြောဆိုတတ်သော
သူ" ဟု အနက်ပြန်ဆိုရမည်။) ဥဿီတမန္ဒ
စ(ဝိ၊၅။၃၁ရ)တို လောဘဒေါသမောဟမာန-
သန္ဓံ ဝါစံ ဘာသိတာ ကဏ္ဌဝါစော အနတ္ထ-
ဒီပနော။ ဝိ၊ဌ၊၄။၂၁၆။ ဥဿီတမန္ဒီတိ ဣတ္ထ
ဥဿီတံ မန္ဒီ ဥဿီတမန္ဒီတိ ဒသ္သေန္တော
အာဟ လောဘ။ပ။ဘာသိတာတိ။ တတ္ထ
"လောဘဒေါသမောဟမာနသန္ဓ"န္တိ ဣမိနာ
ဥဿီတပဒဿ အတ္ထံ ဒဿေတိ၊ ဘာသိတာ-
တိဣမိနာ "မန္ဒီ"တိ ပဒဿ အတ္ထံ ဒဿေတိ။
ပါစိတ်၊ယော။၆၁၅။

ဥဿီတရတနစေတိယ (နာ) [ဥဿီတ+ရတန
စေတိယ] စိုက်ထူ-စိုက်ထောင်-တည်ထား-
အပ်သောရတနာစေတီ။ ရတနဗွယန္တိ မဂိ-

ကနကာဒိရတနေဟိ ဥစ္စိတံ ဥဿီတရတန-
စေတိယံ။ ဝိမာန၊၆။၃၀ ၂။

ဥဿီတသုဝဏ္ဏတောရဏ (နာ) [ဥဿီတ+
သုဝဏ္ဏတောရဏ] စိုက်ထူ-စိုက်ထောင်-အပ်
သော ရွှေတုရိုက်တိုင်။ အယံ ပန...ဒေဝနဂရေ
ဥဿီတသုဝဏ္ဏတောရဏံ ဝိယ ဘဝိဿတိ။
ဒီ၊၆။ ၂။၃၉၀။ (-မ၊၆။၃။ ၂၆၀။)

ဥဿီတသေတစ္ဆတ္တ (တိ) [ဥဿီတ+သေတ
စ္ဆတ္တ] စိုက်ထူ-စိုက်ထောင်-အပ်သောထီးဖြူရိ
သော။ ဥဿီတသေတစ္ဆတ္တော ရာဇပလ္လင်္ကေ-
ယော ဝ မံ နိသိဒါပေသုံ။ ဇာ၊၆။၅။ ၂၄၆။

ဥဿီ(ဿီ)နေတိ (ကြိ) [ဥ+သိ+နာ+တိ။ (ဥ+
သိ+နာ=) ဥဿီနာ+ဣ+တိ။ ဝိသိနေတိ-လည်း
ကြည့်။ ဥဿ္ဌိနာတိ (သံ)။] (၁) ပေါင်းစု၏။
(၂) (မာနအစွမ်းဖြင့်) ချီမြှောက်-မြှောက်ပင့်
-၏။ (၁) နဿီနေတိ ဝိသိနိတ္တာ ဌိတောဝ
မဟာနိ။၁၆-ဂျ။ နဿီနေတိတိ မာနဝသေန
ဥဿ္ဌိသတိ။ မဟာနိ၊၆။ရ၆။ (၂) ဝိသိနေတိ
နဿီနေတိ(သံ၊ ၂ရ၃)တိ ဝိကိရတိ နသမ္ပိ-
ဏ္ဍေတိ။ သံ၊၆။ ၂။ ၂ရ၃။ လောကံ ဝိသိနေန္တိ
လောကုတ္တရာ။ လောကံ ဥဿီနေန္တိ လော-
ကုတ္တရာ။ ပဋိသံ။၃၅၀။ ဝိသိနေန္တိ ဝိကိရန္တိ
ဝိမုစ္စန္တိ၊ နဿ ဗန္ဓနာနိ အတ္ထော။ နဿီနေန္တိ
နဿ ဝိကိရန္တိ နဿ ဝိမုစ္စန္တိ။ "ဝိသိနေန္တိ"တိ
"ဥဿီနေန္တိ"တိ ရဿ ကတ္တာ ပါဌော
သုန္ဒရော။ ပဋိသံ၊၆။ ၂။ ၂ ၂ရ။ အရဟာ ဝိသိ-
နေတိတိ... အရဟာ ဥဿီနေတိတိ။ နဟေဝံ
ဝတ္တမ္ဗေ။ အဘိ၊က။ရ၉။ (ကထာဝတ္ထု ပြန်မာ
ပြန်၌ "ဝိသိနေတိ=ပြေ့ရှင်းပါသလော။ ဥဿီ-
နေတိ=နှောင်ဖွဲ့ ပါသလော"ဟု ပြန်ဆိုသည်။
ဘာသာဋီကာ-၌ သီနာ-ဓာတ်ဟု ကြံ၍
"ဥဿီနေတိ= ကိလေသာအညစ်အကြေးတို့ကို
အထက်အထက်၌ သုတ်သင်ဆဲလော"ဟု
အနက်ပေးသည်။ ဦးဟုတ်စိန်အဘိဓာန်၌ "ဖွဲ့-
ချည်နှောင်-၏"ဟု ပြန်ဆိုသည်။)

ဥဿီနေန္တ (တိ) [ဥ+သိ+နာ+အန္တ။ (ဥ+သိ
+နာ=) ဥဿီနာ+ဣ+အန္တ] ပေါင်းစုသော
သူ။ အရဟာ အာစိနန္တော အပစိနန္တော။...
ဝိသိနေန္တော ဥဿီနေန္တော။ အဘိ၊က။၄၄၃။

ဥဿီ(ဿီ)နေန္တိ (ကြိ) [ဥ+သိ+နာ+အန္တိ။ (ဥ+
သိ+နာ=) ဥဿီနာ+ဣ+အန္တိ။] (မာနအစွမ်း
ဖြင့်) ချီမြှောက်-မြှောက်ပင့်-၏။ ဥဿီ-
(ဿီ)နေတိ (၂)ကြည့်။

ဥဿီဒတိ (ကြိ) [ဥ+သဒ+အ+တိ] တင်၏၊
တက်ရောက်၏။ နဿ ထလေ ဥဿီဒိဿတိ(သံ၊
၂။ ၃ရ၆)တိ ထလံ နာဘိရုဟိဿတိ။ သံ၊၆။
၂။ ရ၆။ **ဥဿီဒိဿထ**—သံ၊ ၂။ ၃ရ။ **ဥဿီဒိ
ဿာမိ**—သံ၊ ၂။ ၃ရ။

ဥဿီဒိဿတိ (ကြိ) [ဥ+သဒ+ဿတိ] တင်
လတ္တံ့။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿီဒိဿထ (ကြိ) [ဥ+သဒ+ဿထ] တင်ကုန်
လတ္တံ့။ ဥဿီဒတိ-ကြည့်။

ဥဿီဒိဿာမိ (ကြိ) [ဥ+သဒ+ဿာမိ] တင်ကုန်
အံ့။ ဥဿီဒတိ-ကြည့်။

ဥဿီနေန္တိ - ဥဿီ(ဿီ)နေတိ-ကြည့်။

ဥဿီယန္တိ (ကြိ) [ဥ+သိ+ယ+အန္တိ] စိုက်ထူ-
စိုက်ထောင်-ကုန်၏။ တီဏိ ယောဇနာနိ
သာမန္တာ၊ ဥဿီယန္တိ ဓဇာ သဒါ။ အပ၊ ၂။ ၁ဂ၃။
(အပ၊ ၁။ ၈၂-၌ တီဏိ ယောဇနာနိ သာမန္တာ၊
ဥဿီသန္တိ ဓဇာ သဒါ။ ဟု ရှိနေသည်။)

ဥဿီသ (နာ) [ဥ+သီသ] (၁) ဦးခေါင်း၏
အထက်အဘို့၊ ဦးထိပ်ထက်။ (၂) ဦးခေါင်း၏

အနီး။ ဦးခေါင်းရင်း။ ခေါင်းဦး။ (၃) ခေါင်းဆုံ။ (၁) ယသ် ဒီသာယ် ဝသတိ၊ ဥဿီသမှိ ကရောမဟ်။ အပ၊၁။၃၄။ ထေရ၊ဌ၊၂။၃၉၃။ အဟံ တံ ဒီသာ ဘာဂံ ဥဿီသမှိ သီသုပရိဘာဂေ ကရောမိတိ သမ္မန္ဓော။ အပ၊ဌ၊၁။၂၆၅။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (၃) ဥဿီသကရဏတ္ထ–ကြည့်။

ဥဿီသက (နာ) [ဥ+သီသ+က။ ဥသီသ+က။ ဥစ္ဆိပ်က (သံ)။] ဦးခေါင်း၏ အနီး။ ဦးခေါင်းရင်း။ ခေါင်းဦး။ ဥဿီသကေ မံ ဌတ္တာန၊ ဣဒံ ဝစနမပြိဝိ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၁၁။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄၄။ အပ၊ဌ၊၁။၂၀။ ဥဿီသကေ မံ ဌတ္တာနာတိ မမ သီသသမီပေ ဌတ္တာ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၁၁ရ–၉။ (–ဇာ၊၁။၉၀။ ဇာ၊၂။၁ရရ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၄၁။ ဇာ၊ဌ၊၂။၄၀၁။ ဇာ၊ဌ၊၆။၁၀၀။) အောက်ပုဒ် လည်းကြည့်။

ဥဿီသကရဏတ္ထ (နာ) [ဥဿီသကရဏ+အတ္ထ] ခေါင်းဆုံးပြုခြင်းအကျိုး။ တံ ပညပေတ္တာ စီဝရံ ဝါ ဥတ္တရာသင်္ဂံ ဝါ ဥဿီသကရဏတ္ထာယ ဒေန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၀–၁။ သီသဿ ဥပဓာနံ ဥဿီသံ၊ တဿ ကရီယတေ ဥဿီသကရဏံ၊ တံယေဝ အတ္ထော ပယောဇနံ ဥဿီသကရဏတ္ထော။ ပါစိတ်၊ယော။ရ–၈။

ဥဿီသန္တိ – ဥဿီယန္တိ–ကြည့်။

ဥဿုက (ပု) [ဥ+သု+ကေ+အ။ ဥဌ္ဌာနံ သုဌ္ဌု ကာယတီတိ ဥဿုကော။ ဓာန်ဦး။ရ၂ရ။ ဥ+သူ+ကွိ+က။ ကောတ္ထုဘာ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ ဥတ္ထုက (သံ)။] အားထုတ်သူ။ ကာမပရိယေသနာယ ဥဿုကော(အံ၊၁။၆၈)တိ ဒုဝိဓာနမ္ပိ ကာမာနံ ပရိယေသနတ္ထံ ဥဿုက္ကံ အာပန္နော။ အံ၊ဌ၊၂။၄၃။ (–အံ၊၂၊၄၆ရ။ သုတ္တနိ။၃၂၄။ ဇာ၊၁။ ၈၅။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၂၀။ အံ၊ဌ၊၃။၁ရရ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၅၄။ ဇာ၊ဌ၊၂။၃ရ၁။)

ဥဿုကာရ – ဥဿုကာရသ ဝက်ကုဋိလဇိမ္ပ–တေဇနံ ကဠိကတေလေန သိနေဟေတ္တာ ... ဥဇုကရကံ ဝိယ။ မ၊ဌ၊၄။၉။ (ဥသုကာရ–ဟုရှိသင့်သည်။ "မြားပြုသော–မြားဖြောင့်သော–လေးသမား" ဟု အနက်ပေးရမည်။)

ဥဿုကီ– ဣသတိ ဥသူယတီတိ ဥဿုကီ။ ဒီ၊ဌ၊၃။၁၉။ (ဒီ၊ဌ၊၃။၂၂–ဌ်လာသော ဣသုကီ–ပုဒ်၏ အဖွင့်ဖြစ်သောကြောင့် ဣသုကီ ဟုရှိသင့်သည်။)

ဥဿုက္ကံ (နာ) [ဥဿုက+ဏ္ဍ။ ဥဿုကဿ ဘာဝေါ ဥဿုက္ကံ။ သဗ္ဗာပါရတာ။ ရူ၊ဌ၊နာ။ ၁၂ရ။ (ဥဿုက+ဣ=) ဥဿုက္ကံ+အ။ (ဣ ကို ယပြု၍ ဥဿုက္ကံ ဟု နာမဓာတ် ဖြစ်သည်။ ဝိလံ့ဏာန်။) ကြောက်ထူကျ (သံ)။] (၁) လုံ့လ၊ အားထုတ်–မှု–ခြင်း၊ နောက်ကြိယာကိုင်ခြင်း၊ ဝိရိယ။ (တိ)(၂) အားထုတ်–ကြောင့်ကြစိုက်–သော၊သူ။ (၁) ဥဿုက္ကံ ဥဒပါဒိ (ဒီ။၂။၂၁၁)တိ ဓမ္မိကော ဥဿာဟော ဥပ္ပဇ္ဇိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၉၀။ ဥဿုက္ကံ ဝုစ္စတိ အဘိရှစိ၊ တံ ပန ဗုဒ္ဓ–ဒဿနကာမတာဝသေန, တထာ ဥဿာဟ–နဝသေန စ ပဝတ္တိယာ "ဓမ္မိကော ဥဿာ–ဟော"တိ ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၄ဝ။ ဥဿုက္ကသဒ္ဒေါ သေယ်ယထာ–ဝါစကော။ နီတိ၊သုတ္တ၊နာ။၁ဝ၅။ (–မ၊ဌ၊၁။၉၀။ မ၊ဌ၊၁။၁ရ၉။) (တိ)(၂) ဥဿုက္ကော တေ ဒိဝါရတ္တိ၊ သဗ္ဗကိစ္စေသု ဗျာဝဋော။ ဇာ၊၁။၃ရ၆။ ဇာ၊ဌ၊၆။၃၂၅။ ဗျာဝဋောတိ ဥဿု–ကော။ ဥဒါန၊ဌ။၁၀၂။ (–မ၊၁။ ၃၉၉။ မ၊ဌ၊၁။၃ဝ၀။)

ဥဿုက္ကကာရက (တိ) [ဥဿုက္ကံ+ကာရက] အားထုတ်မှု–လုံ့လ–ကိုပြုသော။ ဥဿုက္ကကာ–ရကော သောကော။ နေတ္တိ။၂၅။ (–နေတ္တိ၊ ဝိဘာ။၁၃၂။)

ဥဿုက္ကစာတ (တိ) [ဥဿုက္က+စာတ] ဖြစ်သောကိစ္စတို့၌ အားထုတ်သော၊ ဖြစ်သော အားထုတ်ခြင်းရှိသော၊သူ။ တေသု ဥဿုက္ကစာတေသု၊ ဘဝသောတာနုသာရိသူ။ သံ၊ဘ။၁၅။ ဥဿုက္ကစာတေသူတိ နာနာကိစ္စစာတေသု အနုပ္ပန္နာနံ ရူပါဒီနံ ဥပ္ပါဒနတ္ထာယ ဥပ္ပန္နာနံ အနုဘဝနတ္ထာယ ဥဿုက္ကေသု။ သံ၊ဋီ၊ဘ။၅၁။ ဥဿုက္ကစာတေသူတိ တံတံကိစ္စေသု သဏ္ဌာတ-ဥဿုက္ကေသု။ သံ၊ဋီ၊ဘ။၉၇။

ဥဿုက္ကတ္ထ (ပု) [ဥဿုက္က+အတ္ထ] အားထုတ်ခြင်း-နောက်ကြိယာကိုင်ခြင်း-အနက်။ ဥဿုက္ကဝသ-ကြည့်။

ဥဿုက္ကန (နာ) [ဥဿုက္က(နာမဓာတ်)+ယု] အားထုတ်-မှု-ခြင်း၊ နောက်ကြိယာကိုင်ခြင်း။ အထသ တာနိ ဧဝံ ဥပဋ္ဌိတတ္တာ ဥပရိ ဥဿုက္ကနာယ ပစ္စယတံ အာပဇ္ဇန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဘ။ဘ၄။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဘ။ဘ၁၈။) တုနာဒိပစ္စယန္တာ ဥဿုက္ကနံ ဥတ္တရကြိယာပေကွနံ။ ရူ၊ဋီ၊နာ။၈၅။

ဥဿုက္ကနတ္ထ (ပု) [ဥဿုက္က+အတ္ထ] အားထုတ်ခြင်း-နောက်ကြိယာကိုင်ခြင်း-အနက်။ တုနတ္ထာနတ္ထာပစ္စယန္တာ ဥဿုက္ကနတ္ထော။ ဥဿုက္ကနတ္ထော နာမ ဥဿာဟတ္ထော။ နီတိ၊သုတ္တ၊ နာ။၃၉၂။

ဥဿုက္ကန္တ (တိ) [ဥဿုက္က(နာမဓာတ်)+အန္တ] အားထုတ်သော၊သူ။ ယတာ တဏှာဒိဋ္ဌိဂါဟာ နပ္ပဝတ္တန္တိ၊ တတာ ဝိထိပဋိပန္နာယ ဝိပဿနာယ တံ ဥဿုက္ကန္တသ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃ဖ၀။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဘ။ဘ၆။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ရ၃။)

ဥဿုက္ကပ္ပဟာန (တိ) [ဥဿုက္က+ပဟာန] (ဘဝသို့ လားစေတတ်သောကံ၌) အားထုတ်မှုကို ပယ်ခြင်း။ တတြိမေ အဌာနိသံသာ၊ ဘဝဒိဋ္ဌိပ္ပ-ဟာနံ ... ဥဿုက္ကပ္ပဟာနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဘ။၂ဝဘ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ဘ။၂၄၂။ ဥဿုက္ကပ္ပဟာနံ ဘဝဂါမိ-ကမ္မေ ဟောတိ။ ပဋိသံ၊ဂ်။ဘရ၆။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၄၅။)

ဥဿုက္ကမန (တိ) [ဥဿုက္က+မန] အားထုတ်-ကြောင့်ကြစိုက်-သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ အာယ-တ္တမနာတိ ဥဿုက္ကမနာ ဗျာဝဋ္ဌစိတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၅။၄၂ဝ။

ဥဿုက္ကမာန (တိ) [ဥဿုက္က(နာမဓာတ်)+အ+မာန] အားထုတ်သော၊သူ။ သော အပ္ပဂုဏ-စ္စာနေ ဥဿုက္ကမာနော ပတ္တပဋ္ဌမဇ္ဈာနာ စ ပရိဟာယတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဘ။ဘ၄ရ။

ဥဿုက္ကရတိတ (တိ) [ဥဿုက္က+ရဟိတ] အားထုတ်ခြင်း ကင်းသော၊သူ။ အနုဿုက္ကာတိ တဿ ပဟာတဗ္ဗဿ ပဟာနေ ဥဿုက္ကရဟိတာ။ မ၊ဋီ၊၃။ရ၆။

ဥဿုက္ကဝစန (နာ) [ဥဿုက္က+ဝစန] ဥဿုက္ကအနက်ကို ဟောသောသဒ္ဒါ။ (ဘာသာဋီကာ။) ပုဗ္ဗကာလကြိယာကို ဟောတတ်သော-ဟောကြောင်း-သဒ္ဒါ၊ (မဇ္ဈ၊သျ။) ကတ္တားတူတစ်ဦးတည်း၌ ဖြစ်သော၊ နောက်ကြိယာကို-အားထုတ်-ငုံ-သောသဒ္ဒါ။ တတ္ထ "သ"န္တိ ဥပသဂ္ဂေ၊ တေန သဒ္ဒီ ဥဿုက္ကဝစနမေတံ "သဏ္ဌိစ္စာ"တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဘ၃ရ။ ဥဿုက္ကဝစနန္တိ ပါကဋသဒ္ဒသညာ ကိရ၊ သမာနကပဒန္တိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သုတ္တာ ဘုဇ္ဇန္တိတိ ဏ္ဍေ ဝိယ သဏ္ဌိစ္စ ဝေါရောပေတု-ကာမဿ သဏ္ဌိစ္စ ပဒံ ဝေါရောပနပဒဿ ဥဿုက္ကံ၊ သဏ္ဌေတနာ စ ဇီဝိတာဝေါရော-ပနဠ ဧကသောဝါတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝဇိရ။၁၅။ ဥဿုက္ကဝစနန္တိ ပုဗ္ဗကာလကြိယာ-ဝစနံ။ အယဉ္စ သမာနကတ္တုကေသု ပုဗ္ဗကာလ-ကိရိယာဝစနေသု ပုဗ္ဗကာလကိရိယာဝစနဿ နိဂ္ဂတ္တိဝေါဟာရော။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂၅ဝ။ (-ဝဇိရ။

၄၈၀။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၂။၅၄။) (ဤ၌ "ဥဿုက္က" ဟူသည် အားထုတ်ခြင်း, ကြောင့်ကြစိုက်ခြင်း = ဥဿာဟ ပင်တည်း။ ယင်း အားထုတ်ခြင်း, ကြောင့်ကြစိုက်ခြင်း ဆိုသည်မှာ မိမိတစ်ပုဒ်တည်းဖြင့် ဆိုလိုရင်း အနက်အဓိပ္ပါယ်မပြည့်စုံ၍ နောက်ပဓာနကြိယာကို ငဲ့နေခြင်းတည်း။ အကျယ်ကို နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၉၂။ "ဂမနုဿုက္ကဝစန"–မူလ၊ဌီ၊၃။၂၀၀။ အနုဌီ၊၃။၂၆၉၊၂ရ၀–တို့ကြည့်။)

ဥဿုက္ကဝသ (ပု) [ဥဿုက္က+ဝသ] အားထုတ်ခြင်း–နောက်ကြိယာကိုငဲ့ခြင်း–အနက်၌ နိပါတ်၏ အစွမ်း။ အဝိဇ္ဇာ ပဋိစ္စာတိ ဥဿုက္ကဝသေန ဝါ ပါဌော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂၃။ ဥဿုက္ကဝသေနာတိ ဥဿုက္ကတ္ထေ နိပါတဝဝံသေန။ ပဋိသံ၊ဂံ။၁၆ရ။

ဥဿုက္ကသမုပ္ပါဒန (နဿ) [ဥဿုက္က+သမုပ္ပါဒန] အားထုတ်ခြင်းကို ဖြစ်စေခြင်း။ သတ္တာတိ ကာရကောတိ ဗုဒ္ဓါ ဘဂဝန္တော ဇနပဒစာရိကံ စရန္တီ၊... တတြ ဌိတာနံ ဥဿုက္ကသမုပ္ပါဒနံ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၂၂၈။ (–နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၂၉၁။)

ဥဿုက္ကာပတ္တိ (ထီ) [ဥဿုက္က+အာပတ္တိ] အားထုတ်ခြင်းသို့ရောက်ခြင်း။ ဆန္ဒပ္ပဝတ္တိယာ ဥဿုက္ကပတ္တိယာ စ "ပတ္ထယမာနော"တိ ဝုတ္တံ။ မ၊ဌီ၊၁။၁၂၃။

ဥဿုက္ကာပန (နဿ) [ဥဿုက္က(နာမဓာတ်)+ကာပေ+ယု] အားထုတ်စေ–ဖြစ်ပေါ်စေ–တိုးပွားစေ–ခြင်း။ ဝိပဿနာယ ဥဿုက္ကာပနံ သြယ–တရကာသ ဟောတု။ သံ၊ဌီ၊၁။၅၈။ (–ဒံ၊ဌီ၊၁။၂၈၅။) ဥဿုက္ကာပေတ္ကာ–လည်းကြည့်။

ဥဿုက္ကာပန္န (တိ) [ဥဿုက္က+အာပန္န] အားထုတ်ခြင်းသို့ရောက်သော၊သူ။ ဥဿုက္ကာပန္နာ ဘိက္ခူ ...သန္ဓိပတိတာ အာပတ္တိတော ဝုဋ္ဌာ–ပေတ္တာ။ မ၊ဌ၊၃။၁၀ရ။

ဥဿုက္ကာပယန္တ (တိ) [ဥဿုက္က(နာမဓာတ်)+ကာပယ+အန္တ] အားထုတ်စေ–ဖြစ်ပေါ်စေ–တိုးပွားစေ–သော၊သူ။ ဘိက္ခုနော ဝိပဿနံ ဥဿုက္ကာပယတော မဂ္ဂေ အာဂတေ ဥပ္ပဇ္ဇန္တေ။ မ၊ဌီ၊၂။၅၆။

ဥဿုက္ကာပိတ (တိ) [ဥဿုက္က(နာမဓာတ်)+ကာပေ+တ] အားထုတ်စေအပ်–ဖြစ်ပေါ်စေအပ်–တိုးပွားစေအပ်–သော။ ယဒါ ပန ဝိပဿနာ ဥဿုက္ကာပိတာ မဂ္ဂေန ယဒ္ဓေတိ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၄ရ၈။

ဥဿုက္ကာပေတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥဿုက္က(နာမဓာတ်)+ကာပေ+တိ] အားထုတ်စေ–ဖြစ်ပေါ်စေ–တိုးပွားစေ–၏။ ဝိပဿနံ ဥဿုက္ကာပေတိ။ ဣ တိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၁၀။ သံ၊ဌီ၊၂။၂၁၈။ **ဥဿုက္ကာပေသိ** — ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၈၆။

ဥဿုက္ကာပေတုံ (ဗျ) [ဥဿုက္က(နာမဓာတ်)+ကာပေ+တုံ] အားထုတ်စေ–ဖြစ်ပေါ်စေ–တိုးပွားစေ–ခြင်းငှါ။ အနိစ္စာဒိဝသေန ဝိပဿနံ ဥဿုက္ကာ–ပေတုံ သက္ကောန္တသ "ဥဿုက္ကိတာ မေ ဝိပ–ဿနာ"တိ သောမနဿဇာတသ ဥပ္ပန္နံ သောမနဿံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁၈။ (–မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၈ရ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ ၂၃။) အံ၊ဌီ၊၁။၂၃ရ–၌ အလားတူ ပါ၏၌ "ဥဿက္ကိတာ မေ" ဟုရှိသည်။)

ဥဿုက္ကာပေတ္ကာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥဿုက္က(နာမဓာတ်)+ကာပေ+တ္ကာ] အားထုတ်စေ–ဖြစ်ပေါ်စေ–တိုးပွားစေ–၍။ ဝိပဿနံ ဥဿုက္ကာပေတ္ကာ မဂ္ဂံ ပါပေတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၀။ ဥဿုက္ကာပေတ္ကာတိ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ သန္ဓိဝိသေသယုတ္တံ ကတ္ကာ ဝေဒေတ္ကာတိ အတ္ထော။ မူလဋီ၊၂။ရ၃။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၃။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃ရ။)

ဥဿုဏ္ဍာပေန္ဓ (တိ) [ဥဿုဏ္ဍ(နာမဓာတ်)+ဏာပေ+အန္ဓ] အားထုတ်စေ–ဖြစ်ပေါ်စေ–တိုးပွားစေ–သောသူ။ ဝိပဿနံ ဥဿုဏ္ဍာပေန္ဓာ အပ္ပမာဒပဋိပတ္တိယာ တတော ပဗ္ဗတ္ထိတ။ ဣတိ ဝုတ်၊ဌ။၁၆၆။

ဥဿုဏ္ဍာပေသီ (ကြိ) [ဥဿုဏ္ဍ(နာမဓာတ်)+ဏာပေ+ဣ] အားထုတ်စေ–ဖြစ်ပေါ်စေ–တိုးပွားစေ–ပြီ။ ဥဿုဏ္ဍာပေတိ–ကြည့်။

ဥဿုဏ္ဍိတ (တိ) [ဥဿုဏ္ဍ(နာမဓာတ်)+တ] အားထုတ်အပ်–တိုးပွားစေအပ်–သော။ ဥဿုဏ္ဍာပေတုံ–ကြည့်။

ဥဿုဿတိ (ကြိ) [ဥ+သုသ+အ+တိ] ခြောက်ကပ်–ခန်းခြောက်–၏။ ဥဿုဿတိ အနာဟာရော၊ သောကသလ္လသမပ္ပိတော။ သုတ္တနိ။ ၄၂၉။ စူဠနိ။ ၂။ (–သံ၊ဘ။၁ ၂၆။) ဥဿုဿတိတိ တသ ဝစနံ ကဒါစိ သစ္ခဲ ဘဝေယျာတိ မညမာနော ဥဿုဿတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၉ရ။ ယသ္မိ သမယေ ပဗ္ဗမေ သူရိယေ ဥဋ္ဌိတေ မဟာသမုဒ္ဒေါ ဥဿုဿတိ။ သံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၉ဂ။ **ဥဿုဿန္ဓိ**—အံ၊ဌီ၊၁။၉۶။ **ဥဿုသောယျ**—သံ၊ဘ။၁ ၂۶။ **ဥဿုသောယျုံ**—ဇာ၊ ၂။ ၂ ၂၉။ ဇာ၊ ဌ၊ရ။ ၄ ၂။

ဥဿုဿန္ဓိ (ကြိ) [ဥ+သုသ+အ+အန္ဓိ] ခြောက်ကပ်–ခန်းခြောက်–ကုန်၏။ ဥဿုဿတိ–ကြည့်။

ဥဿုသောယျ (ကြိ) [ဥ+သုသ+ဧယျ] ခြောက်ကပ်–ခန်းခြောက်–ရာ၏။ ဥဿုဿတိ–ကြည့်။

ဥဿုသောယျုံ (ကြိ) [ဥ+သုသ+ဧယျုံ] ခြောက်ကပ်–ခန်းခြောက်–ကုန်ရာ၏။ ဥဿုဿတိ–ကြည့်။

ဥဿူယန္ဓ—အဇ္ဇ လာလုဒါယီ သာရိပုတ္တမော ဂဂ္ဂလာနာနံ ဝုဏကထာယ ပဝတ္တမာနာယ ဥဿူယန္ဓော။ မေ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၂၁။ (ဥဿူယန္ဓော–ဟုရှိသင့်သည်။ ဥဿူယန္ဓ–ကြည့်။)

ဥဿူယမာန – သော ဥဿူယမာနော...တံ ဌာနန္ဓရံ အစ္ဆိန္နာပေသိ။ မ၊ဌ၊ ၂။၅။ (ဥဿူယမာနော–ဟုရှိသင့်သည်။ ဥဿူယမာန–ကြည့်။)

ဥဿူရ (ပု) [ဥ+သူရိယ။ သူရိယ–ကို သူရပြု။ နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၁၁၅။ ဥ+သူရ။ ပါစိတ်၊ယော] (၁) အလွန်နေမြင့်သောအခါ။ (တိ)(၂) အလွန်ပူသော။ (၁) ဥဿူရေ အာဟရိယိတ္ထာ(ဝိ၊ ၂။၁၀၄)တိ အတိဒိဝါ အာဟရိယိတ္ထ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။၈၄။ ဥဒ္ဓံ သူရော ဥဂ္ဂတော အသ္မိ ကာလေတိ ဥဿူရော။ ပါစိတ်၊ယော။۶۶။ ဒိဝါ ဥဌာသိတိ ဥဿူရေ ဥဋ္ဌိတာ။ မ၊ဌ၊ ၂။၅။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿူရက (တိ) [ဥဿူရ+က] အလွန်ပူသော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿူရကဇာတ (တိ) [ဥဿူရက+ဇာတ] ဖြစ်သော အလွန်ပူသော ရေရှိသော(ဆိုး)။ ဥဿူရကဇာတောတိ တသ္မေ ဝ ကုဠိတဘာဝသ ဥဿူရကံ အစ္ဆရကတံ ပတ္တော၊ တေနာဟ "ဥသုမကဇာတော"တိ။ အံ၊ဌီ၊၃။၅၉။ (ပါဠိ အဋ္ဌကထာတို့၌ "ဥဿဒကဇာတော" ဟုရှိသည်။ ဥဿဒကဇာတ–ကြည့်။)

ဥဿူရတရ (တိ) [ဥဿူရ+တရ] အလွန်နေမြင့်သောအခါ။ ဒိဝါတရံ ဥဌာသိတိ... ပုနဒိဝသေ ဥဿူရတရံ ဥဌာသိ။ မ၊ဌ၊ ၂။၅။

ဥဿူရဘတ္တ (တိ) [ဥဿူရ+ဘတ္တ] အလွန်နေမြင့်သောအခါ၌ ချက်အပ်သော ထမင်းရှိသော၊ နေမြင့်မှ ထမင်းချက်သော။ ဥဿူရဘတ္တေ(အံ၊ ၂။ ၂ ၂၇)တိ အတိဒိဝါပစနဘတ္တေ။ အံ၊ဌ၊ ၃။ ၅ ၂။

ဥဿူရသေယျ (တိ) [ဥဿူရ+သေယျ] ဆလွန်နေမြင့်သည်တိုင်အောင် အိပ်ခြင်းရှိသော၊သူ။ ဥဿူရသေယျံ အာလသျံ၊ စဏ္ဍိက္ကံ ဒီဃသောက္ကိယံ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၄၁ဂ။

ဥသေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သိ+ဏေ+တိ] အထက်သို့တက်စေ-စိုက်ထူ-သောက်-ထောင်မတ်-၏။ အာပေါ သိဋ္ဌံ ယဇံ ဥသေတိ ယူပ(ဇာ၊ ၁။၂၈၄)နှင့် ... သုဝဏ္ဏယူပံ ဥဿာပေတိ။ ဇာ၊ ဌ၊၄။၃၀၁။ **ဥသေသိ**—ဇာ၊ဌ၊ရ။၅၀။

ဥသေဒေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+သိဒ+တ္တာ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၃၉၆] ပြုတ်-ပေါင်း-ပေါင်းတင်-၍။ ပုလက်နာမ နိတ္ထုသံ ကတ္တာ ဥသေဒေတ္တာ ဂဟိတ-ယဝတဏ္ဍုလာ ဝုစ္စန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၄၅။ ဥသေ-ဒေတ္တာတိ ရန္ဓိတ္တာ။ ပါရာ၊ယော။၁၀၀။

ဥသေနေတိ (ကြို) [(ဥ+သိ+ယု=) ဥသေန+ဏ+တိ။ နာ ဥသေန(သံ)။] အထက်သို့တက်-ချီမ-ပင့်မြှောက်-၏။ ကထဋ္ဌ ဘိက္ခဝေ နဥသေနေတိ။ အံ၊ ၁။၅၃၆။ နဥသေနေတိတိ ဒိဋ္ဌိဝသေန နဥက္ခိပတိ။ အံ၊ဌ၊၂။၃၈ဂ။

ဥသေသိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သိ+ဏာပေ+ဏ္ဍ] အထက်သို့တက်စေ-စိုက်ထူ-သောက်-ထောင်မတ်-ပြီ။ ဥသေတိ-ကြည့်။

ဥသေဌန (နာ) [ဥ+သိဌ+ယု။ နီတိ၊ဓာ။၃၅၀။] လေချွန်-ဟစ်ကြွေး-ခြင်း။ မုခေန ဥသေဌနံ သဒ္ဒမုဋ္ဌနံ သေဌနံ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၄၁။

ဥသေဌေတိ (ကြို) [ဥ+သိဌ+ဏေ+တိ] လေချွန်-ဟစ်ကြွေး-၏။ ဥသေဌေန္တိပိ အဗ္ဘော-ဌေန္တိ ပိ။ ဝိ၊ဌ။၂၈၅။ ဥသေဌေန္တိတိ မုခေန ဥသေဌနသဒ္ဒံ ပမုဋ္ဌန္တိ၊ မဟန္တံ ကတ္တာ အဗ္ဘုတ္တာသဒ္ဒံ ပဝတ္တေန္တိတိ အတ္ထော။ ... မုခေန ဝါတံ နိစ္ဆာရေန္တာ သုခုမံ အဗ္ဘုတ္တာသဒ္ဒံ ပဝတ္တေန္တိတိပိ ဝဒန္တိ။ သာရတ္ထ၊၂။၃ရ၃။ **ဥသေဌေဿန္တိ**— ဝိ၊ဌ။၂ရ၈။ ဝိ၊ဌ။၂၈။

ဥသေဌေန္တိ (ကြို) [ဥ+သိဌ+ဏေ+အန္တိ] လေချွန်-ဟစ်ကြွေး-ကုန်၏။ ဥသေဌေတိ-ကြည့်။

ဥသေဌေဿန္တိ (ကြို) [ဥ+သိဌ+ဏေ+သန္တိ] လေ ချွန်-ဟစ်ကြွေး-ကုန်လတ္တံ့။ ဥသေ-ဌေတိ-ကြည့်။

ဥသောဋ္ဌိကာယ (တိ) [ဥသောဋ္ဌိ+ကာယ] အားထုတ်သောကိုယ်ရှိသော၊ လုံ့လကြောင့် နားရွက် အမြီးစသည်တို့-ချီမြှောက်-ထောင်-သော၊သူ (ကြွက်)။ လှည့်လည်ကုန်လျက် (မြန်မာပြန်)။ နဟိ ဋ္ဌိမသ သမဏသ၊ တုစ္ဆကောဋ္ဌသ္မိ မှုသိကာ၊ ဥသောဋ္ဌိကာယ နစ္ဆန္တိ။ သံ၊ဝ။၁ရ၂။ ဥသောဋ္ဌိကာယာတိ ဥသာဟေန ကဏ္ဏနဋ္ဌာဒီနိ ဥက္ခိပိတ္တာ ဝိစ-ရန္တာ ဥပ္ပတန္တိ။ သံ၊ဌ၊ဝ။၂၁၉။ (ပါဠိတော်၌ ဆန်းကြောင့် အာ ကို ရဿပြု၍ ဥသောဋ္ဌိ-ကာယ-ဟု ရှိသည်။)

ဥသောဋ္ဌိဘာဝပ္ပတ္တ (တိ) [ဥသောဋ္ဌိဘာဝ+ပတ္တ] သည်းစွာအားထုတ်သူ၏အဖြစ်သို့ရောက်သော။ ဥဌာနနာမေန စ ဝုတ္တာယ မဟာ-ဘာရသဟနတ္ထေန ဥသောဋ္ဌိဘာဝပ္ပတ္တာယ ဝီရိယသင်္ခါတာယ ခန္ဓာ။ သံ၊ဌ၊ဝ။၃၀၅။ မ၊ ဋီ၊ဝ။၂၄ဂ။

ဥသောဋ္ဌိပဌမ (တိ) [ဥသောဋ္ဌိ+ပဌမ] သည်းစွာ အားထုတ်ခြင်းလျှင် ငါးခုမြောက်ရှိသော။ သော ခေါ အဟံ ဘိက္ခဝေ ဣမေသံ ဥသော-ဋ္ဌိပဌမာနံ ဓမ္မာနံ ဘာဝိတတ္တာ။ အံ၊၂။ရ၂။

ဥသောဋ္ဌိ(ဋ္ဌိ)ပန္နရသင်္ဂီသမန္နာဂတ (တိ) [ဥ

သောဇ္ဇိပန္နရသင်+သမန္နာဂတ] သည်းစွာ အားထုတ်ခြင်းနှင့်တကွသော တစ်ဆယ့်ငါးပါးသော အင်္ဂါတို့နှင့်ပြည့်စုံသော၊သူ။ ဥသောဇ္ဇိ(ဇ္ဇိ)-ပန္နရသင်သမန္နာဂတော(မ၊၁။၁၄၉)တိ ... ဝေ ဥသောဇ္ဇိယာ သဒ္ဒီ ပန္နရသဟိ အင်္ဂေဟိ သမန္နာဂတော။ မဇ္ဈ၊၁။ဝ၇ဝ။ (-မ၊ဋီ၊၂။၅၆။)

ဥသောဇ္ဇိလက္ခဏပတ္တ (တိ) [ဥသောဇ္ဇိလက္ခဏ+ပတ္တ] သည်းစွာအားထုတ်ခြင်းလက္ခဏာသို့ရောက်သော။ ဥတ္တမဝိရိယန္တိ ဥသောဇ္ဇိလက္ခ-ဏပတ္တံ ဝိရိယံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၉၇။

ဥသောဇ္ဇိ (ထီ) [ဥ+သဟ+အ။ ဣတ္ထိဧကတ ဤပစ္စည်း။ ဥဿာဟ+ဥိဟာ။ ဥ+သဟ+ဟိ။ ဥ ပဗလံ ဒုက္ခရကမ္မံ သဟတိ ယာယတိ ဥသောဇ္ဇိ။ သဟသ သာဒ္ဓော၊ နဒါဒိ။ ဥဿာဟာနံ ဥိဟာတိ ဝါ ဥသောဇ္ဇိ။... ဝါမယမမတ္ထေပိ။ ဓာန်ဋီ။၁၅။ ဥဿဟတိတိ ဥသောဇ္ဇိ၊ ဝိရိယံ။ မောဂ်၊ရ။၂၂၄။] (၁)(က) အားထုတ်ခြင်း။ (ခ) လွန်စွာ-သည်းစွာ-အားထုတ်ခြင်း၊ ပြည့်စုံစေကြောင်းဝိရိယ။ လွန်စွာ သည်းခံနိုင်သောအင်အား။ (တိ)(၂) လွန်စွာ-သည်းစွာ-အားထုတ်သော၊သူ။ (၁)(က) ထ-မဝါတိ ဥသောဇ္ဇိသင်္ခါတေန ဝိရိယထာမေန သမန္နာဂတော။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၁၂။ အံ၊ဋီ၊၃။၂ဝ၁။ (ခ) ဥသောဇ္ဇိ(သံ၊၁။ဝ၅၁)တိ သမ္ဘသဟ် အဓိ-မတ္တဝိရိယံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁ဝ။ (-မ၊၁။၁၄၉။ အံ၊ ၁။၄ဝ၅။ အံ၊၂။ရ၂။ အသိ၊ဓ။၁ဇ။ မဟာနိ။၄၅။ မဇ္ဈ၊၁။ဝ၇ဝ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။ဝ၂၅။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၁။ အသိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁ဇ၀။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁ဖ၄။ မ၊ဋီ၊၂။၅၅။ ဥသောဇ္ဇိ(အံ၊၂။၂ရ၁)တိ သမ္ဘာဒနဝိရိယံ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊ဝ။ဇ၉။ ဥသောဇ္ဇိ(စူဠနိ။ဇ၁)နန္တိ ဗလဝဝိရိယံ။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၂၅။ (တိ)(၂) ဥသောဇ္ဇိဘာဝပတ္တ-ကြည့်။

ဥတစ္ဆ (ဗျ) [ဥ+ဟန+ထ္ဆ] နုတ်ချ။ ဥိဟစ္ဆ-ကြည့်။

ဥဟညိ (ကြို) [ဥ+ဟန+ယ+ဏ္ဍိ] ညှဉ်းဆဲအပ်ပြီ။ ဥိဟညတိ-ကြည့်။

ဥဟဒတိ (ကြို) [ဥ+ဟဒ+အ+တိ] ကျင်ကြီးစွန့်.၏။ ဥိဟဒတိ-ကြည့်။

ဥဟဒန္တိ (ကြို) [ဥ+ဟဒ+အ+အန္တိ] ကျင်ကြီးစွန့်.ကုန်၏။ ဥိဟဒတိ-ကြည့်။

ဥဟတ (တိ) [ဥ+ဟဒ+တ] ကျင်ကြီး-စွန့်.အပ်-လိမ်းကျံအပ်-ပေကျံစေအပ်-သော၊သူ။ ဥိဟတ - ကြည့်။

ဥဟတ (တိ) [ဥ+ဟန+တ] အထက်သို့တက်သော၊ ထသော။ ရဇမုဟတ္ထ ဝါတေန၊ ယထာ မေဃောပသမ္ဘယေ။ ထေရ။ဝ၁ရ။ ရဇမုဟတ္ထ ဝါတေနာတိ ...ဝါတေန ဥဋ္ဌိတံ ရဇံ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅ဂ။

ဥဟဒန္တိ (တိ) [ဥ+ဟဒ+အ+အန္တိ] ကျင်ကြီးစွန့်.ကုန်၏။ ဥိဟဒတိ-ကြည့်။

ဥဟဒိတ (တိ) [ဥ+ဟဒ+တ] ကျင်ကြီးစွန့်.အပ်သော၊ ကျင်ကြီး ပေကျံစေအပ်သော၊ သူ။ တေဟိ ဥဟဒိတာပိ ဩဒ္ဓတ္ထိတာပိ ဂန္ဓဝိလေ-ပနံ ပဋိစ္ဆန္နာ ဝိယ သောမနဿံ အာပဇ္ဇန္တိ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၂ဖ၄။

ဥဟန္ဒ (တိ) [ဥ+ဟဒ+တ] ကျင်ကြီးစွန့်.အပ်သော။ အဂ္ဂိဟုတ္တဿ ဥဟန္ဒံ၊ ဒ္ဒေ စ ဘိန္နာ ကမဏ္ဍလူ။ ဇာ၁။၄၄။ ဥဟန္ဒန္တိ ဣမိနာ ပါပ-မဏ္ဍဋ္ဌေန ဥိဟဒ်။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။ဖ၀။ (ပြည်၊ဇာ၊ သျ-ဌ် ဥဟဒ်-ဟုရှိသည်။)

ဥဟသန္တိ (ကြို) [ဥ+ဟသ+အ+အန္တိ] (က) ပြုံးရယ်-ညှင်းညှင်းသာသာရယ်-ကုန်၏။ (ခ)

ပြင်းစွာရယ်ကုန်၏။ (က) တာ အာယသ္မတာ ဥဒါယိနာ သဒ္ဓိं ဥဟာသန္ဓိပိ ဥလ္လပန္ဓိပိ။ ဝိ၊ ၁။၁၈ရ။ ဥဟာသန္ဓိတိ သိတံ ကတ္တာ မန္ဒဟာ-သိတံ ဟသန္ဓိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၃၃။ (ခ) ဥဟာသန္ဓိ ပဟာသန္ဓိ နာဝိယော။ ဇာ၊ ၂။၁ ၂၉။ ဥဟာသန္ဓိတိ မဟာဟသိတံ ဟသန္ဓိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၅။ ၅ ၉ ၃။

ဥဟာ (ထီ) [ဥ+ဟာ+အဲ] စွန့်အပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဟာပေါဟက္ကမ (ပု) [ဥဟာပေါဟ+ကမ] စွန့်အပ် ရယူအပ်သော အစဉ် (သို့)။ ထေရဝါဒ-ဒဿနေန ဝိနယဝိနိစ္ဆယံ ပတိ ဝိနယဓရာနံ ကာရကောပပတ္တိတော ဥဟာပေါဟက္ကမံ ဒ-ဿေတိ။ ဝဇိရ။ ၁ဂ။ (ပါရာ၊ဂံ၊သစ်။ ၆၁-၌ ဥဟာပေါဟက္ကမ်-ကို "ကြံစည်နည်းကို ပြရခြင်း"ဟု မြန်မာပြန်ဆိုထားသည်။ ယင်းအလို "ဥဟာ"ပုဒ်ကို "ဥိဟ+အ"ဟု ခွဲရမည်။ "ကြံစည်အပ် စွန့်အပ်သော အစဉ်" ဟု သဒ္ဒါနက် ပေးရမည်။ အပေါဟ-လည်းကြည့်။

ဥဟာပေါဟနယပ္ပဝတ္တ (တီ) [ဥဟာပေါဟ နယ+ပဝတ္တ] စွန့်အပ် ရယူအပ်သော နည်းဖြင့် ဖြစ်သော။ ယုတ်သော ပွားသော နည်းဖြင့် ဖြစ်သော(သို့)။ အဓိပ္ပါယောတိ ကာရကော-ပပတ္တိသိဒ္ဓေါ ဥဟာပေါဟနယပ္ပဝတ္တော ပစ္ဆ-ကွာဒီပမာဏပတိရူပကော။ ဝဇိရ၊ ၈ ၅ ၅။

ဥဟာပေါဟက္ကမနိဒဿန (နာ) [ဥဟာပေါဟ ကွမ+နိဒဿန] စွန့်အပ် ရယူအပ်သော အစဉ်ကို ပြတတ်သော(နည်း)။ ယုတ်ခြင်း ပွားခြင်း အစဉ်ကို ပြတတ်သော၊ (သို့) သံဝဏ္ဏနာ-နယောတိ သံဝဏ္ဏနာ နာမ အဝုတ္တောသု ဥဟာပေါဟက္ကမနိဒဿနတော နယောတိ ဝုတ္တော။ ဝဇိရ။ ၃ ၉ ၂။

ဥဟုကာရ (ပု) [ဥဟုံ+ကရ+ဏ။ "ဥဟု"နှင့် သဒ္ဒံ ကရောတိတိ ဥဟုကာရော။ ဓာန်ငြီ။ ၆ ၃ ၈။] ဇီးကွက်။ ဥဟုကာရ(ဇာ၊ ၂။ ၃ ၄ ၆)တိ ဥလူကာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၃ ၁ ၆။

ဥဋ္ဌာရ (တိ) [ဥလ+အာရ။ ဥ+ဒရ+အ။ သူစီ။ ဥ+အာ+ရာ+ဂ။ ကောတ္ထုဘ။] (၁) ခိုမြိန်သော။ (၂) မွန်မြတ်-ကောင်းမြတ်-သော။ (၃) မှား-ပြန်ပြော-သော။ (၁)(၂)(၃) ဥဋ္ဌာရော ဩဘာသော လောကော ပါတုရဟောသိ။ ပဋိသံ။ ၃ ၃ ၂။ (-ဝိ၊ ၁။ ၂ ၂ ၁။ ဒီ၊ ၂။ ၁ ၀ ၊ ၁ ၆ ၉။ မ၊ ၁။ ၂ ၂ ၁ ၊ ၂ ၃ ၃ ၊ ၃ ၀ ၁။ မ၊ ၂။ ၃ ၂ ၃။ မ၊ ၃။ ၁ ၆ ၁။ သံ၊ ၁။ ရ ၃။ အံ၊ ၁။ ၄ ၄ ၆။ အံ၊ ၂။ ၂ ၀ ၆။ သုတ္တနိ။ ၃ ၂ ၄။ ဝိမာန။ ၁။ ဗုဒ္ဓဝံ။ ၃ ၀ ၀။ ဇာ၊ ၁။ ရ ၁ ၊ ၉ ၄ ၊ ၃ ရ ၁။) ဥဋ္ဌာရာနိ ဥဋ္ဌာရာနိ ခါဒနီယာနိ ခါဒန္တိတိအာဒီသု ဟိ မဓုရံ ဥဋ္ဌာရန္တိ ဝုတ္တံ။ ဥဋ္ဌာရာယ ဝတ္ထောဂါယ စိတ္တံ နာ နမတီတိ အာဒီသု ပဏီတံ ဥဋ္ဌာရန္တိ ဝုတ္တံ။ ဥဋ္ဌာရာယ ခလု ဘဝံ ဝစ္ဆာယနော သမဏံ ဂေါတမံ ပသံသာယ ပသံသတီတိအာဒီသု သေဋ္ဌံ ဥဋ္ဌာရန္တိ ဝုတ္တံ။ ပဋိသံ၊ ၁။ ၂ ၁ ၉။ (-ဝိ၊ ၁။ ၂ ၁ ၁ ။ ၁ ၅ ၂ ။ ဝိ၊ ၁ ၊ ၃ ။ ၃ ၆ ။ ဒီ၊ ၁ ။ ၂ ၅ ။ ၂ ၅ ၊ ၂ ၃ ။ မ၊ ၁ ။ ၂ ။ ရ ၆ ၊ ၁ ၀ ၀ ၊ ၁ ၆ ၆ ။ မ၊ ၁ ၊ ၃ ။ ၂ ၄ ၃ ။ မ၊ ၁ ၊ ၄ ။ ၁ ၂ ၆ ။ သံ၊ ၁ ။ ၁ ။ ၁ ၂ ။ အံ၊ ၁ ။ ၂ ။ ၃ ၃ ။ အံ၊ ၁ ။ ၃ ။ ၆ ၉ ။ သုတ္တနိ။ ၁ ။ ၂ ။ ၅ ၅ ။ ဝိမာန။ ၁ ။ ၉ ။ ဗုဒ္ဓဝံ။ ၁ ။ ၄ ၅ ။ ဇာ၊ ၁ ။ ၂ ။ ၂ ၅ ၉ ။ ဇာ၊ ၁ ။ ၃ ။ ၁ ။ ဇာ၊ ၁ ။ ၅ ၅ ။ သာရတ္ထ ၊ ၁ ။ ၁ ၃ ။ ဒီ၊ ၁ ။ ၂ ။ ၂ ၅ ။ မ၊ ၁ ။ ၃ ။ ၁ ၆ ။) ။

ဥဋ္ဌာရအာရမ္ဘ (နာ) [ဥဋ္ဌာရ+အာရမ္ဘ] မြတ်သောအာရုံ။ ဗလဝါရမ္ဘကောတိ ဥဋ္ဌာရ-အာရမ္ဘကော။ မ၊ ၁ ။ ၃ ။ ၁ ၃ ။

ဥဋ္ဌာရကာမဂုဏသမန္နာဂတ (တိ) [ဥဋ္ဌာရကာမ ဂုဏ+သမန္နာဂတ] မြတ်သောကာမဂုဏ်နှင့် ပြည့်စုံသော။ သမ္ပန္နကာမဂုဏန္တိ ဥဋ္ဌာရကာမ-ဂုဏသမန္နာဂတံ။ မ၊ ၁ ။ ၃ ။ ၁ ၆ ။

ဥဇ္ဇာရကာမရသ (ပု) [ဥဇ္ဇာရ+ကာမရသ] မြတ်သောကာမအရသာ။ မနုညဘောဇနံ ဘုတ္တာ-ဝိနော ဝိယ ပန ဥဇ္ဇာရကာမရသသ ယာဝ-ဒတ္ထံ နိစိတသ သဟိတသ ဘုတ္တကာမ-တာယ။ သီဟဠိသမ်ဝ။၄၅၂။

ဥဇ္ဇာရကုလ (နာ) [ဥဇ္ဇာရ+ကုလ] (၁) မြတ်သောအမျိုး။ (၂) (အစိုးရခြင်း စည်းစိမ် အစရှိသည်တို့ဖြင့်) များသော-ကြွယ်ဝသော-အမျိုး။ (၁)(၂) ဥဇ္ဇာရသမ္ဘာဝိတ-ကြည့်။

ဥဇ္ဇာရကုလဝစန (တိ) [ဥဇ္ဇာရကုလ+ဝစန] မြတ်သောအမျိုးကို-ဟောခြင်းရှိ-ဟောတတ်-သော (သဒ္ဒါ)။ ဥဇ္ဇာရကုလဝစနော ဝါ ဘေ္ဂ ကုလသဒ္ဒေါ။ အဘိဓာ။၂။၁၈၈။

ဥဇ္ဇာရကုလသမ္ဘူတ (တိ) [ဥဇ္ဇာရကုလ+သမ္ဘူတ] မြတ်သောအမျိုးဌာ ဖြစ်သော၊သူ။ ဥဇ္ဇာရကုလသမ္ဘူတော၊ သံဃုပဋ္ဌာယကော သဒါ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၂၆၃။

ဥဇ္ဇာရကုလူပပန္န (တိ) [ဥဇ္ဇာရကုလ+ဥပပန္န] မြတ်သောအမျိုးနှင့် ပြည့်စုံသော၊သူ။ ယံ သုဒုလ္လဘန္တိ ယံ ဥဇ္ဇာရကုလူပပန္နေနာပိ ဒုလ္လဘံ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၁၆၇။

ဥဇ္ဇာရခါဒနီယ (နာ) [ဥဇ္ဇာရ+ခါဒနီယ] မြတ်-ကောင်းမွန်-သော ခဲဖွယ်။ ပစ္ဆာ ဥဇ္ဇာရ-ခါဒနီယာဒီဟိ သန္ဓပ္ပေန္တိ။ မ၊ဌ၊၂။၁၈၆။

ဥဇ္ဇာရဂုဏ (တိ) [ဥဇ္ဇာရ+ဂုဏ] များမြတ်သော ဂုဏ်ရှိသော၊သူ။ ဝေရူပါယ ပဋိပတ္တိယာ သမ-နှာဂတာ လဇ္ဇိနော ပေသလာ ဥဇ္ဇာရဂုဏာ။ မ၊ဌ၊၂။၂၁၂။ (-ဣတိဝုတ်၊ဌ။၈၂။ ဇာ၊ဌ၊၄။ ၁၉၀။ မဇ္ဈိ၊၂။၂၃၀။)

ဥဇ္ဇာရစိတ္တ (တိ) [ဥဇ္ဇာရ+စိတ္တ] မြတ်သော စိတ်ရှိသော၊သူ။ ဥဇ္ဇာရတ္တ-ကြည့်။

ဥဇ္ဇာရဆန္ဒ (တိ) [ဥဇ္ဇာရ+ဆန္ဒ] မြတ်သော အလိုဆန္ဒရှိသော၊သူ။ မဟာနေ္တဟိ ဝါ ဥဇ္ဇာ-ရဆ္ဆန္ဒာဒီဟိ ဂတံ ပဋိပန္နန္တိ မဟာဂ္ဂတံ။ မဇ္ဈိ၊ ၁။ခုရ၂။

ဥဇ္ဇာရဆန္ဒဝိရိယစိတ္တပညာ (တိ) [ဥဇ္ဇာရ+ဆန္ဒ ဝိရိယစိတ္တပညာ] မြတ်သောဆန္ဒဝိရိယစိတ်ပညာရှိသော၊သူ။ မဟာနေ္တဟိ ဝါ ဥဇ္ဇာရဆ္ဆန္ဒ ဝိရိယစိတ္တပညေဟိ ဂတံ ပဋိပန္နန္တိ မဟာဂ္ဂတံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊၂။၄၃။

ဥဇ္ဇာရဇ္ဈာသယ (တိ) [ဥဇ္ဇာရ+အဇ္ဈာသယ] မြတ်သောအလိုဆန္ဒရှိသော၊သူ။ မဟာတ္တေဟိတိ မဟာအာတုမေဟိ ဥဇ္ဇာရဇ္ဈာသယေဟိ။ ဣတိ ဝုတ်၊ဌ။၁၀၆။ (-စရိယာ၊ဌ။၂၊ရ၊။)

ဥဇ္ဇာရတမ (တိ) [ဥဇ္ဇာရ+တမ] အလွန်မြတ်သော။ ဘဝန္တရပဋိဋ္ဌန် ဥဇ္ဇာရတမံ ပုညဝိပါကံ ဥဒါဟရိတ္တာ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ရ၂။ (ထေရ၊ဌ၊ ၁။၁၉၆။ ထေရီ၊ဌ။၁၄၃။ သာရတ္ထ၊၁။၂၁၄။ သာရတ္ထ၊ဋီ။၁၈၁။)

ဥဇ္ဇာရတမကုလီန (တိ) [ဥဇ္ဇာရတမ+ကုလီန] သာလွန်မြင့်မြတ်သောအမျိုးရှိသော၊သူ။ ဂေါ-တမောတိ ဣမိနာ လောကိယနေဟိ ဥဇ္ဇာရ-တမကုလီနတာဒီပနတော။ မဇ္ဈိ၊၂။၂၄၄။

ဥဇ္ဇာရတရ (တိ) [ဥဇ္ဇာရ+တရ] အလွန်မြတ်သော၊သူ။ ယေ စ ဂါမေ တိတိက္ခန္တိ၊ တေ ဥဇ္ဇာရတရာ တယာ။ ဇာ၊၁။၁၉၅။ ဇာ၊ဌ၊ ၃။၄၉၉။ သီလပရိပူရကာဒီတော ပုဗ္ဗဝိသေ-သတော ဥဇ္ဇာရတရံ အပရံ ကသိဏပရိကမ္မာ-ဒိဝိသေသံ ဇာနန္တိ။ မ၊ဌ၊၄။ရ၊။ (-သီဟဠိသမ်၊ ၁။၂၅၈။ မဇ္ဈိ၊ခု။၄၁၀။)

ဥဏ္ဍာရတရဝိပါက (တိ) [ဥဏ္ဍာရတရ+ဝိပါက] အလွန်ပြန့်ပြောများပြားသော အကျိုးရှိသော။ ယသ္မာ နိရောဓေတော ဝုဋ္ဌိတသ ပစ္စေက-ဗုဒ္ဓဿ ဒိန္နဝိတ္ထာပါတော တံဒိဝသမေဝ ဥဏ္ဍ-ရတရ ဝိပါကော ဟောတိ။ ထေရဂု၂။၃၃ရ။

ဥဏ္ဍာရတ္တ (တိ) [ဥဏ္ဍာရ+အတ္တ] မြတ်သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ ကုတော တသ ဥဏ္ဍာရတ္တတာ။ ဝိဘ။၁ရ၂။ ဥဏ္ဍာရော အတ္တာ အဿတိ ဥဏ္ဍ-ရတ္တာ၊ ဥဏ္ဍာရတ္တနော ဘာဝေါ ဥဏ္ဍာရတ္တတာ။ ဝိဘ၂။ ၁၁၉။ ဥဏ္ဍာရတ္တတာတိ ဥဏ္ဍာရစိတ္တတာ၊ ပဏီတာဓိမုတ္တတာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၃၁၆။

ဥဏ္ဍာရဒဿန (နာ) [ဥဏ္ဍာရ+ဒဿန] မြတ်သည်ကိုပြခြင်း။ ဥဏ္ဍာရဒဿနေန တဒညဿ အနု-ဏ္ဍာရဘာဝေါ ဝိယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၂။၅၀၆။

ဥဏ္ဍာရဓန (နာ) [ဥဏ္ဍာရ+ဓန] များမြတ်သော ဥစ္စာ။ ဥဏ္ဍာရဓနဿ ဥဏ္ဍာရဓနပဋိလာဘကာ-ရဏဿ စ ပရိစ္စာဂသမ္ဘဒါဟေတုကတ္တာ။ မ၊ ဋီ၂။၁၆၉။

ဥဏ္ဍာရဒီဗ္ဗဘောဂ (တိ) [ဥဏ္ဍာရ+ဒီဗ္ဗဘောဂ] မြတ်သော နတ်စည်းစိမ်ရှိသော၊သူ။ တာဝတိ-သကာယိကောပိ ဥဏ္ဍာရဒီဗ္ဗဘောဂတာယ သု-နိမ္မိတဒေဝရာဇာ ဝိယ မောဒသိ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။ ၃၀၁။

ဥဏ္ဍာရဒီဗ္ဗသမ္ဘတ္တိ (ထီ) [ဥဏ္ဍာရ+ဒီဗ္ဗသမ္ဘတ္တိ] မြတ်သောနတ်စည်းစိမ်။ တတ္ထ ယာဝတာယုက် ဥဏ္ဍာရဒီဗ္ဗသမ္ဘတ္တိ အနုဘဝိတ္တာ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၅၆။

ဥဏ္ဍာရဒေသနာဝဋ္ဋိဝေဓ (တိ) [ဥဏ္ဍာရဒေသနာ+ဝဋ္ဋိဝေဓ] မြတ်သောဒေသနာကို ထိုးထွင်းသိသော၊သူ။ ယေ ပန တေ မဟာရာဇ ဘိက္ခူ ဥဏ္ဍာရဒေသနာပဋိဝေဓာ။ မိလိန္ဒ။၃၂၂ရ။

ဥဏ္ဍာရပညာ (ထီ) [ဥဏ္ဍာရ+ပညာ] (၁) မြတ်သောပညာ။ (တိ)(၂) မြတ်သောပညာရှိသော၊သူ။ (၁) ယံ ဥဏ္ဍာရပညံ ပဋိလဘတိ။ ပေဋ ကော။ ၂ရ၉။ (တိ)(၂) သောဥဏ္ဍာရပညာကောတိ ဥဏ္ဍာရပညော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၅။၃၂၃။

ဥဏ္ဍာရပဏီတ (တိ) [ဥဏ္ဍာရ+ပဏီတ] အလွန်မွန်မြတ်သော။ တံ နိမ္မတ္တာနံ စိတ္တရေဝါနံ ဥဏ္ဍာရပဏီတဘာဝတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၂။၄၀၃။ (–သံ၊ဋီ၂။၅၀ရ။)

ဥဏ္ဍာရပါမောဇ္ဇ (တိ) [ဥဏ္ဍာရ+ပါမောဇ္ဇ] များသောနှစ်သက်ဝမ်းမြောက်ခြင်းရှိသော၊သူ။ ဥဏ္ဍာရပါမောဇ္ဇော(ဒီ၊ဋ၂။၂၂၂)တိ ဗဟုလပါ-မောဇ္ဇော ဟောတိတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဋ၂။၂၃၀။ (–မ၊၂။၁၂ရ။ အံ၊ဋ၂။၂ရ၅။)

ဥဏ္ဍာရဖလ(တိ) [ဥဏ္ဍာရ+ဖလ] မြတ်သောအကျိုးရှိသော။ အာယတဂ္ဂန္တိ ဝိပုလဖလတာယ ဥဏ္ဍာ-ရဖလတာယ အာယတဂ္ဂံ။ ဗျာတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ရ၄။

ဥဏ္ဍာရဘောဂ (တိ) [ဥဏ္ဍာရ+ဘောဂ] များမြတ်သော စည်းစိမ်ရှိသော၊သူ။ နာဟံ ပြာဟ္မဏ ဥဏ္ဍာရဘောဂတာ သေယျံသောတိ ဝဒါမိ။ မ၊ ၂။၃၉၀။ (–ဝိမာန။၃ရ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၆ရ။)

ဥဏ္ဍာရဘောဂကုလ (နာ) [ဥဏ္ဍာရဘောဂ+ကုလ] မြတ်သောစည်းစိမ်တို့နှင့်ပြည့်စုံသောအမျိုး။ ဥဏ္ဍာရဘောဂကုလာ(မ၊ဋ။ရေ)တိ ဥဏ္ဍာရေဟိ ပဏီတေဟိ ဘောဂေဟိ သမ္ပန္နကုလာ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၄။၆ရ။ (–မဟာနိ။၅၃။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ဘရ၂။)

ဥဏ္ဍာရဝတ္ထု (တိ) [ဥဏ္ဍာရ+ဝတ္ထု] မြတ်–တင့်တယ်–သော အဆင်းရှိသော၊သူ။ ဥဏ္ဍာရဝတ္ထု-(ပေတ။ဘရ)ဿ သေဋ္ဌရူပ်။ ပေတ၊ဋ္ဌ။ ၂၂၅။ (–ဒီ၊၂။ဘ၆ရ။ ဇာ၊ဘ။၂၃၃။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဘ၁၂။)

ဥဏ္ဍာရဝိသယ (တိ) [ဥဏ္ဍာရ+ဝိသယ] မြတ်သော အရာရှိသော။ ကလျာဏောတိ ဘဒ္ဒကော။ သာ စသ ကလျာဏတာ ဥဏ္ဍာရဝိသယ-တာယာတိ အာဟ ကလျာဏဂုဏသမန္နာ-ဂတော။ မဇ္ဈိ၊၂။၂၄၅။

ဥဏ္ဍာရဝိသေသ (ပု) [ဥဏ္ဍာရ+ဝိသေသ] မြတ်သောအထူး။ ယသ္မိ ခေါ သန္ဓက သတ္ထရိ သာဝကော ဝေရှုပ် ဥဏ္ဍာရဝိသေသံ အဓိဂ-စ္ဆတိ။ မ၊၂။၁၉၁။ (–သံ၊ဌ၊ခု။၂၃၈။)

ဥဏ္ဍာရဝေဂ (တိ) [ဥဏ္ဍာရ+ဝေဂ] များသော(လှိုင်း-တံပိုး)အဟုန်ရှိသော။ သော သာဂရော နိစ္စမု-ဏ္ဍာရဝေဂေါ၊ ဝေလံ နု အစ္ဆေတိ မဟာသမုဒ္ဒေ။ ဇာ၊၁။ခု၂၁။ ဇာ၊ဌ၊ဖ။၁၉၉။

ဥဏ္ဍာရဝေဒ (တိ) [ဥဏ္ဍာရ+ဝေဒ] များသော နှစ်သက်ခြင်းရှိသော၊သူ။ သန္ဓိ စ ခေါ အနုဂ္ဂဟိ-ကုလပုတ္တာ သဒ္ဓါ ဥဏ္ဍာရဝေဒါ ဥဏ္ဍာရပါမောဇ္ဇာ။ မ၊၂။၁၂၈။ ဥဏ္ဍာရဝေဒါတိ မဟာနုတုဠ္ဍနော။ မ၊ဌ၊ခု။၁၂ရ။

ဥဏ္ဍာရဘဒ္ဒ (တိ) [ဥဏ္ဍာရ+သဒ္ဒ] များမြတ်သော ကျော်စောသံရှိသော၊သူ။ ကိတ္တိသဒ္ဒေါပိ ဟိ သဒ္ဒသဒ္ဒေါ၊ ယတာ တံ "ဥဏ္ဍာရသဒ္ဒါ ဣသယော ဂုဏဝန္တော တပသိနော"တိ။ မ၊ ဋီ၊၂။၂၄၅။

ဥဏ္ဍာရသမ္ဘာဝိတ (တိ) [ဥဏ္ဍာရ+သမ္ဘာဝိတ] မြတ်သည်–မြတ်သူ–ဟုချီးမွမ်းအပ်သော။ ဥဏ္ဍာ-ရသမ္ဘာဝိတာ(ဝိ၊၂။ခုဂ၁)တိ ဥဏ္ဍာရကုလာ ပဗ္ဗ-ဇိတတ္တာ ဂုဏေဟိ စ ဥဏ္ဍာရတ္တာ ဥဏ္ဍာရတိ သမ္ဘာဝိတာ။ ဝိ၊ဌ၊ခု။၂၀၉။ ဥဏ္ဍာရကုလာတိ ဇာတိသေဋ္ဌကုလာ၊ ဣဿရိယဘောဂါဒီဟိ ဝါ ဝိပုလကုလာ။ ပါစိတ်၊ယော။ဘ၆၉။

ဥဏ္ဍာရာဓိပတိ (ပု) [ဥဏ္ဍာရ+အဓိပတိ] များသော ကြယ်တာရာတို့၏ အကြီးအမှူး။ ကြယ်-တာရာ အပေါင်း၏အကြီးအမှူး (မြန်မာပြန်)။ ပုန စ ပရံ မဟာရာဇ စန္ဒော ဥဏ္ဍာရာဓိပတိ။ မိလိန္ဒ။ခုရ၂။

ဥဏ္ဍ (ပု၊နှ) [ဥ+လ+ဏ။ ဥစ္စံ လဝတိ ဂစ္ဆတီတိ ဥလု၊ သော ဧဝ ဥဏ္ဍ။ ဓာန်၊ဋီ။၅ရ။] (၁) ကြယ်တာရာ၊ နက္ခတ်။ (၂) ရေ။ (၃) ယတာ ဂဂနမုဏ္ဍဘိ၊ ဝေ သော ဥပသောဘဘာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။ခု၂ဖ၊ (–ခု၄ခု။) ဥဏ္ဍဘိတိ နက္ခတ္တေဟိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ ၁ဖ၉၊ (–၂၂၅။) (၂) ဥဏ္ဍမှ–ထောင့်ကွင်းကြည့်။

ဥဏ္ဍကံ(ဂံ) (ပု) [ဥလ+ဥက။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ ဥ+အဋ္ဌ+ဏ] (၁) ယောက်ချို။ (၂) ရေမှုတ်၊ (၃) ဥဏ္ဍဂံဘိက္ခာ–ကြည့်။ (၂) ဥဏ္ဍကော တုစ္ဆ-ဘာဇနသ္မ တလေ ပဋိယတော "တတာ"တိ-သဒ္ဒမကာသိ။ ထတော ပဋ္ဌာယ တသ္မ "ဥဏ္ဍကံသဒ္ဒကော"တ္ဝေ နာမံ ဇာတံ။ ဇာ၊ ဌ၊ခု။ဖ၆။ (–ဝိ၊ဌ၊ဘ။၂၉။ ဝိ၊ဌ၊ခု။ဘ၁ဘ။ ဝိ၊ဌ၊ ၄။ဖ၂။ အံ၊ဌ၊ဘ။ခု၄ဖ။) ဥဏ္ဍကော(ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ ဂါထာ။၂ရ၆)တိ နာဠိကေရဖလကဇာဟာဒိ-မယော ဥဏ္ဍကော။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ဋီ၊၂။ခုဘဝ။) ဥလုကံ–နှင့် အောက်ပုဒ်တို့လည်းကြည့်။

ဥဏ္ဍဂံဘိက္ခာ (တိ) [ဥဏ္ဍဂံ+ဘိက္ခာ] တယောက်ချို့မျှသောဆွမ်း။ ဥဏ္ဍဂံဘိက္ခံ ပါဒါသိ၊ ဒ္ဝိပဒိန္နသ္ဒ ထာဒိနော။ အပ၊ဘ။၂ဝဝ။

ဥဏ္ဍရံယာဂု (ထိ) [ဥဏ္ဍဂံ+ယာဂု] တယောက်ချို့မျှသောယာဂု။ ယေရော ဥဏ္ဍဂံယာဂုမ္ဗိ ကဌစ္ဆုယာဂုမ္ဗိ နှ လဘတိ။ မ၊ဌ၊ခု။၂ခုခု။

ဥဋ္ဌကံသဒ္ဓက (တိ) [ဥဋ္ဌကံသဒ္ဒ+ကရ+ကွိ] ရေမှုတ်ကျွမ်းကို ပြုတတ်သော၊သူ။ ဥဋ္ဌက်-ကြည့်။

ဥဋ္ဌပ (ပု) [ဥဋ္ဌ+ပါ+အ] (နက္ခတ်ကြယ်တာရာတို့ကို စောင့်ရှောက်သော)လ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဋ္ဌပဝဏ္ဏ (တိ) [ဥဋ္ဌပ+ဝဏ္ဏ] လ ၏အသင်းနှင့်တူသောအသင်းရှိသော၊ အသီရောင် အသင်းရှိသော။ မေဃဝဏ္ဏာ ဥဋ္ဌပဝဏ္ဏာ စ တတ္ထ တတ္ထ ပါသာဏာ ဥဿန္နာ အဟောသုန္တိ မေဃါဋ္ဌပန္တိ ဂါမသ သမညာ ဇာတာ။ ဥဋ္ဌပ-ဝဏ္ဏာတိ စန္ဒသမာနဝဏ္ဏတာယ မေဃပါသာဏာ ဝုတ္တာတိ ဂေါစိ။ အဋ္ဌကထာယံ ပန မေဃဝဏ္ဏာ ပါသာဏာ ကိရေတ္ထ ဥဿန္နာ အဟောသုန္တိ ဣဒံ ဝုတ္တံ။ မဇ္ဈိ၊၃။၁၆၂။

ဥဋ္ဌမ္ဘ (ပု) [ဥဋ္ဌ+ပါ+အ။ ဥဋ္ဌတော ဒကတော ပါတိ ရက္ခတီတိ ဥဋ္ဌပေါ။ 'သော ယေဝ ဥဋ္ဌမ္ဘော။ ဓာန်ဦး။၆၆၅။] ဖောင်။ ဥဋ္ဌမ္ဘံ ဗဒ္ဓိတ္တာ အစိရဝတိယာ 'နဒိယာ ဩသာရေန္တိ။ ဝိ၊၁။ရ၉။ အညေ (အပ္ပေကစ္စေ) ဥဋ္ဌမ္ဘံ ပရိယေသန္တိ။ ဝိ၊၃။၃၂၅။ ဒီ၊၂။ရ၆။ ဥဒါန်။၁၈၈။) ဥဋ္ဌမ္ဘန္တိ ပါရဂမနတ္ထာယ အာဏိယော အာကောဋေတ္တာ ကတံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ရရ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၂။ ဥဒါန်၊ ဋ္ဌ။၃၈၁။ (–သာရတ္ထ၊၃။၃၁၉။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၃၉။ ပါစိတ်၊ယော။၃၅၁။)

ဥဋ္ဌရာဇ (ပု) [ဥဋ္ဌ+ရာဇ] ကြယ်တာရာတို့၏-အရှင်-မင်း။ လ။ ဥဋ္ဌရာဇာဝ သောဘသိ။ အပါ၁။၂၉။ (–ဗုဒ္ဓဝံ။၃၃၁၃၅၅။) ဥဋ္ဌရာဇာဝ တာရကရာဇာ ဣဝ စ သောဘသိ။ အပါ၊ ၁။၂၅၉။ (–ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၁၉၁၊၂၅၈။)